

THEOLOGIA

BUSEMBAUM &c.

CUM ANIMADVERSIONIBUS

FRANZOJÆ.

*De La Libreria del Collegio de la Com^a de
de Alcalá.*

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF MODERN ART
1000 MUSEUM AVENUE
NEW YORK 17, N.Y.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF MODERN ART
1000 MUSEUM AVENUE
NEW YORK 17, N.Y.

THEOLOGIA MORUM

AB HERM. BUSEMBAUM
S. J. PRIMUM TRADITA,

TUM

A CLAUDIO LACROIX,
ET FRANC. ANT. ZACHARIA

EJUSDEM SOCIIS AUCTA,

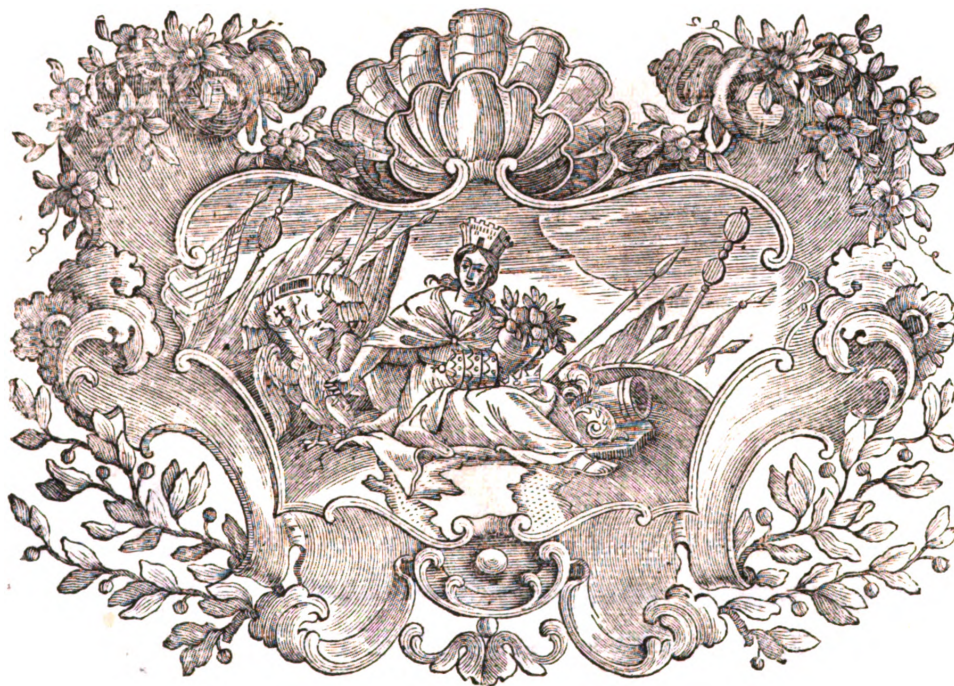
NUNC DEMUM

AB ANGELO FRANZOJA

COLLEGII PATAVINI DOCTORE THEOLOGO

juxta saniores, ac præsertim angelicas D. THOMÆ AQUINATIS doctrinas
AD TRUTINAM REVOCATA.

*Accedunt in calce propositiones a Summis Pontificibus
in rem moralem proscriptæ.*

BONONIÆ MDCCLX.

PROCURANTE SIMONE OCCHIO
VENETO BIBLIOPOLA,
SUPERIORIBUS ANNUENTIBUS.

AND GLOBE

THE

WORLD

AND GLOBE

THE

WORLD

ILLUSTRISS. ET REVERENDISS. DOMINO

JOANNI BRAGADENO

AMPLISSIMO PATRIARCHÆ VENETIARUM

DALMATIÆQUE PRIMATI &c.

ANGELUS FRANZOJA.

*Uemadmodum theologicum meum opus ,
PATRIARCHA AMPLISSIME,
sibi vehementer gratulatur , quod tuo
nomini inscriptum in lucem prodire , tuoque patroci-
nio muniri humanissime patiaris ; ita illis dotibus
pra-*

vi
præditum esse perciperet, quibus tanto honore indignum non videretur.

Et sane rerum, de quibus agitur, gravitas, majestas, utilitas cuicumque sacro Pastori accommodatissima est; at hominis litterario orbi ignoti tenuitas, theologicarum tractationum sublimitatem deprimat, nec ejus ingenii, & laborum fetus digni esse possunt qui sub tanti nominis inscriptione appareant. Nam, ut tui generis præstantiam, & Bragadenæ Familiæ inter Venetas nobilissimæ plurima & præclara ornamenta silentio præteream, nihil animi dotum, & virtutum est, seu hominem, seu sacrum regimen deceant, & ornent, quæ in te eximie non emicent. Prudentia, & cautio in agendis, justitia in honorum, & onerum distributione, in exhortando vis, & lenitas, in puniendo moderatio, & clementia, ardens ecclesiasticæ disciplinæ studium, doctorum virorum, sanæque doctrinæ amor, & patrocinium, ac demum, ut de ceteris taceam, humilitas, non ea, quam ethnici, & latini scriptores pro vilitate habent, sed christiana humilitas omnium virtutum basis, & origo, te mirifice illustrant, & ornant.

Hæ eximie, & reliquæ probi hominis, ac Præsulis omnibus numeris absoluti dotes in Veronensis Episcopatus a te multos annos felicissime administrati regimine, cum ingenti animarum fructu, ac omnium bonorum plausu sese prodidere. Hinc factum est ut sapientissimi Veneti Senatus judicio ab eo sublimi ad longe sublimiorem Patriarchæ Venetiarum gradum maximo totius Civitatis, ac præsertim bonorum gaudio evectus fueris. Neque vero homines spes fefellit. Etenim amplissima dignitas te non extulit, de onere magis, quam de honore cogitantem, eaque ad gregis

tua

tuae sollicitudini commissi utilitatem unice utentem ; ita ut celsissimo gradu non magis te honorari , quam illum honorare , æqui rerum aestimatores judicent , & testentur .

Quæ cum ita sint , non est cur tuum de meis lucubrationibus iudicium pertimescam : eo enim natura sua spectant , quo tua consilia , labores , sollicitudines .

Duplici illæ hominum generi exosæ futuræ sunt , hoc est sæculi amatoribus , qui tamen probitatis speciem præferre , & palpari cupiunt , mollibusque opinatoribus , qui vitiis magis blandiuntur , quam necessaria remedia adhibere velint .

Utrisque meum opus bellum indixit ; cum utrisque pro sua virili pugnat ; ita tamen ut , si qui se vinci patiantur , magis illi quam ego de victoria triumphare debeant . Quid aliud porro sibi volunt tui conatus , & industriæ , nisi ut laxis , corruptis , periculosis commentis ablegatis , regnet veritas , qua una in cælum conscenditur , & a recta via aberrantes suos agnoscant errores , germanaque , non fucata pœnitentia in rectum salutis tramitem revocentur ?

Itaque meos animi , & ingenii in opere difficillimo exantlatos labores nec ingratos , nec improbatos tibi futuros sperare mihi jure quodam meo videor . Quod si alicubi dormire , deficere , cespitare visus merito fuerim , naturæ , & hominis tenuissimi infirmitati id adscribendum pro tua humanissima æquitate putabis .

Verum sicuti non sine maxima nominis tui laude , publicæque felicitatis utilitate , viros sacra eruditione , sanæque doctrinæ assertione præstantes , tuo amore , & familiaritatis honore dignos judicasti ;
ita

ita me illos laboriosa ac diligentissima veritatis indagine imitari in re gravissima conantem tua humanissima benevolentia , & patrocinio , quod mihi maxime in votis est , indignum non judicaturum existimo .

B U S E M B A U M

L E C T O R I .

Nni sunt complures, amice Lector, quando iussus fui Coloniz eam scientiam in compendium redactam tradere, quæ novis Sacerdotibus, in tanto munere dignius exequendo (præsertim quoties in conscientiz tribunali Judices sederent) præsidio foret. Duo hic facile videbam maxime a me postulari, ut & optima quæque seligerem, & in ordinem usui cujusque aptissimum dispertirer; itaque apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus utilissima colligunt, & in alveari disponunt in ordinem. Inde effecta est hæc *Medulla Casuum Conscientiz*, (ut ajunt) seu *Theologiæ Moralis* summa Enchiridio huic inclusa. Quæ cum in manus, & oculos plurium pervenisset, visa est non improbari; iis præsertim, qui privato calamo eandem non sine labore, molestia, & temporis jactura descripserunt. Hinc evenit (cujus alias consilii ne cogitatio quidem unquam inciderat) ut plurium me preces identidem urgerent, & viri maximi auctoritas, dignitasque impelleret, ac denique etiam Superiorum juberet voluntas, ut publici juris facerem. Lima hic aliqua opus fuit, a qua perfectior prodierit in lucem, quæque Auctorum nomina, ante desiderata, quotquot in promptu essent, adjungeret (adjuncta sunt autem hac altera editione quam plurima.) Nunc consilium tu meum, & ordinem accipe. Noto nomine, Casus conscientiz appello, varias species factorum, de quibus in foro conscientiz judex Sacerdos sententiam dicat oportet, atque vel ut honesta approbet, vel ut turpia condemnet. Medio tantissimus iturus, extrema plus æquo vel laxa, vel angusta declinare sum conatus. Quod si quando declararem, ubi Doctores nonnulli benignius senserint, non ideo probo, vel suadeo, sed illud assero; unde nonnumquam prudente judicio conscientiz Rector, vel Consultor dispiciat, an esse usui possit. In sexto quidem præcepto (vii & Matrimonii Sacramento) animus fuerat, per viam adeo lutulentam celerius incedere, sed tamen, plurium judicio, & hic immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Ceterum nihil asserui, nisi vel ex communi Doctorum sententia deductum, vel desumptum ex probatissimorum Auctorum libris, scriptisve; eorum in primis, qui hic eximia cum laude versati sunt. Inter quos principes extitere laudatissimi hujus scientiz Magistri, *P. Hermannus Nunning*, & *P. Fridericus Spe*, uterque e Societate nostra Sacerdos, & in diversis Academiis Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimum libens profiteor; uterque enim casuum summam confecit, & mirifice passim probatam, & publica luce dignam, quibus proinde liberaliter sum usus, ut & ipsi similiter ante fecerant: prior enim ex *P. Maximiliani Bucher*; alter ex utriusque viridario, manu solerti, flores quamplurimos decerpserant. Unde hos omnes æquissimo animo, & jure in fructus laudis, quæcunque est, societatem admitto, ita quidem, ut minimam ejus partem mihi vendicem. Quinam omniura fontes præcipui extiterint, Auctores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima visa fuit, & facillima, ut in quavis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sententia respondeatur, quæ responsio, seu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certe circa eam, casus aliquot particulares resolvantur, ut secundum illos, & responsionem dictam alii similes, cum inciderint, resolvi possint.

Quia vero doctrina hæc fere omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, sive moralium, (unde & *Moralis Theologia* dicitur) illa vero cognosci non potest sine regula, ad quam vel actus isti recte accedant, vel a qua prave recedant, igitur

L I B R O I.

De actuum moralium regula tum externa, hoc est conscientia; tum externa, hoc est præceptis in genere.

L I B R O II.

De Præceptis Fidei, Spei, & Caritatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.

L I B R O III.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

L I B R O IV.

De Præceptis certorum hominum statui propriis.

L I B R O V.

De modo discernendi naturam, & gravitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

L I B R O VI.

De Sacramentis novæ Legis.

L I B R O VII.

De Censuris ecclesiasticis, & irregularitatibus.

x

A U C T O R

A N I M A D V E R S I O N U M

A D L E C T O R E M .

In proem.
ad prop. a
se profecti.
p. 188.

Lex. VII. *audivit non sine magno animi sui maiore complures opiniones christiana disciplina relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum suscitari, partim noviter prodire; & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis ex crescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset morum corruptela.*

Hunc opinandi modum, quem Summus Pontifex gravissime perstringit, esse ipsam versatilem probabilitatem, quilibet a partium studio alienus facile intelligit. Duplex quippe est, seu de rebus in sola cognitione positis, seu de rebus mores spectantibus agatur, differendi ratio: altera, qua verum amas, & quæris, & ubi illud liquido innotescere non potest, per verosimiliora assequi conaris; altera, qua verum negligis, vel quia te illud assecuturum desperas instar Pyrronicorum, vel quia tuis rationibus accommodatum non putas. *Nam obsequium amicos, veritas odium parit.*

Primam de moribus disputandi rationem Summus Pontifex certe non reprehendit, quæ in laude ponenda est: ergo alteram sub ejus gravissimam censuram cadere necesse est; quæ ex luxuriantium ingeniorum licentia in dies magis ex crescente, in morum doctrinam irrepsit. Illa enim ab initio Ecclesiæ per quindecim & amplius sæcula usurpata ab omnibus fuit.

Hanc alteram ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina esse maxime alienam, res ipsa loquitur.

Evangelica enim doctrina technas, & artificia, & quidquid veritas non est, maxime horrens, ipsam veritatem simplicissimis verbis aperit. *Ego, inquit Christus, sum via, veritas, & vita.* Sancti Patres eandem veritatem simplicissimo animo consecrati sunt, & quod verum est, aut verum putarunt, & voce, & scriptis docuere.

Hinc porro fit, ut versatilis opinandi modus, qui veritate neglecta, veritatis umbram consecratur, infinitarum corruptelarum fons sit & origo.

Quod enim ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina maxime alienum est, non potest esse nisi maxime pravum, & corruptum.

Sola veritas a Deo profecta, incorrupta est; quam qui animo, & moribus sequitur, incorrupte vivit.

Falsitas contra a patre diabolo derivata, est ipsa corruptio; quam qui scriptis, aut moribus sectantur, corruptissime scribunt, aut perditissime vivunt.

Versatiles opinatores mediam viam ineunt, nec veritatem, nec falsitatem profitentur, sed probabilitatem, quæ nec veritatis amica est, nec falsitatis inimica, sed utrique promiscue adhæret. Hoc porro nihil aliud est, quam dæmonem cum Deo copulare: hoc nihil aliud est, quam cælo, & Deo nuntium mittere; quia, ut ait Christus, *qui non est mecum, contra me est*; & alibi: *Nemo potest duobus dominis servire.* Ergo maxime corruptas esse versatilium opinatorum opinionationes, ingentemque in hominum mores corruptelam invehere, & fovere, necesse est; quod declarant illa Alex. VII. verba, *quem novum opinandi modum si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset morum corruptela.*

Qui hoc suis ipsemet oculis cernere velit, Busenbaum, ut de aliis taceam, versatilem de moribus disputatorem, cuius theologica Medulla nihil aliud est, nisi versatilium opinionum, & opinatorum epilogus, in manusumat, meamque in eum censuram simplici, attentoque animo legat. Hinc enim Summum Pontificem Alex. VII. non aerem, quod putare imprudentissimum, ne dicam impium, esset, verberasse, sed scriptos, typisque vulgatos libros severissime reprehendisse, perspicue intelliget. Dixi *animi simplici*. Nec enim homines sophisticis cavillis assueti, ac omnia implicare parati, vel corruptis sæculi moribus addicti, vel ex malis cupiditatibus theologicas doctrinas metientes, aut hominibus placere, aut sua commenta, vel factiones defendere obfirmate volentes, sanam doctrinam ferre, aut de ea recte judicare possunt. Dixi *attento*.

Quamvis enim perspicue loqui conatus sum, rei tamen gravitas, & sæpe difficultas attentionem postulat, oscitantiam respuit; præsertim cum, ne meis lectoribus fastidium prolixitate ingererem, brevitati studuerim, rerumque medullam, & succum compendii complecti in animo habuerim.

Neque tamen, dum ita loquor, tam superbe desipio, ut me hominem exigua præsertim eruditione, nec multo ingenio præditum, sanam, seu, quod idem est, veram in omni re doctrinam exarasse putem.

Sanam doctrinam, & veritatem absque ullo partium studio, & præoccupatione, diligentique indagine, nisi meus me animus fallit, sectatus sum. Theologicam Busenbaum Medullam ad trutinam dum revocarem, nec illi, nec aliis adversantem animum gessi; ejusque nonnullas ex iis, quæ in examen venerunt, opiniones, etiam adversarios alicubi eos habuerim, quos maximi facio, & sequi soleo, probavi; quia veriores mihi visæ sunt.

Plurimas improbavi, non quod hominem, aut ordinem, quod absit, averfer, sed quod Evangelio, Patribus, Summis Pontificibus, Conciliis, Angelico Doctore, qui Patrum compendium est, cuiusque dogmata Summorum Pontificum testimonio tutissima, & inconcussa sunt, rectæ demum rationi contrarias existimavi.

In tanta rerum multitudine, & diversitate, in quæstionibus non raro implicatissimis, in iis, ubi neminem præeuntem habui, nec tamen Busenbaum pro meo tenui sensu probare potui, vel sacræ eruditionis, vel ingenii, aut æqui iudicii, vel etiam accurati examinis, quod diligentissimum ubique adhiberi vix posse, intelligo, vitio me non semel cespitasse facillimum est.

Itaque gratias iis acturus sum, qui meam censuram, veritatis amore ducti examinantes, errata detegant, indicabunt, refutabunt. Par enim est, ut sicuti veritatis studio Busenbaum opiniones non paucas refutavi; ita eorum, quæ scripsi, refutationem ejusdem veritatis amore susceptam non solum æquo animo patiar, sed etiam valde optem. Illud enim cuiuscumque animo infixum, insculptumque esse debet: *Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio in eruditionis tue confundere: quod divinum oraculum*

Ecclesi. 4.

culum cum versatiles homines in mente non habeant, sanam veramque doctrinam, ut sua commenar, seu inerudita mendacia tueantur, impugnare non cessant.

Ab his scilicet, quorum animos mea in Busembaum censura non leviter vulneratura est, multæ mihi impugnationes imminet; quas si non præsentirem, in litteraria Republica, & sæculi moribus plane peregrinus essem & hospes.

Sicuti solidissimos, ac integerrimos Theologos mordacissimis dictis, atrisque calumniis onerarunt, & Jansenianos appellare non dubitarunt; ita me, si ex præteritis futura conjicere licet, irrationibus, contumeliis, ignominii vexabunt, ac demum Jansenii, cujus errores non minus ac pelagianos execror, asecclam esse dictitabunt.

Atrox sane injuria, at simul ridicula, nisi impias Jansenii doctrinas nos probasse, aut saltem aliquid quod cum iis necessarium nexum habeat, dixisse ostenderint. Quamquam si hoc ipsum, quod ablit, ostendere possent, & ostenderent, non Jansenianos, sed in Jansenii errores per inscitiam, & ignorantiam lapsos nos fuisse, recte pronuntiarent. Hac animi moderatione solidi Theologi utuntur, qui, cum versatiles opinatores in pelagianam hæresim alicubi incidisse, evicerint, eos tamen Pelagianos non appellant.

Verum hujuscemodi tetræ, apertæque calumniæ, quæ ipsi vulgi horrorem ingerunt, calumniatorum magis, quam calumniam patientium famam imminuunt.

At mea doctrina, inquit, valde rigida est, hominumque indoli minime accommodata. Hominum certe corruptæ, vitiiisque deditæ, laxæque indoli, quæ veritatem pati non potest, accommodata non est. Ceterum respondeo, meam doctrinam non esse meam, sed eorum, unde derivata est.

Auctores meæ doctrinæ sunt Concilia, Patres, Summi Pontifices, sacra Scriptura, Doctor Angelicus, naturalis ratio; a quibus si advariarii me discessisse evicerint, meam doctrinam, meam esse fatebor, eamque revocabo. An meam doctrinam rigidam dictitant, quia Busembaum, ac versatilibus opinatoribus contraria est? An Busembaum, & versatiles opinatores recta regula sunt, a qua qui recedunt, rigidi appellandi sint? Litteratuli quidam, ac polituli homines, præsertim si pestiferum aliquem librum e regionibus ultra montes in Italiam malo fato delatum legerint, sanam Theologiam rident, solidosque Theologos, quorum tantum nomen audierunt, plenis buccis rigidos appellant.

Quod si qui Theologi habentur, & apud multos, quia blande loquuntur, oracula sunt, eodem ac illi ore loquantur, gravissimo quidem Theologorum nomine se minime dignos demonstrant, at ingentem, nec reparabilem hominum generi cladem inferunt. Lex, & veritas ad hominum arbitrium, quod sibi subditum vult, non flectitur. Lex, & veritas nec laxa est, nec rigida, nisi nostris malis affectibus pravisque sensis. Ad hominum voluntatem, & indolem humanæ opinionationes flexiles sunt, & laxæ, eademque rigide esse possunt.

At sicuti laxa illa opinio est quæ a veritate recedens, legem emollit, eamque hominum cupiditati accommodat; ita contra rigida est quæ eandem veritatem deserens, legem exasperat, ejusque jugum durius, quam reipsa est, efficit.

Quid ergo me, aut alios inani voce ad vulgum decipiendum unice accommodata rigidos effutis, cum mea, aut aliorum dicta a veritate aberrare, & lege duriora esse, non eviceris, imo ne quid rigor quidem sit, explicaveris?

Quamquam sicut solidæ Theologiæ, & veritatis amatorem laxum non dixeris, si in magna quæstionum multitudine in molliores, falsasque opiniones semel, aut iterum inciderit; ita contra rigidum appellare jure non potes, nisi in duriores, & a veritate aberrantes doctrinas sæpius lapsus fuerit. Sed eorum, qui versatilem, hoc est corruptam doctrinam extollere, sanamque, & veram infectari in deliciis habent, ut laudes pro nihilo, ita vituperationes veræ laudis loco habendas puto, & habeo.

At hic fortasse quæres, cur Busembaum celeberrimi Ordinis Theologum, quem impugnare, selegim.

Ego vero omnes religiosos Ordines ad Dei gloriam, & animarum salutem institutos veneror. Busembaum impugnandum selegi; quia Busembaum mole parvus, opinionum multitudine, & varietate magnus, facileque parabilis, & typis sæpiissime vulgatus, a plurimis habetur, & legitur. Ex quo fit, ut medicina Busembaum versatilis probabilitatis morbo laboranti adhibita & valde necessaria, & maxime utilis sit. Cum Busembaum, qui versatiliū opinatorum epilogus est, impugno, tum ipsum modum opinandi versatilem, tum ejus corruptas opiniones impugno. Ex Busembaum impugnatione, quanta sit versatiliū opinatorum lues, facile intelligitur. Nec enim probabiles, qui rem moralem theologicam post damnatam a Summis Pontificibus Alex. VII. & Innoc. XI. propositiones tractarunt, a suo opinandi modo, vel ab antiquioribus opinatoribus descivere, sed eos veluti antesignanos sunt secuti, & defendere conati. Hinc P. Claudius La-Croix theologicum compendium P. Herm. Busembaum suis in illud additamentis non castigare, sed illustrare, & amplificare in animo habuit.

Busembaum ex Nathanael Sotvello virum *eximia prudentia* (quæ tamen sine sana doctrina nulla est) & *singularis doctrina* appellat, ut omnes ad ejus opus legendum, & sectandas opiniones invitet. Fateatur ille quidem, nonnullas propositiones in Busembaum medulla reperiri a Pontificibus postmodum notatas; nihil tamen in Busembaum corrigendum putavit, sed, ubi ipsi placuit, non ubicumque opus erat, propositiones damnatas asserere satis habuit, ac, ut ipse ait, indicare sensum, qui reprobandus est. Ex his intelligi facile potest, non solum Busembaum, sed La-Croix quoque opus emendatricibus indigere animadversionibus; quas ego utrique pro mea tenuitate adhibere conatus sum. Quod si omnia, quæ animadversione digna erant, mea scriptione complexus non sum; ex iis tamen, quæ tum in La-Croix, tum maxime in Busembaum animadverti, perspicuum fiet, non esse cavillatores, ut La-Croix eos nominat, qui non solum Busembaum, de quo uno ille loquitur, sed probabiles opinatores pluribus vitiis scaturire affirmant.

Hinc porro futurum sperare juvat, ut explosa horum doctrina, ac opinandi methodo, & revocata, quod ingenti Dei beneficio plurimis in locis factum jam fuit, in orthodoxorum scholas saniori Theologia, rerum moralium studiosi, & Sacerdotes a sacris confessionibus, versatiles opinatores aut blattis confici sinant, aut certe non sine magna cautione, multoque examine legant.

Id certe christianæ Reipublicæ non solum maxime utile, sed necessarium est. Corruptos quippe esse hominum mores, valde dolendum; sed eos corruptis doctrinis ab iis foveri, & confirmari, quorum est corruptioni remedium adhibere, sanguineis lacrymis est deplorandum. Sed illud quoque in malorum cumulum accedit, quod si qui horum fallacias detegere, & ob oculos ponere conentur, vel de iis cum laude non loquantur, non solum contumeliis, & calumniis vexentur, verum etiam minis, & terriculis concutiantur. Ita ne vero? hic ne probatorum non dicam Theologorum, sed hominum sensus, & agendi ratio? quid amplius quærimus, ut, ubi sana doctrina sit, innotescat? Mahumeticæ impietatis institutum est, ut vi, & terroribus defendatur, & amplificetur. Scriptores non lædimus; scripta, quia corrupta nobis videntur, impugnamus. Nemini contumeliosi esse volumus; malas doctrinas, quia moribus perniciosæ sunt, insectamur. Si quid e calamo exciderit, quod æquo hominum judicio acrius habeatur, quam par sit, illud nos ipsi in antecessum reprehendimus. Nihil dixisse volumus, nisi quod rationum,

P. La Croix
in præfatio-
ne anno
1707. gloria-
tur. Busem-
baum facie
quingage-
nes subitile
præsum. nec
tamen ut
alias Urbes,
ubi de lu-
cem edicus
est, ita Para-
vium nomi-
nat, unde
anno 1729.
octava edi-
tio prodit.

& auctoritatum momentis nixum, & offensum fuerit; quæ momenta si desint, veluti non dicta haberi volumus, quæ dicemus. Pacem desideramus, sed eam sperare vix possumus, quia veritas cum fallaciis conciliari nequit, *Non veni pacem mittere, sed gladium*. Matth. 10.

Verum hic silentio prætereundus non est P. Daniel Concina Ord. Præd. Obs. vir inægerrimus, & Theologus sanæ doctrinæ, & vastæ eruditionis laude eximius, cuius ego laboribus valde usus sum; cuique hoc meum qualecumque opus plurimum se debere profitetur. Hic solidæ Theologiæ acerrimus assertor, ac imperterritus probabilium opinatorum malleus, multas quidem gravesque a suis adversariis vexationes, contumelias, calumnias passus est; sed ejus gloriosum nomen ab Eusebio Eraniste Theol. doctissimo egregie defensum, & jure illustratum adeo his obscuratum non est, ut apud æquos rerum æstimatores clarius emicet. Sed ille non tam laude, quæ ejus dignitatæ æqualis reperiri vix potest, quam silentio, & admiratione prosequendus est.

Illud mihi unum reliquum nunc est, ut, cum meam tenuitatem noverim, ac in tantæ rerum sæpe difficultium, ac implicatarum quæstionum varietate facile errare potuerim, a meis lectoribus, sicubi peccaverim, veniam precer. Omnia vero, & singula mea dicta, & sensa apostolicæ Petri Cathedræ falli nesciæ demisse subiecio, & quæcumque illa improbaverit, in antecessum revoco, & improbo.

EJUSDEM ANIMADVERSIONES

IN PRODROMUM

P. FRANCISCI ANTONII ZACHARIÆ.

UM P. Franciscus Antonius Zacharia Soc. Jesu Theologus Busembaum & La-Croixium non paucis adnotationibus a se illustratos anno 1755. typis cudendos curaverit, de locis Moralis Theologiæ librum prodromum huic editioni præcurrere voluit eo artificio elaboratum, ut sanos Theologos deprimeret, probabiles vero opinatores extolleret. Quare ne sana, & solida Theologia aliquid detrimenti ex hoc libro apud minus peritos, & doctos patiatur, nonnullæ animadversiones necessariæ mihi visæ sunt, quas suis locis opportune attexere non omitto.

Tract. I. cap. IV. de usu Scripturarum in Morali Theologia ita inquit.

Can. II. *Ne quidquam statuito, quod clarissimis Scripturarum testimoniis adversetur.*

Cur P. Zach. addidit illud *clarissimis*? an in Morali Theologia licet statuere, quod non clarissimis quidem, at testimoniis Scripturarum adversetur? Si clarissimis Scripturarum testimoniis adversari, evidens dementia, & infidelitas est; iisdem licet non clarissimis repugnare, non evidens quidem, attamen dementia erit, & infidelitas.

P. Zach. a morali Theologo consuli tantum vult textus Scripturæ clarissimos, alios vero, qui clarissimi non sunt, per Zachariam negligi ab eo licet, ac rem moralem tractari, perinde ac si supervacanei, ac inutiles essent. Sed nos sacræ Scripturæ textus tum perspicuos, tum obscuros veluti divinam sapientiam continentes veneramur, & a morali Theologo studiose indagari Scripturæ sensum, ubi obscurus est, oportere dicimus, illudque *clarissimis* in II. Zach. canone expressum delendum putamus.

Can. III. *Nihil defendito, quod ex quopiam Scripturæ loco per legitimum, certumque theologicum discursum ducta cum conclusione pugnet.*

Hic Zach. ampla suis opinatoribus dat facultatem docendi, & defendendi quidquid libuerit, etiam si validis rationibus e sacra Scriptura ductis adversentur, dummodo rationes hujusmodi, non sint certæ, & inconcussæ; e quarum genere nullam ipse in Theologis probabilium adversariis reperiet.

Vult scilicet in morali Theologia hinc inde disputari, & cuique optionem esse, ut pro arbitrio sentiat, & faciat, dum contra evidentem veritatem se non stare profiteatur.

Nos autem ejus canonem ita corrigimus. *Nihil defendito, quod rationi e Scriptura ductæ repugnet.*

Can. VI. *Singularia exempla, quæ in Scripturis leguntur, ad universalem legem confirmandam ne assumantur.*

Hinc autem anam caput ridendi Besombem, qui, cum t. 2. tract. 2. cap. 4. conditiones in eo postulet, qui absolvit a censuris, hoc est ut sit Clericus, ut habeat jurisdictionem contentiosam, ut ex certa scientia absolvat, demum ut sponte, non coacte absolvat, hoc ostendit, quia Paulus, qui absolvit Corinthium incestuosum, quatuor prædictas habebat conditiones.

Cum doctrinam veram esse, Zach. fatearis, cur rationem criminari? ut scilicet sanos Theologos quomodocumque carpas, & in contemptum, si fieri possit, adducas. Besombes non illa solum ratione utitur, quam Zach. inepte redarguit, sed aliis duabus, ut apud ipsum legitur.

„Nah! inquit Zach. contra Besombem, bellam ratiocinationem hujus similem: *Paulus, qui incestuosum absolvit, fuit Apostolus: Apostolus igitur sit oportet, qui absolvit a censuris.*

At hanc Zachariæ cavillationem Besombes præoccupavit. Ita enim discurret. „Paulus, qui absolvit Corinthium incestuosum, quatuor prædictas conditiones habebat. Primo enim erat Clericus, & Clericus habens jurisdictionem, cum esset Apostolus.“

Besombes gradum apostolatus ad absolvendum a censuris non postulat, sed ex eo colligit, D. Paulum fuisse Clericum, & jurisdictionem habuisse. At Zach. hæc dissimulat, ut in Besombem inepte invehatur; sicuti eundem in præfatione prodromi perperam insectatur, quod ille in calce sui operis brevem ideam Chronologiæ, & Geographiæ, quatenus ad Conciliorum notitiam conducunt, eorundemque Conciliorum compendiarium synopsis addiderit. Hæc sacra eruditio & lectori jucunda, nec abs re est. Quia Concilia sunt ex præcipuis fontibus, unde moralis Theologus puras doctrinas haurire debet. At Zacharias non puras amat doctrinas, sed probabiles, hoc est neutras ad puritatem, & impuritatem.

Can. VIII. *Videndum ne Scriptura verbis, quibus pium aliquod consilium proponitur, præceptionis vim inesse incauti velimus.*

Recte quidem; sed huic canoni alii duo, quos Zach. omisit, adjiciendi sunt,

1. Videndum contra, ne Scripturæ verbis præceptum continentibus consilii tantum rationem, & vim tribuamus.

2. Cavendum, ne in dubio, utrum Scripturæ verba consilium, an præceptum contineant, perinde agamus, ac si consilium continerent; sed in dubio, ubi de animæ salute agitur, tutiora esse sequenda, non consilii, sed certi præcepti loco habeatur.*

Can. IX. *A Scripturis citandis abstinere consultius judicato, quam harumce allegationum vanitate quadam abripi, eosque locos afferre, qui nihil efficiant.*

Sed hic quoque, quod ad rem magnopere facit, Zach. omisit, Scripturæ textus ad propositum pertinentes, & institutum conficientes, vanis interpretamentis non esse eludendos, ut nostra commentitia opinamenta tueamur.

Hoc, quod necessarium erat, Zach. omittit, ut sua contra Besombem inania, & ridicula tela per crassam negligentiam, aut calumniam contorqueat. Si quis consecrarium can. IX. in Zacharia legerit, Besombem quoque ut legat, moneo; unde intelliget, Zachariam suum sibi finxisse Besombem, quem redarguat.

Verum hic Besombem tandem relinquit, & quod sibi maxime cordi erat, suos in P. Concinam aculeos convertit his verbis. *Sed quod mirandum maxime, illud est, christiana Theologia Auctorem, ubi de Scripturis agit, unum id præstare, ut Scripturas sacras Theologo legendas inculcet; ac ne inani labore semet defatigasse videatur, invidiam conflet Probabilistis, quasi a sacrorum librorum lectione se, aliosque avocarent, quo nihil futilius, ineptiusque fingi potest.*

Hic, ne lectori molestus sim, illa tantum postrema verba, quo nihil futilius &c. corrigo, eorumque

* Hic canon traditur a gen. Conventu Cleri Gallicani an. 1700. apud Nat. Theol. t. 2. app. alt. pag. 12.

loco hæc substituo, quo nihil verius dici potest, Quamquam probabiles opinatores non solum Scripturas negligentius tractant, sed, quod longe pejus est, effata usurpant, & opiniones evulgant Scripturis omnino dissentaneas, ut ex hoc ipso meo qualicumque opere quisque intelligere potest, & ut P. Concina ostendit App. t. 1. lib. 1. de locis th. diss. 2. c. 5. §. 7. p. 103. At hæc probabilibus invidiam conflant; monenda tamen, ne eorum corrupta documenta in animarum perniciem dominantur in scholis, & sacris tribunalibus, neque eorum libri sine magna cautione, & multo examine legantur.

Concinam præterea eo nomine Zach. redarguit, quod *fontem alium Theologis omnibus incompertum habetenus detexerit* diss. 2. cap. 7. *Christi Domini nempe oraculum*: Multi sunt vocati, pauci vero electi.

Hic ætæ locus in Theologia novus est, sed novæ opinandi methodo in Theologiam invehit veluti agger exundanti, & turbido torrenti necessario obijciendus: Videlicet si novus opinandi modus recta esset morum regula, non pauci, ut Christus ait, sed multi essent contra Christi oraculum electi. En necessitas adhibendi contra novam Theologiam Christi oraculum, quo omnes, ut P. Concina, & amatores veritatis maxime sapiunt, ab ea abstergeantur.

Neque vero sola scelera manifesta nullis probabilium tegumentis protegenda, uti Zach. contendere videtur, e. g. fornicationes, adulteria, homicidia, mendacia &c. in æternam homines perniciem detruunt, sed etiam flagitia probabilitatis fucis tecta, ut mamillares tactus, duella defendendi honoris prætextu suscepta, trini contractus, usuræ moderatæ, perjuria restrictionum vocabulo illata, aliæque innu-mera, de quibus spò loco sermo erit.

Tract. 11. de SS. Patribus cap. 2. *Casuiſtas Patrum contemptores non esse.*

Quemadmodum probabiles opinatores a sacris Scripturis, ita a sanctis Patribus, quorum doctrina a purissimo illo divino fonte derivata est, dissentiant; qua in re P. Zach. eos frustra tueri conatur. Ipsa enim eorum lectio evidenti testimonio est.

Eorum Theologia ab omnibus nova vulgo dicitur, nec sine ratione. Nec enim eo solum nomine nova est, quod novas, sed quod, ut ait Alex. VII. in præfat. ad theses a se proscriptas, alienas ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina opiniones commenta sit. Ergo Zach. incassum clamat, *in his frequentius nihil, quam aut Patrum testimonia describere, aut locos indicare, ubi de hac, illave re loquantur Patres*. Nimirum si loca Patrum citant, aut etiam textus quandoque afferunt, eos sibi, non se illis accommodant. Ex quo fit, ut dum Patres venditant, non Patrum, sed a Patribus longe diversam doctrinam propinent, suosque lectores aut inscite, aut ex industria decipiant.

Contra vero saniores Theologi, ut Genettus, Nat. Alexander, Belombes, Concina, aliique his similes, Patres appellant, eorum sententias proferunt, & verba, itque, ut necesse est, religiose in-herrent.

At inquit Zach., *sexcenta quotidie dubia enascuntur, quorum qui in Patribus querat explicationem, rîdisculis sit*. Post subdit: *At qui ostendit vir eruditus (Concina) casuisticas controversias in Patrum libris reperiri*? P. Concina app. t. 1. p. 278. n. 7. Zachariæ objectionem his verbis anteverit. *Quemadmodum hæresum monstra postea invehit contra fidem ab hæreticis, non occurrunt in Patribus antiquioribus; sic laxarum opinionum portenta, quæ excogitantur Moralistarum nonnulli, expresse non proſtigantur Patres; quia non eo laxitatis prolapsi tum homines erant, ut talia propugnare paradoxa auderent. Verum sicut in Patribus reperiuntur doctrina, quibus prodigiola hæreticorum deliria adversus catholica dogmata conteruntur; ita S. Ecclesiæ Patres documenta splendidissima, & regulas sanctissimas nobis porrigunt, quibus laxarum opinionum commenta, & novum opinandi modum, omnium malorum fontem labefactemus.*

His PP. documentis Casuistas a vero aberrare idem P. Concina in sua Theologia sæpenumero demonstrat, ita ut mirum sit, P. Zachariam dicere aulum; *Errare nos, nisi alios ab iis, quas habemus, Patrum libros proferat, non demonstrabit Concina, ne millenos quidem si effundat Theologiæ christi-ane tomos*. Dum Zach. hæc thrasonice scriberet, non illud meditabatur, ut recte diceret, sed ut aliquid contra Concinam diceret.

Enim vero qui in Patrum libris necessarias ad mores formandos doctrinas desiderari affereret, eorum Theologiam mancā, & mutilā tam non sine intigni tam venerabilium magistrorum injuria diceret.

Contra vero qui casuisticas controversias in Patrum scriptis reperiri affirmaret, rem aperte falsam promeret. Ex quo illud consequitur, ut casuisticæ controversiæ ad mores formandos necessariæ non sint. *Quæso*, inquit Zach. *Patrem inveniat (uno contentus hoc exemplo, causa cedam, si invenerit) num inveniat Patrem, qui trinum contractum usuræ arguat*. Non inveniri, fatemur; & ratio jam est allata. Non enim eo laxitatis PP. tempore ventum erat, ut trini contractus paradoxum excogitare, nedum propugnare homines au-lerent. Trinus contractus, novum inventum est, luxuriantibus nostro-rum temporum ingeniis reservatum. Trini contractus damnatio in usuræ damnatione apertissime inclu-ditur; quia trinus contractus reipsa nihil est, nisi mutuum cum pacto accessionis supra sortem, hoc est usura, trini contractus nomine palliata: ergo, cum PP. usuram damnaverint, trinum quoque contractum damnaverunt.

Quid hic P. Zach. dum legitime, & juxta logicorum regulas ratiocinamur, logicorum fidem inepte contra nos inclaimat. Fatendum tamen est, non omnia in Patribus inveniri. Quæ ad juris naturalis, & divini intelligentiam pertinent, ea in Patrum libris luculenter evoluta reperies. At quæ ad expli-cationem juris positivi, censurarum, indulgentiarum spectant, ea a Patribus omnia peti non possunt. Hinc Summus Pontifex Bened. XIV. in calce litteræ encyclicæ anni 1749. 3. Decembris, ubi quæstio-nes de indulgentiis solvit, inquit: *Nè dovette punto maravigliarvi, se in questa nostra presente lettera ci siamo per lo più prevaluti d'Autori moderni, non avendo imitato il Padre di famiglia, che mette fuori dal suo tesoro nova, & vetera. Imperocchè essendo le controversie state eccitate per lo più da Autori moderni, e da quelli che hanno scritto sopra l'anno santo, è stato preciso per lo più prevalersi d'essi*. Sed veratiles opinatores a Patrum institutis, & doctrina non esse alienos, P. Zach. hac ratione contendit. S. Cy-priani, qui hæreticos conversos esse rebaptizandos putabat, opinio non tutior modo erat . . . sed etiam contraria probabilior, atque adeo certa videbatur Africanis: nihilominus S. Cyprianus assentiente S. Au-gustino nemini interdicebat, quominus contrariam sententiam sequeretur. Sensit ergo Cyprianus, ita concludit Zach., *sensit Augustinus (siquidem Africanorum sententia probabilior fuerit) licere sequi opinio-nem probabiliorē, probabiliorē relicta*.

Resp. In multis Zach. hic aberrat. Primo quia sententiam S. Cypriani tutiorem appellat: tutior enim sententia est, quæ a peccato magis remota est: at non magis S. Cypriani, quam contraria sen-tentia a peccato remota erat, cum utraque de peccato vitando ageret: æque enim peccatum est, seu baptismum iteres, seu baptismum non conferas indigenti.

Secundo quia S. Cypriani sententiam probabiliorē dicit. Est enim valde absurdum eam opinio-nem probabiliorē dicere, quam certum est, esse falsam; sicut certum est, esse falsam opinionem S. Cypriani de rebaptizandis hæreticis. Hæc ergo S. Cypriani opinio non probabilior, non probabilis, sed improbabilis, & falsa est.

Hæc tamen opinio, licet improbabilis, & falsa, S. Cypriano probabilis, imo probabilior opposita visa est. Quoniam vero res comperta non erat, in cujusque arbitrio relinquebat, ut eam sequeretur sen-

sententiam quæ sibi verior videretur. Quid porro inde? Omnes solidi Theologi in controversiis, ubi utrimque agitur de peccato vitando, unumquemque non solum posse, sed debere illud sequi, quod re diligenter examinata verius sibi, aut probabilius videtur, inculcant, & docent.

Quare in eo 3. loco fallitur Zach., quod S. Cyprianum in sua aberratione, versatili probabilitati, a qua se maxime alienum ostendit, favere velit.

Quarto in eo errat, quod in controversia de rebaptizandis hæreticis S. Cypriano S. Augustinum adjungere videatur, cum tamen S. August. a S. Cypriani sententia longe discesserit. Siquidem epist. 203. ad Maximinum (habetur dist. 4. de conc. cap. 108. *Rebaptizare*) ait: *Rebaptizare hæreticum hominem, qui hac sanctitatis signa perceperit, quæ christiana tradit disciplina, omnino peccatum est: rebaptizare autem catholicum, immanissimum crimen.* D. August. absolute ait, *omnino peccatum est*, quia S. Cypriani sententiam non probabiliorē, aut probabilem putabat, quidquid hic rem involvens sentiat Zach. sed improbabilem, & falsam. Huc spectat etiam illud, quod Zach. ad se trahit, lib. 2. de bapt. n. 5. *Nec nos ipsi tale aliquid auderemus asserere, nisi universæ Ecclesiæ auctoritate firmati.*

Quod enim universæ Ecclesiæ auctoritas docet, quantumlibet rationibus in speciem verosimilibus impugnetur, ratum & certum est, contrarium vero improbabile, & falsum.

Prætereo hic nonnulla alia, quæ Zach. infarcit, ne prolixior sim, & quia ex mox dictis jam evanescent; præterire tamen non debeo quod habet in fine cap. his verbis. „Sed ne longior sim, quam par est, Bernardi testimonium sufficiat tract. de bapt. cap. 5. ubi hanc regulam, & canonem ita tuit. *Sane ibi unusquisque in suo sensu securus abundat, ubi aut certa ratio, aut non contemnenda auctoritas, quod sentit, non obviat.* Argue jam. Atqui ubi solum probabilior opinio contraria est, nec certæ rationi, nec non contemnendæ auctoritati, quod sentit Probabilita, obviat. Igitur Probabilita in suo sensu securus abundat, si Bernardo fides, quocum sapere malo, quam desipere cum Wendrochio, Paschale, eorumque sectatoribus.

Resp. Sicut Zach. SS. Cyprianum, & Augustinum, ita S. Bernardum invitum pertrahit in suæ probabilitatis patrocinium, ut se fidum probabilem assecram ostendat, qui Patres, quos citant, sibi conformant, non se illis. Ego sane ex D. Bernardo contrarium elicio, ac Zach., & ita ratiocinor. Ille ex D. Bernardo securus in suo sensu abundat, qui nec certæ, hoc est nec solidæ rationi, nec gravi, seu non contemnendæ auctoritati obviat; atqui probabilis aut solidæ rationi, aut non contemnendæ auctoritati, aut utrique obviat; ergo probabilis in suo sensu securus non abundat. Videlicet assumptum Zachariæ est evidenter falsum, quod probabilis minus probabilem opinionem sequens nec certæ rationi obviat, nec auctoritati non contemnendæ. Hoc enim ipso, quod probabilis, nedum probabiliori sententiæ repugnat, gravi rationi, aut auctoritati repugnat; quia probabilis opinio gravi auctoritate, aut ratione nititur, ut vel ipse Busembau definit lib. 1. tr. 1. cap. 2. dub. 2. Resp. Porro illud *certa ratio* a D. Bernardo usurpatum, est idem ac solidæ, firmæ, seu gravi rationi. Nam teste S. Antonino p. 1. tr. 3. cap. 10. §. 10. (apud Genet. Theol. tr. 1. p. 26. qu. 13.) *non consurgit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis grossis, & figurabilibus magis ad unam partem, quam ad aliam se habentibus.* Ergo sicuti auctoritas non contemnenda idem sonat, ac gravis auctoritas, ita certa ratio in moralibus, de quibus S. Bernardus loquebatur, idem est, ac ratio gravis. Quare si Zach. ex animo, ut debet, vult sapere cum S. Bernardo, necesse est ut suam versatilem probabilitatem non solum deferat, sed abiciat, & conterat.

Hinc idem S. Bernardus lib. de præc. & disp. cap. 14. ait: *Ut interior oculus vere sit simplex, duo illi esse arbitror necessaria, cavitatem in intentione, & in electione veritatem. Nam si bonum quidem diligat, sed verum non eligat, habet quidem zelum Dei, sed non secundum scientiam; & nescio, quemadmodum iudicio veritatis vera esse possit cum falsitate simplicitas. Ait in electione veritatem, non probabilitatem. Sed verum non eligat, non probabile. Cum falsitate, licet probabilis sit, vera simplicitas esse non potest.*

Cap. 3. de legibus in usu Patrum a morali Theologo servandis.

Can. v. *Quæ ex Patrum humilis, asceticis libris, & orationibus, idque genus lucubrationibus, non eam Theologo fideri faciunt, quam quæ in dogmaticis instructionibus, epistolis &c. facere possunt.*

Hic vero Zacharia insignem sanctis Patribus injuriam irrogat, perinde ac si illi minus caute, minusve accurate prioris generis monumenta scripserint, quam posterioris. Ita ne vero? Modus quidem doctrinæ alius, & alius pro personarum, & circumstantiarum varietate esse debet; at doctrina semper eadem; eadem in iuggestu, ac poenitentiae tribunali; eadem apud ignobile vulgus, & rudes, ac apud nobiles, delictos, & doctos. An alia via esse potest eundi ad cælum, ac doctrina veritatis, ut eadem omnibus, ubique, & semper tradenda non sit?

Imo vero si ad rudem populum verba facias, major in tradendis morum doctrinis cautio adhibenda est, quam si cultos, & doctos homines alloquaris. Quia hi, si quid erraveris, facilius corrigere possunt, quam imperitum vulgus, quod ab homine religioso multæ auctoritatis, & exultationis deceptum, vix unquam errorem deponit.

At inquit Zach. *Multa in ejusmodi libris exaggeratius proferuntur; neque id mirum, quum oratoribus omnibus id solemne sit: multa quoque consilium potius spectant, quam præceptiones.*

„Hanc quoque oppositionem (ait Concina App. tr. 1. p. 279. n. 8.) inflatis genis obtrudunt protestantes, & Calviniani omnes, quos inter Joannes Dallæus de usu Patrum integro cap. 5. eam amplificat.

Pudeat enimvero Zachariam, hominem non solum catholicum, sed sacrum, & religiosum, ab hæreticis cavillationes desumere, quibus Patrum auctoritatem elevet. Nam aliud est, & longe aliud sanas hæreticorum doctrinas adhibere, sicuti facit P. Concina a Zacharia perperam reprehensus, ut corruptas nonnullorum catholicorum opiniones redarguas. Amplificant quidem Patres, ubi opus est, non initar præstigiatorum, & sophistarum, qui fallacibus pigmentis res supra meritum attollunt, sed initar gravissimorum oratorum, qui copioso dicendi genere, verborum pondere, rationum momentis rei dignitatem, vel indignitatem in auditorum animis fortiter imprimunt. Ergo Patribus sophisticam exaggerationem, qua levia crimina cum gravibus, consilia cum præceptis confundant, adscribere, nihil aliud est, nisi eos e venerando Patrum confectu, & gradu deicere, ac inter garrulos, leviculos, fallaces, imperitos sciolos detrudere.

Can. viii. *Sci tamen mihi hanc veniam Casuistarum reprehensores, ut confidenter pronuntiam, quo magis diligentia, & critica (in Patrum citatione) antiquioribus Casuistis antecellunt Natalis Alexander, Genettus, alique ejusmodi, eo magis istis illos præstare testimoniorum delectu, ac ratiocinandi vi.*

Dum P. Zacharia hæc scriptis consignabat, ut credulis, ac imperitis lectoribus fucum faceret, in mente certe non habebat illud Alexandri Papæ VII. quod nos non sine ratione sæpius inculcamus: *Modus opinandi* (hic sermo est de antiquioribus Casuistis) *irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina &c.*

Hic est antiquiorum Casuistarum delectus in Patrum doctrina, & citatione. Quod ad ratiocinandi vim attinet, acutissimi illi certe fuere, sed ingenii soliditate, ac iudicii maturitate gloriari non possunt,

sunt, utpote qui innumeris cavillationibus libros impleverint. Has tum ab aliis, tum præsertim a P. Concina, qui cum Casuistis propius, quam alii, congressus est, confutatas legere potes.

Ex hoc ipso meo qualicumque opere facile intelligitur, quænam sit *Casuistarum* ratiocinatio, ratiocinandi vis, & Patrum delectus.

Sed hac de re legendus est Eusebius Eranistes, vir non solum ingenii acumine, sed etiam maturitate, nec solum eruditione, sed iudicii vi, & soliditate maxime excellens.

Appendix ad tract. 4. §. 3. de usu utriusque juris in morali Theologia cap. *Quicumque* §. *Inhibemus* de hæreticis in 6. legitur: *Inhibemus quoque, ne cuiquam laica persona liceat publice, vel privatim de fide catholica disputare.* Hic porro quæritur, quid personæ laicæ nomine veniat, utrum scilicet persona profana, prout distinguitur a sacra, seu ecclesiastica, an rudis, & indocta. Nonnulli Theologi hoc altero sensu accipiunt illud *laica persona*, quorum sententiam sua eruditione confirmat celeberrimus Muratorius Riffess. *sopra il buon gusto* p. 2. cap. 7. quia iis temporibus, quibus citatus canon editus est ab Alex. IV. nomen Clerici pro docto, laici vero pro rudi accipiebatur tum latine apud Ordericum Vitalem lib. 3. apud Cronicon Andrense, & alibi, tum gallice, & italice, ut exemplis ostendit.

Huic sententiæ adhæret quoque P. Zach. loco cit., & P. Concina vellicat, qui cum magni nominis Theologis contrarium sentit, & laicæ personæ nomine personam non sacram, ut vulgo omnes intelligunt, venire in citato canone existimat. *Quis enim*, ait Conc. Theol. tr. 1. p. 213. *dixerit, Ecclesiam adhibuisse voces Clericus, vel Laicus juxta significatus peculiares cujusdam nationis, & plebis, juxta acceptiones varias adductas in Glossario Du-Fresne?* Quod citat Muratorius loco mox citato. Quid Zacharias? „Nihil, inquit ipse, hac ratiuncula imbecillius. Galli, Itali, Angli, (quod ex testimoniis „constat a Muratorio, & Du-Fresnio citatis) Clerici, & laici nomina quo tempore decretum Alexan- „dri editum est, passim ad eruditum, indoctumque virum significandum usurpabant. Et mirabimur, „Pontificem hoc laici nomen sensu adhibuisse?”

Ratiuncula P. Concina est hujusmodi. Ecclesia, seu Alex. IV. Ecclesiæ supremum caput, omnibus cujuscumque nationis Christianis legem fert, eamque exarat idiomate universo christiano orbi communi, hoc est latino - ecclesiastico - legislativo sermone: ergo non est verisimile, Ecclesiam in hac lege usurpassse vocem *laica persona* juxta significationes peculiares cujusdam nationis, e. g. Gallicæ, Italicæ, Anglicæ. Neque enim Alex. IV. idiomate Gallico, Italico, Anglico usus est, ut vocem laicæ personæ juxta sensum harum nationum adhiberet; neque solis his nationibus legem tulit, sed aliis omnibus universi christiani orbis.

Hæc est ratiuncula P. Concina. Ratio vero P. Zachariæ, qui ratiunculam P. Concina pro nihilo habet, hæc est. Galli, Itali, Angli tempore decreti Alex. IV. vocem laici pro indocto usurpabant: ergo Alex. IV. illud *laica persona* hoc eodem sensu usurpavit.

Quæro ego nunc, utrum imbecillior sit ratiuncula Concina, an ratio Zachariæ. Ut Zach. ratio aliquam vim habeat, necesse est ut hæc propositio, quæ in ejus enthymemate tacite intelligitur, *Alex. IV. nomen laica persona eodem sensu accepit, ac Galli, Itali, Angli illius temporis*: necesse, inquam, est ut hæc propositio ut vera, aut probabilis admittatur. At hæc propositio est ne vera? Quis hoc divinare potest? Est ne probabilis? Mihi sane ne probabilis quidem videtur propter mox expositam Concina ratiunculam, quæ contrarium verosimile esse, evincit. Ipse Zach. suæ rationis imbecillitatem, seu inanitatem indicat, dum ex illo antecedente, *Galli, Itali, Angli nomen laici pro indocto usurpabant*, non hæc conclusionem elicit, *ergo etiam Alex. IV. sed istam, & mirabimur, Pontificem hoc laici nomen sensu adhibuisse?* Hoc est, ponit, Pontificem laici nomen hoc sensu adhibuisse, & hoc non esse mirum ostendit, quia eodem sensu illud acceperunt Galli, Itali, Angli. Nihil sane mirum est, quod Zachariæ ratio inanis sit; sed illud mirum alicui forte videri potest, quod hic idem P. Zach. eruditissimq, solidissimoque Theologo, & acutissimo logico P. Concina frequenter insultare audeat.

Verum ad rem, de qua agimus, illud præterea animadvertendum est, Clericum quidem latine apud nonnullos acceptum fuisse pro litterato, sicuti contra litteratus pro Clerico ab Honorio III. cap. *Ex parte* de Cler. conjug. sumitur; at non afferri exempla, quibus laicus idem sit latine ac illitteratus. Quæstio autem præiens est de significatione laici, seu *laica persona*, non de sensu Clerici. Unde ergo hujus quæstionis solutio peti potest? Illud verosimillimum, ac pene certum haberi potest, Alex. IV. eo sensu accepisse laicum, quo non solum vulgo, sed ab ipsis Summis Pontificibus acceptus fuit: at Summi Pontifices nomen laici pro persona non sacra constanter acceperunt. Sylvester Papa cau. 2. qu. 7. cap. 2. ait: *Nullus laicus audeat Clerico crimen inferre.* Cap. 3. Marcellinus Papa inquit: *Laico non licet quemlibet Clericum accusare.* Cap. 5. Eusebius ad Episcopos Galliarum ita loquitur: *Laicos non accusare Episcopos, hætenus observatum, & constitutum est*; eodemque sensu sumitur cap. 4. 6. 31. 49. qu. 7. Ergo ferme pro certo haberi potest, Alex. quoque IV. laicum accepisse pro persona non sacra, non autem pro persona indocta.

Accedit ratio. Nam finis legis, de qua loquimur, est ne disputator erroris alicujus imbibendi periculo objiciatur: porro periculum erroris ex disputatione imbibendi, ex duplici capite oritur, hoc est ex imperitia defendendi fidem contra infidelium, & hæreticorum sophismata, & ex infirmitate in eadem fide. Clerici autem, seu ecclesiastici præ sæcularibus & ab imperitia, & ab infirmitate in fide longius alieni esse solent, & ponuntur. Ergo periculum erroris in disputando de fide ab ecclesiasticis ut plurimum abest, non item a sæcularibus. Quare cum leges de iis ferantur, quæ ut plurimum contingunt, Alex. IV. prohibuit laicis, hoc est sæcularibus, ne publice, vel privatim de fide catholica disputarent; præsertim cum sæculares etiam docti, aliis rebus, puta philologicis, mathematicis &c. informati sint, non dogmatibus fidei contra infideles propugnandis, quorum studium Clericorum, qui alios docere hujusmodi res, easque contra fidei inimicos defendere tenentur, proprium est.

Tandem, dum laicæ personæ nomine intelligitur persona sæcularis, lex determinata est, & notissima; non item talis esset, si laica persona idem esset ac indocta, seu illitterata. Nec enim satis intelligeretur, quos legis prohibitio afficeret. An ipsis subditis iudicium permittendum est quinam illi sint, quibus disputatio de fide verita esset? Nemo illitteratum, & indoctum, atque ad disputandum de fide ineptum se judicaret: arrogantiores vero ad disputationem paratiores essent; ex quo fieret, ut lex intellecta, ut Muratorius, & Zach. volunt, incerta esset, obscura, & inutilis.

Quare tum legis ratio, ejusque finis, tum vox ipsa *laica persona* in ecclesiasticis sanctionibus pro sæculari persona constanter usurpata evincunt, eam vocem hic quoque hoc sensu esse accipiendam.

P. Zach. in tract. 5. & ult. sui prodromi de Casuistis, eorumque lectione, ulu, auctoritate agit, eos a laxitatis nota vindicare conatur, eosque esse retinendos, ac legendos contendit.

De his mihi quoque pauca dicenda sunt; & primo quidem illud animadverto, omnes Scriptores licet sanctissimos, & doctissimos originalis culpæ tenebris obsitos in errores aliquando incidisse; qua de re legi potest Canus de locis lib. 7. cap. 3.

Sed aliud est, numquam errare, quod privilegium divinæ Scripturæ proprium, universæ tantum Ecclesiæ sponsæ suæ, ejusque supremo capiti, suo Vicario Christus communicatum voluit; aliud quan-

quandoque, at raritus errare, quod omnium hominum est; aliud sæpe, ac sæpius errare, quod imperitorum, aut incautorum proprium est. Casuistas imperitos, & rudes si appellaveris, injuriam iis irrogabis; at si eos incautos dices, a vero non aberis; quoniam illud doctrinæ genus sponte elegerunt, & sectantur, quod non minus erroris, quam veritatis amicum est. Hujusmodi enim est versatilis probabilitas, quam illi profitentur, cujusque ope infinitos prope casus morales facile, & prompte resolvunt; unde illis Casuistarum nomen inditum.

Evidentem veritatem obviis ulnis amplectuntur, evidentem falsitatem oderunt, & abjiciunt; at in rebus ambiguis, & obscuris, quæ in morali Theologia infinitæ sunt, non veritatem quærent, non errorem respiciunt, sed quid medium inter veritatem, & errorem, quod æque verum, ac falsum esse potest, inquirunt, & sectantur.

Hinc porro fit ut eorum prælapsiones, sicut accidit iis, qui in lubrico sponte versantur, non fortuitæ sint, ut in sacris Theologis verum ubique quærentibus, sed voluntariæ: voluntariæ, inquam, non in se, sed in causa, ideoque non raræ, sed frequentissimæ, ita ut teste Alex. VII. ingenti corruptela facram Theologiam sadaverint, ac seipsos doctissimorum virosum judicio contemptui objecerint.

Quare Casuistarum lectio, Theologiæ tyronibus, & hominibus crassi, aut exigui ingenii non solum inutilis, sed valde noxia esse potest: ideoque iis prohibenda, aut dissuadenda. Cum enim sinceræ, & sanas doctrinas ab impuris & corruptis secernere, quod vel ipsis eximiis, & eruditis ingeniis sæpe difficillimum est, non possint; in magno versantur periculo, ne argutissimis, & in speciem pulchris, at captiosis argumentationibus decepti, multa falsa eorum axiomata, plurimæque fallaces, & periculosas opiniones imbibant, quas veluti rectas regulas non sine magno suæ, & aliorum salutis detrimento sequantur.

Verum quoniam in eorum libris cum paleis triticum permixtum est, multaque præclare ac vere scripta, atque a sanctis, doctisque viris, ipsoque Bened. XIV. jure laudata reperiuntur; idcirco ab iis, qui solidis doctrinis muniti sunt, & ingenio plurimum valent, utiliter legi possunt non tamquam magistri, & ductores, sed veluti magni infinitarum mercium omnis generis nundinatores, ex quibus cauere, & cum delectu utiles, & bonas sumant, malas, & inutiles rejiciant.

Ex his illud merito colligitur, Casuistarum, ut Tamburini, Vivæ, Busembaum, La-Croixii, aliorumque plurimorum auctoritatem parvo constare momento, nulloque modo cum iis sanis Theologis comparandam, qui omnes ingenii, doctrinæ, eruditionis nervos ad veritatis inquisitionem contulere. Quamvis enim hi quoque a vero aberrare possint, & quandoque aberrant, eorum tamen errata valde pauca sunt, & præ Casuistarum erratis nulla dici queunt.

Hi ergo ab omnibus attente legendi sunt, ac præsertim a tyronibus, & ab iis, qui ingenio ad dignoscendas fallaces a solidis doctrinas non valent. Hujusmodi sunt, ut aliquot nominem, Genettus, Natalis Alexander, Turnely, Belombes, Antoine, Concina, qui duodecim tomis christianam Theologiam fulse, erudite, ac solide tractavit, innumerosque morales casus complexus, saniores doctrinam contra dominantem laxitatem, & subtiles cavillationes acerrime tutatus est.

Sed quod ad Casuistarum auctoritatem attinet, illud quoque animadvertere operæ pretium est, illos aliquid asserere vel ut licitum, vel ut illicitum. Si primum asserant, rem considera, momenta quæ asserunt, ad trutinam revoca, ne facile credas: si alterum, facilius credere iis potes. Ratio est, quia, cum ad indulgendum valde proni sint, eorumque axiomata huc spectent, facile licere ajunt, quod reipia non licet; at culpæ nihil vertere solent, nisi res certa sit.

Præterea vel aliquid probabile, aut probabilius esse ajunt, vel affirmate enuntiant. Si primo dicendi modo utantur, fatentur, contrarium quoque probabiliter plus minus negari posse; ideoque eorum dictum ex ipso eorum testimonio pro nihilo habendum est; quia ipsis fatentibus non magis verum est, quam falsum, & æque plus minus falsum esse potest, ac verum. Cum vero affirmate aliquid enuntiant, rem ita reipia esse existimant; ideoque eorum auctoritas eo momento constat, quo Casuistarum auctoritas ex ipso dictis constare potest.

Zach. cap. 5. tract. 5. cit. hunc canonem n. 1. statuit; *Si qua in questione universi Casuista eadem inter se concinunt, agentes, aliquid licitum esse; heresi proximum est, ab eorum opinione discedere.*

Sed Zach. toto ostio aberrat, dum universis Casuistis tribuit, quod universis Theologis tribuendum esse, recte docet doctissimus Canus de locis lib. 8. cap. 4. Illud discrimen est inter universos Casuistas, & universos Theologos, quod inter partem minus præcipuam intercedit, & totum. Quod si universi Casuistæ in principali Theologiæ capite, quod est de probabilitate, a probabilioribus, & sanioribus Theologis impugnata, errant, cur errare in aliis non possunt? Unanimis eorum omnium sensus movere nos debet, cogere non debet, præsertim vero si probabiliores etiam pauci numero repugnent; quod idem multo magis intelligendum, si aliqua sententia inter Casuistas communis sit, non eadem apud omnes.

I N D E X

CAPITUM, ET DUBIORUM.

LIBER PRIMUS.

De Regula actuum humanorum.

TRACTATUS I.

De Regula interna, sive Conscientia.

- Cap. I. **Q**uid Conscientia, & an sequenda sit. pag. 1
 Cap. II. De Conscientia dubia. 2
 Dub. I. Quid sit Conscientia practice dubia, & quid in ea agendum. ibid.
 2. Quid agendum cum Conscientia speculative dubia. 3
 3. An in dubio sutor pars sit eligenda. 4
 Cap. III. Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum. 12

TRACTATUS II.

De Regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

- Cap. I. De natura, & obligatione Legis in genere. 13
 Dub. I. Quid sit Lex, sive Præceptum. ibid.
 2. Quotuplex sit præceptum. ibid.
 3. An vis, & substantia legis positivæ dependeat ab acceptatione communitatis. ibid.
 4. An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali. ibid.
 Cap. II. De subiecto, cui datur præceptum. 15
 Dub. I. Quæ persone præceptis obligentur. ibid.
 2. An peregrini teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt. ibid.
 3. An peregrini, & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur. ibid.
 4. An peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur. 16
 Cap. III. De modo, quo observanda sunt præcepta. 18
 Dub. I. An debeant impleri ex caritate. ibid.
 2. An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi. ibid.
 3. An satisfaciatur præcepto, qui faciens opus, expresse intendit per illud non satisfacere. 19
 4. An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est. ibid.
 5. An duplici præcepto, uno actu, vel diversis actibus eodem tempore possit satisfieri. ibid.
 6. An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata. ibid.
 Cap. IV. Quæ excusent a transgressione præcepti. 20
 Dub. I. An ignorantia excuset. ibid.
 2. An metus excuset. 21
 3. An excuset impotentia totius, vel partis. ibid.
 4. An excuset dispensatio. 22
 Appendix de dispensationibus S. Pœnitentiariæ. ibid.

LIBER II.

De Præceptis Virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

De Præceptis Fidei.

- Cap. I. **Q**uæ mysteria fidei necessario credenda sint. 28
 II. Quomodo obliget præceptum fidei. 30
 III. An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri. 32
 IV. De infidelitate, & vitiis fidei oppositis. 35
 Dub. I. Quid, & quotuplex sit infidelitas. ibid.
 2. De Judaismo. ibid.
 3. Quid sit hæresis. ibid.

TRACTATUS II.

De Præcepto Spei.

TRACTATUS III.

De Præceptis Caritatis.

- Cap. I. An, quando, & quomodo obligat præceptum Caritatis Dei. 38

2. De præceptis Caritatis erga proximum. 39
 Dub. I. Quis ordo servandus inter personas, quæ diliguntur. ibid.
 2. De odio, & dilectione inimicorum. 40
 3. De præcepto elemosynæ, seu misericordia corporalis. 41
 4. De misericordia spiritali, seu præcepto correctionis fraternæ. 42
 5. De scandalo. 50
 Art. I. Quid, & quotuplex sit, & quale peccatum. ib.
 2. An, & quando scandalum passivum permitti possit, aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat. ibid.
 3. An liceat alterius peccato materialiter cooperari. 52

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATUS I.

De primo Præcepto Ecclesiæ.

- Cap. I. **D**e superstitione, & speciebus ejus. 61
 Dub. I. Quid sit, & quotuplex. ibid.
 2. Divinatio quid, & quotuplex sit. ibid.
 3. Quid, & quotuplex sit idololatria. 62
 4. Quid, & quotuplex sit vana observantia, & unde colligatur. ibid.
 5. Quid sit maleficium, & quomodo possit solli. 63
 Cap. II. De irreligiositate. 67
 Dub. I. Quid sit tentatio Dei. ibid.
 2. Quid, & quotuplex sit sacrilegium. ibid.
 3. De Simonia. 68
 Art. I. Quid sit, & quotuplex. ibid.
 2. Quæ sit pœna Simoniæ. ibid.
 3. An, & cui restituendum, quod simoniace acceptum est. 69

TRACTATUS II.

De secundo Præcepto Decalogi.

- Cap. I. Quid, & quotuplex Blasphemia. 77
 2. De juramento. 78
 Dub. I. Quid sit Juramentum. ibid.
 2. Quotuplex sit Juramentum. 79
 3. An, & quando sit licitum jurare. ibid.
 An in Juramento liceat uti equivocatione. ibid.
 5. Quæ, & quanta sit obligatio juramenti promissorii. 80
 6. Quibus casibus excusetur ab impletionem, qui in promissio juramento obligationem contraxit. ibid.
 7. Quomodo obligatio juramenti tollatur per iritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem. 81
 Cap. III. De Voto. 90
 Dub. I. Quid sit votum, & quotuplex. ibid.
 2. Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio. ibid.
 3. Quæ requiratur materia voti. 91
 4. Quæ, & quanta sit obligatio voti. ibid.
 5. Quot modis tollatur obligatio voti. 92
 6. De voti iritatione. ibid.
 Art. I. An, & quomodo tollatur irritatio voti per directam iritationem. ibid.
 2. Quis vota indirecte possit irritare. 93
 Dub. III. Quid sit commutatio voti. ibid.
 8. Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis. 94

TRACTATUS III.

De tertio, & quarto Præcepto.

- Cap. I. Quid tertium præceptum, Memento, &c. 100
 Dub. I. Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur. 101
 2. Quæ cause excusent ab observatione festorum, ob quas opera prohibita liceant. ibid.
 3. Quæ opera festis præcipiantur. 102
 4. An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominici, & Festis majoribus. ibid.
 5. Quæ excusent ab auditione sacri. 104
 Cap. II. De IV. Præcepto, Honora Patrem, &c. 108
 Dub. I. Ad quid teneantur liberi erga parentes. ibid.
 2. Ad

2. Ad quid teneantur parentes erga filios. 109
3. Ad quid teneantur tutores, & curatores, qui parentum sunt loco. ibid.
4. Quae obligatio dominorum, & famulorum, aliorumque superiorum, & inferiorum erga se invicem. 110
5. Ad quid teneantur conjuges erga se mutuo, vi hujus precepti. ibid.
6. Quae obligatio Parochorum erga suos. 111
7. Quae obligatio Praeceptorum, & discipulorum. ibid.

TRACTATUS IV.

De quinto, & sexto Praecepto.

- Cap. I. Quid V. Praecepto prohibeatur: Non occides. 114
- Dub. I. An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum. ibid.
2. An, & quomodo liceat occidere malefactorem. ibid.
 3. An, & quomodo liceat occidere privata auctoritate iniquum aggressorem. 115
 4. An aliquando liceat occidere innocentem. ibid.
 5. De duello, & bello. 116
- Art. I. Quid sit, & an liceat duellum. ibid.
2. An, & quousque liceat bellum. ibid.
 3. Quid in bello iusto liceat. 117
- Cap. II. De VI. Praecepto, & IX. Non moechaberis, &c. Non concupisces, &c. 126
- Dub. I. An, & quanta peccata sint oscula, amplexus, tactus, verba obscena, & similia, extra matrimonium. 127
2. Quae sint species luxuriae consummatae naturales. ib.
 3. Quae sint species luxuriae consummatae contra naturam. 128
 4. An aliquando liceat procurare pollutionem. ibid.

TRACTATUS V.

De VII. Praecepto: Non furtum facies.

- Cap. I. De furto. 135
- Dub. I. Quid sit furtum, & quale peccatum. ibid.
2. Quae sit quantitas notabilis ad mortale peccatum. 136
 3. Quam graviter peccet, qui multa minusa furta committit. ibid.
 4. Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum. ibid.
- Cap. II. De restitutione. 141
- Dub. I. Quid sit restitutio, & qui teneantur ad eam. ib.
2. An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem. ibid.
 3. An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine. 142
 4. An teneatur restituere, qui alium impedivit a consecutione alicujus boni. ibid.
 5. Cui, vel quibus restituendum. ibid.
 6. De rebus, quae debent restitui. 143
- Art. I. Quid debeat restitui ab inferente injuriam materiale tantum, sive a possessore bonae fidei. ibid.
2. Quid debeat restitui ab inferente injuriam formalem, seu male fidei damificatore, seu possessore. 144
 3. An, & quid debeat restitui pro injuria illata corpori, v. g. per mutilationem, & occisionem. 145
 4. Quid debeat restitui pro illato stupro. ibid.
 5. Quid debeat restitui pro adulterio. ibid.
 6. Quid debeat restitui pro fama, & bonis spiritualibus, ut inductione ad peccatum, avocatione a religione. 146
 7. De circumstantiis restitutionis. ibid.
- Art. I. Quo tempore, loco, & modo debeat restitui. ibid.
2. Quo ordine restitui debeat. ibid.
 3. Quae a restitutione excusent. 147
- Cap. III. De Contractibus. 163
- Dub. I. Quid in genere sit contractus. ibid.
2. Quid in specie de promissione, & donatione. 164
 3. Quibus casibus possit revocari. ibid.
 4. Quid sit donatio mortis causa, & an possit revocari, quomodo, & quibus competat. 165
 5. Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum. ibid.
 6. Quid sit Mutuum. 166
 7. Quid sit Usura. ibid.
 8. De Emptione, & Venditione. 167
- Art. I. Quid sit Emptio, & Venditio. ibid.
2. Quid sit Negotiatio, & quibus illicita. 169
- Dub. IX. Quid sit Contractus Consus, & an licitus. ib.
10. Quid sit Cambium. ibid.
 11. Quid Locatio, & Conductio. 170
 12. De contractu Emphyteusis, Fendi, & Lifelli. ib.
 13. Quid sit Sponsio, & Ludus. 171
 14. Quid sit Contractus Societatis. 172
 15. Quid sit Assuratio, & Fidejussio. ibid.

16. Quid sit Pignus, & Hypotheca. ibid.
- Cap. IV. De Tutela, & Testamentis. 192
- Dub. I. Quid sit Tutela, & Curatela. ibid.
2. Quid, & quotuplex sit Testamentum. 193
 3. De renunciatione hereditatum. 194
 4. Qui possint, & debeant esse executores testamenti. ibid.
 5. De iis, qui testari, & heredes institui possint. 196

TRACTATUS VI.

De Praecepto VIII. IX. X. & de Praeceptis Ecclesiarum.

- Cap. I. De Praecepto octavo. 201
- Dub. I. Quid sit Suspicio, Judicium semetarium, & Dubitatio, & quale peccatum. ibid.
2. Quid sit, & quam grave peccatum Detractio. 202
 3. An, & quomodo fama restituenda. 203
- Cap. II. Quid de Praecepto IX. & X. 204
3. Quid de Praeceptis Ecclesiae. 209
- Dub. I. Quid requiratur ad jejunium ecclesiasticum, & quanta ejus obligatio. ibid.
2. Quae causae excusent a jejunio. 210

LIBER IV.

De Praeceptis particularibus, certo hominum statui propriis.

- Cap. I. DE statu Religioso. 223
- Dub. I. Quae sit natura status Religiosi. ibid.
2. Quae requirantur ad valorem professionis Religiosae. ibid.
 3. Ad quid teneatur Religiosus vi suae professionis. 223
 4. Ad quid Religiosus obligetur vi votorum. 224
 5. Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem. 225
 6. Ad quid teneantur Religiosi ejecti, & fugitivi. 226
- Cap. II. De statu Clericorum. 233
- Dub. I. De Beneficiis ecclesiasticis. ibid.
- Art. I. Quid, & quotuplex beneficium ecclesiasticum. ibid.
2. Quomodo acquirantur, & conferantur beneficia. 234
 3. Quae intentio, & qualitates requirantur ad beneficium accipiendum. ibid.
 4. An liceat habere plura beneficia. ibid.
 5. Quibus modis beneficia amittantur. 235
 6. Quid, & quotuplex sit pensio. 236
- Dub. II. De Horis canonicis. ibid.
- Art. I. Qui obligentur ad Horas. ibid.
2. Quanta sit haec obligatio. 237
 3. Quae excusent a recitatione Horarum. 238
 4. Quomodo recitandae sint Horae. ibid.
- Dub. III. Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum beneficiorum. 240
- Quis sit habitus Clericorum, quae artes, officia, actiones iis prohibeantur. 241
- Cap. III. De statu, & officio personarum secularium quarundam, praesertim judicialium. 264
- Dub. I. Quae requirantur ad legitimum judicium. ibid.
- Dub. II. De potestate, & officio Judicis. ibid.
- Art. I. Quid requiratur in Judice. ibid.
2. Quid Judici servandum circa inquisitionem. ibid.
 3. Quid liceat Judici circa quaestiones, sive torturam. 265
 4. Quid servandum Judici circa sententiam, & poenam. 266
- Dub. III. Quid sit officium Advocati. ibid.
4. Quae sit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, & Procuratoris. 267
 5. Quod sit officium Accusatoris. 268
 6. De Testibus. ibid.
 7. De Reo. 269
- Art. I. An, & quomodo Reus teneatur fateri veritatem. ibid.
2. Quid liceat Reo circa fugam poenae. 270
- Dub. VIII. Quomodo Confessario agendum cum reo. ib.
9. Quae obligatio Medicorum, Pharmacopaeorum, Chirurgorum. 271
 10. Quae obligationes Mercatorum, Opificum, & ceterorum secularium. ibid.

LIBER V.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

- Cap. I. DE peccato in genere. 283
- Dub. I. Quid sit peccatum. ibid.
2. An, & quando desideria, & delectationes sint peccata. ibid.
- Art. I. Quale peccatum sit desiderium malum. ibid.
2. An

2. An delectatio inordinata semper sit peccatum.	284
Dub. III. De distinctione peccatorum.	285
Art. I. Quae peccata distinguantur specie.	ibid.
2. Quae peccata distinguantur numero.	ibid.
Cap. II. De peccatis in specie mortali, & veniali.	291
Dub. I. Quid sit peccatum mortale, & veniale.	ibid.
2. Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale.	292
3. Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut a se indifferens, transeat per accidens in mortale.	ib.
Cap. III. De peccatis capitalibus in specie.	296
Dub. I. Quid sit Superbia, & quod peccatum.	ibid.
2. Quid Avaritia.	297
3. Quid Luxuria.	ibid.
4. Quid Invidia.	ibid.
5. De Gula.	299
Art. I. Quid sit Gula.	ibid.
2. Quid sit Ebrietas.	ibid.
Dub. VI. Quid sit Ira.	300
7. Quid sit Acedia.	ibid.

LIBER VI.

De Sacramentis.

TRACTATUS I.

De Sacramentis in genere.

Cap. I. DE natura sacramenti novae Legis.	309
Dub. I. Quid sit sacramentum.	ibid.
2. Quid circa materiam, & formam sacramentorum servandum.	ibid.
Cap. II. De Ministro sacramentorum.	310
Dub. I. Quid requiratur, ut Minister det valide sacramentum.	ibid.
2. Quid requiratur in Ministro, ut licite ministret.	ib.
Cap. III. De suscipiente sacramentum.	314
Dub. I. Quae dispositio requiratur ad valorem sacramenti in suscipiente.	ibid.
2. Quid requiratur, ut licite, & cum fructu suscipiatur.	ibid.
Cap. IV. Quid sint sacramentalia, & quid officiant.	315

TRACTATUS II.

De Eucharistia.

Cap. I. De essentia Eucharistiae.	329
Dub. I. Quid sit Eucharistia.	ibid.
2. Quae materia Eucharistiae.	ibid.
3. Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiae.	ib.
4. Quale vinum sit materia Eucharistiae.	339
5. Quae conditiones ad materiam consecrationem requirantur.	331
6. Quae forma consecrationis Eucharistiae.	332
7. Quando Christus maneat in Eucharistia.	ibid.
Cap. II. De causis, & subiecto Eucharistiae.	336
Dub. I. De causis.	ibid.
Art. I. Ad quem spectet dispensatio Eucharistiae.	ibid.
2. Quid requiratur in Ministro ad licitam administrationem Eucharistiae.	337
Dub. II. De subiecto, seu suscipiente Eucharistiam.	338
Art. I. Quae requiratur in eo dispositio animae.	ibid.
2. Quae requiratur dispositio corporis.	339
3. Quae, & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam.	340
Cap. III. De Eucharistia, ut est Sacrificium.	351
Dub. I. Quid sit Missa, & quae obligatio Sacerdotum circa illam.	ibid.
2. Cujus sit applicare fructum Sacrificii.	352
3. Quando, & quoties liceat celebrare.	353
4. Quo loco celebrandum sit.	354
5. Quae sint requisita ad Missam.	355

TRACTATUS III.

De Sacramento Poenitentiae.

Cap. I. De essentia hujus sacramenti.	366
Dub. I. Quae sit ejus materia, & forma.	ibid.
2. Qualis contritio requiratur.	367
3. Qualis confessio requiratur.	368
Art. I. An debeat esse integra materialiter.	ibid.
2. Quando sufficiat confessio integra formaliter.	ibid.
3. Quae sint reliquae conditiones Confessionis.	369
4. Quando confessio sit invalida, & quomodo iteranda.	370
Dub. IV. De Satisfactione.	371
Art. I. Quae ejus necessitas, & quantitas.	ibid.
2. De satisfactione per Indulgentias.	372
§. I. Quid sit Indulgentia, & quid ad eam requiratur.	ib.
§. II. Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat a Jubilaeo.	373
Cap. II. De Ministro sacramenti Poenitentiae.	402
Dub. I. Quis sit Minister.	ibid.
2. Quid sit Approbatio, & a quo petenda.	ibid.

3. Quid, & quotuplex jurisdictio Confessorii, & unde eam habeat.	403
4. Quid sit reservatio casuum, & quis habeat potestatem reservandi, & absolvendi ab iis.	404
5. Quod sit officium, & obligatio Confessorii.	405
6. Quae scientia, & prudentia requiratur in Confessario.	407
Cap. III. De adjunctis poenitentiae.	422
Dub. I. Quid sit Sigillum Confessionis, & qui ad illud teneantur.	ibid.
2. Quale sit preceptum, & quae obligatio Confessionis.	424

TRACTATUS V.

De Extrema Unctione, & Ordine.

Cap. I. Quid sit Extrema Unctio, & quae circa eam observanda.	432
2. De sacramento Ordinis.	436
Dub. I. Quid Ordo, quotuplex, & quae ejus materia.	ib.
2. Quae requirantur in ordinando.	437

TRACTATUS VI.

De Matrimonio.

Cap. I. De Sponsalibus.	441
Dub. I. Quid sint Sponsalia.	ibid.
2. Quae, & quanta sit obligatio Sponsalium.	442
3. Quomodo dissolvantur Sponsalia.	ibid.
Cap. II. De Matrimonio secundum se.	449
Dub. I. Quid sit, quae ejus materia, & Minister.	ibid.
2. De usu Matrimonii.	450
Art. I. An usus Matrimonii, sive actus conjugalis sit licitus.	ibid.
2. An actus conjugalis sit preceptus, & debitus.	451
Dub. III. An, & quibus ex causis possit fieri divorcium.	452
Cap. III. De impedimentis Matrimonii.	463
Dub. I. Quae sint impedimenta impediencia tantum.	464
2. Quae impedimenta dirimentia Matrimonium.	465
3. Quomodo Matrimonium invalidum sit revalidandum.	467
4. A quo, & ob quam causam possit dispensari in impedimentis Matrimonii.	468

LIBER VII.

De Censuris ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

Cap. I. DE Censuris in genere.	489
Dub. I. Quid Censura ecclesiastica.	ibid.
2. Quotuplex Censura.	ibid.
3. Qui possint ferre Censuram, & in quas.	ibid.
4. Ob quam causam potest ferri Censura.	481
5. Qui possint absolvere a Censuris.	482
6. Quomodo danda sit absolutio a Censura.	ibid.
Cap. II. De Excommunicatione.	485
Dub. I. Quid sit, & quotuplex.	ibid.
2. Ob quam causam incurritur, & quem effectum habeat Excommunicatio minor.	ibid.
3. Quos effectus habeat Excommunicatio major.	ibid.
4. Ob quas causas incurritur Excommunicatio major.	487
Art. I. Quae sint Excommunicationes non reservatae.	ibid.
2. Quae sint Excommunicationes reservatae Episcopis.	ib.
3. Quae sint Papae reservatae extra Bullam Coenae.	ibid.
4. Quomodo intelligenda Excommunicatio percursum Clericorum.	488
5. Quae sint Excommunicationes Papae reservatae per Bullam Coenae.	ibid.
Cap. III. De Suspensione, & Degradatione.	495
Dub. I. Quid sit Suspendio, quotuplex, & unde dignoscendum, qualis, & quanta sit.	ibid.
2. Quae sint Suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absolvere.	ibid.
3. Quid sit Depositio, & Degradatio, a quo, & ob quam causam fieri possit.	496
Cap. IV. De Interdictis.	499
Dub. I. Quid sit, & quotuplex.	ibid.
2. Qui sint effectus Interdicti.	ibid.
3. Quis censuram Interdicti ferre, & quis tollere possit.	500
Cap. V. De Irregularitate.	501
Dub. I. Quid, & quotuplex sit Irregularitas.	ib.
2. Quinam effectus Irregularitatis.	ibid.
3. Quomodo incurritur, & tollatur Irregularitas.	ib.
4. Quae sint Irregularitates ex delicto.	ib.
5. Quae Irregularitates ex defectu.	502

THEOLOGIA MORUM

P. HERM. BUSEMBAUM &c.

AD TRUTINAM REVOCATA

LIBER PRIMUS.

DE REGULA ACTUUM HUMANORUM.

TRACTATUS I.

De regula interna, sive Conscientia.

CAPUT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

Respond. 1. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo iudicamus aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum, vel malum, idque vel per modum praecepti, vel consilii. Hæc communiter est recta, dictans quod verum est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter, quam sit, v. gr. esse bonum, quod est malum: diciturque Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit, ideoque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam, & hæc dicitur conscientia recta secundum quid, sive in ordine ad nos. Ex D. Th. Lay. l. 1. t. 1. c. 2. n. 1. & c. 3.

Respond. 2. Non tantum conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum praecepti, obligat, ut eam sequaris; & si contra facis, peccas; & quidem peccato huius speciei, contra cuius virtutis speciem intellectus peccare iudicat. Ratio prioris est, quia conscientia recta est regula proxima voluntatis, derivata a prima, & principali regula omnium actionum humanarum, scilicet lege divina, & æterna. S. Thom. 1. 2. q. 19. art. 4. Ratio posterioris est, tum quia si intellectus voluntati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere, jam voluntas vere consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit, tum quia *omne, quod non est ex fide*, hoc est (ut a SS. Patribus communiter explicatur) quod non est secundum conscientiam, *peccatum est*, ut dicitur ad Rom. 14. Par est ratio, si intellectus proponat aliquid, ut bonum, & praeceptum, esto non ita sit, sed malum; voluntas tamen illud libere respuendo, vel omittendo, consentit in transgressionem praecepti, & peccat. Cujus ulterior ratio est, quia obiectum tribuit actui speciem, prout hic, & nunc ab intellectu proponitur. S. Thom. l. c. art. 5.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus, & similes.

1. Putans esse jejunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non jejundet. S. Th. l. c.

ANIMAD.
1.

2. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vite, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit; & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. Laym. l. 1. tit. 1. cap. 4.

3. Scrupulosus, licet putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat, quia non sunt liberae. Becan. in 1. 2. tit. 1. cap. 4. q. 7. Laym. l. c.

Resp. 1. Si sit conscientia culpabiliter erronea, iudicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut praeceptum, quod non est, peccat; & peccas, si contra eam, & si secundum eam opereris; gravius tamen (ceteris paribus) si contra. Bress. Bard. d. 3. c. 5. Ratio prioris est, tum quia non agis secundum regulam humanorum actuum, tum quia voluntas, cum per se sit caeca, debet sequi rationis iudicium: si enim perseverante illo iudicio, appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti, cum intellectus sub ea ratione non proposuerit. Ratio posterioris est, quia, ut cum D. Thoma docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat a culpa: cum enim in nostra potestate sit errorem vincibilem deponere, malum, quod sit ex conscientia erronea dictante illud esse faciendum, est indirecte voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. S. Th. l. c. Bon. 1. 2. q. 4.

Unde resolvuntur casus sequentes.

1. Homo in tali casu constitutus; v. g. qui sibi mentiendum, vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothese necessario peccaturus, necessitate consequente, eo quod, stante conscientia erronea, non possit efugere peccatum: absolute tamen, & simpliciter non peccabit necessario: quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere; sed potest, & debet eandem deponere (cum sit error vincibilis, & culpabilis) & tunc operari. V. Laym. hic l. 1. t. 2. cap. 3. & Bec. in 1. 2. t. 1. c. 4. q. 7.

2. Qui peccavit ex conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectius tamen addet illam circumstantiam in confessione, dicendo, Feci hoc, vel illud, putans me facere contra praeceptum, vel obligationem gravem. Card. de Lug. disp. 15. n. 503.

ANIMAD.
II.

ANIMADVERSIO I.

Ignorantia invincibilis excusat quidem a peccato, ut omnes fatentur, & patet ex prop. 2. ab Alex. VIII. proscripta, quæ ita habet: *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat a peccato formali*: actum tamen naturæ suæ malum, facere bonum non potest. Ignorantia enim, quæcumque sit, rerum naturam mutare non potest: rerum autem naturam mutaret, si actum naturæ suæ malum, bonum faceret: ergo id facere non potest. Hoc docuit ipse ethnicus Aristoteles Eth. 6. cap. 2. inquit: *Si consilium* (hoc est electionem) *bonum esse volumus, oportet & rationem esse veram, & appetitum rectum*. La-Croix p. 82. n. 5. ex eodem cap. 2. alium Aristotelis textum ita affert: *Active mentis veritas est, quæ appetitui recto consentanea sit*: unde colligit, conscientiam rectam esse vel physice, quæ est conformis obiecto, seu quæ enuntiat obiectum, sicuti revera est; vel moraliter, quæ appetitui recto consentanea est. At in versione latina ad usum Seminarii Patavini, quæ ego utor, ita habetur. *Ejus autem animi partit, quæ ad agendum, & cogitandum valet, opus, est veritas conspirans, & congruens cum appetitu recto*: * qui textus apprime congruit cum alio a me allato, & ad bonitatem operis moralis non solum bonitatem appetitus, sed rationis veritatem postulat. Itaque conscientia

* Versio, qua usus est D. Th. 1. 2. q. 19. a. 3. ita habet. *Bonitas intellectus practici est verum conforme appetitui recto*. Textus aristotelicus hic est. τὸ δὲ πρακτικὸν καὶ θεωρητικὸν, ἢ ἀληθὲς, ὁμολόγως ἐχουσιν τὴν ἐπὶ τῇ ἐπιστῇ.

scientia ethice, seu quoad mores recta esse non potest, nisi physice recta sit, hoc est, nisi sit vera, & objecto consentanea. Falsitas enim non est recta, nec mores rite dirigit, sed pervertit. Hinc prudentia, quæ est omnium virtutum regula, ab eodem Aristotele cap. 5. definitur *habitus cum vera ratione conjunctus*. D. vero August. lib. 19. de Civ. Dei ait: *Neque enim sunt mendaces vere virtutes*: & lib. de utilitate credendi cap. 12. *Omne factum, si recte factum non est, peccatum est; nec recte factum esse ullo modo potest, quod non a recta ratione proficisci possit*. Ignorantia, licet sit invincibilis, non est recta ratio, sed falsa, & errans: ergo factum ab ea profectum, rectum, & bonum esse non potest. Non appetitus, seu voluntas est regula conscientie, sed conscientia voluntatis: ergo non conscientia appetitui, seu voluntati conformis esse debet, ut recta sit; sed appetitus conscientie; quæ tum demum recta est, si sit vera, & objecto conformis.

Consultamus D. Thomam, qui 1. 2. q. 19. ar. 3. & 4. docet, voluntatis bonitatem non solum a ratione, sed etiam, imo multo magis ex æterna lege pendere; ideoque, si actio æternæ legi contraria sit, etiam si rationi erranti sit consentanea, bonam esse non posse; & art. 6. ad 1. ait, *quod ex D. Dion. cap. 4. de div. nom. bonum causatur ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu*; & ideo ad hoc quod dicatur malum id in quod fertur voluntas, sufficit siue quod secundum suam naturam sit malum, siue quod apprehendatur ut malum: sed ad hoc, quod sit bonum, requiritur quod utroque modo sit bonum. Et 2. 2. q. 110. ar. 3. ad 2. loquens de Ægyptiis obstericibus, quæ mentitæ sunt, ut Hebræorum infantes a cæde liberarent, bene se agere putantes, inquit, *quod obsterices non sunt remuneratæ pro mendacio, sed pro timore Dei, & benevolentia, ex qua processit mendacium*. Unde signanter dicitur Ex. 1. *& quia timuerunt Deum, edificavit illis domos*. Mendacium vero postea sequens, non fuit meritorium. Ex qua angelica doctrina illud intelligitur, actibus quidem malis, qui invincibiliter putantur boni, actus reipsa bonos intermisceri posse, & hos ex illorum admisione suam bonitatem, & meritum non amittere; at ipsos actus malos ex invincibili ignorantia bonos fieri non posse. At D. Th. 2. 2. q. 1. ar. 3. ad 1. ita loquitur: *Virtutes autem perficientes partem appetitivam, non excludunt totaliter falsum*. Possit enim aliquis secundum iustitiam, aut temperantiam agere, habens aliquam falsam opinionem de eo, circa quod agit. Resp. D. Thomas intelligendus est non de falsitate ad ius, & mores pertinente, sed de aliqua falsa opinione facti, ex. g. abstinere quis die veneris ab hoc pisce, quia carnem esse putat, abstinentiæ actum obit: aureis pecuniis, quas argenteas existimat, debitum solvit, iustitiæ munere fungitur. At deceptio, & aberratio quoad ius, licet sit invincibilis, efficere non potest, ut actio ex se mala fiat bona externoque præmio digna. Id docent divina oracula. Ego, inquit Christus Joann. 14. *sum via, veritas, & vita*. Omnes via tuæ veritas. Ps. 118. v. 151. *Deduc me, Domine, in via tuâ, & ingrediar in veritate tuâ*. Ps. 85. v. 11. *Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tuâ*. Ps. 24. v. 3. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te*. Eccli. 37. Hæc oracula perspicua institutum plane evincunt; quæ si adversarii pio, humilique animo considerent, manus dabunt. Argumentatio ex hoc loco petita tanta vi pollet, ut vel ipsum P. Zachariam, dum repugnare in animo habet, & hanc rationem a P. Concina evolutam solvere aggreditur, vincat, ac in nostram sententiam verissimam pertrahat. Ita enim inquit p. 73. n. 30. La-Croixii, suis, ut putat, aditamentis locupletati, & vindicati. „ Igitur, ubi a „ Etio bona de se non sit, & voluntas nonnisi bona „ sit ratione boni finis, quo actionem illam patrat, „ id unum sequitur, hanc solam voluntatem bonam „ proferri posse, ut iustum mercedis titulum, non vero actionem ipsam. Hinc quod spectat ad actiones de se malas, sed ex conscientia invincibiliter erronea habitas ut bonas, & a Deo præscriptas, has „ contra conscientiam omittenti non omissio ipsa in die „ iudicii exprobrabitur, sed affectus erga peccatum, ob „ quem illas omisit. Similiter qui conscientiam invincibiliter erroneam sequens, illas facit, ne peccet, non „ actiones malæ in se consideratæ ei tribuentur laudi, „ sed odium in peccatum, & erga Deum amor, quo illas patravit. „ Zach. ergo diserte fatetur, actiones malas, quæ ex invincibili ignorantia fiunt, in se consideratas, laudi a supremo Iudice non esse tribuendas; & hoc illud unum est, quod P. Concina docet, suæque argumentatione efficere vult, & efficit. Quid ergo Zacharia solidissimo Theologo pueriliter, ac turpiter insultat, eum *viram oppido bonum, sed pessimum logicum* appellans; dum reipsa fateri cogitur, & fatetur, P. Concina argumentationem validam esse, & institutum evincere? nam

actus odii in peccatum, & amoris erga Deum, qui malis actibus ex invincibili ignorantia admittitur, ideoque culpe non imputandis admittuntur, bonos esse, nec ex illa permixtione suam bonitatem amittere, P. Concina non inficiatur; idque ego ex D. Thoma mox asserui. Lis ergo quoad rem hanc, si adversarii velint, finita est.

Qui tamen plura cupit, consulat P. Concina hist. prob. diff. 3. §. 8. & app. ad Theol. t. 2. lib. 2. diff. 1. cap. 5. ubi omnia La-Croixii sophismata dissoluta deprehendet, item diff. 6. cap. 3. lib. 3. & diff. 8. c. 8. & censuram censuræ sect. 4.

La-Croix (p. 73. n. 34.) quaerit, „ an formaliter „ peccet, qui invincibiliter putat actum internum non „ esse malum, & tamen cognoscit, objectum talis actus „ esse malum; v. g. qui desiderat fornicari, invincibiliter putans hoc desiderium internum non esse malum, „ quamvis sciat, quod reipsa fornicari sit malum. „

Hæc quaestio est de subjecto, ut scholæ ajunt, non supponente. Nec enim invincibiliter ignorari potest, malum esse desiderium, cujus objectum malum esse cognoscitur. Hoc confirmat exemplum a La-Croixio allatum. An ignorantia noni præcepti decalogi invincibilis esse potest? Consule non recentes opinatores, sed Evangelium Matth. cap. 5. v. 20. & seq. p. 3. c. 2.

ANIMADVERSIO II.

Certum est, eum qui ex conscientia erronea peccavit, hoc est putans, se fecisse contra præceptum, cum reipsa non fecerit, hunc errorem necessario confiteri debere; alioquin suum peccatum non confiteretur. Ex. g. Cajus putat, esse grave peccatum, otiosa verba proferre, aliquid cibi, aut potus plus iusto sumere, & nihilominus ea verba profert, illud cibi, aut potus sumit: ex conscientia erronea graviter, seu letissime peccat. Si ergo conscientiam erroneam in confessione non explicet, dicendo, feci hoc, vel illud, putans me facere contra præceptum, vel obligationem gravem, suum grave, seu mortale peccatum non confitetur. Quidquid ergo sentiat, aut dicat Bui. vel alii, non est dubitandum, quin conscientia erronea, ex qua graviter peccatum fuit, necessario constitenda sit. Quod si quis ex errore vincibili putet, se aliquid faciendo non peccare cum reipsa peccet, e. g. si furtum sibi in gravi necessitate permixtum existimans, furetur; hæc ignorantia peccatum notabiliter minuire non videtur, ideoque in confessione prætermitti poterit.

CAPUT II.

De Conscientia dubia.

DUBIUM I.

Quid sit conscientia practice dubia, & quid in ea agendum?

Resp. 1. Dubium est suspensio assensus circa objectum apprehensum. Idque est duplex. Speculativum, seu universale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus usurarius sit licitus: an in die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. & practicum, seu particulare, cum dubitatur, an his circumstantiis, v. g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit conscientia practice dubia, scilicet quæ practice dubitat; speculative dubia, quæ speculative. Ita Nav. Laym. Sanch. Becan. t. 1. c. 4. q. 8.

Resp. 2. Qui cum conscientia practice dubia operatur, peccat, & quidem peccato ejusdem rationis, ac speciei, cujus est peccatum, de quo dubitat. Ita Sanch. Bon. t. 2. d. 2. q. 4. p. 7. Ratio prioris est, tum quia is exponit se periculo peccati: tum quia quod non est ex fide, est peccatum, idest, quod non fit ex determinato iudicio conscientie, est illicitum. Idque verum est, etiam si speculative non dubitet, v. g. Certum sum, absolute licitum esse die festo docere, dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex dictis de conscientia erronea: quia habet affectum ad peccatum ejusdem rationis. Unde, si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, sitne peccatum (siue mortale, siue veniale) ita-

ANIMAD.

ita-

ita ut malitia in confuso proponatur, dicit Vasq. 1. 2. d. 529. c. 3. & alii, esse mortale, quod negant Nav. Val. & c. V. Bon. Laym. 1. 2.

ANIMAD.
II.

Resp. 3. *Qui praeceptum dubium est circa aliquod opus, tenetur se resolvere.* Et quidem non per solum affectum, & voluntatem, (hoc enim non sufficere, recte docent Vasq. Sanch. 1. 1. mor. c. 9. & alii commun. contra Cajet.) quia adhuc exponeret se periculo peccandi, sed per motivum rationabile, quale est. 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium (Sanch. Bec. 1. c.) 3. Auctoritas viri alicujus docti, & pii. Quod si tamen dubium sine ratione, & iusta causa temere conceptum esset, posset etiam sine nova ratione deponi. Et ita explicari potest Cajet.

Resp. 4. Si dubium oriatur ex obligationibus, & praeceptis contrariis, v. gr. utrum quis die festo teneatur apud aegrotum manere, omisso sacro, an vero sacrum audire: tenetur se resolvere, & prudenter judicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse, alioqui enim exponet se periculo peccandi. Ut vero id recte fiat, haec servanda sunt. 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v. gr. quia solus est, vel quia ex confessione rem intellexit, consideret, quantum res, & tempus fert, utrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit: v. gr. in casu dicto minus malum est omittere sacrum, quam deferere infirmum: quia de sacro audiendo est praeceptum affirmativum tantum, & juris humani; at de infirmo est negativum, & juris naturalis. Sanch. Becan. 1. c. Si utrumque videatur aequae grave, utrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se conjecisset, modo de culpa praeterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest: ideoque tum cessat obligatio minor: vel, si sint, aut videantur aequales, utralibet. V. Laym. 1. c. c. 4. & 5. Fill. 1. 21. c. 4. Bon. 1. c. p. 6. n. 27.

D U B I U M II.

Quid agendum cum conscientia speculative dubia?

Sunt quaedam in Theologia opiniones dubiae, & in utramque partem probabiles, quae reddunt hominem speculative dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus possit formari conscientia practice certa.

ANIMAD.
III. Resp. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est, quae minus remota videatur ab omni specie peccati, quam altera) relicta probabiliori, & tutiore propria: seclusa tamen omni injuria, & periculo proximi, & dummodo opinio, quae eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis DD. quos citat, & sequitur Laym. & Bon. 1. 2. d. 2. q. 4. p. 9.

Ratio est, tum quia qui sequitur sententiam gravi auctoritate, vel non levis momenti ratione nixam (haec enim dicitur probabilis) non agit temere, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium. Tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius, & tutius.

Dixi in responsione, etiam alienam, quia parum refert, quod opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculative: speculative enim illud iudicium, eo ipso, quod forte incertum, & falsum sit, non debet esse regula operationis, cum operans aliam regulam, eamque certam habeat, quam sequatur, scilicet hanc, quod in dubiis quisque operari possit secundum sententiam, quam viri docti, ut probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque nunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter.

Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum.

ANIMAD.
IV.

1. Confessarius, aut alius vir doctus potest consulti respondere secundum probabilem aliorum sententiam, si forte ei haec sit favorabilior, praetermissa etiam propria probabiliori, & tutiore. Ita Sanch. Bon.

Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Et si ad inconstantiam notam fugiendam, expediat respondere semper secundum eadem principia, ut monet Sanch. 1. c. c. 19. Becan. n. 16.

2. Potest etiam vir talis consultus significare consulti, opinionem a quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamvis ipse consultus eandem speculative falsam esse judicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet jus sequendi sententiam probabilem, & hoc jus suum illi indicare non prohibet Laym. 1. 1. t. 1. c. 5. Bon. p. 9.

3. Poenitentem, qui secundum probabilem opinionem operari vult, potest, imo secundum communem sententiam debet Confessarius, & quidem si proprius sit, sive Parochus, sub mortali, absolvere, licet ipse judicet doctrinam illam esse falsam: ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit ejusdem sententiae. Ratio est, quia recte dispositio non debet negari absolutio. Azor. Vasq. Sanchez, Laym. 1. 1. t. 1. c. 5. n. 10. Additque Diana p. 1. t. 13. R. 11. ex Sanch. & Sancio, peccare mortaliter, si nolit absolvere, quando de mortali confessio sit, tamen si non sit proprius ejus Confessarius.

4. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem sibi, dummodo is prudens, ac pius, & non singularis hebeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita Sanch. 1. 1. c. 9. n. 24. Bonac. & alii contra Navar.

5. Superiori praecipienti secundum opinionem probabilem subditus tenetur obedire etiam contra propriam probabilior, ac tutiorem, v. g. si paululum aegrotus, probabilius, & tutius putes te teneri ad jejunium; comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minus tutam, ac probabilem. Ratio est, quia in dubio praesumitur pro Superiore. Laym. 1. 1. t. 1. c. 5. n. 11. & 12.

6. Potest Advocatus suscipere patrocinium cause probabilem, etsi judicet contrariam probabilior. Ita Lay. Bon. q. 4. p. 9. Ratio est, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in iudicio. V. inf. 1. 5. c. 3. d. 3.

Dixi 2. in responsione: seclusa injuria, quia, si periculum sit, ne proximo fiat damnum, aut injuria, locum habet axioma: In dubio tutior via eligenda est.

Unde resolvuntur hi casus.

1. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculative probabiles, maxime circa valorem Sacramenti, sed quoad ea, quae a Ministro praestanda sunt, utendum est sententia securiore, & materia, ac forma certa, v. gr. in Baptismo. Ratio est, quia, licet praecise operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreverentiam; quia tamen effectus Sacramenti, ut remissio peccatorum, & infusio gratiae, dependet a vera materia, & forma, graviter proximo noceret; ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris potest praebere sub conditione, v. g. Baptismus morituro in aqua rosaceae mixta, si naturalis desit, quia tunc proximus juvari debet, ut potest: & ex duobus malis minus eligendum. Vide Laym. hic, & Suar. 1. 4. d. 26. f. 6. Becan. c. 4. q. 9.

2. Medicus, & Chirurgus sequi debent tutiora, & probabiliora; nec uti possunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio, si certum habeant. Sanch. Bon. 1. c. Baldel. de conscientia dubia, v. infra 1. 5. c. 3. d. 7.

Dixi, si adhuc sit probabilis, quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel gravem censuram, vel rationem gravem de novo inventam, quae difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio.

Unde resolvitur hic casus.

Non licet nunc absolvere poenitentem absentem, etsi plures Doctores antehac id senserint: horum enim

enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit; præcipue accedente decreto Clem. VIII. Bonac. l. c. n. 17. & alii communiter.

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars sit eligenda?

ANIMAD. XI. *Resp. Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resolvere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem faventem suæ libertati (etiam minus tutam) dummodo sit in possessione suæ libertatis, juxta illud axioma: In dubio melior est conditio possidentis. Ratio est, quia talis non agit temere, cum utatur suâ libertate: quod cuiusvis licet, quamdiu non constet esse ea privatum, cum eam, ut cetera externa bona, possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contrariæ, juxta reg. 11. in 6. Neque huic responsioni obstat axioma contrarium: In dubio tutior via est eligenda: quia intelligitur, si ex una parte sit dubium, ex altera certum, tum hanc esse eligendam: quod si autem utraque pars tuta sit, axioma universim non est præcepti, sed consilii; ut Nav. Sanch. Bon. t. 2. d. 2. q. 4. p. 9. n. 21. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. §. 4. Fill. n. 157. & 160.*

Porro pro regula cognoscendi quis sit possessor, attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro externo: is enim censetur possidere. Præsumptio autem censetur stare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert. Bard. d. 5. c. 5. Unde cum Sanch. Laym. l. c. & aliis

Resolvuntur casus sequentes.

ANIMAD. XII. *1. Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita, v. g. jejunii: item, an votum, vel juramentum sit emissum: non obligatur dubitans. Ratio est, quia, cum lex, & votum, ut obligent, debeant sufficienter proponi, merito hic præsumitur non esse, ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. Suar. Fill. Laym. Contra vero si vovisse constet, & dubitetur, an satisfecerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans, an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita Sanch. Laym. Bon. l. c. Fill. n. 163.*

2. Qui certus est de lege, & voto, dubius tamen, an, & quid comprehendatur lege, aut voto; ut, si sciat se vovisse religionem, dubitet autem, utrum certam, an vero in communi tantum: item vovit abstinere a copula, dubitat vero, an ab omni, an ab illicita tantum: non tenetur voto quoad partem, de qua dubitat.

3. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta, vel abrogata, vel tu ab ea eximaris; teneris lege. Ratio est, quia cum constet de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio, proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi; ideoque, dum non probat, lege tenetur. Laym. l. 1. t. 4. c. 3. Sanch. Fill. contra Salas, & Azor. qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, ea te non teneri.

4. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur jejuniis, quia libertas est in possessione. Contra vero res se habet, si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita; quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet. Laym. l. c. n. 35. Sanch. d. 40. & 41.

5. Si cras sit jejunium, & post examen dubites, an sit audita duodecima noctis hora, potes cenare, & carnis vesci: quia libertas est in possessione. Contra vero, si hodie sit jejunium, & dubites, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione: cum constet hodiernum diem esse jejunii, & dubium sit, an transactus. Sanch. Laym. l. c. Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto: si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data. Cum enim duo horologia sint quasi duo Docto-

res, seu opiniones probabiles, licet utrumlibet sequi, nisi sciam unum errare. Laym. & alii communiter.

6. Si dubites, utrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid degluteris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere, Sanch. l. 2. de matr. d. 41. n. 40. Fagund. p. 3. l. 3. c. 5. n. 18. tum quia lex jejune sumendi est in possessione: tum quia gravis est irreverentia. Quamquam contraria sententia Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 36. probabilis: Dia. vero tom. 2. tr. 4. de Sacram. R. 29. tuta etiam in praxi videatur; eo quod lex ecclesiastica in casu dubio non videatur tam arcte constringere conscientias: & in dubio factum præsumi non debeat: neque censetur irreverens, qui juris præsumptionem sequitur. Vide infra l. 6. t. 3. c. 2. d. 2. & Card. de Lugo d. 15. n. 14.

7. Si post contractum bona fide matrimonium, dubium de valore superveniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantum reddi, sed etiam exigi potest: quia dubium superveniens bonæ fidei possessori obesse non debet. Vide Sanch. l. 2. de matr. disp. 41. n. 47. Bon. l. c.

8. Qui certus est de debito, & dubitat an solvere, tenetur solvere. Suar. Valq. Lug. Dian. p. 2. t. 6. misc. R. 59. nisi etiam creditor dubitet: tunc enim Tan. in 1. 2. d. 8. q. 6. d. 4. putat non teneri, quod Laym. l. 1. t. 1. c. 6. ita limitat, ut teneatur non ad integram solutionem, sed ad partem ejus, pro qualitate dubii: quod Dian. p. 4. t. 3. R. 35. amplectitur, ut probabile.

ANIMADVERSIO I.

DE hac quæstione explicatius proposita ita loquitur Concina app. t. 2. pag. 592. „Quod in controversiam vocatur, est, peccet ne mortaliter, qui agit contra conscientiam rectam præscribentem aliquid ut peccatum, quin definiat peccati gravitatem. Prima sententia defendit, peccari dumtaxat venialiter: quia actio speciem capit ab objecto: objectum præscindit a malitia gravi, vel levi: non itaque continet malitiam letalem, sed ad summum venialem: ergo venialis quoque erit malitia actus, qui in hoc objectum tendit. Hæc sententia falsa est. Quoniam malitia absolute spectata, æque gravem, ac levem pravitatem continet. Ergo non est, cur dicatur, actum, qui in illam tendit, esse venialem potius, quam mortalem. Ex alia parte temeritas, qua quis sese exponit periculo peccandi mortaliter, letalis est, ut mox dicetur. Altera sententia distinguit. Aut agens contra hanc conscientiam, necessariam adhibet diligentiam, ut deprehendat, sit ne gravis, aut levis malitia; vel secus. Si secundum, dubio procul graviter peccat. Si primum, venialiter. Hæc quoque sententia ut falsa rejicitur. Quoniam si post adhibitam diligentiam, adhuc incertus dubiusque manet super gravitate, aut parvitate malitiæ, periculo graviter peccandi se committit. Quandoquidem si graviter peccaret, quando ante adhibitam diligentiam ageret contra talem conscientiam; potiori jure peccat, si præmissa debita diligentia anxius maneant, dubiusque, sit ne gravis, an levis malitia, & nihilominus cum hac dubitatione agat contra conscientiam. Vera ergo sententia defendit, hunc letaliter peccare. Ita docet Joan. a S. Th. in 1. 2. disp. 12. ar. 2. Valq. in 1. 2. disp. 59. c. 3. Azor. t. 1. lib. 2. c. 8. Sanch. in summa t. 1. c. 1. Salmant. tract. 20. c. 4. p. 2. n. 8. Corazza disp. 2. c. 1. dub. 6. alii que plures. Ratio obvia, & evidens est. Qui exponit se deliberato animo discrimini peccandi mortaliter, peccat mortaliter: qui agit contra conscientiam rectam denuntiantem aliquod malum absolute absque manifestatione gravitatis, vel levitatis malitiæ, sese in periculum letaliter delinquendi conjicit: in illa quippe malitia absolute proposita æque continetur gravis, ac levis, ut dictum est: ergo mortaliter peccat. La-Croix p. 81. §. 2. primam sententiam a Concina allatam probabiliorem habet ea ratione, „quia, inquit, neque cognoscitur periculum peccati mortalis, neque obligatio magis inquirendi, neque indifferencia, quam objectum habet ad malitiam mortalem, & venialem, neque absolute cognoscitur malitia mortalis, sed tantum malitia abstracta, & communis mortali, & veniali: ergo sic operans non est positive indifferens ad malitiam utramque, sed tantum ad malitiam quæ non excedit venialem.“

Resp.

Resp. Hæc La-Croixii argumentatio ponit, mortaliter non peccari sine cognitione, seu, quod idem est, non peccari per ignorantiam; qui est pelagianus error, de quo infra.

Præterea qui cognoscit malitiam abstractam, & communem culpæ mortali, & veniali, cognoscit indifferentiam ad malitiam mortalem, & venialem. Nam perceptio malitiæ communis culpæ mortali, & veniali, eadem est, ac perceptio malitiæ indifferentis ad culpam mortalem, & venialem. Qui contra loquitur, pugnantia dicit, nec seipsum intelligit. Porro in perceptione malitiæ indifferentis ad culpam mortalem, & venialem includitur perceptio periculi peccati mortalis: ergo qui aliquid facit, aut omittit, quod percipit indifferens ad culpam mortalem, & venialem, periculo peccati mortalis deliberate se obicit, & quod inde consequitur, mortaliter peccat. Quod si illud daremus, periculum mortalis peccati non adverteri, verum tamen, & certum est, illud adverti posse, & debere; ideoque hujus periculi culpam nulla ratione excusari posse.

ANIMADVERSIO II.

Qui dubius est circa aliquod singulare opus, non tenetur se resolvere; imo, si dubium sit rationale, & prudens, in eo manere debet, & ab actione abstinere. Qui autem irrationabili dubio pulsatur, illud ponere debet, si id, de quo dubitat, agere, vel omittere sine culpa velit. At, inquis, rationale dubium ex ratione probabili, exemplo bonorum virorum sine scrupulo sic operantium, auctoritate alicujus viri docti, & pii poni potest.

Resp. Si ratio tenuiter probabilis sit, sicuti non est prudens agendi regula, ut ex prop. 3. ab Innoc. XI. proscripta constat, ita sufficiens fundamentum non præbet ponendi rationale dubium; multo vero minus, si sit sophistica, cujusmodi sunt ratiunculæ, quas La-Croix p. 86. n. 78. ex possessione propriæ libertatis, vel ex eo, quod lex in dubio sufficienter promulgata, seu applicata non sit, repetit. Si hæc ratiunculæ, quas recentes opinatores in animarum perniciem commenti sunt, & passim obtrudunt, vim habent, omnes dubitationes, quantumvis rationabiles, & prudentes, quæ circa honestatem agendi suboriuntur, de medio tollendæ essent, quia in quovis dubio locum habent. Primam rationem ex libertatis possessione desumptam, profligatam leges hoc eodem cap. dub. 3. Resp. Altera ratio, sicuti fallax est, cum legi propter verborum obscuritatem dubiæ accommodatur, uti ostenditur dub. 2. huj. c. Resp. 1. ita quoque cavillatoria est, si dubium circa legis existentiam oriatur. Quia quoad conscientiam perinde est, seu de legis sensu, seu de ejus existentia dubites. Ergo sicuti dubitans de legis sensu, ab ejus onere ex mox dicendis non liberatur, ita ne is quoque, qui de ejus existentia dubitat. Lex quævis seu quoad sensum, seu quoad existentiam dubia, est semper quoad vim obligandi sufficienter applicata: quia ex lege naturæ via tutor in dubiis est eligenda, ut Ecclesia Gallicana, & Eugenius Papa infra cit. docent.

Quod si ratio probabilis, gravis, & solida sit, sufficiet quidem ad dubium prudenter ponendum, dummodo tamen æque gravi ac solida ratione non impugnetur. Si enim hoc modo impugnetur, nulla est ratio ponendi dubium, sed multo magis confirmatur.

Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium nullam vim habet, si alii boni viri aliter agant; imo contraria exempla, & contrariæ agentium auctoritates dubium confirmant. Præterquamquod cum viri, qui boni putantur, erroribus, & cupiditatibus obnoxii sint, periculosum est eorum exempla sequi, cum rationale dubium nos premit. Sana quippe ratio, inquit D. Aug. relatus dist. 9. cap. 10. *etiam exemplis anteponenda est, cui quidem & exempla concordant, sed illa, que tanto digniora sunt imitatione, quanto excellentiora pietate.* At sana ratio docet, actionem esse suspendendam, cum rationale dubium nos premit: ergo exemplis anteponenda est: ergo dubium rationale propter exempla non est deponendum.

Tandem dum Busemb. ait, rationale dubium alicujus viri docti, & pii auctoritate poni posse, ponit, unus viri docti, & pii auctoritate opinionem fieri probabilem, rectamque agendi regulam; quod proscriptum est ab Alex. VII. prop. 27. Hæc tamen de re consuli potest Concina hist. prob. t. 2. diff. 5. sect. 10. & 11.

In his documentis, quæ hic tradit Busemb. versatilis probabilitas prorsus explodenda, de qua infra, serpit, & dominatur.

ANIMADVERSIO III.

Recte quidem Busemb. illud addit, *seclusa tamen omni injuria, & periculo proximi.* Nam Innoc. XI. hanc prop. n. 2. proscriptit: *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare secundum opinionem minus probabilem:* & Alex. VII. hanc n. 26. *Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.*

Hæc tamen exceptio satis non est, ut Busembaum a pontificiis proscriptionibus eripiat, ab Innoc. enim XI. hæc quoque propositio n. 1. damnata est. *Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id veret lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi.* Hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis, aut episcopalis.

Præterea opinio tenuiter probabilis, infra probabilitatis fines includitur, & probabilis est. At illa prop. n. 3. ab Innoc. XI. damnata est: *Generatim dum probabilitate sue intrinseca, seu extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, consisti aliquid agimus, semper prudenter agimus.*

Ex duplici ergo capite Busemb. assertio proscripta est, quod scilicet nec Sacramentorum valorem, nec tenuem probabilitatem exceperit.

Adde, quod, cum Busemb. ait, *Licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam,* cum Apost. pugnat Rom. 14. dicente: *Quod non est ex fide,* hoc est ex dictamine, & persuasione conscientiæ, peccatum est. Quod enim est juxta alienam opinionem contra propriam, non est ex persuasione conscientiæ.

At inquit La-Croix p. 116. n. 377. „ Si quis judicet „ opinionem alienam esse probabilem, quamvis videatur „ esse falsa, . . . si tamen de hoc certus non sit, valde „ probabile est, quod ex principiis reflexis possit sibi for- „ mare prudens dictamen, & secundum eam opinionem „ operari, dicendo, *judico quidem opinionem illorum esse „ falsam, quia tamen hoc mihi incertum est, & Auctores „ me sapientiores qui opinionem possunt reddere certo proba- „ bilem, dicunt, illam esse veram, ego quoad hanc opera- „ tionem me accommodabo illis, & interea præscindam a „ directa opinione mea.* Ita absolute tenent Azor. Valq. „ Less. Valent. &c. quos nominat. “

Hæc La-Croixii doctrina his fucis oblita, incautos, minusque doctos facile decipit; sed Apostolo Paulo reipsa contraria est. *Judico opinionem illorum esse falsam:* ergo eam sequens, non operor ex fide, sed contra fidem: ergo peccatum est. *At Auctores me sapientiores dicunt, illam esse veram.* Ita sane; verum cum ego aliorum contra sententium me sapientiorum auctoritate, & ratione eam opinionem falsam putem, eam sequens non operor ex fide, sed contra fidem: ergo peccatum est. *At Auctores me sapientiores opinionem possunt reddere certo probabilem.* Esto: mihi tamen non probatur, sed falsa videtur: ergo eam sequens, non ex fide, sed contra fidem operor: ergo peccatum est. *Quoad hanc operationem me accommodabo illis.* Accommodabis te illis non ex fide, sed contra fidem: ergo peccatum est. *Interea præscindam a directa opinione mea.* Quomodo præscindis a directa opinione tua, quam in animo insculptam habes, & retines? hoc sane dictum sophisticum, & contradictorium est. Quocumque se subtiles opinatores vertant, illud semper verum est, Apostolo Paulo eum repugnare, qui alienam opinionem probabilem, sed minus tutam contra propriam sequitur. Hic scilicet conscientiæ adversatur, quæ est applicatio scientiæ ad actum, seu proxima agendi regula; cui qui repugnat, necesse est ut peccet. Veritatis studiosus consulat D. Th. 1. 2. q. 19. art. 3. & 5. quem ita concludit. *Unde dicendum, quod simpliciter omnis voluntas discordans a ratione seu recta, seu errante, semper est mala.* Hinc Clerus Gallicanus (apud Natal. Alex. Theol. t. 2. app. alt. p. 1x. de op. prob. usu definit, *ut nemini liceat eligere eam sententiam, quam non veritati magis consentaneam duxeris.*

Ratio est, tumquia qui sequitur sententiam gravi auctoritate &c. hic quæri potest, quid *gravis auctoritatis* nomine Busemb. intelligat. Videtur enim intelligere sententiam cujuscumque viri docti, ac pii, & Theologiæ periti, cujus vi juxta ipsum, rationale dubium de malitia actionis recte deponitur; præsertim cum suas opiniones unus recentis Scriptoris auctoritate non semel in hoc opere fulciat. At illa prop. n. 27. ab Alex. VII. proscripta est: *Si liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, rejectam esse a Sede apostolica tamquam improbabilem;* imo vero ne multorum quidem recentium auctoritas gravis est, aptaque facere opinionem probabilem, ut ultro fatetur, & ostendit ipse La-Croix p. 90. 91. n. 136. & seq. exemplis ex Carden. desumptis multarum opinionum, in quas plures recentes puta

puta quinque, sex, decem, sexdecim, vigintiquinque, quadraginta conspirant, licet sint improbabilis, & certo falsæ. „Nec obstat (inquit) quod Ecclesia vix possit ignorare, ejusmodi opiniones teneri, & tamen non semper eas damnet. Nam Ecclesia Dei, inquit S. Aug. ep. 119. c. 19. *inter multam paleam, multaque zizania constituta, multa toleras; & tamen quæ sunt contra fidem, vel bonam vitam non approbas*. Ratio autem, cur numerus Auctorum præcise non reddat semper opinionem probabilem, hæc est, quia quandoque primi Auctores ejusmodi sententiarum non satis examinarunt utrumque fundamenta, reliqui autem transcripserunt tantum, & similiter cæce secuti sunt; quandoque successu temporis inventæ sunt novæ rationes convincentes, aut principium certum in contrarium; quandoque emanarunt declarationes, per quas antiquæ sunt ejusmodi sententiæ, & elisa earum probabilitas. Sapienter dixit Card. Sfondrat. in reg. Sacerd. l. 1. §. 20. & lib. 2. §. 14. n. 6. *Sunt opiniones instar monete, cujus valor non ex numero, sed pondere, & metallo aestimatur; sic opiniones non Doctorum numerus, sed major ratio, veritas, & prudentia commendat; alioquin semper vincerent fatui, quorum numerus, quam prudentum major est*. Hactenus La-Croix.

Quare ut opinio sit solide, & graviter probabilis, (de hac enim loquimur, quia tenuis probabilitas proscripta est) non Doctorum numerus, sed gravitas, & auctoritas, rationumque pondus spectanda sunt, ac demum videndum, ne contrariis auctoritatibus, & rationibus longe gravioribus ea probabilitate deiciatur. Recentes morum scriptores si antiquis Patribus consentanea doceant, sua pollent auctoritate; at si ab iis recedant, eorum auctoritas, contraria veterum Patrum sane maxima auctoritate eliditur, & pro nihilo habenda est. Hinc Clerus Gallicanus loco mox citato illud sibi præscribit, *ut in rebus theologicis ad fidei, & morum dogmata spectantibus, Theologos quidem etiam modernos audiamus, si tamen consonas Sanctis Patribus sententias tradant*. Deinde, *ut si ab iis recedant, harum opinionum inbibeaturs curfus, neque eorum aliqua ratio habeatur, aut ulla eis tribuatur auctoritas*.

Sed demum hic queritur, utrum excepto Sacramentorum valore, Judiciumque sententiis, gravis probabilitas æque gravi, aut graviori, & tuta probabilitate impugnata, recta agendi regula sit. Resp. Affirmantium sententia, ut ego sentio, & pro certo habeo, periculossima, & falsa est. Est enim contraria sacrarum Scripturarum oraculis. Si enim explicata probabilitas, recta regula esset, juxta ipsam Christus nos esset judicaturus: at Christus non est judicaturus juxta explicatam probabilitatem: explicata enim probabilitas non est veritas, sed sæpe, aut etiam sæpius est falsitas; Christus vero nos judicabit juxta verbum suum, quod est ipsa veritas. Sermo, ait ipse Joan. 11. *quem locutus sum vobis, ipse judicabit vos in novissimo die*. Reg. 1. 24. dicitur: *Time Deum, & servite ei in veritate*; & Reg. 3: 3. *Si custodierint filii tui vias suas, & ambulaverint coram me in veritate* &c. Dicitur in veritate; ergo non in probabilitate, quæ veritati sæpe contraria est. Pf. 24. *Dirige me in veritate tua, & doce me*. Pf. 90. *Ecce enim veritatem dilexisti*. Pf. 118. *Viam veritatis elegi*. At certum est probabilitatem non esse veritatem; ergo Deus juxta ipsam nos non dirigit, nec docet; nec eam diligit; nec bonus Christianus eam eligit. Sap. 6. v. 12. *Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam*. Qui versatilem probabilitatem sectantur, divina Sapientie sermones non concupiscunt, nec eos diligunt, quia divina legis veritatem (Omnia mandata tua veritas: Lex tua veritas, Pf. 118.) non querunt: ergo non habent disciplinam, hoc est rectam vivendi regulam. Prov. 14. *Quæris derisor sapiensiam, & non invenis*. Nonne derisor est, qui fucatam sapientie speciem querit? Nonne versatile opinator fucatum sapientie speciem querit? Non enim querit ipsam sapientiam: an versatile probabilitas est ipsa sapientia? Probabilior non deridendo, sed ex animo querit sapientiam, quia toto animi conatu veritatem a Deo profectam querit; ideoque ut plurimum eam invenit. Quod si quandoque, ac raro erret invitatus, excusatione dignus est.

Omnes homines aut æternam vitam consequuntur, aut æternam mortem incurrunt. Hæc est inconcussa fidei veritas. At versatiles opinatores æternam vitam consequi non possunt. Via enim eundi ad cælum teste Christo Joan. 14. una est, hoc est veritas: *Ego sum via, veritas, & vita: viam veritatis versatiles opinatores non inveniunt: ergo ad cælum ire non possunt: ergo æternam mortem incurrunt*. Possunt quidem versatiles opinatores, subili ingenio abutentes, argutas, inventas, ac difficiles cavillationes contexere, ac rem involvere; ac nunquam illud ex animo usurpare queunt:

Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est. Pf. 118. Quia veritatem meditari nolunt. Prov. 15. *Cor sapientis queris doctrinam, & os stultorum pascitur imperitia*. Imperitia est, quæ a cælestis doctrinæ fonte non hauritur: cælestis potius doctrina antiqua est, veteribus sanctis Patribus nostris Magistris nota: at versatile probabilitas veteribus sanctis Patribus fuit ignota, post plurima Ecclesie sæcula, hoc est æræ vulgaris anno 1577. inventa, ut ex communi Theologorum sententia docet Concina hist. prob. t. 1. p. 18. n. 4. ergo a cælestis doctrinæ fonte hausta non est: ergo est imperitia. Huc spectant illa oracula: *Sapientiam omnium antiquorum exquirat sapiens, & in Prophetis vacabit*, Eccli. 39. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui*, Prov. 22. *Enim vero qui amat periculum, peribit in illo*, Eccli. 3. At qui versatilem probabilitatem amat, periculum amat. Ut enim honorem, pecuniam, voluptatem, quod ex se periculosum est, consequatur, illud eligit, quod æque probabile, aut probabilius est, esse peccatum, quam non esse, hoc est ipsum evidens periculum peccandi. Versatilis probabilitas, alearum ludus est, vulgo *bassetta*, in quo jactura, & lucrum æque incerta sunt; imo minor probabilitas eo ludo periculosior est; quia in ea probabilior est jactura, hoc est culpa, quam lucrum, hoc est honestas: ergo qui versatilem probabilitatem amat, in ea peribit. At, inquit Buf. qui hanc sequitur, *non agit temere, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium*, hoc est sententiam, quod liceat. Resp. Temeritas, evidens peccati periculum, & quoad animæ salutem fortuitus alearum ludus in eo est, quod prudentum & peritorum sententiam sequatur contra alios æque, aut magis prudentes & peritos ab ea sententia deterrentes. An prudentie opus est, fortuito alearum ludo animæ salutem obicere? *Sapiens time, & declinat a malo; stultus transiit, & confidit*, Prov. 14. Genuina prudentia verax est, & stabilis, non adiaphora ad verum, & falsum, non in contrarias partes versatile, ut probabilitas. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile*, Eccli. 37. At, inquit Buf., *esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilis, & tutius*.

Resp. Quid sit in controversiis tutius, omnes sine ullo onere, & difficultate intelligunt. Omnes enim perspicue, & sine ullo labore intelligunt, tutius esse, ab actione, seu omissione, quæ in controversiam vocatur, utrum liceat, abstinere. Esse vero onus intolerabile non in omni quidem re, ut perperam ait Buf. (nam multa sunt perspicua, nec indigent examine) sed in controversiis examinare, quid sit probabilis, ut agere liceat, putabunt quidem homines suis cupiditatibus obsequi volentes, ac de animæ salute parum solliciti, non homines pii, vereque prudentes, qui divina oracula consulunt, & norunt, Deum nostris humeris non imponere opera intolerabilia. Ceterum *quam arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam*! Matth. 7. At versatiles opinatores, quantum in ipsis est, hanc viam in animarum perniciem dilatant, seu verius pervertunt, ut ait Alex. VII. in prologo ad prop. a se proscriptas. Itaque versatile probabilitas est via, quæ videtur homini justa, novissima autem ejus adducunt ad inferos, Prov. 14.

Nam sicuti Dei verbo, ita Ecclesie sensui, quæ eodem regitur, adversatur. Cardinalis de Aguirre in prologo ad tom. Concil. Hisp. (apud Gen. Theol. t. 1. p. 76.) inquit: *Nimirum hic fuit semper spiritus Ecclesie tam in Pontificibus Romanis, Cardinalibus, Episcopis, quosque canones Conciliorum ediderunt, quam in iis, qui petitis, & doctrina laude illos usque modo imitati sunt, ut scilicet tam in theoria, quam in praxi censuerint, sequendam omnino esse sententiam suam, vel saltem longe veriorum, ac probabiliorum, uti mox antea se explicuit*.

Conventus generis Cleri Gallicani anno 1700. apud Nat. loco supra citato ait: *Quod erga in praxi eam nobis liceat sequi sententiam, quam nec ipsi ut probabiliorum eligendam judicemus, hoc novum, hoc inauditum, hoc certis, ac novis Auctoribus postremo demum sæculo proditum, & ab iisdem pro regula morum positum, repugnat huic offatio a Patribus celebrato, Quod ubique, quod semper, quod ab omnibus; nec habere potest christiana regule securitatem*. Ecclesia ergo probabilitati semper repugnavit. Alex. VII. in prologo ad prop. a se proscriptas magnopere dolet, summam illam laxantium ingeniorum licentiam in dies magis excrecere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irruptura esset christiane vite corruptela. „Qua sententia, inquit Clerus Gallicanus „cit.

„cit. p. 1111. apud Nat. non modo errores inereviffe queritur, verum etiam, quod caput est, adnotari voluit, ipsam rei tractandæ rationem eam (hoc est versatilem probabilitatem) introductam esse, unde videremus corruptelam morum non modo secuturam, verum etiam factio velut impetu irrupturam, quam vix cohibere possimus. Neque vero satis fuit Sanctissimo Pontifici novam hanc methodum (nota hæc verba) iudificandæ conscientiæ, & involvendæ veritatis, hoc est ipsum mali detexisse fontem; sed &c.“

Alex. VII. illis verbis *modus opinandi irrepsit* &c. aliud indigitare non potuit, nisi versatilem probabilitatem, quæ in Christi Ecclesiæ recenter irreperat, quæ tunc maxime luxuriabatur, cuius propositiones num. 28. eo decreto præscribit, quæ demum, ut ait Clerus Gallicanus, *novus methodus est iudificandæ conscientiæ, & involvendæ veritatis, hoc est ipse mali fons.*

Innoc. XI. ejus successor injunxit *Generali Societatis Jesu, ne ullo modo permittat Patribus Societatis scribere pro opinione minus probabili, & impugnare sententiam asserentium, licitum non esse sequi opinionem minus probabilem in concursu magis probabilis sic cognoscere, & iudicare; verum &c.* Apud Conc. t. 2. app. p. 382.

Bened. XIII. in Conc. Rom. in app. c. 17. n. 8. p. 149. ita præscribit. „In fine della discussione il Presetto, o qualche altro brevemente determinerà la conclusione del caso proposto con quelle sode dottrine (non versatili) ch'egli stimerà più vere, e più fondate.“

Bened. XIV. in epistola encyclica ad omnes universæ Ecclesiæ Episcopos anni 1749. die 26. Junii italice ab eo exarata, ac postea latine reddita ita habet: *Ci contenteremo di dire, che il buon Confessore nelle materie dubbie non dee fidarsi della sua privata opinione; ma prima di rispondere, si contenti di vedere non un solo libro, ma ne veda molti, veda fra questi i più rispettabili; e poi prenda quel partito, che vedrà più assistito dalla ragione, e dall'autorità.* Apud Conc. app. p. 398. c. 8. num. 2.

Hic est constans supremorum Ecclesiæ Capitum, & Magistrorum sensus, a quo Ecclesia dissentire non potest. Lege hic, si lubet, Conc. app. lib. 3. diff. 3. c. 3. 4. 5. 6. 7. item diff. 4. cap. 7. & 9. Porro cap. 8. recenset circiter centum & sexaginta Doctores contra probabilitatem stantes; inter quos eminent S. Th., S. Raym., B. Albertus Magnus, S. Bonav., S. Bernardinus Senensis, S. Antoninus, Cardinales Aguirre, Sfondrati, Noris, Bellarminus, Pallavicinus, Casinus. His adde D. Bernardum, Tertullianum, D. Augustinum apud Nat. Theol. t. 2. p. 173. reg. 13. & d. Joannem Chrysost. apud Genettum t. 1. p. 47. q. 1.

S. quidem Thomam Te. illius cum aliis pro se citare ausus est, sed perperam, & falso, ut P. Conc. ostendit c. 3. cit. diff. 4. La-Croix quoque t. 1. p. 104. n. 269. B. Albertum M., & S. Antoninum pro sua minori probabilitate appellat, sed illum refutat idem Concina c. 4. Textus S. Thomæ, & S. Antonini, quos assertit etiam Gen. t. 1. tract. 1. c. 3. & 6. adeo perspicui sunt, ut in contrariam partem flecti nulla ratione possint. Porro idem La-Croix pro se citat *Auctores fere omnes e Societate Jesu.* Hic sese intermiscet Zacharia indignabundus, quod Concina in indice hist. prob. t. 1. p. 690. La-Croix locum indicans, ita referat: *La-Croix P. Claudio falsamente ascrive a tutti quanti i Gesuiti il probabilismo.* Magnum sane facinus P. Concina, qui indicis Auctor non fuit, ut ipse testatur app. t. 1. in declarat. n. 3. Ceterum qui velit, legat locum ipsius Concina p. 72. unde intelligit & Zachariæ indolentem, & Concina sinceram fidem, & qui totius Societatis Doctoribus versatilem probabilitatem adscribant. At si P. Zacharia probrosum censet, probabilitatem toti Societati adscribi, cur illam non impugnatur, cur eam defendere conatur? Idem P. Zach. magnam lucem P. La-Croixii additamentis afferre se putat, dum p. 92. ait: *Ex hoc tamen tam præclaro Scriptore, hoc est ex libro inscripto, Artes Jesuiticæ &c. non pudent religiosum Virum, (Concina) t. 1. hist. prob. plures excerpere propositiones, easque Jesuitis laxitatem omnium, si diis placeat, Magistris obicere.* At Concina, dum historiam prob. scriberet, *Artes &c.* nondum se legisse testatur t. 1. p. 9. c. 2. p. 601. Sed hæc minuta sunt. Ecclesiæ versatili probabilitati adversari, ostendit præter hæc dicta Concilium Œcumenicum Viennense, quod circa infusas tam parvulis, quam adultis in baptismo virtutes decrevit his verbis: *Nos hanc opinionem tanquam probabiliorē, & dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologie magis consonam, & concordem duximus eligendam.* „Quod Concilii iudicium (inquit Clerus Gallicanus supra cit.) eo magis ad regendos mores pertinere constat, quo magis ex ipsis Fidelium sanctitas, ac salus

pendet.“ Itaque cum Scripturæ oracula, cum Ecclesiæ, quæ est columna, & firmamentum veritatis Tim. 1. 3. sensa versatilem probabilitatem perspicue improbant, nemo, qui pio, docilique animo sit, probare eam potest. Quid enim adversarios infinitis cavillis rem involvere conantes audiamus, cum sacra Scriptura, & Ecclesia aperte loquitur? Segnerius quidem his involucribus deceptus in litt. de op. prob. litt. 3. clamat: Lex dubia non est lex: at cum æqualia hinc inde momenta animo sese offerunt, lex dubia est: ergo non est lex. Resp. Lex quidem dubia, non est lex certa; at quia lex dubia est, si illam negligimus, periculo violandi legem nosmet obicimus, ideoque peccamus. Quid hic pluribus opus est? Lex, juxta Isidorum, (lib. 5. etym. c. 21.) ait Segnerius, *erit manifesta.*

Resp. D. Isidorus nec naturali, nec divinæ legi conditiones præscribit, sed legi positivæ humanæ, quæ, ut vim obligandi habeat, imprimis ex D. Isidoro loc. cit. necesse est ut naturali, divinæque legi congruat; quæ de re consuli potest D. Th. 1. 2. q. 95. a. 3. Lex porro humana manifesta esse debet, ne, inquit S. Isidorus, *aliquid per obscuritatem in captione contineat*, hoc est ne obscuris suis formulis subditos decipiat. Hoc vero S. Doct. postulat *ad cavendum nocumentum, quod ex ipsa lege posset provenire*, ut ait S. Th. 1. 2. q. 95. a. 3. non ut lex vim legis habeat. Si lex, quia obscura est, vim legis non haberet, nocere non posset; quia quod non est, nec prodesse, nec nocere potest. *Non enim nulle sunt proprietates.* Lex ambigua, & obscura adeo non est nulla, ut interpretatione indigeat vel a consuetudine, quæ idcirco optima legum interpres dicitur, vel a Doctoribus, suisque peritis, vel ab ipso Legislatore, aut Successore, quæ authentica, & certa est, desumenda. Certum ergo est, legem obscuram, & dubiam, valere, vique legis pollere.

Segnerius ergo ex duplici capite errat. Primo, quod D. Isidori dictum omni legi sine exceptione accommodet, cum tamen D. Isidorus de sola humana lege loquatur. Secundo, quod velit, leges obscuras ex D. Isidori auctoritate nullas esse; quod ab ejus mente longe alienum est. Segnerium eloquentia, & pietate celeberrimum attuli, ut lector intelligat, hac in re unumquemque decipi posse argutissimis versatiliū opinantium fallaciis, nisi divina oracula, & Ecclesiæ sensa pia attentione meditetur; aut saltem nisi solido, acutoque ingenio præditus sit, & in scholasticis cavillationibus dignoscendis versatus; cujusmodi non erat Segnerius, ut ex epistola Cardinalis de Aguirre ad Hispaniæ Regem liquet, quam assertit Eusebius Eranistes t. 2. observ. in fine, & in calce t. 6. epist.

Ceterum cavillatoria ratio e Segnerio desumpta, & ab eo tractata ex præcipuis est, quas probabilitas versat; ex qua intelligi potest, quid de aliis sentiendum sit. Qui aliarum Terilli, Segnerii, La-Croixii argutationum solutionem cupit, Concina adeat tum in hist. prob., tum t. 2. app.

Verum quia P. Zach. in nuperrima La-Croixii editione, a qua abstinere sanius consilium fuisset, Concina immerito carpere conatur, Zachariæ criminationes audire, & perpendere, non erit forte inutile, nec eruditus lectoribus molestum.

P. Concina t. 2. app. p. 640. c. 4. num. 4. inquit. „Quod num. 273. reponit (La-Croix,) dominium, & possessionem libertatis a Deo nobis datam, certam esse, atque adeo non impediri, quamdiu prudenter judicamus, actionem talem permitti a Deo, vitiosa petitio principii est. Cur prudenter judicas, hanc actionem, nem (cum incerta lex est) a Deo permissam tibi esse? Quia libertas tua possidet. Eccc libertas possidet contra Deum? Quia prudenter judicas, actionem talem permitti a Deo. Hic est probabilisticus circulus.“ Hactenus Concina. Quid Zacharia? Zacharia textum detruncatum extra locum, ut incautis fucum faciat, hoc est n. 272. afferens, ore rotundo inquit, *Nego. Ratio enim, cur libertas sit in possessione, non ea est, quam sibi fingit christianus Theologus (Concina,) sed hæc, quia lex non est sufficienter promulgata, vel applicata.* Resp. Christianus Theologus, La-Croixii rationem sibi non fingit, cur libertas sit in possessione, sed eam ipsam assertit, quam habet La-Croix in verbis ab eo desumptis, & a me mox citatis, quæ Zacharia mutila attulit.

Quamquam etiam libertatis dominium in suos actus ex insufficienti legis promulgatione, seu applicatione potatur, perinde est. Nam quia lex, quamdiu incerta est, insufficienter promulgata ponitur, actionem esse a Deo permissam probabiles opinatores colligunt. Itaque proxima ratio dominii libertatis in suos actus, est Dei permissio, ratio remota est insufficientis, ut ponunt, legis promulgatio. Dixi, ut ponunt. Nam quod Deus legem velit, & ferat, & quod eam nolit (nam si velit, cer-

certe potest) sufficienter promulgare, infinitæ esus sapientiz, & bonitati aperte repugnat. Qui ita loquuntur, Deum cavillatorem faciunt, perinde ac si sua lege homines velit, ac nolit obligare, nobisque per obscuras ambages illudat. Ratio, cur divina lex, seu naturalis, seu positiva, incerta nobis quandoque sit, ea non est, quod insufficienter fuerit promulgata, sed quia mens nostra ex nostrarum culparum, ac præsertim primi peccati reatu, densis tenebris, quas corruptæ doctrinæ densiores efficiunt, tradita fuerit. Quare cum lex obscura nobis est, ejus vis non est neganda, aut cavillis eludenda, sed cum regio Pfalte orandum: *Deus meus, illumina tenebras meas* Ps. 17. *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte*, Ps. 12. His tenebris generale remedium attulit clementissimus Deus, cum menti nostræ eam legem, quam recentes opinatores audire nolunt, impressit, ut in dubiis tutiora sequamur; quam legem inculcat, cum Eccl. 3. inquit: *Qui amat periculum, peribit in illo*, & cum Prov. 14. ait: *Sapiens timet, & declinat a malo; stultus transiit, & confidit*.

At probabiles opinatores divina oracula aut non consulunt, aut eludunt; legem obligandi vi præditam esse nolunt, nisi nobis evidens sit, & certa. „Sed hæc certitudo (inquit Concina app. t. 2. p. 641.) difficile haberi potest. Vix reperitur lex, de cujus obligatione Juniores acuti non disputent. Ergo vix est lex, cui plane sis subjectus. Quis Paganorum tam monstrosam Ethicem docuit unquam?”

Hic Zacharia effervescentem animum continere non potest. Itaque his verbis p. 106. n. 281. respondet. *Valeat cum Paganis Concina. Nego antecedens falsissimum, & ad invidiam Catholicis Theologis conflandam ex Paganorum Ethice compositum. Utinam Christiani, utinam Religiosi omnes legibus illis plene subiecti essent, de quarum obligatione Juniores acuti non disputant.*

Utinam enim vero; at hoc certe satis non est, ut in tuto sint; imo certum est eos Christianos, & Religiosos esse perituros, qui nullam ex iis legibus, de quibus apud Juniores controversia est, ad praxim revocant; cujus rei luculentum testimonium vel ex hoc meo qualicumque opere eruitur. Ceterum valeat sane Concina; & ut valde sperare juvat, & debemus, jam valet ille in cælis; quia recte vixit, recte scripsit, recte obiit. At cum eo Pagani valere non possunt. Porro Conciniarum antecedens, quod magis animose, quam caute falsissimum Zach. appellat, evidenter certum est iis omnibus, qui probabiles opinatores legunt; & ex ipso Bufembao, & La-Croixio Zach. discere potuit, & reipsa didicit, si apertis oculis eos legit, ut legisse ponendum est.

Si Ethnicorum, ut Aristotelis, & Ciceronis, ethica opera cum casuum arbitris conferantur; dubium non est, quin illi de moribus solidius disputaverint, quam multi ex istis. Quod si Paganorum aliqui Ethicem, de qua hic agitur, unquam docuerunt, Zach. eorum textus pro sua eruditione asferre potuit, ac debuit, non contumeliis, quæ honesto quocumque homine, maxime vero erudito, & religioso indignæ sunt, rem agere.

At recentes opinatores inveniendæ veritatis laborem, quem Ethnici Philosophi alacri animo susceperunt, veluti intolerabilem refugiunt. In eo desudant, ut probabilitatem, hoc est veritatis umbram, instar canis Æsopi confectentur; eoque deteriores, illa contenti sunt. Sed Zach. hic iterum Concinam carpit.

Concina app. cit. p. 643. n. 12. inquit. „Animadvertite, quam festivi sint Probabilistæ. Sermo est nunc, utrum, quando occurrunt duæ opiniones, quarum una sit minus, altera magis probabilis, debeat eligi probabilior. Quid ergo obtrudunt difficultatem inveniendi, dæ probabilioris sententiæ?” Subdit Zach. p. 107. n. 293. *Ergo inficetus Probabiliorista non intelligit, quod intelligit festivus Probabilista. Cur non intelligit? quia, inquit Zach., sermo est quidem, utrum, quando occurrunt duæ opiniones, quarum una sit minus, altera magis probabilis, debeat eligi probabilior; sed antequam in praxi sequaris probabiliorē, necesse est ut noscas, quanam probabilior sit, quanam minus probabilis.* Zach. aut non intelligit, aut non vult intelligere Concinam. Dum Concina ait, *Quando occurrunt*, hoc est cum notæ sunt &c. non solum notas ponit propositiones inæqualis probabilitatis, sed earum quoque inæqualitatem. Loquitur sensu, ut Logici ajunt, reduplicativo, non specificativo. Hinc statim subdit. „Concedunt ne nobis sequendam probabiliorē esse, dum hæc menti occurrit? Si ajunt, causa defectu sunt. Nec enim occurrere menti potest minus, quin occurrat magis probabilis.” At Zacharias mutilum textum affert, & sensum pervertit, ut carpendi ansam arripiat.

Instare pergit Zach. num. cit. & necessitatem sectandi in controversiis probabiliora a sanis Theologis juxta

Scripturæ, & Ecclesiæ sensum propugnatam in invidiam adducere conatur.

Quia vero Concina, aperti erroris redarguenti Terillum a La-Croixio laudatum, dicere ausum, *Jansenismum esse matrem sententiæ probabilioris* repugnare non potest, ita inquit. *Duo tamen certa sunt, atque explorata: alterum, Jansenianos omnes probabiliorismo adhaesisse; alterum, eosdem Probabilistis bellum acerrimum indixisse, nullumque non movisse lapidem, ut eorum nomen invidiose et minarentur. Quare Terilli, & La-Croixii sententiæ probe intellectæ, eoque sensu, ut Jansenismus Probabilistarum sistema maxime fovisset, cumque illo longe conjunctissimus dicatur, a vero minime abest.*

An hæretici homines in omni sensu, & doctrina hæretici sunt? An nihil unquam recti, & sani dicunt? An Janseniani, quia Janseniani sunt, in aliquas corruptas doctrinas invehi non possunt? Nos Catholici eorum hæreses damnamus, & execramur. An idcirco saniores doctrinas deferere debemus, quia Janseniani eas amplectuntur, & fovent? Sophisma certum illud est, quo a sensu, ut Logici ajunt, specificativo ad reduplicativum transitus fit: dum Zach. colligit a *Jansenismo* foveri *Probabilismum*, quia Jansenistæ *Probabilismum* foverunt, a sensu specificativo, a *Jansenistis* ad reduplicativum ad *Jansenismum* aperte transit: ergo in apertum sophisma prolabitur. Hic est ille optimus Logicus, qui Concinam pessimum Logicum appellat. Quamquam ipsa versatilis probabilitas Jansenismo affinis merito dici potest, non solum quia ipsa quoque quoad aliquas sui partes a supremo Ecclesiæ capite explicata damnata est, ut ex propositionibus 1. 2. 3. 4. ab Innoc. XI. proscriptis liquet; non solum quia, sicut e Jansenismo, veluti corrupto fonte, plurimi pestiferi rivuli a Clem. XI. constit. *Unigenitus* damnati manarunt, ita ex versatili probabilitate multi errores profecti sunt, quos Alex. VII. & Innoc. XI. proscribere; sed etiam quia eadem probabilitas univérse, est implicite proscripta, ut invicte ostendit Concina hist. prob. t. 2. p. 186. c. 9. & p. 201. c. 10. item t. 2. app. p. 499. c. 7. cujus argumentationes Zacharias attingere non audet.

Præterea solemnī explicitæ damnationi proxima fuit sub Alex. VII. ut docet il *Prete Ballerini* solida eruditione, & doctrina celeberrimus, nec sine reverentia nominandus, cujus verba infra citanda ipse Zacharias p. 109. n. 323. ex opere inedito additis inanibus minis refert, & rata esse vult. Et sane Alexandrum VII. ad solemnem probabilitatis damnationem fuisse paratum, & proximum, satis ostendit ejus prologus ad prop. a se damnatas non semel recitatus.

Adde, quod præcipua probabilitatis doctrina est, multa Dei præcepta supra hominum captum esse posita; ideoque factu impossibilia; quia quæ cognosci non possunt, fieri nequeunt. Hæc porro doctrina primo Jansenii errori, *Aliqua Dei præcepta justis volentibus, & conantibus secundum præsentia, quas habent vires, sunt impossibilia: deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant*: hæc, inquam, doctrina huic errori affinis est, imo eadem cum ipso, ab eo solum discrepans, quod Jansenianus error præceptorum impossibilitatem ex gratiæ defectu explicat, versatilis doctrina ex ejusdem gratiæ deficientia tacite, & implicite desumat. Defectus enim cognitionis, unde præcepta impossibilia sunt, gratiæ lumine juxta probabiles opinatores non suppletur. Hanc rationem explicatæ evolvit Concina hist. prob. t. 1. p. 171. quam Zacharias silentio premit, ut multitudinis fucum faciat, & apud peritos, qui Concinam legerint, Conciniarum argumentationis pondere se victum fateatur.

Sed ad alia transeamus. P. Concina app. t. 2. p. 643. n. 16. ita loquitur. „P. La-Croix n. 296. docet, ad nos non spectare tollere leges certas & evidentes, bene vero leges probabiliter dubias. Quapropter, infert Concina, deleatur de sacra Scriptura lex divi, na præcipiens, consulendos Judices in controversiis: de medio tollantur tribunalia quoque. Tribunalia, quippe, & Judices potissimum super legibus in controversiis vocatis sententias dicunt. Leges enim certæ, & evidentes non deferuntur ad Tribunalia.” Ratiocinatio legitima est; at P. Zachariæ valde displicet, qui propterea inquit: *Quid hæc ad rem? Agimus, mi bone, de juro conscientie, in quo ad id unum obligamur, ad querendum nempe in dubiis a peritis Viris, animarumque Judicibus quid præfate probabile sit. Hoccine est de medio tollere tribunalia?*

At si forum conscientie juxta versatiles opinatores, leges probabiliter dubias de medio tollit, fori externi Judices aut forum conscientie a versatilibus opinatoribus erectum contemnere, & pro nihilo habere debent; aut de medio tollendi sunt. Argumentatio Concinae, fundamenti certi, & inconcussi loco ponit, Judices externi fori juxta rectæ conscientie forum se gerere debere:

re : ergo si illud conscientiae forum, quod leges dubias de medio tollit, rectum est, Judices externi fori, qui de legibus dubiis judicant, sunt supervacanei, ideoque de medio tollendi. Hæc est Concinae argumentatio, in qua utrum ipse bonus sit, an Zacharias in ejus criminatione, lectores judicent.

Concina p. cit. n. 17. inquit. „ Quæ scribit (La-Croix) n. 297. digna sunt tua curiositate. Docet, homines propensiores esse ad aggravandas, augendasque, quam ad diminuendas leges. Repugnat hoc, inquit, & communi sensui, & perpetuæ experientiae. Sed lege ejus sequentia verba. Ex adverso (verba La-Croixii) præsumendum est, quod Deus permittat, ut ipsa (natura humana) invincibiliter sibi imponat plures leges, quam reipsa sint, ut ita ipsa sibi suum onus aggruet. (En invictum argumentum.) Et sic legimus, quod ab initio Ecclesie plus fuit erratum per adjunctionem, quam per subtractionem legum. Nam multi adhuc volebant servare legem Mosaicam.

Hanc La-Croixii doctrinam aperte falsam, & ridiculam Concina n. 18. infestatur. At quid Zacharia? Nihil, inquit, hac doctrina manifestius. Non enim negat Auctor (La-Croix) fauciatam naturam potius ad malum, laxitatemque de se propendere, quam ad bonum, & rigorem. Hoc aut, permittit Deum in penam peccati, ut ipsa sibi natura invincibiliter plures leges imponat, quam reipsa sint, ut ita suum onus aggruet; quæ duo maxime diversa sunt.

Quid agas cum homine, qui doctrinam sensui communi, & perpetuæ experientiae evidenter repugnantem, manifestissime veram appellare audeat? An Zacharia suam quoque vocem ignorat? Quid est, naturam fauciatam potius ad malum, quam ad bonum propendere? potius propendere ad violandam, quam ad servandam legem. Quid est, potius propendere ad laxitatem, quam ad rigorem? Propendere ad laxandas potius leges, & minuendas, quam ad eas augendas, & aggravandas. Zacharia cum suo La-Croix fatetur, quod inficiari non potest, naturam fauciatam potius ad malum, & laxitatem de se propendere, quam ad bonum, & rigorem: ergo fatetur, naturam fauciatam potius propendere ad violandas, laxandas, minuendas leges, quam ad eas servandas, augendas, aggravandas. Laxare legum onus, illudque aggravare, non sunt maxime diversa, ut Zach. falso ait, sed contraria, quæ conciliari mutuo foedere, ut ipse conciliat, nulla ratione possunt.

Relicto hic tantisper Zacharia, ut sua dicta serius perpendat, in medium veniat La-Croix, qui p. 108. n. 306. ita scribit. „ Una præmissarum, ex quibus deducitur ultimum dictamen conscientiae, debet habere, pro objecto opinionem probabilem, secundum quam aliquis vult operari, non tamen debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis; sic enim & ipsa esset tantum probabilis; sed tantum debet affirmare illius existentiam saltem objectivam, idest debet dicere, non quod illa sit vera, sed quod sit probabilis, & existat, aut existere possit in intellectu alicujus viri prudentis, & periti.

Implexa, & involuta hæc La-Croixii verba, quam sophistica, secumque pugnantia sint, vix dici potest. Juxta La-Croixium una præmissarum &c. debet habere pro objecto opinionem probabilem &c. non tamen debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis, seu illius probabilitatis: ergo debet oculos claudere, & negare, aut suspendere assensum. Ergo opinio probabilis, secundum quam aliquis vult operari, perinde est, ac si non esset. Ita ne vero? Cur non debet affirmare veritatem illius opinionis probabilis? Quia, inquit, & ipsa esset tantum probabilis. At si reipsa opinio est tantum probabilis, cur vis, La-Croixi, eam non esse tantum probabilem? Vis ergo rerum naturam, rationum, & auctoritatum vim ex arbitrio mutare; vis contradictoria conciliare. Tantum debet, inquit, affirmare &c. hoc est debet dicere, non quod illa sit vera, sed quod sit probabilis.

Supra dixerat, non esse affirmandam veritatem illius opinionis probabilis; nunc vero ait, esse affirmandam, debet dicere quod sit probabilis. Habes ne, La-Croixi, his similia, aut pejora, quæ dicas? Et existat, inquit, aut saltem existere possit in intellectu alicujus viri prudentis, & periti. Quid sibi vult hæc additio? Eo ne spectat, ut ea opinio probabilis habenda sit, quam vir peritus, & prudens talem putat, aut etiam putare possit? Hoc vero ipse La-Croix num. 136. Supra improbavit, ubi ne multorum quidem peritorum auctoritate opinionem fieri probabilem docuit. Hoc damnatum est ab Alex. VII. prop. 27. imo ipsa proscripta propositione damnabilis. Huc demum deveniunt, qui deploratam causam tneri volunt.

At Concina p. 645. n. 20. de his La-Croixianis ambagibus illud unum admirando ait. „ Audistis? Non

„ debes curare, quod opinio sit vera. De veritate nil tibi curandum. Illuc tendant studia tua, ut scias, talem opinionem existere, vel saltem potuisse existere in mente viri prudentis, puta Dianæ, Caramuellis, Tamburini, Moyzæ, Escobarii &c.

Eit ne aliquid hic reprehendendum? Maxime, inquit Zach. ita loquens. Nec ista puduit Theologum objicere? Ostendis La-Croix n. 305. ultimum dictamen (conscientiae) deduci debere a duabus omnino certis præmissis. Porro cum veritas opinionis probabilis sit tantum probabilis, ait, hanc in præmissis non debere affirmari; alias præmissa non esset certa, sed solum probabilis, sicut solum probabilis est ipsa veritas. Ergo curandum non est, quod opinio sit vera? Ergo de veritate nil curandum? Quæ isthec consecutio? Seu potius quam ob rem?

Concina in sua animadversione non infert, consecutionem non colligit, sed refert tantum, juxta La-Croixium de veritate non esse curandum; quod dictum ut admiratione dignum lectori considerandum objicit. Et quia ipse Zacharia intelligit, hujusmodi dictum in Theologia præsertim esse admirabile, illud a suo La-Croixio abjudicare ambiguis locutionibus conatur. La-Croix, & Zacharia solliciti quidem sunt de veritate probabilitatis; at hæc veritas non est veri nominis veritas, sed veritas fucata; quia opinio vere probabilis æque falsa, ac vera esse potest; ideoque Concina vere dixit, a La-Croixio veritatem negligi, quia solum probabilitatem querit; & affirmat, simulque, ut adverti, eam sibi contradicendo negat.

Inter multos Soc. Jesu Theologos versatilis probabilitatis adversarios Concina hist. prob. t. 1. p. 479. n. 4. numerat primo loco tres doctissimos Card. Bellarminum, Toletum, Pallavicinum, tum subdit. „ Dell' altro celebre Card. Pallavicini abbiamo documenti irrefragabili, autenticati da testimonj ad ogni eccezione superiori, quali sono il P. Niccolò, Pallavicino Nip. del med. Elizalde, Tirso Gonzalez, e Camargo, che tutti d' accordo attestano, che il gran Card. sugli ultimi anni ritrattò il probabilismo, ed esortò l' Elizalde qual insigne Teologo a confutarlo. Sentiamo la risposta del Pad. La-Croix. „ Quoad Pallavicinum satis est, quod benignam sententiam certo tenuerit, quam an retractaverit, certo non constat. „ La gran flemma, che ci vuole per tollerare simili risposte. Tirso Gonzalez Gener. della Compagnia, il Nipote del Cardinale con pubblica scrittura, l' Elizalde contemporaneo, il Camargo colle stampe attestano una tale ritrattazione, ed il P. La-Croix scrive, che della medesima non costa? At Zacharia vult (p. 109. n. 323.) nos hic audire verba operis inediti, quæ ad rem nostram, ne longum faciam, hæc sunt. Io sfido il P. Storico (suis ictibus ad duellum provocat) a sciormi questo argomento. Egli attribuisce la ritrattazione del Cardinale al decreto di Aless. VII. che desò (son sue parole p. 51. hist. t. 1.) come da un profondo sonno i più sapienti Probabilisti di quel tempo. Ma se altri furono da questo sonno desti, non lo fu certamente, nè potè esserlo il Card. Pallavicini. Perchè? Ascolti lo storico &c. Dice dunque così il Prete (Ballerini) &c. „ Egli (Aless. VII.) era in punto di troncarla a fondo (intende il probabilismo radice infesta di rilassate proposizioni) con una distinta costituzione; e fatto l'avrebbe, se il Card. Sforza Pallavicini... non ne lo avesse distolto con questa ragione, che tal punto esige va un esame più maturo, e se non l'avesse (notisi bene) consigliato a condannare frattanto altre proposizioni rilassative, come si fece. „ Chieggo ora, come mai il decreto di Alessandro potesse muovere il Pallavicino a ritrattarsi, se questi fu Autore del decreto, ed appunto a motivo, che il Papa, come (da ciò, che si pretende) avrebbe voluto, non condannasse il probabilismo? Respond. Hæc sane minuta sunt. Sive enim Pallavicinus ex vi decreti Alex. VII. se retractaverit, sive aliis rationibus ductus, perinde quoad rem nostram est. Sed illum ad revocationem ab Alex. VII. decreto inductum fuisse, valde verisimile est; quia licet Alex. versatilem probabilitatem solemniter non proscripserit, qua in re Pallavicini consilium secutus est; illam tamen ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina omnino alienam, ingentisque corruptelæ fontem appellavit; quod perinde est, si summi Pastoris vocem audire volumus, ac si eam damnaverit. Hoc ne efficax & Pallavicinus, & cuicumque illud decretum docili, humilique animo legenti excitamentum non est ad probabilitatem abjurandam?

Lege saltem, Zacharia, decretum Innoc. XI. die 8. Julii 1680. tuasque constitutiones. At, inquit Zacharia p. 110. n. 324. Qui ex aliorum imperio quamquam tuerentur opinionem... infirmior est ejusmodi hominum auctoritas. Quid ergo? ergo ut Scriptoris auctoritas integra, & firmior sit, legitimi imperii jugum excutiendum est. Abs te quæro, Zach., utrum hæc illatio sit legitima.

Enim

Enim vero sanctæ morum veritates, non contentiosis disputationibus, sed animi docilitate, pia meditatione, suis ad Deum precibus comparantur. Sunt ne hæc Concilianæ declamationes?

La-Croix p. 111. n. 330. cum plures textus, ac præfertim illud Christi, *Ego sum via, veritas, & vita*, præcipientes, ut veritatem inquiramus, sibi objecisset, præter alias ineptas responsiones, in quibus refutandis tempus terere non juvat, ita inquit. „Admittimus, inquit, rem esse veritatem, & si inveniatur, operandum esse secundum illam. Ubi autem inveniri non potest, & pro utraque parte est probabilitas, nulla lex vetat, operari secundum alterutram, quia in utraque potest esse veritas.“

In utraque contradictionis parte posse esse veritatem, paradoxum est, inquit verissime Concina app. t. 2. p. 646. n. 21. omnibus inauditum. At hic Zach. *Majus paradoxum videtur mihi, Theologiæ Christianæ* (qui sane titulus in omnes Theologias vere non cadit) *Auctorem in Logicorum principiis adeo peregrinum se ostendere*, (hoc ne Zachariæ, qui Concina pestimum Logicum appellavit p. 73. n. 30. paradoxon maximum est?) ut nesciat, non posse quidem veritatem esse in utraque contradictionis parte collectivæ, ut simul utraque vera sit; posse tamen esse disjunctivæ, quatenus ex duobus contradictoriis alterutram esse veram, necessum est.

Zacharia perinde loquitur, ac si latine non intelligat; nec tamen ipsum ad Grammaticos mitto, sed pono, eum aut oscitanter legisse La-Croixium, aut intelligere noluisse. Nam cum La-Croix dicat in utraque, sensu colectivo determinate loquitur, non disjunctivo, non indifferenti, seu communi, qui tum disjunctivæ, tum collectivæ accipi possit, ac vernacule idem est, ac *nell'una, e l'altra parte*. Et hunc sensum ipse La-Croixii contextus postulat: colligit enim, nos veritatis inquirendæ lege non impediri, quominus alterutram probabilium opinionum sequamur, quia in utraque potest esse veritas. *Posse tamen &c.*

Si necessum est, alterutram contradictoriam esse veram, uti revera est necesse, inepte, & contradictorie Zacharia dicit posse &c. Sed hic, ut suum La-Croixium tueatur, & Concina carpat, suis dictionibus chaos facere non dubitat.

Ceterum omisso inaudito paradoxo, quo La-Croix suam assertionem firmare se putat; ipsa assertio, qua ait, nullam legem vetare, quominus, cum veritas inveniri non potest, & pro utraque parte est probabilitas, secundum alterutram operemur, aperte falsa est. Id scilicet vetat lex naturalis, divina, canonica. Lex enim naturalis vetat, ne temere, cæcoque impetu operemur: at cum veritas inventa non est, nec inveniri potest, temere, cæcoque impetu operatur quicumque operatur, etiam si probabilitatem sequatur, contraria æquali, aut majori probabilitate impugnata; quia probabilitas, quam sequitur, cum contraria probabilitate elidatur, perinde est, ac si nihil luminis, & rationis prælo esset. Id vetat lex divina, ut ex Scripturæ oraculis hujus questionis initio allatis liquet. Id liquet ex ipso textu Joann. 14. ubi Christus ait: *Ego sum via, veritas, & vita*. Hinc enim sequitur, eum qui veritatem non invenerit, Christum non invenisse: Qui autem Christo non invento operatur, necesse est ut per abrupta gradiatur. Id demum vetat lex canonica; nam Eugenius Papa cap. *Juvenis* de sponsalibus inquit: *In his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*. Ait, debemus; lex est, non consilium.

Sed ego tam insignium cavillationum pertæsus, eam veniam peto, ne P. Zachariæ, meisque lectoribus prolixior molestiam quoad rem, de qua in præsentia agimus, afferam. Illud enim certum est, nonnisi cavillis defendi posse, quod Scripturæ oracula, & Ecclesiæ sensus improbat.

ANIMADVERSIO IV.

Busemb. præsentem speciem, & sequentes resolvit juxta versatilem probabilitatem, cujus sunt confectaria. Cum ergo versatilis probabilitas ex iis, quæ ostensa sunt, recta agendi regula esse nequeat, contraria omnia, ac Busemb. assertit, dicenda sunt.

Enim vero qui Confessarium, aut alium virum doctum consulit, ejus sententiam exquirat. Dum ergo vir consulens juxta aliorum sensum contra proprium consulenti responderet, eum turpiter fallit. An illud quoque permisum est, ut eos, qui in nobis spem ponunt, turpiter, & per prodicionem fallamus? Leges hic, si lubet, Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 183. reg. 30.

ANIMADVERSIO V.

In hac specie vir consultus sinceritate quidem utitur, sed cum corrupta versatili doctrina utatur, rectum consilium præbere non potest. Si ipse consultus minorem probabilitatem sequi non audeat, ut Busemb. ponit, eam periculosam habet. Ergo dum eam consulenti veluti tutam proponit, contra conscientiam operatur. An minor probabilitas consulto periculosa est, consulenti tuta? Confessarius consulat hic Bened. XIV. cujus verba supra descripsi.

ANIMADVERSIO VI.

Cum descriptus pœnitens in errore, & animæ periculo versetur, in quo perseverare in animo habet, est absolute prorsus indignus. Confessarius, qui hujusmodi pœnitentem absolvit, peccat, tum quia absolute indignum absolvit, tum quia contra propriam conscientiam (falsam enim judicat pœnitentis sententiam) operatur, tum demum quia ipse, Judex cum sit, juxta Rei contra suam sententiam judicat.

Quis unquam putasset, reperiri Theologos affirmantes, Judicem in sacro confessionis Tribunali non solum posse, sed etiam debere judicare contra propriam, quam veram judicat, & juxta Rei sententiam, quam falsam censet? An quod in nullo externi fori Tribunali licet, in sacro interni fori Tribunali non solum licet, sed etiam faciendum est; & nisi id a Parocho, & proprio pœnitentis Confessario fiat, mortalis culpa admittitur? Ex hoc solo furculo, qualis sit radix, intelligitur. Hic legi potest Nat. Alex. loco mox cit. reg. 29.

ANIMADVERSIO VII.

Hi homines a Busembao descripti, majorem lucri, dignitatis, voluptatis curam habent, quam æternæ salutis: hi sunt, quos Ap. ad Tim. 2. 4. describit: *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coarceabunt sibi magistros prout aures audient*.

Hi sibi legem, non se legi accommodare volunt, & periculum amant, & peribunt in illo. Audiamus D. Joannem Chrysostomum hom. 44. in cap. 23. Matth. Si enim, ait S. Vir, vestimenta empturus, gyras unum negotiatorem, & alterum, & ubi meliores vestes inveneris, & pretio viliori, ab illo comparas; quomodo non oportet, populum circuire omnes Doctores, & inquirere, ubi sincere veritas Christi veniunt datur, & ubi corrupta, & omnium confessiones cognoscere, & veriores eligere, plusquam vestimentum? Hinc intelligis, quam aliena sit versatilis doctrina a Sanctorum documentis, & Scripturæ oraculis. Legatur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 184. reg. 31.

ANIMADVERSIO VIII.

Omniū Theologorum consensu, inquit P. Concina Theol. t. 10. p. 648. n. 8. *subditus non debet in examen vocari mandatum Prælati, sed suum judicium debet eidem subijcere*. Hoc sane locum habet in rebus obiculis, & dubiis. At si certum sit subdito Theologiæ perito, ac docto, superiorem præcipere secundum opinionem minus probabilem, minusque tutam, nec debet, nec potest illi obedire; quia superior in hac hypothesi peccatum certum præcipit, ut ostendimus. Hic ergo illud Act. 5. v. 9. usurpandum est: *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus*. Præterea si subditus in proposita specie superiori obediatur, contra fidem, hoc est contra suam persuasionem operatur. At ex Ap. Rom. 14. *omne, quod non est ex fide, peccatum est*: ergo subditus in proposita specie superiori obediens, peccat.

ANIMADVERSIO IX.

Cum res controversa est, & dubia, utraque litigantium pars suas rationes seu per se, seu per causarum patronos proferre potest, si transactione, ut fieri debet, controversia finiri non potest.

At si causæ patronus examinatis omnibus perspicue videat, adversarii sui causam esse probabiliorem, contra conscientiam operatur, patrociniū causæ minus probabilis suscipiens, & justitiæ repugnat; quia jus non sibi, sed adversario determinate favere intelligit. Inducere Judicem ad injustam sententiam, certum peccatum est: at patronus causam orans pro opinione evidenter minus probabili, Judicem, quantum in se est, inducit ad injustam sententiam, ut patet ex prop. 2. ab Innoc. XI. proscripta. Ergo certum peccatum admittit.

ANIMADVERSI O X.

Cum Busemb. supra, ubi docuit permissum usum opinionis probabilis minus tute relicta probabiliore, nec tamen probabilitatem, quæ levi & exili ratione, aut parvi momenti auctoritate nititur, nec sacramenta exceperit, in primam, & tertiam prop. ab Innoc. XI. proscriptas, & supra relatas hic satis aperte incidit.

Nam licet probabilitas *speculativæ* vox ambigua sit, quæ diverso sensu accipi potest, ut habet La-Croix p. 93. n. 115. hic tamen Busemb. ea dictione *sententias speculativæ probabiles* nihil aliud intelligere videtur, nisi sententias exiliter probabiles; quas qui aliquando in sacramentorum administratione, ut Busemb. ponit, sequi licere dicit, exiliter probabilitatem, nisi quid obstat, pro recta, & universali morum regula habet; quæ est tertia prop. ab Innoc. XI. damnata. Præterea quoad ea, quæ a ministro præstanda sunt, utendum est, inquit Busemb. *sententia secularis, & materia, ac forma certa, v. g. in baptismo*. Ergo juxta Busembaum quoad ea, quæ a suscipiente sacramenta præstari debent, ut a poenitente, etiam si ad valorem sacramenti pertineant, sequi licet opinionem minus tutam, minusque probabilem, etiam si *speculativæ*, seu exiliter probabilis sit. Hoc vero damnatum est in prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta. Sacramenti minister, contra ac dicit Busemb. spectata præcise ipsius operatione, peccat, & irreverentiam sacramento irrogat, dum quoad sacramenti valorem sequitur opinionem speculativæ, seu exiliter probabilem; quia quantum in ipso est, sacramentum periculo frustrationis objicit; quod line grandi sanctissimarum rerum irreverentia fieri non potest. Contraria doctrina ab Innoc. XI. prop. 1. damnata fuit, ut eam legenti, & consideranti patet.

Quamquam qui opinionem minus, aut etiam æque, medium exiliter probabilem sequitur quoad ea, quæ ex parte suscipientis ad sacramenti valorem necessaria sunt, insignis semper damnum suscipienti infert eo ipso quod illum exponit, aut cooperatur illi sese exponenti periculo non suscipiendi effectum sacramenti.

ANIMADVERSI O XI.

Busemb. dub. 1. Resp. 3. inquit: *Qui practice dubius est circa aliquod opus, tenetur se resolvere*. Hic vero ait: *Qui in dubio constitutus, post diligens examen nequit se resolvere, non tenetur eligere partem tutiorem, sed potest &c.* Qui in dubio tenetur se resolvere, potest se resolvere; alioquin lex impossibilia præcepit: ergo quilibet in dubio potest se resolvere: cur ergo hic Busemb. contrarium ponit?

Qui dubium rationabile sine examine deponit, temere deponit. Qui post diligens examen dubium prudenter deponere non potest, quia rationum, & auctoritatum momenta hinc inde æqualia sunt, ex jam dictis contra Busembaum agere sine culpa non potest. Hinc D. Antoninus p. 1. tit. 10. de reg. juris ait: *Dubium probabile est, cum scilicet rationes sunt ad utramque partem quasi æquales, & peccatum grave est se exponere tali dubio, ubi est mortale*: & D. Th. quodl. 8. art. 13. *Ille qui in quadam dubitatione inducitur contrarietate opinionum, si manente dubitatione plures præbendas habet, periculo se committit, & sic procul dubio peccat, utpote magis amans beneficium temporale, quam propriam salutem*. Hæc certa sunt, procul dubio ait D. Thomas. Quare Eugenius Papa cap. Juvenis de sponsal. inquit: *In his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*: inquit debemus, non consultius est, aut quid simile, ut præceptum agnoscas. Hoc principio nixus mandat, ut consuetudina puellæ nondum septennis, quam quidam juvenis duxerat, quia ex humana fragilitate forsitan tentavit, quod complere non potuit, ab eo postmodum in uxorem ducta, ab eodem separaretur. Lege, quæ dicta sunt ad Resp. dub. 2. videlicet qui manente dubio operatur, ipsa sua conscientia teste, peccati periculo sese exponit, ideoque sine dubio peccat. Qui rationibus, & auctoritatibus hinc inde æqualibus, aut ferme æqualibus dubium deponit, temere deponit; ideoque nullam habet excusationem periculi, in quod re ipsa sese conjicit.

At, inquit Busemb. *salis non agit temere, cum utatur sua libertate*. Resp. Cum sua libertate, contra rationem, quæ voluntatis liberæ fons est, & regula, utatur, temere agit, & ea abutitur. At cuius sua libertate uti licet, quamdiu non constat, esse ea privatum, cum eam, ut cetera externa bona, possideat. Resp. Falsum est, hominem suam libertatem, ut cetera externa bona, possidere. Externa bona possidemus, quia illorum domini sumus, aut esse possumus. At libertatis, quæ nobis inest, seu rationalis animæ libero arbitrio præditæ domini nec sumus, nec esse possumus; quia nemo sui ipsius dominus esse potest: ergo nostræ libertatis ne possessores quidem pro-

prie loquendo sumus. Itaque dominus, & possessor nostræ libertatis Deus est. Ex quo fit, ut cum nostra libertate utimur, re alieni, hoc est divini juris utamur: at certum est, neminem re alieni juris uti posse in dubio, utrum dominus permittat: ergo certum est hominem libertate uti non posse in dubio, utrum ejus dominus, & possessor, hoc est Deus, id permittat. In dubio melior est conditio possidentis. Deus possidet libertatem hominis: ergo melior est conditio Dei, quam hominis in dubio, utrum homo libertate uti possit. Itaque regula juris, quam pro sua falsa opinione Busemb. assert, ipsi aperte contraria est.

Habet quidem homo dominium in suas actiones, at Deo subjectum: ergo in dubio, utrum Deus eas prohibeat, illas exercere non potest. Si enim secus faciat, quoad suarum actionum dominium non solum parem, sed superiorem Deo se facit. In hoc horribile absurdum incidunt opinatores, dum homini permittunt, ut in dubio pro suo arbitrio operetur.

ANIMADVERSI O XII.

Cal. 1. *Dubitatur &c. non obligatur dubitans*.

Cal. 2. *Qui certus est de lege, & voto, dubius tamen, an, & quid comprehendatur lege, aut voto &c. non tenetur voto quoad partem de qua dubitat*.

Cal. 4. *Qui dubitat, an viginti primum annum expleverit, non tenetur jejunio*.

Cal. 5. *Si cras sit jejunium, & post examen dubites &c. potes cenare, & carnis vesci*.

Hæc omnia esse aperte falsa, ex mox dictis constat.

ANIMADVERSI O XIII.

Utrum doctrina hic tradita magis ridicula, quam falsa sit, & utrum opinatorum auctoritas, an horologiorum sit major, lector viderit.

ANIMADVERSI O XIV.

Id recte, & vere a Busembaum dictum est; at statim subdit, *quamquam contraria sententia &c.* Cur hæc sententia probabilis, ac etiam tuta in praxi videtur? quia, inquit, *lex ecclesiastica in casu dubio non videtur tam arcte constringere conscientias*. Resp. Si lex ecclesiastica in casu dubio conscientias tam arcte constringere non videtur, Eugenius Papa cap. Juvenis mox cit. perperam mandavit separationem in Resp. huj. dubii descriptam; quia factum dubium erat, & de ecclesiastica lege agebatur. In dubio, inquit Busemb. *factum præsumi non debet*. Resp. Præsumi non debet, cum in damnum, & poenam reducat; at cum in utilitatem, & conscientię cautionem refunditur, præsumendum est; ne operans peccandi periculo se exponat, & peccet. Si recte consideres, magni nostrorum temporum opinatores non tam ratiocinantur, quam divinant.

ANIMADVERSI O XV.

Hoc sane est legitimum consecrarium illius axiomatis, *In dubio melior est conditio possidentis*, prout a nostris pyrrhonicis opinatoribus accipitur. At Innoc. III. cap. Inquisitioni de sent. excomm. de eadem specie a Busemb. hic proposita loquens, inquit: *Verum cum conscientia pulsatur animum ex credulitate probabilis & discreta, quamvis non evidenti & manifesta; debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet; ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra iudicium conscientie committat offensam*. Sed hæc de re sermo erit lib. 6. tract. 6. cap. 2. dub. 2. art. 1. cap. 2.

ANIMADVERSI O XVI.

Certus creditor certum jus habet ut totum creditum solvatur; at dubia rationabilis solutio jus illud ex parte extinguit. Plus, quam par est, dubiæ solutioni tribuitur, si totum debitum ea extingui dicatur. Contra vero æquitati repugnat ut dubia solutio perinde habeatur, ac nulla solutio. Ergo Laym. sententia æqua est, ut debitor in specie a Busemb. proposita ad integram solutionem non teneatur, sed ad partem pro ratione prudentis dubii. Justitia est æqualitas tum rei cum re, tum periculi cum periculo: at si debitor integre solvat post dubiam debiti solutionem, totum periculum jacturæ est penes debitorem, nullum penes creditorem: ergo integra debiti solutio post dubiam solutionem non est justa: ergo solutio in hac specie fieri debet pro ratione prudentis, & rationabilis dubii.

CAPUT III.

*Quid sit conscientia scrupulosa, & quid
in ea agendum?*

Resp. 1. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, ubi non est. Ita commun. Nav. Azor. & ceteri.

Resp. 2. Licet operari cum conscientia scrupulosa manente scrupulo, dummodo judicetur esse scrupulus, & ut talis contemnatur. Neque tamen opus est, ut ad singulos actus formetur hoc expressum iudicium, quod sit scrupulus: sed sufficit, quod contra eum agatur ex habituali, vel virtuali iudicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cum ad bene operandum sufficiat iudicium probabile aliquid licere: scrupulus autem, cum ex levi fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile. Sanch. l. 1. c. 10. Reg. Beccan. Fill. n. 176.

Resp. 3. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: 1. Pertinacia iudicii, qua Doctorum consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. 2. Ex levi apparentia frequens iudiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia. Sic verbi gratia in Horis legendis aliquando decies mutantur iudicia de lecto, vel non lecto aliquo versiculo. 3. Quod ex priore procedit, perturbate agere, & cæco quodammodo in externis actionibus versari. 4. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumstantiarum. 5. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpe iudicium esse inquietum. 6. Si Confessarius iudicet te esse scrupulosum. 7. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angī, & turbari. 2. Si alias te expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento.

ANIMAD.

I.

Resp. 4. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fovere. II. Iudicio Confessarii, vel alterius viri docti, ac pii acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus, sic enim se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento, sed accipiendo ab eo generalia principia, a quibus nullius scrupuli causa, imo nullo modo recedat. Etsi enim alterum errare contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam, & consuetudinem, tanquam regulam, intueri. S. Ant. Sylv. IV. Assuescere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam iustas. Fill. c. 4. num. 122. V. Non iudicare quidquam esse mortale, nisi certo sciat, Azor. l. 2. cap. 4. Vasq. Sanch. Fill. tom. 2. cap. 4. VI. Numquam otiosi; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis.

ANIMAD.

II.

ANIMAD.

III.

ANIMAD.

IV.

ANIMAD.

V.

ANIMAD.

VI.

ANIMAD.

VII.

VII. Destruere causas scrupulorum; v. gr. melancholicus evacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat suum iudicium: superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, qua non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosse scrupulorum privilegia, ut 1. quod non teneantur in agendo adhibere examen, & diligentiam, nisi valde mediocrem, nec tantam, quantum alii, & quod, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possint libere agere quod volunt, nisi certum, & evidens sit esse peccatum. Vide Vasq. in 1. 2. d. 57. 2. Quod nihil teneantur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certo sciant, illud esse mortale, & se rite confessos non esse. Non est autem certus scrupulosus, quamdiu dubitat. Unde suadet Laym. ut numquam confiteatur dubia, & scrupulos. Et Sa C. Dubium. Sanch. Azor. &c. dicunt non teneri confiteri, nisi que jurare possit esse mortalia, & numquam esse confessum. Ratio utriusque privilegii est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, ita ut non possit recte rem examinare. Unde, esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuè procurare integritatem confessionis, cum ab ea minores sæpe difficultates excusent, ut notant Konin. Laym. Bonacin.

Azor. Bec. IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia (maxime, si semel ad satietatem audiverit) quia alioquin nunquam fontem scrupulorum exhauriet. Vide apud Laym. hic c. 6. Filliuc. Sanch. hic & l. 2. de matr. d. 4. Azor. t. 1. l. 2. c. 20. Bresterum l. 6. toto. Bec. p. 2. t. 1. c. 4. Bonac. d. 1. q. 4. p. 9.

ANIMADVERSIO I.

Scrupuli periculosa tentationes sunt, homines ad peccatum extimulantes. Porro præcipuum contra omnes tentationes remedium sunt ferventes, & constantes ad Deum preces cum humilitate, & fiducia conjunctæ: ergo præcipuum remedium contra scrupulos, quod Baf. o-mittit, sunt preces.

Si enim, ut dicitur Prov. 2. 37. sapientiam invocaveris, & inclinaveris cor tuum prudentiæ, si quaeris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam; tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies.

Alterum remedium contra scrupulos illud est, quod idem Spiritus sanctus suggerit Eccli. 32. 24. Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pænitebis. Porro consilium non est generalis doctrina, aut monitum, sed est documentum de re, aut actione singulari, seu de eo, quod hic & nunc agendum est. Ergo generalia principia seu monita satis non sunt ad medendum scrupulis; sed adhibita prudentia, & cautione pro circumstantiarum diversitate peculiariora quoque documenta sunt utilia, & necessaria. Memorandum est B. Benedicti (apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 171. reg. 10. ex S. Antonino, & Gerson) super hac re consilium. Erat ex discipulis ejus quidam tantis inquietatibus scrupulis, ut ad celebrandum nullo pacto auderet accedere. Dixit ei devotus, & circumspiciens Bernardus, postquam hoc accepit: Vade frater, & in fide mea celebra. Obedivit discipulus, & scrupulus ille omnis perpetuo discessit. Hoc monitum fuit de re singulari. Item illud, quod idem Nat. reg. cit. p. 172. ex Gersonio refert. Scrupulosus contra scrupulos agendum est, & fixo pede certandum. Hac arte usus est ille, qui turbato cuicunque jugiter super repetitione horarum suarum, si non assidue, & actualiter attenderet ad eas, injunxit pænitentiam hanc ad tempus, ne quomodolibet horas semel distulset iteraret.

Scrupulos esse contemnendos, & contra eos agendum, certum est; sed cavendum, ne conscientia recta, delicata, meticulosa, Verebar omnia opera mea Job 19. scrupulosa habeatur. Hinc idem Gersonius addit: Tantummodo sit contemptus iste timoratus, & regulariter non absque alterius, præsertim superioris consilio. Alioquin timor immoderatus facit casum, (facit enim, ut puretur, aut saltem dubitetur esse malum, quod sit, ideoque ex erronea conscientia culpa admittatur) aut precipitas inconsulta præsumptio; dum re serio non discussa, aut non satis cognita scrupulus existimatur, quod reipsa peccatum est.

ANIMADVERSIO II.

Recte quidem, si versatilis probabilitas esset recta agendi regula; sed cum periculosa sit, & corrupta, animæ venenum est, nec potest esse remedium curandis animæ morbis idoneum. In hanc Busembau doctrinam merito invehitur Concina Theol. t. 9. p. 337. q. 6. Mitiores sententias scrupulis amovendis aptas esse, D. Antoninus apud Nat. reg. 10. cit. docet; at eas intelligi oportet, quæ rigidioribus oppositis rationabiliiores sunt. Itaque hæc esto pro omnibus regula, ut veritatem sectentur. Concupiscite ergo sermones meos, qui sunt ipsa veritas, diligite illos, & habebitis disciplinam, hoc est rectam vivendi normam, Sap. 6. 12.

ANIMADVERSIO III.

Id per me licet, dum tamen ne contra quidem judicet; sed in dubiis doctum, solidum, probumque Confessarium consulat, nec sine ejus consilio quidquam in re dubia operetur juxta illud Prov. 3. Ne inivitaris prudentiæ tuæ: & Eccli. 31. Filii sine consilio nihil facias, & post factum non pænitebis: quæ oracula in iis præsertim locum habent, quorum conscientia anxia, & scrupulis turbata est; alioquin, ut ait Gerson. mox cit. precipitat inconsulta præsumptio.

Wig. tract. 2. ex 2. p. 18. n. 5. citans Medinam, Cajet. Ildesum ait, habendum pro certo, quod scrupulosus credit non esse peccatum, v. g. dum credit, se hunc psalmum orasse, hoc peccatum esse confessum, cogitationi venerat non consensisse &c. Ratio est, inquit, quia

quia quod apud ipsum est credulitas, apud eundem res certa esset, nisi scrupulis ejus mens turbaretur. Sed hic fermo est de credulitate quoad factum; nam quoad jus non juxta scrupulosi credulitatem, sed juxta rationum, & auctoritatum momenta judicandum est.

ANIMADVERSIO IV.

Quid sibi volunt hæc concisa verba? An Bnf. vult eximere scrupulosum a divinis præceptis, si illi nimis difficultia videantur, eo prætextu, quod ea custodiendo ad insaniam redigeretur? quia divinorum præceptorum custodia possibilis cuicumque homini est, & quia hominem non insanum, sed sapientissimum efficit: idcirco scrupulosus caveat, ne se a divinis præceptis, quamvis difficultia sibi videantur, immunem existimet, sed cum regio Psalte Ps. 142. 9. ex animo dicat: *Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi*: & Ps. 9. *Factus est Dominus refugium pauperi, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione*: item: *Es sperent in te, qui noverunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti querentes te, Domine*.

ANIMADVERSIO V.

Si absque examine operantur, præcipitanter, & cæco impetu operantur. Hoc ne est scrupulorum privilegium? Si examen eorum turbatæ menti profuturum non est, consilium prudentum exquirant juxta mox cit. Vatis oraculum. Si scrupulosi diligentiam in agendo, nisi valde mediocrem, nec tantam, quantam alii adhibere non tenentur; ergo Parentes, & Patresfamilias exiguam curam Filiorum, familiæ, rei familiaris habere tenentur, si sint scrupulosi: ergo Principes, Magistratus, Episcopi, Parochi exiguam in suis officiis diligentiam, nec tantam, quantam alii, adhibere tenentur, si sint scrupulosi. Hoc ne est scrupulorum privilegium? hæc ne est evangelica pietas, & indulgentia?

ANIMADVERSIO VI.

Et quod, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possent libere agere &c.

Hoc vero nihil aliud est, nisi miserum hominem in periculis versantem, præcipitio proximum sibi relinquere, & sine adjutorio deferere. Hoc perinde est, ac hominem scrupulis agitatam a Dei lege immunem facere. Quid ergo? *Deus, inquit Syn. Trid. sess. 6. cap. 11. impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis*. Quia Dei lex sine ejus auxilio impleri nequit, nec ejus auxilium sine precibus obtinetur, præcepta cuilibet necessariz sunt, ut salvus sit, maxime vero homini scrupulis turbato, dum scrupulus angit, nec suppetit consilium. *Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis?* Sap. 9. 17. At Deus sine dubio dat sapientiam cum fiducia petentibus: *Petite, & accipietis*, Joann. 16. 24. Ergo si scrupulosus, dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, cum fiducia lumen, seu sapientiam a Deo petet, illam indubitanter obtinebit. Hoc ergo ab eo præstandum est, non desperandum, non præcipitanter agendum.

ANIMADVERSIO VII.

Quod nihil teneantur repetere &c. Quod ad peccatorum confessionem attinet, scrupulosus diligens eorum examen instituere debet, ut Confessionis integritati satisfaciatur. Neque enim scrupulos ex legis observantia foveri putandum est, sed potius ex animi remissione, & tepore, ubi etiam culpa timenda est; qua de re lib. 6. tract. 4. c. 1. dub. 3. art. 2.

Dum poenitens Confessione peracta ad meliorem frugem revertitur, atque in peccati fuga, & virtutis functionibus constans est, hoc certo argumento est, Confessionem fuisse rite peractam. Itaque dubia, utrum examen satis diligens fuerit, contritio sufficiens &c. veluti futilia repellenda sunt. Hæc enim, ut advertit Concina Theol. t. 9. p. 338. n. 43. Dæmonis astu excitantur, ut Christi jugum durum efficiat, & poenitentem ad priores vitiorum illecebras revocet. Si tamen quædam se oblitum putet, aut non rite confessum, audiendus est. Id fatetur ipse La-Croix p. 129. n. 541. inquit: *Assamen concedendum, ut ter, aut quater addat, que adhuc incidunt, & de quibus nescit, se rite confessum esse*, ne scilicet exponatur periculo violandi legem præcipientem Confessionem peccatorum ex oblivione omittorum. Qui contraria docent, audiendi non sunt.

TRACTATUS II.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lex.

CAPUT I.

De natura, & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex, sive Præceptum.

Respondeo. Lex, & præceptum, prout hic indistincte accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cum a Superiore non Communitati, sed alicui tantum, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed præceptum tantum. Suar. Laym. Bonac. dist. 1. 9. l. p. 1.

Unde resolves.

1. Ad Legem, seu Præceptum quis tenetur, non ad Consilium: cum hoc tantum dirigat, illud vero obliget. *ibid.*

2. Cum iniqua lex est, & contra rationem, non obligat: quia deficit a rectitudine. *ibid.*

3. Cum dubium est de justitia, teneris lege: quia legislator possidet jus præcipiendi: idemque regitur altiore consilio; ac potest habere rationes subditis occultas. Addit Suarez, etiam obligare, licet contra justitiam legis sint rationes probabiles; quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cum vix possint esse tam justæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem movere possit. Suar. l. 1. c. 9. Bon. p. 8. n. 11.

4. *Leges, & sententia lata a tyrannis obligant, si ii pacifice regna possideant, & a Republica tolerantur.* Nec obstat, quod sententia judicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcise a tyranno; non autem prout est a voluntate, saltem interpretativa, & implicita Reipublicæ, quæ, dum tyrannum, & judices ab eo constitutos repellere nequit, tacite consert iis potestatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat. Less. l. 2. cap. 29. d. 9. Sal. d. 10. f. 3. num. 14.

5. *Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, fide denunciata.* D. Thom. p. 2. qu. 90. Laym. l. 1. t. 4. c. 3. Molinas, Salas, Suarez, & alii communiter.

DUBIUM II.

Quotuplex est Præceptum?

Respondeo. Præceptum dividitur 1. universaliter in Affirmativum, & Negativum. Illud est, quod bonum præcipit, hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quod Affirmativum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore, v. g. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat & semper, & ad semper. Vide Bec. in 1. 2. t. 3. c. 1. 9. 3.

2. In Naturale, & Positivum. Præceptum naturale, seu juris naturæ, est dictamen, seu judicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab auctore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud: Bonum est faciendum: malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imo omnia præcepta Decalogi (excepta circumstantia Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum positivum, seu juris positivi est, quod libera Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v. grat. Præceptum de Baptismo, jejuniis quadragesimali &c.

Porro, quomodo Præcepta positiva mutari, ac variari possint, ac soleant, naturalia vero semper mancant, vide apud Scholasticos, & Less. l. 2. de Jure & Just. c. 2. d. 2.

B

Resp.

ANIMAD.
III.

Resp. 2. Præceptum positivum dividitur in præceptum Juris divini, quod scilicet a Deo traditum est; & in Juris humani, quod ab homine. Positivum divinum dividitur in præcepta veteris, & novæ legis, Lex vetus continebat præcepta moralia, ceremonialia, & judicialia, de quibus vid. D. Th. 1. 2. qu. 103. Lex nova continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonici, quod auctoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, aut Concilii statutum est; & Juris Civiles, seu Politici, quod fundatur in potestate seculari.

DUBIUM III.

An vis, & substantia Legis positive dependeat ab acceptatione communitatis?

Resp. Etsi ita sentiant Canonistæ; item Navar. Azor. &c. citati a Laym. lib. 1. tr. 4. c. 3. eo quod ponant leges hac tacita conditione ferri, si a populo fuerint acceptatæ, alioquin vim, seu obligationem non habituras: verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratus non pendere a populi acceptatione, & consensu; sed mox ut legitime promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum; præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit a populo, sed a Christo. Vasq. Suar. Molina, &c. Unde a Laym. l. c. resolvuntur hi casus.

1. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias (ut Principibus Imperatorias) promulgare per suas dioceses, atque in usum deducere.

2. Si lex in Provincia promulgata sit, sed a majore parte populi non accipiat, nec observetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si vero id sciat, & urgeat observationem, quisque tenetur eam servare, quia potius caput suum, quam reliqua membra, sequi debet.

3. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium; quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Imperatoria sit, sive Pontificia; & tunc non amplius obligat. Ut & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurimum, nempe quadraginta. Navar. Azor. Suar.

4. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & data occasione etiam observes; sed alii plerique e communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discretionem.

5. Etsi primi Episcopi forte peccarint, non recipiendo legem, nec in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non observatam, credere possunt, esse sublatam per præscriptionem.

6. In dubio, num lex recepta sit, necne, præsumendum est pro ipsa; quia factum in dubio præsumitur, si de jure faciendum erat. Vide Azor. l. 1. c. 4. Laym. hic t. 3. Sal. de leg. disp. 13. sect. 3.

DUBIUM IV.

An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali?

Respondeo, Cum Deus sit Dominus noster, atque etiam superioribus parere nos jusserit, non solum ipse, sed & illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt, tum sub poena, tum etiam sub culpa, sive peccato; eoque gravi, aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ita Theologi communiter, S. Thom. Suar. Salas, &c.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Graviter peccat, qui deliberate, & in mate-

ria magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

2. Cum res levis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi Superior sub mortali præceperit: quia id eum posse negant Suar. Laym. & alii communiter: v. gr. ne quis frangat silentium, ne edat uvam, ut claudat ostium, &c. quia est res parva, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse Deus in materia parva sub mortali obligat. Vid. Less. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. f. 7.

3. Aliud esset, si materia alias levis fieret gravis ratione circumstantiarum: ut v. g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis a legislatore intenti. Sic abstinencia a pomo in paradiso, in se quidem parva, gravissima tamen erat ex circumstantia finis. Suar. l. 3. c. 25.

4. Quando materia est gravis, potest Superior præcipere sub culpa tantum levi: quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo: ita etiam potest obligare sub veniali tantum. Ita Suar. Less. l. c. contra Vasq.

5. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub gravi culpa, sunt hæc. I. Si materia sit gravis, & non constet in contrarium de voluntate præipientis. Unde Cajet. in Sum. verb. Cler. docet Clericos tantum peccare venialiter, dum contra præcepta juris positivi, aves, & canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut jubemus, interdicimus, in virtute sanctæ obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, &c. III. Si poena magna adiciatur, ut excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert usus, & consuetudo inter peritos, & timoratos: quia consuetudo est optima legum interpret, ut patet in lege jejunii ecclesiastici, & abstinentiæ a carnibus; item communionis annuæ, quas graviter obligare probant hic Tolet. Laym. c. 14. n. 4. Bonac. p. 7. §. 4.

ANIMADVERSIO I.

Tyrannus duplici sensu dicitur, hoc est duro regimine, & Regni usurpatione. De Tyranno primo sensu dubium non est, quin ejus justæ leges, & sententiæ obligent; quia licet subditos male habeat, legitimum tamen in eos habet imperium. Hinc 1. Petr. 2. 18. *Servi subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis.* De Tyranno usurpatore questio est, in qua Busembau sententia a Concina quoque probatur, dummodo leges, & sententiæ justæ sint.

ANIMADVERSIO II.

Id quidem certum esse debet. At quid si dubites, utrum lex fuerit promulgata? In hoc dubio docet Dicast. inquit La-Croix p. 163. n. 590. *presumi debere, quod non: quia promulgatio est aliquid facti, quod non presumitur.* Hæc opinio (ait Concina Theol. t. 6. p. 428. n. 8.) est falsa. Promulgatio sequitur legem: ergo certus de lege, nisi habeat evidentes, aut saltem probabiliores rationes oppositum evincentes, præsumat necessum est legis promulgationem. Hinc rationi ita respondet Zacharia. *Dist. antec. promulgatio consequitur semper, & necessario legem, n. antec. sequitur plerumque, & non necessario conc. antec. & nego consequentiam.* At Zach. perperam in hac responsione ratiocinatur. Quia enim promulgatio plerumque, ac fere semper legem consequitur, idcirco consequentia Concina legitima est, & perperam a Zacharia negatur. Nam ex reg. juris 45. in 6. *inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* Si lex semper, & necessario promulgaretur, dubium de ejus promulgatione suboriri non posset.

ANIMADVERSIO III.

In hac divisione legem episcopalem, aut quasi episcopalem Busembau omittit, quæ aut intelligenda, aut sup-
plenda est.

CAPUT II.

De subiecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Quæ persona præceptis obligentur?

Respondeo. Soli subditi ratione utentes obligantur, ita ut eorum transgressione peccent. *Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui, etsi vere iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentia rationis, & consensus.* Pars prior est communis, & certa. Fill. t. 21. cap. 11. q. 10. Bonac. p. 6. &c. Laym. l. 1. tr. 4. c. 10. Posterior est eorundem. Cujus ratio est, tum quia præceptum, cum sit directivum, supponit usum rationis: tum quia obedientia tantum est eorum, qui ratione, & voluntate utuntur. Neque alias transgressio ad culpam imputari possit.

Unde resolves hos casus.

ANIMAD. I. 1. *Legislator non tenetur suis legibus, ut sic, quoad vim coactivam, & poenam, sive directe: indirecte tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam, tenetur se, tanquam caput, membris conformare.* Ita S. Thom. qu. 96. art. 5. ad 3. Sylv. Suar. Bonac. Laym. l. 1. tr. 3. c. 9. contra Azor. Tenetur etiam in contractibus cum reliquis pari conditione uti. Vide Fill. tr. 21. c. 5.

2. Infideles non baptizati, etiam Catechumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alii, qui per baptismum Ecclesiæ semel sunt subiecti.

ANIMAD. III. 3. *Etsi pueri ratione utentes legibus iis Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conveniens, v. g. confessionis annuæ, secundum Navar. Henriq. & Azor. item abstinentiæ a carnibus, auditionis sacri, secundum Sanch. &c. obligentur quoad culpam; non tamen quoad poenas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno 14. puella 12. absoluto.* Ita Sotus, Vasq. de poenit. q. 90. art. 2. Sa v. Censura.

4. Infantibus, non baptizatis, & perpetuo amen- tibus licite dantur carnes diebus Veneris, & impo- nuntur opera servilia festis, non tamen ebriis, cum legi maneant subiecti, uti nec licite irritantur amen- tes ad blasphemandum, lædendum, &c. eo quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera uteretur, quasi instrumento, ut Laym. l. 1. tr. 4. c. 10. Bonac. p. 6. & Sanch. 1. Mor. c. 12.

5. Clerici, cum jure divino sint exempti de pot-estate civili, ut docet Bell. l. 1. de Cleric. 28. non tenentur legibus civilibus directe, & quoad vim coactivam. Unde nec a Principe sæculari puniri possunt. Cum tamen sint membra Reipub. & alio- qui communis æquitas servari non possit, tenentur indirecte, & quoad vim directivam, legibus com- munitatis, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant; quales v. g. sunt leg- es prohibentes, vel irritantes contractum (nisi hæ sint poenales, tunc enim, quia vim coactivam obtinent, eos non ligant) ideoque peccant contra justitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumen- ta, v. g. vel alia vendant ultra pretium a Princi- pe statutum. Ita Molina, Suar. Sal. Tan. Vid Lay. l. c. quia Jus naturæ exigit, ut vendant pretio ju- sto: tale autem censetur, quod decernitur lege.

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt.

Suppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum in loco, urbe v. g. vel paro- chia obligat: aliud universale, seu juris communis, quod totam fere Ecclesiæ obligat.

Suppono II. Peregrinos proprie dici eos, qui ali- quo veniunt animo non manendi, sed tantum sub- sistendi per aliquot dies, vel ad summum per mi- norem anni partem, ut mercatores, viatores, non

autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad ser- viendum.

Respondeo, non obligari. Ita Nav. Sanch. Less. l. 4. cap. 3. dist. 8. Ratio, quia præcepta localia per se, & directe respiciunt territorium, eique sunt af- fixa; atque adeo non obligant, nisi existentes in- tra illud. Lex enim ita fertur; v. g. Festum illud tali loco celebretur; ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit Laym. c. 11. præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quod is æquiparetur loco sito ex- tra territorium.

Ex quibus resolves hos casus.

1. Si Episcopus sub poena excommunicationis ve- tet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto a jurisdictione Episcopi. Bonac. p. 6. Laym. c. 11. n. 5.

2. Si quis die jejunii, aut festo sit in loco alio, non sui territorii, aut exempto, ubi tunc non est jejunium, aut festum, potest ibi comedere, exer- cere servilia. Laym. loc. cit. cap. 11. Bonac.

3. Id etiam habet locum in præceptis juris com- munis, si in loco isto sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium. Quare potest v. gr. Mediolani primis quatuor diebus Quadragesimæ vesci carnibus, cum id ibi liceat: item in Belgio sabbatis intra Nativitatem, & Purificationem vesci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum non est receptum, valide (etsi non licite) inire matrimo- nium clandestinum. Suar. Sanch. l. 1. c. 12. Less. &c.

4. *Potest quis discedens mane ex oppido, ubi non est jejunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, ubi est jejunium; nec tunc, ubi domum ve- nerit, tenebitur ad servandum jejunium ista die, cum illud jam violaverit, ideoque servare non possit: te- bitur tamen domi ad abstinentiæ a carnibus, cum illa adhuc possit ibi servari, eo quod sit dividua.* Vid. Sanch. l. c. Less. c. 12. d. 8.

5. *Si quis abiturus est loco, ubi est jejunium, sciat- que certo perventurum vespere ad locum, ubi non sit jejunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, un- de abit (cum ista abstinencia sit dividua) potest ta- men ibi mane jentare, & meridie prandere, ut con- tra quosdam docent Less. & Sanch. supra.*

6. *Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet Sanch. l. 2. de Matrim. d. 18. & 1. mor. c. 12. contra Navar. Suar. peregrinos, antequam ex- ce- dant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ ibi deprehendunt, v. gr. non teneri eum mane au- dire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit alio, ubi non sit festum: quia, si mansisset in loco, ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem pervenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quod prævidens impe- dimentum teneatur prævenire, quia id tunc tan- tum verum est, quando manente vi præcepti, quis est impediendus, hic autem ab obligatione præcepti absolvitur. Contraria tamen sententia, tamquam magis pia suaderi potest, nisi quid ob- stet. Sanchez 1. moral. c. 12. & lib. 13. de matrim. dist. 8. num. 21.*

DUBIUM III.

An Peregrini, & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Respond. Regulariter non tenentur præceptis specia- libus illorum locorum. Ita Laym. Sanch. Azor. Ko- nin. Less. Reginald. Fill. contra Navarr. Suar. Sa, &c. & quoad vagos, etiam contra Bonac. & Sanch. Ratio est, quia non potest dari ulla ratio hujus obligationis, cum illi non sint subditi vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt; ideoque sint extra eorum jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo jure communi teneri, quia id non est absurdum. Nec 2. quod vagi, ob delicta admessa, puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. regulariter: quia tenentur quibusdam legi- bus, maxime quarum violatio cederet in damnum,

B 2

& in-

& injuriam illius loci, in quo morantur, ut etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis.

Unde resolvitur hic casus.

ANIMAD. VIII. 1. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera servilia exercere die istic festo: non tenentur jejunare, nec abstinere a carnibus, quando istic est jejunium, & domi suæ non est. Intellige utrumque seculo scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. Laym. l. c. tr. 3. c. 12. n. 4.

2. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. Panorm. Regm. Sanch. n. 36.

Dixi 2. præceptis specialibus: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, & alio venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes sine ordine ad locum. Laym. c. 12. n. 3.

Unde resolvitur hic casus.

Belga aliquis veniens Coloniam, v. gr. tenetur istic sabbatis inter Nativitatem Christi, & Purificationem abstinere a carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes non est personale, sed locale: ideoque expirat extra locum. Laym. l. c.

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sunt in usu in loco, ubi morantur?

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet privilegium locale, quo frui possunt omnes, qui in loco morantur. Ita Sanch. 1. mor. cap. 12. Suar. Laym. &c.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbatis vesci intestinis animalium. Idem, si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Nativitatem Christi, & Purificationem, in Belgio sabbatis, Mediolani vero quatuor primis diebus Quadrages. carnibus vesci. Sanch. Suar. Bon. p. 6. n. 61.

2. Si quis ex Diocesi Catholica, v. gr. Hildesio, ubi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi novum est receptum, v. gr. Monasterium, potest, si ibi Quadragesima præterit, carnibus vesci, ut docet Sanch. l. c. Salas n. 69. Bon. n. 46. Less. l. 4. c. 2. d. 8. qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, ut etiam docet Laym.

Addidi ex Diocesi Catholica: quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. Vide Laym. l. 1. tr. 4. c. 11. n. 8.

ANIMADVERSIO I.

Hæc Buf. doctrina absolute sine limitatione enuntiata, evidenter falsa est. Hic ergo distinctione opus est. Si ebrietas sit involuntaria, & inculpabilis, tunc peccatum sequens totaliter excusatur a culpa, sicut forte accidit de Loth; quia scilicet peccatum sequens nec in se, nec in causa voluntarium est. At si ebrietas fuerit voluntaria, diminuitur quidem peccatum sequens, sicut & diminuitur ratio voluntarii; sed non totaliter excusatur: quia scilicet redditur voluntarium ex voluntate præcedentis actus, inquantum scilicet aliquis dans operam rei illicitæ incidit in sequens peccatum.

Hæc est D. Thom. doctrina 2. 2. q. 150. art. 4. cujus verba inverso ordine descripti, ut quoad rem præsentem clarius incederem.

Qui vult antecedens, vult etiam consequens, & qui vult causam, vult quoque effectum: ergo qui vult ebrietatem, vult quoque peccata ebrietatem consequentia, & ab ea oriunda, puta blasphemias, rixas, contumelias, libidines &c. Quæ, quia voluntaria sunt, a culpæ reatu immunia esse nequeunt. Hinc S. Paulus Eph. 5. 18. ait: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Si luxuria ex

ebrietate orta, non esset peccatum, nihil causæ esset, cur D. Paulus ab ebrietate nos deterret propter luxuriam inde profectam. Et D. Ambrosius lib. 1. de Abrah. c. 6. cit. a D. Th. 2. 2. q. 150. art. 2. inquit: Vitandam discimus ebrietatem, per quam vitia cavere non possumus. Nam quæ sobrii cavemus, per ebrietatem ignorantes committimus: & dist. 35. cap. 9. ex Conc. Agathensi c. 41. dicitur: Ante omnia Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes, & nutritrix est.

Ipse Buf. fatetur, ebrios legibus vere obligari: & certum est, obligatos legibus peccare, si eas violent: ergo ebrii violantes leges, peccant. Non peccant, inquit Buf. defectu advertentia rationis, & consensus. At si defectu advertentia, & consensus non peccant, dum contra legem operantur, a legis vinculo soluti sunt. Est enim contradictorium, hominem legis vinculo teneri, nec tamen eam violando peccare. Sed hoc misso, dum Buf. ait, ebrios legum violatione non peccare defectu advertentia rationis, & consensus, ponit, peccatum sine advertentia rationis non admitti: at si peccatum sine advertentia rationis non admittitur, nulla erunt ignorantia peccata; qui est Pelagianorum error. Quod enim ex advertentia fit, ex ignorantia non fit. Non omnis ignorantia, inquit D. Th. 1. 2. qu. 76. art. 3. ad 1. causat involuntarium, unde non omnis ignorantia totaliter excusat a peccato.

Sola ignorantia antecedens, ex eodem D. Th. 1. 2. q. 6. art. 8. quæ non est voluntaria, & tamen est causa volendi, quod alias voluntas non vellet, causat involuntarium simpliciter; ideoque a peccato ex toto excusat. At ignorantia ebrii voluntaria est; ideoque a peccato ex toto non excusat.

At objicit Buf. „præceptum, cum sit directivum, „supponit usum rationis, & obedientia tantum est eorum, qui ratione, & voluntate utuntur; neque alias „transgressio ad culpam imputari posset.“

Resp. Hi scilicet meri cavilli sunt. Præceptum supponit quidem ex rei natura usum rationis, cum non imponatur nisi naturis rationalibus, rationis usu pollentibus; at qui ex natura usu rationis pollet, a præcepti vinculo non solvitur, si sponte sua usum rationis amittat: quia nemo ex culpa sua commodum reportare debet. Id in hac ipsa responsione confessus est Bufembauum veritatis vi victus, quod nunc cavillatorie, sibi que repugnans inficiatur. Idem dicas de obedientia. Qui enim rationis compotes sumus, vigiles esse debemus, ut ejus usus in promptu sit, quo officio nostro fungi, hoc est legi obedire possimus. Culpæ enim nobis vertitur, si officii, & legis servandæ impotes sponte efficiamur; nec solum culpæ vertitur hoc ipsum, quod sponte efficiamur impotes legis servandæ, sed ipsa legis transgressio, quæ in causa voluntaria est. Hæc sunt certa, nec in controversiam jure vocari possunt. Hinc ipse Ethnicus Arist. Eth. 3. cap. 5. Nam etiam propterea quod quippiam ignoratum est, castigant latroes legum, si quis sibi ipse suæ inscientia causa esse videatur: v. g. in ebrios duplex pœna constituta est: principium enim in ipsis est. Nam si sum in eis erat, ne ebrii fierent. Ebrietas autem causa inscientia est. Ita Arist. solide more suo. Itaque Confessarii opinionem Buf. pro nihilo habentes, pro certo habeant, peccata, ut blasphemias, libidines, rixas &c. ab ebriis admessa, esse vere peccata, & culpabilia; licet minora sint, quam quæ a sanis fiunt.

Illud solum dubitari hic potest, utrum mala, quæ ex voluntaria, ideoque culpabili ebrietate oriuntur, culpæ imputanda sint, si nec prævisa fuerint, nec ex humana providentia prævideri potuerint. Resp. Species hæc rara est, & extra ordinem; quæ tamen si accadat, negandum videtur, ut negat non solum Bufembauum, sed Wig. p. 132. Ratio est, quia quæ per accidens, seu præter rerum ordinem accidunt, voluntaria non sunt, ideoque non sunt culpabilia.

Huic sententiæ congruit D. Aug. qui de Loth incestu ex ebrietate præter ordinem profecto loquens, lib. 22. c. 44. contra Faustum ait: Loth culpandus est, non quantum ille incestus, sed quantum ebrietas meruit.

ANIMADVERSIO II.

Recte quidem Buf. asserit, legislatorem suis legibus quoad vim directivam, & ex æquitate teneri. At La-Croix in hunc locum p. 141. n. 675. rem laxat, dum contra Anacletum, & Card. Sfondratum a se citatos, Bonacinam, & alios, quos appellat, sequitur, & probabilius esse ait, Legislatorem graviter non peccare, si suas leges non observet. Ejus ratio hæc est, quia legislator non peccat contra suam legem, cum lex dirigatur ad solos subditos, sed tantum contra legem naturalem, quæ dicitur, cum debere se conformare communitati, &c. At hæc ratio La-Croixio contraria est. Nam qui contra legem naturalem in re gravi peccat, graviter peccat:

cat: ergo legislator contra suam legem in re gravi, ut ponitur, peccans, graviter peccat. Esse tantum levem deordinationem, ut La-Croix ait, si legislator communitati quandoque non se conformet, merito negatur, loquendo de re gravi.

Præterea illud quoque falsum jure dicitur, Legislatorem suæ legi repugnantem, contra eam non peccare. Contrarium aperte docet S. Th. qui 1. 2. q. 96. art. 5. ad 3. ait, *quod Princeps quidem dicitur esse solutus a lege, quantum ad vim coactivam legis, hoc est quoad poenas; sed quantum ad vim directivam legis, Princeps subditur legi propria voluntate, secundum quod dicitur em. de consilio, cap. Cum omnes*, quod quisque juris in alterum statuit, ipse eodem jure uti debet. . . Unde, concludit Angelicus, *quantum ad Dei judicium Princeps non est solutus a lege quantum ad vim directivam ejus*. Lex Principis, quatenus ex ejus potestate oritur, ipsi non dominatur; quia nemo in seipsum dominatur; at quatenus ex naturæ lege, unde omnis lex manat, proficitur, ipsum Principem subditum habet; quia lex naturæ omni Principatui imperat. Ex quo fit, ut Princeps contra suam legem in re gravi peccans, graviter peccet. Ita quoque Concina Theol. t. 6. p. 378. n. 5.

ANIMADVERSIO III.

Pueros ratione utentes Ecclesiæ legibus eorum ætati convenientibus obligari recte docet Buf. At La-Croix p. cit. n. 676. ex Diana, & aliis ait, eos ante septennium completum non teneri, quamvis plenum rationis usum habeant. Ratio est, inquit La-Croix, „quia leges ecclesiasticæ in obligando procedunt humano modo, id, eoque neminem obligant, nisi habentem usum rationis, quem non præsumunt, nisi post completum septennium: atqui communiter non contingit usus rationis ante septennium completum: ergo.“ Hactenus La-Croix. Quid sibi vult illud *ergo*? quænam est legitima præmissarum conclusio? hæc scilicet: ergo leges humanæ ante septennium completum communiter non obligant. Id nemo inficiatur; at inde non efficitur, pueros ante septennium completum rationis usu præditos, quod raro accidit, Ecclesiæ legibus non obligari. Utraque sententia, inquit La-Croix, est satis probabilis. Si ita est, non utralibet, ut corrupta probabilitas docet, eligi potest; sed, ut sana Theologia inculcat, tutior ex præcepto eligenda est. At quomodo probabilis esse potest sententia Dianæ, & aliorum, quæ ratione nullius momenti, ut observatum mox est, nititur? Hanc sententiam rejicit quoque Concina Theol. t. 6. p. 379. n. 7. D. Th. 1. 2. q. 96. art. 5. ait: *Dupliciter aliquis homo potest esse legi subiectus. Uno modo sicut regulatum regule; & hoc modo omnes illi, qui subduntur potestati, subduntur legi, quam fert potestas: atqui certum est, pueros baptizatos usu rationis præditos, etiam si septennium nondum compleverint, Ecclesiæ potestati esse subiectos: ergo certum est, eos Ecclesiæ legibus esse subiectos. Quare non est rationabiliter dubitandum, quin pueri doli capaces ante septennium completum & præcepto annuæ confessionis, ut infra quoque suo loco ostendetur, & festorum dierum lege, quæ gravissimorum Auctorum, & communissima sententia est teste Concina Theol. t. 5. p. 25. cap. 9. & abstinencia a carnibus teneantur.*

Non tamen quoad poenas ordinarias, nisi sint puberes &c.

Impuberes doli capaces censuris subijci posse, res certa est. Utrum vero censuris jam latis obnoxii sint, quæri potest. Eos in excommunicationem latam contra ingredientes intra septa monasterii monialium incurrere, verba Trid. Synodi sess. 25. c. 5. de Reg. aperte ostendunt; quia Syn. ait, *cujuscumque ætatis fuerint*. P. Concina Theol. t. 9. p. 563. n. 1. & tr. 10. p. 431. n. 19. universè ait: *Impuberes vero subjacent censuris, quidquid in oppositum aliqui dicant*. Ratio est, quia qui culpæ, & contumaciæ, propter quam censuræ latæ sunt, rei sunt, censuras quoque incurrunt, nisi legislator eos exceperit: at impuberes culpæ, & contumaciæ, propter quam censuræ latæ sunt, rei sunt, cum Ecclesiæ leges violant, nec legislatores eos exceperunt: ergo censuras incurrunt. Ubi lex non distinguit, ne nos quidem distinguere debemus: at lex quoad censuras latæ sententiæ non distinguit inter puberes, & impuberes: ergo &c. ipse La-Croix t. 3. p. 101. n. 41. probabilius esse ait, impuberes incurrere in excommunicationem latam contra percussores clericorum. Cur ergo in alias non incurrunt? Nisi ignorantia recte intellecta excuset, discrimen inter eam censuram, & alias assignari non potest.

Decret. lib. 5. tit. 33. c. 1. dicitur: *Pueris grandiusculis peccatum nolunt attribuerè quidam, nisi ab annis 14. cum pubescere cæperint; quod merito crederemus, si nulla essent peccata, nisi quæ membris genitibus admittuntur. Quis vero audeat affirmare furta, mendacia, perjuriam non esse peccata? his plena est puerilis ætas; quamvis in eis*

non ita, ut in majoribus puniendi videantur. Peccata puniuntur poenis latæ sententiæ, sicut ab impuberibus committuntur, ita in iis quoque puniendi esse intelliguntur; peccata vero puniendi, uti ea sunt, in quæ minæ, seu poenæ ferendæ sententiæ intenduntur, his poenis in impuberibus plectenda non sunt, puta Ecclesiæ ingressus, ecclesiastica sepultura, si annuæ confessionis, & communionis præceptum non impleverint; quæ sententia, ut ait Concina Theol. t. 5. p. 432. qu. 3. communissima est, cui ipse quoque subscribit.

ANIMADVERSIO IV.

Nec leges laxare, nec rigidiores efficere quam sint, debemus, sed veritatem consecrari. Prior pars assertionis Buf. probanda videtur. Quia viator, & peregrinus ex probabiliori, & communiore sententia, quam probat quoque Concina Theol. t. 5. p. 25. n. 3. & tr. 6. p. 382. n. 17. legibus sui domicili, a quo abest, non tenetur juxta illud Bonif. 8. in sext. c. 2. tit. 2. *cum extra territorium jus dicenti non pareatur impune*. Huc spectant auctoritates D. Ambrosii, & Augustini dub. 3. hujus capitandæ. Atqui discessurus ex oppido, ubi non est jejunium, a suo domicilio abest: ergo lege jejunii in suo domicilio vigente non tenetur: ergo carnibus vesci potest. At, inquis, qui carnibus vescitur, impotentem se reddit ad servandam legem patriæ, ubi eo redierit; (nec enim qui mane vescitur carnibus, eo die jejunare amplius potest) ergo peccat. Resp. Impotentem se reddit ad servandam legem patriæ ex toto, concedo; ex parte, nego; at discessurus, lege jejunii in suo domicilio vigente ex toto non tenetur, sed solum ex parte, quam, ubi eo pervenerit, servare potest, & debet. At homines prohi, & pii, unde rectum de moribus judicium sumendum est, carniem esum sibi interdictum in proposita specie putarent: ergo interdictus videtur.

Resp. In hac specie, quantum ego quidem assequi possum, gulæ venialis culpa forte inest, mortalem contra jejunii præceptum culpam non agnosco. Nam homines pii re non perspecta forte dubitant, & quod tutius est faciunt.

Altera assertionis pars *nec tunc &c.* penes me falsa omnino est. Ratio Bufemb. hæc est. Qui jejunium servare non potest, illud servare non tenetur. Propositio verissima est: at qui carnibus mane usus est, jejunium ea die servare amplius non potest: ergo non tenetur. Resp. Ex toto quidem jejunium servare non potest, at ex parte potest, ideoque debet. An quia solidiore magisque nutritio cibo prandit, a cœna abstinere non potest? Nonne fatente Bufembao a carnibus domi abstinere tenetur? Cur ergo ab altera quoque refectione abstinere non tenetur? Utrumque præstare potest; ergo aut utrumque, aut neutrum præstare tenetur. At inquit Bufemb. abstinencia a carnibus servari potest, quia est dividua. An altera refeccio dividi non potest a prandio carnium? Mittamus, quæso, in re præsertim morali, & gravissima inanes cavillationes.

Juxta solidissimum D. Thomæ principium cum lex ex toto servari non potest, ea parte, eoque modo, quo fieri potest, servanda est: qui ab hoc principio per fallaces ratiunculas discedere ausi sunt, in prop. 54. ab Innoc. XI. proscriptam inciderunt. Qui mane carnes comedit, jejunium servare potest quoad abstinencia non solum a carnibus, sed etiam ab altera refectione: ergo illud servare debet non solum abstinendo a carnibus, sed etiam ab altera refectione. Hæc non probabilia, sed certa sunt.

ANIMADVERSIO V.

Hæc, ut mihi videntur, inania commenta sunt, a sana Theologia ableganda. Principii loco habeo, quod infra ostendam ad Resp. dub. 3. peregrinos, & vagos illius loci, ubi sunt, lege teneri: sed in loco, ubi quis reperitur, & unde discessurus est, lex jejunii esse ponitur: ergo ea tenetur: ergo nec carnes edere, nec mane jentare, nec post jentaculum meridie prandere potest; quia hæc omnia jejunii lex vetat. Legantur D. Ambrosius, & August. mox citandi, qui rem conficiunt, nisi per cavillationes eos eludimus. Si discessurus, carnibus vesci non potest, ut Buf. ultro fatetur, cur mane jentare, & meridie prandere potest? An ita distinguunt Ambrosius, & Augustinus? Abstinencia a carnibus, inquit Buf. dividua est. Cur non dividua abstinencia plurium refectionum? hic scilicet nihil est, quod dicant, nisi verborum sonitus, & commentitiæ cavillationes. Lege, si lubet, Concina Theol. t. 6. p. 384. n. 24.

ANIMADVERSI O VI.

Bus. probabile cum securo conciliat; quod tamen probabile, si pro recta regula Fideles in praxi sequerentur, ingens irruptione esset christiana vita corruptela teste Alex. VII. in prol. ad prop. a se damnatas. Nec enim probabilius dicere Bus. ausus fuit; quia pro Bus. sententia a Pasqualigo undecim Auct. citantur, pro contraria decem & octo, ut testatur La-Croix p. 142. n. 684. In hoc ergo opinionum conflictu evidens est peccati periculum; quia æque probabile, aut probabilius est, peccatum admitti, quam non admitti. Ergo peccatum reipsa admittitur. Hæc est Busenbaum securitas.

Sed missa recentium auctoritate, quæ in novis opinionibus nihil ponderis habet; cum præceptum viget, implerique potest, implendum est: at in loco, unde incolæ discessurus est, viget præceptum audiendi Missam, implerique ex hypothesi potest; ergo Missa audienda est. Poterat quidem incolæ, si in patria mansisset, Missæ auditionem ad meridiem differre; quia ipso meridie Missa audienda fuit. At si discedat sine Missæ auditione, nec meridie, nec ante Missa auditur: ergo peccatum admittitur. „Cum pervenit, inquit Bus. ad alium locum de, „sinit obligari. „Ita sane; at non desit obligari, priusquam discederet; ergo priusquam discederet, Missa fuit audienda. Ita quoque sentit Concina Theol. t. 5. p. 29. n. 8. idque colligi potest ex D. Amb. & Aug. mox citandis.

At quid, si quo tempore e proprio loco incolæ discessurus est, Missa non celebretur? Si antequam exeat, inquit La-Croix p. 142. n. 684. aliorum sententiam refertens, nec improbens, nullum fiat sacrum, non tenetur expeccare, sed potest exire, & non audire sacrum.

At nonne, si unum tantum eo loco fiat sacrum, illudque ante discessum, illud incolæ discessurus audire tenetur? Affirmat La-Croix, quia, inquit, eo die isto loco obligatur ad sacrum. At si eo die obligatur eo loco ad sacrum, sacrum quoque expectare tenetur, ut suæ satisfaciatur obligationi.

Si vero non unum tantum fiat sacrum ante incolæ discessum, sed aliud, aut alia etiam post discessum, discessurus illud audire non tenetur teste La-Croixio. Hoc sane, ait Concina Theol. t. 5. p. 29. n. 8. mihi videtur in ipsum communem, Nonne fatente La-Croixio discessurus eo die in isto loco obligatur ad sacrum? Cui ergo non obligatur, si plura sacra eo loco fiant? videlicet obligatur, & non obligatur, ut volueris. Hæc est versatilis probabilitas. Quin imo quo plura celebrantur sacra, merito subdit Concina, eo major est implendi præcepti opportunitas. An quia major est implendi præcepti opportunitas, præcepti vis, & obligatio cessat?

ANIMADVERSI O VII.

Bus. hic absolute negat, quasi hac de re dubitandum non sit. At Anacleto Theol. p. 67. n. 25. concl. 2. asserit, affirmantem sententiam & communiorē esse, & probabiliorē. Hoc sane satis est, ut quid in hac re fieri oporteat, intelligamus. Sed missis recentibus opinatoribus, qui, cum Sanct. Patrum doctrinæ repugnare audent, pro nihilo habendi sunt, audiamus D. Augustinum, & D. Ambrosium. D. Aug. ep. 118. ad Jan. c. 1. & 2. (refertur dist. 12. cap. 11. Illa autem) inquit: Nec disciplina ulla est in his (loquitur de variis, & specialibus locorum consuetudinibus & legibus) melior gravi, prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere videris Ecclesiam, ad quamcumque devenit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores inungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est. Mater mea Mediolanum me consequuta invenit Ecclesiam sabbato non jejunantem: coeperat fluctuare, quid ageret. Tum ego consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. At ille ait: Cum Romam venio, jejuna sabbato, cum Mediolani sum, non jejuna. Sic etiam tu, ad quam fors Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalum, nec quemquam tibi. Hoc cum matri renuntiasset, libenter amplexa est. Hactenus S. Aug. & ex S. Aug. testimonio S. Ambrosius. Quid nunc audias Busenbaum contra tanta nomina inepte ratiocinantem? Peregrini, inquit, non sunt subditi vel locis, vel superioribus, quorum tales leges fuerunt.

Resp. Quis te, Busenbaum, hoc docuit? Nonne peregrini a locorum, ubi reperiuntur, superioribus puniri possunt non solum propter delicta juri naturæ, & communi contraria, sed etiam propter violationem legum loci specialium? Hæc est teste Anacleto n. 26. loci mox cit. omnium Doctorum sententia. At, inquit Bus. vagi (idem dicas de peregrinis) ob delicta commissa puniri possunt ex recepta consuetudine, ne scelera mancant impunita. Hic

videlicet suo se telo conficit. Si enim vagi, & peregrini ex recepta, hoc est rationabili consuetudine, ne scelera sint impunita, puniri possunt, superiores locorum jurisdictionem in eos jure exercent ex vi ipsius communis consuetudinis, hoc est jure Gentium. Ergo vagi, & peregrini sunt illis subditi.

Peregrinos, & vagos nullis partialium locorum statutis, sed solo jure communi teneri, non est, ait, absurdum. Resp. imo id valde absurdum est, eos scilicet nulli humano legislatori, si supremam ecclesiasticam excipias potestatem, quæ ubique Christianorum locorum viget, subesse. Si absentia a loco suo, ab ejusdem loci legibus peregrinos eximit, iisque jus tribuit fruendi privilegiis, & consuetudinibus loci, in quo reperiuntur, ut affirmat ipse Bus. hic dub. 4. par est ut ejus quoque legibus subdantur; quia qui sensus omnis, sentire debet commodum, & contra ex reg. juris 55. in 6.

ANIMADVERSI O VIII.

Imo ex mox dictis contra Busenbaum sine dubio tenentur. Intellige utrumque, ait Bus. scilicet scandalum, propter quod Episcopus loci puniri possit. Si scandalum quoque adsit, duplex peccatum peregrinus Missam non audiendo, servilia opera exercendo, non jejunando &c. admittit, alterum contra legem loci, alterum contra proximi caritatem; & propter utrumque peccatum ab Episcopo loci jure puniri potest. Cur hujusmodi actiones scandalum sunt? quia malæ sunt. Si essent permissæ, scandalum non crearent. Vide etiam, si placet, Concina Theol. t. 5. p. 84. n. 2. & t. 6. p. 380. n. 12.

CAPUT III.

De modo, quo observanda sunt præcepta.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex caritate?

Resp. Possunt impleri sine caritate, nisi hæc in substantia includant, v.g. præceptum dilectionis Dei. Ratio est, quia tantum præcipitur substantia actus inclusi in præcepto, v.g. ut honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, ut docet S. Thom. 1. 2. q. 100. a. 10. Interim certum est, requiri caritatem in operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxta illud 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar. S. Thom. Suar. Sanch.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Si quis jejunet, vel intersit sacre ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantiis peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet Sanchez mor. c. 14. Laym. l. 1. c. 4. c. 4. n. 6. Card. de Lugo disp. 22. s. 2. n. 25.

2. Simili ratione impletur votum, juramentum Deo factum, penitentia sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum. Ibid. l. c.

ANIMAD-
I.

ANIMAD-
II.

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi?

Resp. quod non. Ita Sanch. Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. & alii communiter. Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v.g. auditionem sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere; sive, ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut illud fiat, quia præcipitur, sed tantum ad materiale, sive, ut fiat, quod præcipitur. Vid. inf. l. 3. tr. 3. c. 1. d. 3.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Qui alicujus præcepti immemor illud implevit, v.g. ignorans esse diem festum, libere tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neque, ut quidam volunt, necesse est ut postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia

quia implevit substantiam actus præcepti. S. Thom. Henr. Fill. 1. 5. c. 7. 7. 7.

2. Is votum, juramentum, & poenitentiam sacramentalem vere implet, qui opera promissa, vel injuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi: modo tamen non applicet ea pro alia re. Ratio est, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit, unde tantum obligant ad substantiam actus. Suar. Azor. Less. Laym. n. 6.

DUBIUM III.

An satisfaciatur præcepto, qui faciens opus, expresse intendit per illud non satisfacere?

ANIMAD. III. Resp. Satisfacere. Ita Suar. Val. Vasq. l. c. & Less. l. 2. c. 7. dub. 10. contra Nav. Azor. &c. Ratio est, quia præcepta tantum obligant ad substantiam operis injuncti. Ergo illa posita, non est in potestate operantis, ut non satisfaciatur. Nec refert 1. quod actus non operentur ultra intentionem agentis; quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v. g. satisfacere, vel non. Nec 2. quod, qui debet alteri centum, non satisfaciatur obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quod voto obligatus ad recitandum Rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciatur. Ratio est, quia hæc, & similes obligationes proveniunt ex voluntate promittentis, qui, sicut ab initio debitorem se libere constituit, sic in debito libere permanere potest: obligatio autem parendi legi provenit ex voluntate legislatoris; ideoque non extenditur ultra ejus intentionem, & voluntatem, nempe ultra substantiam operis præcepti. Kon. n. 309. V. Less. l. c. & Laym. hic.

Unde resolvuntur sequentes casus.

ANIMAD. IV. 1. Sacerdos, qui legit Horas non ea devotione, qua voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto. Suar. Kon. Card. de Lugo, &c.

ANIMAD. V. 2. Audiens sacrum die festo, quod scit esse ultimum (vel, si non sit ultimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, vere tamen satisfecit præcepto de audienda Missa; etsi peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori. Card. de Lugo l. c.

ANIMAD. VI. 3. Is, qui sacrum audit die festo, legit Horas Canonicas, absolvit poenitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, ut velit per præcedens opus satisfecisse, quia vere satisfecit. Sanch. Salas, d. 9. n. 33. Card. de Lugo de Euchar. d. 12. f. 2. n. 21. contra Suar.

DUBIUM IV.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est?

ANIMAD. VII. Resp. quod sic. Ratio est, quia, cum lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, siue humani, siue divini, debet esse actus humanus conjunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, ut velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptum, v. g. audire sacrum, jejunare, &c. Est communis. Vid. Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. Suarez, Sanch.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Qui audit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocumque, aut nescius, quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus audire aliud sacrum. Suar. Sanch. Salas, d. 9. n. 32.

2. Is, qui audit sacrum, jejunavit, &c. prorsus violenter coactus, non satisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarii. Vasq. Suar. Azor. Fill. n. 232.

Dixi, prorsus violenter: quia, si famulus, v. gr. metu domini, aut puer metu magistri sacrum audiat (esto non sit auditurus, si magister abesset) is, etsi perversa voluntate illa peccet, præcepto ta-

men satisfacit. Ratio est, quia metus non tollit libertatem. Sanch. Sal. l. c. Laym. l. c. 2. 4. c. 4. n. 12.

3. Recitans Horas sola intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit, uti nec ille, qui vadit ad sacrum tantum, ut oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. Card. de Lugo l. c. n. 23.

4. Nec satisfacit is, qui tantum ficte confitetur, v. gr. orat, &c, quia non ejus fictio, sed opus præceptum est.

DUBIUM V.

An duplici præcepto, uno actu, vel diversis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp. 1. Uno actu diversa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficii, satisfaciunt una recitatione, Sanch. l. 1. c. 14. Sal. Bonac. p. 10.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Cum Dominica, & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

2. Votum, & Poenitentia in confessione injuncta plerumque non implentur per actum alias debitum: quia hæc plerumque non est mens votantis, & Confessoris. Vid. Suarez 1. 4. in 3. p. Sanch. 1. mor. c. 14.

Dixi plerumque: quia subinde Confessarii injungunt opus alias præceptum.

3. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v. g. non satisfacit, si semel dat centum: quia in debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem; non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum. Unde in his alia est intentio, & mens obligantis. Sanch. Sal. l. c.

Resp. 2. Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo unum non impediatur alterum. Est communis. Et ratio est, quia plerumque temporum diversitas non præcipitur. Suar. Azor. p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. l. 1. c. 14.

Unde resolves.

1. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes voto, aliave ratione debitas. Bon. p. 10. n. 8.

2. Potest item, qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul, imo etiam tres, ut docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus celebrantur. Sanch. 1. mor. c. 14. 12. Major in 4. dist. 18.

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Resp. Si violet præcepta materialiter tantum diversa, ita ut, licet sint plurium legislatorum, habeant tamen motivum formale idem, & versentur circa materiam eandem numero cum iisdem circumstantiis, unum tantum peccatum committit. Si vero præcepta sint formaliter diversa, ob motiva proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diversam, committit plura peccata, quia sunt obligationes, & malitiæ diversæ. Ita Sanch. l. 9. de matrim. d. 15. Vasq. 1. 2. d. 9. Sal. Card. de Lugo d. 16. n. 245.

Unde resolvuntur.

1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in Quadragesimam, aut neglexit sacrum festum incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est confiteri de jejunio, & sacro uno, quia in his præceptis unica est ratio formalis, & motivum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus Dei. Laym. Sanch. Card. de Lug. l. c.

2. Qui violat votum, & juramentum, vel votum, & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in Confessione explicandum est: quia voti observatio præcipitur,

pitur, ut fides Deo debita servetur; juramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic rationes formales, uti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex iuncta poenitentia audiri debet. Card. de Lugo l.c.

3. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum iniustitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ; uti etiam, si quis uno actu occidat plures, sunt plura homicidia, quia in istis materia est numero diversa. Laym. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo l.c.

~~~~~

ANIMADVERSIO I.

Opinio Busembaum asserens satisfieri præcepto audiendi sacrum ab eo, qui illud audit ob finem prævum, e. g. furandi, feminas impudice aspiciendi, penes recentes opinatores communis est, ut ait Concina Theol. t. 5. p. 84. n. 2. quam tamen tum ipse ibidem, tum Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 549. reg. 8. rejiciunt, & merito. Dum enim Ecclesia Missæ auditionem die festo præcipit, illam divinam legem Ex. 20. *Memento, ut diem sabbati sanctifices*, determinat, hoc est pium opus, quo dies festus sanctificetur, præcipit. Qui contra dicunt, ac per externam tantum devotionem huic præcepto satisfieri putant, necesse est, si sibi constare velint, ut illud quoque affirmant, communionis annuæ legem impleri per exteriorum Christi sumptionem sine ulla interiori pietate, & cum sacrilegio conjunctam; quod ab Innoc. XI. prop. 55. proscriptum est. At qui Missæ interest ob prævum finem furandi, feminas impudice aspiciendi &c. non pium, sed impium, & sacrilegum opus exercet: ergo præcepto non satisfacit. *Que enim participatio*, inquit Ap. 2. Cor. 6. *iustitia cum iniquitate? aut que societas lucis ad tenebras? que autem conventio Christi ad Belial?* An Ecclesiæ satisfieri potest, permiscendo iniquitatem cum iustitia, tenebras cum luce, Belial cum Christo? An Ecclesiæ obedis, dum Christum ejus sponsum, & Caput offendis? Hinc Clerus Gallicanus anno 1700. apud Nat. Alex. (Theol. t. 2. Append. altera p. 57. n. 16.) de hac propositione: *Præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro satisfieri per reverentiam exteriorum tantum, animo licet voluntarie in aliena, imo & prava (ut illi faciunt, qui sacro intersunt, ut furentur, ut feminas impudice aspiciant &c.) cogitatione defixo: de hac, inquam, prop. hanc sententiam tulit: „Hæc propositio temeraria est, „scandalosa, erronea, impietati favet, & præcepto Ecclesiæ illudit. „At, inquit Busembaum, qui sacro interest ob prævum finem, implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet Sanch. Laym. &c. Resp. hoc falsum ex mox dictis est, & ab Ecclesia Gallicana in suis generalibus comitiis proscriptum. Dum Ecclesia sacrum audiri imperat, non externam tantum præsentiam, sed animi attentionem, & pietatem imperat; at nec attentionem, nec pietatem affert, qui ob prævum finem furandi &c. sacrum audit, sed solam externam corporis præsentiam, & hypocritam affert. Ergo non implet vim, seu, si ita loqui vis, substantiam præcepti. Hac de re lege, si vis, plura apud Nat. & Conc. locis citatis.*

ANIMADVERSIO II.

Simili ratione Busembaum contraria nec votum, nec juramentum, nec poenitentia sacramentalis actu malo, seu peccato impletur. Votum est promissio rei Deo acceptæ: at res peccato peracta, non est Deo accepta: ergo non est res Deo per votum promissa: ergo votum peccato non impletur. Idem dicas de juramento promissorio. Item sacramentalis poenitentia est satisfactio a Confessario pro peccatis imposita: at per actum malum peccatis non satisfit, sed peccatum peccatis additur: ergo non impletur sacramentalis poenitentia. Sed hac de re plura suo loco.

Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfactio præcepto Ecclesiæ, est prop. 14. ab Alex. VII. damnata. Ergo pari ratione qui facit opus juramento, aut voto promissum, aut a Confessario præceptum, voluntarie nullam, uti accidit, cum opus male, & peccando fit, juramenti, & voti legi, aut Confessarii præcepto non satisfacit. Monstro sane simile est, per peccata, quæ iram Dei sibi concitant, impleri promissiones Deo factas, aut etiam juratas, & poenitentiam a Christi Ministro in peccatorum satisfactionem impositam.

„Distinguenda tamen est (ut advertit P. Concina Theol. t. 6. loco cit.) circumstantia, quæ substantiam actus præcepti inficit, a circumstantia, quæ actum præceptum

„comitatur, & personam operantem, non officium executionis polluit. Audit quis devote, & attente sacrum; circumstat inanis gloriæ fumus, distrahitur ad videnda objecta vana; hæc venialia peccata non inficiunt substantiam actus ex motivo, seu fine religionis præstiti. At si quis ad Ecclesiam, auditurus sacrum, animo aspiciendi mulierem accedat, finis iste corrumpit substantiam actus, quo implendum præceptum est. Finis quippe intrinsecus sacri, est religiosum obsequium Deo præstandum. Qui animo videndæ amariæ ad sacrum audiendum pergit, non religionis officium, sed libidinis flagitium exercet. Hæc est antiquorum doctrina, opposita modernorum opinionioni, quæ nulla gaudet probabilitate.

ANIMADVERSIO III.

Ego vero contrarium sentio. E. g. Titius servus valde improbus, heri imperio coactus Missam die festo audit, si præcepto non satisfacere intendat, præcepto non satisfacit. Episcopus pestilentia grassante trium dierum jejunium indicit; Cajas ne publici boni odor videatur, jejunat; at, quia Episcopum pessime odit, ejus præceptum non implere vult, illud non implet. Ratio est, quia, contra ac ait Busembaum, præcepta non obligant tantum ad substantiam operis physici, sed ad moralem bonitatem, ut ex mox dictis ad c. 1. & 2. contra Busembaum liquet. At qui opus præceptum faciunt, expresse intendentes per illud non satisfacere, nihil quoad moralem operis bonitatem agunt; quæ tota perverso illo fine corrumpitur, juxta illud Christi Matth. 6. *Si autem oculus tuus, hoc est intentio tua, fuerit nequam, totum corpus tuum tenebricosum erit: ergo &c.* Hi perversi homines, etiam si verba legis complecti videantur, contra legis tamen voluntatem nituntur: at ex reg. juris 88. in 6. certum est, quod is commissis in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem, ergo &c. Citatam regulam La-Croix p. 143. n. 693. de solo legis contemptore interpretatur, ut Busembaum defendat; cum tamen universe intelligenda sit de quocumque legem juxta legislatoris mentem intellectam non implente. Quamquam qui facit opus præceptum, expresse intendens non satisfacere legi, legem contemnit. Ille enim legem contemnit, qui legi subijci non vult. At velle non satisfacere præcepto, velle non obedire, velle non subijci legi, sunt synonyma: ergo qui facit opus præceptum, expresse intendens præcepto non satisfacere, legem contemnit. Hinc idem La-Croix sibi contradicens, ad dub. 4. ait: „Ut impleatur præceptum, „etiam non debet adesse voluntas positive contraria „præcepto, & coacta. Nam præceptum ideo est, ut „dirigat voluntatem, & opus subditi; adeoque præceptum postulat, ut voluntas subditi non sit a præcepto „positive averfa. „Hactenus ille, seipsum, & Busembaum recte emendans.

ANIMADVERSIO IV.

Sacerdos in hac specie satisfacit, dum attente, ac devote horas recitet, licet non ea devotione, qua vult; quia facit id, quod lex præcipit. Propositum repetendi oritur ex scrupulo, seu inani suspitione, aut dubitatione non satisfaciendi; quæ inanis suspicio opus non corrumpit, sicut perversa intentio non satisfaciendi. Ex quo fit, ut repetere horas non cogatur spectata rei natura, hoc est si scrupulum post recitatas horas deponat; quia jam præcepto satisfecit. Si tamen in sua erronea suspitione permaneat, nec horas repetat, contra fidem seu conscientiam agit, ideoque peccat.

ANIMADVERSIO V.

Hic ex mox dictis præcepto non satisfacit.

ANIMADVERSIO VI.

Hic quoque non satisfacit. De prava vero sua intentione dolere ex animo debet; at ejus mutatio, qua post factum vellet præcepto satisfecisse, vana est, & ridicula. Nec enim præcepto satisfit sola voluntate, sed opere imperato: cum autem opus jam factum perversa intentione corruptum, nullum quoad vim satisfaciendi legi fuerit, subsequens voluntas efficere non potest ut valeat, & satisfaciat, aut satisfecerit.

ANIMADVERSIO VII.

Recte quidem Busembaum. At La-Croix p. 143. n. 693. hanc maxime communem, & veram doctrinam quibusdam terminis circumscribere conatur. Fatetur ille quidem, eam esse probandam, si per præceptum saltem con-

comisante, aut indirecte imperetur actus liber, & humanus, ut sit per præceptum audiendi missam, legendi horas canonicas &c. Si tamen, subdit, præceptum non imperet actum humanum, & voluntas non sit positive contraria præcepto, dici posset, impleri per actum etiam non liberum, aut per omissionem puram.

Quod hic La-Croix ponit, valde absurdum est, ut scilicet sint præcepta non imperantia actus humanos, & liberos. Si huiusmodi præcepta existerent, essent impossibilia, ideoque nulla. Aliqua Dei præcepta esse impossibilia, Jansenii hæresis est. Humanos Legislatores, seu ecclesiasticos, seu profanos, qui dixerit impossibilia præcipere, maximam iis injuriam facit, eorumque leges in nihilum redigit. Omnia ergo præcepta, quæ præcepti vim habent, necesse est ut sint possibilia, hoc est ut actus humanos, & liberos præcipiant.

At, inquit La-Croix, præceptum ex. g. jejunii obligat etiam ebrios, quibus libertas deest; qui illud non implentes, peccant, illudque implentes non peccant, & præceptum observant: ergo præceptum observari potest etiam per actus non liberos.

Resp. Præceptum obligat quidem ebrios voluntarios, quia ex culpa sua a legis jugo immunes non fiunt; ideoque si illud violent, peccant: quia violatio in causa voluntaria fuit; non tamen obligat ebrios involuntarios. Quod si ebrii voluntarii jejunent, (nisi tamen hæc ipsa positio contradictoria sit) a culpa quidem violationis jejunii liberi esse possunt: quia rei non sunt omnium peccatorum, sed eorum, quæ in ebrietate admittunt, aut admittendi periculo sese per ebrietatem objecerunt; jejunii tamen præceptum non implent, quia nihil boni faciunt. Præceptum enim aliquid boni præcipit. Seu, si vis ita loqui, præceptum implent materialiter, sicut materialiter implent præceptum non fornicandi, non blasphemandi, si nec fornicentur, nec blasphemant. Hæc attuli, ut intelligas, magnos nostrorum temporum opinatores acutos esse, & subtiles, ut morum doctrinam involvant, non ut illustrent.

ANIMADVERSIO VIII.

Hæc opinio, inquit P. Concina Theol. t. 7. p. 437. q. 2. mihi improbabilis est; quia legem circumvenit, imo eam deludit. Confessarius, qui tres audiendas Missas præscribit, majorem se imponere poenitentiam intendit, quam si unam, aut duas juberet. Porro tres Missas eodem tempore audire non est major poenitentia, quam unicam audire. Nemini Christianorum lumine naturali judicanti hæc casuistica opinio in mentem veniret. (Quia a naturali, & evangelica simplicitate aliena est.) Vix ego consulerem absque peculiaris necessitate, ut quis eodem tempore & Missam die festo audiret, & horas canonicas persolveret. Contrariam sententiam utpote communem non improbo.

CAPUT IV.

Quæ excusent a transgressione præcepti.

DUBIUM I.

An ignorantia excuset?

ANIMAD. I. Respond. Si sit invincibilis, excusatur: quia nemo peccat, nisi actu voluntario; hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusatur; qualis est, cum poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. S. August. S. Thom. Sanch. 10. mor. c. 16. & ceteri communiter, contra Palaum.

Unde resolvitur.

ANIMAD. III. 1. Si quis die jejunii, nihil cogitans de præcepto, cænet, aut carnes comedat, non peccat: similiter in aliis, ut si occidas hominem, putans esse feram. Bon. q. 8. p. 3.

ANIMAD. IV. 2. Si in aliqua re tantum advertas malitiam unius generis, illam solum contrahis, ut v. g. si quis cognoscat feminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non incestum. Laym. l. 1. t. 2. c. 4. Bon. l. c.

DUBIUM II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia, quia minuitur libertas. Interim sæpe fit ut præcepta quædam non obligent, cum eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum: & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Est communis.

Unde resolves.

1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsece malam, non licet violare, ne ob metum quidem mortis.

2. Metus gravis, v. g. mortis &c. sæpe non tantum excusat a præcepto positivo, tam divino, quam humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali, & sic (ut Sanch. 1. mor. c. 18.) non tenetur quis cum periculo vitæ integre confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo extreme indigenti. Bec. t. 2. l. 3. c. 6. Azor. 1. p. l. 1. c. 11. Laym. l. 1. t. 4. c. 14. Excipe tamen casum, de quo infra l. 2. t. 3. c. 2. d. 1.

3. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris fit quam vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut v. g. si dux mandet militi non discedere ex statione; item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. Laym.

4. Alioqui nulla præcepta humana, etiam ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi, v. Sanch. 1. mor. c. 18. ut si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea in gradu prohibito lege ecclesiastica, posses contrahere (in speciem) non tamen posses consummare; quia, cum matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsece malum est. Sanchez de matr. l. 7. d. 5. n. 4.

5. Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitæ ratione alterius præcepti juris naturalis, aut divini concurrentis, ut v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ in odium fidei, vel contemptum Religionis. Sanch. l. c. Con. p. 3. t. 2. d. 13. d. 12.

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

Resp. 1. Cum ad impossibile nemo teneatur, certum est quod impotentia excuset, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti, dummodo de hoc doleas. Quare id præcipue hic dubitatur, an qui non potest implere totum, teneatur ad partem.

Resp. 2. Si præceptum tale sit, ut commode possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest servare totum, debet servare partem quam potest. Quod si vero non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commode possit, aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum, is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris, 2. ex ratione, fine, & materia legis. 3. ex judicio prudentum. 4. ex communi usu. Ita Sanch. 1. mor. c. 19. Laym. l. 1. t. 4. cap. 19.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest; quia dividuæ sunt. Laym. l. c. & Bon.

2. Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere a carnibus, si potest: aut qui non potest omnibus diebus, tenetur iis, quibus potest. Ita Laym. l. c. & Bon.

3. Qui potest notabilem partem sacri (v. g. usque post consecrationem) audire, aut Horarum docere, aut

aut commode potest cum alio, & solet, tenetur, alioquin non. Ibid. v. infra de Horis.

ANIMAD. VII. 4. Si quis carens Breviario pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. Ibid.

5. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eo pervenire non posse, non tenetur ingredi iter: quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur, *ibid.* & Suar. Azor. Bon. d. 1. q. 8. p. 1.

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio?

Resp. In jure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex justa causa, excusat a transgressione præcepti. Est communis. Sanch. Azor. 1. p. 1. 5. c. 15. Salas d. 20.

ANIMAD. VIII. Ratio est, quia, cum sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere. Dixi 1. ex justa causa, quia, si temere, & sine causa dispenses, tenet quidem dispensatio, peccat tamen dans, quam petens dispensationem contra jus naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi justa causa excuset. Sanch. l. 8. d. 18. Suar. Fill. num. 438. & quidem, ut vult Suar. mortaliter; venialiter, ut Pontius apud Dian. quem v. p. 8. t. 3. R. 8. 9. & 10.

ANIMAD. IX. Si dubitet, an causa sit justa, posse dispensare, vult Sanch. contra Bonac. qui dicit peccare. Etsi autem causa sit justa, non tamen tenetur dispensare, nisi cum vel jus præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale poenitentis, vel ad avertendum grave damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. Dian. p. 8. t. 3. R. 27. & 28. contra Suar. Sanch. &c. Dixi 2. legislatoris quia dispensatio inferioris in lege superioris sine justa causa invalida est, ac proinde non excusat a transgressione præcepti. Ratio est, quia qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat. Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de matrim. d. 12. Valide autem, & licite inferior potestate ordinaria dispensat ex justa causa in lege Superioris. 1. Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in jejuniis, celebrandis festis &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria uni communitati, ut non conveniant alii. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, si ve quando est necessitas, & periculum in mora. Dian. p. 8. t. 3. R. 12. ex Gran. Sal. Gord. & Pal. qui addit. 5. Si consuetudo præscripserit, ut inferior dispense, ut Dian. l. c. R. 95. 6. Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundum Palaum, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate. Barb. Dian. p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72. & 95.

ANIMAD. XI. 8. de matrim. d. 12. Valide autem, & licite inferior potestate ordinaria dispensat ex justa causa in lege Superioris. 1. Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad Superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in jejuniis, celebrandis festis &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria uni communitati, ut non conveniant alii. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, si ve quando est necessitas, & periculum in mora. Dian. p. 8. t. 3. R. 12. ex Gran. Sal. Gord. & Pal. qui addit. 5. Si consuetudo præscripserit, ut inferior dispense, ut Dian. l. c. R. 95. 6. Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundum Palaum, non opus est dispensatione, cum præsumptio sit pro libertate. Barb. Dian. p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72. & 95.

Unde resolves.

ANIMAD. XIII. 1. Pontifex sine justa causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vasq.

2. Dispensatio in voto, vel juramento, sine justa causa, etiam a Papa facta, est invalida, ut Sanchez, Suar. ll. cc.

ANIMAD. XIV. 3. Valida est, si Superior per errorem justam causam arbitretur, aut (etsi non arbitretur, & temere dispenses) reipsa tamen sit. Sanch. l. c. Azor. Sa, Salas n. 81. Similiter si dispenses causa, quæ revera legitima est, non præcognita, probabiliter tamen valere docent Sanch. & Dian. p. 8. t. 3. R. 19. 21. &c. contra Azor.

ANIMAD. XV. 4. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eo quod presumatur in favorem actus, ne percat, probabile putat Sanch. &c. cum Dian. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62. contra Molin. &c.

ANIMAD. XVI. 5. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directe, & immediate. Sanch. Dian. p. 8. t. 3. R. 16. contra Suar.

ANIMAD. XVII. 6. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum (modo causa sit justa.) Item data sine ullis verbis, sola mente. Turrian. Dian. p. 8. t. 3. R. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.

7. Qui impetravit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, eam valide contrahere matrimonium, dicit Pont. de matr. l. 8. c. 16. C. Cum inter. Sed contrarium tenet Pal. tom. 1. t. 3. d. 6. p. 16. §. 5. ex C. Sup. litteris. V. Dian. p. 8. t. 3. R. 69.

8. Subditus bona fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest dispensationem impetrata, esse securus. V. Laym. l. 1. t. 45. c. 22.

9. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegata falsa causa. Nav. Sanch. 18. de matr. n. 8. Fill. t. 10. n. 314. Salas disp. 20. f. 6. n. 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

10. Dispensatio potest impetrari non tantum pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exigit. Sanch. Beja contra Suar. Vid. Dian. p. 8. t. 3. R. 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur a personis conjunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem a Confessario. Marcus Leo in praxi p. 1. 34.

Quæres, an, cessante causa dispensationis, cesset ipsa?

Resp. Pro hoc servient sequentes regulæ.

1. Si tantum impulsiva, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motivæ, seu principalis, manet dispensatio. V. Dian. p. 8. t. 3. R. 62. ANIMAD. XIX.

3. Si, commissa facultate dispensandi, priusquam dispense, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si, dispensatione redacta ad actum irrevocabilem, cesset tota causa, non ideo cessat, vel vim amittit; v. g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis propter paupertatem feminæ, licet, contracto matrimonio, divitias obtineat, non est irritum. Idem est, si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si facta dispensatione, cesset omnino causa finalis, & actus possit facile revocari, v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant, an reviviscat votum; vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi &c. propter infirmitatem, & postea convalescit, an teneatur recitare, jejunare &c. Affirmat Sanch. Amicus, Portel. Bonac. &c. quia alias non esset justa. Negativam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet Dian. p. 8. t. 3. R. 24. ex Sal. Gran. &c. si quidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reviviscit: & quod destructum est, non reproduci, nisi ab eo, qui producere potest. Vid. Suar. de leg. c. 22. Laym. Præpos. &c. qui recte id concedunt, quando non est de re dividua, & successiva; alias negant. Unde, supposita probabilitate sententiæ negativæ, Gran. Diana &c. sequentes casus (in quibus tamen alii melius contrarium sentiunt) resolvunt.

1. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carni, potest vesci, licet omnino convalescat.

2. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam convalescit, non tenetur. Dian. p. 6. t. 7. R. 45.

3. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi Horas, etsi convalescit, non tenetur legere.

A P P E N D I X.

De dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

Quia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientie, operæ pretium censui quædam circa hujus rei praxim pœnitentibus, & Confessariis utilia hic subnectere.

Et quidem tria potissimum circa hanc rem requiri possunt. 1. Circa materiam, & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. 2. Circa formam literarum Pœnitentiariæ.

tiariz, quibus dispensatio Confessario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. 3. Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea observanda sint. De quibus ex Bonac. Diana p. 4. t. 4. R. 71. & p. 8. t. 1. R. 103. &c. usque ad R. 111. & Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.

Resp. 1. In triplici materia (pro cuius diversitate diversa quoque est forma) dispensationes, sive gratiæ istæ concedi solent.

Prima est in votis, v. gr. ut votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, similive ex causa liceat differre: ut quis a voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimonium contraxit) absolvatur ad manendum in matrimonio, debitumque licite petendum: ut a voto religionis (ob debilitatem virum, per quas ejus onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda in impedimentis occultis matrimonii, sive ea sint impedientia tantum, sive etiam dirimentia, sive matrimonium cum iis publice contractum sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bona fide, sive etiam quando contracto superveniunt. Circa quæ notandum 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licet uni, alterive innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. gr. cognitionis spiritualis, natura sua sint publica, cum contrahantur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta, v. gr. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. ob distantiam loci a loco contractæ cognitionis. 3. per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. per ignorantiam hujus contractionis.

Tertia in variis censuris, ut excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob Horas neglectas, ad commutandum onus recitationis Horarum, eligendum Confessarium etiam pro reservatis, transeundum ad aliam religionem, sive ordinem (pro utroque foro) etiam post apostasiam a suo.

Resp. 2. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici, verba quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc.

1. Si est ita; vel quatenus si ita est. Quorum sensus est, si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum literarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum, principaliter quoad essentialia facti, v. gr. affinitatem esse contractam, incestum commissum, & actum, sive tractatum esse de matrimonio (intellige perfecte, ita ut in id utrinque consenserint) & periculum revelationis, ac scandalum imminere. Secundario autem requiritur quoad accidentalia, v. gr. bona fide actum esse, & similia, quæ tantum sunt impulsiva, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: unde, etsi in iis, vel in aliis parvi momenti sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. V. M. Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.

2. Si periculum imminet revelationis. Ad hoc enim ut subsistat dispensatio, requiri ut sit periculum, ne reveletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur) si non subsequatur matrimonium, docet Marc. Leo p. 2. f. 230. Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantum probabilem, & moralem credulitatem, futurum, ut si resiliatur a matrimonio contrahendo, & hujus causæ assignari non possint, ex vehementi suspitione, & curiosa inquisitione detegatur. V. L. c. f. 233.

3. Et Scandalum. Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ &c. Leo f. 2. 30. & 317.

4. Ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata &c. Clausula hæc est substantialis, ut nimirum, si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in

facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensus, & novum, validumque libere præstet) ita tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti non veniat. Leo p. 251. Dian. p. 8. t. 3. R. 110. Sufficit autem, ut istum consensum præstent inter se secreto, nemine presente, per verba, vel signa sufficientia, v. gr. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare. Leo p. 552.

5. Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit. Verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione, v. gr. ob percussione Clerici: & important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ, quam possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussione illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis: neque ab ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quod percussus injuriam remiserit. Vide Leon. p. 382. 384. Si autem non possit in præsentem satisfacere, sufficit, si juratus promittat, se facturum, cum primum poterit.

Resp. 3. Circa praxim, sive executionem hujus dispensationis, hæc facienda.

1. Literæ sacræ Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessarium talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundum commissionem dispenfer. Licet vero quocumque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 103.

2. In Confessario hoc requiritur: 1. Ut sit approbatus ab Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister, sive Doctor in Theologia, vel Jure Canonico, promotus in Academia, vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Greg. XIII. anno 1532. Confessariis Soc. JESU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designavit. 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, ab eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electus, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. Leo. f. 22. Dian. p. 8. t. 3. R. 104. Contrarium tamen docent Sanch. & Perez de matr. d. 48. f. 5. n. 7.

3. Confessarius ad id electus, 1. Debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediate post. Dian. p. 4. t. 4. R. 7. Leo. p. 1. f. 54. & 28. 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Brevis exigitur, essentialiter præmittere per diligens examen pœnitentis, nisi habeat ante perspectam: quia non est merus Executor, sed Judex, cui delegatur Potestas dispensandi. 3. In ea debet credere illi, etiam sine testibus, & juramento, nisi aliunde sciat esse falsam: tunc enim dispensare non debet. Leo. Dian. p. 8. t. 3. R. 108. 4. Opera in ipsa Brevis præscripta etsi possit moderari, non tamen condonare potest. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen servare formam a Rituali Romano probatam, & post verba ista (Absolve te a peccatis tuis) addere: „Et eadem auctoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum conjugale reddere posse, & debere: nec non dispenso tecum, ut idem debitum etiam exigere licite valeas. In nomine Patris &c.“ Si vero sit absolvendus ab excommunicatione, vide formulam infra l. 7. c. 1. d. 6. 6. Absoluta dispensatione, debet lacerare literas, præcipue sigillum, ita ut ad probandum servare non possint, alias incurrit excommunicationem majorem. Leon. f. 239. Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantum intenditur, ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breve, seu diploma reddere, cum pro solo foro conscientiæ debeat servire. 8. Nihil debet accipere, ne via quidem compensationis pro dispensatione etiam pro foro externo facta: ideo enim inscribitur, gratis ubique: alias incurrit ipso facto excommunicationem majorem. Gavant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.

ANIMAD. XXIII.

ANIMAD. XXI.

ANIMAD. XXIV.

ANIMAD. XXV.

ANIMAD. XXII.

ANIMAD. XXVI.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

1. Confessarius pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantum est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiae; quod enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. Leo p. 1. f. 21. Dian. p. 4. t. 4. R. 41.

2. Ex privilegio Societ. JESU concessio, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam isti specialem ad hoc habere facultatem a suis Superioribus: alias dispensatio erit nulla, Ita Aut. cit. & patet ex dictis.

3. Confessor debet ita examinare poenitentem, ut cognoscat, & quidem distincte, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideo enim inscribitur *Viro discreto*. Præcipue autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione, ideoque sollet addi clausula: *Quatenus si ita est: vel si ita esse repereris*. V. Aut. cit.

4. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. Leo f. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Reg. Pont. contra Sanch. Sal. Perez, Palaum, quorum sententiam non amplius esse probabilem docet Fill. Escob. Lezan. Dian. l. c. & p. 8. t. 3. R. 105.

5. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Poenitentiarum concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis, tum ob rationem allatam, tum quia officium majoris Poenitentiarum non expirat morte Pontificis. Dian. p. 8. t. 3. R. 89. ex Suar. Sanch. Grac. &c. contra Navar. Bonac. &c.

ANIMADVERSIO I.

ITA loquitur etiam La-Croix p. 148. n. 748. atque ita loquebatur etiam Pelagius, cujus verba recitat S. Hieron. lib. 1. Dial. adversus Pelag. c. 10. *Que est ista justitia, ut in peccato teneat erroris, cujus reatum non habet conscientia? Nescio me peccasse, & ejus rei, quam nescio, penas luo? Et quid plus faciam, si sponte peccaverim? Enim vero si non peccamus sine cognitione, nulla sunt ignorantie peccata; quæ est ipsissima Pelagianorum hæresis. Nulla quidem actio culpabilis est, nisi sit voluntaria; at id intellige vel directe, & in se, vel indirecte, seu in causa. Si culpæ cognitio absit, quæ haberi potuit, ac debuit; hoc ipsum culpæ vertitur, ipsaque actio, aut omissio ex tali ignorantia profecta, utpote voluntaria in causa. Hæc de re plura, si lubet, lege apud Concinam t. 2. app. p. 123. & seq.*

ANIMADVERSIO II.

Bussembaum hic quidem semetipsum corrigit. Verum ut ignorantia sit vincibilis, & culpabilis, non solum vult, ut sit ejus, quod scire, aut discere poteras, & tenebaris, sed præterea ut in mentem veniat dubitare, nec studueris intelligere, (idem habet La-Croix loco mox citato) & pro se citat S. August., & S. Thomam locis non indicatis, quasi vulgo notum sit, hanc esse eorum mentem; cum tamen solidissimi Doctores Ecclesiæ primam tantum conditionem postulent. D. Th. 1. 2. q. 6. a. 8. ait. *Alio modo dicitur ignorantia voluntaria (idem est vincibilis, & culpabilis) ejus, quod quis potest scire, & debet. Sic enim non agere, & non velle voluntarium dicitur, ut supra dictum est; nihilque aliud addit; & q. 19. a. 6. inquit: Si igitur ratio, vel conscientia erret errore voluntario vel directe, vel propter negligentiam, quia est error circa id, quod quis scire teneatur, tunc talis error rationis, vel conscientie non excusat, quia voluntas concordans rationi, vel conscientie sic erranti sit mala. D. vero Aug. lib. 3. de libero arbit. c. 19. citatus a Nat. Alex. (Theol. t. 2. p. 290. reg. 71.) ita scribit. Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras. Ipsa ommissio, seu negligentia quærendi quod ignoratur, hoc est quod nescitur, & sciri debet, sine alia additione, deputatur ad culpam. Et c. 22. ait: Non enim quod*

*naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc anima deputatur in reatum; sed quod scire non studuit, & quod dignam facilitati comparandæ ad recte faciendum operam non dedit. Itaque nec D. Th., nec D. Aug. illud Bussembau, & in mentem veniebat dubitare in mente habuerunt. Proferant adversarii vel unum textum aut D. Thomæ, aut D. Augustini, & manus damus. Quia vero incertum nobis est, utrum dignam facilitati comparandæ ad recte faciendum operam dederimus, idcirco ignorantie peccata valde timenda sunt, sicuti ea sancti viri timuerunt, & cum Psalmista Psal. 24. orandum: *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris: & Psal. 18. Delicta quis intelligit? Ab oculis meis munda me. At delicta intelligerentur, si ignorantia tunc solum esset culpabilis, cum in mentem venit de malitia dubitare. Quod enim nostræ menti occurrit, necesse est ut nobis notum sit.**

Apostolorum interfectores in mentem certe non venit dubitare de sua ipsorum impia immanitate; quia ipsis persuasum fuit, se obsequium Deo præstare, dum Apostolos interficiebant. *Venit hora, inquit Christus Jo. 16. ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. An hæc ignorantia eos a peccato excusabat? Quis hoc dicere audeat? Voluntas occidentium Apostolos erat mala, ait D. Th. 1. 2. q. 19. a. 6. & Tiranus in hunc textum affirmat, hanc ignorantiam non excusare a gravissimo peccato; quia est voluntaria, crassa, facile vincibilis, seu affectata.*

D. Paulus 1. ad Tim. 1. de seipso confitetur: *Qui prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. An de suis culpis dubitare in mentem ipsi venit, cui incredulitas persuadebat persequi fidei præcones, tamquam vere fidei hostes?*

Itaque dum poenitentes in peccata, quæ scire debuerant esse peccata, per ignorantiam incidunt, eorum rei judicandi sunt, licet nec malitiam adverterint, nec de malitia dubitandi in mentem eis venerit.

At inquit La-Croix loc. cit. si nulla menti occurrat saltem confusa culpæ notitia, aut dubitatio, ignorantia culpæ est invincibilis; quia mens ad veritatem quærendam excitari non potest, nisi prævio aliquo lumine, aut dubitatione peccati.

Resp. Ratio a La-Croix allata falsa est; quia ad veritates sibi necessarias indagandas quilibet excitari potest, & debet ex officio addiscendi Dei legem. Quod si hac in re debitam, seu, ut ait D. Aug. dignam operam collocaverit, non est dubium, quin omni culpabili ignorantia vacet. Si autem illud omiserit, etiam si nulla ne confusa quidem culpæ notitia, aut dubitatione tangatur, seu illustretur, ejus ignorantia evidenter vincibilis est, quia vinci potuit, ac debuit; ideoque culpabilis.

Subdit La-Croix p. 149. n. 749. „ Si alicui inciderit „ cogitatio prudens, ne forte objectum sit malum, & „ operatio inhonesta, ipse autem sufficientem adhibuerit diligentiam, neque tamen potuerit rescire veritatem, ignorantia, vel error est ipsi invincibilis; ideoque operationes, vel mala ex his secuta non sunt „ imputabilia ad culpam. “

Hic quoque sophistice, & falso loquitur. Si enim post sufficientem diligentiam veritatem deprehendere non potuit, manet prudens cogitatio, ne forte operatio sit mala, hoc est prudens culpæ dubitatio; quæ, ut non semel diximus, & ostendimus, præcepti necessitatem imponit abstinendi ab actione.

Hinc illud quoque n. 750. falso asserit, errore invincibili a culpa eos excusari, qui in rebus controversis classicos Auctores sequuntur, etiam si errent. Nam error vincitur, si mens classicos Auctores aliis repugnantibus non sequatur, sed in re dubia maneat anceps, & suspensa, ut debet. An mens anceps, & suspensa in re dubia manere non potest?

Hoc est necessarium versatilis probabilitatis consecrarium, ut errorem invincibilem appellet, qui evidenter vincibilis est.

ANIMADVERSIO III.

Ita sane; quia ex reg. 13. juris in 6. ignorantia facti, non juris excusatur; dum tamen ea ex ignorantia, aut culpa non oriatur.

ANIMADVERSIO IV.

Hæc doctrina pro fundamento habet, quod malitia non contrahatur, nisi advertatur; qui ex dictis est error Pelagianus; ideoque absolute accepta falsa est. Exemplum tamen a Bussembaum allatum recte se habet; quia ignorantia, de qua in eo sermo est, est ignorantia facti; si tamen, ut mox dixi, ea ignorantia ex culpa non

non proficiatur; & qui peccat, paratus non sit cum ea femina peccare, etiam si foret consanguinea.

ANIMADVERSIO V.

Ne Busemb. doctrina, laxitatum occasio sit, inculcanda hic est D. Thomæ doctrina, ut scilicet lex, cum ex toto servari non potest, ea parte, eoque modo, quo potest, servanda sit.

ANIMADVERSIO VI.

Juxta Busembaum qui cum alio horas, aut partem earum notabilem commode dicere non potest, non tenetur. Vult scilicet præcepta, & leges non solum esse possibiles, sed faciles, & commodas; alioquin vi obligandi eas privat.

Quod si horas cum alio quis commode recitare possit, at non soleat, eum ab hujusmodi obligatione liberat. Si ita est, qui solus recitare horas non solet, ab earum onere immunis erit, quando socium habere non possit. Qui, cum solus horas recitare nequeat, socium commode habere, & cum eo eas dicere potest, etsi non soleat, cur socium non adhibet? Quia scilicet non vult. Excusatur ne ab horarum recitatione, qui eas omittit, quia vult omittere? Illa distinctio, quod quis soleat, aut non soleat horas canonicas cum socio dicere, quoad vim obligandi, aut eximendi ab obligatione, *inanis est, & rationis vacua*, ut recte ait Concina Theol. t. 2. p. 493. n. 3.

Mirum sane est, quod subditi a legum onere tam facile liberentur. Corrupta doctrina eos liberare potest, sana doctrina eos nec liberat, nec liberare potest.

ANIMADVERSIO VII.

Qui carens Breviario, pauca ex horis memoriter tenet, perinde se habet, ac qui nihil memoriter tenens, pauca ex horis in Breviario habet. Quod de hac altera specie dicitur, de prima dicendum est. Videlicet lex, quæ tota impleri non potest, quoad partem, quæ potest, implenda est.

ANIMADVERSIO VIII.

Huic sententiæ vehementer repugnat Concina Theol. t. 6. p. 485. & seq. quem, si lubet, consule. Hac enim de re ego non disputo, quia id necessarium mihi non videtur. Dum fateamur, dispensationes sine justa causa concessas, quæ impedimenta irritantia, & legales inhabilitates tollunt, esse validas, ita ut actus earum vi facti valeant, cui rei Concina non repugnat; quoad conscientiam perinde est, seu dispensatio injusta sit valida, seu invalida; quia omnium consensu tum injuste dispensans, tum injusta dispensatione utens, peccat.

ANIMADVERSIO IX.

Busemb. contrarias sententias affert, ut lector eam seligat, quæ sibi commodior videtur, juxta suum versatilem opinandi modum, Scripturæ, & Ecclesiæ sensui contrarium.

Ceterum hic sermo est de dispensatione injusta non in re levi, sed gravi; in qua dispensantem mortaliter peccare, non unus Suar. a Busemb. citatus, sed Cajet., Armil., Valent., Covar., Sotus, alique a Suarezio laudati censent; qui, ut ait Concina Theol. t. 6. p. 483. n. 6. pro hac sententia *laudare potuissent antiquos, gravioresque Auctores omnes*. Ratio est, quia qui in gravi materia contra justitiam peccat, mortaliter peccat: sed qui sine causa justa dispensat, contra justitiam peccat: peccat contra justitiam legalem, publici boni curatricem; quia leges dissipat, in quarum cura, & custodia publicum bonum situm est: peccat contra justitiam distributivam, quia bonorum, & onerum communium iniquus dispensator est: peccat demum contra justitiam commutativam, quia, cum honorem, & publica stipendia ea conditione accipiat, ut juris, publicique boni custos sit, juris, publicique boni dissipator est. Ergo mortaliter, & gravissime peccat. Hæc est D. Bernardi lib. 2. de consid. c. 4. sententia, ubi ait: *Nam cum nihil bonum est, scilicet nec necessitas, nec communis utilitas, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est*. Crudelis dissipatio potest ne esse sine letali culpa?

Adde, quod qui in re gravi utitur dispensatione sine justa causa impetrata, mortaliter peccat; hujusmodi enim dispensatio perinde est, ac si nulla sit quoad licitum usum; quia juxta Synodum Tridentinam sess. 25. cap. 18. de reform. *subreptitia* censenda est: ergo mortaliter quoque peccat, dum dispensationem sine ju-

sta causa petit: ergo etiam dispensans sine justa causa, mortaliter peccat. Hæc scilicet sunt connexa, nec separari invicem possunt.

ANIMADVERSIO X.

Busembaum more suo opiniones contrarias confarcinat. At leges, legumque custodia, bonum commune est; dispensatio hic & nunc est bonum privatum: bonum autem commune privato bono præferendum est; ideoque in dubio, utrum sit justa dispensandi causa, legum custodia est præferenda privati hominis commodo dispensationem petentis.

At inquit La-Croix (p. 154. n. 804.) „Potestas dispensandi est late interpretanda, & dispensaturus non obligatur ad tam rigidum examen de plena sufficientia causæ.“

Resp. Ita sane loquuntur, qui *consuunt pulvinos sub omni cubito manus*. La-Croix, dum ita scriberet, in mente certe non habuit Synodum Tridentinam sess. 25. c. 18. ita præcipientem. *Quod si urgens, justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum; aliterque facta dispensatio subreptitia censetur*. Dispensationem privatis personis imperitam, esse odiosam, La-Croix n. 178. confessus est; ex quo illud sequitur, dispensationem in causa dubia non esse concedendam. At inquit idem La-Croix eodem n. 178. „Potestas dispensandi est res favorabilis, hinc late interpretanda est.“ Hæc sane pugnantia sunt. Si enim usus potestatis odiosus est, ipsa potestas odiosa est; & si contra potestas est favorabilis, ejus quoque usus favorabilis est. Sed versatiles opinatores in more habent ut pugnantia loquantur.

ANIMADVERSIO XI.

Hoc additum *est facilis sit ad superiorem recursus*, mihi suspectum est; nec enim inferior dispensare potest in lege superioris, nisi ex tacita, & præsumpta ejusdem voluntate: at cum superior facilem ad se in levium dispensatione aditum præbet, eam sibi reservare videtur, nisi forte consuetudo contrarium habeat. Ergo &c.

ANIMADVERSIO XII.

Hic Busemb. ponit dispensatione opus non esse, cum ad est dubium positivum, rationibus scilicet æqualiter gravibus hinc inde pugnantibus, utrum casus dispensatione indigeat; quod La-Croix p. 155. n. 818. explicite affirmat; quia, inquit, licite sequeris probabilem. An id verum est manente dubio? At ipso Busembaum teste c. 2. dub. 1. Resp. 2. Qui cum conscientia practice dubia operatur peccat; idque confirmat ex Ap. dicente: *Quod non est ex fide, peccatum est*. Dubium, inquit, deponendum est. At cum rationes graves hinc inde æquales sunt, dubium est prudens: prudens autem dubium eo ipso, quia prudens est, temere deponitur. An temeraria dubii depositio conscientiam in tuto ponit? Videlicet qui in positivo dubio, utrum casus dispensatione indigeat, sine dispensatione operatur, manifesto periculo violandi legem se se objicit, ideoque sine dubio peccat.

Si id verum est in dubio positivo, multo magis verum est in dubio negativo. Utrum lex in certo casu dispensatione non obtenta obliget, negative dubitas, hoc est ex levibus rationibus: rationes leves contemnendæ sunt, & lex servanda est, nisi dispensationem obtineas. Nescis, utrum lex vim habeat, si ab ea non dispenseris. Dispensatione non impetrata, legem perficere debes, ne ejus violationis periculo te objicias. An de his rationabiliter dubitari potest? At juxta Palaum, Dianam, & alios, ait Busemb. & cum eo La-Croix loco mox citato, non est opus dispensatione, sed sine ea, prout libuerit, agere poteris. Qua ratione id asserunt? Quia, inquit Busemb. cum La-Croix, præsumptio est pro libertate, hoc est pro libertatis possessione. At certum est, libertatem numquam esse in tui possessione. Hoc apertum sophisma supra convulsus est tract. i. c. 2. dub. 3.

La-Croix objicit R. 20. §. de R. juris, ubi dicitur: *Quoties dubia interpretatio libertatis est, secundum libertatem respondendum erit*: quod, inquit La-Croix, „tenet Caltrop. licet magis inclinaret, quod in digeres dispensatione, quia non debes censere te obstrictum lege, nisi de lege sis certus secundum dicta num. 272.“ Hæc est versatilis probabilitatis doctrina, quæ legum frena adeo laxat, ut in nihilum magna ex parte redigat; quia infiniti propemodum sunt

C

pe-

peculiares casus, de quibus controvertitur, utrum sub legem cadant, nec certa lege definiuntur. Citata juris civilis regula intelligenda est quoad iustitiam vindictivam, in qua poenae irrogandae non sunt, nisi de legis violatione certo constet, & quoad iudicium de aliorum actibus, qui in dubio in meliorem partem semper interpretandi sunt; non autem eo sensu, ut libertati liceat facere, quod dubium est, utrum liceat. Id Pomponio regulae citatae auctori ne in mentem quidem venit; quod si venisset, non probandus, sed jure divino, naturali, & canonico contrarium dictante, esset corrigendus.

Itaque juxta sanam Theologiam in dubio tum positivo, tum multo magis negativo, utrum casus dispensatione indigeat, inferior in lege superioris dispensare non potest; quia dispensando, usurpandae auctoritatis, qua caret, periculo se se committit, & dispensatum in discrimen violandae legis conjicit.

ANIMADVERSIO XIII.

Summus Pontifex ne in suis quidem, & Ecclesiae legibus sine iusta causa dispensare potest sine peccato ex mox dictis.

Dam autem Busemb. ait, Pontificem sine iusta causa dispensare non posse in Dei lege, quod est certissimum; ponere videtur, ipsum in lege Dei dispensare posse, aut id in dubium vocare. Huic positioni omnes Theologos adversari, affirmat Anacletus Theol. mor. p. 74. conc. 2. Sanch., & Bon. a Concina citati Summo Pontifici facultatem concedunt dispensandi non in omnibus, sed in aliquibus praeceptis juris divini. At, inquit Concina Theol. t. 6. p. 476. num. 3. *contraria sententia vera est, & communiter ab antiquis, & recentioribus Autoribus propugnatur*; quem, si lubet, consule. Hanc esse mentem D. Thomae 2. 2. q. 88. a. 10. ad 2. aperte intelligitur. Ibi enim ait: *Es ideo cum Praelatus Ecclesiae dispensat in voto, non dispensat in precepto juris naturalis, & divini, sed determinat id, quod cadebat sub obligatione deliberationis humanae, quae non praeiungit omnia circumspicere*. Concedit scilicet, quod in argumentatione sibi opposita dixerat, hoc est per hominem in lege naturae, & divina dispensari non posse. Dispensatio enim locum habet, ubi lex deficit, hoc est cum ratio dicat, in aliqua hypothese esse aut privatam necessitatem, aut publicam utilitatem dispensandi. Hoc porro accidit, quia legislator omnia circumspicere non potuit. At Deus omnia circumspexit; nec unquam necessarium, aut utile esse potest, ut homo ab illius lege eximatur. Ergo necesse non fuit, ut Christus suo Vicario facultatem concederet dispensandi in lege divina. Itaque Summus Pontifex, divinae legis custos est, & interpret, non dispensator.

ANIMADVERSIO XIV.

La-Croix ita inquit (p. 184. num. 802.) „Quod si dispensatio a superiore data sit sine iusta causa, nulli, ti cum Illi. d. 2. n. 52. docent, subditum posse illa, uti; sed Azor., Salas, Sanch., Amicus, alique cum Moya t. 6. d. 1. q. 3. contradicunt, quia jus naturae dicat, partem non debere sine causa difformari, a toto. “ Haec ille, rem in medio relinquens. At ratio hic allata, & dicta ad Resp. aperte evincunt, subditum non posse uti dispensatione sine iusta causa concessa, hoc est si error Praelati evidens sit. Nam in dubio subditus Superioris iudicio stare potest. Audiatur D. Thom. 2. 2. q. 88. a. 12. inquit: *Ad Praelatum tamen pertinet iudicare, quid sit magis virtuosum, & Deo magis acceptum; & ideo in manifestis dispensatio Praelati non excusaret a culpa; puta si Praelatus dispensaret cum aliqua super voto de ingressu Religionis, nulla apparenti causa obstante. Si autem esset causa apparens, per quam saltem in dubium verteretur, posset stare iudicio Praelati dispensantis, vel commutantis.*

Aut (cui non arbitretur, & temere dispenset) reipsa tamen sit. Sanch. &c. similiter &c. Huiusmodi dispensationes jure naturae validae quidem sunt; at jure positivo invalidae mihi, ita ut iis uti non liceat, videntur. Synod. enim Trid. sess. 25. c. 18. de reform. ait: *Quod si urgens, iustaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit praestandum; aliterque facta dispensatio subreptitia censetur.*

Ut dispensatio valida sit, sacra Synod. tria requirit. Primum, ut sit iusta dispensandi causa, *Quod si urgens* &c. alterum, ut causae cognitio praecedat, *id causa cognita*; tertium, ut summa maturitas, hoc est ut pro gravitate, & difficultate negotii cautio, diligentia, examen adhibeatur. Si horum unum, ut omittam illud

gratis, quod ad rem praesentem non facit, desit, dispensatio quoad ejus licitum usum nulla est; *aliterque facta dispensatio subreptitia censetur*. P. quidem Concina, quem ut versatilius opinatorum malleum, solidaeque doctrinae acerrimum assertorem valde veneror, hic repugnat Theol. t. 6. p. 497. n. 4. Quia, inquit, Concilia in dispensatione causae cognitionem, & examen requirunt, ut exploretur, utrum legitima causa reipsa existat: ergo si haec existat, ignorantia, aut temeritas, dispensandi potestatem non adimit. Respondeo, ex ignorantia, aut temeritate univere quidem dispensandi potestatem non adimi, adimi tamen in dispensatione, in qua temeritas intervenit, non naturae jure, sed positivo Concilii Tridentini, ut ex verbis mox citatis intelligitur. Hoc vero accipiendum est quoad Praelatos Papae inferiores, quorum auctoritas non solum quoad legitimum, sed etiam quoad validum usum a generalis Synodi lege pendet. Nam Summi Pontificis potestas quoad valorem humanae legi obnoxia non est. Ceterum dispensati ex iusta causa, dispensatione uti sine scrupulo possunt, nisi evidenter constet, dispensationem temere fuisse concessam; quia temeritatem a suis Superioribus abesse, ponere omnino debent, nisi contrarium evidens sit.

ANIMADVERSIO XV.

Cum dispensatus simplicitate usus, nec falsa narravit, nec veritatem necessario exprimendam reticuit, nihilominus dubitet de sufficientia causae, *stare possit ex D. Thoma mox citato, iudicio Praelati dispensantis, vel commutantis*. At si dubium valoris dispensationis se teneat ex parte petentis, hoc est si dubitet, utrum dispensatio fuerit subreptitia, aut obreptitia, invalida haberi debet; ne scilicet dubie dispensatus committat se periculo violandi legem. Hinc P. Concina Theol. t. 10. p. 349. n. 15. de huiusmodi dispensatione quoad matrimonii impedimentum loquens, ait: *Impedimentum certum est, & dispensatio dubia: dubium autem elidere certum nequit*. At, inquit Busemb., in tali dubio praesumitur in favorem actus, ne pereat. Quid, quae, rectius praesumitur, in favorem ne actus, an in favorem animae, ne pereat? Praesumptio in favorem actus temeraria est, quia nullo fundamento nixa, cum pensatis omnibus valor actus dubius sit. Itaque hic quoque illud praeceptum locum habet, *in dubiis tutior via est eligenda*.

ANIMADVERSIO XVI.

Idem docet S. Thomas 2. 2. qu. 175. art. 8. cui, ait Concina Theol. t. 6. p. 480. n. 14. communiter subscribunt Theologi. Si tamen causa dispensandi evidens non sit, viri prudentes, & docti consulendi sunt, ne erroris periculo se committat, & peccet.

ANIMADVERSIO XVII.

Contra hanc sententiam ita ratiocinor. Quod naturae dispensationis contrarium est, eam destruit, & nullam efficit: at vis dispensanti illata, naturae dispensationis contraria est. Cum enim haec sit gratia respectu dispensati, a spontanea concedentis voluntate necesse est ut proficiatur, cui repugnat illata vis. Praeterea cum jura omnia sint contraria jus violanti, merito praesumitur contra jus esse, ut beneficio ecclesiasticae potestatis uti possit, qui eidem vim infert. Adde, quod ex Innoc. III. cap. *Super litteris* mox citando nullum modum ex impetratis rescriptis consequuntur, qui per malitiam falsum exprimunt, aut verum reticent: ergo multo minus commodum obtinent, qui per vim, quae fraude pejor est, rescripta extorquent. An qui poena dignus est, jura permittere censenda sunt, ut dispensationis gratia, & beneficio frui possit? Metus quidem voluntarium, & libertatem simpliciter non tollit; at gratia postulare videtur voluntarium, & liberum perfectum. Hac tamen de re dubitanter loquor, & nihil definio. Illud certe consultius est, ne subditus dispensatione metu injusto extorta utatur, nisi ejus confirmationem submisit impetret; quod docet quoque P. Concina Theol. t. 6. p. 500. num. 4. item data sine ullis verbis sola mente.

Sicuti lex sola mente concepta, vi obligandi caret, ita dispensatio nullis externis signis prodita, sed sola mente data, virium experta est. An homines pro sua voluntate, & commode evadunt Angeli, ut aliorum cogitationes nullis externis signis expressas percipere possint, si ad se dirigantur?

ANIMADVERSI O XVIII.

Innoc. III. (lib. 1. dec. tit. 3.) cap. *Super litteris*, distinctione utitur, inquit: *Inter alios autem, qui posteriori modo* (hoc est per simplicitatem, vel ignorantiam) *litteras impetrant, duximus distinguendum, quæ falsas suggesta fuerint, vel quæ veritas sit suppressa. Nam si talis expressa sit falsitas, vel veritas occultata, quæ quavis fuisset tacita, vel expressa, nos nihilominus saltem in forma communi litteras dedissemus, delegatus non sequens formam in litteris ipsi oppositam, secundum ordinem juris in causa procedat.* Hoc est, descripta veritatis occultatio, & falsitatis narratio rescriptum quoad substantiam non vitiat, sed solum quoad formam, cuius fuit causa. Licet autem ibi sermo sit de pontificio rescripto quoad lites, seu iustitiam, id tamen habere quoque locum in rescriptis gratiæ, ratione, & auctoritate ostendit Anacletus t. 1. juris can. p. 142. Resp. 2. n. 163. & seq.

Si vero, pergit Pontifex, *per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem etiam veritatis littera fuerint impetrata, quæ tacita, vel expressa nos nullas prorsus litteras dedissemus, a delegato non est aliquatenus procedendum.* In hac scilicet specie impetratio, seu rescriptum nullius roboris est. Quod autem dicitur de rescripto ad lites, idem, imo multo magis dici debet de rescriptis gratiæ, uti sunt dispensationes, quæ facilius vitiantur, quam rescripta iustitiæ, ut ostendit idem Anaclet. n. 173. Ratio autem evidens est, quia licet narratio falsi (idem dicas de suppressione necessariæ veritatis) ex simplicitate & ignorantia, culpa vacet, vim tamen habere non potest impetrandæ dispensationis sine iusta causa. Cum ergo causa falso exposita, sit nulla, omni vi caret. Rescriptum enim pontificium non est absolutum, sed ea semper conditione affectum, si *proceas veritate nitantur* ex cap. *Ex parte* de rescriptis (decret. lib. 1. tit. 3. c. 2.)

Nam qui per fraudem, inquit idem summus Pont. *vel malitiam falsitatem expriment, vel supprimunt veritatem, in sua perversitatis penam nullum ex illis litteris commodum consequuntur.* Id vero absolute, & sine ulla restrictione dicitur.

ANIMADVERSI O XIX.

Ita loquitur etiam Concina Theol. t. 6. p. 501. n. 1. Ego hic quoque distinctione uter. Si enim pars residua causæ motivæ habeat rationem causæ principalis, ita ut sola, & sejuncta ab alia parte satis sit ex æquo iudicio ad dispensationem, dispensatio manet. At si pars residua ex æquo iudicio dispensationi impetrandæ sufficiens non foret, ne apta quidem iudicanda est ad dispensationem in suo robore conservandam. Dispensatio enim durare non potest intercedente causa sufficiente ejusdem. E. g. propter oculorum morbum est quis dispensatus ab horis canonicis; ex quo postmodum ex parte convalescit, manente parte ejusdem morbi, quæ tamen gravis non est, nec dispensatione digna. In hac specie dispensatio, ut mihi videtur, cessat.

ANIMADVERSI O XX.

In hac questione Basemb. negantem sententiam ut probabilem & in praxi tutam ex Diana proponit. At probabile æquali, aut majori probabilitate impugnatum, quod libertati faveat, & in praxi sit tutum, ex dictis de probabilitate sunt contradictoria.

Quamquam opinio Diæne veluti improbabilis, & falsa habenda est; uti rejicitur a Concina Theol. t. 6. p. 501. qu. 1. certum est neminem uti posse dispensatione sine iusta causa obtenta: ergo certum est neminem uti posse dispensatione, cessante omnino iusta dispensationis causa. Cur enim nemo sine culpa uti potest dispensatione sine iusta causa impetrata? quia inculpabilis usus dispensationis a iusta causa pendet. Ergo sublata iusta causa, usus dispensationis culpabilis efficitur. Sicuti iusta dispensatio a iusta dispensandi causa in fieri, ut scholæ loquuntur, pendet; ita ab eadem iusta causa in facto esse, seu in duratione dependet; quia sublata causa tollitur effectus. Laboras incommode, quod duraturum putas tota quadragesima; idcirco pro tota quadragesima dispensationem impetras a jejuniis: at post unam, vel alteram hebdomadam omnino convalescis, an a jejuniis liber es? Quis christiano, & sano sensu id affirmare audeat?

At, inquit Baf. obligatio legis semel extincta non reviviscit; & quod semel destructum est, non reproduci-
tur, nisi ab eo, qui producere potest.

Resp. Hæc ratio evidenter cavillatoria est: ponit enim, legem ex dispensatione absolute extingui, cum certum sit, eam non extingui quoad dispensatum nisi sub conditione iustæ causæ; quæ cessante dispensatio cessat, & lex vim obligandi retinet, seu recuperat. Quamquam

vis legis ex iusta dispensatione, si propria loquimur, non extinguitur, sed suspenditur; quæ suspensio tamdiu durat, quamdiu iusta dispensandi causa, cui vis dispensationis illigata est, durat.

Ex hæcenus dictis rejicienda omnino est doctrina a Basembao hic tradita c. 1. 2. & 3. usque falsa, communi piorum hominum sensui contraria, merisque scholasticis, seu arabicis cavillationibus nixa.

ANIMADVERSI O XXI.

Circa quæ notandum, impedimenta occulta dici, quæ vel nulli Eccl. vel licet uni Eccl. ad sanam rationem consensus non sunt deducta. Adde, & nullum periculum est, quod publicentur, seu ad forum contentiosum deducantur. Si enim huiusmodi periculum rationabiliter timeatur, Episcopus, ait Anacletus t. 4. juris can. p. 151. n. 44. *dispensare nequit*; & ratio est, quia exstante hoc periculo, periculum quoque adest, quod matrimonium occulta dispensatione valide contractum, majori cum scandalo separari debeat; cum dispensatio pro foro interno quoad externum attendi non debeat; eaque non obstante matrimonium ab ipso etiam Episcopo dispensante, si impedimentum publicum fieret, sit separandum. Ita Anaclet. citans Bosco, Sanch. Barbof. Quod autem de Episcopo dixit, idem intelligi vult de sacra Pœnitentiaria Romana p. 195. n. 417. Idque ex eadem allata ratione; quia in ejus litteris, quarum formula habetur apud eundem Anacletum p. 198. dicitur, *ita quod huiusmodi absolutio, & dispensatio* (ab occulto matrimonii impedimento) *latiori in foro judicario nullatenus suffragetur.*

ANIMADVERSI O XXII.

Baf. ait *erratum*, hoc est ex simplicitate, & ignorantia. Nam si erratum sit ex malitia, & fraude, dispensatio vitatur ex Innoc. III. cit. ad c. 7.

ANIMADVERSI O XXIII.

Id sane sufficit; at exemplum copulæ maritali affectu præactæ ad rem præsentem aptum non videtur. Copula enim maritalis non potest esse signum matrimonii nunc contracti, cum sit ejus effectus. Consensus ergo secreto præstandus a conjugibus per signa sufficientia, copulam præcedere debet; quam tamen si vel momento præcedat, satis est. Copula potest esse maritalis, & fornicaria; nec maritalis esse potest, nisi ex prævio mutuo matrimonii consensu signis declarato.

ANIMADVERSI O XXIV.

In formula litterarum sacre Rom. Pœnit. ita legitur: *Et in ipso actu sacramentalis confessionis tantum, & non aliter, neque ullo alio modo.* Non est hic vitiligandum Sophistarum more, non ex arbitrio agendum, sed ad æquissimè præstandum, quod litteræ summi Pœnitentarii præscribunt, ne dispensatio invalida sit; hoc est audita confessione, & absolutione impetrata in ipso Tribunali statim dispensandum est.

ANIMADVERSI O XXV.

Recte quidem; ac etiam si examen explicate non exigatur, præmittendum nihilominus est, nisi dispensationis causæ dispensanti compertæ sint, ne temere dispense, & dispensationem frustrationis periculo exponat. Hujus examinis necessitatem indicant tum rei natura, tum verba illa apponi solita, *discretioni tue commissimus, quantum si ita est Eccl. ut notat etiam Anacletus t. 4. juris can. p. 199. n. 453.*

ANIMADVERSI O XXVI.

Judex superior potest quidem inferioris sententiam moderari, non subditus, & executor: at Confessarius est subditus, & executor summi Pœnitentarii: ergo ejus sententiam moderari non potest, sed ei obedire debet. Quod præscribitur in commissione dispensationis super occulto impedimento affinitatis post contractum matrimonium supervenientis, juxta formulam citatam illud est, *injuncta inde ei pro tam enormis libidinis excessu gravi pœnitentia salutari, ac confessione sacramentali peccatorum suorum singulis scilicet mensibus ut minimum semel, aut quoties tibi videbitur.* An Confessarius hæc temperare potest, levem pœnitentiam imponendo, vel confessionem ter tantum, aut quater in anno injungendo? minime vero gentium. Sæpius quidem, si ejus prudentiæ ita videatur, confessionem præcipere potest, quam semel in singulos menses, quia hæc facultas ipsi permittitur; at confessionum numerum minuire non potest. Hæc sunt

perspicua. Confule tamen, si lubet, Anacletum p. 200. n. 464.

LIBER II.

De præceptis virtutum theologicarum.

TRACTATUS I.

De præceptis Fidei.

CAPUT I.

Quæ Mystéria Fidei necessario credenda sint?

EX iis, quæ fideles explicite credere tenentur, quædam necessario credenda sunt necessitate mediæ, seu finis; sine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omisissis, finis potest obtineri. Sanch. 2. mor. c. 2. Azor. Val.

Resp. 1. Necessitate mediæ necessaria sunt hæc duo: 1. Explicite credere, Deum esse, & remuneratorem bonorum esse, juxta illud Apostoli ad Heb.

ANIMAD. I. 11. Credere oportet. Trid. sess. 6. c. 8. 2. Post sufficientem Evangelii promulgationem, credere explicite, ut vult Mol. saltem implicite, ut probabiliter quidam docent cum Con. & Laym. Christum, & sanctissimam Trinitatem. Vid. Escob. ex 2. c. 9. n. 20. ubi ex Valq. l. 2. d. 126. c. 3. docet culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, sive negligentiam ea discendi esse grave peccatum, distinctum ab eo, cujus est causa. V. Dian. p. 3. t. 5. R. 47. & 48.

Porro implicite credere dicitur, qui credit aliquid explicite, in quo alterum implicite est; v. g. si credas, quod credit Ecclesia. V. Schol. & Laym. l. 2. tr. 1. c. 8.

ANIMAD. II. Resp. 2. Necessitate præcepti quivis fidelis sub mortali explicite credere, & scire, crasso saltem modo, & quoad substantiam, tenetur hæc.

1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maxime necessaria, ut Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam; reliqua autem tunc, quando vult suscipere. Suar. Sanchez, Fill. n. 39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuset. Unde resolvuntur.

ANIMAD. III. 1. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus proponuntur: sed quoad Orationem Dominicam, scire omnia bona petenda esse a Deo, quæ est ejus summa: quoad Symbolum vero, præcepta, & Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de singulis recte respondeat. Bonac. Laym. l. c. c. 9. Sanch. l. 2. c. 3.

ANIMAD. IV. 2. Quamvis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum, & Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, velique Barb. p. 3. c. 27. non esse absolvendum, qui ob negligentiam, vel vereturiam ea addiscere non curat, consuetudo tamen, ut notat Nav. & Lopez, exposuit obligationem non esse ultra veniale: uti nec est ultra veniale, nescire facere crucem, ut docet Sanch. contra Syl. qui docet esse mortale.

ANIMAD. V. 3. Moraliter nihilominus necessarium est, ut rudiores memoria teneant Symbolum sua lingua: quia alioquin non possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

ANIMAD. VI. 4. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicite, credendo quidquid credit Ecclesia.

ANIMAD. VII. 5. Excusantur ii, quibus aut desuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi, aut qui nimis sint rudes, ita ut non possint ea comprehendere, aut retinere; quod sæpe contingere docent Azor. & Bec. contra alios.

ANIMAD. VIII. 6. Si Confessarius probabiliter judicet pœnitentem ignorare ex doctrina Christiana ea, quæ scire tenentur (quod de literatis, vel bene educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet San-

chez 2. mor. c. 3.) debet eum interrogare de negligentia in iis addiscendis: cum per eam plurimi graviter peccent. Led. Azor. t. 1. l. 8. c. 8. Trull. l. 1. c. 1. d. 4.

ANIMAD. IX. 7. Possunt absolvi (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio est, quia licet peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi. Sanch. Quod si tamen ignorarent ea, quæ necessitate mediæ scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem. Bonac. d. 3. q. 2. p. 2. Sanch. l. c. c. 3. n. 21.

ANIMAD. X. 8. Parochus suas oves (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se, vel alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur. Sanch. 2. mor. c. 3. Filliuc. Palaus, Trull. l. 2. c. 1. Kon. &c.

ANIMADVERSIO I.

Mittamus versatilem probabilitatem, quæ in lubrico semper versatur, & quod res est, dicamus. D. D. Th. 2. 2. quæst. 2. art. 3. ad 1. dicit, quod illa duo (hoc est, esse Deum, & remuneratorem juxta Ap. ad Heb. 11.) explicite credere de Deo omni tempore, & quoad omnes necessarium fuit; non tamen est sufficiens omni tempore, & quoad omnes: & art. 7. Post tempus autem gratia revelata tam majores, quam minores tenentur habere fidem explicitam de mysteriis Christi præcipue quantum ad ea, quæ communiter in Ecclesiâ solemnizantur, & publice proponuntur, sicut sunt articuli incarnationis, de quibus supra dictum est. Hi porro ex eodem S. Thoma qu. 1. art. 8. sunt septem: quorum primus est de incarnatione, sive de conceptione Christi: secundus de nativitate ejus ex Virgine: tertius de passione ejus, & morte, & sepultura: quartus est de descensu ad inferos: quintus est de resurrectione: sextus de ascensione: septimus de adventu ad judicium. Hinc illa oracula, Creditis in Deum, & in me credite Joann. 14. Dedit potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus Joann. 1. Qui credit in eum, non judicatur; qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei Joann. 3. Itaque Melchior Canus relect. de sacram. p. 2. concl. 3. ait: Fides Christi explicita post Evangelii divulgationem est ad salutem cujusque hominis necessaria. Post subdit: Tertia illa conclusio usque adeo certa est, ut eam negare non periculosum modo, verum etiam erroneum sit: hæreticum dicerem, nisi modestius esset, Ecclesiæ definitioni hujus vocabuli notam derelinquere.

Quod autem dicitur de mysteriis Christi, idem quoad fidem explicitam de Trinitate dicendum est. Ecce D. Thomam 2. 2. qu. 2. art. 8. ajentem, quod mysterium incarnationis Christi explicite credi non potest sine fide Trinitatis: quia in mysterio incarnationis Christi hoc continetur, quod Filius Dei carnem assumpserit, quod per gratiam Spiritus sancti mundum renovaverit, & iterum quod de Spiritu sancto conceptus fuerit. . . . Et ideo etiam post tempus gratiæ divulgatæ tenentur omnes ad explicite credendum mysterium Trinitatis. Hæc doctrina in symbolo S. Athanasii, seu quicumque sit ejus Auctor, expresse habetur. Quicumque vult salvus esse, inquit symbolum, quod est Catholicæ Ecclesiæ vox, ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem: quam nisi quisque integram, inviolatamque servaverit, absque dubio in æternum peribit. Fides autem catholica hæc est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur. . . . Sed necessarium est ad æternam salutem, ut incarnationem quoque Domini nostri Jesu Christi fideliter credat. Symbolum Trinitatem, & Incarnationem distincte explicat, & distincte necessario credenda proponit: ergo ex necessitate distincte credenda sunt, quidquid Bas. aut alii contra dicere audeant. Hac de re legi potest etiam Concina Theol. t. 1. p. 102. n. 12. & p. 103. n. 13.

At hic aliquis forte objiciet. Præceptum de Christi fide invincibiliter ignorari potest, puta ab homine in silvis enutrito, quo nullus Evangelii præco pervaserit. Nam, ut ait Ap. ad Rom. 10. quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audiens sine predicante? . . . Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Hinc Christus Joann. 15. Si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent: intellige quo in Christum non credunt. Quare illa prop. Infidelitas pure negativa in his, quibus Christus non est predicatus, peccatum est, hæc, inquam, prop. n. 68. A S. Pio V. & Gregor. XIII. proscripta fuit. * Ergo si illi, quibus Christus non est annuntiatus, in Christum non credentes non peccant, sine expressa Christi fide salvi esse possunt: ergo expresse

* Habetur Bulla Greg. XIII. apud Concina t. 1. app. p. 20. cap. 5.

sa Christi fides non est ad salutem necessaria necessitate medii.

Respondeo, hos, de quibus hic sermo est, damnandos esse non fidei in Christum defectu, sed propter alia peccata contra naturæ legem. Quod si ponamus, hos naturæ legem servare, non est dubitandum, quin Deus vel per homines, vel per Angelos, vel alia ratione, Christi, & Sanctissimæ Trinitatis mysteria illis sit revelaturus; quia Deus in necessariis non deest. Hinc Philippus Act. 8. ab Angelo raptus est ad Eunuchum virum religiosum, ut Christum ei annuntiaret; & Angelus Act. 10. apparuit Cornelio Deum timenti, eique præcepit, ut Petrum Ap. accerferet, a quo Christi fidem didicit.

ANIMADVERSIO II.

Concina Theol. t. 1. p. 120. n. 21. ita loquitur. „ Mihi hi valde probabile est, neminem ab obligatione sciendi hæc sacramenta eximi. Septem enim sacramenta sunt veluti tessere catholicæ Religionis, sunt divinæ erga nos misericordiæ pignora. Qui illa ignorat, divinæ bonitati ingratus est, & propriæ professionis quasi contemptor: idque potissimum his temporibus verum habet, quod hæretici præfata pernegant sacramenta.... Quænam vero sit culpa eadem ignorare, fateor me non tenere. “

Sed Buf. laxè loquitur in eo, quod reliquorum sacramentorum susceptionem arbitrio suscipientium relinquat sine ulla restrictione; qua de re sermo erit, cum de confirmatione, & extrema unctione agetur.

ANIMADVERSIO III.

Præcepta Decalogi invincibiliter, aut ex impotentia ignorari non possunt; quia Decalogi præcepta, sunt naturæ præcepta, quorum aliqua, ut Deus est colendus, Parentes sunt honorandi, ad prima juris naturalis principia revocantur, omnibus nota; alia vero ex primis principiis proxime colliguntur, & facile innotescunt; ideoque de præceptis Decalogi nulla potest esse invincibilis ignorantia: qua de re nulla quæstio esse debet; sed solum quæstio est, utrum de remotis juris naturæ conclusionibus cognitu difficilibus invincibilis ignorantia haberi possit; quæ quæstio intelligenda est, si, & quando harum veritatum notitia ad recte agendum, vel docendum hic & nunc necessaria sit. Sed hac de re consule, si lubet, Concinam app. t. 2. p. 97. cap. 3.

Quod attinet ad symbolum, orationem dominicam, sacramenta, & præcepta Ecclesiæ, hæc invincibiliter ex mox dictis ab iis ignorari possunt, quibus fides nunquam fuit annuntiata; at vero ab iis, qui inter Catholicos vivunt, ubi hæc vulgo traduntur, invincibiliter ignorari nequeunt. Apud hos enim invincibilis ignorantia oriri non potest, nisi ex ingenii crassitie: at quantacumque sit ingenii crassities, si homo de sua salute sollicitus diligentiam adhibeat, Deum oret, nec labore se frangi patiatur, non est dubitandum, quin prædicta addiscere, & saltem quoad substantiam, seu sensum cognoscere possit. *Deus enim*, ut loquitur Syn. trid. sess. 6. c. 11. *impossibilia non jubet; sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis*. At Deus jubet, ut unusquisque credat symboli articulos, ideoque eorum cognitionem, sine qua credi non possunt, habeat; item præcipit, ut Deus oretur, eoque modo oretur, quo oratio dominica præscribit: *Sic ergo*, inquit Christus Matth. 6. *vos orabitis: Pater noster &c.* quod fieri non potest sine orationis dominicæ notitia. Ergo symboli, & orationis dominicæ notitia ab unoquoque haberi potest. Idem dicas de notitia sacramentorum, quæ ex præcepto ab unoquoque suscipienda sunt, & dispositionum, quæ necessario afferri ad ea suscipienda debent. Hoc vero multo magis intelligi debet de Ecclesiæ præceptis; quia hæc captu faciliora sunt, quam reliqua, de quibus hic dictum est. Hinc Concilium Forojuliense sub Carolo Magno, & Pippino celebratum (apud Conc. Theol. t. 1. p. 123. n. 25.) inquit: *Symbolum, & orationem dominicam omnis Christianus memoriter sciat, omnis sexus, omnis conditio, masculi, & femina, juvenes, senes, liberi, pueri, conjugata, innuptæque puellæ; quia si ne hac benedictione nullus poterit in celorum Regno percipere portionem*. Et S. Carolus Borrom. in admonit. Confess. n. 35. ait: *Perchè dunque ognuno, che sia pervenuto all' uso della ragione, è obbligato sotto pena di peccato mortale a sapere tutti gli articoli del simbolo apostolico, quali siano, almeno quanto alla sostanza, e li comandamenti di Dio, e della Santa Chiesa, che obbligano a peccato mortale, e comunemente si sogliono insegnare nelle scuole della dottrina Cristiana; e per questo trovando il Confessore, che il penitente non sappia le sopraddette cose, se non sarà disposto ad impararle quanto prima, non deve assolverlo*. Dum Syn. Forojulienis cit. & S. Carolus sine ulla exceptione

loquuntur, quia sine &c. nullus poterit &c. ognuno &c. nullam ignorantiam, aut impotentiam excusantem admittunt. *Ma quando*, pergit S. Carolus, *si esibisca prova di farlo, se altre volte essendo stato ammonito dal Confessore, o sia l'istesso, o altro, o dal suo Curato in particolare a impararle, (di che avvertisca d'interrogarlo) non ha fatto la debita diligenza per impararle secondo la sua capacità, differisca l'assoluzione fino a tanto, che in qualche modo soddisfaccia. Ma non essendo stato di ciò avvisato, lo assolva, dandogli prima quella istruzione delle sopraddette cose, che gli fosse necessaria, per essere allora capace dell'assoluzione*. Instructio porro absolutioni necessario præmittenda, est eorum præsertim mysteriorum, quæ ex necessitate medii credenda sunt; quia nemo hæc ignorans, ex omnium consensu, ut ait Concina Theol. t. 1. p. 124. n. 27. absolvi potest. Quod si articuli fidei necessitate medii credendi, a quolibet teneri possunt, & debent; multo magis intelligi, & sciri possunt alia ex præcepto discenda, quæ captu faciliora sunt, quam illi, qui altissima Trinitatis, & Incarnationis mysteria continent.

ANIMADVERSIO IV.

Concilium Forojuliense mox cit. ait: *Symbolum, & orationem dominicam omnis Christianus memoriter sciat &c.* non est ergo satis scire, omnia bona esse petenda a Deo, ut Buf. ait; sed scire oportet, quænam bona a Deo petenda sint. Hinc Catech. Conc. Trid. p. 4. c. 1. sect. 1. n. 1. ait: *Quamobrem præcipua Parochi cura versari debet in eo, ut pii auditores intelligant, quid a Deo, & quomodo orandum sit. Omnes autem necessarie precationis numeros continet divina illa formula, quam Christus Dominus Apostolis, & per illos, eorumque successores omnibus deinceps, qui Christianam Religionem suscipiunt, notam esse voluit; cujus verba, & sententias sic animo, ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus*. Hoc autem idem dicendum est de symbolo, præceptis Decalogi, & Ecclesiæ, & sacramentis. „ Sufficit, inquit Buf. si quis rogatus de singulis recte respondeat. “ Id sane sufficit; sed de singulis recte respondere non potest, nisi animo, & memoria ea comprehendat. Si enim quis interrogetur, quot, & quinam sint symboli articuli, quot, & quænam sint Decalogi, & Ecclesiæ præcepta, quot, & quænam sint sacramenta; recte certe respondere non potest, nisi symbolum, præcepta, sacramenta memoriter teneat. An hæc quoque res gravissima cavillis involvenda est?

ANIMADVERSIO V.

Ex hætenus dictis in Resp. 2. & c. 1. non solum Ecclesiæ, sed Dei lex est, ut symbolum, & oratio dominica animo comprehendatur, seu memoria teneatur saltem quoad substantiam, seu sensum; & quia res hæc gravissima est, sub mortali obligat; quod explicate docent Syn. Forojulienis, & S. Carolus Bor. mox citati; ideoque audiendi non sunt, qui contraria comminiscuntur.

ANIMADVERSIO VI.

Recte sane Bufembau; at si hoc verum est, illud etiam verum est, rudiores, qui symbolum apostolicum memoriter non tenent, mortaliter peccare. Est enim evidens mortale peccatum, ea memoriter non tenere, sine quorum memoria sufficiens articulorum cognitio haberi non potest. Præfens Bufembau doctrina proximam in c. 2. traditam merito corrigit.

ANIMADVERSIO VII.

Quibus defuit doctor, excusantur ex dictis, & ex prop. 13. a S. Pio V. & Greg. XIII. proscripta, & supra allata. At viventibus inter Catholicos nunquam, & nusquam defunt Doctores, si ex animo hæc discere velint.

Aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi. Hæc doctrina pro fundamento habet, culpam non admitti, nisi legis obligatio, seu, quod idem est, culpæ malitia in mentem venerit; qui est Pelagianorum error.

Aut qui nimis sint rudes, ita ut non possint ea comprehendere, aut retinere. Hæc excusatio pro fundamento habet, Deum aliquibus impossibilia præcipere; quæ est Jansenii hæresis; ideoque hanc excusationem supra explosimus.

ANIMADVERSIO VIII.

Si Confessarius probabiliter judicet &c. Adde aut probabiliter dubitet. Si enim in probabilis dubio, interrogare omitat, absolutionem frustrationis periculo obijcit.

ANIMADVERSI O IX.

Bus. hic Resp. 1. dixit, probabile esse, Christum, & sanctissimam Trinitatem non necessitate medii esse expresse credenda: ergo juxta Busembaum qui Christi, & sanctissimæ Trinitatis ignorantia laborat, dummodo de hac culpa doleat cum proposito discendi, absolvi poterit: at hæc est prop. 64. ab Innoc. XI. proscripta, quæ ita habet. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, & etiam si per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium SS. Trinitatis, & Incarnationis D. N. Jesu Christi.*

Quod si tamen ignorarent &c. deberent instrui &c. Loco deberent dic debent; alioquin absolutionis ex dictis ad Resp. 2. & prop. 64. ab Innoc. XI. damnata, & mox descripta capaces non sunt.

ANIMADVERSI O X.

Quoad hanc propositionem disjunctivam *per se*, vel *aliud* vide infra dicenda lib. 3. tr. 3. cap. 2. dub. 6.

CAPUT II.

Quomodo obliget præceptum Fidei.

ANIMAD. I. **R**espond. 1. *Præceptum fidei internum obligat.* 1. *Pueros inter fideles educatos, quando rationis usum perfecte consecuti mysteria fidei audiunt, apprehenduntque, quod illa credere sit res necessaria ad salutem; peccantque mortaliter omittendo.* Sanch. Bon. t. 2. d. 3. p. 3. addens plurimos eorum excusari inadvertentia, aut invincibili ignorantia. 2. *Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam.* Sanch. l. 2. mor. c. 1. Con. d. 14. de fide Fill. n. 25. 3. *Quando urget tentatio contra fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non convenire scrupulosi, recte monet Sanch. quia hi, avertendo mentem ad alia objecta, facilius superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, insequentibus per accidens.* 4. *Quando tentatio urgens contra alias virtutes aliter superari nequit.* 5. *Quando faciendæ est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. gr. spei, caritatis, poenitentiae, quæ fidem supponat.* Bonac. qu. 2. p. 2. His addit Hurt. contra Sanch. 6. *In hora mortis, & 7. Semel quotannis, vide Dian. p. 5. t. 13. R. 19.*

Ex his resolvuntur hi casus.

ANIMAD. II. 1. *Hæreticus, quamdiu suam sectam judicat esse credibilem, vel aque credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter.* Sanch. 2. mor. c. 1. Laym. l. 2. t. 1. c. 10 & 12.

ANIMAD. III. 2. *Quando iis, qui in heresi nutriti sunt, persuasum est a puero, nos abjicere, & persequi Verbum Dei, esse idololatrias, pestilentes deceptores, ideoque, tanquam pestes, fugiendos; non possunt stante hac persuasionem, salva conscientia nos audire, & laborant ignorantia invincibili, cum non dubitent se esse in bona via.* Laym. c. 10. Sanch. l. 2. c. 1.

3. *Si talibus oriatur dubium de sua secta, tenentur ulterius inquirere, & a Deo petere lumen: quod si negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei. Quod si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti.* ibid. V. Ferdin. de Castro Palao t. 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.

Resp. 2. *Præceptum exterius fidem confitendi jure naturali obligat, duplici casu, scilicet, cum vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda, privative, vel contrarie subtraheretur. Dixi privative: ut, si ideo cessaret magnus honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi 2. contrarie: ut si alioqui Deus afficeretur injuria, vel proximus gravi malo; v. g. si inde penderet aliorum conversio, aut perversio, contemptus Religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit; quia*

finis præcepti est caritas. S. Th. 2. 2. qu. 3. art. 2. Suar. Reg. Fill. t. 22. c. 3. qu. 1.

Unde resolvitur hic casus.

Si hæretici conculcent imagines, aliisque injuriis fidem afficiant, tenetur eam sua confessione tueri Catholicus, si quidem inde prudenter speret profectum.

Resp. 3. *Ad professionem fidei externam jure ecclesiastico tenentur sub mortali, secundum Tridentinum, cum juramento obediendi Ecclesie Romanæ, ut docet Filliuc. t. 2. tr. 22. c. 3. sequentes personæ.*

1. *Provisi de beneficio curato, idque intra duos menses a die possessionis coram Episcopo, aut ejus Vicario Generali, vel Officiali, sef. 24. c. 22. de ref.*

ANIMAD. IV.

2. *Provisi de Canonatu, vel dignitate in Cathedrali Ecclesia: idque non tantum coram Episcopo, vel ejus Vicario: sed etiam in Capitulo, ibid. addita poena (ad quam non videntur teneri ante sententiam) ut alioqui fructus non faciant suos. V. Sanchez l. 2. c. 5. Barb. de potest. Episc. 3. p. art. 61. num. 29.*

3. *Primates, Archiepiscopi, Episcopi in prima Synodo provinciali, cui intererunt. Trid. sef. 25.*

4. *Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos Religionum, etiam militarium. Pius V. autem apud Rodr. t. 2. q. reg. q. 72. ad omnes promovendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, addita excommunicatione latæ sententiæ, & privatione omnium beneficiorum in eum, qui alios promovet ad talem gradum, sine prævia professione. V. Fill. t. 22. c. 3. qu. 11. Barb. in remiss. sef. 24. n. 12. Verum ubi hoc decretum non est receptum usu, non obligare monet Sanch. c. 3. n. 4.*

Unde resolvitur.

1. *Non tenentur ad dictam professionem provisi de Canonatibus in Ecclesiis tantum Collegiatis, vel de Beneficiis tantum simplicibus.*

2. *Et si probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, ut docet Azor. Nav. & Sanchez, probabilius tamen est, teneri personaliter, ut docet Fill. Ratio est, tum quia alias non videtur fieri satis juramento, quod personaliter faciendum esse docet Glossa apud Fill. tum quia ita decidit Rota apud Garz. l. 3. de benef. c. 3.*

ANIMAD. V.

ANIMADVERSI O I.

Ergo si pueri descripti non apprehendant, quod credere mysteria fidei sit res necessaria ad salutem, omittentes actus fidei juxta Busembaum non peccant. Hic quoque pro fundamento ponit, non peccari, nisi lex, seu, quod idem est, peccati malitia apprehendatur, seu advertatur; qui est pelagianus error. In hunc scopulum Busembaum non advertens sæpe incidit; in quem tamen non incidisset, si D. Thomæ, ut debuerat, operam dedisset. S. enim Doct. 1. 2. qu. 19. art. 3. & 4. docet, humanæ voluntatis bonitatem tum ex ratione, tum multo magis ex æterna Dei lege pendere; ex quo fit, ut si actio, vel omissio rationi contraria, etiam si Dei legi difformis non sit, mala nihilominus sit, multo magis mala sit, si Dei legi repugnet, etiam si cum ratione errante congruat. Hinc ex D. Augusti. lib. 22. contra Faustum peccatum est dictum, factum, vel concupisum aliquid contra æternam legem. Legatur quoque D. Thom. art. 6. qu. cit. ad 1. ubi ait, quod, sicut Dion. dicit in 4. cap. de div. nom. bonum causatur ex integra causa, malum autem ex singularibus defectibus; & ideo ad hoc, quod dicatur malum id, in quod fertur voluntas, sufficit, sive quod secundum suam naturam sit malum, sive quod apprehendatur ut malum. Hinc Evangelium Marci ult. inquit: *Qui vero non crediderit, condemnabitur.* Ait absolute qui non crediderit, non autem qui non crediderit, apprehendens credendi necessitatem.

Addens, plurimos eorum excusari inadvertentia. Perstat Bus. in suo errore.

Aut invincibili ignorantia. Non est dubium, quin ignorantia invincibilis excuset. At dum Busembaum plurimos pueros inter Fideles educatos, actus fidei omittentes a culpa excusat ex invincibili ignorantia, ponit, plurimos pueros vel non posse, vel non teneri scire legem Dei, actus fidei præcipientem. Est ne sana hæc positio? Ego vero tamquam certum, & fide tenendum pono, Dei legem

legem impleri posse, & debere. Si autem impleri potest, & debet, sciri etiam potest, & debet. Quod enim nescitur, impleri non potest. Hinc Pl. 118. n. 97. *Quomodo dilexi legem tuam, Domine? tota die meditatio mea est.* Ergo lex Dei, præcipiens pueris fidei mysteria edoctris actum fidei, sciri ab iis potest, & debet: ergo ignorantia hujus legis non est invincibilis.

Adultos infideles, quando ratio incipit dictare &c. Hoc perinde est, ac si dixerit, quando ratio advertit obligationem præcepti; sine qua advertentia non vult peccatum admitti. Sed hac de re mox ad c. 1.

Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequensibus per accidens. At cum pueri inter fideles educati, & adulti infideles ad actus fidei non obligentur juxta Busembaum, nisi obligationem advertant; fidei præceptum eos non obligat per se, seu ex vi sua, sed posita illa adjunctione, & hypothesi, quod obligationem advertant. Præceptum vero eliciendi actum fidei, cum tentatio contra fidem, quæ aliter vinci non potest, urget, in illa hypothesi, non ex se obligat; & rursus tale præceptum in ea hypothesi non ex præcepto affirmativo eliciendi actus fidei, sed ex negativo fidei non repugnandi oritur. Si ergo fatente Busembao in reliquis casibus fidei præceptum per accidens tantum obligat, efficitur ut fidei præceptum per se numquam obliget; quæ est prop. 16. ab Innoc. XI. proscripta ita sonans: *Fides non conferat cadere sub præceptum speciale, & secundum se.* Prop. vero 17. ab eodem Innoc. XI. damnata, ita habet: *Satis est actum fidei semel in vita elicere.*

Itaque præceptum fidei per se obligat uti pueros fideles usu rationis pollentes, & fidei mysteria edoctris, sic in hora mortis, & saltem semel quotannis; ut ostendit Concina Theol. t. 1. p. 134. n. 15. p. 135. n. 17. p. 137. n. 19.

Hinc Rit. Rom. cap. *Modus juvandi morientes* ait: *Horretur infirmum, & excitet, ut, dum mente viget, eliciat actus fidei, spei, & caritatis, aliarumque virtutum, nempe ut firmiter credat &c.*

Dixi autem saltem semel quotannis, quia fortasse frequentius obligat. Nam ex Ap. fides vitam spirituales sustentat, *justus ex fide vivit*, ad Gal. 3. At ut id præster, necesse videtur ut frequentius exerceatur, quam semel quotannis; qua de re vide Concina loco mox citat.

Ne tamen nosmetipsos, aliosque super hac re anxios plus justo habeamus, animadverti potest, actus fidei a fidelibus, qui perditæ conscientie non sint, sæpius exerceri. Pueri dum interrogati, quot sint in divinis personæ, respondent esse tres, actum fidei, si ex animo loquantur, edunt; dum symbolum fideles recitant, actum fidei eliciunt, si serio, & ex intelligentia illud pronuntiant; dum Eucharistiam adorant, credunt; cum audientes universale judicium, paradysum, infernum, hæc pro certis habent, fidem exercent. Alia his similia exempla occurrunt, quæ ostendunt, Catholicos eliciendis fidei actibus deesse non solere.

ANIMADVERSIO II.

Hoc sane est legitimum confectarium doctrinæ asserentis, præcepta non obligare, nisi eorum obligatio advertatur: at hæc doctrina ex dictis est hæresis pelagiana: ergo illius confectarium rejiciendum est. Cur hæreticus suam sectam judicat esse credibilem, vel æque credibilem, ac nostræ catholica Romana fides? quia scilicet est pervicax. An pervicacia illum a peccato excusat? D. Th. 1. 2. qu. 19. art. 6. ad 3. ait, *quod sicut in syllogisticis uno inconvenienti dato, necesse est alia sequi; ita in moralibus uno inconvenienti posito ex necessitate alia sequuntur.* Sicut supposito, quod aliquis querat inanem gloriam, sive propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur, sive dimittat, semper peccabit; nec tamen est perplexus, quia potest intentionem malam dimittere. Et similiter supposito errore rationis vel conscientie, qui procedit ex ignorantia non excusante, necesse est quod sequatur malum in voluntate; nec tamen est homo perplexus; quia potest ab errore recedere, cum ignorantia sit vincibilis, & voluntaria. Talis est hæreticus a Busembao descriptus, cujus error ab animi pervicacia profectus, vincibilis est, & voluntarius. Audiatur iterum D. Th. qui 2. 2. q. 10. art. 1. ait, *quod infidelitas dupliciter accipi potest. Uno modo secundum puram negationem, ut dicatur infidelis ex hoc solo, quod non habet fidem, sicut in illis, ut mox se explicat, qui nihil audierunt de fide; & hæc non habet rationem peccati, sed magis pænæ. Alio modo potest intelligi infidelitas secundum contrarietatem ad fidem; qua scilicet aliquis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipsam, secundum illud Is. 53. Quis credidit auditui nostro? Et in hoc proprie perficitur ratio infidelitatis; & secundum hoc infidelitas est peccatum.* Infidelitas porro hæretici non est pure negativa, sed fidei per contrarietatem opposita;

quia comparans suam sectam cum catholica fide, suæ sectæ tamquam probabiliori adhæret, & catholicam fidem respicit. Ergo ab infidelitatis peccato excusari nullo modo potest. Ponamus, hæreticum suam sectam certo veram, catholicam vero fidem certo falsam habere; hic juxta Busembaum multo minus credere tenebitur. Ego vero ajo, hunc esse inexcusabilem; quia ejus persuasio ex pervicacia orta, abjici potest, ideoque debet.

At, inquit Busembaum, fides nondum est ei sufficienter proposita, ageretque imprudenter. Resp. Hoc sane falsum est; nec id Busembaum ostendere umquam poterit. An fides ei sufficienter proposita non est, quia fallacissimis doctrinis, & cavillationibus abripi se sinit? an fides ei sufficienter proposita non est, quia suos impios hæreticos magistros Ecclesiæ Catholicæ judicio præfert? imo hac de causa hæresis reus est. Hæresis enim est error, fidei jam susceptæ contrarius, & pertinax. Pertinacia porro in eo sita est, ut hæreticus suum impium judicium Catholicæ Ecclesiæ definitioni superbe præferat, nec se illi submittat. Si hæretici judicantes suam sectam verosimiliorem, aut æque probabilem, ac nostra fides, hæresis culpa vacant, paucissimi hæretici, hæresis vitio laborarent. Quod si ita est, sacra Syn. Trid. tam multa anathemata in impia hæreticorum dogmata contorquens, innocentes, si Busembaum audimus, maxima ex parte ferit, punitque. Div. Th. 2. 2. qu. 10. art. 8. ait: *Alii vero sunt infideles, qui quandoque fidem susceperunt, & eam profitentur, sicut hæretici, & quicumque apostata; & tales sunt etiam corporaliter compellendi, ut impleant quod promiserunt, & teneant quod semel susceperunt.* An homines in sua hæresi innocenter permanentes, exilio, carceribus &c. compellendi sunt, ut catholicam fidem suscipiant? At hic La-Croix p. 163. n. 48. §. 7. inquit: „Busembaum hic dicens, „hæreticum, quamdiu suam sectam judicat esse æque „credibilem, non teneri credere, tantum vult non tene- „neri determinate credere; tenetur tamen ulterius in- „quirere, quia pro sua secta non habet evidentiam: „ergo cum teneatur credere, tenetur in una Religione „querere evidentiam, quam inveniet in Catholica, si „indifferenter examinet.“

Resp. Si talis hæreticus non tenetur determinate credere, potest ergo sine culpa suspensus hære: at ipsa animi suspensio, gravissima culpa non vacat; quia dubius in fide, infidelis est. Præterea si hæreticus, quamdiu suam sectam judicat esse æque credibilem, non tenetur determinate credere, si eam credibiliorem judicet, ei inhære determinate poterit.

Quamquam cum juxta versatilem opinandi modum liceat sequi opinionem probabilem contra aliam seu æque, seu minus probabilem, non minus poterit hæreticus ex Busembaum mente, suæ sectæ adhærere, cum eam credibiliorem, quam cum æque credibilem putat. At cum hæc doctrina sit horribilis, eam La-Croix temperare conatus est; cum potius a versatile probabilitate, unde tam horrenda absurda proficiuntur, recedere debuerit. Hæreticus de sua secta dubitans, & veritatem inquirens, suum quidem hæresis peccatum nondum deferuit, viam tamen illud deferendi ingressus est. Hoc unum de illo vere dici potest, at a culpa illum excusare omnino non possumus.

ANIMADVERSIO III.

Stante hac pestifera, & pervicacissima persuasionem necesse est ut peccent; quia ex D. Thoma mox cit. *sic ut in syllogisticis uno inconvenienti dato, necesse est alia sequi, ita in moralibus uno inconvenienti posito, ex necessitate alia sequuntur.* Ergo illam persuasionem maxime impiam, & culpabilem abjicere debent; falsumque est, quod Busembaum ait, hos hæreticos invincibili ignorantia laborare.

Nonne Deus omnibus hæreticis præcipit, ut ad catholicam Romanam Ecclesiam abjuratis impiis doctrinis redeant? Si ergo aliqui eorum invincibili ignorantia laborant, Deus aliquibus eorum impossibilia præcipit. Si enim invincibili ignorantia laborant, ad Ecclesiam catholicam redire non possunt. At, inquit Busembaum, non dubitant, se esse in bona via. Ergo Busembaum ratio, pelagiana doctrina, ut sæpe monuimus, nititur, asserente hominem non peccare, nisi peccatum advertat. Si hæreticus ignorantia invincibili laborat, quia non dubitat se esse in bona via, atheus quoque, & quicumque idolorum cultor invincibili ignorantia laborat, si non dubitet, se esse in bona via; quod Apostolo aperte contrarium est Rom. 1. v. 10. dicenti: *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas, ita ut sint inexcusabiles.*

ANIMADVERSI O IV.

Sacra Syn. Trid. sess. 24. cap. 12. de reform. ita inquit. *Provisi autem de canonicatibus, & dignitatibus in Ecclesiis cathedralibus non solum coram Episcopo, seu ejus officiali, sed etiam in capitulo idem, hoc est orthodoxæ suæ fidei publicam professionem, & sponsonem permanendi in Rom. Ecclesiæ obedientia, facere teneantur: alioquin prædicti omnes provisi, ut supra, fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur.* Si fructus suos non faciunt possessione quoad hoc non suffragante, illos certe retinere non possunt, etiam si nulla hac de re Judicis sententia intercedat; quia nemo retinere potest quod suum non est; ideoque ante judicis sententiam sunt restituendi. Hoc penes me perspicuum est; & ita docet quoque Concina Theol. t. I. p. 149. q. 4.

ANIMADVERSI O V.

Si fatente ipso Busembao probabilius est, esse necessariam professionem personalem, hæc sententia necessario sequenda est, ut sana Theologia inculcat, nec prior permittenda. Hac tamen de re, si necessarium putas, legere potes Concina Theol. t. I. p. 152. q. 8.

CAPUT III.

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri?

Resp. Nullo casu licet sive voce, sive alio signo fiat, dicente Christo: *Qui me negaverit coram hominibus &c.* Interim vero, etsi licitum non est mentiri, seu simulare, quod non est, licet tamen dissimulare, quod est, sive tegere veritatem verbis, aliisve signis ambiguis, & indifferentibus, ob justam causam, & cum non est necessitas fatendi. Est comm. S. Thom. Kon. disp. 15. dub. 2. n. 9. Laym. l. 3. t. I. c. 11.

Unde resolvitur.

1. Rogatus de fide in odium religionis, sive publica auctoritate, sive privata, nullo modo potest utendo restrictione mentali, aut verbis ambiguis, ita respondere, ut præsentibus videatur fidem negasse, multo minus dicere, se esse hæreticum, vel Calvinistam, vel non Catholicum. Azor. Fill. c. 3. n. 97.

ANIMAD. I. 2. *Qui rogatus seu privata, seu publica auctoritate vel tacet, vel respondet obscure, vel ait se nolle respondere, se jure non rogari, non teneri se, nec velle aliis dicere, quid ipse credat, aut simili modo tergiversatur, non videtur negare fidem, sed nolle prodere.* Unde, si sic potest molesta inquisitione liberari, licet; ut habet Kon. l. c. *Generatim enim verum non est, quod interrogatus auctoritate publica teneatur positive fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negasse.* Kon. d. 15. dub. 2. Nav. Azor. Sanch. Bec. c. 9. q. 4.

3. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit: quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cum ejus opera oves indigent: uti contra, si eis consultius est, ut ad tempus se subducatur, & in bonum earum reservert, tenetur fugere. Reg. l. 17. n. 26. Bec. c. 9. Fill. n. 75. &c.

4. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v. g. si aliis rogatis, an fidem negare vellet, iisque respondentibus, quod non, tu taceres. ibid. Vid. Bon. l. c. Laym. l. 2. t. I. c. 11. Tol. l. 4.

ANIMAD. II. 5. *Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cum nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus.* Excipe, nisi ex sint circumstantiæ, ut hoc ipso, quod se non prodant, videantur fidem negasse, ut v. g. si quidam antea noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. Sanch. n. 19. Bec. Reg. Fill. n. 88. &c.

ANIMAD. III. 6. *Cum non rogaris de fide, non solum licet, sed saepe melius est ad Dei honorem, & utilitatem proximi tegere fidem, quam fateri: ut si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. g. turbatio, necesse, exacerbatio*

Tyranni, periculum defectionis, si torquereris. *Unde temerarium plerumque est offerre se ultro.* S. Thom. Sanch. Laym. c. 11. n. 2.

7. *Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est, & saepe magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam servare, ac fidem tegere modis licitis.* ANIMAD. IV.

8. Talis modus non est uti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium usum non haberent, quam quod essent signa professiva falsæ religionis, seu cultus; uti essent vestes, quarum usus est in sacrificiis; item incensio thuris, aut genuflexio coram idolo; item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. Sanch. l. 2. c. 4. Fill. n. 9. & a. comm.

9. *Licitus autem modus est, quando subest causa (v. g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hostes) uti vestibus, & signis infidelium, quæ aliquem alium usum habent, quam profitemur religionis, quales sunt vestes talis nationis (non religionis) quibus uterentur, etsi converterentur, ut sunt vestes, & signa nationis Turcica. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum religionis, dummodo non habeant peculiare signum profitendi erroris, sed sint tantum indicium nitidioris cultus, ut saga Prædicantium in Germania; vel eminentioris vita inter suos, ut toga Bonziorum in Japonia. Idem dicendum est de signis, quibus Judei utuntur: v. gr. flavo annulo in pallio, Francosurti, &c. quia hæc sunt signa mere politica, & distinctiva unius generis hominum ab alio, & non proprie professiva fidei. Quæ sententia probabilis est. Vid. Sanchez 2. mor. c. 4. Bec. 2. 2. c. 9. q. 5. d. 6. Laym. lib. 2. t. 1. cap. 11. Covar. contra Cajet. Nav. Tol.* ANIMAD. V.

10. *Licitus item modus est, cum Catholicus transiit per loca hæretica: & periculum grave ei imminet, vite v. gr. vel bonorum (non tamen, si derisio tantum, vel vexatio, ut habet Bec. c. 9.) ad dissimulandam fidem, vesci carnibus die prohibito, quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub tali periculo. Nec hoc est fidem negare, cum esus carniū non sit institutus ad professionem religionis; & Catholici etiam mali, & gulosi id faciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum professivum, ut si v. g. in odium fidei convivæ statuerent, ut qui est hostis fidei pontificiæ, comedat carnes; peccaret contra fidem, qui ederet sine protestatione: secus, si protestaretur. Sanch. Azor. Bec. & c. comm. l. c.* ANIMAD. VI.

11. *In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiva fidei, vel communionis cum hæreticorum sacris. Fill. Azor. Sanch. ll. cc. Unde seclusis aliis, v. gr. scandalo, periculo, prohibitione, & si ex justa causa fiant, licent. Imo parrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum, seclusis aliis, quia non est aliud, quam obligare se ad eum olim erudiendum in Fide catholica.* ANIMAD. VII.

12. *Infidelium, & hæreticorum sacris non licet ita interesse, ut eis communicare censearis; alioquin licet, v. g. ut quis spectet tanquam comædiam: aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Syri: de quo vide Bec. Fill. Sanch. l. c. Laym. l. 2. t. I. c. 11.* ANIMAD. VIII.

13. Si Princeps hæreticus mandet sub gravissima poena omnibus subditis, adire conciones hæreticorum, etiam si verbis dicat, se hac re aliud nihil exigere, quam obedientiam civilem, nec velle cogere, ut a fide discedant, cum tamen re ipsa contrarium velle videatur (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta est Catholicos paulatim pervertere, & insuper conciliare auctoritatem hæresi, ad vilipensionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita bis rescriptit Anglis Pius V. apud Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azor. ll. cc.

14. *Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimonium coram ministro hæretico, peccant contra fidem; etiam si contraxerint ante, vel contracturi sint postea coram Sacerdote catholico. Kon. d. 15. a. 3. Pal. t. 4. d. 1. p. 12. q. 12. 13. 14. testaturque contrahens ceremonia illa se illum agnoscere veræ fidei ministrum, quæ sunt intrinsece mala. Mald. 2. 2. q. 2. a. 3. quia auctoritas Ministri, & consequenter doctrina ejus au-*

angetur, concurraturque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet. Licite tamen contrahunt coram Magistratu civili, vel potius testantur se contraxisse; modo prius, vel posterius ritu catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, ut conjuges habeantur, & proles non censeantur illegitimæ.

ANIMADVERSIO I.

LA-Croix p. 169. n. 55. 56. in hunc Bnf. c. 2. ait: „Anno 1679. Innoc. XI. damnavit hanc prop. 18. „*Si a potestate publica quis interrogatur, fidem ingenuè confiteri ut Deo, & fidei gloriosum consulo; tacere ut peccaminosum, per se non damno.* Pro cujus explanatione, ne quis occasionem errandi habeat ex doctrina Busemb. ad n. 2. notanda sunt aliqua ex Carden. d. 12. „§. 1. Sensus propositionis ab Innoc. damnatæ est hic: „quando quis a publica potestate interrogatur de sua fide, per se loquendo non peccat, si sileat: hic sensus est falsus, & damnatus: e contra verissimus est iste sensus contradictorie oppositus; quando quis a publica potestate interrogatur de sua fide, per se loquendo peccat, si sileat, quamvis per accidens possit non esse peccatum. „Ratio autem primæ partis est, quia quando quis interrogatur a potestate publica, cum illam non audeat eludere, dicendo v. gr. Quid ad te? Cur me interrogas? Si sileat, illud silentium non tam erit contemptus personæ interrogantis, quam fidei, unde silens in illis circumstantiis, per se, & regulariter dat signum vel negatæ fidei, vel erubescens ob fidem, vel timoris pœnæ, ob quem nolit in circumstantiis ita fidei præjudicantibus confiteri Christum, aut saltem communiter dat grave scandalum: ideoque per se est illicitum tale silentium. Id exprimit S. Thom. 2. 2. q. 3. a. 2. his verbis: *Confiteri fidem non semper, nec in quolibet loco est de necessitate salutis, sed in aliquo loco, & tempore, quando scilicet per omissionem hujus confessionis subtraheretur honor debitus Deo, & etiam utilitas proximis impendenda, puta si aliquis interrogatus de fide taceret.* „Ex hoc crederetur vel quod non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem averterentur a fide. Addit: *Ad 1. dicendum, quod finis fidei, sicut & aliarum virtutum, referri debet ad finem caritatis, qui est amor Dei, & proximi; & ideo quando honor Dei, vel utilitas proximi hoc exposcit, non debet esse contentus homo, ut per fidem suam ipsi veritati divinæ conjungatur, sed debet fidem exterius profiteri.* Ratio 2. partis est, quia posset per accidens, & in casu rariore non esse illicitum silere, si nempe nullum ejusmodi inconveniens sequeretur ex illo silentio; imo possunt dari multi casus, in quibus silere sit confiteri fidem; v. g. si interrogatus de fide in Christum sileat, & reverenter crucifixum osculetur, aut suum collum exporrigat gladio; item si duo interrogentur, an sint catholici, & unus respondeat, Sumus, alter vero sileat, vultu uti ante composito: item si interrogatus taceat, & rideat ad verba, minaque Tyranni tale illorum silentium est virtualis confessio fidei. Unde non est damnatum, quod in ejusmodi casibus licitum sit silere.

Hætenus La-Croix, in cujus doctrina magna ex parte laudanda illud primum difficultate non caret, utrum qui a publica potestate de fide interrogatus, interrogationem eludere audeat, dicendo e. g. Quid ad te? Cur me interrogas? aut quid simile, a culpa liber sit, ut ponere videtur La-Croix.

Nam hic merito quaeritur, cur qui interrogationem tergiversando eludere audeat, fidem palam fateri non audeat? Aut interrogatus suam fidem vult profiteri, aut dissimulare. Si dissimulare vult, perinde est, ac si taceat; ideoque a culpa juxta prop. 18. ab Innoc. XI. proscriptam immunis esse non potest. Si eam profiteri vult, cur interrogationem tergiversando eludit? Cum publica potestas interrogat, perinde est, ac si totus populus, cujus vice Princeps fungitur, interroget. Nonne qui a toto populo de sua fide publice interrogatus, tergiversatur, interrogationem eludit, perinde se habet, ac si fidem occultet, seu taceat? Hic ne debitum Deo honorem, proximo debitam utilitatem impendit? Hic ne ad eos pertinet, de quibus Christus Matth. 10. v. 32. inquit: *Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in Celis est?* Nonne in hunc illud Lucæ 9. v. 26. cadit: *Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum?*

Alteræ quoque assertionis pars, sua difficultate non

vacat. „Si enim quando quis a publica potestate interrogatus de sua fide, per se loquendo peccat, si sileat, „ut La-Croix vero loquitur, non intelligo, quomodo per accideas, ut idem La-Croix ait, possit non esse peccatum.

Illud quidem intelligo, quod ex se bonum, & honestum est, per accidens, hoc est ex circumstantiis præsertim finis fieri posse malum; at quod ex se malum est, fieri posse per accidens, seu ex circumstantiis bonum, aut non malum, hoc ego non intelligo. Quod ex se malum est, posse per accidens, seu ex circumstantiis fieri non malum, doctrina est, ut ego puto, nova, nec a sacris Scripturis, nec a Patribus, nec ab ipsiis ethnicis Philosophis tradita, nec eorum doctrinis consentanea: ergo falsa, & rejicienda. Si adversarii falsum ostendant antecedens meæ ratiocinationis, manus dare paratissimus sum.

ANIMADVERSIO II.

Hic distinctione opus est. Nam si catholicus Princeps hujusmodi legem ferat, illi obediendum est; si autem infidelis in odium fidei, lex obligandi vim non habet. Ratio prioris partis est, quia lex iusta ponitur, ideoque obligat juxta illud Rom. 13. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Ratio posterioris partis est, quia lex, cum Religioni non congruat, sed ipsi contraria sit, est injusta. Ergo non obligat. In hac ergo specie ex vi legis nihil præstandum est, sed faciendum, quod Dei honor, & proximi necessitas ex caritatis lege postulat.

At, inquit Bnf. nemo tenetur verum dicere, nisi specialiter rogatus: Resp. quid inde? ergo ne generali legi jussu præcipienti, ut Fideles se prodant gestato signo, vel se sistendo, vel aliter, obedire non tenentur? Quænam est hujusmodi consecutio? An legum, quæ, cum iustæ sunt, semper obligant, vis, ea cavillatione eludenda est, quia leges sint generales interrogationes?

Ipsæ La-Croix p. 170. n. 58. Busembaum solum tuetur, si descripta ab eo lex in odium fidei lata fuerit.

ANIMADVERSIO III.

S. Thom. 2. 2. q. 124. ar. 3. ad 1. ait: *Est enim aliquis casus, in quo martyrium perferre non est de necessitate salutis, puta cum ex zelo fidei, & caritate fraterna multoties leguntur sancti martyres sponte se obtulisse martyrio.* Concilia, si potes, D. Thomam cum Busembao, qui illum pro se citat. Non temeritas, sed ingens animi fortitudo, ac in Deo fiducia est, ut Catholicus Tyrannus ultro se offerat. Nihil est, quod Dei Ecclesiam magis roboret, & amplifcet, quam Martyrum sanguis. Injuriam S. Martyribus irrogat, qui ait, plerumque temerarium esse, ultro se offerre Tyrannis. Qui ita loquitur, animum minuit sanctis vivis Martyrium vehementer optantibus, nec oculos ad omnipotentis Dei gratiam erigit.

ANIMADVERSIO IV.

Hæc quaestio ad libellaticos tertii Christi sæculi pertinet. Libellatici ii Christiani dicti sunt, qui furente in Christi fidem persecutione pecuniam ethnicis Magistratibus dabant, ut acceptis ab iisdem libellis, a Satellitum furore tuti essent, ne thus idolis adolere cogerentur. Ex his aliis libellos impetrabant testantes, eos edictis paruisse, & idolis sacrificasse, ideoque fidei causa non esse vexandos; & hos gravissime peccasse, exploratum est. Alii vero libellos absque prædicta impia attestatione obtinebant, militibus imperantes, ne fidei causa eos vexarent. Hos ab omni culpa immunes facit Concina Theol. t. 1. p. 166. n. 30. cujus sententiæ favere videtur S. Petrus Alexandrinus cit. a Natali hist. Ecclesiast. t. 3. p. 690. inquit: *lis enim, qui pecuniam dederunt, ut ab omni improbitatis molestia omni ex parte remoti essent, crimen intendi non potest. Damnum enim, & jacturam pecuniarum sustinuerunt, ne ipsi animæ detrimento afficerentur, vel ipsam etiam perderent.* At Tertullianus cap. 12. & 13. de fuga in persecutione ait: *Cum das pecuniam, ut libellos impetres, utique ne tradaris satellitibus, qui te ad idola rapiant, voluisti. Non traditus autem traduci, hoc est publicari Christianus, habebas? Ergo dum nolendo tradi, non vis traduci, nolendo, negasti, quod te esse traduci noluisse; hoc est negasti, te esse Christianum, quia Christianum te publicari noluisse. Imo, inquit Tertullianus, dum nolo traduci quod sum, confessus sum id esse, quod nolo traduci. Apud unum, respondet Tertull. si forte confessus es, ergo & apud plures, nolendo confiteri, negasti. Ex his liquet, Tertullianum non loqui de primis libellaticis, qui fidem impie negabant, sed de posterioribus, qui si fidem apud Magistratum forte confiterentur, apud populum tamen eam profiteri recusabant. D.*

Cy-

Cyprianus ep. 52. ad Antonianum ait: *Cum occasio libelli fuisset oblata, ad magistratum vel veni, vel alio cuncte mandavi, Christianum me esse, sacrificare mihi non licere, ad aras diaboli me venire non posse, dare me ob hoc pecuniam, ne quod non licet, faciam. Nunc tamen etiam ipse, qui libello maculatus est, postquam nobis admonentibus, didicit, nec hoc facere debuisse.... flet auditis nobis, & lamentatur &c.* Ex his palam est, D. Cyprianum libellaticos secundi generis reos criminis habuisse: quia scilicet ipsa redemptio, tacita fidei abnegatio esset. Cum enim Imperatorum edicta juberent, ut Christi Confessores ad idola traherentur, qui non trahebantur, idololatri cultores vulgo habebantur. Hoc innunt illa Tertulliani verba, *Apud unum si forte confessus es, ergo & apud plures, nolendo confiteri, negasti.* Hac ergo de causa hi quoque libellatici criminoli erant, vel etiam ea ratione, quod publicæ fidei confessionis recusatio infidelium conversionem impediret, & fidelibus scandalum pareret.

S. autem Petrus Alexandrinus de iis libellaticis loquitur, qui Christi fidem palam profitebantur, ideoque innoxii erant. Sed hac de re vide, si lubet, Nat. Alexandrum loco citato.

Itaque sine limitatione dici non potest, *redimere pecuniam, ne de tua fide fiat inquisito, licitum esse.* Id licitum est, si fidei occultatio nec pro tacita fidei abnegatione habeatur, nec scandalum infirmis præbeat, nec infidelium conversionem impediatur. Secus id non licet.

ANIMADVERSIO V.

Cur hæc licent? Quia, inquit Bnf. *hæc sunt signa mere politica, & distinctiva unius generis hominum ab alio, & non proprie professiva fidei.* Quid sibi volunt ea verba, *signa mere politica?* Sunt quidem hæc signa, regiminis politici lego, aut consuetudine inducunt; at sunt signa infidelium propria, imo sunt propria determinatæ eorum sectæ, puta turcicæ, hebraicæ &c. distinguunt unum genus hominum ab alio, at illud distinguunt quoad religionem, seu fidem, quam profitentur; estque aperte fallum, huiusmodi signa non esse proprie professiva fidei. Quid sibi vult annulus flavus in pallio Francosurti, aut rubeus pileus Venetiis? Qui hoc signum utitur, verbo nihil dicit, factum ait: Ego sum hebræus; qui albam tiam gestat, factum ipso profitetur, se esse ex numero Turcarum, seu se esse mahometicæ religionis cultorem. Hæc sunt evidentia. Licet ne Catholico, factum ipso profiteri, se esse hebræum, aut Mahometi cultorem? Etiam si de vita ageretur, hoc ne Catholico permittitur? Id nunquam, & nusquam, nullaque de causa licere potest. In eos, qui id faciunt, illud aperte cadit: *Qui negaveris me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in celis est.* Matth. 18. v. 33. Christum enim aperte negat, qui factum ipso hebræum se, aut turcam profitetur. Falsum porro, & cavillatorium est, quod ait Busembaum, turcas, & hebræos ad fidem convertos dictis vestibus, & signis, uti; imo necesse est, ut ad fidem conversi, huiusmodi signa abiciant, ut se catholicos profiteantur. Quod si omnes turcæ (quod utinam accideret) ad fidem converterentur, uti quidem possent suis albis tiaribus; quia tunc illæ tiaræ signa essent nationis tantum, non religionis; & in præsentis rerum conditione illæ tiaræ sunt signa manifesta impiæ superstitionis; ideoque nemini permittenda. Multo vero minus licet uti vestibus propriis ipsorum religiosorum falsæ religionis; quia hæc sunt signa majoris cultus ejusdem impiæ superstitionis. Hanc sententiam, quæ mihi certa est, confirmat Concina Theol. t. 1. p. 158. q. 8. auctoritate D. Antonini, Cajet. Navarri, Tolerti, Arriagæ, Becani, Leandri, Natalia Alex. & rationibus, quibus moniti sophistice cavillationes opponi possunt.

ANIMADVERSIO VI.

Præceptum quidem Ecclesiæ non obligat, cum grave periculum v. gr. vitæ imminet. Sed hæresim profiteri seu verbo, seu, quod idem est, factum nunquam ne mortis quidem vitandæ causa licet. Hoc extra controversiam apud catholicos esse debet ex cit. orac. Matth. 10. Queritur nunc, utrum comestio carniū die vetito v. gr. veneris in locis hæreticorum sit hæresis professio, seu, quod idem est, tessera hæretici hominis. Si tale signum non sit, nullum ex piscium, ovorum, lactanciniorum comestione periculum imminere potest: ergo catholicus his permixtis cibis vesci debet. Quod si carniū comestio ex hominum more, & instituto pro hæretici hominis signo habeatur, iis vesci ne mortis quidem vitandæ causa licet.

ANIMADVERSIO VII.

Ap. ad Tim. 3. ait: *Hæreticum hominem post primam, & secundam correptionem devota, sciens, quia subversus est, qui huiusmodi est.* Hinc S. Antonius Abbas, ut in ejus vita die 17. Jan. Brev. Rom. hæreticorum, & schismaticorum hominum, maxime Arianorum, congressu, & colloquio sic abhorrebat, ut ne prope quidem ad eos accedendum diceret. Quid S. Vir, quid Ap. Paulus de iis diceret, qui hæreticorum non solum colloquio, sed familiaritate utuntur, hæreticas eorum conciones audiant, funera prosequantur, filios in baptismo suscipiunt? An Ap. & S. Antonii dictum, merum consilium est? Illud Ap. Devota magis præceptum, quam consilium sonare videtur; ille horror tam magnus S. Viri in hæreticos aliquid amplius, quam merum consilium, inenere videtur.

Summi Pontifices, hæreticorum libros de Religione agentes sub excommunicatione ipsi reservata legendos prohibent: quia scilicet eorum lectio periculi plena est; ideoque generatim loquendo, hoc est exceptis doctis viris in catholica fide firmis, jure naturæ prohibita: at hæreticæ conciones, quæ non solum acutis cavillationibus, sed voce, gestu, animorumque motu impias doctrinas in auditorum animis imprimere conantur, multo magis sunt periculose: ergo generatim loquendo ipso naturæ jure sunt prohibita. Itaque non est cum Busembeo dicendum, eas secluso periculo, scandalum &c. licere ex justa causa audire; sed quia periculum universæ loquendo earum auditionem comitatur, earum auditio universæ loquendo vetita esse merito dicitur.

Quoad eos, qui hæretici funus prosequuntur, hi ex communi hominum sensu honorem, & benevolentiam specimen hæretico vita functo, hoc est implacabili Dei hosti, exhibent. Quæro nunc, utrum implacabili Dei hosti honorem, & benevolentiam signum exhibere liceat. Mihi sane id licere non videtur. Si enim id liceat, dæmonem quoque honorare, & amoris signis prosequi licebit. Nihil enim quoad hoc discriminis est inter dæmonem, & damnatum hominem.

At, inquit, hæc signa hæreticis vita functis exhibentur propter causas civiles, ut nobilitatis, bellicæ virtutis, affinitatis &c.

Resp. Si propter has causas honorare licet hæreticos jam mortuos, & damnatos, cur propter similes causas puta excellentis naturæ, intellectus perspicacissimi &c. honorare non licet dæmones? Hæretici viventes juxta Ap. vitandi quidem sunt propter periculum, amari tamen debent, quia beatitudinis capaces sunt, & propter civiles causas honorari etiam possunt. At vero cum vita functi sunt, sunt incapaces beatitudinis, sunt implacabiles Dei hostes, ideoque nullis amoris, aut honoris signis prosequendi sunt. Quod si secus facimus, a Dei voluntate, qui eos æterna ignominia, & odio prosequitur, discordamus, ab eaque discordantes peccamus. Huc spectat doctrina D. Thom. 2. 2. q. 25. art. 11.

Non licere suscipere in baptismo hæreticorum pueros, docent Sanch. Azor. Nav. Ledesma. Hart. fatente La-Croixio p. 170. n. 75. at ipse contrariam Laym. & Bnf. opinionem probat, sed, ut ego sentio, parperam. Certum enim est, impiæ baptismi administrationi, & profanationi cooperari non licere; quia teste Ap. *digni sunt morte non solum qui hæc faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* At susceptores, dum hæreticorum pueros impiæ ministro baptizandos offerunt, ejus impiæ baptismi administrationi cooperantur; ergo peccant. Præterea cum Ap. ad Tim. supracit. hæreticorum consortia vitandum præcipiat propter periculum perversionis, hi susceptores non solum illud non vitant, sed affinitatem, & familiaritatem cum iis ineunt, unde periculum multorum criminum, fideique amittendæ evidentius, & majus est. Itaque ait Ap. 2. ad Cor. 6. *Nolite jugum ducere cum infidelibus.*

At inquit Bnf. *Patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum, seclusis aliis, quia non est aliud quam obligare se ad eum olim erudiendum in fide catholica.*

Resp. Bnf. ait, *seclusis aliis;* at cooperatio impiæ baptismi administrationi a susceptoris officio secludi non potest, nec periculum a familiaritate cum hæretica familia ex Ap. doctrina. Ergo, ut ait idem Ap. 2. ad Cor. 6. *quæ pars fidelium cum infidelibus?* &c. Propter quod exire de medio eorum, & separari, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis. Legatur cap. 6. Ap. cit. a v. 14. usque ad finem, unde intelligitur, Bnf. & La-Croixii doctrinam in lubrico versari, & sacris oculis adversari.

ANIMADVERSIO VIII.

P. quoque Concina Theol. t. 1. p. 162. n. 21. concedit, Catholicis licere infidelium templa ingredi, dum impiæ superstitionis officia in iis peraguntur, si quatuor con-

conditiones adfuit. Prima est, ne in ritibus, & caeremoniis superstitionis ullo modo communicent: altera, ne subversionis periculum adit: tertia, ne ingressus Catholicis offendiculo sit: quarta demum, ne sit frequens; quia frequentia indicium est professionis falsæ religionis, & a defectionis periculo vix immunis esse potest: quam sententiam communem esse, ait. Sed sanius consilium est, Apostoli Pauli doctrinæ mox recitatæ ad amissum adherere.

CAPUT IV.

De Infidelitate, & vitiis Fidei oppositis.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex sit infidelitas?

Resp. I. Infidelitas generatim est triplex. Primo dicitur negativa, eorum scilicet, qui nihil unquam de fide audierunt. Quæ non tam est peccatum, quam poena peccati: quia, si fecissent quod in ipsis erat, Deus fidem eis non abscondisset. Secunda dicitur contraria, eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter, ut hæretici. Tertia dicitur privativa, quod privative opponatur fidei, & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. Th. Sanch. Vasq. Laym. c. 10.

Resp. 2. Infidelitas contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex, scilicet Paganismus, qui fidei nondum susceptæ, Judaismus, qui fidei susceptæ in typo, & Hæresis, quæ fidei susceptæ veritati repugnat. Apostasia a fide revocatur ad Hæresim, a qua tantum differt, quod Hæresis sit error fidei ex parte tantum contrarius, Apostasia vero ex toto. S. Th. Laym. l. c.

DUBIUM II.

De Judaismo.

Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis?

Resp. 1. His casibus, qui colliguntur ex c. Nul-
lus, c. Omnes, c. Judæi. 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conviviis interesse. 3. Nec uti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere, emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec servitute subijci. 9. Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci. Quibus addit Azor. prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas, cum eis ludere, saltare &c. Ratio horum est, tum ut conservetur dignitas christianæ religionis, tum ut caveatur familiaritas cum Judæis, & periculum per-
versionis. V. Laym. l. 2. t. 1. c. 12. & 17. Sanch. l. 2. c. 3. Fill. t. 22. c. 5. n. 128.

Resp. 2. In decem dictis casibus communicare cum Judæis ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis; Laicus vero excommunicationis (c. Constituit 17. q. 2.) quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi ex genere suo: quia probabile est, vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, aliquamve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) sæpe excusari a mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter. V. Auct. supra cit. & Bonac. l. c. item Laym. l. 4. t. 1. cap. 17.

DUBIUM III.

Quid sit Hæresis?

Resp. Hæresis est error intellectus liber, & pertinax contra fidem, in eo qui fidem suscepit. Ita

commun. Suar. Becan. c. 14. q. 2. Unde patet, ad Hæresim, ut & Apostasiam, duo requiri. 1. Judicium erroneum, quod est ejus quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porro pertinaciter errare non est hic acriter, & mordicus suum errorem tenere, aut tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum: sive quando scit contrarium teneri a reliqua universali Christi in terris Ecclesia, cui suum judicium præferat: sive id fiat ex vanæ gloria, sive libidine contradicendi, aliave causa. Ita Sanch. Vasq. Laym. l. 2. t. 1. c. 13. & alii commun. Ratio est, quia tunc putat, judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia; quam cum Konink facilius sic explicant alii, eam tunc esse, cum, etsi objectum fidei credibiliter proponatur, ita ut prudenter de eo non possit dubitare, contrarium tamen judicet, a quo nolit avelli ullo casu, vel saltem nisi evidenter convictus. Vide Con. d. 18.

Unde resolves.

1. Non est hæreticus, qui exterius tantum fidem negat, aut adorat idolum. Ratio est, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientie censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundum externa procedatur. Fill. a 22. c. 6. q. 4.

2. Est hæreticus, qui affirmative de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, judicat esse dubium. Dixi affirmative: quia negative tantum dubius, hoc est suspensens judicium, per se, & simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium; ergo nec erroneum: modo tamen non ideo suspendat, quod virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti. Sa, Azor. l. 8. c. 9. qu. 5. Tol. contra Sanch. & Mald.

3. Nemo est hæreticus, quamdiu est paratus judicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit contrarium tenere veram Christi Ecclesiam: esto ex ignorantia etiam culpabili, & crassa sententiam suam mordicus tueatur. Laym. l. c. n. 2.

4. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, ut a suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei, dummodo pertinaciam actualem numquam habuerit. Ibid. & Kon. loc. cit.

5. Rustici, alique homines simplices in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolvi a suis Parochis. Ratio est, quia non sunt hæretici formales: habentque fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. Laym. l. c.

6. Cum hæresis, & quævis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui ejus periculo se exponunt, sive conversando, sive conciones audiendo, sive libros legendo: quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt jure naturæ: si vero periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est jure positivo Ecclesiæ, uti etiam formalis disputatio Laici de fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, ubi Catholici hæretici sunt permixti, abrogavit consuetudo. Azor. Fill. Bec. Sanch. Bon. d. 3. q. 2. p. 5.

7. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania, & Italia mortale, probabile tamen est, ob gravium Doctorum auctoritatem (Sanch. de matr. t. 2. l. 7. d. 71. n. 5. Azor. t. 1. l. 8. d. 3. c. 3. Reg. t. 2. l. 32. n. 169. Basilii Pontii de matr. c. 6. V. C. de Lugo de Sacram. in gen. disp. 8. sect. 14. n. 120.) in Germania licere, ex gravi causa, salvo tamen jure naturali, & semoto periculo tum contrahentis, tum prolis; unde de iis initio constitui debet, ut catholice educentur. V. Bec. l. 5. c. 19. Dian. p. 3. t. 4. R. 269.

8. Eum, qui lapsus est in hæresim, non tenet in confessione explicare, qualis illa sit, eo quod omnes ejusdem speciei sint, docent Reg. Dian. t. 1. tr. de circumst. R. 46. citans alios, & Escob. Ex. 2. c. 9. Alii tamen contrarium tenent, quos sequitur C. de Lugo de pen. d. 16. n. 288. & n. 291.

ANI-

ANIMADVERSI O I.

Sermo hic est non de eo, qui ex incertitia negative dubitat, seu iudicium suspendit, sed de eo, qui pertinaciter dubitat, hoc est sciens, talem articulum ad fidem pertinere. Hunc negativum dubitorem, qui scilicet hæreat suspensus, & nec assentiat, nec dissentiat, non esse vere, & proprie hæreticum, cum Busembao affirmat quoque Concina Theol. t. 1. p. 192. num. 10. & Canus de locis p. 378. lib. 12. c. 8. Ego putem, doctissimos hosce Theologos dialecticæ subtilitati, quam Busembaum attingit, hac in re nimis detulisse. Ita enim ratiocinantur. Hæresis fidei contraria est: dubitatio etiam pertinax de fidei articulo, non est fidei contraria: oppositio enim contraria ab oppositione privativa diversa, ex utraque oppositorum parte formam & speciem habet; dubitatio autem negativa nec formam, nec speciem habet: ergo dubitatio negativa etiam pertinax, fidei contraria non est, ideoque non est hæresis.

Resp. Hæresim recte definiri puto ejus, qui fidem professus fuerit, pertinacem errorem, illi veritati manifeste contrarium, quæ catholica certo sit, ut habet Canus de locis lib. 12. in fine cap. 7. At cum hic moralia, non metaphysica tractemus, illud contrarium, & errorem non subtili Dialecticorum, sed communi hominum latine loquentium sensu accipiendum mihi videtur. Porro dubitatio negativa pertinax de fidei articulo, hoc sensu error est fidei contrarius. Est error; nec enim solum erramus, cum affirmando, aut negando falsum enuntiamus, sed etiam cum de rebus certissimis dubitamus. Hujusmodi dubitatio, mentis vitium certe est, quod alio nomine, nisi erroris appellare non possumus. Hinc D. August. in Enchyr. cap. 17. & 19. ait: *Errare est verum putare quod falsum est, falsumque quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertum vero pro certo.* Respondet Canus, eum, qui certum pro incerto habet, tunc demum errare, si aut affirmet esse incertum, aut neget esse incertum. Verum quoad mores perinde est, si animo fluctues, & suspensus hæreas, nihil affirmando, nihilque negando. Quamquam ipsa animi suspensio, & fluctuatio in re certa, quæ assensum postulat, vere error est animi non assentientis; nisi forte Acatalepticos nihil unquam vel de rebus certissimis affirmantes, aut negantes ab errore vindices; quos ego non solum errasse, sed insanisse contendo. Neque vero, ut vult Canus, similis ratio est animi in re certa ancipitis, & suspensi, ac ejus, qui scopum non attingit, quia sagittam non jecit. Hic enim nihil agit: at suspensio animi, aliquid est, ejusdem animi affectio est, imperfecta quidem, at vera, & positiva affectio, non pura privatio. Hæc porro affectio erronea in certo fidei articulo, eidem fidei aperte contraria est. Fides enim ex Ap. ad Heb. 11. est *sperandum substantia rerum, argumentum*, hoc est firma persuasio, non apparentium, hoc est veritatum, quæ luminis rationis non apparent. At dubitatio non est firma persuasio: ergo non est fides, sed fidei adversa, seu contraria. Hinc idem Ap. 2. ad Cor. 10. *Et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium fidei.* Qui pertinaciter animo fluctuat in fidei articulo, certe non redigit in captivitatem intellectum suum in obsequium fidei: ergo fidei inimicus est; ergo hæreticus; nisi fidei, quam quis professus est, inimicum, hæreticum esse nolis. Hæreticus est, inquit Canus, imperfecte, & inchoate, non consummate, & absolute. At quæso, quænam minor culpa est, ejus ne, qui fidei articulum incertum esse ait, an illius, qui id quidem non affirmat, at animo hæret, & pendulus est? Ego utrumque æque reum facio, æque fidei adversarium facio. Primus absolute, & consummate fatente Cano hæreticus est: ergo etiam alter. Videlicet illa animi agentis, fidei articulum esse incertum, & illa in eodem fluctuantis affectio metaphysice alia, & alia est, quoad mores prorsus eadem. Hinc in Symbolo S. Athanasii: *Hæc est fides catholica; quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit;* & D. Th. 2. 2. qu. 10. art. 7. ait: *Si enim disputat tamquam de fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, (negative dubitans veritatem fidei pro certo non supponit) sed argumentis experiri intendens, procul dubio peccat, tamquam dubius in fide, & infidelis:* & Stephanus Papa t. 7. de hæreticis Dec. lib. 5. ait: *Dubius in fide, infidelis est.* Merito igitur, ait Canus c. 8. cit. qui licet subtili ratiocinandi modo ab aliis diffideat, conclusionem tamen cum iis demum consentit, ecclesiastici Judices, & Theologorum, & Jurisperitorum auctoritate confirmati, eos omnes hæreses nomine condemnant, qui de dogmate catholico pertinaciter dubitant.

At, inquit Busemb. negative dubitans, seu suspendens

iudicium sine ulla affirmatione, aut negatione non est hæreticus: quia non habet iudicium; ergo nec erroneum; modo tamen non ideo suspendas, quod virtualiter iudices, non liquere de certitudine objecti.

Resp. Ex mox dictis, hoc est ex D. Augustino, ex oraculis D. Pauli, ex S. Thoma, Stephano Papa, Symbolo catholico S. Athanasii liquidum est, non requiri iudicium, ut quis sit hæreticus, sed satis esse animi fluctuationem pertinacem de articulo fidei; quæ certe fallacissima, & erronea est. Porro quicumque iudicium suspendit, virtualiter iudicat non liquere de certitudine objecti; quia ipsa iudicii suspensio, si terminos intelligimus, est virtuale iudicium de objecti incertitudine. Itaque Confessarii, hujusmodi fluctuantes dubitatores pertinaces de aliquo articulo fidei pro hæreticis habere sine ulla dubitatione debent; nec eos, si suam dubitationem exterius prodiderint, absolvere possunt, nisi facultatem absolvendi hæreticos habeant.

ANIMADVERSI O II.

Sine pertinacia neminem esse hæreticum, ex hæresis definitione mox allata, & communi Theologorum calculo comprobata compertum est. At rusticos, aliosque simpliciores Germanos non esse in suis erroribus catholicæ fidei repugnantibus pertinaces, scire velim quæ ratione id affirmetur. Busemb. enim hac de re nihil habet. Pertinacem appello, qui errorem suum catholicæ fidei contrarium novit, & nihilominus illum retinet, ut ipse Busemb. in Resp. h. dub. explicuit. Sed qui videt, inquit Canus lib. 12. de locis c. 8. *suam opinionem adversam esse catholicæ fidei, & adhuc in ea permanens, hic non est paratus ab Ecclesia corrigi, cuius videlicet auctoritatem rejicit, & contemnit: verum igitur crimen hæresis admittit:* & D. August. ab eodem citatus ait: *Constituamus, aliquem id sentire de Christo, quod Pborinus opinatus est, existimantem, ipsam esse catholicam fidem; istum nondum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina catholice fidei, resistere maluerit, & illud quod tenebat, elegerit.* Rustici, alique simpliciores Germani norunt ne, suos errores catholicæ fidei esse repugnantes? Manifestata sibi catholicæ fidei doctrina resistere ne malunt, & quod tenebant, eligunt. Si tales sunt, hæretici formales & Germani sunt. Si eorum aliqui non sunt hujusmodi, eos non esse hæreticos, sponte confiteor cum D. Augustino. Nec enim Theologi est de facto, sed de jure dicere.

La-Croix p. 172. n. 94. hac de re ita loquitur. „Pro-
„babilis videtur, quod etiam in Germania sint hære-
„tici tantum materiales: inveniuntur enim aliqui ita
„simplices, vel præventi doctrina suorum ministrorum,
„ut firmiter existiment, se non debere dubitare de u-
„de sua; simulque ita sincere procedunt cum Deo in
„conscientia sua, ut si scirent, fidem suam esse fal-
„sam, statim admitterent nostram: tales autem non
„sunt hæretici formales, sed materiales tantum: & ta-
„les esse multos testantur Confessarii plurimi in Ger-
„mania, Auctoresque experientissimi, Tann., Terill.,
„Goh., Reinfi. &c.“

Resp. De facto, ut dixi, nulla mihi quæstio est. Sed La-Croixianæ ratiocinationis assumptio, seu minor neganda prorsus est; imo vero quia tales sunt Germani, quales La-Croixius describit in propositione, seu majore, sunt formales hæretici. Si fidei catholicæ articulos repudiarent, ignorantes, eos esse fidei catholicæ articulos, & ex Ecclesiæ catholicæ Romanæ auctoritate corrigi forent parati, non essent formales hæretici. At descripti a La-Croixio, etiam si noverint, catholicæ Romanæ Ecclesiæ auctoritatem sibi repugnare, nihilominus vel ex obfirmatissima animi obstinatione, quam La-Croix magnam simplicitatem perperam appellat, vel impiis suorum ministrorum fallacis decepti, Ecclesiæque catholicæ Romanæ auctoritatem respuunt, & contemnunt; ideoque sunt veri nominis, seu formales hæretici. Hæresis, inquit S. Hieron. (& hab. caus. 24. q. 3. c. 27.) *græce ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam purat esse meliorem:* tales sunt hæretici a La-Croixio descripti: ergo sunt formales hæretici, seu hæresis culpæ rei. Pertinax hæreticorum error in eo est, ut catholicam Romanam Ecclesiam repudient, quia illam errare sibi persuadent, hoc est sibi persuadere pertinaciter volunt. La-Croixius excusat Germanos rusticos, quia existimant sibi de sua fide non esse dubitandum, quam si falsam scirent, statim admitterent nostram. Hæc sane excusatio a culpa liberat Turcas, Hebræos, idololatrias, Atheos, dum putent sibi de sua fide, seu infidelitate non esse dubitandum; imo infidelitatem quancumque de medio tollit; quia nemo eam infidelitatem animo complectitur, quam falsam

sam esse scierit. Sicut enim ad bonum natura proclives, malum ut tale amare non possumus; ita ex eadem naturæ vi ad verum proni, falsum ut tale, hoc est nobis notum, probare nequimus. Putat scilicet La-Croixius peccatum non admitti, nisi ejus malitia advertatur; & quia Germani ab eo descripti suæ hæresis malitiam non advertunt, quia non advertunt, eam esse falsam, idcirco ab hæresis culpa eos liberat. At peccatum non admitti, nisi ejus malitia advertatur, Pelagianus error est. In eo ergo Germani, hæresis culpæ rei sunt, quia, cum suum errorem advertere possint, & debeant, illum tamen vel ex incuria, vel ex pravis animi affectibus non advertant.

ANIMADVERSIO III.

Hæc prohibitio habetur in 6. de hæret. c. *Quicumque* 15. *Inhibemus in hæc verba. Inhibemus quoque ne cuiquam laica persona liceat publice, vel privatim de fide catholica disputare. Qui vero fecerit, excommunicationis laqueo innodetur.* Neque vero laicorum nomine illiteratæ personæ, ut vult Muratorius cum aliis, sed laici, prout a Clericis distinguuntur, intelligi debent, ut offendit Concina contra eundem Theol. t. 1. p. 212. n. 5. & seq. quæ est communior sententia. Hæc de re lege dicta contra P. Zachariam in animadversionibus in ejus prodromum. At hanc legem, inquit Busemb. in Germania, locisque similibus, ubi catholici hæretici sunt permixti, abrogavit consuetudo: at consuetudo, nisi sit rationabilis, legi non derogat ex cap. ult. de consuetud. Cum ergo Busembaum dicat consuetudo sine addito, nec ullam consuetudinis rationem asserat, fateri videtur, consuetudinem, de qua loquitur, ratione destitui, ideoque ineptam esse ad abrogandam legem. Adde, quod lex, de qua hic sermo est, lata fuerit pro iis catholicis, qui cum infidelibus permixti sunt. Nam qui ab iis seorsum vivunt, nullam habent de fide disputandi occasionem: ergo si lex dicatur abrogata in iis regionibus, ubi fideles cum infidelibus permixti vivunt, lex efficitur supervacanea. Tandem ratio pontificiæ legis citatæ est periculum, & dispendium fidei, quod imminet tum infideli, qui ex imperitia disputantis laici magis in suo errore confirmatur, quam ab eo removeatur, tum imperito fidei, qui adversarii cavillationibus facile subverti potest. Hæc porro ratio ubique locorum, & temporum viget propter hominum infirmitatem, ignorantiam, & promitatem ad malum. Si autem, inquit D. Thom. 1. 2. qu. 97. a. 3. ad 2. *maneat ratio eadem, propter quam prima lex utilis erat, non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincit:* addit tamen S. Doct. *nisi forte propter hoc sola inutiles lex videatur, quoniam non est possibile secundum consuetudinem patriæ, quæ erat una de conditionibus legis. Difficile enim est consuetudinem multitudinis removere; quæ fluctuans Angelici doctrina utrum alicubi locum habeat quoad legem, de qua loquimur, prudentum pensatis circumstantiis judicium esto.*

ANIMADVERSIO IV.

Hæc probabilitas, etiamsi solida foret, quia contraria æque, aut magis solida probabilitate impugnatur, necessario quoad praxim deferenda est ex jam dictis de probabilitate. Busembaum opinionem improbant Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 120. reg. 10. Genettus, qui pro se citat D. Antoninum t. 5. p. 179. q. 18. Concina Theol. t. 1. p. 210. n. 8. Qui Apostoli oracula cap. 3. cal. 11. recitata animo docili, & pio considerant, statim intelligunt, matrimonia cum hæreticis nusquam locorum esse permixta. Si enim quæcumque familiaritas cum hæreticis vitanda est, multo magis individua, perpetua, & indissolubilis, quam exigit matrimonium. Ap. 1. ad Cor. 7. ait: *Cui vult, nubat, tantum in Domino:* at in Domino non nubit, qui cum hæretica, hoc est cum diaboli membro copulatur. Ergo cum ea matrimonium inire non licet.

La-Croix p. 172. num. 95. inquit: „Gob., & Veri. recte probant, matrimonia personæ hæreticæ cum catholica regulariter esse illicita tum ob periculum perversionis, tum maxime quia proles facile possunt ad hæresim deflecti; nihilominus Sanch., Azor., Veri., Lefs. putant tunc licere, 1. Si absit periculum perversionis. 2. Si detur libertas educandi proles catholice. 3. Si facile non sit invenire parem, & convenientem inter catholicos. 4. Dummodo hæreticus non sit vitandus. 5. Si sit consuetudo ibi, ita ut absit scandalum. Et horum unum si desit, non licebit. Hæc omnia autem vix concurrent; additque Gob., quod Auctores, qui id dicunt licere, non sciunt, quomodo agatur in Germania. Hic addit La-Croix num. 96. „Quando reliquæ conditiones adsunt, quamvis adsit ali- quod periculum perversionis, si tamen non sit proxi-

„mum, licebit tale matrimonium ex gravi causa, uti tenent Lugo, Ardech. Veri. “

Sed quæso abs te, La-Croixi, habes ne in mente D. Pauli oracula a mte indicata, & recitata? Nam sani Theologi est juxta Scripturam loqui. Meministi ne verborum, quæ ipse scripsisti, hæc omnia autem vix concurrent; additque Gobat, quod Auctores, qui id dicunt licere, non sciunt, quomodo agatur in Germania? Praxis enim, etiam sequiori doctrina deterior esse solet. Cur ergo tuis opiniunculis corruptam praxim foves? Loquor, inquit La-Croix, sub conditione, quando reliquæ conditiones adsunt &c. At cur ponis conditiones, quæ quoad mores vix nunquam concurrent? Dicendum potius erat, matrimonium cum hæretica non licere; quia conditiones, quas Auctores postulant, ut liceat, quoad praxim vix haberi possunt. Sermo hic est non de metaphysicis rebus, sed moralibus, in quibus ponere conditiones vix possibiles, idem est, ac corruptos mores fovere. Absesse ab his matrimoniis periculum perversionis, consulta ratione credibile non est. Muliebres enim artes, & illecebræ nimis magnam vim habent ad viros pervertendos. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, inquit Scriptura; cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverseris. Hinc Deus Ex. 34. v. 16. Israelitis præcepit: *Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis; ne, postquam ipse fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos suos;* quod sane periculum non ut dubium, sed ut certum habendum est, hunc textum ita explicante Scriptura Reg. 3. cap. 11. his verbis: *Certissime enim avertent corda vestra, ut sequamini deos earum.* Ex quibus illud La-Croixii temperamentum, quamvis adsit aliquod periculum perversionis, si tamen non sit proximum, veluti fictitium, & Scripturæ contrarium rejiciendum est. An fingendum est, hæreticas uxores minori vi pollere ad pertrahendos in hæresim catholicos maritos, quam idololatræ ad avertendos a Dei cultu Israelitas? Idem, aut majus periculum est quoad proles subversionem; cui per pactum de prole catholice educanda satis non consulitur. Nec enim fides ei habenda est, quæ Ecclesiæ rebellis, Christo fidem fregit; præsertim cum hæretica mulier tale pactum irritum habitura sit; sicuti reipsa irritum esset pactum de prole in hæresi instruenda. Adde, quod ex hujusmodi matrimonio nec pax, nec recta familiaris administratio rationabiliter sperari possit; sed contra discordia, rerumque omnium perturbatio, quæ sine multis peccatis non accidunt, expectanda sit.

Ipse consensus, & cooperatio in matrimonium ab hæretica muliere impie contrahendum, a gravi culpa excusari non potest. At, inquit La-Croix, id per accidens, est, & gravis causa excusat cooperantem actioni, quam alter posset bene facere. Verum alterius peccato consentire ex Ap. Pauli doctrina nunquam permixtum est; nec particula illa *per accidens*, nec gravis causa peccatum excusat. Sed hæc de re infra. An consuetudo, quæ ex mox dictis corrupta merito dicitur, hujusmodi matrimonia excusare potest? De consuetudine, ne (inquit Nat. loc. cit.) qua Catholici quibusdam in regionibus matrimonia cum hæreticis contrahere non dubitant, S. Cypriani verba usurpamus ep. 1. *Consensus servum jura peccatis, & caput jam licitum esse, quod publicum est.* Ergo sicuti matrimonium contrahere cum hæretica, ut Busemb. dixit, per se illicitum est, habeturque in Hispania, & Italia mortale; ita in aliis quoque regionibus per se illicitum est, & mortale haberi debet. Ubique enim terrarum matrimonia sancte in eunda sunt, nec cum hæreticis sancte iniri possunt: ubique terrarum locum habent illa verba Concilii Quinisexti Constantinop. in Trullo can. 72. a Genetto (t. 5. p. 180. qu. 18.) citata: *Non licet virum orthodoxum cum muliere heretica conjungi, neque vero orthodoxam cum viro heretico copulari:* item illa Conc. Eliberit. can. 16. *Hæreticis, qui errant ab Ecclesia catholica, nec ipsis catholicas dandas puellas, neque Judæis; quod nulla potest esse societas fidelis cum infideli:* item illa Conc. Narbon. anni 1609. c. 22. *Non contrahent Catholici cum hæreticis; nec enim fas est, ad Sacramentum matrimonii, quod gratiam confert, excommunicatum talis gratia incapacem recipere.* Hoc est, Catholicus sua cooperatione, contra ac La-Croix putat, peccat, recipiendo hæreticam ad Sacramentum matrimonii. Sed hujusmodi matrimonia esse damnable, & mortaliter mala, apertissime declarat Bened. XIV. constit. *Matrimonia* 4. Nov. 1741. cujus verba leges lib. 6. tr. 6. c. 3. dub. 2. in fine.

ANIMADVERSIO IV.

Qui hæc docent, non sunt audiendi, sed repudiandi. Quamvis enim omnes fidei articuli in formali objecto univérse conveniant, ut scilicet pro certis habeantur, quia

quia divinitus revelati sunt, & ab Ecclesia propositi; hoc tamen formale objectum unum genere non impedit quominus fidei articuli plures sint, & diversi: ergo etiam hæreses iis contrariæ, sunt diversæ, ut Ariana, Lutherana, Calviniana &c. & uniuscujusque diversæ impietates esse possunt. Quare in confessione necessario explicandum est, qui, & qualis sit hæreticus error, in quem quis lapsus est; ut Confessarius & majorem, aut minorem erroris gravitatem notam habeat, & opportuna pro eorum diversitate remedia adhibeat. Itaque non in utramque partem versatiliter animus flexendus est, sed contrarium tenentes, quos, ut Busemb. ait, sequitur Card. de Lugo, sequendi sunt.

TRACTATUS II.

De præcepto Spei.

ANIMAD. I. **P**er Spem, quæ est secunda virtus theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum, & divina, præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita ut omnia potius parati simus perdere, quam Deum, & divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget.

ANIMAD. II. **R**esp. 1. Probabile est præceptum Spei obligare per se, cum primum homini usum rationis affectu Deum, & beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita ut notabili tempore non differat. Ita Becan. c. 17. qu. 7. n. 2. Turr. & ceteri commun. Et est ratio, quia sine actu Spei nec justificari, nec in justitia divina persistere, nec meritorie operari possumus. Schol.

Resp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat. 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine prævio actu Spei exerceri non possunt. Ita Auct. cit. & Fill. t. 22. c. 8. n. 255. 2. Quando quis ita tentatur, ut periculum sit consensus, nisi animum spe erigat. Vid. Fill. l. c. 2. Laym. l. 2. t. 2. c. 2. Bon. d. 5. q. 3.

Unde sequentes casus resolvuntur.

1. Mortale peccatum est sperare, sive amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam cœlestia: v. g. si quis ita comparatus sit, ut desideret perpetuo degere in hac vita, & Deo relinquere cælum, si sibi relinquat terram.

2. Mortale item est desperare de consequendo Deo, aut salute, & venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis, v. gr. auxiliis gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatæ materiæ non potest esse veniale, cum sit injuriosum misericordiæ Dei. S. Th. q. 20. art. 3. Laym. l. 2. t. 2. c. 2. n. 3.

3. Mortale etiam est præsumere de misericordia Dei, v. g. cum quis sperat id quod est impossibile secundum legem Dei ordinariam; ut si speres remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam si quis statuatur perseverare in peccatis, quando bene valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. S. Thom. quæst. 21. art. 1. Laym. l. c.

Denique mortale est odisse Deum (odio scilicet abominationis, seu aversionis) v. g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. Vide Laym. l. c. Bonac. d. 3. qu. 3.

ANIMADVERSIO I.

Spes oritur quidem ab amore, sicut omnes alii animæ affectus, non tamen amor est, sed affectio ab eo distincta, ut ex philosophia, imo ab experientia in seipso quilibet facile intelligit. Amare quidem, aut etiam concupiscere rusticus principatum potest, illum tamen non sperat, quia consequi humano more loquendo non potest. Spes supra amorem, & desiderium addit, inquit D. Th. 1. 2. q. 25. art. 1. *quemdam conatum, & quandam elevationem animi ad consequendum bonum arduum*: & q. 40. art. 1. ita concludit: *Sic ergo patet, quod spes differt a desiderio* &c. Hoc Busemb. erratum corrigitur ab ipso La-Croixio p. 174. n. 118.

ANIMADVERSIO II.

An hoc est unicum tempus, quo præceptum spei per se obliget? (Busembaum enim nullum aliud assignat) idque solum probabiliter? ergo ex Busemb. contrarium quoque dici potest, hoc est præceptum spei, ne tunc quidem, cum ratio primum illucescit, per se obligare, hoc est per se nunquam obligare. Ne igitur ex Busemb. doctrina, errandi occasio adsit, notanda est prop. 1. ab Alex. VII. proscripta, quæ talis est. *Homo nullo unquam vitæ sue tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & caritatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes perveniendum*. Præterea sicut ab Innoc. XI. illa prop. n. 65. *Sufficit illa mysteria fidei semel credidisse*, damnata est; ita damnabilis, & implicite ex eadem ratione damnata est opinio, quæ semel tantum in vita, puta cum rationis lumen illucescit, sufficere ait, ut spes exerceatur. Itaque sicut de fide dictum est, ita de spe dicendum, ut scilicet per se obliget initio vitæ rationalis, in fine vitæ, & saltem semel singulis annis; quæ sententia, ut ait Concina Theol. t. 1. p. 264. n. 13. communis est. Nec enim affirmativum spei præceptum, *Sacrificate sacrificium justitiæ, & sperate in domino*, Pl. 4. *Sperate in eo omnis congregatio populi*, Pl. 65. minorem obligationem ex æquo sensu parere potest. Dixi autem, *saltem semel singulis annis*; quia ut fides, sic spes ex præcepto frequentius fortasse elicienda est. Illud enim Os. 12. *Spera in Deo tuo semper*, frequentius fidei exercitium nobis forte imponit.

TRACTATUS III.

De præceptis Caritatis.

CAPUT I.

An, quando, & quomodo obliget præceptum Caritatis Dei?

Caritas Dei est amor amicitiae, quo Deo bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus ob summam, & infinitam ejus divinæ naturæ perfectionem.

Resp. 1. Præceptum Caritatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex Scriptura. Ratio est, quia finis ultimus plus est diligendus, quam omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intensive (et si enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appetitive, ita ut nullam creaturam pluri facias, quam Deum, velique potius omnia petdere, quam Deum offendere, & sic illi male velle. S. Thomas 2. 2. qu. 27. art. 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. c. 19.

Resp. 2. Probabile est præceptum Caritatis Dei obligare 1. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, a quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est, quia cum teneatur Deo ex filiali amore tota vita servire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. Ita S. Th. qu. 89. art. 6. Nav. Val. & cet. commun. (Notat autem Con. disp. 24. d. 3. n. 50. non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat notabiliter, v. g. ultra annum) contra Palaum, qui dicit probabile esse, quod non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet Escob. ex Petro Hurt. 2. 2. d. 172. f. 1. §. 24. quod, si positive non meministi, te omisisse, tenere possis, te satisfecisse. Trull. tamen l. 1. c. 5. d. 13. n. 9. monet expedire, ut quis se in confessione aliquando accuset sub dubio, si forte præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certo constat, quando obligent, vel violentur. 2. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Caritatis elicias. 3. Quando quis tenetur conteri, v. gr. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio est, quia contritio includit actum Caritatis. 4. Si quis gravem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolute, eo quod tunc securissima via eligenda sit. V. Laym. l. 2. t. 3. Bonac. l. 3. q. 4. p. 2. Hurt. 2. 2. dist. 174. f. 6. §. 17.

ANIMAD. I.

Ex

Ex dictis resolves.

1. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

2. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appetitive, seu æstivative, minore, quam creaturas.

3. Peccat item contra Caritatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tantum finem ultimum omnium rerum; sed tantum propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad evitandum infernum. Quod esse mortale docet Sylv. & Nav. quia scilicet Deus non diligeretur appetitive super omnia, si aliud ab illo amaretur, ut finis principalis. Addo, *principalis*, quia, ut bene docet Tol. l. 4. c. 9. Deus propter retributionem vitæ æternæ amari potest; sed minus principaliter, ut scilicet vita æterna, vel alia Dei dona sint tantum causa movens, ut facilius, expeditius, & ferventius diligatur.

4. Mortale, & gravissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiae, seu malevolentiae (amori amicitiae opposito) v. g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his V. Laym. l. c. Bonac. l. c. Sanch. l. 2. c. 3. & 5. Reg. l. 27.

ANIMADVERSI O I.

Juxta Buf. hoc tantum probabile est, non certum; ideoque affert opinionem Palai, qui dicit probabile esse, quod non obliget, nec eam rejicit. Reliquæ obligationes amandi Deum, quas Buf. producit, non ex affirmativo caritatis præcepto, sed aliunde derivantur; ex quo fit, ut admissa versatili probabilitate, amor Dei sine culpa omitti possit toto vitæ tempore ex vi præcepti diligendi Deum; quod est proscriptum in prop. 1. ab Alex. VII. damnata. Subdit quidem Buf. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolute; at hanc opinionem nec probat, nec improbat. Verum ea etiam admissa, incidit nihilominus in prop. 5. ab Innoc. XI. damnatam. Propterea etiam Buf. admitteret absolute obligationem amandi Deum tum vitæ rationalis initio, tum in fine, rejectis, ut debnerat, contrariis opinionibus, nihilominus aperte impingit in prop. 6. ab Innoc. XI. proscriptam, quæ ita ait: Probabile est, ne singulis quidem rigore quinque annis per se obligare præceptum caritatis erga Deum. Sed illud quoque animadversione dignum est, præceptum caritatis Dei obligare, juxta Busembaum, non cum homo rationis usu potitur, sed cum adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, a quo &c. non antea. Quid, quæso, hoc rei est? an ignorantia Dei infinite boni potest esse inculpabilis? Si ita est, atheismus saltem negativus, quo scilicet Deus ignoratur, ideoque non colitur, erit inculpabilis; quod est aperte contrarium Ap. Rom. 1. v. 20. dicenti: Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas, ita ut sint inexcusabiles. An puer, cum nondum adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinite boni, ejus amandi præcepto eximitur, quia præceptum non advertit? At non peccari, nisi præceptum advertatur, error pelagianus est, ut non semel monuimus. Nolo hic immorari in examinandis iis verbis: „Notat autem Con. non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat notitiam, biliter, v. g. ultra annum; „illud enim sed tantum, si differat... v. gr. ultra annum, est aperte falsum, ut ex mox dicendis liquebit.

Contra illud dictum in fine Resp. Eo quod tunc (hoc est in articulo mortis) securissima via eligenda sit, notandum, tutiorissem esse semper improbandum; in dubiis tutiorem viam semper esse eligendam; nec aliam doctrinam in morte, aliam in vita esse tradendam, sed semper eandem, quidquid Buf. aut alii contra dicant.

Exploso igitur Busembao, qui sane primum, & maximum mandatum fæde corrumpit, hujus mandati explicatio aliunde petenda est.

Sicuti jure naturæ parentes honorandi sunt, hoc est amore, reverentia, & obedientia prosequendi; ita Deus optimus omnium parens eodem naturæ jure non solum colendus est, sed etiam amandus. Obligatio autem amandi opt. parentem Deum nobis fidei lumine illustratis multo magis splendescit ex ingentibus, & supernaturalibus beneficiis, quibus nos ab eo cumulos novimus, & ex ipsa lege, quam nobis imposuit. Hæc eadem beneficia tum naturalia, ut creatio, conservatio &c. tum supernaturalia, ut redemptio, sacramenta, præsidia tum inter-

na, tum externa, quibus ad cælestem beatitudinem, propter quam nos condidit, provehit, atque æternus ejus, & perennis, & nunquam interruptus in nos amor, evincunt, amorem nostrum erga Deum non solum summum esse oportere, sed humano more assiduum, hoc est valde frequentem. Hanc frequentiam inculcant verba, quibus lex caritatis concepta est. Ita enim Deus Deut. 6. loquitur, & præcipit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua; eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, & dormiens, atque consurgens; & ligabis ea, quasi signum in manu tua, eruntque, & movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine, atque ostiis domus tue. Quorum enim Deus tanta vi inculcat, ut hoc præceptum menti semper obversetur, nisi ut cor nostrum in amoris actus sæpissime erumpat?

Si Deus ex præcepto summe amandus est, frequentissime quoque amandus est. Quæ enim maxime diligimus, sæpissime diligimus. Ubi enim, inquit Christus Matth. 6. thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

Mandatum diligendi Deum est omnium maximum, primum, & finis. Finis autem præcepti est caritas. 1. ad Tim. 1. ergo præ omnibus cordi esse nobis debet: ergo frequentissime exercendum. Huc spectat illud Joann. 15. Manete in dilectione mea. „Patres fere omnes (inquit Concina Theol. t. 1. p. 336. n. 2.) illud manete sic interpretantur, ut perseverantiam constantem in divina dilectione exprimat. „Huc illud D. Petri 1. 4. Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis caritatem continuam habentes: ergo multo magis erga Deum. Itaque præceptum divini amoris per se obligat non solum initio usus rationis, & in fine vitæ, & saltem semel singulis annis, ut de fide, & spe dictum est, sed frequentius, puta semel singulis hebdomadibus, ut probabile putat Concina Theol. t. 5. p. 341. n. 9. & 10. & p. 343. n. 11. hinc ipse La-Croixius p. 175. n. 141. postquam varias hac de re protulit sententias, ita concludit. Nescimus determinare, quoties intra quinquennium, aut biennium, aut annum diligendus sit; sed scimus tamen, eum esse sæpe diligendum ex lege naturæ, & divina. „Itaque cum in tanta sententiarum varietate nesciamus, quando, & quoties sit diligendus Deus, arripiamus tutiora, tum ut sic assuescamus dilectioni Dei, tum ut certo satisfiat præcepto, tum etiam quia actus dilectionis est omnium præstantissimus, & super omnes alios meritorius. Neque id censei debet nimis difficile. Nam si homines totis diebus occupari possunt amore creaturæ, voluptatis, lucris &c. cur non magis Dei, qui solus est omni amore dignissimus? „Hoc nos præcepti loco habere debemus; quia in dubio, maxime in præcepto omnium maximo, via tutior ex præcepto eligenda est. Ceterum ut huic præcepto satisfiat, non sunt necessariae certæ verborum formulæ. Deum amat, qui ex animo ait, Sanctificetur nomen tuum, fiat voluntas tua; qui Crucifixum ex corde osculatur; qui ex animo inquit, Deus meus, vel amor meus, es tu, vel similia. Eum quoque huic præcepto satisfecisse merito credimus, qui Dei mandata diligenter observat. Nam Christus Joann. 14. 21. inquit: Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me. Inculcandum tamen est hoc præceptum præcepti, non consilii loco a Concionatoribus, Confessariis, Parochis, & de eo in confessione interrogandi, quos illud omisisse suspicantur; ex quorum numero non paucos, sed multos esse putandum; quia pauci sunt, qui Dei præcepta vere observent, & integre.

C A P U T II.

De præceptis Caritatis erga proximum.

Caritas proximi præcipit. 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemosynam. 4. Correctionem fraternam. Deinde prohibet. 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuria, bellum, aliudve grave damnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo: de reliquis hic.

D U B I U M I.

Quis ordo servandus inter personas, quæ diliguntur?

Resp. 1. Ordine Caritatis quisque tenetur post Deum diligere. 1. Seipsum, secundum bona spiri-

D 2 tua-

tualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum quoad bona externa. Ita Laym. l. 2. c. 3. c. 3. ex S. Th. & commun.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Peccat contra caritatem sui, qui salutem suam spiritualem, vel corporalem negligit: quod grave est, si fiat sine causa, & cum gravi damno, v. g. mortis, vel gravis morbi. Trul. l. 2. c. 6. d. 1.

2. Nullius boni consequendi causa licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale. Laym. *ibid.*

3. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodo sit æque certa spes illum juvandi, neque gravius inde malum imminet: v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absolvere moriturum, si alius non adsit, qui faciat. S. Aug. lib. de mend. S. Thom. q. 26, art. 5. Regin. cap. 4.

Dixi, in extrema; v. g. qua certo putetur moriturus in mortali: quia in gravi tantum obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, ut Parochus; cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æque idoneo, Valent. & Laym. l. c.

4. Ordinarie non licet vitam suam postponere alienæ. Addo, ordinariæ: quia licet, si sit persona publica, a qua multum pendet: uti etiam pro Repub. pro fide, & religione defendenda; imo etiam pro amico propter Deum dilecto. Less. l. 2. c. 9. Layman. l. c.

ANIMAD.
I.

ANIMAD.
II.

Resp. 2. Quoad proximos inter se servandus est hic ordo. 1. Qui melior est, magis diligendus est, ea dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reverentia. Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quam parens improbus. Ratio, quia est magis conjunctus cum præcipuo objecto caritatis, quod est Deus. Item parentes magis, quam filii, vel uxor; magisque benefactores, quam ii, quibus benefecimus. Laym. l. c. & comm. 2. Appretiative, & dilectione ea, qua alteri optimus bonum nondum possessum, cum beneficentia magis diligendi sunt ii, qui nobis sunt conjunctiores quoad ea bona, quæ sunt debita tali conjunctioni, & in quibus hæc fundatur.

Unde resolves.

ANIMAD.
III.

1. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conservandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) primo omnium uxori, quid est una cara cum viro, 2. Filiis, 3. Parentibus, & quidem patri præ matre, 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi extra extremam necessitatem, quia in hac parentes, eo quod vitam dederint, præferendi sunt etiam uxori, & liberis. Laym. *ibid.* n. 5. & 6.

ANIMAD.
IV.

2. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi sunt concives, in bellicis commilitones, in spiritualibus spirituales filii, patres, fratres. Banez tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos: quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. V. Laym. *hic* l. c.

DUBIUM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est inimicos aliquo modo diligendos, cum sint proximi. Cum S. Th. 2. 2. qu. 25. art. 1. communiter omnes. Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi?

Resp. 1. Quilibet homo, saltem privatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præcepto; specialia vero ex consilio tantum, nisi aliunde ratio obligationis accedat. Ita comm. cum Laym. c. 4. ex S. Thom. l. c. qu. 25. art. 8. & 9. Dixi 1. communia, qualia secundum Cajet. v. Odium, sunt, quæ Christiano debentur a quovis Christiano in communi, concivi a concive, cognato a cognato. Ratio au-

tem est, quia ista negare est vindicare injuriam, quod non licet privato. Dixi 1. nisi aliunde accedat ratio obligationis, qualis esset, v. g. 1. Timor scandalizati ex omissione, 2. Spes salutis inimici, vide Azor. t. 2. l. 11. c. 3. 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis, 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio est, quia, his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odii declaratio. Laym. l. c.

Unde resolves casus sequentes.

1. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positivo, & peculiari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, agrotum invovendum, malum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. Fill. t. 28. c. 1. Dico, per se; quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posset sine tuo incommodo inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere esset grave; uti etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando prævenire; v. g. subditus Prælatum. Laym. l. c.

ANIMAD.
V.

2. Non licet inimicum excludere a communibus orationibus, v. g. Oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur, nec a communibus elemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione; quia hæc sunt communia dilectionis signa; ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia, vel collegia ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter mortale. S. Thom. Nav. Laym. l. c. Addo 1. ex genere suo: quia, si levitas materiz, aut causa rationabilis excuset, v. g. si Pater, vel Superior filio, vel subdito ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leve, vel nullum erit: quia habet jus puniendi. Addo 2. regulariter: quia, si persona multo major inferiorem non resalutet, v. g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, ut notat Sa, v. Caritas. Bon. d. 3. q. 4. p. 3. V. Azor. 3. p. l. 12. c. 2. 13.

3. Etsi quisvis teneatur inimico veniam legitime petenti non tantum interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere; negat tamen Trul. l. 15. c. 5. d. 5, ex Azor. & Fill. teneri statim postquam offensio est illata, eo quod sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit latus: imo nec eam acceptare, si offerat; sed etiam juridice potest compensationem petere, dummodo in utroque casu ponatur odium, ut docent Val. Nav. Laym. l. 2. t. 3. c. 4. Quod si tamen poena sit valde gravis, v. g. capitis, mutilationis, neque lasso ex ea commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat, quantum potest, ad id quod non potest, eum urgere, videtur contra caritatem, ut docet Sylv. & Fill. t. 28. c. 12. q. 9.

ANIMAD.
VI.

ANIMAD.
VII.

Resp. 2. Etsi odium inimicitiz, sive personæ secundum se, & bonorum, quæ in se habet, volendo scilicet illi malum, ut sic, sive quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominacionis, sive qualitatis, quo non hominem, sed ejus malitiam, vel saltem personam tantum quatenus malam, vel nobis noxiam averfamur, sæpe licitum est, ut docet Kon. art. 29. d. 3. & communiter.

ANIMAD.
VIII.

ANIMAD.
IX.

Unde resolves sequentes casus.

1. In confessione satis esse, si dicas, te grave malum voluisse proximo: nec opus esse explicare speciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quod omnia comprehendantur sub una ratione mali: Cajet. Bon. Turr. Trul. l. 1. c. 5. docent probabiliter: sed contrarium probabilius docent Suar. & Pal. t. 6. d. 4. p. 1.

ANIMAD.
X.

2. Licet proximo velle malum aliquod, v. grat. temporale (dummodo non sit iusto gravius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel adversitatem, ut a peccatis emendetur. Bon. d. 3. q. 4. p. ult. §. 1. ex multis. Cavendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim vero, ob bonum spirituale, proprium, vel alienum, licet mala poenæ inefficaci affectu aliis velle: quia, cum in hoc

hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus. V. Less. l. 2. c. 47.

Sic licet, v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum, juxta illud Gal. 5. *Uinam abscindensur.* Item tristiari de eo, quod dignitates conferantur indignis, vel de sanitate ejus, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicujus desiderare, ut cesset a peccatis, & vitam in melius mutet. *Eadem ex causa* Bon. Azor.

ANIMAD.
XI.

& Palauz tit. 6. p. 1. n. 11. *excusant a peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eo quod ob deformitatem, vel inopiam commode, & honeste nuptui tradere non possit. Etsi vero sibi ipsi optare mortem Nav. & ceteri dicant esse mortale, ad evitanda tamen gravia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt Sanchez, Sot. Gran. Dian. p. 5. t. 14. R. 92. Ita & Trull. l. 1. d. 2. n. 11. excusat feminam, quæ sibi, vel alteri mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala a marito, v. g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes, Dian. l. c. mortalis damnat, nisi (ut plerumque fit) excuset defectus advertentia, & deliberationis.*

ANIMAD.
XII.

3. Privatus, qui aversus ab alio fugit illum, si id faciat, ut eum suo colloquio, & solatio privet, atque ita contristet, & male illi sit, est odium inimicitia, & peccatum; si vero nihil mali optando tantum fugias, quia natura est deformis, vel tibi solet esse molestus, est odium aversionis, & peccatum, si sit sine ratione: quale non erit, si sit persona valde aspera, modo absit contemptus, scandalum, & vindicta cupiditas. V. Bon. l. c.

DUBIUM III.

De præcepto eleemosynæ, seu misericordie corporalis.

Suppono 1. hujus præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona vel necessaria, vel superflua.

Suppono 2. duplicem dari necessitatem proximi. 1. Dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam gravis, & diuturni morbi, secundum Dian. p. 5. t. 8. R. 1. 2. Gravis, ex qua imminet periculum gravis mali, ut captivitatis, infamiae, gravis jacturæ bonorum, vel status, unde fiat, ut difficulter se possit sustentare; v. g. si non possit vivere secundum suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus mendicare. 3. Dicitur communis, qua laborant mendici triviales. Laym. l. 3. t. 2. c. 6.

Suppono 3. bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ, sive naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ; quomodo *seculares raro putant se habere superflua, ut docet Laym. & Nav. c. 24. Nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, convivium, hospitium tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcumque fastum, & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus eventibus, hereditibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua.*

Resp. 1. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. Est communis. Et ratio patet ex ordine caritatis.

Resp. 2. Probabile est, ex superfluis naturæ, & status teneri aliquem, etiam in gravi necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subventurum; idque, ut Azor. t. 2. l. 12. c. 7. Syl. & Fumus volunt, sub mortali, contra Medin. qui vult esse tantum consilii. Ratio est, quia cum in Scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiae; hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem. V. Laym. l. c.

Resp. 3. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinarie ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis. Suarez, Laym. ex communi. *Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior. Valq. &c. contra Suar. Kon. &c. V. Dian. p. 5. t. 8. R. 5.*

ANIMAD.
XIV.

Addo ordinarie: quia, si majus damnum estimaretur, te excidere tuo statu, quam mors pauperis, non teneris. Azor. l. c.

ANIMAD.
XV.

Resp. 4. Probabile est, quod proximo in gravi necessitate constituto quisque teneatur subvenire cum modico detrimento proprii status: quia parvo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. Laym. l. c. ex D. Thom. Bon. d. 3. q. 4. p. 6.

Ex dictis collige.

1. Homines privati non tenentur inquirere pauperes. Valq. &c. si tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirere veritatem. Sanch. Dian. p. 5. t. 6. R. 39.

ANIMAD.
XVI.

2. Nemo tenetur magnam vim pecunie dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ servandam necessariam, vel ad redimendum a periculo mortis. Sa, & Konin. disp. 27. dub. 8. n. 135. Et ratio patet ex dictis.

ANIMAD.
XVII.

3. Si proximus tantum egeat usu rei, satis est illam accommodare, v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodas, vel vulnerato equum, donec domum revertatur. Laym. Bonac. ll. cc.

Resp. 5. In communibus pauperum necessitatibus tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. Ita commun. D. Thom. Suar. Bellarm. contra Navar. & Valq. qui negant teneri. Ratio est, tum quia quisque tenetur diligere proximum, sicut seipsum: tum quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem gravem. Videtur tamen hac obligatio tantum esse sub veniali, ut recte Medina: idque, si nulla sit justa causa negandi: alias sub nullo, vide Laym. Bonac. l. c.

ANIMAD.
XVIII.

Unde resolvuntur casus sequentes.

1. Pauperibus trivialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremae necessitatis, raro quis tenetur ex præcepto subvenire, etiam de superfluis: tum quia fere ad movendos spectatores ista necessitas exaggeratur; tum quia ab aliis juvandi præsumuntur. Mald. Wigers. Dian. p. 5. t. 8. R. 17.

2. Si quis dives, & abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore, & commodiore loco, ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium usum convertendi, is non peccat, cum habeat justam causam negandi; si vera talis, sine rationabili causa, omnes a se pauperes inhumaniter repellat, eum dicit Laym. l. c. versari in malo statu.

ANIMAD.
XIX.

3. Nulli omnino, quantumvis diviti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facile neganda est absolutio; tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. Laym. ibid.

ANIMAD.
XX.

4. Etsi dicta de eleemosyna danda intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus excludentes a suis civitatibus, iusta de causa, pauperes peregrinos. Laym. ibid. Trull. l. 1. c. 5. d. 10.

5. Religiosis æque, ac aliis pauperibus debentur eleemosynæ; quia eorum paupertas, & necessitas est vera, & iusta, tamen si voluntarie contracta, cum voluntas, & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. Lorc. Dian. p. 5. t. 8. R. 18. Aliud est de iis, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, ut vagabundi. ibid. R. 19.

ANIMAD.
XXI.

Resp. 6. Eleemosyna tantum facienda est ex bonis propriis, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema, vel quasi extrema necessitate, & aliunde succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi vero necessitate, licet tantum cum consensu domini tacito, vel expreso. V. S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 7. Regin. 286. Fill. Laym. Bon. l. c. n. 11. Less. l. 2. t. 12.

Unde resolves.

1. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxiiis restitutioni, v. g. furto ablati, licet tamen ex acquisitis per opus illicitum (sed non cum injustitia) v. gr. ex lucro meretricum. Ratio est, quia hæc sunt propria; priora non. Bon. ibid.

D 3

Pue-

2. Pueris, filiisfamilias, servis, ancillis, uxori-
bus non licet dare eleemosynam, nisi tenuem, in
qua parentum, dominorum, & maritorum volun-
tas præsuntur. Particulares vero casus, in quibus
uxor dare potest, vid. *sup loco præcep. 4. & 6. c. 1.*
d. 4. V. Bon. disp. 4. q. 4. p. 6. Dian. p. 5. t. 8. R. 23.
ubi ex Hurt. notat, si pater nullas des eleemosynas,
posse pro eo dare filium.

ANIMAD.
XXII.

3. Tutores, & Curatores, & qui habent curam
bonorum alienorum, possunt facere modicas ele-
emosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimi-
rum ipsi facere debent, quorum sunt. Valsq. A-
zor. Kon. Dian. p. 5. t. 8. R. 35.

DUBIUM IV.

*De misericordia spirituali, seu præcepto
correctionis fraternæ.*

Correptio fraterna est admonitio, qua quis pro-
ximum conatur revocare a peccato. De qua cer-
tum est, præceptam esse jure tum naturali, quo
membra unius corporis se mutuo juvare tenentur,
tum divino positivo, Matth. 18. *Si peccaverit in
te frater tuus, corripe ipsum.* Bec. 2. 2. c. 21. Laym.
c. 7. Fill. Bon. p. 7. Queritur autem, quæ sit ejus
materia, quos, & quomodo obliget.

Resp. 1. Omne mortale peccatum proximi per se
est sufficiens materia, ut hoc præceptum obliget
sub mortali. Ita communiter. Et ratio est, quia,
cum vitam spiritualement proximi tollat, sufficientem
necessitatem correctionis inducit. Dixi 1. omne mor-
tale: quia et si etiam veniale sit materia correctionis,
non tamen graviter obligans; nec nisi facillime possis.
Dixi 2. per se: quia, si quis ob timorem, verecun-
diam, pusillanimitatem putet se non ita stricte obli-
gatum, vel minus esse idoneum ad corripiendum, vi-
detur tantum peccare venialiter. V. S. Thom. 2. 2.
q. 32. a. 2. & ceteros supra cit.

Resp. 2. Præceptum hoc obligat concurrentibus
his circumstantiis, 1. Si certo tibi constet de pec-
cato proximi: indagare enim tenetur solus Super-
rior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emen-
daturum, vel relapsurum: quia eleemosyna egenti
tantum danda est. 3. Si alius æque idoneus non ad-
sit, qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus,
quia, desperato fine, celsant media. 5. Si sit bona
ocasio, locus, & tempus opportunum, possitque sine
tuo gravi damno facere. Quod si horum aliquid de-
sit, præceptum non obligat. Unde patet ejus omis-
sionem in privatis vel nullam esse, vel levem culpam.
V. Bon. l. c.

ANIMAD.
XXIV.

Resp. 3. Et si hoc præceptum obliget omnes et-
iam subditos, magis tamen Prælatos. Ratio prio-
ris est, quia omnes sunt commembra, tenenturque
sibi externa officia caritatis præstare. Ratio poste-
rioris est, quia subditi tantum ex caritate, Præ-
lati vero etiam ex officio, & justitia tenentur.
Unde peccare possunt etiam graviter, veniales cul-
pas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc
minuatur. Eademque fere est ratio de patrefam-
iliis præsertim erga liberos. Laym. l. c. n. 5. Pal.
Trull. l. 1. c. 5. d. 13. & 15. & ceteri.

Resp. 4. Ordo in correptione servandus est, quem
Christus præscripsit Matth. 18. scilicet, 1. Ut corri-
pias privatim: deinde coram testibus: tum ad Præ-
latum Ecclesiæ, sive Superiorem deferas. Excipe
tamen, 1. Nisi præstet Superiori, viro probo, & pru-
denti, quam aliis testibus, innotescere; prout cautum
est in Regula S. Aug. 2. Nisi peccatum sit publicum,
tunc enim potest publice corripi. 3. Nisi vergat in gra-
ve damnum tertii, aut communitatis, si Superiori non
statim innotescat: v. g. si quis prodicionem molitur,
heresim occulte spargat: tunc enim immediate Super-
iori indicandum, quia commune bonum præfere-
ndum est privato. Fill. t. 28. c. 7. n. 149. & 155. 4.
Quando corripiendus est contentus ut Superiori
statim significetur, ut est apud quosdam Religiosos,
qui quoad hoc juri suo renuntiaverunt. Vide Suar.
Becan. Laym. hic, Sanch. Fill. l. c.

ANIMAD.
XXV.

Ex dictis resolvitur.

1. Qui facile potest impedire peccatum mortale

proximi, & ob mali temporalls timorem negligit,
peccat mortaliter. Ita Laym. Suarez, Sanchez l. 6.
mor. c. 18. Vid. Palaum hic.

2. Si certo constet, fratrem perfecte emendasse
peccatum occultum, nec ex eo esse ullum pericu-
lum relapsus, vel damni ipsi, aut alteri, non licet
(etiam in Societ. JESU) denunciare patri, vel
Prælato, nisi frater expresse in istam denunciatio-
nem consentiat, Sanch. 2. mor. l. 6. c. 18. n. 40. &
60. Pal. de char. t. 6. d. 3. p. 12. Fill. Trull. l. 1.
c. 5. d. 14. Suarez, Hurt. d. 163. & denique Card.
de Lugo Resp. mor. l. 4. a. 46. ubi tamen notat, in
Soc. JESU calum esse rarissimum. Ratio autem
est, quia cessat motivum caritatis, atque adeo ra-
tio denunciandi: ideoque est peccatum, & quidem,
ut Card. Lugo l. c. notat ex Suar. mortale ex ge-
nere suo. Vid. infra l. 4. c. 3. dub. 5. & Dian. p. 4.
t. 4. R. 71.

3. Si Superior immediatus se solo possit delin-
quentem emendare, ita ut nullum periculum da-
mni, vel relapsus ipsi, vel alteri, vel communita-
ti imminet, videtur peccare manifestando Super-
iori mediato delictum. Pal. l. c. Trull. d. 16. n. 1.

4. Prælati, & Magistratus tenentur aliquando
inquirere subditorum peccata, ut corripiantur; non
tamen multum, & curiose de aliquo in particulari
rogare debent, nisi is speciale ejus signum dederit:
neque facile admittere accusatores spontaneos; quia
illi specie boni communis sæpe se querunt. Hurt.
&c. Dian. p. 7. tr. 13. R. 10. & 12.

5. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores ani-
marum tenentur etiam cum suo incommodo, imo
aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam,
quam possunt, ut peccata publica, & occulta impe-
diant; quia cum Christo pacti sunt curam, & soli-
citudinem gregis, pro qua multa ab eo bona acci-
piunt, Hurt. t. 2. d. 162. sec. 7. §. 60. (apud Dian. p. 7.
t. 3. R. 28.) atque hanc esse omnium Patrum, &
Theologorum doctrinam, quam Christus verbo, &
exemplo docuerat: additque idem esse de Magistra-
tibus, & Concionatoribus. Licet vero hi non te-
neantur ad id ex justitia (sicut Prælati, & Ma-
gistratus) tenentur tamen peccata publica corri-
pere (sed non facile Prælatorum, & Religioso-
rum, quorum auctoritas ad bonum commune est
necessaria) etiam si non sit spes emendationis.
Kon. Hurt. Dian. l. c. R. 13.

6. Correptio adhibenda est non semper statim,
sed cum major fructus speratur. Hinc interdum per-
mitti potest reiteratio peccati, ut ferventius resipiscat.
Dian. p. 7. t. 3. R. 29. & 30. ex Reg. Fill. Trull.
Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed
debet iterum iterumque fieri, quamdiu speratur
fructus. *ibid.* R. 32.

ANIMAD.
XXVI.

ANIMADVERSIO I.

AIt, quod liceat vitam suam postponere aliæ pro a-
mico propter Deum dilecto, v. g. inquit La-Croix p.
180. n. 177. defendere illum contra latronem, quamvis præ-
videat, se occidendum, aut in naufragio non accipere tabu-
lam, sed permittere alteri. Idem docet Concina Theol. t.
1. p. 438. n. 13. & quod longe majus est, idem docere
videtur D. Th. in 3. d. 29. art. 5. ad 3. ab eodem Con-
cina citatus, inquit: Tradere seipsum morti propter ami-
cum est perfectissimus actus virtutis. Unde quod aliquis vi-
tam propriam corporalem propter amicum ponit, non contin-
git ex hoc, quod aliquis plus amicum, quam seipsum dili-
gat, sed quia in se plus diligit bonum virtutis, quam bo-
num corporale. Sententiam tamen Busembau probare ego
non possum.

Nam ex ordine caritatis, communi Theologorum cal-
culo, ut ipse Bus. supra factus est Resp. 1. unusquisque
magis seipsum, quam proximum quoad ipsa corporis bona
diligere debet: at qui vitam propriam, amici vitæ postpo-
nit, ut in exemplis mox allatis sit, hic magis amicum,
quam seipsum quoad corporis bona diligit: ergo ordini
caritatis repugnat, ideoque peccat; quia ordo caritatis
sub præceptum cadit. Illa additio Busembau pro amico
propter Deum dilecto nihil efficit. Nam caritas omnia pro-
pter Deum amat; neque tamen propter Deum licet ma-
gis amare vitam amici, quam propriam; cum propter
Deum magis propria, quam amici vita amanda sit. Hinc
D. Aug. lib. de mend. c. 6. inquit: Si quis pro alterius
tem-

temporali vita ipsam suam temporalem perdat, non est jam diligere illum, sicut seipsum, sed plus diligere, quam seipsum; quod sane doctrinæ regulam excedit: ergo peccatum est. At, inquit La-Croix, „in his (hoc est in „exemplis ex eo mox allatis) non amat proximum plus, „quam se, sed amat bonum heroicæ virtutis plus, quam „vitam suam, ut ex S. Thom. recte observant Ovied. „&c.

Resp. Aperte falsum est, eum non amare proximum plus, quam se, qui suam vitam, proximi vitæ postponit: contrarium perspicue docet D. Aug. in verbis mox descriptis; & hac de causa actus huiusmodi non est heroicus, sed malus; quia, ut ait S. Aug. *sane doctrinæ regulam excedit*. Ipse La-Croix fatetur non licere, tabulam in naufragio jam infessam dare alteri evasuro, si prævideat, se certo submergendum. At nonne perinde est, si alterum defendat contra latronem, a quo se certo occidendum præsentit? In prima specie alterum defendit contra aquas, in altera contra hominem: in utraque certam mortem incurrit; imo altera species deterior est, quia hic sine conatu lædendi hominem non defendit hominem; at in priore neminem lædit, nisi seipsum. Si quis tabula infessa, extra periculum constitutus ponitur; extra periculum constitutus quoque ponitur, qui defensionem amici contra latronem nondum aggressus est. Quocumque La-Croixius se vertat, necesse est ut priorem speciem improbet, si alteram damnat. Joann. quidem 15. dicitur: *Majorem caritatem nemo habet, quam ut animam suam (hoc est vitam suam) ponat quis pro amicis suis*. At hic textus ex D. Th. 2. 2. q. 26. art. 3. intelligendus de eo est, qui sine legis necessitate certo vitæ periculo se se offert pro spirituali proximi salute. Hoc ergo eodem sensu accipiendus est D. Th. in 3. sent. mox descriptus, ut S. Doctor sibi constet. Nec enim D. Th. ibi ait, quod sit actus perfectissimus virtutis tradere seipsum morti pro amici vita, sed propter amicum.

An etiam propter amici divitias, gradus honoris &c.? Ergo ne propter amici quoque vitam, sed solum pro anima. Ut a certa morte amicum, & proximum subducas, incertum mortis periculum te laudabiliter subire posse fateor, non certam mortem. Huic doctrinæ, si diligenter inspicias, nihil contrarium in sanctorum exemplis invenies. Duos Pythagoreos a D. Hieron. ut ait Concina loco mox cit. commendatos, quod mutuo vades se Tyranno dederit, ut alter alterius vitam sua morte conservaret, ita accipere debemus, ut, sicuti factum Lucretii Romanæ admiratione magis, quam solida laude digni sint. Quamquam, si vis, eos etiam lauda; quia ea forte spe ducti fuerunt, ut admirabili facto Tyranni animum emollirent, mortemque uterque vitaret. Quare idem Concina p. 439. n. 16. recte inquit: *In equali ergo periculo aut vite corporalis, aut bonorum temporalium tibi ipsi primum, deinceps proximo consulere debes*. Hæc scilicet naturæ, & caritatis lex est.

ANIMADVERSIO II.

Hic Buf. satis involute loquitur, aut ejus locutio falsa positione nititur. Amorem enim dividere videtur in eum, quem comitatur gaudium, & in eum, quem comitatur desiderium. At omnem amorem & gaudium comitatur de bonis ab amato possessis, & desiderium, ut bona, quæ non habet, adipiscatur: & quoniam gaudium, & desiderium ab amore proficiuntur, illi quoque respondent, ita ut gaudium, & desiderium sint majora, vel minora, magis, aut minus intensa pro ratione amoris.

Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quam parens improbus.

Ex hac doctrina femellæ, aut etiam homines minus pii, nec satis emunctæ naris facile colligere possunt, sanctis viris, puta Religiosis, qui vulgo sancti habentur, licet omnes sancti non sint, magis esse subveniendum, quam parentibus, qui reipsa vitiosi sint, aut improbi habeantur, quia sunt austeri, & disciplinæ rigidioris. Si forte, quod absit, hæc persuasio alicujus animum pervaserit, sciat esse pharisaicam doctrinam, quam Christus Matth. 15. reprobat his verbis. *Deus dixit: Honora patrem, & matrem; & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi prædabit; & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram*. Ex quo etiam cave, ne strictiori lege putes colendos viros probos, & sanctos, quam parentes malos. Nam illud, *Qui maledixerit &c. non præcipitur*, inquit Angelicus, *de his, qui alios homines maledicunt*.

Itaque ex angelico Doctore 2. 2. q. 26. art. 7. meliores eo sensu magis diligendi sunt, ut iis majus bonum, hoc est majorem beatitudinis gradum velintus. *Ad caritatem enim pertinet*, inquit, *ut velis justitiam Dei servari, se-*

cundum quam meliores perfectius beatitudinem participant.

At propinquiores, ait idem S. Doct. intensiori affectu diligit homo ad illud bonum beatitudinis, ad quod omnes diligit, quam meliores ad majus bonum. Præterea cum virtus augeri possit, possum, inquit D. Th. ex caritate velle, quod iste, qui est mihi conjunctus, sit melior alio, & sic ad majorem beatitudinis gradum pervenire possit. Tandem homines nobis non conjunctos sola caritate amamus, conjunctos tum caritate, tum alio honesti amoris genere, ideoque hos pluribus modis amamus, quam meliores, ut docet idem S. Doct.

ANIMADVERSIO III.

D. Th. 2. 2. q. 26. art. 11. ait: *Secundum rationem boni, quod est objectum dilectionis, magis sunt diligendi parentes, quam uxor; quia diliguntur sub ratione principii, & eminentioris cujusdam boni. Secundum autem rationem conjunctionis magis diligenda est uxor; quia uxor conjungitur viro, ut una caro existens secundum illud Matth. 19. Itaque jam non sunt duo, sed una caro; hoc est, parentes uxori præferendi sunt, licet uxor teneriori affectu diligatur; & ideo, ait S. Doct. intensius diligitur uxor; sed major reverentia est parentibus exhibenda; major intellige, non solum verbis, aut aliis signis, sed, quod pluris interest, factis, in eorum necessitatibus. Qui contra faciunt, uxorem parentibus præferunt, naturæ, & caritatis legem, & ordinem pervertunt, Decalogum violant præcipientem: Honora patrem, & matrem, & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur: quod, inquit D. Th. mox cit. 2. 2. q. 26. art. 6. non præcipitur de his, qui alios homines maledicunt. Qui enim parentes gravibus necessitatibus vexatos deferunt, ut uxori succurrant, parentibus non verbo quidem, sed, quod pejus est, reipsa maledicunt. Si in extrema, ut Buf. fatetur, cur non in gravi necessitate magis parentibus, quam uxori succurrendum est? Nemo unquam solidam hujus discriminis, quod Buf. vel ex se, vel ex aliis commentus est, rationem assignabit. D. Hieron. a D. Thoma art. 10. q. 26. cit. ait, quod post Deum omnium Patrem diligendus est pater, & postea addit de matre, inquit S. Th. Hinc rursus idem S. Doct. art. 11. ad 1. ait, quod non quantum ad omnia deferitur pater, & mater propter uxorem. In quibusdam enim, hoc est certe in gravibus corporis, & animæ necessitatibus, magis debet homo assistere parentibus, quam uxori; sed quantum ad unionem carnalis copulæ, & cohabitationis, relictis omnibus parentibus, homo adhaeret uxori. Hæc sane doctrina, neglecto Basembao, pro ratione necessitatis inculcanda est.*

In eo quoque Buf. fallitur, quod excepta extrema necessitate velit filios parentibus præferendos. Nam filii quidam intensius amantur, quam parentes, ut S. Thom. art. 9. multis rationibus ex Aristotele Eth. 8. desumptis ostendit. At ex parte objecti, inquit Angelicus, quod habet majorem rationem boni, est magis diligendum, & quod est Deo similis: & sic pater est magis diligendus, quam filius; quia scilicet patrem diligimus sub ratione principii, quod habet rationem eminentioris boni, & Deo similioris. Parentes ergo filiis præferendi sunt in necessitatibus. Hinc idem D. Th. ad 3. hujus art. 9. dicit: *Quamvis in articulo necessitatis filius obligatus sit ex beneficiis susceptis, ut parentibus maxime (supra omnes) provideat*. Hoc idem docet S. Hieron. mox citatus. Itaque juxta S. Ambrosium, seu Origenem a S. Thoma art. 9. laudatum, primo Deus diligendus est; secundo parentes; inde filii; post domestici. Pater autem matri est præferendus ex D. Hieron. & D. Thoma citatis; quia pater habet rationem excellentioris principii. Post parentes, & filios primum locum habeat uxor, tum fratres; hos excipiant ceteri consanguinei pro conjunctionis gradu. Nam affines consanguineis postponendi sunt; qua de re Concina Theol. t. 1. p. 447. n. 33. 34.

ANIMADVERSIO IV.

Bannez tamen probabiliter docet, parentes carnales etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos.

Intellige in spiritualibus eorum necessitatibus, non in consiliis, & regimine animæ filiorum; qua in re filii pastoribus, & confessoribus magis deferre debent, quam parentibus. Bannezii sententiam probat Concina n. 34. quibus ego ex mox dictis subscribo.

ANIMADVERSIO V.

Per se loquendo nemo tenetur ad inimicum diligendum positivo, & peculiari actu.

Positivo actu tenetur: quia non sufficit inimicos non odisse, sed eos ex Christi lege Matth. 5. diligere oportet. Diligite inimicos vestros. Hinc D. Hieron. in c. 5. & 6. Matth. ait: *Multa præcepta Dei imbecillitate sua, non sanctorum viribus æstimantes, putant esse impossibilia qua præ-*

praecepta sunt; & dicunt sufficere virtutibus, non odisse inimicos. Ceterum diligere plus praecipitur, quam humana natura patiatur. Sciendum est ergo, Christum non impossibilia praecipere, sed perfectia, quae fecit David in Saul, & in Absalon. Inimicus, quia inimicus est, non definit esse proximus: proximum autem actu positivo amoris diligere jubemur. Contraria prop. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali, est 10. ab Innoc. XI. proscripta: ergo &c. Ecce D. Th. 2. 2. q. 25. art. 8. doctrinam, quae praxis regula est. *Alio modo potest accipi dilectio inimicorum quantum ad naturam, (nec enim eorum culpam amare debemus) sed in universali; & sic dilectio inimicorum est de necessitate caritatis, ut scilicet diligens aliquis Deum, & proximum, ab illa generalitate dilectionis proximi inimicos suos non excludat.*

Peculiari actu non tenetur, ut scilicet, inquit D. Th. aliquis in speciali moveatur motu dilectionis ad inimicum, quia nec etiam moveri motu dilectionis in speciali ad quolibet hominem singulariter, est de necessitate caritatis, quia hoc esset impossibile. Doctrina valde notanda, ut sine scrupulis magnum dilectionis erga proximum mandatum impleatur.

Neque ad eum salutandum, alloquendum, egratum inviscendum &c.

Quoad hanc P. Concina Theol. t. 1. p. 456. n. 7. praemissa Theologorum discrepantia inquit: „Paucis quod verum, & tutum est, & in quod omnes consentire debent, exponam. 1. Salutatio, & colloquium absolute (hoc est apud omnes) non sunt signa communia proximis debita. Hic Venetiis homines occurrentes minime salutantur; multo minus in colloquium conveniunt: absolute ergo, & per se nec salutare, nec aliquid loqui inimicos vi praeccepti tenemur. 2. Si alicubi mos obtinet, ut indiscriminatim homines sese salutent, ibi salutandi inimicos praecceptum urgebit. 3. Si ante inimicitias mutua intercedebat salutatio, etiam post dissidium, & rixam eadem communia, quae praecedebant, signa consistere & perseverare debent. 4. Salutatio, & allocutio licet absolute communia non sint, possunt tamen communia esse inter consanguineos, cognatos, amicos, fodales ejusdem comobii, collegii, & communivitatis; & tunc, si quis istorum alicui inimicus evadit, ab ejusmodi communibus signis excludendus non est. 5. Si plures occurrentes amici salutarentur excluso inimico, qui inter illos reperitur, signum esset odii, animique irati, scandalumque contingeret. 6. In ejusmodi eventibus non illico damnandus est peccati mortalis odii, qui hanc signa omittit, sed circumstantiae expendendae serio sunt; & duo praecipue discutiendae, videlicet animus interior, & scandalum, quod confitequitur. Advertendum tamen, non omne scandalum peccatum letale esse. Non raro hanc salutatio, & allocutio omittuntur non odii causa, sed ob quamdam reverentiam, timorem, & animi vilitatem. Interdum neuter ea animi fortitudine pollet, ut primus esse velit ad exhibenda signa benevolentiae. 7. Hanc signa salutationis, & allocutionis necessaria vi praeccepti sunt, quando deprehenduntur opportuna, & efficacia ad placandum inimicum, odiumque aut a se, aut ab hoste exterminandum.“

At La Croix p. 161. n. 192. id admittit, si sine multa animi difficultate possis; si autem notabilem difficultatem patereris, non teneris: quia bonum spirituale proximi, quale tunc est depositio odii, tenemur quidem ex caritate curare cum aliquo, non tamen cum magno incommodo. Suar. Conin. Castrop. Tambur. Burg. Sed hanc ex molli, non solida Theologia dicta mihi videntur. Non magnum incommodum, sed magnum commodum est, ut Christianus intimas animi rebellis difficultates, & pugnas vincat, & vincere assuescat. Ex his internis pugnis, & difficultatibus qui praeccepta metiuntur, ea in nihilum apud plurimos redigunt. *Regnum celorum*, inquit Christus contra molles Doctores, *vim patitur, & violenti rapiunt illud*. „8. (pergit Concina) salutantem resalutare debitum est, quod absolute gravi culpa negligi nequit, si advertenter, & de liberato animo omittatur. Venditio mercium, collatio elemosynarum, & cetera hujusmodi communia officia, quae omnibus exhibentur, negari absque culpa inimicis nequeunt. 9. Noli in his praestandis esse nimis justus, sed liberalis esto, memor, quod eadem mensura, qua mensus fueris, remetendus eris. Si abundanter misericordiae divinae mensuram exoptas, dives esto in dilectione inimicorum.“ Hanc cum christiano, sapienterque dicta, scituque dignissima mihi visa sunt, huc transcripsi volui.

Inimicum egratum invisere, mœstum consolari, hospitio excipere &c. in iis circumstantiis quisque tenetur, in quibus hanc officia ex caritate praestare teneretur, si non esset inimicus. Quia caritas, quae erga non inimicos praestanda praecipitur, eadem erga inimicos fieri jubet. *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos; & ora-*

te pro persequentibus, & calumniantibus vos; ut sis filius Patris vestri, qui in caelis est &c. Matth. 5. 44.

ANIMADVERSIO VI.

Diligere inimicum, est praecceptum affirmativum, quod aliquo, non omni tempore obligat; at eum non odisse, est praecceptum negativum, quod, ut scholae ajunt, semper, & pro semper, hoc est omni tempore obligat. Porro interius remittere offensam, idem sonat, ac non velle malum inimico, hoc est eum non odisse. Ergo praecceptum remittendi interius offensam omni tempore obligat, hoc est etiam statim, ac illata est, etiam inimico veniam non petenti. Contraria opinio Trull. &c. a Busembao allata, nec improbat, Scripturae aperte repugnat dicenti Lev. 19. *Non quaras ultionem, & non eris memor injariae civium tuorum. Si non dimiseritis*, Anquit Christus Matth. 6. *hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra*. Fac, hominem gravi vulnere fauciatum, ac allata Trull. &c. opiniuncula imbutum, offensam nolle statim remittere, at postmodum interire; suorum ne peccatorum dimissionem a caelesti Patre consequatur? At remissio statim post offensam, est, inquit Bus. *res violenta, & supra fragilitatem humanam*. Resp. Quia ita loquuntur, praeccepta Dei, ut ait S. Hieron. mox citatus, *imbecillitate sua, non sanctorum viribus aestimantes, putant esse impossibilia quae praeccepta sunt*. Contra eos, qui res violentas non esse praecceptas ajunt, Christus ait Matth. 11. *Regnum celorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*. Busembau sophisma diluit D. Th. 2. 2. q. 2. art. 5. ad 1. dicens: *Si in potestate hominis esse dicatur aliquid excluso auxilio gratiae, sic ad multa tenetur homo, ad quae non potest sine gratia reparante, sicut ad diligendum Deum, & proximum, & similiter ad credendum articulos fidei. Sed tamen haec potest cum auxilio gratiae*. Hinc Syn. Trid. saepe cit. *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis*. Abs sua cavillatione Bus. & novi opinatores, qui ea saepe utuntur, sibi cavissent, si positis praepjudiciis Evangelium, sanctos Ecclesiae Doct. Hieron. & Aquinatem, & Syn. Tridentinam legissent.

ANIMADVERSIO VII.

Sermo est de sufficiente, & justa satisfactione, quam laesus offerat. Tribunalia instituta sunt, ut jus dicant, invitoque ad jus cogant: ergo qui jus facere sponte parati sunt, ad tribunalia perperam vocantur: at qui sufficientem, & justam satisfactionem offert, jus facere sponte paratus est: ergo perperam ad tribunalia vocatur. Hoc qui facit, caritati, & justitiae repugnat; quia sine ulla necessitate, & ratione hominem suo officio fungi paratum urget, ac premit, atque expensis, & incommodis gravat. Quomodo Bus. suam opiniunculam cum praeccepto naturae, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*; quomodo cum Christi lege, *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos*, conciliare potest? At, inquit Bus. *quomodo in utroque casu ponatur odium, ut docent &c.* Resp. Bus. contradictoria conciliare vult. Nam non remittere injurias, idem est, ac inimicum odisse, ut jam ratione, & Scripturae auctoritate ostensum est. Satisfactionem vero justam ab eo oblatam recusare, & juridice petere, est manifestum livoris indicium. Qui dicunt, se non odisse inimicum, a quo justam compensationem renuunt, ut eum ad jus rapiant, & vexent, ipsi se decipiunt, & mollibus doctrinis decipiuntur; atque in eos illud cadit, *Mentis est iniquitas sibi*. Meam sententiam, ut ego sentio, satis per se evidentem confirmat P. Concina Theol. t. 1. p. 462. n. 20.

ANIMADVERSIO VIII.

Loco videtur, dic, est contra caritatem, nec de hoc dubites; imo contra justitiam: quia justitia est quidem aequalitas, sed posita possibilitate; qua sublata, nullum jus ad aequalitatem cogit.

ANIMADVERSIO IX.

Sed quaeritur hic a Busembao, cur addiderit illud saepe. Sermo est de hujusmodi odio in sui natura inspecto, quod non solum licet, sed bonum est. Suprema Dei voluntas, omnium voluntatum regula est: Deus autem non solum impietatem, sed personam quoque impiam odit. *Odisti omnes operantes iniquitatem* PL. 5. 7. *Similiter autem odio sunt Deo impius, & impietas ejus* Sap. 14. 9. ergo &c. Suam scilicet voluntatem divinae conformat, qui inimicum, quatenus malus est, hoc est quatenus Deum offendit, averſatur. Hinc D. Aug. lib. 18. contra Faustum c. 24. ait: *Unusquisque iniquus homo, in quantum iniquus est,*

est, odio habendus est, in quantum autem homo, diligendus. & D. Th. 2. 2. q. 25. art. 8. inquit: *Dilectio inimicorum tripliciter considerari potest. Uno quidem modo, ut inimici diligantur, in quantum sunt inimici; & hoc est perversum, & caritati repugnans, quia hoc est diligere malum alterius. Dum amas inimicum, ut talem, vis, amas, tibi placet, ut inimicus te oderit, tibi malum fecerit, hoc est peccaverit; quod est perversum, & caritati contrarium: ergo odisse, & displicere tibi debet, quod inimicus te oderit, & noxius tibi fuerit, hoc est peccaverit; & hoc sensu inimicum odisse non solum potes, sed debes. Illud hic valde cavendum est, ne sub specie sancti odii, odium malignum lateat, & a sensu reduplicativo, hoc est ab odio inimici, ut talis, quo sensu ipse inimicus odisse se debet, ad sensum specificativum, hoc est ad odium personæ transitus fiat, quo ipsi malum quis velit, ipsamque aversetur sine reduplicatione; quod facile contingit.*

ANIMADVERSIO X.

Ergo hoc necessario sequendum est, ut sana Theologia inculcat.

Quamquam prior opinio non solum minus probabilis, sed falsa merito habenda est. Nam licet omnia mala, quæ proximo optare quis potest, sub una generica ratione mali contineantur, certum tamen est quædam, uti sunt inopia, infamia, mors, specie differre. Porro cum desideriorum objecta specie differunt, certum est ipsa quoque desideria specie differre: peccata vero non in genere tantum, sed in specie aperienda sunt in confessione, ut docet Syn. Trid. sess. 14. c. 5. ergo certum est, esse explicandam speciem mali, quam quis proximo voluit.

ANIMADVERSIO XI.

Licet quidem optare malum proximi, non quatenus ipsius malum est, sed quatenus habet rationem boni iusti, vel utilis, ex D. Thoma 2. 2. q. 76. art. 1. ajente: *Si autem aliquis imperet, vel optet malum alterius sub ratione boni, sic est licitum . . . contingit autem, malum aliquod dici imperando, vel optando sub ratione duplicis boni. Quandoque quidem sub ratione iusti; & sic Iudex maledictis illum, cui præcipit justam poenam inferri . . . quandoque vero dicitur aliquod malum sub ratione utilis; puta cum aliquis optat, aliquem peccatorem pati aliquam ægriitudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipse melior efficiatur, vel ut saltem ab aliorum nocumento cesset.*

Filiarum autem mors, quam mater optat, quia ob deformitatem, vel inopiam commode, & honeste nuptui tradere eas non potest, nec boni iusti, ut patet, nec boni utilis rationem habet. Nam minus malum habet quidem rationem utilis boni, si eligatur ad vitandum majus malum, quod alia ratione vitari non potest: at majus malum nunquam utile est, nec eligi ratione consultata potest unquam, ut vitetur minus. Cum ergo mors, quæ omnium terribilium hujus vitæ maxime terribilis, & mala est, sit sine comparatione majus malum, quam minus commoda, & minus honesta, aut etiam nulla filiarum in matrimonium collocatio, desiderium mortis filiarum in proposita specie nulla ratione excusari potest. Hujusmodi desiderium naturæ legi, & caritati prorsus repugnat, nec nisi ex stoliditate, & pravitate matris oriri potest. Ubi est in perversa hujusmodi matre patientia? ubi conformitas ejus voluntatis, Dei voluntati? ubi maternus erga filias amor? ubi caritas, & humanitas? In descripto desiderio, si recte consideres, nihil reperis, nisi vitiosum, inhumanum, impium, perversum.

Videlicet sicuti alterius mortem desiderare ob aliquod temporale emolumentum, damnatum est prop. 13. ab Innoc. XI. ita damnabile, aut damnabilius est, si mater filiarum mortem desideret vel ad suum dolorem, vel ad filiarum incommodum vitandum, quas commode, & honeste nuptui tradere, vel alia ratione collocare non potest. Lege etiam hic prop. 14. & 15. ab eodem Innoc. XI. damnatas; unde impietatem descripti desiderii matris, & corruptum contrarium discurrendi modum aperte deprehendes, & horrebis.

Esti vero sibi ipsi optare mortem Nav. & ceteri dicant esse mortale: recte, sane, & christiane: ad evitanda tamen gravia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt Sanch. &c.

Id scilicet faciunt homines perdit, & desperatæ salutis, qui non solum mortem sibi optant ad vitanda gravia mala, & internas afflictiones, sed etiam eam sibi commiscunt.

Ita & Trull. excusat feminam, quæ sibi, vel alteri mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem &c. vel alia &c.

Hujusmodi desideria nonne sunt a christiana patientia maxime aliena? Christiana enim patientia postulat, ut

mala seu corporis, seu animi, seu externa toleremus, ut Christo, & sanctis conformes patiundo facti, eorum gloriæ participes efficiamur. *Patientia enim vobis, inquit Ap. ad Heb. 10. 36. necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* Ap. ait *necessaria*, ut præceptum esse intelligas, non consilium. An voluntatem Dei faciunt, qui mala undecumque profecta non solum patienter non ferunt, sed etiam sibi, vel alteri mortem optant, ut ea vitent? mala enim, quæcumque ea sint, seu infirmitas, seu mendicitas, seu vita acerba, seu vexationes mariti &c. a Dei voluntate proficiuntur non solum permittente, sed mala volente, & efficiente. 2. Reg. 6. dicitur: *Dominus mortificat, & vivificat, deducit ad inferos, & reducit: &c.* Il. 45. *Ego Dominus, & non est alter Deus, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: &c.* Amos 3. *Si est malum in civitate, quod non feceris Dominus.* Ergo qui hujusmodi mala absolutis, & vehementibus desideriis averfantur, & refugiant, Dei voluntatem non faciunt, sed illi repugnant; ideoque nullo modo excusari a culpa possunt. Multo vero magis culpæ, imo gravis, seu mortalis culpæ rei sunt viri, seu mulieres, quæ mortem sibi optant, ut ea vitent. Lex enim divina *Non occides*, non solum sui, & aliorum cædem prohibet, sed etiam propriæ, & alienæ mortis desiderium; quod non excusatur a noxa ex impatientia, sed augetur. Qui alienam mortem desiderat, non ex personæ displicentia, sed ob aliquod temporale emolumentum, mortifere peccat; & contraria doctrina damnata est prop. 13. ab Innoc. XI. proscripta. Ergo pari ratione mortifere peccat, qui alteri, vel sibi mortem optat, ut temporale incommodum effugiat. Prius desiderium ex avaritia, posterius ex animi mollitie oritur; utrumque, idem malum objectum habet, ideoque eadem malitia inquinatur.

Mulierculas tamen ob minimas molestias &c. nisi (ut plerumque fit) excuset defectus advertentiæ, & deliberationis.

Ignorantia malitiæ horum desideriorum inexcusabilis est, quia est ignorantia manifesti juris naturalis, & divini; ideoque si defectus advertentiæ malitiæ ex hujusmodi ignorantia oriatur, non excusat; item non est excusabilis, si ex negligentia derivetur. Tunc solum excusat, quando est involuntaria, ut in primis, seu subreptitiis motibus, qui præcaveri non possunt, accidit.

ANIMADVERSIO XII.

Si fugis personam, quia tibi incommoda, & molesta est, tuum incommodum, & molestiam fugis; quod licet, si scandalum absit, & proximi necessitas aliud non postulet. Si eam fugis, ut eam contristes, nec hanc molestiam ad majus ejus bonum referas, vel ex averfione personæ, quæ nunquam licet, peccas.

La-Croix p. 161. n. 186. in h. 2. dub. Busemb. ait: „Manet probabilis sententia, quam post S. Th. 2. 2. qu. 76. a. 1. tenent Auct. gravissimi, quos citat, & sequitur Mendo, Ardek. &c. nempe quod homo possit desiderare mortem proximo ad vitandum aliquod ingens malum sibi, vel alteri proximo impendens, quod aliter vitari non potest, v. g. ne injuste occidatur ab illo, ne per illius injuriam spoliatur bonis suis, quod alioquin futurum est; sicuti aliquis sibi ipsi licite optat mortem, ut evadat ingens malum spirituale, vel temporale, v. g. si aliter non possit vitare peccatum, vel perpetuum, & durum carcerem.“

La-Croix primum hic in eo errat, ut D. Thomam in hujus sententiæ patrocinium proferat. D. Thom. loco ab eo cit. & mox descripto inquit: *Quandoque vero dicitur aliquod malum sub ratione utilis; puta cum aliquis optat, aliquem peccatorem pati aliquam ægriitudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipse melior efficiatur, vel ut saltem ab aliorum nocumento cesset.* D. Thom. ait, *aliquam ægriitudinem, aut aliquod impedimentum, non ait mortem; & ne impedimenti nomine intelligi possit mors, evincit illud, quod addit, vel ut ipse melior efficiatur &c.* Deinde cum addit La-Croix, „sicuti aliquis sibi ipsi licite optat mortem, ut evadat &c. v. g. si aliter non possit vitare peccatum,“ perinde est, ac si dicat, præcepta Dei esse impossibilia, quod damnat Syn. Trident. sæps citata, *Deus impossibilia non jubet &c.* & est prima hæresis Janseniana ab ipso La-Croixio p. 96. descripta. 3. Illud quoque rejiciendum est, aliquem sibi posse mortem optare, ut evadat perpetuum, & durum carcerem. Sublimior, ac solidior hac in re est doctrina Aristotelis Eth. 3. cap. 7. dicentis: *Mori autem fugiendum vel paupertatem, vel amorem, vel ægriitudinem aliquam, non est viri fortis, sed ignavi potius. Mollis enim animi est, res ærumnosas, & laboriosas fugere.* Præterea, ut mox contra Busembaum ratiocinabar, hoc desiderium repugnat patientiæ, & subjectioni, quæ nostra ad Dei voluntatem conformanda est. Tandem adversatur caritati, quia

quæ nosmetipsos diligere debemus; quia majus malum eligit, ut minus vitet. Nec enim mala ex uniuscujusque affectione, & apprehensione metienda sunt, sed ex eorum natura, & rei veritate, ex qua mors est omnium malorum hujus vitæ maximum.

Ipsa principalis La-Croixii propositio, quod scilicet *homo possit desiderare mortem proximo ad vitandum aliquod ingens malum* &c. consideratione indiget. Quid enim sibi vult illud *ingens malum*? Si ex alicujus vita ingens malum Religioni, aut Reipublicæ certo imminet, ejus mortem posse desiderari vel ex Principum justitia, vel ex divina providentia inferendam, ultro fateor; & hoc sensu puto accipiendum illud Ap. ad Gal. 5. v. 12. ubi ait: *Usinam & abscindantur qui vos conturbant*. At La-Croix hoc sensu non loquitur, sed loquitur de ingenti malo, quod sibi, vel alteri proximo, quod aliter vitari non potest, impendeat; v. g. *ne injuste occidatur ab illo, ne per illius injuriam spoliatur bonis suis, quod aliquando futurum est*. At hic facile accidit, ut incerta pro certis habeantur. Nemo enim compertum, & certum habere potest, quod crastina die futurum est. Hæc certa notitia Deo reservata est. Hominum voluntate nihil mutabilis. Rerum, & temporum ratio infinitis vicissitudinibus obnoxia est. Ergo falsa positione nititur La-Croix, cum tuam occisionem, aut bonorum spoliationem pro certo futuram ponit, nisi tuus inimicus intereat. *Bona, & mala, inquit Ecclesiasticus c. 11. num. 14. vita, & mors, paupertas, & bonestas a Deo sunt*. Homo moritur quando, & quomodo Deus vult, non alio tempore, aut modo: item spoliatur bonis quando, & quomodo Deus voluerit, non alio tempore, aut modo. Ab infinita Dei providentia, & potentia elabi nemo potest. Ergo desiderium mortis illius, unde tuam cædem, aut bonorum spoliationem imminere tibi putas, inutile est, ut hujusmodi mala effugas; ergo stolidum, & grande crimen.

Fateor, iis præidiis ad cavenda mala nos uti posse, aut etiam debere, quæ ex divina providentia sunt instituta. At desiderium mortis illius, unde aliquod magnum malum timemus, non est præsidium divinitus institutum ad mala cavenda: ergo illo uti non possumus. Si possemus desiderare mortem illius, a quo grande aliquod malum nobis formidamus, ejus mortem a Deo quoque petere liceret. An hoc quoque licere, La-Croix affirmare audebit? Huc spectant proxime dicta contra Busembaum ad c. 2. At audiamus La-Croixium. „Ratio est, inquit, quia inprimis tunc non optat propter aliquod emolumentum, quod acquiri deberet, sed propter damnum in re sua actu possessa, quod subire non tenetur.

Resp. Non tenetur quidem damnum rei suæ subire; nec tamen ei licet proximi mortem optare; quo desiderio illud vitare stolide putat. Optare mortem proximi propter emolumentum acquirendum, & propter vitandum damnum rei jam acquisitæ, idem sunt. Fuga enim seu evasio jacturæ boni acquisiti, est quoddam bonum temporale; negarique non potest, si recte judicamus, mortem proximi desiderari ob aliquod temporale emolumentum, quæ est proposit. 13. ab Innoc. XI. damnata, ab eo, qui illam desiderat, ut sui boni temporalis jacturam vitet. La-Croixii distinctiuncula, ut ego sentio, damnata jam est; & si ad supremum Tribunal deferatur, expressius damnabitur. Illud enim ab Innoc. damnatum puto, ut proximi vitæ præferatur externum nostrum, seu temporale bonum; ideoque falsum existimo illud La-Croixii, quod recitatis verbis statim subjicit, „ut quis rem suam, vel alterius amici tenere, ac defendere possit, etiam si proximus injuste volens tollere, occidi deberet, dummodo sit res magni momenti, uti dicitur ad 5. præceptum Decalogi. „Quod a me ibi quoque refutabitur.

„Deinde (iterum objicit La-Croix) illud gaudium, vel desiderium directe & immediate fertur in solum bonum suum, vel proximi, ita ut mors, quatenus proximo est mala, nullo modo sit objectum illorum ac tuum, atque ideo S. Thom. in 3. d. 30. q. 1. a. 1. ad 4. sic habet: *Prosperitas unius inducit adversitatem alterius; unde quia caritas ordinem habet, & plus debet quisque diligere se, quam alium, & propinquos, quam extraneos, & amicos, quam inimicos, & bonum commune multorum, quam bonum privatum unius, potest est aliquis salva caritate optare malum temporale alicui, & gaudere, si contingit, non inquantum est malum illius, sed inquantum est impedimentum malorum alterius, quem plus tenetur diligere*. Addit S. Doctor: „Sed hoc non est per se de malo gaudere, sed de bono, quod adjunctum est malo.

Resp. D. Thom. angelice more suo; sed ne verbum quidem habet de optanda proximo morte, ut proprium, vel amici malum vitetur. Desideratur quidem, ut ponimus, alterius mors, non quatenus ipsi mala est, (hoc

enim modo illam desiderare ad odium proximi pertinet (quod numquam ne mali quidem publici, aut propriæ mortis vitandæ causa licet) sed quatenus impedit jacturam proprii, aut amici boni; at nihilominus desideratur, & reipsa proximi malum est; atque in hoc desiderio proprium, aut amici temporale emolumentum præfertur vitæ alterius; quod est perversum, caritati contrarium, & ab Innoc. XI. prop. 13. proscriptum.

ANIMADVERSIO XIII.

Si superflua non adesse dicantur, Christi præceptum Luc. 11. *Quod superest, date eleemosynam*, inutile, & vanum esse dicitur, quod impium est; si raro adesse dicantur, idem præceptum extenuatur, & raro habere locum dicitur, quod sine injuria sapientissimi Legislatoris dici non potest. Christus dum inquit, *quod superest*, jam ponit superesse ordinarie loquendo, non raro, & extra ordinem. Hinc illa proposit. num. 12. *Vix in secularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui*, ab Innoc. XI. proscripta est. Vix, ut habet propositio damnata, & raro, ut habet Busembaum, sunt synonyma. Nam si Busemba dicat, se secularium opinionem referre, hanc utpote falsam, & improbandam aut referre non debuerat, aut refellere. Neque enim eleemosynæ præceptum ex opinione, sed ex veritate superflui oritur. Christus enim ait: *Quod superest*, non quod superesse putatis, *date eleemosynam*. At, inquit Busemb., quæ sunt necessaria, ad alendos &c. honestas donationes, convivia &c., spectatis etiam &c. non sunt superflua. „Paucis respondeo, expensas prodigas, ambitiosas, intemperantes, vitiosas, cujuscumque hominis honesti, & Christiani statui adversari; quibus resecatis, multa multis superflua sunt. Hinc D. August. enarr. in Ps. 147. ait: *Multa superflua habemus, si nonnisi necessaria teneamus*. Nam si inania queramus, nihil sufficit. At, inquit La-Croix p. 182. n. 199. „dubium est, quid dicatur superfluum statui; „& triplicem super hac re opinionem affert. Nos vero varias opiniones, quæ rem involvunt, & præceptum extenuant, mittamus; & cum D. August. dicamus: *Multa superflua* &c. Omissio eleemosynæ, mortalis culpa est, ait D. Thom. 2. 2. q. 22. a. 5. ad 3. *ex parte dantis, cum habes superflua, quæ secundum statum presentem non sunt sibi necessaria, prout probabiliter estimari potest*. Nec oportet, quod consideres omnes casus, qui possunt contingere in futurum. Hoc enim esset de crastino cogitare, quod Dominus prohibet Matth. 6. *sed debens judicari superfluum, & necessarium secundum ea, quæ probabiliter, & ut in pluribus occurrunt*. Quid hic pluribus opus est?

ANIMADVERSIO XIV.

Qui extreme indigenti loco eleemosynæ mutuum dat, videtur mihi esse inhumanus, avarus, ab eleemosyna, & caritate prorsus alienus, ideoque culpandus, nullo modo excusandus. Quomodo satisfacit eleemosynæ præcepto, quod tunc urget, si eleemosynam non largitur? „Adfirmant sane quidam neoterici, quos refert, & sequitur Diana, ad quem nos mittit Buf. at sententia negans communis, & vera est (inquit Concina Theol. t. 2. p. 24. n. 9.) quoniam eleemosynæ præceptum per se urget, estque a præcepto mutuandi distinctum. Si extrema necessitate premente mutuo quis præceptum adimpleret, evanesceret illius obligatio. Præterea in extrema necessitate jure naturæ omnia sunt communia, suntque pauperibus debita bona, quibus ab ea penuria liberentur. Hinc peccaret dives, si onus pauperi imponeret restitutionis, cum meliorem is nactus esset mortem fuerit; nec pauper restitutioni esset obnoxius, etiam si postea dives evaderet. Quæ enim extreme indigens accepit, sua erant, non divitis. „Hactenus Concina; quam sententiam ipse La-Croixius amplexus est p. 183. n. 207.

Si tamen qui hoc loco extreme indigens est, alibi habeat bona, caritatis præcepto satisfacit, si mutuum ipsi detur, ut est communis sententia, ait Concina n. 9. quæ in dubium vocanda non est; idemque La-Croix loco mox cit. intelligi vult, si qui nunc extreme indigens est, alio tempore habiturus est bona, v. g. per hereditatem, vel laborem proprium, pro qua sententia citat D. Thomam loco non indicato, eamque communem facit. Sed hæc opinio ex mox dictis a P. Concina evanescit.

ANIMADVERSIO XV.

Hic, ut ego puto, fingitur hypothesis, quæ nunquam accidit. Ad levandam extremam pauperis inopiam pauca necessaria sunt. In morali Theologia illa tractanda sunt, quæ mores informant, non quæ disputandi pruriginem impleant, aut vellicent. Christus dixit: *Quod superest, date eleemosynam*. Hoc facito, & es in tuto. D. Th.

D. Th. 2. 2. q. 32. ar. 6. docet, eleemosynas tam profusas, ut quis suo statui convenienter vivere non possit, esse inordinatas. Tres tamen hujus regulæ exceptiones addit. Prima est, si quis statum mutet, e. gr. per Religionis ingressum. Altera, si quæ pauperibus largitus est, facile reparari possit, ut maximum inconveniens inde non oriat. Tertia, quando occurreret extrema necessitas alicujus privata persona, vel etiam aliqua magna necessitas Reipublice. In his enim casibus, ait S. Doct. laudabiliter præmitteret aliquis id, quod ad decentiam sui status pertinere videretur, ut majori necessitati subveniret. Ait, laudabiliter, præcepti non meminit. Hac de re, si vis, lege Concina Theol. 2. 2. p. 22. n. 3. 4. 5.

ANIMADVERSIO XVI.

Ita etiam D. Thom. 2. 2. q. 33. ar. 2. ad 4. inquit: *Illa beneficia, quæ non debentur certæ personæ, sed communiter omnibus proximis, sive sint corporalia, sive spiritalia, non oportet nos querere, quibus impendamus; sed sufficit, quod impendamus eis qui nobis occurrunt.* Regula generalis est, exceptionibus obnoxia, ideoque Buf. recte addit: „Si tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirere veritatem.“ Sed hic illud etiam addendum, querendos esse pauperes etiam in gravissimis, seu gravibus eorum necessitatibus, si notæ sint, aut de iis dubitetur. Hinc D. Aug. enart. in Pl. 103. serm. 3. inquit: *Curiosus esto, & intellige super egenum, & pauperem. Alius ad te venit, ut petat, alium præveni, ne petat. Sicut enim de illo, qui te querit, dictum est, Omni petenti te da; sic de illo, quem tu debes querere, dictum est: Sudele eleemosyna in manu tua, donec invenias justum, cui eam tradas: non subdis: Illo autem quanto minus petis, tanto magis vigilandum est, ut præoccupes petiturum, & aliquando damnaturum. Itaque curiosi estote ad ista, invenietis multorum servorum Dei indigentiam, tantum ut velitis invenire. Sed quia delectat vos excusatio, quæ vultis dicere, Nesciebamus, propterea non invenistis. Aliorum SS. Patrum hac de re auctoritates leguntur apud Nat. Alex. Theol. 2. 2. p. 472. reg. 27.*

ANIMADVERSIO XVII.

Medicinas pretiosissimas a nemine ex præcepto emendas esse, ut pauperi extremo morbo laboranti suppeditentur, communis est, ut ait Concina Theol. 2. 2. p. 23. n. 6. Theologorum sententia; quia sufficit ordinaria remedia illi subministrari, nec pretiosissima, quæ semper incerta sunt, necesse est querere. Illud quoque, si velis, fateor, maximam pecuniæ vim a divite non esse ex necessitate impendendam, ut hominem ab incerto mortis periculo eripiat. At si magna pecuniæ vis diviti superflua non impendatur, ut proximum a certa morte alio modo non vitanda eripiat, eum in conscientia tutum ego non affirmo. Vita enim proximi ex ordine caritatis propriis externis bonis anteferenda est, ut ex communi Theologorum sensu docuit Buf. dub. 1. resp. 1. ergo dives non impendens magnam pecuniæ vim sibi superfluum, proximo necessariam, ut ejus vita conservetur, ordini caritati repugnat; ideoque peccat. *Pasce famem morientem; si non paveris, occidisti*, cap. Pasce dicit. 86. Nam seu fame, seu morbo, seu ex hominum crudelitate proximus moriatur, perinde est: ergo perinde illum occidis, si ei, cum prois, non succurras.

Illud Luc. 11. *Quod superest, date eleemosynam*, præceptum sine dubio est. Ergo magna vis pecuniæ diviti superflua, in eleemosynam eroganda est. Si ponas, non esse erogandam in extrema proximi necessitate, negas, esse erogandam in eleemosynam, & Christi præceptum eludis. An quia pecunia multa est, eleemosynæ præcepto obnoxia non est?

ANIMADVERSIO XVIII.

Hæc obligatio ex illo præcepto oritur, *Quod superest, date eleemosynam*: divini autem præcepti obligatio gravis est; ejusque violatio ex se mortalis: Hinc Christus æterno igni damnat omittentes opera misericordiæ in communibus pauperum necessitatibus, cujusmodi illæ sunt Matth. 25. *Esurivi, sitivi, hospes eram, nudus, infirmus, & in carcere.*

„Hæc sententia, quod ex superfluitate oriatur gravis obligatio sub mortali dandi eleemosynam in communibus necessitatibus, quam Cajet. alique cum Gonet docent, communiter (inquit La-Croix p. 182. ff. 203.) rejicitur ab aliis, quos citat, & sequitur Card. in 1. Crisi d. 9. n. 13. „Resp. At, quæso, qua ratione rejici potest sententia, quæ ex Christi præcepto, & Evangelii verbis sponte sua, ac perspicuo oritur? „Ratio est, inquit La-Croix, quia si illa obligatio præcise oritur ex superfluitate, ergo etiam necessitate omni proximi

„cessante, manebit obligatio, quia manebit superfluitas: hoc autem nemo dicit; quia ubi non est necessitas, non potest esse eleemosyna: unde manet probabilis opinio communis, inquit Card. n. 15. quod dives non teneatur sub mortali ad danda superflua statui, nisi sit gravis necessitas.“

Resp. An nos cæci homunculi contra Evangelium disputare audeamus? Quid est ea La-Croixii conclusio, Ergo etiam necessitate omni proximi cessante, manebit obligatio? Id quidem poni potest, si ponatur in hominibus ordo alius, ac qui a sapientissima Dei providentia institutus est. At Christus, qui præcepit ut superflua darentur in eleemosynam, sciebat, eleemosynæ locum nunquam deesse: nam semper pauperes, inquit idem Christus Matth. 26. *habebitis vobiscum.* Hic est ordo divinz providentiæ, ut semper sint divites, & pauperes; ideoque ut eleemosyna fieri semper possit, ac debeat. Hinc D. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 5. ad 3. ait, *quod est aliquod tempus dare, in quo mortaliter peccat, si eleemosynam dare omittas: ex parte quidem recipientis, cum apparet evidens, & urgens necessitas, nec apparet in promptu qui ei subveniat: ex parte vero dantis, cum habet superflua, quæ secundum statum præsentem non sunt sibi necessaria, prout probabiliter estimari potest.* Angelicus duo hic tempora assignat, in quibus eleemosynæ præceptum sub mortali obligat; quod explicatius docet 2. 2. q. 118. a. 4. ad 2. inquit, *quod Basilii loquitur in illo casu, in quo aliquis tenetur ex debito legali bona sua pauperibus erogare vel propter periculum necessitatis, vel etiam propter superfluitatem habituum.* Hic alterutrum, hoc est vel necessitatis periculum in recipiente, vel superfluitatem in dante, ad debitum legale eleemosynæ sufficere, aperte affirmat; ex quo consequitur, eleemosynæ omissionem in utroque casu esse letalem culpam; quia est transgressio debiti legalis, seu legis; qua de re legi etiam potest Concina Theol. 2. 2. p. 46. cap. 13. n. 1. & seq.

Imo in communibus pauperum necessitatibus non solum aliquando, ut ait Busenbaum, sed pro ratione superfluum statui etiam sæpe eleemosyna impertienda est, nisi in graviore proximi necessitate, aut alia pia opera christiane, & prudenter superflua impendantur. Nec enim superflua ex parte, sed omnia eleemosynæ præcepto obnoxia sunt; quæ doctrina licet corruptæ nostræ naturæ aspera, ac mollibus opinatoribus infesta sit, vera tamen habenda est. Eam docet D. Thom. 2. 2. q. 87. ar. 1. ad 4. inquit, *quod Dominus non solum decimam partem, sed omnia superflua jubet exhiberi secundum illud Luc. 11. Quod superest, date eleemosynam.* Idem habet D. Greg. lib. 10. ep. 30. dum ait: *Omne, quod superest necessitatibus, in causis piis, & religiosis erogandum est, Domino, ac magistro omnibus dicente: „Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munus, da sunt vobis.“* Et hæc sententia penes probatissimos Scriptores communis est, exceptis paucis casuum arbitris, quos Concina Theol. 2. 2. p. 48. q. 1. confutat. At, inquit, si ita est, vix divitibus! eorum paucissimi salvi sunt. Resp. Hæc illatio non est absurda, sed evangelica. *Vae vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram.* Luc. 6. *Vae qui opulenti estis in Sion.* Amos 6. & Matth. 19. *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in Regnum celorum.* Iterum dico vobis: *facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in Regnum celorum.* Si tamen sublimem sanctæ caritatis viam ingredi, & decurrere velint, Deo adjuvante, cujus adjutorium enixe, & assidue petendum est, possunt, & salutem consequi. *Apud homines, inquit Christus Matth. 19. cit. v. 26. hoc impossibile est; apud Deum autem omnia possibilia sunt.*

Ex his intelligitur, quid dicendum sit ad c. 1. Buf. *Pauperibus &c.* Nam habentes superflua, non raro, sed pro ratione superfluum his pauperibus sæpe dare tenentur eleemosynam, etiam si eorum necessitas communis sit, nec gravis ponatur, uti aliquando esse potest.

ANIMADVERSIO XIX.

An non peccat, etiam si per quinquennium, per decennium, per totam vitam omnes eleemosynas neget, ut in testamento multa legata ad pias causas relinquat? Hanc frivolam divitum excusationem exsufflat D. Basilii hom. 7. contra divites, quem legere potes etiam apud Concina Theol. 2. 2. p. 18. n. 7. Præceptum quidem affirmativum, uti est eleemosyna, non obligat, ut ait schola, pro semper, obligat tamen semper, hoc est opportuno tempore. Porro præceptum non proposito impletur, sed opere imperato: ergo ommissio omnis eleemosynæ per longum tempus, est aperta præcepti transgressio, etiam si adesse dicatur propositum eleemosynæ opportunius impendendæ.

Præterea hujusmodi propositum irrationabiliter ponitur in homine divite omnes eleemosynas diu negante. Nec divi-

diviti tale propositum se habere affirmanti fides habenda est. Hæc verba, quibus opera contradicunt, fide digna non sunt, & propria sunt hominis avari, procrastinantis, & prætextus contra præceptum querentis, non illud implere volentis. Descriptum divitis propositum simile est proposito peccatorum, qui ad Deum se convertere velle dicunt, at interim in peccato perseverant; & dum conversionem diu prorogant, novas, & majores suæ conversioni difficultates semper opponunt. Idem accidit divitibus descriptis, quorum animus pecuniarum laqueis in die fortius irretitur, erga pauperes durior semper fit, & a caritate magis alienus. Fac hujusmodi divitem cum suo proposito mori; quam sententiam in eum Christus laturus est? Esurienti enim cibum non dedit, sitienti potum negavit, hospitem non collegit, nudum non cooperuit, infirmum, & in carcere non adjovit. Itaque si dives salutem consequi velit, neglecta, & rejecta Busembaum opinione, manum operi admoveat, & faciat, quod Christus præcipit, *Quod superest, date eleemosynam*. Voluntas sine opere, diaboli astutia est, animas decipientis.

ANIMADVERSIO XX.

In hac Busembaum doctrina, quam Macarius Havermans teste La-Croixio enormem appellat, *nihil*, inquit idem La-Croix p. 183. n. 202. *est dignum reprehensione*: quia, ait, *quavis Societatis Auctores communiter docent, divites teneri in communi necessitate dare eleemosynas ex superfluis . . . , hanc tamen obligationem negant alii viri gravissimi &c. quos refert, & sequitur Diana*. Dianæ opinionem, ejusque ratiunculas refutat P. Concina Theol. t. 2. p. 52. n. 12. & seq. & sententiam contrariam vel inter ipsos recentiores Theologos, nedum penes Patres omnes, & antiquiores Doctores communem esse ait; quæ ex dictis, ac præsertim ex Scripturæ oraculis allatis certa esse debet.

Dives bonis superfluis abundans, omnes pauperes sine eleemosyna repellens ex communi omnium, ac præsertim piorum hominum sensu a caritate, imo ab ipsa humanitate alienus omnino est; Christi præceptum sæpe inculcandum, *Quod superest, date eleemosynam*, aperte violat, ac in damnationis statu versatur. Si descriptus dives non damnatur, quis unquam propter eleemosynæ omissionem damnabitur? An terribilis illa Christi Matth. 25. sententia: *Discedite a me maledicti &c. esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, sitiivi, & non dedistis mihi bibere &c.* incassum cadet? Si descriptus dives in statu salutis, & gratiæ est, & absolute dignus, delenda est ex Evangelio illa mox citata sententia Matth. 19. *Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in Regnum celorum. Iterum dico vobis: facilius est camelum &c.* Si enim dives valde abundans, omnes pauperes sine eleemosyna repellens, absolute dignus est, & salvus esse potest, dives facile salutem consequitur. Itaque negari non potest, præsentem Busembaum, & Laymanni sententiam, quidquid La-Croix contra dicat, Evangelio repugnare, ideoque esse omnino rejiciendam.

At, inquit La-Croix, „ neuter (hoc est nec Busembaum nec Laym.) dicit absolute dandam absolutionem tali, „ (diviti) sed volunt attendi, an forte poenitens non „ habeat causam negandi tales eleemosynas, aut excusationem non afferat justam, & an profit ei absolutionem negari. “

Resp. Nulla iusta causa afferri potest violandi divina præcepta, nulla hujus violationis excusatio admitti debet, nec absolutio potest ei prodesse, qui divina præcepta exequi paratus non sit. Hujusmodi absolutio sacrilega est, & pestifera. Excusationem hujusmodi divitis, quam Busembaum attulit, & probavit c. 2. explosumus. In præsentem audi, quid ait. „ Tum quia vix reperitur, „ qui causam saltem apparentem (repellendi omnes pauperes sine eleemosyna) non prætendat, si superflua „ se habere fateatur. “ Est ne hæc iusta excusatio, & causa negandi omnes eleemosynas Christi pauperibus? Volo equidem habendam esse rationem sacrorum ædificiorum, & ornatum. At pauperes sunt templum Dei vivi, in quorum gratiam ipsa sacra vasa, si necessitas tulerit, juxta sanctos Patres merito distrahuntur. Itaque huic, vel illi (pauperi) denegare, (eleemosynam) absolute non est peccatum; denegare omnibus etiam in communi necessitate, peccatum grave est; quia pauperum cæcus, & Respublica christiana graviter leditur. Ita Concina Theol. t. 2. p. 55. n. 45. & ut ego pro certo habeo, juxta Evangelii sensum.

ANIMADVERSIO XXI.

Qui laboris fuga, cum suo se labore sustentare possint, eleemosynam emendicant, iis jure negatur, ne eorum otium, & vitium foveatur. Hinc Ap. 1. Thess. 4. *Si quis non vult operari, nec manducet*.

At si qui culpa sua in pauperiem inciderint, dum vitium sibi comparare nequeant, iis eleemosyna negari jure non potest; quia licet sua profundendo, venia minus digni sint, proximi tamen esse non desinunt, & cum vere pauperes sint, in eo præcepto includuntur, *Quod superest, date eleemosynam*. Hinc D. August. enarr. in Ps. 103. serm. 3. ait: *Nemo vobis dicat, præceptum est a Christo, ut servo Dei detur, mendico non detur. Absit. Prorsus impius ista loquitur*.

ANIMADVERSIO XXII.

Huic sententiæ adhæret quoque Concina Theol. t. 2. p. 58. n. 2. contrariam tamen rationabiliorem ego puto. Quia enim filius una cum patre persona in jure putatur, idcirco quoad paterna bona (nam de castrensis, aut quasi castrensis hic non loquimur) nihil sine patris consensu præstare potest. Ergo. Præterea eleemosyna bona est cum de proprio fit; cum vero de eo, in quod quis jus non habet, mala. Filius nullum jus habet in patris bona, nisi quoad sui sustentationem. Ergo eleemosyna de iis facta, mala est.

At, inquit P. Concina, pater repugnans filio supplendi eleemosynas a patre omittas, irrationabilis est. Resp. Hæc repugnantia est quidem irrationabilis, hoc est caritati contraria, non tamen justitiæ; ideoque nullum jus filio tribuit, nec ejus factum honestat. Præterea in illa repugnantia, seu dissensu irrationabilis quidem pater est, non tamen in eo, ut sine suo consensu nolit eleemosynas a filio fieri.

Qui hujusmodi eleemosynis favent, misericordie quidem patrocinari videntur, at patriæ potestati, filiorumque in parentes subjectioni adversantur: *at malum ex quocumque defectu*: ergo hæc eleemosynæ malæ sunt. „ Plura, inquit Concina, nobis suppetunt exempla Sanctorum, qui in puerili ætate incisiis parentibus bona „ pauperibus distribuabant. “ Resp. Id excusari potest vel ex præsumpto parentum consensu, vel ex ardore pietatis, & legis ignorantia. Fuere etiam indicia animi in misericordiam valde propensi, ideoque in puerili ætate, si vis, laudabilia, dum tamen parentes expressæ non repugnaverint. Hæc est S. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 8. solida doctrina, qui ait: *Ergo ille, qui est sub potestate constitutus, (uti est filius) de re, secundum quam Superiori subijcitur, eleemosynas facere non debet, nisi quantum ei a Superiore fuerit commissum*: & ad 3. inquit, *quod ea, quæ sunt filiis familiis, sunt & patris; & ideo non potest eleemosynam facere, nisi forte aliquam modicam, de qua præsumere potest, quod patri placeat; nisi forte aliquis rei esset sibi a patre dispensatio commissæ; uti si pater filio aliquid tribuat, ut eo ad honestos usus suo arbitrio utatur. Et idem, dicit Angelicus, dicendum est de servis*.

ANIMADVERSIO XXIII.

Nisi facillime possis. Illud *facillime* laxius videtur. Qui ita loquitur, peccata venialia proximi pro nihilo ferme habet.

Videtur tantum peccare venialiter. In eo fallitur Busembaum ut ponat, divinum correptionis præceptum vim graviter, seu mortaliter obligandi amittere ex subditi opinione, quia se non ita stricte obligatum putet. Error subditi, nisi sit invincibilis, a legis vi non eximit. Vel quia putat, se minus esse idoneum ad corripiendum. Id quoque ex culpa facile oritur, ut scilicet correptionis molestiam fugiat, & quia proximi salus non ita cordi ipsi est, ut esse debet. Ad corripiendum non est necessaria eloquentia, aut ars, sed sufficit caritas, & christiana prudentia. Sed quoniam Busembaum nos mittit ad S. Thomam, ejus verba legantur, quæ hujusmodi sunt 2. 2. q. 33. ar. 2. ad 3. *Correctio fraternalis tripliciter omitti potest. Uno quidem modo meritorie, quando ex caritate aliquis correctionem omittit. Dicit enim August. in 1. de Civ. Dei: „ Si propterea quisque objurgandis, & corripiendis male agentibus parcat, quia opportunum tempus inquiri, tur, vel eisdem ipsis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam, & piam erudiendos „ impediunt alios infirmos, & premant, atque avertant „ a fide; non videtur esse cupiditatis occasio, sed consilium caritatis. “ Alio modo prætermittitur fraternalis correctio cum peccato mortali; „ quando scilicet formidatur, ut ibi dicitur, judicium vulgi, & carnis excruciatio, vel peremptio; dum tamen hæc ita dominentur in animo, quod fraternali caritati præponantur: „ & hoc videtur contingere, quando aliquis probabiliter præsumit de aliquo delinquente, quod posset cum a peccato retrahere; & tamen propter timorem, vel cupiditatem prætermittit. Ergo juxta D. Thomam timor, vel cupiditas (idem multo magis dic de verecundia, & pusillanimitate, quæ inanes sunt) a peccato mortali non excusant*

omit.

omittentem correptionem, si ex ea fructus emendationis proximi probabiliter speretur. Tertio modo, inquit Angelicus, hujusmodi omisio est peccatum veniale, quando timor, vel cupiditas tardiores facit hominem ad corrigendum delicta fratris; non tamen ita, quod si ei constaret, quod fratrem posset a peccato retrahere, propter timorem, vel cupiditatem omitteret, quibus in animo suo præponit caritatem fraternam. Et hoc modo quandoque viri sancti negligunt corrigere delinquentes.

ANIMADVERSIO XXIV.

Præceptum correptionis singulos afficit. Mandavit illis unicuique de proximo suo. Eccli. 17. Si peccaveris in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Matth. 18. Porro correptio ipsa præcipitur: ergo satis non est correptionis opinio, & spes incerta. Tunc solum a correptionis onere immunis esset, si certo constaret, ab alio æque idoneo correptionem esse adhibendam; quia perinde est, seu a te, seu ab alio frater delinquens corripiatur.

Si sit &c. possis sine tuo gravi damno facere. Idem habet La-Croix p. 185. n. 220. ex Lug. quod tamen intelligit de damno, quod ex correptione jure timetur, non de amissione lucri, quod ex culpa proximi non emendati speratur. „Unde non excusaris, inquit, „a correptione propter periculum amittendi lucri, quod „ex ipso peccato proveniret; v. g. Pater tuus, homo „avarus non vult succurrere extreme egeno, faceret autem, si tu eum admoneres; peccas, si non admoneas, „etiam si ita privandus sis magna summa illi danda, & alio, „quin tibi obventura per hereditatem. „Recte quidem; at si ex illa admonitione, patris animæ profutura imminet filio damnum in suis bonis castrensis, aut quasi castrensis, erit ne a peccato immunis, si admonitionem omittat? Distinctio La-Croixii quoad rem præsentem nullius momenti est. Quamvis enim damnum amittendi bona, quæ habes, quod proprie timoris obiectum est, magis moveat, quam damnum non acquirendi bona, quæ non habes, quod est obiectum cupiditatis; hoc tamen discrimen quoad rem, de qua agitur, exiguum est, & negligendum. Hanc distinctiunculam exploitavit D. Thom. citatus illis verbis & tamen propter timorem, vel cupiditatem prætermittit. Ergo si La-Croixio fatente cupiditas boni acquirendi non excusat a fraterna correptione, ne timor quidem damni in bonis jam acquisitis excusare potest. An si proximus in mortali peccato moriturus prævideatur, nisi corripiatur, correptio propter grave damnum inde imminens omitti sine culpa gravi poterit? Bann. Val. Bon. & alii communius negant telle La-Croixio p. 184. n. 211. alii tamen, ut Lorca, Castrop. &c. affirmant, si inde propriæ vitæ periculum imminet, nisi quis foret superior proximi; quia proximus tunc non est in extrema necessitate, cum possit seipsum juvare, si velit, dolendo de peccatis; tum concludit: Hæc sententia est probabilis, quamvis prior sit magis pia. Verum hic non est sermo de majori pietate, quæ res consilii est, sed de præcepti necessitate. Si posterior sententia cum priore comparata, probabilis tantum est, sana Theologia inculcat, ut periculosa probabilitas abiciatur, & contraria æqualis, aut major probabilitas ad praxim necessario redigenda sit. Prior sententia communior est fatente ipso La-Croixio; prior sententia eo inconcusso principio nititur, quod salus æterna proximi propriæ vitæ præferenda sit; prior sententia nititur auctoritate D. Aug. & D. Thomæ mox relatis ad ea verba, alio modo prætermittitur fraterna correptio cum peccato mortali, quando &c. & hoc videtur contingere &c. peremptio enim carnis in nostra specie ita dominatur in animo, ut fraterne caritati præponatur; quia vita propria animæ proximi præponitur. Sinitur enim, proximum æternum perire, ne mortem corporis incurramus. Cum moralis certa spes est emendationis proximi, juxta D. Aug. & D. Thomæ verba citata, nec timor mali etiam maximi, uti est mors, nec cupiditas cujuscumque boni a mortali culpa excusat omittentem correptionem. Hæc est sublimis lex caritatis, nostræ corruptioni valde contraria. La-Croixii rationi respondeo, proximum sui se peccati sponte non emendantem versari in extrema necessitate ex hypothesi culpæ suæ, quod accidit omni peccatori fraterna correptione indigenti. Ex hac porro hypothetica necessitate sicut oritur gravis obligatio fraternæ correptionis, ita hæc obligatio urget etiam cum vitæ periculo, aut dispendio; quia salus animæ proximi, nostræ vitæ præferenda est. Si quis sinat, proximum ex sua ipsius culpa perire, quia non vult cum vitæ propriæ dispendio illum corripere, hic certe magis amat vitam propriam, quam animam proximi; quod caritati repugnat, & SS. August. & Thom. citatis adverteratur. Hinc D. Thom. 2. 2. q. 26. a. 5. ad 3. ait, quod cuilibet homini imminet cura proprii corporis, non autem

imminet cuilibet homini cura de salute proximi, nisi forte in casu necessitatis; (sicuti est peccator indigens correptione) & ideo non est de necessitate caritatis, quod homo proprium corpus exponat pro salute proximi, nisi in casu, quo tenetur ejus saluti providere. At homo tenetur providere saluti peccatoris correptione indigentis, ut nemo inficiari potest. Ergo in hoc casu est de necessitate caritatis, ut proprium corpus exponat pro ejus salute.

Unde patet, ejus omissionem in privatis vel nullam esse, vel levem culpam. Prælati quidem strictius tenentur subditos corrigere; quia non solum caritatis, sed justitiæ lege correctio ipsis mandatur, cum prælationem susceperint ea conditione, ut subditos moneant, corripiant, & quantum in ipsis est, ad legis observationem excitent, & cogant. At lex caritatis omnes afficit: porro fraternæ correptionis lex, caritatis lex est: ergo omnes afficit: peccata vero caritati contraria, ex se mortalia sunt. Ergo aperte falsum est, omissionem correptionis in privatis vel nullam esse, vel levem culpam. Hæc Buf. doctrina est evidenter contraria Scripturæ oraculis mox citatis mandavit illis &c. si peccaveris in te &c. Hinc Anacletus Papa ep. 3. (hab. cau. 24. q. 3. c. 14.) inquit: Tam Sacerdotes, quam reliqui fideles summam curam habere debent de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut, si incorrigibiles apparuerint, ab Ecclesia separentur. Præceptum correptionis obligare omnes etiam subditos & D. Thom. 2. 2. q. 33. ar. 3. & universa Theologia, & ipse Buf. hic statim Resp. 3. docet; & quoniam hoc præceptum est de re gravissima, in qua agitur de æterna proximi salute, & minuendis Dei injuriis, certum est, ejus violationem esse mortalem culpam. Moderatius loquitur Anacletus Theol. tract. 4. d. 6. n. 50. inquit: Quin imo in hominibus vulgaribus, qui non habent tantam auctoritatem, neque tantam prudentiam ad corripiendum proximum, hoc præceptum non tam frequenter occurrit. Non ait in subditis, sed in hominibus vulgaribus &c. & ait, non tam frequenter &c.

Quamquam hi quoque non solum suos pares, & inferiores, sed etiam superiores corripere debent. Nec enim ad hoc caritatis officium auctoritas necessaria est, nec sæculi prudentia, sed sufficit christiana prudentia, & caritas, quæ in omnibus esse debet. Hinc Concina Theol. t. 2. p. 126. n. 4. arbitratur, per frequenter delinqui in hoc præceptum, potissimum ob hoc, quod nimium diffidamus de fratrum emendatione.

ANIMADVERSIO XXV.

D. August. in reg. seu ep. 109. ait, quod prius Præpositus debet ostendi, quam testibus. Hunc D. August. textum explicans D. Thom. 2. 2. q. 33. ar. 8. ad 4. inquit, quod August. intelligit, quod prius dicatur Prælati, quam testibus, secundum quod Prælati est quedam singularis persona, quæ magis potest prodesse, quam alii; non autem quod dicatur ei, tamquam Ecclesiæ, id est sicut in loco Judicis residenti. Hoc illustrandi, non reprehendendi Buf. causa dicta sint.

Nisi peccatum sit publicum, tunc enim potest publice corripri.

Non solum potest, sed debet publice corripri juxta illud 1. ad Tim. 5. Peccantem coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant; quod intelligitur de peccatis publicis, ut August. dicit in lib. de verbis Domini, ait D. Th. ar. 7. q. 33. mox cit. Ratio ex D. Thoma est, quia si peccata sint publica, non est tantum adhibendum remedium ei, qui peccavit, ut melior fiat, sed etiam aliis, in quorum notitiam devenit, ut non scandalizentur. Hinc publica peccata superiori sine secreta admonitione deferenda esse, est sententia maxime communis, allato D. Pauli textu nixa, ut ait Concina Theol. t. 2. p. 141. n. 4.

Nisi vergas in grave damnum tertii &c. tunc enim immediate superiori &c.

Idem docet D. Thom. ar. 7. q. 33. cit. addit tamen S. Doct. nisi forte aliquis firmiter æstimaret, quod statim per secretam admonitionem posset hujusmodi mala, hoc est proditorem civitatis, & aversionem hominum a fide, impedire.

D. Thomas angelice more suo quoad jus loquitur, sed ex hypothesi loquitur. Verum quoniam hæc hypothesi, quod scilicet patriæ proditio, & hæresis disseminatio, secreta admonitione impediri possint, nunquam certa est, nec privati hominis judicio committenda, & publica mala certo quoad fieri potest remedio præcavenda sunt; idcirco hæc prop. n. 5. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hereticum, non teneris denuntiare, si probare non possis, ab Alexand. VII. proscripta fuit.

Ergo hæreticus necessario denunciandus est, nec sufficit secreta admonitio, quodcumque, & qualecumque de tua admonitione, & hominis indole judicium habeas: qui cum Ecclesiæ, cui repugnat, vocem non audiat,

E

mul-

multo minus tuam privatam probabiliter loquendo auditurus est. Hinc Wig. in Trib. app. 1. ex. 1. tract. 17. n. 5. p. 741. refert, Alex. VII. anno 1660. decreto suo 8. Julii declarasse, hereticos, vel de heresi suspectos (ut sunt pertinentes ad Tribunal Inquisitionis) esse denunciandos, etiamsi nulla admonitio, vel fraterna correptio premissa fuerit; cujus decreti meminit etiam La-Croix p. 184. num. 215.

ANIMADVERSIO XXVI.

Si ex correptione fructus non speretur, differenda est. *Ubi auditus non est*, dicitur Eccli. 32. *non effundas sermonem*; & *importune noli extolli in sapientia tua*. At si fructus speretur, inanem puto spem, ut peccator ferventius, aut facilius ad bonam frugem rediturus sit, si permittatur iterare peccata. Peccata enim iterata nihil aliud sunt, nisi tenebræ tenebris, impedimenta impedimentis addita, quibus animus in dies magis a luce veritatis alienus fit, & durior, ac difficilior ad conversionem, & si convertatur, ad relabendum proclivior. Adde incertum mortis diem, qui, si peccatorem non convertum deprehenderit, illum trudit ad infera; adde incerta gratiæ in futurum auxilia. Illud etiam animadvertite, impedimentum plurimum, aut etiam unius culpæ mortalis longe pluris faciendum esse, quam futilis, aut ut minimum incerta spes ferventioris emendationis.

Itaque sicuti peccator dicitur Eccli. 5. *Non tardes converti ad Dominum*, & *ne differas de die in diem*; ita fraterna correptio, quæ est conversionis excitamentum, non est proroganda, sed opportunitate oblata statim facienda est.

DUBIUM V.

five

CAPUT III.

De scandalo.

ARTICULUS I.

Quid, quoruplex sit, & quale peccatum?

Resp. 1. Scandalum dicitur peccatum occasionatum, & est duplex, activum, & passivum. Activum est dictum, vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ex S. Thom. 2. 2. q. 43. a. 1. Sanch. Azor. Laym. c. 13. Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Dixi minus rectum, hoc est, quod vel in se malum sit, ut si loquaris turpia coram adolescente, vel mali speciem habeat, ut si iusta de causa, coram aliis eam ignorantibus, comedas carne die vetito. Scandalum activum aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directe intenditur alterius ruina; idest, si ideo aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur: v. gr. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirecte, & interpretative tantum causatur alterius peccatum; ut si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse ad inducendum alterum hic & nunc ad peccatum, & nihilominus facis: ut si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum, & peccandi periculum. V. Sa v. Clericus, Laym. Bon. l. c. Scandalum passivum est ipsa ruina, sive peccatum, in quod labitur proximus ex occasione alterius dicti, vel facti. Quod dividitur in datum, seu pusillorum, quod oritur ex activo: & in acceptum, quod non oritur ex activo, sed ex ipsius sumentis malitia: quale erat odium, & invidia Phariseorum in Christum, occasione ejus dictorum, vel factorum: unde hoc dicitur pharisaicum. Ex his patet

1. Ad scandalum activum non requiri, ut de facto passivum consequatur; sed satis esse, quod data sit occasio, ex qua natura sua sequi possit: ut si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat; sicut etiam contra, passivum potest dari sine activo. Laym. *ibid.*

2. Scandalum passivum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggravantem; v. gr. qui viso alterius furto, etiam furatur, non ideo peccat gravius. Laym. *ibid.*

3. Non semper esse scandalum, si pecces coram aliis, sed tantum quando, attentis circumstantiis tam personæ agentis, quam coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non essent. Sanch. Laym. l. 2. c. 3. c. 13.

4. Omne scandalum activum directe intendens ruinam proximi esse speciale peccatum contra caritatem, ut habet communis sententia. An vero idem sit, quando intenditur indirecte, controversant Scholastici, & parum refert ad praxim. Sanchez l. 7. cap. 6. & 9. Azor. 1. p. l. 4. cap. 7. Bon. loc. cit.

Unde resolves hos casus.

1. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset: & sic opus indifferens, vel veniale sæpe transit in mortale, ratione scandali, v. gr. si jocosum verbum proferat Religiosus coram feminis, vel iis, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. Laym. loc. cit.

2. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantum. Quod verum est, etsi directe illam intendat, & quidem per actum mortalem. Sanch. l. 1. cap. 6. n. 11. ex communi, contra Suar. Ratio autem est, quia ruina est parva. Et patet a simili, ut si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantum erit veniale.

3. Scandalizans committit præter peccatum scandalum, etiam peccatum ejus speciei, ad quod alterum inducit: ideoque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit, cum numero induktorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. Sanchez, Azor. Laym. Bonac. l. c. Card. de Lugo de penit. d. 19. s. 4. Dian. de Sacr. 1. 2. t. 4. art. 114. Excipit tamen Card. de Lugo l. c. si præter intentionem scandalum dederit. Tamb. de expedit. conf. l. 2. c. 1. n. 9. ait, quoad inductos, sufficere, si dicas: Fui multis occasio peccandi meo exemplo. Vid. inf. l. 3. t. 6. c. 1. dub. 2.

4. Etsi is, qui scandalizavit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, ut inquit Sa; si quis tamen nudo exemplo suo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione, consilio, mandato est cooperatus, non tenetur ad restitutionem, quia talis inductio est tantum contra caritatem, non contra justitiam. Idem docet esse Less. si cum Cayo, v. g. potites ea intentione, ut ipse, consumptis pecuniis, furetur. V. Less. c. 9. d. 16. n. 110.

5. Non censetur dare scandalum, qui, licet publice peccet, facit id tamen coram iis, qui vel sunt ita viles, vel infames, aut improbi, ut nemo moveatur ad peccatum, vel qui sunt ita prompti, v. g. si quis fornicetur coram aliis, qui sunt parati idem facere, nec ejus exemplo moventur, vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. Sanchez 1. mor. c. 6. n. 6.

6. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine male suspicari, aut sentire, quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat male sentire de fide catholica, Clero, Ordine Religioso, vel minus ad pietatem affici. Unde patet facilius dari scandalum ab iis, qui sunt in magna auctoritate, vel pietatis existimatione, quam ab aliis. Con. d. 32. n. 33.

ARTICULUS II.

An, & quando scandalum passivum permitti possit, aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat?

Resp. 1. Permitti non potest absque necessitate, vel utilitate propria, vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex caritate impedire peccata proximi, si facile possimus. Laym. c. 23. ex commun.

Unde

ANIMAD. 1.

ANIMAD. II.

ANIMAD. III.

Unde resolvitur hic casus.

Abſque cauſa non licet petere mutuum ab uſurario, vel ab infideli juramentum per falſos deos, a concubinario adminiſtrationem Sacramenti, vel ut celebret: cum enim abſque peccato id non ſit fa-cturus, cooperareris ejus peccato. Suar. Sanchez, Trull. l. 1. c. 6. d. 5. n. 15.

ANIMAD.
IV.

Reſp. 2. Ex cauſa neceſſitatis, vel utilitatis poteſt permitti. Patet in dicto caſu, qui ſimpliciter ſine peccato fieri poteſt: ideoque licet talia petere ex rationabili cauſa, eſt alter ex ſua malitia ſit peccaturus. Requiritur autem major neceſſitas, ut permittatur ſcandalum puſillorum, quam phariſaicum. Item major, ſi plures ſint ſcandalizandi, ſi timeatur peccatum grave, & denique, ſi certo prævideatur, quam alias. Laym. l. c. Bonac. d. 2. q. 4. p. 2.

Reſp. 3. Debet permitti, ſi alioqui propria ſalus periclitaretur, vel aliis, præſertim communitati, grave damnum immineret. Unde bona ſpiritualia neceſſaria ad ſalutem nec debet, nec poteſt quicquam omittere ob cujuſquam ſcandalum. Fill. 28. c. 6.

ANIMAD.
V.

Reſp. 4. Bona ſpiritualia (& ſecundum Lorciam apud Dian. p. 5. t. 7. R. 24. etiam temporalia) non neceſſaria ad ſalutem non tenetur quis omittere, vel diſſerre, ob ſcandalum phariſaicum, juxta illud Matth. 15. Simite illos, &c. niſi tamen ex dilatione fructus ſperaretur: facilius vero, ac ſæpius talia bona diſſerenda, vel etiam omittenda ſunt, ob ſcandalum puſillorum: v. g. ingreſſus religionis debet diſſerri ob ſcandalum parentis, ſi conſenſus illius brevi ſperetur. Laym. l. c.

Reſp. 5. Ad vitandum grave ſcandalum puſillorum quædam præcepta impleri non debent: niſi tamen omiſſio eſſet magis damnoſa omittenti. V. Laym. l. 2. t. 3. c. 13. Ratio hujus eſt, quia tunc, concurrente duplici præcepto, ſcilicet naturali de cavendo ſcandalo, & poſitivo, majus, & fortius eſt naturale.

Ex diſtis reſolvuntur hi caſus.

1. Prælati eccleſiaſtici non tenentur (imo nec poſſunt) ea, quæ ad bona Eccleſiæ conſervanda ſunt neceſſaria, v. g. lites, &c. omittere ad vitanda ſcandala phariſaica, imo etiam puſillorum: eſt hiſ prius reddi debeat ratio reſtitutionis. Dian. p. 3. t. 7. R. 2. 4. Ex D. Thom. &c.

2. Si femina utatur veſte virili, vel contra, tantum ex levitate, ſine prava intentione, aut periculo ſcandali, & libidinis, veniale tantum erit, alias mortale; nullum vero, ſi ex neceſſitate. Dian. p. 5. tr. 7. R. 32. ex D. Th. Syl. &c.

ANIMAD.
VI.

3. Peccatum, ex quo Confeſſarium in confeſſione (ex infirmitate tamen) graviter ſcandalizandum noſti, debes reſicere. Laym. l. c. ex Nav. &c.

ANIMAD.
VII.

4. Uxor ſemel, vel iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offendetur, & orietur diſcordia. ibid.

ANIMAD.
VIII.

5. Si, ituro te ad ſacrum die feſto, excitanda ſit gravis rixa, vel cades, non teneris ire. ibid.

6. Superior peccata ſubditi ſæpe poteſt diſſimulare, ad vitandas turbas, & majora mala, quæ alioqui teneretur punire.

ANIMAD.
IX.

7. Mulier, quæ ſcit in ſe, vel in ſui aſpectu aliquem in particulari ſcandalizandum, mortaliter peccat, ſi data opera ei ſe conſpiciendam offerat: adeoque poteſt, & debet non tantum publico, ſed etiam ſacro abſtinere die feſto, ſemel, aut iterum, ad peccatum illud evitandum. Dixi 1. aliquem in particulari: quia ob timorem ſcandali alicujus ex communitate in genere, vel etiam plurium, abſtinere nimis eſſet difficile, & plenum ſcrupulis. Dixi 2. ſemel, aut iterum: quia ſæpe, nimis eſſet grave, & durum: Bonac. Sanch. Laym. l. c. n. 10. & alii. V. Dian. p. 5. t. 7. Reſ. 21. & 22. ubi in contrarium citat aliquot auctores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam ad evitandum aliorum ſcandalum.

ANIMAD.
X.

8. Mulier, quæ ex ornatu, etiam conveniente ſuo ſtatui, probabiliter prævidet aliquem in particulari lapſurum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum diſmittere, aut talis conſpectum fugere. Dixi ad breve tempus: quia ad longum nimis illi grave foret. V. Dian. l. c.

ANIMAD.
XI.

9. Si vero idem timeretur in particulari ex ornatu ſuperſtuo, vano, & inconuenienti (quem aſſumere vanitatis, & placendi cauſa, ut videantur pulchri, & procum facilius inveniant, ſecluſis aliis, non niſi veniale eſt) teneretur eum omnino diſmittere, etiam ſub mortali: quia nullum habet jus ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commode poteſt. V. Sylv. v. Ornatuſ. Alii tamen, ut Caj. Nav. c. 23. videntur docere, eam tantum teneri ſub veniali (ſed minus probabiliter) quando in particulari lapſus prævidetur, & brevi tempore abſtinendum eſt: qui etiam cum Azor. Leſſi & Bonac. excuſant a mortali eas, quæ ex conſuetudine loci media ubera detegunt, ſuco, pigmentis, alienis crinibus utuntur; dummodo non aliorum laſciviam, ſed tantum majorem pulchritudinis ornatum intendunt, abſque alio fine mortali, aut lege particulari id ſub mortali prohibente. Addunt tamen fore grave, & mortale peccatum hujusmodi morem detegendi peccatus, vel tenuiter tantum tegendi, ubi non eſt, introducere. Navar. n. 19. Leſſi. 112. Laym. l. c. &c. Vid. Bonac. de matr. qu. 4. p. 9. n. 17.

10. Si mulier non in particulari, ſed in genere tantum aliquos in ſe ſcandalizandos putet, modo eorum laſciviam non intendat, nec ei placeat (licet ei placeat, quod laudetur ut formoſa) non videtur teneri abſtinere ab illo ornatu, etiam ſuperſtuo, ſub mortali, v. g. ſucando faciem, imo etiam denudando ex communi conſuetudine peccat: niſi tamen denudatio, vel ornatus eſſet valde turpis per ſe, ac directe ad libidinem provocans. Ratio eſt, tum quia eſt ſcandalum potius acceptum, quam datum, & ornatus ille, ac pulchritudo remote tantum ad peccatum provocat, ut docent Laym. & Bon. tum quia nimis grave eſſet iſti ſexui, præſertim ſi maritum quærant, perpetuo ſic abſtinere, cum illa occaſio ſit univerſalis, & perpetua; nec formoſiores unquam licite irent foras, cum pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re vide apud Dian. t. 1. R. 30. Bardel. l. 3. d. 5. n. 13. Interim feminam nudum peccus gerentem non mala intentione, eſt quidam excuſent a mortali, ego tamen, inquit Sa, difficile abſolverem. Et certum eſt, quod Confeſſario incumbat hujusmodi ornatum diſſuadere, & detertere ab eo. Vide Sa, v. Ornatuſ, &c. ll. cc.

11. Peccant etiam graviter, qui componunt, deſcribunt, repræſentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem provocantia. Bonac. Sanch. & Filliuc.

Reſp. 6. Poteſt aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus eſt ad malum, & alter non intendit, ut peccet, ſed tantum non auferendo occaſionem, permittit unum peccatum, ne fiant plura, ita ut permiſſio ſit impeditiva majoris mali.

ANIMAD.
XIV.

Unde reſolves.

1. Hero licet non auferre occaſionem furandi filiis, aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propenſos, & paratos novit, ut ſic deprehenſi puniantur, & reſipiſcant: tunc enim rationabiliter permittit furtum unum, ut evitentur plura. Sanch. Laym. Bonac.

ANIMAD.
XV.

2. Probabile eſt non licere talia ultro ponere, aut iis obſicere: quia poſitive concurreret ad peccatum; & non tam auferret occaſionem, quam poneret. Sa, v. peccatum, & Sanch. qui ex eadem cauſa docet non licere marito dare uxori anſam adulterandi, vel adultero, ut tentet uxorem. Interim probabiliter contrarium docet Laym. l. 3. t. 3. c. 13. Quod confirmari poteſt exemplo Judith, quæ viſ aliter videtur feciſſe, c. 9. Cum enim ſciret permiſſionem libidinis in Holoferne fore impeditivam malorum, poſuit ei occaſionem, nempe ornatum ſuum, alioqui licitum, & tamen communiter cenſetur in hoc non peccaſſe. Vide Bonac. d. 2. qu. 4. p. 2. Palauſa hiſ.

ANIMAD.
XVI.

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

ANIMAD. XVII. Resp. Cooperari tantum materialiter, subministrando tantum materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licet, si sequentes condiciones adsint. I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex causa fiat, & non ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis propter causam rationabilem. Circa quam notat Sanch. & Laym. etsi ejus gravitas certa regula definiri nequeat, sed prudentis judicio metienda sit; tanto tamen gravio-rem requiri, 1. Quanto gravius est peccatum, cujus occasio datur. 2. Quanto probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quan- to certior est affectus peccati. 3. Quanto propin- quius tua cooperatio peccatum attingit. 4. Quanto minus juris habes ad tale opus. 5. Denique quanto magis peccatum cum justitia pugnat, idque propter damnum tertii. Laym. l. 2. t. 3. c. 13.

Unde resolves hos casus.

ANIMAD. XVIII. 1. Hoc modo licite materialiter cooperatur sponsa con- trahens cum sponso, quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens vero eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso, quia ad contractum illicitum concurrat, Laym. l. c. ex Sanch. l. 7. de matr. d. 11. n. 11.

ANIMAD. XIX. 2. Licite quoque post matrimonium contractum ma- terialiter cooperatur conjux, si conjugi obstricto voto ca- stitatis reddat debitum: imo ad id tenetur ex justi- tia, si eum exigentem non possit a proposito avocare. ibid.

ANIMAD. XX. 3. Similiter Parochus Eucharistiam licite potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & he- retico occulto, si petat publice imo Confessarius praebe- re debet petenti etiam privatim, si ex sola confessione ejus peccatum novit. ibid.

ANIMAD. XXI. 4. Excusantur a peccato famuli, si ratione sui fa- mulatus praestent quadam obsequia, quae sine gravi suo incommodo negare non possint; ut v. gr. vestiant do- minum, sternant equum, comitentur ad lupanar, me- retatrici deferant munera, eidem venienti aperiant os- sium: quia hac tantum remote se ad peccatum ha- bent, & sine iis peccatum fieret. Unde tamen non sequitur, alteri cuivis licere ea praestare. Bon. p. 11. c. 26. Azor. t. 2. l. 12. c. ult. qu. 8. Laym. l. 2. t. 3. c. 13. Sanch. l. 1. mor. c. 7. n. 21.

ANIMAD. XXII. 5. Ad ea opera, quae propinquius se ad peccatum habent, aut juvant, v. gr. subicere humeros, ad- movere scalas hero per fenestram ascendentis ad concu- binam, deferre litteras amatorias ad meretricem, co- mitari ad duellum &c. non sufficit communis ratio famulatus, sed exigunt majorem necessitatem, & cau- sam, ut licite fiant; v. gr. periculum gravis, aut saltem notabilis damni, si detrederent. ibid.

ANIMAD. XXIII. 6. Ob simile periculum excusantur plurimum cau- pones, & propolae in locis, ubi Catholici vivunt mix- ti haereticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die jejuniis comesturis, item vinum ebriosis, dum postu- lant, etsi sciant eos a peccato non excusari: quia plerumque peccatum aequae fieret, subministrantibus aliis, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. Sanch. l. 1. c. 6. Bonac. &c. Quod si tamen haec rationes non adef- sent, non excusarentur. Unde non licet ea patri- familias (uti nec coenam die jejunii) ministrare suae familiae: neque cauponi illi, praeter quem non sunt alii: nisi tamen alia gravior causa co- geret. ibid.

ANIMAD. XXIV. 7. Ea, quae ad peccatum proxime concurrunt, vel inducunt, vel cum justitia pugnant, etsi ex genere suo sint indifferens: v. gr. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum, qui ad necem qua- ritur, compulsare campanam (sine scandalo tamen) ad concionem haereticam, meretricem, etsi conductam, ac paratam, e domo evocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti injustum bellum dare

mutuas pecunias, pagum haeretico domino vendere, gravissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quod secundum leges caritatis nemo teneatur subire ad evitandum malum alterius; v. g. si alias occidendus esset. Laym. c. 13. n. 4.

8. In civitatibus, in quibus id vitandi majoris ANIMAD. XXV. mali causa permissum est, licet domum locare usura- rio (excipit tamen jus alienigenam) & meretricibus; maxime si alii conductores desint; nisi tamen mere- trices graviter nocerent vicinis honestis, vel ob si- tum ansam majorem darent peccatis. Sanch. 1. mor. c. 7. Bon. l. c.

9. Excusantur a mortali, imo etiam veniali, si ANIMAD. XXVI. causa adsit, artifices qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis bene potest uti, licet plu- rimi abutantur, v. gr. aleas, fucos, gladios. Ratio est, quia remote tantum ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt. Quod si tamen abusus esset contra justitiam, non liceret; v. gr. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non pervertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certae salutis alterius est postpo- nendum. Sanch. l. c.

10. Excusantur etiam, qui ob justam causam ven- ANIMAD. XXVII. dunt agnum Judaeo, vel Infideli usuro ad sacrificium. Item qui Judaeorum synagogas, haereticorum templa, legitimo Magistratu permittente, adificant, vel resta- rant: praesertim si fieret aque sine ipsis. Nav. l. 5. conf. 1. de Judaeis. Laym. l. 3. t. 3. cap. 13. n. 4. Venena autem vendere, nisi iis, qui bene usuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel me- dicinam, non licet. V. Sanch. 1. mor. c. 7. Unde venditio veneni, quod non servit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

11. Christiani captivi, ex gravi metu, in triremi- ANIMAD. XXVIII. bus Turcarum, vel Haereticorum, licite remigant con- tra Catholicos; sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria convolvunt, propugnacula adificant &c. Ita probabiliter Less. Sanch. Suar. Laym. l. 2. t. 3. cap. 13. contra Tolet. & alios, qui docent peccare morta- liter. Quod si tamen eo loco res esset, ut haec ne- gantes magno periculo classem christianam eripe- rent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitae suae anteferre. Suar. Less. Sanch. loc. cit.

12. Incola urbis, vel provinciae, quam tyrannus ANIMAD. XXIX. occupavit, licite manent inter iniquos possessores, eos- que cogente imperio juvant excubiis, fossione, contri- butione: idque ex legitimo Principis praesumpto consensu: ex quo etiam talia obsequia licite pro- mittunt cum juramento, ad majora mala sua, & legitimi Principis declinanda. Laym. l. c. n. 5.

13. Nauta, & auriga catholici in Hollandia, et ANIMAD. XXX. iam sine gravi metu, si absit prava intentio, licite vehunt ammonam ad castra haereticorum, si adsint alii, qui illis cessantibus, facerent: quia, nisi id faciant, excludentur omni lucro, tamquam offores bo- ni publici. Vide Less. l. 2. c. 19. Sanch. l. 1. c. 7. Fill. t. 22. c. 5.

ANIMADVERSIO I.

BUS minus exakte loquitur. Peccatum enim, ad quod scandalizans alterum inducit, est ipsum scandalum, seu scandali species, non peccatum a scandalo distinctum. Nihilominus confiteri debet, ut ait Bus. speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit &c. quia pecca- tum, per quod induxit, potuit committi sine inductione ad peccatum.

Excipit tamen Card. de Lugo, si praeter intentionem &c. Hanc exceptionem Bus. rejicere debuit. Nam cum quis suis factis, aut dictis scandalum reipsa dedit, etiam- si praeter intentionem dederit, scandalum nihilominus reus est. Hinc D. Th. 2. 2. q. 43. art. 1. ad 4. ait, quod di- ctum, vel factum alterius potest esse dupliciter alteri causa peccandi: uno modo per se: alio modo per accidens. Per se quidem, quando aliquis sua malo verbo, vel facto intendit alium ad peccandum inducere; vel etiam si ipse (hic no- ta) hoc non intendat, ipsum factum est tale, quod de sui ratione habet, quod sit inducivum ad peccandum; puta cum aliquis publice facit peccatum, vel quod habet simili- tudinem peccati; & tunc ille, qui hujusmodi actum fa- cit,

cit, proprie dat occasionem ruine; unde vocatur scandalum activum. Per accidens autem aliquod verbum, vel factum unius est alteri causa peccandi, quando & præter intentionem operantis, & præter conditionem operis, aliquis male disposuit ex huiusmodi opere inducitur ad peccandum; puta cum aliquis invidet bonis aliorum; & tunc ille, qui facit huiusmodi actum rectum, non dat occasionem, quantum in se est, sed alius sumit occasionem secundum illud ad Rom. 7. Occasione autem accepta &c. Et ideo hoc est scandalum passivum sine activo: quia ille, qui recte agit, quantum est de se, non dat occasionem ruine, quam alter patitur. Angelica D. Thomæ doctrina perspicua est, a qua cave ne contrariæ opinioniones te abducant.

Tamb. ait, quoad inductos sufficere, si dicas: Fui multis &c.

Nonne Buf. ex doctrina Sanch. Azor. Laym. Bonac., Card. de Lugo, Dian. dixit, esse confitendum numerum inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt dicto, vel facto ad peccandum? Huius sanæ doctrinæ ratio evidens est; quia scandalizans est reus omnium peccatorum, ad quæ alios induxit, seu quibus peccandi occasionem præbuit juxta mox dicta ex S. Thoma. Ergo necessario explicare debet numerum eorum, quos ad peccandum induxit, vel quibus peccandi occasionem dedit. At cum ait, *Fui multis occasio peccandi meo exemplo*, non explicat numerum inductorum: ergo ejus confessio diminuta est, & confusa, non integra, & explicata; ideoque Confessarius urgere penitentem debet, ut numerum prædictum quoad fieri potest explicet. Dixi quoad fieri potest. Nam si nesciat, utrum suo malo exemplo, aut dicto induxerit, aut quot induxerit ad peccandum, hoc ipsum explicare dicere satisfuerit.

ANIMADVERSIO II.

Hæc sententia penes omnes communis est, ait Concina Theol. t. 2. p. 177. n. 5. item t. 7. p. 131. n. 17. At idem monet, sententias quoque communes a summis Pontificibus fuisse proscriptas, ideoque ne has quoque sine examine esse probandas. Itaque hanc veniam mihi peto, ut rationes huic sententiæ contrarias, quæ mihi rem examinanti in mentem venerunt, proferre possim, quas alii maturiori judicio librabunt. Buf. inducentes suo exemplo ad furtum a restitutione liberat, „quia talis inductio est, tantum contra caritatem, non contra justitiam.“ Resp. talis inductio est tantum contra caritatem respectu ejus, qui ad furandum inducitur; quia malo exemplo sponte consentit; at respectu ejus, qui furtum patitur, justitiæ adversatur; quia nolens damnum patitur; cujus damni causa est non solum fur, sed etiam qui illum ad furandum suo exemplo induxit.

At, inquit P. Concina, exemplum non est causa moralis, seu influens damni, sed solum occasio. Resp. Hanc distinctionem fateor me non assequi. Causam moralem, seu influentem damni appello, quæ hominum voluntatem humano more movere apta est, & movet ad damnum inferendum: at exemplum pravum furti, hominis voluntatem movere aptum est, & ex hypothesi movet ad damnum inferendum: ergo est causa moralis, & influens damni. Hinc animadverti potest, D. Thomam in verbis proxime citatis, causam, & occasionem pro eodem sumere; quia in moralibus reipsa idem sunt.

Si quis suasionem, aut laudem aliquem moveat ad furtum, ex communi Theologorum sententia in dubium non vocanda, restitutionis lege tenetur: at non Theologorum solum, sed omnium hominum sensu magis movent exempla, quam verba: ergo multo magis restitutionis lege tenetur, qui suo exemplo ad furtum alium movet.

Qui suo pravo exemplo inducit alium ad fornicationem, perjurium, detractionem &c. reus est fornicationis, perjurii &c. ab alio admissi, ut fatetur ipse Buf. hic c. 3. & nemo jure inficiari potest: ergo qui suo exemplo inducit alium ad furtum, reus est furti ab eo admissi: porro qui furti reus est, restitutioni obnoxius est: ergo &c. Conclusio mihi legitima, & perspicua videtur, ut scilicet restituere teneatur furtum, seu rem furtivam, cujus reus quis est.

Communis quidem Theologorum sententia est, omnes, qui ut auctores damni illati, restitutionis lege tenentur, illis vulgatis vericulis comprehendendi, *Justo, consilium, consensus, palpo, recursus; Participans, mutus, non obstant, non manifestans*; quibus cum prava exempla dantes, explicate non recentiantur, ab eo onere liberari videntur. At cum hi quoque iis verbis, *consilium, palpo* implicite contineantur; imo efficacius ad damnum moveant, quam palpones, aut consilii auctores; nulla ratio est, cur a restitutionis obligatione liberi dicantur. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati, est prop. 39. ab Innoc. XI. damnata. Ergo certa est prop. illi contradictoria, hoc est ista: Qui alium movet, aut inducit ad

inferendum grave damnum tertio, tenetur ad restitutionem istius damni illati. Sed qui dum suo pravo exemplo alium ad furtum induxit, illum induxit ad inferendum grave damnum tertio: ergo tenetur ad restitutionem istius damni illati. Consequentia legitima est; præmissæ sunt certæ, & perspicuæ: quid ergo dubitandum? Enim vero perinde est, seu imperio, aut minis, seu consilio, aut laude, seu exemplo moveas aliquem ad furtum. Verum quoniam ex meo sensu hic loquor, hic maxime, si a vero aberro, corrigi cupio.

Idem docet esse Less. si cum Cajo v. g. potites ea intentione, ut ipse, consumptis pecuniis, furetur.

Hic ego ita ratiocinor. Qui cum alio in tabernis potitat, prævidens ex hominis indole futurum ut pecunia brevi consumpta furaturus sit, hic ejus futuro furto facto ipso consentit: at ex Ap. Rom. 1. *digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*: ergo ejus futuri furti reus est: ergo restitutioni obnoxius. Ergo multo magis restitutioni obnoxius est, qui ea expressa intentione cum alio potitat, ut hic consumptis pecuniis furetur.

ANIMADVERSIO III.

Viri quidem perfecti scandalum non patiuntur, ut docet D. Th. 2. 2. q. 43. art. 5. quia Christo firmo, & constanti animo inhærent. Hinc Ps. 118. *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum*. Scandalo ergo obnoxii sunt infirmi virtute, qui aliorum verbis, aut exemplis ad peccandum inducuntur juxta illud 1. Cor. 8. *Percutientes conscientiam fratrum infirmam, in Christum peccatis*. Hinc Matth. 18. dicitur: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis*. Porro homines improbi sicuti ad peccandum proniores sunt, quam infirmi, ita facilius malis exemplis, aut verbis ad peccandum moventur, aut in peccato confirmantur. Itaque a scandali culpa immunes non sunt, qui coram improbis, & promptis ad peccatum peccant. Pravum enim exemplum eos promptiores facit ad peccandum, eos in peccatis confirmat, eos inducit ad peccandum eo tempore, & loco, quo forte non peccassent, & ad multiplicanda peccata. Sicuti scandalum est, eos verbis in peccato fovere, ita quoque exemplis.

ANIMADVERSIO IV.

Tria hic Buf. sine discrimine confundit. Primum est, posse a feneratore sine culpa peti mutuum ex causa necessitatis propriæ, vel alienæ; quod verum est, dum simpliciter mutuum petatur, non mutuum sub usura, licet sub usura accipiatur, quia fenerator alia ratione mutuum dare non vult. Id docet S. Th. 2. 2. q. 78. art. 4.

Alterum est, ab infideli licere petere juramentum per falsos deos; quod non licet: *Inducere enim hominem ad peccandum*, inquit D. Th. art. 4. cit. quæ est perspicua naturæ lex, *nullo modo licet*: sed qui ab infideli petit juramentum per falsos deos, illum ad peccatum inducit: ergo id petere nullo modo licet. Hinc D. Aug. ep. 154. ad Publicolam a D. Th. laudatus inquit: *Qui utitur fide illius, qui per falsos deos jurat, non ad malum, sed ad bonum, non peccato illius se sociat, quo per demonia juravit, sed pacto ejus bono, quo fidem servavit*. Si tamen, subdit ad rem nostram, *induceret eum ad jurandum per falsos deos, peccaret*. Hinc D. Th. infert: *Ita etiam in proposito dicendum est, quod nullo modo licet inducere aliquem ad mutuandum sub usura; licet tamen ab eo, qui hoc paratus est facere, & usuras exercet, mutuum accipere sub usuris propter aliquod bonum, quod est subventio sue necessitatis, vel alterius*.

Tertium, quod Buf. docet, est, licere petere a Sacerdote concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret ex rationabili causa; quod item ex dictis non licet; quia nulla rationabilis causa esse potest inducendi alterum ad peccatum, cum id ex natura sua peccatum sit. Hinc idem D. Th. quodl. 11. q. 8. art. 1. ait: *Quicumque Sacerdos in peccato mortali existens celebrat, peccat mortaliter: unde si constaret mihi, eum esse in peccato mortali, & inducerem eum ad celebrandum, peccarem mortaliter; & hoc est secundum jus naturale; quia hoc est provocare eum ad peccatum mortale*.

ANIMADVERSIO V.

Temporalia bona, quorum nos domini sumus, vel dimittenda omnino sunt ad vitandum scandalum aliorum ex ignorantia, vel infirmitate ortum, *vel aliter scandalum est sedandum, scilicet per aliquam admonitionem*. Unde Aug. dicit in lib. 1. de serm. Domini in monte: „Dandum est, quod nec tibi, nec alteri noceat, quantum ab homine credi potest; & cui negaveris, quod petit, indanda est ei iustitia; & melius ei aliquid dabis, cum petentem injuste correxeris.“ *Aliquando vero scandalum*

nam nascitur ex malitia, quod est scandalum Phariseorum: & propter eos, qui sic scandala concitant, non sunt temporalia dimittenda; quia hoc & noceret bono communi, (daretur enim malis rapiendi occasio) & noceret ipsis rapientibus, qui retinendo aliena, in peccato remanerent. Unde Greg. dicit in 3. moral. „Quidam, dum temporalia a nobis rapiunt, solummodo sunt tolerandi: quidam vero aequitate servata prohibendi non sola cura, ne nostra subtrahantur, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant.“ Hactenus D. Th. 2. 2. qu. 43. art. 8. ex quo clarius, & melius intelligitur, quid hac in re sentendum, & faciendum sit.

ANIMADVERSIO VI.

In hac specie alius Confessarius adeundus est, aut confessio proroganda, si absque periculo possit. Quod si neutrum fieri possit, puta quia poenitens in mortis periculo versatur, nec alius Confessarius haberi potest, omnis cautio, quæ menti occurrit, adhibenda est, ut scandalum cesset, & integra confessio fiat. Rursum propter suspicionem, aut dubitationem scandali, peccatum non est reticendum, sed orandus Deus, ne illud permittat; quia certa incertis præferenda sunt, & quia periculum propriæ salutis magis vitandum est, quam alienæ. Quod si poenitens prudenter judicet, Confessarium ex sua infirmitate esse passurum grave scandalum, si certum peccatum illi aperiatur, illud esse reticendum cum Busembao, & iis, quos citat, non inficior. Quia confessionis integritas est quidem juris divini, at positivi; lex vero prohibens scandalum non solum divina est, sed naturalis, quæ proinde potior est, & fortius obligat.

Ceterum vix forte continget, ut scandalum ex infirmitate in Confessario jure timendum sit propter confessionem alicujus peccati, si explicatis solum necessariis prudenter, & caute aperiatur; quod nihilominus aperiendum erit, si omnis circumstantiis alioquin necessario explicandis scandalum averti possit.

ANIMADVERSIO VII.

Maritum, qui graviter offenditur, & discordias suscitatur, quia uxor jejunii legem observat, non infirmum, sed valde improbum existimo, ejusque scandalum pharisaicum, seu ex malitia puto; quod contemnendum esse, D. Th. art. 7. q. 43. cit. docet, & patet ex oraculo Christi Matth. 15. *Sinite illos: ceci sunt, & duces cecorum.* Nam si ex infirmitate scandalum mariti oriri putetur, reddita ratione cessabit. Si autem inquit D. Th. art. hic cit. post redditam rationem hujusmodi scandalum dures, jam videtur ex malitia esse. Et sic propter ipsum non sunt hujusmodi spiritualia opera, quæ scilicet non sunt de necessitate salutis, dimittenda. Ergo uxor in specie proposita jejunium (intellige præceptum) non debet omittere, sed alia ratione quoad fieri potest offensionem, & discordiam vitare; præsertim cum si semel, aut iterum jejunium omittat, ac improbo marito displiceat, tertio, & quarto &c. erit omittendum. Improbis ergo mariti prudenter resistendum est, non obsecundandum.

ANIMADVERSIO VIII.

In hac specie alia via, seu latenter eundem est, aut rixa alio modo sedanda.

Quod si id fieri nequeat, nihilominus ad sacrum ire oportet, si rixa eo fine excitetur, ut Missæ auditio die festo impediatur; quia scandalum esset pharisaicum, ideoque contemnendum.

Si tamen ex ea rixa periculum vitæ, aut gravis damni tui, vel alicujus innocentis immineret, domi manendum foret, non pharisaici scandali, sed gravis damni tui, aut proximi vitandi causa.

ANIMADVERSIO IX.

De hoc convenit penes omnes, ait Concina Theol. 2. p. 265. n. 5. si scandalum sit pusillorum. Quia præceptum vitandi scandalum prævalet præcepto audiendi Missæ. Ceterum hoc raro in praxi contingit.... quandoquidem, si mulier hunc venerem amorem prævidet, indicia istius amoris præcesserunt, ex quibus illa infert, se iterum concupiscendam fore. Paratus itaque animo est vir iste ad mulierem concupiscendam; atque adeo non ob ignorantiam, vel fragilitatem, sed ob suam habitalem malitiam in eandem rapitur; quod ad scandalum pharisaicum spectat.

Porro communissima Theologorum sententia est, non astringi mulierem ob tale scandalum negligere sua negotia sive temporalia invidendi amicas urbanitatis gratia, vel res alias tractandi; sive spiritualia, audiendi Missam, visitandi Ecclesiam, aliaque id genus pia opera &c.

ANIMADVERSIO X.

Undenam, quæso, mulier prævidere potest, aliquem in particulari mortaliter lapsurum ex decenti sui ornatu? Id aliunde colligere potest, ex hoc capite non potest.

D. Paulus 1. ad Tim. 2. ait: *Volo autem viros orare in omni loco &c. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa; sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.* Si mulieres ornatum verecundum, & sobrium, quem Ap. permittit, non excedant, ego sane ex hoc capite ab omni scrupulo scandali eas libero.

ANIMADVERSIO XI.

Qui ita loquuntur, præcepta divina, & naturalia, hominum indoli accommodant, ut, si facilia sint, obligent; si gravia, non obligent.

At sanus Theologus nec præcepta comminiscitur, & præceptorum, etiam si gravia nostræ corruptæ naturæ sint, obedientiam inculcat, & urget.

Juxta Busembaum ornatu convenienti, mulieri omittendus propter scandalum non est ad longum tempus, quia hoc nimis grave illi foret; Missa autem die festo, & jejunium præceptum propter idem scandalum semel, aut iterum omittendum est. Quid sibi hæc volunt, nisi mulieri plus cordi esse oportere ornatum suum decentem ad longum tempus, quam festæ Missæ unam, aut alteram auditionem, & jejunii legem? Hæc sane. Theologia necesse est, ut mundi amatoribus non displiceat. Quamvis illi suo ingenio etiam contra Theologiam, & legem indulgent. Eos tamen sana Theologia ad sacramenta non admittit, nisi vere poenitentes; veritatis, & fucata etiam falsos poenitentes recipit, eosque per anfractus, & abrupta ad tartara ire finit.

ANIMADVERSIO XII.

Si vero idem timeretur in particulari ex ornatu superfluo &c. teneretur etiam sub mortali.

Hactenus recte, sed loco illius teneretur dicito, teneretur. Hinc S. Carolus in admonit. Confess. n. 37. ait: *Pecca anco la persona mortalmente nel modo dell' ornarsi, quantunque la spesa non passi lo stato, e facoltà sua; come se l' ornato è induttivo da sè a lascivia, ovvero per comune interpretazione degli uomini, ovvero se, quantunque non sia induttivo da sè, nondimeno s' accorge, o dubita probabilmente, che per occasione di tal modo d'ornamento non usato comunemente dalle persone probas del suo stato, qualche persona particolare si muova ad amarla inonestamente, o si nutrisca questo peccato, e tuttavia fa niuna, o poca stima della salute spirituale del suo prossimo, qual vede rovinare in questo suo straordinario ornato, e persevera pur in esso &c.*

Itaque contraria opinio, hujusmodi mulierem culpæ tantum venialis damnans, quam Busembaum veluti minus probabilem, & consequenter ex veritatis probabilitate tutam agendi regulam obtrudit, rejicienda prorsus est, uti Evangelio repugnans, quod, scandalum declarat esse peccatum mortale: *Ve mundo a scandalis*, Matth. 18. *Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est*, Rom. 14.

Quia nullum habet jus ad illum ornatum; & ex altera parte teneretur vitare peccatum alterius, quando commode potest.

Cur Busembaum addit commode? quid si mulieri gravissimum onus, & incommodum foret ab illo superfluo ornatu abstinere? an divina lex tunc solum obligat, cum commode impleri potest? an spiritualis proximi salus nostro commode posthabenda est? an si mulieri non brevi tempore abstinendum sit, sed longo, ut scandalum vitet; poterit sine letali culpa uti ornatu superfluo, vano, & inconvenienti, etiam si scandalum inde oriatur? Hæc sane cum caritatis lege, & citatis oraculis conciliari non possunt.

Qui etiam cum Azor. &c. excusant a mortali eas, quæ ex consuetudine loci media ubera detegunt, dummodo non aliorum lasciviam, sed &c. intendant absque alio &c.

Hi ipsi fatentur, fore grave, & mortale peccatum, hujusmodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantum tegendi, ubi non est, introducere. Recte sane; quia hæc peccatoris denudatio pestifera lues est, & ex natura sua mortifera culpa: at culpa ex natura sua mortifera, fieri ne potest ex consuetudine, hoc est ex aperta corruptela, venialis? Insolita, inquit, magis movent. Resp. Insolita eo sensu magis movent, quia, cum præter expectationem accidunt, animum suspensum detinent; at solita scandala majori vi ad culpas excitant, quia spectantium animos ad eas magis dispositos inveniunt; & sunt periculosiora, quia spectatores in prava desideria, & morosas delecta-

lectiones incidere assueti, horum scelerum conscientia vix afficiuntur.

Si ostentatio mediorum uberum ex pravo usu non est mortalis culpa; vel ea scandalum non est, vel non inducit, nisi ad culpam venialem. Primum dicere, perinde est ac dicere, homines ad lasciviam non esse proclives, hoc est originali lue non infici; qui est pelagianus error. Alterum affirmare, idem est, ac lasciviam ex peccatorum mortalium albo expungere; quod sacris Scripturis, ac præsertim D. Paulo aperte repugnat: *Neque fornicari &c.* 1. Cor. 6. Hujusmodi diabolicæ mulierculæ prævidere possunt, & debent, multos ex earum impudica ostentatione, lascivoque ornatu in mortalia peccata lapsuros, nec tamen ab eo abstinere: ergo proximi salutem contemnunt: ergo mortaliter peccant; quia ex D. Thoma 2. 2. qu. 43. art. 4. mortaliter peccat, qui contemnit salutem proximi, ut si pro ea conservanda non prætermittat aliquis facere, quod sibi libuerit. Imo vero mortalibus peccatis oneratae sunt, de quibus Ap. 2. ad Tim. 3. *Mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideris.* Quia tot mortalium peccatorum reæ sunt, in quot mortalia peccata suo pestifero ornatu, & ostentatione homines impuler. In has illud Prov. 7. cadit: *Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas.* Nam fuci, pigmenta, alieni crines, mediorum uberum defectio nihil aliud certe sunt, nisi ornatus meretricius, & diaboli laqueus præparatus ad capiendas animas.

At, inquit Buf. ponimus, quod hæc mulieres non aliorum lasciviam, sed tantum majorem pulchritudinis ornatum intendunt, absque alio fine mortali, &c. Resp. recte quidem, si mortale peccatum sola intentione committeretur. At scandalum, de quo hic sermo est, non intentione, sed dicto, aut dicto admittitur. Porro ipsum harum mulierum factum, gravissimum, & apertum scandalum est, ipse descriptus ornatus meretricius, ex natura sua ad peccatum inducit, ideoque mortale peccatum manifestum est. Lege hic iterum verba S. Caroli Bor. mox allata. Hinc Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 612. reg. 8. ait: *Quamobrem mulieres, quæ pectore, humeris, brachiisve nudis prodire in publicum non erubescunt, absolute sacramento, & sacra communione donari vetant* multæ Synodi, quos citat, ac inter eas instructiones synodicae S. Francisci Salesii, quæ leges dictam denudationem sub mortali non prohibent, sed eam jure naturæ, ac divino sub mortali prohibita ponunt; ideoque talibus mulierculis sacramenta denegari præcipiunt. Vide plura, si lubet, apud Concinam Theol. t. 2. p. 255. & seq.

ANIMADVERSIO XIII.

Explosa opinione proximi præcedentis casus, præsens quoque opinatio, imo hæc multo magis rejicienda est; quam communis piorum hominum quoque sensus rejicit, & horret. Nam femina non solum potest, & debet prævidere, sed reipsa, ut ponitur, putat, aliquos in genere esse in se scandalizandos. Hic enim multo magis locum habet dictum D. Th. 2. 2. qu. 43. art. 4. mox citatum. Neque Bufembau opinioni suffragatur, quod femina non in particulari, sed in genere tantum aliquos in se scandalizandos putat. Hoc enim perinde est, ac si dicat, aliquorum in particulari salutem feminæ cordi esse sub mortali oportere, non aliquorum in genere. Quædam mulier suo pravo ornatu ad lasciviam inducit certos homines sibi de facie, aut nomine saltem notos; alia inducit aliquos, non tamen scit, quos inducit, scit tamen, se aliquos inducere: quænam ex his deterius peccat? utraque scilicet æqualiter. An quæ aliquos in genere, & indeterminate ad lasciviam inducit, scandalum non affert? Scandalum recte definitur ex D. Th. 2. 2. q. 43. art. 1. *dictum, vel factum minus rectum, præbens occasionem ruinæ.* Seu determinatæ, seu indeterminatæ personæ occasionem ruinæ præbeas, æqualiter scandalum est. Caritas suo præcepto nos cogit, ut non solum hujus, & illius personæ, sed proximi universe ruinæ occasionem fugiamus; quia proximum universe diligere tenemur.

At Buf. addit: *Nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valde turpis per se, ac directe ad libidinem provocans.*

An denudatio mediorum uberum, fuci, pigmenta, alieni crines non est ex se valde turpis, & directe, ac vehementer provocans ad libidinem?

Quid amplius in femina quæris, ut gravissimo scandalo sit, & ad libidinem provocet? an ornatum, & denudationem quæris, quem ne meretrices quidem adhibent, aut ostentant? Dum Buf. ejusque similes ita loquuntur, perinde est, ac si dicant: *Consensere jura peccatis, & capis esse licitum, quod publicum est.* Quia hæc gravissima scandala publica esse ponuntur, ideoque magis perniciofa, apud vulgum malum licita, apud casuum arbitros nonnullos venialia esse dicuntur; & hinc ex natura sua consequitur, ut scandalis aptum remedium nunquam ad-

hibeatur. Cavillationes, quas Buf. pro sua mala opinione affert, ego quidem non refuto. Ex vulgo desumptæ cum sint, non scholastica, sed oratoria confutatione indigent. Illud Evangelii repeto. *Va mundo a scandalis; necesse est enim, ut veniant scandala:* (posita scilicet hominum malitia, & mala consuetudine, & quod nostris temporibus accidit, mala morum doctrina) *verumtamen va homini illi, (seu male agenti, seu male dicenti, aut docenti) per quem scandalum venit.*

Ceterum feminæ non solum mortalis scandali propter turpem luxum, & pompas reæ sunt, sed etiam ex alio capite hac eadem de causa mortaliter peccare solent; qua de re Confessarii, qui suo munere rite fungi, & apud Deum innoxii esse volunt, consulant D. Carolum Bor. in admonit. Confess. n. 37.

ANIMADVERSIO XIV.

Permitti quidem possunt minora mala, ut majora vitentur; at peccare non licet, ut plura, vel graviora peccata impediuntur. Porro qui occasionem præbet spiritualis ruinæ, peccat; quia scandalum reus est; & qui non affert occasionem peccandi, occasionem peccandi præbet: ergo peccat; quod licere nunquam potest.

ANIMADVERSIO XV.

Si occasio ex se apta sit inducere filios, aut famulos ad furtum, scandalum est activum, quod nunquam licet. *Va mundo a scandalis.* Si autem occasio non sit hujusmodi, sed filii, aut famuli ex sua malitia inde sumant materiam peccandi, ex honesto illo fine, ut deprehensi puniantur, & resipiscant, poterit permitti.

ANIMADVERSIO XVI.

At, quæso, hæc opinio est ne probabilis? Si licet marito, dare uxori ansam adulterandi, vel adulterium, vel scandalum licet. Nam dare uxori ansam, seu, quod idem est, occasionem adulterandi, est apertum scandalum. An hic repetenda est scandali definitio? Quod si licet dare ansam adultero vel dictis, vel factis, ut teneat uxorem ad adulterium, adultero eam tentare, hoc est diaboli munere fungi licebit. Quod si hoc licet, adulterium quoque necesse est ut liceat. Pudet me sane, contra tam absurdas, & cavillosas opiniones disputare. Si vis, consulere potes Concinam Theol. t. 2. p. 285. n. 10. sed res aperta est.

Nam Judith exemplum ad cohonestanda descripta scandala nihil confert. Nec enim sancta mulier præbuit Holoferni ansam, seu occasionem peccandi. Nihil in ejus verbis, aut ornatu reperis, nisi verecundum, sobrium, honestum. Quid ergo? Holofernis malitia, & libidinis usus ex sanctæ mulieris pulchritudine, ac modesto ornatu peccandi occasionem sumpsit. Scandalum ergo non fuit datum, seu activum, sed acceptum, seu passivum; quod fuit permittendum, ut alia longe plura, & graviora mala, & crimina, cædes, rapinæ, libidines, tyrannis, &c. impedirentur.

Hactenus Buf. nunc paucis La-Croixium examinemus. Quærit p. 185. n. 222. utrum sit peccatum scandali suadere minus peccatum illi, qui facturus est aliquin majus. Alii, inquit, absolute affirmant; alii absolute negant; alii demum cum Laym., distinguunt, & dicunt „licere, si minus peccatum includatur in majore, sicuti fornicatio includitur in adulterio, vulneratio in occasione, furtum centenorum in furto millenorum.“

At quid La-Croix? „Omnes hæc sententiæ, inquit, „sunt probabiles, & sententia Laym. videtur probabilior.“ Ego puto, primam tantum esse tutam, reliquas periculosas. Cur enim Laym. sententia probabilior est? „Quia, inquit, in descriptis casibus non suadet, „ut fiat peccatum, vel pars peccati, sed tantum suadet, „ut aliqua pars peccati omittatur, si homo non „possit a toto abduci.“ Resp. si quod hic La-Croix ait, verum esset, in ejus sententiam concederem; at falsum est. Dum enim suades fornicationem, ne adulterium admittatur, vulnerationem, ne occisio fiat &c. peccatum reipsa suades. An fornicatio, vulneratio non est peccatum, aut peccatum esse definit, quia admissio minore majus non admittitur? Certum ergo est, in descriptis casibus suaderi peccatum; ergo certum est, peccatum admitti; quia sicuti certum est, peccatum nunquam licere, ita certum est, peccati suasionem nunquam esse permissam.

At, inquis, suasio minoris peccati, non est suasio peccati, ut peccatum est, sed ut impedit majus peccatum, quod bonum est. Resp. in minori peccato, quod suades, duo quidem mente secernuntur, hoc est peccatum ipsum, & impedimentum maioris peccati; at suasio realis, hæc duo nec secernit, nec secernere potest, sed ambo comple-

plectitur; quia reipsa & peccatum suades, & impedimentum peccati. Hoc alterum est quidem bonum; at primum est malum; ideoque suasio mala efficitur; quia bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu.

Qui suadet minus peccatum, ut majus impediatur, illud laudat, & probat, & bonum esse dicit, ut omittatur ab improbo homine majus; quod sane falsum est. Licet ne unquam fallaci, & falsa suasio uti? Qui ita suadet, dicit malum bonum; reipsa enim peccatum minus, peccatum est. At II. 4. dicitur: *Ve qui dicitis malum bonum*. Ergo id nunquam licet. Quid ergo? Improbos, ac perditos homines fuge; si in descriptas circumstantias, seu species incidis, eos suade, ora, obsecra, ut a sceleribus abstineant; cave autem, ne speciosa specie impediendi majora peccata, minora suadeas. *Qui enim reti gerit picem, inquinabitur ab ea*. Hoc est divinum oraculum. Huc demum post multam in utramque partem disputationem devenit quoque Concina Theol. t. 2. p. 206. qu. 5. & hinc evanescunt omnes quaestiones, quas huc spectantes refert Ca-Croix, nec exscribere operæ pretium est.

ANIMADVERSIO XVII.

Si Busembaum simpliciter diceret, cooperari peccato alterius licet, si certe conditiones adsint, piorum aures offenderet, quam offensionem vitat, aut vitare se putat, dum addit, *Materialiter tantum*. At illa additio materialiter tantum nihil reipsa dicit. Si enim aliquid diceret, explicare debuisset, quid sit materialis tantum cooperatio, quid formalis, & in quo differant; quod cum non præster, argumento est, illam additionem redundare, ac solum fucum imperitis facere: ergo si cooperari peccato non licet, sicut reipsa non licet, ne materialiter quidem tantum cooperari licet.

Juxta Buf. cooperari materialiter tantum peccato, est subministrare tantum materiam, & facultatem peccandi, vel peccandi objectum præbere. At hoc omnino non licet. Nec enim licet gladium occidere volenti, vel cubiculum, & lectum adultero, vel ancillam, aut filiam fornicari cupienti, aut similia peccare volentibus suppeditare: ergo materialis tantum cooperatio peccati non licet.

At conditiones Buf. paulisper perpendamus. *Licet, inquit, si sequentes conditiones adsint. I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens*.

Hæc prima conditio pugnantia involvit. Nam opus, quod univèrse, ac præcisè circumstantia, quod peccato cooperetur, indifferens est, ut præbere gladium, cubiculum, ancillam &c. malum evadit, cum peccato cooperatur, ut cum gladius præbetur occidere volenti, &c. Hæc est doctrina non hominum subtiliter discurrentium, sed D. Pauli divino spiritu afflati, qui Rom. I. v. 32. ait: *Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*. Nam qui peccato cooperantur, exhibendo materiam, facultatem, objectum peccandi, facto ipso consentiunt facientibus peccatum.

II. *Si bona intentione, & rationabili ex causa fiat, & non ut juvet alterum peccare*.

Hic quæro abs te, mi Busembaum, utrum juvare alterum peccare, sit ex se peccatum. Si enim ex se peccatum est, ut docet D. Paulus mox citatus, nulla bona intentio, nulla rationabilis causa adiutorium peccati a peccato exculare potest.

III. *Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis propter rationabilem causam*.

Esto, nec possis, nec tenearis impedire peccatum; at peccato cooperari, illud adjuvare non ideoque licet. Dum Busembaum descriptas conditiones adjecit, ne cooperatio ad peccatum sit mala, & culpabilis, pro fundamento posuit, cooperationem ad peccatum, esse rem adiaphoram; at hoc non ostendit, nec ostendere unquam ejus defensores possunt. D. Paulus, & jus naturæ, contrarium docent.

Cooperari operi indifferenti, res indifferens est; at cooperari peccato, ut fornicationi, furto, adulterio &c. quocumque demum te veritas, semper peccatum est; quia ipsa fornicatio, furtum, adulterium &c. semper est peccatum.

ANIMADVERSIO XVIII.

Doctrina, ut ait Concina Theol. t. 2. p. 283. n. 6. veluti regula in hac materia servanda, a Salmanticensibus, qui post damnatas theses scripserunt, tradita, atque a D. Thoma, ceterisque gravioribus Theologis approbata, hæc est, ut cooperatio ad aliquod opus non sit intrinsece mala, quando principalis causa bene, aut male exequi opus istud valet, ita ut malus usus ex sola agentis malitia oriatur. Qua de

causa petere mutuum ab usurario, juramentum ab Ethnicis &c. possumus, quin eorum malitia cooperemur. Secus in fornicatione accidis, & in furto &c. Idcirco qui ad ejusmodi opera auxilium præbent, cooperantur actionibus intrinsece malis; atque adeo nullus metus de malitia purgare cooperationem in easdem valet. Hactenus ille. Porro sponsa in casu proposito cooperatur susceptioni sacramenti, quod sancte suscipi potest; ideoque ejus cooperatio non est intrinsece mala; neque in hac cooperatione peccare videtur ex eo capite, quod sponsi peccatum permittat, seu non impediatur; quia peccatum sponsi ex ejus malitia oritur: peccata porro ex malitia oriunda, ex rationabili causa permitti possunt: est autem in sponsa rationabilis causa, imo necessitas contrahendi matrimonium ex sponsaliorum pacto; ideoque sponsa excusabilis videtur; quæ tamen excusanda non foret, si actioni ex se malæ, quæ nullo modo bona esse posset, cooperaretur.

ANIMADVERSIO XIX.

Licet petitio debiti in viro voto castitatis obstricto mala sit, valida tamen est; quia eo voto jus petendi ex matrimonio ortum non amisit. Ergo conjux reddens debitum, jus reddit, quod negare non potest: ergo non peccat. Si reddendo peccaret, esset perplexus, hoc est in peccandi necessitate constitutus; quia tum non reddendo, tum reddendo peccaret. In hac ergo specie conjux reddens debitum non cooperatur peccato alterius, sed illud tantum permittit, quia impedire non potest. Ita etiam sentit Conc. Theol. t. 10. p. 369. n. 2.

ANIMADVERSIO XX.

Id asserit quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 312. q. 6. & ratio est, quia licet sigillum confessionis a negante Eucharistiam in hac specie non frangatur, injuria tamen eidem sigillo, & pœnitenti gravamen infertur; quia Confessarius jure utendi confessionis sacramentalis notitia extra confessionem privatur; quo spectat prohibitio usus scientiæ ex confessione acquisitæ, etiam si id fiat sine directa, aut indirecta revelatione confessionis, & gravamine pœnitentis; quam legere potes apud Concina app. t. 1. p. 34. & in calce hujus operis. Si tamen occulti peccatoris crimen aliunde, quam ex confessione sacerdoti notum sit, illum Eucharistiam occulte petentem repellere potest, & debet, ut habet idem Conc. Theol. t. 8. loco hic cit. & Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 314. reg. 3. ex D. Thomæ auct. cujus verba refert. Ratio enim, propter quam sacerdos peccatori occulto Eucharistiam publice petenti subtrahere nequeat, ex D. Th. p. 3. qu. 80. art. 6. ad 2. ea est, quia *sacerdoti ministranti corpus Christi pejus est peccare mortaliter, infamando injuste peccatorem occultum, quam quod ille mortaliter peccet*: at peccatori occulto Eucharistiam occulte petenti nulla infamia irrogatur Eucharistiæ subtractione: ergo subtrahenda est, ne sacerdos, sacrilegæ ejus communioni cooperetur, si aliunde crimen notum sit, quam ex confessione.

ANIMADVERSIO XXI.

Buf. fatetur, obsequia ab eo descripta cuivis alteri non esse permissa. Unde tamen non sequitur &c. At si hæc obsequia permissa sunt famulo, ea non sunt ex natura sua, seu intrinsece mala; ideoque a quolibet ex rationabili causa præstari possent. Quod si intrinsece mala sunt, famulus conditio a culpa ea purgare non potest, nec incommodi metus.

At reipsa sternere equum hero ad meretricem profecturo, illum comitari ad lupanar, meretrici deferre munera, eidem venienti aperire ostium, sint meretrici cooperationes, & facta in idem consentientia: ergo mortales culpæ sunt ex Ap. ad Rom. I. mox cit. *Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*.

At, inquit Buf. hæc tantum remote se ad peccatum habent, & sine iis peccatum fieret. Resp. seu remote, seu proxime ad peccatum se habeant, seu peccatum sine iis fieret, seu non fieret, hæc ad rem non faciunt. Ut sint peccata, ex Apostolo satis est, si peccato cooperentur: at fatente Busembao, & ut res ipsa loquitur, descripta obsequia sunt peccati cooperationes: ergo &c.

Subtilis illa distinctio remote, & proxime peccatum quidem augere, aut minuire potest; at si proxima peccati cooperatio peccatum est, cur non remota? nec enim proxima peccati cooperatio, peccatum est, quia proxima, sed quia cooperatio est. Probi, & pii Christiani prædicta obsequia detestantur, & famulos ea præstantes, veluti a christiana professione abhorrentes torvis aspiciunt oculis, & improbant; quorum sensus in Theologia morum pluris esse debet, quam subtiles distinctiunculæ recens inventæ, & sophistarum artem olentes. Sicuti enim ciborum qua-

qualitas ex palato bene affecto, ita actionum ratio, seu moralitas ex piorum hominum sensu dignoscitur. Seu proxime per teipsum, seu remote per alios, atque alios occidas, fureris, mulieres ad libidinem abducas, perinde peccas. Cur ergo a culpa cooperationis peccati te excusas, quia peccato remote cooperaris? Prop. 51. ab Innoc. XI. proscripta, hæc est. *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspicatur, ne domo expellatur.* Aperire ostium hero ad stuprandam virginem, seu ad meretricem ingressuro, & meretrici ad herum venienti, idem quoad mores sunt. Primum ex proscripta prop. est mortale peccatum, etiam si fiat a famulo metu gravis detrimenti: ergo etiam alterum, quod Bnf. permittit. Porro si hoc mortale peccatum est, mortale quoque est, sternere equum hero ad meretricem ituro, illum ad lupanar comitari, meretrici deferre munera: sunt enim hæc quoad malum idem, ac aperire januam meretrici ad herum venienti. Præterea cooperationes a Busembao descriptæ sunt similes cooperationibus in proscripta thesi expressis: at in thesi non solum proscribuntur ibi expressæ cooperationes, sed etiam illis similes per ea verba, *aut quid simile cooperando*: ergo cooperationes a Bnf. descriptæ sunt proscriptæ. „ In „ ea particula, *aut quid simile* &c. clauduntur omnes „ actiones, quæ reapse adjuvant ad exequendam lu- „ xuriam, quamvis abstractæ ab illis circumstantiis sint „ indifferentes, „ inquit Conc. ex Card. Theol. t. 2. p. 284. n. 7. tales autem sunt actiones, „ quas Bnf. permittit. Ergo &c. At hic negotium nobis facessit La-Croix, p. 189. qui allata descripta thesi 51. subdit, circa hanc damnationem notanda sunt sequentia.

N. 252. §. 1. „ Ex hac damnatione colligitur, non esse licitum cooperari alterius peccato per talem actionem, quæ per se, & proxime ad illud peccatum concurrat, seu adjuvet. Qui enim sic concurrat, reipsa directe vult peccatum.

253. §. 2. „ Quamvis aliquæ actiones hujus famuli de se non adjuvant per se, & proxime ad peccatum, uti v. g. aperire januam aliquam, quod de se est quid indifferens; tamen certum est, cooperationem illius famuli positam in collectione omnium circumstantiarum, quæ hic recensentur, dici debere per se, & proxime adjuvare peccatum, ideoque esse illicitum. Circumstantiæ autem sunt hæc. Inprimis, quod faciat scienter, id est sciens, herum velle inferre stuprum cum gravi violatione iustitiæ. Si enim nesciret, vel tantum dubitaret, non deberet præsumere, herum suum velle ingredi ex malo fine, cum delicta non præsumantur, tumque ex justa causa posset materialiter cooperari. Deinde multoties cooperatur, & scit, illam suam cooperationem multoties juvare ad stuprum. Præterea damnum, quod timet, non est summe notabile, nec gravissimum. Nam semel percuti, non est famulo intolerabile: aspici torvis oculis, est adhuc magis tolerabile; expelli domo etiam communiter non censetur gravissimum damnum; quia tales heri post impetum iræ revocant, vel permittunt redire famulos, aut saltem talis famulus potest plerumque simile servitium invenire. Itaque nunc certum est, quando cooperatio fit per collectionem harum, vel similiarum circumstantiarum, semper peccari. „ Hactenus ille pag. 189. cit.

In hisce paucis La-Croixii verbis non pauca notanda videntur. „ 1. Ex hac damnatione colligitur &c. „ Hic La-Croix cooperationes remotas peccati a peccato excusatas cum Busembao ponit, & vult; quæ positio, & opinio mox fuit explosa. 2. Consequenter ponit, in thesi proscripta damnari tantum proximas cooperationes peccati. Ex quo fit, ut pontificiam damnationem suæ doctrinæ attemperet. An si cooperationes in proscripta thesi non sint proximæ, proscriptæ non sunt? Ponit quidem La-Croix pro certo, descriptas cooperationes esse proximas: at quod ille pro certo habet, alii aut negabunt, aut in dubium vocabunt. Catholici hominis, nedum Theologi est, pontificiam damnationem absolute admittere, nec tantum sub ea conditione, aut restrictione, quod famuli cooperationes sint proximæ. Qui ita loquuntur, pontificium decretum extenuant, nec qua par est, submissione excipiunt, & verentur.

3. Et sane ipse La-Croix, aliquas actiones famuli descripti, non esse proximæ peccati cooperationes, ait, v. g. *aperire januam aliquam, quod de se est quid indifferens.* Si famulus, dum meretrix heri cubiculum subit, equilis, aut culinæ januam aperiat, est certe res indifferens; at si cubiculi, quod meretrix ingreditur, ostium patefaciat, ejus ingressum ad fornicationem facto ipso probat, & adjuvat.

Si aperire januam meretrici heri cubiculum ingredienti, non est mala, nec damnata famuli cooperatio, quia aperire januam aliquam res est de se indifferens; prop. 51. ab Innoc. XI. frustra damnata est. Nam etiam adjuvare herum submissis humeris, vel scalam deferendo, ut per fenestras ascendat, est res ex se indifferens, quæ bene, & male fieri potest. At sicuti damnata est hæc cooperatio, cum hero ad stuprum inservit, ita janua apertio proscripta est, cum eidem stupro ministrat. Cooperationes descriptæ universe loquendo sunt indifferentes, at positis circumstantiis, in quibus a famulo exhibentur, quia sunt peccati ministri, & adiutrices, damnatæ sunt, & mortalia peccata.

4. „ Certum est (ait La-Croix) cooperationem &c. „ At si aliqua ex his circumstantiis desit, erit ne licita famuli cooperatio?

5. „ Circumstantiæ sunt hæc. Inprimis quod faciat „ scienter, id est sciens &c. „

Quid si famulus gravem iustitiæ violationem nesciat? Quid, si sciat, iustitiam non violati, sed herum ascendere ad stuprum virgine, ipsaque ejus matre, in cujus sola custodia est, patre jam defuncto, consentientibus? An erit a culpa immunis? Ejus quidem culpa in hac specie minor esset, at nihilominus gravis, mortalis, damnata a summo Pontifice.

6. „ Si enim nesciret, vel tantum dubitaret &c. tum- „ que &c. posset materialiter cooperari. „

Si temere dubitet, dubitatio quidem abjicienda est; at si prudenter ex circumstantiis, puta personæ, loci, temporis &c. dubitet, non dubitatio abjicienda, sed a prava dubia cooperatione abstinendum; a qua si non abstineat, cum mortalis peccati periculo, ut patet ex thesi damnata, se se obijciat, mortaliter peccat. Delicta quidem non præsumuntur, ut puniantur, vel ut de iis judicetur; neque famulus in dubio debet præsumere heri culpam, sed cum agatur de animæ suæ cautione, debet recusare ministerium, quod heri crimini dubitat esse famulaturum; quia *oportet magis obedire Deo præcipienti, ut peccati pericula fugiamus, quam hominibus.* Quamquam dubitatio in hac specie vix locum habet. Ipse ascensus per fenestras, & ut fieri solet, clandestinus, & tenebrosus satis ostendit, in cubiculum puellæ non iri pietatis, aut negotiorum causa. *Omnis enim, qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus.* Joan. 3. v. 20.

7. „ Deinde multoties cooperatur, & scit &c. „

An si semel stupro, aut fornicationi cooperetur, ejus cooperatio innocens erit? Monstra, crede mihi, hæc sunt, quæ confutatione non indigent.

8. „ Præterea damnum, quod timet, non est summe „ notabile &c. „

At quid inde? Inde ne consequitur, cooperationem famuli non esse ex natura sua malam? Inde ne efficitur, ut famulus damni summe notabilis, & gravissimi metu possit suam cooperationem heri sceleri suppeditare?

ANIMADVERSIO XXII.

Quoad hoc ita loquitur La-Croix num. 254. „ Doctrina Busemb. quamvis non contineat propositionem damnatam, eo quod non loquatur de hero volente inferre stuprum, quod est peccatum contra iustitiam, neque de famulo multoties sic subserviente, faveat tamen propositioni damnatæ. „

At cavillationes La-Croixii mox jam explosæ sunt; & in proscriptione thesi 51. perspicue damnata intelligitur Busemb. propositio. Nec enim thesi 51. eo præcise nomine damnatur, quia famulus cooperatur stupro, sed quia cooperatur heri peccato. Nam quoad peccatum cooperationis perinde est, seu stupro, seu adultério, seu fornicationi deserviat. Discrimen solum est, quod quo gravius est peccatum heri, eo gravior sit culpa famuli cooperantis. Quod si famulus multoties deserviens, mortaliter peccat, mortaliter quoque peccat, si semel serviat. Si semel serviat hero peccanti mortaliter, unum peccatum mortale admittit; si sæpius, multa. Hæc luce meridiana clariora sunt.

P. Concina paucis præclare docet, meretricum famulas in mortalis peccati statu versari, & absolutione indignas esse, quamdiu hujusmodi famulatum non deserunt. Sunt enim in proxima peccandi occasione, ac more humano loquendo impossibile est, eas multa mortalia peccata non admittere. Idem affirmat de famulis hominum meretrices domui suæ alentium. Id perspicue evincunt divina illa oracula, *Discede ab iniquo, & deficiet mala abs te. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Cum perverso perverteris. Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te.*

Aliter loquitur, si domini concubinas extra propriam domum habeant; dum tamen famuli nihil faciant, quod me-

meretricio deserviat. Sed ipsum, si vis, consule Theol. t. 2. p. 288. n. 17. & 289. n. 18.

ANIMADVERSIO XXIII.

Hæc species proximæ superiori similis est; eaque proscrip- ta hæc quoque proscrip- ta intelligitur. Imo vero qui vinum ebriosis ministrant, & carnes comesturis die je- junii, ebrietati, & gulæ proxime, & immediate deser- viunt; contra vero qui humeros subjiciunt, & scalam admovent ascendenti ad fornicationem, proxime ascen- sui, & remote, seu mediate fornicationi ministrant. Hæc distinctio, inquis, subtilior est, & quoad mores in- utilis. Id ego quoque fateor; sed illam adhibui, ut in- telligas, cooperationem ad peccatum, seu proxima sit, seu mediata, æque culpabilem esse, ac solum posse ali- quando ejus gravitatem minuere, aut augere.

At si utraque cooperatio tum submittentis humeros, tum vinum ministrantis eodem loco habenda est, pro- scripta priore, altera quoque damnata intelligitur.

Hinc D. Raym. lib. 2. de negotiis sæcul. §. 6. ait: *Ille peccat, quando ex qualitate personæ, vel temporis co- gnoscit, vel probabiliter distat sibi conscientia, quod ille non querit rem, nisi ad malum perpetrandum. Tunc enim non debet illi vendere contra talem conscientiam.*

At, inquit Busemb. plerumque peccatum æque fieret, subministrantibus aliis.

Resp. Esto: at quid inde? Hoc perinde est, ac si caupones a peccato excusandi sint, quia illis non pec- cantibus cooperando, alii cooperando peccaturi sint. Non de permissione, sed de cooperatione peccati hic sermo est.

„ At ipsi notabile damnum paterentur, dum paulatim „ nemo ad eos veniret. “

Resp. Hæc excusatio tollitur in proscriptione thesisi 51. mox descriptæ. Præterquamquod hic timor plerumque inanis est, & Christiano certe indignus, qui suam spem etiam quoad vitæ necessitatem non in homine, multo vero minus in cooperatione ad peccatum, sed in Deo collocare debet. *Sint mores vestri*, inquit Ap. ad Heb. 13. *sine avaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam: ita ut confidenter di- camus: Dominus mihi adjutor, non timebo, quid faciat mihi homo.*

Itaque hæc causa, quam La-Croix quoque sufficien- tem putat p. 189. n. 261. non sufficit, ut cauponem a peccato excuset.

At quid si caupones ministrent vinum ex gravissima causa, puta ex timore mortis, aut mutilationis? In hac specie ministrantes non peccare, affirmat Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 554. reg. 2. & Concina Theol. t. 2. p. 294. num. 29. qui addit, „ nullum super hoc dissidium „ penes Theologos. Quoniam, inquit, tam venditio, „ quam potus vini sunt actiones indifferentes, & ex fo- „ la malitia bibentis intemperanter ebrietas accidit. Di- „ ctum autem est, quod quando causa principalis licite „ opus exequi potest, tunc cooperatio materialis evadit „ gravi causa impellente. Ideo caupo in hoc casu mor- „ tis sibi imminentis, nisi vinum exhibeat, vendere il- „ lud potest etiam cum prævisione futuræ ebrietatis; „ quemadmodum licet ab usurario in gravi necessitate „ mutuum sub usura petere. “

Hæc sane sententia, quæstione proposita, non semel animo vario, ac vacillante a me examinata, suis diffi- cultatibus non contemnendis obnoxia est; quas ego ob oculos pono, ut serio perpendantur.

Et primo quidem fateor, cooperationem non esse in- trinsece malam, cum principalis causa opus bene exe- qui potest; rursus verum est, vinum bibentes, sine cul- pa bibere illud posse, universe loquendo; at hic sermo est de iis, qui bibendo se inebriant, qui potu intempe- ranter utuntur, qui vino æstuantes, calices nihilominus exhaurire pergunt usque ad summam ebrietatem. Hi profecto in tali hypothesi, in qua loquimur, vinum si- ne gravi culpa potare nequeunt: ergo cooperatio eo- rum potationi, intrinsece mala est. Qui vinum iis mi- nistrant, ex eorum numero sunt, de quibus Ap. ait: *Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Ipsa enim vini ministratio consentiunt eorum ebrietati.

3. Si vinum hujusmodi ebriosis ministrantes, rem ex natura sua malam non facerent, ne famulus quidem submittens humeros, aut admovent scalam hero ad stu- prum, aut fornicationem ascensuro, actionem ex se ma- lam faceret: est enim utrobique eadem peccandi ratio. At famulus in hypothese actionem ex se malam facit, nullo vel gravissimo etiam mortis timore excusandam, ut vel ipse La-Croixius p. 189. n. 254. probabilius esse fateatur: ergo &c.

4. Cooperationes, quæ intrinsece malæ non sunt, et- iam notabilis, etsi gravissimum non sit, detrimenti me-

tu exhiberi possunt: at cooperatio cauponis ministran- tis vinum ebriosis, ex notabilis detrimenti metu a cul- pa excusari non potest: ergo est intrinsece mala.

5. Iterum ob oculos habenda est thesisi 51. ab In- noc. XI. proscrip- ta. Nec enim discrimen assignari pot- est inter cooperationem famuli in ea thesi damnati, & cauponis, de quo hic sermo, nisi quoad crimina, quibus cooperatio exhibetur; quod discrimen nihil aliud efficit, nisi ut hæc mortales cooperationes gravita- te differant. Rursus ex ea thesi conitare videtur, co- operationem famuli esse intrinsece malam: ergo coope- ratio quoque cauponis vinum ebriosis suppeditantis in- trinsece mala est.

Illud quidem verum est, & ponitur, ex vini subtra- ctione majora mala, & peccata timeri. At cum vini subtractio, actio non sit, ne cooperatio quidem peccato- rum, quæ inde timentur, esse potest. Peccata ex vini subtractione orta, uni, ac soli malitiæ perditorum ebrio- rum adscribuntur; at eorum ebrietas cauponi quoque imputatur, qui eidem sciens, & volens inservit, & coo- peratur, dum vinum ministrat.

Hæc rationes me non parum movent, quas qui vi ca- rentes ostenderint, in suam me sententiam adducent.

ANIMADVERSIO XXIV.

Quamvis cooperationes hic descriptæ ex genere sint indifferentes, quia tamen in specie, & circumstantiis, in quibus exhibentur, malæ sunt, earum indifferentia generica nihil prorsus confert ad eas a mortifera culpa excusandas. Illud unum animadvertendum hic occurrit, utrum ex natura sua, & intrinsece malæ sint, an con- tra. Si enim ex natura sua, & intrinsece malæ sint, certum est, eas ne metu quidem mortis præstari posse. *Qui amat animam suam*, inquit Christus Joan. 12. v. 25. *perdet eam; & qui odit animam suam in hoc mun- do, in vitam æternam custodit eam.* At ex jam dictis constare puto, descriptas cooperationes ex natura sua, & intrinsece malas esse: ergo &c. Hic plura non addo; quia post 51. thesim ab Innoc. XI. proscrip- tam, ipse La-Croixius, qui num. 254. fateatur, famuli in ea the- si descripti cooperationem esse intrinsece malam, mul- to magis necesse est ut fateatur, cooperationes hic a Busembao recensitas intrinsece malas esse; quæ si in- trinsece malæ non sint, jam nullæ cooperationes intrin- sece malæ inveniri possunt; & Ap. frustra dixit: *Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui con- sentiunt facientibus.*

Busembaum in eo fallitur, quod cooperationem pec- cati cum peccati permissione, seu cum eo, quod pecca- tum non impediatur, confundit. At hæc longe sunt di- versa. Cooperari peccato nulla de causa, & numquam licet; peccatum permittere, seu non impedire, aliquan- do licet.

Illud proxime, quod Busemb. addit, ut jam monui- mus, nihil ferme efficit. Quod si quis non solum cri- mini cooperetur, sed etiam ad illud inducat, duplici ex capite peccat, hoc est peccato cooperationis, & scanda- li. Demum si peccata, quibus aliquis cooperatur, cum justitia pugnent, non solum mortaliter peccat, sed ut criminis particeps, restitutionis quoque lege tenetur. *Nam compulsa campana*, hoc est invitare omnes (*sine scandalo tamen*) ad concionem hereticam, est contra- dictorium.

ANIMADVERSIO XXV.

Hæc opinio communis quidem est penes recentes mo- rales Scriptores, ut ait Concina Theol. t. 2. p. 277. q. 2. quam tamen tum ipse, tum Gen. Theol. t. 1. p. 328. c. 4. q. 1. & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 320. reg. 9. rejiciunt, non paucis, solidisque rationibus merito rejiciendam.

Et primo quidem auctoritate S. Raym. mox ad c. 6. descripta. Si enim rem, quam ad malum quæri nosti, ex S. Raymundo vendere non licet, ne locare quidem licet: ergo domum, quam ad lascivias quæri comper- tum est, meretrici locare non licet. At, inquis, mere- trix domum quærit non ad meretricium tantum, sed et- iam ad eam inhabitandam. Resp. Id perinde est, ac si dicas, malum non esse malum, quia cum bono permix- tum est; quod est aperte falsum. Locas militi gladium, quo certum est illum usurum tum in rebus indifferen- tibus, tum ad injustam cædem, an peccare desinis, quia non solum male, sed etiam bene eo miles usu- rus est? Locas amplam tuam domum multis, quos cer- to nosti non solum inhabitaturos, sed in ea quoque contra legitimum Principem consilia inituros, nonne læ- læ majestatis reus?

2. Qui domi suæ latrones recipiunt, latrociniorum participes sunt, ut D. Thom. 2. 2. q. 62. a. 7. & cum eo

eo omnes docent : ergo multo magis meretricii compotes, & consentientes sunt, qui meretrices domi suæ excipiunt, in eadem meretricium admittunt. An domi suæ eas non excipiunt, qui suam domum illis locant ?

3. D. Thom. 2. 2. qu. 78. a. 4. ad 3. ait : *Qui committeret pecuniam suam usurario non habenti alias, unde usuras exerceret, vel hac intentione committeret ut inde copiosius lucraretur, daret materiam peccandi*, (hic contra, Busemb. a. 3. ibi a me impugnatum animadvertit, eum peccare, qui materiam peccandi dat, & nihil aliud præstat) unde & ipse esset particeps culpe. Pecuniam subministrare feneratori, ex qua, quia aliam non habet, usuras facturus est, & domum eidem locare, in qua sua fenora exercet, quoad mores perinde est : in utraque specie materia, & facultas peccandi subministratur. At in prima specie ex D. Thom. peccas : ergo etiam in altera : ergo peccas, cum meretrici quoque domum locas. Sumus enim in eadem navi.

4. Hoc idem evincit Gen. ex authent. de lenonibus §. Preconizamus, ubi dicitur : *Si quis patitur in domo sua quemdam lenonem, & hac denunciata cognoscens, non ex domo sua expulerit ; sciat, se & decem librarum auri sustinere poenam, & citra ipsam perdisurum habitationem*. Lumen rationis satis ostendit, peccatorum participes esse, qui lenociniis, lasciviis, usuris, aliisque sceleribus admittendis domum suppeditant seu gratis, seu accepto pretio. Hinc Tertullianus de idololat. c. 11. ab eodem Gen. cit. ait : *In nullo necessarius esse debeo aliis, cum facis, quod mihi non licet. Ex hoc, quod vector facere, intelligere debeo, curandum mihi esse, ne fiat per me*. Qui domum meretrici locat, illi necessarius est quoad meretricium, quod sine domo non exercetur ; ac ipsius locatoris ope meretricium fit.

5. D. Carolus in admon. Confess. n. 39. ait : *Nel primo ordine d'occasione, cioè quelle, che di sua natura sono induitive al peccato, sono il far professione di giuoco di carte, o dadi, ovvero tener casa apparecchiata a quest'effetto per altri*.

Juxta D. Carolum qui domum paratam habent, ut in ea aleatores tesseris, vel aleis ludant, sunt in occasione ex natura sua ad peccatum inducente, nec absolvi possunt, nisi eam deserant. Qui meretricibus domos locant, aut eodem, aut deteriori loco sunt, utpote qui suas domos paratas habeant, ut quicumque voluerint, libidinem in iis expleant ; imo vero per meretrices, quas ibi retinent, omnes illac transeuntes ad luxuriam invitant. Quid enim refert seu per alios, puta famulos, seu per domi tuæ conductricem id præstes ? Id, inquis, non jubeo. Consentis tamen, dum consentis, id in tua domo fieri.

6. Legatur hic iterum propof. 51. ab Innoc. XI. damnata. Si ex hac proscriptione famulus hero ad stuprum ascendenti humeros submittens, letifere peccat ; an mortalis peccati reus non erit, qui totam domum suam submittit arbitrio meretricis, ut innumeras ibi lascivias admittat ? Si famulus a culpa non excusatur ex metu notabilis damni, multo minus excusatur locator, qui non damni timore, sed turpissimi lucri cupiditate id facit. Tum famulus, tum locator peccatori cooperantur, ejusque peccato reipia, & facto consentiunt ; at famulus excusabilior, tum quia non sponte, sed jussus, tum quia gravis detrimenti timore id præstat ; locator longe turpior, quia id sponte facit, solumque turpissimo questu illectus.

At obijciunt adversarii. (Wig. p. 118. n. 93.) locatio domus indifferens est. Resp. Non tamen si fiat meretrici, ut ostensum est. Locatio domus, inquit, meretrici facta, est occasio, seu cooperatio materialis, & remota, non formalis, seu proxima meretricii. Resp. Hæ arabicæ distinctiunculæ quoad cooperationem peccati rem involvunt, & supra fuerunt explosæ. Dum domum ad meretricium suppeditas, (id autem facis, cum eam meretrici locas) meretricium ipsum, hoc est ipsum peccatum juvas, & foves, & putas te a peccato excusatum per subtiles distinctiunculas nihil significantes ?

Nam quoad occasionem, domus locata meretrici, est occasio proxima, ex se ad peccatum inducens, ut jam ostensum est. At, inquis, malus locationis usus ex meretricis malitia totus pendet, non ex locatione. Resp. In eo peccas, quod tua locatione consentias meretricio ; in eo quoque peccas, quod tuam peccatum aperias multorum libidinibus, qui inde ad peccandum invitantur. Utor, inquis, jure meo, dum meam domum meretrici loco. Resp. Non uteris, sed abuteris jure tuo. An jure tuo, seu re tua non abuteris, si eam in libidines, & alia scelera prodigas, vel tenacissime retineas, ut avaritiam foveas ? Pudeat te, tuum infinitarum libidinum momentum tam inanibus commentis excusare.

Rationes Navarri quoad praxim convincentes (pro locatione, de qua loquimur) sunt tres, ait Wig. (p. 118.

Resp. 8. num. 42.) „ Prima ex consuetudine totius fere „ Christiani orbis. „ Resp. Consuetudo, seu corruptela totius fere christiani orbis illud etiam habet, ut meretricium, aliisque scelera fiant. An hæc quoque mortali culpa vacant, quia ex usu sunt ? Consuetudo divino, naturalique juri repugnans culpas auget, non minuit, multoque minus tollit. Quare cum locatio domus, meretrici facta, divino, naturalique juri repugnet, *ut mundo a scandalis ; digni sunt morte &c.* consuetudo locandi domos meretricibus, culpam non tollit, nec minuit, sed auget.

2. „ Quia præfatum dictum S. August. ab omnibus „ receptum (S. August. dictum hoc est : *Aufer meretrici- „ ces de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus*) vix „ potest exequi sine domorum locatione. „ Resp. S. Augustini dictum eo spectat, ut meretrices permitti queant ; qua de re ego nihil dico ; de ea differit Concina Theol. t. 2. p. 270. c. 11. At sicuti exploratum est, permissionem meretricii, illud a culpa non eximere ; ita certum esse debet, permissionem locandi domus meretricibus, nullam vel levissimam rationem suppeditare, qua hujusmodi locatio a mortali crimine excusetur.

3. „ In urbe sciente, & patiente Papa locantur, & „ semper consueverunt locari domus meretricibus ; & „ Confessarii absolvent, & semper absolventur locatores earum sine proposito abstinendi a tali locatione. „ Ergo. „

Resp. S. Pius V. ut habet Nat. Alex. hist. Eccles. t. 9. pag. 61. meretrices ab urbe expulsi : *cumque viciis urbis conservatores acriter resisterent ob locandam eorum detrimenta, Pius continuo silentium imposuit, dicens : Ergo ne Romani Senatus erit, mulierculas has tueri, & impudicitia favere ? Atqui nisi illæ Roma discedant, nos cum universa curia discedemus*. S. Ludovicus Galliarum Rex meretrices ex universo Regno expulsi ; idemque præstitit Philippus IV. Rex Hispaniarum, ut refert Concina Theol. t. 2. p. 274. n. 9.

Ceterum quod de aliis supremis Principibus dicitur, idem prorsus dicendum de summo Pontifice. Hujus, & aliorum, lupanaria, eorumque locationes tolerantium permissio, humanas quidem poenas tollit, culpam non diluit.

Confessarii, qui absolvent locantes domos meretricibus sine abstinendi proposito, Doctorum id permittentium auctoritate se tumentur, cum contra Doctores, Confessariorum usu se tueri velint ; sed illud videndum, utrum tum hi, tum illi in Christi Tribunali tueri se possint. Ego juxta mox dicta sentio, hujusmodi locatores non esse absolvendos, nisi firmum propositum eos habere constet, hujusmodi locationes quam primum fieri potest abrogandi, & in posterum ab iis abstinendi.

ANIMADVERSIO XXVI.

Hac quoque in re cantio adhibenda est. Innoc. XI. propof. 51. proscripta, multa nos, si attendere velimus, docuit. Qui enim humeros, aut scalam peccare volenti subministrare vetatur, nec manus, nec pedes, nec gladium, nec aleas, nec quidquam aliud exhibere permittitur. Itaque licet gladii, & etiam aleæ, seu aleatoriarum cartarum dici possint res indifferentes ; (quidam enim alearum ludi ex industria pendere dicuntur, qui proinde vetiti non sunt) ideoque earum venditio universæ vitæ non videatur ; tamen nec gladios, nec aleas iis vendere potes, quos ad peccatum abusu nos, v. g. aleas iis, qui habent domum cujusque generis lusoribus paratam, vel quos fortuitis pecuniariis ludis lufuros scis. Hac doctrina ex dictis intelligitur, & traditur a D. Raym. cujus verba habes in animadversione c. 6.

Quod ad fucos attinet, si nullum alium usum habeant, nisi fucandi faciem, qui usus semper malus, imo ex natura sua criminofus est (nam *mulierum fucatio*, ut ait D. Thom. 2. 2. q. 169. a. 2. ad 2. *est quedam species fictionis, quæ non potest esse sine peccato*) nec fieri, nec vendi possunt sine peccato.

Si autem utiliter adhiberi possint, vendi poterunt, nisi ex circumstantiis innotescat, eos ad malum quaeri. Hanc doctrinam confirmat Concina Theol. t. 7. p. 273. qu. 7. quem, si lubet, consule.

Ex mox dictis refellitur La-Croix, qui p. 189. num. 263. ait : „ Non peccat, qui vendit ornamenta puellæ „ per illa sollicitaturæ alios ad peccatum, quæ orna- „ menta venderentur ab alio. Ita Sanch., Nav., A- „ zor., Lefs., Bon., Dian. contra Castrop., & alios. „ Hi scilicet probandi sunt, & improbandi, quos La-Croix pro se citat. At, inquit La-Croix, „ illa venditio est „ quid indifferens, & remote se habens ad peccatum. „ Resp. Hoc sophisma convulsam jam fuit. At si ven- „ dens peccaret, esset ideo, quia non impedit pecca- „ tum proximi : atqui licet non venderet, non ideo „ im-

„impediret; alius enim esset, qui venderet: ergo vendendo non peccat.“

Resp. Hoc sophisma in scholis dicitur *a non causa pro causa*: major enim falsa est. Peccat igitur qui vendit, quia non solum non impedit, sed cooperatur peccato scandalii puellæ. An famulus in propof. 51. proscripta descriptus non peccaret, si ipso herum humeris, aut scala ad ascensum non adjuvante, alius idem adjuvandum foret præstiturus?

„Ex eadem ratione, inquit La-Croix, judicantur viri docti, me non peccare, si vendam panes hæreticis, quibus utentur in suo sacramento cœnæ.“

Resp. At quia hoc iudicium sophisticis rationibus nititur, deferendum est.

ANIMADVERSIO XXVII.

Hæc Busemb. species eadem est, ac La-Croixii mox explosa. Vendere agnum Judæo, vel Infideli ad impium sacrificium usuro, idem est, ac vendere gladium occisuro: hoc Busembao ipso fatente c. 7. non licet, nisi vitandæ mortis causa: at reipsa ex ibi dictis ex nulla causa: ergo ne primum quidem licet. An ea ratione licet vendere agnum Judæo, vel Infideli, quia eo lædenda est Dei majestas; gladium autem non licet, quia hoc proximus est offendendus? Idem dicas de ædificantiis, aut restaurantibus synagogas, & Infidelium templa; quia impiæ superstitioni deserviunt. Hinc D. Th. 2. 2. q. 169. a. 2. ad 4. peccati reum facit, *qui fabricaret idola, vel aliqua ad cultum idololatriæ pertinentia*. Tum hoc, tum superius opus, impiæ superstitioni deserviens, intrinsece, & ex natura sua malum est; quod permissio magistratus licitum efficere non potest. Contra has cooperationes disputat quoque Concina Theol. t. 2. p. 169. q. 1.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Busemb. hic ait *probabiliter* contra Tol. &c. quod in sana Theologia perinde est, ac periculose, & criminose. Christiani ea præstantes, quæ hic Busemb. describit, duplici ex capite mortifere peccant: primo quia gravissimo Infidelium sceleri cooperantur: 2. quia quantum in ipsis est, Catholicos injuste insectantur, & gravissime lædunt; & quia hujusmodi cooperatio, & Catholicorum injusta offensio, ex natura sua, & intrinsece letalis culpa est, nullo vel gravissimo metu excusari potest. Peccant ergo captivi letaliter, sed ex infirmitate, quæ apud hos miseros multa venia excipienda est, dum ex animo suam culpam oderint. Hic quoque legi potest Concina Theol. t. 2. p. 200. q. 2.

La-Croix n. 277. hac de re ita ait. „Christianos captivos, qui simul cum Turcis ad litora Christianorum adventant, posse cum dominis infidelibus cooperari ad rapinas, & incendia ob vitandam mortem sibi alias imminentem, docent Lorca, Dian., Castrop., & alii apud Mendo, qui defendit velut probabile.“

Hic La-Croix ponit, Turcas bonorum rapinas, & incendia tantum meditari, & hoc esse notum captivis. At cum teste experientia Turcæ ad litora Christianorum adventantes, omnis generis scelera, stupra, adulteria, mulierum abductiones ad libidinem, hominum cædes, & captivitates tentent, & quoad fieri potest faciant, poni non potest, captivos cooperari tantum ad rapinas, & incendia.

Sed fiat hypothesis La-Croixii, licet ne captivis cooperari? Id licere Mendo, ut ait La-Croix, *defendit velut probabile*; quibus verbis tacite fatetur, contrarium quoque esse probabile: ergo juxta sanam Theologiam primum probabile erit criminofum.

Sed cur illud est probabile? „Quia captivi sunt in extrema necessitate, in qua licitum est uti bonis temporalibus aliorum pro liberanda vita sua.“

Bona quidem aliena evadunt communia, ut tuam vitam in extrema necessitate sustentent. Quia proprietas jure gentium inducta, cedit iuri naturæ, quo quisque suam vitam tueri præcipitur: ex quo fit ut in extrema necessitate furtum non sit furtum. At rapinæ infidelium, multoque minus incendia, non desinunt esse rapinæ, quia suis captivis mortem minantur, nisi iis cooperentur, imo graves evadunt. Ergo captivi, eorum rapinis, & incendiis cooperantes, sceleribus gravissimis cooperantur; quod intrinsece, & ex natura sua malum est, ideoque ne vitandæ quidem mortis causa permissum. Itaque illa La-Croixii propositio, *in extrema necessitate licitum est uti bonis temporalibus aliorum pro liberanda vita sua*, vera est spectato simplici, & solo usu alienorum bonorum; non item, si huic usui accedat peccatum, puta homicidium, vulneratio, adulterium,

vel quodcumque aliud fore divino, & naturali vetitum. Porro in nostra specie usui alienorum bonorum accedit cooperatio alienorum scelerum, quæ jure divino, & naturali vetita est; ideoque ille usus non est permissus. Præcepta enim negativa, uti est illud, *ne consentias alienis sceleribus*, prævalent præceptis affirmativis, uti est lex tuendæ propriæ vitæ. * Hinc Christus Joann. 12. *Qui amat animam suam, perdet eam*.

ANIMADVERSIO XXIX.

Huic doctrinæ id objici potest. Subsidium ferre Tyranno in ipsa tyrannide, seu iniqua detentione alienæ ditionis, peccatum est: at incolæ a Busembao descripti subsidium ferunt Tyranno in alienæ ditionis iniqua detentione: ergo peccant. Horum cooperatio videtur similis culpæ captivorum, de quibus mox dictum est c. 11. ergo &c. Nam nulla ratio est præsumendi, legitimum Principem consentire, ut Tyrannus ejus hostis juvetur in conservanda tyrannide contra jura sui principatus.

In hac specie illud ego considerandum putem, quid publici boni necessitas, aut utilitas postulet. Hoc enim facere, in cuius gratiam sunt instituta principatus jura, cuique cedere eadem jura omnino debent, permissum, & laudabile putem; contrarium autem licere non arbitrator. Tyranni enim iniquitas impedimento esse nec potest, nec debet, quominus incolæ ea faciant, quæ ad publicum omnium bonum conducunt; sicuti feneratoris pravitatis non impedit, quin possim mutuum ex necessitate ab eo petere, & nrasolvere.

Tyrannus utitur quidem opere meo, puta contributione, excubis &c. in suæ tyrannidis conservationem; at ego eodem utar ad publicum bonum, quod natura sua in circumstantiis, in quibus ex hypothesi versamur, spectat.

ANIMADVERSIO XXX.

Cum Busemb. dicat absolute *ad castra hæreticorum*, ejus dictum intelligendum puto, etiam si hæretici bellum contra Catholicos gerant. Nam si belligerent contra alios hæreticos, aut infideles, Busembaum non improbo.

At in prima hypothesi nautæ, & aurigæ opem ferunt hæreticis contra Catholicos bellantibus; cujusmodi bellum in damnum fidei vergit. Ergo nautæ, & aurigæ annonam in hæreticorum castra vehentes, opem ferunt hæreticis in damnum fidei; quod licere nulla ratione potest. At, inquis, Busemb. loquitur hypothetice, *si adfuerint alii, qui illis cessantibus facerent*. Resp. An ego a mala cooperatione excusor, quia alii cooperaturi sunt, si ego non cooperor? „At nisi id faciant, excludentur, omni lucro, tamquam ofores boni publici.“ Resp. Miseræ sane rationes, Christiano homine indignæ. An peccare licet luci causa, aut malæ opinionis apud perditos hæreticos vitandæ gratia? Ostendat prius Busembaum oportet, vesturam ab eo descriptam esse indifferentem; quod si ostenderit, nihil addere opus erit.

At Summi Pontifices (excomm. 7. Bullæ Cœnæ Domini) ipso jure excommunicant deferentes arma, aut quamcumque materiam, cujus ope Catholici impugnentur, ad hæreticos expresse, & nominatum declaratos; quia scilicet hæc delatio, gravissima culpa est, in fidei detrimentum vergens: at vectio quoque annonæ in castra hæreticorum contra Catholicos pugnantium, gravissima culpa est, in fidei detrimentum vergens. Cur ergo exculpationes quævis? Sed de his hætenus. Busemb. infelici tempore, ac infelicitate scripsit. Præfens casus alius hic expositus, ac explosus, ac præsertim c. 6. & 10. similis est.

Ex his, quæ in Busembaum dixi, refelluntur quoque sequentes La-Croixii opiniones.

Num. 256. „Catholicus tamen aliquis nobili hæretico ad se divertenti potest amicitia, & humanitatis causa apponere cibos in die jejunii, si alioquin daretur occasio gravibus querelis, & murmurationibus contra se tamquam rusticum, inurbanum, superbum.“

Pessima scilicet est ea amicitia, quæ cum alieno peccato communicat. Occasio querimoniarum in hac specie non est data, sed accepta ex hæretici malitia. La-Croix objicit D. Augustinum, sed abs re, ut legere potes apud Concina Theol. t. 2. p. 294. n. 29.

Num. 257. „Si dominus velit comedere carnes in contemptum Ecclesiæ, non peccat famulus eas coquens, & porrigens, si sine gravi damno non possit evitare.“

Hic famulus deterior est eo, qui humeris, aut scala

* Ita merito VVolfius, licet hæreticus, Philos. practica p. 92. § 210.

herum adjuvat, ut ad stuprum ascendat. At, inquit La-Croix „ actio, quæ præcipitur famulo, non est illa, quæ „ contemnitur Ecclesia, sed hæc actio est ipsa mandu- „ catio. “ Resp. Præclara sane ratio, quæ si valeat, nulla cooperatio ad peccatum, erit peccatum. Ne actio quidem famuli submittentis humeros hero ascendenti ad stuprum, est ea, quæ stuprum admittitur, & nihilominus letalis culpa est.

Num. 258. „ Si absit scandalum, potest venator, vel „ auceps in Quadragesima capere feras vel aves, & ven- „ dere in terris hæreticorum. “

„ Similiter si opifex catholicus famulos habeat hære- „ ticos valde peritos, qui nolint apud eum in Quadra- „ gesima permanere, nisi carnes apponantur, quos ta- „ men absque gravi rei familiaris iactura dimittere non „ potest, si absit scandalum, posse illis apponere carnes, „ docent Burg. &c. “

Hæc omnes sunt manifestæ cooperationes peccati, ac peccata letalia, quæ nova confutatione non indigent, cum jam satis fuerint in proxime dictis confutata. Sed cedeamus ad Busembaum.

LIBER III.

De præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATUS I.

De primo præcepto Decalogi.

HUJUS præcepti, prout est affirmativum, materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc virtus moralis, quæ interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus est animi submissio, quæ infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, ut Oratio, Sacrificium, &c. de quibus vide Schol. 1. 2. & 3. parte. Prout vero est negativum, prohibet vitia Religioni opposita: quæ, quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata, post ea, quæ contra virtutes theologicas committuntur, gravissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia, quæ opponuntur per excessum, ut superstîtio cum suis speciebus: alia per defectum, ut irreligiositas cum suis.

CAPUT I.

De Superstitione, & speciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid sit, & quotuplex?

Resp. 1. Superstîtio est falsa religio, seu cultus vitiosus veri, vel falsi numinis. Less. Et convenit cum definitione communi ex S. Th. quæ dicit esse vitium, quod religioni opponitur secundum excessum. Dicit *per excessum*; non quod Deus nimium coli possit, aut majore honore, quam dignus sit; sed id intelligitur secundum circumstantias, eo quod exhibeas cultum vel quem non debes, vel eo modo, quo non debes, vel illi, cui non debes.

Resp. 2. Superstîtio est duplex. Alia cultus indebiti, sive incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum, & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum sit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem, ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cum scilicet cultus Deo debitus, falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdividitur in Idololatriam, Divinationem, & vanam observantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potius quartam speciem constituit. Laym. l. 4. t. 10. c. 1. ex S. Th. q. 92. a. 2.

Ex quibus resolves.

1. Superstitionem cultus falsi committit. 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. circumcisionem, immolationem agni, &c. quia hæc significant Christum adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit, tamquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g. sacrificando, absolvendo. Quod semper esse mortale docet Suar.

de vel. l. 2. de Superst. c. 2. 3. Is, qui sua auctoritate proponit aliqua faciendâ, tamquam ordinata ab Ecclesia ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias proponit; vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has, vel illas revelationes fingit, sive ad faciendum lucrum, sive ad devotionem augendam. 5. Qui, ut populum moveat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura sacra, &c. Et hæc superstîtio, etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis; sæpe tamen excusatur ignorantia, vel simplicitate. Less. l. 1. c. 43. Sanch. 2. mor. c. 37. Nav. c. 12. Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.

2. Superstîtio cultus superflui est v. g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum Solis cum certo numero, situ, ordine cereorum, vel Sacerdotis, qui dicatur Joannes: vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex seipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Jejunare die dominico, cum non jejunet aliis diebus. Item in Missa contra Rubricam plures formare cruces, pluries dicere *Alleluja*, dicere *Gloria*, vel *Credo* contra Rubricas, aliasque ceremonias demere, vel addere (etsi fiant ex devotione, hæc enim corrigenda est) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen, & similia, bona intentione facta, venialia tantum sunt ordinariæ, ut docet Tol. Less. loc. cit. d. 1. Navar. & Laym. quia est materia levis, & actio ex se non mala, & multa excusat simplicitas. Quod si tamen ex se mala esset, ut si rem furtivam offeras, turpia verba in templo canas, ore, vel organo, notabiliter lascivam, vel ad impuritatem provocantem vocem edas, est superstîtio fere mortalis, ut Laym. l. c. ex comm.

DUBIUM II.

De Divinatione. Quid & quotuplex sit?

Resp. 1. Divinatio est, cum quis opem dæmonis tacite, vel expresse invocet, ut noscat res contingentes, & libere futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales, quas solus Deus scire potest, involvitur tacita Idololatria, quod dæmoni tribuatur cultus divinus: si vero sint tales, quas dæmon naturaliter scire potest (nam ex signis, aliisque modis occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras. V. Delr. l. 4. c. 2. q. 2. Sanch. 2. mor. c. 28.) nihilominus illicita est, eo quod commercium habeatur cum Dei jurato hoste: quod importat quandam proditorem, & apostasiam a Deo, ac forte etiam, ut vult Suar. contra Val. superstitionem. V. Laym. c. 3. Bon. p. 3. S. Th. 2. 2. q. 5. ar. 1.

Resp. 2. Divinatio est duplex. Una, in qua est invocatio, vel pactum expressum cum dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia: ut, cum dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigas, per personas mortuorum, vel virorum apparentium, aliave signa in aere, aqua, igne, speculis. Alia est, in qua tantum est invocatio, vel pactum tacitum, seu interpretativum: ut cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium, & similibus, quibus se dæmon immiscere solet, queritur cognitio; ad quam ea sunt improporcionata. D. Thomas q. 95. Cum vero utriusque speciei varietas rursus sint species, eas hic omitto, quod, secundum sententiam communiorum, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoque in confessione non sit opus explicare, an verbi gratia sit facta divinatio ex speculis, aere, mortuo, &c. Exprimentum tamen necessario est, utrum invocatio, sive pactio expressa, an tacita intervenerit: quia, sive hæc moraliter inter se specie differant, sive non, notabiliter tamen mutant judicium Confessarii. V. Laym. l. c. Sanch. l. c. Less. l. c. d. 5. Delr. lib. 4. disp. 4. c. 2. Bon. q. 5. p. 4.

Resp. 3. Divinatio, quæ fit per pactum expressum, & qua dæmon expresse invocatur, excusari non potest a mortali; eam vero, quæ fit per actum tantum implicitum, aliquando excusari a mortali quidam I. dam

dam asserunt, videlicet tunc, cum vel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa, neque affectata, vel fides certa non adhibetur, sed tantum timor quidam, aut suspicio concipitur eventus futuri. Laym. l. 4. t. 10. c. 3. Sanch. Less. Suar. Cajet. Bald. t. 3. h. 4. d. 3. n. 2. &c. eo quod tunc superstitiosa vere non sit, cum intentio non sit talis. V. Suar. Less. Sanch. Laym. Cajet. Nav. Sayr. Valent. & Tanner. d. 5. de rel. q. 7. disp. 1. n. 21. & dub. 2. n. 25.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

Expresse censetur invocare, seu convenire, & pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem invocat; vel saltem facto aliquid usurpat, per quod scit, aut putat dæmonem cooperari.

2. Is vero tacite paciscitur, qui vanis, & naturaliter improprietatis utitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur, ut dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani mediæ adhibitionem concursurum: eo enim ipso, quo quis vanitatibus iis utitur, dæmon se immiscet, licet præter intentionem utentis sit eum invocare, ut docent Suar. Less. & Sanch. l. c.

3. Non excusatur a peccato, qui utendo talibus rebus, quas constat esse naturaliter improprietatas, protestatur, se nullum cum dæmone commercium intendere, quia reipsa facit contra suam protestationem. Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus se misceant, dæmon implicite iis invocatur, ut præter citatos docent Laym. & Bon. l. c.

4. Neque is excusatur, qui talia media utilia credit propter experientias, quia has dæmon procurat ut homines paulatim illaqueet, & ad similia usurpanda inducat. V. Sanch. 2. mor. c. 38.

5. Si quis ab astris, somniis, similibusve ita dependeat, ut omnes pene actiones suas, & vitam juxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent Less. Suar. Sanch. l. c.

ANIMAD. II. 6. Ex talium observatione semel atque iterum aliquid omittit, ad quod alioqui sub mortali non teneris, veniale tantum esse censent Cajet. & Arm. v. Somnium, uti & subinde timere leviter, ne ita sit, aut eveniat, quod portendunt, ut notat Suar. sup. l. c.

ANIMAD. III. 7. Communiter, & ut plurimum in similibus, in quibus tacitum tantum est pactum, venialiter tantum peccari, docent consequenter Doctores supra citati, & non citandi: quia communiter fere aliquid istorum intervenit, quæ a mortali excusare dicunt, ut v. g. quod fides integra non adhibeatur. Sanch. l. c. n. 13. Cajet. in summ. Armil. &c. Recte tamen notat Delrio, esse semper rem valde periculosa, juxta illa suas actiones dirigere, etiam non credendo. V. Sanch. l. c.

ANIMAD. IV. 8. Licita est 1. Physiognomia, qua ex vultu, dispositione, & habitudine corporis, & membrorum. 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus manuum consideret temperiem corporis, imo etiam animi propensiones, & affectus probabiliter conjectet. 3. Item divinatio, qua ex somniis conjectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item illa, quæ ex avium, piscium, aliorumve animalium voce, motu, aliive actionibus naturales aliqui effectus prænantiantur futuri ut plurimum, v. g. serenitas, pluvia, &c. 5. Astrologia naturalis, qua effectus corporeos, & naturales, ut ventus, eclipsin, fertilitatem, salubritatem, morbos, & similia prædicat, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt; imo etiam, cum ex puncto nativitatis, sive horoscopo probabiliter prædicat complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ divinationes omnes naturales sunt, & mediis proportionatis utuntur. Less. l. 2. c. 43. d. 7.

9. Illicitæ vero sunt omnes prædictæ divinationes, si ex iis aliquid nosci, vel prænantiantur intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt; ut circa effectus contingentes, & liberos, aut quæ a Deo pendent; ut circa statum animæ, dona gratiæ, divitias, honores, fortunam, nuptias, statum vitæ, & similia, quorum electio voluntaria est, & a libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto, thesauro abscondito. V. Less. l. c. & Bonac. d. 3. q. 5. p. 3. n. 11. Suar. Sanch. l. c. Bonac. n. 11.

ANIMAD. V. 10. Peccant, qui Ægyptios de fortuna consulunt, &

quidem, si fiat cum firma fide, vel scandalo, &c. mortaliter: si vero causa curiositatis, vel risus, ut sit communiter, venialiter tantum. Fill. & Sanchez.

11. Superstitiosa est divinatio, quæ fit per sortes divinatorias, ad futurum, vel occultum aliquid cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua divina insit: ut si quis v. g. ex taxillorum projectione, & dispositione divinet, quis sit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem fere est de sortibus consultoriis; quibus inquiritur, quid in hac, vel illa re sit agendum. Dixi fere: quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ necessitas, & honestas exigit; aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmissa oratione cum debita reverentia; & indicium non expectetur, nisi a solo Deo: ut v. g. si quis hærens in bivio aliter quoad viam se determinare non possit: vel si divino instinctu, aut jussu fiant, ut 1. Reg. 10. in electione Saulis contigit. Filliuc. Sanch. Bonac. l. c.

12. Sortes divinatoriæ sine superstitione, & plerumque licite fieri possunt, sive ad honestum ludum, sive ad hereditatis divisionem, sive ad litis compositionem, dummodo litigantes, qui æquale jus habent, consentiant, quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos, quæ ad aliquam rem jus habent, ut illius sit, cui fors obtigerit. Sic etiam, si plures mortem meriti sine, nec expediat omnes puniri, forte definiri potest, quis ex iis sit occidendus. Dixi, plerumque: tum quia in electionibus ecclesiasticis sunt illicitæ, ut Laym. l. 3. t. 4. & Bon. tum quia officia secularia non forte, sed secundum personarum aptitudinem sunt dividenda, etsi inter plures æque aptos, & dignos forte agi possit. V. Less. c. 43.

13. Potest excusari a superstitione, qui modo illicito futura se velle divinare ostendit joci causa. Ratio est, quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, sed tantum vanitas aliqua. Suar. & Sanch. Regin. l. 17. n. 170.

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex sit idololatria?

Resp. 1. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ, sicut Deo. D. Th. q. 94. a. 1. Id vero fit, ut docet Less. l. 2. c. 43. non tantum sacrificio, sed etiam quovis signo honoris, quo quis creaturæ, tamquam Deo, se submittere intendat, v. g. genuflexione, suffitu, detestatione capitis ad statuam Jovis.

Resp. 2. Idololatria est duplex. Alia materialis, sive simulata, ut cum quis sine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia formalis, ac propria, vel perfecta, ut cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum; vel imperfecta, cum quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid a dæmone, aliave creatura obtinendi, ipsi, quasi Deo, cultum deferat. Laym. l. c. ex S. Aug. & S. Thom.

Unde resolves.

1. Idololatria aliquando conjungitur cum infidelitate, vel hæresi, cum scilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

2. Idololatria etiam materialis, & ficta est grave, & mortale peccatum: quia est saltem mendacium perniciosum, & contra religionem; sæpe etiam contra confessionem fidei externam. Sanch. l. 1. c. 37. n. 21. Azor. 1. p. l. 9. c. 11.

3. Idololatria imperfecta ob malitiam voluntatis est peccatum gravius, quam perfecta. V. Laym. l. 4. t. 10. c. 2. Sanch. l. c.

DUBIUM IV.

Quid, & quotuplex sit vana observantia, & unde colligatur?

Resp. 1. Ea est superstitio, qua medio aliquo improprietato, & a Deo non instituto procuratur aliquis effectus, v. g. sanitas, scientia, &c. S. Th. 2. 2. q. 96. a. 3. Bonac. & alii. Differt autem a divinatione, quod hæc tantum ordinetur ad occultum

rum cognitionem; illa vero ad effectum externum. Convenit cum eadem, quod utraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde quæ de divinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

Resp. 2. Dividitur 1. sicut divinatio, in eam, quæ ex pacto expreso cum dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor species. Prima dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione &c. utitur ad scientiam repente, ac sine labore acquirendam, ut faciunt Anabaptistæ. Secunda dicitur Magia (quod nomen aliqui generale est) quæ versatur circa corpora varie immutanda, aliosque effectus miros. Tertia est observatio eventuum, qua ex consideratione alicujus eventus conjicitur, quid sit futurum: ut v. g. si ex eo, quod casu occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur. Quarta dicitur observatio sanitatum, cum adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, v. g. in tali capsâ, tot diebus, cum tali herba, &c. Sanch. c. 40. n. 11. Fill. t. 14. c. 6. n. 157.

ANIMAD.
VI.

Resp. 3. Vana observantia, sicut divinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio est, tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod a solo Deo expectari debet: tum quia utitur pacto cum dæmone. Less. Bon. q. 5. p. 4. & alii. Nec potest excusari a mortali ex parvitate materiæ: quia simpliciter, & in omni materia usurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri posse, ut non sit mortale, docent Auct. supra cit. dub. 2. ref. 3. 1. ratione ignorantie, si pactum sit implicitum tantum. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurum. Vide dicta de divinatione dub. 2. ref. 3. casu 7. & Less. dub. 8. n. 53. & 66.

Resp. 4. Vana observantia cognosci potest. 1. Ex insufficientia causæ adhibitiæ ad effectum, si nimirum nec habent naturalem virtutem, nec de supernaturali legitime constet. 2. Ex adjunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, ut verbi gratia, si flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro serico; si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v. gr. Christum habuisse febres, vel spasimum, &c. Item, si ponatur vis in modo scribendi, v. g. Evangelium S. Joannis a virgine oriente Sole, &c. 3. Si effectus statim evanescat, &c. Delrio l. 2. q. 5. Sanch. c. 40. n. 43.

Ex dictis resolves.

1. Superstitiosum est 1. Sumere aliquam potionem, vel bolum, vel quidvis aliud usurpare ad scientiam aliquam subito acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, involucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam invisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta, & maleficia. 3. Ex casu fortuito conjicere de eventu, v. gr. sibi aliquid boni, vel mali eventurum, ut si mane egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tamquam faustos, alios vero infaustos, ideoque negotium omittere, v. g. die Veneris nolle ungues præcidere. 5. Feminarum carminatricum benedictiones, & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Projicere statuam alicujus Sancti in flumen, ut pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum septem certi coloris candelis, & septem elemosynis. 8. Si unguento armario, quo gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certo festo, v. g. S. Joannis, certæ adhibeantur orationes, vel festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, ut cognoscatur, cui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa, & infallibilis, v. g. evadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine prævia confessione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est ea per orationes petere, ac sperare. Delr. l. 3. p. 2. r. 4.

f. 7. Suar. c. 15. Less. c. 44. d. 3. Sanch. n. 34. & 37. Fill. n. 150.

2. Superstitiosum non est 1. Observare Lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis (v. g. die S. Joannis Baptiste) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantum honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicujus certi Sancti ter jumentum circumducere; die alicujus certi Sancti equis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, ut major devotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis ascribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut plane necessariæ, aut per se efficaces. Vide Navar. in man. c. 11. Addit Laym. ex Cajet. si homines rudes bona fide, & ex devotione aliquem ritum ab Ecclesia non receptum observent; aliquando in sua simplicitate relinquendos, cum difficulter abducantur ab eo, quod bona fide a suis majoribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam devotiones, quas vocant novendiales, v. g. novem, vel ad exemplum S. Gregorii triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero, & magnitudine candelarum, & similia, si fiant in memoriam alicujus mysterii, v. g. novem mensium, quibus Christus fuit in utero, vel quinque vulnerum, &c. Effet tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in majore, vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus a rabido cane, quod putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam; & sic tenent Navar. in man. c. 11. V. Sanch. Laym. Bon. ll. cc.

ANIMAD.
VII.

3. Non est illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modo ejus observatio, aut operatio non pendeat ab ope dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio male parta sit, peccatum tamen transit, neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. Vid. Sanch. 2. mor. c. 38. Bon. q. 5. p. 4. Laym. l. 4. t. 10. c. 4.

DUBIUM V.

Quid sit maleficium, & quomodo possit tolli?

Resp. 1. Maleficium est vis nocendi aliis, ex pacto, & cooperatione dæmonis. Differt a Magia, quod hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. Tol. l. 4. c. 10. Fill. t. 24. c. 8. q. 1.

Resp. 2. Maleficium aliud dicitur Amatorium, seu philtum, cujus usus est ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dæmone hominis phantasiâ commovente, nihil tamen agente in voluntatem. Unde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos vere peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui personæ, vel ejus bonis damnum infertur. Fill. l. c. n. 183. Azor. t. 1. l. 8. c. 26.

Resp. 3. Contra maleficia uti licet. 1. Remediis petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum, per quæ dæmon nocet, absque tamen alio maleficio. Navar. & communiter alii. 4. Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id arcessere, rogare, imo etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere (non tamen interficere, si nolit). Lugo, Dian. p. 8. t. 7. R. 53. idque, etiamsi constet, eum id facturum per novum maleficium, sicuti ex causa licet ab usurario petere mutuum ad usuram. Ratio est, quia cum habeam jus petendi quod ab illo recte præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id male faciat. V. Sanch. l. 7. de matr. d. 94. n. 11. Fill. n. 192. Less. l. 2. c. 54. d. 6. contra Delrium. 5. Licet etiam contrarium signum positivum apponere, ex se tamen honestum: v. g. si dæmon esset pactus cum malefico, se tandiu nociturum, quandiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lavaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione, v. g. ut tandiu duret, quandiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lavare, &c. Suar. Less. l. 2. c. 44. n. 45. Ratio est, quia non est intentio positiva recuperandi sanitatem eo medio, sed tantum tollendi signum, & dissolvendi pactum cum

ANIMAD.
VIII.

dæmone. Unde ulterius patet, licere repercutere sagam, quæ te tetigit; ea enim repercussa solet noxa cessare, ut habet. Less. l. c. & Sanch. lib. 7. de matr. d. 95. & 96. 6. Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per novum, non licet eum ad id inducere, quia id esset inducere ad peccatum, & actui intrinsece malo cooperari. Suar. Sanch. Less. &c. II. c. Si dubitetur, an possit sine maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ut habet Laym. l. 4. tr. 10. c. 4. n. 9. Sanchez, & Suarez, quia est periculum peccandi. Facilius autem præsumi potest, eum, qui signa posuit, posse ea sine novo maleficio destruere, quam eum, qui non posuit. Unde, si hic suam operam offerat, prius erit examinandus de modo solvendi. V. Laym. hic, Bon. d. 3. q. 5. p. 5.

Quæres: Quomodo Confessario agendum cum Divinatoribus, Magis? &c.

Resp. 1. Examinandi sunt, præterquam de variis superstitionibus. 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v. g. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, avaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De apostasia, idololatria, & hæresi: abnegant enim Christum, & Deum: renunciant Sacramentis: habent dæmonem pro Deo, vel sancto; nec damnatum putant, aut miserum, & consequenter illius afflicta non esse damnandos. 3. De blasphemis in Deum, & Sanctos, de sacrilegiis; abutuntur enim rebus sacris, ut aqua benedicta, Eucharistia, &c. 4. De luxuria, & commixtione cum dæmone. 5. De damnis proximo illatis. Suar. Sanch. Fill. Bon. l. c.

Resp. 2. Monendi sunt, eos teneri 1. Pactum expressum, si quod habent cum dæmone, aut commercium abjurare, & dissolvere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburare chirographum, si habent: si vero solus dæmon id habeat, non necessario cogendus est, ut reddat: quia pactum sufficienter dissolvitur per poenitentiam. 4. Damna illata refarcire, ad quod proinde etiam tenetur Filcus (ubi veneficorum bona confiscantur) uti & heredes, si ad eos bona deveniant. Laym. l. c. Suar. t. 1. de rel. l. 2. c. 17. Sanch. l. c. c. 40. Fill. &c.

Resp. 3. A Parochis moneri, & a confessariis examinari circa hoc præceptum potissimum debent 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent observationibus, ut gregem suum a lupis, vel scabie, vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circa equos sanandos utuntur verbis vel ex psalmis, vel ex oratione dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus, & superstitionis observationibus utuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice vanas, & superstitiones adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes ad certitudinem, quod in bello, vel duello non sint vulnerandi, nunquam aqua, igne, vel subita morte perituri.

ANIMADVERSIO I.

P Concina Theol. t. 3. p. 46. n. 13. ita habet: „Est „ne mortale crimen divinatio cum pacto sive expresso, sive tacito? Resp. Sententia affirmans certa est „apud omnes, & perspicue colligitur tum ex Deut. 18. „Non inveniatur in te, qui barolos sciscitetur, neque „qui pythones consulat: cum ex II. 28. Dixistis: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.“ Ignorantia, qua quis putat, pactum implicitum cum dæmone non esse mortale, est aperti juris divini, & naturalis, ideoque inexcusabilis. Ignorantia, qua quis censet, divinationem, quæ reipsa superstitiosa est, esse naturalem, fortasse aliquando excusat, sed, ut ait Genettus infra citandus, res est admodum periculosa, & ut inquit Concina l. c. perraro id accidit. Quod attinet ad eos, qui divinationibus certam fidem non habent, vide monenda ad c. 6.

ANIMADVERSIO II.

Idem habet La-Croix n. 10. si pauculas actiones modere-

ris secundum prædictionem Astrologi, v. g. si navem non conscendas eo die, quo prædixit te submergendum. Qui semel atque iterum peccat peccatum superstitiosa divinationis, semel atque iterum mortaliter peccat; quia superstitiosa divinatio implicitum cum dæmone pactum includit, & ut ait D. Th. 2. 2. q. 95. ar. 2. ad 2. pertinet ad cultum demonum, ideoque ex certa omnium sententia est mortale peccatum, ut mox dictum est: sed qui ex astrorum, somniorum, aut similium observatione semel atque iterum aliquid omittit, aut facit, semel atque iterum peccat peccatum superstitiosa divinationis. Idcirco enim ex tali observatione aliquid omittit, aut facit, quia ex astris, somniis, &c. aliquid fortuitum portendi putat: ergo &c. Ridicula sane excusatio, quod culpa ex natura sua mortalis eo nomine fiat venialis, quia semel aut iterum fit. At quid si sæpius fiat? Ex habitu jam comparato juxta novam Theologiam venialis iterum evadit. Hæc sane metempsychosis est mirabilior pythagorica.

Uti & subinde timere leviter, ne ita sit, aut eveniat, quod portendunt &c. Ita sentit etiam La-Croix p. 192. n. 9. qui pro sua opinione citat Cajet. Fil. Val. Delr. Caltrop. Tamb. contra Sanch. & alios. „Ratio est, inquit, quia revera astra inclinant.“ Resp. Falsum est, astra revera inclinare homines ad certas actiones, falsum præterea est, ex astrorum, etiam si inclinandi vi polerent, observatione conjici posse contingentes liberas hominum actiones, ut patebit ex mox dicendis ad c. 8. ergo quia astra somnia, & similia nihil prorsus indicis præbent futurorum eventuum contingentium, conjectura ex iis desumpta superstitiosa est, tacitum cum dæmone pactum includens, ideoque mortalis culpa. Hinc Sixtus V. constit. Cali, & terre * ait: Quare dubitandum non est, in hujusmodi futurorum contingendum, & fortuitorum eventuum inquisitione, & præcognitione diaboli operationem se fallaciter immiscere, ut sua fraude, ac dolis miseros homines a via salutis avertat, & laqueo damnationis involvat. Hinc evanescit fictitium illud commentum, quo La-Croix utitur, inquit: „Nec refert, quod Sixtus V. videatur hoc prohibuisse. Nam Suar. alique cum Sporer t. 2. c. 9. n. 16. dicunt, eam prohibitionem restringi ad solum forum externum.“ Qui ita loquuntur, Sixti constitutionem, ejusque verba mox exscripta non legerunt, aut se non legisse fingunt; præsertim cum Sixtus addat: Cum S. August. præcipuum Ecclesia lumen, eum, qui hæc observat, qui attendit, qui credit, qui in domum recipit, qui interrogat, christianam fidem, & baptismum prævaricasse affirmet. Habet ne hic locum alia interpretatio La-Croixii, qua ita ait? „Aut „saltem dici potest, quod prohibeat ea, quæ alioquin „jure naturæ sunt illicita, quale quidem non est conjecturalis ejusmodi prædictio, quæ in natura sufficiens habet fundamentum ob dictam inclinationem, quam astra afferunt.“ Sixtus V. præmissis doctrinis veluti fundamentis nixus tandem constituit, ut severius canonicis poenis, aliisque puniantur, qui fallaces divinandi artes exercent, profitentur, & docent, aut discunt, aut in eis se quomodolibet intromittunt, etiam si id se non certo affirmare afferant, aut protestentur. Est ergo, contra ac ait La-Croix, mortale peccatum, velle cognoscere ex astrologia etiam per solam conjecturam aliquod contingens liberum; quia ita ponit Sixtus V. qui idcirco illud gravibus poenis punitum vult; quia ita docet D. August. ab eodem Pontifice citatus: quia, ut ait idem Pontifex, non est dubitandum, quin in hujusmodi futurorum contingentium inquisitione, & præcognitione diaboli operatio se immisceat. Nec enim diabolus in certa futurorum contingentium notitia se immiscere potest; cum illa se ipsi quidem certo nota sint, ut docet D. Th. 1. p. q. 97. ar. 3. & patet ex II. 41. Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quod dii estis vos; ac demum quia id clare colligitur ex Deut. 18. cit. Non inveniatur in te, qui ariolos sciscitetur, nec qui pythones consulat, nec divinos, nec querat a mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus.

ANIMADVERSIO III.

Hæc vero doctrina ex mox dictis rejicienda est. Est sane quod ex natura sua mortale peccatum est, communiter, & ut plurimum tale est, ut fornicatio, periculum &c. atqui divinatio, in qua implicitum tantum cum dæmone pactum intervenit, juxta certam omnium sententiam, ex natura sua mortale peccatum est: ergo communiter, & ut plurimum tale est.

ANI-

* Estat apud Gen. in fine tomi 6.

ANIMADVERSIO IV.

Ex physiognomia conjici posse temperiem corporis, atque hinc animi propensiones, quæ inde derivantur, non diffiteor; si tamen hæc generatim conjiciantur, nec ad singularia descendatur: quia enim singulares affectiones, puta iræ, libidinis, &c. a multis, ac variis causis oriuntur, ignotæ sunt; multo vero magis occultæ sunt liberæ animi affectionibus, aut dissensiones pravæ insurgentibus affectibus, seu passionibus. Itaque caveat physiognomon, ne suos limites prætergrediatur, & peccet.

Chiromantia vero ne ad temperiem quidem corporis conjiciendam confert. Nec enim lineæ, & signa, manuum palmis impressa, ex corporis temperamento, sed ex earumdem manuum in utero matris complicatione proficiuntur, ut docti recentes physici animadvertunt. Ergo ad temperamentum, multoque magis ad vitæ brevitate, vel diuturnitatem cognoscendam inaniter observantur. Ex manuum tamen tenuitate, crassitie, humiditate, siccitate, asperitate, levitate, & conformatione aliquam temperamenti conjecturam sumi posse, non diffiteor; quia hæc ex eodem temperamento oriuntur.

Item divinatio, quæ ex somniis conjectas hominis complexionem, & hinc &c. Somnia naturalia non ex solo temperamento, sed ex aliis causis, ut ex animi affectibus præsertim vehementibus, ac diuturnis, cibi, potusque ratione, & quantitate, aeris, locique natura, tempestatumque diversitate oriri possunt, vel ex variarum causarum complicatione. Ex quo fit, ut ex somniis incerta sit temperamenti conjectatio; multo vero magis incerta conjectura diurnarum animi affectionum, quæ præter enumeratas causas ex aliis fontibus, ut ex varia vivendi consuetudine cum luforibus, feminis, avaris, iracundis &c. multisque fortuitis eventibus proficiuntur. His perpenſis, qui ex somniis diurnas animi futuras affectiones conjectant, non prudenter, sed temerarie eas conjectant, & cum superstitionis suspitione; quia, ut ait D. Th. 2. 2. q. 95. ar. 6. *divinatio, quæ innititur falsæ opinioni, est superstitiosa, & illicita*: at opinio, quæ putat ex somniis posse rationabiliter conjectari diurnas animi affectiones, ex mox dictis falsa est: ergo divinatio hac opinione nixa, est superstitiosa, & illicita.

Hinc explodendus est La-Croixius, qui p. 192. n. 10. ait: „Credere somniis non est mortale, quando quis non omnino credit, rem in somno ostensam esse veram, seu futuram, sed tantum propter tale somnium, aliquid de se non malum operatur, ut evitet malum, quod somnium minatur.

Hæc fides somniis præstita, licet non certa, superstitiosa tamen est, ac implicitum cum dæmone, unde somnia immitti possunt, pactum includit; ideoque ex natura sua mortalis juxta mox dicta ad c. 6. quia somnia ex natura sua malum fortuitum, quod phantasie exhibent, portendere nulla ratione possunt.

At, inquit La-Croix, „quamvis sit aliqua levitas, vel simplicitas, aut nimia timiditas, tamen non apparet gravis malitia; quia non tam credit, illud esse a Deo, aut ideo esse verum, quam posse aliunde esse verum.“ Ita Suar. &c. Resp. in fide somniis præstita maxima levitas, aut timiditas emicat, unde superstitiosa fides, quæ est letifera, existit. Quod si ratio esset credendi, somnium esse a Deo, nulla esset culpa somnio credere, imo illi credendum esset. Hinc n. 12. dicitur: *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*; quæ de re D. Th. 2. 2. q. 95. ar. 6. Si autem a Deo somnium non est, undenam potest esse verum, aut verosimile, nisi a dæmone?

„Ex quo infert Tambur. n. 22. ait La-Croix, (p. 192. n. 10.) hominem in somno sæpius admonitum, ut certo loco terram effoderet, sicque reperiret ollam auro plenam, non peccasse graviter, quamvis deceptus sit, & invenerit ollam plenam nigris carbonibus.“ Resp. videlicet ex malo, & falso principio mala, & falsa conclusio sponte eruitur. Admonitionem descriptam præsertim ter repetitam ex nigro spiritu derivatam homo pro certo habere, aut saltem suspicari debuit; quod postea satis perspicue ostenderunt ollæ inventio, & nigri carbones in olla inventi. Graviter ergo peccavit, somnio, quod ex natura sua tale quid manifestare non poterat, nec divinitus immisissum ulla ratio ostendebat, fidem habendo.

Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos... prædicat; imo etiam cum ex puncto nativitatis &c. quia hæc divinationes omnes naturales sunt &c.

Divinationes naturalium effectuum ex astris, naturales esse non solum Astrologi, qui suam agunt causam, sed etiam ex scholasticis Philosophis non pauci affirmant; at sanior Astronomorum, & Philosophorum pars id inficiatur. Nam ex causis generalibus non possunt præcognosci effectus peculiare: alia sunt causæ generales naturalium

effectuum: ergo peculiare naturæ effectus ex astris præcognosci non possunt. Peculiare naturæ effectus ex variis, & complicatis, occultisque ut plurimum causis dependent, uti sunt venti, pluviae, grandines, fertilitas, salubritas aeris, morbi &c. quos proinde ex stellis præcognoscere velle, inane, stultum, ac temerarium est.

Adde, quod stellæ fixæ propter immensam a nobis distantiam, vim admodum exiguam in hæc sublunaria exerant: planetæ quoque, si Solem, & Lunam excipias, vel quia a nobis nimis distant, vel quia a Sole, unde omnis eorum vis derivatur, nimis remoti sunt, vel quia non valde magni, parum virium quoad terrestria corpora habent. Ex quo fit, ut tum stellæ fixæ, tum planetæ, si excipias Solem, & Lunam, ad prædicandos naturales effectus inaniter observentur; cum tamen astrologi suas prædictiones non a Sole, & Luna, sed aliunde desumere soleant.

Astrologorum principia futilia sane sunt, & ad libitum conficta. Primo enim totum cæli ambitum in duodecim partes, seu regiones, quas ipsi domos appellant, dividunt. Sed cur cælestes domus sunt duodecim, non pauciores, non plures? Cur prima domus infra horizontem ab ipsis ponitur, non supra? Cur hæc prima conficta domus, ab iis dicitur domus vitæ, non mortis? Cur secunda appellatur domus divitiarum, non paupertatis, tertia fratrum, non filiorum, aut parentum, & sic deinceps? In hac scilicet divisione, & denominatione nulla iis ratio, aut observatio præsto est; sed sui tantum cerebri commentis ducuntur.

Secundo cur Saturnus, ut ipsi volunt, tristitiam ingerit, Mars iram, Jupiter hilaritatem, alique planetæ alias affectiones? Nullam rationem sui dicti asserere possunt.

Tertio dicant Astrologi, si possunt, cur planetarum aspectus, puta trinus, & sextilis, sint, ut ipsi volunt, benefici, quadratus vero, & oppositus malefici?

Quarto cur canicula, ut ipsi affirmant, æstus causa est, pleiades pluviarum, orion nimbrosorum? Hæc constellationes circa terraqueum globum quotidie converruntur; cur ergo certis tantum temporibus, ut ipsi comminiscuntur, non semper suas in nos exerunt vires?

Præterea canicula, ut Gassendus phys. sect. 2. lib. 6. observat, ultra Equatorem sita cum sit, si quam vim habet, in subjectos australes populos, quam in nostras regiones fortius promeret. Attamen hiemem ii habent, cum nos caniculares dies agimus. Nimirum hæc, & alia multa ab astrologis conficta, ex sola plebeculæ credulitate, hominumque ignorantia invaluerunt.

Accedit, quod vel omnia sidera, vel aliqua tantum sublunariis dominantur. Si aliqua tantum, erit assignanda ratio, cur alia dominium in hæc inferiora non habeant. Quod si omnia, quæ, qualis, & quanta sit omnium siderum vis notum esse astrologis debet, ut futura prævideant; qui tamen ne eorum quidem numerum tenent. *Numerata stellæ, si potes*, Gen. 15. Imo veteribus astrologis astrologiæ parentibus innumeræ stellæ nuperis temporibus & navigationum in australes, plagas, & telescopiorum ope detectæ, ignotæ fuerunt.

Sed illud hic merito animadvertendum etiam est, Solis, & stellarum fixarum, quæ juxta doctissimos recentes Philosophos totidem soles sunt, vim totam ex luce, & calore esse petendam: planetarum vero virtus ex lumine a Sole mutuato desumitur. Itaque quod a calore, & lumine seu insito, seu ascito, motuque cælestium corporum prædici potest, uti sunt anni tempestatum vicissitudines, eclipses, variae planetarum phasæ, & situs, id ex diligenti observatione rationabiliter prædicatur: at serenitates, siccitates, tempestates, pluviae, morbi &c. inde prædici non possunt: ergo ex astris hi naturales effectus præcognosci nequeunt. Quod si quis contra rationem ad arabicas qualitates, occultasque virtutes confugere velit, ex iis eo ipso, quia sunt occultæ, nihil indicii sumi potest. Quare Is. 10. dicitur: *A signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes*. Ipsæ fallaces naturalium effectuum prædictiones, inanem hac quoque in re astrologiam esse evincunt. Astrologi, ut refert Isaac Cardoso philof. liberæ lib. 3. q. 21. ob plures, magnasque conjunctiones in aqueis signis celebrandas, generale diluvium, immensamque stragem anno 1524. mense Februario futuram prædixerunt; attamen Februarius illius anni, impluvius, ac serenus, contra ac moris est, totus abiit. Gauricus, ut idem Cardoso habet, Venetiarum Urbem terræ coherentem anno 1600. fore asseruit.

Ludovicus XI. Francorum Rex, ut ait Purchot. Philof. t. 3. venatum quadam die iturus, astrologum interrogavit, futura ne esset illa dies serena, affirmavitque astrologus; at cum mox in carbonarium incidisset, hunc quoque sciscitatus est, qui pluviam imminere respondit, uti mox accidit. Quare Rex astrologo ex aula ejecto, carbonarium, astrologum agere jussit. Accipe, si lubet, annuas astrologorum æphemerides, quibus tum ipsis annis suum ex stellis fatum, tum certis, seu singulis die-

diebus pluvias, nubila, grandines, serenitates &c. adscribunt, ac omnia diligenter animadvertunt, quæ toto anni tempore accidunt, eventusque cum prædictionibus conferunt; ex hac sola, & facili observatione intelliges, futurum esse divinationem ipsorum naturalium effectuum ex astris petitam. Hic quoque spectat illud Favorini apud Aulum Gellium lib. 14. noctium attic. c. 1. *Ista omnia, quæ aut temere, aut astute vera dicunt, præ ceteris, quæ mentiuntur, non sunt pars millefima.* Ex Luna tamen, quia nobis proxima est, majoremque vim, si Solem excipias, quam reliqua astra, in hæc sublunaria corpora exerit, aliquam prænotionem, & agendi regulam quoad agriculturam, & alia similia sumi posse, non inficior. Quamquam omnia, quæ Lunæ vulgo tribuuntur, vera non sunt. Ex g. animalium ossa medulla abundare, cancrorum carnem majora incrementa capere, pisces pinguius esse in plenilunio, quam in aliis Lunæ phasibus, teste experientia falsum esse ait Bayle Phys. tom. 2.

Illud quoque concedo, ex variis Lunæ coloribus imminuentem pluviam, ventum, serenitatem prædicti posse juxta illum vulgatum vericulum: *Pallida Luna pluit, rubicunda flat, alba serenas*: quia varii illi colores ex diversa aeris dispositione, quæ est proxima illorum effectuum causa, proficiuntur. Verum ex astrorum motibus, positione, domibus prædicti posse ventos, pluvias, fertilitates, morbos &c. ex dictis inficiandum omnino est; quos eventus si astrologi quandoque præfagiunt, vel temere, vel quia dæmoniorum se intermiscet inquisitionibus, præfagiunt.

Quæ hæcenus dicta sunt, multo magis in horroscopi observatione, atque inde ducta complexionis, animique affectionum divinatione locum habent. Si enim stellæ fixæ aliquam in nascentem puerum vim habent, quæ sane exigua est, ac minor, quam fax in ejus cubiculo accensa, majorem certe habent, quæ pueri meridianum attingere, quam quæ in horizonte versantur. Præterea certum est, temperamenti diversitatem non ex stellarum vi, quæ eadem est, non varia tum quoad omnes, tum præsertim quoad eos, qui eodem loco, & tempore in lucem prodeunt, sed ex parentum, lactis, ciborum, aeris, exercitationum, aliorumque similium varietate proficisci. At mihi objicis D. Thomam, qui 1. p. q. 115. ar. 4. ad 3. ait: *Quod plures hominum sequuntur passionēs, quæ sunt motus sensitivi appetitus, ad quas cooperari possunt corpora celestia: pauci autem sunt sapientes, qui hujusmodi passionibus resistent; & ideo astrologi ut in pluribus vera possunt prædicere, & maxime in communi, non autem in speciali.* Resp. D. Thomas ait: *in communi, non in speciali.* Quamquam S. Doctor pro temporis, quo scripsit, ratione, illud Astrologis concessit, quod recentes doctissimi Philosophi illis denegant, & merito; ut mox dicta evincunt.

His ex philosophia desumptis, & constitutis ita ratiocinandum est. D. Thomas 2. 2. q. 95. ar. 2. ait: *Quod dæmones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicent vanitate, de qua vanitate dicitur in Ps. 39. Non respexit in vanitates, & infanias falsas. Vana autem inquisitio futurorum est, quando aliquis futurum præscire tentat, unde præsciri non potest.*

Atqui ex mox dictis futuri naturales effectus, ut sterilitates, morbi &c. ex astris prænosci non possunt. Ergo inquisitio futurorum naturalium eventuum ex astris est vana; ideoque superstitiosa, quia ex eodem S. Doct. dæmones se ingerunt vanis inquisitionibus futurorum: ergo ex natura sua mortalis culpa est; quia omnis divinationis etiam cum tacito dæmonis pacto, lethalis noxa est ex certa omnium sententia, ut dictum est ad Resp. 3. Huc referendum est illud Ap. ad Gal. 4. *Dies observatis, & mensis, & tempora, & annos. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* De his tamen divinationibus illud Genetti Theol. mor. t. 6. p. 124. q. 12. usurpo. „ Sic licet ignorantia possit aliquando excusare, ut si crederetur, rem sciri posse per media „ adhibita, quæ censentur mere naturalia, nihilominus „ res est admodum periculosa, nec facile quis sibi persuadere debet, aut etiam in his admodum delicatis „ sibi adulari, “

ANIMADVERSIO V.

Qui divinos de fortuna consulunt, mortaliter peccant, etiam si non firma, sed solum probabilis, & formidolosa fides iis habeatur ex dictis ad c. 6. Hinc D. Aug. 2. super Gen. ad litt. ait: *Quapropter bono Christiano sive mathematici, sive quilibet impie divinantium, & maxime dicentes vera; cavendi sunt, ne consortio dæmoniorum animam deceptam, pacto quodam societatis irretiant.* Et Lev. 19. dicitur: *Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid disciscimini, ut polluamini per eos.*

Si vero causa curiositatis, vel risus, ut fit communiter, venialiter tantum. Ridiculum est putare, peccatum, quod ex natura sua lethiferum est, fieri veniale, si curiosita-

tis, aut risus causa fiat: ariolos de fortuitis eventibus consulere ex natura sua lethiferum peccatum est, ut patet ex auctoritate D. Aug. & Lev. mox allata. Ergo &c. D. Th. 2. 2. q. 95. ar. 2. ad 1. ait, quod *divinatio pertinet ad curiositatem quantum ad finem intentum, qui est præcognitio futurorum; sed pertinet ad superstitionem quantum ad modum operationis.* Curiositas non tollit superstitionem divinationis, sed ejus causa est; ideoque culpam mortalem non destruit, sed efficit. Divinos consulis ex curiositate, ut scias, quid dicant, utrum vera, an falsa: ergo putas, eos posse dicere vera: ergo aliquam iis fidem habes; quod ad lethalem culpam ex dictis satis est.

D. August. a Sixto V. citatus, & ad Resp. 3. relatus, eos, qui divinas in domum recipiunt, aut interrogant, christianam fidem, & baptismum prævaricasse affirmat. Quamquam ergo ex causa ariolos interroges, mortifere peccas. Mortifere, inquam, peccas eo saltem nomine, quod eos ad superstitiosam divinationem, hoc est ad culpam mortalem inducis. In hæc ferme sententia loquitur quoque Concina Theol. t. 3. p. 58. n. 6.

ANIMADVERSIO VI.

Vana observantia, sicut divinatio, est peccatum mortale ex genere suo &c. Recte, & vere.

Aliunde tamen, subdit Buseb. fieri posse, ne non sit mortale, docent Auct. supra cit. dub. 2. res. 3. 1. ratione ignorantia, si pactum &c. 2. Si non &c.

Vide hic animadversiones in resp. 3. a Buseb. citatam, & in c. 6. & 8.

Ignorantia a peccato mortali non excusat, nisi sit invincibilis, quæ si talis reipia sit, ab omni culpa liberat. Secunda Buseb. excusatio, „ Si non adhibeatur „ fides, licet timeatur ita esse, vel futurum, “ ex dictis locis citatis inutilis est, & rejicienda.

ANIMADVERSIO VII.

Hoc exemplum superstitioni favere puto, quæ apud vulgum invaluit. Nulla enim ratio assignari potest, cur dies S. Joannis Baptistæ aptior sit colligendis herbis, purgandis corporibus, cædendis arboribus &c. quam alii dies anteriores, aut posteriores. Hæc vanissima observatio est, ex plebecula orta, quam Theologi insectari, non svere debent. Genetius Theol. t. 6. p. 124. q. 20. eam improbat, omnesque docti sani cerebri ridet.

Circa templum alicujus Sancti ter &c. die alicujus certi Sancti equis &c. si scilicet hæc fiant, ut major devotio &c.

Hæc scilicet ridicula, vana, & superstitiosa sunt, quæ viris cordatis partim risum, partim indignationem movent. La-Croix p. 194. n. 28. rectissime ait: „ Si signa, aut „ res vana adhibeantur ad effectum qualemcumque obtinendum est superstitio; quia Deus non immiscet se „ rebus vanis: ergo effectus non potest expectari, nisi a „ dæmone. “ Atqui trina circumductio jumenti circa templum alicujus Sancti, vana sectio die alicujus Sancti, & similia sunt res prorsus vana: ergo superstitiosæ. Muliercularum delirantium est, putare, his vanissimis rebus devotionem excitari, & adscribere effectus meritis Sanctorum, cum ea fiunt, quibus Sancti irritantur.

Concilium Mechlin. anni 1607. tit. 15. cap. 3. ait: (apud Gen. t. 6. p. 141.) *Doceant, superstitiosum esse, expectare quicumque effectum a quacumque re, quæ res illa nec ex institutione divina, vel approbatione Ecclesiæ producere potest.* Atqui descripta circumductio jumenti, & vana sectio nec ex divina institutione, nec ex Ecclesiæ approbatione sanitatem producere possunt. Ergo. Hinc D. Th. 2. 2. q. 96. ar. 4. ad 3. de reliquiarum gestatione loquens, ait: *Si portentur ex fiducia Dei, & Sanctorum, quorum reliquæ sunt, non erit illicitum. Si autem circa hoc attendatur aliquid aliud vanum, puta quod vas esset triangulare, aut aliquid aliud hujusmodi, quod non pertineret ad reverentiam Dei, & Sanctorum, esset superstitiosum, & illicitum.* An observantia a Buseb. probata ad reverentiam Dei, & Sanctorum pertinet?

Addit Laym. ex Cajet. si homines rudes bona fide &c. aliquando in sua simplicitate relinquendos, cum difficulte &c.

Hæc doctrina accommodatitia est. Homines in malis consuetudinibus, a quibus ægre semper abducuntur, esse relinquendos, idem est, ac exitiales animæ morbos sine remedio relinquere. Hoc nihil aliud est, nisi velle, ut sacerdotes sint canes muti, contra vitia latrare non valentes. Hoc repugnat Apostolo 2. ad Tim. 4. præcipienti: *Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.* Illam Buseb. objectionem, quod difficulte a sua mala consuetudine homines abducendi sint, præoccupat Ap. cum subdit: *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed &c. & a veritate quidem auditum avertebant, ad fabulas autem convertentur.* At quid inde? Ergo ne cessandum est? Tu vero, ait D. Paulus, *vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministrum*

rium suum implere. Itaque non Bulembaum, non La-Croix, qui p. 196. n. 36. similia docet, non alii, quicumque ii sint, sed D. Paulus audiendus est, & præstandum, quod Concilium Tolosanum a Gen. t. 6. p. 136. q. 18. relatum, ait his verbis: *Quæ ignorantia, simplicitateque hominum, superstitioso depellendorum morborum, aliarumque rerum inanes observationes temere irreperunt, eas omnes frequenti adhortatione, adductisque rationibus confessorii, & concionatores a populi animis evellere, & ab iis declinari curabunt.*

Nec damnanda quadam devotione . . . cum certo numero, & magnitudine candelarum, & similia, si fiant &c.

Si certus ille numerus, & magnitudo candelarum sit juxta Ecclesiæ ritum, bene habet; si sit præter Ecclesiæ ritum, & institutionem, aut contra communem consuetudinem, vana res est & superstitiosa, ut docet D. Th. 2. 2. q. 93. ar. 2. inquit: *Si autem aliquid . . . sit præter Dei, & Ecclesiæ institutionem, vel contra consuetudinem communem, quæ secundum Augustinum pro lege habenda est, totum hoc reputandum est superfluum, & superstitiosum.*

Multis excusant etiam eos qui sanant morsus &c. quod putent illos &c.

Infinia Dei providentia juxta altissimæ suæ sapientiæ consilia omnibus omni tempore consulit; sed nihil unquam frustra facit. Initio nascentis Ecclesiæ signa, inter quæ illud est *super agros manus imponere, & bene habebunt*, frequentia erant; quia, ut ait S. Gregor. hom. 29. in Evang. *neccessaria Ecclesiæ fuerunt. Ut enim ad fidem cresceret multitudo credentium, miraculis fuerat nutrienda.* At apud nos Catholicos, apud quos fides multis abhinc sæculis profundas fixit radices, signorum frequentia, quia necessaria non est, cessavit. *Hinc enim est, ait idem S. Gregorius, quod Paulus dicit: Lingue in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus.* Hinc inferri puto, curationum gratiam, quam Deus impertire quidem potest, cui voluerit, sed nunquam, nisi sapientissime impertit, non esse facile admittendam, seu credendam. *Qui credit cito, levis corde est, & mirabitur:* Eccli. 19. præsertim cum veteratorum, & præstigiatorum copia nunquam, & nusquam desit.

Ergo qui rabidorum canum morsus, aut alios morbos sine naturalibus remediis sanant, universe loquendo suspecti esse debent; nec tamen singulares hujusmodi personæ statim damnandæ sunt, sed omnes circumstantiæ, ac præsertim modus, quo morbi curantur, circumspiciendæ, ut superstitionis lues caveatur, nec venusta gratiæ datæ species nos decipiat.

ANIMADVERSIO VIII.

Ab usurario peti posse ex causa mutuum ad usuram, ex alibi dictis, & D. Th. 2. 2. q. 78. ar. 4. falsum est. Præterea jus verberum, & tormentorum non quibuscumque, sed solum superioribus in subditos pro ratione auctoritatis competit, puta magistratibus, parentibus. Non ergo cuilibet cogere licet maleficum verberibus, aut tormentis, ut maleficium tollat. Præterea undenam tibi constare potest, maleficum posse, si velit, maleficium innocenter tollere? An diabolici hominis attestatio, ulla fide digna est? Si maleficus in promptu habet naturalia remedia tollendi maleficium, ea manifestare debet, ut novi malefici suspicio tollatur. Quod si ea prodere nolit, suæ fallaciæ vehemens indicium præbet. Ergo ut minimum res incerta est. At teste Concina Theol. t. 3. p. 78. n. 5. omnes asserunt, *te illicite petere maleficii dissolutionem, si incertus sis, vel dubites, utrum maleficus sciat medium licitum, quo auferre maleficium queat.*

Tandem cur ad remedia naturalia, ad preces, jejunia, eleemosynas, sacramentorum frequentiam, Ecclesiæ benedictiones non confugis? Cur maleficii poenam patienter non toleras? *Patientia vobis, inquit D. Paulus, necessaria est.* Ideo (sapienter inquit Concina loco cit.) „nunquam permetterem, ut quis a malefico peteret, maleficii dissolutionem.“ *Nam qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.* Eccli. 13.

Hic animadversio digna mihi videtur doctrina La-Croixii p. 197. n. 42. ubi ait: „Non peccavit rusticus, apud Tambur. &c., qui cum audisset, dæmoni pactum, fecisse cum avaro sene, ut nemo thesaurum terra de, fossam inveniret, nisi qui supra locum pulter comederet, ibi pulter comedit, & thesaurum invenit.“ Pulter quidem seu domi, seu in agro, seu alibi comedere, res est ex se indifferens; at pulter certo loco comedere diabolo duce, & doctore, ut thesaurum invenias, mihi sane res indifferens non videtur, sed impia. Omnis quippe communicatio cum dæmone impia est: atqui rusticus in proposita specie cum dæmone commercium habuit; quia ejus doctrina, & ope usus est: ergo impius fuit.

Diabolum consulere, ejusque opem implorare, gravif-

simum sine dubio crimen est: at perinde est seu diabolum consulas, ejusque opem implores, seu ejus documenta, & auxilia ab eo tibi sponte oblata audias, & acceptes. Hoc alterum præstitit rusticus. Poterat enim diabolus descriptum cum avaro sene pactum inire nemine, si voluisset, audiente: dum ergo illud inire voluit, & iniit rustico audiente, huic obtulit sua documenta, & auxilia: hæc rusticus libens audiit, & accepit, iique usus est: ergo gravissime peccavit. Nec est, cur dicas, rusticum usum fuisse dæmonis doctrina, & ope, ut maleficium destrueret. Nam maleficium maleficio destruere impium est. Pluribus opus esse non puto, ut La-Croixii doctrina ex Tamburino desumpta confutetur.

CAPUT II.

De Irreligiositate, ejusque speciebus.

Irreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directe ad irreverentiam Dei, & est tentatio Dei, aut perjurium: vel tantum tendit ad irreverentiam rerum sacrarum, & est sacrilegium, aut simonia. De perjurio in secundo præcepto; de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quid sit tentatio Dei.

Resp. Tentatio Dei est dictum, vel factum, quo quis explorat, num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam perfectionem habeat. S. Thom. 2. 2. q. 92. art. 1. Sanch. &c. Ea est duplex, scilicet vel *formalis*, quando quis expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; ut si quis petat miraculum, quo patefiat fidem catholicam esse veram; vel Deus sit misericors, eum eripiendo a læsione: vel est *implicita, & interpretativa*, quando quis, etsi expresse non intendat Deum tentare, id tamen petit, vel agit, quod suapte natura eo referri videtur; ut si quis se committat periculo, a quo vel nullo modo, vel vix possit eripi, nisi miraculose; vel si media naturalia omittat, sperans a solo Deo effectum, v. gr. in morbo periculoso respiciens medicinam, petensque, ac sperans a Deo temere sanitatem. Nav. c. 11. Less. n. 4. Item si sine necessitate, & causa rudis absque præparatione velit concionari, sperans a Deo sibi suggerendos conceptus. Suarez, Sanch. Less. Laym. l. 4. t. 10. c. 5.

Unde resolves.

1. Tentatio Dei formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio est, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gravem Dei contemptum redundat, vel magnam irreverentiam, curiosius agendo cum Deo, quasi cum ludione. Less. l. 2. c. 45. d. 1. Sanch. l. 2. c. 34. Suar. & ceteri commun.

2. Interpretativa tentatio, cui dubitatio illa deest, plerumque est tantum peccatum veniale ob imperfectionem actus, ignorantiam, inconsiderationem, vel parvitatem periculi. Imo sæpe nullum est peccatum, quando scilicet iusta causa subest, v. g. Dei instinctus, necessitas, vel pia utilitas. Sayr. Tolet. Cajet. S. Thom. 2. 2. q. 92.

3. Si quis in puteum se conjiciat, ad declarandam Dei erga se providentiam, aut supra prunâs ambulet, ad innocentiam ostendendam, est interpretativa tentatio Dei: uti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam ferventem, vel frigidam, &c. de quibus v. Binsfeld. & Delrium l. 4. disq. Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculose probarit, id contingit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi sunt liberati. Bonac. d. 3. qu. 9. p. 1.

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex sit sacrilegium.

Resp. Sacrilegium est violatio rei sacræ, hoc est dicatæ cultui divino, & peccatum mortale ex genere

ANIMAD. I.

ANIMAD. II.

nere suo, si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate; non vero, si generaliter tantum repugnet, quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, v. g. templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Est autem sacrilegium triplex; Personale, quo persona; Locale, quo locus; & Reale, quo res aliz violantur. S. Thom. 2. 2. qu. 99. art. 3. & ceteri Theologi.

Unde resolves.

1. Personale sacrilegium est percussio Clerici, pertractio ejusdem ad iudicium seculare, item luxuriosa violatio personæ Deo per votum castitatis sacrata, de qua v. infra t. 4. c. 2. d. 6. *preced. dub. 2.*

2. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, ut est v. g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis illicita, & notoria; sepultura excommunicati, vel non baptizati: item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repugnantes ejus immunitati, ut si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia secularia, stipulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ, vel Ecclesiæ directe ad profanos usus convertatur; si reus ex Ecclesia, velut asylo, extrahatur; nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiducia asyli istic commiserit. Denique si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. Laym. c. 7. Bon. q. 6. Si vero res ablata fuerit per accidens tantum in Ecclesia, v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committi sacrilegium docet Dian. p. 1. c. 3. R. 27. ex Fagund. & sex aliis, contra Suarez, Laym. &c.

ANIMAD.
III.

3. Reale sacrilegium est indigna tractatio, & administratio Sacramentorum, ut si ministrantur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum, & instrumentorum sacrorum: v. g. si quis calice utatur in convivio, ornamenta altarium, vel Sacerdotum ad usus profanos applicet: intellige de iis, quæ consecrari, vel saltem benedici solent: nam ad nuptias, vel communem usum adhibere rapetes, candelabra, pelvim, imo & manutergium, & cetera, quæ mediate serviunt ministerio sacro, non esse peccatum docet Tambur. expedit. sacrif. l. 1. c. 2. nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, ut si semper, & indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis, quod in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia, ut patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. Vide loc. c. §. 3. Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum, & reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel res turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel jurium Ecclesiæ defraudatio, &c. Vid. Fill. tr. 24. c. 9. Regin. l. 19. n. 57. Suar.

ANIMAD.
IV.

4. Peccatur etiam sacrilegio peccato omissionis, v. g. si quæ ad sacrificium spectant, ut corporalia, & similia, sint valde immunda. Bon. de Euch.

5. In confessione exprimenda est species, & materia sacrilegii. Ratio prioris est, quia sæpe diversam malitiam habet, v. g. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris est, quia etiam materia aliquando auget, & addit malitiam, v. gr. si sit contra Eucharistiam, addit, secundum Gordonum, communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nuda manu calices, patenas, aras, agnos, cereos, & cetera chrismate delibuta non licet feminis, & laicis. Circa contemptum tamen non est mortale, si vacua sint, & si causa subsit, nec veniale. Suar. Tamb. l. c. §. 1. Sine causa autem veniale esse, docet Suar. Con. & alii commun. licet Tamb. l. c. ex Sa, &c. contrarium senserat probabile: uti & si corporalia, vel purificatoria laventur ab iisdem. V. §. 2. Cetera autem, quæ Eucharistiam immediate non contingunt, nec chrismate unguuntur, ut mappas, vestes sacerdotales, immediate contingere omnibus licet. Suarez, Laym. Tambur. l. c. ubi ex Palao, &c. idem concedit de reliquiis: sicut etiam, ut easdem thecis inclusas penes se habeant; vel laici in publicis pro-

ANIMAD.
V.

cessionibus gestent. Idem docet cum Laym. de pyxide, sive ciborio, & lunula benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis, & purificatoriis, quando post sacrum usum lota sunt: ex Laym. & Bonac. imo etiam ante lotionem. Laym. Tamb. l. c.

DUBIUM III.

De Simonia.

ARTICULUS I.

Quid sit, & quotuplex?

Resp. Simonia est studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. D. Th. 2. 2. q. 100. art. 1. Laym. l. 4. tract. 10. cap. 8. &c. Dicitur 1. voluntas emendi, &c. quibus verbis intelligitur quovis contractus onerosus, sive venditionis, sive locationis, sive permutationis, aut renuntiationis: quia simonia non consistit sine passionem aliquam tacitam, vel expressam, & obligationem ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quacumque, ut gratitudinis, sive antidotalis non sufficit; v. g. quando quis sperat, vel intendit tantum, non tamen obligat. Sa V. Simonia. Ratio est, quia non facit contractum. V. Bon. de Simon. d. 1. q. 6. p. 1. Less. l. 2. c. 35. d. 20. Dicitur 2. pretio temporali: sive illud sit muneris, sive linguæ, ut est laus, vituperium, patrocinium; sive obsequii, & famulatus. Dicitur 3. spirituale: quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, sive sit formaliter talis, ut gratia, & dona Spiritus sancti: sive causaliter, ut sunt Sacramenta, concio, preces, & sacramentalia: sive sit effectus, & usus potestatis supernaturalis, ut consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, presentatio, confirmatio, collatio beneficii, alique actus jurisdictionis ecclesiasticæ. Dicitur 4. spirituali annexum: ad comprehendendum ea, quæ non sunt per se spiritualia, sed ad ea ordinantur, iisque sunt annexa; sive antecedenter, ut jus patronatus respectu beneficii; vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum: sive concomitanter, ut labor in administratione Sacramentorum, juxta sensum infra dicendum: sive consequenter, ut redditus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. Unde patet, malitiam simoniæ consistere in irreverentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium pretio æstimantur, & contractibus subjiciuntur; atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ levitate: quia nullum donum gratiæ, licet parvum, potest vendi sine gravi irreverentia tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actus imperfectionem, & ignorantiam: Suar. t. 3. de rel. l. 4. c. 36. Azor. Fill. Laym. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 1.

ANIMAD.
VI.

Resp. 2. Simonia est triplex. Prima dicitur mentalis, cum exterius vel nihil datur temporale (& dicitur pure mentalis) vel cum aliquid datur (& dicitur mixte mentalis) cum intentione obligandi ad reddendum spirituale, sine ullo pacto externo. Secunda dicitur conventionalis, quæ ad ipsum pactum exterius procedit sine reali executione; diciturque pura, si sistat in mutua conventionē; mixta autem, si de reali, & conventionali aliquid participet, ut v. g. si ex altera tantum parte realiter compleatur. Atque huc reducitur simonia confidentiæ, cum quis alteri dat beneficium, ut illud sibi, vel alteri resignet, vel cum onere dandi certam partem fructuum. Tertia dicitur realis, quæ scilicet utrimque realiter compleatur. V. Less. l. c. d. 6.

ANIMAD.
VII.

2. Simonia dividitur in eam, quæ est juris divini, estque prohibita propter malitiam suam, v. g. hostiam consecratam vendere: & eam, quæ est juris humani, estque mala tantum propter prohibitionem, & sic ab Ecclesia prohibetur 1. Venditio beneficiorum, secundum id, quod in ipsis temporalibus est, scilicet quoad jus præsumptum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsece tantum ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristæ, Oeconomi, Advocati Ecclesiæ, Thesaurarii. 3. Obligatio pecu-

ANIMAD.
VIII.

pecunia alicui facta, ut suadeat alteri, ut det beneficium. 4. *Paſſio de resignando beneficio, vel ſolven- da penſione, ſi alter beneficium tibi impetret.* 5. *Per- mutatio, & resignatio beneficiorum, item reſervatio penſionis ex beneficio resignato, & in caſu permuta- tionis beneficiorum æquatio fructuum &c.* Si abſque ſuperioris auctoritate fiant: quæ ſi accedat, licita erunt. 6. *Acceptio muneris, etiam ſponte oblata, pro examine ad Parochiam, ex Trident. ſeſſ. 24. cap. 18. pro collatione ordinum, pro tonsura, literis di- miſſoriis, ex Trident. ſeſſ. 21. cap. 10.* Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, ſi ſalarium non habeat, & conſuetudo permittat. 7. *Exaſtio pecunie pro admiſſione ad religionem, non pro ſtatu tantum (is enim ſpiritalis eſt, ideoque jure divi- no invendibilis) ſed etiam pro onere ſuſtentationis: niſi Monaſterii tenuitas, vel conſuetudo contraria excuſent.* V. Laym. cap. ult. Bon. d. 1. q. 1. & 1. Leſſ. Azor. 3. p. l. 12. c. 14.

Ex diſtis reſolves.

1. *Simonia eſt concionari, catechizare, Miſſas facere pro pretio, niſi excuſetur ratione laboris, non intrinſeci (is enim facer eſt, & inſtituibilis; ſcilicet vel ipſa actio ſacra, vel in ea intrinſe- ſe inſecluſus) ſed extrinſeci, non annexi rei ſpi- rituali, ut pro labore itineris, vel cantus in Miſ- ſa, vel ratione alterius incommodi pretio æſtima- bilis. Ratio eſt, quia illæ actiones ex natura ſua ordinantur ad aliquid ſupernaturale, & ad ſalu- tem, non autem ad aliquid temporale; ſicut do- ctio quæcumque, etiam Theologiæ, quæ pretio æſtimabilis eſt.* Bon. l. c. Suar. Fill. &c. V. infra l. 6. t. 3. c. 4. d. 1. Laym. l. 1. §. 4.

2. *Item ſimonia eſt dare, vel accipere pretium pro abſolutione a peccatis, cenſuris, pro diſpenſa- tione in voto, juramento, impedimento matrimo- nii, irregularitate &c. Poſteſt tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad cauſam piam appli- candæ.* Laym. l. c. n. 10.

ANIMAD. IX. 3. *Non eſt ſimonia dare aliquid ad redimendam vexationem a negante Sacramenta in neceſſitate, Suar. Leſſ. Laym. vel ab inique impediende electionem, vel poſſeſſionem beneficii, ad quod jus in re habes. Quod addo, quia ſi nondum habes jus in re, etſi poſſis redimere vexationem ab eo, qui tantum poſteſt ob- eſſe, non tamen ab eo qui & prodeſſe, & obeſſe poſteſt. Ratio eſt, quia non datur tamquam pre- tium æquivalens rei ſpirituali, ſed ut alter ad of- ficium rite præſtandum inducatur. Nec ſimiliter ſi- monia eſt, dare ſtipendium ad ſuſtentationem Clerici etiam divitis pro Miſſis, concionibus, aut de eo et- iam paſcisci. Ratio eſt, quia non datur, tamquam pretium ſpiritalis officii, ſed perſona in alterius gra- tiam occupata; nec pro operatione ſpirituali, ut ſpi- ritualis eſt, ſed ut in alterius gratiam ſuſcepta: pro- indeque non eſt eleemoſyna, ſed debitum juſtitia. Suar. Laym. l. 4. t. 10. cap. ult. &c. contra Rich. Sylv. &c.*

4. *Non eſt ſimonia reddere, vel redimere pen- ſionem mere temporalem: quia non fundatur in titulo ſpirituali, nec refertur ad functionem ſpi- ritualem. Dixi temporalem: quia ſpiritalis, quæ datur v. g. concionatori, vel coadjutori Epſcopi propter officium eccleſiaſticum, in eoque funda- tur, nec differt a beneficio, niſi quod non ſit per- petua, vendi nequit: mixta vero, ut v. g. quæ da- tur Parocho ſeni, vel Clerico pauperi ad ſuſtentatio- nem, non quidem vendi poſteſt: redimi tamen poſteſt, modo obligatio recitandi Officium B. V. impoſita non extinguitur. Quod intellige, ſi in loco, ubi ſit venditio, Bulla ſit recepta. Ratio eſt, quia qui penſionem redimit, non emit jus ſpirituale, ſed extinguit onus temporale ſolvendi certam ſum- mam pecunie. Leſſ. c. 35. dub. 21. Suar. c. 26. n. 5. Laym. l. c. n. 46.*

ANIMAD. XI. 5. *Non eſt ſimonia juris divini (etſi quandoque juris humani eſſe poſſit) ſpirituale cum ſpirituali permutare, v. g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquiis &c. vel dare temporale pro tempora- li, ut ſi calicem, vel agnos Dei præciſe ratione materiz vendas: vel dare temporale pro ſpirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum ſpe, vel inten-*

tione excitandi ad remunerationem doni ſpiritalis, vel contra. Ratio eſt, quia gratitudo non reſpicit pretium, ſed beneficium: nec ſolvit debitum ju- ſtitia, ſed antidorale: quo non excluditur, quin gratis detur. Recte tamen monet Suarez, hujus- modi dona ob præſumptionem valde cavenda. Item donare, promittere, vel negare temporale quip- piam, ſub conditione operis ſpiritalis præſtandi, mo- do non fiat per modum retributionis, ſeu commutatio- nis: v. g. ſi parens filio promittat manus, ſi Sacra- menta frequentet. Ratio eſt, quia hic non interve- nit contractus onerofus, ſed ſiſtitur vel in liberali donatione, vel donatione ſub tali conditione, & modo. Suar. l. 4. c. 45. Laym. l. c. n. 8.

ARTICULUS II.

Quæ ſit pœna ſimonia?

Reſp. 1. *Sola ſimonia Confidentia, & Realis, in ANIMAD. Ordine, beneficio eccleſiaſtico, & Religionis ingreſſu XII. pœnas juris ipſo facto inducit: licet ob ingreſſum religionis raro incurratur, ut dictum eſt, vel ob tenuitatem Monaſterii, vel contrariam conſuetudi- nem receptam. Suar. cap. 56. & 57. Leſſ. d. 23. Laym. l. c. §. 7.*

Reſp. 2. *Ob ſimoniacam collationem, & ſuſce- ptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incur- ritur excommunicatio, & ſuſpenſio Papalis. Leſſ. diſp. 24. Laym. l. c.*

Reſp. 3. *Ob ſimoniam Realem in beneficio ec- cleſiaſtico incurritur 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita eſt electio, præſentatio, confirmatio, & ANIMAD. inſtitutio: unde talis non facit fructus ſuos: id XIII. que etiam, licet a tertia perſona taliter proviſus id ignoraverit, niſi tamen contradixerit, vel niſi a ter- tio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis, vel niſi bona fide poſſederit beneficium per triennium. Leſſ. l. 2. cap. 35. d. 31. Laym. l. 4. t. 10. cap. ult. Bon. d. 1. q. 7. p. 2. n. 20. ex Gom. Garz. &c. 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per diſpenſationem Epſcopi obtinendum, a- liis tamen beneficiis jure ipſo non privatur, nec ad alia obtinenda ſit inhabilis ante ſententiam Judicis. Suar. c. 54. n. 7.*

Reſp. 4. *Simonia Confidentia completa, dato, & accepto beneficio, licet accipiens promiſſionem viciffim non impleverit, inducit 1. Excommunica- tionem Papalem utrique parti contrahenti. 2. An- nullat reſignationem, & collationem beneficii, in quo eſt commiſſa; & inhabilitat ad idem poſtea obtinendum. 3. Privat omnibus beneficiis, & pen- ſionibus ante obtentis; non tamen ante ſenten- tiam latam. 4. Beneficia ſic collata ſoli Pontifi- ci reſervantur. Leſſ. cap. 35. d. 26. Suar. cap. 43. Laym. n. 76.*

ARTICULUS III.

An, & cui reſtituendum quod ſimoniace acceptum?

Reſp. 1. *Nihil ſpirituale ſimoniace acceptum, præ- ter beneficium (ſub quo continetur penſio, ſecun- dum Bon. negante Leſſ.) eſt reſtituendum. Ratio ANIMAD. eſt, quia cetera vel reſtitui non poſſunt, ut Sa- XIV. cramenta, vel non ſunt reſtituenda ante ſenten- tiam: cum Canones aliud non ſtatuerint, ex Leſſ. n. 68. Suar. Fill. &c. contra Azor. Laym. Bon. d. 1. q. 7. p. 5. diſſ. 2. Dixi præter beneficium; quia hoc retineri non poſteſt, etiam ante judicis ſenten- tiam: ut patet tum ex cap. Si quis neque 1. q. 1. tum ex 2. Extrav. Cum deſteſtabile, de ſimonia. V. Bon. l. c. ubi addit etiam fructus perceptos eſſe reſtituendos; tum quia nullo juſto titulo poſſunt retineri, cum adeptio beneficii ſimoniaca ſit ipſo facto irrita: tum quia ſic expreſſe habetur in Ex- trav. Cum deſteſtabile, de ſimonia. V. D. Th. 2. 2. q. 100. ar. 6. Nav. l. 5. Conf. 62. Leſſ. l. 2. cap. 35. dub. 31.*

Reſp. 2. *Pretium acceptum pro beneficio, collatio- ne Ordinum, Sacramentorum, & ſacramentalium, ſi ANIMAD. notabiliter excedat id, quod pro ſuſtentatione exigi XV. pot-*

poterat, item pro admissione ad Religionem, jure positivo restituendum est. Hoc tamen posterius nonnisi post latam sententiam, si admissus in Monasterium maneat: quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modo in communem usum convertatur. V. Bon. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 30.

ANIMAD-
XVI.

Resp. 3. Acceptum pro beneficio, aliave re spiritali, non secuta collatione, jure naturæ restituendum est ei, a quo est acceptum: quia deest titulus retinendi, cum non præstetur id, pro quo est datum. Si vero res tradita sit, simonia utrinque completa, probabilius est restituendum esse Ecclesie, & non danti; quia Ecclesia utrumque punire intendit, ut Less. Laym. hic l. c. §. 9.

ANIMADVERSI O I.

HÆC doctrina absolute, & sine restrictione, seu explicatione tradita multos sanctos lædit, qui periculum eripi potuerunt; ut cum S. Joannes de Deo impavidus in ignem profiliit, ac per dimidiam horam inter flammam jam in immensum succrescentes versatus est: (Brev. Rom. 8. Martii.) Et cum S. Raymundus de Pennafort ex insula Baleari majori fugiens, pallioque super maris undas extenso insidens, Barchinonam exiguo temporis spatio pervenit (Brev. Rom. 23. Jan.). His exemplis plena est ecclesiastica historia. Itaque hic quoque audiendus est D. Thomas 2. 2. qu. 97. art. 1. iniquiens: *Sed quasi interpretative Deum tentat, qui etsi non intendit experimentum de Deo sumere, aliquid tamen petit, vel facit, quod ad nihil aliud est utile, nisi ad probandam Dei potestatem, vel bonitatem, vel cognitionem.* Mox subdit: *Quando ergo propter aliquam necessitatem, vel utilitatem committit se aliquis divino auxilio in suis petitionibus, vel factis, hoc non est Deum tentare.* Dicitur enim in 2. Paral. 20. Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. *Quando vero hoc agitur absque utilitate, & necessitate, hoc est interpretative tentare Deum.* Hactenus S. Th. Hinc si cum La-Croixio p. 197. n. 46. quæras, utrum sit tentatio Dei petere, ut Deus voluntatem suam manifestet aliquo miraculo; respondeo juxta mox allatam D. Thomæ doctrinam, esse, si nulla sit necessitas, vel utilitas hujusmodi manifestationis; si autem ea manifestatio ad Dei gloriam, vel proximi salutem sit necessaria, vel utilis, non erit tentatio Dei. Nam falsum est, quod apud La-Croixium ait Valentia, ad tentationem Dei requiri, ut aliquis de aliqua Dei perfectione dubitet. Id requiritur quidem ad expressam Dei tentationem, non ad implicitam, seu interpretativam, ut liquet ex citatis D. Thomæ verbis.

ANIMADVERSI O II.

Interpretativa Dei tentatio divino præcepto adversatur, *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Deut. 6. & Matth. 4. & ad Dei irreverentiam pertinet; ideoque ex natura sua letalis culpa est: culpa autem natura sua letalis, plerumque talis est, & ex accidenti raro fit venialis. Ignorantia Decalogi vincibilis est, nec a mortiferis culpis contra eum admissis excusat, quicquid Busef. aut alii contra dicant; inconsideratio, quæ ad ignorantiam facti pertineat, excusabit, si sit involuntaria, secus si voluntaria fuerit aut in se, aut in causa. Parvitas vero materiz tentationem venialem non efficit; quia non minus repugnat Dei præcepto qui illum in re parva, quam qui in re magna tentat; æqualem enim injuriam illi irrogat; cum gravitas injuriæ non ex rei magnitudine, sed ex ipsa tentatione, quæ eo ex natura sua spectat, ut divinarum perfectionum experimentum capiat, defumatur. Hanc sententiam probat P. Concina Theol. t. 3. p. 92. n. 4. eamque a Suarezio, Sanch. Salmant. aliisque pluribus defendi, ait.

ANIMADVERSI O III.

Nisi mihi nota effet versatilis probabilitatis indoles, mirarer, quod a sacrilegio purgetur furtum hic descriptum. Can. *Quisquis* 17. qu. 4. dicitur: *Similiter sacrilegium committitur, auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro.* In proposita Busef. specie auferitur non sacrum de sacro: ergo sacrilegium perspicue admittitur. Nonne Busembao fatente, negotiatio, sæculares catus, æquorum stipulationes in Ecclesia peractæ, sacrilegia sunt? ergo multo magis furtum. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 99. art. 1. ait: *Omne illud, quod ad irreverentiam rerum sacrarum pertinet, ad injuriam Dei perti-*

net, & habet sacrilegii rationem. An furtum seu crumenæ, seu cujuscumque alterius rei in Ecclesia commissum, ad irreverentiam rei, seu loci sacri non pertinet? Quid ergo contra opinari, aut disputare nonnulli audent?

ANIMADVERSI O IV.

D. Thom. 2. 2. qu. 99. art. 1. ait, quod *sacrum dicitur ex eo, quod ad divinum cultum ordinatur*: atqui tapetes, candelabra, &c. Ecclesie, ordinata sunt ad divinum cultum: ergo sunt res sacræ. Adhibere autem res sacræ ad usum profanum, evidens est in eas irreverentia, evidensque culpa. Hanc irreverentiam, & culpam quicquid pius agnoscit, qui intimo quodam horroris sensu tangitur, si tapetes, candelabra, & cetera Ecclesie ornamenta profanis usibus adhiberi intellexerit. Hinc idem D. Th. qu. 99. cit. art. 3. res sacræ quoad suum ordinem, & dignitatis locum recensens, penultimo loco numerat ea, quæ pertinent ad ornatum Ecclesie, & ministrorum; ac demum ita concludit: *Quicumque autem contra quodcumque prædictorum peccat, crimen sacrilegii incurrit.* Quid majori veneratione dignum est, suppellex ne templi Hierosolymitani, an nostrarum Ecclesiarum, quarum illud fuit figura? At Balthasar Rex Babylonis divinam ultionem expertus est, quod ipse, ejusque optimates, uxores &c. in vasis aureis, & argenteis templi Hierosolymitani biberint. (Dan. 5.) Nec est, quod dicas, Balthasarem in contemptum bibisse. Hoc enim Scriptura non memorat; imo cum in iis nonnisi ipse, & personæ apud eum honoratiores biberint, ea vasa in honore habuisse visus est. Tota ergo ejus culpa in eo fuit, ut sacra vasa usu profano polluerit. Hinc c. 43. consec. d. 1. dicitur: *Ad nuptiarum ornatum divina ministeria non præstentur; ne dum improborum contactu, pompæque secularis luxurie polluantur, ad officia sacri mysterii videantur indigna, &c.* 39. ejusdem dist. Clemens Papa inquit: *Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur; quia non licet ea, quæ in sacrario fuerint, male tractari, sed incendio universa tradantur.*

Aliud est de pane, ovis, agno benedicto, & aliis hujusmodi, quæ ad sacrum usum non sunt destinata.

Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hereses, vel res turpes: item ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones &c. Conc. Trid. sess. 4. de edit. & usu sac. libr.

ANIMADVERSI O V.

Attingere autem nuda manu calices, patenas &c. non licet feminis, & laicis. Hactenus recte, & vere. At post addit: *Licet Tamb. ex Sa, &c. contrarium censetur probabile*, hoc est ne veniale quidem peccatum esse, si laici, & feminæ ea sacra instrumenta etiam sine causa tangerent.

Hoc vero non est probabile, sed aperte falsum. Nam Sixtus Papa cap. 41. In sancta d. 1. de consec. ait: *In sancta hac apostolica sede statutum est, ut sacra vasa non ab aliis, quam a sacerdotibus, Dominoque dicatis contrectentur hominibus.* Indignum enim valde est, ut sacra Domini vasa, quæcumque sint, humanis usibus serviant, aut ab aliis, quam a Domino famulantibus, eique dicatis tractentur viris. Et Stephanus Papa c. 42. Vestimenta d. 1. cit. inquit: *Vestimenta ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacrata debent esse, & honesta... quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi a sacerdotibus hominibus; ne ultio, quæ Balthasar Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes veniat, & corrumpere eos faciat ad ima.*

In his textibus notanda sunt illa verba, *indignum enim valde est*; item illa, *ne ultio, quæ Balthasar &c. veniat, & corrumpere eos faciat ad ima*; quæ gravem culpam denotare videntur. Itaque illud quoque Busembaum, „citra, contemptum tamen, non est mortale, si vacua sint“ suspectum mihi est; quia cum citatis summorum Pontificum oraculis concordare mihi non videtur. Hinc Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 497. art. 13. ait: „Sacrilegii etiam rei sunt, qui sacra vasa tractare, seu tangere non ventur, cum sacris initiati non sint, nec licentiam habeant.“

Nam c. 31. d. 23. dicitur: *Non liceat cuilibet ex lecto-ribus sacra altaris vasa portare, nec aliis, nisi iis, qui ab Episcopo Subdiaconi fuerint ordinati.*

Corporalia porro, & purificatoria non a feminis, aut laicis, sed a subdiaconis, aut superioribus gradibus abluenda sunt; eademque corporalia, & pallæ, quia ex lotionem consecrationem non amittunt, tangi non debent, nisi a prædictis, vel de licentia, etiam postquam lota fuerint.

ANI-

ANIMADVERSIO VI.

An sine contractu oneroso non est simonia? minime, inquit Busembaum.

Quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, vel expresse, & obligatione ex pacto.

Verum hoc falsum est; quia ut simonia admittatur, sufficit prava voluntas paciscendi de re spirituali, vel huic annexa, ut patet ex definitione simoniae mox allata, & ab ipso Busembao approbata. Hinc Simon Magnus, in nova lege impius simoniae parens (Act. 8.) oblatione pecuniae Apostolis facta, ut spirituales potestates obtineret, simoniam admisit, etiam si Apostoli in eam nec expresse, nec tacite consenserint, sed execrati fuerint. Ex quo fit, ut simonia subsistat sine obligatione ex pacto, contra ac falso ait Busembaum.

Quod addo, quia obligatio naturalis quaecumque, ut gratitudinis &c. v. g. quando quis sperat &c.

Hoc quidem est confectarium doctrinae a Busembao mox tradita. At doctrina mox tradita aperte falsa est; ergo praefens quoque confectarium est falsum.

Et sane quod nec vendi, nec emi potest, ne in compensationem quidem gratuitam, seu antidoralem bonorum temporalium dari, aut accipi valet. Quod enim datur, aut accipitur in huiusmodi compensationem, pretio æstimabile esse debet, ut hinc inde aut æqualitas, aut aliquid æqualitati simile exsistat. Itaque illa additio Busembau, quod addo, quia &c. damnatur in proposito. 45. ab Innoc. XI. proscripta, quæ talis est. *Dato temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut a contra.*

Hinc tit. 3. de simon. c. 34. de Clerico, qui pure, sine pacto, vel conditione qualibet bona sua Ecclesiae largitur, hæc habentur. *Si tamen qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, ut per temporalia bona, quæ offerit, spiritualia valeat adipisci, & Clerici, qui eum in Fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri, sine dubio tam ille, quam isti apud districtam Judicem, qui scrutator est cordium, culpabiles judicantur.* Et D. Th. 2. 2. qu. 100. art. 5. ad 2. ait: *Si tamen aliquis des beneficium ecclesiasticum alicui hoc pacto, vel intentione, ut exinde suis consanguineis provideat, est manifesta simonia: & ad 3. inquit: Munus a lingua dicitur vel ipsa laus pertinet ad favorem humanum, qui sub pretio cadit, vel etiam preces, ex quibus acquiritur favor humanus, vel contrarium evitatur.* Et ideo si aliquis principaliter ad hoc intendat, simoniam committit. *Videtur autem ad hoc principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudis. Unde ipsum factum est simoniacum. Si autem preces pro digno porrigantur, ipsum factum non est simoniacum; quia subest debita causa, ex qua illi, pro quo preces porriguntur, spirituale aliquid conferatur. Tamen potest esse (nota) simonia in intentione, si non attendatur ad dignitatem persone, sed ad favorem humanum.*

At hic inquit Anaclet. Theol. Mor. p. 202. n. 41. *Si quis des honorarium (puta munera, obsequia, laudes) alteri (ut Episcopo, beneficii patrono, electori) ad capendum dumtaxat ejus benevolentiam, vel conciliandam amicitiam, ut postea sui memor ex benignitate conferat beneficium, vel aliam rem spirituales, non committit simoniam; quia desit pactum, & totum hinc inde gratis datur.*

Illud hic omitte, Anacletum sibi contradicere. Qui enim vult sibi puta ab Episcopo beneficium conferri ex benignitate, ejus dumtaxat benevolentiam non vult, sed aliquid aliud, hoc est ipsum beneficium, imo hoc principaliter; quia in huius gratiam, benevolentiam collatoris per munera, & obsequia captat. Hic beneficiorum aucupator, avarus est, ambitiosus, turpis, fraudulentus, injustus. Avarus est, quia emolumenta ex largitione aucupatur; ambitiosus, quia honores præter dignitatem querit; nec enim ecclesiasticis gradibus digni sunt, qui eos ambiunt: turpis, quia Episcopi benevolentiam tanti facit, quanto sibi constat: fraudulentus, quia dum Episcopi venerator, & benevolus videri vult, nihil aliud spectat, nisi suam utilitatem, & honorem: injustus, quia quantum in ipso est, beneficia dignis eripit, sibi que indigno querit.

Sed est etiam simoniacus; quia dat temporale tanquam motivum conferendi, seu efficiendi spirituale; cum per obsequia, & munera benevolentiam captans, eo demum spectet, ut eorum ope spiritualia consequatur; quæ doctrina damnatur in prop. 45. mox allata. Huc spectant auctoritates mox adductæ. Nam perinde est, seu collator, beneficii collatione emolumenta secularia querat, seu quicumque munus collatione ecclesiastica beneficia. Neque enim quia intervenit Prælati benevolentia, simoniae labes abstergitur; quia scilicet munera, & obsequia

hinc non amittant vim motivam efficiendi spirituale beneficium, imo hinc eam acquirunt; nec enim eam vim haberent, nisi Prælati animum erga pessimum largitionem conciliarent. Itaque si huiusmodi munera, simoniaca esse desinunt, quia benevolentia intervenit movent ad spiritualia conferenda, nulla munera essent simoniaca; quia nulla munera sine accipientis benevolentia movent ad conferendum spirituale. Quod si res ita est, frustra damnata est prop. 45.

La-Croix p. 199. n. 62. ait: „Docent Sanch. Mald. „Sylv. &c. si temporale non æquiparetur spirituali, non „esse simoniam, licet spirituale intendatur, aut fiat. „principaliter propter temporale, quamvis fateantur, im „eo posse esse aliquam inordinationem, saltem venia- „lem.“

Quodnam discrimen, quæso, est inter hanc doctrinam, & prop. 45. proscriptam?

Si temporale aliquid detur pro spirituali, etiam si non detur ut pretium, (idem est, etiam si ei non æquiparetur) sed solum ut motivum rei spiritualis, simonia est damnata in prop. 45. Idem porro sonant illa La-Croixii verba, *licet spirituale intendatur principaliter propter temporale*, quod temporale scilicet datur, aut fit, ut spirituale aliquid obtineatur. Et contra eadem simonia est, si spirituale fiat, aut detur principaliter propter temporale.

At inquit La-Croix: „Rationem dant, quia tempo- „rale illud non intenditur tanquam pretium, (hoc prin- „cipio nixi sunt, qui propositionem 45. proscriptam lit- „teris consignarunt) sed tanquam elemosyna, vel sti- „pendium, quod ex officio peti potest pro sustentatione, „& ideo Con. & Burg. universaliter sic habent: *Non „est reprehensibilis, qui bona opera facit, ut assequatur „bonum temporale.* (Si ita est, emendandum est Evan- „gelium Matth. 6. ubi dicitur: „Attendite, ne iustitiam „vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab „eis.“ Honor enim, & laus sunt bona temporalia.) „Quia bona opera sunt media ordinata a Deo, non tantum „ad bona spiritualia, sed etiam ad temporalia. Ergo qui „illa adhibet, ut media ad bona temporalia obtinenda, „secundum illos non peccat, dummodo habitualiter pa- „ratus sit etiam servire Deo, quamvis non daretur tale „bonum temporale.“ Ita La-Croix.

Resp. Quomodo habitualiter paratus esse potest servire Deo, quamvis non daretur tale bonum temporale, qui principaliter spiritualia opera edit, ut bonum temporale acquirat? Qui hunc principalem finem in suis spiritualibus operibus, puta Missa, horis canonicis, paræciæ officii sibi proponit, ita animo affectus est, ut talia spiritualia opera omitteret, nisi temporalia commodum consequeretur. Itaque in eo sophistica est La-Croixii ratio, quod queri possit veluti finis principalis operum spirituum, quod queri potest veluti elemosyna, & sustentationis stipendium.

At iterum objicit: „Qui dat sacerdoti temporale sti- „pendium, per illud principaliter intendit Missam, quæ „est aliquid spirituale, & tamen non est simoniacus: „ergo viceversa qui dat, vel facit aliquid spirituale „principaliter pro temporali, tanquam stipendio, non „est simoniacus.“

Resp. Hæc obiectio, sicuti proxima superior, eo natura sua tendunt, ut propositionis 45. proscriptionem in nihilum redigant. Si qui sacerdoti dat stipendium, per illud principaliter intendat Missam, est manifestus simoniacus, damnatus in prop. 45. quia dat aliquid temporale tanquam motivum efficiendi spirituale. Similiter manifestus simoniacus est sacerdos, qui Missam principaliter celebrat pro stipendio. Qui contra loquuntur, in meridiana luce prop. damnatarum sponte cæcutiunt. Hinc Catech. Concilii Trid. p. 2. c. 7. n. 4. ait: *Quamvis enim ex Apostoli sententia, natura, & divina lex jubeat, ut qui altari servit, ex altari vivat, tamen questus, & lucri causa ad altare accedere, maximum (non venialis culpa, ut volunt Scriptores a La-Croixio citati) sacrilegium est.* Etc. 11. Non solum q. 3. cau. 1. ita habetur: *Non solum venditores sunt columbarum, & domum Dei faciunt domum negotiationis, qui factus ordinis, largiendo pretium pecunie, vel laudis, vel etiam bonoris inquirunt; (idem est profecto, nisi desipimus, largitione pecunie, vel laudis &c. inquirere ordines, ac Missam ab alio celebrandam) verum ii quoque, qui gradum, vel gratiam in Ecclesia spirituales, quam Domino largiente perceperunt, non simplici intentione, sed cujuslibet humane causa retributionis exercent.* Adeo hæc clara, & decretoria sunt contra eos, qui pro stipendio Missam principaliter celebrant, ut nihil supra.

P. 201. n. 74. Idem La-Croix ita habet. „Si quis et- „iam antea det aliquid, vel præstet obsequium „temporale, non intendens in altero strictam obligatio- „nem, neque debitum ad hoc, vel illud determinate, „sed tantum expectans naturalem gratitudinem, ad „quam

„quam quisque obligatur post acceptum beneficium; vel
 „e contra si quis præstet beneficium spirituale sic expe-
 „ctans naturalem gratitudinem per aliquid temporale,
 „non committit simoniam, nec peccat, ut docent mul-
 „ti eum Suarez, Dian. &c.“

Hoc alterum vel e contra &c. est aperta simonia, Evan-
 gelio contraria præcipienti: *Gratis accepistis, gratis date*.
 Qui enim pro spirituali beneficio, quod præstat, aliquid
 temporale expectat, gratis non dat. Hic est venditor co-
 lumbarum, & domum Dei facit domum negotiationis;
 quia gratiam spirituales non simplici intentione, sed hu-
 manæ causæ retributionis exercet. In hunc cadit illud
 Urbani II. c. 8. *Salvator* cau. 1. q. 3. *Ideo qui easdem res*
(ecclesiasticas) non ad hoc, ad quod institutæ sunt, sed
ad propria lucra munere lingue, vel indebiti obsequii, vel
pecunie largitur, vel adipiscitur, simoniacus est.

Hic demum damnatur in prop. 45. quia vult, spiri-
 tuale gratuita temporalis beneficii compensatione re-
 pendendi.

Qui autem antecederet dat aliquid &c. simoniacus ex
 dictis est, si in gratuitam compensationem beneficii tem-
 poralis collati expectet aliquid spirituale sive determina-
 tum, sive indeterminatum, quod quoad simoniam perinde
 est. Si vero beneficium temporale conferat ei, unde
 nihil spirituale expectet, non est simoniacus, est tamen
 avarus; quia benefacere remuneraturis, avaritia est.

Ex his pariter, & ex prop. 45. proscripta refellitur
 quoque quod La-Croix dicit n. 75. „Ille, cui aliquid
 „temporale datum, vel præstitum est ab altero, ideoque
 „naturaliter obligatur ad gratitudinem, non peccat, si
 „donet spirituale, aut e contra si accepto spirituali do-
 „net temporale, ad satisfaciendum illi obligationi anti-
 „dotali.“ Qui ita loquuntur, putant, & ponunt, spi-
 ritualium beneficiorum distributores, esse eorum dominos.

Nam si oekonomi tantum sint, sicuti revera sunt, iis
 nequeunt accepta beneficia rependere, sed ea dare tan-
 tum possunt juxta voluntatem Domini, quæ certe non
 est, ut beneficia, quæ acceperunt, illis recompen-
 sent.

P. 204. n. 102. querit, „utrum sit simonia dicere,
 „Confer mihi beneficium, intercede pro me &c. & ero
 „tibi gratus. Resp. Si in genere id dicat, & sincere
 „procedat sine intentione dandi temporale pro spiritua-
 „li, aut contrahendi novam obligationem, sed solum
 „exponendi suam obligationem antidoralem, cui postea
 „liberum sit satisfacere per quodcumque, non est simo-
 „nia; & hoc tantum volunt Auctores aliqui, præter-
 „tim apud Dian. p. 10. &c.“ Hactenus La-Croix.

Sed nonne putida, & aperta simonia est, illud unum
 dicere, & nihil amplius, *Confer mihi beneficium*? (Hic
 enim pono, non esse sermonem de Clerico indigente,
 qui pro sua necessitate beneficium simplex petere cogit-
 tur, & petat.) Ea enim dictio, *Confer mihi beneficium*,
 petitio est, seu precatio rei spiritualis: at petitio rei spi-
 ritualis, simoniaca est: quia illa petitio est aliquid tem-
 porale; porro qui per aliquid temporale tentat adipisci
 aliquid spirituale, est putidus, & apertus simoniacus: ergo
 qui dicit, *Confer mihi beneficium*, est putidus, & aper-
 tus simoniacus. Hic scilicet largitione honoris (preces
 enim sunt honor, quem petens exhibet illi, a quo ali-
 quid petit) sacros ordines, aut aliquid simile inquit;
 quod simoniacum esse, patet ex c. 11. qu. 3. cau. 1. mox
 cit. Hic dat temporale, uti sunt preces, tanquam moti-
 vum rei spiritualis; quæ est simonia damnata prop. 45.
 cit. ergo multo magis simoniacus est, si non solum pre-
 cetur dicendo, *Confer mihi beneficium*, sed etiam illud
 addat, & *ero tibi gratus*. Idem porro sentiendum, si di-
 cat, *Intercede pro me, & ero tibi gratus*. Hi videlicet
 munere linguæ spiritualia adipisci volunt, qui ut simo-
 niaci damnantur etiam ab Urbano II. mox cit.

Quod si eo ipso simonia admittitur, quo quis interces-
 sorem adhibet, ut ordines, vel beneficia spiritualia con-
 sequatur, falsa positione nititur La-Croixii doctrina, quam
 habet p. 202. n. 91. ubi inquit: „Dare pecuniam non
 „pro intercessionem, sed pro labore in eundo, & redeun-
 „do ad collatorem, aut pro damno ideo causato, vel
 „pro lucro cessante, aut pro dispendio temporis, quod
 „ad intercedendum consumitur, & in quo negligitur uti-
 „litas alioquin obventura, non est simonia, uti habet
 „communis apud Dian. &c.“

Hæc enim doctrina ponit, simoniam non admitti, dum
 intercessio pro re spirituali obtinenda adhibetur.

Hanc La-Croix sententiam infestat Concina Theol.
 t. 10. p. 113. n. 3. ea ratione, quia si pecunia dari non
 potest pro ipsa intercessionem, ne dari quidem potest pro
 labore ad intercessionem necessario, aut pro damno inde
 orto. Primum simoniacum esse, adversarii ipsi fatentur:
 ergo & alterum. Hæc paucis est Conciniæ ratio.

At hic contra P. Concina indignabundi insurgunt P.
 Zacharias n. 91. cit. & P. Noceti ab eodem Zacharia ap-
 pellatus, eumque veluti La-Croixianæ sententiæ deforma-
 torem in crimen vocant. Non loquitur La-Croix, ait

Noceti, de motu, tempore, & allocutione intrinsece, &
 per se necessariis ad intercessionem; sed loquitur de itinere
 laborioso, de itinere repetito ad collatorem: ac post multa
 ita concludit: *Potest sine simonia aliquid tradi, non pro*
illis ridiculariis titulis confectis in sua amplificatione a P.
Concina, (illi ridicularii tituli toti sunt in ratione Con-
cinae mox allata) sed pro labore in repetendis pluribus iti-
neribus ad collatorem, qui tamen tantus sit, ut censeatur
æstimabilis pretio, vel damno inde secuso; quod confirmat
adductis textibus Nav. Suar. Villalobos, Fill. Less. Bo-
nac. & ait, hanc sententiam esse communissimam.

Ast ego hic quero, vel labor in repetendis itineribus
 est necessarius, aut saltem utilis ad intercessionem, vel
 non necessarius, & inutilis. Si necessarius sit, tum P.
 Zacharia, tum P. Noceti fatentur, pro eo pecuniam nec
 tradi, nec accipi posse. Ergo pecunia nec tradi, nec ac-
 cipi poterit, si labor non necessarius quidem, sed utilis
 tamen sit ad intercessionem, ut collatoris animus faci-
 lius, & securius moveatur, aut in proposito permaneat.
 In ea ergo solum hypothesi intercessori tradi pecunia pot-
 erit, si ejus labor sit inutilis ad intercessionem. Huc de-
 mum clamores contra Concina deveniunt. At nec be-
 neficiorum aucupatores tam bardi sunt, ut inanes labo-
 res rependere velint, nec intercessores tam impudentes,
 ut pro inanibus laboribus mercedem postulent. Hæc in
 moribus hominum fingenda non sunt, quia nunquam ac-
 cidunt. Ergo merces, quæ intercessori rependitur, pro
 labore necessario, & utili rependitur; quam ipsi adversa-
 rii simoniacam esse fateri coguntur, & fatentur. Cete-
 rum labor in repetendis pluribus itineribus nunquam tan-
 tus esse potest, uti falso ponit P. Noceti, ut pretio æsti-
 mabilis censeatur. Labor ille turpis est, non mercede,
 sed pœna dignus; & quo major, eo turpior, magisque
 puniendus; ex quo P. Noceti intelligit discrimen inter
 laborem sacerdotis ituri ad Ecclesiam valde distantem,
 & laborem intercessoris pro spirituali beneficio. Nam la-
 bor sacerdotis non est turpis, ut labor intercessoris. P.
 Concina suam doctrinam contra P. La-Croix confirmat
 auctoritate S. Caroli Conc. Med. 1. ubi ait: *Qui beneficium*
ecclesiasticum vacans multis, & ambitiosis precibus per se,
vel per alios petierit, eo facto ita redditur indignus, ut
per biennium in eum neque illud, neque aliud beneficium
conferri possit; & S. Bernardi lib. 4. de consid. c. 4. in-
quientis: Alius pro alio, alius forte & pro se rogat. Pro
quo rogaris, sit suspectus; qui ipse rogat pro se, jam ju-
dicatus est; nec interest per se, an per alium quis roget.

At inquit P. Noceti: „Illi textus, ut patebit eos con-
 „sideranti, id probant, illicitum esse procurare sibi be-
 „neficia ecclesiastica vel per se, vel per alium, vel pro-
 „priis precibus vel alienis.“ (Quod negat La Croix
 p. 204. n. 102. mox a me confutatus.) Ceterum pro-
 „bant ne ii textus, non esse dandam mercedem inter-
 „cessori pro suo labore extrinseco intercessionem; neque
 „esse ipsi compensanda damna, quæ propter intercessio-
 „nem obvenierunt? Ceteri judicent.“ Hactenus ille.

Resp. Illi textus, primum explicate tradunt; alterum,
 quod non sit danda merces intercessori, ex iis colligitur.
 Si juxta eos textus intercessorem adhibere, illicitum, ideo-
 que simoniacum est, multo magis illicitum, & simo-
 niacum erit, intercessorem præmio, & pecunia donare,
 ut simoniacæ pravitate sit cooperator. Quid opus est, ut
 Nocetus judicium hac de re aliis relinquat? Ceteri judi-
 cent. Res enim aperta est, oculos sanos aperire volenti-
 bus. At inquit ipse: *Pro labore extrinseco intercessionem, &*
pro damnis, quæ intercessori propter intercessionem obven-
runt. Resp. Intercessio uno verbo, aut paucis sane fit.
 At collator suas objicit difficultates morum, doctrinæ,
 ecclesiasticæ disciplinæ deficientium, aut ab eo non satis
 probatorum in desiderante beneficium, harumque dorum
 in aliis emicantium, qui proinde ex conscientia præfe-
 rendi sunt.

Itaque callidus intercessor, & pravus itque, reditque
 viam toties, multumque temporis, quo alias forte simi-
 les pessimas utilitates comparare in promptu habebat,
 consumit, ac tandem suis diabolicis artificiis omnes dif-
 ficultates amolitur, & collatoris animum vincit. Hic est
 extrinsecus labor intercessionem; nec enim alius assignari pot-
 est; hæc sunt damna, quæ propter intercessionem sponte
 subire solet intercessor. Si pro hoc diabolico labore in-
 tercessionem extrinseco, & pro damno intercessori inde e-
 manante, pecuniam dare licet, multo magis eam dare
 pro intrinseco intercessionis labore licebit. Sed de his hæ-
 ctenus.

ANIMADVERSIO VII.

A Busembao simonia mixte mentalis definitur, cum ali-
 quid datur cum intentione obligandi ad reddendum spiritua-
 le sine ullo pacto externo. Illud obligandi juxta mox dicta
 intelligi debet de obligatione non solum justitiæ, sed et-
 iam, ut ajunt, antidotali, hoc est remuneratoria, addi-
 que

que etiam illud debet, seu movendi quocumque modo ad dandum spirituale, aut contra. Quia ad simoniam satis est, ut quis per temporalia viam sibi iterat, aut sternere putet ad spiritualia, aut contra.

ANIMADVERSIO VIII.

Inter simonias jure tantum ecclesiastico vetitas numeratur a Buf.

1. *Venditio beneficiorum secundum id, quod in ipsis temporale est, scilicet quoad jus præcisum percipiendi fructus.*

At Paschalis Papa c. *Si quis obsecris* cau. 1. q. 3. inquit: *Si quis obsecris, non consecrationes emi, sed res ipsas, quæ ex consecratione proveniunt, penitus desipere probatur.* Nam cum corporalis Ecclesia, aut Episcopus, aut Abbas, aut tale quid sine corporalibus rebus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore corporaliter vivit; quisquis alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit. Vendi ergo non potest jus præcisum percipiendi fructus beneficii, ut falso ponit Buf. sed qui hoc jus vendit, jus quoque spirituale vendit: contrarium dicere, est desipere. Venditio juris spiritualis est simonia non solum ecclesiastico, sed divino, naturalique jure aperte vetita: ergo venditio beneficii, quocumque te vertas, simonia semper est, divino, naturalique jure prohibita.

Hinc D. Th. 2. 2. qu. 100. art. 4. ait: *Aliquid potest esse annexum spiritualibus dupliciter. Uno modo sicut ex spiritualibus dependens, sicut habere beneficia ecclesiastica, dicitur spiritualibus annexum, quia non competit, nisi habenti officium clericale: unde hujusmodi nullo modo possunt esse sine spiritualibus; & propter spiritualia venditioni subijci.* Si simoniacum non esset vendere beneficia quoad jus temporale, ne contra iustitiam quidem esset hujusmodi venditio; quia jus temporale ex natura sua est pretio æstimabile, ideoque vendibile. At non est contra iustitiam beneficia ecclesiastica conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporalis, quod tibi conferre non tenebatur: est prop. 22. ab Alex. VII. damnata. Ergo venditio beneficiorum quoad jus temporale, ex natura sua simoniaca est. Licet enim jus spirituale, & temporale mente separentur, re tamen ipsa sunt inseparabilia.

3. *Obligatio pecuniæ alicui facta, ut suadeat alteri ut det beneficium.*

Hæc est putida aperta simonia, jure naturali, ac divino prohibita, ut patet ex mox dictis contra La-Croixium. Perinde enim est, seu pecuniam quis det collatori, seu alteri, qui ei suadeat, ut beneficium sibi conferat. Utroque enim modo sibi viam sternit ad spirituale beneficium per pecuniam. In hunc illud Act. 8. Aperte cadit: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.*

4. *Pactio de resignando beneficio, vel solvenda pensione, si alter beneficium tibi impetret.*

Hujusmodi perversæ pactiones idem prorsus sunt, ac obligatio pecuniæ alicui facta, ut suadeat alteri, ut det beneficium; quia promittunt aliquid pretio æstimabile, hoc est beneficii fructus, seu earum partem, ut jus spirituale consequantur.

Buf. has natura sua scelestissimas pactiones, juri naturali, & divino repugnare inficiatur, quia jus emolumentum a spirituali jure separat; quæ separatio juxta Paschalem Papam mox citatum est aperta, & magna infipientia.

5. *Permutatio . . . reservatio pensionum &c. & in casu permutationis &c.*

Quoad hæc vide dicenda lib. 4. c. 2. art. 5. q. 2. Resp. 2.

6. *Acceptio muneris etiam sponte oblato pro collatione &c.*

Hæc simonia est juris divini, & naturalis; quia accipitur pecunia pro usu spiritualis potestatis, ut ex iis, quæ dicta sunt, manifestum est.

Si autem munera præsertim sponte oblata acciperentur titulo eleemosynæ, seu consuetudinis, non esset simonia juris divini, & naturalis. Hinc D. Th. 2. 2. q. 100. art. 2. ad 4. inquit: *Si vero exigantur aliqua in consecrationibus Episcoporum, Abbatum benedictionibus, & ordinationibus Clericorum pro chrismate, vel oleo sancto, & aliis hujusmodi quasi quadam stipendia per consuetudinem approbata, non est simonia; si tamen desit intentio emendi, vel vendendi, sed intentio referatur ad solam consuetudinis observantiam; & præcipue quando aliquis voluntarie solvit.* In his tamen omnibus, subdit Angelicus, sollicite cavendum est, quod habet speciem simoniæ, vel cupiditatis secundum illud Ap. 1. ad Thess. ult. Ab omni specie malæ abstinetes vos.

Hinc orta est prohibitio Syn. Trid. sess. 21. cap. 1. de ref. *Quoniam ab ecclesiastico ordine omnis avaritiæ suspicio abesse debet; nihil pro collatione quorumcumque ordinum, etiam Clericalis Tonsuræ, nec pro litteris dimissionis, aut se-*

simonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacumque de causa etiam sponte oblato, Episcopi, & alii ordinum collatores, aut eorum ministri, quovis prætextu accipiant.

7. *Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro &c. sed etiam pro onere sustentationis, nisi &c.*

D. Th. 2. 2. qu. 100. art. 3. ad 4. ait, quod pro ingressu monasterii non licet aliquid exigere, vel accipere quasi pretium: licet tamen, si monasterium sit tenue, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas, gratis quidem ingressum monasterii exhibere, sed accipere aliquid pro victu personæ, quæ in monasterio fuerit recipienda, si ad hoc non sufficiant monasterii opes.

Ergo exactio pecuniæ in admissione ad religionem pro onere sustentationis, si monasterium ea pecunia non indigeat, natura sua simoniacæ est secundum S. Thomam, ideoque contraria consuetudine, quidquid Buf. contra dicat, minime excusabilis. Et ratio præterea est, quia exigere pecuniam pro re, seu jure juri spirituali annexo, & ab hoc dependente, est evidens ex dictis contra Bufembaum simonia juris naturalis, & divini: at jus alimentum, seu, quod idem est, onus sustentationis est inseparabiliter annexum professioni Religionis; quia sicuti Religionem professus, seu professa Religionis iugo, & regulis subditur, ita jus habet ex ipsa professione proveniens, ut ex ejus bonis sustentetur. Ergo exigere pecuniam pro onere sustentationis a religioso, est manifesta simonia juris naturalis, & divini, nulla contraria consuetudine excusanda; quæ de re legi potest Concina Theol. t. 10. p. 104. cap. 5.

Quia tamen monasteria monialium, etiam si sufficientes redditus pro alendis numerariis monialibus habeant, sine dotibus diu sustineri experientia teste non possunt, idcirco hæc quoque dotes recipere possunt, ut decrevit sacra Congregatio summis Pontificibus approbantibus. Ita refert Fagnanus apud Nat. Alexand. Theol. t. 2. p. 40. reg. 32.

P. La-Croix p. 210. n. 187. ait: „Non est simonia „facere mutuos contractus circa dotem, & sumptus pro „sustentatione ejus, qui Religionem ingreditur, aut pro „oneribus temporalibus a domo religiosa sustinendis in „gratiam admittendi. Ita S. Thom. ad 4. alique san- „cti viri &c.“

At S. Thom. ut patet ex ejus verbis mox citatis, absolute non loquitur, sicuti loquitur La-Croix, sed sub conditione, si monasterium sit tenue, quod non sufficiat ad tot personas nutriendas; idque repetit, inquit: si ad hoc non sufficiant monasterii opes. Titulus sustentationis, ut ostensum mox est, non est legitimus, nec sufficit pro accipienda dote, & sumptibus ab eo, qui religionem professus est; sed requiritur necessitas, seu tenuitas monasterii; & quia monasteria monialium sine dotibus diu sustineri non possunt, merito tenuia putantur, ideoque possunt sine simonia dotes recipere. Huc spectat decretum sacre Congreg. an. 1683. 18. Septemb. quod hoc loco refert P. Zacharia, non autem eo, ut titulo sustentationis, si abut monasterii necessitas, dotes recipi possint.

ANIMADVERSIO IX.

Non est simonia dare aliquid ad redimendam vexationem a negante sacramenta in necessitate.

Idem habet La-Croix p. 208. num. 159. idque intelligit, seu necessitas extrema sit, seu etiam gravis. At S. Thom. 2. 2. qu. 100. a. 2. ad 1. ita loquitur. *Dicendum, quod in casu necessitatis quilibet potest baptizare; & quia nullo modo est peccandum, pro eodem est habendum, si Sacerdos absque pretio baptizare non velit, ac si non esset qui baptizaret. Unde ille, qui gerit curam pueri, in tali casu licite potest eum baptizare, vel a quocumque alio facere baptizari. Posset tamen licite a quam a Sacerdote emere, quæ est purum elementum corporale. Si autem esset adultus, qui baptismum desideraret, & immineret mortis periculum, nec Sacerdos eum vellent sine pretio baptizare, deberet, si posset, per alium baptizari. Quod si non posset ad alium habere recursum, nullo modo deberet pretium pro baptismo dare, sed potius absque baptismo decedere. Suppleretur enim ei ex baptismo flammis, quod ei ex Sacramento deesset.* Hac tanta, ac tam luculenta auctoritate nixi idem affirmant Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 40. reg. 33. & Concina Theol. t. 10. p. 99. qu. 7. Et sane cum pretium dare pro baptismo, aut alterius Sacramenti administratione, sit simonia juris naturalis, & divini, ideoque ex natura sua, & intrinsece mala, sicut adulterium, perjurium &c. numquam, nullaque ex necessitate permixta esse potest. Qui dicunt, non esse simoniam, cum pecunia datur pro Sacramenti administratione in extrema, aut quod pejus est, in gravi necessitate, idem est, ac si dicant, extremam, aut gravem necessitatem, rerum naturas, quæ sunt necessariae, & immutabiles, immutare; idem est, ac si

ac si dicant, perjurium, adulterium &c. in extrema, aut gravi necessitate non esse perjurium, adulterium &c. Huic rationi ex S. Thomae verbis mox citatis, *Ex quo nullo modo est peccandum* &c. desumptæ maxime velim, ut Busemb., La-Croixii, & aliorum ab ipsis citatorum fautores, si possint, respondeant, & Angelici Doctoris sententiam non ex arbitrio, sed ratione confirmant.

At quæso, qui volens redimere vexationem, pecuniam dat Sacerdoti, ut in extrema necessitate Sacramentum ministret, eam profecto dat, ut Sacerdotem ad Sacramenti administrationem moveat. Negare ne id aduersarii, aut contrarium ostendere, quantumlibet subtilis, & in scholastica palæstra exercitati sint, possunt? At *daro temporale* (pecuniam) *pro spirituali* (pro Sacramenti administratione) non est simonia, quando *temporale non datur tamquam pretium, sed diuitias tamquam motuum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam* &c. est proposit. 45. sæpe citata, & damnata. Quocumque se vertant Busemb., & La-Croix fautores, eorum doctrinam a damnatione egre purgabunt. Nam enim necessitas seu gravis, seu extrema efficit, ut pretium, quod datur pro Sacramenti collatione, non sit motuum conferendi spirituale. At inquit Busemb., & cum eo La-Croix, pecunia in nostra specie non datur tamquam pretium æquivalens rei spirituali, sed ut alter ad officium rite præstandum inducatur, Resp. Hæc exceptio in propositione quoque proscripta includitur, & nihilominus fuit proscripta. Ab hac ratione abstinere debuerat saltem La-Croix; ac hic, dum eam attulit, propositionem proscriptam in mente non habuit. Qui simoniam admitti volunt, nisi pretium, quod datur, detur loco pretii, hoc est rei æquivalentis rei spirituali, si simoniam a Catholicis numquam admitti volunt; quamquam homines bene agendo, non male docendo ex orbe christiano expellerent. Et ratio clara est, quia cum quilibet Catholicus noverit, res spirituales quocumque pretio infinite superiores esse, pretium dare non potest pro spiritualibus loco pretii, sed solum loco motui, aut compensationis. Illud quoque aperte falsum est, pecuniam in nostra specie dari, ut alter, puta Sacerdos, ad officium rite præstandum inducatur. Nam re ipsa inducitur ad indignam Sacramenti administrationem. Sacerdos, qui Sacramentum ministrare non vult, nisi oblata pecunia, est apertus simoniacus, Sacerdotio indignissimus: ergo qui illum ad Sacramenti administrationem oblata pecunia inducit, ad apertam simoniam inducit. Est ne hoc inducere Sacerdotem ad officium rite præstandum?

At, inquit La-Croix, datur pretium ad removendam gravam, vel ad tollendum impedimentum prave voluntatis. Resp. Hic quidem est finis proximus dantis pecuniam; ac finis principalis est ipsa collatio Sacramenti; pecunie enim datione removet voluntatem non conferendi Sacramentum, ut Sacramentum conferatur. Quamquam pecunie datione pravam voluntatem non removet, sed fovet, & explet. Dum enim pecunia tali pessimo Sacerdoti datur, habet ille quod sua teterima voluntas optat.

Vel ab inique impediendo electionem, vel possessionem beneficii, ad quod ius in re habes.

Ante electionem ius quidem habere quis potest ad rem, hoc est ut eligatur, non in re, hoc est ius administrandi officia beneficii, & fructus percipiendi. Itaque remove per pecuniam impedimenta ab inique impediendo electionem, ad quam ius quis habet, simoniacum est, ut docet D. Thom. 2. 2. qn. 100. a. 2. ad 5. in hæc verba. *Ad 5. dicendum, quod antequam alicui acquiratur ius in Episcopatu, vel quocumque dignitate, vel prebenda per electionem, vel provisionem, seu collationem, simoniacum esset adversantium obstacula pecunia redimere. Sic enim per pecuniam pararet sibi viam ad rem spirituales obtinendam. Sed postquam ius alicui jam acquisitum est, licet per pecuniam injusta impedimenta removeret.*

Illud ergo alterum, quod Busemb. habet, hoc est ligere dare aliquid ad redimendam vexationem ab inique impediendo possessionem beneficii, ad quod ius in re habes, hoc est quod tibi legitime collatum fuit, verum est; sed hinc non est colligendum primum; quia in secundo legitime provius sibi viam non parat per pecuniam ad ius spirituale, sed ad solam possessionem juris corporalis, quod iam habet; ac in primo pecunia viam sternit ad ius spirituale; quod simoniacum est.

Item simoniacum esset, pecunia vexationem redimere; etiam postquam ius in re acquisitum est, si tale ius dubium sit, & lis suis fundamentis nixa intentetur, ut recte advertit P. Concina Theol. 1. 10. p. 116. c. 7. qu. 1.

Nec similiter simonia est dare stipendium ad sustentationem &c. pro Missis, concionibus, aut de eo etiam pacisci.

Idem habet La-Croix p. 209. num. 165. quoad accipientem ex pacto, quod perinde est.

Pactum de Missarum (idem est concionum, aliarumque spiritualium functionum) stipendio improbant tum Nat. Alex. Theol. 1. 2. p. 41. reg. 35. tum Concina Theol. 1. 8. p. 462. num. 6. & merito. Nam Urbanus III. Decret. lib. 3. tit. 19. c. 5. *Quæsitum* ait: *Generaliter itaque teneas, quod commutationes præbendarum de jure fieri non possunt, præsertim pactione præmissa, quæ circa spiritualia, vel connexa spiritualibus, labem semper coniungit simonia.* Nota illa verba *præsertim pactione præmissa*, quæ &c. Si ergo pactio stipendii pro Missis, concionibus, aliisque sacris functionibus simoniaca non est, vel Missæ, conciones &c. non sunt res spirituales, vel Urbanus III. errat. Quod si Missæ, conciones &c. sunt res spirituales, aut La-Croix, Busemb., & quos ipsi citant, errant, aut sanctissimus Pontifex Urbanus III. Alterutrum eligere necesse est.

La-Croix quidem citare pro se audeat D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 2. At S. Doct. non ait. quidem 2. sed 3. ad 2. qu. a La-Croix citata ait: *Prædicationibus etiam temporalibus debentur ab sustentationem prædicationum, non autem ad emendationem prædicationis verbum.* Unde super illud 1. ad Tim. 5. Qui bene præstunt Presbyteri &c. dicit Glossa: *Necessitatis est accipere, unde vivitur, caritatis est præbere: non tamen venale est Evangelium, ut pro his prædicetur.* Si enim sic vendunt, magnam rem vili vendunt pretio. Similiter etiam aliqua temporalia dantur Deum laudantibus in celebratione ecclesiastici officii suo pro vivis, suo pro mortuis, non quasi pretium, sed quasi sustentationis stipendium. Et eo etiam re more pro processionibus faciendis in aliquo funere aliqua elemosyna recipiuntur. Si autem huiusmodi pacto interveniente fiat, aut etiam cum intentione emptionis, vel venditionis, simoniacum esset. Notet Lector hæc postrema verba, Si autem &c. ut intelligat, S. Thomam La-Croixio, qui eum pro se citat, contraria aperte tradere, & sacris Canonibus consentanea.

Ratio Busemb., quia non datur &c. est aperte sophistica, utpote quæ falso supposito nititur. Ponit enim, spirituales operationem, quatenus in alterius gratiam suscipitur, non esse spirituales, sed profanas, non scilicet ac labor sutoris, agricolæ &c. in aliorum beneficium occupatorum; quod est aperte falsum. Si ratio Busemb. valeret, unumquodque Sacramentum in pactum deduci posset, quatenus in alterius gratiam administraretur; omnesque Canones simoniam damnantes, una Busembæi distinctiuncula pessum irent. Christus Matth. 10. ita præcipit: *Gratis accepistis, gratis date;* quod perinde est, ac si dicat: spirituales potestatem gratis accepistis, ejus usum aliis gratis impendite; at Busemb. hunc usum non gratis, sed accepto ex pactione pretii aliis impendi posse, ait. Conciliet qui potest Busembaum cum Christo, At, inquit Busemb. stipendium sustentationis non est elemosyna eo sensu, quia accipi non potest, nisi titulo sustentationis, non tamen eo sensu elemosyna est, ut possit a dante omitti, nec dans cogi queat, ut eam det, sed debitum iustitiæ. Resp. Stipendium sustentationis est quidem debitum, ut patet ex Ap. 1. ad Cor. 9. a v. 7. usque ad 14. At debitum est reduplicative, quatenus scilicet est stipendium sustentationis, non quasi pretium laboris spiritualis in alterius gratiam suscepti, ut patet ex dictis, & monet D. Thom. 2. 3. cit. ad 3. quia labor, seu operatio spiritualis in animarum obsequium impensa, pretio inestimabilis est; ideoque in pactum deduci sine simoniae labe non potest. Rationes La-Croixii re eadem sunt, ac mox refutatae.

Utrum vero Sacerdoti etiam diviti liceat pro Missis, concionibus &c. elemosynas sine pacto tamen accipere, quæri non immerito potest. Nam D. Paulus 1. ad Cor. 9. v. 14. ait: *Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* Ergo qui aliunde habent, unde vivant, non possunt quicquam pro Missis &c. accipere; quia inde accipere nequeunt, ut vivant. D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 2. ait: *Accipere autem aliquam ad sustentationem eorum, qui sacramenta Christi ministrant secundum ordinationem Ecclesiæ, & consuetudines approbatas, non est simonia, neque peccatum.* Non enim sumitur tamquam pretium mercedis, sed tamquam stipendium necessitatis; & D. August. ab eo cit. inquit: *Accipiant sustentationem necessitatis a populo, mercedem dispensationis a Domino.*

At Sacerdotes divites non possunt pro Missis aliquid accipere ut stipendium necessitatis, ut loquitur S. Thom. ut sustentationem necessitatis, ut dicit S. Aug. quia sunt sine necessitate; ergo aliquid accipere non possunt. Hinc D. Thom. in 4. d. 23. qu. 3. a. 2. qu. 1. ad 4. ait: *Si tamen Sacerdos non habet alios sumptus, & non tenetur ex officio Missam cantare, potest accipere denarios: ergo si habet alios sumptus, uti dives, denarios pro*

pro Missa accipere nequit. Idem sane dicendum est de Sacerdote celebrante, concionante &c. ac de monasterio ad religionem admittente; quia tum ille, tum hoc dant aliquid spirituale: ergo sicuti monasterium, ut ostensum fuit, nihil accipere potest pro admissione ad Religionem, aut admittendi sustentatione, nisi indigeat, ita Sacerdos pro sacris functionibus Missæ &c. nihil accipere valet, nisi indigens sit. Missæ stipendium, elemosyna vulgo dicitur; & reipsa talis est; quia non est merces, nec pretium. At elemosynam accipere non possunt, nisi qui indigent: ergo. Hinc Episcopi, nisi forte tenniores sint, Cardinales, Sacerdotes familiarum illustrium, & divitum, aut pingues Ecclesiæ redditus habentes rem indignam sibi facere viderentur, si pro Missis elemosynas emendicaret, aut acciperent. P. Concina, qui contrarium sentire videtur, objicit Theol. t. 8. p. 461. num. 4. universalis Ecclesiæ consuetudinem permittentem Sacerdotibus indiscriminatim, ut elemosynas pro Missa accipiant. Ita sane; non tamen ea est Ecclesiæ consuetudo, ut omnes Sacerdotes aut quærant, aut accipiant pro Missis elemosynas. Hoc scilicet eorum conscientiz permittitur. Si tamen Sacerdotes divites consuetas elemosynas acceptent, ut in pauperum subsidium, aut alios pios usus eas impendant, non sunt reprehendendi; nam etiam in hac specie eas acceptant, ut stipendium necessitatis, si non suæ, at proximi; quod perinde esse videtur. At si eas accipiant, ut splendidius vivant, ut suos ditent, ut opes cumulent, ut eas prodigant, excusandi certe non sunt. Hac in re mecum sensisse P. Concina pro certo habeo, & ex suis typis colligo; atque in præsentis quæstione non tam sensu, quam loquendi modo illum mihi adversari puto.

ANIMADVERSIO X.

P. Concina Theol. t. 10. p. 115. num. 10. ait: „Ex Bulla S. Pii V. quæ incipit *Ex proximo* omnes recensentur pensiones“ (hoc est mixtæ, datæ vel Clerico pauperi in alimentum, vel Parocho seni impotenti, vel resignanti beneficium pacifice possessum, vel denique unitigantium circa beneficia ob bonum pacis), „annexæ sunt titulo spirituali, omnesque Clerici pensionarii astringuntur recitare officium parvum B. V. ideo nec vendi, nec redimi sine simonia valent:“ & hanc esse communem sententiam, post affirmat.

Et sane si pensio mixta fatente ipso Busembao vendi non potest, ne redimi quidem potest. Redemptio enim respectu redimentis est quædam emptio, est autem venditio respectu ejus, qui jus pensionis distrahit; distrahit enim jus percipiendi quotannis certam pecuniæ summam. Ergo &c.

Præterea jus annuæ pensionis est quid annexum juri spirituali beneficii, sicuti jus percipiendi annuos beneficii fructus eidem juri spirituali annexum est. Pensio enim est jus habendi partem fructuum beneficii: at jus juri spirituali annexum, & ab eo dependens nulla pactione distrahi, erui, redimi potest sine simonia, ut liquet ex cap. *Quasum* cit. & ex dictis: ergo pensio ex partium conventionem redimi non potest.

Sicuti enim pensio ex partium conventionem constitui nequit, sed solum Ecclesiæ, seu summi Pontificis auctoritate, titulo pæ subventionis; ita ex earumdem partium pactione dissolvi non potest, sed solum ex Ecclesiæ auctoritate eodem titulo necessitatis, aut pietatis.

At inquit Busem. cum Laym. *Qui pensionem redimit, non emittit jus spirituale, sed extinguit onus temporale solvendi certam summam pecuniæ.*

Resp. Non emit quidem jus spirituale, emit tamen jus spirituali annexum, quod ad simoniam satis est; ipsa enim extinctio oneris temporalis est quædam emptio; quia enim is, a quo pensio redimitur, suum jus vendit, necesse est ut qui eam redimit, jus illud emat. Emptio enim, & venditio sunt relativa, & reciproca, nec una sine altera potest subsistere. Itaque si stylus Curie Romanæ, ut ipse Laym. ait t. 2. lib. 4. tr. 10. c. ult. sect. 5. num. 48. veluti simoniacas damnat mixtarum pensionum venditiones, redemptiones quoque earumdem damnandæ sunt. Idem profecto est quoad mores, seu pensionarius aliis, seu pensionem solventi jus suum distrahat: atqui fatentibus ipsis adversariis, dum jus suum aliis distrahit, simoniacus est: ergo est quoque simoniacus, dum illud distrahit pensionem solventi: ergo pensionem quoque solvens, simoniacus est. Hinc Genet. Theol. t. 2. p. 232. q. 11. ait, pensiones sine Sedis Apostolicæ auctoritate redimi non posse, ne simoniz labes in tali redemptione obrepit; quod valde periculosum esse, asserit.

ANIMADVERSIO XI.

Non est simonia juris divini vel dare temporale pro spirituali per modum domi gratuiti, etiam cum spe, & intentione excusandi &c. vel contra.

Hæc est putida simonia juris divini, & naturalis, ab Innoc. XI. proposit. 45. proscripta, & sacris Canonum legibus improbata ex jam dictis, præsertim in Resp. 1. hujus articuli 7. ubi etiam Busem. sophisma, ratio est, quia gratitudo &c. profligatum invenies. Me enim magnopere tædet, sophismata jam contrita iterum diluere.

Item donare, promittere, vel negare temporale &c. v. gr. si pater &c.

Quia hic ponitur, nihil accipi, nullamque esse acceptionis expectationem, simoniz in donante &c. locus non est. Cautio tamen hic quoque adhibenda est, ne qui accipiunt, spiritualia opera obeant eo principali fine ducti, ut temporale munus consequantur; quod sane valde perversum, & sacrilegum esset.

ANIMADVERSIO XII.

Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 44. reg. 43. putat, simoniam quoque mentalem, qua scilicet aliquis nullo pacto præcedente per munera seu a manu, seu a lingua, seu ab obsequio beneficium spirituale consequi in animo habuerit, & consecutus sit, renuntiandi beneficio obligationem, quæ est pœna juris, inducere. At Busembau sententia deferenda non est. Nam Greg. IX. Decret. lib. 5. tit. 3. cap. *Mandate*, inquit: *Dicimus, mandatum apostolicum etiam ad Abbates extendi, & ad resignationes spiritualium, & temporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente utrimque taliter acquiruntur (in quo casu delinquentibus sufficit per solam penitentiam suo satisfacere Creatori) eos pro simonia hujusmodi non teneri.* Hæc summi Pontificis verba rem clare faciunt, nec in contrarium ire præsumendum est, ut notat etiam Card. Cajet. in comment. D. Thom. ad a. 6. qu. 100. 2. 2. Hinc D. Thom. hoc art. ad 6. loquens de eo, qui ex interiori solum voluntate simoniam admisit, sicuti accidit, cum nullum pactum intervenit, ait, *quod quoad Deum sola voluntas facit simoniacum, sed quoad penam ecclesiasticam exteriori non puniuntur ut simoniaci, ut abrenuntiare teneantur; sed debet de mala intentione pœnitere;* quibus textibus nixus idem Nat. reg. 42. docet, nec mentalem, nec conventionalem, sed solam realem simoniam, excommunicationem, aliasque pœnas canonicas inferre: at obligatio renuntiandi beneficio, est pœna canonica: ergo &c.

Nat. objicit D. Thom. a. 6. cit. ajentem, *quod nullus potest licite retinere id, quod contra voluntatem domini acquisivit; puta si aliquis dispensator de rebus domini sui daret alicui contra voluntatem, & ordinationem domini sui, ille, qui acciperet, licite retinere non posset.* Dominus autem, cujus Ecclesiarum Prælati sunt dispensatores, & ministri, ordinavit, ut spiritualia gratis darentur secundum illud Matth. 10. *Gratis accepistis, gratis date;* & ideo qui munus intervenit spiritualia quæcumque assequitur, ea licite retinere non potest. Qua ratione, & verbis D. Thomæ illud confici fortasse putavit Nat. simoniacum ex munere sine conventionem, jure naturæ teneri beneficio renuntiare.

Resp. D. Thom. hic loquitur de pœnis, quas Ecclesiæ leges infligere. Quærit enim, *utrum sit convenientis simoniaci pœna, ut privetur eo, quod per simoniam acquisivit.* Hanc pœnam esse convenientem, primo quidem evincit ex c. 1. q. 1. cap. *Si quis Episcopus*, hoc est ex ipsa sapientissima Ecclesiæ ordinatione, tum ratione mox allata. Itaque illud *muneris intervenit* intelligendum est de munere ex pacto dato. Hinc D. Thom. addit: *Insuper simoniaci tam vendentes, quam ementes spiritualia, aut etiam mediatores aliis pœnis puniuntur, scilicet infamia, & depositione, si sint Clerici, & excommunicatione, si sint laici, ut habetur 1. q. 1. cap. Si quis Episcopus.* Eodem modo loquitur S. Doct. de pœna privationis beneficii simoniaci infligenda, ac de aliis, quæ non infliguntur, nisi ex simonia ex pacto prævio admissa; suamque mentem explicat quoque in resp. ad 6. mox allata. Prælati licet beneficiorum domini non sint, legitima tamen facultate ea conferendi donantur; ideoque eorum collatio licet mala, valida tamen est; sicuti œconomus facultate a domino donandi sibi commissam, valide donaret, etiam si ea abuteretur contra Domini voluntatem. Si collatio simoniaca, jure naturali, & divino esset invalida, quia Dei voluntati contraria; invalida quoque esset collatio injusta, & infidelis; quia hæc quoque divinæ legi repugnat: hoc posterius est aperte falsum: ergo & prius. Videlicet his quoad rem hanc finita est ex declaratione Greg. IX. mox allata.

ANIMADVERSI O XIII.

Ob simoniam realem irrita est electio &c. idque etiam licet a tertia persona taliter provisorius id ignoraveris &c. nisi bona fide possederis beneficium per triennium.

Contendunt tamen plures (inquit Conc. Theol. t. 19. p. 132. n. 7.) eum, qui inscienter beneficium simoniace recepit, & triennali possessione bona fide illud tenuit, non posse eodem privari; "quam sententiam ipse nec probat, nec improbat. Mihi suspecta est, nec satis tuta. Nam Bonifacius VIII. reg. 1. de reg. juris in 6. inquit: Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtineri: at institutio in nostra specie non fuit canonica; quia juxta Canonum vim fuit nulla: ergo beneficium licite obtineri non potest. Si licite obtineri non potest, ne licite quidem retineri potest; quia ex reg. 18. non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit. Adversarii nituntur reg. 36. Cancellariæ apostolicæ de triennali, quæ extat apud Anacletum t. 3. juris can. p. 121. At illa regula contra inquietos litigantes lata, tutum facit triennalem pacificum beneficii possessorem, dum beneficium possideat absque simoniaco ingressu. Respondet Anaclet. t. 5. juris canon. p. 116. num. 278. illud absque simoniaco ingressu intelligendum esse de eo, qui vel per propriam simoniam beneficium acquisivit, vel alterius simoniam, cujus ope beneficium adeptus est, infra triennium cognovit.

At hæc magis divinatio, quam interpretatio videtur. Nam ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus: at lex citata non distinguit, sed absolute excipit simoniacum ingressum: ergo sine distinctione de quocumque simoniaco ingressu intelligenda est. Oportet quidem restringi, & favores contrariis ampliari ex reg. 15. n. 6.

At hoc intelligi debet juxta mentem concedentis favorem, & servato verborum sensu. At reg. cit. non concedit triennali possessori, qui simoniace beneficium obtinuit, ut sit tutus, imo hunc a suo favore, excludit.

Præterea ex reg. prædicta, triennalis pacificus possessor super eisdem beneficiis taliter possessu molestari quidem nequit quoad forum externum; at quoad conscientiam summus Pontifex nihil dicit. Possessio bonæ fidei illud commodi habet, ut possessor fructus consumptos restituere non teneatur; at ipsum beneficium cum fructibus extantibus restituere tenetur. Hæc est angelica D. Thom. doctrina 2. 2. art. 6. cit. ad 3. ubi ait: Si vero eo nesciente, nec volente, per alios alicujus promotioni simoniace procuratur, caret quidem ordinis executione, & tenetur resignare beneficium, quod est consecutus, cum fructibus extantibus: non autem tenetur restituere fructus consumptos; quia bona fide possedit; nisi forte inimicus ejus fraudulenter pecuniam daret pro alicujus promotione, vel nisi ipse expresse contradiderit. Tunc enim non tenetur ad renuntiandum, nisi forte postmodum pacto consenserit, solvendo, quod fuit promissum. Illas duas Busembau exceptiones, "nisi tamen contradiderit," vel nisi a tertio data fuerit pecunia per fraudem," habet quoque Angelicus Doct. illam tertiam, "vel nisi, si bona fide possederit per triennium," S. Doct. non habet. Doctrina ergo Busembau, & Anacleti Angelico Doctori fuit ignota; quam proinde ut suspectam habeamus, nec clausis oculis excipiamus, pati debent cum suis.

Sed illud quoque hic notandum est, eum, qui expresse contradiderit simoniæ per alios admittæ, poenas nihilominus incurrere, & beneficium resignare teneri, si ei postmodum consentiat, simoniacum promissum solvendo, ut explicare habet S. Doct. in verbis mox relatis, nisi forte &c. Et hoc idem habet Innoc. III. Decret. lib. 5. tit. 3. cap. Sicut, inquit: Quoniam ex eo, quod contra prohibitionem, & voluntatem tuam (a qua postmodum minime recessisti) aliquis te penitus ignorante promissit pecuniam, & exolvit, præstare cum is nulla sit tibi consanguinitas conjunctus, nihil debet tibi ad poenam, vel culpam (sicut credimus) imputari, nisi postea consenseris, pecuniam solvendo promissam, aut reddendo solutam. In hac specie poenam abdicationis beneficii non esse subeundam, nisi post Judicis sententiam, valde probabile putat Laym. t. 2. lib. 4. cap. ult. sect. 7. At D. Thom. & Innoc. III. auctoritates recitatæ satis aperte repugnant; quæ qui flectere optant in hominum corruptorum indolem, eas exortant. At inquit Laym. beneficii collatio absolute, & valide peracta semel fuit: ergo subsistit, donec per Judicis sententiam infirmetur. Resp. Nego antecedens; quia beneficii collatio non absolute, sed dependenter a contradictionis perseverantia fuit valida. Hæc est aperta mens D. Thom. & Innoc. III. citati.

Efficitur inhabilis ad idem beneficium &c. Id recte. Nec ad alia obtinenda sit inhabilis ante sententiam Judicis.

Hoc vero aperte pugnat cum consilio S. Pii V. Cum primum, in qua sic habetur. Qui dignitates ecclesiasticas simoniace acquisierit, illis sit ipso jure privatus, & in futurum inhabilis ad eas, & quascunque alias obtineat. Qui beneficium, aut officium ecclesiasticum simoniace adeptus fuerit, perpetuo sit inhabilis ad ea, & quascunque alia beneficia. Lex clara est. At reponunt Salmant. (inquit Concina Theol. t. 19. p. 132. n. 8.) constitutionem S. Pii V. non esse usu receptam. Non negant acceptionem, sed usum executionis. Porro si legis inobservantia legem abrogaret, actum de omnibus legibus esset. Quare opinio Salmant., Sanch., Less., Castrop., & aliorum, quos citant Salmant., falsa est. "Hactenus ille.

ANIMADVERSI O XIV.

In fine resp. Busemb. mittit Lectorem ad S. Thomam 2. 2. qu. 100. art. 6. ubi S. Doct. inquit: Et ideo qui tunc intervenit spiritualia quocumque assequitur, ea licite retinere non potest: & ad 1. ait, quod ille, qui simoniace recipit sacrum ordinem, recipit quidem characterem ordinis propter efficaciam sacramenti, non tamen recipit gratiam, neque ordinis executionem; eo quod quasi furtive suscipit characterem contra principalem Domini voluntatem; & ideo est ipso jure suspensus &c. & ad 5. inquit, quod si aliqui sunt in monasterio simoniace recepti, debent abrenuntiare. Et si his scientibus commissa est simonia, post Concilium Generale (Lateranense MCCXV. cap. Quoniam) sine ipsius restitutionis de monasterio suo repelluntur, & ad agendam perpetuam penitentiam sunt in arctiori regula ponendi, vel in aliquo loco ejusdem Ordinis, si arctior Ordo non inveniretur.

ANIMADVERSI O XV.

Resp. 2. Pretium acceptum pro beneficio &c. si notabiliter &c.

Hic legenda sunt, quæ mox dixi 2. 1. c. 2. & Synod. Trident. tum ibi relata, tum sess. 24. c. 14. de reformatione.

Hoc tamen posterius non nisi &c. si admittitur &c.

Hac de re audiendus est D. Thom. 2. 2. qu. 100. a. 6. ad 4. ubi ait, quod pecunia, vel possessio, vel fructus simoniace accepti debent restitui Ecclesie, in cuius injuriam data fuerunt, non obstante quod Prelatus, vel aliquis de collegio illius Ecclesie (idem est de monasterio) fuit in culpa; quia eorum peccatum non debet alii nocere; ita tamen quod quantum fieri potest, ipsi, qui peccaverunt, inde commodum non consequantur. Si vero Prelatus, & totum collegium (idem est, totum monasterium) sunt in culpa, tunc debet cum auctoritate superioris vel pauperibus, vel alteri Ecclesie erogari. Non ergo plerumque retineri potest ratione alimentorum, modo in communem usum convertatur, ut perperam ait Busemb. non enim suppeditatio alimentorum, est sufficiens ratio retinendi pecuniam simoniace acceptam; quia professus jus habet ad alimenta & monasterii bonis sibi subministranda. Hinc Urbanus IV. alias V. extrav. comm. lib. 5. tit. 1. c. 5. Sane ait: Insuper erga personas illas, quæ in præmissis recipiendo aliqua, contra canonicas sanctiones peccasse videntur, volentes nos reddere gratiosos, omnia recepta huiusmodi, si ad communem usum monasteriorum, seu locorum eorum sunt applicata, ea ad dictum usum licite concedimus retineri. Non ait, ea ad dictum usum jure retineri posse, sed volentes nos reddere gratiosos &c. hoc est ex indulgentia, & gratia ea licite retineri concedit.

ANIMADVERSI O XVI.

Deest quidem titulus retinendi acceptum in eo, qui simoniace accepit, seu non præstet, seu etiam præstet id, pro quo accepit. Nec enim simoniaca collatio beneficii &c. ullum jus præbet retinendi simoniace acceptum; quia ipsi iustitiæ adversatur, ut patet ex prop. 22. ab Alex. VII. proscripta; quod multo magis verum est de collatione ordinis, aut alterius rei spiritualis, cui emolumentum temporale annexum non est. At nullus quoque titulus est recuperandi in eo, qui simoniace dedit. Nec enim scelus divino, naturalique juri contrarium, jus ullum tribuere potest: at datio simoniaca, scelus est divino, naturalique juri contrarium: ergo nullum jus tribuit. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 62. a. 5. ad 2. ait, quod aliquis dupliciter aliquid dat illicite. Uno modo quia ipsa datio est illicita, & contra legem, sicut patet in eo, qui simoniace aliquid dedit; & talis meretur amittere quod dedit. Unde non debet ei restitutio fieri de his. Et quia etiam ille, qui accepit, contra legem accepit, non debet sibi retinere, sed debet in pios usus convertere.

TRA-

De secundo præcepto Decalogi.

Prohibet hoc præceptum omnem inordinatam usurpationem nominis Dei, qualis potissimum fit blasphemando, temere jurando, vovendo & non servando, de quibus hic agendum.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex Blasphemia?

Resp. Blasphemia directe opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel convicii, seu contumeliæ in Deum, sive id fiat attribuendo ei falsa, sive negando vera, sive tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur, sive etiam dicendo vera, sed quæ ad ejus dehonorationem, seu vilipensionem tendant: ut sit per modum ei indignantis, contemnantis, &c. ita commun. DD. S. Th. 2. 2. q. 13. Bon. disp. 3. q. 8. Sanch. 2. mor. c. 82. Laym. l. 4. t. 10. c. 6. &c.

Unde resolves.

1. Blasphematur, qui contra Deum infrendens, ei maledicit: item, qui ait se aliquid acturum eo invito: item, qui eum negat, qui jurat serio per deos falsos; qui eum vocat tyrannum, injustum, nolle, aut non posse nos juvare, non curare nostra, demonem esse fideliorum, plus posse, non omnia bene esse ordinata, melius in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c. Quæ quidem si quis credat ita esse, & non tantum in ira, aut desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, idest cum hæresi conjuncta: quod in confessione est addendum, quia specie differt ab imprecatione. Hurt. 2. 2. d. 91. sect. 12. §. 54.

2. Revocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licet verba non adsint: ut spueri in cælum, infrendere dentibus, &c. imo etiam sola mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

ANIMAD. I. 3. Blasphematur item, qui in sanctos, vel sacra contumeliosus est, intellige, ut sancti sunt, sive cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita ut moraliter hujus etiam honor censeatur tangi, quia alioquin tantum erit contra dulum, si nimirum contra illos, ut homines quidam in terris fuerint, dicatur. Quod veniale est, si joco fiat, verbi gratia, si sanctos Crispinum, & Crispinianum voces sutores, Joannem, & Paulum eunuchos: grave vero erit, si contemptum, vel ex odio, aut indignatione contra Sanctos hæc dicas. Licet vero blasphemix in Deum non admittantur materiarum parvitas: multi tamen admittunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos. Esc. a. 1. Extr.

ANIMAD. II. 4. Blasphematur item qui juratus, etsi non contra Deum, sed contra alios, aut alias, eadem tamen serio profert, quæ ex sua significatione, aut modo loquendi, ac circumstantiis important imminutionem divini honoris, aut improprietatem: licet enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirecte, & virtualiter: quamvis id ex subreptione saepe sit veniale tantum, si tantum moraliter fiat.

5. In confessione exprimendum est, si quis (quod tamen raro contingit) indirecte, & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. Laym. l. c.

6. Blasphematur item, qui injuriose usurpat membrum Christi: v. g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, christma, & similia sacra: cum ea non ad perdendum, sed ad salvandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri. Laym. ibid. n. 12.

7. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali serio conari eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquando; eo quod juramenta ita impetu naturali effusa non sunt voluntaria nec in se, nec in causa, utpote retractata proposito efficaci. Laym. l. c. t. 2. c. 3. n. 6. V. Escob. t. 2. c. 3. n. 36. Si non conetur, idque Confessarius notet, neget ei cum discretionem absolutionem. Laym. l. c.

8. Interim plurimi excusantur ob inadvertentiam in subita commotione, tametsi non satis excusare videatur quod quidam ajunt, iis verbis aliud se non intendere, quam usurpare tanquam interjectiones significativas iræ suæ: tum quia æque se possunt assuescere ad verba alia iræ, & seriæ voluntatis significativa: tum quia, tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere usurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonorativa Dei.

9. Quod si vero quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantum, nude nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v. g. o Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine iis circumstantiis, quibus contemptus importatur, non sunt blasphemix, sed vana usurpatio nominis divini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia grave, ut Cajet. & Armilla, V. Blasphemia, & Sanchez supra. Quamquam propter periculum incidendi in blasphemias, & quia raro abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus, ejusque sacra censentur inhonorari, raro excusantur, & merito absterrentur homines a similibus dictis, ut notat Laym. l. c.

ANIMAD. III. 10. In ira imprecari aliis demonem, grandinem, fulgur, &c. etsi multi confundunt cum blasphemias, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio, quæ plerumque (saltem, quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem, & inadvertentiam, ac defectum seriæ voluntatis non est nisi venialis: quia cum se homines reflectunt, ajunt longe aliter se sentire, ac sensisse, ita ut videantur interjectiones tantum quædam esse ad significandam iram: tametsi Christianos parum deceat tam absurdas interjectionibus uti. Bon. l. c. ex Nav. Tolet. Reg. &c. Bald. d. 25. n. 10. ubi etiam censet veniale tantum esse, si bimetipso ex ira demonem imprecari, eo quod non ladat graviter caritatem. Verum Molin. &c. non audent id excusare a mortali, propter faditatem, horrorem, & perversitatem. Grave autem est, si subditi Superioribus, filii parentibus (licet materialiter tantum) sic maledicant, præsertim in faciem: quia est grave contra debitam reverentiam. Bald. l. c. vid. infra l. 5. c. 3. d. 16.

11. In ira usurpare demonem sine imprecatione, non est per se peccatum, assidua tamen ejus nominatio non decet Christianum: & ratione scandali posset esse gravis. Laym. l. c.

12. In confessione exprimenda est qualitas blasphemix, videlicet utrum contra Deum, an Sanctos fuerit: illas enim specie differre, est probabile secundum Suar. Sanch. Regin. Azor. Laym. Dian. R. 50. Lug. d. 15. n. 2. Contrarium tamen tenet Trull. l. 1. n. 11. d. 2. n. 5. cum Dian. p. 1. de circumst. R. 30.

ANIMAD. IV.

ANIMADVERSIO I.

Hic Buf. satis involute loquitur. Distinguit Sanctos, ut Sancti sunt, & ut homines in terris. An Sancti ut homines in terris, Sancti non sunt? An tunc solum Sancti esse cœperunt, cum in cælum conscenderunt? At certum est, eos in cælum conscendisse, quia Sancti in terris fuerunt. Itaque si contra illos, ut homines quidam in terris fuerunt, dicatur, dulix quidem directe repugnans. (Nec enim alius cultus Sanctis tribuitur, aut tribuendus est.) At dulix imminutio Deo semper contumeliosa est, veraque blasphemia, ut docet S. Th. 2. 2. q. 13. ar. 2. ad 2. quia qui Sanctorum honorem imminuit, Deo, qui eorum sanctitatis principalis causa, & auctor est, contumeliam irrogat.

Quod veniale est, si joco fiat, v. g. si Sanctus &c.

Sanctos viros sutores, fabros, eunuchos &c. si tales fuerint, reverenter appellare, nihil mali est; at si in contumeliam eos ita vocites, etiam si joco id fiat, contumelia in Deum redundat, ideoque a gravi culpa excusari nequit. Neque enim blasphemix scelus joco minuitur, sed augetur, ut recte advertit P. Concina Theol. t. 3. p. 104. n. 11. nihil quippe scelestius est, quam joci causa Dei majestatem contumeliosis verbis lædere; quasi divina Majestas, res sit in jocum vertenda. Hoc porro fit, cum contumeliæ in Sanctos per jocum impie evomuntur.

Multi tamen admittunt (parvitas materiarum) in iis, quæ fiunt contra Sanctos.

D. Thom. 2. 2. q. 13. ar. 2. querit, utrum blasphemia sit semper peccatum mortale; & respondet, quod blasphemia est peccatum mortale ex suo genere: quia secundum genus suum repugnat caritati divinae, quia derogat divinae bonitati. In Resp. 3. illud tantum excipit, si quis subito ex aliqua passione in verba imaginata prorumpat, quorum significationem non considerat; & tunc est peccatum veniale; & non habet proprie rationem blasphemiae. Omnis ergo blasphemia proprie dicta, juxta S. Doct. est mortalis. Alio modo (blasphemia sine deliberatione procedit) quando advertit, hoc esse blasphemiam, considerans significata verbarum; & tunc non excusatur a peccato mortali, sicut nec ille, qui ex subito motu ire aliquem occidit juxta se sedentem. Ergo blasphemia, quotiescumque est voluntaria, est semper peccatum mortale. Nam etiam blasphemia in Sanctos derogat divinae bonitati, unde omnis sanctitas derivatur. Hinc Concina Theol. t. 3. p. 102. n. 1. recte ait: „ Nunquam ergo ex parte materiae blasphemia erit „ peccatum veniale; eo quod materia isthac parvitas „ gradus minime excipiat. “

ANIMADVERSIO II.

Blasphemias item qui iratus &c. licet enim eam &c. intendit tamen indirecte, & virtualiter. Haecenus recte.

Quamvis id ex subreptione saepe sit veniale tantum, si tantum moraliter fiat.

Illud si tantum moraliter fiat, fateor me non intelligere, nec divinare volo. Ceterum hæc Busembau doctrina intelligenda, aut corrigenda est juxta sensum D. Thomæ mox allati in Resp. ad 3.

ANIMADVERSIO III.

Hoc quoque intelligendum, aut corrigendum est juxta D. Thomam mox citatum. Ii enim qui aliis dæmonem &c. imprecantur, significationem verborum ex subito motu non advertant, a mortali culpa excusantur; secus, si eam advertant. Cum enim verborum significatio advertitur, imprecatio est voluntaria; & cum ex se sit gravissima, a mortifera culpa excusari non potest.

Ubi etiam censet, veniale tantum esse &c. eo quod non lædat graviter caritatem.

Hæc ratio, ut ego sentio, aperte falsa est. Si enim imprecatio dæmonis ex ira aliis facta, caritatem graviter lædit; multo gravius eam lædit, qui eam in semetipsum contorquet; quia unusquisque magis semetipsum, quam alios ex caritate diligere debet. Itaque audiendus est Mol. & alii, qui, ut Busemb. ait, non audent id excusare a mortali propter seditatem, horrorem, & perversitatem; & quia ratio adversarii ex mox dictis falsa est.

ANIMADVERSIO IV.

Cave, ne hac contraria opinione, vel, ut melius dicam, aberratione abripi te linas, in quam jure invehitur P. Concina Theol. t. 3. p. 101. n. 6. 7.

CAPUT II.

De Juramento.

DUBIUM I.

Quid sit Juramentum.

Resp. Juramentum est invocatio tacita, vel expressa numinis divini, tanquam primæ, & infallibilis veritatis, in testem alicujus rei. Hæc autem invocatio in eo consistit, quod jurans, quantum in se est, cupiat, ac velit, Deum id quod jurat, testari, & manifestare (si, & quando nimirum illi placuerit, sive in hac vita, sive in altera) tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. Ita communiter DD. S. Thom. 2. 2. qu. 89. art. 1. Bon. d. 4. qu. 1. p. 1. Sanch. 3. mor. c. 1. Laym. l. 4. tr. 3. c. 1.

Unde resolves.

ANIMAD. I. Quoad forum internum jurat quisquis interius intentionem habet sive formalem, sive virtualem, & invocatur Deum in testem, sive his sive illis verbis, ac signis, sive etiam nullis usus sit: ita ut, si quis utatur verbis nullo modo importantibus juramentum, & is tamen ea putet esse juramenta, vere juret; & e contra. Suar. l. 1. c. 1. Sanch. l. 3. c. 1. Laym. l. 4. t.

3. c. 1. Quoad forum autem externum, quænam formulæ jurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba licite usurpari in conversatione possint, patet ex sequentibus.

2. Quando dubium est de jurantis intentione, judicari solet secundum communem acceptionem verborum, quibus est usus.

3. Veram rationem juramenti habent hæ formulæ: testor Deum, vel invoco Deum testem: item, auff meinem eidt, hor meinem eidt, nisi aliud de usurpantis intentione constet, quia multi ita loquuntur, v. g. ich schwur e dir ein eidt, vel ber meinem eidt, hoc, vel illud faciam: quorum tamen mens non est serio id jurare, sed tantum iracunde, & gravius affirmare. Laym. l. c. c. 2.

4. Fides a Sacerdotibus loco juramenti exigi solita per eorum consecrationem, uti & formula illa Principum, her Unser Fürstlichen Ehren, o der Creven, etsi non sint juramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco juratæ promissionis; uti & si a personis illustribus, vel nobilibus dicatur, her meiner Adlichen Ehren, Creven, und Slauben. V. Layman l. c. c. 2.

5. Formula hæ, Deus novit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus novit omnia, Deus videt meam conscientiam, censentur tantum narrative proferri, non invocative (atque adeo non sunt juramenta) nisi aliud constet, aut circumstantiis probetur. Laym. l. c. n. 4. Bonac. qu. 1. p. 2. ex Suar. Less. Sanch. &c.

6. Non sunt juramenta, quæ dicuntur per modum sponsonis: v. g. expono caput meum, amputentur mihi aures, ni ita sit, &c. Vid. Sanch. l. c. n. 42.

7. Non vere jurat, qui, ut juramentum coactus videtur, dicit, se jurare per omne id, per quod potest; quia, cum res nulla sit, per quam absque necessitate jurare licite possit, censetur per nihil jurare intendisse.

8. Non sunt juramenta (quod Confessarii, & Catechistæ moneant, ne ex erronea conscientia peccetur) vere, certe, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Christiani, vel Sacerdotis, vel Regis; per conscientiam meam, super conscientiam meam, &c. ut habet Less. c. 42. d. 1. Bonac. l. c. quia tantum significant illum loqui ex dictamine conscientiæ, & notitia veritatis; nec in testem adducitur Deus: esset tamen juramentum dicere, per fidem catholicam, per sanctum Evangelium: quia tunc censetur in testem adduci illius fidei, & Evangelii auctor. V. Laym. l. c.

9. Non jurat, qui dicit, tam verum est, quam Sol lucet, quam hic sedeo, ambulo, &c. Unde etsi comparatio falsa sit, tantum est mendacium, cum nullus in testem invocetur. Idem est, si dicas, quod dico, est Evangelium, est instar fidei, est de fide, &c.

10. Quamvis hæ, & similes comparationes, tam verum est, quam Deus est, quam Christus est in venerabili Sacramento, quam verum est Evangelium: item, tam sum innocens, quam B. Virgo, vel S. Franciscus, &c. communiter videantur continere juramentum cum blasphemiam; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem invocatur. Neque videtur esse blasphemia, si sit verum, & animus proferentis sit significare tantum similitudinem; ut sensus sit, hoc verum esse suo modo, sicut alterum est verum suo modo. Tunc vero esset blasphemia, si usurpans intenderet significare, tantam esse (secundum æqualitatem) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate fidei. Sanch. 2. mor. c. 31.

11. Non est juramentum, cum quis jurat per creaturas, in quibus nihil divinae bonitatis specialiter elucet: quia tunc non censetur adduci cum relatione ad Deum, ut si dicas: juro per hanc barbam, vestem, &c. Censetur autem juramentum, cum sit per creaturas nobiliores: cum per eas tunc accipiatur earum Creator, ut qui in iis singulariter residet, ac relucet: sic v. g. dum juratur per cælum, intelligitur istius habitator: dum per terram, is, cujus hæc est scabellum: dum per templum, is, qui ibi colitur; dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit; dum per Crucem, is, qui in ea fixus est; dum per Evangelia, ea tangendo, aut nominando, is,

is, cujus ea verba sunt. Bon. q. 1. p. 1. n. 4. Suar. Sanch. II. cc.

DUBIUM II.

Quotuplex sit Juramentum?

Resp. Divisiones aliquot communiter afferuntur, sed tantum accidentales, quæ speciem non mutant, ut in confessione distinguere non sit opus. Suarez, Less. Bon. p. 2. Itaque dividitur

Primo in Verbale, Reale, & Mixtum; cum videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, ut erectione digitorum, contactu Crucis, Sceptri, Evangeliorum: vel & verbis simul, & actione corporali, unde & vocatur juramentum corporale. V. Bonnac. p. 2.

Secundo in Invocatorium, seu contestatorium, & in Execratorium, seu imprecatorium. Illud est, quo Deus simpliciter, ut testis, invocatur; hoc autem, quo non solum vocatur ut testis, sed etiam ut vindex, cum jurans se, vel alium dilectum, vel aliquid sui, aut suorum subicit Deo puniendum, si falsum dicat: ut, ita me Deus amet, adjuvet: puniat me Deus: faciat Deus, ut hinc nunquam sanus surgam: nec conjugem, nec liberos vivos hodie intuear; tollat me Deus subitanea morte: in æternum damnet: super animam meam, &c. in quibus quando falso juratur, an sit conjuncta altera species malitiæ contra caritatem sui, aut proximi, Scholastici controvertunt. Negant Suar. Valent. &c. quia non solet quis etiam amico suo tale malum ex animo imprecari; sed potius cogitat Deum non facturum esse. V. Bonnac. d. 4. qu. 1. p. 2.

Tertio in Assertorium, & Promissorium. Illud est, quo præterita, vel præsentia affirmantur, aut negantur: hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium; ut v. g. per Deum ego te cadam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, utrum per Deum, an Sanctos juraris: quia est ejusdem speciei malitiæ, cum jurans semper intendat Deum adducere in testem. Suar. Less. c. 42. Lugo d. 16. n. 286.

DUBIUM III.

An, & quando sit licitum jurare.

Resp. Juramentum, si debito modo fiat, licitum est. Est de fide. Et quidem est actus Religionis, ut omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo observantur hæc tria. 1. Est iudicium, quod exigit, ut cum discretionem, prudentiam, considerationem, ac reverentiam, non sine necessitate, aut gravi causa fiat. 2. Est iustitia, quæ exigit, ut quod juratur, sit res iusta, licita, & honesta. 3. Est veritas, ut nimirum sit res vera, aut saltem ex gravi ratione putetur esse vera; ita ut, prout ex defectu alicujus horum minor, aut major in Deum injuria, aut irreverentia redundare censetur, ita quoque majus, aut minus committatur peccatum.

Unde resolvitur.

ANIMAD.
VIII.

1. Quoad iudicium, si hoc solum desit, ut plurimum est veniale tantum: ut si quis absque necessitate juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex consuetudine. V. Sanch. l. 3. c. 6. n. 22. Less.

ANIMAD.
IX.

2. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, juxta quantitatem negligentiam, quam jurans admittit in investigatione veritatis, vel tollenda consuetudine. Sanch. n. 10.

3. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem jurandi sine attentione sitne verum hoc, an falsum, quod jurare solent.

4. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter, qui jurat se facturum rem mortaliter malam: ut se aliquem interfectorum, quia est gravis irreverentia, divina auctoritate se ad peccatum mortale quasi obligare, ita ut hic dux malitiæ concurrant: una, quod velit malum; altera, quod ad hoc abutatur

auctoritate Dei odio habentis omne malum. Bon. l. c. p. 3. Less. l. 2. c. 42. d. 3.

5. Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut frivolam: cum ibi levis tantum irreverentia censetur. Bon. ibid. Less. l. c.

6. Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra consilia evangelica: ut se non ingressurum Religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. Suar. Less. Sanch. Bon. l. c.

7. Quod ad veritatem spectat, cum hæc deest, peccatur mortaliter, quia committitur gravis in Deum irreverentia; quippe cum adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit, aut possit decipere testando falsum. Nec hic excusat levitas materiæ: quia, sive hæc sit gravis, sive levis, seria, sive jocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum: & tale juramentum dicitur perjurium. S. Thom. 2. 2. qu. 79. ar. 7. Less. Sanch. Bon. l. c. An autem, & quando perjurium possit esse veniale per accidens, vid. Escob. t. 1. c. 3. n. 6.

8. Nec excusatur, vel qui jurat verum, si is putabat esse falsum, vel qui jurat pro certo, de quo ipse dubitat, etsi a parte rei verum sit. Sot. Nav. Bon. l. c.

9. Peccat æque graviter, qui ab altero exigit juramentum, sciens eum esse pejeraturum. Excipe, nisi iusta causa, & necessitate exigat: quia tunc perjurium ex sola pejerantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cum utatur suo jure. Quod tamen extra iudicium raro habet locum in privatis personis. S. Thom. q. 29. Suar. l. 3. c. 13. & 14. Sanch. l. 3. c. 8.

10. Non pejeravit, qui juravit aliquid reipsa falsum, quod ipse bona fide, & cum ratione putavit esse verum.

11. Excusari subinde quidam simplices a mortali perjurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cum usurpant quasdam formulas juratorias, ut, per animam meam, puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari juramentum, non tamen apprehendunt, quod jurare sit aliquid grave, & invocare Deum in testem, sed tantum apprehendunt confusam aliquam rationem mali non tanti momenti. V. Bon. l. c. Laym. c. 14.

DUBIUM IV.

An in juramento liceat uti æquivocatione?

Resp. Jurare cum æquivocatione, quando iusta causa est, & ipsa æquivocatio licet, non est malum: quia ubi est jus occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreverentia fit juramento. Quod si sine iusta causa fiat, non erit quidem perjurium, cum saltem secundum aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum juret: erit tamen ex genere suo mortale contra religionem: cum sit gravis irreverentia ad alterum in re gravi decipiendum usurpare juramentum. Ita communiter DD. Sanch. l. 3. c. 6. Bon. p. 12. Laym. c. 13.

Unde resolvitur.

1. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, quando non rogatus, sed sponte sua jurat: quia tunc tenetur uti vocabulis secundum communem significationem, inquit Tolet. l. 4. c. 21. eo quod non habet rationem æquivocandi.

2. Graviter item peccat, qui utitur æquivocatione, quando juramentum iuste exigitur, ut a iudice, vel superiore, in re gravi. Bon. l. c.

3. Si autem fiat tale juramentum in re levi, per jocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale, ut probabiliter docet Sanchez l. 3. c. 6. contra alios: quia sola discretionem, si ve iudicio caret. V. Bon. l. c.

4. Licet æquivoce jurare, si juramentum exigatur iniuste, ut v. g. si quis exigit juramentum, qui jus non habet, v. g. iudex incompetens: vel si non servet ordinem juris. Item, si exigatur per vim, injuriam, metum, v. g. si vir exigit juramentum ab uxore de adulterio occulto; si latrones exigant a te lytrum cum juramento. Sayr. l. 4. c. 3. & l. 1. c. 17. Less. Trull. l. 2. c. 1. d. 15.

5. Qui

5. Qui exterius tantum juravit sine animo jurandi, ANIMAD. non obligatur, nisi forte ratione scandalii, cum non jur- XVIII. reverit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi, ut fervet. Sanch. 7. mor. c. 10. n. 11, Trull. l. 2. c. 1. d. 10.

DUBIUM V.

Qua, & quanta sit obligatio juramenti promissorii?

Resp. 1. In juramento promissorio duz affirmantur veritates, una de presenti primaria, quod scilicet jurans habeat animum implendi quod promittit, altera secundaria de futuro, quod scilicet impleturus sit suo tempore, quod promittit: sive promittat Deo, & est votum cum juramento, sive homini, & est jurata promissio humana. Unde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. Ita communiter DD. ut Laym. l. 4. t. 3. c. 6. Bon. p. 7.

Unde resolves.

1. Defectu primæ veritatis jurans vere peccat mortaliter, si vel non habet animum implendi, sive materia sit parva, sive magna: licita, sive illicita: vel si dubitat, an facturus sit, necne, quod jurat, vel si putat sibi moraliter impossibile, ut impleat quod promittit, quia quoad istam veritatem presentem, promissorium ab assertorio non differt: unde nec parvitas materiæ excusat. *ibid.*

2. Defectu secundæ veritatis vere pejerat is, qui quod promissit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solum hic dubitatur, an qui promissit rem exiguam cum juramento, ut v. g. dare alteri unum pomum, vel nummum pro elemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut precedere in ingressu portæ &c. an, inquam, sub gravi peccato teneatur hæc servare. Ubi speculative quidem videtur, quod sic, quia vere adductus est Deus ut testis, quod sit facturus: ergo si sine causa non facit, quantum in se est, facit Deus testem falsum. Cajet. Val. Tol. l. 4. c. 22. Nihilominus probabiliter alii tenent contrarium, ut Sanch. V. Laym. sup. c. 4.

3. Illud certum est, quod si ex eo quod jurasti, tantummodo parum aliquid non serves, non est grave: v. g. si jurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. Sanch. t. 1. l. 4. c. 12. n. 21. quia tunc excusat parvitas materiæ. Et sic excusantur, qui jurant servare statuta alicujus Capituli, Collegii, Universitatis &c. si postea parvum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus juratis, & aliis ministris justitiæ; ut & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum jurasset, parum tantum detraheret. Navar. Suar. Sanch. V. Laym. Bon. p. 14.

4. Obligaris probabiliter juramento promissorio, et si extortum sit a te per injuriam, ac metum, ut si oblitus uti aquiracatione, jurasti prædonibus dare lytrum, usurario usuram. Bec. 2. 2. q. 82. &c. Negat tamen Azor. tr. 1. l. 11. c. 7. q. 2. in materia tamen matrimonii, quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum nullum est; hinc etiam juramentum extortum de eo contrahendo videtur relaxatum ipso jure, ait Cajet. V. Perjurium. Suar. c. 9. Sanch. Bon. p. 9.

5. Obligaris item, etsi juramentum sit errore, aut dolo extortum, si dolus, vel error versetur tantum circa circumstantias accidentales non magni momenti: nam si versetur circa substantiam; ut v. g. si anulum te daturum alteri jures, putans esse ferreum, cum sit aureus; vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non jurasses, non obligaris. V. Sanch. l. 3. c. 11. n. 11. Suar. &c.

6. Non inducit ullam obligationem, si jures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut, ut habet Cajet. indifferentem, qua nec ex fine, nec ex circumstantiis cohonestatur; quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum, ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. Bon. & alii communiter. Ubi nota ex Laym. sup. cap. 6. juramentum non convalescere, etsi ta-

lis res illicita, & vana, postea mutatis circumstantiis fiat honesta, cum juxta reg. 18. juris in 6. non firmetur tractu temporis, quod initio non subsistit.

7. Nec obligaris implere, si quid jurasti contra consilia evangelica; ut non ingredi Religionem, non dare elemosynam &c. Mol. Sanch. Laym. l. 4. t. 3. c. 6. Et licet peccaris talia jurando, non tamen peccas non implendo. Cajet. V. Perjurium.

8. Teneris implere, nec potest commutari in aliud opus melius, ut verbi gratia, religionem, si aliquid jurasti in utilitatem, aut gratiam alicujus hominis, aut aliquorum; dummodo sit honestum, & sine peccato impleri possit. Unde, verbi gratia, alumnus, qui juravit se servitutum Principi, aut huic, vel isti Ecclesiæ &c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si jurasses Titia eam ducere: nam eo casu potes, ea relicta, ingredi religionem: quia juramentum sortitur naturam actus, cui apponitur: promissioni autem matrimonii hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar religionem. Vide Laym. c. 6. Bon. d. 4. q. 1. p. 3.

ANIMAD. XXIV.

Resp. 2. Juramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio, vel propositum, cui est annexum. Ratio est, quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat juramentum appositum. Less. l. 2. c. 42. d. 2. Bon. d. 4. q. 1. p. 6. Trull. l. 2. c. 1. d. 17.

Unde resolves.

1. Titius, qui cum juramento promissit nuptias Bertæ diviti, sanæ, virgini, bonæ famæ &c. non tenetur stare juramento, postquam Bertæ incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam: quia promissio ipsa non obligat eo casu.

2. Qui urbanitatis causa juravit se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum &c. non peccat contra juramentum, si coactus ab altero prius sedeat, bibat, vel ingrediat: tum quia promissio illa, vel propositum habet tacitam conditionem adjunctam, nisi me coegeris, qua sublata, non obligat, & consequenter nec juramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente juri suo. Bon. l. c. Sanch. Less. Trull.

ANIMAD. XXV.

3. Qui juravit se servaturum decreta, & regulas, vel statuta alicujus Congregationis, Universitatis, vel Capituli, tantum tenetur servare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in usu, vel servantur a majore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de mente jurantis, vel hic voluerit se ad illa independentem a statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. Trull. l. c. Azor. Less. Dian. p. 2. tr. 6. R. 39.

ANIMAD. XXVI.

4. Qui juravit se servaturum secretum, non peccat contra juramentum illud detegendo, quando non potest illud celari absque gravi suo, vel alterius damno, quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hac conditione. (Si non noceat.) Syl. Bon. Sanch. Trull. l. c.

ANIMAD. XXVII.

5. Qui juravit Judici se dicturum quæ novit, non tenetur revelare occulta. Ratio patet. Less. Bon. Trull. l. c.

6. Qui juravit, se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi juramentiolvere, si a creditore terminus solutionis prorogetur: quia cum hic cedat juri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter juramenti. Azor. Bon. Trull. l. c. n. 18.

DUBIUM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletionem, qui in promissorio juramento obligationem contraxit?

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, a Tol. & Cajet. recensentur isti.

1. Si quod bonum erat tempore juramenti, propter circumstantias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris boni, vel melius sit omitti, quam impleri. Sanch. c. 15. 2. Si juramentum mutes in opus aliquod aperte melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest, ut habet

ANIMAD. XXVIII.

bet Tolet. *cap. 23.* Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum jurasses: nec enim Deus illum vult defraudari. 3. Si notabiliter mutetur status rei, ut si v. gr. jurasses aliquem punire iusta punitio, is autem supplex veniam peteret, & ageret poenitentiam, posses ei sine periculo condonare: quia iuramentum obligabat, servato eodem statu, in quo non poeniteret. Laym. *cap. 9.* 4. Si res jurata facta sit inutilis ad intentum, maxime si magis illius destructiva; ut si v. g. ex correctione impoenitentis filii notaretur is magis destruendus, quam emendandus, aut sit turbanda familia, secuturæ rixæ cum uxore, & sic præstet non corrigere. Regim. *l. 18. cap. 56.* Bon. *l. c. p. 14.* 5. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quovis promissorio iuramento tacite subintelligi natura, & DD. docent. Tales autem sunt, ut Laym. dicit *sup. c. 9.* 1. si potero. 2. salvo jure Superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem.

Resp. De hoc ex conditionibus jam positis, & potestate Superiorum in suos, ac suorum vota, a Laym. *hic cap. 31.* & aliis communiter hæc traduntur.

1. Quod spectat ad irritationem; irritare, & annullare potest iuramentum omnis Superior, maritus, aut dominus, qui, & quomodo irritare potest suorum vota, Sanch. *c. 69. n. 7.* Suar. Azor. Fill. *l. 25. c. 9. p. 17. dub. 6. V.* Caput sequens.

2. Possunt & iidem irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescumque ipsam promissionem, seu contractum infirmare iis concessum est.

ANIMAD. XXIX. 3. Quoad dispensationem: quicumque habet potestatem ordinariam, vel delegatam, vel privilegium dispensandi in votis, potest in iisdem dispensare, etiam si jurata sint.

4. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

5. Quod attinet ad remissionem, sive relaxationem, iuramentum factum in favorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est, aut cui is, & promissa materia subiecta est.

6. Et is quidem potest remittere, etsi talis favor ei juratus esset propter Deum: v. g. si quis propter Deum jurasset pauperulæ eam ducere, potest ipsa iuramentum illud relaxare, ut habet Navar. & alii, contra Sotum, & Sylv. quia licet iuramentum principaliter factum sit propter Deum, quia tamen executio est in favorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

7. An etiam civilis potestas relaxare possit iuramenta suorum subditorum in temporalibus, quando iusta causa subest, v. g. quia metu, vel per aliam injuriam extorta sunt, controvertitur. Alii negant, alii ajunt apud Laym. Probabile est, quod docet Sanch. *l. 3. c. 12.* cum Suarez, non posse relaxare directe, sicut potestas ecclesiastica, quando dispensat; sed tantum indirecte, v. g. ratione materiz, vel supplendo vicem ejus, cui juratum est, & qui remittere debeat. Plura ad forum externum spectantia circa iuramentum vide apud Laym. *sup. c. 11.* Bon. *l. c.*

ANIMADVERSIO I.

Juxta Busembaum quoad forum conscientiz non jurat qui iuramenti formulis utens, nullam jurandi intentionem habet, vel habet intentionem non jurandi. Hæc opinio adeo mihi abscondita est, ut de mente Busembaum, qui eam hic satis non aperit, dubitaverim. At seipsum perspicue explicat hoc cap. dub. 4. c. 5. imo ejus opinio, ut habet Concina Theol. t. 3. p. 439. qu. 6. communis est; quam tamen ipse valide confutat, & adversariorum cavillos diluit. An jurantis intentio, rerum naturam, &

vocabulorum vim pervertere, & prout libuerit, inflectere potest, itaut quæ ex verborum notione vera iuramenta sunt, iuramenta non sint? Si animus non jurandi hominem voce jurantem a iuramento quoad conscientiam liberat; animus non blasphemandi, non detrahendi, non conviciandi, blasphemantem, detrahentem, conviciantem a blasphemia, detractio, convicio purgaret: hoc posterius est falsum, & absurdum: ergo & prius. Iuramentum est assumptio, seu invocatio divini nominis in testimonium alicujus rei: iuramentum ergo peractum est, cum Deus voluntarie, seu deliberate assumptus est testis rei, quam enuntias. Neque animus non jurandi potest destruere naturam iuramenti voluntarie peracti; sicuti animus non faciendi, vel non dicendi, quæ sponte facit, aut dicit, facta, & dicta sua in irritum mittere nequit. Si iuramentum quoad conscientiam iuramentum non est, cum jurandi animus deest, vel est animus non jurandi, quid ergo est? Est, inquit Tambur. apud Conc. Theol. t. 3. p. 390. n. 2. iuramentum materiale instar iuramenti a pſittaco prolati. Ita sane esset, si jurans, verborum, quibus jurat, sensum non intelligeret, hoc est si voluntarie non juraret: at ponimus, jurantem voluntarie jurare: ergo ejus iuramentum, veri nominis, & formale iuramentum est; quod tam differt a pſittaci iuramento, quam homo ab ipso pſittaco.

Adversarii gravissimam iuramenti fidem de medio tollunt. Quia enim iuramenti vis ab animo jurantis, qui nos semper latet, juxta ipsos pendet, etiam si homo exterius juret, incertum est, utrum reipsa juret; ideoque exteriori iuramento fides abroganda est.

Ipsa perjuria juxta adversarios culpa vacat, si falsum juratum sit sine animo jurandi; quia ubi iuramentum non est, ibi perjurium esse non potest. Nec Tribunalia perjuros punire jure possent, nisi prius faterentur, se jurandi animum habuisse. Frustra quoque iuramenta imponerentur; quia in jurantium arbitrio situm esset non jurare, cum exterius jurant. An hæc valde absurda non sunt?

Adde, quod, si exterius iuramentum sine animo jurandi, iuramentum non sit, illud usurpare ex causa liceat. Cur enim id non liceat? imo vero hæc adversariorum doctrina quo spectare potest, nisi eo ut aliquando jurare liceat sine animo jurandi? At, cum causa licet est jurare sine animo jurandi, siue res sit levis, siue gravis, est prop. 25 ab Innoc. XI. proscripta. Ergo implicite proscripta quoque est antecedens doctrina, unde prop. damnata proficitur. At hic fortasse inquires, propositionem 25. fuisse proscriptam, non quia qui jurat sine animo jurandi, reipsa juret, sed quia mendax est. Resp. at cur mendax est? quia scilicet tale iuramentum, verum iuramentum est. Nam si iuramentum non esset, animus non jurandi ab exteriori loquendi forma non discreparet; ideoque mendacium abesset.

At obijciunt, iuramentum a jurantis voluntate pendere, ideoque iuramentum nullum esse, si jurandi voluntas abest.

Resp. Hæc ratio fallacissima est; quæ, si valeret, omnia peccata, furta, adulteria, &c. de medio tolleretur, si sine voluntate furandi, adulterandi &c. fierent. Quamquam voluntas ut non furandi, adulterandi &c. dum quis voluntarie furatur, adulterat &c. ita voluntas non jurandi, dum quis voluntarie jurat, ridicula, impossibilis, & contradictoria est. Dum enim quis voluntarie, hoc est advertenter jurat, vult jurare: ergo contradictorium est, ut velit non jurare. Est enim contradictorium velle jurare, & velle non jurare. Huc demum venit adversariorum doctrina, quæ proinde pro nihilo habenda est.

ANIMADVERSIO II.

Formulæ hæc, Deus navis, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, &c. idem prorsus sunt ac scit Deus, testis est Deus. Porro cum quis ait, scit Deus, testis est Deus, me verum dicere, seu, quod idem est, rem ita esse, vere jurat; quia Dei testimonium in sui dicti confirmationem assumit. Hinc D. Aug. serm. 180. de verbis Ap. ait: Non vos fallant, qui nescio quomodo volentes ipsas jurationes discernere, vel potius non intelligentes, dicunt, non esse jurationem, quando dicit homo, scit Deus, testis est Deus, invoco Deum super animam meam, verum me dicere... Ita ne vero quisquis est pravi cordis, & perversi cordis, si dicas, per Deum, juras; si dicas, testis est Deus, non juras? quid est enim, per Deum, nisi testis est Deus? aut quid est, testis est Deus, nisi per Deum? Ergo omnes formulæ a Bus. allatz verum sunt iuramentum, cum assumuntur in confirmationem dictorum.

At, inquit Bus., illæ formulæ censentur tantum natiæ, ratiæ proferri, non invocative, nisi aliud constet, aut circumstantiis probetur. Resp. illæ formulæ possunt quidem narrative proferri, ut si concionator dicat, Deus novit abscondita cordis; at cum adhibentur in confirmationem dictorum, invocative proferuntur, & sunt veri nomi-

nominis iuramenta, ut ex D. Aug. & ratione allata liquet. Non est ergo hic res involvenda, & peccatorum excusationes prætexendæ.

Juramentum quoque est, cum Sacerdos aliquid promittit, aut ita esse affirmat per suum sacrum characterem, quidquid contra dicat Buf. hic c. 4. proxime superiori; quia illa affirmandi, aut promittendi ratione, Deum, qui sacri characteris auctor est, suæ assertionis, aut promissionis testem assumit. Si enim qui dicit, *Per caput meum ita est*, jurat juxta illud Matth. 5. *Nolite jurare omnino neque per celum, neque per terram, neque per Hierosolymam, neque per caput tuum; multo magis jurat qui rei sacræ attestatione aliquid confirmat.*

ANIMADVERSIO III.

La-Croix p. 215. n. 258. ait, non esse iuramenta, *sim nequam, sim fur, si ita non est.*

Concina quoque Theol. t. 3. p. 388. n. 13. ait, „ non esse iuramenta, si quis dicat, *sim nequam, mendax in-fidelis, hæreticus, sim fur, amputetur mihi nasus, auricula, si ita non est.* “

Segnerius contra serm. mor. p. 1. serm. 10. ait, iuramenta execratoria esse ista: *Se non è il vero, che io mi sprofondi, che un dì mi mangi i figliuoli miei per la fame; & ut ego sentio, recte. Nam istæ imprecationes assumuntur in confirmationem dicti, Deusque non solum ut dictorum testis, sed etiam ut mendacii ultor invocatur. Perinde enim est, ac si dixeris: Deus vitam, aures &c. mihi eripiat, vel suam gratiam subtrahendo, hæresi, nequitie, &c. me permittat, nisi verum sit quod dixi. Hinc D. Th. 2. 2. q. 89. art. 1. ad 3. ait: *Duplex est modus jurandi. Unus quidem per simplicem Dei contestationem, sicut cum aliquis dicit, Est mihi Deus testis, vel coram Deo loquor, vel per Deum, quod idem est, ut dicit August. (Hoc confirmat mox dicta ad cap. 5.) Alius modus jurandi est per execrationem, dum scilicet aliquis se, vel aliquid ad se pertinens ad poenam obligat, nisi sit verum quod dicitur. Atqui in formulis Busembau, Concina, Segnerii aliquis obligat se ad poenam, nisi sit verum, quod dicit. Ergo per execrationem jurat; quod confirmat D. Aug. in Pl. 7. inquit: *Jurare videtur per execrationem, quod est gravissimum jurisjurandi genus, cum homo dicit, si quid feci, illud patiar, ex. gr. nasi amputationem, mortem, divinæ gratiæ jacturam.***

Neque vero formulæ recitatæ sponsones dici possunt. Sponsio enim, vulgo *scommessa*, eorum est, quæ sunt in nostra potestate. At auricula, nasus, caput &c. non sunt in nostra potestate, sed ad supremum Dei dominium pertinent: ergo de his sponsio fieri nequit; multoque minus de divinis auxiliis, quibus deficientibus homo fit nequam, infidelis, hæreticus. Ergo enarratæ formulæ non sunt sponsones, sed iuramenta execratoria.

ANIMADVERSIO IV.

Non vere jurat qui.... dicit se jurare per omne id per quod potest.

Ino vero hoc gravissimum juramentum merito putari debet. Cum enim quis multis modis jurare possit, e. g. per Sanctos, per Deiparam, per sacra Evangelia, per Christum &c. per hæc omnia jurat, qui ait: *Juro per omne id per quod possum.* Nullum enim alium sensum hujusmodi verba habere possunt; neque Buf. ab his juramenti vim abjudicare potest, nisi ad intentionem confugiat, eique vim tribuat efficiendi, ut quæ exterius iuramenta sunt, talia nequaquam sint. Huc scilicet tendit ratio ab eo allata, „ quia, cum res nulla sit, per quam „ abque necessitate jurare licite possit, censetur per nihil „ jurare intendisse. “ At hoc sophisma exsufflatum jam fuit ad c. 1. Nullo quidem modo sine necessitate jurare licet; at cum quis ait, *Juro per omne id per quod possum, illud possum absolute enuntiat, non cum adiectione licite: ergo reipsa jurat, quia reipsa multis modis jurare potest.*

ANIMADVERSIO V.

Non sunt iuramenta (quod Confessarii &c.) vere, certe, in veritate &c. fide boni Christiani, vel Sacerdotis, vel Regis, per conscientiam meam &c.

Hic pono, formulis prædictis non addi verbum *juro*. Si enim hoc addatur, ut *juro in veritate, vel super conscientiam meam &c.* non est dubitandum, ut ego sentio, quin sit verum juramentum; ut dicam ad c. 11. Si vero formulæ sine verbo *juro* adhibeantur, illæ vere, certe, in veritate, per conscientiam meam, super conscientiam meam, ex se, seu vocum vi, & significatione non sunt iuramenta ex ratione, quam affert Busembaum. Quæstio esse potest de illis formulis, *per fidem meam, fide boni Christiani, vel Sacerdotis.* Hæc esse iuramenta, affirmat Natalis

Theol. t. 2. p. 532. reg. 30. Sive enim nomine fidei intelligatur fides theologica, seu fidelitas, cum quis ait, *In fide mea*, testem appellat Deum, cujus veritas in utraque fide modo licet diverso promittat. Id confirmat ex Capitalari Aquilgraniensi Caroli Magni ab Episcopis approbato, ubi dicitur: *Sunt aliqui, qui per caritatem, & veritatem jurant, & cavent se a juramento nominis Dei, & nesciunt, quod idem est Deus, quod caritas, & veritas, dicente Joanne Apostolo, quia Deus caritas est. Item ipse Dominus in Evang. Ego sum via, & veritas. Idem qui in veritate, & caritate jurat, in Deo jurat.* P. Concina Theol. t. 3. p. 385. n. 9. illud *per fidem meam, in veritate, in fide boni viri*, non habet pro juramento ex communi hominum sensu; nisi qui ea verba profert, jurandi animum habeat. At dubitat de iis formulis *per fidem boni Christiani, in fide Christiani, in fide Religiosi, per fidem Sacerdotis* vulgo *da Cristiano, alla fe cristiana, da Religioso, da Sacerdote, in fede di Sacerdote.* La-Croix p. 216. n. 258. ait: „ Sacerdos jurans fide sacerdotali: „ item Princeps in fidem Principis &c. si id faciant in „ circumstantiis, in quibus exigi solet juramentum, debent in utroque foro præstare omnia, atque si jurassent per Evangelia: idem est, si in iudicio jurasti v. g. per fidem viri nobilis, quando tenebaris jurare per Deum. Idem putant etiam extra judicium Sanch. Gobat, Dicast. alique, si deliberate dicantur talia verba, per consuetudinem esse, & accipi velut juramenta. “

Ex his illud colligere merito possumus, formulas supra descriptas, juramenti vim habere: primo ex intentione loquentis, qui iis utens jurare intendit: secundo ex circumstantiis, in quibus accipiuntur pro juramento: tertio ex communi regionis, & probatorum hominum usu, qui certas formulas pro juramentis habent. Adde quarto, si iis addatur verbum *juro*. Ceterum illæ ipsæ formulæ, *in fide Christiani, Religiosi, Sacerdotis* ancipitem, & æquivocum sensum habere mihi videntur. Vel enim ita intelligi possunt, ut qui eas profert, eam sibi fidem habere velit, quæ Christiano, Religioso, Sacerdoti habenda est; vel ita, ut Deum testem suæ assertionis implice invocent. Quid ergo? nisi necessitas juramentum postulet, ab iis abstinendum est, juxta illud Matth. 5. *Sis sermo vester, est, est, non, non: quod his abundantius est, a malo est.* Hinc Concina n. cit. merito ait: „ In præxi tamen omnes, quorum ego confessiones audirem, „ abstinere ab ejusmodi expressionibus juberem. “

ANIMADVERSIO VI.

P. Concina Theol. t. 3. p. 107. n. 3. recensitas a Buf. formulas, & illis similes blasphemias esse, asserit; cujus ratio est, „ quia æquant creatam veritatem divinæ veritati, tati, & quod proprium Dei est, creaturæ tribuunt. “ At hic forte aliquis ita discurret. Sunt quædam veritates naturæ lumine ita certæ, ut nihil certius esse possit, e. g. *Bis duo sunt quatuor, nihil non est causa entis, &c.* cetera principia per se nota, ac genuinæ demonstrationis. Deum existere, ex demonstrationibus evidentissimum est. At geometricæ demonstrationes non minus evidentes sunt, principia vero per se nota, etiam magis. Tota porro fides eo fundamento nititur, ut Deus existat: ergo omnium fidei veritatum certissima est naturalis existentia Dei notitia; qua tamen non minus certæ, & perspicuæ sunt aliæ naturales veritates. Si quis ergo dicat, Tam verum est, totum esse majus sua parte, quam vera est Dei existentia, Evangelium, &c. est ne hic blasphemus? Maxime, inquit, quia æquat creatam veritatem divinæ. Quid si quis id inficietur? qui enim ita loquitur, veritates a Deo profectas inter se comparat. Sicut enim fidei veritates a Deo revelante derivantur, ita naturales veritates ab ipso Deo, naturæ lumen infundente, proficiuntur. Illi quidem creatam veritatem divinæ æquant, & blasphemus sunt, qui dictis hominum non minus se credere ajunt, quam fidei articulis; vel qui incertas veritates tam certas se habere dicunt, quam fidei articulos. At blasphemus non videntur, qui certissimas naturales veritates tam veras se habere dicunt, quam Dei existentiam, aut fidei articulos; qua tamen de re alij judicent. Hæc tamen dicta ego non probo; quia etsi non philosophicas, pias tamen aures offendunt. Et ratio est, quia Dei existentia, & fidei mysteria non solum pro certissimis habenda sunt, sed pio animi sensu iis tenacissime adhærendum est; quod alterum naturalibus veritatibus non convenit.

Qui vero ait, *tam sum innocens, quam B. Virgo, vel S. Franciscus &c.* id usurpare solet quoad certum crimen sibi imputatum; a quo etiam liber sit, arrogantius tamen, ac præsertim in B. Virginem contumeliose loquitur. Nam suam innocentiam B. Virginis innocentie etiam quoad determinatam culpam æquare, stultitiam, ac arro-

arrogantia impudentissima est. Quamquam enim in eo genere aliquis se non peccasse pro certo habere sibi videatur, facile fallitur. Si non peccavit facto, at dicto, & cogitatione aut graviter, aut saltem leviter peccavit. Præterea certissimum est, ejus animum ab ea culpa tam vehementer, ac puro affectu non esse alienum, ac Sanctissima Deipara. Hæc ergo temeraria, impudentia, & contumeliosa in Sanctissimam præsertim Deiparam dicta Confessarii, Concionatores, & alii valde increpent; præsertim cum scelesti, aut saltem minus probi, non boni innocentefque viri has locutiones adhibere soleant.

ANIMADVERSIO VII.

Idem videtur sentire Conc. Theol. t. 3. p. 385. n. 8. Ego contrarium censeo. Juramentum enim est, ut definit ipse Buf. c. 2. dub. 1. invocatio tacita, vel expressa numinis divini, tanquam primæ, & infallibilis veritatis, in testem alicujus rei: at qui ait, *juro*, Deum vocat in testem; ergo reipsa jurat; contradictorium scilicet est, ut qui ait *juro*, non juret. Neque vero illa additio *per hanc barbam, vestem*, aut alias res viliores, juramentum jam peractum in nihilum mittere potest; præsertim cum juramento contraria non sit. Res enim omnes etiam maxime viles ad Deum, veluti principium, & finem naturæ suæ referuntur, ejusque veritatem falli nesciam mirifice exhibent; cum necessario veræ, supremæque veritatis conformes sint.

Qui ait, *juro per hunc Dei panem, per Dei ignem* &c. vere jurat, ut fatetur P. La-Croix p. 216. n. 258. & P. Concina, & negari jure non potest. At cur jurat? Quia Deum in testem vocat. Porro etiam si omittatur illud *Dei*, Deus nihilominus in testem vocatur, dum dicitur, *juro*. Quid enim est *juro*, nisi Deum testem appello?

Præterea si quis dicat, *juro per vitam mei æqui*, per conservationem hujus arboris, aut alterius rei inanimatæ, reipsa jurat, ut docent Leander, Suar. Sanch. nec inficiatur Concina. Cur ergo juramentum non est, cum quis ait, *juro per meum equum*, per hunc arborem, ignem &c.? formula enim eadem est.

Christus Matth. 5. inquit: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino, neque per celum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Hierosolymam, quia civitas est magni Regis; neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum*. Ego autem putem, *per celum* omnia intelligi, quæ in cælis sunt; *per terram* omnia, quæ in terris; *per caput tuum* omnia, quæ in homine. Nam omnia hæc sui Creatoris majestatem suo modo repræsentant; ideoque perinde est, seu per rem magis, seu minus præstantem jures. Nec enim in juramento, rei, per quam juratur, nobilitas, aut vilitas, sed Dei majestas attenditur, quæ in qualibet vel minimâ re mirifice elucet.

ANIMADVERSIO VIII.

Si judicium eo sensu desit, ut sola juranti necessitas absit, esse tantum veniale peccatum, non diffiteor. Primo quia tale juramentum in Scriptura nec æterna pœna dignum, nec exolum, nec iis vocibus perstringitur, quæ letalem culpam indicent. Exod. 20. dicitur: *Nec enim in fontem habebis Dominus eum, qui assumpsit nomen Domini Dei sui frustra*. Eccli. 23. *Sic omnis jurans, & nominans (Sanctos) in toto a peccato non purgabitur*. Et v. 14. *Et si in vacuum juraveris, (hoc est, ut explicat D. Th. 2. 2. qu. 89. art. 5. ad 3. sine debita causa, & necessitate) non justificabitur, hoc est, ut interpretes ibi notant, jure non agit*.

2. Ex communi sententia, quam sequitur Segnerius serm. 10. p. 1. & Concina Theol. t. 3. p. 418. n. 5.

3. S. Ambrosius lib. de exhort. Virg. c. 11. juramentum graviter reprehendit, quatenus perjurii periculum continet. *Qui autem, inquit, non jurat, utique non pejerat: qui autem jurat, aliquando necesse est incidat in perjurium; quia omnis homo mendax*. Ergo juxta mentem D. Ambrosii juramentum non est mortale crimen, nisi adjunctum habeat periculum perjurii. In eundem sensum loquitur D. August. serm. 180. de verbis Ap. c. 11. *Ipsa est angustia, perjurium, præcipitium. Qui jurat, juxta est. Qui non jurat, longe est. Peccat, & graviter, qui falsum jurat; non peccat, qui verum jurat... qui autem verum jurat, non peccat, sed prope est ad peccatum... Falsa juratio exitiosa est, vera juratio periculosa est, nulla juratio secunda est; & Innoc. III. c. Etsi Christus 26. tit. 24. lib. 2. Decret. inquit: *Sic & juramentum per se quidem malum non est, cum sit confirmatio veritatis; sed tamen prohibetur ex causa, quoniam ex frequentia, & incauta juratione perjurium sæpe contingit*. Ex his factis perspicue colligitur, juramentum non esse letiferam*

culpam, ubi absit perjurii periculum; ideoque solam conscientiam necessitatis non esse mortalem.

At Buf. addit: *Ut si quis absque necessitate juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex consuetudine*.

Hic vero Bulemb. cum SS. Ambrosio, Augustino, & Innoc. III. moris citatis conciliari non potest. Ex eorum enim textibus liquet, eum, qui ex consuetudine jurat, in proximo pejerandi periculo versari; ideoque mortaliter peccare. Nec enim incauta juratio a frequenti juratione sejungitur. Labilis enim est hominis lingua; & facile fallitur, qui facile affirmat, & negat; multoque facilius pejerat, qui assidue jurat; quia ne pejeres, non solum res vera, sed certa, & explorata esse debet ex Cat. Rom. de 2. Dec. præc. n. 21. & D. Th. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 1. An qui ex quacumque levi causa sæpissime, ac fere in singula verba jurant, uti faciunt consuetudinarii juratores, de rebus certis & exploratis semper jurant? Jurant scilicet, ut Buf. ait, ex levitate animi, hoc est sine consideratione, & cautione, seu res certa sit, seu dubia, & incerta; ideoque falsum sæpe jurant; & dum vere jurant, a perjurio alieni non sunt propter pejerandi periculum. Qui contrarium asserere audent, experientia, rationi, & Patribus adversantur, imo ipsi Scripturæ Eccli. 23. v. p. agent: *Jurationi non assuecat os tuum; multi enim casus in illa: & v. 12. Vir multum jurans, implebitur iniquitate*.

Hinc corrigendus est La-Croix, qui p. 217. n. 271. ait: „ Si sit consuetudo jurandi non falso, quamvis consuetudinem nunquam retractaverit, non peccat nisi venialiter, quia singula talia, juramenta tantum venialia: „ multoque magis, cum inquit n. 272. „ Si sit consuetudo jurandi falso, sed inadvertenter, quam non retractavit, si juramenta, quæ nunc sunt, non proficiuntur ab illa consuetudine, sed ex passione, vel subito motu, uti processissent, licet non adfuisset consuetudo, non erit mortale. „ Ipsa enim consuetudo ex dictis est proximum periculum perjurii, & multorum perjuriorum origo, multoque magis, si sit consuetudo jurandi falsum.

At, inquit La-Croix, singula talia juramenta sunt tantum venialia.

Resp. Fieri quidem potest, ut aliquod juramentum eorum qui habent consuetudinem jurandi, sed non falso, sit tantum veniale, si videlicet non solum vere jurent, sed etiam adhibita cautione, ut de re certa, & explorata jurent; at hoc raro accidit; ideoque singula juramenta ut plurimum sunt peccata mortalia juxta citatum Scripturæ oraculum, *Vir multum jurans, implebitur iniquitate*.

In eo etiam La-Croix fallitur, ut ponat, juramenta jurantis falso ex consuetudine, ab ipsa consuetudine non proficiisci, sed ex passione, vel subito motu. Qui enim non habent pravam jurandi consuetudinem, raro ex passione, & subito motu jurant, rarissime falso jurant. At qui falso jurandi consuetudinem habent, sæpe ac sæpissime ex quocumque vel levi motu jurant falsum; ideoque etiam si juramenti falsitatem non advertant, a mortali culpa non excusantur; quia ipsa inadvertentia est voluntaria in causa, hoc est in ipsa consuetudine, quam non retractarunt, nec corrigere studuerunt. Dum vero La-Croix pro sua sententia citat D. Thomam, falso citat. Nam D. Th. 2. 2. qu. 98. art. 3. ad 2. infra referendus a perjurio excusat eum, qui *ex lapsu lingue*, hoc est præter intentionem falsum inadvertenter jurat; non qui ex consuetudine jurandi falsum, falso inadvertenter jurat. Hac de re legi potest Concina Theol. t. 4. p. 155. n. 33. & seq.

ANIMADVERSIO IX.

Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter &c. juxta quantitatem &c.

Idem habet La-Croix p. 217. n. 71. imo ait: „ Prout „ ergo negligentia, aut contemptus hujus examinis erit „ gravis, aut levis, fietque iuramentum cum reflexione „ ad eam, seu cognitionem illius, erit perjurium grave, „ vel leve. „ D. Th. 2. 2. q. 54. art. 3. inquit: *Potest ergo dupliciter contingere, quod negligentia sit peccatum mortale. Uno modo ex parte ejus, quod prætermittitur per negligentiam; quod quidem si sit de necessitate salutis, sive sit actus, sive circumstantia, erit peccatum mortale*. At veritas juramenti, & vitatio periculi perjurii est de necessitate salutis: ergo negligentia, ex qua veritas juramenti prætermittitur, vel perjurii periculum non cavetur, est ex natura sua mortalis culpa, hoc est seu magna sit, seu parva dicatur; quia culpæ gravitas non ex quantitate negligentia, sed ex gravitate ejus, quod ex negligentia oritur, desumitur. Hinc D. Aug. serm. 28. de verbis Ap. inquit: *Homines falsum jurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur*. Quid est falluntur, nisi culpa sua falluntur? In hac enim hypothesi falsum jurant, hoc est perjurii rei sunt. Sed qui ex incuria seu magna, seu par-

parva investigandæ veritatis, aut abolendæ pravæ jurandi consuetudinis falluntur, culpa sua falluntur. Ergo rei sunt falsi juramenti, hoc est mortaliter peccant. Hoc conceptis verbis docet Catéch. Conc. Trid. de 2. Dec. præc. n. 21. inquit: *Simili quoque ratione pejerat qui id jurat, quod verum existimat, & tamen revera falsum est; nisi quantum potuit, curam & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, & exploratam haberet.* Nota illa verba, nisi quantum &c. quæ falso jurantem, dum se vere jurare putat, a perjurio non excusant, nisi cujuscumque negligentia in veritate investiganda expers fuerit.

ANIMADVERSIO X.

Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venialiter malam.

Hæc est communis sententia, ut ait La-Croix p. 216. n. 265. quam tamen Concina Theol. t. 3. p. 428. n. 4. jure rejicit, solidisque rationibus apud ipsum legendis confirmat; quibus adde auctoritatem, & rationem D. Thomæ. Nam omne perjuriū juxta D. Thomam 2. 2. qu. 98. art. 3. & omnes, est mortale peccatum: at ex eodem S. Doct. art. 1. ad 1. *quocumque modo quis jurat illicitum, ex hoc ipso falsitatem incurrit; quia obligatus est ad hoc, quod contrarium faciat: & art. 2. ad 1. inquit, quod ille qui jurat, se facturum aliquid illicitum, jurando incurrit perjuriū propter defectum justitiæ.* Ergo juramentum de quacumque re etiam solum venialiter mala, mortale crimen est.

Huc spectat prop. 24. ab Innoc. XI. damnata, quæ ita habet: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.* Nam qui jurat, se facturum rem venialiter malam, Deum vocat in testem mendacii. Nam vel habet animum faciendi quod jurat, vel non. Si non, apertum est mendacium; si habet, mendacium nihilominus est; quia contrarium, ac juravit, facere debet; idcirco necesse est ut juramentum falsum sit.

Multo ergo magis letalis culpæ rei sunt qui rem mortaliter malam se facturos jurant, quidquid nonnulli contra senserint; a quibus ipse La-Croix loco mox cit. recedit propter auctoritatem, ut ipse ait, communis, seu communioris sententiæ contrarium docentis.

ANIMADVERSIO XI.

Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra consilia evangelica, ut &c.

Hanc opinionem, quia communissima esse dicitur, ne ipse quidem Concina deferere ausus est Theol. t. 3. p. 429. n. 6. Sed juxta solidissimam Angelicis Doctoribus, ejus una auctoritas pluris est, quam recentium contra sententium exercitus, conceptam mentem 2. 2. qu. 89. art. 7. *quicumque jurat, se aliquid facturum, obligatur ad hoc faciendum, ad hoc quod veritas impleatur: ergo juramentum, quo quis non obligatur ad faciendum, quod juravit, veritate destituitur: ergo est perjuriū, & mortale crimen.* At juramentum contra consilia evangelica, non obligat ad faciendum quod juratum est: ergo est perjuriū, & mortale crimen.

Præterea qui jurat contra consilia evangelica, vel habet animum faciendi quod juravit, vel non. Si non, perjuriū evidens est defectu veritatis de præsentī. Si autem habet animum faciendi quod juravit, gravius peccat. Sicut enim juramento temere peracto, melius est non facere quod juratum est, (consilium enim evangelicum non desinit esse melius, quia contra ipsum temerarium juramentum editum fuit, qua de re D. Th. 2. 2. qu. 98. art. 2. ad 2.) ita melius est habere voluntatem non faciendi, quod contra consilia evangelica juratur. Hinc ipse Concina p. 430. n. 6. cit. ait: „Si tamen quis omitteret executionem alicujus consilii evangelici ea potissimum ratione, quia juravit talem omissionem, dubio procul mortaliter peccaret; quia error saltem tacitus in fide esset, si crederet juramentum obligare ad ea omittenda, quæ ad evangelicæ perfectionis affectionem conducunt.“

Adde, quod ex D. Th. art. 7. cit. juramentum falsum est, cum non fit id, quod juratur: ergo falsum quoque est, aut etiam multo magis, cum id juratur, cujus oppositum facere etiam peracto juramento melius est. At cum juratur contra consilia evangelica, oppositum ejus, quod juratum fuit, melius est. Ergo

Tandem cur qui jurat, se facturum rem venialiter malam, ex mox dictis ad c. 5. mortaliter peccat? quia hoc juramentum est falsum. Cur falsum est? quia jurans illud implere sine culpa non potest. Qui contra consilia evangelica jurat, potest quidem juramentum sine culpa peragere; at laudabiliter illud negligit; quod quoad juramenti falsitatem perinde est.

Adversarii in eo falluntur, quod juramento contra con-

silia evangelica, prudentiam tantum, non veritatem deesse putent. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 98. art. 2. ad 2. hoc juramentum perjuriū discrete vocat. Ait enim, *quod ille, qui jurat, se intraturum religionem, vel non datum eleemosynam, vel aliquid hujusmodi, jurando perjuriū incurrit propter defectum judicii; & ideo quando facit id, quod melius est, non est perjuriū, sed perjuriū contrarium.* Contrarium enim ejus, quod facit, sub juramento cadere non poterat. Hic sermo est de veri nominis perjuriū, in quo explicando tota quæstio 98. versatur. At forte, inquit, D. Th. juramentum, de quo loquimur, appellat perjuriū non absolute, sed propter defectum judicii: ergo deficit a propria ratione perjuriū. Resp. Cum D. Th. ait propter defectum judicii, rationem assignat, cur sit perjuriū, non autem innuit, proprie perjuriū non esse. Perjuriū enim, ut docuit idem Angelicus art. 1. ad 1. ex S. Hieron. non solum defectu veritatis, sed etiam defectu justitiæ, & judicii admittitur. Defectu quidem judicii duplici modo. Primo cum quis indiscrete jurans, periculo sese objicit falsum jurandi, ut art. 1. cit. dixit. Secundo in præsentī specie, in qua imprudens juramentum falsitatem involvit. Ergo juramentum contra consilia evangelica, est letale peccatum; quod docuit etiam Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 521. reg. 5.

ANIMADVERSIO XII.

Cum perjuriū ex sui ratione sit peccatum mortale, ut docet D. Th. 2. 2. qu. 98. art. 3. nec materiz levitas hic excuset, ut confessus est Buf. & certum est ex prop. 24. ab Innoc. XI. proscripta, ea solum ratione perjuriū veniale esse potest, quia est involuntarium. Hanc solum exceptionem habet D. Th. art. cit. ad 2. inquit: *Ille autem, qui ex lapsu lingue jurat, si quidem advertat, se jurare, & falsum esse quod jurat, non excusatur a peccato mortali, sicut nec a Dei contemptu.* Si autem hoc non advertat, non videtur habere intentionem jurandi, & ideo a crimine perjuriū excusatur. Hinc Concilium Constantiense, & Martinus V. eos omnes, qui in suspicionem erroris Joannis Wiclef, & Joannis Hus venerint, interrogari jubent, *utrum credant, quod perjuriū scienter commissum ex quacumque causa, vel occasione, pro conservatione vite propriæ, vel alterius, etiam in favorem fidei, sit mortale peccatum.* Apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 526. reg. 13.

ANIMADVERSIO XIII.

La-Croix quoque p. 190. n. 266. ita ait: „Si addit, iusta causa, licitum est petere juramentum ab eo, quem putas pejeraturum: ita &c.“

Buf. qui supra dixit, licere ex rationabili causa petere ab infideli juramentum per falsos deos, a concubinario Sacramenti administrationem, vel ut celebret; ut sibi constaret, dicere etiam debuit, ex iusta causa, & necessitate permissum esse, juramentum a pejeraturo exigere. At nos ex D. Th. & Aug. Buf. opinionem in superioribus speciebus rejecimus: ergo in præsentī quoque rejiciendus est. Sumus enim in eadem navi. Sicuti ex nulla causa peccare licet, ita ex nulla causa licet inducere alterum ad peccandum; quia hoc ex se peccatum est: at exigere juramentum a pejeraturo, est inducere illum ad peccandum; ergo &c. non enim perjuriū ex sola pejerantis malitia sequitur, ut falso Buf. ait, sed etiam ex inducente, qui eo ipso, quod inducit, ejus causa est; neque suo jure utitur, sed sua libertate abutitur, cum propter necessitatem aliquam ad peccandum inducit proximum. Hinc D. Aug. serm. 180. de verbis Ap. c. 10. (habetur c. *Qui exigit can. 22. q. 5.*) inquit: *Et ipse, qui exigit jurationem, multum interest, si nescit, illum falsum juraturum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit, Jura mihi, ut fides ei fiat, non audeo dicere, non esse peccatum, (ne hoc quidem audeat tantum Ecclesiæ lumen) tamen humana tentatio est. Si autem scit (en species nostra) eum fecisse, novit fecisse, & cogit jurare, homicida est. Ille enim suo perjuriū se perimit; sed iste manum interficientis & expressit, & pressit.* Ita loquitur S. Aug. non autem ait, ut Buf. „perjuriū ex sola pejerantis malitia sequitur, nec alter &c.“ D. Aug. auctoritatem suo calculo confirmat D. Th. 2. 2. qu. 98. art. 4. ubi eo etiam nomine valde reprehendendus est Buf. qui Angelicum Doct. sibi expresse contrarium in sui patrocinium citare ausus est. Accedit Gelasius Papa c. *Si quis cau. 22. qu. 5.* ubi ait: *Si quis pejeraverit, & alios sciens in perjuriū duxerit, quadraginta dies paniteat in pane, & aqua, & septem sequentes annos, & nunquam sit sine paniscentia; & alii, si conscii fuerint, similiter paniteant.* Hanc sententiam confirmat Concina Theol. t. 4. p. 131. 32. n. 6. 7. 8. SS. Raym. Antonini, Bonavent. aliorumque plurimorum, graviumque Theol. auctoritate.

Quod ad Judices attinet, D. Th. art. 4. cit. ita inquit:

Si autem aliquis exigit juramentum tanquam persona publica, secundum quod exigit ordo juris ad petitionem alterius, non videtur esse in culpa, si ipse juramentum exigit, sive sciat eum falsum jurare, sive verum; quia non videtur ille exigere, sed ille, ad cuius instantiam exigit. Hic vero sapienter subdit Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 529. reg. 22. „Debet tamen (Judex) serio admonere juraturum religionis jurisjurandi, & actorem urgere, ut illud remittat. Explorare etiam par est, an credat actor, illum esse perjuratum. Tunc enim licere non videtur Judici jusjurandum exigere ad petitionem ipsius, quam non esse justam, sed divinæ majestati injuriosam, evidens est. Si autem actor existimet, alium non esse pejeratum, & Judicem urgeat, ut ab eo exigit jusjurandum, exigere illud potest absque peccato, modo causa civilis sit, non criminalis; in qua juramentum a reo exigi non potest, si accusator in probatione deficiat, sed iste poenam talionis luere debet secundum can. *Qui crimen* c. 2. q. 8. “

ANIMADVERSIO XIV.

An perjurus non est, etiam si bona fide ex probabilibus tantum ratione verum esse putet?

La-Croix p. 217. n. 267. querit, „an sit licitum jurare rem, quam tantum probabiliter judico esse veram? Resp. inquit, Sanch. Castrop. alique cum Diana affirmant. Quia juras hoc, quod judicas verum: ergo non pejeras. Unde quod aliquis audit a viro nobili, & fide digno, potest secundum illos AA. affirmare, & extra judicium jurare esse verum; quod aliqui apud Dianam extendunt ad juramentum etiam in judicio &c. “

Verum hæc opinio a La-Croixio relata, cujus oppositam ipse quoque probabiliorē putat, rejicienda omnino est; quia juramentum adhiberi non potest, nisi de re nobis certa, & explorata; quod P. Concina Theol. t. 3. p. 412. n. 7. confirmat auctoritate Catech. Conc. Trid. p. 3. de 2. Dec. præc. sec. 2. Bellarmini, & S. Ambrosii; & confirmari potest etiam ex S. Thoma, qui 2. 2. qu. 89. art. 7. ad 1. ait, *quod aliud est de simplici verbo, aliud de juramento, in quo divinum testimonium imploratur. Sufficit enim ad veritatem verbi, quod aliquis dicat id, quod proposuit se facturum; quia hoc jam verum est in causa sua; sed juramentum adhiberi non debet, nisi in re, de qua aliquis firmiter certus est.* Probabilia non sunt certa, multoque minus firmiter certa; quod tamen Angelicus requirit, ut juramentum adhiberi possit. Hinc, dum La-Croix loco cit. ait, „& prærequiritur saltem talis certitudo, ut nulla, vel parva, & non prudens sit formidatio de veritate partis oppositæ, vel saltem ut non sit formido æqualis: “ dum, inquam, La-Croix ita loquitur, majorem probabilitatem ad juramentum sufficere putat; qua sane in re corrigitur a D. Thoma citato, a Catech. loco appell. qui exigit, ut jurans id ita esse arbitretur adductus certissimis argumentis, a Bellarmino, ex quo ad juramentum requiritur verissima certitudo, a D. Ambrosio, ex quo jurare est judicium scientiæ: item ait: *Lux tibi præeat, si jurare disponis, id est cognitio veritatis præcedat, ut vinculum sacramenti tibi non possit nocere.* Ait, *cognitio veritatis*, non majoris probabilitatis. Perjurium enim est, cum res jurata juramento dissentanea est. At res jurata juramento dissentanea est, cum quis probabiliori ratione ductus absolute jurat, rem ita esse; nec enim res jurata absolute talis est, sed solum cum additione, hoc est probabiliter talis. Ergo &c. Qui aliquid verum esse, probabiliter putant, jurare quidem possunt, illud verum sibi videri, non tamen absolute esse verum. Præterquamquod hujusmodi juratores periculo falsum jurandi sese obiciunt; ideoque excusandi non sunt.

La-Croix eodem loco ait: „In causis, ubi juramentum erit in favorem, sufficit minor certitudo, ubi autem ex eo grave incommodum nasci posset alteri, requiretur major. “ Hæc perinde sonant, ac si La-Croix dixisset: major ratio habenda est, majorque cautio adhibenda, ne proximus grave incommodum patiatur, quam ne nomen Dei in vanum assumatur. Sint ne hæc recte dicta, alii me tacente judicare facile possunt.

P. Concina Theol. t. 3. p. 410. n. 5. refert eadem verba P. La-Croixii, quæ mox (initio huj. cap.) ego descripsi. At P. Zacharia hic vult nos audire P. Nocetium Ver. vind. c. 31. iniquentem: *P. Concina hic duo præstat. Primum adeo mutilate refert textum P. La-Croix, ut per suum relinquitur lectoribus, P. La-Croix adhibere uni sententiæ, cum adhibeat omnino oppositæ; ut ego monui.*

P. Concina totum textum n. 267. La-Croixii non refert, quia toto ad rem, de qua agit, non indiget. An hoc magnum crimen est? Ceterum P. Concina nihil ha-

bet, quo persuadeat lectoribus, ut La-Croix sentiat quod non sentit.

Ait enim eodem n. 5. „Opinionem vero, quam P. La-Croix ex Sanchez, aliisque refert, ceu improbabilem respuimus. “

Deinde, inquit Nocetius, *expresse imponit P. La-Croix, quod doceat, sufficere unicum testem fide dignum ad jurandum extra judicium; cum hoc nunquam dicat ex propria sententiâ, sed ad omne juramentum postulet certitudinem moralem; quæ omnia productio integro textu manifesta fiens &c.*

Resp. Verum est, P. Concina P. La-Croixio prædictam sententiâ adscribere p. 413. n. 9. ubi etiam addit, eam esse communem penes recentes Theologos. Magna ne injuria est, aut dedecus, La-Croixium cum communi recentium sentire?

At La-Croix id non docuit. Resp. Expresse quidem id non docuit; at ex ejus verbis, hanc esse ejus mentem, satis aperte colligitur. Ex iis enim, quæ in hunc casum dixi, major probabilitas juxta La-Croixium sufficit ut quis jurare possit: at unicus testis fide dignus (si nihil obstat, ut ponimus) rem facit non solum probabiliorē, sed absolute, seu sine contradictione probabilem; quod firmius est, quam rem esse in conflictu contrariæ probabilitatis probabiliorē: ergo dum P. Concina dicit n. 9. cit. ex La-Croixio, & aliis sufficere unicum testem fide dignum ad jurandum extra judicium, loquitur ex mente ipsius La-Croixii. Hæc est certitudo moralis La-Croixiana. Quid hic pluribus opus? Nam dum La-Croixius ait, *Et hæc ultima sententiâ videtur probabilior*, priorem juxta suum systema tutam facit.

Quid ergo necesse erat, Zachariam, & Nocetium his fallacibus tricis, quæ nihil docent, nisi eos erga Concina esse male affectos, lectorum aures obtundere?

Excusari subinde possunt quidam simplices a mortali perjurio videntur posse &c.

Cur excusari subinde possunt? quia, inquit, „non apprehendunt, quod jurare sit aliquid grave, & invocare Deum in testem, sed tantum apprehendunt confusionem aliquam rationem mali non tanti momenti. “

Buf. ponit, non peccari, nisi peccati malitia apprehendatur; qui est pelagianus error, ut sæpe monendum est. Ex hoc porro errore illud sponte sua consequitur, mortaliter non peccari, nisi mortalis malitia apprehendatur: & quia quidam, ut Buf. ait, simplices in quibusdam perjuriis non apprehendunt mortalem malitiam, idcirco a mortali culpa eos excusat. At quoniam hæc ratio falso, & erroneo principio nititur, idcirco excusatio futit est.

Ignorantia, quod perjurium sit mortale, inexcusabilis est, sicuti inexcusabilis est ignorantia, quod mollires, adulterium, furtum sint letales culpe: ignorantia, quod vocare Deum in testem, & jurare, sit aliquid grave, & quod certa perjuria sint mortalia, perinde est ac si dixeris, ignorantiam, quod hoc adulterium, furtum &c. sit letiferum, esse excusabilem. Nullum scelus est, quod a mortali noxa excusari propter inconsiderationem, & ignorantiam non possit, si perjurium potest.

Itaque simplices, ut ait Buf., hoc est corruptæ conscientie homines, de quibus loquimur, non sunt subinde excusandi a mortali perjurio, sed gravissime monendi sunt, nec a Confessariis absolvendi, nisi firmum habeant propositum in posterum ab iis abstinendi.

ANIMADVERSIO XV.

Æquivocatio, seu amphibologia, ut nomen ipsum sonat, obscura locutio est, quæ varios patitur sensus, qui tamen vel ex verborum ipsorum vi, vel ex rerum circumstantiis intelligi possunt. Hac homines uti solent, ut aliquid occultent, quod sciri nolunt.

Hæc porro locutio mendax non est, sed vera. * Quocumque enim sensu a loquente accipitur, ab ejus animo non discordat: ergo vera est; quia locutio falsa, seu mendax est, cum homo aliud verbis enuntiat, aliud animo habet.

At, inquit, hæc locutio eo nomine vituperabilis est, quod hominem, quo cum loqueris, fallat; quia verba alio sensu a loquente accipiuntur, ac ipse intelligit.

Resp. Vere ais, si nulla sit rationabilis causa æquivocæ loquendi; at si hæc adsit, vituperabilis non est. Sicut enim, dum quis interrogatur, recte tacet, si tacendi ratio sit; ita qui loquitur, non est necesse ut sua verba accipiat juxta auditoris sensum, si necessitas, aut ratio postulet, ut alio sensu accipiantur. Hac enim in specie loquens non decipit, sed auditor seipsum decipit, cum loquenti justam causam præbeat accipiendi verba alio sensu, ac ipse accipit.

At peccat, qui primævæ sermonis institutioni repugnat:

* Conc. Theol. t. 3. p. 258. n. 6. & seq.

gnat: repugnat autem, qui aliter accipit verba, ac auditor, quia primæva sermonis institutio eo spectat, ut loquentis sensa patefaciat, non ut occultet. Resp. Primæva sermonis institutio huc quidem spectat, ea tamen addita exceptione, nisi necessitas, aut ratio aliud postulet: quæ exceptio nisi admittatur, verba ambigua & obscura, ex ipsis dictionariis, & libris editis, nedum ex hominum locutione, expungenda forent. At ipsa sacra Scriptura, ambigua, & obscura dictione non raro utitur. Ea usus est Jacob Gen. 27. cum Patri querenti, *Quis es tu, fili mi?* respondit, *ego sum primogenitus tuus Esau.* Erat enim primogenitus non origine, sed divino jure. Attamen D. Aug. in q. super Gen. D. Joann. Chrysost. hom. 53. in Gen. D. Th. 2. 2. qu. 110. art. 3. ad 3. aliorumque gravissima auctoritate a mendacio purgatur, ut legi potest apud Canum lib. 2. de locis cap. 4. Hanc adhibuit Machabæorum mater (1. Machab. 7.) quæ, cum ab Antiocho Rege multis verbis extimularetur, ut adolescenti filio suo consuleret, *promisit suam se filio suo, suavitque contraria omnia, ac Rex petebat.* An idcirco male locuta est sancta mulier? minime vero gentium; quia, licet verbum *suas* contra Regis mentem acceperit, illud tamen sano sensu, justaque de causa ita accepit. S. Athanasius (Brev. Rom. die 2. Maji) *is, qui se infolgebantur, ex industria occurrit, & querentibus, quantum inde abesset Athanasius, respondit, eum non longe abesse.* Vitæ tuendæ necessitate S. vir obscure, & æquivoce respondit, non tamen mendaciter. Quia illud *non longe abest*, vere dicitur ex hominum more tum de eo, qui e. g. 50. aut 100. hexapedas abest, tum de eo, qui præsens est. Christus ipse de S. Joanne Baptista Matth. 11. dixit: *Ipse est Elias, qui venturus est*, cum tamen Joannes negaret, se esse Eliam. *Elias es tu? Et dixit, non sum.* Joann. 1. erat scilicet, & non erat Elias. Erat Elias spiritus, seu præcursoris officio, & virtute; persona non erat Elias. Plurimæ sunt in sacra Scriptura antilogiæ, specie contrariæ, quæ tamen divinæ sunt auctoritatis; quibus docemur, locutiones non solum diversæ, sed etiam adversæ acceptione, si ratio postulerit, usurpari posse. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 110. art. 3. ad 4. ait: *Licet tamen veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione, ut Aug. dicit in lib. de mendacio.* Dissimulatione utimur vel silentio, vel sermonis ad alia conversione, vel æquivocatione. Illa dissimulandi ratio usurpanda est, quam prudentia suggererit, & necessitas postulerit.

At hic queri potest, utrum æquivocatio, prout explicata fuit, juramento confirmari sine culpa possit? Resp. Affirmandum videtur, si necessitas juramentum requirat. Nam pono, veritatem æquivoce expositam, esse indubitatam. Locutio enim vera, & indubitata, si necessitas juramentum postulet, juramento sine culpa confirmari potest: at explicata æquivocatio ex dictis verax est, non mendax, & ponitur etiam indubitata: ergo &c. Hæc sententia penes Theologos communis est, ut monet Concina Theol. t. 4. p. 101. n. 14. Si Machabæorum mater ab Antiocho coacta jurasset, se filio suam, eam ne perjurii ream faceres? Si Abraham a Pharaone compulsus jurasset, Saram esse suam sororem, eam ne in crimen vocares? *Vere enim*, inquit Gen. 20. *soror mea est, filia patris mei, & non filia matris mea, & duxi eam in uxorem.* Nihilominus negotium facessere videtur non tam P. Concina, qui loco cit. contrarium sentire videtur, quam gravissima D. Augustini Ep. 125. ad Alipium auctoritas dicentis: *Illud sane certissime dici non ambigo, non secundum verba jurantis, sed secundum expectationem ejus, cui juratur, quam novit ille, qui jurat, fidem juratoris impleri... unde perjuri sum, qui servatis verbis, expectationem eorum, quibus juratum est, deciperunt.* Idem repetit ep. 126.

Resp. D. Aug. loquitur de juramentis, quæ jure exiguntur, quibusque pacta, & fœdera confirmantur. Cum enim hæc in gratiam eorum, quibus juratur, fiant, juxta ipsorum mentem intelligenda sunt. Aliud est de juramentis vi extortis. Qui enim ea extorquet, nullum jus habet, ut eo sensu fiant, quo ipse intelligit. Itaque dum jurans alio sensu ea accipit, ac qui vim intulit, hunc non decipit, sed hic se ipse ex culpa sua decipit.

Ex D. Augusti. auctoritate illud Buf. dictum refellitur, quod si sine justa causa fiat, non erit quidem perjurium, cum saltem secundum aliquem sensum &c. verum juret. "Quod dictum emendat etiam Angelicus 2. 2. qu. 89. art. 7. ad 4. inquit: *Quando non est eadem jurantis intentio, & ejus, cui jurat, si hoc proveniat ex dolo jurantis, (qui scilicet proximum decipere in animo habet) debet juramentum servari secundum sanum intellectum ejus, cui juramentum præstat. Unde Isidorus dicit: Quacumque arte verborum quis juret, Deus tamen, qui conscientie testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Et quod hoc intelligatur de dolo juramento, patet per id quod subditur: Dupliciter reus fit,*

qui & nomen Dei in vanum assumit, & proximum dolo caput.

Hinc refellendus quoque est La-Croix, juxta quem p. 218. n. 176. jurans sine animo jurandi proprie loquendo non jurat. Si enim juxta SS. Augustinum, Iñdorum, & Thomam juramentum vim habet obligandi juxta sanum intellectum ejus, cui juratur, etiam si jurans per dolum eo modo se obligare non intendat, necesse est ut juramentum proprie tale sit, & obliget, etiam si jurans per fictionem jurandi animum non habeat.

Falso autem La-Croix pro sua sententia citat D. Th. 2. 2. qu. 98. a. 3. ad 2. verbis S. Doctoris non recitatis. Sed illa legere potes ad c. 7. dub. 3. unde intelliges La-Croixii cespitationem.

Quod si (ut ad primum institutum veniam) jurans animo simplici, & a deceptione alienus sit, non obligatur juxta sensum illius, cui jurat, sed juxta sensum, quo ille suum juramentum intelligit. Hinc D. Thom. post mox cit. verba subdit: *Si autem jurans dolum non adhibeat, obligatur secundum intentionem jurantis.* Unde Greg. dicit 26. mor. „Humanæ aures talia verba non, sra judicant, qualia foris sonant; divina vero judicant, talia foris audiunt, qualia ex intimis profertur.“ Ergo cum dolo non utatur, qui coactus æquivoce jurat, ejus juramentum quoad conscientiam vim habet, prout ipse sano sensu illud accipit, non prout a coactore accipitur.

Hactenus de æquivocatione, seu amphibologia, prout vox ipsa sonat. Nam casuum arbitri eam cum restrictione mentali confundere solent. La-Croix, qui post propositiones proscriptas scripsit, duplicem mentalem restrictionem facit p. 218. n. 234. Altera est pure mentalis; alia non pure mentalis. Prior est, eum qui loquitur, verba aliter accipit, ac significant, quia mente aliquid subintelligit, quod subintellectum ex circumstantiis non innotescit; si hoc subintellectum ex circumstantiis notum sit, dicitur restrictio non pure mentalis. E. g. Cajus ex industria occurrens Titio, ab eo anxie, seu sollicitè petit, utrum Sempromium viderit, ac mente subintelligit *recenset*; quæ additio ex circumstantiis Titio nota est; ideoque respondet, Non vidi, licet illum nudius tertius viderit. Hanc restrictionem non esse mendacem, La-Croix asserit, & nemo jure, ut ego puto, inficiari potest. At prior mendax est, ut ipse fatetur n. 285. E. g. interroganti, utrum hodie viderim Petrum, respondeo, Non vidi, & subintelligo *in foro*, cum tamen viderim domi; mendax sum. Nam D. Augusti. lib. de mendacio c. 3. ait: *Quapropter illi mentitur, qui aliud habet in animo, aliud verbis, vel quibuslibet significationibus enuntiat;* uti facit, qui restrictione pure mentali utitur. Nam animo subintelligit id, quod exterius non enuntiat. Quod si restrictioni pure mentali juramentum addat, perjurus est. Contraria doctrina est ipsa propof. 26. ab Innoc. XI. proscripta, quæ ita habet: *Si quis solus, vel coram aliis, seu interrogatus, seu propria sponte, seu recreationis causa, seu quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam viam (Sanchez, unde hæc propositio sumpta est, habet aliam diem, ut advertit Concina Theol. t. 3. p. 468. n. 2.) ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.* Itaque qui ait, juro, me hac nocte non dormivisse, subintelligendo *commode*; vel non habere pecuniam, intelligendo *quam tibi mutuum dare velim*; vel uxor, quæ jurat, se non esse inæchatam, intra se addendo *hac nocte*; vel filius, qui jurat, se aleis non luisse, subintelligendo *hodie*, & alia his similia, sunt certa damnata perjuria, si jurantes reipsa habeant, aut fecerint, quod negant, etiam si non habeant, aut fecerint cum additione, quam animo concipiunt; quæ ex nulla causa, aut necessitate excusari possunt, ut patet ex propof. 27. ab eodem Innoc. XI. proscripta, quæ talis est. *Causa justa utendi his amphibologiis (in propof. 26. descriptis) est, quoribus id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorum, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censetur nunc expediens, & studiosa.* Et ratio præterea est, quia mendacium, & perjurium nunquam, nulla ex causa licent.

Ipsi restrictiones non pure mentales juramento confirmari non possunt, nisi subintellectum in mente certo, & evidenter constet. Sicut enim juramentum ob reverentiam divini adorandi Nominis adhibendum non est, nisi de veritate certo comperta, ita in restrictione non pure mentali adhiberi non potest, nisi ipsa restrictio certo & evidenter nota sit.

La-Croix p. 218. num. 288. ait: „Non est restrictio pure mentalis, si quis respondeat ad mentem interrogantis, quamvis verba, quæ respondet, de se ferant falsa, si non dicentur in illis circumstantiis.“

Hæc

Hæc doctrina nihil mali habet, si respondens, talem esse judicet interrogantis mentem non ex arbitrio, sed ex ratione; v. g. „si me interrogas, inquit, an occide- rim Cajum, respondeo, non occidi, & licet occide- rim, non mentior, nec pecco.“ Cur non mentiris nec peccas? „Quia, inquit, in circumstantiis illis, in quibus crimen est plane occultum, quod si fatear, „periclitatur vita mea, non debeo præsumere, nisi a- liunde mihi constet, quod me interrogas, an crimen commiserim absolute.“ Absolute interrogas, & non debeo præsumere, quod absolute interrogas? Mihi sane videtur præsumptio arbitraria, & falsa, nisi circumstan- tiæ aliud persuadeant. Ratio est, inquit La-Croix, „quia non habes jus ad me ita absolute interrogan- dum, neque in illis circumstantiis teneor id, quod nequidem semiplene est probatum, revelare tibi cum „certa jactura vitæ, quamvis tu etiam esses Judex „meus.“ Resp. Aliud est, eum, qui interrogat, jus interrogandi non habere; aliud, ipsum eo sensu, hoc est absolute, ex mente sua interrogare. Si jus interro- gandi non habet, tacere, sermonem ad alia converte- re, ipsum reprehendere potes &c. At quia jus interro- gandi non habet, & quia ex responsione tua vera ad interrogata, vitæ jactura tibi imminet, perperam, & ex arbitraria præsumptione colligis, interrogantem cum restrictione interrogare, dum absolute interrogat, an occideris Cajum. Illud faltem quæso hic cave, ne men- dacio perjurium adjicias. Hæc La-Croixii doctrina, quam, ut ipse ait, plurimi tradunt, per cuniculos ad- oriri, & amoliri merito videri potest damnationem propof. 27. mox relatæ.

ANIMADVERSIO XVI.

Juramentum cum restrictione pure mentali peractum, est veri nominis perjurium; quod si veniale dicas in re levi, incurris in propof. 24. ab Innoc. XI. proscriptam; si veniale appelles, quia per jocum fit, toto ostio aber- ras. *Qui jocosè perjurat*, inquit S. Th. 2. 2. qu. 98. a. 3. ad 2. *non evitat divinam irreverentiam, sed quan- tum ad aliquid magis auget; & ideo non excusatur a peccato mortali.*

ANIMADVERSIO XVII.

Si reus contra juris ordinem, vel a Judice incompe- tente jurare coactus, juret, se non commisisse furtum, homicidium &c. quod reipsa commisit, subintelligendo in carcere, ubi illud non commisit, vel aliquid aliud: si uxor metu mortis juret, se adulterium non patrassè, quod reipsa patravit, intelligendo *hodie*, vel quid simile: si quis laronis vi adactus juret, se illi certam pec- uniam daturum, quam dare non vult, subintelligen- do dabo, si debuero &c. & alia juramenta his similia, sunt certa perjuria propof. 26. proscripta.

ANIMADVERSIO XVIII.

Falsum est, juramentum sine animo jurandi, non esse juramentum, ut jam ostensum est supra dub. 1. c. 1. & dub. 4. Resp. Contra Busemb. & La-Croix.

In foro tamen externo potest cogi ut servet.

Si non esset verum juramentum, ne in foro quidem externo cogi posset ut illud servaret. Nec enim leges divinæ, aut humanæ eam Judicibus fori externi facul- tatem tribuunt, ut cogant ad servanda juramenta, quæ reipsa juramenta non sunt. Ergo si cogi re ipsa potest ut servet, juramentum sine animo jurandi verè jura- mentum est.

Ex hæcenus dictis explodendi sunt, qui materia- lem suppositionem, qua verba omni sensu destituta quandoque usurpari posse dicunt, commenti sunt. Ex logicorum quidem doctrina habemus, suppositionem a- liam esse materialem, qua voces loco sui, aliam for- malem, qua loco rerum adhibentur. At in nulla phi- losophia invenies suppositionem materialem explicatam, ut supra. Hoc novum commentum recentibus Morali- bus relictum fuit, quo mendacia tuerentur. Tota vo- cum vis, & ratio in eo sita est, ut aliquid significant. Huc spectat sapientissimus naturæ Auctor, cum loquen- di facultatem nobis dedit, ut loquendo animi nostri sensa aperiremus. Vox ex unanimi omnium sensu est sonus articulatus ad exprimendas cogitationes institutus; & D. Aug. lib. 15. de Trin. c. 11. ait: *Verbum, quod foris sonat, signum est verbi, quod intus latet.* Ex quo intelligitur, falsum omnino esse, quod ait Cattaneus apud Concinam, voces in aliqua hypothesi ex huma- næ Reipublicæ lege nihil significare. Naturæ enim lex, quam universa hominum Respublica sequitur, ea est, ut qui nihil significare vult, taceat; cum vero loquitur, aliquid significet.

Materialis suppositio, prout hic accipitur, mentali restrictione ab Innoc. XI. proscripta deterior est. Nam restrictio mentalis vocum sensum tantum mutat per additionem mentis; suppositio materialis illum omni- no destruit, & in nihilum redigit; quod sane pejus est. Ergo suppositio materialis, damnata mentali res- trictione damnabilior est. Ex communi hominum sen- su pendet, ut voces aliquid definitum, ut lapidem, ar- borem &c. denotent; & hac ratione dicuntur signa ad placitum; & ne ex communi quidem hominum sensu pendet, ut aliquid indefinite significant; quia hoc ex intima sui natura, naturæque Auctoris lege hominum arbitrio minime obnoxia significant; & hoc sensu signa naturalia dicuntur. Hinc D. Thom. 2. 2. q. 110. a. 3. ait: *Cum enim voces naturaliter sint signa intellectuum, innaturale est & indebitum, quod aliquis voce significet id quod non habet in mente.* Ergo multo magis innat- urale est, ut nihil significet. Sed de his consule, si vis, Concinam Theol. t. 3. p. 485. c. 10. & seq.

Huc referendus est usus scientiæ seu notitiæ commu- nicabilis, quæ aliis communicari potest, & incommuni- cabilis, quæ nemini communicanda est. Hæc enim eo spectant, ut si de re tibi nota, sed ex gravi causa oc- cultanda interrogeris, respondere possis, *nescio*, vel *non feci*, subintelligendo, ut revelem. Quæ responsio, est apertum mendacium, additoque juramento perjurium ab Innoc. XI. damnatum, ut jam ex dictis liquet. Sed hic quoque consuli potest P. Concina Theol. t. 3 in fine, & initio t. 4. Illud D. August. lib. contra mend. c. 21. in mente habendum est. *Aut ergo cavenda men- dacia recte agendo, aut confitenda pœnitendo; non autem cum abundent infelicitate vivendo, augenda sunt & doc- cendo. Sed eligat qui hoc putat, unde subveniat periculi- tanti homini ad quamlibet salutem, qualiacumque men- dacia; dum tamen & apud tales obineamus, nulla cau- sa nos ad pejerandum, & blasphemandum oportere per- duci.*

ANIMADVERSIO XIX.

Nihilominus probabiliter alii tenent contrarium. Idem contrarium docet La-Croix p. 220. n. 305.

Sed hæc opinio rejicienda est, uti rejicitur a Conci- na Theol. t. 3. p. 421. n. 5. & seq. Catech. enim Sy- nod. Trident. sine ulla distinctione ait: *Ejusdem vero peccati* (hoc est perjurii) *reus censendus est, qui se ali- quid jurejurando facturum promittit, cum tamen aut pro- missum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promissit, reipsa non præstat.* Ejusdem criminis juxta Ca- techismum reus est, qui non habet animum implendi juratum promissum, ac qui non implet: sed fatente i- pso Busemb. hic c. 1. qui non habet animum implen- di juratum promissum, verè peccat mortaliter, sive ma- teria sit parva, sive magna: ergo etiam qui illud non implet, seu res magna sit, seu parva. In hunc sensum loquuntur S. Raym., S. Antoninus, & Gersonius apud Concinam loco mox cit. Hinc D. August. in Resp. cit. sine ulla limitatione ait: *Unde perjuri sunt, qui serva- tis verbis expectationem eorum, quibus juratum est, dece- perunt.* Si perjuri sunt, qui in re notabili decipiunt, perjuri quoque sunt, qui in re parva decipiunt; ideo- que mortaliter peccant.

Ratio evidens est: quia ex D. Thoma 2. 2. qu. 89. a. 7. *quicumque jurat, aliquid se facturum, obligatur ad id faciendum, ad hoc quod veritas impleatur: ergo qui aliquid leve juratus promittit, nec implet, est perju- rus: ergo mortaliter peccat; quia perjurium etiam in re levi est certum mortale peccatum, ut patet ex pro- posit. 24. ab Innoc. XI. proscripta.* Hinc resellendus est La-Croix, qui in suam sententiam pertrahit D. Tho- mam, qui 2. 2. qu. 110. a. 3. ad 5. ait: *Quod ille, qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promissit, non mentitur; quia non loquitur contra id, quod gerit in mente.* Si non mentitur, non pejerat, sed solum contra fidelitatem, quæ in re parva levis culpa est, agit, non implendo promissum. Resp. An S. Doct. pugnancia loquitur? Lege ejus verba 2. 2. q. 89. a. 7. ad 1. recitata ad cap. 10. dub. 3. Itaque illud quoque falsum est, quod idem La-Croix ait, prædictum jura- mentum esse falsum non formaliter, sed materialiter tantum. Hinc idem D. Thom. art. 7. qu. 89. hic cit. ait: *In juramento, quod præstat de his, que sunt fienda a nobis, obligatio cadit supra rem, quam aliquis ju- ramento firmavit. Tenetur enim aliquis, ut faciat verum esse id, quod juravit: alioquin deest veritas juramento.* Si veritas deest, juramentum verè mendax est, seu, si ita loqui velis, formaliter falsum, & veri nominis per- jurium.

Præterquamquod infidelis promissor, est ne verax pro- missor? Hic sane ex communi hominum sensu menda- cissimus est. Si, dum promitteret, habuit animum fa- cien-

ciendi promissa, ejus quidem locutio fuit vera, ut habet D. Thom. hic citatus; at, si promissa non faciat, cum potest, mendax est in opere: est ergo verax in intentione, mendax in executione.

Ipsa quidem Concina loco cit., & p. 424 num. 11. excipit juramenta, quibus matres pomum, aut quid leve pueris spondent, aut viri ingenui negant, se primum locum occupaturos; quod postea nec illæ, nec isti præstant; quia, inquit, in his juramentis sensus est hypotheticus. At si in his sensus hypotheticus est, cur non in aliis de re levi? Busembaum de his, ac de aliis eodem modo loquitur. Verborum significatio absoluta est: ergo perperam fingitur sensus conditione aliqua implicitus, ex. g. nisi ratio contrarium suadeat. Quod si dum absolute jurant, conditionem subintelligunt, restrictione mentali ab Innoc. XI. damnata, quæ a mendacio, & perjurio non excusat, utuntur. Ceterum ego crediderim, hos juratores de his levibus rebus ex prava consuetudine jurantes, absolute jurandi animum habere, & non implere jurata, quia mali sunt, nec juramenti religionem verentur. Qui proinde a Concionatoribus, & Confessariis fidenter, & valde reprehendendi sunt, nec ab his absolvendi, nisi certa signa poenitentiz, & abstinendi abs pessimo jurandi usu præbuerint.

ANIMADVERSIO XX.

Illud certum est, quod si &c. non est grave, quia tunc excusatur parvitas materie.

Hanc limitationem improbat ipse La-Croix loco mox cit. Et sane si parvitas materie a mortali culpa non excusat, si tota promissio jurata, rei sit levis, & non fiat; cur excusat, si ex eo, quod jurasti, tantummodo parum aliquid non serves? An in hac specie perjurus non es? Veritas scilicet est indivisibilis. Quod euntias, aut verum est, aut non est verum, hoc est falsum. Nihil medium est inter verum, & non verum, seu inter verum, & falsum. At si ex eo, quod jurasti, tantummodo parum aliquid non serves, juramentum non est verum: ergo est falsum, & perjurium. Qui jurat, se totum aliquid facturum, omnes ejus partes complectitur; ex quo fit, ut si pars aliqua omittatur, juramentum a veritate deficiat; quia non facit, quod juravit: juravit enim totum, nec tamen totum fecit. Si jures, te dedisse centum, cum nonaginta dederis, aperte perjurus es: ergo es quocque perjurus, si jures, te daturum centum, & non des, nisi nonaginta; quia sicuti juramentum assertorium supra rem præteritam, aut præsentem cadit, ita promissorium supra rem futuram, ut jam ex D. Thoma dictum est, & res ipsa loquitur. Est ne verum, eum dare centum, qui centum non dat, eum non bibere, qui bibit, eum servare omnia statuta, qui omnia non servat? Si verum non est, falsum est; & si falsum est, addito juramento est perjurium; & si perjurium est, mortale crimen est. At, inquis, rigidior est hæc sententia. Resp. Veritas semper rigida est juxta illud, *Obsequium amicis, veritas odium parit*.

ANIMADVERSIO XXI.

Quid hoc rei est, obligaris probabiliter &c. negat tamen Azorinus, nisi opinare, & facito, ut libuerit? Hæc sane scribendi ratio valde accommodata est corruptæ hominum indoli; quia legem eorum arbitrio subdit. Sed hac in re nec Busemb., nec Azor. audiendus est; quia communis sententia est, ut ipse Bonac. t. 2. p. 220. p. 9. num. 1. testatur, juramentum gravi, injustoque metu extortum obligare; quam confirmat D. Thom. 2. 2. q. 98. a. 3. ad 1. inquires: *Coactio non aufert juramento promissorio vim obligandi respectu ejus, quod licite fieri potest; & ideo si aliquis non impleat, quod coactus juravit, nihilominus perjurium incurrit, & mortaliter peccat*. Idem docet Alexander III. cap. Si vero de jurejurando, dicens: *Si vero aliquis quemquam gravissimo metu sub religione juramenti suum jus refutare coegerit, ipsumque sibi retinuerit; quia nos consulere voluisti, diximus, tibi respondendum, quod non est tutum, quemlibet contra juramentum suum venire, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ; nec nos aliqui dare materiam volumus veniendi contra juramentum proprium, ne auctores perjurii videamur*. Idem habetur cap. Ad aures de his, quæ vi, metuque causa fiunt.

In materia tamen matrimonii &c. nullum est.

Cur nullum est? Quia, inquit Busem. matrimonium, coactum metu cadente in constantem virum, nullum est. Hinc etiam juramentum extortum de eo contractendo, videtur relaxatum ipso jure.

Resp. Consequentia non videtur legitima. Aliud enim est matrimonium, aliud matrimonii promissio.

Nam etiam si hæc fuerit coacta, remota coactione matrimonium sponte, & valide contrahi potest; ideoque contrahi etiam, ut videtur, debet, si promissio fuerit jurata. Quia, ut ait Alex. III. mox citatus, *non est tutum, quemlibet contra juramentum suum venire, nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ*. At juramentum coactum contrahendi matrimonium non est tale, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ: ergo &c. Quæcumque coacta promissio jure naturæ nulla est; quia, ut ait D. Thom. 2. 2. qu. 9. a. 7. ad 3. *Ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur*. At si juramentum accedat, hoc, et si coactum sit, obligat. Ergo obligat quoque coactum juramentum contrahendi matrimonium.

ANIMADVERSIO XXII.

Nam si versetur circa substantiam, v. gr. si &c. vel circa circumstantias &c. non obligaris.

Hoc recte dictum videtur. Nam ex D. Thom. a. 7. cit. ad 4. *si jurans dolum non adhibeat, obligatur secundum intentionem jurantis*; at jurans in specie posita dolum non adhibet, nec habet intentionem se obligandi: ergo non obligatur. Idem sentit S. Antoninus p. 2. tit. 10. c. 6. In his tamen casibus, subdit, *intuitu erit, si petatur absolutio, ut sentiunt multi Doctores*.

ANIMADVERSIO XXIII.

P. quoque Concina Theol. t. 3. p. 431. num. 5. ait; quod juramentum de re indifferenti, nullam parit obligationem; quæ tamen sententia suas habet difficultates. Nam juxta D. Th. 2. 2. q. 89. a. 7. in cap. 3. ad 2. & Canones mox citatos juramentum obligat, nisi vergat in deteriore exitum, hoc est, ut explicat S. Doct. nisi quod juratum est, malum sit, aut majoris boni impedimentum. Res indifferens non est mala: ergo si nec majus bonum impedit, jurata præstanda est. At, inquis, res indifferens, est otiosa, & inutilis: ergo non est idonea juramenti materia. Resp. Eo sensu non est idonea juramenti materia, quod de ea jurandum non sit. Hinc hujusmodi juratores acriter reprehendi debent, veluti contemptores adorandi divini nominis, quod assumunt in rebus non solum levibus, sed etiam nullius momenti, perinde ac si quid abjectum esset. At cum res indifferens criminosè jurata est, præstanda est, ne juramentum sit mendax, & crimen crimini addatur. At, inquit Busemb., Deus non vult nos obligari ad res vanas, & otiosas. Resp. Deus sua lege ad eas neminem obligat, & unumquemque obligari prohibet, dum prohibet, ne nomen suum in vanum assumatur: at cum juratur sunt, ad eas obligat, quia juramentum obligat, ut in veritate juret. *Jurabis, Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia*. Jer. 4.

At iterum objicies. Ex D. Thom. quodl. 12. q. 14. a. 2. *juramentum obligans debet habere judicium, justitiam, & veritatem*: at juramentum de re indifferenti non habet judicium: ergo non obligat. Resp. Judicium, quo præditum esse debet juramentum obligans, in eo situm est, ut sit de re licita, quæ majus bonum non impediatur. Hinc S. Doct. loco hic cit. ait: *Juramentum enim non solum amittit vim, quando est illicitum, sed etiam quando jurando pejeratur*. Jurando autem pejeratur ex eodem cit. ad dub. 3. c. 6. cum juratur aliquid impediens majus bonum.

Cap. Venerabilem de electione §. Idem etiam habetur: *Utrum vero dictum juramentum sit licitum, vel illicitum, & ideo servandum, vel non servandum extiterit, nemo sane mentis ignorat ad nostrum judicium pertinere*. Ergo juxta summum Pontificem juramentum licitum, hoc est rei licitæ servandum est.

Cur feneratoribus usura, prædonibus lytrum ex juramento etiam coacto promissum ex dictis dandum est? Quia, inquit D. Thom. 2. 2. qu. 98. a. 3. ad 1. *coactio non aufert juramento promissorio vim obligandi respectu ejus quod licite fieri potest*. Ergo res licita, sicuti est indifferens, etiam coactè jurata, necessario præstanda est.

Et sane dare lytrum prædonibus, usuram feneratoribus, non est actio natura sua bonæ, sed danti quoad pecuniam, accipienti quoad animam damnosa; & nihilo minus, quia res est promissa, & jurata, præstanda est. Alexander III. cap. Debitores tit. 6. de electione ita decernit. *Debitores ad solvendas usuras, in quibus se obligaverant, cogi non debent*. Si vero de ipsarum solutione juraverint, cogendi sunt Domino reddere juramentum; & cum usura soluta fuerint, creditores ad eas restituendas sunt ecclesiastica severitate (si necesse fuerit) compellendi.

Circuitus illæ, ut debitores jurati usuras solvant, ac post ut creditores eas reddere cogantur, ex se, hoc est si ju-

si juramentum non intercessisset, est vanus, & inutilis; at quia juramentum intercessit, efficitur necessarius, quia juramenti veritatem implere necesse est.

Clericus gravi, injustoque metu coactus, ecclesiasticum jus abjurat. Proprii juris refutatio Clerico incommoda, quoad conscientiam indifferens ponitur; ideoque si juramentum de re indifferente non obligaret, dictum Clerici juramentum non esset obligatorium. At contrarium respondit idem Alex. III. cujus verba excipit ad c. 4.

Nimirum si res jurata, quæ sine animæ detrimento fieri possit, non fiat, juramentum falsum est: at res indifferens sine animæ detrimento fieri potest: ergo si jurata non fiat, juramentum est falsum; quod nunquam permissum est.

ANIMADVERSIO XXIV.

Excipe tamen, si jurasses Titie eam ducere: nam eo casu potes ea relicta ingredi Religionem, quia &c. Idem habet La-Croix p. 222. p. 324.

Hic dicerem, sponsam de viri proposito monendam esse; quæ si juratam in sui gratiam promissionem relaxet, virum a juramenti vinculo absolvit, ut habetur ex D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 9. ad 2.

Quod si sponsa promissionem relaxare nolit, eam a viro implendam esse, puto; quia promissio est de re licita, nec majus bonum impedit. Potest enim vir contrafacto, & non consummato matrimonio, ad Religionem, si voluerit, migrare. Hinc cap. *Commisum* de sponsalib. summus Pontifex ait: *Respondemus, quod tutius est ei (juramenti religione servata) prius contrahere, & postea, si elegerit, ad Religionem migrare; si tamen post desponsationem copula non dignoscitur intervenisse carnalis.* Illud tutius non comparative accipiendum est, quasi tutum quoque sit oppositum. Si enim hoc quoque tutum esset, respondisset Pontifex in specie proposita, quod a contrahendo matrimonio abstinere poterat, dum ad Religionem migraret. Est ergo intelligendum positive, perinde ac si diceret, periculosum esse non contrahere. Quod hic dixi, confirmatur ex mox dictis ad c. 6.

At inquit Busemb. *Juramentum fortitur naturam actus, cui apponitur: promissioni autem matrimonii hac tacita conditio inest, nisi ingrediatur Religionem.*

Resp. Ipse La-Croix p. 221. n. 315. ait, propositionem Busemb. univérse veram non esse; quod patet ex jam dictis. In jurata autem promissione matrimonii tacitam conditionem, nisi ingrediatur Religionem, non inesse, declaravit Alex. III. cap. *Commisum* cit.

Juramentum promissorium &c. Ratio est, quia accessorium &c. ideoque quando non obligat promissio, nec obligat juramentum appositum.

Hæc conclusio ex dictis est aperte falsa. Juramentum vero esse accessorium promissionis, quam confirmat, eo sensu verum est, quod promissioni adjungitur, non eo sensu, quod sit quid minus dignum, aut minus, vel æqualiter obligans; ideoque in jurata promissione non promissio, sed juramentum est quid principale; quia promissione longe præstantius est, ac magis obligans. Ex quo intelligitur, falsum illud quoque esse, juramentum promissorium eandem habere conditionem, eodemque modo explicandum esse, quo promissio, vel propositum, cui annexum est. Contra ergo dicendum, promissionem, & propositum juratum sequi conditionem juramenti, hoc est oportere esse firma, & irrevocabilia, quidquid contra mollis Theologia doceat.

ANIMADVERSIO XXV.

Qui urbanitatis causa juravit &c. non peccat contra juramentum &c. Idem habet La-Croix p. 223. n. 353.

Primo quidem valde reprehendendi sunt, qui in his nugis sacrosanctum Dei nomen assumunt; deinde hæc juramenta obligatoria esse videntur; quia sine culpa impleri possunt, nec majus bonum impediunt. At inquit Busemb. „Promissio illa, vel propositum habet tacitam conditionem adjunctam, nisi me coegeris, qua sublata „non obligat, & consequenter nec juramentum.“

Resp. Nego consequentiam; quia *juramentum*, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 1. *adhiberi non debet, nisi in re, de qua aliquis firmiter certus est.* Nec in juramento absoluto, cujusmodi est illud, de quo loquimur, conditiones ad arbitrium fingendæ sunt. Ne ipsi quidem juratores, dum de levissimis his rebus vanissime, & criminosè jurant, tacitam illam conditionem, nisi me coegeris in mente habeant; quam si haberent, verendum magnopere esset, ne in restrictiones mentales ab Innoc. XI. damnatas inciderent.

Obbligatio si qua est, „relaxatur, inquit Busemb. ab altero cedente juri suo.“

Resp. Miror; quod in his quoque levissimis rebus juræ fingantur. Quodnam jus tribuit, qui urbanitatis, hoc est sceleris causa juravit, se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum? Nullum scilicet; sed solum suum firmum propositum ostendit. Itaque hi juratores non mollibus, & fallacibus doctrinis palpandi sunt, sed vehementer, & graviter monendi, ac increpandi. Primo quia hi sunt juratores consuetudinarii, ideoque iniquitate ex Eccli. 23. pleni. Secundo quia vel hoc juramentum obligat, ut ego sentio (nam ex D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. *quicumque jurat, se aliquid facturum, obligatur ad hoc faciendum, ad hoc quod veritas impleatur;*) vel non obligat. Si primum, mortaliter peccant, quia non faciendo quod jurant, sunt perjuri. Si secundum, ipsum juramentum est perjurium, ut dictum est ad dub. 3. c. 6.

ANIMADVERSIO XXVI.

Qui juravit se servaturum decreta &c. tantum tenetur servare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in usu, &c.

Qui ita juravit, est quidem liber ab iis decretis, & regulis servandis, quæ ex rationabili, & legitime præscripta consuetudine abolitæ sunt; quia hæ regularum vim non habent; non item ab iis, quæ ex morum corruptela non sunt in vigore, & usu. Quia corruptela, regularum vim iis non adimit. At qui juravit, absolute juravit, se decreta, & regulas servaturum. Ergo omnes regulas, & decreta servare tenetur, quæ decreto, & regularum vim habent.

ANIMADVERSIO XXVII.

Qui juravit se servaturum secretum, quando non potest illud celari absque gravi suo, vel alterius damno.

Qui juravit secreti custodiam, quæ in alterius injustum damnum vergit, juramento non tenetur; quia juramentum non est vinculum iniquitatis. Id etiam liquido colligitur ex cap. 23. *Quintavallis* tit. 24. lib. 3. Dec. & cap. 27. ejusdem tituli. Fuit tamen perjurus in ipso juramento, si, dum juraret, prævidit, aut prævidere debuit, arcani custodiam proximo noxiam fore, ut ex dictis liquet.

Qui juravit secreti custodiam, quam grave sibi damnum allaturam, dum juraret, sentiebat, juramento; quidquid sentiat Busemb. tenetur, etiamsi coactus eam jurasset: quia, ut ait S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3. *magis debet damnum temporale sustinere, quam juramentum violare.*

Si autem jurata secreti custodia in grave damnum jurantis, quod ex non prævisis eventibus oritur, vergat, in hac specie a Busemb. opinione recedendum non videtur. Nam ex c. 25. tit. 24. lib. 2. Decret. habetur: *Si vir mulieri jurasset, quando contraxit cum illa, quod eam semper pro legitima uxore teneret; pro fornicatione, quam mulier antea commisisset, non posset eam dimittere, sed pro fornicatione, quam postea perpetraret, eam dimittere posset, non obstante hujusmodi juramento. Quoniam in eo talis erat subintelligenda conditio, si videlicet in legem illa conjugii non peccaret. Item si quis juravit, se ducturum aliquam in uxorem, non potest ei opponere fornicationem præcedentem, sed subsequentem, ut illum non ducat in conjugem; quia in illo juramento talis debet conditio subintelligi, si videlicet illa contra regulam desponsationis non venerit.* Ergo in secreti quoque custodiendi juramento ea conditio subintelligi videtur, nisi in grave damnum meum venerit. Talis enim merito esse censetur intentio hominis animo simplici, & sine dolo jurantis. Hinc Honorius III. c. 31. *Peritio* tit. 24. cit. juramentum a Canonicis Antiochenis extortum, ne contra Principem Antiochenum de cetero essent, ita interpretatus est, ut non solum pro juribus, & honoribus Ecclesiæ, sed etiam pro suis ipsorum specialibus legitime defendendis contra ipsum Principem libere stare possent.

ANIMADVERSIO XXVIII.

A juramenti promissorii implectione excusaris. 2. Si juramentum mutes in opus aliquod aperte melius &c.

Mutatio alia propria est, qua substituitur una materia pro alia diverſi generis, ut preces pro jejunio, jejunium pro eleemosyna &c. Alia est impropria, qua materia minor in majorem ejusdem generis mutatur, ut pauciores preces in plures, minor eleemosyna in majorem.

Mutatio secundi generis in melius ut in voto, ita in juramento fieri propria auctoritate potest; quia tum votum, tum juramentum per hanc mutationem affluentius impletur; ut si jurasses, te Ecclesiæ argentum ca-

H 3. -licem

licem donaturum, & aureum donares. At mutationem proprie dictam in melius propria auctoritate in voto fieri non posse, contendit P. Concina Theol. t. 3. p. 345. qu. 1. D. Thom. & D. Bonavent. antiquorumque Theologorum contra recentes auctoritate, validisque rationibus apud ipsum legendis nixus. Ex qua sententia merito sequenda, tum quia solidior, tum quia votum in tuto ponit, quod contraria periculo objicit, illud sponte sua consequitur, mutationem propriam in melius ne in juramento quidem fieri propria auctoritate posse. Et sane qui jurat, obligatur, ut faciat esse verum, quod juravit ex D. Thom. & dictis. At qui materiam certam juratam in aliam meliorem diversi generis mutat, non facit esse verum quod juravit. Nonne falso jurat, qui eleemosynam se daturum cum juraverit, eam non dat, sed preces fundit? Ergo &c. Itaque qui in tuto esse volunt, illud ipsum faciant, quod jurarunt; ac tum addant quodcumque opus bonum, prout voluerint.

ANIMADVERSIO XXIII.

Qui habet facultatem delegatam dispensandi in votis, aut ea commutandi, ea uti non posse in votis juratis, recte monet Concina Theol. t. 4. p. 174. n. 4. Ratio est, quia votum, & juramentum sunt duo distincta vincula, quorum alterum in altero non continetur: ergo qui simpliciter habet facultatem delegatam dispensandi in votis, in iis, si jurata sunt, dispensare non potest. Idem dicitur de commutatione.

CAPUT III.

De Voto.

DUBIUM I.

Quid sit votum, & quotuplex?

Resp. 1. Est promissio facta Deo, deliberate, de bono possibili, & meliori. D. Th. 2. 2. q. 88. V. Sanch. & Laym. l. 4. tr. 4. Unde patet, quod votum sit actus latræ soli Deo debitus. Quare dum vovemus quædam Sanctis, sensus est, voveri ea Deo in honorem simul Sanctorum: sicut templa, & altaria edificamus Deo in eorumdem honorem. Porro ex singulis particulis datæ definitionis multi casus resolvuntur: quos, ut vitetur confusio, & consulatur memoriæ, separatim dubiis proponam.

Resp. 2. Dividitur votum 1. in Absolutum, & Conditionatum. Illud est, quod fit sine ulla conditione, ut voveo eleemosynam; hoc autem, quod fit cum conditione, ita ut, nisi hac posita, non exurgat obligatio; ut, voveo eleemosynam, si fanitati restituar, vel (quod dicitur Poenale) voveo facere disciplinam, si hoc fecero. In Solemne, & Simplex. Illud est, quod, ut tale, acceptatur ab Ecclesia, & sunt hæc duo: votum castitatis, quod majoribus Ordinibus annexum est, & votum professionis religiosæ. Simplex autem votum est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Ubi sciendum, quod votum solemne reddit personam jure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum, ut ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum. Vide infra l. 4. c. 1. in tr. de statu relig. Simplex autem tale votum, v. gr. castitatis (excipio, quod in Societate Jesu emittitur post Novitiatum) aut ingrediendæ Religionis, etsi reddat contractum, v. gr. matrimonii illicitum, non tamen invalidum. Vide infra lib. 6. de matrim. 3. In Reale, & Personale. Illud est, cum pecunia, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur, ut calix, eleemosyna: hoc autem, cum aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, aut votum jejunii, peregrinationis, abstinentiæ a lusu. His aliqui adjungunt Mixtum ex utroque, ut si voveas peregrinationem cum oblatione alicujus rei. Vide Less. l. 2. c. 40.

DUBIUM II.

Qua requiratur voti deliberatio, & intentio?

Resp. Cum voti obligatio sit gravissima, requiri-

tur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis libere, & directe in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. Ita Doctores communiter. Less. Bon. d. 4. q. 2. p. 1.

Unde resolves.

1. *Ætas*, & usus rationis ad vovendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale perfectio actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votum solemne religionis, quod invalidum est ante certam ætatem.

2. Non obligat votum factum cum semiplena animadversione, vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu, vel consuetudine, lingua mentem præveniente, vel ex calore iracundiæ rationis usum auferente. Azor. Sanch. Trull. l. 2. c. 2. d. 1. ubi notat, non esse sufficiens indicium, quod defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si voventem facto voto mox pœniteat: item motum iræ raro, & vix unquam impedire usum rationis.

3. Quod si is, qui scit se vovisse, dubitat, an cum sufficienti deliberatione, & usu rationis, ob defectum ætatis: si quidem vovit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis usu; quia eum jus in tali non præsumit; & possessio stat pro libertate: si vero post septennium vovit, obligat; quia possessio est pro voto, cum præsumatur usus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, utrum ante, an post septennium ANIMAD. voverit, teneri voto vult Sanchez, & Palaus: negat I. Diam. &c.

4. *Vota facta in ebrietate, etiam ante prævisa, & ANIMAD. sic involuta in causa, non sunt valida, cum non sint II. voluta in seipsis, & directe*; bonum autem non confurgat, nisi ex integra causa, quamvis ad peccatum satis sit voluntarium indirecte, & in causa. Laym. l. 4. c. 4. c. 1. n. 4.

5. Vota facta in metu non incusso ad hoc ipsum, ut votum extorqueretur, valida sunt, quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata: facta autem in metu injuste incusso ad ipsum votum extorquendum, invalida sunt ex communi, non quia non sint voluntaria, sed quia vel jus ea irritat, vel Deus non acceptat, ne dei vim injusta coactioni, idque, siue metus sit gravis, siue levis; dummodo quis formaliter ex solo tali metu voveat. Suar. de Voto l. 1. cap. 8. Sanch. Fill. t. 26. c. 1.

6. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, siue rationem formalem, ac motivum vovendi; votum nullum est, ut v. g. 1. Circa substantiam, si quis voveret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cum sit aureus: vel se ingressurum certum Monasterium, putans esse Ordinis Sancti Benedicti, cum sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem: si quis v. g. voveret se ingressurum Monasterium, ubi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis servari accurate, & tamen non ita esset: vel si voveret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantum distare centum miliaribus, cum tamen distarent trecentis. 3. Circa causam finalem: si quis v. g. voveret aliquid in gratiarum actionem pro sanitate parenti reddita, & is re ipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est, quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum, & nihil tam est contrarium consensui, quam error. Fill. t. 25. c. 1.

7. Vota, quæ emittuntur post Novitiatum, in quocumque approbato Ordine, instar matrimonii carnalis, non sunt irrita ob ullum errorem, nisi solum substantialem circa substantiam.

8. Si error circa conditionem substantialem sit de re parvi momenti, non redditur votum irritum; ut si iter peregrinationis, quam quis vovit, sit paulo longius, quam putabatur, quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantum circa causam impulsivam, valet votum; quia illa est tantum causa secundaria, qua seposita, actus est sufficienter voluntarius secundum substantiam. Neque talis error in ceteris contractibus actum vitiat: v. g. vovit aliquis peregrinationem Romam studio colendi Deum,

Deum, & simul etiam habuit causam secundariam impulsivam, ut inviseret fratrem, quem putavit esse Romæ, quem etsi intelligat deinde isthuc non esse, non ideo desinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare ultra intentionem voventis. Sanch. l. 4. c. 2. Lefs. l. 40. d. 2.

9. Ad votum non sufficit nudum propositum, licet firmissimum: quia qui tantum proposuit, non tenetur sub peccato præstare; qui autem promisit, obligatur sub peccato, & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. Bon. p. 1. Laym. l. c.

10. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita, ut patet in susceptione Ordinum sacrorum, ubi licet non dicatur, voveo, vel promitto castitatem, votum tamen hoc fit implicite, hoc ipso quod sciens Ecclesiam annexuisse iis Ordinibus istud votum, eos suscipis. An vero, si quis plane id ignoraret, adhuc censeretur vovere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui ajunt, aliqui probabilius negant; dicuntque talem teneri ad castitatem, non ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto. Sanch. de matrim. l. c. d. 87. n. 21. Bon. q. 2. p. 1. & comm.

ANIMAD. IV. 11. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundum Nav. Sylv. Sanch. n. 27. Lefs. l. 2. c. 40. dub. 1. n. 6. Bonac. & alios contra Cajet. quia talis non vult vovere, cum apponat conditionem contra substantiam actus. Unde de Lugo d. 24. de just. sec. 1. & alii contendunt, talem non posse dici promittere. Verum videtur esse quæstio de nomine. Si vero haberet animum vovendi, & se obligandi, non tamen implendi; tunc etiam graviter peccaret, & votum esset validum. Sanch. Fill. Bon. p. 1. n. 14. Laym. &c.

DUBIUM III.

Que requiratur materia voti?

Resp. Ea debet esse possibilis (cum impossibile nec efficaciter intendi possit, nec ad illud sit obligatio) & non solum bona, sed etiam melior, quam oppositum, sive ejus omissio: quippe finis intrinsecus voti est honorare per hoc Deum: id autem non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem esse non potest, ut quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. Sanch. l. 9. c. 7. Laym. Navar. &c.

Unde resolves.

1. Invalidum est votum nunquam peccandi venialiter, cum id moraliter, & ordinarie sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic voventem teneri isto voto ad vitanda mortalia, & venialia graviora, de quo Scholastici, Nav. c. 12. n. 63. Suar. l. 2. c. 3. Sanch. de matr. l. 9. d. 35.

2. Invalidum est votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, nisi ex circumstantiis, aut sine fiat bona: quia Deo displicet stulta promissio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vovens; ut v. gr. si quis decidens ex equo, voveat non amplius equum ascendere. Navar. cap. 12. Sanch. 4. mon. c. 7.

ANIMAD. V. 3. Invalidum est vovere mala, & qui vovet mortale, peccat mortaliter; qui autem veniale, cum venialiter tantum peccare dicunt Sa, Syl. &c. V. Juramentum: licet mortaliter peccare velit Cajet. V. Votum, & Lefs. l. 2. c. 4. d. 5. quod videtur probabilius.

4. Invalidum est votum, cui adjungitur finis, vel alia circumstantia mala tenens se ex parte rei votæ: ut verbi gratia vovet quis eleemosynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam injustam, felicem successum furti, adulterii, &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati; quia datio eleemosynæ ad talem finem est actio blasphema, quasi Deus peccata promoveat, ideoque non potest esse materia voti. Cajetan. Nav. c. 12. Sanchez c. 6. Laym. l. 4. t. 4. c. 2. n. 6. Fill. t. 26. c. 5.

5. Validum autem est, etsi ei adjungatur finis, vel alia circumstantia mala tenens se tantum ex parte voventis: ut verbi gratia, si quis ex vana

gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voveat ei dare eleemosynam: quia tunc res ista bona est, quam vovet, licet ipse voveat male, & cum peccato. *ibid.*

6. Validum item est votum factum ex affectu erga rem bonam, ut bona est, etsi conjuncta cum causa mala: ut si quis voveret eleemosynam, si ex duello evaserit salvus, si non capiatur in furto, si filius sibi nascatur ex adulterio, quod parat &c. licet enim duellum, furtum, adulterium velle, malum sit; tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona; & votum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (ut suppono) quatenus in se bona sunt. Nav. Laym. l. c.

7. Invalidum est, & veniale peccatum, vovere bonum, quod est impeditivum boni majoris, ut præsertim sunt vota contra consilia evangelica, ut v. g. manere in saeculo, ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercaturam. Navar. n. 29. Suar. Fill. c. 1. q. 7. n. 58. Sanch. &c.

8. Si tamen aliquod bonum per se, & absolute minus fieret per accidens majus bonum, tunc talia vovere valet; ut v. g. si quis videret susceptionem Ordinum sibi damnosam. V. Bon. p. 1.

9. Matrimonium ordinarie invalide vovetur, quia ordinarie melior est coelibatus. Dixi ordinarie, quia valide vovetur. 1. Si quis ad hoc obligetur; aut quia sine injuria, aut gravi infamatione sponsæ, vel liberorum ex ea conceptorum, a sponsalibus non potest recedere. 2. Si id Reipub. valde utile futurum existimetur: ut quia verbi gratia ex eo speratur pax inter Principes, conversio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. Si quis ob fragilitatem, & inveteratam consuetudinem peccandi adeo sit pronus ad lapsum, ut prudentes judicent consultum ei esse, ut nubat: in quo tamen ultimo Laym. & alii dissentiant. V. Bon. l. c. Fill. n. 6. Nav. Suar. l. c. Laym. n. 12.

DUBIUM IV.

Quæ, & quanta sit obligatio voti?

Resp. Tanta est, quantam tum quantitas materiarum permittit, tum intentio voventis, qua se vel multum, vel parum, vel absolute, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis obligare vult, designat: ita ut, etsi obligatio voti sit juris naturalis, vis tamen ejus pendeat a voluntate, & facto hominis, tanquam prævia conditione, ut tantum, vel tantum obliget. Ita commun. V. Laym. cap. 3. p. 5.

Unde resolves.

1. In materia levi nemo obligatur sub mortali, quia materia id non permittit. Navar. n. 40. Sanch. l. 4. c. 12. Laym. l. c. Verbi gratia, vovisti recitare quotidie *Salve Regina*: omittendo semel, iterumque, non peccas mortaliter, quia materia est parva. Sanchez l. 4. c. 12. Laym. l. c. Azorius l. 21. c. 15. Imo, etsi toto anno omittas, esse tantum veniale, eo quod materiarum ista parva non coalescant in unam, probabiliter docet Dian. t. 5. misc. n. 24. ex Soto, Arag. & Tann. 2. 2. d. 4. dub. 3. contra Valenr. &c.

2. In materia gravi, etsi quis possit se obligare tantum leviter, communiter tamen censetur voluisse se obligare graviter, nisi aliunde constet. Unde violans tale votum peccat graviter ex genere suo. V. *ib.*

3. Qui postquam gravi voto se obstrinxit, serio deinde dolet, quod fecerit, non peccat graviter, modo retineat animum implendi. V. Sa v. Votum.

4. Qui violat votum de re jam ante præcepta, verbi gratia, qui post votum castitatis fornicatur, debet in confessione addere, quod votum id habeat, aut quod Ordines acceperit, si Confessarius nesciat, quia duplex tunc est malitia peccati. Suar. c. 6. Lefs. d. 7. Sanch. c. 5. Fill. c. 2. q. 7.

5. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Unde, si qui Canones videntur indicare, filium a patre religioni devotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificaverit. Suar. c. 9. Sanch. Laym. c. 5. n. 6.

6. Cum heres teneatur solvere vota realia defuncti,

Et, non tenetur vi voti, sed ex iustitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata &c. solvere. *ibid.*

7. Eodem modo, si communitas aliquid vovit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur id servare vi voti, sed interdum ratione pacti, statuti, vel longæ consuetudinis. V. Laym. hic c. 3.

8. Cum quis vovet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licite potest, ut verbi gratia, rogando, persuadendo, vel etiam precipiendo, si sit Superior, vel etiam aliquando pacificando, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium devovit religioni, ad nihil aliud tenetur, quam ut conetur eam filio persuadere: sic qui *Mis-
sas, vel peregrinationem alterius curandam vovit, quan-
do stipendium, ac sumptus ei persolvit, non tenetur
alium substituere novis sumptibus, si prior non præstet,
ad quod se obligavit.* Sanch. Laym. n. 7.

ANIMAD.
X.

9. Vota personalia non implentur, nisi per voventem: unde qui vovit peregrinationem Romam v. gr. non satisfacit, si conducat alium: neque ad id tenetur, si ipse non possit. *ibid.*

10. Vota realia solvenda sunt ex proprio: unde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare. Quod si possit ex suo, & tamen alius sive rogatus, sive sponte pro ipso velit solvere, id valet; quia tunc quod alter dat, fit ipsius: non autem actio alterius personæ potest fieri alterius. V. *ibid.*

ANIMAD.
XI.

11. Vota conditionalia non obligant, cessante conditione, etiamsi ipse vovens causa fuerit, ut conditio non poneretur; dummodo id non impediverit per dolum, vim, aut malitiam: ut verbi gratia, vovisti peregrinationem, si eam Petrus approbet: deinde submittis, qui persuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imo, etsi malitiose per fraudem, dolum &c. impediveris, adhuc probabile est, te voto non teneri, ut habet Lay. c. 6. ex Suarez, & aliis. Interim Laym. recte hic advertendum monet ad intentionem voventis: ut v. g. si filius vovit se ingressurum religionem, nisi pater contradixerit, videtur ejus intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, sua sponte sibi relicta &c.

12. Qui vovit rem certam, & determinatam, v. g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad aliam, cum id non soleat intendi: si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam, quam accepit: quia qui vovet rem, censetur promittere omnem ejus utilitatem.

13. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore, ut jejunare hoc, vel isto die, illo transacto, sive cum culpa, sive sine culpa ejus, ad nihil tenetur; & neque, si præviderit impedimentum eo tempore superventurum, tenebatur prævenire, cum hæc non soleat intentio voventis esse. Suar. Nav. l. 1. V. Bon. p. 5.

ANIMAD.
XII.

14. Qui vovit aliquid sine certo tempore, verbi gratia peregrinationem, tantum tenetur implere, cum commode primum potest: quia sic moraliter quicquid censetur intelligere suam promissionem, ut habita commoditate non nimis diu differat, quamvis minor causa sufficiat ad differendum, quam ad omitendum. Fill. c. 4. q. 10. Suar. Laym. c. 3. Bon. &c.

ANIMAD.
XIII.

15. Qui vovit aliquid sine certo loco, v. gr. ingredi religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcunque Monasterium illius Ordinis, in quo servantur substantialia regula. Neque tenetur pro admissione peraragare provinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis diffita. Et satisfacit voto, si, postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (satis cum iusta causa, qualis est v. g. gravis, ac diuturna tristitia, & anxietas, sive ex natura ipsa, sive aliunde nata. Escob. ex Sanch. r. 1. l. 4. c. 16. n. 100.) ante professionem. V. Trull. l. 2. c. 2. d. 20. n. 7. & 8.

ANIMAD.
XIV.

16. Qui vovit aliquid sine certa qualitate, v. gr. religionem in genere, potest ingredi quamcumque, etiam laxiorem, modo servantur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vovit triticum, &c. non tenetur dare optimum, quod habet, sed satis est (loquendo de obligatione præcise) ut det, quod non sit plane ineptum.

17. Qui vovit aliquid sine certa quantitate, v. gr. eleemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit dando quantum voluerit, modo non tam pa-

rum, ut videatur potius irridere suum votum, quam implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione voventis, qua nemo censetur se obligare, nisi ad id, quod commode potest, & communitate est decens. Suar. Sanch. l. 4. c. 13.

18. In dubio de mente voventis, debet fieri interpretatio secundum verborum, quibus usus est, proprietatem, vel potius communem, & usitatam acceptionem. Fill. l. 26. c. 2. Laym. c. 3.

19. Qui vovit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundum Sanchez dare toties decem, quoties ludit, quia poena est actui accessoria. Videtur tamen negare Laym. l. 4. tr. 4. cap. 5. n. 4. Vide Trull. Dian. p. 5. r. 9. R. 60.

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio voti?

Resp. Dupliciter tolli potest. 1. Nullius auctoritate interveniente: idque vel materie mutatione: ut si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiva majoris boni, ratione novæ circumstantiæ, vel prohibitionis: vel si fiat impossibilis, absolute, aut moraliter, vel desitione conditionis, a qua pendeat. 2. Interventu auctoritatis humanæ: idque tripliciter, irritatione, commutatione, vel dispensatione; de quibus sequentibus dubiis. Est communis. Sanch. l. 4. c. 24. Less. l. 2. cap. 24. Suar. Fill. l. 26. c. 8.

Unde resolves.

1. Etsi tua culpa materia facta sit impossibilis, inutilis &c. tamen, postquam jam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit poenitere de culpa.

2. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius, & alterum cessat. Quod si vero sit æquale, aut nescias, utrum sit melius, implendum est, quod prius vovisti, & ruit posterius; si & hoc nescis, libera est electio. V. Trull. l. 2. c. 2. d. 9.

3. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantum, tunc, si commode talis materia dividi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v. g. vovisti edificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem. ANIMAD. XV.

4. Si vero dividi commode potest, & solet, manet obligatio ad illam partem, quam potes: ut v. gr. 1. Qui non potest jejunare tota hebdomada, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummavit post votum castitatis, tenetur non petere debitum: cum eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet.) V. Bon. p. 7. §. 1.

5. Quod si votum dividi quidem possit, sed unum in eo sit principale, reliqua vero accessoria tantum, non per se seorsim intenta, sed dependenter a priori, tanquam illius appendices, & modi; tunc, si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorii, non autem contra: ut v. g. vovisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere. V. Sanch. l. 4. c. 10. Bon. d. 4. c. 2. p. 4. §. 4. Trull. l. 2. c. 1. d. 10.

DUBIUM VI.

De voti irritatione.

ARTICULUS I.

An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

Resp. Cum non debeat violari cujusquam dominium, ac quilibet dominus possit uti sua libertate, hinc si potestati dominativæ alterius sit subiecta aliquus voluntas, potest is subditi istius omnia vota, qualiacumque sint, ad suum libitum sine ulla causa valide irritare directe, hoc est, potest velle, & pronuntiare, ut illa vota nulla sint, ita ut nullo etiam

ANIMAD. etiam casu obligatio postea reviviscat (*est peccent*,
XVI. *si absque causa irritans: ut docent* Less. l. 2. c. 40. n. 75. Navar. Suar. Fill.) Porro hoc jus provenit ex jure positivo, quo datur alicui legitima potestas dominativa in voluntatem alterius. Ita communiter DD. V. Sanch. l. 4. c. 24. n. 30. & 31.

Unde resolves.

1. Quivis pater, & in ejus defectu avus pater-
nus, tutor, imo etiam mater non tantum si tu-
trix sit, sed etiam in priorum defectu; & secun-
dam quosdam, reliquis deficientibus, etiam magister,
ANIMAD. vel heras, ut Suar. Less. d. 10. n. 78. contra San-
XVII. chez, potest directe irritare vota liberorum impu-
berum, ut colligitur ex c. Mulier. 32. q. 2. c. 1. & 22. q. 1. & c. Si quis de reg. Impubertas autem secun-
dum jura finitur in masculis anno decimo quarto completo, in feminis, duodecimo completo, a die
nativitatis computando, ut Sanch. l. c. Laym. t. 4. c. 2. Bon. disp. 4. q. 2. p. 6. §. 2.

2. Vota religiosorum (non tamen novitiorum)
etiam sub prædecessoribus emissa irritare possunt di-
recte, præter Papam, Abbates, Guardiani, Prio-
res, & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ,
ut habet Suarez l. 7. de voto, c. 7. n. 19. Regin. l. 81. n. 342. Fill. Bon. l. c. n. 76. Excipitur tamen vo-
tum transeundi ad religionem strictiorem. V. Bin-
feld. 3. p. Ench. c. 9. Less. n. 73. Sanch. c. 24. n. 3. Bon. l. 5.

3. Idem potest, secundum Sanchez l. 9. de matrimi-
d. 39. n. 83. & d. 15.
XVIII. n. 83. & d. 15.
maritus respectu votorum uxoris: licet probabi-
lius id alii limitent ad ea vota, quæ mariti juri præ-
judicant. Laym. hic c. 7. Fill. tr. 26. c. 8. q. 8. Less.

4. Qui semel votum irritavit, si postea nolit,
non ideo revalidatur, ut vult Sa, v. Irritatio voti.

5. Nullus supradictorum potest directe irritare vo-
ta emissa ante subjectionem, v. g. ante matrimo-
nium: facta vero intra tempus subjectionis, de re im-
ANIMAD. plenda post tempus subjectionis, v. g. in pubertate, vel
XIX. post obitum mariti, possunt irritare. Bon. l. c.

6. Votum, de quo dubium est, utrum emiseris tem-
ANIMAD. pore libertatis, an subjectionis, non posse irritare Su-
XX. periores, docet Salas 1. 2. q. 21. & Caram. l. 3. c. 1. d. 1. Sed contrarium tenent Suar. Sanch. Bon. & c. cum
Bard. l. 6. c. 1. §. 28.

7. Facta tempore subjectionis possunt adhuc irritari
ANIMAD. post illud; v. g. quando filius jam est pubes. Quod
XXI. verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans
ex errore esse firma: secus tamen, si infirma esse no-
visset, & independentem a prioribus ratificasset, ut
Less. l. 2. c. 40. dub. 10.

8. Supradicti possunt revocare, ac directe irritare vo-
ANIMAD. ta, etsi semel ea ratificaverint, quia non privarunt se
XXII. dominio, & potestate sua. V. Suar. de voto l. 6. c. 6. Quod si tamen id sine causa fiat, erit secundum
quoddam peccatum mortale, licet probabilius id ne-
gent Suar. l. c. c. 4. & Laym. hic.

9. Prælati potest irritare votum subditi, a præ-
decessore æquali, vel inferiore confirmatum, non
tamen a Superiore. V. de his Bon. l. c. §. 3. Laym. c. 7.

ARTICULUS II.

Quis vota indirecte possit irritare?

Resp. Si alicui non quidem voluntas voventis,
sed voti materia sit subiecta, ita ut in hanc jus ha-
beat, is tale votum potest irritare, irritatione indi-
recta; hoc est ejus obligationem suspendere, in-
quantum suo juri præjudicatur, idque ex lege natu-
ræ docente, quod nemo possit alteri promittere ali-
quid in præjudicium tertii. S. Thom. in 4. d. 38.
Suarez, Less. & c. II. c.

Unde resolves.

1. Sic irritare possunt, præter supra nominatos,
pater respectu filiorum puberum, quamdiu manent
in domo paterna, nec sunt emancipati: item tutor
puberis, usque ad annum vigesimum quintum, in
his, quæ eorum potestati officiant. Laym. c. 7.

2. Idem potest uxor respectu mariti, v. gr. si is
voverit longiorem peregrinationem, habitare alibi,

cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, & usui
dominii, quod habet in corpus mariti. Less. n. 83.
Fill. n. 273.

3. Item dominus, & domina respectu famulo-
rum, ut si ii voverint jejunium, quo fierent inepti
ad obsequia domini: quale votum non est castita-
tis, vel brevis orationis. Less. n. 86.

4. Item non tantum Pontifex respectu omnium
fidelium, sed etiam Episcopi, & Principes respectu
subditorum, quando materia illis præjudicat. Deni-
que superiores respectu novitiorum in iis, quæ im-
pediunt novitatus exercitia. Less. d. 13. n. 8.

5. Non possunt irritare indirecte vota de re alias
præcepta, v. gr. non furandi, quia nemini præju-
dicant. Item neque vota implenda tunc, quando
materia voti non erat amplius subiecta; v. g. vota
servi implenda, cum erit liber: & conjugis, cum
alter erit mortuus.

6. Potest quis etiam indirecte irritare vota longe ante
ANIMAD. facta, quam sibi materia subiceretur: v. g. facta a
XXIII. conjugis longe ante matrimonium.

7. Potest quis etiam vota a se, vel antecessore
concessa, & confirmata indirecte irritare, ut patet
ex art. superiore. Excipe tamen, nisi suo jure ces-
sisset, & hanc concessionem subditus acceptasset:
ut v. g. in voto castitatis, mutuo mariti, & uxori
consensu facto. Secus tamen esset, si vel sola uxor,
ANIMAD. vel uterque independentem ab altero vovisset.
XXIV.

8. Vota indirecte tantum irritata reviviscunt, &
obligant, quando alteri desinunt præjudicare. V. de
his Bon. p. 7. Laym. c. 8.

DUBIUM VII.

Quid sit commutatio voti?

Resp. Commutatio est substitutio alterius operis
honesti loco ejus, quod voto promissum erat, sub
eadem obligatione. Circa quam, ut licite fiat, tra-
duntur hæ regulæ. Prima, ad commutationem vo-
ti requiritur auctoritas ecclesiastica. 1. Quando
commutatio fit in paulo minus bonum: quod si
notabiliter minus sit, dicetur dispensatio. 2. Quan-
do dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit
in bonum æquale: licet aliqui tunc putent sufficere
auctoritatem propriam. Hac tamen sufficit ad commu-
tationem in melius, quia in meliori minus continetur.
Voco autem melius, quod est tale in ordine ad
utilitatem spirituales voventis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale re-
quiritur causa, licet minor, quam ad dispensatio-
nem, quia dispensatio plane liberat ab obligatione
voti, commutatio vero aliud subrogat. Unde si fiat
in melius, nulla causa requiritur; si in æquale cum
auctoritate Superioris, sufficit major in illud propensio.
Si vero dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis
molestia in implendo. Vide Less. l. 2. c. 40.

Unde resolves.

1. Quamvis oratio absolute sit melior jejunio,
non licet tamen propria auctoritate hoc in illam
commutare; quia hic, & nunc potest jejunium esse
Deo gratius, utpote utilius ad bonum spirituale
hujus hominis. Less. d. 16. Sanch. c. 56.

2. Omnia vota personalia propria auctoritate
commutari possunt in votum religionis: imo ipso
jure omnia vota realia sic mutantur in professione.

3. Qui habet votum religionis, non potest illud
propria auctoritate commutare in susceptionem E-
piscopatus: tum quia hic non efficit hominem per-
fectiorem, quam religio, licet perfectiorem esse sup-
ponat: tum quia non constat, quod illud hic &
nunc sit Deo gratius: tum quia sic respondit Inno-
centius III. apud Bon. in secundum præceptum d. 4.
q. 2. p. 7. Idem docet Less. l. 2. c. 4. d. 16. ar. 103.
Azor. Sanch. Laym. l. 4. t. 5. c. 6. n. 15. Palaud. 3.
t. 16. n. 2. Fagun. Dian. p. 6. r. 6. R. 62.

4. Qui habet facultatem dispensandi, habet et-
iam commutandi, non tamen contra, quia com-
mutatio est pars dispensationis; qui autem potest
majus, etiam minus potest. Qui autem habet fa-
cultatem commutandi tantum, non potest mutare,
nisi in æquale: quod moraliter, & non scrupulose
alti-

æstimandum est, ut monet Laym. c. 8. In qua æstimatione, ait Cajet. non negligenda sunt concomitantia: v. g. in voto peregrinationis habenda ratio non tantum laboris, sed etiam expensarum, quas fecisset. Suar. Less. Vide Bon. p. 7. §. 3.

ANIMAD. XXVI. 5. Si is, cujus votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest: tum quia id est melius, vel æquale: tum quia in ejus favorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit. Less. num. 97. Sanchez, Fill. n. 289.

ANIMAD. XXVII. 6. Si voti legitime a Superiore commutati materia, siue opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius, quia obligatio extincta est. Vid. Laym. Bon. ll. cc.

DUBIUM VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis?

ANIMAD. XXVIII. Resp. 1. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, ut valeat, iusta causa requiritur; qualis v. g. est 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reip. 2. Notabilis difficultas in observatione voti. 3. Imperfectio actus, vel levitas, ac facilitas, ex qua processit votum. Suar. l. c. c. 17. Fill. n. 260. Sanch. l. 4. c. 45. Vide Bon. p. 7. n. 24. Laym. c. 8. n. 5.

Unde resolves.

1. Cum causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest. Bon. l. c.

ANIMAD. XXIX. 2. Prælati videns, ac (cum facile possit) non contradicens, videtur dispensare, ait Sa.

ANIMAD. XXX. 3. Potestas etiam delegata dispensandi in votis extendit se etiam ad vota jurata, & juramenta pia soli Deo facta. V. Suar. l. 6. de voto Sanch. l. 8. de matrim. dub. 3.

4. Ante voti acceptionem a certa persona, aut Ecclesia, non censetur ei jus acquisitum, ideoque sine ejus injuria potest dispensari, vel commutari.

ANIMAD. XXXI. Resp. 2. Potestas dispensandi convenit omnibus Prælati, qui habent jurisdictionem in foro externo, vel privilegium. Less. l. 2. c. 40. n. 12. Sanch. c. 37. & commun. Unde dispensare possunt sequentes. 1. Papa respectu omnium fidelium in omnibus votis. 2. Episcopus respectu suorum subditorum, non autem Parochus; quia tantum habet jurisdictionem fori interni. Suar. l. c. c. 12. 3. Prælati Regulares exempti respectu suorum Religiosorum, & Novitiorum: idque circa vota, quæ vel in sæculo, vel etiam in Novitiatu fecerunt. Less. n. 8. & 107. Sanch. l. 9. de matr. d. 29. non autem Prælati non exempti, neque Abbates. Suar. Less. ll. cc. 4. Ex privilegio Papa, Confessarii Ordinum Mendicantium secundum concessionem, & moderationem suorum Superiorum, ut notat Less. d. 13. n. 108.

Resp. 3. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispensare in omnibus votis, exceptis quinque soli Papæ reservatis, scilicet voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum Compostellam, & Ultramarina, siue in Terram Sanctam. Vid. Bon. Less. Laym. ll. cc.

ANIMADVERSIO I.

HAc de re La-Croix p. 226. n. 387. ita inquit. „Sanch. chez dicit, si dubites, an septennium fuerit expletum, te teneri; tum quia raro sunt vota ante septennium, tum quia est certum, & excusatio dubia: „oppositum tamen putat non improbabile Castr. & Ovied. „Juxta hos versatiles opinatores, cum hinc inde disputatur, opinionem eligere, & facere, ut libuerit, licet; quæ docendi ratio, ut suo loco ostensum est, periculissimissima, & falsa est. In præsentī specie votum implendum est, nisi forte constiterit, puerum, qui votum emisit, rationis usum non attigisse. Sanchez sententia communior est, ait Concina Theol. t. 3. p. 220. num. 15. quam defendunt Luyssius, Turrian. Suar. Faustus, Maldenrus, & alii plures. Sanch. sententia ratione confirmatur; pro contraria nulla ratio affertur. Ergo sententia

Sanch. contrariæ præferenda est. Adde, quod, ut vere ait Buf. jus ante septennium, rationis usum non præsumit, post septennium præsumit: ergo qui dubitat, utrum votum ante, an post septennium emisit, ex juris præsumptione dubitat, utrum in eo usum rationis habuerit, hoc est dubitat, utrum votum sit, nec ne validum; in qua hypothesi, quidquid contra falso dicat Gobat apud La-Croix loco hic cit. certum est, votum esse implendum; quia certum præceptum est, in dubiis tutiorem viam esse eligendam. At idem „Gobat, ait La-Croix, „putat in his partibus septentrionalibus id (hoc est „usum rationis post septennium) præsumi non debere; „quia serius assequimur plenum usum rationis; hinc „addit, si puer Germanus dubitet, an ante nonum annum expletum emisit votum, se judicaturum non „obligari, nisi ex singulari indole, vel institutione aliud „colligeretur. „

Ego vero dico, hos scriptores non esse audiendos; quia ipsi sacros canones aut non legunt, aut non audiunt. Alex. III. cap. Litteras, & Accessit de despons. impuberum, usum rationis post septennium præsumit etiam in partibus septentrionalibus: quia ad septentrionales Episcopos, hoc est ad Episcopum Herfordiensem, & Archiepiscopum Eboracensem scribit.

ANIMADVERSIO II.

La-Croix p. 225. n. 368. recte distinguit. Si enim qui votum prævidit, in ejus obligationem ante ebrietatem consensit, posito quod in ebrietate voveret, voto tenetur. Si autem non consensit, non tenetur; & hujus ratio est, quia hic se inebrians non vult votum, sed solum verba voti.

ANIMADVERSIO III.

P. Concina Theol. t. 3. p. 242. n. 8. ait. „Denique „nec metus levis irritat votum, ut communiter fatentur omnes; quia parum & leviter consensum liberum „lædit. Et hoc certum est penes omnes Auctores. „Loquendo de metu gravi, sententia Bufemb. quoad vota solemnia certa est, ut patet ex epist. S. Leonis ad Rusticum Narbonensem Episcopum, & can. Sicur cau. 20. q. 2. & ex Conc. Trid. sess. 25. c. 19.

Sed quoad vota simplicia, incerta est. Primo quia Theologi hac in re in contrarias sententias abeunt, ut advertit Concina Theol. t. 3. p. 243. n. 11. Secundo quia vota ex metu gravi ad id incusso facta, ex natura sua voluntaria sunt, ut nemo negare potest, & ipse Buf. fatetur: ergo ex natura sua sunt valida. Nec dicas cum Buf. quod Deus ea non acceptet, ne det vim injustæ coactioni. Nam Deus injustam quidem coactionem odit, at voluntariam, & bonam promissionem sibi factam probat, & accipit eo ipso, quia voluntaria est, & bona. At jus, inquit Buf. ea irritat. Resp. Proferat Buf. aut qui cum eo sentiunt, jus positivum ecclesiasticum talia vota simplicia irritans, & manus damus. At si hujusmodi jus nusquam perspicue habetur, obscuro, & ancipiti ecclesiastico juri jus certum naturæ præferendum est; quia incertis certa præferenda semper sunt. Præterea si juramenta gravi, injustoque metu extorta juxta sacros Canones a nobis supra productos obligant, cur de coactis votis idem dicendum non est?

Ecclesiæ lex vota solemnia coacta irrita fecit; quia eorum obligatio fortior est, & dispensatio difficilior, & quia, si obligarent, maximo periculo animas objicerent. At hæ rationes in votis simplicibus locum non habent. Itaque aut vota simplicia gravi metu injuste extorta implenda sunt, aut, ut sapienter, sicut solet, loquitur Concina Theol. t. 3. p. 244. n. 12. tutius, & probabilius est, dispensationem esse impetrandam.

ANIMADVERSIO IV.

Si quis rudis, & bene moratus dicat, se habuisse intentionem promittendi, seu vovendi, non tamen se obligandi, suam vocem ignorat, & putari posset, ipsum habuisse propositum, votum non emisisse.

At qui reipso promittit, & vovet, vult se obligare. Quid enim est promittere, nisi obligare se ad aliquid in alterius gratiam? ergo est contradictorium, ut quis reipso promittat, & voveat, nolitque se obligare. Quæstio ergo a Buf. proposita, ejusque doctrina est de subjecto, ut ajunt scholæ, non supponente. Vide tamen, si lubet, Concina Theol. t. 3. p. 125. n. 17.

ANIMADVERSIO V.

Hanc Cajetani sententiam sequitur Wigandt, Concina Theol. t. 3. p. 164. n. 35. Salmant. & alii tum ab his, tum a Conc. citati. Ratio est, quia votum est promissum.

missio; promissio autem in gratiam ejus fit, cui promittitur: ergo qui veniale peccatum vovet, suo voto proficitur, veniale peccatum esse Deo gratum: hæc porro professio impia est, & blasphema; ideoque culpa gravissima, non venialis.

At inquit La-Croix p. 228. n. 424. „ Verbum *vovet* in re, vel sine turpi passim non significat votum, sed ordinarie juramentum, uti cum quis dicit, *voveo me vendicatum*, intelligit, *juro*: tunc si materia sit levia, secundum dicta n. 205. peccatum erit leve. “

At hæc doctrina ex dictis explodenda est; quia juramentum de re leviter mala est perjurium, ideoque grandis culpa.

ANIMADVERSIO VI.

Hoc votum est certe invalidum; utrum vero sit veniale peccatum, an mortale, res incerta videtur. La-Croix p. 228. n. 425. ait: „ Votum rei indifferentis, vel ob finem indifferentem est tantum veniale, quia nec actus Deo est contumeliosus, nec materia positive ingrata. Putat quidem Beja p. 1. c. 66. hoc esse peccatum blasphemiz, ideoque grave, eo quod æquivalenter dicat, Deum delectari rebus vanis, & inutilibus; sed contra est, quod non sit illa mens voventis, sed tantum imprudentia circa electionem materiz. “ Hæcenus ille. Verum hæc responsio, Beja rationem non elidit. Ad mortale enim peccatum non requiritur intentio mala, sed satis est ut actio ex se graviter sit criminosa, uti esse votum rei indifferentis, ostendit ratio Beja. Hinc Natalis quoque Alex. Theol. t. 2. p. 435. sec. 8. ait: „ Quamobrem neque res illicitæ, seu opera per se mala, neque res indifferentes sunt materia voti; & contra religionem graviter peccaret, qui opera hujusmodi voveret. “ Quod si votum rei indifferentis letalis culpa merito putari potest, multo magis letalis est culpa votum contra consilia evangelica. Juramentum contra eadem consilia esse mortale, supra ostensum est: ergo idem de voto videtur dicendum; præsertim cum ex D. Thom. 2. 2. q. 89. a. 8. votum sanctius sit, magisque obliget, quam juramentum; ideoque gravius peccatum ceteris paribus sit, quod votum, quam quod juramentum violat.

ANIMADVERSIO VII.

Matrimonium valide vovetur . . . 3. si quis ob fragilitatem &c. in quo tamen Laym. & alii dissentiant.

P. quoque Concina dissentit Theol. t. 3. p. 132. q. 6. suamque sententiam tum auctoritate, tum ratione valide confirmat, ut apud ipsum legi potest.

Nam qui tale votum emisit, religionem ingredi potest: quia sequi potest consilia evangelica: ergo illud votum nullum est.

Qui libidine vineitur, quia remediis ad eam vincendam institutis uti renuit, melius est ut nubat. *Quod si non se continet*, ait Ap. 1. Cor. 7. *nubens. Melius est enim nubere, quam uri.* At quilibet, si velit, continenter vivere potest; cum continentiz donum nemini illud recte petenti Deus deneget, nec supra id quod possumus, nos tentari patiat ex Syn. Trid. sess. 24. can. 9. Sed qui ob fragilitatem, & inveteratam consuetudinem in carnis peccata valde proni sunt, non solum in precibus, sanctique meditationibus frequenter versari, sed carnem jejuniis macerare, omnesque peccandi occasiones follicite fugere debent, ut continenter vivant; quæ si, ut possunt, præstent, non est dubium quin illis consultius sit celibem, quam conjugalem vitam agere ex Syn. Trident. sess. 24. can. 10. ita definiente: *Si quis dixerit, statum conjugalem anteposendum esse statui virginitatis, vel celibatus, & non esse melius, ac beatius manere in virginitate, aut celibatu, quam jungi matrimonio; anathema sit.* Ergo certum est, votum matrimonii in homine ad libidinem valde prono esse malum, & nullum; quia non est de meliori bono.

ANIMADVERSIO VIII.

Imo etsi toto anno omittas, esse tantum veniale, eo quod &c. probabiliter docet Dian. &c. contra Valent. &c.

Idem habet La-Croix p. 231. n. 450. videlicet hac de re hinc inde probabiliter disputatur, ut ait Buf. disputatur. At cum hinc inde probabiliter disputatur, sana Theologia verissime docet, non licere sequi opinionem faventem cupiditati, sed tutiorem esse sequendam. Tutiore opinio in re præsentis est, ut parvæ preces, ex gr. unum *Salve Regina* quotidie recitetur; quod, si toto anno omiseris, necessario confitearis saltem ut dubium mortale peccatum cum firmo proposito a similibus de cetero abstinendi. Sed missis recentium auctoritatibus, quæ hinc inde afferuntur, cur opinio a Buf. recitata, probabilis est? quia,

inquit, „ materiz istæ parvæ non coalescunt in unam. “

Resp. Materiz illæ parvæ, ut *Salve Regina* ex voto quotidie recitandam, non coalescunt quod tempus, coalescunt tamen quoad mores; quia omnes simul sunt materia, seu objectum unius voti: ergo singularum quoque omissiones coalescunt: quia non distincta vota, sed unum & idem votum lædunt. Quoad culpam perinde sane est, seu unum *Salve Regina* singulis diebus totius anni ex voto recitandum semper quis omittat, seu 365. *Salve Regina* uno die ex voto dicenda, omnia prætermittat: in secunda specie mortaliter peccat: ergo etiam in prima. At inquit La-Croix: „ Azor. Gran. Valsq. „ Sanch. & alii communiter probabilius distinguunt, & dicunt, si votum erat affixum diei, materias non uni, sed obligationem transire cum die. “ Atqui votum recitandi singulis diebus totius anni unum *Salve Regina*, est affixum diei: ergo &c.

Resp. Fateor, obligationem transire cum die; fateor, singulas parvas materias non posse uniri, ut voto una die satisfiat. At quid inde? An idcirco desinunt esse partes unius voti? An omittæ omnes, graviter votum non lædunt? Minime vero gentium. Ut libere, & cum bona venia loquar, speculationes, quas La-Croix ex cit. Auct. assert, ex arabica schola desumptæ, & ad mores translata, sophisticam artem olere, nihilque aut veri, aut boni continere mihi videntur.

Ex his speculationibus derivata est veluti rivulus ex fonte prop. 38. ab Innoc. XI. proscripta: *Non tenetur quis sub pena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furtiva, quantumcumque sit magna summa totalis.* Non enim alia de causa a restitutione eximebantur furem paucorum furtorum, licet tota summa magna, aut valde magna esset, nisi quia singula parva furtiva in unum coalescere, & unum grave furtum facere non putabant. At si Auct. prop. 38. proscripti fuerunt, an probandi erunt, qui ex similibus miseris commentis similia docent?

ANIMADVERSIO IX.

In materia gravi etsi quis possit se obligare tantum leviter.

La-Croix quoque ait: „ Obligatio voti potest esse levis, licet materia sit gravis: “ & pro se citat Suar. Sanch. Castrop. Tamb. aliosque, ut ipse inquit, communius cum Illis. contra Sot. Palq. & alios.

At qui ita loquuntur, obligationem a voto separant; quæ tamen illi inseparabiliter annexa est, ut dictum est ad c. 11. dub. 2. Quid est rem gravem vovere, nisi Deo promittere rem gravem? Quid est rem gravem Deo promittere, nisi Deo se obligare ad rem gravem præstandam? An obligatio, qua quis Deo se obligavit ad rem gravem præstandam, levis esse potest? *Quod semel egresum est*, dicitur Deut. 23. *de labiis tuis, observabis, & facies, sicut promissisti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore locutus es.* Si propria voluntate, & ore rem gravem Deo promissisti, hanc facito; alioquin gravis omissionis rationem Deo reddes. Neque enim, ut falso ait La-Croix, lex divina, & naturalis in re gravi voventem graviter obligans, a voventis voluntate pendet, ut leviter obliget. A voventis quidem voluntate pendet ut gravem, vel levem obligationem suscipiat; & cum gravem obligationem, rem gravem vovendo, suscepit, ridiculum, & contradictorium est, ut leviter se obligare possit. Potest quidem vovens rem gravem, habere intentionem leviter se obligandi, ut La-Croixii sophismati respondeam; at quia hæc intentio ridicula, & sophistica, voto rei gravis contradictorie opponitur, visum experts est, & pro nihilo merito habetur.

An si centum aureos nummos homini promittesses, addere auderes, te ad eos numerandos leviter tantum obligare velle? Sophista scilicet, & ridiculus esses, si ita diceres. Illa additio promissioni contraria est. Si promissionem vis, additio tollenda est; quam si non tollis, ipsa eam tollit promissio; quia cum ea conciliari non potest. Qui hac de re plura cupit, adeat Concina Theol. t. 3. p. 187. n. 19. Nam hæc quæstio penes me adeo inepta, & cavillatoria est, ut in ea pluribus immorari non possim.

ANIMADVERSIO X.

Sic qui Missas, vel peregrinationem alterius curandam vovit, quando &c. non tenetur alium substituere &c. si prior non præstet &c.

Idem docet La-Croix p. 229. n. 430. „ Quia, inquit, „ non intendit, nisi curare Missam, prout communiter fit, nempe dando stipendium ei, quem prudenter judicabat lecturum; neque enim se obligavit ad certum, eventum securum. “

Si votum fuisset tantum præbendi stipendium Sacerdoti, ut Missam celebraret, res bene haberet. At tum Buf. tum La-Croix ponunt, voventem vovisse curandam Missam, aut

aut Missas, vulgo faccio voto di far dire una Messa, e più e. g. 10. In quo voto intentio voventis ea esse mihi videtur, ut non solum stipendium Sacerdoti detur, sed etiam ut reipsa, quantum in vovente est, Missa, aut Missæ celebrentur. Hinc a Sacerdote attestatio aut scripto, aut saltem voce exigi solet Missarum celebratarum. An si Sacerdos testari nolit, aut neget, se satisfecisse, res silentio transigenda est, nec urgendus, ut satisfaciatur, & satisfactionem testetur? An si hic negligat, idque resciat qui voverat, hic ad nihil ultra tenetur, ut La-Croix loquitur? In hac specie vovens, ut sit in tuto, urgere, & cogere Sacerdotem debet, ut satisfaciatur, vel saltem stipendium restituat, & hoc recuperato, vel etiam non recuperato curare, ut per alium Missa, aut Missæ celebrentur. Si vovens ita se gerat, in tuto est; secus in tuto esse mihi non videtur. D. Th. 2. 2. q. 88. art. 3. ad 2. de re simili loquens ait: *Ille, qui vovit monasterium aliquod intrare, debet dare operam, quantum potest, ut ibi recipiatur. Ita qui vovet curandas Missas, debet dare operam, quantum potest, ut Missæ celebrentur.*

ANIMADVERSIO XI.

Vota conditionalia non obligant, cessante &c. etiamsi ipse vovens causa fuerit &c. imo etsi malitiose &c. adhuc probabile est &c.

La-Croix p. 232. n. 469. ita loquitur. „ Si conditio „ pendeat a consensu alieno, v. g. vovisti religionem, si „ pater tuus consentiat, potes rogare patrem, attamen „ sine vi, aut dolo, ut non consentiat. Suar. &c. con- „ tra Sanch. qui &c.

Non tam a subtilibus disputatoribus, quam a viris bene moratis, quid hac in re sentiant, scire velim. Nam sicut palatum bene affectum de saporibus, ita probus homo de moribus recte judicare solet; præsertim ubi non tam ratiociniis, quam sincero animi sensu, sicut in præsentis specie accidit, opus est. Qui enim animo simplici sub conditione alterius assensus aliquid vovet, hunc assensum veluti conditionem sui voti includit, ne suo voto ei displiceat, cui displicere non vult, ideoque hunc assensum ex animo desiderat. Ergo si precibus, aliave ratione hunc assensum impedire coneris, sophisticus homo es; aut sincere conditionem in tuo voto non inclusisti, aut animum mutasti: apage ergo. Malus homo es, non excusandus, sed valde culpandus. Deo enim, non homini iudicatur, qui aliquid sub alterius assensus conditione vovet, animumque habet movendi omnem lapidem, ut assensum impediatur. Quod si hunc pravum, & sophisticum animum non habet, sicuti habere non debet, voto suo repugnat, dum conditionem impedire conatur; & nihilominus voto tenetur, etiamsi conditionem impediatur; quia ex sua iniquitate commodum reportare non debet. Hinc lege in execut. 85. §. finali §. de verb. significat. dicitur: *Quicumque sub conditione obligatus curaverit, ne conditio existeret, nihilominus obligatur.* Quod si hoc verum est in humanis contractibus, multo magis verum est in voto. Illa ergo La-Croixii ratio, „ quia ne implici- „ te quidem vovit non ita regere, „ ut suppono, falsa est, & positio fictitia. Multo ergo magis rejicienda est opinio Busemb. quoad alteram partem, imo &c. malitiose &c. quam ipse La-Croix improbat. Sed hic legere potes Concina Theol. t. 3. p. 247. q. 7. & 8.

ANIMADVERSIO XII.

Qui vovit aliquid sine certo tempore v. g. &c. tantum tenetur implere, cum commode primum potest.

Ita loquitur etiam La-Croix n. 428. & Concina Theol. t. 3. p. 268. §. 4. n. 1. at subdit Conc. „ Cum dicitur „ quam primum commode potest, sensus minime est, „ quod quæcumque difficultas satis sit ad differendum „ Religionis ingressum, sed indicatur, quod solummodo „ grave aliquod obstaculum potest quandoque excusare „ dilationem. Si enim quæcumque difficultas satis foret „ ad licite moras neccendas, vix unquam tempus oportu- „ num, & commodum adesset implendi votum. Illud „ ergo tempus opportunum pro voti executione reputa- „ tur, quo vovens moraliter, idest absque urgente, gra- „ vique impedimento sæculum relinquere, & Religio- „ nem amplecti valet &c. „ Tum p. 269. num. 2. addit: „ Communiter Auctores sentiunt, peccare mortaliter vo- „ to Religionis devinctum, si data opportunitate ultra „ dimidium anni, voti sui executionem procrastinet. Plus „ temporis pro aliorum votorum executione permittunt; „ quia in his per dilationem nihil divino obsequio sub- „ trahitur. Si quis tamen ultra unum aut alterum an- „ num etiam istorum executionem protraheret, peccaret „ mortaliter, nisi gravia excusarent impedimenta. „ Hinc Deut. 23. dicitur: *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere; quia requirit illud Dominus Deus tuus; & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum;*

quod oraculum voto adstrictis valde inculcandum est: forte enim plus significat, quam vulgo putatur.

ANIMADVERSIO XIII.

D. Thom. 2. 2. q. 189. art. 4. quaerit, *utrum ille, qui vovet Religionem ingredi, teneatur perpetuo in Religione permanere; & respondet in corp. quod obligatio voti ex voluntate procedit. Nam vovere voluntatis est, ut Aug. dicit.*

Insanum ergo fertur obligatio voti, inquantum se extendit voluntas & intentio voventis. Si ergo vovens intendit se obligare non solum ad ingressum Religionis, sed etiam ad perpetuo remanendum, tenetur perpetuo remanere. Si autem intendit se obligare ad ingressum Religionis causa experiendi, cum libertate remanendi, vel non remanendi, manifestum est quod remanere non tenetur. Si vero in vovendo, simpliciter de ingressu Religionis cogitavit, absque hoc quod cogitaret de libertate exitus, vel de perpetuitate remanendi, videtur obligari ad ingressum religionis secundum formam juris communis; quæ est, ut ingredientibus detur annus probationis: unde non tenetur perpetuo remanere.

Hac ergo in re spectanda est voluntas voventis. Bnf. videtur in mente habere votum quoad tertiam formam a D. Thoma explicatam, si vero in vovendo, simpliciter &c. & videtur dubitare, utrum egrediens sine justa causa voto satisfaciatur, dum ait *saltem cum justa causa*. Reipsa non pauci id affirmant; at negantium sententia communior est, & probabilior, quam sequitur, & confirmat P. Concina Theol. t. 3. p. 266. n. 6. Hinc D. Th. ad 3. ac. cit. ait: *Quod ille qui intrat, ut statim exeat, non videtur satisfacere voto suo; quia ipse in vovendo hoc non intendit.* Ergo idem dicendum de eo, qui sine causa exit, quia in vovendo hoc non intendit. Qui de ingressu Religionis vovendo simpliciter cogitavit, experiri voluit, utrum Religio ipsi expediat. Cur experiri voluit? Ut scilicet in ea remaneat, si ipsam sibi expedientem compererit. Hac merito præsumitur esse intentio voventis: ergo in ea remanere debet, si sibi congruam deprehenderit; ideoque sine rationabili causa ab ea exire non potest.

ANIMADVERSIO XIV.

Qui vovit &c. v. g. Religionem in genere, potest ingredi quæcumque, etiam laxiorem, modo &c.

Hic merito quaeritur, quænam sint Religiones, quæ in essentialibus deficiunt. Eas graphice describit P. Concina Theol. t. 3. p. 256. q. 4. Sunt autem illæ, in quibus Religiosi privata peculia habent, domicilia incolunt ampliora, aut ornatiore, quam sæculi homines, lautioribus, si velint, epulis vescuntur, pro arbitrio e monasteriis exeunt, ludis vacant, silentia, jejunia, aliasque constitutiones passim, & impune violant.

Qui ergo vovit Religionem in genere, huiusmodi laxas descriptas Religiones ingrediendo, voto non satisfacit. Ratio evidens est; quia votum est de meliori bono: at ingressus in has Religiones, non est melius bonum; quia non faciliorem, sed difficiliorem reddunt salutis consecutionem; difficillimum enim est, Religiosum in iis non vinci communibus pravis exemplis violandi regulas, & præcepta, ac præsertim paupertatis votum: ergo &c. Ex quo etiam intelligitur, votum ingrediendi has Religiones esse irritum, ut docet quoque Concina l. c.

Similiter si quis vovit triticum &c.

In hac specie intentio voventis ea esse videtur, ut det triticum, aliasque res nec optimas, nec deterrimas, sed mediocres.

Sed hic, ne in Busembaum semper immoremur, alii sub examen paulisper veniant.

P. Concina Theol. t. 3. p. 183. n. 13. ait: „ Non est „ autem audiendus P. Claudius La-Croix, qui lib. 3. p. 1. „ n. 148. hoc est n. 448. nimis laxè contendit, integrum „ Rosarium omittere, levem esse materiam, quoad vo- „ tum. „

Hic P. Zach. recitat verba P. Nocetii c. 24. Ver. vind. iniquitatis: „ Nimis laxè procul dubio; si quidem id do- „ ceret P. La-Croix. Verum tantum abest, ut loquens „ de Rosario, quod juxta ipsum est materia levis, ad- „ jungat illam vocem *integrum*, quam pro sua mera li- „ beralitate adjungit P. Concina, ut disertissime profi- „ teatur, se non loqui de Rosario integro, sed de par- „ tes ejus tertia. „

Hic quidem P. Concina integrum textum La-Croixii non perpendit, sed Rosarium pro integro accepit; qui facilis error est. Præsertim in viro eruditissimo plurimos examinante. Sed merito hic quaeritur, utrum La-Croixii doctrina juxta ipsius mentem accepta laxitatem oleat. „ Non libet, inquit ipse Nocetius, a laxitate liberare „ illud ipsum, quod docet P. La-Croix. In hoc enim „ opusculo de laxitate, veritate, & falsitate sententia- „ rum nullo modo disputare decrevi: eas omnes relin- „ quo, ut cum Juristis loquar, in statu quo. „

Ita

Ita scilicet loqui solent, qui non habent, quomodo fuorum, quos in tuto ponere percipiunt; sententias tueantur. Nec enim hic defendi potest La-Croix, qui concedit, „esse mortale omittere Rosarium pro penitentia in iunctum in confessione peccati mortalis.“

Cur hic est peccatum mortale, si omisum in voto non est? „Quia, inquit, ibi iungitur velut aliquid pœnosum, & si est notabiliter pœnosum, uti communiter censetur esse, est materia gravis; e contra per votum, fit tantum veluti cultus Dei, qui non videtur esse notabilis in recitatione Rosarii.“

Mira sane doctrina, quod Rosarium, seu tertia ejus pars sit quid notabile quoad pœnam recitantis, non autem quoad cultum Dei, & Deiparæ. „Eadem recitatio, inquit P. Concina, ut a Ministro sacro imposita, est gravis, quia pœnalis; ut vero sanctificata per votum, evadit levis? Lepida sane hæc ratiocinandi methodus, quæ passim in Casuistis quibusdam occurrit. Immo recitatio per votum consecrata, gravior, & sublimior evadit; quoniam a nobiliori virtute elicitur.“ Hæc Concina ratio nonne doctrinam La-Croix æque confutat, seu accipiat, uti a Concina accepta est, seu juxta mentem La-Croix? Quid ergo ejus adversarii contra eum frustra clamitant?

Idem P. Concina Theol. t. 3. p. 170. n. 47. ait: „Qui vovit non ludere chartis, juxta communem sensum ab omni chartarum ludo abstinentiam promissit; cum ludus iste suapte natura periculosus sit.“

P. Zacharia recitatis his P. Concina verbis contra La-Croix argumentantibus, infeliciter, & importune p. 231. La-Croix n. 432. addit: „Verum qua id adseritur facilitate, eadem negatur.“

Hic non de sensu Auctoris, sed de doctrinæ sanitate sermo est. Legant qui velint, legat ipse Zacharia Concina p. 169. n. 46. & pag. 170. n. 47. & si Zach. contra Concina hæc audebit, non deerit, qui sanam ejus doctrinam contra cavillos defendat. Nam si Zach. illud in animo habet, ut Concina exscriptis paucis ejus truncatis verbis in invidiam vocet, ejusque doctrinam, quia suæ indolis contraria, suspectam faciat, etiam sine importunis typis voti compos est quoad eos, qui parati sunt jurare in verba magistræ. At viri eruditi, & sanæ mentis non judicant, nisi oculis suis legant; quia qui credit cito, levis corde est, & minorabitur. Eccli. 19.

Non esse credendum Zachariæ Concina misere instanti, nisi oculis legatur, argumento evidenti est illud quoque, quod sequitur.

La-Croix p. 231. n. 454. ait: „2. Si voluisti (in voto de non ludendo) redimere jacturam temporis, comprehendisti ludum etiam moderatum, itemque lusum, pro alio, quia vere ludes cum jactura temporis; poteris tamen per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus. Castrop. Tamb.“

Zacharia inquit: „Sic citat hunc locum P. Concina. (Locum Concina non designat.) „Si vovisti redimere jacturam temporis, comprehendisti ludum &c.“

Quæso abs te, P. Zacharia, legisti ne P. Concina? Ubi quæso habet ea verba, si vovisti redimere jacturam temporis? Ego enim, nisi oculi me fallunt, apud ipsum Theol. t. 3. p. 171. n. 48. ita lego. Non minus falsum est, quod loco cit. pergit docere La-Croix cum Castropalao, & Tamburino, nempe dum vovisti non ludere, ne tempus terras, te posse per alium ludere, licet aspiciendo perdas tempus. Hactenus ille, La-Croix sententiam sincere retulit. Quid ergo Zach. qui Concina textum non legisti, cum tuo Nocetio Concina infideliter adscribis, quæ ex arbitrio impugnetis? At pergit Concina. Audisti? Licet perdas tempus ludendo aliena manu, votum non fregisti; si autem propria manu ludis, votum fregisti. Peracuta revera, & mirifica Theologia. Manifestam laxitatem non vacat longius improbare. Hæc Zach. & Nocet. legere, sanamque doctrinam ab eo discere, non illum per figmenta impugnare debuerant.

La-Croix p. 232. n. 460. inquit: „Quamvis voverit, non bibere vinum, ut sic vitaret ebrietatem, tamen non tenetur abstinere a cervisia, vel aliis potibus inebriantibus. Est communis cum Sanch. Gob. & aliis, contra Cajet. & Baldell.“ Additque probabile esse, hunc ne teneri quidem abstinere a vino adusto, vulgo acquavite. Hanc sententiam hac ratione impugnat Concina Theol. t. 3. p. 226. n. 3. Quando vovens vult evitare ebrietatem, & promissit abstinentiam a vino, quia iste est potus magis usualis, & aptior ad ebrietatem; & deinde cervisia, cremato, aliisque liquoribus æque ac vinum, inebriandi efficaciam habentibus sese replet, votum illius irritum &c. ubi a Zach. ita reprehenditur n. cit.

„Sed hic Theol. omnia exaggerat. Non ait La-Croix, nec alius quivis dicet, licere voventi abstinentiam a

„vino, replere se aliis liquoribus æque, ac vinum inebriandi efficaciam habentibus, ac multo minus dicit, huic licere hisce aliis liquoribus se inebriare. Hæc de suo addit P. Concina.“

Hæc sane de suo addit Concina, quia contra La-Croix ratiocinatur. Si P. Zacharia Theologi impugnatoris personam cum dignitate sustinere volebat, Concina rationi, quod non præstitit, respondere, non illi falsa imputare debuerat. Ceterum mihi mens non est, P. Concina sententiam ex omni parte tueri. Ego hic ita discurrem. Finis ut legis, sic voti, quod privata lex est, ut recta ait P. Zach. & fatetur Conc. sub legem, & votum non cadit. Sub votum illud unum cadit, quod voto promittitur. Itaque si vovens abstinentiam a vino, ut ebrietatem vitet, in mente habuit alios liquores inebriare valentes, eosque suo voto comprehensos voluit, non est dubium, quin ab iis quoque ex vi voti abstinere debeat. Si autem alios liquores in mente non habuit, eos suo voto non comprehendit; ideoque ab iis abstinere non tenetur. Id ego cum Zach. La-Croix, & aliis fateor; quia scilicet alii potus, ut cervisia, quæ ex frugibus elici solet, aut liquores ex cerasis, aliisque fructibus expressi non sunt vinum; quo nomine non intelligitur, nisi liquor ex uvis expressus. Rationi autem a P. Concina allata respondeo, eum, qui vovit abstinentiam a vino, ut ebrietatem vitaret, si aliis liquoribus se inebriet, votum suum quoad ejus finem frustraneum reddere; ideoque contra votum non peccare, quia voti finis sub votum non cadit, nec vovens contra rem voto promissam agit. Ergo solum peccat peccatum ebrietatis contra temperantiam.

Difficultas esse potest quoad vinum adustum, vulgo acquavite, quod vini spiritus est, ejusque pars vegetior, & fortior; quod hac de causa comprehenditur videtur in voto abstinendi a vino. Nec enim vinum esse definit, quia fortius est, & adustum. Quod si hac de re esset dubitandum, interpretatio facienda esset non in favorem libertatis, ut perperam docet La-Croix, sed voti, ut recte asserit Concina ex certa generali regula contra versatiles opinatores, quod in dubiis tutior via sit eligenda.

ANIMADVERSIO XV.

Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantum, tunc, si commode &c. ad nihil teneris.

Buf. hujus doctrinæ rationem nullam assignat. Ergo audiendus non est. Rem voto promissam magis obstringimur implere, quam quæ humano præcepto imposita est: quia voti executio juris est naturalis, & divini. At lex humana, cum ex toto fieri non potest, ex parte, qua fieri potest, implenda est, ut patet in jejunio, & canonico officio. Hinc prop. 24. Qui non potest recitare Marutinum, & Laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil teneris, quia major pars trahit ad se minorem, ab Innoc. XI. proscripta est: ergo multo magis materia voti, si fiat impossibilis quoad partem tantum, quoad aliam possibilem implenda est. Illa Buf. additio, „Si commode talis materia dividi non potest, aut non solet,“ novum inventum est, ad laxandum accommodatum, utpote quod a lege liberet, si commode impleri nequeat.

Audiendus est D. Thom. qui 2. 2. q. 88. a. 3. ad 2. ait: Quod si illud quod quis vovit, ex quacunque alia causa impossibile reddatur, debet hoc facere quod in se est, ut saltem habeat promptam voluntatem faciendi quod potest: & in 4. d. 38. q. 1. ar. 3. q. 1. ad 1. inquit: Vel est factus impotens ad totum perficiendum, quamvis non ad partem; & tunc ad illud quod potest, remanet obligatus. D. Thom. sententia perspicua est, & solida, quam sequitur P. Concina Theol. t. 3. p. 166. n. 40. & alii ab eo citati. Qui enim totum aliquid voverit, ejus omnes partes suo voto complectitur. Ergo si totum non possit, eas partes, aut partem, quam potest, implere tenetur; in eaque solum hypothese a parte voti implenda vovens, qui totum non potest, excusaretur, si pars voti esset quid vanum, & inutile, ut monet etiam Concina p. 167. n. 41.

ANIMADVERSIO XVI.

Esse peccatum, si absque causa irritans, ut docent &c. Ita etiam sentit P. Concina t. 3. p. 288. n. 5. ut apud ipsum legi potest.

Per hoc jus provenit ex jure positivo, quo &c.

Verius est, facultatem irritandi vota ex jure naturali derivari; quia subditi jure naturali, & divino suis superioribus, quicumque sint, subduntur: ergo superiores jure naturali, & divino eorum vota irritare possunt; qua de re, si lubet, Concina Theol. t. 3. p. 289. q. 2. legitur.

* Legi hic potest textus Conc. p. & n. citatis.

ANIMADVERSI O XVII.

Caput Mulier a Buf. cit. loquitur de potestate patris in vota, & juramenta mulieris in puellari ætate existentis, nihilque habet de facultate heri, & magistri in vota famulorum, & discipulorum impuberum. Lib. autem 5. dec. tit. 41. de regulis juris nihil invenio, quod ad rem hanc faciat.

Itaque cum hæc potestas heris, & magistris neque ex positivo, neque ex naturali jure competat, iis ex arbitrio conceditur. Sententia Buf. contraria, communior, & probabilior est, ut ait Concina Theol. t. 3. p. 304. q. 14. Quod tamen intellige de heris quoad famulos mercede conductos; nam mancipiorum, quæ nulla libertate fruuntur, ea vota domini irritare possunt, quæ suo juri officiant, non item alia, ut habet idem Concina multis pro se citatis. Theol. t. 3. p. 311. n. 4.

ANIMADVERSI O XVIII.

Idem potest secundum Sanch. maritus respectu votum uxoris: „ sed, ait La-Croix p. 234. n. 488. recte „ contradicit Illf. n. 127. quia potestatem talem neque ex „ jure naturæ, vel positivo, neque ex contractu habet. “

Itaque Buf. recte addit: *Licet probabilius alii limitent ad ea vota, quæ &c.* Hoc sequitur, & confirmat P. Concina Theol. t. 3. p. 304. c. 4. q. 1. solvitque adversariorum rationes, ut apud ipsum legi potest.

Itaque si uxor votum edat abstinendi a theatris, choreis, aleis, ornatu superfluo, secundis nuptiis; illud, seu illa maritus irritare non potest; ideoque, quicquid contra pronuntiet maritus, implenda sunt.

ANIMADVERSI O XIX.

Parentes possunt quidem omnia vota filiorum impuberum etiam post pubertatem implenda irritare, ut docet D. Th. 2. 2. q. 88. ar. 9. quæ sententia communis est, ut ait Concina Theol. t. 3. p. 297. n. 2. Hinc cau. 20. q. 2. can. Puella dicitur: Puella, si ante 12. annos ætatis sponte sua sacrum sibi velamen assumpserit, possunt statim parentes ejus, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint. At si annum, & diem id dissimulando consenserint, ulterius nec ipsi, nec ipsa mutare hoc poterunt.

At maritus uxoris vota post ejus obitum implenda irritare non potest, uti est communior sententia, quam probat Concina Theol. t. 3. p. 308. n. 15. & sequitur ipse La-Croix contra Basemb. p. 235. n. 496. Ratio est, quia fatente ipso Buf. hic c. 3. probabilius est, maritum non posse ea uxoris vota irritare, quæ suo juri non nocent: at vota uxoris post mariti obitum implenda, hujus juri non nocent. Ergo &c.

ANIMADVERSI O XX.

Votum, de quo dubium est &c.

La-Croix quoque n. 500. ait, hæc vota posse irritari. At hæc vota non posse licite irritari a superiore, ego pro certo habeo. Ratio est, quia irritatio non ex opinione, sed ex veritate potestatis irritandi vim habet, ita ut ea nulla sit, si votum reipsa emissum fuerit tempore libertatis: ergo si superior in dubio, de quo sermo est, votum irritet, non solum juris sibi non competentis usurpandi periculum sponte subit, sed etiam irritationem nullitatis, & subditum violandi voti periculo objicit; quod licere nullo modo potest. Possessio domini, quam obtrudit La-Croix, nulla est, si superior sit extra domini tempus.

ANIMADVERSI O XXI.

Facta tempore subjectionis possunt &c. quod verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans esse firma.

Hæc Buf. doctrina in lubrico versari mihi videtur. Dum enim pubes votum, quod impubes fecit, ideoque nullum fuit, confirmat, putans ex errore esse firmum, illud deliberate firmum facit, & ratum habet, hoc est vult illud, ea potestate, & auctoritate, qua pollet, valere: at pubes ea auctoritate pollet, ut votum in ætate impuberi editum valeat, nec sit irritationi obnoxium: ergo votum ab eo confirmatum valet, nec est irritationi amplius obnoxium. Cum aliquid confirmamus, illud roboramus illi addimus, quod pro præsentis potestate posuimus: at pubes in præsentis habet potestatem efficiendi, ut votum suum irritari nequeat: ergo &c.

Dum pubes votum ætate impuberi emissum confirmat, suum assensum præbet rei voto promissæ, hoc est iterum idem voverat, quod voverat, seu prius votum infirmum, seu ex errore firmum putet.

Hinc P. Concina Theol. t. 3. p. 298. n. 4. ait: „ Vo-

ta a filiis edita in ætate pupillari, seu impuberi, si confirmata fuerint ab ipsis in pubertate, rata & firma habentur, nullique irritationi obnoxia sunt, dummodo personalia sint, nullumque damnum inferant patriæ potestati. Ut vero dicatur votum confirmatum, satis hæc est voventem illud servare; sed oportet ut nova, & explicata deliberatione illud ratum habeat, seu ut denuo voveat, & secundo voto priori quodammodo robor adjiciat.

Hæc doctrina mihi verior absolute videtur, quam contraria Buf. & aliorum; quæ de re etiam dubitandum esset, standum tamen ex dictis voto esset.

At, inquit, pubes in nostra specie votum confirmans, illud ratum habet dependentem ab ejus firmitate: ergo cum hæc non subsistat, ratihabitio nulla est. Resp. Si antecedens foret verum, conclusio quoque esset legitima; & fateor, voti ratihabitionem esse nullam, si mens puberis votum confirmantis ea sit, ut illud noli confirmatum, nisi firmum fuerit. Verum hæc confirmatio esset conditionata. Nos autem ponimus, ut ego sentio, & pono, confirmationem esse non conditionatam, sed absolutam. Quamvis enim pubes in eo sit errore, ut suum impuberis votum firmum putet, nihilominus votum absolute ratum habet, non sub ea conditione, si firmum sit. Hæc conditio, inquit, involvitur in ipsa confirmatione ex errore profecta. Resp. Ego vero puto, votum, & voti confirmationem quantum est in ipso vovente esse absolutam, nisi vovens, aut votum confirmans aliquam conditionem in mente habeat. Cum ergo pubes votum confirmans, nullam in mente conditionem habere ponatur, confirmatio absoluta existimanda est. Confirmat suum votum, quia illud sibi absolute acceptum est, & quia suam voluntatem in eo præstando immobilem facere in animo habet. Ergo illud non confirmat (sub conditione,

ANIMADVERSI O XXII.

Supradicti possunt revocare &c. etsi semel ea ratificaverint; quia &c.

Suarez locum, quem Basemb. pro se citat, Concina Theol. t. 3. p. 298. n. 6. pro contraria sententia appellat, quam ipse probabiliorum putat quoad vota impuberum a patre confirmata; quia, inquit, vota impuberum sunt conditionata, hoc est si pater consenserit: ergo conditione impleta, hoc est accedente patris consensu rata, & firma sunt. Resp. Hoc est sunt absoluta, quod ratio vincit; non tamen irrevocabilia: id ratio non ostendit.

Nec enim quia absoluta, irrevocabilia sunt; quia, ut Buf. recte ait, qui vota confirmarunt, suo se dominio, & potestate non privarunt; ideoque, sicut Princeps privilegium concedens, illud revocare potest, ita pater facultatem, quam filio dedit edendi votum. Hinc cau. 33. q. 5. cap. Manifestum dicitur: Manifestum est, ita voluisse legem, feminam esse sub viro, ut nulla vota ejus, quæ abstinentie causa voverit, reddantur ab ea, nisi auctor vir fuerit permittendo. Nam cum ad peccatum ejusdem viri pertinere voluerit, si prius permisisset, & postea prohibuerit, etiam hic tamen non dixit, quod voverat, quia permissa jam prius a viro fuerat. Viri dixit, esse peccatum, quia abnuis, quod prius concesserat; non tamen mulieri vel ex hoc permissum dedit, ut quod vir prius concesserat, postea si prohibuerit, contemnatur. Si vota uxorum de abstinentiis a viris confirmata valide ex hoc canone revocantur, pari aut potiori ratione valide revocari possunt a patre vota filiorum eo consentiente emissæ.

Alias quoque promissiones, quas filius ex patris assensu fecit, patre repugnante implere non potest; quia illæ promissiones filium non obligant; quia ex lib. 3. inst. tit. 20. §. 5. & 10. qui in potestate parentis est impubes, ne auctore quidem patre obligatur. Quare non filius, sed pater erit cogendus, ut vel ipse impleat, vel permittat, ut filius præstet quod ejus auctoritate promissit.

Excipiendum tamen videtur votum religionis ab impubere ex patris consensu emissum, si filius ad pubertatem pervenerit. Nam filius pubes quoad religionis ingressum, paternæ potestati non est subditus; ergo si impubes illum valide vovit, præstare pubes debet etiam patre reclamante; quia pater non potest ejus executionem impedire: at filius impubes accedente patris consensu valide vovit religionis ingressum: ergo pubes factus etiam patre reclamante religionem ingredi debet. Huc spectat Canon Puella cit. ad c. 5.

At si annum & diem &c.

Votum quoque continentiar, quod uxor consentiente viro emisit (idem dicas de voto viri consentiente uxore) a viro irritari non posse videtur: quod Buf. ar. 2. c. 7. & Concina Theol. t. 3. p. 307. n. 9. & 10. affirmant, licet nonnulli ab hoc citati repugnent. Ratio est, quia dum uxor consentiente viro continentiam voverat, vir cedit juri, quod habet in corpus uxoris. Nam votum

tum sine hac cessione nullum esset: at cum vir juri suo semel cesserit, palam est, cessionem revocari non posse. Hinc S. Antoninus p. 3. tit. 1. c. 22. §. 3. inquit: *Doctores multi, & præcipue D. Th. in 4. & Joann. de Neapoli quodl. 8. dicunt, quod votum continentie emissum ab uno conjugum de licentia alterius, seu sine licentia, sed postea ratificatum, licentians non potest revocare. Unde si ille, qui sic vovet, peteret debitum, non solum licentians non tenetur reddere, imo nec debet; alias peccaret mortaliter secundum Joannem Neapolitanum; quia cooperaretur ei in crimine mortali. Nec communiter tenetur, quod dictum est a quibusdam, quod ita possit revocari votum continentie semel concessum ab altero, sicut votum abstinentie.*

ANIMADVERSIO XXIII.

Potest quis etiam indirecte irritare vota longe &c. v. gr. vota facta a conjugē longe ante matrimonium.

Hoc est eorum executionem suspendere potest, si, & quatenus vota juri suo obsunt; non tamen potest eo sensu indirecte irritare votum puta continentie ante matrimonium emissum, ut jus petendi debitum concedat. Nam cum neuter conjugum jus habeat obligandi alterum ad petendum, sed solum ad reddendum debitum, manifestum est, nec uxorem posse irritare votum continentie viri, nec virum uxoris quoad obligationem non petendi. Hinc D. Th. in 4. d. 38. q. 1. ar. 2. q. 2. ad 4. ait: *Quantum ad ea, in quibus factus non est impotens votum continentie servare, adhuc post contractum matrimonium obligatur ad servandum. Propter quod mortua uxore tenetur totaliter continere. Et quia ex matrimonii vinculo non obligatur ad debitum petendum, ideo non potest debitum petere sine peccato, quamvis possit sine peccato reddere debitum exigenti, postquam obligatus est ad hoc per carnalem copulam precedentem.*

ANIMADVERSIO XXIV.

Si sola uxor, vel solus vir independenter ab alterius consensu continentiam absolute voveat, temere vovet, & debitum petenti reddere debet, ut docet S. Fulgentius ep. 1. de deb. Conjug. c. 9. inquit: *Si vero continentiam unus vestrum sine alterius vovit consensu, temerario se vovisse cognoscat, & debitum conjugī casta sinceritate reddibeat.*

At debitum petere non potest, nec quoad hoc votum ab altero conjugē irritari potest, ut ex mox dictis intelligitur; & hoc idem ex eadem ratione dicendum est, votum scilicet irritari non posse, si uterque conjugum independenter ab altero voverit; in qua specie certum est, neutrum posse petere debitum, uterque tamen, ut videtur, debitum reddere debet, ut ait Buf. lib. 6. tract. 6. cap. 2. dub. 2. c. 5. multis pro se citatis, & Genettus Theol. t. 5. p. 474. q. 16. & ratio est, quia cum jus petendi ex matrimonio oriatur, illud ex voto vovens non amisit, sed solum se obligavit eo non uti; ideoque culpabiliter quidem eo utitur, non tamen invalide. Nam multa facta tenent, quæ fieri prohibentur.

La-Croix p. 235. n. 504. ait: „Ill. t. 5. n. 127. docet, „neutrum conjugem posse irritare alterius votum de non „petendo debito conjugalī, cum neuter habeat jus ob- „ligandi ad petendum, sed tantum ad reddendum. “ Hactenus recte; at addit: „fatetur tamen oppositum „esse probabile, & in praxi tutum, quia unus potest „obligare alterum, ne se reddat inhabilem ad petendum, „quia inde nasceretur grave onus, & molestia in ma- „trimonio, cum sæpe difficile sit, & maxime uxori ve- „recundæ debitum petere. “

Hæc scilicet est versatilis Theologiz indoles, ut contradictoria probet, & tutum quoad conscientiam faciat quod est maxime periculosum.

Sed nego, unum conjugem posse obligare alterum, ne se reddat inhabilem ad petendum. Hoc jus commentitium est. Nam ex contractu matrimonii conjux jus habet obligandi alterum ad reddendum, ideoque ne se ad hoc impotentem reddat, non ad petendum, ideoque ne se ad hoc quoque, ut se ad hoc inhabilem reddat. Nego ex impotentia petendi nasci grave onus, & molestiam in matrimonio. Ex hac enim impotentia nihil juris detrahitur alteri conjugī, nihilque novi oneris ei imponitur; quia si vult sibi debitum reddi, illud petere debet, etiam si alter facultatem petendi retineat; imo inde matrimonii onus levius efficitur ex parte conjugis voto non obstricti, qui a debiti redditione a non petente exoneratur, & plenum jus petendi, cum libuerit, retinet.

At, inquit La-Croix, difficile est petere, maxime uxori verecundæ. Resp. Hæc difficultas non a voto, sed a voluntate ejus, qui debitum sibi reddi vult, oritur. Quamquam nolim difficultatem fingi, ubi non est. An mulieribus mille petendi artes deerunt? Nisi forte cum libidine ardeant, a conjugalī opere alienæ videri velint, ut intemperantiæ hypocrisis addant.

ANIMADVERSIO XXV.

Ad commutationem voti requiritur auctoritas Ecclesiæ. 3. Quando sit in bonum æquale; licet aliqui tunc putent, sufficere auctoritatem propriam.

Contrariam sententiam probabiliorē putat ipse La-Croix p. 236. n. 522. quæ, ut monet Concina Theol. t. 3. p. 350. n. 16. apud ipsos recentes morum Scriptores communior est. Hinc ipse Laym. asserit, Prælati auctoritatem esse quoque necessariam, cum dubitatur, utrum id, in quod commutatio faciendā est, sit melius. Sed hoc ex mox dicendis clarius intelligitur.

Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius, quia in meliori minus continetur.

Hæc opinio apud recentes communis est, ut monet Concina Theol. t. 3. p. 345. qu. 1. quam La-Croix p. 236. n. 522. hoc modo laxat. „Ut materia voti pro- „pria auctoritate commutari possit in aliam tantum „probabiliter meliorem, requirunt Suar., Sanch., Ca- „strop. certitudinem, quod ad minimum sit æqualis; „sed Ill. num. 149. id non requirit, dicens, uti se- „cundum probabilem sententiam alia præcepta ad plus „non obligant, quam ut eis probabiliter satisfaciā „secundum dicta lib. 1. n. 609. ita & hic esse. “

Mira sane vis probabilitatis, quæ facit, ut præceptis satisfiat, cum re ipsa non satisfiat. Quod omnipotentis denegatum est, ut sint quæ non sunt, id versatilis probabilitas potest?

Sed in eo sibi La-Croix contradicit, quod, cum num. 522. dixerit, neminem posse propria auctoritate votum suum commutare in aliquid tantum æquale, nunc dicat posse illud commutare in aliquid, quod forte etiam minus sit; quia non requirit certitudinem, quod sit æquale.

Verum his missis dicendum, commutationem voti in bonum melius ejusdem generis propria auctoritate fieri posse; quæ de re nulla est quæstio. Ex. gr. vovisti decem nummos in eleemosynam, & das viginti. Hæc est abundantior voti solutio, quæ valde laudanda est; & hic habet locum ratio Busemb. quod in meliori minus continetur.

At si commutatio propria sit, hoc est in bonum diversis generis, puta eleemosynæ in jejunium, vel jejunii in preces &c. talis voti commutatio propria auctoritate ne in bonum quidem evidenter melius fieri potest.

Hæc sententia recentibus Scriptoribus adversa, a P. Concina antiquorum Theologorum auctoritate confirmatur, ac præsertim S. Thomæ, & Bonaventuræ, & Levit. 27. ubi dicitur: *Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit, & mutari non poterit, id est nec melius malo, nec pejor bono: quod si mutaverit, & ipsum, quod mutatum est, & illud, pro quo mutatum est, consecratum erit Domino.* Hæc sane lex, quæ de voto non mutando est, ad jus non ceremoniale, sed morale, & naturale pertinere merito dicitur, ideoque ad nos quoque pertinet. Ratio hujus sententiæ est, quia, dum res voto promissa in aliam quamcumque diversam mutatur, editi voti vinculum solvitur, ejusque loco novum vinculum substituitur: at licet unusquisque novum vinculum ex se subire possit, propria tamen auctoritate editi voti vinculum solvere non potest. Ut enim hoc solvatur, necessarius est Dei, cui promissio facta est, assensus; quem assensum Dei loco privata auctoritate præbere potest, sed solum Prælati, qui in Ecclesia gerit vicem Dei: & ideo, concludit Angelicus 2. 2. q. 88. a. 12. in commutatione, vel dispensatione votorum requiritur Prælati auctoritas, qui in persona Dei determinat, quid sit Deo acceptum, secundum illud 2. Cor. 2. „Nam & ego quod „donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi. “ Excipit solum Angelicus in resp. ad 1. votum Religionis, in quod quæcumque vota commutari possunt, ut patet ex cap. Scriptura de voto &c. quia, ut ait S. Doct. omnia alia vota sunt quorundam particularium operum: sed per Religionem homo totam vitam suam Dei obsequio deputat: particulare autem in universali includitur. Ex quo fit ut omnia alia vota in Religionis voto includantur, ideoque in eam commutari possint. At votum unius rei particularis non includitur in alia re diversâ, licet meliori: ergo &c. Sed hic legendus est Concina Theol. t. 3. p. 345. q. 1. qui hanc rem ex dignitate tractat.

Secunda. . . si (commutatio voti fiat) in æquale cum auctoritate superioris, sufficit &c.

Ita loqui mihi videntur, qui hominum voluntati obsequi valde cupiunt.

Nec enim major propensio, quæ ratione destitui potest, sed rationalis major propensio in æquale bonum, sufficiens causa judicanda est commutandi votum. Hinc

P. Concina Theol. t. 3. p. 355. qu. 3. eorum opinionem, qui ad commutationem voti in æquale bonum solum voventis petitionem (petitio ex majori propensione oritur, & in idem cum ipsa recidit) sufficere putant, merito rejicit. Nam aliud est petitio, aliud petitionis, seu mutationis voti causa: causa mutationis juxta omnes necessaria est, ut mutatio voti recte fiat: ergo sola petitio non sufficit.

ANIMADVERSIO XXVI.

Si is, cujus votum mutatum est, malis deinde implere primum, id potest; tum quia &c. tum &c.

Idem habet La-Croix p. 236. num. 516. ex Less., Laym., Spor., Quamvis, inquit, Suar., Sanch., & alii cum Dian. negent, te posse ad priorem materiam redire, si materia subrogata fuerit melior, quia putant, commutationem esse factam in favorem Dei, qui acceptavit. Sed hanc limitationem non admittunt alii.

Quid ergo? Ergo opinare, & fac, ut libuerit. Hæc est probabilium conclusio. Nos, ut, quantum in nobis est, juxta sanam Theologiam loquamur, concedimus, mutationem voti, superioris auctoritate in minus bonum facta, voventem ad priorem Deo promissam materiam redire posse; quia mutatio in hac specie est favor, & gratia, qua nemo uti cogitur; & ita sentit etiam Concina Theol. t. 3. p. 362. n. 4.

At si mutatio facta sit in bonum melius, aut etiam æquale, ad prius propria auctoritate vovens redire non potest. Superior enim Dei loco in hac commutatione illud unum præstat, ut unam materiam pro alia substituat, at voti vinculum seu votum intactum relinquat: at vovens propria auctoritate votum in æquale bonum, multoque minus in deterius commutare nequit ex jam dictis: ergo &c. Hanc sententiam confirmat quoque Conc. p. 362. qu. 3. At, inquit Bulemb. mutatio facta est in favorem subditi cum tacita conditione, si ei placuerit. Resp. Hæc conditio recte intelligitur, cum commutatio in minus bonum facta est, non item si facta fuerit in æquale, aut majus.

Ratio est, quia in priori mutatione non solum rescissio obligationis quoad promissam materiam, sed etiam novæ materiæ substitutio in voventis gratiam fit; at in posteriore, novæ materiæ substitutio, voventis onus est, a quo sua se auctoritate eximere non potest. Se, inquit, non eximit propria auctoritate, sed, ut ait La-Croix loco citato, ex benigno, & interpretativo consensu Ecclesiæ. Resp. Ecclesiæ consensus non est ad arbitrium fingendus. Si La-Croix, aut alii ex Ecclesiæ dictis hunc consensum eruant, manus dare parati sumus. At quando de suo loquuntur, hanc veniam nobis petimus, ut eos non audiamus.

ANIMADVERSIO XXVII.

Si voti legitime a superiore commutata materia, siue opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius &c.

In eadem sententia loquitur La-Croix n. 516. cit. imo addit, id verum esse, etiam si materia subrogata fiat impossibilis, aut inutilis ex culpa voventis; quasi vero vovens ex sua culpa commodum exemptionis reportare debeat, aut possit. Ceterum cum superior non dispense, sed commutet, satis aperte intelligitur, ejus mentem esse, ut, si materia substituta fiat impossibilis, aut inutilis, alia pia opera subrogentur. Si enim alia esset ejus mens, esset non prudens œconomus, sed dissipator. Neque valet ratio Bos. & La-Croixii, qui eadem utitur. Nam etiam si ex commutatione prius votum extinguatur, intelligi tamen debet extinctum cum onere præstandi æquivalens, si materia subrogata aut impossibilis, aut inutilis fiat; qua in re, ne quid temere fiat, ipse superior consulendus erit, ut priorem, aut novam materiam substituat.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Si notabilis difficultas prævisa non fuit, sed tota de novo emergat, aut post votum innotescat, sufficit pro dispensatione ex communi sententia.

Si autem fuerit prævisa, adhuc putat Tamb. num. 18. probabile esse quod sufficiat. Ita La-Croix p. 237. num. 541. qui aliquos contra sentire fatetur. Concina quoque Theol. t. 3. p. 342. qu. 6. contra sentit. Qui enim vovens, gravem difficultatem prævidit, ad hanc vincendam suo se voto implicite obstrinxit; nec ullius momenti est adversariorum ratio, quod difficultas licet præcognita, in executione tamen major deprehendatur. Nam si id ordinarie accidit, ipsum difficultatis augmentum prævideri potuit; quod tamen augmentum non est quid notabile,

quod justam dispensandi causam suppeditet. Si tamen difficultati etiam præcognita alie causæ addantur, puta grave periculum violandi votum, pro dispensatione sufficient ex communi sententia, ut monet idem Concina.

Imperfectio actus, vel levitas, ac facilitas &c.

At si votum emissum validum est, cur relaxandum est nullo impedimento occurrente? inquit Concina alios citans. Si quis consilio non satis maturo leviter, & facile vovit, id sibi imputare debet; nec inde causam sufficientem dispensationis desumere potest. Hic tamen, ut recte monet idem Conc. p. 341. qu. 4. imperfectæ deliberationis, & vovendi facilitatis origo, voti gravitas, voventis conditio perpendenda sunt, omnibusque serio pensatis aut absoluta dispensatio, aut cum permutatione mixta, quod tutius est, impertiri poterit.

ANIMADVERSIO XXIX.

Prelatus videns, ac non contradicens videtur dispensare, ait Sa.

Qui ita loquuntur, non tam solide ratiocinari, quam divinare mihi videntur. Cum enim multæ causæ esse possint, propter quas Prelatus videns subditum suo voto repugnantem, ei non contradicat, etiam si facile possit, ut negligentia, spes, timor &c. subditus ex sola Prelati taciturnitate temere colligit, secum in voto dispensatum fuisse. Votum certum est, dispensatio divinatoria, hoc est aut fictitia, aut ut minimum incerta: certa autem incertis præsertim in animæ negotio necessario præferenda sunt: ergo votum prædictæ dispensationi sine dubitatione prævalet, & servandum est. Hanc sententiam penes juris canonici, & civilis interpretes communem contra nonnullos recentis doctrinæ Scriptores propugnat Concina Theol. t. 6. p. 473. q. 3.

ANIMADVERSIO XXX.

Potestas etiam delegata dispensandi in votis extendit se &c.

Supra ad cap. 2. dub. 7. c. 3. diximus, habentem facultatem delegatam dispensandi in votis, dispensare non posse, si jurata sint ex ratione ibi allata. At quoniam Bos. suam opinionem hic repetit, contraria quoque doctrina repetenda est. Adde, quod qui dicunt, potestatem delegatam dispensandi in votis se extendere ad vota jurata, perinde est, ac si dicant, potestatem delegatam dispensandi in votis, ad juramenta quoque se extendere; nec enim quia votis juramenta adduntur, juramenta esse desinunt. An hujusmodi extensio rationabilis est? potestas delegata, utpote quæ a jure exorbitat, est favor personæ, non legis; & quia lex pluris facienda est, quam persona, idcirco favor legis favori personæ præferendus est. Ex quo fit, ut potestas delegata strictè accipienda sit. Qua ergo ratione potestas delegata dispensandi in votis simpliciter, & sine additione, extenditur ad vota jurata, hoc est ad vota cum additione insigni juramenti? Vereor scilicet, ne hæc extensio ex arbitrio, & indulgenti indole, non ex amore veritatis oriatur.

ANIMADVERSIO XXXI.

Ex privilegio Pape Confessarii Ordinum mendicantium &c.

Hic legendus est P. Concina Theol. t. 3. p. 320. c. 11. ubi ostendit, Confessarios regulares posse quidem sæcularium vota commutare, non tamen in iis dispensare.

TRACTATUS III.

De tertio, & quarto præcepto.

CAPUT I.

Quid tertium præceptum: Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, siue impendi cultui divino, est naturale, & adhuc obligat: quatenus vero tempus id designatur die Sabbati, est ceremoniale, & in novo testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi, præscriptusque modus colendi, ut quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur. Bonac. Laym. ex D. Th. 2. 2. q. 122.

D U B I U M I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur?

Resp. 1. Die festo prohibentur omnia opera servilia, hoc est quæ & versantur circa materiam externam, & vel mechanica, & illiberalia sunt, v. g. suere, fabricare: vel requirunt tantum laborem corporis, & ab operariis tantum, & servis fieri solent. Ita DD. communiter. Vid. Laym. l. 4. tr. 6. c. 1. Suar. Fill. &c. ex D. Th. l. c.

Unde resolves.

1. Impertinens est ad rationem operis servilis, utrum fiat ex lucro, an ex recreatione: ex hac, an ista intentione, pia, vana, & turpi. Cajet. Suar. Laym. l. c. &c. contra Sylv. & Canonistas.

2. Impertinens quoque est, si fiat cum defatigatione, & labore, si non; si brevi, si longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

ANIMAD. I. 3. *Servile non est, ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel navi: unde etiam ad hac necessaria sunt licita.* Navar. c. 13. Tolet. & Layman, Suar. de fest. c. 27.

4. Nec servile est, ducere jumenta sine onere, cum id sit iter facere, ut ait Fill. hic c. 9. n. 170. Ducere autem jumenta, currus, vel navigium onustum mercibus est servile. Suar. l. c. Fill. l. c. Quod si tamen ante festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam utilitatem, vel ob damnum, quod alias sequeretur.

ANIMAD. II. 5. *Item nec servile est, si gratis, si pro pretio docere, studere, scribere, transcribere, & secundum quosdam, ut Medin. Lopez, & Armillam, quorum sententiam probabilem docet Laym. contra Fill. Azor. & alios multos, pingere etiam coloribus (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere ramen colores, & non pingere, sed tingere, ut v. g. colorare asseres, vel pannos, dealbare parietes, illiberale est.*

ANIMAD. III. 6. *Videntur etiam excusari posse in typographiis litterarum collocatores, quando post divina collocant neglectum pensum, ut habet Laym. hic. Imprimere tamen servile habetur.* Escob. E. 5. c. 4. Suarez, Layman, &c.

ANIMAD. IV. 7. *Excusat etiam Fill. hic n. 169. distillationem, qua sine corporis fatigatione potius ad experientiam, & peritiam fit, quam ex officio, & arte.*

ANIMAD. V. 8. *Servile aliqui non putant (alii contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium, aliaque pejora vitanda) venari.* Granat. 2. 2. c. 3. t. 12. d. 4. f. 7. n. 65. aucupari, militare, gladiari, piscari (saltem in fluminibus recreationis gratia) & similia; piscatio tamen moderata esse debet. V. Laym. & Fill. t. 27. c. 9. qu. 12. Bon. d. 5. qu. 1. p. 2. n. 25. Escob. qui docet, laboriosam, & ex officio non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes. Arm. Axor. Palas, Sa, Marchant. V. Dian. p. 5. t. 6. R. 15. & p. 4. tr. 4. R. 62.

Resp. 2. Prohibentur præterea quædam opera non servilia, quæ dicuntur forensia, ut sunt mercatus, placitum, iudicium ad mortem, vel pœnam, & strepitus omnis judicialis, id est actiones, quæ ad decisionem causarum tam civilium, quam criminalium, tam sæcularium, quam ecclesiasticarum spectant. Ita commun. DD. ex cap. 2. de feriis.

Unde resolves.

1. Festo non licet citare, adducere testes, id est, exigere iuramentum iudiciale, proferre, aut exequi sententiam, quæ, si feratur, est irrita. V. Laym. l. 4. t. 7. c. 2. n. 7.

2. Nec licet emere, & vendere res non necessarias, negotiari publice, vel privatim, inire contractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel aliis iustis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatus, qui pro-

hibitus est c. 1. de feriis, ut docet Bon. ex Suar. c. 13. & Fill. t. 27. c. 10. q. 2. n. 180.

3. Festo licet excommunicare, dispensare, iudicem privatim informare, advocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum iudiciale. V. Bon. l. c.

D U B I U M II.

Quæ causa excuset ab observatione festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipue sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi episcopalem, uti superiores Religiosum, imo & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum. Suar. c. 33. Laym. c. 4. n. 2. Bon. p. 1. n. 20.

Secunda. Consuetudo: nam sic licent nundino illa in festis passim haberi solita, & præparationes deliciarum non necessariorum, ut cupediarum, placentarum, & similibus ciborum artificiosorum: item emptiones, & venditiones rerum parvi momenti. Bonac. l. c. Layman, l. c.

Tertia. Pietas in Deum, per quam licent opera, quæ proxime (non quæ remote) spectant ad cultum Dei; ut pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. Fill. n. 218. Bon. l. c.

Quarta. Caritas erga proximum; per quam licent, & valent actus judiciales pauperum orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic etiam possunt rusticanorum, in parvis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus, & infirmis pro tunc egentibus subveniri. Item emere, & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. Laym. c. 2. n. 7. V. Dian. t. 1. R. 34.

Quinta. Necessitas propria, vel aliena, corporis, vel animæ, si nimirum sine gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quo modo excusantur. 1. Judicia, quæ celeritatem requirunt; v. gr. si latro sit fugitivus, nisi tunc capiatur. 2. Servi, & ancilla coacti a dominis laborare, nec audientes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deferere debent. Suarez, Laym. loc. c. 3. Idem, & similes reficientes suas vestes, cum id aliis diebus non possint. 4. Pauperes, qui se, suosque alere non possunt, operantes privatim, sine scandalo, maxime quando multi dies festi concurrunt. Bonac. num. 13. 5. Coqui, & culinarii. 6. Pistores, & laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. 7. Chirurghi, & Pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri, & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicumque, quorum opus semel ceptum non potest interrumpi sine damno. 9. Molitores, & naucleri pendentes a ventis. 10. Piscatores haletum, thymorum, &c. qui certo tantum anni tempore id possunt. 11. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similibus, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessariis, ut funeribus, nuptiis, &c. si aliter fieri non potest, ut satisfaciant. 13. Agricollæ ad cavendum damnum ruri laborantes, ut si ob pluviam imminens segetes vel fenum congregent. Bon. n. 13. Fill. n. 211.

14. Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quadam vendunt; cum præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec alias commode emere posse. De supra dictis v. Suar. Filliuc. Laym. Bon. II. cc.

Sexta. Utilitas, non simpliciter necessaria, sed ad communem latitiam, vel splendorem: sic enim licet in adventu, vel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra, ignes, vestes, &c. Quanquam monet recte Suarez, præstare in hoc casu petere veniam a Pastoribus. V. Bon.

Septima. Excusat item, saltem a gravi peccato, parvas operis, seu temporis. Unde grave non videtur una hora laborare, ut habet Suar. l. 2. de fest. c. 32. maxime, ut notat Laym. si labor non sit nimis

ANIMAD. VI.

ANIMAD. VII.

ANIMAD. VIII.

ANIMAD. IX.

ANIMAD. X.

mis servilis, & fatigans corpus, Imo durum videtur mortalis damnare, si quis duas, aut tres horas impendat. Vide Fill. t. 27. c. 1. q. 1. n. 103. In forensibus autem, & judicialibus materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet Escob. E. 5. c. 3. n. 14. ex Palao l. 1. tr. 9. d. 2. p. 3. n. 4. Sic grave peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna sollemnitate, licet brevi tempore fiat. Quod intellige (secundum prædicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

DUBIUM III.

Quæ opera festis præcipiantur?

Resp. Præcipitur 1. Auditio concionis, non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. V. Trident. sess. 24. c. 4. de reform. Fill. hic, c. 8. Bon. t. 1. d. 5. q. 1. p. 2. n. 27. Suar. &c. Dixi, nisi quatenus, &c. quia homines rudiores ignorantes præcipua mysteria fidei, ea præsertim, quæ sub gravi obligatione eos scire teneri dictum est supra l. 2. tr. 1. c. 1. tenentur lege caritatis (si alias ea commode addiscere non possint) sub gravi peccato concioni, vel potius catechesi interesse. Bon. d. 2. in præc. 2. n. 28. addens eo casu concionem etiam Missæ præferendam esse. Trull. l. 1. c. 1. d. 4. num. 12. Fag. &c. 2. Præcipitur speciali præcepto obligante sub mortali, audire Missam, hoc est morali, & humana assistentia, sive præsentia ei interesse. Est communis ex cap. Omnes fideles, & ex cap. Missas, de consecrat. dist. 1. contra Ang. & Rosellam, qui semel, vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis omnes baptizatos usum rationis habentes; non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis est, quia est universale. Ratio secundæ est, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ est, quia non sunt Ecclesiæ subjecti. C. Lugo d. 22. f. 1. & 3. ex Nav. Sanch. & Conin.

Unde resolves.

1. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt, cum Trident. sess. 24. c. 4. de reform. dicat, teneri, ubi id commode fieri potest: tum quia, si qua obligatio fuit, ei derogatum est per privilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. Suar. de rel. t. 1. l. 2. c. 16. Azor. Nav. Cened. Zerol. p. 1. V. præd. Trull. l. 2. c. 1. d. 4. Vide Barb. in Trid. sess. 24. c. 4. Imo Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in privilegiis communicant, concionantes in suis Ecclesiis quovis anni tempore possunt auditoribus suis concedere 18. annos, & 320. dies Indulgent. nomine Papæ, Dian. p. 4. t. 4. R. 22. ex Rodriq. &c.

2. Non est obligatio ad audiendam Missam feria quinta, & sexta, & Sabbato majoris Hebdomadæ, neque diebus Rogationum. Azor. Henriq. Suar. d. 88. sect. 5.

3. In die Nativitatis Christi tantum teneris audire unam Missam, Navar. Suar. Fill.

4. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel poenitentiam injunctam in Confessione, ut contra Cajetan. Sylv. Ang. Armill. docent Suar. Sa, Rodriq. Fill. &c. Ratio est, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, ut v. supra l. 1. t. 2. cap. 3. dub. 3. Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat Regin. l. 19. n. 14. dummodo intentionem habueris audiendi Missam. Negat autem Suarez d. 88. sect. 6. Azor. c. 7. q. 6. Cordonus, Card. Lugo l. c. si quidem possit differre Confessionem, nec adsit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit Bonac. disp. 4. art. ult. p. 1. ubi contrariam praxim quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi, vel intentionem audiendi Missam aliam, vel denique ob bonam fidem.

5. Satisfaciunt etiam inservientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v.g. vinum, hostiam, thus, &c. quia, cum hæc ordinentur ad officium, non

consentur abesse, dummodo non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longe. V. Bon.

6. Peccat, qui non audit integram Missam; & quidem venialiter, si omittatur parva pars; mortaliter, si notabilis, verbi gratia, media, vel tertia pars. Laym. tamen, & alii durum putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio usque ad finem adsit: additque communiter excusari a mortali, qui audiunt a principio Epistolæ, vel secundum alios Evangelii usque ad finem, vel ab initio usque ad Communionem. V. Bon. l. 1. d. 4. q. ult. Card. Lugo d. 22. sect. 1. n. 3.

7. Non peccat, saltem mortaliter, qui a duobus sacerdotibus successive duas dimidias Missas audit, ut habet Navar. c. 21. Sa, Sor. Henriq. Dian. t. 1. tr. 3. R. 18. Bon. d. 4. q. ult. p. 11. Hurt. contra Suarez, Con. Fag. quia audit integram Missam. Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat, ut habet Bon. l. c. Hurt. & Dian. contra Regin. Con. Card. Lugo, &c. quorum sententia videtur probabilior.

8. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet, vel qui est post murum, aut aliam rem, tali loco, unde nihil audiri, videri, vel notari possit, quid fiat; quia non censetur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus, & quicumque (licet sit post ostium, aut columnam, vel in fenestra, vel procul a templo) ita est præsens, ut ex signis externis colligere possit, quid a celebrante agatur, spectata loci natura (etiamsi per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat) sitque pars per moralem conjunctionem ejus multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris. Bon. l. c.

9. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter, & in consensu, ut aliquo modo advertat, quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, ut tamen semper advertere possit, quid fiat, licet peccet irreverentia, non tamen damnandus est mortalis. Imo Con. 3. p. qu. 83. cum Sylv. Rosel. & Med. docet eum satisfacere, qui voluntarie toto sacro est distractus, modo sibi sit præsens, & cum reverentia externa assistat. Quod probabile esse, docet Laym. contra Suarez, Bon. & alios. V. Con. l. c. & Card. Lugo n. 26. & 27. Plura de tota hac materia vide supra l. 1. tr. 2. c. 3. dub. 2. 3. & 4.

10. Præceptum audiendæ Missæ impletur quocunque in loco, sive in Parochiali, aut Cathedrali, sive in Regularium Ecclesia, sive in Oratoriis privatis, sive extra Ecclesiam audiatur. Ratio est, quia Ecclesia tantum auditionem Missæ præcipit, non autem locum: ergo quovis loco impletur. Tol. l. 9. c. 7. Azor. c. 6. Rodr. Nav. Fill. Nug. Suar. Con. Bon. d. 4. qu. ult. c. 32. n. 4. & plures. Quæ doctrina, licet certa satis sit, nihilominus, quia post omnes supra citatos Auctores a quodam moderno, viro alias docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est, ne cui (quia liber obvius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

DUBIUM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis, & Festis majoribus?

Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Auctorum (quos vide superiore dub. cas. ult.) & ut ait Cardin. Lugo disp. 23. sect. 1. n. 2. certa; etsi Marchantius in Candelabro mystico t. 4. cap. 7. & in Resolutionibus moralibus in forma manualis editis cap. 8. in dubium vocet; scrupulumque movere conetur. Ratio est 1. Quia nullum extat ea de re præceptum. 2. Quia cap. Ut Dominicis, jubetur Parochus ante Missam ejicere eos, qui, proprio Parocho contempto, isthic Missam audire vellent: ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia cap. Si quis, de consecr. jubentur ii, qui habent oratorium domi, in majoribus festivitibus audire sacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4. Quia universalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum, & Confessariorum (qui poenitentes hac de re non interrogant) consuetudo id non tantum, ut loquitur Marchant. loc. cit. insinuat, sed manifeste docet. 5. Quia Trid. sess. 22. c. 7. tantum dicit, popu-

ANIMAD.
XII.

ANIMAD.
XIII.

ANIMAD.
XIV.

ANIMAD.
XV.

ANIMAD.
XVI.

ANIMAD.
XI.

populum debere moneri (non autem teneri) ut frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis majoribus. Vide Fagund. Lugo, Barbof. Zened. Trull. l. 3. c. 1. dub. 6.

Neque obstant, quæ March. objicit, ut

1. Quod jura antiqua decernant contrarium, eo quod Sixtus IV. de tregua, & pace, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia Dominicis, & festis. Nam imprimis ex illo Sixti decreto nihil sequitur, cum is non dicat teneri, sed tantum prohibeat, ne publice prædicetur, non teneri. Cum enim honestissimum sit populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat, minime deceret id (publice præsertim) dissuadere: nam inde scandala, & proprii Parochi contemptus sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cavere voluit. Deinde, esto antiqua forsitan aliqua jura id habeant, eis posterioribus temporibus, per varia privilegia, receptamque consuetudinem universalem, est derogatum. Cajet. Lugo &c. Auctor. cit.

Nec obstat 2. quod multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint: hoc tamen tempore, post tot, & tam ampla privilegia, post tam claram, & diuturnam consuetudinem, post Eminentiss. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria (ut vid. seq. Resp.) an aliqui id doceant, nescio.

Nec 3. locus Trid. paulo ante in resp. citatus, quem objicit, ut patet ex ipsis verbis, & declaratione Eminent. Cardinalium, Auctorumque communi explicatione.

Resp. 2. Episcopus non potest censuris, multis, aliisque poenis cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra March. l. c. ubi ait: *Regulares ita communiter respondere, ut privilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatiunt phylacteria: & contra Auctorem Parochiani obedientis.* Ratio autem est, quia, ut ait Navar. Episcopus non potest tollere (nec restringere) jus commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter Auct. sup. cit. S. Anton. p. 2. tit. 9. c. 10. §. 1. d. 4. Sylv. v. Missa. Tolet. Laym. lib. 4. t. 7. c. 3. &c. & commun. omnes Theologi, & Canonistæ moderni: afferuntque Azor. t. 1. lib. 7. c. 8. q. 6. & Card. Lugo dis. 22. lib. 1. pro hac sententia declarationem Cardinalium in Trident. quæ expresse habet: *Mon posse Ordinarium multis, & poenis cogere ad audiendam Missam, vel Concionem in propria Parochia, etiam in casu negligentie, & contumacie.* Et, si quis his duobus, tamquam Regularibus, minus fidat, legere potest eandem declarationem apud Barb. in Trident. sess. 22. c. 8. de Sacrif. Miss. & sess. 24. de refor. c. 4. n. 12. Item tract. de offic. & potest. Parochi, ubi eandem sententiam Barb. ipse sequitur, & pro ea supra viginti Auctores celebres partim Theologos, partim Canonistas, qua Regulares, qua non Regulares citat. Vide ejusdem Remissiones in Trid. impress. Antwerpæ anno 1644. & Zerolam in Praxi Episcopali p. 2. v. Parochia, & p. 1. v. Missa §. 6. Idem disertis verbis confirmat Clemens VIII. anno 1592. 22. Decemb. decreto suo, circa hanc ipsam controversiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis: *Præsentis nostri decreto sancimus, licet secularibus, Christianisque fidelibus universis, Missas diebus Dominicis, & Festis aliis majoribus audire in Ecclesiis tam Fratrum Predicatorum, quam aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegii Societ. JESU, juxta eorum privilegia, & antiquas consuetudines, dummodo id in contemptum parochialium Ecclesiarum non faciant: & tam dictis Fratribus Predicatoribus, ac Presbyteris dictæ Societatis, quam aliis privilegiatis, quibus id a Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam Quadragesimali, & Paschali, & quovis alio tempore confiteri licite posse &c.* Quod si vero dicta privilegia, & alia similia clarius cognoscere lubet, inspicatur (ut alia taceam) Compendium Privilegiorum Societatis JESU, ubi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in extrav. da-

ta anno 1549. Kalend. Novemb. quæ incipit, *Licet debitum: qua omnibus Christi fidelibus, cujuscumque conditionis, qui verbi Dei predicationibus in templis ejusdem Societatis interfuerint, concedit ut ibidem Missas audire, & Sacramenta recipere libere, & licite valeant, neque ad id ad parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Porro, ne quis miretur, tam ampla privilegia Regularibus concessa a variis Pontificibus, placebit inspicere eorum Bullas: in quibus reperiet motiva gravissima: aut si nec inspicere lubet, recogitet saltem, Deum ipsum Innocentio III. (dum vidit Ecclesiam Lateranensem jam jam ruituram) ostendisse eam sustentari a S. Dominico, & S. Francisco. Consideret, quod, sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniam doctrina Christi translata est opera Regularium, ita sine eorum subsidio conservata diu non fuisset, vel saltem minus florisset. Et denique, ne Regularibus succenseat quisquam, quod privilegia sua tueantur, sciendum est, quod sine consensu Sedis Apostolicæ iis renunciare, aut cedere non possunt, ut v. lib. 2. Decret. tit. 43. de arb. c. 5. imo, etsi faciant, irritum fore, & peccaturos: quia injuriam inferrent Ordini, & Ecclesiæ toti. Nunc ad argumenta Marchantii breviter respondeo.

1. Afferit auctoritatem cujusdam P. Capuccini, qui Parochianum obedientem scripsit. Et huic quidem me paulo ante sat multas, gravesque auctoritates opposuisse existimo.

2. Ait, quorundam Episcoporum praxim esse contrariam, eamque fundari in jure antiquo, & novo Trid. l. c. sess. 22. & sess. 24. ubi dicit: teneri unumquemque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur in Missa: ergo etiam ad Missam possunt compelli.

Resp. 1. Praxim istam (sicubi est) paucorum esse, & contrariam praxi communi Episcoporum, in omnibus regnis, & provinciis, & insuper Præfulis summi.

2. Praxim istam nec fundari in jure antiquo, cum illi (si quod fuit) per privilegia sit derogatum, & abrogaverit consuetudo: nec in novo. Tum quia Trid. l. c. loquendo de concionibus, & catechesi, nullam facit mentionem Missæ: & in poenalibus non valet illatio. Tum quia Trid. expresse addit (quod Marchantius in sua citatione omittit, cum tamen ad rem plurimum faciat) *si commode fieri potest.* Tum quia nec illam quidem obligationem, quoad conciones, esse receptam ostendit universalis Ecclesiæ consuetudo; eo quod forte regulariter commode fieri non poterat, ut notat Card. Lugo l. c. Neque Catechesis communiter docetur in Missa, nisi forte in pagis, ubi rarius contendunt Regulares cum Parochis de re præfenti. Denique nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero forte sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi Mendicantium*, queritur, quod etsi Episcopi Ordines mendicantes merito colere, & adjuvare deberent, non solum id negligant, verum etiam Concilii Tridentini verbis in pravum sensum detortis, eos incommodis, & perturbationibus afficiant.

3. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis, subjungitque: *Quis vero audeat hæc contemnere, & Patres istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt?*

Resp. Decreta ista (& si quæ forte sunt similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprii Parochi audiant sacrum extra Parochiam: aut, si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel usu abrogata. Ita Auct. cit. commun. Videri potest Card. Lugo l. c. Barbof. & Zerol. II. cc. & dignissimus lectu libellus Francisci Pontani Concionatoris regii, cujus titulus: *Responsa ad quæsitæ cujusdam Primarii Prælati &c. excusus primum Gallice Nancæi, anno 1625. postea vero latinitate donatus, & reculus Viennæ Austriæ, typis Michaelis Riccii, anno 1634.* Mitto rationes ceteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur: cum eam, utpote honestam imprimis, atque decentem, minime improbare,

bare, sed erroneam tantum conscientiam impedire intendam; ne videlicet cum persuasione obligationis parochialia, vel cum apprehensione peccati Regularium templa frequententur.

DUBIUM V.

Quæ excusent ad auditionem Sacri?

ANIMAD. XVII. Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit, non teneris curare celebrari privatim in portatili cum privilegio, neque (etsi id consilii sit) preces interim alias loco Missæ dicere, ut habet Nav. c. 13. Suar. Fill. t. 5. c. 5. q. 11.

Prima causa est impotentia, vel simpliciter, vel moralis; aut difficultas ex notabili incommodo, proprio, vel proximi: corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis initar discretæ, & benevolæ matris. Bon. d. 4. qu. ult. p. ult. Nav. Fill. t. 5. cap. 7. q. 11. Suar. d. 85.

ANIMAD. XVIII. Secunda causa est quocumque motuum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari. V. Suar. in 3. p. f. 6. c. 5. Laym. & Bon. l. c.

Unde resolves.

ANIMAD. XIX. 1. Excusantur, qui sunt in navigatione, vel carcere. Item in morbo, vel convalescentia, in qua obstitit prodire foras. Item qui sunt in excommunicatione, vel interdicto: de quo suo loco.

ANIMAD. XX. 2. Item, qui custodiunt castra, urbem, gregem, infantes, vel puerum (qui in templo quietus, & sine perturbatione aliorum contineri non potest) vel domum, aut agris solatio sunt, aut coquere debent, & similia curare, quæ omitti non possunt. Bon. Con. num. 86. & 314.

ANIMAD. XXI. 3. Item, cui periculum est gravis offensionis mariti, parentum, vel dominorum. Henric. Suar. Fill. num. 286. Si tamen id fere semper fieret, de alio medio laborandum esset.

ANIMAD. XXII. 4. Item, si quis alioqui omisurus esset occasionem commodam itineris, v. g. socios, cum viam ignoret, vel pericula metuat. Alias vero tenetur ad Missam ante iter, vel in itinere. Suarez sect. 6. Rodriq. Bon. l. c.

5. Si sit gravis difficultas eundi ad Ecclesiam ob distantiam, v. g. unius, vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatii: maxime si via sit molesta, calum pluvium. Ubi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis. Bonac. Suar. Fill. l. c. March. Ref. past. t. 4. cap. 6. num. 7.

ANIMAD. XXIII. 6. Si ex consuetudine patria femina egredi non soleant tempore luctus, vel etiam post partum. Syl. Cajet. & Fill. n. 229.

ANIMAD. XXIV. 7. Si quis non habet vestes statui suo convenientes. Nav. Henr. Sa, Azor. Bon. l. c.

8. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id advertatur, si prodeat. Laym. lib. 4. tr. 5.

ANIMAD. XXV. 9. Si quæ sciret, alteri, a quo perditæ amaretur, sequenturam occasionem peccati, si prodiret. Sa, Fill. num. 227.

ANIMADVERSIO I.

Servile non est... festo ludere, choreas ducere, iter facere pedibus. Unde etiam ad hæc necessaria sunt licita.

Catech. Concilii Trid. p. 3. de fest. observ. n. 22. illud Deut. Non facies omne opus in eo &c. explicans, docet, his verbis ad id primum nos institui, ut quocumque divinum cultum impedire possunt, omnino vitentur. Nec enim servile opus die festo vetatur, quia malum sit, sed quia mentem a divino cultu abstrahit: atqui choreæ, ludi, & similia mentem a divino cultu abstrahunt: ergo die festo prohibentur. Hanc sententiam Nat. Alex. Th. t. 2. p. 546. reg. 3. & Concina SS. Patrum, & Conciliorum auctoritate confirmant. D. Aug. conc. 1, in Pl. 32. de festis diebus loquens, ait: Melius enim utique tota die foderem, quam tota die saltarem: & in Pl. 91. Melius est enim arare, quam saltare. Hinc Synod. Patavina anni 1624. Episcopo Marco Cornelio p. 1. cap. 9. docet, publicum, & grave peccatum esse, cum homines festorum

dierum tempus lufibus, comestationibus, choreis, vel interdum mercaturis conterunt, & traducunt.

Quod attinet ad iter, P. Concina Theol. t. 5. p. 43. n. 4. ita inquit: „S. Antoninus 2. p. t. 9. c. 7. §. 5. ait: „Item abstinendum est ab itinere dietario, nisi necessitas cogat, vel aliud pium opus inducat, ut videlicet visitatio alicujus Ecclesiæ, vel consecutio indulgentiæ, vel reformatio pacis, seu amotio scandali, & hujusmodi. Cajet. & Sotus docent, iter opus esse suapte natura servile, solumque ratione consuetudinis licitum esse. Et certe difficile videtur ab specie servilis operis excipi posse laborem illum, quo servus pedibus integrum diem iter ageret. Consulendi itaque sunt fideles, ne sine rationabili causa iter suscipiant; quoniam certum est, illud a cultu divino animum abstrahere. Ceterum damnandi non sunt letalis culpæ, etiam si absque causa illud arripiant. Quoniam consuetudo universalis obtinet, posse Christianos festis diebus absque culpa saltem gravi iter agere, ut Theologi communiter sentiunt.

Alia tamen opera servilia, quæ ad iter agendum necessaria essent, permessa non sunt. Neque enim permissio itineris includit permissionem operis servilis vetiti, sine quo iter fieri non possit; sed contra prohibitio servilis operis involvit prohibitionem operis permessi, quod sine eo fieri non potest; quia bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu; nec sunt ex Ap. facienda mala, ut eveniant bona. Hinc Conc. Matifconense 2. anni 585. can. 1. ait: Nemo sibi talem necessitatem exhibeat, quæ jugum cervicibus jumentorum imponis cogit; multoque minus permessa sunt die festo opera servilia ad choreas, ludos scenicos, & similia necessaria.

ANIMADVERSIO II.

Item nec servile est siue gratis, siue pro pretio... transcribere.

Qui pacto pretio transcribunt, vulgo copisti, opus mechanicum, & servile, ideoque die festo vetitum exercent; quod P. Concina graviorum Theologorum, ac præsertim D. Antonini, & V. Bellarmini auctoritate confirmat Theol. t. 5. p. 49. q. 1. Eum, si lubet, legito.

Et secundum quosdam &c. pingere etiam coloribus.

Hoc seu pretii, seu recreationis, seu discendi causa fiat, esse opus servile diebus festis prohibitum, communior est Theologorum, imo & casuum interpretum sententia, ut habet idem Concina p. 42. n. 2. t. 5. Ratio est, quia ars pingendi mechanica est. At, inquit Bus. contraria sententia probabilis est. Resp. Eo ipso quia minus probabilis est, periculosa est, ideoque quoad praxim omnino vitanda.

ANIMADVERSIO III.

Videntur etiam excusari posse... litterarum collocatores, quomodo &c.

Conc. Theol. t. 5. p. 44. n. 7. monet, tale opus juxta omnes fere graves Theologos esse servile, & contrariam sententiam omnino improbabilem censet.

Quæ quoad praxim est sine ulla dubitatione improbanda.

ANIMADVERSIO IV.

Excusat etiam Fill. distillationem, quæ &c.

Distillatio quoque videtur esse opus servile; nec quia experientia, aut peritæ causa fit, etiam si corpus non valde defatigetur, tale esse definit. In his rebus periculum fugiendum est, nec vanis disputationibus tempus terendum.

ANIMADVERSIO V.

Servile aliqui non putant... venari, aucupari, militare, gladiari, piscari, saltem &c. & similia... similiter quidam excusant puellas ad ortum vitandum acupingentes.

Venationem, aucupium, & piscationem esse opera servilia, festisque diebus ex se vetita, dubitare arbitror neminem, ait P. Concina Theol. t. 5. p. 43. n. 3. quia, inquit, sunt opera corporalia, atque ad corporis utilitatem diriguntur, atque hominibus, & bestiis communia. Quod confirmatur ex c. Licet de fer. ubi Alex. III. inquit: Indulgentius, ut liceat parochianis vestris, diebus Dominicis, & aliis festis, si Aleciæ terra se inclinaverint, earum caploni ingruente necessitate intendere. Pontifex hic ob solam ingruentem necessitatem piscandi exercitium imperitur. Sublata igitur necessitate, illicitum est. Excepit quoque Pontifex a privilegio dispensationis majora solemnissima festa. Neque absolute dispensat, sed cum opere, quod post factam capturam Ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus congruam faciant portionem. Hactenus Concina.

eina. Idem porro dicendum de venatione, & aucupio ex eadem, aut paci ratione.

Acu quoque pingere, servile opus esse, festisque interdixit, docet idem Concina p. 42. n. 2. Quid enim discriminis est inter acu, & pennicillo pingere? nullum scilicet. At posterius ex dictis est opus servile. Ergo & prius. Nam inepta est illa Bulemb. ratio, quod hæc ad otium, & pejora mala vitanda fiant; quæ si valeret, omnia opera mechanica, & ruralia permitti possent. An diebus festis, quia servilibus operibus vacandum non est, otio, & vitis, non precibus, sanctisque operibus incumbendum?

Quæ hætenus dicta sunt, confirmantur auctoritate Concilii Meldensis apud Nat. Theol. t. 2. p. 542. l. 4. c. 5. a. 6. quod octo diebus Paschatis, qui tunc festi erant, abstinere jubet ab omni opere rurali, fabrilis, carpentario, gymnæcio (hoc certe comprehendit opus aucupatorium, seminarum proprium) camentario, pictorio, venatorio, forensi, mercatorio, audientiali, ac sacramentis exigendis.... quod si quis temerare præsumpserit, excommunicetur.

Si autem alicubi (ait Concina p. 43. n. 3.) consuetudo obtineat piscandi in fluminibus recreandi animi causa aliquo exiguo temporis intervallo, non est improbanda. Hoc idem intelligi debet de venatione, & aucupio.

Quod attinet ad militiam, D. Th. 2. 2. q. 40. art. 4. ait: Pro tuitione Reipublicæ fidelium, licitum est iusta bella exercere in diebus festis, si tamen hoc necessitas exposcat. Hoc enim esset tentare Deum, si quis imminente tali necessitate vellet a bello abstinere. Sed necessitate cessante non est licitum bellare in diebus festis propter rationes inductas. Idem dicas de gladiatoris artis exercitio.

ANIMADVERSIO VI.

Consuetudo. Nam sic licent . . . præparationes deliciarum &c.

Hoc quoque merito improbat P. Conc. t. 5. p. 66. n. 7. An non est manifesta corruptela, quod labores serviles gulæ, & intemperantiæ inservientes diebus festis exercentur?

ANIMADVERSIO VII.

Ornate autem, & verrere templa &c. si absque ratione in festum differantur, venialia habeantur.

Mira sane doctrina, quod ornare, & verrere templum die festo, peccatum sit, non item cupedias, & gulæ irritamenta præparare. Hæc non tam Theologiæ documenta, quam somnia mihi videntur. Quoad rem præsentem audiendus est Catech. Conc. Trid. p. 3. de 4. Dec. præc. n. 23. qui ait: Neque tamen ea actiones, nec ea opera veniantur (die festo) quæ ad divinum cultum astinent, etiam si servilia sint, ut altare instruere, templa alicujus festi diei causa ornare, & reliqua hujus generis; ideoque a Domino dictum est, sacerdotes in templo Sabbatum violare, & sine crimine esse. Opera enim servilia diebus festis eatenus verantur, quatenus mentem a divino cultu abstrahunt: at verrere templa, ornare altaria, & similia mentem a divino cultu non abstrahunt, sed mentem in eo occupant: ergo non sunt vetita.

Hofias tamen conficere, Ecclesiæ agros colere, templum ædificare, die festo permissum non puto, nisi necessitas id exigat. Qua de re lege, si vis, Concinam Theol. t. 5. p. 54. n. 4. & 5.

ANIMADVERSIO VIII.

Servi, & ancille coacti &c. nec audentes recusare.

Hoc ipso peccant, quia dominis contra Ecclesiæ præcepta imperantibus abnuere non audent. Nam Ecclesiæ magis, quam malis dominis male jubentibus parendum est.

Famuli ergo ex malorum dominorum imperio die festo laborantes ea ratione excusandi non sunt, quod malum imperium detrectare non audeant; sed excusari possunt, si grave damnum subituri sint, nisi laborent. Ita S. Antoninus p. 2. t. 9. c. 7. inquit: Item qui compelluntur a dominis iusto metu ad laborandum in diebus festis, quæ si non facerent, notabiliter damnificarentur in persona, vel rebus, videntur posse excusari propter metum.

Pictores, & laniones, & similes in oppidis &c.

Non absolute, ut Buf. sed adjecta conditione, & cautione cum D. Antonino p. 2. t. 9. c. 7. dicendum: Carnifices, hoc est lanii, & pincerne præparantes victualia in festis, ut sequenti die vendant, si non poterant prius (hoc notandum) præparari, vel præparata conservari, videntur excusari a mortali.

Barbitonfores, addit ibidem S. Vir, non in radendo, (quia in hac re nulla est necessitas) sed in minuendo sanguine, & ferratores eorum, & hujusmodi, puta phar-

macopole si in festis exercent artem suam principaliter propter necessitatem eorum, quibus serviunt, non propter cupiditatem lucri, excusantur; & similiter qui eos requirunt de arte sua, si alias non poterant sibi commodè providere, excusantur.

Molitores &c.

In his juxta D. Antoninum loco mox cit. potest servari consuetudo patrie non prohibita a Prælati; sequi, inquit, de molendinis cum jumentis; & hoc nisi necessitas urgeret propter victualia.

Piscatores balatum &c.

De hoc vide dicta ad c. 8. dub. 1.

14. Denique excusantur etiam mercatores, qui &c.

In his, aliisque similibus notanda est regula Gersonii apud Nat. Theol. t. 2. p. 545. reg. 2. agentis: Observatio Sabbati quoad circumstantias temporis, & modi, & loci pro maxima parte relicta est determinationi Prælatorum, quæ cognoscitur tum ex eorum institutis, tum ex consuetudinibus per eos legitime toleratis. De operibus servilibus non exercendis diebus dominicis, & festivis plus, & frequenter determinat consuetudo loci, & personarum a Prælati tolerata, quam alia lex scripta. Consuetudo exercendi opera servilia hæc ab istis, hæc ab illis in diebus festivis tunc maxime dicenda esset corruptela, quando totaliter a servitio Dei, & a cultu festorum, & maxime ab auditione Missæ revocaret; quando præterea hæc servilia magis ex cupiditate, quam pia necessitate Reipublica pertractantur.

De tabernis Syn. Patavina ita habet: Officine omnes his dumtaxat exceptis, quæ ad ægrosorum curationem, aut ad victum quotidianum spectant, omnino obserentur. Viliores merces, libri, imagines, signa, picturæ, tesserae, alea, larvæ, & alia venalia nec exponantur, nec per urbem circumferantur. Idem præcipit S. Carolus Borrom. Conc. 3. Med. apud Nat. t. 2. p. 543.

ANIMADVERSIO IX.

Utilitas non simpliciter necessaria, sed &c. sic enim licet in adventu, vel ortu Principis laborare &c. quamquam morietur &c.

D. Th. 2. 2. qu. 40. art. 4. ait: Necessitate cessante non est licitum bellare diebus festis: at perficere theatra, quæ longe melius destruerentur, quam extruerentur, ignes, vestes, &c. non est res necessaria: ergo diebus festis non est permissa. Ergo venia a Prælati quoad hæc necessario petenda est, qui ex circumstantiis judicabunt, utrum sit concedenda, an neganda.

ANIMADVERSIO X.

Grave non videtur una hora laborare, ut habet Suar.

Hanc opinionem sequitur La-Croix p. 240. n. 580. qui addit, mandantem sex famulis, ut singuli una hora simul laborent, secluso scandalo, non nisi venialiter peccare; quia, inquit, non est una gravis inhonoratio festi, sed sex leves. Contra vero Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 545. ponit, laborem unius horæ die festo esse gravem culpam, qui proinde ait: Letalis peccati reos esse dominos, qui famulis opera servilia imponunt diebus festis vel per horam absque gravi necessitate, si servi illi Christiani sint, si infideles, si mentis compotes, si perpetuo amantes.

Quid ergo? quoad laborem unius horæ, res videtur dubia, ideoque periculosa; multoque magis periculosum est, mandare sex famulis, ut singuli una hora simul laborent. Ipse La-Croix fatetur probabilius mortaliter peccare mandantem, si mandet, ut famuli successive laborent.

At quoad mores perinde est, seu mandet, ut successive, seu ut simul laborent. Dum enim mandat, vult omnium, quibus mandat, laborem. Ergo mortaliter peccat, dum valde notabilem sex horarum laborem mandat, seu simul, seu successive die festo fiat.

Quoad peccatum mandantis laborem die festo, La-Croix n. 579. in utramque partem more suo disputat, si quibus imponitur, sint infideles non baptizati, & perpetuo amantes, qui Ecclesiæ præceptis subditi non sunt.

At ea ipsa ratione, quia utrimque probabiliter disputetur, certum est juxta sanam Theologiam, tutiorem partem necessario quoad praxim esse sequendam, ideoque a Natalis sententia non esse recedendum. Sed hac in re verba ipsius divinæ legis attente, & pie consideranda sunt, quæ Deut. 5. 16. ita habent: Memento, ut diem Sabbati sanctifices . . . non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, jumentum tuum, & advena, qui est intra portas tuas; quibus verbis præcipitur, ne cuiquam servilia opera diebus festis mandentur.

Imo durum videtur mortalis damnare, si quis duas, aut tres horas impendat.

Nat. Alex. loco cit. ait: „Flagitiosæ igitur, & omnino, no damnandæ sunt propositiones illæ: „Singulis festis per

per duas operari horas, non est mortale peccatum, quamvis animo fixum teneas, id toto anno efficere velle, & de facto efficias: * & : Dominus iungens laborem duarum horarum viginti famulis simul, non peccat mortaliter. Idemque erit, si singuli successive per modicam moram eodem die laborent, etiam si uno post alterum laborante tota dies occupetur. Quia, inquit, „præceptum de sanctificatione Sabbati absurdum, cavillationibus infringunt.“ Wigandt quoque tract. 10. ex. 5. n. 105. pro certo habet, duarum horarum laborem die festo esse letalem. Idem affirmat Concina Theol. t. 5. p. 61. n. 2. & hanc esse communioem sententiam ait.

ANIMADVERSIO XI.

Idem de eo, qui confitetur &c. affirmat Regis. dummodo &c. negat autem Suar. &c.

Negat quoque Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 53. Concina t. 5. p. 88. n. 6. Wig. tract. 10. ex. 5. num. 101. La-Croix p. 245. n. 655. varias opiniones affert, quas omnes probabiles esse ait, licet suadeat, longam Confessionem extra Missam fieri. Mihi non vacat, nec necesse est, omnia huc spectantia ad trutinam revocare. Illud enim certum est, cum hinc inde probabiliter disputatur, tutiora ex præcepto esse facienda. Ceterum ego sentio, confidentem, necessariam attentionem habere ad Missam non posse, ideoque eam non audire; & hunc esse fidelium sensum, qui maxime attendendus est, puto.

ANIMADVERSIO XII.

Laym. tamen, & alii durum putant mortalis damnare eum qui ab offertorio usque ad finem adfit.

Hanc eandem sententiam refert La-Croix p. 246. num. 665. additque probabilius videri, si dicamus Missam non audiri, si quis non veniat sub initium Evangelii, & permaneat usque ad finem.

P. Concina sanioris Theologiz Doctor t. 5. p. 75. n. 3. ait: „Fideles, qui ab Epistola inclusive usque ad finem assistunt Missæ, satisfaciunt præcepto; secus ii, qui vel lecta integra Epistola, vel potiori iure lecto etiam „Evangelio, Missam audire inciperent. Ratio est, quia „confessio, introitus, collectæ cum epistola notabilem „partem Missæ constituunt, & notabiliorem, si Evangelium etiam includatur.“ Hæc sententia, quam ipse fusius explicat, & moderata, & satis cauta æquis rerum æstimatoribus merito videri potest.

ANIMADVERSIO XIII.

Non peccat saltem mortaliter, qui a duobus &c. duas dimidias Missas audit.

Hanc opinionem La-Croix p. 243. n. 611. adhuc manere probabilem ait, quam a 32. AA. doceri apud Pasqualig. monet. Tum n. 612. eum, qui sine iusta causa autiat duas tales medias Missas, peccare venialiter addit.

At esto, sit probabilis; juxta graviore Theologos est minus saltem probabilis, ut monet Concina Theol. t. 5. p. 79. q. 3. Ergo non est tuta agendi regula, sed periculosa, & vitanda. Eam improbat idem Concina, & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 549. reg. 7. & ratio est, quia cap. 64. d. 1. de consecrat. dicitur: *Missas die dominico secularibus totas audire speciali ordine præcipimus.* At qui duas dimidias Missas successive audit, e. g. a consecratione usque ad finem, tum ab initio usque ad consecrationem, Missam integram, seu totam non audit; quia sicut unaquæque res, ita Missa tota, & integra ex partibus unitis, non separatis constat: ergo præcepto non satisfacit, ideoque letaliter peccat. Contendit quidem La-Croix, duas dimidias Missas esse unam Missam, sicuti unum est officium, inquit, licet prius orem partem posteriorem, & postea priorem, v. g. tertiam ante primam. Resp. Discrimen est, quia hic est solum ordinis inversio, & partes illæ officii separabiles sunt; at Missæ partes non sunt separabiles, & præterea exigunt ad unitatem, ut ab uno sacerdote dicantur. Nam si sacerdos in media Missa deficiat, & alter succedat, & Missæ reliquum suppleat, hic nomine prioris in extrema necessitate agit, ideoque una Missa est. Nec valet, quod subdit La-Croix, unum scilicet esse principalem offerentem, & oblatum, hoc est Christum; quæ ratio si ostenderet, duas dimidias Missas esse unam Missam, ostenderet etiam, omnes Missas esse unam. La-Croixii ergo rationes ineptæ sunt, & aperte cavillatoriz. Hic cavillandi modus ex arabica schola derivatus, ut Philosophiam, ita Theologiam fæde corripit. Nos ex simplicitate, & absque fallaciis loquentes, dicimus juxta communem Fidelium sensum, totam Missam, ut citatus canon præcipit, non audiri, nisi integra unus sacerdotis Missa audiat; & opinionem contrariam non probabilem, sed sophisticam esse, ut jam ostensum est.

Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat.

Hæc opinatio, est prop. 53. ab Innoc. XI. damnata, quæ ita sonat: *Satisfacit præcepto Ecclesia de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.* Prior Bulemb. & La-Croix opinio ad hanc proscriptam viam sternit; ex quo multo magis intelligis, illam quoque esse rejiciendam.

ANIMADVERSIO XIV.

Satisfacit tamen quicumque (licet sit &c. vel procul a templo) ita est præsens &c.

Si quis e fenestra domus ab Ecclesia etiam separatæ, vel alio loco non solum videat, sed etiam audiat sacerdotem celebrantem, is, ut mihi videtur, præcepto satisfacit, dum attente, & devote audiat. Nam præceptum ex c. *Missas* mox cit. illud simpliciter præcipit, ut tota Missa die festo audiat, de loco nihil præcipit: ergo locus non est necessarius ad implendum præceptum; ideoque præceptum impleri potest etiam ab iis, qui sunt extra Ecclesiam, dum Missam attente, & devote audiant. Pia enim, & devota auditione iis quoad animum associantur, qui sunt in Ecclesia. Corporis præsentia in Ecclesia ea solum de causa necessaria est ad Missæ præceptum peragendum, ut Missa audiat. Ergo si hæc audiri possit, & audiat sine corporis præsentia in Ecclesia, præcepto satisfacit. Sicuti præcepta non sunt ex arbitrio tollenda, aut extenuanda, ita ex arbitrio fingenda non sunt.

Contra vero qui non ex necessitate propter populi affluentiam, sed sponte sua extra Ecclesiam, vel in loco a sacerdote celebrante remoto in Ecclesia existentes, sacerdotem non audiunt, præceptum Missæ audiendæ implere mihi non videntur; quia cap. citatum Missæ auditionem præcipit. Ergo cum hæc ex propria culpa, & sponte non auditur, præceptum non impletur. Non enim præsentia, sed auditio præcipitur. Hic est fidelium, ac præsertim piorum sensus, qui in amplis Ecclesiis Missam audire volentes, eo se conferunt, ubi sacerdotem celebrantem audire possint. Hinc est, ut sacerdotes in Missa mustitantes multa reprehensione digni sint; quia non sibi tantum, sed aliis quoque Missam celebrant; ideoque voce clara, & moderate elata eam recitare debent. Omnes ergo, nisi necessitas aliud poscat, Missam die festo audituri, Ecclesiam, aut loca proxima ad id destinata ingredi debent quoad fieri potest, ne periculum violandi præceptum subeant.

ANIMADVERSIO XV.

Si quis nunc attendat, nunc fabuletur, ut tamen semper advertere possit &c. non tamen est damnandus mortalis.

Idem habet La-Croix p. 245. n. 653. Illud hic statuendum est quoad factum, utrum in confabulatione interrupta notabile tempus infumatur, ut explicat ponit La-Croix, & ponere videtur Bulemb. hoc enim positum letalis culpa evidens est. Ecclesia enim, ut infra ostendetur, actualem attentionem in Missæ auditione die festo præcipit, nec auditionis potestate quamvis proxima, quidquid Bulemb. contra dicat, aut sentiat, contenta est; quia certum est, præcepta non de actum præparatione, sed de ipsis actibus imponi. Sed qui per notabile tempus sermones attentioni permittunt, actualem attentionem ad Missam per id tempus sponte omittunt; & qui per notabile tempus seu continuatum, seu interruptum attentionem sponte omittunt, præceptum graviter lædunt: ergo mortaliter peccant.

At La-Croix loco cit. ita loquitur. „Si tamen ista (hoc est actiones pingendi, scribendi, confabulandi, res alias fixe aspiciendi, & considerandi) „interruptum tantum, tum fiant, & relinquunt attentionem internam, quam, vis illam minuant, erit veniale tantum.“ Ponit ergo La-Croix per confabulationem, picturam, scriptionem &c. interruptam, internam attentionem ad Missam non tolli, sed solum minui. Resp. Hic scilicet blanda sibi somnia fingit, ut peccata excuset. Illæ actiones Missæ auditioni interruptum admittunt non solum attentionem, quo tempore fiunt, sacræ rei eripiunt, sed etiam animum ad distractionem a re sacra, quo tempore non fiunt, disponunt; ita ut homines mali hæc facientes rei sint distractionis aut toto, aut ferme toto Missæ tempore. Hæc ordinarie accidunt, nec ad extraordinarios casus in re morali confugiendum est, ut nostra, aut aliorum peccata inanibus prætextibus tegamus.

Imo Con. &c. docet, eum satisfacere qui voluntarie toto sacro est distractus, modo &c. quod probabile esse docet Laym. contra Suar. &c.

Hæc opinatio est intolerabilis, quam divinum illud oraculum refellit: *Populus hic labiis me honorat, cor au-*

* Id docet La Croix p. 243. n. 595.

autem eorum longe est a me. Quamvis enim Ecclesia actus mere internos, qui uno Deo noti sunt, non præcipiat, eos tamen indirecte præcipit, cum necessarij sunt ad actus externos rite præstandos, quos ipsa imperat. Sicut attentio, & devotio in horarum canonicarum recitatione explicite præcipiuntur cap. *Dolentes* de celeb. Missarum; ita attentio, & devotio in Missæ præceptæ auditione implicite præceptæ intelliguntur, ne auditio Missæ hypocrisis sit Deo exosa. Propositio, qua quidam asserere ausi sunt, præcepto communionis annuæ satisfieri per sacrilegam Domini manducationem, ab Innoc. XI. num. 55. damnata est. Cur damnati Auct. hoc assererent? Quia Ecclesia actum mere externum, non internum juxta ipsos præcipit. Ex hoc eodem principio præfens Busemb. doctrina derivata est. At hoc principium Innoc. XI. implicite proscripsit, dum conclusionem cum eo necessario connexam damnavit. Ergo proscriptum quoque intelligitur, per solam externam reverentiam satisfieri præcepto audiendæ Missæ die festo. Hinc Cœtus Cleri Gallicani (apud Nat. Alex. t. 2. p. 550. reg. 8.) anno 1700. hanc propositionem, *Præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro satisfieri per reverentiam exteriori tantum, animo licet voluntarie in aliena, imo & prava cogitatione defixo, temerariam, scandalosam, impietati faventem, & præcepto Ecclesiæ illudentem judicavit, & declaravit.*

La-Croix p. 245. num. 650. rem involvere videtur, dum ait: „Et hic supponimus cum communiori, quod „aliqua attentio interna requiratur, saltem talis, per „quam dicat religiose existere sub specie, & cultu „externo colentis Deum respectu sacrificii, ut recte „explicat Pasqual.“

Videtur enim solum requirere attentionem ad externam piam corporis conformationem, quæ nihil efficit, nisi ut præcepti violationi hypocrisis addatur. Sed quidquid sit de ejus mente, nihil ad nos.

ANIMADVERSIO XVI.

Qui in privatis oratoriis die festo Missam audiunt, præcepto non satisfaciunt, nisi sint de familia ejus, cui facultas concessa est, uti declarant Pontificum Brevia, quæ hac in re consulenda semper sunt,

ANIMADVERSIO XVII.

Due sunt cause, quarum altera si adfu, non teneris curare celebrari in portatili cum privilegio.

Idem habet La-Croix p. 244. n. 676. quam opinionem communem esse, ait contra aliquos: P. Concina Theol. t. 5. p. 108. n. 2. contra inquit: „Ego absolue eum teneri dico: quia ejusmodi privilegia non „conceduntur nisi divitibus, & nobilibus, qui absque „gravi, immo communiter levi incommodo possunt „stipendium conferre Sacerdoti, ut sibi Missam celebrent. Anne privilegium illud, eorum dumtaxat fovendæ desidii intervenire debet? Nonne congruum est „ut qui commodum sentit, sentiat quoque & onus? „Sola gravis difficultas stipendii, quæ, ut dixi, in „præfatis privilegium habentibus rarissima est, excusare potest.“ Hactenus ille, cujus christianæ doctrinæ utroque pollice ego subscribo.

Neque (et si id consilii sit) preces interim alias loco Missæ dicere &c.

La-Croix p. 249. n. 691. ita inquit. „Docent Mar- „chant. & Spor. t. 3. cap. 4. n. 36. excusatos a Missa „die dominico teneri sub mortali Deum colere ali- „quo speciali cultu saltem interno, quia præceptum „divinum est, ut in sabbato, quod apud nos est dominica, Deus specialiter colatur. Hoc vult S. August. serm. 251. de temp. „*Observemus diem dominicum, & sanctificemus illum. . . Qui vere hoc non potest, saltem in domo sua oret, & non negligat Deo solvere votum, & reddere pensum servitutis sue.* Quid ad hæc La-Croix? „Satis tamen erit, ait, abstinere a „servilibus ea intentione, ut colatur Deus, qui in „sabbato quievit. Nec obligatio illius intentionis est „in festis pure ab Ecclesia institutis.“

Hæc ne est solutio adversariorum rationis? Ita ne respondet auctoritati D. Augustini? La-Croix rationem negligit, perinde ac si in re morali locum non haberet; D. Augustini primi Ecclesiæ luminis auctoritatem, perinde ac si unius recentis Scriptoris esset, insuper habet, cum tamen pluris sit, ac tercentorum recentium.

Ita loquitur, ac si dies dominica juris esset divini, alia vero festa juris mere ecclesiastici; cum tamen omnes dies festi, etiam dominici quoad temporis determinationem juris sint ecclesiastici, ut docet D. Th. 2. 2. qq. 122. art. 4. ad 4. ubi ait, *quod observantia diei dominice in nova lege succedit observantiæ sabbati*

et, non ex vi præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine populi christiani. Idem docet Catech. Rom. p. 3. de 3. Dec. præc. n. 19. quæ est communis Theologorum sententia, ut advertit Concina Theol. t. 5. p. 13. n. 7.

Omnia ergo festa quoad dierum determinationem sunt juris ecclesiastici. Sed quia juris divini, & naturalis est, ut homo deputet, sicut loquitur D. Thom. 2. 2. q. 4. cit. ad 1. *aliquod tempus vite suæ ad vacandum divinis*, quoad hujus temporis deputationem Ecclesiæ legi se se conformare debet; ideoque juris divini, & naturalis merito esse dicitur, ut festis diebus cultui divino vacemus: quæ de re legendus merito est Concina Theol. t. 5. p. 94. c. 6. Quæ doctrina posita illud sponte sua necessario consequitur, illum peccare, qui Missa non audita, Deum nullo alio cultu die festo prosequitur. Hic, inquam, peccat non contra Ecclesiæ præceptum, quod est de Missa, quam audire non potuit, sed contra divinum de sanctificatione festorum.

Sicut ergo mortaliter peccat, qui Missam die festo, cum possit, non audit, quia Ecclesiæ præceptum violat; ita multo magis mortaliter peccare videtur, qui, cum Missam audire nequeat, nullum alium cultum Deo præstat; quia divinum jussu transgreditur; in quam sententiam pronus est etiam P. Concina Theol. t. 5. p. 113. num. 11. Nam hunc peccare, pro certo habet; cum ille quoque ex D. Anthonio peccet, qui Missam tantum audit die festo. *Non vacare*, inquit p. 2. t. 9. cap. 7. §. 4. *Deo pro majori parte diei, tamen peccatum est.* Cujus sententiam sequitur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 552. reg. 10. & Concina Theol. t. 5. p. 94. c. 6. eamque fuisse confirmat. Ergo multo magis peccat qui, cum Missam audire non possit, nullum aliud pium opus exercet.

Hic necesse est, ut totum diem festum aut otio diffluat, aut in permisis, hoc est non servilibus laboribus illum occupet. At de hujusmodi homine ita pronuntiat Nicolaus in resp. ad Consulta Bulg. cap. 10. & 11. *Quæ omnia, hoc est psalmos, hymnos, orationes, eleemosynas &c. si quis negligens, orationi tantum vacare noluerit, & ad ceteras mundi vanitates licitos labores converterit, melius ei fuerat ipsa die (festa) laborare manibus suis, ut haberet, unde tribueret necessitatem patientibus.* Hinc intelligis, quantopere a veritate alienus sit La-Croix, dum ait: „Satis tamen erit abstinere a „servilibus ea intentione, ut colatur Deus.“ Deus enim abstinencia a servilibus laboribus non colitur; sed hæc abstinencia diebus festis præcipitur, ut Deus psalmis, canticis, precibus &c. colatur.

Multo vero magis ad laxandas habenas se proclivem ostendit, dum addit, „nec obligatio illius intentionis „est in festis pure ab Ecclesia institutis.“ Quasi vero reliqua festa præter diem dominicum, nullum prorsus cultum Deo præstandum, si Missa audiri nequeat, ex præcepto postulent.

Sed missis his absurdis commentis, neglectisque Busemb. La-Croixio, & aliis, Confessarii, Parochi, Concionatores S. Augustini, & Nicolai I. doctrinæ se se conformare debent.

ANIMADVERSIO XVIII.

Secunda causa est quodcumque motivum &c. quæ quis bona fide putat se excusari.

Hic Busemb. rem involvit. Rationabilis causa, si sit sufficiens, ab audiendo sacro die festo excusat: at si sufficiens reipsa non sit, ex bona fide, hoc est ex falsa persuasionem, non excusat. Nostra enim conscientia, seu persuasio non est recta agendi regula, nisi legi conformis sit; a qua si abhorreat, a culpa non excusat, nisi sit invincibilis; quod raro accidit.

ANIMADVERSIO XIX.

Excusantur qui sunt . . . in convalescentia, in qua ob sit prodire foras.

Busemb. benignitate probabiliter absolute ait, *ob sit* &c. An hoc verum est, etsi levissime ob sit? Non quodcumque, sed solum grave damnum, aut incommodum a Missa die festo audienda excusat. Cum leve aliquod incommodum timeri fere semper possit, si ægri ex morbo haud plene confirmati foras prodeant, facile est ut ex Busemb. doctrina ansam capiant violandi festa.

La-Croix p. 244. num. 678. ait: „Sanch., Dicast., „Gob. dicunt, etsi ad negotia alia, ad quæ afficeris, „exire posses, te non ideo statim teneri adire Missam, „si hanc adiens cum repugnantia naturæ alterari posses, & pati non leve incommodum.“

Hæc doctrina mihi valde corrupta videtur, quæ malos homines ex pravo affectu a sacris rebus alienos excusat, si Missam die festo non audiant, quia ex sua ipso

ipsorum pessima ad Missam repugnantia non leve incommodum sibi timent ex ejus auditione, cum tamen ad sua negotia sæculi, ad voluptates &c. sine incommodo exire possint. Hæc, ut bona venia loquar, absurda, & a pietate longe aliena commenta mihi videntur.

Descripti homines, in quorum corde humana divinis, & profana negotia sacris præceptis prævalent, non molibus, fallacibusque opiniunculis excusandi sunt, sed gravissimis verbis increpandi.

ANIMADVERSIO XX.

Item qui custodiunt castra, urbem, gregem &c.

Hæc de re P. Concina Theol. t. 5. p. 109. n. 5. caute ita loquitur. „Qua de causa excusantur custodes arcium, ovium, armentorum, vinearum, merciumque vectores, quando res sibi commissas neque ad tempus relinquere sine gravi periculo valent. Quando tamen plures sunt, pluraque sacra, vices mutare debent, & successive Missam audire.“

Cum his limitationibus Busemb. loqui debuerat, ut recte loqueretur.

Aut coquere debent, & familia curare, quæ omitti non possunt.

Hæc aliis committi, aut per mediam horam omitti, seu interrumpi non possunt, ut sacrum audiat? An majori curæ esse debet gula, quam Missæ festæ auditio? Quis unquam putasset, religiosos morum tractatores hæc docere? Docent tamen, nec se reprehendi patiuntur.

ANIMADVERSIO XXI.

Item cui periculum est gravis offensionis mariti, parentum &c.

P. quoque Concina ait: „Uxores ob grave maritum scandalum vitandum licite possunt Missam omittere;“ at statim subdit, „prudencia tamen opus est, & juxta circumstantiarum varietatem consilium dandum est.“ Videlicet præceptum Missæ audiendæ propter scandalum pharisaicum prætermittendum non est: scandalum ex infirmitate, reddita ratione, & cautione adhibita sedatur; alioquin pharisaicum evadit. Ergo Missa die festo propter scandalum omittenda non est, nisi addatur periculum gravis damni uxori, filiis, famulis inde imminens.

ANIMADVERSIO XXII.

Item si quis alioquin omissurus esset occasionem commodi &c.

D. Antoninus p. 2. t. 9. cap. 10. ait: *Aliquis est in societate aliquorum, qui nolunt expectare Missam, & sine societate illa non bene potest iter facere, vel quia ignorat viam, quæ difficilis est, & periculosa, vel quia non est iusta a latronibus, vel quia ab illis habet expensas itineris, & hujusmodi: excusatur hic sine dubio.*

D. Antoninus loquitur de eo, qui est in societate, & qui iter proficere necesse habet. Nam si iter non necessarium suscipiendum sit, commoda potius ejus occasio, quam Missa, omittenda est.

ANIMADVERSIO XXIII.

Si ex consuetudine patriæ femina egredi non soleant tempore luctus &c.

D. Antoninus p. 2. t. 9. cap. 10. ita loquitur: *Quod viduae aliquibus diebus, vel hebdomadis in morte virorum maneat domi in signum tristitiæ, unde & Missam non audiant, videtur tolerandum, si est de more patriæ. Sed quod maneat per integrum annum, vel per sex menses, excusari non possunt; quia magna abusus est.*

D. Carolus Borrom. Conc. I. Mediol. constituerat, ne viduæ mensem ut summum excederent sine Missa diebus festis audienda.

At re maturius pensata hanc ipsam permissionem Conc. III. Mediol. sustulit. *Festis diebus, inquit, sacrosanctæ Missæ sacrificio fideles omnes intersint. Neque vero excusentur puellæ nobiles, neque deinceps viduæ ne permissa quidem primi nostri Concilii ob recentem mariti mortem, neque ullo alio cujusvis consuetudinis prætextu.*

Ait, consuetudinis prætextu; quia rationabile non est, ut viduæ, quæ precibus instare debent, a Missa præcepta ab sint. Idem dicas de mulieribus post partum, postquam viribus recuperatis domo exire possunt. Hinc improbanda quoque est illa La-Croixii doctrina p. 249. n. 690. ubi ait: „Non statim condemnandi sunt mori, talis adolescentes, vel puellæ emanentes e Missa, quando pro eorum matrimonii sunt proclamationes,

„nisi aliam Missam, aut in alio templo audire possint.“ Nonne isti Ecclesiæ præceptum in re gravi aperte violant? Quomodo ergo a mortali culpa excusari possunt? Quia „si adsint, inquit La-Croix, aspiciuntur, videntur, verecundantur, & consuetudo tum emanandi, si alicubi sit, eos excusat. Ita March. &c.“

Causæ ne tam leves, & ridiculæ a gravissimo Ecclesiæ præcepto eximunt? Si ita est, de Ecclesiæ præceptis magna ex parte actum est. Si alicubi sit consuetudo tum manendi extra Ecclesiam, manere quidem extra illam adolescentes, & puellæ possunt, dum tamen die festo Missam audiant. At si manendo extra Ecclesiam Missam non audiant, Missæ non auditæ reatum, hoc est mortalem culpam incurrunt.

ANIMADVERSIO XXIV.

Si quis non habeat vestes statui suo convenientes.

Ne hæc quoque causa sufficiens mihi videtur; quia in publicum prodire sine vestibus statui convenientibus, nullum affert damnum. Pudor inde oriundus, nulla ratione nititur; quia suam profiteri pauperiem, nihil habet dedecoris; imo jactabundi hominis est, ornatu supra vires uti velle. Quod si aliqua verecundia pro implendo Ecclesiæ præcepto subeunda sit, eam Christianus subterfugere nec debet, nec, ut mihi videtur, potest; quia nonnulli gravia incommoda ab Ecclesiæ lege excusant.

ANIMADVERSIO XXV.

Si qua sciret, alteri &c. sequuturam occasionem peccati &c.

Occasio peccati, seu scandalum ortum ex egressu in publicum semine, quæ perditæ amatur, pharisaicum est, non pusillum. Qui enim eam perditæ amat, occasionem peccandi ex malitia sua querit, & amat. Sed ut scandalum pharisaicum vitetur, Missæ festæ præceptum prætermittere non licet. Ergo mulier, quæ scit, alteri, a quo perditæ amatur, sequuturam occasionem peccati, si prodeat, a Missæ præcepto non excusatur. Atque ita sentit etiam P. Concina Theol. t. 5. p. 109. num. 5.

CAPUT II.

De quarto præcepto: *Honora patrem, &c.*

DUBIUM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes?

Resp. Tenentur vi hujus præcepti, tum genitoribus, tum Superioribus, in iis rebus, in quibus quisque, & quamdiu subiectus iis est, amorem, reverentiam, & obedientiam præstare, ita ut, si notabilis horum defectus sit in re gravi, graviter peccetur: quod facilius fiet respectu parentum, quam aliorum. Ita communiter. V. Fill. t. 28. p. 2. c. 1. Reg. l. 2. c. 1. &c.

Unde resolves.

1. Contra amorem graviter peccat filius. 1. Si signa odii parentibus ostendat, & asperere tractet. 2. Si torvo oculo fere semper intueatur, ac ita asperere loquatur, ac si odio haberet. 3. Si non subveniat in gravi necessitate spiritali, vel corporali. 4. Si non impleat eorum testamenta, & legata, modo heres sit. Si grave malum, v. g. mortem, illis optet. Nav. Reg. l. 20. n. 8. Fill. t. 28. c. 1. q. 3 & 7.
2. Contra reverentiam graviter peccat filius. 1. Si percutiat etiam leviter, secundum Regim. 2. Si manum ad percutiendum deliberate attollat. 3. Si graviter contristet. Reginald. lib. 20. n. 24. Fill. n. 17. c. 17. 4. Si animo deliberato ad gravem iram provocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat graviter offendendos. 5. Si maledicta, convicia, &c. in eos conjiciat. Navar. Fill. &c. 6. Si pauperes despiciat, vel nolit agnoscere: quod si tamen exterius tantum dissimulet se nosse, & nolig apud se habere ex justa causa, dummodo provideat de necessariis, Bonacina excusat a peccato gravi, eo quod rationabiliter non sint invitati. 7. Si in foro externo etiam de vero crimine accuset, extra cri-

crimen hæresis, prodicionis, vel conjurationis in Principem, cum non est alius corrigendi modus. V. Bonac. d. 6.

3. Contra obedientiam graviter peccat 1. Si in re gravi sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animæ salutem. Fill. n. 20. 2. Si contra voluntatem parentis ducat uxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore juxta suæ regionis usum: non tamen potest exheredari idcirco. 3. Si sine justa causa nolit eam ducere, quam vult parens, maxime si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas levaretur. Erit autem justa causa, v. gr. si sit impar familia, si infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. Si, inconsultis parentibus, nubat, ut habet Sanch. *Potest tamen, ubi consuluit, ipsis invitis prudenter contrahere cum se digna; cum circa electionem status sit sui juris.* Less. l. 2. c. 40. n. 43. Sanch. l. 4. c. 15. Fill. q. 10. n. 20. An, & quomodo peccent liberi furando parentibus, vid. infra l. 3. t. 5. c. 1. d. 4. Item, an alienare possint bona, v. infra, l. 3. t. 5. c. 3. d. 2. & l. 3. t. 5. c. 4. d. 1.

ANIMAD.
I.

4. Tenetur proles alere parentes egentes, adeo ut, si in gravi necessitate aliter juvari non possint, teneatur manere in sæculo (nisi tamen in hoc illi certum, vel certe valde probabile periculum salutis immineret) &, si religionem sit ingressus, teneatur egredi, & juvare parentes: dummodo eorum necessitas ejus professionem antecesserit. Fill. q. 5. n. 9. Bon. q. 1. p. 6.

ANIMAD.
II.

1. Si vero necessitas post professionem superveniat, si extrema sit, tenetur egredi, petita prius, licet non oblata, venia. Si autem sit gravis tantum, in qua utcumque possunt vivere, non tenetur quidem, potest tamen egredi, si Prælati permittat. Quo casu tenetur, in quantum non obstat suo intento, deferre habitum, & observare substantialia Religionis: at, postquam parentibus subventum est, redire. V. Less. l. 2. cap. 41. dub. 3. Vide & infra l. 5. c. 1. dub. 4.

DUBIUM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v. gr. avus, proavus, &c. tenentur gravi obligatione juris naturalis conservationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex Bonac. disp. 5. q. 1. Azor. p. 2. l. 2. q. 17. Fill. tr. 28. c. 2.

Resolvuntur hi casus.

1. Graviter peccant parentes, qui sine justa causa prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. V. Bon. hic, & Fill. l. 21. p. 2. c. 2. & infra tr. 5. c. 1.

2. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat justam excusationem: tunc vero tenetur sub gravi peccato bonam nutritionem querere. Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Laym. Item tenetur secundum jura prolem alere ad finem anni tertii: postea educatio usque ad emancipationem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater dives. Fill. Laym. l. 5. t. 10. c. 3. Reginald. l. 20. num. 32.

3. Pater tenetur proli non tantum legitimæ, sed etiam (in quo jus civile a canonico correctum juxta cap. Cum haberet) spurie curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, & honestas artes, juxta suum statum, nisi tamen aliunde se alere possit, & non indigeat; deinde etiam dotem filii. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus ecclesiasticis possunt hæc suis spuris præstare. Fill. l. c. t. 28. c. 2. n. 28. Laym. l. 5. tract. 10. p. 3. c. 5. Vide infra tr. 5. c. 4. d. 5. q. 1. Hinc peccant 1. Si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, ut acquirant bona, quibus filii alantur, habeantque hereditatem secundum suum statum. 2. Si bona dilapidando impotentes se reddant ad liberos honeste secundum statum suum educandos, ac dotandos. Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Azor. Filliuc. &c. 3. Si sine legitima causa filii dotem negent (vel filium exheredent) v. gr. quia vult ingredi, vel est ingressa Religio-

nem, vel quia ipsis invitis nupsit, licet se indigno. Bon. l. c. §. 2. ex Azor. Reginald. &c. vel quia filius ordinem sacrum suscepit. Sicut enim pater tenetur dotare suas proles pro matrimonio, vel ingressu Religionis; ita etiam ad suscipiendos sacros ordines. Neque hæc donatio est revocabilis: imo sic donata non posse computari in legitimam, aut divisionem cum fratribus, docet Barb. c. 17. Contrarium tamen tenent Molin. &c. cum Dian. p. 8. t. 6. R. 91. & 92.

4. Parens tenetur proli subvenire, relicta religione, iisdem casibus, quibus proles parenti, quos vide superiore dubio cas. 4. & 5.

5. Parentes gravi obligatione tenentur instruere liberos per se, vel alios, in necessariis ad salutem. Hinc graviter peccant 1. Si, quantum in ipsis est, non curent, ut bonis moribus imbuantur, doctrinam christianam, seu fidei rudimenta addiscant, pravorum consortia vitent, mandata Dei, & Ecclesiæ observent, Sacramenta frequentent, a peccatis abstineant. Azor. Fill. Bon. l. c. 2. Si occasiones peccandi ab iis non avertant, vel in locis, aut domibus suspectis habitare permittant. Trull. t. 1. d. 3. n. 4. 3. Si consilio, vel exemplo malo depravent. 4. Si non objurgent, puniantque dissolutos: moderate tamen, nam peccant etiam verberando immoderate, v. g. ut notabiliter lædantur. Sot. Syl. Bon. l. c. & d. 3. de contract. q. ult. p. 3.

6. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem status. Unde peccant invitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abstrahendo. Et quidem Trid. sess. 25. de Reg. 18. excommunicat cogentes ad Monasterium filias.

7. Et si frater fratri, vel sorori, saltem in extrema, vel quasi extrema necessitate teneantur subvenire lege tum caritatis, tum pietatis; non tamen est ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos, cum non sit ista dependentia. V. Less. l. 2. c. 31. n. 34. Unde, si professus est in religione, non tenetur egredi, ut eis succurrat. Trull. l. 2. cap. 2. d. 24. n. 8. ex Suar. &c.

Quæres, an filius aliquando possit a patre privari hereditate?

Resp. Potest ex justa causa, alias non: eadem in testamento debet exprimi. Auth. Sed hodie, C. de inoff. test. Talis autem censetur.

1. Ingratitudo (nisi in gratiam patris redierit, ipsumque poenituerit ante testamentum conditum) ut si affecit patrem gravi injuria, vel ejus vitæ insidiatus est, vel manus iniecit, vel maleficis se immiscuit. Bon. d. 3. q. 7. p. 3, ex Cov. Sanch. Azor. Mol. &c.

2. Si novercam, seu patris uxorem cognoverit carnaliter; si parenti furioso, vel carcere detento noluit succurrere, fidejubendo: si impedierit patrem testari: si bona parentum dilapidaverit, cum gravi ipsorum dispendio.

3. Si filia minor 25. annis luxuriosam vitam elegerit, &c. Circa quas

Nota, valere has causas, quando filius aliunde habet unde vivat; nam alimentis ad vitam necessariis privari non potest: cum debeantur jure naturæ, quod a jure civili tolli non potest. Bon. d. 6. q. 1. p. 6. §. 3. ex Sanch. Mol. Azor. Reginald. Fill. Trull. l. 4. c. 1. d. 3. & t. 2. l. 7. c. 17.

DUBIUM III.

Ad quid teneantur tutores, curatores, qui parentum sunt loco?

Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, ejusque bona rite, & fideliter administrare. Ratio est, quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo patris loco. Quare, si delinquat, vel notabiliter sit negligens hac in re, peccat graviter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur (& saltem de dolo, & culpa lata) imo etiam si tutoris officium exercet pretio (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de levi culpa. Bonac. de contract. d. 3. q. 19. part. 4.

K

Unde

Unde resolves.

1. Tutor tenetur tueri personam pupilli, dum opus est, eumque bonis moribus imbuere, & bene educare, per se, vel per alios, Bon. l. c.
2. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideoque (officiū tutoris suscipiens) inventarium conficere, alioqui damna ex ejus defectu secuta rescire; nec licet illi pupillo pecuniæ nimum ad usus inutiles concedere.
3. Tutor (uti & curator) tenetur conservare omnia jura, bona, & actiones pupilli (vel minoris) & bona alias peritura vendere, pecuniamque convertere in emptionem bonorum stabilium, vel in censum, &c. prout fuerit utilius. Ibid. ex Rebel. p. 2. l. 22. q. 17.
4. Si tutor, vel curator pecuniam pupilli convertit in suos usus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus, vel minor. l. c. Rebel. q. 17.
5. Tenetur item ad restituendos fructus (deductis expensis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & sua culpa non percepit. Sil. v. Tutor §. 4. Rebel. l. c.
6. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persolvere, ita tamen, ut, quantum fieri potest, bono pupilli consulat. Sylv. Reb. ll. cc. Tab. ib.
7. Tutor, vel curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli, quia non ad destruendum, sed ad tuendum est constitutus, ibid. Excipe donationem remuneratorem; sic enim potest v. g. stipendio debito pro liberali servitio aliquid addere ex liberali donatione. Mol. Lugo d. 23. sect. 10. Sanch. Trull. l. 7. c. 17. d. 8. Vid. Dian. p. 8. t. 6. R. 17.
8. Denique tenetur (officio finito) reddere rationem: quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant. V. Bon. de con. d. 3. q. 19. p. 4. & infra hoc libro t. 4. c. 3. in appendice ad contractus.

DUBIUM IV.

Quæ obligatio dominorum, & famulorum, aliorumque Superiorum, & inferiorum erga se invicem.

Resp. 1. Domini, & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex s. ad Tim. 1. Si quis suorum, &c. Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentum gerunt; ideoque tenentur quodammodo ad eandem, ad quæ parentes. Imprimis vero curæ tenentur, quantum in ipsis est, ut servant præcepta Dei, & Ecclesiæ. Bon. dub. 16. q. 1. p. 8.

Unde resolves.

1. Peccant domini graviter 1. Si sine iusta causa impediunt famulos, ne festis Missam audiant; vel si festis opera servilia imponant, vel si jubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt. Nav. c. 14. & c. 2. Si peccandi occasionem permittant, cum possint impedire; aut si graviter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, corripiant. Bon. l. c.
2. Peccant item graviter 1. Si gravibus injuriis afficiant, diabulos, canes, &c. appellent: Bon. l. c. & Trull. l. 4. c. 1. d. 6. licet Dian. p. 7. t. 7. R. 47. excuset a peccato talem contumeliam, quod ex ira, & indeliberatione soleat proferri. 2. Si alimenta convenientia non præbeant, mercedem justam (dummodo fideliter servierint) non solvant, vel differant absque rationabili causa. ibid. 3. Si ante elapsum terminum temere domo expellant: in quo casu (nisi gravissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. Less. Azor. c. 14. q. 1. Fill. n. 117. Reg. Mol. &c. Escob. c. 3. E. 9. q. 33. 4. Si eum, qui liberos, aliosve domesticos verbis, exemplo, vel moribus pravis corrumpit, & reprehensione non emendatur, e domo non dimittant. Nav. c. 14. Azor. Trull. d. 61. n. 2.
3. Herus non tenetur famulo infirmo (quandiu ægrotat) dare salarium; nisi in extrema, vel gravi necessitate (tunc enim debet ex caritate) imo sumptus in ejus curationem impenso potest repe-

ANIMAD.
III.

tere. Molin. l. 1. r. 28. c. 4. n. 8. Escob. t. 5. c. 9. Resp. 2. Famuli, ceterique subditi tenentur suis dominis, & superioribus aliquo modo eadem, quæ filii parentibus, nimirum amorem, reverentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis quasi loco parentum. S. Thom. 2. 2. q. 103. Regin. l. 20. n. 26.

Unde resolves.

1. Peccant famuli graviter r. Si non laborent, vel serviant fideliter: tenenturque ad compensationem damni. Molin. Less. l. 1. c. 24. 2. Si grave damnum inferant, vel inferri permittant, cum possint impedire. Nav. c. 14. n. 22. Fill. t. 28. c. 3. q. 10. Regin. l. c. Et quidem, si damnum illud inferatur sive a consamilis, sive ab extraneis in rebus, quarum cura ipsis commissæ est, a restitutione non possunt excusari. Molin. Less. l. 2. c. 23. p. 301 n. 65. Fill. t. 36. c. 9. q. 9. n. 114. 3. Si absque gravissima causa discedant a domino ante terminum elapsum, ultra hunc vero manere non tenentur, etiamsi morbo impediti servire aliquandiu non potuerint. Molin. l. c. Regin. n. 517. Escob. E. 7. n. 50. 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant. Bon. l. c.
2. Famuli non peccant, si sustentationem, vel mercedem justam domino negante utantur compensatione occultâ, Mol. l. c. Fill. tr. 36. c. 6. q. 3. dummodo tamen alius modus non sit impetrandi; nec plus accipiant, quam debetur: neque scandalum, aut aliud incommodum grave timeatur. Vide Bon. de restit. d. 2. q. ult. p. 2. n. 16.
3. Similiter pro obsequiis, ad quæ non tenebantur, præstatis (si quidem illa non gratis, & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licet ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet Navar. t. 17. n. 108. Less. l. c. Plura de his v. infra t. 5. c. 1. d. 4. & c. 3. d. 10. & Bonac. d. 6. q. 1. p. 8.

ANIMAD.
IV.ANIMAD.
V.

DUBIUM V.

Ad quid teneantur conjuges erga se mutuo, vi hujus præcepti.

Resp. Uxor in iis, quæ spectant ad domus gubernationem, & bonos mores, tenetur obedire marito: hic vero uxorem, non ut servam, sed ut sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & uxor membrum. Navar. c. 14. n. 200 Trull. Fill. t. 28. c. 9. q. 6. n. 144. & comm.

Unde resolves.

1. Conjuges peccant 1. Si debita intentione non contrahant matrimonium. 2. Si sine dispensatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonii in statu peccati mortalis recipiant. 4. Si utantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus. 5. Si debitum sine iusta causa negent. 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.
2. Peccat graviter uxor 1. Si maritum rixis, vel aliter verbis ad gravem iram, vel blasphemiam provocet. Fill. l. c. n. 145. & Bon. 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem familiarum similis status, nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vendicat. 4. Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dummodo possit sine periculo vite, & salutis, & contrarium non sint præti: & maritus post nuptias non sit factus vagus. Navar. Tol. Bon. p. 7. V. infra t. 5. c. 1. dub. 4. Si sine sufficienti indicio male judicet de mariti continentia. 6. Si sine iusta causa debitum neget: v. infra l. 6. 7. Si se ingerat in administrationem domus sine iusta causa, qualis est; si v. gr. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. Sylv. Trull. c. 1. d. 4. n. 18.
3. Peccat graviter maritus 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatoriis afficiat uxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine iusta causa. Sayr. l. 7. c. 7. Nav. c. 14. Si vero impediat etiam sine causa circa ea bona, quæ consilium tantum sunt, ut est confessio, communicatio, &c. communiter tantum peccat venialiter, nisi constet quod

ANIMAD.
VI.ANIMAD.
VII.

ma-

magnam ex iis utilitatem percipiat. Sayr. Fill. Bon. 9. 1. p. 7. Trull. 3. Si cadat graviter: moderate tamen castigare verbis, vel etiam ex gravi causa moderatis verberibus, habita ratione conditionis, & status, quandoque potest. 4. Si alimenta neget, nisi tamen uxor a consortio mariti propria culpa discesserit. 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. 6. Si uxori non cohabiter, vel sine iusta causa diu absit. 7. Si, cum possit, alimenta non procuret. V. Fill. n. 140. & 141. Nav. c. 14. n. 19. Tol. l. 5. c. 2. Sanch. l. 10. de matrim. disp. 18. n. 16. Bon. p. 7.

DUBIUM VI.

Qua obligatio parochorum erga suos?

Resp. Curatus, sive parochus jure divino tenetur 1. Residere in sua Parochia. Trid. sess. 23. c. 1. de ref. Barb. de off. Paroch. c. 8. n. 1. alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rata absentie restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piz. Potest tamen ex iusta causa, & licentia Episcopi ad breve tempus abesse. V. Navar. c. 5. Azor. t. 2. l. 2. c. 4. Possiev. Barb. Trull. l. 4. c. 1. d. 8.

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties, & quanto cum periculo, v. infra, & Bon. tr. 1. d. 3. q. 3. p. 2. Possiev. l. citatis.

ANIMAD. VIII. 3. Orare pro populo, & celebrare, ut populus audiat Missam: quam etiam teneri eum eidem applicare debuisse saltem festis, & aliquot aliis, docet Tol. l. 3. c. 5. Sed negant Suar. Com. in 3. p. 83. art. 1. d. 1. cum nullo jure id cautum sit. Vid. Bon. q. ult. Barb. l. c.

ANIMAD. IX. 4. Docere populum concionando, arguendo, &c. per se, vel per alios. Tol. l. 5. c. 5. Possiev. Barbos. Trull. l. c. V. supra.

5. Tenetur singulis diebus dominicis, & festis solemnibus populo doctrinam christianam explicare, per se, vel per alium, ut constat ex Trident. sess. 24. c. 4. de reform. idque sub gravi obligatione etiam juris divini, ob summam necessitatem, propter quam eos ab Episcopis, aliisque Prælatibus ad id cogi posse sub pœna excommunicationis (omnesque alios, ut eam audiant, discant, & sciant) docet Trull. l. 1. c. 1. d. 4. n. 7. & 8. Bald. t. 2. l. 1. d. 48. Sanch. Pal. Barb. &c.

6. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus Poss. Reg. tom. 2. l. 20. c. 5. f. 3. Barb. c. 7. Vide supra.

DUBIUM VII.

Qua obligatio præceptorum, & discipulorum?

Resp. Inter præceptores (idem est de pædagogis) & discipulos est quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos.

Unde resolves.

1. Discipuli peccant. 1. Si præceptoribus, & pædagogis non exhibeant honorem, & reverentiam. 2. Si non obediunt in rebus pertinentibus ad studia, & bonos mores. 3. Si eos conviciis, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum, aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasii sui leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non servant. 8. Scientias superstitiosas, aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo non solvant, cum possint. Vide Navar. c. 23. & 25. Fill. tr. 28. p. 2. c. 10. q. 1.

2. Magistri, & pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant, quando possunt. 2. Profectum eorum in literis non sedulo promoveant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant ut vera, vel superstitiosa, & saluti noxia. 5. Non studeant ipsi, ut officio satisfaciant. 6. Si stipendium exigant majus iusto, vel quam Gymnasii leges, aut consuetudo permittat. 7. Doctoratus insignia negent dignis, vel indignis conferant, quod Nav. dicit esse mortale; præfer-

tim in Theologia, jure canonico, civili, & Medicina: nam in Philosophia forte veniale tantum esse censet Caj. v. Doctor. 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex iis non dimittant. V. Trull. l. 4. c. 1. d. 11.

ANIMADVERSIO I.

Potest tamen, ubi consuluit, ipsi invisitis prudenter contrahere &c.

Si parentes quoad electionem uxoris a filio suscipiendæ, forent tantum consilarii, Bnf. recte diceret: at parentes non sunt solum consilarii filiorum quoad electionem uxoris, (quod officium ad quoscunque rerum peritos, & prudentes pertinere potest) sed auctoritatem quoad rem hanc in filios exercent: ergo Bnf. recte non loquitur. At, inquit ipse, filius circa electionem status est sui juris. Resp. Quid inde? Hæc ratio nimis probat, ideoque nihil probat. Quia enim filii sui juris sunt circa electionem status, hunc inconsultis quoque parentibus eligere sine culpa possunt. Ergo si hæc ratio quoad electionem uxoris valeret, filii uxorem sine culpa eligere possent, etiam non consultis parentibus; quod ipse Bnf. rejicit. Itaque filii sunt quidem sui juris quoad electionem status, non tamen quoad electionem uxoris; quæ in re a voluntate, & consensu parentum pendent, ideoque graviter peccant, si parentibus rationabiliter invisitis uxorem eligant; quod Concina Theol. t. 10. p. 281. n. 4. communi Theologorum, & juris canonici interpretum consensu, Nat. vero Alex. sacrorum Canonum, Patrum, & Conciliorum auctoritate confirmat Theol. t. 2. p. 89. prop. 2. Huic quidem doctrinæ haud repugnare, & cautionem adhibere videtur Bnf. dum ait: *Potest prudenter contrahere cum se digna*. In eo tamen falli mihi videtur, quod prudentiam filii quoad uxoris dignitatem judicandam prudentiæ parentum præferat. Filii maturitate judicii parentibus longe inferiores quoad familiæ administrationem judicandi sunt, nisi circumstantiæ aliud suadeant. Præterea filii quoad electionem uxoris, amore, qui cæcos homines facit, abripi se sinunt. Ex quo fit, ut suum judicium de uxoris dignitate, parentum iudicio ordinarie loquendo submittere debeant, & si vere Christiani sint, submittant. Ceterum illos asperos parentes reprehendo, qui filiis uxorem probam, satisque dignam familia ducere volentibus resistunt, ut ditiores, & nobiliorem etiam minus probam, unde gravia damna probabiliter timenda sunt, ducere eos cogant. Sed hæc in re tum parentes, tum filii peccare solent; at hi facilius, & frequentius, quam illi; ideoque magna cautio adhibenda est, ne filiis contra parentes indulgeamus.

ANIMADVERSIO II.

Si vero necessitas post professionem superveniat, si extrema sit, tenetur egredi, petita prius, licet non obtemperet venia.

Hæc suppositio Bnf. si parentum necessitas extrema sit, nec religionem professus, obtinere veniam possit, ut iis succurrat, exotica nimis est, nec admittenda. Cum superiores tentatis omnibus, facultatem religioso denegant e monasterio egrediendi, ut parentibus subveniat, (quæ in re faciles esse non debent, ne fallacis, & scandalis viam aperiant) religiosus filius ponere debet, vel parentum necessitatem non esse extremam, vel se ineptum esse ad illis subveniendum; nec in re tanti momenti contra superiorum iudicium, & voluntatem moliri quidquam debet; ne, dum pietatis prætextu parentibus subvenire in animo sibi habere videtur, apostasie crimen incurrat. Hinc D. Thom. quod. 10. q. 5. ar. 1. *Si sine ejus obsequio parentes nullo modo vivere possunt, sic tenetur eis servire, & alia opera perfectionis prætermittere, & peccaret, eos dimittens.... Secus autem est de illo, qui jam religionem intravit; quia cum jam sit mortuus mundo, solutus est a lege, quæ in mundanis obsequiis parentibus tenebatur. In aliis autem spiritualibus, puta orationibus, & huiusmodi tenetur eis servire.*

ANIMADVERSIO III.

Licet Diana excuset &c.

Quoad hanc Dianæ excusationem vide dicenda ad lib. 5. c. 1. dub. 1. resp. 1.

ANIMADVERSIO IV.

Famuli non peccant, si sustentationem vel mercedem iustam Domino negante, utantur compensatione &c. dummodo tamen &c.

K 2

Si

Si herus certam mercedem famulo seu ex pacto, seu etiam sine expresso prævio pacto tribuat, quam famulus justam non putat, ideoque aliquid occulte surripit in compensationem, sine dubio peccat. Quia nemo iudex in causa propria esse potest, & iniquum omnino est herum a famulo indicta causa damnari. Hinc illa prop. n. 37. ab Innoc. XI. damnata est: *Famuli, & famule domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.*

Quid si herus mercedem liquido justam, ut ex pacto solvendam, ex aperta iniquitate aut ex toto, aut ex parte non solvat?

Resp. Ne in hac quidem specie potest famulus occulta compensatione uti, sed ad tribunalia confugere debet. Si enim huc non confugiat, juris ordinem prætermittit, sibi publicæ potestatis auctoritatem arrogat; quod culpa vacare non potest. Hinc D. Th. 2. 2. q. 66. ar. 5. ad 3. ait: *Qui furtim accipit rem suam apud alium injuste detentam, peccat quidem, non quia gravet eum, qui detinet; & ideo non tenetur ad restituendum aliquid, vel compensandum; sed peccat contra communem justitiam, juris ordine prætermisso.*

Famuli difficultates, & expensas, si ad Judices confugere debeant, obijciunt. At pro mercedibus, facilis ad eos aditus esse solet, & debet; nec expensæ necessariæ sunt; quia quoad hæc minuta & expedita negotia, res compendio definitur.

Quamquam nec incommodum, nec difficultas obtinendæ solutionis, ab ea omnium gentium lege solvit, ut nemo, nisi publicæ potestatis auctoritate rem sibi debitam vindicet. Nam ridiculum, & falsum est, ut recte animadvertit Concina Th. t. 4. p. 567. n. 7. sacra gentium jura quoad conscientiam non obligare, nisi commode, & facile observari possint. Omnes leges jugum sunt, & onus, ac sæpe grave, quod tamen non est excutendum, sed portandum. Qui leges non obligare volunt, nisi sint faciles, & commodæ, omnes ferme leges de medio tollunt.

At quid, inquis, si aditus ad judicem sit famulis impervius, aut inutilis?

Resp. Vel expectandum, vel ad superiorem judicem confugiendum. Quod si spes omnis obtinendi mercedem publicæ justitiæ ope interclusa sit, quod rarissime accidit, nihilominus occulta compensatio permixta non est, si inde scandalum, aut aliud grave incommodum proximi timeatur, ut fateatur ipse Buss. quia caritas non patitur, ut mei damni vitandi causa occasionem præbeam damno innocentis proximi cum fama, reique ipsius iactura. Quod si periculum scandali, & damni proximi absit, P. Concina Theol. t. 4. p. 569. n. 12. rem dubiam facit. Primo quia nemo indicta causa damnari potest: at occulta compensatio debitorem damnat indicta causa: ergo non licet.

Resp. Indicta causa nemo damnandus est, si via pateat ad tribunalia, vel debitum incertum sit: at si debitum certum sit, causa jure naturæ jam dicta est, nec sine evidenti iniquitate exigitur, ut causa apud judices dicatur: ergo sine horum sententia, cum via ad eos non patet, debitum vindicari potest.

Obijcit secundo, quod nemo in causa propria iudex esse potest, cum abique gentium publici judices instituti sint, ut unumquemque iudicent.

Resp. Hæc sane gentium lex est; at naturæ jus postulat, ut unusquisque suum jus habeat: porro jus naturæ juri gentium prævalet: ergo cum ambo hæc jura servari non possunt, jus naturæ prætermisso gentium jure servari potest. Quamquam judices pro controversiis instituti sunt, non pro rebus evidentibus, in quibus cum natura jus, & sententiam proferat, locum fori iudicibus non relinquit judicandi, sed solum confirmandi sententiam naturæ jure dictam, & puniendi repugnantes eidem juri naturæ. Neque vero idem gentium jus exigit, ut certus debitor commodum ex sua referat iniquitate, ut certus creditor jure unquam suo fraudetur. Ergo, cum accessus ad tribunalia non patet, permittit in creditis evidentibus occultam compensationem; quæ est communis Theologorum sententia, a qua non est necesse ut recedamus.

At hic aliquis fortasse obijcet D. Augustinam lib. 22. contra Faustum c. 72. dicentem: *Quid absurdum est, si Egyptii ab Hebræis, homines inique dominantes ab hominibus liberis, quorum etiam mercedis pro eorum tam duris, & iniquis laboribus fuerant debitores, rebus terrenis, quibus etiam visu sacrilego in injuriam Creatoris utebantur, privari meruerunt? Quod tamen si Moyses sua sponte jussisset, aut hoc Hebræi sua sponte fecissent, profecto peccassent.* At merces Hebræis evidenter debita erat, nec accessus ad tribunalia patebat: ergo occulta compensatio non est permixta, etiamsi merces liquida sit, & aditus ad iudices interclusus.

Resp. Merces Hebræis quidem evidenter debita erat,

non tamen a subditis Pharaonis, sed ab ipso Rege, cujus imperio duris, & iniquis laboribus fuerant vexari. Hebræi autem vasa aurea, & argentea a subditis Pharaonis acceperunt; ideoque peccassent, si sponte sua, non Dei jussu id fecissent.

ANIMADVERSIO V.

Similiter pro obsequiis, ad qua non tenentur præstitis &c.

Hic repetenda est prop. 37. ab Innoc. XI. proscripta: *Famuli, & famule domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.*

At famuli, qui pro obsequiis, ad quæ non tenentur, animo mercedis exhibitis compensationem accipiunt, eam accipiunt, quia operam suam majorem judicant salario, quod recipiunt: ergo in proscripta propositione includuntur. Duplici ex capite hi famuli damnabiles sunt: primo quia de mercede controversia judicium propria sibi auctoritate arrogat: secundo quia usurpatum, ideoque iniquum judicium propria auctoritate exequuntur.

Cur perversi homines mentem suam domino non aperiant, si pro obsequiis minime debitis mercedem volunt? Cum enim illa obsequia liberaliter exhibere queant in grati erga herum animi signum, ut ejus benevolentiam sibi comparent, vel mercedis intuitu; herus, qui ne mercedis quidem nomen audit, liberaliter ea præstari non immerito putat; ideoque turpiter decipitur, dum famulus mercedem pro iis animo spectat, turpiusque lachitur, dum eadem merces famuli iudicio taxata clara surripitur. Hæc terea hi famuli suo ne munere exacte funguntur? Nihil ne unquam muneris loco ab heris acceperunt? Illud tandem animadvertendum est, compensationem obsequiorum, quæ non debentur, & pro quibus nulla pactio intercessit, domini arbitrio relinqui: ergo non est dubitandum, quin damnandi sint famuli, qui eam sibi ex arbitrio suo temere arrogant, & usurpant.

ANIMADVERSIO VI.

Peccant conjuges 6. si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

Cur Busemb. illud addit, cum periculo pollutionis? An tactus impudici inter conjuges, si periculum pollutionis absit, permixti sunt? An sola pollutio extra opus conjugale conjugibus vetita est? An uxor excepto pollutionis periculo meretricium, naturæque repugnantem usum sui corporis marito permittere, & maritus uxoris corpore ad omnem etiam belluis ignotam libidinem, dum pollutionis periculum absit, uti potest? Pudenda sane sunt, quæ hac de re permittunt recentis Theologiæ Doctores ratione repugnante, auctoritate delitanti, ut videri potest apud Concinam Theol. t. 10. p. 457. q. 4.

Alex. VII. hanc propos. num. 40. damnavit: *Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis.* An si oscula, & tactus impudici inter personas non conjuges mortalia peccata sunt, etiamsi periculum ulterioris consensus, puta copulæ, & pollutionis absit, hæc eadem oscula, & tactus inter conjuges licent? Matrimonium eos excusare non potest, quia nullum in eos jus tribuit; sed deteriores facit, quia matrimonii sanctitas ab iis sæpe polluitur. Hinc D. August. lib. de bono conjugali cap. 11. ait: *Cum vero vir membro mulieris non ad hoc insinuat uti voluerit, turpius est uxor, si in se, quam in alia fieri permiserit.* His verbis S. Doctor omnes impudicos conjugum tactus execratur, & mortales culpas facit, quam si inter non conjuges exercerentur. Vide etiam dicenda ad 6. lib. tract. 4. c. 2. d. 1. resp. 1. Conjugibus &c.

ANIMADVERSIO VII.

Peccat graviter uxor. 2. Si quid notabile expendat contra &c. & consuetudinem &c.

Quid si uxor aliquid notabile contra voluntatem viri expendens, expendat quidem juxta consuetudinem feminarum similis status, at consuetudo sit corrupta e.g. expendendi, seu prodigendi in aleas, chorzas, theatra &c.? Quid, si expensæ, viri facultatibus superiores sunt, impediant quominus vir debita solvat, famulorum mercedi satisfaciat, filiorum, & familiæ necessitati, & honestati consulat?

Videlicet vir caput est uxoris, rerum suarum, doctissime fructum administrator, & dominus cum onere sustentandi uxorem, & familiam pro viribus, & status conditione. Ergo mulier graviter peccat, si contra viri voluntatem aliquid notabile expendat juxta usum feminarum similis status, si aut usus sit malus, aut expensæ, familiæ noceant, uno verbo si non constet, virum officio suo deesse.

Dixi,

Dixi, si non constet: quia si vir, cum possit, necessaria uxori non suppeditet, hæc non peccabit, si in res sibi necessarias, in quas jus habet, aliquid notabile clanculum expendat. Audiendus est D. August. ep. 199. ad Ecliciam, ubi ait: Porro si de faciendis elemosynis, & in pauperes expendendis rebus tuis, de quo bono opere, & magno tam evidentiæ præcepta sunt Domini, cum viro tuo fidei, & tecum sanctæ continentie pacta servante consilium communicare deberes, ejusdemque non spernere voluntatem; quanto magis de habitu atque vestitu nihil tibi præter ejus arbitrium mutandum, vel usurpandum fuit, unde nihil divinitus legimus imperatum?

Si nolis sequi virum &c. dummodo .... contrarium non sint pacti.

Etiamsi pactum de non mutando domicilio initum fuerit, nihilominus uxor virum alio migrantem sequi debet, si necessitas e. g. recuperandæ salutis, vitandi inimicitias &c. virum cogat domicilium mutare. Quia necessitas nec legi, nec pacto subijcitur, & uxor cum viro ex matrimonii lege cohabitare debet. Ita Concina Theol. t. 4. p. 250. n. 6.

ANIMADVERSIO VIII.

Orare &c. & celebrare &c. quam etiam teneri applicare &c. sed negant Suar. &c.

La-Croix quoque utramque sententiam probabilem facit, licet fateatur, affirmantem esse conformiorem Tridentinæ Synodo p. 254. n. 762.

Sed qua ratione opinio negans probabilis esse potest, si Tridentinæ declarationi aperte contraria est? Syn. enim Trid. sess. 23. c. 1. de ref. ait: Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre &c. his verbis sacra Syn. aperte declarat, Parochos divino præcepto obstringi, ut Missam pro populo offerant. Quid ad hæc? Ad Trident. (inquit La-Croix) dicunt, tantum vel, le, ut Parochus in sacrificio generaliter oret pro suis.

At offerre sacrificium pro suis ovibus, non est in eo generaliter orare pro iis; sed idem sonat, ac applicare pro illis sacrificium. Si hoc modo liceat sacri Concilii verba extorquere, nulla lex, aut definitio tam clara ferri potest, quam per extortas, & alienas interpretationes eludere non sit permittum. Hac sola sacre Synodi extortione recentis moralis doctrinæ Scriptores suam indolem satis ostendunt, ut scilicet suis opinionibus leges, ac sacras definitiones subijciant, non se illis. Post sacram Trid. Synodum illud solum dubitari poterat, non utrum, sed quoties, quibusve diebus Missa pro populo ab animarum curatoribus offerenda foret. At hanc dubitationem sustulit Bened. XIV. Bulla CXI. ubi definit, animarum curatores diebus dominicis, aliisque festis diebus de præcepto, Missam pro populo celebrare teneri, idque satis esse; neque ab hoc onere Parochos, & Economos pauperes liberat, sed hos ex Episcoporum licentia posse oblatas pro Missis festorum dierum elemosynas accipere ea conditione concedit, ut Missæ pro populo aliis diebus non festis suppleantur. Hanc Bullam refert tum P. Concina Theol. app. t. 1. p. 157. tum P. Zacharia t. 1. La-Croix p. 254. quæ adeo perspicua est, ut nullum P. Zachariæ locum relinquat suum La-Croixium defendendi.

ANIMADVERSIO IX.

Docere populum &c. per se, vel per alios.

La-Croix quoque p. 257. n. 765. inquit: „Tol. tamen, de inst. sac. l. 5. c. 5. n. 9. dicit satis esse, si per alium, semper concionetur (Parochus:) in quam sententiam, etiam inclinatur Posssev. “ Hactenus ille, qui nihil addit, quasi hæc sententia probari possit.

At ea sacre Synodo Trid. aperte contraria est: nam sess. 5. c. 2. de ref. statuit, & decrevit, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum Prælatos teneri per seipso, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Jesuchristi Evangelium. Et sess. 24. c. 4. de ref. ita habet: Prædicationis munus, quod Episcoporum proprium est, cupiens S. Synodus &c. mandat, ut in Ecclesia sua ipsi per se, aut, si legitime impediti fuerint, per eos, quos ad prædicationis munus assumunt; in aliis autem Ecclesiis per Parochos, sive iis impeditis per alios ab Episcopo impensis eorum, qui eas præstare vel tenentur, vel solent, deputandos in civitate, aut in quacumque parte diocesis censebunt expedire, saltem omnibus diebus dominicis, & solemnibus diebus festis. Tempore autem jejuniorum, Quadragesimæ, & adventus Domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, sacras Scripturas, divinamque legem annuntians, & alias, quæque id opportune fieri posse judicaverint. Lex clara est, quæ tergiversatione eludi non potest; ex qua constat, Parochos legitime non impeditos, si per alios concionentur, graviter peccare.

ANIMADVERSIO X.

Tenetur singulis &c. doctrinam christianam explicare per se, vel per alium, ut constas ex Trid. sess. 24. c. 4. de reform.

Hic quoque Busemb. ex arbitrio loquitur, dum addit, vel per alium. Cum enim, ut ipse La-Croix p. 257. n. 766. fatetur, „major sit obligatio catechizandi, quam concionandi, ut omnes docent, & non tantum pro „pueris, sed sæpe etiam pro adultioribus, qui vel non „sciverunt satis, vel obliti sunt, “ si Parochi per seipso concionari, multo magis catechismum evolvere, & veluti frangere per seipso tenentur. Syn. Trid. loco a Busem. cit. ait: Idem etiam (hoc est Episcopi) saltem dominicis, & aliis festis diebus pueros in singulis parochiis fidei rudimenta, & obedientiam erga Deum, & parentes diligenter ab iis, ad quos spectabit, doceri curabunt; & „si opus sit, etiam per censuras ecclesiasticas compellent, non obstantibus privilegiis, & consuetudinibus. Porro ad quos ex officio spectat in singulis parochiis fidei rudimenta &c. docere, nisi ad personas Parochorum, qui a grege aluntur in hunc finem?

Ergo ipsi per seipso id præstare debent; quia ad id etiam per censuras ab Episcopis compelli possunt, non obstantibus privilegiis, & consuetudinibus. Id quoque edicit eadem sacra Syn. sess. 5. c. 2. de ref. his perspicuis verbis: Archiepiscopi quoque, Plebani, & quicumque parochiales, vel alias curam animarum habentes Ecclesias quocumque modo obtinent, per se, vel per alios, si legitime impediti fuerint, diebus saltem dominicis, & festis solemnibus plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pascant salutaribus verbis, docendo ea, (en catechismus a Parochis per seipso, nisi legitime impediti fuerint, docendus) quæ scire omnibus necessarium est ad salutem; annuntiandoque eis (en sacra concio) cum brevitate, & facilitate sermonis vitia, quæ eos declinare, & virtutes, quas sectari oportet, ut poenam eternam evadere, & celestem gloriam consequi valeant.

Si Parochi, ut Busemb. permittit, per alios concionari, per alios catechismum tradere possunt, quidni per alios infirmis quoque præsto esse, sacramenta ministrare, & alia munia obire poterunt? Hinc sane fieret, ut Parochi non ad sollicitudines, & labores, sed ad otium, & voluptatem vocati censerentur. At res longe aliter se habet. Dum enim animarum curam suscipiunt, onus angelicis humeris formidandum suis humeris imponunt; & quia ipsi, non alii tale onus imponitur, ipsi per se, non alii eorum loco, illud pro suis viribus sustinere tenentur. Ipsi a populo alimenta suppeditantur: ergo ipsi, non alii, concionari, catechismum tradere, sacramenta administrare, & alia sacra ipsorum propria munera peragere tenentur. Hinc pastores vere probi, & emunctæ naris servos sui populi sese appellant, uti reipsa sunt; quia populo quoad animæ necessitatem stipendio, & officio in hunc finem accepto inservire magis debent, quam heris famuli quoad corporis obsequia.

ANIMADVERSIO XI.

Magistri peccant. 4. Si ex proposito falsa doceant &c.

Non solum peccant, cum ex proposito, sed etiam cum ex incuria, vel ignorantia (ignorantia enim culpæ eis vertitur, cum ex officio scire ea debeant, quæ alios docent) doctrinas falsas, superstitiosas, moribus noxias tradunt; quia scilicet in causa voluntarii sunt. Idem de iis dicitur, qui laxas, & periculosas opiniones typis evulgant, quas si fideles quoad praxim sequerentur, ingens morum corruptio, ut ait Alex. VII. in præf. ad prop. a se damnatas, inde erumperet. Illi enim, quantum in ipsis est, scandalum ingerunt, & mores depravant; quod sine grandi crimine fieri non potest. Neque ignorantia, quæ vincibilis est, eos excusat. Nam si absque præoccupatione, partium studio, aliisque malis affectibus, res attente, & serio examinarent, periculum, & virus suarum opinionum deprehenderent. Nam si imperiti cum sint, libros evulgare velint, hoc ipsum temeritatis vitium est, quod errata non excusat.

TRACTATUS IV.

De quinto, & sexto præcepto.

CAPUT I.

Quid quinto præcepto prohibeatur?

Non occides.

Prohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio iniusta; de qua queritur quæ, & quando sit iniusta.

DUBIUM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

Resp. Absque divina auctoritate non licet seipsum directe, & ex intentione occidere. Ratio est, quia est contra caritatem sui; & sit injuria Reip. & Deo, qui est solus directus, & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. absque auctoritate divina, propter Sampsonem, & quosdam Martyres, qui seipsum occiderunt, vel ex divina inspiratione, vel inculcata ignorantia. Dixi directe; quia indirecte quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certo sequatur: quia præceptum conservandi vitam, utpote affirmativum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam utilitatem. S. Th. 2. 2. q. 64. V. Fill. hic t. 29. c. 4. q. 5. & Bec. 2. 2. t. 3. c. 7. q. 8.

Unde resolves.

1. Miles potest, imo tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum, Card. Lugo d. 10. qu. 1. Item potest ad evitendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, pulverem incendere, etsi sciat se obruendum; uti & navem mergere, vel incendere, ne hostis ea potiatur, cum gravi Reipub. damno, ut docet Less. l. 2. c. 9. n. 32. Fagund. t. 1. l. 5. l. 11. Similiter licet se obicere telo, vel ictui ad servandam vitam Principis, amici ad mortem injuste damnati vices subire: Less. l. 2. c. 9. n. 30. vel in naufragio tabulam cedere, ex Tol. Less. l. c. Lopez p. 1. c. 65. Item servire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. Less. & Fill. l. c. Laym. c. 1. n. 3. Card. Lugo disp. 10. f. 1. ubi tamen eversionem illam turris, & combustionem navis (si quidem nulla sit spes evadendi) timide, & nonnisi ex gravissima, v. g. boni publici causa, videtur concedere. V. n. 51. 52. &c. Malderum tr. 3. c. 1. dub. 19. Dian. p. 5. tr. 4. R. 26. Fagund. p. 5. c. 11. n. 6. & seq.

ANIMAD. II. 2. Etsi virgini non liceat ad castitatem servandam directe se occidere, licet tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali, licet rationabiliter præsumeret, se non consensuram; quia integritas ista magni aestimatur. Vid. Laym. c. 1. n. 3.

3. Reo licet non fugere, imo etiam sponte se sistere judici plectendum; licet positive seipsum perimere non possit, etiam si a iudice id ei committatur. V. Less. c. 9. d. 6. Card. Lugo d. 10. de just. f. 1. n. 38. contra Vasq. 1. 2. d. 173. c. 3.

4. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit fervare vitam vescendo carnibus, idque probabiliter ei tum liceat, atque adeo non peccet, qui inscio præberet cibos ex carnibus: Sanch. Dian. p. 8. t. 7. R. 70. licite tamen, & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis, ut contra Vasq. & Gran. docet Dian. p. 5. d. 4. R. 32. ex Viñt. Lor. &c. quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis. Card. de Lugo d. 10. n. 33. contra Azor. & Escob. t. 6. c. 7. ubi docet, teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, ita ut aliter vitam conservare non possit: quod Sanch. p. 2. conf. l. 5. c. 1. d. 35. cum aliis sex ita distinguit: si necessitas vescendi sit ab intrinseco, v. g. morbo, ex quo iudicio Medicorum convalescere non possit, nisi esu carnium, ait probabilius esse, eum non teneri vesci (tamen si li-

cite possit) quia morietur naturaliter ex morbo, cujus ipse non est causa: si vero sit ab extrinseco, v. g. si ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset, teneri vesci, quia mors illa, cum sit violenta, ipsi imputaretur.

5. Licet carnem vigiliis, & inedia moderate affligere: qui autem advertens vitam iis notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret graviter, ut notat Laym. d. 3. de just. t. 3. p. 3. c. 1. n. 5. ex Cajet. Etsi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excusentur. V. Bon. d. 2. q. ult. f. 1. p. 7. n. 9. Fill. l. c. Card. Lugo de just. d. 10. sect. 1. n. 32. 33. 36. &c. Ubi recte notat, aliud esse procurare abbreviationem vite, seu mortem positive sibi afferre: aliud permittere, vel periculum ejus subire, vel non adhibere media ad averteandam. Prius ait esse illicitum, v. gr. pœnitentiis indiscretis, carnisque macerationibus vitam notabiliter abbreviare, posterius vero sæpe licere: ideoque non teneri Carthusianum carnibus vesci, nec aliquem alium uti pretiosa, & exquisita medicina, ad mortem vitandam: nec sacularem relicto domicilio querere salubriorem aerem extra patriam.

ANIMAD. IV.

6. Excusantur ægri, qui paulo ante mortem, causa humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari, quia non intendunt vitam abbreviare. V. Vasq. l. c. Addit Laym. l. 3. t. 3. p. 3. c. 1. n. 5. non teneri quemquam mediis extraordinariis, & nimis duris, v. g. abscissione cruris, &c. vitam conservare; nisi tamen ea communi bono sit necessaria. V. Less. l. c. Sanch. in opusc. t. 1. l. 5. c. 1. d. 34. ubi dicit, infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamina respuere: non videtur tamen virgo agrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei gravissimum est, & magis, quam mortem ipsam, horret. Escob. E. 7. c. 8. ex Turrian. sum. p. 1. c. 263. d. 5.

ANIMAD. V.

Resp. 2. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conservationem corporis totius: quia nemo est suorum membrorum absolute dominus. Less. l. 2. c. 9. d. 14.

Unde resolves.

1. Non licet se castrare ad conservandam castitatem, vel sedandas tentationes, quia hoc ad eum finem non est necessarium. S. Th. 2. 2. q. 65. art. 1. Less. Mol. Fill. t. 29. c. 4. qu. 3. &c.

2. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrant, ut sint utiles cantui. V. Laym. l. 3. t. 3. c. 1.

Quæres, An sepeliendus sit in loco sacro, qui seipsum occidit?

Resp. Id vetant Ecclesie Canones: qui tamen non intelligendi de iis, qui ex furore, amentia, vel passione gravissima tristitia, turbata phantasia, id fecerunt; vel qui ante mortem vere de hoc doluerunt. Quod si constat, quempiam seipsum occidisse, & dubitetur, utrum deliberate, an ex animo turbato factum, in praxi privatur sacra sepultura, cum præsumatur secundum opus externum voluntarie esse factum: nisi tamen ex circumstantiis contrarium colligatur. Si vero dubitetur, a seipso, an ab alio, v. gr. sit præcipitatus in aquam? delictum tam atrox, & contra naturam non præsumitur sine evidentibus indiciis. Molin. t. 3. d. 20. Vide Laym. l. c. n. 8. Vide etiam Escob. E. 7. qu. 8. ubi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si vivus ex loco discessit, non esse privandum sepultura ecclesiastica.

ANIMAD. VI.

DUBIUM II.

An, & quomodo liceat occidere malefactorem?

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infra, nulli id licet, nisi auctoritate publica, & juris ordine servato, ut patet Exod. 22. & R. 13.

Unde resolves.

1. Non licet marito uxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges civiles id permittunt.

ANIMAD. III. 7. R. 70. licite tamen, & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis, ut contra Vasq. & Gran. docet Dian. p. 5. d. 4. R. 32. ex Viñt. Lor. &c. quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis. Card. de Lugo d. 10. n. 33. contra Azor. & Escob. t. 6. c. 7. ubi docet, teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, ita ut aliter vitam conservare non possit: quod Sanch. p. 2. conf. l. 5. c. 1. d. 35. cum aliis sex ita distinguit: si necessitas vescendi sit ab intrinseco, v. g. morbo, ex quo iudicio Medicorum convalescere non possit, nisi esu carnium, ait probabilius esse, eum non teneri vesci (tamen si li-

mittentes, in Jure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuius auctoritas publica datur: idque non injuste, cum ad Reip. defensionem sit necessarium. Peccant tamen, qui non ex zelo iustitiæ, sed odio, aut privatæ vindictæ causa faciunt. V. Laym. l. c.

2. Peccat Princeps, vel Magistratus (regulariter loquendo) ut v. infra l. 5. c. 3. d. 1. qui occidi jubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi privata scientia constet esse nocentes: quia ex jure naturæ actus publicus fieri debet ex scientia, & auctoritate publica. V. Cajet. V. homicidium. Fill. tr. 29. c. 2. qu. 6. n. 27. Bon. l. c. p. 1. n. 7. V. & infra l. 5. c. 3. d. 1.

DUBIUM III.

An, & quomodo liceat occidere privata auctoritate iniquum aggressorem?

ANIMAD. VII. Resp. Jus natura permittit, ut vim vi repellas, & aggressorem, qui inique eripere tibi conatur vitam, aut que ad eam honeste agendam tibi sunt necessaria, ut bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, prævenias, & occidas: ita tamen, ut id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ, hoc est, non inferendo majus damnum, nec utendo majore vi, quam necessarium est ad arcendam injuriam. Ita comm. S. Th. 9. 74. art. 7. Mol. &c. Less. dub. 8. n. 44.

Unde resolves.

1. Non licet reo occidere ministros iustitiæ, a quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur: uti nec licet id proscripto, ut notat ex communi Layman, lib. 3. t. 3. p. 2. quia non sunt iniqui aggressores.

ANIMAD. VIII. 2. Etsi ob contumeliam aliquam, verbi gratia, si viro honorato dicatur, Mentiris, non liceat alterum occidere, eo quod aliter repelli possit, ac solet (Less. Azor. Hurt. &c. Dian. p. 5. t. 4. R. 12. & 13.) licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter avertere non posset, docent cum Dian. l. c. R. 4. Lessius, Hurt. & alii 12.

ANIMAD. IX. 3. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachii, vel aliter arcere injustam vim potes, non licet occidere. Unde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potius, si potest, & salvare se: secus autem, si turpe sit fugere: v. gr. viro nobili, vel officiali bellito; nisi rursus hic & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam invasoris, vel alias ejus qualitates, v. g. quia ebrius est, vel amens: talem enim occidere non licet, quando potes fugere. Mald. Dian. p. 5. tr. 4. R. 9. V. Laym. l. 3. r. 3. p. 3. cap. 3.

ANIMAD. X. 4. Non licet occidere furem ob res exiguas. * Hinc proscripta est opinio dicens posse occidi furem pro conservatione unius aurei, ab Innoc. XI. Prop. 31. * Licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem, aut bona magni momenti, nisi tamen alia via, v. gr. juris, vel aliter, arceri, aut recuperari possint. Quare, quando jura significant furem nocturnum occidi impune, non autem diurnum, præsupponunt, quod plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioqui enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi: & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod auferit, nisi occidendo, id licet. Ea tamen non debent esse parvi momenti, & minimum unius aurei secundum Molin. t. 4. t. 3. d. 16. n. 7. Vid. Laym. c. 3. vel potius secundum alios apud Dian. p. 5. t. 4. R. 18. duorum: quanquam & hoc Dian. l. c. nimis laxum videatur: imo Bon. de vest. rem non magni valoris hic censet, etsi sit trium, vel quatuor aureorum. Si tamen talem rem fur verbi gratia usurpet, vidente, ac resistente domino, aut custode, aut huic vim faciat, v. g. repetentem incipiat ferro invadere, permittunt eadem Bonac. Dian. l. c. uti etiam, si dubium sit, an res possit aliter salvari, aut recuperari. Bon. l. c. quia nemo, inquit, tenetur se exponere periculo amit-

tendi res suas. V. Laym. c. 1. Nav. Less. Dian. l. c.

5. Probabilius est, hac etiam licere Clericis, & Religiosis, ob bona temporalia. Jura vero in contrarium afferri solita intellige, quando non servatur moderamen inculpatæ defensionis. Laym. l. c. Tan. t. 3. d. 4. q. 8. d. 4. Escob. E. 7. c. 8. ubi etiam docet ex Tan. t. 3. d. 4. n. 68. licere virgini occidere invasorem pudicitia, si violationem nequeat aliter evadere.

6. Cum tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex caritate ei parcere, & injuriam potius pati; sed non tenetur, eo quod alter sua malitia sit in isto periculo. Laym. ibid. ANIMAD. XII.

7. Non licet occidere, si injuria jam est contracta, vel aggressor jam fugit; quia id non esset se defendere, sed vindicare, ut docent Tol. Rodr. Sed Henr. & Nav. c. 15. n. 5. Fern. p. 1. c. 9. §. 1. dicunt, si laesus magnam faceret jacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris. Quod Laym. Bon. Less. Fill. Card. Lugo, &c. putant prædictæ vix posse fieri sine vindicta: etsi speculativè videatur esse probabile. Vide Dian. p. 2. c. 3. misc. R. 14. Concedit tamen C. Lugo, Molin. Less. &c. cum Dian. p. 8. t. 7. misc. R. 47. licere furem fugientem, v. gr. cum equo tuo conficere telo, vel sagitta, quia invasio adhuc durat. Etsi vero id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per judicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum, ubi illa detinetur, eamque tibi vindicare, & si aliter vi impediat, vim vi repellere. Tan. Less. Mald. Hurt. Dian. p. 5. t. 5. R. 37. & p. 8. t. 7. R. 47.

8. Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio, religioso, & subdito se tueri, si opus sit, cum occasione, contra ipsum parentem, Abbatem, Principem: nisi forte propter mortem hujus secutura essent nimis magna incommoda, ut bella, &c. Syl. Bon. ANIMAD. XIV.

9. Licet quoque occidere eum, de quo certo constat, quod de facto parat insidias ad mortem; ut si uxor v. gratia sciat, se noctu occidendam a marito, si non potest effugere, licet ei prævenire. Navar. Less. n. 45. Fill. n. 39. ANIMAD. XV.

10. Hinc etiam dicunt alii, ut Sanch. 2. mor. c. 29. & alii, licere occidere eum, qui apud Judicem falsa accusatione, aut testimonio, &c. id agit, unde certo tibi constat, quod sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alii difficilius concedunt) amissurus bone temporalia, honorem, &c. quia hæc non est invasio, sed iusta defensio:posito, quod de alterius injuria tibi constet, nec sit alius evadendi modus. Less. tamen, Fill. & Laym. non audent id defendere, propter periculum magnorum abusuum. V. Escob. Ex. 7. c. 8. Hurt. Lugo d. 10. f. 7. Dian. p. 8. t. 7. R. 52. * Circa doctrinam hujus v. 10. animadvertit Prop. 17. & 18. proscriptas ab Alexandro Papa VII. * ANIMAD. XVI.

11. Quandocumque quis juxta supradicta habet jus alium occidendi, id potest etiam alius pro eo præstare; cum id suadeat caritas. Fill. Tan. t. 3. d. 4. qu. 8. Mol. d. 18. An autem, & quando ad hoc teneatur, vide Less. l. 2. c. 9. d. 13. Dian. p. 5. t. 4. R. 6. 14. 20.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

Resp. Directa intentione, & scienter nunquam licet, nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat: indirecte autem, & per accidens aliquando licet, utendo nimirum suo jure, & dando operam rei licitæ, & necessariæ, ac tanti momenti, ut vitæ æquivaleat. S. Thomas, & Doctores communiter.

Unde resolves.

1. Si tyrannus minetur urbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directe. Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita & civem pro Reip. quia homo est tantum pars moralis Reip. a qua non accipit esse, & vivere, sicut membrum corporis a corpore. Mol. t. 4. t. 3. d. 10. Less. Fill. &c.

2. Potest tamen Respublica eo casu talem cogere, ut tyrannus- ANIMAD. XVII.

tyrannum adeat, & si nolis, tradere; cum ex caritate, & iustitia legali teneatur vitam exponere pro Republica. Unde, si id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperari ejus morti, sed tantum permittere; cum traditio de se sit indifferens, & mors tantum sequatur indirecte, & prater intentionem Reipub. Molin. l. c. Less. l. 2. c. 9. d. 7. Fill. t. 29. num. 11. Laym. &c. Limitat autem Card. Lugo d. 10. de just. si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Reipubl. aliena.

ANIMAD. XVIII. 3. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per viam angustiam, qua quispiam istuc sedens esset obsterendus, licet nihilominus (dummodo tamen, si infans est, sit baptizatus, ut monet Card. Lugo, & Escob. Exod. 7. c. 8.) fugere cum ejus periculo, & interitu, prater tuam intentionem. Less. num. 58. Fill. num. 36.

4. Similiter ad expugnandam urbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit, licet tormenta in eum locum dirigere, ubi multi sunt innocentes: quia horum mors prater intentionem sequetur. Less. l. c.

5. Non licet occidere obsides, etsi qui eos miserunt, non servant fidem: quia sunt innocentes. Bon. t. 2. d. 2. qu. ult. sect. 3. p. 7. Dian. p. 5. c. 4. R. 35. contra Azor. &c.

Quæres, an aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicumque malitiose in se, vel altero curat abortum, peccat graviter, sive fetus sit animatus, quia est verum homicidium, sive non, quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis. Less. l. 10. n. 61. Si tamen ad vitam matris conservandam omnino sit necessarium, sequentes Regulæ tenentur. 1. Si fetus mortem matri allaturus sit probabiliter, necdum sit animatus anima rationabili (animari autem communiter ajunt mares die quadragesimo, femellas vero octogesimo: quæ res valde incerta est) quidam permittunt, etiam directæ intentione expelli, ut Sanch. l. 9. de matr. d. 20. n. 9. & 10. Henr. &c. contra Less. l. 2. c. 9. d. 16. & alios, quorum sententia in praxi suadenda: quorsum enim directæ expellas, cum indirecte liceat, & sufficiat? 2. Si vero fetus sit animatus, materque judicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundum quosdam tenetur intendendo directæ suam tantum sanitatem, etsi indirecte, ac consequenter destruat fetus: quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi, quam proli. 3. Si vero cum morte matris spes vitæ, & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater secundum plerosque sub mortali abstinere ab omni remedio destructivo prolis, quia tenetur vitam corporalem exponere pro extrema necessitate spiritali infantis. Contrarium tamen docet Lud. Lopez, quod Sa V. Caritas dixit esse probabile. V. Less. l. c. Sanch. Fill. c. 29. t. 6. q. 1. Bon. t. 8. art. 3.

DUBIUM V.

De Duello, & Bello.

ARTICULUS I.

Quid sit, & an liceat Duellum?

Respond. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen, quod ex conditio, uno indicente, & altero acceptante, suscipitur: ita ut id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex justa causa, qua semper est attendenda. Vid. Trident. sess. 25. cap. 19. de reform. Sanch. 2. mor. c. 39. Item de pœna duellantium. V. infra de excomm. & Sanch. l. c.

Unde resolves.

1. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem, vel justitiam, vel purgationem objecti criminis, aut litem terminandam: quia est fallax, imo superstitiosum medium ad eum finem, cum etiam innocens homicidium & facere, & pati possit. Trull. l. 5. c. 2. d. 13. n. 12.

2. Neque ob inimicitias, aut ad injuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

3. Nec item ad evitandam ignominiam: quia apud bonos, & prudentes honorem non perdet: imo nec apud alios, si provocanti dicat, se eum non estimare dignum cum quo congregiatur, contra leges divinas, & humanas. Interim iturum se in dies libere suas vias, paratumque semper fore, & nunc esse, contra quemvis invasorem se tueri. Trull. loc. cit. num. 4.

4. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conservandam æstimationem exercitus apud hostes, eosque debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minore damno. V. Sanch. l. c.

5. Acceptare item licet, si quis alias te occisurus, concedat tamen arma, ut sic fortunam experiaris: quia est tantum defensio, posito quod aliter non possis evadere. Similiter, si Judex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius esset constitutus minister justitiæ. Trull. l. c.

6. Denique, si vir nobilis in aula regia, vel militaris in castris, provocatus sisteret se, mera defensionis gratia, cum spe prevalendi, privandus aliqui, ob suspicionem ignavia, dignitate, officio, vel favore Principis, non audeat eum damnare Laym. l. 3. t. 3. p. 3. cap. 3. eundem excusat Hurt. 2. 2. d. 170. f. 8. §. 73. Less. c. 9. d. 8. Fill. c. 8. qu. 6. Nav. c. 13.

ARTICULUS II.

An, & quousque liceat bellum?

Resp. Bellum defensivum, quo scilicet vis injusta repellitur, licet etiam privata auctoritate: offensivum vero, quo vis infertur, ut liceat, tres conditiones requirit. 1. Ut geratur auctoritate Principis, vel Magistratus nullum agnoscentis Superiorem: qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Respublicæ, verbi gratia Venetorum, Genuensium &c. 2. Ut adsit justa causa, eaque gravis; verbi gratia, necessitas boni communis, & quietis conservandæ, recuperatio injuste ablatorum, coercitio rebellium, defensio innocentium &c. Vide Laym. hic, & Molin. t. 1. d. 104. Dian. p. 6. t. 4. R. 3. 3. Ut fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quamquam si hæc ultima sola desit, non sit obligatio restitutionis. Ita commun. cum D. Thom. q. 41. Laym. l. 2. t. 3. c. 12.

Unde resolves.

1. Si quis justum bellum gerat, non potest alter licite se defendere, quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria jura. Fieri tamen potest, ut neutra pars peccet, ob ignorantiam invincibilem. Fill. n. 185.

2. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, ut certus sit de ejus justitia, & gravi causa. Ad quod sequentia conducent. 1. Ut curet habere non tantum peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Ut attendat, an etiam a suis impediuntur, vel intervertantur litteræ, aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantum a suis Consiliariis, sed etiam a diversis Theologis curet justitiam belli secundum leges evangelicas examinari, & libere edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuaturque id quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique, licet sufficiat opinio probabilis de justitia belli, si tamen justitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum inducere, cum melior sit conditio possidentis. Fill. t. 29. cap. 9. q. 4. Trull. l. 5. cap. 2. d. 3. ubi cum Dian. p. 4. t. 4. R. 72. docet licere etiam Principi concedere repressalia, servatis tamen conditionibus certis, quas vide apud Pal. t. 1. c. 6. d. 5. p. 4. & hic infra art. seq.

3. Perspecta justitia belli, debet ea proponi parti adversæ: quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imo, ut probabi-

3. Per-

ANIMAD. *lius est, si caprum sit, debet, si non ex rigore, iusti-*
XXV. *tie, saltem plerumque ex caritate mox iniri.* V.
Mol. supra d. 103. Trull. l. 5. c. 2. d. 3.

4. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum, item aliquid
ANIMAD. in poenam illatæ injuriæ. Dual. *Hinc potest vi.*
XXVI. *Eos privare bonis, etiam innocentes, tributa eis im-*
perare, extruere arces, & cetera quæ ad securi-
tatem sunt necessaria. Coninch. Dian. p. 6. d. 4.
R. 22.

5. Principes tenentur stipendia solvere militibus, alioqui tenentur compensare damna tum ipsis militibus, tum aliis, qui ab iis damnum acceperunt. Con. Pal. Dian. p. 6. t. 4. R. 29.

6. Tenentur etiam aliquando Principes catholici a bello alioqui per se iusto abstinere, si inde oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. V. Pal. Dian. p. 6. t. 4. R. 7.

7. Etsi per se loquendo, in bello iusto liceat advocare infideles in auxilium, per accidens tamen subinde, imo plerumque non licet, ratione scandalii, ut periculi in fide; verbi gratia, ne subditi pervertantur, sacra profanentur &c. Regin. tom. 2. l. 21. n. 10. Fill. n. 81.

8. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello iusto auxilium ferre; nisi tamen sit periculum scandalii, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei. Vide Con. tr. de Caritate d. de Bello.

9. Duces, Tribuni, Centuriones, alique Officiales peccant, tenenturque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quam in solutione stipendii exhibent. 2. Quando debent ex officio comineatum curare; & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones accipiant pecunias a variis pagis, ne isthic pernoctent, aut morentur. 4. Si uni militi dent plura syngrapha ad domos diversas; Molin. Bec. Dian. p. 6. t. 4. R. 27. & 28. 5. Si stipendium militibus subtrahentes permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

10. Miles, qui in bello & iusto, & iniusto paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat; & quidem, si militet in bello iniusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset: tunc enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet, vel eorum, in quibus factus est ditor. V. *infr.*

11. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de iustitia belli, quamdiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positive reddat dubium; quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, ejusque auctoritas plerumque illi sufficit ad formandum etiam positive iudicium probabile de iustitia causæ, ne cum dubia fide operetur. V. Card. Lugo d. 18. de iustit. f. 1. n. 21. Si vero non sit subditus, tenetur prius inquirere, & postea saltem probabile formare iudicium, bellum esse iustum. Molin. d. 113. n. 171. Laym. l. 2. tap. 3. c. 12. n. 8. Azor. Mald. Regin. contra quosdam apud Dian. tom. 2. tr. 5. misc. R. 96. & tom. 3. R. 7. Cardin. Lugo l. c. Escob. E. 7. c. 8.

12. Miles intelligens bellum esse iniustum, in quo est, non potest absolvi, nisi velit, quam primum potest, curare dimissionem, & interea abstinere ab actibus hostilitatis, verbi gratia, cæde, præda &c. V. Laym. l. 2. t. 3. cap. 12. An autem talis possit occidere militem hostilem se invadentem, v. Escob. E. 7. c. 8.

ARTICULUS III.

Quid in bello iusto liceat?

Resp. Etsi circa hostes in bello iusto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria; verbi gratia, occidere, spoliare &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Reli-

giosi, Clerici, peregrini; mercatores, & rustici) directe vita spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reipub. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit. Mol. Bel. p. 2. cap. 10. 11. & 12. Laym. Fill. n. 191. &c. Ratio est, quia cum sint pars Reipub. possunt propter hujus delicta puniri in iis bonis, quæ Reipub. dominio subsunt.

Unde resolves.

1. Per accidens licet aliquando comburere etiam
ANIMAD. Ecclesias, & hostes ex iis extrahere, in iis spolia- XXVIII
re, & occidere, si v. g. Ecclesia velut castro ad repugnandum utantur. Sylv. V. Bellum num. 11. Sa, Bon. p. ult. §. 3.

2. Contra hostem licet uti insidiis, & stratagematis, dummodo abint mendacia: etsi etiam hæc, v. gr. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea vero, ad quæ cavenda nulla prudentia datur, v. gr. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra jura belli, nec licent. Mol. d. 111.

3. Fides hosti data servanda est, nisi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut si hostes eam non servant: aut denique conditiones, ac circumstantiæ plane sint mutatae. Dual. Pal. Dian. l. c. R. 10. Vide etiam Laym. l. 3. t. 3. c. 12.

4. Capti in bello etiam ex parte capientium iusto, nisi obstat scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti vero in bello ex parte capientium iniusto & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. Laym. l. 2. tom. 2. c. 12. n. 16. An obsides liceat occidere, v. sup. dub. 4. c. 5.

5. Potest quidem aliquando (raro tamen, & non nisi ob causas gravissimas) dari urbs in prædam: milites tamen privata auctoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantum, & ministri. V. Sa, ver. Bellum, Laym. hic tr. 3. c. 12. Fill. n. 158. Dian. p. 6. t. 4. toto. Dum autem urbs spoliatur iniuste, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse docet Dian. l. c. R. 31. ex Sylv. Nav. &c. Item p. 4. t. 5. R. 86. Vide infra t. 4. c. 2. d. 4.

6. Milites peccant cum onere restituendi, si a rusticis, aliisque, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omnino libere fieri: siquidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis iis debent subministrare; nisi tamen sint in extrema, vel saltem gravi necessitate. Mol. Coninch. Pal. Bec. &c. XXIX. Dian. p. 6. t. 4. R. 21.

7. Repressalia licita sunt his conditionibus. 1. Ut
ANIMAD. manifeste constet cives alterius Reipub. fecisse ini- XXXII.
juriam. 2. Ut Superiores illorum rogati reculent administrare iustitiam. 3. Ut constet eos culpabiliter id recusare. 4. Ut Princeps supremus, causa cognita, id concedat. 5. Ut non inferatur plus damni, quam iusta satisfactio requirit. 6. Ut non concedantur in personas ecclesiasticas. Molin. Dian. p. 4. t. 3. R. 72. ex 18. aliis.

Quæres, ad quem pertineant bona hostibus erepta? Resp. 1. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ; mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, ut pars cedat Principi, & Communitati. 2. Jure Casareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello ab iis, qui ea iniuste possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua prædia deportarunt. Valent. tom. 3. d. 4. q. 3. Mol. d. 18. & Hurt. t. 2. d. 169. f. 12. §. 119. ubi requirit, ut una saltem nocte possederint. Vide etiam Sylv. Bonac. l. c. d. 10. & seq. Dian. p. 6. t. 3. R. 23. ubi contra Durand. docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

ANIMAD. XXXIII

ANI-

ANIMADVERSIO I.

Miles potest ad evertendam turrim hostilem &c. pulverem incendere, etsi &c. uti &c.

Mendo, inquit La-Croix p. 259. n. 787. tanquam probabilius defendit id esse illicitum; Lugo putat in causa boni publici esse licitum, si ab hostibus eras occidendus.

Quid ergo? Resp. Verfatilis probabilitas in lubrico versatur; sana Theologia docet, in animæ negotio incertis certa esse præferenda. Certum porro est, eum non peccare, qui pulverem non accendit ad evertendam turrim hostilem, vel ad perdendos hostes, unde ipse quoque perimendus sit; incertum autem, utrum peccet, si accendat: ergo juxta sanam Theologiam accendere non licet.

Et sane D. Aug. lib. 1. de civ. Dei a D. Th. 2. 2. q. 64. art. 5. ad 4. laudatus inquit: *Nec Sampson aliter excusatur, quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quod latenter Spiritus sanctus hoc jussit, qui per illum miracula faciebat.* Non ex publico bono, de quo ibi agebatur, cum Sampson seipsum opprimendo, plura hostium millia oppresserit, sed solum ex latente divino imperio Sampsonem S. August. excusat. Ergo miles, aut quilibet alius semetipsum occidere non potest, turrim, aut navem incendiendo, ut hostes pereant, vel ne turri, aut navi cum Republicæ damno potiantur. Ratio autem est, quia, cum homo suæ vitæ dominus non sit, illam perimere nunquam potest, nisi ex imperio supremi Domini, qui unus hominum vitæ dominatur. Occisio sui ipsius grande peccatum ex natura sua est, quod nullo ex fine honestari potest. Sicuti pro bono publico adulterari, pejorare &c. non licet, quia sunt ex se mala, ita pro eodem publico bono ex eadem ratione seipsum interficere nunquam permissum est.

Similiter licet... amici ad mortem injuste damnati vices subire, vel in naufragio tabulam cedere ex Tol. &c.

Idem docet La-Croix p. 259. n. 780.

Hæc est communis sententia, ut ait Concina Theol. t. 1. p. 438. n. 14. contrariam tamen, ut idem fatetur, tuentur Paludanus, Gabriel, Bellarminus, alique; quibus ego assentior. Ratio ex ordine caritatis, qui sub præceptum cadit, desumitur; ex quo nosmetipsos magis, quam alios amare tenemur. Hinc ipse Buf. lib. 2. tract. 2. c. 2. dub. 1. Resp. 1. docuit, unumquemque ex ordine caritatis teneri magis seipsum, quam proximum quoad corporis bona diligere: sed qui amici ad mortem injuste damnati vices subit, vel in naufragio tabulam cedit alteri, magis amat proximum, quam seipsum: ergo peccat. Hinc S. August. lib. de mend. cap. 6. ait: *Si quis pro alterius temporalis vitæ ipsam suam temporalem vitam perdat, non est jam diligere illum, sicut seipsum, sed plus diligere, quam seipsum; quod sanæ doctrinæ regulam excedit.* Si autem sanz doctrinæ regulam excedit, peccatum est. Ergo &c.

At inquit cum P. Concina, id absolute quidem non licere, licere tamen, si virtutis, puta amicitiz, vel caritatis causa fiat. Resp. id fieri non posse virtutis, & caritatis causa, quod virtuti, & caritati adversatur, ut ostensum est. Ergo id fieri nequit virtutis & caritatis causa, nisi inani & fallaci intentione, quæ nihil prodest, nihilque valet.

Præterea actio quidem adiaphora ex bona intentione fit bona: at actio ex se mala, sicuti est, ut ostendimus, præferre propriæ vitæ vitam proximi, nulla bona intentione bona fieri potest. Duplici ergo ex capite, ut mihi videtur, falluntur, qui contrarium sentiunt. Primo quia amicitiz & caritatis causa fieri dicunt, quod amicitiz, & caritati repugnat, ut quis scilicet magis amicum, & proximum, quam seipsum diligit. Hæc scilicet intentio commentitia est, & falsa, ideoque nihil virium habet ad bene agendum. Secundo quia prius ostendendum ipsis est, præferre vitam alienam propriæ, esse opus permissum; quod nisi ostenderint, nunquam efficient, ut intentio bonum efficiat opus quod ex se malum est.

ANIMADVERSIO II.

Esti virgini non liceat &c. licet tamen ei certo periculo mortis se exponere etiam pro sola integritate corporali.

Exponere se certo periculo mortis, ut si virgo ex alta turri se præcipitem det, vel in puteum se demergat, aut in ardentem fornacem se coniciat, perinde est, ac si se occidat, gladio suo sibi pectori infixo. Nullum inter hæc discrimen communis sensus reperit. At mulieri se occidere non licet, ne ab alio corrumptur, ut docet D. Th. 2. 2. qu. 64. art. 5. ad 1. & Buf. hic fatetur. Ergo ne certo quidem mortis periculo se exponere in hunc eundem finem ei licet. Audiamus S. Augustinum lib. 1. de Civ. Dei cap. 26. inquit: *Sed quedam, inquit, sancta femine tempore persecutionis, ut insectaveres sua pu-*

dicitia devitarunt, in vapturum, atque necaturum se fluvium (en species a Buf. proposita) projecerunt, eoque modo defunctæ sunt, earumque martyria in catholica Ecclesia, veneratione celeberrima frequentantur. Quid respondet maximam Ecclesiæ lumen? De his, inquit, nihil temere audeo judicare. Utrum enim Ecclesiæ aliquibus fide dignis iustificacionibus, ut earum memoriam sic honoret, divina persuaseris auctoritas, nescio. Quid si enim hoc fecerunt non humanitus decepta, sed divinitus jussu, nec errantes, sed obediētes, sicut de Sampson aliud nobis fas non est credere? Cum autem Deus jubet, sequi jubere sine ullis ambagibus insinuat, quis obediētiæ in crimen vocet? quis obsequium pietatis accuset? Sed non ideo sine scelere facit, quisquis Deo immolare filium decrevit, quia hoc Abraham etiam laudabiliter fecit.

Si ex Sancto Aug. non possunt mulieres ad podicitiam tuendam certo mortis periculo sese objicere, nisi ex manifesto Dei imperio, multo minus id possunt virgines ad solam corporis integritatem servandam.

Potest quidem mulier, imo debet mortem potius a scelesto invasore intentam subire, quam sui violationem permittere, uti est communis sententia, quam P. Concina Theol. t. 4. p. 344. n. 7. propugnat. Nam in hac specie mortem sibi non infert, sed virtutis causa instat martyrum patitur. At si e turri præceps sponte ruat, si in puteum, aut flumen, aut ignem se projiciat, ipsa sibi vim infert, ipsa se interimit; quod licere illi ad castitatem, multoque minus ad solam corporis integritatem tuendam non potest. Corporis integritas, ut lubet, magis fiat; quæ tamen sola, & a virtute sejuncta æquo, ac solido judicio aut nihili, aut parvi facienda est; longe tamen pluris ipsa virtus, & castitas, quæ corrupto corpore conservari potest, facienda est. Ergo virgo virtutis jacturam, æternæque damnationis periculum, certo mortis discrimini sese objiciendo stulte eligit, ut corporis integritatem conservet. Nihil sane stultius est, quam totum corpus perdere, ut corporis pars intacta sit, quidquid contra Buf. sentiat.

ANIMADVERSIO III.

Esti Carthusianus... possis servare vitam &c. licite tamen &c. etiam cum omissis cum certo periculo mortis, ut contra Vasq. &c. docet &c.

Ego sane Vasq. & Gran. assentior. Nam D. Th. 2. 2. qu. 69. art. 4. ad 2. ait: *Si aliquis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat; quia non sumere, esset seipsum occidere.* Juxta D. Thomam, & communem sensum ille se occidit, qui cibum ad vitam conservandam necessarium non sumit: qui se occidit, peccat contra divinam, & naturalem legem: ergo &c. An Carthusianus contra divinam, & naturalem legem peccare licet?

At ex Sanch. & aliis sex, Carthusianus carnibus vesci debet, si alioquin fame pereundum sit, non item si ex morbo. Resp. Hæc distinctio futilis est. Nam morbo, & fame perire perinde est; perinde se occidit, qui carnem non comedit, qua recusata perit, seu ex fame, seu ex morbo pereat. Hic est sensus communis. At, inquit, qui ex morbo perit, naturaliter perit, quia ipse morbi causa non est; qui vero ob inopiam aliorum ciborum fame perit, nisi carnem comedat, violenta morte perit, ideoque peccat. Resp. Hæc quoque distinctio sophistica est. An inedia interius corpus non consumit, sicut morbus? Seu ex inedia, seu ex alio morbo intereas, naturaliter eo sensu peris, ut non ab extrinseca, puta ense, igne &c. sed ab intrinseca causa vitam conficiente per eas. Vim porro tibi infers, quia, intrinsecam mortis causam sumpta carne remove cum possis, non removes. Quare in utraque hypothese indirecte se interficit Carthusianus, & ideo gravissime peccat. At, inquit, rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis. Resp. Bonum commune ordinis Carthusiani non ex violatione, sed ex observantia legis divinæ, & naturalis, quæ aperte præcipit, ut cibum ad vitam conservandam necessarium quilibet sumat, desumendum est. Hæc quidem penes me certa sunt. At etsi essent incerta, nihilominus Carthusianus in descripta hypothese carne vesci necessario deberet. Nam juxta sanam, & veram Theologiam certa incertis ex necessitate præcepti præferenda sunt, quod sæpe repetendum est: at certum est, Carthusiano licere vesci carnibus in morbo, qui medicorum judicio sine earum usu servari non potest, ut ipsi adversarii fatentur: ergo, etiam si incertum foret, utrum ab iis abstineri licite posset, nihilominus iis vesci teneretur.

ANIMADVERSIO IV.

Ubi recte notat, aliud esse procurare abbreviationem vitæ, aliud permittere, &c. vel non adhibere media &c.

Idem habet La-Croix p. 258. n. 775.

Ego

Ego vero quoad mores, & culpam juxta Angelici Doct. sententiam mori relatam idem esse puto, seu quis mortem positive, e. g. gladio, veneno &c. sibi inferat, seu indirecte subtractione eorum, quæ sunt ad vitam tuitionem necessaria, ex. g. linendo, sanguinem e vulnere effundi, cibum, aut medicinam necessariam, &c. non sumendo.

Ex quo fit, ut, sicut Carthusianus ex dictis peccat, abstinendo a carnibus in extrema seu famis, seu morbi necessitate, ita quoque precet, qui exquisita, & pretiosa medicina, aut domicilii mutatione, quæ sunt ad vitam necessaria, non utitur; quia contra naturam, & caritatis præceptum, suæ vitæ pecuniam, commodum, irrationabilem passionem, seu cupiditatem præfert; quæ in re gravis culpa aperta est.

Exquisitæ medicinae, regionis mutatio, & similia sine culpa ut plurimum omittuntur, quia vel sunt remedia incerta, aut virium expertia, vel aliis remediis suppleri possunt. At si ea necessaria ad vitam tuendam ponantur, ea recusare, perinde esset, ac cibo abstinere, & fame perire, hoc est se occidere; quod licere nunquam potest.

ANIMADVERSIO V.

Addis Laym. &c. non teneri quemquam modis extraordinariis... vitam conservare.

Idem habet La-Croix n. 775. cit.

Sublimior, & sanior est ethnici Aristotelis doctrina Eth. 3. ad Nicom. c. 7. æntis: *Mori autem fugientem paupertatem, vel amorem, vel aegritudinem aliquam, non est viri fortis, sed ignavi potius. Mollis enim animi est, res arduas, & laboriosas fugere.* Ergo juxta hunc eximium morum Philosophum, mortem subire, ne cruris, aut brachii abscissione patiaris, ignavi mollisque animi est. Licet ne esse animi mollis, & ignavi?

Præterea naturæ, & caritatis lex est, ut vitæ cruri, vel brachio etiam cum vehementi dolore abscindendo præferatur: ergo qui brachii, aut cruris abscissionem cum vehementi dolore conjunctam, at protuenda vitæ necessitatem recusat, naturæ, & caritatis legi repugnat. Licet ne naturæ, & caritatis legi repugnet? Qui contra sentiant, prius velim, ut his brevibus rationculis respondeant.

Si vita communi bono necessaria sit, ex præcepto conservanda est, etiam cum violenta cruris, aut brachii abscissione, ut fatetur Buf. ex Laym. & La-Croix concedit. Cur id? quia commune bonum Reipublicæ, aut Ecclesiæ ex lege naturæ, & caritatis cruri, & brachio etiam violenter abscindendis præferendum est: at eadem caritatis lex, & naturæ præcipit, ut vitam cruri, & brachio violenter recidendis præferamus: ergo &c. Illud hic unum discrimen est, quod publicum bonum magis amandum, ac pluris faciendum sit, quam propria vita; at hoc non impedit, quin propria vitæ cruri, & brachio præponenda ex naturæ, & caritatis lege sit.

Non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) soneri subire &c. quando &c.

Idem docet La-Croix n. 776.

Hæc doctrina, sicut aliz non paucæ, non juxta rationis ordinem, sed juxta personæ indolem, & propensionem tradita mihi videtur. Si enim virgini gravissimum sit, Medici, & Chirurghi manus pati, eas juxta Buf. & La-Croixium recusare potest: ergo si ipsi id gravissimum non sit, eas pati tenebitur. Lex ergo juxta hos Scriptores indoli puellæ est accommodanda, non puella legi.

Omnis quidem cautio in gratiam verecundæ puellæ adhibenda est, ut, si fieri possit, curatio in partibus verecundis per edoctas mulieres adhibeatur; at si Chirurghi inspectio, & manus necessaria sit, eam recusare idem est, ac semetipsam interficere, non secus ac seipsum interficere, qui fame conficiendus, cibum renuit. Chirurghi oculos, & manus ex necessitate pati, ratio non vetat, sed suadet: ergo puellæ horror ex inani ipsius apprehensione oritur. An inanis apprehensio, quantumvis vehemens sit, a naturæ, & caritatis lege, quæ vitæ conservationem præcipit, excusatur? Ego hic maxime velim, ut puellæ genuinam verecundiam, non fucatam, naturæque legi contrariam edoceantur. Nam si in dicta curatione peccati periculum timeant, eas quidem laudo, sed illud inculco, non ut curationem necessariam recusent, sed ut Dei auxilium implorent, in eoque fiduciam certatim collocent, qui est *adjutor in necessitatibus, in tribulatione.*

ANIMADVERSIO VI.

Qui tamen non sunt intelligenti &c.

Sicuti gravissima tristitia, & phantasiæ turbatio rationis usum non adimens a suicidii reatu non excusatur, ita a pena profanæ sepulture non liberatur; imo suicidium sine gravissima passione, & phantasiæ turbatione non ac-

cidit. Rit. Romanum de iis, quibus ecclesiastica sepultura danda non est, ita habet: *Sepos occidentibus ob desperationem, vel iracundiam, (non tamen, si ex infamia id accidat) nisi ante mortem dederint signa penitentiae.* Non excipit, nisi eos, qui ex infamia se occidunt. Quid autem se occidunt ex iracundia, desperatione, tristitia &c. perinde est.

Ubi dicit, cum qui moritur &c. non esse privandam &c.

Hoc recte dictum videtur. Nam Syn. Trid. de iis, qui duellum committunt, inquit: *Et si in ipso conflictu decesserint, perpetuo carere ecclesiastica sepultura.* At, in ipso conflictu, non ex conflictu. Hinc Rit. Romanum docet, sepulturam ecclesiasticam negandam esse *morientibus in duello, etiamsi ante obitum dederint penitentia signa:* inquit in duello, non vulnere ex duello accepto.

ANIMADVERSIO VII.

Jus natura permittit, ut... aggressorem qui &c. præuenias, & occidas, ita tamen &c.

Buf. latam aperit viam iniquis, trucibusque homicidiis, cum ea permittat ad conservanda bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem; idque etiam præveniendi. Et ut suæ doctrinæ pondus addat, pro se citat D. Thomam, at falso. Nam S. Doct. 2. 2. q. 64. art. 7. iniqui invasoris occisionem solum permittit ad necessariam propriæ vitæ tuitionem. Ita enim loco cit. loquitur. *Ex actu ergo seipsum defendentis duplex effectus sequi potest: unus quidem conservatio propria vitæ, alius autem occisio invadentis. Actus ergo hujusmodi ex hoc, quod intenditur conservatio propria vitæ, non habet rationem illiciti; cum hoc sit cuilibet naturale, quod se conservet in esse, quantum potest. Potest tamen aliquis actus ex bona intentione proveniens, illicitus reddi, si non sit proportionatus fini.* Et ideo si aliquis ad defendendam propriam vitam usatur majori violentia, quam oportet, erit illicitum. Si vero moderate violentiam repellat, erit licita defensio. Nam secundum jura vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutele. Nec est necessarium ad salutem, ut homo actum moderate tutele prætermittat ad vitandam occisionem alterius; quia plus tenetur homo vitæ suæ providere, quam vitæ aliene. Sed quis occidere hominem non licet, nisi publica auctoritate propter bonum commune, ut ex supradictis patet, illicitum est, quod homo intendat occidere hominem, ut seipsum defendat, nisi ei, qui habet publicam auctoritatem; qui intendens hominem occidere ad sui defensionem, refert hoc ad publicum bonum, ut patet in milite pugnante contra hostes, & in ministro Judicis pugnante contra latrones; quamvis etiam isti peccent, si privata libidine moveantur.

ANIMADVERSIO VIII.

Esse ob contumeliam aliquam... non liceat alterum occidere.

Hic implicite concedere Buf. videtur, ob contumeliam aliquam, v. g. si viro honorato dicatur, *mentiris*, licere alterum occidere, si ea contumelia aliter repelli non possit, aut non solet; quæ doctrina Evangelio, humanitati, ipsique juri defensionis adeo adversatur, ut apud Christianos confutatione indigna sit. Legere tamen, si velis, potes Genettum Theol. t. 7. p. 16. qu. 7. hac de re loquentem.

Secundo nullam culpam agnoscere in eo videtur, qui has contumelias eo modo repellit, quo repelli solent. Homines porro contumelias contumeliis, aut gravioribus injuriis repellere solent. Hoc ne caritas, aut Evangelium permittit? *Non vosmetipsos defendentes, carissimi, ait Ap. ad Rom. 12. 19. sed date locum ire: & v. 21. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.* Et Christus ita præcipit Matth. 5. *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* Honor mundi, hoc est stultorum hominum, minuitur quidem, aut etiam perit, nisi contumeliaz contumeliis, aliisve gravibus injuriis retundantur; at hic honor ab homine christiano pro nihilo habendus est. Solidissimus christiani hominis honor in eo est, ut Christi legem, quæ injuriarum, & contumeliarum tolerantiam imperat, impleat, ejusque, & sanctorum exempla sequatur.

D. Th. 2. 2. qu. 72. art. 3. docet, hominis animum ad contumelias patienter tolerandas paratum esse oportere, cum opus est. Quandoque tamen, inquit, oportet ut contumeliam illatam repellamus maxime propter duo. Primo quidem propter bonum ejus, qui contumeliam infert, ut videlicet ejus audacia reprimatur, & de cetero talia non attingat, secundum illud Prov. 26. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas. Unde Gregorius dicit super Ezech. „ Hi quorum vita in exemplo imitationis est posita,

„ de-

„debet, si possunt, detrahentium sibi verba compescere, re, ne eorum prædicationem non audiant qui audire poterant, & ita in pravis moribus remanentes, bene vivere contemnant.“

Audaciam ergo conviciantis nostro silentio nutrire non debemus, multoque minus spirituale proximi damnum, quod ex conviciis non repressis quandoque oritur, permittit; sed convicia moderata refutatione, aut reprehensione, non ex inani honoris cupiditate; sed ex caritatis officio repellenda sunt. Hinc D. Th. in resp. ad 1. ait, *quod audaciam conviciantis contumeliosi debet aliquis moderate reprimere, scilicet propter officium caritatis, non propter cupiditatem privati honoris. Unde dicitur Prov. 26.* „Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne ei similis efficiaris.“

Respondet autem stulto juxta stultitiam suam, qui contumelias contumeliis, aut aliis gravibus injuriis repellit.

Licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter &c. docent cum Dian. Less. &c.

Cave quæso, christiane lector, ne te quindecim, aut plures moveant, dum tam atrocia facinora, caritati, & naturæ juri repugnantia permittunt. Ut alapam, aut fustis ictum vir valde honoratus avertat, hominem occidere potest? ubinam gentium leges inveniuntur, quæ id permittant? Qui ita scribunt, nec Decalogum, nec Evangelium in mente certe habent. An tam atrox doctrina confutatione apud Christianos indiget? hic scilicet honor defendendus obtenditur. Sed christiani hominis honor in tolerantia injuriarum consistit, nec crudeli hominis cæde defenditur, sed amittitur. Prop. 30. ab Innoc. XI. proscripta ita habet: *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.* Cur damnatæ propositionis auctores truculentam cædem permittunt? ad honoris defensionem. Ad honoris quoque defensionem eandem truculentam cædem permittit Busemb. Nam seu occidas hominem calumniam inferre conantem, quam aliter vitare non possis, seu impingentem alapam, aut fuste percutientem, ac post fugientem, ut habet prop. proscripta, seu fustem, aut alapam, quam aliter avertere non possis, impingere nitentem, ut Busemb. docet, perinde omnino est. Itaque in prop. 30. proscripta aperte includitur doctrina a Buf. hic tradita.

ANIMADVERSIO IX.

Si fuste, vel solo vulnere &c. non licet occidere.

Sicuti Buf. supra dixit, licere occidere conantem impingere fustem, vel alapam, si aliter averti injuria nequeat; ita hic multo magis permittit ponit, talem injustam vim vulnere, vel brachii amputatione arcere; quæ positio minus quidem atrox est, quam superior; at sexto Decalogi præcepto evidenter nihilominus adversa. Supremus enim legislator, qui hominis cædem prohibuit, vulnera, & quamcumque artuum amputationem vetuit. Non enim hic defensionis jus obtrudi potest; quod in his levibus injuriis, quæ nullum, aut vix ullum corpori detrimentum afferunt, locum non habet. Christus Matth. 5. v. 38. ait: *Audistis, quia dictum est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente.* Nostri recentes Doctores, defensionis prætextu antiquam illam falorum scribarum doctrinam amplificaverunt, dum non solum talionis legem, sed graviores vindictas, puta vulnus, vel amputationem brachii permittunt, ut arceatur imminens alapæ, aut fustis impactio. Attamen hi, ut scribæ, apud vulgum Magni Theologi non sine vitiorum fomento audiunt. At quid Christus? Ego autem, inquit Christus, dico vobis (hoc est apertum præceptum) non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, (en impactio alapæ, pro qua Buf. atrocia facinora permittit) præbe illi & alteram. Hanc legem impleverunt sancti Viri, ut S. Spiridion (Brev. Rom. die 14. Decembris) qui, cum quidam aulicus illius sacra maxilla incussisset colaphum, promptus ad dominicam legem implendam præbuit & alteram. Christi lex nostris miseris, & malis affectibus, & opinionibus sese non accommodat, sed iis, ut vi nobis illata cælum assequamur, resistit. Quid hic contra Christum recentes mulitare audent? De corporis damno, inquirunt, non loquimur, sed de contumelia, quam vulnere, & brachii amputatione arceri posse asserimus. An si Christus injuriam acceptam reparari vetat, eam imminuentem arceri permittit? Quamquam contumelia jam accepta est, cum quis alapam, aut fustem ti-

bi impingere conatur. Ergo dum illius arcendæ prætextu, vulnus infligis, aut membrum amputas, privata auctoritate, quod omnium gentium, nedum Christi leges prohibent, vindictam sumis. Si Busembaum, aut ejus Socii, vel etiam non Socii D. Thomam, ut debuerant, serio, non fucata specie audire voluissent, ab eo didicissent, *audaciam conviciantis contumeliosi* (idem est alapam, aut fustem impingere conantis,) non vulnere, non brachii amputatione (quod horrendum est) sed moderate verbis christianis, & gravibus esse, cum necessitas conviciantis, aut boni publici id postulat, reprimendam, scilicet propter officium caritatis, non propter cupiditatem privati honoris. Hinc intelligis, non Christi, & Christianæ Theologiæ doctrinam, sed ejus loco, mundi, hoc est infanorum hominum præoccupaciones obtrudi, dum Buf. addit: „Unde si quis sit persona talis, cui non sit decus fugere, debet fugere potius, si potest, & salva- re se: secus autem, si turpe sit fugere, v. g. viro, nobili &c.“ Non enim possum has omnes ineptias describere. Fugientes, & tolerantes injurias seu verborum, seu alapæ, & fustis, *bi sunt*, Sap. 5. *quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum assumabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est.*

ANIMADVERSIO X.

Licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem, nisi tamen &c.

Hæc Buf. doctrina aperte includitur in prop. 30. ab Innoc. XI. proscripta; quæ hominis cædem pro avertenda calumnia, & alapæ, fustisque impactus ignominia, quæ aliter vitari nequeant, condemnat.

Præterea ab Alex. VII. hæc prop. n. 18. proscripta est. *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.*

Si iniquos hic descriptos, qui non solum honoris, sed libertatis, & vitæ inimici sunt, interficere non licet, etiam si alia ratione damnum vitari non possit; multo minus occidere licet, qui solum auferat honorem valde notabilem, etiam si alio modo injuria arceri, aut reparari nequeant. Huc etiam spectat prop. 17. ab eodem Alex. VII. damnata.

La-Croix p. 261. n. 801. ita loquitur. „Quamvis seculari laico licitum esset occidere eum, qui certo, & proxime parat calumniam, si aliter impediri non possit, tamen hoc tantum liceret, quando parat extrajudicialiter &c.“

Hæc de re post tam apertas summorum Pontificum damnationes dubitat. An necesse est La-Croixii dubitationem confutare?

Aus bona magni momenti.

Idem habet La-Croix n. 808. idque a pluribus, quam centum, & communissime doceri ait.

At bona magni momenti de quibus hic Buf. loquitur, hoc est pecunia, & alia pretio æstimabilia, minoris sunt, quam honor, & fama, juxta illud Prov. 22. *Melius est nomen bonum, quam divitiæ multæ; super argentum, & aurum gratia bona.* Ergo si proscripta est doctrina, quæ permittit cædem calumniatoris, aut honorem lædentis ad honorem, & famam tuendam, seu recuperandam, multo magis proscriptione digna est opinio, quæ permittit occisionem furis ad tuenda, vel recuperanda bona magni momenti.

Genettus Theol. t. 7. p. 14. qu. 6. ex ordine caritatis, quo bona proximi superioris ordinis, nostris inferioris ordinis præferre tenemur, recte colligit, pro defendendis propriis bonis non licere hominem occidere.

La-Croix p. 262. n. 812. negat consequentiam. *Nam quæ inter rem, & vitam est inæqualitas, ea favore innocentis, & raptoris odio compensatur, inquit Grotius l. 2. c. 1. n. 11.* Ita La-Croix. Resp. An ex Grotio ordo caritatis a catholicis Theologis discendus est? Grotius hæreticus, caritate prorsus destitutus, tenebras quidem caritatis offundere, non lucem asferre potuit. Caritas omnes complectitur seu reos, seu innocentes, seu inimicos, seu amicos; falsumque est, vitam raptoris esse posthabendam bonis innocentis. Si raptor odio habendus esset, ut hæreticus Grotius vult, raptoris odio, recte quidem Grotius ratiocinaretur: at caritas postulat ut raptor diligatur, ejusque vita nostris bonis præferatur. Hinc S. Greg. Magnus lib. 31. mor. cap. 8. *Plus ipsis raptoribus debemus mæuere, ne semetipsos perdant, quam rebus irrationabilibus defendendis inhiare.*

Genettus suam sententiam confirmat luculenta auctoritate

* Quod idem habet La-Croix p. 262. n. 803. & communissime doceri ait, intelligit ex infanientia mundi, non ex Christi doctrina.

tate D. Augustini lib. 1. de libero arb. c. 5. agentis: *Quomodo apud divinam providentiam a peccato liberi sunt, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humana cade polluti sunt?*

Quid hic La-Croixius? Illud contemni oportet, ita explicat ex D. Aug. idest, *quas homines inviti amittere possunt*, quasi ex D. Augustino bona externa, seu divitiarum contemnendæ non sint, quia inviti eas amittere possumus. At D. Augustinus ibidem ita loquitur: *Liberum itaque est neminem necare pro iis rebus, quas inviti possunt amittere, & ob hoc amare non debent.* D. Augustinus colligit, non esse amandas, seu esse contemnendas res, quas inviti amittere possumus: at caritas certe non patitur, ut pro rebus non amandis, seu contemnendis vitam proximi, quam ex caritate amare debemus, de medio tollamus. Hæc est D. Augustini & ratio, & mens aperta.

At inquit La-Croix: „Ergo nequidem licebit occidere pro vita sua defendenda, cum etiam hanc inviti amittere possimus. Itaque loquitur (D. Aug.) de casu, quo invalore occideretur ex odio, vel quo excederetur moderamen, quia nempe res propria aliter defendi posset. „Resp. Hoc sane non est D. Augustinum interpretari, sed contra ipsum aperte pugnare. Ipsa quidem vita, si pro Dei gloria, aut communi Reipublicæ bono opus sit, contemnenda est; at quia ejus domini non sumus, eam perdere non possumus, sed tueri debemus.

At divitiarum domini sumus, ideoque eas conservare non tenemur; easque absolute esse contemnendas, veluti salutis æternæ impedimenta, omnes Sancti, & Christus dictis, & exemplis docuerunt; ideoque pro vita quidem tuenda hominem interficere licet, non item pro divitiis. Hinc idem S. Aug. super Exodo (refertur cap. 3. Si perfodiens tit. 12. de homic. lib. 5. decret.) ait: *Si perfodiens inventus fuerit fur, & percussus mortuus fuerit, non est illi homicidium imputandum. Si autem oriatur Sol super eum, reus erit.* Intelligitur ergo non pertinere ad eum homicidium, si fur nocturnus occidatur: si autem diurnus fuerit, ad homicidium pertinere. Hoc est enim, quod ait, *Si oriatur Sol super eum &c. quia poterat discernere, quod ad furandum, non ad occidendum venisset; & ideo non debet occidi.* Hoc etiam in antiquis legibus secularibus (quibus ista est antiquior) invenitur, impune scilicet occidi nocturnum furem quoquo modo: diurnum autem, si se telo defenderit: jam enim plus est, quam fur.

Ex his intelligitur, quo D. Augustini ratio, & mens spectet; item falsum esse, quod ait Buf. „Quando jura significant, furem nocturnum occidi impune, non autem diurnum, præsupponunt, quod plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. „Hæc scilicet interpretamenta finguntur non pro veritate, sed pro tuitione propriarum sententiarum. Eadem nostra sententia confirmatur auctoritate Alex. III. cap. *Suscipimus* tit. 12. de hom. cit. & cap. *Si vero* de sent. excomm. quod est Innoc. IV. Huc spectat illud Eccl. 29. *Perde pecuniam propter fratrem*; eandemque gravissimi Auctores tuerentur, ut legi posset apud Concinam Theol. t. 4. p. 322. §. 4. Hinc Clerus Gallicanus anno 1700. hanc propositionem aliis similis furfuris annexam n. 36. *Non solum vitam, sed etiam bona temporalia, quorum jactura esset gravissimum damnum, licitum est defensione occisiva defendere...* fatemur variis licitum esse ecclesiasticos... si tamen aliquando futurum contingat tale malum, (idest gravissimum damnum) etiam ipsis licitum erit, bona ista cum occisione furis defendere: hac censura notavit: „Hæc propositiones, legi Dei, & ordini caritatis divinitus instituto contrariæ sunt, perniciose, & erroneæ. „(apud Nat. Alex. Theol. t. 2. app. altera p. 55).

Huc demum veniunt centum, & amplius versatiles Scriptores, quorum meminit La-Croix mox citatus, quorum auctoritas, dum sanctis Patribus nostris magistris adversatur, pro nihilo habenda est.

Explosa hac Buf. La-Croixii, & aliorum doctrina evanescunt omnes quæstiones, & opinionationes, quas excitant, & propinant tum Buf. tum La-Croix ea veluti fundamento nixi, quarum illa apud Buf. *Ea tamen non debent esse parvi momenti, & minimum unius aurei secundum Molin.* est explicata damnata ab Innoc. XI. prop. 31.

ANIMADVERSIO XI.

Probabilius est hæc etiam licere Clericis, & Religiosis ob bona temporalia.

Si sæculi hominibus licerent, Clericis quoque ob sua, & Religiosis ob communia bona tuenda viderentur permissa; quia jus defensionis nemini denegatur. At quia ex dictis talia non licent sæculi hominibus, multo minus Clericis, & Religiosis, qui bona fortunæ, magis quam sæculares, contemnere debent, permissa esse possunt. Hinc Alex. III. cap. *Suscipimus* de homic. inquit: *Suscipimus litteras tuas, per quas cognovimus, quod cum lato præsen-rium in custodia cujusdam domus cum altero fratre mane-*

ret, ingredientes de nocte quidam latrones ad eos, turpiter ipsos in personis affligere, & denudare vestimentis propriis præsumperunt: in quos isti resumptis viribus insurgentes, ligaverunt illos, & detinere usque ad notitiam Capituli voluerunt. Cum autem iste rem ad suam audientiam perlaturus, ligatos eos in fratris sui custodia dimisisset, & fures se solvere niterentur, frater illos (ne ipse ab eis interimeretur) occidit. Verum quoniam expediebat potius post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere jacturam, quam pro conservandis vilibus rebus, & transitoriis tam acriter in alios exardescere, abstineat iste humiliter ab altaris ministerio, & uterque peccatum suum ad arbitrium suum studeat expiare: constat enim, eos contra mansuetudinem ecclesiasticam ex utriusque ope interemptos. An hic sermo est de iis, qui moderamen inculpatæ defensionis non servarunt? Arbitrarium scilicet commentum est illud Bufemb. „Jura, vero in contrarium afferri solita intellige, quando non servatur moderamen inculpatæ defensionis.

Si his commentitiis extorsionibus, & figmentis summorum Pontificum definitiones eludere licet, de sana doctrina actum jam est.

Ubi etiam docet ex Tan. &c. licere virgini occidere invasorem... si &c.

Idem docet La-Croix p. 261. n. 802. uti, inquit, supponunt omnes communiter cum Lugo. Huic recentium communi sententiæ repugnant tum Genett. Theol. t. 7. p. 18. tum Concina Theol. t. 4. p. 334 §. 5. D. Augustini auctoritate, quæ pluris est, quam recentium exercitus, freti. Inquit enim S. Doct. lib. 1. de lib. arbit. c. 5. *De pudicitia vero quis dubitaverit, quin ea sit in ipso animo constituta, quandoquidem virtus est? Unde a violento stupratore eripi nec ipsa potest. Quidquid igitur erepturus erat ille, qui occiditur, id totum in potestate nostra non est. Quare quemadmodum nostrum appellandum sit, non intelligo. Quapropter legem quidem non reprebendo, quæ tales permittit interfici; sed quo pacto istos defendam, qui interficiunt, non invenio.*

Cur mulieri invasorem pudicitie interficere licet? An ut ejus crimen impediatur? At non licet crimen majus admittere, ut alienum minus vitetur. Constat autem, inquit D. Thom. 2. 2. quæst. 64. art. 5. ad 3. minus esse peccatum fornicationem, vel adulterium, quam homicidium. An ut proprium crimen vitetur? At non est, ait idem S. Thom. crimen mulieris per violentiam violatæ, si consensus non adsit; quia non inquinatur corpus, nisi de consensu mentis, ut Lucia dixit. An timore, ne consentiat in peccatum? At, inquit Angelicus eodem loco, non sunt facienda mala, ut veniant bona, vel ut vitentur mala præsertim minora, & minus certa. Incertum enim est, an aliquis in futurum consentiat in peccatum. Potens est enim Deus, hominem quacumque tentatione superveniente liberare a peccato. An ut corporis integritatem servet? Hæc sane a castitate virginali sejuncta nihili est. Ejus jactura cum virginali virtute conjuncta maximi facienda est. Si invirginitatem, ait S. Lucia (Brev. Rom. 13. Decembris) jufferis violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam. An ut honorem suum tueatur? at hic sine virtutis jactura nunquam amittitur. Itaque cum S. Augustino, maximo Ecclesiæ lumine, quo pactos istos, seu istas defendam, qui interficiunt, non invenio. Si recentes Scriptores majori lumine, quam S. Augustinus, perfusi rationem invenerent, qua istos, seu istas, de quibus loquimur, in specie de qua loquimur, defendant, eam nobis edifferant, & manus dare parati sumus; dum rationis, seu antiquæ solidæ auctoritatis loco suorum recentium feriem, quam sana Theologia contra Patres respuit, nobis non obtrudant.

ANIMADVERSIO XII.

Sed non tenetur, eo quod alter sua malitia sit in isto periculo.

Ergo ex caritate juxta Buf. licet & corpus, & animam proximi invasoris irreparabiliter perdere, ut bona a Christiano contemnenda defendas. Qui ita loquuntur, caritatis vim, & indolem nec explicant, nec norunt, sed reginæ virtutum pulcherrimam speciem, & majestatem fæde deturpant. Caritas, inquit Ap. 1. Cor. 13. *patiens est... non querit quæ sua sunt... omnia suffert... omnia sustinet.* At invalore sua malitia in isto periculo est, ait Buf. Resp. Hæc non est ratio, sed petitio principii; ponit enim periculum ab invalore incurri sine malitia invasi; qui si malus non esset, plus ipsis raptoribus metueret, ut loquitur S. Greg. Magnus supra cit. ne seipfos perdant, quam rebus irrationabilibus defendendis inhiaret.

ANIMADVERSIO XIII.

Sed Henr. &c. dicunt, si læsus magnam faceret jacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere &c. quod Laym. &c. cisi speculati-ve &c.

L

Ita

Ita etiam loquitur La-Croix p. 261. n. 804.

Concedit tamen Card. Lago &c. licere furem fugientem ... conficere telo &c.

Idem docet La-Croix n. 810. si fur fugiat cum re magni momenti, quæ aliter recuperari non possit. Et idem licere Clericis ex Moya, Dian. &c. addit. Sed hæc ex dictis explosa sunt. At objicit La-Croix: „ Si liceret absque vite periculo sic rapere aliena, multum augeretur audacia, & malitia hominum. Deinde talis fugiens re ipsa censetur adhuc actu aggredi bonum, quod rapit, Illi. t. 3. n. 94. „ Ita ille. Resp. Pulchra sane ratio, quæ privatis hominibus auctoritatem tribuit compescendi facinorosos, eosque magis puniendi, quam alicubi ipsi iudices, & leges soleant. An legum quoque, & magistratum ordo perturbandus est, ut truculentæ cædes excusentur?

Si tamen per iudicem non possis recuperare rem tuam, potes &c. & si aliter impedias &c.

Sed hoc falsum esse, ex supra dictis patet. Si enim bonorum invasorem occidere non licet, ne detentorem quidem licet, aut etiam multo minus.

ANIMADVERSIO XIV.

Ad defensionem viæ, & integritatis &c. licet etiam ... se turri, si opus sit, cum occasione &c.

Iniquum vitæ invasorem occidi posse, cum alio modo ea conservari nequit, sana doctrina est, quam tradit S. Th. 2. 2. q. 64. ar. 7. Catech. Rom. p. 3. de 5. Dec. præc. n. 8. & S. August. cit. ad c. 4. At pro tuenda membrorum integritate idem licere, illi docent, qui proximioccisionem permittunt pro defensione honoris, pecuniæ, pudicitiae. Hæc posterior doctrina ex dictis rejicienda est: ergo prior quoque suspecta esse debet, maxime vero si pater, Princeps, Episcopus, Abbas occidendi essent. Enim vero licet vitæ honor postponatur, dubitari tamen merito potest, utrum membrorum integritati posthabendus sit: at ex dictis pro tuendo honore proximum interficere non licet: ergo dubitari saltem potest, utrum pro defendenda membrorum integritate illum occidere liceat. Porro in dubio ex præcepto via tutior eligenda est: ergo &c. Præterea dum iniquum invasorem occidis, non solum ejus vitam, sed animam perdis. Permittit ne caritas, ut pro tuenda membrorum integritate non solum vitam, sed animam proximi perdamus? At ille, inquit, in hæc pericula ex sua malitia sponte sese conjicit. Resp. Proximus, quia malus est, non definit esse proximus; nec ejus malitia, caritatis legem tollit. Ergo malitia, & scelus invasoris invaso non suffragatur, ut illum possit occidere. Tandem recentes doctrinæ SS. Patribus nostris magistris ignotæ ut minimum suspectæ esse debent. An recentes isti doctores sunt? Ergo nisi nostri scriptores suam opinionem permittentem cædem invasionis pro defendenda membrorum integritate, doctrinæ Patrum conformem ostenderint, suspecti esse debent, & quoad praxim repudiandi.

ANIMADVERSIO XV.

Licet quoque occidere eum, de quo certo constat &c. ut si mor &c.

Hic a Busembao ponitur tanquam certum, quod certum esse non potest. Quomodo certo constare potest alicui, puta uxori esse a viro occidendam? An quia vir præter morem arma in promptu habet? At hæc multis de causis parari possunt. An quia hoc alicui manifestavit? At qui tam atrox consilium manifestat, non habet animum firmum illud perficiendi. Hæc manifestare, perinde est, ac velle, ut occidendus id sciat, ac sibi caveat. Præterea hominis voluntas in dies, & horas mutabilis est. Ergo suspiciones habere quidem aliquis potest, ut ab alio occidendus sit, certam notitiam habere non potest. At caritati, legique naturali repugnat, ut homo hominem occidat, quia ab illo se occidendum suspicatur. In solo conflictu, ubi res certa est, permissam esse aggressoris cædem, ut tuam vitam conserves, communis Theologorum sententia est, ut ait Concina Theol. t. 4. p. 304. n. 2. ergo Busemb. positio, & opinio rejicienda est. Hinc Clerus Gallicanus anno 1700. de his propositionibus (apud Nat. Alex. Theol. t. 2. app. altera p. 55. n. 37. 38.) 1. *Quando quis decrevit te occidere, & hoc alicui manifestavit, sed nondum cepit id omni, potes eum prævenire (occidendo) si aliter non potes effugere; ut si maritus pugionem habeat sub cervicali ad occidendum noctu conjugem, si quis venenum tibi propinandum paraverit, si Rex unus adversus alium classem adornaverit. 2. Si arma quidem necdum paraverit, sed habet tantum decretum firmum, & efficax te occidendi, quod tibi revelatione divina, vel manifestatione confidenter amicis facta innotescat, potes prævenire: quia per istud decretum est in infernum sufficienter censetur esse aggressor. De his, inquam, propositionibus hanc censuram tulit. „ Doctrina*

„ his duabus propositionibus contenta, juri naturali, divini, positivo, & gentium contraria est, nefandis cædibus, & phanatismo viam sternens, societatis humanæ perturbativa, Regibus quoque præsentissimum periculum creat. „

ANIMADVERSIO XVI.

Hinc etiam dicunt alii &c. licere occidere eum qui &c.

Hæc phanatica doctrina ex mox dictis aperte falsa est, & ab Alex. VII. prop. 18. proscripta, quæ ita habet: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam iudicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.*

ANIMADVERSIO XVII.

Potes tamen Respublica eo casu talem cogere ut Tyrannum adeat &c. & si nolis &c.

P. Concina Theol. t. 4. p. 292. n. 5. contrariam tuetur sententiam, pro qua citat D. Thomam, Domin. Soto, Joann. a S. Thoma Salmant. & alios. Ratio est, quia Respublicæ non licet nec innocentem occidere ad urbis excidium evitandum, ut Busemb. c. 1. confessus est, nec illum (quod idem est) Tyranno tradere ab eo occidendum. Hinc D. Th. 2. 2. q. 6. ar. 6. docet, peccatorem in communis boni gratiam posse occidi; quia bonum commune peccato corrumpitur: at idem bonum commune iustorum vita conservatur, & promovetur: & ideo, concludit Angelicus, *nullo modo licet occidere innocentem*: & ar. 2. ait, *quod hominem in sua dignitate manentem occidere, sit secundum se malum. Quare dicitur (Exod. 22.) Insuper, & iustum non occides*. At innocentem occidere, innocentem Tyranno ab eo occidendum tradere, illum cogere, ut Tyranno a quo occidendus quaeritur, adeat, idem sonant, idemque prorsus sunt juxta communem hominum cavillationes odientium sensum: ergo hæc omnia sunt mala, nulloque fine licent.

Licet ne publicæ salutis causa cogere mulierem ut Tyrannum adeat ab eo constuprandam, aut adulterandam? Ergo multo minus licet cogere innocentem, ut crudelem mortem a Tyranno subeat.

Quæ ex natura sua mala sunt, nunquam, nulloque ex fine licent. Ergo cum occisio innocentis ex natura sua mala sit, nunquam, nulloque ex fine licet. Porro si ea non licet, ne illi quidem cooperari licet: at cogere innocentem, ut Tyrannum adeat, a quo occidendus quaeritur, est cooperari ejus occisioni. Ergo &c.

At inquit Busemb., Neque hoc erit cooperari ejus mortis, sed tantum permittere. „ Resp. Hoc est aperte sophisticum, & falsum. Mortem tantum permittit, qui eam, cum impedire possit, non impedit. At Respub. in nostra specie non solum innocentis mortem non impedit, sed id agit unde ejus mors proficiscitur; nisi forte minis, & imperio innocentem cogere, ut morti a Tyranno inferendæ sese offerat, sit nihil agere.

Perinde sane est hominem cogere, ut sicario, seu Tyranno caput amputandum submittat, ac illum cogere, ut e turri se præcipitem det, aut in necaturum fluvium sese projiciat. Qui contra loquuntur, vocum significationes, hominumque sensum communem pervertunt. „ Traditio, inquit Busemb. de se indifferens est, & mors „ tantum sequitur indirecte, & præter intentionem Rei- „ publ. „ Resp. Mirum est, hæc a Theologo dici posse! Tradere innocentem crudelissimæ Tyranni securi, aut gladio, res est de se indifferens? Mors tantum sequitur indirecte, & præter intentionem Respubl.? Quis hæc ferre possit? Porro si Respublica cogere non potest innocentem, ut morti a Tyranno inferendæ sese offerat, palam est, eum imperio reluctantem non fieri nocentem. Teneatur ille quidem ex caritate, & legali justitia vitam exponere pro Republica, salvo tamen legum, & innocentis jure. At legum, & innocentis jus non patitur, ut truculentam mortem a Tyranno contra omnia jura inferendam subeat. Præterquamquod si innocens Tyranno sese offerat, sit cooperator, & particeps ejus sceleris ea ratione, qua mulier ad libidinem quaesita particeps fieret criminis, si sese stuprandam offerret.

ANIMADVERSIO XVIII.

Si fugere non possis &c. nisi per viam &c. licet nihilominus... fugere cum ejus periculo, & intuitu &c.

Qui per viam angustam fugit, hominemque illic sedentem oberit, & interficit, innoxium hominem interficit: innoxium hominem interficere, quia per se malum est, ne propriæ quidem vitæ tuendæ causa licet. Quod enim per se malum est, nullius boni causa est permissum. An vitæ tuendæ causa permissum est pejorare, adulterari &c.? Ergo &c.

Si ex mox dictis innocentem ne publicæ quidem auctoritati, publici boni causa occidere permissum est, mul-

multo minus id licet privato homini ad propriæ vitæ defensionem.

Petrus homo facinorosus stricto gladio mortem tibi intendat, nisi Paulum occidas, licet ne tibi Paulum occidere? Si hoc non licet, ne licet quidem hominem in via sedentem occidere, ut persequentis inimici gladium effugas. Est enim eadem utrobique ratio, & species.

Videlicet dum permittitur occisio hominis pro vitæ propriæ defensione, sermo est de homine invasore, qui vitam tibi eripere conetur, non de homine innoxio, qui nihil contra te molitur. Hinc D. Thom. cit. ad Resp. dub. 3. explicite loquitur de occasione *invadentis*, tum subdit, *si vero moderate violentiam repellat*. Et Clem. V. in Conc. Vienn. cap. un. tit. 4. lib. 5. Clem. ait: *Si furiosus, aut infans, seu dormiens hominem mutilat, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit. Et idem de illo censemus, qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit, vel mutilat invasorem*. Ait invasorem, non innocentem.

Itaque illud Busemb. præter tuam intensionem habet quidem locum in occasione invasoris vitam tibi eripere conantis, non in præsentī specie, in qua innocens occiditur.

ANIMADVERSI O XIX.

Si fetus mortem matri allaturus sit probabiliter, neodum sit animatus &c. quidam permittunt &c.

P. Concina Theol. t. 10. p. 409. num. 23. ait: „ Si „ fetus nondum animatus sit, licitum erit illum in „ extremo periculo ejicere, ut matri salutem consu- „ tur; quemadmodum docent S. Antoninus, Sylvester, „ Sanchez, Armil., Navar., Estius, & alii commu- „ niter. “

Huic sententiæ repugnat Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 604. reg. 14. „ Procuratio enim, inquit, abortus ante „ animationem est mortale peccatum, juri naturali con- „ trarium. Proles nempe conceptionem, quæ ex carna- „ li copula secuta fuisset, impedire, est contra natu- „ ram, finemque naturalem generationis; ac proinde „ nullius boni finis intentione honestum, ac licitum fie- „ ri potest. Et certe, cum ad vitandum mortis pericu- „ lum, quod mulier sibi ex partu imminere experta „ est, aut quod ex detectione criminis certo imminet, „ si mulier concipiat, & fetus in lucem prodeat, non „ liceat impedire conceptionem, id etiam non licet ad „ vitandum mortis periculum aliunde impendens: quia homicidii festinatio est, prohibere nasci, ut ait Tertull. cap. 9. *Apol. nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet*. Hactenus Nat. Est sane si propof. 34. ab Innoc. XI. proscripta est, *Licet procurare abortum ante animationem fetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur*, erit ne probanda doctrina, quæ fetus inanimati extinctionem permittit, quia mors matri imminere putatur ab eodem fetu? Si mors matri extrinsecus impendens, fetus inanimis extinctione averti nequit, cur mors averti possit, si ab eodem fetu impendere credatur, non intelligo. Fetus semper innocens est, non iniquus invasor. Mors, quæ ab eo impendit, non ex ejus culpa, sed ex naturæ dispositione, Deique providentia, & ordine oritur. Quo ergo jure mater, ut suam vitam tueatur, inanimi fetui manus violentas injicit? Non jure defensionis, quod hic ex dictis locum non habet. Non jure dominii, quod in eum mater nullum habet. Illud enim naturæ humanæ rudimentum, hominis potestati non est obnoxium, sed supremo tantum Dei dominio: ergo supremi dominii jus lædit, qui necem violentam illi infert. Ratio, propter quam fetus inanimis extinctio ad vitandam matris mortem extrinsecus impendens ab Innoc. XI. proscripta est, nulla alia assignari potest, nisi quia ea extinctio natura sua mala est: si autem natura sua mala est, numquam, nulloque ex fine permessa est. Quia mollities, naturæ jure ex propof. 49. ab Innoc. XI. damnata, vetita est, ne vitæ quidem conservandæ causa licet: at si mollities, hoc est proprii feminis expulsio, jure naturæ vetita est; multo magis eodem jure vetita est inanimis fetus, in quo feminæ, & maris semen ex naturæ ordine permixtum, humani corporis, & hominis rudimentum includit, expulsio. Quod si mollities ne vitæ quidem tuendæ causa permessa, multo minus permessa est inanimis fetus expulsio. Quod si hactenus dicta evincere videntur, inanimem fetum expelli non posse, etiam si certam mortem matri sit allaturus, multo minus id licebit, si, ut loquitur Busemb. *probabiliter*, non certo sit allaturus. Sed Busemb. illud *probabiliter* fortasse adjecit, quia in incerto hic versamur. Sed si in incerto sumus, nihil attendendum esse, pro certo habendum est. Incertum est, utrum fetus inanimis mortem matri allaturus sit; incertum

est, utrum expulsio fetus inanimis salutem matri allaturus sit. Quid ergo agendum? Alia remedia adhibenda sunt, a particali remedio abstinendum.

2. *Si vero fetus sit animatus, materque &c. nisi &c. licet eam sumere &c.*

Si fetus animatus extinguatur pro conservanda matris vitæ, crimen homicidii propriè dicti admittitur; quia homo nullius culpæ reus privata auctoritate occiditur.

Si ex communi Theologorum consensu ne publica quidem auctoritate, publicique boni causa innocentem occidere licet; multo minus innocentem hominem in utero matris existentem privato jure, privatique boni, hoc est maternæ vitæ tuendæ gratia de medio tollere permixtum est.

Potest quidem mater, ut Busemb. ait, sibi magis, quam proli prospicere; non potest tamen, ut sibi prospiciat, prolem occidere. Potest ne natam, hoc est ex utero egressam prolem, ut sibi consulat, interimere? Cur ergo eam utero detentam, ut suæ salutis prospiciat, interficere potest? Ponderis animati, quod utero gestat, custos est, non domina. Ergo nullum in ejus vitam jus habet: ergo si interficiat, ut sibi prospiciat, matricida est.

Membrum quidem, quia in totius hominis gratiam datum est, mutilare licet, ut totus homo in tuto sit; at proles non est in matris gratiam, sed contra potius mater in gratiam prolis. Iniquum invasorem pro necessaria vitæ tuitione occidere potes; at fetus non ex iniquitate, sed ex naturæ opere, & ordine, Deo ita non solum permittente, sed volente, matris vitæ contrarius est. Cur ergo tibi permixtum putas hominem, & filium interimere, ut morbum a Deo tibi immixtum depellas? Illud demum hic addo, remedia, quæ fetum conficiunt, incerta admodum esse, ac magis periculosa, quam utilia videri merito posse. Ita certe censuit Isaac Cardoso Philos. liberæ lib. 6. qu. 101. Philosophus, & Medicus suorum temporum celeberrimus, qui hac de re ita scripsit. *Si abortus sua natura factus, maxime est periculosus, multo magis erit, violentè procuratus, magisque periclitabitur mulier, quam ex morbis. Neque necessario mors sequitur ex uteri subterculo, aut angustia; neque licet certum periculum experiri pro incerto, fœtusque vivus facilius educitur, quam mortuus, quia habemus naturam adjutricem*. Mox subdit, quod Hippocrates celebri juramento affirmavit, se numquam abortum procurasse, nec dedisse pessum, aut medicamentum pro abortu faciendo, & corrumpebdo fetu; & in epidemiis, cum plures uterum gerentes curasset morbo acuto laborantes, numquam insinuasit pro conservanda vitæ abortum esse procurandum.

Sed hac de re peritorum Medicorum esto judicium. Christiani Theologi est, eos ab immanis crudelitatis audacia, & periculo detertere. Intentio directæ sanitatis, & indirectæ, ac consequens expulsionis fetus, quam Busemb. obtrudit, inanis est, cum agitur de re ex natura sua mala, uti est expulsio fetus tum inanimis, tum multo magis animati, licuti ostensum est.

La-Croix p. 263. n. 826. ita loquitur. „ Licitum est „ matri de vita periclitanti assumere medicamenta pro „ sanitate, v. g. balneum, emissionem sanguinis, quam- „ vis hæc indirecte cedant in occisionem fetus etiam „ animati, uti cum aliis multis docent Sanchez, Lu- „ go, Delbene. Si tamen medicina non aliter conduce- „ ret ad sanitatem matris, nisi quatenus expelleret fe- „ tum, illicitum esset sumere, quia directè intenderetur „ expulsio fetus tamquam medium sanitatis, quod in- „ trinsece malum est; hinc debet medicina habere al- „ ium effectum in ordine ad sanitatem. “

At hæc quoque distinctio Busemb. distinctioni similis, nihil solidi habet.

Nam seu medicina habeat alium effectum in ordine ad sanitatem præter fetus expulsionem, seu hunc tantum, semper verum est, hominem innocentem, & filium interimere; quæ res ex natura sua mala, numquam permessa esse potest. Commentum vero prorsus futile est, occisionem hominis licere, quia cum alio effectu bono conjungitur.

ANIMADVERSI O XX.

Duellum &c. Licitum tamen est ex justa causa, quæ &c.

Duellum vel publica auctoritate, vel privata potestate committitur. Si publica auctoritate, illud ex justa, hoc est boni publici causa licere, communior sententia, ut ait Wig. p. 263. Resp. 5. tradit, quam ipse probat.

Si enim supremo Principi, de quo loquor, bellum, in quo integer exercitus contra hostes cum periculo pugnat, permixtum ex justis causis sine dubio est; multo

magis duellum, quo unus, aut pauci contra unum, aut paucos pugnam committunt, ex iustis causis illi licere, dicendum est; præsertim cum duellum a supremis Principibus eligatur, ne multorum centenorum, aut millium sanguis effundatur.

At Nat. Alex. qui contrariam sententiam tueretur, Theol. t. 2. p. 601. reg. 12. objicit, iustam Reipublicæ causam unius periculo, medioque prolixo incerto committi, a ratione alienum esse.

Resp. Prudentiæ Principis, est judicare, utile ne sit causæ publicæ, duellum præ bello eligere. Nam bellorum quoque exitus incerti sunt, quibus tamen iusta Reipublicæ causa committitur, & ex necessitate committenda est. Ergo multo magis duello committi potest, licet ejus exitus anceps sit, si id expedire Princeps censuerit. Nam ceteris paribus melius est, publicas controversias paucorum, quam multorum cæde dirimi. Davidis cum Goliatho duellum laudibus extollit Eccl. c. 27. nec nisi celebrare possumus sanctum Wenceslaum adversus Radislaum ad singulare certamen descendentem, cui Angeli (Brev. Rom. die 28. Septembris) arma ministrasse visi sunt, & dixisse adversario, ne ferias. Hæc exempla satis evincunt, duella publica auctoritate ex iustis causis commissa non solum permitti, sed laudabilia esse, cum suscipiuntur, ut innumeris hominum cædibus parcat.

At nulla iusta causa esse potest, quidquid Busemb. aut La-Croix p. 264. qu. 187. contra opinentur, committendi, seu acceptandi duellum privata auctoritate.

Synodus enim Trident. sess. 25. c. 19. de reform. inquit: *Detestabilis duellorum usus fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucraretur, (hæc sola verba attente considerata omnes duellorum causas non iustas, sed inanes esse declarant) ex christiano orbe penitus extirpandus. Si usus duellorum non solum alicunde, aut ex parte, sed penitus ex orbe christiano exterminandus est, nulla omnino ex causa permittitur esse potest.* Hinc Bened. XIV. epist. ad Auctorem tract. de duello anno 1753. die 3. Martii * inquit: *Quicumque præjudicii vacuum ad præfatam constitutionem nostram (qua quinque propositiones ad duellum spectantes damnaverat) animum adjuverit, luce clarius perspicies, id unum nobis propositum fuisse, ut omne duellis patrocinium eriperemus.* Ait omne; quo verbo omnes duelli causas futiles esse, aperte ostendit. Ergo Busemb., & quicumque cum eo senserunt, perperam ait: „Licetum tamen est ex iusta causa, quæ semper est attendenda. “ Mutilatio quidem, aut etiam occisio invaloris pro tuenda vita, quæ aliter defendi nequeat, permittitur, ut non solum Theologi communiter cum Catech. Rom. sed etiam maximi Ecclesiæ Doctores S. Thom., & S. Aug., & ipse Clem. V. in Concil. Viennensi supra citati docent; ac in duello alter ad confictum provocat, alter acceptat, cui proinde liberum est confictum recusare; ideoque defensionis propriæ vitæ necessitas locum in duello non habet.

Hinc est, ut Bened. XIV. Pontifex sapientissimus omne duellis patrocinium ereptum voluerit; ex quo illud sponte sua, & perspicue consequitur, a supremo Ecclesiæ Hierarcha omnes improbari de duello tractatus, quatenus illi ex quacunque causa indicto, aut suscepto quocumque modo patrocinantur. Hoc adjeci, non ut quemquam vellicem, sed ut omnes ab ea defensione deterream.

ANIMADVERSIO XXI.

Nec item ad evitandam ignominiam: quia apud bonos . . . honorem non perdet. Hactenus recte. Imo nec apud alios, si provocanti dicat, se &c. interim iurum se &c. paratumque semper fore . . . se tueri.

Quorum hæc? Huiusmodi dicta, sunt hominis honorem mundi, hoc est stultorum, qui ab homine christiano contemnendus, & repudiandus est, in magno pretio habentis; quæ proinde a Theologo nec probari, nec suggeri debent, sed damnari. Præterea illa verba, *interim iurum se &c. paratumque &c.* indicant, hominem non a duello, ut a detestabili scelere, quo diabolus cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucratur, omnino aversum, sed ad illud animo paratum, si inimicus invadat.

Hæc ne sensa sunt christiano Theologo digna? Sacra ne Synodo Tridentinæ, quæ duella ex orbe christiano exterminata vult, conformia?

Itaque provocanti ad duellum, respondendum est, duellum Christi legi contrarium, a sacris Conciliis, &

sacris Pontificibus damnatum, christiane professionis homine esse prorsus indignum. Hæc est christiana responsio, non quam Busemb. suggerit, quæ Christum cum mundo conciliare irritum conatu nititur. *Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit.* Joan. 5.

ANIMADVERSIO XXII.

Denique si vir nobilis in aula &c. vel militaris &c. si fieret se &c.

Busembaum cum suis antesignanis omnes ingenii nervos contendit, ut mundum cum Christo amico nexu conglutinet; quod est impossibile. Nam Christus Joan. 8. ait: *Vos de hoc mundo estis, ego non sum de hoc mundo:* & Joan. 15. v. 18. *Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit:* & v. 19. *Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret: quis vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.*

Vir nobilis, aut militaris, qui ad duellum provocatus, sistit se, merz, ut Busemb. fingit, defensionis gratia, cum spe prævalendi, privandus alioquin, ob suspicionem ignaviz, dignitate, officio, vel favore Principis, homo est de mundo; quærit enim, & amat quæ sunt mundi, dignitatem, officium, favorem Principis; & ne hæc amittat, Christo, & ejus legi nantium mitens, duellum acceptat. Nam dum provocatus se sistit, idem est, ac si verbo dicat, *duellum accipio, nisi a provocatione desistas.* Dixi, meram defensionem fingi; quia vita defenditur, si duellum recusatur; at si acceptetur, vita evidenti mortis periculo exponitur. Præterquamquod, quantumvis aliquis hujus artis peritus sit, in eo ne semper totum se esse polliceri potest, ut letales adversarii ictus tantum repellat, aut eludat, ejusque vitam nunquam petat? Adde, quod qui in descripto casu se sistit, facto ipso duellum acceptans, nisi adversarius seipsum retractet, sui adversarii sceleri, & immani facinoræ consentiat, & cooperetur. Hinc ab Alex. VII. proscripta fuit hæc propositio n. 2. *Vir equestris ad duellum provocatus, potest illud acceptare, ne similitudinis notam apud alios incurrat:* idem est, ne ob suspicionem ignaviz, ut Busemb. ait, dignitate, officio, vel favore Principis privetur. Nam privatio dignitatis, officii, favoris Principis ob suspicionem ignaviz, est ignaviz nota.

At, inquis, privatio dignitatis, officii &c. non solum ignominia nota est, sed etiam notabilis emolumenti, & fortunarum jactura. Resp. At cur ignominia nota non excusat acceptantem duellum? Quia scilicet duelli acceptatio, detestabile scelus ex natura sua est: ergo illud excusari non potest, etiam si reculans non solum ignominia notam, sed etiam fortunarum jacturam subeat; & ne hac de re dubitare quisquam possit, en propositiones a Bened. XIV. recens, hoc est anno 1752. quarto Idus Novembris proscriptæ. ** *Prima propositio. Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abiectus, & ad officia militaria ineptus habetur, indeque officio, quo se, suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debite, ac promissa spe perpetuo carere deberet, culpa, & pena vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.* *Propositio 4. Licetum est in statu hominis naturali acceptare, & offerre duellum ad servandas cum bonorum fortunas, quando alio remedio eorum jactura propulsari nequit.*

ANIMADVERSIO XXIII.

Fieri tamen potest ut novus pars peccet ab ignorantiam invincibilem.

Ignorantia invincibilis ea est, quæ studio, & diligentia vinci non potuit: porro cum bellum gravissima res sit, ejus iustitia virorum doctorum, & proborum ope diligentissime examinanda est: ex diligentissimo autem examine a doctis probisque viris suscepto veritas, si certa est, liquido eruitur; si obscura, ius anceps esse detegitur. Ergo ignorantia invincibilis, quæ utraque bellantium pars certum ius belli sibi competere putet, locum habere non videtur. Nam si ius belli anceps sit propter rationes hinc inde probabiles, ab eo ex mox dicendis abstinendum est.

ANIMADVERSIO XXIV.

Denique, licet sufficiat opinio probabilis de iustitia belli &c.

Si

* Extat apud La Croix edit. postremæ p. 265. ** Hæc Constitutio extat in lib. prodromo La Croixii p. 25.

Si versatilis probabilitas in omni re periculossima, & averfanda est, ut initio hujus operis contra Busemb. & alios recentes ostendimus; multo magis fugienda est, cum de bello, unde infinitæ calamitates existunt, agitur.

Dum Busemb. ait, *sufficit opinio probabilis*, juxta suum opinandi modum, minorem quoque probabilitatem complectitur: at si hæc propositio, *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem*, ab Innoc. XI. n. 2. damnata est; multo damabilius est opinio Busemb., quæ supremo Principi in causa belli, in qua non de unius privati hominis fortanis, sed de populorum, ac infinitorum hominum bonis, & vita agitur, judicare permittit juxta opinionem minus probabilem, eamdemque sequi, & exequi. Principes tum humanitatis, tum caritatis lege ab effundendo humano, & proximi sanguine, maxime vero suorum subditorum, quos veluti filios diligere, quorumque utilitatem in suo regimine unice spectare necesse habent, animum maxime alienum, & averfum habere omnino debent. Hinc porro fit, ut bellum odiffe, nec nisi urgente necessitate, compertaque ejusdem belli iustitia suscipere debeant. Ita loquitur S. August. ep. 189. alias 205. ad Bonifacium, iniquis: *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, ut liberet Deus a necessitate, & conservet in pace.*

ANIMADVERSIO XXV.

Imo, ut probabilis est &c. debet saltem plerumque ex caritate mox finire.

Busemb. ait *probabilis*, ut in arbitrio belligerantis sit prosequi, si voluerit, bellum; addit *plerumque*, ut ejusdem cupiditati magis faveat.

At cum pars adversa competentem satisfactionem offert, sicuti Busemb. ipso fatente, inchoari non debet, ita cœptum finiendum est; quia oblata competente satisfactione, nulla iusta relinquitur causa prosequendi bellum; ideoque si non intermittatur, non ex necessitate, sed ex arbitrio contra D. Augustinum mox citatum geritur. Prosequenti in hac hypothesi bellum jure imputatur *nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus, atque implacabilis animus . . . libido dominandi, quæ in bellis jure culpantur*, ut ait idem S. Doct. lib. 22. contra Faustum. Non solum ex lege caritatis, non solum plerumque, ut Busemb. loquitur; sed ex iustitiæ vi, & semper inceptum bellum intermittendum est, cum pars adversa convenientem satisfactionem offert. Nec enim iustitia ex summo etiam rigore aliquid amplius exigere potest. Iustitia enim, æqualitas est: at per competentem satisfactionem æqualitas reparatur: ergo iustitiæ satisfactio: ergo nihil amplius postulari potest; ideoque bellum revocandum est. Id fatetur ipse Laym. lib. 2. tit. 3. c. 12. aff. 4. at addit, condignam satisfactionem esse ferme impossibilem; quia totus exercitus inique belligerantis in mortem tradendus esset. At hic probabilis benignitas in crudelitatem vertitur, etiam si totus exercitus nocens esse ponatur, cum tamen totus fere nocens non sit. Nam ex D. August. lib. 22. contra Faustum c. 75. *vir iustus, si forte sub Rege homine etiam sacrilego militet, recte potest illo jubente bellare, civica pacis ordinem servans; cui quod jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel, utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.* Ex Busemb. & Laym. doctrina illud sponte consequitur, ut belligerantes, quibus verisimiles belligerandi rationes numquam defunt, bella non intermittant, nisi prout spes acquirendi, aut amittendi timor, hoc est *libido dominandi*, quam in bellis D. August. culpatur, suaserit. Itaque missis Busemb. & Laym. cum res injuste ablatæ, damnaque illata refarciuntur, belli expensæ refunduntur, & pro injuria irrogata aliquid satisfactionis loco ex æquo judicio offertur, nihil amplius ex ipso rigore iustitiæ exigi potest, bellumque etiam cœptum finiendum est. Imo cum D. August. ep. 189. alias 205. ad Bonif. dicat, *Sicut rebellanti, & resistenti violentia redditur, ita victo, vel capto misericordia jam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur*; multo magis misericordia debetur nondum victo, pacem poscenti, & æquam satisfactionem offerenti.

ANIMADVERSIO XXVI.

Hinc potest victos privare bonis etiam innocentes.

Princeps, Dei minister est, inquit Ap. Rom. 13. *vindex in iram ei, qui male agit*: porro bonorum spoliatio, vindicta est, & sane gravissima: ergo qui male non egerunt, bonis spoliari non possunt. Ipsi naturæ juri repugnat, ut innocentes poena, sicuti est bonorum spoliatio, afficiantur.

Hinc Alex. III. in Conc. Lateranensi (habetur lib. 1. Dec. tit. 39. c. 2.) hanc legem belli tempore servandam tulit. *Innovamus, ut Presbyteri, Monachi, conversi, peregrini, mercatores, rustici euntes, vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum, congrua securitate latentur*: quæ lex cum ipsam naturæ æquitatem, & jus contineat, nulla contraria consuetudine aboleri potest. Inter armorum quidem furorem leges silere solent; nec tamen sana doctrina, militum, aut victorum crimina excusat.

ANIMADVERSIO XXVII.

Bonis tamen externis spoliari possunt, si &c.

Cur innocentes externis bonis spoliari possunt? Hæc spoliatio juri divino, & naturali ex mox dictis repugnat: ergo non licet. At Busemb. addit, „si aliter fit, „nis belli obtineri non possit.“ Resp. Finis belli aliter obtinendus, honestare non potest iniquam spoliationem, divino, naturalique juri repugnantem. Hæc ex natura sua mala, ex nullo fine licere potest. Si vita spoliari ab hoste iustum bellum gerente non possunt, cur bonis spoliari possunt? „Ratio est, inquit Busemb., „quia, cum sint pars Reipublicæ, possunt propter hujus delicta puniri in iis bonis, quæ Reipublicæ dominio subsunt.“ Resp. Ratio quidem valeret, si noxarum Reipublicæ forent participes; at cum innocentes sint, iniquum est, eos cum nocente Republica confundi. *Filius non portabit iniquitatem patris*: ergo ne filii quoque innocentes Reipublicæ noxiæ, hujus iniquitatem portare debent. Præterquamquod externa subditorum bona subsunt quidem Reipublicæ juri quoad iustam vetigalium impositionem, & quoad legitimum, & rationabilem usum, non quoad proprietatem, & dominium, quod sine controversia ad subditos pertinet; ita ut Principes non domini, sed custodes sint bonorum ad subditos pertinentium.

Hinc cum Rex Achabus 3. Reg. 21. Nabothi subditi sui vineam percuperet, non pro imperio eam occupavit, sed aliam meliorem permutationis loco illi obtulit, aut iustum argenti pretium. Quoniam vero impiæ Jezabel Achabi uxor Nabothum, quia tum permutationem, tum venditionem vineæ reculaverat, per calumnias, falsosque testes occidendum curaverat, virumque suum in defuncti vineæ possessionem miserat, Elias Dei iussu Achabo occurrit, illicque exprobravit in hæc verba: *Occidisti, insuper & possedisti.* Nota in rem nostram illud, *insuper & possedisti.*

At, inquit Wig. (p. 258. n. 118.) qui Busemb. sententiam sequitur, *bonorum bonorum spoliatio, est iusta quædam defensio.* Resp. Non iusta quædam, sed fictitia defensio est.

Defensio enim fictitia est, non iusta, cum nulla præcessit impugnatio: at innocentium nulla præcessit impugnatio: ergo defensio fictitia est.

Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 641. reg. 19. hanc spoliationem excusat, si sit de iis rebus, quibus hostes uterentur adversus eos, qui iustum bellum gerunt, v. g. armis, navibus, equis, eorumque pabulo, & commensu; & ideo, inquit, pagos, oppida, domos incendunt, agros populantur. Ita sane fieri solet. At hoc quid aliud est, nisi innocentes ad extremam miseriam redigere? Licet ne homines nullius criminis reos extremis cladibus afficeret? Tolerabile mihi videretur, eos spoliari armis, equis, navibus, quibus hostes uterentur, ea addita conditione, ut omnia opportune restituenda forent; at illos omnibus spoliari bonis numquam restituendis posse, in animum ego sane inducere non possum. Huiusmodi spoliationem naturæ juri, nedum caritati contrariam puto; eam vetari in decreto Alex. III. descripto ad cap. 4. art. 2. existimo; eam divinis legibus adversari opinor.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias &c. si v. g. &c.

Hic quoque valde suspicor excusari quæ fiunt, non doceri quæ faciuntur. Illud mihi certum est, Dei cultum omnibus victoriis potius potius esse; nec victoris causa ea esse permessa, quæ Dei cultui contraria sunt. At Ecclesias, quæ sunt domus Dei, comburere, hostes in iis spoliare, & occidere, si illis veluti castris ad repugnandum utantur, Dei cultui contrarium est. Nec enim quia hostes Ecclesiam polluant, & profanant, id aliis permittitur, nisi dicamus peccatum licere, quia alii peccant. Ergo &c.

ANIMADVERSIO XXIX.

Capi vero in bello ex parte capientium injusto & superbo, & bona hostium secum auferre possunt.

Cur hostium bona secum auferre possunt? „ In compensationem, inquit Laym. lib. 2. tr. 2. c. 13. num. 16. Dico 2. damni illati, vel debitæ mercedis propter præstita servitia. „ Hoc vero intellige, dum captivorum creditum sit omnino certum, nec ulla spes sit illud obtinendi a debitoribus, nec Principum, aut Judicum ope juxta dicta l. 3. t. 3. c. 2. dub. 4. Resp. 2. c. 2.

ANIMADVERSIO XXX.

Potest quidem aliquando (raro tamen &c.) dari urbs in prædæ.

Id ponit quoque La-Croix p. 269. n. 885. Laym. id permittit, ut hostium pertinacia frangatur, ut militum languentium ardor excitetur, ut denique bellum expediri, & pax iusta obtineri possit.

Hic ego ita ratiocinor. Mala quidem, & peccata minora permitti possunt, ut majora vitentur: at mala, & peccata urbis direptionem comitantia sunt longe iis majora, quæ ea permissa vitantur: templorum incendia, stupra, adulteria, sacrilegia, innocentium cædes, ac innumera mala religioni, iustitiæ, caritati contraria sunt indivulsa urbium direptionum consecraria; mala vero, quæ permissa direptione vitantur, aut nulla, aut exigua sunt, si cum his comparentur: ergo urbis direptio permitti nunquam potest.

Meretricia, seu lupanaria permitti posse ea sola ratione dicuntur, quia his permixtis graviore libidine, ut adulteria, sacrilegia, peccata contra naturam vitari putantur. Edisserant nunc mihi qui urbium direptiones permitti posse ajunt, mala, & scelera majora, quæ impediuntur permixtis urbium direptionibus, & consequenter sceleribus, quæ ipsas consequuntur. Hic sane silent, nec habent, quo se defendant. Certum est, innumera, grandia, immania facinora, quæ a militibus in urbium direptione admitti solent, a belli ducibus permitti non posse sine gravissimo reatu: at hoc ipso, quod urbis alicujus direptionem permittunt, ea facinora permittunt; quia permixta urbis direptione, impediri teste experientia nequeunt. Ergo urbis direptiones sine gravissimo reatu permitti non possunt. Enim vero Laymanni rationes, propter quas urbium direptiones permitti posse affirmat, in hominum militarium consilio, & cætu valere forte possunt, apud sanos Theologos (sit venia dicendi licentia) ridiculæ sunt. An ut hostium pertinacia frangatur, ut militum ardor excitetur, ut iusta pax facilius obtineatur, innumera, & immania scelera permitti possunt?

Harum politicarum rationum causa vel unum peccatum permitti posse, dicere, aperte nefarium est. Hoc enim nihil aliud esset, nisi divina humanis subdere. Quamquam hostium pertinacia victoriis frangitur, non servitia in victos; pax facilius obtinetur clementiæ, quam crudelitatis usu, & fama. Milites liberali, & iusta præmiorum distributione accenduntur, scelerum permissione ad militarem disciplinam excutiendam, & ad seditiones excitantur.

Dum autem urbs spoliatur injusto, gregarios milites tantum teneri ad damnum quod ipsi intulerunt, probabile esse, docet Dian.

Hac de re ita loquitur S. Raym. apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 648. reg. 22. „ Quid si plures fuerint „ raptores quasi pares, quia nullus induxit alium ad eundem, vel erat aliquis dominus alterius, sed quilibet per se ivit? Ad hoc credo dicendum, quod si vadunt infirmul, quasi sint unus exercitus, quilibet teneatur in solidum; quia in tali casu quilibet juvat alios, & facit eos fortiores. Isti enim possunt dici squammæ se prementes, de quibus loquitur Job 41. „ Corpus illius, quasi scuta fusilia, compactum squammis se prementibus. Facit ad hoc ext. de homic. cap. „ Sicut dignum; & omnes sunt cooperatores. Quare quilibet tenetur in solidum. Alias si non iverunt simul, sed quilibet per se separatim faciebat damnum, quilibet tenetur pro eo, quod fecit. Vel forte in utroque casu posset tolerari, quod quilibet satisfaceret de his, quæ habuit, & induceret alios pro posse ad satisfaciendum. Sed primum dictum est tutius.

Ceterum gregarii milites totius exercitus damnum reparare nequeunt; ideoque ex impotentia a totius damni reparatione eximuntur.

ANIMADVERSIO XXXI.

Milites peccant &c. si auferant &c. nisi tamen sint in extrema, vel saltem gravi necessitate.

Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi, est propos. 36. ab Innoc. XI. proscripta. Ergo doctrina Busemb. permittentis militibus auferre, aut extorquere ab invitis in gravi necessitate, damnata est.

ANIMADVERSIO XXXII.

Repressalia licita sunt his conditionibus &c. 6. ut non concedantur in personas ecclesiasticas.

Ergo juxta Busembaum concedi possunt in quascunque non ecclesiasticas personas etiam innocentes; quarum bona occupari posse diserte affirmat Laym. l. 2. t. 3. c. 12. num. 13. Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 641. reg. 19. ad repressaliarum iustitiam requirit, ut in personas innocentium non serviat; quia aequitati naturali contrarium est, alium pro alio in persona prægravari. At æquitati naturali illud etiam repugnat, ut in bonis quoque alius præ alio prægravetur. Si Princeps suos subditos innoxios pro noxiis privare bonis non potest, cur alienos potest? Pro culpa, inquis, Principis jus reddere renuentis. At pro Principis culpa jura principatus occupari possunt, ut pœnam luat, qui culpam admisit; innocentes vero subditos pro Principis culpa puniri posse, iustitia non patitur. Hinc illud oraculum, *Filius non portabit iniquitatem patris.*

Gregorius X. in Conc. gen. Lugdunensi (habetur in sexto lib. 5. t. 8.) ait: *Etsi pignorationes, quas vulgaris elocutio repressalias nominat, in quibus alius pro alio prægravatur, tamquam graves legibus, & aequitati naturali contrarie, civili sunt constitutione prohibite; ut tamen earum prohibitio in personis ecclesiasticis tanto amplius timeatur, quanto specialius inhibentur, eas concedi contra personas prædictas, seu bona ipsorum, aut quantumcumque generaliter prætextu cuiusvis consuetudinis (quam potius reputamus abusum fore) concessas, ad illas extendi, præsentis decreto districtius inhibemus. Repressalias æquitati naturali absolute contrarias ait, quia unus pro alio prægravatur, hoc est quocumque modo prægravetur; quem sensum sequentia quoque verba, ut tamen earum prohibitio &c. aperte habent.*

ANIMADVERSIO XXXIII.

Jure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata &c. sunt capientium postquam ea in sua prædia deportantur. . . Dian. contra Durand. docet, hanc sententiam esse in praxi tutam.

Ego eam minime tutam puto. Bona enim injuste ablata sine ulla controversia ejus sunt, cui per injuriam fuerunt erepta; nec legitimi domini esse desinunt, quia in alias a furibus, aut violentis raptoribus manus transierunt. Hoc est naturæ jus: ergo jure naturæ bona ab iis iusto bello ablata, qui ea injuste possidebant, suis legitimis dominis sunt restituenda. Huic porro juri naturæ nullum positivum jus derogare potest; qui jus positivum legis vim non habet, nisi juri naturæ sit consentaneum.

Iustum bellum jus quidem tribuit, ut bona hostium injuste bellantium occupata in victorum dominium trans-eant, non illorum, qui nullam intulerunt injuriam. Qui contra sentiunt, innocentes puniri posse ponunt; quod naturali, divini quoque juri aperte adversatur.

At inquit Laym. num. 14. mox cit. hoc jus introduci potuisse boni communis causa, tum ad excitandos militum animos, tum ad innumeras lites, quæ facile oriri possent, tollendas.

Resp. Bonum commune procuratur juris naturæ observatione, non violatione, quæ non solum unius populi, sed omnium gentium bonum lædit: militum animi non rapinis, sed iustis spoliis excitandi sunt: lites non latrociniorum tuitione, sed pœna tollendæ sunt. Nam Innoc. III. cap. *Sicut* 29. tit. 24. lib. 2. Decret. quem Laym. pro se citat, nihil prorsus habet, quod illi faveat. En verba summi Pont. eo cap. *Si consisteris*, quod prædictus H. injuste bellum moverit, contra I. ipsum H. inducere studeatis, ut universa per hujusmodi violentiam occupata restituas conquerenti: quæ verba non per somnium quidem Laym., & Busemb. tavent.

CAPUT II.

De sexto præcepto, & nono.

Non machaberis, & non concupisces &c.

Conjungo hæc duo præcepta, quia utroque idem explicite, vel implicite prohibetur, scilicet pec-

peccata impudicitiz, & luxuriz. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel usus delectationis, seu sensus veneri, qui fit cum commotione spirituum generationi servientium, circa partes corporis venereas; ita ut appetitus, vel delectationes aliz, etsi etiam sensitivæ, aut sensitivorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non spectent ad luxuriam. Porro actus, seu peccata luxuriz distinguuntur in imperfectos, in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis, ut sunt actus interni desideriorum, & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab objectis; & perfectos, ac consummatos, qui terminum jam dictum habent adjunctum. Qui rursus sunt duplices. Alii enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriz (etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant) v. g. adulterium, incestus &c. Alii innaturales sunt, seu contra naturam, in quibus conditiones a natura institutæ, v. g. identitas speciei, vas debitum &c. non servantur. Et hi etiam in ratione luxuriz differunt specie, quæ in illis variatur secundum modos, quibus committuntur, naturæ repugnantes.

DUBIUM I.

An, & quanta peccata sint oscula, amplexus, tactus, verba obscæna, & similia, extra matrimonium?

Resp. Ad id dignoscendum, distinguenda est imprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorum ab intentione, & delectatione sensitiva, & sensitivorum aliorum, quæ consistit in quadam proportionem, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde sciendum, intentionem, & sensum venereorum esse mortalem, & excludere a regno cælorum, secundum Apostolum ad Gal. 5.

Unde resolves.

1. Oscula, amplexus, aspectus, tactus, & similia, si extra matrimonium fiant, ex intentione actus luxuriosi, vel ob delectationem veneream, etiam si non illam perfectam, quæ est in seminatione, sunt tamen semper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, sunt impudica, & natura sua talis delectatio tendit ad perfectam. Fill. 1. 30. c. 9. num. 294. Less. 1. 4. c. 3. d. 8. Sanchez 1. 9. d. 46.

2. Tales actus sunt ejusdem naturæ cum perfectis, sive consummatis: ideoque in confessione explicandum, utrum sint habiti cum simili sexu, an diverso, cum libera, an conjugata, cognata, persona sacra, &c. Less. d. 15. Sanchez. 1. 1. c. 2.

ANIMAD. I. 3. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscæna, si fiant tantum officii, aut moris patrii, aut amoris honesti, vel benevolentia augenda causa, etiam si delectatio venerea suboriatur (modo in eam non consentiatur) non sunt peccata. Less. Fill. 1. c. num. 171.

ANIMAD. II. 4. Si vero ista fiant ex aliqua veniali vanitate, joco, curiositate, levitate, petulantia, imo etiam sensualitate, sive affectu sensuali, ac naturali (dummodo non cum delectatione venerea, nec ejus causa, etsi præter intentionem suboriatur, ea repulsa, ac tunc abstinendo ab illis) venialem culpam non excedunt. Vide Fill. hic, Less. Sanchez. 1. c. Dian. p. 4. t. 4. R. 136. Contrarium tamen est tutius. V. Trul. 1. 6. c. 1. d. 12. n. 8.

ANIMAD. III. 5. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprii, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantum, aut levitate, secluso tamen scandalo, & periculo consensus veneri. Imo, si tactus talis, aut aspectus proprii corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, ut v. gr. si frictione extinguere velis pruritum non venereum; dummodo tamen absit periculum pollutionis, aut consensus in eam, si improvise præter intentionem forte obveniret. Less. n. 63. Fill. n. 214. Sanchez. 1. 9. d. 31.

6. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maxime diversi sexus, aut concubitus humani ex curiositate (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo, videntur non posse excusari a mortali, propter gravem indecentiam, & periculum proximum actus veneri; nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, ut hæc absint. Sanchez. n. 23. & 29. Fill. n. 218. Laym. &c.

7. Aspectus vero, & subinde etiam (varius tamen propter periculum adjunctum) tactus, ex petulantia, vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis, ejusdem tamen sexus, citra affectum, & periculum consensus veneri, excusari posse a mortali, ut v. g. quando simul aliqui natant, vel lavant, docet Laym. 1. 3. f. 4. ex Sanchez. 1. 5. mor. c. 6. n. 12. 13. & n. 27. & 28. Trul. d. 12. n. 15.

8. Verba turpia, lectio obscenorum, spectatio comediarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, litteræ, & dona amatoria, si tantum fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia; secus tamen, si fiant vel animo inhonesto, sive venereo, vel cum periculo ruina spiritualis sui, vel aliorum. Sanchez. d. 46. q. 3. Fill. 1. 30. c. 10. q. 3.

9. Chorea, nisi malo fine fiant, aut cum periculo aliquo, aut seipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumstantia mala, secundum se non sunt mala, nec actus libidinis, sed latitæ. Quando vero sancti Patres eas interdum valde reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu. V. Caj. v. Chorea. Fill. num. 223.

10. Exhibentes comedias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem peccant mortaliter: quia sunt ruina proximi; cum moraliter certum sit, multos inde ad peccatum incitandos. Fill. n. 211. Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comedias, peccare mortaliter docet Hurt. & concedit Bald. si auctoritatem illis præstent, approbent, vel foveant: addit tamen posse aliquando excusari, si ad majus malum impediendum non puniant, & tantum tolerant. Vide Dian. p. 5. t. 15. R. 82.

11. Persona soluta permittens se tangi ab alia, tactu, qui vulgo censetur pudicus, ut prehensio, contrectatio manus, amplexus, & oscula juxta morem patriæ, non peccat, nisi ei constet fieri pravo affectu; huic enim cooperari non licet. Docet tamen Fill. etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos (ut mammillarum, & obscenarum partium) vel oscula furtiva, & morosa, vel indecentia, peccat: quia præsumitur affectus malus. V. Fill. 1. 30. n. 169. & inf. 1. 5. c. 1. dub. 2.

Quæres, an, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter conjuges, vel sponfos?

Resp. 1. Conjugibus licent, si referantur ad copulam; ad hanc enim licite se excitant. Alio autem fine, v. g. voluptatis causa si fiant, sunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac delectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis: quæ cum iis sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem. Sanchez. 1. 9. d. 46. n. 7. Fill. n. 357. & alii.

Resp. 2. Sponsis tactus impudici non licent; pudici vero in partibus honestis licent, si ex iis tantum intendant delectationem sensitivam; secus, si veneream. Sanchez. 1. c. n. 50. &c. Bon. p. 9. n. 6. &c.

DUBIUM II.

Quæ sint species luxuriz consummata naturales?

Resp. Ex dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit; v. g. quando servantur sexus diversus, species eadem, vas, & modus naturalis, &c. Vide in princ. hujus cap.

Unde resolvitur tales esse has sequentes, quæ ideo in confessione sunt exprimende.

1. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta (hoc est, quæ sit libera a voto, matrimonio, religione) ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata. Unde concubinarius, sicut & meretrix, ordinarie non debet absolvi, nisi dimissa concubina, aut

ANIMAD. IV.

ANIMAD. V.

ANIMAD. VI.

ANIMAD. VII.

ANIMAD. VIII.

ANIMAD. IX.

ANIMAD. X.

muliere suspecta, cujus retentio scandalum daret, licet cum ea non peccaret. Sanch. l. 1. mor. c. 8. Navar. c. 3. Filliuc. t. 30. c. 2. n. 56. 2. Congressus cum alterius sponsa, qua est fornicatio intra eandem speciem gravior, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsae, ut docet Rod. t. 3. c. 109. Sanch. de matr. t. 1. l. 1. d. 2. n. 6. Fag. t. 1. l. 4. c. 3. Fill. t. 2. tr. 30. c. 2. n. 53. contra Covar. Vivald. Ledef. Azor. quorum sententiam (etiam respectu sponsae) probabilem, & in praxi tutam censet Dian. p. 1. tr. 7. R. 5.

ANIMAD. XI. 2. Stuprum, hoc est defloratio virginis, ipsa invita, quia si consentiat, erit tantum fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda, ut probat Less. & Sanch. l. 7. disp. 12. contra Nav. Azor. & alios.

ANIMAD. XII. 3. Raptus, cum scilicet persona aliqua (sive masculus, sive femina, sive nupta, sive innupta) libidinis causa abducitur illata vi sive abducta, sive iis, quorum potestati subest. Si qua tamen sponte discedat cum amasio insciis parentibus, non erit proprie raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi. Lug. d. 16. n. 137. Fill. n. 10. Vid. Bon. Idem dicit Dian. p. 1. t. 7. R. 37. ex Less. l. 2. c. 19. d. 1. Sanch. de matr. t. 2. l. 7. d. 4. n. 5. &c.

4. Adulterium, cum scilicet uterque, vel alteruter coeuntium est conjunctus matrimonio, etiam si adulterantis conjux sit contentus: esto enim tunc illi non fiat injuria; sit tamen ipsi statui, Sacramento, & huic praecepto. Quod si femina adulterans sit conjugata, gravius habetur, quam si vir, propter incommoda graviora, v. g. damnus veri heredis, prolis incertitudinem, &c. Si vero uterque sit conjugatus, adhuc gravius est, quia sunt duz injuriarum in utriusque conjugem, in confessione exprimendae. Fill. t. 26. c. 4. n. 85. & 89.

5. Incestus, hoc est congressus cum consanguinea, vel affine usque ad quartum gradum, eo gravius peccatum, quo gradus est propinquior: quem proinde in confessione exprimere, saltem securius est, ut habet Navar. c. 6. Card. Lugo d. 16. n. 312. Sicut etiam multo gravior est incestus cum consanguinea, quam cum affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quam cum noverca; cum sorore propria, quam cum sorore uxoris; & rursus gravior est cum affine, quam cum cognato spirituali, vel legali. Addi vero debet, si in primo gradu fuerit, utrum cum matre, an cum filia, an sorore. Card. Lug. l. c. & Escob. de actibus humanis E. 2. c. 6. ubi ex Hurr. d. 9. de pæn. dif. 4. Probabile dicit, incestum in eodem gradu, & linea, ejusdem esse speciei (eo tamen graviorem, quo gradus est vicinior stipiti) & satis esse dicere, Habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem revocatur tanquam analoga, fornicatio cum filia confessionis; cum proprie non sit cognatio spiritualis, quam tamen circumstantiam in confessione, exprimendam esse, probat Sanch. l. 7. de matr. d. 55. Con. d. 32. Fagund. & ceteri probabiliter contra Sa, v. Confessio, & Dian. V. Card. Lugo n. 355.

ANIMAD. XIII. 6. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacrae per actum venereum. Res autem sacrae, quae sic violantur, sunt locus, & persona. Unde sacrilegium est 1. Omnis actus luxuriosus exterior (qualis etiam est v. g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici. V. Lugo n. 464.) in loco sacro, hoc est templo, vel cimiterio: nisi tamen fiat a conjugibus ex necessitate, v. g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus tam interior, quam exterior in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata: circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, utrum fuerit votum solemne, an simplex: sicuti neque, si duplici titulo sit sacra, v. g. quia est Sacerdos, & Religiosus: quia moraliter est una numero malitia. Sanchez de matr. l. 7. d. 27. n. 7. Henr. & ceteri, quos citat Dian. & sequitur p. 1. t. 7. R. 3. Card. Lugo, d. 16. de pæn. s. 4. Bon. q. 4. p. 17. Escob. E. 8.

DUBIUM III.

Quae sint species luxuria consummata contra naturam?

Resp. Cum contra naturam esse dicantur ex, in

quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturae, ita ut juxta tales modos species varientur, hinc resolvitur, tales species esse sequentes.

1. Est congressus inordinatus, hoc est innaturalis, sive indebitus concumbendi modus, cum scilicet servatur quidem identitas speciei, diversitas sexus, & debita naturae organa, sed inordinato tantummodo acceditur: v. g. cum vir succumbit, vel averse accedit more pecorum, vel a latere, vel stando, aut sedendo, aliave ratione insolita: quod est contra naturam: mortale, quando inde periculum est impediendae generationis, aut effundendi seminis; alias, si hoc periculum caveatur, aut non sit, eo quod matrix feminae satis attrahat semen, & retineat, ut sit plerumque, non contra, sed praeter naturam erit: & veniale grave, imo nullum, si gravis causa adsit, v. g. quia mulier est praegrans, vel quia corporis dispositio sive utriusque, sive alterutrius conjugis aliter fieri non patitur. Fill. tr. 30. c. 8. q. 8. n. 156.

2. Mollities, sive pollutio, & est, cum absque congressu, seu copula, voluntarie procuratur fluxus seminis, sive id foras effundatur, uti in maribus, sive intus disfluat in matricem, ut in feminis. Et hoc peccatum praeter propriam malitiam, saepe aliam habet adjunctam, ut v. g. fornicationis, adulterii, incestus, &c. cum quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicujus personae liberae, conjugatae, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie v. sequenti dubio.

3. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum femina, sed extra vas naturale. Potest enim simul habere alias malitias, v. g. adulterii, si fiat cum conjugata; incestus, si cum consanguinea. Bon. q. 4. de matr. p. 11. n. 1. Filliuc. l. c. n. 158.

4. Sodomia perfecta, & est congressus duorum ejusdem sexus, ut maris cum mare, vel feminae cum femina, & potest etiam habere alias malitias adjunctas, v. g. incestus: quo casu cognationis gradum non necessario explicari docet Escob. de act. hum. E. 2. c. 6. sed satis esse dicere, Coivi cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Ita ille. Explicandum tamen esse, fuerisne agens, an patiens, dicit Card. Lugo d. 16. n. 423. contra Dian. tom. 2. t. 4. de sacram. R. 159. & p. 6. t. 6. R. 36.

5. Bestialitas, quod est gravissimum inter omnes; & est congressus, in quo non servatur identitas speciei; v. g. si homo coeat cum bestia, sive ejusdem sexus sit, sive non. Neque opus est explicare, qualis sive cuius speciei fuerit: quia est differentia tantum materialis, & in genere entis, non autem formalis, & in genere moris. Escob. E. 2. c. 6. Fill. t. 2. tr. 30. c. 7. n. 131. Huc revocatur peccatum cum daemone succubo, vel incubo. Cui peccato superadditur malitia contra religionem, & praeterea etiam sodomiae, adulterii, vel incestus, si affectu viri, vel mulieris, sodomitico, adulterino, vel incestuoso cum daemone coeat. V. Bon. de matr. q. 4. p. 12. Fill. n. 162.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

Resp. Auctoritate Scripturae, quae molles a regno caelorum excludit, 1. Cor. 6. docent omnes, nullo casu licitum esse intendere, vel procurare directe mollitiem, ne causa quidem sanitatis, ac vitandae alias certae mortis. Causam dat Sanch. l. 9. d. 17. quod natura administrationem seminis, extra matrimonium, in omni eventu, homini denegarit, eo quod adeo vehemens sit in ea re sensus voluptatis, ut homines passione excæcati passim sibi facile persuaderent, habere se justam causam irritandi seminis, unde plurima, gravissimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. Navar. c. 16. Less. & commun.

Un-

Unde resolves.

1. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi medii inter urinam, & semen (cum quo coloris, & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illa delectatione, non est vera pollutio, & si proveniat sine omni commotione sensus venerei, ut quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit Cajet. Si vero fiat cum sensu carnis, & commotione spirituum generationi servientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicitur. Sanch. l. 9. d. 45. n. 32. Laym. l. 3. t. 4. n. 18.

2. Si semen iudicio medicorum transivit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etiam præter intentionem sequatur aliqua veri feminis emissio. Sanchez l. 9. de matr. d. 17. n. 16. Fill. t. 30. c. 8. n. 150. Trull. l. 6. c. 1. d. 8. §. 1.

ANIMAD.
XVI.

3. Non tenetur quis (modo tamen absit periculum consensus in voluptatem, nec voluntarie promoveat) impedire pollutionem sponte sua evenientem, aut jam coactam, v. g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causa siuere, ut natura se exoneret; quia id non est procurare, sed pati, ut effluat, quod alias corruptum sanitatem lederet. Unde idem admittit Sanch. etiam si orta esset prius ex culpa; modo de ea doleat, & consensus ulteriorem abstrahat, addisque plerumque expedire munire se cruce, & sine alio tactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. Sanch. d. 17. n. 17. Trull. l. 6. c. 1. d. 10.

ANIMAD.
XVII.

4. Licetum est ob finem honestum, v. gr. minuenda tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modo desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali, & sine peccato facta: quia obiectum istius desiderii, & gaudii non est malum: quamquam ejusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere, quidam bene observent. Less. d. 14. n. 15. Laym. n. 17.

ANIMAD.
XVIII.

Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel licitam, & honestam, prævidet inde naturaliter secuturam pollutionem (idque multo magis valet de distillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modo absit periculum consensus in delectationem, non tenetur abstinere a tali actione, quia prosequenti suum jus non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire confessiones mulierum, studere calibus conscientiarum, tangere se ex necessitate, feminas caute, & cum necessitate alloqui, osculari, amplecti juxta morem patriæ, si alioqui incivilis habendus esset. Quod si tamen periculum esset consentiendi in delectationem (quod colligitur inde, si sæpius ex simili occasione mortaliter sit lapsus) a causa illa, quantumvis licita, abstinendum esset: proindeque Confessarius tali casu teneretur relinquere officium. Fill. Sanch. l. 9. d. 45. Navar. cap. 16. Laym. n. 16. Monet autem Laym. eum, qui in actionibus honestis, & utilibus talem miseriam experitur, facilius liberari contemnendo, quam æstimando; quia imaginatione, & timore augetur.

ANIMAD.
XIX.

6. Si pollutio secutura prævideatur ex re illicita, otiosa, vel minus necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac natura sua ad venerem ordinata, ut sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis; mortale est ab illa non abstinere; quia in eam consentiens moraliter in effectum consentire censetur. Quod si res illa sit causa tantum remota, per accidens tantum ad pollutionem concurrens, qualis est v. gr. inus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inuicis, crapula, ebrietas etiam mortalis (modo pollutionem non emittens, & absit periculum venerei consensus) focuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens non ideo velle censetur effectum. Fill. rr. 30. c. 8. q. 6. num. 152. Sanch. l. c. Less. l. 4. c. 3. d. 14. V. Dian. p. 5. t. 3. R. 4. Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; ut, si causa sit peccatum mortale, etiam ipsam fore mor-

talem: si sit veniale, veniale: si vero causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore (secluso semper periculo consensus) hinc venialem v. g. esse illam, quæ provenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. Trull. l. 6. c. 1. d. 9. ex Lopez, Henr. Valq. Bonac. de matr. p. 10. V. Dian. p. 1. t. 2. misc. R. 56.

7. Pollutio in somno facta est mortalis: 1. si ante directæ, vel formaliter est procurata, & causa non est retractata. 2. quando post somnum placuit, & approbata est propter delectationem veneream; alias non. Fill. qu. 5. num. 148. Trull. loc. cit. num. 9.

ANIMAD.
XX.

Quæres, an mutua pollutio inter mares, vel feminas procurata sit mollietates tantum, an sodomia?

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem absque concubitu, esse tantum mollietatem; si vero fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si adsit aliqua conjunctio, & commixtio corporum) est quoad malitiam sodomia. Fill. t. 30. c. 8. Plura de tota hac materia vide infra l. 5. c. 1. d. 2. a. 2. de peccato in genere, & Auctores citatos.

ANIMADVERSIO I.

Oscula, amplexus &c. si fiant tantum &c. etiam si delectatio &c. modo &c. non sunt peccata.

„Quod tamen periculosum est, inquit S. Antoninus, p. 2. t. 15. c. 1. apud Nat. Theol. t. 2. p. 631. & ideo cavendum est ab his inter virum, & mulierem etiam „religiosos. Bonum est (inquit Apost.) mulierem non „tangere. Nam, ut dicitur Eccli. 3. qui totigerit picem, „cui similis est mulier, inquinabitur ab ea.“ Hactenus sanctus vir. Multo vero magis ab iis abstinendum est, si delectationem veneream in iis, suboriri expertus quis sit.

Si enim eam delectationem, seu motum venereum per eos tactus quis velit, & quærat, est certa mortifera culpa, ut omnes tenent fatente ipso La-Croixio n. 893. p. 271. & patet ex propos. 40. ab Alex. VII. damnata, quæ ita habet. Est probabilis opinio, quæ dicit tantum esse veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis. At etiam si veneream delectationem in iis non quærat, nec illi consentiat, sed eam solum prævideat, non semper mortaliter in iis peccari aliqui quidem apud La-Croix loc. cit. sentiunt, modo periculum consensus absit; & fatente ipso La-Croixio „sententia illa est probabilis, attamen periculosa pro praxi, xi.“ Si pro praxi periculosa est, pro praxi cavenda est; quia qui amat periculum, peribit in illo, quamvis a fautore probabilitatis probabilis dicatur.

ANIMADVERSIO II.

Si vero ista fiant ex aliqua veniali vanitate &c. imo etiam sensualitate, sive affectu sensuali, & naturali (dummodo &c.) venialem culpam non excedunt. Contrarium tamen est tutius.

Si contrarium tutius est ipso Busembao fatente, explosa versatili probabilitate, quæ in lubrico semper versatur, hoc sequendum est. Periculum venereæ delectationis in his tactibus, & osculis ex vanitate, joco, curiositate, levitate, petulantia libatis, longe majus est, quam si ex patriæ more fiant: ergo multo magis cavenda sunt; præsertim cum hæc fieri non soleant, nisi familiaritas, & propensio animi, quæ periculum augent, præcesserit.

At vero distinctio naturalis tactus sensualitatis a venereæ in iis, qui mulieres tangunt, & osculantur, inanis & fictitia est, & ad libidinem fovendam solum utilis. Sensus quidem tactus a sensu venereo distinguitur. At dum vir mulierem tangit, aut osculatur ex sensualitate, non tactus, sed veneream sensualitatem quærit.

At Busemb. inquit, loquitur in hypothesi. Resp. Hypotheses fingere, quæ nunquam accidunt, non solum inanis res est, sed quoad mores periculosa. Hinc enim occasio facile oritur excusandi, hoc est fovendi mortiferas libidines prætextu naturalis sensualitatis tactus. Fingamus, inquit, saltem ingenii exercendi causa, virum tangentem, aut osculantem mulierem quærare solum delectationem naturalem tactus, qualis percipitur ex lævigati, aut mollis corporis contrectatione: est ne hic letalis culpe reus? Resp. Maxime; & ratio est, quia ille tactus ex natura sua est proximum periculum libidinis, seu consensus in veneream libidinem. Corruptio nat-

turæ, proclivitas ad lasciviam, vis muliebris illam excitandi, ac moralis impossibilitas separandi in tactu mulieris sensum tactus a sensu venereo id aperte evincunt. In hac sensa non solum loquitur P. Concina Theol. t. 4. p. 432. q. 4. & in ep. theol. mor. p. 27. sed ipse P. La-Croix, qui n. 894. ait: „ Quia autem quandiu sumus in hoc mortali corpore non videtur moraliter possibile, ut eum tali delectatione sensibili (loquitur in nostro casu) deliberate quæsitæ, & admissa non adsit, periculum proximum delectationis venereæ, hinc Men- do n. 93. & Sporer in Tyr. Sac. p. 4. n. 531. recte dicunt, hanc sententiam (quæ ait, non esse mortalem delectationem in præsentī casu) non esse præfice probabilem. “

Adde, quod hac præsertim in re iniquitas sibi mentitur, & appellet, aut etiam putet naturalem tactus sensationem, quæ reipsa venerea est.

ANIMADVERSIO III.

Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprii.

Si hic tactus, aut etiam aspectus ex sensualitate fictitia tactus fieri dicatur, ex mox dictis culpa mortalis est; si absque illa sensualitate, & sine ulla prorsus necessitate fiat, cum sit valde turpis, & impudicus, culpa letali vacare mihi non videtur. Apostolus enim 5. ad Gal. inter opera carnis e regno Dei excludentia hæc numerat, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria. Negari ne potest, tactum, & aspectum inhonestarum partium corporis proprii sine ulla necessitate habitos, impudicitiam includere? ergo negari non potest, eos e regno cælorum excludere.

ANIMADVERSIO IV.

Aspectus vero, & subinde etiam (varius tamen &c.) tactus ex petulantia &c. citra affectum, & periculum, excusari posse &c. docet &c.

Si tactus inhonestarum partium proprii corporis sine ulla necessitate habitus ex Apostoli doctrina mox recitata, mortalis culpa merito putatur; multo magis idem dicendum de tactu, aut etiam aspectu talium partium alieni corporis. Nam dum Buf. addit citra periculum consensus venerei, fingit quod nunquam accidit. Itaque P. Concina Theol. t. 4. p. 435. n. 17. hos tactus inter culpas mortales merito recenset; quia pudori & honestati valde repugnant, & vehementer provocant ad lasciviam, pollutionem, aut sodomiam. Excipiendi sunt, inquit, pueri natantes, qui casu, & absque ulla prava intentione se tangerent. A culpa tamen gravi eos non excusarem, si deliberato animo, & data opera in dictis partibus se tangerent. Hactenus ille.

ANIMADVERSIO V.

Verba turpia, lectio obscenorum &c. si tantum fiant &c. non sunt mortalia.

Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 626. reg. 5. contra ait: „ Verba impudica, & obscæna proferre, turpiaque cantica componere, & canere, letale ut plurimum peccatum est. “ Ratio est, quia ut plurimum ad libidinem provocant. Hinc Apost. 1. ad Corinth. 15. ait: Nolite seduci: quasi nos contra Buf. doctrinam, qui a verbis turpibus, lectione obscenorum, spectatione comædiarum turpium, cantionibus inhonestis periculum ruinæ spiritualis sui, vel aliorum aliquando abesse ponit, munire nos voluerit: corrumpunt bonos mores colloquia prava. Multo vero magis gestus, litteræ, & dona amatoria, sui, & aliorum ruinæ spiritualis periculum continent; ideoque ex natura sua, & ut plurimum letales culpæ sunt.

ANIMADVERSIO VI.

Choreæ, nisi malo fine fiant, aut cum periculo aliquos, aut seipsum incitandi ad libidinem, secundum se non sunt male &c. sed actus lætitiæ.

Intellige sunt actus lætitiæ diabolicæ, ideoque malæ; cujus rei illud evidenti argumento est, quod homines vere probi ab iis abstinent, & abstinendum putant. Choreæ, inquit S. Franciscus Salesius p. 3. introd. ad vitam dev. cujus verba in latinum verto, ex natura sua adiaphoræ sunt; sed eo modo, quo fieri solent, ad vitium valde declinant, ideoque periculorum plene sunt. Choreæ mundana est circulus, cujus centrum est diabolus, & cujus circumferentia sunt angeli ejus circumstantes; & ideo raro vel nunquam sine peccato fit. In hac sensa loquuntur Sancti, & Patres omnes, ac recentior D. Carolus Bor. apud Nat. Theol. t. 2. p. 630. reg. 8. & Bened. XIV. apud Concinam Theol. t. 4. p. 425. n. 9. qui subdit: Cum hæc ita se habeant, quis negare ausus fuerit, choreas (et

iam si speculative loquendo culpa carerent) vitiosas esse, & communiter in praxi peccatorum plenas? Frustra, & falso Buf. ait, Patres, qui choreas valde reprehendunt, loqui de turpibus, & earum abusu; loquitur enim de choreis communiter, ut in praxi fiunt; uti de iis loquitur S. Franciscus Salesius, S. Carolus Borom. Bened. XIV. Hinc Ecclesiast. c. 19. ait. Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte pereas in efficacia illius. Virginitatem ne conspicias, ne forte scandalizeris in decore illius... propter speciem mulieris multi perierunt; & ex hoc concupiscentia quasi ignis exarascit. Si plura cupis, lege Concinam Theol. t. 4. p. 409. c. 3.

ANIMADVERSIO VII.

Docet tamen Fill. etiam tunc (hoc est, si ei constet fieri pravo affectu) admitti posse, ne tangens infametur.

Id admittit etiam Concina Theol. t. 4. p. 437. n. 23. subdit tamen: „ Verum raro accidere potest ut nequeat mulier absque scandalo repellere libidinosum osculator. “ At D. Antoninus apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 631. reg. 9. ait: Quæ permittit, hæc sibi fieri ab eo, quem æstimat ad hoc moveri amore libidinoso, mortaliter peccat; quia facientem, & consentientem par pœna constringit, ut dicitur cau. 2. q. 1. c. Notum. Loquitur autem de osculis, manuum tactibus, & amplexibus ex patriæ more. Si hæc culpa ex parte mulieris consentientis, ex natura sua mortalis est, ut reipsa est, excusari certe non potest ex fine vitandi infamiam lascivi hominis, qui eam suæ culpæ vertere debet. Nulla scilicet ex causa peccare, aut alterius peccato consentire licet. Si mulier lascivi hominis tactui, aut osculo consentire possit, ne ille infamiam subiret, non intelligo, cur ejus quoque concubitus pati non posset, ne clamando, & resistendo ejus crimen prodederet. Hoc posterius non licet: ergo ne prius quidem licet. Probatur propositio. Nam inter concubitus, & tactum lascivum aliud discrimen non est, nisi quod tactus minor culpa est, concubitus major, utraque tamen mortalis: ergo mulier aut neutrum, aut utrumque pati potest, infamiae, aut mortis suæ, vel alienæ vitandæ causa. Nec ad rem facit, si dicas, in concubitu majus esse venerei consensus periculum. Nam ipsa voluntaria permissio, seu passio concubitus ex se mortalis est, præciso quocumque alio consensu, & periculo; quæ si vitandæ mortis, aut infamiae causa liceret, Dei adiutorium omni periculo majus, de tam gravi necessitate urgente merito sperandum esset. Probatur assumptio. Nam Lucretiam Romanam, quæ, ut se ab infamia liberaret, concubitus passæ est, S. Augustinus gravissime reprehendit. Nonnulli quidem docuerunt, castam Susannam potuisse sensum libidinem pati, ut suam infamiam, & mortem vitaret; at hanc corruptam opinionem tum Nat. Alex. Theol. t. 2. ep. 104. tum Concina Theol. t. 4. p. 455. c. 6. confutant; eamque damnavit Clerus Gallicanus anno 1700. apud eundem Nat. app. altera p. 55. prop. 44. ergo &c.

Admittens autem tactus impudicos, (ut &c.) vel oscula &c. peccat.

Peccat, intellige mortaliter; quia ex Ap. digni sunt morte non solum qui hæc faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

ANIMADVERSIO VIII.

Alio autem fine, v.g. voluptatis causa si fiant, sunt peccata venialia.

D. Antoninus p. 1. t. 1. c. 21. §. 6. ait: Sextus casus, in quo conjuges peccant mortaliter, est quando conjux voluptatem prævenit, & provocat diversis modis, ut manibus, vel cogitationibus, vel utendo calidis, & incentivis, ut possit pluries convenire. Hoc tamen non simpliciter intelligendum est, sed quando in talibus preparatoriis propter se delectatur. Sicut si confricationibus impudicis membra atrectando, sequatur pollutio extra vas debitum, non est dubium, quod est mortale; quia omnis pollutio extraordinaria, est peccatum mortale, quando vigilando procuratur. Idem videtur, si diu insistat in hujusmodi, non intendendo venire ad actum conjugalem, sed finem in his ponere.

Tactus venereæ voluptatis causa habitus, impudici sunt: at tactus impudici sunt mortales culpæ; quia impudicitia ex Apost. ad Gal. 5. supra citat. a regno Dei excludit: ergo &c.

Si pollutio extra vas debitum sine controversia mortalis est, cur mortalis non est lascivus tactus, qui pollutionis incohatio est? Non enim in lascivia parvitas materiæ a mortali excusat. At inquit Bufemb. „ Matrimonium eos tactus cohonestat, & defectus debiti finis non est mortalis. “

Resp. Si matrimonium pollutionem extra vas debitum non cohonestat, qua ratione tactus impudicos, qui sunt pollutionis initium, cohonestare potest? Matrimonium cohonestat quidem actus, in quos jus tribuit: at nullum jus

jus in tactus impudicus venereæ voluptatis causa habitos tribuit: ergo rectius asseritur, matrimonii sanctitatem his tactibus sæpe pollui, sicut etiam supra dictum est tract. 3. c. 2. d. 5. ca. 1.

Quare defectus debiti finis in nostra specie mortalis est; quia ipsi actus ex natura sua sunt mortales, nec unquam permitti, nisi ex necessitate adhibiti in ordine ad copulam; ergo sublato hoc sine sunt mortales.

Hinc D. Antoninus loco mox citat. *Sed si quis causa generanda proliis, vel vivanda fornicationis in se, vel in socio, aut debitum reddendi, cum alias sit impositus, provocet se usu, vel potu calefactorum, aut osculis, & amplexibus, quibus etiam animalia se provocant, ut columbe, & ursi, vel aliquibus aliis tactibus, in quibus non querit se delectari, sed solum ad actum illum preparari, non videtur peccatum; quia licet juvare naturam corporis ad obediendum rectæ rationi. Tum illa verba, cum alias sit impositus, tum ratio a sancto viro allata indicant, illum a peccato non excusare tactus inter conjuges habitos, nisi ad copulam necessarii aliquo modo sint. Tum addit: Item si hoc facit, ut sit potius cognoscere propter delectationem, quam tamen nollet cum alia experiri, tunc graviter peccat, præveniendū delectationem, non tamen mortaliter; quia non querit in hac provocatione delectari, (ergo si in hac provocatione delectari quærat, juxta S. Virum mortaliter peccat) sed in actu conjugali. Unde videtur idem specie, quod de fine.*

ANIMADVERSIO IX.

Sponsus tactus.... pudici in partibus honestis licent, si ex iis intendunt delectationem sensuivam.

Cum sponsus nullum sit in alterius corpus jus, quod de tactibus inter solutas personas dicitur, idem de sponso tactibus dicendum est. Sed ex dictis c. 4. h. dub. tactus ex affectu sensuali inter solutas personas habiti non solum non licent, sed sunt mortalia peccata. Ergo hujusmodi tactus non solum sponsis, ut laxè ait Busemb. non licent, sed sunt mortiferæ culpæ.

Hinc S. Carolus Bor. Conc. prov. 6. ita inquit: *Itaque Episcopi cura sit panis, & censuris, quas arbitratu suo constituunt, sancire, ne sponsi, priusquam matrimonium in Ecclesia per verba de presenti ex ritu celebraverint, non modo simul non habitent, sed ne ullo quidem modo mutua consuetudine, commerciorum utantur.* Similia habent plures aliz Synodi, quas refert Genettus Theol. t. 5. tract. 9. c. 1. q. 10. Si S. Carolus, multique alii Episcopi in suis Synodis mutuum sponsis commercium graviter interdunt propter ingens libidinis periculum, an iis licere ponunt oscula, tactus, ut sensuivam tantum delectationem inde percipiant? Hic scilicet Busemb. & quos citat, ex arbitrio loquuntur, & licet delectationis prætextu aniam sponsis dant, ut innumeras mortales culpas admittant, & animas perdant.

Sed veniamus ad La-Croixium, quem merito a Concina impugnatum per abrupta Zacharia defendere conatur, ut Concina quoquo modo vellicet.

P. Concina Theol. t. 4. p. 434 n. 16. ait: „ Sanchez, „ Nav. & alii docent, tactus hujusmodi (in partibus „ verendis, aut illis affinis) culpa gravi carere, si „ supra vestes exercentur. Hanc eandem opinionem „ defendit P. Claudius La-Croix lib. 3. p. 1. num. 904. „ allegans auctoritatem P. Sanchez. “ Post subdit: „ Nec audiendus P. La-Croix docens cit. n. 904. veniale „ tantum peccatum esse, si fiant ejusmodi tactus ex le- „ vi delectatione tactus vestium. “ P. Zacharia infidelitatis arguit P. Concina in hujusmodi citatione; qua fronte, judicet Lector. La-Croixii verba num. cit. 904. hæc sunt. „ Tactus super vestes ad partes verendas tum „ est mortalis, si quærat delectatio confurgens ex ta- „ ctu mediato cogitato. Si autem fiat ex petulantia „ tantum, aut ex levi delectatione tactus vestium, „ erit veniale tantum. Sanchez n. 11. “ Ita La-Croix.

An Concina La-Croixio imposuit? Quæstio est, utrum tactus in partibus verendis supra vestes sint culpæ mortales? Nonne id aperte negat La-Croixius, dum ait: „ Si autem fiat ex petulantia tantum &c. erit tantum „ veniale. “ Nam eos esse mortales, si quærat delectatio ex tactu mediato cogitato, nulla quæstio est. Hæc quoad fidem P. Concina; paucis nunc P. La-Croixii doctrinam attingamus.

Hypothesis, qua La-Croix ponit, hujusmodi tactum super vestes ad partes verendas fieri tantum ex levi delectatione tactus vestium, ridicula est, metaphysica, quæ nunquam accidit, & mortales libidines fovere solum apta; ideoque hanc hypothesim merito explodit Concina, dum ait: „ Delectatio hæc non capitur ex vestis „ tactu; siquidem vestes tangi possent in brachiis; „ sed delectatio est ex tactu pudendorum veste media. „ Hanc porro delectationem mortalem esse, non veniale, lem asserimus. “ Quid hic carpendum, aut quid non

laudandum? Falsum, ait P. Zach. id primo. Quid falsum? Nonne vestes tangi possent in brachiis? Finge, inquit, quempiam habere femoralia ex oloferico, non item alias vestes; mulier ne tangere possit olofericum in brachiis, ubi non est? Tanta ne cupido est mulieri percipiendi delectationem ex tactu oloferici, ut illud in femoralibus quoque viri, & super ipsius pudenda, quia ibi forte mollius est, tangere non dubitet? Quæ id audet, prostitutam mulierem ego appello. Quo autem nomine eam donatam Zach. qui per ridiculas technas excusare conatur, velit, ignoro. Deinde, subdit Zach. qui dicit, non esse, nisi veniale peccatum tactus vestium ex levi delectatione tactus ipsius vestium, non negat, delectationem capitari posse ex tactu pudendorum veste media, & tum esse mortale peccatum; hoc ait, non esse mortale peccatum, dato quod unice fiat, saltem per possibile, ex levi delectatione tactus vestium. Hoc sane nihil est, nisi repetitio La-Croixianæ doctrinæ, non ejus defensio, nec Concinaianæ confutatio.

Illud tantum recte ait contra suum La Croixium, saltem per possibile. Satiùs ergo erat, Zachariam silentio rem premere, sanamque doctrinam saltem silendo probare, quæ tactus, de quibus loquimur, mortalis criminis damnat, tum quia valde turpes sunt, tum quia proximum libidinis periculum continent, tum quia sine libidinis affectu vix fieri possunt.

Adde, quod hi impudentissimi tactus sint aperta scandala, & invitamenta ad consummatam libidinem, atque efficaciora, quam si vir mulierem, vel contra ad concubitum ore rotundo invitaret; ita ut merito dicere possumus, non nisi inconsiderate, & incante a nonnullis fuisse a letali culpa excusatos. Nam P. Zacharia suum La-Croixium defendendi, & Concina carpenti studio abreptus, in hunc scopulum impigit.

ANIMADVERSIO X.

Unde concubinaris, sicut & meretrix, ordinarie non debet absolvi, nisi dimissa concubina, aut &c.

Concubinaris, sicut & meretrix, non solum ordinarie, sed nunquam est absolvendus, nisi prius concubinam dimiserit. Ratio, ne longior sim, aperta est ex prop. 61. ab Innoc. XI. proscripta, quæ ita habet. *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quin imo directe, & ex proposito querit, aut ei se ingerit.* Concubinaris retinens concubinam, est ne in proxima occasione peccandi? quamdiu eam non dimittit, nonne proximam occasionem peccandi, quam potest, & non vult dimittere, ex proposito quærit, aut ei se ingerit? Hæc sunt non jura, sed facta manifesta. Ergo concubinarium aliquando posse absolvi, concubina non dimissa, est doctrina inclusa in propof. 61. damnata. Illud ergo ordinarie Busemb. emendandum est, & illius loco illa particula *nunquam*, licet aliquibus molesta futura sit, substituenda. At nonnulli morum laxatores, hoc est, ut ego sentio, animarum perditores, multa hic ponere, & fingere parati fortasse sunt, non ut animas perdant, quas tamen, dum corruptas doctrinas tuentur, quantum in ipsis est, reipsa perdunt, sed ut Busembaum, ejusque antesignanos defendant. Utilitates, & commoda multa, & gravia concubinario, ejusque domui ex concubinae retentione, certam concubinae miseriam, si dimittatur, cum ea non amplius peccari obtrudent. Resp. Hæc non sunt obiecta Theologis digna, sed anilia terculamenta, & diaboli versutiz, ut animas suis laqueis irretitas, permittentibus, si fieri possit, Theologis, & Confessariis, non dimittat. An Theologus, & Christianus ignorat, regnum celorum vim pati, & violentos, maxime si prava peccandi consuetudine detineantur, rapere illud? Audi rursus Christum Matth. 18. *Si autem manus tua, mulier illa, tibi maxime utilis, aut necessaria, ut manus, vel pes, vel pes tuus scandalizat te; abscede eam, & projice abs te &c. & si oculus tuus, mulier illa tibi non minus accepta, aut pretiosa, quam oculus tuus, scandalizat te, erue eum, & projice abs te &c.* Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit, est propof. 62. ab Innoc. XI. proscripta.

Quid hic hircere aures? Concubinaris, inquis, habet firmum propositum dimittendi concubinam; sed quia statim id facere non potest sine sui honoris detrimento, tantisper expectandum est, ac interim absolvendus. In his enim cautio, & prudentia necessaria est. Respond. Hæc tua cautio, & prudentia a Christo Matth. loc. cit. ejusque Vicario propof. 62. descripta, damnata est.

Mulier, ais, quam quis retinet, olim concubina, non est amplius concubina; cum ea ab aliquot diebus, aut hebdomadis, ut ex ejus confessione compertum ponitur, non peccat. Ergo absolvi potest. Resp. Dæmonis astus callidior est, quam ut recens Theologia illum assequi possit. Con-

Concupiscentiam aliquandiu quiescere, & dormire ex industria patitur, ne mulier ad arbitrium, & libidinem viri exposita, & parata, quæ est aperta proxima peccandi occasio, ejiciatur, & ut Sacramenta sub aliqua poenitentia specie indigne administrantur, & accipiantur. Quid quod concubina non solum est proxima occasio, seu scandalum viro, a quo retinetur, verum etiam aliis, qui ex pessimo illo exemplo in libidines ruendi ansam accipiunt? Sed de his hætenus.

Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem gravius, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsæ, ut docent &c.

Hætenus recte, dum addas, talem circumstantiam esse in confessione manifestandam etiam ab eo, qui cum sponsa fornicatur, quia gravem injuriam, non minus ac sponsa, sponso infert, prolemque incertam efficit; item a sponso fornicante cum alia ex ea ratione, quia sponsam notabiliter lædit. Itaque cum Buf. ex versatili mala probabilitate addit, *contra Covar. &c. quorum sententiam (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam censet Dian. audiendus non est.*

ANIMADVERSIO XI.

Stuprum, hoc est defloratio virginis ipsa invita: quia si consentiat, erit tantum fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda, ut probat Less. &c. contra Navar. &c.

Hæc Buf. doctrina prorsus rejicienda est. Stuprum, inquit Angelicus 2. 2. qu. 154. art. 6. Sed contra, proprie consistit in actu venereo, quo virgo defloratur; idque in c. evincit hoc discursu. Ubi circa materiam alicujus vitii occurrat aliqua specialis deformitas, ibi debet poni determinata species illius vitii. Luxuria autem est peccatum circa venerea existens. In virgine autem sub custodia patris existente quadam deformitas specialis occurrat, si corrumpatur; sum ex parte puellæ, quæ ex hoc, quod violatur nulla patre conjugali præcedente, & impeditur a legitimo matrimonio consequendo, & ponitur in via meretricandi, a quo retraheretur, ne signaculum virginis amitteret; tum etiam ex parte patris, qui de ejus custodia sollicitudinem gerit secundum illud Eccli. 42. Super filiam luxuriosam confirma custodiam, ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis. Et ideo manifestum est, quod stuprum, quod importat illicitam virginum deflorationem sub cura patris existentium, est determinata luxurie species. Hanc manifestam S. Thomæ doctrinam tuentur Concina Theol. t. 4. p. 460. c. 7. multos pro ea citans, ac præcipue S. Antoninum, Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 320. reg. 10. Genetius Theol. t. 7. p. 85. qu. 8. & Wig. tract. 5. ex. 2. n. 34. An virginis consensus specialem deformitatem in virginitatis deflorationem tollit? Si virginitatis defloratio specialem habet in luxurie genere deformitatem, uti re ipsa habet, posita defloratione necesse est ut specialis illa deformitas existat; quam nullus consensus tollere potest.

Si consensus virginis, stupri rationem tolleretur, conjugatorum quoque consensus, adulterii reatum destrueret. Est enim eadem ratio: quod si Busembau fautores, aut patroni id inficiuntur, maxime velim, ut discrimen assignent. Atqui conjugatorum consensus adulterii reatum non destruit. Illa enim prop. *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum*: hæc, inquam, prop. est 50. ab Innoc. XI. damnata. Ergo &c.

Vis mulieri illata novam malitiam addit seu stupro, seu adulterio, seu alteri cuicumque libidini. Stuprum vero, ut ait D. Thom. 2. 2. qu. 154. art. 7. a quo qui sapiunt, non recedunt, sed discunt, sine raptu invenitur, quando aliquis absque violentia illatione virginem illicitè deflorat.

Quia enim virginitas apud Deum, & homines speciale, magnique pretii ornamentum est; ejus corruptio culpabilis specialem habet turpitudinem, & deformitatem; quam virginis consensus eluere non potest. Habet quidem virgo suæ virginitatis dominium; at illam sine speciali turpitudine prodigere non potest. Qui eam deflorat, illi quidem injuriam non facit, si consentiat; quia injuria non fit nisi invito; speciale tamen, & insigne damnum ei infert, sicuti insigniter noceret, qui consentienti manum abscinderet. Itaque neglecto Busembau defloratio virginis etiam consentientis est circumstantia specifica, seu speciem mutans; quæ non solum juxta Theologos, sed ex sacre Syn. Trid. doctrina sess. 14. cap. 5. in confessione necessario explicanda est.

ANIMADVERSIO XII.

Si quæ tamen sponte discedat &c. non erit proprie raptus, sed fuga, non addens malitiam &c.

Fuga voluntaria mulieris cum amasio inficiis parentibus, atrox sine controversia injuria est, ipsi parentibus

illata: hæc porro atrox injuria, quam tum mulier, tum vir fugientes, parentibus mulieris inferunt, crimen est grave, & distinctum a simplici fornicatione: ergo in confessione necessario explicandum est. Dum id fiat, res bene habet, seu raptum appelles, seu non. Nec enim de nomine, sed de crimine in confessione agitur. P. Concina Theol. t. 4. p. 468. n. 6. in proposita specie raptum committi, probabilius putat. Ego illud crimen, furtum mulieris, si occulte fiat, appellarem; si vero adhibita parentibus aperta vi, raptus esset quoad parentes, crimenque atrocius.

ANIMADVERSIO XIII.

Ubi ex Hurt. probabile dicit, in eodem gradu, & linea, ejusdem esse speciei &c. & satis esse dicere, Habui rem cum consanguinea in linea recta.

Id in confessione dicere, satis non est, sed gradus quoque explicandus est; quia gradus diversitas ex communi sensu notabile discrimen efficit: porro circumstantiæ notabiliter aggravantes, aut minuentes crimen, in confessione necessario aperiendæ sunt ex dicendis suo loco. Ergo &c.

Hanc sententiam tuentur tum Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 325. reg. 9. tum Concina Theol. t. 4. p. 476. n. 5.

Ad hanc speciem revocatur tanquam analoga fornicatio cum filia confessionis... quam tamen circumstantiam in confessione exprimendam esse, probat Sanch. Con. Fag. & ceteri probabiliter contra Sa &c.

Illud probabiliter, quasi contraria sententia improbanda non sit, delendum est, & absolute dicendum, circumstantiam filiz confessionis in luxurie crimine esse necessario confitendam. Ita docent quoque Gen. t. 7. p. 93. qu. 13. & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 323. reg. 24. peccatum enim cum filia confessionis, ejusdem gravitatis est, ac peccatum cum spiritali cognata. Nam Symmachus Papa cap. Omnes cau. 30. qu. 1. ait: Omnes, quos in poenitentia suscipimus, ita nostri sunt spirituales filii, ut & ipsi, quos vel nobis suscipientibus, vel trine meritionis vocabulo mergentibus unda sacri baptismatis regeneravit. At circumstantia cognationis spiritalis necessario in confessione explicanda est: ergo etiam circumstantia filiz Confessionis. Hinc eodem cap. subditur: Quapropter hoc scelus (cum filia Confessionis) si quis perpetraverit, non solum dignitatis honorem amittat, verum etiam usque ad exitum vite suæ jugi poenitentia se subdat.

Et cap. Non debet qu. 1. cit. Non debet Episcopus, aut Presbyter commisceri cum mulieribus, quæ ei sua fuerint confesse peccata. Si forte (quod absit) hoc contigerit, sic poeniteat, quomodo de filia spiritali, Episcopus quindecim annos, Presbyter duodecim, & deponatur, si tamen in conscientiam populi devenierit. Ex his perspicuum est, contrariam sententiam nec probari posse, nec esse probabilem.

ANIMADVERSIO XIV.

Unde sacrilegium est 1. Omnis actus luxuriosus exterior &c. in loco sacro, hoc est templo, vel cimiterio.

At quid si actus lascivus interior sit? Resp. Non est dubitandum, quin desideria committendi libidines in loco sacro, sint sacrilegia; quæ est omnium doctrina, ut monet Concina Theol. t. 4. p. 483. n. 14. Si qui vero in Ecclesia existentes, extra Ecclesiam lascivias admittere desiderant, vel ibi morosis lascivis cogitationibus immorantur, contendunt, inquit Concina, tum non committunt, mitti sacrilegium, eo quod Ecclesia se teneat ex parte subjecti. Hæc tamen cogitationes, & desideria obscena ex communi Theol. sensu quamdam sacrilegii macula induunt, ut idem ait. Quoniam vero hæc circumstantia ex æquo, & pio sensu notabilem deformitatem libidini addere videtur, idcirco in Confessione non est prætermittenda.

Et probabiliter etiam tactus impudici.

Cur addit probabiliter? ut scilicet quilibet, prout libuerit, contrariam quoque sententiam eligat. At nonne tactus impudici in Ecclesia habiti insignem loco sacro injuriam evidenter irrogant? Cur ergo sacrilegi non sunt? De hoc scilicet non est dubitandum; imo idem dicendum de osculis, amplexibus, verbis, aspectibus impudicis, ut recte docet Concina Theol. t. 4. p. 482. n. 13. 14. quia hæc omnia mortalia peccata sunt, loeque sacri reverentia notabiliter contraria.

Nisi tamen fiat a conjugibus ex necessitate, v. g. ad vitandam incontinentiam.

Hanc Buf. opinionem, quæ multorum est, rejicit P. Concina Theol. t. 4. p. 481. n. 12. & S. Antoninus p. 3. t. 1. c. 22. §. 2. qui enumerans casus, in quibus matrimonii usus mortalis est, ait: Secundus casus est quantum tactus impudici, in quo talis actus exercetur, videlicet in loco sacro. Sive ergo alius locus habeatur, sive non possit haberi (hoc ad rem nostram nota) alius locus ad hoc, certum est, quod non licet petere; (ait certum) sed nec reddere

tenetur alter illud, quod reddi non potest sine irreverentia loci sacri. Hæc doctrina ex æquo, & pio sensu æstimata, certa mihi videtur. At Buf. objicit necessitatem. Nisi ex necessitate, ait. Quænam, quæso, necessitas est exercendi operis conjugalis, ut ne sanctissimis quoque templis parcat? An, nisi exerceatur, vita excedendum est? V. g. inquit, ad vitandam incontinentiam. Hoc perinde est, ac si dicat, irreverentiam sacratissimis locis irrogari posse, ut incontinentia vitetur. An incontinentia vitari non potest, nisi templum profanetur? An ipse locus omni reverentia ex divino, naturalique jure colendus satis non est, ut libidinem, pietatis freno coerceat? Cur ad preces, & jejunia, & ad sanctas meditationes non recurritur? Si uxor infirma sit, nonne a conjugio per menses, & annos abstinendum est? Quod in ea hypothefi ex physica, in præfenti ex pietatis, & religionis necessitate faciendum est. Nam propter hoc (opus conjugale in Ecclesia peractum) indiget reconciliatione secundum Joannem Andream, quantum est ex natura facti; licet per accidens, si est occultum, non indiget reconciliatione, quod etiam ponit Hostiensis. Ita S. Antoninus locquitur.

2. Omnis actus &c. circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, utrum fueris votum solemne, an simplex.

Buf. ait, probabile est. Hæc versatilis probabilitas animabus exitiosa, apud Busembaum frequentissima est.

Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 323. reg. 21. docet, circumstantiam voti simplicis, aut solemnis in peccato luxuriæ, esse in Confessione exprimendam. Est enim circumstantia valde notabilis, ut omnes æqui rerum æstimatores intelligunt. Simplex enim votum instar sponsaliorum est, solemne instar matrimonii, quo vovens suum corpus Deo tradit, & consecrat. Hinc Innoc. I. ep. 2. ad Victorium Rhotomagensem Episcopum c. 22. de religiosis virginibus ait: *Quæ Christo spiritualiter nupsunt.*

Itaque sicut in peccato libidinis necessario exprimenda est circumstantia sponsaliorum, aut matrimonii, ita circumstantia voti simplicis, & solemnis; nisi forte votum solemne Confessione notum sit.

Hic ego quidem sentio, quid arabicis speculationibus affuere objicere parati sint. Sed illud satis sit apud æquos, & probos homines, ut ab inutilibus contentionibus abstinere, circumstantiam voti simplicis, & solemnis esse notabilem.

Sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata v. g. &c. quia moraliter est una numero malitia.

Cum uterque titulus sacerdotii, & religionis separatus, sacrilegam luxuriam efficiat, cur duplex ille titulus in una persona conjunctus, est moraliter una numero malitia? An quia illi tituli uniuntur, sacri esse desinunt? an quia uniti sunt, utrumque luxuria non polluit?

Ergo persona duplici titulo Sacerdotii, & Religionis sacra, luxuriam admittens, duplex uno actu sacrilegium admittit. Sed fac, quod ego non concedo, rem hanc esse dubiam; nihilominus duplex ille titulus in confessione necessario exprimendus est; quia sicuti mortalia dubia peccata necessario confitenda sunt, ita necessario confitenda est circumstantia, de qua dubitatur, utrum peccatum in genere sacrilegii, hoc est in genere mortali multiplicet. Tandem extra controversiam est, peccatum luxuriæ ex duplici dicto titulo notabiliter gravius esse, quam si ex uno tantum titulo sacrilegium sit. Ergo duplex ille titulus neglecto Buf. & qui contrarium sentiunt, necessario confitendus est; atque ita docent tum Nat. Alex. reg. 22. p. mox cit. tum Concina Theol. t. 4. p. 480. num. 6.

ANIMADVERSIO XV.

Quo casu cognationis gradum non necessario explicari docet &c.

Hi scilicet ad laxandum, seu, quod idem est, ad corrumpebunt mores comparati, cum de suo loquuntur, audiendi non sunt. Sicut mox dub. 2. c. 5. dictum est, gradus consanguinitatis, & affinitatis in naturali incestu esse necessario in Confessione exprimendos, ita idem dicendum in sodomitico incestu ex eadem ratione.

ANIMADVERSIO XVI.

Non tenetur quis (modo tamen &c.) impedire pollutionem sponte sua evenientem.

Absolute quidem, & fidenter hic loquitur Busemb. at ejus doctrina mihi valde suspecta est. Pollutio enim voluntaria, culpa vacare non potest: at pollutio non solum voluntaria est, cum procuratur, sed etiam cum permittitur. Ergo &c. Si quis non teneatur impedire quoad fieri potest pollutionem sponte sua evenientem, multo minus impedire tenebitur obscenos, & venereos motus sponte sua exortos: hoc est falsum, & absurdum: ergo & prius. *Debitores sumus*, ait Ap. Rom. 8. *Non carni, ut*

secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritum facta carnis mortificaveritis, vivetis. Nonne pollutio sponte sua eveniens, carnis opus est? Ergo qui illam non impedit, nec illi repugnat, secundum carnem vivit: ergo juxta Apost. morietur. Ergo ut vivat, illud carnis factum spiritu mortificare debet.

Dum Buf. ait, „Modo tamen absit periculum consensu in voluptatem,“ fatetur, consensum in voluptatem, esse culpabilem: at voluptas voluntaria non potest esse culpabilis, nisi culpabile sit opus, unde oritur. Hinc voluptates moderati cibi, & potus, & operis conjugalis, culpe verti non possunt: ergo ipsum opus, hoc est ipsa pollutio, unde voluptas existit, culpabilis est, si sit voluntaria: negari autem non potest, pollutionem sponte evenientem fieri voluntariam, dum ei non resistitur: ergo.

Præterea periculum consensus in voluptatem, dum ipsa pollutio permittitur, abesse non potest; quia voluptas vehementer sollicitat animum; imo vero dum voluptas permittitur, voluntas indirecte in eam consentit, aut etiam directe, quia vult id, unde existit.

At inquit Buf. si non permittatur semen effluere, corruptum sanitatem lædet. Resp. Id quidem nonnulli medici testantur; sed experientia multorum, qui pollutionem absque sanitatis detrimento cohuebunt, contrarium evincit. Præterea peccare ne licet sanitatis causa?

Itaque in hanc rem pie, ac solide dicere mihi videtur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 333. reg. 55. „Cum autem „vigilanti præter voluntatem contingit illa obscenitas, „(hoc est pollutio) non solum rejiciendæ sunt & abnegandæ turpes cogitationes, non solum mortificatio „carnis adhibenda, & divinæ gratiæ auxilium invocandum, sine qua nemo continens esse potest, sed sistenda, & cohibenda, quantum fieri potest, seminis fluxio. Quoniam (inquit piissimus Gerfonius) *essi hæc retentio nocere debeat corpori, proderit animæ.* Addit, „naturam alio forte modo se allevare: exemplo puerperarum rem illustrat, quibus arescunt ubera, cum lac elici definit, alioquin jugiter scaturit, & fluere paratum est. Sic pollutiones istæ, & pruritus tutius abstinendo vincuntur.“ Hactenus ille.

Aut jam captam, v. g. in somno, reprimere.

Id quidem admittitur: quia, ut ait D. Th. in 4. d. 9. qu. 1. art. 4. ad 5. ex quo in dormiendo excitatus est motus carnis, non subjacet voluntati vigilantis ulterius motus ille; nec reputatur vigilasse, quousque perfectum usum liberi arbitrii recuperavit. Et hæc est communis sententia, quam tuetur quoque Concina Theol. t. 4. p. 504. n. 48.

Unde idem admittit Sanch. etiamsi orta esset prius ex culpa, modo &c.

Si pollutio ex culpa, e. g. obscenis cogitationibus, impudicis tactibus &c. vigilanti orta sit, ejus continuationis permissio est mortalis culpe consummatio. Est enim consensus in opus natura sua mortaliter malum.

ANIMADVERSIO XVII.

Licet ob finem honestum &c. optare simplici affectu spontaneam &c. modo desiderium illud &c. similiter licet etiam de ea gaudere &c.

Idem habet La-Croix p. 283. n. 932. quam sententiam communiorem esse, ait.

At sicuti ex dictis non licet permittere pollutionem sponte sua evenientem, ita multo minus eam optare, culpa vacat, aut de ea gaudere. Si tamen sermo sit non de spontanea pollutione absolute, sed de spontanea nocturna pollutione, Busemb. opinio non solum a multis, sed ab ipso S. Antonino p. 2. t. 6. c. 5. traditur; eique favere videtur ipse D. Th. in 4. d. 9. qu. 1. art. 4. ad 5. ubi de ea loquens ait: *Si autem placeat, ut natura exoneratio, vel alleviatio, peccatum non creditur.*

At Theologi primi subcellii, ut Dominicus Soto, Medina, Sylvius, & alii citati tum a P. Concina Theol. t. 4. p. 508. tum a P. Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 331. reg. 48. in contrariam abeunt sententiam; quam sequuntur cum eruditissimo Ballerino iidem solidissimi Theologi Nat. & Concina.

Ratio Nat. Alex. hæc est, quia ex D. August. & D. Thoma quod licet desiderare, petere etiam licet; quæ res evidens est: atqui petere non licet, ut nocturna in somnis pollutio accadat; imo Ecclesia universa ex more contrarium petit in hymno Completorii, dum ita orat: *Hostemque nostrum comprime, ne polluantur corpora.* Ergo &c. Præterea pollutio, seu seminis effusio sine concubitu, luxuriæ enormis species est, semperque seu ex natura sua mala, quando est voluntaria. Est autem voluntaria, quando quis eam ex quocumque fine appetit, vel de ea gaudet. Ergo nunquam licet desiderare nocturnam pollutionem ex quocumque fine, neque de illa gaudere.

M

Huic

Huic secundæ rationi responderi potest, naturalem feminis effusionem non esse naturæ suam malam, quia, ut sputum, urina &c. naturæ effectus est.

Sed hic merito animadvertitur, naturalem feminis effusionem, esse quidem naturæ effectum, non tamen naturæ innocentis, ut urina, sputum &c. sed naturæ corruptæ, & rebellantis, ut fornicatio, incestus &c. in ebrietate, aut somno admissa. Sicuti ergo non solum culpa, sed mortalis culpa est, desiderare fornicationem, incestum &c. in somno admittenda, vel de iis sine culpa admittis gaudere; ita mortalis culpa videtur desiderare naturalem in somno pollutionem, aut de illa gaudere.

Et desiderium huiusmodi (inquit Nat.) carere non videtur peccato mortali.

Convenit penes omnes (ait Concina p. 506. n. 52.) illicitam esse delectationem de pollutione nocturna etiam præterita, quæ ortum duxerit ex tactu proprio, vel alieno, aut ex turpi cogitatione etiam in somno habita; quia tum pollutio non fuit mera naturæ evasione, sed venereæ causæ fructus, atque adeo objectivè mala. Sed perinde est, seu pollutio ex tactu, turpive in somniis cogitatione, seu sine his oriatur; quia tactus, turpive illa cogitatio omnis culpæ expers ponitur, ipsiusque naturæ effectus.

Cur tactus, turpive in somniis cogitatio venerea dicitur, & objectivè mala, nisi quia ex natura corrupta, & ad venerem prona orta est?

At nonne pollutio sine tactu &c. orta, ex natura corrupta, & ad venerem prona derivatur? An si tactus, turpive cogitatio, venerea est, & objectum malum, ipsa pollutio non est venerea, & malum objectum? Itaque non puto admittendam La-Croixii doctrinam, ex qua iuxta aliquos pollutio involuntaria tum tantum retinet malitiam objectivam, & materialem, quando sequitur ex causa non naturali, sed alia, v. g. ex tactu, turpiloquio &c. n. 932.

Accedit, quod, cum voluptas sit operationis, aut apprehensionis appendix, seu consecrarium, quoad moralem bonitatem, & malitiam sequitur naturam ipsius apprehensionis, aut operis, ut docent Arist. Eth. 7. & S. Th. 2. 2. qu. 34. art. 1. ergo mala esse non potest, nisi opus ipsum, unde existit, sit malum: atqui voluptas nocturnæ pollutionis ex se mala est: ergo ipsa quoque pollutio ex se, seu natura sua mala est. Desiderare voluptatem nocturnæ pollutionis, aut de ea gaudere nulla ex causa licet, ut omnes fatentur: ergo nulla quoque ex causa licet desiderare ipsam nocturnam pollutionem, aut de ea gaudere.

Videlicet negari non potest, nocturnam pollutionem esse opus carnis corruptæ, & rebellantis, & quod hinc consequitur, qui eam ex quacunque causa desiderant, aut de ea gaudent, eos vivere secundum carnem: at Ap. Rom. 8. mox cit. ait: *Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.*

Nam quod ad D. Thomam nobis objectum attinet, ipse nihil hac de re affirmat, sed aliorum solum opinionem profert, dum ait, *peccatum non creditur.*

ANIMADVERSIO XVIII.

Si quis facturus &c. Hinc non obstante periculo pollutionis licet feminas osculari, amplecti juxta morem patriæ, si &c.

Morem osculandi, & amplectendi feminas, esse corruptum, ac vitandum, non dubito.

Nam præter ea, quæ ex S. Antonino dicta sunt dub. 1. c. 3. Deus Proverb. 6. v. 27. & seq. ait: *Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? Aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non eris mundus, cum tetigeris eam.* Hoc divinum oraculum, si apertis oculis attente consideretur, luce clarius nos docet, amplexus, & oscula mulierum, esse proxima libidinis, hoc est mortalis peccati pericula, ideoque ordinarie loquendo mortalia peccata. Multo ergo magis sunt mortalia peccata, si inde periculum pollutionis immineat. An pollutio voluntaria non est in schola Christi apertum mortale peccatum? Lege Ap. 1. ad Cor. 6. *Necque fornicarii, inquit, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubinatores regnum Dei possidebunt.* Nota illud *nolles*. Porro perinde est, seu pollutio (idem est mollities) in se, seu in causa voluntaria sit; nec enim definit esse voluntaria, quia in causa voluntaria est; & ad mortalis peccati rationem satis est, si in causa voluntaria sit: at qui mulieres juxta corruptum patriæ morem osculantur, amplectuntur cum pollutionis periculo, pollutionem in causa volunt. ergo mortaliter peccant. Hinc Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 329. reg. 41. recte, & solide inquit: „Cum vero vigilant, & directe, vel in-

„directe consentienti, causamve prævisam, quam avertere tenebatur, & poterat, non avertenti contin-„git pollutio, letale semper peccatum est. Itaque non solum non peccant, ut male ait Busemb. qui mulieres osculantur, amplectuntur ex more patriæ cum pollutionis periculo, sed mortaliter peccant.

At Busemb. addit, „si alioqui incivilis habendus esset. Resp. Misera sane excusatio, illi prorsus similis, qua duelli acceptatio excusatur, ne quis a stultis ignavus putetur. Nonne stulti sunt, qui hominem pium, peccati periculum fugientem, suoque exemplo corruptos mores improbantem, veluti inurbanum traducunt? An non haberi a stultis inurbanum, res est adeo pretiosa, ut manus, vel oculus? At Christus Matth. 5. ait: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te; si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te.*

Ex mox dictis refellitur quoque La-Croix, qui p. 282. n. 923. refert, nec improbat multos excusantes a mortali culpa actionem in genere luxuriæ venialiter malam, unde futura prævidetur pollutio; uti sunt juxta Sporerium ab ipso citatum supplem. seu proem. Theol. t. 1. c. 5. n. 19. *aspectus, tactus, oscula, amplexus levitatis, vel curiositatis tantum gratia obiter facti, aut etiam causa voluptatis sensibilis capiende.* Hæc enim doctrina deterius longe est, quam mox refutata Busemb. opinio, in quam proinde merito invehitur etiam P. Concina Theol. t. 4. p. 497. n. 32. eamque improbat ipse Busemb. hic c. 6.

ANIMADVERSIO XIX.

Quod si res illa sit causa tantum remota &c. qualis est ex. gr. &c. crapula, ebrietas etiam mortalis (modo &c.) secusa pollutio non est mortale. Idem docet La-Croix n. 924. imo probabilius putat, nullum esse peccatum contra castitatem.

Ego quoque fateor, pollutionem ortam, & prævisam ex causa, ut ajunt, remota, & per accidens, uti est crapula, ebrietas, omnisque actio mala ad luxuriæ genus non pertinens, aut esse letalem culpam, aut nullam. At valde absurdum, ac sano, pioque sensui repugnans videtur, pollutionem, quam prævidi, & cui causam, quæcumque hæc sit culpabiliter præbui, nullam esse culpam: ergo dicendum est, esse mortalem culpam.

Huiusmodi pollutio, ex causa, ut ajunt, remota, & per accidens profecta, aut est involuntaria, aut voluntaria: si involuntaria est, omni culpa vacat. At si voluntaria est, ex Ap. mox cit. est mortifera culpa: at ipsis adversariis fatentibus est voluntaria, quia ponunt, causam sponte, & culpabiliter ipsi fuisse præbitam. Qua ergo ratione, seu fronte negant, esse culpam mortalem? Quia, inquit Busemb. *in talem rem consentiens, non ideo velle censetur effectum.* Resp. Hoc sane non est probabile, sed aperte falsum, & sophisticum. Ille enim reipso, & evidenter in effectum consentit, qui ejus causam, quam vitare potest, & debet, quæcumque ea sit, vult, & ponit: at crapula, ebrietas, & alia, sunt, & ponuntur causæ pollutionis, quæ ex his derivanda prævidetur; rursus hæc causæ vitari non solum possunt, sed debent; quia vel malæ sunt, vel inutiles: ergo qui eas vult, in pollutionem evidenter consentit.

Quid ad hæc? Apud La-Croixium Sporer, Sanchez, & alii, peccari venialiter ajunt, cum causa luxuriæ, quam quis sponte ponit, & directe vult, est causa per accidens, & indirecta, quæ non est in materia luxuriæ.

At hæc quoque responsio, seu ratio est aperte sophistica, quia est aperta petitio principii. Quæstio enim præliens est, utrum qui vult pollutionem in causa ad luxuriam non pertinente, mortaliter peccet: qui ergo dicunt, hunc mortaliter non peccare, quia causa, quam vult, ad luxuriam non pertinet, ridicule, & aperte principium petunt. An res morales ridiculis, apertisque captionibus tractandæ sunt? An ridiculæ, apertæque captiones mortalia peccata non solum apud homines, sed etiam apud Deum excusant?

Qui prævidet ex sua ebrietate rixas, & blasphemias, non solum ebrietatis, sed rixarum, & blasphemiarum reus est: ergo si ex sua ebrietate luxuriam, puta pollutionem prævidet, pollutionis reus est. An venialiter tantum peccat, qui pollutionis reus est? Venialiter ergo tantum peccabit ille quoque, qui rixarum, & blasphemiarum reus est. Nolite, inquit Ap. ad Eph. 5. *inbibere vinum, in quo est luxuria.* Non excusat Apostolus, ut probabiles opinatores, luxuriam ex ebrietate ortam, sed præcipit, ut ebrietas vitetur, quia ab ebrietate luxuria oritur. Sed Busemb., La-Croix, & quos citant, lectorem credulum, & scholasticarum vocum, ac cavilla-

lationum minus peritum illis vocibus remote, per accidens, indirecte decipiunt.

Quoad mores, effectus malus per accidens contingere, seu culpæ non imputari dicitur, cum præter opinionem, & vim causarum contingit: at cum pollutio ex copula, ebrietate, aliisque huiusmodi prævidetur, nec præter opinionem, nec præter vim causarum contingit: ergo pollutio per accidens non contingit, sed culpæ imputatur. Perinde sane est quoad culpam pollutionis, seu ex ebrietate, & crapula, seu ex osculo, & amplexu mulieris oriatur; quia pollutio non est diversa pro causarum diversitate, sed prorsus eadem: sed pollutio orta, & prævisa ex osculo, & amplexu mulieris ex dictis ad c. 5. est mortalis; quod Busemb. ipse hic fatetur, si oscula, amplexus aspectus &c. rurpes sint, & lascivi: ergo mortalis quoque est, si ex aliis culpabilibus causis oriatur.

Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa, ut &c.

Busemb. varias opiniones propinat, ut lectoris non utilitati, sed genio consulat. Prædictam regulam rejicit P. Concina Theol. t. 4. p. 500. n. 39. & mox dicta explodunt. Pollutio ex se nec indifferens est, nec venialis tantum culpa; quia si res indifferens ex se esset, ex quacumque causa orta, culpæ non verteretur; rursus si esset tantum ex se culpa venialis, non evaderet mortalis, quia ex mortali culpa derivaretur; nec enim culpa venialis, ut mendacium officiosum, ritus ineptus, sit mortalis, quia ex mortali crimine oritur. Ergo pollutio ex se mortalis est; quod docet Ap. 1. ad Cor. 6. Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles &c. regnum Dei possidebunt. Hinc porro efficitur, ut pollutio a mortali crimine non excludatur, seu in seipsa, seu in causa voluntaria sit, sicuti accidit in aliis letalibus culpis. Cur enim aliæ mortales culpæ, mortales esse non desinunt, etiam si in causa tantum voluntariæ sint, pollutio vero voluntaria in causa, mortalis non est?

Apostolus molles e regno Dei excludit ea ratione, qua fornicarios, & adulteros. Sicuti ergo fornicatio, & adulterium etiam in causa voluntaria ab eo excludunt, ita quoque mollietates, seu pollutio.

ANIMADVERSIO XX.

Pollutio in somno facta, est mortalis. 1. si ante directe &c. est procurata, & causa non est retractata.

Etiamli causa pollutionis retractetur, nihilominus mortalis culpa fuit admessa, eo ipso quod eius causa sponte fuit posita: culpa vero seu mortalis, seu venialis semel admessa, voluntatis arbitrio amplius non subest; quia contradictorium est, infectum fieri, quod factum jam fuit. Hæc non probabilia, sed evidentia sunt.

Quando post somnum placuit &c. propter delectationem &c. alias non.

Illud alias non ex dictis c. 4. videtur falsum. Nam gaudium de objecto mortali, & mortaliter malum, fieri non potest veniale, quia objectum placet, non ut tale, sed propter bonum inde profectum. Alioquin ex hac ratione a mortali excusaretur gaudium de fornicatione, adulterio, morte proximi &c. si fornicatio, adulterium &c. placerent, non quatenus talia, sed quatenus utilia. Hæc præcisiones ad culpam minuendam nihil habent virium; quia voluntas inquinatur ex objecto, quod appetit, aut quo delectatur, quale est in semetipso, non quale apprehenditur. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; nec per præcisiones ab inquinamento immunis fit.

Nunc transeundum erat ad septimum Decalogi præceptum. At P. Zacharia suis interlocutionibus nos revocat, ut a seriis meditationibus ad ludricam animam convertentes, illum tantisper recreemus.

La-Croixius p. 281. num. 916. ita scribit. „Taberna „p. 1. t. 1. c. 3. §. 1. dicit, puellam non peccare, si „ob evidens periculum mortis, vel ingentis infamiz „non adhibeat omnia omnino media ad depellendum „stupratorem, v. gr. si hunc, cum posset, non occidat, „(hoc sane nefarium est), „si non inlacet „viciniam, sed mere patiatur coitum, tamen secluso o- „mini periculo sensus. „(Quod est impossibile) „Et „licet hanc propositionem „a Clero Gallicano anno 1700. proscriptam) „editis libris teneant A. A. plu- „res quam 50. &c. tamen non expedit, eam publi- „ce proponere, aut defendere, quia apta est causare „abusum, præsertim apud rudes. „

Hactenus La-Croixius; at hic subdit P. Zacharia: P. Concina t. 4. p. 456. ait, P. La-Croix hæc docere ex Busemb., & Taberna; usque ex visus sui imbecillitate id scripseris bonus Concina. Nam La-Croix hic citat so-

lum Tabernam. Vere, & si vis, festive. At cur Zacharia de re minutissima, ac nullius momenti tam gloriabunde triumphat, ac si Romanos Carthaginenses devicissent? Sunt ne hæc gravis Theologi, an vani, & ridiculi hominis? Cetera, inquit Zacharia, que congeris hic idem Theologus (Concina) adversus Auctorem nostrum (La-Croixium) sunt oppido ridicula. Audiamus hæc oppido ridicula P. Concina, levandi animi causa. Ait P. La-Croix, non esse hanc doctrinam publice defendendam, nec proponendam. Cur ergo, inquit Concina, proponitur, & vi Probabilissimi defenditur? (Concina hic addit, dum non impugnatur, quod a P. Zacharia omissum, illum in malæ fidei suspensionem adducit.) Sed audiamus Zachariam indignabunde inlacetantem: Ita ne vero? Ab eo defenditur propositio isthæc, ab eo, inquam, qui negat, eam esse defendendam? At saltem La-Croix illum publice proposuit. Non solum publice eam proposuit, sed cum sit versatilis opinator, eamque a pluribus quam 50. A. A. teneri dicat, nec impugnet, eam defendit veluti ream morum regulam. Id vult Concina, dum ait: „Cur ergo proponitur, & vi Probabilissimi defenditur, „dum non impugnatur? Idque idem Concina merito reprehendit.

Habes ne, Zacharia, aliquid quod hic carpas? Nego, inquit Zacharia, hoc est negat, doctrinam typis impressam, & recusam, publice fuisse propositam. Negat scilicet veritatem luce clariorem.

„An, inquit Concina, libri typis impressi, & recu- „si in angulo, in cryptis latitant? Hic Zacharia magis rhetoricis figuris, quam theologicis doctrinis aptus, iterum exclamat: O præclarum Theologum! qui non intelligit, id unum iis Claudii nostri verbis denotari, non esse eam propositionem populo, & rudibus præsertim explicandam, non esse disseminandam in vulgus.

At si hæc propositio vera, & solida est, cur populo opportune, & prudenter tradi non potest? An veritas caute, & prudenter populo tradita, nocere potest? His verbis Zacharia cum suo La-Croixio satis ostendat, non esse huic doctrinæ fidendum, quam populo tradi nolunt, eam tamen typis evulgant, nec improbant, hoc est probant; seu, ut versatiliū opinatum moris est, sibi contradicunt.

At nobis satis sit, Zachariam ausum quidem fuisse in Concinam inepte invehi, at sanam ejus doctrinam attingere ausum non fuisse; ac reliqua, quæ hoc loco adjicit, negligamus.

Nam P. Concina juxta æquos rerum æstimatores solidæ, ac sanæ Theologiæ, ac sacræ eruditionis laude adeo excellere putem, ut P. Zacharia (absit invidia verbo) ab eo hanc doctrinæ rationem discere debeat, nec illi impugnando par sit.

TRACTATUS V.

De septimo Præcepto.

Non furtum facies.

CUM hoc prohibeatur omnis injusta damnificatio in bonis proximi, quæ sit, 1. per furtum, & rapinam, 2. per omissionem reparationis damni illati, 3. per iniquitatem contractuum; de his tribus hic agendum.

CAPUT I.

De furto.

DUBIUM I.

Quid sit furtum, & quale peccatum?

RESP. Est occulta, & injusta rei alienæ ablatio, invito rationabiliter domino. Quod si res sit sacra, dicitur sacrilegium, de quo supra. Si aperte cum vi fiat, est rapina, a furto specie distincta. Licet autem furtum, ceteris paribus, quam rapina, levius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. Ita commun. omnes. V. Bon. d. 7. q. 8.

Unde resolves.

1. Qui alienum accipit per jocum, vel ob bonum, aut commodum illius, a quo accipit, non furatur; v. gr. si uxor auferat marito pecunias, ne ludis, aut

I.

M 2

aut comestationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur: aut librum hæreticum, ne legat: aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valde indigenti, in qua dominus rationabiliter non sit invitatus, a quo tamen ob verecundiam, vel aliam causam non audeat petere. V. Less. l. 2. c. 12.

2. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic assumptum: siquidem re, & spe indigens fuit. Idem docent Less. l. c. d. 4. Malder. Diana, &c. de necessitate gravi. Verum id probabilius alii negant cum Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 1. n. 7. ex S. Thom. 2. 2. q. 66. n. 7. Sylve. Ang. V. Dian. t. 1. p. 2. t. misc. R. 20. Card. Lug. d. 16. f. 7.

3. Nec item furatur, qui accipit in compensationem justam, si aliter sibi debitum accipere nequeat: v. g. si famulus justum stipendium non possit aliter obtinere; vel inique inductus sit ad serviendum iniquo pretio. Vide Laym. l. c. & Tol. l. 5. cap. 15.

DUBIUM II.

ANIMAD. IV. Qua sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

Varie ea de re sunt sententiae. Nav. nimis scrupulose statuit medium Regalem: alii nimis laxè 10. aureos, moderatius Tol. Med. Less. &c. duos Regales: etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metiendae est, non tantum ex valore rei ablatae, sed etiam ex circumstantiis personae, cui aufertur: si nimirum ei grave damnum inferatur, aut saltem caritas christiana graviter lædatur, quomodo respectu valde divitis, imo etiam Regis, unus, vel alter aureus notabile quid videtur: respectu vero mediocriter divitum, quatuor circiter Regales, sive medius Imperialis; respectu mechanicorum duo; respectu pauperis, unus. Ita nunc plerique cum Bonac.

Unde resolves.

1. Grave peccatum est auferre rem parvam domino valde proficuum, verbi gratia, sartori acum, quam unicam habet, nec habere aliam potest, quae se alat. Less. lib. 2. cap. 12. d. 8.

2. Grave item est (etsi non in specie furti) si fur sciat ex iactura rei parvae domino secururam valde magnam molestiam, v. g. quia valde ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamen res sit nullius prorsus momenti. V. Bon. d. 2. q. 8. p. 1.

ANIMAD. V. 3. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quae ultro proveniunt, & sunt valde exposita, v. g. fructus ad viam publicam. V. Less. l. c.

ANIMAD. VI. 4. Plus item, si quis a diversis, vel ab uno interpolatim parva, & plura furetur. Vid. Less. l. c. n. 46.

DUBIUM III.

Quam graviter peccet, qui multa minuta furtiva committit?

Resp. Hic quoque quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ sit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. Vide Less. l. c. Sanch. l. 7. c. 21.

Unde resolves.

ANIMAD. VII. 1. Si quis ex occasione tantum furatur, sive uni, sive pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere singulis furtis, non peccat graviter, neque ea simul sumpta unum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo, mortaliter peccare potest. Less. d. 7. Sanch. l. 7. c. 21. Bon. q. 8. p. 2. Verum & hoc mortale evitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulo post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. Gran. Dian. p. 3. t. 6. R. 25.

ANIMAD. VIII. 2. Si autem per plura parva furtiva uni, vel pluribus facta habeat intentionem paulatim discedendi, vel inferendi grave damnum, peccat graviter eaque intentio-

ne: ac, licet executio singulorum sit tantum venialis ex se, ut tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis: Less. l. 2. c. 12. d. 7. Sanch. l. c. quia nocent graviter Reip. & praxis illa valde perniciofa est societati humanæ, v. gr. si sartor particulas panni a diversis furripiat; si mercatores utantur brevioribus ulnis, &c. Interim hi excusantur subinde a gravi peccato. 1. Ex eo, quod dictum est casu primo. 2. Si id faciant, ut se servant indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non inveniunt emptores. Rotella ver. Emptio. 3. Si alias non habeant, unde se, vel suos alant.

3. Si plures simul, vel successive plura furtiva parva alicui faciant, quæ simul sumpta graviter illi noceant; tunc, si alter de altero non sciat, nullus peccat graviter: v. gr. si viatores ex vinea unam, alteramve uvam rapiant, & comedant: etsi hoc licere dicant Covar. Val. & Ripa contra Dian. p. 3. t. 6. R. 30. Si autem singuli conspirent, singuli graviter peccant. Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, ut docent Less. Tan. &c. contra Suar. Vasq. V. Bon. l. c.

ANIMAD. IX.

DUBIUM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum?

Resp. Licet vere furtum sit, si uxor, liberi, amici, servi patrifamilias invito quid auferant, plerumque tamen major quantitas requiritur, ut sit mortale, cum plerumque hic dominus aut non rationabiliter invitatus, aut saltem minus invitatus sit, ut ab his, quam ab aliis, auferatur: vel, etsi valde invitatus sit, sæpe tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quam modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur, v. gr. ad ludendum, potandum, &c. V. Cajet. v. Furtum. Less. cap. 12. n. 76.

Unde resolves.

1. Uxor graviter peccat, si notabilem summam accipiat, invito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia licet media pars ad eam spectet, maritus tamen habet usumfructum illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem. Trull. l. 7. c. 6. d. 8. n. 7. &c.

2. Similiter peccat graviter maritus contra iustitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile uxori furripiat, absque ejus consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel aliis propriis, siquidem libera eorum administratio ipsimet uxori competat; quia par est ratio mariti, & uxoris quoad bona propria. V. Villab. t. 2. d. 13. Trull. l. 6. c. 1. d. 9.

3. Uxor potest dare eleemosynam, & munera, secundum consuetudinem aliarum mulierum istius loci, & conditionis, etiam si maritus eleemosynas omnes illi prohibeat; quia consuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non potest. ibid. n. 13. Dian. p. 1. t. 3. R. 22. & p. 5. t. 8. R. 34. ubi cum Mol. & decem aliis docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri; eo quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter sit invitatus. Hinc etiam potest cum Abigail moderatas eleemosynas dare, ut mariti conversionem impetret, vel ne Deus illum puniat. Vasq. Bonac. Regin. & alii decem contra Con. &c. V. Dian. p. 2. t. 16. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.

ANIMAD. X.

4. Uxor potest bona expendere, marito absente, vel fatuo: quia tunc ad illam spectat administratio domus: item quæ acquirit sua industria: item paraphernalia, hoc est bona, quæ præter dotem marito allatam, sibi reservavit. Trull. l. c. & cetera commun.

5. Non peccat uxor, subducendo aliqua, vel compensationis causa, si vir sit prodigus: quia is tunc facit uxori injuriam, partem ipsius profundendo: vel pro victu, vestibus, cæterisque sibi, vel familiæ necessariis, quæ mariti sæpe non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. Bon. Trull. l. c.

6. Uxor, si ejus pater, mater, vel proles ex alio ma-

ANIMAD. XI.

matrimonio sit pauper, ita ut misere secundum statum suum vivat, & maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus (dummodo post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subvenire, quia jure natura tenetur eos alere, & maritus in id consentire. Nav. Pal. Less. l. 2. c. 12. d. 14. Dian. p. 5. t. 8. R. 34. ubi illam potestatem extendit ad fratres, & sorores, quod etiam Less. l. c. & Trull. l. 6. c. 1. d. 9. judicant probabile.

7. Filius peccat graviter, invitis parentibus, notabilem summam accipiens, qualis non semper est secundum Less. c. 12. si filius patri prædiviti duos, vel tres, imo secundum Sanchez, quinque, vel sex aureos furetur: eo quod parens sit minus invitus, & filius sit aliquid patris. Unde non tenebitur ad restitutionem, nisi forte coheredibus graviter noceat.

8. Si filius notabilem summam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem parentum, ex pecunia sibi suppeditata ad usus honestos, putat Less. c. 22. d. 13. eum peccare mortaliter; etsi excuset a restitutione, si pater rogatus facile condonaturus putetur.

ANIMAD. XII. 9. Si filius v. g. mercatoris, vel cautionis administrat bona parentis, potest a patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo, & si id impetrare non possit, vel exigere non auit, potest clam accipere. Ita probabiliter Lay. l. 3. f. 5. c. 1. 4. c. 8. Dian. p. 4. t. 4. R. 66.

ANIMAD. XIII. 10. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut divendunt, graviter peccent; quæ tamen ipsi domi consumunt, in iis facilius (uti & Religiosi) excusantur; cum in his dominus, aut Prælati sæpe tantum sit invitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen time-ri posset, si extraordinaria acciperentur. Laym. Esc. & Less. d. 2. c. 12. d. 9. n. 48. ubi docet, quod furta minima famulorum ex comestibilibus, quæ claudi non solent, non coalescant, si non ad vendendum, sed ad comedendum tantum accipiantur.

ANIMAD. XIV. 11. Cum a gravi peccato furtum domesticum non potest excusari, tunc uxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, vel quasi, vel, si ea non habet, post mortem patris asserre in divisionem hereditatis, si quantitas rei ablata sit valde magna, nec pater restitutionem tacite, vel expresse dimiserit. Famuli vero si sine magna difficultate restituere non possint, jubeantur compensare officiis, & obsequiis extraordinariis, quantum possunt. Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 1.

ANIMADVERSIO I.

QUI alienum accipit per jocum, vel ob bonum, aut commodum illius, a quo accipit, non furatur.

Qui joco alienum accipit, non ut illud sibi vindicet, sed ut per breve tempus occultet, hic sane non furatur; nec peccare videtur, si personarum, ac rerum circumstantiæ, talem jocum non esse injurium suadeant.

At qui per jocum rem alienam accipit invito domino, ut eam ipse habeat, diaboli jocatur, & furtum admittit. Nec enim quia scelera per jocum fiunt, scelera esse desinunt: porro accipere rem alienam invito domino, ut quis eam habeat, est apertum furti scelus: ergo quia joco fit, tale esse non desinit.

Vel ob bonum &c.

Furtum ex D. Thom. 2. 2. qu. 66. a. 3. in eo proprie consistit, ut si occulta acceptio rei aliena. Porro non sunt facienda mala, ut eveniant bona ex Ap. doctrina: ergo a furti crimine non excusantur, qui alienum accipiunt ob bonum, & commodum illius, a quo accipiunt; ut si qui e. g. pecuniam clam eripiant prodigis, feneratoribus, & aliis, qui ea in sui, & aliorum damnum abutuntur. Nam licet rationabiliter in eo inviti non sint, ut peccandi opportunitas, & facultas iis subtrahatur, sunt tamen rationabiliter inviti, ut pecunia propria sine suo consensu spolientur.

Uxor quidem, quæ familiæ curam gerere debet, juxtaque habet ut viri pecunias sustentetur, excusari poterit, si, cum precibus, & admonitionibus nihil agat, pecunias ei auferat, ne ludis &c. eas prodigat, quas illa in familiæ necessitates impendat, aut impendendas conservet. Hoc enim modo & sibi, & viro, & familiæ consulit.

At famulus, sicut quilibet alius, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 66. a. 7. ad 3. potest quidem de bonis domini succurrere patienti extremam necessitatem, cum ipse

de suis non possit; non tamen, ut Busemb. falso ait, valde indigenti. Nam illa propositio, Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi, ab Innoc. XI. n. 36. proscripta est. Quod si ad propriam magnam, seu gravem indigentiam levandam furari proscriptum est; multo magis ad alienam.

Hinc cap. Forte caus. 14. qu. 5. dicitur: Forte aliquis hoc secum cogitat, & dicit: multi sunt Christiani divites, avari, cupidi; non habeo peccatum, si suum illis abstulero, & pauperibus doctro. Etiam in hac re parcat unusquisque animæ suæ. Quia hujusmodi cogitatio ex diaboli calliditate suggeritur. Nam etiam si totum tribuat pauperibus, quod abstulerit, addit potius peccata, quam minuat. Videlicet quicumque sibi rei alienæ dominium usurpat, peccat. Nam in extrema necessitate, & quoad hanc omnia sunt communia; nec qui pro sua vita tuenda accipit pecuniam in aliena potestate existentem, alienum accipit, sed suum; quia jus naturæ vitæ conservandæ elidit proprietatem bonorum ex gentium jure derivatam.

ANIMADVERSIO II.

Idem docent Less. &c. de necessitate gravi.

At hæc doctrina ab Innoc. XI. proposit. 36. mox descripta, damnata est; nec probabilis, ut eam ponit Busemb. haberi potest.

La-Croix p. 285. n. 957. ait: „Si necessitas gravis sit, siturgens, recte docent Lugo n. 154. Less. &c. pri-vato esse licitum surripere necessaria ad illam suble-vandam; nam secundum dicta l. 2. n. 195. tum cen-setur extrema esse moraliter præfens, cum sit proxi-ma, aut hæc illi sit æquivalens; & ideo hanc sen-tentiam dicit esse certam Tamb. §. 1. “

La-Croixius perperam confundit gravem necessitatem, siurgens sit, cum extrema, ut suorum probabilitatem doctrinam a proscriptione eximat; ideoque post recitata mox descripta verba a P. Concina Theol. t. 4. p. 555. n. 14 ita refellitur. „Lessius, Lugo, & alii docuerunt opinionem proscriptam ab Ecclesia. Et P. La-Croix illos citat, tamquam Auctores opinionis, quæ sit tu-ta conscientie regula. Quantumvis necessitas gravis siturgens, ut est illa amittendi honorem, decidendi a proprio statu, subeundi gravem infamiam, & hu-jus generis aliarum, numquam licitum efficitur furtum; quoniam hujusmodi necessitates nullum vitæ pericu-lum asserunt, & ideo non transiliunt limites necessi-tatis gravis. At P. P. Viva, & La-Croix, ne dica-tur, Lessium, & Lugo docuisse thesım proscriptam, illam vana distinctione eludunt. Nemo utique Theo-logorum docuit, in necessitate communiter dicta li-citum esse furtum, sed solum in necessitate valde gravi. In hac necessitate licitum est furtum secun-dum P. P. Viva, & La-Croix. Nihil ergo, quod do-cuerint Theologi christiani, sed solam chimæram a nemine productam damnavit Ecclesia. “

Ita Concina: audi nunc Zachariam, qui num. cit. ita loquitur. Hic etiam (in doctrina La-Croixii, de qua sermo est) sui similis est Concina Theol. &c. dum cavil-latur, hanc doctrinam incidere in proposit. 36. ab Innoc. XI. damnatam. Propositio loquitur de gravi necessitate generatim. Quid cum illa commune necessitati urgenti?

Hæc scilicet thrasonica verba sunt hominis aerem verberantis, & imponere contententis. P. Concina jam præoccupavit in verbis mox recitatis P. Zachariæ infir-mam, & sophisticam illam responsionem, propositio (dam-nata) loquitur de gravi &c. Quid refellam ego misere-ram objectionem jam in antecessum ab illo ipso refuta-tam, cui objicitur? Jam dixi, & nunc repeto, P. Za-chariam, P. Concina impugnando imparem esse, nec, cum illum coarguendum suscepit, satis considerare, quid valeant humeri, quid ferre recusent.

Legat P. Zacharia, ejusque fautores totam quæstio-nem 10. p. 553. & seq. Theol. t. 4. a P. Concina evo-lutam; ac tum demum sanam ejus doctrinam, si pos-sunt, refellant.

Hic vero in iis, quæ idem P. Zach. num. 952. in P. Concina contorquet, immorandum non puto; tum quia doctrinam non attingunt; tum quia La-Croixium a pyrrhonismo, ut Zach. inaniter contendit, defendere nequeunt. Ipse enim La-Croixius se pyrrhonicum palam fatetur, cum se versatilem opinatorem profiteatur. Ad-de, quod Zachariæ dicta adeo minuta, nullius momen-ti sint, ut illa refutare idem sit, ac operam perdere. Demum Zachariæ dicta huc omnia spectant, ut, si fie-ri possit, ostendant, La-Croixium in eam sententiam Coninchii primum esse, ut vir nobilis extrema laborans necessitate, eleemosynam petere teneatur, uti revera tenetur, contra ac falso opinantur Less. Castrop., Di-cast. ab eodem citati. At etiam si La-Croix hujusmodi veram sententiam probet, contrariam tamen aperte non

improbat, idcirco juxta eam opinandi modum probat. Sed ideo ne otiosi sumus, ut in his trivis tempus perdere debeamus?

ANIMADVERSIO III.

Nec inem futuratur qui accipit in compensationem justam.
De occulta compensatione actum est supra tr. 3. c. 2. §. 4. Resp. 2. c. 5. & 3.

At La-Croix p. 286. num. 965. compensationi occulte locum dat, „ cum rem tibi debitam non facile possit obtinere . . . Tum autem, inquit, non potes facile obtinere, si deberes per litem, vel publicam potestatem cogere cum magnis expensis, vel jactura amicitiae, & gratiae tibi multum utilis, uti cum aliis „ notat Tamb. §. 1. n. 3. ubi cum Diana dicit non fore mortale, quamvis defit haec conditio: e contra „ Molin. dicit, fore mortale. „

En La-Croixianus pyrrhonismus, ubi cum Diana &c. e contra Mol. dicit &c. qui in oculos sapientissime incurrit, & a quo Zacharia nescio qua fronte La-Croixium purgare conatur.

Sed hic quaerimus a La-Croixio, cur occultae compensationi locum det, cum res debita facile obtineri non potest? Id enim affirmat, nulla suae affirmationis addita ratione; quod sane repugnat primis principii hominum mature, & caute loquentium. Nam, ut Logici ajunt, *affirmans est probare*. Itaque ejus assertio confutatione non indiget; sed unico verbo *Nego* satis refutatur. Expectanda ergo est ratio La-Croixianae assertionis, ac tum demum refutatio necessaria erit.

Quamquam autem La-Croixiana assertio refutatione non indigeat; attamen, ne christianus populus, ac praesertim Confessarii specioso illo titulo, *nisi cum aliis notat Tamb.* decipiantur, illam habes confutatam loco a me hujus animadversionis initio, citato. Eam quoque refellit P. Concina Theol. t. 4. p. 562. num. 7. hac ratione sane legitima, & solida his verbis concepta. „ Si „ ordo justitiae a legitimo Judice exercendae non cadit „ sub gravi obligatione, omnia susdeque perturbantur „ & Respublica fraudibus, furtis, dolisque repletur. „

P. Zacharia animosus vir huic rationi ita respondet num. cit. 965. *Ne timeas*: (veluti Dux, aut Imperator suis probabilibus animos facit, ne ratione vinci se sinant) *distingue*: si ordo justitiae non cadit unquam sub gravi obligatione, omnia susdeque perturbantur, concede: si ordo justitiae non cadit sub gravi obligatione, tum etiam quum si illum servas, magne tibi sint facienda expensa, vel subeunda jactura amicitiae, & gratia non qualiscumque, sed tibi multum utilis, nega.

Concede, inquit Zacharia; hoc est, concedit saltem suum La-Croixium, qui paucis verbis duo errata complectitur, in eo decipi, ut probet, non esse mortalem reatum, si quis occulta compensatione tum quoque utatur, cum rem debitam aliter obtinere facile etiam possit; quod sane erratum necesse est, ut exiguum non sit, cum socii quoque & amici sui Zachariae aures offendat.

At quoad alterum periodi membrum, quo La-Croixium defendere conatur, perinde est, ac si dixerit, vim obligandi in legibus a notabili subditi utilitate pendere; quae notabilis utilitas si cum lege conciliari non possit, non utilitas legi, sed lex privatae utilitati cedere debet. Haec est P. Zachariae Concinae rationis impugnatoris Theologia.

Praeterea si magne expensae in lite faciendae, & jactura amicitiae, aut gratiae valde utilis eximunt ab ordine sanctissimo legum, & populorum omnium, ut nemo propria auctoritate sibi jus faciat, cum saepe accidat, ut vel magne expensae faciendae sint, vel hae expensae sint magne respectu creditoris pauperis, aut crediti non magni, vel subeunda sit jactura amicitiae, seu gratiae valde utilis, aut raro, aut nunquam famulis, artificibus, operariis &c. pro suae mercedis compensatione ad Judices recurrendum erit. Hinc porro fit, ut famuli, artifices &c. pro arbitrio sibi credita aut fingant, aut amplificent, ac Respublicam, ut dixit P. Concina, fraudibus, furtis, dolisque repleant. His malis occurrere se putat La-Croix, dum pro occulta compensatione postulat, non solum ut debitum sit certum nem. 962. sed etiam ut vir valde doctus, multum prudens, ac versutus in re morali judicet certum esse, quod tali homini fiat injuria a. 974.

Hic P. Concina Theol. t. 4. p. 560. num. 1. ita ait: „ Idem docent Casuistae alii non pauci. Haec opinio „ nobis laxa videtur, & in damnata propositione (37. „ ab Innoc. XI.) includi. Neque enim plus juris in „ bona dominorum habent docti & periti, quam famuli. Si vetitum est famulis proprio judicio praefinire taxationem majoris mercedis, quam cum domino „ pacta fuerit, eadem ratione vetitum erit etiam eam „ augere judicio alieno privato. Verum habet, facilius esse,

„ decipi famulum in causa propria, quam virum doctum „ a partium studio alienum. At non propterea infertur, „ Confessariam, aut quempiam alium doctum virum, „ dicem legitimum esse illius inaequalitatis. Post subdit, „ hanc distinctionem, ut frivolum a Salmanticensibus „ quoque explodi. „ Verum hic quoque Zach. interloquitur, illisque Concinae verbis, quae ipse pro arbitrio suo transponit, si vetitum est famulis &c. usque ad illa *judicio alieno privato*, respondet: *Disparitas est manifesta, neque aliunde petenda, quum ex ipso hoc La-Croixii loco.*

Disparitas quidem est manifesta, si sermo sit de judicii maturitate, & veritate. Eam assignat Concina subsequentibus descriptis verbis, quae Zacharia silentio premit; quia eam aliunde esse petendam non vult, nisi ex La-Croixio; quasi veritas etiam manifesta non sit admittenda, nisi ex socio suo La-Croixio veniat. Sed id levandi animi causa. At si sermo sit de judicii legitima auctoritate, perinde est, seu famulus, seu quilibet alius vir etiam doctissimus privatus judicet: ex quo doctissimi viri judicio nullum jus seu famulus, seu artifex, seu quiflor, seu bellidux &c. acquirit occulte compensandi operam suam; quia, ut rectissime ait P. Concina, *non plus juris in bona dominorum habent docti, & periti, quam famuli*. Est ne hoc non solum verum, sed etiam evidens? Ita sane.

At Zacharias magis animosus, quam cautus de hac Concinae sententia non solum vera, sed lippis, & tonforibus aperta, ita pronuntiat. „ Quot verba, tot hallucinationes. Famuli, de quibus hic, jus supponuntur „ habere in bona dominorum, aequivalens nempe labori „ suo, alias nullo modo liceret illis uti occulta compensatione. Periti vero non habent ipsi quidem jus, „ sed declarare possunt famulos illud habere. „

O miserum Zachariam, qui cum Concina contendere vult! Periti declarare quidem possunt jus, quod habent famuli bona dominorum; at hac declaratio nullum jus dat famulis, ut propria auctoritate, & de facto, quod omnium gentium juri adversatur, accipiant, quod sibi debetur. Haec veritas non Theologis solum, sed omnibus vel infimae plebeculae hominibus nota est. Contraria vero doctrina, *Famuli, & famula domestica possunt occulte beris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt*, est prop. 37. ab Innoc. XI. proscripta. Illud judicant intellige seu ex se, seu aliorum accedente consilio, & sententia. Nam etiam si aliorum etiam sententia judicent, ipsi tamen sunt, qui judicant: ipsi dominos per apertam injuriam indicta causa condemnant; ipsi publicae auctoritatis jus sibi usurpant, sententiam dicendo, ac executioni mandando. Haec ego puto in prop. 37. damnari.

ANIMADVERSIO IV.

Quae sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

„ Respondendum est (ait Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 635. a. 2.) furti gravitatem aestimandam ex pretio rei, „ vel pecuniae summa, quae surripitur; quae si ad diurnum unius hominis victum sufficiat, mortale peccatum „ esse videtur illius furtum, sive diviti, sive pauperi „ subtrahatur. „

Hanc sententiam probat Concina Theol. t. 4. p. 540. n. 4. & La-Croix cum suis, quos citat p. 288. n. 985. & quia juxta Concinae medius aureus satis est ad diurnum cujuscumque Principis victum; medius aureus eo non repugnante materia gravis dici potest respectu cujuscumque personae.

„ Si divitibus privatis, inquit idem Concina n. 9. tres „ julios, seu tres libellas Venetas surripere, crederem, „ te peccare mortaliter. Si a personis inferioribus, puta „ a mercatoribus, ab artificibus neque pauperibus, neque „ divitibus, sed sua industria commode vitam tranfigentibus duos auferas julios, forte gravem culpam non „ evades. „

Tandem p. 541. n. 10. eum graviter peccaturum vix dubitat, qui unum julium surripit artificibus, qui unius diei labore illum vix lucrantur.

Varia sane sunt hac de re Theologorum placita. Sed ipsa sententiarum varietas, & judicandi difficultas, periculi nos admonet; quia *sapiens timet, & declinat a malo*. Prov. 14.

ANIMADVERSIO V.

Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quae &c.

Hoc Buf. dictum nec satis solidum, nec tutum mihi videtur. Ratio est, quia fructus, etsi sine incommodo, seu ultero proveniant, pleno nihilominus jure ad agri dominum pertinent; nec alii quidquam juris habent, ut eos accipiant. Fructus vero expositi, quo magis injuriae patent, eo magis ab iis abstinendum est, ne dominus nimis gravetur, & laedatur.

ANI-

ANIMADVERSIO VI.

Plus item, si quis a diversis vel ab uno interpolatum parva &c. furetur.

Si quis a diversis parva, & plura auferat, facile concedam, plus requiri ad mortalem culpam, quam si uni eripiat, ceteris paribus; quia plures ceteris paribus minus damnum patientur, quam unus; & quia quod notabile est respectu unius, æquo iudicio non censetur notabile respectu multorum. Dixi ceteris paribus; quia si diversi, quibus subtrahitur, sint pauperes, & unus sit dives, aliter erit dicendum. At si notabilis quantitas uni eripiat, perinde est, seu una, seu pluribus vicibus eripiat. Nec enim quia una vice auferatur, aut quantitas, aut damnum crescit, nisi forte peculiares circumstantiæ aliud suadeant.

ANIMADVERSIO VII.

Si quis ex occasione tantum furatur &c. non intendens &c. non peccat graviter, neque ea simul sumpta &c. postquam tamen &c.

Ipsæ La-Croix p. 290. n. 1005. aperte ait, oppositum esse tenendum cum communi. Certum enim est, acceptionem rei alienæ in notabili quantitate, esse ex natura sua letalem culpam: at ponimus, eum, qui ex occasione modicum quid furatur, per modica furta aliquid notabile accipere: ergo certum est, eum admittere culpam ex natura sua letalem. Porro cum culpa ex natura sua letalis est, ex nulla intentione venialis fieri potest. Quamquam cum ipsa plura furta simul sumpta notabile quid contineant, & graviter proximo noceant, contraria illa intentio non acquirendi aliquid notabile, nec proximo graviter nocendi singulis furtis, ridicula, & contradictoria est quoad postremum furtum. Hoc enim aliis additum est factio ipso acquisitio seu acceptio notabilis rei alienæ, & damnum grave proximi. Si retentio ultimæ materiæ levis cum aliis, cum ad notabilem quantitatem ventum est, gravis culpa est fatente Buse. cur non acceptio alienæ rei eandem malitiam habet, ac retentio? Ergo si retentio est mortalis, mortalis quoque est acceptio.

Falsum ergo illud quoque est, singula minuta furta unum mortale non constituere; quod si verum esset, quilibet innumera minuta furta occasione oblata admittere sine mortali culpa posset; quæ conluctio sane absurda, & aperte falsa, latam gravissimis proximi damnis viam aperit; & dum minuta furta excusat a mortali, maxima quoque ex plurimis minutis conflata excusat.

Verum & hoc mortale evitabit, si vel tunc &c.

Hoc ex mox dictis aperte falsum est. An impotentia restituendi, vel animus restituendi facultatem impertit furandi? An mortale furtum a mortali culpa excusat? At ex dictis ultima levis alienæ rei acceptio aliis addita, est mortalis ex se culpa: ergo &c.

ANIMADVERSIO VIII.

Si autem &c. ac, licet executio singulorum sit tantum venialis ex se.

Executio postremi furti, quo notabilis quantitas completur, ex dictis est mortalis; idque implicite vel ipse Buse. invitatus fatetur. Nam juxta ipsum hi minuti fures nocent graviter Reipub. & praxis illa valde perniciofa est societati humanæ, v. g. si sartor particulas panni a diversis surripiat, si mercatores utantur brevioribus ulnis &c. Hoc enim grave nocumentum humanæ societati infertur ipsa prava praxi, ipsoque facto, non intentione: ergo ipsa praxis, & factum, gravis, & mortalis culpa est.

Interim excusantur &c. 1. ex eo, quod dictum est casu primo. 2. si id faciant &c. 3. &c.

Postquam Buse. illud verum principium admisit, & tradidit, quia nocent graviter &c. ad inanes peccatorum gravium excusationes declinat contra illud Ps. 140. *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.* Prima excusatio ex dictis contra Buse. ad c. 1. aperte inutilis est. Aliæ excusationes, quas congerit, 2. si id faciant &c. 3. si &c. sunt item omnes inanes, & fallaces: & ratio est, quia grave furtum a mortali culpa nihil excusare potest, nisi necessitas extrema, non gravis, multoque minus lucrandi cupiditas, aut propria indemnitas, ut perperam, & falso habet Busemb. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi,* est prop. 36. ab Innoc. XI. proscripta. Si ex hac proscriptioe non est permissum furari in gravi necessitate, peccat qui ea prorsus furatur, etiam si leve aliquid furetur; quia revera furatur: ergo si in gravi necessitate aliquid notabile furetur, mortaliter peccat; quia furtum est grave; & quia ejus peccatum non potest esse ejusdem quantitatis, ac si leve quid furatus fuisset.

Minuta furta, quæ hic Buse. a mortali excusat, nocent graviter Reipublicæ, & sunt valde perniciofa societati humanæ: ergo sunt aperte mortales culpæ. Nec enim tituli, quos in eorum excusationem affert, efficiunt, ut leviter noceant Reipub. & humanæ societati. Ille titulus, si id faciant, ut se servent indemnes, est prorsus intolerandus. Est enim res manifesta, illum mortaliter peccare, qui grave furtum seu una, seu pluribus vicibus admittit, ut suum damnum vel reparet, vel prævertat. Nec enim damnum meum, furandi facultatem mihi tribuit. An alteri nocere possum, ut meum nocumentum vitæ? An meum nocumentum jus mihi tribuit in res alienas? Commenta scilicet hæc sunt, quæ sana doctrina non sine indignatione repudiat. Multo ergo magis intolerandus est alter ille titulus, vel quia alias non lucrarentur, vel quia &c. quod idem est. An si alio modo homines lucrari non possunt, nisi furando, furari possum, aut saltem furando graviter non peccant? An lex illa decalogi, non furtum facies intelligenda est cum hac restrictione, si alias lucrari possint? Excusatio sane misera, at in Theologo non ferenda.

3. Excusatio, si alias non habeant, unde se, vel alios alant, aliis quidem tolerabilior est, non tamen admittenda. Dicitur quidem Prov. 6. v. 30. *Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit: furatur enim, ut esuriens impleat animam.* At hæc culpa dicitur non grandis, si comparatur cum adulterio, ut antecedentia, & subsequencia legenti palam est. Absolute tamen grandis est culpa: quia v. 31. subditur: *Deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus sue tradet.*

Si mercatores, aut sartores alias non habeant, non bona, non industriam, unde se, vel suos alant parce, ac tenuiter vivendo, non ad furtum lege naturali, ac divina sub gravi culpa vetitum, sed ad piorum misericordiam confugere debent. Nam furtum grave etiam ex minutis furtis coalitum a mortali culpa non excusatur, nisi extrema necessitas urgeat, quæ omnem culpam eluit, quaque urgente furtum non est furtum. Hinc propos. illa, *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis,* est 38. ab Innoc. XI. damnata.

ANIMADVERSIO IX.

Esti hoc licere (viatoribus unam, alteramve uvam rapere) dicant &c.

Hoc esse leve peccatum, res ipsa loquitur; at hoc licere, aperte falsum est. Nonne viatores unam, alteramve uvam ex aliena vinea rapientes aperte furantur? Accipiunt enim rem alienam domino non consentiente: at furtum divina, naturalique lege vetitum est, & ex natura sua, semperque peccatum. Ergo &c.

Deus quidem Deut. 23. v. 24. Israelitis hoc permisit. *Ingressus vineam proximi tui, comede uvas, quantum tibi placuerit; foras autem ne efferas tecum.* At hæc lex judicialis est, ac sine controversia abolita, sicut ea, quæ v. 25. subsequitur: *Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres, falce autem non metes.*

Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen &c. probabilis est, non esse mortale, ut docent &c.

Hanc sententiam sequitur quoque La-Croix p. 290. n. 1010. Contrariam tuetur Concina Theol. t. 4. p. 546. q. 2. quæ auctoritate potior est, ut apud ipsum videri potest. Ratione vero potior esse, ego sane affirmare non ausim, & ne ipse quidem P. Concina affirmat. Aqua hic mihi ferme hæret; at ratione consultata vix in animum inducerem, ut singulis onus restitutionis in solidum, seu totius damni ab omnibus simul illati imponerem. Mihi quilibet satisfaceret, si quilibet restitueret quod abstulit, quod aperte docet. Sancti Raymund. citatus p. 172. cap. 5. tit. 4. c. 1. artic. 3. Nulla enim alia de causa quilibet totius damni resarciendi debitor esse potest, nisi quia totius damni causa sit: at ponimus, neminem esse causam damni, quod alii inferunt. Ergo. Neque dici potest, quemlibet ratione consensus, seu cooperationis totius damni, totum resarcire teneri: nam consensus, restitutionis obligationem inducit, quando movet ad accipiendum, quod fit consentiendo expresse, ut docet D. Th. 2.2. q. 62. ar. 7. Hinc ibidem ait, quod semper obligant ad restitutionem &c. *secundi consensus in eo scilicet, sine quo rapina fieri non potest.* At qui sciunt tantum, alios furari, etiam si ipsi quoque furentur, non sunt cooperatores, nec expresse consentientes alieni furti, quod sine eorum consensu nihilominus fieret. Ergo non sunt obnoxii restitutioni eorum, quæ alii furantur.

ANIMADVERSIO X.

Uxor potest dare eleemosynam, & munera &c. etiam si maritus &c. prohibeat. Idem docet La-Croix p. 292. n. 1021. Contra Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 635. ar. 2. inquit:

„ Ream

„ Ream uxorem, quæ inconsulto, & invito marito non, tabiles eleemosynas erogat, S. Thom. post S. Augusti- num in ep. ad Eediciam scripta asserit, Theologice consentiunt universi. “

Et sane S. Aug. ep. 199. ad Eedic. (habetur ca. 33. q. 5. c. 4. *Quod Deo.*) ita habet: *Nihil ergo de tua veste, nihil de tuo auro, vel argento, vel quacumque pecunia, aut rebus ullis terrenis tuis sine arbitrio ejus (mariti) facere debuisti.* Hunc textum sibi objicit La-Croix, & respondet: „ S. August. loquitur de profusa eleemolyna, ut „ constet ex contextu. “ At hoc ex arbitrio fingitur. Id ex D. August. contextu non solum non constat, sed ne illud quidem colligitur: ex D. August. contextu contrarium colligitur, & constat: quia ait *nihil*, quod non solum profusas, sed etiam moderatas eleemosynas explicare complectitur. Hinc eadem ep. ait: *Porro si de faciendis eleemosynis, & in pauperes expendendis rebus tuis, de quo bono opere, & magno tam evidentia præcepta sunt Domini, cum viro tuo fidei, & secum sanctæ continentie pacta servante, consilium communicare deberes, ejusdemque non spernere voluntatem &c.* S. August. ait, *eleemosynis, & in pauperes &c.* cur nos addimus *profusis*, quod ille non habet? Hoc scilicet est ire contra mentem Sancti Ecclesiæ Doctoris, non ejus sequi auctoritatem.

Audiatur S. Th. fidelissimus S. Augustini interpres, & assecla, qui 2. 2. q. 32. ar. 8. ad 2. ait: *Si uxor habeat alias res præter dotem, quæ ordinatur ad sustentanda onera matrimonii, vel ex proprio lucro, vel quocumque alio licito modo, potest dare eleemosynam etiam irrequisito consensu viri, moderatas tamen, ne ex earum superfluitate vir depauperetur. Alias autem non debet dare eleemosynam sine consensu viri vel expresso, vel presunto, nisi in articulo necessitatis, sicut de monacho dictum est.* Est ne hic opus adnotatione, ut clarissima D. Thomæ mens intelligatur? Nota illud moderatas. Alias autem &c. sicut de monacho dictum est. Audi nunc angelicæ doctrinæ rationem. *Quamvis enim mulier sit æqualis viro in actu matrimonii, tamen in his, quæ ad dispositionem domus pertinent, vir caput est mulieris secundum Ap. 1. ad Cor. xi. B. autem Lucia sponsum habebat, non virum.* Unde de consensu maritis poterat eleemosynam facere. Doctrina S. August. & S. Thom. apostolica est. Uxor enim nec multas, nec paucas, nec profusas, nec moderatas eleemosynas facere potest sine consensu sui capitis: vir ex Ap. est caput uxoris: ergo. Nam profusæ eleemosynæ ex natura sua reprehensibiles sunt; quia non caritatis, quæ ordinata est, sed prodigalitatis sunt opus. At inquit Buf., *Consuetudo*, do hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non „ potest. “ Resp. Consuetudo, jus faciendi moderatas eleemosynas uxori tribuit; quia præsumitur viri consensus: at si vir repugnet, consuetudo nullum jus uxori tribuere potest; quia consuetudo efficere non potest, ut mulier viro tamquam capiti quoad rerum domesticarum administrationem non subdit. Hoc enim naturæ ordini, divinoque juri, quod nulla consuetudo abolere potest, aperte adversatur.

La Croix ea ratione nititur, „ quia ista (expensæ, „ seu munera, & eleemosynæ ex more aliarum mulierum similia) pertinent ad competentem, & decentem sustentationem, ad quam jus habet. “ Resp. Averte falsum est, expensas pro decenti victu, & vestitu (qua tamen de re iudicium ad virum pertinet) non necessarias, eleemosynas, munera ad decentem uxoris sustentationem pertinere. Si id concedimus, uxoris jus quoque permittendum est ad choreas, theatra, ludos, & similia, quæ apud similes mulieres in more posita sunt.

Hæc quoad jus; nam quoad factum, uxores quoad eleemosynas congruas & consuetas, viri consensum ex D. Raymundo præsumere possunt, etiam si virj absolute eleemosynas prohibuerit: quia, inquit (lib. 2. t. de furtis §. 9. apud Conc. tom. 4. p. 579.) *solent mariti facere prohibitionem uxoris absolute, ut sic temperent eas non a toto, sed ab excessu, quem suspiciantur.* Potest etiam formare sibi conscientiam ex qualitate, & miseria pauperis, cogitans, quod, si maritus illum videret, omnibus modis placeret ei, quod illi faceret eleemosynam. Si autem omnino, & præcise ipsi uxori conscientia sit, quod viro displiceat, & scandalizatur inde, deponat conscientiam illam, si potest. Sin autem, non debet dare (concordat S. Vir cum S. S. August. & Thoma) & sic intelligitur, (en legitima explicatio mentis D. August. contra La-Croixium) quod dicitur q. 5. can. *Quod Deo.* *Hoc autem ultimum dico, nisi videret pauperem indigere ad mortem: tunc enim deberet dare intrepide; alias peccaret; uti docuit etiam D. Th. mox cit.*

Ubi cum Mol. & decem aliis docet, posse eam infcio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri; eo quod &c.

Hi scilicet quoad vigesimam partem census, vel lucri, uxorem in virum metempsychosi non minus admirabili, quam pythagorica, transmutant. At si uxori vigesi-

mam partem annui census, vel lucri assignant, ei saltem imponent vigesimam partem oneris familiz sustentandæ. Minime vero gentium, inquirunt. Onus familiz, & uxoris quoad status honestatem, aut decentem splendorem sustentandæ, totum sit viri. Nam vigesima pars annui census, vel lucri præter honestam sustentationem, ex ipsius status decentia ad uxorem pertinet. An satyram scribam, si hanc doctrinam aut risu, aut miseratione dignam esse dixerim? Eam sane merito improbari a Lugo, Sporerio, Tamburino, ipse La-Croix fatetur n. 1021. cit.

ANIMADVERSIO XI.

Uxor, si ejus pater, mater, vel &c. & maritus eis &c. potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus (dummodo &c.) eis subvenire: quia jure natura &c.

Maritus quidem habens superflua statui, ex caritate consentire tenetur, ut uxor necessaria suppediet parentibus suis, & proli ex alio matrimonio, non tamen ex justitia; quæ autem ex caritate eroganda sunt, a sponte dantibus accipi quidem possunt, at ab iniustis sine justitiz violatione subtrahi non possunt.

Uxor jure naturæ tenetur alere suos parentes, & filios ex alio matrimonio, at de suo, non de alieno. Si uxor habeat bona paraphernalia, aut aliunde honeste acquisita, quorum administratio ad ipsam jure pertineat, ex his juxta S. Thomam cit. ad c. 3. eleemosynam facere potest, & prædictas personas alere debet. Verum, cum Buf. ei permittit, ut eas ex bonis mariti eo repugnante sustentet, pietatis, & caritatis specie illi indulget, ut justitiam violet, eamque ad tartara mittit. Hinc Eccl. 34. v. 21. dicitur: *Immolantis ex iniquo oblatio est maculata; & B. Gregorius l. 7. ep. 110. ad Siagrium (refertur cau. 14. q. 5. c. 7.) ait: Eleemosyna Redemptoris nostri oculis illa placet, quæ non ex illicitis rebus, & iniquitate congeritur, sed quæ de rebus concessis, & bene acquisitis impenditur.*

At Bufemb. hoc permittit, dummodo post mortem viri omnia computet in sua parte. Resp. Hoc sane perinde est, ac si Bufemb. dixerit: furari licet, de alieno eleemosynam impendere licet, dummodo restituendi animus sit. Si hoc recte dictum sit, Bufemb. recte loquitur: secus, non est audiendus, uti reipsa audiendus non est.

ANIMADVERSIO XII.

Si filius v. g. mercatoris &c. potest a patre exigere salarium, quantum &c. & si id impetrare non possit, vel &c. potest clam accipere. Ita &c.

Laym. lib. 3. de just. tract. 3. p. 3. c. 8. n. 12. non improbat quidem ut versatilis opinor opinionem a Buf. allatam quoad priorem partem; sed nihilominus docet, nec consuetudinem, nec jura id filio permittere, quod Buf. permittit. La-Croix p. 293. n. 1034. ait, sententiam Bufembao contrariam esse longe probabiliorum; & n. 1035. addit: „ Quamvis daremus, primam sententiam „ (Buf.) probabiliorum esse, attamen adhuc absolute „ tenendum esset, si a patre negaretur salarium, vel filium pueret petere, non fore licitum filio occulte si- „ bi illud compensare; quia compensatio occulta jus cer- „ tam postulat. “

Recliffime Concina Theol. t. 4. p. 577. n. 4. inquit: „ Falsa est prior opinio, quæ filiis patres in laboribus, „ mercatura, agricultura, aliove opere adjuvantibus sa- „ larium jure deberi asserit; falsissima vero altera, quæ „ compensatione istius salarii illos uti, si a patre sala- „ rium negetur, contendit. “

Ratio breviter est, quia filii jure naturæ, & gentium, atque consuetudinis parentes adjuvare tenentur: at pro eo, quod ex debito sit, merces exigere jure non potest; multo vero minus negata, occulte accipi valet: ergo &c. Hac in re suffus probanda non immeror; quia evidens mihi videtur, nec eam a sanis Theologis in controversiam vocari putem.

ANIMADVERSIO XIII.

Quæ tamen ipsi (famuli) domi consumunt, in iis famulius, uti & Religiosi, excusantur.

Si victus famulis in poculentis, & esculentis ex pacto detur, omni culpa vacant, dum necessaria ad congruum victum consumunt; non item, si gulæ causa consumant; quia victus, non gulæ explementum iis debetur.

Si victus iis præbeatur in pecunia, aut certa cibi, & potus quantitate, ut apud aliquos in more positum est, famuli poculenta, aut esculenta sibi minime debita consumentes, peccant; quia nullum in eas jus habent. Ex sua autem ipsorum nequitia, non ex ratione, quidquid Buf. sine ratione contra dicat, præsumunt, herum in iis non esse invitum. Cur enim herus invitus non sit, ut famuli pacto, & congruo victu non contenti clam surri-
pian,

piant, & custodiæ loco, ut debent, consumant res ipsius domini?

Ubi docet, quod furta minima famulorum ex comestibilibus &c. non coalescant, si non ad vendendum &c. accipiant.

Hic Buf. ex arbitrio, & contradictorie loquitur. Cur non coalescunt? nullam rationem assignat, aut assignare potest. Ergo ex arbitrio loquitur. Fatetur, ea esse furta, ut reipsa sunt: ergo coalescunt; quia plura aliquid notabile reipsa efficiunt; iisque multiplicatis gravis summa hero surripitur. Ergo Buf. sibi contradicit. Si minuta illa famulorum furta non coalescerent, restitutionis onus sub gravi obligatione non inducerent; quod est aperte damnatum in prop. 38. ab Innoc. XI. proscripta.

Quid enim refert, seu famuli ablata vendant, seu consumant? Id quoad herum perinde est, qui damnum æque patitur, seu ablata vendantur, seu consumantur. Si prius fiat, avaritiæ, si alterum, gulæ servitur; at in utraque specie genuinum furtum admittitur.

ANIMADVERSIO XIV.

Si quantitas rei ablata sit valde magna.

Quid sibi volunt hæc verba, si quantitas rei ablata sit valde magna? An debet esse centum millium aureorum? Videlicet cum furtum, culpam mortalem includit, onus restitutionis sub eadem mortali culpa infert.

Famuli vero si sine magna difficultate restituere non possint &c. jubentur &c.

Ab onere restitutionis non magna difficultas, sed sola impotentia liberat juxta illud D. Augustini (habetur c. 1. q. 6. cau. 14.) *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur penitentia, sed fingitur.* Magna restituendi difficultas fere omnia, ac præsertim pauperum, ac famulorum furta comitatur: quæ si a restitutione excusaret, restitutio raro imponenda esset, ac furta in immensum excrescerent.

Sicuti furtum a culpa non excusatur, nisi ex necessitate extrema; ita rei alienæ detentio, quæ reipsa furtum est, seu perseverantia in furto, excusari non potest, nisi ex eadem extrema necessitate, quæ rarissime accidit. Hanc esse sanam doctrinam, a qua recentes opinatores valde recedunt, D. Augustini auctoritati, & propositionis 36. proscriptioni consentaneam, ac notandam puto.

Neque vero alia, ut officia, & obsequia extraordinaria restitutionis loco sine consensu ejus, cui ablata res est, imponi possunt; quia ad salutem ipsa restitutio, cum fieri potest, ex allata S. August. auctoritate necessaria est. Restituere autem ex S. Thoma 2. 2. q. 62. a. 1. *nihil aliud esse videtur, quam iterato aliquem statuere in possessionem vel dominium rei suæ.* Ergo ad salutem necessarium est, ut ipsa res ablata, aut, si hæc desit, ejus pretium reddatur. Ergo falsum est, quod ait Buf. famulis magnam restituendi difficultatem patientibus, obsequia extraordinaria loco restitutionis imponi posse, & esse imponenda.

CAPUT II.

De Restitutione.

DUBIUM I.

Quid sit restitutio, & qui teneantur ad eam?

Resp. 1. Restitutio est actus justitiæ ad salutem necessarius necessitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam, ita ut radix restitutionis non sit quævis læsio proximi, v. g. contra caritatem, &c. in quibus non habet jus, quod violetur, sed ea tantum, quæ est contra justitiam, in qua proprie injuria infertur, hoc est, læditur aliquod jus proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur. Quod variis modis fieri potest, v. g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conviciando, & similibus.

Resp. 2. Ex data responsione patet, teneri ad restitutionem eos, qui intulerunt injuriam damnosam. Hæc autem est duplex, scilicet materialis, ut v. g. cum quis rem alienam destruit, accipit bona fide, vel retinet, id est probabiliter judicans id sibi licere, vel esse suam: & formalis, qua quis rem alienam destruit, accipit, vel retinet mala fide, id est, cum sciat, vel scire possit, ac debeat

id sibi non licere, & rem non esse suam. V. Laym. l. 3. t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 7. d. 6. Bon. d. 3. q. 1. p. 6.

Unde resolves.

1. Qui injuriam intulit, ex qua alteri nullum est ANIMAD. I.
damnum secutum, ut si adulterium commisit, sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem; cum hæc sit reparatio damni: potest tamen a judice cogi ad satisfaciendum pro injuria.

2. Quisquis intulit injuriam damnosam, etiam materiale tantum, tenetur restituere, sed non nisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior.

3. Qui intulit injuriam formalem, sive rem adhuc habeat, sive non, tenetur restituere, & quidem tantum quantum est damnum secutum. ANIMAD. II.
An vero sufficiat culpa venialis, controversant Auctores, & sententia utraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem quando non commode potest restituere. V. Auct. cit. & Laym. l. 3. t. 2. Less. l. 2. c. 7. d. 1. n. 27. C. Lugo disp. 8. ses. 5. n. 56.

DUBIUM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem?

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens, & efficax damni secuti, ac qui ex officio, & obligatione justitiæ obligati cavere damnum, non caverunt. Ita communiter Doctores. Unde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus verbis.

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus, Participans, mutus, non obstans, non manifestans. Patet ex sequentibus casibus.

1. Tenetur ad restitutionem mandans, sive expresse mandet, sive tacite, dicto nimirum, vel facto, ex quo verbi gratia famulus colligat, hero gratum fore, si faciat: non autem tenetur, qui ratum tantum habet opus suo nomine factum, uti nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa. Molin. Lessius lib. 2. cap. 3. d. 3. Filiuc. t. 32. n. 54.

2. Tenetur item consulens, aut precibus, ac promissionibus ad damnificationem inducens. ANIMAD. III.
Quod si tamen ante executionem consilium suum retractet, & quantum potest, contrarium suadeat, etsi non persuadeat, probabile est excusari a restitutione; maxime si eum, cui damnum paratur, moneat, ut caveat. V. Bonac. & Tann. 2. 2. d. 4. q. 6. dub. 14. Sa, v. Consilium, & Dian. tr. 2. misc. R. 18 & tr. 5. R. 38.

3. Tenetur item qui suo consensu, calculo, vel suffragio est causa efficax damni. Less. d. 3. n. 23. Fill. t. 32. c. 1.

4. Item palpo, ut qui laude, adulatione, vel exprobratione ignaviz, aliterve alium ad damnum inferendum excitat, animat. Lessius, Fill. l. c.

5. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta, aut instrumenta, occultat, vel ea emendo rapinas fovet, &c. *ibid.* Hi enim omnes, uti & is, cui res furtivæ traditæ sunt in custodiam, tenetur (non manifesto fure) restituere domino. *Et sic peccare eos, qui a sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet Villalob.* ANIMAD. IV.
apud Dia. p. 4. tr. 4. R. 176. licet ibid. Sanch. excuset eos, qui ista emunt a sartoribus magistris, eoquod his plerumque detrahatur plus a justa mercede, quam mereantur ista fragmenta, ideoque licite ea retineant: neque hic a peccato excusari caupones, qui a filiisfamilias acceptant pecunias, aliasve res parentibus surreptas, notat Laym. l. 3. t. 2. c. 5. Bon. &c. Qui vero post delictum ipsum reum juvat ad fugiendum (non concurrente ad delictum) non tenetur restituere, modo non det illi spem refugii in posterum: tum quia non est causa damni: tum quia reo licet fugere, ut infra dicitur l. 4. d. 7.

6. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans: ut agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens litteras, &c. in bello iniquo tormenta advehens, &c. *Excusantur tamen ANIMAD. V.*
(modo actio per se non sit mala) qui ea non sponte, sed

sed iusto metu coacti faciunt, v. g. cum rustici furto a solis militibus facto, coguntur eorum praeda avehere, vel pecora abigere. Less. l. 5. n. 19.

7. Item tenentur causæ, quæ privative ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, sive non clamans, cum potest: aut non obstitans, non manifestans; sed tunc tantum, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex iustitia damnum cavere. S. Th. 2. 2. q. 62. a. 7. Sic Princeps, Magistratus, belli Dux tenentur ad restitutionem damnorum, quæ a feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam dantur. Item Consilarii, Canonici tacentes, absentes se, non impediens iniquam constitutionem, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impediens damna pupillis, minoribus, Ecclesiis provenientia. Item custodes montium, vinearum, sylvarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. Mol. d. 116. Fill. t. 32. c. 2. q. 12. Vide supra l. 3. t. 3. c. 2. Item principes, & domini territoriorum, si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cum possint, non impediunt, tenentur mercatoribus, & ceteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare. Dian. p. 8. t. 7. R. 38.

8. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni; ut v. gr. si fur homicida non fuit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolute erat facturus. Item, si v. g. in Capitulo alii ante te dederint suffragium, ita ut videas, te nihil impetraturum, etsi neget; tunc enim non teneris restituere, licet pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. Bon. l. c.

ANIMAD.
VI.

9. Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium efficaciter induxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis, præsertim circa materiam iustitiæ. Less. t. 3. d. 4. Bon. q. 2. p. 4. Dian. t. 5. misc. R. 64. Tan. 2. d. 4. q. 6. d. 14.

ANIMAD.
VII.

10. Nec tenentur, si efficaciter tantum concurrant ad circumstantiam, & modum actus damnosi, v. g. si quis tantum impellat alium, ut citius, vel animosius hoc, vel illo loco, vel modo noceat. V. Lay. l. 2. f. 5. t. 2. c. 5.

11. Nec tenetur, qui deliberate volenti inferre magnum damnum suadet ut minus eidem inferat, quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum unius cum injuria alterius.

ANIMAD.
VIII.

12. Non tenetur item (contra Nav. Ang. &c.) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, ut Parochus, &c. si ex negligentia, vel ignorantia poenitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem, quia, etsi ex officio teneatur bene instruere poenitentem, ideoque peccet graviter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex iustitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare, ut hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positive restitutionem impediatur ex malitia, imo etiam ex ignorantia crassa, vel culpa lata: quia tunc consilio suo est causa efficiens damni. V. Less. & Bon. d. 1. q. 2. 11. Laym. l. 3. t. 4. c. 7. & infra l. 6. c. 2. d. 5.

DUBIUM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine?

Resp. Cum plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel conjunctim, atque alii aliis plus, minui in damnum influere, hinc ex tali ordine, & mensura influxus ordo, & mensura restitutionis defumenda est. Ita commun. Doct.

Unde resolves.

1. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quam quod quisque per se damni intulit. Lay. l. 3. t. 2. c. 6.

2. Si plures cum consensu, & se invicem juvantes id fecerunt, singuli in solidum tenentur resti-

tuere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cum unus juvet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Unde si unus eorum restitutionem fecit, potest a reliquis, nimirum a principali totum, aut, si is nolit, a reliquis pro rata singulorum repetere. Bon. de rest. d. 1. q. 2. p. 11. ex Vasq. Mol. Fill. &c.

3. Quod si actio damnificans fuit lucrativa, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existit, aut is eam mala fide absumpsit, tenetur is primo loco restituere ipsam, vel æquivalens; & si ille non faciat, reliqui. Less. l. 2. c. 3.

4. Si actio damnificans non fuit lucrativa, ut quia res periit, & destructa est, ut fit v. gr. in combustionem, mutilationem, detractionem, tunc ante alios primo tenetur restituere, qui mandavit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius, ut in bello Princeps, & Dux, & si is non sit facturus, vel quia non vult, vel quia non potest, tenentur reliqui, ver. gr. ceteri milites. Quod etsi de militibus speculative verum sit, practice tamen in excusantur per accidens: tum quia non possunt totum restituere: tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, ut plus restituant, quam partem suam: ideoque si hanc possunt, ad id tenentur: uti & si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. Lay. l. 3. t. 2. c. 6. n. 5. ex Cajet. Mol. &c. Imo Bonac. de rest. d. 1. q. 2. p. 10. n. 13. ex Nav. c. 17. Vasq. Less. d. 4. n. 37. dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati a toto exercitu, sed tantum pro sua parte. V. sup. t. 4. c. 1. d. 5. a. 3.

2. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti, etiam minus principales liberantur, non autem vice versa: quia ruente principali, ruit accessorium, non contra. V. Lay. loc. sup. cit.

DUBIUM IV.

An teneatur restituere, qui alium impedivit a consecutione alicujus boni?

Resp. Attendendum, an lædatur jus alicujus quod a natura, lege, vel aliter habeat: & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit, num vero aliter. Inde enim apud Lay. l. c. Bon. q. 2. p. 12.

Resolves sequentes casus.

1. Qui alterum impedivit a consecutione rei debite ex iustitia, tenetur ad restitutionem Less. c. 12. d. 18. Fill. t. 32. c. 3. q. 12. n. 72.

2. Si res non erat debita ex iustitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sine vi, fraude, & calumnia collatorem inducit, ut v. gr. officium, vel legatum, beneficium ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minus digno; etsi sæpe is possit graviter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur ad restitutionem. Azor. 3. p. l. 4. c. 9. Vasq. Sa, Bon. p. 12.

3. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam collatorem induceret, ne ei daret, aut eum a petitione (cum quivis habeat jus petendi) aut a consecutione talis rei per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret (cum etiam quivis jus habeat, ne inique impediatur) is teneretur ad compensationem damni arbitrio viri prudentis, juxta certitudinem, vel probabilitatem, qua alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur, dummodo tamen eo sit dignus: nam, si indignus est, non tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam forte læserit. Less. l. 2. c. 12. d. 18. Mol. t. 1. d. 135. Sa v. Restitutio n. 221. V. Bon. l. c.

ANIMAD.
IX.

ANIMAD.
X.

DUBIUM V.

Cui, vel quibus restituendum?

Resp. Attendendum ad naturam iustitiæ, & quis damnum patiat, quidve ratio, & leges ferant communiter. V. Less. & Laym. hic c. 9.

Unde

Unde resolves.

ANIMAD. XI. 1. Quando bona restituenda, sive debita quacunque sunt incerta, hoc est, cum cui debeantur, ignoras, aut adire non potes, aut illi restituere, tunc si ea habeas sine delicto, ut si invenisti vel a mercatore, v. g. per errorem accepisti duas ulnas panni pro una, & jam is discessit, nec scis, quo abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi. postquam, si spes non sit sciendi dominum, probabile est, quod non tenearis ea dare pauperibus (licet ita plerique cum D. Th. sentiant, & sit magis pium, ac practice suadendum) sed possis tibi retinere, ut docet Petrus Navar. quem sequitur Laym. hic, & Less. l. 2. c. 14. d. 7. n. 48. idque Dian. p. 2. r. 3. misc. R. 5. dicit esse tutum in praxi. Si vero ea habeas ex delicto, ut furto, usura, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesie, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo, quo potest; ut saltem, cum corpori domini non profit, profit ejus animæ, dum in pauperes expenditur. Ita commun. DD. ut videbis apud Laym. hic.

2. Qui multis minutis furtis, v. g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis civibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis civibus (minoris deinceps vendendo, aut majore mensura, donec veniantur ad æqualitatem) dicit Mol. At Vafq. & Escob. dicunt esse probabile, quod possit dare pauperibus, præsertim civitatis ejusdem.

ANIMAD. XII. 3. Quando bona sunt certa, ordinarie restituenda possessori iusto, a quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit immediatus dominus. Unde quod acceptum est a depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet non domino, sed ipsis restitui; quia alioqui ipsis fieret injuria, si jure possessionis, detentionis, custodiz, aut utilitatis spoliarentur; & damnum, atque lucrum cessans compensari deberet.

4. Excipitur tamen hinc, 1. Si horum nihil interesset, ut si sine illorum damno, infamia, domino restituatur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumpturi, vel ablaturi cum injuria domini; quo modo bona Ecclesie non Prælato dissipatori, sed potius Capitulo restituenda sunt. Item accepta a filiofamilias, pupillo, furioso, uxore, religioso; si sint ex iis bonis, quorum, administratio ipsis non competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam si bona alicujus publicata, & fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita debent reddi.

ANIMAD. XIII. 5. Cum quis, ignorato domino, cui restituendum erat, non præmissa aliqua diligentia pauperibus distribuit, non satisfacit domino postea comparenti: secus, si diligentia sit præmissa. V. Less. l. 2. c. 14. d. 3.

ANIMAD. XIV. 6. Cum dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu, tunc, si res male accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere: si autem bene accepit, non nisi expensis domini. Quando nullo modo potest mitti, expendendum est ad tempus, & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum. Tol. l. 3. c. 24.

ANIMAD. XV. 7. Cum quis accepit rem alienam a possessore bona fidei putante rem esse suam, cum non sit, tum, si quidem intervenerit aliquod iustum pactum, ut depositi, commodati, pignoris, &c. illi restituendum est, non domino; qui tamen ex caritate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius graviore incommodo, infamia, &c. Vafq. Azor. p. 3. l. 4. c. 3. q. 2. Si autem aliter accepta est, tunc vero suo domino restitui debet, si eum novisti, & absque incommodo fieri possit.

ANIMAD. XVI. 8. Quando a fure, vel alio venditore quis emit, si ve mala, sive bona fide rem furtivam, tenetur restituere domino, non furi. Ita commun. Mol. Reg. t. 1. l. 10. c. 5. n. 40. Tol. tamen l. 5. c. 57. Sylv. Ant. Mald. in 2. 2. tit. 4. c. 3. d. 2. probabiliter sentiunt posse reddi furi, ut ab eo pretium suum recuperet, quia non constituit rem pejore loca, quam ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnum. Quod Nav. Trull. l. 7. c. 11. d. 4. admittunt cum hac limitatione; si mox, & non post longum tempus contractum, rescindat, vel si certo scias, furem redditurum rem domino, vel si dominus rei sit mortuus, aut absit,

ita ut conveniri non possit. Quod si autem pretium suum recuperare non possit a venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnum adscribere. Quod si porro sciens rem esse furtivam, emat eo sine, ut invento vero domino restituat, tunc si emit parvo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cum utiliter ejus negotium gesserit: secus autem, si pretium esset fere æquale rei: tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritis rem domini utiliter redimendo. V. Less. l. c. c. 14. d. 3. Dian. p. 2. r. 3. R. 5.

9. Si bona fide rem alienam, v. g. equum omisi ab alio, v. g. Petro, & vendidisti tertio, v. g. Paulo, & postea cognoscatur esse Joannis, coque repetente a Paulo, Paulus repetat pretium a te, existimat quidem probabile Nav. & Dian. p. 1. r. 8. R. 68. non teneri te Paulo id reddere (si in nullo factus sis ditior) sed sufficere, si tuam actionem, quam habes in Petro, ei cedas. Verum Sos. Salon. Less. Sayr. Bonac. de rest. q. 4. p. 2. rectius docent, teneri te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere: tum quia vendidisti rem vitiosam: tum quia teneris de evictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotii. Quod si tamen Paulus, cum possit, tibi non restituas equum, sed Joanni, & hoc ipso impediatur, quominus, pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere. Bon. Less. &c. V. Trull. l. 11. d. 31.

Quæres, cui restituendi, sive dandi sint thesauri, & alia inventa, quæ habentur pro derelictis?

Resp. Quando nullius domini sunt, jure naturali, & gentium fiunt primo occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod servandum est. De quo v. Less. l. 2. c. 5. d. 10. Laym. l. 3. r. 1. c. 5.

Quæres 2. an, & cui restituenda, quæ capiuntur venatione jure prohibita?

Resp. Id æstimandum partim ex jure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac juribus particularibus, ut v. apud Laym. l. c. l. 3. r. 1. c. 5. n. 14. & Less. c. 8. d. 9. & Sa, v. Venatio.

Ex quibus resolvitur hic casus.

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus, fructibusque infert.

DUBIUM VI.

De rebus, quæ debent restitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materiale tantum, sive a possessore bona fidei?

Resp. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit; tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, una cum ejus fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominium sibi comparavit per legitimam præscriptionem. Ita commun. DD. Mol. Sanch. Less. l. 2. c. 6. Bonac. d. 1. q. 1. p. 1. Laym. l. 3. r. 2. c. 2.

Unde resolves.

1. Si vestem v. gr. bona fide donatam a fure, aut alio portasti, & fere attrivisti, ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persolvere, quantum attrita est, si alias vestem æqualis valoris attrivisses, si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris. Bon. l. c. Lay. n. 1. V. Trull. l. 7. c. 11. d. 1. Si autem res, quam a fure bona fide accepisti (sive donatione, sive emptione) sit usu consumptibilis, eamque cum tuis miscuisti, ita ut discerni nequeat; etsi deinde deprehendas furtivam fuisse, non teneris restituere. Navarr. Sylv. Sayr. Less. Bonac. d. 1. q. 3. p. 1. quia per istam commixtionem bona fide factam, est in te translatus dominium, ut colligitur l. Si alio-

ANIMAD. XVIII.

ARTICULUS II.

alieni nummi, ff. de solut. Neque est ratio, cur hæc potius, quam illa pars censeatur aliena; atque adeo perit obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore. Vide Dian. p. 4. t. 4. R. 66. Trull. l. 7. c. 11. d. 3. Less. l. 2. c. 20. d. 18. ubi addit, esse valde probabile, juriq. naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quandiu totus cumulus extat) retineat jus in re, ut ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios, imo possit ex eo occulte accipere.

2. Milites bona fide militantes, intellecta postea belli injuria, id tantum restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores. Bon. l. c.

3. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebravit contractum, quem postea usurarium esse cognoscit, non in plus tenetur, quam factus est ditior. V. Laym. l. 3. t. 2. c. 3.

ANIMAD. XIX. 4. Possessorem bona fidei, si adhibita diligentia inclinet in eam partem, quod res non sit sua, teneri aliquid restituere juxta inclinationem, docet Con. d. 13. dub. 10. n. 39. At Pal. s. 1. d. 2. p. 2. n. ult. putat ad nihil teneri: quia possessio contrariis rationibus non convincitur præponderat. Idem docet Valq. apud Escob. s. 2. c. 3. n. 154. Dian. p. 4. t. 3. R. 24. & 26. Si neglexit investigare veritatem, & deinde sciri non potest, dicit Palas l. c. ad nihil teneri.

ANIMAD. XX. 5. Si bona fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium, quia factus es locupletior; & satis debet esse tibi, non habere minus, quam ante. Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur. ibid. & Valq. c. 9. §. 2. Mol. Less. l. 2. c. 14. d. 3.

ANIMAD. XXI. 6. Si bona fide rem ipse emisisti, & vendidisti absque lucro, nihil teneris restituere, sed solus is, apud quem res est. Mol. l. c. Less. l. 2. c. 14. d. 1. contra Valq. &c.

7. Si rem alienam bona fide donasti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris: quia non es factus ditior; secus, si aliam donaturus fuisses (quia tunc parcendo tuæ, factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. Bonac. Trull. l. 7. c. 11. d. 1.

8. Si aliena re lucratus es, tanquam instrumento, v. g. frumentum alienum alio deportatum vendidisti: vel pecuniam alienam negotiationi expoluiisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriz: tales enim fructus dicuntur meræ industriz, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantum concurrit ut instrumentum operantis. Lay. l. c. n. 3. ex S. Thom. &c.

9. Fructus omnes rei, siue ii sint mere naturales, hoc est, qui vix ullo hominum labore egent, ut fetus animalium, arborum, herbæ, & gramina; siue sint simul industriales, siue mixti, hoc est, ad quos æque, aut magis hominum labor cum natura concurrat, ut v. g. segetes, & quæ ferendo giguntur; item vinum, oleum, lana &c. quo etiam referuntur pretia locationis domorum, jumentorum, &c. qui fructus civiles appellantur: hi, inquam, fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent, deductis tamen expensis propriis, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licet is rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus. V. Laym. l. c. Si tamen fructus isti reales bona fide possessi fuerint tempore a lege præscripto ad usucapiendum illos (quod si adsit titulus, est biennium inter præsentis, inter absentes quadriennium: si autem non adsit titulus, anni 30. cum bona fide) non sunt restituendi; quia usucapio transfert dominium. Salon. Trull. l. 7. c. 11. a. 3.

ANIMAD. XXII. 10. Si a fure accepisti (siue bona, siue mala fide) rem usu consumptibilem, ver. gr. vinum, oleum, triticum, cum propriis ipsius furis rebus permixtum, ita ut discerni non possit, non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens: quia fur per commixtionem istius rei cum propria acquisivit ejus dominium, atque adeo illud tanquam verus ejus dominus potuit transferre. Navarr. Sanch. Less. Bonac. Trull. l. 7. c. 11. d. 3. V. Dian. p. 2. t. 5. misc. R. 40.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam formalem, seu mala fidei damnificatore, seu possessore?

Resp. Id juxta supradicta æstimandum a quantitate tum juris, quod alter habet, tum damni, quod injuste inferitur, cui æquale reddi debet, nisi aliunde de damnificati mente, & consensu rationabiliter præsumatur.

Unde resolves.

1. Si damnificatus habeat jus in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum; si autem tantum habeat jus ad rem, restitutio facienda est pro quantitate juris, consideratis circumstantiis: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur, cum tantum sit in spe, & multis modis possit impediri.

2. Qui in loco publico sue civitatis contra justam prohibitionem pascit, vel ligna cadit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati graviter nocuerit, v. gr. stirpes incidendo, arbores adificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reip. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidius prohibere, quam sub multa solvenda, casu quo deprehendantur.

3. Gravius tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicujus privati; etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sape non intendit, ut fiat restitutio, sed ut deprehensus pœnam luat.

4. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumseptæ non sunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet Dian. ex Less. Dicast. &c. p. 9. t. 9. R. 59. contra Bon. &c.

5. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis; non omnino tamen improbabiler id alii quidam negant, eo quod consuetudo interpretetur non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quam ut deprehensi multentur. V. Nav. c. 23. Sa, v. Gabella. Bon. q. 9. p. 1. num. 5. ex Nav. Fill. t. 28. num. 114. Less. Mol. d. 9. Dian. tr. de leg. R. 19. Laym. l. 3. t. 3. p. 1. cap. 8. n. 4. & 5. vide etiam Dian. p. 1. t. 11. R. 38. & p. 2. t. 17. R. 38. ubi ex Cajet. Med. Soto, &c. docet non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudavit gabellas, seu vectigalia imposita rebus suis, quæ emuntur non ad negotiationem, sed ad usus proprios, vel familie necessaria, v. g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

6. Ceterum ordinarie injustus, seu mala fidei damnificator, aut possessor tenetur non tantum restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industria) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans, cum vere sit injusta causa talium damnorum. Unde, si dominus, re sua retenta per culturam, vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parum, vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamvis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur. Laym. l. 3. t. 2. c. 4. n. 7.

7. Si res aliena, dum injuste detinetur, crescat, ut pretium ejus augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet. V. Laym. hic l. 3. t. 2. c. 4.

8. Si res aliena, dum injuste detinetur, pereat, aut deterior fiat, idque casu, vel justa hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum aque perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil novi detrimenti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si vero non fuisset peritura apud dominum, vel saltem nonnisi per injuriam, tunc injustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licet sine culpa sua res perierit. Lay. t. 2. c. 4. n. 2.

9. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpa, aut quia is absumpsit, alteri donavit, destruxit, &c. tunc, etiam si domino reli-

ANIMAD. XXIII.

ANIMAD. XXIV.

ANIMAD. XXV.

ANIMAD. XXVI.

ANIMAD. XXVII.

ANIMAD. XXVIII.

relicta fuisset certo peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, ut est communis apud Laym. l. c. Less. &c.

ANIMAD. XXIX. 10. Qui fingens se pauperem, vel alium, quam est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parva fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur; secus, si fuit magna; tunc enim, quia subintelligitur conditio hæc (si pauper est) tenetur restituere secundum Molin. danti; secundum Palaum, vel danti, vel aliis pauperibus. V. Escob. 1. 3. E. 2. c. 6. n. 109.

ANIMAD. XXX. 11. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ, cum ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cum jure eam consumpsit; nec ratione contractus, cum hic non obliget, nisi re pereunte tua culpa. Less. Hurt. Trull. Dian. p. 5. t. 8. R. 10: Imo probabiliter ne id quidem, quod ante illam necessitatem erat furatus, & in ea consumpsit, quia furtum illi non ademittit jus, quod ad rem in tali casu habebat. Con. Pal. Hurt. Dian. l. c. R. 8. contra Less. & Valq. sicut neque si in ipsa necessitate accepisset, & consumpsisset. Dian. l. c. R. 9. ex Azor. & 6. aliis contra Lessium.

ARTICULUS III.

An, & quid debeat restitui pro injuria illata corpori, verbi gratia per mutilationem, occisionem, &c.

ANIMAD. XXXI. Resp. Injustus occisor, mutilator in conscientia tenetur tantum restituere pro damnis bonorum fortune, quæ ex tali occasione, vulnere, &c. directe ab eo causata sunt, juxta prudentis arbitrium: præcise autem pro vita, membro, vel cicatrice nihil tenetur restituere secundum rigorem, cum sint bona altioris ordinis, quæ pecunia æstimari non possunt. Ita contra Sotum, Sylv. &c. probat Less. l. 2. c. 9. d. 23. V. Laym. l. 3. t. 3.

Unde resolves.

ANIMAD. XXXII. 2. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria, vel, licet fuerit talis, si tamen homicidium vel non prævidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cavendum, non tenetur ad restitutionem; tenetur autem, si prævidit, & non cavet. Bon. d. 2. q. ult. f. 2. p. 1.

2. Qui occidit Cajum, putans esse Titium, tenetur ad restitutionem; quia actio ista est Cajo injuriola. Bon. l. c. ex commun.

ANIMAD. XXXIII. 3. Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: quia filiis non fit injuria in bonis, nisi quatenus læduntur in patre contra ejus voluntatem (volenti enim non fit injuria.) Ergo sic ut per eum jus acquirunt, sic etiam amittunt: et si non recte faciat parens, si filii valde egeant. Less. l. 2. c. 9. d. 26.

ANIMAD. XXXIV. 4. Etsi præcise pro vita, membro, occisione non sit obligatio restituendi; per sententiam tamen judicis cogitur injurias satisfacere pro injuria.

5. Consilium est, ut Confessarius pro his injungat eleemosynas, & Missas pro salute occisi.

6. Si occisus, vel mutilatus fuerit servus, vel animal, tunc etiam pro vita, & membris facienda est restitutio: quia horum vita pretio æstimatur: ac proinde tantum debet restitui, quanti potuisset vendi; & pro mutilatione, vel cicatrice, quanto pluris venderetur.

7. Pro expensis funeris nihil restituitur: quia illæ aliquando faciendæ tandem fuissent: nisi forte occasione illatæ necis, v. gr. extra patriam, majores fieri oportuerit.

8. Restitui debent impensæ factæ iu curationem, & medicamenta vulnerati, vel occisi. Fill. 1. 32. c. 8. n. 202.

9. Item lucra, quæ ex mutilatione, vel vulnere cessarunt; non quidem tam in solidum, ac si de facto essent acquisita, sed pro majore, aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi. V. Trull. lib. 7. c. 8. d. 3.

ANIMAD. XXXV. 10. Si homicida a magistratu plectatur, verius est adhuc teneri ad damna sarcienda, cum morte sua tan-

tum satisfaciatur justitiæ publicæ, non heredibus occisi. Qui tamen, cum plerumque aliud non exigant, videntur esse contenti, ac proinde heredes homicidæ ad nihil tunc teneri. Fill. l. c. n. 214.

ANIMAD. XXXVI. 11. Debet autem restitutio fieri tantum parentibus interfecti, filiis, & uxori: quia hi soli directe læduntur: cum moraliter censentur una persona cum occiso. Nisi tamen occiderit animo etiam nocendi aliis: nam tunc etiam his restituere teneri, dicit Card. Lugo de Justit. d. 11. n. 8. ex Less. V. Trull. l. c. d. 4.

ANIMAD. XXXVII. 12. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cade obvenit; contrarium tamen etiam probabile (saltem secundum limitationem casus præcedentis) est; cum occisio illa non sit directe causativa illius damni. V. Laym. l. c. n. 4.

ANIMAD. XXXVIII. 13. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate, quia damnum illorum per accidens sequitur. V. Less. l. 2. c. 9. d. 26. Trull. l. c.

14. Nec tenetur ad damna, quæ v. gr. proveniunt ex morte alicujus innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur: quia hujus mors non directe causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore, vel malitia accusatorum. Vide Bon. d. 2. q. ult. f. 2. p. 2.

ARTICULUS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro?

Resp. Qui virginem per injuriam defloravit, tenetur tantum rependere damnum, quod ei ex tali injuria est secutum, idque vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, ut talem nimirum inveniat, qualem manens virgo invenisset. V. Sanch. l. 7. d. 14. Fill. 1. 32. c. 8. n. 209.

Unde resolves.

ANIMAD. XXXIX. 1. Præcise pro sola virginitate non obligat restitutio. Unde si stuprum mansit clam, aut non impedivit, quin aque laute nuberet, ad nihil tenetur stuprator. Less. Bonac. q. 4. de matr. p. 7.

2. Item ad nihil tenetur, si defloravit consentientem, absque vi, fraude, vel promissione matrimonii, quia non est facta injuria. ibid. & Trull. d. 2.

3. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit libere: nisi forte preces tales fuerint, ut cum vi, & coactione æquiparentur; ut si conjunctæ fuerint cum minis, vel metu reverentiali, v. g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ auctoritatis. Trull. c. 9. d. 3.

4. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonii eam flexit, tunc tenetur ducere eam, quia in omni contractu, ubi alter ex parte sua accepit, & implevit, tenetur & alter implere, etiam si fide contraxerit, quia tenebatur ex justitia vere contrahere, cum alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiam si stuprator religionem novisset. Less. l. 2. c. 10. d. 3. & 4. Trull. d. 3.

ANIMAD. XL. 5. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere casu, quo 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis usset fictionem facile indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti: quia tunc ipsa contraxisset mala fide. 3. Si ipse putavit esse virginem, cum tamen non esset. 4. Si ex matrimonio grave damnum, aut scandalum timeretur. 5. Si ipse jam sacris initiatus esset, aut alteri matrimonio copulatus; tunc enim his casibus solum teneretur curare, ut æque commode nubat, modo ante dicto, dando scilicet dotem, vel aliter. V. Sanch. 1. de matr. d. 10. l. 1. Trull. l. 7. c. 9. d. 3.

ARTICULUS V.

Quid debeat restitui pro adulterio?

Resp. Cum ex adulterio damnificari possint conjux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hereditatem, &c. patet, quod uterque adulterans, nata eis prole, debeant, cum id damnum causent, N eate-

eatenus restituere quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione majoris mali. Est communis. V. Laym. l. 4. t. 3. p. 1. c. 14.

Unde resolves.

1. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinarie non tenetur prodere, quod proles ejus spuria sit: nam & viro suo triftitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ merito cedunt. Accedit, quod proles matri non teneatur credere, se esse illegitimam. Fill. tr. 32. q. 222.

2. Debet tamen, si potest, aliis industriis damnum compensare, v. gr. 1. diligentius administrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo, 3. si habet bona propria, plus legitimis, quam spurio, relinquendo. 4. eum inducendo, ut, relicta hereditate, vel ejus parte, amplectatur statum ecclesiasticum, vel religiosum, si idoneus sit, &c. Trull. l. c. d. 4.

ANIMAD.
XLI.

3. Quod attinet ad ipsum adulterum spurii patrem, etiam ipse saepe excusatur vel in toto, vel ex parte, sive quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel compensandum creditur, sive quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ,urbatione, & discordiis familiarum, sive quia non est certus, filium esse suum. V. Lefs. l. 3. c. 10. d. 6. Bon. de matr. q. 4. p. 15. Trull. l. 7. c. 8. d. 7.

ARTICULUS VI.

Quid debeat restitui pro fama, & bonis spiritualibus, in inductione ad peccatum, avocatione a Religione?

Resp. 1. Juxta dicta, si restitui non possunt bona ablata ex bonis ejusdem ordinis, non est obligatio faciendi ex bonis diverſi ordinis.

Unde resolves.

ANIMAD.
XLII.

1. Pro fama restituenda est fama; cum id non potest, non teneris ad pecuniam, & bona fortuna, nisi per sententiam a Judice cogaris sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis. Quod si tamen, lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex supra dictis, quid faciendum sit. Porro de læsione famæ, &c. v. infra.

2. Si quis alterum induxit ad peccatum suasionem, vel exemplo suo, tenetur quidem ex caritate, quoad potest, eum revocare ad meliorem statum, sed non ex justitia. Lefs. l. 2. c. 8. d. 2. num. 20. Laym. c. 8. n. 1.

3. Si quis autem induxit fraude, dolo, injusto metu, &c. tenetur ad id ex justitia: quia quisque habet jus ne injuste lædatur in bonis spiritualibus. Unde, si lædatur, debet id spirituale restitui, si potest. *ibid.*

ANIMAD.
XLIII.

4. Si quis aliquem (etiam Novitium) abduxit ab ingressu religionis, tamen sine vi & fraude, etsi graviter peccarit, id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex caritate, non tamen ex justitia vel illi, vel religioni tenetur, quia nullum adhuc in eum jus acquisivit. V. Laym. l. 3. t. 2. c. 8.

5. Si quis Religiosum ad apostasiam induxerit suasionem, aliave cooperatione, obligatur ex justitia religioni ad restitutionem, non quidem ut ipse (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur, sed ut suadeat alteri, quoad potest, reditum, & compenset monasterio commoda, quæ ex hereditate, bonis, vel industria alterius expectabantur.

ANIMAD.
XLIV.

6. Si quis veneno, philtro, aliove modo alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem modo, quo mutilator, aut vulnerans, de quo supra, ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secuti in bonis fortuna.

DUBIUM VII.

De circumstantiis restitutionis.

ARTICULUS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui?

Resp. Debet quamprimum, & eo modo, ac loco restitui, quo jus, & interesse damnificati requirit, & commode, ac moraliter fieri potest sine gravi incommodo, quod quis pateretur in se sua propria ultra debitum. V. Laym. hic l. 3. tr. 2. c. 10. Fill. tr. 32. c. 4. q. 11.

Unde resolves.

1. Qui non potest commode restituere aperte, faciat clam; & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. g. Confessarium.

2. Possessor malæ fidei, v. g. fur, debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, ubi alter habiturus fuisset, si non fuisset ablata, destructa, vel inique detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam servando, vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quam res valet: tunc enim plerumque ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in usus pios. Bon. q. 6. p. 1.

ANIMAD.
XLV.

3. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, ubi rem possidet. l. c.

4. Debita ex contractu eo loco, & tempore solvi debent, de quo inter partes conventum fuit expresse, vel tacite. V. Lefs. & Bon. l. c.

5. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur ulterius damnum, aut non notabile, non facile arguendus esset gravis peccati is, qui cum proposito satisfaciendo differret, aut paulatim per partes solveret. V. Bon. de contract. d. 1. q. 6. p. 1.

ANIMAD.
XLVI.

6. Qui scit, se teneri ad restitutionem, & cum possit in vita, non vult restituere, nisi in articulo mortis, vel post mortem per heredes, absolvi non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impenitens. Sylv. Sæys. Bonac. Trull. c. 14. d. 11.

ARTICULUS II.

Quo ordine restitui debeat?

Resp. Certum est, necessario ordinem non servari, quando debitor omnibusolvere potest; quando vero tantum non habet, aut hereditibus reliquit, sequentes regulæ servandæ.

1. Si debitor rem alterius apud se habet, quocumque titulo habeat, sive ex furto, sive ex deposito, sive inventionem &c. debet prius restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res emptæ ad creditum, pretio non soluto, adhuc extet. Nav. Sylv. Bon. qu. 3. p. 2. Hoc tamen Lefs. c. 15. d. 2. contra Bon. &c. limitat, nisi venditor ab emptore fidejussorem, vel pignus accepit.

ANIMAD.
XLVII.

2. Si restitutio faciendæ ratione injustæ actionis, prius restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quam incerta. Bon. Lefs. d. 1. quia illa jure naturæ debentur suis dominis, hæc autem jure solo positivo pauperibus.

ANIMAD.
XLVIII.

3. Prius faciendæ est restitutio debitorum licite contractorum, quam usurarum; cum in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

ANIMAD.
XLIX.

4. Debita ex titulo oneroso prius solvenda sunt, quam quæ debentur gratuito, v. gr. ex promissione; quia hæc includunt tacitam conditionem, nisi quid obstat. Hinc debita defuncti solvenda sunt ante omnia legata, etiam pia. Nav. Sylvest. Con. q. 8. p. 2.

5. In reliquis debitis servandum est jus particulare loci, si tale sit, & non repugnet juri naturæ. Si nullum sit, sequendum est jus commune, secundum quod 1. Solvenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expresse fuerunt obligata. 2. Dos uxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacite

ANIMAD.
L.

ante hypothecam. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debitorum privilegiorum. 6. Aliorum creditorum: post quos omnes sunt hi, a quibus usurae acceptae sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi unius rationis creditores inveniuntur, temporis antiquitas inter eos servanda est. V. Laym. l. 3. tr. 2. c. 11. ubi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, imprimis solvendas esse impensas funeris, & quae ad consecrationem inventarii, apertionem testamenti, item ad Medicos, & Pharmacopolas pertinent. V. Fill. c. 4. q. 13.

Quæres, utrum prius exigenti non liceat prius solvere?

Resp. 1. Solvens scienter posteriori, præterito qui habet hypothecam priorem, vel privilegiatam, peccat, teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solum: Less. d. 5. ex l. Scimus, §. Si præterea, c. De jure delib.

ANIMAD. LI. 2. Si ex pluribus creditoribus personalibus aequalibus aliquis exigit (sive in judicio, sive extra) tenetur ei in integrum solvere; quia diligentia fecit eum patientem. Nav. Sylv. Bon. l. c. ex l. Pupillus, ff. Qua in fraudem.

ANIMAD. LII. 3. Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integre satisfacere, sed debet omnibus personalibus solvere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere, controversatur: v. Bonac. Less. l. c. Trull. l. 7. c. 14. d. 22.) nec potest uni solvere, omittis aliis, nisi secundum ordinem supradictum.

ARTICULUS III.

Qua a restitutione excusent?

Resp. 1. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, ut creditor rationabiliter debeat esse contentus; etsi de facto non sit contentus. Ita commun. Doct.

Unde resolvuntur casus sequentes.

ANIMAD. LIII. 1. Excusaris in foro conscientia (juxta sententiam probabilem) a compensatione damni, si illud datum sit sine tua culpa theologica gravi, hoc est mortali peccato, nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde sis factus ditior. Unde excusaris, si v. gr. aliquem occidisti ex subita ira, ut si fuerit motus tantum primo primus, vel secundo primus: vel si ex oblivione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quod si advertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcavendi, quam homines ejusdem conditionis communiter præstare solent, graviter peccas; & teneris restituere damna secuta. Porro in foro externo proceditur secundum culpam juridicam, quæ sæpe non est peccatum; & dividitur in latam, levem, & levissimam.

ANIMAD. LIV. 2. Excusaris a restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa. Less. c. 10. d. 11. Bon. q. ult. p. 2.

ANIMAD. LV. 3. Item, si casu, quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi revera indigenti eam des: & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere. V. Laym. l. 3. t. 3. c. 12.

4. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter graviore damno tibi, vel tuis, vel Reipub. inferendo, quam æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obventurum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. Laym. l. c. ex Sylv. Nav. &c. Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, uti & in sequentibus casibus.

ANIMAD. LVI. 5. Si ad restituendum sis impotens; ut si vivere non possis secundum decentiam tui status juxta a te acquisiti. Unde, si nobilis, v. g. non potest statim solvere, nisi se privet famulis, equis, armis, &c. vel civis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel mechanicus, nisi vendat instrumenta sua, quibus vivit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine jactura sui status. Laym. l. c. Bon.

6. Quod si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis, v. g. luxuria, ludis, superfluis expensis

vestium, tibi imputare debes, quod jam sine status tui amissione non possis satisfacere. *ibid.*

7. Quod si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potius, quam is, sustinere debes, cum ejus conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua, quoad usum, sunt omnia communia. *ibid.*

8. Quod si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset propriorum bonorum, sed in hoc præcise tantum, quod spoliaret se rebus debitis, non potest ideo differre restitutionem; quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum, & reverti ad statum proprium. Sayr. Bonac.

9. Item excusaris a restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum; ut v. g. si non possis absque peccato, ut si sit periculum, ne uxor, aut filia se prostituant, ne filii se dent latrocinii, ne ipse per impatientiam incidat in desperationem. Bon. Less. Mol. Fill.

10. Item, si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cum alias plus damni sustineres, quam intulisti. Bon. d. 1. q. ult. p. 1.

11. Item, si cedas bonis; quia leges concesserunt, ut qui contraxit multa debita, nec habet unde solvat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum, & tunc maneat liber, ita ut etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quod si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere, ex L. Cum & filiisfam. qui bon. Nav. Bon. Less. ex quo Trull. l. 7. d. 15. c. 5. sic limitat; si acquirat plus, quam ad decentiam status est necessarium, ex dicta L. Qui bon. Nisi tamen debita proveniant ex delicto, v. gr. furto: eo enim casu tantum posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet Navar. Salon. Less. l. c. etsi hic concedat ea, quæ post cessionem juxta acquiruntur, licite retineri, si ad statum sint necessaria. V. Tolet. Laym. l. 3. c. 12. Less. l. 2. c. 16. d. 3. Bonac. Trull. l. c. Porro, etsi cessionem dictam non habere locum in bonis ex delicto provenientibus communiter teneant DD. cum Laym. l. c. contrarium tamen ex Less. Dian. &c. docet Trull. l. c. Denique, etsi debitor principalis cesserit, non ideo liberantur fidejussores. Card. Lugo, Dian. p. 7. t. 8. R. 18. & alii.

Resp. 2. Ex parte creditoris excusat. 1. Si is, cui debet restitui, semel remiserit, expresse, vel tacite, v. g. si laceravit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta. Fill. tr. 32. c. 5. q. 9. Less. l. 2. c. 16. d. 2. 2. Excusat in foro conscientia, si solvisti ei, cui debebat tuus creditor. Less. d. 5. Bon. p. 3. 3. Si compensatio facta est creditori per commodum æquivalens, v. g. per procuracionem officii non gratis factam. 4. Omitti, aut saltem differri potest restitutio, imo aliquando debet, si creditor sit abusurus, v. gr. si quis pecunias tibi mutuo datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum contra justitiam, sive inferendum damnum injustum tertiæ personæ: nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur majus malum.

ANIMADVERSIO I.

Qui injuriam intulit, ex qua alteri &c. ut si &c. non tenetur in conscientia ad restitutionem.

Injuria quidem irrogari potest sine damno pecuniæ, aut etiam sine corporis læsione; at injuriam irrogari posse sine damno absolute, hoc est sine ullo damno, contradictorium est. Injuriam enim inferre nihil aliud est, nisi inviti jus lædere, seu illi nocere, seu, quod idem est, damnum facere. Qui alteri non nocet, ille certe injuriam non facit. Qui adulterium committit sine damnificatione alterius quoad ejus pecuniam, seu bona pretio æstimabilia, quia proles adultera non nascitur, aut non est alenda, quia moritur, valde nihilominus nocet adulteræ viro, quia ejus corpus in conjugis corpus fæde violat, honoremque contaminat. At qui alteri nocet, restitutionis, seu, si vis, satisfactionis lege tenetur. Ergo adul-

ter restitutionis lege tenetur, etiam si quoad pecuniam damnum non intulerit. Ita merito Wig. p. 328. q. 6. n. 96. Resp. 1. Nam Christus Matth. 5. ait: *Si frater tuus habet aliquid adversum te, vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum*. At frater tuus, cujus thorum sœde violasti, habet aliquid adversum te. Ergo necesse est, ut exhibita debita satisfactione illi reconcilieris. Hæc est sententia S. Thomæ 2. 2. q. 62. ar. 2. ad 1. agentis, quod in quibus non potest recompensari æquivalens, sufficit, quod ibi recompensetur quod possibile est, sicut patet de bonoribus, qui sunt ad Deum, & ad parentes, ut Phil. dicit in 8. Erb. & ideo, quando id, quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est: puta cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo bonore, considerata conditione utriusque persone secundum arbitrium boni viri. An quia jus conjugis per adulterium læsum, & dedecus illi illatum æqualiter reparari nequit, nullo modo reparandum est? An injuriæ maximæ nulla satisfactione compensandæ sunt, cum minores æqualiter compensandæ sint? Cap. Si culpa tua de injuriis &c. dicitur: *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu &c. jure super his satisfacere te oportet*. Nota illud damnum datum, vel injuria irrogata disjunctive dictum, ut intelligas injuriam quoque, quæ nec corpori, nec pecuniæ damnum intulit, satisfactionis juri esse obnoxiam. Qui injuriam intulit sine damno aut rerum æstimabilium, aut corporis, a iudice, fatente Busemb. cogi potest ad satisfaciendum pro injuria: at iudex, qui juris custos est, neminem cogere potest ad id quod jus non exigit: ergo jus exigit, ut adulter, & quicumque alter injuriam intulit, pro injuria satisfaciatur. Ergo Busemb. opinio, licet apud Concina Theol. t. 7. p. 220. n. 4. communis esse penes recentes dicatur, nihilominus deferenda est.

ANIMADVERSIO II.

An vero sufficiat culpa venialis, controversant auctores, & sententia utraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem &c.

Probabile, & in praxi tutum apud Busembaum, & versatiles opinatores idem sonat; in sana Theologia probabile, cum hinc inde tale est, idem sonat, ac periculosum, ideoque quoad praxim culpabile.

Sed in præsentī specie, si utraque sententia probabilis foret, non utraque, sed neutra, hoc est nec affirmans, nec inficiens obligationem restituendi totius damni, in praxi tuta esset. Ratio est, quia ex contraria hinc inde probabilitate dubium rationabile oritur: in dubio autem rationabili, utrum totum damnum illatum, restituendum sit, an nihil, ut æqualitas servetur, neutraque pars gravetur, dimidii damni restitutio præscribenda est. Si nihil restituatur, injuria evidens sit damnum passio; si totum restitui jubeatur, evidens injuria sit ei, qui damnum ex levi culpa dedit.

Sed, cum de damni reparatione sermo est, illa quaestio, utrum culpa fuerit mortalis, an venialis in damno dato locum non habet. Quia, cum damnum illatum, grave est, inconsideratio, seu negligentia mortalis est ex D. Thom. 2. 2. q. 54. ar. 3. ubi ait: *Potest ergo dupliciter contingere, quod negligentia sit peccatum mortale. Uno modo ex parte ejus, quod prætermittitur per negligentiam; quod quidem si sit de necessitate salutis, sive sit actus, sive circumstantia, erit peccatum mortale*. Hæc angelica doctrina valde notanda est, mentique insigenda, ne quolibet doctrinæ vento circumferamur. Nam cum prætermittitur per negligentiam id, unde grave damnum proximo infertur, id prætermittitur, quod est de necessitate salutis; ideoque negligentia non potest esse venialis, sed est mortalis. Hinc sacri canones damnum ex culpa datum sine ulla distinctione reparandum explicite præcipiunt. Gregorius IX. cap. 9. mox cit. lib. 5. decret. t. 36. ait: *Sic culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut hæc imperitia tua, sive negligentia evenerunt; jure super his satisfacere te oportet; nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam*. Mox subdit: *Sane licet qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse; secus est tamen in illo dicendum, qui ut non accideret, de contingentibus nil omisit*. Cap. 2. ejusdem tit. dicitur: *Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos, vel alius in eam, dominus cisternæ reddet pretium jumentorum: quod autem mortuum est, ipsius erit*. Et cap. 5. *Si egressus ignis comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderis*: & cap. 6. *Si quis domum, vel aream cujusquam incenderit voluntarie, sublata, & incensa omnia restituat, & tres annos pœnseat*. Hi canones nullam mortalis, aut venialis culpæ in damno dato mentionem faciunt; sed damnum ex culpa il-

latum, esse reparandum absolute sine ulla distinctione discernunt. Horum præscripta veneratione excipienda, & ad praxim redigenda, fidenter pronuntio.

ANIMADVERSIO III.

Quod si tamen ante executionem consilium &c. probabile est, excusari a restitutione, maxime &c.

Hac de re loquitur etiam La-Croix p. 296. n. 28. Ego hic principii loco pono illud D. Thomæ 2. 2. q. 62. ar. 7. *Unde tunc tenetur solum consiliator, & palpo, idest adulator, ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quod ex hujusmodi causis fueris injusta acceptio subsecuta*. Hac ergo in re omnes circumstantiæ attente considerandæ sunt, quibus pensatis si ex æquo judicio putetur, damnum ex consilio, aut precibus licet revocatis fuisse derivatum, illud erit restituendum. Ceterum cum consiliator, aut precator non solum consilium, & preces revocat, sed quantum in ipso est, contrarium suadet, & precatur, nec tamen persuadet; univérse loquendo probabiliter æstimari potest, damnum non ex vi consilii, aut precum, sed solum ex perversa damnisici voluntate fuisse profectum; ideoque consiliatorem, aut precatorem, nisi quid peculiare obstat, a restitutione esse inimmunem. In hanc sententiam loquitur quoque P. Concina Theolog. t. 7. p. 134. n. 23.

ANIMADVERSIO IV.

Licet ibidem Sanchez excuset eos, qui ista emunt a sartoribus magistris, eo quod &c.

Sartores, qui panni fragmenta sibi retinent, quia iusta merces liquide debita iis non solvitur, occulta compensatione contra ordinem juris intuntur, ideoque peccant; non tamen restituere tenentur; ideoque hujusmodi fragmenta in hac hypothese vendere, & ab aliis emi possunt. Utrum vero quoad factum res ita se habeat, an contra, peritorum consuetudinis locorum judicium ello. In dubio ab emptione abstinendum est.

Qui vero post delictum ipsum reum jurat ad fugiendum, (non concurrendo ad delictum) non tenetur &c. modo &c.

Si Busemb. loquatur de damnisico, qui nihil alienæ rei exportans, fugit, non ut rem furtivam in tuto ponat, sed ut pœnam evadat, recte habet.

At si loquatur de fure cum re furtiva fugiente, ut eam retineat, qui illum juvat ad fugiendum, ejus furto cooperatur. Perinde enim est, seu furem adjuves ad firmandum, seu ad furtum retinendum: quia non minus peccat qui furtum retinet, quam qui admittit; neque fuga, qua furtum in tuto ponitur, licet; sed illa solum, qua quis pœnam evadere conatur.

ANIMADVERSIO V.

Excusantur tamen (modo &c.) qui ea non sponte, sed iusto metu &c.

Quoad hæc lege dicta tr. 2. c. 2. ar. 3. ca. 6. & 7.

ANIMADVERSIO VI.

Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum &c.

Hic sermo est de iis, qui iussione, consilio, consensu, lande ad furtum, seu damnum inferendum movere conantur, seu volunt. In his porro certa notitia quoad efficaciam mandati, consilii, &c. ut plurimum non habetur. Quare angelicus Doct. supra cit. ad c. 2. non est certa scientia, sed ex æqua (non verfatili) probabilitate regulam esse quoad efficaciam sumendam docuit. Unde tunc solum, ejus verba repeto, quæ digna sunt ut menti contra fallacias insigantur, tenentur consiliator, & palpo, idest adulator, ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, quod ex hujusmodi causis fueris injusta acceptio subsecuta. Hæc angelica doctrina, reg. 45. in 6. confirmatur. Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit. At inquit Busemb. „In dubio melior est conditio possidentis, præsertim „circa materiam iustitiæ.“

Resp. Busemb. sophistice ratiocinatur, cum dubium esse colligit, quando non est moralis certitudo. Inter moralem certitudinem, & dubium media est probabilitas. Moralis certitudo omnem formidinem de opposito quoad mores, seu actiones hominum excludit; probabilitas suis nititur fundamentis rationabilibus, quæ animum movent, non tamen certum faciunt, nec omnem de opposito timorem removeant. Itaque axioma, quod ipse ceteroquin pervertit, seu perperam accipit, ad rem præsentem non facit; in qua non de dubio, sed de probabilitate sano sensu explicata sermo est.

Quod si de mandati, aut consilii &c. efficacia non absoluta probabilitas, sed hinc inde probabilitas, hoc est ratio-

rationabile dubium habeatur, non desunt, qui mandantem, seu suadentem ad totius damni compensationem obligent, & cit. reg. 45. in 6. nitantur; quia cum consilium, vel mandatum præcessit, & post damnum illatum est, verosimilius est, & plerumque accidit, damnum ex vi consilii, vel mandati fuisse profectum. Resp. Hoc quidem generatim loquendo verum est; at in præsentem generatim non loquimur, sed de peculiari specie loquimur; in qua propter rerum circumstantias pensatis omnibus non verosimilius est, damnum ex vi consilii, aut mandati fuisse datum, sed rationabile dubium. Itaque reg. 45. cit. ad præsentem questionem non facit.

Bul. contra in dubio ex ratione mox allata nihil restituendum esse, ait. Resp. conditionem possidentis in dubio esse meliorem, cum dubium juris cadit supra rem possessam, utrum sit possidentis, an alterius. At in præsentem dubium non cadit supra rem possessam, sed supra consilium, aut mandatum, utrum fuerit efficax, nec ne; idcircoque regula a Bul. allata abs re nostra est. Quid ergo? Cum ex dictis nec totum in dubio, de quo agimus, nec nihil restituendum sit, illud sponte sua consequitur, dimidium esse restituendum, vel pro ratione dubii, ut docet P. Concina Theol. t. 7. p. 131. n. 15. & ex dictis ad c. 8. d. 3. t. 1. lib. 1. cap. 2. colligitur. Nam si mandatum sit efficax, restitutionis obligationem inducit; sin minus, ab ea liberat. Ergo, cum dubium est, utrum fuerit efficax, dubia quoque est restitutionis obligatio. In hac porro dubia obligatione, ut æqualitas fervetur, periculum, & emolumentum ad utramque partem æqualiter pertinet; quod fit, cum dimidium damnum reparatur. Posita enim dimidii reparatione, utraque pars tum in periculo amittendi dimidii, tum in commododubio acquirendi dimidii reperitur. At si totum damnum reparatur, nullius jacturæ periculum subit qui damnum passus est, habetque emolumentum, quod forte nullum ipsi debebatur; contra vero qui totum reparat, subit periculum jacturæ totius, quod dat, nec ullius emolumenti commodum habet; quæ æqualitati, & justitiæ adversantur.

ANIMADVERSIO VII.

Nec tenentur, si efficaciter tantum concurrant ad circumstantiam, v. g. si quis tantum impellat alium ut citius noceat.

La-Croix p. 296. n. 31. ita loquitur: „ Qui furi parato post octo dies furari suadet furari hodie, tenetur restituere: quia fur interea potuisset impediri: ergo jam consulens est causa efficax damni quoad substantiam, ut recte Mol. d. 736. n. 3. “ Pro hac sententia Concina Theol. t. 7. p. 128. q. 2. citat Cajetanum, Soto, Tapiam, Less., Bonac., Ledesma; & sermo est de totius damni restitutione; eamque idem tuetur.

At subdit La-Croix: „ Excusat tamen Lugo n. 15. si non suavit absolute furari, sed tantum circumstantiam temporis, (quod dixerat Bul.) verb. grat. quia certo prævidebat, post octo dies causandum esse majus damnum, & consentit Illf. n. 186. “

Hic scilicet La-Croix sibi contradicit. Nam qui furi parato post octo dies furari, suadet furari hodie; & qui furari suadet furari hodie, quia certo prævidebat post octo dies causandum esse majus damnum, non sunt diversæ species, sed eadem. Cur enim certo prævidet, ut La-Croix ponit, post octo dies causandum esse majus damnum, nisi quia videt furem post octo dies paratum ad furandum?

Ergo cum hæc conciliari non possint, & quod prius La-Croix dixit, recte dictum merito videatur, hoc posterius rejiciendum est.

Revera enim qui furi parato ad furandum post aliquot dies, suadet ut statim furetur, est causa efficax damni quoad substantiam; est enim causa actionis damniificæ, seu furti; nec enim modus actionis, seu ejus anticipatio ab ipsa actione separari potest: qui suadet alicui, ut hodie, ut statim furetur, non solum suadet illud hodie, statim, sed etiam ut furetur; ergo non solum anticipationem, sed etiam furtum suadet; ideoque restitutioni obnoxius est. In eo enim tum Bul. tum La-Croix errant, quod circumstantiam temporis ab actione separant; quæ mente quidem separantur, at reipsa separari nequeunt. Qui suasionem impellit alium ad damnum citius inferendum, hoc damnum vult, eidem facto consentit, & cooperatur: ergo non solum caritatem, sed justitiam violat: ergo restituere tenetur. Quæro enim utrum hic suasor peccet? An negare potes, hominem, qui proximum a peccatis, & damnis inferendis dissuadere tenetur, peccare, dum suadet, ut damna citius inferantur? Iterum quæro, utrum hoc peccatum caritati tantum, an etiam justitiæ adversetur? Evidens scilicet est, hic peccari contra justitiam; quia agitur de damno, & injuria proximi. Peccatum contra justitiam,

infert ne debitum restitutionis? Quid ergo? Conclusio aperta est.

Sed illud hic quoque in La-Croixio animadversione dignum est: „ quia certo prævidebat post octo dies causandum esse majus damnum. “ Hæc enim certa positio, commentitia est, & quasi fanatica. De futuris contingentibus, inquit Logici communi consensu, non datur determinata veritas; quod dictum comparate ad nostram cognitionem indubitatum est, & principii loco habendum. Ergo aperte falsum est, certo prævideri, post octo dies idem, aut majus damnum a fure esse inferendum. Undenam hæc certa prævisio, nisi quis prophetico spiritu afflatus sit, haberi potest? Nonne ipsa voluntas furis nunc determinate parati ad damnum post octo dies faciendum, sponte sua maxime mutabilis est? Nonne ex alieno consilio, mandato, minis, etiamsi ipse, quantum in ipso est, in pravo proposito obstinate perseveret, mutari potest? Quid dicam de innumeris impedimentis, quæ perseveranti obstinatissime furis, aut damniifici voluntati objici possunt, quominus faciat, quod in pravo animo habet? Non Theologi, sed fanatici, ut ego puto, hominis est, ponere, certo prævideri posse damnum post octo dies futurum. Hæc inutilis, & vanissima positio a Theologia aliena esse debet; quæ si adhibeatur, mores corrumpere potest, informare non potest.

Præterea ipsa cooperatio efficax ad injuriam, & damnum, etiamsi damnum aliunde aut alio tempore futurum sic fuisset, justitiam violat, & restitutionis obligationem infert. Sicut enim ab injuria, & damno illato alicui non excusatur, quia damnum ab aliis, vel alio modo inferendum erat, ut fatetur ipse La-Croix p. 297. n. 49. ita a damni, & injuriæ cooperatione nemo excusari potest; quia damnum alio tempore, vel alia ratione faciendum est. Petrus paratus est occidere Joannem: illi animum facis, ut animosius id faciat. Titius incendere vult domum hoc loco; tu illi suggeris, ut alio loco, ubi incendium aut facilius excitabitur, aut latius diffundetur incendat. Cajus ex se interficere in animo habet Franciscum; illi suades, ut Franciscum veneno de medio tollat: idem Cajus vult occidere in via; illum hortaris, ut occidat domi. Omnes hæc facinorose suasiones, quidquid Bul. quidquid alii contra scribant, aut sentiant, justitiæ aperte contrariæ sunt, & restitutionis obligationem inducunt.

ANIMADVERSIO VIII.

Non tenetur item (contra Nav. &c.) Confessarius, nisi ex officio &c. ut parochus &c. si ex negligentia, vel ignorantia poenitentem non moneat &c.

Imo tenetur, ut sentit etiam Genettus Theol. t. 7. p. 270. q. 7. idque colligitur ex verbis cap. Si culpa tua mox descriptis ad dub. 1. c. 3. nam juxta illud cap. damnum, quod ex imperitia, vel negligentia evenit, jure reparandum est: at Bul. ponit, ex Confessarii imperitia, vel negligentia evenire damnum tertio, cui restitutio non fit: ergo &c. Præterea ex eodem cap. habetur: Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo injuriam verosimiliter posse contingere vel jacturam. Sed Confessarius scire debuit, ex facto suo, hoc est ex omissione admonitionis, injuriam verosimiliter posse contingere vel jacturam illi, cui restitutio non fit: ergo ex sua ignorantia non excusatur.

Hinc D. Thom. 2. 2. q. 62. a. 7. ad 3. ait, quod non semper ille, qui non manifestat latronem, tenetur ad restitutionem, aut qui non obstat, vel qui non reprehendit; sed solum quando incumbit alicui ex officio, sicut principibus &c. At Parochis, aliisque Confessariis incumbit ex officio reprehendere damnificos, eosque ad restitutionem cogere: ergo id omittentes, ipsi reparare damnum tenentur. Adde S. Bernardinum Senensem, qui serm. 32. in Dom. 4. Quadr. ita loquitur. Si quis ex officio suo tenetur a damno alterum defendere, vel præservare, non tantum si ex malitia, verum etiam si ex negligentia, vel incuria, aut imperitia officio suo notabiliter indebita contingit illum damnificari, cui sic debetur, totum illud damnum restituere obligatur; mox in hoc numero ab eo censentur medici corporum, & animarum, & maxime Confessores ignari, & negligentes.

Illam Bul. ratio, quod Confessarius non teneatur poenitentem monere ex obligatione erga tertium, quasi ex justitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare ut hoc ei compensetur: hæc, inquam, ratio ex dictis capiosa est. Nam Confessarius non tenetur quidem cavere ex justitia damnum tertii, quod ad suum tribunal non deferatur; at illud cavere tenetur, si ad suum tribunal deferatur. Ex officio eundem poenitentem ad damna illata reparanda cogere tenetur. Si id omittat, officio suo deest, damnumque illatorum, & non reparatorum reus est; ideoque ex justitia ipse ea reparare tenetur.

Nec enim poenitenti tantum, sed iis quoque, quorum causæ ex confessionis necessitate ad se deferuntur ab eodem poenitente, jus ex officio dicere debet. Si tamen omisam admonitionem post adhibeat, a restitutionis onere liber erit.

ANIMADVERSI O IX.

Si actio &c. tenentur reliqui v. g. &c. Hactenus recte. Quod est de milibus speculative verum sit, (hoc est universa loquendo, & nisi addantur circumstantiæ a re-stitutione excusantes) practice tamen &c. tum quia non possunt totum restituere.

Hæc circumstantia milites quidem excusat a restitutione totius, si reipsa non possint totum restituere, non tamen ab omni restitutione, quam quilibet pro sua facultate facere tenetur.

Tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, ut plus &c.

Illud dominorum voluntas fingitur ex arbitrio. Nam dominorum voluntatem eam merito esse ponimus, ut restitutio iis fiat, prout jus postulat; nisi forte sponte, nullaque vi coacti aliud protestentur.

Illud expectatio nihil momenti habet; nec enim a restitutione quisquam liber est, quia damnum passus illam non expectat, seu non sperat: quia hæc desperatio ab iniquitate raptorum oriri potest. Juxta S. Raymundum, cujus verba recitavi tr. 4. c. 1. artic. 3. c. 5. posset tollerari, quod quilibet satisfaceret de his, que habuit, & induceret alios pro posse ad satisfaciendum; sed primum dictum est tutius; ut scilicet quilibet in solidum restituere teneatur. Quod autem dicitur de damno lucrativo, seu utili, idem dicendum de damno sine lucro. Ratio autem, cur quilibet in solidum restituere teneatur, ea est, quia quilibet aliis damnum inferentibus auxilium fert, eorumque criminis, est particeps: at non solum restituere tenetur qui latrocinium admittit, aut damnum infert, sed etiam qui adjuvat esse criminis particeps est; quæ de re legendus est D. Thom. 2. 2. q. 62. ar. 7. ergo singuli milites non solum damnum, quod ipsi fecerunt, sed totum damnum, cui faciendo auxilium præbuerunt, reparare tenentur. Nec enim excusari possunt a damno, cui faciendo auxilium præbuerunt, reparando; quia damnum quoque fecerunt, hoc est quia crimen crimini addidere.

La-Croix p. 298. n. 53. ita querit. „ Si singuli non „ fuerint causa sufficiens ad totum damnum, v. gr. ad „ spoliandum viatorem, & tamen simul sumpti fuerunt „ causa, an singuli obligentur ad reparandum totum „ damnum. „ Huic quæstioni ita respondet. „ Tres sunt „ sententiæ, 1. est Cajet. Sor. Med. Mol. Covarr. Lay. „ Less. Tann. qui absolute affirmant, quia singuli in- „ fluunt in totum damnum, uti insinuatum est n. 30. „ Hæc sane sententia solidissima est, ejusque ratio bre- „ viter enuntiata, efficax „ 2. est Nav. ait La-Croix, Silv. „ Adv. & aliorum, qui absolute negant; quia singuli „ sunt causa partialis damni partialitate causæ; & quam- „ vis singuli influant in totum damnum, tamen non in- „ fluunt totaliter, idest damnum non habet totum suum „ esse a singulis, tanquam causis seorsum sufficientibus ad „ ipsum totum ponendum. „ Hæc ratio est aperta prin- „ cipii petitio, ut lector emunctæ naris intelligit. Non e- „ nim hic crassi, aut indocilis ingenii homines alloquor. „ Subdit La-Croix: „ 3. Rebell. Lugo d. 19. n. 82. & alio- „ rum, qui melius sic distinguunt: si singuli moveant „ alios ad ponendum damnum, aut si singulis non con- „ currentibus damnum non poneretur, singuli tenentur „ ad totum; quia reipsa tum sunt causa moraliter ade- „ quata totius damni: singuli enim potuissent, & debu- „ issent impedire, non dando suum concursum. „ Id ex- „ tra controversiam est, & ponitur a La-Croixio, quod ta- „ men si ad arabicarum commentationum tribunal revoce- „ tur, suis difficultatibus erit obnoxium. „ E contra, La- „ Croixii verba sunt, si singuli non moveant alios, & „ singulorum concursu sublato, adhuc fieret totum da- „ mnum; „ (hic est quæstionis status attente notan- „ dus) „ singuli non tenebantur ad totum, sed tantum „ ad partem: „ (hæc est quæstionis resolutio, quæ La- „ Croixio placet) „ quia singuli non posuerunt nequidem „ moraliter vim causativam totius damni, nec illud pot- „ erant, aut saltem non tenebantur impedire. „ Hæc est „ resolutionis ratio; hoc est, ut ego sentio, sophisma. Si „ singuli moveant alios ad ponendum damnum, puta con- „ silio, aut consensu externis signis expresso, singuli tenen- „ tur ad totum, ut La-Croix fatetur, & reipsa est: si sin- „ guli facto ipso conveniant, & concurrant ad totum da- „ mnum, ad totum refarciendum non tenentur? *Digni sunt* „ *morte*, inquit Ap. Rom. 1. *non solum qui faciunt, sed* „ *etiam qui consentiunt facientibus*. Quinam magis consen- „ tit damno; qui nutu, aut verbo illi consentit, an qui „ facto & opere? Si qui nutu, aut verbo toti damno con-

sensit, totius damni reparandi lege tenetur; cur eadem lege non tenetur, qui ipso opere, & facto eidem toti damno consentit? Hic scilicet (utor La-Croixii verbis) paruit moraliter vim causativam totius damni, ac multo magis, quam qui nutu, aut verbo toti damno consensit. Singuli quidem physice, hoc est manu, & armis totum damnum non efficiunt, at moraliter totum singuli effi- ciunt; quia singuli singulos adjuvant ad totum damnum efficiendum. Neque eorum quicumque eo nomine a totius damni reatu excusatur; quia eo non concurrente, seu non adjuvante nihilominus fieret; sed eo ipso reus est totius damni, quia ad totum damnum alios adjuvat.

An non adjuvat ad totum damnum, cum reipsa adju- vat; quia ipso non adjuvante nihilominus fieret? His commentis opponenda est Ap. doctrina mox descripta: *Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*.

Porro quod dicitur de latronibus, qui singuli non suf- ficiunt ad spoliandum viatorem, at simul illum spolia- runt, idem dicendum de iisdem, & militibus domum, pagum, aut urbem inique diripientibus; quia eadem spe- cies est.

ANIMADVERSI O X.

Si res non erat debita &c. tunc qui sine vi &c. inducio collatorem, ut v. g. ... beneficium ecclesiasticum, & similia dona gratuita &c.

Quamvis beneficia ecclesiastica gratis conferenda sint; non tamen eo sensu dona sunt, ut ex arbitrio conferri possint. Collatores beneficiorum, non sunt domini, sed dispensatores, nec cum ea conferunt quidquam de suo dant, sed dant quod est Christi. Quare illa conferre tenentur juxta voluntatem Dei, hoc est prout animarum utilitas, & meritum, seu iustitiæ distributiæ ratio po- stulat.

Hæc doctrina, ne quis ex Busembau verbis errandi an- sam accipiat, constituta, non ipse Busemb. sed S. Th. audiendus est, qui 2. 2. qu. 62. art. 2. ad 4. ita loquitur: *Dicendum, quod aliquis potest impedire aliquem, ne habeat prebendam multipliciter. Uno modo iuste, puta si inten- dens honorem Dei, vel utilitatem Ecclesie procurat, quod detur persona digniori; & tunc nullo modo tenetur ad re- stitutionem, vel ad aliquam recompensationem faciendam. Alio modo (hic ad rem præsentem singula verba S. Do- ctoris attente notanda sunt) injuste, puta si intendat ejus nocumendum, quem impedit propter odium, vel vindictam, aut aliquid hujusmodi; & tunc si impedit, ne prebenda detur digno, consulens, quod non detur, antequam sit fir- matum, quod ei detur, tenetur quidem ad aliquam recom- pensationem, pensatis conditionibus personarum, & negotiis secundum arbitrium sapientis. Si vero firmatum sit, quod alicui detur prebenda, & aliquis propter indebitam cau- sam procurat, quod revocetur (in hoc casu ait Busemb. „ Exli sape is possit graviter peccare, præsertim si id ex „ odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur „ ad restitutionem; at S. Th. ait) idem est, ac si jam „ habitam ei auferret; & ideo tenetur ad restitutionem equa- „ lis. Busemb. ait, „ non tenetur ad restitutionem: „ D. Th. ait, tenetur ad restitutionem æqualis.*

Qui fides habenda? an quisquam frontis adeo perfra- ctæ reperietur, qui Busembaum, & quos citat, cum An- gelico Doctore comparare audeat? Angelici Doctoris sen- tentia communis est, ait P. Concina Th. 1. 7. p. 118. n. 2. At huic sententiæ obstare audent etiam La-Croix, qui ex Sanch. hanc generalem regulam p. 298. n. 69. ponit. „ Qui impedit alium ab assecutione boni, ad quod non „ habet jus nec in re, nec ad rem, ad nihil tenetur, „ nisi ex parte modi impediendi adsit externa injustitia, „ sive nisi impediat vi, fraude, detractione, vel menda- „ cio. „

Hæc est ipsissima Busembau doctrina, S. Thomæ, & communi sententiæ adversa. Nam cui beneficium non- dum collatum est, is nec in re, nec ad rem jus habet. Audiamus nunc rationem La-Croixii. „ Ratio est, in- „ quit, quia nulla injuria fit: si enim principalis negans „ tale bonum, ad nihil tenetur, neque tenetur per se „ loquendo impediens. „

Resp. Injuria quidem est juris violatio; ideoque si nul- lum aliud esset jus, nisi in re, & ad rem, nulla fieret injuria nisi habenti jus in re, vel ad rem. At præter jus in re, & ad rem, quod est jus proprietatis, extat aliud jus, quod dicitur condignitatis, seu dignitatis. Pri- mum jus, hoc est in re, & ad rem, pertinet ad iusti- tiam commutativam; alterum, hoc est dignitatis, perti- net ad iustitiam distributivam.

Itaque principalis, hoc est ad rem nostram loquendo collator puta beneficii ecclesiastici, negans tale bonum di- gno, seu digniori, non solum facit injuriam Deo, cujus jus, seu dominium sibi usurpat, cum sit tantum œcono- mus, seu dispensator, non solum injuriam facit Ecclesiæ, quam

quam privat utilitate sibi debita; sed injuriam facit etiam digno, seu digniori, cui ex jure justitiæ distributivæ, & voluntate domini beneficii, seu Dei, beneficium erat conferendum; ea ratione, qua procurator, seu œconomus, cui commissa est pecunia pauperibus distribuenda, iisdem pauperibus injuriam irrogat, si eam amicis non indigentibus conferat. Explosio ergo La-Croixii sophismate, angelicæ S. Thomæ doctrinæ tenaciter adhærendum est.

Quoad hereditates, & legata (idemque dicendum de aliis donis gratuitis & liberalibus) P. Concina Theol. t. 7. p. 120. n. 7. ita inquit: „Si testatori decumbenti, qui destinavit relinquere legatum Sempronio, aut illum heredem instituere, consilio, precibusque suavis, ut tibi potius, aut amico, Sempronio neglecto, bona legaret, & hereditatem relinqueret, nec te peccare, nec ad restitutionem teneri, docent communiter auctores. Ego ne unquam id facias, definio. „Ita ille.

Si ex rationabili causa legatum, aut hereditatem alicui destinatam impediatis, & in alium tuo consilio, aut precibus transferas, nulla ratio esse videtur, cur a communi sententia discedendum sit; imo laudabile est, legata, aut hereditatem irrationabiliter relinquere volentem a proposito avocare. At si absque ulla rationabili causa id facias, legatum, aut hereditatem e manibus legatarii, aut heredis destinati extorques; quod sine injuria fieri non posse videtur. Quamvis enim legatarii, & heredes testatore vivente nullum jus habeant ad legata, & hereditatem, jus tamen habere videntur, ne alii sine causa impedimento sint, quominus ea beneficia consequantur. Licet, ait P. Concina t. 7. p. 197. n. 20. ante acceptionem Paulus (donatarius) non habeat jus ad rem, jus tamen habet, ne alter impediatur bonum sibi faciendum a donante. Principalis, puta testator, aut donans, ut La-Croixii rationi hic quoque respondeam, negans tale bonum, ad nihil quidem tenetur; quia, cum sit suorum bonorum, quæ in alterius jus nondum transiere, dominus, nemini injuriam facit, dum voluntatem mutat, & dona revocat.

At alios, qui domini non sunt, jus habere mutandi consilio, aut precibus sine ulla rationabili causa ejus voluntatem, & quantum in ipsis est, uni eripere legatum &c. ut alteri tribuant, non satis intelligo. Hoc sane naturali æquitati adversatur; hoc proximo nocet; de hoc impedimento, veluti de insigni injuria homines vulgo queruntur. Hinc Clem. V. in Conc. Viennensi (Clem. lib. 5. t. 7. c. 1. §. 1.) Religiosis in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis eterne inhibet, ne, cum confessionibus testamentorum intererunt, a restitutionibus debitis, aut legatis matricibus Ecclesiis faciendis retrahant testatores; nec legata, vel debita, aut male ablata incerta sibi, aut aliis singularibus sui ordinis fratribus, vel conventibus in aliorum præjudicium fieri, seu erogari procurent. Casum Clementinæ excipiunt quidem communiter adversarii, & La-Croix p. 299. n. 74. „Non tenetur tamen, inquit, ad restitutionem faciendam, vel procurandam... nec peccatum est, nisi contra obedientiam debitam Pontifici, qui non præcipit reparationem damni; imo Sanch. putat, religiosum non peccaturum, si id faceret bono zelo, sciens, esse majorem utilitatem testantis, & non peteret relinqui sibi, vel amicis.

Hæc postrema verba, imo Sanch. &c. „nec satis cauta, nec satis conformia sunt obedientiæ erga summum Pontificem. Zelum præceptis pontificiis contrarium qui bonum appellat, rerum naturas, & nomina pervertit. Bonus Religiosus pontificiis mandatis obedire debet, non tribunal superbe erigere, quo contra summos Pontifices judicet esse melius, aut utilius, quod eorum præceptis aperte adversatur. Inhibitionem Clem. V. esse merum jus positivum, ut fidenter asserit La-Croix, dum ait, „nec peccatum est, nisi contra &c. „res incerta mihi videtur. Si enim res a Clem. V. vetita, ex jure naturæ esset adiaphora, & permessa, Religiosos, ut videtur, suasionem ab ea avertisset, nec gravissima, & terribili illa prohibitionem in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione maledictionis eterne usus fuisset. Hæc gravissima inhibito periculum saltem indicat violandi naturæ jus.

Itaque communem, & La-Croixii sententiam quoad hereditates, & legata, & donationes inter vivos fidenter quidem improbare non audeo, eam tamen nec certam habeo, nec tutam, nisi forte adversarii eam in meliori lumine collocent.

ANIMADVERSIO XI.

Quando bona restituenda, siue debita quæcumque sunt incerta, hoc est &c. tunc si ea habeas sine delicto, ut si invenisti, vel &c. teneris &c. postquam, si spes non sit &c. probabile est, quod non tenearis &c. sed possis tibi retinere, ut docet &c. idque Diana dicit, esse tutum in praxi.

Fatente ipso Busembaum plerique cum D. Thoma sen-

tiunt, debita incerta, esse in pauperes eroganda. Et sane S. Doct. 2. 2. q. 62. art. 5. ad 3. ait: *Quod si ille, cui debet fieri restitutio, sit omnino ignotus, debet homo restituere, secundum quod potest, scilicet dando in elemosinas pro salute ipsius (siue sit mortuus, siue sit vivus) premissa tamen diligenti inquisitione de persona ejus, cui est restitutio facienda. Si vero sit mortuus ille, cui est restitutio facienda, debet restitui heredi ejus, qui computatur quasi una persona cum ipso &c.*

Idem docet S. Antoninus quoad res inventas, quæ de propinquo fuerunt in bonis alicujus, nec habentur pro derelicto, S. Raym., Concilium Beneventanum anni 1374. S. Carolus Bor. Catech. Concilii Tridentini, ut legitur apud Genettum Theol. t. 7. p. 32. n. 7.

An sententia hinc gravissimis auctoritatibus contraria, probabilis, & in praxi tuta dici potest? Tum Busem. tum La-Croix p. 300. n. 89. S. Thomam citant additis multis aliis, ejusque sententiam veluti magis piam, & in praxi consulendam laudant. At hæc laus, quæ re ipsa nulla est, non impedit, quominus suorum contra sententiam opinionationem probabilem, valde probabilem, & in praxi tutam appellent; quod perinde est, ac si D. Thomas pro nihilo habeant. Non enim hic sermo est de consilio, sed de lege. Quamquam versatilis probabilitas contradictoria probat, nec minus ad cælum per viam angelico Doctore contrariam iri putat, quam per justitiæ legem a S. Doctore explicatam. Hic est deplorabilis, & exitiosus opinandi modus recentium probabilium.

At sicuti D. Thomæ dogmata tutissima, & inconcussa summi Pontifices prædicant; ita dubitandum non est, quin ab iis discedere sit periculosissimum, additis præsertim gravissimis auctoritatibus SS. Raym. Anton. Caroli Bor. Conc. Benev. & Catech. Rom. At quibus rationibus audent contra sentire?

Busem. nullam affert. La-Croix has rationes profert. „Per inventionem acquiritur dominium rei, quæ domino caret: sed res perdita post quæsitum, & non inventum dominum, est moraliter tanquam res carens domino: ergo. „Resp. Nego min. Aliud est, dominum rei ignorari, aliud rem domino carere. Post quæsitum, & non inventum dominum, rei dominus ignoratur; hoc verum est; at hinc non sequitur, rem domino carere; quod perperam adversarii affirmant. 2. „Quia prudenter præsumitur, dominum velle, ut inventor rem asserver, vel, si malit, utatur, aut distrahat cum obligatione restituendi æquivalens, si resciat, ipsum esse dominum: ita enim dicerent saltem plerique, si post amissam rem suam interrogarentur; suadetque etiam aliqua æquitas, quia, cum inventor rem domini bene gesserit, inquirendo in eum meretur sibi relinqui, si dominus non reperiatur. Denique idem postulat ratio boni communis: nam si inventor sciat, se nihil inde habere posse, nisi molestiam in inquirendo, vel restituendo, facile fiet, ut rem relinquat, ubi jacet, quod cederet in damnum dominorum.

Resp. Hæc altera ratio priorem destruit; concedit enim, rem habere dominum quæsitum, nec inventum, uti re ipsa est. At non prudenter, sed inaniter præsumitur, voluntatem domini esse, ut res inventa sit inventoris, si ipse dominus non inveniatur. In hac hypothesi illud prudenter præsumitur, ut dominus velit, eam cedere in suam animæ utilitatem, illam indigentibus, non iis, qui non indigent, esse erogandam, illam in usus pios esse convertendam. Hæc enim est voluntas rationabilis, & prudens: nos autem domini voluntatem rationabilem, & prudenter præsumere debemus, non eam fingere ex arbitrio. Atque ita dicerent non plerique, sed omnes, si sapiunt, qui post amissam rem suam interrogarentur. Porro non solum æquitas, seu honestas, sed justitia postulat, ut de re aliena fiat, prout dominus vult, aut, si is suam voluntatem declarare non possit, prout rationabiliter, & prudenter velle præsumitur. Inventor quidem, dominum inquirendo, ejus rem bene gessit, ideoque gratuita aliqua compensatione dignus est; quam ex æquitate, ac præsumpta domini voluntate, illi considerata conditione personæ, pretio rei inventæ, aliisque circumstantiis a Confessario concedi posse, non inficior. At inventorem dignum esse, quia rem forte invenit, quia inventam inquirendi dominum adhibuit, ut res sibi relinquatur, si dominus non inveniatur, ex æqua æstimatione arbitrio, & falso asseritur. An si e.g. invenerit crumenam quingentorum aureorum, tanto pretio dignus est pro exiguo, ac fere nullius momenti labore in inquirendo domino? Hæc sane non sunt rationes probabiles, sed commenta evidenter falsa. Denique ratio boni communis postulat, ut naturæ jus servetur, hoc est ut res inventa, cujus dominus non invenitur, impendatur juxta ejus voluntatem rationabiliter præsumptam. Nam iniqui inventores inventa sibi retinent. Homines sibi tantum nati, animi abjecti, caritatis expertes, humanæ societatis vinculum aut ignorantes, aut negligentes, res inventas, ut

ait

ait La-Croix, relinquunt, ubi jacent, ne molestiam inquirendi, & inveniendi dominum subeant. Homines vero christiani, & humanitate non destituti res inventas custodiunt in gratiam dominorum, non ut eas suas faciant dominis non inventis. An rationes a La-Croixio allatae, & mox examinatæ, quæ nullo momento constant, imo contrarium ostendunt, ac adversarii volunt, satis sunt, ut à gravissimis auctoritatibus S. Thomæ, & aliorum supra productis recedamus?

ANIMADVERSIO XII.

Qui multis minutis furtis &c. cum teneri &c. dicit Mol. Hactenus recte. At Vasq. & Escob. dicunt esse improbabile, quod possit &c.

Hæc probabilitas ne speciem quidem habet probabilitatis. Nam juxta S. Thomam 2. 2. qu. 62. art. 5. *necesse est, ut ei fiat restitutio, a quo acceptum est; & ratio evidens est, quia damnum refarciendum est illi, cui fuit illatum; alioquin æqualitas, in qua tota justitiæ vis sita est, per injuriam violata non reparatur: at damnum illatum fuit per minuta furtiva civibus: ergo his, non aliis restituendum est. Id colligitur ex Alex. III. c. 5. Cum tu tit. 19. lib. 5. Dec. agente, quod qui usuras extorserint, cogendi sunt per poenam, quam statuimus in Concilio, eas his, a quibus extorserunt, vel eorum heredibus restituere, vel (his non superstitibus) pauperibus erogare. Quod enim dicitur de minutis usuris, quas Alexandrum voluisse comprehendere, non est dubitandum, cum absolute usuras dicat; idem de minutis furtis dicendum est. Pauperes in locum eorum, qui damnum passi sunt, tunc solum subrogari possunt, & debent, cum damnum passis restitutio fieri nullo modo potest, ut ex Decret. mox allata patet: at in nostra specie ipsis civibus damnum passis restitutio fieri potest modo a Busembao descripto: ergo pauperes in eorum locum substitui nequeunt.*

Præterea, non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furtiva, quantumcumque magna sit summa totalis, est prop. 37. ab Innoc. XI. proscripta: hoc porro idem, quod habet prop. proscripta, docent Vasq. & Escob. dum ajunt, posse dari pauperibus, quod multis minutis v. g. olei, panis, & vini &c. furtis ablatum est. Nam dare pauperibus, quibus nihil ereptum est, non est restituere; quia restituere nihil aliud est, quam iterato aliquem statuere in possessionem, & dominium rei suæ, ut verissime & præclare more suo docet Angelicus 2. 2. qu. 62. art. 1. Ergo sine dubitatione explodenda est opinio, de qua hic sermo est, quamque, ut ait, & tacite probat Bul. veluti probabilem obtrudunt Vasq. & Escob.

ANIMADVERSIO XIII.

Cum quis, ignorato domino &c. non satisfacit &c. Hactenus vere, & recte. Secus si diligentia sit præmissa.

Busemb. tum c. 1. tum hic aliquam diligentiam tantum in re præsentī postulat. Verum aliqua diligentia non sufficit, sed requiritur accurata diligentia, ut docet D. Thom. cit. ad c. 1. iis verbis: *Præmissa tamen diligenti inquisitione de persona ejus, cui restitutio facienda est: & Catech. Conc. Trid. de 7. Dec. præc. n. 9. ait: Quod si verum dominus nulla ratione inveniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferenda.*

Quoad praxim res inventæ, quarum dominus ignoratur, denunciandæ sunt in Ecclesia, aut per præconem, ubi repertæ sunt, ut docent S. Antoninus, S. Raym., & Synod. Benev. cit. apud Genettum Theol. t. 7. p. 190. qu. 8.

Quod si elapso post denuntiationem multo tempore nulla spes affulgeat reperiendi verum dominum, tunc demum in pauperes recte erogantur, nec ulla restitutionis obligatio superest, etiam si præter rerum ordinem, & expectationem dominus postea compareat.

ANIMADVERSIO XIV.

Cum dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest &c. tunc, si res male accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere.

Restituens non aliquas tantum, sed omnes necessarias expensas facere de suo debet, ut dominus indemnis servetur, naturali æquitate ita postulante. Hinc illa juris reg. (86. in 6.) *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.* Atque ita recte sentit Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 650. reg. 28. quod confirmat quoque can. *Redintegranda* caus. 3. q. 1.

Si autem bene accepit, non nisi expensis domini.

Id quoque univèrse, & sine limitatione dictum, falsum est. Id verum est in gratuito deposito; quia hoc accipitur in gratiam tantum deponentis; ideoque depo-

sitarius nullo sumptu gravandus est in depositi translatione. At si res ex commodato, aut mutuo accepta est, in loco, ubi fuit accepta, restitutio facienda est expensis commodatarii, aut mutuatarii; quia in horum gratiam commodatum, & mutuum acceptum fuit; ideoque dantes commodatum, & mutuum absque ulla expensa ibi ea recipere debent, ubi dedere. Idem dicas de pretio rei emptæ, quod ibi solvendum est, ubi emptio fuit celebrata, nisi aliter fuerit conventum. Et ita docet Nat. Theol. t. 2. p. 651. reg. 30.

Quando nullo modo potest mitti, expectandum &c.

Hic quoque non Busemb. sed D. Thom. audiendus est, qui 2. 2. qu. 62. a. 5. ad 3. ait: *Si vero ille (dominus rei) sit multum distans, debet sibi transmitti, quod ei debetur; & præcipue si sit res magni valoris, & possit commode transmitti: alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, ut pro eo conservetur, & domino significari.* Id faciendum est, cum dominus scitur, ut Busemb. ponit. Quod si dominus quidem sciatur, at ignoretur, ubi sit, & utrum vivat, cum nihil illi significari possit, res nihilominus, ut ait S. Doct., & naturalis æquitas suadet, debet in aliquo loco tuto deponi, ut pro eo conservetur. Adempta vero omni spe ipsius vitæ, non tamen efficitur debitum incertum, quidquid Busemb. sentiat, aut dicat, sed restitutio facienda est ejus heredibus. Si vero sit mortuus ille, inquit S. Doct. ibidem, cui est restitutio facienda, debet restitui heredi ejus, qui computatur quasi una persona cum ipso. Nam pauperes, & pia loca heredibus tantum deficientibus in locum domini subrogari possunt, & debent, ut ex cap. *Cum tu* cit. ad c. 2. aperte intelligitur, & ex verbis D. Thom. cit. ad c. 1.

ANIMADVERSIO XV.

Cum quis accepit rem alienam a possessore bonæ fidei &c. tum, si quidem &c. illi restituendum est, non domino.

Idem affirmat Concina Theol. t. 7. p. 167. n. 2. de pignore, commodato, deposito. Quoad depositum idem quoque habet S. Raym. in summula c. 7. de furtis, inquit: *Furtivas si res servandas dem tibi, quas tu esse scias furtim sublatis, has mihi reddas, non datum domino.*

Hoc etiam asserit Anacletus t. 3. juris can. p. 211. n. 23. qui tamen addit, rem furtivam domino esse reddendam, si ipse cum fure in ea repetenda concurrat. Si autem res aliena a possessore bonæ fidei emptione, aut alio titulo interveniente accepta est, ipsi domino restituenda est. Quia res semper clamat ad dominum; nec qui vendit, aut tu eam retinere potes, cum alienam esse nosti; & ita docet idem Conc. loco mox cit.

ANIMADVERSIO XVI.

Tol. tamen &c. probabiliter sentiant, posse reddi furti, ut ab eo pretium suum recuperet. Idem habet La-Croix p. 301. n. 100. cui contrarium tantum probabilius videtur.

Sed hæc jactata probabilitas, fucata est, non solida, & rejicienda; tum ex mox dictis, quia scilicet res clamat ad dominum, tum quia fatente ipso Busemb. communi sententiæ, qua de re consuli etiam potest Anaclet. t. 3. juris can. p. 224. n. 105. & seq. adversatur. Adde, quod ex D. Thom. non semel cit. *restituere nihil aliud esse videtur, quam iterato aliquem statuere in possessionem, vel dominium rei suæ: at cum furi reddis rem, ut tuum pretium recuperes, non statuis dominum in possessionem rei suæ: ergo non restituas: ergo peccas.* Qui emit rem furtivam seu mala, seu bona fide, restituere certe tenetur; quod nemo inficiari potest, ne quis dicat, alienæ rei detentorem non peccare. Qui mala fide rem furtivam emit, ex duplici titulo restituere debet, hoc est tum ratione injustæ acceptionis, tum ratione rei alienæ, quam habet; qui vero bona fide, titulo tantum rei, quam habet. Hæc quoque est doctrina D. Thomæ 2. 2. qu. 62. a. 6. ad 1. agentis: *Tenetur ad restitutionem & ille, qui rem abstulit ratione injuriosæ acceptionis, & ille, qui rem habet ratione ipsius rei: sed non solum probabile, aut probabilius est, sed certum, & indubitatum, illum non restituere, qui rem domino non reddit, sed alteri ut furi dat, quocumque modo det: ergo suæ obligationi non satisfacit.* Qui contrariam opinionem probabilem ponunt, ab iis peto, ut huic rationi respondeant, aut eam solum probabiliter institutum probare, ostendant. At objicit Busemb. qui rem furi reddit, ut suum pretium recuperet, eam non constituit pejore loco, quam ante fuerat, & consequenter ipse non infert domino damnum. Resp. Hæc ratio non est probabilis, sed aperte sophistica. Non infert quidem novum damnum domino; at damno jam illato, facto consentit, & in eo perseverat, quamdiu rem ipsi domino non reddit. Certum est, eum justitiæ repugnare, qui rem furtivam a se emptam, quam furtivam esse novit,

vit, aliis vendit, ut suum pretium recuperet, etiam si eam pejore loco non constituat, ac cum a fure detinebatur: ergo idem dicendum, cum eam furi reddit. Est enim prorsus eadem ratio.

Peccatum ejus, qui rem alienam detinet, aut distrahit, aut donat &c. non est in eo, ut rem pejore loco constituat, ac fuerat, postquam per injuriam ablata est, sed in eo, ut meliore loco eam non constituat, hoc est ut non restituat; sicuti eum teneri, certum est.

Quod Nov. &c. admittunt &c.

Hactenus dicta, & allata rationes locum habent, seu emptor rei futuræ post longum tempus, puta post mensem, aut annum, seu mox, puta post unam aut alteram horam, rem furi reddat, ut pretium recuperet. Nec enim temporis brevitatem, aut diuturnitatem speciem variat.

Quod si rei dominus sit mortuus, aut absit, ut conveniri non possit, faciendum est, quod supra de rei alienæ inventore dictum fuit. In ea tantum hypothese res furi reddi posset, ut pretium repeteretur, si certum esset, furem eam esse domino redditurum; quia perinde est, seu per ipsum emptorem, seu per alium res domino restitueretur. At hypothesis vix certa esse potest; nec certitudo est fingenda, ubi non est.

Sed hic animadversio digna est La-Croixius, qui p. 301. num. 99. ita loquitur. „Si fur tibi vendiderit, nec possis aliter recipere tuum pretium, poteris hoc pretium repetere, permittendo, ut fur rem illam“ (alienam), recipiat.

Rem furi reddere non potes, ut tuum pretium recuperes, sicuti mox ostensum est, & ut ipse La-Croix hoc veluti probabilius admittit; & permittere potes, ut fur illam recipiat? Quodnam, quæso, discrimen est inter hoc, ut rem alienam furi tuis manibus tradas, & illud, ut permittas, furem eam sibi recipere? Permittere, idem est ac consentire, ut fur eam recipiat: tuus consensus quoad mores idem est, ac tua operatio, seu rei traditio. Nonne perinde est, seu tuum triticum alteri ipse tradas, seu consentias, ut alter illud accipiat? Equum, & sanum judicium, nullum inter hæc discrimen agnoscit. Fur rem alienam in tua potestate positam te permittente accipiens, sine dubio peccat: ergo tu quoque peccas, permittens, seu consentiens, ut eam accipiat; quia juxta Ap. *digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*. At La-Croix sententia communis est; „uti habet communis“, inquit ipse. Resp. Utrum hæc sententia sit, nec ne communis, me ignorare fateor; sed ea nec vera, nec solida, nec probabilis, si ad rectæ rationis tribunal revocetur, sed sophistica, & falsa mihi videtur. Si communes probabilium opiniones nihil solidius haberent, omnes ego explodendas putarem. Ejus ratio est, „quia, inquit La-Croix, habes jus ad tuum pretium, pro quo nihil accepisti: ergo potes illud repetere. Resp. Concedo consequentiam; at si pro tuo pretio nihil accepisti, cur pro eo recuperando alienum das?

„Deinde, subdit, non obligasti te ad conservandam, cum tanto damno rem domini: ergo permittere potes, iterum eripi.“

Resp. Si hæc ratio aliquid momenti habet, illud quoque ostendit, te posse furi rem reddere, ut pretium tuum recuperes; quia te non obligasti ad conservandam cum tanto damno rem domini. Sed illud hic quæro, quodnam damnum, rei furtivæ emptor patiatur, nisi permittat, rem a fure iterum eripi, ut suum pretium recuperet? Damnum, inquis, patitur totius pretii, quod furi enumeravit. Resp. Hoc damnum nunc non patitur, sed illud jam passus est, cum furi pecuniam dedit; damnum passus est in ipsa rei emptione, non autem illud patitur in rei conservatione. Ergo fingitur, emptorem damnum pati pro conservanda re domini, nisi permittat illam eripi a fure, ut suum pretium recipiat. In hac specie damnum non patitur, sed damnum, quod jam subiit, cum alienæ rei jactura reparat; quod permittit esse, ne probabiles quidem opinatores dicere audebunt.

ANIMADVERSIO XVII.

Si bona fide rem alienam v. g. &c. emisti &c. & vendidisti &c. existimas quidem probabile: Nov. &c. non teneri te Paulo (si &c.) id reddere, sed &c.

Hæc dumtaxat probabilitas improbanda est. Nam faciente ipso Busemb. Sot. Salm. &c. rectius docent, teneri te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere; quod evincunt rationes, quas statim asserit; cum pro priori contraria opinione nulla ratio producat. Nec enim recentium auctoritas ratione destituta, & sana ratione impugnata, opinionem probabilem, ut ego quidem sentio, facere potest; cum potius pro nihilo, aut fere pro nihilo habenda sit.

Quod si tamen Paulus, cum possis, tibi non restituat

&c. & hoc ipso impediatur, quominus &c. nec tu teneris pretium &c. restituere.

Etiamsi Paulus possit, non tamen debet equum tibi restituere, qui tuus non est, sed Joanni, qui est equi dominus, ut ex mox dictis ad c. 8. liquet.

Ex restitutione autem a Paulo, prout jus exigit, facta nullum tibi contra ipsum jus derivari potest: ergo pretium, quod pro re vitiosa, hoc est non tua, accepisti, eidem Paulo restituere omnino teneris.

At, inquit Busemb. Paulus hoc ipso, quod tibi equum non restituit, impedit, ut ponimus, quominus tuum pretium possis recuperare. Ergo hujus damni tibi illati reus cum sit, illud refarcire tenetur; ideoque tu pretium ab eo acceptum restituere non teneris. Resp. Si hoc impedimentum ex Pauli culpa oriretur, ratio valeret: at in Paulo, qui jus fecit, nulla est culpa, ideoque ratio inutilis est. Impedimentum, quominus pretium tuum recuperes, ex Petri iniquitate existit, qui pecuniam restituere recusat, nisi equum recipiat. An Paulus Petri iniquitatem portare debet? An tu a restitutionis onere liber evadis, quia Petrus iniquus est, tibi que facit injuriam?

ANIMADVERSIO XVIII.

Si autem res, quam a fure bona fide accepisti (seu &c.) sit &c. csi deinde deprehendas, furtivam esse, non teneris restituere.

Non teneris rem in individuo restituere; quia hæc res cum aliis permixta, aut confusa dignosci non potest; ideoque in individuo restitui non potest.

At, inquit Busemb. Per istam commixtionem bona fide factam, est in te translatus dominium, ut colligitur l. Si alieni nummi §. de solutione. Neque est ratio, cur hoc potius, quam illa pars censetur aliena; atque adeo per se obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore.

Idem habet La-Croix p. 303. num. 117. si res diversæ generis confusæ, ordinaria humana arte separari nequeant, ut ex. g. sunt vinum, & mel in mulso confusa.

Resp. Non est quidem in hujusmodi confusione, aut mixtione, ubi partes diversorum dominorum dignosci, seu separari nequeant, ratio, cur hæc potius, quam illa pars censetur aliena; sed ne ratio quidem est, cur hæc potius, quam illa pars censetur mea. Enimvero portento simile est, confusionem rei alienæ cum mea, tanta vi præditam esse, ut dominum vel non consentientem, quia inscius, vel invitum, suæ rei dominio spoliaret, illudque in me, quia domino injuriam, ejus rem eo non consentiente contrectando, irrogo, transferat. Ego sane, quidquid Busemb., quidquid La-Croix, aut Leguleji contra sentiant, in animum inducere non possum, ut huic portento acquiescam. Illud ego potius legibus recte constitui putarem, ut qui rem alienam cum sua inscio, aut invito domino permisceret, aut confunderet, in pœnam injuriæ domino illatæ, suæ rei dominium amitteret. At ut dominium totius cumuli in permiscentem, seu confundentem cum domini injuria, transferatur, hoc naturæ jus aversatur, & respuit; cui, si quæ forent civiles leges adversæ, derogare non possunt. Itaque illud Læf., quod Busemb. refert, verum esse puto, „esse valde probabile, juriq. naturæ conformem, quod verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat jus“ in re, ut ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios.

„Nam si confusio rei alienæ cum tua fiat communi consensu, vel casu, fatente La-Croix num. cit. 117. & Laym. l. 3. de just. t. 1. sect. 5. cap. 5. n. 21. p. 216. dominium totius est commune utrique; quod Layman confirmat l. Adeo §. Voluntas, & instit. §. Si dominum. At si dominus in confusionem consentiens, rei suæ cum alia confusæ dominio non privatur, cur privari eo potest, si in confusionem non consentiat? L. Si alieni nummi; quam citat Busemb. ita habet: Si alieni nummi inscio, vel invito domino soluti sunt; manent ejus, cujus fuerunt: sed si mixti aliis sunt, ita ut discerni non possint, ejus fieri, qui accepit, in libris Cassii scriptum est, ita ut furti actio domino cum eo, qui dedisset, competere. Sed hanc legem de nummis specialem esse, nec ad alias res transferendam, putat Anacletus Theol. Mor. p. 279. n. 27. 28. suasque rationes asserit apud ipsum legendas. Verum illud quoque falsum est, domino in specie, de qua loquimur, contra eum tantum, qui nummos dederit, actionem competere; cum ipsi adversarii actionem personalem contra eum, qui nummos accepit, domino concedant. Eo ergo sensu sunt ejus, qui accipit, quatenus ex eo cumulo, in quo sunt permixti, sine discrimine, & delectu pecuniam expendere potest, manente tamen obligatione non solum personali, sed etiam reali satisfaciendi domino, quo inscio, vel invito soluti fuerunt.

ANIMADVERSI O XIX.

Possessorem bonæ fidei, si adhibita &c. teneri &c. ut Pal. putat ad nihil teneri, quia &c.

Busemb. Pyrrhonicorum more contrarias opiniones affert, ut lector pro suo arbitrio opinetur, & agat; quod sane exitiosum animæ est.

Quid ergo? Resp. Palai opinio periculosa est, & rejicienda; quia ratio pro ea allata, nullius momenti est. Quia enim facilitate illud asseritur, „quia possessio contra trahi rationibus non convincentibus præponderat, eadem facilitate negatur. Porro asserenti probatio incumbit, non neganti. In dubio quidem melior est conditio possidentis; non autem cum examinatis omnibus in eam partem inclinat, quod res non sit sua; quia non est dubius. Dubius enim est, qui suspensus hæret, nec magis in hanc, quam in oppositam partem inclinatur. Hæc est genuina dubii notio, quam tradit D. Thom. qu. 14. de verit. art. 1. ubi ait: *Quandoque intellectus non inclinatur magis ad unam, quam ad aliud vel propter defectum moventium, sicut in problematibus, de quibus rationes non habemus, vel propter apparentem æqualitatem eorum, que movent ad utramque partem. Et ista est dubitantis dispositio, qua fluctuat inter duas partes contradictionis.* Idem confirmat P. Concina App. t. 2. p. 62. n. 4. & 6. S. Antonini, & Suarezii auctoritate.

Et sane illud effatum, in dubio melior est conditio possidentis sumptum est ex l. 171. ff. de reg. juris, ubi dicitur, in pari causa possessor prior haberi debet, & ex reg. 65. in 6. ubi habetur, in pari delicto, & causa prior est conditio possidentis: at cum rationes possessorem inclinant in eam partem, ut res non sit sua, non est par causa ipsius, sui que adversarii, sed hujus causa melior est, etiam si rationes non sint convincentes: ergo possidentis conditio non est potior; ideoque tuta conscientia rem totam retinere non potest.

Si neglexit investigare veritatem &c.

Si dubio subito neglexit investigare veritatem, ipsam veritatem contempsit, hoc est peccavit. At hinc non colligitur, rem possessam alieni juris esse; ideoque ex hoc solo capite eam restituere non tenetur.

ANIMADVERSI O XX.

Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur.

Is quidem reddere tenetur; tu vero illi pretium; quia rem vitiosam vendidisti, & de evictione teneris.

ANIMADVERSI O XXI.

Si bona fide rem ipse emisit, &c. nihil teneris restituere, sed solum is &c.

In hac specie ex mox dictis ad c. 5. pretium emptori restituere teneris, quod tibi a venditore refundendum est. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 77. art. 2. ait: *Si vero eo (venditore) ignorante aliquis predictorum defectuum in re vendita fuerit, venditor quidem non peccat; quia facit injustum materialiter, nec ejus operatio est injusta; teneatur tamen, cum ad ejus notitiam pervenerit, damnum compensare emptori.* Loquitur S. Doct. de ignoratis defectibus (speciei, quantitatis, & qualitatis). At si horum ignoratorum defectuum damnum, cum ad notitiam pervenit, emptori compensandum est; eadem profecto ratione compensari debet damnum rei quoad substantiam vitiosæ, quæ quoad venditorem nullius pretii est, quia alieni juris.

ANIMADVERSI O XXII.

Si a fure accepisti rem usu consumptibilem, v. gr. vinum &c. cum propriis ipsius furis rebus permixtum . . . non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens.

Cur non teneris restituere? Quia fur, inquit Busemb. per commixtionem istius rei cum propria acquisivit ejus dominium, atque adeo illud tamquam verus dominus potuit transferre. At hæc ratio ex mox dictis ad cap. 1. falsa est: ergo doctrina, quæ ea veluti fundamento nititur, corrumpit.

Præterea si fur restituere potest, ipse non teneris, ut ait Busemb. ergo si fur restituere non possit, tu restituere teneris. Hæc conclusio ex Busemb. doctrina oritur; & hanc conclusionem omnes admittunt, ut monet Concina Theol. t. 7. p. 101. n. 4. Quæro nunc, cur tu restituere teneris, si fur non possit? Ratione scilicet, seu titulo rei acceptæ, si cum bona fide accepisti: ergo falsum est, dominium rei acceptæ in te fuisse translatum. Si autem mala fide accepisti, ex duplici titulo restituere teneris, hoc est tum rei acceptæ, tum injuriæ acceptionis.

Quæro tandem, utrum obligatio restituendi in fure sit personalis, an realis?

Si personalis est, ejus propria est, nec in alium transfertur, seu fur possit, seu non possit restituere: si realis est, in eum transit, qui rem restitutioni obnoxiam accipit, seu fur possit, seu non possit restituere; quia restitutionis debitum ipsi rei annexum est: at fatentibus omnibus, restituendi obligatio transit in accipientem rem a fure, si fur non possit restituere: ergo obligatio restituendi in fure est realis: obligatio porro realis transit cum re, seu in quemcumque res devenerit, nec ab eadem re separari potest: ergo qui rem a fure accipit, seu fur non possit, seu possit restituere, restitutioni ejusdem rei obnoxius est.

Quia tamen fur suarum rerum cum alienis permixtarum, seu confusarum dominium non amisit; idcirco qui ex eo camule accipit, non totum, quod accipit, sed partem tantum servata proportionem restituere tenetur.

ANIMADVERSI O XXIII.

Qui in loco publico suæ civitatis contra justam prohibitionem pascit, vel &c. non tenetur ad restitutionem, nisi &c.

Hic sine ulla dubitatione peccat; quia ex D. Th. 1. 2. q. 96. ar. 4. & communi Theologorum sententia, ut falsus est ipse Busemb. lib. 1. t. 2. c. 1. d. 4. justæ Principum leges obligant in conscientia; imo hæc est fidei veritas, ut recte advertit P. Concina Theol. t. 6. p. 400. cap. 3. n. 1. quia Rom. 13. dicitur: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non enim est potestas nisi a Deo: . . . itaque qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Hinc porro fit, ut justa prohibitio, jure pascendi, seu ligna cædendi privet: at qui jure pascendi, seu ligna cædendi privatus pascit, aut ligna cædit, jus, seu justitiam lædit; & qui jus, seu justitiam lædit, restitutione tenetur: ergo qui contra justam prohibitionem pascit, seu ligna cædit, ad restitutionem tenetur. Quid hic jure reponi potest? *Rationabiliter*, inquit Bas. præsumitur mens Reipubl. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidius prohibere, quam sub multa solvenda, casu quo deprehendantur.

Resp. Si rationabiliter præsumitur, quod Busemb. hic ait, cur rationem non asserit suæ præsumptionis? Si Reipublicæ mens esset, ut pascentes, vel ligna cædentes pro pascuis, aut lignis cædendis aliquid solverent, vel digital imponeret, non autem lege lata hæc prohiberet. At, ut ponimus, legem, & justam legem prohibentem fert: ergo temere præsumitur, ejus mentem tantum esse, ut deprehensum multam solvant. Lex justa ex mox dictis obligat quod conscientiam: prohibitio justa pascendi, aut ligna cædendi, addita multa contra transgressores, est lex justa: ergo. An multa additio legi suam vim adimit? immo multa adjicitur in legis gratiam, & robur, ut qui obedientiæ officio ad legis observantiam non moventur, saltem poenæ timore impellantur. Hæc est Ap. loco mox citat. doctrina, ubi subdit: *Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram (en multa,) sed etiam propter conscientiam.*

ANIMADVERSI O XXIV.

Esse etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sepe &c.

Qui id præsumunt, sine ratione, ac prorsus temere, imo contra rationem præsumunt, ac perinde se habent, ac si fures aliquando præsumant, dominum suo furto consentire, ac nolle sibi ablata restitui. Hujusmodi temerariæ, ac facinorosæ præsumptiones latam viam infinitis damnis, ac fartis aperiunt, eamque restitutioni præcludunt, ac animas ad tartara mittunt. Quod si temere, & contra rationem præsumitur, dominum aliquando consentire, ut damna sibi inferantur, vel ut illata non reparentur, etiam si peculiari, & publica prohibitione non vetentur; multo magis temerarium, ac stultum est, id præsumere, dum curat, publicæ auctoritatis mandato addita multa, ea prohiberi. An de his a Theologis, imo a sanæ mentis hominibus dubitari potest?

ANIMADVERSI O XXV.

Qui venantur &c. (saltem &c.) non peccare mortaliter, nec teneri &c. docet &c. contra Bonac. &c.

Quod in secundo casu dictum fuit, idem hic quoque dicendum videtur ex eadem ratione ibidem allata; nisi quod qui venantur, aut piscantur in locis alteri locatis jus privatum violant, qui in locis publicis prohibitis, jus publicum. Et quo ad primos attinet ira loquitur La-Croix p. 315. n. 262. „Si quis egrediatur limites venationis suæ, & in alienis limitibus nullo speciali fepimento clausus rapiat feras. Bon. citans Mol. Fill. & Sa

„Sa dicit, eum peccare mortaliter, & teneri restituere, quia læsit ius cum damno. Laym. num. 14. dicit, „posse peccare mortaliter, quia violatio talis juris soli alteri competentis solet magni æstimari, maxime si frequenter fiat; sed non ideo debetur restitutio rarum, quia non erant sub dominio akerius, sed adhuc jure gentium communes. „Fertur quidem etiam intra limites venationis propriæ alicujus, non sunt sub ejus dominio; quia nondum capta, aut occisa sunt; & fugere possunt; nec tamen jure gentium communes dici possunt: alioquin ab omnibus capi, & occidi sine culpa possent, quod Laym. fatente La-Croixio negat. Fertur ergo intra dictos limites, sunt propriæ quoad jus eas capiendi, & occidendi; ideoque ab aliis ibi capta, aut occisa restituendæ sunt ex æqua damni æstimatione, non ex toto. Hinc ipse La-Croix addit: „Admittunt tamen A. A. communiter contra Vasq. & Lugo n. 69. esse obligationem reparandi damna, si v. gr. captis feris plerisque, silva multum vilesceret: „tum subdit: „Tur. Dicant. Less. n. 44. putant, peccari tantum venialiter violando tale jus, si feræ non patiantur magnam stragem; imo Burg. cent. 1. ca. 52. valde probabiliter putat ordinarie nequidem venialiter peccari, quia domini passim id sciunt, & ipsimet faciunt, videntur, que invicem consentire, contenti multa vel pœna, si quis in facto deprehendatur. „Videlicet La-Croix more suo pyrrhonicè disputat, ac tandem laxior est ipso Busembao. Nos iis, quæ diximus, inhærentes, mortaliter peccari dicimus, cum illatum damnum ex æqua æstimatione notabile est, & hoc esse reparandum, asserimus; quia alienum jus læsum fuit. Nam dominos consentire ut damnum sibi inferatur, & punitos velle, qui in facto prædæ deprehenduntur, contradictorium est.

ANIMADVERSIO XXVI.

Est probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari &c. ex eaque oriri &c. non omnino tamen improbabilius id alii quidam negant, eo quod &c.

Hic Busem. non obscure fatetur, cum ait, *Non omnino tamen improbabilius, &c.* hanc probabilitatem esse tenuissimam, ac vix intra probabilitatis limites contineri; eam tamen non refellit, imo, cum in ejus gratiam rationem afferat, veluti non improbandam agendi regulam proponit. At hæc propof. *Generatim, dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, consisti aliquid agimus, semper prudenter agimus:* hæc inquam propof. est 3. ab Innoc. XI. proscripta: ergo ex ipsa Busem. confessione consequitur, proscriptum esse, peccatum fraudantium vestigalia non esse mortale, nec restituendi obligationem inducere.

La-Croix p. 316. n. 269. ita loquitur. „Nav. Angel. „Beja, alique multi docent, leges de solvendis vestigalibus esse tantum pœnales, & non obligare in conscientia, quam sententiam Less. Bon. alique dicunt esse probabilem; probabilius tamen est, quod obligent in conscientia, & quidem ex iustitia, uti docent plerique cum Sanch. Lugo, Dicant. Sporer, Mendo. Nam Script. ad Rom. 13. dicit: *Reddite omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vestigal, vestigal:* & Matth. 22. *Reddite ergo quæ sunt, Cæsaris Cæsari, & quæ sunt, Dei, Deo.* Hæcenus La-Croix. Sed illud hic queritur, utrum sententia, quam Paulus Ap. & Christus tradunt, sit tantum probabilior? Utrum huic contraria possit esse probabilis? Utrum opinio S. Paulo Ap. & Christo repugnans, possit esse recta agendi regula? Nam quod probabile est, juxta La-Croixium est recta agendi regula. An Apostoli, & Christi verba perspicua non sunt? Nam Apostoli, & Christi verba non esse certissima, & indubitata, & sententiam his contrariam non esse indubitato, & certissime falsam, maxima hæresis est. Contraria opinatio, quam La-Croix probabilem esse falso concedit, præterquamquod Apostolo, & Christo adversatur, falso supposito nititur, quod juxta Principum leges pœnas transgressoribus infligentes non obligent quoad conscientiam. Hoc enim ex mox dictis ad c. 2. est certo falsum, quia eidem Apostolo aperte contrarium. Hinc de his duabus propositionibus, *Populus non peccat, etiam si absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam, Subditi possunt iusta tributa non solvere:* de his, inquam, quarum alteram La-Croix probabilem habet, Clerus Gallicanus anno 1700. hanc censuram tulit (apud Nat. Alex. Theol. t. 2. append. altera p. 119. n. 24. prop. 109. 110.) „Hæc propositiones seditiosæ sunt, apostolicæ, cæ doctrinæ, ac dictis dominicis aperte contradicunt. „Itaque pro certa habenda est doctrina Catech. Rom. p. 3. de sept. Dec. præc. n. 10. iniquitatis: *In hoc crimine rapacitatis includuntur, qui quæ Ecclesiæ præsidibus, & magistratibus debentur, vestigalia, tributa, decimas, & reliqua*

hujus generis non solvunt, vel intervertunt, & ad se transferunt. Si quis hac de re plura cupit, adeat Conc. nam Theol. t. 6. p. 420. n. 3. qui adversariorum quoque cavillos dissolvit.

Et hæc quoad iusta vestigalia, & tributa. Nam si iniqua sint, vel quia sine proportionem imposita, vel quia publicæ necessitatis rationem excedunt, ac subditos ex arbitrio gravant; de his in præsentia non loquor; imo hæc, quia injuriam, non iustitiam continent, quoad conscientiam non obligant. Hinc Deus Mich. 3. ait: *Audite Principes Jacob, & duces domus Israel: numquid non vestrum est scire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum, qui violenter tollitis pelles eorum desuper eos, & carnem eorum desuper ossibus eorum?* &c. sunt verba Dei increpantis, ac postea minantis, ut textum legenti patet. Hinc orta est illa doctrina, cujus meminit Busem. ubi ex Cajet. Med. Soto &c. docet, non esse negandam absolutionem penitenti, qui &c. Hi enim Auct. putant, vestigalia pro his rebus imposita non esse iusta, uti sentit etiam Wig. p. 185. q. 15. Supp. 2. nisi publica necessitas aliud postulet.

ANIMADVERSIO XXVII.

Ceterum ordinarie injustus, seu male fidei damnificator, &c. aut possessor tenetur non tantum restituere &c. sed &c.

Cur Busem. addit illud ordinarie? Restitutio enim, de qua hic loquitur, ex rei natura debetur, iustitia id postulante, ideoque non ordinarie solum, sed semper debetur.

Quantumvis communiter soleant domini plusquam remittere, si res componatur.

Compositio locum habet in dubio jure, non in certo jure: jus autem damnum passu, ut totum damnum restituatur, in præsentia specie certum est: ergo compositio locum non habet; sed integra restitutio facienda est. Potest quidem dominus, si velit, restitutionem ex parte, aut etiam ex toto remittere. Sed remissio fraude, aut vi extorta nihil momenti quoad conscientiam habet.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Si res aliena, dum injuste detinetur, pereat &c. idque casu &c. & certum sit &c. non tenetur alter restituere.

D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 6. ad 1. ait: *Tenetur ad restitutionem & ille, qui rem abstulit ratione injuriosa acceptionis, & ille, qui rem habet ratione ipsius rei:* ergo qui rem alienam injuste detinet, non solum ratione rei, sed etiam ratione injustæ acceptionis, aut detentionis, restitutionis lege tenetur: at etiam si res casu pereat, certo peritura etiam apud dominum, non idcirco injusta acceptio, aut detentio definit, aut tollitur: ergo injustus acceptor, seu detentor restituere nihilominus tenetur.

At inquit Busem. *Nihil novi derivanti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum.* Resp. Id quidem verum ponitur: at quid inde? Si fur restituere rem tenetur solum ratione ipsius rei, quam habet, inde quidem fieret, ut re sine sua culpa pereunte, ab onere restitutionis liberaretur: at ille restituere debet etiam ratione injustæ acceptionis, & detentionis: ergo quamvis ratio injustæ acceptionis, aut detentionis subsistat, tamen diu subsistit obligatio restituendi: atqui ratio injustæ acceptionis, & detentionis subsistit, etiam si sine ejus culpa res pereat, & etiam si apud dominum æque peritura fuisset: ergo etiam in hoc casu restituere tenetur. Equitas tamen postulat, ut compensetur damnum in ipsa rapina, seu furto illatum, hoc est quanti res valebat, cum fuit erepta, si ratione solius acceptionis restitutio facienda sit. Eripit e. g. fur vestem incendio flagrante, eodem apud ipsum consumptam, ac certo apud dominum consumendam; hæc vestis, dum eripitur, nullius pretii ex æqua æstimatione est; ideoque fur in hac specie nihil restituere teneri videtur; quia licet animo injuriam intulerit, reipsa tamen nullam intulit. At restitutionis obligatio non oritur ex injuria animo, aut conatu illata, sed ex injuria reipsa irrogata. Ergo &c. At si vestis incendio flagrante erepta, in turo a fure fuit posita, quæ postea apud ipsum casu perit, eodem peritura apud dominum; fur nihilominus restitutioni obnoxius est ratione injustæ acceptionis, & detentionis.

ANIMADVERSIO XXIX.

Qui fingens se pauperem, vel aliam, quam est, extorfit elemosynam, non tenetur &c. secus si magna fuit.

Ex Catech. Conc. Trid. p. 3. de 7. Dec. præc. n. 9. *Furtum præterea facere videntur, qui fictis simulatque verbis, quæve fallaci mendacitate pecuniam extorquent; quorum eo gravius est peccatum, quod furtum mendacium cumulat.* Ratio est, quia qui rem alienam fraude extorquent,

quent, contra domini voluntatem extorquent, ideoque furti rei sunt: sed qui mendicitatem, aut aliam personam simulantes, eleemosynam emungunt, rem alienam fraude contra domini voluntatem extorquent: ergo furti rei sunt. Qui autem furti rei sunt, acceptum restituere tenentur, non solum si sit magna, sed etiam si sit parva res. Sicut enim rem parvam alienam accipere non licet, ita ne retinere quidem licet. Fateor, minutum furtum sicut a mortali culpa, ita a gravi restituendi obligatione esse immune, non tamen ab omni.

At si minuta furta plura sint, & notabilem quantitatem efficiant, mortalis culpæ reatum, & mortalem restituendi obligationem inducunt ex dictis cap. 1. dub. 3. c. 1. p. 186. ergo qui ficta paupertate, aut persona notabilem pecuniæ summam per multas minutas extorsiones elicuerunt, & mortaliter peccarunt, & sub mortali restituere tenentur.

An qui minutas plures eleemosynas per simulationes & mendacia extorquent, a gravi culpa, gravique restituendi obligatione eo prætextu, quem insinuat Busemb. se liberos putant; quia minutæ eleemosynæ non habent, ut magnæ, adjunctam illam conditionem, si pauper est? Si ita est, minutæ eleemosynæ non sunt eleemosynæ, sed prodigalitates. Prætextus scilicet fictitius est, & inutilis, nec Theologo dignus.

At cui restituito facienda est? Resp. Minutæ eleemosynæ solius mendicitatis fallacia emunctæ, pauperibus dari possunt. Cum enim dantes, unius eleemosynæ titulo dederint, evidens est, eorum mentem fuisse ut in pauperum subsidium impenderentur. At si eleemosyna magni momenti, non paupertatis tantum, sed etiam personæ, e. g. nobilis, propinquæ, beneficiæ &c. fictione extorta fuisset, cum hæc in gratiam personæ data fuerit, danti restituenda est, nec aliis pauperibus sine dantis permissione tuto dari posse mihi videtur.

ANIMADVERSI O XXX.

Imo probabiliter ne id quidem, quod ante illam necessitatem (extremam) erat furatus, & in ea consumpsit.

Idem habet La-Croix p. 317. n. 288. ita tamen ut fur teneatur, si possit, postea compensare damna causata domino usque ad tempus necessitatis. Quod si rem, antequam consumeret, per commissionem fecerat suam, post necessitatem tenetur restituere etiam rem, inquit idem La-Croix.

Sed quia ex alibi dictis fur per commissionem rem alienam suam non facit, idcirco ex hoc titulo, qui inanis est, non est obligandus ad restitutionem. Itaque seu fur alienam rem cum sua miscuerit, seu non miscuerit, etiam si eam in extrema necessitate consumpserit, restituere, cum poterit, tenebitur. Id docent Sotus, Ricardus, Sylvester, Armilla, Tabiena, Medina, Azorius, Lorca, Vasquez, & alii, quos citat, & sequitur P. Concina Theol. t. 4. p. 552. q. 4. oppositam opinionem laxam existimans. Extrema quidem necessitas, ut ajunt Busemb. & La-Croix, dat furi jus rem consumendi. At quid inde? Inde scilicet efficitur, ut ea consumptio innocens sit, nec inferat obligationem restituendi. Id lubens fateor. At ponamus, rem furto ablatam casu perire, aut vi, seu clanculum furi eripi absque ulla ipsius culpa. Hæc quoque rei consumptio, aut ablatio quoad furem innocens est, ideoque restituendi onus illi imponere nequit. Nihilominus fur restituere tenetur, ut nemo inficiari potest, & confessus est ipse Busemb. hic c. 8. & docet S. Raym. lib. 2. tit. de raptoribus §. 21. ergo restituere quoque tenetur, etiam si in extrema necessitate rem consumpserit. Repetenda, & inculcanda est doctrina angelica recitata ad c. 8. *Tenetur ad restitutionem & ille, qui rem abstulit ratione injuriæ acceptionis, & ille, qui rem habet ratione ipsius rei.* Fur in nostra specie ad restitutionem non tenetur ratione ipsius rei; quia illam non habet, & jure consumpsit; at tenetur ratione injuriæ acceptionis, cui inseparabiliter annexa est restitutionis obligatio. Sicuti ergo innocens rei consumptio injuriosam rei acceptionem, hoc est furti noxam, nec abolet, nec abolere potest, ita nec tollit, nec tollere potest restituendi obligationem. La-Croixii ergo, & Busemb. ratio sophistica est; quia a sensu, ut logici ajunt, reduplicativo ad specificativum transit. Porro doctrina, quæ sophismate nititur, nec recta, nec probabilis esse potest. Nec enim tenuis auctoritas aliquorum recentium probabilium, doctrinæ falso fundamento nixæ probabilitatem conciliare potest, præsertim, ut hic accidit, longe graviori auctoritate elisa. Neque fures.... neque rapaces Regnum Dei possidebunt, ait Ap. 1. Cor. 6. at sunt fures, seu rapaces, qui cum possint, ablata non restitunt; quia voluntate furto, seu rapinæ adhærent, alienum retinent, in suo crimine perseverant. Hinc D. Aug. ep. 54. ad Macedonium (habetur cau. 14. q. 6. c. 1.) ait: *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi*

possit, non redditur, non agitur penitentia, sed fingitur. S. Doct. non ait, si non pereat, si ex necessitate consumatur, &c. sed illud solum habet, *cum reddi possit*, solum impossibilitatem reddendi excipiens. Itaque cum furtum, seu rapina admessa est, non sunt querendæ excusationes a restitutione; quia sola impossibilitas excusat.

ANIMADVERSI O XXXI.

Injustus occisor, mutilator.... præcise pro vita, membro, vel cicatrice nihil tenetur restituere secundum rigorem, cum sint &c.

Hæc opinio probabilior quoque videtur La-Croixio p. 318. n. 299. pro qua multos citat. Sed pro contraria quoque multos appellat, qui putant injuriam superioris ordinis compensandam esse bono inferioris ordinis, si æqualiter compensari non possit, eamque probabilem fatetur.

P. quoque Concina Theol. t. 7. p. 210. n. 7. utramque sententiam probabilem facit: hæc tamen posterior tutior est, & rationes, inquit, quibus nititur, validiores videntur. S. Th. pro hac certe stat: nam 2. 2. q. 62. a. 2. ad 1. ait, *quod in quibus non potest recompensari æquivalens, sufficit quod ibi recompensetur quod possibile est, sicut patet de honoribus, qui sunt ad Deum, & ad parentes, ut Phil. dicit in 8. Etb. & ideo quando id quod est ablatum, non est restituibile per aliquid æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est: puta cum aliquis alicui abstulit membrum, debet ei recompensare vel in pecunia, vel in aliquo honore, considerata conditione utriusque persone secundum arbitrium boni viri.*

La-Croix p. 319. n. 300. ita respondet. „S. Thomam, varie explicat Bann. cujus explicationes quamvis rejiciat Petloh. p. 274. tamen innuit posse dici, quod S. Th. non sit assertive locutus, sed tantum significavit, „si damnum vitæ, vel membri compensari deberet, fore compensandum per aliquid aliud.“

Hæc scilicet, & quidquid aliud in mentem venerit, dici possunt ab iis, qui S. Thomam aut non legerunt, aut ejus mentem pro suo arbitrio in alienos sensus extorque parati sunt. Nam ejus verba, quæ La-Croix non refert, hic exscripta, adeo luculenta sunt, ut explicatione non indigeant.

D. Thomæ doctrinam mox ante tradiderat Greg. IX. inquit (cap. *Si culpa tua* de injuriis, & damno:) *Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus &c. jure super his satisfacere te oportet.* Intelligendus est, inquit, Greg. de injuria, quæ æqualiter reparari possit. Resp. Ita sane intelligendus esset, si ita loqueretur; at Greg. ita non loquitur, sed sine distinctione loquitur, ideoque sine distinctione intelligendus est. Si summorum Pontificum, & Ecclesiæ Doctorum sententias nostris opinionibus accommodamus, ab iis discere volumus, nec pro nostris magistris, uti debemus, eos habere volumus.

Id confirmatur Exod. 21. ubi v. 22. dicitur: *Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit, subiacebit damno, quantum maritus mulieris experierit, & arbitri judicaverint; & v. 26. Si percusserit quispiam oculum servi sui, aut ancille, & lufcos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit.*

Hæc divina lex naturæ legi non potest non esse consentanea; at hæc præscribit, ut pro damno, quod æqualiter reparari non potest, aliquid pro æquitate, & prout possibile est, compensetur: ergo naturæ lex id postulat.

La-Croix p. 318. n. 299. objicit v. 19. cap. cit. Ex. ubi, inquit, „dicitur, percussorem fore innocentem, idest liberum, si percussus non moriatur, dummodo operas solvat, ac expensas in medicos restituat: sic autem absolute non pronuntiaretur liber, si de jure, & in conscientia, ad quàm dirigendam potissimum est Scriptura, teneretur etiam dare aliquid pro vulnere, vel mutilatione.“ Resp. At eadem Scriptura aliquid dandum præcipit pro abortu ex injuria factò, & pro servi oculo eruto; quæ duo exempla satis confirmant sententiam nostram. Nam Deus compensationem pro percussione voluisse remittere videtur in pœnam rixantis percussi: sermo enim ibi est de eo, qui alterum percussit lapide vel pugno in rixa. At si percussio fiat sine rixa, aut non rixanti, compensationem exigit; ut patet ex v. 22. & 26. allatis.

Christus ipse Matth. 5. v. 3. inquit: *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te, hoc est injuria a te fuerit affectus; relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo; & tunc veniens offeres munus tuum.* Si ex Christi præcepto satisfactio exhibenda est pro quacumque injuria etiam verbis tantum irrogata, multo magis hoc fieri debet in gravioribus injuriarum mutilationis, vulnere &c. Accedit ratio, quæ suadere non potest,

potest, injurias maximas, quæ æqualiter reparari non possunt, nulla ratione esse reparandas; sed contra postulat, ut quomodo fieri potest, & ex æquo judicio reparantur. La-Croix n. 304. id concedit, si attingatur æqualitas saltem secundum partem; at si ne ex parte quidem attingatur, id negat. „Nullum autem bonum, inquit, „diversi generis est pars aliquota boni alterius generis, „aut æqualitatis faciendæ: ergo justitia non obligat ad „ponendum quicquam ex bono alterius generis.“ Hæc La-Croixii responsio argumentationem non solvit, sed per subtilitates metaphysicas eludit. Illud enim principium naturæ lumine omnibus insitum, inconcussum semper manet, injuriam, & damnum, quod nec ex toto, nec ex parte æqualiter reparabile est, esse reparandum quoad fieri potest humano modo, & prout humana societas patitur & postulat. Est enim valde absurdum, jus nihil pro iis maximis injuriis exigere, quæ nec ex toto, nec ex parte æqualiter resarciri possunt; quod ingens absurdum qui admisit, homines a minoribus injuriis detertere forte poterit, at ingentibus injuriis latissimam sternet viam. Hoc absurdum & D. Th. & Greg. IX. & citata Scripturæ Exod. 21. & Matth. 5. oracula explodunt, & rejiciunt. La-Croixii responsionem, quæ apud adversarios communis est, ita refellit P. Concina p. 209. n. 5. „Ita ne vero? Offensa illata Deo per peccatum, est suæ premi ordinis; satisfactio vero poenitentia, inferioris: „non est ergo Deo reddenda, quia non est ejusdem ordinis?“

Obijcit La-Croix l. ult. §. de his, qui effuderint, vel &c. ubi habetur: Cum liberi hominis corpus ex eo, quod defectum, effusumque quid erit, laesum fuerit, judex computat mercedem medicis præstatis, ceteraque impendia, quæ in curatione facta sunt. Præterea operatum, quibus caruit, aut cariturus est ob id, quod inutilis factus est. Cicatricum autem, aut deformitatis nulla fit æstimationem; quia liberum corpus nullam recipit æstimationem. Resp. Ita sane. At judex præter hic descriptas compensationes, pro ipso læsi corporis damno, quod nullam recipit æstimationem, poenam irrogat, & offensorem aut carcere, aut exilio, aut morte &c. justitia ita postulante, punit. Quid hic adversarii? Nos dicimus, nihilo fori interni iudicibus pro injuriæ compensatione offensori imponendum esse, cum externi fori iudices suo officio juxta leges functi fuerint. Itaque quoad conscientiam res in tuto est, cum forum externum legitimæ justitiæ satisfecerit. At ipsa praxis fori externi, ipsæ ejus leges præter compensationem damnum, quæ ex læso, aut occiso corpore derivantur, pro ipso læso, aut occiso corpore compensationem exigunt, & imponunt. Hinc colligere debent Confessarii, suis poenitentibus pro illis injuriis minoribus, puta verborum contumeliis, impactis alapis, pugnis &c. quæ ad forum externum non deferantur, imponendam esse juxta recitatum Christi præceptum compensationem pro personarum, & circumstantiarum varietate, puta veniæ petitionem, obsequia, pecuniæ largitionem &c. idque multo magis pro injuriis atrocioribus, si forum externum eas non reparat.

ANIMADVERSIO XXXII.

Qui occidit ebrius alium, si ebrietas &c. vel, licet fuerit talis, si tamen &c. non tenetur ad restitutionem.

Licet quis homicidium ex ebrietate non præviderit, homicidii tamen reus est, ideoque restitutioni obnoxius, si illud prævidere potuit, ideoque debuit, puta quia ebrietas rixarum, contumeliarum, &c. causa in illo homine esse solet. In hac enim specie homicidii periculo proximo sese objecit, illudque in causa voluntarium illi fuit. Huc spectat cap. sæpius cit. Si culpa tua, ubi dicitur: Nec ignorantia (homicidium non prævisum) te excusat, si scire debuisti ex facto tuo (ex tua ebrietate) injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.

ANIMADVERSIO XXXIII.

Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor.

La-Croix p. 320. n. 310. §. 7. ita inquit. „Quamvis „Bulcomb ex Less. resolvat, si læsus ante mortem omnia „remittat occisori, hunc ad nihil teneri, quod etiam „docent Molin. & Sanch. tamen videtur dicendum cum „Lugo d. 11. n. 63. & Illf. n. 88. non posse remittere „obligationem restituendi pro damnis, quæ advertenter „(hic adde, seu advertenter debens) causavit, lædendo „jus, quod habebant alii v. g. ad alimenta, ad spem „melioris hereditatis, ad plenam solutionem debiti. Hoc „enim jus non pertinebat ad occisum, sed immediate „ad heredes, aut creditores.“

ANIMADVERSIO XXXIV.

Esi præcipe pro vita &c. non sis &c. Quoad hoc con-

sule mox dicta ad Resp. Per sententiam tamen judicis cogitur injuriæ satisfacere pro injuria.

Recte quidem; at hinc colligitur, jus exigere, ut offensorem pro injuria satisfaciatur. Judex enim, juris executor est, nec onus ex arbitrio imponere potest. Hinc Arist. Eth. 5. c. 4. ait: Adire ad judicem, adire ad jus est. Nihil enim aliud videtur esse judex, quam jus animatum. Et S. Th. 2. 2. qu. 67. art. 4. inquit: Quilibet judex tenetur jus suum reddere unicuique. Ergo si judex cogere potest offensorem, ut pro injuria satisfaciatur, jus exigat hujusmodi satisfactionem.

ANIMADVERSIO XXXV.

Sc homicida a magistratu &c. verius est adhuc teneri ad damna sarcienda, cum morte sua &c.

Recte sane. Nec enim mors occisori inflicta compensat damna, quæ ex morte occisi, heredes passi sunt: at jus postulat, ut hæc quoque compensetur: ergo &c. At nonnulli inquirunt, omnia remissa censeretur, si homicida morte juxta leges puniatur. Resp. Mors homicidæ inflicta, æqualitatem solum constituit cum morte, quam ille heredes subiere: at hæc quoque reparanda sunt; quia justitia est æqualitas. Præterea justitia postulat, ut restitutio ei fiat, cui damnum illatum est: at damnum illatum fuit heredibus occisi: ergo his restitutio facienda est. Porro per mortem homicidæ nulla his restitutio fit: ergo etiam si homicida morte plectatur, nihilominus restitutio, occisi heredibus facienda est.

Qui tamen, cum plerumque aliud non exigant, videntur &c. ac proinde heredes homicidæ ad nihil tunc teneri. Fill.

Si heredes occisi apud judicem se nihil quoad bona interfectoris petere protestati sint, juri suo explicate cessent, resque in tuto est quoad homicidæ heredes. At si juri suo nec apud judicem, nec alia ratione aperte cessent, sola eorum taciturnitas, quæ ex aliis causis, quam ex condonatione, oriri potest, tutos non facit homicidæ heredes. Restituendi enim obligatio, incerta debiti remissione non extinguitur: at taciturnitas heredum occisi, ut summum est incerta remissio: ergo, ut heredes occisi in tuto sint, aut damna refarcire, aut spontaneam, & expressam condonationem impetrare debent.

ANIMADVERSIO XXXVI.

Debet autem restitutio fieri tantum parentibus interfecti, filiis, & uxori.

P. Concina Theol. t. 7. p. 213. n. 16. addit & nepotibus, hoc est filiorum filii.

La-Croix p. 320. n. 310. ait: „Sor. Nav. Adrian. Pa- „norm. Rosel. Vasq. Turr. alique apud Lug. d. 11. n. „74. dicunt in hoc casu “ (hoc est si occisor prævideat hoc eorum damnum) „teneri compensare etiam „extraneis, quod Illf. t. 4. d. 2. n. 78. defendit tanquam „speculative probabilius, licet agnoscat oppositum esse „præctice probabile. Ratio est, quia qui per vim impe- „dit alterum a consecutione boni, tenetur damnum com- „pensare secundum æstimationem spei probabilis, & pro- „ximæ, quam habuit, ut dictum est a n. 69. sed hic „occidens illos omnes impedit per vim: ergo. Confir- „matur. Nam si quis per fraudem induxisset Titium ad „bona illa non præstanda, teneretur compensare omni- „bus etiam non habentibus jus, sed solam spem illam „obtinendi secundum dicta n. 69. ergo multo magis qui „occidendo per vim impedit.“

Hæ rationes institutum evincunt, non solum si damnum prævisum fuerit, sed etiam si, ut hic accidit, prævideri debuit. Nam si hoc speculative, hoc est speculata ratione, & auctoritate, probabilius est, oppositum quoad praxim non est probabile, sed periculosum, & criminofum; qua in re corrigendus est Illf. a La-Croixio hic citatus. Porro damnum non solum occisi parentibus, aut filiis &c. sed quibuscumque ab homicida illatum, esse ab eo reparandum cap. quoque Si culpa tua sæpius citatum clare ostendit, quod hic repeto. Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu &c. jure super his satisfacere te oportet. Nec valet excusatio, quod damnum non fuerit prævisum; quia subditur: Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam. An homicida scire non debuit, ex homicidio a se admissio verisimiliter posse contingere jacturam? non enim damna, seu jacturæ ex homicidio, sunt extraordinariæ, sed ordinariæ: ergo prævideri possunt, adeoque debent. Hinc porro fit ut sint voluntariæ in causa, ideoque refarciendæ, ut canon cit. præscribit. Ratio illa Bul. quia hi soli (parentes, filii, uxor interfecti) directe læduntur, cum moraliter censeantur una persona cum occiso: hæc, inquam, ratio a La-Croixio fuit occupata, & perspicue diluta. Naturæ enim lumen omnibus insitum evidenter dicat, damna iis omni-

omnibus sine ulla exceptione esse reparanda, quibus illata sunt. Hæc est ipsa æqualitas, in qua tota commutativæ justitiæ vis sita est.

Confanguinei, propinqui, aut alii quicumque ab occiso alimenta, & beneficia ex mera ejus liberalitate accipiebant, nullum quidem jus compensationis ab eo, vel ejus heredibus habent; at jus compensationis contra homicidam habent. Jus enim habent, ne liberalia beneficia per vim sibi extorqueantur: at homicida per vim extorsit beneficia liberalia, quæ occisus conferebat propinquis, aut aliis: ergo jus violavit: ergo damnum illatum reparare jure debet.

Si homicida occiderit animo nocendi aliis, ipso Busembaum fatente his restituere tenetur: ergo restituere his tenetur, etiam si animus nocendi absit. Non enim nocendi animus, sed reale nocumentum restitutionis onus inducit: at reale nocumentum illatum fuit. Ergo &c. Quod si illatum non fuerit, restitutio locum non habet; quia justitia est æqualitas rei ad rem.

Hæc sententia præter eos, quos La-Croix citavit, a S. quoque Antonino traditur, qui p. 2. t. 2. c. 2. §. 2. ait: Si interfectus sustentabat aliquas personas, ut patrem, filios, & hujusmodi operibus manuum suarum, tenetur interfectus omnibus illis ad tantum, quantum illis abstulit subsidii propter occisionem ejus.

Ait aliquas indefinite, tum exempla addit patris, & filiorum, at subdit & hujusmodi, puta fratres, sorores, nepotes &c. Vide etiam dicta in c. 2. d. 4.

ANIMADVERSIO XXXVII.

Estsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi &c. contrarium tamen etiam probabile (saltem &c.) est.

Hoc contrarium ex mox dictis rejicitur. Laym. ad quem Baf. lectorem mittit, lib. 3. de just. t. 3. p. 3. c. 6. n. 4. p. 289. ait: „Creditoribus valde probabile est, latum damnum ab homicida resarciendum esse. Ita docet Mol. &c. contra Sal. &c.... Nam occisus actione obligatione justitiæ tenebatur erga creditores, quam erga parentes, uxorem, & filios; cujus rei signum est, quia his alimenta, & hereditas non præstantur, nisi deducto ære alieno. Ergo si homicida damnum resarcire cogitur, quod uxori, liberis, parentibus occasione injustæ cædis accidit; multo magis creditoribus, si ob eandem homicidii causam debito suo privati fuerunt, jactura hæc ab homicida compensanda erit secundum justitiæ rigorem; quamvis in praxi id non observetur.“ Ita ille. Sed hæc praxis naturali juri contraria nihil momenti habet, ut homicidæ conscientiam, nisi resarciat jacturam creditorum occisi, in tuto ponat.

At inquit Baf. Occisio illa non est directe causativa illius damni.

Respond. Ponimus, damnum creditorum non aliunde oriri, quam ex morte interfecti. Quid ergo ait Busemb. occisionem illam non esse directe causativam illius damni? Etiam si occisor non habeat animum efficiendi illud damnum, cum tamen re ipsa illud culpa sua efficiat, resarcire quoque illud tenetur.

Hic iterum fortasse objicis: Creditores jus tantum habent in personam, & bona debitoris: ergo nullum jus habent in homicidam.

Resp. Dist. antec. jus directum conc. indirectum neg. antec. & conf. Habent enim creditores jus ne quisquam vi præfertim, aut dolo eos impediatur, quominus suum creditum consequantur: hoc jus violat homicida, qui debitorem suo labore, & industria soluturum debitum occidendo vi impedit, ne illud solvat: ergo damnum in creditores inde derivatum resarcire debet.

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate.

Hoc ex dictis in c. 11. rejiciendum est. At inquit Busemb. Damnum illorum per accidens sequitur. Respond. Hoc falsum est; quia ponimus, illorum damnum ex ipsa morte, seu cæde occisi derivari. Quod si illud per accidens idem sonet, ac eos, quos occisus ex liberalitate alebat, non esse unam personam cum occiso, hæc cavillatio est petitio principii.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Præcise pro sola virginitate non obligat restitutio: unde si &c. ad nihil tenetur stuprator.

Quod supra dictum est contra Busemb. præcise pro adulterio, cæde, mutilatione esse satisfaciendum injuriam passio, idem hic ex iisdem rationibus dicendum, stupratorem præcise pro sola virginitate per vim, aut deceptionem corrupta satisfacere oportere. Hinc cap. 1. de

adult. &c. tit. 16. lib. 5. dec. quod ex 22. Exod. sumptum est, dicitur: Si seduxeris quis virginem nondum desponsatam, dormierisque cum ea, dotabis eam, & habebis uxorem. Si vero pater virginis dare nolueris, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virginem accipere consueverunt. Hæc satisfactio inponitur pro ipsa stupri injuria, non pro damnis consequentibus.

D. Thom. 2. 2. q. 154. ar. 6. ad 3. ait, quod stuprum habet duplicem injuriam annexam; unam quidem ex parte virginis, quam etsi non vi corrumpat, tamen eam seducit, & sic tenetur ei satisfacere. Unde dicitur Ex. 22. Si seduxeris &c. Aliam vero injuriam facis patri puella. Unde & ei secundum legem tenetur ad pœnam. Dicitur enim Deut. 22. „Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad judicium venerit, dabit qui dormivit cum ea, patri puellæ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam uxorem; & quia humiliavit illam, non poterit eam dimittere cunctis diebus vitæ suæ.“ Et hoc ideo ne videatur ludibrium fecisse, ut Augustinus dicit.

S. Antoninus p. 2. tit. 5. c. 6. inquit: In foro autem conscientie sic agendum videtur secundum Guillelmum. Si deflorat eam voluntariam, non tenetur ei, patri autem tenetur, quia injuriatus est ei. Unde in aliquo satisfaciat, vel saltem eum placeat. Si autem seduxit puta promissionibus, mendaciis, non videtur fuisse voluntaria. Inuitam ergo, & seductam si constupravit, injungendum est, quod satisfaciat ad arbitrium boni viri, vel cum ea componat. Et si promississet eam ducere in uxorem, ut copulam ab ea extorqueret, servet promissum, & multo magis juramento firmatum. Et hoc nisi nimis distans esset eorum conditio, puta mulier plebeja, vir nobilis, & potens. Non enim mulier præsumitur fraudem ignorasse; vel etiam si magnum aliquod scandalum inde creditur proveniendum; & tunc potest remissionem promissi, & aliter faciat secundum suam facultatem, & mulieris indigentiam.

ANIMADVERSIO XL.

Et id quidem verum est, etiam si stuprator religionem vovisset.

Hoc perinde est, ac si Baf. dixerit, matrimonii promissione, qua virgo ad stuprum inducitur, religionis votum solvi. At hic quæro, quodnam fortius vinculum sit, promissio ne matrimonii virginem inducens ad stuprum, an jurata matrimonii promissio? Nam juxta Busembaum lib. 3. t. 2. c. 2. d. 5. ca. 8. qui jurat, se ducturum Titiam, ea relicta religionem ingredi potest, etiam si nullum religionis suscipiendæ votum emisisset; quia tamen de re vide ibi dicta: ergo juxta ipsum religionem ingredi potest etiam promissor, & stuprator virginis, etiam si religionis votum non ediderit: ergo multo magis potest, imo debet eam ingredi, qui ejus voto obstrictus est. At, inquit Baf. in jurata matrimonii promissione hæc conditio tacite intelligitur, nisi religionem ingrediar. Cur ergo eadem tacita conditio non intelligitur in matrimonii promissione ad stuprum inducente? Sed missa hac ratione ad hominem, ita discurro.

Cum promissio promissioni contraria est, prior, & fortior servari debet. At in nostra specie votum religionis prius est, nec non fortius; quia promissio Deo facta fortior est, quam quæ sit mulieri ad stuprum inducæ: adde, quod religionis votum ex objecto, seu ex parte rei promissæ longe excellentius est, quam matrimonii promissio; quia in eo promittitur solemne votum, quo omnia abdicantur, totusque homo Deo in ejus obsequium dicatur: ergo &c. Vide etiam quæ Busemb. ait lib. 6. t. 6. c. 1. d. 2. ca. 5. huic ejus assertioni contraria, & quæ ibi animadvertuntur.

In hac ergo specie alterutrum, ut mihi videtur, præstandum est. Vel a summo Pontifice voti dispensatio impetranda est, & matrimonium cum deflorata ineundum; vel votum religionis implendum est, & satisfactio defloratæ virgini exhibenda; quacum contrahere matrimonium sine dispensatione tutum mihi non videtur.

ANIMADVERSIO XLI.

Quod attinet ad ipsum adulterum spurii patrem, etiam ipse sæpe excusatur &c.

Busemb. excusationes aucupatur, quæ conscientiam in tuto non ponunt. Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 623. reg. 2. ita loquitur. „Tenentur autem ad restitutionem singuli pro rata, si communi consensu ad adulterium conveniunt; at si adulter mulierem pellexit, provocavit, ipse in solidum obligatur ad omnia damna resarcienda, cum præcipua illorum causa sit. Ipso tamen deficiente adultera tenetur in solidum; quia peccato suo damna hujusmodi volens procuravit.“ Idem habet Concina Theol. t. 7. p. 220. num. 3. Juxta hanc solidam doctrinam si adultera ad adulterium provocata totum

tum damnum compenſavit, excuſatur quidem adulter a compenſandis filiis legitimis, aut eorum patre, non tamen abſolute excuſatur nec ex toto, nec ex parte, quidquid Buſemb. dixerit, ſed ipſam adulteram ex toto reſarcire debet. Hinc D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 7. ad 2. ait: *Uno tamen reſtituente illi qui paſſus eſt damnum, alius eidem reſtituere non tenetur; ſed illi, qui ſunt principales in facto, & ad quos res pervenit, tenentur aliis reſtituere, qui reſtituerunt.* At adulter provocans ad adulterium, eſt principalis in facto: ergo adultera, quæ reſtituit, reſtituere tenetur.

Si autem adulterium mutuo conſenſu fuit perpetratum, adultera, quæ ex toto damnum compenſavit, pro dimidia parte ab adultero reſarcienda eſt.

Nam quia damnum, ut Buſemb. ait, compenſandum creditur, hoc non liberat adulterum a compenſandis iis, ad quos damnum pertinet; quia certum debitum non opinione, aut ſpe, ſed reali ſolum ſolutione tollitur.

Sive quia non eſt certus, filium eſſe ſuum.

In hanc rem ita loquitur P. Concina loco mox cit. n. 4. „Quando vero dubitatur, cujuſnam ſit proles, adulteri, an mariti, in favorem matrimonii potius iudicandum eſt. Titulus poſſeſſionis eſt una ex conjecturis, quæ iudicium favens matrimonio ſuadet. Idcirco dicitur, *in dubiis melior eſt conditio poſſidentis*: quia poſſeſſio eſt titulus, qui aliis conjecturis adjunctus, meliorem efficit poſſeſſoris conditionem: quæ ſententia teſte La-Croix p. 322. n. 335. eſt communis. Verum ſi his non obſtantibus adhuc æque probabiles, aut probabilioreſ rationes ſuaderent, prolem eſſe ſpuriam, & adultero adſcribendam; tum exiſtimarem pro rata dubii iudicio. „Videlicet juſtitiz æqualitas poſtulat, ut in æquali dubio, utrum totum, an nihil ſolvendum, ſeu compenſandum ſit, dimidium detur, aut, ſi dubium ſit inæquale, pro ratione dubii. Hinc enim æquale eſt utrumque damni periculum, & æqualis lucri ſpes; neutraque pars quoad hoc gravatur, nec conqueri poteſt. Et ita ſentit Mol. apud La-Croix n. 335. cit. Proles quidem etiam in tali caſu præſumitur legitima ex communi ſententia: quia hæc dividi non poteſt, & ratione matrimonii eſt in poſſeſſione honeſtatis: at damna dividi poſſunt, & adulter eſt in poſſeſſione turpitudinis.

Juxta dicta, ſi reſtitui &c. non eſt obligatio &c.

Imo vero ex iis, quæ contra Buſemb. ſupra animadverſa ſunt, obligatio eſt reſtituendi ex bonis diverſi ordinis, cum reſtitutio fieri non poteſt ex bonis ejusdem ordinis.

ANIMADVERſIO XLII.

Pro fama &c. cum id non poteſ, non teneris ad pecuniam, & bona fortune, niſi per ſententiam &c.

Imo ex dictis teneris. Hinc D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 2. ad 2. ait: *Si non poſſis famam reſtituere, debet ei aliter recompenſare, ſicut & in aliis dictum eſt.*

ANIMADVERſIO XLIII.

Si quis aliquem etiam novitium abduxit &c. non tamen ex juſtitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum &c.

Religionem ex juſtitia teneri videtur; quia licet nullum juſ in novitium acquiſerit, juſ tamen ex dictis dub. 4. ea. 2. habere videtur, ne quiſquam irrationabiliter impediat profiteri religionem volentes, & commoda, quæ hinc in religionem derivantur.

ANIMADVERſIO XLIV.

Si quis veneno &c. deſtruxit memoriam &c. tenetur eodem modo, quo mutilator, aut vulnerator &c.

Eodem ſane modo tenetur, quo mutilator, aut vulnerator &c. At hi ex dictis contra Buſemb. non ſolum damna, & luca ceſſantia reparare debent, ſed etiam pro mutilatione, inſiſto vulnere &c. ſatisfacere læſo debent. Ergo &c.

Solidi Theologi eſt, ſcelera, quantum in ipſo eſt, detegere, & amovere; poſtquam vero admiſſa ſunt, curare, ut vera pœnitentia, & neceſſaria ſatisfactione deleantur, non ut ſatisfactio eludatur, & corruptæ hominum indoli accommodetur. Non enim illud ſpectandum, ut plures, ſed ut ſinceri, ac germani pœnitentes ad ſacra tribunalia confluant.

ANIMADVERſIO LXV.

Excipe, niſi &c. tunc enim plerumque ex præſumpta &c. poſſet reſtituere pauperibus, vel &c.

Non ex præſumptione, quæ arbitraria eſſe poteſt, & ſemper incerta eſt, agendum; ſed ſi res ad dominum, qui in longinquas terras migravit, nonniſi magnis expen-

ſis mitti poſſit, conſervanda eſt, aut, ſi conſervari non poſſit, vendenda, & domino ſignificandum, quid de re, aut pretio fieri velit.

Ceterum expenſæ neceſſariæ, ut res eo transferatur, ubi extaret, ſi ablata non fuiſſet, niſi dominus ex indulgentia, aut caritate eas remittat, a malæ fidei poſſeſſore faciendæ ſunt, etiamſi rei valore ſuperent, ut dictum eſt dub. 5. c. 6. & ut apud Concina Theol. t. 7. p. 166. n. 20. docent Cajet. Nav. Covar. Valent. & alii, quos ipſe ſequitur.

ANIMADVERſIO XLVI.

Si tamen alter dilatione non pateretur ulterius damnum, aut &c. non facile arguendus eſſet gravis peccati is, qui cum propoſito ſatisfaciendi differret.

Si res ita eſſet, ut ait Buſemb. debiti ſolutio, ſeu reſtitio ſæpe differri poſſet ad multos annos, & uſque ad mortem; quia ſæpe accidit, ut creditor ex dilatione ſolutionis nullum damnum patiatur: at abſurdum eſt, ſolutionem debiti ſine gravi culpa differri poſſe ad multos annos, & uſque ad mortem: ergo &c.

It eo fallitur Buſ. quod ponat, mortalem culpam prorogatz ſolutionis ex eo ſolum capite eſſe ſumendam, quod dilatio notabile damnum afferat creditori: quod falſum eſt. Ipſa enim alienæ rei detentio invito domino ex natura ſua, mortalis culpa eſt; quia juſtitiz contraria eſt. Hinc D. Th. 2. 2. q. 62. ar. 8. ait, *quod ſicut accipere rem alienam eſt peccatum contra juſtitiam, ita etiam detinere eam; quia per hoc, quod aliquis detinet rem alienam invito domino, impedit eum ab uſu rei ſue, & ſic ei facit injuriam.* Maniſeſtum eſt autem, quod nec per modicum tempus licet in peccato morari; ſed quilibet tenetur peccatum ſtatim deſerere ſecundum illud Eccli. 21. *Quaſi a facie colubri fuge peccatum.* Et ideo quilibet tenetur ſtatim reſtituere, ſi poteſt, vel petere dilationem ab eo, qui poſeſt uſum rei concedere. Idem repetit in reſp. ad 3. Itaque in Syn. Neapol. anni 1576. a Greg. XIII. confirmata cap. 19. de pœn. dicitur: *Ne quis cito manus imponens, alienis peccatis communicare convincatur, caveant Sacerdotes, ne ante debitam vel famam, vel pecuniam ſatisfactionem, cui reſtituendi facultas fuerit, aliquem abſolvant, præcipue ubi pœnitens datum in ſuperiori confeſſione præceptum neglexerit.* Et S. Carol. Bor. in admon. Confels. n. 47. ait: *Non aſſolva innanzi la debita reſtitutione, e ſoddiſſazione quelli, che anno di ciò qualche obbligo, poſſendo farlo; eccettuando quelli, che ſono in grave, e pericolosa infermità, alli quali però comandi, ed incarichi, che quanto prima ſiſſacciano.* Et P. Concina Theol. t. 7. p. 82. n. 19. quaerit, „abſolvi ne poteſt qui nolit ſtatim, cum poteſt, reſtituere? „Reſpondet, „negant, „omnes, quoniam ex reg. juris in 6. *non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.* Qui enim deliberate rem alienam retinet, in peccati ſtatu verſatur: ejusmodi autem abſolutionis capaces non ſunt. “

ANIMADVERſIO XLVII.

Similiter ſi res empta ad creditum &c. adhuc extet.

Bona Eccleſiæ, minorum, & ſicci credito empta, & extantia, iis ipſis, hoc eſt Eccleſiæ, minoribus, & ſicco, reſtituenda ſunt: quia eorum dominium non transfertur in emptorem, donec pretium ſolutum fuerit, uti eſt communis ſententia apud Concina Theol. t. 7. p. 174. n. 9. & Laym. mox citandum.

De aliis quaerit eſt. P. Concina opinionem Buſ. ſequitur, quam communior eſſe ait. Laym. lib. 3. de juſt. t. 2. c. 11. n. 2. contrariam communem facit, & amplectitur, quam probat quoque La-Croix p. 374. n. 974.

Huius ratio eſt, quia ſi res credito empta, & extans venditori reddenda eſſet ante alios quocumque creditores, vel ea in dominium emptoris non eſſet translata, vel ex tacita reali hypotheca eſſet creditor obligata. Primum falſum eſt, quod concedit etiam P. Concina, & jure negari nequit. Contraſtu enim peracto, reque tradita, ejus dominus non eſt amplius venditor, ſed emptor, cujuſ periculo res perit, qui eandem creditum emptor conare, vendere, permutare, ac de ea, prout ipſi libuerit, diſponere non prohibetur. Imo lib. 3. inſtit. tit. 24. de empt. &c. dicitur: „Cum autem emptio, & venditio contracta ſit, quod effici diximus ſimul atque „venditio convenerint, cum ſine ſcriptura reſ agitur, periculum rei venditæ ſtatim ad emptorem pertinet, tam, „etiſi adhuc ea res emptori tradita non ſit. “ Ex quo intelligitur, dominium rei emptæ ad emptorem pertinere etiam ante ipſius rei traditionem: ergo multo magis poſt traditionem; qua de re dubitari merito non poteſt. Alterum quoque, quod ab adverſariis aſſeritur, falſum jure dicitur; quia nullo jure aſſeritur. Si res credito empta, reali onere hypothecæ afficeretur, hoc onus illi perpetuo inhaereret, in quaſcumque manus tranſiret, quam-

quandiu pretium primo venditori solutum non fuisset : at hoc non est verum, nec humane societati consentaneum, & communi sensui repugnans videtur. Itaque probabilius est, rem credito emptam non venditori esse reddendam, sed iis dandam, qui potiori, & anteriori jure in personam emptoris fruuntur.

ANIMADVERSIO XLVIII.

Si restitutio facienda ratione injuste actionis, prius restitui debent certa . . . quam incerta &c.

Hæc Busemb. opinio a Laym. l. 3. de just. t. 2. c. 11. communis dicitur; eamque sequitur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 657. reg. 41. nixus auctoritate S. Antonini, cujus ratio est: quia non succedit in pauperibus ipse Christus, nisi quando non reperiuntur persone certa, quibus restitui debent certa, ut quasi per substitutionem succedere videatur. Secundo quia pauperibus non tenentur heredes dare pro restitutione incertorum, nisi unica ratione, scilicet in foro Dei; sed creditoribus certis tenentur duplici ratione, scilicet in foro Dei, & in foro mundi; quia heredes possunt a creditoribus in judicio conveniri.

Qui contra hunc ordinem negant, sed debita certa, & incerta pro rata solvenda esse, putant, ea ratione nituntur; quia æquitati contrarium videtur, ut ex usuris, furtis, rapinis certa debita solvantur; nec tutus in conscientia videtur creditor, si hæc male parva pro solutione recipiat. Debitor enim de suo, non de alienoolvere debet. Hæc ratio solida videtur, quæ P. Concina Theol. t. 7. p. 174. n. 8. ancipitem in hac questione efficit.

Nec est, cur respondeas cum Busemb. & Laym. debita incerta, quorum creditor ignoratur, ex solo jure positivo, seu ecclesiastico pauperibus deberi. Cum enim ex ignoranti creditoris, seu domini voluntate rationabiliter præsumpta pauperibus debeantur, jure naturæ debentur. Est enim naturæ jus, ut aliena bona juxta domini voluntatem impendantur; quæ si expresse sciri non possit, satis est, si rationabiliter præsumatur.

Rationi ergo allatæ melius responderi posse videtur, esse quidem æquitati contrarium, ut certa debita ex bonis male partis solvantur, si hæc bona in specie extent; quia bona hæc aliena sunt, nec ex alieno debita solvenda sunt; quam exceptionem habet communis sententia, ut monet Laym. At non videtur æquitati contrarium, ut bona incerta per injuriam acquisita, quæ in specie non extant, certis creditoribus tribuantur; quia hæc incerta bona in specie non extantia non sunt aliena, sed propria debitoris, licet solvendis debitis obnoxia. Nam, ut dicitur l. Qui vas tit. de furtis indig. neque momentum ex re furtiva redactus, furtivus est. Ex quo fit, ut hæc incerta bona in specie non extantia potiori jure fruuntibus danda sint.

Porro creditores certi potiori jure gaudent, quam incerti, si tempore pares sint, multoque magis si sint priores. Nam si quis velit, creditores incertos certis esse præferendos, si hi tempore posteriores sint, huic ego certe non repugnem. Nam incerti quoque creditores jus certum habent in debitorem, ejusque bona; hoc porro jus tempore prius, elidi non potest jure, quod posteriores certi creditores acquirunt: ergo incerti creditores anteriores, certis creditoribus posterioribus jure potiores sunt.

At hæc positio, inquis, creditores incertos melioris conditionis efficit, quam certos; quia hi, si personales sint, nec privilegiati, etiam si tempore priores sint, aliis posterioribus non præferantur, sed omnibus pro rata nulla habita ratione temporis solutio facienda est, ut habet Laym. loco cit. assert. 7. Anacletus tom. 3. juris can. p. 336. n. 92. Nat. Alex. reg. 41. cit.

Respondeo, a citatis Auctoribus id asseri ex legibus positivis communibus, quæ, cum proprii principatus legibus non confirmantur, non est necesse ut servantur, nisi ex jure naturæ deriventur. At spectato naturæ jure priores tempore, jure quoque potiores sunt. Ex quo principio P. Concina Theol. t. 7. p. 178. n. 18. simplices creditores tempore priores, posterioribus præferendos censet.

Et hæc sententia teste P. La-Croix p. 327. n. 403. est S. Th. Gab. Med. Maj. Val. Sa, Suar. Salon. Tol. & aliorum cum Lugo dicente, jus civile in hoc esse correctum a canonico. Illa enim reg. qui prior est tempore, prior est jure, est reg. juris canonici, hoc est 54. in 6. Ratio est, inquit La-Croix, quia prioritas temporis, dat prælationem non tantum habenti jus in re, sed etiam tantum habenti jus personale, & ad rem, uti patet, si plures emerint eandem rem, si eadem puel, la sponderit pluribus. Nam tempore prior præfertur; cujus ratio est, quia prior tempore obligaverat sibi debitorem ad hoc dandum, idem autem est de debito alio. Nec refert, quod in emptione obligaverit se ad aliquid determinate: nam licet se obligasset indeterminate ad hoc, vel illud, si hoc perisset, teneretur il-

lud dare primo emptori: ergo cum etiam sic obligaret hæc, vel illa bona, omnia sub disjunctione sunt obligata priori; & si hoc valet spectato jure naturæ in debitis realibus, valet etiam in personalibus. Sic enim si meam personam heri obligavi Cajo, & hodie obligem Titio cras ad laborandum, tenebor cras laborare Cajo & non Titio. Ratio a priori est, quia quando se priori obligabat, etiam se simul obligabat ad removenda omnia impedimenta hujus solutionis, inter quæ esset obligatio sequens respectu alterius.

ANIMADVERSIO XLIX.

Prius facienda est restitutio debitorum &c. quam usurarium.

Hæc de re lis parva non est. Alii, ut Bof. opinantur, putant prius esse restituenda debita ex contractu, quam ex delicto: alii contra præferunt debita ex delicto debitis ex contractu.

Lugo, ut testatur P. La-Croix p. 326. n. 379. d. 20. n. 36. concludit cum Sylvest. P. Nav. Mol. Valq. Less. Bann. Arrag. Azor. Turr. Regin. Bonac. Tann. Castr. Haan. Herinex, Perich, Illf. aliisque communiter non esse necessario servandum ordinem inter illa debita ex delicto, vel contractu, neque inter debita ex delicto majori, vel minori.

Hinc P. Concina Theol. t. 7. p. 176. n. 12. putat, ea debita esse præferenda, quæ tempore priora sunt, seu sint ex delicto, seu ex contractu, si debitor, dum ea contraxit, solvendo erat. Ejus ratio est, quia prior creditor jus certum, & legitimum in bona debitoris tunc acquisivit: jus hoc certum, & legitimum per posteriora debita non eliditur; quia dum hæc contrahuntur, debitor non habet, unde solvat, cum omnia sua bona anterioribus creditoribus obligata jam sint. Ergo. Hæc sententia confirmatur ex his, quæ mox dicta sunt ad c. 2.

At inquit Busemb. In his (hoc est in solvendis usuris) dominus non fuit simpliciter invitus. Resp. Ita sane. At quid inde? hinc potius colligitur contrarium, ac Busemb. vult. Quia enim creditor in solvendis usuris ex parte fuit invitus, duplex jus habet in feneratorum: alterum, ut rei æqualitas violata reparetur: alterum, ut injuria irrogata refarciatur; at creditor ex justo contractu unum tantum jus habet, ut scilicet rei æqualitas compensetur. Verum quia creditori ex justo contractu, si prior sit, injuria irrogatur, nisi ei satisfiat; nec cuiquam injuria irroganda est, ut injuria jam alteri illata reparetur, idcirco creditores ex delicto non sunt præferendi, si tempore posteriores sint. Hinc D. Antoninus (apud Nat. Alex. Theol. t. 2. n. 657. reg. 41.) ait: Indecens videtur, usuram restitui de re jure alteri obligata. Nam per hoc non tollitur injuria facta proximo, & Deo, sed additur nova, quia alienum auferitur. Nec enim tenetur Deo, & proximo ratione usura perpetrata, vel alterius male ablati, nisi in quantum potest de jure. Nemo enim ad impossibile obligatur. Si igitur non potest restituere usuras, nisi subtrahendo jus alterius, pro tunc excusatur a restitutione.

ANIMADVERSIO L.

In reliquis . . . 1. Solvenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expressè sunt obligata. 2. Dos uxoris extrahenda est.

Juxta La-Croix p. 327. n. 395. Creditor privilegiatus, quamvis sit posterior, præferri debet non privilegiatis, etiam hypothecatis, uti ostendit Lugo sect. 5. & tenent omnes communiter. Porro inter credita privilegiata n. 398. numerat recuperationem dotis pro uxore, aut ejus heredibus necessariis. Itaque juxta La-Croix primo dos extrahenda est; secundo solvenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expresse fuerunt obligata, contra ac affirmat Busemb.

Sed hic quoque ordo temporis attendendus videtur. Nam si debita expresse hypothecata, dote priora sint, prius quoque solvenda sunt; si sint posteriora, dos præfertur, dos, inquam, data, & numerata ante hujusmodi debita; & hanc sententiam Anacletus t. 3. juris can. p. 335. n. 86. 87. sequitur, & ait esse communem. Nam res hypotheca affecta, inchoative facta est creditoris, ut recte ait La-Croix n. 391. ergo spectato naturæ jure sine ejus voluntate in alterius jus transire non potest. Neque vero privilegia alieno juri nocere, neque juri naturæ adversari possunt. In dubio vero, utrum dos, an aliz hypothecæ expresse, sint priores, dos præfertur, ut ait Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 658. reg. 41. ea juris regula nixus, in ambiguis pro dotibus respondere, melius est.

Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacite hypothecata. Hic quoque ordo temporis spectandus videtur, uti habet La-Croix n. 392. quæ sententia ipso teste communior est. Ratio est tum mox allata, tum reg. 54. in 6. qui

prior

prior est tempore, posterior est jure, tum demum quia, ut ratiocinatur La-Croix, res non minus est obligata per legis dispositionem, quam ex consensu expresso domini.

Ubi addis, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, imprimis solvendas esse impensas funeris.... item quæ ad medicos &c.

Idem affirmat Anacl. n. 81. loci cit. appellato Garcia, & aliis; atque, sumptus funebres creditis quoque hypothecariis esse præferendos; & hoc idem asserit de debitis contractis in ultima infirmitate apud pharmacopæos, medicos, & chirurgos. Idem ait La-Croix n. 399. quod omnes communiter docere, addit.

Contra P. Concina Theol. t. 7. p. 176. n. 13. & p. 177. n. 16. creditores hypothecarios personalibus etiam privilegiatis ex omnium sententia præferendos esse, contendit. „ Quoniam, inquit, creditores hypothecarii non in personam modo, verum etiam in bona hypothecata jus habent; ceteri vero creditores simplices jus duntaxat habent in personam: ergo illi istis anteponendi sunt. „ Idque Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 657. reg. 41. confirmat ex l. Eos cod. Qui potiores, ubi dicitur: Eos, qui accipiunt pignora, cum in rem actionem habeant, privilegiis omnibus, quæ personalibus actionibus competunt, præferri constat. La-Croix suam opinionem astruit l. penult. §. de relig. & sumptibus funerum; at hanc legem P. Concina n. 16. interpretatur quoad creditores personales; inter quos primum locum habent, qui causa funerum expendant, itemque pharmacopolæ, medici, chirurgi.

ANIMADVERSIO LI.

Si ex pluribus creditoribus &c. aliquis exigit &c. tenetur ei in integrum solvere; quia &c.

Id quidem plures docent ex ratione a Busemb. allata. „ Contra Mol. Valsq. Castrop. Lug. dicunt, tantum valere, si accesserit sententia Judicis. Quia ex eo præci- se, quod petat, non auget jus suum, nec minuit aliorum. „ Ita La-Croix p. 327. n. 404. quæ sententia rationabilior ex adducta ratione mihi videtur.

ANIMADVERSIO LII.

Debitor sciens &c. (Si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere, controversatur.)

Controvertitur quidem, & affirmat La-Croix n. 404. cit. At Concina Theol. t. 7. p. 179. n. 22. contrarium docet, cum creditores habent jus æquale; atque, eum, qui integram solutionem recipit cum aliorum damno, ad restitutionem teneri. „ Siquidem, inquit, nulla lex positiva declarat validam hanc solutionem. Quandoquidem, cum jure naturæ omnes creditores sint æquales in jure exigendi, necessario consequitur, ut sint quoque æquales in solutione, & ut pro rata singulis solvatur. „ Neque jura creditorum a debitoris arbitrio pendent, ita ut is queat unum alteri præferre. Hæc mihi certa videntur; & hanc opinionem sustinent graviores Theologi, eamque ut probabilior defendunt Salmant. „ Hactenus ille.

La-Croix n. 407. creditorem posse retinere integram solutionem ait: „ quia permissive se habet, & res soluta, uti supponitur, non erat obnoxia reliquis creditoribus, sed sola persona debitoris: ergo creditor potuit, & re ipsa acquisivit dominium rei solutæ; sicuti mutuarius acquirit dominium rei sub usuris mutuatæ, licet mutans sic dando peccet contra justitiam. „

Resp. Illud permissive se habet, perinde est, ac si dicat, creditorem consentire injuriæ, quam debitor certe facit, ut fatetur ipse La-Croix, aliis creditoribus: ergo, cum sit injuriæ cooperator, damnum resarcire tenetur. Res soluta non est quidem, ut ponitur, aliis creditoribus obnoxia; neque tamen creditor eam accipere potest cum aliorum damno, & injuriæ; quam si accipiat, damno, & injuriæ satisfacere ex justitiæ lege debet. Huc spectat canon sæpe cit. Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut &c. jure super his satisfacere te oportet. Hinc porro fit ut, etiam si detur, creditorem acquirere dominium rei solutæ, illud tamen acquisierit cum gravamine, & debito restituendi; sicut mutuarius restituere tenetur in æquivalenti rem mutuo acceptam, licet ejus dominium acquisierit.

ANIMADVERSIO LIII.

Excusaris in foro conscientie (juxta sententiam probabilium) &c. si illud datum sit sine tua culpa theologica &c.

Quoad hoc vide dicta dub. 1. cap. 3. culpa enim juridica non solum quoad forum externum, sed etiam quoad internum obligat; quia justæ leges ex alibi dictis conscientiam sine dubio obstringunt. Quod si diligentia a legibus præscripta absque ulla culpa, ex. g. ex oblivione,

aut inadvertentia involuntaria prætermittatur, hæc inculpabilis omissio a damni restitutione non solum quoad conscientiam, sed etiam in foro externo apud justos Judices, si involuntarium probetur, liberat.

ANIMADVERSIO LIV.

Excusaris a restitutione incertorum, si feceris compositionem cum Episcopo, vel Papa.

„ Compositio, de qua Baf. loquitur, est conventio, in qua Papa debitori indulget, ut major quantitas debiti incerti, idest cujus dominus nescitur, mutetur in minorem, v. gr. ut pro viginti aureis dentur viginti solidi ad usum pium, reliquum autem sibi retineat debitor. „ Ita La-Croix p. 328. n. 410.

Hanc facultatem ita componendi, Episcopo quoque competere pro sua diœcesi, nonnulli putant; at „ Sylv. „ Cord. Rod. Mol. Turr. Lugo, Illi. dicunt (Episcopum) non posse, uti & praxis ostendit; quia Episcopus nec habet jus altum in res temporales, nec potestatem illam (quam habet Papa) indirecte disponendi de rebus temporalibus subditorum, quam soli Papæ concedunt auctores. „ Ita La-Croix n. 413.

Quoad bona inventa (idemque multo magis dicendum est de bonis incertis ex delicto profectis, quæ non solum ratione rei acceptæ, sed etiam ratione injustæ acceptationis restituenda sunt) ita loquitur Concina Theol. t. 7. p. 33. n. 8. „ Contendant etiam, posse inventores a summo Pontifice Bullam impetrare compositionis, & domino non comparente bona composita sibi retinere. „ Verum ego, nisi peculiaris urgeat causa vera, ejusmodi componenda non admitterem; quia nempe veræ causæ non sunt, quæ summo Pontifici exponuntur. „ Quandoquidem si inventores veri pauperes sint, domino non reperto applicare sibi bonorum partem, imo omnia juxta gradum egestatis, & bonorum quantitatem possunt. Qua in re prudentis viri judicium adhibendum est, conferendo paupertatis statum cum bonorum valore. Si enim pars bonorum sat est ad levandam pauperem inventoris, in alios pauperes alteram partem erogare inventor astringitur. „ Hæc sapienter dicta mihi videntur; quia summus Pontifex incertorum bonorum non est dominus, sed solum administrator.

ANIMADVERSIO LV.

Item, si casu, quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi revera indigenti eam des &c.

Id intellige juxta mox dicta ex P. Concina.

ANIMADVERSIO LVI.

Si ad restituendum sis impotens; ut si vivere non possis secundum decentiam &c. unde si nobilis &c.

„ Statum tamen suum, inquit Nat. Theol. t. 2. p. 656. „ reg. 40. imminuere tenetur, quantum salva externa honestate, & decentia, famaue sua potest, & expensas domus suæ, ac familiarum moderari, ut solvat debita, & res alienas quamprimum restituat. „ Idem habet Concina Theol. t. 7. p. 182. n. 5. & D. Antoninus a Nat. citatus; quæ tamen intelligenda sunt, dummodo simile detrimentum non imminuat creditori ex mora solutionis, vel restitutionis, ut recte monet idem Natalis, & Baf. hic concedit c. 7. quæ sententia communis est teste La-Croix p. 329. n. 430. Nec audiendi sunt, qui hoc limitant, si res restituenda sit sub dominio creditoris, vel si obligatio sit ex delicto, quorum meminit idem La-Croix, nec eos refellit.

Sed illud hic quæso, ne mihi arrogantiz vertatur, si nonnulla hic animadvertam, quæ solidorum Theologorum judicio subijcio.

Et primo quidem S. Antoninus dubitanter loquitur. Ait enim, quod forte tutius esset, scilicet restituere, & in Deo confidere, etiam si oporteret mendicare secundum Raymundum: item inquit: Cum efficaciter videntur facere quod possunt ad restituendum, & in aliis se bene habere, & cum timore Dei, credo, possunt absolvi, & communicari. Ait Credo.

Præterea cum eodem S. Antonino p. 2. tit. 2. cap. 8. objici potest, quod restituere est actus negativi præcepti, quia reducitur, seu explicatur per hoc, quod est non retinere alienum. Sed præceptum negativum obligat semper. Respondetur, inquit sanctus vir, secundum Scotum, quod alienum injuste, & invito domino retinere, simpliciter prohibetur. Et ideo semper, & pro semper necesse est saluti alienum non retinere. Sed quando quis habet propositum & voluntatem restituendi alienum pro tempore opportuno, ex tunc retinet domino rei volente, idest velle debens. Vult autem hoc dominus rei, etsi non actu elicit, tamen actu debito & honesto; quia debet velle, quod qui suum habet,

retineas, quousque poterit opportune restituere. Et si dicas: Dominus rei hoc agis invise, & quia non vult, quod per quantumcumque tempus, suum retineatur: dicendum secundum Scotum, quod domino inordinate volente statim re habere suum, & per consequens contra rectam rationem nolente proximum retinere suum, tunc tenens non est retentor injustus. Haftenus Sanctus ex mente Scoti.

At hic animadvertendum videtur, creditorem, seu dominum, de quo sermo est, agere quidem contra rationem, & caritati repugnare, non tamen iustitiz; quia non alienum, sed suum postulat. Ergo debitor nullum jus habet contra creditoris voluntatem retinendi, quod ad eum pertinet, & in quod jus nullum habet; ideoque contra iustitiam peccat, dum sine mora debitum non solvit, licet non sine magno incommodoolvere possit. Hunc ego puto esse sensum D. Thomae 2. 2. q. 62. ar. 8. agentis: Et ideo quilibet tenetur statim restituere, si potest, vel petere dilationem ab eo, qui potest usum rei concedere. Non difficultas, non incommodum etiam grave, sed sola restituendi impotentia a restitutionis onere, aut a presenti restitutione liberat.

S. Thom. ait quilibet . . . statim . . . si potest. In materia iustitiae paupertas locum non habet, nec iustam excusationem aut non solvendi, aut differendi solutionem praebet. Pauperis quoque, dicitur Ex. 23. in iudicio non misereberis. Pauper nec vindicare sibi, nec retinere alienum suo iure potest, sed a domini, & creditoris voluntate, & caritate pendere debet. Postquam gentium iure rerum divisio, & proprietates inducta est, nemo proprietatis iure excidit propter alienam paupertatem, sed solum propter extremam proximi necessitatem, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 66. ar. 7. Hinc illa ratio existit: Detinere id quod alteri debetur, eandem rationem nocuenter habet cum acceptione iniusta, ait D. Thom. q. 66. cit. ar. 3. ad 2. Ergo in ea solum necessitate retineri alienum potest, in qua illud accipi permittitur: sed alienum accipere non licet, nisi in extrema necessitate ex eodem Angelico mox citato, cuius contraria opinio ab Innoc. XI. proscripta est prop. 36. ita sonante: Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi: ergo in sola extrema necessitate alienum retineri potest. Hinc Rit. Rom. de sacr. poenit. ait: Nec absolvas eos, qui talis beneficii sunt incapaces: quales sunt qui . . . aliena, si possunt, restituere nolunt.

At hic inquit La-Croix p. 330. n. 435. „Praeceptum restituendi videtur imitari praecepta affirmativa, & saltem requirit positionem actionis moraliter; praeceptum autem non surripiendi est negativum: jam autem praecepta negativa obligant non tantum semper pro semper, sed etiam magis quam affirmativa.

Resp. D. Thom. 2. 2. qu. 62. a. 8. ad 1. respondet, quod praeceptum de restitutione facienda, quamvis secundum formam sit affirmativum, implicat tamen in se negativum praeceptum, quo prohibemur rem alterius detinere. Positio actionis, quam restituendi praeceptum requirit, illud non efficit affirmativum; quia actio restitutionis statim facienda est, nec differri potest; quia per dilationem restitutionis committitur peccatum iniuste detentionis, quod iustitia opponitur; ut ait D. Thom. ad 3. art. cit.

At, pergit objicere La-Croix, „furando spoliare dominum re, quam possidet, sed restituendo spoliare te re, quam habes: facilius autem est non spoliare alterum, quam spoliare se ipsum, ideoque dominus non ita est invitatus, si non restituas, quam si surripias: ergo causa excusans a restitutione, non ideo excusat a surreptione.

Resp. Iustitiae amatoribus aequale est non spoliare alterum re sua, quam spoliare se ipsos re aliena. Si ergo quis maiorem difficultatem experiatur in hoc altero, quam in primo, id ex culpa, & vitio suo oritur; quippe qui animo adharet rei alienae, quam habet. Ex quo fit, ut haec major difficultas spoliandi se re aliena nullam legitimam excusationem afferat restituere nolenti, nec efficiat dominum minus invitum, si alienum retineas, quam si surripias. Ceterum idem est, in furto permanere, & furari. At qui non restituit, permanet, seu perseverat in furto: ergo idem peccatum peccat, ac qui furatur. Præterea furari, & non restituere cum iustitia aequaliter pugnant: ergo sunt paria peccata.

At inquit La-Croix: „Ille plus influit, qui primo, & positive causat damnum, quam qui illud jam positum permittit, seu non impedit: surripient autem primo, & positive influit; non restituens tantum negative, non tollendo: ergo hic facilius excusatur, quam ille.

Resp. Falsum est, non restituentem negative tantum se habere: qui enim alienum detinet, alterius malum positive operatur: qui autem non restituit, seu non tollit damnum, alienum detinet: ergo &c. ideoque facilius excusari non potest, quam fur; imo vero si ad has sub-

tiles commentationes confugimus, magis excusabitur fur, quam non restituens; quia fur non sine labore, & periculo furatur, at detinens alienum nec periculo, nec labori obnoxius est, aut certe minus, quam fur.

ANIMADVERSIO LVII.

Item si cedas bonis, quia &c.

Leges concessere, ut qui non habet, unde solvat, bonis cedere possit, ea relinquendo in manibus creditorum. Quare cessio bonorum non est titulus distinctus ab impotentia solvendi, sed est protestatio sollemnus, & iudicialis impotentiae; ex qua fit, ut in foro externo quoad debita vexari nequeat. Itaque quod dictum est de impotentia, idem dicendum quoad conscientiam de cessione bonorum.

Recentis artis instrumentis, & quae ad sustentationem sunt necessaria, etiam suorum (ait La-Croix) convenienter ad statum.

Hoc perinde est, ac si La-Croix dixerit, creditoribus non esse danda, nisi superflua statui convenienter sustentando, ita ut creditores titulo iustitiae plus juris non habeant in debitorem, quam pauperes titulo caritatis; quod sane absurdum est, & iustitiam ad nihilum ferme redigit.

Qui contraxere debita suis facultatibus superiora, nihil de suo habent, sed quicquid habent, alieni juris est. Quod autem alieni juris est, retineri non potest, nisi extrema necessitas urgeat: ergo debitores bonis cedentes, ex vi iustitiae omnia sua bona creditoribus concedere debent, non partem tantum, aut etiam minorem partem, retinendo sibi necessaria ad convenientem sui, & suorum statum; ac solum retinere possunt necessaria ad extremam necessitatem levandam, ne fame, aut nuditate pereant, aut pereundi periculo se se objiciant; nisi creditorum caritas, ut ab iis fieri ex ejusdem caritatis praecepto debet, indulgens sit. Hoc confirmat D. August. (habetur caus. 14. qu. 6. c. 1.) inquit: Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; sed, ut dixi, cum restitui potest. Plerumque enim qui aufert, amittit, sive aliter patiendo malos, sive ipse male vivendo, nec aliud habet, unde restituat. Hinc certe non possumus dicere, Redde quod abstulisti, nisi cum habere credimus, & negare. D. August. ut ejus verba sine praecupationibus consideranti patet, de physica impotentia loquitur, non de morali, seu de magna restituendi difficultate, & gravi restitutionis incommodo. Ait enim absolute cum reddi possit; plerumque . . . amittit . . . nec aliud habet, unde restituat. Neque est, cur dicas, S. Augustinum esse intelligendum de debitis ex delicto. Nam ex dictis hic art. 2. cap. 3. debita ex delicto, & contractu aequali iure gaudere videntur quoad restituendi obligationem; quia iustitiae aequalitas, unde restituendi obligatio oritur, aequaliter urget debitores seu ex delicto, seu ex contractu. At inquit, D. August. ait, si res aliena, propter quam peccatum est: at qui rem alienam ex contractu accipit, propter ipsam non peccavit: ergo D. August. loquitur tantum de debitis ex delicto. Resp. Qui ex contractu rem alienam accipit, accipiendo quidem non peccat, si restituendi animum habuerit, at postea peccat, si culpa sua se impotentem reddat ad restituendam, aut si statuto tempore, cum posset, non restituerit.

Quod si tamen postea redeat ad pinguiorem &c. tenetur &c.

Non solum tenetur restituere, si ad pinguiorem fortunam redeat, sed teste ipso Laym. l. 3. de iust. t. 2. c. 12. n. 5. p. 246. „tam in foro externo, quam inter, no compelli potest ad laborandum, & acquirendum, unde solvat, quantum conditio, & status personae permittit, sicuti constat ex l. 4. §. de cess. bon. & de foro conscientiae ex communi testantur Cov., Mol., P. Nav.

Ex quo Trull. sic limitat, si acquirat plus, quam &c.

Hac limitatio ex dictis corrumpit. Cum enim sola impotentia solvendi, seu restituendi a restitutione excuset, nec qui habet supra necessitatem victus sui, impotens sit, restituere debet. Nec enim jus creditoris est solum in bona praesentia, sed etiam futura debitoris; & hoc jus eadem vi premit debitorem quoad bona futura, ac quoad praesentia.

Nisi tamen debita proveniant ex delicto, v. gr. furto. Hoc vero contrarium est iis, quae dixit c. 3. a. 2. ubi ait: „Prius facienda est restitutio debitorum licite contractorum, quam usurarum. Sed haec debita quoad restitutionis ius ex ibi dictis paria sunt.

ANIMADVERSI O LVIII.

Excusat in foro conscientia, si solvisti ei, cui &c.

Pro hac sententia lex citat La-Croix p. 331. n. 453. „Quod verum est, (subdit ipse) si debita sint ejusdem rationis, nec sit alius creditor preferendus.“

At si solutio facta creditori tui creditoris quoad forum externum non valet, ut concedit La-Croix, nisi forte debitor aliquo modo obligatus sit creditori sui creditoris quoad id, quod solvit; cur valet in foro conscientiae? Dum Busemb. & La-Croix ita loquuntur, ponunt, justas Principum leges non habere vim obligandi conscientiam; quod est aperte falsum, & sacrae Scripturae ex alibi dictis aperte contrarium. Ergo solutio facta creditori mei creditoris, quia in foro externo non valet, ne in foro quidem conscientiae valere potest.

In foro conscientiae juxta S. Thomam 2. 2. qu. 62. art. 5. restitutio necessario facienda est ei, a quo acceptum est: accepisti autem a tuo creditore: ergo illi in foro conscientiae restitutio necessario facienda est.

Si concedamus, debitorem posse solvere creditori sui creditoris, debitor omnia commercia sui creditoris suseque vertet, ut ejus creditorem inveniat, cui suo commo solvat. Hoc porro scelus est, non solum grati animi officio repugnans, & humanae societati exolum, sed etiam justitiae juri adversum.

At, inquit La-Croix, solvendo creditori tuo acquire jus, quod habet creditor tuus contra te: atqui hoc jus, & illud, quod tu contra me habes, sunt aequalia, uti suppono: ergo jam inter jura illa est posita compensatio, sive aequalitas.

Resp. dist. maj. Si jure solvisti, conc. si injuria, neg. maj., & conseq.

Jus enim acquiri non potest, si quod factum est, sit contra jus. Nunc quæto, quo jure solvisti creditori tui creditoris. Non jure publico, quod talem solutionem nec permittit, nec ratam habet; non jure privato, seu ex consensu tui creditoris, quem huic solutioni sine ejus, ut ponimus, permissione factæ repugnare omnes intelligunt: ergo ea solutione nullum jus contra tuum creditorem acquisivisti, sed solum contra creditorem tui creditoris. Ergo nisi tuus creditor, quem in perversa solutione, de qua sermo est, insigni injuria affectisti, injuriam remittat, & solutionem ratam ex misericordia animo habeat, tuo creditori solvere debes. Ita sane ex vi solutionis. At si creditor tui creditoris jus suum in tuum creditorem tibi cedat, tale jus extinguet debitum tuum. Sed hæc artes malæ sunt, & ab honestate alienæ.

3. Si compensatio facta est creditori &c. v. g. per procuracionem officii non gratis factam.

Qui officia alicui curant demandanda, si sana mente, & conscientia sint, non suam ipsorum, sed publicam utilitatem spectare debent. Publicorum officiorum, ut Prætoris, Ducis militum, Præfecti satellitum &c. nundinatio injusta est, perversa, legibus, bonoque publico contraria, perniciofa.

Vel persona, cui publicum officium procuras, eo digna est, vel indigna.

Si digna, gratuito commendanda est non solum in ejus gratiam, sed etiam publici boni causa, cui unusquisque ex justitiae legalis debito consulere pro sua virili debet. Si eam quis commendare nolit, nisi ex pretio, malus est, & injurius, utpote qui ex alieno, hoc est ex aliena dignitate utilitatem captat. Multo vero magis malus est, & manifestus publici boni hostis, qui curat, ut ad publicum officium persona indigna assumatur. Quod si ex sua commendatione pretium quærat, ex suo scelere pretium quærit, & scelus sceleri addit. Ergo. Busemb. qui per procuracionem officii non gratis factam solvi debita putat, & ponit, per injurias, & scelera solvi debita putat, & ponit. Sed hac de re consuli potest Concina Theol. t. 7. p. 159. c. 12. n. 1, usque ad 9.

4. Omitti, aut saltem differri potest restitutio . . . si creditor &c.

Illud omitti petperam dicitur. D. Thom. angelice more suo ita loquitur 2. 2. qu. 62. a. 5. ad 1. Quando res restituenda apparet esse graviter nociva ei, cui restitutio facienda est, vel alteri, non ei debet tunc (nota illud tunc) restitui; quia restitutio ordinatur ad utilitatem ejus, cui restituitur. Omnia enim que possidentur, sub ratione utilis cadunt. Nec tamen debet ille, qui detinet rem alienam, sibi appropriare, sed vel reservare, ut congruo tempore restituat, vel etiam alii tradere iustis conservandam. Vide etiam dicta cap. 1. dub. 1. cap. 1. nam quod ibi dictum est de furto, quod non excusatur, si aliquid malis hominibus furripiatur, idem dicendum est de alienæ rei retentione, quæ genuinum furtum est.

Putat quidem La-Croix p. 329. num. 426. non esse tunc obligationem restituendi, si creditor sit abusus re sibi reddita ad peccandum; pro qua opinione aliquot citat aliis repugnantibus; in qua specie si peccatum impediendum foret ex dilatione restitutionis, ex D. Thom. mox cit. restitutionem differri posse non inficior, ut ipse quoque La-Croix habet.

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere sit contractus?

Resp. Est pactum, sive consensus duorum, quo scienter, libere, & legitime uterque se vicissim, vel minimum saltem una pars se alteri acceptanti obligat, quocumque signo externo id fiat: ut v. gr. in contractu mutui, ex una parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuarius se obligat tunc illud reddere; & sic de aliis. In promissione autem, vel donatione absoluta una pars tantum obligatur post alterius acceptationem.

Unde resolvuntur casu sequentes.

1. Si alteri promissisti, aut donasti interius tantum, aut si externo signo quidem, alter autem non acceptavit, non fuit contractus, nec obligaris.

2. Invalidus est contractus; si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si jus positivum resistat. V. Less. l. 2. c. 37. d. 8.

3. Item si materia contractus sit illicita, ut si sit peccatum; vel illegitima, ut si fur vendat rem alienam.

4. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam: v. g. si acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

5. Non est invalidus contractus (etsi aliquando ob injuriam possit rescindi) si error, vel dolus interveniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v. gr. emisisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi forte intentio contrahentis fuerit conditionata non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantia; qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valde immutantem objectum, & nimis excedentem ejus existimationem, ut notat Laym. l. 3. t. 4. c. 6.

6. Nec est invalidus contractus, sive onerosus, sive gratuitus, ex metu licet gravi, injuncto inculso, cum adhuc simpliciter sit liber, & voluntarius: licet possit a Judice rescindi pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud Sanch. d. 8. n. 4. Card. Lugo d. 12. Laym. l. c. c. 5. Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex jure positivo) si ex metu gravi fiant; talis est, 1. Contractus matrimonii, etiamsi juramentum accesserit, ex c. Cum loco, & c. Veniens. 2. Professio religiosa, ex c. 1. De his. 3. In aliis quibuscumque votis. 4. Contractus dotis promissa, vel soluta, qui in hoc sequitur naturam matrimonii, cui accessorius est, leg. Si mulier, §. Si dos, ff. Quod metus causa. 5. Promissio, vel traditio, in rebus Ecclesiae, c. 15. q. 6. 6. Auctoritas tutoris per metum extorta, leg. 1. §. ult. ff. de aucto. tutor. His addunt alii plures: ut promissionem, & donationem gratuitam, renunciationem beneficii, jurisdictionem per metum extortam. Verum hi contravertuntur, ut v. Card. Lugo de just. d. 22. n. 115. & seq.

7. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent: quales fere sunt prodigi, furiosi, filii familias, uxores, religiosi, pupilli, minores: exceptis quibusdam casibus, de quibus v. Less. l. 2. c. 17. d. 4. & infra hic c. 4. d. 1.

ANIMAD.
I.

D U-

DUBIUM II.

Quid in specie de promissione, & donatione?

Resp. Quæ huc spectant, facile colliguntur ex di-
ctis supra de voto l. 3. t. 2. c. 3.

Ex quibus, & doctrina precedentis dubii resolvuntur.

ANIMAD. II. 1. Promissio acceptata a promissario, si materia sit
notabilis, an sub mortali obliget secundum se specta-
ta, non convenit inter DD. Cajet. negat, quem
sequitur Mazarat, tom. 2. de justis. d. 19. f. 10. Alii
(forte probabilius) affirmant cum Vasq. l. p. d. 65.
c. 7. n. 4. Fill. Mald. &c. Dixi secundum se, quia
certum est, quod per accidens possit obligare sub
mortali, v.g. ratione gravis damni, quod alias pro-
missarius pateretur; ut si promississet ei dare mu-
tuum, & ille tibi confusus aliunde sibi non prope-
xisset, V. Less. l. 2. c. 18. d. 5.

ANIMAD. III. 2. Tota hac obligatio communiter dependet ab inten-
tione promittentis. Circa quod notat Sa, vix quem-
quam promittentium intendere se obligare, aut alteri
dare jus exigendi, nisi addat juramentum, aut faciat
instrumentum; sed plerumque tantum intendere de-
clarare suum propositum. V. Escob. t. 3. E. 5. c. 6.
& Mol. Hinc, ut in foro externo censetur valida
promissio, requiritur præter acceptationem, ut ex-
primatur causa, propter quam promittitur; alio-
quin præsumitur errore, vel joco facta. Trull. l. 7.
c. 16. a. 6. ex Covar. & Villal.

ANIMAD. IV. 3. Donare non possunt 1. Carentes usu rationis.
2. Muti, & surdi nati, secus, si tantum sint sur-
di, vel muti, vel, licet utrumque, si norint scri-
bere. 3. Senes deliri, sive bis pueri, secus, si sint
judicio vegeto. 4. Pupilli, vel impuberes (nisi ad
pias causas) donationes tamen eorum in foro consen-
sua sunt valida. V. inf. c. 4. d. 1. 5. Damnatus cri-
minis capitalis. Vide Dian. p. 8. t. 6. R. 3.

4. Qui præsumunt Civitatibus, Universitatibus, Re-
buspublicis, &c. non possunt facere donationes, ni-
si remuneratorias, vel in eleemosynas. Sanchez,
Dian. p. 8. t. 6. R. 16. Imo si Reges, & Principes
nimis sint profusi in donationibus, in præjudicium
regni, vel status (præsertim si debitis gravati iis
satisfacere non possint, vel actionibus) possunt ex
revocari a successore. Bart. Lugo, &c. cum Dian.
p. 8. t. 6. R. 28. & 123.

5. Donatio patris filio facta studiorum causa est
valida, nec filius tenetur computare in legitimam;
tum quia fuit loco alimentorum; tum quia, si de-
trahatur, jam non fuit donatio contra hypothese-
m. Wading, & sex alii cum Dian. p. 8. t. 6. R. 23. &
29. Sed Trull. limitat, nisi constet, contrariam in-
tentionem patris fuisse. Quod si tamen de ea non
constet, præsumendum esse de pietate patris, ideo-
que tales expensas ordinarie post mortem patris non
venire in collationem bonorum, nec debere conser-
ri in commune, nisi pater protestatus fuerit, se vel-
le in legitimam computari. Ita etiam Wading ex
leg. si Pater 2. ff. Familia erisc.

ANIMAD. V. 6. Si pater officium filio emit, debet pretium
computari in divisione cum fratribus; non autem,
si illud gratis a Principe obtinuit; uti neque quo
filio intuitu meritorum patris sunt donata, quia sunt
quasi castrensia. Mol. Pag. Dian. p. 8. t. 6. R. 127. & 128.

7. Donatio ante acceptationem non parit obliga-
tionem, ne naturalem quidem, potestque revocari,
etiamsi voluerit se absolute obligare; præsentem au-
tem, & tacenti facta, censetur ab eo acceptata;
quia in favorabilibus habetur pro consensu. Mol.
& alii 18. Dian. p. 8. t. 6. R. 89. 98. & 108. Pro
altero vero nemo potest acceptare sine speciali
commissione, nisi donatio fiat Ecclesæ, vel causa
piæ: nam hanc sine acceptatione valere, & irrevoca-
bilem esse, est probabile. Laym. Dian. l. c. R. 106.
& p. 3. t. 5. R. 107. Multis tamen casibus, dummo-
do verba dirigantur in præsentem, potest pater,
vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro
pupillo, curator pro minore, filiusfamilias pro pa-
tre, servus pro domino, monachus pro monasterio;
imo etiam, secundum multos, quicumque alterius
curam gerit, ut Prælati pro Religioso, maritus

pro uxore, dominus pro servo, &c. stipulari. De-
nique idem jura permittunt Judicibus, & Notariis
publicis. Sanch. Mol. Trull. &c. Dian. p. 8. t. 6.
R. 97.

8. Etsi acceptes donationem verbalem, qua tibi
Cajus, v.g. dat equum absentem, non acquiris jus
in re, & dominium equi ante traditionem. Unde
si interea Cajus det, aut vendat eum alteri, eique
tradat, is dominium acquirit, tu autem habes ac-
tionem in Cajum pro injuria ratione juris, quod
habebas ad rem. Ac sic donatio pure verbalis ante
realem, hoc est rei traditionem, vix differt a pro-
missione, ut Less. l. c. d. 2.

9. Donatio, uti & remissio debitorum liquido-
rum, una vice, & uno animi motu, uni, aut plu-
ribus facta, ultra summam 500. solidorum (quæ
summa hodie ad 500. vel secundum quosdam ad
800. aureos Italicos excurrit, ut ex Claro, &c. no-
tat Laym. l. 3. t. 4. c. 12. n. 15.) non tenet quoad
hunc excessum; sed lege ita statuente, ob commu-
ne bonam potest a donatore pro arbitrio repeti.
Excipe, nisi Judici donatio ea insinuata sit, aut
juramento firmata, aut facta ad pias causas, aut
ad redemptionem captivorum, aut ad reparationem
ædium incendio, vel ruina destructarum, aut sit
remuneratoria beneficiorum, aut fiat in remunera-
tionem jurium, saltem speratorum, vel denique fiat
militibus a belli duce, ex bonis propriis mobilibus,
vel hostium spoliis. Vide Less. l. c. lib. 2. cap. 18.
n. 102. Laym. l. 3. t. 4. c. 12. n. 15. Tanner. d. 6. de
just. q. 2. d. 2. n. 15. ex Mol. Claro, Rebello, &c.
quare, si tunc reperatur, quod absque iis conditio-
nibus, vel ultra dictam summam datum est, tenetur
donatarius reddere ipsi, aut heredibus repeten-
tibus; si non repetatur, potest retinere. Vide
Auctores cit.

10. Si donationi apponatur modus, tacite, vel
expresse, non quidem obligando, sed tantum desi-
derando, sperando, &c. aliquid alterum facturum;
vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio,
etsi finis non sequatur: v. gr. dat aliquis puella ad
ejus consensum eliciendum; si postea non consentiat,
non tenetur datum reddere; nam, etsi non dedisset,
si scivisset eam sibi non consensuram, tamen dedit ab-
solute, sine obligatione alia, ut ponitur: secus esset,
si vere intendisset eam obligare, & hac conditione de-
disset. Less. c. 18. d. 16. & 17.

11. In similibus donationibus affectivis potest ali-
quis, v. gr. prædicta puella, acceptare, etsi non in-
tendat præstare quod donator sperat, cum donatio
sit absoluta, animo alliciendi, non obligandi. Un-
de, si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse,
nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere;
quia eo ipso, quod donator non expressit conditio-
nem, præsumitur sine ea dedisse, & repetere vel
animo vindictæ, vel ut consensum extorqueat. Less.
l. c. Dian. p. 1. t. 2. m. R. 40.

12. Non tenet donatio ob causam præteritam,
vel præsentem, quæ vere non est; ut v. gr. si dem
tibi aliquid, quia apud Principem meam causam
transigisti; vel quia pauper es, & revera non ita
est; teneris restituere, cum sit error in formali cau-
sa, & principali. Unde qui mentiuntur se paupe-
res, cum non sint, debent aliis pauperibus eleemo-
synam restituere. Aliud est, si error sit tantum in
causa secundaria; ut verbi gratia si vere sint pau-
peres, & simulent insuper sanctitatem, ad homi-
num misericordiam provocandam: quia tunc prima-
ria intentio dantium est dare pauperi. Bonac. Less.
Vide Dian. p. 8. t. 6. R. 89.

DUBIUM III.

Quibus casibus donatio possit revocari?

Resp. 1. Donatio inter vivos, hoc est, qua quis
vult, se vivo, rem absolute alterius esse, potest re-
vocari (etsi res jam tradita sit) tribus casibus;
nisi tamen donatio fuerit remuneratoria, aut facta
sit Ecclesiæ, vel Monasterio.

Sunt autem hi casus.

1. Si donatarius enormiter ingratus sit: ut si do-
nan-

ANIMADA
VI.

ANIMAD.
VII.

nanti atroces injurias inferat, si inopia pressum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt. Sylv. Less. Bonacin. Trull. c. 17. d. 12. Neque valet pactum, ut donatio non possit ob ingratitudinem revocari. Bartol. & alii 8. Lugo, Dian. p. 8. t. 6. R. 57. Debet tamen ingratitudo coram iudice probari, ante cujus sententiam donatarius non tenetur restituere. Mol. Lug. & alii 4. Dian. l. c. R. 58. post eam vero etiam fructus perceptos post litem contestatam. Mol. Dic. Dian. R. 58. Ab heredibus autem non potest revocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse scivit, & tacuit, secus, si ignoravit. Gom. Hurt. Wading, Lug. Dian. l. c. R. 54.

2. Et quidem revocatio etiam habet locum in legato respectu legatarii, si defunctum testatorem gravi injuria afficiat, v. g. uxorem ejus carnaliter cognoscat. Mol. Dicast. Dian. l. c. R. 58.

3. Non habet autem locum 1. in donationibus factis Ecclesie, tametsi Prælati, vel Clerici fuerint ingrati: quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. Less. Lug. Hurt. Hun. Vad. Dian. l. c. R. 56. 2. In donatione remuneratoria (v. g. pro beneficiis alias non debitis, & aliquo modo æquivalentibus) quia potius est remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem censetur 1. Si donator in ipsa donatione expresse meminerit meritorum, vel 2. Si de meritis constet. 3. In dubio. Dian. l. c. R. 115. 116. 17. 19. 20. &c. ex Barb. &c.

4. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaverit, & postea nascatur proles: quia ex juris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem, si facta sit extraneo, revocari potest tota: si alicui ascendentium, ut patri, vel avo, vel Ecclesie, aut causis piis, tantum revocari potest, quantum necessarium est, ut filii habeant legitimam. Quamquam recte notat Lessius, ad ædificationem expedire, ut quod Ecclesie, vel monasterio datum est, Prælati totum restituat. Porro etsi juraverit se non revocaturum donationem; adhuc potest, liberis natis, revocare; quia hoc juramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipe, nisi expresse etiam hanc conditionem exclusiverit: tunc enim ipse revocare non posset: possent tamen ejus liberi post mortem patris. Bon. Less. c. 18. d. 14. An autem hæc revocatio locum habeat, si filii nascantur illegitimi, qui postea legitimentur, v. Dian. l. c. R. 63. & 64. Item, an in donatione remuneratoria, R. 65. ubi cum Mol. & aliis sex negat, nisi excedat causam.

5. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis: ut si pater tantum donet, ut filii priventur sua portione legitima: tunc enim post mortem patris possunt filii revocare. Nav. c. 26. Less. l. c. licet donatio fuerit juramento confirmata. Megal. & alii 5. Dian. p. 8. t. 6. R. 66. Imo etiam vivente patre; licet enim ante mortem patris non debeat legitima ut tradenda, debetur tamen ut conservanda. Hinc, si pater bona dissipet, potest a filio per judicem cogi, ut servet legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter Dian. l. c. ex aliis 6. contra Less. &c. An autem, & quando donatio rescindenda in totum, vide Dian. l. c.

6. Per supervenientiam liberorum, ut probabilius affirmat Dian. p. 8. t. 6. R. 78. ex aliis 4. contra quosdam. Si tamen pater non revocaverit, non potest a filiis postea natis revocari, nisi pro ratione Falcidie, sive ex testamento, sive ab intestato successerint. *ibid.*

DUBIUM IV.

Quid sit donatio mortis causa, & an possit revocari, quomodo, & quibus competat?

Resp. 1. Donatio mortis causa, qua quis sic donat, ut velit rem esse alterius primum post suam mortem, ut si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo, me nunc morituum, revocari potest etiam tribus casibus his.

1. Si donatorem poeniteat, sive expresse, sive implicite, ut si rem illam donet alteri. Less. l. c.

2. Si dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex quo metuit mortem, hoc ipso quo periculum evasit, censetur tacite revocata donatio; ut si quis det in gravi morbo, vel instante prælio. Bon. disp. 3. q. 13. p. ult. n. 20.

3. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso jure revocata est; ut etiam accidit in testamentis, & legatis. Secus est in promissione, & donatione inter vivos, quæ tranfit ad heredes. Quod si donator promiserit se non revocaturum, tranfit in donationem inter vivos. Vide Less. c. 18. d. 14. n. 116. Mol. d. 286. & d. 288. Azor. l. 11. c. 11. q. 4. Bon. l. c.

Resp. 2. Hæc donatio fieri debet in præsentem: Dian. l. c. R. 66. & alii 5. nec valet in absentem sine nuntio ad hoc destinato, vel epistola: licet valeat, ut fideicommissum, si fuerint adhibiti testes. Dian. &c. l. c. Valet autem probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. 3. Donare mortis causa possunt omnes, & soli, qui possunt testari, excepto filiosfamilias, qui, licet testamentum condere nullo modo possit, cum hoc sit juris publici, donare tamen mortis causa, cum id sit juris privati, potest, si adsit patris consensus expressus: imo sine hoc donare eum posse non tantum de castrensibus, sed etiam de adventitiis, probabile censet Dian. l. c. R. 68. & 69. Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiam sine consensu sui curatoris. Dian. l. c. R. 71. ex Molin. & aliis.

4. Non autem usurarius, nisi prius usuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit, potest tamen ad causas pias. *ib.* R. 75. ex Fagun. & aliis 6. Nec surdus, & mutus a natura, secus, si a casu superveniente, (vel si surdus sit, aut mutus tantum) licet donare inter vivos possit, secundum quosdam. Azor. Dian. p. 5. t. 6. R. 12.

DUBIUM V.

Quod sit commodatum, precarium, & depositum?

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis quoad solum usum gratuito conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicite, ut si dicas, commodo tibi hunc librum, vel domum ad unum mensem; implicite, ut si dicas, commodo tibi librum, ut eum describas; quia tunc implicite tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commode describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res utens, non ad certum tempus (in quo differt a commodato) sed donec concedens repetat, sive expresse, sive tacite, ut si det alteri, aut vendat. Laym. l. 3. t. 4. c. 14.

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, ut integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se movens, ut vestis, equus, &c.

Unde circa hæc resolvuntur.

1. Commodator non potest repetere absque injuria ante definitum tempus. Laym. l. 3. t. 4. c. 14.

2. Quod si tamen commodanti damnum impendat, potest repetere, licet simile damnum impenderet commodatario ex rei ante tempus repetitione, ut habet Less. c. 27. d. 5. quia, ut ait Nav. in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. Laym. l. c.

3. Si depositarius bona fide existimet depositori non displiciturum, si re deposita utatur, licebit uti, alias non. Less. l. c. d. 2.

4. Si depositum sit res usu consumptibilis, ut triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaque tradita sit certo numero, pondere, & mensura, non videtur depositarius peccare saltem graviter iis utens, si certus sit, se tantumdem ejusdem bonitatis habiturum, quando repetetur. Less. l. c. Secus, si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arca inclusa, vel munita sigillo. Sylv. Azor. Less. Bonac. V. Trull. c. 25. d. 1. Verum si is, cui res commoda, locata, deposita, & pignoriata est, negligenter custodiat, ita ut pereat, negligentia autem non fit

ANIMAD.
XI.

ANIMAD.
XII.

ANIMAD.
VIII.

ANIMAD.
IX.

ANIMAD.
X.

ANIMAD.
XIII.

theologica culpa mortalis, probabile est, quod dixi ex Soto, Sa, non teneri ad restitutionem in conscientia. Alii tamen aliter sentiunt, nimirum teneri restituere, qui juridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si levis tantum, imo & aliquando si levissima, nimirum quando depositio facta est in commodum utriusque; & si pretium pro custodia accipiat. Vide apud Less. c. 7. d. 8. Laym. 1. 4. c. 25. ubi docet depositarium tantum teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem juridica culpa lata, seu crassa, cum quis facit, aut omittit, quod ut plurimum non facerent, vel omitterent in ea re homines suæ professionis; ut v. gr. si quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inadvertenter. Levis autem dicitur, cum quis facit, vel omittit, quod non facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes: ut si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Levissima dicitur, cum facit, vel omittit, quod non facerent homines diligentissimi; ut si quis ostium quidem obseravit, sed neglexerit tentare manu, an esset bene clausum.

5. Sartores, molitores, & ceteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda; item nautæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex levi culpa, quia depositio fit etiam in commodum ipsorum: imo Sylv. ver. *Nauta*, vult eos teneri ex levissima, ex l. 1. ff. *Depositi*: idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes. Quod etiam Less. & Trull. c. 25. ar. 1. putant esse probabile in utroque foro, si quis eis rem expresse traderit custodiendam; si autem ipsis tantum videntibus deposuerit, v. gr. in diverforio, navi &c. ne ex lata quidem teneri. V. Bonac. Trull. Dian. p. 1. l. 8. R. 74.

ANIMAD.
XIV.

6. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum sua culpa perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem. Sanch. de matrim. lib. 2. d. 41. num. 18. quia in dubio non præsumitur delictum, ex l. *Merito*, ff. *Pro socio*. Vide Dian. p. 2. l. 9. R. 49. In foro tamen externo, si res depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet, depositum casu periisse, & non potuisse simul cum rebus suis (imminente v. gr. incendio) servari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. Vide Palaum t. 1. de conf. d. 3. p. 4. Trull. c. 25. d. 1.

7. Si domino repetenti depositum remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino periisse, dicit Mol. citatus ab Escob. V. Trull. l. c.

8. Deponens rem usu non consumptibilem, potest a depositario pro ejus usu aliquid accipere; quia is est pretio æstimabilis (licet eo casu non depositi, sed locati, & conducti contractus sit dicendus.) Secus, si sit usu consumptibilis: tunc enim depositum, eo ipso, quod depositarius incipit eo uti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis &c.) nihil licet accipere, ut v. dub. seq. & Bon. d. 3. q. 13. p. 3. Trull. l. c.

D U B I U M VI.

Quid sit mutuum?

Resp. Est contractus, quo rei alicujus numero, pondere, vel mensura constantis dominium a mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem specie, & bonitate. Proprie autem mutuum fere est in rebus usu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia: quæ, licet non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur a permutatione, quod in ea reddatur res alterius speciei, item a pignore, hypotheca, deposito, commodato, & locato, quod dominium in iis non transferatur, sed usus tantum. Bon. d. 3. q. 3. p. 1.

Unde resolves.

1. Mutuans obligatur monere de vitiō rei; alioqui ad damnum tenetur in conscientia.

2. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

3. Item præstare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cum penes hunc rei dominium sit, & rem eadem quantitate, & qualitate reddere suo tempore.

4. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est usura, de quo dub. seq.

D U B I U M VII.

Quid sit usura?

Resp. Est lucrum immediate proveniens ex mutuo, ita ut mutuans supra sortem, id est summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecunia æstimabile, ita ut lucrum tale præcise intendatur ratione mutui. Quod plane iniquum est, & grave peccatum contra jus humanum, & divinum; cum mutuans acquirat lucrum ex re jam non amplius sua; quia res mutuata jam transit in dominium mutuatarii, ut patet ex definitione. Et regula generalis est: omne pactum, vel gravamen, siue onus additum mutuo, præter id quod ei proprium, & intrinsecum est, reddit contractum usurarium. Bonac. d. 3. q. 3. p. 3. Card. Lugo &c.

Unde resolves.

1. Peccat graviter ex genere suo exercens talem usuram, etsi sit mentalis tantum absque externo pacto. Dicitur enim usura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exterius pacto id non exprimat: sicut realis, seu exterior usura dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantum implicite fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata, cum videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis &c. in quo tamen revera usurarium quid intervenit. Vide exempla apud Tol. l. 5. c. 31.

2. Non est usura, si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantum speret aliquid ex gratitudine, & ea intentione illi aliquid donetur; licet illud ut finem principalem intendat. Molin. t. 2. p. 305. n. 5. Card. Lugo d. 25.

ANIMAD.
XV.

3. Quod si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, ut putabat, sed ut debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior evasisset, ut habet Sa v. *Usura*. Card. Lugo d. 25. sect. 3.

4. Nec est usura dare mutuum, alterius amicitia captanda causa, atque ulterius inde sperare officium, quia amicitia non æstimatur pretio. Card. Lugo l. c.

ANIMAD.
XVI.

5. Pactum tamen de obtinendo a mutuatario (vel ejus opera) officio aliquo, illicitum est, & usurarium. Ita commun. Molin. d. 310. Less. Sal. Card. Lugo contra Navarr. *Etsi Salas de usura d. 9. n. 4. eum excuset, qui mutat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine*. Vid. Trull. l. 7. c. 19. disp. 7.

ANIMAD.
XVII.

6. Pactum, ut a mutuatario conferatur beneficium ecclesiasticum, est usura (& simonia) quia cogitur is subire novum onus.

7. Non est usura, cum quis non potens sua recuperare, mutat, ut sibi reddantur sua, vel ne sibi inique noceatur: quia hæc jure jam ante debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit novam obligationem. Bon. q. 3. t. 3. n. 15. ex Azor. Reg. &c.

8. Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quod quis se in tale periculum, & difficultatem conjiciat. Con. d. 3. q. 3. p. 5. Necessè tamen esse, ut periculum istud &c. deducatur in pactum expresse, vel tacite, docet Laym. l. 3. t. 4. cap. 16. n. 9. ex Medin. Val. Mol. Less. &c. Idem dicit Card. Lugo num. 80. Et sic liciti sunt montes pietatis, ut vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperum a Rep. vel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, ut parum retribuunt pro expensis, quæ

ANIMAD.
XVIII.

quæ fiunt in ministros, & conservationem talium montium. V. Tol. l. 5. c. 18. Less. l. 2. c. 20. Bon. l. c. p. 13.

ANIMAD.
XIX.

9. Nec est usura, si timens difficultatem, aut fraudem mutuatarii in reddendo tempore constituto, paciscaris, ut, si tunc non solvat, aliquid det præter capitale loco pœnæ, quæ pœna licite exigetur, dummodo non fiat alia intentione, quam ut mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Unde si mutuatarius absque sua culpa non possit solvere, non licebit pœnam exigere, ut habet Tol. sup. c. 32. qui ait, manifestum esse argumentum pravæ intentionis, si optes non solvi tibi præfixo tempore, ut pœnam recipias: ac simpliciter usuram fore, si certo sciens alterum non valiturum solvere, adhuc tali pœna oneres. V. Bonac. d. 3. q. 3. p. 7. Mol. t. 2. d. 317. Less. l. 2. c. 20. d. 15.

10. Nec est usura, pacisci, & accipere aliquid ratione damni emergentis (si quidem mutuum vere illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodo de hoc præmoneatur mutuatarius: ut si volebas domum reficere, aut poteras nunc commodum tempore emere triticum, privando autem te tua pecunia in dando mutuo corrumpit domus, & postea carius emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras, & volebas negotiando, ita ut mutuatio sit vere causa lucri cessantis. Ubi notat Tol. supponendum in hoc titulo lucri cessantis. 1. Quod vere volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quod malis negotiando, aliterve lucrari, quam sic mutuando, ita ut mutues tantum in gratiam mutuatarii. 3. Ut minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expensis; quia lucrum cessans non est actu, sed in potentia, & variis adhuc eventibus obnoxium. Unde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore, vel minore ejus certitudine, æstimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo pacisci. S. Thom. art. 1. ad 2. Mol. d. 324. Sal. dub. 26. &c. Card. Lug. d. 25. sect. 6. Bonac. qu. 3. p. 4. Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec brevi sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere ultra sortem: quia mutuatio ista vere non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa usura est, si mercatores credito vendentes aliquid ultra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis, verbi gratia, rem tantum valentem 100. vendant pro 105. numerandis post annum; quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atque adeo illud non cessat ratione hujus venditionis. Dian. p. 2. t. 34. Trull. c. 19. d. 9. vid. dub. seq.

11. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, ut restituatur novum (præsertim certo tempore) est usura, si mutuans sciat novum fore melius, & majoris pretii. Silv. Nav. Trull. d. 15. n. 11.

12. Est usura ex communi sententia, si des mutuum, ut postea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rursus mutuare, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas suas locare; quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cum privet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas. Less. l. 1. c. 20. d. 8. Card. Lugo d. 15. n. 46. V. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. num. 3. Bon. l. c. p. 3.

13. Usura est, mutuare Principi, vel Reip. eo pacto, ut interim, dum non solvitur, sis liber a tributis, vel oneribus justis solvendis. Salas, Card. Lugo n. 64. ex communi.

14. Item mutuare ea lege, ut mutuatarius eam pecuniam exigit a debitore mutantis, a quo non facile extorquebit. Quod addo, quia, si sponte onus illud suscipiat, eo quod facile possit obtinere, non erit usura. Ibid. & Bon. l. c.

15. Item, si frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obligando, ut tibi reddatur hic, vel alibi (cum majoribus sumptibus, vel laboribus) ubi plus valet. *ibid.*

ANIMAD.
XXI.

16. Usura etiam est, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *ibid.*

17. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum

sit, si quis det mutuo v. g. 100. florensis, non potest exigere plus, quam eorum pretium, & valor tunc fuerit. Unde, si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra sortem. Quod si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus, quam 100. quia alias non restitueret ad æqualitatem. Vide Less. l. 2. c. 22. d. 8. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 16. Bonac. l. c. p. 3.

18. In mutuo tamen aliarum rerum, ut vini, tritici, &c. aliter se res habet, quia, si quis v. g. mutuet alteri 10. modios tritici, sive pretium crescat, sive non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in pecunia non spectatur ordinarie (nisi aliter conventum sit ob certas, & licitas causas) nisi valor, sive pretium. Unde non debet restitui, nisi pretium æquale. At vero in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam: ergo, etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. *Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta.* V. Laym. l. c. n. 14. & Bon. l. c.

ANIMAD.
XXII.

Quæres. Quæ obligatio, & pœna sit usurariorum, & cooperantium?

Resp. 1. Usurarius etiam non manifestus, ac heredes tenentur restituere, imo etiam omnes ii, qui ex parte usurarii cooperantur efficaciter: v. g. iudices, domini temporales, notarii, famuli, advocati, qui quovis modo juvant, vel cogunt mutuatarios ad solutionem usurarum. Dixi (positive, seu efficaciter) quia habendo se negative, possunt permittere usurarios, ob justam causam, & necessitatem pauperum. *Præterea in praxi, ex præsumpta voluntate mutuatiorum, fere excusantur minus principales famuli.* 2. Usurarius publicus, sive notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec absolvi, donec restituat usuras, nec sepeliri in loco sacro; & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. 3. Addit Laym. l. c. n. 21. ejus testamentum ipso jure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. V. Less. Bon. Trull. c. 14. d. 22.

ANIMAD.
XXIII.

DUBIUM VIII.

De emptione, & venditione.

ARTICULUS I.

Quid sit emptio, & venditio?

Resp. Est contractus, quo pretium pro merce solvitur; completurque mercis traditione. Venditio contra. Justitia ejus in hoc consistit, ut pretium sit justum, sive exæquet valorem rei, & contra. Alias, si absque legitimo titulo secus fiat, committetur injustitia gravis, vel levis, pro gravitate excessus, qui proinde ad restitutionem in conscientia obligabit; etsi in foro externo ad restitutionem fere non cogatur quis, nisi ultra dimidium defraudaverit. V. Laym. c. 17. Bon. d. 3. q. 2. p. 1. & 4.

Unde resolves.

1. Quod spectat ad emptorem, is potest emere vilius, quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliores. Nec obstat, quod venditor necessitate ductus vendat vilius; quia venditio manet voluntaria, inquit Cajet. Vid. Bon. l. c. n. 21. & 23. Potest nihilominus graviter peccari contra caritatem, si quando pauperculi extrema inopia res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas. Laym. l. c. n. 10.

ANIMAD.
XXIV.

2. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat; quia tunc venditorem liberat multis curis; & expeditum facit ad alia nova comparanda, unde merito pretium decrescit. Bon. l. c. p. 4. n. 13. ex Less. Reg.

3. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundum pretium taxatum a lege, vel magistratu; quod si nullum est, id censetur justum, quod morali hominum ætimatione imponitur. Quod non consistit in indivisibili, ut anxie scrupulari oport-

porteat, sed dividitur in infimum, medium, & summum, sive, ut alii vocant, pium, moderatum, & rigorosum, ita ut intra latitudinem hujus pretii vendere, & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

4. Si quid emptori valde utile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere ultra pretium justum: quia utilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris. Bonac. l. 6. n. 27. ex Less. l. 2. c. 27. d. 4. Fill. t. 35. n. 77.

ANIMAD.
XXV.

5. Licet autem vendere carius, quam valet pretio corrente, si alii boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas; quia tunc illi non fit injuria. Tales autem sunt, v. gr. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obventura ex rei venditione, aut effectus in eam singularis, ut si acceperis a majoribus, a Principe. Item si res sint novae, raras, & singulares: ut v. gr. peregrini flores, aves, fera, monumenta antiqua, picturae, numismata. Laym. l. 3. t. 4. c. 17. §. 1. n. 10. Bon. l. c. n. 15. ex Less. Reg. &c.

6. Qui res minutim, & in parva quantitate vendunt, possunt aliquanto carius vendere, quam qui in magna quantitate; quia debent majores labores, expensas, &c. impendere ad ea conservanda, & sic quidam excusant caupones, & stabularios, qui avenam, fenum, paleas, &c. carius vendunt, quam alii; dummodo pretium iis non sit taxatum. Sal. Trull. d. 15. n. 11.

7. Non licet carius vendere praecise ob dilatam solutionem, aut vilius emere, ob praecise anticipatam solutionem; quia in venditione, quae fit credito, vel in anticipata solutione est virtuale mutuum, ideoque usura, si quid supra sortem exigatur. Quod intellige, ne interveniat alius titulus ex supra enumeratis de usura: vel nisi aliunde crescat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. Bon. l. c. ex Less. Regin. Fill. &c. V. superiore dub.

8. Licitum est vendere rem cum pacto de retrovendendo, id est, ut emptor teneatur tibi statuto tempore, vel cum volueris, eam revendere, modo vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata usura intercedat. Mol. d. 375. Less. dub. 14. &c. Qui addunt, juxta aestimationem illius operis, ac pacti, pretium esse imminuendum. V. Card. Lug. d. 26. n. 189.

ANIMAD.
XXVI.

9. Monopolia, id est, cum unus, vel plures id efficiunt, ut ipsi soli aliquid vendant, vel cum mercatores conspirant, non minoris vendere, non sunt contra justitiam; modo non conspirent ultra justum pretium vendere. Ita contra Rebell. Nav. &c. docent Mol. Less. &c. Qui tamen concedunt, esse contra caritatem. Vid. Card. Lug. d. 26. sect. 13. Porro Principum, vel Magistratus est, cum uni, vel paucis tale privilegium conceditur, ut soli aliquid vendant, iis etiam pretium taxare, & sic praevidere, ne subditi graventur. V. Less. c. 21. d. 20. Card. Lug. l. c. & Trull. c. 20. d. 18. ubi recte notat ex Nav. &c. etsi alia monopolia ex justa causa, auctoritate Principis, vel Reipub. concessa taxato pretio sint licita, v. gr. bibliopolis, ut nemo alius talem librum vendat, vel ut tantum sit unus, aut duo tabernarii in aliquo loco; nihilominus quando unus, vel pauci propria auctoritate ea constituunt, v. gratia emendo merces certi generis, ut frumentum, vinum, oleum, &c. ut ipsi deinde arbitrato suo vendant carius, peccare semper etiam contra justitiam cum obligatione restituendi.

ANIMAD.
XXVII.

10. Venditor debet emptorem praemonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest, v. g. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oves morbosae, pannus adustus, &c. alioqui tenetur de fraude, & damno secuto: saltem si defectus fuerit in substantia, vel quantitate, v. g. si deficiat in pondere, vel mensura, aut vendiderit rem unam pro alia: & sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi. 1. Qui frumentum venditurus ponit prius in loco humido, ut intumescat. 2. Qui vino Rhenano miscet Francicum. 3. Qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, &c. V. Less. Bon. Dian. p. 1. t. 8. R. 51. Trull. d. 11. Quando autem venditor possit juste tacere vitia qualitatis rei, quae venditur, sine obligatione restituendi pretium, vel rescindendi contractum, vid.

Card. Lugo d. 26. §. 8. n. 128. & Trull. t. 20. d. 11. ubi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei esse validam: rescindendam tamen, vel reducendam ad aequalitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

11. Si scias occulte debitorem tuum non esse solvendo, injustum videtur, iis qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario; tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsicum crediti non revelatur. Bon. l. c. p. 10. ex Less. c. 21. d. 10. Fill. &c.

ANIMAD.
XXVIII.

12. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio corrente, & non dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est justum. Bonac. qu. 2. p. 5. n. 12. ex Azor. & Fill. &c.

ANIMAD.
XXIX.

13. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v. gr. infimo, vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, ut habet Angel. v. Emptio, non teneri restituere, sed posse retinere excessum, cum sua industria acquisiverit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt, in utilitatem domini. V. Less. d. 18. Card. Lugo d. 26. §. 9.

ANIMAD.
XXX.

14. Quando sartoribus ementibus pannum pro iis, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quam aliis, eo quod sint parochiani mercatorum, vel saepe ab iis emant, possunt partem pretii remissam sibi retinere, dummodo alias fideliter agant, quia nulli fit injuria: & cum mercatorum plurimum interfit ut tales ad ipsorum potius, quam ad aliorum officinas veniant, consentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem. Filliuc. Dian. p. 1. t. 8. R. 26. Negat tamen Salas, eo quod mercatores falso dicant se remittere, ut alliciant.

ANIMAD.
XXXI.

15. Cum res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium solverit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiae, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. V. Less. l. c. & Card. Lugo d. 26. §. 9.

16. Si res pereat ante traditionem, & sit certa, ac determinata, v. gr. haec domus, hoc dolium vini, perit emptori, nisi aliter expresse conventum sit, aut venditoris culpa pereat. Si autem res sit indeterminata (ut si quis emerit 10. modios tritici ex granario, oves ex grege) aut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (ut acervum totum tritici uno flore, no in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem. V. Less. d. 12. l. c. Card. Lugo d. 26. §. 14. n. 216. Laym. l. 3. t. 4. c. 17. §. 2. Bon. q. 2. p. 8.

ANIMAD.
XXXII.

17. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori; licet pretium nondum perfolverit, quia res domino perit. Laym. Bonac. II. cc.

Quaeres 1. An, & quomodo liceat emere chirographa, seu credita alterius?

Resp. Si credita in posterum exigenda (sive jus, quod habet alter, ut ipsi in futurum aliquid solvantur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata, est usura, secluso tamen lucro cessante, & damno emergente. Bon. d. 3. qu. 3. p. 10. ex Mol. Less. Tol. Fill. quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nam mutuat implicite minorem pecuniam pro exigenda majore. Dixi certa, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licite is, qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel major, quia cum tali periculo, & difficultate minus valent. Bon. l. c. Trull. l. 7. c. 20. d. 8.

Unde resolves.

1. Usuram committunt 1. Ministri Regum, & Principum, &c. qui ut anticipatam faciant solutionem, aliquid accipiunt a creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt a debitoribus concessa dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra sortem pro mutuo virtuali. Bon. l. c. Nav. Mol. Sal. &c.

2. Minoris emi possunt regulariter credita, & stipen-

pendia, five salaria debita militibus, aut famulis Nobilium, quia habent adjuncta incommoda, pericula, & molestias in exigendo: quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore præsentis, vel etiam præterito fuerint solvenda. Bon. l. t. ex Reg. Mol. &c.

3. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra iustitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem: tum quia ipse est causa damni, cum ipsius culpa creditum valeat minus; tum quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret. Mol. d. 313. Fill. Bonac. l. c. Hinc quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, & malignæ solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minoris, ut docent Auct. cit. Additque Salas, & Mol. l. c. non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit solvere magnatum debita, uni potius solvere, quam alteri (nisi quis forte jus præ aliis habeat. V. supra de ordine restit.) sed teneri omnibus solvere pro rata. Bon. l. c. V. Trull. l. 1. d. 10.

ARTICULUS II.

Quid sit negotiatio, & quibus illicita?

ANIMAD. XXXIII. Resp. Ea est, cum quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutata carius vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valde distractivum, ac indecens statui clericali, sic lucris inhære, severe prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & Religiosis omnibus, ita ut mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, ut ait Less. quem v. l. c. d. 1. Laym. l. 3. t. 4. c. 17. Bon. de contr. art. 3. q. 1. p. 5. Card. Lugo d. 26. f. 3. n. 19.

Unde resolves.

ANIMAD. XXXIV. 1. Si Clericus semel, iterumque tantum negotietur in materia non gravi, v. g. libros, cruces, &c. emat, ut occulte iterum vendat carius, non est mortale. Less. Mald. Fill. Dian. Card. Lugo. l. c.

ANIMAD. XXXV. 2. Non est negotiatio Ecclesiasticis, vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant: quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum. Mol. Less. Card. Lugo f. 3. n. 29. uti nec si greges alant, ut fetus, lac, lanam vendant. Card. Lugo l. c. Ubi tamen negant licere iis conducere agros, ut fructus vendant, eo quod (licet non sit negotiatio proprie dicta) specialiter illis sit prohibitum in Conc. Carthag. V. l. c.

3. Non peccat Clericus 1. Si emat agrum cum fructibus jam maturis, illosque vendat; quia vendit fructus agri sui. Card. de Lugo l. c. ex Mol. Fill. &c. 2. Si id, quod ad proprios usus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat. *ibid.*

ANIMAD. XXXVI. An vero, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate, v. g. Card. de Lugo d. 26. f. 4. n. 36. Trull. l. c. d. 19. Barb. de jur. un. l. 1. c. 40. art. 1.

DUBIUM IX.

Quid sit contractus census, & an licitus?

Resp. Is est, cum certa summa pecuniæ, v. gr. 100. florenis, emo a te jus percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili, five fructifera certam aliquam pensionem, seu censum, v. gr. florenos 5. annuos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit: ita ut hic non sit mutuum, & usura, si alias pravam intentionem non habeas, sed vera emptio, & venditio, qua emitur non præcise ipsa pensio, sed jus eam percipiendi: quod longe minus valet, ideoque minoris emitur; licet post multos annos pretium longe superet. Molin. Less. Laym. l. 3. t. 4. c. 18. & ceteri communiter. Rectius tamen Card. Lugo. d. 27. f. 2. n. 20. probat, ad excusandum censum ab usura, dicendum esse, emi pensiones, neque jus ad illas, neque fructus, sed potius partem ususfructus talis prædii, super quo census constituitur; ita ut dominium totum dire-

ctum prædii maneat apud venditorem, dominium vero utile, seu jus ususfructus ex parte vendatur.

Unde resolvuntur sequentes casus, qui etiam ex natura emptionis, & venditionis solvi possunt.

1. Hic contractus est injustus, si non serveretur pretium iustum a lege, vel consuetudine probatum, quomodo pro Germania constituit Carolus V. ut jus ad 5. tantum pro 100. ematur.

2. Non solum licitus est census realis, idest constitutus super re aliqua, ut supra dictum, ex cuius utilitate pensio extrahatur, ita ut ad quemcumque res transeat cum illa obligatione, & onere: sed etiam (saltem ex natura rei, & seclusa prohibitione legis positivæ) personalis, & constitutus immediate super persona, quæ sua opera, & industria utilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe, vel re habeat, unde pensio duci possit: alioqui enim jus, quod venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Ita probabiliter Cov. Less. Sal. dub. 3. n. 2. &c. contra Nav. Mol. Card. Lugo. d. 37. f. 225. n. 25. ubi censum mere personalem illicitum esse docet esse probabilius, & prolixè probat.

ANIMAD. XXXVII.

3. Iniqui sunt venditores, seu censuarii, qui emptoribus, five censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigat, aut reddentem quidem, sed jam aliis censibus venditos. Bon. d. 3. q. 4. p. 1. n. 9. & 13.

4. Sicut in emptione res perit damno emptoris, sic etiam in censu reali, si res, super quam impositus est census, pereat, vel fructus ejus abque culpa venditoris; tunc enim perit census, ita ut emptor, five censualista non possit amplius recipere fructus, five censum; quia qui emit, suo periculo emit. Bon. l. c. Fill. t. 35. p. 2. n. 225. Unde ad hoc incommodum cavendum inventus est sequens modus.

5. Licitum est, ut probat Tol. l. 5. c. 46. & Less. c. 22. d. 11. contractui census adjungere aliud pactum assecurationis, ut si res, super quam fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus sit vel super aliis bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium census, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando. Bon. l. c. n. 30.

6. Ex natura rei licitus est non tantum census irreducibilis, sed etiam redimibilis cum ex una parte, tum utriusque, ut patet ex terminorum explicatione: quia irreducibilis census dicitur, cum venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cum potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Utrinque redimibilis dicitur, cum ita conventum est, ut tam emptor, quam venditor possit emptionem factam resolvere, & summam, quam dedit, repetere. Less. d. 10. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 76. Vide dicta de pacto retrovend. in empt. sup.

ANIMAD. XXXIX.

7. Nihilominus, quia contractus census redimibilis, ex parte emptoris, est periculosa, suaderi non facile debet; nam in Constit. Martini V. & Callisti III. PP. uti & Caroli V. Imper. usurarius contractus judicatur. Verum id intelligi debet secundum præsumptionem fori externi: præterquam quod illæ Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ juri naturali non adversantur, ut notat Laym. l. 3. t. 4. c. 18.

8. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur eventu fortuito, licitus est. Fill. Dian. p. 7. t. 9. R. 70.

DUBIUM X.

Quid sit Cambium?

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hic accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione usuraria fiat, ob titulos justos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Unde cum quatuor sint cambiorum genera, nimirum 1. Cambium minutum, seu manuale,

P

2. Cam-

2. Cambium per literas, 3. Cambium reale, 4. Cambium siccum, seu fictum;

Circa ea resolvuntur.

1. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ minores pro majoribus, vel contra: quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campforis in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, ut Campfariis quibusvis sit paratus; item puritas materiæ, & commoditas, ut cum aurum, vel alia moneta commoda datur pro minuta, & incommoda, Laym. l. 3. t. 4. c. 19. n. 4.

2. Licitum est item Cambium per litteras, cum scilicet Campfor, v. g. Monasterii Prior, accipit pecunias, quas postea literis datis alibi, v. gr. Francofurti, refundit per suos factores; quia hic etiam sunt iusti tituli, scilicet virtualis tractatio pecuniæ, & ejus asscuratio. Tantundem enim facit, ac si Campfario pecuniam ejus Francosurtum transferat sine periculo. Minus tamen Campfor exigere debet, quam si realiter transtulisset. Laym. l. c. Bon. d. 2. q. 5. p. 1. Nav. Less. &c.

3. Item licitum est Cambium reale, cum Campfor hic Monasterii Prior dat pecunias, ut per suos alibi eas recipiat a Campfario, qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus hujus Cambii est item translationis, & asscurationis: tantundem enim facit Campfor, ac si pecunias Campfarii abentes sisteret hic presentes, vel, ut alii ajunt, ac si presenti pecunia emeret absentem, quæ utique minus valet. Laym. l. c. n. 6. & 7. Bon. l. c.

4. Illicitum est Cambium fictum, seu siccum, quod nihil aliud est, quam titulus lucrandi; ut v. g. Titius indigens pecuniis petit a Campfore sibi dari 100, Campfor autem non aliter dat, nisi Francofurti, verbi gratia, vel alio loco distante solvendos, petitque ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus. Titius ergo accipit, & tamen vere non cogitat reddere in istis locis, imo forsitan nec habet istic correspondentem, idque constat Campfori: contractus hic est Cambium fictum, ac revera mutuum, ideoque palliata usura. Excusabitur tamen Campfor, si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud Tol. l. 5. c. 52. Bonac. d. 3. q. 5. p. 1.

ANIMAD.
XL.

5. Quod attinet ad Cambium Francosurtense, in quo mercatores dantes Cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ distant, eo plus exigunt, si ideo præcise plus exigatur, quia solutio diutius differtur, usura est; si autem ratione alterius tituli iusti, v. gr. lucri cessantis, cum pecunia mercatorum sit instrumentum lucrandi, quo si diutius carent, carent lucro, & quo longius est tempus, eo plures Cambium petunt, ideoque crescit valor pecuniæ, tunc lucrum est iustum. Laym. l. c. n. 9. ex Mol. Less. &c.

6. Qui cambiando, vel aliter, pecuniam adulterinam accepit, sive ex ignorantia, aut inadvertentia, non potest illam expendere; quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non detecto, ut supra de vendis. Neque ex eo, quod ipse deceptus est, potest decipere alios, cum actio, qua deceptus fuit, nullum ad hoc jus tribuat. Bon. d. 3. q. 5. p. 1. ex Azor. Sanch. &c.

DUBIUM XI.

Quid sit locatio, & conductio?

Resp. Est contractus, quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus utendam, vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Utenda conceduntur, verbi gratia elocata domus, equus, servus, &c. fruenda conceduntur elocata vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c.

Unde, considerata hujus contractus natura, & juris dispositione, resolvuntur sequentes casus.

1. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissolvitur, & conductor liberatur.

2. Si abique culpa conductoris, usus, vel fructus rei cesset, v. gr. quia domus ruinam minatur, in-

festatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi tamen ANIMAD. quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam XLI. habitationem non præstat; liberatur conductor a solvenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta uti, vel frui, ut vide apud Laym. l. 3. t. 4. c. 23. Less. l. 2. c. 24. d. 1. &c.

3. Servo, aut laborator conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo ager decubuit; nec ægro, nisi expensæ modicæ: nisi tamen aliter sit conventum, aut consuetudo ferat. V. Sæ v. Conductio. ANIMAD. XLII.

4. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quod si tamen antecedentium, vel sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur. Laym. n. 7. Less. l. 2. c. 24. d. 4.

6. Si pluribus annis ob cæli clementiam (secus si ob industriam colentis) uberiores fructus ex fundo elocato proveniant, potest colono pensio augeri. Laym. n. 8.

6. Expensas facere in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v. gr. conservare facta testæ, tributa, & onera publica præstare, ad locatorem, seu dominum spectat, nisi aliter conventum sit, aut consuetudo ferat. Laym. l. c. n. 4.

7. Si conductor in rem conductam necessarias, sive utiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere a locatore, & dum non solvuntur, retinere rem conductam. Laym. l. c. Mol. d. 496.

8. Etsi incendium plerumque accidat culpa inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpe id sit culpa famulorum, quæ paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor absolvendus est, nisi locator ostendat culpam. V. Laym. sup. n. 6. & Dian. p. 7. t. 7. R. 31. ubi ex Hun. & Ber. docet, si constet accidisse culpa certi, & determinati alicujus de familia, isque circa officium suum deliquerit, v. gr. stabularii, qui lumen male custodierit in stabulo, teneri paterfamilias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpa alterius, vel si non constet, utrum casu, an culpa cujusquam acciderit.

9. Si conductor domus, v. gr. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare; ceteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

10. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem invitum privare re conducta, nisi in his casibus. 1. Si pensionem non solvat: expectare tamen debet biennium, si ultra biennium res sit conducta. 2. Si casus improvisus accidat, ob quem domus v. gr. ipsi domino sit necessaria. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta male versetur, v. g. destruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices. Laym. n. 9.

11. Successor universalis, sive heres non potest ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem successor, ut emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractui locationis, uti neque conductor; nisi tamen aliter pactum sit, v. g. ne res locata durante tempore locationis alienetur. V. Less. l. 2. c. 24. & Laym. l. 3. t. 4. c. 22.

DUBIUM XII.

De contractu emphyteusis, feudi, & libelli.

Resp. 1. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri vel in perpetuum, vel non brevius saltem, quam ad decennium; ita ut dominium ejus directum, & possessio civilis maneat apud dominum, qui tradit in emphyteusim; dominium autem utile transferatur in emphyteutam, cum hoc onere, ut quotannis certum canonem, ut vocant, seu pensionem domini solvat: quam si totam solvere negligat, 26. annis continuis in emphyteusi ecclesiastica (cum scilicet res est Ecclesiæ, vel pii loci) vel in seculari 36. annis, incidit ipso jure in penam commissi, ut dominus eam expellere possit.

ANIMAD.
XLIII.

possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit. Licet enim Bart. & alii quidam apud Dian. p. 8. r. 7. R. 36. dicant, si per 30. vel 40. annos non solverit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen VVesemb. & alii quinque negant. V. l. c. Porro, quid juris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conventionione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, ut valeat. V. Laym. l. 3. r. 4. c. 23. Less. l. 2. c. 24. d. 8.

Resp. 2. Feudum est contractus similis emphyteusis, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione domini utilis, proprietate retenta, sub onere non quidem aliquid solvendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si item non faciat vassallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid perfolvi debet in recognitionem domini directi, sed tunc ex ea parte deficit a puro feudo, & declinat ad emphyteusim. Porro, quid juris sit circa feuda, pendet item a locorum consuetudine, quæ juris communis sunt. V. l. c.

Respon. 3. Contractus libellaticus, sive datio ad libellum dicitur, cum emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel emphyteusim accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus) ita ut sit quasi subfeudum, & subemphyteusis. Ita Less.

DUBIUM XIII.

Quid sit sponsio, & ludus?

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut eventu alicujus rei certantes sibi invicem aliquid spondent, ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit: ver. g. certo tecum 10. imperialibus hanc, vel istam civitatem oblectam, captam, &c. Ut licite fiat, requiritur 1. ut fiat super re dubia. 2. ut sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. dubius eventus in utroque. 4. ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. Molin. Less. C. Lug. d. 36. f. 6.

Ludus vero est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Hi contractus jure naturæ liciti sunt, modo debita conditiones adsint, & aliunde non interveniat scandalum, aut iusta prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio: quia, sicut quivis fuz rei dominus potest alteri eam donare absolute, sic etiam sub aliqua conditione, sive ea fortuita sit, sive ex industria pendeat. Less. c. 26. d. 1. Bon. d. 2. q. 3. p. 1.

Unde resolves.

1. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et sic deberet restituere, qui lucratus esset a religioso, & filiosfamilias non potente alienare. Lay. l. 3. r. 4. c. 21. n. 5.

2. Si tamen filiosfamilias (& idem de religioso ait Nav. apud Less. l. c. d. 1.) alatur in distant loco a parentibus, poterit ex alimentis moderato aliquid inferre in honestum lusum, v. g. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, ut habet Sor. l. c. Laym. &c. Ac præterea potest etiam filius deponere quicquid lucratus fuerit, cum ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare. Laym. l. c. Bon. de rest. d. 1. q. 3. p. 2. n. 10. & seq.

3. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per injuriam alterum pertraxit ad ludendum; v. gr. si simularet se plane ignarum lusum, & sic alterum multo imperitorem provocaret, qui alioqui ludere noluiisset, aut si conviciis lacesseret, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, alias non consensurus. Mol. d. 517. Laym. l. c. Bon. d. 2. q. 3. p. 2. n. 3.

3. Si in re, quæ spondetur, sit inequalitas, & hæc alteri parti (v. g. cuius pecunia major est) sit nota, isque nihilominus spondere velit, valet contractus probabiliter: quia scienti, & volenti non fit injuria, ut dicit Navar. Medin. Sanch. Dian. Contractum tamen probabiliter docet C. Lug. d. 31. f. 6. n.

81. ex Mol. Less. & Bon. Si autem ignota sit, non potest alter lucrari; quia non est æqualis conditio utriusque, & alter nulli se exponit periculo. V. Azor. p. 3. l. 5. c. 25. q. 7. Bon. d. 5. q. 3. p. 2. q. 36. n. 3. Salas de ludo, d. 13. n. 3. Esc. & C. Lug. l. c.

5. Per se quidem, & jure naturæ licita est etiam sponsio de futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum habet, v. g. Petrum intra annum moriturum (etsi enim detur occasio optandi, vel machinandi mortem Petro, id est per accidens, potestque idem periculum esse in censu vitalitio) jure tamen humano sæpe prohibetur. C. Lug. l. c. n. 74.

6. Etsi sponsio cum conditione illicita, v. g. plus altero potaturum, sit illicita, quia inducit ad peccatum; quod tamen ea lucratus es, non teneris restituere. Sanch. Lug. Dian. p. 7. r. 9. R. 69.

7. Probabile est, quod docet Mol. &c. dum qui minus, vel conviciis ad lusum inductus est, & perdit, victorem non teneri restituere; quia talis absolute voluntarie lusit. Bon. l. c. ex Molin. & Gar. contra Azor. Less. Regin. Fill. & cet. communiter.

8. Communior sententia est, teneri restituere, qui lusit, vel certavit, certo præsciens se victurum esse. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodo dolus absuerit, tenent Tol. & Sa, v. Contractus, quia non tenetur quis ex iustitia suam peritiam, vel scientiam adversario declarare: sed is sua temeritati imputet, quod ausus fuerit cum eo deponere, cujus scientiam non norat. V. Bonac. l. c. n. 4. Dian. p. 7. r. 9. R. 62.

9. Non tenetur restituere, qui utitur astutiis illis, quas regulæ lusum, & consuetudo recepta patitur; cum uterque sciat, tales astutias esse solitas; & sic tacite in illas libere consentiat. Azor. Fill. Less. Bon. l. c. p. 2. n. 2. v. gr. Si potiores chartas habens, & securus de victoria augeat sponsonem, vel simulet metum, ut adversarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsonem, ut sic relinquatur sibi, quod erat appositum. Card. Lugo, Sanchez, Sal. Dian. p. 7. r. 9. R. 43. 3. Si inspiciat chartas alterius, ex solo ipsius negligentia, & absque fraude; secus, si ita se collocet, ut possit videre; vel si alium constituat, a quo admoneatur. 4. Si chartas a tergo disceat nosse inter ludendum, quas ante non signarat, nec noverat. Trull. Sanch. Lug. Dian. p. 4. r. 9. R. 50. & 52.

10. Qui vero utitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis: v. gr. suffuratur chartas, vel signis a tergo notat, vel utitur notatis, aut iis, quas ante novit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi, imo etiam colludenti. Regin. Amic. Trull. Dian. l. c. R. 42. Vide etiam p. 4. r. 3. R. 25. & Bon. de rest. d. 2. q. 3. p. 2.

11. Si ludens habeat animum non solvendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeo nec retinere, quod est lucratus, quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret. Less. l. c. d. 5. n. 21. Regin. n. 388. Bon. l. c.

12. Peccant graviter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cum sciant in gravia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad solvenda debita, vel alendos liberos, & uxorem, &c. Sanch. Trull. c. 27. d. 1.

13. Peccat item ludens, si lusum lege positiva sit prohibitus, ut lusum alearum, & similes, qui magis in fortuna, & casu, quam in industria fundantur. At laicis ratione circumstantiarum sub veniali, clericis sub mortali prohibentur. Less. l. 2. c. 26. n. 6. Intellige, si clericus crebro, perque longum tempus lusit, non autem si per breve tempus, & causa recreationis, & absit scandalum; quia canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, ut habet Less. d. 1. Laym. l. 3. r. 4. c. 21. n. 1. Notat autem Dian. p. 7. r. 5. R. 2. & 3. ex Lug. Dicast. Amic. Trull. &c. prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, ut non tantum laicus, sed etiam clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) uti & Episcopis, a peccato gravi excusa-

ANIMAD.

L

ANIMAD.

LI.

ANIMAD.

LII.

ANIMAD.

LIII.

ANIMAD.

XLIV.

ANIMAD.

XLV.

ANIMAD.

LIV.

ANIMAD.

LV.

ANIMAD.

XLVI.

ANIMAD.

XLVII.

ANIMAD.

XLVIII.

ANIMAD.

XLIX.

ANIMAD.

LVI.

usuari vix posse, ibi R. 4. ex Molina, Dicast. Lug. &c. et si Sanchez conetur excusare, si urgeat necessitas, verbi gratia, excitandi, aut recreandi infirmum, vel si parum ludat ob solam recreationem.

ANIMAD. LVII. 14. Si quis luda tali vetito lucratus fuerit, juxta sententiam probabiliorum non tenetur ad restitutionem ante judicis sententiam: quia jura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominii, sed tantum concedunt, ut possit repeti. An vero qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc solvere, alii negant. Vide Less. hic d. 5. Molin. Regin. Filliuc. &c. alii affirmant, ut Azor. Reb. Val. &c. apud Bon. l. 6. p. 3. n. 2. Vide Dian. p. 2. t. 7. R. 8. & p. 7. t. 9. R. 21.

ANIMAD. LVIII. 15. Ludere pro Psalmo, vel Oratio Dominica recitanda, non est peccatum, nec irreverentia. Nav. Rebel, Sanch. Dian. p. 7. t. 9. R. 1.

DUBIUM XIV.

Quod sit contractus societatis.

Resp. Is est, cum aliqui inter se conveniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, sive fructiferis, ut pecunia, animalibus, industria, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt, quod, uti & damnum, pro ratione, & rata cujusque dividunt inter se. V. Less. Laym. c. 20. Bon. q. 6. p. 1.

Unde spectando id, quod ratio, & justitia natura hic requirit, resolvuntur hi casus.

1. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, & operam suam, quam qui vel pecuniam, vel operam solam.

2. Capitale, seu fors, quam quisvis contribuit, si pereat casu, vel culpa sociorum levissima, contribuenti perit. Unde discrimen est inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo fors data alienatur, & dominium ejus transfertur in mutuatarium, cujus proinde solius periculum, ac damnum est, si casu pereat; in societate autem, qui sortem confert, eam non omnino alienat a se; & sicuti commodum, ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum, & damnum. Bon. l. c.

ANIMAD. LIX. 3. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis juxta servet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adjungantur duo alii, affecutionis, & venditionis, cujus tale exemplum ponit Laym. Inis societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos, v. g. spes est, quod is quotannis lucraturus sit 300. cujus lucri dimidium, v. g. jure societatis tibi deberetur una cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet ejusdem sortis periculum, ut ipse id periculum in se suscipiat, & tibi sortem affecueret, in hujus oneris compensationem, relinquis ei majorem partem lucri sperati, ut scilicet duae partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri hujus incerta est, ideo adhuc partem hanc lucri sperati, nempe 100. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v. gr. annuis certis, & in re, & sic tandem id lucrum facis, & sortem servas indemnem. V. Laym. & Bonac. ll. cc.

4. Societas etiam in pecoribus valide, & licite instituitur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipsa, quae alteri pascenda, & nutrienda traduntur, quam emolumenta, & fructus, ipsaque detrimenta, & damna danti, & accipienti communia sint: interdum vero ita, ut pecorum dominium, ideoque etiam periculum, sive casus fortuitus spectet ad solum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fetus, lanæ, lactis, ad utrumque. V. Less. hic, & Laym. l. 3. t. 4. c. 20.

DUBIUM XV.

Quid sit affecutio, & fidejussio?

Resp. 1. Contractus affecutionis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se, vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam, si perierit. Quod si gratis fiat, est gra-

tuita promissio: si pretio, est quasi emptio, quæ affecutionem vendit suam obligationem præstandi alteri rem ejus indemnem. Ad ejus justitiam requiritur, ut eventus rei sit incertus utrique, saltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non servaretur æqualitas. Less. Bon. d. 3. q. 9. p. 3. Less. l. 2. c. 28. d. 4. n. 24.

Unde resolves,

1. Si affecutionis certus sit rem esse in tuto, ini- que pretium petit, & tenetur restituere. *ibid.* Bon. d. 3. q. 9. p. 3.

2. Si res nondum est in tuto, etsi privata scientia scias non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium affecutionis accipere, dicit Less. l. c. n. 27. Quia illa obligatio ob pericula ordinaria magni æstimatur, & causæ occultæ, quæ periculum minuant, non imminuunt communem æstimationem. Verum id Bon. d. 3. q. 9. p. 3. n. 3. Card. de Lug. d. 31. f. 7. rectius negant.

3. Si cupiens rem suam affecutioni, certo sciat eam jam periisse, non potest pacisci de ejus affecutione. V. Less. l. c. n. 25.

Resp. 2. Fidejussio est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non solverit. Ita comm. DD.

Unde resolves,

1. Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur; quia ex se pretio est æstimabilis. Nav. Azor. p. 3. l. 11. c. 12. d. 5. Fill. n. 159.

2. Mulieres ex fidejussione (saltem si juramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, uti nec Clerici, nisi quatenus solvere commode possunt, ut non egeant. V. Laym. Bonac. q. 9. p. 2. Less. l. c. c. 28.

3. Fidejussor non obligatur plus, quam principalis; & hujus obligatio, si sit invalida, erit etiam fidejussoris. Card. Lug. &c. commun.

4. Fidejussor regulariter non potest conveniri, nisi facta excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse solvendo. Azor. l. c. Fill. n. 153.

5. Debitor tenetur de omni damno sua culpa accedente fidejussori, &c. Vide Azor. d. 10. Bonac.

6. Ex fidejussione Religiosi propria auctoritate facta monasterium non obligatur, nisi quatenus in ejus utilitatem versum est. Vide Less. c. 28. & Lay. c. 29. n. 7.

7. Qui fidejussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si is aufugit, non est ejus loco plectendus, quia non præsumitur sic se obligare; imo nec potest, cum non sit dominus vitæ. Sylv. Bon. Less. d. 7. n. 41.

8. Si debitor sua culpa non solvit, tenetur fidejussori, qui pro ipso solvit, non tantum ipsum debitum, sed etiam damna, & expensas omnes compensare. Si vero sine culpa, v. gr. ob impotentiam, non solvit, ad solum debitum videtur teneri. Azor. Sylv. Sa, Bonac. Trull. cap. 26. d. 2.

DUBIUM XVI.

Quid sit pignus, & hypotheca?

Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, ut sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus proprie fit rei mobilis, illa immobilis. Mol. Fill. Bon. q. 10. p. 1.

Unde resolves,

1. Pignore non licet uti contra voluntatem domini; quia est res aliena, ad securitatem tantum, & non ad usum tradita. Bonac. l. c. ex Mol. Reg. &c. Si tamen utatur, v. gr. equo, vel agro, debet valorem usus (uti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis, quia alioqui committeret usuram, cum res domino suo fructificet. Nav. Bon. Trull. c. 26. d. 2.

2. Non possunt oppignorari, quæ non possunt ven-

vendi, v. gr. Ecclesie. Molin. d. 530. Less. l. 2. c. 28. d. 3. Bon. l. c.

3. Immobilia, uti & mobilia pretiosa, cultui divino dicata, v. gr. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate, quia tunc etiam vendi possunt, ut Ecclesie, & indigentibus subveniatur. Vide Nav. c. 17. Less. Bon. l. c.

4. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro maiore quantitate. Neque potest vendere, debitore non solvente, nisi post biennium, & eo prius monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem. V. Laym. l. 3. c. 4. c. 30. Bon. l. c. n. 9.

5. Eandem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad solvendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur. Azor. Filliuc. Bon. d. 3. q. 10. p. 1. Trull. c. 26. d. 4.

Quæres: Quid sit contractus Antichræsticus, germanice *ein Pfandschaft*.

Resp. Is est, cum in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, v. gr. agro, ac fructus inde tamdiu lucretur, donec debitum ipsi restituatur.

Unde circa hunc ex supradictis resolves.

ANIMAD- 1. Contractus hic videtur juxta Cajetan. Sot. &c.
LXVI. (contra quosdam Juristas) esse usurarius; quia creditor ultra sortem aliquid lucratur, causa solius mutui, quæ est usura. V. Laym. l. 3. c. 4. t. 16. n. 12.

ANIMAD- 2. Possunt tamen intervenire tituli iusti lucrandi
LXVII. fructus ex pignore, sine diminutione sortis: ut si v. gr. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ jure census super eandem constituti exigi potest, cum pacto redditionis, ut supra dictum est de censibus: aut si alioquin lucrum cesseret, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Unde non facile damnandi illi, qui a Principibus in locum debitorum agros, pascua, officia, &c. in anticrisin habent. V. Laym. l. c. & Binsfeld. de Usuris. Mol. Less. &c.

ANIMADVERSIO I.

Non est invalidus &c. licet possit a iudice rescindi pro arbitrio metum passi.

Recte quidem id additur. Ex quo fit, ut metum passus jus habeat, ut contractus in foro externo rescindatur; ideoque ab eo tuta conscientia resilire possit absque ulla iudicis sententia; ne qui metum incussit, ex sua malitia, & injuria commodum referat. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 88. art. 7. ad 2. ait, quod in juramento, quod quis coactus facit, duplex est obligatio. Una quidem, qua obligatur homini, cui aliquid promittit; & talis obligatio tollitur per coactionem; quia ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur. Alia &c.

Talis est 1. Contractus matrimonii, etiamsi juramentum accesserit.

Cap. Cum locum, & cap. veniens a Busemb. citatis de matrimonii juratis nihil quidem habetur; at cum ibi matrimonia coactione, gravique metu contracta irrita declarantur, sequitur, nulla esse, etiamsi jurata fuerint. Nec enim juramentum potest efficere validum, quod ex lege Ecclesie irritum est. Præterea juramentum de re mala, malum & nullum est: at juramentum confirmans matrimonium gravi metu coactum, est de re mala; quia de re legi Ecclesie contraria: ergo est malum & nullum. Et ita loquitur quoque P. Conc. Theol. t. 7. p. 262. n. 6.

3. In aliis quibuscumque votis. Hac de re vide dicta t. 2. c. 3. d. 2. ca. 5.

4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ.

Recte quidem, si juramentum non accesserit: at si contractus juratus sit, promissio præstanda est non ex vi contractus, sed ex vi juramenti, sicuti implenda est coacta, & jurata promissio facta latroni. Hinc D. Th. loco mox cit. ait: Alia autem est obligatio, qua quis Deo obligatur, ut impleat, quod per nomen ejus promissit; & talis obligatio non tollitur in foro conscientie. Huc spectant dicta t. 2. c. 2. d. 5. ca. 4.

At Busem. objicit: „Contractus, de quo sermo est, in hoc sequitur naturam matrimonii, cui accessorius est.“

Resp. Juramentum additum promissioni non est quid accessorium eo sensu, ut maiorem obligandi vim non habeat, quam ipsa promissio; sed est quid præcipuum, ob-

ligans, etiamsi promissio non obliget, ut intelligitur ex dictis contra Busem. loco mox cit. & Resp. 2. ejusdem d. 5. & ex dicendis l. 6. t. 6. cap. 1. d. 1. ca. 3. Si tamen matrimonium nec contractum sit, nec contrahatur, contractus dotis promissæ, vel solutæ etiam juratus, nullus est; quia tale juramentum ex rei juratæ natura intelligi debet, dum matrimonium, sine quo dos non est dos, fuerit initum.

ANIMADVERSIO II.

Promissio acceptata &c. si materia sit notabilis, an sub mortali obliget &c. non convenit inter DD. Cajet. negat, quem &c. alii (forte probabilius) affirmant cum Vafq. &c.

Negat quoque La-Croix p. 355. n. 772. ego affirmantibus adhæreo. Promissio enim, quæcumque ea sit, est actus, quo quis se obligat ad aliquid in gratiam alterius: ergo, cum acceptata fuerit, in foro conscientie obligat ex jure naturæ, & gentium, uti est communis sententia, sicut monet etiam Anacletus t. 1. juris can. p. 371. n. 27. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 88. art. 3. ad 1. ait: Quod secundum bonestatem ex qualibet promissione homo homini obligatur; & hac est obligatio juris naturalis: sed ad hoc, quod aliquis obligetur ex aliqua promissione, obligatione civili, quedam alia requiruntur. Hinc ea ratio existit. Quod obligandi vim habet, in re levi leviter obligat, in gravi graviter: at ex dictis quælibet promissio etiam simplex civilibus solemnitatibus destituta, obligandi vim habet: ergo in re gravi graviter obligat. Promissisti e. g. duos obulos Petro; Paulo promissisti decem aureos: an si violatio prioris promissi venialis tantum culpa est, posterioris quoque omissio est solum noxa venialis?

At inquit La-Croix: „Fidelitatem secundum se non obligare sub mortali, docet cum communi Gorm. de „just. n. 648. in hoc enim est similis veracitati, quæ secundum se etiam tantum sub veniali obligat.“

Resp. Ex dictis sub distinctione in materia levi conc. in gravi nego. Violationem fidelitatis in re gravi esse culpam mortalem, colligi potest etiam ex voto; cujus violatio in re gravi nemine dissentiente grave peccatum est. Nec enim gravitas culpæ in voti violatione ex eo capite desumitur, quod violetur fides Deo promissa, sed quod violetur in re gravi. Nam si violetur in re levi, levis culpa est. Nam aliud est de veracitate, in qua aliquid faciendum dicitur sine promissione, & obligatione. In hoc enim, si non fiat, ne venialiter quidem peccatur, dum faciendi animum quis habuerit, cum se facturum dixit. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 110. art. 3. ad 5. de promissore ait: Quod ille, qui aliquid promittit, si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur; quia non loquitur contra id, quod gerit in mente.

Infidelitas quidem (ut aliam objectionem præoccupem) in simplici promissione, non est violatio justitiæ commutativæ, aut particularis, est tamen violatio justitiæ universalis, seu legalis; quia ad commune bonum & humanæ societatis vinculum pertinet, ut quisque promissorum fidem servet. Cur promissio civilis gravem obligationem parit nemine inficiente? eam scilicet parit, non quia civilis est; (nec enim solemnitates chirographi subscripti, aut publicæ scripturæ a Notario exaratæ, aut testium vim promissioni tribuunt, sed supponunt, & declarant) sed quia promissio est. Hæc est naturæ, & gentium lex: id declarat S. Thom. citatus, dum ait: Et hæc est obligatio juris naturalis. Leges positivæ obligandi vim tribuunt civili promissioni quoad forum externum; at dum hoc præstant, satis declarant, promissionem ex se graviter obligare, si de re gravi sit. Hanc sententiam præter eos, quos citat Busem. tuentur teste P. Concina Theol. t. 7. p. 636. n. 8. S. Antoninus, Sylvester, Covarr. Soto, & alii; & hanc ego putem esse sententiam omnium hominum honestatis amatorum.

ANIMADVERSIO III.

Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis.

Si ita est, qui promittit sine animo se obligandi, nullam contrahit obligationem: at hoc est aperte falsum; quia obligatio seriatim promissioni inseparabiliter annexa est, ut ex ejus definitione ad cap. 1. allata, & ex dictis ad ca. 11. t. 2. c. 3. d. 2. ca. 2. d. 4. liquet.

Circa quod notat Sa, vix quemquam promittentem intendere se obligare, aut &c. sed plerumque tantum intendere declarare suum propositum.

Intentio se obligandi in promittente non est necessaria, sed supervacanea; ideoque, cum qui promittit, advertat, & norit ex vi ipsius promissionis se obligare, intentionem non addit se obligandi.

Quod si qui promittunt, intendunt tantum declarare suum propositum, homines sunt non veraces, & honesti, sed mendaces, ac turpes. Porro cum nemo ex sua ne-

quæta commodum reportare debeat, ex ipsa externa promissione nihilominus obligatur. Cum enim homines, animi aliorum penetrare non possint, verba inspicunt, unde omnis obligatio iure gentium pendet: itaque ipsa externa fides obligationem parit; quam fidem qui violant, perfidi sunt, humanæque societati merito exosi.

ANIMADVERSIO IV.

Donare non possunt.... pupilli, vel impuberes.

Pubertatis annus in maribus est decimus quartus, in feminis duodecimus: qui ergo, vel quæ pubertatis annum non attigerunt, sunt impuberes, seu pupilli: hi, cum doli capaces sunt, seu rationis usu præditi, ea donare possunt, quæ sibi a parentibus, vel tutoribus concessa sunt, ut iisdem pro arbitrio utantur. Quamquam etiam pro horum bonorum dispositione Jurisconsulti communiter teste Concina Theol. t. 7. p. 253. n. 2. requirant ætatem pubertati proximam, quæ in masculis est annus decimus, ut ait Concina, vel decimus cum dimidio, ut habet Laym. l. 3. de iust. p. 3. t. 3. c. 9. n. 5. p. 314. in feminis nonus cum dimidio. Hujus ratio est, quia ad contractus cum hominibus ut plurimum calidis ineundos plus luminis requiritur, quam in multis aliis hominum officiis.

Bona immobilia, aut mobilia pretiosa, quæ servando servari, hoc est ultra triennium conservari possunt, ne cum tutoris quidem auctoritate distrahere possunt, nisi iudicis decretum accedat.

Præterea pupilli ne alia quidem bona, quorum domini sunt, sine tutorum auctoritate donare possunt. Sed quæstio est, utrum hujusmodi donationes in foro conscientie sint validæ. Bnf. affirmat, dum ait: „Donationes, tamen eorum in foro conscientie sunt validæ.“ Ego neganti sententiam subscribo.

Quamvis enim pupilli bona sua cui voluerint donare possint spectata sola naturæ lege; non tamen possunt spectatis civilibus legibus, quæ ipsis de suis bonis disponendi potestatem sine tutoris auctoritate ademerunt: ergo eorum donationes quoad conscientiam non sunt validæ. Consequentia in sana Theologia est certissima; quia in sana Theologia certissimum est, civiles, seu secularium Principum leges quoad conscientiam vim habere. Illud ergo unum Theologo inquirendum est, utrum leges civiles pupillis ademerint facultatem disponendi de suis bonis sine tutorum auctoritate. Bnfemb. id non negat, imo explicite affirmat, dum ait: *Donare non possunt.... pupilli, seu impuberes, nisi ad pias causas.* Quare cum addit, *Donationes tamen eorum in foro conscientie sunt validæ,* aut sibi contradicit, aut falsissime ponit, civiles, seu Principum leges non habere vim quoad conscientiam.

P. Viva Bnfemb. doctrinæ subsidium se ferre forte putat, dum ait, leges civiles prohibere, non irritare contractus a pupillis sine tutorum auctoritate initos. At si hoc verum esset, eorum contractus etiam in foro externo validi essent. Quamquam leges civiles communes, eorum contractus non solum prohibent, sed etiam aperte irritant. Hæc enim habentur 1. Instir. §. Quibus alienare non licet: *Neque pupillum, neque pupillam, ullam rem sine tutoris auctoritate alienare posse.... nec debitum solvere sine auctoritate tutoris posse; quia id quod solvunt, non fit accipientis, cum scilicet nullius rei alienatio eis sine tutoris auctoritate concessa sit.* Item lib. 2. §. de acquir. rerum dominio dicitur: *Pupillus quantum ad acquirendum non indiget tutoris auctoritate; alienare vero nullam rem potest, nisi præsentem tutorem auctorem.* Hæc leges, quas P. Concina Theol. t. 7. p. 254. n. 6. contra P. Vivam producit, adeo perspicuæ sunt, ut ne impudenti quidem cavillatione de sola prohibitione intelligi queant. Has porro leges ex Principum approbatione, & tribunalium usu acceptatas veræ legis vim habere, compertum puto; ex quo fit, ut in conscientia quoque vim habeant. Hinc S. Paulus ad Gal. 4. ait: *Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus, & actoribus est usque ad præfinitum tempus a patre.* Servi donatio sine domini consensu quoad conscientiam est invalida: ergo etiam pupilli sine consensu tutoris; quia pupillus teste D. Paulo nihil differt a servo. Quid hic objici potest post tam apertam D. Pauli sententiam?

Objicit nihilominus Laym. lib. 3. de iust. p. 3. t. 3. c. 9. n. 7. p. 314. hoc modo. Obligatio naturalis oritur ex consensu: sed pupillus pubertati proximus, & minor 25. annis sufficientem consensum habent: ergo in naturaliter ex contractu obligantur.

Resp. Dist. maj. in iis, de quibus quis liberam dispositionem habet, conc. in iis, de quibus liberam dispositionem non habet, nego maj. & conf. Quia pupilli, & minores non habent liberam suorum bonorum dispositionem; ideoque eorum contractus non valent.

At, inquit Laym. leges civiles obligationem naturalem

omnino non infirmant, licet externo foro actionem adversus pupillum denegarint.

Resp. Leges civiles obligationem naturalem omnino infirmant, ut patet ex verbis ipsarum legum mox allatis, quæ sunt perspicuæ, & ex D. Pauli oraculo ad Gal. 4. mox adducto. Cur leges civiles fatente Laym. actionem adversus pupillum in externo foro denegarint? quia nolunt, ipsius contractus valere, nec ipsum posse sine tutoris auctoritate se obligare: at leges civiles non solum in externo foro, sed etiam quoad conscientiam obligant: ergo quamvis naturæ lex permittat, ut pupilli rationis compotes contrahere possint; non tamen impedit, quin leges contrarium statuunt; imo, cum pupillorum ratio infirma sit, nec satis apta ad contractus, insinuat, ut leges iis adimant contrahendi sine tutorum consensu facultatem. Quare cum leges contrahendi facultatem pupillis reipsa ademerint, eorum contractus omni jure nulli sunt, & invalidi. Itaque cum leges, quas citat Laym. dicunt, pupillum sine tutoris auctoritate contrahentem naturaliter obligari, intelligendæ sunt in hypothese, quod sola naturæ lex spectetur præcisè positivis legibus; quibus positæ nulla obligatione pupillus contrahens irretitur. Si hæc non existerent, obligaretur; at quia existunt, non obligatur.

At iterum objicit Laym. deficiente obligatione principali non valet accessoria: si autem ad contractum pupilli sine tutoris consensu celebratum fidejussor accedat, is etiam civiliter obligatur: ergo signum est, principalem obligationem pupilli aliquo modo, hoc est naturaliter subsistere.

Resp. Consequentia non est legitima; quia fidejussor in hac specie non accessorii, ut ponit Laym. in minore, sed principalis personam induit, ut recte respondet P. Concina Theol. t. 7. p. 255. n. 7.

§. *Damnatus criminis capitalis.*

P. Concina Theol. t. 7. p. 650. n. 8. ait: „Damnatos, ad mortem, & illos, quibus aqua, & igni interdicitur, batur, inhabiles ad testandum declarat l. *Ejus, qui §. Sed cui ff. de testam.* aliaque leges; quæ tamen hodie, vix alicubi locum habent. Illud verum est, eos testari non posse, quorum omnia bona fisco adjudicata fuerint.“

ANIMADVERSIO V.

Uti neque quæ filio intuitu &c. quia sunt quasi castrensia.

Hæc bona non sunt quasi castrensia, sed profectitia. Hinc Laym. l. 3. de iust. t. 4. c. 8. num. 8. p. 311. ait: „Denique profectitia bona dicuntur, quæ cum nec castrensia, nec quasi castrensia sint, vel ex bonis patris profecta, vel patris intuitu filiofamilias donata sunt.“ Idem docet Concina Theol. t. 7. p. 52. n. 3. & Wig. in Trib. p. 290.

At hujusmodi bona, quæ ex rebus patris, vel occasione patris a filio acquiruntur, ad patrem pleno jure spectant §. *Sancitum l. Per quas personas* teste Lavmanno. Idem docet Concina, qui subdit: „Neque aliam afferunt filiis similia bona utilitatem, nisi quod ob patris delictum publicari nequeant:“ ergo quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata, in divisione cum fratribus computanda sunt.

ANIMADVERSIO VI.

V. g. dat aliquis puella ad ejus &c. si postea non consentiat, non tenetur datum reddere. Nam &c. secus &c.

In hac specie non tenetur quidem ex iustitia datum reddere. Sed quia puella turpiter accepit, ac turpe donum respuere debuerat, turpiter acceptum indignabunda restituere omnino debet, ut fædi amoris fomentum, & scandalum tollat, ut christiane, & sancte, ac rectissime advertit P. Concina Theol. t. 7. p. 158. n. 11.

ANIMADVERSIO VII.

In similibus donationibus affectivis potest aliquis, v. gr. prædicta puella, acceptare &c.

Hoc est aperte falsum, & naturali honestati prorsus contrarium. Nec enim a quibuscumque, nec propter quascumque causas accipere dona licet, multo vero minus a lascivis amatoribus luxuriæ causa oblata. His de rebus ethnicus Arist. Eth. 4. solidius, & honestius loquitur, quam Bnf. & qui cum eo sentiunt.

Præterea dum puella illecebrosa dona acceptat, non solum peccat, quia accipit, a quo non debet accipere, & propter eas causas, propter quas non debet accipere; sed quia turpem amorem fovet amassii, sequæ ipsam libidinis periculo objicit. In has licentiores feminas illud Ap. cadit: *Non solum digni sunt morte qui hæc faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus:* quia licet externæ libi.

libidini non consentiat, lascivis tamen effectibus facto ipso consentit. At Buf. hic solum considerat, quid iustitia postulat, quasi vero nullæ aliæ virtutes sint præter iustitiam, aut peccari non possit, nisi contra iustitiam. Ex quo fit, ut latum libidinibus campum aperiat.

Utdo si spe frustratus repetas . . . non tenetur puella credere.

Puella expectare non debet, ut turpe donum repetatur, sed sponte illud reddere, ut monuimus cas. 10. debet. Quod enim turpiter acceptum est, nonnisi turpiter retinetur. Quod si incaute, & licenter accipiendo, scdō amoris consentit, necesse est ut suum dissensum ostendat non solum repellendo turpem amatum, sed etiam ejus dona, & illecebras; quorum monumenta retinere, & turpe, & periculosum est.

ANIMADVERSIO VIII.

Si quis prole carens . . . alicui ascendendum, ut patri, vel avo, vel Ecclesie &c. tantum revocari potest, quantum necessarium est, ut filii habeant legitimam.

Id improbat Laym. l. 3. de iust. t. 4. c. 12. n. 20. p. 325. „Quia, inquit, id nullo iure probari potest. Quamvis re contrarium tenendum cum Molina. „Ita ille quoad donationes ascendentibus factas; & hoc idem intelligi multo magis debet de donationibus Ecclesie, vel causis piis impertitis; ubi jus civile locum non habet: jus autem naturæ dictat, filios nullum jus habere, nisi in bona, quæ parentes habent in eorum origine, non in anteriora, quæ amplius non sunt in parentum potestate.

Porro etsi juraveris . . . adhuc potest revocare.

Qui jurat se non revocaturum donationem, beneficium, seu facultatem revocandi juramento excludit: qui juramento excludit beneficium, seu facultatem revocandi donationem, eam amplius revocare non potest; quia unusquisque juri suo, & beneficio sibi a legibus concessio renuntiare potest. Ergo &c.

At inquit Buf. Hoc juramentum non excludit tacitam conditionem dictam, hoc est nisi liberi mihi nascantur.

Resp. Hoc falsum est. Cur enim additur juramentum non revocandi, nisi ut tacita illa conditio excludatur? Nisi hanc tacitam conditionem juramentum excluderet, frustra adderetur; quia donationem æque revocare posset, ac si non jurasset. An juramentum frustratorum esse debet? Si donator dictam conditionem expresse excluderet, fatente Bufemb. donationem revocare non potest: ergo multo minus eam revocare potest, si se non revocaturum juraverit; quia majorem vim habet juramentum, quam expressa exclusio conditionis.

Præterea testamentum non solum ex civilis, sed etiam ex naturalis juris dispositione revocari potest; at si juramentum non revocandi accedat, ex communi tum Jurisconsultorum, tum Theologorum consensu, revocari licite non potest, ut animadvertit Concina Theol. t. 7. p. 668. cap. 7. qu. 1. Ergo a pari, imo multo magis idem in præsentī specie dicendum est. Sicut enim testator jurando renuntiat favori legis revocationem testamenti permittentis; ita donator eidem favori jurando nuntium mittit. Dixi autem multo magis; quia revocatio donationis sola positiva lege permittitur; at revocatio testamenti etiam lege naturali permessa est. Quod si quis hic cum Laym. loco mox citato dicat, juramentum, veluti accessorium fortiri conditionem actus, cui adjungitur, is refutabitur tum ex dictis ad c. 6. dub. 1. aliisque locis ibi citatis; tum quia si hæc ratio valeret, testamentum quoque revocari posset, etiam si juramentum non revocandi accessisset; quod est contra communem sententiam, ut hic dictum fuit.

ANIMADVERSIO IX.

Si donatio fuerit inofficiosa &c. an autem, & quando donatio rescindenda in totum, vide &c.

„Plerumque tamen, inquit Laym. loco mox citato „n. 18. inofficiosa donatio per querelam apud Judicem „institutam revocatur solum, quatenus modum excessus, & legitimam portionem diminuit, sicut constat „ex l. Si mater c. de inoffic. donat., & docet Abb., „Cov., Mol., Clarus. “

Idem docet Anacleto t. 3. juris can. p. 344. n. 74. idque seu in unum, aut plures filios, seu in extraneos facta sit inofficiosa donatio ex cit. lege, ubi dicitur, si ve in quosdam liberos, si ve in extraneos exhaustis.

ANIMADVERSIO X.

Per supervenientiam liberorum, ut probabilius affirmat &c. contra quosdam.

Hoc Anacleto quoque t. 3. juris can. p. 343. n. 69. negat. Ratio est, quia l. Si unquam 8. cap. de revoc. donat. ab eo cit. dicitur: Si unquam liberis patronus fi-

lios non habens, bona sua omnia, vel partem aliquam donatione largitur, & postea suscepit liberos, totum, quidquid largitus fueris, revertatur, in ejusdem donatoris arbitrio, ac ditione remansurum: at non est sine liberis, cui vel unus filius, unave filia est, l. Non est 148. §. de v. f. ab eodem Anacleto cit. Ergo qui habet unum filium, aut filiam, donationem factam revocare non potest per supervenientiam filiorum, hoc est si alii liberi post donationem ei nascantur. Sed hæc questio ex peculiaribus regionum legibus, aut usu definienda est.

ANIMADVERSIO XI.

Imo sine hoc donare eum posse non tantum de castrensibus, sed etiam de adventitiis, probabile censet Diana &c.

Huic probabilitati adversari videtur Bonif. VIII. qui cap. Licet pater de sepult. in 6. lib. 3. t. 12. inquit: Quamvis autem filiusfamilias absque patris assensu sibi possit libere eligere sepulturam, pro anima tamen sua præter ipsius assensum (nisi peculium castrense, aut quasi castrense habeat) aliquid judicare non potest.

Quod si concedamus probabile esse, filiumfamilias seu mortis causa, seu inter vivos de suis bonis adventitiis donare posse, id intelligendum est de iis, quorum usus-fructus ad patrem non spectat, ut habet Laym. lib. 3. de iust. t. 4. cap. 12. n. 7. Sed hac quoque in re locorum consuetudines, aut leges attendendæ sunt.

ANIMADVERSIO XII.

Usurarius . . . potest tamen ad causas pias.

Illud potest tamen &c. intellige, dum tamen id fiat sine damno eorum, quibus usury restituendæ sunt. Nam ipso naturæ jure nemo testari potest de re aliena, seu aliis debita, ut piz causæ faveat.

ANIMADVERSIO XIII.

Verum si is, cui res &c. negligenter custodiat, negligensia autem non sit theologia culpa mortalis, probabile est &c. alii tamen aliter sentiunt &c.

Quoad hoc consule dicta c. 2. d. 1. cas. 3. Dubium non est, quin iustæ Principum leges conscientiam obligent: ergo si iustæ Principum leges restituere eum cogunt, qui in aliena re custodienda juridicam culpam admisit, etiam quoad conscientiam restituere is cogitur.

Fateor tamen, has leges præsumptione niti, hoc est culpam quoad Deum, & jus naturæ præsumere; ideoque si, qui juridicam culpam admisit, eam inculpabiliter admisit, & re ipsa innocens sit, restitutionis poenam luere quoad conscientiam non cogitur; & ne in foro quidem externo, si suam innocentiam probet, cogi potest.

Hinc can. citati ad cas. 3. culpam semper supponunt in eo, qui damnum reparare debet. Juri enim naturæ repugnat, ut damnum sentiat, qui nullius culpe reus est.

ANIMADVERSIO XIV.

Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum &c. non tenetur &c.

In hac specie totum quidem restituendum non est, sed aut dimidium, si animus æqualiter anceps sit, aut pro ratione dubii. Hoc naturalis æquitas, & iustitiæ æqualitas postulat, ut ex alibi quoque dictis constat.

At inquit Bufemb. In dubio non præsumitur delictum. Resp. Ita sane; at ne innocentia quidem præsumi potest, aut debet; ideoque nec depositario, nec deponenti favendum est; sed uterque æquale periculum damni, & lucri subire debet.

Cum de vindicativa iustitia agitur, in dubio nec delictum præsumitur, & reo favendum est; quia nihil utilitatis in personam læsam ex poena dubio reo inflicta redundat, nihilque incommodi ex poenæ remissione. Secus res se habet in iustitia commutativa, in qua utilitas ex damni reparatione in læsum, & incommodum ex reparationis omissione redundat.

ANIMADVERSIO XV.

Non est usura, si mutuans nihil intendat ut pretium, sed tantum speret &c. licet illud ut finem principalem intendat.

Hic primum describenda propof. 42. ab Innoc. XI. proscripita, quæ ita habet. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum. Usura hic damnata in eo sita est, ut aliquid exigatur tamquam debitum. Quod enim ex benevolentia, & gratitudine dandum est, sponte dari debet,

bet, nec exigi potest quasi debitum, seu quasi jus in illud sit.

Quod si mutuatarius aliquid sponte det in grati animi signum, illud accipi sine usura potest, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 78. ar. 2. his verbis. *Si vero accipias (mutuatur) aliquid huiusmodi non quasi exigens, nec quasi ex aliqua obligatione tacita, vel expressa, sed sicut gratuitum donum, non peccat; quia etiam antequam pecuniam mutuasset, licite poterat aliquid donum gratis accipere; nec peioris conditionis efficitur per hoc quod mutuavit.* Si autem non peccat, qui a mutuatario donum gratuitum accipit, ne peccat quidem, qui illud expectat, seu sperat, seu etiam petit gratis dandum; & hoc idem tradit D. Thom. ar. cit. ad 3. inquit: *Si vero munus ab obsequio, vel a lingua (idem dicas de munere a manu) non quasi ex obligatione rei exhibetur, sed de benevolentia, quae sub aestimationem pecuniae non cadit, licet hoc accipere, & exigere, & expectare.* Illud exigere, ut ex contextu liquet, idem sonat, ac petere aliquid non jure debitum, sed gratuito, & sponte dandum.

Contra vero si speretur aliquid supra sortem ex vi mutui, seu ex obligatione rei debitum, est usura mentalis; & si accipiat, restituendum est. Nec enim retineri potest, nisi ex spontanea dantis liberalitate, gratique animi sensu proficiatur.

At quid, si aliquid speretur non ex vi quidem mutui, sed ut donum gratuitum veluti finis principalis mutui, ita ut mutuator mutuum daturus non esset, nisi illud donum speraret?

Resp. Hæc intentio prava est, avarique hominis propria, qui opus misericordiae, aut liberalitatis in suum commodum detorquet. Hinc S. Raymundus a Genet. Theol. t. 1. p. 239. qu. 2. citatus ait: *Ideo hanc naturalem obligationem (mutuatarii) non potest creditor deducere in pactum, vel saltem sperare effectum ipsius obligationis naturalis; quia creditor nullo modo debet pactum apponere, nec principaliter (nota) spem, vel intentionem in tali retributione habere, sed propter Deum, & ex caritate principaliter debet mutuare proximo indigenti; & tunc forte si secundario speret, quod ille debitor sibi remuneret, vel aliquid simile, si opus fuerit, forte non est reprobandum.*

Utrum autem intentio doni gratuiti veluti finis principalis mutui sit usura obligans ad restitutionem, dubitari potest.

Busemb. negat, & cum eo communiter sentiunt recentes, ut habet Concina Theol. t. 7. p. 461. num. 10. „Verum cum homines, inquit ipse, nimio ardore in „lucrum abripiantur, dum lucrum istud est causa principalis, & movens ad mutuum, præscindere illi non „solent spem lucrandi ex mutuo a spe lucrandi ex liberalitate debitoris: „ideoque quoad praxim prædictam intentionem, seu spem usurae mentalis damnat.

Hinc Urb. VIII. cap. Consultuit de usur. t. 19. lib. 5. Decr. ait: *Constitutum nos tua devotio, an ille in iudicio animarum quasi usurarius debeat judicari, qui non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuum pecuniam credit, ut licet omni conventionione cessante, plus tamen forte recipiat. Et utrum &c. Verum, quia, quid in his casibus tenendum sit, ex Evangelio Lucae manifeste cognoscitur, in quo dicitur: Date mutuum, nihil inde sperantes. Huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent, (cum omnis usura, & superabundantia prohibeatur in lege) iudicandi sunt male agere, & ad ea, quae taliter sunt accepta, restituenda in animarum iudicio efficaciter inducendi.*

Intelligendus est, inquit, præsens Canon de intentione lucri ex vi mutui, non ex mutuatarii liberalitate percipiendi.

Resp. Cum summus Pontifex sine distinctione loquatur, ea nos uti non debemus, sed faciendum quod docet, & præcipit. Nam vel illa distinctio spectato hominum more locum non habet; vel qui dat aliquid supra sortem, non sponte dat, sed timore, ne mutuatorem nihil dando offendant; vel dat, quia ex vi accepti mutui tribuendum esse putat; vel illa restitutio a Confessario imponenda est in poenitentiam, peccatique poenam, ut per quæ quis peccat, per ea puniatur, neve quod turpiter acceptum est, turpiter retineatur, & ut poenitentes restituere coacti, ab huiusmodi culpis coerceantur. Tandem illa restitutio necessaria est, ut detegatur, utrum dans ex mera liberalitate, & sponte dederit, an timore, vel errore ductus.

Si enim suam mentem aperiat, & restitutionem recipere nolit, mutuatur donum gratuitum retinere poterit, ita tamen ut noverit, mutuum animo liberali, & misericordii esse tribuendum.

ANIMADVERSIO XVI.

Non est usura dare mutuum, alterius amicitiae captanda causa &c.

Ita sane. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 78. ar. 2. ait: *Recompensationem vero eorum, quæ pecunia non mensurantur, licet pro mutuo exigere, puta benevolentiam, & amorem ejus, qui mutuavit, vel aliquid huiusmodi. Atque ulterius inde sperare officium.*

Hoc vero suspectum est, & involutum, atque explanatione indiget.

Si enim amicitiam, quam ex mutuo capeas, ad officium obtinendum, veluti ad finem referas, intentio principalis mutui est officium; quæ intentio ex mox dictis turpis est, & mala, ac usurae suspitione infecta. Si autem officium quidem speres, ad mutuum autem moveat te amicitia, veluti finis principalis, illud daturum, etiam si officium non sperares, ex D. Raym., & D. Thom. mox citatis excusaris.

Verum quia officia; quæ propter mutua, aut munera conferuntur, vel conferenda curantur, vix recte, & sine distributivæ justitiæ læsione conferuntur, mutuum dandum est absque omni intentione utilitatis, ut mutuatur ab omni avaritiæ, ambitionis, & injustitiæ suspitione liber sit.

ANIMADVERSIO XVII.

Esti Salas eum excuset, qui mutuas aliquid cum pacto, ut statim &c.

Hæc Salz opinio a Busembao relata, nec improbat, & proscripta intelligitur in damnat. propof. 42. supra descripta ad cas. 2. Si enim proscriptum est, exigere aliquid ultra sortem, tamquam ex gratitudine debitum, proscriptum quoque est, pacisci cum mutuatario, ut statim præstet aliquod beneficium ex gratitudine. Quod enim tamquam debitum exigere non licet, ne in pactum quidem deducere licet. Imo vero opinio Salz, damnata propof. 42. deterior est. Quia ex opinione damnata exigitur quidem aliquid ultra sortem, tamquam ex gratitudine debitum, at pactum non adjicitur; at juxta Salam pactum quoque addici potest, ut exigatur etiam ex vi pacti; quod usurae pravitatem augeat.

ANIMADVERSIO XVIII.

Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recuperationis.

Hunc titulum esse justum, docent fere omnes contra paucos apud Dian. Et id verum esse, quando est, set periculum tantum probabile amittendæ fortis, re, net Sylv., Serra, Moya, alique cum Castrop. „Hætenus La-Croix p. 362. n. 851. cujus ratio est, „quia „hic & nunc non obligor mutuare, uti suppono; nam „dare mutuum non semper tenetur homo, inquit S. Th. „2. 2. q. 78. ar. 1. ad 3. ergo nec obligor subire illud „periculum. „Ex vi hujus argumentationis serio consideratur illud vere, & logice conficitur: ergo nec obligor subire illud periculum, quamdiu mutuum dare ex præcepto non teneor; hoc inquam conficitur, & nihil aliud.

„Illud autem, subdit La-Croix, subire est pretio æstimabile, uti certum est, & manifeste ostendit ex „jure, & Auctoribus Covar. l. 3. &c. ergo si subeam „in favorem mutuatarii, possum ideo accipere aliquid, quid. „Hic vero P. Zacharia Lectorem mittit ad suum P. Zech locis ab eo citatis.

Sed prætermisso P. Zech, quem legere non vacat, argumentationem La-Croixii ad trutinam revoco.

Conclusio anterioris argumentationis, quæ in hac posteriore principii loco est, hæc est, ut animadvertimus, legitima, & logica.

Non obligor subire periculum mutui, quamdiu mutuum ex præcepto dare non teneor: at hoc periculum, ait La-Croix, est pretio æstimabile: quid ergo? Ergo quamdiu mutuum ex præcepto dare non teneor, non teneor subire, seu obnoxius fieri alicui rei pretio æstimabili. Hic non ludimus, sed serio de re gravissima disputamus. Logicos omnes, qui sophistici non sint, appello; nulla alia conclusio legitime ex prædicta argumentatione eruitur, quam a me recitata, & expressa.

La-Croix ergo ex suo arbitrio, & sophistarum more illam conclusionem elicit: ergo si subeam (periculum mutui) in favorem mutuatarii, possum ideo accipere aliquid.

Missæ ergo sophistica La-Croixii argumentatione, cum Genetto Th. t. 1. p. 245. q. 2. Nat. Alexandro Th. t. 2. p. 301. reg. 3. Concina Th. t. 7. p. 375. c. 11. existit.

stimo, usuram esse, aliquid supra sortem exigere in mutuo ratione periculi recuperandæ ejusdem sortis.

De iis enim, quæ inseparabili nexu conjuncta sunt, idem judicium quoad mores ferendum est; ita ut, sicut in simonia accidit, qui unum vendit, ne alterum quidem invenditum derelinquat; hoc est, si vendis id, quod est inseparabile a mutuo, ipsum mutuum vendis: at periculum recuperandæ sortis in mutuo, quod appellatur periculum facti, humano more est inseparabile a mutuo; quod ostendit tum ordinaria hominum infidelitas, & injustitia, tum humanæ voluntatis mutabilitas, tum demum infiniti casus, quibus humanæ res obnoxie sunt, propter quos mutuatarius solvendo non sit, aut saltem non sine magno incommodo solvere possit, ideoque solvere nolit. Ergo qui periculum recuperandæ sortis vendit mutuatario, seu, quod idem est, aliquid ab eo propter tale periculum exigit, ipsam mutationem vendit; quæ est evidentissima usura.

La-Croix n. 852. proposuit argumentationis minorem negat a nobis jam ostensam, & evictam; quam teste La-Croixio n. 854. Sylv., Serra, alique apud Mend. veram esse, fatentur, & affirmant, ideoque ratione periculi semper posse aliquid exigi docent. „Sed subdit La-Croix, tenendum est oppositum: si enim mutuatarius sit potens solvere, simulque homo industrius, & verax, ideoque præsumatur soluturus, nullum ibi est morale periculum. Quamvis autem sit periculum commune, v. g. quia mutuatarius posset depauperari, posset postea non velle solvere, tamen tale periculum non est sufficiens, uti recte Pallav. de justit. n. 128. tale enim periculum compensatur cum periculo, cui fors subesset apud mutuantem: posset enim perdi, vel eripi.“

Hac animadversione posita hæc ratio in gratiam La-Croixii confici potest. Periculum mutuo extrinsecum, seu ab eo separabile, & pretio æstimabile justum titulum mutuatori suppeditat exigendi aliquid supra sortem: atqui probabile periculum sortis ex mox dictis est mutuo extrinsecum, seu ab eo separabile, & pretio æstimabile: ergo &c.

Resp. Illud ergo hic tamquam certum ponendum est, aliquid supra sortem in mutuo exigi non posse propter quodcumque periculum; alioquin nunquam deesset justus titulus lucrandi ex mutuo; quia nunquam deesset aliquod periculum amittendæ sortis. At Bened. XIV. in epistola encyclica ad Episcopos Italiz (habetur apud Concina t. I. app. p. 164.) ait: *Sed illud diligenter animadvertendum est, falso sibi quemquam, & non nisi tenere persuasum reperiri semper, ac præsto ubique esse vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel secluso etiam mutuo, contractus alios justos, quorum vel titulum, vel contractum præsidio, quovisunque pecunia, frumentum, aliudve id generis alteri cuicumque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum ultra sortem integram, salvamque recipere. Ita si quis senserit, non modo divinis documentis, & catholice Ecclesie de usura judicio, sed ipsi etiam humano communi sensui, ac naturali rationi proculdubio adversabitur.*

Quare illud solum dubitari potest, utrum propter non qualecumque commune, & remotum, sed solum propter probabile, seu proximum periculum sortis recipere aliquid auctarium liceat in mutuo. Verum si ita est, quæstio quoad praxim vix locum habet; quia nemo ordinarie loquendo mutuum dat, ubi periculum probabile imminet amittendæ sortis, puta decoctoribus, dubiæ fidei hominibus, aut qui solvendo non sint; sed mutuum dari solet, ubi probabile periculum sortis amittendæ non est, & nihilominus titulo periculi, auctarium exigitur; quæ est evidens usura, a Scriptura, & Patribus, & a Bened. XIV. damnata. Sed facta hypothefi, quæ rara est, quod vel propter importunas preces, vel propter petentis indigentiam, vel propter nimiam, & imprudentem mutuatoris facilitatem mutuum detur cum noto probabili sortis periculo, quæro, cur propter tale periculum, auctarium exigi possit, cum tamen propter commune periculum non possit? Nam sicuti proximum periculum est pretio æstimabile, ita quoque remotum; in eoque solum quoad hoc differunt, quod illud plurius, hoc minoris æstimandum sit. At, inquit La-Croix, tale periculum (remotum, seu commune) compensatur cum periculo, cui fors subesset apud mutuantem: posset enim perdi, vel eripi.“

Resp. At apud mutuatarium non solum fors potest perdi, vel eripi; sed potest in lusus, luxum, libidines infumi; potest donari, aliis infidis, aut solvere non valentibus mutuo dari, negotiationi periculis plenè exponi &c. Quare falsum est, & communi sensui adversum, periculum commune sortis in mutuatario compensari cum periculo, cui fors apud mutuatorem subesset. Ergo si auctarium propter periculum commune sortis exigi non potest, ne exigi quidem potest propter periculum pro-

babile. Præterquamquod sæpe accidit, ut ignoretur, utrum periculum sortis sit probabile, an commune. Mutuatarii animum quis scire potest? Ejus facultatem, seu bona vix nota esse possunt; quia ejus debita sciri non possunt. Qui res suas bene gerunt, mutuis non indigent, nec ea postulare solent. Quare ipsa mutui petitio, si rem recte pensemus, periculi admonet mutuatorem, qui tamen, quale sit hoc periculum, ignorat. Hæc est ordinaria mutuatorum conditio. Juxta La-Croixium si periculum est probabile, auctarium exigi potest; si periculum est commune, exigi non potest: ergo cum ignoratur, uti ordinarie accidit, utrum periculum sit probabile, an tantum commune, manifesto usuræ periculo se se objicit, qui auctarium ex mutuo postulat. Huc demum recidit versatilis probabilitas, ut Christianos in peccandi pericula coniciat.

Longe ergo sanior, & verior est doctrina, quæ asserit, propter periculum recuperandæ sortis, quodcumque, aut qualecumque illud sit, nunquam licere auctarium exigere. Licet enim periculum probabile, seu proximum, non sit intimum, seu inseparabile ab omni mutuo, est tamen inseparabile a mutuo hoc determinato, quod hic & nunc datur; & hoc satis est, ut propter ipsum, auctarium exigi nequeat; sicuti satis est ut nihil exigi possit propter temporale commodum rei spiritualis, quia hic & nunc est inseparabiliter annexum rei spirituali.

Qui enim vendit id, quod mutuo inseparabiliter hic & nunc annexum est, hic & nunc ipsum mutuum vendit; quæ est certa, & indubitata usura.

Adde, quod, cum mutuatarius sortem restituit, ab omni periculo liberat: ergo si ultra sortem aliquid exigatur, pro nihilo exigitur; quia periculum nullum hic & nunc est. Accipitur, inquit, pro periculo, quod fuit. At si licet pro periculo, quod jam fuit, & nunc nullum est, aliquid accipere, pro ipsa sorte jam restituta aliquid exigere licebit; quia etiam ipsa fors ante restitutionem aliquid fuit. Quare sicuti post restitutionem nihil pro ipsa sorte exigi potest, ita ne pro periculo quidem exigi quidquam potest; quia restitutio non minus periculum, quam sortem in nihilum redigit.

At rationes, inquit, a te allatæ non obstant, quominus alter a mutuatore aliquid accipiat pro periculo sortis sine usuræ labe, aut periculo: ergo etiam ipse mutuator illud accipere potest.

Resp. neg. conf. & paritatem. Nam aliis a mutuatore, aliquid ab eodem mutuatore accipiens pro periculo sortis mutuatur, in se suscipit tale periculum, itaut si fors pereat, suo ipsius damno pereat; hoc appellatur periculum juris, quod justum titulum præbet accipiendi aliquid: at mutuator est tantum obnoxius periculo facti, ita ut quidquid accidit, mutuatarius eidem semper debitor maneat. Hinc fit, ut si mutuatarius pretium solvat pro periculo sortis, pro nihilo illud solvat; quia periculi pretium, & onus eidem mutuatario inhæret, & impositum est, nec in mutuatorem transfertur. Pretium, & onus periculi mutuatario semper inhæret, inquit, etiam si ius mutuatoris contra ipsum in alium transferatur. Resp. Hinc autem fit, ut nec mutuator, nec quicumque alius, ab eo quidquam pro tali periculo exigere queat. At nonne, ais, periculum sortis, cui mutuator expositus est, illud idem est, quod alius a mutuatore in se suscipit, & pro quo pretium jure accipit? In mutuatore est periculum facti, in alio est periculum juris; at periculum est idem, nec potest esse pretio æstimabile in alio a mutuatore, si pretio æstimabile non sit in ipso mutuatore. Resp. periculum est idem, & in utroque pretio æstimabile; at hoc pretium a mutuatario exigi non potest propter rationes allatas, licet exigi possit a mutuatore, si quis in se tale periculum subeat; quia tale periculum in alio a mutuatore cum mutuo connexionem non habet.

Et sane si propter probabile sortis periculum aliquid exigere liceat, a pauperibus mutuatariis illud exigere liceret; quia periculum sortis in iis probabile esse solet: at Exod. 22. dicitur: *Si pecuniam mutuum dederis populo meo pauperi, qui habitet tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.* Neque dicas id repugnare solum caritati; nam illud usuris aperte indicat accessorium a pauperibus mutuatariis exactum, justitiz quoque adversari.

Sed hac de re consulendus est P. Concina, qui doctrinam paucis a me explicatam fufe evoluit, eamque Evangelii, Patrum, plurimorum Theologorum auctoritate, communique Canonici Juris peritorum consensu, ac rationibus validis confirmat, & adversariorum cavillos dissolvit. Hunc solidissimum Theologum cum ejus adversarii confutaret nequeant, ejus doctrinam intactam relinquunt, ac personam minutis calumniis impetunt.

P. Concina Theol. t. 7. p. 276. §. 1. n. 1. inquit: „Ratione periculi facti non pauci juniores probabiliter defendunt, absque usuræ labe exigi in mutuo lucrum pos-

„posse. Imo eo laxitatis prolapsi nonnulli sunt, ut illos
 „asserere non puduerit in omni mutuo hoc periculum
 „reperiri. Hoc fatetur vel ipse P. Claudius La-Croix
 „lib. 3. p. 2. de ul. n. 854. Sylvius, Serra, alique apud
 „Mendo in *statera disp.* 6. n. 58. docuerunt, semper esse
 „periculum fortis, quando datur mutuum: ideoque ratione
 „periculi semper posse aliquid exigi.”
 Ita sane habet La-Croix. Quid ergo hic reprehenden-
 dum? At adversarii, ut P. Concina carpant, nodum
 in scirpo inepte quærunt.

P. Zach. ad citata La-Croixii verba hæc refert. „Quid
 „contendit P. Concina, inquit Nocetius cap. 58. verit.
 „vind. præfigendo illi sententiæ nomen Patris La-Croix?
 „Vel contendit, Patrem La-Croix solum referre illam
 „opinionem &c.” Resp. Hoc unum, & nihil amplius
 P. Concina contendit. At subdit: „Si contendit, P. La-
 „Croix solum referre; quis unquam recensendo proposi-
 „tiones damnabiles, & earum catalogum pertexendo, “
 „(hic non opinionum catalogus texitur, sed uia tantum
 „sententia refertur) „præfigit nomen ejus Auctoris,
 „qui sit meritis earum relator?” Resp. Quilibet præfige-
 „re potest, si hoc nomen præfigat ut relatoris, sicuti fe-
 „cit P. Concina, non ut Auctoris, seu defensoris senten-
 „tiæ relatæ. „Certissime lectores statim sibi persuadent,
 „scriptorem præfixum eas defendere; vel, ut mitissime
 „loquar, non rejicere, ut proprio experimento qui le-
 „gunt recitata verba P. Concina, testari possunt.”
 Resp. Hoc sibi persuadent qui mutila P. Concina verba
 legerint, non qui integra, uti a me relata sunt; quæ
 integra verba Sole clarius declarant, referri a P. Concina
 P. La-Croixium veluti relatore tantum sententiæ Syl-
 vii, & Serra Ordinis Dominicani, quos P. Concina ve-
 hementer reprehendit, ut omnes intelligant, ipsum non
 pro domo sua, & contra alienam, sed pro veritate, &
 contra falsitatem pugnare. Ergo frustra Nocetius, ut
 Concina in calumniæ suspitionem adducat, hæc addit.
 „Si vero contendit, P. La-Croix eam opinionem defen-
 „dere, aut saltem non impugnare; ut relinquit lecto-
 „ribus persuasum, egregie est calumniatus.” „An in his
 ineptiis refellendis tempus terendum est? P. Concina
 scripta typis evulgata, quæ ego maxima ex parte non
 solum legi, sed attente consideravi, luce clarius osten-
 dent, ipsum esse non solum solidum, & eruditissimum
 Theologum, sed Religiosum valde probum, veritatis
 eximium amatorem, a calumniis alienum, non secus ac
 cælum a terra remotum est; sed quia versatilem proba-
 bilitatem execratus est, in eamque, ut debuit, vehemen-
 ter, ac solidissime in omnibus suis voluminibus invehit,
 omnes versatiles opinatores contra se concitavit; a qui-
 bus, infinitis disertiis, & calumniis impetitus eo glorio-
 rior apud æquos rerum æstimatores emicat, quo majorem
 pro veritate invidiam subire non dubitavit.

*Difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel metuun-
 tur in recuperanda sorte.*

Busemb. eodem loco habet periculum fortis, difficul-
 tates, expensas, quæ erunt, vel metuuntur in ea recu-
 peranda.

At sicuti expensæ in sorte recuperanda, ab ipsa se-
 cernuntur, fortisque augmentum sunt, ita earum pericu-
 lum a fortis periculo distinguitur. Nam difficultates
 ab expensis, & damnis separatæ, puta quia debitor non
 restituit, nisi sapius monitus, nisi perterrefactus, nisi ad
 tribunalia citatus, apud æquos rerum æstimatores pretio
 non æstimantur.

Ipsæ expensæ non ex arbitrio, sed ex necessitate fa-
 ctæ pro sorte recuperanda, sicuti apud Judices fori ex-
 terni, ita quoad conscientiam, etiam si nullum pactum
 præcesserit, jure rependendæ sunt, & jure exigi pos-
 sunt.

Hæc de re nulla quæstio esse potest; sed quæritur,
 utrum pro expensarum, quæ metuuntur periculo, ali-
 quid supra sortem exigi queat, si hæc de re prævium
 pactum inter mutuatores, & mutuatarium initum fue-
 rit. Affirmat Busemb., La-Croix n. 856. p. 362. & alii
 communiter, ut monet Concina Th. t. 7. p. 308. n. 2.
 Eorum ratio est, quia damnum emergens e mutuo, jux-
 ta omnes compensandum est: at expensæ probabiliter fa-
 ciendæ in sorte recuperanda, reputantur damnum emer-
 gens: ergo sunt compensandæ.

Resp. cum P. Concina p. 409. num. 8. expensas esse
 compensandas, postquam factæ jam sunt, non priusquam
 fiant, propter incertum earum eventum, qui forte non
 continget. Si enim non contingat, compensatio locum
 non habet.

At, inquit, ipsum periculum probabile expensarum,
 est pretio æstimabile: ergo pro ipso periculo ex prævio
 pacto compensatio exigi potest: compensatio, inquam,
 non æqualis expensis, quæ metuuntur, sed ex æquo ju-
 dicio pro ratione periculi. Titius e. g. multis negotiis
 implicitus, homo fidei incertæ, ac duræ cervicis adeo
 importunis precibus, ac tam multis rationibus te ur-

get, ut mutuum, de quo rogaris, ei dare tandem con-
 stituas; sed quia prudenter periculum prævides expen-
 sarum in sorte recuperanda, ei mutuum das adjecto pa-
 cto, ut aliquid supra sortem, puta dimidium expensa-
 rum, quæ probabiliter metuuntur, tribuat. Descriptum
 pactum, de quo propter recentium auctoritatem nihil
 dubitas, mihi suspectum est. Quæro enim abs te, cur
 tale pactum adjicias? An ut lucrum ex mutuo captes?
 At hæc est evidens usura. Minime vero, inquis; sed
 pactum addo, ut me indemnem servem.

Si te indemnem servare vis, pactum facito, ut, si
 expensas pro recuperanda sorte fieri contigerit, eas mu-
 tuatarius reparare debeat.

Hoc pactum & honestius est, & tuo nomini, ac fa-
 mæ consulit, & mutuatarium valde urget, ne moras
 nectat in sorte restituenda, ac demum te indemnem ser-
 vat. Quod si illud recusas, in suspicionem avaritiæ, &
 usuræ adducis, atque indicas, te non tuam indemnita-
 tem, sed lucrum ex mutuo quærere, dum pro expensa-
 rum periculo pacisceris. Hoc quidem periculum est a-
 liud a periculo fortis, est pretio æstimabile, ideoque ex
 natura sua videtur in pactum deduci posse; sed quia
 in circumstantiis, in quibus versamur, jure timetur,
 ne usuræ pallium sit, idcirco suspectum nobis est, &
 mutuatores ab eo deterremus, ac deterrendos putamus.

ANIMADVERSIO XIX.

*Nec est usura, si timens &c. paciscaris, ut, si tunc non
 solvat, aliquid det . . . loco pœna: quæ pœna &c. dam-
 natio &c. unde &c.*

Hæc sententia, ut fatetur P. Concina Theol. t. 7. p.
 412. n. 4. communis habetur. Eandem sequitur Wig-
 in Trib. p. 383. q. 13. & Genettus Theol. t. 1. p. 243.
 q. 1. *Tertius usus &c.* Ratio est, quia voluntaria fidei
 fractio culpabilis est, & iustitiæ contraria, ideoque pœ-
 na digna: ergo non repugnat iustitiæ pactum, ut pœ-
 nam solvat, qui fidem fregit, dum pœna sit moderata,
 non excedens.

P. Concina n. 5. contra ita ratiocinatur. „Ideo pœ-
 „nam pœnæ conventionalis de accessione supra sortem
 „in mutuo licitum dici potest, quia mutuator hoc pa-
 „cto servat se indemnem: sed pactum istud ineptum
 „est ad servandum indemnem mutuatores: ergo fene-
 „bre est.”

Resp. Hæc ratio videtur esse petitio principii. Quæ-
 stio enim præfens est, utrum absque titulo lucri cessan-
 tis, aut damni emergentis pactum adjicere liceat, ut
 mutuatarium, qui in culpabili mora solvendi sit, debeat
 aliquid supra sortem in pœnam tribuere. Itaque ma-
 jor, quam Concina non probat, ex ratione a nobis al-
 lata negatur. Interest quippe Republicæ ut iusta pa-
 cta servantur, & culpabilis fidei fractio a pœna immu-
 nis non sit.

Quod attinet ad conditiones pœnæ conventionalis,
 quas P. Concina (p. 415. §. 4.) loco cit. impugnat,
 hæc breviter animadverto.

Intentio mutuatoris pœnam imponentis esse debet, ut
 mutuum condicto tempore solvatur; quod si ex culpa
 mutuatarium non fiat, ut accessionem moderatam acci-
 piat, non quod mutuum dederit, sed quod fides contra
 jus fracta fuerit. Prima voluntas absoluta est, altera hy-
 pothetica, seu conditionalis.

Nonnulli teste Concina secundam conditionem ad-
 dunt, ut pœna semel tantum solvatur, non iterum, aut
 sæpius puta in singulos menses, aut annos.

Quoad hoc dicendum, pœnam moderatam esse oport-
 ere; & quia pœna repetita, moderationis limites fa-
 cile excedit, idcirco dicta conditio fuit a nonnullis ad-
 jecta.

Tertia conditio est, ne fama mutuatoris lædatur; quæ
 conditio omni contractui, imo omni actioni communis
 est, ut scilicet scandalum pugillorum evitetur, neve ipsis
 ansa male agendi, aut temere judicandi detur.

Quarta conditio est, ut mutuator, antequam pœnam
 imponat, credat, debitorem posse, & velle suo tempo-
 re solvere.

Hic animadverto, mutuatores in ea quidem sententia
 esse debere, ut debitor intra præfinitum tempus solvere
 possit; alioquin pœnam sine culpa imponere, hoc est lu-
 crum ex mutuo capere vellet; quæ est evidens usura.

Quod si creditori illud humano more certum sit, mu-
 tuatarium velle solvere sine mora, quia est integræ fidei,
 pactum pœnæ conventionalis supervacaneum esset, & fe-
 neratitium. In hac enim specie solutionis dilatio non a-
 liunde proficisci posse putatur, quam ex fortuito casu,
 impotentia debitoris; quæ dilatio pœna digna non est;
 ideoque in hac specie sub pœnæ conventionalis pallio lu-
 crum ex mutuo quæritur.

Pœna igitur conventionalis imponi non potest, nisi
 cum mutuatarium præstituto tempore solvere posse credi-
 tur,

tur, at dubitatur, utrum fidem sit servaturus, ut, si ex culpa non solvat, fracte fidei poenam luat.

Quod si definitio tempore totum quidem debitum non solvat, at ex parte solvat, merito præsumitur totum non solvi ex impotentia; ideoque poena conventionalis repeti non poterit, nisi aliunde infidelitas constet; quæ si comperita sit, nihilominus poena pro factæ solutionis ratione minuenda erit.

Hæc animadvertere non inutile duxi, ne, si quis poenam conventionalem a moroso, & culpabili debitore exigisset, restitutionis onus absque ullo examine ei imponatur, quod jure imponi non possit.

Ceterum fateor, fideles a poenæ conventionalis pacto esse dissuadendos, aut etiam absterrendos; quia mali speciem habet, & dubitationem ingerit, illud adjici ad palliandam usuram, seu lucrum, quod ex mutuo capitur.

Præterea hoc pactum iniri non potest, nisi adjecta conditione, si debitor ex culpa sua ultra præfixum terminum sit procrastinator; quæ culpa ut plurimum incerta cum sit, dubium quoque relinquit, utrum poena exigi jure possit. Itaque ut ex his dubiis, & angustiis conscientia soluta sit, a poenæ conventionalis pacto abstinere tutius, & melius est.

Id camporibus vetuit S. Pius V. Bulla 118. quam refert Genettus in fine t. 2. his verbis: *Porro ad tollendas quoque in cambiis, quantum cum Deo possumus, occasiones peccandi, fraudesque feneratorum, statuimus, ne deinceps quisquam audeat sive a principio, sive alias certum & determinatum interesse in casu non solutionis pacisci.*

ANIMADVERSIO XX.

Quod addo, quia si sponte onus illud suscipiat, eo quod facile &c. non erit usura.

Hæc additio ita temperanda est, ut mutuatarius pecuniam reddere debeat, si eam a mutuatoris debitore re ipsa consequatur, non item, si eam spe sua deceptus consequi non potuerit. Nec enim restitutio ex fallaci mutuatarii spe, sed ex ipsa pecunia re accepta debetur.

ANIMADVERSIO XXI.

Usura etiam est, obligare mutuatarium ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget.

Adde, aut quas a mutuatore emere non vult, quia ab aliis aut minoris se empturum novit, vel sperat, aut melioris conditionis.

Uno verbo nunquam mutuatario onus imponendum est, ut merces loco pecuniæ accipiat; quia, cum tale onus pretio æstimabile sit, aliquid supra fortem ex mutuo exigeretur; quæ est manifesta usura. Id docet S. Antoninus apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 308. reg. 21. inquisiens: *Si quis mutat alteri ea intentione, vel pacto, ut vadat ad molendinum suum, vel furnum, vel apothecam suam ad emendum, vel ut intret scholas sub eo, & hujusmodi, alias non mutaturus, usuram committit, etiam si non majori pretio sibi vendis propter hoc, seu plus ab eo, quam ab aliis possit.* Ratio est, quia commodatam, seu utilitatem inde recipis, quæ pretio æstimari potest: XIII. q. 3. cap. *Si feneratoris*, & ext. eodem tit. cap. *Consuluit*: & tenetur, inquit sanctus vir, restituere. Hinc D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 4. ait: *Quod pecunia non potest vendi pro pecunia ampliori, quam sit quantitas pecuniæ mutuata, quæ restituenda est. Nec ibi aliquid est exigendum, aut expectandum, nisi benevolentia affectus, qui sub æstimationem pecuniæ non cadit; ex quo potest procedere spontanea mutuatario.* Ex D. Thoma nihil exigendum aut expectandum ex mutuo, nisi benevolentia: ergo exigi non potest a mutuatario, ut merces loco pecuniæ accipiat, vel aliquid aliud.

ANIMADVERSIO XXII.

Interim tamen quidam de his rebus (vino, tritico &c.) eodem modo loquuntur, quo de moneta.

Si hæc res ex pacto dentur juxta earum valorem, ut pretium, non res condito tempore restituatur, est venditio credita pecunia; in qua nihil mali est, dum rei venditæ pretium justum sit.

At si hujusmodi res, ut vinum, triticum &c. mutuo dentur, pretium pro rebus exigi non potest, sed solum res ipsæ; & contra mutuatarius res ipsas in eadem quantitate, & qualitate restituere tenetur, nec pro suo arbitrio pretium substituere potest.

ANIMADVERSIO XXIII.

Præterea in præmi ex præsumpta voluntate mutuatatorum sive excusantur minus principales famuli (a restitutione.)

Famuli principales feneratorum arti propinquius deferentes illi sunt, qui usuras colligunt, aut mutuatarios

ad eas solvendas urgent; minus principales usuris remanent cooperantes sunt, qui nomina scribunt, pecunias numerant, illas custodiunt. Primi ex communis ipsorum recentium sententia contra justitiam peccant, & restitutioni obnoxii sunt, ut monet P. Concina Theol. 2. 7. p. 535. 36. n. 10. idque colligitur etiam ex Basembao.

Posteriores a restitutionis obligatione liberant, ut Basemb. imo etiam a peccato, sicuti a peccato excusant meretricum famulas, quæ fornicari volentibus portam aperiant, aut lectum sternunt, ne suam mercedem amittant. Hanc opinionem, quod ad peccatum attinet, idem Concina veluti laxam, & falsam rejicit; quæ de re vide dicta l. 2. t. 3. c. 2. d. 4. art. 3. ca. 4.

A restitutione eos Buf. fere excusat ex præsumpta mutuatatorum voluntate. Hæc præsumptio mihi videtur nequissima. Nec enim dicitur, quibus indicis, aut rationibus nitatur. Si præsumpta mutuatatorum voluntas a restitutione excusat famulos minus principales feneratorum, cur non principales, cur non ipsos feneratores? Hæc præsumptio a restitutione excusabit omnes cooperatores saltem minus principales omnium feneratorum, & rapinarum. Vera, & rationalis præsumptio est, ut damnum, & injuriam passi ab iis omnibus sibi restitui velint, qui damno, & injuriæ cooperati sunt, ut, sicut culpæ participes fuerunt, ita quoque poenam luant. Itaque nisi injuriam passi restitutionem remittant, temerarium est præsumere, illam ab iis remitti.

P. Concina ignorare se fateatur, utrum prædicti minus principales famuli a restitutionis onere propter ignorantiam immunes sint.

S. Thom. 2. 2. q. 72. art. 7. ait: *Sciendum tamen, quod quinque præmissorum, (cooperantium ad furtum, aut rapinam) hoc est jussio, consensus, recursus, participans, non obstants, semper obligant ad restitutionem.*

Participatio autem est, ut ipse S. Doct. ait, *quando scilicet aliquis participat in crimine latrocinii, & in præda.* At prædicti famuli minus principales participant in crimine latrocinii; ergo ex D. Thoma restituere tenentur. Id ego quoque fateor, inquis; at ignorantia eos forte excusat. Ego vero existimo, imo pro certo habeo, eos ex ignorantia a restitutione non excusari. Ratio est, quia scire debent, imo sciunt, ex sua in usuras cooperatione injuriam, & jacturam in mutuatarios derivari: at certum est, eos, qui scire debent, ac multo magis qui sciunt, ex sua cooperatione injuriam, & jacturam in alios derivari, restitutioni obnoxios esse, ut patet ex canonæ sæpe cit. *Si culpa tua, atque hic necessario repetendo, ubi dicitur: Si culpa tua datum est damnum vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opem (uti sunt famuli, de quibus loquimur) forte tulisti, aut hac impericia tua, seu negligentia evenerunt; jure super his satisfacere te oportet; nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.*

ANIMADVERSIO XXIV.

Quod spectat ad emptorem, is potest emere vilius, quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris &c.

Hic noto illam particulam disjunctivam vel; cujus loco si Buf. particulam copulativam & adhibuisset, res bene se haberet. At non intelligitur, quomodo emptor in gratiam venditoris emat rem sibi commodam, ut Basemb. insinuare videtur, aut saltem rem ambiguam relinquere. Cum emptor rem sibi commodam emit, emptio est in gratiam tum venditoris, tum emptoris; ideoque ex hoc capite rei pretium minui nequit.

Hæc de re caute loquitur, ut solet, P. Concina Theol. 2. 7. p. 301. n. 18. dum ait: „Secundo minoris, quam absolute merx valet, emi potest, quando in gratiam venditoris ultro mercem offerentis emitur, quæ alioquin non emeretur; quia tunc adeo utilis, & commoda merx non est emptori; quemadmodum carius venditur, quando in gratiam emptoris venditur id, quod alias non venderetur. Cautè tamen adhibendus est modus, & in his circumstantiis ob oculos habenda est sancta fraternitatis regula; quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.“ Hactenus ille.

Nec obstat quod venditor necessitate ductus vendat vilius. Hæc opinio (inquit idem Concina loco hic cit.) „falsa, & scandalii plena est. Tunc solum necessitas est ratio augendi, vel diminuendi pretium, quando est communis, & universalis, ob quam merces absolute ob copiam, vel raritatem crescunt, aut decrescunt. Ceterum personalis necessitas vendentis, vel ementis nunquam ratio legitima esse potest, ob quam pretia rerum variantur. Alioquin carius pauperibus vendendæ merces essent, quia necessitate coacti emunt; quod injuriam, & inhumanitatem præfert.“

Hæc doctrina ex angelico D. Thomæ fonte eruitur, qui

qui 2. 2. qu. 77. art. 1. ait: Si vero aliquis multum juvetur ex re alterius, quam accepit, (ut accidit, cum pauperes necessitate coacti aliquid emunt) ille vero, qui vendit, non damnificetur cavendo re illa, non debet eam superuendere; quia utilitas, quæ alteri accrescit, non est ex vendente, sed ex conditione eventus. Nullus autem debet vendere alteri, quod non est suum, licet possit ei vendere damnum, quod patitur.

Sicuti autem carius vendere propter necessitatem emptoris non potes; ita contra propter venditoris inopiam vilius emere non vales. Utilitas enim, quæ vilius ementi propter venditoris inopiam accrescit, non est ex conditione ementis, sed vendentis; ideoque emens ex alieno utilitatem capit; quod aperte iniquum est.

ANIMADVERSIO XXV.

Licet autem vendere carius, quam valet &c. si alii boni tituli adsint... aut affectus in eam singularis, ut si acciperis a majoribus, a Principe.

Si affectus sit rationalis, ut in adductis exemplis, res bene habet. „Debet tamen pretium istud (affectus) „moderatum esse, ait Concina Theol. t. 7. p. 297. n. 9. „juxta prudentum æstimationem. Sæpe venditores affectum hunc enormi pretio vendere student, dum ab emptoribus necessitate pressis sollicitari se sentiunt; & sæpe conjungunt atque confundunt cum proprio affectu commodum, & necessitatem emptoris. Atque tum graviter peccant, & ad restitutionem tenentur.

Item si res sint novæ &c.

Hæc res novæ, raræ, singulares plus minus habent suum pretium determinatum ex peritorum æstimatione; & hoc pretio vendendæ sunt, non ex arbitrio venditoris, ut rectissime monet idem P. Concina Theol. t. 7. p. 299. n. 12.

ANIMADVERSIO XXVI.

Monopolia... non sunt contra justitiam; modo non conspiciunt &c.

Qui monopolia ab injustitia excusant, ea ratione nituntur, quia merces vendere iusto pretio, justitiæ non repugnat: ergo neque conventio mercatorum conspirantium non minoris vendere, dum pretium iustum sit, injusta est.

At hæc ratio sophistica est: aliud enim est, merces certo iusto pretio vendere, non minori, aliud conspiratio mercatorum de non minuendo certo iusto pretio.

Nec Logicæ leges, nec lumen in mentibus nostris signatum patitur, ut ex priori actione permixta, alteram longe diversam permissam esse inferamus.

Contraria sententia, quam tuetur Genettus Theol. t. 1. p. 223. c. 5. & Concina Theol. t. 7. p. 286. n. 4. ita ratiocinatur. Conventio, hominum societati damnosa, non solum caritati, sed etiam justitiæ contraria est: at conventio mercatorum conspirantium non vendere minoris, licet pretium iustum sit, hominum societati damnosa est; quia, cum ea conventio eo spectet, ut merces summo pretio vendantur, impedimento est, quominus pretio modo mediocri, modo infimo distrahantur; quod sane hominum societati damnosum sine controversia est: ergo hæc conventio est iniqua. Hæc porro ratiocinatio recta est & solida; ideoque hæc sententia sequenda est, prior deferenda.

At inquiet aliquis: Impedimentum, quominus merces pretio infra summum distrahantur, jus non violat; quia emptores jus non habent, ut minoris vendantur, cum tale pretium iustum sit.

Resp. Ex dictis impedimentum descriptum injustum est; quia licet emptores jus non habeant, ut hic, vel ille mercator minoris vendat, quam summo pretio; jus tamen habent, ne impediuntur, quominus mediocri, & infimo pretio merces comparare queant. Hujusmodi impedimentum veluti injurium tum naturæ lex, tum jus civile execratur. Lex jubemus c. de monopolis a Genet. cit. ait: Jubemus, ne quis illicitis habitis conventionibus conjuret, aut paciscatur, ut species diversorum corporum negotiationis, non minoris, quam inter se statuerint, veniantur.

ANIMADVERSIO XXVII.

Venditor debet emptorem præmonere... saltem si defectus fuerit in substantia, vel quantitate.

Hic audiendus est D. Thom. qui fraudem in venditione committi docet non solum ex defectu speciei, seu substantiæ, & quantitatis, sed etiam qualitatis. Inquit enim 2. 2. qu. 77. art. 2. Tertius defectus est ex parte qualitatis, puta si aliquod animal infirmum vendas quasi sanum. Quod si quis scienter fecerit, fraudem committit in venditione. Unde est illicita venditio. Et in omnibus talibus non solum aliquis peccat, injustam venditionem facien-

do, sed etiam ad restitutionem tenetur. Si vero eo ignorante aliquis predictorum defectuum (speciei, quantitatis, qualitatis) in re vendita fuerit, venditor quidem non peccat; quia facit injustum materialiter, nec ejus operatio est injusta, ut ex supradictis patet; tenetur tamen, cum ad ejus notitiam pervenerit, damnum recompenare emptori.

Hinc liquet, emptorem non solum de notabili, ut Busemb. ait, sed de quocumque occulto rei venditæ vitio esse monendum, cujus occultatio emptori obsit; alioquin tenetur de fraude, & damno secuto, idque non solum si vitium fuerit in substantia, & quantitate, sed etiam in qualitate. Quia seu multum, seu parum, & quacumque ratione nocere proximo, semper iniquum est, & damnum semper est reparandum; licet culpa mortalis non admittatur, nisi damnum sit notabile.

Ubi notat, venditionem... validam, rescindendam tamen &c. nisi venditor contra hoc exceperit.

Venditor rei vitium ignorans, a compensatione non excusatur, quia contra hoc exceperit. Ipsa enim exceptio est iniqua, ut scilicet rem, de cujus vitio dubitat, eodem pretio vendat, ac si nullum esset periculum vitii.

Si tamen venditor excipiens, seu declarans, se nolle vitii, quod ignorat, periculum suscipere, pro ratione periculi pretium minuat, ad nihil tenetur, ut res ipsa loquitur, & docet Genettus Theol. t. 1. p. 221. qu. 5. & Concina Theol. t. 7. p. 324. n. 13.

Quod si occultatio vitii rei venditæ nec periculosa sit, nec damnosa emptori, sed eo solum spectet, ut venditori indemnem servet, non est culpabilis, nec injusta.

Hinc D. Thom. art. 3. qu. 77. cit. postquam docuit, venditionem esse illicitam, & dolosam, damnumque compensationi obnoxiam, si occulta rei venditæ vitia, unde damnum, vel periculum in emptorem derivatur, non detegantur, subdit: Si vero vitium sit manifestum, puta cum equus est monocus, vel cum usus rei est non competens venditori, potest tamen esse conveniens aliis, & si ipse propter hujusmodi vitium subtrahas quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vitium rei; quia forte propter hujusmodi vitium emptor vellet plus subtrahi de pretio, quam esset subtrahendum. Unde potest licite venditor indemnitati sue consulere, vitium rei reticendo.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Si scias occulte debitorem tuum &c. injustum videtur &c.

Hæc injustitia non opinabilis est, sed certa & evidens ex ipsa ratione a Busemb. allata. Quare loco illius videtur dicito, est injustum.

ANIMADVERSIO XXIX.

Et si venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currenti &c.

Idem sentit etiam Concina Theol. t. 7. p. 302. n. 20. etque sententia D. Thomæ 2. 2. qu. 77. art. 3. ad 4. ubi ait: Quod vitium rei facit rem in præfenti esse minoris valoris, quam videatur. Sed in casu præmissio (est casus ipsissimus Busemb.) in futurum res expectatur esse minoris valoris per superventum negotiatorum, qui ab ementibus ignorantur. Unde venditor, qui vendit rem secundum pretium, quod invenit, non videtur contra justitiam facere, si quod futurum est, non exponat. Si tamen exponat, vel de pretio subtraheret, abundantior esset virtutis; quamvis ad hoc non videatur teneri ex justitiæ debito. Huic S. Doctoris sensui contrarius est Cicero off. lib. 3. cap. 7. sed scrupuli movendi non sunt iis, qui juxta S. Thomæ opinionem agunt.

ANIMADVERSIO XXX.

Si cui datum est aliquid vendendum pretio &c. & is vendat rigorofo, probabile est &c. posse retinere excessum, cum &c.

La-Croix p. 293. n. 1041. ita loquitur. „Si tibi committatur venditio equi pro 50. aureis, & vendas pro 52. non poteris hos duos retinere; quia pretium est determinatum, ne venderes infra, non autem ut non venderes supra, nisi aliud colligatur ex verbis, vel circumstantiis, Haun supra, III. t. 4. d. 2. n. 404. „Hactenus recte contra Busemb.

„E contra si dominus voluerit, equum jam vendi pro 50. „(hæc hypothesis merito fictitia habetur, nisi dominus expresse forte dixerit, se nolle equum vendi ultra 50. nec infra 50. quod vix unquam accidit) „jam autem, tem non possis vendere carius „(si vendere non possis carius, ut vendere carius non debes, cur pro 50. non vendis?) „sed speres te postea posse, licite emes illum „tibi pro 50. ut postea vendas, quanti poteris, & hoc, „quod erit supra 50. erit tuum, Lugo n. 150. Sporer n. 39.

In hac specie turpitudine, ut mihi videtur, in eo est evi-

evidens; quod qui mandati gratuitum officium suscepit, emptoris, & negotiatoris personam incio equi domino, & mandante sibi arroget. Si quæstum ex equo sibi ad venditionem commisso facere in animo habebat, cur illum a domino non emit? An potest emere nemine sibi vendente? Nec enim dominus equi consensit, ut emere-tur ab eo, cui vendendum commisit; multo vero minus consentire præsumendus est, ut eo incio sibi arroget do-minium rei, quam vendendam mandavit. At saltem hic proteus, qui ex arbitrio suo personam mutat lucri cau-sa, 50. aureos equi domino numeraret, statim ac equum emere, & suum facere in animo habet. At non ita po-nit La-Croix, qui subdit: „ Signum autem, quod tibi „ emas, est, si in te suscipias periculum, aliaque one- „ ra, quæ sequuntur dominium equi, itaut, si pereat, „ velis illum perire tibi, &c. “ Ergo equus transit in dominium ejus, qui mandatum vendendi suscepit, sola hujus voluntate, & arbitrio sine pecuniæ enumeratione, sine domini consensu, eo ipso, quia vult esse equi do-minus. Et hanc turpitudinem, quam omnes equi hone-ſtisque homines execrantur, suis commentis honestare se posse probabiles opinantur existimant.

Turpiter, & dolose agit, qui accepto, & suscepto mandato vendendi equum pretio infimo, aut modera-to, illum vendit pretio summo, sibi que, ut Busemb. permittit, excelsum infimj, aut moderati pretii retinet; quia sub specie officij, & benevolentiz quæstum ex a-liena re contra mandati naturam captat. Nam, ut l. *Oblig. §. Mandati*, dicitur, *mandatum, nisi gratuitum, nullum; nam originem ex officio, atque amicitia trahit*. At, inquit Busemb. excelsum sua industria acquisivit. Resp. Busemb. specioso industriæ nomine calliditatem, & fraudem donat; ideoque ab ipso La-Croixio contraria docente merito refutatur. At dum La-Croix per com-menta fictitiæ venditionis hunc excelsum ab eo, cui mandatum commissum est, retineri posse, ait, nihil aliud facit, nisi novas calliditates, & dolos dolis adde-re; quæ certe quæstum honestare non possunt, sed il-lum turpiorem ac iniquiorem reddunt.

ANIMADVERSIO XXXI.

Quando sartoribus ementibus &c. minoris venditur, quam aliis, eo quod &c. possunt partem pretii remissam &c. negat tamen Salas, eo quod &c.

Negat quoque Genettus Theol. t. 1. p. 205. qu. 2. Ratio ex mox dictis est, quia sartores ex mandato emunt, onusque gratuito emendi suscipiunt: ergo dolo-se, & fraudulenter agunt, dum ex ea emptione quæ-stum percipiunt.

At, inquit Busemb. mercatores in sartorum gratiam censentur aliqui de pretio remittere, iisque donare eam partem: ergo partem remissam, & donatam reti-nere possunt.

Resp. Jactata mercatorum remissio in gratiam sartorum fallacissima merito creditur, quia ut plurimum est hujusmodi. Præterea si sartores illi poterant minori pre-tio aliquid emere, injuriam faciunt, ut docet ipse La-Croix p. 293. num. 1044. citatis Molina, Lugo, Spo-rrer, Ills.

Itaque juxta La-Croix partem pretii remissam sartores tunc solum retinere poterunt, cum merces minori comparare nequeunt.

Acuta sane limitatio; at non honesta, nec tuta, & mandato ab iis suscepto contraria. Dum enim manda-tum suscipiunt emendi, suam operam, & gratiam, si qua est, pollicentur in mandantis favorem; idque am-plis verbis, ubi occasio fert, ostentant: ergo mandati fidem violant, & fraudulenter se gerunt, dum jactatam pretii ex parte relaxationem in suum lucrum conver-tunt. Præterea si qua sit pretii remissio, ea ex em-ptorum frequentia, non ex sartoris persona derivatur. Ergo in emptorum, non in sartoris utilitatem cede-re debet.

Ita ratiocinatur Genettus, & ut mihi videtur, non sophistica subtilitate, sed solida simplicitate.

ANIMADVERSIO XXXII.

Si res pereat ante traditionem, & sit certa &c. perit emptori, nisi &c.

Hæc sententia communis est, ut habet Anacletus t. 3. juris can. p. 235. n. 213. & mihi quoque vera vi-detur. At objicies cum Concina Th. t. 7. p. 267. n. 5. res domino perit: at res vendita ante traditionem, est in dominio venditoris: ergo eidem perit. Resp. maj. est certa; min. mihi falsa videtur.

Emptio enim, ut ait Genettus Th. t. 1. p. 176. c. 1. qu. 1. est contractus, quo dominium alicujus rei pro certo pretio acquiritur. Hæc definitio, ait ipse, ex jure civili desumpta est. Et sane jure naturæ, & gentium

emere nihil aliud est, nisi dominium rei alienæ certo pretio ex partium conventionem comparare: vendere contra est transferre dominium rei propriæ in emptorem pro certa pecunia; ita ut res, quæ ante venditionem erat venditoris, peracto venditionis contractu fiat emptoris.

At, inquis, ante traditionem emptor jus quidem ha-bet ad rem, hoc est jus habet, ut res sibi tradatur, non tamen jus habet in re, quia illam in sua potesta-te non habet.

Respondeo, rem venditam ante traditionem non esse quidem de facto in emptoris potestate; at contendo, de jure in ejus esse potestate & dominio. Venditor enim de re vendita, licet nondum tradita, jure disponere non potest, non eam donare, non vendere, non ea uti, non ejus fructus percipere. Cur hoc? Quia scilicet ejus do-minium non amplius habet: quia ejus dominium in emptorem translatus est, qui proinde eam donare, vendere &c. potest, perinde ac si in ejus manibus esset.

Cur fatentibus omnibus emptor jus habet in rem, hoc est ut res sibi a venditore tradatur? Quia res est emptoris, non venditoris. Nec enim emptor, rei do-minus fit, quia ipsi traditur, sed ipsi traditur, quia ejus dominus est.

At hic objicis jus civile §. *Utique instit. de empt. & vendit.* ubi dicitur: *Qui nondum emptori tradidit rem, adhuc ipse dominus est.*

Respondeo ex mox dictis, venditorem esse dominum de facto, non de jure. Fateor tamen, emptorem ante rei traditionem dominium non acquirere quoad omnes ejus effectus. Si enim res a venditore iterum vendatur, & alteri bona fide ementi tradatur, eam prior emptor sibi vindicare non potest. Ceterum cum emptio, ait l. §. 3. de empt. & vend. *et venditio contracta sit (quod efficit diximus, simul atque de pretio convenierit) periculum rei venditæ statim ad emptorem pertinet, tamen adhuc ea res emptori tradita non sit.* Objectæ legi aliter respondet Anacletus loco citato, quem, si mea responsio non ar-ridet, consule.

Si autem res sit indeterminata, ut &c. aut si emas rem determinatam quidem, sed ad mensuram, ut &c. tunc ante rei traditionem . . . periculum spectat ad ven-ditorem.

Ratio est, quia in his venditionibus ea conditio in-volvitur, ut res talis speciei, & mensuræ, aut numeri tradatur. Periculum tamen pretii, & qualitatis rei ad emptorem pertinet, ita ut si res pretio decreſcat, aut sine venditoris culpa deterior fiat, incommodum ad em-ptorem pertineat; sicuti contra commodum ad eum spe-ctat, si res melior fiat, aut ejus pretium augeatur, sic-uti animadvertit Concina p. 268. n. 7. nisi forte aliter conventum sit.

ANIMADVERSIO XXXIII.

Quod quia obnoxium est &c. severe prohibitum est Cle-ricis in sacris constitutis, & Religiosis omnibus, ita ut &c.

Solis Clericis in sacris constitutis negotiationem esse vetitam, communis recentium opinio est teste La-Croixio p. 376. n. 1003. „ Sed Vega, inquit, Tab. Sa, „ Salas, alique cum Lugo putant, Clericos etiam in „ minoribus constitutos, si beneficium habeant ad su- „ stentationem sufficiens, contineri prohibitione; quia „ hos nulla necessitas excusat, & in ipsis valent omnes „ rationes prohibitionis; ac leges prohibentes utuntur „ simpliciter nomine Clerici. “

Et sane can. *Fornicari* dist. 88 ex D. August. desump-to dicitur: *Fornicari omnibus semper non licet; negotia-ri vero aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari, factu jam non licet.*

Hic quæro, utrum Clericus minoribus tantum ordini-bus initiatus, Ecclesiastici nomine veniat, etiam si bene-ficio ecclesiastico non gaudeat.

De iisdem Clericis can. *His igitur ex D. Isidoro sum-ptus habet: Amorem pecunie, quasi materiam cumſtorum criminum, fugiant, & secularia officia, negotiaque abji-ciant*: & D. Hieronymus ep. 2. ad Nepotian. (habetur c. 9. dist. 88.) ait: *Negotiatorem Clericum ex inope divi-tiam, ex ignobili gloriosum quasi quamdam pestem fuge*. Hinc Alex. III. cap. *Secundum Dec.* lib. 3. t. 50. ita præcipit. *Secundum instituta prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne Monachi, vel Clerici causa lucri negotientur*. Cum ergo lex non disti-guat inter Clericos sacris, & minoribus ordinibus initia-tos, inter beneficiarios, & non beneficiarios, omnes ea comprehendendi, dicendum est. Præsertim cum rationes le-gis prohibentis, quas Busemb. attingit, ad omnes Cle-ricos indiscriminatum pertineant. Adde, quod Alex. III.

Q hic

hic cit. eisdem verbis, eademque ratione prohibet, *ut Monachi, vel Clerici causa lucri negotientur*. At fatetur ipso La-Croixio num. cit. 1003. negotiari prohibetur quivis Religiosus, etiam non Clericus: ergo negotiari quoque prohibetur quivis Clericus etiam sacris non initiatus, etiam ecclesiastico beneficio carens.

Præterea omnes Clerici, privilegiis Cleri fruuntur: ergo omnes legibus ad Clericos spectantibus obnoxii sunt; quia ex reg. 55. in 6. *Qui sentis onus, sentire debet commodum, & e contra.*

Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 77. art. 4. ad 3. sine ulla exceptione ait: *Quod Clerici non solum debent abstinere ab his, quæ sunt secundum se mala, sed etiam ab his, quæ habent speciem mali; quod quidem in negotiatione contingit, tum propter hoc, quod est ordinata ad lucrum terrenum, cuius Clerici debent esse contemptores, tum etiam propter frequentiam negotiatorum vitia: quia difficulter exiit negotiator a peccatis laborum, ut dicitur Eccli. 26. Est & alia causa, quia negotiatio nimis implicat animum secularibus curis, & per consequens a spiritualibus retrahit. Unde & Ap. dicit 2. ad Tim. 2. "Ne, mo militans Deo, implicat se negotiis secularibus."* Hactenus D. Th. An Clericus minor non militat Deo? An Deo non militat, si ecclesiastico beneficio careat? Si pauca, quæ dixi, attente, pie, ac sine præoccupacione considerentur, negotiationem omnibus Clericis sine discrimine interdictam esse, evincunt.

Nam necessitas non subditur legi, & non solum Clericos, sed etiam Sacerdotes caute, & pro sola necessitate negotiantes excusaret.

ANIMADVERSIO XXXIV.

Si Clericus semel iterumque tantum negotietur in materia non gravi, v. gr. libros, cruces &c. emat, ut occulte iterum vendat carius, non est mortale.

Hac in re hoc est principium. Leges, quæ Clericis negotiationem vetant, sub letali culpa obligant. Hoc omnes communiter Theologi fatentur, exceptis Cajetano, Michaeli de Palao, & Rodriguez, ut testatur P. Concina Theol. t. 7. p. 280. n. 6. Ergo sicuti alie leges ecclesiasticæ sub gravi culpa obligantes, ut lex jejunii, Missæ festo die audiendæ, officii divini &c. semel violatæ, letalis peccati reatum inducunt; ita lex, quæ Clericis negotiationem interdicat, nisi materię parvitas excuset. Conclusio legitima est, eamque teste La-Croixio p. 376. n. 1004. veram habent Mol., Reb., & alii cum Castrop. At La-Croix ut versatilis opinator (hoc idem est, ac pyrrhonicus Doctor; quem titulum ejus affecit, ut Zacharia, & Nocetius tantopere averfantur, quia Concina La-Croixium vere ita nominat) statim subdit: „Tamen putant aliqui probabilem esse, sententiam Cajet., Salas, Delbene de immunit. eccl. c. 5. d. 3. §. 3. & aliorum, qui id negant.“

Ex hac loquendi ratione quid discitur, nisi hac in re esse contrarias opiniones? At quid tum postea? Juxta versatilem probabilitatem La-Croixii perinde est, ac si dicatur: elige opinionem, ut placuerit: tuo arbitrio relictum est & opinari, & facere sine scrupulo, & remorsu, quidquid contra rigidiores nonnulli obtrudant, prout volueris. Hæc est methodus La-Croixiana, quam P. Concina probabilisticum pyrrhonismum appellat, & reprehendit. Jure ne, an injuria? An in rebus dubitabilibus periculum necessario fugiendum non est? Sed de his alibi. Illud nunc a P. Zacharia, & aliis La-Croix patronis postulo, ut rationem a me allatam examinent, ejusque infirmitatem evincant, ac tum demum suum Claudium extollant. Nam P. Concina, de cujus Theologia ita refert Nocetius a Zacharia excerptus p. 376. n. 997. La-Croix, *ajunt, illam (Concinæ Theologiam) esse meram collectionem opinionum omnium rigidiorum subido ratiocinio vacuum, declamationibus vero convictisque plenissimam: ajunt &c.* P. inquam, Concina de negotiatione Clericis vetita modestissime ita loquitur num. 6. cit. „Sit ne parva, an gravis materia, una, & altera, transgressio, me latet.“ Ego vero existimo, unam, & alteram transgressionem posse esse materiam gravem; quia materię gravitatem non ex solo numero, sed ex rerum, quæ in negotiationem veniunt, quantitate, & pretio petendam puto. An si Religiosi apostolicas missiones in Brasilia obeunt, navem mercibus onustam, quod ab eorum nonnullis factitari, historiarum perhibent teste P. Concina p. 281. n. 6. semel tantum, aut iterum in Hispaniam negotiationis causa mitterent, materia parva dicenda esset, non gravis? Itaque idem P. Concina, qui a lubrica probabilitatis via longe recedit n. 6. cit. ita concludit: „Si Clericus, qui semel legem violasset, ad me accederet, non absolverem, nisi promitteret, se in posterum non negotiaturum.“

At quid de Bulembao ajendum? „Quoad negotiationem in materia non gravi, consentiunt omnes

, communiter cum Bulemb. supra,“ inquit La-Croix. Ita sane: at nonnihil difficultatis habere videtur Bulemb. doctrina in exemplis quæ affert. Nam perinde loquitur, ac si materia gravis esse non possit, dum Clericus libros, cruces &c. emat, ut occulte iterum vendat carius. An si Clericus integram bibliothecam magni pretii emat, ut occulte carius vendat, materia levis est? Non ex qualitate, sed ex pretio, ut dixi, & repeto, sumenda est materię gravitas in negotiatione. At, objicit La-Croix, „negotiari videtur sonare habitum, seu frequentiam, quæ non est, si una tantum, vel altera vice fiat.“ Resp. cap. 13. *Quid est dist. 88. dicitur: Quid est aliud negotium, nisi quæ possint vilius comparari, carius velle distrabere?* Fallum ergo est, quod ait La-Croix, negotiari sonare habitum, seu frequentiam. Quamquam si Clericus semel aut iterum negotians, lucri cupiditate, & illecebris capiat, difficillimum erit, ut ex iis laqueis se se expediat; nec deerant prætextus ex ipsis morum tractatoribus desumpti, quibus se se tueatur.

ANIMADVERSIO XXXV.

Non est negotiatio . . . si emant pecora &c. quis vendunt &c. ut nec si greges alant &c.

Possunt quidem Clerici retinere, atque locare boves, oves, atque animalia, quæ habent ex successione, vel decimis, eorumque fructus vendere absque reatu, ut habet Anacletus t. 3. juris can. p. 18. num. 235. atque, id fuisse definitum a sacra Congregatione Concilii Tridentini apud Barbosa; quia in hac specie nulla intervenit negotiatio, cum non emant, ut carius vendant. At Bulemb. species alia est.

Ego existimarem Clericis permitti, quæ iis permittit Bulemb. si sui, vel familiæ sustentandæ necessitate coacti, vel, ut se indemnes, quia sua pascua vendere nequeunt, vel nonnisi vilissimo pretio, præstent, ea faciant.

At si pecora emant, ut suis pascuis saginata lucri causa vendant, vel si eadem comparent, ut ferus, lac, lanam vendentes lucrum faciant, eos negotiationi se se immiscere putem, aut saltem valde dubitem. *Quid est aliud negotium*, inquit can. mox cit. *nisi quæ possunt vilius comparari, carius velle distrabere?* At Clerici in specie posita pecora vilius comparata, carius distrabere volunt: ergo negotiantur.

At, inquit Bulemb. Clerici in specie posita vendunt fructus suorum agrorum. Resp. Hoc falsum est; quia res ipsæ ponuntur emere, & vendere pecora, fructus autem suorum prædiorum in saginanda, aut alenda pecora infumunt, ut horum fructuum ope addita emptione, & venditione pecorum, eorumque ferum &c. lucrum faciant.

At, inquis, negotiatio proprie dicta ea est, cum quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutata carius vendendo, vel permutando lucretur. At hoc non fit a Clericis in specie descripta: ergo &c.

Resp. Ita sane definitur negotiatio a Bulemb. in resp. h. ar. 2. At ego suspicor, illas particulas *integram, & non mutata* additas ex arbitrio fuisse, non ut negotiationis naturam explicaretur; quæ sine illis particulis subsistit. Qui lanam emunt, ut pannos inde confectos lacri causa vendant; qui bombycum integumenta vulgo *gallesse* comparant, ut sericum inde paratum lucri causa distrabant, &c. nonne negotiatores vulgo habentur, & sunt? Hinc in allata ex jure canonico negotiationis definitione nulla mentio fit de rebus, quæ emuntur, & venduntur, integris, & non mutatis servandis; quia ad negotiationis naturam satis est, ut res emantur, & vendantur lucri causa, seu illæ non mutantur, seu mutantur. At objicis, artificium esse, non negotiationem, si res vilius emantur, ut mutata carius distrabantur. Resp. Id verum esse, si res per artem mutata nihilo carius distrabantur, quam quanto constant artificum opera: at qui res emunt, ut aliena manu mutatis, & venditis lucrentur, hi non artifices, sed negotiatores sunt.

Lex ecclesiastica Clericis, & Religiosis negotiationem interdicens, non eo spectat, ut res quæ emuntur, & venduntur, non mutata, & integræ maneant, sed eo, ut personæ Dei cultui dicata, secularibus emendis, & vendendis curis animum non implicent, neve terrenis lucris inhiant, seque peccandi periculis objiciant.

Hæc est vis, mens, & spiritus hujus legis. Porro qui res emunt, ut eas mutatas carius vendant, non solum in emptione, & venditione lucri causa animum occupant, sed etiam in rerum mutatione; ideoque a divino cultu magis distrahuntur, & in majora peccandi pericula se se conjiciunt, quam qui res emunt, easque integras vendunt. Ex quo fit, ut violata legis magis rei sint, quam qui sine rerum mutatione negotiantur. Huc demum subtilitates recentium peccata excusare conantium tendunt.

AN I.

ANIMADVERSIO XXXVI.

An vero, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios, præsertim &c. vide &c.

La-Croix p. 376. n. 1005. ita loquitur. „ Si Clericus negotietur per alium, v.g. si pecuniam exponat, alius autem addat industriam, multi apud Lugo n. 36. dicunt esse illicitum. Med. Arm. Mol. Rebel. alique communiter cum Laym. n. 44. Castrop. n. 7. dicunt, non esse saltem mortale, veniale tamen esse docent Mald. & Mol. quibus consentit Rebel. si per seipsum rationes dati, & accepti exigat. Turr. dicit, per se loquendo, & ratione prohibitionis, nequidem esse veniale, ac consentit Lugo, addens ramen posse esse veniale, aut etiam mortale, si Clericus se simul parum, aut nimium tali negotiationi implicet. Less. n. 6. merito dicit, id indecorum esse, nec faciendum absque iusta causa. “

Hæc est Theologia P. La-Croixii, qui sane se veratissimum ostendit in recentium probabilium lectione. Ex eo discere quidem possumus historiam probabilium doctrinarum; at sanas morum regulas, quo unice spectare debet Christianorum Theologia, ab eo haurire non possumus.

Missis ergo his opinionum ambagibus, quæ confusio- nem pariunt, nullumque veritati lumen afferunt, dubitandum non est, quin Clerici, & Religiosi per alios seu famulos, seu non famulos negotiantes peccent, & legem negotiationem ipsi prohibentem violent. Nam, ut ait Concina Theol. t. 7. p. 281. „ prohibentis legis finis, & „ ut ita dicam, spiritus eo tendit, ut Clericos, & Mo- nachos Deo sacros a congregandis divitiis avellat, „ ut divino cultui totos se dedant, ut Deum & sibi, & populo propitium reddant. Aliquid indecentiz exte- ris detrahatur, quod aliorum opera Clerici negotien- tur; sed cupiditatis & avaritiz pravitas tota viget, „ alieno induta pallio. Quare præfata opinio “ (quæ sacris personis per alios negotiari permittit) „ falsa mi- hi est, & circuitiois plena. Imo nec verba legis ser- vant citati Theologi. Absolute quippe leges vetant „ Clericis negotiationem. Distinctiuncula inuenta per se- ipsos, & per alios, arbitrarium commentum est ad le- gem eludendam, quodque cum legis spiritu hostiliter pugnat. Quid quod, dum Clerici, vel Monachi mer- catorum industria negotiantur, continuis perplexitati- bus, curis, sollicitudinibus anguntur? Hinc suspiciones, ne debito lucro defraudentur. Hinc timor jacturæ, il- linc spes ingentis lucri animos exagitant, mentesque „ perturbant, sæpe fortius, quam si per seipsos negotia- tionem exercerent. Quid quod vel ipsi celebriores, „ opulentioresque inflatores non seipsis, sed ministrorum industria negotiationem exercent? Quid, amabo te, „ discriminis hos inter, & Clericos, Claustralesque, qui mercatorum industria suas negotiarentur pecunias? “

Estne hæc Concina sententia rigidior, solido ratiocinio vacua, declamationibus, conviciisque plenissima?

Addo, quod Clericus, qui alieno nomine, & pecunia negotiatur, Ecclesie legem aperte violet: ergo a pari, aut multo magis Ecclesie legem violat, cum sua pecunia per alios negotiationi operam dat; quia in hac spe- cie personam principalem gerit.

Ut autem intelligas, Clericos per interpositas perso- nas negotiantes non solum peccare, sed mortale pecca- tum admittere, perpende gravissima summi Pontifi- cis Benedicti XIV. verba consi- gnat. *Apostolice servitus anni 1747. Calend. Martii* * ita inquit. „ Cum „ itaque, ut non sine gravi animi nostri mœrore acce- „ pimur, vefana humanarum rerum cupiditas ita non- nullorum Clericorum invaserit animos, ut illicitam „ Ecclesiasticis negotiationem ad evitandas pœnas adver- „ sus illam exercentes a sacris canonibus, & apostolicis „ Rom. Pont. prædecessorum nostrorum constitutionibus „ fœcitas, sub alieni nominis velamine, Dei timore „ ecclesiastici nominis decore, & æterno suarum anima- rum periculo posthabitis, temere, nulliterque exercere „ non dubitent; & quod palam temporalium pœnarum „ metu aggredi non audent, quæsit deinde coloribus, „ & vanis inanum rationum prætextibus clam efficere „ non timeant, quasi vel Dei oculos, qui & illumina- „ bit abscondita tenebrarum; & manifestabit consilia cor- „ dium, latere, vel supremi Judicis, qui non fallitur „ examen effugere possint: nos attendentes, quod Cleri- „ cus &c. omnes & singulas Rom. PP. prædict. nostrorum „ prædict. constitutiones &c. innovamus, confirmamus „ &c. illasque sic innovatas, confirmatas &c. ad Cleri- „ cos illicitè sub alieno laici nomine quomodolibet ne- „ gotiantes, perinde ac si per se ipsos, ac proprio eo-

rum nomine negotia ipsa illicita exercerent &c. motu, „ & potestatis plenitudine præfatis perpetuo extendimus, „ & ampliamus &c.

Ex his gravissimis verbis aperte intelligitur, Clericos aliorum opera negotiantes, gravissime, & letaliter pec- care, ac super hac re nullam, nisi a sophisticis, & ma- leferiatis hominibus litem moveri posse.

Hic progrediendum erat; sed P. Zacharia nutibus, & aperta me voce revocat, ut accusationem Nocetii, Con- cina intentatam audiam.

La-Croix in suis addendis, in art. 2. Buf. n. 997. ita quærit. „ Qualis negotiatio, & quibus Clericis sit pro- „ hibita? Resp. §. 1. Licitum est omnibus emere cum „ animo vendendi sine lucro; quia non est prohibita ne- „ gotiatio, nisi fiat causa lucris, uti habetur c. *Secundum*, „ ne Clerici, vel Monachi: unde si Clericus emit ali- „ quid, ut consumat, & postea pretium illius crescat, „ vendere potest, sperans, se vilius empturum; est enim „ actus œconomicæ prudentiæ. S. Th. Mol. Sa. Laym. &c. Hic vero P. Zach. hæc P. Nocetii verba refert. „ P. „ Concina (inquit Noc. c. 95. verit. vind.) refert verum, „ sed non refert totum; & illud occultat, quod cedit in „ maximam utilitatem P. La-Croix. Ego autem revela- „ bo, ut lectores videant tum artificium P. Concina, „ tum cujusmodi sint, & quibus auctoribus muniatur „ sententiæ, quas in libris Jesuitarum notat ut laxas. En „ textus integer P. La-Croix. “ Quem a me mox allatu- tum legis.

Tum subdit: „ Quæro, cur P. Concina suppressit ci- „ tationem S. Thomæ? Parum ne facit ad imminuen- „ dam invidiam P. La-Croix habere S. Thomam aucto- „ rem doctrinæ suæ? Et reipsa illam tradit Angelicus 2. 2. „ q. 74. q. 77. a. 4. ad 2. his verbis. “ *Ad secundum dicendum,* „ quod non quicumque carius vendit aliquid, quam emerit, nego- „ tiatur; sed solum qui ad hoc emit, ut carius vendat. Si „ autem emit rem, non ut vendat, sed ut teneat, & post- „ modum propter aliquam causam eam vendere velit, non est „ negotiatio, quamvis carius vendat. Potest enim hoc licite „ facere, vel quia in aliquo rem melioravit vel quia pre- „ tium rei est mutatum secundum diversitatem loci, vel tem- „ poris &c.

„ Et tamen hæc doctrina, quæ in S. Thoma erat ve- „ rissima, in lib. P. La-Croix tanquam circæ veneficio „ facta est repente laxa. Carpit hic P. Concina more „ suo P. La-Croix, illumque vocat &c.

Illud hic ego quoque a P. P. Zach. & Nocetio quæ- ro, ubi nam invenerint P. Concina referentem allatam doctrinam La-Croixii, occultantem auctoritatem D. Th. qua munitur dicitur, eamque laxam appellantem? Lo- cum enim Concina non citant.

Theol. t. 7. lib. 3. diff. 2. c. 3. ubi a n. 5. p. 279. usque ad n. 13. p. 287. de negotiatione Clericorum, & Mona- chorum differit, ne La-Croixii quidem nomen a P. Con- cina citatum, nisi mei imbecilli me fallant oculi, lego.

Pag. 282. n. 12. hæc habet. „ Infert tertio (Card. de „ Lugo, non La-Croix) non esse negotiationem prohi- „ bitam, si procurator Conventus in principio anni emit „ pro vibus Conventus, seu collegii 1000. pecora v. gr. „ vel centum dolia vini, ne periculo se exponat emeu- „ di postea carius, si forte, prout evenire solet, aliqua „ hiberno tempore moriantur, vel aliqua dolia vini ace- „ scant. Quod si hæc mala non contingant, poterit su- „ perflua vendere, & quidem, inquit, cariori pretio; quia „ pecora meliorata sunt, & vinum etiam versus pluris ven- „ ditur. Facienda tamen hæc sincero animo, subdit. Il- „ la autem spes vendendi carius superflua non est, in- „ quit, finis directus, sed removens prohibens, quate- „ nus, nisi illam spem haberet, non emeret fortasse plu- „ ra, ne majores sumptus faceret superfluos de præsen- „ ti, sine spe recuperandi illos. Fortasse procurator do- „ mus non percipiet vim illius distinctionis, nempe quod „ spes vendendi carius superflua pecora, & dolia vini sit „ finis non directus, sed removens prohibens.

„ Severius hæc discutere non vacat. Si negotiationis „ finis abesset, posset vinum vetus, cum melior sit, a „ Religiosis potari, & novum ordinario pretio vendi. „ Verum hæc a circumstantiis pluribus pendent. Ideo ju- „ dicio suspendo. Illud ex Scripturis sanctis, & sacris „ canonibus scio, cavendum Religiosis summopere esse „ vel ab ipsa mercimonii specie, & umbra. “ Hæc sunt „ P. Concina verba, ex quibus, & La-Croixii nomine, „ ubi de negotione Clericis, & Religiosis verita agitur, „ in eodem P. Concina non invento, hanc veniam a P. P. „ Zacharia, & Nocetio mihi peto, ut suspicer, eos ardo- „ re impetendi P. Concina abreptos, fictum Concina „ ex phantasia illusione sibi efformasse, quem impugnarent; „ quam suspicionem si ex animo mihi eriperint, rem mi- „ hi gratam, sibi honorificam facient.

Q 2

Ce-

* Eam refert P. Zach. apud La-Croix p. 376.

Ceterum illud jure contendere mihi posse videor, P. La-Croixium, contra ac fidenter affirmat P. Nocetius, non habere auctorem doctrinæ suæ S. Thomam. Potest quidem juxta S. Thomam qui rem emit, non ut carius venderet, sed ut haberet, postmodum ex aliqua causa eam etiam carius vendere, quin sit negotiator, re meliorata, vel mutato ejus pretio. At S. Th. non ait, rem carius venditam, quia vendens sperat, se vilius empturum, non esse negotiationem. Id de suo addit La-Croix; & frustra, ac falso in suæ opinionis patrocinium advocat D. Thomam suffragantibus sibi Zacharia, & Nocetio.

Attente legatur textus La-Croixii, & S. Thomæ, unde perspicue intelligitur discrimen inter cautissimam S. Thomæ doctrinam, & La-Croixii opinionem. Imo vero quia qui carius vendit, quam emerit, ea solum de causa negotiator non sit, quia cum emerit, carius vendendi intentionem non habebat, negotiator fieri videtur, cum carius vendit ea spe, ut vilius emat. Hæc enim posterior intentio æquivaleret intentioni vendendi carius quod emptum fuit; & quoad mores perinde est, seu vilius emas, ut carius vendas, seu carius vendas, ut vilius emas. Illud prius est aperta negotiatio: ergo etiam hoc posterius. Negotiatorem enim efficit in contractibus lucri cupiditas, non contractus determinatio. Seu emat, seu vendat, seu permutet, negotiator est, dum contractus init lucris animo. Itaque Clerici, & Religiosi ab hoc actu, ut eum appellat La-Croix, œconomice prudentiz abstinere debent, ne leges ecclesiasticas violare videantur.

ANIMADVERSIO XXXVII.

Licitus est census etiam (saltem ex natura rei &c.) personalis, & constitutus immediate &c. Ita probabiliter Cov. &c. contra Nav. &c. Card. Lugo, ubi censum more personalem illicitum esse, docet esse probabilius & prolixe probat.

Censum personalem esse legitimum ex jure naturæ ponit quoque La-Croix p. 378. n. 1022.

Hic ego Busemb. dictis inhærere volo, dum Lector non Busemb. sed sani & solidi Theologi personam induat. Nus. docente, census personalis est spectato tantum jure naturæ probabiliter permissus, & legitimus: eodem Busemb. non negante, census personalis spectato tantum jure naturæ probabiliter loquendo est illegitimus, & illicitus. Porro juxta sanam, & solidam Theologiam certum est, in morum quæstionibus necessario sequendam esse probabiliorum sententiam, quæ simul tutior sit. Ergo cum tutior sit sententia, quæ a censu personali veluti juri naturæ contrario esse abstinendum docet, hæc sententia necessario amplectenda est.

Et sane ut census naturæ jure sit legitimus, duo sunt necessaria: primum est, ut super re immobili constitutatur; alterum, ut super re annuatim constanter frugifera. Ratio primæ conditionis est, quia fors in censu immobiliter perseverat: ergo id quoque, quod sorte in censu emitur, immobile esse debet; alioquin emptio esset fictitia eo ipso, quod emptum ut immobile, tale non esset. Ratio posterioris conditionis est, quia censu constituto, annua pensio constanter solvenda est: ergo id quoque, quod emitur, annuam pensionem constanter ferre debet, ne emptio sit pariter fictitia.

Porro emptio census personalis, utraque dicta conditione destituitur: prima quidem, quia persona, & industria, in qua census constituitur, innumeris vicissitudinibus, & morti obnoxia est; altera vero, quia licet persona fructum sua industria ferat, hic tamen inconstans est ex natura sua propter mutationes, quibus in dies persona subicitur. Ergo census personalis spectato solum naturæ jure est illegitimus. Hinc Martinus V. Callixtus III. Nicolaus V. & S. Pius V. unanimi consensione constituerunt, ut census super re immobili constitutatur, idque censum personalem veluti feneratoritum explosarent. Consuetudo horum Pontificum constitutionibus alicubi contraria, quia cupiditati, non rationi favet, & ex ipsa rei natura vel mala, ut ego sentio, & ostendi, vel saltem periculosa, & suspecta, legibus pontificiis derogare non potest, nec conscientiam in tuto ponere. Sed qui hac de re plura cupit, adeat Concinam Theol. t. 7. p. 571. cap. 10. de ea fule, & solide disputantem.

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Licitum est &c. contractui census adjungere aliud pactum assicurationis, ut si res... pereat, id fiat damno &c. debet tamen &c.

Pactum assicurationis, de quo loquitur Bas. contrarium est Bullæ S. Pii V. Cum onus, ubi ait: *Postremo census omnes in futurum creandos non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta volumus ad ratam petire, sed etiam &c.*

At pactum assicurationis efficit, ut census ad ratam minime pereant vel ex toto, vel ex parte potempta, aut infructuosa effecta: ergo Piane constitutionis aperte contrarium est.

Præterea inquit S. Pius: *Conventiones directe, aut indirecte obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus.* At venditor census ex natura contractus ad casus fortuitos, quibus res censui subiecta perit, non tenetur; quia pereunte perit jus rei inhærens; idque fatetur etiam La-Croix p. 378. n. 1021. cit. Med. Tod. Rebel. Mol. Less. ergo pactum assicurationis, quo, si res censui subiecta casu pereat, venditoris damno pereat, ex S. Pii V. constit. invalidum est.

Hic tamen animadverto, pericula alia esse communia, & extraordinaria, ex quibus fundi rarissime pereant; alia esse particularia, & ordinaria, ex quibus fundi nec raro, nec difficulter pereunt, ut ex gr. periculum inundationis & excidii in fundo flumini proximo. Priora periculo pretio æstimabilia non sunt, nec rerum valorem minuunt: posteriora æstimabilia sunt, rerumque iis subiectarum pretium deprimant. Qui priora pericula ad se ex vi contractus, & rei natura pertinentia, in aliam novam addita conventionem transfert, communi hominum, & rerum conditioni obnoxius esse recusat, & ab æquitate alienas est. At posteriora pericula eo ipso, quia pretio æstimabilia sunt, emptor census subire non tenetur; quæ si subeat, aliunde compensandus est: ergo sine injuria pactum assicurationis exigere, & acceptare potest. Si quis fundum proximo periculo obnoxium emat, nonne illud pactum jure adicere potest, ut, si pereat, id fiat damno venditoris? Cur ergo tale pactum emptioni census apponere non licet? Pensio annua census ex fundo tuto, & a periculis remoto legitime percipitur: ergo si fundus periculo, puta flumini proximus sit, aut annua pensio augenda est, aut si consuetudo tantum, non major exigatur, illud jure exigi poterit, ut pactum assicurationis a proximo periculo addatur.

Quod si ex mox dictis pactum assicurationis a proximis periculis jure naturæ legitimum est, cujus ommissio, annua pensione non aucta, gravis foret census emptori, a S. Pio V. in irritum missum non fuisse, non sine ratione putare possumus.

Et sane S. Pius valere non vult conventiones obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur: at casus ex proximis periculis derivati non videntur fortuiti; quia ordinarie accidere solent, nec sunt præter expectationem; præterea censuista ex natura contractus non tenetur ad casus periculi proximi, sed hoc præstare debet censuarius: (quia suæ rei inhærent præter communem rerum ordinem) aut censuistam alio modo compensare.

Nam quod Summus Pont. addit, *Postremo census omnes &c. volumus ad ratam petire*, referendum videtur ad illud, quod supra dixerat, *conventiones directe, aut indirecte obligantes &c.* eodemque sensu intelligendum.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Ex natura rei licitus est non tantum census irredimibilis, sed etiam redimibilis &c.

„At pretium census a censuario irredimibilis debet esse, se fere duplo majus, quam redimibilis, uti omnes fatentur, & observatur in praxi, inquit Lugo num. 138. „Ita La-Croix pag. 378. num. 1012. Sed hic quaeritur, utrum jure naturæ liceat pactum, quo obstringitur censuarius, ut redimat censum ad arbitrium emptoris? „Adfirmant, inquit P. Concina Theol. t. 7. p. 593. c. 13. n. 1. Valentia, Lessius, Castropalensis, Layman locis ab eo citatis. Hæc opinio laxa, & manifeste falsa est. Ratio evidens est. Quoties tradis pecuniam, vel usum cujuscumque rei consumptibilis cum pacto, ut tantundem restitatur, usura est, si accessiones præter sortem exigas. Id autem in presenti evenit. Siquidem venis censum mille aureorum pretio: quinquaginta in annos singulis exigis; censuarius colligit, ut post triennium, vel sexennium censum redimat eodem pretio, seu ut tibi reddat mille aureos, in sortem non computatis annuis accessionibus, seu pensionibus. Quid amplius ad verum mutuum requiritur? „

Ut verum fatear, hæc ratio momentum mihi habere non videtur. Major enim vera est, si nulla emptio, nullo alio legitimum titulus percipiendi accessiones interveniat; non item, si emptio, aut alius legitimus titulus eas acquirendi accedat. At in censu emptio intervenit, ut ait ipse P. Concina, *emis censum*. Census enim nihil aliud est, nisi emptio usufructus, seu domini utilitatis prædii, quod censui subicitur, ut docet idem Conc. Theol. t. 7. p. 570. n. 10. & fateri omnes debent, nisi census omnes feneratoritios esse contra unanimem Theologo-

logorum, & Canonistarum sententiam, summorum Pontificum Bullis confirmatam velint; qua de re idem Conc. p. 566. 67. c. 9. Emptio porro usufructus, seu domini utilis prædii censui subiecti, jus infert accessionum supra sortem, ut nemo inficiari potest: ergo pactum censui adiectum, ut fors post certum tempus, puta quinquennium, septennium &c. refundatur ad arbitrium censualistæ ea solum ratione usuram inducere potest, si emptio- nis naturam destruat, eamque in mutuum convertat. Nam quamdiu emptio domini utilis subsistit, tamdiu subsistit legitimus titulus percipiendi accessiones supra sortem. At pactum, de quo loquimur, naturam emptio- nis non destruit, nec in mutuum convertit, ut ipse P. Concina fatetur, dum ait, *emis censum* &c. Pactum enim prædictum non est emptioni contrarium, sed ejus accessorium. Præterea mutuum, quidquid casu accidat, a debitore restitui semper debet, non item fors census, quæ damno censualistæ perit, si fundus, in quo constituta est, casu fortuito pereat, ut mox dictum est. Ergo pactum restituendæ sortis in censu post certum tempus, ut quinquennium &c. jure naturæ licere videtur, ut contra Thomistam a P. Concina citatos sentiant pluri- mi non solum a P. Concina, sed etiam a Laym. l. 3. de just. t. 4. c. 18. n. 5. appellati, & Wigand Thomista in Trib. p. 385. Resp. 5. rat. 5.

S. Pius V. Bulla citat. ita quidem habet: *Pacta etiam continentia, pretium census extra casum prædictum ab invito, aut ob penam, aut ob aliam causam repeti posse, omnino prohibemus*. At hæc lex mere positiva merito creditur. Hinc ait, *prohibemus*, non feneratoria declara- mus, aut quid simile.

Ex his fieri putem, ut, si lex non sit possibilis se- cundum consuetudinem patriæ, (nam, ut ait D. Isidorus c. 2. dist. 4. *erit autem lex . . . secundum patrie consuetudinem, loco temporisque conveniens* &c.) hæc consuetudo illi contraria toleranda videatur. „ At cen- sus utrimque redimibilis, ut ait Wig. loco cit. est „ in consuetudine totius Germaniæ Galliæ &c. & præ- statur a viris prudentibus, doctis, probis, & timo- ratis, ecclesiasticis, & religiosis: „ ergo, ubi hæc con- suetudo invaluit, census utrimque redimibilis non vide- tur damnandus, licet sit dissuadendus.

Nam census redimibilis tantum in favorem emptoris, & irredimibilis a censuario, durus est, onerosus eidem censuario, & ab æquitate, & æqualitate alienus, ideo- que juri naturæ contrarius.

ANIMADVERSIO XL

Quod attinet ad Cambium Francofurtense, usura est.

Hæc usura certa est, ut videri potest cum apud Ge- nettum Th. t. 1. p. 315. q. 14. tum apud Concina Th. t. 7. p. 557. n. 2. Cambium enim Francofurtense est, dum Campfor pecuniam hic, puta Veronæ numerat, a Campfario Francofurti reddendam cum lucro tanto ma- jori, quanto longiori tempore nundinæ distant, ut definit Concina loco cit. Hoc porro cambium est apertum mu- tuum cum lucro, ideoque aperta usura; in eoque solum differt a cambio sicco, quod in cambio sicco pecunia tra- dita cum lucro ibi reposcitur, ubi cambium celebratur. At perinde est ex rei natura, seu pecunia tradita ibi re- peratur cum lucro, ubi cambium fit, vel fingitur, seu alibi: ergo, cum cambium sicco sit manifesta usura, Cambium quoque Francofurtense aperta usura est.

Audiat S. Pius V. consil. In eam anni 1571. 5. Kal. Feb. ubi ait. *

Primum igitur damnamus ea omnia cambia, que sicca nominantur, & ita consinguntur, ut contrahentes, ad cer- tas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulent; ad que loca ii, qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambii tradunt, sed non mittuntur; vel ita mittun- tur, ut transacto tempore, unde processerant, inanes refe- rantur; aut etiam nullis hujusmodi litteris traditis, pecu- nia ibi denique cum interesse reposcitur, ubi contractus fue- rat celebratus. Nam inter dantes, & recipientes usque a principio ita convenerat, vel certe talis intentio erat; ne- que quisquam est, qui in nundinis, aut locis supradictis, hujusmodi litteris receptis, solutionem faciat. Cui malo si- mile etiam illud est, cum pecunie sive depositi, sive alio nomine ficti cambii traduntur, ut postea eodem in loco, vel alibi (hoc alibi) est Cambium Francofurtense) cum lu- cro restituuntur. Sed & in ipsis cambiis, que realia ap- pellantur, interdum, ut ad nos perfertur, campfores præ- stitutum solutionis terminum, lucro ex tacita, vel expressa conventionem recepto, seu etiam tantummodo promisso, diffe- runt. Que omnia nos usuraria esse declaramus, & ne fiant, districtius prohibemus. Postquam supremus Hiera- cha usurarium tum cambium sicco, tum Cambium Fran-

cofurtense conceptis verbis declaravit, quis catholicus contrarium opinari debeat? Nihilominus aliqui Cambium Francofurtense emendicatis prætextibus exculare non dubi- tant. „ Cambium Francofurtense, inquit La-Croix p. 380. „ n. 1034. etiam per hoc excusatur ab aliquibus, quod „ tempore propinquo nundinis sit copia pecuniarum, „ adeoque multitudo campforum faciat cambium vilius; „ e contra tempore remotiore est minor copia. Unde „ cum talis pecunia habeat se per modum mercis, præ- „ tium ejus augebitur ex penuria venditorum, & mi- „ nuetur ex copia. Ita innuunt Cajet. Med. Tol. Sa- „ Salas cum Castrop. d. 7. p. 7. n. 3., Laym. n. 9., „ Less. n. 35. „ Illud scilicet aperte falsum est, quod pecunia se habeat instar mercis, & quod ejus pretium augeatur ex penuria campforum, & minuat ex copia. Pecunia enim suum habet determinatum pretium ex communi, aut Principum taxatione, quod propter cam- pforum penuriam, aut copiam non mutatur. Quod si campfores illud mutant, ex arbitrio suo, & avaritia con- tra jus id faciunt. Quamquam, dum La-Croix ait, cam- pfores esse pecuniæ venditores, & pecuniam apud ipsos esse instar mercis, satis declarat, eos esse feneratores; hoc enim posito cambium quoque sicco iis permittitur eo lucrosius, quo nundinæ, quibus pecunia restituenda est ibi ubi datur, remotiores sunt.

Si autem ratione alterius tituli iusti, v. g. *lucri cessan- tis*, cum pecunia mercatorum &c.

In La-Croixii scopulum Buf. quoque impigit, dum ait: *Ideoque crescit valor pecunie*. Ratio Buf. hæc est. Lucrum in cambio Francofurtensi est iustum, si percipia- tur ob lucrum cessans: atqui lucrum in cambio Franco- furtenfi mercatoribus cessat; quia eorum pecunia cum sit instrumentum lucrandi, ea diutius sine lucri iactura ca- rere non possunt: ergo.

Resp. Hæc ratio nimis probat; probat enim, ex quoli- bet mutuo posse mercatores lucrum exigere. Præterea hæc ratio in irritum mittit decretum S. Pii V. hic enim usurarium declaravit cambium, Francofurtense: Bufemb. illud ab usura purgat propter lucrum cessans, quod ob- trudit. Nec est, quod dicas, cambium Francofurtense ab- solute esse usurarium, non item, si addit titulus lucri cessantis. Cum enim ratio Bufemb. eo tendat, ut evin- cat, titulum lucri cessantis in cambio Francofurtensi lo- cum semper habere, frustranea omnino efficitur ejus da- mnatio a S. Pontifice profecta.

In eo igitur, ut rationi allatz directe respondeam, sophistica & falsa est Buf. argumentatio, quod lucrum in mercatoribus cessans dicat, quia eorum pecunia sit lucrandi instrumentum; & hoc nomine titulum ipsis ad- scribat accipiendi auctarium.

Fateor, lucrum cessans esse iustum titulum in quo- cumque mutuo accipiendi aliquid supra sortem, dummo- do tamen necessariis conditionibus, quas describit Genet- tus Th. t. 1. p. 234. q. 4., & de quibus fufe disputat Concina Th. t. 7. p. 420. cap. 15., instructum sit.

Ut lucrum cessans sit iustus titulus accipiendi acces- sionem, non satis est ut mercatorum pecunia sit lucri instrumentum, sed præterea necesse est ut lucrum ex ea oriundum, sit moraliter certum, ut rectissime docet P. Concina Th. t. 7. p. 431. §. 5. Hinc Paulus III., Ju- lius III., Pius IV., ut refert idem Concina p. 483. n. 9. collocantibus pecuniam in sacris montibus accessionem concedunt non omnibus, sed iis tantum, (non aliis) qui caritatis zelo adducti, ac pro pauperum subventionem, non fenerandi (hic idem est ac lucrandi) animo pecu- nias deponunt tempore illo, quando merces paratas, ac prædia ad emendum parata haberent, ex quorum redditu quatuor, & ultra pro centenatio percipere possent.

Hic per transennam monere mihi liceat P. Zachariam apud La-Croix p. 363. n. 859., ut mirari desinat, quod titulus lucri cessantis, dum necessariis conditionibus mu- nitus sit, ex communi etiam saniorum Theologorum sententia habeatur ut iusta ratio percipiendi aliquid su- pra sortem. Saniores enim Theologi pontificiis doctrinis diligenter student, iisque tenaciter inhærent. Quare cum Summi Pontifices hunc titulum ex mox dictis ap- probent, necesse est ut a sanis quoque, & solidis Theo- logis probetur. Sed ad rem revertamur. Pecunia in mercatoribus est quidem lucrandi instrumentum; at non semper habent paratas merces, aut parata prædia, unde lucrari tantum possint, quantum ex cambio Francofurten- si: ergo cambium Francofurtense campforibus non semper est permissum.

Præterea ut ex cambio Francofurtensi, seu ex quocum- que alio mutuo accessionem exigere titulo lucri cessantis mercatores jure valeant, non solum paratam lucrolam negotiationem habere debent, sed etiam voluntatem eam instituendi, quam negotiationem, & voluntatem relin-

quant,

* Refertur a Patre Concina Theolog. t. 7. p. 554.

quant, & deponant in gratiam eorum, qui Francofurtense cambium, aut aliud quodcumque mutuum petunt, ut habet idem Concina Th. t. 7. p. 424. 25. §. 2. & 3. & ratio est, quia si descriptam voluntatem non habeant, negotiatio utilis, quæ in promptu est, quoad ipsos perinde est ac si non esset; ideoque occasione mutui, aut cambii Francofurtensis lucrum non cessat, quod facturi non erant, etiam si mutui, aut cambii occasio sese non obtulisset. Ergo si voluntas amplectendi paratam lucrosam negotiationem desit, titulus lucri cessantis in cambio Francofurtensi fictitie obruditur, ut usura pallietur. Hanc voluntatem esse necessariam, ut accessio ex mutuo jure peti possit, aperte declarant mox citata summorum Pontificum verba, *qui caritatis zelo, ac pro pauperum subventionem, non feneratorum animo* &c.; hoc est non animo lucrandi, sed ut officium caritatis, aut benevolentie exercent, mutuum, seu cambium Francofurtense, quod est verum mutuum, eligunt præ negotiatione, aut prædiorum emptione. Ergo mercatores Francofurtense cambium exercentes, usuræ peccatum peccant triplici ex capite. Primo quia illud exercent, cum iusti cambii, aut negotiationis occasio deest: secundo quia, etsi occasio negotiationis adsit, eam amplecti in animo non habent: tertio quia, etsi negotiationem paratam, & voluntatem eam amplectendi deferant, id faciunt non in petentium cambium gratiam, sed in suum ipsorum commodum, & utilitatem.

Hic vero frustra mihi obijciuntur ea La-Croix verba p. 380. n. 1032. „Sed cum ea bulla (S. Pii V. *Ineam*) vix ullibi sit usu recepta, communiter censetur non obligare, uti notant Salas &c. Hinc D. D. non damnant eos qui non observant, inquit Less. l. 2. c. 25. n. 33. eo quod constitutio illa recepta non fuerit. Ita, que videndum est, quid jus naturæ requirat.“ Hactenus ille.

„Qui sunt (ait Concina Theolog. t. 7. p. 554. n. 3. contra La-Croixium) isti juris naturæ iudices? Juniores Probabilistæ? Non vidit Pont. Summus Pius V.? Non viderunt Theologi doctissimi, quorum consilio usus ille est? Si Bajani, si Janfeniani simili responso Bullas Pianam, & Innoceatianam rejicerent, quibus censuris digni essent? An pontificiæ constitutiones in fidei articulis, secus in morum regulis obligant? Sed cur constitutio usu recepta non est? Quia non observatur a mercatoribus. Næ isthæc egregia ratio.“

Sane quod attinet ad cambium siccum, & Francofurtense, & ad lucrum, quod in cambiis realibus mercatores captant ex dilatione præstituti termini solutionis, contraria camporum consuetudo nullam vim habet, nihilque aliud est, nisi peccandi consuetudo; quia summus Pontif. non solum ea prohibuit, sed etiam usuraria declaravit, ut patet ex verbis Bullæ supra recitatis.

ANIMADVERSIO XLI.

Si absque culpa conductoris &c. vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) &c.

Attendenda quidem est consuetudo rationabilis; & irrationabilis deferenda, & corrigenda est. Irrationabile porro est, juriq; naturæ repugnans, ut qui domo conductæ propter periculum, seu impedimentum pestis uti non potest, pensionem nihilominus solvat. Ergo, nisi in ipsa locatione annua pensio fuerit propter periculum pestis imminuta, tempore pestis, quo domus inhabitari nequit, nihil solvendum est.

ANIMADVERSIO XLII.

Servo, aut laboratori &c.

Laboratori in diem conducto nihil stipendii debetur iis diebus, quibus æger non laborat. Quoad famulos ad annos conductos, consuetudines, & conventiones, ut ait Buf. servandæ sunt. Et quoad omnes non solum jus, sed caritas, quæ est plenitudo legis, in mente semper habenda est.

ANIMADVERSIO XLIII.

Quam si totam solvere negligat 26. annis &c. vel in seculari 36. annis, incidit &c.

Laym. loco a Buf. cit. n. 8. ait, emphyteutam ipso jure in pœnam commissi cadere, si tribus annis continuis in emphyteusi laica, vel duobus item continuis in ecclesiastica integram pensionem non solvat, etiam si de solutione interpellatus non fuerit; idque confirmat legum civilium auctoritate, & aliorum Doct. suffragio. Idem habet Concina Theol. t. 7. p. 623. c. 18. n. 3. Bufembau lapsum ex typographiæ mendo excusare volebam; sed in textu apud La Croix lego *viginti sex* non arithmetice, sed litteris exarato.

ANIMADVERSIO XLIV.

Ut licite fiat (sponsio) requiritur &c.

Hic Buf. ponit, sponsonem iis conditionibus, quas explicat, munitionem licere. At contrarium docuere Gabriel, Sylv. alique, & ipse S. Antonius, quos citat, & sequitur Concina Theol. t. 7. p. 608. q. 7. Ratio est, quia irrationabile est, lucrum, quod laboris tantum, & industriæ merces esse debet, a fortuito casu querere: at sponsio a fortuito casu lucrum querit: ergo est irrationabilis. Præterea turpe est, ex proximi, quem amare, & cui benefacere oportet, depreffione, & damno emolumentum captare: hoc fit in sponsione: ergo &c.

Tandem sponsones oriri non possunt, nisi ex avaritia, iactantia, superbia; ideoque bonæ, aut indifferentes esse non possunt.

ANIMADVERSIO XLV.

Ludus vero est contractus &c.

Ludus ex rei natura est operatio ad animi requiem, & levamen instituta, ut ex D. Thoma 2. 2. q. 168. a. 2. & Arist. Eth. 4. colligitur. At ex malis hominum moribus factum est, ut ludus non ad animi requiem, sed ad lucrum convertatur inito pacto, ut victori cedat quod uterque deposuit, sicuti eam definit Bufembau.

Hunc contractum jure naturæ licitum esse, ait Buf. modo debet conditiones adhasc, & aliunde &c. ut apud ipsum legitur.

La-Croix p. 384. n. 1072. varias, ac invicem pugnantibus opiniones more suo referens, rem involvit, at tandem concludit his verbis. „Admittunt tamen omnes, nullum fore peccatum, si quis ludat ad lucrandum, ut alicui necessitati subveniat.“

Ut res hæc in bono lumine collocetur, duplex ludus lucrativus distinguendus est: alter fortuitus est, ut ludus aleærum alternantium, vulgo *bassetta*, taxillorum &c. alter ab industria, & dexteritate pendet, ut ludus tridiculorum, pilæ, &c. ludus fortuitus lucris causa, quidquid Buf. alique contra sentiant, malus est; quod ostendunt rationes, quibus sponsonem malam esse ostendimus, quæ idem de ludo fortuito evincunt. Præterea ludus ex naturæ ordine, ut ex D. Thoma, & Arist. animadverti, ad animi refocillationem & quietem refertur: ergo, dum ad lucrum refertur, naturæ ordo pervertitur, præsertim cum ad lucrum ordinatus, animum non recreet, sed vexet & angat. Perversio porro ordinis naturalis semper mala, & vitiosa est: ergo &c.

Hujuscemodi ludum natura sua malum esse, non solum asserit, sed rationibus evincit S. Francis Salesius introd. ad vitam dev. p. 3. c. 32. idem docet S. Raymundus apud Genettum Theol. t. 1. p. 373. q. 1. asserens, quod peccatum mortuum, qui alea deferviant, sit mortale, & grave. Idem S. Antonius apud eundem Gen. p. 376. q. 6. inquit: *Ludus aleæ est peccatum mortale secundum Raymundum; quod credo verum, quando ex cupiditate quis ludat, scilicet principaliter motus ad acquirendum, & quid notabile per ludum.* D. Antonini sententiam teste La-Croix loco mox cit. tuentur Abul. Abh. Gabr. Richard. Silv. Comitulus: „quia tum principaliter concupiscitur rex proximi, & intenditur grave illius damnum; sed, inquit La-Croix, passim omnes cum Diana c. 1. tenent contrarium; quia licitum est concupiscere, & licito modo acquirere rem proximi, quod fit per contrarium ludi, qui iustus est.“

At hæc ratio virium experta est. Si enim vim haberet, probaret, ludum esse licitum, seu omnis culpæ expertem, quod est aperte falsum. Contractus quidem ludi non est iniustus, nec victor ex vi hujus contractus pecuniam recipiens, injuriam victo facit, ut fatetur S. Francis Salesius loco mox cit. At quid inde? Si nullum aliud esset peccatum, nisi iustitiæ contrarium, inde efficeretur, contractum ludi esse licitum. At contractus ludi licet iniustus non sit, turpis tamen est, liberalitatis, ut nemo inficiari jure potest, adversus, & avaritiæ actus, seu effectus. Hinc ipse ethnicus Arist. Eth. 4. c. 1. aleatores lucris causa inter avaros cum latronibus enumerat. Præterea per hujusmodi contractum turpem, & avarum cum illicito modo concupiscatur res proximi, & grave illius damnum cupiatur, caritas graviter læditur: ergo hic contractus non solum malus est, sed graviter, & mortaliter malus merito videtur, ut visus est SS. Raym. & Antonino, aliisque gravibus Auctoribus ex La-Croix testimonio mox citatis.

S. Carolus Bor. ludos aleatorios, & lucrativos ex instituto, seu professione exercitos mortaliter malos eo nomine facit, quia sunt occasiones ex natura sua inducentes ad peccatum. Nam in admonit. ad Confessarios n. 39. inquit: *Nel primo ordine di occasioni, cioè quelle che di sua natura sono induitive al peccato, sono il far professione*

di giuoco di carte, o dadi, ovvero tener casa apparecchiata a quest'offeso per altri &c. Hos porro absolvendos non esse, docet, nisi has peccandi occasiones se relictuos promiserint. Quod si alias id polliciti, promissum non impleverint, absolutionem iis prorogandam esse, affirmat, etiam si deinde promittant. Itaque Confessarii, qui suos penitentes, ac seipsos salvos esse volunt, probabilibus opinatoribus, in quos forte incidere, haud auscultantes lucratoribus aleatores cogere debent, ut ab huiusmodi ludo abstineant, tum quia juxta sanctos, & gravissimos Theologos aleatorius ludus, in quo summa notabilis exponitur forti, mortalis culpa est, tum quia, nisi ab eo abstineant, ei assuescunt, ejusque professores facti in proxima peccandi occasione versantur, nec absolutione digni esse possunt, nisi illum deserant.

Ex haftenus dictis rejiciendus omnino est La-Croix, dum ait: "Admittunt tamen omnes, nullum fore peccatum, si quis ludat ad lucrandum, ut alicui necessitati subveniat." Certum enim est, non esse peccandum, ut alicui necessitati subveniatur: ex dictis ludus aleatorius lucris causa, est ex natura sua peccatum: ergo. Neque quidquam valet ea Bui. ratio, "quia sicut qui vis suae rei dominus potest alteri eam donare absolute, sic etiam sub aliqua conditione, sive ea sortita sit, sive ex industria pendeat: hanc, inquam, ratio nihil valet, quia falsa positione nititur. Ponit enim, victum in ludo donare, cum evidens sit, eum non donare, sed ex oneroso contractu pecuniam amittere. Præterquamquod ipsa donatio turpis, & mala est, si perperam fiat, uti certe perperam fit, cum in personas turpes nullo honesto fine proposito effunditur, v. g. in assentatores, histiones, aleatores. Audiatur Ethn. Arist. qui de moribus solidius loquitur, quam nonnulli Christiani professione Theologi. Ait enim lib. 4. Eth. ad Nicom. c. 1. *Quare ne liberales quidem sunt eorum (prodigorum) donationes. Nam nec honeste sunt, nec honesti causa sunt, nec ut par sit; sed interdum quos homines oporteat in paupertate atatem agere, hi collocupletant; & cum iis, qui temperant, & probatis sunt moribus, nihil donant, in assentatores, aliarumque voluptatum ministros multa largiter effundunt.*

Adde, quod qui ludunt lucris causa, ut alicui necessitati subveniant, multo turpius agunt, quam qui supervacaneas pecunias ludi sorti exponunt. Illi enim, ut suae necessitati subveniant, in periculum majoris necessitatis, extremæque miserie se conjiciunt, &, quod hinc consequitur, in multorum scelerum occasiones. Itaque hi aleatores, quos La-Croix excusatos vult, & stulti, & improbi aperte sunt.

At quid dicendum de ludo lucratorio, qui fortuitus non sit, sed ab industria pendeat?

Resp. Si hic ludus propter lucrum principaliter exerceatur, culpa non vacat, ut docet Concina Theol. t. 7. p. 601. qu. 2. & 3. item p. 610. in Calinum. Ratio ex dictis est, quia lucrum in ludo principaliter intentum, naturæ ordinem pervertit, cum ludi finis ex ordine naturæ sit animi levamen, non lucrum.

Quod si finis principalis ludi non sit lucrum, sed mentis recreatio, permissus est, dum nec temporis, nec pretii nimium in eum impendatur: qua de re consuli etiam potest S. Franciscus Salesius introd. ad vitam derot. p. 3. c. 31.

ANIMADVERSIO XLVI.

Es sic deberet restituere, qui lucratus esset a Religioso &c.

Loco illius deberet, dic debet restituere. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 32. art. 7. ad 2. ait: *Circa illa vero, quæ per aleas acquiruntur, videtur esse aliquid illicitum ex divino jure; scilicet quod aliquis lucratur ab his, qui rem suam alienare non possunt, sicuti sunt minores, & furiosi, & huiusmodi, puta filii familias, Religiosi; & quod aliquis erabas alium ex cupiditate lucranti ad ludum, & quod fraudulentè lucratur: & in his casibus tenetur ad restitutionem.*

ANIMADVERSIO XLVII.

Si tamen filiusfamilias (& idem dic de Religioso ait Nav. apud Less. &c.)

Hanc Navarri, quem alii secuti sunt, opinionem refert quoque P. Concina in disciplina ap. monast. diff. 6. c. 4. §. 2. n. 1. p. 307. eamque p. 308. a n. 2. usque ad 12. præclare refellit; ac vere docet p. 313. n. 13. nihil pecuniæ ludo exponi a Regularibus posse. "Tum quod, inquit, ludi pecuniarii non sunt materia congrua bonæ, sive recreationis, quæ Religiosos paupertatis evangelicæ voto obstrictos deceat, tum quod ejusmodi ludi suapte natura cupiditatem pecuniarum accendunt, & viam aperiunt ad quamlibet numerorum summam prodigendam, ut experientia constat. Percipiant ergo, si vel

"obolom ludo committent? utique. Sed si materia levis sit, levis quoque culpa erit, ut in furto, aliisque peccatis."

Docet 2. n. 14. Superiores non posse subditis licentiam impertiri aut vacandi ludis fortuitis, aut exponendi cuiusque ludo etiam industriz nix pecuniam; & Prælatos sere semper mortaliter peccare, dum in hos ludos consentiunt, aut eos pro viribus non impediunt. Quia, cum Prælati bonum commune promovere, ejusque impedimenta ex officio amovere debeant, graviter huic nocent, dum abusus, seu corruptelam inveniunt, licet abusus mortalem culpam initio attingere non videatur.

Docet 3. p. 314. n. 15. non solum sæculares a Religiosis lucrantes, restitutione teneri, ut ex D. Antonino monitum mox fuit, sed etiam Religiosos a sæcularibus: "quia, inquit, Prælati consentire licite non valent, ut per media illicita (Religiosi subditi) lucrentur; ideoque ne consentire quidem possunt, ut turpia lucra retineant. Præterea Religiosi a sæcularibus lucrantes non solum turpiter, sed etiam per injuriam lucrantur. In ludo enim, ne iustitia lædatur, æqualitas esse debet: at est aperta inæqualitas, Religiosum posse a sæculari lucrari, qui, si vincat, nihil a Religioso lucrari queat: ergo Religiosus lucrum ludi retinere non potest."

Docet 4. n. 16. regulares omnes utriusque sexus, qui ludendi ludis pecuniariis consuetudine sunt irretiti, esse in statu damnationis, & in continuo mortali peccato versari secundum omnes vel benigniores Theologos, ipsumque Bordonium, & Rotarium.

Docet 5. n. 17. regulares utriusque sexus, qui ludo sortito, vulgo *loto*, pecuniam exponunt, non solum eo nomine peccare, quia hic ludus natura sua malus, regulis maxime vetitus est, sed etiam quia sæcularibus scandalum præbent, animos exemplo suo malo ad ludendum iis adjicientes. Hinc qui frequenter ludunt, in continuo mortali peccato, & in statu damnationis versantur; in quo statu celebrantes sacrilegiis polluantur, & confessiones excipientes malitiam augent.

"Hæc omnia, inquit, vera certa que sunt secundum omnes ad unum Theologos."

At, inquis, si ita est, major, aut maxima regularium collapsorum pars damnaretur. Respondeo, hoc consecrarium non esse mirum, sed verum, nisi resipiscant.

Docet 6. n. 19. eos quoque regulares mortaliter peccare, qui præfato *loto* aliorum nomine ludunt, quia dant operam rei illicitæ, maxime sibi; vel ut lucrentur pecunias in Dei cultum impendendas. Quoniam ab his Deus paupertatis holocaustum requirit, non pollutas victimas vetito ludo comparatas. "Et hoc, inquit, extra dispositionem est." Haftenus Concina totidem fere verbis.

ANIMADVERSIO XLVIII.

Tenetur restituere... aut si conviciis lacesseret &c.

Adde, vel si nimia importunitate alium ad ludum pertraxit. Hinc D. Antoninus a Genetto cit. Theol. t. 1. p. 381. qu. 2. ait: *Cum quis attraxit aliquem ad ludum per vim, vel nimiam importunitatem sive in principio, sive in medio, cum alius vellet dimittere, & non finit, tunc etiam tenetur restituere secundum Thomam, (cujus verba retuli ad c. 1.) & Raymundum.*

Hanc sententiam, ut ait idem Gen. amplexi sunt Sylvester, Cajet. Bannes, Soto, Covarruvias, & hoc teste ceteri communiter. Ratio est, quia ipsa nimia importunitas injuriam affert: ergo lucrum inde derivatum, injurium est, ideoque restituendum.

At La-Croix p. 384. n. 1080. contra ita loquitur. "Si tamen ad ludendum adduxerit tantum per importunas preces, ordinarie non tenebitur restituere; quia nec fecit injuriam, nec causavit involuntarium, uti tenent Less. & plerique alii cum Dian. qu. 34. contra Navar. Sylv. Sanch. qui tamen fatetur oppositam sententiam esse satis probabilem, & tutam."

Oppositum satis probabile apud versatiles opinatores idem sonat, ac tutum; apud sanos Theologos idem est, ac periculosum, & malum. Ceterum importunus, injuriosus certe est, & importunitas injuria. Hic est communis sensus hominum. An injuriam non facit, qui importunis, seu nimis importunis precibus pertrahit alium nolentem ad furandum, ad fornicandum &c.? injuriam ergo facit is quoque, qui nimia importunitate alium inducit ad ludi periculum, cui se exponere nolebat. Hæc apud æquos homines in dubium non vocantur, a probabilibus negantur. At nos his neglectis sequi debemus sensum communem, & auctoritatem SS. Thomæ, Raymundi, Antonini, & gravissimorum Theologorum, si errare nolumus.

ANIMADVERSI O XLIX.

Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas &c. valet contractus probabiliter. Contrarium tamen probabilius &c.

Probabilius idem est in sana Theologia, ac necessario sequendum. Et sane iustitia in æqualitate sita est; inæqualitas est ipsamet iniustitia: ergo inæqualitas in re, quæ spondetur, apertam iniustitiam includit. Quoniam vero inæqualitatis notitia eam non tollit, ita quoque iniustitiam non tollit. At, inquit Bnf. *sciens, & volens non fit injuria*: ergo qui inæqualitatem sponsonis novit, & eam nihilominus vult, injuriam non patitur.

Resp. Antec. verum est, si voluntas sit absoluta, non item si sit conditionata. Si sponfor inæqualitatem sciens, eam eligat, etiam si æqualitas sponsonis illi offeratur, nullam injuriam patitur: at nos ponimus, sponforem vel inæqualitatem sibi notam sub conditione, hoc est quia alter spondere non vult, nisi sit inæqualitas; certum porro est, eum injuriam facere, qui contractum inire non vult sine inæqualitate alteri contrahenti noxia, & hunc alterum injuriam pati, etiam si inæqualitatem norit, & velit, quia æqualitatem obtinere non potest; ut patet in injusta venditione, emptione, mutatione, aliisque injustis contractibus, qui iniusti esse non desinunt, quia damnum patiuntur eorum iniustitiam novit, & in eam consentit, quia iustitiam consequi non potest: ergo non solum probabilius, sed certum est, sponsonem inæqualem, seu ex natura sua iniustam non desinere esse talem, etiam si altera pars inæqualitatem norit, & conditionate acceptet, quia æqualitatem obtinere nequit.

ANIMADVERSI O L.

Per se quidem... licita est etiam sponso de futuro eventu qui damnum proximi conjunctum habet... (etsi enim detur occasio &c. idest per accidens, potestque &c.)

Occasio peccati per accidens quoad mores illa est, quæ spectatis omnibus rerum circumstantiis vim non habet inducendi ad peccatum, & raro, seu casu inducit: at sponso de morte, aut alia calamitate alicujus intra certum tempus v. g. annum futura, considerata hominum propensione ad malum, vehementi vincendi cupiditate, avaritiz stimulis, addita præsertim morum pravitate, quæ hujusmodi sponsores carere non solent, vim habet inducendi sponforem ad machinandam, aut saltem ad optandam mortem: ergo hæc occasio non est occasio per accidens, sed per se, ideoque mala, & fugienda.

Adde, quod ex dictis quælibet sponso ex natura sua mala est: ergo multo magis, si sit de malo proximi futuro, quæ alterius peccati occasionem præbeat.

At inquit Bnf. eadem occasio, seu periculum esse potest etiam in censu vitalitio. Resp. Discrimen est; quia census vitalitius est permissus. Ceterum si periculum optandi mortem proximo inde existat, non est dubium, quin a censu vitalitio suscipiendo abstinendum sit.

ANIMADVERSI O LI.

Etsi sponso cum conditione illicita... sit illicita; quod tamen ea lucratus est, non teneris restituere.

Contra Busembaum hic ita discuro. Greg. IX. c. *Pactiones* t. 35. lib. 1. dec. ait: *Juxta legitimas sanctiones pactum turpe, vel rei turpis, aut impossibile de jure, vel de facto, nullam obligationem inducit*. At sponso de re mala, v. g. alterum altero plus potaturum, est pactum turpe, rei turpis, & de jure impossibile: ergo nullam obligationem inducit. At lucrum ex nulla prævia obligatione acquisitum, injustum est; lucrum vero injustum, necessario restituendum est: ergo lucrum, quod quis ex sponso superandi alterum in potu acquisivit, necessario restituendum est.

Respondebis, pretium promissum ob turpem actionem, ut in nostra specie accidit, nullam inducere obligationem, priusquam culpa admittatur fuerit, ut omnes concedunt; at culpa admittitur promissionem, seu pactum esse præstandum, nec recipientem pretium, restitutione teneri; quæ est communior Theologorum opinio, ut ait Concina Theol. t. 7. p. 146. n. 3. & seq.

At si pactum rei turpis, seu de re turpi, nullam obligationem parit, antequam res turpis admittatur, ne ea quidem admittitur ullam vim habet; quia pactum est reciprocum, quod scilicet vel utrumque pacifcentium, vel neutrum obligat: ergo si non obligat contrahentem ad rem turpem faciendam, ne alterum quidem obligat ad pretium pro re turpi jam admittitur promissum præstandum. Si enim turpe, & flagitiosum est, polliceri pretium pro re turpi, turpe quoque, & flagitiosum est pretium tribuere pro re turpi jam admittitur. At pactum rei turpis juxta Greg. IX. mox citatum nullam obligationem inducit: ergo pactum de pretio tribuendo pro re turpi jam admittitur nullam obligationem inducit.

Qui turpiter egit, non ex vi pacti, quod omni vi carebat, sed sponte sua, & ex mera sua malitia egit: porro nihil debetur ei, qui sponte sua, & ex mera sua malitia egit: ergo &c. pactum enim tribuendi aliquid pro re turpi admittitur, cum de jure nullum sit, perinde est, ac si initum non fuisset: at si initum non fuisset, culpæ jam admittitur nihil prorsus deberetur: ergo ne quidquam quidem debetur, quia pactum initum fuit. Rei scilicet turpi admittitur nec sine pacto, nec prævio pacto merces debetur, sed poena.

Neque enim hominum pacta contra æternam Dei legem vim habere queunt: at ex æterna Dei lege culpis admittitur poena debetur: ergo hominum pacta efficere non possunt, ut merces eis debeatur. Hæc mihi non solum probabiliora, sed certa videntur. Qui tamen plura cupit, consulat Concina Theol. t. 7. p. 146. c. 10. & 11.

At inquit: Si hætenus dicta vera sunt, meretrices restituere tenentur turpes suos quæstus; quod est contra S. Thomam, & alios communiter, & falsum.

Resp. Meretricibus ex pacto nihil debetur. Quæ autem ipsi dono dantur, ea retinere possunt, sicuti alii quilibet sine injuria retinent, quæ ipsis propter scelera admittitur, prodige, & flagitiose donantur; quia sine iniustitia accipiunt. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 32. art. 7. ait: *Tertio modo est aliquid illicite acquisitum, non quidem quia ipsa acquisitio sit illicita, sed quia id, ex quo acquiritur, est illicitum, sicut patet de eo quod mulier acquirit per meretricium. Et hoc proprie vocatur turpe lucrum. Quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei; sed in eo, quod accipit, non injuste agit, nec contra legem. Unde quod sic illicite acquisitum est, retineri potest, & de eo elemosyna fieri.*

ANIMADVERSI O LII.

Probabile est, quod docet &c. contra Azor. Less. &c. & ceteros communiter.

Idem habet La-Croix p. 384. n. 1080. inquit: „Eum quoque, qui coegit alterum ad ludendum, non teneri restituere, si lucratur, sustinent Trull. Dic. Hurt. Dian. R. 32. quia nec coactio illa, nec ludus videtur fuisse causa damni, sed fortuna, vel peritia ludentis; & si cogens perdidisset, debuisset solvere: hinc inferunt, æquum esse, ut etiam potuerit lucrari: sed probabiliter contradicunt Mald. Steph. n. 51. & alii, si coactio fuit injuriosa: ex hac enim debebitur compensatio damni secuti.“

Hæc est La-Croixii, & Bnf. Theologia, hoc est pyrrhonismus, & contradictio hinc inde probabilis.

Bnf. supra c. 3. restitutionis lege eum teneri asseruit, qui alterum conviciis ad ludum pertraxit; & hic fatetur, hanc sententiam esse communem; & nihilominus contrariam quoque probabilem facit.

Nos missa hac pyrrhonica, & exitiosa opinandi methodo dicimus, minis, aut conviciis cogentem ad ludendum, teneri restituere, quod lucratus est.

Si enim ex dictis contra La-Croix ad c. 3. & juxta SS. Thomam, Antoninum, Raymundum, & alios communiter graves Theologos restitutioni obnoxius est, qui nimia importunitate alium ad ludum pertraxit, & vicit; multo magis eadem restitutione tenetur, qui minis, & conviciis ad ludendum coegit. An minis, & conviciis apertam injuriam non continent? An id, quod per apertam injuriam acquisitum est, jure acquisitum fuit, & jure retineri potest? At inquit La-Croix: „Nec coactio illa, nec ludus videtur fuisse causa damni, sed fortuna, vel peritia ludentis.“ Resp. utrumque fuit causa damni, fortuna quidem, vel peritia, causa proxima, seu immediata; coactio vero, causa remota, seu mediata. Certum porro est, causam damni seu proximam, seu remotam, restitutionis lege teneri, si ex culpa, damni causa sit. Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu &c. jure super his satisfacere te oportet, inquit Greg. IX. c. ult. t. 36. l. 5. dec. An qui culpabilis remota causa damni est, culpa sua damnum non intulit? Si cogens perdidisset, debuisset quidem solvere, quia injuriam passus non est; at male hinc inferunt, æquum esse, ut etiam potuerit lucrari; nec enim quifquam ex sua culpa, & injuria lucrari jure potest. Bnf. ait, victorem cogentem non teneri restituere, quia coactus absolute voluntarie ludit. Resp. sicuti La-Croixii, ita Busemb. ratio sophistica est. Absolute quidem voluntarie ludit eo sensu, ut hic & nunc voluntarie luserit, non tamen eo sensu, ut ludus secundum se sit ei voluntarius: ludum enim eligit, non quod ipsi placeat, sed ut minas, & convicia vitet; sicuti viator latroni pecuniam dat, non quod datio ei placeat, sed ut mortem sibi intentatam vitet; & mutuarius feneratori usuram tribuit, non quod id ipsi placeat, sed ut mutuum consequatur. Sicuti ergo latro, & fenerator injurii sunt, & restituere debent, quod per vim extorserunt; ita cogentes

res ad ludum, injuriam irrogant, & restituere debent, quod ex ludo coacto lucrati sunt.

ANIMADVERSIO LIII.

Communior sententia est, teneri &c. contrarium tamen... tenere &c.

La-Croix quoque p. 384. n. 1068. 69. contrarias hac de re opiniones refert, veluti utrumque probabiles.

At sententia ex Bas. communior, est etiam verior. Qui enim sponsione certat, aut ludit, certo prescians, se victurum, manifestam inaequalitatem admittit: ludi enim aequalitas in eo sita est, ut spes lucri, & jacturae periculum sint plus minus aequalia: at ubi est manifesta inaequalitas, ibi est manifesta injustitia; quae restitutionis onus indubitato infert: ergo &c.

At inquit Bas. *Non tenetur ex justitia suam peritiam, vel scientiam adversario declarare; sed is &c.*

Resp. Hæc ratio cavillatoria est. Nam non tenetur quidem, si ex occultatione nullum damnum in adversarium deriveretur; at si tacendo damnum proximo inferat, suam peritiam, & scientiam ex justitia tenetur adversario declarare.

At qui certo scit, se in sponsione, aut ludo superiorem futurum, tacendo damnum inferat adversario: ergo tenetur suam peritiam, vel scientiam adversario declarare, aut a sponsione, & ludo abstinere. Neque vero adversarii ignorantia, aut temeritas injustitiam tollit, quia inaequalitatem non tollit, sicuti emptoris imperitia, aut temeritas, venditoris qui ultra limites justii pretii rem distrahit, non diluit injustitiam.

Quod si qui se victurum sponsione, aut ludo certo novit, suam peritiam, vel scientiam adversario manifestet, nihilominus contractus hinc inde onerosus, cum sit ex natura sua injustus, fieri iustus non potest. Sed in hac specie injuria tollitur, si adversarius admonitus, donare se velle profiteatur sub conditione, si sponsor, aut ludens vincat.

ANIMADVERSIO LIV.

Non tenetur restituere . . . 3. si inspiciat chartas aleatorum ex sola &c.

Qui suas chartas ita ex negligentia disponit, ut ab adversario inspici possint, adversarii fide, & sinceritate nititur: ergo bona fides, & honestas postulat, ut adversarius vel chartas non inspiciat, vel suum adversarium suæ negligentiae admoneat. Ipsos honestos lutores, si tamen lutores professione, honesti esse possint, ita se gerere contra recentis probabilitatis placita, atque ita in animum induxisse putem.

4. *Si chartas a tergo discat nasse inter ludendum, quæ &c.*

La-Croix p. 385. mm. 1084. ait: „Similiter teneris restituere . . . si a tergo tui collatoris habeas speculum, in quo chartas ejus videas, quia talis deceptio est etiam insolita.“

Quid si hæc deceptio esset solita? An deceptio, quia solita est, malitia sua exiit? „In dubio autem, subdit La-Croix, an aliqua deceptio sit contra leges lusus, necne, standum est judicio viri in tali genere lusus periti, ut cum communi notat Sanch. dub. 12. Lugo n. 33.“

Hæc sane doctrina mihi nova est, & admirabilis, quæ ponitur, aliquam deceptionem esse juxta leges, hoc est, ut ego intelligo, juxta rectas regulas lusus. Ego enim in animum induxeram, omnem deceptionem esse contra regulas rectas lutorum, & damnabilem, ideoque inferre restituendi obligationem. Qui mendacia amphibologiis, & restrictionibus, aliisque titulis donata licere scribunt, deceptiones quoque permittere possunt. Industriam, dexteritatem, artes, dum hæc omnia a deceptione aliena sint, in ludis non esse injuriosa per me liceat; at deceptiones quoque, & fraudes a justitia in ludis non abhorre, meæ imbecillitati evidenter falsam videtur. Et quoniam aperta fraus, honesto homine indigna penes me est, ut quis inter ludendum chartas a tergo nosse discat, hanc ego restitutione eorum, quæ hac fraude lucratus est, teneri existimo.

ANIMADVERSIO LV.

Qui vero minus fraudibus non prohiberi solitis &c. tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum aliter valebat spes lucrandi, imo etiam &c.

Duo extrema vitiosa, hæc Busemb. doctrina continere mihi videtur. Primum jam refutatum est, ut fraudes solitas, in ludo permissas ponat. Alterum est, ut qui per fraudes insolitas lucratur, non tantum lucrum restituere debeat, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi.

Hæc enim spes lucrandi nihili valet. Spes enim lucrandi in ludo, si absque injuria ludus fiat, cum aequali plus minus timore, & periculo amittendi conjuncta est: ergo nullius pretii est: ergo pro ista spe nihil colludenti restituendum est.

ANIMADVERSIO LVI.

Petrus item ludens, si ludus lege positus sit prohibetur, ut lusus aleatorum &c.

Ludum alearum, simileque fortuitos non solum positiva, sed naturali lege prohibitos esse, ostensum est in resp. h. dub. 13.

At laicis ratione &c. sub veniali, Clericis sub mortali prohibentur.

Ludum aleatorium in ipsis laicis esse culpam mortalem, si eo principali fine ludant, ut quid notabile laerentur, vel ejus consuetudine, seu professione implicentur, ibidem evici; quam doctrinam confirmant SS. Patres, ut S. Basilii, qui in eum acriter invehitur, atque spiritum malignum illi assistere, & furorem, ac insaniam illi accendere; S. Ephrem, qui illam inter opera demonis, quibus in baptismo nantium misimus, recenset; S. Cyprianus, qui eum appellat culpam mortalem; S. Ambrosius, qui eum derestatur, ac inter cetera inquit: *Vite hanc aleam rectius dixerim, quam perunie; sub momento fertur, quod valeat æternum.* Ita ipse P. Calinus (apud Concinam Theol. t. 7. p. 611. n. 5.) qui ab his gravissimis auctoritatibus post perpetram desciscit. Porro si hoc verum est in laicis, multo magis est verum in Clericis.

Ex his refellitur La-Croix, qui p. 385. n. 1091. ait: „Azor, Mol., Salas, Rebell., Castrop. alique cum Diana dicunt, non prohiberi Clericis una, aut altera vice ludere, sed ut ne fiat sæpe, & usu, uti ex aliis, notat Steph. n. 49.“

An una, aut altera vice Clericis non prohibetur ludus, cui ex SS. Patrum testimonio, etiam si a laicis exerceatur, demon assistit, insanumque furorem inspirat, qui inter diaboli opera in baptismo abjuncta, & inter mortales culpas recensetur, in quo non tam pecunia, quam animæ vita, & æternitas luditur? Aleæ ludus jure naturæ omnibus vetitus est; & quod jure naturæ omnibus vetitum est, nec sæpe, nec raro, nec semel cuiquam licet, multo vero minus Clericis. Innoc. III. in Concil. gener. Later. (habetur c. 15. tit. 1. lib. 3. Decret.) ita præcipit. *Clerici . . . ad aleas, & saxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint.* An illud non ludam, idem est, ac sæpe non ludam? Hæc scilicet non interpretatio, qua lex hæc perspicua non indiget, sed aperta legis extorsio est.

Imo, subdit La-Croix, Sa, & Valent. contra Salas, & Castrop. excusant etiam consuetudinem a mortali, si fiat recreationis causa.

Recentibus opinatoribus numquam desunt commenta eludendi, aut extenuandi leges. Juxta ipsos si Clerici una, aut altera vice aleis ludant, legem non violant; si sæpe, & ex consuetudine ludant, legem leviter lædunt, dum recreandi animi causa ludant.

S. Carolus Borrom. consuetudinarios alearum lutores, quia in proxima peccandi occasione versantur, etiam si laici sint, a Sacramentis arcendos docet: La-Croix ipsos Clericos ex consuetudine aleatores a mortali culpa excusat, si recreandi animi causa in hac prava consuetudine versentur; perinde ac si consuetudo ludendi aleis minus peccatum sit in Clericis, quam in laicis.

An ludus alearum, quia recreandi animi gratia suscipitur, & ex usu a Clerico fit, inter opera diaboli censendus non est? An ipsi demon non assistit, furoremque, & insaniam non accendit? An in eo non tam pecunia, quam anima, & æternitas non luditur? An inter mortales culpas non est numerandus, ut SS. Patres docent?

Ipsa ludendi consuetudo ex æquo, & sano judicio, est gravissima legis violatio; neque intentio, aut finis, factum ex natura sua mortale in veniale transmutare potest. Clerici non ex diaboli operibus, sed ex honestis actionibus, non ex sacrarum legum violatione, sed ex obedientia, animi levamen quaerere debent. Quamquam ludus alearum, in quo pecunia forti exponitur, animi non relaxat, nec recreat, sed angit, sollicitat, turbat, & vexat. Ergo intentio recreandi animi ex ludo aleatorio, peccatum non extenuat; quia finis intentus non habetur, sed contrarius.

Hinc c. 1. Episcopus dist. 35. dicitur: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus aleæ, atque ebrietatis deserviens aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut lector, aut cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur. Similiter etiam laici.* Hic canon ponit, ludum aleatorium esse mortale peccatum, quia illum cum ebrietate confundit, eademque poena dignum judicat; nec

nec tamen punitum gravissima poena vult, nisi sit consuetudinarius, ut indicant illa verba *deserviens, aut definas, aut damnetur*.

At inquit Busemb. *Canones id (ludum alearum) prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandalum, ut habet Less. d. 1. Laym. &c.* At hoc interpretamentum arbitrium est, contradictoria involvit, & est falsum. Est arbitrium, quia nulla ratione nititur. Ita nonnullis videtur, quia ita videtur, non quia ratio id suadeat. Contradictoria involvit, quia ludus aleatorius Clericorum praesertim frequens, & ex usu non solum cum periculo scandalum, sed cum scandalo semper conjunctus est. Hinc enim exemplum, & animos ludendi aleis tum alii Clerici, tum multo magis laici sumunt sine ullo conscientiae remorsu. Nec enim sibi persuadere possunt culpam esse, quod a sacris personis ex usu fit. Est demum falsum, quia, cum contrarius usus Clericorum, aut regularium, si quis est, sit manifesta corruptela, ecclesiasticae disciplinae hostiliter contraria, eorumque honestatem fide deturpans, sacris Canonum legibus ne tantillum quidem derogare potest. Hinc statuit sancta Synodus (Trident. sess. 22. c. 1.) ut quae alias a summis Pontificibus, & a sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comestationibus, ebrietatibus, aleis, lusu, ac quibuscumque criminibus, nec non secularibus negotiis fugiendis copiose, ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem penis, vel maioribus arbitrio Ordinarii imponendis, observentur; nec appellatio excusationem hanc, quae ad morum correctionem pertinet, suspendat. Si qua vero ex his in desertudinem abisse compererint, ea quam primum in usum revocari, & ab omnibus accurate custodiri studeant, non obstantibus consuetudinibus quibuscumque, ne subditorum neglecte emendationis ipsi condignas Deo vindice penas persolvant. Hae sacra verba decretoria sunt, si attento animo, ac praedictis vacuo legantur.

„Prohibitio autem, inquit La-Croix loco citato, extenditur ad solos Clericos in sacris constitutos, vel ratione beneficii gestantes habitum, uti docent Cajet., Less., alique cum Steph.“

At id quoque ex arbitrio dicitur, imo aperte contra legem. Clerici, inquit Concil. Later. sub Innoc. III. mox cit. *ad aleas, & saxillos non ludant*. An minores Clerici, non sunt Clerici? An hi honestam vitam ecclesiastico statu dignam ducere non tenentur? At ad honestam vitam ecclesiastico statu dignam pertinet, ut aleis non ludant. Ergo, sicuti Clerici privilegiis gaudent, ita onera portare debent. La-Croix minoribus Clericis permittit, quod ipsis laicis vetitum est. Nam aleatorius ludus ipsis laicis ex dictis, & SS. Patrum doctrina prohibitus est. Itaque can. mox cit. *Episcopus*, non solum punitos severe vult majores Clericos aleis, & ebrietati defervientes, sed etiam minores, cantorem, lectorem, & ipsos laicos.

In Religiosis tamen (apud quos &c.) *usi & Episcopis &c.*

Cur addit Busemb. *apud quos disciplina regularis viget*? An de Religiosis, apud quos disciplina regularis non viget, secus dicendum est?

An disciplinae regularis relaxatio, hoc est prava consuetudo, vim habet mutandi peccata mortalia in venialia, aut in res adiaphoras? Hae monstra sunt, quae non confutatione, sed lacrymis indigent.

Esti Sanch. cometur excusare, si urgeat necessitas, v. gr. excitandi &c. infirmum.

Hoc scilicet nihil aliud est, nisi aucupari praetextus inanes eludendi leges. An sacros Canones, & naturae jus violare licet, ut vitioso infirmo solatium afferas? Infirmus ab Episcopo, aut regulari excitandus est, ut animum ab aleis abstrahat, & ad animae curam convertat, non pravo exemplo in suo vitio fovendus. Episcopus, aut regularis, qui aleis ludat praetextu recreandi infirmum, duplex peccatum admittit; alterum utendi ludo sibi graviter vetito; alterum aperti scandalum, quo infirmum in suo vitio fovet. Hae non probabilia, sed certa sunt.

ANIMADVERSIO LVIII.

Si quis ludo &c. lucratus fuerit . . . non tenetur &c. quia &c. an vero qui tali lusu perdidit, teneatur &c. alii negant &c. alii affirmant.

D. Thom. 2. 2. qu. 32. art. 7. ad 2. post verba hic c. 1. descripta subdit: *Aliquid autem videtur ulterius il-*

licitum ex jure positivo civili, quod prohibet universaliter sale lucrum (alearum); sed quia jus civile non obligat omnes, sed eos solos, qui sunt his legibus subiecti, & iterum per dissuetudinem abrogari potest; ideo apud illos, qui sunt hujusmodi legibus obstricti, tenentur universaliter ad restitutionem qui lucratur, nisi forte contraria consuetudo praevaleat, aut nisi aliquis lucratus sit ab eo, qui traxit eum ad ludum; in quo casu non tenetur restituere, quia ille qui amisit, non est dignus recipere, nec potest licite retinere, tali jure positivo durante. Unde debet de hoc elemosynam facere in hoc casu.

Ex hac angelica doctrina intelligitur, eum, qui aleis lucratus est, (loquendo de iis locis, in quibus jus civile vim habet, nec contrario usu abrogatum est) restitutioni obnoxium esse ante Judicis sententiam; quia restituere tenetur ex vi legum, quae ex se, sine Judicis sententia conscientiam obligant; imo vero Judicis sententia obligandi vim non habet, nisi ex vi legum. Index nihil aliud est, nisi jus quoddam animatum, quod leges declarat, easque casibus contingentibus scite accommodat. Si jura, aleatorii ludus contractum in irritum non mittunt, nec dominii acquisitionem impediant, ut Busemb. fatetur, concedere non possunt, ut repeti possit, quod est acquisitum. Est enim contradictorium, ut repeti concedatur, quod contra jus non est acquisitum.

Secundo intelligitur, eum, qui tali aleatorio ludo perdidit, ubi jus civile in suo vigore permanet, non teneri solvere. Si enim victus solvere teneretur, victor restituere non teneretur: at victor ex mox dictis lucrum restituere, ubi jus civile in suo vigore permanet, tenetur: ergo victus solvere non tenetur.

Ubi vero jus civile vim non habet, vel contraria consuetudine abrogatum est, victus in alearum ludo solvere debet, & victor lucrum retinere potest: quia licet aleatorii ludi contractus turpis sit, non tamen est injustus.

Ludere pro psalmo &c.

Ego suspicor, in sacrarum rerum irreverentiam cedere, ut forti exponantur. Praeterea sacra profanis miscere, non videtur pium. Vide etiam, si lubet, P. Concinam Theol. t. 7. p. 602. n. 4.

ANIMADVERSIO LIX.

Potest tamen etiam fieri &c. ut quis iuste servet sortem suam indemnem, & insuper &c. si &c.

Contractus asecurationis contractui societatis additus, eidem contrarius est, & societatem in mutuum transfert; quia pecuniae dominium non penes dantem manet, sed in recipientem transfertur. Ergo falsum est, in contractu societatis fieri posse, ut quis iuste servet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat; quia servata sorte indemni, dans sortem, ex mutuo certum lucrum percipit; quae est aperta usura.

Cum dans sortem, per alterum asecurationis contractum, eam in tuto ponit, facto ipso inquit: Nolo tecum societatem habere; quia nolo esse periculorum, & damnum particeps; (societas enim ut lucri, ita damni, & periculi ex natura sua communicatio est) sed volo, pecuniam meam esse tuam ea conditione, ut certam pensionem quotannis mihi solvas, & fors, quidquid acciderit, integra semper maneat. Hic porro contractus evidentissime feneratitius est, & a Sixto V. constit. *Detestabilis* anni 1586. proscriptus. * Ergo &c. Hae obiter attigi; quia qui hac de re informari plenius voluit, consulere debent Genetrum Theol. t. 1. p. 277. & 290. Nat. Alexandrum Theol. t. 2. p. 309. ac praesertim Concinam tum in oper. *Usura contractus trini*, tum Theol. t. 7. p. 486. toto c. 21. ubi doctrinam paucis a me traditam fuisse, ac solidissime confirmat, & contrariam falsam ac sophisticam opinionem e fundamentis evertit.

Hinc rejiciendus est La-Croix, qui p. 386. n. 1099. ait: „Si Cajus det Titio 10. gallinas eo pacto, ut singulis diebus reddat unum ovum, & teneatur numerum integrum gallinarum servare, ideoque, si una moriatur, vel eripiat, substituere aliam, Med. &c. putant, hunc contractum esse injustum, quia &c. Sed Laym., Castrop., & alii probabilius dicunt, posse esse justum.“ Potest ne esse probabilius, quod a summis Pontificibus est proscriptum? At praedictus contractus conceptis verbis, & perspicuis proscriptus est a Sixto V. *Damnatus* &c. Ergo non est dubitandum, quin sit injustus, & feneratitius. At, inquit La-Croix, „per-
icu-

* Sixtus V. Bulla citata apud Gen. loco citato ait: *Damnatus, & reprobamus omnes, & quoscunque contractus, & conventiones, & pactiones posthac interduos, vel interduos, per quos, seu quas, cavebitur personis pecunias, animalia, aut quoscunque alias res societatis nomine tradentibus, ut etiam si fortuito casu quantitas jacturam, damnum, aut amissionem sequi contingat, fors ipsa, seu capitale semper saluum sit, & integrum a socio recipiente restitatur; siue ut de certa quantitate vel summa in singulis annis, aut mensibus responderetur; hanc tamenque hujusmodi contractus, conventiones, & pactiones usurarias, & illicitas posthac censeri debere.*

iculum compensari potest per plures fructus, uti recte Cov. l. 3. var. cap. 2. n. 4. onus autem alendi compensatur per longe plura ova a reliquis gallinis habenda.

Resp. An licet ratiunculis contendere, ut doctrina a summis Pontificibus explicata damnata, & reprobata propugnetur veluti probabilis, imo probabilior? An ratiunculae apud Catholicos, & sanos Theologos vim contra pontificias sanctiones, & declarationes habere ullam possunt? Legantur verba Sixti V. mox recitata, quae Sole elariora sunt, & Sole clarius La-Croixii opinionem damnant, & reprobant.

Igitur falsum est, periculum gallinarum Titio impositum, & onus alendi gallinas compensari per plures fructus, seu ova a reliquis gallinis habenda. Periculum enim sortis socio impositum non compensatur, nisi omnes fructus, & lucrum sortis ad socium pertineat. Qui sortem confert, eo solo nomine, & titulo fructus, & lucrum percipere ex ea potest, quia periculo, & damno obnoxius est: nam qui sine periculo, & damno ex ipsa sortem lucrum consequitur, illud ex mutuo consequitur; quia dominium sortis in alium transfert. Præterea contractus La-Croix in eo etiam injustus est, ut qui gallinas tradit, singulis annis totum ferme sortis pretium lucretur; quod sane lucrum non solum injustum, sed barbarum est.

ANIMADVERSIO LX.

Societas &c. interdum quidem ita, ut tam pecora ipsa &c. quam &c. danti, & accipienti communia sint; interdum vero ita, ut pecorum &c.

Cum dominium, ideoque etiam periculum pecorum in eorum societate ad solum dantem spectat, emolumenta fructuum, nempe fetus, lanæ, lactis, ad utrumque recte pertinent, ut jure ait Bufemb. Si dominium, ideoque etiam periculum ad solum recipientem spectet, dans pecora ex mox dictis, & Sixti V. declaratione nihil utilitatis percipere valet. Hinc porro fit, ut qui pecora ea pactione tradit, ut eorum periculum, & fortuitus casus sibi, & recipienti æque communis sit, dimidiam tantum partem ejus lucri jure consequi possit, quod is consequitur, qui suo unius periculo pecora in societatem tradit.

ANIMADVERSIO LXI.

Si res nondum est in tuto, etsi &c. sciat, non fore periculum, licere nihilominus &c.

In his Buf. verbis contradictio involvitur. Res enim in tuto reipsa est, cum seu publica, seu privata scientia scitur, non fore periculum; ideoque inique petitur pretium affecutionis periculi, quod reipsa nullum est, ut recte dixit Buf. hic c. 1. cui præfens doctrina adversatur. Sed penes versatiles opinatores contradictiones sunt usitatae, nec improbabiles.

Obligatio præstandi rem ob pericula ordinaria, quæ reipsa nulla sunt, nullius pretii reipsa est, nec magni æstimari potest, nisi ex ignorantia, & errore; at ignorantia, & error efficere non potest, ut quod nihil est, reipsa in pretio sit. Causæ occultæ, quæ periculum minuunt, communem quidem æstimationem non minuunt, reipsa tamen periculi pretium minuunt, imo efficiunt, ut periculum, quod reipsa non est, nullum pretium habeat. Hinc S. Th. 2. 2. q. 77. ar. 3. ad 4. de occulto rei vitio loquens, ait: *Vitium rei facit rem in presenti esse minoris valoris, quam videatur*: ergo qui ordinarium pretium affecutionis periculi, quod nullum esse novit, recipit, pretium pro nihilo accipit; quod est evidenter iniquum. Itaque repudiata sententia Lessii, probanda est sententia, Bonac. & Card. Lugo, quos ipse Buf. rectius sentire fatetur. Sed hac de re, si lubet, Concina quoque Theol. t. 7. p. 620. n. 5. & 6. legito.

ANIMADVERSIO LXII.

Si debitor principalis non solverit. Ita comm. &c.

Bufemb. ait non solverit, hoc est, ut intelligere, aut corrigere oportet, si solvendo non sit. Nec enim fidejussor conveniri potest, si debitor principalis non solverit, sed tunc solum, cum invenitur non habere, unde solvat, nisi forte aliter conventum sit, ut ex Auth. *Præfente* c. de fidejuss. offendit Genettus Theol. t. 1. p. 359. c. 1. & docet Concina Theol. t. 7. p. 621. c. 17. n. 5. & ipse Bufemb. hic c. 4. fatetur.

ANIMADVERSIO LXIII.

Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur.

Hic cum Genetto Theol. t. 1. p. 361. q. 5. & p. 362.

q. 6. distinguendum est. Si fidejussio suscipiatur in gratiam creditoris, seu ad ejus petitionem, licet. At si fidejussio fiat in gratiam debitoris, non licet. Ratio est, quia si fidejussor loco fidejussionis, debitoris debitum solveret, nihil supra pecuniam solutam sine senore accipere posset: ergo multo minus pro fidejussione aliquid sine usura accipere valet; quia minus est fidejussio, quam debiti solutio. Id Genettus confirmat auctoritate S. Antonini.

At, inquis, si fidejussor aliquid a creditore pro fidejussione accipere potest, cur non a debitore? Nam securitas, quam præstat, eadem utrobique est, idemque periculum.

Resp. Personarum, pro quibus fidejussio fit, diversitas discrimen suppeditat. Qui enim fidejubet in gratiam creditoris, periculum juris subit; quia si debitum pereat, ejus damno perit; & perinde se habet, ac qui periculosum creditum in se suscipit, quod minoris vulgo æstimatur, ac reipsa est.

At qui in gratiam debitoris fidejubet, non juris, sed solum facti periculum suscipit; quia ex vi pacti debitor sibi semper obnoxius est. At ex dictis dub. 7. c. 8. p. 229. propter periculum facti nihil exigi potest, licet aliquid pure exigatur propter periculum juris: ergo aliquid recipi potest pro fidejussione in gratiam creditoris suscepta, non item a debitore. Hinc D. Antoninus a Genetto citatus ait: *Paria quidem videntur mutare, & ultra sortem certum quid recipere, & penes creditorem satis dare, & aliquid a debitore recipere*. Qui enim in gratiam debitoris satisdat, mutuum implicite illi dat; ideoque aliquid recipiens ex satisfactione, aliquid ex mutuo implicito recipit; quæ est usura.

At vero si nullum periculum timeatur, ne a creditore quidem pro fidejussione quidquam recipi potest. Sicut enim ex mox dictis in c. 2. pro affecutione periculi, quod reipsa nullum in re sit, nihil accipi potest, ita ne pro fidejussione quidem, si nullum periculum timeatur. Est enim falsum, quod fidejussio ex se pretio æstimabilis sit, ut Buf. ait. Fidejussio sublato periculo nullius pretii est, imo inutilis, & inanis. Fidejussio enim petitur ad cautionem; hic est unus ejus finis: at ubi nullum periculum timeretur, cautio est inutilis, & inanis: ergo fidejussio inutilis, & inanis est, ubi nullum periculum timeretur. Hinc ipse La-Croix n. 1106. p. 387. Bufembao contradicit, licet versatiliter more suo.

Dicere potius Bufemb. debuerat, in humanis rebus pericula timeri semper posse; ideoque fidejussionem propter periculum credito semper annexum, pretio æstimabilem semper esse. Verum avari, & ab æqua lance alieni hominis est, aliquid exigere propter pericula remotissima, quæ præter rerum ordinem damna pariunt, quæque ab æquis hominibus in humanarum rerum vicissitudine pro nihilo habentur.

ANIMADVERSIO LXIV.

Mulieres ex fidejussione (saltem si &c.) non tenentur... nisi &c.

Mulieres etiam habentes liberam suorum honorum administrationem, fidejubere lege prohibentur; at lex suas exceptiones habet. Fidejussioni enim stare in utroque foro coguntur, 1. si in propriam utilitatem fidejubeant, & fidejussio in earum utilitatem reipsa cedat. 2. Si pro dimissione servi. 3. Si pro dote mulieris. 4. Si apud creditorem, qui 25. annis minor sit. 5. Si pro fidejussione seu ab initio, seu postea aliquid accipiant. 6. Si animo decipiendi, scientes, se fidejussione non teneri. 7. Si juramento fidejussionem confirmant. Ita Anacletus t. 3. juris can. p. 322. n. 22. qui nullam his de rebus penes doctores controversiam esse, addit.

Porro fidejussio mulieris sine publico instrumento tribus testibus subsignato edita, ex eodem Anacl. n. 19. ipso jure irrita est, etiam si mulier exceptione, seu privilegio S. C. Vellejani non utatur; quam suam sententiam contra Laym. & aliis communiter perspicuis verbis ex cod. desumptis confirmat. Si tamen mulier monita, S. C. Vellejani beneficio renuntiet, renuntiatio valet, & fidejussio stare cogitur, ut cum communiore sententia putat idem Anacl. n. 23. 24. quem, si lubet, consule agentem quoque p. 323. n. 28. & seq. de fidejussione Clericorum. Hæc enim magis ad Jurisperitos, quam ad Theologos spectant.

ANIMADVERSIO LXV.

Si debitor sua culpa &c. tenetur &c. sed etiam damna, & expensas compensare. Hactenus recte. Si vero sine culpa v. g. &c. ad solum debitum videtur teneri.

Hæc opinio fidejussori dura, vera mihi non videtur. Est enim a ratione & æquitate alienum, ut qui pro beneficio alteri impenso, expensas, & damna subit, compen-

pensari non debeat: talis est fidejussor: ergo. Debitor quidem, ut ponitur, culpa vacat; ideoque ex hoc capite onus subire non tenetur; at onus subire tenetur, quod alter in ejus gratiam, & propter beneficium eidem collatum reipsa subiit. Adde, quod accessorium sequitur principale: expensæ, & damna, quibus fidejussor obnoxius fuit, sunt accessorium debiti etiam sine culpa non soluti: ergo debitum sequuntur; ideoque a debitore sunt refundenda, sicut ipsum debitum. Nam sicut debitum, quod fidejussor solvit, habetur pro re, quam principalis debitor accepit, ita expensæ, & damna debito inhærentia: at restitutio non solum debetur propter injustam acceptionem, sed etiam ex re accepta. Itaque iustitia, & æquitas postulat, ut principalis debitor non solum debitum, sed etiam expensas, & damna compenset, quæ fidejussor sine debitoris quidem culpa, at nihilominus ex necessitate subire coactus fuit.

ANIMADVERSIO LXVI.

Contractus hic videtur juxta Cajet. &c. (contra &c.) esse usurarius.

Hic contractus sine ulla dubitatione usurarius est; quod evincit tum ratio a Busembao allata; tum quia pignoris dominium penes debitorem manet, ideoque ejus fructus ad ipsum pertinent. Quod si usura evidens est, aliquid supra sortem sine pignore mutuam exigere; multo magis usura est, si in assecurationem sortis pignus, aut hypotheca accipitur. Hinc D. Thom. 2.2. q. 78. ar. 1. ad 6. ait: *Quod si quis pro pecunia sibi mutuata obliget rem aliquam cujus usus pretio æstimari potest, debet usum illius rei ille, qui mutuavit, computare in restitutionem ejus, quod mutuavit: alioquin si usum illius rei quasi gratis sibi superaddi velit, idem est ac si pecuniam acciperet pro mutuo, quod est usurarium; nisi forte esset talis res, cujus usus sine pretio soleat concedi inter amicos, sicut patet de libro accommodato.*

ANIMADVERSIO LXVII.

Possunt tamen intervenire tituli &c. ut si v. gr. fructus &c. non superent &c.

Seu fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ jure census super eandem constituti exigi posset, seu minores sint, ex mox dictis evidenter usurarii sunt. Non enim excessus accessionis supra sortem usuram facit, sed ipsa accessio, qualiscumque, & undecumque percipitur; quod docet ipse Laym. lib. 3. de just. t. 4. c. 30. n. 7. ad quem Busemb. lectorem mittit. Hinc Alex. III. c. Conquestus tit. 19. lib. 5. dec. inquit: *Discretionem vestram mandamus, quatenus si terram ipsam titulo pignoris destinetis, & fructibus ejus partem recepistis, prædictam terram Clerico memorato redatis, nisi terra ipsa de feudo sit monasterii vestri.* Hæc perspicua verba rem faciunt, nec dubium relinquunt. Quare, contra ac ait Bus. damnandi sunt, qui ex agris, pascuis, officiis &c. in pignus, seu hypothecam creditorum suorum a Principibus, seu privatis personis sibi traditis fructus, seu utilitatem percipiunt in sortis deductionem non computandam.

Et hæc est etiam communis sententia, ut ait Anaclet. t. 3. juris can. p. 315. n. 53. quam confirmat P. Conc. Th. t. 7. p. 596. n. 8. contra Dianam; & Syn. Albanensis apud Genetum Theol. tom. 1. p. 403. inquiens: *I contracti, i quali volgarmente si dicono a godere, cioè che chi presta ad un' altro verb. grat. cinquanta scudi, riceve da quello a godere una casa, o vigna, o altro stabile fruttifero, s'intende che gli sarà restituito il suo dinaro, sono parimenti illeciti, se in essi non interviene altro titolo, per il quale detti scudi cinquanta si rendano fruttiferi, o se non si verificano le condizioni di vendita cum pacto redimendi &c.*

CAPUT IV.

De tutela, & testamentis.

DUBIUM I.

Quid sit tutela, & curatela?

Resp. Sunt quasi contractus, quibus tutor, & curator ad procuranda bona, & commoda minorum cujuscumque sexus, qui vel parente carent, vel sub ejus potestate constituti non sunt, obligatur ex iustitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum lege, vel magi-

stratu vim contractus. Differunt tutor, & curator, quod tutor solum datur impuberibus, etiam invitis: & principaliter datur personis, ut curet earum educationem, & institutionem, secundo vero datur etiam bonis illarum, respectu omnium negotiorum. Curator vero datur minoribus, post annos expletos pubertatis, usque ad annum 25. completum; nec communi jure datur invitis, nisi in certis casibus: & datur principaliter rebus minorum, secundo personis. Unde pro directione in foro conscientie, ex jure tum naturali, tum positivo communi resolves ex Laym. & Tan. t. 3. d. 1. q. 7. d. 10. Bon. d. 3. q. 19.

1. Tutores sive sint testamentarii, hoc est relictæ ex testamento, aut codicillo patris; sive sint dativi hoc est constituti a Judice, aut Magistratu; sive sint legitimi, hoc est præscripti a lege (qualis præ ceteris est mater, si velit, & promittat se non transuram ad alias nuptias, quin prius tutelam abdicet, & rationem reddat; dein avia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur, uti & curatores, jurare, se fideliter officium suum facturos, ac fidejussorem dare, rem minoris salvam, & integram restituendam: & universim tacite omnia eorum bona sunt hypothecata minori: ita ut, ad quemcumque pervenerint, possit illa minor sibi vendicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpa est passus. V. Tan. l. c. Laym. l. 5. t. 4. c. 9. Bon. l. c.

2. Bona minorum tenetur Tutor, vel Curator administrare ea cura, quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tam impediendo, & præcavendo damna, quam procurando commoda, & lucra minoris; alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. Vide sup. l. 2. t. 3. c. 2. d. 3. R. 6.

3. Bona immobilia minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt servari, non possunt alienari, saltem sine Judicis decreto.

4. Tutori, aut Curatori, & personis ei subjectis nihil licet emere, sive per se, sive per alium, ex illis bonis minoris, quamdiu illi tales sunt, nisi cum auctoritate Judicis, aut cum ejus decreto bona pupillorum publice, per privatum venditorem omnibus venalia exponuntur.

5. Sine decreto Judicis non potest minor remittere, vel renuntiare hereditati, legatis, fideicommissis, aliisque juribus sibi acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

6. Pupillus, dum infans est, hoc est, minor septennio, vel infantie proximus (ita ut si masculus est, non expleverit annum decimum cum dimidio; si femina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo ullo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus obligare quidem sibi potest alium, sed non se alteri, saltem civiliter. Sanch. d. 38. Less. l. 2. c. 17. n. 61. Laym. c. 9. n. 7.

7. Eadem est ratio minoris, si Curatorem habeat: quem si semel suscepit, tenetur illi subesse jure communi usque ad annum 25. expletum; & si litem habeat, tenetur ad eam sumere Curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quod si Curatore careant, valent acta per illos, ita tamen, ut si læsi sint, restituantur in integrum. Vid. Auth. cit. & Bon. d. 3. q. 5. p. ult.

8. Etsi minores sine Curatorum auctoritate donare non possint, nisi quæ ejus conditionis adolescentis donare solent (in iis enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab iis accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitime; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non civiliter. Mol. Lugo, Trull. Dian. p. 8. t. 6. R. 4. & 7.

9. Tenentur Curatores, & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere; ubi, si quis defes, aut noxius reperiatur, amovendus est, imposita satisfactione, aliisque subrogandus.

10. Si Tutor, vel Curator, post rationes officii redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium, quod quibusdam locis est vicefima pars reddituum bonorum omnium minoris, in aliis autem decima pars.

ANIMAD
I.

11. Porro, qui non possint esse tutores, & curatores; & qui a tutela, & curatela exculentur, ne iis imponi possint, v.gr. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. v. apud Tann. l. c. & Sa, v. Minor, ubi sic habet: Tutor non potest esse junior 25. annis, nisi forte mater, nec religiosus, nec femina (nisi mater, aut avia, & uxor casu ante dicto) nec Clericus in sacris, si non velit, nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. Horum vero tutelam suscipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi: quod ego, inquit, de religiosis universim non admitto. V. Laym. l. c.

12. Si tutor, & curator, cum tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. Sa, v. Curator. Vid. etiam Navar. c. 25. Plura vid. sup. l. 3. tr. 3. c. 2. dub. 3.

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex sit testamentum?

Respond. 1. Testamentum est voluntatis iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa heredis institutione. Quod additur, ut distinguatur a reliquis ultimis voluntatibus; nam differt a legato, seu fideicommissio partiali, quod hoc sit donatio quædam a defuncto relicta, & ab herede præstanda: a codicillo vero differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum heredem, nisi ex privilegio, verbi gratia, in militia, sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda. Vid. Laym. l. 3. t. 5. c. 1. & seq. Tan. t. 3. d. 4. q. 8. Less. l. 2. c. 19. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.

ANIMAD.
II.

Resp. 2. Testamentum est duplex. 1. In scriptis, seu clausum: quod testamentum testator, sive sua, sive alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non cæcis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigiis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt (quibus adde ipsum heredem, & qui in ejus sunt potestate) sed masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis coram offert, proferendo id esse suum testamentum: tum, si possit, manu sua subscribit, alioqui octavus pro eo testis: dein omnes, & singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per se ipsos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. Laym. l. c. Bonac. dist. 3. q. 12. p. 1. 2. Nuncupativum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantum, ut septem testes idonei supra dicti convocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scriptam, vel voce articulata prolatam. Et si vero talis nuncupatio coram testibus a notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit non ad actus substantiam servandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel inidonei reddantur. Si autem testamentum careat solemnitate debita; dubiteturque, utrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet ut nuncupativum: hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omnino corrumpat. Sanc. l. 4. conf. Lugo t. 2. de just. d. 24. Bard. d. 6. q. 10. §. 1.

Porro præter has solemnitates jure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt periti notarii: qui proinde, ne impingatur, utiliter adhibentur.

Quæres, An testamentum sit validum, cui defuncti solemnitates a jure civili requisitæ?

ANIMAD.
III.

Resp. 1. Si testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt juris gentium, scilicet duos testes: in foro autem conscientie, supposita potestate disponentis, sufficere scripturam, nuntium, vel aliud signum testatoris, absque ullo teste. Quod si tamen manus testatoris non exeat, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam femina esse potest. Covar. & alii 12. Dian. p. 7. t. 6. R. 16. Item Confessarius, vel Parochus esse potest, licet legata sint pro sua Ecclesia, idque ad hoc tantum, ut voluntas testatoris probari possit, & Judex pro ea sententiam ferat. Vid. Less. & Card. Lugo t. 2. d. 22.

sect. 9. ubi etiam probat, in tali testamento ad pias causas non esse necessariam heredis institutionem. At licet morte interveniente, non fuerit absolutum, valet tamen quoad legata pia in eo jam expressa. Malder. Laym. Dian. par. 5. t. 16. R. 1-6. An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solemnitates defint, valeat quoad legata profana, controversatur. Negant Bonac. & Lugo. Affirmant Covar. Sa, Less. Fill. Sanch. Barbof. Trull. c. 18. d. 4. Dian. p. 7. t. 6. R. 4. Denique testamentum ad pias causas non solemnne revocat aliud solemnne, etsi hujus mentionem non faciat. Molin. &c. Dian. p. 6. t. 6. R. 25. & 26. idque, etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias. Mol. & alii 6. licet hoc posterius quidam negent. V. l. c. R. 26. 27.

Resp. 2. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si litterati non sunt. Lay. l. c. c. 2. n. 16. Bonac. l. c. p. 5. n. 4.

ANIMAD.
IV.

Resp. 3. Tempore pestis non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, ut, quando testis, vel notarius haberi non possunt, ultimæ voluntates validæ pronuntientur, si de voluntate defuncti liquido constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum, peste valde grassante, conditum coram duobus, vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundum jus commune Cælareum, seclis specialibus locorum statutis. Nam Venetiis v. gr. & Viennæ duo testes ad testamentum sufficiunt. Vid. Laym. l. c. c. 2. Imo absolute loquendo tempore pestis sufficere solemnitates juris gentium, atque adeo tres, vel duos testes, docet Dian. p. 7. t. 6. R. 34. ex Sa, Lay. &c. atque inter eos esse posse feminam, & notarium ipsum (tametsi non sit immatriculatus) modo non sit consanguineus, vel affinis defuncti. R. 36. ex Menoch. &c. nec opus esse, ut sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modo eum videant: R. 37. & 38. neque invalidari, licet ægrotus convalescat. R. 39. ex aliis 8. Denique, si Parochus scribat coram unico teste, habere vim testamenti, saltem nuncupativi, dicit Molin. & March. cum Dian. l. c. R. 34. & 41. vid. etiam p. 5. t. 3. R. 123.

Resp. 4. Etsi probabilis, & secuta sententia sit Cov. Bon. d. 3. q. 1. p. 4. & aliorum, testamentum factum ad causas non pias, sine solemnitatibus jure requisitis, invalidum esse in foro conscientie, præterquam quoad legata pia: Molin. Lugo, Vasq. Sanchez, Dian. p. 7. t. 6. R. 3. contra Barbof. ita ut heres per illud institutus, & legatarius teneatur ad restitutionem heredibus ab intestato: contrarium tamen verius est, ideoque licite retinetur, quod tali testamento possideatur. Ratio est, quia illæ solemnitates tantum requiruntur ad cavendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. V. Less. l. 2. c. 19. dist. 3. C. Lugo dist. 22. f. 9. Unde secundum hanc posteriorem sententiam resolves sequentes casus.

ANIMAD.
V.

1. Heres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hereditatem, & solvere legata iis, quibus testamento minus solemnni, aut ex voluntate ejus debentur. Mol. Less. contra Bon. l. c.

2. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere pro ratione dubii: quia, cum nec ipse, nec alii coeperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio. V. Bon. l. c.

ANIMAD.
VI.

3. Si heres ab intestato retineat hereditatem, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relatum, uti occulta compensatione, quia revera res illæ erant ipsorum. V. Bon. l. c.

ANIMAD.
VII.

4. Si heres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, ut hereditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solveret, aut si, oblato juramento, jurare noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hereditatem tradere, & solvere legatum.

5. Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, ut hereditas, non ut fideicommissum, sed immediate perveniret ad alium: quia non est recurrendum ad fidem testamentum,

R

stium, vel ad juris subtilitatem, quando is, cuius interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. Vide Less. & C. de Lugo l. c.

ANIMAD. VIII. Resp. 5. *Et si probabile sit Clericorum, & novitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus juris non valere*: Molin. & alii 3. cum tamen contrarium etiam sit probabile, ex Suar & c. potest heres ex tali testamento hereditatem adire pro foro conscientiae. Dian. p. 9. t. 9. R. 16.

ANIMAD. IX. Resp. 6. *Milites huius temporis gaudent iisdem privilegiis testandi, quibus olim, dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur*. Dia. p. 7. t. 15. R. 24. & seq. ex aliis 13. contra Bald. & c. atque adeo sufficiunt iis duo testes (licet probabiliter nec hi requirantur, R. 45.) etiam non rogati, R. 46. & alii 4. contra Mol. Lug. & c. etiam alias inidonei, modo non sint impuberes, nec caeci, vel servi, R. 47. Lugo, Vasq. & c. Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel ut sint in conspectu testatoris. *ibid.* Imo miles jure militari (quo praesumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. R. 49. Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, vel pro parte intestatus decedere. R. 53. & 55. Valetque ejus testamentum etiam post missionem honestam, sed non ultra annum. Mol. Lug. & c. R. 61. Denique possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint furdi, & muti (saltem si in castris auditum, & vocem amiserunt.) Dian. R. 48. 49. & 59. ex aliis.

DUBIUM III.

De renuntiatione hereditatum.

ANIMAD. X. Resp. 1. *Renuntiatio futurae hereditatis, nisi juramento firmetur, nullius roboris est*. Ratio est, quia ita jure cautum est propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renuntiet juri successionis, vel post testamentum conditum, in quo praeteritus est, praeteritionem sui approbet. 2. Nisi heres necessarius, post debitam sibi portionem integram a patre acceptam, reliquae hereditati renuntiet: qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere.

Resp. 2. Renuntiatio hereditatis, cum odiosa sit, & contra jus commune, strictae interpretationis esse debet.

Unde resolves casus seq.

ANIMAD. XI. 1. *Non obstat renuntiatio hereditatis, etiam jurata a filio facta, quominus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, possit institui heres*. Molin. Sanch. l. 7. c. 7.

2. Si filius renuntiavit in favorem fratris, eo mortuo ante patrem, is, qui renuntiavit in prima hereditate, succedere potest: imo etiam institui debet, quia causa renuntiationis cessavit. Mol. d. 579. n. 19.

ANIMAD. XII. 3. *Filius post juratam renuntiationem nihilominus succedere potest in iis bonis, quae pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur*. Ratio est, quia in his filius non succedit jure sanguinis, cui renuntiavit, sed propter civiles constitutiones, & favores. Mol. n. 21.

4. *Et si filia accipiens dotem a patre dicat se ea contentam, & renuntiare paternae hereditati: pactum tamen illud est invalidum, eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimae portionis suae*. Ex L. Pactum dotale, C. de collat. l. Si quando C. de pact. & cap. Quamvis pactum, de pact. in 6. Mol. Sanch. lib. 6. conf. Lugo Respon. mor. lib. 6. dist. 24.

4. Si parentes dent filiae dotem infra portionem legitimae debitae, inducantque eam coactione, vel fraude, seu dolo ad renuntiandum legitimae, non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. Sanch. l. 4. de mat. d. 9. Lugo l. c. Ac licet filia, si renuntiationem juramento firmaverit, eam servare teneatur: si tamen dolus, vel metus intervenerit, licebit relaxationem juramenti injuste extorti petere: eaque obtenta non tenebitur pacto, quod ex injusta coactione processit. V. Sanch. l. 2. mor. c. 13. Lug. t. 2. de just. d. 22. f. 8. & resp. mor. l. 6. d. 24.

Resp. 3. *Omne pactum, vel donatio de alterius viventis hereditate ipso jure irrita est*; v. g. irritum est pactum, quo Titius hereditatem, quam sperat a Sempronio, promittit, aut obligat Cajo. Ratio est, quia tales pactioes odiosae sunt, & plenae periculis ob insidias, quae parantur ejus vitae, super cuius bonis fit pactio. Laym. c. 7. n. 3.

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cuius hereditate agitur, & in eo consensu usque ad mortem perseveret. 2. Nisi renuntiatio fiat in favorem communis, seu collegii; hic enim cessat praesumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob constitutiones Ordinis, de omnibus bonis, & juribus acquisitis, & acquirendis disponere debeat, idque in favorem communis pietatis, vel etiam certae personae pauperis. Sanc. cap. 2. n. 54. Laym. l. c. n. 3. 4. Nisi fiat pactum circa hereditatem personae incertae, verbi gr. si quae mihi hereditas obvenierit, dum vixero, tua esto: cessat enim periculum. Mol. Sanch. l. 7. c. 2.

Quaeres, Quousque se extendat constitutio Trid. f. 25. c. 16. de regular. irritans donationes, & renuntiationes, etiam juratas quae fiunt ab ingredientibus religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi, sive Vicarii, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur?

Resp. 1. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa; quia hujus constitutionis ratio est, ne per renuntiationem hereditatis novitiis imponatur necessitas profitendi; haec enim ratio cessat in his ultimis voluntatibus, quippe quae usque ad professionem revocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum a novitio conditum, neque rumpitur, secuta professione, etsi monasterium in eo praeteritum fuerit. Sanchez l. 7. c. 5. Qui autem licite a Religione recedit, recuperat omnia bona cuicumque ante donata, intuitu ingressus in Religionem.

Resp. 2. Ea constitutione non prohiberi donationem modicam, quia cessat ratio. Sanch. n. 23.

Resp. 3. Ea comprehendit renuntiationem Beneficii ecclesiastici. Ratio est, quia haec est amissio magni juris, ob quam libertas egrediendi e religionem impeditur. Sanch. n. 37.

Respo d. 4. Per eandem etiam irritantur renuntiationes, quae fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causa impulsiva ingrediendi; qualis intentio in dubio praesumitur, si non multo ante ingressum factae sint. Ratio est, tum quia Concilium absolute loquitur: tum quia alias non sufficienter contulisset libertati novitiorum. Nav. Less. lib. 2. cap. 41. num. 40. contra Sanchez: *cujus tamen sententia est probabilis. Unde sic donatum tuto retineri potest, donec per sententiam Judicis rescindatur*.

Respond. 5. Irritam etiam esse donationem, seu renuntiationem bonorum, sub conditione professionis edendae factam, ita ut, ea non secuta, corruat. Nav. Sanch. num. 17. Mol. & c. Ratio est, quia donantes, seu renunciantes aegre contristant donatarios, ut eos de possessione semel capta dejiciant: & Monasteria, quae tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut tales ad professionem inducantur. Laym. cap. 7. n. 8.

Respond. 6. Non obstante hac constitutione, validas esse renuntiationes, aut donationes, ante vel post ingressum Societ. JESU factas, juxta ejus constitutiones. Ratio est, quia Tridentinum Societatem diserte excipit. Dixi, *juxta constitutiones*, quia in iis donationibus, quae contra constitutiones fiunt, non videtur habere locum, quia Tridentinum id voluit in favorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum. Mol. Sanch. Laym. l. c.

DUBIUM IV.

Qui possint, & debeant esse executores testamenti?

Respond. 1. Illi a Testatore nominari possunt unus, vel plures ex heredibus, vel non heredibus; nec tantum masculus, sed etiam femina: Sanch. Vvading. Dian. p. 8. t. 5. R. 4. non tantum laicus, sed

ANIMAD. XIII.

sed etiam clericus, & religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia, & quidem Generalis, si sit Soc. JESU: Fratres de Observantia nullo modo.
ANIMAD. XIV. *Quod si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta ejus valent. Ita Laym. cap. 11. Et ratio est, quia spectato jure naturali, sufficit voluntas Testatoris, & executoris, nec Canones executionem religiosi infirmant, sed prohibent tantum. V. Bon. de conf. d. 3. q. 18. Dian. p. 8. t. 5. R. 9. 10. Et, licet impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si explevit annum 17. Sanch. Lugo, Vvading, Dian. p. 8. t. 5. R. 6. Nullus autem cogi potest, ut sit executor. Dian. l. c. R. 27. Detrahens tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc aliis executoribus. Molin. Lugo, Dian. p. 8. t. 5. R. 27. contra Wald.*

Respond. 2. Si nullus a testatore nominatus est executor, executio pertinet ad heredem, etiam quoad legata pia; quo tamen casu Episcopus jure communi ad se pertrahere potest. Laym. l. c.

Respond. 3. Executor non potest officio fungi per alium, nisi testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti jam declarati. Sanch. Card. de Lugo, Dian. punct. 8. t. 5. R. 26.

Quæres 1. An religiosus executor legatum in pias causas monasterio suo applicare possit?

Respond. posse. Ratio est, quia si quid obstaret, esset ex eo, quod executor, etiam indigens, elemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea postmodum supervenerit, cum, si eam cognovisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa Monasterii distincta est a causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ a causa beneficiati. Unde etiam quivis jussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis suis: quia evidens est distinctio inter donantem, & accipientem. Syl. Sanc. l. 6. c. 11. n. 56. V. Dian. p. 8. t. 5. R. 46. Porro ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relictæ sunt, nimirum 1. Loco, vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod causa alimenotrum iis, qui indigent. 6. Quod causa studii, saltem theologici. 7. Ad constructionem ædificiorum. 8. Ad utilitatem publicam, verbi gr. pro munienda urbe in necessitate, vel viis reficiendis, Dian. p. 7. t. 6. R. 29. & 30. ex Bald. & cet. multis.

Quæres 2. Quomodo relictæ incerta executioni sint mandanda?

Respond. 1. Si incertitudo sit ex parte legatarii, jure civili corrumpitur legatum; ver. gr. quia sunt duo ejusdem nominis, & amicitie erga testatorem, jure civili corrumpitur legatum: in foro conscientie tamen tenetur executor inter eos dividere æqualiter, si in id consentiant. Mol. &c. Dian. p. 3. t. 5. R. 58. Trull. d. 12. 2. Legata ad causas pias ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca, sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt. 3. Si incertitudo sit ex parte rei legata, videndum, an terminos a natura habeat, ut ver. gr. bos, & equus, vel ab arte, & industria, ut domus, vestis, &c. Si a natura habeat, danda est una ex mediocribus, si ab arte, electio ad heredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfaciat. Idemque dicendum est de legatis in numero, pondere, & mensura consistentibus. Vid. Laym. l. c. n. 7. 8. & 9.

Respond. 2. Si acceperint summam pecunie distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus, possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesiis (quæ ornamentis, vel fabrica indigent) Monasteriis, vel iis, qui secundum suum statum non possunt vivere, sive ii sint opifices, sive altioris conditionis, etiam Nobiles. Valq. Mol. & alii 8. dummodo tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est. Dian. p. 2. t. 15. R. 8. Si vero designaverint semel certos pauperes, non posse eos variare, docet Wading, sed affirmat Lugo. V. Dian. p. 8. t. 5. R. 50. & p. 2. t. 16. R. 19. Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si vere pauperes sint, præsertim si

testator id ignoraverit, eam applicare. Wading. Diastill. Dian. p. 8. tr. 5. R. 46. & 37.

Quæres 3. An legata ad certas pias causas possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium usum?

Resp. 1. Si voluntas testatoris impleri potest iuste, & honeste, non licet eam commutare in opus quantumcunque melius, nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa. Mol. Wad. Dian. p. 1. t. 17. R. 28. & p. 8. t. 5. R. 63. &c. communiter contra Vasq. & aliquos, qui docent, Episcopum posse commutare in æquale, vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, heredes, & executores pertinet, secundum epikejam interpretari, non alienum esse a defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. gr. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesiæ non egeat calicibus, sed casulis. Mol. Lay. l. c. n. 10. Vid. Vasq. opusc. de test. cap. 8. §. 5. d. 3. n. 104. Trull. c. 18. d. 12. Barbof. de off. & potest. Episc.

Respond. 2. Si ad usum a testatore destinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt: ita tamen, ut quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutem animæ suæ ad Dei honorem relinquere. Molin. dist. 294. Bonac. dist. 3. de cont. quæst. ult. par. ult. Barb. de offic. Episcop.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

1. Si testator pauperi determinato aliquid legarit, hic autem ante solutionem moriatur, heres illud tenetur alteri pauperi dare: quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstrative, non taxative facta fuisse: nisi tamen aliud constet, vel ex circumstantiis colligatur de testatoris intentione, de qua si maneat dubium, manet data resolutio. Mol. Sanch. Bard. d. 6. c. 10. §. 7.

2. Si legata pia inveniuntur inducæ, & non constet de testatoris intentione, tenetur heres ea solvere; quia præsumitur id fortuito, ac casualiter, & non ex testatoris voluntate accidisse. Bard. d. 6. c. 10. §. 17.

3. Si Testator legaverit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; heres autem eam summam Sacerdoti cuiuspiam bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamve ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda: quia satisfecit testatoris voluntati. Bard. d. 6. q. 10. §. 22.

Quæres 4. Intra quod tempus, quo ordine, & modo heredes, & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. 1. Teneri statim post aditam hereditatem, ANIMAD. XVII. confectumque inventarium, etiam intra annum, nisi iusto impedimento excusentur; imo in legatis piis intra sex menses, Mol. Vasq. Dian. p. 8. t. 5. R. 53. idque, etiam si hereditas non sit adita, eo quod heres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiavit. Cov. & alii tres, Dia. p. 7. t. 6. R. 25. Unde si differant notabiliter (præsertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, graviter peccant; tenenturque damnum, quod alii ipsorum culpa acceperunt, compensare. Bon. d. 3. q. 18. p. 4. Nav. c. 25. Lug. Dian. p. 8. t. 5. §. 52.

Resp. 2. Ab utroque Judice, ecclesiastico, & sæculari compelli possunt (si tamen laici sunt.) Quod si post annum a monitione judicis, vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (excepta totalegitima, si heredes necessarii sunt) ex testamento ipsi proveniente privantur. Vid. Laym. l. c. t. 5. c. 11. C. de Lug. d. 26. de just. Dian. p. 3. t. 3. R. 59. Valerum, Trull. d. 11. imo, si intra annum negligant exequi, jus executionis devolvitur ad Episcopum. Molin. & alii octo. Dian. p. 8. t. 5. R. 40. Nec admittitur purgatio moræ. Sanch. Dian. l. c. R. 33. & 54. Sed tenetur Episcopus exequi, removendo illos ab executione, & emolumentis spoliando; atque in defectum Episcopi, idem potest Metropolitanus. Molin. Merol. Dian. R. 57.

Resp. 3. Executor tenetur omnia exequi secundum

dum mentem testatoris: ad hoc tamen executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic ita statuerit: universalis autem potest. Lug. d. 24. f. 16. Dia. p. 8. t. 5. R. 32. Neque potest unquam, invito herede, rem legatam dare legatario: quia non potest, nisi per Judicem, spoliare heredem sua possessione, licet teneatur monere Episcopum, ut heredem cogat. Sanch. Lug. Dian. p. 8. t. 5. R. 39. Quod si bona non sufficiant ad legata omnia solvenda, distribuenda sunt omnibus æqualiter pro rata (etiamsi sint pia, & licet uni res certa, & in individuo sit legata) nec licet uni præ aliis gratificari; quia par omnium est ratio, & jus. Sylv. Sanch. Bon. Dian. Trull. l. 7. c. 18. d. 12.

ANIMAD. XVIII. Respond. 4. Tenentur Executores reddere rationem executionis (idque probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere liberasset) exceptis iis, quæ testator ius sit erogari secreto. Dian. p. 8. t. 5. R. 34. & alii 35. Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel Capitulo, Sede vacante, R. 56. & 37. & 62. nisi sint Regulares plene exempti, quos cogi posse alii negant, asserunt alii, ut vide l. c. Denique non debetur iis salarium, cum sit officium voluntarium amicitie: si tamen damnum ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari a Judice. Lugo d. 24. sess. 16. n. 335. Vid. Dian. R. 39. Plura de executione piarum, & ultimarum voluntatum v. apud Trull. & Dian. ll. cc. & Barb. lib. 3. de jure univ. c. 27.

DUBIUM V.

De iis, qui testari, & heredes institui possunt.

Resp. 1. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali, aut positivo jure prohibeantur. Naturali autem jure testari vetantur infames, furiosi, amentes, nisi tamen lucida intervalla habeant, vel in una tantum materia delirant, & in aliis non, ut Nav. Sanc. lib. 1. de matr. d. 8. Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat, v. Card. Lugo d. 14. f. 4. Positivo autem, surdus simul, & mutus a natura, prodigus, servus, usurarius publicus, filiusfamilias de bonis adventitiis (si quidem ante Clericatum advenerint, ut v. C. de Lugo de just. d. 24. n. 67.) impubes, captivus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona ejus confiscantur. C. Lugo l. c. n. 72. professus religionem.

ANIMAD. XX. Dico, professus, quia novitius, cum adhuc sui juris sit, absque superioris licentia valide testari potest, etiam non servata juris solemnitate, ut habet Trull. c. 18. d. 5. ex Sa. & Bon. &, si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter Religiosus Societatis, post emissâ vota simplicia, etsi non licite, valide tamen potest testari; quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris; non tamen ulla constitutione canonica dispositio irritatur. Ita Molin. Sanch. Laym., qui addit, potestatem testandi, seu jure, seu consuetudine, etiam Religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque a Pontifice concedi iis solere, qui extra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

Resp. 2. Omnes homines etiam amentes, surdi, muti, servi imo & communitas, heredes institui possunt, nisi specialiter prohibeatur. Ita Bon. de con. d. 4. quest. ult. Quia ad hoc tantum requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in herede. Incapaces autem secundum jura sunt 1. Apostatæ, & Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licet probabile sit, eos ante sententiam judicis ad restitutionem non teneri, eo quod hoc jus in eo rigore non sit receptum. Less. lib. 2. c. 19. dub. 5. Sanch. l. 2. c. 14. n. 31. 2. Civitas hostium, & communitas Judæorum. 3. Damnatus ad metalla: persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen active instabiles sunt. Less. l. c. Adde casus, in quibus aliqui excluduntur a bonis defuncti; ut 1. Heres (uti & legatarius) qui testatorem occidit, leg. ult. §. ult. ff. de bonis damnatorum. 2. Idem si testatori prohibuit testari, aut

testamentum revocare, aut si ad uxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, heres illius curam non habuit, aut si captivum redimere neglexit. V. Mol. d. 168. & 202. C. de Lugo d. 24. n. 75.

Unde resolves.

1. Heredes institui possunt professi Ordinum, quibus permixtum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes fere religiones, excepto Ordine Minorum de Observantia, & Capuccinorum. Ratio est, quia illi sunt incapaces, secundum Trident. sess. 85. c. 3. uti & Professi Soc. JESU. Vide Sanch. l. 6. c. 18. Bon. l. c. Laym. l. 3. c. 5. c. 13. licet contrarium probabilius esse putet Wading. tr. de con. l. 4. dub. 1. §. 4. Vide Dian. p. 9. t. 9. R. 16.

ANIMAD. XXI.

2. Collegia Soc. JESU, & domus etiam professæ hereditates accipere possunt, modo bona immobilia, quæ communi usui, & habitationi non deferantur, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, hereditates, quia, sicut Minores, & Capuccini legata, & alia donata admittere possunt; ita etiam Soc. JESU, etsi intuitu alicujus professi tantum ea deferantur. Vide Laym. l. c.

3. Testator potest quævis extraneum instituere heredem, nulla facta mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo absit scandalum, & gravis necessitas illorum: quia nullo jure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit libere. Bon. & alii. §. Dian. p. 1. t. 8. R. 83. & 85. Item p. 5. t. 3. R. 114.

ANIMAD. XXII.

Quæres 1. Quæ sit divisio heredum?

Resp. Heres alius est ex testamento, alius ab intestato. Heres ex testamento, vel est universalis, sive ex asse; vel partialis, seu ex parte tantum, v. gr. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Uterque horum vel est heres necessarius, qui necessario institui debet, ut sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa justa exheredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. Laym. c. 5. n. 9.

Quæres 2. Quantum heredibus necessariis debeatur?

Respond. Jure novo legitimam portionem descendendum esse trientem hereditatis, si non sint plures, quam quatuor liberi; si plures, semissem. Similiter ascendendum portio, etsi unus tantum sit, est triens hereditatis, idque absque ullo gravamine, modo, & conditione; alioqui pro non appositis habentur. Quod si autem alicui ascendendum, vel descendendum portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, ut ipso jure nullum; maxime si causa idonea exheredationis non sit inserta, & probata. Laym. c. 8. n. 10.

ANIMAD. XXIII.

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque justa causa ex inordinato affectu erga liberos successionis inæqualitatem inter eos instituant. Justæ autem causæ hujus inæqualitatis erunt merita, & obsequia majora; si pusilli magno sumptu in studiis ali debeant; si qui plus egere videantur: Dian. p. 1. t. 8. R. 83. si quis in studiis sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alii secus: imo pater id, quod habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relinquere extraneo. Trull. c. 18. d. 19. Bonac. Dian. p. 1. t. 8. R. 83. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse heredes necessarios, respectu tamen matris esse; idque æquali jure cum legitimis. Quod si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere heredes, modo parentes superstites legitima portione non priventur. 4. Fratrem, & sororem tunc tantum posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. Laym. l. c. num. 12. 13. Vid. Bonac. d. 3. de con. q. ult. p. 3. 5. Patrem non posse expensas factas pro filio in studiis literarum repetere: si quidem eas liberaliter fecit, vel donavit; secus si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quod si pater non repetit, quando potuit, non tenetur

ANIMAD. XXIV.

netur filius eo mortuo in divisione conferre in commune, quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium. Azor. Villalob. Trull. t. 1. l. 4. cap. 1. d. 3. V. supra, c. 3. d. 2. de donatione.

Quæres 3. Qui heredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irritato?

Resp. 1. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes.

2. Deficientibus descendantibus, patrem, & matrem defuncti, & in eorum locum avos, & avias.

ANIMAD.
XXV.

3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex utraque parte conjunctos; idque aquis portionibus, exclusis iis, qui ex solo patre, vel matre conjuncti sunt.

4. Si ex fratribus, vel sororibus utrinque conjunctis unus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patris, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres, & sorores utrimque conjuncti omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patris ex una tantum parte conjunctis, non in stirpes, sed capita, adeoque æquis portionibus succedunt; quia duorum fratrum filii, non suorum patrum loco, sed jure propriæ conjunctionis succedunt. Cum ergo æqualiter juncti sint, æquales etiam in portione hereditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus, & sororibus utrimque conjunctis, eorumque liberis, succedunt fratres, & sorores, ex una tantum parte conjuncti: hoc tamen discrimine, ut, qui ex parte patris sunt juncti, succedant in bona a patre provenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres, & sorores, eorumque filii deficient, succedunt propinquiore collaterales, usque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex utraque sint conjuncti. 7. In horum defectu, succedit uxor, & denique in illius morte, fiscus sæcularis in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem ecclesiasticus in bonis Clerici. Laym. c. 6. n. 1. 2. 3. & 4.

His adde 1. Si uxor, susceptis ex priori marito liberis, ad secundas nuptias transit, quicquid a prior marito, donatione, aut testamento acquisivit, ejusdem matrimonii liberis cedere. Similiter, si maritus alteram uxorem ducat.

Adde 2. Heredem adeundo hereditatem, non commoda tantum, & jura, sed etiam debita, & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere. 1. Ut supra vires hereditatis non obligetur. 2. Quod deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hereditatis obtinere debeat heres, vel heredes; & si eam non habent, legatis, non tamen piis, ut notat Trull. l. 7. c. 18. d. 12. ex Authent. Similiter C. ad legem Falc. detrahare possunt, beneficio legis Falc. Laym. l. 3. t. 5. c. 6. n. 7. Sanch. l. 4. c. 15. Ut autem hoc beneficio frui possit heres, conficere tenetur inventarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fideicommissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit, non tamen respectu creditorum, quibus præjudicare non potest. Universim enim ab onere inventarii, & a rationibus reddendis eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem aliis, potest liberare, iisque concedere, ut eorum dictis, vel juramento stetetur. Mol. Card. de Lugo d. 34. f. 8. n. 236.

ANIMADVERSIO I.

Qui tamen dona ab iis accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitime.

Hoc ex dictis c. 3. h. t. d. 2. ca. 3. rejiciendum est, quia ex ibi dictis eorum donationes in foro conscientie nullæ sunt.

ANIMADVERSIO II.

Bul. docet, in testamento tum scripto, seu clauso, tum nuncupativo septem testes requiri; quod sane ex jure civili verum est, At jus civile, inquit D. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 7. ad 2. non obligat omnes, sed eos solos, qui sunt his legibus subiecti. Hinc Alex. III. c. Cum esset tit.

26. de testam. lib. 3. Dec. improbat consuetudinem in Hostiensis Episcopatu tunc temporis vigentem, qua testamenta septem, aut quinque testium subscriptione non munita rescindebantur. Et testamenta, inquit, quæ parochiani coram Presbytero suo, & tribus, vel duabus aliis personis idoneis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere. Hoc vero pontificium decretum intelligendum est de terris temporali Summi Pontificis ditioni subiectis; quia illa verba & testamenta &c. cum antecedentibus connectuntur, quæ ad Hostiensis Episcopatus consuetudinem referuntur; atque hoc modo Doct. ea communiter intelligunt, ut habet Laym. l. 3. de just. t. 5. c. 2. n. 17. & ipse Genettus Theol. x. 1. p. 391. q. 6. Itaque in aliis regionibus, Principum leges, & locorum consuetudines observandæ sunt.

ANIMADVERSIO III.

Si testamentum factum sit ad causas pias, sufficere &c. scilicet duos testes.

Testamentum jure naturæ, & gentium validum est, quocumque externo signo testatoris voluntas fuerit declarata, ut recte advertit Laym. l. 3. de just. t. 5. c. 2. n. 3. p. 377. Porro in testamento ad pias causas, juris civilis, aut consuetudinis solemnitas non requiritur; quæ teste eodem Laym. n. 2. est omnium sententia; & ratio est, quia jura sæcularia causis piis præjudicium afferre non possunt: ergo testamentum ad pias causas, ad sui valorem nec duos testes, nec aliam quamcumque solemnitatem requirit.

Hinc fit, ut successor voluntatem testatoris ad pias causas sibi notam in conscientia exequi debeat, etiam si nulla suppetat ratio eam probandi. Et hæc voluntas in foro quoque externo valida pronuntianda est, etiam si testes defint, dummodo successor ab intestato eam fateatur, sicuti fateri eam debet, ut ex mox dicendis liquerit ad Resp. 4.

Quod si manus testatoris non extet, requiruntur duo testes &c.

Nam si manus testatoris extet, etiam si nulli testes adhibiti fuerint, testamentum ad pias causas etiam in foro externo valere debet, dummodo sufficienter constet, eam fuisse testatoris scripturam. Ratio est, quia testes ad substantiam seu vim testamenti ad pias causas ne in foro quidem externo necessarij sunt, sicuti alie solemnitates ex necessitate non requiruntur. Ergo cum constet, testamentum ad pias causas revera fuisse factum, uti sufficienter constat, cum constet, illud testatoris manu fuisse exaratum, validum esse debet etiam in foro externo; quod recte affirmat Laym. alijs pro se citatis c. 2. cit. coroll. 2.

Ubi etiam probat, in tali testamento ad pias causas non esse necessariam heredis institutionem.

Recte quidem. Sed huic sententiæ obstare videtur Anacletus, qui t. 3. juris can. p. 356. n. 3. ait, heredis institutionem esse de essentia cujusvis testamenti, ita ut nulum testamentum licet privilegiatum sine ea valeat; additque, hanc esse communem, & certam sententiam. Verum cum id non ostendat, nisi juris civilis auctoritate, quæ causis pijs præjudicium afferre nequit, & testamentum etiam sine heredis institutione jure naturæ validum sit, testamentum ad pias causas etiam sine heredis institutione valere, dicendum est. Quare Anacletus vel intelligendus est de alijs testamentis privilegiatis, vel, si complectatur etiam testamenta ad pias causas, rejiciendus est.

An autem tale testamentum... valeat quoad legata profana, controversatur. Negant &c. affirmant Covar. Sa &c.

Pro affirmante sententia plures a Busembaum citantur: affirmat quoque Laym. c. 2. cit. n. 10. citatis pro se Mol. & Tiraq. Ejus ratio est, quia subsistente principali subsistere quoque debet accessorium: ergo, cum legata profana in testamento ad pias causas principaliter facta sint quid accessorium, testamentum etiam quoad ista valere debet.

Præterea æquitas non patitur, ut testamentum, cujus vi pia causa lucratur, in ejusdem piæ causæ favorem oppugnetur: oppugnetur autem in ejusdem piæ causæ favorem, si legata profana irrita essent: quia hæc causæ piæ veluti heredi accrescerent: ergo testamentum ad causas pias principaliter factum sine solemnitatibus, valeret quoque quod profana legata. Hæc sententia mihi sane æqua, & rationabilis videtur.

Denique testamentum ad pias causas non solemne revocat &c. etsi &c. idque etiam si prius etiam fuerit ad causas pias. Mol. &c. licet hoc posterius quidam negent.

At merito quaeritur, qua ratione id negent. Nam testamentum ad pias causas non solemne, ut mox dictum, & ostensum est, validum est: testamentum autem validum revocat quodcumque aliud antea testamentum, cui contrarium sit. Nam ex Ap. ad Heb. 9. Testamen-

tum in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit, qui testatus est: ergo testamentum ad pias causas non solemne revocat, & in irritum mittit quodcumque aliud solemne etiam ad pias causas.

ANIMADVERSIO IV.

Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticis quinque testes sufficiunt, si &c. nec subscriptionis opus erit &c.

In terris pontificie temporalis ditionis testamentum non solum rusticorum, sed quorumcumque coram Parocho, & tribus, aut duobus testibus idoneis factum, etiam si plures haberi possint, ex Alex. III. mox appellato validum est. In aliis regionibus non tam jus civile commune, quam peculiare Principum leges, aut probate consuetudines attendendæ sunt, ut ipse Buf. fatetur Resp. 3.

ANIMADVERSIO V.

Est probabilis, & secuta sententia sit &c. testamentum &c. invalidum esse in foro conscientie &c. contrarium tamen verius est &c.

Quomodo in conscientia tutus esse potest qui retinet id, quod verius est, esse alienum? An tum is, cui testamentum faveret, tum is, cui contrarium est, in conscientia tuti sunt, dum retinent rem vel ex testamento, vel contra testamentum?

Verfatilis probabilitas in omni quidem re, sed in hac præsertim, ubi de iustitia agitur, propter prop. 26. ab Alex. VII. & 2. ab Innoc. XI. proscriptas repudianda est; uti ab ipso Anacleto t. 3. jur. can. p. 360. repudiatur, ipsoque teste ab aliis omnibus.

Quare in proposita maxime controversa questione dico primo, heredem ab intestato succedentem, qui defuncti voluntatem compertam habet, quia e. g. eam suis auribus audivit, teneri in conscientia solvere legata, & fideicommissa, etiam si testamentum, aut codicillus debita solemnitate careat, ut ait quoque Busemb. ca. 1. Unica enim ratio, cur tale testamentum, aut codicillus non valeret, ea esset, quia in foro externo essent irrita: atqui etiam in foro externo sunt valida, si heres defuncti voluntatem testetur, ut ex unanimi D. D. sensu expressis juris civilis testibus nixo ostendit Anacletus t. 3. juris can. p. 365. n. 77. & fatetur Busemb. ca. 4. ergo cum eodem Anacleto p. 369. n. 98. concludendum, hujusmodi testamentum, & codicillum in foro conscientie obligare.

At quid si heres defuncti voluntatem sibi compertam non fateatur? Resp. nihilominus legata, & fideicommissa in conscientia solvere debet, ut evincit idem Anacletus n. 99. & 100. An heres ex sua iniquitate commodum referre debet? Iniquum porro est, ut ipse veritatem sibi compertam in aliorum damnum retineat, aut inficietur: ergo hinc nullum commodum referre debet; ideoque legata, & fideicommissa solvere nihilominus in conscientia debet.

Secundo tale testamentum minus solemne, certum & compertum valet quoque quoad hereditatem, seu heredis institutionem, ut tum auctoritate, tum validis rationibus confirmat idem Anacletus p. 366. n. 83.

Cum enim quilibet jure naturæ, & gentium testari possit, mens Principum certas solemnitates in testamentis postulantium alia esse nec debet, nec potest, nisi ut doli, & fraudes vitentur: ergo ubi fraudis, & doli nulla suspicio est, quia veritas liquido comperta est, Principum mens est, ut testamentum minus solemne valeat.

Hinc B. Greg. c. *Ultima* q. 2. caus. 13. ait: *Ultima voluntas defuncti modis omnibus conservari debet: & D. Antoninus apud Gen. Theol. t. 1. p. 391. q. 7. inquit: Nota, quod, cum quis sanus, vel infirmus, qui est sanæ mentis, ultimo disponit de bonis suis, de quibus potest disponere, per simplicem scripturam, vel per verba solum, non violentatus, vel circumventus, sed libere sine notario, & testibus debitis, standum est ejus tali dispositioni in foro conscientie; & heredes, quibus hoc constat certitudinaliter, tenentur ad observandum illud, etiam si prius per solemne testamentum aliter disposuerat: & Greg. IX. c. Indicante de testam. t. 26. lib. 3. decret. dicit: Cognovimus R. referente, quod moriens uxor Redempti concam argentam nudis verbis jussit venditari, & suis dare liberis, & scutellam argenteam cuidam monasterio reliquisse. In quibus voluntatem ejus per omnia volumus adimpleri. Quod autem de legato dicitur, de hereditate quoque dicendum est. Solemnitatis enim defectus aut utrumque, aut neutrum vitiat.*

ANIMADVERSIO VI.

Si dubius sit, ... debet cum illis componere pro ratione dubii.

Dum certa est testatoris voluntas, ejus testamentum

etiam minus solemne in utroque foro ex dictis valet: quia mens Principum est, & esse debet, ut valeat. At cum testatoris voluntas dubia est, mens Principis nec est, nec esse debet, ut testamentum minus solemne valeat. Si enim in hac specie vel ex toto, vel ex parte valeret, lex irritans testamentum minus solemne, esset inanis: quia nihil efficeret, seu testatoris voluntas esset certa, seu etiam incerta. Ergo testamentum minus solemne, in quo dubia est testatoris voluntas, ex vi legis positivæ nullum est. Certum porro est, positivam Principis legem etiam in foro conscientie vim habere, D. Paulo ad Rom. 13. dicente: *Omnia animæ potestatibus sublimioribus subdita sunt. ... Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: qui autem resistit, ipsi sibi damnationem acquiritur.* Ergo heres ab intestato, dubius de voluntate testatoris, qui testamentum minus solemne condidit, hereditatem, & legata retinere etiam in conscientia potest.

At inquit Buf. Cum nec ipse (heres ab intestato) nec alii cogerent bona fide possidere, in dubio par est eorum conditio.

Busembaum ratio efficax esset, si sola naturæ lex foret spectanda; & positivæ Principum leges pro nihilo habendæ: at hæc vim suam etiam quoad conscientiam habent. Itaque heres dubius de voluntate testatoris, quoad hereditatis, & bonorum possessionem, dubium jure deponit, & bona fide possidet, quia legis vi & auctoritate possidet.

Quod si testamentum præscriptis solemnitatibus prædictum sit, & dubium nihilominus de testatoris voluntate oriatur ex sermonis obscuritate, aut ambiguitate, & circumstantiarum conditione, tunc compositio, seu transactio pro ratione dubii locum habet, & facienda est.

ANIMADVERSIO VII.

Si heres ab intestato retineat &c. possunt illi, quibus &c. uti occulta compensatione.

Hanc Busemb. resolutionem rejicit ipse La-Croix in hunc locum n. 1118.

At inquit Busemb., *Revera res illæ erant ipsorum.* Resp. testamentum minus solemne ex justa lege certam fidem non facit, nisi heres ab intestato defuncti voluntatem certo noverit, & fateatur: at hic in præsent specie defuncti voluntatem facto ipso negat, dum hereditatem, & legata retinet: ergo testatoris voluntas in præsent specie ex justa lege, incerta præsumitur; & quia incerta præsumitur, legata, & hereditas ab ipsa lege in irritum mittuntur. An occulta compensatio locum quoque habere potest in hereditate, & legatis, quæ ex Principum lege, nulla sunt, & irrita?

Ponimus, inquis, heredem ab intestato, defuncti voluntatem compertam habere, & ex mera iniquitate hereditatem, & legata retinere.

Resp. In hac quoque specie ad tribunalia confugiendum est: quia incommode ex legum dispositione subeunda recusari jure nequeunt ab iis, qui earundem legum beneficia & commoda consequi volunt.

Sed de occulta compensatione dictum est t. 3. c. 2. d. 4. R. 2. ar. 2.

ANIMADVERSIO VIII.

Est probabilis sit &c. cum tamen contrarium etiam sit probabile &c. potest heres &c.

Verfatilis probabilitas in materia præsent, quæ ad iustitiam pertinet, maximè repudianda est, & ab ipsis probabilibus communi sensu hodie repudiatur, ut supra in Resp. 4. monuimus.

Quod si ex contrariis rationibus, & auctoritatibus dubium merito oriatur, utrum Clericorum, & Novitiorum testamentum minus solemne ad causas profanas sit nec ne validum, hereditas ab instituto herede non potest, ut perperam Busemb. affirmat, pro foro conscientie adiri, sed res per transactionem componenda est.

Ego tamen in eam sententiam pronus sum, ut hujusmodi testamentum nullum sit. Ratio est, quia licet Clerici sæculari potestati subditi non sint, iis tamen legibus, quæ pro communi bono feruntur, nec ipsorum privilegiis adversantur, non ex legum quidem vi, sed ex naturali æquitate subsunt; ne scilicet a civili societate discordent, & sicut civilium legum commodum sentiunt, ita quoque earum onus portent: at lex civilis testamentum minus solemne irritans, pro communi bono lata est, nec Clericorum privilegiis adversatur: ergo Clerici huic legi subsunt; & quod hinc consequitur, eorum testamentum minus solemne, irritum est.

ANIMADVERSIO IX.

Milites hujus temporis gaudent &c.

Quamquam ex jurisperitorum sententiis, ac præsertim ex

ex juris civilis auctoritate equitas colligi potest privilegiorum, quibus milites in suis testamentis gaudere congruum sit; attamen hæc privilegia aliunde desumi non possunt, quam ex Principum legibus, & locorum consuetudinibus. Nec enim jus civile veterum Imperatorum, multoque minus Doctorum sententiam privilegia testandi, militibus hodiernis concedere possunt.

ANIMADVERSIO X.

Renuntiatio futura hereditatis, nisi juramento firmetur, nullius roboris est.

Renuntiatio quidem futura hereditatis juramento firmata valet, ut habetur in c. *Quamvis* in sext. lib. 1. tit. 18. At hæc regula suam habet exceptionem. Si enim renuntiatio fiat sine consensu ejus, de cujus hereditate, seu bonis agitur, in favorem tertii, nulla est, etiam si juramento fuerit confirmata; uti ex communissima sententia, multisque Rotæ decisionibus asserit Anacletus t. 3. juris can. p. 420. n. 542. Ratio est, quia tale juramentum vergit in deteriorem exitum, hoc est in damnum alterius: occasionem enim præbet desiderandi, & machinandi mortem ejus, cujus hereditas expectatur: hinc in l. ult. de pactis dicitur: *quod hujusmodi possessione odiosa esse videtur, & plena tristissimæ, & periculosi eventus.* Ergo juramentum hujusmodi non est obligatorium.

ANIMADVERSIO XI.

Non obstat renuntiatio &c. quominus ab eodem patre... possit institui heres.

Si renuntiatio a filio jurata, facta sit in favorem tertii sine consensu Patris, cujus hereditas renuntiatur, ex mox dictis nulla est, etiam si non revocetur.

Si facta sit in favorem tertii sine juramento cum consensu patris, ab hoc valide revocari potest, etiam si hic juraverit, se consensum non revocaturum; quia licet revocando sit perjurus, revocatio nihilominus valet ex natura sua. Nam consensus patris, ut tertius hereditatem loco filii consequatur, est instar testamenti, quod valide revocari semper potest. Et ita sentit Anacletus t. 3. juris can. p. 420. n. 536. 37. citans Mol. Sanch. & alios, ac communem.

At si renuntiatio cum consensu patris facta a filio, ab hoc jurata sit, queri potest, utrum filius a patre heres institutus, hereditatem adire sine perjurio possit; & videtur negandum.

Nam si tale juramentum in hac specie non valeat, id sit, vel quia juramentum vergit in deteriorem exitum, vel quia revocatio consensus patris, juramentum relaxat, vel demum quia juramentum intelligendum est sub conditione, si pater consensum non revocaverit.

At prædictum juramentum non vergit in deteriorem exitum; quia non est de re mala, nec quæ majus spirituale bonum impediatur; quæ de re S. Thom. 2. 2. q. 89. ar. 7.

Item pater suum consensum revocando, juramentum non relaxat; quia potest quidem is, in cujus gratiam juratum est, juramentum relaxare, ut docet D. Th. 1. 2. q. 89. ar. 9. ad 2. nemo tamen potest relaxare juramentum, quod in aliorum utilitatem cedit ex eodem S. Doct. at jurata renuntiatio paternæ hereditatis facta ex consensu patris in favorem tertii, ad hujus utilitatem pertinet: ergo pater hoc juramentum relaxare non potest.

Demum juramentum sub conditione intelligi non potest; quia fuit absolutum. Qui juramenta absoluta, sub conditione intelligunt, in restrictiones mentales, & perjuria incidunt.

Itaque his perpenfis filius, qui paternæ hereditati jurando renuntiavit ex consensu patris in favorem tertii, hereditatem a patre relictam tuto conscientia adire posse non videtur.

ANIMADVERSIO XII.

Filius post juratam &c. nihilominus succedere potest in iis &c.

Dum filius patri acceptanti paternam hereditatem juratus renuntiat, iis paternis bonis renuntiat, quæ sibi post mortem patris jure debentur, hoc est iis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priorē matrimonio susceptis relinquere cogitur. Inanis enim, & ridicula est renuntiatio patri facta eorum bonorum, quorum ipse pater vivens, & moriens arbiter est, & in quæ filius nullum jus habet.

Ergo filius post juratam renuntiationem non potest in iis bonis succedere, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priorē matrimonio susceptis relinquere cogitur; quia succedens perjurium incurreret.

Hinc Bonifacius VIII. c. *Quamvis* in sext. lib. 1. t. 18. ait: *Quamvis pactum patri factum a filia, dum nuptui*

traderetur, ut dote consenta nullum ad bona paternæ regrefsum haberet, improbet lex civilis; si tamen juramento non vi, nec dolo prestito firmatum fuerit ab eadem, omnino servari debet, cum non vergat in æternæ salutis dispendium, nec redundet in alterius detrimentum. At de juramento quidem filii renuntiantis paternæ hereditati vergit in æternæ salutis dispendium, nec redundat in alterius detrimentum: ergo omnino servari debet.

In his, inquit Baf. filius non succedit jure sanguinis, cui renuntiavit, sed propter civiles constitutiones, & favores. Mol. n. 21.

Resp. Hæc ratio sophistica merito dicitur. Civiles enim constitutiones, & favores in præsentī specie a jure sanguinis, ut falso ponit Balem. non distinguuntur, sed in idem recidunt. Jus sanguinis in filio succedendi patri, naturæ jus est, civilibus constitutionibus roboratum. Dum filius paternæ successioni renuntiat, non solum juri sanguinis, seu juri naturæ renuntiat quoad successionem, sed civilibus quoque constitutionibus in sanguinis, & naturæ juris gratiam editis. Alioquin ejus renuntiatio esset inanis & irrita; quia perinde succedere posset, ac si non renuntiasset. Ergo falso, & perperam asseritur, filium, qui paternæ hereditati juratus renuntiavit, juri sanguinis renuntiasse, non civilibus constitutionibus, & favoribus; imo dum juratus juri sanguinis, & naturæ renuntiavit, multo magis juri & favori civili renuntiasse intelligendus est. Uno verbo dum paternæ hereditati renuntiavit, omnibus juribus seu naturalibus, seu positivis, ex quorum vi paternæ hereditas ad ipsum spectat, renuntiavit, nisi sophistici sumus, intelligitur.

ANIMADVERSIO XIII.

Contra Sanch. cujus tamen sententia est probabilis. Unde sic donatum tuto retineri potest donec &c.

In eo certe fallitur Baf. quod tuto retineri posse putet illud, cujus donatio per sententiam judicis ponitur rescindenda. Nec enim tuto aut jure retineri potest, quod contra jus esse ponitur: ponitur autem esse contra jus, quod judicis sententia rescindendum ponitur: ergo &c. Quod si donatio ante ingressum religionis, facta intuitu ingrediendi religionem, in dubium merito vocanda putaretur propter contrarias sententias, res per compositionem transigenda erat. La-Croix ait p. 390. num. 1126. „Decretum Tridentini non habet locum in renuntiationibus ante ingressum factis, etiam si intuitu religionis fiant, uti expresse declararunt interpretes Tridentini, apud Gallemart ad hunc locum, (sess. 25. c. 16. de reg.) & apud Dian. &c. quamvis contradicant multi cum Barbosa &c.

Contradicit quoque Anaclet. t. 3. juris can. p. 517. n. 143. & seq. Ita tamen ut contrariam opinionem probabilem ponat. Res scilicet controversa est, nec satis liquido apparet, cui sententiæ sit inhærendum.

ANIMADVERSIO XIV.

Quod si tamen Religiosus &c. acta ejus valent. Ita Laym. & ratio est &c.

Laym. sententiam communem esse, fatetur Anaclet. t. 3. juris can. p. 446. n. 778. qui tamen contrariam Covar. Mol. Sylv. & aliorum probabiliorē existimat. Hi enim D. D. putant, acta Religiosi, qui testamentum sine licentia superioris exequitur, jure positivo infirmari. Nam l. *Non dubium* cod. de leg. dicitur: *Quæ lego fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infidelis etiam habentur, licet legislator prohibuerit tantum, nec specialiter dixerit, inutile esse debere, quod factum est.*

Resp. Theodosius Imperator, cujus citata verba sunt, de suis legibus ita statuere potuit; at hoc ad alias leges transferri non debet; quia, ut ait Innoc. III. c. *Ad Apostolicam* 16. tit. 31. dec. lib. 3. *multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem.*

Obijciunt 2. Bonifac. VIII. c. *Religiosus* in sext. lib. 3. tit. 11. ubi ait: *Religiosus executor ab aliquo in sua voluntate ultima deputatus, non potest (cum velle, & nolle non habeat) hujusmodi officium suscipere, vel exequi, nisi a superiore suo petita super hoc licentia, & obtenta.*

Resp. Bonif. in hoc cap. legem positivam non condit, sed naturæ jus spectato obedientiæ voto declarat, ut ex ipsorum ejus verborum contextu intelligitur.

Itaque illud non potest, idem sonare videtur, ac jure, seu sine legis violatione non potest; quæ enim contra legem sunt, fieri non posse vulgo dicuntur. Item illud cum velle, & nolle non habeat eodem sensu accipiendum est: quia scilicet, cum religiosi voluntas voluntati sui superioris subdita sit, de jure, hoc est honeste, & sine culpa sine ejusdem superioris licentia velle, & nolle non habet. Licet autem de jure quoad licitum, seu honestum nihil possit, quoad vim tamen, seu valorem ejus acta in testamenti executione sine sui superioris licentia peracta, in irritum non mittuntur, ideoque valere videntur.

ANI-

ANIMADVERSI O XV.

Si incertitudo sit &c. videndum &c. si a natura habeat, danda est &c. si ab arte, electio &c. qui &c.

Petrus testator ex. gr. indefinite ita inquit: Lego Ca-jo unum bovem, & Petro unam vestem. Executor, seu heres, ait Buf. dare debet unum bovem mediocre Ca-jo, dando autem deterrimam vestem Petro, satisfacit. Idem habet Laym. l. 3. de iust. t. 5. c. xi. n. 9. qui ad-dit, bovis electionem, si hoc rerum genus sit in patri-monio testatoris, ad legatarium pertinere, dum melio-rem non eligat, ita tamen, ut electio semel facta mu-tari nequeat; at si boves non sint in testatoris patri-monio, electionem ad heredem pertinere ait.

„ Excipiunt tamen, inquit Laym. D. D. communiter „ ab hac assertionem legatum ad piam causam, quod si in- „ determinate factum sit, præstandum esse, quod in ta- „ li genere melius est. „ Sunt tamen, ut ipse Laym. ait, qui etiam in piis legatis indefinitis sufficere putent, ut præstetur quod in eo genere minimi pretii sit.

Ego dicerem, legata indefinita ex parte rerum lega-tarum, esse implenda ex æquitate missis subtilibus con-troversiis; in his non solum testatorum verba, sed eo-rum mentem esse maxime considerandam; quæ si pen-satis circumstantiis dubia sit, nec maxima, nec minima, sed mediocria in quocumque rerum genere danda esse, putarem. Hac enim ratione periculum jacturæ, & luci-ispes quoad heredem, & legatarium æqualia sunt, ideo-que iustitia suum locum habet.

ANIMADVERSI O XVI.

Si acceperint summam pecunie &c. non tenentur &c. pos-suntque &c.

Buf. Rectissime ait, testatoris intentionem semper esse attendendam. Ex hoc principio certo, & inconcusso col-ligitur, pecunie summam pauperibus a testatore relictam ita esse distribuendam, ut pauperiores non solum non omittantur, sed etiam largius sublevantur, quam minus pauperes. Quia hanc esse ejus mentem, ipsius verba o-stendunt, & ratio persuadet.

Nomine autem pauperum personæ pauperes intelligen-dæ sunt, non Ecclesiæ, quibus cum testatores aliquid legare volunt, eas suo nomine indignant; nec item xe-nodochia, aut monasteria, quæ sufficientem victum vel ex suis redditibus, vel ex fidelium eleemosynis collectum habent, ut ex Palud. recte advertit Laym. lib. 3. de iust. t. 5. c. xi. n. 8. quia paupertate re ipsa non premuntur: testator autem vult personis paupertate vexatis subvenire.

Præterea cum testator hæc loca, hoc est Ecclesiæ, xenodochia, monasteria distincte nominare potuerit, nec nominaverit, ea exclusisse intelligitur juxta reg. 57. in 6. ubi dicitur: *Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.*

Summa ergo pecunie a testatore destinata, ut paupe-ribus distribuatur, non ex arbitrio executoris, sed ex christianæ prudentiæ, & caritatis regulis juxta rationa-bilem mentem testatoris distribuenda est; ita ut paupe-res loci exteris præferantur; (quia, nisi aliud constet, hanc fuisse testatoris voluntatem, rationabiliter præsumi-tur) inter hos vero, egentiores minus egentibus potio-res sint; inter æqualiter egentem, confanguineum, & affi-nes defuncti magis sublevantur, quam alii; item meli-ores magis, quam mali, aut minus boni. Hac de re legi possunt Anacletus t. 3. juris can. p. 449. n. 881. & Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 562. reg. 16.

Possunt etiam sibi ipsis vel &c. eam applicare.

Possunt sane; ita tamen, ut distributores sint, nec si-bi, aut suis cognatis omnia vindicent. Hinc D. Th. 2. 2. q. 32. art. 9. ad 3. ait: *Cum aliquis distributor ponitur eleemosynarum, potest & ipse sibi accipere, si indigeat, eo tenore, quo & aliis ministrat.* Ubi diligenter notandum est illud eo tenore, quo &c. ne distributor pro ratione in-digentia in alios parcius in se largior (quod facile, sed non recte fit) sit.

Illud etiam animadverterem, executorem nihil sibi eleemosynæ loco arrogare posse, si a testatore aliquid de-terminate sibi legatum sit. Nam in hac specie putarem, testatoris mentem esse; ut legato contentus, pecuniæ summam aliis pauperibus distribueret.

ANIMADVERSI O XVII.

Teneri statim post aditam hereditatem . . . etiam intra annum, nisi &c. imo &c. intra sex menses.

Heredes, & executores teneri statim post aditam heredi-tem &c. exequi defuncti voluntatem, res certa, & clara est; quia differre legatorum solutionem, & eleemosynarum distributionem a testatore præscriptam, idem est, ac a-

lienem retinere; quod ne per modicum quidem tempus licet, ut angelice docet D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 8.

At dum Bufemb. addit, „ etiam intra annum, imo „ in legatis piis intra sex menses, „ ipse sibi contradi-cit. Neque enim qui ad annum, aut ad sex menses le-gatorum solutionem differt, statim solvit.

Neque valet, si dicas, tempus unius anni pro exe-quendis ultimis voluntatibus ad causas profanas; & sex mensium ad causas pias, a jure concedi.

Respondeo enim cum Anacleto t. 3. juris can. p. 447. n. 786. hoc tempus a jure determinari quoad poenas, quas executores incurrunt, si elapso eo tempore defuncti voluntatem non impleverint, non autem quoad culpam.

ANIMADVERSI O XVIII.

Tenantur executores &c. (idque probabiliter, etiam si &c.)

Non solum probabiliter, sed sine controversia tenantur executores rationem reddere executionis testamenti ad pias causas, etiam si testator eos ab hoc onere liberaffet: quia Greg. IX. c. Tua nobis 17. tit. 26. lib. 3. Decr. inquit: *Cum igitur in omnibus piis voluntatibus sit per locorum E-piscopos providendum, ut secundum defuncti voluntatem universa procedant, licet etiam a testatoribus id contingeret interdici; mandamus, quatenus executores testamentorum hu-jusmodi, ut bona ipsa fideliter, & plenarie in usus prædi-ctos expendant, monitione prævia compellas.*

Et hoc idem videtur dicendum quoad testamenta ad causas profanas. Ratio est, quia privata voluntas juri subdita, nec se, nec alios a legum vinculo solvere pot-est: ergo, cum leges obligent executores testamentorum ad rationem reddendam, ne testator quidem eos ab hoc onere liberare potest.

Præterea testatores liberant executores testamentorum a ratione reddenda, quia illis fidem habent: at hi suam fidem ostendere non possunt, nisi rationem reddant. Er-go. Adde, quod cum rationem non reddunt, dant indici-cia infidelitatis; quæ judicia cogunt Principes, ut ratio-nem exigant, ne in publici boni perniciem infidelitas maneat impunita.

Nisi sint regulares plene exempti &c.

Clemens V. in Conc. Viennensi (habetur c. Religiosi Clement. lib. 3. tit. 6.) Ita inquit, & præcipit. *Reli-giosi etiam exempti, deputatis ad executionem cujuslibet ultima voluntatis, circa ipsius executionis officium (quod utique non possunt, nisi a Superiore suo petita super hoc li-centia, & obtenta suscipere) volentes præscindere mate-riam delinquendi; præsentis constitutionis auctoritate statuimus, quod tales, etiam si prælationis fungantur officio, lo-corum Ordinariis debitum reddere, ipsique Ordinarii ab eis-dem absque dolo, fraude, seu negligentia de susceptæ exe-cutionis officio teneantur exigere rationem; illos, quos circa id deliquisse repererint, in aliorum exemplum poena debita (quocumque non obstante privilegio) puniunt.* Lex clara est, & nisi vitiligatores sumus, lis dirempta.

ANIMADVERSI O XIX.

Naturali autem jure testari vetantur infames &c. amen-tes, nisi tamen &c. vel in una materia &c.

Loco infames lege infantes, uti legitur in textu apud La-Croix.

Homines autem reperiri, qui in una materia delirent, in aliis sana mente sint, magis fingi, quam rationis, aut experientia momentis asseri, putem. Homines cras-sioribus ignorantia, & vitiorum tenebris involutis, men-tis imbecillioris, vehementibus cupiditatibus abreptos existere, qui aliquibus in rebus delirantes videantur, fa-cile concedam. At qui una in re vere delirat, hoc est usu rationis omnino caret, non intelligo, quomodo in aliis sanus mente esse possit. Omnimoda enim privatio in una re, talis est in omnibus, ut omnimoda privatio vitæ, sensus, pecuniæ &c. Sed quod ad rem præsentem attinet, ex loquendi modo, quo testator utitur, intelligi poterit, sit, nec ne condendi testamenti capax.

Positivo autem surdus simul & mutus a natura.

Hic non solum positivo, sed naturali jure condendi testamenti incapax est, ut recte docet Anacletus t. 3. ju-ris can. p. 391. n. 289. quia suam voluntatem sufficienter declarare non potest.

De prodigis, qui ut tales per magistratus declarati sunt, seu quibus bonorum administratio interdicta est, de servis propriè dictis, seu mancipiis, publicis usurariis, nisi prius usuras restituant, aut de restitutione facienda cautionem præstent, filii familias quoad bona profectitia, & adventitia, impuberibus, captivis apud hostem, dam-natis ad mortem, si eorum bona publicata fuerint, & aliis consuli potest Anacletus t. 3. juris can. p. 390. & seq. §. 10. alique juris periti, ad quos hæc materia pro-prie spectat.

ANIMADVERSIO XX.

Dico, professus, quia novitius &c. testari potest etiam non servata juris solemnitate.

Quod de Clerico sine juris solemnitate testante dictum est d. 2. Resp. 5. idem de novitio dici debet.

ANIMADVERSIO XXI.

Uti & professi Soc. JESU &c. licet contrarium probabilius esse putet Wad. &c.

Laym. l. 3. de just. t. 5. c. 5. n. 3. p. 382. hanc legem ex p. 6. constit. c. 2. §. 12. desumptam refert: Non solum particulares professi, & coadjutores formati, hereditariae successionis non erunt capaces, verum nec domus, nec Ecclesia, nec collegia eorum ratione. Probabilior ne ea opinio esse potest, quæ conceptissimis verbis constitutionum Societatis aperte adversatur?

ANIMADVERSIO XXII.

Testator potest quemvis extraneum instituere heredem nulla facta mentione... etiam fratris pauperis, dummodo &c. quia nullo jure prohibetur &c.

Testator quidem nullo jure, seu nulla humana positiva lege, quæ justitiæ ordini consulit, id facere prohibetur; at id facere prohibetur divina caritatis lege, ex cujus ordine consanguinei collaterales, ac præsertim fratres, qui primum locum inter eos obtinent, aliis, ac præcipue extraneis præferendi sunt; at dum testator consanguineos egentes, ac præsertim fratrem pauperem negligit, ut omnia sua bona aliis relinquat, descriptum caritatis ordinem pervertit: ergo peccat. Hinc D. Paulus 1. ad Tim. 5. v. 8. ait: Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deserior. An suorum curam habet, qui fratrem quoque pauperem in testamento negligit, ut alienos heredes instituat? Præterea hujusmodi testamenta scandalum plena sunt, tum quia sunt indicia animi erga consanguineos male affecti, aniamque præbent obrektionibus, & odio erga defunctum; tum quia malo exemplo sunt. Illa Bui. hypothesis, seu conditio, dummodo absque scandalum, utpote fictitia, & quæ locum nunquam habet, loquendo de fratribus pauperibus, etiam gravi necessitate non premantur, rejicienda est. Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 557. reg. 5. in hanc rem præclare ait, veræ pietatis officium esse, ut quis suorum curam gerat; caritatis ordinem postulare, ut suis prius, quam alienis subveniat, ut nepotes, aut cognatos inopes sublevet potius, quam facellam erigat, vel exornet, sacerdotia augeat, vel perpetua anniversaria sibi defuncto constituat.

„Id, inquit, S. Aug. doctrina, & exemplis confirmavit. Nam & aliquas hereditates recusavit, ut scribit Possidius in ejus vita cap. 24. non quia pauperibus inutiles esse possent, sed quia justum, & æquum esse videbat, ut a mortuorum vel filiis, vel parentibus, vel affinibus magis possiderentur, quibus ab eis deficientes dimittere noluerunt.“

ANIMADVERSIO XXIII.

Quod si autem alicui ascendendum, vel &c. competit ei &c.

Si alicui ascendendum, vel descendendum aliquid in testamento relinquatur jure hereditario, quod tamen legitimam portionem non exæquet, competit ei actio ad potendum complementum; si autem nihil jure hereditario relinquatur, nec legitima prætereundi, seu exheredandi causa apponatur, testamentum quoad heredis institutionem nullum est, non quoad alia. Si vero legitima exheredandi causa apponatur, quæ tamen ab herede instituto probari nequeat, heredi necessario competit querela inofficiosi testamenti, qua illud evacuet quoad extranei heredis institutionem. Ita Laym. l. 3. de just. t. 5. c. 5. n. 11. p. 384.

Sed pius testator litium occasiones tollere, injurias sibi illatas remittere, & necessariis heredibus non solum legitimam portionem, sed detractis legatis ex christianæ caritatis, & prudentiæ lege instituendis reliqua omnia relinquere debet.

ANIMADVERSIO XXIV.

Imo pater id quod habet supra &c. potest de rigore relinquere extraneo.

Id quidem jure fori, non tamen jure poli; quia contra caritatis ordinem, & naturæ legem præfert, aut æqualem facit alienum filiis.

ANIMADVERSIO XXV.

His quoque deficientibus fratres &c. idque æquis portionibus, exclusis &c.

In his, aliisque similibus, quæ ex positivo jure pendunt, regionum leges, & consuetudines etiam quoad conscientiam attendendæ, & servandæ sunt. Quia jus civile commune non obligat, nisi aut jus naturæ, vel gentium includat, aut lege, vel consuetudine proprii loci firmatum fuerit.

TRACTATUS VI.

De Præcepto octavo, nono, decimo, & Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT I.

De Præcepto octavo.

Prohibetur hic omnis injusta læsio famæ, & honoris proximi: ac præcipue omnis falsitas, & mendacium: ac læsio verbalis, quæ fit tum in judicio falso accusando, vel verum celando, de quo supra; tum etiam extra perniciose mentiendo, secreta revelando, de quo v. Bonac. de res. d. 2. q. 2. p. ult. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. q. 5. ac denique detrahendo.

DUBIUM I.

Quid sit suspicio, judicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter se, quod Judicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in unam partem, judicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est affectus (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic non de suspicione, & judicio prudenti, quod sufficientibus indicibus nititur, sed de imprudenti, & temerario, quod iis destituitur. Majora autem indicia requiruntur ad judicium, quam ad suspensionem; & ad hanc, quam ad dubitationem.

Resp. 1. Judicium temerarium, cum plena advertentia, de gravi malo proximi, communiter est mortale, contra justitiam. Ita Fill. Less. c. 29. l. 2. Laym. l. c. t. 3. c. 2. Ratio est, quia proximo fit gravis injuria, dum sine causa improbus habetur, cum habeat jus ad bonum nomen, & famam; præterquam quod ex his judiciis plerumque gravia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali judicati, cum omnia iniustitiæ commutativæ in specie infima adversentur. Escob. E. 10. c. 4. n. 36.

Dixi, communiter; quia, si judicium habeat magnam probabilitatem, etsi non omnino sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeo distant, ut censeatur gravis injuria, judicare certum, quod est valde probabile, verb. gr. si judices juvenem solum cum puella inventum in cubiculo illicita tractasse. Ex quibus resolvitur, peccari tantum venialiter temere judicando sequentibus casibus. V. Tann. 2. 2. qu. 3. d. 2.

1. Si non sit grave malum, quod proximo temere impingis; & sic eum, qui judicat alium esse spurium, vel filium Judæi, a mortali excusant Nav. Azor. & Less. contra alios apud Dian. p. 5. R. 69.

2. Si sit grave quidem, sed non perfecte advertas.

3. Si advertas quidem te male judicare, non tamen advertas signa esse insufficientia, nec de iis dubites.

4. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

5. Mortale etiam non est (per se loquendo) si de indeterminatq. tantum judices: quia nulli sit gravis injuria. Esc. l. c. ex Fagund.

ANIMAD. I.

ANIMAD. II.

ANIMAD. III.

ANIMAD. IV.

Resp.

Resp. 2. *Suspicio, & dubitatio temeraria ex genere suo videntur esse peccata tantum venialia, maxime si procedant ex errore intellectus, quo indicia ut sufficientia apprehenduntur.* Ita Laym. ex S. Thom. Nav. Molin. Fill. tr. 4. c. 1. q. 5. Less. l. 2. c. 29. d. 3. &c. contra multos, qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantum est concitatio quædam ad assensum: manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi gravis injuria, cum non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ: fit tamen aliqua, quia temere dubitatur.

Dixi, *maxime si ex errore*; quia talis, cum non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem: si vero ex malevolentia in suspicione gravi persistas, erit mortale, ut docent Less. Fill. &c. ob injuriæ gravitatem. Atque idem est de dubitatione positiva, orta ex malevolentia absque causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque gravis injuria reputatur.

Quæres, Quomodo discerni possit suspicio a iudicio firmo, quando formido de opposito expresse non est conjuncta?

Resp. Cajetanus censet eum judicare, qui rogatus, an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut fere certam videri; eum vero suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facile posse falli. V. Bon. de res. d. 2. q. 7. p. 1.

D U B I U M II.

Quid sit, & quam grave peccatum detractio?

Resp. Detractio est alienæ famæ injusta violatio, vel denigratio. Differt a contumelia, quæ est injuria honoris diminutio. 1. Objecto: quia contumelia honor, detractio autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo: quia contumelia instar rapinæ fit aperte contra præsentem: detractio ut plurimum instar furti occulte, & contra absentem. Unde, licet contumelia detractioe gravior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex parvitate materiæ, aut indeliberatione fieri possit veniale. Ratio est, quia est gravius furto, quod est mortale, cum lædat proximi famam, quæ est majus bonum, quam opes.

Detractio alia est directa, & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi, alia indirecta, & materialis tantum, quæ fit ex levitate, & loquacitate aliqua.

Ex dictis resolves.

1. Regulariter non est mortale (etsi per accidens ratione damni sequentis tale esse possit) revelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt mortales; nec infamia apud prudentes reputatur, quod quis, v. grat. sit stupidus, spurcius, luscus. Bon. t. 2. d. 2. q. 4. p. 2.

2. Plerumque etiam levis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortaliū, v. gr. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando gravis esse possit) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu involuntario: nec oritur grave damnum famæ. S. Anton. t. p. 1. 8. c. 4. Sylv. Less. d. 4. n. 18. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 9. n. 3.

3. Similiter non erit mortale communiter referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ non notabiliter famam lædant; v. g. si dicas militem habere concubinam, pugnavisse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3.

4. Fieri tamen potest, ut narrando defectus etiam naturales, spectata conditione, & statu illius, graviter noceas, & sic graviter pecces: ut si gravem, & optimi nominis Prælatum, aut Religiosum, mendaciis assuetum esse; virum gravem, ac consularum, illegitime natum, Judæum, &c. dicas. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantum in genere dicas, v. gr. te scire aliquid de

illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. Card. Lug. d. 14. n. 49.

5. Crimen, aut defectum alicujus, modo verum, sæpe licet prodere ob justas causas: v. g. 1. Cum expedit superiorem scire eorum defectus, ut emendantur, de quo vide supra de Corr. frat. & sic eos, qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem (cavendo tamen, ne ex revelatione majus damnum sequatur) significant, communiter excusari docet Trull. l. 7. c. 10. d. 11. ex Bonac. &c. uti & uxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causa consilii, vel auxilii capiendi; in quo tamen videndum, ut cum minimo damno tertii fiat. 3. Causa cavendi alterius damni; ut si alicujus æstimationis falso concepta de ejus doctrina, probitate, est aliis perniciofa. Unde, cum agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare (imo aliquando oportet) occulta alterius impedimenta; inhabilitatem, crimina, unde notabile aliquod incommodum merito timeretur: dummodo nulla alia sit ratio commodior impediendi, & damnum, quod proximo timetur, sit majus, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione defectus, aut criminis alterius ei obvenerit. Less. l. 2. c. 11. d. 12.

6. *Hinc quoque, si quis injuste lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quam imminuendo quoque famam illius, id licet, dummodo falsa non dicas, in tantum, quantum ad tuam famam conservandam necesse est, nec magis lædas, quam lædatis, collata tua, & alterius persona.* V. Card. de Lug. n. 50.

7. Si quis solatii tantum causa, & non intentione detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proveniat auctori; ea enim ipsi imputanda est. Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quam necesse sit ad consilium, vel solatium. Less. Laym. Tan. 2. 2. q. 8. d. 2. n. 4. Card. Lugo d. 14. & sic excusari posse famulos (saltem a mortali) qui injurias sibi ab heris suis, uxores, quæ a maritis, filios, qui a patre, Religiosos, qui a Prælato illatas, doloris tantum mitigandi causa, referunt, docet Trull. l. 7. c. 10. d. 11. ex Less. Laym. Tann. Nav. Dian. p. 2. R. 39. Idem putat Cajet. dicendum, si crimen occultum reveles uni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit, ac si nulli diceretur: eo quod damnum illud censeatur leve: & sic Trull. l. 7. c. 10. d. 11. cum Dian. p. 1. t. 3. m. R. 22. & p. 2. t. 5. m. R. 33. excusat pœnitentem, qui in confessione manifestat complicem: dicuntque cum Tanner. Bonac. Escob. E. 9. eam sententiam esse probabilem. Verum hoc universim non videtur satis tutum, quia læsio famæ apud unam etiam personam censeatur gravis: ut patet ex iudicio temerario: imo sæpe quidam ægrius ferunt, se lædi apud unam personam gravem, quam tres, vel quatuor alias. Unde Suar. Fill. Azor. & Laym. putant communiter esse mortale. Vide Card. Lugo l. c.

8. Crimen simpliciter publicum, siue sit notorium jure, siue facto, manifestare his, qui nesciunt, non est peccatum mortale injustitiz: quia hoc ipso auctor amittit jus ad famam, cum ratio justitiz, & evidentia facti faciat, ne de injuria juste queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina.

Dixi: non est mortale injustitiz: quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel nonnisi post longum tempus, vel aliter cum gravi maiore ejus, qui commisit, sæpe potest esse mortale contra caritatem, ut Less. Val. Tol. l. 5. c. 65. contra Nav. & Cajet. V. Card. Lug. d. 14. n. 59. Fag. p. 2. l. 5. c. 3.

9. Similiter non est peccatum contra justitiam saltem mortale, quærere causam captivitatis alicujus, vel de ea loqui: sicut enim captivitas est publica, sic etiam causa videtur esse facta publica. Sayr. Bonac. Trull. l. 7. c. 10. d. 11. Ubi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicujus publicum, referendo simul pœnitentiam, & emendationem;

ANIMAD.
VIII.

ANIMAD.
IX.

ANIMAD.
X.

ANIMAD.
XI.

nem; secus, si taceatur poenitentia, quam fecit: & sic ait peccare historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & non referendo poenitentiam, vel emendationem, si resipuerint.

10. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est, brevi fore publicum (sive per facti evidentiam, sive per sententiam Judicis) non est mortale, quia parum nocet, nisi tamen ex ista anticipatione sequerentur gravia damna, verbi gratia, in officio, &c. Card. Lugo l. c. n. 92.

11. Infamem in uno crimine de altero valde affini infamare, est tantum veniale: ut v. gr. si de adultero dicas, quod miserit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare, est mortale: quia infamis in uno genere vitii non amisit jus famæ in aliis virtutibus. Tan. d. 4. de just. q. 8. d. 7. n. 141. ex Nav. & Less. contra Sylv. v. detractio, Palud. &c.

ANIMAD. XII. 12. Detractio materialis ex loquacitate orta est mortale, si gravem proximi læsionem importet, idque advertatur: quia etsi non intendatur directe læsio alterius; ea tamen indirecte, & implicite est volita, & æquivaleret formali. Veniale autem tantum erit, si non sequatur læsio gravis: quia scilicet communiter non serio accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantum, audita referre, ut audita tantum, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potius suam de ea significando, ita ut nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sine credituri. Ita contra Azor. n. 3. l. 13. c. 6. docet Tanner. 2. 2. d. 4. q. 8. dub. 7. n. 121. Esc. E. 10. c. 4. n. 40. eo quod diffamatio, si forte sequatur, imputetur audienti, si credat. Idem docet Card. de Lugo l. c. recte limitans, nisi grave damnum ex modo narrandi, vel ex levitate audientium (qui temere credituri sint, & vulgaturi) secuturum possis prævidere. Hinc peccas graviter contra justitiam, si referens grave crimen addas, id tibi dictum esse a viro fide digno, quia prædes sufficiens fundamentum credendi. V. Dian. t. 5. m. R. 18.

13. Mortuum infamare, minus grave est, quam vivum: mortale tamen, & ad restitutionem obligans. Less. l. 2. c. 11. d. 21. Bon. d. 1. q. 3. p. 2.

ANIMAD. XIII. 14. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato male loqui, v. g. in tali loco esse multos improbos, in tali Collegio unum Canonicum commississe grave crimen, v. g. simoniam, docet Escob. E. 10. c. 4. Fagund. quod Trull. l. 7. c. 10. d. 4. ex Bon. Azor. &c. limitat, si non sit tale, quod in alios redundet.

15. Gravissime autem peccant, qui Ordini, seu statui alicui Religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo v. g. quod in eo male vivatur, non servetur observantia regularis &c. nisi id sit plane notorium: quia gravissime nocent, tenenturque sub mortali ad restitutionem toti communitati, a qua Superioris remissio non excusat. Sor. Navar. Trull. c. 10. d. 14. Talem autem sufficienter confiteri, si dicat, Detraxi cuidam Religioni, Ordini, vel Monasterio &c. sive sit communitas numerosa, sive non, docet Lug. & Tamb. de exped. confes. l. 2. c. 1.

16. Similiter mortale est, tacita persona, nominare Monasterium, vel Ordinem religiosum, ex quo aliquis grave peccatum occultum, v. g. adulterii, vel fornicationis, commiserit. Navar. Trull. c. 10. d. 14.

ANIMAD. XIV. 17. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an vero apud unum tantum alicui detraxeris. Ita probabiliter Bonac. de Sac. d. 5. q. 5. p. 2. §. 3. diff. 3. n. 16. & 21. ex Sanch. Sylv. Andr. n. 135. Sed Card. Lugo d. 16. n. 135. 130. & 140. ex Navar. Salas, Con. &c. negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaveris libello famoso; cum id sit genus detrahendi gravissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessario dicendum, in quo genere infamaveris: quia fama semper est ejusdem speciei in genere moris. Card. Lugo d. 16. n. 265.

18. Peccat mortaliter contra justitiam, & tenetur ad restitutionem ratione cooperationis is, qui

audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter: qui vero lætatur tantum detractioe audita, aut, licet non lætetur, qui non impedit, cum commode possit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra caritatem: non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater, vel dominus: is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri injuste noceat.

Dixi, si commode possit: quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam: vel ex eo magnum incommodum metuit: vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si commode potest, faciem tristiores ostendere, vel alio sermonem avertere. Less. & Bonac. l. c. Hinc 2. qualis raro, inferior rarissime tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque nescit, an quod dicitur, sit notorium, tametsi ipse ignoraverit; & in dubio non est, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, existimantes, simul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id sibi mox refutandum. 2. Quia, coepta detractioe, sæpe melius consulitur proximo, si sinatur absolvi, quam si abruptatur. Nam, si distincte explicetur, sæpe non tam graviter apprehenditur, quam initio conceptum erat. 3. Quia sæpe sine gravi offensione non potes corrigere. 4. Quia sæpe alter habet justam causam manifestandi, præsertim uni soli. Card. Lugo l. c. n. 128. V. Dian. t. 3. m. R. 24. & t. 5. m. R. 25.

Quæres 1. An liceat alium infamare ad tormenta gravia vitanda?

Resp. 1. Licet, si crimen sit verum: quia nullam alteri facit injuriam, cum habeat jus illud in necessitate revelandi.

Resp. 2. Si crimen sit falsum, non licet: quia esset mendacium perniciosum. Sylv. tamen, & Navar. putant, veniale tantum esse, si sola infamia sequatur, & post torturam revocetur, eo quod non sit infamia efficax. V. infra l. 4. c. 3. d. 7.

Quæres 2. An liceat seipsum infamare?

Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. Ita Less. Fill. & Laym. l. 3. t. 3. p. 2. cap. 3. n. 14. quia non est contra justitiam, cum sit famæ suæ dominus; nec contra caritatem, quia hæc non obligat ad bona externa conservanda, nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi, regulariter: quia per accidens potest esse mortale, ut v. g. si tua fama sit necessaria muneris, vel si tibi damnum vitæ, vel aliis infamæ ex eadem sequeretur.

Unde resolves.

Non est mortale, ad vitanda gravia tormenta, falsum crimen sibi imponere, ex quo etiam mors sequatur: quia non tenetur homo cum tantis cruciatibus vitam suam tueri, nec talis dicitur se interficere, sed tantum ex justa causa vitam morti exponere. Less. & Fill. V. infra l. 4. c. 3. d. 7.

DUBIUM III.

An, & quomodo fama restituenda?

Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura justitiæ, & ex dictis de restitutione, famam injuste ablata restituere debere. Et quidem, si verum crimen quis narravit, debet opinionem conceptam, quantum potest, apud audientes abolere, dicendo v. g. se male dixisse, injuriam intulisse, deceptum esse &c. Vel, si hac ratione parum proficiatur, eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honorem ejus in re alia procurando &c. sic enim sensim tantumdem fama ejus illustrabitur ex una parte, quantum ex altera obscurata fuit. Quod si autem crimen falsum impegisti, teneris id aperte retractare (adhibito etiam, si opus est, juramento) apud eos quibus dixisti, & (per se loquendo) ad quos infamia pervenit, sive apud auditores mediatos: ut contra Less. & Tann. 2. 2. d. 4. qu. 6. d. 6. num. 146. docet Card. Lugo, quia totum damnum famæ, cujus causa es, teneris reparare.

Licet aliquando sufficiat dicere, te penitus deceptum,

ANIMAD. XV.

ANIMAD. XVI.

ANIMAD. XVII.

ptum, rem aliter se habere, male te informatum fuisset. V. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 7. Less. c. 11. d. 30.

ANIMAD. XVIII. Dixi, per te: plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam, tum quia eo ipso, quod apud immediatos retractavit, implicite illis commisit, ut hanc retractationem ipsi indicent aliis, si quibus forte revelaverint. Idque confirmat praxis Confessoriorum, qui tantum obligant, ut retractent apud eos, quibus ipsi revelarunt. V. Card. Lugo l. c.

Unde resolves.

1. Confessarii est, uti & Concionatorum, bene instruere suos, & monere de restitutione, ac fuga vitii tam communis.
- ANIMAD. XIX.** 2. Is, qui bona fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (intellecta postea naturali injustitia) ad restitutionem: licet non tam stricte, quam qui infamavit per injuriam formalem: hic enim tenetur restituere cum detrimento famæ suæ, etiam æquali, alter non item, sed tantum, quatenus sine suo notabili incommodo potest. Molin. Less. Card. Lugo d. 15. num. 4. Similiter qui crimen narravit de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex justitia (siquidem non ejus actio, sed error audientium causa fuit damni injusti) tamen ex caritate tenetur ad restitutionem, cum possit grave damnum proximi sine suo detrimento praeavere. Bon. d. 44.
3. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, ut efficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis, vel publica revocatione. Sa, Bonac. d. 2. de rest. q. 4. p. 9.
4. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortunarum, ut si privatus est officio, excidit spe divitis matrimonii, amisit dotem &c. tunc & fama debet restitui, & damnum illud compensari, ad arbitrium prudentum. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cum sit pure personalis, non transit ad heredes: obligatio autem compensationis dicti damni, cum habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad heredes. Laym. l. c. a. 7. n. 4.

Quæres 1. Quæ excusent a restitutione famæ?
Resp. Patere ex dictis de rest. l. 3. t. 9. c. 2.

Unde resolves.

1. Excusatus es a famæ restitutione, si plane sis impotens.
- ANIMAD. XX.** 2. Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile alia ratione fiat publicum. Card. Lugo. d. 15. f. 5. h. 37.
3. Si fama aliis modis jam recuperata sit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum. Less. l. 2. cap. 11. d. 24. Et si tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. Card. Lugo. d. 15. f. 3.
4. Si prudenter judicetur, jam dudum rem oblivione deletam. Quo casu maxime prudentia opus est: nam aliquando periculosius est retractare renovando memoriam. Vid. Card. Lugo d. 13. f. 3. num. 35.
- ANIMAD. XXI.** 5. Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velis restituere; quia tunc potes jure compensationis, seu retentionis uti, dummodo infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter Tol. Less. Sylv. Mald. Dian. t. 2. rr. 5. R. 30. Mol. contra Cajet. Tan. C. Lugo. & Nav.
- ANIMAD. XXII.** 6. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quam fama detractoris. Sic v. g. Prælati non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quam cum amissione fame suæ multo majoris momenti, sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecunia compenset. Vid. Card. Lugo l. c.

ANIMAD. XXIII. 7. Si infamatus sponte remiserit, (modo tamen ejus infamia non redundarit in alios, ut familiam, statum) sive expressa, sive tacita sit condonatio: tamen et si nihilominus ex caritate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque gravi incommodo. Card. Lugo. d. 15. f. 3. n. 28. Imo aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, sive interpretativa voluntas ejus, qui potest condonare: si nimi-

rum ille sit ita affectus, ut, si rogaretur, facile condonaret: tunc enim non est invitatus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. Vid. Card. Lugo l. c.

Quæres 2. An restitutio famæ licite condonetur?
Resp. Licite fit in iis casibus, in quibus seipsum licet infamare; in quibus autem, & quam graviter peccat se infamando, in iisdem, & tam graviter peccat condonando. Navar. Trull. l. 7. c. 10. d. 38.

Unde resolves.

1. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde utilis Reipub. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. Sot. Less. Trull. l. c. qui tamen notant, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios, secus quando redundat. Unde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filii, quando in parentes. V. Auth. cit.
2. Ex eo vero præcisè, quod infamatus, vel contumelia affectus, conversans cum infamatore, videatur remittere injuriam, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris, sicut nec alia debita per familiaritatem. Nav. c. 18. Trull. d. 29.

C A P U T II.

Quid de Præcepto nono, & decimo?

Resp. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ Præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto, & septimo vetantur. Qua de re vide supra: & patebit ex dicendis de peccatis, infra l. 5.

A N I M A D V E R S I O I.

Peccatur tantum venialiter, temere judicando.... si sit grave quidem, sed non perfecte advertas.

La-Croix quoque ad mortalem culpam temerarii judicii p. 395. n. 1176. postulat plenam advertentiam, & deliberationem. Juxta hos probabiles opinatores ubi non est plena advertentia, ibi non est mortalis culpa, ubi nulla est advertentia malitiæ, culpa nulla est; qui est Pelagianus error, ut alibi ostensum est.

A N I M A D V E R S I O II.

Si advertas quidem, te male judicare, non tamen advertas &c. nec de iis dubites.

Non solum eo nomine Bus. opinio rejicienda est, quod advertentiam, aut saltem dubitationem de malitia temeritatis ad mortalem culpam postulet, quod fuit a nobis expiisum l. 1. t. 2. cap. 4. d. 1. Resp. Sed etiam quia contradictionem involvit. Qui enim advertit, signa, quibus in judicando nititur, esse insufficientia, aut de eorum sufficientia dubitat, firmum judicium de proximi pravitate habere non potest; quia advertentia, aut dubitatio insufficientium, seu vacillantium argumentorum, seu signorum, formidinem, & vacillationem animi natura sua ingerit. Itaque Bus. opinio a Concina quoque rejicitur Theol. t. 4. p. 655. n. 14. Inadvertentia ergo gravitatis malitiæ, quam quis proximo temere judicando impingit, aut insufficientiæ signorum, a mortali culpa non excusat, nisi sit involuntaria. Porro inadvertentia ex negligentia, ex animi pravitate, ex pravis animi motibus, quibus non resistitur, orta, in causa voluntaria est, ideoque a culpa gravi non excusat; excusaret autem, si non ex culpa, sed ex naturæ infirmitate, quod in judiciis temerariis raro accidere videtur, ortum haberet.

A N I M A D V E R S I O III.

Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

Juxta Busembau prima principia, signa, quæ ex se funderent ad inclinandum animum, seu ad generandam opinionem probabilem, vim suam non amittunt, etiam si contraria indicia æqualiter, aut ferme æqualiter probabilia adsint. At si hæc adsint, ex rei veritate perinde est, ac si nullum foret pravitatis proximi argumentum; quia argumenta, seu indicia contraria æqualia, aut ferme æqualia sese mutuo elidunt. Ergo judicium de proximi pra-

pravitate, in hac specie est prorsus temerarium, nullaque ratione a culpæ mortalitate excusandum, quidquid contra verfatilis perniciofa probabilitas opinetur.

ANIMADVERSIO IV.

Mortale etiam non est &c. si de indeterminato tantum iudices; quia &c.

Idem habet Conc. Theol. t. 4. p. 653. n. 10. ubi ad particularia descendens ita loquitur. „ Si iudices, mulierem larvatam, velatam, tibi que omnino incognitam, esse meretricem, aut hominem longius occurrentem, atque adeo prorsus tibi ignotum reputes esse futurum, non peccas letaliter; quia nulli determinatæ personæ injuriam irrogas. Similiter si iudices, in hac, vel illa civitate, aliqua gravia perpetrari crimina, nullam designando determinatam personam, a gravi culpa excusaris. “

At in rem hanc juvat me quoque speciem moralem, quæ facile accidere potest, proponere. Cajus temere judicat alterutrum, e. gr. Joannem, aut Petrum adulterum, simoniacum, homicidam &c. Quæro utrum Cajus mortaliter peccet? Nam juxta posita principia videtur negandum: Cajus enim indefinite judicat. At ex æquo judicio valde dubitandum est de culpa mortali; quia uterque gravi suspitione infamæ, seu criminis ad famam gravis, apud temerarium judicem laborat.

ANIMADVERSIO V.

Suspicio, & dubitatio temeraria... videntur esse peccata tantum venialia.

Ita sane D. Th. quodl. 12. ar. 34. inquit: *Suspicio autem est aliquid imperfectum in genere iudicii, & ideo est imperfectus motus; & ideo non est mortale ex genere. Quamvis si fiat ex odio, erit aliquando mortale.*

Idem repetit 2. 2. q. 60. ar. 3. ubi ait: *Est autem triplex gradus suspitionis. Primus quidem gradus est, ut homo ex levibus indiciis de bonitate alicujus dubitare incipiat; & hoc est veniale, & leve peccatum: pertinet enim ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur, ut habetur in gl. (hoc est in D. Aug. tract. 90. in Joannem) super illud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus judicare. His gravissimis S. S. Ecclesiæ Doct. August. & Thom. auctoritatibus nixi idem docent Genettus Theol. t. 7. p. 371. q. 4. & Concina Theol. t. 4. p. 658. n. 9. 10. &c. Pergit S. Th. Secundus gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alterius æstimat ex levibus indiciis: & hoc si sit de aliquo gravi, est peccatum mortale, inquantum non est sine contemptu proximi. Unde glos. ibidem subdit: Si ergo suspiciones vitare non possumus, quia homines sumus, iudicia tamen, id est definitivas firmasque sententias continere debemus. Tertius gradus est, cum aliquis iudex ex suspitione procedit ad aliquem condemnandum: & hoc directe ad iniustitiam pertinet: unde est peccatum mortale. Hactenus S. Doctor.*

ANIMADVERSIO VI.

Plerumque etiam levis &c. si &c. v. gr. esse iracundum &c.

Idem habet P. Concina Theol. t. 4. p. 621. n. 2. ex communi doctrina.

Est aliquando gravis esse possit.

Idem ex eodem Concina intellige, cum persona, cui detrahitur, tantæ famæ, & integritatis est, ut apud auditores illius nomen ex tali detractioe grave detrimentum pati jure putetur; quod præsertim accidit, cum detractor multæ est auctoritatis, qui proinde opinionem graviter pravam in auditorum animis imprimit.

ANIMADVERSIO VII.

Similiter non eris mortale &c. v. g. si dicas, militem habere concubinam &c. adolescentem &c.

Hæc Busemb. exempla cum aliqua moderatione intelligenda videntur. Quamvis enim milites generatim loquendo aut nullum, aut leve famæ dispendium patiantur, dum in duello pugnant, & vindictas injuriarum machinantur, aut hæc fecisse dicuntur, de quibus ipsi gloriari solent; si tamen miles quoad peccata luxuriæ, bonæ famæ sit, & concubinam, quæ ipsius uxor creditur, esse quis dixerit: hæc detractio non solum quoad mulierem, sed quoad ipsum militem levis haberi posse non videtur.

Item si adolescens integri nominis patrimonium patris in luxum, comessationes, aleas &c. prodigere, vel luxuriæ peccatis implicatus esse dicatur, an detractio levis habenda est?

ANIMADVERSIO VIII.

Hinc quoque si quis injuste lædis &c. nec potes &c. id licet, dummodo falsa non dicas, intantum, quantum &c.

Hanc Busemb. doctrinam refert Concina Theol. t. 4. p. 631. n. 26. 27. eamque laxam habet, nec cum Evangelio conciliari posse putat, nisi diminutio famæ proximi, ut tuam tuearis, aut in bonum detractoris vergat, aut necessaria sit ad scandalum, vel impedimentum salutis aliorum tollendum.

Peccat sine dubio, qui odio, seu livore vindictæ movetur ad famam proximi lædendam, etiam si id necessarium putetur ad propriæ famæ tuitionem. Qui ita se gerit, Evangelio aperte repugnat.

Ceterum diminutio famæ proximi ex fine honestari potest; honestatur enim, ut ait ipse P. Concina, & negari non potest, si aut in bonum detractoris cedat, aut necessaria sit ad scandalum tollendum.

Quid ni ergo honestetur, si necessaria sit ad propriæ famæ tuitionem?

Cur diminutio famæ proximi honestatur, si aut in bonum detractoris cedat, aut ad scandalum tollendum necessaria sit? Quia scilicet amotio scandali, & spirituale proximi bonum ex lege caritatis magis amandum est, quam ejus famæ integritas: atqui ex ipsa caritatis lege magis propria, quam aliena fama amanda est; quia nosmet magis, quam alios diligere debemus: ergo ut nostram famam injuste læsam tueamur, cum alia via non suppetit, quam imminutio famæ detractoris, id licet, dummodo falsa non dicamus, nec læsio famæ proximi cum nostro damno collata nimis enormis sit.

Sicuti vitam propriam tueri licet etiam cum cæde injusti infaustoris, cum alia ratione defendi non potest; ita propriam famam ab alio iniuste læsam defendere licet etiam cum diminutione famæ iniusti detractoris, si alia ratio eam defendendi non suppetat. Ordo enim caritatis postulat, ut unusquisque seipsum magis diligat, quam proximum; ideoque ut suæ magis, quam alienæ famæ consulat. Ex quo fit, ut ordini caritatis non repugnet, qui iniusti detractoris famam minuit, ut suam conservet, vel recuperet.

Quod si dicas, mundi honorem, & fallacem famam, esse ex Christi doctrina contemnendam, id quidem verum est: at nos in præsentem non loquimur de mundi, hoc est stultorum hominum honore, & fama, quæ inania bona, ipsaque vitia in pretio habet, sed de fama solida, quæ veritate nititur, & ex virtute oritur; & hanc in pretio habendam esse, asserimus iuxta illud Prov. 22. *Melius est bonum nomen, quam divitiæ multe.* Quod si fama virtutis, & integritatis reipsa contemnenda esset, detractio non esset culpæ vertenda, quia proximi non læderet.

Petrus e. gr. (exempla sunt, quæ sæpe contingunt) ut fur, vel adulter, &c. a Paulo falso traducitur: nulla porro alia ratio suppetit Petro, qua suam læsam famam tueatur, nisi ut Paulum calumniatorem ostendat; idque reipsa ostendit, hoc est ipsum falsæ dixisse non solum asserit, sed quoad fieri potest, evincit. Vocas ne Petrum in crimen? Si vindictæ animus desit, ego illum ab omni culpa absolverem. Bono enim non solum privato, sed publico semper expedit, ut veritas victa non relinquatur.

Christo, magis crimen quidam impegerunt, dicentes Luc. 11. v. 15. *In Beelzebub Principe Demoniorum ejicis demonia;* quos ille redarguit, & calumniatores esse evincit. Ergo Christus suo exemplo nos docuit, calumniatoris famam sine culpa lædi posse, cum ad nostram famam tuendam id necessarium est. *Exemplum,* inquit ipse Joann. 13. 15. *dedit vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.*

ANIMADVERSIO IX.

Si quis solatii tantum causa &c.

Ne meis dictis perspicuitas desit, inverfo Busemb. ordine incedendum mihi est.

Quæritur ergo primo, utrum revelare grave occultum proximi crimen viro prudenti, & taciturno, sit venialis tantum culpa, ut Card. Cajet. Petrus Nav. Dian. & alii sentiunt?

Respondet Busemb. hanc sententiam universim non videri satis tutam. Huic contrariam probabilior esse, ait La-Croix p. 398. n. 1197. & pro ea citat cum aliis Illf. n. 105. Ratio Busemb. est: *Quia læsio famæ apud unam etiam personam censetur gravis, ut patet ex iudicio temerario; imo sæpe quidam ægrius ferunt: se lædi apud unam personam gravem, quam tres, vel quatuor alias. Unde Suar. Fill. Less. Azor. & Laym. putant, communiter esse mortale.*

Hanc eandem sententiam sequitur Concina Theol. T. 4. p. 622. n. 7. pro qua citat Bannez, Dom. Soto, Pradum,

dum, Tapiam, Salmanticenses, La-Croixium jam citatum, eamque ex angelico D. Thomae fonte 2. 2. q. 73. art. 1. ad 2. derivari putat, ubi S. D. ait: *Quamvis etiam si uni soli aliquis de absente malum dicat, corruptis famam ejus non in toto, sed in parte*. Sicuti ergo letifera peccat, non solum qui totam hominis vitam cæde extinguit, sed etiam qui ejus partem, ex.gr. brachii, pedis, auris abscissione; sicut mortaliter delinquit non tantum qui totam alicujus pecuniam expilat, sed etiam qui partem, quæ sit aliquid notabile, surripit; ita letalis culpe reus est non solum qui totam alicujus famam, coram multitudine detrahendo, dissipat, sed etiam qui ex parte eam corrumpit, detrahendo apud unum; quia detractio de re gravi, levis esse non potest.

Hac sententia, quæ valde rationabilis est, posita, quaeritur secundo, utrum qui solatii tantum causa, non detrahendi animo, alicui amico gravem injuriam sibi illatam, puta uxoris adulterium, filii violentam consuprationem narrat, mortaliter peccet. Busemb. negat. At hæc opinio mihi suspecta est, & ex mox dictis falsa videtur. Nam revelatio gravis criminis uni facta, mortalis culpa est: at mortalis culpa, non potest effici venialis, quia inde solatium quaeritur. Malum enim solatium, culpam non minuit, sed potius auget: at solatium, quod ex detractioe quaeritur, malum est; quia voluptas quoad bonitatem, & malitiam sequitur naturam actionis, unde captatur: ergo solatium ex detractioe (idem est ex revelatione gravis injuriæ, quam quis passus est) quaesitum, detractioe culpam non minuit. An atrocis injuriæ ultio, levis culpa evadit, quia non explendi livoris, sed gravissimi doloris leniendi causa sumitur? An ebrietas, veniale peccatum sit, si eligatur, non quod ipsa placeat, sed in tristitia remedium? Idem dicas de similibus. Ergo detractio gravis, & ex se mortalis, non efficitur venialis, quia tristitia mitigandæ gratia fit. Itaque homo christianus non ex peccatis, unde dolor oriri debet, sed ex patientiæ virtute lenimentum tristitiæ quaerere debet.

Quare dum famuli injurias ab heris mercedem non solventibus, uxores a maritis adulteris, filii a patre crudeli, Religiosi ab injusto, & duro Prelato sibi illatas leniendi doloris causa, ut ajunt, referunt, suamque detractioem in penitentis tribunalis accusant, graviter monendi sunt, nec sine vero dolore, & efficaci proposito abstinendi, & famam restituendi, absolvendi videntur.

At quid, inquis, si consilii capiendi causa, persona, quæ gravem injuriam intulit, reveletur? Resp. Si revelatio personæ lædenti necessaria non sit, sicuti esse non solet, ut consilium recte accipiatur, revelans a gravi culpa immunis esse non videtur; quod ex mox dictis intelligitur. Hinc Catech. Conc. Trid. de oct. præc. n. 8. ait: *Et si quid occultius ab aliquo commissum sit, quod ubi rescitum fuerit, grave, aut turpe sit ad famam, eam rem qui ubi, quando, quibus necesse non sit, promulgaris, is obrectator & maledicus jure dicitur*. Ex his intelligis, evulgantem injurias solatii, aut consilii causa, quod sine personæ lædenti manifestatione recte accipi potest, abs obrectatione, hoc est a mortali culpa non excusari. At si hujusmodi revelatio sit necessaria, revelans excusabitur; quia ex offensoris culpa in necessitatem revelandi ejus injuriam, & personam conjectus est; neque, ut ejus famæ parcat, gravibus periculis se se obicere debet. Id vero colligitur etiam ex mox citatis Catechismi verbis; & hoc sensu accipienda mihi videtur communis sententia, quæ, ut ait Concina Theol. T. 4. p. 622. n. 5. permittit, ut qui secreto, graviterque læsus est, leniendi doloris, & capiendi consilii causa lædentem amico prudenti patefaciat. Hunc quoque spectare mihi videntur illa D. Thomæ 2. 2. q. 73. art. 2. verba: *Et si quidem verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum necessarium, debitis circumstantiis observatis, non est peccatum, nec potest dici detractio*.

ANIMADVERSIO X.

Crimen simpliciter publicum &c.

Crimen triplici modo publicum, seu notum, aut notorium dicitur. Primo facto, quod scilicet coram multis, ex. gr. in foro, in platea, &c. admissum est. Secundo jure, quod Judicis sententia declaratum est, vel rei confessione, aut testium assertione constat, licet Judicis sententia lata nondum fuerit. Tertio fama; & hoc ab aliis, & aliis diversimode explicatur, ut legi potest apud La-Croix p. 400. n. 1219.; sed fama publicum illud recte dici potest, quod in vulgus sparsum est, & vulgo publicum dicitur. Neque enim hic subtilibus commentationibus locus est.

Hoc posito loqui de crimine occulto coram iis, quibus notum est, non est culpa, nec detractio; quia fama non denigratur; quæ de re nulla est dissensio. Secundo crimen publicum seu jure, seu facto manifestare his, qui

nesciunt, non est peccatum mortale injustitiæ, ut recte ait Busem. ex ratione ab eo allata. Et hoc intelligitur seu manifestetur in loco, ubi publicum est, seu etiam ubi notum non est, sed brevi pervulgandum merito creditur.

Quod si crimen nec jure, nec facto, sed solum injusta divulgatione publicum sit, P. Concina Theol. T. 4. p. 625. n. 15. contra Salmanticenses, alios pro se citantes, putat publicari non posse in locis, ubi publicum non est; cujus ratio est, quia cum crimen injuste publicatur, reus sua fama injuste spoliatur: ergo semper retinet jus ad eandem. Igitur sicuti peccat qui bona injuste surrepta accipit; ita peccat qui diffamationem injustam ad alia loca extendit; quæ sane ratio offendit, crimen injuste divulgatum ne in loco quidem, ubi publicum est, aliis illud ignorantibus manifestari posse; quod docent teste La-Croix p. 400. n. 1220. Bon. Haun. n. 545. & alii cum Steph. n. 22. quæ sententia non solum pia, sed verior, immo vera merito videri debet. Nam falsum est, quod adversarii dicunt, reum criminis per publicationem amisisse jus ad famam. Nec enim jus per injuriam amittitur: ergo cum reus criminis per injuriam sua fama spoliatus fuerit, jus ad famam non amisit. At „nimis durum foret non posse loqui de publicis, & reipsa vix „unquam posset quis loqui de crimine publico, quia „primi sermones sapissime fuerunt injuriosi.“ Ita obijciunt adversarii apud La-Croix. Sed hæc ratio inutilis est; nec enim quia aliquid durum, aut difficile nostræ naturæ corruptæ videtur, idcirco a legis vinculo solvitur. Si hæc ratio valeret, plurima, aut etiam omnia præcepta de medio tollerentur; quia plurima, aut etiam omnia præcepta nostræ naturæ corruptæ dura, & difficilia videntur. *Arctæ enim via est, teste Christo, quæ ducit ad Cælum*; quæ est via divinatorum præceptorum.

ANIMADVERSIO XI.

Dixi, non est mortale injustitiæ: quia detegere eo loco quo fama &c. sepe potest esse mortale contra caritatem, ut &c.

Hic distinctione opus est. Vel enim crimen facto publicum est, vel jure.

Si jure, hoc est publica Judicis sententia publicum sit, quocumque in loco publicari posse videtur, ut ex communi Theologorum sententia affirmat Concina Theol. T. 4. p. 624. n. 11. Neque vero caritas nos cogit, ut jure nostro non utamur per se loquendo. At cum crimen publica Judicis sententia notum est, jus habemus illud ubique publicandi; quia hoc jus ipsa sententia nobis tribuit: ergo &c. Gravis moeror rei, est justum ipsius supplicium a Judice ipsi inflictum, cujus ministri quoad criminis divulgationem sunt omnes homines. Sicuti ergo contra caritatem non peccant satellites reum hominem capientes, & carnifices eum morte, aut alia pœna afficientes; ita quoque homines ejusdem rei crimen, & pœnam evulgantes, caritati non adversantur; præsertim cum boni publici intersit, facinorosos nosse, tum ut ab iis alii sibi caveant, tum ut a sceleribus, quæ impunita non abire noverunt, abstineant: caritas autem privato publicum bonum præfert.

Si autem crimen notum sit sola testium assertione, reus non est legitime privatus jure ad suam famam, ideoque ejus crimen evulgari non potest. Item si sententia sit solum publicata intra aliquam congregationem, cœnobium, aut religionem, extra illam communitatem manifestari nequit sine injuria tum ipsius communitatis, quæ ex divulgatis suorum criminibus nota infamiae aspergitur, tum rei, qui intra communitatem tantum jus famæ amisit. Pariter cum in S. Inquisitionis Tribunali aliquis reprehenditur, aut punitur, peccat qui hæc revelat; quia Judices evulgationem volunt. Ita idem Concina ex communi sensu.

Quod si crimen facto, vel fama in aliqua Civitate juste publicum sit, quaestio est, utrum alibi, ubi evulgandum non creditur, manifestari queat.

Alii ajunt evulgantem peccare contra justitiam, alii contra caritatem, alii ab omni culpa eum absolvunt. Pro hac postrema sententia P. Concina p. 625. nu. 14. citat Cajet. Bannez, Tapiam, Pradum, Nunnium, Fagundes, Filliuc. Salmant. &c. Ratio est, quia reus criminis publici, absolute, & sine limitatione jus amisit ad suam famam. At hoc videtur incertum: merito enim dici potest, ipsum amisisse jus ad famam solum in loco, ubi crimen publice amisit. Præterea caritati adversatur, proximum ejus boni possessione spoliare, quod sine alterius injuria possidet: at reus publici criminis, suam famam possidet sine cujuscumque injuria, ubi crimen occultum est: ergo &c. Historici literis quidem publica crimina evulgant; at illi in communem utilitatem sua scripta publicant, cui jura privata cedere videntur. Ceterum illi quoque suarum historiarum rationem supremo Judici reddere debent. Quare in proposita quaestione pius, & pru-

prudens Christianus intelligere potest, esse *tempus tacendi*, non *tempus loquendi*, Eccl. 3. tacere enim sine dubio culpa vacat; loqui, incertum est, utrum culpa vacet.

ANIMADVERSIO XII.

Detrahitio materialis &c. est mortale, si gravem &c. idque advertatur.

Quid si non advertatur? detractio gravis, nihilominus mortalis est, si inadvertentia voluntaria sit aut in se, aut in causa, ex. gr. in usu detrahendi, quem, ut debueras, corrigere non studuisti.

Veniale autem tantum erit, si non &c.

Gravitas ut aliorum criminum, ita detractio ex objecto, hoc est ex culpa, quæ ubi rescitur, gravis, aut turpis sit ad famam, præcipue petenda est: porro cum detractio ex objecto, hoc est ex natura sua gravis est, levis, seu venialis esse non potest.

Venialis fit, inquit Buf. si non sequatur læsio gravis; quia scilicet communiter non serio accipitur, nec creditur.

At si ex detractio, ex natura sua gravi læsio gravis non sequatur, id per accidens est, hoc est præter rei naturam; ex quo proinde detractio venialis fieri non potest. Perinde enim est, ac si gravi usu impetatur aliquem, qui tamen graviter non læditur, quia istum vel propulsat, vel eludit. Quamquam fictitium est, communiter non serio accipi, nec credi, quod ex loquacitate aliquis obtrectet. Homines ad malum credendum vulgo proni sunt, illudque ordinarie loquendo credunt, nisi præter fidem sit, aut detractor mendax habeatur. Adde, quod detractio auditorum cum aliorum crimina libenter audiant, ea animo facile imbibant. Ex quo fit, ut illa quoque, quæ ut ab aliis audita narrantur, haud ægre credant, etiam si detractor nihil affirmet. At ponimus, inquit Buf. auditores rationabiliter non esse credituros, ita ut, si diffamatio forte sequatur, imputetur audienti, si credat. Resp. etiam si auditores ratione consultata credere non debeant, si tamen ratione consultata, hoc est pensata auditorum conditione, & facti narratione credituri putentur, aut eos credituros dubitetur, diffamatio non audienti tantum, sed etiam narranti imputanda est; quia hic prævidit, aut prævidere debuit, diffamationem ex sua narratione esse derivandam, aut saltem de hoc dubitavit, aut dubitare debuit. Quare opiniunculis recentibus omisissis Confessarius huiusmodi detractores graviter monebit, eosque, prout opus esse viderit, ad reparandam famam coget, illud ipsis suggerens, sententiam tutam, & christiano homine dignam illam esse, ut aliorum crimina silentio premamus, & de nostris serio cogitantes, hæc poenitentia delere conemur, non augere aliena narrando.

ANIMADVERSIO XIII.

Non esse mortale de aliquo &c. ex. gr. in tali loco esse &c. in tali collegio unum Canonicum &c.

Hanc doctrinam redarguit ipse Buf. hic cap. 16. ubi ait: *Mortale est tacita persona nominare Monasterium, vel Ordinem Religiosorum, ex quo aliquis grave peccatum occultum v. g. adulterii, vel fornicationis commiserit.* Hoc enim perinde est, ac dicere in tali loco esse multos improbos, in tali collegio unum Canonicum esse simoniacum; nisi forte mortale crimen non sit, laicis, aut sæcularibus Sacerdotibus obloqui, sit autem mortale de Regularibus detrahere. Nam qui nominat Ordinem religiosum, magis indeterminate loquitur, quam qui Congregationem, aut collegium Sacerdotum sæcularium, vel locum laicorum indigitat.

ANIMADVERSIO XIV.

Explicandum est in confessione, an apud multos, & quos circiter, an vero apud unum tantum alicui detraxeris: ita probabiliter Bon. &c. sed C. Lugo &c. negat, dicitque contrarium esse probabilius.

Hic Buf. impingit in propositionem 1. ab Innocent. XI. proscriptam. Nam quod in sacramentis conferendis liceat sequi opinionem probabilem de valore sacramenti relicta tutiore, est ipsa 1. propositio ab Innoc. XI. proscripta: ergo proscripta quoque implicite est opinio docens, licet poenitenti sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore. Sumus enim in eadem navi; quia uterque tum Sacerdos ministrans, tum poenitens suscipiens sacramenta ex opinione probabili de sacramenti valore, sacramentum sacrilege tractat, illud frustrationis periculo obiciens. In præsentem porro speciem, utrum necesse sit explicare numerum eorum, coram quibus maledicus alicui detraxit, agitur de valore sacramenti, quia agitur de confessionis integritate. Ergo qui docet, posse maledicum in confessione reticere numerum

auditorum suæ detractio, quæ est opinio probabilis, (si tamen probabilis sit) contraria vero tutior, incidit in propositionem 1. ab Innoc. XI. proscriptam. Porro hæc est Buf. doctrina, qui opinionem Card. de Lugo referens, eam non improbat, ideoque juxta sua versatilia principia probat. Quamquam contraria Bonacini, & aliorum sententia non solum probabilior, sed vera mihi videtur. Perinde enim peccas, seu repetitis vicibus modo apud unum, modo apud alterum alicui obtrectes, seu una vice apud multos ex. gr. sex, aut decem; quia idem damnum ejus famæ infert. Discrimen in eo solum est, quod in prima specie sunt plura peccata numero distincta, in altera unum peccatum, multis æquivalens. Qui apud decem alicui detrahit, similis est furi, qui decem aureos furripit; qui decem vicibus eidem modo apud unum, modo apud alterum obtrectat, similis est furi, qui decem vicibus aureum unum singulis uni furatur. Ergo sicut fur quantitatem furti in confessione necessario explicare debet, ita maledicus, qui famam alienam diripit, quantitatem damni explicare, & numerum auditorum suæ detractio aperire necessario debet.

Non tamen necessario dicendum, in quo genere infamaveris, quia fama semper est ejusdem speciei in genere moris. Card. Lugo &c.

Hic Buf. pro fundamento habet, solas circumstantias peccati speciem mutantes in confessione necessario esse explicandas, non item alias etiam notabiliter aggravantes: at hoc fundamentum valde nutat, ut ex dicendis de confessionis integritate contra Busemb. liquebit.

At etiam si hoc fundamentum probabile esset, nihilominus circumstantiæ notabiliter aggravantes necessario confitendæ essent, ut ibidem ex prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta ostendatur.

Præterea Buf. ait quidem, famam esse semper ejusdem speciei in genere moris; at cur id non ostendit? Quia facilitate illud affirmat, eadem negari potest. Bona fama, si sit vera, est accessorium operis boni, mala operis mali: accessorium sequitur naturam sui principalis: ergo sicut opera bona, & mala specie diversa sunt, ita quoque fama, & infamia, loquendo de fama, & infamia vera; neque aliter dicendum de fama, & infamia falsa. Et sane aliud est, Confessarium e. g. credi indoctum & imperitum, aliud, & longe diversum credi hæreticum: aliud, Sacerdotem haberi tenacem, aliud, & longe diversum, putari simoniacum. Assertio ergo Busembau duplici nutante positione nititur, quarum prior etiam si probabilis sit, nihilominus assertio respuenda est, Quanto ergo magis est repudianda, cum etiam posterior aut falsa, aut saltem incerta sit?

ANIMADVERSIO XV.

Si crimen sit falsum, non licet; quia esset mendacium perniciosum. Hactenus recte, & vere.

Sylv. tamen, & Nav. putant, veniale tantum esse, si sola infamia sequatur, & post &c. eo quod &c.

At hæc doctrina damnatur ab Innoc. XI. prop. 44. ita sonante: *Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.*

Hæc porro propositio proscripta eadem est, ac opinio a Buf. allata. Nam qui falsum crimen imponit ad vitandam graviora tormenta, illud, ut pono, ne gravis Buf. sim, imponit, ut suam justitiam, & honorem defendat. Si enim ex culpa sua torquendus sit, qui falsum crimen alteri ad torturam vitandam imponit, multo gravius peccaret, & opp. Buf. esset ipsa proscripta 44. propositione deterior.

At, inquit, Buf. opinio non est absoluta, sed conditionata, hoc est si sola infamia sequatur, & post torturam revocetur.

Resp. Hoc additamentum est involucrum imperitis fucum facere aptum, at Buf. opinionem a damnatione purgare ineptum.

Propositio enim damnata juxta obvium, & naturalem ejus sensum accipitur de impositione falsi criminis, unde sola infamia derivetur; quia nullam aliorum consequentium malorum mentionem facit. Et sane sola infamia, quæ gravissimum ex se malum est, per injuriam irrogata, non potest non esse mortalis culpa: at infamia per falsi criminis impositionem imposita, per injuriam irrogatur: ergo. Nec metus torturæ, aut cupiditas proprium honorem, & justitiam tuendi a mortali culpa excusat; sicuti adulteri, simoniaci, homicidæ &c. a gravi, & letali peccato non excusantur, quia hæc scelera vel metu, vel cupiditate ducti admittunt. Omnes scelesti scelera patrant vel ex metu, vel ex cupiditate. Si metus, & cupiditas a mortali culpa excusant, jam nulla mortalis culpa ab hominibus patrat. Animadvertite etiam illud, calumniatorem in judicio, non solum calumniæ, sed

sed perjurii quoque crimen incurrere; quia in causa criminali iuramentum de calumnia vitanda præstatur.

Præterea vix fieri posse videtur, ut qui infamiam in iudicio subit, gravia vitæ, at pecuniæ detrimenta non subeat. At ponit Buf. calumniam post torturam revocari. Resp. hoc vero, quod Buf. non advertit, contradictorium est. Si enim calumnia impingitur ad vitandam torturam, ponimus, calumniatorem torturam eludere: si autem torturam eludit, contradictorium est, ut post torturam calumniam revocet.

Adde, quod qui falsum crimen impingit, ac postea illud revocat, perinde se habet, ac qui furatur, ac postea restituit, vel qui grave vulnus infligit, ac postea illud curat. Sicuti ergo furtum, & vulnus non desinunt esse mortiferæ culpæ, quia postmodum restitutio fit, aut remedium adhibetur, ita idem dicendum de calumnia, quæ postea revocetur. Nam illud quoque, quod Buf. ait, infamiam scilicet non esse efficacem, quia calumnia removetur, contradictionem involvit. Si enim infamia non esset efficax, revocatione opus non esset. Quod si revocatio, infamiam efficaciam impedit, jam infamia ex se fuit efficax, ideoque mortalis culpa. Hic Buf. sophisticè ubique loquitur, ut intelligas, eum defendere opinionem proscriptam.

ANIMADVERSIO XVI.

Non est mortale, ad vitanda &c. falsum &c. ex quo etiam mors sequatur.

Hanc eandem doctrinam Buf. repetit l. 4. cap. 3. d. 7. art. 1. Resp. 3. quam ibi refutatam leges.

ANIMADVERSIO XVII.

Licet aliquando sufficiat dicere &c.

Cum crimen falsum quis alteri impiegit, recte ait, se penitus deceptum, rem aliter se habere &c. at si verum crimen per injuriam aperuit, dum ita loquitur, mendax est. Quomodo enim dicere, nisi mendaciter potest, se fuisse deceptum, cum re ipsa deceptus non fuerit, rem aliter se habere, cum res aliter se non habeat? At nunquam licet mentiri: ergo fama alia ratione reparanda est, puta laudibus non falsis personæ, cui detractum est.

ANIMADVERSIO XVIII.

Dixi per se: plerumque enim &c.

P. Concina Theol. t. 4. p. 670. n. 5. hanc Bufemb. doctrinam, & rationes, quibus eam confirmat, sincere refert; tum subdit: „P. Claudius La-Croix ejusdem P. Buf. commentator scribit lib. 3. p. 2. n. 1242. probabilia esse, quæ docet P. Buf. sed probabilius dicendum esse, ut sequitur. Si detractor famam læsit coram auditoribus, quos prævidit aliis revelaturos crimen detestum, tum tenetur coram illis etiam auditoribus mediatis se retractare, si auditores immediati id præstare nolint, aut negligant. Si contra prudenter præsumperit detractor, suos auditores immediatos nemini manifestaturos delictum, tum liber est a retractione coram auditoribus mediatis. Hæcque sententia communis est. Sed P. La-Croix probabilem vocando sententiam Buf. quam etiam docet Lug. tom. 1. de just. disp. 5. sect. 1. n. 29. vi sui probabilissimi licitam in praxi proponit suis lectoribus. Probabilem quoque appellant hanc opinionem Salm. t. 13. c. 4. p. 9. n. 1231. Illud apud omnes convenit, ad impossibile teneri neminem. Alterum quoque certum esse debet, nempe omni meliori modo, quo fieri potest, famam esse restituendam. Qui coram aliis detrahit, raro attentata hominum infirmitate, & vehementi in hoc vitium propensione præsumere prudenter valet, hos non esse aliis idem crimen revelaturos; idque experientia compertum est. Quare si isti non se retractaverint, tenetur detractor primus, cum moraliter possit, se coram auditoribus etiam mediatis retractare; quia scilicet sua detractio in causa fuit, ut alii crimen evulgarent. “Hætenus P. Concina, & ut ego puto, sapienter. Debitum enim restitutionis ut pecuniæ, sic famæ reali solum restitutione solvitur, non implicita, seu tacita commissione, ut alii restituant, sicuti falso ponit Bufemb. neque a restitutionis onere quis liberatur, quia alii quoque huic oneri subunt, nisi hi re ipsa restituant; cui doctrinæ praxis Confessariorum sese conformare debet.

ANIMADVERSIO XIX.

Is qui bona fide &c. tenetur (insellècia &c.) ad restitutionem.

Tenetur non solum caritatis, sed iustitiæ lege ex communi Theologorum sententia, ut monet P. Concina Th. t. 4. p. 670. n. 4. nam cum non reparas famam, postquam

a te licet sine culpa læsam noveris, rem alienam, hoc est ipsam famam, quam abstulisti, voluntarie retines; quod est apertum iniustitiæ peccatum. Porro quod dictum est de eo, qui falsum crimen narrat, quod invincibiliter verum putat, hoc intellige de eo, qui crimen occultum, quod publicum invincibiliter crederet, aliis revelaret, itemque de eo, qui ex naturali, & invincibili inadvertentia, & lingue lapsu in detractioem se incidisse diceret. Nam qui crimen falsum, quod invincibiliter verum putat, alicui impingit, culpabilis detractor est, si commentitium crimen, occultum esse existimet.

Similiter qui crimen narravit de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex iustitia &c. tamen ex caritate tenetur &c.

Si narratio detractioe vacet, quia crimen verum, & publicum est, bene habet, quod ait Buf. „At si quis, inquit Concina loco mox cit. uni detraheret, & auditor intelligeret de alio, lege iustitiæ deberet detractor palinodiam canere. “Hoc idem docet quoque La-Croix p. 402. n. 1245. citatis Mol. Lugo, Spor. contra Less. Ratio est, quia licet detractor personam denigratam præter intentionem læserit, ex sua tamen culpa læsit; ideoque ex iustitia famam resarcire debet; quia, ut inquit cap. Si culpa tua sæpe cit. si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata.... jure super his satisfacere te oportet.

At, inquit Buf. non narrantis actio, sed error audientium causa fuit damni iniusti. Resp. non solus audientium error, sed etiam detrahentis culpa fuit causa iniusti damni; quia ex hac error ortum habuit; & sine ea error non extitisset. Detractor in hac specie perinde se habet, ac si quis volens ferire Paulum, ex errore, & præter intentionem feriat Petrum. Ergo sicut vulnerator Petri, damna ipsi illata resarcire ex iustitia debet, ita detractor in nostra specie famam ex auditorum errore præter detrahentis intentionem denigratam reparare ex eadem iustitia debet, ac simul providere, ne fama illius, quem, cum detraheret, lædere voluit, dispendium patiatur.

ANIMADVERSIO XX.

Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile, alia ratione fiat publicum.

Dum Buf. ait *vel simile*, rem certe nimis dilatat, & laxat. An si furtum decem aureorum, quos Titius Petro surripuit, reveles, ac post publicum fiat furtum viginti aureorum, quos idem Titius Joanni furatus est, a restitutione famæ quoad fieri potest liber es? an si adulterium, quod Cajus admisit cum Francisca, manifestasti, ac post publicetur adulterium, quod idem Cajus cum alia patravit, famam ejus a te læsam reparare non teneris? an aliorum detractioes, & peccata tuum debitum solvunt? Hoc scilicet absurdum, & falsum est.

Illud *alia ratione*, idem est, ac non ex vi tuz detractiois, sed aliunde. Nam si ex vi detractiois, quia tuz detractiois auditores crimen evulgarunt, publicum factum sit, restitutioni gravissime obnoxius es, ut affirmat etiam Concina Theol. t. 4. p. 680. num. 3. „Omnemque, ut recte ait ipse, industriam adhibere debes, ut hanc publicam diffamationem de medio tollas. “At si publicatio criminis aliunde oriatur, ipse quoque P. Concina detractorem a restitutione liberat n. 3. cit. p. 679. Ratio ejus est, quia „si crimen publicum fuisse, dum illud revelasti, nec culpam, nec debitum restitutionis contraxisses. Eadem ergo ratione a restitutione liber evadis, si post tuam revelationem flagitium publicetur. “At hæc conclusio mihi legitima non videtur. Si publicatio criminis, culpam tuz detractiois aboleret, consequentia recte colligeretur: at publicatio criminis, tuam culpam non abolet, nec injuriam a te proximo illatam reparat, sed amplificat. Hinc ita ratiocinor: qui injuriam intulit, eam ex iustitia resarcire tenetur, nisi aliunde fuerit reparata: sed detractor injuriam intulit, neque hæc ex criminis publicatione criminis fuit reparata, sed aucta: ergo detractor ex publicatione criminis a se revelati a restitutione famæ non liberatur.

Diffamationem quidem publicam abolere non teneris; quia hæc ex tua culpa orta non est; at damnum tuz detractiois, quod ex culpa tua datum est, resarcire teneris; a qua restitutione excusari non potes, nisi restitutio sit frustratoria, & inutilis.

ANIMADVERSIO XXI.

Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxit, nec velis restituere.

Hanc Buf. sententiam, cum injuria hinc inde illata æqualis est, Natalis quoque Alex. Theol. t. 2. p. 358. reg. 33. defendit; at Concina Theol. t. 4. p. 684. n. 14. eam acriter impugnatur; cujus opinio mihi primum verosimilior visa est, at post re iterum examinata Natali, & Buf.

Bus. adhærere, rationabilius existimavi. Rationes, quæ huc me impulere, hæc sunt. DetraCTOR famam a se denigratam restituere recusans, injustus, & injurius est, si famam ab altero sibi æqualiter imminutam refarciri velit; quam restitutionem si apud æquum Judicem peteret, cum sibilis merito repelleretur. Ergo in hac specie nullum jus habet, ut a suo detractore fama sibi restituatur: ergo hic non restituens, nullum jus violat; ideoque restituere non tenetur.

Jura, ut fama hinc inde æqualiter denigrata restituatur, æqualia sunt.

Hinc porro fit, ut qui juri, quod alter in se habet, satisfacere renuit, jus suum contra ipsum amittat; sicuti conjux, qui alterius conjugis jus adulterio violavit, suum in ejus corpus jus perdit; & sicuti Petrus, qui a Joanne certum damnum passus est, restitutionem petere non potest, si ipse Joanni æquale damnum intulit.

A contractibus, in quibus jura paria utrinque sunt, qui per injuriam resilit, alteri jus tribuit, ut ipse quoque resiliat. Ergo qui famam imminutam refarcire recusat, alteri ejus criminis in se reo jus dat, ut ipse quoque a famæ restitutione resiliat. Nam seu jura ex contractu, seu ex reciproco delicto orta sunt, perinde est.

Objicit P. Concina, detractionis culpam deleri non posse, nisi adsit propositum absolutum, non conditionatum, famæ restituendæ.

Resp. In casu, de quo loquimur, hoc est, cum detractor æqualem suæ famæ detractionem ab altero passus est, propositio merito negatur ex rationibus mox allatis.

At, inquit, compensatio famæ, qua quis famam restituere non vult, quia sibi non restituitur, est actus vindictæ; quia hæc compensatio non reparat famam compensantis: ergo hæc compensatio in eo est, ut malum malo rependat: hoc est vindicta, & livor.

Resp. Nego consequentiam. Non enim qui compensatione utitur, malum malo rependit, sed bonum, quod justitia ab eo non exigit, facere omittit.

At nonne saltem caritas hoc bonum facere cogit? Resp. caritas nos cogit, ut succurramus patientibus malum ex necessitate, non ex eorum maligna præsentis voluntate. Hanc malam voluntatem, si fieri per nos potest, inflectere, ac in bonam convertere ex caritate debemus; at mala, quæ ex mala voluntate oriuntur, recte permittuntur, ut prava voluntas eorum pondere vexata, ad bonam frugem redeat. Quod si mala voluntas ne malis quidem, quæ jure patitur, infectatur, quid facias homini malo, qui malus obstinato animo esse vult?

At P. Concina instat. Voluntas, inquit, qua famam denigrasti, mala fuit: ergo mala quoque est voluntas, qua famæ denigrationem remove non vis; quia culpam non removes.

Resp. Antec. verissimum est: consequentia esset legitima, si famam reparandi debitum sit; at hoc debitum in nostra specie negatur ex rationibus mox adductis. Detractor suam detractionem detestatur, quia fuit injusta; omissionem restitutionis famæ non detestatur, quia restitutio non est necessaria.

„Compensationi tamen non est locus, ut recte monet „Nat. loco mox cit. cum inæqualis est injuria; vel cum „unus alteri damnum refarcire vult, vel cum scandalum „ex compensatione oriretur, vel cum mutuum damnum „ab utraque parte nondum illatum est.“

ANIMADVERSIO XXII.

Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit &c. quam &c. sic v. g. Prelatus &c.

„Hæc est, inquit P. Concina Theol. t. 4. p. 679. n. „2. communis, ac probabilior opinio. “ Ego hic animadverto, in famæ restitutione ut virtutis officium, ita solidæ laudis, quæ a virtute separari nequit, splendorem magnopere emicare. Quamvis igitur qui suam falsam detractionem revocat, calumniatorem se fuisse fateatur, ipsa tamen revocatio maximæ virtutis, & laudi vertitur, ita ut hæc splendida virtutis functio omnem maculam ex calumniæ confessione ortam aspergat, idque eo efficacius ac præstantius, quo illustrior persona est, quæ id præstat.

Quare cavendum magnopere est, ne jactata famæ in falsæ detractionis retractatione jactura, effugium sit, quo justitiæ officium eludatur.

Si illustrior persona malo detractionis exemplo alios ad detrahendum incitavit, nonne necesse est ut contrario bono retractationis exemplo eos a detractione absterreat? Quod si detractor in famæ restitutione gravius etiam infamæ damnum (quod tamen accidere posse, non intelligo) pateretur, quam sit infamia a se alteri irrogata, id sibi imputare debet, cum sua culpa in has se angustias conjecerit.

Veritas, & innocentia mendacio, & sceleri succumbere certe non debet. Hoc enigm est aperte scelestum, &

injurium: at veritas mendacio, & innocentia sceleri succumbit, si calumnia verax appareat, & infamari innocentia scelesti habeatur propter calumniatoris scelus; quod sane accidit, si calumniator suam calumniam non retractet.

Itaque calumniæ retractatio via est ad salutem tuta; retractationis omissio nunquam tuta mihi videtur. Nam hic quoque illud dictum celeberrimum D. Augustini locum habet: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si tamen restitui possit.*

ANIMADVERSIO XXIII.

Si infamatus sponte remiserit &c. sive expressa, sive tacita sit condonatio.

Id intellige, dummodo tacita condonatio certa sit, non dubia, nec incerta pro certa habeatur.

Imo aliquando sufficit condonatio præsumpta, sive &c.

Condonatio præsumpta, seu interpretativa Busembach sui ipsius interprete in eo consistit, ut læsus ita affectus sit, ut, si rogaretur, facile condonaret. Hæc porro non est restitutionis famæ condonatio, sed conditionata, ut creditur, dispositio ad condonationem. Quod autem conditionata, nec certa dispositio ad condonationem aliquando sufficiat, ut detractor a fama restituenda liber sit, mira mihi, & periculosa, imo falsa doctrina videtur.

Detractio non fuit præsumpta, hoc est nec conditionata, nec incerta, nec sola dispositio ad ipsam, sed absoluta, certa, ac ipsissima detractio: ergo detractiois reparatio debet esse absoluta, certa, ac ipsa reparatio, non reparatio conditionata, incerta, ac dispositio ad ipsam; qualis includitur in præsumpta, seu interpretativa condonatione a Busembach descripta. Justitia enim est æqualitas; nec æqualitas ulla ne per somnium quidem invenitur inter injuriam per detractionem illatam, & dictam præsumptam condonationem, quæ insigni, ac maximo intervallo ab ipsa injuria distat.

Voluntaria, & libera injuriæ condonatio idem sane est, ac ejusdem injuriæ reparatio: at dispositio præsertim conditionata, & incerta ad condonationem, nec condonatio est, nec ipsi æquivaleret, sed ab ea infinite prope dixerim remota est: ergo ne per somnium quidem detractorem liberat ab onere restitutionis.

Sicuti dispositio detractoris ad famam restituendam satis minime est, ut justitiæ satisficiat, sed necessaria est ipsa famæ restitutio; ita dispositio ejus, qui famæ detrimentum passus est, ad condonationem minime sufficit, ut justitiæ satisfiat, sed ipsa condonatio necessario requiritur.

Hæc mihi adeo evidentia videntur, ut nonnisi per cavillos in controversiam vocari possint.

Si infamiam passus, ad condonandum, si rogetur, paratus putatur, cur ab eo condonationem demisse non petis? Si non petis, cur non restituis? Cum nec petere condonationem vis, nec famam restituere, evidenti argumento est, te ne paratum quidem esse ad jus faciendum, ideoque absolute esse indignum. Est enim falsum illud Bus. quod infamatus in specie, de qua loquimur, non sit invitatus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. Revera enim invitatus est, quia re ipsa non condonat, sed solum dispositus ad condonandum ponitur; multoque magis invitatus est, quia ne conditio quidem ab infamante ponitur, sine qua condonare non vult.

CAPUT III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ?

Resp. Etsi ea sint plurima; præcipue tamen toti christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat de tertio, quia de primo, & secundo actum est in Præcepto tertio Decalogi. De quarto, & quinto infra lib. de Sacram.

DUBIUM I.

Quid requiratur ad jejunium ecclesiasticum, & quanta ejus obligatio?

Resp. Jejunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. Laym. l. 4. t. 8. c. 1. n. 13.

1. Est unica tantum comestio de die in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio,

S 3 ut

ANIMAD. ut secunda comestione pecces mortaliter; reliquis autem supra secundam, ad summum venialiter tantum.

I. Lay. c. 1. n. 12. & 13.

2. Est abstinencia ab esu carniū, itemque ovorum, & lacticiniorum; eo quod ex carne originem trahant, multumque nutrant. Unde intra Quadragesimam jure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imo intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ ubique notanda est. Bon. d. ult. q. 1. p. 2. ex Sylv. Nav. Less. Azor. Laym. l. c. Fill. Fag. p. 4. l. 1. c. 2. Adde, dispensatum quoad carnes, etiam lacticiis, & ovis vesci posse, non tamen vice versa: & cui est permissus esus carniū, etiam secunda refectio permittitur, ut contra Reg. Less. Navar. &c. probabiliter docent Azor. l. 7. c. 10. q. 3. Fill. t. 27. c. 3. q. 4. Tolet. &c. Confirmatque Bon. l. c. si esus carniū sit permissus ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantum.

II.

V. Less. Fill. Azor. &c. Ratio est, quia de essentia jejunii est abstinentia a carnibus.

3. Conditio est certa hora refectiois, quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed moraliter.

ANIMAD. III. Dictam autem horam notabiliter sine justa causa prævenire, mortale putat Navar. & quidam alii; sed probabilius docent esse veniale Tol. & Fill. eo quod non violetur substantia, sed tantum circumstantia. Tol. Less. d. 2. n. 13. V. Lay. c. 3. n. 10. & seq.

ANIMAD.

IV.

Dixi, i. notabiliter, & sine causa: quia prævenire ex justa causa, v. g. si iter sit faciendum, si hospites dimittendi &c. & absque ea, per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas.

Ex dictis resolves.

ANIMAD.

V.

1. Non solvitur jejunium per divisionem prandii, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinae, vel ob debilitatem, aliamve causam rationabilem, uti apud Religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ, quia non nisi unicam refectioem intendunt. Et hinc Sanchez to. 2. opusc. l. 5. c. 1. d. 34. Escob. t. 1. E. 7. c. 3. n. 29. excusant famulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquiis gulose fument, tum ut melius serviant, tum ut famem sublevent (intellige, si cum illorum refectioe licita moraliter uniatur.) Nec solvitur per sumptionem electuariorum, vel crebriorem haustum, ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit Azorius, Escob. to. 2. E. 7. c. 3. n. 28. & quidem toties, quoties biberit, dummodo non in fraudem jejunii, verbi gratia quinque, vel sex amygdalas, vel quid simile. Regin. &c. cum Dian. p. 1. t. 9. R. 24. quia ordinantur potius ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quam nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis sumeret lac, jusculum, & similia, quæ sive sorbeantur, sive comedantur, non habent rationem potus, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam uvæ in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi. Dicast. & alii sex. Dian. p. 9. t. 6. R. 14. 3. Nisi quis in magna quantitate electuaria in fraudem jejunii sumeret, Qui vero in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra jejunium peccaret, saltem mortaliter. Lay. l. c. n. 7.

ANIMAD.

VI.

2. Jejunium non solvitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed ad nutritionem ordinetur; quia consuetudo permittit. Addo, vespertinam: quia sine causa non licet illam sumere mane, vel meridie: ex justa tamen causa licet utrumque: ut si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum, sine ea erit veniale tantum, cum non violetur substantia jejunii.

ANIMAD.

VII.

ANIMAD.

VIII.

Quoad esus quantitatem, communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ; ut contra Dian. l. p. t. 4. R. 117. Turr. &c. docet Reg. c. 2. l. 6. n. 185. Laym. c. 1. num. 9. Fill. t. 2. tr. 27. p. 2. c. 2. q. 7. n. 33. dicens, ita decisum esse in celebri Academia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserunt. Idem probat Escob. t. 1. E. 13. c. 3. n. 61. si quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat, quia talis in reliquis præceptis modica

censetur, ac proinde tanto quis magis, minusve peccat, quanto magis, vel minus transgreditur. Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus, quam religiosis, nobilibus, quam plebeiis, & in frigidis regionibus, quam in aliis, ut notat Laym. l. 4. t. 8. c. 1. & Bonac. l. c. Plus item quibusdam in locis in vigilia Nativitatis Domini, & alibi in cœna Domini, permitti ex consuetudine, dicit Med. Cajet. n. 34. & Sanch. in opusc. Escob. t. 1. E. 7. c. 3. Quod Bon. non improbat, ubi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula fere apponuntur. Permittuntur autem leviores, ut fructus, aliave ex saccharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri, & casei ut in regionibus septentrionalibus, ob fructuum inopiam, Laym. l. c. n. 9.

ANIMAD.

IX.

3. In confessione non sufficit dicere, non servavi, aut fregi jejunium, sed addendum, utrum refectioe multiplici, an esu carniū. Et si hoc, utrum semel, an sæpius quantitatem notabilem sumperit: quia probabile satis est etiam in hac materia, parvitatem a mortali excusare, ut docet Bonac. t. 2. d. ult. p. 1. q. 2. & Tann. t. 3. q. 3. dub. 5. verbi grat. si coquus, aut agroti minister parum carnis prægustent, Escob. l. c. n. 54. Sanchez in opusc. t. 2. l. 5. c. 1. dub. 12. num. 10. vel ex aliis cibis quartam tantum partem collationis serotinae, sive unam, vel duas uncias sumat; hanc enim esse materiam parvam, cum Turrian. & Leon. docet Dian. p. 5. t. 5. R. 11. & p. 8. t. 7. R. 54. esse probabile. Si autem sæpius eodem die parum sumeret, peccaret graviter: quia materiam illam coalescerent in unam magnam, ut contra Salas docet Dian. p. 3. t. 6. R. 43. Denique, si sit in Quadragesima, utrum frigeris esu ovorum aut lacticiniorum, Tametsi etiam Dian. t. 9. R. 54. & t. 6. mis. R. 80. citans multos Doctores, dicat, certum esse, quod sit mortale, si non ex jure positivo, saltem ex consuetudine, in omnibus fere mundi partibus recepta, vesci ovis, & lacticiis in Quadragesima: probabile tamen est, & tutum (saltem in Germania partibus) esse tantum veniale. Laym. c. 1. n. 3. Fagund. l. 1. c. 2. &c. Tum quia, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat. V. Fill. t. 27. c. 3. Bonac. n. 2. Tum quia Ecclesia non tam graviter ad hoc obligat; ut patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his, quam in carnibus. Ob quam causam etiam laridi, & adipis usum facilius concedi posse pauperibus, docet Laym. l. 4. t. 8. c. 1. n. 5. Imo ait, nec divitem propter eam usum continue damnandum esse peccati mortalis, præsertim cum Sylv. verb. Jejunium, & alii dicant, ei cui ovorum & lacticiniorum usus permissus est, etiam laridi, & sagiminis permissum videri; idque non improbet Azor. l. 7. cap. 10. q. ult. V. Laym. hic, Fagund. p. 4. l. 1. c. 2. n. 20. ubi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. V. Dian. p. 1. t. 9. R. 21. Verum in his videndum ubique, quid recepta piorum consuetudo ferat, a qua non temere recedendum, Azor. l. 7. c. 10. q. ult.

ANIMAD.

X.

Dixi si sit in Quadragesima; quia extra eam licite vestitur ovis, qui debet jejunare, v. g. ob Jubilæum. Henric. &c. vel ex penitentia sacramentali. Fag. vel ex voto, aut in vigilia; V. Dian. p. 1. c. 9. R. 5. & 6.

ANIMAD.

XI.

ANIMAD.

XII.

DUBIUM II.

Quæ cause excusent a jejunio?

Respond. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio: qua tamen non est opus, si necessitas sit evidens, sed in dubio tantum: idque sive ad esum carniū, sive ad secundam refectioem. Talis autem superior est Episcopus, & Parochus, etiam præfente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imo Sylv. & Sanch. de matr. lib. 8. d. 9. num. 27. & in opusc. t. 2. l. 5. c. 1. dub. 5. num. 18. absolute affirmat, posse dispensare præfente Episcopo: quia, inquit, ad Episcopum con recurritur in minimis, ut ulus habet: quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet ab usu, & consuetudine, sine qua non licebit. V. Trull. l. 2. c. 3.

2. c. 3. d. 7. Item Prælati, & in ejus absentia Vicarius illi, ut habet Sanch. l. c. respectu suorum Religiosorum: non tamen Confessarius, licet privilegiatus, si non sit Parochus: quia non habet jurisdictionem in foro externo. Sanchez l. c. contra Pal. Unde tantum potest judicare de iustitia causæ.

ANIMAD. XIII. Causa autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatur: sufficit enim credulitas inculcata. Item, cum quis bona fide putat se a jejuniis excusari, etsi causa insufficiens sit, tantum venialiter peccare, docet Cajet. At si vere bona fide putet, se plane excusari, nullo modo peccare videtur.

ANIMAD. XIV. 2. Causa est impotentia, qua excusantur, qui sine notabili damno non possunt jejunare: ut sunt juniores usque ad annum 21. completum: quibus tamen post septimum annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, convalescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio est, quia hi omnes egent alimento multiplicato; uti & senes communiter sexagenarii, nisi evidenter constet, posse jejunare sine damno. In dubio autem, an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam: quia cum de ætate constet, & robur sit dubium, non est expectandum, donec deficiat; tunc enim irreparabilis est defectus. Gra. 2. d. 6. tr. 3. p. 1. d. 6. f. 5. n. 39. Escob. Lay. l. 4. tr. 8. c. 3. Tan. 2. d. 3. q. 3. dub. 5. Fill. tom. 2. tr. 27. p. 2. c. 6. & ceteri communiter contra Nav. Sa, Sanch. de matr. t. 2. l. 7. d. 32. n. 17. & par. 2. consil. l. 5. c. 1. d. 4. n. 7. item Dian. p. 1. t. 9. R. 20, &c. qui absolute, sine omni restrictione, sexagenarios omnes a jejuniis liberant. Quam sententiam Trull, tanquam communior, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, ut ait, sequitur (cum Molf. Ortiz. &c.) l. 3. c. 2. d. 7. n. 3. præsertim cum scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vita tempore certis diebus voverunt jejunium: adduntque esse probabile, quod sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eo quod is in favorabilibus habeatur pro completo. Dian. p. 5. t. 14. R. 83. ex Naldo, & Sanch. Item p. 9. t. 7. R. 73. ex Trull. & aliis 6. Eademque ætate, uti & ante annum 21. Regulares non teneri ad jejunia sui Ordinis, probabile affirmat Dian. p. 9. t. 7. R. 73. ex aliis 4. qui etiam probabile censet excusari feminas quinquagenarias, p. 9. t. 7. R. 93. ex aliis 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non sufficientem pro unica refectione. Vide Sanchez in opusc. ubi ex Navar. Gabr. Ang. excusat eos, qui laborant tertiana, vel quartana, item qui ex vacuitate stomachi notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri, aut dormire non possunt. Neque hos teneri mane sumere collatiunculam, & vespere cœnam notat Dian. p. 1. t. 9. R. 51. ex Fill. & aliis 3. quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.

ANIMAD. XV. 3. Causa est labor, vel officium, cum quo jejunium non possit consistere, qualis est agricolarum, & multorum opificum, ut fabrorum, pistorum, sutorum, &c. etsi de sutoribus neget Angles: cujus sententiam Sanchez dicit esse veram, si non suant, sed tantum scindant corium, & materiam præparent; non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam Laym. l. 4. t. 8. c. 3. figulos, argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. Dian. p. 4. t. 4. R. 138. & Gordon. t. 2. l. 6. q. 18. c. 6. versantes prælum typographicum, non tamen typorum compositores; fossiores autem ferrarios, & similes, etiam die uno, vel altero quo non laborant, excusat Azor. &c. cum Dian. p. 1. t. 9. R. 9. Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, ut ait Sanch. in opusc. l. c. Vid. Fill. n. 119. Ratio horum omnium est, quia communiter horum vires non sufficiunt ad hujusmodi labores cum jejuniis.

Dixi, pedibus: quia multi non excusant equites; longa tamen equitatio ad plures dies, ut docet Fill. tract. 37. cap. 6. merito excusat. Ubi etiam concedit ob labores præcedentes, & subsequentes, posse aliquem excusari, si probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita ut officio rite fungi nequeat. V. Bon. dist. ult. quest. 4. num. 11. Ex eodem capite Doct. excusant conjugem, si debitum reddere non possit, quan-

do jejunat; uti & uxorem, quæ ob maciem non possit cum jejuniis se viro gratiam præstare. Bon. l. c. Atque universim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jejunii, ait Cajet. Quod intelligo, nisi ista obligatio sit valde levis, & rationabiliter postponenda obligationi jejunii.

4. Est pietas, vel majus bonum. Unde excusantur, qui cum jejuniis non possunt vacare operibus melioribus, ver. gr. Concionatores, Præceptores ordinarii, Confessarii, Cantores, & quotquot opera caritatis, & misericordiæ, tam corporalia, quam spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum jejuniis peragere non possunt. Fill. t. 2. tract. 27. p. 2. c. 6. n. 24. Azor. p. 1. l. 6. c. 28. Fern. Navar. Sylvest. Fagund. &c. Atque hi quidem omnes intelligunt, & fere addunt, quando eorum labores cum jejuniis non possunt consistere. Diana autem (absolute loquendo) d. 1. t. 9. R. 9. Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat a jejuniis excusandos: quia, inquit, summopere laborant; non item eos, qui Dominicis tantum concionantur, nisi sint debiles. Sanchez tamen in consil. p. 2. l. 5. c. 1. d. 13. n. 6. 7. & 8. Trull. lib. 3. cap. 3. d. 7. putat a jejuniis quadragesimæ communiter, & regulariter excusari eos, qui ter, vel quater in hebdomada concionantur cum fervore. De Lectoribus vero Dian. l. c. cum Fagund. p. 4. l. 1. c. 8. n. 19. censet non omnes excusandos, sed eos tantum, quorum labor est improbus: vel qui ita sunt debiles, ut satisfacere non possint. Idem fere sentit Sanch. licet l. c. putet Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (ut in Societate faciunt præceptores Grammaticæ) satisfacere, si media quadragesima, sive ter in hebdomada jejunent; eo quod sit magnus labor, & paucis annis sic fatigantur, ut progredi non possint. Sic ille, Verum præstat, ut Superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent; ut monet idem Sanch. l. c. Nam in omnibus istis regula certa, & universalis statui non potest alia, quam quod lex Ecclesiæ non obliget cum magna difficultate, ut notat Laym. c. 2. n. 3.

5. Caritas, vel etiam urbanitas secundum quosdam excusat etiam a veniali eum, qui die jejunii rogatus ab amico modicum sibi sumit. Med. Fag. Fill. Dian. p. 2. t. 9. R. 29. vel qui ad excitandum infirmorum appetitum comedit parum, etiam carnis. Sanch. Dian. p. 3. t. 5. R. 32.

ANIMADVERSIO I.

Reliquis autem supra secundam, ad summum venialiter tantum.

Busemb. ita loquitur, ac si dubitandum sit, utrum in reliquis comestionibus supra secundam die jejunii, venialiter peccetur. At hoc peccatum certum est, tum quia lex jejunii contumacius violatur, tum quia reliquæ comestiones supra secundam, abstinentiæ contrariæ, manifeste gulæ peccata sunt; quæ sententia fatente La-Croix p. 404. n. 1265. est communissima.

Illud tantum dubitari potest, utrum hoc peccatum sit, jejunii legi contrarium; ideoque mortale, an tantum veniale, quia jejunii legi non adversum. Communior opinio, quam La-Croix num. cit. probabilem appellat, ideoque probat, licet contrariam valde probabiliter dicat, ait, in casu proposito venialiter tantum peccari. Hujus opinionis ratio est, quia jejunium secundam refectionem fractum fuit: ergo violari amplius non potest: quod enim observari non potest, ne violari quidem potest.

Resp. Hæc ratio aperte sophistica est. An quia jejunium secundam refectionem violatum semel fuit, iterum, ac tertio violari nequit? An præcepti una violatio, ejus vim destruit, & in nihilum redigit? Si ita est, peccatoribus gratulandum est, qui, cum semel legem violaverint, eam felicitatem consecuti sint, ut eam amplius violare non possint.

Si Ecclesiæ jejunii diebus alteram comestionem, quæ cum abstinentia, seu temperantia conciliari potest, interdicit, an tertiam, & quartam &c. quæ belluonum propriæ sunt, permittit? In eo adversarii, ut ego quidem sentio, basilice falluntur, quod præceptum de una comestione die jejunii sumenda, affirmativum ponant.

Si

ANIMAD. XVI.

ANIMAD. XVII.

Si enim tale esset, qui ab omni comestione tota jejunii die abstineret, hoc præceptum frangeret; quod est evidentissime falsum.

Hoc ergo præceptum negativum est, quod unam comestionem permittit, plures prohibet. Ex quo fit, ut qui post unam comestionem alias sumit, toties jejunii legem frangat, hoc est toties mortaliter peccet, quoties eas repetit. Imo vero in reliquis comestionibus supra secundam, jejunii lex deterius, & turpius violatur, quam in secunda; quia reliquæ abstinentiæ, in cuius gratiam lex jejunii lata est, longe magis adversantur, quam secunda.

Itaque Concionatores, & Confessarii, helluones, qui die jejunii plures supra secundam refectioes sumunt, non solum quia turpiter intemperantes sunt, sed quia plura contra jejunii legem mortalia peccata admittunt, valde reprehendere, & graviolem satisfactionem iis imponere debent. Hanc sententiam tuerentur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 560. reg. 11. & Concina Theol. t. 5. p. 259. qu. 2. graviorefque Theologi ab hoc citati.

ANIMADVERSIO II.

Est abstinentia ab esu carniū, & lacticiū &c. unde intra quadragesimam jure communi prohibentur, extra eam permittuntur.

Quoad ova, & lacticia in jejuniis extra quadragesimam unicujusque regionis consuetudo pro lege habenda est. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 147. ar. 8. ad 3. ait: *Quod ova, & lacticia jejunantibus interduntur, inquantum sunt ex animalibus exorta carnes habentibus. Unde principaliter interduntur carnes, quam ova, & lacticia. Similiter etiam inter alia jejunia solemniter est quadragesimale jejunium, tum quia observatur ad imitationem Christi, tum etiam quia per ipsum disponimur ad redemptionis nostræ mysteria devote celebranda. Et ideo in quolibet jejunio interduntur esus carniū; in jejunio autem quadragesimali interduntur universaliter etiam ova, & lacticia; circa quorum abstinentiam in aliis jejunis diversæ consuetudines existunt apud diversos, quas quisque observare debet secundum morem eorum, inter quos conversatur. Unde Hieron. dicit (ep. 28. ad Lucinium) de jejunii loquens: Unaquæque provincia abundet in suo sensu, & præcepta majorum leges apostolicas arbitretur. Et D. August. ep. 54. ad Januarium ait: Facias ergo quisque quod in ea Ecclesia, in quam venit, invenerit.*

Adde dispensatum quoad carnes, etiam lacticiis, & ovis vesci posse.

Hoc ego verum non puto eo sensu, ut dispensatus quoad carnes, carnibus simul, ovisque, & lacticiis vesci possit. Si enim dispensatus quoad carnes, simul cum iis ova, & lacticia comedere posset, multo magis pisces: at pisces simul cum carnibus comedere non potest, ut declarat, & edicit Bened. XIV. constit. *Non ambigimus* anni 1741. * ubi ait: *Nolumus tamen, vos ignorare, cum hujusmodi necessitate & servandam esse possimum unicam comestionem, sicut alias hic Roma, ac nos ipsi hoc anno urgentibus causis dispensantes expresse præscripsimus, & licitas, atque interdictas epulas promiscue minime apponendas esse. Et constit. In suprema ejusdem anni 1741. ** postquam falsam, & commentitiam mox exscriptorum verborum extortionem severe redarguit, subdit: Nos quibuscumque quacumque occasione, sive multitudini indiscriminatim ob urgentem, gravissimamque necessitatem, sive singulis ob legitimam causam, & de utriusque medici consilio, dummodo nulla certa, & periculosa affecte valetudinis ratio intercedat, & aliter fieri necessario exigat, in quadragesima, aliisque anni temporibus, & diebus, quibus carniū, averum, & lacticiū esus est prohibitus, dispensari contigerit, ab omnibus omnino nemine excepto unicam comestionem servandam, & licitas, atque interdictas epulas minime esse apponendas, tenore præsentium declaramus, & edicimus.*

Porro cum Archiepiscopus Compostellanus tum alia, tum quarto loco quaereret, *quenam sint epulae licitæ, quæ verantur cum interdictis conjungi.*

Respondemus, inquit idem Summus Pontifex anno 1744. 8. Julii, *epulas licitas pro iis, quibus permittum est carnes comedere, esse carnes ipsas; epulas interdictas esse pisces, adeoque utrumque simul adhiberi non posse. Piscibus tamen edendis non interduntur iis, quibus datur tantum facultas adhibendi ova, & lacticia. *** Ergo dispensati jejunii diebus quoad carnes, non intelliguntur*

dispensati etiam quoad ova, & lacticia simul cum carnibus comedenda.

Præterea dispensatus quoad carnes, salubres tantum, ut vervecinas, vitulinas &c. comedere potest, sicut declarat Clemens XI. in edicto anni 1702. his verbis:

**** *Animadvertant & medici, & qui petunt licentiam, ut attendant qualitatem carniū, quod nempe sint salubres; quia hæc sole permittuntur in quadragesima his, qui ex justa causa nequeunt vesci cibis quadragesimalibus: idemque repetit Bened. XIV. constit. anni 1741. ******

Quod si dispensatio quoad carnes, ex ipsius dispensationis vi salubres tantum carnes permittit, cur ova, & lacticia permittit? Dispensatio ex natura sua eo spectat, ut necessitati satisfaciatur, non ut genio, & gulæ inserviat: at usus carniū sine ovis, & lacticiis quoad necessitatem satis est: ergo dispensatio, ova, & lacticia simul cum carnibus non permittit.

At hic inquiet fortasse aliquis: dispensatus quoad carnes, pulmentum, vulgo *minestra*, carniū jure coctum comedit, reliquum prandii lacticiis, & ovis, seu etiam piscibus perficit; quia id pro sua necessitate satis est. Resp. Si res ita est, & pulmento descripto reipsa indigeat, illudque satis sit, laudo hominis pietatem, qui abstinentiam quoad fieri potest sectatur. Hunc summorum Pontificum menti adversari non puto, sed conformari. Eos vero reprehendo, qui cibo necessario non contenti, gulæ inserviunt, ac voluptatis causam per cavillos agentes, suam intemperantiam excusant volunt; qua de re Concina in Commentario mox citato p. 110. num. 7.

Et cui est permissus esus carniū, etiam secunda refectio permittitur videtur, ut contra &c. probabiliter docent &c.

Pro hac falsa Busemb. opinione nonnulli nostro hoc tempore prolixè, & sophistice pugnarunt; quorum consultationem legere licet apud Concina, (*Quaresima appellante.*) Sed lis nunc finita est, ut ex verbis Bened. XIV. mox descriptis liquido cernitur.

Busemb. opinionem La-Croix quoque p. 404. n. 1269. improbaverat; de cujus sensu exultans, & triumphans P. Zacharia ita admiratur. „Viden? Laxissimum illum, atque Historicis Probabilissimè invisum laxissimum „La-Croixium, hac in re statutis plane conformem, „quæ a Bened. XIV. prodierunt; neque tamen &c. „Quorsum hæc? Ut scilicet invidiam concitet contra P. Concina extra rem. Utinam La-Croix veritati conformia ubique doceret, nec confutatione, ac reprehensione ejus doctrina non raro indigeret.

Non La-Croixius, ut P. Zacharia sua vehementi phantasia abreptus ait, sed ejus non paucæ opiniones P. Concina non parum displicent; quas proinde solide confutat, ne sanæ Theologiæ, & moribus noceant. Si Zacharia Concina graviter, ac theologice, non figurate, hoc est pueriliter redargutum velit, necesse est ut ejus doctrinam La-Croixio contrariam refutet. At hæc provincia dura est, quam si Zach. alicubi aggredi ausus est, infelicitate gessit, ut nos suis locis hactenus ostendimus.

Confirmatque Bonac. si esus carniū sit permissus ob debilitatem naturæ, & non propter &c.

In hanc rem ita loquitur P. Concina Theol. t. 5. p. 164. n. 1. „Distinguendi ergo inprimis sunt impotentia a dispensatis. Impotentes ad jejunium sunt infirmi, qui tum a carnibus, tum ab unica comestione soluti sunt non titulo alicujus dispensationis, sed titulo solius impotentia: de his nulla potest esse difficultas. Secundo ii, qui dispensantur, sunt in duplici classe. Alii namque sunt debiles, valetudinarii, qui frequenti cibo indigent, simulque carnibus; & quia ita evidens non est eorum impotentia, quemadmodum est illa decumbentium, febrique laborantium, idcirco dispensatione opus habent. Istos quoque tum a carnibus, tum a jejunio dispensari posse concedimus. Quando autem possint, debeantque ab utroque, quando ab uno tantum onere solvi, prudentis, & christiani medici relinquimus judicio. Posterioris clausis &c.

Et hic est sensus verborum cit. constit. *In suprema, Dummodo nulla certa, & periculosa affecte valetudinis ratio intercedat, & aliter fieri necessario exigat.* Itaque dispensatus a carnibus, repetita refectioe uti non potest, nisi necessitas repetita refectiois evidens sit; quia in dispensatione a carnibus non includitur dispensatio quoad repetitam comestionem, ut jam a summis Pontificibus definitum est. Quod si necessitas repetita refectio-

nis

* Habetur apud Concina in lib. *La disciplina antica, e moderna della Romana Chiesa sopra il quar. digiuno* p. 65. ** Apud Concina lib. mox cit. p. 69. *** Apud Concina. In Reliquum Bened. XV. ad postulata septem Archiepiscoporum Comp. &c. Commentarius Theologicus. Habetur initio operis. **** Apud Concina in discip. mox cit. p. 228. n. 3. ***** Nam, j. hic cit. apud eundem Concina.

nis non sit evidens, hujus quoque dispensatio necessario impetranda est.

At inquit Busemb. *De offensia jejunii est abstinentia a carnibus*.

Resp. Quid inde? Cur Busemb. metaphysica illa voce *offensia* in re morali, hoc est alieno loco utitur? Si solidam rationem in promptu habuisset, clarius loqui potuerat. An qui a carnibus abstinet, nihil reliqui habet, in quo jejunet? An jejunium est quid simplex, ac individuum?

Jejunium ecclesiasticum tria, ut post dicemus, continet, hoc est abstinentiam ab altera refectione, abstinentiam a carnibus, abstinentiam usque ad certam horam. Qui in horum uno dispensatus est, non in aliis, alia præstare evidenter tenetur.

Animadversione quoque digna est disjunctiva Busemb. locutio, *non propter nauseam, vel damnum tantum*.

Dum enim ita loquitur, ponit, dispensationem carni concedi posse propter solam piscium nauseam sine damno; quod falsum est. Jejunii præceptum eo spectat, ut caro conficietur, quod absque incommodo esse non potest. Hinc est, ut dispensatio ab hoc præcepto concedenda non sit, nisi grave damnum saluti afferat, aut probabiliter allaturum putetur. Sacra enim jejunii lex contemneretur, si propter quodcumque leve incommodum ab ea dispensaretur. Ergo nausea piscium, quæ aut ex gulæ vitio, aut etiam ex naturæ dispositione oritur, quæ tamen sine gravi incommodo superari possit, legitima dispensandi causa non est, sed sola illa nausea, quæ pisces sine gravi salutis detrimento pati non potest.

ANIMADVERSIO III.

Disiam autem horam notabiliter sine justa causa prævenire &c. probabiliter docent esse veniale Tol. Fill. eo quod &c.

Hoc peccatum, e. g. si præveniatur per unam, aut duas horas, esse mortale, 24. Doctorum auctoritate confirmat P. Concina Theol. t. 5. p. 275. q. 7. inter quos sunt S. Antoninus, Cajet., Palud., alique non inferioris subfellii, quibus adde Nat. Alexandrum Theol. t. 2. p. 561. reg. 13. Ratio est, quia juxta omnes Theologos, & caluum arbitros jejunium ecclesiasticum præter unicam comestionem, & abstinentiam a carnibus, statam quoque comedendi horam, quæ nostro tempore est meridiana, exposcit, ut ait P. Concina Quar. appell. p. 1. num. 2. idque, ut inquit Anacletus Theol. Mor. p. 423. num. 8. ex perpetua, & universali Ecclesiæ consuetudine patet. Ergo qui unum ex prædictis omittit, non jejunat; quia singula ad jejunium sunt necessaria: qui autem non jejunat, mortaliter peccat; hinc damnatur ab Alex. VII. ea propositio num. 23. *Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere præcepto*: ergo qui statam comedendi horam omittit, sicut faciunt, qui eam notabiliter præveniunt, mortaliter peccat.

Præterea qui ab universali, & perpetua Ecclesiæ consuetudine, quæ sine controversia legis vim habet, notabiliter recedit, letalis criminis reus est: at qui statum comedendi die jejunii tempus notabiliter, e. g. per unam, aut duas horas prævenit, ab universali, & perpetua Ecclesiæ consuetudine notabiliter recedit: ergo letalis criminis reus est. Hinc D. Thom. in 4. d. 15. qu. 3. ar. 4. qu. 3. ait: *Ille jejunium solvit, qui Ecclesiæ determinationem non servat. Unde cum Ecclesiæ infliuerit certum tempus comedendi jejunantibus, qui nimis notabiliter anticipat, jejunium solvit*. Et cap. Solent 50. dist. 1. de consecr. dicitur: *Solent plures, qui se jejunare putant in quadragesima, mox ut signum audierint ad horam nonam, comedere; qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur officium*. Quod si primis Ecclesiæ sæculis, quibus jejunium quadragesimæ ad vespem usque protraheretur, non jejunabant, hoc est mortaliter peccabant ex propof. 23. mox cit. & ab Alex. VII. proscripta, qui ante vespem comedebant, multo magis letaliter delinquent, qui nostro horam meridianam minus gravem, & incommodam notabiliter anticipant. Hac de re caute, & moderate loquitur Nat. loco cit. qui ait: „Paululum anticipare horam prandii absque necessitate, aliqua, seu causa legitima, v. gr. hora dimidia ante meridiem prandere, veniale peccatum est. Estimato meridiem menz accumbere, nullum peccatum est. Ad jejunium enim requiritur hora determinata non secundum dum subtilem examinationem, sed secundum grossam estimationem, ut loquitur D. Thom. 2. 2. qu. 147. art. 7. ad 2. Notabilis anticipatio, horæ scilicet integre, letale peccatum est.“

At, inquit Busemb. notabili anticipatione prandii

non violatur substantia, sed tantum circumstantia jejunii. Ergo &c.

Resp. Busemb. sibi contradicit. Nam ia resp. h. dub. 1. dixit, jejunium ex præcepto Ecclesiæ obligante sub mortali requirere tres conditiones; quarum postrema est certa hora refectionis, quæ est circa meridiem. Ergo hac conditione deficiente jejunium ad Ecclesiæ præceptum exactum, non est jejunium, seu, si scholastico more loqui velis, non habet formam, essentiam, seu substantiam ecclesiastici jejunii: ergo defectus hujus conditionis est fractio jejunii, hoc est mortalis culpa; quod Laym. t. 2. l. 4. t. 8. c. 1. n. 11. p. 146. concedit, si sermo sit de jejniis antiquis. „Verum tamen, inquit, „spectata hodiernæ Ecclesiæ consuetudine, per quam „cena in prandium, seu tempus, quo communiter homines prandere solent, translata est, non videtur tertium illud requisitum ad substantiam jejunii pertinere, sed vel accidentarium esse, vel secundarium; cur, res prætermisso, adeoque anticipatio temporis comedendi censeatur tantum debeat culpa venialis.“ Ita Laym. qui eo vitio laborat, quod affirmet sine probatione tertium requisitum, de quo sermo est, non pertinere ad substantiam hodierni jejunii: hoc scilicet ore rotundo negatur; & hoc satis est, ut assertio Laymanni in fumum abeat; quia affirmanti, non neganti probatio incumbit ex logicorum regulis. Præterea quid est essentia, seu substantia hodierni ecclesiastici jejunii, nisi abstinentia, prout Ecclesiæ lege jejunii diebus præcipitur? At jejunii diebus, Ecclesiæ lege præcipitur inter cetera prorogatio refectionis ad meridiem: ergo prorogatio refectionis ad meridiem, est de essentia, seu substantia jejunii. Cur antiqui Christiani mortaliter peccabant notabili refectionis anticipatione? Quia Ecclesiæ legem, & consuetudinem violabant: at nonne hodierni Christiani refectionis tempus notabiliter anticipantes, Ecclesiæ legem, & consuetudinem violant? Ergo mortaliter peccant; imo vero turpius, & inexcusabilius peccant, quam antiqui; quia facilius, & commodius præceptum transgrediuntur.

Huic porro ecclesiastici jejunii legi Regulares subesse, extra omnem controversiam esse debet; imo, cum ii in sacrarum legum observantia secularibus exemplo præire teneantur, illam tum quoad alias condiciones, tum quoad statam meridianam refectionis horam exactius observare debent, quam sæculares. Contrariæ consuetudines, si alicubi forte vigeant, aperte corruptelæ sunt, universali, ac perpetuæ fidelium consuetudini contrariæ, statuti religiose hostiliter adversæ. Privilegia Leon. X. quæ Pellizarius, Portel, Diana, quos male secutus est La-Croix p. 409. n. 1177. (in Regularium ne gratiam dicam, an damnum?) commenti sunt, nullis legitimis documentis nituntur, & fictitia merito habentur, quia accurate inquisita, numquam inventa fuere. Præterea ab omni verisimilitudine longe abest, summos Pontifices privilegia concessisse Regularibus universale jejunium relaxantia, unde in sæculares homines malum redundaret exemplum.

ANIMADVERSIO IV.

Dixi 1. notabiliter, & sine justa causa: quia prævenire ex justa causa, v. g. si iter sit faciendum, si hospites dimittendi &c. & absque ea per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse.

Ut ab hoc ultimo exordiar, jam a Nat. Alex. cit. fuit improbatum, & merito. Si enim notabilis anticipatio prandii letalis culpa est, ut contra Busemb. mox ostensum est, illud necessario consequitur, exiguum anticipationem, puta per mediam horam, esse noxam venialem. Omnis recessus a lege, culpabilis semper est: atqui anticipatio prandii diebus jejunii per mediam horam, est evidens recessus a lege: ergo evidenter culpabilis est.

Porro ut sine culpa prævenias notabiliter statam refectionis horam, non sufficit quælibet justa causa, sed gravis causa requiritur. Nec enim levis, licet rationalis sit, causa a lege eximit, quæ, si ex quacunque etiam levi causa omittatur, magis contemnitur, quam, ut par est, in magna veneratione habeatur.

D. Thom. 2. 2. q. 147. ar. 4. ad 3. ait: *Quod circa peregrinos, & operarios distinguendum videtur. Quia si peregrinatio, & operis labor commode differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis, vel spiritualis vite, & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vite, non sunt propter hoc Ecclesiæ jejunia prætermittenda. Si autem imminuat necessitas statim peregrinandi, & magnas diatas faciendi, vel etiam multum laborandi vel propter conservationem vite corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem, & simul cum hoc non possint Ecclesiæ jejunia observari, non obligatur homo ad jejunandum; quia non videtur*

ut fuisse intentio Ecclesie statuendis jejunia, ut per hoc impediret alias pias, & magis necessarias causas. Videatur tamen in talibus recurrendum esse ad Superioris dispensationem; nisi forte ubi est ita consuetum; quia ex hoc ipso quod Prelati dissimulant, videntur, annuere. Juxta ipsam S. Doctoris doctrinam, duo requiruntur, ut inconcussam S. Doctoris doctrinam, duo requiruntur, ut peregrinatio, seu iter, sit causa sufficiens dispensandi, seu eximendi a jejunio. Primum est, ut iter sit necessarium ad vitam corporis, vel animæ: alterum, ut jejunium cum itinere componi non possit. Si alterutrum desit, iter a jejunio non solvit, ideoque ne a notabili quidem prandii anticipatione, qua jejunium frangitur. Busembaum autem nec itineris necessitatem, nec impotentiam componendi horam prandii jejunalem cum itinere nominat, sed sine ulla limitatione liberalissime eximit a statuta refectiois hora, v. g. si iter sit faciendum.

Ex his porro intelligitur, esse prorsus inexcusabilem, qui hospitibus jejunii die dimittendis notabiliter anticipans prandium, cum iis comedit, quicquid Busembaum contra sentiat. Hic enim nulla est, ne levis quidem iusta causa prandium prævenienti, sed solum inanis, & malus respectus ad homines. An, ne hospitibus minime probis displiceas, Ecclesie præceptum pro nihilo habere tibi licet?

Ergo, dum notabiliter ante meridiem cum iis prandens, mortaliter peccas; alterumque mortale peccatum addis, si ipsi hospitibus sine necessitate mox explicata comedere optantibus prandium paras; quia eorum mortali peccato consentis. Missis ergo lubricis, & falsis Busembaum opinatiunculis, audiat iterum Angelicus, qui qu. 147. cit. art. 7. ad 3. ait: *Vel si forte (loquitur de taxatione temporis comedendi jejunii diebus) propter infirmitatem, vel etatem, aut aliquid hujusmodi, hoc eis in magnum gravamen cederet, esset cum eis in jejunio dispensandum, vel ut aliquantulum prævenirent horam.*

S. Doct. non quamcumque causam sufficere putat, sed magnum gravamen postulat, ut in jejunio, vel in horæ anticipatione dispensetur. Non hospitum dimissio, non arbitrarium iter, non leve incommodum, sed solum grave detrimentum est causa sufficiens dispensandi, aut eximendi ab hora statuta refectiois, jejunii diebus.

ANIMADVERSIO V.

Non solvitur jejunium per divisionem prandii ob negotium incidens.

La-Croix p. 409. n. 1279. ita loquitur: „Si quis interruptum ob negotium, Pasq. decis. 121. putat, eum posse complere prandium absoluto negotio, quamvis hoc duraret usque ad vespertum; quia cum illa interruptio sit involuntaria, prandium, ad quod jus habet, manebit complebile per sequentem comestionem: „contradicit Tamb. in Dec. l. 4. c. 4. §. 2. num. 18. „Non enim apparet, quomodo id quod vesperti comedit, possit cum cibo jam digesto facere unam comestionem. Hinc Diana, & Lezana dicunt, non debere intercedere plus, quam unam, vel duas horas: nam duas etiam admittit Sanch. Quamvis Escob. putet, id esse nimium, ideoque cum Tamb. tantum unam concedat. Nihilominus Leander, & Steph. t. 1. d. 5. n. 113. probabiliter sic distinguunt: si interruptum ultra duas horas, & prius sumpserit, quantum satis est ad jejunium sine magno incommodo tolerandum, non poterit redire; si autem prius non sumpserit tam multum, dicunt cum Pasq. posse redire, dummodo retulerit intentionem redeundi, quæ uniatur illas duas comestiones in unum prandium.

Hæc est historica La-Croixii descriptio opinionum versatiliū, quæ, cum mutuo pugnare videantur, reipsa tamen non pugnant; quia contrariis suam probabilitatem relinquunt. Quid hinc lector? Si versatilis opinator sit, quod absit, illud discit, ut pro suo arbitrio sequi possit quos maluerit. Si sit sanæ doctrinæ studiosus; recitatas opiniones ex arbitrio confectas pro nihilo habet. Quid ergo? inquis. Resp. Ecclesia jejunii diebus unam refectioem permittit, plures prohibet: cum prandium dividitur, & per notabile tempus e. gr. duplicis, aut etiam unius horæ interruptitur, refectio non est una, sed multiplex: ergo qui prandium per notabile tempus interruptit, ecclesiasticæ jejunii legi adversatur. At quid, inquis, si negotium incidat? Resp. Omnia tempora habent, ait Eccl. c. 3. Dum comedis, non est tempus vacandi negotiis; hæc suum habent tempus; ideoque post refectioem sunt tractanda, & peragenda.

An ut negotia incidentia agas, refectioes contra Ecclesiæ legem multiplicare potes? Nam si interruptio prandii exigua sit, pro nihilo haberi potest.

Quod si negotium sit necessarium, nec moram patitur, ut si moribundi confessio excipienda sit, vel rixæ sedandæ, vel morbus repentinus curandus, & similia ne-

cessario, ac statim facienda, prandii divisio culpa vacat; quia necessitas non subditur legi.

Vel si quid sumatur . . . ob debilitatem.

Si debilitas exacte jejunanti in magnum gravamen, ut loquitur S. Thom. cit. cederet, is aut dispensandus, aut eximendus a jejunio esset pro ratione suæ necessitatis; hoc est vel ut prandii horam præveniret, vel ut aliquid ante prandium sumeret. At propter levia incommoda non licet aliquid sumere ante prandium diebus jejunii. An jejunantes sine ullo incommodo, & debilitate jejunare volunt? an nostræ quoque corruptæ naturæ accommodata, & suavis esse debet jejunii lex? Qui ob quamcumque debilitatem cibos ante prandium diebus jejunii sumunt, a Christi cruce nimis alieni sunt, iugo legis sese non subiciunt, sed legem sibi, pati denique nihil volunt, ideoque cum Christo gaudere non possunt.

Aliamve causam rationabilem, uti apud Religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ.

Hi, ut ait La-Croix p. 409. n. 1280. possunt „sumere cibum etiam in magna quantitate, per horam circiter ante prandium suum, & postea hoc complere expleto suo servitio: Sanch. Leand. Tamb. n. 17. & alii cum Dian. p. 10. t. 14. Resp. 61.

Hæc sane opinio proxima superiore jam refutata deterior est. Si enim propter quamcumque debilitatem cibos ante prandium sumere non licet jejunii diebus, multo minus id licet sine ulla debilitate.

An quia in Religioforum cœnobiis aliqui mensæ ministrant, vel inter mensam legunt, licentiam habent frangendi jejunium? Si ministrantes mensæ Religioforum hanc licentiam habent, cur non ministrantes mensæ sæcularium? an administratio mensæ, vel lectio in magnum gravamen cedit, nisi cibos ante prandium sumant? timendum scilicet est, ut in deliquium, aut febrim, aut gravem morbum incidant, nisi vires ante prandium refocillent? hæc ne sunt digna Religiosis ad austeritatem vitæ, ad carnis macerationem destinatis? hæc ne sunt exempla, homines sæculi ad carnem macerandam excitantia? hæc ne exacta sacratissimæ legis jejunii observantia? La-Croixius non sine malo exemplo per commentitia privilegia permittit Regularibus universe, ut jejunii diebus prandium per unam horam anticipent; nunc etiam sine fictis privilegiis mensæ religiosæ ministris, & lectoribus ex sua liberalitate concedit, ut ante horam prandii sui, hoc est duas horas ante sæcularium prandium cibum sumant etiam in magna quantitate? Quid quæso hoc est, nisi mensæ ministris, & lectoribus permittere, ut jejunium frangant, hoc est, ut mortaliter peccent? Res evidens est; nec La-Croixii patroni, aut fautores, quantumlibet subtilia ingenia torqueant, contrarium unquam ostendent. „Ratio est, inquit La-Croix, quia habent jus tum incipiendi prandium cum aliis, occurrente autem negotio, quale est tale servitium, licite interruptunt.

Resp. Falsum est, hos ministros, & lectores habere jus incohendi prandium eo tempore, quo permittit La-Croix, hoc est unam circiter horam ante prandium suum, hoc est duas horas ante meridiem: hoc jus prorsus fictitium est, ut jam ostendi: contradictorium est, eos inchoare prandium cum aliis, si ante horam circiter illud inchoent ante prandium suum, hoc est ante prandium regulare, ut ego sine ulla calumnia intellexi, & alii forte intelligere possunt. At nunc pono, La-Croixium esse intelligendum de prandio proprio mensæ ministrorum, & lectorum, quod post aliorum prandium sumunt.

At ne ita quidem accepta La-Croixii opinio, admitti potest, etiam posito, quod Religiosi debito, hoc est meridiano tempore prandeant. Habent enim jus omnes Religiosi eo tempore incohendi prandium, non tamen habent jus interruptendi prandium, hoc est duas refectioes contra Ecclesiæ legem sumendi. Prandium inchoatum interrupti quidem potest propter negotium incidens, hoc est, quod casu, & præter expectationem accidat, dum, ut dixi, necessarium sit, nec moram patiatur. At negotium ministrandi mensæ, & legendi non est incidens, sed prævisum, & ordinarium; ideoque ex hoc capite suum mihi non potest legitima interruptendi prandii excusatio.

At, inquit Bus., nonnisi unam refectioem intendunt. „Resp. hæc sane ratio ridicula est. Nec enim Ecclesia unam refectioem diebus jejunii præcipiens, intentione unius refectiois, cui factum repugnet, contenta est, sed unam realem refectioem postulat.

Et hinc Sanch. &c. excusant famulos &c. si aliquid prægustent, aut ex reliquiis gulose sumant, tum ut &c.

Digna ne sunt hæc, quæ refellantur? an etiam famem nolle pati, an etiam gulæ incitamentum legitimæ causæ sunt interruptendi prandium jejunii diebus? melius ne inferviunt famuli gulosi, an abstinentes? melius ne inferviunt famuli, qui nihil incommodi pati volunt, an qui incommoda ferre parati sunt, & solent?

Men-

Mensæ melius, vel, ut vere loquamur, deterius inservire, est ne necessitas, & legitima causa ab Ecclesiæ lege unicam refectiorem diebus jejunii præcipiente excusans? Qui ita loquuntur, putant ne, jejunii legem esse sacratissimam, & quadragesimale jejunium a tota per orbem Ecclesia, ut loquitur Bened. XIV. (const. *Non ambigibus* anni 1741.) inter præcipua orthodoxæ disciplinæ capita annumerari?

Nec solvitur per sumptionem electuvariorum.

Hic distinctione opus est. Si enim electuaria, vulgo *conserve*, infirmitatis causa sumantur, licent, dum pro modo indigentia sumantur. Si sumantur absque necessitate infirmitatis, ob delectationem, vel ad famem sedandam, vetita sunt; & nisi materiarum parvitas excuset, letalis culpæ reatum includunt; quia ciborum vim habent, & nutriunt; quæ sententia ex se clara, antiquorum, & recentium quoque Theologorum auctoritate confirmatur, ut monet P. Concina Theol. t. 5. p. 103. qu. 3. Et hoc sensu loquitur D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 6. ad 3. dum ait: *Quod electuaria etiam aliquo modo nutriant, non tamen principaliter assumuntur ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solvunt jejunium, sicut nec aliarum medicinarum assumptio; nisi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate assumat per modum cibi.*

La-Croix p. 410. n. 1294. ait: „S. Thom. Laym. & „& Steph. n. 92. dicunt, licere electuaria, confecta, „seu conserva, ut vocant, cum accipiantur, non ut alimenta, nec in fraudem legis, sed ut medicamenta, „aut præservativa, nisi acciperentur in magna quantitate; sed contradicunt Fagund. & Dian. Resp. 6. quia „videntur habere rationem cibi, nec licere possunt, nisi „actu male affectis pro medicina, vel de propinquo „alioquin infirmandis ad præservativam.“

Recte quidem Fagund. & Dian. at hi S. Thomæ non contradicunt, sed ejus mentem distinctius aperiant. Electuaria habent rationem cibi, & rationem medicinarum: sumuntur per modum cibi, cum sine ulla necessitate infirmitatis, aut supra proportionem necessitatis comeduntur; & in hac specie non licent. Sumuntur per modum medicinarum, cum sumuntur ex necessitate ad curandam, vel præservandam infirmitatem utique imminentem, non remotam, & incertam; pro qua nulla sit necessitas sumendi electuaria. Hic porro est sensus allatorum D. Thomæ verborum.

Vel crebriorem hauriunt, ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit &c. & quidem toties, quoties biberit, dummodo &c. v. gr. 5. vel 6. amygdalas, vel quid simile.

„Communiter, inquit La-Croix p. 410. n. 1293. tenent „omnes cum Dian. p. 10. t. 14. Resp. 59. ratione potus, „ne noceat, non licere plus panis, vel cibi sumere, „quam mediam unciam; quia hæc quantitas commissa „potui sufficit ad impediendum nocumentum.“

Hanc speciem proponere juvat. Post prandium quadragesimale nonnulli affident mensæ scyphis, & lagenis optimi vini, ac bellariis instructæ. Dies transigunt inter amanos sermones, ac ludos, ac cyathos identidem exhauriunt sumptis semper ante potum 5. aut sex amygdalis, aut cibo simili mediam unciam non excedente. At quia cyathi frequentes sunt, & conversatio ad multas horas protrahitur, plures eorum notabilem cibi quantitatem iteratis vicibus sumunt. Quæro ego hic non ab homine severo, & aspero, nec a molli, & laxo, sed ab homine æquo & probato, quid de his sentiat? Hi certe ducunt in bonis dies suis: at quid inde? & in puncto, inquit Job c. 21. v. 13. *ad inferna descendunt*. Sed missis aliis, illud unum quaeritur, utrum sumptio descripti cibi illis liceat.

La-Croix n. cit. subdit: Recte monet Steph. n. 112. his verbis: *Puto de facto sub colore, si potus noceat, sepius a variis aliqua sumi tantum ideo, ut potus magis sapiat, quod profecto non licet*. Recte sane: at quid si modicus cibus descriptus reipsa sumatur, ne potus noceat? Hoc licet, ait Buf. nec La-Croix dissentit. Ego vero humilissimi amicos homines non solum peccare, sed mortaliter peccare existimo, imo pro certo habeo. Nam qui in die jejunii sæpius quid modicum comederit, frangit jejunium: hæc propositio est indubitata, quia contraria ab Alex. VII. n. 29. est expresse proscripta: at descripti homines modicum quid sæpius jejunii die comederunt; hæc est nostra propositio, & species: ergo jejunium fregere: ergo mortaliter peccarunt. Conclusiones sunt legitimæ, & evidentes. Contraria vero Bufemb. La-Croixii, & aliorum doctrina est aperte damnata.

Neque enim sum doctrinæ damnationem evadere possunt, quia repetitio modico cibo addunt permissionem repetiti, hoc est intemperantis potus. Hæc enim permissio damnabiliorem reddit propositionem damnatam. Ipsa repetitio modici cibi, mortalis culpa est; nec venialis fieri potest, multoque minus licita, quia in gratiam potus sumitur.

Cur enim ab ipso potu non abstines, si sine vitio cibo potum sumere non potes? nec enim potus etiam permixtus licitum facit cibum prohibitum. Præterea si potus sine cibo nocet, evidenti argumento est, naturam potu non indigere: nec enim naturæ nocere ea possunt, quibus ipsa indiget. Quod si aliquid incommodi ex abstinentia potus quis pateretur, nonne illud necessarii subeundum esset, ne cibus vetitus sumeretur? Hæc certa sunt æquis, & sanis hominibus, nedum Theologis. Lege tamen, si lubet, etiam Concinam, qui Theol. t. 5. p. 255. qu. 3. Bufemb. & La-Croix mox descriptam opinionem refutat.

ANIMADVERSIO VI.

Qui vero in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra jejunium peccaret, saltem mortaliter.

Idem sentit D. Thom. 2. 2. qu. 147. art. 6. ad 27. ubi ait: *Est autem aliud jejunium Ecclesiæ, quod dicitur jejunium jejuntis; & istud non solvitur, nisi per ea, quæ Ecclesiæ interdiceret intendit, instituendo jejunium. Non autem intendit Ecclesiæ interdiceret abstinentiam (lege sumptionem, ut advertit Concina Theol. t. 5. p. 199. n. 2. & sensus postulat) potus, qui magis sumitur ad alterationem corporis, & digestionem ciborum assumptorum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat; & ideo licet pluries jejuntibus bibere. Si autem quis immoderate potu utatur, potest peccare, & meritum jejunii perdere; sicut etiam si immoderate cibum in una comestione assumat. Et hoc fatentur Theologi omnes communiter, ut ait idem Concina loco mox cit.*

Si autem vinum extra refectiorem sumatur in fraudem jejunii, hoc est ad famem sedandam, probabilius putat P. Concina Theol. t. 5. p. 200. qu. 3. eo frangi jejunii legem. Quia cum lex jejunii extra refectiorem cibum prohibeat, ejusdem legis mens merito putatur esse, prohibere, ne substituat loco cibi tanta vini præsertim optimi copia, quæ nutriat, & famem abigat, ut cibus. Pro hac sententia citat Concina multos tum veteres, tum recentes, ac inter hos ipsum Dianam, qui hanc opinionem probabilem esse fatetur.

La-Croix p. 409. n. 1290. contrariam opinionem, quæ apud recentes communior est, tuetur; sed in eo errat, ut pro se citet S. Thomam loco mox appellato, ubi absolute S. Doct. permittit potum die jejunii extra refectiorem.

Sed D. Thom. intelligendus est sensu, ut logici ajunt, reduplicativo, hoc est ut permittat potum, quatenus potus, non si rationem cibi habeat, ut mox explicatum est. Hinc idem Angelicus in 4. d. 15. qu. 3. art. 4. qu. 1. ad 1. ita concludit: *Et ideo ille, qui potus extra horam unice comestionis, non dicitur bis manducare; & propter hoc nec statutum Ecclesiæ frangit; nisi fraudem faciat; quia legem violat, qui in fraudem legis aliquid facit.*

At, inquit La-Croix, „intentio fumentis non mutat „rationem potus, qui de se est tantum ad sitim sedandam, & refrigerandum sanguinem, quamvis etiam juvet ad vehendos, & concoquendos cibos.“

Resp. Licet potus cibi naturam non habeat, eam tamen æquivalenter hoc est cibi vim habet, si vinum exquisitum, & copiose sumatur, quod teste experientia nutrit; ex quo fit, ut hac ratione sumptum, sit in fraudem legis, ac legem, ut ait D. Thom. violat. Illud porro, quod ait La-Croix, vinum refrigerare sanguinem, est falsum, & experientia contrarium, quæ constat, vino sanguinem incallescere. Sed hoc extra rem moralem.

ANIMADVERSIO VII.

Ait, mane sumere collatiunculam sine causa die jejunii, esse tantum veniale; quæ sane opinio communior est, ut ait P. Concina Theol. t. 5. p. 272. n. 17. & juxta ipsum probabilior. Ratio est, inquit, quia hæc ordinis inversione non violatur substantia jejunii, seu, ut clarius loquamur, Ecclesiæ lex notabiliter non læditur. At hæc ratio, seu propositio incerta videri merito potest. Ecclesiæ enim diebus jejunii ex perpetua, & universalis consuetudine, ut supra ex communis Theologorum sensu dictum est, abstinentiam cibi usque ad certam horam, hoc est nostro tempore meridianam, præcipit; & qui hoc tempus comedendo notabiliter anticipat, ut contra Buf. & Laym. ostensum est, mortaliter peccat: at qui collatiunculam mane sumit, tempus meridianum comedendo notabiliter anticipat: ergo videtur peccare mortaliter.

Anticipat, inquis, non prandendo, sed collatiuncula; quod diversum est.

Resp. diversum quidem est quoad cibi quantitatem; sed tamen quantitas cibi in ipsa collatiuncula sumpta, notabilis quoad jejunium est, & ex se jejunium spectata quantitate, ut ponimus, frangit; & præterea tempus refectio-

fectionis notabiliter anticipat. Neque vero in nostra specie, est sola ordinis inversio, sed etiam notabilis temporis anticipatio: effert sola ordinis inversio, si collatiuncula non mane, sed meridie sumeretur, prandio ad vespeream protrahito.

At cum mane sumitur, non solum invertitur ordo, sed etiam tempus comedendi notabiliter prævenitur; in quo notabilis esse videtur legis læsio. Quoad rem physicam perinde est, seu mane, seu vespere collatiunculam sumas; at quoad Ecclesiæ legem res non est eadem, sed contraria. Quoad Ecclesiæ legem idem est, seu mane prandeas, & vespere collatiunculam sumas, seu mane collatiunculam sumas, & vespere prandeas: at primum est mortalis culpa: ergo etiam alterum. Hinc Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 561. reg. 13. in fine ait: „jejunium violare, & mortaliter peccare, qui mane sumit jentaculum, prandio in vespeream dilato, nisi necessitas, vel infirmitas cogat. Jentaculum vero, sive collationem, ut loquimur, meridie sumere licet, plena refectioe, in serotinum tempus dilata, si legitima causa subit, veluti si quis prandere non possit ante vespeream propter negotia, propter professionem, propter hospites vespere venturos, propter summam difficultatem dormiendi vacuo stomacho; at sine causa legitima prandium in cœnam mutare jejunii diebus non licet.“

ANIMADVERSIO VIII.

Quoad ejus quantitatem communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ.

Cum serotina collatiuncula Ecclesiæ consuetudine Pastoribus non improbantibus inuenta sit; ejus quoque quantitas ab eadem consuetudine petenda est. Consuetudo porro non ab hominibus malis, laxis, ventri serviens, sed a probis, rectæque conscientie sumi debet: ergo regula non solum quantitatis, sed etiam qualitatis ciborum in serotina collatiuncula ab usu hominum proborum rectæque conscientie desumenda est.

Id docet Doctor Doctorum Bened. XIV. in rescripto ad postulatam Archiepiscopi Compostellani, * qui secundo loco quærebat: *an iis, quibus concessum est vesci carnibus, possint in vespertina refectiuncula ea quantitate carnis vesci, quæ jejunantibus permittitur.* Respondemus, inquit, summus Pont. non licere, sed opus habere eo cibo, eaque uti portione, quibus utuntur homines jejunantes rectæ conscientie. Hanc certissimam regulam admisit quoque P. La-Croix p. 410. n. 1297. Sed postmodum pro vespertina collatiuncula n. 1299. octo cibi uncias concedit. „Videtur tamen, subdit, probabilius dici, quod quantitas restringi debeat ad quartam circiter, vel quintam partem prandii, ut habet Busemb.“

P. Concina postquam hac de re erudite disseruit ut ipsa res postulabat, ita loquitur Theol. t. 5. p. 260. n. 5. „Ut itaque, sicut præmissi, media ego via incedam, opiniones, quæ sive quartam cœnæ partem, sive octo uncias permittunt, rejicio tanquam laxas, & ut ego arbitror, a vera consuetudine Ecclesiæ exorbitantes. Paululum quoque, quin plusquam paulum ab antiqua recedo severitate, & sanctis viris mediar, ut ita dicam, istius consuetudinis ætatis, gravioribusque Theologis accedere volo. Duas uncias panis, & unam unciam aut amygdalarum, aut ficuum, aut nucum detractis corticibus permetterem in collatione serotina. Hæc sententia minus recedit a Sanctorum doctrina, & praxi, simul etiam humanitati indulget; sed indulgentia ita moderata est, ut a laxitate recedat. Non negaverim tamen, juxta varias corporum constitutiones, posse aliquantulum præfatam regulam relaxari. Hæc tamen ille, & ut ego quidem pro mea tenuitate sentio, caute, moderate, & sapienter.“

Adde, quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus quam Religiosis, nobilibus quam plebeis, & in frigidis &c.

De nobilibus idem habet La-Croix n. mox cit. idemque permittit iis, qui continuo dediti sunt studiis, aliisque negotiis fatigantibus caput, quia spiritus in eis magis deficiunt.

P. Concina Theol. t. 5. p. 270. n. 16. quærit: „An viri nobiles, delicati, advocati, procuratores, lectores, omnesque studiis vacantes, sumere possint collationem majoris quantitatis, quam ceteri? Quidve dicendum de Curia Romana? Resp. Pasqualigus dec. 99. Leand. t. 5. disp. 4. q. 28. & seq. Card. Cozza p. 3. d. 9. alii ve docent, omnes laudatos viros posse ampliorem sumere collationem, & pro ratione obtrudunt consuetudinem, ac delicatam corporis constitutionem. Istorum Auctorum opinio non modo improbabilis, sed & indigna, ut proponatur, est. Quandoquidem neque nobi-

litas, neque divitiæ, neque recensitæ professiones ab observantia jejunii excusare possunt. Ergo neque a sobrietate in serotino jentaculo sumenda. Ut falsitas istius opinionis omnino pateat, expendendi sunt status singuli enumerati. Atque in primis nobilitas: nullo privilegio potitur adversus legem. Deinde plurimi nobiles fortioris, & robustioris constitutionis sunt, quam multi plebei. Si plures viri graves delicati sunt, etiam plures viri plebei habent constitutionem gracilem minusque firmam. Futile ergo est, asserere, nobilitatis statum causam sufficientem esse augendi collationem serotinam. Sed sive nobiles, sive plebei sint, si aliqua peculiari debilitate, vel incommodo laborent, poterunt plus minusve juxta superioris docti, & prudentis arbitrium a lege collationis serotinæ dispensari. Cur vero advocati, procuratores, lectores, omnesque, qui studiis vacant, possunt sumere ampliorem collationem? Quænam consuetudo id permittit? Nulla sane. Si enim præfatis omnibus licita esset majoris quantitatis collatio, potiori jure licita foret omnibus artificibus, sutoribus, barbitonforibus, pictoribus, aliisque. Plebei postea, qui artibus magis laboriosis insudant, a jejunio etiam excusarentur. Pro quibus ergo statuta est regula illa octo unciarum? An pro Religiosis? Leander loco cit. q. 30. ait, posse istos ampliorem refectiunculam sumere, etiam si continuo studiis non vacent, dummodo certis horis (nempe quinque, vel sex) studeant, etiam si id faciant recreationis gratia; vel si in choro canant, aut manibus laborent. Concludam ergo cum Caramuele in Theol. fund. n. 1539. Ergo si etiam Religiosus excludimus, qui erunt in Ecclesia Romana, qui teneantur observare jejunia? Dicamus potius e contrario, nobiles, procuratores, virosque graves minorem præ ipsis plebeiis debere sumere collationem; tum quod lautius prandeant, & exsaturentur, tum quod minus laborent corpore, & consequenter corpus magis indomitum habere soleant, tum denique quia isti se veriore indigere soleant pœnitentia. Qui vero studiis vacant, minus ventrem implere debent. Nulla ergo ratio, nullaque consuetudo permittunt nobilibus, advocatis, procuratoribus, & lectoribus majorem collationem, quam ceteris Christianis. Una pro omnibus lex. Sola infirmitas, viriumque debilitas, non status diversitas, relaxare legis rigorem potest. Consuetudinem, quam de Curia Romana obtrudunt, nimirum licitum esse in præfata Curia sumere majorem collationem consuetam, inventum est illorum Casuistarum, quos loco cit. q. 25. recenset Leander. Quin in Curia Romana, ubi sedes est Religionis nostræ, severius Ecclesiæ præcepta servari debent; ne inimici nostri obgannire, & exprobrare audeant, Roma scilicet exire edicta, ut illud Augusti, minime vero ibi subsistere. Neque aliquorum abusus (quos, si tolerant, nunquam approbant Pontifices summi, sed pro virili parte evellere conantur) pro consuetudine legitima apponi valent.“

Quod attinet ad frigidas regiones, cibos quidem magis illæ digerunt, & calidiores languori magis obnoxii sunt; nosque jejunium hiemali, quam æstivo tempore facilius toleramus. Itaque frigus nullam rationem suppeditare videtur sumendi ampliorem collatiunculam jejunii diebus.

Plus item quibusdam in locis in vigilia Nat. Domini, & alibi &c.

La-Croix n. 1301. in vigilia Nat. Domini, etiam si incidat in sabbatum quat. temporum, permittit collationem duplo majorem; imo Sanch. inquit, dicit ex fructibus, & confervis posse accipi ad satietatem quod Vivald. extendit ad vigiliis Paschæ, & Pentecostes.... Sed attendenda est consuetudo locorum. „Magna illa, & sanctissima jejunia non largiorem vespertinam collatiunculam permittunt, sed minorem potius exigere mihi videntur. Usus hominum laxæ conscientie, etiam si multi sint, non est consuetudo, sed corruptela. Nam homines vere probi, rectæque, & meticulosæ conscientie illa jejunia exacte ut puto observant. Refectio ad satietatem, ut permittit La-Croix, jejunium prorsus destruit, ideoque est manifesta corruptela valde corripienda, non accommodatitius opiniunculis fovenda.“

ANIMADVERSIO IX.

Et pro more regionis parum butyri &c. ut &c.
Si hic mos etiam penes homines timentes Deum, rectæque conscientie vigeat, juxta mentem Bened. XIV. cujus verba supra descripsimus, licebit, secus non licebit.

ANI-

* Habetur apud Concina t. 1. App. ad Theolog.

ANIMADVERSI O X.

Quia probabile satis est, etiam in hac materia parvitas a mortali excusare, ut docet &c.

Hanc sententiam communiter docent Theologi, ut ait Conc. Th. t. 5, p. 160. n. 3. tum in fine hujus numeri addit: „Præcisa quantitas assignari vix potest. In hoc omnes conveniunt, quod particula carnis, quæ comeditur, debeat esse satis exigua, ut pro parvitate materiz judicari debeat.

Vel ex aliis cibis quartam tantum partem &c. sive unam, vel duas uncias sumas: hanc enim esse materiam parvam, cum &c. docet Dian... esse probabile.

Hac de re simplices, beneque morati homines rectius judicabunt, quam subriles disputatores in scholastica palæstra exercitati, præsertim si hi in utramque partem flecti, & ad laxandum proni sint. Qui mane duas uncias solidi cibi, & duos, aut tres cyathos generosi vini sumit, meridie ad satietatem prandet, vespere sex, aut octo uncias cibi sumit, ut Bul. permittit, hunc ego non jejunare puto, aut pro certo habeo; idque non subtili ratiocinatione, quæ hic vix locum habet, ductus, sed ex naturali æquitate.

ANIMADVERSI O XI.

Probabile tamen est, & tutum (saltem in Germania &c.) esse tantum veniale.

Cur id probabile est? Tum quia, inquit, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat.

Hic Busemb. incidit in prop. 32. ab Alex. VII. damnatam, quæ ita habet: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, & lacticia in quadragesima obliget.* Hanc porro consuetudinem obligare sub mortali, eo ipso intelligitur, quia obligat. Obligat enim, quia legis vim habet: lex autem, nisi materiz parvitas excuset, sub mortali obligat: ergo comestio ovorum, & lacticianorum in quadragesima, nisi materiz parvitas excuset, mortalem reatum inducit. Præterea qui Ecclesiæ legem in materia jejunii violat, jejunium frangit: qui jejunium frangit, mortaliter peccat: contraria prop. est 23. ab eodem Alex. VII. proscripta: ergo qui in quadragesima ova, & lacticia comedit, mortaliter peccat; qui est sensus communis omnium fidelium conscientiæ bonæ, & timentis Deum.

Ex his intelligitur, falsum esse illud, quod Busemb. subdit: „tum quia Ecclesia non tam graviter ad hoc obligat, ut patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his, quam in carnibus.“ Hoc, inquam, ex dictis falsum esse intelligitur; quia ipsa consuetudo legem * quæ præcipit abstinentionem ab ovis, & lacticiis in quadragesima, vim graviter obligandi habere declarat, imo ipsa consuetudo vim legis graviter obligantis habet. Hinc D. Th. 2. 2. q. 147. ar. 8. ad 3. ait: *In jejunio autem quadragesimali interdiciuntur universaliter etiam ova, & lacticia.* Nam facilius dispensatur in ovis, & lacticiis, quam in carne, non quod obligatio abstinendi ab illis non sit gravis, sed quia gravius est obligatio abstinendi a carne. Itaque *Carbolici omnes, inquit Concina Theol. jt. 5. p. 187. n. 3. nunc sustinent sententiam, quam D. Tb. docuit, nempe lacticia in quadragesimali jejunio sub gravi culpa vetita esse.*

Ob quam causam etiam laridi, & adipis usum concedi posse pauperibus, docet Laym. &c. imo ait, nec divitem &c. præsertim cum &c. ubi dicit &c.

Busemb. discursus hic est. Esus ovorum, & lacticianorum Quadragesimæ tempore, non est mortalis culpa: ergo usus laridi, & adipis in pauperibus nulla culpa est. At hic non est discursus, sed sophisticum portentum. Antecedens ex mox dictis falsum est. At etiam si verum esset, ut perperam ponit Busemb. ejus discursus non potest esse legitimus, nisi ponamus, laridi, & adipis usum in pauperibus ecclesiastico jejunio minus adversari, quam usum ovorum, & lacticianorum: at hæc positio portentum est, communi hominum sensu improbatum: ergo Busemb. discursus sophisticum portentum est.

Sed mittamus tum hunc discursum, tum reliqua absurda, quæ hic Bul. congerit, & paucis dicamus quod res est. Laridum, & pinguedo non solum sunt caro, sed pars carnis sapidior, delicatior, ac magis nutritia, ut habet communis omnium sensus: ergo non solum Quadragesimæ, sed omnium jejuniarum tempore eorum esus sub mortali culpa interdictus est ubique, & omnibus.

ANIMADVERSI O XI.

Dixi, si sit in Quadragesima; quia extra eam vescitur ovis &c.

Christianus licite quidem vescitur ovis in jejniis extra Quadragesimam, ubi consuetudo loci id habet; ac si iis vescatur contra patriæ consuetudinem, non solum peccat, sed graviter peccat, ut initio h. dub. in Resp. auctoritate SS. Th. Hier. Aug. ostensum est; & hic est fidelium sensus, ut recte advertit P. Concina Th. t. 5. p. 188. n. 5.

Quare eadem jejunii forma locorum consuetudini accommodata, observanda quoque est in jejniis propter Jubilæum, ex poenitentia sacramentali, aut ex voto peragendis; quia talis esse merito præsumitur mens Summi Pontificis, Confessarii, & votantis, nisi aliud illi declarent, aut votens intendat. Qui contra se gerunt in Jubilæo, illi quidem non peccant, sed indulgentiam non consequuntur; peccant autem qui ex vi voti, aut poenitentiz a Confessario impositæ jejunare tenentur.

ANIMADVERSI O XIII.

Causa autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatur: sufficit enim credulitas inculcata.

Illud credulitas idem hic sonat, aut sonare debet, ac sententia suis fundamentis solidis nixa, & cauta, non opinio a nimia credendi facilitate orta. Nam qui credit cito, levis corde est, ut dicitur Eccl. 19. Talis enim credulitas non est inculcata.

Hinc Bened. XIV. in Brevi, Non ambigimus anni 1741. inquit: Nos sane, quibus in hac sublimi Apostolica procuratoris specula constitutis undique gentium nuntii afferuntur, lacrymis satis deplorare non possumus, angustissimam quadragesimalis jejunii observantiam ob nimiam, nullis legitimis urgentibus causis, ubique indiscriminatim dispensandi facilitatem, plane sublatam esse &c.

La-Croix p. 411. n. 1308. ait: „Ad dispensandum, cum particularibus sufficit una ex causis a jejunio non totaliter, sed aliquo modo, attamen non sufficienter excusantibus.“

Si causa nec ex toto, nec sufficienter excuset, non est legitima dispensandi causa, hoc ipso quod sufficienter non excuset. An dispensatio cum causa non sufficienti, legitima esse potest? Talis dispensatio non esset in ædificationem, sed in destructionem; nec esset prudens, quia sine necessitate legem relaxaret, sed prodiga. Si tamen causa non sufficiens ut dispensetur a jejunio ex toto, sufficiens sit ut ab eo ex parte dispensetur, ex parte dispensari poterit pro necessitatis modo, & ratione. Hæc enim est dispensantis prudentia, ut dispensationem moderetur, prout necessitas postulat, nec limites necessitatis excedat, ne legum dissipator sit.

At inquit La-Croix in fine n. cit. „Ecclesia pro particulari dispensatione in favorem hujus, vel illius personæ non ita rigide procedit, eo quod lex communis ipsius adhuc retineat observantiam sui quoad reliquos.“

Ex his, & similibus dictis ortum forte habuit nimia dispensandi facilitas, unde angustissima quadragesimalis jejunii observantia plane sublata est, ut lacrymis deplorat Bened. XIV. mox citatus. Ecclesiæ ministri, & dispensatores, ut in aliis rebus, ita in jejunio, nec rigidi, nec laxi, sed prudentes, cauti, & exacti in causis dispensationis cognoscendis, & in ipsa dispensatione in favorem cujuscumque personæ esse debent, ut legis onus dispensent, non legem dissipent. An quia lex retinet observantiam sui quoad reliquos, observanda non est ab aliquo particulari, qui eam potest observare? Immo vero etiam quoad reliquos legis observantia valde relaxatur, cum animadvertunt, legem facile, & sine sufficienti causa relaxari; unde quidam legis contemptus exoritur. Sed hac de re vide etiam dicta lib. 1. t. 2. c. 4. dub. 4. in Resp.

Idem La-Croix p. 412. n. 1300. ait: „Si quis initio Quadragesimæ obtineat dispensationem a jejunio ob morbum, a quo post dies 8. integre sanetur, Salas, & Burgh. cent. 1. c. 24. putant, manere dispensatum pro reliqua parte Quadragesimæ, tum quia lex est sublata, nec redit sine voluntate Superioris, tum etiam quia dispensatio cum justa causa semel facta non revocatur, & favent dicta L. 1. n. 740. Sed contrarium est probabilius cum Sanch. de Mat. l. 8. d. 30. n. 4. Steph. t. 1. d. 5. n. 128. & aliis; quia dispensatus tantum potuit petere pro tempore, quo erat causa; & dispensans censeretur debet dispensasse tantum pro eodem tempore; alioquin illicite dispensasset: opposita

T

„ta-

* sic lex habetur cap. Denique 6. dist. 4.

„tamen sententia haberet locum, si dubium esset, an perfectas sententias sit obtemperata: item pro scrupulosis.“
 „perfecta sententia non solum probabilior est, ut eam possit La-Croix, sed certa ex dictis ad p. 34. reg. 5. l. app. 2. c. 4. d. 4. etiam si dispensatus absolute dispensationem petierit, atque etiam impetraverit. Quod autem addit La-Croix, oppositam sententiam habere locum pro scrupulosis, id aperte falsum est; quia est evidens, scrupulosos ab Ecclesiarum legibus non esse immunes, nec ab iis esse dispensatos, cum nulla est dispensationis causa, seu cum causa dispensationis evidenter cessavit.

Quod si dubium sit, utrum perfecta sanitas sit obtemperata, nec tamen dubitetur, utrum dispensatus carnibus indigeat, sed certum sit, ipsum sine gravi incommodo posse ab iis abstinere, ab iis abstinere omnino tenetur; nec prior falsa sententia illi quidquam suffragatur; quidquid contra sentiat La-Croix. Quia dispensatio suffragatur solum necessitati, non genio, aut voluptati.

Item cum quis bona fide putat se &c. etsi causa &c. tantum venialiter peccare docet Cajet. at si vere bona fide putet &c. nullo modo peccare videtur.

Hæc Busemberg opinio, falsa positione, seu principio nititur. Qui enim a jejuniis sine dispensatione se excusatum putat, certam & evidentem necessitatem non jejuniandi habere debet; in qua hypothesi nullum est periculum causæ insufficientis. Nam qui timet, aut timere debet, utrum causa sit sufficiens, causam suam allegare, & dispensationem petere debet; quod Nat. Alex. Th. 1. 2. p. 557. reg. 4. confirmat auctoritate D. Th. 2. 2. q. 147. n. 4. D. Caroli Bor. Conc. Med. 1. Concil. Narbonensis anni 1609. cap. 10. & D. Antonini p. 2. cap. 2. ergo si quis in re dubia, sua bona fide nixus jejunium solvat, jejunii violationis, & mortiferi peccati reus est, seu causa re ipsa insufficientis sit, quia bona fides, seu ignorantia culpabilis est; seu etiam forte sufficiens, quia violandi jejunii legis periculo sese objicit.

ANIMADVERSIO XIV.

Causa est impotentia &c. Item debiles, infirmi &c.

Illud &c. Busemberg pro non adjecto a cauto lectore haberi potest, si enim in dubium revocamus, aut non excusatos merito habemus, quos ipse expresse excusat, quid dicendum sit de illo &c. satis intelligitur.

Non quæcumque debilitas, aut infirmitas a jejuniis excusat, sed solum ea, quæ sine gravi salutis detrimento jejunium ferre non potest. Quando vero, ait recte P. Concina Th. 1. 5. p. 308. c. 22. n. 1. *dubitatio occurrit, num infirmitas, & debilitas excusans, necne, medicus consulatur, & a Superiore dispensatio pro majori securitate petatur*; quod confirmant mox dicta ex Natali, & auctoritatibus gravissimis ab eo adductis.

Uti & senes communiter sexagenarii, nisi evidenter constet &c.

Pro hac Busemberg sententia plures citat La-Croix p. 412. n. 1317. & inter alios Dianam, qui teste eodem La-Croix certo & infallibiliter existimat, sexagenarios excusari. Pro contraria multos alios, in quam ipse primum se ostendit; & hæc sententia penes graviores Theologos communissima est, ut ait Concina Th. 1. 5. p. 291. n. 3. qui eorum seriem texit, ac post subdit: „Unde contraria opinio nullo probabilitatis gradu fruitur.“ Ratio evidens est. Nec enim ætas, ut falso ponit prior opinio, ex se excusat a jejuniis, sed impotentia ætati adjuncta: lex enim jejunii universalis est, & omnes, qui jejunare possunt, complectitur. Hinc D. Th. 2. 2. q. 147. t. 4. ad 2. *per eos, quamdiu sunt in statu augmenti, quod est ut in pluribus usque ad finem tertii septennii, a jejuniis eximitur propter evidentem causam non jejunandi, hoc est tum propter debilitatem naturæ, quæ non multo simul, sed frequenti cibo indiget, tum quia multo nutrimento propter necessitatem augmenti opus habent: at senectus sexagenaria, aut etiam major non est impotens experientia teste ad jejunium. Ego sexagesimum annum ingressus, ejusque complemento proximus, nullam difficultatem in jejunio hujus Quadragesimæ anni 1657. qua hæc scribo, experior; meque mortifere peccatorum pro certo haberem, si non ieiunarem, etiam si propter ætatem aliæ excusationes a recenti probabili doctrina petita non deessent; quas ego tum quoad meipsum, tum quoad alios rejicio, & pro nihilo habeo.*

P. Concina, ut ipse testatur, sexagesimum annum agens feliciter jejunabat, quam ætate 30. aut 40. annorum, Navarrus octuagesimo, Joannes Pontas octuagesimo septimo anno jejunare poterant. „Omnes fere senes,“ subdit idem Concina, quos ipse agnovi, & agnosco, „exceptis debilibus & infirmis, feliciter, quam juvenes 25. & 30. annorum, & viri 50. ann. jejunant.“ Hinc S. Basilii serm. 2. de jejunio apud eundem P. Concina inquit: *Senibus assuetudo, & familiaritas ab antiquo ad ipsum (jejunium) levem facit laborem. Ergo*

ætas sexagenaria, aut etiam major a jejuniis minime excusat.

In dubio autem, an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia &c.

Si senes sani sint, & robusti, nullum dubium est, quin possint teste experientia, ac doctis S. Viris, ac gravissimis Theologis ieiunare. Si autem ætati sexagenariæ infirmitas aliqua, aut debilitas adiuncta sit, unde merito dubitetur, utrum ieiunii onus sine gravi detrimento ferre possint, non ea licentia, quam Busemberg cum aliis recentioribus ex arbitrio concedunt sexagenariis sine limitatione, uti, sed facere debent, quod angelice docet S. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ubi ait: *Si vero causa sit dubia, debet aliquis ad Superiorem recurrere, qui habet potestatem in talibus dispensandi; & hoc est observandum in jejuniis ab Ecclesia institutis, ad quæ omnes communiter obligantur, nisi in eis fuerit aliquod speciale impedimentum.*

Quidam insuper id extendunt ad eos, qui voverunt jejunium.

Hanc opinionem multo magis rejicere debemus, quam superiorem, sicuti eam rejicit P. Concina Th. 1. 5. p. 296. in fine n. 10. Si enim annus sexagesimus a jejuniis ecclesiastico non liberat, multo minus eximit a ieiunio totius vitæ ex voto; quia ieiunium ex voto, jure naturali, & divino obligat; quod jus fortius est, quam jus ecclesiasticum. Qui ieiunium toto vitæ tempore certis diebus voverunt, suum ne votum implent, si sexagesimo anno non ieiunent? an sexagesimus annus est totum vitæ tempus in iis, qui 70. 80. aut amplius annos vivunt? Arbitrarium commentum est, totius vitæ tempore intelligi annos 60. non amplius in iis, qui ultra annum sexagesimum vivunt. Itaque hanc sententiam rejicit ipse La-Croix n. 1319. eamque teste eodem Laym. improbabilem dicit.

Adduntque, esse probabile, quod sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eo quod &c.

Festivi sane sunt, qui id addunt. Isti de suis commentitiis opinariunculis perinde loquuntur, ac si pontificiarum concessionem essent.

Quid ego in his ridiculis figmentis refellendis, quæ sponte sua corrunt, immorer?

Eademque ætate, uti & ante annum 21. Regulares &c. probabile affirmat Diana &c.

Opinionem, quæ Regulares sexagenarios, & moniales quinquagenarias a jejuniis regulæ excusat, P. Concina Th. 1. 5. p. 296. n. 10. appellat improbabilem, falsam, laxam, & disciplinæ regulari infestam. Quod mox dicta ostendunt; quia Regulares ieiuniis regulæ ex vi voti obnoxii sunt. Ergo ætas sexagenaria, aut quinquagenaria ab iis ieiuniis non eximit, nisi ipsa regula dictam ætatem excipiat: at regula dictam ætatem non excipit, sed absolute, & sine restrictione suos subditos obligat: ergo &c. Et sane licet lex, & regula omnes eventus complecti, & prævidere non possit, ætatem tamen quinquagenariam, & sexagenariam prævidit, & quia illa ætas communis est multis regularibus, eam quoad ieiunium exceperit, si exceptam voluisset; ergo, cum illam non exceperit, ex mero arbitrio, & opinandi libertate a quibusdam excipitur.

Accedit, quod, ut recte discurrit P. Concina, Superiores regularium exemplo aliis præire debeant, & ordinum constitutiones a præfecturis eos excludant, qui regulæ oneribus impares sunt: at quinquagenariæ moniales, & sexagenarii regulares a præfecturis non excluduntur, imo ii maxime ad eas apti sunt, & eligi solent: ergo regulæ oneribus, ideoque ieiuniis impares non sunt.

Tandem Regulares ante 21. annum expletum, Ecclesiæ ieiuniis non sunt obnoxii, at ieiuniis regulæ tenentur, ut communiter Theologi docent teste P. Concina Th. 1. 5. p. 290. n. 5., qui contrariam Busemberg opinionem evidenter falsam appellat. Et ratio est perspicua; quia quilibet emittens votum jejunandi ante 21. annum, eo evidenter obstringitur: at regulares ante 21. annum professi, voto se obstringunt observandi præcepta regulæ, ideoque ieiunia, quæ regula sub mortali præcipit: (nam si regula ieiunia præscribat sub veniali, vel sub sola poena, sub hoc tantum onere iis tenentur:) ergo regulares ante 21. annum ieiuniis regulæ tenentur: ergo multo magis iisdem regulæ ieiuniis tenentur regulares sexagenarii, & moniales quinquagenariæ, qui ab Ecclesiæ ieiuniis liberi, ut supra ostentum est, non sunt.

Nam sicuti sexagenarii viri a ieiuniis Ecclesiæ non eximuntur, ita ne quinquagenariæ quidem mulieres, quidquid Busemberg dicat; cuius sententiam Laym. Fagund. Joann. Sanch. Tamb. improbabilem dicunt teste La-Croix n. 1318. eamque ipse La-Croix rejicit; eamque esse rejiciendam, ex dictis liquet.

Denique pauperes, qui non habent &c.

Quoad hoc recte. Hinc D. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 4. ait, quod pauperes, qui possunt sufficienter habere, quod eis sufficiat ad unam comestorem, non excusantur propter pau-

paupertatem a jejuniis Ecclesie; a quibus tamen excusari videntur illi, qui frustatim elemosynas mendicant, qui non possunt simul habere quod eis ad victum sufficiat. Hoc tamen, ut mihi videtur, raro accidit. Si enim frustra panis, aliorumque ciborum, vel minutas pecunias colligant, simul habebunt, quod eis ad prandium sufficiens satis sit.

Audi nunc, si lubet, La-Croixium, qui n. 1321. ita loquitur. „ Pauperes tenentur ieiunare eo die, quo si-
„ mul habent plenum prandium, nisi ex præcedente ine-
„ dia ita essent debilitati, ut ieiunium commode ferre
„ non possent. Ita Sanch. in conf. C. 5. c. 1. d. 15. Lez.
„ alique cum Steph. t. 1. d. 5. n. 130. pro prandio tam-
„ men debito non sufficiunt panis, olera, & fructus, ut
„ docent Sanch. Angles, Pasq. alique apud Dianam in
„ comm. v. ieiun. n. 14. neque solus panis, & vinum,
„ inquit Tamb. in dec. l. 4. c. 5. §. 7. n. 34. sufficerent
„ tamen pro uno, vel altero die, uti notant idem Tamb.
„ & Steph. supra. Addit Pasq. ad debitam eiusmodi re-
„ fectionem requiri, ut pro potu adsit vinum, vel sal-
„ tem cerevisia, ubi non adest vinum; sed Dian. alique
„ contradicunt, quia potest per se loquendo sine tali po-
„ tu consistere plena refectio. “

Hæc sunt opinamenta eorum, qui se humanæ corporis constitutionis, & quod longe maius est, legis ecclesiasticæ arbitros sine ulla legitima auctoritate faciunt.

Si ab iis quæri posset, unde has doctrinas exciperint, respondere non possent, nisi se ita sentire, quia ita sentiunt. Non enim suæ opinionationis rationem afferunt, nec asserere possunt. Illud falsum principium menti infixum habent, Ecclesiæ legem non obligare, nisi non solum possibilis, sed etiam facilis, & commoda sit. Qui ieiunium commode ferre non possunt, ii juxta La-Croixii verba hic citata jejuniō non tenentur. Sana doctrina contra ait, jejunii legem obligare, cum sine gravi non concupiscentiæ, & carnis spiritui reluctantis, sed salutis detrimento servari potest. Pauperes autem sine gravi salutis detrimento ieiunare possunt, etiam si nihil habeant præter panem, legumina, & fructus; quia his cibis eorum stomachus assuevit, & inde sufficiens alimentum capit, etiam si non reperatur, non secus ac aliz personæ ex piscibus. An febris, aut morbus timeri potest, nisi descripti pauperes plenam refectioem vespere sumant? Nos miseros, qui timemus, ubi timendum non est, ac nostræ phantasiæ figmenta, legem esse volumus! Primi Christiani etiam nobiles, & divites in quadragesima foliis xerophagiis, idest cibis aridis, & exsiccatis vescerantur, nec tamen inde ullum salutis detrimentum incurrebant. Quid Sanctos memorem? An hi naturam habent a nostra diversam? *Cognoscamus*, inquit S. Ambrosius in libro de Sancto Joseph, *illos (Sanctos) non nature præstantioris fuisse, sed observantioris, nec vitia nescisse, sed emendasse.*

Vide Sanch. in op. ubi ex Nav. &c. excusat eos, qui laborant &c. item qui ex vacuitate stomachi &c. neque hoc teneri mane sumere &c. quia nemo &c.

Ipsæ La-Croix p. 413. n. 1325. improbat opinionem Busemb. & aliorum putantium, hos non teneri mane sumere collatiunculam, & vesperi cœnam. Ratio est, quia iuxta inconcussam D. Thomæ doctrinam qui legem ex toto servare non potest, ex parte, & quo modo potest, eam servare tenetur: ergo certum est, quicquid Busemb. & alii probabiles contra dicant, eum, qui ordinem refectioem ab Ecclesia præscriptum tenere non potest, eo autem inverso ieiunare potest, hunc ordinem invertere teneri, nec posse sumpto pleno prandio plenam quoque refectioem vespere sumere.

Busemb. opinio implicite damnatur in prop. 54. ab Innoc. XI. proscripta.

Si ex hac propositione damnata qui non potest recitare matutinum, & laudes, potest autem reliquas horas, has recitare tenetur; pari, aut potiori ratione qui ieiunium servare non potest meridie prandendo, potest autem, si mane collatiunculamumat, prorogato ad vespeream prandio, hoc præstare debet. Dixi aut potiore ratione; quia matutinum cum laudibus est quid maius comparate ad totum officium, quam ordo refectioem respectu ieiunii: ergo multo magis ieiunium servare tenetur, qui ordinem refectioem tenere nequit, quam reliquas officii horas dicere, qui matutinum cum laudibus recitare non potest. Itaque P. Concina Theol. t. 5. p. 310. n. 4. Busemb. opinionem laxissimam non sine ratione appellat. Reipsa enim falsa est, & prop. 54. proscripta ab Innoc. XI. damnabilior iure dici potest.

Sed quoad languores, & morbos illud etiam animadvertendum est, tum medicinam, tum Theologiam suas partes in ieiunio habere, nec alteram in alterius mellefem falcem mittere debere. Sana Theologia docet, nec propter difficultatem, nec propter leve incommodum ieiunia esse frangenda; item hæc servanda esse, si incommodis alia ratione succurri possit; nec ex toto solvenda

esse, si ex parte soluta, sufficiens morbis, aut languoribus remedium præbeant. His ex Theologia pensatis, medici est de morbi, & languoris ratione, gravitate, periculo, ac remedii necessitate iudicare. Quod si solvendi ieiunii necessitas ex periti, ac probi medici iudicio evidens sit, sine scrupulo solvi potest; si dubia, dispensatio ex angelica S. Thomæ doctrina mox citata, necessaria est.

ANIMADVERSIO XV.

Causa est labor, vel officium, cum quo ieiunium non possit consistere &c.

Hic animadvertit primo illam Bas. particulam disiunctivam *vel*, qua innuit, officium sine labore a ieiunio dispensare, & cum ieiunio consistere non posse; quod est evidenter falsum.

Præterea ut labor a ieiunio excuset, non satis est, ut eum ieiunio conciliari nequeat, sed præterea requiritur, ut sit necessarius vel ad animæ salutem, vel ad vitæ, aut status conservationem. Hunc D. Thom. angelice more suo 2. 2. q. 147. ar. 4. ad 3. ait: *Si peregrinatio, & operis labor commode differri possit, aut diminui absque detrimento corporalis salutis, & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc Ecclesiæ jejuniis prætermittenda: & Sanctus Antoninus (apud Concinam Theol. t. 5. p. 320. n. 3. & 4.) inquit: Multum laborantes, quibus imminet necessitas (nota) multum laborandi, si non possunt jejuniū observare, excusantur; alias si possunt utrumque facere commode, tenentur jejunare. Si possunt differre... aut subtrahere, vel diminuire laborem, ita ut possint jejunare, & ex hoc non incurrerent detrimentum sui status, tenentur ad jejunium. Idem docent apud Concinam p. 321. n. 4. Gabriel, Durandus, Armilla. Sed huic sententiæ, quæ ne in controversiam quidem iure vocari potest, advertitur La-Croix p. 413. n. 1335. ubi ait: „ Excusat tamen „ iusta causa, (a ieiunio) qualis iuxta Moyam n. 27. „ est omnis labor assumptus ad utilitatem spiritualem, „ aut corporalem, propriam, vel alienam. Hinc secun- „ dum ipsum excusant omnes artes, etiam si artifices ad „ sui sustentationem non indigeant, uti docent Rosel. „ Silv. Less. Vind. Gob. p. 2. prop. 13. n. 18. qui refe- „ runt, Eugenium IV. ita declarasse.*

Illud excusant omnes artes proscibitur propositione 30. ab Alexand. VII. damnata, quæ ita habet: *Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.* Non omnis ars, nec omnis labor, sed illa solum ars, & labor a ieiunio excusat, quæ cum ieiunio ex certa scientia non est compatibilis. Propositionem 30. proscriptam retulit ipse La-Croix n. 1328. sed nunc in gratiam suorum probabilium eius obliviscitur. Illud quoque aperte falsum est, laborem assumptum ad utilitatem præsertim corporalem excusare a ieiunio. Nec enim utilitas corporis, sed sola necessitas ab Ecclesiæ præceptis excusat: ipsa spiritualis utilitas cedere debet spirituali necessitati obediendi ecclesiasticis legibus; ac valde absorta est illa mollis probabilium doctrina, quæ propter commoda, & lucra licentiam ex arbitrio suo præbet eundi contra augustissimum ieiunii præceptum. Refertur quidem in compendio privileg. Prat. min. ut habet etiam P. Concina Theol. t. 5. p. 320. n. 1. vivæ vocis oraculum Eugenii IV. anno 1440. evulgatum his verbis. *Idem Eugenius declaravit, quod artifices laboriosas artes exercentes, & rustici sive divites, sive pauperes non tenentur jejunare sub præcepto peccati mortalis; & quod absolvi possunt, & induci ad elemosynas, & alia bona opera facienda.* Sed hoc oraculum commentitium esse, multa suadent. Primo, quia S. Antoninus, qui eo tempore scripsit, illius non meminit, imo contrarium aperte docuit verbis mox recitatis. Præterea quid sibi volunt ea verba, *non tenentur jejunare sub præcepto peccati mortalis*? An tenentur sub veniali? An transgredientes augustissimam ieiunii legem, gravissime obligantem, venialiter tantum peccant? Et quod absolvi possunt, & induci ad elemosynas &c. Vel a ieiunio sunt soluti, vel non. Si soluti sunt, absolutione non indigent, neque opus habent elemosynis, aliisque pietatis operibus expiare peccatum, quod non admiserunt. Si autem a ieiunio soluti non sunt, ad pœnitentiam, & propositum in posterum ieiunandi necessario induci debent. Ita plus minus recte observat P. Concina; quæ omnia, inquit, redolent falsitatem præfati oraculi. Adde, quod, cum iactatum oraculum absolute declaret, *quod artifices laboriosas artes exercentes &c. non tenentur jejunare &c.* omnes laboriosas artes complectatur, ideoque faveat propositioni 30. ab Alex. VII. proscriptæ; ex qua compertum est, non omnes laboriosas artes, sed eas solum a ieiunio excusare, quarum laborem non esse cum ieiunio compatibilem, certum est.

Sed pejora sunt, quæ La-Croix n. 1335. cit. addit, inquiens: „Item excusant honestæ recreationes quandoque assumptæ: item universaliter omnia opera ieiunio meliora, quia Ecclesia non intendit hæc impedire.“ Hac de re infra sermo erit.

„Addunt Viêt. Henriq. Castrop. Bonac. Sanch. Boscius, excusare laborem ex quovis honesto fine assumptum, ut si operose veneris, ludas, curras pedibus, eas ad amicum invisendum, cum posses equo &c. quia nulla lex videtur tibi prohibere talem actionem ex honesto fine susceptam: supposita autem fatigatione inde causata, ieiunium est moraliter impossibile: requirit tamen merito Sanch. ut hoc non fiat frequenter.“ Hactenus La Croix; cuius dicta non tam refutanda sunt, quam lacrymis deploranda; quæ tamen ex mox dictis evidenter refutata sunt. Nam, ut La-Croixiano sophismati respondeam, ipsa lex, quæ ieiunium præcipit, implicite prohibet omnem laborem non necessarium, qui ieiunium excludat; sicuti lex, quæ Missæ auditionem die festo præcipit, prohibet, ne toto mane diei festi dormias, ne venando, aucupando, scribendo, &c. totam mane occupes.

Ex his, quæ hic diximus, rejicienda quoque est doctrina La-Croixii n. 1329. dicentis: „Ars ex se laboriosa liberat unumquemque a jejuniis etiam robustum, & potentem cum eo labore jejungere.“ Contrarium aperte docet S. Antoninus mox citatus. Idem docet P. Concina Th. t. 5. p. 320. n. 3. Ipse Busembaum La-Croixio repugnat, dum ait, quod „tertia causa (a jejuniis non excusans) est labor, vel officium, cum quo jejuniis non possit consistere.“ Ergo si labor cum jejuniis possit consistere, a jejuniis non excusatur; quæ conclusio ex se evidens est: si enim cum possis jejungere, non jejunes, jejunii fractio tunc tantum malæ voluntati adscribitur. Hæc est aperta quoque mens S. Thomæ, qui post recitata verba loco hic cit. statim subdit: *Si autem imminet necessitas statim peregrinandi, & magnas dietas faciendi, vel etiam necessitas laborandi vel propter conservationem vite corporalis, vel propter aliquid necessarium ad vitam spiritualem;* (nota illud necessitas, quo verbo refutantur quæ supra dixit La-Croix de laboribus non necessariis, quos ex arbitrio a jejuniis excusare vult) & simul cum hoc non possunt Ecclesia jejunia observari, non obligatur homo ad jejunandum: ergo si simul cum hoc possint Ecclesiæ jejunia observari, obligatur homo ad jejunandum.

Quid quid La-Croixii doctrina pejor est prop. 30. ab Alex. VII. proscripta, & mox descripta? Nam auctores proscriptæ propositionis corporaliter laborantes excusabant a jejuniis in dubio, utrum labor foret cum jejuniis compatibilis, ideoque dicebant, eos non teneri se certificare, an labor sit compatibilis cum jejuniis: at La-Croix eos excusat, etiam si possint jejuniis cum arte ex se laboriosa componere, idque absolute affirmat, hoc est seu dubitent, seu etiam certum habeant, se posse jejungere. Quid ergo opus erat, La-Croixium referre prop. 30. ab Alex. VII. damnatam, ac post statim docere damnationi contraria? „Ecclesia, inquit La-Croix, non includit sic laborantes.“ Resp. unde nam id didicit? Id scilicet ex arbitrio affirmat; imo Ecclesia sic laborantes explicite includit, cum damnat propositionem permittentem sic laborantes non jejungere.

„Lex est, ait, secundum id, quod communiter est: communiter autem non possunt homines cum ejusmodi labore jejungere.“ Resp. Quænam, aut qualis est ista argumentatio? Concedo utramque propositionem: at quid inde? nisi La-Croixius, vel, ut melius loquar, ejus fautores argumentationem ad rem conficiant, supervacaneum est tempus hic terere.

Busemb. inter artes laboriosas, quæ cum jejuniis componi non possunt, recenset pictores, sutores, figulos argentarios, textores. At cum Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 555. reg. 3. tum Concina Theol. t. 5. p. 321. n. 4. pictores, sutores, figulos argentarios a jejuniis non excusant, nisi forte, ut hic addit, propter infirmitatem suæ constitutionis jejuniis ferre simul cum necessario labore non possint; & hæc sententia teste eodem Concina peones antiquos, & graviores Theologos communis est.

Quoad textores Concina cum Busembaum concordat p. 320. n. 2. ab eo discordat Nat. loco mox citat. La-Croix excusat a jejuniis textores, qui texunt latos pannos etiam pedum adminiculo n. 1330. Sanctus Vincentius Ferrerius a P. Concina cit. p. 321. n. 6. ait: *Sutores autem, & sartores, nasarii, & similes, qui sedendo faciunt opera sua* (in hoc certe numero sunt etiam textores) *non excusantur a jejuniis.* Et sane inter sutores, & textores aut nullum, aut exiguum quoad laborem discrimen esse videtur. Si ergo sutores a jejuniis non excusantur, ne textores quidem excusari poterunt.

Verum ut in aliis, ita hac quoque in re terminos determinate præfinire, & labores minute, & singilla-

tim designare, qui cum jejuniis componi nequeant, difficultimum est, aut etiam impossibile.

Quid ergo? Quædam opera, ut fabri lignarii, ferrarii, fossoris, lapidæ, bajuli, agricolæ, vinitoris, & similia, quibus corpus evidenter, & valde fatigatur, cum jejuniis conciliari non possunt; ideoque ex necessitate exercita a jejuniis excusant; nisi, ut dictum mox est, propter extraordinarium robur cum ieiunio componi valeant.

Alia opera, ut pictorum, musicorum, procuratorum, iudicum, advocatorum, & huiusmodi, corpus parum debilitant, nec impotens reddunt ad ieiunium; ideoque ab eo non excusant.

De quibusdam operibus. e.g. sutorum, textorum, dubitari potest.

Sed in opere laborioso non solum eius natura, sed etiam operantis constitutio consideranda est, qui si non possit sine gravi salutis dispendio laborem sibi necessarium ferre, a ieiunio excusatur, ut patet ex verbis S. Thomæ 2. 2. q. 147. ar. 4. ad 3. mox citatis. Quod si dubium sit, utrum labor cum ieiunio componi possit, dispensatio petenda est; quæ pro ratione necessitatis concedi debet, e.g. vel prandii anticipatione, vel vespertinæ refectiunculæ augmento, vel alio modo.

Fossore autem ferrarios, & similes etiam die uno, vel altero, quo non laborant, excusat Azor. &c. cum Diana &c.

Idem habet La-Croix p. 413. n. 1333. Ego vero non intelligo, homines licet duris laboribus exercitos excusari a jejuniis iis diebus, e.g. festis intermediis, quibus non laborant. Licet enim labor sit magnus, vires tamen ei pares sunt, & corpus assuetum. Quod si magnum laborem non jejunantes facile tolerant; cur non laborantes jejuniis ferre non possunt? an jejuniis magnis, & duris laboribus majus onus est? quodnam grave detrimentum ex jejuniis dierum, quibus non laborant, imminere iis potest? An a jejuniis excusantur, etiam si compertum non sit, eorum laborem non posse cum jejuniis conciliari? At hæc doctrina proscripta est ab Alex. VII. prop. 30. Ego sane suspicor, Busemb. & La-Croixium ita scripsisse, quia alii ita scribere, non quod ratione, quam nullam asserunt, ducti sint; descriptos vero operarios jejuniis usum non habentes, difficultatem quidem jejunandi ex contraria assuetudine subire, posse tamen, si velint, sine ullo gravi detrimento jejuniis iis diebus, quibus non laborant, tolerare; ideoque teneri.

Similiter excusatur qui pedibus facit iter per magnam di-

ci partem.
P. Concina Th. t. 5. p. 323. n. 8. inquit: „Qui iter pedestre necessarium instituunt, si longum sit, & per integrum diem, communiter excusantur; secus, si iter liberum sit, & differri possit in aliud tempus. Sic docent D. Th. Antoninus, Paludanus, Sylvestre, & fere omnes antiqui. Non ergo iter breve excusat. Habenda tamen ratio est viæ arduæ, & lutoz, quæ multum debilitat itinerantem.“

Item ratio haberi potest corporis vel imbecilli, vel anterioribus diebus valde defatigati. At in dubio, utrum labor excuset, jejunandum est ex prop. 30. ab Alex. VII. proscripta.

Dixi, pedibus; quia multi non excusant equites.

Illorum vero opinatio, qui eos absolute, hoc est sine limitatione excusant, ab Alex. VII. damnata est prop. 31. quæ ita habet: *Excusantur absolute a præcepto jejuniis omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiam si iter necessarium non sit, & etiam si iter unius diei conficiant.*

Longa tamen equitatio ad plures dies, ut docet Fill. merito excusat.

Addi saltem a Busemb. debuerat, necessaria. Nam si equitatio necessaria non sit, ex D. Thoma, & mox dictis certe non excusat. S. Vincentius Ferrerius serm. 1. ser. 4. cin. a jejuniis excusat itinerantes pedestres propter necessitatem. *Equitantes autem* (inquit) *non excusantur. Equus, vel mula poterit canare, sed non vos sine peccato.* Ita refert P. Concina Th. t. 5. p. 323. n. 9. equitationis enim labor exiguus videtur, quia motus sit sedendo; ideoque equitatio etiam ad plures dies ordinarie saltem loquendo cum jejuniis componi sine gravi detrimento potest. Quod si propter circumstantias itineris, temporis, imbecillæ constitutionis &c. equitatio necessaria ad plures dies cum jejuniis componi nequeat, idque evidens sit, a ieiunio excusabit: in dubio dispensatio petenda est.

Ubi etiam concedit ob labores &c. si probabiliter &c.

Si probabilitas præsentis, aut etiam futuræ debilitationis a ieiunio excusat, qui corporaliter laborant, non debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejuniis: at hoc ab Alex. VII. prop. 30. proscriptum fuit: ergo Busemb. probabilitas improbanda est.

Ex eodem capite Doct. excusant conjugem, si debitum reddere non possit, quando jejunit.

P. La Croix p. 413. n. 1338. ait: „Licet conjux red-

„da-

„ datur minus potens ad reddendum debitum , non ideo „ tenetur omittere ieiunium ; quia habet jus ad opera „ spiritualia , licet per hæc aliquantum impediatur a de- „ bito corporali , ita Cornejo , Steph. t. 1. d. 5. n. 131. „ Ex his ita argumentor . Qui habet jus ad opera spi- „ ritualia , licet per hæc aliquantum impediatur a debito „ corporali , eadem opera spiritualia , si præcepta sint , per- „ agere tenetur , licet per hæc aliquantum impediatur a „ debito corporali : ergo conjux tenetur ieiunio præcepto , „ etiamsi eo minus potens reddatur ad debitum coniugale „ reddendum .

D. Th. supp. q. 64. a. 1. ubi quærit , *utrum alter con- „ jugum teneatur alteri ad redditionem debiti* , tertio loco ita „ sibi obijcit : *Quicumque facit se impotentem ad faciendum „ id , ad quod ex præcepto tenetur , peccat . Si ergo aliquis „ ex necessitate præcepti tenetur ad reddendum debitum , vide- „ tur , quod peccet , si jejunando , vel alias corpus suum at- „ tenuando , impotentem se reddat ad debiti solutionem ; quod „ non videtur verum .*

Huic objectioni respondet S. Doct. *quod si aliquis red- „ datur impotens ad debitum solvendum ex causa , ex matri- „ monio sequuta , puta cum prius debitum reddidit , & est „ impotens ad debitum solvendum , ulterius mulier non habet „ jus petendi , & in petendo ulterius , se magis meretricem , „ quam conjugem exhibet . Si autem reddatur impotens ex al- „ lia causa , si illa est licita , sic iterum non tenetur , nec „ potest mulier exigere : si vero illicita &c. tunc peccat ; & „ peccatum uxoris &c. Si ex D. Thoma conjux non peccat , „ qui ex actione licita redditur impotens ad debitum sol- „ vendum , alter conjux non habet ius impediendi actiones „ licitas alterius : ergo multo minus præceptas , uti est ie- „ iunium : porro si alter , alterius coniugis ieiunium impe- „ diendi ius non habet , uterque ieiunio tenetur ; quia u- „ terque tenetur servare Ecclesiæ præceptum , cum contra- „ rio iure non impeditur .*

Jura privata iuri publico non derogant : iura coniugum „ ex mutuo pacto orta , privata sunt ; ergo iuri publico „ ecclesiastico ieiunia præcipienti non derogant . Jus peten- „ di debitum suis limitibus continetur ; & sicuti debitum „ in loco sacro , vel publico peti non potest , ita ab eo pe- „ ti non potest , qui ieiunium præceptum ab Ecclesia cum „ debiti redditione componere nequit .

Hinc Nat. Alex. Th. T. 2. p. 555. reg. 3. ait : „ Con- „ iugatos a ieiunii obligatione liberari , quando illud ser- „ vando nequeunt invicem reddere debitum coniugale , „ falsa est , & erronea propositio , castasque aures , & „ animos offendens , ut mirum sit a quibusdam casuum „ arbitris assertam . Quis enim ecclesiastici ieiunii lege „ tenebitur , si coniugati non tenentur ? præterea tantum „ abest , ut ieiunium violare possint coniugati absque „ mortali peccato , ut coniugale debitum invicem red- „ dant , ut potius conveniat , eos abstinere ab opere con- „ iugali , ut purius , sanctiusque ieiunent ; idque optet , „ ac vehementer suadeat Ecclesia &c. „ Similia habet „ P. Concina Th. t. 5. p. 316. n. 13. & 14. „ Ad evitan- „ dum tamen , inquit idem Concina n. 12. peccatum in- „ continentis tenetur coniux debitum reddere sub gravi „ culpa , etiamsi (quod vix contingere potest) frange- „ re ieiunium deberet . Hocque certum est apud omnes , „ quando periculum incontinentis , non ex culpabili in- „ temperantia , sed ex fragilitate ortum ducit .

At obijciunt . Lex divina , & naturalis legi ecclesiasti- „ cæ præferenda est : lex reddendi debiti divina est ex Ap. „ ad Cor. 7. & naturalis : ergo ecclesiasticæ legi ieiunii „ præferenda est ; ideoque si utraque servari nequeat , ie- „ iunium prætermitti potest .

Resp. Hæc ratio , quæ prima specie efficax videtur , „ eo vitio laborat , quod nimis probet ; probat enim , non „ solum ieiunium præceptum omitti posse , sed etiam debe- „ re , si eo servato debitum reddi nequeat ; quod ne ad- „ versarii quidem affirmare audent .

Lex divina , & naturalis absoluta præferenda quidem „ est legi Ecclesiæ ; at lex divina , & naturalis , quæ non „ absolute , sed solum in hypothese nostrarum promissionum , „ & pactorum nobis imponitur , non præfertur ecclesiasticæ „ legi . Hinc votum non est implendum ; si absque præter- „ missionem legis ecclesiasticæ , puta ieiunii , Missæ die festo „ audiendæ &c. impleri nequeat .

Nec enim homo per suas promissiones licet iure divi- „ no , & naturali obligantes ab Ecclesiæ potestate divinitus „ derivata , & cui Christianus divino iure subest , sese exi- „ mere potest . Ergo cum obligatio reddendi coniugalis de- „ biti ex mutuo coniugum pacto oriatur , licet sit iuris divi- „ ni , & naturalis , non tamen præferri potest Ecclesiæ „ legi , sed salva Ecclesiæ lege locum habet . Nec enim „ sanctum matrimonii fœdus eo spectare potest , ut sacra- „ tissimas Ecclesiæ leges abrumpat .

Uti & uxorem , quæ ob maciem non possit cum jejunio „ se viro gratam præstare .

Hæc species fictitia positione nititur , seu , ut schola „ loquitur , est de subiecto non supponente . Cum enim ie-

iunium pravos & supervacaneos humores excoquat , & „ conficiat , sanguinem puriorem efficit , ideoque vinnita- „ tem potius conciliat , quam deformet . S. Margarita Cor- „ tonensis , ut in Brev. Rom. 13. Feb. legitur , suam spe- „ ciosam formam longa carnis maceratione , ut maxime cu- „ piebat , abolere non potuit . Figmentum ergo est , Chri- „ stiano , & Philosopho indignum ponere , mulieres mode- „ rata paucarum hebdomadarum abstinencia deformari , at- „ que ipsis hinc permittere , ut ieiunium frangent , ne vi- „ ris displiceant . Christianæ uxores suis quidem viris pla- „ cere student , sed magis Deo . Hoc est necessarium virtu- „ tis officium ; a quo aperte desciscerent , si Ecclesiæ Chri- „ sti sponsæ legem violarent , ut viris placerent . Uxores „ viris placere debent , si sint castæ , sobriæ , abstinentes , „ ecclesiasticorum præceptorum observantes . Quod si viris „ uxorum vitia placeant , uxores viris placere non debent . „ Sed opinatio Busembaum magis Aristippi , quam Christi „ schola digna , refutatione non indiget ; quam Concina „ Th. T. 5. p. 318. n. 16. stomachabundus infectatur .

ANIMADVERSIO XVI.

Est pietas , vel majus bonum . Unde excusantur , qui cum „ jejunio &c. v. g. Concionatores , &c. „

Distinctione hic ego utor . Opera pietatis & caritatis „ necessaria & præcepta , quæ cum jejunio conciliari non „ possunt , a jejunio excusant ; quia præceptum majus mi- „ nori præponderat . Hac de re nulla lis esse potest .

At eadem opera non necessaria , nec præcepta , ex se „ jejunio meliora , ab eo excusare quidam affirmant , alii „ negant ; quibus ego subscribo . Ratio est , quia præcepta „ consiliis præferenda sunt : ergo jejunium præceptum „ est præferendum quibuscumque operibus , quæ ex consilio „ fiunt .

2. Necessitas quidem juxta D. Thomam , & omnes , a „ lege excusat , at non electio : at opera non necessaria , „ nec præcepta , etiam jejunio meliora ex electione susci- „ piuntur : ergo a jejunii lege non excusant .

3. Oratio mentalis vocali melior est ; at Clericus di- „ vinum officium præceptum omittere non potest , ut ora- „ tionis mentali vacet , etiamsi daremus , utrumque fieri „ non posse : ergo ne jejunium quidem ecclesiastica lege „ præscriptum prætermitti potest , ut opera evidenter me- „ liora , quæ cum eo componi nequeunt , suscipiantur .

4. Saul Reg. 1. 15. omnes Amalecitas interficere , ac „ universa eorum demoliri divinitus iussus , bellum contra „ eos suscepit , partaque victoria omne vulgus occidit , Re- „ gem vero , & optima quæque eorum reservavit , ex qui- „ bus holocaustum Deo obtulit : evidenter enim melius est „ optima quæque Deo immolare , quam illa absumere . Ni- „ hilominus Samuel Dei iussu Saulem valde increpavit , „ inquit v. 22. c. cit. *Numquid vult Dominus holocausta , „ & victimas , & non potius , ut obediat voci Domini ? „ melior est enim obedientia , quam victimæ , & auscultare „ magis , quam offerre adipem arietum .* Ergo opera natura „ sua meliora ab obedientia non excusant . Adde , quod o- „ pus minus bonum ex obedientia factum præstat operi ex „ se meliori sponte suscepto .

5. Id confirmat S. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 3. supra „ cit. ubi ait : *Si enim imminet necessitas multum laborandi „ propter aliquid necessarium ad vitam spirituales , & simul „ cum hoc non possint Ecclesiæ jejunia observari , non obliga- „ tur homo ad jejunandum .* Ait S. Doct. *necessitas , propter „ aliquid necessarium , non propter aliquid melius . Quia „ non videtur , inquit , fuisse intentio Ecclesiæ statuentis je- „ iunia , ut per hoc impediret alias pias , & necessarias cau- „ sas .*

Ex his fit , ut Concionatores , qui nec ex officio , nec „ ex obedientia , nec ex populi necessitate , cui per alios , „ aut alio modo succurritur , concionandi munus sponte sua „ suscipiunt , aut etiam suggesta non tam forte animarum „ salutis , quam propriæ gloriolæ , aut lucri causa aucupan- „ tur , a jejunio se excusare eo prætextu non possint , quia „ concio opus melius sit quam jejunium . His enim re- „ spondendum est : *Melior est obedientia , quam victimæ , & „ auscultare magis , quam offerre adipem arietum .*

Quoad Concionatores , qui ex necessitate vel populi , „ vel obediendi suis Superioribus , sacrum munus obeunt , „ quæritur , utrum concinatorius labor jejunium pati pos- „ sit . Et primo quidem dubitandum non videtur , quin ab- „ stinentiam a carnibus pati queat . Si enim dures , & „ assidui labores agricolarum , fabrorum &c. cum abstinen- „ tia a carnibus conciliari possunt , & reipsa conciliantur , „ multo magis cum ea conciliari potest mitior , nec assi- „ duus totius diei concinatorius labor . Quod si forte qui- „ dam Concionatores propter infirmam corporis constitutio- „ nem a carnibus Quadragesimæ tempore abstinere non va- „ leant , a concionibus abstinere debent . Hoc præcipiunt „ constitutiones Ord. Prædicat. *ne plus , inquit , tanto „ scandalo offendant , quam verbis edificent .* Idem habent „ constit. Soc. Jesu ; omnesque alias , quas se legisse memi- „ nit ,

ait, carniū esum vetare Concionatoribus tempore quadragesimæ, testatur P. Concina Th. T. 5. p. 327. n. 7. Scandalum reipsa ingens est, Concionatores, qui ad poenitentiam verbis vehementibus populum excitant, poenitentiam adeo averfari, ut contra Ecclesiæ legem augustissimo quadragesimæ jejuniū carnes ex frivolis prætextibus comedere non erubescant.

Hæc quoad carnes, & quoad omnes etiam quotidianos Concionatores. Qui enim ter, aut quater in hebdomada concionantur, etiam ab altera refectione abstinere, & jejunii legem ex omni parte observare eos posse, existimo. Huius rei ego experientia edoctus, testis sum; qui cum quater in hebdomada concionarer, jejuniū quoad omnes suas partes, ablegato cocholate, quod illi contrarium esse, pro certo habeo, toto quadragesimæ tempore sustinere facillime potui, & sustinui. Contrariam opinionem nimis laxam appellat P. Concina Theol. t. 5. p. 328. n. 9. & sane incredibile est, labore trium, aut quatuor in hebdomada horarum, qualis est descriptorum Concionatorum, corpus tantopere defatigari, ut jejuniū ferendo par esse non possit. Nam reliquus labor memoriter discendi conciones, mentis est, non corporis, cui labori abstinentia magis utilis est, quam noxia.

Ex quo etiam illud fieri mihi videtur, ut quotidiani quoque concionatores ieiunare, si velint, possint; quia corporeus eorum labor unius circiter horæ est: neque unius horæ labor tantus esse posse videtur, ut hominem ieiunio imparem efficiat. Corpus ille quidem torum agitat, at totus tamen est in vocis contentione, uniusque horæ spatio absolvitur.

Si quotidiani quadragesimæ concionatores ieiunare non possent, quid de iis dicendum esset, qui toto anno quotidie concionantur? At D. Vincentius Ferrerius *quotidie Missam summo mane cum cantu celebravit; quotidie ad populum concionem habuit; inviolabile semper jejuniū, nisi urgens adesset necessitas, servavit*. Ita Brev. Rom. die 5. Aprilis. Quid ad hæc? An S. Vincentius Ferrerius ferrei corporis erat? Si ille toto anni tempore quotidie concionando, quotidie ieiunare potuit, cur alii solo quadragesimæ tempore quotidie concionantes, sola quadragesima ieiunare non possunt? Necesse est, ut hic repetam illud S. Ambrosii lib. de S. Joseph: *Cognoscimus, illos (Sanctos) non nature præstantioris fuisse, sed observantioris; nec vitia nescisse, sed emendasse*. Non me latet, Theologos communiter, ut ait P. Concina Theol. t. 5. p. 328. n. 8. pronuntiare a ieiunio liberos illos, qui quotidie in quadragesima concionantur; at idem Concina statim subdit: „Sed ego asserere non audeo, officium ipsum concionandi a ieiunio excusare; cum potius e contrario sanctitas talis ministerii & severam ieiunii observantiam, & precum fervorem, & alia poenitentiarum tum internarum, tum externarum opera exposcat, ut Patres docent, & Sancti Concionatores omnes reipsa præstiterunt.“ Præsens quaestio facti quaestio est, utrum scilicet quotidiani quadragesimæ concionatores cum officio concionandi ieiunium conciliare possint: at dubium non est, quin in facti quaestione, experientia opinionem præponderet. Experientia Sanctorum Concionatorum testatur, ieiunium conciliari posse cum quotidiana quadragesimæ concione: ergo hæc experientia opinionem contrariæ præponderat. P. Concina n. 8. mox cit. ita concludit: „Quare Concionatores, qui ieiunare possunt, ad ieiunium teneri puto. Qui certo impotentes sunt, vel qui dubitant de sua impotentia, a superiore ieiunii dispensationem, vel commutationem obtineant. Sub initium maxime ministerii dispensatio facile tribuenda est.“ Facile tribuenda intellige iis, ut mox dixit, de quorum impotentia dubitandi ratio est.

At Busemb. præceptores quoque ordinarios, Confessarios, cantores a jejuniū liberalissime excusat. Quod si immunitates a Busemb. concessæ ad praxim deducantur, de jejuniū actum iam esset; imo jejunii lex foret supervacanea, utpote quæ paucos tantum otiosos complecteretur. Ego, ut de me, quod res est, ipse confitear, per quinque lustra ordinarii præceptoris officio functus, numquam me a jejuniū solum putavi, sed jejunare potui, ac jejunavi. Labor mentis non copiam, sed parcitatem cibi postulat. Quod si jejuniū nonnihil imbecillitatis afferat, ferenda ea est, non excutienda. Idem, aut etiam multo magis de Confessariis dicendum. Nam si cantores a jejuniū excusantur, a Cænobii choro addictis illud exulare video, video illud exulare a Canonicis, aliisque, qui divinum in choro officium canere debent, & canunt. Sed nos mittamus opiniones ex arbitrio confectas, & sacratissimum jejuniū, ipsius Domini nostri Jesu Christi exemplo veluti consecratum, ab Apostolis traditum, a sacris canonibus ubique præscriptum, & ab universali Ecclesia ab ipso suo primordio retentum, & conservatum, ut loquitur Bened. XIV. constit. *Non ambigimus*, magna in veneratione habeamus, illudque ablegatis inanibus excusationibus

exacte observemus. Neque vero jejuniū, corporis salutis adversatur, ut ponere videntur, qui undecumque prætextus expiscantur illud frangendi, sed *animabus corporibusque curandis*, ut ait Ecclesia (sabb. ante 1. Dom. quad.) *salubriter institutum est*. Ex quo fit, ut non solum animæ, sed corporis quoque inimicos eos habere debeamus, qui suis commentis ab eo nos abducere student.

At Busemb. inquis, rem hanc caute concludit, dum ait: *Nam in omnibus istis regula certa, & universalis statui non potest alia, quam quod lex Ecclesiæ non obliget cum magna difficultate, ut notat Laym.* Regula ipsa universalis, quam Busemb. hic constituit, non est legitima, sed flexilis, & lubrica. Neque enim difficultas etiam magna ab Ecclesiæ lege eximit; alioquin etiam helluones, & jejunare non assueti, qui non sine magna difficultate jejunt, a jejunii lege immunes forent. Dum Busemb. ita loquitur, ponit, in calum sine magna difficultate conscendi; quod Scripturæ oraculis alibi recitatis, & obviis aperte contrarium est. Hinc S. Gregorius hom. 37. in Evang. inquit: *Sed ad magna premia perveniri non potest, nisi per magnos labores*. Qui sine magna difficultate jejunare volunt, primas magnas jejunandi difficultates superent, usque jejunandi comparato sine magna difficultate jejunabunt.

Ecclesia mater clementissima, animæ salutis longe magis, quam corporis commodi amans, leges fert eidem animæ salutis accommodatissimas, licet carnis concupiscentiæ infestas; suos filios jejunii observantia nec mori, nec gravia corporis detrimenta pati, nec tamen eos delicatulos, & molles, sed fortes, & incommodi carnem macerantis, ut spiritu vivant, & vigeant, tolerantes esse vult; nec sua jejunia, quia caro contra spiritum concupiscens ægerime ea patitur, frangi permittit.

ANIMADVERSIO XVII.

Caritas, vel etiam urbanitas secundum quosdam excusat etiam &c.

An etiam diabolica urbanitas a jejuniū excusat? Amicus die jejunii invitans ad comedendum contra legem, apertus dæmonis minister est, sollicitans ad legis sacratissimæ violationem. Qui ab eo rogatus, cibum sumit, diabolicæ tentationi ob inanem, & malum respectum succumbit, & apertissime adversatur legi. Mirum sane est, quod Theologiæ tractatores de his dubitent, nedum contra sentiant.

Vel qui ad excitandum infirmorum appetitum comedit &c.

Caritas exigit, ut infirmos christianis operibus, & exemplis juvemus, non ut fractione augustissimi jejunii scandalo iis simus. An scandalum apertum non est, carnem comedere jejunii die eo inani, ac frivolo prætextu, ut infirmum ad comedendum excites? An aliarum rationes desunt, quibus eum ad necessarium cibum sumendum extimules? Enim vero luce clarius est, tum in aliis legibus naturalibus, divinis, ecclesiasticis, tum in augustissimo jejunii præcepto eum opinandi modum irrepsisse, quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irruptione esset christiana vitæ corruptela, ut loquitur Alex. VII. in procem. ad propof. a se præscriptas.

LIBER IV.

De præceptis particularibus certo hominum statui propriis.

Cum omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum, & officium uniuscujusque, teneantur scire sub peccato mortali; ita ut ipsa eorum ignorantia vincibilis, licet non sequatur transgressio, sit peccatum mortale (Sylv. Sayr. Sanch. Bald. t. 1. l. 1. d. 9. n. 8. & 9.) hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum statuum in particulari.

CAPUT I.

De statu Religiosi.

DUBIUM I.

Quid sit natura status religiosi.

Respond. Status Religionis est fidelium ad divinz caritatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuz paupertatis, castitatis, & obedientiz, stabilis in communi vivendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico, *ab Ecclesia*; quia, etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant; postea tamen in Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio statutum est, ne nova Religio inducatur, nisi approbata a Papa. Ratio est, quia cum Religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis jurisdictio; hæc autem a Papa proveniat; decens est, ut talis communitas ab eodem approbetur. Laym. l. 4. t. 5. c. 1.

Unde resolvuntur casus.

1. Ad essentiam Religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio est, quia qui in Societ. JESU vota simplicia edunt, sunt veri Religiosi, uti defini- vit Gregor. XIII. in Bulla, *Ascendente Domino*. Laym. l. c. n. 4.

2. Non sunt Religiosi ii Ordines militares, qui conjugalem castitatem tantum vovent: sunt tamen vere Religiosi milites S. Joannis, & Teutonici, eorumque similes, cum tria vota substantialia habeant. Similiter ex Fratribus, & Sororibus Tertiariis, sive Ordinis Sancti Francisci, sive aliorum, tantum sunt Religiosi, qui in Religione approbata, secundum certam Regulam, tria vota substantialia emittunt. Contra autem ii non sunt, qui licet tria ista emittant, & communiter, vel seorsim habitent, regulam tamen a Sede Apostolica approbatam non profitentur. Laym. l. c.

3. Religiosi non sunt, qui, edito voto perpetuz paupertatis, & castitatis, obedientiam vovent Confessario, aut Episcopo. Ratio est, quia tali voto non subijciuntur jurisdictioni spirituali, quæ a Deo, medio ejus Vicario, provenire debet. *ibid.* n. 7.

4. Etsi Papa in votis solemnibus Religionis dispensare possit, ut quis desinat esse Religiosus: non potest dispensare tamen, ut quis manens Religiosus substantialibus votis non teneatur; quia ad essentiam Religionis illa spectant. Lay. l. c. n. 8. ex Nav. &c.

ANIMAD.
I.

5. Religiosus, promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus sue Religionis, etsi quoad aliquos effectus paupertatis, & obedientia exemptus censeatur. Deinde, etsi iugo Regula absolutus sit quoad culpam, & poenam; tamen ex obligatione moralis honestatis, ea servare debet, quæ eum decent, & cum ejus munere consistant. Hinc quoad habitum, sui Ordinis colorem deferre debet, etsi quoad figuram, Episcopis secularibus se conformare possit, ut Clemens VIII. concessit apud Sanchez 6. mor. c. 6. Imo, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione, tamen non tenetur ad regularem observantiam redire, quia retinet eminentiam episcopalem, ob quam ab obedientia regulari exemptus fuit. *Ibid.* ex S. Tho. Rodrig. Sanch. &c. Secus est in Cardinali Religioso, qui non est Episcopus; hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate cardinalitia, ideoque si Papa ejus renunciationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularem sui Ordinis. Pal. de Lug. resp. mor. l. 5. d. 12.

6. Religiosus ad Parochiam promotus, cum votis strictus maneat, tenetur deferre habitum Religionis, Regulamque observare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantum secundum moralem honestatem, sed sub obligatione gravis culpæ, si ad eam Regula obliget. Ita Laym. l. 4. t. 5. cap. 1. num. 12. & 11. ubi addit, etsi Parochus Religiosus in iis, quæ ad regulam spectant, subjectus maneat superiori; jam tamen consuetudine multis locis observari, ut non tantum

in pertinentibus ad disciplinam ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subijciatur. Vid. Sanch. l. 6. mor. c. 6. n. 36.

DUBIUM II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ?

Respond. Ad valorem ejus tres requiruntur conditiones. 1. Est qualitas, seu aptitudo voventis, scilicet ut, juxta Trident. sess. 25. cap. 15. de Regularibus, decimum sextum ætatis annum expleverit, annumque integrum cum religioso habitu steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod, per statuta a Pontifice confirmata, in isto Ordine substantiale esse censeatur. Azor. tr. 1. lib. 12. cap. 2. qu. 6. & 7. Rodrig. tr. 2. cap. 6.

2. Conditio, consensus, & acceptatio expressa, vel tacita Prælati Ordinis; per hanc enim Religionem incorporari debet. Idque ordinarie, non tantum cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certe majoris, aut principalioris partis, secundum cujusvis Ordinis statuta. Navar. Less. c. 41. d. 7.

3. Ut professio sponte facta sit, non cogente gravi metu, qualis esset incarceratio, alimentorum substractio, eo quod in professionem consentire noluerit. Itemque metus reverentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperii sæpius repetita importunitate, aut gravi offensione, aut diu continuata indignatione consanguineorum, adjunctis etiam minis de subsidiis negandis, si ex Religione egrediatur; hæc enim vel singula, vel certe simul juncta, considerata conditione hominis rudis, timidi, &c. metum justum incutere possunt, & professionem irritare, ut docet Laym. cum aliis l. 4. tr. 5. cap. 5. Less. lib. 2. cap. 43. dist. 7.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu *aliujus conditionis ex jam dictis, nisi eam postmodum tacite, vel expresse ratificaverit, egredi e religione, & uxorem ducere potest; licet, ob evitacionem scandalis, causam egressus dicere debeat: & si ad forum externum causa deveniat, defectum professionis probare, idque intra quinquennium a die professionis: post illud enim non auditur, juxta Trid. c. 19. sess. ead.* Quia præsumitur eam interea ratificasse.

ANIMAD.
II.

2. Quod si tamen sciret illam juris præsumptionem falsam esse, eo quod vel ignorans impedimentum, vel metu gravi, aliæve justa causa impeditus reclamare intra quinquennium non potuerit, vel impedimentum sit essentialis, ac perpetuum, aut saltem ultra quinquennium duret, eo elapso potest reclamare, debetque audiri in judicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, ut contra Bonac. de claus. d. 4. q. 2. p. 16. docent Navar. Sanch. d. 32. n. 22. Less. l. 2. c. 41. d. 7. Azor. l. 12. c. 4. q. ult. Dian. p. 3. t. 2. R. 53. Barb. in Trid. sess. 25. c. 19. n. 8. ubi plures alios citat: & nisi aliud quid impediatur, fugere potest, ut docet Laym. Qui addit, si fuga sine gravi scandalo, vel incommodo tentari non posset, monendum a Confessario, ut professionem tacite ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque iis proprios exerceat, cum intentione, quod professus talis Ordinis esse velit. V. Auct. cit. & Dian. p. 8. t. 7. R. 51. ubi ex Trid. sess. 25. c. 19. probat Episcopum de nullitate professionis sine interventione Superioris regularis sententiam ferre non posse; & si faciat, fore nullam.

ANIMAD.
III.

DUBIUM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi sue professionis?

Resp. Religiosus vi sue professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle servare suum statum, qui est perfectionis, sive tendentium ad perfectionem (licet secundum se non sit præcepti, sed consilii) hoc autem est intrinsece velle tendere ad perfectio-

fectionem. S. Th. 2. 2. q. 186. ar. 1. & 2. & q. 184. ar. 5. Laym. l. 3. t. 5. c. 2. n. 1. Suar. de relig. t. 4. l. 1. c. 4. Bard. de confid. d. 7. c. 6. §. 5.

Unde resolves.

1. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantum studere perfectioni. Bard. &c. l. c.

2. Tenetur tendere ad perfectionem 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria; non contemnendo ea. Laym. l. c. c. 9. n. 13.

4. Tenetur aliquibus mediis uti, & si omnia media abiciat, non est in statu salutis. Suarez, Lay. l. c. dicens, si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita, & Regulas negligat, eo quod sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, si ve specialiter non præcepta, nec promissa: quia alias, moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. Suar. l. c.

3. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, non per alia; hoc est, servando suas Regulas. Sanch. l. 6. c. 5. n. 1. & 2. Hinc peccat, 1. per contemptum Regulæ, hoc est, si nolit subijci, *ibid.* n. 6. 2. Si tantum velit servare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem, *ibid.* n. 7. 3. Per actum directe contrarium, hoc est, nolendo perfectionem: quod esse mortale docet Sanchez n. 10. Pelliz. & Bard. l. c.

ANIMAD. IV. 4. Si quis non tantum intendat non esse sollicitus in observatione regulæ, sed etiam nunquam servare, etiamsi facile possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formalis. Suarez l. c. n. 24.

ANIMAD. V. 5. Si ex remissione animi, & sine ullo iusto titulo, per directam intentionem, velit aliquam Regulam non servare, erit saltem levis contemptus, & peccatum veniale. Suarez l. c.

6. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam, esse mortale, dicit Sanchez lib. 6. mor. c. 4. num. 18. & 20. Tum quia perturbat religiosam disciplinam; tum quia secundum quosdam est contemptus interpretativus, vel saltem probabilissimum ejus periculum: tenetur autem sub mortali ita vivere, ut non sit graviter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem. Sanchez, Laym. l. 4. t. 5. c. 9. Tum quia constituit se in eo statu, ut tantquam incorrigibilis sit expellendus: tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, ut sit tolerabilis, & non mereatur expelli; at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, Regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, ut debeat expelli, aut, si toleretur, plurimum nocet: ergo per accidens, & indirecte agit contra professionem, peccatque mortaliter. Sanch. c. 4. n. 18. Vide Auct. cit.

7. Religiosus Societatis JESU peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se dimittendum, vel ejiciendum prævidet; & licet ita dimissus, sit liber in conscientia, si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, utpote obtenta per dolum dantem ipsi causam (sicut in matrimonio, & ceteris contractibus) unde subjacet poenis apostatarum. Bonac. de claus. q. 1. p. 12. §. 1.

3. Scholasticus Societatis JESU, qui pravis moribus de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetravit, non est liber a votis. Less. l. 2. c. 40. d. 15. Sanch. l. 6. c. 9. n. 99. Laym. l. 5. t. 5. c. 9. n. 13.

D U B I U M IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi votorum?

Resp. 1. Religiosus ex voto paupertatis obligatur, ut nihil habeat proprium. Nomine proprii autem intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, vel certe facultatem disponendi liberam, & independentem in perpetuum abdicavit. Constat ex c. Non dicatis 12. quest. 1. c. Monachi.

Dicitur 1. (Bona temporalia:) quia retinet Reli-

giosus dominium bonorum spiritualium, honoris, famæ, & similibus. Item jus eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, &c. S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 7. Sanch. l. 7. c. 18. Less. l. 2. c. 4. d. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 7.

Dicitur 2. (Dominium, vel facultatem disponendi) propter Religiosos Societ. Jesu, qui post emissâ vota retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent jus actuale de iis pro suo arbitrio disponendi, vel utendi, in cujus abdicatione essentia religiosæ paupertatis consistit. Sanchez, Laym. l. c. n. 3.

Dicitur 3. (independentem) quia Religiosus, etiam professus, potest habere peculium dependens, & revocabile ad nutum Superioris, quod nomine proprii non comprehenditur. Lay. c. 7. n. 12.

ANIMAD. VI.

Unde sequentes casus resolvuntur.

1. Non repugnat voto paupertatis, quod Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imo sine consensu Papæ non possunt se obligare communitati, quod ea nunquam sunt acquisituri, quia præjudicarent immunitati ecclesiasticæ. C. Lug. resp. mor. l. 3. d. 8. Neque possunt fructus, seu redditus a donatore destinatos ad ea emenda applicare ad usus alios, v. grat. solvenda debita, &c. *ib.* d. 10.

ANIMAD. VII.

2. Non repugnat paupertati, si Religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine Monasterii, idque in Monasterii commodum. Imo nec repugnat, si detur in commodum, vel incommodum ipsiusmet Religiosi aliquod ecclesiasticum Beneficium. Quo casu competit ei administratio reddituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas applicare potest, juxta Canonum concessionem: quod reliquum est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium, cui servivit: ac consequenter donationes de redditibus beneficii factæ ab eo in usus non pios invalidæ sunt, & contra iustitiam, neque accipientes possunt tuta conscientia retinere. Suarez to. 4. de relig. l. 5. Molin. d. 276. &c. communiter. Ratio est, quia non habet dominium dictorum reddituum. C. Lugo de just. t. 1. d. 4. f. 1. Nihilominus Wading. apud Dian. p. 8. t. 6. R. 133. probabile censet, quod, etsi illicita, validæ tamen sint istæ donationes, idemque multo magis de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem Dian. l. c. R. 132. &c. contra Sanch. Suar. &c. Ad Monasterium vero omnia alia pertinent, quæ aliunde, quam ex Beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ. Nav. Azor. to. 1. l. 12. c. 10. q. 6. & 7. Mol. Laym. l. c. Vide Trid. sess. 25. c. 2. de Regul.

3. Non tantum jure antiquo, sed etiam post Trident. probabile est, Religioso in Monasterio, vel juxta illud manenti annuatim assignari posse redditum, ut ex eo vivat suo commodo, & incommodo revocabiliter tamen ad nutum Prælati: similiter Monialibus victum præberi posse, ita ut ipsæ sibi labore manuum vestes comparent. Ita contra Azor. Less. & Mol. docent Sanchez l. 7. mor. c. 22. Tan. Laym. l. 4. c. 7. Qui addit, talem consuetudinem, ubi viget, non damnandam; probat tamen tolli debere, si commode possit, monetque, non sine urgentissima causa introducendam.

ANIMAD. VIII.

4. Peccat contra paupertatem Religiosus, si quid, seu domi, seu foris, etiam ex iis, quæ ad victum, & vestitum pertinent, sine Superioris consensu expresso, tacito, vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accommodet. Ita Less. l. 2. c. 41. d. 8. & d. 9. n. 79. Sanch. l. 7. mor. c. 19. n. 53. & c. 11. n. 32. Suar. to. 3. de rel. l. 8. c. 11. Laym. l. 4. t. 5. c. 7. Azor. to. 2. l. 12. c. 12.

Dixi, sine consensu tacito: quia, si Prælati sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cum facile possit, tacite consentire, & approbare videtur. Unde Sanchez 6. mor. c. 19. ait, si in aliqua Religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui, id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Et si Prælati subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere iis omnibus ad proprium usum, tacite facultatem concedere censetur donandi aliis, ut notat Layman. Monet tamen Less. talem consensum non præsumendum, nisi in rebus parvis, & crebro occurrentibus.

ANIMAD. IX.

Dixi

ANIMAD. X. Dixi 2. vel præsumpto; hic enim locum habet, cum res urget, Superiorque non est præsens. Ad hunc autem, ut vult Sanch. & Bonac. non sufficit, quod Superior libenter concederet, si peteres (alioqui omnes donationes a Prælati permitti solite licerent sine venia; quod cederet in eversionem discipline regularis) sed requiritur, ut ipse censeatur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circumstantiis repetere. Addunt tamen Suar. & Less. excusari a mortali, si præsumatur affectus Superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio est, quia tunc censetur rem habere ex voluntate Superioris saltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque, si Superior tantum sit invitus quoad modum, venialiter quidem peccari; non tamen contra paupertatem, docent Suar. Sanchez, Laym. l. 5. c. 5. c. 7.

5. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in usum tuum concessis, in alium usum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas lata culpa. Ratio est, quia in iis tantum habes usum facti, idque precario, quamdiu Superiori videbitur; estque actus domini, posse rem arbitrari suo destruere. Sanch. c. 19. Laym. n. 6. Less. n. 79.

6. Item peccas, si quid abscondas, ut illud liberæ dispositioni Superioris subducas. Nec Procuratores, & Economi, Administratores, Prælati inferiores quicquam possunt expendere, contra quam Regula Ordinis, voluntas Superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio est, quia non sunt domini bonorum communium; sed tantum administratores. Laym. num. 8. ex S. Thom.

7. Si Prælati permittat subdito, ut bona, ex quacunque causa, aut titulo provenientia, in usus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia penes se habeat, peccat & Prælati, & subditus contra votum paupertatis; estque talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. Navarr. Sylvest. Valent. Molin. t. 2. d. 276. Azor. Less. d. 9. Sanchez, Laym. Quia Prælati non potest dare veniam majorem, quam ipse habet: ipse autem, cum non sit dominus, non potest bona suo arbitrio, & inutiliter expendere, sed tantum in Religionis necessitatem, & utilitatem. V. C. Lug. de just. d. 3. f. 7. n. 121.

Resp. 2. Religiosus voto castitatis obligatur, ut absterneat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna, & externa: proindeque, si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriz, & sacrilegii. Less. & Laym. c. 8.

Respond. 3. Religiosus ex voto obedientiz obligatur ad omnia, quæ Superior præcipit, secundum Regulas, & Constitutiones Ordinis, sive directe, & expresse, sive indirecte, & implicite. Et quidem, si præcipiat in virtute sanctæ obedientiz, in nomine Domini nostri Jesu Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali: quia intendit obligare quantum potest: sub veniali autem, si alia forma utatur, vel sub nulla; quod consuetudo in Societate Jesu approbavit. Vide S. Thom. 2. 2. q. 104. Sylv. Sanch. l. 6. mor. c. 1. Less. l. 2. c. 4. d. 9. Laym. c. 9.

ANIMAD. XI. Porro quæ indirecte pertinent ad Regulam, Sylv. & quidam alii ampliant ad illa quæ faciunt ad pleniorum ejus observationem. Sanch. tamen arctat ad res valde necessarias, sine quibus regula commode servari nequit; alioqui enim Superior quasvis corporis macerationes præcipere posset: ordinantur enim ad pleniorum observationem Regulæ. Laym. l. 4. t. 5. c. 9. Less. l. 2. c. 4. d. 9.

Unde resolves.

ANIMAD. XIII. 1. Non tenetur subditus obedire in iis, quæ sunt vel contra Regulam (nisi Superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit) vel supra Regulam, ut essent magnæ macerationes (nisi in poenam, vel ad obligationem votorum necessariz) vel ut acceptet Episcopatum. Dian. p. 6. t. 9. R. 33. & alii tex: vel infra Regulam, scilicet vana (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundum Regulam, verbi gratia, ut obedientia exerceatur) nec refert, quod Regulæ jubeant in omnibus obedire: id enim non de obligatione voti, sed de obedientiz perfectione intelligitur. Ita Suar. Sanch. 6. mor. c. 2. & Laym.

2. Si regula Ordinis sub peccato obliget, ejus transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio est, quia talis Regula non est minus præceptiva, quam vox Superioris, & subditus promittens observationem Regulæ, eo modo quo ipsa intendit, se obligare censetur: proindeque Carthusianus verbi gratia carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non jejunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. S. Thom. in 2. d. 44. q. 2. ar. 3. Valent. Sanchez 6. mor. c. 1. & 4. Valq. Rodr. Laym. l. c. n. 6. Escob. &c.

3. Si Regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiz. Ratio est, quia talis Regula non continet proprie præceptum, sed tantum est ordinatio, seu monitum, obligans tantum ad poenam, si imponatur. S. Thom. Laym. l. c. &c. Hinc nec transgressio illius, ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motivo virtutis facta, v. gr. si extra tempora loquatur cum socio, ut mœstum consoletur, est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, aliove inordinato affectu fiat. Laym. l. c. Quem ut plurimum concurrere, adeoque raro omni culpa vacare, putant Val. Sanch. & Suarez. Qui addunt, quod si quis frequenter, & quasi per consuetudinem Regulam transgrediarur, religiosam disciplinam graviter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. Laym. l. 5. c. 9. Sanch. n. 18.

4. Etsi Capitulares novum statutum condere possint, quo ipsi, alique postmodum professionem edituri obligentur; ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad Regulam Ordinis non directe, nec indirecte spectet. Laym. loc. cit. num. 10. Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem provinciali (juxta cujusque Ordinis institutum) concurrente majori parte suffragiorum; & non sit regulæ difforme. Vide Escob. de leg. E. 1. cap. 12. n. 15. Ratio est, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta reg. 39. in 6. Addunt Laym. & Sanch. ex Syl. & Azor. t. 1. l. 13. c. 11. q. 19. Less. l. 2. c. 41. n. 22. nec Pontificem posse Religiosos cogere ad arctiorem vivendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, propeit ex voto, quod factum fuit secundum proprium Regulæ institutum. Si tamen Regulæ reformatio necessarium medium esset ad Ordinis conservationem, ad eam Prælati cum Capitulo, multoque magis Pontifex, illos cogere potest, quando ad hoc se implicite quisque obligasse censetur. Sylv. Less. Sanch. Laym. ll. cc.

Etsi consuetum non sit, nec consultum, ut Prælati sub peccato præcipiant actus internos; probabile tamen est fieri posse, ut docent Laym. Suar. &c. Ratio est, quia verisimile est, quod aliqui Religiosi ad id se obligare intendunt, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres, An subditus teneatur obedire, si dubitet, utrum res sit licita, quam Prælati jubet, vel iusta causa imperandi?

Resp. 1. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio Superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi; in dubio autem nemo spoliandus est jure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cum habeat debitum parendi.

Resp. 2. Non teneri, si grave damnum obediendo timeat. Ratio est, quia in dubio favendum est rei, eique, de cujus damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione juris, quo potest se a periculosis rebus conservare. Less. Sanchez 6. mor. c. 4. alique.

D U B I U M V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem?

Respond. 1. Omnes illi, & soli possunt ingredi Religionem, qui sunt sui juris, nec aliis obstructi: qui vero aliis obstructi sunt, non possunt sine eorum consensu. Less. l. 2. c. 41. d. 3.

Unde 1. non possunt ingredi Religionem impuberes,

ANIMAD. XIV.

ANIMAD. XV.

ANIMAD. XVI.

res, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filii, si parentes sine illis se alere nequeant. Lay. l. 4. t. 3. c. 3. n. 1. 3. Nec servi sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem sub promissione matrimonii. 5. Nec is, qui non est solvendo creditoribus, modo in sæculo manendo possit intra paucos annos solvere. D. Th. tamen, Sylv. Fumus, v. Religio, & alii putant illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit; præterquam quod sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus uxori. 7. Nec conjuges post matrimonium consummatum; nisi vir per vim consummasset, ante expletos duos menses, qui eis a iure conceduntur, aut nisi alter conjugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

ANIMAD.
XVII.

Resp. 2. Qui vovit religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas.

1. Non tenetur, imo nec potest licite ingredi Ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum perversionis. Laym. l. 4. t. 5. c. 6. n. 5.

2. Qui vovit laxiorem, licite ingreditur strictiorem, non tamen contra, quia minus præstaret, quam promisit. Quod si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur a voto strictiorem ingrediendi. Ratio est, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & religioni jus in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale jus Religioni strictiori erat acquisitum. Laym. l. c. ex S. Th. &c.

ANIMAD.
XVIII.

3. Is, qui vovit experiri Religionem strictiorem, potest id commutare in votum proficendi, & perseverandi in laxiore. Ratio est, quia hoc melius est. Lay. l. c. ex Sanch. &c.

ANIMAD.
XIX.

4. Professo licentiam transeundi ad Ordinem laxiorem Episcopus, vel Prælatus Ordinis exemptus cum consensu Capituli dispensative ex iusta causa dare potest. Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. n. 103. Sanch. 6. mor. c. 7.

ANIMAD.
XX.

5. Professus ad Ordinem strictiorem, petita, licet non concessa, Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus sine causa temere fieri non debet. Quod si fiat, spectanda est austeritas circa silentium, & solitudinem, idque non tantum secundum institutum Regulæ, sed etiam secundum observationem præsentem. Probatur ex c. Licet, de Regularibus. V. Lay. Less. Sanch. l. c.

Ex dictis resolvuntur hi casus.

1. Canonici Regulares ad Monachos transire possunt, non contra, cum Religio Monachorum austerior sit. Laym. l. c.

ANIMAD.
XXI.

2. Professus Regulam strictiorem, si ea non servetur in suo Monasterio, aliove ejusdem Ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad Ordinem laxiorem, in quo Regula servetur: ita ut, considerato præsentis statu, ducat vitam strictiorem. Laym. l. 4. t. 5. c. 6. n. 10. ex Sanch. Rodr. &c.

D U B I U M VI.

Ad quid teneantur Religiosi ejecti, & fugitivi?

Suppono, Religiosum iustas ob causas e Religione expelli posse. 1. Si in gravi, vel pernicioso crimine existens, notorie incorrigibilis appareat; in quo tamen casu moniales perpetuo potius carceri mancipandas, quam ejiciendas, putat Sanchez lib. 6. mor. cap. 9. 2. Si ob criminis infamiam, sine gravi Ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum vel essentiale, vel saltem admodum grave, verbi gratia lepram, &c. ut docent Navar. Sa, verb. Religio num. 34. Sanchez 6. mor. c. 4. num. 56. Ratio est, quia in re admodum gravi decepit, ita ut fraus dederit causam admissioni. Vide Dian. p. 9. t. 9. Ref. 57. ubi docet, quod, licet hæcenus ex communi sententia Sanch. Suar. Azor. Rodr. &c. Religiosi propter delictum aliquod grave, etiam semel perpetratum, potuerint expelli, jam tamen propter declarationem Urbani

Octavi, editam anno 1624. per nulla privilegia possint expelli e Religione (excepta Societate Jesu) nisi sint incorrigibiles: tales autem non censeantur, nisi unius anni jejunio, & poenitentia in carcere sint probati.

ANIMAD.
XXII.

Hoc supposito, respondeo. 1. Professus e Religione ob culpam ejectus manet Religiosus, votisque adstrictus. Layman l. 4. t. 5. c. 13. ex communi.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Ejectus rerum, quas acquisivit, usum, & administrationem tantum sibi vindicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur Monasterio, cujus non est membrum amplius, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quod si non sit exemptus, Episcopo loci. Layman. l. c. ex Mol. & Less.

ANIMAD.
XXIII.

Dixi, Ejectus; quia fugitivos, & apostatas, iis exceptis, quæ ex Beneficio ecclesiastico acceptata sunt, Monasterio acquirere verius est, si illud domini in communi capax sit, siq minus, Sedi Apostolicæ. Ratio est, quia Monasterium, instar servorum, eos vindicare, & reducere poterat. Laym. loc. cit. Azor. Sylv. &c.

2. Ejectus per culpam non omnino solutus est voto obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte cesset: quia caret Superiore, a quo dirigatur. Debet tamen illud servare in præparatione animi, si recipiatur. Laym. l. c. ex Nav. & Less.

ANIMAD.
XXIV.

3. Idem a reliquis monasticis observantiis, & regulis, ut a jejuniis, vigiliis, defectu ciborum, & similibus liber est. Laym. l. 4. t. 5. c. 13. Sa n. 40. Navar. & alii contra Less. Sanchez, &c. Ratio est, quia talium observatio non comitatur simpliciter professione votorum substantialium, sed statum regularem, e quo ille est expulsus.

ANIMAD.
XXV.

4. Etsi non sit improbabile, quod docent Nav. & Azor. probatque Rodr. ejectum tuto manere extra suum Ordinem, nec teneri receptionem petere, eo quod justæ sententiæ suæ ejectionis se conformare possit; contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio est, quia, cum sit obligatus voris, tenetur se qualificare, ut vota sua convenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si Ordo ipsum revocet. Laym. l. c. num. 6. ex Sylv. Sanch. & Less.

ANIMAD.
XXVI.

5. Ejectus potest tuto in sæculo manere, si in Monasterio non recipiatur, nisi Religionem laxiorem inire velit: quia aliam non vovit, neque per ipsum (ut suppono) jam stat, quominus in sua recipiatur. Ita Rodr. Laym. &c. l. c. Ubi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione ejicere, ut vel aliam Religionem intret, vel ad suam revertatur; imo etiam Ordinarii locorum ejectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quod tales non sine periculo, & scandalo aliorum in sæculo vivant. V. Laym. l. c. n. 8. & 9.

ANIMAD.
XXVII.

Resp. 2. Prælati Ordinum fugitivos, & apostatas requirere tenentur, si absque gravi Ordinis damno possint, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita Sanch. l. c. Ratio prioris partis est, quia jure divino, & naturali tenentur Prælati prospicere eorum salutem. Ratio posterioris est, quia, si ob justam causam possint ejici, ob eandem etiam, postquam malitiose exierunt, poterunt non recipi. Laym. l. c. n. 7. Sanchez, &c.

ANIMAD.
XXVIII.

Dixi, fugitivos, & apostatas: quia per sententiam justam ejectos, etsi se correxerint, necessario recipiendos negant Sanch. l. c. & Azor. l. 12. c. 17. affirmant Nav. Molin. t. 1. d. 140. Less. l. 2. c. 41. d. 15. utrique probabiliter.

Quæres, An professus in uno Monasterio possit cogi, ut se transferat ad aliud?

Resp. Possit, si plura Monasteria faciant unum corpus sub uno capite; secus, si singula subsint suis superioribus, sub Episcopo, vel immediate sub Papa. Ratio est, quia non vovit obedientiam, nisi in hoc conventu. Lay. l. c. n. 10. V. etiam Sanch. l. 6. mor. c. 32.

ANI-

Religiosus promotus &c. etsi quoad aliquos effectus &c. exemptus censetur.

Exemptus quidem censetur ab obedientia Prælatorum regularium, ut docet D. Th. 2. 2. q. 185. ar. 8. ad 3. inquit, quod hoc est per accidens, quod Episcopi religiosi obedire Prælati suarum religionum non tenentur; quia scilicet subditi esse desierunt, sicut & ipsi Prælati religionum.

Quoad effectum paupertatis eo sensu exemptus est, ut dispensationem, seu æconomicam distributionem, non proprietatem, & dominium reddituum, & bonorum undecumque sibi provenientium habeat ex eodem Angelico ibidem dicente: Proprium autem nullo modo habere possunt. Non enim paternam hereditatem vendicant quasi propriam, sed quasi Ecclesie debitam. Unde ibidem (cap. Statutum cau. 18.) subditur, „ quod postquam Episcopus ordinatur „ (Monachus), ad altare, ad quod sanctificatur, & „ titulatur, secundum sacros canones, quod acquirere „ poterit, restituat. „ Testamentum autem facere nullo modo potest; quia sola ei dispensatio committitur rerum ecclesiasticarum, quæ morte finitur, ex qua incipit testamentum valere, ut Ap. dicit ad Heb. 9. Si tamen ex concessione Papæ testamentum faciat, non intelligitur ex proprio facere testamentum, sed apostolica auctoritate intelligitur esse ampliata potestas sue dispensationis, ut ejus dispensatio possit valere post mortem.

Deinde, etsi iugo Regule absolutus sit quoad culpam, & penam; tamen &c.

Busemb. laxat habenas, & absolute loquitur, ubi distinctione opus est. D. Th. art. cit. docet, statum religionis esse viam, & dispositionem ad perfectionem, veluti disciplinam ad magisterium; Episcopatum vero esse statum perfectionis: porro dispositio non tollitur adveniente forma, seu perfectione, nisi quoad id, quod formæ, seu perfectioni repugnat; ex quo Angelicus concludit, quod si qua sunt in regularibus observantiis, quæ non impediunt pontificale officium, sed magis valeant ad perfectionis custodiam, sicuti est continentia, paupertas, & alia hujusmodi, ad hæc remanet religiosus etiam factus Episcopus obligatus, & per consequens ad portandum habitum suæ religionis, qui est hujus obligationis signum.

Si qua vero sunt, subdit, in observantiis regularibus, quæ officio pontificali repugnant, sicuti est solitudo, silentium, & aliqua abstinentiæ, vel vigiliæ graves, ex quibus impotens corpore redderetur ad exequendum pontificale officium, ad hujusmodi observanda non tenetur.

In aliis autem potest dispensatione uti, secundum quod requirit necessitas personæ, vel officii, & conditio hominum, cum quibus vivit, per modum, quo etiam Prælati religionum in talibus secum dispensant. Hæc sunt angelica documenta, diligenter consideranda, nec prætergredienda.

At objicies ex cap. Statutum mox cit. quod monachum canonica electio a iugo monasticæ professionis absolvit, & sacra ordinatio de monacho Episcopum facit.

Respondet D. Th. ar. 8. cit. ad 1. Quod ille, qui fit de monacho Episcopus, absolvitur a iugo monasticæ professionis non quantum ad omnia, sed quantum ad illa quæ officio pontificali repugnant. Hinc Innoc. (habetur ca. 16. q. 1. c. 3.) ad Victorium ep. 2. c. 10. ait: De monachis, qui diu morantes in monasteriis, si postea ad clericatus ordinem pervenerint, statuimus, non debere eos a priore proposito discedere.

Imo si Episcopatum resignet, vel &c. tamen non tenetur ad regularem observantiam redire, &c. ibidem ex S. Th. &c.

In eo non parum mihi reprehendendus videtur Busemb. quod pro opinionibus ab eo hætenus traditis citet S. Thomam, qui tamen illis, ut vidimus, contrarius est. Itaque præsens quoque Busemb. opinio merito rejicitur. Nam juxta doctrinam, & verba D. Thomæ mox citata religiosus creatus Episcopus a regulari observantia non absolute, & sine limitatione, ut male docuit Busemb. sed solum quoad ea, quæ pontificali officio repugnant, absolvitur: at, cum Episcopatum resignavit, officium pontificale dimisit: ergo ad regularem observantiam redire debet. Si non redeat, a priore proposito, seu voto discedit. An hoc ipsi licet? Id ipsi non licere, constituit Innoc. mox cit. In eo scilicet fallitur Busemb. quod putet, regularem Episcopum ab obedientia regularum esse exemptum propter eminentiam episcopalem, quam resignato Episcopatu retinet. Non enim eminentia episcopalis, sed officium episcopale juxta D. Thomam ex parte eximit Episcopum regularem a regularum obedientia. An gradus ecclesiasticus, & sacer character pugnat cum officiis piis, & religiosis? Imo vero quo sublimior est ecclesiastica dignitas, & humilior, & pietatis, ac virtutis officiis, cujusmodi sunt regulares observantiæ, magis deditus esse debet.

Is qui professionem irritam edidit &c. nisi eam postmodum &c. agredi e religione &c. potest; licet &c. causam &c.

Hæc quidem Busemb. sententia communis esse dicitur ab Anacleto t. 3. juris can. p. 526. n. 206. ab eoque probatur; sed cum Tridentina Synodo pugnare mihi videtur, quæ sess. 25. c. 19. de Regul. inquit: Quicumque regularis prætendat, se per vim, & metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat, ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velisque habitum dimittere quacunque de causa, aut etiam cum habitu discedere sine licentia superiorum, non audiat, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, & tunc non aliter, nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram superiore suo, & ordinatio. Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegendam quancunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & tanquam apostata puniatur; interim vero nullo privilegio suæ religionis juvetur. Qui privatur jure allegandi suas rationes, & causas, & ad monasterium redire cogitur, & tanquam apostata puniendus est, is certe non est innocens, sed gravissimæ culpæ reus, si lex justa sit: at qui sponte sua, seu propria auctoritate religionem deserit, quia putat, se irritam Religionis professionem edidisse, ex Synodi Tridentinæ lege allata privatur jure allegandi suas rationes, & causas, ad monasterium redire cogitur, & tanquam apostata puniendus est: ergo aut gravissimæ culpæ reus est, aut lex Tridentina non est justa: hoc posterius nemo concedere potest; ergo concedendum est prius.

At inquit Anacletus loco cit. Ecclesia id præstat, quia præsumit, talem vel ab initio valide fuisse professum, vel saltem professionem ratificasse; quæ præsumptio in conscientie foro cedit veritati. Resp. Si Ecclesia, seu Syn. Trid. præsumit, talem vel valide fuisse professum, vel suam professionem ratificasse, illum præsumit valde culpabilem sine certa, & liquida ratione: at jura sine certa, & liquida ratione neminem culpabilem præsumunt.

Præterea si ex incertis, & fallacibus rationibus præsumeretur aut valide professus, aut suam professionem ratificasse, saltem illi relinqueretur locus allegandi causas, & rationes dimissæ religionis: at locus, & aditus allegandi suas rationes illi a sacra Syn. Trid. intercluditur: ergo sacra Syn. præsumptione non nititur.

Adde, quod poena præsertim gravissima, non ex præsumpta, sed solum ex certa culpa irrogari potest: ergo sacra Synodus gravissimis poenis decernens puniendum, qui sponte sua religionem deserit, culpam certam in eo ponit. Porro hæc certa culpa in eo sita est, ut religionem deferat sine legitima forma ab ipsa sacra Synodo præscripta, hoc est propria, non publica auctoritate.

At, inquit Anacletus, „ professio religiosa est arduum „ opus consilii; ad quod nemo tenetur, neque cogi potest, est invitus. „ Resp. Id quidem verum est, at quid inde? Non enim Syn. Trid. quemquam cogit, ut religionem profiteatur, imo cogentes anathemate ferit sess. 25. c. 18. at postquam professio emissæ est, nemini discessum e religione permittit sine publica auctoritate, & sententia. Porro cum certum sit, justissimas Ecclesiæ, & sacre Synodi leges conscientiam obligare, certum quoque est, eum peccare, qui contra Tridentinam legem e religione discedit.

Quod si tamen scires, illam juris præsumptionem falsam esse, eo quod &c. eo elapso &c. Et nisi aliud quid impediat, fugere potest, ut docet Laym.

Hæc fuga non licet. Si enim fuga ex mox dictis ante quinquennium verita est, pari, aut potiori ratione post quinquennium a professione, prohibita esse intelligitur. Publici scilicet boni ratio postulat, ut discessus e religione, privatæ potestati unde gravia, & multa mala orientur, non permittatur: porro publico bono privatum jus cedere debet: quare jus discedendi e religione in eo, qui irritam fecit professionem, locum non habet, nisi publici judicii auctoritas intervenerit; sicuti qui jus habet in bona ab aliis possessa, ea sibi vindicare non potest, nisi legitima interveniente judicium potestate.

Si quis professionem jure naturæ nullam emisit, quia e. gr. professus est, suæ fictionis poenam merito luit, dum in religione permanere cogitur.

Si professio, Ecclesiæ jure nulla sit, quia vel ante legitimam ætatem, vel ante annum probationis integrum, vel ex gravi metu emissæ est, par est, ut beneficio ab Ecclesiæ concessio religionem deferendi nemo fruatur, nisi servatis Ecclesiæ legibus.

Id quoque aperte colligitur ex constitut. Bened. XIV. anni 1748. quarto nonas Martii Si datam, * ubi ait:

Si

Si quis in ordine regulari professus post unicam sententiam favore nullitatis professionis pronuntiatam, sive pendente, sive omissa culpabiliter appellatione, e claustris exire, a Religione discedere, quodque magis est, habitum regularem abjicere presumpserit; volumus, atque statuimus, omnibus eum poenis, atque censuris a sacris canonibus, & a constitutionibus apostolicis contra apostatas laicos atque sanctis subiacere, & obnoxium esse; decernentes pariter, in huiusmodi causis de professionis nullitate, liberum professo non esse a Religione migrare, nisi duas saltem obtinuerit sententias conformes, quibus ab eo emissa professio nulla & irrita declarata fuerit.

Ex hac constitutione intelligitur, non licere hoc tempore professio e religione discedere, nisi post duas sententias, quibus ejus professio irrita declaretur. Ex hac eadem manifestum est, legem prohibentem religioso discessum e religione, non esse hypotheticam; seu presumptionem, quod is valide fuerit professus, aut professionem ratam habuerit, nixam, sed absolutam. Cum enim summus Pontifex professio exitum e religione inhibeat, etiam postquam unam sententiam in favorem nullitatis sue professionis obtinuerit, hinc intelligitur, dictam presumptionem, non esse fundamentum legis, seu inhibitionis; quia sententia lata in favorem nullitatis professionis præbet fundamentum præsumendi, professionem fuisse invalidam, nec fuisse ratificatam; & nihilominus summus Pontifex gravissimis censuris, & poenis prohibet professio discessum e Religione; idque ante quinquennium, de quo citata verba loquuntur, ideoque multo magis post quinquennium, cum discessus juxta leges difficilior est, imo ex Synodo Trid. nullo modo permissus. Sed quoad ordinem fori externi legenda est constitutio mox cit. Bened. XIV. ex qua illud liquet, admitti quidem nostris temporibus instantias pro restitutione in integrum adversus lapsum quinquennii; de quibus tamen, ait idem Summus Pont. iudicium facere ad apostolicam Sedem semper privative pertinuit, sive ex parte professi, sive ex parte Religionis instantiæ huiusmodi proponerentur, ac licet ipsa reclamatio ob impedimentum per totum quinquennium perseverans dilata fuisse diceretur.

Ex eadem constit. intelliges, bona ex parte falsa esse, quæ La-Croix t. 2. p. 5. n. 52. asserit.

ANIMADVERSIO IV.

Si quis non tantum intendat non esse &c., sed etiam nunquam servare &c. est mortale, vel &c. vixque potest fieri sine contemptu formali.

D. Th. 2. 2. qu. 186. a. 9. ad 3. ait, quod sunc committit aliquis, vel transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subijci ordinationi legis, vel regulæ; & ex hoc procedit ad faciendum contra legem, vel regulam. Idem porro sonant ea Busemb. verba, nunquam intendit servare regulam, ac hæc D. Thomæ, renuit subijci ordinationi regulæ; imo Busemb. verba magis significant, quia ponunt, voluntatem subditi velle transgredi totam regulam, idque ea additione, etiam si facile servare eam possit; ergo voluntas subditi regularis a Busemb. descripta, non solum verum, & formalem contemptum includit, sed, quod peius est, universalem. Corrigenda ergo est mollis illa, & involuta locutio, vixque potest fieri sine contemptu formali. Transgressio porro regulæ ex contemptu, & ipse contemptus, est mortalis culpa ex D. Th. 2. 2. cit. ubi ait: *Votum autem professionis respicit principaliter tria prædicta, scilicet paupertatem, continentiam, & obedientiam: alia vero omnia ad hæc ordinantur. Et ideo transgressio horum trium obligat ad mortale, nisi vel propter contemptum regulæ; quia hoc directe contrariatur professioni, per quam aliquis vovit regularem vitam, vel propter præceptum, sive oretenus a Prælati factum, sive in regula expressum; quia hoc esset facere contra obedientiam votum.* Idem docet D. Antoninus p. 3. tit. 16. §. 9. inquit: *Nam quod contemptus sit mortale, patet num. 15. ubi condemnans mandatur morte puniri; quæ est communis sententia teste P. Concina Discip. ap. monast. p. 2. diff. 1. c. 4. n. 2. p. 337. ergo qui non vult servare regulam, mortaliter peccat, multoque magis qui nunquam regulam servare intendit, etiam si facile possit, ut Busemb. loquitur.*

ANIMADVERSIO V.

Si ex remissione animi &c. erit saltem levis contemptus, & peccatum veniale. Suar. &c.

Hic Busemb. pro fundamento habet, contemptum alium esse levem, & venialem, alium esse gravem, &

mortalem pro diversitate legis leviter, vel graviter obligantis; quæ est opinio non paucorum casuum arbitratorum, ut monet Concina loco citato. At hæc opinio rejicienda est, quia contemptus ex natura sua, hoc est omnis contemptus mortifera noxa est ex D. Th., & D. Antonino mox citatis, & communi Theologorum sententia. Et ratio D. Thomæ evidens est. Transgressio enim voti solemnis, mortalis est: at qui per directam intentionem renuit subijci alicui regulæ, transgreditur votum solemne obedientiæ, quo vitam regularem, hoc est juxta regulas instituendam vovit: ergo mortaliter peccat. Hinc solvitur illa ratio Suarezii, * qui putat, religiosum non peccare mortaliter, si habeat animum non servandi vitam regulam, si regula obliget solum ad poenam, dummodo sit paratus ad poenam; quia in objecto illius actus non est materia contraria ulli voto, vel præcepto. Revera enim ille actus est contrarius voto; quia vovit, se viturum juxta regulas. Ipse constitutiones Ordinis Prædicatorum, quæ nullam omnino sive levem, sive gravem culpam transgressores perpetrare declarant, manifeste subdunt, cujusque vel minimi statuti contemptorem noxam contrahere mortalem. *Declaramus, quod sicut transgressio præcepti in regula, vel constitutione positi, sive a Prælati facti, non obligat ad culpam; ita transgressio constitutionis quantumcumque minime ex contemptu facta, obligat ad culpam mortalem; quia, ut dicit S. Bernardus, neglectus semper culpabilis est, contemptus vero damnavilis.* Hactenus Concina c. 4. cit. "Hinc Luc. 10. v. 16. dicitur: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.* spernit autem Christi ministros, qui Ordinum institutores, non audit, eorumque regulas a Sancta Sede confirmatas, quas solemni voto professus est, animo abjicit. Quare omnis contemptus, quidquid contra scripserit Suarezius, & alii, Sanctorum, ac præsertim D. Thomæ auctoritati, & communi Theologorum sententiæ repugnantes, mortifera culpa est.

ANIMADVERSIO VI.

Dicitur 3. independenter: quia Religiosus &c. potest habere peculium &c.

Hæc Busemb., & aliorum opinio Tridentinæ Synodo fess. 25. de Reg. c. 1. adversatur ita loquenti. *Sancta Syn. hoc decreto præcipit, ut omnes Regulares tam viri, quam mulieres ad regulæ, quam professi sunt, præscriptam vitam instituant, & componant; atque imprimis quæ ad suæ professionis perfectionem, ut obedientiam, paupertatem, & castitatem, ac si quæ alia sunt alicujus regulæ, & Ordinis peculiariora vota, & præcepta ad eorum respective essentiam, necnon ad communem vitam, victum, & vestitum conservanda pertinencia fideliter observent.* Hæc lex ponit, communem vitam, victum, & vestitum ex monasticarum regularum præcepto esse conservanda: at peculium, hoc est pecunia, & supellex a communibus Monasterii bonis separata, etiam si dependens sit, & ad Superioris nutum revocabilis, communi vitæ, victui, & vestitui palam adversatur: ergo regulis, & præceptis monasticis, ac Tridentini menti, & legi contrarium est.

Hinc idem Concilium cap. 2. ait: *Nemini igitur Regularium tam virorum, quam mulierum liceat bona immobilia, vel mobilia, cujuscumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita tanquam propria, aut etiam nomine conventus possidere, vel tenere, sed statim ea Superiori tradantur, conventuique incorporentur.* Notanda sunt ea verba, tanquam propria, aut etiam nomine conventus; quæ aperte declarant, bona seu immobilia, seu mobilia a communibus Monasteriis bonis separata nullo titulo a Regularibus haberi posse. At, inquit, peculium a Regularibus, & monialibus ex Superioris licentia retinetur. Resp. Hæc licentia perperam datur, & irrita prorsus est. Quia Superior contra regulæ præcepta, quorum cultus ex officio est, licentiam dare non potest. Si Superior peculii licentiam subditis dare posset, ipse quoque peculium habere permetteretur: at hoc ipsi non permittitur, sed prohibetur a Syn. Trid. inquit, nemini igitur &c. hoc est nec subdito, nec Superiori. Neque contraria consuetudo obijci potest, quæ irrationabilis omnino est, regularis disciplinæ insignis laxamentum, multorumque, & gravium malorum origo. Hinc S. Synodus cap. 22. huiusmodi consuetudinem improbat, dum ait: *Hæc omnia, & singula in superioribus decretis contenta (inter quæ est peculiorum, prohibitio) observari præcipit in omnibus canonibus, ac monasteriis &c. non obstantibus ..... consuetudinibus, vel prescriptionibus etiam immemorabilibus.* Clemens vero 8. const. anni 1599. ait: *Nulla quorumcumque Superiorum dispensatio, nulla licentia quantum ad bona immobilia, vel mobilia Fratres excusare possit, quominus cul-*

* Apud La-Croix t. 2. p. 9. n. 58.

culpa, & pena ab eisdem Concilio (Tridentini) decretis imposita, & ipso facto incurrenda obnoxii sint, etiam si Superiores assererent, huiusmodi dispensationes, aut licentias concedere posse, quibus in ea re fidem minime adhiberi volumus. Fratrum vestitus, & supellex cellarum ex communi pecunia (non ex peculio) comparatur, & omnino uniformis sit Fratrum, & quorumcumque Superiorum, statinique paupertatis, quam professi sunt, conveniat. Hæc perspicua sunt, & a Confessariis diligenter animadvertenda, ne eos regulares, aut moniales absolvant, qui supra descriptis decretis parere recusant. Si quis hac de re plura cupit, legat Concinam in Discip. ap. monast. & in defensione decretorum Concilii Tridentini; ubi hanc veritatem luculentissime explicat, & a cavillis adversariorum vindicat.

ANIMADVERSIO VII.

Non repugnat paupertati, si religioso detur villa &c.

Hoc quoque Tridentinæ Synodo c. 2. citato repugnat, ubi ait: *Nec deinceps liceat Superioribus bona stabilia (uti sunt villa, agri &c.) alicui Regulari concedere etiam ad usufructum, vel usum, administrationem, aut commendam; additque Clem. VIII. in citata constitutione etiam depositi, aut custodia nomine.* Quid igitur? Sacra Syn. præcipit, ut administratio bonorum monasteriorum, seu conventuum ad solos officiales eorumdem ad nutum Superiorum amovibiles pertineat. Ergo alii villæ, seu alterius loci administratio dari non potest.

Imo nec repugnat, si detur incommodum, vel incommodum ..... ecclesiasticum beneficium.

Beneficia quidem regularia ex Syn. Tridentina sess. 15. c. 10. regularibus tantum conferenda sunt: at ipsa dari in commodum, vel incommodum eorumdem regularium, non satis bene sonare videtur. Ad ipsos pertinet administratio, seu dispensatio reddituum, quos non in sua commoda, sed in suas necessitates, & usus statui paupertatis convenientes impendere, & quod superest, in pauperum sustentationem, Ecclesiæque sibi commissæ cultum erogare non solum possunt, sed etiam debent.

Recte Busemb. ait, „Quod reliquum est, pertinet ad „Ecclesiam &c. ac consequenter donationes &c. sunt „invalidæ &c. neque accipientes &c.

Nilominus Wading. probabile censet, quod etsi illicitæ, valide tamen sint istæ donationes, idemque multo magis de donationibus Episcoporum &c. censet &c.

Cur Busem. hanc opinionem refert, nec tamen refellit? Ut scilicet ex vi probabilitatis eam quisque, prout libuerit, sequi valeat. Ecce lumen, & venenum probabilitatis. Contraria sententia fatente Busembao communis est; quod evidenti argumento est, eam esse certam. Nec enim recentes in sententiam libertati contrariam conspirant, nisi certis fundamentis nixa sit. Nititur scilicet non solum S. Thomæ, sed etiam cap. Statutum cit. dub. 1. c. 5. auctoritate. Certum est, Regularem factum Parochum, aut etiam Episcopum, votis suæ professionis non solvi: certum ergo est, eum non habere dominium bonorum, quæ acquirit, multoque minus ecclesiasticorum reddituum, quorum ne sæculares quoque Parochi, & Episcopi domini sunt: ergo certum est, donationes ab iis factas in usus non pios esse irritas, ideoque tuta conscientia a donatariis retineri non posse. Nam donationes, seu dispensationes in pios usus, ex natura sua, & bonorum ecclesiasticorum, vim habent.

ANIMADVERSIO VIII.

Non tantum jure antiquo, sed etiam &c. probabile est &c. revocabiliter tamen ad nutum Prælati.

Hæc opinio aperte falsa est, & cum Synodo Trid. evidenter pugnat.

Et primo quidem permitti non potest religioso, ut extra monasterium, licet juxta illud, maneat; quia vitam, & victum cum aliis communem habere ex regulis monasticis omnino debet; a qua communitate, seu societate separatur, dum extra Monasterium manere permittitur. Præterea mansio extra Monasterium est occasio, & causa, ut regularis nimiam vivendi licentiam contra suas regulas, & religiosum statum cum scandalo sibi arroget. Ex quo fit, ut id religioso permitti non possit.

Assignationem vero annui redditus, ut ex eo vivat suo commodo, & incommodo aperte pugnare non solum cum monasticis regulis, sed cum Synodo Tridentina, declarant ejusdem Syn. verba mox descripta, & Clem. VIII. mox citatus in præsentis dub. præterquamquod annuus redditus religioso assignatus, ut ex eo vivat suo commodo, & incommodo, aniam illi præbet, vel excedendi in victu, & vestitu limites a paupertate religiosa præscriptos, & in alia peccata labendi, si abundans sit; vel quærendi pecuniam per fas, & nefas, si suæ indoli non

sit accommodatus, ac denique multis modis peccandi, quomodocumque res se habeat.

Similiter monialibus victum &c. ita ut ipsæ sibi labore manuum vestes comparant.

Quidquid moniales manuum labore sibi comparant, Præpositæ, seu Abbatissæ tradere, & conventui incorporare tenentur. Hæc non est scholastica opinio, sed explicata Syn. Tridentinæ lex mox descripta. Dicitur 3. ergo id sibi retinere non possunt, ut vestes sibi comparant; quæ vestes juxta constitutionem Clem. VIII. ibidem citatam ex communi, non ex peculiari cujuscumque monialis pecunia comparandæ sunt. Nam quod de Fratrum vestitu definit, idem de monialium vestibus esse intelligendum, evidens est; quia iisdem legibus obnoxii sunt. Jus porro antiquum, hoc est tum omnium Religionum regulæ, tum antiqui Summi Pontifices, & Concilium Lateranense III. & IV. eandem communem vivendi rationem Regularibus præscribunt, ut apud eruditissimum Concinam Discip. ap. monast. p. 1. diff. 1. cap. 7. & seq. legi potest.

Qui addit, talem consuetudinem, &c. re esse damnam &c.

Talis consuetudo religionum regulis, & antiquis, ac novis legibus contraria, ac reprobata, ac regularis disciplinæ relaxativa, manifesta corruptela est, ideoque sine dubio damnanda, ac tollenda; qua de re legendus est cit. P. Concina diff. 4. c. 4. & seq.

ANIMADVERSIO IX.

Dixi sine consensu tacito; quia si Prælati sciat, subditum aliquid accipere &c. & non prohibet &c. tacite consentire &c. videtur.

Posita communitate vitæ, victus, & vestitus in conatibus necessaria, & præcepta, vix locum habent quæstiones de licentia accipiendi, expendendi, & retinendi, de quibus Busem. & fufius La-Croix in hoc Busem. dubium agit. Cum enim quidquid regulares accipiunt, aut acquirit, Superiori tradere, & Conventui incorporare teneantur, certum est, eos non accepturos, nisi sibi constet, se habere licentiam accipiendi. Item cum nihil habere, & retinere possint, nisi quod necessarium est, & suppetitum ex communibus bonis, superfluum est quærere, utrum sit necessaria licentia retinendi vestes, libros &c., quæ apud se habent. Item non est opus licentia expendendi, quia expensæ a monasterio, & ejus officialibus faciendæ sunt, nisi forte ratione itinerum, in quibus pro necessitate, non pro arbitrio ex pecuniis monasterii expendere debent.

Quod si de huiusmodi licentiis sermo sit posito Fratrum, & monialium peculio, non solum licentiæ tacitæ, aut præsumptæ accipiendi, retinendi, expendendi non liberant eos a culpa, sed ne expressæ quidem, ut jam ex dictis manifestum est; qua de re consuli potest P. Concina Discip. ap. mon. diff. 4. c. 3. & diff. 6. cap. 2.

Unde Sanch. &c. ait, si in aliqua Religione consuetudo viget aliqua recipiendi &c.

Sicuti peculiorum consuetudo etiam ex licentia expressa Superiorum, damnabilis est, ita multo magis consuetudo expendendi ex ipsis, aut recipiendi aliqua in favorem eorumdem peculiorum sine licentia. Præterquamquod consuetudo accipiendi, & expendendi sine licentia subditum subtrahit ab obedientiæ exercitatione, illumque relinquit suo arbitrio; quod sane in religione grande malum est. An Superiores religionum instituti sunt, ut taceant, & tacendo permittant?

ANIMADVERSIO X.

Dixi 2. vel præsumpto: hic enim locum habet, cum &c. Superiorque non est præsens.

In hac specie ponitur, Prælatum fore assensurum, si præsens esset. At hæc præsumpta licentia quoad acceptiones, donationes, & alienationes non sufficit. Nam cum valor actus a Superioris licentia pendet, ad ejus valorem non sufficit rati habitio futura, seu, quod idem est, præsumptio consensus postmodum præstandi, ut patet in alienatione bonorum ecclesiasticorum, in administratione penitentiarum, & matrimonii ex præsumptione licentiæ, quæ certo danda ponitur, si peteretur: atqui valor acceptionis, donationis, alienationis in subdito regulari a licentia Prælati pendet, ut omnes Theologi fatentur: ergo ex licentia præsumpta Prælati non valet acceptio, donatio, alienatio subditi regularis. Ita solide argumentatur P. Concina Discip. ap. monast. p. 1. diff. 6. cap. 2. §. 4. n. 7.

Verum, ut accidit iis, qui malas causas tuentur, Busem. rem hic valde implicat, & involvit. Subdit enim: „Ad hunc autem, (consensum præsumptum) ut vult „Sanch., & Bonac. non sufficit, quod Superior libenter „concederet, si peteres, (alioquin omnes donationes a

V

„Præ-

„Prælati permitti solite licent sine venia, quod cederet in eversionem disciplinæ regularis) sed &c.

His verbis perinde est, ac si dicat, consensum præsumptum Prælati non sufficere ad donationes. Nam consensus præsumptus, seu licentia præsumpta nihil aliud est, nisi consensus, seu licentia, quæ ponitur danda a Prælato, si adesset, & rei conditionem cognosceret. Sed mittamus quæstionem de voce, seu de vocis significatione. Quid requiritur ad consensum, ut Busemb. male appellat, præsumptum, ut donationes, expensæ &c. a subdito regulari factæ valeant, & liceant? *Requiritur*, inquit, *ut ipse (superior) consensur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circumstantiis te petere.*

Si consensus præsumptus, ut supra dixit, locum habet, cum res urget, superiorque non est præsens, quomodo censeri potest, ipsum concedere? An censeri potest, superiorem absentem, & ignorantem, quid agatur, concedere, seu assentiri, ut fiat quod fit? Id certe censeri non potest; quia nihil volitum, quin præcognitum. Qui ita loquuntur, superiorem ponunt prophetiæ spiritu afflatum, occulta, & absentia intelligentem.

Præterea quid sibi vult implicata illa dicendi ratio, superior censetur concedere, quamvis non petas, & nolit in iis circumstantiis te petere? An superior vult, te non observare tuas regulas præcipientes, ut licentiam petas, & sine ea nihil facias? Quomodo censetur concedere, si concedere, hoc est licentiam dare non vult? Hæc scilicet sophistica sunt, quæ sanum sensum non admittunt, ideoque pro non dictis haberi debent.

Addunt tamen Suar. &c. excusari a mortali, si presumatur affectus &c. si rogaretur.

Hanc opinionem merito impugnatur P. Concina cap. 2. mox cit. §. 3. p. 291. & p. 292. §. 4. Cum enim regularis rem habet, quam putat superiorem concessurum, si rogaretur, eam habet sine licentia; quia licentiam, cum facile posset, nec petiit, nec impetravit: at regularis, qui rem habet sine licentia, mortaliter peccat; quia votum paupertatis postulat, ut nihil habeat sine licentia. Præsumpta licentia excusare potest, cum operandi necessitas urget, nec ad Prælaturam facilis est accessus: at in præsentī specie ponimus, necessitatem abesse, & licentiam facile peti, & impetrari posse: ergo præsumpta licentia, de qua hic loquimur, non excusat; quæ si excusaret, omnia, quæ a superiore concedenda putantur, abque ejus licentia haberi, accipi, donari &c. sine gravi culpa possent; quod sane valde absurdum est.

At, inquit Busemb. regularis censetur rem habere ex voluntate superioris, quæ in illo affectu latet. Resp. Superior in nostra hypothēsi ponitur pronus ad concedendum, non tamen concedit: at subditus sine concessione accipiens, retinens, donans mortaliter peccat: ergo &c. Superior pronus ponitur ad concedendum non absolute, sed sub conditione, si rogetur: ergo subiecta conditione, hoc est petitione, ne pronus quidem est ad concedendum, sed invitatus, uti reipsa esse debet: ergo subditus rem habet, donat &c. contra superioris voluntatem, ideoque mortaliter peccat.

At, inquit Busemb. superior est tantum invitatus quoad modum. Resp. Hoc vero satis est, ut subditus mortaliter peccet, quia rem habet contra voluntatem superioris; sicuti mortaliter peccat, qui rem alienam sine consensu domini accipit, quam dominus concessurus putatur, si rogaretur.

Sed tum regulares de sua salute solliciti, tum eorum, ac præsertim monialium Confessarii, qui suo muneri satisfacere ex animo velint, consulant, & attente legant citatam Disciplinam apostolico-monasticam; unde lucius intelligunt, non paucos tum regulares, tum moniales in magno salutis discrimine versari, nec absolvi posse, nisi peculia, seu deposita omnino abiciant, ac omnia in commune conferant, & de communibus bonis victum, ac vestes accipiant.

ANIMADVERSIO XI.

Et quidem si præcipiat in virtute san. obed. vel in nomine Domini nostri Jesu Christi, vel &c. tenetur obedire sub mortali; quia &c. Hactenus recte. Sub veniali autem, si alia forma utatur, vel sub nullo; quod consuetudo &c.

Cur subditus sub veniali, aut nulla culpa obedire tenetur, si superior præcipiat aliis verbis, ac in virtute sanctæ obedientiæ, vel in nomine Domini nostri Jesu Christi? An præcipiendi auctoritas, & vis in Prælato a certa verborum forma pendet? At certum est, eam esse desumendam a legitima ejus potestate, & prælatione: ergo certum est, Prælati præceptum, quibuscumque verbis conceptum, eandem obligandi vim habere; ideoque subditos obedientiæ votum violare, ac mortaliter peccare, nisi illud impleant. Hæc doctrina, quæ, ut

ego sentio, in dubium jure vocari non potest, explicite traditur a S. Thoma 2. 2. qu. 186. art. 9. ubi ait: *Aliorum autem transgressio non obligat ad mortale, nisi vel propter contemptum regulæ, quia &c. vel propter præceptum sive oretenus a Prælato factum, sive in regula expressum; quia hoc esset facere contra obedientiæ votum.* Contra obedientiæ votum regularis facit, quando facit contra præceptum, non contra formam præcepti. Ex varia dicendi forma, qua superior utitur, colligi quidem potest, utrum hortetur tantum, seu suadeat, an præcipiat. At cum præcipit, quæcumque sit forma præcepti, ipsum præceptum, subditum obligat, ut ex obedientiæ voto solemniter illud impleat.

ANIMADVERSIO XII.

Porro quæ indirecte &c.

Prudenter superiores præclare secum actum putabunt, si subditi regulas ordinis, & statuta observent; neque in eorum potestate esse putem onera oneribus addere. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 104. art. 5. ad 3. ait: *Quod regulares quantum ad illa sola obedire tenentur, quæ possunt ad regularem conversationem pertinere.* In dubio tamen, utrum superior possit, nec ne præcipere, illi necessario obediendum est; alioquin periculum esset violandi votum. At prudens superior paucissimis, nec nisi necessariis præceptis subditos urgebit.

ANIMADVERSIO XIII.

Non tenetur subditus obedire &c. vel ut acceptet Episcopatum.

Id confirmatur ex D. Thom. mox cit. nam cum Episcopatus ad regularem conversationem, seu disciplinam non pertineat, a qua imo ex parte absolvit, regularis a suo superiore cogi non potest, ut illum acceptet, sed solum a supremo Ecclesiæ Pastore.

ANIMADVERSIO XIV.

Et si consuetum non sit &c. ut Prælati &c. præcipiant actus internos; probabile tamen est id fieri posse, ut docent &c.

Hæc opinio contraria est D. Thomæ, qui 1. 2. qu. 91. art. 4. ait: *De his potest homo legem facere, (idem est præcipere) de quibus potest judicare: hæc propositio est exclusiva: judicium autem hominis, inquit, esse non potest de interioribus actibus, qui latent, sed solum de exterioribus motibus, qui apparent.* Ex his D. Thomæ propositionibus hæc conclusio evidenter eruitur: ergo homo non potest facere legem de interioribus actibus. D. Thomæ mens clara est. Nec enim dici potest, S. Thomam esse intelligendum de lege coactiva poenas infligente, non de lege directiva obligante quoad conscientiam. Si enim ita intelligatur, major propositio hanc sensum haberet; de his potest homo legem coactivam facere, de quibus potest judicare, hoc est cogere, & punire, quod est ridiculum, & a S. Doctoris mente, & verbis maxime alienum, qui ex potestate judicandi colligit potestatem faciendi legem, & contra ex adempta judicandi potestate ademptam infert potestatem condendæ legis. Præterea idem S. Doct. 2. 2. qu. 104. art. 5. inquit: *Alio modo non tenetur inferior suo superiori obedire, si ei aliquid præcipiat, in quo ei non subdatur. Dicit enim Seneca in 3. de beneficiis: Curat, si quis existimat, servitutem in totum hominem descendere. Pars enim melior excepta est. Corpora obnoxia sunt, & adscripta dominis, mens quidem est sui juris. Et ideo, concludit Angelicus, in his, quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo.* Idem docet Catech. Rom. p. 3. in 9. & 10. Decal. præc. num. 5. inquit: *Hocque inter divinas, & humanas leges interest, quod hæc rebus tantum externis contenta sunt; illæ vero, quoniam animum Deus innuitur, ipsius animi puram sinceramque castitatem, atque integritatem requirunt.* At, inquit Busemb. verisimile est, quod aliqui Religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant. Resp. Hæc ratio ad rem non facit. Non enim hic queritur, quænam sit obligatio aliquorum Religiosorum ex eorum peculiari intentione, sed quæ univærse Religiosorum auctoritatis sit ex vi voti obedientiæ, & superiorum auctoritatis, quæ a subditorum intentione non pendet.

ANIMADVERSIO XV.

Resp. 1. Communiter teneri, quia tunc melior est &c.

In hac specie subditus suas dubitandi rationes superiori exponere debet; eique præcipere perseveranti dubio deposito parere debet. Quia cum superior Dei vices agat,

gat, inferior ejus judicio in iis, quæ ad illius officium pertinent, magis, quam proprio deferre debet.

At si retento dubio pareat, peccat. Nec enim auctoritas superioris præcipientis licitum facere potest quod natura sua malum est: at operari cum dubio, utrum actio liceat, est natura sua malum; tum quia operans cum dubio non agit juxta fidem, seu conscientie dictamen, tum quia peccandi periculo se se objicit: ergo auctoritas superioris præcipientis licitam non potest facere operationem in dubio, utrum liceat.

Nam si superior, ut ait Busemb. est in possessione potestatis præcipiendi, multo magis in eadem possessione potestatis præcipiendi est jus naturæ, quod præcipit, ne in dubio, utrum aliquid liceat, operemur. Porro cum juri naturæ ipse superior subditus sit, præcipere non potest, quod ipsi adversatur, hoc est ut subditus operetur cum dubio, utrum liceat, nec subditus ei in hac specie parere potest. Quod si fatente Busembao hic resp. 2. subditus parere non tenetur, si grave damnum obediendo timeat, quia de re mox; multo minus parere tenetur, cum peccatum, quod est omnium damnorum gravissimum, parendo timet.

ANIMADVERSIO XVI.

Resp. 2. Non teneri, si grave damnum obediendo timeat.

Recte sane: at merito quæritur, quodnam grave damnum subditus obediendo timere possit? Non quoad pecuniam, & res pretio æstimabiles; quia nihil proprii habet; non quoad honorem, & famam, quæ obediendo acquiritur, & augetur. An obediendo timet impedimentum, ne ad gradus Ordinis ascendat?

At hic timor ex ambitione profectus, Religioso indignus est, & malus, qui proinde inobedientiam a culpa excusare nequit. Nam si ex obedientia damnum salutis sibi timeat, sui timoris causas aperire superiori, eique in præcepto persistenti abjecto timore parere tenetur. Si enim subditus dubium, seu timorem peccati abjicere, & superiori præcipienti obedire debet; multo magis dubium, seu timorem damni corporis deponere, & superioris præcepto se se subicere tenetur. Subditus, cum superior præcipit, non agit personam rei, ut falso ponit Busemb. attamen, cum de ejus damno agitur, fateor, ipsi favendum esse, eumque jus habere, ut a periculis se se præservet. Ex quo fit, ut, si pericula, in quæ obediendo conjicitur, evidentia sint, puta si ei præcipiatur, ut e fenestra se præcipitem det, ut in flumen se se projiciat, ut venenum sumat &c. obedire non teneatur, nec debeat: at si pericula non sunt evidentia, sed dubia, judicium ad superiorem pertinet, & subditus superioris judicio suum judicium submittere debet, & parere.

ANIMADVERSIO XVII.

Nec is, qui non est solvendo &c. D. Thom. tamen. Sylv. &c. putant, illum posse bona &c.

D. Thom. 2. 2. qu. 189. art. 6. ad 3. id sane docet. Quia, inquit, persona liberi hominis superat omnem estimationem pecunie. Unde licite potest exhibitis rebus suis religionem intrare; nec tenetur in seculo remanere, ut procuret ut debitum solvat. Quam doctrinam tum tanti Doctoris auctoritate, tum solidissima ejus ratione nixam quilibet tuto sequi poterit, dum religionem ingrediatur, non ut a molestiis se liberet, sed ut Deo serviat, & ab ea recipiatur.

Nec conjuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummasset ante expletos duos menses &c.

Hanc Busemb. sententiam communiorem, & probabiliorem esse, ait Anacl. t. 3. juris can. p. 535. Resp. 3. saltem si uxor virum de sua voluntate, & proposito monuerit. Contrariam, pro qua citat etiam Pontium, veram putat Concina Theol. t. 10. p. 242. n. 17. Ratio est, quia matrimonium insolubile, ingressum in religionem intercludit: at matrimonium etiam vi consummatum, est insolubile. Matrimonii enim rati indissolubilitas ex ipsa corporum conjunctione, qua vir, & mulier fiunt una caro, oritur: corporum porro conjunctio eadem est, seu sponte, seu vi fiat: vis quidem injuriam uxori affert, consummationis tamen matrimonialis naturam non destruit; quia talis consummatio nec adulterium est, nec fornicatio, sed vera conjugal copula: ergo matrimonium etiam vi consummatum, ingressum in religionem intercludit.

Nam ingressus in religionem post matrimonium ratum permittitur, quia illud religionis professione dissolvitur, ut definit Syn. Trid. sess. 24. can. 6.

At Anacletus contendit, per copulam vi extortam matrimonium penitus non consummari; tum quia, inquit, matrimonium consummatum repræsentat unionem

Christi cum Ecclesia, quam unionem voluntariam involuntaria copula repræsentare non potest; tum quia vis impedit consummationem matrimonii spiritualis: ergo multo magis carnalis.

Resp. Involuntaria copula in eo repræsentat Christi unionem cum Ecclesia, quia indissolubile vinculum corporum efficit. Nam spiritualis matrimonii consummatio cum ad animum pertineat, vi impeditur: at matrimonii carnalis consummatio in corporum conjunctione consistit, quæ vi non impeditur, nec tollitur.

At, inquit Anacl. non quævis injuriosa, sed solum legitima matrimonii consummatio impedit ingressum in religionem. *Resp. Hæc non est ratio, sed petitio principii. Quæritur enim in præsentia, utrum injuriosa, & illegitima matrimonii consummatio impediatur ingressum in religionem.*

Nemo, ait, sine culpa privari debet jure suo.

Resp. Ipsa matrimonii consummatio privat jure ingrediendi religionem, etiam si consummetur sine ulla culpa. Hoc enim jus tollitur ex indissolubili vinculo matrimonii, quod tale efficitur ex ipsa consummatione. Falsum est absolute, & sine limitatione loquendo, neminem sine culpa privari jure suo: privari enim potest, & privatur sine culpa ex ipsa rerum natura, & ratione.

Maritus asserens vim uxori, & injuriam, ex sua iniquitate, quatenus iniquitas est, nullum commodum reportat, imo hinc poena dignus est; at nihil absurdi est, ipsum reportare aliquod commodi ex eadem iniquitate, quatenus inde matrimonium fit indissolubile.

Enimvero absurda res est, mulierem licet innoxiam, & invitam in monasterio ventrem gerere, prolem parere, & lactare. Itaque P. Concina sententia, cui ego subscribo, sanis legibus conformior est. Nam Alex. III. cap. Verum (Dec. lib. 3. tit. 32.) ait: *Verum post consensum legitimum de præsentia, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium, (sicuti sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt) dummodo carnalis commissio non intercesserit inter eos.* Hæc verba Dummodo &c. sine ulla exceptione prolata, sine exceptione intelligenda sunt. Eodem modo, hoc est sine distinctione copulæ voluntariæ, & violentæ loquitur cap. Ex publico. Sed quid pluribus opus est in specie, quæ rarissime accidit? Illud certum est, uxorem ante bimestre vi cognitam, sine culpa, & honeste suo viro adhærere: utrum vero monasterium ingredi possit, ex dictis est saltem incertum. In iis porro, quæ ad animæ salutem pertinent, certa incertis necessario præferenda sunt: ergo uxor ante bimestre a viro vi cognita, illi adhærere debet; nec monasterium ingredi potest.

ANIMADVERSIO XVIII.

Quod si tamen profiteatur in laxiore . . . liberatur &c.

Ita sane D. Thom. a Busemb. cit. 2. 2. qu. 189. art. 8. ad 3. Quia, inquit S. Doct. votum solemne, quo quis obligatur minori Religioni, est fortius, quam votum simplex, quo quis adstringitur majori Religioni. Post votum enim simplex si contraheret aliquis matrimonium, non dirimeretur, sicut post votum solemne. Et ideo ille, qui jam professus est in minori Religione, non tenetur implere votum simplex, quod emisit de intrando Religionem majorem.

Si tamen religio, quam quis professus est, eo sensu laxior sit, ut a suis regulis recefferit, in ea licite permanere propter animæ periculum non potest, ut recte monet Concina Theol. t. 3. p. 256. n. 9. idque ostendit in Discip. ap. mon. p. 1. diff. 5. c. 11. quod etiam intelligitur ex dictis l. 4. t. 2. c. 3. d. 4. ca. 16.

ANIMADVERSIO XIX.

Is, qui vovit experiri Religionem strictiorem, potest id commutare &c.

Hic ita discurro. Votum experiendi Religionem severiorem, & votum profitendi mitiorem, (nam votum perseverandi in mitiore, nullum est, cum impediatur transitum ad strictiorem, hoc est impediatur majus bonum) sunt vota diversa, nec unum in altero continetur; ideoque commutatio prioris voti in posterius, est commutatio proprie dicta: at commutatio voti proprie dicta, de qua l. 3. t. 2. cap. 2. dub. 6. ne in rem quidem evidenter meliorem propria auctoritate fieri potest, ut contra recentes cum antiquis Theologis ostensum est l. 3. t. 2. cap. 3. dub. 7. in resp. Ergo qui vovit experiri Religionem strictiorem, propria auctoritate non potest suum votum commutare in votum profitendi mitiorem.

Præterea votum etiam profitendi religionem, ex natura sua conditionatum est; quia nemo profiteri potest, nisi acceptetur: votum vero experiendi præter conditio-

nem inclusam in voto profitendi, alterum habet, ut religionem profiteri non cogatur, nisi experiendo, eam sibi accommodatam deprehenderit. Dubitari autem potest, utrum votum prius, an posterius melius sit. Licet enim prius eo capite melius sit, quod ea sola ratione a professione vovens removeri possit, si non acceptetur, a posteriore tamen in eo superatur, quod hoc sit boni melioris: porro, cum dubitatur, utrum id, in quod votum commutandum est, sit melius, dubitandum non est, quin ad commutationem Prælati auctoritas necessaria sit.

ANIMADVERSI O XX.

Professo licentiam transeundi ad Ordinem laxiorem Episcopus &c. dare potest.

Anacletus t. 3. juris can. p. 532. sect. 9. de transitu ab una ad aliam Religionem agens, inter alias condiciones, illam quoque regulariter loquendo necessariam esse ait, ut transitus fiat ad strictiorem Ordinem; quod tum aliorum auctoritate, tum præsertim cap. Sane, & cap. Licet l. 3. dec. t. 31. confirmat.

Transiri quoque posse in aliqua extraordinaria hypothesis ex justa causa a strictiore Ordine ad mitiorem, non est inficiandum. At licentiam, seu facultatem hujus transitus ab Episcopo, vel Prælato Ordinis exempto cum consensu capituli, ut Busemb. affirmat, dari dispensative posse, non est concedendum. Nam Syn. Trid. sess. 25. cap. 19. de reg. inquit: *Nemo etiam Regularis cujuscunque facultatis vigore transferatur ad laxiorem Religionem.* Porro a Tridentina, & Canonum lege nec Episcopi, nec Prælati regulares dispensare possunt, sed solus supremus Ecclesiæ Hierarcha pro plenitudine suæ in Ecclesiæ regimine potestatis. Ergo. Et ita habet etiam Nat. Alex. Theol. t. 2. epist. 67.

ANIMADVERSI O XXI.

Professus regulam strictiorem, si ea non servetur &c. nec sit spes &c. potest transire &c.

Non solum professus potest, sed etiam debet deferere ordinem, in quo non servantur regulæ substantiales, seu præcipuæ, uti est vitæ, victus, & vestitus communio, ac peculiorum exilium, ut dictum mox est; ad laxiorem tamen ordinem sine licentia summi Pontificis transire ex mox dictis non potest.

At, inquit Busem. considerato præsentis rerum statu ponimus, vitam laxioris ordinis regulas servantis esse strictiorem: at regularis potest eligere vitam strictiorem: ergo &c.

Resp. Quoad rem præsentem vita strictior, aut laxior non ex Religiosorum moribus, sed ex Religionis regulis desumenda est. Nam, ubi laxè vivitur, non Religio laxa est, sed Religiosi sunt laxi. Religio ergo laxior illa dicenda est, quæ mitiores regulas habet: at Syn. Trid. prohibet, ne quisquam regularis transferatur ad laxiorem religionem: ergo prohibet, ne transferatur ad religionem, quæ mitiores regulas habet. Et sane si regularis strictiorem religionem, ubi laxè vivitur, professus, ad laxiorem, ubi regulæ servantur, transeat, suum votum non in melius, sed in deterius commutat. Non enim qui religionem profitentur, vovent vitam, prout laxè vivitur, (hoc enim esset vovere vitam irregularem) sed vovent vitam juxta regulas: ergo qui strictiorem religionem, ubi laxè vivitur, professus, ad laxiorem, ubi regulæ servantur, transit, suum votum in deterius commutat; quod propria auctoritate fieri non posse, evidens est.

ANIMADVERSI O XXII.

(*Excepta Societate Jesu.*)

Busem. hac de re aut silere, aut suæ exceptionis rationem asserere debuit. Nam Urb. VIII. in constit. a Busem. cit. sect. 6. statuit, ** ut in posterum a Religionibus nullus legitime professus ejici possit, nisi sit vere incorrigibilis. Vere autem incorrigibilis minime censeatur, nisi non solum concurrant ea omnia, quæ ad hoc ex juris communis dispositione requiruntur, sublati hac in parte statutis, & constitutionibus cujuscunque Religionis, & Ordinis etiam a sede Apostolica approbatis, & confirmatis, verum etiam unius anni spatium in jejuniis, & patientia probeatur in carceribus.* In hac lege, nulla est exceptio; imo, cum incorrigibilem neminem haberi velit, nisi habeat condiciones a se descriptas, sublati hac in parte statutis &c. cujuscunque Religionis &c. omnem Religionem sua lege comprehensam Urb. VIII. perspicue vult.

ANIMADVERSI O XXIII.

Busemb. ait, dominium bonorum, quæ ecclesiastica non sint, sed ab ejecto aliunde acquisita, Papæ acquiri, si exemptus sit. At Regularis, priusquam e religione ejiciatur, potest quidem ab Episcopi jurisdictione esse exemptus; at statim ac ejectus est, Episcopi jurisdictioni subicitur. Ejecti, inquit Urb. VIII. in const. cit. cujus verba refert Anacl. p. 529. n. 240. t. 3. *quamdiu non redierint ad religionem, in habitu clericali incedere debent, atque Ordinarii loci jurisdictioni, & obedientie subesse; proindeque Generalis illico expulsiōis sententiam Ordinario notificare teneatur.* Ex quo effici videtur, ut bona, quæ ex industria, donatione, aut alio titulo non ecclesiastico a Regularibus ejectis acquiruntur, ad Episcopi, cui sub sunt, jus pertineant.

ANIMADVERSI O XXIV.

Quia caret superiore &c.

Intellige regulari, non omni superiore; quia subicitur ex mox dictis jurisdictioni, & obedientiæ Ordinarii loci.

ANIMADVERSI O XXV.

Idem a reliquis monasticis &c. liber est.

Contraria sententia (sermo est de regulis, quas ejectus servare extra ordinem potest) apud ipsos recentiores communis est, ut ait Anacl. t. 3. juris can. p. 530. resp. 3. obligatio enim servandi regulas a solemnibus voto professionis oritur; falsumque est, quod ait Busem. regularum observationem non comitari simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, quo scilicet in monasteriis cum aliis Religiosis regularis vivat: hoc, inquam, falsum est. Nam regularis absolute, & sine additione status regularis, vovit vitam regularem, seu vitam secundum regulam, aut obedientiam secundum regulam; quæ sunt variz solemnibus professionis formulæ, ut observat D. Thom. 2. 2. qu. 186. art. 9. ad 1. ergo obligatio servandi regulas, est absoluta, non conditionata, & a statu regulari dependens; quia ipsum votum fuit absolutum.

Votum porro solemne, est perpetuum, & irrevocabile: ergo ejectos a religione, a monasticis observantiis, & regulis, ut jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, & aliis, quæ extra ordinem fieri possunt, non est liber. Si juxta D. Thomam cit. dub. 1. ca. 5. regularis ad episcopatum evectus, licet a cœnobio, & communione cum aliis regularibus separatus, nihilominus illis regulis obnoxius est, quæ pontificale officium non impediunt; multo magis regularis ejectus, eas suæ Religionis regulas servare tenetur, quas status ejjectionis patitur. An ejectus ex sua culpa commodum reportare debet? nam poena ejjectionis eum liberare non potest, nisi ab onere, quod ferre non potest.

ANIMADVERSI O XXVI.

Et si non sit improbabile, quod docent Nav. &c. tuto manere &c. nec teneri &c. contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio est &c.

Hoc satis est, ut pro certo habeamus, ejectum tuto non manere extra suum ordinem, ac teneri receptionem petere, ut ostendit etiam ratio a Busemb. pro hac sententia allata. Nam ratio, quæ pro opinione priori a Busem. adducta est, inutilis est & sophistica. Justa quidem ponitur sententia suæ ejjectionis; ideoque ejectus illi sese conformare non solum potuit, sed etiam debuit, exeundo ex ordine. At dum manet extra ordinem, nec receptionem petit, justæ ne sententiæ suæ ejjectionis sese conformat? Sententia ejjectionis illud ne includit, ut extra ordinem maneat, & receptionem non petat? Regularis ejicitur, quia sine disciplinæ religiosæ detrimento retineri in ordine non potest: ejicitur, ut poena infamiz deterritus, & afflictus corrigatur, & correctus ad ordinem redeat. Ergo pravorum suorum mores corrigere, correctusque receptionem petere debet. Superiores autem eum emendatum recipere in ordinem tenentur, imo eum annuatim requirere solliciti debent, ut redeat, ne vagandi occasionem habens, propriæ salutis detrimentum incurrat. Hæc certa sunt; ac ita præcipit Greg. IX. cap. fin. *No Religiosi* dec. lib. 3. t. 31.

ANIMADVERSI O XXVII.

Ejectus potest tuto &c. si in monasterio non recipiatur.

Busemb. omnem lapidem movet, ut ejecti, extra ordinem manere possint: sacri canones contra nihil intentatum

* Habetur apud Anacl. t. 3. juris can. p. 528. n. 227.

tatum relinquunt, ut ad suos ordines redeant; qua in re boni Pastoris, qui labori, & industriæ non parcit, ut errantes oves ad ovile reducat, officium expriment, & inculcant. Hinc Greg. IX. cap. mox cit. ait: *Ne religiosi vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrant, & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur; statuimus, ut præfidentes capitulis celebrandis secundum statutum Concilii generalis, (Lat. sub Inn. III. c. 12.) seu Patres, Abbates, seu Priores fugitivos suos, & ejectos ordine suo, requirant sollicitè annuatim. Qui si in monasteriis suis recipi possunt secundum ordinem regularem, Abbates, seu Priores eorum, monitione prævia, per censuram ecclesiasticam compellantur ad receptionem ipsorum, salva ordinis disciplina. Illa ergo positio Bulemb. „Ne, „que per ipsum, ut suppono, jam stat, quominus in „sua recipiatur: „hæc, inquam, positio commentitia est; nam per Religiosum ejectum stat, ne recipiatur, si ad bonam frugem non redeat: per ipsum iterum stat, ne recipiatur, si ad bonam frugem reversionem receptionem non petat; quia eam petere debet, ut mox ostensum est: denique per ipsum stat, ne recipiatur, si ad bonam frugem reversionem, & receptionem petens, repellatur; quia potest, & debet ad eos confugere, ad quos spectat, ut juxta legem mox descriptam Greg. IX. etiam censuris ecclesiasticis cogant Abbates, seu Priores ad sui receptionem.*

Ubi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione ejicere &c. imo etiam Ordinarii locorum &c. cogere possunt.

Undenam Prælati regulares habent hanc facultatem, ut aliquem ejicere possint ab ordine sub conditione, ut vel aliam Religionem intret, vel ut ad suam revertatur? unde Ordinarii locorum eam habent potestatem, ut ejectum ad id cogere possint? Facultates Prælatorum regularium, & Episcoporum ex arbitrio scriptorum certe non pendent. Omnem quidem lapidem movere ex officio pastorum, & ex citata lege Greg. IX. debent, ut ejectos ad suæ Religionis ovile, quoad fieri potest salva ordinis disciplina, reducant; at eos cogere non possunt, ut aliam Religionem ingrediantur; non strictiorem, ut Bult. fateatur; quia si ad mitiorem minus apti sunt, multo minus apti erunt ad severiorem; non laxiorem; quia non habent potestatem dispensandi a Tridentina lege, quæ ait sess. 25. c. 19. de reg. *Nemo etiam regularis cujuscumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem.* Si ex hac lege nec Prælati regulares, nec Episcopi possunt permittere, ut regularis quicumque sit (*nemo etiam regularis*) transeat ad laxiorem ordinem (*cujuscumque facultatis vigore*) multo minus ad id cogere possunt.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Prælati Ordinum fugitivos, & apostatas requirere tenentur &c. Dixi fugitivos &c. quia per sententiam justam ejectos, etsi &c. necessario &c. negant &c. affirmant &c. utriusque probabiliter.

Prælati ordinum non solum fugitivos, & apostatas, ut Bult. ait, sed etiam ejectos requirere sollicitè annuatim tenentur, ut conceptis, & perspicuis verbis præcipit Greg. IX. cap. *Ne Religiosi* mox descripto. Ergo multo magis eosdem ejectos, si se correxerint, recipere tenentur; quod explicite præcipitur in eodem capite, ex quo Prælati ordinum monitione prævia per censuram ecclesiasticam compellendi sunt ad eorum receptionem. At pontificia lex absoluta est, nullaque quoad hoc limitatione circumscripta. Si Greg. IX. de injuste ejectis tantum præcipere voluisset, id, cum sit res obvia, & magni momenti, expressisset: at id non expressit, imo contrarium aperte innuit, dum sub ea conditione ejectos recipiendos præcipit: *Si in monasteriis suis recipi possunt secundum ordinem regularem.... salva ordinis disciplina.* Illa enim conditio locum non habet in injuste ejectis, de quibus dubitandum non est, quin recipi possit, *salva ordinis disciplina.* Præterea injuste ejecti non solum annuatim, ut Greg. jubet, requirendi, sed statim requirendi, & recipiendi sunt, illique puniendi, qui eos injuste ejecerunt. Adde, quod ex fine, & ratione legis aperte intelligitur, eam esse intelligendam de juste ejectis. Ratio enim, & finis, cur Greg. IX. præcipiat, ut ejecti sollicitè requirantur, & emendati recipiantur, est, *ne vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrant, & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur.* Porro sive injuste, sive juste ejecti sint, vagandi occasionem habent, & propriæ salutis detrimentum incurrere possunt: ergo non est dubitandum, quin Gregoriana lex de juste ejectis intelligenda sit, & quin contraria sententia, quæ eandem de injuste solum ejectis accipit, sit evidenter falsa.

An caritas permittit, ut juste ejecti, at emendati, & in suos ordines recipi postulant, cum aliorum scandalo, & propriæ salutis periculo extra sua monasteria manere cogantur? cur ejiciuntur ab ordine, nisi quia ordinem perturbant, & aliis Religiosis scandalo sunt? at cum ad

bonam frugem redierunt, nec ordinem perturbaturi, nec scandala aliis regularibus allaturi, sed suas regulas servaturi, bonoque exemplo alios ædificaturi merito putantur, & ponuntur: ergo cessat causa ejectionis, eaque cessante ipse effectus cessare debet; *ne sanguis eorum de Prælatorum manibus, ut ait Greg. IX. requiratur.* Hinc Urb. VIII. in supracit. constit. *Sacra Congregatio* anni 1624. 21. Septembris sect. 11. inquit: *Ac postremo censuit, esse innovandam, ac suæ Beatitudinis auctoritate innovat constitutionem fel. record. Greg. IX. relat. in cap. fin. extra de regul. ac præterea declarat, eam constitutionem in iis quoque vendicare sibi locum, servandamque esse, qui justè, definitivèque, ac juris ordine servato expulsi fuerint, dummodo tamen in expulsi hujusmodi sub sit spes evidens emendationis ex litteris saltem testimonialibus Ordinarii, cujus conscientiam in his litteris concedendis Sacra Congregatio overavit.*

CAPUT II.

De statu Clericorum.

Clerici generaliter dicuntur illi, qui sacris Ordinibus, vel prima saltem tonsura sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & aliis paucis.

DUBIUM I.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. 1. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale, auctoritate Ecclesiæ constitutum. Ita Laym. l. 4. t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 35. d. 1.

Dicitur 1. *Jus perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem: quæ non sunt Beneficia; de quibus Canones loquuntur.

Dicitur 2. *Propter officium: quia in Beneficio duo jura a se mutuo separabilia distinguuntur.* 1. Est jus, seu potestas exercendi muneris spiritualis, estque simpliciter spirituale. Alterum est jus percipiendi redditus ecclesiasticos: quod etsi secundum se sit temporale, quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur 3. *Auctoritate Ecclesiæ*, &c. quia solius Prælati est officia in Ecclesia instituere, eisque proventus ecclesiasticos annexare; ipsiusque est respicere, quot, & qualibus ministris Ecclesiæ egeat.

Resp. 2. Beneficium dividitur 1. in Sæculare, quod pro Sæcularibus; & Regulare, quod pro Regularibus est institutum. Unde sine dispensatione nec sæculare Regulari, nec contra conferri potest. Porro omne Beneficium præsumitur esse sæculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorum; per eam enim ex sæculari fit regulare, & contra.

2. Beneficium aliud est duplex, aliud simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione, ut Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præminentiam, cum jurisdictione in foro externo, ut Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, sive sæcularis, sive regularis, Prioratus claustralis. Item Personatus, qui est eminentia in Ecclesia sine jurisdictione, v. g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria, & similes. Item Beneficia, quæ dicuntur officia, habentque administrationem rerum ecclesiasticarum sine jurisdictione, ut Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique duplicia dicuntur Beneficia curata. Hæc enim omnia duplici onere, & cura constricta censentur, cum præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantum sunt instituta ad officia divina obeunda,

da, neque administrationem, vel eminentiam singularem habent; ut Canonatus sive seculares, sive regulares, Capellanæ. V. Laym. l. c. & Less. l. 2. c. 34. d. 2.

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia?

Resp. 1. Beneficia Ecclesiastica uno ex tribus modis communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v. gr. canonicorum, vel etiam postulationem (quæ est electio ejus, qui non erat de Capitulo, vel de jure non erat capax) & confirmationem Superioris, si electum, vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationem Patroni præviam, & institutionem subsequutam, a Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi vero Patronus præsentato jus ad rem conferat, ita ut Beneficium alteri conferri nequeat, jus tamen in re, & collatio beneficii per institutionem datur. Per collationem liberam, quando beneficium solo jure Prælati datur; nec Patronatus juri subest. Unde etiam Beneficia ex modo conferendi dividuntur in Electiva, Patronata, & Libera.

Resp. 2. In qualibet diocesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc jus alteri competat: supremus autem, & universalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum est Papa. Less. lib. 2. cap. 35. d. 10. Ratio prioris est, quia Episcopus in sua diocesi est moderator sacrorum: ergo ipsius est officia sacra conferre. Ratio posterioris est, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinarium. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Jure præventionis. 2. Jure concursus. 3. Jure devolutionis, de quibus vide Less. loc. cit. ubi notat, jure præventionis, & concursus ad vitandas lites rarius Papam uti; imo per concordata Germaniæ inter Sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai quinti, quæ incipit, *Ad sacra*, &c. alterni tantum menses Papæ collationi referantur, scilicet Januarii, Martii, &c. reliqui vero Ordinariis collatoribus relinquuntur. Imo, si per tres menses, a die notæ vacationis, in loco Beneficii nulla dispositio, vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter, mortuo Papa, quandiu sedes vacat. Less. l. c. Laym. c. 20. Quod si autem Pontifex, & Ordinarius eodem die idem Beneficium diversis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui invenitur in possessione, quia pro eo jus præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur provisorius a Pontifice, ob dignitatem provisoris. Barb. & Bard. d. 6. cap. 6. §. 10. ex cap. Si a Sede. Denique, si ultima nocte mensis episcopalis beneficium coeperit vacare, in dubio, utrum ante, an post mediam noctem, qua incipit mensis papalis, si nemo sit in possessione, nec ulla provisio, præsumptio juris est pro Ordinario. Gonzal. Barbof. Bard. d. 6. c. 6. §. 11.

ANIMAD.
II.

Quæres 1. Quid, & quotuplex sit jus Patronatus? Resp. 1. Esse potestatem præsentandi ad beneficium ecclesiasticum vacans. Resp. 2. Esse duplex, scilicet jus patronatus ecclesiastici, quod alicui competit, quia ex bonis ecclesiasticis; & jus patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundavit, vel dotavit, vel erexit. Layman l. 4. t. 2. c. 13. n. 2. & 4.

Quæres 2. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante?

Resp. Si patronatus sit laicus, teneri intra 4. menses: si ecclesiasticus, intra 6. intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium sit liberum, ejusque dispositio pro ea vice devolvitur ad eum, cujus est instituere præsentatum.

Quæres 3. Quid faciendum, si multi præsententur?

Resp. 1. Si patronus, qui antea præsentavit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere, utrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contra. Si

tamen patronatus sit ecclesiasticus, prior tempore erit potior jure, ex cap. Cum audent. de jure patr. Resp. 2. Si ex duobus patronis, alter Petrum, alter Joannem præsentet, potest collator conferre, utri maluerit. Imo juxta Syl. Episcopus tunc tertio conferre potest, eo quod patroni non conveniant. Resp. 3. Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conveniunt. V. Less. l. c. d. 8. Laym. l. c.

ARTICULUS III.

Quæ intentio, & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum?

Resp. 1. Ut Beneficium aliquod valide, & licite obtineatur, requiritur, ut sit persona capax, & habilis, hoc est, ut sit Clericus, non illegitimus (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad Ordines minores, & Beneficium simplex, cui Ordo major non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, ut habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum, docet Dia. p. 3. t. 6. R. 64. ex Azor. & aliis 5.) pro eo, quod Subdiaconatum requirit, vigesimumprimum, pro eo, quod Diaconatum, vigesimumsecundum, pro eo, quod Sacerdotium, vigesimumquartum inchoatum. Colligitur ex Trid. sess. 22. 23. &c. In his tamen, & similibus casibus multi excusantur, vel quia illud jus ubique non est receptum, vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti usucapionem, & dominium parit. Ita Less. dub. 20.

ANIMAD.
III.

Resp. 2. Qui recipit Beneficium quodcumque habens annexum Ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem saltem conditionatam clericandi, & sacrum Ordinem accipiendi intra tempus a jure requisitum. Laym. c. 14. Less. l. 2. c. 34. d. 26. Ratio est, quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imo, si curatum, seu parochiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantum mortaliter peccat, sed etiam ipso jure est privatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, ut patet ex c. Commiss. §. 7. de elect. in 6. Quod si tamen, mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest; imo & Episcopus dispensare potest, ut Vicario substituto, studiis per septennium vacet.

ANIMAD.
IV.

Dixi 1. Habens annexum Ordinem sacrum: quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde uxorem ducendi, non nisi venialiter peccat, si alias officio suo satisfaciat, ut docet Laym. c. 17. Sanch. de matr. d. 45. Vasq. Ratio est, quia illa perversio ordinis non videtur gravis, nec ullo jure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Unde Garz. p. 3. c. 4. n. 42. talem ab omni culpa excusat.

ANIMAD.
V.

Dixi 2. Voluntatem saltem conditionatam; quia, si ex justa causa postmodum status clericalis minus illi convenire videatur, potest animum mutare, etiam si Beneficium sit curatum (ver. gr. si primogenitus familiæ, aut frater unicus sine liberis decedat) si opimum matrimonium ad conservationem familiæ nobilis, vel ad lites graves sopiendas necessarium offeratur. Ratio est, quia non est mens Ecclesiæ, ita ecclesiasticum statum obligare, ut hac, & similia bona impediatur. l. c.

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia?

Respondeo. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsece mala, nec omnino indifferens, sed speciem mali præferens; imo ordinarie illicita, & naturali juri repugnans (si talia sint, quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi justa causa ex circumstantia cohonestetur. Ita fere Layman lib. 4. t. 2. cap. 8. num. 2. ex D. Thom. Less. Azor. & cet. commun. Quia, ut docet Trid. sess. 24.

sess. 24. pluralitas hujusmodi magnam inordinationem involvit, dum minuitur cultus divinus, Ecclesia operariis, fundator pia intentione, pauperes utiliores Ecclesie futuri sustentatione privantur. Hinc Beneficia distinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus, accepta pacifica possessione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata, item plures Dignitates, Personatus, duo Beneficia uniformia sub eodem tecto: & in Incompatibilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat: qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, verbi gratia Canoniciatus duo diversarum Ecclesiarum, in quibus recepta est consuetudo Tridentini sess. 14. cap. 12. de reform. ut non liceat ultra tres menses Canonicis ab

ANIMAD. VI. Ecclesia abesse. Unde Laym. c. 8. n. 6. docet, Canoniciatus in Cathedralibus Ecclesiis Germania, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantum residentiam medii anni, vel trium mensium, inter compatibilia beneficia numerandos.

Dixi, nisi iusta causa cohonestetur: quia qui per dispensationem plura beneficia obtinuit, nisi iusta causa subfit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, ut docet Less. n. 124.

ANIMAD. VII. Porro iusta causa dispensandi erit evidens necessitas, & utilitas Ecclesie, & quandoque etiam prerogativa, & merita personæ, ver. gr. insignis nobilitas, dignitas, scientia, auctoritas, virtus, &c. modo caveatur, ne Beneficiorum coacervatio, facta etiam ob prerogativam personæ, ad privatum tantum, & non ad commune bonum referatur. Imo sine dispensatione plura beneficia sequentibus casibus haberi possunt.

1. Si utrumque adeo sit tenue, ut neutrum sufficiat ad sustentationem, modo utrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

2. Quando parochia est annexa Canoniciatui, eique accessoria: tunc enim utrumque per modum unius possidetur, ita tamen, ut teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

3. Quando beneficia legitime sunt unita.

4. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

5. Quando unum beneficium habetur in titulum, alterum in commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo provideatur. Ita Regin. ex Sylv.

Quæres, An, & quomodo Clerici teneantur ad residentiam?

ANIMAD. VIII. Resp. 1. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum beneficium habent, jure divino teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, nisi majus bonum urgeat: quia contra rationem est, ut hic officium, & fructus, alter onus habeat. Bon. tr. 1. dist. 5. de oblig. benef. p. 1.

ANIMAD. IX. Resp. 2. Ita teneri ad residentiam, ut si Episcopi intra annum ultra tres, & Parochi ultra duos menses absque legitima causa per Episcopum cognita, & approbata absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita Trident. sess. 23. de reform. c. 1. V. Bonac. l. c. Notat autem Dian. p. 9. t. 7. R. 53. ex Bard. supradicta etiam habere locum in Superioribus, sive Prælati regularibus; ideoque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Respond. 3. Qui in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis obtinent Dignitates, Canonicatus, præbendas, vel portiones, si intra annum ultra tres menses absint, primo anno media parte fructuum, secundo vero anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, privandos. Quæ tamen poena est sententiæ ferendæ, non latæ, ut constat ex Trid. sess. 24. c. 10.

ANIMAD. X. Resp. 4. Causas a residentia excusantes esse, 1. Doctrinam Theologiam, vel Juris Canonici, neque ad hoc licentiam Prælati, aut Episcopi requiri: requiri autem ad doctrinas literarum humaniorum, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Juris Canonici; id enim per quinque annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ utilitatem. 4. Licentiam legitimam, ex quavis alia iusta causa. 5. Honestam

consuetudinem, ubi dispositio Concilii non est recepta. V. Bon. l. c.

Respond. 5. Qui absque iusta causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnatur, vel nisi id aliquo jure sit expressum. ANIMAD. XI.

Respond. 6. Eos, qui ex legitima causa absint, non lucrari distributiones, juxta Tridentinum; nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissionem Capituli, vel omnino involuntarie, ob morbum, captivitatem, injustam excommunicationem, &c. Vide Less. lib. 2. cap. 34. dub. 29. ANIMAD. XII.

ARTICULUS V.

Quibus modis Beneficia amittantur?

Respondeo 1. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione juris, idque vel propter alterius Beneficii impossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonii, vel per commissionem criminis (verbi gratia hæresis, schismatis, sodomiz sæpius exercitæ) cui amissio Beneficii ipso facto est annexa, ut vide apud Less. l. 2. c. 34. d. 34. 3. Per sententiam judicis. 4. Per liberam resignationem, de qua

Resp. 2. Resignatio est spontanea proprii beneficii dimissio, facta coram legitimo superiore id acceptante. Estque duplex, scilicet tacita, quæ fit ex juris dispositione; ut dum quis Religionem profectur: & expressa, quæ rursus est duplex, scilicet pura, quæ fit sine conditione, & pacto appposito, coram Ordinario, qui beneficium cuilibet alteri conferre potest: & conditionata, seu in favorem; eaque vel est simplex in favorem, ut quando fit absque reservatione; vel est qualificata, quando scilicet sit reservatio sibi jure regressus, vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam juris humani, nonnisi in Pontificis manibus fieri potest. Et, quamvis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manibus faciendam, cum aliquo periculum sit, ne Beneficiorum resignationes speciem quandam hereditariæ successionis acquirant, quod jura canonica detestantur: probabile tamen est, in manus Ordinarii fieri posse, eo quod permutatio in ejus manibus fieri possit. Idque a fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio; quamvis addita deprecatione, ut personæ certæ conferatur. Idque observari potest, ubi non est recepta Bulla Pii V. quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam citat Laym. hic c. 17. ANIMAD. XIII.

Porro, ut resignatio conditionata valida sit, requiritur. 1. Ut beneficium sit resignantis, cum resignatio sit juris sui dimissio. 2. Ut fiat libere. 3. Ut fiat in manibus ejus, qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarii, Collatoris, vel institutoris, juxta dicta. 4. Ut acceptetur a Prælato, in cujus manibus sit; quia sine acceptance jus suum resignans non perdit. 5. Ut conferatur illi, in cujus favorem cum clausula consueta, non aliter, nec alias, est resignatum. 6. Ut is, cui confertur, acceptet; alias enim resignans non perdit beneficium, propter clausulam, non aliter. 7. Requiritur consensus Patroni, vel electorum, prout beneficium est patronatum, vel electivum. 8. Si resignans sit infirmus, ut a resignatione supervivat 20. dies; alias enim per obitum vacare censetur. 9. Ut si resignatio fiat in Curia Romana intra sex menses a supplicatione oblata computandos, in loco beneficii publicetur: sin autem extra Curiam, intra mensem: alioqui, si contingat resignantem mori, antequam resignatarius cepit possessionem, & beneficium vacare censetur. Less. & Laym. c. 17.

Resp. 3. Permutatio beneficiorum, quæ est quædam species conditionalis resignationis, fit, cum duo beneficiati unum, vel plura sua beneficia, Pontifici non reservata, in manus Ordinarii, alteriusve episcopali dignitate præditi resignant, cum conditione, ut postea vicissim alteri alterius beneficium conferat. Quod quandoque Episcopus instituere potest, si necessitas ita exigat; vocatis tamen iis, quorum interest, scilicet Patrono, & Collatore inferiore.

re. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in favorem. V. Less. c. 31. d. 35. & 36. Laym. c. 17. Bonac. de simon. d. 1. q. 4. §. 12.

Quæres 1. An licitæ sint permutationes coram Ordinariis, in mensibus reservatis per concordata Germaniæ?

Resp. Affirmative, quia per reservationem concordatorum non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriore facere, quam Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres 2. An licitum sit permutare beneficia, compensata fructuum æqualitate?

Resp. 1. Non licere, si beneficium copiosius, non separatis proventibus a titulo, permutetur cum tenui. Ratio est, quia excessus ille, eo ipso quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

ANIMAD.
XIV.

Resp. 2. *Posse peti compensationem ob hujusmodi permutationem a Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se proventibus sui beneficii; ideoque talis compensatio non est pretium beneficii, aut proventuum annexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine qua condicione nollet se spoliaré.*

ANIMAD.
XV.

Resp. 3. *Jura proventuum posse separari a titulis, & primo nudos titulos, deinde alio contractu jura proventuum, utpote temporalia, permutari, compensato excessu opulentioris; idque auctoritate solius Papa. Vide Less. l. c. Bonac. l. c. §. 12. n. 11.*

Quæres 3. An licite permutetur beneficium hac lege, ut expensæ litis, vel Bullarum refundantur per recipientem?

ANIMAD.
XVI.

Resp. *Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiva permutationis, sine qua actus non fuerit futurus. Idem de simili resignatione affirmare. V. Less. l. c. Bon. l. c. n. 6.*

ARTICULUS VI.

Quid, & quotuplex sit pensio?

Resp. Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno beneficio. Estque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, verbi gr. Cantori, Edituo, Patrono, & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo mere spirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadjutori Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali; non tamen officio spirituali; ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causa resignationis, & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia Laicis tantum datur.

ANIMAD.
XVII.

Porro circa pensiones Laym. cap. 18. & Less. docent hæc. 1. *Etsi eam designare proprium sit Papa, id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessariis: verb. gr. propter paupertatem, & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adequandos fructus, in permutatione beneficiorum.* 2. *Debere esse moderatam, ita ut beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio; talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum.* 3. *Ad pensionem non requiri consensum patroni, ut quidam volunt, quia id nullo jure statutum est. Neque ullum sit præjudicium per impositionem pensionis, cum is fructus non percipiat ex beneficio, sed tantum habeat jus instituendi, & præsentandi, quod ei non adimitur.* 4. *Pensionarius post constitutionem Pii V. ubi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat.* 5. *Pensionem extinguere morte pensionarii, sicut ususfructus morte usufructuarii. Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione, & redemptione pensionis v. Laym. c. 18. & Less. l. 2. c. 25. d. 22. Bon. l. c. §. 13.*

ANIMAD.
XIX.

DUBIUM II.

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad horas?

Resp. 1. Clerici majorum Ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur tum jure ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *majorum Ordinum*; quia minorum non tantum non ad horas, sed neque ad Psalmum *Miserere* tenentur, quem, vel simile quid cum Episcopus primam tonsuram conferens injungit, non videtur obligare, nisi ut vel tantum fiat aliquoties, vel per modum consilii. Less. l. 2. c. 37. d. 9.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Tenetur ad horas, qui cum dispensatione Papæ duxit uxorem: nisi in hoc ipso sit dispensatus: quia dispensatio, utpote odiosa, stricte est explicanda; & characterem retinet. Bon. & Azor. l. c. c. 5. contra alios.

1. Clericus incipit obligari a puncto Subdiaconatus suscepti: & quidem ad horas respondentes horæ qua ordinatur. Bon. tr. de hor. qu. 1. p. 5. ex communi.

Resp. 2. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, utriusque sexus, obligantur ad horas; idque ex antiqua, & recepta consuetudine; quam tamen quidam, ut Aragonius, putant non obligare tam stricte, ut peccent mortaliter, si bis, terve omittant; & de monialibus dubitat Cajet. Med. Arm. Dian. t. 12. R. 17. imo eas (atque adeo omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolute, sed nimis laxè, docet Petrus March. apud Dian. p. 9. t. 6. R. 7. contra aliorum communem, & veram sententiam: quæ docet, teneri secundum suas regulas, & consuetudines. Bonac. q. 2. p. 2. n. 5. ex Azor. Less. Malder.

ANIMAD.
XX.

Unde resolves.

1. *Non tenentur ad horas* 1. *Novitii.* 2. *Conversi.* 3. *Religiosi Societatis Jesu, Militantes, Hospitalarii, & ceteri choro non destinati.* Trull. loc. c. cap. 7. d. 12. §. 5.

ANIMAD.
XXI.

2. Is, qui ex una religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur, quia consuetudo non obligat, ubi non recepta. Ita Suar. & Laym. Idem dic de Religioso ejecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuo vivendi extra Monasterium, quia etsi maneat Religiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter Sot. Sanch. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. n. 4. &c. contra Suar.

ANIMAD.
XXII.

Resp. 3. Beneficiati, quotquot habent jus in re, & plenum dominium beneficii, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad horas. Less. & Laym. l. 4. t. 2. c. 4. ex comm. & Conc. Lateran. sub Leone X. Ratio est, quia beneficium datur propter officium.

Unde resolves.

1. *Non tenentur ante acceptam possessionem*, nec si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint, Laym. l. 4. t. 2. c. 4. n. 3. quia non habent beneficium secundum omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. Trull. l. c.

ANIMAD.
XXIII.

2. Tenetur is, qui etsi (sive sine, sive cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. Bon. d. 1. q. 6. p. 3.

3. *Tenentur it, qui primo, aut etiam secundo anno non percipiunt fructus, eo quod assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo*; quia etiam ipsi mortui fruuntur eodem privilegio, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. Bon. p. 4. n. 22. Laym. c. 5. Suar. Regin. &c. *Contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat Less. cum Cajet. se talem damnaturum, eo quod vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratia.* Laym. l. c. Pal. Trull. d. 13. §. 3.

ANIMAD.
XXIV.

4. Te-

ANIMAD. XXV. 4. Tenentur & ii, qui habent beneficium tenue; octo v. gr. vel decem aureorum; quia jura omnibus indistincte obligationem horarum imponunt, sicut iis, qui sunt in majoribus ordinibus. Ita probabiliter Sylv. Azor. Suar. Pal. Bonac. d. 1. q. 2. p. 4. n. 17. & communis contra Sotum, Less. Rodr. & Dian. R. 9. Malder. qui dicunt, si habet beneficium tam tenue, ut certam partem mediocris sustentationis alicujus Clerici non adæquet, non teneri. Vide Dian. loc. cit. Escob. tr. 5. Ex. 6. c. 13. quorum sententiam non damno. Vide Trull. l. 1. c. 7. dist. 12. §. 3. ubi notat, eum, qui habet plura beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad horas.

5. Non excusatur, qui primis annis partem recipit, eo quod fructus expendat in substitutum: quia horarum opus beneficio annexum est, & personale, cum quo sponte acceptatur. Bonac. l. 6. ex Azor. Vasq. Fill. &c.

ANIMAD. XXVI. 6. Si filius a patre coactus ad statum ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad horas: secus, si percipiat pater; hic vero ad restitutionem obligatur. Laym. c. 5. n. 2. ex Less. l. 2. c. 34. d. 3.

ANIMAD. XXVII. 7. Probabile est, eum, qui non residet ex legitima licentia, vel dispensatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad horas; quia obligatio hæc est propter sustentationem datam. Trull. l. 1. c. 7. d. 13. §. 3. ex Sanch. &c.

ANIMAD. XXVIII. 8. Non tenentur, qui habent præstimoniam, quæ solent dari adolescentibus in subsidium studiorum, eo quod non sint proprie dicta beneficia. Ita Medin. Garz. & Less. contra Nav. Sot. & Rodriq. Tamen recte monet Laym. c. 5. n. 6. considerandam rationem præstimoniorum. Si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per Laicum expediri nequit, esse beneficia ecclesiastica, proindeque obligare ad horas, secus, si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarii, cum pensiones non sint proprie dicta beneficia, ut dub. prac. videri potest. Quod limitat Escob. t. 5. E. 6. c. 4. ex Palao, si fruuntur pensione ob sæcularia obsequia; secus, si titulo Clericali. Denique neque tenetur Coadjutor, si non administrat; quia obligatio tenet proprietarium. Pal. Escob. l. c. V. Laym. c. 5. n. 9.

9. Etsi habens plura beneficia satisfaciatur unica recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia, seu patroni beneficiorum; quia par est omnium ratio. Bon. Trull. l. c. n. 27.

ARTICULUS II.

Quanta sit hæc obligatio?

Resp. 1. Est tanta, ut peccet mortaliter quisquis habens hoc onus, horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita communiter omnes, contra Angelum, v. Horæ, & Richardum: qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi, quam sententiam Less. non audet dicere probabiliter, quod sit contra torrentem Doctorum. Ratio est, quia violat præceptum in re gravi pertinente ad virtutem religionis.

Ex dictis resolvuntur hi casus.

ANIMAD. XXIX. 1. Non est mortale omittere unum psalmum, lectionem, vel quid simile, ut habet communis contra Navar. nec tertiam partem parvæ horæ, contra Azor. & Mald. quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit Palao lib. 1. p. 5. esse in Matutino, quod est æquale uni parvæ horæ. Sanch. in sum. t. 1. l. 1. cap. 18. n. 8. dicit tres lectiones cum responsoriis in feriali officio esse materiam parvam. In parvis horis dicit Fern. Fill. & Laym. dimidium esse notabilem quantitatem. V. Esc. l. c. cap. 13. n. 107. ubi docet, unam parvam horam non esse partem notabilem, respectu totius Officii, quod per modum unius est præceptum. Verum hoc merito rejicitur ab aliis.

2. Est mortale, si omittas vel unam integram ex horis, quæ sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium: vel dimidiam etiam ex brevioribus, ut docet Fern. Regin. Fil. Suarez, Laym. contra Bo-

nac. & Less. vel ex matutino 9. lectiones cum responsoriis, ut Sanch. 1. mor. c. 18. aut partem æquivalentem horæ uni minimæ, ut Suar. de rel. t. 2. l. 5. c. 25. & Gavantus: vel, ut alii, unum Nocturnum. V. Bon. d. 1. qu. 1. p. 1. Dian. p. 2. t. 12 R. 26. & 41.

3. Sive omissio horarum (abstrahendo a multiplicatione actuum voluntatis) sit unum numero peccatum, ut vult Bonac. sive sint plura formaliter, ut docet Less. sive unum multiplex, ut Suarez; sive unum pluribus æquivalens, ut Fill. loquitur; probabile tamen est, in confessione explicandum, quot horæ sint omissæ: eo quod sit circumstantia tenens se ex parte objecti, & constituens actum in ratione sua individuali. Bonac. l. c. n. 9. Less. Suar. Filliuc.

Resp. 2. Tanta est obligatio, ut inducat ei onus restitutionis fructuum, pro rata omissionis Officii, qui titulo beneficii ad horas tenetur, si elapsis sex mensibus post adeptam possessionem (iis enim etsi graviter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitaverit. Patet ex Concil. Lateranensi sub Leone X. sed quia dubium fuit, utrum hoc Concilium esset receptum, Pius V. Bullam edidit, quæ est apud Navar. c. 25. qua hoc decretum confirmat, ac declarat sic, ut qui uno die totum officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes: verbi gratia, qui accipit annue 365. florenos, teneatur pro uno die restituere unum florenum, qui autem omiserit Matutinum tantum, mediam partem fructuum unius diei; qui reliquas horas, etiam mediam partem: qui vero unam ex illis, sextam partem: eaque restitutio facienda est vel fabricæ, vel pauperibus. Laym. Filliuc. Bonac. d. 1. qu. 5. p. 2. &c. contra de la Cruz, & Lopez, apud Dian. p. 2. t. 12. R. 34. qui dicunt, si beneficiatus intra annum per 8. vel 10. dies tantum omittat, non teneri ad restitutionem, eo quod sit servus liberalissimi Domini, qui multo minus, quam domini temporales, ad pauca attendat.

Unde resolves.

1. Clerici majorum ordinum, qui solo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quam beneficii, ad horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus propter onus recitandi officium. Bonac. l. c. p. 2. n. 3.

2. Nec ii obligantur, qui ex naturali oblivione, ju- ANIMAD. XXXII. sto impedimento, bona fide, invincibili ignorantia, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio est, quia in conscientia non debetur poena, ubi non est culpa. Less. Suar. Bon. n. 4.

3. Valde probabile est, quod qui alia onera habent, ANIMAD. XXXIII. quam precum, v. g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes horas possint retinere majorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum: sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum: eo quod tantum obligentur ad restitutionem fructuum respondentium oneri divini officii. Nav. Fill. Bon. p. 3. Dian. p. 2. tr. 12. Ref. 8. citans alios multos.

4. Si talis pastor habeat tenues redditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cum ob alia onera illi debeatur sustentatio. Laym. l. 4. tr. 2. cap. 5. Imo Dian. p. 2. tr. 12. Ref. 9. Mald. tr. 10. c. 2. dub. 3. dicunt eum, qui habet beneficium valde tenue, v. gr. cujus redditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquant, non teneri, ob horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.

5. Restitutio hæc fieri potest vel pauperibus amicis, ANIMAD. XXXIV. vel aliis, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est. Item impendi potest in fabricam domus, vel meliorandos agros beneficii: quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur apud Suarez, & Bonac. Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus, ut vid. Bon. loc. c. p. 4. & sic etiam per alium, seu per officium, aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & a te defunctis applicatas, satisfieri posse, docet Quintan. t. 8. sect. 6. Nec continuo damnandum, qui ordinarie recitare solitus, semel, verbi gr. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docent Sot. Med. Fill. c. 10. num. 316. & 317.

6. Qui

ANIMAD. XXXVI. 6. Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere, siue erogare in usus pios, impendit in alios, quam vel in pauperes, vel fabricam beneficii, non satisfecit (secundum jus commune, ubi Concilium Lateranense, vel Bulla Pii V. est recepta) obligationi suae, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum: quia discrete praecipitur restitui pauperibus, vel fabricae beneficii. Vid. Bon. q. 2. p. 2. & 4.

ANIMAD. XXXVII. 7. Posse aliquando beneficiatum excusari a restitutione ob horas neglectas, titulo pecunia expensa (intellige post omissionem horarum) etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios usus pios, censet Dian. p. 3. R. 37. ex Laym. l. 3. f. 5. t. 2. c. 12. n. 9. esse probabile: tum quod quidam Auctores ita sentiant: tum quod videatur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt; tum quod leges ecclesiasticae benigne debeant explicari. Addit Jo. de Salas, de leg. d. 15. sess. 2. n. 27. Vafquez, si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonatus vere, & absolute lucretur, priusquam omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem, eo quod poena non sit, ut fructus jam suos factos restituat, sed ut fructus non faciat suos. Sic ille apud Dian. p. 2. t. 12. R. 8. ut infra art. 4. §. 6. in fine.

8. Ubi Bulla Pii V. non est recepta, potest videri probabile, beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, ut habet Sylv. v. Clericus.

ARTICULUS III.

Quae excusent a recitatione horarum?

ANIMAD. XXXVIII. Resp. Haec sequentia. 1. Infirmitas gravis, v. g. dolor notabilis capitis, ita ut sine incommodo, vel incremento morbi legi non possint. Dixi, gravi, quia levis, v. g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cum toto die non affligat. Ita Nav. Fill. Laym. Bon. d. 1. q. 6. p. 1. Porro totaliter excusatus non tenetur, ut quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, ut habet Fill. & 84, v. Hora. Si tamen commode potest, & solet legere cum socio, tenetur, ut habet Less. & Bon. V. Dian. p. 2. t. 12. R. 43.

ANIMAD. XXXIX. 2. Justum impedimentum, v. g. metus proditionis inter haereticos. Item gravis, vel repentina occupatio, vel opera caritatis majoris momenti, quam hora, quae sine scandalo, vel gravi incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quo modo etsi Concionatores, vel Confessarii aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiae intentione, ut docent Sylv. Suar. & Laym. &c. tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. si mane praevideas, te tota die confessionibus occupandum, quae differri non possint. Ita ex Suar. & Azor. Bon. l. c. p. 2. n. 1. & 2. &c. communiter.

ANIMAD. XL. Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexisti (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam praevidendo, vel alia in choro necessaria peragendo occupatus fuisti, quia chorus totus pro eo, qui in re ad officii celebritatem pertinente occupatur, videtur supplere, & non tantum suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine recitare, aut canere. Ita Laym. l. 4. tr. 1. cap. 5. n. 7. Henr. Sylv. Azor. Sot. Molf. Nald. Arag. Regim. citati a Dian. p. 2. t. 12. R. 3. Idem de eo, qui choro, organis musicis alternis versibus respondet, dicunt Navar. Sanch. Arag. & Rodr. apud Laym. l. c. scilicet eum non esse obligatum, ut etiam voce proferat: sed negat Escob. t. 5. E. 6. V. Trull. d. 16.

ANIMAD. XLI. 3. Cacitas. Bonac. p. 2. n. 4. &c. communiter.

ANIMAD. XLII. 4. Carentia breviarii inculcata. Quod si tamen memoriter possis dicere vel totum officium, vel unam horam, teneris. Si vero tantum scias Psalmos, vel Lectiones, vel Capitula, dicit Fill. t. 2. tr. 23. c. 9. n. 187. citans Navar. & Suar. item Escob. E. 6. n. 149. probabile esse, non teneri: quia Psalmi ut sic non sunt hora canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit Garz. de benef. c. 1. p. 12. c. 1. num. 221. Mald. in 2. 2. t. 10. c. 2. d. 5. & Jo. Sancius in se-

lect. d. 15. n. 1. citati a Dian. eo quod Lectiones, & Capitula sint pars, licet minor, maxime principalis, ita ut absque illis non sit officium canonicum. Idem concedit Sanch. l. 1. c. 19. in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis. V. Bon. p. 2. n. 6. Dian. p. 2. tr. 12. R. 30. & 43. Verum hac probare non ausim; sed potius, quod docet Bon. d. 1. ar. 6. p. 2. impeditum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, alias ad nihil. Denique si quis careret Breviario, quo uti solet, v. gr. Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest; quia per utrumvis impletur substantia praeccepti. Creus. Escob. Dian. p. 9. t. 9. R. 25.

5. Dispensatio, quam sine causa solus Papa dat valide, cum causa Episcopi. Et sic Subdiaconum, qui ex dispensatione pontificia ducit uxorem, hoc ipso liberari ab onere horarum, contra Bon. & Azor. docet Sanch. de matr. l. 8. d. 8. Dian. p. 8. t. 3. R. 34.

ANIMAD. XLIII.

ARTICULUS IV.

Quomodo recitandae sint horae?

Resp. In recitatione horarum sequentes circumstantiae sunt servandae. 1. Ut recitentur juxta praescriptum Breviarii Romani, jussu Pii V. editi, saltem publice. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breviarium Ordinis, & Ecclesias, quae 200. annis ante institutionem Breviarii per Pium V. peculiare habuerunt: ex enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Privatim tamen omnibus etiam regularibus probabile est, licere ex consuetudine uti Romano, ut docet Less. qu. 37. d. 12. Rodriq. & Sa v. Hora, Bonac. d. 1. q. 3. p. 1. Adde, quod qui eo utitur, ne in choro quidem obligetur ad psalmos poenitentiales, graduales, officium defunctorum, excepto die animarum. Officium tamen B. V. in choro recitari debet, ubi est consuetudo. Ita Fill. & Bon. ex Bulla Pii V. & Clem. VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia sunt pars officii eo die; tum quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita Bonac. l. c. ex Fill. Etsi contrarium probabile esse dicat Dian. p. 2. t. 12. R. 12. ex Vafq. item Escob. t. 5. E. 6. Quod si ex inadvertentia, vel necessitate, v. g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, ita ut dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet consultum sit repetere ea, quae ad proprium officium pertinent: si vero studio idem mutes, aliud sentiendum videtur: cum ratio non sit eadem. Quamquam, quod eo casu venialiter tantum pecces, nec teneris repetere, vel restituere quidquam, eo quod substantia praeccepti sit impleta, probabile esse censet Escob. t. 5. E. 6. c. 5. Dian. p. 3. t. 12. R. 3. item Cajet. Sylv. Binsfeld. Azor. Valent. Less. Fill. &c. citati a Bonac. d. 1. q. 1. p. 1. num. 17. & Dian. l. c. contra alios multos, quos citat, & sequitur Barb. Laym. vero l. 4. t. 1. cap. 4. n. 4. cum Suarez limitat, nisi per fraudem, quali multo longius in multo brevius, v. gr. paschale, mutetur (licet Caram. apud Dian. p. 7. t. 11. R. 16. contra communem sentiat, etiam sic praecceptum impleri, & venialiter tantum peccari) aut idem pro libito toto anno dicatur; quia est gravis inordinatio. Vide Trull. d. 14. n. 11. ubi docet, eum, qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omitteretur; imo ita faciendum esse vult Quintan. t. 8. sing. 10. Verum contrarium rectius tenet Villal. eo quod praestet semel, quam bis, errare; idque multis bene confirmat Card. Lug. resp. mor. l. 5. d. 8. Similiter eum, qui per errorem, vel oblivionem in festo duplici, vel semiduplici non recitavit de proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem Quintan. t. 9. f. 9. esse probabile. Verum & hoc merito rejicit Card. Lugo l. c. & ipse Quintan. contrariam sententiam agnoscit probabiliorum. Denique, qui in aliquibus horis erravit, legendo, v. gr. de feria, quando erat de festo, vel contra, agnoscens errorem, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere juxta officium eo die currens, ut in iis saltem conformet se toti Eccle-

ANIMAD. XLIV.

clesiæ, vel communitati, cuius est pars, & ob-
vet legem, quantum potest. Card. Lug. l. c.

2. Pronuntiatio vocalis exterior; ea enim est de
substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis
(quod recte fit, & est conforme primæ institutio-
ni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum,
etiam si is ad eas non obligetur, nec interius
attendat. Bon. q. 3. p. 2. §. 1.) ea pronuntiatio ad-
hibenda est, ut ab eo exaudiri possis, eumque au-
dire vicissim. *Sa tamen, ver. Hora, putat satisfie-
ri, etsi quadam non percipias, quæ a socio dicuntur:*
neque ideo aliquid scrupulose repetendum esse: si
vero solus legas, ita legendas esse, ut audire tei-
psum possis, docent Regin. & Suar. sed probabile
est, id non requiri, cum Ecclesia id non præcipiat,
ut docent Azor. p. 1. l. 10. cap. 11. q. 4. Bonac. &
Dian. R. 11. admittitque Fill. t. 23. c. 3. num. 117.
pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium
simul, non debet unus unum, alter alterum, ter-
tius tertium versum recitare, sed alternatim facto
duplici tantum choro, sive plures sint ex una par-
te, sive pauciores; quia sic habet usus, & praxis
Ecclesiæ; secus est de lectionibus, quarum primus
primam, secundus secundam, tertius tertiam reci-
tat; imo alicubi consuetudo permittit, ut omnes ab
uno recitentur aliis audientibus. Bonac. d. 5. qu. 1.
p. 2. §. 1. ex Suar. Azor. & Laym. addens etiam sa-
tisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitu-
la, vel responsoria tantum audit, & non recitat. V.
Bon. l. c. Trull. d. 16. n. 17.

3. Pronuntiatio integra, sine syncopa, & abbre-
viatione verborum, & syllabarum, & absque præ-
cipitantiâ. Bonac. d. 1. q. 3. p. 1. §. 1. Ex hoc ta-
men defectu in publico facilius peccari potest mor-
taliter ratione scandali, & severioris præcepti Ec-
clesiæ, quam in privato. Azor. & Fill. t. 2. l. 23.
cap. 2. Escob. Dian. p. 2. t. 12. R. 32. ubi addit 1.
Eum, qui cum tali, qui ultimas syllabas abscin-
dit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec
teneri repetere. Quando in cantu, propter nimiam
celeritatem, & abiectionem syllabarum (vel alia
de causa) audientes non possunt verbum percipe-
re, & attendere, ordinarie tantum esse peccatum
veniale, neque obligari ad iteratam recitationem
officii; nisi addit contemptus, vel grave scanda-
lum, seu notabilis corruptio, & deformatio verbo-
rum, in toto cantu. Vide Dian. l. c. Sylv. & Trull.
d. 15. ubi ex Nav. Azor. Less. & Pal. negant satis-
facere eos, qui cum sociis recitant ita festinanter,
ut, nondum expletis a socio versiculis, ipsi inci-
piant, quia pars, quæ anticipatur, non communi-
catur cum socio, qui eam audire nequit. Excusa-
ntur autem ex Navar. Sa, & Suar. surdum, qui
alios in choro canentes non intelligit, nec sequi
potest.

4. Pronuntiatio continuata unius horæ. Si autem
interruptio notabili tempore sine causa fiat, erit tamen
veniale tantum, ut ajunt Fern. Laym. & Less. dist.
10. quia singuli psalmi suam completam significatio-
nem habent. Si iusta ex causa fiat, nulla culpa e-
rit, nec repetenda priora; quod verum est, et-
iam si animo repetendi interrupisses: consilii tamen
est, si interruptio longa esset, repetere ab initio
psalmi, vel nocturni; imo probabile est, nocturnos
singulos separatim, saltem intra trium horarum spa-
tium dici posse (quod certum videtur, si iusta cau-
sa concurrat) quia secundum quosdam antiquitus ita
fiebat, ut docet Fill. t. 23. c. 6. & Bonac. q. 5. p. 3.
Escob. &c. Addit Quintan. t. 8. sess. 3. lectiones, si-
ve tres sint, sive novem, posse absque culpa gravi,
sine causa, & cum hac, absque ulla culpa dividit a
psalmodia ejusdem matutini. Divisio autem matuti-
ni a laudibus non dicit interruptionem officii: un-
de privatim fieri potest sine causa. Dian. par. 5. t.
14. R. 48. ex Bonac. Fill. Sanch. &c. Item Trull.
l. 1. c. 7. d. 11.

5. Ne invertatur ordo horarum absque iusta causa:
quod si tamen fiat, erit tantum veniale: quia ordo
iste, saltem extra chorum, non est sub præcepto,
nisi secundario, & tamquam circumstantia minoris
momenti. Quod si autem per inadvertentiam, vel
ex iusta causa mutes, v. gr. ut amico, vel ægro,
qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit

peccatum: vel si in choro dicantur posteriores ho-
ræ, cum tu necdum dixeris priores; vel si inter
orandum advertas te aliquid omisisse, vel priorem
horam nondum dixisse: perges enim, & supplebis
in fine. Similiter, si causa, vel necessitas inter
horas dicendi, potes dicere laudes, dilatis lectio-
nibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est.
Vide Bon. q. 3. p. 4.

6. Ut, nisi iusta causa excuset, dicantur tempo-
re præfixo a jure, vel consuetudine, qua nunc ob-
tinuit, ut matutinum, & laudes, absoluto Comple-
torio in Ecclesia, hora circiter quarta, & secundum
Bonac. etiam tertia dicantur: & hyeme quidem,
media hora ante Solis occasum dici posse, ait Fill.
ex communi sententia, cum etiam privilegium qui-
busdam concedatur, ut hora ante occasum dicant.
Quod tamen non est signum, id sine privilegio fie-
ri non posse, quia talia sæpe dantur ad tollendos
scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varietate
opinionum. Juxta eandem sententiam non pecca-
bit, ait Bonacina, qui Primam, Tertiam, Sex-
tam, & Nonam duabus, vel tribus horis post or-
tum Solis dicit: tum quia est moderata, & con-
suetudine postpositio: tum quia tempus a jure præscri-
ptum magnam latitudinem, teste consuetudine, ha-
bet: erit tamen veniale. Matutinum, sine causa,
ad vespertinum differre, vel ante prandium sine cau-
sa Vesperas, & Completorium dicere: quia hæc est
insueta inversio. In Quadragesima autem Vesperæ
legi possunt privatim post prandium, cum rubrica
Breviarii feria quarta Cinerum non imponat præ-
ceptum. Navar. Sanch. Trull. d. 18. n. 6.

Dixi, sine causa: quia, si iter, aliave causa ur-
geat, secundum Cajet. & alios, omnes horæ mane
dici possunt, usque ad vespertas inclusive. Denique
ad vitandum mortale sufficit dici omnes a media
nocte usque ad alteram mediam noctem: præter-
quamquod Matutinum pridie possit anticipari. Quod
si intra dictum tempus quis horas non dixerit, pecca-
vit quidem, non tamen tenetur postmodum dicere, quia
sunt onus affixum diei, etsi supplendo possit secundum
quosdam restitutionem subterfugere, eo quod rependat
æquale. Molfes. 3. tom. 2. item Major, Palud. Le-
desma &c. apud Henric. l. 12. cap. 13. Bonac. d. 1.
q. 5. p. 2. n. 5. ubi dicit, eam sententiam esse pro-
babilem, citatque pro ea Suar. & Fill. sed male,
quia hi loquuntur tantum de primo medio anno,
vel spectato solo jure naturæ, & secluso jure posi-
tivo. Expresse autem eam sequitur Quintan. t. 8.
f. 6. vocatque veriore contrariam. Vide etiam
Dian. p. 2. t. 11. R. 24.

7. Ut devote, & cum attentione interna virtuali
saltem recitentur, sive ea ad Deum sit, sive ad sensum
verborum, sive, ut ait Cajet. ad verba solum. Quam
postremam sufficere, recte notat Less. supposito ta-
men animo orandi, & vacandi Deo. Unde atten-
tionem confusam saltem ad Deum, & ad verba in-
cludit, cum alioqui attentio præcise ad sola verba
nihil ab externa attentione differre videatur. Ita
communiter contra Navar. Sylv. & Con. qui nullam
attentionem internam requirunt, sed tantum externam,
quæ excludat omnem actionem impossibilem cum at-
tentione interna, licet animo voluntarie interea distra-
haris. Quæ sententia, secundum Layman. & Less.
non est improbabilis; & utilis tum scrupulosis, tum
Confessariis, ne beneficiatis sine attentione horas
recitantibus imperent restitutionem fructuum, par-
tim ob Doctorum auctoritatem, partim quod hoc
præcepto tantum materiales quædam preces, ea-
rumque externa pronuntiatio (per quam, sicut per
Hymnos organo cantatos, a Deo aliquid Ecclesia
potest impetrare) præcipi videantur; devotio vero
tandem finis præcepti extrinsecus ad ejus substan-
tiam non pertingat. Verum nostra sententia est commu-
nior, & probabilior. Et probatur: sine oratione e-
nim interna nulla est oratio; ergo hoc ipso quod
sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item
ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis.
Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus
internos præcipere; potest enim eos præcipere, ut
sunt necessarii ad actus externos debite præstandos,
ut sunt actus virtutis. Quo modo cum possit præ-
cipere confessionem, potest etiam contritionem. Di-
xi,

ANIMAD.
XLV.

ANIMAD.
XLVIII.

ANIMAD.
XLIX.

ANIMAD.
XLVI.

ANIMAD.
L.

ANIMAD.
XLVII.

xi, cum attentione interna virtuali saltem : etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis : quam Bonac. & alii communiter dicunt manare exactuali, quamdiu non revocatur expresse, vel tacite per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione impossibilem. Unde licet involuntarie distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione, & proposito opus consuetum faciendi, recites. Vide Bonac. d. 1. q. 3. p. 3.

Ex dictis resolves.

1. Is, qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem conjecturam habeat se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel quia se reperit in fine, v. gr. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoria, ceteroqui non errare solita, dixit; proindeque melius erit, si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & ut totum officium sine perturbatione decurratur. Ita Binsfeld. cap. 11. d. 13. Laym. c. 5.

ANIMAD. LI. 2. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, teneturque secundum sententiam communem horas repetere, nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, ut devote oraret. Sot. Navar. Regin. Fern. Suar. Bonac. & Trull. l. 1. c. 7. d. 17. ubi ex Navar. addit, excusari a mortali eum, qui recitationem horarum ita differt, vel ita se componit, ut advertat se somno præoccupandum, v. gr. si Completorium vesperi reservet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulo ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem: eo quod substantia operis sit impleta, absque circumstantia devotionis. Multoque magis, ac probabilius iidem negant obligationem restitutionis; eo quod ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distracte dixerunt. V. Bon. l. c. Less. Laym. & Dian. tr. de horis, R. 1. & 2. Escob. t. 5. E. 4. c. ult. n. 62.

3. Cum recitatione officii conjungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, v. g. induendi, abluendi, veniale est, si fiat sine causa; alias nullum. Escob. l. c. c. 7. Qui vero advertenter occupat se in aliqua re impossibili cum attentione interna, v. gr. in scriptione, lectione, &c. graviter peccat, & præcepto non satisfacit: atque adeo tenetur repetere. Nav. Suar. Bon. Trull. l. c.

D U B I U M III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

ANIMAD. LII. Resp. 1. Clerici Beneficarii, quoad eam partem bonorum ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt domini, ut de iis possint libere disponere. Ubi recte notat Navar. hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem, & suos gradus: proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimo vivat, de reliquo libere posse disponere. Ita commun. quia id acquisivit ut stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

ANIMAD. LIII. Resp. 2. Probabilius etiam est, contra Nav. & multos Canonistas, beneficiarios non regulares (secus enim est de regularibus, ut ait Cardin. Lug. t. 1. d. 4. f. 1. n. 2.) absolute esse dominos omnium suorum proventuum, ideoque, etsi in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud Binsfeld. Mald. & Bon. d. 3. p. 1. ex S. Thom. Sot. Mol. &c. tum quia fructus faciunt suos, ut supponit Trid. sess. 24. c. 12. tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios usus) omnesque eorum donationes, & contractus essent invalidi, & ut tales a iudice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda: quod cum nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum. Cardin. Lugo d. 4. num. 1. Quo non obstante, teneri eos bona ecclesiastica, congruæ

sustentationi superflua, expendere in pios usus, tam est communis sententia, ut Cardin. Lug. d. 4. num. 10. dicat nimis singularem esse sententiam Petri Hurrad. & Dian. dicentium, eos satisfacere, si (seclusis gravibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus quartam partem reddituum Ecclesiasticorum, vel certe dimidium ejus, quod congruæ sustentationi superest. V. Card. Lugo l. c. ubi plurimis pro se citatis Auct. ostendit, Tol. Molin. & Bonac. male citari pro contraria sententia, imo ipsismet Hurt. & Dian. in ea non persistisse, atque nulla vel auctoritate, vel ratione fulciri: ac denique suam multis probat, præsertim ex Trident. sess. 21. c. 5. de ref. ostenditque, istam obligationem nasci ex jure non tantum humano, sed etiam divino naturali. Vide etiam Bon. l. c. p. 2. Porro congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est ad status, & familia sustentationem, secundum conditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. Bon. l. c. Mol. Laym. Card. Lugo, &c.

Unde resolvuntur hi casus.

1. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium, quia plus requirit Episcopus, quam Decanus; Decanus, quam Canonicus; Canonicus in Ecclesia principali, quam Parochus; debilis, & tener, quam robustus, & valens: & quod sufficit in uno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad usum aliorum timorata conscientia, in eodem gradu, &c. Nec obstat, quod beneficiarius emerferit ex humili, quominus possit statui suo convenientes sumptus facere, ut ex Mol. docet C. Lugo l. c. V. Bon. l. c. n. 8.

2. Nomine congruæ sustentationis etiam intelligitur debita hospitalitas, non tantum in pauperes peregrinos (qui maxime commendantur Clericis a Trid.) sed etiam urbanos, Card. Lugo n. 66.

3. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest solvere ex redditibus ecclesiasticis: non item quæ contraxit ante beneficium obtentum, nisi sit pauper. ibid. num. 67.

4. Potest Clericus ex bonis superfluis licite in studiis alere suos consanguineos, si aliunde non habent; eo quod parentes vel nolint, vel non possint alere in studiis. ibid. & Bonac. p. 2. n. 13.

5. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus Beneficii dotare licet, si aliunde non potest: quia naturali jure debet illis alimenta, in quorum locum succedit dos. Mol. Binsfeld. &c. Cavendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statum exalter, vel hos legitimis æquet: etsi nobilis plus possit dare, quam alius infimæ sortis. V. Laym. l. 4. tr. 2. c. 3. n. 4.

6. Si bona superflua expendat in usus profanos, v. gr. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longe major est, quam in genere furti) graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem: quia est dominus fructuum; & consequenter neque is, qui accepit. Ita contra Nav. &c. communiter Doctor. alii ex Trid. sess. 21. c. 1. Azor. t. 2. l. 7. c. 8. q. 2. Vide Laym. l. 4. t. 2. c. 3. n. 4. Bon. d. 4. p. 2. n. 9. & p. 4. n. 1. &c.

Quæres 1. Quæ teneantur in pios usus expendere?

Resp. Ea omnia, quæ acceperunt sive ab Ecclesia, sive ab aliis, tanquam procuratores cultus divini; non autem illa, quæ vel in cultum divinum oblata non sunt, vel jam ab Ecclesia in cultum divinum sunt expensa. Card. Lugo d. 4. Ratio est, quia priora habent annexam obligationem Religionis, posteriora non, vel si habuerint, ea jam est extincta per expensionem in pios usus.

Unde resolves.

1. In profanos usus expendi possunt a Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hereditate, industria, donatione, aliove modo, ut Laici, acquirunt, vivendo interim ex beneficiis. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem ut Clerici, non tamen ut redditus beneficii, sed ut stipendia alicujus officii cle.

ANIMAD. LIV.

ANIMAD. LV.

ANIMAD. LVI.

clericus, v. gr. ratione concionis, pro Missa, funere, officio defunctorum, administratione Sacramentorum, anniversariis, &c. Sanch. Card. Lugo l. c. n. 23. Bon. p. 2. n. 16.

ANIMAD. LVII. 2. Probabilius est, in profanos usus posse expendi distributiones, sive presentias (ut vocant) quæ beneficiis ob presentiam in Choro distribuuntur. Ita Syl. Bonac. Card. Lugo n. 24. Bon. p. 2. n. 17. contra Sanch. &c.

ANIMAD. LVIII. 3. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collativam, sed ad nutum amovibilem, possunt expendi in usus profanos: quia non sunt fructus beneficii (hoc enim confertur per collationem canonicam) sed bona quasi patrimonialia. Vide Card. Lugo n. 28.

ANIMAD. LIX. 4. Probabiliter etiam Pensionarius licite suam pensionem expendit in usus profanos; quia eam Papa extrahit ex redditibus beneficii, & dat alteri, qui id beneficium non habet. C. Lugo l. c. contra Bon. &c. Secus est de eo, qui beneficium habet in commendam, quia substituitur loco beneficiarii. ibid.

ANIMAD. LX. 5. Partem, quam Clericus parce vivendo sibi servat ex congrua sustentatione, licite expendit in usus profanos, quia expensa est jam ante in usus pios. ibid. & Bon. d. 4. p. 2. n. 14. ex Molin.

Quæres 2. Quid intelligatur nomine usus pii?

Respond. Qui vel ad cultum divinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur, verbi gratia ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est eorum, qui non habent necessaria sive ad naturam, sive ad statum servandum; item in usum Religiosorum, in Capellanias, Misas, suffragia pro defunctis, hospitalia, &c.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Si Clericus superflua expenderit in usus profanos, v. g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere, quia obligationi bonis iis annexæ non satisfecit; & adhuc potest satisfacere, cum bona emptæ pretio æquivalent. Cardin. Lugo n. 43. V. Bon. n. 20.

ANIMAD. LXI. 2. Qui in usum profanum a Clerico bona accipit dono, ex superfluis, potest excusari a peccato, si eum non induxit ad talem donationem, neque peream Clericus, redditur impotens ad superflua expendenda in usus pios. V. Card. Lugo nu. 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

ANIMAD. LXII. 3. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licite possunt testari de redditibus beneficiorum, non tamen, nisi ad causas pias: etsi enim, ubi consuetudo invaluit, etiam in usus profanos valide testentur, peccant tamen mortaliter. V. Less. l. 2. c. 19. d. 4. Laym. l. c. Bonac. d. 4. p. 3. n. 2. & 5. Trid. sess. 2. c. 1. de ref. & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ; quæ licet superveniat testamento jam condito, facit tamen illud convalescere. V. Sanch. Sal. Dian. p. 8. t. 3. R. 99. supra l. 3. t. 5. c. 4.

DUBIUM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur?

ANIMAD. XLIII. Resp. 1. Clericos majoribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem clericalem, quæ non debet esse virgata, in qua diversi coloris virgæ ducantur, nec partita, seu diffecta.

ANIMAD. LXIV. Resp. 2. Quoad artes, prohibentur macellariorum, tabernariorum, jocularum; quorum etiam ludis, uti & hastiludiis prohibentur interesse. Item medicorum, aut chirurgorum, ubi opus est incisione, aut adustione; nisi, ut habet Nav. erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

ANIMAD. LXV. Resp. 3. Quoad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Judicis in causa sanguinis, Advocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis secularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent; v. g. advocare pro personis conjunctis, & miserabilibus. Ratio

autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotiis secularibus. Sayr. l. 12. c. 25. n. 6. (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere) Bonac. in præc. d. 10. q. 1. p. ult. Laym. l. 2. t. 1. c. 8. n. 4. & notat consuetudine inductum esse, ut officio Cancellarii, Consilarii, imo etiam Judicis fungi possint in causis civilibus.

ANIMAD. LXVI. Respon. 4. Quoad actiones prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamosa vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur) accipitres, vel falcones alere pro venatione, aleis, aut taxillis ludere, mereaturam, aut negotiationem lucris causa (non tamen necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certe talis, quacum nullum periculum, aut scandalum imminet. Less. l. 2. c. 5. d. 9. n. 40. Caj. tamen v. Clericus, contra Ang. & Nav. docet, horum, & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus, & scandalum. Vide Laym. l. 5. t. 3. c. 12. n. 2. & 3. Nec refert, quod transgressor sit excommunicandus, quia hæc pœna est sententia ferenda, quam non nisi contumax post monitionem incurrit. Quod tamen universim Nav. putat esse laxius, maxime cum Canones utantur verbo, Præcipio. Unde ait esse mortale, si habitum, vel tonsuram non gestent. Quod restringit Bon. d. 8. de sac. qu. 1. p. ult. n. 8. si sint initiati majoribus ordinibus, aut habeant beneficium, & tonsuram, vel habitum longo tempore, absque iusta causa, non gestent, tunc enim peccare mortaliter; citatque pro se Reg. Navar. Vasq. Negat tamen Sylv. & Lay. l. c. si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem Negotiarii vero esse mortale, concedit idem Laym. l. 3. t. 4. c. 17. & alli commun. Sed de hoc v. supra l. 3. c. 3. td. 7. de emptione, & venditione.

ANIMADVERSIO I.

Quia in beneficio duo jura a se mutuo separabilia distinguuntur.

Duo jura, hoc est jus percipiendi redditus ecclesiasticos, & jus, ac debitum muneris spiritualis, mente quidem in beneficio separabilia sunt, reipsa tamen, & jure separari nequeunt; quia qui spirituale munus, ut administrandi sacramenta, Missam celebrandi, psallendi in choro &c. non obit, jus non habet percipiendi fructus beneficii; quos si reipsa perciperit, veluti injuste perceptos restituere debet. Et ratio est, quia jus percipiendi fructus beneficii eo principali, ac unico fine conceditur, ut spirituale munus ad Dei cultum, & animarum salutem obeatur. Hinc cap. Quia per ambitiosam in sex. l. 1. t. 3. Bonif. VIII. ait: Et officium plerumque, propter quod & beneficium ecclesiasticum datur, omittitur; & Syn. Trident. sess. 21. c. 3. de reform. inquit: Cum beneficia ad divinum cultum, atque ecclesiastica munia obeunda sint constituta &c.: at cessante fine principali, & unico, cujus causa jus percipiendi fructus ecclesiasticos conceditur, necesse est ut tale jus cesset, & intercidat: ergo qui ecclesiastica munia non obit, jus percipiendi fructus beneficii non habet. Hinc S. Paulus 1. ad Cor. 9. ait: Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui altari deserviunt, cum altari participant? contra vero si quis, dicit idem Ap. 2. ad Theff. 3. non vult operari, nec manducet. Quare concilium Colon. anni 1549. c. 3. tit. 9. (apud Genett. Th. 1. 2. p. 3. q. 1.) ita habet. Divini juris est, ut qui servit altari, de altari vivat; nec bono jure is, qui non servit altari, de altari vivit, sicut stipendium non debetur nisi militanti.

ANIMADVERSIO II.

Quæres 1. quid, & quotuplex sit jus patronatus? Resp. 1. esse potestatem &c. Resp. 2. esse duplex &c.

Qui accuratorem juris patronatus notionem, & divisionem cupit, adeat Anacletum t. 3. juris can. p. 564, vel alios juris canonici interpretes.

Jus enim patronatus ecclesiasticum non solum est, cum quis ex bonis ecclesiasticis Ecclesiam construxit, vel dotavit, sed etiam quod communitati, vel personæ ecclesiasticæ competit ratione Ecclesiæ, dignitatis, aut beneficii, quod habet, ut ex communi, & certa sententia habet idem Anaclet. p. 565. n. 49.

Et jus patronatus laici, quod &c. quia ex bonis &c. fundavit, vel dotavit, vel erexit.

X

Dum

Dum Buf. ita loquitur, pro fundamento habet, juspatronatus tribus modis acquiri, hoc est *fundatione*, prout accipitur ut distincta ab erectione, seu constructione Ecclesiarum, *dotatione*, & *erectione*, seu *edificatione* Ecclesiarum; quæ sententia teste Anacleto t. 3. juris can. p. 559. n. 4. communissima est, anamque præbuit trito illi versiculo:

Patronum faciunt dos, edificatio, fundus.

Ego quidem communissimæ sententiæ repugnare aperte non audeo; meas tamen dubitandi rationes expono, ut solido, & æquo judicio libeantur.

Fundatio, ut titulus distinctus ab ædificatione, & dotatione, sumitur, prout est datio, seu donatio fundi, vel soli, in quo Ecclesia ædificetur: at donatio fundi, in quo Ecclesia ædificetur, res est parvi momenti, nec ex æquo judicio digna, cui juspatronatus tribuatur. Ergo foundationi, prout explicata est, & explicatur, juspatronatus non competit. Consulamus hac de re jura ecclesiastica. Syn. Trident. sess. 15. c. 12. de reform. ita loquitur. *Nemo etiam cujusvis dignitatis ecclesiastica, vel secularis quacumque ratione, nisi Ecclesiam, beneficium, aut Capellam de novo fundaverit, & construxerit, seu jam erectam, quæ tamen sine sufficienti dote fuerit, de suis propriis, & patrimonialibus bonis competenter dotaverit, juspatronatus impetrare, aut obtinere possit, aut debeat.* Hic ego æquissimos homines opinionibus minime præoccupatos postulo. Synod. Trident., ut quis juspatronatus acquirere possit, postulat, ut quis de novo Ecclesiam fundaverit, & simul construxerit, nec sola foundatione contenta est. Loquitur enim copulative adhibita particula &, non disjunctive, quo sensu cum loqui vult, utitur particula disjunctiva seu, seu jam erectam &c. Frustra ergo Anacl. contendit, Synodum uti particula &, & construxerit, disjunctive. Cur enim illud & disjunctive accipiat, cum eodem loco usurpet seu, quando disjunctive intelligi vult? Hæc ipsa particularum variatio eodem contextu usurpata, sensus variationem satis indicat.

Præterea illud fundaverit non est idem, ac fundum, seu solum dedit, sed idem, ac fundamenta jecerit; quia *fundare* (italice *fondare*) sonat, fundamenta jacere, seu facere, & per Synecdochem totum ædificium construere. Sensus ergo sacre Synodi est, ad acquirendum juspatronatus non sufficere, ut Ecclesiarum fundamenta fiant, sed necessarium esse, ut Ecclesie construatur. Hinc sacra Syn. ibidem subdit: *In casu autem foundationis, aut dotationis, hujusmodi institutio Episcopo, & non alteri inferiori reservetur.* Hic duos tantum titulos acquirendi juspatronatus agnoscit, hoc est foundationem, quæ idem est, ut se ipsa explicuit, ac Ecclesiarum ædificatio, & dotationem; idque repetit sess. 25. cap. 9. de reform. ubi ait: *Decernit S. Synodus, ut titulus juspatronatus sit ex fundatione, vel dotatione, qui &c.* Fundi ergo datio non tribuit juspatronatum, sed fundatio, hoc est constructio Ecclesiarum.

Adversarii æquivocatione laborant, dum obijciunt cap. 32. *Decernimus* cau. 16. c. 7. ubi dicitur: *Decernimus, ut quantum fundatores Ecclesiarum in hac vita superstitibus extiterint, pro eisdem locis curam permittantur habere sollicitam, atque rectores idoneos in iisdem basilicis, iisdem ipsi offerant Episcopis ordinandos.* Nec enim fundatores Ecclesiarum (vulgo *fondatori delle Chiese*) sunt datores soli, seu fundi Ecclesiarum, sed earum constructores; qui est obviis, & genuinis sensus eorum verborum. Et hoc sensu loquitur Concilium Lateranense cap. *Quoniam* lib. 3. decret. tit. 38. inquit: *Quoniam in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut heredes eorum, potestate, in qua eos Ecclesia hucusque sustinuit, abutuntur &c.*

Igitur Ecclesiarum fundatio est legitimus titulus acquirendi juspatronatus, si sumatur, prout dictio latina, & sensus communis postulat, pro Ecclesiarum ædificatione, non pro fundi datione, quem sensum nec latina locutio, nec sensus communis patitur, nec ex sacris canonibus, nec ex Tridentina Synodo peti potest, ex qua imo contrarium eruitur, ut ostensum est.

ANIMADVERSI O III.

De ætate necessaria ad beneficia, legenda est S. Syn. Trident. juxta quam sess. 24. cap. 8. de reform. *penitentiarius* debet esse annorum *quadragesima*, seu *alias qui aprior pro loci qualitate reperiatur.* Item ex eadem cap. 12. *Nemo igitur deinceps ad dignitates quascumque, quibus animarum cura subest, promoveatur, nisi saltem 25. sue ætatis annum attigerit &c.* Decernentes, inquit Greg. X. in Conc. Lugdunensi cap. *Licet* 14. tit. 6. in sext. l. 1. *collationes de parochialibus Ecclesiis iis, qui non attigerint 25. annum, de cætero faciendas, viribus omnino carere.*

Subdit sacra Syn. Trid. *Ad ceteras autem dignitates, vel personatus, quibus animarum cura nulla subest, Clerici aliquin idonei, & 22. annis non minores adfiscantur.* Tum ait: *Neminem etiam deinceps ad dignitatem, canonicatum, aut portionem recipiant, nisi quis eo Ordine sacro*

fit initiatus, quem illa dignitas, præbenda, aut portio requirit, aut in tali ætate, ut infra tempus a jure, & ab hac Sancta Synodo statutum initiari valeat. Porro eadem S. Syn. sess. 7. cap. 12. de reform. quoad hoc ita statuere. *Facultates de non promovendo, præterquam in casibus a jure expressis, concessa ad annum tantum suffragentur.*

In his tamen &c. multi excusantur, vel quia illud jus non est ubique receptum, vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione &c.

Divini, & naturalis juris est, uti ostendimus in hoc dub. 2. l. §. 1., ut nemo beneficii fructus percipere valeat, nisi manera eidem annexa obierit: ergo qui ætatis, & ordinum defectu eadem munera obire non potest, beneficii incapax jure naturali, & divino esse videtur. Incapacitas quidem suscipiendi ordines necessarios propter ætatis defectum ex jure positivo oritur: at posita hac incapacitate juris positivi, juris naturalis, & divini est, ut incapax ordinum necessariorum a beneficio arceatur: ergo Tridentina lex, de qua loquimur, jus naturale, & divinum involvit, & includit; ideoque contrario usu, qui malus est, ei derogari non potest.

Triennalis pacifica possessio, dam simoniæ vitio ingressus vacaverit, & possessor in beneficio, si dispositioni apostolicæ ex reservatione generali in corpore juris clausa, reservata fuerint, se non intruserit, valet ne idem possessor super eisdem beneficiis molestari possit, ut habet regula Cancellariæ Apostolicæ de triennali, quam refert Anacl. t. 3. juris can. p. 121.

Quod attinet ad peccatum, difficile est ut bona fides excuset. Si enim clerici beneficia consequi velint, cognoscere tenentur quæ sunt necessaria, ut legitime obtineri queant; hujusmodi enim cognitio ad statum personæ pertinet: ergo opposita ignorantia culpæ merito vertitur. Bona fides, quæ iactatur, ex nimio desiderio consequendi beneficia, hoc est ex avaritia, & ambitione oriri solet; ex quo fit, ut omittatur debita inquisitio eorum, quæ sunt necessaria, ut beneficium rite acquiratur, & consulantur palpones, qui lucri spe viam sternant ad beneficium obtinendum posthabita sollicitudine, ut legitime obtineatur.

ANIMADVERSI O IV.

Qui recipit beneficium quodcumque &c. tenetur habere voluntatem saltem conditionatam clericandi, & factum Ordinem accipiendi &c.

Primo certum est, voluntatem conditionatam, aut etiam absolutam clericandi non sufficere, ut beneficium recipi possit. Qui enim re ipsa clericus non est, beneficii capax non est.

At ne in Clerico quidem voluntas conditionata sacrum Ordinem suscipiendi intra tempus a jure præscriptum sufficit. Nam, ut vere, ac pie ait P. Concina Th. t. 10. p. 152. n. 13., qui beneficium accipiunt, vel retinent, cum animo dubio, & conditionali suscipiendi Sacerdotium, si frater habuerit successionem, si illa hereditas non advenierit &c. peccant mortaliter, & fructus perceptos restituere tenentur; (qua de re infra) quia isti fraudulenter (hæc est contra Ecclesie mentem, quam suis malis artibus decipiunt) fructus percipiunt, & beneficia re ipsa ideo accipiunt, ut propriæ cupiditatis, avaritiæ, & ambitionis instrumenta fiant. Isti omni prorsus Dei vocatione carent. Hactenus ille. Et sane cur sacra Synodus Tridentina mox citata in promovendo ad beneficium, cui sacer Ordo annexus est, eam saltem ætatem postulat, ut infra tempus a jure, & ab ipsa statutum eo initiari possit? ut scilicet suo tempore sacrum Ordinem suscipiat, ideoque, cum promoveretur, absolutam voluntatem habeat illum suo tempore suscipiendi: ergo qui voluntatem absolutam non habet, sed conditionatam, Ecclesie aperte illudit, & beneficium fraudulenter accipit.

At inquit Buf. Dixi 2. *Non est mens Ecclesie, ita ad ecclesiasticum statum obligare, ut hac, & similia bona (optimi matrimonii ad conservationem familiæ nobilis, vel ad lites graves sopiendas) impediuntur.*

Resp. Hoc perinde est, ac si Buf. dixerit, Ecclesie menti non repugnare, ut ecclesiastica beneficia, prout terrenarum rerum ratio, & commodum postulat, accipiantur, retineantur, dimittantur. Hoc perinde est, ac si dixerit, non esse Ecclesie menti contrarium, ut spiritus corporalis, divina humanis, sacra profanis subiciantur. Hæc ne sana argumentatio, & doctrina?

Ecclesia neminem absolute loquendo obligat ad statum ecclesiasticum, sed eos tantum, qui ecclesiasticis beneficiis, quæ sine statu ecclesiastico obtineri nequeunt, potiri volunt.

Quod si tamen, mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest.

Contrarium cum Soto, & Toletio sentit Concina loco mox citato; at cum Balem. teste eodem Concina sentiunt.

quint Salmant. Sanch. Less. Nav. & alii; quorum sententia mihi verior videtur, quia sacris canonibus conformior.

Nam Bonif. VIII. cap. Commissa 35. in sext. lib. 1. tit. 6. ita inquit: *Ceterum si promoveri ad Sacerdotium non intendens, parochialem receperis Ecclesiam, ut fructus ex ea per annum percipias, ipsam postmodum dimissurus (nisi voluntate mutata promissus fueris) teneberis ad restitutionem eorundem, cum eos receperis fraudulenter: ergo si voluntate mutata ad Sacerdotium promoveatur ad fructuum restitutionem non tenetur.* Hæc est aperta, ut ego sentio, huius capitis mens.

At objicit P. Concina: actus posterior antecedentem actum invalidum firmare non potest: at fructuum beneficii perceptio cum voluntate non suscipiendi Sacerdotium, est invalida: ergo a posteriore voluntatis mutatione, & sacerdotii susceptione firmari, seu valida fieri non potest.

Resp. Negando maiorem: nam actus posterior sanat, & vegetat actum anteriorem infirmum; idque ex dispositione supremi Ecclesiæ capitis, ut patet ex verbis mox citatis.

Imo & Episcopus dispensare potest, ut &c. studiis per septennium vacet.

Resp. Id quidem verum est, spectato jure antiquo (c. 34. Cum ex eo lib. 1. tit. 6. in sext.) at mutatis temporibus, rerumque circumstantiis jus illud ex contraria rationabili consuetudine, & a Synodo Tridentina fuit correctum, & abolitum. Hæc enim sess. 23. cap. 1. de reform. de Parochis loquens, ait: *Discedendi autem licentiam (ab Episcopo) in scriptis, gratisque concedendam ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa, non obineant.*

Mens Concilii, quod de mensibus loquitur, ea esse intelligitur, ut licentia ab Episcopis ad annos, puta ad quinquennium, septennium minime prorogetur. Bonifac. VIII. in cap. Cum ex eo mox citato Episcopis facultatem dat dispensandi cum Parochis, ut usque ad septennium literarum studio insistentes ad Sacerdotium promoveri non teneantur; quia sine hac dispensatione nonnulli eo tempore parochiales Ecclesias reculabant, legendique, ac proficiendi opportunitas tollebatur in grande universalis Ecclesiæ, quæ ad sui regimen viris litteratis maxime indiget, dispendium, & iacturam. At nostro tempore hæc ratio cessat; quia sine prædicta dispensatione non defunt idonei, & docti Sacerdotes, qui ad paræcias assumantur, quique in sua cura manentes, librorum typis editorum ope in scientiis, & litteris valde proficere valeant. Itaque facultatem absentiarum ab Ecclesiis parochialibus studiorum causa Parochis non esse concedendam, nec ab Episcopis concedi posse, declaravit Sacra Congregatio Concilii Tridentini interpretes, ut legitur apud Anacletum t. 3. juris can. p. 51. n. 147.

ANIMADVERSIO V.

Quia si is non sit annexus &c. nonnisi venialiter peccat.

Hanc sententiam omnium communem esse, ait La-Croix p. 76. n. 861. tum subdit: „Sed Navar. Gom. Garz. Castrop. adhuc dicunt, probabile esse, quod nullo modo peccet; quia nullum præceptum viget, quod ab illo violetur, & jus relinquit illi liberum transitum ad nuptias: neque videtur agi contra mentem Ecclesiæ, sive, quæ vult beneficiatum sustentari ex beneficio, quamdiu illud habet, & deservit, nec obligat ad persequendum in illo.“

Dum La-Croix ita loquitur, ponit, Clericum sacris Ordinibus non initiatum, & simplici beneficio donatum perinde esse, ac profanum artificem, aut negotiatorem, qui suo operi, aut negotiationi tamdiu insistere in animo habet, quamdiu sibi commodum erit, & utile. Clericus minor, qui simplex beneficium acceptat animo lucrandi fructus, & deinde uxorem ducendi, statum clericalem ad lucrum veluti ad primarium ejus finem refert; in qua perversione ordinis, evidens est violatio juris divini, & naturalis; imo quia hæc perversio ordinis indignissime tractat spiritualia, & divina, terrenis lucris, & commodis ea subiciens, quæ divinitus ad Dei cultum, & animarum salutem unice instituta sunt, valde enormis est, & insignis, ideoque non solum omni culpa non vacat, sed mortalem culpam includit, uti sentiunt teste La-Croix Sot. Tol. Nav. Fill. & Lugo; quam sententiam Concina Th. t. 10. p. 153. n. 15. veram merito appellat. Jus permittit quidem Clerico minori liberum transitum ad nuptias, non tamen illi permittit, ut in clericatu permaneat lucri causa: Ecclesiæ mens est sane, ut beneficio donatus ex eo sustentetur, quamdiu illud habet; Ecclesiæ tamen menti apertissime repugnat, qui Clericatum retinet, ut lucrum ex beneficio reportet. Aliud est vivere ex altari, hoc est ex officiis spiritualibus, quod naturalis, & divina lex permittit ex Ap. 1. Cor. 9. aliud ex altari lucrum querere, & altaris officia ad lu-

crum veluti ad finem principalem referre, quod naturali, divinæque legi aperte repugnat, eamque gravissime violat. Hinc S. Bernardus de vita, & moribus Cler. c. 51. *Si beneficium eo querit, aut tenet animo, eoque intuitu, ut huius vite habeat necessaria, evangelizat, ut manducet, & perverso nimis ordine celestibus terrena mercatur: & Dion. Carthusianus lib. contra plural. benef. ait: Qui ecclesiastica beneficia optant, querunt, impetrant, suscipiunt non intuitu spiritualis boni, puta divini officii, ut scilicet competentiam habentes, Deo devotius, quietiusque ministrent, sed intuitu commodi temporalis; isti sunt subversores rectissimi ordinis verum, atque in temporalibus finem sibi constituunt. Idcirco mortaliter peccant, etiam unicum beneficium competens taliter cupiendo, obtinendo, habendo.* Plura hac de re legi possunt apud Genetium Theol. t. 1. pag. 29. cap. 3. quæst. 2. Hanc sententiam Filliuc. & Lugo teste La-Croix probant ex Bulla Pii IV. 12. Inter ceteras, quæ „talem acceptationem cuiuscumque beneficii reddit irritam, ac prohibet sub poena excommunicationis, & maledictionis æternæ, ac privationis omnium aliorum beneficiorum etiam ante habitum, & inhabilitatis ad omnia in posterum ipso facto sine alia declaratione incurrenda; ex quibus clausulis colligunt esse gravitatem præcepti, dicuntque, quod „A. A. contrariæ sententiæ non viderint, vel non ponunt, derarint hanc Bullam.“ Respondeo enim: quid enim contra ex æquo iudicio, & ratione consulta dici potest? „Econtra tamen (La-Croix subdit) Garz. & Castrop. de cens. d. 3. p. 30. n. 8. dicunt, Bullam illam tantum pro Curia Romana esse latam, quia initio facit mentionem Cardinalium, & Datariorum, ad quos præstat provisionem beneficiorum, utique non omnium, sed eorum, quæ Romæ conferuntur; ideoque etiam testantur Fill. & Lugo supra, quod in Curia Romana exigitur iuramentum, quod beneficia non accipiant animo dimittendi, & reipsa Lugo tantum respondet in casu, qui erat in Curia Romana.“

Ex his intelligis, La-Croixium etiam contra apertas pontificias Bullas expiscari prætextus, ut peccata excuset. Cur lex pontificia pro toto orbe catholico necessaria, pro sola Romana Curia lata est? an peccata, quæ Romæ mortalia sunt, alibi aut venialia, aut nulla sunt? potest ne alicui in mentem venire, Summos Pontifices sub gravissimis poenis acceptationem beneficiorum cum animo ea dimittendi prohibere solum Romæ, & in sola Curia Romana, non alibi? Hæc sane mihi somnia videntur, quæ scripta non crederem, nisi meis oculis legissem.

ANIMADVERSIO VI.

Unde Laym. docet, canonicatus in cathedralibus &c. que ex immemorabili &c. inter compatiblea beneficia numerantur.

Canonicatus prædicti de facto quidem compatibles sunt, si residentia diversis anni temporibus alligata sit; at de jure non sunt compatibles.

Nam ut consuetudo jus faciat, non satis est ut sit diuturna, & immemorabilis, sed illud imprimis requiritur, ut sit rationalis; at consuetudo in cathedralibus Ecclesiis Germaniæ, ut canonici medium tantum annum, vel tres menses resideant, est irrationalis: ergo quamvis sit immemorabilis, jus non facit. Probatur assumptio. Nam ea consuetudo divinum cultum minuit, otium fovet, animum præbet aucupandi plurium gradus, & officia, amplificandi redditus ecclesiasticos, & ex iis ditescendi, aut cum luxu, & prodige vivendi. Adde, quod ex ipso naturæ jure iniquum sit ut fructus beneficii totius anni, præsertim amplos percipiat, qui medium tantum annum, aut tertiam, seu quartam anni partem beneficium, & Ecclesiæ inservit; sicut iniquum est, operarium totius diei mercedem consequi, si medio tantum die, aut tertia diei parte laboraverit. Hinc Syn. Trident. sess. 2. c. 12. de reform. inquit: *Præterea obtinentibus in eisdem cathedralibus, aut collegiatis dignitates, canonicatus, præbendas, aut portiones non liceat vigore cujuslibet statuti, aut consuetudinis ultra tres menses ab eisdem Ecclesiis quolibet anno abesse.* His verbis sacra Synodus, Germanorum Canonicorum consuetudinem residendi in cathedralibus medium tantum annum, aut tres menses apertissime improbat, & rejicit. Ex quo fit, ut quo diuturnior est, eo sit deplorabilior, non autem ut juris vim habeat, aut habere unquam possit.

Ex hac prava consuetudine illud, ut indicavi, consequitur, ut Nobiles, & Magnates Germani plures canonicatus in cathedralibus Germaniæ Ecclesiis consequantur, & retineant, etiam si unus canonicatus ad vitam honeste, & ex ecclesiastico statu sustentandam sufficiat; quod sacra Syn. Trid. his gravissimis verbis sess. 24. cap. 17. reprehendit, & prohibet. *Cum ecclesiasticus ordo pervertatur, quando unus plurium officia occupat Clericorum, san-*

de sacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere induas Ecclesiis conscribi. Verum quoniam multi improba cupiditatis affectu seipso, non Deum decipientes, ea, quae bene constituta sunt, variis artibus eludere, & plura simul beneficia obtinere non erubescunt; Sancta Synodus debitam regendis Ecclesiis disciplinam restituere cupiens, praesenti decreto, quod in quibuscumque personis quocumque titulo, etiam si Cardinalatus honore fulgeant, mandata observari, statuit, ut in posterum unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur; quod quidem si ad vitam ejus, cui confertur, honeste sustentandam non sufficiat, liceat nibilominus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requiratur, eidem conferri; haec quo non modo ad cathedralis Ecclesias, sed etiam ad omnia alia beneficia tam secularia, quam regularia quaecumque etiam commendata pertineant, cujuscumque tituli, ac qualitatibus existant. Hae verba non interpretatione, sed attenta, & pia meditatione indigent. Hujusmodi lex pontificia quidem supremam dispensationi raro aliquo in casu subest, at usu contrario imminui non potest. Indubitatum enim est, beneficia ecclesiastica quaecumque ex Ecclesiae mente, rerumque natura ad Dei cultum, animarumque salutem esse instituta: certum rursus est, excepto raro aliquo casu, unum non posse magis, aut aequaliter promovere Dei cultum, animarumque salutem, quam plures: ergo lex Tridentina pontificiae supremae dispensationi raro aliquo in casu subest, sed usu contrario imminui non potest; quia usus rationalis ex pluribus actibus rationi consentaneis, non ex aliquo raro casu oritur.

Pluralitas canonicatum, aliorumque beneficiorum residentiam postulantium uni collatorum, habetur, ac seipsa mala est in omnibus christiani orbis partibus; quia divinum cultum imminuit, ac animarum saluti subsidia detrahit.

Cur ergo in Germania bona esse potest, aut permissa? Nimirum consuetudo ita habet, non quod sit rationalis, sed quia iis, qui potentia, & auctoritate plurimum valent, utilis est, & commoda ad honores, & divitias cumulandas.

At La-Croix p. 80. n. 874. ipso Busembaum pejora docet, dum ait: „Etiam facit consuetudo aliquarum Ecclesiarum, ut Canonici non residentes, nec constituentes alium, qui deserviat pro se, licite, & sine dispensatione percipiant totos fructus, dummodo maneant sufficiens ministri pro officio, & cultu divino.“

Hic La-Croix Canonicos eximit, si teterrima corruptela ita ferat, a residentia sine limitatione, hoc est non solum medii anni, sed etiam totius. An etiam per plures annos? Hae sententia confutatione non indiget; quia, cum non probetur, sponte sua corrui. Dicta consuetudo a Syn. Trid. sess. 24. c. 12. de reform. verbis mox cit. damonatur, & improbat. Dicta consuetudo divino juri contraria est, dicente Apostolo 2. ad Thess. 3. Quoniam si quis non vult operari, non manducet. Non enim Canonici titulus, sed opus praebendae fructibus dignum est, juxta illud ejusdem Apostoli 1. ad Tim. 5. v. 18. Dignus est operarius mercede sua. Demum dicta consuetudo juri naturae repugnat: jus enim naturae postulat, ut beneficio non potiatur, qui officio, cujus causa destitutum est, non fungitur: at Canoniorum beneficium institutum fuit, ut resideant, & in choro psallant: haec fundatorum, & Ecclesiae mens est: ergo Canonici non residentes ipso jure naturae fructibus beneficii privantur; multoque magis, si ne alios quidem substituant, qui pro se choro intersint. An consuetudo a Synodo Tridentina damnata, juri divino, & naturali contraria, juris vim habere potest?

ANIMADVERSIO VII.

Porro iusta causa dispensandi (ut quis plura beneficia obtineat) erit....., & quandoque etiam prerogativa, & merita persona, v. g. insignis nobilitas &c.

Busemb. duas assignat iustas dispensandi causas: prima est evidens necessitas, & utilitas Ecclesiae: altera quandoque etiam prerogativa &c. quae loquendi ratio, & divisio (in divisione enim unum membrum, juxta Logico- rum leges in altero includi non debet) ponit, prerogativas, & merita personae esse iustam causam dispensandi quo ad beneficiorum pluralitatem, etiam si evidens necessitas, & Ecclesiae utilitas id non possit. Quod nullo modo admittendum est. Cum enim ecclesiastica beneficia ad Dei cultum, & animarum salutem sint instituta, dispensatio, ut quis plura beneficia obtineat, nunquam iusta, & legitima esse potest, nisi necessaria, aut utilis sit ad Dei cultum, & animarum salutem. Hoc conceptis verbis docet S. Bernardus lib. 3. ad Eugen. c. 4. inquit: Ubi necessitas urget, excusabilis dispensatio: ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est: utilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est.

In hunc sensum loquitur P. Concina Th. t. 10. p. 171. n. 10. & 11. q. 2. Hinc Syn. Trid. sess. 24. c. 17. mox citata mandat, ut unicum beneficium conferatur etiam ipsis Cardinalibus sine ulla exceptione; quia scilicet sublimitas personarum, scientia, merita &c. ad rem non faciunt, ut plura beneficia consequi possint, nisi ratio necessitatis, aut utilitatis communis accedat. Sublimes personae, litteratae, doctae, de Ecclesia benemerentes unico sufficienti beneficio contentae sunt, si vero probae sint. Quod si plura beneficia aucupentur, vera probitate careat, & ne illo quidem sufficienti, quod habent, dignae. Innoc. III. c. 28. De multa tit. 5. lib. 3. dec. ita quidem loquitur. Circa sublimes tamen, & litteratas personas, quae majoribus beneficiis sunt honorandae, cum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari (ut plura beneficia consequantur.) At animadvertendum, Innoc. non absolute dixisse, circa sublimes, & litteratas personas posse dispensari, sed cum ea additione, cum ratio postulaverit. Hae porro ratio nulla esse potest, nisi necessitas, aut utilitas animarum, & divini cultus.

Imo sine dispensatione plura beneficia sequentibus casibus haberi possunt. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

Id quidem nostro tempore in tanta sacrorum ministrorum multitudine rarissime accidit; at si accidat, nemo tamen privatus, ut recte ait P. Concina Th. t. 10. p. 171. n. 7. „iudex esse harum circumstantiarum potest; sed solus Summus Pontifex, tanquam universalis Ecclesiae provisor, & Dei Vicarius interpretari jure valet, has hic & nunc circumstantias locum habere.“

Et ratio est, quia si observatio legis secundum verba, ut habet D. Th. 1. 2. q. 96. a. 6. non habeat subitum periculum, cui oporteat statim occurrere, non pertinet ad quemlibet, ut interpretetur, quid sit utile Civitati, & quid inutile Civitati; sed hoc solum pertinet ad Principes, qui propter hujusmodi casus habent auctoritatem in legibus dispensandi: at in nostra specie non imminet subitum periculum, ut necesse sit uni conferri plura beneficia: nam subito periculo, si quod est, consuli potest alia ratione, quam per collationem plurium beneficiorum uni personae: ergo sine dispensatione non potest quis plura beneficia habere, etiam si alius idoneus, & dignus non reperitur.

Quando unum beneficium habetur in titulum, alterum in commendam &c.

Id non absolute verum est, sed addita ea conditione, ut id in Ecclesiae commendata evidentem necessitatem, aut utilitatem cedat, non in commodum Commendatarii. Hinc Greg. X. cap. Nemo in sext. lib. 1. tit. 6. ait: Nemo deinceps parochialem Ecclesiam alicui non consensu in aetate legitima, & Sacerdotio commendate praestum, nec tali etiam, nisi unam, & evidenti necessitate, vel utilitate ipsius Ecclesiae suadente. Hujusmodi autem commendam (ut praemittitur) rite factam declaramus ultra semestris temporis spatium non durare, statuentes, quidquid secus de commendis Ecclesiarum parochialium actum fuerit, esse irritum ipso jure.

ANIMADVERSIO VIII.

Nec sufficit, si per alios administrent, nisi majus bonum urgeat.

Majus bonum urgens, propter quod a residentia Episcopi, & Parochi abesse possint, ac per alios Ecclesiam sibi commissam administrare, ex Synodo Tridentina sess. 23. cap. 1. de reformat. est christiana caritas, & evidens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesiae, vel Reipublicae utilitas. Neque tamen hae causae legitimae sufficiunt, ut abesse possint, sed probandae sunt. Hinc sacra Syn. subdit: Decernit eadem Sacrosancta Syn. has legitimae absentiae causas a Beatiss. Rom. Pontif. (quoad Episcopos), aut a Metropolitano, vel eo absente &c. in scriptis esse approbandas, nisi cum absentia inciderit propter aliquod minus, & Reipublicae officium Episcopatibus adjunctum; cujus quoniam causae sunt notoriae, & interdum repentinae, ne eas quidem significari Metropolitano necesse erit.

Sacra quidem Syn. satis habuit, si causae absentiae Episcoporum a Summo Pontifice, vel a Metropolitano, vel &c. in scriptis approbarentur. At Urbanus VIII. const. 139. constituit, ut Episcopi a suis Ecclesiis abesse non possint, nisi obtenta prius a nobis, & Rom. Pontifice licentia. Idem repetit Bened. XIV. constit. Ad universae anni 1746. 3. nonas Septembr. ubi ait: Ut ausum Episcopi a suis Ecclesiis, vel Dioecibus licite abesse, possint, quum praeter causam canonicam, expressa quoque licentia Rom. Pontificis, ut supra diximus, sit necessaria, excepto casu praedictae trimestris absentiae a Concilio permixtae, pro qua nulla peculiaris requiritur licentia, &c.

Parochi autem hanc licentiam ab Episcopis obtinere debent, ut ex mox dicendis liquebit.

ANIMADVERSI O IX.

Si.... Parochi ultra duos menses absque legitima causa per Episcopum &c. abesse, &c.

Busemh. ita loquitur, ac si Parochi ad duos menses sine Episcopi licentia a suis paræciis abesse possint, sicuti Episcopi sine licentia Summi Pontificis ad tres menses a suis Ecclesiis abesse queunt. At hoc falsum est, & Tridentinæ Synodo contrarium, quæ loco mox cit. Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & penas de Curatis inferioribus, & aliis quibuscumque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, Sacrosancta Syn. declarat, & decernit; ita tamen, ut quodcumque eos, causa prius per Episcopum cognita, & probata abesse contigerit, Vicarium idoneum ab ipso Ordinario approbandum &c. relinquant. Nota illa verba, quodcumque eos, causa prius &c. ex quibus intelligitur, Parochos sine suorum Episcoporum licentia a suis paræciis nunquam, & ne ad duos quidem menses, vel brevius tempus abesse posse.

Post Sacra Syn. subdit: Discedendi autem licentiam in scriptis, gratisque concedendam ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa non obtineant. Hic quoque a Sacra Syn. perspicue ponitur, Parochos a suis Ecclesiis discedere non posse sine Episcopi licentia.

Non me latet, Navarrum, contrarium docuisse, cujus sententiam veluti probabilem censuere Azor. Castrop. & nonnulli alii, quos confutat Anacletus t. 3. juris can. p. 42. n. 67. & seq. ut apud ipsam legi potest.

Neque vero probabilis esse, nec probari unquam potest opinio, quæ sacre Synodo Tridentinæ satis aperte contraria est, quidquid nonnulli contradicant. Hinc sacra Congregatio, ut testatur Garcias, & Fagnanus apud Anacl. n. 67. cit. censuit, quod Parochi non possint sic abesse per duos menses, imo nec per hebdomadam absque licentia Episcopi, quæ, causa cognita, & in scriptis concedenda est.

ANIMADVERSI O X.

Causas a residentia excusantes esse. 1. doctorem Theol. vel &c.

Hic excipiendi sunt Parochi, ut mox dictum est a. 3. Reip. 2. quibus non est concedendum, ut a suis Ecclesiis vel docendi, vel discendi causa absint.

Neque ad hoc licentiam Prelati, aut Episcopi requiri.

Honorius 3. cap. fin. t. 5. lib. 5. Decret. ait: Docentes vero in theologica facultate, dum in scholis docuerint, & studentes in ipsa, integre per annos quinque percipiant de licentia Sedis Apostolicæ proventus Præbendarum, & beneficiorum suorum, non obstante aliqua alia consuetudine, vel statuto, cum denario fraudari non debeant in vinea Domini operantes. Quod tamen (inquit Genettus Th. t. 2. p. 100. q. 10.) intelligi convenit, dum id agunt cum facultate ab Episcopo obtenta. Ad illum enim spectat judicare, utrum ex illorum absentia Ecclesia non patiatur detrimentum. Hoc insinuat ipse Honorius, qui, cum suo tempore rari essent magistri, statuit, ut ab Ecclesiarum Prelatis, & Capitulis ad theologicam professionis studium aliqui docibiles destinerentur. Idem colligitur ex Sacra Trident. Synodo sess. 5. c. 1. de reform. ubi ait: Et ne sub specie pietatis impietas disseminetur, statuit eadem S. Synodus, neminem ad hujusmodi lectionis officium tam publice, quam privatim admittendum esse, qui prius ab Episcopo loci de vita, moribus, & scientia examinatus, & approbatus non fuerit. Sacra quidem Syn. loquitur de Sacre Scripturæ lectione; sed ex paritate lectionis theologicæ, aut juris canonici, & ex ratione Sacre Synodi satis intelligitur, idem esse dicendum quoad lectores Theologicæ, & juris canonici. Idem ex cap. Relatum tit. 4. lib. 3. decret. habetur, ubi Alex. III. de præsentatis ad Ecclesias, & residere recusantibus loquens ait, quod non debent admitti, & admissi poterunt removeri, nisi forte de licentia suorum Prelatorum, vel studio litterarum, vel pro aliis honestis causis contigerit eos abesse. Ait de licentia suorum Prelatorum. An illud vel studio litterarum, vel pro aliis honestis causis Theologicæ studium, & doctrinam, seu lectionem non complectitur? Itaque hanc licentiam Episcopi esse necessariam, ut Clerici beneficiarii studiorum causa abesse possint, fatetur quoque Anacletus t. 3. juris can. p. 51. n. 139. & La-Croix p. 80. n. 73.

2. Studium Theologia, vel juris &c. id enim per quinque annos &c.

Id intellige juxta mox dicta de licentia Episcopi. Nam docentes Theologiam, eique studentes in eadem navi quod hoc sunt ex Hon. III. mox citato, & ex rei natura.

3. Obsequium Papæ, vel Episcopi ad Ecclesiæ utilitatem. Intellige evidentem, ut loquitur Syn. Tridentina sess. 23. c. 1. de reform. mox citata.

5. Honestam consuetudinem, ubi dispositio &c.

Concilio Tridentini dispositio æquissima est, & sancta; nec consuetudo contraria excusare potest, nisi forte ex peculiaribus rationabilibus loci causis, e. g. ex aeris intemperie corporibus valde noxia, quæ sine gravi salutis detrimento novem mensium residentiam non patiatur; in qua tamen specie dispensatio ab Apostolica Sede videtur impetranda, non licentia arroganda sine dispensatione.

ANIMADVERSI O XI.

Resp. 5. Qui absque iusta causa abest, peccat &c. non tamen tenetur &c. si &c. vel nisi id aliquo jure sit expressum.

Hic excipiendi sunt Episcopi, & Parochi, qui fructus suos non faciunt, eosque restituere tenentur, nisi resident, ut confessus est Bus. Resp. 2. & explicite definit Synodus Tridentina sess. 23. c. 1. de reform. ubi de Episcopis ita loquitur. Si quis autem (quod utinam nunquam eveniat) contra hujus decreti dispositionem abfuerit, statuit Sacrosancta Syn. præter alias penas adversus non residentes sub Paulo III. impositas, & innovatas, ac mortalis peccati reatum, quem incurrit, cum pro rata temporis absentia fructus suos non facere, nec rata conscientia, alia etiam declaratione non secuta, illos sibi detinere non posse; sed teneri &c. Tum addit: Eadem omnino etiam quoad culpam, amissionem fructuum, & penas de curatis inferioribus, & aliis quibuscumque, qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, Sacrosancta Syn. declarat, & decernit.

ANIMADVERSI O XII.

Resp. 6. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrati distributiones ex Trident. nisi tamen &c. Vide Less. &c.

Loco Lessii, ad quem Busemh. nos mittit, satius erit legere decretum Bonif. VIII. cap. Consuetudinem lib. 3. in sext. tit. 3. quod Syn. Trid. sess. 24. cap. 12. de reform. in usum revocat, non obstantibus quibuscumque statutis, & consuetudinibus. Porro in dicto cap. ita habetur. Statuimus, ut distributiones ipsæ quotidiane, in quibuscumque rebus consistant, Canonici, ac alii beneficiarii, & Clerici Ecclesiarum ipsarum, qui eisdem officiis in ipsis Ecclesiis adfuerint, tribuantur juxta Ecclesiæ cujuslibet ordinationem rationabilem jam factam, vel faciendam. Qui vero aliter de distributionibus ipsis quicquam receperit, (exceptis illis, quos infirmitas, seu iusta, & rationabilis corporis necessitas, aut evidens Ecclesiæ utilitas excuset) eorum sic receptarum dominium non acquirat, nec faciat eas suas: imo ad omnium restitutionem, quæ contra hujusmodi nostram constitutionem receperit, teneatur. De distributionibus etiam pro defunctorum anniversariis largiendis idem decernimus observandum.

La-Croix p. 81. n. 878. ait: „Si obligatus ad præsentiam in choro, compareat quidem, sed non canat, peccat, nisi consuetudo prævaleat, quod assistens possit per Vicarium canere.... Potest facere consuetudo, ut tantum assistens percipiat distributiones, recitando horas privatim, Azor. Med. Tol. Less. Gan. dummodo habeat capellanum, & ministrum, qui canat.“

Hanc falsam, & absurdam opinionem solidissime refellit Genettus Theol. t. 2. p. 100. q. 11. & p. 153. q. 2. allatis præsertim variorum Conciliorum sanctionibus, quibus improbat. Suum Claudium hic deseruit vel ipse P. Zacharia, qui in cit. numerum ita habet: „Num vero Canonici teneantur in Choro alta voce canere, atque contra hanc obligationem consuetudo prævalere possit, si quæras; scito, S. C. quod ad primum attinet, affirmativæ sententiæ adhæsisse semper, negativæ, quoad secundum spectat: „tum varia ejusdem sacre Congregationis decreta profert, quæ perspicue id declarant. Sed huic rei ultimam manum imposuit Bened. XIV. in suo Brevis anno 1748. die 19. Jan. * ubi ait: Porro nolumus inter vos, tantaque privilegia eidem Capitulo, (Veronenſi) & Canonici concessa, numerandum esse illud, quod, quemadmodum tibi, æque ac nobis notum est, antiqua traditione contra sacrorum Canonum sanctiones, ac nostram præsertim constitutionem, cujus initium est, Cum super oblatas, invehit ab ipsis Canonici non modo contemditur, sed etiam servatur, interessendi dumtaxat choro, & cum ceteris Mansionariis, Capellanis, Acolytis, & Clericis canentibus, psallentibusque adfiscendi, nunquam vero cum iisdem canendi, psallendive; æsi nonnullos eorumdem esse accepimus, qui aliter sentientes a conscientia angoribus agi-

* Habetur apud Concinam Th. t. 20. p. 520. r. 29.

sumitur, om eo quod ea propter se non fecisse fructus suos existimant. Itaque a te, dilecte fili noster, poscimus & flagitamus, ut non solum huiusmodi abusum, & corruptelam ab ecclesiastica disciplina absonam, & canonicis ordinationibus, ac nostra quoque constitutioni contrariam penitus evellere, & eradicare adquiras; verum etiam ipsos suavit-ter, fortiterque admoneras, & hortaris, ut imposterum ea, quae decet, ac tenentur, reverentia choro intersint, adstantesque, nec non pari pietate, attentione, ac vigilantia omnino parere, vel psallere dum ceteris studeant, & contendant. Deinde istdem edicas, & notum facias, nos quemadmodum per hanc nostras in forma Brevis litteras tibi declaramus, & inungimus, decernere atque statuere, sicut in eadem constitutione nostra innuimus, ipsas, suosque successores Canonicos choro quidem interessentes, adstantesque, minime vero canentes, psallentesve nullo pacto ex prebendis, & distributionibus facere fructus suos, atque adeo restitutioni obnoxios esse, ac fore.

Constitutio Sole clarior est, quam si quis eludere sophistice conetur, evidentissimae veritati, ac Spiritui sancto adversatur. Ex hac porro constitutione apertissime intelligitur, multo magis abusum esse, & corruptelam, consuetudinem aliquarum Ecclesiarum, ut Canonici non residentes, nec constituentes alium, qui deserviat pro se; totos fructus percipiant, dummodo mageant sufficientes ministri pro officio, & cultu divino; quidquid contra falso & absurde dixerit idem La-Croix n. 80. quem refutavimus ar. 4.

ANIMADVERSIO XIII.

Et quamvis verius sit etiam resignationem simplicem (in favorem) in Pontificis manibus faciendam, cum aliquo periculum sit &c. probabile tamen est &c. eo quod permutatio &c.

Beneficiorum permutationes absque praevia pactione, Episcopi auctoritate fieri quidem possunt pro Ecclesiarum utilitate; quia id iura permittunt, cap. *Quaestum* lib. 3. decret. tit. 19. at quid inde? Ergo ne resignatio quoque simplex in favorem, in manibus Ordinarii fieri potest? Hae illatio legitima esset, si iura canonica eam permitterent, sicuti permutationem permittunt, dummodo haec sine praevia permutantium pactione, & pro Ecclesiarum permutatarum utilitate fiat. At illatio Busemb. illegitima, & falsa est; quia iura canonica resignationem simplicem in favorem prohibent. *Renunciare autem beneficio, ut detur alteri, est simoniacum*, inquit S. Antoninus p. 2. t. 1. c. 5. §. 11. quia prohibitum, scilicet ex iure positivo; & S. Raym. in summa l. 1. tit. 1. de simonia ait: *Quaedam sunt simonica, quia prohibita, scilicet per constitutionem Ecclesiae tantum, ut cum quis renunciat Ecclesiae illa conditione, vel pacto, ut nepoti suo detur, vel aliis (apud Genet. t. 2. tr. 58. quaest. 7.) Nam, ut habetur c. 39. Tua nos t. 3. lib. 5. decret. in salibus (hoc est rebus spiritualibus) omnibus paccio, aut conventio cessare debet iuxta canonicas sanctiones. Imo quoad resignationes, etiam si in favorem non fiant, ita constituit S. Pius V. const. 58. *Quanta Ecclesiae Dei: Praecipimus, ne Episcopi, aut alii collatores de beneficiis, & officiis resignandis, aut suis, aut dimittentium consanguineis affinibus, vel familiaribus etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationum audeant providere. Quod si fecerit, ac etiam quidquid contra formam praedictorum fuerit a quocumque temere attentatum, id totum ex nunc vires, & effectum decernimus non habere. Qui vero &c.**

Idque a fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio, quamvis addita &c.

Idem sentit La-Croix p. 91. n. 1014. „ Idque non tantum post resignationem, ut limitant aliqui cum Nicol. „ t. d. 9. §. 5. sed etiam ante, vel dum ea fit, dummodo absit omne etiam tacitum pactum. „ Et pro hac sententia multos citat, ac ipsum S. Antoninum loco non indicato, pro contraria unum Hostiensem. P. Concina Theol. t. 10. p. 124. q. 15. La-Croixii opinionem falsam dicit; & merito. Praeceptum enim, quas resignans interponit apud collatorem, sunt semper in gratiam carnis, & sanguinis, hoc est consanguineorum, affinium, familiarium, & contra Ecclesiae utilitatem; quae preces ex natura sua male sunt, etiam si prohibita iure positivo non essent. Praeterea haec preces a S. Pio V. constit. cit. vetitae sunt his verbis: *Caveant autem Episcopi, & alii praedicti, itemque omnes electores, presentatores, & patroni tam ecclesiastici, quam laici, quicumque sint, ne verbo quidem, aut nutu, vel signo, futuri in huiusmodi beneficiis, & officiis successores ab ipsa resignantibus, aut aliis eorum significatione, vel hortatu designentur, aut de his assumendis promissio inser eos, vel etiam intentio qualiscumque intercedat.* Mens summi Pontificis probis viris, ac de sua salute sollicitis perspicua est. Sed audi cavillos probabilium opinatorum, quos La-Croix in suae opinionis patrocinium profert. „ Barb. inquit, Zoef. &

„ Engel dicunt id prohiberi collatori tantum, ne pro-mittat alicui conferre. „ Collatori tantum? An illa pontificia verba, itemque omnes electores, presentatores, & patroni &c. nihil significant? Item aperte falsum est, illud tantum prohiberi, ne collatores, electores &c. promittant conferre, eligere &c. quem resignans designaverit; quia aperte prohibetur, ne verbo, nutu, vel signo futuri successores a resignantibus designentur. „ Nav. „ Paris. Sanc. Castrop. dicunt tantum vetari designationem, vel intentionem, si expresse vel tacite deducatur in pactum. „ Praeclara sane interpretatio pontificiae mentis, quae particulam disjunctivam *aut, aut de his assumendis* &c. ex arbitrio suo convertit in conditionalem si. „ Alii dicunt, esse admonitionem tantum, ut hoc non fiat, non autem praecceptum; nam tantum dicit, *caveant*: de cetero nudae illae preces nullae collatori obligationem afferunt, & de se non sunt illicitae. Et videntur valere dicta, quamvis resignans sic speret, sitque ita constitutus, ut non resignaret, si sciret huic non conferendum; quia haec spes, ac dispositio animi, nec est de se mala, nec ullibi prohibetur. Nav. Paris. Azor. &c. „ Haecenus ille. Videlicet Busemb. ex toto, La-Croix ex dimidio citatam S. Pii V. legem abrogat, imo vero ipse quoque La-Croix ex toto eam abrogat, dum eam admonitionem tantum esse suggerit, non praecceptum. At exceptis nonnullis, quos La-Croix non nominat, alii dicunt &c. reliqui omnes legem, & praecceptum in S. Pii verbis agnoscunt. Illud enim *caveant*... ne &c. voluntatem legislatoris prohibentis quoad resignantes, & praecipientis quoad Episcopos, & alios exprimit, ut impediant, quominus resignantes, successores designent; quod sane fit, si resignationes cum designationibus successorum non admittant. Hac ratione legi obediunt; si cavillos La-Croixii, aut Busemb. audiant, legem violant. Nudae quidem preces nihil mali habent, imo ex natura sua bonae sunt, si pro digniori in Ecclesiae utilitatem interponerentur; verum quia id vix unquam, aut nunquam accidit, sed contra interponuntur contra Ecclesiae utilitatem, ut propinquitati, amicitiae, cupiditati serviatur; idcirco S. Pontifex eas prohibuit. At, inquit Busemb., id observari potest, ubi non est recepta Bulla Pii V. &c. „ Resp. Mala sane animadversio, quae pro fundamento habet, vim obligandi in bullis quoque Rom. Pontificum, quorum auctoritas, & potestas a Deo immediate est, a subditorum acceptione pendere; hoc sane tam falsum est, quam quod maxime. Ceterum ne usus quidem Pii legi contrarius, si alicubi forte vigeat, tolerabilis esse potest, quia rationalis esse non potest, cum cupiditati hominum faveat, & Ecclesiae bono repugnet.

ANIMADVERSIO XIV.

Resp. 2. *Possit peti compensationem &c. pro incommodo temporali, quod &c.*

Qui compensationem in beneficiorum permutatione petit pro incommodo temporali, quod subit, se spoliando copiosioribus proventibus, pro re annexa juri spirituali pretium petit: at haec est aperta simonia, iure naturali, & divino vetita; quia, ut habet cap. *Si quis obsecrit* cau. 1. q. 3. *quisquis horum aliorum vendis, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.* At inquit Busemb., Talis compensatio non est pretium beneficii, aut proventuum annexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine qua conditio nolle se spoliare.

Resp. Haec est meta verborum illusio. Perinde enim est, seu compensationem petas ut pretium excessus proventuum beneficii, quod cedis, seu ut conditionem, ut te indemnem serves. Compensatio enim natura sua eo spectat, ut te indemnem serves. Vendis ex g. vini dolium pro quinque aureis, ut pretium tuae rei aequalens habeas; alter vero dat vini dolium ea conditione, ut quinque aureos recipiat, ne ex datione vini damnum subeat; quid quaeso discriminis est inter priorem, & posteriorem contractum? Nullum scilicet, nisi verborum. Permutatio beneficiorum adjecta conventionione compensationis fructuum, realis simonia est; quia pro re juri spirituali annexa pretium exigitur; quae proinde simonia, nulla verborum arte, nullaque intentionis inflexione a simoniaca labe purgari potest.

Summus quidem Pontifex pensionem in permutatione inaequalium beneficiorum imponere potest accipienti pinguius in gratiam illud dimittentis, non tamen titulo compensationis, qui simoniacus est iure naturali, & divino, sed alio iusto titulo indigentiae, & eleemosynae. Hinc caetus Cardinalium, & Praesulum a Paulo III. anno 1538. pro morum reformatione selectorum, quorum monita integra habes apud Nat. Alexandrum (hist. Ecclesiast. tom. 9. p. 45. sec. 6.) inquit: *Alius abusus, cum beneficia conferuntur, seu cum ceduntur aliis, irrepsit*

in constituendis super eorum fructibus pensionibus; imo quandoque credens beneficio, omnes sibi fructus reservat. Quia in re illud est animadvertendum, nulla alia de causa, alioque jure pensiones constitui posse, nisi ut quasdam elemosynas, quæ in pios usus, & indigentibus concedi debent. Ex hac solidissima doctrina illud sponte consequitur, pensiones titulo compensationis imponi non posse. Ecclesiastica enim beneficia sunt res Deo oblatæ, & pauperum patrimonia; ideoque pensiones ex iis decerpæ non nisi in pias causas, & subsidium pauperum converti possunt: at fructuum compensatio nec quid pium est, nec indigentibus suffragium: ergo pro fructuum compensatione pensiones imponi nequeunt. Vide, si lubet, Genettum Theol. t. 2. p. 221. q. 4.

At inquires: ipse Concina Theol. t. 10. p. 138. q. 2. n. 3. pro causa legitima imponendi pensionem assignat rationem æqualitatis in beneficiorum inæqualium permutatione. Idem habet Nat. Alexander Theol. tom. 2. p. 8. reg. 16.

Resp. Nat. id colligi putat ex cap. *Ad questiones* lib. 3. dec. tit. 19. at ibi sermo est de permutatione ab iis facta, qui jure proprietatis Ecclesias, seu beneficia possident. Cap. enim cit. loquitur de duobus Ecclesiis conventualibus, quarum utraque parzcialem Ecclesiam habebat cum possessionibus magis alteri, quam sibi vicinam. In hac specie parzciarum permutationem fieri, & refundi pecuniam habenti copiosiores redditus posse, respondet Clemens III. *Sic tamen quod illi contractus* (permutationis parzciarum, & possessionum) *nequaquam sibi invicem misceantur*. At nos loquimur de permutatione beneficiorum, quæ in titulum possidentur; cui permutationi addita compensatione inæqualium reddituum illa decretalis non suffragatur,

ANIMADVERSIO XV.

Resp. 3. Jura proventuum posse separari a titulis, & primo &c. deinde &c. compensatio &c. idque auctoritate solius Papæ.

Summus Pont. pro sua suprema auctoritate potest quidem jura proventuum a beneficiorum titulis separare; at id jure fieri nequit, nisi separatio ad Dei gloriam, & cultum, vel pauperum subsidium referatur; quorum neutrum emicat, si separatio eo solo nomine fiat, ut in permutatione beneficiorum, opulentionis excessus compensetur,

ANIMADVERSIO XVI.

Resp. *Videri permutationem simoniacam* &c.

Permutatio beneficiorum ea lege, ut expensæ litis, vel bullarum refundantur per recipientem, ex natura sua simoniaca est; quia pro beneficio dimisso, seu pro ejus fructibus, qui sunt quid annexum juri spirituali, accipitur aliquid pretio æstimabile: ex quo fit, ut talis permutatio ex quacumque causa fiat, simoniaca esse non desinat; idemque dicendum de simili resignatione.

ANIMADVERSIO XVII.

Vel quæ datur causa resignationis, & litis componendæ,

Dum Busemb. distinguit pensionem, quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, ab ea, quæ datur causa resignationis, vel litis componendæ, ponit, resignationem, & litis compositionem esse ex se nulla alia causa accedente justos titulos pensionis.

At cum ex mox dictis pensio imponi non possit causa compensationis inæqualium fructuum in beneficiorum permutatione, ne resignationis quidem causa resignatio imponi jure valet. An pensio assignari potest resignanti, etiam si dives, vel ditissimus sit? An redditus ecclesiastici non indigentibus, nec pro Ecclesia laborantibus dari possunt? Si Apostol. 1. ad Tim. 6. de omnibus ait: *Habentes alimenta, & quibus regamur, his contenti simus*; multo magis Clerici in sortem Domini vocati habentes quæ sibi sufficiunt, iis contenti esse debent, nec tuta conscientia ex beneficiis resignatis pensiones petere possunt: ergo ne dari quidem iis possunt. Hinc cætus Cardinalium, & Præsulum a Paulo III. pro morum, & Curie reformatione selectorum supra cit. inquit: *Ideo omnes fructus reservari, adimique id omne, quod divino cultui, sustentationique habentibus beneficium tribui debet, magnus est abusus; itemque pensiones dari Clericis divitibus, qui commode, & honeste vivere queunt ex redditibus, quos habent, magnus est abusus, tollendus uterque.*

Ecclesiæ Dei nunquam defuerunt, nec deerunt homines æqui, probes, fanque doctrinæ assertores, qui recta suggerunt, & dicant; sed multo plures sunt, qui pulvilos consuunt sub omni cubito manus, & sana docentes acerrime vexent.

Qui ajunt, pensiones imponi posse litis componendæ,

seu finiendæ causa, ut Busemb. & La-Croix p. 46. n. 556 nituntur cap. *Nisi essent* lib. 3. decret. tit. 5. ubi Innoc. III. talem pensionem a Judicibus delegatis impostam tolerat adjecta conditione, ut non beneficium, sed beneficiarii persona onerata maneat. At initio statim ait: *Nisi essent viri providi, & honesti tam qui urinationem fecerunt, quam illi, circa quos est facta ordinatio in Ecclesia vestra super negotio prioratus, ordinationem illam valde suspectam propter exempli perniciem haberemus*. Ex his verbis intelligitur, hanc decretalem impositioni pensionis, componendæ litis causa, non favere, sed potius adversari. Nam factum illud singulare propter ejus circumstantias tolerat quidem Pontifex; at declarat, illud non esse constituendum veluti exemplum, seu agendi regulam, imo hoc exemplum perniciosum esse ait: *Ordinationem illam valde suspectam propter exempli perniciem haberemus*; quæ verba valde notanda sunt. Et sane ex D. Thoma 2. 2. qu. 100. art. 2. ad 5. *antequam alicui acquiratur jus in episcopatu, vel quacumque dignitate, vel prebenda per electionem, vel provisionem, seu collationem, simoniacum esset, adversantium obstacula pecunia redimere*. Sic enim per pecuniam pararet sibi viam ad rem spirituales obtinendam. Porro lite super beneficio excitata, atque hinc inde accipiti jus in beneficio anceps & dubium est: ergo periculum est, promittentem pecuniam, seu pensionem, ut litis vexatio cesset, viam sibi ad jus beneficii parare pecuniarum interventu, hoc est in simoniæ periculum sponte incidere; quod licere non potest. Hinc Alex. III. cap. *Super eo* lib. 1. dec. tit. 36. inquit: *Super eo, quod quesivisti, utrum de ecclesiastico beneficio in litigium deducto possit fieri transactio, tale damus responsum, quod transigi super re sacra, & litigiosa non potest*. Etenim res sacræ ut possideantur aliquo dato, vel retento, seu promisso, speciem credimus habere simoniæ. Alias si gratis, & amicabiliter inter se litigantes componant, sacris canonibus nequaquam dicimus obviare. Ergo in litibus beneficiorum ecclesiasticorum transactio onerosa non licet, sed solum gratuita, hoc est sine impositione pensionis.

Quod autem ex se non licet, ne Judicis quidem auctoritate licet. Nec enim Judicis auctoritas efficere potest, ut res sacræ aliquo dato, vel retento, vel promisso possideantur, sine specie simoniæ possideantur.

ANIMADVERSIO XVIII.

Porro circa pensiones... *et si eam designare propriam sit Papa, id tamen etiam Episcopum posse* &c.

Similia habet La-Croix p. 99. n. 1122. ubi ait: „Pensionem Episcopi, si adfit iusta causa, imponere pensionem personæ habenti, vel habituræ beneficium &c.“

Sed hic audiendum est edictum Innoc. XII. anni 1692. 11. Novembris ubi ita præcipit: „*Volendo la Santità di nostro Signore, con la sua paterna carità, e zelo ecclesiastico, li Parrochi alla maggior vigilanza delle anime alla loro cura commesse, e facilitargli il modo di venire alle necessità delle medesime con più abbondanti elemosine; quindi è, che per ordine espresso datoci a bocca dalla Santità sua comandiamo, che per l'avvenire non si abbiano d'aggravare le parrocchiali etiam di juspadronato laicale di pensioni; e che ciò debba osservarsi ancora dagli ordinarij nelle provviste, ch' essi faranno per farne. In oltre che non si ammettano reassigne, o permute di parrocchiali con riserva di pensioni a favore di chi si sia, e sotto qual si voglia titolo etiam di prestazione di alimenti; e che molto meno si riservino pensioni sopra le medesime parrocchiali, li sine causa beneficio pleno di consenso dei possessori, per qualsivoglia causa, e titolo. Dalla Dataria, questo di 11. Novembre 1692. Band. Card. Prodatorio.*“ Hoc edictum refert Genettus Theol. t. 2. p. 224.

Hic vero illud quoque animadvertendum est, resignationes beneficiorum cum reservatione pensionum sub apostolico beneplacito, addito eodem tempore pacto cum resignatario eas abolendi representata pecunia, palliaras beneficiorum venditiones esse, a sacris canonibus, & apostolicis constitutionibus improbari, nullasque, & irritas esse, ut declarat & decernit Bened. XIV. constit. *In sublimi* anni 1741. 4. Calend. Sept. qui præterea tam resignantem, quam resignatarium ipso facto privat omni jure beneficii, & ad alia inhabiles decernit additis aliis, ut in ipsa constit. legi potest.

ANIMADVERSIO XIX.

Pensionarius post constitutionem Pii V.... &c.

S. Pius V. c. *Ex proximo* t. 15. lib. 1. in sept. ita præcipit. *Quicumque pensionem fructus, aut alias res ecclesiasticas ut clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium parvum B. M. V. decernimus obligatum, & pensionum, fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.*

Id inquit Busemb. varum est, ubi Bulla Pii V. recepta est.

est. Resp. Hanc Bullam usu receptam esse, testantur AA. communiter, ut ait ipse La-Croix p. 100. n. 1156. quod si alicubi ad praxim non redigeretur, redigenda esset; quia ipsa naturalis ratio dicitur, ut qui in Dei cultu, & laudibus se occupare recusat, redditus ex beneficiis ad Dei gloriam institutis decerptos percipere nequeat. Si quis non vult operari, ait Ap. 2. ad Theff. 3. nec manducet.

ANIMADVERSIO XX.

Omnes Religiosi &c. idque ex antiqua, & recepta consuetudine.

Hæc antiqua, & recepta consuetudo vim legis habet: at lex in materia gravi graviter seu mortaliter obligat: recitatio porro divini officii gravis materia est: ergo consuetudo antiqua, & recepta, ut omnes Religiosi utriusque sexus choro destinati horas canonicas recitent, eos graviter, seu mortaliter obligat; ex quo fit, ut eas vel una die, nedum bis, aut ter omittentes, mortalem culpam admittant, quidquid contra quidam dicant, quorum sententiam Busem. aut reticere, aut refellere debuit. Vide, si lubet, Natalem Alex. Theol. t. 2. p. 50. reg. 6. & Concina Theol. t. 2. p. 399. §. 2. & p. 402. q. 2.

ANIMADVERSIO XXI.

Non tenentur ad horas. 1. Novitii . . . . 3. Religiosi Societatis Jesu.

Id intellige in sensu reduplicativo, hoc est, si, & quamdiu sacris initiati non sunt.

ANIMADVERSIO XXII.

Idem dic de Religioso ejecto, vel qui dispensationem obtinuit &c.

Qua ratione id probabile esse, ait Busem. quia, inquit, etsi maneat Religiosus, non tamen regularis: at hæc ratio sophistica, & falsa est ex dictis cap. 1. dub. 6. c. 3. p. 309. ideoque non est dubitandum juxta ibidem dicta, quin Religiosus, qui dispensationem obtinuit perpetuo vivendi extra monasterium, & ejectus teneatur recitare horas canonicas; atque id fatetur ipse La-Croix p. 103. n. 1191. sed exceptos cum Sanch. aliisque, quos citat contra Nav. Rodriq. Azor. &c. vellet ejectos per quos non stat, quominus in suam Religionem iterum admittantur. Sed hic quaero, utrum Superiores suæ Religionis, quia sunt culpabiles, Religiosos ejectos eximant ab onere professionis: quaero iterum, utrum ejecti, quia non admittuntur ex aliena culpa ad servandas omnes regulas suæ Religionis, ab iis quoque liberentur, quas servare possant. Recte P. Concina Theol. t. 2. p. 403. n. 16. hac de re ait: „Communior, & probabilior opinio ad-“, firmit „(ejectum ex monasterio Judicis sententia obnoxium esse horis canonicis)“, sive per ipsum stet ad „monasterium regredi, sive secus. Quoniam per hanc „expulsionem non amittit suum statum.“

ANIMADVERSIO XXIII.

Non tenentur ante acceptam possessionem.

Hic distinctione opus est; & primo certum est, beneficiarios teneri recitatione precum canonicarum ante acceptam possessionem beneficii, si per ipsos stet, quominus possessionem accipiant. „Nam paria sunt (inquit „merito Laym. lib. 4. t. 2. c. 5.) habere possessionem, & „per aliquem stare, quominus habeat, sicut colligitur „ex c. Licet Episcopus de præb. in 6. „idem habet Concina Theol. t. 2. p. 411. n. 26. nec de hac re controversia esse potest.

Quod si quis a capienda beneficii possessione impediatur per litis contestationem, beneficiarius ab horarum canonicarum penso juxta sententiam magis receptam absolvitur, ut ait Laym. loco cit. quam sequitur non solum La-Croix p. 104. n. 1199. sed etiam Antoine Theol. mor. p. 232. n. 7. & Concina Theol. t. 2. p. 411. n. 26. q. 19. quæ sententia suis rationabilibus fundamentis nititur, ut apud Concina legi potest. Utrum vero beneficiarium tutum in conscientia efficiat, si horas non recitet, non satis certum mihi videtur.

Si jus beneficii collati certum sit, & fructus percipiendi certo sint, obligatio recitandi horas canonicas certa est: si jus beneficii nullum sit, certum est obligationem esse nullam: at jus anceps beneficii, fructusque dubii, uti accidit, cum beneficiarius litis contestatione impeditur a capienda ejus possessione, est quid medium inter utramque expositam speciem: ergo obligatio quoque recitandi horas canonicas media esse videtur inter obligationem certam, & nullam. Ex quo fieri videtur, ut talis beneficiarius ex æquo judicio teneri videatur divinum officium ex dimidio, puta alternis diebus recitare. Alia onera beneficii, e. gr. Missarum, administrationis sacramentorum &c. lite pendente non suspenduntur, sed implenda sunt.

Cur ergo suspenditur onus recitandi horas canonicas? Quænam canonica constitutio suspensionem horarum canonicarum lite pendente permittit? Si beneficiarius ex lite sibi intentata victoriam reportet, quo jure fructus illius temporis, quo beneficii onus non sustinuit, percipere potest? an litigium, quod sustinuit, est beneficii onus? an est onus loco officii divini ab Ecclesia substitutum? Itaque dum litigantes de beneficio contendunt, sicuti aliis oneribus beneficii qua ratione fieri potest satisfaciunt, ita oneri quoque horarum canonicarum sese submittere ne reculent, aut alter alteri cedat. Hoc certe tutum est; contrarium satis tutum non esse videri non injuria potest.

Si vero possessio beneficii, aut fructuum perceptio vi, & fraude impediatur, nullaque spes sit eos obtinendi, quod accidere potest, si beneficium inter hæreticos existat, beneficiarius ab onere officii liber est, ut docet Concina Theol. t. 2. p. 411. n. 25. pro qua sententia multos citat, & communem esse, ait. Ratio est, inquit, quia beneficiarius non potest astringi ad pensum officii, nisi ob fructus aut perceptos, aut percipiendos. Nec enim qui de altari non vivit, altari servire cogitur, nec onus subire tenetur, qui nullum commodum reportat. „& „tamen fructuum impedimentum (subdit idem Conc.) „non sit perpetuum, vel ad longum tempus, cum Sua-“, rez lib. 4. c. 20. n. 15. & 16. aliisque existimarem, „tunc ad horas canonicas solvendas beneficiarium tene-“, ri; quia tunc habet beneficium, jus colligendi fructus, „& moralem spem eisdem in futurum assequendi; id-“, que ex eo patet, quod si ob temporum sterilitatem, „aut iniquorum rapinam beneficiarius fructibus istis pri-“, vetur, non propterea liber evadit ab onere divini officii.

ANIMADVERSIO XXIV.

Tenentur ii, qui primo, aut &c. contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat Less. &c. eo quod &c.

Huic contrariæ sententiæ repugnat ipse La-Croix p. 103. n. 1194. „Nam, inquit, fructus respondentes temporis, „quo possederunt, reipsa percipiunt, & in vita possunt „disponere de iis post mortem percipiendis. „Repugnat quoque Concina multis citatis Theol. t. 2. p. 410. n. 24.

Sed quoad fructus, qui primo, aut etiam secundo anno assignantur fabricæ, vel prædecessori mortuo, ut Busem. ait, diligenter animadvertenda est doctrina D. Thomæ 2. 2. q. 100. art. 4. ad 3. dicentis: Circa collationem vero beneficiorum sciendum est, quod si Episcopus antequam beneficium alicui conferat, ob aliquam causam ordinaverit, aliquid subtrahendum de fructibus beneficii conferendi, & in pios usus expendendum, non est illicitum: si vero ab eo, cui beneficium confert, requiratur aliquid sibi exhiberi de fructibus illius beneficii, idem est, ac si aliquod munus ab eo exigeret, & non caret vitio simonia.

Ex hac angelica doctrina primo intelligitur, omnes fructus beneficii subtrahi non posse, sed solum partem. Ait enim, aliquid subtrahendum. Est enim irrationabile, ut qui altari servit, de altari vivere nequeat, & ut omnes fructus beneficii, cujus onus beneficiarius sustinet, in aliorum manus perveniant. Hinc Joann 22. cap. Suscepit extrav. comm. lib. 3. tit. 3. fructus primi, vel secundi, vel alterius anni defuncto, fabricæ, Ecclesiis, vel personis habentibus annalia de consuetudine, privilegio, vel statuto, in totum applicari vetat, etiam si a longis retroactis temporibus id fuerit observatum; & præcipit, ut ex fructibus beneficii nihil percipiant ultra summam, pro qua illud in decimarum solutione taxari consuevit, vel, si taxatio decimarum non sit, ultra dimidios fructus ejusdem beneficii.

Hinc fit, ut omnes fructus primi, secundi vel alterius anni ne fabricæ quidem, aut Ecclesiæ assignari jure possint, multo vero minus canonicis antiquioribus, aut prædecessori mortuo.

Secundo ne simonia admittatur, pars fructuum beneficii subtrahenda est, priusquam beneficium conferatur, ita ut ipsum beneficium, in cuiuscumque manus devenerit, huic oneri obnoxium sit.

Tertio pars fructuum beneficio subtrahenda in pios usus impendi debet; ideoque Ecclesiæ quidem, aut ejus fabricæ assignari potest, vel pauperibus; at cui assignari possit antiquioribus canonicis sufficientem victum habentibus, non intelligitur; multo vero minus prædecessori mortuo; quia talis assignatio in utilitate hereditum defuncti cedit. Sed hac de re legenda quoque est ab iis, ad quos hæc spectant, sacra Syn. Trid. sess. 24. cap. 14. de reform.

His positis quod ad obligationem recitandi officii attinet, vel assignatio fructuum primi aut alterius anni aliis, ac beneficiario facta, iniqua est, vel æqua. Si iniqua, beneficiarius ex aliorum iniquitate immunitatem ab horis canonicis refert non potest. Si æqua, multo minus est immunis ab eo onere; quia cum beneficium sponte susceperit, ejus quoque iustis oneribus sese subiecit. Adde, quod

quod consuetudines, & statuta peculiarium Ecclesiarum, etiam si rationabilia sint, non possunt beneficiarium subtrahere oneri ab universali Ecclesie lege ipsi imposito; multo vero minus irrationalia: at onus recitandi officium divinum ex universali Ecclesie lege beneficiario impositum est: ergo &c.

At beneficiarius in casu proposito officium divinum non recitans, damnandus non est, quia vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratia. Ita Busemb.

Resp. Hæc Busemb. ratio perinde sonat, ac si dixerit: quia beneficiarius malæ consuetudini servit, seu servire cogitur; & quia vel sponte, vel invitatus ejusdem malæ consuetudinis commodum fortasse percepturus non est, idcirco ab officio penso liber est. Hujusmodi sunt rationes versatilis probabilitatis, quæ illud evincunt, ab ea esse valde abhorrendum.

ANIMADVERSIO XXV.

Tenentur & ii, qui habent beneficium tenuis, octo v. g. &c. quia jura &c. Ita probabiliter &c. contra Sotum &c. qui dicunt &c. quorum sententiam non damno.

Busemb. more suo in contrarias partes se hæcitur, & cum posteriore sententiam non damnet, ne eos quidem damnat, qui illam in praxi sequuntur.

La-Croix p. 102. n. 1195. multas hæc de re opinionones, ac varias affert, quæ tamen in id conspirant, ut beneficiarium tenuis beneficii possessorem vel ex toto, vel ex parte ab onere canonici officii liberent. Contra vero Genetius solidissimus Theologus Theol. t. 2. p. 136. quæ hæc de re ita loquitur. „Cum Pontifices, Concilia, & sancti Doctores generaliter, & sine ulla prorsus exceptione loquantur, temerarium certe foret, eorum decreta restringere; præsertim cum nemo dubitare possit, quin novissent Summi Pontifices, & Patres in Conciliis congregati, multa esse tenuia beneficia; & ita si eorum possessores a recitatione officii liberare voluissent, id aliquo modo expressissent. Cum igitur hanc exceptionem nunquam apposuerint, neque nos apponere possumus sine temeritatis nota; maxime cum videamus plura Concilia novissima, quæ tali restrictioni adversantur; „uti sunt Rhemense, Burdigalense, Toletanum, quorum verba describit: idemque confirmat auctoritate S. Antonini, & Glossæ in can. Clerici dist. 91. verbo *Vigilis*. Eandem sententiam propugnant tum Natalis Alex. Theol. t. 2. p. 49. reg. 2. tum Concina Theol. t. 2. p. 409. n. 22. adductis multorum auctoritatibus; & ratio est, quia onus officii non ex quantitate reddituum, sed ex ipso beneficio oritur. Nec enim beneficia, inquit, ecclesiastica, mercimoniam sunt, ut quantitati laboris respondeat quantitas pretii. Mens enim Ecclesie in conferendis beneficiis ea est, ut beneficiarii in horarum canonicarum precibus occupati, Deo cultum exhibeant, & animarum saluti consulant. Lege etiam verba S. Pii V. mox citanda ad c. 8. quæ sunt evidenter contraria Busemb. & La-Croixio.

ANIMADVERSIO XXVI.

Si filius a patre coactus &c. secus, si percipiat pater.

Ita sane Laym. l. 4. t. 2. c. 5. n. 2. quæ 1. ex Lessio. Sed cum nec Buf. nec Laym. ullam suæ assertionis rationem afferant, ea sponte sua corruit. Cur filius a patre coactus ad statum ecclesiasticum, horas canonicas recitare non tenetur, si non ipse, sed pater beneficii fructus percipiat? an ecclesiasticæ sanctiones hanc habent exceptionem? nonne perinde est seu pater, seu filius beneficii fructus percipiat? Pater enim filio omnia necessaria subministrat. Præterea in filii arbitrio positum est percipere fructus beneficii ipsi collati; quia ad ipsum jure pertinent: ergo cum per ipsum stet, quominus eos percipiat, ab onere horarum excusari non potest, quia eo permittente a patre percipiuntur. Adde, quod filius valde culpandus est, tum quod patri sine auctoritate, & impie jubenti paruerit, ut ecclesiasticum statum contra Dei vocationem assumeret, tum quod beneficium, quo erat indignus, quæserit, aut acceptaverit. An ex multiplici culpa sua illud commodi reportare debet, ut immunis sit ab onere officii annexo beneficio, quod accepit? Quid ergo? In hac specie malus, & ignavus filius suas culpas deffere, & tum beneficium, tum Clerici statum, si sacris initiatus non sit, dimittere debet, non querere, utrum sibi liceat officium omittere.

At, inquis, hæc doctrina discordias inter patrem, & filium suscitatur. Resp. An filius a patre malo, quatenus malus est, discordare non debet? Christus Matth. 10. inquit: *Non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum &c. & inimici hominis, domestici ejus.*

Præsens ergo Buf. & Laym. opinio tum ex se ab-

surda est, tum, quoniam absurdas positiones pro fundamento habet, est, ut scholæ ajunt, de subiecto non supponente.

Hic vero (pater) ad restitutionem obligatur.

Ita sane: at quid inde? ergo filius quamdiu beneficium non dimittit, officium recitare debet, ne pater injuste fructus percipiat, neve æternum pereat, si non restituat. At quid tum postea? videlicet, cum debitum restitutionis sit reale, ad heredes transit: ergo ipse filius, patris, ut ponitur, futurus heres, eidem restitutioni obnoxius erit. An filius hæc pericula, & mala cavere non debet, si possit? Potest autem, recitando divinum officium: ergo non est dubitandum, quin teneatur illud recitare.

ANIMADVERSIO XXVII.

Probabile est, eum, qui non residet ex legitima &c. idcirco &c. non teneri ad horas.

Si sermo sit de iis, qui non residentes ex justa causa, & licentia, puta ratione studiorum, quotidianas quidem distributiones non percipiunt, at beneficii, seu præbendæ fructus colligunt, non est dubitandum, quin horas canonicas devote legere teneantur.

Quod si de iis loquamur, qui non residentes, nullos omnino fructus colligunt, quia omnes residentibus distribuuntur, nihilominus graviore Theologi, ut Dominicus Soto, Paludanus, Turrecremata, Corduba, Ledesma, Navarrus, alique docent, eos ad horas canonicas teneri. Ratio est, quia per ipsos stat, quominus fructus non percipiant; quia si velint, residere possunt, & fructus colligere: at ex voluntaria fructuum privatione immunitatem ab officio divino oriri, irrationabile est: ergo &c. Ita P. Concina Theol. t. 2. p. 408. n. 18.

At inquit Buf. *Obligatio hæc est propter sustentationem datam.* Resp. hæc ratio falsa est. Hæc namque obligatio proficiscitur ex beneficio, & jure percipiendi fructus ejusdem. Qui vero abest ab Ecclesia, quantumvis ex legitima causa, habet beneficium, & jure potitur percipiendi ejusdem beneficii redditus. Quod porro re ipsa non colligat, non aliunde evenit, quam ex libera illius electione. Ita Concina loco cit.

Hoc porro intelligendum est de iis, qui licet legitime absint, absint tamen magis ex privata causa, puta studiorum, quam ex evidenti Ecclesie utilitate. Si enim ex evidenti Ecclesie utilitate absint, tanquam præsentibus habendi sunt. Nec enim rationi congruum est, ut absentia, quæ in evidentem Ecclesie utilitatem cedit, in damnum absentis convertatur. Vide decretum Urbani VIII. cap. *Consuetudinem* cit. dub. 1. art. 4. resp. 6. in quo nota verba parenthesi clausa, *exceptis illis, quos infirmitas, seu justæ & rationabilis corporis necessitas, aut evidens Ecclesie utilitas excusaret.* At de his, qui fructus re ipsa percipiunt in absentia, in præsentibus sermo non est.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Non tenentur, qui habent præstimoniam, que solent dari &c. eo quod non sint proprie dicta beneficia &c.

In hac quaestione consideranda exhibeo verba S. Pii V. c. *Ex proximo* lib. 1. in 7. t. 15. dicentis: *Declarantes, præstimoniales portiones, & qualiacumque beneficia* (hinc aperte intelligitur, etiam beneficia tenuia, quidquid Buf. La-Croix, & alii contra dicant, obligare ad officii recitationem non solum aliquot, sed singulis diebus) *etiam nullum omnino servitium habentia obtinentes, cum prædictis pariter contineri;* hoc est, ut antea dixit, graviter peccare, qui primis sex mensibus post obtentum beneficium, officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusaverit, & post sex menses pro rata fructus suos non facere. La-Croix p. 104. n. 1200. hæc eadem S. Pii V. verba recitat, nec tamen animadvertit, esse aperte contraria iis, quæ dixit n. 1195. & quoad præstimoniam nos mittit ad Busemb. in ref. 8. in qua versamur. Laym. a Buf. cit. lib. 4. t. 2. cap. 5. quæ 6. n. 6. ita ait: „De præstimonias posterioris generis, quæ interdum Clericis ab ecclesiastico Præbato conferuntur non ratione alicujus spiritualis officii, sed ob aliam causam, qua cessante, ipsi auferuntur, e. g. dum in litterarum studiis versantur, usque dum sacerdotes fiant, vel donec beneficium aliquod acquirant; de his, inquam, præstimoniis intelligendi sunt DD. qui negant, ex iis obligationem nasci horas canonicas recitandi, cum non sint beneficia ecclesiastica, sed mera stipendia.“

At etiam si hujusmodi præstimoniam ad tempus collata, beneficia proprie non forent, nihilominus recitationi officii obnoxia sunt; quia S. Pius V. in cit. constitut. non solum beneficia, sed etiam præstimoniam huic oneri subicit, dum ait: *Declarantes, præstimoniam, præstimoniales portiones, & qualiacumque beneficia &c.*

Neque est, cur dicas, S. Pium V. esse intelligendum de

de præstimonis, quæ in titulum perpetuum dantur; quia cum S. Pius sine ulla restrictione loquatur, & non solum præstimonis, sed etiam præstimoniales portiones nominet, ex arbitrio cum restrictione intelligitur. Si præstimonis, quæ dantur in titulum perpetuum, & aliquod spirituale obsequium annexum habent, obligant Clericos fatente Laym., & Bulemb. ad perpetuam horarum canonicarum recitationem, cur quæ dantur ad tempus sine ullo alio onere, Clericos non obligabunt ad temporariam earundem horarum lectionem? Hæc temporaria præstimonis ab ecclesiasticis redditibus defumuntur, ideoque Ecclesiæ bona sunt: at qui ex Ecclesiæ bonis sustentatur, Ecclesiæ servire ex jure naturæ; & divino 2. ad Thes. 3. tenetur: hoc porro obsequium jure naturæ debitum, a S. Pio V. determinatur per recitationem officii divini: ergo hoc recitandum est.

Similiter non tenentur pensionarii, cum &c. quod limitat Escob. &c.

Pensionarii ad dicendum officium parvum B. M. V. obligantur, si ut Clerici pensiones percipiant, ut decernit S. Pius V. cit. constit. Ex proximo, cujus verba habes ar. 6. d. 1. h. cap. Qui aliter docent, audiendi non sunt.

ANIMADVERSI O XXIX.

Non est mortale omittere &c. nec tertiam partem parvæ horæ, contra Azor. &c. quia non censetur pars notabilis.

La-Croix p. 105. n. 1202. ita inquit: „Media pars parvæ horæ, v. g. tertiæ non est materia peccati mortalis, ut tenent multi cum Gavanto, & Stoz contra &c.“

P. Concina Theol. t. 2. p. 477. n. 4. hos omnes ex arbitrio loqui merito existimat. Ratio enim hic deest; & quod uni grave, alteri leve videtur. Quid ergo? Cum de animæ salute agitur, certa incertis præferenda sunt. Neminem puto adeo stultum reperiri, ut dimidiam horam, vel aliquid amplius omittat, & reliquum horæ recitet.

Omissio unius integræ horæ etiam minoris mortalis est, ut fatetur ipse Bulemb., & La-Croix num. cit. qui contrariam opinionem improbabilem merito habet.

At subdit: „Quod si omittas minus, quam totam parvam horam, non peccas mortaliter, Less. Bonac. &c.“ Quid si solum recites, v. gr. *Deus in adjutorium meum intende*? Peccas nihilominus, inquit mortaliter, quia ita parum pro nihilo reputatur. His verbis innuere videtur, eum, qui solum diceret *Deus in adjutorium &c. cum hymno*, mortaliter non peccaturum. Sed hæc minuta sunt, & sophistica.

Num. 1203. inquit: „Plures tamen apud Gobat &c. docent, eum non peccare mortaliter, qui ex singulis horis omitteret duos psalmos, & hymnum, eo quod ad mortale videatur requiri, ut in una eademque hora omittatur pars notabilis; quæ sententia non videtur esse omnino improbabilis.“

Hæc sententia est aperte falsa; ejusque ratio aperte sophistica.

Qui ita loquuntur, gravissimam morum Theologiam contemptui obijciunt, moreque corrumpunt; nec est necesse in his absurdis commentis refellendis tempus terere. Ego sane pro certissimo habeo, omittentem singulis horis canonicis duos psalmos, & hymnum non solum mortaliter peccare, sed longe gravius peccare, quam qui tres integras minores horas prætermitteret; quia non solum majorem officii partem omitteret, quam qui tres integras horas non legeret, sed etiam officium longe turpius detruncando deformaret; & mecum sentire non solum omnes sanos Theologos, sed omnes homines ad æquitatem comparatos, non dubito.

Sanch. dicit tres lectiones cum responsoriis in feriali officio esse materiam parvam.

Hoc scilicet dicitur ex mero arbitrio, & sine ulla ratione: ergo pro non dicto haberi debet, nec esse potest recta agendi regula. Quamquam dum Sanch. addit in feriali officio, innuere videtur, aut solam, aut præcipue relativam quantitatem in officio esse considerandam, ut de notabili, aut parva ejus quantitate quoad peccatum judicium fiat; quæ sane consideratio cavillatoria est, ad negligentiam, & peccata fovenda aptissima. Possent enim ita cavillari: pars decima non est quid notabile respectu totius: at una parva hora ne decima quidem pars est totius officii: ergo una parva hora non est quantitas notabilis; ideoque ejus omissio non est culpa mortalis; quam conclusionem ab Escobario, & aliis adoptatam non solum P. Concina ut laxam, & falsam rejicit Theol. t. 2. p. 477. n. 3. sed improbant quoque Bulemb., & La-Croix. Ejus porro falsitas etiam ex constit. S. Pii V. Ex proximo supra cit. satis aperte colligitur, ubi statuit, beneficiarium pro singula-

rum horarum officii omissione sextam partem fructuum uni diei respondentium amittere. Possent etiam adhibito sophistico Sorite ita arguere. Si decima officii divini pars non est quid notabile, an erit nona, an octava, an septima? Atque hoc modo non solum unius, sed etiam duarum horarum ex minoribus omissionem a gravi peccato eximere. Sed has cavillationes, quæ maleferiatis sophistis in mentem venire possunt, non solum pietas, sed judicii sanitas rejicit, & exhillat. Quid ergo? Magnum, & parvum, si subtiliter, & metaphysice loqui velimus, ut talia non sunt quantitates, ut recte docet Aristot. cap. 6. Categ. sed relationes; quia absolute loquendo nihil magnum est, aut parvum, sed solum relative. Hinc eadem res ad diversa comparata, magna, & parva est. At humano, & communi more loquendo hoc absolute magnum, illud absolute parvum dicitur; & præterea aliquid magnum, & parvum ex relatione appellatur.

Itaque cum de moribus sermo est, magnum, & parvum tum absolute, tum relative ex æquo hominum rectorum, minimeque cavillantium judicio defumendum est. „At tres lectiones cum suis responsoriis sunt materia gravis in prudenti hominum existimatione,“ ait P. Concina Theol. t. 2. p. 478. num. 7. ideoque earum omissio gravis culpa merito habetur.

Si ex mox dictis media, aut etiam tertia pars parvæ horæ ex æquo judicio, est dubia notabilis quantitas, tres lectiones cum responsoriis, quæ tertiæ partis parvæ horæ duplum sunt, notabilis quantitas ex æquo judicio merito habetur. Nec enim hic evidentia locum habet. Ceterum qui de his, aliisque hujusmodi dubitare volunt, aut sibi dubitandum putant, illud principium indubitatum in mente semper habeant, in dubiis tutiora ex necessitate præcepti esse sequenda.

ANIMADVERSI O XXX.

Sive omissio horarum &c. sit unum numero peccatum, sive sint plura &c. probabile tamen est, in confessione explicandum, quot horæ sint omisse; eo quod &c.

Hoc Bulemb. probabile cave ne intelligas versatili onore, quasi contrarium quoque probari queat. Memor hic esto propos. 1. ab Innoc. XI. proscriptæ; ex qua si Sacerdos in Sacramentis conferendis, cum de Sacramenti valore agitur, probabilem propositionem sequi non potest, sed tutiorem sequi tenetur, ita etiam poenitens in Sacramentis suscipiendis idem præstare debet, ne Sacramentum irritationis, & animam æternæ damnationis periculo objiciat. In specie porro præsentis agitur de Sacramenti valore, quia agitur de confessionis integritate. Quamquam mihi non solum probabile, sed certum est, in confessione esse explicandum numerum horarum omissarum, quia cujuslibet horæ omissio gravis, & mortalis quantitatis omissio est; qua de re suo loco.

ANIMADVERSI O XXXI.

Contra de La Cruz, & Lopez apud Dian. qui dicunt &c. non teneri &c.

Bulemb. citat constit. S. Pii V. ejusque sensum ad amissum in medium profert. Sed cur postea opinionem de La Cruz, & Lopez huic Bullæ contrariam refert, eorumque rationes adducit, nec tamen eos refutat? An opiniones, summarum quoque Pontificum constitutionibus aperte adversantes, probabiles, & rectæ morum regulæ esse possunt? Hæc sunt verba cit. constit. *Statuimus, ut qui horas omnes canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficii, seu beneficiorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui vero matutinum tantum, dimidiam; qui ceteras omnes horas, aliam dimidiam; qui harum singulas, sextam partem fructuum ejusdem diei amittat &c.* Lex Sole elarior est. Si ex hac lege qui vel una die totum officium, aut etiam ejus partem omittit, restitutioni indubitanter obnoxius est, quomodo a restitutione liber erit, qui per octo, vel decem dies intra annum idem officium recitare neglexerit? Opinio de La Cruz, & Lopez est aperte falsa, & intoleranda, quia cit. constitutioni aperte contraria.

Sed audi nunc La-Croixium, qui p. 105. num. 1211. ita inquit: „Si quis per biennium, vel ultra horas o- miserit, putant Sanch., & alii cum Gob. in exp. t. 5. n. 588. satis esse, si Confessarius eum obliget ad restitutionem quartæ partis fructuum, quia videtur nimis durum, & moraliter impossibile restituere totum.“

Hæc sane opinatio deterior est mox confutata, tum quia legis tres partes ex quatuor destruit, tum quia ipsam legem veluti nimis dura, & impossibilia præcipientem incusat. Itaque subdit La-Croix; „Sed dicendum est obligari ad restituendum totum, si absque

„gra-

„gravi incommodo possit, saltem successive per partes; quia non apparet, per quid excusetur: ad grave tamen incommodum non censetur velle eum obligare Ecclesia.“

At dum La-Croix relatam Sanch., & aliorum malam opinionem specie tenus confutat, idem quoad rem ipsam cum iis sentire mihi videtur; quia qui per biennium, vel ultra horas omisit, sine gravi incommodo restituere non potest. Mali enim beneficiarii, qui per integros annos officium non recitant, otiosi, ac per ipsum otium in vitiis occupati, omnia prodigunt; ideoque sine gravi incommodo restrictionis victus, & ablegationis vitiorum restituere non possunt.

Hæc est species moralis, in qua versamur. Quid hic obijcere mihi possunt patroni, aut affectu La-Croixii? An beneficiarii Clerici, aut Sacerdotes otiosi, mali, vitiis pleni, divinum officium per integros annos omittebant, sine gravi incommodo, conscientie, justitiae, pontificiis æquissimis legibus satisfacere se posse putant? Nolo hic plura dicere, ne La-Croixio insultare videar, & quia res sanos mentis oculos habentibus perspicua est.

ANIMADVERSIO XXXII.

Nec ii obligantur, qui ex naturali &c.

Cur Bulemb. hic in eo tantopere laborat, ut beneficiarios non recitantes officium a restitutione excuset? Nonne satis erat dixisse *ex naturali oblivione, iusto impedimento*? Cur addit, *bona fide, invincibili ignorantia; aut aliter absque culpa omiserunt*? Lateranense Concilium sub Leone X. cujus verba mox recitabo, a restitutione non excusat beneficiarios, nisi ex legitimo impedimento officium omittant. Nam oblivio naturalis officii recitandi, casus est rarissimus, quem memorare supervacaneum est, aut forte noxium, ne oblivioni naturali oblivio voluntaria in causa, & culpabilis adscribatur. At quid sibi volunt quoad rem præsentem illa Bulemb. verba, *bona fide, invincibili ignorantia, aut aliter &c.* Putat ne Bulemb. esse bonam fidem, & invincibilem ignorantiam, a culpa, & restitutione excusantem, si beneficiarius officium omittat, quia nescit, se hæc oneri esse obnoxium? At unusquisque scire tenetur ea, quæ ad propriam salutem, & officium pertinent: horarum canonicarum recitatio ad officium, & statum beneficiarii pertinent; ergo beneficiarius scire tenetur hanc suam obligationem; neque huius obligationis ignorantia inculpabilis est, ideoque omittentem nec a culpa excusat, nec a debito restitutionis; multo vero minus excusatur, si sciat quidem, se recitatione officii teneri, at nesciat debitum restitutionis, si recitationem omittat.

ANIMADVERSIO XXXIII.

Valde probabile est, quod qui alia onera habent, quam præsumunt... omittebant &c. possint retinere majorem &c. sufficiensque dare &c. eo quod tantum &c.

Idem habet La-Croix p. 105. n. 1214. Sed possibile non est, ut Pastores, & Episcopi pensum divini officii negligentes, in peccato mortali versantes, ad Deum humillimis precibus non confugientes, alijs suis muneribus rite satisfaciant. Itaque, cum Bulemb., & La-Croix ajant, Pastores, & Episcopos divinum officium non recitantes, posse sibi retinere majorem partem fructuum beneficii, ob alia onera, quæ sustinent, eorum dictum videtur esse de subjecto, ut scholæ ajant, non supponent. Verum hoc misso, ponamus, tales beneficiarios jure naturæ posse sibi retinere fructus respondeantibus oneribus, quibus obnoxii sunt, præter officium, quod omitunt; considerandæ tamen præterea sunt pontificiæ constitutiones. Porro Leo X. in Conc. Later. c. 1. t. 15. lib. 1. in 7. ita constituit. *Statuimus, ut ordinamus, quod quilibet habens beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obrenso beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciat suos pro rata omissionis officii, & temporis; sed eos tamquam injuste perceptos &c.* Hic Summus Pontifex legem condit, *Statuimus &c.* qua omnes etiam Pastores animarum complectitur, omnesque sine ullo discrimine omissioni fructuum suorum beneficiorum obnoxios facit, si officium omittant; neque hac in re, seu jactura ullam valet haberi rationem aliorum ministeriorum, quibus funguntur, sed solum officii, quod omittitur, & dierum, quibus omittitur: & S. Pius V. Later. Concilii mentem clarius explicans, inquit: *Statuimus, ut qui horas omnes canonicas uno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficii, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus responderent, si quotidie dividerentur; qui vero &c. amittat.* Ait omnes fructus, non partem officio respondentem. Hanc penam, ut beneficiorum socordiam exciterent,

& necessarias preces omittentium culpam punirent, Summi Pontifices imponere potuerunt, eamque perspicue imposuerunt. Itaque vera est eorum sane gravium Theologorum, quos citat, & sequitur P. Concina Th. 1. s. p. 423. q. 11. sententia, Bulemb., La-Croixio, & alijs contraria, quæ asserit, beneficiarios horas canonicas omittebant, omnes suorum beneficiorum fructus pro rata omissionis amittere, & non solum respondentes oneri divini officii.

ANIMADVERSIO XXXIV.

Si talis pastor habens tenues redditus &c. videtur ad nihil &c. Imo Dian. &c. dicunt, eum qui habet &c. non teneri &c.

Quoad hæc consule mox dicta art. 1. ca. 4. & c. 8. videlicet cum Conc. Lateran. sub Leone X. dicat *Quilibet*, omnes beneficiarios aperte includit, & cum S. Pius V. dicat *Qualicumque beneficia*, an tenuia, seu curam animarum habeant, seu non, non complectitur? Si menti Summorum Pontificum, eorumque legi inherere volumus, ut debemus, hac de re dubitandum non est.

ANIMADVERSIO XXXV.

Restitutio hæc fieri potest vel pauperibus amicis &c.

Ita sane: sed cavendum est, ne alii pauperes, ac præsertim pauperiores, si quid notabile restituendum sit, negligantur, quia non sunt amici.

Vel etiam ipsi beneficiario.

Id quoque admittit communis opinio, ut habet P. Concina Theol. 1. 2. p. 426. n. 25. Sed hic alieno prudenti consilio opus est, tum ne sine necessitate beneficiarius sibi fructus retineat, tum ne limites in quantitate retinenda excedat; qua de re legi potest Concina loco citato.

Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia &c.

Ab hac sententia merito abhorret P. Concina Theol. loco citato n. 26. Nam suffragia pro defunctis, aliæque preces, opera quidem pia sunt, & animæ utilia; at hujusmodi opera non sunt fructuum a beneficiario amissorum restitutio, uti præcipitur a Leone X., & S. Pio V. juxta quos beneficiarius officium non recitans, beneficii fructus tamquam injuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogare tenetur.

Evidens ergo est, suffragiis pro defunctis, aliisque precibus legem Leon. X., & S. Pii V. non impleri. Quomodo beneficiarius officium non recitans, retinere potest beneficii fructus, si eos amittit, si injuste eos percepit, si erogare eos tenetur in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum elemosynas? An Summi Pontifices permiserunt, ut loco restitutionis fructuum injuste perceptorum, suffragia pro defunctis aliquando offerrentur, aliæque preces dicerentur? Opinio ergo Bulemb. quam hic refuto, est arbitraria, & falsa, non secus ac si quis debitorem pecunie a pecunia numeranda absolveret, dummodo suffragia pro defunctis offerret, aut certas preces recitaret.

Nec continuo dammandum, qui ordinarie &c. semel, v. g. vel bis in anno omisit, esse nihil restituat, docent &c.

Hæc doctrina est aperte contraria constitutionibus Leon. X., & S. Pii V. ut ex verbis citatis clare intelligitur.

ANIMADVERSIO XXXVI.

Qui pecuniam, quam &c. impendit in alios &c. non satis fecit obligationi suæ &c.

Nonne satis erat hæc dixisse? Cur Bulemb. addit, *ubi Concilium Lateranense, vel Bulla Pii V. est recepta, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum*? Videlicet ea est versatiliū opiniorum indoles, ut suis commentis leges elevent, & si fieri possit, in nihilum quoque redigant; quod sane Bulemb. tum alibi, tum in præfati articulo aperte indicat. Dum hic Bulemb. distinguit inter Concilium Later. vel Bullam Pii V. receptam, & non receptam, valet, leges pontificias a subditorum acceptatione quoad vim obligandi pendere; quæ sane doctrina, ut alias monuimus, & repetendum est, in sana Theologia aperte falsa est, & intolerabilis. Autoritas enim suprema Ecclesiæ a Deo proxime derivata, ab ipso completam vim habet obligandi suis legibus. Quod si ne potestatem quidem sæculi potestas a populo pendet, ut subditos suis legibus obliget, nisi forte regimen sit democraticum, multo minus ecclesiastica, & suprema Ecclesiæ potestas.

Quod attinet ad consuetudinem, vel statutum alicubi receptum aliter impendendi fructus beneficii ob neglectas horas restituendos, ac Later. Conc., ac Bulla S. Pii V. præscribit, talis consuetudo rationabilis esse non potest.

potest, ideoque prædictis legibus derogare nequit. Nullus enim usus magis pius, & fini, cuius gratia beneficia instituta sunt, magis accommodatus ordinarie loquendo esse potest, quam ut beneficii fructus a beneficiario restituendi, in eorumdem beneficiorum fabricas, & pauperum eleemosynas impendantur. Nam si quandoque in raro aliquo casu contrarium accadat, ex iis quæ raro, & præter rerum ordinem contingunt, consuetudo legitima, & rationabilis induci non potest; sed in huiusmodi casibus legis dispensatio petenda est. Hinc P. Concina Theol. t. 2. p. 415. c. 8. n. 1. ait, ab omnibus Theologis ut falsam eam opinionem improbari, qua nonnulli contendebant, decretum Concilii Lateran. non fuisse usu receptum. Ex his intelligis, multo magis repudiandum esse, quod ait Busemb. hic c. 8. „Ubi „Bulla Pii V. non est recepta, potest videri probabile, beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari.“

Posse aliquando beneficiatum excusari a restitutione &c. (intellige post omissionem horarum) censet &c.

Ita sane intelligendum est, seu illa additio a Busemb., seu ab aliis post propositiones ab Alex. VII. damnatas apposita sit. Hæc enim propos. *Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascunque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.*

Hæc, inquam, propos. est 33. ab Alex. VII. proscrip. Particula antea tum in indice propos. in calce Busemb., tum apud Wig., & Anacletum legitur, licet a P. Concina Theol. t. 2. p. 428. num. 28. fuerit omisa; quam tamen habet idem Conc. p. 362.

At etiam si Busemb. hoc modo intelligatur, a Concina loco mox citato impugnatur. „Quoniam, inquit, „beneficiarius elargiens eleemosynas nullo habito respectu ad restitutionis suæ debitum, liberaliter donat: liberali autem donatione non satisfit oneri, quod ex iustitia debetur. Quid quod similibus eleemosynis beneficiarius forsitan intendit satisfacere præcepto erogandi superflua? Nonne beneficiarii, ut ceteri christiani, eleemosynarum præcepto subduntur? „Ita P. Concina, cuius rationes negotium quidem facessunt; at, si attente consideres, eo tendunt, ut ad satisfaciendum præcepto, satisfaciendi intentio requiratur; quod non est admittendum; sed contra cum Laym. lib. 1. t. 4. cap. 4. n. 7. Wig. p. 173. n. 62. resp. 6. Antoine p. 32. resp. 1. p. 1. Busemb. l. 1. t. 2. cap. 3. dub. 2. & communi dicendum, præcepto satisfieri, dum voluntarie fit id quod præcipitur, etiam si expressa intentio satisfaciendi præcepto non adsit: atqui dum beneficiarius pecuniam ob neglectas horas restituendam erogat in pauperes, aut in suorum beneficiorum fabricas, voluntarie facit id quod Later. Concilium, & S. Pius V. præcipiunt: ergo præcepto satisfacit, etiam si expressam intentionem satisfaciendi præcepto non habeat, quia huius præcepti nescius, aut immemor est.

Sicnti ex communi sententia, præcepto audiendi Missam die festo satisfacit, qui immemor diei festi, eam attente, & devote audit, & jejunii præceptum implet, qui jejunit, licet non recordetur, esse jejunium; ita a pari beneficiarius restitutioni obnoxius, dum reipsa restituit, legem exequitur, etiam si propter ignorantiam, aut inadvertentiam, suam obligationem in mente non habeat. Cum reipsa fecerit, quod Lat. Concilium, & S. Pius V. præcipiunt, quid ab eo amplius requiras? an propter omissionem intentionis satisfaciendi legi, eum cogendum putas ad restitutionem reipsa factam repetendam? at id nec Conc. Lat., nec S. Pius V. præcipiunt; nec aliunde hanc esse mentem sacrorum Legislatorum colligi potest: itaque, ut mihi videtur, ad id cogendus non est; & ita sentiunt non solum Dian. & Laym. a Busemb. citati, sed Suar. Sanch. Lugo, Gobat, Du-Bois a La-Croix citati. Ego tamen meam opinionem severiori saniorum Theolog. examini, & iudicio submitto.

Addit Jo. de Salas, Vasquez, si Canonicus grossam, seu corpus sui canonicatus &c. non temere ad restitutionem &c. eo quod &c.

Vasquez contrariam sententiam conceptis verbis propugnat, ut monet Concina Th. t. 2. p. 421. n. 13. pro qua citat etiam Leandrum, Pellizarium, Suarez, Castropalaum, additque Salæ opinionem omni probabilitate carere.

Ratio, qua Busemb. nititur: *Eo quod parva non sit, ut fructus jam suos factos restituat, sed ut fructus non faciat suos:* hæc, inquam, ratio sophistica est, falsoque supposito, legi infidiatur. Nec enim Canonicus, qui sui canonicatus grossam, seu corpus vere percepit, absolute, ut falso ponit Busemb. illud lucratus est, sed sub conditione, & onere recitandi officium tempore fructibus perceptis respondente. Ex quo fit, ut, si conditionem non impleat, fructus percepti sui non sint, sed alieni juris, ideoque restituendi. Nam quoad jus perinde est, seu

Canonicus, aut alius beneficiarius beneficii fructus percipiat ante, seu post divini officii omissionem. Hinc Concil. Later. sæpe citatum ait: *Statuimus; & ordinamus, quod quilibet habens beneficium cum cura, vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus non faciat suos pro rata omissionis officii, & temporis, sed eos tanquam injuste perceptos in fabricas &c. erogare teneatur.* His verbis sacrum Concilium, Busemb. cavillationem præoccupavit, & sustulit, dum non solum ait, *fructus non faciat suos pro rata &c.* sed etiam addit, *sed eos tanquam injuste perceptos in fabricas &c. erogare teneatur.* Hæc sane evidentia sunt sanis, & æquis hominibus. Nam sophistica indolis homines undecumque cavillandi aniam arripiant, nec cavillandi finem unquam faciunt.

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Infirmas gravis &c. ita ut sine incommodo &c. legi non possint.

„Gravis infirmitas, inquit P. Concina Th. t. 2. p. 496. §. 2. n. 1. omnium consensu ab officio perfolven- do excusatur, quia infirmitas gravis impotentem reddit hominem ad tale subeundum onus. „Recte enim vero; at cum Busemb. ait: „ita ut sine incommodo legi non possint: „illud sine incommodo absolute enuntiatum, recte dictum non videtur. Gravis infirmitas ab officio excusatur, quia hominem impotentem reddit ad tale onus: at si officium sine gravi incommodo ab infirmo recitari potest, aut infirmitas non est absolute gravis, aut saltem gravis non est respectu officii; quia hominem ad illud impotentem non reddit. Ego quidem cum infirmis morbis vere gravibus laborantibus benigne agendum puto, qui, si onus infirmitatis patienter ferant, aliis oneribus gravandi non sunt. Hanc esse mentem Ecclesie, quia benigna est, existimo. At si Ecclesia benigna mater est, blanda tamen non est. Lex horarum canonicarum factu facilis est, aut saltem non valde difficilis etiam positus in infirmitate, quæ non valde gravis sit. Nam si officium totum sine interruptione recitatum, nimis grave merito videri possit; per partes tamen divi- sum, & pro morbi ratione opportune dictum, cur grave incommodum allaturum, putandum est? Mens quiescere non potest. Cur ergo Deo per aliquantulum temporis spatium vacare sine gravi incommodo nequit? Vereor, ne gravia incommoda segnitiei, animique a divinis alieni vitio non raro fingantur. Nam oris labor in officii recitatione exiguus est, ac nullius momenti. Experientia in me teste didici, in morbis etiam non levibus, quæ lecto me assidue affigebant, officium sine ullo, aut certe sine gravi incommodo recitari posse. Id in aliis cur non accidet? Illud cavendum, ne, si caro infirma sit, spiritus quoque infirmus, piger, a divinis alienus sit.

Neque vero audiendi sunt, qui teste La-Croixio p. 106. n. 1224. inquirunt cum Pelliz. t. 1. tr. 5. c. 8. n. 116. licet tales infirmi bonam diei partem confabulationibus expendant, atque etiam libros recreationis causa legant: inde non sequitur, teneri ad horas, quia sermones, & lectiones illæ afferunt ægro recreationem, nec morbus inde ingravescit, sed potius levatur: contra recitatio horarum est res seria, & ex natura sua gravat caput, ac molestiam affert. Unde etiam postquam febris infirmum deseruit, dum adhuc vires sunt imbecilles, & homo convalescit, potest ad aliquot dies differre recitationem; quia illa imbecillitas adhuc censetur infirmitas, nec verisimile est, quod Ecclesia post tot labores neget eam requiem ægro; hinc etiam fieri potest, ut quis prius celebret Missam, quam oret horas, ut cum aliis Sanch. Tamb. &c.

Hi, inquam, audiendi non sunt, licet La-Croix eos dignos habeat, qui audiantur. Neque tamen necesse est ut resellantur: nam eos referre, est resellere. Quid enim absurdum dici potest, quam confabulationes per bonam diei partem, & lectionem librorum recreationis causa, animum, & morbum levare, sermonem vero cum Omnipotenti Deo molestum esse, & infirmitatem gravare? Ita ne loquuntur homines, non rudes, non improbi, sed docti, & pii? An etiam postquam febris abiit, &c. potest infirmus ad aliquot dies differre recitationem? at illa imbecillitas adhuc censetur, ait La-Croix, infirmitas: ergo juxta La-Croixium quæcumque infirmitas excusatur ab officio. Hoc vero ne Busemb. quidem tolerat, juxta quem non quæcumque, sed solum gravis infirmitas ab officio liberat. Durat ne gravis infirmitas, etiam postquam febris, hoc est gravis infirmitas cessavit? At, inquit La-Croix, non est verisimile, quod Ecclesia post tot labores neget eam requiem ægro. Ego sane putabam, ægrum, de quo loquimur, requiem animi, & corporis levamen in divinis laudibus, ac precibus inventurum. At La-Croix ponit, divinas laudes, & preces canonici offi-

cui esse grande onus, cui ferendo impar sit homo etiam ab ægitudine liber, quia robustas vires nondum recuperavit. Nos vero, qui tam absurda commenta deglutire non possumus, magnam nobis probabilium opinatorum invidiam concitamus. Verum hic audiat S. Carolus Conc. IV. Mediol. (apud Gen. Th. t. 4. p. 149.) ubi ait: *Itaque si quando corporis infirmitate affectus est ipse Clericus, pro sua conscientia recte videat, quid præstare possit, ne omittendo graviter peccet, & beneficii, si quod habet, fructus suos non faciat.* Diligenter notanda sunt singula sancti Viri verba, unde quisque implorato Dei lumine intelligere poterit, quando in infirmitate, sit, aut non sit ab officii penso liber, & utrum ex toto, an solum ex parte solutus sit.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Item gravis, vel repentina occupatio.

Loco particulæ *vel* dicito &c. Si enim gravis, maxime momenti occupatio repentina non sit, & præverti potuit, ac conciliari cum officio, id sine dubio præstandum est.

Vel opera caritatis &c. quæ &c. omitti non possint.

Adde, nec differri. Si enim differri possint, aut totam diem necessariam non postulent, differenda sunt, & utrique debito, quoad fieri potest, satisfaciendum.

Quomodo est Concionatores, vel Confessarii aliquando excusari possint, &c. tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. &c.

Concionatores ratione concionis, etiam si quotidiana sit, ab officio divino non excusantur; quia illud recitare, si velint, re ipsa possunt; imo divini officii precibus attente, ac devote recitatis maxime indigent, ut divinum auxilium implorent, quo concionandi munere rite, & ad animarum salutem accommodate fungi queant. „Viginti, & amplius annorum spatium (inquit Concina Th. t. 2. p. 499. n. 3.) quotidianas ego habui conciones in primis moribus Italiæ Civitatibus, & nec semel officium neglexi. Quid quod Clemens VII. privilegium concessit „Clericis Theatinis, ut illorum Prælati valeant dispensare cum Concionatoribus? Si istud munus suapte natura eximeret, inane esset privilegium istud. „Qui ingenio, & dotibus ad concionandum necessariis præditi sunt, plures iis superfluit horæ, quibus Deo vacare possunt. Qui necessariis dotibus carent, ab hoc munere abstineant, præsertim si concionem cum divino officio componere nequeant. Ita recte monet idem Concina p. 500. n. 4. Huc spectant, quæ dixi lib. 3. t. 6. c. 3. dub. 2. 4. *est pietas de jejunio a Concionatoribus servando.*

ANIMADVERSIO XL.

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri se repetere, quod &c. dum &c. quia chorus totus pro eo, qui &c. videtur supplere &c. Ita Laym. &c.

Ego illud hic animadverto, pro certo habendum esse, præceptum divini officii singulis personis ad illud obligatis impositum esse. Id perspicue colligitur ex Conc. Lat. mox citato, quod privat beneficii fructibus, qui *divinum officium non dixerit*: præceptum autem, quod singulas personas afficit, a singulis implendum est; ex quo fit, ut chorus non suppleat, nec supplere possit pro iis, qui officium alternis non dicunt. Ministeria ad officii in choro recitandi celebritatem necessaria, si rite, & ordine, ut fieri debet, peragantur, impedimento non sunt, quominus divinum officium ab iis, a quibus ex præcepto dicendum est, alternis dicatur. Quod si choro intervenientes, ac divinum officium dicere obstricti, aliquid minutum casu aut non recitent, aut non audiant, scrupuli movendi non sunt. His paucis animadversis omnes lites, nisi sophistici simus, quoad rem hanc sublatae sunt.

Idem de eo qui choro, organis, musicis alternis versibus respondet, dicunt Navar. Sanch. &c. scilicet eum non esse obligatum, ut etiam voce præfatur &c.

Hæc opinatio ex nimia opinandi licentia orta, & valde abscondita mihi videtur. An valde abscondita non est, ut pulsare organum idem sit, ac officium dicere? quid absurdum excogitari potest, quam ut iis officium dicat, qui ore nihil profert? An officii pensum manibus quoque musica instrumenta contræstantibus perfolvitur? Miror, quod hæc in controversiam vocentur. Dum Buf. ait: *Sed negat Escob.*, addendum erat, & recte negat.

ANIMADVERSIO LXI.

Cæcitas. Bonac. &c. communiter.

Id quidem verum est, si, ut ordinarie accidit, cæcus officium memoriter non teneat. At si illud memoriter

dicere possit, nulla ratio est, cur ab eo solutus dicatur. Contrariam Pellizarii, Sanchii, & Sanchi opinionem laxam, & falsam merito putat P. Concina Th. t. 2. p. 494. n. 7.

Quod si officium proprium cæcus nesciat, sciat vero commune, hoc ab eo recitandum est; quia præceptum divini officii duo continet, hoc est recitationem septem horarum canonicarum, & ritum, seu formam, qua recitandæ sunt. Ex quo fit, ut qui ritum servare non potest, ab horarum canonicarum, quas dicere potest, recitatione, nullatenus liber sit; præsertim cum horarum recitatio sit præcipua præcepti pars. Ita rectissime idem Concina n. 8. & juxta principia inconcussa angelici Doctoris: ex quibus præcepta, cum ex toto impleri non possunt, eo modo, quo fieri potest, implenda sunt.

ANIMADVERSIO LXII.

Si vero tantum scias psalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit Fill. &c. probabile esse, non teneri.

Cur id probabile dicitur? „quia Psalmi ut sic non sunt hora canonica, ad quam tenetur clericus. „Resp. Hanc rationem paulisper considera. Est enim huiusmodi. Clericus tenetur tantum ad horam canonicam: psalmi ut sic non sunt hora canonica: ergo qui carens breviario, tantum scit psalmos, ad eos non tenetur. Resp. Præclara sane ratio, quæ omnes prorsus leges de medio tollit, cum integre servari non possunt. Cur inconcussa illa Angelici doctrina negligitur, qua S. Doct. ait, præcepta, cum ex toto servari non possunt, ea ratione esse servanda, qua fieri potest?

Si allata ratio vim haberet, non solum major pars traheret ad se minorem, ex quo sophismate orta est prop. 84. ab Innoc. XI. proscripta, sed etiam minor majorem, quod longe cavillosius est.

Sed ait Buf. *Idem dicit Garz. Mald. & Jo. Sanchius citati a Dian. eo quod lectiones, & capitula sint pars, licet minor, maxime principalis, ita ut absque illis non sit officium canonicum. Idem concedit Sanch. in Matutino festi dup. vel semidupl.*

Resp. Ratio hic adducta eadem est, ac prior mox refutata. Concludit enim, psalmos, quos quis recitare potest, sub præceptum recitandi officium non cadere, si lectiones, & capitula dici nequeant; quia sine lectionibus, & capitulis canonicum officium non subsistit; quod perinde est, ac si dicant, præceptum ruere, etiam si majori ex parte impleri possit, cum aliqua ejus pars principalis impleri non potest. Ex quo principio infinita absurda, & corruptiones in mores inducerentur. Sed in eo quoque valde falluntur, quod lectiones inter partes maxime principales officii numerent sine ullo temperamento. Lectiones enim secundi, & tertii nocturni ex historiis ecclesiasticis, & S. Patrum dictis desumuntur; quæ licet maxime venerabilia sint, sine maximo tamen errore divinis psalmodum oraculis æquari nequeunt, nedum iis præferri.

At Buf. tandem addit: „Verum hæc probare non asum. „Nos vero hæc improbare, & valde improbare audeamus.

ANIMADVERSIO XLIII.

Dispensatio, quam sine causa solus Papa dat valide, cum causa Episcopi.

Dispensatio a Papa sine causa concessa, etiam si valida foret, inutilis tamen est ad culpam tollendam, ut patet ex dictis l. 1. t. 2. c. 4. dub. 4. resp.

Quoad Episcopos, si sermo sit de dispensatione in perpetuum, seu ad totum vitæ tempus, eos dispensare non posse, communis sententia est, ut ait Concina Th. t. 2. p. 508. n. 3. quia inferior non habet potestatem in legem superioris, Lex autem obligans beneficiarios, & clericos ad canonicas preces, lata ab Ecclesia est. In casibus tamen occurrentibus dispensare pro temporum, & circumstantiarum varietate, & ex rationabili causa suos subditos possunt Episcopi; quia & Pontifex id concessisse rationabiliter præsumitur, & consuetudo invecita id confirmat. Quia dispensandi facultate potiuntur etiam Vicarii Episcoporum ex eorumdem concessionem, & peculiari mandato, nec non etiam Vicarii Capitulorum Sede vacante. Sunt verba ejusdem Concina loco cit.

Et sic Subdiaconum, qui ex dispensatione &c. hoc ipso liberari ab onere horarum contra Bonac. & Azor. docet Sanch. Dian. &c.

Qua ratione Sanch. & Dian. id docent? Buf. enim nullam affert. An tenuis auctoritas duorum probabilium aliis duobus repugnantibus tuta agendi regula esse potest? Id scilicet damnatur in prop. 3. ab Innoc. XI. proscripta.

* Hoc privilegium refert p. 470. n. 10.

scripta. Dispensatus quoad unum, non intelligitur dispensatus quoad alterum, nisi posterius in priore continetur: at recitatio canonici officii non continetur in eolubatu: ergo. Rursus, Subdiaconus, qui matrimonium contrahit, canonicas horas recitare potest. Ergo debet.

ANIMADVERSIO XLVI.

Ut recitentur juxta prae scriptum &c. saltem publice.

Certum est, canonicum officium non solum publice, seu in choro, sed etiam privatim extra chorum esse recitandum juxta prae scriptum Breviarii Romani, ut Sanct. Pius V. aperte edicit in Bulla ipsi Breviario praefixa, ubi ait: *Omnes vero, & quascunque apostolicas, & alias permissiones, ac consuetudines, & statuta etiam juramento, confirmatione apostolica, vel alia firmitate munita, nec non privilegia, licentias, & indulta precandi, & psallendi tam in choro, quam extra illum &c. omnino revocamus, volumusque, illa omnia vim & effectum de cetero non habere.* Tum subdit, *omni itaque alio usu quibuslibet, ut dictum est, interdicto &c.* demum addit, *neminem ex iis, quibus hoc dicendi, psallendique munus impositum est, nisi hac sola formula satisfacere posse.* Verba sunt perspicua, & decretoria tum quoad publicam, tum quoad privatam recitationem.

Privatim tamen omnibus etiam Regularibus probabile est, licere ex consuetudine, uti Romano, ut docet Less. &c. Bon. &c.

Proposita opinio, inquit Concina Th. t. 2. p. 391. nu. 6. probabilior est, pro qua citat Suar. Nav. Bonac. eo ipso loco, quo Bus. illum pro se appellat, Bellarm. Garc. Valent. Azor. Castrop. Trull. Pelliz. Barbosa, & alios plures; tum addit: „Refert Garcias declarationem Congregationis Concilii, qua praecipitur, singulos privilegatos juxta propriam Ecclesiae ritum recitare divinum officium. Et sane magnam praefert deformitatem, si in cuiusque privati arbitrio repositum esset, proprium ritum immutare.“

Si enim Ecclesiae seu saecularium, seu Regularium suum inveteratum ritum a Romano diversum mutare non possunt sine consensu Episcopi, & universi capituli, ut habet citata Bulla S. Pii V. multo minus privatae personae ex arbitrio suo illum mutare possunt, suaeque Ecclesiae ritui repugnare.

Item tenetur ad Litanias diebus rogationum; tum quia sunt pars officii eo die, tum quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita Bonac. ex Fill.

Hactenus recte; & hanc sententiam defendunt etiam teste Concina Th. t. 2. p. 387. n. 23. Suar. Trull. Cast. Lezana, Leander, Salmian. quae de re non est dubitandum; quia Rubricae id praescribunt, dum Fer. 2. Rogat. ita inquirunt: *Hoc triduo qui non intersunt processionibus Rogationum, privatim post Laudes dicant Litanias cum suis precibus, & orationibus sine psalmis poenitentialibus.* Et fane cum S. Pius V. in citata constitutione peccati reos non esse declaret, & constituat, qui Off. B. V. M., & defunctorum, & septem psalmos poenitenciales, & graduales omittunt iis diebus, quibus in rubricis praescribuntur, taceat autem de Litiis rogationum, haec rubrica servanda omnino est. Itaque audiendus non est Bus. dum addit: *Esse contrarium probabile esse dicat Dian. &c.*

Quod si ex inadvertentia, vel necessitate &c. officium mutet, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet &c.

Haec sententia, loquendo de inadvertentia inculpabili, omnium communis est teste La-Croix p. 109. nu. 1251. quam sequitur etiam Genettus Th. t. 2. p. 160. qu. 25. & haesitante Concina Th. t. 2. p. 482. nu. 13. „Addit tamen Suarez, inquit hic, si officium recitatum multo brevius est eo, quod tali die impositum est, necessarium esse aliquam compensationem, addendo aliquos psalmos.“

Idem docet Abelly teste La-Croix loco mox cit. sed hanc obligationem ipse La-Croix ex Card. & aliis negat: „quia, inquit, quamvis minus recitarit, tamen recitavit officium, quale communiter recitatur in Ecclesia, adeoque implevit substantiam praeccepti.“ Resp. Haec ratio nimis probat: probat enim ne ab eo quidem quidquam esse supplendum, qui de industria mutavit officium majus in minus; quia hic quoque recitavit officium, quale communiter recitatur in Ecclesia, ideoque implevit substantiam praeccepti. Itaque implevit quidem, (quia omnes, ut ait La-Croix, ita volunt) substantiam praeccepti, hoc est praecceptum ex majori, & praecipua sui parte, non tamen ex toto, ideoque supplendum necessarium est quod totius praeccepti satisfactioni deest.

Ceterum hic animadversio digna praeterea est bulla S. Pii V. qui statuit, omnes, qui horas canonicas ex ritu Rom. Ecclesiae dicere tenentur, ad eas dicendas ex Rom. Breviarii praescripto, & ratione omnino teneri; neminemque, nisi hac sola formula satisfacere posse: at qui unum officium pro alio recitat, officium non dicit juxta praescriptam formam Breviarii Romani: ergo seu volens, seu ex inadvertentia id praestet, praeccepto non satisfaciunt; ideoque, ut praeccepto satisfaciatur, officium repetere, illudque, ut Rom. Breviarium praescribit, dicere tenetur.

An haec argumentatio sophistica est? Illud tibi lubens concedo, eos, qui ex inadvertentia officium mutant, legis praeccepto non reipsa, (reipsa enim non satisfaciunt) sed ex praesumpta Ecclesiae benignitate, & mente forte satisfacere. At haec praesumptio, & interpretatio mentis Ecclesiae, non est certa, nec evidens, sed errori obnoxia: ergo qui officium ex inadvertentia mutant, pro certo habere non possunt, se praeccepto, & conscientiae satisfacisse. Quid ergo? Ergo, si me tenuissimum inter Theologos consulis, si officii mutatio non magnum habet discrimen, supple quod non dixisti, aut, si discrimen magnum est, officium juxta rubricas repete, & dicito. P. Concina Theologus mentis acerrimae, & valde pius de seipso loco cit. ita inquit: „Non semel offendi in hunc scopulum (mutandi officium) & semper aliud illius, dei proprium officium recitavi.“ Dubitanter enim communem sententiam negantem, officium esse ex necessitate in specie proposita repetendum, probavit.

Quamquam, quod eo casu venialiter tantum peccet, nec &c. probabile esse censet Eschub. &c. contra alios multos, quos citat, & sequitur Barb.

Hinc inde more suo hac de re disputat La-Croix, contrarias opiniones proferens, ac multos citans p. 109. n. 1250. ac tandem ita concludit. „His tamen non obstantibus fatentur Card. n. 106. & Gob. n. 868. manere probabile, quod mutatio officii in aliud minus sit, tantum veniale, excepta mutatione in paschale, vel pentecostale.“

Esto, id probabile sit; at contrarium quoque La-Croix ipso non inficiante probabile est, imo teste Carden. n. 76. ab eodem La-Croix cit. probabilius. Ergo juxta indubitam sanioris Theologiae contra versatiles opinatores doctrinam illud prius probabile periculum mortalis culpae, imo mortalem culpam includit; ideoque quoad praxim repudiandum omnino est. Adde, quod illi mortaliter sine dubio peccant, qui praeccepto recitandi officium non satisfaciunt: at qui unum officium pro alio de industria recitat, praeccepto recitandi officium non satisfaciunt, ut patet ex constit. & verbis mox citatis S. Pii V. ergo mortaliter peccat. Quæro nunc ab adversariis, utrum haec ratio sit tantum probabilis, an apodictica? Si enim apodictica est, contraria opinio non potest esse probabilis. Neque enim probabile esse potest, licet plurimorum auctoritate nixum dicatur, * quod pontificiis constitutionibus aperte repugnat. At, inquit La-Croixius cum suo Rusemb. „videtur impleri substantia, (in mutatione, de qua sermo est) cum orentur 7. horæ, uti communiter orantur ab Ecclesia, & negligitur tantum modus, seu ritus accidentalis. Nec refert, quod fiat ad libitum, & in fraudem, quia adhuc non videtur esse magna mutatio quoad substantiam.“

Resp. Evidenter falsum est, eum, qui officium de industria mutat, implere substantiam praeccepti; quia evidens est, illum non recitare officium ex praescripto, & ratione Breviarii Romani. Brev. enim Rom. singulis diebus officia affigit: at qui ex praescripto, & ratione Rom. Breviarii officium non recitat, evidenter non implet substantiam praeccepti; quia S. Pius V. conceptis verbis statuit, *neminem... nisi hac sola formula satisfacere posse.* Haec ergo formula seu modus, aut ritus non est accidentalis, ut falso ait La-Croix, sed essentialis; quia sine hac formula, modo, & ritu S. Pius V. statuit, neminem praeccepto recitandi officium satisfacere posse. Consule, si lubet, Concina Theol. t. 2. p. 480. q. 7. qui & ipse affirmat, sententiam a La-Croix defensam nullam frui probabilitate.

Licet Caramuel &c. sentiat, etiam sic praecceptum impleri &c.

Haec Caramuelis opinio tum ex dictis aperte falsa est, tum ab Alex. VII. proscripta fuit prop. 34. quæ ita habet: *In die palmarum recitans officium paschale, satisfaciit praeccepto.*

Verum contrarium rectius tenet Villal. eo quod &c. idque multis &c.

Hoc contrarium, quod astruit quoque Concina Theol. t. 2. p. 482. n. 15. omnino tenendum est. Si enim hoc non

* Cajetanus, quem ut inspectum a Gobat pro priori sententia La-Croix citat, pro contraria stat conceptis verbis, quæ legi possunt apud Concina loco mox citando. Ex quo aliorum, ac maxime S. Antonini citationes in suspensionem merito veniunt.

non sequaris, officium non recitas ex præscripto, & forma Breviarii Rom. ideoque præcepto non satisfacis juxta mox dicta. Et ex eadem ratione rejicienda est opinio, quam Busemb. refert illis verbis, *similiter eum, qui per errorem* &c. quamque ipse Busemb. repudiat.

Denique qui in aliquibus horis erravit, legendo &c.

Debet errorem agnoscens, illum corrigere, ut recte monet Busemb. sed præterea, ut res in tuto sit, supplenda quoque videntur, quæ sunt propria diei, de quo officium dicitur, ut pii sacerdotes facere consueverunt.

Recte quidem, ut dixi, Busemb. at La-Croix p. 110. n. 1252. aliter ita loquitur: „ Si multum processeris in officio indebito, poteris continuare errorem, si velis, „ Quintan. Caram. Gobat n. 642. quamvis melius sit non „ continuare. “

Hoc perinde est, ac si dixerit, multum progressum in errore, erroris continuandi facultatem tribuere; hoc perinde est, ac si dixerit, errorem, quia multus est, dispensare a Breviarii præscripto, & S. Pii V. constitutione, & lege. Hæc est La-Croixii Theologia. Sed hic nonnulla alia, quæ La-Croix ait cit. num. cursim perstringamus. Inter justas causas officii sine peccato mutandi enumerantur, ait, „ si habeas peculiarem devotionem erga aliquem Sanctum, aut ad peculiare festum, Onuph. Lay. „ l. 4. t. 1. c. 5. n. 3. sed id communiter non sufficit; „ quia optima devotio est se conformare præscripto Ecclesiæ. “

Si id communiter non sufficit, fateri videtur id aliquando sufficere. Non solum ergo grave incommodum, non solum gravis difficultas, sed etiam arbitraria devotio a lege Ecclesiæ juxta La-Croixium aliquando excusat.

Hoc ne probabile est? Non solum optima devotio est, ut La-Croix ait, sed necessaria devotio est se conformare præscripto Ecclesiæ. *

„ Si destinaris cras esse alibi, putat Tamb. in dec. „ lib. 2. c. 5. §. 2. n. 25. te posse hodie dicere Vesperas, „ & Matutinum secundum illud alterum officium. “

La-Croix nullam hic rationem affert, vultque, nos instar Pythagoræ credere dicenti. Si propositum alio proficisci efficeret, ut ibi esset, quo ire in animo habeo, recte quidem La-Croix. At quamdiu hic maneo, tamdiu legibus hujus loci teneor: ergo officium recitare non possum juxta ritum, & leges alterius loci. Quamvis enim vespere, & matutino ad diem sequentem pertineant, dici tamen debent juxta legem, & ritum loci, ubi recitantur: & hanc sententiam veluti probabiliorē sequitur quoque Concina Theolog. t. 2. p. 483. n. 16.

„ 3. Si habites cum religiosis, vel obeas exercitia „ apud illos, putat Gob. a n. 636. te posse orare de „ Sanctis in ea domo tunc occurrentibus. “

Si facultates recitandi officium de quibusdam Sanctis Regularibus, solis religiosis concessæ sunt, cur iis uti possunt, qui cum religiosis habitant, vel apud illos exercitia obeunt? An quia cum religiosis habitant, vel apud eos aliquo munere funguntur, religiosi evaserunt? An desinunt esse subditi sui Ordinarii, & legum suæ diocesis, quia cum religiosis habitant?

„ 4. Si sis Capellanus monialium, poteris orare de „ Sancto, de quo agunt moniales, & de quo debebis „ missam legere, ut sic officium tuum concordet cum „ missa. “

Hæc est La-Croixii argumentatio. Capellanus monialium potest officium dicere de Sancto, de quo missam in Ecclesia monialium legere debet: at Capellanus monialium debet in Ecclesia monialium legere missam de Sancto, de quo agunt moniales: ergo Capellanus monialium potest officium dicere de Sancto, de quo agunt moniales.

Hæc argumentatio monialibus gratissima est; utrum vero sanis Theologis arrideat, quæri potest. Ego assumptionem concederem, licet hac de re contraria legerim decreta sacre Congregationis; at propositionem nego; quia Sacerdos in missa conformare quidem se debet, si velit, Ecclesiæ, in qua eam celebrat; at in officio non Ecclesiæ, in qua missam celebrat, sed diocesi, suique Ordinarii legi se subicere, & aptare tenetur, ut juxta præscriptum Brev. Romani, & legem S. Pii V. illud recitet. Nam missa quidem officio quoad fieri potest concordare debet, officium vero Breviarii præscriptioni.

„ 5. Si velis compensare officium omissum, Gob. n. 638. „ Hoc quoque supra refutatum est.

„ 7. Si sit necessitas repentina studendi, concionandi, „ docendi, &c. putant Nav. & Sanch. in conf. l. 7. c. 2. „ d. 25. te posse præoccupare brevius officium. “

Studium præsertim rerum sacrarum, concio, instructio, res quidem sunt valde bonæ, & laudabiles; sed ora-

tio melior, & laudabilior. Necessitas studii, concionis &c. cedere debet necessitati obediendi summis Pontificibus præcipientibus, ut officium recitetur juxta præscriptum Breviarii. *Melior est enim obedientia, quam utilitas, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum.* 1. Reg. 15. An studere, concionari, docere non poteris, nisi brevius officium præoccupes? An quarta, tertia, dimidia pars horæ adeo tibi necessaria est, ut tuo muneri satisfacere nequeas, nisi debito officio eam subtrahas? Ego sane pro certo habeo, studium, concionem, instructionem necessariis, ac præceptis precibus non impediri, sed valde juvari. Quare hanc La-Croix opinionem omnino explodendam puto.

„ 8. Ut adjuves nescientem orare, vel infirmum, vel „ defessum. “

Quasi vero hæc officia caritatis obiri nequeant, nisi deformetur officium, & sacre leges violentur. An hæc commenta refutatione indigent? „ & universaliter dicunt „ Tamb. n. 37. & Stoz n. 386. si ex causa recites cum „ socio, te posse cum ipso recitare officium, si habeat „ diversum a tuo.

Ego autem dico, eos, qui ita dicunt, venerandas summorum Pontificum leges exiguo in pretio habere, quibus proprium, aut socii, quorum officium recitatur, commodum præferunt. Cur solus officium non recitas, si recitando cum socio a Breviarii præscripto recedendum tibi est? An socius, si cum eo recitas, facultatem habet a lege, & præcepto Breviarii te dispensandi?

„ 9. Si facias iter longum, & necessarium, nec com- „ mode possis legere ex Breviario, Sil. & Onuph. di- „ cunt, te posse orare officium, quod memoria tenes, „ Tamb. absolute dicit, iter esse causam justam. “

Hic nota illud, *nec commode possis legere ex Breviario*, ut intelligas, recentes probabiles non vereri, ut par est, sacras Pontificum leges, quas negligi permittunt, nisi commodæ sint. Nos vero ab his laxamentis abhorrentes, jugum legis, etiam si commodum non sit, portemus, neque ab eo nos solutos putemus, nisi ex impotentia, aut necessitate.

Nam iter esse absolute loquendo justam causam mutandi officium, est longe deterius. An etiam si iter longum non sit, multasque horas relinquat dicendi officium proprium diei sine ullo incommodo? An etiam si iter non sit necessarium? An etiam si inutile sit, & ex sola voluntate susceptum? Si ita res se habet, necesse est ut dicamus, non esse rem præceptam, dicere officium proprium diei, & S. Pii V. constitutionem citatam non esse legem, & Episcopos, dum in regulis recitandi officium ajunt, *præcipimus, & mandamus*, aut similibus verbis utuntur, nolle præcipere, sed solum consilium dare. Hæc sunt necessaria consecraria opinionis recitata, quæ sane non solum falsa, sed valde absurda est.

Sed his absurdis laxamentis se mederi forte putavit La-Croix, dum citatum num. ita concludit. „ Sed quid- „ quid sit de quibusdam, ex his causis, puto, gratius „ esse Deo, & magis meritorium, ut, quantum orari „ potest, semper oreitur officium præscriptum. “

Qua in re nos valde fallit, dum præceptum mutat in consilium. Sed ad Busembaum regrediamur.

ANIMADVERSI O XLV.

Sa tamen v. Hore putat satisfieri, etsi quedam non percipias, quæ a socio dicuntur.

Illud quedam intellige pauca. Si enim multa sint, quæ non percipis, notabilem quantitatem constituentia, aliter sentiendum est. Nam cum quis legit officium cum socio, auditio, seu perceptio eorum, quæ socius pronuntiat, supplet propriam pronuntiationem, ejusque loco est. Ergo sicuti qui notabilem officii quantitatem recitare omittit, præcepto non satisfacit, ita eidem non satisfacit, qui notabilem quantitatem eorum, quæ a socio dicuntur, non percipit.

Si vero solus legas, ita legendas esse, ut teipsum &c. Sed probabile est, id non requiri, cum Ecclesia id non præcipiat, ut docent &c.

Ecclesia præcipit pronuntiationem: cum reipsa pronuntias, satisfacis. Ceterum pronuntiatio, seu distincta vocis articulatio esse non videtur, quæ ne ab ipso quidem pronuntiante sublati internis, & externis impedimentis audiri potest. Quid hic plura? Ipse La-Croix p. 113. n. 1294. ita sentit, atque communiter ita doceri.

Bonac. ex Suar. &c. addens etiam satisfacere, qui &c. Responsoria alternatim dici solent; quæ consuetudo omittenda non est.

* Sacra R. Congreg. respondit, non esse relinquendum officium debitum pro alio officio devotionis. Die 29. Nov. 1603. Ita refert Gavant. Comm. in Rub. Brev. Rom. sed. 1. c. 5. q. 2.

ANIMADVERSIO XLVI.

Si autem interruptio notabili tempore sine causa fiat, erit tamen veniale tantum, ut ajunt &c.

Idem sentit La-Croix p. 113. n. 1306. quantacumque sit interruptio.

At contra in magna interruptione, nisi totum repetatur, graves Auctores, ut Nav. Suar. Valq. Azor. Regin. &c. mortalem culpam agnoscunt fatente eodem La-Croix, quos sequitur P. Concina Theol. t. 2. p. 485. n. 3.

Magna enim interruptio unitatem tollit, ideoque efficit ut non horæ canonicæ, sed solum earum partes dicantur: at Ecclesia præcipit, ut ipsæ horæ canonicæ dicantur, nec tantum earum partes: ergo

Respondet La-Croix, partes horarum satis uniri vel per intentionem continuandi, vel, si hæc absit, saltem per hoc, quod intra diem, aut tempus, quo durat obligatio, addantur, sicuti est una disputatio, una confessio, licet una vice non absolvatur. Verum cum interruptio idem sit, ac separatio, & ubi separatio est, ibi unio esse nequeat; falso ait La-Croix, partes horarum satis uniri, quia intra diem dicuntur. Nam intentio certe vim non habet uniendo quæ reipsa separata sunt. Sicuti ergo disputatio, confessio, comestio &c. per notabilem interruptionem multiplex fit, nec una manet, quidquid contra La-Croix dicat; ita idem dicendum de horis canonicis magna interruptione interpolatis.

Præterea magna horarum interruptio ex prudenti æstimatione notabilem deformitatem continet, nec levem irreverentiam irrogat divinæ Majestati, quam orantes alloquuntur. „ Quis, inquit Concina, gravis inhonestatis reum non reputaret illum, qui mane incipiens alloqui nobilem Principem, ex arbitrio in medio sermone orationem interciperet, post prandium colloquium resumpturus? „ Ergo in magna interruptione gravis, seu mortalis culpa valde timenda est, & diligenter cavenda. Nam singuli psalmi habent quidem, ut ait Busf. & La-Croix, completam significationem, tamen notabili interruptione recitati non efficiunt horam canonicam ab Ecclesia præscriptam, ut jam ostendimus.

Imo probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem &c. dici posse, (quod certum &c.) quia secundum quosdam &c.

Tres nocturni apud veteres alicubi separatim, hoc est tribus vigiliis noctis recitari consueverant, ut ex D. Hieron. & D. Th. observat eruditissimus P. Concina Th. t. 2. p. 368. num. 8. at alibi simul media nocte dicebantur.

Si prior consuetudo alicubi vigeret, ea sine reprehensione servari posset. At cum nostro tempore nulla Ecclesia nocturnos dividat, privatis non licet lux, & universalis Ecclesie consuetudini repugnare.

Addit Quint. lectiones &c. posse absque culpa gravi sine causa, & cum hac absque culpa dividi &c.

Idem habet La-Croix p. 114. num. 1310. Probabiles opinatores & proni, & faciles sunt ad minuendas, & tollendas culpas. Cum de mortali culpa agitur, nisi res mihi evidens sit, ex meo sensu nihil dicere audeo.

Qui lectiones, præsertim cum novem dicendæ sunt, a psalmodia matutini dividit, non solum eo nomine peccat, quia interruptione uti solet, quæ, si notabilis sit, ex mox dictis contra Busf. & La-Croix videtur esse mortale peccatum; sed etiam quia ordinem invertit; de qua inversione mox dicetur. Illud solum hic noto, inversionem ordinis in partibus horarum deformiorem merito censeri, quam in ipsiis horis.

ANIMADVERSIO XLVII.

Ne inverfatur ordo &c. quod tamen si fiat, erit tantum veniale.

Ita quoque sentit La-Croix p. 114. n. 1308. „ Valquez tamen, ait Concina Theol. t. 2. p. 485. n. 5. docet peccare mortaliter eum, qui frequenter, & ex consuetudine talem ordinem inturbaret. Et profecto negari haud potest, quin magnam committeret deformitatem talis habitualis & consuetudinaria ordinis inversio. Accedit, quod ab hac continuata ordinis inversione vix separari potest contemptus virtualis adversus ordinem præscriptum ab Ecclesia; quo contemptu accedente omnes fatentur peccari letaliter. “

ANIMADVERSIO XLVIII.

Consuetudo nunc obtinuit, ut Matutinum & Laudes absolute Completorio &c. hora circiter &c. dicantur.

La-Croix multas hac de re opiniones more suo congerit p. 114. n. 1314. at rem ita concludit. „ Unde unitate versaliter censetur tum inchoari posse Matutinum, quando Sol est propinquior ad occasum, quam ad meridiem, sive sit hiems, sive æstas: & ita etiam docent

„ Comit. Fill. Pelliz. at vidi æstæ hac etiam in Directorio aliquo Romæ impresso ita notatum esse: “ idque confirmat descripta tabella Romæ typis Cameræ Apostolicæ edita pro hora dicendi Matutinum pro die sequenti. Hæc sane regula, ut monet quoque Concina Theol. t. 2. p. 487. n. 6. certior est, & congruit cum tempore, quod in tabulis Calendariorum communiter assignatur. Et ratio est, quia, cum Matutinum, & Laudes pro die sequenti ex invicta consuetudine dici queant post Vesperas, Vesperæ autem sint medium tempus inter meridiem, & occasum, elapso hoc medio tempore dici sine scrupulo possunt.

ANIMADVERSIO XLIX.

Quod si intra dictum tempus &c. peccavit quidem, non tamen tenetur &c. quia sunt onus affixum diei. Hactenus recte. Esi suppleto possis secundum quosdam restitutionem subterfugere eo quod rependat æquale &c.

Hæc opinio arbitraria mihi videtur. Nam beneficiarius ex decreto Conc. Lateranensis supra cit. Officium omittens fructus suos non facit; qui fructus suos non facit, ex arbitrio, & contra legem eos sibi arrogat, nisi lex ex aliqua causa id permittat: at lex non permittit, ut beneficiarius suppleto horas amissas fructus retineat; ergo &c. At inquit Busemb. qui supplet, rependit æquale: ergo fructus retinere potest. Resp. Rependit quidem æquale, si materialem quantitatem solum spectes; at si temporis circumstantiam consideres, & Ecclesie mentem, nihil rependit; quia officium hodiernum alia die recitatum, est contra Breviarium, hoc est Ecclesie præscriptionem, ideoque ne injungendum quidem pro pœnitentia illi, qui illud omisit, ut ex D. Thoma recte advertit Genettus Theol. t. 2. p. 168. q. 31. Ecclesie perspicua mens est, ut hodierni fructus beneficii acquirantur recitatione hodierna officii, non crastina, aut alia die pro diebus anterioribus. Hanc sententiam, quam teste Busemb. Quintan. veriore, ego veram appello, tuetur P. Concina Theol. t. 2. p. 420. q. 7. & præ ea citat Leandrum, multosque alios ab hoc citatos.

ANIMADVERSIO L.

Ut devote, & cum attentione interna, virtuali saltem recitentur &c. ita communiter contra Nav. &c. qui nullam &c.

Hanc sententiam esse communiorem fatetur La-Croix p. 117. n. 1340. pro qua 50. Auctores ab Hurt. numerari ait, & S. Thomam stare, concedit pro contraria vero 24. & amplius citari, inquit; in quam ipse pronum se ostendit, quia prioris rationes solvere nititur, ac tandem concludit, hanc esse, & manere probabilem n. 1342. Verum etiam si foret probabilis, eam tamen sequi omnino non liceret, ut initio hujus operis contra La-Croixium, & probabilius turbam invictè ostendimus.

Sed quoniam La-Croix rationes hic perpendi vult, ei morem libenter, ut par est, gerimus. Dum Ecclesia officium canonicum præcipit, orationem præcipit: at oratio sine devotione, & attentione interna saltem virtuali non est oratio: ergo per orationem vocalem officii sine ulla devotione, & attentione interna, Ecclesie præcepto non satisficit. La-Croix quidem negat minorem, citatque non paucos asserentes, ut ipse ait, nullam internam attentionem requiri ad orationis essentiam, n. 1341. a quibus ego longe dissentio. Quid enim discriminis est inter hominem voluntaria distractione voces proferentem, & psittacum? An psittacus, si psallum, aut orationem dominicam proferat, vere orat? Vera oratio Deo accepta est, & impetratoria: at oratio sine ulla attentione nec Deo accepta est, nec impetratoria, ut docet S. Th. 2. 2. q. 83. art. 13. Hinc D. Basil. in lib. de constit. Monast. c. 1. ait, quod divinum auxilium est implorandum non remisse, nec mente huc vel illuc evagante; eo quod talis non solum non impetrabit, quod petit, sed etiam magis Deum irritabit: & D. Aug. ep. 109. Psalmis, & Hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore. Et Christus Matth. 15. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Ex quibus fit ut oratio vocalis sine ulla devotione, & attentione non sit vera oratio, sed orationis simulacrum, ac simulatio. Hoc porro intelligitur de attentionis defectu, seu distractione voluntaria. Nam qui ex instinctu spiritus ad orandum accedit, etiam si ex aliqua infirmitate mens postmodum evagetur, ille nihilominus in spiritu, & veritate orat, ut loquitur S. Th. ar. cit. ad 1. at si ex proposito in oratione mente evagetur, hoc peccatum est, & impedit orationis fructum, ut ait idem S. Doct. ad 3. Hæc est D. Thomæ mens aperta, quidquid dicat La-Croix, qui si ita sentit, probandum est, at necesse est ut retractet, quod ait, nullam internam attentionem requiri ad orationem, seu orationis essentiam, neque per obfcuras

ras rechnas lectores decipiat. Si vero contra sentiat, omnino explodendus est, nec audiendus, dum S. Thomam loco cit. pro se appellat.

His constitutis confirmatur allata ratio. Ecclesia enim, cujus regimen salutis animarum causa institutum est, habet sine dubio potestatem condendi leges necessarias, & utiles ad earumdem animarum salutem: at leges, quæ internam devotionem, & attentionem in horis canonicis præcipiunt, sunt ad animarum salutem utiles & necessariæ ex mox dictis: ergo Ecclesia in horis canonicis internam devotionem, & attentionem præcipere potest; ideoque reipsa præcipit eo ipso, quia attentio & devotio sunt ad orationem necessariæ, & ad animæ salutem.

An Ecclesia, dum horas canonicas præcipit, externam tantum compositionem, quæ sine interna devotione hypocritis est, ac solum externum verborum sonitum imperat?

Sicuti Ecclesia, dum annuam Confessionem, & Communionem imperat, internam pietatem imperat, & contra docentes damnat prop. 14. ab Alex. VII. & 55. ab Innoc. XI. proscriptis; ita dubitandum non est, quin canonici officii orationem præcipiens internam pietatem, hoc est devotionem, & attentionem præcipiat.

Audiamus ipsum Ecclesiæ præceptum cap. *Dolentes* decret. lib. 3. tit. 41. ubi Innoc. III. in Conc. Lateranensi ita loquitur, & præcipit. *Dolentes referimus, quod non solum quidam minores Clerici, verum etiam aliqui Ecclesiæ Prælati circa confessiones superfluas, & fabulationes illicitas (ut de aliis taceamus) fere medietatem noctis expendunt, & somno residuum relinquentes vix ad diurnum concensum avium excitantur, transcurrendo undique continua synopsa matutinum. Sunt & alii, qui Missarum solemniam vix celebrant quater in anno, & (quod deterius est) interesse contemnunt; & si quando hæc celebrantur, intersint, chori silentium fugientes, intendunt exterius colloquutionibus laicorum, dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad divinam. Hæc igitur, & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus, districte præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum officium, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent, pariter & devote. Hic scilicet expresse præcipitur devotio, quæ internam attentionem includit; quod confirmat Sy. Trid. sess. 24. cap. 12. de ref. ubi ait: Omnes vero divina per se, & non per substitutos compellantur obire officia &c. atque in choro ad psallendum instituto, hymnis, & canticis Dei nomen reverenter, districte, devotèque laudare.* Responderi potest, inquit La-Croix, n. 1342. quod in cap. *Dolentes* præcipiuntur tantum, actus externus religionis, uti etiam in Trid. sess. 24. c. 12. de ref. Nam ibi agitur contra illos, qui in choro sub officio fabulantur, ut advertit Conin. Hinc ipse Suar. notat, evincitque Lugo n. 37. ex eo cap. nihil concludi contra posteriorem sententiam.

Resp. Hæc interpretatio extorta est, & menti ac verbis relatis Innoc. III. contraria. Si enim Innoc. III. externam solum devotionem præcipere voluisset, illud tantum dixisset, *hæc igitur, & similia sub pœna suspensionis inhibemus*, & supervasaneum fuisset addere, *districte præcipientes* &c. ergo dum hoc addit, internam animi devotionem præcipere vult, & præcipit. Duplex quippe præceptum in allatis verbis satis aperte distinguitur, alterum negativum, quo prohibetur exterior indevotio, & irreverentia, *hæc igitur &c. penitus inhibemus*; alterum affirmativum, quo studiofitas, & devotio præcipitur, *præcipientes* &c.

Dum prohibet, sub pœna suspensionis prohibet; dum præcipit, districte in virtute obedientiæ sine adiectione pœnæ præcipit; quia interioris devotionis deficientia pœnis non subicitur; sicut iis subicitur exterior indevotio. Notanda sunt etiam illa verba *quantum eis Deus dederit*, quibus ostendit, se illud præcipere, quod supernaturale Dei auxilium postulat, uti est interior, non sola exterior devotio. Præterea addit, *quantum Deus dederit*, quia, ut ait S. Th. ad 2. art. cit. *mens humana propter infirmitatem nature diu stare in alto non potest. Pondere enim infirmitatis humane deprimitur anima ad inferiora. Et ideo contingit, quod quando mens orantis ascendit in Deum per contemplationem, subito evagetur ex quadam infirmitate.* Hanc communem sententiam tuentur quoque Genertus Theol. t. 2. p. 141. q. 11. & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 51. reg. 8. Concina vero, qui in contrariam se pronum quoad Ecclesiæ præceptum ostendit Theol. t. 2. p. 435. n. 12. re melius considerata suam opinionem Theol. t. 6. p. 398. n. 19. emendavit his verbis. „ Nam reipsa Ecclesia præcipit attentionem interiori orationi necessariam. “

Reliquum nunc est, ut paucis refutemus cavillationes La-Croixii, qui pro contraria sententia ita discipit. „ Lex positiva, quæ obligaret ad attentionem internam, non est satis promulgata, cum gravissimi D. D. eam

„ dari negent, alii de ea dubitent. Ergo non obligat „ secundum dicta lib. 1. a n. 274. 2. Pontifices sciunt, „ sententiam, quæ ejusmodi obligationem negat, defendi; & tamen, cum facile possent, non contradicunt: „ ergo agnoscunt legem illam non esse certam: ergo „ nec obligat, sed libertas nostra est in possessione contra eam, uti etiam lib. 1. a n. 272. dictum est.

Resp. Hæc sunt rationes ex intimis probabilitatis penetrabilibus erutæ, quibus nihil absurdius cogitari potest. Lex positiva, quæ obligaret ad attentionem internam, non est satis promulgata? An ne leges quidem in generalibus Conciliis latæ, satis promulgatæ sunt? An ne Syn. quidem Tridentina? Hæc enim sunt leges positivæ, quæ ad internam officii attentionem spectant. Qua nota digna sit hæc La-Croixii observatio, meum non est judicare; sed certe valde absorta est. Qui contra obligationem internæ attentionis scripsere, non legis promulgationem, de qua nulla quæstio esse potest, sed legem ipsam negarunt, falso tamen, ut jam ostensum est. Lex quidem Concilii Lateran. aperte præcipit obligationem internæ attentionis, ut eam attente consideranti mox dicta evincunt; at etiam si subobscura esset, nihilominus obligaret, ut Segnerii pro probabilitate pugnantis rationem initio hujus operis solventes evicimus. Si omnes leges, quæ negantur a probabilibus, non essent leges, in eorum arbitrio positum foret leges abolere; quod quam sit falsum, ne quid amplius dicam, nemo non videt. Posita hac doctrina probabiles opinatores essent positi supra omnes principatus, & regna, ac supra omnem etiam supremam ecclesiasticam Hierarchiam.

Altera La-Croixii argumentatio est defensio omnium opinionum etiam maxime corruptarum, & absurdarum, quæ hætenus a Summis Pontificibus explicate proscriptæ non fuere.

Dum La-Croix ait, *Pontifices sciunt, sententiam &c. defendi*, ponit, summos Pontifices omnia scire, quæ a probabilibus opinatoribus, vel etiam ab aliis non probabilibus defenduntur. Quod enim de hac opinione La-Croix affirmat, idem in omnes opinionationes typis evulgatas cadit. An summi Pontifices omnes morales libros, & singula absurda, & falsa, quæ in iis continentur, legerunt, aut audierunt? Summi Pontifices sunt quidem Christi Vicarii, non tamen sunt ipse Jesus Christus, qui omnia novit. Hoc est primum absurdum alterius La-Croixianæ cavillationis: alterum absurdum primo non inferius, aut majus illud est, omnia etiam somnia, & deliramenta, quæ non proscribuntur a summis Pontificibus, ab iis pro incertis haberi; & quod inde juxta La-Croixium consequitur, esse regulas rectas & tutas actionum. Ipse Innoc. XI. in præmio ad theses a se proscriptas pessimam La-Croixii cavillationem præoccupat, dum ait; *Non intendens tamen sanctitas sua per hoc decretum alias propositiones in ipso non expressas, & sanctitati suæ quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas ullatenus approbare.* At La-Croix quæ a summis Pontificibus non improbantur, approbari contendit, quia vult, summos Pontifices habere tanquam incertas, ideoque vi obligandi destitutas omnes leges, quas scriptores negant, aut in controversiam vocant, dum horum doctrinas non condemnant. Ingens sane absurdum, leges non esse leges, quia negantur, aut in controversiam vocantur; ex quo consequitur, scriptores esse, ut mox dicebam, legislatoribus quibuscumque superiores, eorumque legibus vim tribuere, & adimere posse, prout opinari maluerit. At quid si summi Pontifices condemnent? Sicuti summorum Pontif. leges negando, aut in controversiam vocando, in nihilum se redigere eas posse putant, ita quoque eorum condemnationes negando, aut in controversiam vocando, eas infringere se posse censebunt.

Si solæ theses a summis Pontificibus judicio falli nescio determinate proscriptæ, necessario vitandæ sunt, ut contendit La-Croixii argumentatio, illud consequitur, ne propositiones quidem probabiles, minusque tutas, cum de valore sacramentorum agitur, neque judicia fori externi juxta opiniones minus probabiles lata esse improbanda, & ne opiniones quidem tenuiter, aut etiam tenuissime probabiles esse necessario rejiciendas; quæ sunt tres primæ prop. ab Innoc. XI. damnatæ. An quælibet doctrina a summis Pont. expresse non proscripta, recta morum regula est?

Si ita est, ipsæ doctrinæ a summis Pontificibus proscriptæ, priusquam proscriberentur, erant rectæ morum regulæ; cum tamen certum sit, multas doctrinas a summis Pont. fuisse proscriptas, quia erant jam falsæ, & corruptæ. Non enim sunt falsæ, & corruptæ, quia damnatæ; sed sunt damnatæ, quia falsæ, & corruptæ. Damnatio non efficit, ut doctrinæ sint malæ, & pestiferæ, sed earum venenum, & luem fidelibus declarat, & demonstrat.

Sed illud quoque falsum est, quod La-Croix ait, omnia, quæ

quæ a summis Pontificibus non definiuntur, esse incerta, & ab iis haberi pro incertis. Pontificiæ definitiones ad fidem, & mores spectantes fide divina sunt certissime: *Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua*; quæ de re legendus est Melchior Canus lib. 6. de locis: at sunt ne omnia incerta præter ea, quæ divina fide sunt certissima? Qui hoc ajunt, in apertum pyrrhonismum incidunt. Qui hoc ajunt, non solum certas conclusiones, sed principia ipsa lumine naturæ nota in dubium vocant, ac omne jus naturæ incertum faciunt, imo vero etiam divinum, nisi pontificia definitio acceperit, ut pro arbitrio agere liceat. Quamquam illud quoque falsum est, incertas leges non obligare; quia juxta Scripturæ oracula, & Sanctorum dicta, & naturæ jus, & perpetuam Ecclesiæ traditionem, cum de animæ salute agitur, certa incertis præferenda sunt; ideoque cum lex dubia est, servanda est.

ANIMADVERSIO LI.

Qui sponte distractus est, graviter peccavit.... teneturque.... horas repetere.

Hoc ostendit ratio a Buf. hic allata, & est evidens confectarium doctrinæ mox traditæ, & propugnata. Itaque explodendi sunt illi quidam Doct. qui negant, ut Bufemb. ait, eo casu necessariam esse repetitionem. Cum enim sine attentione, seu cum voluntaria distractione recitatum est officium, physica quidem, seu materialis, si ita loqui libet, substantia operis impleta fuit, non tamen forma, & ut ita dicam, anima ejusdem operis. Interior enim attentio, & devotio est ipsa precum essentia, forma, & anima; cum preces sine interiori attentione, & devotione non sint preces, nisi materialiter, ac instar sonuum, seu vocum psittacorum. Hinc Joan. 4. dicitur: *Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare*. Hanc adorationem in spiritu, & veritate Ecclesia præcipit, cum attentionem, & devotionem præcipit; & eo ipso quia præcipitur, est essentialis operis, quatenus præceptum est.

Nec fructus facit suos.

Hoc quoque est necessarium confectarium doctrinæ supra firmata. Nam beneficiarii non implentes præceptum canonici officii, fructus suos non faciunt: sed beneficiarii cum voluntaria distractione officium recitantes, non implent ex dictis præceptum canonici officii: ergo &c. Leges enim non psittacis, sed hominibus imponuntur, quæ idcirco humano modo implendæ sunt: humanus porro orandi modus est orare non solum voce, sed corde, & animo: ergo Ecclesiæ lex est, ut non solum voce, sed corde, & animo a beneficiariis officium oreter, ut beneficii fructus suos faciant. Quare non est audiendus Bufemb. qui, postquam recte docuit, in contrariam partem se versat, & ait: *Multo magis, ac probabilius iidem negant obligationem restitutionis*. Cur id multo probabilius negant? Eo quod, inquit, *ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distracte dixerunt*. Resp. At hæc non est ratio, sed principii petitio: illud enim ipsum in præsentem quæritur, utrum qui distracte officium dixerunt, restitutione teneantur. Præterea qui omittunt officium, restitutione tenentur: at qui distracte illud recitant, illud omittunt; quia officium distracte recitatum non est officium, non est precatio, non est laus Dei, sed materialis sonitus verborum. Imo vero qui officium distracte dicunt, peiores sunt, quam qui omittunt. Qui enim illud omittunt, Ecclesiæ præceptum tantum violant; qui vero illud distracte dicunt, non solum Ecclesiæ, sed Dei, qui sacras preces reverenter, & devote in spiritu, & veritate, ut dicitur Joan. 4. recitari præcipit, præceptum negligunt. Hinc Matth. 5. de iis conqueritur, qui distracte preces fundunt: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me*. An quia beneficiarii officium distracte recitantes, omittentibus peiores sunt, & peccatum peccato addunt, beneficii fructus lucrantur?

At hic fortasse objiciet aliquis. Fructuum amissio poena est: at poena ab Ecclesia non infligitur propter actus internos, aut eorum omissionem; quia de iis nec judicat, nec judicare potest: ergo &c.

Resp. Amissio fructuum jam acquisitorum, poena quidem est; at amissio fructuum nec jure acquisitorum, nec jure debitorum, non est poena, sed gratiæ privatio, seu indebitæ mercedis subtractio. Dum autem Ecclesia beneficiarios fructibus beneficii privat, quia sine attentione, & devotione officium recitant, eos privat fructibus nec jure acquisitis, nec jure debitis; ideoque hæc privatio non est proprie loquendo poena, sed gratiæ, seu indebitæ mercedis subtractio. Ecclesia beneficia confert ea adjecta conditione, ut beneficiarii fructus beneficii suos non faciant, nisi officium attente, ac devote dicant.

Cum beneficiarii conditionem non implent, fructuum commodo sponte se privant, non tamen poenam incur-

runt; quia de suo nihil amittunt, sed solum non lucrantur; sicuti operarius proprie loquendo non punitur, dum merces minime debita ei subtrahitur, quia contra pacta in agro, aut vinea perperam laborando, magis nocuit, quam profuit.

Ubi ex Nav. addit, excusari a mortali eum, qui recitationem horarum ita differt, vel ita se componit, ut advertat se somno præoccupandum &c.

Hic scilicet in causa vult omissionem horarum, aut earum recitationem sine ulla attentione, & devotione; ergo evidens est, hunc mortaliter peccare; mirorque, quod contrarium dici possit, nisi ab iis, qui putant præcepto satisfieri sine ulla attentione, & devotione, atque in descripta a Buf. specie ponunt, officium reipsa recitari, nec esse omissionis periculum.

ANIMADVERSIO LII.

Clerici beneficiarii quoad eam partem bonorum &c. ita sunt domini, ut &c.

Libere de iis disponere possunt infra fines tamen pietatis, & honestatis, ex. gr. in favorem amicorum, & consanguineorum, si indigeant, aut grati animi, seu remunerationis causa, non item ex arbitrio, & sine ulla justa causa. Sordidæ enim avaritiæ, superbæque ambitionis opus est, si beneficiarius parcius, quam par est, vivat, ut suos locupletet, & in altiorum statum evehat. Hæc est S. Thomæ mens, qui 2. 2. qu. 185. a. 7. postquam in corp. dixit, *de his autem*, (bonis ecclesiasticis) *quæ sunt specialiter suo usui deputata, videtur esse eadem ratio, quæ est de propriis bonis*, in resp. ad 2. adjicit, *quod bona Ecclesiarum non sunt solum expendenda in usus pauperum, sed etiam in alios usus; & ideo si de eo, quod usui Episcopi, vel alicujus clerici est deputatum, velit aliquis sibi subtrahere, & consanguineis, vel aliis dare, non peccat, dummodo illud faciat moderate, idest ut non indigeant, non autem ut ditiores inde fiant*. Unde Ambrosius dicit in lib. 1. de offic. „Hæc est approbata liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas, non tamen ut illos ditiores fieri velis ex eo, quod tu potes conferre inopibus.“

Ubi recte notat Nav. hanc congruitatem, & decemiam habere latitudinem, & suos gradus &c.

Ita sane. Hinc D. Th. art. 7. cit. ait: *Si vero non sunt predicta bona distincta, eorum distributio fidei ejus* (Episcopi, aut alterius beneficiarii) *committitur; & si quidem in modico deficiat, vel superabundet, potest hoc fieri absque bonæ fidei detrimento; quia non potest homo in talibus punctualiter accipere illud, quod fieri oportet. Si vero excessus sit multus, non potest latere. Unde videtur bona fidei repugnare; & ideo non est absque peccato mortali*. Si D. Thomæ verba animo pio, & æquo considerentur, & ad praxim revocentur, res in tuto est. At latitudo, quam Buf. e. g. assert, non est quid modicum. Ducenti floreni, qui supra trecentos, aut in lautiorum victum, aut in profanos usus impendantur ab eo, cui pro infimo gradu suæ sustentationis trecenti sufficiunt, est multus æquo judicio excessus, qui latere non potest, ideoque bonæ fidei repugnat, nec est, ut ait S. Doct., absque peccato mortali.

ANIMADVERSIO LIII.

Probabilis etiam est, contra Nav. &c. beneficiarios.... absolute esse dominos omnium &c. ideoque etsi &c. non teneri ad restitutionem.

Ita loquitur probabilis auctor ad male indulgendum pronus. At Paulus Comitulus insignis ejusdem Soc. Jesu Theologus, & ad veritatem compositus: ita inquit: (apud Genett. Th. t. 2. p. 169. c. 11. q. 1.) „A recentis memoriz hominibus sæpe addubitatum est illud, quod ab antiquis magistris, & melioribus Auctoribus superioris, atque adeo nostræ ætatis in controversiam nunquam votatum est, num ii, quibus ecclesiastica Sacerdotia, beneficiaque mandata sunt, sint bonorum fructuumque omnium, qui ex eis percipiuntur, veri domini. Auctores nescio qui novam, & periculofam opinionem post mille, & quingentos annos in christiana Republica invehere conati sunt, eos, a quibus ecclesiastica beneficia obtinentur, fructuum, quos illa pariunt, veros esse dominos; quorum ipsi opinionem in iis libris, quibus Parochorum officia persecuti sumus, omni machinarum genere convellere, atque evellere conati sumus, Horum hominum sensum a Conciliorum decretis, a Rom. Pontificum sanctionibus, a Sanct. Patrum sententiis, a Theologorum consensione, a sacrorum canonum gravissimis explanatoribus, & a certissima ratione demonstravimus abhorreere.“

Idem præstare Genett. Th. t. 2. p. 170. qu. 2. Nat. Alexander Th. t. 1. p. 621. reg. 9. & Concina Th. t. 2. p. 72. & seq., qui hanc veritatem solide, & erudite, ac fute

fuse demonstrat. Ego, ne actum agam, rem hanc paucis evinco.

Syn. Trident. sess. 25. cap. 1. de reform. ita inquit : *Omnino vero eis (Episcopis) interdicit, ne ex redditibus Ecclesie consanguineis, familiaresque suos augere studeant, cum Apostolorum canones prohibeant, ne res Ecclesie, quæ Dei sunt, consanguineis donent.* Juxta S. Syn. res Ecclesie, Dei sunt : ergo non sunt hominum, nec ad eorum dominium pertinent. Deus supremum quidem habet in omnia bona dominium ; at quia etiam homines in res suas dependenter a Deo jure gentium dominium habent, eas amicis, & aliis donare non prohibentur. At res Ecclesie Episcopi suis consanguineis donare prohibentur, quia Dei sunt, hoc est quia Episcopi nullum in eas dominium habent. Hic est genuinus sacre Synodi sensus. Res Ecclesie a piis fidelibus Deo oblatæ, & donatæ sunt, non hominibus : eadem Episcopis, aliisque beneficiariis conceditur, ut suis, ac pauperum necessitatibus consulere, & in pios usus impenderent. Hinc Urbanus Papa, ut ait Brev. Rom. die 25. Maji, de bonis Ecclesie attributis scripsit his verbis (habetur can. 12. q. 1. c. 26.) *Ipse res fidelium, quæ Domino offeruntur (offeruntur Domino, non hominibus) non debent in alios usus, quam ecclesiasticos, & christianorum fratrum, vel indigentium converti ; quia vota sunt fidelium, & pretia peccatorum, ac patrimonia pauperum.* Ait patrimonia pauperum, non beneficiariorum. Bened. vero XIV. anno 1747. die 16. Maji, dum ageretur causa super donatione officiorum vacabilem facta ab Innoc. X. Olympie Maldachinæ, sedens pro tribunali hæc pronuntiavit. *Sciam, intelligentque omnes, Pontifices summos esse dumtaxat administratores, & dispensatores ecclesiasticorum reddituum ; atque adeo Innoc. X. donare prefate Olympia officia vacabilia, de quibus causa agitur, nequaquam potuit. Pii fideles sancto Petro, non Pontificum nepotibus bonæ suæ obulere. Quamobrem quidquam nos impetiri nepoti nostro constantissime semper recusavimus.* Hinc sententiam definite dixit contra actorem donatarium, eumque obtrinxit, ut tria scutorum millia Cameræ Apostolicæ solveret. Hujus rei testis auctoritarius fuit P. Concina, ut asserit Th. t. 6. p. 496. nu. 13., quia verba Pontificis mox descripta ab eo vernacule enuntiata in latinum idioma fideliter vertit.

At Buf. pro se citat communiorum inter recentiores sententiam, ipsumque D. Thomam : *sum quia, inquit, fructus faciunt suos, ut supponit Trid. sess. 24. c. 12. tum quia aliqui non possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios usus), omnesque eorum donationes, & contractus essent invalidi, & ut tales &c. ut apud ipsum legitur.*

Resp. Singulis objectionibus respondeo ; & primo Cle-
rus Gallicanus anno 1700. hanc regulam tradit (apud Nat. Theol. t. 2. app. altera p. 60.) *ut in rebus theologis ad fidei, & morum dogmata spectantibus Theologos quidem etiam modernos audiamus, si tamen consonas SS. Patribus tradant sententias.* Deinde, ut, si ab eis recedant, eorum opinionum inhibeatur cursus, nedum earum aliqua ratio habeatur, aut ulla eis tribuatur auctoritas. „ At compertum est, inquit Concina Th. t. 2. p. 75. §. 3. n. 14. communi assensione antiquos Patres furti, & „ sacrilegæ rapinæ damnare beneficiarios, qui in profa- „ nos usus, sacros Ecclesie redditus effundunt. „ Horum aliquot citat exscriptis eorum verbis Genettus Theol. t. 2. p. 176. & seq. : ergo recentiorum auctoritas hac in re nullius ponderis est ; præsertim cum & sacri canones, & posteriores sancti doctissimi viri eodem ore, ac sancti Patres loquantur ; quos plurimi recentes, ac præsertim sanioris doctrinæ assertores secuti sunt, ut legi potest apud Concina Th. t. 2. p. 90. n. 52. & seq.

Ejundem sententiæ, contra ac perperam ait Bufemb., est Angelicus, qui 2. 2. q. 100. a. 1. ad 7. de Rom. Pontifice ait : *Quamvis enim res Ecclesie sint ejus ut principalis dispensatoris, non tamen sunt ejus ut domini, & possessoris : juxta quem sensum locutus est Bened. XIV. mox cit. & q. 119. a. 3. ad 1. loquendo de prodigo, qui peccat in alterum, consumendo bona, ex quibus aliis deberet providere, subdit : & præcipue hoc apparet in clericis, qui sunt dispensatores bonorum Ecclesie, quæ sunt pauperum, quos defraudant, prodige expendendo : & q. 185. art. 7. de Episc. inquit : sed ecclesiasticorum bonorum sunt dispensatores, vel procuratores, eosque dominos solum facit quoad eam partem, seu quoad ea, quæ sunt specialiter suis usus deputata ; cujusmodi certe non sunt bona totius beneficii, quando beneficium pingue est, seu parco, & moderato beneficiarii victui superfluit.*

Quoad Synodum Tridentinam, ex qua nostra sententia valide, & rationabiliter fuit confirmata, cum ponit, beneficiarios facere fructus suos, illud suos accipiendum est non quoad dominium, cui sacra Synodus repugnat, sed quoad œconomiam, & administrationem. Hinc Innocent. IV. in c. Cum super de causa possell. & proprietatis n. 3. a Genetto Th. t. 2. p. 182. q. 5. relatus inquit : Non

Prelatus, sed Christus dominium, & possessionem rerum Ecclesie habet. Unde quacumque homines offerunt Ecclesie, dicuntur esse oblata Deo can. Nulli liceat 12. q. 2. Et si quando inveniantur hæc bona Deo oblata, esse Episcoporum, vel Prelatorum, vel Capitulorum, dic esse eorum quoad gubernationem. Est germana interpretatio vocis suos a sacra Syn. Tridentina usurpata ; suos, ut dixi, quoad administrationem, non quoad dominium, ut perperam accipit Bufemb.

Ad tertiam Buf. objectionem dico, beneficiarios extra usus non pios reipsa non transferre dominium fructuum beneficiariorum in alios, omnesque eorum tales donationes esse jure invalidas, & Ecclesie restituendas, ut præclare docet Nat. Alexander Theol. t. 1. p. 624. reg. 11. S. S. Raymundi, & Antonini auctoritate nixus ; quod etiam patet ex oraculo Bened. XIV. mox relato. Quod si Ecclesia de rapinis, & sacrilegiis, quæ beneficiarii in infideli, & injusta sacrarum proventuum administratione admittunt, ordinaria judicia in foro externo non habet, suis rationibus ducitur ; & fortasse ex sunt, ne infinitis controversiis locum præbeat, neve Sacerdotum nomen nimis invidiæ, & infamiæ pateat. Ceterum ea de jure haberi posse, non est dubitandum, uti factum fuit a Bened. XIV. hic cit.

Porro congrua clerici sustentatio censetur, quæ necessaria est ad status, & familie sustentationem secundum conditionem &c.

La-Croix quoque ita loquitur p. 83. num. 904. Verum congrua clerici, ut ex beneficio sustentandi sustentatio ex conditione quidem, & gradu ecclesiastico desumenda est ; (aliud enim e. g. Episcopum, aliud Parochum decet) non tamen ex gradu profano ex. g. Comitibus, Marchionibus, aut ex familiarum nobilitate, ut recte advertit P. Concina Theol. t. 2. p. 9v. n. 38. Ratio evidens est. Nam ecclesiastici proventus ad clericos, quatenus clerici sunt, sustentandos fuere instituti, non ad gradus sæculi, & sanguinis amplitudinem tuendam.

Hanc & piorum fundatorum, qui sua bona Deo, non sæculi hominibus donarunt, & Ecclesie beneficia in Dei cultum, & animarum salutem erigendis mentem fuisse, & esse, in controversiam jure vocari non potest. Hinc Syn. Tridentina sess. 25. cap. 1. de reform. ait : *Quapropter exemplo Patrum nostrorum in Concilio Carthaginensi non solum jubet, ut Episcopi, (ait Episcopi sine distinctione, hoc est seu nobilis, & sublimis familiarum sint, seu inferioris, & ignobilis) modesta suppellectili, & mensa, ac frugali victu contenti sint, verum etiam in reliquo vite genere, ac tota eorum domo caveant, ne quid appareat, quod a sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præferat.* Corrupti nonnullorum ecclesiasticorum mores, quos laxiores opinioniones typis evulgatæ foveant, ab hac sancta lege alieni quidem sunt, & sæculum imitantes, suum fastum, & rapinas, decorem, & honestatem appellant ; at hi miseri, in quo ecclesiastici status decor, & honestas sita sit, non intelligentes, nec intelligere volentes, ad tartara properant.

ANIMADVERSIO LIV.

Potest clericus ex bonis superfluis licite in studiis alere suos. . . si &c. eo quod &c.

Id quidem clerico licet, si pensatis omnibus circumstantiis opus pietatis & misericordiæ sit, consanguineos in studiis alere ; secus, non licet. Si beneficiarius nepotes habeat honestæ familiarum, pauperes, mechanicis operibus minime assuetos, bonæque indolis, & spei, parcos sumptos, dum alios pauperes non negligat, iis præbere poterit, ut litteris, scientiisque informati habeant, unde victum sibi comparare queant.

At si nepotes plebejos, ad aratrum, manuumve laborem natos in publicis lyceis alat, ut laurea donati medicos, causarum patronos &c. agant, hos nihil aliud est, quam eos pauperum patrimonio ad altiorum statum evehere ; quod licere non potest.

Nam si parentes possint, at nolint filios in studiis alere, cur beneficiarius falcem in alienam messem mittit ? an adeo stupidus est, ut non intelligat, ecclesiasticos redditus ad augendam familiam prodigi, si ipse eos in studiis alat, cum parentes nolunt ?

Itaque beneficiarii neglectis casuum arbitris illud Divi Ambrosii lib. 1. de offic. c. 30. attente meditatur. *Est etiam illa probanda liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim ut ipse subvenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deponere, aut alicui subsidium necessitati ; non tamen ut illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus.* Dum parentes suos filios in studiis, cum possint, alere nolunt, sed Ecclesie redditibus eos alii volunt, subsidium suæ necessitati non quaerunt, sed ditiores fieri volunt pauperum sumptu. Causa enim, subdit S. Pater, præstat, non gratia.

Na-

Neque enim propterea te Domino dicasti, ut tuos divites facias, sed eo vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & pretio miserationis peccata redimas tua. Putant, se parum poscere? Pretium tuum quaerunt, vitam tuam fructum adimere contendunt, & se iuste facere putant. Et accusat, quod eum divitem non feceris, cum te ille velis aeternae vitae fraudare mercede. Videlicet inimici hominis, domestici ejus, Matth. 10. v. 36. Hinc Syn. Trident. sess. 25. cap. 1. de reform. ait: Si pauperes sint (consanguinei, & familiares) iis ut pauperibus distribuant; eas autem (res Ecclesiae) non distrabant, nec dissipent illorum causa. Ex Divo Ambrosio, & Synodo Tridentina illud perspicue elicitur, consanguineos Ecclesiae redditibus tunc solum in scholis ali posse, si id recte & misericorditer fieret, etiamsi consanguinei non essent. Causa enim, non gratia praestat, ait S. Ambr. Si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant, inquit Synodus Trident. Hae sunt regulæ agendi, & scribendi; juxta quas P. Concina Th. t. 2. p. 107. nu. 77. 78. contra eos, qui ex arbitrio loquuntur, scripsit.

ANIMADVERSIO LV.

Si bona superflua expendat in usus profanos, graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem: quia &c. & consequenter &c.

Imo tenetur, quia ut contra Buf. resp. 2. ostensum est, non est dominus fructuum suo frugali, & congruo victui superfluum; quod confirmat S. Bernardus ep. 2. ad Falconem, inquit: Denique quidquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est; in quam sensum loquitur etiam S. Laurentius Justinianus a Concina Theol. t. 2. p. 76. n. 18. relat. Adde D. Raymundum de Pennafort in summa lib. 2. tit. de rapt. & prædon. §. 8. & 9. ajentem: De meretricibus autem, & histrionibus, de quibus questum est; dico, Prelatos, & Clericos, qui res Ecclesiae talibus, vel similibus turpibus personis conferunt, vel etiam consanguineis non propter naturam sustentandam, sed ut faciant eos divites de patrimonio Crucifixi, item divitibus, & potentibus non propter aliquam causam licitam, & honestam, sed propter favorem seculi, & pompam; tales, inquam, Prelatos, & clericos, qui talibus conferunt bona ecclesiastica pauperibus debita, dico esse raptos, & per consequens teneri ad restitutionem omnium.

Hinc porro consequitur eos quoque, in quos hujusmodi sacrilegæ rapinæ pervenerunt, restitutione teneri, contra ac perperam docet Buf. ex contrario falso principio jam refutato. Hinc S. Raym. subdit: Sed quid de focariis, & hujusmodi turpibus personis, & aliis supradictis, (consanguineis, & divitibus) quæ sic pascuntur, vel distantur de rebus Ecclesiae? Numquid tenentur ad restitutionem? Utrique: quod confirmat ex D. August. (refertur can. 14. q. 6. cap. 1.) Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum; sed, ut dixi, cum restitui potest.

Ex his illud quoque fit, ut contra ac dixit Buf. & La-Croix p. 118. n. 1358. mortale crimen a beneficiario admittatur, cum ea notabilis superfluum quantitas ex bonis ecclesiasticis ab eo prodigitur, quæ in furto ad mortalem culpam satis est; quia reipsa furtum, seu rapinam committit, dum prodigit non suum; non secus ac oeconomus res domini prodigens contra ejus voluntatem. Qua in re La-Croix sibi contradicit, dum ait: „Sive sit ex „justitia, sive tantum ex religione obligatio expendendi „fructus superfluos in causas pias, D.D. communiter fa- „tentur, longe majorem materiam requiri pro gravi „violatione præcepti non expendendi in usus profanos, „quam furto gravi, ut notat Ilss. t. 2. d. 3. n. 150. „Si enim talis obligatio ex justitia oritur, uti reipsa ex dictis oritur, si prodigentia ecclesiastici proventus in usus non pios, est rapina, ut eam appellant S. Bernardus, & S. Raym. citati, ratio evidenter dictat, in hujusmodi prodigentia eam quantitatem ad mortale peccatum sufficere, quæ sufficit in furto. An quia beneficiariorum rapina sacrilega est, majorem quantitatem ad letale crimen requirit, quam furtum rei profanæ? La-Croix vero non solum majorem, sed longe majorem quantitatem requirit. Hæc est indoles probabilium, ut laxent habenas.

ANIMADVERSIO LVI.

In profanos usus expendi possunt a Clericis bona patrimonialia, &c. vivendo interim ex beneficiis.

Juvenin quidem, & Genett. Theol. t. 2. p. 198. qu. 12. huic sententiæ repugnant; quam tamen tuetur Nat. Alex. Th. t. 1. p. 624. reg. 14. & SS. Patrum auctoritates, quas illi pro se afferunt, explicat.

S. Th. 2. 2. q. 185. a. 7. tertio loco sibi objicit Div.

Hieronymum ajentem: Clericos illos convenit stipendiis Ecclesiae sustentari, quibus parentum, & propinquorum bona nulla suffragantur: qui autem bonis parentum, & opibus propriis sustentari possunt, si quod pauperum est, accipiant, sacrilegium committunt, & incidunt.

Huic objectioni S. Doct. ita respondet. Ad tertium dicendum, quod non omnia bona Ecclesiarum sunt pauperibus largienda; nisi forte in articulo necessitatis, in quo pro redemptione captivorum, & aliis necessitatibus pauperum etiam vasa cultui divino dicata distrabuntur, ut Ambros. dicit: & in tali necessitate peccaret clericus, si vellet de rebus Ecclesiae vivere; dummodo haberet patrimonialia bona, de quibus vivere posset.

Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem ut clerici, non tamen ut redditus beneficii, sed ut stipendia &c.

Hic Buf. loquens de clerico beneficiario, ponit tanquam certum, oblationes pro concionibus, exequiis funerum, officio defunctorum, administratione sacramentorum, anniversariis &c. quæ vulgo stolæ fructus dicuntur, non esse fructus beneficii; quod, licet a non paucis recentibus affirmetur; mihi tamen, qui eorum auctoritatem, ut par est, magni non facio, falsum videtur. Sicut enim stola, seu stolæ officium beneficiarii, quatenus beneficiarius est, jus, & debitum est, ita stolæ fructus, ipsius beneficii fructus sunt, incerti quidem, hoc est modo minores, modo majores, attamen beneficii fructus, non secus ac decimæ, & fructus agrorum &c. qui & ipsi quoad quantitatem incerti sunt. Qua de causa decimæ, fructus agrorum, &c. Parochis concediti sunt, nisi ob conciones, catechismum, administrationem sacramentorum, aliasque hujusmodi functiones a Parochis ex officio obeundas? An quia fideles præter decimas, fructus agrorum &c. aliqua insuper offerunt Parochis concionantibus, sacramenta ministrantibus &c. hujusmodi oblationes ad Parochos, ut Parochi sunt, non deferuntur? Sunt ergo fructus beneficii, quia propter functiones beneficiarii proprias, & quatenus beneficiarius est, ipsi offeruntur. Hinc cap. Inquirendum decret. lib. 3. tit. 25. dicitur: Inquirendum est, si quis Presbyterorum de redditibus Ecclesiae, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparavit; quia sicut nec suo, ita nec alieno Presbyter fraudem facere de facultatibus ecclesiasticis debet: quoniam hoc sacrilegium est, & par crimini Jude furis, qui sacras oblationes asportabat, & furabatur. Ecclesiasticas facultates appellat non solum redditus Ecclesiae, sed oblationes, & vota fidelium beneficiarii collata, & sacrilegium furtum esse, ait, hujusmodi facultates in profanos usus clam converti: at fructus stolæ sunt oblationes, & vota fidelium beneficiarii collata: ergo &c.

Idem habet Alex. III. cap. Quia nos 9. dec. lib. 3. tit. 26. ubi ait: Respondemus, quod licet Clerici de his, quæ paternæ successionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio (cap. Relatum 12. hujus tit. additur aut doctrina) sunt adepti, seu dono consanguineorum, aut amicorum non habito respectu ad Ecclesiam pervenerunt ad ipsos, libere disponere valeant; de his tamen, quæ consideratione Ecclesiae perceptorunt, nullum de jure possunt facere testamentum. At stolæ fructus nec ex paternâ successionem, vel cognationem, nec ex artificio, aut doctrina, nec ex dono consanguineorum, aut amicorum, sed consideratione Ecclesiae ad beneficiarios perveniunt: ergo nullum de his testamentum de jure facere possunt: ergo horum fructuum domini non sunt; &, quod hinc necessario consequitur, in usus profanos eos convertere nequeunt.

At Anac. t. 3. juris can. p. 345. tit. 25. n. 7. Ita objicit: „Fructus, seu redditus stolæ, Clericis etiam curacit: „tis non intuitu beneficii, sed præcise intuitu industriae, „seu laboris spiritualis præstiti dantur tanquam stipendium, & merces absque ullo tacito, aut expresso onere superflua in causas pias erogandi. „Resp. Hoc scilicet ex arbitrio asseritur, rem involvit, & absurda positione nititur. Ponit enim, redditus beneficii animarum curatoribus tribui ex jure ejusdem beneficii iis collati si- ne spirituali labore; cum tamen certum sit, beneficiarios, nisi spirituales labores, & officium impendant, nullum in beneficii fructus jus habere. Distinguendi quidem sunt labores, & opera Parochorum. Alia enim sponte ab iis suscipiuntur, nec ad eos, ut Parochi sunt, ex officio pertinent, ut si honesto artificio horis succisivis vacent, vel docendi litteras, aut scientias munere fungantur; & horum operum stipendia, & lucra ad eos pleno jure pertinent: at labores, & opera, quæ ex officio ad eos ut Parochos spectant, nullum jus a beneficii jure distinctum, & separatim iis tribuunt. Sicut enim hujusmodi functiones jure parociali obeunt, ita jure parociali, non alio, eorum fructus percipiunt. Porro functiones stolæ, ut exequiorum, administrationis baptismi, anniversariorum &c. ad quas, & officium Parochi pertinent: ergo oblationes, quæ earum intuitu percipiunt, beneficii fructus, seu portiones sunt.

Ita-

Itaque textus Luc. 10. *Dignus est enim operarius mercede sua*, quem Anacletus in suæ opinionis confirmationem adducit, ad rem non facit. Non enim nos solum fructus Parochis subtrahimus, imo dicimus, eos ipsis esse tribuendos; sed illud asserimus, eos esse fructus beneficii, quorum administrationem, non dominium Parochi habent.

Quamquam dum Anacletus ex hoc evangelico textu colligit, solum fructus, aut alios proventus ecclesiasticos præcise dari tanquam stipendium, & mercedem spiritualis laboris, verendum est, ne eo abutatur. Christus enim eo loco ita inquit: *In eadem autem domo manete, edentes, & bibentes, quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua*. Itaque illud mercede idem sonat, ac sustentatione vitæ, juxta illud Ap. 1. ad Cor. 9. *Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt, & qui altari deserviunt, cum altari participant*? Hinc D. Augustinus laudatus a D. Thoma 2. 2. q. 100. art. 2. ait: *Accipiant sustentationem necessitatis a populo, mercedem dispensationis a Deo*.

Si redditus solum, aut alii proventus idarentur præcise ut stipendium, & merces industriæ, seu laboris spiritualis, simonia admitteretur; quia hoc modo venderetur, & emeretur spiritualis labor.

Itaque idem Christus Matth. 10. ait: *Gratis accepistis, gratis date*.

Quomodo hi duo textus Luc. 10. & Matth. 10. qui specie tenus contrarii videntur, conciliari possunt, nisi eo modo, quo diximus, ut sensus sit: pro spirituali labore nihil ut pretium, seu mercedem proprie dictam, vulgo *pagamento* accipite; accipite autem aliquid, ut mercedem improprie, hoc est ut sustentationem necessitatis?

Hæc est angelica D. Thom. doctrina art. 7. qu. 100. cit. ubi ait: *Vendere quod spirituale est in hujusmodi actibus spiritualibus, aut emere, simoniacum est: sed accipere, aut dare aliquid pro sustentatione ministrantium spiritualia secundum ordinationem Ecclesiæ, & consuetudinem approbatam, licitum est; ita tamen quod desit intentio emptionis, & venditionis, & quod ab invitis non exigatur per spiritualium subtractionem, quæ sunt exhibenda. Hoc enim haberet quandam venditionis speciem*.

At quid, inquis, de iis, quæ Clerici, qui Parochi non sunt, accipiunt ut Clerici pro concione, Missa, administratione sacramentorum &c.?

Resp. De his dictum est l. 3. t. 1. c. 2. d. 3. art. 1. ca. 3. Ex iis autem, quæ ibi dicta sunt, Clerici pro spiritualibus functionibus nihil accipere possunt, nisi titulo sustentationis; quæ est constans doctrina S. Thomæ tum ibi, tum hic citati, & S. Augustini, quam confirmant oracula sacræ Scripturæ mox citata: at Clerici non sunt domini eorum, quæ titulo sustentationis accipiunt, nec ea in usus profanos expendere possunt; quia cessante titulo, seu ratione sustentationis cessat jus ea accipiendi, & retinendi: ergo &c.

Hanc sententiam tuetur Gen. Theol. t. 2. p. 196. qu. 11. eamque confirmat auctoritatibus SS. Thom. August. & Canonum jam hic allatis.

Falsum enim est, bona, quæ Clerici acquirunt ut Clerici, esse bona quasi patrimonialia. Quæ enim acquirunt ut Clerici, ecclesiastica bona dici debent, & sunt; quia ea acquirunt consideratione Ecclesiæ, seu ecclesiastici status. Hinc sacri canones citati non tria, sed duo tantum bonorum genera in Clericis agnoscunt; hoc est ea, quæ titulo laicis communi acquirunt, quorum sunt domini; & ea, quæ titulo clericali, seu intuitu Ecclesiæ, aut, quod idem est, ecclesiastici gradus comparant, quorum dominium non comparant.

ANIMADVERSIO LVII.

Probabilius est, in profanos usus posse expendi distributiones &c.

Hoc vero non probabilius, sed falsum est tum ex hætenus dictis, tum quia distributiones, inter beneficii redditus computandæ sunt; quia Canonicis, aliisque beneficiariis conferuntur, quatenus beneficiarii sunt, ne suo meriti deficiant. Nec enim quia a corpore beneficii separatione fuerunt, naturam reddituum beneficii amiserunt; cum in eas nullum jus habeant, nisi beneficiarii. Itaque opinatio Busembergii non solum a Genetto Theol. t. 2. p. 194. q. 9. & a Concina Theol. t. 2. p. 105. n. 74. sed etiam ab ipso Anacleto alios citante t. 3. juris can. p. 345. n. 9. rejicitur.

ANIMADVERSIO LVIII.

Fructus, qui dantur ob capellaniam, vel vicariam non collativam, sed &c. possunt expendi in usus profanos, quia non sunt fructus &c. sed bona &c.

Hoc quoque ex dictis rejiciendum est, sicuti rejicitur

a Genetto loco modo cit. quia licet non sint fructus beneficii, numerari tamen non debent inter bona quasi patrimonialia, sed inter bona ecclesiastica ecclesiasticorum officiorum intuitu, & sustentationis titulo acquisita.

ANIMADVERSIO LIX.

Probabiliter etiam pensionarius licite suam pensionem expendit in usus profanos.

Hæc quoque probabilitas fucata est, & reipsa falsa. Nam pensionarius solo titulo sustentationis, & pietatis pensionem recipit. Hinc Cæterus Card. & Præfatum a Paulo III. pro morum, & Curie reformatione selectorum monuit, nulla alia de causa, alioque jure pensiones constitui posse, nisi ut quasdam elemosynas, quæ in pios usus, & indigentibus concedi debent, ut supra retuli hoc cap. dub. 1. art. 5. qu. 2. resp. 2.

Pensiones enim nihil aliud sunt, nisi portio fructuum beneficii; ideoque quod de beneficio dicitur, idem de pensionibus omnino dicendum est.

Summus quidem Pontifex extrahit pensionem ex redditibus beneficii, eamque dat beneficium non habenti; at quid inde? an summus Pontifex facultatem dat pensionario, ut partem fructuum beneficii sibi assignatam in profanos usus convertere possit? minime vergentium. Hanc facultatem summus Pontifex nec dat, nec dare potest; quia ne ipse quidem beneficiorum dominus est, sed supremus dispensator tantum; ex quo fit, ut res Deo oblata in profanos usus ne ipse quidem convertere queat, multoque minus aliis facultatem dare, ut id faciant.

ANIMADVERSIO LX.

Partem, quam Clericus parce vivendo sibi servat &c. licite expendit in usus profanos &c.

Bus. in id suos conatus intendit, ut sacros redditus in profanos convertat. Hac de re consule dicta in Resp. 1. hujus dub. Beneficiarius enim meminisse debet, ut totam beneficium, sic partem suæ sustentationi destinatam, esse rem Deo dicatam, & sacram, quæ proinde in profanos usus conferri nequit. Genett. Theol. t. 2. p. 192. qu. 8. hanc esse constantem, & perpetuam sacrorum Canonum, & sanctorum Patrum doctrinam, præclare affirmat, ut patet ex eorum auctoritatibus supra citatis.

Nam quod Bus. ait: „quia expensa est jam ante in „usus pios,“ contradictorium est. Quod enim jam ante expensum fuit, non amplius existit, nec iterum expendi potest.

ANIMADVERSIO LXI.

Qui in usum profanum a Clerico bona accipit &c. potest excusari &c. si eum non induxit &c. neque per eam &c.

Si casuum arbitri tanta vi homines a peccatis avocarent, quanta eorum peccata excusant, præclare nobiscum ageretur. At cum contra faciant, vix dici potest, quantum Ecclesiæ Dei perniciem inferant; quæ de re Alex. VII. in procem. prop. ab ipso proscriptarum.

Etiamsi donatarius in specie a Bus. proposita Clericum non inducat ad sibi donanda superflua in usum profanum, donationi tamen consentit: porro donatio Clerici est sacrilega rapina, quæ a lue sacrilegii, & rapinæ non excusatur ea adjecta conditione, si Clericus per eam non reddatur impotens ad superflua expendenda in usus pios. Hæc enim conditio contradictionem involvit. Quod enim Clericus jam expendit in usus profanos, impossibile est ut in pios usus expendat. An quod a Clerico expensum jam fuit, penes ipsum nihilominus remanet? Quod si Clericus ex bonis laico titulo suis possit sacrilegam rapinam reparare, an sacrilega rapina desinit esse talis?

Ergo quocumque se vertat Bus. semper certum est, laicum donatarium in specie proposita consentire sacrilegæ rapinæ, non secus ac si argenteam lampadem, aut quid simile e templo ereptum a sacrilego fure acciperet, quia fur ex propriis bonis refarcire damnum potest: at consentire sacrilegæ rapinæ, certum sacrilegium est ex Ap. 1. Rom. 36. dicente: *Digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*: ergo &c. Si consentire sacrilegæ rapinæ, eam accipiendo, non esset peccatum, ne peccatum quidem esset ad illam inducere: at Bus. negare non audet, inducentem Clericum ad donationem seu sacrilegam descriptam rapinam peccare. Cur ergo accipientem, & consentientem a peccato excusare audet?

ANIMADVERSIO LXII.

Et si enim, ubi consuetudo invaluit, etiam in usus profanos valide (Clerici) restentur, &c. & sequitur ex dictis. Idem habet La-Croix p. 118. n. 1359. 1360. ubi hac in re consuetudini standum esse, ait.

Ex

Ex dictis Resp. 2. contra Buf. ubi ostendimus, Clericos non esse dominos proventuum ecclesiasticorum, aperte consequitur, Clericos in usus profanos testantes non solum mortaliter peccare, ut Buf. concedit, sed invalide quoque testari. Quod si, ut ostensum est ca. 6. donationes profanz bonorum ecclesiasticorum sunt invalidæ, an validæ erunt, si mortis causa fiant? De his, inquit Alex. III. ibi cit. *quæ consideratione Ecclesie perceperunt*, (Clerici) *nullum de jure possunt facere testamentum*. Consuetudo testandi de bonis Ecclesiarum, facultatem quidem impertire potest Clericis, ut ea in usus pios post mortem & valide, & licite relinquunt, quia sicuti ipsorum viventium, ita morientium conscientia, & fidei committitur eorum dispensatio; at ea consuetudo nec dat, nec dare potest facultatem Clericis, ut rei alienæ, & Christi, ac pauperum patrimonii domini evadant.

Nisi tamen fecerit cum facultate Pape; quæ licet &c.

Facultas testandi a summo Pontifice Clericis concessa, ubi testandi consuetudo non viget, vim consuetudinis supplet, efficitque, ut & valide, & sine culpa in usus pios testentur de bonis Ecclesiarum; at potestatem testandi in usus profanos summus Pontifex nec dat, nec dare potest; quia ne ipse quidem ecclesiasticorum proventuum est dominus, ut jam ostensum supra est. Hinc Innoc. XII. constit. * *Romanum decet Pontificem*, inquit: *Eam ab ipso pontificatus nostri primordio servandam proposuimus, & habemus Deo adjuvante servare studuimus disciplinam, ut in bonorum, & reddituum ad hanc sanctam Sedem, & Cameram nostram apostolicam spectantium distributione, justitiæ, & prudentiæ leges, & regulas custodientes, summam meritorum, nullam autem carnis, & sanguinis, aut cujuscumque humani affectus rationem haberemus*. Qui de suo dant, justitiæ lege & regula opus non habent, sed solum prudentiæ; quia de suo dantes, contra justitiam peccare non possunt, sed solum contra alias virtutes: at Innoc. XII. agnoscit necessitatem custodiendæ justitiæ in distributione bonorum ad apostolicam Sedem & Cameram pertinentium: ergo aperte fatetur, se eorum dominum non esse. Idem porro, aut multo magis dicendum de bonis, & proventibus aliarum Ecclesiarum. Itaque si summi Pontifices beneficiariis facultatem concedant testandi in consanguineorum favorem, aut hæ concessiones pietatis, & misericordiæ titulo nituntur, & legitimæ sunt; aut, nisi eo titulo nitantur, mendacio, vel importunitate extortæ, nihil roboris quoad valorem in conscientia foro obtinent.

ANIMADVERSIO LIII.

Clericos &c. quoad habitum obligari &c.

Hic Buf. ponere videtur, Clericos minorum ordinum non beneficiarios, lege deferendi habitum clericalem, & tonsuram non teneri, quod La-Croix p. 121. n. 1371. expresse concedit, loquendo de gravi obligatione, nisi frui velint privilegiis Clericorum; quia de his non loquitur Trident.

Hanc opinionem Anacl. t. 3. juris can. p. 10. resp. 3. n. 69. communem esse, ait; quam tamen Nat. Alexander Theol. t. 1. p. 613. reg. 1. & Genettus Theol. t. 5. p. 60. q. 7. jure improbant, & refutant. Concilium enim Carthag. 4. dist. 26. cap. 8. sine ulla exceptione inquit: *Clericus professionem suam & habitum, & ingressu probet; & ideo nec vestibus, nec calcamentis decorem quærat*. Et Syn. Trid. sess. 14. cap. 6. de ref. ait: *Quoniam vero, etsi habitus non facit monachum, oportet tamen Clericos, vestes proprio congruentes ordini semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci morum honestatem intrinsecam ostendant*. An Trid. de minoribus Clericis non loquitur, cum sine ulla distinctione dicat, *oportet tamen Clericos &c.*? Ipsum naturæ lumen dicat, Clericos quoscumque a sæculo separatos, & in sortem Domini vocatos ut morum honestate, ita habitu modesto, suoque statui congruente a sæculi hominibus esse discernendos. Qui secus se gerunt, a sua vocatione desciscunt, indignosque se præbent, qui ad majores ordines promoveantur, aut quodcumque beneficium obtineant; quod sane multæ Synodi a Genetto relata constituant. Hinc Clemens V. in Concilio Viennensi (Cap. Quoniam tit. 1. lib. 3. Clement.) ita loquitur: *Quoniam qui abjectis vestibus proprio congruentibus ordini, alias sumere, & in publico portare rationabili causa cessante præsumit, professorum illius ordinis prærogativa se reddit indignum &c.* Hæc porro verba aperte declarant, minores quoque Clericos subditos esse legi deferendi habitum clericalem, & tonsuram; quia habitus clericalis, & tonsura sunt vestis eorum ordini congruens. Hinc idem Clemens in eadem constit. eosdem minores Clericos virgata, vel partita veste publice sine rationabili causa utentes, ac simul tonsuram deferentes, (si enim hanc quoque abjiciant, ad sæculum se remeasse ostendunt,

quod Ecclesia iis non interdicat) quo tempore tali habitu utuntur, inhabiles ad ecclesiasticum beneficium obtinendum ipso facto reddit; quam constitutionem innovat Syn. Trid. loco mox cit. Ex quibus manifestum est, Anacletum aperte decipi, dum ait, Clementinam citatam, & Synodum Trid. expresse loqui de Clericis in sacris constitutis, aut beneficium obtinentibus. Qui tum Clementinam citatam, tum Synodum Trid. attente legent, Anacleti, & La-Croix aberrationem perspicue deprehendent. Nam dum La-Croix minores Clericos a gravi obligatione deferendi habitum clericalem, & tonsuram eximit, si frui nolint privilegiis Clericorum, id verum est, eo sensu, si Clerici esse nolint, seu si clericalem statum abjiciant. Nam dum sacri Canones minores Clericos clericali veste non utentes, Clericorum privilegiis privant, gravem eorum obligationem deferendi clericalem habitum indicant, quamdiu Clerici esse volunt.

ANIMADVERSIO LXIV.

Quoad artes prohibentur... Item medicorum, aut chirurgorum, ubi opus est incisione, aut adustione.

At si incisione, aut adustione opus non sit, sunt ne Clericis permittæ?

Cap. Tua nos 19. tit. 2. lib. 5. dec. Monachus Sacerdos, qui tumorem gutturis mulieris ferro aperuerat, reprehenditur, non præcise quia incisionem adhibuit, sed quia officium alienum sibi non congruens usurpavit. Respondemus, inquit Innoc. III. *quod licet ipse Monachus multum deliqueris, officium alienum usurpando, quod sibi minime congruebat; si tamen &c.*

Hinc cap. Clerici 15. tit. 1. lib. 5. dec. idem Innoc. III. ait. *Clerici officia, vel commercia secularia non exercent, maxime inhonesta*: at ars medica, & chirurgica, seu urat, aut secet, seu non, est sæculare officium. Ergo. Nam perinde est, seu incisio aut adustio adhibeatur, seu non; nec ulla ratio assignari potest, cur medicina, & chirurgia cum incisione, aut adustione conjunctæ Clericis vetentur, sine incisione autem, & adustione permittantur.

Absolute autem, & sine limitatione prohibentur, quia sunt sæcularia officia, quæ Clericos divinis addictos non decent, maxime quia, cum prædictæ artes studio, & exercitatione totum hominem occupent, a spiritualibus officiis animum valde distrahunt; & cum in corporis morbis curandis versentur, ab animorum ægreditudinibus sanandis, quod est Clericorum proprium officium, hominem abducant. Quare D. Carolus Bor. Conc. 1. Med. cap. 2. Clericis aut sacris initiatis, aut Ecclesiarum beneficiis obtinentibus illud inter alia absolute, & sine ulla restrictione interdicat, *ne artem medendi faciant*. Hanc sententiam ipse Anacletus t. 3. juris can. p. 662. n. 16. licet ad indulgendum pronus, tuetur.

Nisi, ut habet Nav. erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Busemb. more suo rem nimis laxat. Anacletus loco mox cit. ex Sanch. Pirithing, Barb. Mol. Bonac. & aliis permittit, ut Clericus urgente necessitate, & cessante periculo mortis chirurgiam, aut medicinam exerceat ex caritate erga miserabiles personas, cum alii medici, aut chirurgi defuncti, vel minus idonei sunt. Quando autem periti haberi possunt, ne causa quidem pietatis id Clericis licebit. Ita Anacletus cautius, & rationabilius.

ANIMADVERSIO LXV.

Resp. 3. Quoad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Judicis &c. Advocatorum &c.

Sicuti Clerici minores, clericales vestes ex dictis deferre tenentur, ita ab officiis sæcularibus a Busemb. hic descriptis abstinere debent ex Ap. 2. ad Tim. 2. dicente: *Nemo militans Deo (an Clerici minores Deo non militant?) implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit*. Hinc sacri canones Clericis indefinite, hoc est omnibus, sæcularia officia interdicunt, ut c. Clerici mox cit. in Resp. 2. An officia a Busemb. descripta sæcularia non sunt? Quare cap. Pervenit 26. dist. 86. quod est Concilii Chalcedonenis, dicitur: *Pervenit ad sanctam Synodum, quia de iis, qui in Clero connumerantur (minores Clerici in Clero certe connumerantur) quidam propter turpis lucris gratiam alienarum possessionum conductiones, & causas sæculares (Judicium, advocatorum &c.) suscipiunt; & a sacris quidem officiis se per desidia separant, ad domos autem secularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes avaritiæ causa suscipiunt. Decrevis ergo sancta, & magna Synodus, neminem horum deinceps, hoc est Episcopum, sive Clericum, aut Monachum conducere possessiones, aut misceri secularibus procurationibus*

* Eam refert Genett. in calce t. 2. Theol.

nibus (ut sunt officia a Buf. descripta) nisi forte qui legibus ad minorum et aetum tutelam, siue curationes inexcusabiles attrahuntur, aut cui Civitatis ipsius Episcopus ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula, & orphanorum, ac viduarum, quæ indefensæ sunt, & earum personarum, quæ maxime ecclesiastico indigent adminiculo, propter timorem Dei. Si quis vero transgressus fuerit hæc præcepta, correctioni ecclesiastica subiaceat.

Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent, v. gr. advocare pro personis conjunctis.

Id non licet, nisi personæ conjunctæ miserabiles sint, quæ maxime ecclesiastico indigent adminiculo, idque de licentia Episcopi, ut patet ex mox cit. verbis Concilii Chalced.

At notat consuetudinem inducendum esse, ut officio Cancellarii &c. fungi possint in causis civilibus.

Laym. l. 1. tr. 5. p. 5. c. 8. n. 5. ita inquit: „Neque item in specie prohibitum reperitur, sed potius per Ecclesiæ consuetudinem concessum, ut personæ ecclesiasticæ in Principum etiam sæcularium curiis fungantur, si possint officio Consiliarii, Cancellarii, imo etiam iudicis in causis civilibus, ut monet Abb. in c. Clericis &c.

Etiamsi hæc officia personis ecclesiasticis in specie vetita non fuissent, certum tamen est ex sacris canonibus mox citatis, ea fuisse ipsi in genere vetita, quia sunt sæcularia negotia, & sæculares procuraciones. An quæ sacri canones ecclesiasticis in genere prohibent, ea ipsi in specie permittunt? Præterea Innoc. III. c. Sicut 8. tit. 50. lib. 3. Dec. inquit: *Frat. tue mandamus, quatenus Clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium (hoc Cancellarii, qui est magistratus tabellio, officium includit) per beneficiorum subtractionem appellatione postposita interdicas; & c. 5. Clericis tit. 50. hic cit. Alex. VII. ait: Jubemus etiam sub interminatione anathematis, ne quis Sacerdos officium habeat Vicecomitis, aut Praepositi secularis.*

Contrarius aliquorum usus non est legitimus, sed corruptus, & malus. Syn. quippe Trid. sess. 22. cap. 1. de relor. statuit, ut quæ alias a summis Pontificibus, & a sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lufibus, ac quibuscumque criminibus, nec non secularibus (hoc nota ad rem nostram) negotiis fugiendis copiose, ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem poenis, vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis observentur; ne appellatio executionem hanc, quæ ad morum correctionem pertinet, suspendat. Si qua vero ex his in desuetudinem abiisse compererint, ea quamprimum in usum revocari, & ab omnibus custodiri studeant, non obstantibus consuetudinibus quibuscumque; ne subditorum neglecte emendationis ipsi condignas, Deo vindice, poenas persolvant. Sacra Syn. præcipit observari quæ sacri Canones tum quoad alia, tum quoad sæcularia negotia a Clericis vitanda sanxerunt; quorum observantiam non tam ad jus positivum humanum, quam ad jus naturæ, & divinum pertinere innuit, dum inobservantia cohibito, & punitio ad morum correctionem spectare ait; ideoque contrarios usus non tolerat, sed aboleri vult; idque Episcopi inculcat, ne ipsi poenas pro neglecta subditorum emendatione, Deo vindice, persolvant. Si Episcopi negligentes emendationem Clericorum, qui sæculi negotiis, & procuracionibus Cancellariorum, & Judicum officiis in curiis sæcularibus fungentes implicantur, peccant teste Synodo Tridentina, an ipsi Clerici hæc officia peragentes, a culpa immunes sunt? Repetenda hic est divina illa lex a D. Paulo promulgata: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit: ac officium Cancellarii, & Judicis civilium causarum in curiis sæcularibus, est sine controversia negotium sæculare: ergo Clericis divina lege vetitum est: ergo nulla contraria consuetudine licere potest.*

Ipsa naturæ jure valde dedecet, Christi ministros fieri ministros sæcularium Principum, quorum sunt patres, & magistri teste Greg. VII. c. 9. *Quis dubitet* dist. 96. & ad litum, ac negotiorum sæculi administrationem animos, & curas eos convertere, qui se Ecclesiæ, animarum salutis, & Dei culti addixerunt. Ergo nulla consuetudo efficere potest, ut Clerici possint esse sine culpa Cancellarii, & Judices in curiis sæcularibus.

Quod autem ad consiliarii officium attinet, utinam sæculi Principes nihil unquam facerent sine Sacerdotum divinæ, & ecclesiasticæ legis peritorum, animarumque salutis, non aulicæ gratiæ sollicitorum consilio, ab iisque in tributis, legibus, bellis, foederibus, aliisque diligenter exquirerent, quid liceat, quid non liceat, neque ab eorum consiliis unquam discederent. Hæc consilia præbere nec divina, nec ecclesiastica lex Sacerdotibus interdicit, sed illud iis vetat, ut mala, aut sæcularia consilia Principibus suggerant.

ANIMADVERSIO LXVI.

Resp. 4. Quoad actiones prohibentur arma portare, nisi in itinere.

Cap. Clerici 2. tit. 1. lib. 3. Dec. ita statuitur: *Clerici arma portantes, & usurarii excommunicentur.* Ex quo inferitur, peccatum Clericorum arma gestantium esse mortale. Quia, cap. Nemo Episcoporum 41. q. 3. can. 11. *anathema est æternæ mortis damnatio, & non nisi pro mortali debet imponi crimine, & illi, qui aliter non poterit corrigi.* Ubi nam a lege tam gravi excipiuntur Clerici iter agentes? Necessitas quidem, ut ait D. Thom., & cum eo omnes, non subditur legi: at ordinarie loquendo nulla necessitas est, ut Clerici in itinere arma deferant: ergo nulla ratio est, cur Clerici ordinari loquendo arma in itinere deferre permittantur. Anacletus t. 3. juris can. p. 17. num. 123. opposit consuetudinem. At Syn. Trident. mox cit. statuit, ut quæ antiqui Canones de vita, honestate, & cultu Clericorum constituere, in usum revocentur, & ab omnibus observentur non obstantibus quibuscumque consuetudinibus; & S. Antoninus a Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 424. reg. 31. citatus ait, quod Clericos non excusat consuetudo patriæ, ut contra decorem, & modestiam status clericali multa faciant, quæ canonibus prohibentur ext. de vita, & honestate Clericorum.

Venationi clamose vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa permittitur.)

Ex La-Croixio p. 121. num. 1375. Clericis interdicta intelligitur venatio, quæ ab ipsis cum magno clamore, & scandalo exercetur. . . Addunt, inquit, Suar., Sa, Castrop. t. 16. d. 4. p. 13. §. 5. etiam a veniali excusari, si venatio sit rara, & moderata, & ad reficiendas vires. Putant etiam Lugo, Diana, Dicast. quietam venationem cum retibus, laqueis, paucisque canibus non esse prohibitam ecclesiasticis.

Synod. Trident. sess. 24. cap. 12. de refor. præcipit, ut Canonici ab illicitis venationibus, & aucupii abstineant. Unde colligitur, quasdam venationes, & aucupia Clericis esse illicita, quasdam esse permissa. Venationes, & aucupia, quæ cum canibus, accipitribus, aut aliis similibus feris avibus fiunt, Clericis vetita sunt, ut clare colligitur ex cap. 1. & 2. tit. 24. lib. 5. Decret. de Clerico venatore; multoque magis si Clerici armis, quæ iis specialiter prohibentur, utantur. Cap. enim 1. cit. dicitur: *Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum, canes, aut accipitres, aut hujusmodi ad venandum habere non licet.* Quod si quis talium personarum in hac voluptate sæpius detentus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus a communione; si Presbyter, duobus; si Diaconus, ab omni officio suspendatur. Hujusmodi ergo venationes prohibita sunt, nec permissa, etiamsi raro fiant; quia Syn. Trident. cit. renovat antiquos Canones circa vitam, & honestatem Clericorum non obstantibus quibuscumque consuetudinibus. Aucupia vero, quæ sine armis, canibus, accipitribus, aliisque rapacibus, & feris avibus fiunt, sunt permissa.

Casus. tamen v. Clericus contra Ang., & Nav. docet, horum, & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas &c. nec refert, quod transgressor sit excommunicandus, quia &c. quod tamen &c.

Busemb. more suo varias, & discrepantes opiniones colligit, ut quisque eas feligat, quæ sibi commodiores videntur; quæ sane de moribus disputandi ratio nostræ corruptæ naturæ congruit, at animæ salutis noxia est.

Quæstiones, utrum culpa sit letalis, an venialis, lubrica esse solent. Si tamen ex contrariis opinionibus dubium oriatur de gravitate culpæ, mortale crimen est cum tali dubio operari; neque dubii depositio excusat, si ex iis momentis, unde oritur, dubium deponatur; quia in hac hypothesi dubii depositio temeraria est. Illud ex arbitrio Busemb. affirmat, aut ponit, transgressorem legis aliquid sub excommunicatione ferendæ sententiæ Clerico prohibentis mortaliter non peccare. Contrarium aperte colligitur ex cap. Nemo Episcoporum mox citato in hac resp. ubi sermo est de excommunicatione ferendæ sententiæ, hoc est non intelligenda, nisi illi, qui aliter non potuerit corrigi; attamen non nisi pro mortali debet imponi crimine. Porro hæc gravissima poena Clericis commun relaxantibus cap. Si quis 4. tit. 1. lib. 3. Decr. imponitur. Si quis, inquit, ex Clericis comam relaxaverit, anathema sit: ergo comæ relaxatio, mortalis culpa est; quod tamen ea moderatione accipio, si relaxatio comæ sit notabilis excessus ultra modum, & morem benemeratorum, & piorum Clericorum.

Porro, ut de armorum delatione, de qua mox dictum est, fileam, alearum, & taxillorum ludus, qui etiam laicis vetitus est, tabernarum ingressus, præsertim frequens, negotiatio, de qua consule dicta lib. 3. t. 5. c. 3. dub. 8. art. 2. cohabitatio cum suspectis mulieribus

gra-

graviores in Clericis culpæ merito haberi possunt, quam comæ relaxatio, aut incongrui habitus gestatio. Itaque missis probabilibus opinatoribus, unde veritas, quam ne ipsi quidem quærunt, erui nequit, sacræ leges accurate observandæ sunt; quas si Clerici quandoque violent, suarum culparum excusationes a recenti doctrina ne auceantur cum animarum periculo, sed eas sincero, ac dolenti animo confiteantur cum firmo proposito observandi in posterum sacros Canones.

C A P U T I I I.

De statu, & officio personarum secularium quarundam, præsertim judicialium.

D U B I U M I.

Quæ requirantur ad legitimum iudicium?

Respond. Hæc tria. Primum est iurisdicctio, si ne qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, ut ex D. Thom. 2. 2. q. 60. habet communis. Quare peccat Judex secularis, si personas, aut causas mere ecclesiasticas ad se trahat: uti & Ecclesiasticus, si mere civiles, nisi forte per accidens, ob defectum iustitiæ in foro seculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porro, quæ causæ dicantur mere civiles, quæ ecclesiasticæ, quæ & mixtæ, nosse oportet iudices, & jurisperitos, potestque videri apud Layman l. 4. c. 2. Card. de Lugo d. 17. f. 3.

Secundum, Rectus processus, v. gr. ut citetur reus, & audiatur, &c. Nisi forte expediat aliquando, cum delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subito plectere, vel in criminibus exceptis communem procedendi modum mutare: nam iudici supremo, (dummodo crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, reum morti adjudicare, eo quod factum notorium, & publicum sit loco accusatorum, & testium, neque reo jus defendendi se in iudicio relinquat, docent Navar. c. 2. num. 10. Less. Fill. Bon. d. 10. in præcep. q. 2. p. 2. nu. 5. Vide etiam Card. Lugo d. 37. f. 5. Trull. l. 8. c. 1. d. 13. Ubi tamen bene notandum, quod, etsi talia crimina excipiantur a communi dispositione legis positivæ, & juris communis, non tamen legis, seu juris naturæ: ideoque graviter peccare Judicem, qui in tali processu, v. gr. contra Sagas, quidvis licere putat. V. Cautionem criminalem c. 17. 18. 37. & seq.

Tertium, Recta intentio, ut scilicet procedatur ex intentione iustitiæ. Unde si iudex procedat ex odio, aliove fine malo, ver. gr. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra iustitiam, sed caritatem, aliamve virtutem, mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. Bon. d. 10. q. 2. p. 3.

D U B I U M I I.

De potestate, & officio Judicis.

A R T I C U L U S I.

Quid requiratur in Iudice?

Resp. 1. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, qua sciat suo munere recte fungi. Ita commun. Doct. & Bonac. a. 10. q. 2. p. 3. Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officium exercere non potest.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Petens, aut suscipiens officium Judicis, idem est de Medico, & Chirurgo, ut v. infra d. 7. quo indignus est, ut probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter. Nav. c. 25. S. Anton. C. de Lugo d. 37. n. 1.

ANIMAD. I. 2. Judex carens necessaria scientia non debet absolvi, nisi facta renunciatione officii, vel nisi firmum habeat propositum renuntiandi. Ita S. Thom. 2. 2. qu. 66. a. 2.

Caje. Clavis reg. l. 12. c. 13. n. 2. Regin. d. 25. num. 675. Nav. c. 25. Farin. 3. p. q. 3. a. 16. Ratio est, quia nullus potest officium, cujus munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno, vel periculo proximi.

3. Si Judex ex magna imperitia male judicet, tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis; uti etiam, quotiescunque notabile damnum, sive in substantia litis, sive in superfluis expensis, propter ejus culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. Bonac. Card. Lugo ll. cc.

4. Si Judex agnoscat, errorem a se (etsi sine gravi culpa) commissum in præjudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam, impedire errorem, v. g. monendo occulte partem læsam, ut sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitum muneris executionem. Card. de Lugo l. c. n. 3.

Resp. 2. Judex tenetur causas judicare, & celeriter expedire, quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit, si sententiam sine iusta causa differt.

Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Judex mortaliter peccat contra officium suum differendo valde notabiliter causarum expeditionem, sine iusta causa. Sylv. v. Judex, q. 12. Clavis Reg. c. 12. n. 8. Nav. c. 25. n. 14. &c. cum Bon. d. 10. q. 2. p. 3.

2. In casu dicto, idem Judex tenetur parti læsæ damna, & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum injusta causa. ibid. Auct. ll. cc.

3. Si Judex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantum parti læsæ, sed interdum etiam filco tenetur; v. g. si multam pecunariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, sine causa remisit. S. Th. 2. 2. q. 67. a. 4. ad 3. Sylv. v. pena q. 18. Sal. Laym. l. 3. t. 2. c. 5. n. 7. contra Azor.

A R T I C U L U S I I.

Quid Iudici servandum circa inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos.

1. Via accusationis, cum est aliquis actor, qui spondet se objecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen non vult suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis, quæ est triplex. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges servantur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, ut si quæritur, quis Cajum occiderit.

Resp. 1. Judex sine ulla data occasione, ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem: in qua tamen ejus potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reip. nec cuiquam fit injuria. Ac, licet quorundam scelera detegantur; id fit per accidens, præter intentionem; cui incommodo bonum commune prævalet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequeretur incommoda. Farinac. Less. l. 2. t. 28. d. 13.

Unde resolvetur.

1. In hac inquisitione subditus etiam rogatus sub juramento, non tenetur, imo nec potest prodere criminis occultum. Laym. l. 3. t. 6. c. 4. Less. l. c.

2. Si talem revelet, peccat contra iustitiam (nisi forte cederet non tam in penam, quam certam ejus, qui deliquit, emendationem, vel ad grave malum ab aliis avertendum) cum enim crimen, ut ponitur, probari non possit, ac proinde ex ejus revelatione non possit aliud sequi, quam infamia, nullum habet jus revelandi. Laym. ibid. & t. 3. p. 2. c. 4.

3. Si in hac inquisitione ex revelatione duorum, vel trium deprehendatur alicujus criminis auctor, potest per tales testes contra illum procedi, ut habet praxis communis. Lay. l. 3. t. 3. p. 2. c. 4. n. 12.

Resp. 2. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, verbi gratia, an Pe-

Petrus fecerit, nisi infamia aliqua, aut indicia præcefferint. Pars prior patet tum ex praxi Judicum, tum ex incommodis contrarii. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. Vid. Bonac. d. 10. n. 8. *præcept.*

9. 3. p. 5.

Resp. 3. Ut Judex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod justam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa, tum quia Judex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem, vel confessionem rei, vel evidentiam facti, vel per infamiam; ad quam non sufficiunt duo testes, qui jurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum: sed requiritur, ut rumor sit sparsus per majorem partem communitatis, id est, civitatis, viciniae, vel monasterii, neque a maledicis sit exortus; etsi hac in re tutum sit sequi praxim commune bonorum virorum, & Rerumpub. ut habet Lay. l. c. & Less. d. 15. n. 19. ex alijs, Bon. l. c.

Unde resolves casus.

1. Antequam Judex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiae, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes, saltem per duos; qui nominent personas, a quibus id publice audiverint. Navar. Rub. de jud. Trull. l. 8. c. 1. d. 17.

2. Judex infamatum de uno crimine, verbi gratia adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, ver. gr. furto; quia esset inquisitio specialis sine prævia infamia. Salon. Cajet. Trull. l. 8. c. 1. d. 18. nisi tamen crimina sint connexa, vel unum sit circumstantia alterius. *ibid.* & Sanch. 2. p. conf. l. 6. c. 3. d. 21.

Dixi in resp. Regulariter; quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia prævia in casibus certis, quos v. apud Less. l. 2. c. 29. d. 15. Bon. 2. d. 10. p. 5. Sanc. 2. p. conf. l. 6. d. 19. Trull. l. c.

ARTICULUS III.

Quid liceat Judici circa quaestiones, siue torturam?

Resp. 1. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicujus gravis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plus quam probabilem; qualia habentur, v. gr. testis unus omni exceptione major, rei confessio extra judicium, item probabiliter etiam assertio duorum, vel trium criminis sociorum in criminibus exceptis; præterquam veneficii (in quo, an ex sola denuntiatione complicitum, & quo modo procedere, liceat, v. Tann. 1. 3. d. 4. de just. d. 2. & 3. Laym. l. 3. t. 6. c. 5.) item fama publica a viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius judicii adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) Laym. l. 3. t. 6. c. 1. n. 9. ex varijs. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta, & indicia sunt valde efficacia, ut sic plena probatio eliciatur: nam confessio rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in ea usque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. Less. l. 2. c. 20. d. 18. Delr. l. 5. f. 3. Lay. l. c.

Dixi in responsione, si tamen torqueri potest, quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti, officiales Principum, urbium Gubernatores, Nobiles equestri Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi, item impuberes, senes, memoria vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ e partu. Delr. f. 9. Bonif. c. 6. C. de Lug. d. 37. f. 14.

Unde resolves.

1. Peccat Judex graviter, si non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad torturam descendat.

2. Tortura simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis, quia ad hanc ordinatur tortura. Nav. Less. l. c.

3. Insufficiencia ad torturam indicia sunt, si cadaver occisi sanguinet ad præsentiam alicujus, si faga non possint lacrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus vide Delr. l. 5. Less. n. 176. Trull. l. 8. c. 1. d. 21.

4. Peccant Judices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiae, reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, juramento adstringunt ad dicendam veritatem de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est. Nav. c. 18. n. 41. & c. 25. n. 36. Additque idem esse, si (etsi sine juramento) minis, terroribus, tormentorum ostensione hominem turbent, & implacent, ut sibi contradicens circumstantiam aliquam revelet, qua vincatur, & puniatur. V. Card. de Lugo a. 40. n. 1.

5. Si Judex extorserit confessionem per injuriam, *ANIMAD. VIII* *verbi gratia, si extorserit exemptos, si sine sufficientibus indicijs, si dolo malo, mendacis, ficta impunitatis promissione induxerit ad fatendum, vel aliter (sive quoad substantiam, sive quoad modum) notabiliter exceßerit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imo tenetur Judex ad compensationem damnorum, ut docet C. de Lugo d. 37. f. 14. 157. Vide Less. c. 19. d. 18. Layman lib. 3. t. 6. cap. 5. ubi etiam dolos bonos, quos Delr. suggerit Judici, plane rejicit. Vide Tan. 1. 3. d. 2.*

6. Licet reus confessionem injuste extortam postvidetur ratificet; nihilominus Judex non potest procedere ad probationem rei, vel complicitis occultis: quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex l. penult. ff. de quest. atque adeo etiam cognitio per illud medium parva est injusta. Nav. Salon. Less. Sayr. Trull. l. c. d. 10. *ANIMAD. IX.*

Resp. 2. Gravius torqueri potest, contra quem graviora sunt indicia, non tamen ita, ut moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Unde si hic excedatur, confessio extorta erit involuntaria, & habenda pro nulla, etiam si extra tormenta coram judice ratificet, metu novæ torturæ. Lay. c. 5. n. 11.

Resp. 3. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi nova criminis indicia superveniant: quia per torturam priora elisit. Si vero crimen in tortura fassus, extra eam revocet coram judice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore, tum ob inconstantiam. Si vero tertio tortus, ac confessus tertio retractet, absolvendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nullam. Less. c. 29. d. 7. Excipiunt quidam, si indicia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pariant, crimen malitiose a reo negari. Lay. l. c. V. C. de Lug. d. 37. n. 156. Dia. 10. 3. t. 6. R. 16. & 23. Trul. l. c. Vid. infra hic d. 6. & 7. An, quando, & quomodo Judex possit interrogare reum de complicitibus, vide Trul. l. 18. c. 1. d. 22.

ARTICULUS IV.

Quid servandum Judici circa sententiam, & poenam?

Resp. 1. Judex debet ordinare secundum leges. Unde inferior Judex ordinarie non potest poenam relaxare, vel minuere, etiam si actor consentiat; nisi aliquando ad bonum reipubl. aliud necessarium esse diceret episcopus, vel nisi de privata tantum injuria actoris ageretur. S. Tho. 2. 2. q. 65. a. 6. Reg. l. 25. n. 634. Bonac. &c. Trul. l. 8. c. 1. d. 12. *ANIMAD. X.*

Dixi, inferior; quia supremus ob justam causam id potest: sine tamen causa graviter peccaret, secundum Cajet. verbo Judex, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Judicem pro liberatione rei, vide Bonacinam l. cit. Trull. l. c. *ANIMAD. XI.*

Resp. 2. Si in aliqua causa fuit Advocatus, in eadem Judex esse, & sententiam ferre non potest, l. eos in princ. C. de appell. & l. Præter de jurisd. quia judicium ejus habetur suspectum, propter affectum ad unam partem, ut ex communi DD. docet Sanch. l. c. Consil. c. un. d. 26. (additque nu. 2. sententiam non fore validam, quod tamen alii negant, si sit Judex ordinarius) C. de Lugo de just. d. 41. l. 1. num. 4. *ANIMAD. XII.*

num. 4. Vide etiam Dian. p. 3. t. 5. m. R. 56. ubi ex Corduba sentis talem Judicem in conscientia non peccare, si sine affectu secundum leges, altera parte inscia, judicet.

Resp. 3. Quem Judex privata sententia scit esse nocentem, si juridice sit probatus innocens, non potest condemnare: quia judicat, ut persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundum allegata, præsertim in favorem rei. D. Th. 2. 2. q. 67. Nav. c. 25. Cajet. Fill. Less. Bon. d. 10. q. 2. p. 2.

Respond. 4. Quem Judex privatim scit esse innocentem, si juridice probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, verbi gratia impediendo accusationem, extrahendo judicium, aperiendo carcerem (si sine majori malo potest) remittendo causam ad superiorem; & si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum S. Thom. l. c. ob rationem paulo ante datam, quod possit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quod cum aliis docent Less. d. 2. c. 19. a. 10. Sa, verb. Judex. Petr. Nav. Fill. Bon. d. 10. q. 2. p. 2. n. 2. Tol. &c. Vide Car. de Lug. d. 17. f. 14. quia directe occidere innocentem, est intrinsece malum; ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum. Less. l. c. In causis tamen civilibus, & criminalibus minoribus, ubi tantum agitur de poenis pecuniariis, potest etiam Judex, secundum hos auctores, simpliciter procedere secundum allegata, & probata: tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia respub. habet potestatem in bona suorum civium, quando bonum publicum id requirit; ut in hoc casu, ne forma publicorum judiciorum cum populi scandalo evertatur. Vide Laym. c. 2. n. 8. Less. d. 10. Bonac. l. 5. n. 4.

Quæres 1. Quid faciendum Judici, cum utrinque sunt sententiæ probabiles in questione juris; v. g. an ex testamento minus solemniter debeatur hereditas.

Respond. Debet ferre sententiam secundum opinionem de jure probabiliorē, saltem si sit Judex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adjudicat defendenti se probabiliter, licet altera probabilior. Ratio est, quia Judex est constitutus, ut secundum merita causæ, & sententiam, quæ ei maxime videtur rationi consona, causam decidat, quia alioquin esset acceptor personarum.

ANIMAD. XIII. Dixi, si supremus sit: quia, si sententia aliqua communiter sit accepta in tribunali superiore, Judex inferior videtur secundum eam posse judicare, licet minus probabilem: quia videt probabiliorē cum honoris sui præjudicio revocandam in superiore tribunali. Laym. l. 1. t. 1. c. 5. §. 3. n. 16. ex Sylv. Vafq. &c. V. tamen C. de Lug. d. 37. f. 10.

Resp. 2. Si opiniones oppositæ æque probabiles videantur, non licebit uni eorum adjudicare totum pro suo arbitrio, cum uterque æquale jus habeat, sed suadebit compositionem: imo etiam imperabit, in casu nimis intricato (alias enim non licet) vel uni dimidium, & alteri alterum dimidium juris, aut rei, de qua lis est, adjudicabit, memor interim axiomatis: quod, si partium jura sint obscura, potius favendum sit reo, quam actori, *ibid.* Bonac. de peccatis, d. 2. q. 4. p. 9.

Quæres 2. Ad quid teneatur Judex, qui sententiam injustam tulit?

ANIMAD. XIV. Resp. 1. Si dolo, vel (ut dixi d. 1. a. 1.) magna imperitia id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsa in se transtulit, cui tenetur restituere. Bon. d. 10. q. 2. p. 4. ex S. Th. &c. Vide supra d. 10. a. 1.

ANIMAD. XV. Resp. 2. Si aliqui dignus suo munere (tamen si id petens impetraverit, aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex propriis, cum injuriæ formalem non insulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundum alios) cum culpam theologiam non commiserit: debet tamen revocare sententiam, si potest sine gravi incommodo. Lay. l. 3. t. 6. c. 2. n. 11.

Quæres 3. An sententia Judicis injusta obliget in foro conscientiæ?

ANIMAD. XVI. Resp. Sententia injusta ex natura rei, aut ex omis-

sione ordinis juris simpliciter necessarii, si ve feratur per falso allegata, & probata, si ve ex Judicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, manetque parti læsa, tamen si non appellet, jus suum: licebitque, si absque scandalo possit, recuperare bona. S. Th. Sayr. Bonac. d. 10. q. 2. p. 4. Trull. l. 8. c. 1. d. 7. Ratio est, quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem judicii, hoc est, ut est determinatio juris, & definitio justit.

Dixi, in foro conscientiæ: quia in foro externo, ubi non tam veritas facti, quam probatio juridica spectatur, sententia prolata servanda est, ad evitanda scandala, & incommoda; neque elapso termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente, tum in poenam pigritiæ, tum ob bonum publicum, ut litium sit finis. Trull. l. 8. c. 4. d. 7. ex Sayr. &c.

Unde resolves.

1. Is, cujus bona per sententiam manifeste injustam adjudicata sunt alteri, potest (nisi alter juste præscripserit) per occultam compensationem ea recipere, quia recuperat jus suum. *ibid.* ANIMAD. XVII.

2. Qui sciens per injustam sententiam mala fide accepit bona, tenetur ea semper restituere, nec unquam præscribere potest: quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribit: imo tenetur expensas restituere, & compensare damna, etiam si pars læsa non appellaverit, cum non renuntiet ideo juri suo.

3. Qui bona fide rem postulavit a judice, & bona fide accepit, intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam injustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si vero possedit rem bona fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, quia legitime præscripsit. Salon. Sayr. Trull. l. c.

Quæres 4. Quid liceat Judici circa munera?

Resp. 1. Etsi a partibus munera liberalia accipiens aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum pervertendi justitiam, acceptorum tamen dominium comparat, spectato jure naturæ. ANIMAD. XVIII.

Resp. 2. Etsi lex positiva munera acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem ante sententiam Judicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantum, sed etiam invalida sit acceptio. V. Bon. in 8. præc. q. 2. p. 8. Lay. l. 3. t. 4. c. 4. n. 9. & 10. ANIMAD. XIX.

Resp. 3. Si Judex injuste extorqueat munera, nolens facere, quod justum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere: ut etiam, si quid datum sit ad redimendam vexationem, v. g. ne injuste faveat parti adversæ, ne causam nimis differat. Quamquam hoc casu interdum præsumi, possit, datorem remittere obligationem restituendi. Laym. l. c. ex Gab. & Reb. &c. ANIMAD. XX.

D U B I U M I I I.

Quod sit officium Advocati?

Suppono secundum omnes, in advocato quatuor requiri, scilicet scientiam convenientem, justitiam causæ, fidelitatem, & pretium justum: quod si taxatum est, non licet ultra hoc accipere: ubi non est taxatum, sufficit justum naturale, ut vide apud Bon.

Resp. 1. Non potest sub gravi peccato suscipere causam, quam scit esse injustam: ex causis autem civilibus, in utramque partem probabilior, & dubius potest utramvis, etiam minus probabilem tueri: dummodo cliens de minore probabilitate moneatur. Vafq. Salas, C. de Lugo, Dian. t. 4. p. 2. R. 4. Quia utraque pars habet jus proferendi suas rationes in judicio: ergo etiam advocatus patrocinandi; neque semper est verius, quod videtur probabilior; & forte aliud erit judicium Judicis. Bon. de pecc. d. 2. q. 4. p. 9. & supra l. 1. c. 2. d. 2. & in præcepta d. 10. q. 2. p. 4.

Dixi, civilibus: quia in causa criminali dubia non licet tueri partes actoris, qui in tali casu graviter peccat contra reum; ergo etiam advocatus. Fill. lib. 40. c. 1. Neque, quando actor contra possessorem agens scit, se nihil posse evincere, sed rem mansuram semper dubiam, quia tunc injuste vexatur.

ANIMAD. XXI.

tur possessor; pro quo tandem iudex debet iudicare, ut vide Card. de Lug. de iust. d. 41. n. 7. Sal. in 1. 2. d. 1. f. ult. n. 108.

ANIMAD. XXII. Resp. 2. In causa criminali potest reum etiam sententiam defendere, ut mortem, aliamve poenam evadat, quia reus non tenetur ad poenam, nisi convictus; ergo potest per se, vel alium, eam avertere, donec convincatur. Bonac. d. 10. q. 3. p. 4. n. 7.

ANIMAD. XXIII. Resp. 3. Advocatus tenetur pauperibus in extrema, vel gravi necessitate gratis patrocinari, sine notabili tamen suo incommodo. Ratio est lex caritatis. Nav. Cajet. Less. Fill. Bon. l. c.

Unde resolves.

1. Advocatus, qui sciens patrocinatur causæ injustæ, tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. Unde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis; quia fuit illi causa positiva damni (similiterque si causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit iniustitia ratione partis adversæ) clienti vero suo tenetur restituere ex peccato omissionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ iniustitiam. Quod addo, quia, si clienti constabat causæ iniustitia, non tenetur illi restituere. Bonac. d. 10. q. 3. p. 4. Less. l. 2. t. 3. d. 5. Fill. Laym. Tann. q. 4. d. 6. n. 127.

2. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum iustum causæ injustæ, ut sic adversarium vexet, impediat, differat, aut pervertat, docet Trull. l. 8. c. 5. d. 3. ex Cajet. Sayr. &c. Quia censetur defendere causam iniustam.

ANIMAD. XXIV. 3. Quando causa nihil fere habet probabilitatis, ita ut vix moraliter sit spes obtinendi, eo quod apud Iudices semper rejiciatur, regulariter non licet suscipere; tum quia facit, ut cliens sine fructu tempus, & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. Card. Lug. de iust. d. 41. Quando autem cliens habeat bonum ius in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat advocato eum defendere in causa possessionis (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alii. Vide Fagund. in p. 8. cap. 47. nu. 13. Mol. tom. 1. tr. 2. d. 81. Card. de Lugo l. c. num. 10.

4. Advocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare ejus æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincere: si enim falsa promissione, vel inani spe victoriæ, sumptibus involvat, tenetur ad restitutionem, Bonac. de pecc. d. 2. q. 4. p. 9. uti & si qualitatem, ac statum causæ, seu periculum ejus perdende indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id ulla diligentia cognosci possit, non teneri advocatum ad damna resarcienda, docet Bard. d. 4. c. 29. quod melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

ANIMAD. XXVI. 5. Si clientis causam minus probabilem dicat esse omnino iustam, tenetur de damno, si cliens, cognito causa dubio, non fuisset litigaturus. Bon. l. c.

ANIMAD. XXVII. 6. Si in progressu causa iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, ut desistat; alias ad restitutionem damnorum obligabitur; quia, cum stipendio sit conductus, tenetur ex iustitia monere. Tann. l. c. Neque potest vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cum damno partis: quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si vero inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi, & metu, non tenetur: quia nulli facit injuriam. Val. Azor. Less. Laym. Bon. l. c.

7. Non potest absolvi, qui paratus est quavis causas defendendas suscipere. Sayr. l. 12. c. 23. n. 8.

8. Non licet cum cliente convenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante ceptam, vel post finitam, ex cap. Infames, 3. q. 7. quia, postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v. gr. dimidia, tertia, vel quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit, quia id graviter prohibetur L. Sumptus, ff. de pactis, L. Item, c. de Procur. c. Arcetur 3. q. 7. L. Si qui, Cod. de post. Ratio est, ne præbeatur occasio per fas, & nefas procurandi victoriam. Hoc tamen casu non

obligatur ad restitutionem, si iustum pretium non excedat, & dolus, ac fraus absit. V. Sylv. v. Advocatus. Nav. c. 15. Fill. Laym. Bon. Sanch. l. 5. confil. c. 7. d. 9. & l. 37. C. de Lug. l. c.

9. Peccat Advocatus 1. Si, cum non sit idoneus, officium Advocati exerceat, & patrocinetur. L. Nemini, ff. de Advoc. S. Thom. 2. 2. q. 71. estque peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundum dicta c. 1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti adversæ, habenti alias iustam causam, &c. Vide Nav. c. 25. Fill. q. 3. 4. Si utrique parti patrocinetur, quia repugnat, ut utramque partem æque defendat. Sylv. Sanch. conf. p. 2. l. 6. c. 7. d. 7. In diversis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat. 5. Si in eadem causa, in qua est Iudex, vel assessor, agat advocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. Sylv. v. Advocatus, q. 2. 6. Si tamen defendat causam iustam, producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta; non tamen peccat, si in causa manifeste iusta adversarium decipiat, dummodo nulla utatur falsitate, v. gr. allegando falsa, &c. S. Thom. 2. 2. q. 71. a. 7. Sylv. Sanchez conf. p. 2. l. 6. c. 7. d. 7. Trull. l. c. 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel doctrinam reprobam, vel leges bonas in falsos sensus sciens prudens detorqueat. 8. Si in gravamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. V. Fill. Trull. l. c. 9. Si accipiat mercedem iniustam. Quando autem a lege pretium nullum taxatum est, censetur illud iustum, quod habetur tale iudicio prudentum, attenta qualitate negotii, dignitate, scientia, & peritia advocati, & labore, quem impendit, ac demum consuetudine approbata. V. Trull. l. c. d. 5. 10. Si contractum usurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret, (unde, si grave damnum clienti obveniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

10. Peccat Advocatus contra iustitiam, si rationes, & fundamenta clientis quem iuste defendit, vel secreta causæ detegat adversario, ut ex aliis probat Fag. in p. 8. c. 47. n. 15. V. etiam C. de Lug. l. c. n. 6. teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus alias: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam in favorem clientis. Azor. Fill. &c. ll. cc. Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars adversa grave damnum inique patiat; quia, ajunt, quilibet potest sine suo damno grave damnum alterius prohibere. V. Less. p. 2. c. 31. Azor. Reg. Fill. Lay. l. 1. t. 1. c. 5. n. 18. Verum hanc limitationem cum S. Th. alii non admittunt, nisi forte reus capite plectendus esset, & accusator iniuste procederet: tunc enim, ajunt, advocatus accusatoris deberet falsitatem prodere, si tamen spes esset profuturum, accusatore prius monito, ut desistat. V. C. de Lug. l. c.

11. Advocatus, si causarum expeditiones cum præiudicio clientum differat, postponat, vel plures acceptet, quam expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem, uti & omnium damnorum, quæ per ejus imperitiam, malitiam, vel negligentiam cliens, aut actor incurrit; non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed majorem, vel minorem pro causæ qualitate. V. Bon. in prac. 8. d. 10. q. 3. Less. l. 2. c. 39. d. 9. Laym. t. 1. c. 5.

DUBIUM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, & Procuratoris?

Resp. Tenentur ii omnes iuste, fideliterque exercere suum officium, sive ex debito muneris tantum, sive etiam ex juramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cum fuerit necessarium. Bonac. Escob. & commun.

Z 2

Unde

Unde resolves sequentes casus.

1. Peccant, si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur officiis suis; si secreta servanda non servant, si partibus, vel earum sollicitatoribus, aliisve tradant processum, vel scripturas originales, quas non debent; accipiant stipendium majus justo, vel ultra pretium taxatum; si lites iniquas suadeant, &c.

2. Referens peccat 1. Si defectu studii, vel per incuriam male referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. Si sit partialis, coneturque unius partis justitiam, quam alterius, explicare. 3. Si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam evulgetur, unde possint gravia incommoda sequi, v. grat. Judex recusari, &c. V. Escob.

3. Secretarius peccat 1. Si juramentum violet. 2. Si arcanum prodatur. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Judicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, sive exaggerando, vel imminuendo, sive immutando, aut invertendo. Escob.

4. Tabellio, sive Notarius publicus peccat 1. Si sine sufficienti peritia (v. g. clausulas communes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si juramentum violet. 3. Si in depositione testium aliquid addat, vel detrahat non levis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, ut pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis usu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarias ex ignorantia culpabili, vel malitia prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, unius rogatu, & alterius damno, non exhibeat; si conficiat instrumentum usurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertii; si faciat, ut processus, & causæ veniant ad alios Judices, vel Referentes, &c. quam ordo illius tribunalis postulat: quia multum interest habere hunc, vel illum Judicem. Escob. V. Laym. l. 3. t. 6. c. 2. Bon. in *prac. disp. ult. p. ult.* 11. Si secretum violet, v. gr. aperiendo parti advertæ dicta testium ante eorum publicationem; quod esse mortale contra justitiam docet Trull. d. 8. c. 7. n. 3. ex Nav. c. 25. n. 52. 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata. Nav. l. c. n. 35. Sylv. v. *Tabellio*. Trull. l. c. 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processus negat. 14. Peccat graviter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat.

5. Procurator peccat, si litem procuret injustam. 2. Si plures causas suscipiat, quam possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quam justum. 4. Si suadeat reo, vel parti, ut injuste veritatem neget. 5. Si sua incuria, negligentia, aliave culpa, causa sit ut lis perdatur. 6. Si nomine partis juret, sine particulari ejus informatione, cum periculo pejerandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. Vide Escob. Laym. l. c. Bonac. q. 3. p. 4. 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam, vel pervertat Judicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat. Vide Sayr. l. 12. c. 14. Fill. t. 40. c. 10. n. 294. Trull. l. 8. a. 6. dub. 1.

D U B I U M V.

Quod sit officium Accusatoris?

Resp. Ut in accusatione servetur justitia, cavenda sunt tria. Primum est calumnia, id est impositio falsi criminis, vel ejus, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Judicis. Secundum est prævaricatio, id est, collusio cum reo, & simulata tantum accusatio. Quæ in criminalibus, si Reip. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est tergiversatio accusationis inchoatæ, absque justa causa. Quod addo, quia cum causa, ver. gr. ob imperium

Principis, vel Judicis, quod interfit Reipubl. talem personam non puniri, vel infamari, vel quod in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imo tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat, se non posse probare. Filliuc. t. 40. c. 7. n. 705.

Quæres, An, & quis teneatur alterum accusare?

Resp. 1. Privatum raro ad id teneri: tum ex praxi timoratorum: tum quia alias tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi 1. *Privatum*: quia si quis a Republica stipendium ob hoc accipiat, v. g. fiscalis, &c. tenetur ex justitia, & consequenter ad damna omissionis accusationis secuta. Fill. Bon. in 8. *prac. a. 10. q. 3. p. 1.*

Dixi 2. *Raro*: quia, si ita exigat bonum publicum, v. gr. si proditio imminens, vel grave damnum vitæ innocentis aliter averti non possit, & crimen facile probari possit, tenetur etiam privatus accusare, vel saltem denunciare; id tamen ex caritate tantum, quæ restitutionem non importat. Fill. Bon. l. c.

Resp. 2. Accusare prohibentur 1. Excommunicati, proditores, infames; idque in pœnam criminis. ANIMAD. XXXII.

2. Filii, servi suos parentes, vel dominos, ob reverentiam. 3. Clerici in causa sanguinis, ob indecentiam. Less. l. 2. c. 3. d. 5.

Resp. 3. *Non teneris, imo nec debes, etiam posito superioris præcepto, denunciare crimen.* 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum; nec periculum imminet aliis: nec crimen est notorium: quia sine causa proximi infamia sequetur. V. supra l. 2. t. 3. c. 2. d. 4. 2. Si crimen nolti sub secreto naturali, tanquam confessor, advocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel Rempub. injuste vexaret, nec vellet desistere. Card. de Lugo de *just. d. 14. n. 142.* 3. Si inde immineat grave periculum honoris, vitæ, & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. V. Card. de Lugo d. 38. f. 2.

D U B I U M V I.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam, & plenam in judicio probationem requiri duos testes, eosque debere 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto, & crimine, cum iisdem circumstantiis, deponere; alioqui erunt testes tantum singulares, ut vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione majores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quominus testari possint, juxta versum vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama, Et fortuna, fides, in testibus illa requiruntur.

Hinc a testando rejiciuntur 1. Servi, 2. Mulieres, 3. Minores 20. annis in criminalibus; in civilibus autem impuberes, 4. Inimici, 5. Sanguine juncti, & domestici; exceptis quibusdam casibus apud Less. l. 24. c. 3. n. 38. 6. Infames, 7. Perjuri, 8. Socii criminis, 9. Personæ inopes, & viles, 10. Deliri, & semisati, ex quibus tamen ii, qui solo jure positivo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito

Quæritur 1. An, & quando teneatur quis testari? 2. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus?

Resp. 1. Non tenetur quis testari, nisi vel ex caritate, cum ita necessarium est ad avertendum grande malum proximi, aut Reip. vel ex præcepto, cum Judex, seu Superior habens potestatem, ita legitime præcipit. In quo ultimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra justitiam; ideoque nec teneberis restituere, ut contra multos docent Valent. & Less. Ratio est, quia tibi necdum est præceptum; si quod autem jus nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imo, etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri eum, qui a judice citatus fugit, vel testimonium fraude declinavit, cum sit efficax, & moralis causa ut Judex sententiam ferat in alterius damnum;

ANIMAD. XXXIV.

num; non tamen est improbable, quod docent Mol. & Less. non teneri. Ratio est, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantum obedientiæ; proindeque non comparens contumax tantum est, & inobediens, non autem iniustus. Less. l. 2. c. 17. & 30. Vide Bon. Laym. ll. cc.

Resp. 2. Etiam legitime, & iudice interrogatus non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, ut Consiliarius, Advocatus, Medicus, &c. modo tamen non sit necessarium ad magnum Reipublicæ, vel proximi malum avertendum: tunc enim licet tale secretum detegere, etiamsi iurasses te nulli dicturum: quia tale iuramentum non obligat, cum iure naturæ tenearis ad contrarium. Vide Laym. c. 4. n. 9. 3. Si ex testimonio tibi, vel tuis imminet notabile damnum: nisi tamen damnum publicum, vel privatum alienum prævaleat, ut notat Card. de Lugo de iustit. disp. 30. n. 10. Unde communiter non teneris testari contra consanguineum.

ANIMAD.
XXXV.

4. Si a viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per injuriam, v. gr. aperiendo literas, cogendo alium ad revelationem, &c. Laym. l. 3. t. 6. c. 4. n. 5. Mol. d. 5. n. 5. 6. Si alter probabiliter in facto non peccaverit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo, tanquam de fure, inquiratur. Ratio est, quia mens Judicis est inquirere de delicto. Vide Azor. 3. p. tit. ult. c. 27. Fill. Bon. d. 10. q. 5. p. 3. Laym. l. c.

Resp. 3. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditiorem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur revocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si reus de ea periclitetur, & putetur revocando aliquid effecturus. Ita communiter. Ratio est, quia in damno æquali potius habenda est ratio innocentis. Vid. dub. seq. art. 1.

ANIMAD.
XXXVI.

Dixi 1. Sciens: quia, si ex ignorantia, inadvertentia, aut oblivione inculpabili falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit; non tamen ad restitutionem, etiamsi reus damnatur. Ratio est, quia neque tenetur ex re accepta, neque ex delicto.

Dixi 2. Causa efficax: quia, si a parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v. gr. quia per falsa testimonia aliorum jam tota causa damni erat data, ita ut iudex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. Less. l. 2. c. 30. & Laym. l. 3. t. 5. c. 8. & alii.

Testis peccat 1. Si affirmet, quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se occultet, sine rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si iudici iuste interroganti non obediat. 5. Si præsumptum pro dicenda veritate accipiat.

DUBIUM VII.

De reo.

ARTICULUS I.

An & quomodo reus teneatur fateri veritatem?

ANIMAD.
XXXVII.

Resp. 1. Si non interrogetur legitime, non tenetur fateri suum crimen, sed potest iudicem eludere vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu, ut mendacium abfit. Ratio est, quia tunc iudex non habet jus interrogandi, aut obligationem imponendi reo. Ita Less. & Laym. t. 6. l. 3. c. 5. Bon. d. 10. q. 3. p. 2.

Unde resolves.

1. Reus non tenetur fateri crimen suum 1. Si iudex non sit legitime. 2. Si a seipso litis processum inchoet, sine prævia accusatione, saltem virtuali. 3. Si non præcessit semiplena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia extant. Ratio est, quia in his iudex non interrogat legitime. Azor. Less. Fill. Laym. Bon. ll. cc. Card. de Lugo d. 40. n. 1.

ANIMAD.
XXXVIII

2. Nec tenetur, si dubitet, an iudex legitime in-

terroget: quia non tenetur parere cum gravi suo damno, nisi constet, Superiorem posse præcipere. Ita Less. Fill. Laym. l. c. Sanch. l. 6. conf. c. 3. d. 31. Salas, Card. de Lugo, &c. contra Sylv. Bonac. & alios.

3. Iudex tenetur reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quomodo probetur delictum, &c. ut reo constet, an legitime interrogetur: quia non tenebitur respondere alioqui, & seipsum honore, aliisve bonis, quæ bona fide possidet, spoliare. Cajet. Nav. c. 25. n. 43. Card. de Lugo d. 40. n. 1.

4. Si reum iudice quidem interroget iudex, sed nonnisi ex falsa presumptione delicti, v. gr. an exierit ex tali domo, stricto ense, potest reus (idem est de teste) licet sciat semiplene probatum esse, id negare, si exiit quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam: quia, si iudex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum S. Thom. q. 69. ar. 1. Sot. Fag. p. 8. c. 34. Dian. p. 3. t. 5. mis. R. 66. Card. de Lugo dub. 40. n. 4.

ANIMAD.
XXXIX.

Resp. 2. Etsi communior, & verior sententia sit S. Th. 2. 2. q. 69. si reus legitime interrogetur a iudice, teneri in conscientia aperte veritatem dicere: probabile tamen est etiam, quod ex Sylv. docent Sa, & Less. non teneri, saltem sub mortali, in causis capitalibus, & gravioribus, si sit spes evadendi, & nullum grave damnum Reip. timeatur. Tann. q. 4. d. 5. Card. de Lugo d. 40. n. 15. ubi dicit esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio est, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, ver. gr. mortis; tum quia inhumanum videtur, ut qui convinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut gravem poenam, v. gr. perpetui carceris, subeat: tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse. Bon. in 8. præc. d. 10. q. 3. p. 2. n. 17.

Dixi 1. in capitalibus: quia aliud est de causis, in quibus agitur de poena ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi 2. si sit spes evadendi: quia, absque ea, cessat ratio celandi veritatem.

Unde resolves.

1. Non semper opus est, juxta dicta Resp. 2. ut Confessarius reum urgeat ad crimen fatendum. Card. de Lugo d. 40. n. 20.

ANIMAD.
XLI.

2. Post sententiam latam reus non tenetur confiteri crimen, quod ante injuste negavit, quia, finito iudicio, finitur obligatio rei. Laym. l. c. Imo probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, etiamsi adhuc sit in potestate iudicis, donec iterum interrogetur. Card. de Lugo d. 40. n. 17.

ANIMAD.
XLII.

Resp. 3. Si quis ad evitanda tormenta gravia mentitus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra Navar. & alios docet Angel. Syl. Less. l. 2. c. 11. d. 7. Tann. de iust. d. 4. q. 4. dub. 5. Ratio est, quia non est mentitus perniciose, cum non teneatur tantis tormentis vitam conservare. Vid. Card. de Lugo l. c.

ANIMAD.
XLIII.

Unde resolves.

1. Talis non tenetur postea crimen revocare, quamvis antea perjurio confirmasset, si prudenter metuit, ne ad tormenta revocetur: quia etsi peccatione graviter peccarit, hoc jam transiit, & non retractando nemini facit injuriam: ideoque sufficit coram Deo poenitere. V. Less. Tann. l. c. & q. 5. d. 4.

ANIMAD.
XLIV.

2. Si ex illa falsi criminis confessione grave damnum aliis sequeretur, v. gr. bonum Reip. aut fama Religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideo in hæresim lapsuri essent, quævis potius tormenta perferenda essent. Tann. l. c. & q. 5. d. 4.

3. Si reus tormentis coactus denunciavit alium innocentem, tenetur sub mortali ante suam condemnationem, & si tum non facit, etiam post sententiam damnationis revocare, ad quod etiam a Confessario est obligandus. Ita ex communi Tol. lib. 5. cap. 6. n. 7. Less. c. ult. d. 15. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 103. Ubi subiungit: Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi servari advertat eam sententiam, quæ negat per revocationem in extremo viam factam tolli, vel infirmari denunciationem ante factam, ut docent Del-

ANIMAD.
XLV.

Delrio l. 5. sect. 5. Valent. d. 6. q. 13. p. 4. is confes-
quenter existimare poterit, denunciantem in eo mortis
articulo, saltem cum suo incommodo, & sub peccato mor-
tali, obligatum non esse ad revocationem, quia inuti-
lis. Ita Tann. l. c. licet ipse recte censeat, funda-
mentum istius sententiæ minus esse probabile.

ANIMAD. XLVI. 4. Monet idem Tann. n. 105. cavendum esse Con-
fessario, ne vel importune sæpius reo damnato inculcet
retractationem denunciationis inique factæ, vel retra-
ctationem factam imprudenter, & cum scandalo
evulget.

Quæres, An reus teneatur revelare complices?

ANIMAD. XLVII. Resp. 1. Si omnino occulti sint, nec aliis indiciis,
aut testimoniis convici possint, non potest, nec tene-
tur: si tamen vi tormentorum coactus prodatur, ordina-
rie non peccabit. Less. l. c. & Laym. l. 3. t. 5. c. 5.

Resp. 2. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam
non rogatus; ideoque, si nolit, secundum Navar.
non erit absolvendus.

ARTICULUS II.

Quid liceat reo circa fugam pœnæ?

Resp. Quando sententia est materialiter injusta,
lata tamen secundum allegata, & probata, etsi in
conscientia non obliget, non potest reus Judici po-
sitive resistere, tum ob scandalum, tum quia tali
casu Judex habet jus sententiam exequendi, & ad
id tenetur. Ita communiter Less. Sanch. contra Vict.
Bon. Card. de Lugo d. 4. n. 38.

Dixi, positive: quia reo, etiamsi vere reus sit,
licet ante, & post sententiam (quoad mortem,
vel pœnam morti æquivalentem, v. gr. perpetuum
carcerem) fugere. Ratio est, quia quilibet tam
magnum jus habet ad vitæ suæ conservationem,
ut nulla potestas humana obligare possit ad eam
non conservandam, si spes commoda ostendatur:
nisi tamen bonum publicum aliud postulet. Less.
l. 2. c. 31. d. 5.

Unde resolves,

1. Regulariter reo licet fugere, etiamsi custos
carceris grave damnum inde passurus sit (sætem
nisi juraverit se mansurum) quia utitur suo jure,
& nulli facit injuriam. Fill. t. 40. c. 4. 274. Azor.
Less. d. 5. n. 31. Nisi tamen caritas aliud suadeat,
ob damnum custodis præponderans. V. Bon. d. 10.
q. 3. p. 2. n. 13.

2. Multo magis licet fugere, ne capiatur, vel
etiam a ministro apprehendente se excutere; non
tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo,
&c. ibid. & Regim. l. 24. n. 4.

ANIMAD. XLVIII. 3. Licet etiam, saltem in foro conscientie, custodes
(præcisa vi, & injuria) decipere, tradendo v. gr.
cibum, & potum, ut sopiantur, vel procurando, ut
absint; item vincula, & carceres effringere, quia,
cum finis est licitus, etiam media sunt licita. Et
licet alii captivi per effractionem parietem simul ela-
bantur, non tenebitur de damno; quia tantum est
ejus causa per accidens, cum jure suo utatur. Nec
refert, quod leges, & magistratus quidam tales ef-
fractiones graviter puniant; id enim fit, quod vel
contrariam sententiam sequantur, vel ex præsumptione,
quod vim intulerint custodibus; vel quod propter bo-
num Reip. ea pœna statuta sit. Fill. l. c. Tann. d. 4.
q. 4. dub. 5. ex aliis multis. V. C. de Lugo d. 40. f. 4.

ANIMAD. XLIX. 4. Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet non
solum consilio juvare reum, ut fugiat, sed etiam sup-
peditatis instrumentis, ver. gr. funibus, lima, &c.
quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eum-
dem media proponere licet. Less. l. c. t. 6. n. 40.
Tann. l. c. Sylv. Turr. Vafq.

5. Non tamen licet juvare in effractione carce-
ris, ut habet communis; tum quia executio ipsa
effractionis soli reo licita est, propter jus vitæ con-
servandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris
pereat. Less. l. c. Bonac. d. 10. q. 3. p. 1.

Quæres, An reo liceat appellare?

Resp. Si fiat sententiam esse justam, & juste
processum esse, non licet (licet tamen supplicare)
quia id esset Judici calumniam imponere. Imo in-
juste appellans tenetur de damno. Si vero putet

sententiam iniquam esse, aut injuste processum ef-
fe, aut si diversæ sint opiniones, potest appellare.
V. Trull. l. c. n. 100.

D U B I U M VIII.

Quomodo Confessario agendum cum reo?

Resp. Observanda sequentia. 1. Instruat eum,
quod quæ secum in foro conscientie agit, cum Ju-
dibus non communicentur: ideoque, si sit no-
cens, siue innocens, id ei nec prodesse, nec obesse
possit. Ratio est, quia alias multi conantur se fal-
so probare innocentes, ut a Confessario juventur:
alii contra falso se innocentes dicunt, quod timeant,
ne Confessarius conferat cum Judicibus, ipsique re-
vocentur ad torturam. Unde expedit 1. Ut non te-
mere evulget Confessarius accepta extra confessio-
nem. 2. Ut ad confessionem sacramentalem reum non ad-
mittat, nisi postquam in foro profano res sint liquide:
vix enim adigi poterit, ut omnia fateatur ob timo-
rem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Ju-
dici: ante tamen de contritione agendum est. Del-
rio l. 6. c. 1. f. 3. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4.

2. Ne cogat importunis modis reos, ut se tales
fateantur: tum quia vere quidam rei non sunt, &
victi illa importunitate, ne moriantur incommuni-
cati, vel a Confessario in extremis deferantur, con-
fitentur sacrilege: tum quia frustra est confessio,
nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum conver-
sione. De hac ergo labore, & sequetur bona con-
fessio, non autem contra. Tann. l. c.

3. Caveat, ne coram reo censeat modum proce-
dendi judicalem: proindeque communiter non ad-
mittat querelas de injuria facta, cum non sit Con-
fessarii ea judicare, sed ad pœnitentiam disponere.

4. Etsi quidam Auctores permittant Judici uti do-
lis bonis ad crimen eliciendum, non tamen id licet
Confessario, ne ministerium ejus infametur.

5. Non licet secundum Concilium Antiochenum,
cap. 33. & 35. Non licet, palam interesse tormentis,
aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. V.
Tann. d. 4. q. ult. d. 5. n. 128.

6. Expedit habere cognita judicia, & probatio-
nes deprehensas in judicio, ipsumque modum pro-
cessus, ut & prudentius possit in suo foro agere, &
judicem, sicubi opus, prudenter admonere.

7. In confessione examinet, 1. An consortes cri-
minis prodiderit (si secundum supradicta tenebatur)
& quidem si falso alios infamarit, inducat ad revo-
cationem, etiam cum periculo torturæ. V. Tann.
d. 4. q. 5. d. 4. n. 104. & dicta dubio superiore. 2.
Si saga sit, quo tempore, qua occasione in magiam
sit lapsa; ut, si postea neget, convinci possit in
eodem foro. 3. In qualiteramque superstitionis, an ex
animo christianæ fidei renuntiaverit, dæmonem adora-
verit, falsa de Deo, & æternitate senserit, rebus sa-
cris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim con-
junctis, ut marito, liberis, & an alios seduxerit.
Item de peccatis carnalibus. Denique confessæ ape-
riat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo iis de-
inceps occurrendum, atque inter cetera suadeat fi-
dei professionem, & frequentem Symboli repetitio-
nem.

8. Sæpe non expedit post supplicium Judici signi-
ficare, reum in extremis denunciations revocasse,
tum quia Judices id parvi faciunt (quam recte, v.
apud Laym. & Tann. l. c.) tum quia frangit sigil-
lum sacramentale, si non petita licentia, innocen-
tiam denunciati evulget, cum eo ipso revelet pec-
catum denunciantis. Quare si aliquando Judicem
monere expediat, rogandus est reus, ut id extra
confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, ut
Judex moneatur.

9. Si alicujus innocentiam ex confessione collige-
ret (quod etsi difficile, non tamen impossibile ef-
fe docet Tanner. dist. 4. q. 5. dub. 4. n. 85.) id Ju-
dici aperire, ac pro reo intercedere, periculosum
est; tum quia post publicatam rei confessionem, ei
non credetur; tum quia, si plures audiat, hoc ipso
aliorum nocentiam de illis tacendo videtur confir-
mare, cum fractione sigilli: tum quia, si rei co-
gnoscant eum pro innocentibus intercedere, occa-
sio.

sionem arripient eum callide sua facinora celandi. Vid. Laym. l. 3. t. 6. c. 5. Tann. d. 4. q. 5. p. 4. n. 95.

ANIMAD. LII. 10. *Et si pro reis, etiam jure damnatis, intercedere aliquando possit, maxime apud Magistratum supremum, juxta Scripturam, Prov. 24. Erue eos, &c. valde tamen prudenter, & moderate id faciendum, quia relaxatio potest esse illicita, judexque (non tamen Confessarius, nisi ea præviderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imo & ipsi imputabuntur, cum ex officio debuerit impedire. Vide Bon. in 8. præc. d. 10. q. 2. & 3. Tann. de just. d. 4. q. 5. d. 4.*

DUBIUM IX.

Quæ obligatio Medicorum, & Pharmacopæorum, & Chirurgorum?

Respond. Tenentur ii in primis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub gravi obligatione, sufficientem habere scientiam, sive peritiam. Nav. c. 25. Anton. Card. de Lugo d. 26. n. 1. Deinde in curandis infirmis servare sequentes regulas, 1. Ordinarie debent sequi opiniones medicorum securas, & tutas. Ratio est, periculum, & damnum proximi. Ita Bonac. Laym. Sanch. 1. mor. c. 9. 2. Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certo infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur, quia alias imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent habere probabiliora: tum quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent: tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo, & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum sit, possunt, imo debent illud adhibere. Ratio est, quia sic infirmi negotium utiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum alias spem vitæ non habeat. Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. Fill. n. 152. Bon. de pec. d. 2. q. 4. p. 9.

Unde resolves,

1. Medicus peccat 1. Si absque sufficienti peritia gravem morbum curare tentet. 2. Si occurrente gravi, & insolito morbo, speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quam profuturum.

ANIMAD. LIII. 4. *Si medicamenta inexplorata explorandi gratia adhibeat, præsertim quando de iis non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter utilia.* 5. Si non bene perspecta morbi natura, temere adhibeat remedia obvia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel gravis læsionis. 6. Si, agnito ægroti periculo, opportune non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori, vel præcepto contrarium, v. gr. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facile, & sine necessitate a jejuniis absolvat, carniæsum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. V. Bon. l. c. Navar. c. 15. Azor. 1. p. 1. 2. c. 17. Esc. l. 2. E. 3. c. 9.

2. Pharmacopola peccat 1. Si rudis, & ignarus munus exerceat. 2. Si sine arte, vel diligentia medicamenta conficiat. 3. Si melle in potionibus pro saccharo utatur. 4. *Si unum medicamentum pro alio (nisi tamen esset aque bonum, & non majoris pretii) contra medici præscriptum, cum gravi damni periculo porrigat.* V. Salas d. 34. 5. Si medicamenta ad non parandum, vel ad fetum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. V. Esc. l. c.

ANIMAD. LIV. 3. Peccat Chirurgus 1. Si sine scientia, & peritia sufficienti vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si medicum, quando gravitas vulneris exigit, non consulat. 3. Si lucri amore curationem protrahat. 4. Si mercedem justo majorem exigit. 5. Si abortus causa venam aperiat, aliudve remedium adhibeat. V. Esc. l. c.

DUBIUM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & ceterorum secularium?

Resp. Ex patent ex dictis de septimo præcepto: *Ex quibus resolves,*

1. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspitione pravi usus. 2. Si paratus sit quodcumque pretium, etiam injustum, ab emptore accipere. 3. Si rem carius, quam supremo pretio, vendat, ob dilatatam solutionem. 4. Si mercium defectum gravem occultum non aperiat, pondus, & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum injuriam monopolium injustum instituat, merces omnes unius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libito vendendas. 6. *Si merces ab eo, qui novit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignorantibus.* 7. Si merces veteres, & inutilis novis admisceat, & vendat eodem pretio utraque. 8. Si iusta tributa defraudet. 9. *Si tempore debito, cum possit, non solvat creditoribus, cum gravi eorum damno.* 10. Si mercibus solvat, quod pecunia debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publice emat, vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si juret falso, se tanto pretio merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcumque, dubitans de ejus justitia. 14. Si emat res furtivas, &c. V. Esc. l. 2. E. 2. c. 12.

ANIMAD. LV.

ANIMAD. LVI.

2. Bibliopola peccat, 1. Si vendat libros prohibitos, vel lascivos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. V. Esc. l. 13.

3. Argentarius, sive aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro, vel argento vendat. 2. Si auro, vel argento plus æris misceat, quam ars requirit, & emptoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtivis aliquid emat mala fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

4. Sartor, tutor, & ceteri opifices peccant, 1. Si jurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, vel dubitant non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quam ad opus sit necessarium; aut partes alicujus momenti, quæ supersunt, retineant, sine voluntate domini. 3. Si diem festum sine gravi causa violent, per se, vel per suos famulos. Vid. Esc. l. 1. c. 13.

ANIMADVERSIO I.

Judex carens necessaria scientia non debet absolvi &c. vel nisi firmum &c.

D. Th. nec loco a Buf. citato, nec qu. 67. ubi de Judice agit, quoad rem præsentem quidquam habet. Judex ergo carens necessaria, seu sufficienti scientia, ut absolute dignus sit, primo quidem reparare tenetur damna, quæ ex sua incitia in proximum derivata sunt, ex cap. *Si culpa tua* de injuriis, & damno dato; quia ex culpa sua (ipsa enim incitia eorum, quæ ad proprium officium pertinent, culpæ vertitur) illa intulit.

Præterea Judex, ut fatetur ipse La-Croix p. 129. nu. 1421. non habens „sufficientem scientiam, peccat officium petendo, admittendo, retinendo, & quoties cum „tali ignorantia operatur; quia tenentur omnes scire „casus ordinarios in officio suo occurrentes: „ergo firmum propositum renuntiandi in posterum officio, non sufficit, sed necesse est, ut illud sine mora deferat, ut absolute dignus sit. Nonne ipse Buf. ait, quod „nullus potest officium, cujus munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno, vel periculo proximi? „Ergo juxta Bufemb. Judex carens necessaria scientia tamdiu in peccato versatur, quamdiu officium retinet: ergo absolvi non potest, nisi illud reipsa deferuerit, aut saltem habeat firmum propositum illud deferendi statim a confessione; sed tutius est, ut illud primum deferat, ac postea absolvatur.

ANIMADVERSIO II.

Si Judex ex magna imperitia male judices, tenetur ad interesse &c.

In Judice eminens scientia, qua de extraordinariis quoque,

que, & implicatis casibus judicare noverit, laudabilis est, non tamen necessaria; at sufficiens peritia, qua obvias, & ordinarias lites juxta leges dirimere, ac de extraordinariis, & arduis dubitare noverit, ut peritiores, vel sanos libros consulat, necessaria est. Itaque non solum magna, ut Busemb. ait, imperitia, sed sufficientis peritiæ deficientia, quæ ipsi culpæ vertitur, Judicem obnoxium facit restitutioni omnium damnorum, quæ in partes læsas inde derivantur.

ANIMADVERSIO III.

Si Judex agnoscat, errorem a se (etsi &c.) commissum &c. teneretur, si potest, impedire &c.

Cum grave damnum ex culpa illatum est, reparandum omnino est; nec ejus reparatio eludi eo prætextu potest, quod ex levi culpa illatum fuerit, sicuti ex sacris canonibus ostensum fuit lib. 3. t. 5. cap. 2. dub. 1. cap. 3. Itaque Judex, qui culpabili suo errore detrimentum attulit litiganti, non solum eum monere debet, ut sibi consulat, sed, si monitio ad totum damnum reparandum satis non sit, illud reipsa reparare tenetur, illud supplendo, quod monitioni ad totam reparationem deest.

ANIMADVERSIO IV.

Judex mortaliter peccat &c. differendo valde notabiliter &c.

Gravitas peccati in Judice causarum expeditionem sine rationabili, & necessaria causa prorogante, ex gravitate damni, quod litigantibus affert, desumenda est. Itaque si culpabilis judicii dilatio grave damnum litigantibus, vel eorum uni inferat, mortalis est, seu dilatio sit valde notabilis, ut Busemb. ait, seu valde notabilis non sit.

ANIMADVERSIO V.

Ratio posterioris est, quia inde maxima &c.

Ratio etiam est, quia Judex de crimine inquit, ut reum coerceat, & condemnet; condemnare autem non potest sine accusatore, vel publica infamia, quæ accusatoris locum habet, ut docet S. Th. 2. 2. qu. 67. a. 3. in corp. & ad 4. Accusator autem ex D. Thoma complectitur etiam denuntiatorem eo sensu acceptum, ut crimen deferat puniendum sine onere probandi. Nam Div. Thom. nomine denuntiatoris eum intelligit, qui criminis desert, non ut puniatur, sed ut a crimine emendetur.

ANIMADVERSIO VI.

In hac inquisitione &c. non tenetur, imo non potest &c.

Idem docet D. Th. 2. 2. qu. 70. art. 1. sibi tamen a mendacio cavere debet; quæ de re lib. 3. t. 2. ca. 2. dub. 4. Resp. Hinc interrogatus, utrum sciat, esse aliquem furem, adulterum &c. respondere non potest, se nescire, cum sciat, sed respondere debet, hæc de re loqui non posse.

ANIMADVERSIO VII.

Si talem revelet, peccat &c. nisi forte cederet non tam &c. quam &c. vel ad grave malum ab aliis avertendum.

Crimina occulta, quæ in grave aliorum damnum cedere, non solum quis potest, sed tenetur quoque etiam non interrogatus revelare, etiam si ejus fidei sub secreto commissæ fuissent, ut docet D. Th. 2. 2. qu. 70. a. 1. ad 2. inquit: Circa ea vero, quæ aliter, ac per sacramentalem confessionem homini sub secreto committuntur, distinguendum est. Quandoque enim sunt talia, quæ statim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifestare tenetur, puta si pertinent ad corruptionem multitudinis spirituales, vel corporales, vel in grave damnum alicujus persone, vel si quid aliud est hujusmodi, quod quis propagare tenetur vel testificando, vel denunciando; & contra hoc debitum obligari non potest per secreta commissum; quia in hoc frangeret fidem, quam alteri debet.

ANIMADVERSIO VIII.

Si Judex extorseris confessionem per injuriam, v. g. . . . si dolo malo, mendaciis &c. confessio nulla est, nec &c.

Ita sane; si tamen reus intellecta fraude, scionisque sibi jus esse confessionem revocandi, eam non revocat, sed in ea sponte persistat, condemnari potest a Judice competente, ut habet Laym. loco a Busemb. citato nu. 12. qu. 4. citatis Cov. Claro, Menochio, Binsfelt, Delrio; & communi; idque non ex vi confessionis, quæ nulla esse ponitur, sed ex vi spontaneæ ratificationis.

ANIMADVERSIO IX.

Licet reus confessionem &c. postmodum ratificet, nihilominus Judex non potest &c.

Id intelligendum est juxta mox dicta, hoc est si reus confessionem ratam habeat manente vi, aut fraude, ac nesciens sibi jus competere confessionem revocandi. At si reus perspecta fraude, & jus revocandi confessionem sibi adesse cognoscens, eam nihilominus sponte ratificet, ex mox dictis condemnari potest; quia ratificatio non oritur ex injuria, sed est nova, & legitima confessio, ex qua Judex condemnandi jus acquirit.

ANIMADVERSIO X.

Judex debet ordinare &c. nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dicitur epichia.

Intellige, evidenter dicitur. Nam si probabiliter in utramque partem dicitur, sine Principis determinatione nihil faciendum est. Hinc Imperator in cod. de leg. & constit. Principum l. 1. ait: Inter æquitatem, jusque, interpretati interpretationem nobis solis oportet, & licet inspicere; in quem textum D. Th. 2. 2. qu. 120. a. 1. ad 3. ait, quod interpretatio locum habet in dubiis, in quibus non licet absque determinatione Principis a verbis legis recedere; sed in manifestis non est opus interpretatione, sed executione.

Vel nisi de privata tantum injuria actoris ageretur.

Dum privata personæ injuria irrogatur, nunquam ea sola læditur, sed etiam Princeps; tum quia ejus leges violantur, tum quia, cum sit caput, & pater subditorum, horum injuriæ in eum quoque redundant. Actor injuriam quidem sibi illatam remittere potest; at injuriam, quam actorem lædendo, Reipublicæ, seu Principi irrogavit, nec actor, nec Judex subordinatus relaxare potest; quia Principis supremi legibus ipse quoque subest, nec ullam in eas potestatem habet. Hinc D. Th. 2. v. qu. 67. a. 4. ait, quod Judex inferior non habet potestatem absolvendi reum a pœna contra leges a Superiore sibi impositas; idque confirmat auctoritate Div. Augustini dicentis: Talem Deus dederat Pilato potestatem, ut esset sub Cæsaris potestate, ne ei omnino liberum esset, accusatum absolvere.

ANIMADVERSIO XI.

Dixi, inferior: quia supremus ob justam causam id potest.

Id intellige, dummodo læsus injuriam sibi factam relaxet. Si enim eam non relaxet, ne supremus quidem Judex pœnam remittere potest, nisi forte Reipublicæ bonum, quod juri privato præferendum est, id postulet.

Hinc Div. Thom. 2. 2. quæst. 67. art. 4. ait: Duplici ratione impeditur Judex, ne reum a pœna absolvere possit. Primo quidem ex parte accusatoris, ad cujus jus quandoque pertinet, ut reus puniatur, puta propter aliquam injuriam in ipsum commissam, cujus relaxatio non est in arbitrio alicujus Judicis; quia quilibet Judex tenetur jus suum reddere unicuique. Alio modo &c.

An autem liceat intercedere apud Judicem pro liberatione rei, vide &c.

Cum Judex inferior ex dictis reum absolvere nequeat, ne apud ipsum quidem intercedere licet pro liberatione rei; quia intercedere nihil aliud est, nisi illum extimulare, ut potestatem sibi non competentem arroget, hoc est, ut peccet.

Princeps, inquit D. Thom. art. 4. cit., qui habet plenariam potestatem in Republica, si ille, qui passus est injuriam, velit eam remittere, poterit reum licite absolvere, si hoc publicæ utilitati viderit non esse nocivum. Ergo pro rei absolutione apud supremum Principem intercedere licet, in hac ipsa hypothese, qua illi licet reum absolvere, non in alia.

Ceterum, cum, ut ait D. Th. ad 3. a. 4. cit. communitati expediat, ut maleficia puniantur, ad hoc quod peccata vitentur: unde Deut. 13. post pœnam seductoris subditur: „ Ut omnis Israel audiens timeat, & nequaquam „ ultra faciat quippiam hujus rei simile: “ frequens absolutio reorum, Reipublicæ noxia est, ideoque ne supremo quidem Principi licet.

ANIMADVERSIO XII.

Si in aliqua causa suis advocatus, in eadem Judex esse, & sententiam ferre non potest &c.

Hactenus recte: at more suo contrariam opinionem Dianæ refert, nec refellit, qui sentit, talem Judicem in conscientia non peccare, si sine affectu judicet.

Hæc positio, quod sine affectu secundum leges judicet, suspecta semper est, & magis fictitia, quam vera. Hoc enim ipso, quod causæ advocatus fuerit, erga ipsam afficitur,

citur, ac faltem sese objicit periculo judicandi ex affectu, quamvis eum deposuisse sibi videatur. Præterea contra regulas honestatis, & leges, quæ ipsum a judicando repellunt, operatur; scandalum, seu malum exemplum præbet; dolum adhibet, quia perinde se gerit, ac si causæ advocatus non fuerit; parti inficiat injuriam infert, quia contra jus judicium sibi arrogat; lites quantum in ipso est auget, & prorogat; quia pars inficia, si veritatem resciverit, ejus judicium pro nihilo habitura est: ergo peccat: nec audiendus est Dian. aut alii contra opinantes.

ANIMADVERSIO XIII.

Dixi, si supremus sit; quia si sententia aliqua communiter sit accepta in tribunali &c. Judex inferior videtur secundum eam posse judicare, licet minus probabilem.

Ipse La-Croixius p. 136. n. 1481. hanc Busemb. opinionem refutat; quæ ab Innoc. XI. prop. 2. reipsa proscripta est. Propositio enim secunda proscripta ita habet. *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem.* Si damnatum est, Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem, damnatum quoque est, quod ait Busemb. Judicem inferiorem posse judicare juxta opinionem minus probabilem; quia Judex inferior, veri nominis Judex est. Neque Busemb. a damnatione eximitur, quia loquitur in hypothesi, quod Judex inferior sequatur praxim tribunalis superioris; imo eo ipso judicium Judicis inferioris damnatur, quia sese conformat praxi damnatæ tribunalis superioris.

At, inquit Busemb. Judex inferior videtur probabilior cum bonoris sui præjudicio revocandam in superiore tribunali.

Resp. Eccli. 7. v. 6. dicitur: *Noli querere fieri Judex, nisi valeas virtute irrumperè iniquitates; ne forte eximescas faciem potentis, & ponas scandalum in equitate sua.* An licet perverse judicare, quia ex justo judicio honor judicantis per injuriam, & inficiam minuendus est? Hæc ne est virtus, & fortitudo Judicis, quam citatum oraculum postulat, ut perversa sibi contraria judicia pertimescat? Sicuti inanis honor, ita vanum dedecus ex perversitate, & errore profectum pro nihilo habendum est.

Judex inferior secundum probabiliora sententiam ferre semper tenetur, ut suo muneri satisfaciatur; at vero tunc maxime, cum in superiori Tribunali aliter judicatur, ut quantum in ipso est, improbet, & corrigat perversam judicandi rationem, quam superius Tribunal sequitur, ne forte eximescat faciem potentis, & ponat scandalum in æquitate sua, sua sententia fovendo iniquitatem superioris Tribunalis.

ANIMADVERSIO XIV.

Si dolo, vel .... magna imperitia &c. litem &c. Quoad hoc consule dicta a. 1. cap. 3. hoc dub.

ANIMADVERSIO XV.

Si aliqui dignus suo munere, tamen &c. ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in conscientia ad restitutionem &c.

Ego hic distinctione uter. Si enim Judex licet ex oblivione, & fragilitate in iis erravit, in quibus probabiliter loquendo alii digniores, quos ille suo ambitu, & injustitia e Judicium gradu repulit, non errassent, eum restitutioni obnoxium putarem; quia in hac hypothesi ipse est voluntaria sui erroris causa. Dum enim se Judicem aliis dignioribus neglectis voluit, in causa voluit omnes errores, in quos sua minori peritia incidit, & alii non incidissent: ergo damnum ex sua culpa ortum est: ergo est restituendum.

Si autem error non ex minori sua peritia, sed ex humana fragilitate aliis communi ortus putari merito possit, ita ut alii quoque digniores erraturi fuisse judicarentur, a restitutione excusari videtur; quia non ipse, non ejus ambitio, sed hominum natura, rerumque conditio erroris causa fuit. Ceterum ambitiosi homines, qui contra oraculum Eccl. 7. v. 4. *Noli querere a Domino ductum, neque a Rege cathedram bonoris, Judicium gradum per commendationes & preces etiam cum aliorum digniorum injuria aucupantur, & impetrant, in magno animæ periculo versantur.*

ANIMADVERSIO XVI.

Sententia injusta ex natura rei, aut &c. nullum habet robur &c. manetque parti lesa, tamen &c. jus suum; licet obsequio &c. S. Th. &c.

S. Thom. 2. 2. qu. 63. a. 4. ita loquitur. *Alio modo condemnatur aliquis injuste: & tale judicium simile est violentiæ latronum, secundum illud Ezech. 2. 2. „Principes „ ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad*

„ effundendum sanguinem. “ *Et ideo sicut licet resistere latronibus, ita licet resistere in tali casu malis Principibus; nisi forte propter scandalum vitandum, cum ex hoc aliqua gravis turbatio timeretur.* S. Doct. hic loquitur de condemnato ad mortem, ut patet ex questione in articulo proposita, cui per ordinem juris, & legum nullus se defendendi locus relinquitur. Quare ejus angelica doctrina ei, qui ab injusta sententia non appellat, quia per focordiam appellare recusat, accommodari nequit; imo hic jus suum amittit etiam quoad conscientiarum forum, si, & quatenus leges jus elidant non appellanti. Et ratio est, quia justæ Principum leges etiam in foro conscientiarum vim habent, ut non semel dictum, & repetendum est. Quare illud Busemb. *Manetque parti lesa, tamen non appelles, jus suum*, emendatione indiget; multo vero minus ei licebit, etiam si absque scandalo possit, recuperare bona: quia recuperatio bonorum propria auctoritate repugnantibus legibus quoad forum conscientiarum non licet. Busemb. perinde loquitur, ac si justæ Principum leges nullo loco quoad conscientiarum forum essent, & in suæ sententiæ patrocinium advocat S. Thomam, cujus angelica doctrina ab eo, & a probabilibus opinatoribus non minus remota est, quam cælum a terra.

ANIMADVERSIO XVII.

Is, cujus bona per sententiam manifeste injustam &c., potest (nisi &c.) per occultam compensationem ea recipere; quia recuperat jus suum.

Recuperare jus suum servato ordine juris, licet; at recuperare jus suum contra juris ordinem, hoc non licet, quidquid Busemb. aut alii contra sentiant, aut ponant; quia justæ Principum leges, ut contra Busemb. repetendum necessario est, quoad conscientiam obligant.

Itaque is, cujus bona per sententiam manifeste injustam adjudicata sunt alteri, ab hac sententia appellare debet, ut jus suum jure recuperare possit. Compensatio occulta non frequenter, ut probabiles volunt, sed raro admodum locum habet; quæ de re vide dicta lib. 3. t. 3. cap. 2. dub. 4. resp. 2. cap. 2. & 3. & t. 5. cap. 1. dist. 1. cap. 3.

ANIMADVERSIO XVIII.

Esse a partibus munera liberalia accipiens aliquando peccet &c. acceptorum tamen dominium comparat spectato jure natura.

Busemb. duo hic affirmat: primum est, quod Judex munera, ut ipse appellat, liberalia accipiens, aliquando peccet: alterum, quod jure naturæ acceptorum dominium compareret.

Ego contra primum ajo, Judicem munera a partibus accipientem non solum aliquando, ut Busemb. ait, nec solum sæpe, sed semper ordinarie loquendo peccare excepto raro aliquo casu alicujus munusculi c. 11. *Statutum* in 6. §. 4. l. 1. tit. 1. ex occasione alicujus necessitatis accepti, quod loco muneris accipiendum sit, nec pretio comparari debeat. Deus enim Deut. 16. inquit: *Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum.* Sicuti personarum acceptio ex natura sua mala est, ita munerum respectu Judicis accipientis propter annexum, & intimum periculum corrumpendi judicium. Non solum ergo Judex sordidæ avaritiæ reus est, dum accipit munera a partibus litigantibus, a quibus accipere non oportet, sed etiam justitiam lædit; quia justitiæ corrumpendæ periculo sese evidenter objicit; quod confirmat illud Eccli. 20. *Xenia, & dona excæcant oculos Judicem.* Si aliqui Judices ab hoc periculo sese remotos judicant, ipsi se decipiunt; quia contra divina oracula judicant. Oraculum Eccl. absolute, & sine ulla exceptione enuntiatur est: ergo sine exceptione accipiendum est. Si juxta Deut. 16. *munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum*, an non excæcabunt oculos non sapientum, & non mutabunt verba non justorum? Ergo nemo Judicem accipiens munera, ab evidenti periculo corrumpendæ justitiæ liber est. Ex quo fit, ut Judices munera accipientes, non solum contra positivam humanam legem, sed contra legem naturalem, & divinam semper peccent, quidquid contra dicat Busemb. & La-Croix, qui p. 138. n. 1500. rem ita involvit: „ *Si munera dentur, ut Judex majorem diligentiam adhibeat, quam teneatur, (hæc est aperta injustitia, ut majorem diligentiam, in favorem dantis munera adhibeat, quo munera spectant,) „ vel ut efficiatur „ magis ad celerius expediendum intra justitiæ limites „ negotium in favorem dantis, “ (dum ait, in favorem dantis, apertam Judicis injustitiam indicat, qui in neutram partem inclinari, sed utrique æqualis esse debet) vel si dentur ob alium extraordinarium laborem: (si huic labori extraordinario ex officio obnoxius est, cur munera acci-*

accipere potest;) *speciato jure naturæ possent accipiari, uti recte Lugo &c.*

Hæc non sunt rationes, sed inanes prætextus, quibus Judicum avaritia, & injustitia contra citata Scripturæ oracula perperam excusantur. Dum litigantes Judici dant munera, illi dant ut Judici, hoc est ut eum alliciant, & flectant in sui gratiam; quod nunquam fieri potest sine justitiæ detrimento, quocumque subtile opinatores se vertant. Hæc munera eo spectant, vel ut Judicis æquitatem, & justitiam corrumpant, vel ut eum moveant ad jus faciendum, quod sponte, ut ex officio debet, facere renuit. Licet ne unquam per subtractionem justitiæ ex officio, & gratis exercendæ munera extorquere? Hoc non solum esse peccatum, sed peccatum injustitiæ restitutioni obnoxium, ipse Buf. hic resp. 3. fatetur. Licet ne unquam ab iis munera accipere, qui justitiam corrumpere conantur? Non solum Judex ea accipiens peccat, quia turpi, & iniquæ dationi consentit, sed etiam propter scandalum, & evidens periculum violandæ justitiæ; imo in hac altera hypothefi justitiam sceleratius violat, quam in priori. Cum autem, inquit D. Aug. ep. 54. ad Macedon. *judicia, & testimonia, quæ nec justa, nec vera vendenda sunt, iniqua, & falsa venduntur, multo sceleratius utique pecunia sumitur; quia scelerate quamvis a volentibus datur.* At Lessius, cujus verba refert Concina Th. t. 7. p. 160. n. 4. D. Augustino audacter repugnat, & ait: cum pecunia a Judice accipitur pro sententia justa, injuria fit danti, quia censetur data coacte, metu sententiæ injustæ; at cum accipitur pro ferenda sententia injusta, licet sceleratius accipiat, nulla tamen inferitur injuria danti; quia sponte eam dat. Nam volenti & consentienti nulla fit injuria.

Resp. In hac altera flagitiosa pecuniæ acceptione justitia sceleratius violatur, quam in priori, non quod danti pecuniam fiat injuria, sed quia maxima injuria fit parti adversæ, cujus jus per molimen injustæ sententiæ pessime violatur. Quod autem per injuriam accipitur, jure naturæ in dominium accipientis transire non potest, sed necessario restituendum est. Ergo, quod secundo loco contra Bufemb. & La-Croix n. 1502. dicendum est, Judex munera accipiens, non solum semper peccat, sed semper contra justitiam peccat, nec eorum dominium jure naturæ acquirit, sed ea restituere semper cogitur.

Si hujuscemodi munera liberalia essent, ut ea Bufemb. liberaliter appellat, non solum Judex eorum dominium acquireret, sed ea sine culpa acciperet. Quia liberale munus virtutis opus est in eo, qui dat; nec vitiosum esse potest in accipiente, quia datur, cui dari oportet. Hujuscemodi munera, specie, & nomine munera sunt, re ipsa sunt pretia anticipata, seu emptiones injustæ sententiæ. Pactum verbis expressum non adest, sed factio ipso ex personarum, & negotiorum circumstantiis pactum initur, & declaratur. Hæc sunt illa munera, quibus sententiarum Judices quæstui habent rempublicam, quibus, ut D. Aug. mox cit. ait, iniqua, & falsa judicia sceleratissime venduntur, de quibus loquitur Isaias cap. 1. v. 23. *Principes tui infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.*

At quibus, inquis, restituenda sunt? Resp. Munera, quæ Judex extorquet, ut ad jus faciendum moveatur, illis restituenda sunt, a quibus extorsit, quibusve extorquendo injuriam fecit: munera vero, quæ a sponte dantibus, ut inique judicet, accipit, dantibus certe restituenda non sunt, sed aut iis, in quorum injuriam ea recepit, aut in pios usus convertenda. Hinc S. Thom. 2. 2. qu. 62. art. 5. ad 2. ait, quod aliquis dupliciter aliquid dat illicitè: uno modo, quia ipsa datio est illicita, & contra legem, sicut patet in eo, qui simoniace aliquid dedit; (idem dic de eo, qui Judici dat, ut justitiam pervertat) & talis meretur amittere, quod dedit. Unde non debet ei restitutio fieri de his; & quia etiam ille, qui accepit, (ut Judex in nostra specie) contra legem accepit, non debet sibi retinere, sed debet in pios usus convertere. In pauperes, & pios usus accepta esse in nostra specie convertenda, docet quoque P. Concina Theol. t. 7. p. 101. n. 7. hoc ipsum concedit S. Raym. apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 645. reg. 14. qui postquam docuit, pecuniam a Judice acceptam esse restituendam ei, in cuius injuriam accepit, subdit: *Si dedit, ut animum Judicis sibi sub specie recti inclinaret, & ita indirecte, & tacite intendebat ipsum corrumpere, non illi, sed pauperibus, & illi, in cuius injuriam data fuit, juxta arbitrium Ecclesiæ restituenda est pecunia:* quæ verba etiam aperte indicant injustitiam Judicis munera sponte data in justitiæ corruptionem accipientis.

ANIMADVERSIO XIX.

Esse lex positiva &c. accipiens tamen non tenetur ad restitutionem ante sententiam Judicis, nisi lex &c.

Idem docet La-Croix n. 1502. cit. quæ sane sententia

rapacibus, ac præsertim potentibus Judicibus mire comoda est; at falsa suppositione, ut mox ostensum est, laborat. Ponit enim munera, quæ ad corrumpeudos Judices dantur, jure naturæ non esse restituenda; quæ positio ex dictis commentitia, & falsa est.

Verum etiam si poneremus, munerum acceptionem, de qua loquimur, jure naturæ non esse irritam; ipsa tamen lex positiva eam prohibens, licet non irritans, eam irritare videretur. Quamquam enim multa facta teneant, quæ fieri prohibentur, lucrum tamen lege prohibitum, videtur esse nullum; quia eo ipso, quod lege prohibetur, injustum est: lucrum vero injustum est invalidum, seu nullum. Nonne lex prohibens lucrum jus adimit, ne fiat? Quod autem sine jure fit, jure validum esse nequit. Hinc lucrum aleatorium, quod jure naturæ validum est, ubi lege positiva vim legis retinente prohibetur, nullum est, & restituendum teste D. Thoma 2. 2. qu. 32. art. 7. ad 2. dicente, quod *qui sunt hujusmodi legibus (lucrum aleatorium prohibentibus) obstricti, tenentur universaliter ad restitutionem, qui lucrantur.*

Quamquam ipsi Bufemb. & La-Croix hoc idem tacite fatentur, dum explicite illud inficiantur. Dum enim ajunt, Judicem non teneri ad restitutionem ante sententiam Judicis, concedunt, Judicem restitutione teneri, si Judicis sententia ad restitutionem condemnatur, illumque condemnari a Judice posse. At quæso, quid est Judex? Ille scilicet, qui legitima auctoritate jus dicit. Quid est jus dicere, nisi sententiam ferre juxta legem?

Si ergo sententia juxta leges ferri potest, ut Judex munera accipiens, ea restituere teneatur, etiam si lex munerum acceptionem solum prohibeat, non irritet, lex prohibens, Bufemb. & La-Croix fatentibus, illorum acceptionem irritare censetur.

ANIMADVERSIO XX.

Si Judex injuste extorqueat munera &c. quamquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restitutionis.

Bufemb. illud saltem hic addere debuerat, quandonam remissio restitutionis præsumi in hac specie possit, ut nimis præsumendi licentiæ aditum præcluderet. Nam Judex, qui ad extorquenda munera pronus fuit, ad præsumptionem quoque remissionis ea restituendi proclivis, eam facile sibi accommodabit. Quamquam prædicta præsumptio hic nec locum, nec vim habet. Non habet locum; quia illud merito præsumitur, neminem, nisi sponte, & aperte contrarium exprimat, remittere, quod sibi vi extortum fuit. Homines magis ad accipiendum, quam ad donandum proclives sunt; ab eo vero maxime alieni sunt, ut iis dona dent, a quibus injurias accepere: sed litigantes in nostra specie insignem ab iniquo Judice injuriam accepere: ergo est prorsus improbabile, litigantes ei donare debitum restituendi. Nec est cur dicas, litigantes esse liberales. Si enim litigant, ut acquirant quod non habent, non est putandum, eos esse pronos ad cedendum jus, quod habent, homini præsertim aperte iniquo, non donis, sed pœna digno. Si teste D. Augustino citata ep. 54. ad Macedonium, *qui pro iniquo judicio dedit, etiam si sponte sua dederit, vellet repetere, nisi timeat, vel puderet emisse;* multo magis putandum est, eum, qui coacte dedit, extortam pecuniam velle repetere. In hac specie ipsa remissio ore expressa, suspitione non caret; quia sicut litigans Judici coacte dedit, ut vexationem redimeret, ita coacte remittere, etiam si ore id exprimat, non immerito censetur, ut a futuris vexationibus liber sit. Quod si ex nimia præsumendi licentiæ præsumptio locum habere dicatur, vim tamen non habet. Debitum enim certum incerta remissione non tollitur: at præsumptio remissionis ex incertis indiciis desumpta, incerta semper est, maxime in nostra specie, ubi validis argumentis retunditur; debitum autem Judicis est certum: ergo ex præsumptione remissionis non tollitur. Itaque Judex non est ex inani præsumptæ remissionis prætextu a restitutione liberandus, sed cogendus, ut restituat, si absolute donandus sit.

ANIMADVERSIO XXI.

Ex causis autem civilibus &c. potest utramvis etiam minus probabilem tueri; dummodo &c.

Hoc idem asserit La-Croix p. 139. n. 1507. pro qua præter citatos a Buf. alios citat, repugnantibus Silv. Val. Ar. Eliz. Burg. Buf. sententiam refutatam legere potes lib. 1. t. 1. cap. 2. dub. 2. cap. 6. At Buf. eam hic temperat, dum addit: „Dummodo cliens de minori probabilitate moneatur.“ Hoc sane satis est, ne clienti injuria inferatur, non tamen sufficit, ut partis adversæ, ipsiusque Judicis injuria caveatur.

At inquit Buf., & cum eo La-Croix: *Utraque pars habet jus proferendi suas rationes in judicio &c.*

Resp.

Resp. Rationes pro causa evidenter minus probabili, de qua ego loquor, non sunt rationes solidæ, sed fucatae, aut tennes, quas in iudicio proferre, nihil aliud est, nisi Iudicem quoad fieri potest inducere ad ferendam sententiam juxta opinionem minus probabilem. Ergo sicut Iudici hujusmodi sententiam ferre non licet, (contrarium damnatum est ab Innoc. XI. prop. 2.) ita advocato non licet eum impellere ad eam ferendam. Res mihi perspicua videtur. Nam si adversarii causa probabilior dubitanter videatur, non aurem conflet de minori ejus probabilitate, non diffiteor, licere advocato pro suo cliente rationes probabiles afferre.

ANIMADVERSIO XXII.

In causa criminali potest reum etiam fontem defendere, ut &c.

Paralip. 2. 19. dicitur: *Impio præbes auxilium, & id eo iram Domini mereberis*: sed advocatus reum fontem defendens, impio præbet auxilium: ergo iram Domini merebitur.

Verum ut id in meliori lumine collocetur, animadvertendum est, in advocato requiri iustitiam causæ, ut Buf. hic dixit, *suppono &c.*, & docet S. Th. 2. 2. q. 71. art. 3. & nemo inficiari potest. Rei porro etiam nocentis causa potest esse vel iusta, vel injusta. Iusta quidem est, si nec convictus sit, nec servato ordine juris convinci possit. In hac enim specie licet quoad Deum, & conscientiam nocens sit, quoad forum tamen externum innocens est. Sicuti ergo ipsi reo in hac hypothese licet se defendere, veritatem occultando, quam confiteri non tenetur, per aliquos convenientes modos, puta quod non respondet, ad quæ respondere non tenetur, ut ait D. Th. 2. 2. qu. 69. art. 2. ita etiam ab advocato defendi potest, dummodo dolos, fraudes, & mendacia non adhibeat.

Injusta autem est rei nocentis causa, si, licet convictus non sit, servato tamen ordine juris convinci queat. In hac specie reus de crimine interrogatus, illud sine peccato mortali inficiari non potest, ut explicite docet, & ostendit D. Th. qu. 69. cit. a. 1., a quo recedendum minime est, quidquid contra nonnulli sentiant; qua de re dub. 7. h. cap. resp. 2. & Concina Theol. t. 4. p. 28. cap. 5. Ergo ne advocatus quidem in hac specie illum defendere potest; quia causam injustam defenderet, & contra cit. Paralip. oraculum impio auxilium præberet.

Frustra vero Buf. objicit: „Reus non tenetur ad poenam, nisi convictus: ergo potest &c.“ Nam reus quidem non tenetur ad poenam, nisi convictus; impedire tamen non potest, quidquid contra Buf. cavillari videatur, quominus legitime vincatur; quia legum, quibus quoad conscientiam obnoxius est, ordinem pervertere, & publicum bonum, quod in legum observantia situm est, impedire, ut poenam evadat, tuta conscientia omnino non potest.

ANIMADVERSIO XXIII.

Advocatus tenetur &c. sine notabili tamen suo incommodo.

Bufemb. ita benignus est, ut legem naturæ, & divinam vi obligandi exuat, si absque notabili incommodo observari non possit.

Instrumenta & rationes pauperum examinare, adversariorum cavillis, & fraudibus obviam ire, juxta fori ordinem multa peragere, ac demum causam dicere advocatus absque notabili incommodo nunquam potest. Ergo advocatus pauperibus quantalibet necessitate laborantibus patrocinari nunquam tenetur, si non teneatur, nisi cum id potest absque notabili suo incommodo. Bufemb. eodem tempore legem astruit, & destruit: relicto ergo Bufemb. audiendus est Div. Th. qui 2. 2. qu. 71. art. 1. ita loquitur. *Respondeo dicendum, quod cum præstare patrocinium causæ pauperum ad opus misericordie pertineat, idem est hic dicendum, quod & supra de aliis operibus misericordie dictum est. Nullus autem sufficit omnibus indigentibus misericordie opus impendere. Et ideo, sicut Aug. dicit in 1. de Doct. Christ. „cum omnibus prodesse non possis, his potissime consulendum est, qui per locorum, & temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus, constrictius tibi quasi quadam forte junguntur. Dicit pro locorum opportunitatibus, „quia non tenetur homo per Mundum querere indigentes, quibus subveniat; sed sufficit, si eis, qui sibi occurrunt, misericordie opus impendat. Unde dicitur Ex. 23. „Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc eum.“ Addit autem, & temporum, quia non tenetur homo future necessitati alterius providere; sed sufficit, si presenti necessitati succurras. Unde dicitur 1. Joan. 3. „Qui viderit fratrem suum necessitatem habentem, & clausit viscera sua, ab eo &c.“ Subdit autem vel quarumlibet rerum, quia homo sibi conjunctis quacunque necessitudine maximo*

debet curam impendere, secundum illud 1. ad Tim. 5. „Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit.“

Quibus tamen concurrentibus, considerandum restat, utrum aliquis tantam necessitatem patiatur, quod non in promptu appareat, quomodo ei possit aliter subveniri: & in tali casu tenetur ei opus misericordie impendere: si autem in promptu appareat, quomodo aliter ei subveniri possit, vel per seipsum, vel per aliam personam magis conjunctam, aut majorem facultatem habentem, non tenetur ex necessitate indigenti subvenire, ita quod non faciendo peccet; quamvis si subveniret absque tali necessitate, laudabiliter faciat. Unde advocatus non tenetur semper causæ pauperum patrocinium præstare, sed solum concurrentibus conditionibus prædictis: alioquin oporteret eum omnia alia negotia prætermittere, & solis causis pauperum juvandis intendere. Et idem dicendum est de medico, quantum ad curationem pauperum.

ANIMADVERSIO XXIV.

Quando causa nihil fere habet probabilitatis, ita ut &c. regulariter non licet suscipere.

Cur ait, regulariter? an aliquando eam suscipere licet? Causa, quæ nihil fere habet probabilitatis, semperque a Iudicibus rejicitur, non solum evidenter minus probabilis est, ideoque ex dictis necessario rejicienda; non solum tenuiter probabilis est, ideoque damnandus, qui eam defendit; quia qui tenui probabilitate confusus operatur, imprudenter operatur, ut patet ex proposito 3. ab Innoc. XI. proscripta; sed reipsa improbabilis est, & injusta: ergo non solum regulariter, ut Buf. male ait, sed nunquam suscipienda est. An aliquando adversarium cavillis vexare, & clientem impenis inutilibus, & noxiis onerare advocato licet?

Quando autem cliens habet bonum jus &c. an liceat advocato &c. quidam affirmant, alii negant.

Quid tu, Bufembau mi? Si hac de re nihil dicere volebas, eam silentio premere consultius erat. Sed versatilis opinatoris indolem agnosce: dum contrarias sententias profert, nihilque ipse dicit, lectoris arbitrio relinquit, ut eam seligat, quæ sibi commodior visa fuerit.

Nos vero, si contrariæ sententiæ hinc inde æquales sint, aut merito videantur, rem dubiam facimus, & pro certo habemus ab eo esse abstinendum, de quo dubitatur, utrum liceat.

Quamquam defensio advocati in questione a Bufembau proposita, non advocatorum, qui jure se tueri debent, sed latronum, qui vi se defendunt, propria est. Eo enim spectat, ut cliens litigando retineat, quod suum non est.

Licet ne cuiquam retinere quod suum non est? licet ne advocato auxilium præbere clienti, ut retineat quod suum non est? at cum clientem defendit in causa possessionis, in qua bonum jus habet, quo caret in causa proprietatis, illi auxilium præbet, ut retineat quod suum non est: ergo advocato hujusmodi defensio nullo modo licet. Defendo, inquit subtilis advocatus, suæ magis utilitatis, quam æquitatis studiosus, jus mei clientis, & jure defendo; quia jus possessionis, quod meus cliens habet, unice tueor. An ne jus quidem mei clientis tueri mihi licet?

Resp. Jus quidem tueri tibi licet, si inde nulla in proximum injuria, & damnum derivetur; non item, si ex juris tuitione injuria, & damnum in proximum redundet; quia injuriam facere nunquam licet. At cum defendis causam possessionis, jure nixus, quo in causa proprietatis destitueris, apertam injuriam adversario tui clientis irrogas, quem a rei suæ possessione removes: malitiose, & fraudulenter jus possessionis a jure proprietatis separas, adversarium fatigas, & vexas, nec solum molestiarum, sed pecuniæ damnis afficis per tuos cavillos, & fraudes. Hoc ne tibi licet?

Ipse Bufembau hic ca. 2. merito asseruit, advocatum peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum justum causæ injustæ, ut sic adversarium vexet, impediatur, differatur, aut pervertatur. Nunc vero recte doctrinæ a se traditæ tam cito oblitus, hoc idem permittit. Dum enim advocatus possessionem bono jure nixam sine jure proprietatis defendit, articulum justum causæ injustæ defendit, ut adversarium vexet, impediatur &c. causa enim principalis est causa proprietatis: ergo advocatus in hac specie non solum peccat, sed restitutionis lege tenetur.

ANIMADVERSIO XXV.

Uti etsi qualitatem, & statum causæ, seu periculum ejus perdende, indicare neglexeris, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Hactenus recte. At subdit Bufembau: Quod

Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecutus fuisset, &c. non teneri advocatum &c. docet Bard.

Ego hic ita discuro. Certum est, dubiam damni illationem esse peccatum, & peccatum iustitiæ contrarium; quia iustitia non solum vetat, ne certum, sed ne dubium quoque damnum proximo inferatur: at peccatum iustitiæ contrarium, restitutionis debitum infert: ergo cum dubium damnum illatum est, ut accidit in specie a Bus. hic proposita, restitutio facienda est: ergo advocatus in dubio proposito damnum suo clienti rescire tenetur; non tamen ex toto, sed pro ratione dubii, ita ut in dubio hinc inde æquali dimidium damni clienti restituendum sit. Iustitia enim commutativa, quæ sola hic locum habet, in arithmetica æqualitate consistit: arithmetica æqualitas in æquali dubio damni illati, periculi æqualitatem in eo, qui dubium damnum intulit, & qui perperus est, exigit. Porro dum advocatus in nostra specie dimidium dubii damni restituit, periculi æqualitas hinc inde existit; quia hinc inde est periculum dimidii amittendi. Ergo advocatus in proposita specie dimidium damni rescire tenetur. Illud axioma, *in dubiis melior est conditio possidentis* ex reg. 65. in 6. desumptum, quod Busemb. pro se assert, ad rem præsentem non facit. Habet enim locum, cum dubium oritur circa rem, quam quis possidet: at dubium præsens non est circa rem possessam; sed circa damnum illatum; ideoque illud axioma abs re abludit.

ANIMADVERSIO XXVI.

Si clientis causam minus probabilem dicat esse &c. sentur de damno, si cliens &c.

Recte quidem Busemb. at diminute. Itaque causa evidenter minus probabilis idem est, ac causa iniusta; quia juxta propositionem 2. ab Innoc. XI. proscripam, a Judice rejicienda est: ergo advocatus suscipiens defensionem causæ evidenter minus probabilis, suscipit defensionem causæ injustæ: ex quo fit, ut advocatus omnia damna, quæ inde seu in adversarium, seu etiam in suum clientem iis non consentientem derivantur, rescire teneatur. Damnis, quæ in adversarium redundant, rescaciendis obnoxius semper est. A damnis, quæ in suum clientem proficiuntur, restituendis eo solo nomine excusari potest, si suus cliens sciens, & volens ea subeat, hoc est si velit causam defendi, etiam si advocatus profiteatur, eam esse injustam. In qua tamen hypothesi cum advocatus injustitiæ sui clientis consentiat, & cooperetur, graviter nihilominus peccat, & simul cum ipso damna sui adversarii reparare tenetur.

ANIMADVERSIO XXVII.

Si in progressu causæ iniquitatem &c. alias ad restitutionem damnorum obligabitur.

Intellige, seu corrige ex mox dictis damnorum quoque adversariæ partis; quia culpa sua adversariæ parti ea infert; quod verum est, seu clientem de causæ iniquitate non monuerit, seu etiam monuerit, & nihilominus causæ defensionem persecutus sit.

Si vero inducat ad transactionem sine damno, deceptione &c. non tenetur.

Contradictorium est, quod advocatus inducat ad transactionem in causa, cujus iniquitatem novit, sine damno, & deceptione. Eo enim ipso, quod in hujusmodi causa ad transactionem inducit, suum adversarium decipit, eique damnum facit; quia cum eo ita se gerit, & loquitur, ac si causa esset dubia, cum dubia non sit, idque ipse noverit, ac eum cum sui juris detrimento ad componendum extimulet, ubi compositio Busembao ipso favente locum non habet.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium &c. notabiliter officiat parti adversæ, habenti alias justam causam &c.

Dum hæc verba perpendo, Busemb. ita loqui mihi videtur, ac si nimias dilationes, ac illicitæ subornationes testium adhiberi possint, si cum adversario injustam causam habente res sit. Cur enim addit, *habenti alias justam causam*? An forte licet, injustum inimicum lædere, & injuriam injuriæ rependere?

Ita loqui mihi Bus. videtur, ac si advocatus non peccet, si per nimias dilationes, & illicitas subornationes testium, &c. notabiliter non officiat parti adversæ. Cur enim addit, *notabiliter*? an advocatus suos limites habet, infra quos parti adversæ officere possit? Hæc leviter adnotavi, non ut Busembaum vexem, sed ne quis ex ejus verbis errandi occasionem habeat.

Non tamen peccat, si in causa &c. adversarium decipiat, dummodo nulla nascatur falsitas, v. g. &c.

Hæc sunt contradictoria. Nec enim quemquam decipimus, nisi falsitate utamur.

Quod si adversarius decipiatur sine ulla advocati falsitate, ipse se decipit, non autem decipitur. D. Thom. quem Busemb. pro se perperam citat, 2. 2. qu. 71. art. 3. ad 3. ita loquitur. *Unde & advocato defendenti justam causam licet prudenter occultare* (ait, *occultare*, quod longe aliud est, ac decipere) *ea, quibus impediri posset processus ejus; non autem licet ei aliqua falsitate uti.*

ANIMADVERSIO XXIX.

Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars adversa &c. verum hanc limitationem cum S. Th. alii non admittunt, nisi &c.

Busemb. contrarias de more sententias proferens, neutram probat, aut improbat; sed, quia versatilis opinator est, utramque tacite probare intelligitur.

Nos veritatem inquirentes, ita ratiocinamur. Non solum caritati, sed etiam iustitiæ repugnat damnum uni inferre, ut alterius damnum vitetur. Nec enim periculum, ne proximus damnum inique patiatur, jus mihi tribuit, ut alteri damnum faciam. Sed advocatus, qui rationes, & fundamenta clientis, quem iuste defendit, vel secreta causæ detegit adversario, ne hic periculum subeat gravis iniqui damni, damnum uni, hoc est suo clienti infert, ut alterius, hoc est sui adversarii damnum vitetur: ergo non solum caritati, sed etiam iustitiæ repugnat.

Præterea cum advocatus clientis causam in suam fidem receperit, fidem datam fæde, & proditorie violat, si ejusdem rationes, & secreta adversario detegat. Licet ne unquam fidem datam fæde, & proditorie violare, ut alterius damnum vitetur? Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam, nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona; quorum damnatio iusta est: inquit Ap. Rom. cap. 3. v. 8.

Itaque periculum, ne pars adversa damnum injuste patiatur, alia ratione, si fieri potest, cavendum est, non proprii clientis damno, & proditione.

D. Th. 2. 2. qu. 71. art. 3. ad 2. ait: *Quod advocatus, si in principio credidit, causam justam esse, & postea in processu appareat, eam esse injustam, non debet eam prodere, ut scilicet alteram partem juvet, vel secreta sue causæ alteri parti revelet: potest tamen, & debet causam deferre, vel eum, cujus causam agit, ad cedendum inducere, sive ad componendum sine adversarii damno.* Cum D. Th. ait: *Sive ad componendum sine adversarii damno*, intelligitur quoad articulos causæ controversos, non quoad evidentes injustos, in quibus compositio sine damno adversarii fieri nequit, ut mox contra Busemb. animadvertum est. Ceterum, cum advocatus secreta suæ causæ, parti adversæ juxta S. Thomam revelare non possit, etiam si eam injustam progressu temporis deprehenderit, multo minus ea revelare potest, cum causam justam esse constanter putat.

Illa porro ratio: *Quia, ajunt, quilibet potest sine suo damno grave damnum alterius prohibere*: hæc, inquam, ratio falsa est. An id potest etiam mentiendo, pejerando? an id potest cum gravi damno parentum, fratrum, Reipublicæ? Contrarium potius hujus rationis est verum. Nam cum quilibet rerum suarum dominus sit, grave earum damnum sine cujusquam injuria pati potest, ut grave proximi damnum prohibeat; at cum gravi damno rei alienæ, in quam nullum jus habet, sine iustitiæ violatione non potest alterius periculo, aut damno occurrere.

ANIMADVERSIO XXX.

Si solemnitates necessarias ex ignorantia culpabili... prætermittat.

Dum Busemb. ita loquitur, ponit ignorantiam solemnitatum necessariorum esse in tabellione aliquando inculpabilem. At hic animadvertendum est, ignorantiam eorum, quæ ad proprium officium pertinent, culpa vacare non posse; quia unusquisque ea scire tenetur: at ignorantia solemnitatum necessariorum, est ignorantia eorum quæ ad proprium tabellionis officium pertinent: ergo talis ignorantia in tabellione culpa vacare non potest.

ANIMADVERSIO XXXI.

Si suadeat reo, vel parti, ut injuste veritatem neget.

Cur addit *injuste*? an si veritas sine injustitia negetur, sine culpa negatur? Si ita res est, vel negatio veritatis non est mendacium, vel non omne mendacium est peccatum. Veritatem quidem sine mendacio occultare possumus; at veritatem negare, apertum mendacium est: certum porro est, omne mendacium esse peccatum: ergo certum est, veritatem negare, esse semper peccatum 3
ideæ

ideoque etiam suadere alteri ut veritatem neget, etiam si eam negando iustitiam non violat.

ANIMADVERSI O XXXII.

Si scire cupias, quinam alii præter enumeratos a Busembaum accusare prohibeantur, consule Anacleto t. 5. juris can. p. 3. n. 16. & seq.

ANIMADVERSI O XXXIII.

Non teneris, imo non debes, etiam posito &c. denuntiare crimen. 3. Si inde imminet grave periculum honoris, vite, &c.

Hoc falsum est, si crimen in publicam perniciem redundet, quæ aliter averti nequeat; quia publica perniciem proprio, ac propriæ vitæ malo præferenda est. Hæc est communis sententia teste Anacleto t. 5. juris can. p. 4. n. 33. q. 5. hoc exigit vinculum politicæ societatis, & caritatis, ut quilibet suum honorem, qui tamen recte agendo nunquam amittitur, res suas, ac ipsam vitam, si opus sit ad publicam perniciem avertendam, periculo obiciat, & perdat.

Dum Busembaum proprium damnum, veluti rationabilem præcepti naturalis excusationem non raro obtrudit, nostræ quidem corruptæ indoli obsequitur; at homines ignavos, abjectos, sui amatores, rei publicæ parum sollicitos, uno verbo malos Christianos efficit.

Si etiam probare cogere, nec posses.

Fingendum non est, leges impossibilia præcipere, ut earum jugum excutiantur. Si crimen Reipublicæ, aut Religionis perniciosum, ut patriæ proditio, hæresis, &c. probari nequeat, denuntiandum est, ut omnes leges non solum permittunt, sed exigunt. Contraria opinio proscripta est ab Alex. VII. prop. 5. ita sonante. *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.* Quod autem de hæresi, idem de aliis criminibus bono publico infestis dicendum est.

ANIMADVERSI O XXXIV.

In qua ultimo casu si fugias, aut occultes te &c. non peccabis contra iustitiam, ideoque nec teneris restituere, ut contra multos docent Valent. & Less.

Multi teste Buf. affirmant in proposita specie obligationem restitutionis, duo tantum negant: ergo spectata auctoritate affirmans sententia præferenda est.

Nunc consulamus rationem. D. Th. 2. 2. qu. 69. art. 1. ait: *Pertinet autem ad debitum iustitiæ, quod aliquis obediatur suo Superiori in his, ad quæ jus prælationis se extendit:* at qui fugit, aut se occultat, antequam ad testandum citetur, suo Superiori non obedit in his, ad quæ jus prælationis se extendit: ergo peccat contra iustitiam: perinde enim est, seu citationi ad te delatæ non auscultes, seu per fugam, & latebras impediās, ne citatio ad te deferatur. Ad obedientiam enim pertinet non solum ut Superioris præceptum tibi intimatum impleas, sed etiam ne præcepti intimationem subterfugas. Apertam enim injuriam tuo Superiori irrogas, cum omnem lapidem moves, ne ejus præceptum ad te perveniat, & perinde est, ac si aures occluderēs, ne ejus vocem audires. Ergo qui citationem Judicis fugiendo, aut se occultando eludit, contra iustitiam peccat, ideoque restituere damna tenetur, quæ inde in proximum derivantur.

Adde, quod qui contrarium docent, dolis & fraudibus patrocinantur; dolose enim & fraudulentè se gerit, qui se occultat, aut fugit, ne ad testandum citetur: at fraus & dolus nemini patrocinantur: ergo qui se occultat, aut fugit, ne ad testandum citetur, a restitutione non eximitur.

Ex his corrui illa Buf. cavillatio: „Ratio est, quia, tibi necdum est præceptum; si quod autem jus nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur: “ hæc, inquam, cavillatio ex dictis corrui. An præceptum a Judice emanatum, a ministro, quantum in ipso fuit, tibi denuntiarum, a te ex culpa, & fraude tua elusum, præcepti vim non habet? Quid contendas cum hominibus tam aperte cavillantibus?

Imo, estis communis sententia, ad restitutionem teneris eum, qui a Judice citatus fugit &c. non tamen est improbabile, quod docent &c. non teneris.

In superiori specie sermo fuit de eo, qui citationem eludit, ne ad se deferatur; in hac vero de eo, qui citationi ad se delatæ non paret.

Quod si ex dictis qui fuga, vel latebris citationem eludit, ne testimonium ferre cogere, reparare tenetur damna inde profecta, multo magis tenetur, qui citationi ad se delatæ non paret; quia hic contumacior est. Hæc est communis sententia teste ipso Busembaum; eamque aperte confirmat ratio ab ipso Buf. allata. Cur ergo

contrariam, pro qua duos tantum citat; non improbabilem appellat? ut scilicet qui in casu proposito restituere non vult, & non restituit, conscientiz moribus ne terreatur. At dum Busemb. hanc sententiam probabiliter absolute appellare non audet, sed diminuto vocabulo non improbabilem appellat, fateri videtur, eam quidem intra fines probabilitatis contineri, at ejus probabilitatem esse valde exiguam & tenuem, & nihilominus esse prudentem morum regulam; quæ est prop. 3. ab Innoc. XI. proscripta, quam lector consulat. Repetendus hic est D. Thom. mox cit. a cujus inconcussis doctrinis qui recedere audent, per abrupta gradiuntur, & in præceptis ruunt. *Pertinet ad debitum iustitiæ, quod aliquis obediatur suo Superiori in his, ad quæ jus prælationis se extendit.* Superior enim jus habet imperandi: ergo qui suo Superiori non obediunt, jus, seu iustitiam violant. Mutuum quippe jus inter magistratum, & subditos intercedit, ut scilicet magistratus quantum in ipso est subditos ab injuriis defendat, & subditi magistratui obtemperent. Hoc jus ex politicæ societatis vinculo oritur, unde Principes ut obligantur omnia facere in communem subditorum utilitatem, & legum, ac iustitiæ custodiam, ita potestatem habent imperandi subditis. Hinc Ap. Rom. 13. v. 7. ait: *Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Porro qui iustitiam violant, refarcire tenentur damna, quæ ex hac violatione oriuntur: ergo testis citatus, nec citationi obtemperans, refarcire tenetur damna, quæ ex sua inobedientia derivantur.

At inquit Busemb. „Citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantum obedientiæ; proinde, quæ non comparens, contumax tantum est, &c. non autem injustus.“

Resp. Hæc ratio ex mox dictis solvitur. In eo enim fallitur Busemb. quod obligationem obedientiæ magistratibus exhibendæ, nolit esse obligationem iustitiæ. D. Th. citatus, rationes allatæ, & ipse textus Apost. contrarium evincunt. Sicut enim debitum solvendi tributa, & vectigalia, est debitum iustitiæ; ita debitum timoris, & honoris in obedientia Principibus præstanda, de quo Apostolus eodem modo loquitur. Debitum quippe obedientiæ Principibus non est solum morale, ex honestate virtutis solum præstandum, sed legale. *Ad quod reddendum, inquit D. Thom. 2. 2. qu. 80. art. unico, aliquis lege adstringitur: & tale debitum propriè attendis iustitiæ, quæ est principalis virtus.*

ANIMADVERSI O XXXV.

Si a viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires.

Judex te interrogat, utrum de crimine, quod a viris non sat fide dignis accepisti, aliquid noveris; juxta Busembaum respondere potes, nihil novi; at si sincere respondere vis, respondendum est, nihil certo novi. An sinceritas a testibus legitime interrogatis exulare sine culpa potest? Præterea, dum ais, nihil novi, falsum dicere videris; quia reipsa aliquid nosti.

Judex interrogat, utrum de crimine quidquam audiveris. Si Busembaum audis, negare potes; quia potes te habere, ac si nihil scires. At dum negas, te quidquam audivisse, cum reipsa audiveris, aperte mendax es, additoque juramento de veritate dicenda perjurus. Huc te agit Busembaum, si ejus doctrinæ auscultes.

Si alter probabiliter in facto non peccavit, vel propter ignorantiam, vel quia &c.

Testis officium est, non de rei, de quo interrogatur, innocentia, aut reatu judicare, sed Judici interroganti vere, & sine fallacia respondere: ergo ex duplici capite peccat testis, qui in proposita specie Judici legitime, & juridice interroganti non respondet. Primo, quia sibi arrogat judicium de reo, quod ad Judicem pertinet, non ad ipsum. Secundo, quia legibus, & legitimo præcepto non obedit.

At inquit Buf. *mens Judicis est, inquirere de delicto.* Resp. ita sane: at quid inde? Ergo ne Judex testi permittit, ut sibi interroganti non respondeat, quia ex privato suo judicio putat, reum probabiliter non peccasse? Id & falsum, & ridiculum est. Dum interrogat, sibi responderi vult, ut rei innocentiam, vel crimen legitime norit; nec privatum testis judicium, legitimam interrogantis Judicis auctoritatem elidit.

ANIMADVERSI O XXXVI.

Si ex ignorantia &c. inculpabili falsum est restatus, est teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem tenetur, etiam si reus damnetur.

Non tenetur ad restitutionem, dum, quantum in ipso fuit, damnum rei impedire conatus sit. Si enim ejus damnum

num, cum possit, non impediatur, indirecta damni causa est, ideoque ejus restitutioni obnoxius.

ANIMADVERSIO XXXVII.

Si non interrogetur legitime, non tenetur fateri crimen suum. Haftenus recte. Sed potest Judicem eludere vel ambiguis verbis, vel etiam negando cum aliqua restrictione, &c.

Quoad ambiguitatem, & æquivocationem vide dicta lib. 3. t. 2. cap. 2. dub. 4. ubi etiam ostensum est, restrictiones mentales esse vera mendacia, additoque juramento de veritate dicenda perjurium ab Innoc. XI. proscripta.

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Nec tenetur, si dubitet, an Judex legitime interroget: quia &c. Ita Less. &c. contra Sylv. &c.

In hac questione, hæc posterior sententia Busembaum contraria, verior mihi videtur. Cum enim Judicis interrogatio, sine dubio legitima est, certa culpa est rei, si suum crimen non fateatur: ergo cum dubium est, utrum Judex legitime interroget, dubia culpa est rei, si crimen suum non fateatur: dubia porro culpa, est certa culpa; quia ipsum culpæ periculum culpa est. Ergo &c.

At inquit Busemb. *Nemo tenetur parere cum gravi suo damno, nisi constet, superiorem posse præcipere.*

Resp. Grave damnum legi positivæ extrinsecum, & accidentarium, tollit quidem obligationem legis. At si damnum etiam grave legi, seu præcepto intrinsecum sit, nec ab eo separabile, ejus obligationem non tollit, ut patet in præcepto ducis militiæ cui obediendum est etiam cum certo vitæ periculo.

At grave damnum est intrinsecum præcepto Judicis reum fontem interrogantis de crimine: ergo grave damnum non tollit obligationem rei fontis parendi præcepto Judicis interrogantis de crimine. Porro si tale damnum non tollit obligationem parendi præcepto legitimo, ne obligationem quidem tollit parendi præcepto, de quo dubitatur, utrum sit legitimum. Quia præceptum tale, vim præcepti non amittit. Sicut enim lex dubia, quicquid contra probabiles dicitur, lex est; ita præceptum dubium, non desinit esse præceptum.

Si grave damnum reo obedienti imminens rationem suppeditaret deponendi dubium, & putandi, interrogationem esse illegitimam, obedire non teneretur: at grave damnum non suppeditat rationem deponendi dubium: ergo non liberat ab obedientia.

Judex pollet auctoritate, interrogandi reum cum gravi ejus damno: in dubio autem, utrum legitime interroget, ejus auctoritas prævalet: quia in dubio legitimi superioris auctoritas semper prævalet.

Audiamus D. Augustinum lib. 22. contra Faustum. (Habetur cau. 73. q. 1. c. 4. *Quid culpatur?*) Ergo vir justus, inquit, si forte sub Rege, homine etiam sacrilego milites, recte potest illo jubente bellare, si civica pacis ordinem servans, quod sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi. Quid hic adversarii? Responderere solent (inquit Anacletus t. 2. „ juris can. p. 192. n. 162.) rationem hanc, & allegatum canonem procedere solum, quando concessa auctoritate legitimi superioris, seu Judicis, dubium est, „ an res præcepta sit licita, nec ne: secus autem, ubi „ dubitatur, an sit habeat potestatem præcipiendi. Hæc responsio confirmat quod diximus. Judex enim legitima interrogandi potestate pollet; id in hac questione ponitur, tanquam certum; illudque unum dubitatur, utrum legitime, hoc est licite interroget. Non de Judicis potestate, sed de potestatis usu dubitatur, utrum sit licitus, seu legitimus, nec ne. Hoc porro dubium ab obedientia multo minus excusat, quam dubitatio, utrum res præcepta liceat, nec ne. In hac enim altera dubitatione prior includitur. Certum enim est, superiorem præcipientem res malas, sua potestate abuti: at in prior dubitatione posterior non includitur; quia fieri potest, ut superior legitime non præcipiat, limites suæ potestatis prætergrediendo, & nihilominus res bonas præcipiat: ergo si superiori obediendum est, ut ipsi adversarii fatentur, cum dubitatur, utrum res præcepta liceat, nec ne; multo magis illi obediendum est, cum illud tantum dubitatur, utrum sua potestate legitime utatur.

At, inquit adversarii apud eundem Anacletum n. 160. in dubio favendum est reo. Resp. Cum rei crimen dubium est, illi favendum est, ut non puniatur, non actori, ut puniatur. Hinc reg. juris 11. in 6. *Cum sunt pariter jura obscura, reo favendum est potius, quam actori.* At cum dubium est, utrum Judex legitime interroget, non reo, ut non respondeat, sed Judici, ut respondeat,

favendum est, uti ostensum fuit; neque allata juris regula, quæ de dubio inter actorem, & reum perspicue loquitur, huc facit.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Si reum juridice quidem interroget Judex, sed non nisi ex falsa præsumptione delicti, v. gr. &c. potest reus (idem est de teste), licet sciat &c. id negare, si exiit quidem, non tamen factio delicti &c. Ita cum S. Thom. q. 69. ar. 1. Sol. &c.

Busemb. in suæ opinionis patrocinium falso appellat S. Thomam, qui loco cit. inquit, *quod ex debito tenetur accusatus Judici veritatem exponere, quam ab eo secundum formam juris exigit.* Sed Judex ex falsa licet præsumptione delicti, nihilominus juridice interrogare ponitur: ergo reus veritatem Judici exponere tenetur. Hæc est legitima conclusio ex D. Thomæ doctrina profecta, & Busembaum directe contraria.

At inquit Busemb. *Si Judex veritatem sciret, non posset interrogare.*

Resp. Ergo, quia Judex veritatem nescit, interrogare potest. Sicut enim interrogatio in re nota locum non habet, ita contra in re ignota locum habet. Omnis quippe interrogatio eo natura sua spectat, ut veritas ignota eliciatur.

Multo vero evidentius reus peccat, si veritatem, quod ipsi Busemb. permittit, inficietur. Perinde quippe est falsum asserere, ac verum negare: utrobique mendacium manifestum admittitur; nisi quis velit solum affirmantem mentiri, non item negantem. Mendacium autem nunquam licet, etiamsi Judex contra juris ordinem interroget, ut docet D. Thom. loco mox cit. & nemo inficiari potest: ergo multo minus licet, cum Judex juridice interrogat. Maneamus in exemplo a Busembaum allato. Petrus præsumptus homicidii reus, qui tamen reipsa innocens est, ex certa domo stricto ense exiit; interrogatus autem a Judice, utrum ex illa domo stricto ense exierit, negat. Nonne Petrus aperte mendacissimus est, additoque juramento perjurus? Cur ergo Busemb. Petrum liberat ab omni crimine? Undenam tam absurdum commentum? Quia, inquit, *si Judex veritatem sciret, non posset interrogare.* Resp. Haic sophismati mox responsum est. Sed hic non querimus, utrum Judex possit, nec ne interrogare; sed illud querimus, utrum Petrus sit mendax, & perjurus, nec ne? Busemb. hic nihil ait; quia fortasse ponit, restrictiones mentales a novis opinatoribus coniectas, & ab Innoc. XI. proscriptas, de quibus lib. 3. c. 2. dub. 4. non esse mendacia, sed prudens inventum. At Anacletus t. 2. juris can. p. 193. n. 171. & seq. licet post Innoc. XI. scripserit, descriptam Petri negationem a mendacio immunem animose affirmat; quia talis negatio accepta juxta mentem Judicis, est, inquit, vera. Judex enim interrogando eo spectat, ut sciat, utrum Petrus homicidii reus sit; a quo reatu cum sit immunis, vere negat, se stricto gladio ex domo exiisse; quia non exiit cum reatu homicidii. Resp. Doctrina sane mira, aperte sophistica, & falsa. In eo sophistice ratiocinatur Anacletus, ut finem, cujus gratia Judex interrogat, cum significatione interrogationis juxta ejusdem mentem acceptæ confundat; quæ tamen sunt res longe diversæ. Finis quidem Judicis interrogantis est, ut homicidii reum detegat; at significatio interrogationis juxta ipsius mentem accepta non alia est, quam quæ verba ex communi sensu habent. An Judices verba aliter accipiunt, ac communiter sonant? Si Judex, dum simpliciter interrogat, utrum Petrus ex certa domo stricto ense exierit, intelligat, utrum exierit cum reatu homicidii, apertam restrictionem mentalem admittit; quia suis verbis aliquid mente adjicit, quod in iis non continetur. Quid ineptius fingi potest, quam ut Judex suis verbis certum quid significet, & aliud subintelligat? Hæc a tribunalium sinceritate alienissima sunt; nec nisi falso, & cum eorum injuria finguntur. Judex, ut in facti cognitionem veniat, de multis interrogat, gradatim progreditur, & cum interrogare vult, utrum Petrus homicidium fecerit, id suis verbis exprimit. Quod de allato exemplo dictum est, idem de aliis similibus dicendum. Sempronius e. gr. centum florenos, quos mutuos mihi dedit, & post restitutos recepit, inique a me repetit; meque in judicium vocatum Judex interrogat, utrum mutuos a Sempronio centum florenos acceperim. Ego vero, ne inique restitutioni obnoxius sim, id inficior. Quidquid Anacletus, alique contra sentiant, mendacissimus sum, quia certam veritatem inficior. Sed hæc de re consule dicta lib. 3. cap. 2. dub. 4.

ANIMADVERSIO XL.

Esti communior, & verior sit sententia S. Th. &c. probabile tamen est etiam quod &c. non teneri, saltem sub mor-

mortali, in causis capitalibus &c. si sit spes evadendi, & nullum &c. Tann. &c. ubi dicit, esse sententiam valde probabilem, & in praxi usam.

Quomodo in praxi tuta esse potest illa sententia, cujus contraria communior, & verior est? An tutum, & periculosum idem sonant? An tutum est illud agere, quod esse peccatum, non solum probabile, sed probabilius est? Hæc scilicet sunt putida versatilis probabilitatis commenta.

Explosa igitur hac sententia, prior, quæ fatente ipso Busemb. communior, & verior est, amplectenda est; quam docet D. Thom. loco a Busemb. cit. ar. 1. & sequuntur Gen. Theol. t. 7. p. 351. q. 4. Nat. Alexand. Theol. t. 2. p. 663. reg. 3. Catech. Concil. Trident. p. 3. de 9. dec. præc. Concina Theol. t. 4. p. 28. cap. 5. qui pro eadem plurimos nominatim citat, eamque unanimi fere consensu ab antiquioribus Theologis propugnatam fuisse, ait; illud quoque animadvertens, Sylvestrum, & Lessium a Busem. pro contraria citatos, hanc eandem defendere, licet Less. contrariam non improbabilem appellet. Hujus ratio evidens ea est, quia juxta D. Paulum Rom. 13. v. 2. qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt; propositio fide tenenda est: at reus, qui Judici in causa capitali, & gravissima legitime interroganti veritatem non aperit, potestati resistit; assumptio est ex se evidens: ergo Dei ordinationi resistit, & damnationem sibi acquirit; conclusio legitima & perspicua est. Ergo est certa, & perspicua veritas, reum in causa capitali juridice interrogatum mortaliter peccare, si veritatem non confiteatur.

Adde, quod in causis civilibus, & alicubi etiam in criminalibus, ut observat Anacletus t. 2. juris can. p. 192. n. 164. reo, priusquam interrogetur, juramentum de veritate dicenda imponatur; in qua hypothesi reus veritatem non revelans, mortaliter peccat, non solum quia legitimæ potestati resistit, sed etiam quia perjurus est; ideoque duplicis mortiferi peccati reus est. Contrariæ Busemb. rationes nihil ponderis habent. Nam lex humana, quæ mortis periculum rei præcepit ex se annexum non habet, ut lex jejunii, Missæ die festo audiendæ &c. eo aliunde imminente non obligat: id sponte fateor, & affirmo. At lex humana, quæ suo præcepto periculum mortis ex se adjunctum habet, ut quæ militibus excubias, & pugnam præcipit, non est dubium, quin cum tali periculo obliget; quia ipsum periculum præcipit, dum rem periculosam præcipit. Qui asserere audent, has leges cum tali periculo non obligare, necesse est ut dicant, vel leges humanas in conscientia non obligare, quod est erroneum, vel leges de quibus loquimur, non esse leges, sed violentias, quod est temerarium. * Hoc alterum Busembaum musitat, dum ait, inhumanum videri, ut qui convinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur &c. nec tam heroicum actum præcipi posse. At hoc quid aliud est, quam antiquissimas, & ubique gentium vigentes leges carpere, & iniquitatis arguere? Quid aliud est, quam scelestissimos homines a culpa immunes facere, quia sceleribus astutias, fraudes, mendacia, perjuria adjiciunt? Quid aliud est, quam velle, homines gravissimis injuriis patere, ut sceleratissimis parcatur? Inhumanum quidem id videri potest animo muliebri, qui solo sensu tangatur, ut scelestus homo fateri cogatur suum facinus morte dignum, non viro, qui ratione ducitur.

Hæc confessio, quia naturæ corruptæ difficilis est, præcipi non posse dicitur. Nostri opinatores leges omnium gentium legibus imponunt, quas, si non solum possibiles, sed etiam faciles sint, ex albo legum expungunt.

Si ita res est, ut ipsi ajunt, Principes subditis præcipere non possunt, ut contra hostes pugnent; quia res est valde difficilis, & heroica, ut homo suam vitam profundat. Quod si Principes subditis innocentibus militiam, & pugnam, unde plurimi pereunt, jure præcipiant; multo justius scelestis hominibus morte dignissimis confessionem criminis, unde eorum mors oritur, imponunt. Deus (Josue cap. 6.) ira in Israeliticum populum accensus propter furtum ex anathemate Jerico factum, tum Josue facibus placatus, hoc tulit præceptum cap. 7. vers. 15. *Quicumque in hoc facinore fuerit deprehensus, comburetur igni cum omni substantia sua: quoniam prævaricatus est pactum Domini, & fecit nefas in Israel.* Missa juxta Dei vocem sorte, primum tribus, in qua scelus patratum fuerat, tum familia, ac demum Achan sceleris auctor inventus fuit. His peractis ait Josue (v. 19.) ad Achan: *Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confitere, atque indica mihi, quod feceris, ne abscondas.* Quæro ego nunc, utrum Josue præceptum,

quo capitalis criminis confessio imponebatur, fuerit inhumanum; utrum confessio tam difficilis, & heroica præcipi non potuerit? An præcepta ad Dei gloriam, ad scelerum punitionem, ad publici boni tuitionem necessaria, inhumana sunt, nec imponenda, quia difficilia? At inquit: præceptum confessionis criminis capitalis non obligat saltem sub mortali, dammodo ex ejus transgressione nullum grave damnum, ut Busemb. ait, Reipublicæ timeatur. Resp. Hoc sane perinde est, ac si Busemb. diceret, hoc præceptum quandoque esse imponendum, quandoque non esse imponendum; confessionem criminis capitalis aliquando ad Dei gloriam, & publicum bonum esse necessariam, aliquando non esse; hujus necessitatis judicium contra Principum judicium. qui tale præceptum, & confessionem necessariam judicant, ideoque eam imponunt, homini scelesti, & reo in causa propria esse permittendum. Hæc sunt adversariorum rationes. „ Nemo unus (in hanc rem ait Concina Theol. t. 4. p. 42. n. 3.) contra probabiles opinatores, ex instituto „ hanc quæstionem ad mentem sacræ Scripturæ, Patrum, „ & Catechismi Tridentini expendit. Ratio potissima, „ quam omnes afferunt, est evidenter falsa, nempe quod „ lex, & præcepta Principum legitime imperantiam ea, „ quæ conferunt in conservationem boni communis, „ non obligant cum periculo vitæ. Hoc siquidem manifeste falsum est, ne quid plus dicam. Nulla itaque „ probabilitate fruitur contraria opinio; quia, ut communiter docent Probabilistæ, nequit probabile esse illud, quod constat certo esse falsum. “

ANIMADVERSIO XLI.

Non semper opus est, juxta dicta resp. 2. ut Confessarius reum urgeat ad crimen fatendum.

Imo juxta mox dicta contra Busemb. semper necessarium est, ut Confessarius reum urgeat ad crimen, de quo juridice interrogatur, fatendum, etiam si capitale sit; alioquin non est absolvendus, quia a mortali peccato abstinerere non vult. Christus Luc. 14. inquit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus: ergo reus criminis capitalis, si non oderit animam suam, hoc est vitam suam morte dignam, submittendo suam voluntatem ordini a legibus præscripto, non potest esse discipulus Christi, nec absolutione dignus.*

ANIMADVERSIO XLII.

Imo probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, etiam si &c.

Contrariam sententiam esse communem, asserit Sanch. licet ipse cum Busem. sentiat, post Sotum, Navarrum, & alios, ut ait Anacletus t. 2. juris can. p. 193. num. 170. Ratio est, quia Judicis præceptum si nondum impletum fuit, implendum est; multoque magis, si fuit violatum, ut injuria publicæ majestati illata reparetur. Reus, qui crimen occultatum, aut negatum sponte non confitetur, in falsa, & injusta occultatione, aut negatione, hoc est in peccato perseverat. An licet perseverare in peccato? An confessio criminis negati impossibilis est? An præceptum Judicis, vim obligandi amisit, quia violatum fuit? Busemb. nullam suæ opinionis rationem affert, quo tacite fatetur, suam opinionem aut nulla, aut futili ratione esse nixam, seu non niti nisi rationibus in 2. resp. jam confutatis.

ANIMADVERSIO XLIII.

Si quis ad evitanda tormenta gravia mentitus, falsum sibi crimen imposuit, non videtur mortale.

La-Croix p. 141. n. 1523. pro hac sententia veluti probabili alios citat; „ sententia tamen opposita, inquit, „ videtur probabilior, quam tenent etiam Con. Mol. & „ alii, ac probabilior fatetur Dicast. „ eamque rationibus confirmat. Recte quidem, si, dum La-Croix hanc sequitur, contrariam exploderet; at, dum contrariam non explodit, sed eam ut probabilem habet, perinde est, ac si dicat: mihi quidem hæc sententia videtur probabilior; quilibet tamen contrariam sine culpa sequi potest.

Hæc est illa versatilis probabilitas, quam nos execramur, nec execrari unquam cessabimus. Nos ergo cum Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 668. reg. 14. Busemb. opinionem rejicimus. Et primo quidem certum est, reum in proposita specie esse perjurum, ideoque letifera fontem, si de veritate dicenda juramentum præstitit; quia contra juramentum mentitur. Hac de re, quam tamen silentio premunt, ne probabiles quidem controversari possunt.

AA 2 Præ-

* Hoc est valde inconsideratum, & audax, quia omnium gentium leges damnat.

Præterea falsum testimonium, etiam si perjurium absit, ex genere suo mortale est, si iustitiæ contrarium sit, ut docet Div. Th. 2. 2. qu. 70. art. 4. nec a mortali excusari potest, nisi leviter noxium sit: sed qui ad vitanda gravia tormenta mentitur, falsum crimen morte plectendum sibi imponit perniciose, contra ac falso ait Busem. seu contra iustitiam in re gravissima mentitur: ergo mortaliter peccat. Probatur assumptio contra Busembaum. Nam licet hic reus ipse sibi injuriam non faciat, quia nemo sibi injuriam facere potest, ut docet Arist. Eth. 5. cap. xi. & D. Th. 2. 2. qu. 59. art. 3. ad 2. injuriam tamen insignem irrogat Deo, cujus supremum dominium in hominum vitas enormiter lædit; & Principi, cujus iudicium in re gravissima pervertit, quemque contra ejus voluntatem, & legem homine privat.

Adde, quod tale mendacium caritatem gravissime lædat. Si enim caritatem gravissime læderet, qui ad vitanda gravia tormenta falsum capitale crimen alteri imponeret, multo magis eam gravissime lædit, qui illud sibi imponit; quia quilibet ex ordine caritatis magis seipsum, quam proximum diligere tenetur. Illa ergo Busemb. ratio, „quia non est mentitus perniciose, cum, „non teneatur tantis tormentis vitam conservare: „hæc, inquam, ratio ex duplici capite sophistica est; primo quia ex dictis tale mendacium revera perniciosum, seu injustum est; secundo, quia etsi perniciosum non esset, nihilominus esset mortale, quia est caritati gravissime contrarium. At „non tenetur tantis tormentis vitam conservare. „Resp. aliud est, quod quis gravibus tormentis vitam conservet, qua de re contra Busemb. & LaCroixium dictum est lib. 3. tract. 4. cap. 1. dub. 1. ca. 6., aliud, quod quis positive mortem sibi moraliter loquendo inferat, ut gravia tormenta vitet. Nam etsi primum liceret, quod tamen ex dictis loco citato non licet, alterum tamen non esset permissum; quia positive mortem sibi inferre, res est ex natura sua mala, non item mortem aliunde obvenientem pati: at qui capitale falsum crimen sibi imponit, ille sibi moraliter loquendo mortem infert: ergo id licere non potest ad gravia tormenta vitanda. Quia ex Ap. Rom. 3. v. 8. mortale peccatum est, facere mala, ut veniant bona. Hinc D. Th. 2. 2. qu. 125. a. 3. ait: *Si enim aliquis propter timorem, quo refugit periculum mortis, vel quodcumque aliud temporale malum (gravia tormenta) sic dispositus est, ut faciat aliquid prohibitum, vel prætermittat aliquid, quod est præceptum in lege divina, talis timor est peccatum mortale: falsum testimonium est prohibitum in lege divina: ergo qui propter timorem gravium tormentorum, falsum testimonium dicit, mortaliter peccat; multo magis, si falsum testimonium mortem sit vel dicenti, vel aliis allaturum.*

ANIMADVERSIO XLIV.

Talis non tenetur postea crimen revocare, quamvis antea &c. si prudenter metuit &c.

Hæc resolutio est confectarium doctrinæ, quam tradidit in resp. 3. Sicuti ergo doctrina in resp. 3. a Busemb. tradita, ex mox dictis contra ipsum falsa est, & rejicienda, ita quoque præsens resolutio. Videlicet tenetur reus revocare causam, quam ipse præbuit, iniquæ mortis Deo, & Principi injuriolam, atque caritati graviter contrariam; in qua quamdiu permanet, permanet in voluntate iniquæ mortis, hoc est in mortali peccato.

ANIMADVERSIO XLV.

Si quis tamen sequatur.... sententiam, quæ negat &c. is consequenter existimare poterit, denuntiantem.... obligatum non esse ad revocationem, quia inutilis.

Sponte fateor, lege non præcipi rem vanam, & inutilem; ideoque si constet, revocationem calumniæ esse inutilem, ea sub legem non cadit. At undenam constat calumniæ revocationem in specie a Busemb. proposita esse inutilem? Docente Tannero, ipsoque Busembaum (*licet ipse recte censet &c.*) consentiente minus probabilis est, revocationem esse inutilem: ergo juxta ipsos probabilis est, eam esse utilem. Et sane si testis, alterius crimen in ejus damnum, sui que ipsius commodum denuntians, fidem invenit; multo magis fide dignus est, dum crimen in alterius gratiam, & defensionem contra seipsum revocat; præsertim eum tormentorum vi denuntiaverit, nunc autem sponte revocet. An, dum testimonium revocat, fide dignus non est, quia sibi contrarius? Ergo ne denuntiatio quidem fide digna est, quia revocationi contraria, imo denuntiatio multo minus, tum quia coacta, tum quia denuntianti commoda, revocatio vero spontanea, & revocanti incommoda. Quocumque te veritas, certum videtur, nedum probabilius, denuntiationem criminis, revocatione elidi. Ergo non solum probabilis,

sed certum est, revocationem esse necessariam, uti habet communis sententia.

Restitutio damni illati lege naturali, & divina præcipitur, a qua restitutione non eximit nisi impotentia. Hinc illud S. August. ep. 54. ad Maced. (habetur cap. 14. qu. 6. c. 1.) *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, si (ut dixi) restitui potest.* Porro damnum falsa criminis denuntiatione illatum, revocatione restituitur, sicut damnum pecuniæ, ejusdem pecuniæ redditione: ergo a revocatione non excusat, nisi revocandi impotentia, sicuti a pecuniæ ablatæ redditione non excusat, nisi reddendi impotentia. Qui fingunt, revocationem esse inutilem, rerum ordinem, & naturam pervertunt, ut legem restitutionis eludant, non secus ac qui pecuniæ ablatæ redditionem inutilem comminiscerentur, quia redditur diviti prodigo, aut avaro. Contraria igitur opinio a Busemb. relata, nec improbata, repudianda omnino est.

ANIMADVERSIO XLVI.

Monet idem Tann. n. 105. cavendum esse Confessario, ne vel importune sæpius reo damnato inculcet retractationem denuntiationis inique factæ.

Hoc est corollarium opinionis communi sententiæ adversantis, & falsæ, quam v. 3. proxime antecedenti Busemb. retulit, nec improbavit. Hæc est versatilis illa probabilitas, quam nos nunquam satis execrari posse putamus. Paucis dicimus: falsum antecedens, ergo falsum consequens: antecedens præsentis opinionis est falsum, ut mox ostensum est: ergo præsens opinio falsa est.

Busemb. vult, iniquum denuntiatorem damnatum, esse monendum de retractatione, veluti de opere supererogatorio, non præcepto; ideoque sæpius, & importune non esse illi inculcandam, quasi sine ipsa salvus esse possit; quod ex dictis est falsum. At fingamus probabile esse, iniquum denuntiatorem retractatione non teneri, contrarium vero esse tantum probabilius, quid tum postea? Busemb. quia morte damnatus est, ne onus oneri addat, illum monet quidem retractationis, at si alienum deprehendat, ab ea illum liberat. Ego vero contra contendendo, iniquum denuntiatorem eo ipso, quia morte damnatus est, esse non solum monendum, sed cogendum ad retractationem; quia juxta ipsos versatiles opinatores in dubiis tempore mortis tutiora necessario sequenda sunt.

Multa sunt in hac Busemb. opinione, absurda. Primo, quod non solum vitæ, sed etiam mortis tempore minus probabilia, & tuta sequatur; secundo, quia Confessarius contra suam probabilioris sententiam opinionis minus probabilis poenitentis sese accommodat. Tertio quia Confessarius hunc poenitentem sine retractatione absolvens, opinionem sequitur minus probabilem quoad valorem ipsius sacramenti: contritio enim, & propositum non peccandi ad sacramenti poenitentis valorem pertinent; minus autem probabile est, iniquum denuntiatorem, qui denuntiationem revocare renuit, habere contritionem, & propositum non peccandi, si probabilius est, ut Busemb. ipse fatetur, revocationem esse necessariam, & revocationis omissionem esse peccatum; ideoque certum est, Confessarium, qui hunc poenitentem sine retractatione absolvit, sequi opinionem minus probabilem, quoad valorem ipsius sacramenti, quæ est propof. 1. ab Innoc. XI. proscripta. Itaque Confessarius, qui Busembaum sequitur, & æternæ ut minimum dubiæ damnationis poenitentis, & sacrilegæ absolutionis reus est. Hæc est versatilius opinio utilitas. Ergo Confessarius neglectis probabilibus audiat D. Paulum 2. ad Tim. 4. *Prædica verbum, in omni opportune, importune (quidquid Busemb. contradicat) argue obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.* Quod si hujusmodi rei calumniatores, alique mali poenitentes sanam doctrinam non sustineant, sed ad sua desideria coarcent sibi magistros prurientes auribus, qui nostro misero sæculo plurimi sunt, sine absolutione dimittendi sunt; ne si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadant, Matth. 15. v. 14.

ANIMADVERSIO XLVII.

Si omnino occulti sint, nec &c. non potest, nec tenetur.

Hactenus recte: quia revelatio complicum, qui sunt omnino occulti, est aperta detractio. At Busemb. addit: *Si tamen vi tormentorum coactus prodas, ordinarie non peccabis.*

Hujus porro sui dicti nullam rationem affert, sed solum citat Less. & Laym., qui (Laym.) loco a Busemb. citato nihil habet, imo hac de re non loquitur; & ne tract. quidem 6. cap. 5. ubi de reo agit, hanc doctrinam, nisi mei me oculi fefellerunt, tradit. Lessium, quem consulam, in promptu non habeo. An probandus Busemb. qui sine ratione loquitur, unius versatilis opinatores incerta fide nixus? Dum Busemb. ait, reum vi tormentorum prodentem complices omnino occultos, ordinari-

dinarie non peccare, perinde est, ac si dicat, hominem vi tormentorum violantem legem Dei, & naturæ, ordinarie non peccare; quia revelatio complicitum omnino occultorum est aperta detractio, Dei, & naturæ lege vetita, non secus ac adulterium, perjurium &c. An qui tormentorum vi legem Dei, & naturæ violat, ordinarie non peccat? An Dei, & naturæ lex definit esse lex; cum vis tormentorum contra ipsam urget? An Christus voluit, suam, & naturæ legem non obligare, cum tormenta vim nobis injiciunt? Imo Joan. 10. v. 25. contrarium aperte docet, cum ait: *Qui amat animam suam, perdet eam*; & Luc. 14. ubi inquit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem, &c. adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*. Hinc D. Th. supra cit. 2. 2. q. 125. a. 3. ita loquitur: *Si enim aliquis propter timorem, quo refugit periculum mortis, vel quodcumque aliud temporale malum, sic dispositus est, ut faciat aliquid prohibitum, vel pratermittat aliquid, quod est præceptum in lege divina, talis timor est peccatum mortale*. Quid his rationibus obijci, qua ratione Busemb. defendi possit, ego sane non video.

ANIMADVERSIO XLVIII.

Licet etiam saltem in foro conscientia custodes &c. decipere, tradendo v. g. &c.

Cum Busemb. ait, saltem in foro conscientia, videtur ponere, id positivis Principum legibus esse vetitum, & nihilominus quoad conscientiam licere. Hinc porro fit, ut juxta Busembaum, vel justæ Principum leges in conscientia non obligent, quod apertissimis Scripturæ oraculis sæpe citatis repugnat; vel ut leges Principum vetantes decipi custodes carcerum non sint justæ, quasi leges, quæ publicum bonum spectant, quia fontibus, ac sceleris hominibus duræ sunt, non sint justæ. Hæc est Busemb. doctrina.

Præterea custodes carcerum, ut quoscumque alios decipere, res est lege naturæ vetita: decipere enim nihil aliud est, nisi mendacibus verbis, aut factis fallere: at mendacibus verbis, aut factis fallere, res est lege naturæ vetita: hinc D. Th. 2. 2. qu. 111. art. 1. ait: *Sicut veritati opponitur, quod aliquis per verba exteriora aliud significet, quam quod habet apud se, quod ad mendacium pertinet; ita etiam opponitur veritati, quod aliquis per aliqua signa factorum, vel rerum aliquid significet contrarium ejus, quod in eo est, quod proprie simulatio dicitur. Unde simulatio proprie est mendacium quoddam in exteriorum signis factorum consistens. Non refert autem, utrum aliquis mentiatur verbo, vel quocumque alio facto, ut supra habitum est. Unde cum omne mendacium sit peccatum, ut supra dictum est, consequens est etiam, quod omnis simulatio sit peccatum*.

Ergo decipere, res est lege naturæ vetita. Reus carcere detentus, cibum, potumque sub specie simplicis cibi, & potus custodi tradit, cum tamen non simplicem, sed saporiferum cibum, & potum præbeat, ut ille deceptus fopiat: quis dubitet, quin simulet, & mendax sit, ideoque peccet? Busemb. qui restrictiones mentales ab Innoc. XI. proscriptas defendit, factorum quoque deceptiones, seu mendacia, ut sibi constet, defendit. At proscriptis restrictionibus mentalibus factorum quoque deceptiones proscriptæ intelliguntur. Nec enim restrictiones mentales proscriptæ sunt, quia in verbis consistunt, sed quia mendacia sunt: ergo cum deceptiones factorum, mendacia sint, proscriptis restrictionibus mentalibus hæc quoque proscriptæ intelliguntur.

Item vincula, & carceres effringere.

Idem docet, & ponit La-Croix p. 142. n. 1528. Fugere quidem reo ad mortem condemnato licet, ut docet D. Th. 2. 2. qu. 69. art. 4. ad 2. „At, ut fuga licita sit, debet fieri absque ulla fractione portarum, aut murorum, aut cancellorum carceris; quia tales effractiones, injuriæ aliquam speciem inferunt Reipublicæ, & a legistatoribus civilibus prohibentur, & severe etiam puniuntur. De his, inquit lex, qui carcere effractio evaserunt, sumendum supplicium divi fratres rescripserunt. Ita Genettus Th. 1. p. 355. qu. 7. At Busemb. tales prohibitiones, & pœnas quoad conscientiam pro nihilo habet. „Id enim fit, inquit, quod leges, & Magistratus quidam contrariam sententiam sequantur, vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodibus, vel, quod propter bonum Reipublicæ ea pœna statuta sit. Nihil sane absurdius dici potest.

An Principes suis legibus in conscientia non obligant, si aliter statuunt, ac multi opinatores sentiunt? At id sonant illa Busemb. verba: *Id enim fit, quod leges, & Magistratus quidam contrariam sententiam sequantur*. An leges, & Magistratus ex præsumptione, non ex certa delicti scientia reos puniunt? Id nihil aliud est, nisi leges, & Magistratus injustos pronuntiare; at id asserit Busemb. dum ait: *Vel ex præsumptione, quod vim intulerint custo-*

dibus. Leges ergo carcerum effractionem prohibent, & pœnas effractoribus imponunt propter bonum Reipublicæ; ex quo fit, ut hæc leges justissimæ sint, ideoque obligent in conscientia.

Carceres sunt Principum domus, non ubi habitant, sed ubi reos detinent, principatui non minus necessariz, quam aliz publicæ domus: ergo sicuti effractio aliarum publicarum domorum Principi injuriosa est, damnosa, & mala, ita carcerum effractio; eoque magis, quod positivis quoque legibus prohibeatur, & puniatur. An si effractio carcerum quoad alios mala est, quoad fontes iis detentos est permissa? An fontes, scelestique homines legibus quoad conscientiam soluti sunt? An dum carceres effringunt, injuriam Principi non irrogant, ejus leges non violant, jure non puniuntur? Jure enim puniri non possunt, nisi propter culpam. At Busemb. contra ita ratiocinatur: cui finis est licitus, etiam media sunt licita: finis effractionis, hoc est fuga, reo licitus est: ergo etiam effractio est licita. Resp. Propositio absolute accepta est evidenter falsa: evidens enim est, ad finem licitum perveniri non posse per malas, turpæque vias: propositio Busemb. includit impium illud politicum effatum, quo honestum, & justum esse dicitur, quidquid ad dominationis conservationem, aut etiam amplificationem confert. Ex propositione tam absurda, & evidenter falsa colligito, utrum vera esse possit conclusio ex ea ducta.

ANIMADVERSIO XLIX.

Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet non solum consilio juvare reum, ut fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis &c.

La-Croix p. 142. n. 1527. Busemb. sententiam ita restringit. „Dicast. 1. 2. t. 1. d. 6. n. 88. putat, proximis „consanguineis, nempe patri, conjugi, fratri rei licitum „esse juvare eum in effringendo carcere; quia censetur „una cum ipso persona. Addit n. 89. idem licere alteri, qui certissime timet, ne a reo prodatur, & similiter incarceretur, quia liberando reum, censetur liberare seipsum.

Dum Buf. & La-Croix ita loquuntur, ponunt tanquam certum, cuicumque reo e carcere elabi, si possit, licere. Undenam hæc positio orta sit, aut quo fundamento nixa, latere me fateor; ipsi enim nullam rationem afferunt.

Audiendus ergo est angelicus Præceptor, & quod ejus doctrinæ, a qua recedere periculosum est, consentaneum videbitur, illud in præsentī quoque specie sentire rationabile erit. Ille autem 2. 2. qu. 69. art. 4. ad 2. de reo non quocumque, sed morti condemnato ita loquitur. *Ad secundum dicendum, quod nullus ita condemnatur, quod ipse sibi inferat mortem, sed quod ipse mortem patiatur. Et ideo non tenetur facere id, unde mors sequatur, quod est manere in loco, unde ducatur ad mortem: tenetur tamen non resistere agenti, quin patiatur quod justum est eum pati: sicuti etiam si aliquis sit condemnatus, ut fame moriatur, non peccat, si cibum sibi occulte ministratum sumat; quia non sumere esset seipsum occidere. S. Doct. reo tantum morti addicto fugam e carcere permittit: ergo juxta ejus mentem aliis reis talis fuga non est permissa. Ratio S. Doctoris, cur reo morti addicto e carcere fugere liceat, ea est, quod nullus ita condemnatur, quod ipse sibi inferat mortem, sed quod ipse mortem patiatur; ideoque e carcere fugere ei licet, quia fugiendo, condemnationi non resistit: at qui ad carceres damnantur, fugiendo condemnationi resistunt: ergo ex mente S. Doctoris eis non licet fugere. Præterea ex S. Thoma reus morti iuste adjudicatus mortem pati tenetur, ut patiar quod justum est eum pati: ergo carceri quoque mancipatus, carcerem pati tenetur, ut quod justum est patiar: at fugiendo, carcerem non patitur, nec patitur quod justum est, eum pati: ergo fugiendo, ex D. Thomæ mente peccat. Hoc confirmatur ex Ap. Rom. 13. dicente: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, & ipse sibi damnationem acquirit*: at qui e carcere, cui iuste mancipatus est, elabatur, potestati resistit, quatenus divinitus instituta est ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: ergo fugiendo peccat. Mea tamen ratiocinia solido aliorum examini subijcio.*

Quod si reis carceri tantum, non morti damnatis fuga licere non videtur, nemini quoque eos juvare licet, ut fugiant etiam sine carceris effractione. Nam cum carceris effractio nulli reo ex dictis ca. 3. liceat, nemo suppedirare potest instrumenta, quibus carcer effringatur; quia nemo alterius culpæ cooperari potest.

ANIMADVERSIO L.

Ut ad confessionem... reum non admittant, nisi postquam in foro profano res sunt liquide: vix enim &c.

Cum Confessarius reum sollicitare debeat, ut sua peccata

sata confiteatur, non intelligo cur ad confessionem admittendus non sit, nisi postquam in foro externo res sunt liquidæ; imo confessio prævertenda est, ut sacramenti gratia animatus rite præstet quæ ad forum externum pertinent. Peccatori Eccli. 5. v. 8. dicitur: *Ne tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem.*

Ex quo Confessarius intelligere debet, peccatorem confiteri sua peccata, hoc est converti ad Dominum volentem prompto, hilarique animo esse admittendum. Dei gratia, sine qua nemo rite confiteretur, omnia impedimenta amoliri potest. Timor Confessarii, ne reus, priusquam absolverit quæ ad forum externum spectant, sit imparatus, major merito erit, si reus in fori externi negotio peccata peccatis addat. Hic timor Confessarium cautum, sollicitumque efficere debet, non procrastinatorem, unde majora impedimenta peccatoris conversioni oriri facile possunt.

ANIMADVERSIO LI.

Est quidam Auctores permittant Judici uti doli bonis ad crimen eliciendum &c.

Doli boni sunt res contradictoriæ. Si enim doli sunt, boni non sunt; si autem boni, non sunt doli. Dolus enim (nisi per catachresin accipiatur, sicut ab Ap. 2. ad Cor. 12. acceptus fuit, cum dixit, *cum effem astutus, dolo vos cepi*) ad astutiam pertinet, & in verbis, aut factis mendacibus, & simulatis ad decipiendum ordinatis ex D. Thom. 2. 2. qu. 55. art. 4. in c. & ad 2. confitit; ideoque ex natura sua malus est, nec bonus unquam esse potest.

Quinam sunt hi doli, quos bonos male appellant? exempla sunt hæc: Judex promittit reo, si crimen aperte fateatur, se præbiturum alimenta quoad vixerit, ac insuper novam domum extrui curaturum, intelligens lignorum struem, qua v. g. saga comburenda sit; vel promittit, confessionem profuturam ad vitam, intelligendo futuram. Hos dolos reprehendit ipse Laym. lib. 3. de just. t. 6. cap. 5. n. 13. & merito reprehendit.

Sunt enim doli non per catachresin, sed proprie dicti, sunt recta illa mendacia, quæ alio vocabulo restrictiones mentales dicuntur, qualesque proscripsit Innoc. XI. prop. 26. 27. Hos dolos damnat Dei verbum: *Qui enim vult vitam diligere, ait S. Petrus Ep. 1. cap. 3. v. 10. & dies videre bonos, coerceat linguam suam a malo, & labia ejus ne loquantur dolum; & cap. 2. v. 1. Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes &c.* & Pl. 14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? ... qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.* Quare si dolosæ descriptæ promissiones, illis que similes ab omni hominum commercio alienæ esse debent, multo magis a iudiciorum sinceritate, & gravitate.

Non tamen id licet Confessario, ne ministerium ejus infametur.

Dum Bnf. ita loquitur, videtur ipsi Confessario permittere descriptos dolos, si inde nullam infamiam sui ministerii metuat; quasi doli etiam in poenitentiae sacramento ex natura sua liceant. Hoc sane horridum est.

ANIMADVERSIO LII.

Est pro reis etiam juste damnatis intercedere aliquando possit, maxime &c.

Pro reis juste damnatis nec Confessario, nec aliis apud inferiorem Judicem intercedere licet ex dictis hoc cap. dub. 2. art. 4. resp. 1. quidquid contra Bnf. sentiat, qui textu Prov. 24. *Erue eos, qui ducuntur ad mortem &c.* abutitur.

Nam ex D. Thoma 2. 2. qu. 69. art. 4. ad 3. per illud dictum (Prov. 24. cit.) *Sapientis non inducitur aliquis ad liberandum alium a morte contra ordinem justitiæ.*

Apud supremum Judicem tum aliis, tum Confessario intercedere licet, duplici adjecta conditione. Primo si injuriam passus, eam remisit; secundo si intercessio publico bono noxia non sit; alioquin non licet ex dictis loco cit.

At, inquit Bnf. licet Judex possit esse reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur, non tamen Confessarius, nisi ea præviderit. Resp. Cur si Judex reus est malorum, quæ ex liberatione sequuntur, reus non est Confessarius intercessor, & extimulator ad liberationem? Judex ea mala ex officio impedire debet, Confessarius quantum in ipso est ex caritate: Judex ex officio facinorosum, unde mala merito timentur, condemnare tenetur, Confessarius ex officio abstinere debet ab intercessione, unde mala imminet.

Neque Confessarius intercessor a culpa immunis est, quod ea mala non præviderit, si ex qualitate rei, & circumstantiis prævidere potuerit.

ANIMADVERSIO LIII.

Medicus peccat. 4. Si medicamenta inexplorata explorandi gratia adhibeat, præsertim quando &c. & habet &c.

Majoris perspicuitatis gratia addo, medicum inexplorata medicamenta explorandi gratia adhibentem, etiam si de iis sit opinio probabilis, nihilominus peccare, si alias medicinas exploratas, & tutiores omittat.

Quia „ Medicum, & Chirursum debere sequi probabiliora, & tutiora, tenent omnes teste Sanch. Bardi, „ & Illf. „ ita ipse La-Croix p. 143. n. 1534.

ANIMADVERSIO LIV.

Pharmacopola peccat .... si unum medicamentum pro alio (nisi tamen &c.) contra Medici præscriptum cum gravi damni periculo porrigat.

Busembaum quatuor defectus postulat, ut pharmacopola peccet. 1. Ut unum remedium pro alio substituat; alterum, ut hoc non sit æque bonum, nec majoris pretii; 3. ut sit contra Medici præscriptum; 4. ut cum gravi damni periculo porrigatur. At juxta illud theologicum axioma, *Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu*, unus defectus ad peccandum sufficit: porro in pharmacopola substitutio unius remedii pro alio defectus est. Minime, inquit Busemb. si sit æque bonum. Resp. In eo Busemb. fallitur, quod judicium de medicamenti bonitate pharmacopolæ permittat, quod judicium ad Medicum tantum pertinet. Secundo diminutus est in eo, quod ait, *contra Medici præscriptum*. Non enim pharmacopola solum peccat, si contra, sed etiam si præter Medici præscriptum, eoque inconsulto substituat. Tertio an pharmacopola a culpa immunis est, si cum levioris damni periculo substituat? Ipsa ergo substitutio Medico inconsulto culpa non vacat; nisi excusetur, quia remedium præscriptum nec apud ipsum, nec apud alios pharmacopolas inveniat, nec morbus moram patiatur, & pharmacopola pro sua peritia exploratum habeat, substitutionem, aut mutationem non esse periculosam, nec Medicus consuli possit.

ANIMADVERSIO LV.

Mercator peccat. 6. Si mercus ab eo, qui non novit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti.

Cur Bnf. addit illud *ab eo, qui non novit*, & illud *ignoranti*? An mercator non peccat, si ab eo, qui novit, emat pretio minore, vel cariore vendat scienti?

Justitia commutativa in æqualitate arithmetica sita est, ut docet Arist. Eth. 5. cap. 4. D. Thom. 2. 2. qu. 58. art. 10. & omnes. Ergo qui ab æqualitate arithmetica recedit, justitiam commutativam violat: at mercator ab arithmetica æqualitate recedit, dum minore pretio emit, vel cariore vendit, seu cum ignorante, seu cum sciente contrahat: nec enim scientia ejus, quocum mercator contrahit emendo, aut vendendo, rerum pretium auget, aut minuit: certum ergo est, mercatorem vilius ementem, aut carius vendentem ab injustitia non excusari, quia cum scientibus rerum pretia contractus init.

D. Thom. 2. 2. qu. 78. art. 1. 7. loco ita sibi objicit. *Quilibet potest licite accipere rem, quam ei dominus rei voluntarie tradidit: sed ille qui accipit mutuum, voluntarie tradit usuram: (idem dicas de eo, qui sciens rerum pretia, vilius vendit, aut carius emit a mercatore) ergo ille, qui mutuat, licite potest accipere.* Itemque mercator in nostra specie.

D. Thom. respondet, *quod ille, qui dat usuram, non simpliciter voluntarie dat, sed cum quadam necessitate, in quantum indiget accipere pecuniam mutuo, quam ille qui habet, non vult sine usura mutuari.*

ANIMADVERSIO LVI.

Si tempore debito, cum possit, non solvat creditoribus, cum gravi eorum damno.

His quoque necesse est, ut Busembaum vel oscitantiam, vel incertiam, aut laxitatem carpiat. Cur enim addit, *cum gravi eorum damno*?

An si tempore debito, cum possit, non solvat creditoribus, sine gravi quidem, at cum aliquo tamen eorum damno, non peccat?

Præterea etiam si solutionis dilatio damnum creditoribus non afferat, culpa tamen non vacat, si creditores non consentiant; tum quia procrastinator datam fidem violat, tum quia alienum contra domini voluntatem retinet; quæ de re vide dicta lib. 3. t. 5. c. 2. d. 7. art. 1. ca. 5.

LIBER V.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

CAPUT I.

De peccato in genere.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum?

Resp. Est transgressio legis: sive, ut ait Tol. est voluntarius recessus a regula divina: per quam regulam intelligitur præceptum tam naturale, & humanum, quam divinum: per recessum intelligitur actus, vel ejus omisio, qui sit non tantum voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali advertentia malitiæ; quod addo, quia, ut notat Sanch. 1. mor. c. 16. cum Vasq. d. 2. q. 2. p. 3. n. 3. & 12. &c. non sufficit ad actum peccaminosum libertas, & advertentia quævis virtualis, vel interpretativa, qua scilicet quis advertere poterat, & debebat, nec quacunque actualis, qua scilicet intellectus rationis commodi, & incommodi in objecto attendat: sed requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, ut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, tum quia sine ista advertentia non est voluntarium, cum non sit cognitum, quia quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & censetur illa inadvertentia naturalis, & invincibilis oblivio. Addit tamen Tanner. d. 4. de pec. d. 5. qu. 5. dub. 5. num. 106. non esse necesse ut consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat; sed satis esse, ut vel actu, vel virtute maneat, ita ut cum ea vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data, ut sit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. Vide Bald. l. 1. d. 36. Verum recentiores communiter docent, talem, verbi gratia ebrium, non peccare formaliter, quando usu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse ante, dum prævidens malum, quod commissurus erat, ejus causam dedit: ajuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere advertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam; ut v. apud Schol. nam in ordine ad praxim, parum refert, utrolibet modo loquaris.

Resp. 2. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, ut patet ex prima responsione. 1. Ut sit voluntarium, idest, ut fiat a voluntate consentiente. 2. Ut sit liberum, idest, ut sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Ut advertatur malitia.

Ex quibus resolves.

1. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque a voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet; ideoque nec impedit communionem, siue is sit internus, ut cogitationes contra fidem, blasphemias, obscenæ, motus carnis, etiam usque ad effusionem seminis; siue externus, ac violentus, v. g. stuprum virgini per vim illatum.

2. Defectu secundæ conditionis, subinde a peccato excusantur vehementissimi motus ira, aut concupiscentia, quibus usus rationis perturbatur, & libertas soluitur.

3. Defectu tertiæ non peccat, qui die jejunii, de præcepto nihil cogitans, carnat, vel carnes comedit, etsi advertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem projicit per fenestram, non advertens periculum lationis: vel qui contractum usurarium celebrat, non advertens esse talem. Sanch. l. 1. c. 16. n. 21. Reg. l. 15. n. 75.

4. Damna, & eventus (licet aliqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo prævisi, inculpabiles sum: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt vero culpabiles, si sint prævisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur: ea vero adhibita, etsi postea eveniant, culpa vacant: uti etiam, quando juxta loci, & temporis circumstantias non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela est adhibita. Ita Vasq. l. 2. d. 124. c. 3. Quibus conformiter Less. l. 4. c. 3.

docet, si negligentia ebrietatem, aut eventus ex ea sequi solitos præcavendi fuerit tantum venialis, etiam mala, quæ prævideri poterant, tantum venialia fore; quia cum non in se, sed tantum in causa sint libera, non possunt habere majorem culpam, quam ipsa causa.

DUBIUM II.

An, & quando desideria, & delectationes sint peccata?

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ: per delectationem vero, simplex amor, & complacentia objecti cogitati, fruendo ejus dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non a mora temporis, cum momento possit perfici: sed quod voluntas, post plenam advertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICULUS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

Resp. 1. Desiderium absolutum, siue cogitatio cum voluntate consentiente absolute in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex Matth. 5. Qui viderit, &c. Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam objecto. Ita commun.

Resp. 2. Desiderium cum consensu conditionali, quo quis aliquid concupiscit sub tali conditione, quæ omnem malitiam objecti auferat, non est peccatum, saltem mortale, verbi gratia, vellem prædari, si a Deo mihi permetteretur; si Judex essem, malefactorem istum occiderem. Valent. t. 2. d. 6. q. 4. p. 4. Sayr. Sal. in 1. 2. t. 13. d. 10. f. 27. Vasquez d. 116. c. 2. Si vero conditio malitiam non auferat, est peccatum: ut verbi gratia, si cogites: si non esset infernus, mæcharer: si non essem religiosus, fornicarer; si non haberem rationem mei status, ulciscerer, occiderem te: item, si id mihi fecisses in adolescentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicarem: intellige, si dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu: secus enim est, si tantum ostendat, quid facturum fuisset in alio statu. Bonac. de matr. q. 4. p. 8. n. 9. Ratio responsionis est; quia etsi consensus conditio natus nihil ponat in rerum natura ex parte objecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præciâ conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione. Cajet. Sanch. l. 1. mor. c. 2. Vasq. Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 10.

Ex quibus resolvuntur hi casus.

1. In omnibus solo jure positivo prohibitis licitum est desiderium cum conditione hac (si prohibitum non esset) v. g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio est, quia conditio omnem malitiam, quæ a sola prohibitione est, auferat. Azor. l. 4. c. 6. q. 10. Sanch. l. 1. c. 2. Vasq. d. 16. e. 2.

2. Idem valet in prohibitis quidem jure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur; verbi gratia, occiderem Petrum, si Deus mandaret: suspenderem furem, si essem Judex: ducerem uxorem, si liceret, si non essem Sacerdos, si essem liber a voto. Ratio est, quia hæc sub illo statu sunt licita. Recte tamen monet Sa, v. Peccatum, hujusmodi desideria esse periculosa, & vitanda: atque, ut ait Cajet ibid. esse fatuas, & diabolicas tentationes. ibid. & Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 10.

3. Etsi idem quidam, ut Cajet. Sal. & Vasq. universim affirmant de omnibus jure natura, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab objecto; ut si dicas: si non esset peccatum, fornicarer, eo quod tunc consensus non videatur ferri in malum: probabilis tamen videtur, quod

quod docent Azor. Sanchez, & Lay. esse peccatum; eo quod sit intrinsece malum, nec malitia sua (quæ in consensum circa tale objectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter feratur; quia, si tantum sit significatio propensionis naturalis in illud objectum, non est peccatum. Sanch. l. 1. c. 2. n. 25. Lay. l. 1. t. 3. c. 6. n. 11. V. C. de Lugo d. 16. n. 377.

ANIMAD.
IX.

4. Gaudere, & delectari de opere malo sub conditione (si liceret) verbi gratia, in prædictis desideriis efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari a peccato secundum quosdam Doctores, si fiat tantum secundum appetitum rationalem, sive voluntatem (secluso omni alio periculo consensus illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter, & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitivi, quæ proprie delectatio dicitur, fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in objectum abstractum a malitia, cum sequatur intellectum, cuius est abstrahere; appetitus vero, quia sequitur imaginationem, non fertur in objectum sub aliqua certa conditione status, vel temporis apprehensum, sed ut est in se; ideoque talis delectatio est de objecto absolute malo. Vid. Laym. & Bon. de matr. q. 4. part. 8.

ARTICULUS II.

An delectatio morosa sit semper peccatum?

Resp. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundum se, est peccatum mortale, vel veniale, prout ipsum opus mortale, vel veniale est. Ita commun. ex D. Th. 1. 2. q. 27. a. 8.

Dixi, secundum se; quia si delectatio sit tantum de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum, quia sicut cogitatio verbi gratia de rebus obscænis, in ordine ad docendum, vel concionandum, &c. bona est, cogitatio autem de iisdem rebus ex curiositate est mala venialiter: ita consequenter delectatio de tali cogitatione tanquam objecto, non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum male operandi, non circa ipsum opus malum: quo modo sine peccato sæpe nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, verbi gratia ex equo, &c. non secundum se, sed modum furandi, rapiendi, artificiosus, & industrius, modus cadendi inopinatus. Laym. l. 1. t. 3. c. 5. n. 2.

Ex quibus resolves.

1. Licitum est gaudere, & delectari morose de effectu bono, secuto ex opere malo; quia tunc delectatio non est de objecto malo.

ANIMAD.
X.

2. Si talis effectus sit secutus ex opere secundum se quidem malo, hic tamen & nunc culpa vacante, ut verbi gratia, quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed ut est causa talis boni effectus, docet Less. l. 4. c. 3. n. 105. & 106. ex Vasquez 1. 2. d. 105. c. 2. verbi gratia de solutione naturæ facta in somno. Ratio est, quia objectum delectationis istius non est malum. V. Bon. de matr. d. 4. p. 8. n. 8. Sanch. l. 1. mor. c. 2. n. 18. Card. de Lug. de pæn. d. 16. n. 389. Imo addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio) ut tale quid fiat sine culpa; v. gr. ut in somno eveniat natura solutio, ob finem bonum: dummodo desiderium non sit tam intentum, ut tale quid probabiliter causet: neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, ajunt, quia objectum huius desiderii, aut gaudii non est malum. Vid. Less. & Bonac. l. c.

3. Non est peccatum, saltem mortale, si conjuges delectentur appetitu tantum rationali de actu conjugii præterito, futuro, vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus

desideret copulam futuram, aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. Ratio est, quia hi actus habent objectum licitum.

Dixi, appetitu rationali; quia si sponsus, aut vidua voluntarie consentiat in delectationem sensitivam, & carnalem (quæ ex recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ naturaliter oritur) mortaliter peccat, ut docet Less. l. c. t. 2. c. 6. Bon. Tann. Palaus. Vid. Dian. t. 1. m. R. 2. contra Medin. &c. Quia vero ad supradictam voluntatis oblectationem sensitiva, & carnalis ut plurimum, imo etiam periculum consensus in fornicationem consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis: inter conjuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitivam, & veneream delectationem non esse mortale, docent Fill. Bon. de matr. q. 4. Sanchez, Lessius l. c. d. 1. & Dian. t. 3. m. R. 36. Tum quia status matrimonii hæc excusat, uti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causa institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus conjugale, licet per accidens opus non exerceatur.

ANIMAD.
XI.

4. Delectatio morosa de rebus solo jure positivo prohibitis, non est illicita, modo non fiat sub ratione prohibitionis: v. gr. si Carthusianus, vel alius die jejunii se oblectet de cogitato esu carniæ, quia non est de opere malo, cum lex tantum vetet comestionem externam. Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 9. Less. l. 4. c. 3. d. 14. n. 111. & 113.

ANIMAD.
XII.

5. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circumstantias operis, de quo fuit delectatio: verbi gratia, in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; uno, an pluribus; in materia carnis, an de conjugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat Azorius, Sa, verbo Luxuria, Salas t. 7. tr. 13. d. 16. f. 6. n. 59. &c. si delectatio feratur in objectum apprehensum secundum totam suam malitiam, non autem si tantum secundum partem, verbi gratia, in feminam apprehensam ut non suam, non tamen ut alteri nuptam, vel ut monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam Fill. Less. Bonac. Dian. Pal. Vide Lug. d. 16. n. 363. Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in objectum, secundum totam suam malitiam; aut etiam desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundum se, & ut est a parte rei; ac proinde est ejusdem cum illo speciei; ideoque ejus circumstantiæ semper fatendæ sunt. V. Auctores cit.

ANIMAD.
XIII.

Resp. 2. Si quis sine causa, & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit, delectationem carnis naturaliter orituram (verbi gratia, ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensus, peccat venialiter: si vero justam causam habeat, nihil peccat. Vide sup. in 6. præc. l. 3. t. 4. c. 2. d. 4.

ANIMAD.
XIV.

Quæres, An voluntas delectationem carnalem positive reprimere teneatur?

Resp. 1. Si voluntas plene eam advertens negativè, & permissive se habeat, ita ut nec approbet, nec repellat, dummodo id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit ulterioris consensus, probabile est, quod docent Cajet. & Sanch. 1. mor. c. 12. non peccare mortaliter: tum quia non consentit in delectationem: tum quia moraliter est impossibile, omnes illos motus evitare: tum quia ex iusta causa illos licet permittere, etiam secundum adversarios.

ANIMAD.
XV.

Resp. 2. In praxi tamen verius videtur, quod docent Vasquez, Azorius, Lessius, Becan. 1. 2. t. 2. q. 5. c. 5. sine iusta causa eis non resistere, esse mortale: quia fere semper voluntas est exposita periculo consensus; & contrarium credere, est nimia sui confidentia, & præsumptio. Moderate Laym. utramque sententiam probabilem fatetur, & ait delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentia circa illam elicias: etsi efficaciter animum ad alia divertere negligas, cum facile possis, & speres, te tali modo posse depellere. Vide Layman l. 1. t. 3. c. 6. d. 3.

D U.

D U B I U M III.

De distinctione peccatorum.

A R T I C U L U S I.

*Quæ peccata distinguantur specie?*ANIMAD.
XVI.

Respondeo. Peccata, quoad materiale, sive entitatem positivam, specie distinguuntur ex objectis formalibus, & circumstantiis speciem variantibus, quatenus ea objecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proxime distinguuntur ab oppositis formis, sive rectitudine virtutis, quæ privant: remote autem, & fundamentaliter, ex objectis. Ita Trull. d. 4. de pecc. d. 1. q. 2. Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex objectis, peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia privationes proxime distinguuntur specie a formis, quibus privant, sed peccata formaliter sunt privationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiz partis, quia rectitudo virtutis specificatur proxime ex objecto: ergo privatio rectitudinis ex eodem remote.

Ex quibus resolves.

Peccata specie differunt, non tantum quæ diversis virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extreme, ut prodigalitas, & avaritia: vel ratione diversæ difformitatis, id est, quæ adeo diversa ratione, & malitia ejusdem virtutis materiam attingunt, ut quantum est ex natura ejusdem peccati, non sit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propensio utrumque peccatum committendi; qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, detraçtio.

A R T I C U L U S II.

Quæ peccata distinguantur numero?

Resp. Numero distinguuntur duobus modis. 1. Ex diversis objectis numero totalibus, non materialiter, & physice tantum, sed etiam formaliter, & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. Filliuc. tr. 21. cap. 8.

Dico, *moralem*; quia, etsi ad distinctionem numericam physice sufficiat quævis interruptio: in ordine tamen ad confessionem non multiplicatur, nisi moraliter multi sint; quia, sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & distinctio moralis attendi debet.

Porro actus moraliter interrumpuntur, ita ut nec virtualiter, nec interpretative manere censeantur.

1. Per contrariam voluntatem, & propositum. 2. Per cessationem ab actu voluntariam, & liberam. 3. Per cessationem involuntariam, & naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cum in illo cesset usus rationis, non continuatur actio libera, & moralis; per distractionem vero, quia per illam prior cogitatio fit involuntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita Vasq. &c. *Quæ sententia, etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum*, secundum Fill. t. 21. c. 8. n. 317. Ratio est, quia etsi per hanc interruptionem physice actus multiplicetur, non tamen moraliter: quia hoc ipso, quod animus involuntarie distrahitur, remanet interpretative prior voluntas, cum non sit retractata, aut aliter interrupta. Vide etiam Bald. d. 21. n. 3.

Ex dictis resolves.

1. Unum numero peccatum committit, qui uno actu odii, vel detractionis fertur in decem homines, qui uno ictu duos occidit, qui uno actu vult omittere officium Horarum per mensem, jejunium per Quadragesimam. Quia etsi hæc objecta physice sint plura, sunt tamen unum moraliter, & formaliter, quatenus in uno actu hic & nunc conjunguntur. Ita Navar. Fill. Bon. d. 2. q. 4. p. 1. contra Azor. Vasq. & cet. qui satis probabiliter di-

cunt esse peccata distincta. Verum sive decem peccata dicas, odisse v.g. decem homines, sive unum, parum refert, cum unum hoc illis decem æquivalet; proindeque objecti gravitas in confessione exprimenda sit, quippe quæ actum in suo esse individuali constituit, ut notat Fill. Bon. Suar. de pæn. d. 22. f. 5.

2. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus, licet physice sit multiplex, moraliter tamen est unum numero peccatum in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo, per eum intentato, & causato, aut etiam in pluribus actibus externis sibi invicem subordinatis ad eundem finem. Hinc v. gr. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renovet, unum furtum: & qui ad occidendum alium pergens, sæpe voluntatem renovat, unum homicidium committit. Ratio est, quia est una actio externa, ab internis intenta, & causata, qua internæ omnes complentur, & moraliter uniuntur. V. Baldell. d. 21. n. 4.

3. Actiones externæ, licet numero distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modo non habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem. Hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imo etiam comitantia, & subsequencia, tamquam complementa, & appendices operis, unum numero peccatum sunt, ut docent Nav. c. 6. n. 17. Azor. l. 4. c. 4. q. 6. Fill. &c. Ratio est, quia sunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, ejusdem actus humani, & objecti, in quo omnia prædicta moraliter uniuntur.

Dixi, *Complementa*: quia si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex actu præterito ex natura rei non consequantur, distinguuntur numero: ut v. gr. si quis de fornicatione gloriatur: proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores, ut docet Suar. t. 4. de pæn. d. 22. f. 5.

A N I M A D V E R S I O I.

PER recessum intelligitur actus, vel &c. cum aliqua actuali advertentia malitiæ. Non sufficit ad actum peccaminosum libertas, & advertentia quævis virtualis, vel &c. sed requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, ut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat.

Idem repetit resp. 2. ubi ad peccatum requirit 3. Ut advertatur malitia.

Idem docet La-Croix p. 146. n. 16. ubi ait: „Certum est, ad peccatum prærequiri aliquam advertentiam ad legem Dei, & ad malitiam objecti. Ita docent omnes communissime.“

Ex hac Busembaum, La-Croix, & communi probabilium doctrina illud evidenter consequitur, homines per ignorantiam nunquam peccare, qui est ipsissimus Pelagianorum error, ut videri potest apud Natalem Alex. hist. Eccl. t. 5. p. 36. §. ult. de mor. Pelag. & Conc. Theol. app. t. 2. p. 85. c. 2. Qui enim, dum peccant, peccati malitiam advertunt, ex ignorantia non peccant: sed juxta Busembaum, La-Croix, & communem probabilium doctrinam qui peccant, peccati malitiam advertunt: si enim peccati malitiam non advertant, juxta eos non peccant: ergo juxta Busembaum, La-Croix &c. qui peccant, ex ignorantia non peccant. Hanc hæresim Scripturarum oraculis, Sanctorum Patr. dictis, ac rationum vi labefactant Nat. Alexander Theol. t. 2. p. 202. reg. 75. & Concina app. t. 2. p. 119. cap. 4. & p. 85. cap. 2. ad quos ego, ne actum agam, lectores mitto, ac præsertim ad P. Concinam, qui probabilium, & La-Croixii cavillationes, quas etiam ex S. Augustini, & Thomæ auctoritate petere audent, dissolvit, & conterit. Illud animadvertere operæ pretium est, ipsum P. Zachariam in defensionem suorum Busemb. La-Croixii, & probabilium nihil hic dicere ausum contra P. Concinam; ex cujus silentio perspicue intelligitur, nihil ipsum invenire potuisse, quo eos defenderet, eorumque causam esse prorsus deploratam.

„Ratio est, inquit Busembaum, tum quia sine ista advertentia non est voluntarium, cum non sit cognitum, quia „quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & censetur &c.“

Resp.

ANIMAD.
XVIII.ANIMAD.
XIX.

Resp. Ita scilicet discurrebat etiam Pelagius, qui teste S. Hieronymo lib. 1. dial. adversus Pelagium cap. 10. inquit: (apud Conc. cap. 4. cit. §. 2. p. 123.) *Qua est ista iustitia, ut in peccato teneat erroris, cuius reatum non habet conscientia? nescio me peccasse, & ejus rei, quam nescio, poenas luo? & quid plus faciam, si sponte peccavero?*

Putabat Pelagius, ut putant Buf. La-Croix &c. actum ex errore, seu inadvertentia malitiae, seu, quod idem est, nescientia peccati, *nescio me peccasse*, esse involuntarium, ideoque dicebat: *Et quid plus faciam, si sponte peccavero?*

Pelagio, & Busembaum unum Evangelii textum obijcio, ubi Christus Luc. 23. v. 34. ait: *Pater dimitte illis: non enim sciunt, quid faciunt*. Qui Christum crucifixerunt, teste eodem Christo nesciebant, seu non advertiebant malitiam sui sceleris; attamen peccabant, quia venia illius ejusdem sceleris opus habebant, *Pater dimitte illis*. Ergo est indubitanter falsum, eos malos actus non esse voluntarios, seu liberos, quorum malitia non est cognita.

Voluntarium ex D. Thoma 1. 2. qu. 6. art. 3. duplici modo dicitur, hoc est directe, quod accidit, cum voluntas operatur, vel indirecte, quod contingit, cum voluntas non operatur. Nam ipse defectus, seu omissio actionis imputatur voluntati non agenti, *cum potest, & debet agere*. Porro eo modo, inquit Angelicus, *requiritur ad voluntarium actus cognitionis, sicut & actus voluntatis, ut scilicet sit in potestate alicujus considerare, & velle, & agere, & tunc sicut non velle, & non agere, cum tempus fuerit, est voluntarium, ita etiam non considerare*. Ergo ad voluntarium non est necessaria actualis advertentia, ut Buf. & probabiles cum Pelagio volunt; sed sufficit virtualis, qua possit cognosci malitia peccati: hoc enim ipso, quod malitia peccati cognosci potest, adest principium sufficiens deliberandi, & voluntarium, & peccandi libertas.

Hinc idem S. Doct. art. 7. qu. cit. ad 3. inquit: *Sed quandoque in his, quae per concupiscentiam aguntur, non totaliter tollitur cognitio; quia non tollitur potestas cognoscendi, sed solum consideratio actualis in particulari agibili; & tamen hoc ipsum est voluntarium, secundum quod voluntarium dicitur, quod est in potestate voluntatis, ut non agere, & non velle; similiter autem & non considerare*. Idem repetit art. 8.

Doctrina D. Thomae perspicua est, atque instar Solis dissipans Pelagii, & probabilium tenebras.

Sed hic praetereundum non est, probabilium doctrinam, malitiae advertentiam ad peccatum postulantium, peccatum quoque philosophicum ab Alex. VIII. proscriptum necessario invehere. Malitia enim peccati nihil est, nisi offensa Dei: ergo qui in peccato Dei offensam non norunt, peccati malitiam non norunt: qui peccati malitiam non norunt, juxta probabiles non peccant: ergo qui in peccato Dei offensam non norunt, juxta probabiles non peccant. Hanc conclusionem explicatius admittit La-Croix verbis mox relatis: „Certum est, ad peccatum, praerquiri aliquam advertentiam ad legem Dei.“

Hinc porro necessario fit, ut qui Deum vel ignorat, vel de eo actu non cogitat, non peccet, nec peccare possit; quia Dei offensam, & Dei legem, in cuius transgressione Dei offensa consistit, non advertit; & hoc est peccatum philosophicum proscriptum. Est propositio 2. ab Alex. VIII. 24. Aug. 1690. proscripta, ut scandalosa, temeraria &c. (apud Conc. app. t. 1. p. 41.) *Peccatum philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturae rationali, & rectae rationi. Theologicum vero, & morale est transgressio libera divinae legis. Philosophicum quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum*. Haec proscripta thesis est necessarium corollarium ejus doctrinae, quae ad peccatum, peccati malitiae advertentiam requirit, ut jam ostendi, & nunc clarius explico. Certum quippe est, peccatum rectae rationi repugnare; at eo ipso, quod rectae rationi repugnat, divinae quoque legi adversatur; quia recta ratio nihil aliud est, nisi lex divina scripta in cordibus nostris. Hanc doctrinam proscriptae thesisi auctores & noverant, & non inficiabantur. Cur ergo assererent, actum repugnantem rectae rationi, quae est philosophica peccati notio, non esse offensam Dei, nec Dei amicitiam dissolvere in eo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo at in non cogitat? quia qui Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, divinae legis transgressionem, & Dei offensam non advertit. Videlicet proscripta thesis cum probabilium doctrina, de qua hic sermo est, apprimè congruit, & ex ea necessario oritur. Si solide, & recte ratiocinamur, aut proscripta thesis admittenda est, aut explodenda doctrina, quae ad peccatum, ejus malitiae advertentiam postulat. Nemo catholicorum proscri-

ptam thesim admittere potest: ergo omnes catholici doctrinam, quae ad peccatum, malitiae peccati advertentiam postulat, explodere omnino debent.

ANIMADVERSIO II.

Ad peccatum requiruntur conditiones.... ut sit voluntarium, idest ut fiat a voluntate consentiente.

Ego sane nodum in scirpo non quero; at cum Busemb. ait *a voluntate consentiente*, intelligere oportet, *vel non consentiente*, ubi consentire oportet; quod confirmant verba D. Th. mox relata.

Ut advertatur malitia.

Hoc ex mox dictis est error Pelagianus.

ANIMADVERSIO III.

Defectu primae conditionis nullus actus, qui neque est in, neque a voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceperit.

Intellige acceptet in se, vel in causa, ut ex D. Th. animadvertimus. Item voluntas peccat non solum accedendo, seu consentiendo, sed etiam non dissentiendo, seu non resistendo, ut ex dicendis dub. seq. art. 2. intelligitur.

Tandem voluntas peccat etiam non agendo, & non volendo; ut si omittat actus fidei, spei, & caritatis &c.

ANIMADVERSIO IV.

Defectu secundae... subinde a peccato excusatur &c.

Ne ex Buf. verbis errandi occasio sit, animadvertendum est, omnem motum inferioris appetitus, rationis usum perturbare, seu obscurare, eoque magis, quo est vehementior, nec tamen libertatem tollere; quae non tollitur, nisi extincto rationis usu. Quod si passio rationis usum non solum valde perturbet, sed etiam extinguat, a peccato quidem ex ea profecto excusat, si ipsa passio sit involuntaria, non item si ipsa voluntaria sit. Sed hic audiendus est D. Thom. qui 1. 2. qu. 77. art. 7. ita loquitur.

Respondeo dicendum, quod secundum hoc solum actus aliquis, qui de genere suo est malus, totaliter a peccato excusatur, quod totaliter involuntarius redditur. Unde si sit talis passio, quae totaliter involuntarium reddat actum sequentem, totaliter a peccato excusatur; alioquin non totaliter.

Circa quod duo consideranda videntur. Primo quidem, quod aliquid potest esse voluntarium vel secundum se, sicut quando voluntas directe in ipsum fertur; vel secundum suam causam, quando voluntas fertur in causam, & non in effectum, ut patet in eo, qui voluntarie inebriatur: ex hoc enim quasi voluntarium ei imputatur, quod per ebrietatem committit. Secundo considerandum est, quod aliquid dicitur voluntarium directe, vel indirecte: directe quidem id, in quod voluntas fertur: indirecte autem illud, quod voluntas potuit prohibere, sed non prohibet.

Secundum hoc igitur distinguendum est: quia passio quandoque quidem est tanta, quod totaliter aufert usum rationis: sicut patet in his, qui propter amorem, vel iram insaniant: & tunc si talis passio a principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum, quia est voluntarius in sua causa, sicut etiam de ebrietate dictum est. Si vero causa non fuerit voluntaria, sed naturalis, puta cum aliquis ex agitudine, vel aliqua huiusmodi causa incidit in talem passionem, quae totaliter aufert usum rationis, actus omnino redditur involuntarius, & per consequens totaliter a peccato excusatur. Quandoque vero passio non est tanta, quod totaliter intercipient usum rationis; & tunc ratio potest passionem excludere divertendo ad alias cogitationes, vel impedire, ne suum effectum consequatur: quia membra non applicantur operi, nisi per consensum rationis, ut supra dictum est. Unde talis passio non totaliter excusat a peccato.

Imo vero vehementissimi passionis motus ne a mortali quidem, quod ex genere suo tale est, peccato excusant, nisi subiti sint, ut docet idem D. Thom. art. 8. qu. cit. ubi ait: *Quod peccatum mortale consistit in aversione ab ultimo fine, qui est Deus. Quae quidem aversio pertinet ad rationem deliberantem, cuius etiam est ordinare in finem. Hoc igitur solummodo potest contingere, quod inclinatio animae in aliquid, quod contrariatur ultimo fini, non sit peccatum mortale, quia ratio deliberans non potest occurrere; quod contingit in subitis motibus. Cum autem ex passione aliquis procedat ad actum peccati, vel ad consensum deliberatum, hoc non fit subito. Unde ratio deliberans potest hic occurrere. Potest enim excludere, vel saltem impedire passionem, ut dictum est. Unde si non occurrat, est peccatum mortale: sicut videmus, quod multa homicidia, & multa adulteria per passionem committuntur. Hinc Ap. Rom. 7. v. 5. ait: Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quae per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti. Non enim regnum caelorum ac-*

qui-

quiritur sine vi vehementibus, & vehementissimis passionibus adhibenda. Regnum celorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

ANIMADVERSIO V.

Defectu tertia non peccat, qui die jejunii... carnat, vel carnes comedit, etsi advertat &c.

Id verum est, si præcepti inadvertentia sit involuntaria; non item si sit voluntaria, puta orta ex ignorantia vincibili præcepti ecclesiastici, vel ex incuria sciendi statos jejunii dies.

Item qui lapidem projicit per fenestram, non advertens periculum læsionis.

Hic quoque inadvertentia periculi non absolute excusat a peccato, sed si fuerit involuntaria, hoc est, si debita diligentia adhibita fuerit ad cavendum læsionis periculum. Hinc cap. Si culpa tua dec. lib. 5. tit. 36. dicitur: Si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, seu aliis irrogantibus opera forte tulisti, aut hæc imperitia tua, sive negligentia evenerunt, jure super his satisfacere te oportet. Canon culpam agnoscit, & satisfactionem imperat, si damnum datum fuerit ex imperitia eorum, quæ scienda, & animadvertenda erant, vel ex negligentia cavendi periculum.

Hæc animadverti in gratiam veritatis. Nam si Busembaum, principium illud a se, suisque probabilibus jactum, ut nemo peccet, nisi peccati malitiam advertat, assequitur, ratumque habet; quid opus est ut certa quædam, ac minuta confectaria inde colligat, excusetque solum a culpa mox descriptos, vel qui contractum usurarium celebrat, non advertens esse talem? Sanch. &c.

Ex eo principio illud evidentissime oritur, ut, quodcumque, & qualecumque peccatum usuræ, furti, rapinæ, contumeliæ, detractionis, adulterii, homicidii, perjurii, blasphemiarum, idololatriæ &c. quis admittat, non advertens peccati malitiam, a culpa immunis sit. Hoc est legitimum, & necessarium confectarium illius probabilium axiomatis: Nemo peccat, nisi peccati malitiam advertat. Quid sani Theologi? Sani Theologi axioma probabilium recitatum veluti pestem, & hæresim pelagianam execrantur: paucisque dicant, inadvertentiam malitiæ a peccato excusare, si sit involuntaria; non item, si sit voluntaria, quacumque demum ratione voluntaria sit, seu in se, seu indirecte, juxta mox dicta ex angelico Doctore. Porro ex eodem 1. 2. qu. 76. art. 3. ignorantia involuntaria (idemque dic de inadvertentia) talis est, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur.

Contra vero ignorantia voluntaria eorum est, quæ quis scire tenetur, & potest.

Hinc si loquamur de contractibus usuræ, & injustitiæ labe infectis, quos negotiatores eorum malitiam non advertentes celebrant, vix, aut ne vix quidem a peccato excusari possunt. Quia ex D. Thom. qu. 76. cit. art. 2. unusquisque scire tenetur illa, sine quorum scientia non potest debitum actum recte exercere. Unde omnes tenentur scire communiter ea, quæ sunt fidei, & universalis juris præcepta, singuli autem ea, quæ ad eorum statum, & officium pertinent. At celebratio contractuum, qui sunt proprii negotiatorum cujuslibet generis, ad eorum statum, & officium pertinet: ergo negotiatores horum contractuum notitiam quoad justitiam, & injustitiam habere tenentur; ideoque a peccato non excusantur, dum injustos contractus celebrant, eorum injustitiam ignorantes, aut non advertentes.

ANIMADVERSIO VI.

Damna, & eventus (licet aliqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo prævisi, inculpabiles sunt.

Id sane consequitur ex pelagiano exploso errore, quod non peccetur, nisi peccatum fuerit cognitum. At cum certum sit peccari, etiam si peccatum cognitum, seu præcognitum non fuerit, dummodo cognosci potuerit; cum rursus damna, & eventus frequentes ex ebrietate orti, cognosci, seu prævideri potuerint, certum quoque est, eos a culpa non excusari, quia prævisi non sunt. Hinc D. Thom. 1. 2. qu. 20. art. 5. ait: Si autem eventus sequens non sit præcognitus, tunc distinguendum est: quia si per se sequitur ex tali actu, & ut in pluribus, secundum hoc eventus sequens addit ad bonitatem, vel malitiam actus. Manifestum est enim, meliorem actum esse ex suo genere, ex quo possunt plura bona sequi; & pejorem, ex quo nata sunt plura mala sequi. Hactenus contra Busembaum. Si vero, pergit Angelicus, per accidens, & ut in paucioribus, tunc eventus sequens non addit ad bonitatem, vel malitiam actus. Non enim datur judicium de re aliqua secundum illud, quod est per se. Hinc D. Aug. lib. 22. contra Faustum cap. 44. ait, quod Loth culpandus est, non quantum ille incestus, sed quantum ebrietas meruit; quia ille incestus nec fuit prævisus, nec prævideri potuit.

Quibus conformiter Less. &c. docet, si negligentia &c. fuerit tantum venialis, etiam mala, quæ &c. tantum venialia fore.

At eo ipso, quia Less. doctrina conformis est falsis, & absurdis doctrinis jam refutatis, consequitur, eam esse absurdam & falsam. Certum quippe est, negligentiam præcavendi culpas mortales, esse mortalem, ut D. Th. 2. 2. qu. 54. art. 3. docet, & res ipsa loquitur: at eventus ex ebrietate sequi soliti, sunt, ut ponimus, culpæ ex natura sua mortales, ut perjuria, blasphemiarum, rixarum, lasciviarum, &c. ergo negligentia præcavendi hos effectus, est sine dubio mortalis culpa. Dum vero Busemb. ait: Quia, cum non in se, sed tantum in causa sint libera, non possunt habere majorem culpam, quam ipsa causa: dum, inquam, Busemb. ita loquitur, primo quidem iis, quæ mox falso dixit ad ea verba, Damna & eventus, licet &c. nec in se, nec in causis sint liberi, aperte contradicit, suamque falsitatem emendat; at nihilominus, si rationis seu cavillationis vim spectes, pelagianum errorem mox a se traditum ponit, & inculcat. Argumentatio enim Busembaum ita se habet: Mala, quæ in se libera, seu voluntaria non sunt, sed solum in causa, non possunt habere majorem culpam, quam ipsa causa: at mala ex ebrietate sequi solita, quæ prævideri poterant, ut rixæ, lasciviarum &c. in se non sunt libera, sed solum in causa: ergo majorem culpam habere non possunt, quam ipsa causa. Ergo si eorum causa, ut negligentia, fuit tantum venialis, ipsa quoque mala inde orta venialia tantum sunt. Propositio hujus argumentationis, sola positione pelagianæ erroris nixitur; quo sublato & negato corrumpitur, & evidenter falsa est: est enim evidenter falsum, eventus malos, in causa tantum liberos, nullam aliam culpam habere, nisi quæ in ipsa causa inest; cum contra certum sit, causam malorum eventuum, quæ prævideri potuerunt, ideoque debuerunt, ab iis suam malitiam, & gravitatem desumere. Sic ex. gr. qui ex ebrietate prævidere potuit, ac debuit homicidium, homicidii reus est, qui adulterium, adulter, &c. Hæc in controversiam vocari non possunt, nisi ab iis, qui errore pelagiano imbuti sunt, nisi forte casu loquantur, aut scribant, hoc est nescientes quo fundamento nixi; quo ex genere innumeri sunt.

ANIMADVERSIO VII.

Per desiderium intelligitur voluntas &c. vel propositum efficax rei male.

Adde, aut etiam inefficax; ut, cum quis vellet malefacere, puta adulterari, furari &c. si posset. Hinc D. Aug. lib. 1. de lib. arb. cap. 3. ait: Ut intelligas, libidinem in adulterio malum esse; si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit, eum cupere, & si potestas desur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur.

ANIMADVERSIO VIII.

Probabilius tamen videtur, quod &c. esse peccatum.

Hujusmodi conditionata desideria de iis, quæ naturali, imo etiam solo positivo jure vetita sunt, mala esse, certum est; quia sunt desideria vana, & otiosa, ideoque vitiosa: sunt etiam certæ mortales culpæ, si aliquis absolutus mortalis affectus conditionato desiderio permisceatur; denique sunt periculosa, quia in absoluta desideria haud ægre transire possunt. Quæstio ergo est, utrum non ratione periculi, sed ex natura sua hujusmodi desideria conditionata mortalia sint, quod intellige, cum habent objectum mortifere malum.

Ut hanc subtilem, & involutam quæstionem paucis ego quoque attingam, illud primum adverte, intellectum quidem abstrahere, seu cogitatione sua separare malitiam ab actu peccati, cui inseparabili nexu conjuncta est; sicut separat, seu distinctis perceptionibus intelligit alia multa reipsa inseparabilia, ut genus, & differentiam, memoriam, & voluntatem, Dei justitiam, & misericordiam; at licet intellectus abstrahat malitiam peccati ab actu physico, utilitate, voluptate; & voluntas sequens apprehensionem intellectus velit peccatum, non ut malum, sed ut utile, vel jucundum; nihilominus volendo actum in seipso malum, sine dubio peccat. Nemo enim vult, aut velle potest malum sub ratione mali, ut præclare docet Arist. Eth. 1. D. Dion. cap. 4. de div. nom. D. Aug. lib. 2. Conf. n. 10. D. Thom. 1. 2. qu. 8. art. 1. at hoc ipso quod vult malum, peccat; quia lex ipsam concupiscentiam mali prohibet.

At hic sermo est non de absolutis, sed de conditionatis desiderii rei malæ, v. g. vellem fornicari, adulterari, furari, &c. nisi esset peccatum, seu, quod idem est, nisi Dei lex id prohiberet.

Abstractio, seu præcisio malitiæ ab actu physico peccati ex

ti ex mox dictis possibilis est, non tamen ab actu peccati, uti est fornicatio, adulterium, furtum &c.

Quia actus peccati in sui natura, & notione actum simul, & malitiam includit; ideoque recte, & vere loquuntur, qui ajunt, malitiam ab actu malo, puta adulterio, homicidio &c. præcindi non posse. Quia intellectus inseparabilia quidem sua cogitatione separat, at contradictoria copulare non potest: contradictoria autem copularet, si actum peccati sine peccato perciperet; quia peccatum perciperet, & non perciperet.

Ex his efficitur, ut qui volunt actum peccati, ut fornicationem, adulterium &c. mortaliter peccent, tum quia volunt id, cujus concupiscentiam lex prohibet, tum quia præcisio malitiæ ab actu malo est impossibilis.

Verum qui sub conditione impossibili volunt actum malum; eum reipsa non volunt, sed voluntatem suspendunt, quia malus est, eum concupituri, si malus non esset: ergo non peccant. Sicut enim homines non peccant propter ea, quæ faciunt, (quæ sunt innumera) sed reipsa non faciunt, ita non peccant propter ea, quæ cupiunt, sed reipsa non cupiunt. Lex enim vetat concupiscentiam, (*non concupisces*) non concupiscentiam conditionatam, quæ concupiscentia non est, sed concupiscentiæ suspensio. Adulterarer, occiderem, furarer, inquit aliquis in corde suo, si peccatum non esset, si nulla lex id vetaret. Hujusmodi affectiones animi quidem sunt nondum purgati, at a peccato nihilominus abhorrentis, & Deum timentis, non mortaliter peccantis. Omnes justifugiant peccata, quia sunt peccata; quæ si peccata non essent, ea & vellent, & facerent.

Lex Dei, & naturæ peccatum, & peccandi voluntatem prohibet: at qui sub conditione peccatum volunt, si non esset peccatum, peccandi voluntatem non habent, imo habent voluntatem non peccandi, quia a voluntate peccandi se remouent, quia peccatum est peccatum.

Mali homines in hæc conditionata desideria prolaborantur: adulterarer, occiderem, &c. si possem, si penas non timerem; & hæc sunt evidentia mortalia peccata. Homines non mali aliter in suis desideriis conditionatis se habent, & in corde suo quandoque ajunt: fornicarer, occiderem, &c. si non esset peccatum: peccatum ergo oderunt; & quia illud oderunt, ab ipsa voluntate illud admittendi abstinere: an mortaliter peccant, qui peccatum oderunt, & ab ipsa voluntate illud admittendi abstinere, quia peccatum est?

Videlicet, dum animo ajunt: fornicarer, occiderem &c. si peccatum non esset, naturæ corruptæ propensionem, & passiones nondum domitas ostendunt, non tamen animum a Deo aversum, in quo mortalis culpæ ratio sita est.

At adversarii ita obijciunt: actus peccati, ut fornicatio &c. intrinsece malus est, nec sua malitia exui potest: ergo voluntas, dum in eum tendit, malum vult; ideoque, si malum sit grave, mortaliter peccat. Resp. Consequens est vera, & legitima; at ad rem præsentem non facit; quia conditionata explicata voluntas, de qua sermo hic est, in actum peccati non tendit, sed ab ipso se remouet, quia malus est, ipsum concupitura, si malus non esset.

Obijcies secundo: impossibile est actum peccati (uti adulterium &c.) non esse malum: ergo illa conditio, si malus non esset, est impossibilis. Resp. Consequentia conceditur; est enim legitima, ac indubitata.

At hinc ita ratiocinatis: conditio impossibilis actui malo adjecta, exuere malitia non potest desiderium conditionatum ejusdem actus mali: sed ex concessis illa conditio, si actus malus non esset, actui malo adjecta, est impossibilis: ergo non potest exuere malitia desiderium conditionatum actus mali.

Resp. negatur propositio. Obviæ enim sunt propositiones sub impossibili conditione, quæ in sensu contrariis, seu contradictoriis absolutis propositionibus veris opposita veræ sunt, & sanæ. E. g. Si homo non esset rationalis, legi non subderetur: si culpa mortalis Deum non offenderet, æterna pœna digna non esset &c. Item si fornicatio nulli legi esset contraria, cuilibet esset permissa. Quod si fornicatio sub hac impossibili conditione, *si nulli legi esset contraria*, ipso facto permissa esset, cur ejus desiderium sub hac ipsa impossibili conditione non esset permissum? Desiderium porro conditionatum, de quo sermo est, nihil est, nisi desiderium fornicationis, quod reipsa non est, sed esset sub hac conditione, si fornicatio nulli legi esset contraria. Hæc sane subtilia valde sunt, nec omnibus obvia; at quæstionis natura, & objectiones, quæ fieri possunt, huc me impulerunt. Quod si subtiliter ratiocinando, solide, & recte ratiocinatus non sum, meam, quæ multorum est, sententiam revoco.

ANIMADVERSIO IX.

Gaudere, & delectari de opere malo sub conditione (si liceret): v. g. &c.

Quod de desiderio dicitur, idem de gaudio, seu delectatione conditionata, quæ reipsa talis sit, dicendum est. *Conditio enim*, ut scholæ loquuntur, *nihil ponit in esse*. Qui de opere malo gaudet sub conditione, si malum non esset, de eo reipsa non gaudet, gauderet autem, si malum non esset. Ex. g. Si Carolus V. animo dixisset: *Concubitus, unde natus est Joannes Austriacus, mihi placere, si peccatum non fuisset*, nec malum concubitum, nec ipsum concubitum, unde celeberrimus Princeps prodit, probasset, sed probaturus fuisset, si malus non esset.

Aliud est, aliquid malum desiderare, aut de eo gaudere sub conditione, si malum non esset; aliud, illud desiderare, aut de eo gaudere per abstractionem, seu præcisionem, hoc est non quatenus malum est, sed quatenus est bonum, vel utile, vel jucundum. Desideria, & gaudia per abstractionem sunt ex se mortalia peccata, si sint de re graviter mala, ut mox dictum, & ostensum est: hinc si eidem Carolo V. placuisset concubitus, unde genitus est prædictus Joannes Austriacus, non quia malus, sed quia origo strenuissimi Principis, illud gaudium fuisset mortale. Quia licet mens separet culpam ab actu physico, culpa tamen actui physico inseparabiliter innixa est; ideoque, dum voluntas in actum physicum seu desiderando, seu gaudendo tendit, in ejus quoque malitiam implicite, seu consequenter necessario tendit; quod omnino satis est ad letalem culpam. Si enim voluntas a culpa mortali immunis esset, quia grave malum vult, non quatenus malum, sed quatenus utile, aut jucundum, nulla voluntas esset mortifera mala; quia nulla voluntas vult malum, ut malum, sed prout boni speciem habet. Itaque indubitatum est, desideria, & gaudia de re graviter mala, ex præcisione, seu abstractione a mortali culpa non liberari; quæ de re apud catholicos nulla quæstio esse debet: quia contrarium asserere, aperte repugnaret Scripturæ oraculis Matth. 5. v. 28. & 15. v. 19. & 20. aliisque. At voluntas conditionata, prout explicata est, in rem malam nulla ratione tendit, sed solum in eam ferretur, si non esset mala.

ANIMADVERSIO X.

Si talis effectus sit secundus ex opere secundum se quidem malo, hic tamen & nunc culpa vacante..... tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed ut est causa &c. docet &c.

Hæc doctrina, ut ego quidem sentio, est aperte falsa, & ex mox dictis confutata. Si enim delectatio sine præcisione mentis mala est, ex mentis præcisione a sua malitia ex mox dictis separari non potest: at delectatio de opere secundum se malo, licet inculpabiliter admisso, est sine dubio mala; quando talis delectatio ex præcisione mentis a malitia separari non potest; ideoque non desinit esse mala, quia est de objecto *non secundum se, sed ut est causa talis boni effectus*.

Ex universali Busemb. doctrina orta est propositio 15. ab Innoc. XI. proscripta, quæ ita habet: *Licetum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas*. Parricidium est opus secundum se quidem malum, hic tamen & nunc culpa vacat, quia factum est in ebrietate: filius de ipso actu delectatur, non quidem secundum se, sed ut est causa talis boni effectus, hoc est ingentium divitiarum: quare propositio proscripta nihil aliud est, nisi exemplum, seu species doctrinæ universalis Busembaum; quæ proinde Busemb. doctrina aperte proscribitur intelligitur.

V. g. de solutione naturæ facta in somno.

Hoc exemplum non videtur ad rem; quia solutio spermatis in somno non est opus hominis, sed naturæ; de quo tamen vide dicta lib. 3. t. 4. c. 2. d. 4. ca. 4.

At inquit Busemb. *Objectum delectationis istius non est malum*.

Resp. Non est malum per accidens, hoc est ratione involuntarii, concedo: non est malum secundum se, nego; & quia est malum secundum se, idcirco illius delectatio est mala. Tota enim ratio, cur opus secundum se malum, dum fieret, non esset culpabile, ea erat, quia erat involuntarium: at cum voluntas eo delectatur, non est involuntarium, sed voluntarium, quia voluntati acceptum: ergo efficitur culpabile.

Præterea Busemb. ratio evoluta, & in syllogismum redacta, est hujusmodi. Delectatio de objecto non malo, non est mala: at delectatio de opere secundum se malo, at hic & nunc non malo, est de objecto non malo: ergo non est mala. Hæc porro ratio, seu cavillatio duplici vitio laborat. Primum est, quia assumptio absolute falsa est: opus enim secundum se malum, absolute malum est, & solum per accidens non malum. Secundum vitium est, quod nimis probet. Probat enim, delectationem de opere secundum se malo, at hic & nunc non malo, absolute non esse malam, hoc est non esse malam,

ham, etiam si sit de opere prout tale est, nec ullius boni causa; quæ conclusio deterior, & damnabilior est proposit. 15. ab Innoc. XI. proscripta; quæ propositio loquitur de delectatione operis ex se mali, sed hic & nunc non mali, non absolute considerati, sed quatenus causa est alicujus boni, hoc est ingentium divitiarum. Audiamus Ap. qui Rom. 3. v. 8. ait: *Et non faciamus mala, ut veniant bona; quorum damnatio justa est.* Porro sicut non licet facere malum, ut veniat bonum, ita non licet cupere malum, aut de eo delectari, quia inde bonum oritur. Hinc explodenda est hæc La-Croixii p. 157. nu. 91. doctrina: „ Si tamen effectivè præscindatur malitia „ objectiva, idest si malitia objectiva non moveat affectum, & delectatio cadat præcisè super prædicatum; „ prout est causativum boni, delectatio non erit mala; „ dummodo tale prædicatum possit, & reipsa præscindatur ab omni malitia. “ Hæc scilicet doctrina eadem est, ac Busemb. opinio mox refutata, & proscripta, ut ostendimus, ab Innoc. XI. Hinc etiam intelligitur, quid sentiendum sit de Tamb. lib. 10. in Decal. c. 5. §. 1. n. 2. dicente: „ Gaudebat quidam Sacerdos, se per inculpabilem oblivionem matutinum diei hesterni non recitasse, & reprehendebatur ab alio nimis religioso Sacerdote. Huic dixi, potuisse illum gaudere de carentia illius laboris, quæ tunc nullo modo peccaminosa fuit; „ arque adeo tale gaudii objectum erat ab omni malitia „ separatum, nedum separabile. “

Erat separatum ab omni malitia ex mentis præcisione, non reipsa; ideoque non desit esse malum. Hæc Tamburini ratio, eadem est ac Busembaum ratio mox refutata, ex qua oritur conclusio damnabilior proposit. 15. ab Innoc. XI. proscripta, ut ostendi. Hæc ergo Tamburini opinio sine dubitatione rejicienda est, utpote affinis damnatarum propositioni, & profecta ex pessima cavillatione; quam rejicit quoque P. Concina Theol. t. 4. p. 697. num. 4.

Imo addunt licere aliquando desiderare (affectu simplici &c.) ut tale quid fiat sine culpa &c.

Quod de gaudio, idem, aut etiam multo magis quoad moralitatem de desiderio dicendum est: at ex dictis gaudium de re secundum se mala nunquam licet: ergo ne desiderium quidem unquam licet, aut etiam multo minus. Scelera, ut a nobis, vel ab aliis fiant, appetere, quacumque ratione fieri appetantur, semper, & indubitanter scelus est. *Ego autem dico vobis*, inquit Christus Matth. 5. v. 28. *quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam fornicatus est eam in corde suo.* An mulierem non concupiscit, qui appetit in ebrietate, aut in somno cum ea concumbere? Et Matth. 15. v. 19. *De corde enim exeunt cogitationes male, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemie. Hæc sunt, quæ coinquinant hominem.* Et Os. 9. vers. 10. *Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.* Ergo scelerum desideria semper scelestæ, & mortalia sunt, quæ excusari non possunt, nisi per captiosissimam sophismata a patre mendacii, incautarum mentibus insufflata,

ANIMADVERSIO XI.

Inter conjuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitivam, & veneream delectationem non esse mortale, docent &c.

Dum Busemb. sensitivam veneream delectationem a periculo pollutionis separat, res natura sua inseparabiles separat. Venerea enim sensitiva delectatio, nihil aliud est, nisi interna pollutionis inchoatio; quia aliunde proficisci non potest, nisi ex seminis commotione, & fluxu. Itaque sicut in aliis, ita quoque in conjugibus, nisi ad conjugalem copulam ordinem habeat, mortifera culpa est; & hoc idem dicto de impudicis tactibus; qua de re vide dicta lib. 3. t. 3. c. 2. d. 5. cap. 1. & t. 4. c. 2. d. 1. *Quæres*, resp. 1. & dicenda lib. 6. t. 6. c. 2. d. 2. *Quæres* &c. Lege etiam, si lubet, P. Concina Theol. t. 10. p. 408. Nam si conjux sine ulla venerea commotione, & delectatione de conjugali concubitu ex æqua ratione gaudeat, nihil est quod jure reprehendas. E. gr. Si Lud. XIII. Galliarum Rex de fortuito concubitu cum Anna Austriaca uxore sua gavisus esset, quod inde heres Regni ortus est, omni culpa vacaret.

ANIMADVERSIO XII.

Delectatio morosa de rebus &c. non est illicita.... v. g. si Carthusianus, vel alius &c.

Hæc delectatio eo nomine jure reprehenditur, quia otiosa est, periculosa, gulæque effectus, & affectio.

ANIMADVERSIO XIII.

Qui delectationem &c. confitetur, addere debet &c. v. g. in materia &c. Hactenus recte. Quod tamen limitat Azor.

&c. si delectatio feratur in objectum apprehensum &c. non autem si tantum secundum partem.... tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis: ita etiam &c.

Hæc limitatio commentitia mihi, & evidenter falsa est ex dictis. Quia præcisiones mentis, criminum species mutare non possunt. Gravitas, & species malitiæ in morosa delectatione, sicut in omnibus pravis affectibus, ex malitia objecti lege vetiti desumenda est, non ex peccantis apprehensione; quia peccantis apprehensio rerum naturam immutare, & legis prohibentis vim debilitare non potest.

At morosa delectatio de adulterio, aut sacrilegio, ex objecto non est simplex fornicatio, sed adulterium, aut sacrilegium: ergo ad simplicem fornicationem revocari non potest: quia delectatio, ut Busemb. ait, fertur in feminam apprehensam, ut non suam, non tamen ut alteri nuptam, vel ut monialem. Lex naturalis, & divina morosam delectationem de adulterio damnat ut adulteram, de sacrilegio ut sacrilegam: ergo ut talis dampnanda est, quocumque apprehensio se vertat. Est enim monstrum incredibile, & evidenter falsum, apprehensionem peccantis esse supra naturalem, & divinam legem, eamque infectere pro sui ratione, & natura. Præterquamquod Busemb. species, seu casus est de subiecto, ut scholæ ajunt, non supponente. Joannes e. g. morose delectatur de adulterio cogitato cum Francisca: hanc novit, scit esse alienam uxorem; & nihilominus, si Busemb. audimus, illam non apprehendit, ut alienam, sed solum ut non suam. Hæc positio est aperte contradictoria; quia Joannes, ut ponimus, apprehendit Franciscam, ut alienam uxorem, sicuti reipsa est, & eam non apprehendit ut alienam uxorem, quia eam solum apprehendit ut non suam, quæ est aperta contradictio.

ANIMADVERSIO XIV.

Si quis sine causa, & necessitate actionem exerceat, ex qua &c. peccat venialiter.

Non est hic sermo de obscænis tantum spectris, quæ ex curiosa lectione, aut auditione turpium excitantur, quæ luxuriæ tentamenta sunt; nec de morosis delectationibus, aut pravis luxuriæ desideriis, quæ sunt certa mortalia peccata; sed de carnis delectatione, quæ quoad corpus in commotione spirituum, & seminis generationi deservientis sita est, quoad animum vero voluptas est (nec enim corpori voluptates, aut dolores adscribendi sunt) inde ex naturæ ordine, & necessitate orta. Hic porro voluptatis sensus in animo passio est, sicuti sunt passionnes, aliæ sensationes ut auditus, odoratus &c. Quia vero passio animi est, non actio, idcirco potest esse involuntaria, & voluntaria. Si involuntaria sit, culpa caret, ut omnes fatentur; si voluntaria sit, culpæ vertitur, ut nemo inficiatur. Rursus qui directæ intentione eam vult, puta si turpia legat, ut eam excitet, & qui ei etiam sine culpa excitatæ consentit, mortaliter peccat, ut ipse Busemb. hic insinuat.

Et ratio est, quia carnis, seu, quod idem est, venerea delectatio ad luxuriam sine dubio pertinet, in qua materiæ parvitas a letali culpa non excusat. Hinc ipsa oscula, & tactus ex libidine, hoc est ex voluptate captandi veneream delectationem peracti, ex D. Th. 2. 2. qu. 154. n. 4. mortales culpæ sunt; quod est indubitatum ex prop. 40. ab Alex. 7. proscripta. Quæstio ergo præsens in eo est, utrum qui vult non ipsam quidem carnis delectationem, sed ejus causam sine ulla necessitate, & ratione, e. g. curiosam lectionem, vel auditionem rerum turpium, mortaliter ex genere suo peccet, hoc est mortaliter peccet, etiam si absit periculum consensus. Busemb. negat. At quæstio in illud recidit, utrum qui mortale peccatum in causa vult, licet illud directe non velit, mortaliter peccet.

Hæc porro mihi quidem non videtur quæstio, sed res extra quæstionem. Est enim, aut esse debet extra quæstionem, eum qui in causa vult homicidium, fornicationem, blasphemiam, perjurium &c. mortaliter peccare. Ergo is quoque mortaliter peccat, qui in causa vult veneream delectationem; quia venerea delectatio ex se mortalis est.

Busemb. fatetur, eum, qui venereæ jam excitatæ delectationi consentit, mortaliter delinquere: at qui eam in causa vult, illi antecedenter consentit: quid porro criminis quoad culpam est inter subsequentem, & antecedentem consensum? Ego sane nullum agnosco. Ergo si subsequens consensus mortalis est, antecedens quoque est mortalis.

Busemb. lectorem mittit ad locum, quem hic citat: at ex ibi dictis contra Busemb. qui in causa vult pollutionem, e. g. crapulam, aut ebrietatem, ex qua prævidetur, & oritur, mortaliter peccat: ergo mortaliter quoque peccat, qui in causa vult veneream delectationem;

B b

quia

quia etiam hęc, non secus ac pollutio, mortalis culpa est.

ANIMADVERSI O XV.

Si voluntas plene eam adverteat negative, & permissivae se habeat.... dummodo &c. probabile est, non peccare mortaliter.

La-Croix p. 158. n. 111. inquit: „Alii multi cum Ca. trop. &c. dicunt, esse veniale tantum non resistere positive; quia alias, inquit, multo magis esset mortale, le ponere actionem venialiter malam in materia luxuriae, quæ esset causa talium motuum; hanc enim actionem ponere plus est, quam non precise resistere positive; & tamen plerique ex adversariis dicunt, hoc esse veniale tantum, ut relatum est &c.“

At opinio, quæ ait, esse tantum veniale ponere actionem venialiter malam, quæ sit causa venereæ delectationis, mox refutata est; ideoque ratio a La-Croix hic allata corrumpitur. At addit: „Et quamvis materia hic sit de se gravis, tamen non resistere positive, habet se, ut levis negligentia circa illam: ergo erit veniale tantum.“ Resp. Antecedens, quod erat probandum, negatur; & ratio est, quia non resistere positive, est repugnare præcepto positive resistendi, ut mox ostendetur. Tres vero Busemb. rationes, tum quia non consentit &c. tum quia moraliter &c. tum quia ex iusta causa &c. hoc modo diluuntur. Prima quidem, quia non est ratio, sed petitio principii. Nam permissive se habere, ita ut voluntas nec approbet, nec repellat, includit non approbare, seu non consentire in delectationem: at de hoc ipso queritur, utrum sit letalis culpa. Altera vero ratio ad rem non facit; non enim queritur, utrum sit mortale peccatum non evitare omnes venereos motus, sed utrum sit mortale, illis jam excitatis non resistere; quibus si quis diceret non esse in nostra potestate reluctari, hæretice loqueretur. Tertia ratio refellitur; quia aliud est permittere, seu non impedire venereos motus ex iustis, & necessariis causis legendi, audiendi confessiones &c. aliud iis excitatis non resistere. Primum eo ipso a culpa excusatur, quia est iusta causa eos permittendi; at alterum eo ipso a culpa non excusatur, quia nulla est iusta causa iis non resistendi. Hinc exploditur, quod ait La-Croix n. cit. „Denique Cajet. Joan. Sanch. Tamb. alique multi &c. dicunt, per se loquendo, nullam esse obligationem positive resistendi; quia secundum sententiam communem, si tales motus oriantur ex causa de se honesta, non est opus abstinere a positione huius causæ: ergo multo minus est opus illis naturaliter oris positive resistere, sed in utroque casu permitti potest.“ Hæc ratio est eadem, ac tertia Busemb. ratio mox refutata. At subdit La-Croix: „Unde, inquit, gratis fingitur præceptum affirmativum eis positive resistendi, cum satis sit, appetitum ita gubernari a voluntate, ut ipsa in ejus actus inordinatos non consentiat, quem solum consensum vetat præceptum, Non concupisces.“

Hic latet anguis in herba: hæc doctrina Molinismum olet. Prop. 17. Michaelis de Molinos ab Innoc. XI. proscripta ita habet: „*Traditio Deo libero arbitrio, & eidem relicta cura, & cogitatione anime nostre, non est amplius habenda ratio tentationum; nec eis alia resistenda fieri debet, nisi negativa, nulla adhibita industria, & si natura commoveatur, oportet sinere, ut commoveatur, quia est natura.* Quid aliud hic negat Michael de Molinos, nisi affirmativum præceptum positive resistendi tentationibus? Quid aliud hic docet, nisi satis esse, ut voluntas in actus inordinatos appetitus non consentiat?

Verum quia nostra natura non est innocentis Adami, sed Adami infecti natura, idcirco satis non est, ut voluntas in ejus motus inordinatos non consentiat, seu, ut ait de Molinos, negativa solum resistantia eis fiat, nulla adhibita industria. sed necesse est, ut iis positive resistamus. Hoc præceptum nobis imponit illa lex divina, Non concupisces: hoc enim ipso, quod lex prohibet, ne pravis motibus consentiamus, jubet, ut iis positive resistamus. Quam maxime a veritate aberrant tum La-Croix, tum quos ipse citat, qui speculative, hoc est consulti recta ratione loquendo probabilius putant, præceptum illud Non concupisces esse solum negativum, nec nobis imponere obligationem resistendi pravis concupiscentiæ motibus. Catechismus Concilii Trident. p. 3. cap. 10. de 9. & 10. Dec. præc. n. 6. contrarium explicate docet his verbis: *Habent autem hæc singula præcepta (nonum, & decimum) illud cum ceteris commune, ut partim aliquid vetent, partim jubeant: & n. 12. inquit: Nam tum peccatum natura existit, cum post cupiditatum malarum impulsu animus rebus pravis delectatur, atque his vel assensitur, vel non repugnat. Idem tradit Angelicus Doct.*

1. 2. q. 74. a. 6. ubi ait: *Deficit autem (ratio) in diversione passionum interiorum dupliciter. Uno modo, quando imperat illicitas passiones; sicut quando homo ex deliberatione provocat sibi motum iræ, vel concupiscentiæ. Alio modo, quando non reprimis illicitum passionis motum; sicut cum aliquis, postquam deliberavit, quod motus passionis insurgens est inordinatus, nihilominus circa ipsum immoratur, & ipsum non expellit. Et secundum hoc dicitur peccatum delectationis morose esse in ratione. Hoc præceptum positive resistendi pravis animi motibus a dæmone, & a carne dæmonis ministra excitatis inculcat S. Petrus 1. Petri 5. Fratres subitii estote, & vigilate; quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugens, circuit querens, quem devoret: cui resistite fortes in fide: & S. Paulus ad Colos. 3. v. 5. Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus; propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis. An mortificant libidinem, & concupiscentiam malam, qui illi non resistunt, sed in ea permissive, seu negative se habent, perinde ac si mala non esset? Ergo super eos venit ira Dei, quasi super filios incredulitatis, qui præcepta divina agnoscere nolunt. Itaque solide & recte more suo P. Concina Theol. t. 4. p. 442. num. 37. ait: „Dico itaque, peccare mortaliter absolute loquendo eum, qui post sufficientem advertentiam negative se habet, in motibus venereis; quæ ipso teste est communis Theologorum sententia.“*

Cui sententiæ demum aliquo modo consentit tum Busemb. Resp. In praxi tamen verius videtur &c. ubi notanda est ratio illa verissima, quia *sepe semper* &c. & contrarium credere &c. tum La-Croix, qui ait: „Hæc ultima sententia speculative loquendo videtur esse probabilior, in praxi tamen tenenda non est: hoc est sententia ab eo expressa illis verbis mox descriptis. Denique Cajet. Joan. Sanch. &c.“

Sed hic animadvertit indolem versatiliū opinatorum res theologicas involvere, & turbare proclivium. Cur opiniones sententiæ, quam in praxi veriores, & tenendam affirmant, contrarias referunt, nec tamen improbant? Cur harum rationes afferunt, nec tamen diluunt? Cur eas speculative loquendo probabiliores appellant? An speculatio probabilior, hoc est, ut ego intelligo, firmior, solidior, verior, in praxi repudianda est, perinde ac si aperta esset aberratio? An id apud versatiles quoque opinatores locum habet, qui opiniones quoque minus probabiles, minus firmas, minus veras tanquam rectas, ac tutas morum regulas obtrudunt? Hæc animadversio eo spectat, ut hominum inconstantiam, fluxumque, ac flexile ingenium intelligas, neve unquam tuam, aliorumque æternam salutem eorum fidei committas. Meam animadversionem confirmat Busemb., qui pro coronide suæ doctrinæ addit: *Moderate Laym. utramque sententiam probabilem facit, & ait, delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias: nisi efficaciter animum ad alia divertere negligas, cum facile possis, & speres, te tali modo posse depellere.*

Sed contradictorium merito videri potest, ut carnis delectatio voluntati displiceat, & nihilominus permittatur. Quod enim ex animo displicet, ab animo quoad fieri potest repellitur. Quod si quoad fieri potest non repellitur, ex animo non displicet; sed displicentia fictitia est, & illusoria, in quam illud Ps. 26. v. 12. cadit: *Mentita est iniquitas sibi.* Hinc ipse La-Croix n. cit. recte ait: „Quando quis facile potest resistere positive (v. g. convertendo cogitationes ad aliud objectum, aut magis attendendo ad id, quod agit, qui modus resistendi est positivus, & sufficit) qui hoc omittit, con vincitur non illubenter habere tales motus: & esset præsumptio, inquit Sanch. credere, tum non adesse formale periculum consentiendi in delectationem; imo talis permissio sæpe (loco sæpe dic semper) esset virtualis complacentia.“ Hæc tamen La-Croix.

At hic forte aliquis objiciet D. Thomam, qui p. 3. q. 80. a. 7. ait: *Quandoque vero præcedentes cogitationes (naturam pollutionem, de qua ibi loquitur) sunt ex concupiscentia, & delectatione; & si adsit consensus, erit peccatum mortale, si autem desit, erit veniale.* Resp. S. Doct. loquitur de concupiscentia, & delectatione, non quæ plene animadvertitur, sed quæ deliberationem prævertit, quam esse peccatum veniale docet, etiam si nullus adsit consensus.

Hinc 1. 2. q. 74. a. 3. ad 3. ait, quod motus sensualitatis rationem præveniens est peccatum veniale; quod intelligi debet, quia motum sensualitatis impedire homo potest; ideoque, si non impediatur, peccat, ut patet ex iis, quæ Angelicus dicit in resp. ad 2. & ex 2. 2. q. 154. a. 5. quæ loca brevitatibus causa prætereo.

ANI-

* Constit. Innoc. XI. habetur apud Concinam app. t. 1. p. 34.

ANIMADVERSIO XVI.

Peccata quoad materiale &c. specie distinguuntur ex objectis &c. quoad formale autem, proxime &c. remote autem &c.

Juxta D. Thomam 1. 2. q. 72. a. 1. peccata proprie distinguuntur specie secundum objecta; quia, cum peccata sint actus voluntarii a lege recedentes, speciem sumunt ex eo capite, quod sint voluntarii, non ex eo, quod a lege recedant; quia recessus a lege est præter voluntatem peccantis, hoc est per accidens se habet ad peccantem, ideoque peccanti ut tali, seu peccato speciem tribuere non potest: sed actus voluntarii speciem sumunt ab objectis: ergo etiam peccata. Ita S. Th. qui in resp. ad 2. ait, quod peccatum non est pura privatio, sed actus debito ordine privatus. Et ideo peccata magis distinguuntur specie secundum objecta actuum, quam secundum opposita. Quamvis, etiam si distinguantur secundum oppositas virtutes, in idem rediret: virtutes enim distinguuntur specie secundum objecta, ut supra dictum est. Huc accedit, quod si peccata ab oppositis formis, seu virtutibus speciem desumerent, specie differre non possent, nisi virtutes, quibus opponuntur, specie differrent. At consequens est aperte falsum: nam avaritia, & prodigalitas eidem virtuti, hoc est liberalitati opponuntur, audacia, & timidas fortitudini, &c.

Item homicidium, furtum, adulterium, detractio eidem iustitiæ repugnant; at quia contrario, seu diverso modo repugnant, hoc est, quia contraria, seu diversa objecta habent, ideoque specie differunt: ergo peccata, ut ait Angelicus, magis distinguuntur specie secundum objecta actuum, quam secundum opposita.

ANIMADVERSIO XVII.

Postquam recte docuit, actus moraliter interrompi 3. per cessationem involuntariam, & naturalem, sive ea fiat per somnum, sive per distractionem ad alia &c. subdit: *Que sententia etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundum Fill. &c.*

Cur in internis non habet locum? „Ratio est, inquit, quia etsi per hanc interruptionem physice actus multiplicentur, non tamen moraliter: quia hoc ipso, quod animus &c.

Resp. Busembao fatente per involuntariam interruptionem physicus actus multiplicatur: ergo etiam moralis quoad suam malitiam. Et ratio evidens est, quia malitia ab actu malo nec separatur, nec separari potest: ergo quotiescumque actus malus physice repetitur, actus quoque moralis quoad suam malitiam repetitur: e. g. cum repetitur desiderium mœchandi, non solum desiderium, quod est actus physicus, sed cum addito mœchandi, in quo ejus malitia sita est, repetitur: ergo est certum, & evidens, quidquid Busemb. aut alii contra somnient, non posse multiplicari actum malum physice, nisi etiam moraliter, seu quoad malitiam multiplicetur.

At, inquit Busemb., hoc ipso, quod animus involuntarie distrahitur, remanet interpretative prior voluntas, cum non sit retractata, aut aliter interrupta.

Resp. Hæc non est ratio, sed petitio principii. Queritur enim, utrum peccata interna multiplicentur per cessationem involuntariam, & naturalem, etiam si nec retractata, nec aliter interrupta fuerint. Prior quidem voluntas interpretative remanet: at hinc efficitur ut, cum voluntas prius peccatum, puta desiderium mœchandi, repetit, peccatum multiplicet. Prior voluntas interpretative remanet, idem sonat, ac si dicas, prior voluntas reipsa desit, quæ tamen non desisset, nisi somnus, aut involuntaria distractio supervenisset: at quia desit, ex quacumque causa desierit, nec permanet, nec permanere potest: ergo si priorem actum repetat, hic posterior est evidenter alius, & numero distinctus a priore. Habet quis e. g. vespere desiderium mœchandi, & in eo perseverans somno corripitur; tum mane, aut media nocte e somno excitatus, hoc desiderium repetit; an hoc posterius idem numero est, ac prius? Quis non dicam Theologus, aut Philosophus, sed homo sanæ mentis hoc animo informare potest? Hinc ipse Reiffenstuel Th. mor. t. 3. q. 5. n. 55. pag. 91. ait: „Peccata interna, quæ solo „animo perficiuntur, ut hæresis &c. toties multiplican- „tur numero, quoties actus ipse internus peccati reno- „vatur. Ita communis. “ Res scilicet ex se evidens est, quæ in controversiam vocari non potest, nisi ab iis, qui subtilibus cavillationibus assueti, de omnibus, aut fere omnibus controversantur.

ANIMADVERSIO XVIII.

Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitur, licet physice sit multiplex, moraliter tamen est unum numero peccatum... si consummetur &c. hinc v. g. qui furatur &c.

Idem habet non solum Anacletus Th. mor. p. 92. n. 59. sed etiam Nat. Alex. Th. t. 2. p. 188. ref. 45. & Antoine p. 1. p. 56. n. 2. Neque tamen hæc doctrina proxime priori contra Busemb. traditæ adversatur; quia quod ponit Busemb. actum internum sæpius interrompi, & repeti, ac physice esse multiplicem in specie, & exemplis, politis, non est verum. Interior enim voluntas, quæ consummatur in opere externo, nunquam interruptitur, quamdiu externum opus durat; quia cum hoc voluntarium sit, ab ipsa voluntate oritur, quæ voluntas si interrupteretur, & cessaret, necesse esset, ut ipsum quoque externum opus desineret. Cur enim aliquis perseverat in opere malo? Non ex vi præcedentis voluntatis, sed ex vi voluntatis perseverantis in volendo opere malo. Itaque actus interni, qui dicuntur interrupti, & repetiti, sunt prior malus actus perseverans, & perdurans, sed modo magis, modo minus intensus, & explicatus, instar ignis, qui semel accensus, nec extinctus non eodem semper, sed nunc minori, nunc majori ardore incalcescit, & ardet.

ANIMADVERSIO XIX.

Hinc oscula, tactus &c. copulam carnalem... subsequuntur &c. unum numero peccatum sunt, ut docent &c.

Si oscula, tactus, &c. carnalem copulam ex rei natura subsequerentur, ejus complementum recte appellarentur, ideoque unum cum ea peccatum constituerent; „at cum „illa (ut recte ait Nat. Alex. reg. 45. mox cit.) ad peccatum jam consummatum per se non sequantur, sint, „que magis novæ fornicationis incoitationes quædam, „quam præcedentis appendices, plura sunt numero peccata, necessario in confessione exprimenda. “ Qua de re non est dubitandum, etiam si quis dubitare vellet, utrum prædicti actus impudici forent appendices præteritæ, an initia novæ fornicationis; quia mortalia peccata etiam dubia in confessione necessario explicanda sunt.

CAPUT II.

De peccatis in specie, mortali, & veniali.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale?

Resp. 1. Mortale est, quod ob sui gravitatem, gratiam, & amicitiam cum Deo solvit, poenamque æternam meretur. Dicitur mortale, quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitalem, tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam levitatem gratiam, & amicitiam non tollit, etsi fervorem caritatis minuat, & temporalem poenam mereatur. Dicitur veniale, quia salvo vitæ spiritualis principio, scilicet gratia, languorem animæ facile curabilem infert, veniamque facile consequitur.

Resp. 2. Mortale peccatum duplex est: aliud est mortale ex genere suo; aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit caritatem Dei, vel proximi, quoad personam, res, aut jura, vel nos ipsos corrumpit graviter. Ita Azor. l. 4. c. 9. Sanch. l. 1. mor. c. 3.

Unde resolves.

1. Peccata contra bonum proprium commissa, ut plurimum sunt venialia ex genere: ut verb. gr. inutilis, & vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas cultus, & vestitus, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, usu conjugii, timore, tristitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

2. Peccata contra virtutes theologicas sunt mortalia ex genere suo; quia nocent bono alicui interno Dei, verbi gratia, veracitati, misericordiæ, caritati. Item fere omnia, quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiae divinæ, ejusque honori externo, vel interno; quæ vero contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, aut juri proximi.

3. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo: quia non omnia graviter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

B b 2

Resp.

Resp. 3. Mortale ex accidente dicitur, cum actus aliquis venialis, aut indifferens sit per accidens mortalis, de quo infra.

D U B I U M I I.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale?

ANIMAD.
I.

Resp. 1. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum si unum desit, fit veniale, quod alias ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus, plena advertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis perfectus consensus. 3. Gravitas materiae, saltem ut plurimum. Ratio primæ, & secundæ partis est, quia spectata fragilitate humana, non videtur decere divinam bonitatem, æternis suppliciis punire hominem, absque plena consideratione, & consensu. Ratio tertiæ partis, quia ubi materia parvi est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur ut plurimum.

ANIMAD.
II.

Respond. 2. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, ut patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus non sit perfecta advertentia malitia, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens apprehendisti esse malum. 2. Si post, ubi melius consideras, iudicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita ut fere nesciveris quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensus sunt. 1. Si ita dispositus fueris ut licet facile potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet, num contulerit, præsertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, ut malit mori, quam expresse mortaliter peccare: quia talis non facile consentit. 4. Si quis valde timide, & suspense processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit non plene sui compos, &c. iudicetque se id non fuisse facturum, si plene vigilasset. V. Sanch. 1. mor. c. 10. Baldell. l. 10. d. 8.

Tertia causa ex parte materiae, si hæc sit parvi momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali iudicio prudentis, cui sequentes regulæ servant. 1. Ut de materia iudicetur, non tantum ipsa secundum se absolute est considerata, sed etiam respectu ad finem intentum: ad quem si parum facit, levis est; gravis autem, si multum, ut docet Vasq. 1. 2. d. 158. 2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sæpe fit, ut res ex se levis, attentis circumstantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat gravis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit gravis, ea spectanda est tum absolute, & secundum se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiae parvæ, vel secundum se, vel secundum effectus a se productos, moraliter jungantur, fit materia gravis; quia tunc omnes moraliter reputantur pro una. Contra vero non censetur materia gravis, si parvæ materiae, nec secundum se, nec secundum effectus relictos, inter se uniantur.

Ex dictis resolves.

1. Peccas mortaliter, ita ut fiat materia gravis, si sæpe modicum furaris, & non restituas, juxta dicta l. 5. r. 5. cap. 1. d. 3. cas. 1. item, si interruptim psalmos aliquot ex eodem officio omittas: si eodem die jejunii sæpius parum comedas, eodem festo sæpius parum labores.

2. Non peccas graviter, si diversis festis modicum labores; si quotidie in Quadragesima parum comedas; quod verum est, etiam si simul haberes propositum ita faciendi, quia cum ista moraliter inter se non uniantur, singula sunt parva. V. Sanch. l. c.

ANIMAD.
III.

3. Non peccat mortaliter, qui diversis diebus violat votum quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel parvam elemosynam dandi, si sit onus affixum diei; quia, cum quotidie cuiusque diei obligatio extinguitur, materia illæ non continuatur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere, quia illud propositum non fertur in rem gravem. Imo, contra

Sanch. id quidam verum putant, etsi quis 100. vota diversa speciei, in materiis valde levibus, uno die implenda haberet: quia materiae illæ, cum sint independentes a se, non uniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantum dies præfigatur, ut terminus, ultra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem perventum fuerit.

4. Probabile est, eum, qui ter, vel quater 1000. aureos in causas pias vorisset, non peccatum mortaliter, si tres non solveret, quia, etsi talis pars, absolute in se spectata, sit notabilis, comparatione tamen totius, morali iudicio non valde videtur æstimanda. Vide Laym. l. 1. r. 3. c. 5.

ANIMAD.
IV.

D U B I U M I I I.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale?

Quinque modis id fieri communiter, docet Sanch. &c. 1. Ratione finis adjuncti. 2. Ratione finis ultimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breviter.

ANIMAD.
V.

Resp. 1. Peccatum veniale transit in mortale ratione finis adjuncti; ut si quis leviter mentiatur ad copulam carnalem extorquendam: quia cum finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis; quia, seclusa malitia mortali finis, manet veniale.

ANIMAD.
VI.

Resp. 2. Transit item in mortale, ratione nimii affectus in rem aliquam: ut si verb grat. ultimum finem in ea constituas. Ad quod non sufficit valde intente, & vehementer ferri in objectum, sed requiritur, ut appetitive illud ita æstimes saltem virtualiter, ut paratus sis ejus causa transgredi præceptum obligans sub mortali: ut si quis ita inordinate afficiatur ad fabulas, lulum, personam, ut malit festo omittere sacrum, &c. quam illis privari. Notat autem Bon. hunc affectum non tantum habitualement, sed actualement esse debere, ut peccatum contrahatur, quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum habitu tantum es paratus.

Resp. 3. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptus absoluti, & formalis.

Dico autem contemptum absolutum, & formalem, quando nimirum ideo formaliter, & absolute præceptum violatur, quia ipsi, aut superiori subijci renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ: vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis: quorum utrumque graviter pugnat cum caritate debita superiori.

Ex quibus resolves.

1. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subijci absolute, nolis tamen hic & nunc in re modica; aut si auctoritatem legis, vel præipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas. Ratio est, quia non est contemptus absolutus, & simpliciter, sed tantum secundum quid.

ANIMAD.
VII.

3. Si præcise ex indignatione, malitia, prava consuetudine, aliave causa præceptum violetur, & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale; quia non est contemptus formalis, sed tantum interpretativus.

3. Est mortale, facere, vel omittere aliquid, ex contemptu justæ legis humanæ. Item ex contemptu Dei præipientis, vel etiam consulentis (quod propterea tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contemptu Prælati, ut sic, & ut a Deo auctoritatem habentis, non tamen ut talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc posterius non est contemnere absolute, & simpliciter, sed tantum secundum quid. Vid. Sanch. 1. moral. cap. 5. Bon. de peccat. dub. 2. q. 3. p. 5.

ANIMAD.
VIII.

Resp. 4. Peccatum, vel opus indifferens habens mali speciem transit per accidens in mortale, si ruina per illud proximo causanda sit mortalis. Ratio est,

est, quia tali operi superadditur aliquid graviter repugnans caritati. Vide dicta de scandalo, & Fill. 1. 21. c. 6. q. 10. n. 212.

ANIMAD.
IX.

Resp. 5. Veniale, vel opus indifferens transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale: quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis salutem animæ contemnit, cum tam probabili ejus periculo temere se exponat. Unde in confessione explicanda est species peccati, cujus periculo se objecit, quia eodem genere peccati peccavit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

ANIMADVERSIO I.

Tria requiruntur ad peccatum mortale &c. 1. ex parte intellectus plena advertentia &c. 2. ex parte voluntatis perfectus consensus. 3. &c.

Hæc quidem doctrina est communis apud omnes probabiles, ut ait Anacletus Th. p. 94. & La-Croix p. 171. n. 216. Neque ulla quæstio est de tertia conditione. Sed quod attinet ad primam, & alteram conditionem, si accipiantur, ut sonant, & prout a probabilibus accipiuntur, pro plena actuali advertentia malitiæ peccati, & præterea perfectio voluntatis consensu, est aperte falsa, nec ab errore pelagiano, & a peccato philosophico proscripto separari potest, ut ostensum est lib. 1. t. 2. c. 4. dub. 1. & hoc lib. 5. cap. 1. Resp. 1. Itaque ad peccatum mortale requiritur, & sufficit advertentia vel actualis, vel virtualis, quæ scilicet, si actu non adsit, adesse tamen possit, & debeat. Qui non advertunt grave peccatum, tunc solum a gravitate mortalis culpæ excusantur, si plene advertere non possint, aut non teneantur, ut accidit in semidormientibus, in iis, qui sui plene compotes non sunt, & in subitis motibus. Quare D. Th. 1. 2. q. 88. a. 6. ait: *Potest tamen id, quod est ex genere mortale, esse veniale propter imperfectionem actus; quia non perfecte perstringit ad rationem actus moralis, cum non sit deliberatus, sed subitus; quod etiam docuerat a. 2. Hinc Antoine tract. de peccat. cap. 2. q. 3. R. 1. ait: „Consensus sufficiens ad mortale est ille, qui ab homine perfecte vigilante, & plene sui compote datur actioni, vel omissioni graviter malæ, cujus malitiam actu cognoscit, vel cognoscere potuit, ac debuit.“*

At La-Croix præter alios plurimos, quos nominatim citat, aliosque innumeros, quos pro sua, & Bufemb. opinione stare ait, S. Thomam primo loco appellare audeat, sed falsissime, nec sine grandi tanti Doctoris injuria. Affert hæc S. Doct. verba ex 1. 2. q. 88. a. 2. *Ex parte agentis contingit, quod aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, sit veniale propter hoc scilicet quod actus est imperfectus, idest non deliberatus ratione.* „Certum autem est, subdit La-Croix, S. Thomam per deliberationem rationis intelligere plenam advertentiam, uti patet legenti q. 74. a. 3. ad 3. item a. 6. & a. 10.“

Resp. Ut La-Croixii erratum evidenter deprehendas, satis est, si integrum textum Angelici Doct. quem ille detruncatum attulit, legas, ubi verbis a La-Croixio recitatis addit, *quæ est principium proprium mali actus, sicut supra dictum est de subitis motibus infidelitatis.* S. Th. excusat a mortali peccatum ex genere suo mortale propter actum imperfectum, idest non deliberatum ratione, non quod absit plena advertentia, sed quia adesse non potest, sicut supra, inquit, dictum est de subitis motibus infidelitatis, in quibus advertentia peccati, seu malitiæ nec adest, nec adesse potest, sicut ipse ait q. 74. a. 10. a La-Croix cit. ubi ita loquitur: *Et quamvis infidelis secundum suum genus sit peccatum mortale; tamen subitus motus infidelitatis est peccatum veniale; quia peccatum mortale non est, nisi contra legem Dei. Potest autem aliquid horum, quæ pertinent ad fidem, subito rationi occurrere sub quadam alia ratione antequam super hoc consulatur, vel consuli possit ratio æterna, idest lex Dei: puta cum quis resurrectionem mortuorum subito apprehendit ut impossibilem secundum naturam, & simul apprehendendo renititur, (nititur animo contra ipsam resurrectionem) antequam tempus habeat deliberandi, quod hoc est nobis traditum, ut credendum secundum legem divinam. Si vero post hanc deliberationem motus infidelitatis maneat, est peccatum mortale.* Dum S. Thomas loquitur, Angelum audire mihi videor; dum probabiles Theologi, viros mente sanos; dum probabiles opinatores, homines mente infirmos, & ægros. Sed id obiter. La-Croix duplici ex capite hic errat. Primo quia vult, D. Thomam in culpa mortali, ut mortalis sit, requirere actualem advertentiam ad lo-

gem Dei, & malitiam objectivam, quod est aperte falsum. Quia D. Th. a culpa mortali actum ex se mortalem tunc solum excusat, si malitia nec advertatur, nec adverti possit. Ait enim S. Doct. *Antequam consulatur, vel consuli possit ratio æterna.... Antequam tempus habeat deliberandi, &c.* Secundo, quia La-Croix vult, D. Thomam loqui de plena, & perfecta advertentia ad gravem malitiam, cum tamen S. Doct. non ita loquatur, sed solum malitiæ advertentiam postulet, & nomet.

Si vero, inquit, post hanc deliberationem &c. ait deliberationem simpliciter, non plenam, & perfectam; quod La-Croix de suo addit. Eodem modo loquitur D. Thom. art. 6. cujus verba habes hic cap. 1. dub. 2. art. 2. resp. 2. in fine art; itemque art. 3. ad 3. ubi ait: *Quod illud quod homo facit sine deliberatione rationis, non perfecte ipse facit; quia nihil operatur ibi id quod est principale in homine. Unde non est perfecte actus humanus; & per consequens non potest esse perfectus actus virtutis, vel peccati, sed aliquid imperfectum in genere horum. Unde talis motus sensualitatis rationem præveniens est peccatum veniale, quod est quiddam imperfectum in genere peccati.* Actum humanum imperfectum appellat non qui sit sine perfecta, & plena deliberatione, sed qui sit sine deliberatione; & hunc non posse esse perfectum actum peccati, hoc est mortale peccatum infer; ac demum concludit, motum sensualitatis, qui rationem prævenit, esse tantum peccatum veniale. Quid nunc necesse est ut examinem alios textus S. Doctoris, quos La-Croix innuit? præsertim cum hac de re suam quoque mentem satis declaret 1. 2. q. 77. art. 7. verbis relatis hoc lib. 5. cap. 1. resp. 2. ca. 2. Fateor tamen cum Antoine mox cit. plenam advertentiam ad peccatum mortale eo sensu necessariam esse, ut homo sit perfecte vigilans, sui que compos; itemque eo sensu, ut homo aut advertat, aut possit advertere non solum id quod agit, sed etiam malitiam actionis.

Nam inadvertentia malitiæ quocumque modo voluntaria, a mortali culpa non excusat. Quod si „aliqui Theologi (sanos Theologos intellige, non probabiles opinatores) dicunt (ait Antoine tract. de pec. cap. 2. q. 4. resp. 2. nota 3.) ad peccatum mortale requiri advertentiam malitiæ, vel suspicionem, aut dubitationem de illa; ut id tum veritate, & certissimis ipsorum, ac omnium principis consentiat, debet intelligi in sensu accommodo, nempe vel de peccato directe volito, & de peccato malitiæ ex certa scientia commissio; vel de advertentia malitiæ sive formali præfente, aut præcedente, sive virtuali & interpretativa in specie, vel in genere, in se, vel in causa.“

Hæc adjeci, quia La-Croix pro sua opinione non solum citat D. Thomam, sed alios quoque gravissimos Auct. S. Bonav. Alensem, Silv. Scotum, Sorum, Bellarminum &c. præter probabiles, quos non moror.

At obiicit La-Croix: „Sicuti si gravitas malitiæ objectivæ nullo modo sit cognita, etiam nullo modo est volita, quia nihil est volitum, nisi cognitum; ita si non sit plene cognita, etiam non est plene volita, cum volitio sequatur modum cognitionis: ergo nec poterit in actum refundere malitiam formalem gravem.“

Resp. Hæc omnia vera sunt, si sermo sit de cognitione vel actuali, vel virtuali sensu supra explicato. Sunt autem aperte falsa, ut patet ex antedictis, si sermo sit de cognitione actuali, de qua loquitur La-Croix.

Obiicit 2. „In negotiis, & contractibus magni momenti inter homines requiritur plena advertentia ad obligationes, & onera ex eis sequentia; alioquin si homo non præcognoverit, non censetur his subjacere: ergo multo magis in negotio salutis, ubi agitur de perdenda, vel retinenda Dei amicitia, de incurrendis, vel declinandis pœnis æternis, requiratur plena advertentia.“

Respondeo, falsum esse, eam cognitionem in negotio salutis, ubi agitur de peccato, esse necessariam, quæ necessaria est in humanis negotiis magni momenti; quia grave peccatum admitti potest, etiam si homo ignoret quid agat; cum scilicet ipsa ignorantia est voluntaria. At graves obligationes quoad homines homo suis contractibus non contrahit, cum ignorat, quid agat, etiam si ignorantia sit voluntaria.

Obiicit 3. „Deus non potest facere, ut notabilis defectus advertentiæ non minuat notabiliter libertatem, ideoque & malitiam: ergo nec potest facere, & consequenter non potest velle, ut mortale defectu plenæ advertentiæ non fiat veniale.“

Resp. Speculatio de Dei potentia hic locum non habet. Ad rem respondeo, defectum advertentiæ, si voluntarius sit, non minuere notabiliter libertatem, nec malitiam actus, ita ut culpam ex se mortalem in venialem transferat, quod etiam supra cap. 1. dub. 1. ca. 2. ostendimus ex D. Thoma; a quo cum probabiles facile discedant, in magnas, & multas prolapsiones incidunt.

ANIMADVERSI O II.

Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale. Prima est, si ex parte intellectus non sit perfecta advertentia malitiae, seu deliberatio. Signa autem &c.

Hæc doctrina ex antedictis est aperte falsa; quæ, si vera esset, impiez superstitiones hæreticorum, Turcarum, Hebræorum, omniumque infidelium non essent mortales culpæ, quia earum malitiam nullo modo, nedum perfecte apprehendunt. Hæc Busembaum doctrina a mortali gravitate illas omnes innumeras mortales culpas excusat, quas homines quoque catholici admittunt ex prava opinione seu propria, seu aliunde, puta ex corruptis moralium libris, aut ex deceptorum Theologorum, etiam vulgi opinione magni habeantur, sensu deprompta; qui tamen nullo modo excusandi sunt, quia ex suo vitio, & culpa, ex oscitantia, ex nulla, aut exigua servandæ legis sollicitudine, ex suis malis cupiditatibus, quibus non resistunt, veritatem, quam scire possunt, & debent, ignorant. Hæc Busemb. doctrina a mortali culpa excusat gravissima, & aperta scelera hominum vitii obrotorum; quia isti aut tenuiter suorum scelerum malitiam apprehendunt, aut etiam nullo modo apprehendunt, & ne in mente quidem eam habent, dum ea admittunt. Hæc est Busemb. doctrina.

Omnes, dum peccant, tenuiter, & quasi semidormientes malum apprehendunt, si forte eos excipias, qui ex malitia peccant; quia suis cupiditatibus abrepti & obcæcati illud solum cogitant, ut eas expleant. Nemo, dum peccat, ita malum apprehendit, ut postea, ubi melius considerat.

Passiones etiam vehementissimæ, nisi subitæ sint, a mortali culpa non excusant, licet eam minuant, quia iis resistere possumus, & debemus. An vehementissimæ passiones libidinis, iræ, avaritiæ, &c. a mortali culpa excusant fornicationes, adulteria, homicidia, usuras, furta &c. ? Vehementissimæ passiones animum quidem valde turbant, distrahunt, & in apprehensione sui objecti defigunt; at, nisi subitæ sint, libertatem relinquunt, nec in peccatum pertrahunt, nisi quia iis non resistitur. *Frater, inquit S. Petrus 1. Petri 5. sobrii esote, & vigilate; quia adversarius vester diabolus, tanquam leon rugiens, circuit, quærens quem devoret; nos scilicet furiose impugnat, excitatis vehementissimis cupiditatibus, apprehensionibus, distractionibus. At quid tum postea? an si nos illi viriliter non resistemus, ab eo non devorabimur, hoc est mortaliter non peccabimus? Quare subdit S. Petrus: Cui resistite fortes in fide.* Si vehementissimæ passiones, apprehensiones; distractiones a mortali culpa excusarent, victoria de infirmis passionibus reportata sufficeret, ut in cælum conscenderemus: via ergo ad cælum esset facilis, & lata, quod Evangelio aperte repugnat, ubi dicitur Matth. 7. *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam!* & Luc. 13. *contendite intrare per angustam portam.* Quidquid probabiles contra effutiant, ad magna præmia, ut ait S. Gregorius hom. 37. in Evang. *perveniri non potest, nisi per magnos labores*, resistendo scilicet magnis passionibus.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus.

Dum Busemb. ad mortale peccatum non solum plenam advertentiam malitiæ, nec solum consensum postulat, sed perfectum consensum simul cum plena advertentia, doctrinam quidem tradit ex dictis jam satis explosam, sed tamen huiusmodi, ut vel ne ab ipso quidem, & probabilius intelligatur, vel novam falsitatem includat. Nam quæ ex metu fiunt, ex Arist. Eth. 2. & D. Thoma 1. 2. q. 6. art. 6. mixta sunt ex voluntario, & involuntario, nec perfecte voluntaria sunt, ideoque ex perfecto consensu non fiunt: ergo peccata ex genere mortalia, si ex metu fiunt, erunt venialia; quod est aperte falsum, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 125. art. 3. & Evangelio aperte contrarium dicenti Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum &c. adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.* Nullus ergo timor vel gravissimus etiam mortis a mortali culpa excusat consensum præstitum objectis divina lege vetitis. Itaque ad peccatum mortale sufficit consensus sine addito, nec requiritur consensus plenus, seu perfectus. Hæc quoque est D. Thomæ doctrina p. 3. q. 80. art. 7. ubi ait: *Quandoque cogitationes sunt ex concupiscentia, & delectatione; & si adsit consensus, erit peccatum mortale, si autem desit, erit veniale:* quæ doctrina ex Jacobi ep. c. 1. v. 15. orta est, ubi dicitur: *Deinde concupiscentia cum conceperis, parit peccatum: peccatum vero cum consummatum fueris, generat mortem.* Hinc D. Aug. hom. 14. inter 50. c. 8. ait: *Noli consentire concupiscentiæ tuæ. Non est unde concipiat, nisi de te. Consensisti? quasi concubivisti in corde tuo. Insurgit concupiscentia? nega te illi, noli eam sequi: illicita*

est, alienas te a Deo. Noli dare consensum amplexum, ne plangas partum. Ait consentire, consensisti simpliciter, & hoc ad mortale peccatum sufficit ex D. Augustino, ut patet ejus verba consideranti, & scripturæ oraculum, quod interpretatur. Et lib. 12. de Trin. cap. 12. ait: *Huic autem illecebræ consentire, de ligno prohibito manducare est, hoc est mortaliter peccare.* Et lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 12. *Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum eris... verum tamen delectatio ante consuetudinem vel nulla est, vel tam tenuis, ut prope nulla sit; cui consentire magnum peccatum est, cum illicita est.* Cum D. Aug. & D. Thom. maxima Ecclesiæ lumina loquuntur, non sunt audiendi probabiles opinatores aliter loquentes.

ANIMADVERSI O III.

Non peccat mortaliter, qui diversis diebus violat &c. si sit onus affixum diei.

Si quis hoc votum diversis diebus violando, mortaliter non peccat, ne mortaliter quidem peccat, qui illud semper violat ex eadem ratione, quam assert Busemb. & ut ipse violat lib. 3. t. 2. cap. 3. dub. 4. ca. 1. ubi ejus, & La-Croix opinio fuit consutata, ita ut hic quidquam addere necesse non sit. Vide etiam, si lubet, Concina Theol. t. 3. p. 194 n. 32. qui hanc Busemb. & aliorum opinionem nimis laxam putat; eamque refellit. Hoc porro idem dicendum est de eo, qui parvas elemosynas ex voto singulis diebus erogandas semper, aut sæpius omittit, ita ut tota collectio omissionum sit notabilis.

Quod verum est, etsi proponas semper omittere: quia &c.

Si omissiones plures, mortalem culpam ex dictis efficiunt, dubitandum non est, quin earum propositum sit mortale.

Imo contra Sanchez. id quidam verum putant, etsi quis 100. vota... haberet.

Hæc species quidem a superiore diversa est; in qua nihilominus a Busembaum discendum videtur, sicut ab eo discit P. Concina cum aliis, quos citat Theol. t. 3. p. 191. qu. 7. Ratio est, quia omnia vota simul sumpta gravem materiam efficiunt: ergo omnium violatio gravem culpam infert.

At inquit Busemb. *Materiæ illæ, cum sint independentes a se, non uniuntur.*

Resp. Is, qui post editum de re levi votum, alterum quoque leve, ac diversum edit, prius tacite confirmare videtur, & sic deinceps; ex quo fit, ut materiæ leves plurium votorum diversæ speciei uniantur non ex natura sua, sed ex mente voventis: ergo qui plura vota violat, cum ad notabilem materiam pervenit, mortaliter peccat, non secus ac qui plura minuta furta admittit, cum ad notabilem materiam pervenerit; quia sicut hic notabile quid subtrahit hominibus, ita ille Deo, cui singula levibus votis promissa debentur, & ad quem jure pertinent. Nam ex æquo sensu perinde est, seu notabile quid alicui debeas ex una promissione, seu ex multis: at qui aliquid notabile ex una promissione debitum non præstat, mortaliter sine controversia peccat: ergo ille quoque mortaliter peccat, qui aliquid notabile ex multis levibus promissionibus debitum non præstat. Quod si hoc verum est in promissionibus homini factis, multo magis est verum in promissionibus Deo nuncupatis.

ANIMADVERSI O IV.

Probabile est, eum, qui ter, vel quater 1000. aureos... vovisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solveret.

Cur id probabile est? Quia, inquit Busemb. etsi talis, absolute &c. comparatione tamen totius &c. non valde videtur æstimanda.

Resp. Hæc ratio est evidenter sophistica; quia positio- ne evidenter falsa nititur. Ponit enim, notabilem quantitatem, quæ absolute sit sufficiens materia mortalis peccati, non esse talem, si comparatione totius non sit notabilis; quod est evidenter falsum, & absurdum. Hinc enim consequeretur, eum mortaliter non peccaturum, qui, cum ter mille aureos vovisset, triginta non solveret; quia triginta respectu ter millium, sunt pars centesima, hoc est comparatione ad totum minima. Quod si probabilitas valde tenuis ab Innoc. XI. prop. 3. proscrip- ta est, multo magis proscrip- ta intelligitur probabilitas lucata; cuiusmodi est præfens Busemb. opinio, quæ ratione evidenter sophistica nititur.

Votum totius, singulas ejus partes, quales, & quantæ in seipsis sunt, complectitur: ergo qui partem absolute notabilem omittit, mortaliter peccat; quia hanc vovit. An quia comparate ad totum non est notabilis, in voto non continetur?

Qui ter mille aureos cum voverit, reliquos solvit, tres non solvit, ille est, de quo Jac. 2. v. 10. dicitur: *Qui-*

sanque autem eodem legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.

An obijcies, voventem in nostra specie offendere in uno, quod comparatione minimum est? At unum quoque præceptum comparatione totius legis minimum quid est; & nihilominus unius præcepti transgressio, violatorem facit reum totius legis: ergo offensio quoque in parte voti notabili, quæ ex se vim legis habet, licet sit minima respectu voti totius, violatorem reum facit totius voti, hoc est mortalis peccati.

Si quid vovisti Deo, ne moveris reddere: displices enim ei infidelis, & stulta promissio; sed quodcumque voveris, redde: (Eccl. 5. v. 3.) at qui totum promissum non præstat, infidelis est, nec reddit quodcumque vovit, sed solum ejus partem: ergo legis violator est: ergo mortalis culpæ reus; quia materia notabilis ponitur, uti reipsa sunt tres aurei.

Qui ter mille aureos furatus, reliquos restituit, tres sibi retinet, mortaliter peccat: ergo in nostra quoque specie mortalis culpa admittitur. Laym. loco a Bus. cit. negat consequentiam. „Discrimen enim est, inquit, „quod iste rem alienam aufert, hic vero suam non dat, „cum dare deberet, & quidem promissario non admodum invito, si tota ferme gratuita promissio expleta „fuit. „Resp. qui rem promissam, & acceptatam non dat, non sum, sed alienum retinet; quia res promissa, & acceptata, alieni juris est, uti est res voto promissa. Illud quoque falsum est, promissarium, hoc est Deum non esse invitum, si totum promissum ei non solvatur; quia ex cit. oraculo *displices ei infidelis . . . promissio; & quia Deus illud nobis præcipit, quodcumque voveris, redde.*

Præterea vota Deo nuncupata, eo quidem sensu gratuita sunt, quod sub legem non cadant, non quod res promissæ infinito benefactori, cujus dona, & jura sunt, quidquid habemus, & sumus, non debeantur. Hinc ipse Laym. subdit: „Quia in rigore contrarium dici potest; „eo quod vovens, seu promittens post factam, & acceptatam promissionem, totius rei promissæ ex justitia „debitor factus sit. „Hoc ergo contrarium explosa prioris sententia, quam Laym. ex indele versatilis doctrinæ benignam, & probabilem appellat, tenendum est tum ex antedictis, tum ex ipsa ratione a Laymanno allata, quæ cum in omni promissione, tum maxime in promissione Deo facta vim habet; cui, cum aliquod promittimus, de suo, non de nostro promittimus, cujusve infinita beneficia rependere nunquam possumus.

ANIMADVERSI O V.

Quinque modis id fieri communiter, docet Sanchez.

His adde, peccatum veniale fieri mortale ex conscientia erronea, cum quis facit peccatum veniale, quod putat esse mortale.

ANIMADVERSI O VI.

Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium &c.

Cum quis leviter mentitur ad copulam carnalem extorquendam, mulierem sollicitat ad peccandum grave peccatum: ergo leve mendacium fit grave peccatum ratione scandali, quod in confessione necessario exprimendum est. Non tenetur quidem poenitens in confessione exprimere illud mendacium, nec tamen satis est, si solum exprimat desiderium fornicationis, sed necesse est, ut addat, quod mulierem ad fornicationem sollicitaverit.

ANIMADVERSI O VII.

Non est mortale, si velis quidem obedire, & subjici absolute, nolis tamen hic in re modica.

Contemptus vel est in re notabili, vel in parva: transgressio legis, seu præcepti in re notabili ex sui natura mortalis est, secundo contemptu: ergo si transgressio legis, seu præcepti in re parva ex contemptu, mortalis non est, peccatum veniale non efficitur mortale ex contemptu: at hoc est tum contra ipsum Busenbaum, tum contra unanimem Theologorum sententiam: ergo transgressio legis, seu præcepti in re parva ex contemptu est mortalis.

Busemb. respondet, conclusionem veram esse, si sermo sit de contemptu absolute, non autem si sermo sit de contemptu hic & nunc in re modica. Contemptus absolute, est contemptus quoad omnia, contemptus secundum quid, est contemptus quoad pauca, & minima.

Qui quoad omnia legem, seu superiorem contemnit, hic mortaliter peccat, violando legem etiam in minimis; at qui quoad reliqua legi, & superiori subjici vult, non tamen hic & nunc in re modica, hic mortaliter non peccat. Hæc videtur esse Busemb. mens.

Resp. At contemptus seu quoad omnia, seu quoad aliqua, & minima, idem peccatum est quoad ipsum contemptum; quia auctoritas legis, & superioris est eadem seu in omnibus, seu in paucis, & parvis, non major, & minor pro diversitate eorum, quæ præcipiuntur: ergo auctoritatis contemptus idem semper peccatum est, non alius, & alius pro diversitate eorum, quæ præcipiuntur.

Qui hic & nunc in re modica Superiori subjici non vult, semetipsum Superiori ut tali, suamque voluntatem Superioris legitimæ auctoritati hic & nunc præfert, & superiorem facit; quæ sane æquo judicio non exigua, sed magna perversitas est, ideoque non levis, sed mortalis culpa.

Qui hic & nunc Superiorem contemnit, hic & nunc Christum, & Patrem contemnit. *Qui vos spernit, inquit Christus Luc. 10. v. 16. me spernit: qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.* An venialiter peccat, qui hic, & nunc Christum, & Patrem contemnit?

D. Bernardus (apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 417. reg. 2.) ait: *Ubique enim & culpabilis neglectus, & contemptus damnabilis est. Differunt autem, quod neglectus, quidam languor inertie est, contemptus vero, superbie tumor. Porro contemptus in omni specie mandatorum pari pondere gravis est, & communiter damnabilis.* Nota illud ubique, & illud in omni specie mandatorum pari pondere &c. & alibi: *Elatio quippe contemnens, atque impoenitens obstinatio in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & convertit in crimen gravis rebellionis nævum satis levem simplicis transgressionis.* In eundem sensum loquitur D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 3. ad 2. ubi ait: *Quod, si aliquis Superioris auctoritatem, transgrediens statutum, contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quod impediatur finis, quem intendis, peccat mortaliter talis transgressor: & qu. 186. art. 9. ait: Quod monastica regula quantum ad ea, quæ excedunt communiter necessitatem præcepti, non obligat ad mortale, nisi propter contemptum.* Quid ad hæc? an Busenbaum, vel ejus fautores respondere audebunt, SS. Bernardum, & Thomam, ipsumque Evangelium esse intelligendos de contemptu absoluto, & simpliciter; non autem de contemptu tantum secundum quid? At interpretationes arbitrarie, & commentitiæ jure contemnuntur. Hujusmodi autem sunt interpretationes, Sanctorum dictis adhibitæ, quæ ex eorum contextu, aut ex aliis eorum textibus non desumuntur, & fundamentis carent.

Præterquamquod Busenbaum distinctiuncula non solum fundamento caret, sed contra ipsam rationem pugnat, ut mox ostensum est. Quare ejus opinio veluti arbitraria rejicienda est.

Aut si auctoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas.

Qui auctoritatem legis, vel præcipientis non admittunt, non solum sunt contemptores, sed deterrimi inter ipsos hæreticos, utpote qui aperta Scripturarum oracula non admittunt, uti ea sunt: *Omnis potestas a Deo est, & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: obedite præpositis vestris, & subjacete eis.* Isti omnem politiam non solum sæcularem, sed sacram de medio tollunt, omnes principatus tum corporales, tum spirituales e suo gradu deiciunt, ac universum Orbem permiscunt, & confundunt.

Recta ne, & legitima est hæc ratiocinatio? qui admittunt auctoritatem legis, & præcipientis, non sunt deterrimi hæretici: ergo mortaliter non peccant. At hæc, si recte animadvertas, est argumentatio Busembau; vel, si velis, Busenbaum ita ratiocinatur: qui non sunt deterrimi hæretici, quia legis, & præcipientis auctoritatem admittunt, non sunt absolute, & simpliciter contemptores, sed solum secundum quid: ergo mortaliter non peccant: quod in idem recidit.

Itaque cum D. Thoma 2. 2. qu. 186. a. 9. ad 3. dicendum, *quod tunc committit aliquis, vel transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis, vel regulæ; & ex hoc procedit ad faciendum contra legem, vel regulam.* Transgredi legem ex contemptu, & mortaliter peccare ex D. Thoma, Bernardo, & Evangelio sunt synonyma: ergo ille peccat mortaliter, qui legis auctoritatem admittens, ejus ordinationi renuit subjici (idem dicas de eo, qui præcipientis auctoritatem admittit, ejus tamen præcepto subjici non vult:) porro executionem legis, aut præcepti hic & nunc contemneret, penes me, si Busenbaum intelligo, idem est, atque illud: legem, & præceptum hic & nunc nullo in pretio habeo, illis subjici recuso, ideoque ea exequi nolo; quæ est consummata superbia, apertissimus contemptus, & certum mortale peccatum.

Quando autem e converso, ait Div. Th. propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam, vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis, vel regulæ, non peccat ex contemptu, sed ex aliqua alia causa; etiam si

etiam si frequenter ex eadem causa, vel alia, simile peccatum iteret: sicut & Augustinus dicit in lib. de natura, & gratia, quod non omnia peccata committuntur ex contemptu superbie. Frequentia tamen peccati dispositive inducit ad contemptum, secundum illud Prov. 18. „Impius, cum in „profundum venerit peccatorum, contemnit?“

ANIMADVERSIO VIII.

Est mortale..... facere aliquid ex contemptu Prælati, ut sic &c. non tamen ut talis hominis indocti &c.

Quenam est hujus doctrinæ ratio? „Quia hoc posterius, inquit Busemb. non est contemnere absolute, & simpliciter, sed tantum secundum quid.“

Quidnam sibi vult hæc distinctiuncula? hoc scilicet: facere aliquid ex contemptu Prælati, quatenus Prælati est a Deo auctoritatem habens, est peccatum mortale; at facere aliquid ex contemptu Prælati, non quatenus Prælati est, sed quatenus est talis homo, indoctus, imprudens, imperfectus, non est peccatum mortale. Hæc porro non est ratio, sed apertissima petitio principii, quo sophismate Busemb. non raro laborat.

An probanda est doctrina, cujus fundamentum est sophisma? Busemb. nos mittit ad Sanch. & Bonac.; sed horum auctoritas, si cavillationibus rem agant, pro nihilo habenda est.

Quinam sunt hi Prælati docti, prudentes, perfecti? Omnino nulli; quia aut docti non sunt, aut non sunt prudentes, aut non sunt perfecti. Si docti sunt in aliqua re, non tamen in omni; si sunt prudentes in aliqua re, non tamen saltem juxta subditos in lege, aut præcepto, quod ipsis displicet; perfecti vero nulli prorsus sunt, quia ipsi sanctissimi viri aliquibus nævis laborant. Omnis homo mendax. Itaque una Busembaum distinctiuncula, quæ prima fronte nihil, aut parum mali habere videtur, omnium Prælatorum, etiam ipsius Summi Pontificis auctoritatem infringit.

Illæ voces, Prælatum contemno, illi subijci nolo, non quia Prælati est, sed quia indoctus, imprudens, imperfectus, sunt voces stultorum, superbiorum, ac cæcorum subditorum declinantium cor suum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis.

An Prælati, quia indoctus, imprudens, imperfectus est, definit esse Prælati? Ergo non definit contemnere Prælatum aliquid sua lege, aut præcepto imponentem, quia illum contemnens non ut Prælatum, sed ut indoctum &c. quia scilicet doctrinæ, prudentiæ, perfectionis deficientia auctoritatem Prælati non adimit. Contraria doctrina est Joannis Hus in Concilio Constantiensi damnati, cujus sunt illæ propositiones n. 20. & 22. Si Papa est malus, & præsumptus si est præsumptus, tunc, ut Judas Apostolus, & diabolus, est fur, & filius perditionis, & non est caput S. militantis Ecclesiæ, cum nec sit membrum ejus.

Papa, vel Prælati malus, & præsumptus est equivoco Pastor, & vere fur, & latro. * Hinc Deut. 17. dicitur: Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Judicis morietur homo ille. Itaque allata Busemb. doctrina sacræ Scripturæ contraria, & erroribus Joannis Hus favens, est omnino repudianda. In eo enim solum differt Busemb. a Joanne Hus, quod hic auctoritatem in malis Prælati non agnoscat, ideoque contemnat; Busemb. vero illam contemnat, seu contemni sine gravi culpa posse doceat, licet agnoscat. In eo vero Busemb. est pejor quoad rem hanc Joanne Hus, quod hic in malis tantum Prælati auctoritatem non agnoscat, & contemnat; Busemb. vero eam contemnat, seu ejus contemptum a gravi culpa excuset, etiam si mali non sint, sed solum indocti, imprudentes, imperfecti.

ANIMADVERSIO IX.

Veniale, vel opus indifferens transiit in mortale &c. quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter.

Dum Busemb. disjunctive loquitur sine sufficienti cautela, aut necessitate, a mortali culpa eum excusare videtur, qui ex necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter.

Et hanc opinionem multi quidem tuerentur, ut habet La-Croix p. 176. n. 261. alii vero eam rejiciunt, ac validis rationibus refutant, quæ legi possunt apud eundem; qui post subdit: „Hæc secunda sententia admodum rigida est, attamen videtur vera, cujus probabilitatem agnoscit Bosco n. 279. & quamvis pro opposita stent „A. A. plurimi, plerique scripserunt ante damnationes „variarum propositionum, quæ huic materiæ magnam

„lucem attulerunt. „Itaque secundam sententiam confirmat ratione ducta ex propof. 41. ab Alex. VII. proscripta; at citatum numerum 261. his verbis concludit: „Qui „primam benigniorem sententiam volet defendere, legat „Vind. Gobat supra.“

Hæc postrema verba quid sibi volunt, nisi esse in cuiuslibet arbitrio, ut defendat sententiam libertati faventem, cujus opposita teste ipso La-Croixio videtur vera, & conformis pontificiæ doctrinæ damnanti propositionem 41. sub Alex. VII.? Quid facias cum iis opinantibus, qui licere putant opiniones defendere, quæ rationabiliter discurrendo cum Pontificum damnationibus conciliari ipsis fatentibus nequeunt?

Illud ego hic addo, eos, qui ajunt licere ex necessitate tuendi famam, fortunas &c. sese conijcere in proximum peccati mortalis periculum, vel in eo permanere, Evangelio aperte adversari Matth. 5. dicenti: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua scandalizat te, abscide eam, & projice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.

Sicuti nulla necessitas a peccato excusat, ita ne excuset quidem a proximo peccandi periculo; quia ipsum proximum peccandi periculum est peccatum. Ceterum necessitas, adhibita cautione, imploratoque auxilio Dei, qui est adiutor in opportunitatibus, in tribulatione, efficere potest, ut quod aliis est periculum proximum peccandi, tale non sit ei, qui necessitate ita operandi premitur, ex gr. Medico, aut Chirurgo, qui ex vera, non ficta necessitate vident, & tangunt eas in feminis partes, quarum aspectus, & tactus in aliis esset proximum peccandi periculum.

S. Carolus Borr. in admonitionibus ad Confess. nu. 40. hac de re ita loquitur. „E perchè può accadere tal caso, che il penitente con tutti i ricordi, e modi, che „gli vengono proposti dal prudente, e zelante Confessore, re, veramente non possa lasciare l'occasione senza pericolo, o scandalo, deve il Confessore servirsi di questi rimedj.

„Primieramente differisca l'assoluzione finotantochè „veda certa prova di vera emendazione; e se non potesse differire l'assoluzione, senza pericolo di qualche infamia del penitente, e veda in lui tali segni di contrizione, e tal disposizione, e prontezza a ricever i rimedj, che il Confessore giudicherà necessarij, perchè si emendi, deve proporgli quei, che gli parranno più opportuni, e necessarij. Come per esempio ordinarli, che non si trovi solo con tal persona, assegnargli orazioni, qualche macerazione di carne, e soprattutto le frequenti confessioni, ed altri simili, quali se esso accetterà, il Confessore potrà assolverlo.

„E se dopo questa diligenza fatta da lui, o da altro Confessore precedente, non si sarà emendato, non gli dia l'assoluzione, finchè attualmente non abbia levata l'occasione, o non parrà altrimenti a Noi, dal quale faccia ricorso in tale occasione, conferendo con Noi il caso, senza scuoprire le persone.“

CAPUT III.

De peccatis capitalibus in specie.

DUBIUM I.

Quid sit superbia, & quale peccatum?

Resp. 1. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis in genere suo, si sit consummata, & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, ut Deo, superioribus, eorumque legibus subijci nolit. Imperfecta tamen, qua quis subijci non renuens iis, quibus debet, in suo tantum affectu sese magnificat, est tantum veniale, ut docet Cajet. &c. v. Superbia: quia sine Dei, & aliorum despectu, plus iusto se efferre, non est gravis inordinatio: esset tamen gravis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Resp. 2. Filix superbiæ sunt tres. 1. Est præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vi-

ANIMAD.
I.

* Apud Concinam app. t. 1. p. 4. & Nat. Alex. Hist. Ecol. t. 9. p. 79. c. 2. §. 2. &c.

vires. Est communiter veniale tantum; fit tamen mortale, si damnum Deo, aut proximo afferat, verbi gratia, si præsumas jurisdictionem ecclesiasticam, potestatem Ordinis sacri: item officium Medici, Advocati, Confessarii, &c. sine debita peritia. Less. lib. 3. cap. 2. d. 3. & supra L. 4. t. 3. dub. 9.

ANIMAD.
II.

2. Est ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris: ut si ambias beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modo, & medio, verbi grat. per simoniam. Est per se peccatum veniale: fit autem mortale vel ratione materiæ, ex qua, vel ratione medii, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo inferitur. Denique, si moderate honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, ut docet Laym.

3. Est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cujus finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, sive veræ, sive fictæ. Dicitur vana, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta, aut quæ non est digna gloria, vel non tanta, ut ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non bene de re judicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpe per accidens, ut dictum est de ambitione. Imo, ut contra Angelum recte docent Sylv. Navar. c. 17. &c. est tantum veniale, res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam: verbi gratia, concionari. Porro per vanam gloriam dupliciter peccatur, juxta D. Thom. 2. 2. q. 132. d. 51. I. Directe: idque vel per verba, estque jactantia, quæ est venialis per se, si sit de rebus bonis, ver. gratia, jejuniis, oratione, &c. etsi per accidens sæpe ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis, uti etiam 1. si quid dicat contra gloriam Dei, ut Ezech. 28. Deus ego sum. 2. Si prorumpat in contumelias, verbi gratia, Non sum, sicut ceteri hominum, adulteri, &c. ut hic. 3. Ex fine malo.

ANIMAD.
III.

4. Si cum notabili damno proximi fiat. 5. Si de mortaliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum jactantia de peccato conjuncta fuit complacentia ejusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit Navarr. Palaus, & Diana t. 2. tr. 4. R. 116. docent contra Sanchez, Lopez, Rodriq. &c. non necessario explicari. Vid. Card. Lugo d. 16. num. 267.) Vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur inventio novitatum: hæc enim solet vulgus admirari, ut peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat juventutem, vel mores; si vero facta falsa sint, est hypocrisis; ver. grat. si quis boni aliquid faciat, ut videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum injuria, vel contemptu Dei, & proximi. II. Indirecte, in quantum quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum, & est pertinacia, qua quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti: vel si sit conjuncta cum periculo tertii: ver. gr. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per voluntatem, & est discordia, qua peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse concordēs. 3. Per verba, & est contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi, quod debet; & est inobedientia. V. Bald.

Resp. 3. His tribus superbiz filiabus respondet pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est. Veniale est ex genere suo; & fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. V. Less. l. 3. c. 2. Laym. l. 3. f. 5.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

1. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, si approbet, suspiciat, admiretur ut laude dignam. Sanch. Bald. d. 29. n. 3.

2. Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliudve grave malum, vel peccatum omisum, ver. grat. fornicationem, peccat mortaliter; quia est spe-

cies jactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi. *ibid.*

3. Inducens in civitatem novos habitus, & prævidens, quod suo exemplo morem necessitatem imponat aliis, ut sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat graviter. Baldel. l. c.

ANIMAD.
IV.

4. Exornare se nimium ex animi levitate, vel vanitate, per se tantum est veniale. *ibid.*

5. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit Bald. l. c.

ANIMAD.
V.

6. Simulare improbitatem est peccatum (quia est mendacium, & quidem scandalosum, potestque esse mortale.) Neque id fecerunt sancti, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab aliis accipi, ut signum improbitatis, cum tamen nec ex natura sua, nec eorum intentione esset tale.

D U B I U M II.

Quid sit Avaritia.

Resp. 1. Est inordinatus appetitus temporalium.

Unde ex hoc, & regula supra tradita de peccato mortali, resolves sequentes casus.

1. Est ipsa ex genere suo venialis.

ANIMAD.
VI.

2. Cum vero eo excrescit, ut ejus causa divinas leges prævaricari non dubites, fit mortalis.

3. Prodigalitas, quæ opponitur avaritiæ, & consistit in defectu conservandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: levior, quam avaritia, quia minus abit a virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & uxori pauperiem crees: si impotentem te reddas ad solvenda debita: si profundas bona ecclesiastica, piis causis obnoxia. Vid. Less. l. 2. c. 47. l. 8.

Resp. 2. Filiz Avaritiæ sunt sequentes.

1. Obduratio cordis (contra misericordiam) egenis, & pauperibus non compatiendo, eos objurgando, debita dure nimis exigendo, quando creditor non est solvendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum elemosynæ, vel caritatis urget, & tamen ex tali duritia non subvenitur. Navar. c. 27. Tol. l. 8. c. 26. Vide dicta de caritate proximi.

2. Inquietudo cordis, hoc est vehemens, & inordinata applicatio mentis ad acquirendas, vel conservandas divitias, cum inani, & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit a spiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto gravi obligamur (v. gr. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore, vel loco indebito, v. gr. de familia, messe, vindemia, quando quis est in templo, vel vacandum est Deo. S. Thom. 2. 2. q. 55. ar. 6. l. 23. c. 2. q. 3. Escob.

3. Violentia mortalis est, quando est injusta, & circa materiam gravem.

4. Fallacia, sive dolus in verbis potest esse mortalis ratione finis, vel mediorum.

5. Fraus, sive dolus in facto, est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (ver. gr. si ea vitium habeat, vel non sit, qualis existimatur) quam ratione pretii. Navar. c. 23. Tol. l. 8. c. 47. Escob.

6. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum alicujus, mortalis est ex genere suo. Contingit fere tripliciter. 1. Circa personas, quo modo Judas Christum, Dalila Sampsonem prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (ut si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, ut si pecuniam, vestem &c. cujuscumque absconditam prædoni ostendas. 3. Circa secretum, vel sibi commissum revelando (quod est contra fidelitatem, & justitiam, siquidem promissum fuit: quia est pactum onerosum, ut docet Card. de Lugo l. 14. n. 139. & quidem mortale, si prævidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam, alias veniale) vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod postremum si fiat

fiat ideo, ut scias secreta alterius, est curiositas: & si sit in re gravi, per se est mortale: quod quia communiter ante apertionem nescitur, communiter esse mortale, docent Tol. l. 7. c. 45. Bald. l. 3. d. 11. Nav. c. pen. d. 6. de par. Mol. Lay. l. 3. t. 3. p. 1. c. 4. qui addit eum, qui dolose alienas literas aperit, & legit cum alterius injuria, vel damno, crimen falsitatis committere. Dixi, *per se esse mortale*, quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima auctoritate, iusta ex causa fiat.

Unde resolvuntur hi casus seq.

1. Literas alienas aperire, & legere, sæpe non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum injustum damnum, vel in injuriam tuam cedere, quam intendas avertere: quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas non tantum hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse judicant. Nav. c. 18. Regin. l. 24. n. 60. Escob. Card. de Lug. d. 14. n. 148.

2. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur ejus, a quo, vel ad quem mittuntur (neque lex specialis vetet, Card. de Lugo l. c.) vel tacitus saltem: ut si facias sub rati habitatione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita Escob. ex Nav. Regin. & c. l. c.

3. Superior Religiosus literas suorum subditorum (dummodo non mittantur ad superiorem majorem, vel talem, quem statuta eximant, nec ab eo veniant) licite aperit, & legit; sive ex Religionis statuto, aut consuetudine: sive ex suspitione probabili, quod mali aliquid contineant. Vide Peyrin. de Relig. t. 1. q. 2. c. 1. Dian. p. 3. t. 6. R. 55.

4. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad injuriam alteri imminuentem avertendam: dummodo non plus legatur, quam ad eum finem necesse est. Card. de Lugo l. c.

ANIMAD.
VII.

5. Qui aperit, & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantum peccat. Card. de Lugo l. c.

6. Si litteras ab alio dilaceratas, & in publicum a domino abjectas recolligas, & junctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autem (per se) si, ut ex illa notitia tibi provides; quia quod pro derelicto habetur, in usum suum convertere licet. Bald. ex S. Anton. & Ros. Sylv. v. *Emptio*, q. 17. Laym. l. 3. f. 5. t. 3. p. 1. c. 4. n. 4. Dian. t. 2. tr. 6. m. R. 5. Recte tamen notat Laym. l. c. talem ex caritate teneri non manifestare secretum iis contentum, si damnum inde cuiuspiam provenire possit, imo (addit) revelans ejusmodi secretum (cujus notitiam etiam iuste acquisivit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes ea notitia usuros ad damnum injuste inferendum. Vide Laym. l. c.

Dixi 1. a domino projectas: quia si vel ab alio projectæ (domino incio) vel ab ipso casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi 2. in locum publicum: quia si in ignem, vel fornacem v. gr. projectæ sint, ut comburantur, peccas, si extrahas, & legas. Vid. Card. de Lugo d. 15. n. 130.

Dixi 3. per se: quia fieri potest, ut ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

7. Qui furtive, scripta alterius secreta, ipso invito, legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis; etsi faciat animo discendi, & sine suspitione damni. 2. Injustitiæ; quia quisque habet jus secreti in suis scriptis; quæ aliis non vult esse communia, Nav. c. 15. Mol. t. 5. d. 36. n. 2. Reg. l. 24. c. 6. n. 119. potestque aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno, vel alter valde cupiat esse secreta, gravissimeque sit laturus. Bald. d. 11. Vide etiam Card. de Lugo l. c.

8. Quicumque secretum violat absque iusta causa cum alterius damno, vel qui literas alterius injuste aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. Bon. d. 2. de rest. q. 1. p. 1. Trull. l. 7. c. 10. d. 32.

Quid sit Luxuria?

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum ulus cum ex natura sua institutus sit ad conservationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum, & homines. Est mortalis ex genere suo. V. supr. l. 3. t. 4. c. 2. & l. 5. c. 1. d. 21.

Resp. 2. Filia Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis.

1. Caritas mentis: cum quis adeo est addictus turpitudini, ut de cælestibus non cogitet.

2. Præcipitatio, qua quis ex eadem causa sine consilio operatur.

3. Inconsideratio; quando in modo delinquit, inconsiderate agens, quæ statum, vel personam dedecet.

4. Inconstantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum a piis propositis mox deficit.

5. Amor sui; talis enim homo ob voluptates se ipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei; lascivus enim solet a rebus divinis abhorre, imo ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi; amor enim voluptatum carnalium ita animum afficit, ut subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renuntiare, si præsentibus frui semper permetteretur.

8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus mortem inordinate timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare studet, & c.

Priores quatuor sunt mortales, quando finis ultimus in creatura ponitur, vel præceptum aliquod Dei, graviter obligans, prætermittitur. *Postiores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales, ex indeliberatione, vel alia actu imperfectione, sæpe veniales.* V. Esc. & Bald. ll. cc.

ANIMAD.
VIII.

D U B I U M IV.

Quid sit Invidia?

Resp. Est tristitia de alterius bono, prout illud est diminutivum propriæ excellentiæ; ita ut hæc directe sit contra caritatem: hæc enim gaudet de bono proximi, quod invidia destructum optat, vel non destructum dolet.

Unde resolves.

1. Est ex genere suo mortalis, & gravissima quidem, atque in Spiritum sanctum, si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.

2. Filia similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæc. 1. Odium, de quo supra. 2. Detractio, de qua in præc. 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Sufurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum aliis: quam proinde sufurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secus ac detractor famam. Vid. in præc. 8.

3. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel aliis times nocumentum, v. gr. inimicus tuus est evectus ad officium, ut tibi facilius possit nocere, non est invidia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. Laym. l. 3. t. 3. c. 10.

ANIMAD.
IX.

4. Si tristitia sit ex eo, quod nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, ut illud alteri non discupiamus, non est invidia, sed æmulatio, seu zelus, si est circa bonum honestum, & laudabile; si autem circa temporalia, interdum est venialis, ut si bonum dolenti sit improprium, quale esset, si rusticus doleret, se non esse regem. Laym. l. 3. t. 3. c. 10. n. 2.

5. Si tristitia est ex bono alterius, in quantum ille est indignus, non est invidia, sed indignatio; quæ non est peccatum: erit tamen, & quidem mortale, si vel Dei providentiam arguat (estque blasphemia) vel si ita afficiat, ut ducat homines ad malum imitandum, Cajetan. Laym. l. c.

ANIMAD.
X.

6. Si

6. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis in excellentia crescat, ita ut te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas, ut tibi malum, est proprie dicta invidia: invidus enim dicitur, quod non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest. Bald. d. 29. l. 3. & sic peccare solent 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, ut in illa re sint soli, ac singulares, dolent, & tristantur, si alii accedant. 2. Pusillanimes, quibus cum omnia videantur magna, quovis bono alterius putant minui suum: sic mulieres verbi gratia, facile apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, verbi gratia formositate. 3. Senes respectu juvenum, & quicumque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alii facile consequuntur. Bald. l. c.

ANIMAD. XI. 7. Qui in adversis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse, vel diem esse maledictum, quo natus est, vel alterum primo vidit, aut conjugem accipit, si tantum intendat maledicere irrationali creaturæ, verbi gratia diei (sive sit nativitatibus, sive conjugii) qui tot mala culpæ, vel poenæ protulit, videtur esse tantum veniale (aliquando etiam nullum, ut Jobi) si autem deliberare intendat optare malum homini, sive sibi, sive alteri illo die natis, vel conjugatis, mortale est. Escob. & Marchant. man. c. 3.

DUBIUM V.

De Gula.

ARTICULUS I.

Quid sit Gula?

Resp. Ea est inordinatus appetitus cibi, & potus, opponiturque abstinentiæ, & committitur quinque modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus iusto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisite præparata. Laym. l. 3. f. 4. n. 5.

Unde resolves.

1. Gula ex genere suo est peccatum tantum veniale, quia nullus horum modorum repugnat præcise caritati Dei, vel proximi.

ANIMAD. XII. 2. Hinc probabile est, quod docent Nav. Tol. &c. & non repugnat Laym. secluso scandalo, & aliis, veniale tantum esse, usque ad vomitum se cibo, & potu implere: idque etiam, si quis vomat, uti iterato possit bibere; quod tamen v. Comedere, Sa, aliique multi putant mortale. Vid. Bald. Escob. t. 2. E. 2. c. 5.

3. Vix dubium est, licere esu, aut potu, aliterve creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

ANIMAD. XIII. 4. Mortalis interim censetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his casibus. 1. Si quis gulæ causa violet jejunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde graviter valetudini noceat, id advertens; secus si leviter tantum; ut v. gr. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comestiones, & comporationes, ita ut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infra. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano: tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ: tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliave iusta causa, verbi gratia extremæ famis in obsidione; in qua tamen sic vitam conservare non teneberis. Sanch. t. mor. c. 8. Less. Laym. l. 3. f. 4. Sa, Bonac. Bald. l. 3. c. 29. Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui, ut officium suum melius administrarent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur, præsertim cum sanguis, secundum multos, animatus non fuerit. Vid. Auctor. citat.

5. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiarum Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula,

v. gr. ut non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinate bibendo, vel comedendo voluntarie, fit ineptus ad intelligenda, vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub gravi peccato tenetur. Bald. d. 29. l. 3. n. 15.

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ movet ad cantiones obscenas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiva alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa sit in appetitu, ista in verbis, hæc in verbis, & gestibus: dicitque semper aliquam inhonestatem, licet per se, & secluso scandalo, venialem, v. gr. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex levitate ad risum excitandum; mortale tamen esset, si fieret causa delectationis venereæ. Bald. l. c. Esc. t. 2. E. 2. c. 4.

Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus, & feminis effusio. Quæ ultima, si voluntaria sit, mortale est. Vid. Laym. l. 3. f. 4. Less. l. 3. c. 3. Bald. lib. 3. cap. 29.

ARTICULUS II.

Quid sit Ebrietas?

Resp. Malitia ebrietatis plena, & perfectæ in eo consistit, quod quis sine iusta, & gravi causa, tantum ob voluptatem, aut ingluviem sciens volens privet se usu rationis; non simpliciter, id quod fit in fomno, modo naturali instituto ab auctore naturæ ad virum, & imaginis Dei conservationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturbando, in modum ammentis bruti, ac simul insuper privando se proxima potestate utendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. DD.

Unde resolves.

1. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio plane sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo injurium, ejus imaginem sic deturpare. Est commun. DD.

2. Non est peccatum inebriare se ex præscripto medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. Sylv. Cajet. Laym. ANIMAD. XV.

3. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense. V. Less. l. 3. c. 5. d. 4. n. 37. Azor. Reg. Bald. ANIMAD. XVI.

4. Mortale est alium inebriare, vel provocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi, aut advertentia secuturæ ebrietatis in se aliove. Less. l. c.

5. Si iusta causa est, ut v. gr. si grande malum non possit aliter impediri, nisi auctor inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria; ut scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v. gr. vinum fortissimum, aut medicatum propinando, cujus vi ignorata decipiat. Unde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent prodituri urbem, vel te abducturi. Less. l. c. & Sanchez l. 2. de matr. d. 11. An vero hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est. Less. l. 4. c. 3. d. 4. n. 32. affirmat; quia, inquit, licet suadere, & inducere ad minus malum, ut impediatur majus. Laym. l. 3. f. 4. n. 6. rectius negat: quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

6. Si quis non prævidet periculum ebrietatis, & sic vino captus est, aut in auram exiens vento turbatus est, nec hoc prævidit, vacat culpa. Unde multi excusantur, qui prudenter sæpe judicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxa; desinent tamen prudenter id judicare, si contrariam de se experientiam habeant.

7. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas: ideoque tantum peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, si deliberate sit commissum. V. Laym. l. c. ANIMAD. XVIII.

8. Ple-

- ANIMAD. XIX. 8. *Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat* Leff. d. 2. n. 30. & Reg. 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo, vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea, quæ nunquam alias sana mente solet: v. gr. si præter morem turpia sit locutus, turbarit domum, uxorem verberarit, &c.
- ANIMAD. XX. 9. *Mala in ebrietate commissa, si prævisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpa vacant.*

D U B I U M VI.

Quid sit Ira?

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundum D. Thom. dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, ut v. gr. si nimium interius exardescas, vel exterius per signa nimis patefacias. 2. Ex parte objecti, ut si vindictam appetas plane injustam ob causam, vel si iusto maiorem, v. grat. optando inimico mortem, quam non est meritus, vel exequendam propria auctoritate, vel denique, licet vindicta iusta sit, non tamen eam appetas ut iustam, sed ut satiativam animi tui malevoli.

Unde resolves.

1. Si ordinate appetatur vindicta, non est peccatum iræ: ut cum superiores irascuntur culpis subditorum, eosque puniunt, seu vindicant.

2. Ira inordinata primo modo ante dicto est ex genere suo peccatum veniale, potest tamen fieri mortale ex accidente, ut si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

3. Ira inordinata secundo modo est ex genere suo mortale: quia est directe contra caritatem. Bal. l. 3. d. 21.

4. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex corde, ut Indignatio, & Tumor mentis; partim in ore, ut Clamor, Blasphemia, Contumelia, Maledictio; partim in opere, ut Rixæ, Pugnæ, Seditiones, Vulnere, diversimode loquendum est, secundum regulam supra datam. Nam 1. Indignatio, quæ est inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet se indigne a tali tractari, communiter est veniale; imo si ex iusto rationis iudicio procedat, nullum est. Posset tamen esse mortale, si cresceret usque ad deliberatum odium, & contemptum personæ gravem. 2. Tumor mentis, quo quis morose excogitat diversas vias vindictæ, iisque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum sit, iudicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. V. Tol. l. 8. c. 58. 3. Clamor, cum iratus extollit vocem, multa inordinate, & confuse effundens, est veniale communiter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, de qua supra l. 3. t. 2. c. 1. 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod objicit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliave ratione, potest superior verbum aliquod alias contumeliosum objicere; quomodo Christus vocavit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus gravius dehonoretur, quam per delictum meruit. V. Bald. d. 34. n. 10. Item, ut docet Cajet. potest contumelia esse venialis tantum, si sit parva tantum: vel si sit tantum materialis, sine intentione dehonoriandi: modo non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem a mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos &c. item mulieres, pueri, & infima sortis homines conviciis se onerantes: quia cum fides iis non habeatur, non laeditur gravior honor. Vid. Bon. t. 3. q. 2. p. 5. Denique, si joci causa, per convenientem recreationem, leves defectus objiciantur, urbanitas est, secundum D. Th. 2. 2. q. 72. ar. 2. dummodo alter non contristetur, nec ad iram moveatur.

5. Contumelia etiam fit facto, tum indirecte, ut si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas: tum directe, ut si virum honestum fuste cædas, ad januam ejus cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subfannatio, illusio, & derisio, quan-

do fit signis, ut naso rugato, labiis extensis, &c. intendendo proximi confusionem, quæ, si sit gravis, vel saltem proximus ea graviter contristetur, mortalia sunt. Bonac. Molin. Bald. l. 3. d. 3. &c. ex S. Thom. Circa quæ nota, quod qui per contumeliam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, etiam si fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam salutationem, vel invitationem ad mensam, vel petitionem veniæ (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit gravis. Vid. Card. de Lugo d. 15. n. 53. Adde, quod contumelia mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessarium, ut contra Fill. &c. docent Azor. Sa, Mol. C. de Lugo d. 56. de pæn. n. 269.

6. Maledictio, qua quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

7. Rixæ, si modum non excedant, uti, & levicula pugna, veniales sunt; secus, si progrediantur ad seditiones, vulnere, cades. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixæ; alter enim potest se defendere cum moderamine inculpata tutele.

ANIMAD. XXII.

ANIMAD. XXIII.

D U B I U M VII.

Quid sit Acedia?

Resp. Acedia, five animi tædium, potest ex D. Th. 2. 2. q. 35. ar. 1. dupliciter usurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eo quod labor aliquis sit adjunctus. 2. Particulariter, pro tristitia, & tædio de divina amicitia, eo quod per virtutum exercitia laboriosa servari debeat, & sic amicitiam illam non curet.

Unde resolvuntur.

1. Acedia accepta primo modo tum demum est peccatum mortale, cum ideo committitur opus vitium sub mortali.

2. Acedia accepta secundo modo ex se est mortale, quia repugnat caritati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facile judicari potest, quæ sunt sequentes.

1. Malitia, qua quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut qua ipsum pœnitet bene fecisse, vel implevisse id, ad quod tenebatur; aut qua contempnit Dei Beneficium, v. gr. desiderando non fuisse natum, aut non agnovisse Christum, &c. est autem ex genere suo mortale.

2. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

3. Rancor, quo ii sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

4. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito fervore.

5. Evagatio mentis, qua quis in exercitio spiritualium evagatur circa illicita: five per cogitationem, & dicitur curiositas: five per locutionem, & dicitur verbositas: five per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia. V. D. Th. q. 35. Laym. l. 2. t. 3. c. 9. Tol. l. 8.

Culpabilis autem evagatio mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali: v. g. in recitandis horis canonicis, celebranda, vel audienda Missa. Reg. Pal. de car. t. 6. d. 1. p. 3. Trull. l. 1. c. 6. d. 1. contra Tamb. de exped. sacrific. l. 2. c. 3. ubi docet, distractum esse voluntarie, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tantum veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem, esse mortale, propter gravem irreverentiam, & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum*: nam in oratione vel non præcepta, vel sub obligatione tantum veniali, est peccatum veniale tantum, S. Thom. Nav. Suar. Leff. l. 2. c. 37. d. 11. imo nullum, si non tam intendat orare, quam verba precum recitando pio exercitio se occupare; quia non formaliter, sed materialiter tantum orat: v. gr. cum quis manibus laborans, psalmos, aliasve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cavendi cogitationes vanas, vel recreandi se. Sanchez conf. p. 2. l. 7. c. 2. d. 13. Trull. l. 1. c. 7. d. 10. V. supra l. 4. c. 2. d. 2.

ANI-

ANIMAD. XXI. Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliave ratione, potest superior verbum aliquod alias contumeliosum objicere; quomodo Christus vocavit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus gravius dehonoretur, quam per delictum meruit. V. Bald. d. 34. n. 10. Item, ut docet Cajet. potest contumelia esse venialis tantum, si sit parva tantum: vel si sit tantum materialis, sine intentione dehonoriandi: modo non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem a mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos &c. item mulieres, pueri, & infima sortis homines conviciis se onerantes: quia cum fides iis non habeatur, non laeditur gravior honor. Vid. Bon. t. 3. q. 2. p. 5. Denique, si joci causa, per convenientem recreationem, leves defectus objiciantur, urbanitas est, secundum D. Th. 2. 2. q. 72. ar. 2. dummodo alter non contristetur, nec ad iram moveatur.

5. Contumelia etiam fit facto, tum indirecte, ut si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas: tum directe, ut si virum honestum fuste cædas, ad januam ejus cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subfannatio, illusio, & derisio, quan-

ANIMADVERSI O I.

Impersccta tamen, qua quis... in suo tantum affectu sese magnificat, est tantum veniale, ut docet Cajus. &c. S. Gregorius a S. Thoma 2. 2. q. 162. a. 4. laudatus ita habet: Quatuor quippe sunt species, quibus omnis sumor arrogantium demonstratur; cum bonum aut a semetipsis habere se estimant; aut si sibi datum desuper credunt, pro suis accepisse se meritis putant; aut certe cum jactant, se habere quod non habent, aut despectis ceteris singulariter videri appetunt habere, quod habent.

Ut duas primas superbiz species intelligas, audiendus est D. Th. ad 2. a. 4. cit., ubi inquit: Dicere in universali aliquod bonum esse, quod non est a Deo, vel gratiam hominibus pro meritis dari, pertinet ad infidelitatem; sed quod aliquis ex inordinato appetitu propria excellentia ita de bonis suis gloriatur, ac si ea ex se haberet, vel ex meritis propriis, pertinet ad superbiam, & non ad infidelitatem proprie loquendo.

„Duz primz species (inquit Concina Theol. t. 10. p. 544. n. 3.) sunt peccata mortalia, cum ex deliberata voluntate procedunt: tertia, & quarta ob materiz levitatem excusari a gravi culpa possunt.“

Idem docet Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 211. a. 7. „Si tamen, subdit Concina (idemque habet Nat.) gravem Dei irreverentiam, aut proximi grave damnum, vel gravem contemptum conjuncta habeant, gravia esse peccata, certum est.“ V. g. inquit Nat. si quis de dotibus ad Ecclesiaz regimen, vel ad gerendos Magistratus necessariis, quibus tamen destitutus est, gloriatur, ut sibi viam ad dignitates muniat; si quis se locupletissimum simulet, cum sit inops, ut in amplissima familia nubat; si, ne a familiariz suaz claritate degenerare videatur, ingenia debita contrahat, quibus solvendis se imparem futuram praevidet; si demum ad suam excellentiam, vel exultationem omnia veluti ad finem referat.

ANIMADVERSI O II.

Ambitio... est per se peccatum veniale &c.

An beneficium ecclesiasticum, quo quis est indignus, ambire est culpa ex se venialis? An, etiamsi beneficium curam animarum habeat? Hoc certe falsum est. Sed hac in re, quz gravissima est, & in qua multi multa, & gravia peccata peccant, Busemb. nimis exilis est, ideoque accuratiori tractatione indiget.

Queritur ergo primo, utrum, si indignus, hoc est vel doctrina, vel virtute, & prudentia necessaria destitutus beneficium curam animarum habens ambiat, mortaliter peccet?

Resp. affirmative. Primo quia Dei voluntati, & precepto repugnat teste Ap. ad Heb. cap. 5. ubi ait: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron.* Certum enim est, indignos ad ecclesiasticum honorem a Deo non vocari, sed repelli.

Secundo quia contra apertam Ecclesiaz, & fundatorum mentem, qui sua bona Deo, non ambitioni consecrarunt, per fraudes, & diabolica artificia gradum honoris, & emolumenta carpit, & emungit.

Tertio quia suam, multorumque animas evidenti æternæ damnationis discrimini objicit: ergo sine dubio mortalissime peccat. Sed hac in re neminem mihi adversari puto; quz tamen ex mox dicendis evidentior fiet.

Queritur secundo, utrum beneficium curam animarum habens appetere, seu illud vel per seipsum, vel per alios petere licite quis possit, excluso digniore?

Resp. Id non solum non licet, sed est mortalis culpa. Et primo quidem cum in causa propria nemo iudex esse possit, eo ipso peccat, quod hoc iudicium ad alios pertinens sibi arroget, in re præsertim tanti momenti, & iudicatu difficillimæ.

Qui se animarum cura, quz est onus angelicis humeris formidandum, dignum iudicat, superbia sane intoleranda tumet; & hac ipsa de causa juxta doctrinam D. Thomæ, & D. Bernardi infra citandam beneficio indignus est: ergo hic appetit, & petit curam animarum pro indigno; quz ex mox dictis est mortalis culpa.

Præterea quoad culpam idem de ambiente, ac conferente beneficium iudicandum est; sunt enim hæc reciproca, sibi que sua peccata invicem communicant, eorundemque malorum uterque causa est: sed qui beneficium curam animarum habens confert digno, prætermisso digniori, mortaliter peccat: ergo etiam illud ambiens.

Assumptio evidens est; quia, cum beneficii collator ex officio Dei gloriam, & animarum salutem in collatione præcipue spectare, & curare teneatur, id non præstat, qui minus digno beneficium confert; cum enim majora peccatis remedia, & impedimenta apponere, atque efficaciora ad virtutem, & Dei gloriam præsidia compara-

re, digniorem eligendo, posset, id negligit; quod non leve, sed grande peccatum est.

Id aperte docet Sacra Syn. Trid. sess. 24. cap. 1. de re-form. quæ de habentibus jus promovendi ad cathedrales Ecclesias loquens, monet, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesie magis utiles ipsi iudicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint. Quod autem dicitur de promotione ad Ecclesias cathedrales, intelligi etiam debet de promotione ad paræcias; quia sicut Episcopus pro salute animarum totius diocesis, ita Parochus pro salute animarum paræciæ instituitur. Quare eadem sacra Syn. cap. 18. sess. cit. ubi de Parochorum electione agit, jubet, ut Episcopus eum eligat, quem ceteris magis idoneum iudicaverit. Tamburinus, cujus verba refert Concina Theol. t. 10. p. 15. num. 7. ita inquit: „Cum immediate antea Concilium (cap. 1. cit.) videatur esse contentum de dignis; vel primo videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit digniores; ut excludat indignos.. (hoc alterum re idem est, ac primum)... vel tandem tertio loquitur, quando fit concursus.“ At commentitia, & cavillatoria Tamburini interpretatio est ipsa propositio 47. ab Innocent. XI. proscripta. Hinc S. Pius V. constituit. In conferendis ait: *Ut non solum dignis, sed etiam magis idoneis repertis juxta Concilii Tridentini decretum parochiales Ecclesie conferantur; volumus, & eadem auctoritate decernimus.* His positis argumentatio nostra in compendium redacta, est hujusmodi. Idem peccatum peccant beneficium ambientes, ac conferentes: conferentes beneficium cum cura personæ dignæ, exclusa digniori mortaliter peccant: ergo personæ dignæ ambientes beneficium cum cura, exclusis dignioribus mortaliter peccant; quz conclusio eo verior est, quod personæ dignæ ambientes beneficium cum cura, dignæ esse desinunt, & propter tumidum de se iudicium, ac intolerandam præsumptionem indignæ evadunt.

Sed animadvertenda insuper sunt illa sacre Syn. Trid. verba, *eos alienis peccatis* (hoc est tum ambitum fovendum, tum ambientium) *communicantes mortaliter peccare.* Si enim promoventes minus dignos ad beneficia cum cura animarum, eo nomine mortaliter peccant ex Trid. Synodo, quia minus dignorum peccatis communicant, multo magis mortaliter peccant ipsi minus digni, eadem beneficia ambientes.

Queritur tertio, quid hac de re dicendum sit, si qui beneficium appetit, non solum dignus sit, sed etiam dignior?

Resp. Laym. tom. 2. lib. 4. t. 2. c. 15. nu. 10. ita loquitur. „Episcopatum, aliamque prælaturam appetere, principaliter propter Dei honorem, & salutem animarum promovendam, secundo vero propter bona temporalia ei annexa, non est illicitum, si aliquæ conditiones adsint. Prima, ut qui prælaturam appetit, ea dignus sit. Secunda, ut alius non adsit ad regendum, magis idoneus, ex cujus promotione Ecclesia majus commodum acceptura sit.“ Hactenus Laym. qui pro hac opinione citat Nav. Petrum Nav. Sa contra Joan. Major. Sylv. Valent.

At ipse condiciones, quas Laym. exigit, contradictionem involvunt; quia appetentem, prælatura minus dignum, imo indignum efficiunt. Eo enim ipso, quod aliquis de se ita superbe sentit, ut se Episcopatu, aliave prælatura dignum existimet, ea minus dignus, imo indignus efficitur; idque multo magis, si alium magis idoneum ad regendum non adesse putet. Quid hoc aliud est, quam se aliis omnibus præferre? Hæc tam tumida, & grandis superbia, quz Luciferum imitatur, quæ in re gravissima alios omnes præ se despiciat, ex dictis de superbia non leve, sed gravissimum crimen est; quod superbum Episcopatus, alteriusve prælaturæ appetitorem infra alios omnes deprimit, ac omni ecclesiastico honore indignum reddit. *Omnis, qui se exaltat, humiliabitur:* Luc. 18.

Hinc D. Thom. 2. 2. q. 100. art. 5. ad 3. ait: *Si vero aliquis pro se rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione redditur indignus, & sic preces sunt pro indigno:* & Div. Bernardus lib. 6. de consid. cap. 4. inquit: *Alius pro alio, alius forte & pro se rogat. Pro quo rogaris, sis suspectus: qui ipse rogat pro se, jam iudicatus est; nec interest per se, an per alium quis roget.* Et Div. Antoninus apud Nat. Th. t. 2. epist. 52. *Nam secundum Thomam, Raymundum, Hostiensem petere pro se, aliquid eorum, (hoc est beneficiorum cum cura) etiamsi alias sit dignus, inducit simoniam; quia sunt preces pro indigno ratione præsumptionis: ergo & appetere erit mortale, cum simonia sit mortale.* Et S. Gregorius Magnus (can. Sicut cau. 1. q. 6.). *Sicut is, qui invitatus renuit, quæsus refugit, sacris est altaribus admoveendus; sic qui ultro am-*

bit, *vel importune se ingerit, est proculdubio repellendus*. Nam qui sic nititur ad altiora conscendere, quid agit, nisi ut crescendo debeat, & ascendendo exterius, interius ad profunda descendat? Hic est communis Patrum sensus, quos legere potes apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 238. & seq. & ep. cit. 52.

Ergo certum est, quidquid Laym. nonnullique alii contra asserere audeant, eum, qui appetit Episcopatum, aliamve praelaturam, quocumque demum se vertat, non solum peccare, sed mortaliter peccare. Repugnant enim in re gravissima divino illi praecepto, quod Ap. promulgavit ad Heb. 5. v. 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron*. Sic & Christus non semetipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Vocari autem a Deo dicuntur (inquit Catech. Concil. Trid. p. 2. de sacram. Ord. c. 7. n. 3.) qui a legitimis Ecclesiae ministris vocantur. Nam qui in hoc ministerium seipsum arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse, docendum est, cum inquit: *Non miscebam Prophetas, & ipsi currebant*; quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserior, nihil Ecclesiae Dei calamitosius esse potest.

Ex his illud etiam intelligitur, falsum esse, quod Laym. loco cit. subdit, "non esse praesumptionis peccatum, si quis divino auxilio confusus, opus tam arduum aggreditur, studens etiam cooperari, ut sit prudens, sobrius, castus, sicut requirit Ap. 1. ad Tim. 3." Hoc, inquam, falsum est, loquendo de iis, qui Episcopatum, aliamque praelaturam appetunt, in eamque sponte se inferunt; hoc enim est aperte contrarium sensui S. S. Th. Bernardi, Antonini, Gregorii, Catech., & ipsius Apostoli cit.

Nam, ut dicitur Jac. 4. v. 6. *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*: at qui Episcopatum appetunt, superbi ex dictis sunt: ergo Deus iis resistit, ideoque gratiam non dat. Dei auxilium, quo ecclesiastica praefectura rite administraretur, illi quidem merito sperant, qui ad id munus divinitus vocantur; quia, ut ait D. Th. p. 3. q. 27. a. 4. *illos, quos Deus ad aliquid eligit, ita praeparat, & disponit, ut ad id, ad quod eliguntur, inveniuntur idonei, juxta illud ad Cor. 2. 3.* Idoneos nos fecit ministros novi testamenti: "at qui a Deo minime vocati, in ecclesiastica ministeria arroganter se inferunt, non sine multa praesumptione a Deo auxilia expectant rite fungendi munere suo; cum contra timendum jure sit, ne ab eo deserantur; cujus voluntati in ecclesiastici muneris susceptione adversantur. Hinc enim, hoc est ex specialium divinatorum auxiliorum subtractione, permittente Deo fit, ut teste Catech. cit. *hoc hominum genere nihil infelicius, ac miserior, nihil Ecclesiae Dei calamitosius esse possit*; in quem sensum loquitur quoque S. Leo Magnus cap. *Principatus* cau. 3. q. 1. dum ait: *Principatus, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiam si moribus, atque actibus non offendit, ipsius tamen inicitii sui est perniciosus exemplo; & difficile est, ut bono peragantur exitu, quae malo sunt incubata principio*.

At Laym. illud Ap. 1. ad Tim. 3. objicit, *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*: ergo, concludit Laym., recte, & ordinate appeti potest, videlicet, ut aliis proflis, Deique honorem promoveas.

Resp. D. Thom. 2. 2. q. 185. a. 1. ad 1. respondet: *Quod sicut Gregorius dixit in pastoralis, illo tempore dixit Ap., quo ille, qui plebibus praerat, primus ad martyrii tormenta ducebatur; & sic nihil aliud erat, quod in Episcopatu appeti posset, nisi bonum opus*. Nam, ut ait idem S. Doct. in corp. a. cit. *appetere proximis prodesse, est secundum se laudabile, & virtuosum*. Verum quia, prout est episcopalis actus, habet annexam gradus celsitudinem, praesumptuosum videtur, quod aliquis praesse appetat ad hoc, quod subditis proflis, nisi manifesta necessitate imminente.

Auctoritas quidem S. Gregorii, & S. Thomae satis esse debet, ut christianus, & aequus lector traditae interpretationi acquiescat. Sed quia non pauci, alii quidem, ne Laym. doctrinam pessum ire sinant, alii vero, ne suis blandis, rectisque cupiditatibus resistant, difficultates, ac nodos fortasse quaerent; ab his ego quaero, utrum Laymannum plus sapere, ac rectius intelligere Apostolum putent, quam Patres, & Viros summos. Nam communis Patrum sensus est, ut supra diximus, Episcopatum, & animarum regimen recte appeti non posse. Quod verbo, idem opere docuere Viri summi. Marcus Evangelista, Ammonius monachus, Nilamon fuga sibi consulunt; Cyprianus, Athanasius, Martinus, Gregorius Nazianzen. Chrysostomus, Fulgent. coguntur; Nicotus Myrensis, Alexander, Anatolius, Eustachius, Dioscor. Jacobus Nisitenis, Helladius. Ipse Ambrosius, lib. 3. ep. 25. Hinc S. Cypr. hom. de festo Pasch. ait: *Reperio omnes sanctos divini ministerii ingentem veluti molem formidantes*; quae est doctrina ipsius Synodi Trident. sess. 6. cap. 1. de reformat.

quae Ecclesiarum regimen appellat onus angelicis humeris formidandum. At onus maxime formidandum, appetendum certe non est, sed quam maxime fieri potest fugiendum: ergo Episcopatus recte, & ordinate, ut blande, & male ait Laym. appeti nequit. Videlicet Episcopi opus, bonum quidem opus est; ideoque qui Episcopatum desiderat, bonum opus, ut ait Ap. desiderat; non tamen bene desiderat, etiam si illud desideret, seu desiderare se dicat, ut aliis proflis, Deique honorem promoveat, ut Laym. loquitur; quia est opus nimis arduum, ac periculosum. Quare, ut ait idem Ap. qui sibi contradicere non potest, *nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron*. Hinc S. Theresia illud divinitus revelatum fuit, (cap. 27. vitae S. Ther.) *Cbi ha da prender carichi di prelature, ha da esser molto lontano da desiderarle, e da volerle, o almeno da procurarle*.

Quaeritur quarto, utrum ambitus quoad beneficia sine cura, sit mortalis culpa.

Resp. Ut dictum est responsione secunda, quoad culpam idem iudicium ferendum est de ambiente, ac de conferente beneficio. Porro de male conferentibus beneficia sine animarum cura, non esse peccatum mortale, eadem conferre dignis, omisiss dignioribus, censent multi Auth. ut Lugo, Less. Garc. Navar. Dian. &c. quamvis contrarium tenere videatur D. Thomas 2. 2. q. 63. a. 2. eumque non pauci alii sequantur. Ita Anacl. tom. 1. juris can. p. 209. n. 247.

Una certe Div. Thomae auctoritas pluris esse debet, quam exercitus recentium contra opinantium. Ille autem a. 1. q. ab Anacl. cit. pro certo habet, acceptionem personarum, utpote quae distributivae iustitiae adversatur, jure naturae esse peccatum; quod evincunt illa oracula a S. Doct. cit. *Non accipietis cujusquam personam*, Deut. 1. *Personarum acceptio non est apud Deum*, ad Ephes. 6. quae oracula, dum jus naturae declarant, jus divinum continent. Porro quod juri naturae, & divino contrarium est, mortalis culpa est, nisi materiae parvitas excuset: at beneficia, quaecumque ea sint, sunt semper res gravis, non solum quia sacra, sed etiam quia, licet in genere beneficii tenuia sint, absolute tamen consideratis circumstantiis tum reddituum, & honoris, tum durationis usque ad vitae finem, sunt quid notabile, & momenti non levis: ergo acceptio personarum in beneficiorum etiam simplicium distributione, seu, quod idem sonat, eorum collatio minus dignis facta, praetermissis dignioribus, mortali culpa non vacat.

Hinc D. Thom. 2. 2. q. cit. ait: *Quod acceptio personarum est peccatum, in quantum iustitia contrariatur*. Quanto autem in majoribus aliquis iustitiam transgreditur, tanto gravius peccat: unde cum spiritualia sunt temporalibus potiora, gravius peccatum est personas accipere in dispensatione spiritualium, quam in dispensatione temporalium.

Hae Div. Thomae ratio pro fundamento habet, quod jam ostensum est, acceptionem scilicet personarum esse culpam gravem, & mortalem in re notabili, & gravi; quia gradus suscipit pro materiae levitate, & gravitate. Ergo, cum beneficia etiam sine cura animarum sint quid non solum grave, sed valde grave, maximique momenti sunt, ut dubitari non potest, nisi ab iis, qui crasso ingenio sunt, malaque indole spiritualium rerum dignitatem metri inepta: ergo &c. Huc spectat D. August. ep. 29. ad S. Hier. a S. Theresia citatus, qui ait: *Quis ferat, si quis divitem eligat ad sedem honoris Ecclesiae, contempta paupere instructiore, & sanctiore? Nec enim levia peccata, quae quotidiana sunt, & venia in tanta nostra miseria digna tantam increpationem merentur*.

Praelatus ecclesiasticus, inquit idem S. Thom. ad 1. art. 2. cit. *beneficiorum non est dominus, ut possit ea dare pro libito, sed dispensator, secundum illud 1. ad Cor. 4.* Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. "At certum est, dispensatorem, seu economum mortaliter delinquere, dum res gravis momenti contra domini voluntatem dispensat: ergo Praelatus ecclesiasticus mortaliter peccat, cum contra voluntatem Domini beneficia cujuscumque generis, quae nunquam sunt quid leve, dispensat: quod semper fit, dum ea minus dignis confert.

Adde, quod injustus collator beneficiorum sine cura non solum eo nomine mortaliter peccat, quod insignem injuriam dignioribus a se neglectis, quorum jus saepe violat, & pessumdat, irroget, sed etiam quia Ecclesiam magnis commodis privat, ac insignibus afficit detrimentis. Vix enim dici potest quantopere Dei cultum promoveat, quantos ad bonos mores, & pietatem, ac scientiam incitamento sit eximia virtus, & doctrina in luce Ecclesiae, hoc est in gradu honoris collocata.

Contra minus probi, & docti ad ecclesiasticos honores evehti, in Dei cultu minus diligentes sunt, de ecclesiastica disciplina minus solliciti, exemplo, & doctrina parum possunt, & quandoque etiam nocent.

Tandem dum virtus, & scientia laudatur, & alget, vul-

vulgo negligitur, ambitio fovetur, ad patrocinia, commendationes, munera, aliasque malas demonis artes confugitur; quorum gravissimorum malorum cum iniqui beneficiorum dispensatores causæ sint, eos mortaliter peccare, res certa, & liquida mihi videtur.

At inquit Anacletus: „ Neque Concilium Tridentinum sess. 24. c. 1. & 18. neque propositio 47. ab Innoc. XI. damnata agit de beneficiis simplicibus, sed solum de curatis; simulque periculum tanti mali inde non imminet, neque ex iis adeo pendet bonum Ecclesiæ, sicuti fit in curatis; ac proinde facilius potest excusari elector, qui semel, aut iterum digniorem omittit, dummodo alter sit vere dignus, & hoc communiter non fiat, prout limitat Lugo, & Less. ne alioquin successu sive graviter lædatur Ecclesia, si semper digniores omitantur, & nemo curet promovere digniores in ejus ministris. “ Hactenus ille.

Resp. Anacletus multa simul congerit, quæ tamen nullius sunt momenti. Ratio negativa ex Synodo Trid. & prop. 47. ab Innoc. XI. proscripta omni vi caret; quia nec Syn. Trid. nec summi Pontifices, qui multas propositiones damnarunt, omnia definire; nec tamen suo silentio ea probant, aut damnant, de quibus non loquuntur. Si Anacleti ratio valeret, illa omnia licerent, quæ Syn. Trid. & summi Pontifices damnationis corruptarum propositionum non condemnarunt; quo nihil absurdius cogitari potest. Ceterum quod ab aliis præstitum non fuit, præstitit Bened. XIII. In Concilio Rom. tit. 6. cap. 5. his verbis. *In conferendis tandem canonicatibus, aliusve etiam beneficiis simplicibus Episcopi non carnem respiciant, aut sanguinem, sed servitium attendant, & qualitates providendorum. Advigilent insuper, ut in faciendis collationibus ne alii ejusdem sint, & alii ebrui sint, justitia semper distributiva servetur, prudenti collatorum arbitrio regulata.* Ecclesiæ bonum longe magis quidem pendet ex justa collatione beneficiorum cum cura, quam aliorum; longe majora mala ex eorum, quam horum iniqua collatione in Ecclesiam derivantur. At quid inde? Hinc scilicet illud unum efficitur, ut longe gravior culpa sit iniqua collatio beneficiorum cum cura, quam aliorum, non ut iniqua collatio beneficiorum sine cura sit solum venialis noxa. Nam hæc quoque, gravia Ecclesiæ Dei, ut mox dictum est, detrimenta affert. At, ait Anacletus, graviter Ecclesia non læditur, si semel aut iterum digniori omisso dignus eligatur: ergo in hac specie, & cum hac limitatione a mortali culpa excusari potest elector.

Resp. Hæc quidem limitatio, doctrinæ laxitatem restringit, non tamen tollit. Nam una, aut altera electio minus dignorum, minus quidem gravia Ecclesiæ nocumenta infert, quam continuata; at nihilominus gravia, ut ex mox dictis colligitur, præsertim cum a gravi scandalo immunis esse non possit.

Præterea, dum Anacletus culpæ gravitatem in electione minus dignorum ex solo gravi nocumento, quod inde Ecclesiæ patitur, desumit, ejus ratiocinatio eo vitio laborat, quod in partium enumeratione sit manca & diminuta. Elector minus digni non solum graviter peccat, quia Ecclesiæ graviter nocet, sed etiam quia justitiam distributivam in re gravissima violando, gravem injuriam irrogat digniori, cui ius ad beneficium competit. Magnopere enim falleris, si putes digniori nullum jus esse ad beneficium. Nullum quidem jus ille habet in re, ne ullum quidem jus habet proprietatis ad rem; at jus habet dignitatis; & meriti ad rem, seu beneficium. Beneficia enim sunt bona Ecclesiæ communia, ex ejusdem Ecclesiæ, & fundatorum mente dignioribus distribuenda: ergo non est dubitandum, quin dignior jus habeat ad beneficium.

Adde, quod, cum beneficiorum dominium ad Deum pertineat, hoc dominium gravissime læditur, & a Prælate inique usurpatur, dum contra Dei voluntatem beneficium minus digno dispensat. Ex his, ni maxime fallor, aperte colligitur, ne unam quidem electionem minus digni a mortali culpa excusari posse; quæ toties iteratur, quoties iniqua electio repetitur.

At Wigand p. 349. q. 2. Dixi 4. objicit praxim omnium Prælatorum, etiam ipsius Papæ, qui parum cogitantes de dignioribus, beneficia simplicia conferunt dignis.

Resp. Si Wig. D. Thomam, ut debuerat, consulisset, non ita scripsisset. Qui causam deploratam, ubi rationes desunt, defendunt, ad praxim confugiunt, quasi praxis doctrinæ regula esse debeat, non contra. An corrupta praxis legi divinæ, & naturali derogare potest? Si praxis, quam Wig. obtrudit, vera esset, nec juri divino, & naturali contraria, ab omni culpa excusaret. Quod si Wig. fatente a culpa veniali non excusat, cur a mortali excusare potest? Sed praxis a Wig. jactata, falsa est. Non enim generalis est omnium, non semper adhibita, sed forte aliquorum falsis opinionibus imbutorum; insignemque injuriam probis, solidæque doctrinæ amatoribus Prælati a Wigand per incitiam fieri puto, dum ita loqui-

tur; cujus laxitatem ipse Anacletus ex Lug. & Less. coercet.

At inquit: „ Merita, quæ ad ea (simplicia beneficia) requiruntur, notabiliter se non excedunt, imo „ in omnibus æqualia sunt, v. g. posse recitare horas, „ officium legere, vel cantare Missam. “

Resp. In paucis his verbis triplex erratum ego deprehendo. Primo enim si merita Clericorum quoad simplicia beneficia sunt in omnibus æqualia, ut Wig. ait, nunquam promoventur digni relictis dignioribus; quod & aperte falsum est, & ipsi contrarium, qui ait: „ in beneficiis „ pure simplicibus non videtur esse mortale, relictis digniore promovere dignum. “

Secundo quia falsum est, posse recitare horas, officium legere, vel cantare Missam, esse merita. Hæc non sunt merita, sed mera capacitas obeundi functiones simplicibus beneficiis annexas. Merita, propter quæ Clerici, & Sacerdotes simplicibus beneficiis digni sunt, ex eorum probitate, doctrina, obsequiis Ecclesiæ præstitis desumenda sunt; & quia hæc sunt inæqualia, idcirco dignioribus sunt conferenda. In horum tamen collatione habenda est etiam ratio indigentiarum, ut monuit Bened. XIII. in Concil. Rom. mox cit. Hinc D. Th. 2. 2. q. 100. a. 5. ad 3. ait: *Licet tamen potest aliquis, si sit indigens, pro se ecclesiasticum beneficium petere sine cura animarum.*

Tertio quia illud quoque falsum est, capacitatem recitandi horas, officium legendi, & cantandi Missam esse in omnibus æqualem. Hinc Bened. XIII. in Conc. Rom. loco mox cit. ita præcipit. *In canonicatibus vero ut supra conferendis, ceteris paribus, semper eos præferant, qui tantum callent Gregorianum.*

Ex hæcenus dictis intelligitur, minus dignos, qui dignioribus in simplicium beneficiorum collatione præferri ambiunt, mortaliter peccare. Primo quia ipsa tumida elatio, qua se dignioribus antefereunt, eos beneficiis indignos reddit. *Qui se exaltat, humiliabitur.*

Secundo quia insignem injuriam dignioribus, quibus ea jure debentur, & extorquentur, irrogant. Tertio quia Ecclesiæ graviter nocent, suoque malo exemplo alii scandalo sunt. Quarto quia Prælatos ad injustam collationem, multorum, graviumque malorum fontem, & fomitem inducunt; ut hic omittam peccata, quæ admitti solent in malis artibus, quæ dæmone, ambitione, cupiditate suggerente adhiberi consuevere in hujusmodi beneficiorum consecutione.

Illi quoque graviter peccant, qui beneficia pro modo, & parco Ecclesiasticorum victu sufficientia consecuti, iis contenti non sunt, sed auri, aut inanis honoris cupiditate impulsus nova semper aucupantur, & quærent, ut beneficiorum onere ad infera detrudantur. Qua de re lege Synodum Tridentinam sess. 24. cap. 17. de reform.

Queritur 5. utrum ambitio graduum sæcularium, qua indigni, aut minus digni eos comparant, sit mortalis culpa?

Resp. Ambitio quidem spiritualium beneficiorum gravior culpa est, quam graduum sæcularium; at hæc quoque gravis est, seu mortalis; quia hæc quoque justitiæ distributivæ in re gravi contraria est, honores quæ iis subtrahit, quibus jure debentur, & electores ad violandam justitiam inducit, ac demum publico bono, cui digni, aut digniores melius confulerent, valde nocet.

Adde, quod si contra juramentum, quo gradus per ambitionem, seu importunas preces, promissiones, minas; aliasve malas artes se non quæsituros juraverint, veniant, perjurium quoque admittunt.

His demum aliud mortale peccatum adjiciunt, si electores ad violandum jusjurandum, quo ex Principis, aut municipalis statuti lege juraverint, se iustitiam in electionibus servaturos, suo ambitu inducant; de quibus juramenti, & perjurii legendus est P. Concina Th. 1. 4. p. 43. & seq.

Quæ hæcenus dicta sunt, confirmat can. Multi dist. 40. ubi dicitur: *Quicumque desideraverit primatum in terra, inveniet confusionem in calo; nec inter servos Christi computabitur, qui de primatu tractaverit.*

ANIMADVERSIO III.

Est vana gloria &c. imo ut contra Angelum recte docent Sylv. &c. est tantum veniale, res etiam factas principaliter facere ob gloriam vanam, v. g. concionari.

Hæc doctrina mihi sane recta non videtur. Est enim ingens ordinis perversio, religioni graviter contraria, sacra profanis postponere: sed qui res sacras, puta conciones, obit principabiter ob inanem gloriam, sacra profanis postponit: ergo ordinem valde pervertit, & religionem graviter lædit; quæ culpa non levis, sed gravis, & mortalis merito habetur.

D. Th. 2. 2. q. 132. a. 3. ait, quod inanis gloria est contraria caritati Dei ex parte ipsius gloriantis, qui inentionem suam refert ad gloriam, tanquam ad ultimum finem;

ad quam felices ordinis animi virtutis opera, & pro quo consequendo non pratermittit facere etiam ea, quae sunt contra Deum; & sic est peccatum mortale. Si Angelici Doctorem assequor, gloria est ultimus gloriantis finis, ideoque mortale peccatum duplici modo: primo si quis ad eam referat etiam virtutis opera; secundo si, ut eam consequatur, non pratermittat facere etiam ea, quae sunt contra Deum. Ergo qui ad inanem gloriam sacras functiones, ut conciones, missas &c. principaliter refert, mortaliter peccat. Hinc D. Aug. a S. Th. ibidem citatus dicit, quod hoc vitium (scilicet amor humanæ laudis) tam inimicum est pie fidei, si major in corde sit cupiditas gloriæ, quam Dei timor, vel amor, ut diceret Dominus (Joann. 5.) „Quomodo potestis credere, gloriam ab invicem expectantes, & gloriam, quæ a solo Deo est, non querentes?“ At major est in corde cupiditas gloriæ, quam Dei amor in eo, qui ipsas sacras functiones ex natura sua ad Dei cultum ordinatas principaliter facit ob inanem gloriam: hic scilicet magis amat gloriam inanem, quam Dei cultum: ergo mortaliter peccat. Sane non minus peccatum est sacras functiones ob inanem gloriam principaliter obire, quam ob lucrum: at Catech. Concilii Trid. p. 2. de Sacram. Ord. n. 4. ait: *Quamvis enim ex Apostoli sententia, natura, & divina lex jubet, ut qui altari servit, ex altari vivat, tamen questus & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est: ergo maximum quoque sacrilegium est ad altare accedere inanis gloriæ causa.*

Qui dant aliquid spirituale, seu sacrum, ut aliquid temporale consequantur, etiam si illud dent solum ut motivum, non ut pretium rei temporalis, simoniam admittunt, ut patet ex prop. 45. ab Innoc. XI. proscripta; ideoque gravissime peccant. At minus graviter non peccant, qui sacris funguntur, ut aliquid temporale, puta inanem gloriam adipiscantur; quia non minus hi, quam illi res sacra vilipendunt.

Itaque recte mihi sentire videtur Nat. Alex. qui Th. a. 2. p. 227. reg. 5. letale peccatum ab iis committi ait, qui omnia sua, ac præsertim pietatis opera ad hominum gratiam, laudemque captandam, & ad inanem gloriam referunt; & p. 239. reg. 9. Concionatores, qui nobiliora pulpita querunt, ut nominis claritatem consequantur, & ad Episcopatum, aliave beneficia ecclesiastica promoveantur, mortalis ambitionis reos facit.

Si de re mortaliter mala, quia &c. saltem quando cum jactantia &c... quod addo, quia si absque ea fuit, Navarr. &c. docent contra Sanch. &c. non necessario explicari. Vnde &c.

Animadversio præfens cadit in illud, quod addo, quia &c. Nam etiam si opinio citata Nav. Palai, & Dianæ probabilis, & possibilis esset, nihilominus propter contrariam rationabilem sententiam Sanch. Lopez, Rodriguez, & aliorum res ut minimum dubia foret: at peccata, & circumstantiæ mortaliter dubiæ in confessione necessario explicandæ sunt juxta verissimam sententiam, de qua saltem post propositionem 1. ab Innoc. XI. proscriptam dubitari non potest: ergo etiam si opinio citata Nav. &c. esset probabilis, & possibilis, nihilominus in confessione esset explicanda jactantia de re mortaliter mala. Nec sufficit ut in genere explicetur, sed in specie explicanda est, hoc est explicanda est species mortalis peccati, ut adulterii, homicidii &c. de quo quis se jactavit; quia sicuti peccata mortaliter dubia, ita quoque species dubiæ eorumdem mortalium peccatorum necessario confitendæ sunt. Ceterum opinio citata Nav. Palai, & Dianæ non solum est improbabilis, sed impossibilis, seu, ut scholæ loquantur, de subiecto non supponente; hoc est, impossibile est ut jactantia de re mortaliter mala separetur ab ejusdem rei mortaliter malæ complacentia.

Quid est, se jactare, nisi gloriari, hoc est laudem querere per ostentationem? Qui autem de aliqua re laudem querit, eam in corde suo probat: rem probare, & sibi rem placere, sunt synonyma: ergo complacentia peccati mortalis separari non potest ab ejus jactantia. Possunt quidem subtiles probabiles argutis commentis rem hanc, ut alias, involvere; at nunquam dilucide ostendent, complacentiam a jactantia, quæ simulata non sit, dividi posse. Jactatores scilicet scelorum ipsissimi illi sunt, de quibus Prov. 2. v. 14. dicitur: *Qui letantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Quare solidi Theologi, ut Nat. Alex. Th. t. 2. p. 224. reg. 3. & Concina Th. t. 10. p. 555. n. 3. ipseque probabilis Anacletus Th. mor. p. 101. n. 7. absolute sine illa additione involuta, & contradictoria saltem quando cum jactantia de peccato conjuncta fuit complacentia ejusdem, absolute, inquam, dicunt, jactantiam de peccato mortali esse peccatum mortale. „Quare, inquit Concina, in confessione exprimenda est „peccati species, de quo quis se jactavit, & scandalum „audientibus illatum.“ Hæc sane est Theologia Christiana.

La-Croix p. 178. n. 289. ita inquit: „Ut jactantia de

„peccato mortali sit mortalis, debet esse de opere, quæ, „tenus fundat malitiam: nam qui se jactat tantum, non „de opere ipso, sed de sua fortitudine, ingenio, artifi- „cio, dexteritate in opere ipso demonstratis, non peccat „mortaliter, ut recte Sanch. & Spor.“

Hæc La-Croixii doctrina est germana soror doctrinæ ejusdem La-Croix, quam supra cap. 1. hujus lib. 5. dub. 2. a. 2. ca. 2. recitavi, & explosi. Contendit La-Croix gaudium de physico bono inseparabiliter conjuncto cum mortali culpa non esse culpandum; quod perinde est, ac si dicat, sicuti dixit loco a me cit. gaudium de mortali peccato, non quatenus peccatum est, sed quatenus habet adjunctum aliquod bonum, vel est ejus causa, non esse culpæ vertendum; quæ opinio est fons prop. 15. 15. ab Innoc. XI. proscriptæ, ideoque evidenter falsa: ergo falsa quoque est præfens La-Croixii doctrina. Jactantia de propria fortitudine, ingenio &c. non est mortalis culpa: at jactantia de propria fortitudine, ingenio &c. demonstratis in opere mortaliter malo, est jactantia de abusione propriæ fortitudinis, ingenii &c. in eodem opere mortaliter inalo. Sicuti ergo evidens mortalis culpa est jactantia de opere mortaliter malo, quatenus fortiter, ingeniose &c. admissum est; ita mortalis culpa est jactantia de fortitudine, ingenio &c. emicantibus in eodem. Hujusmodi præcisiones ortæ, ut ego sentio, ex dæmonis astu subtilissimo, a mortalibus culpis non liberant, sed eas sub prætextu levitatis fovant. Jactat se quis de libero arbitrio, aut de ingenii subtilitate; mortaliter non peccat. At si jactet se de libero arbitrio offenso in perjurio, adulterio &c. vel de ingenii subtilitate in propugnandis falsis doctrinis, & morum corruptelis demonstrata, an mortaliter non peccat?

ANIMADVERSIO IV.

Inducens in civitatem novos habitus, & prævidens &c. peccat graviter.

Adde, seu prævidere debens, quia, si ex circumstantiis prævideri debeant mala a Bulembaum descripta aut similia, nec tamen ex incuria, malove affectu prævideantur; ignorantia, seu inadvertentia est voluntaria in causa; quæ proinde a gravi culpa non excusat.

ANIMADVERSIO V.

Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit &c.

Hæc res non est dubia, uti loqui videtur Bulemb. sed certa. Qui enim sanctitatem non vult, Dei gratiam, & amicitiam renuit; quæ est evidens mortalis culpa.

Hinc S. Thom. 2. 2. qu. 111. art. 4. ait: *Si ergo hypocrita dicatur ille, cujus intentio fertur ad utrumque, ut scilicet aliquis non curet sanctitatem habere, sed solum sanctus apparere, sicut consuevit accipi in sacra Scriptura, sic manifestum est quod est peccatum mortale. Nullus enim privatur sanctitate, nisi per peccatum mortale.*

ANIMADVERSIO VI.

Est ipsa ex genere suo venialis.

Peccatum, quod a Regno Dei excludit, ex genere suo non est veniale, sed mortale: avaritia a Regno Dei excludit, teste Ap. 1. Cor. 6. v. 10. ubi ait: *Neque avari Regnum Dei possidebunt:* ergo avaritia ex genere suo est mortalis.

Sed hic distinctio ex D. Thoma 2. 2. qu. 118. art. 4. adhibenda est. Si enim avaritia opponatur justitiæ, ex genere suo est peccatum mortale: si opponatur liberalitati, item peccatum est mortale, si in tantum amor divitiarum crescat, quod præferatur caritati, ut scilicet propter amorem divitiarum aliquis non vereatur facere contra amorem Dei, & proximi; quæ de re vide dicta de elemosyna. Secus erit venialis.

ANIMADVERSIO VII.

Qui aperit, & legit, existimans &c. venialiter tantum peccat.

Cautius loquitur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 259. reg. 10. ubi ait: „Si enim alienis litteris res levis dumtaxat momenti contineri, certus sit, venialis tantum „peccati reus est.“ Ait certus sit, non existimans. Qui enim levibus conjecturis ductus, aut temere existimat, res leves litteris alienis contineri, & nihilominus eas aperit, & legit, periculo se exponit gravem injuriam proximo inferendi, non sine gravi culpa.

ANIMADVERSIO VIII.

Postiores quatuor... ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, sæpe veniales.

De

De indeliberatione, & actuum imperfectione vide dicta cap. 2. hujus lib. dub. 2. resp. 1. & 2. Ceterum peccata ex genere suo mortalia fieri sæpe venialia ex imperfectione actus, falsum est. Quod enim ex se tale est, ut plurimum est hujusmodi: nam quæ per accidens, hoc est præter consuetum ordinem, & expectationem contingunt, raro accidunt. Actus imperfectus, & subitus, qui a mortali excuset, rarus est teste ipsa experientia. Nam si frequenter accadat, prævideri, & præcaveri poterit, ideoque non erit subitus.

Quatuor posteriores actus ex luxuria oriundi, & a Busemb. explicati, ac præsertim odium Dei, quod est maximum omnium peccatorum, ex indeliberatione a mortali culpa excusari nequeunt; quia ipsa indeliberatio in causa, hoc est in ipsa luxuria, unde oritur, voluntaria est.

ANIMADVERSIO IX.

Consule, si vis, D. Thomam, qui 2. 2. qu. 36. art. 2. doctrinam a Busemb. ca. 3. & 4. traditam confirmat.

ANIMADVERSIO X.

Si tristitia est ex bono alterius, inquantum ille est indignus, non est invidia, sed indignatio; quæ non est peccatum.

Ita quidem docet Arist. tum Eth. 2. cap. 7. tum Rhet. 2. cap. 9. Sed hoc (Aristoteles) ideo dicit, ait S. Thom. 2. 2. qu. 36. art. 2. quia considerabat ipsa bona temporalia secundum se, prout magna possunt videri non respicientibus ad æterna. Sed secundum doctrinam fidei temporalia bona, quæ indignis proveniunt, ex iusta Dei ordinatione disponuntur vel ad eorum correctionem, vel ad eorum damnationem; & hujusmodi bona quasi nihil sunt in comparatione ad bona futura, quæ servantur bonis; & ideo hujusmodi tristitia prohibetur in Scriptura sacra, secundum illud Ps. 39. „Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris, facientes iniquitatem:“ & alibi Ps. 72. „Pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem, peccatorum videns.“ Ergo indignatio, seu tristitia de bono alterius, inquantum ille est indignus, peccatum est.

At fortasse inquires: Natalis Alex. Theol. t. 2. p. 344. reg. 4. ait: „Quod absque culpa stomachatur aliquis, quod opibus abundant, qui male illis utuntur.“ Uti sunt avari, & prodigi. „Sic, inquit, iuste dolent viri pii, & Ecclesie, atque Reipublicæ amantes, quod beneicia, & dignitates sæculares, aut ecclesiasticæ illis conferantur, qui revera sunt indigni.“ Resp. Divitiarum abusus non est bonum temporale divitis, sed ejus malum spirituale; ideoque recte tristamur, quod divites per avaritiam, aut prodigiam divitiis abutantur, non tamen sine culpa tristamur, quod mali, seu indigni divitiis affluant. Iuste quoque dolent viri pii, quod beneficium &c. indignis conferantur; quia ipsa collatio, & acceptio non est bona, sed mala; & quia indigni, beneficiis abuturi sunt in malum tum sui ipsorum, tum aliorum. Itaque hujusmodi tristitiæ laudabiles sunt, quia sunt de malo proximi, non de ejus temporali bono.

ANIMADVERSIO XI.

Qui in adversis suis, vel &c. optat se non fuisse natum, si tantum intendat &c. videtur esse tantum veniale (aliquando etiam nullum, ut Jobi.)

Busemb. hic valde involute loquitur, & contradictorie. Qui enim optat, se non fuisse natum, vel se brutum animal factum, ipse sibi malum optat; & contradictorium est, ut hoc desiderio tantum intendat maledicere irrationali creaturæ.

Itaque qui in adversis suis optat, se non fuisse natum, vel se brutum animal factum, impatientissimo animo est, ac impatientiæ impetu abreptus, gravissimum sibi malum optat; qui gravissimum sibi malum optat, gravissime lædit caritatem, qua præcipimur nosmetipsos amare, ac nobis bene velle: qui gravissime lædit caritatem, gravissime, & mortaliter peccat: ergo qui in suis adversis optat, se non fuisse natum, vel brutum animal factum, mortaliter peccat.

Qui vero id sibi optat ob aliorum prosperitatem, suo mortali desiderio adjicit mortalem invidiæ culpam. Hæc sunt peccata, quæ Busembaum videntur esse tantum peccatum veniale, aliquando etiam nullum, ut Jobi.

Utinam enimvero homines sanctum, & patientissimum Jobum in suis adversitatibus imitarentur; at dum in descripta desideria præcipites ex impatientia ruunt, tam alieni sunt ab illo sancto viro, quam cælum ab inferis. Ita scilicet fit, ordinarie loquendo.

Contingere tamen potest, ut homines illuminatæ mentis, & spectatæ probitatis optent, se non fuisse natos, & tamen non peccent. Nam optare quidem vel aliis, vel

sibi malum sub ratione mali, semper peccatum est; at vel aliis, vel sibi malum optare non ut malum, sed ut bonum, puta utile ad impediendum majus malum, non est peccatum: puta cum aliquis optat aliquem peccatorem pati aliquam egritudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipse melior efficiatur, vel ut saltem ab aliorum nocumento cesset. Ita D. Thom. 2. 2. qu. 76. art. 1.

Porro licet nasci, sit maximum naturæ bonum, & ad cælestem nostram beatitudinem ex infinita Dei bonitate ordinatum; attamen quatenus ex vitiata Adami propagine proficiscitur, originali culpa infectum est, innumeris, & gravissimis malis, & quod omnium malorum gravissimum est, peccatorum, & æternæ damnationis periculo obnoxium; & sub hac ratione ipsum nasci malum est, non bonum: ergo si quis optaret, se non fuisse natum propter dictam rationem, hoc est quatenus non nasci est impedimentum originalis culpæ, & subsequenti malorum, & periculorum, ejus desiderium non esset culpæ vertendum. Et sic, inquit D. Thom. art. 2. qu. cit. maledixit Job diei natiuitatis suæ (hoc est optavit, se non fuisse natum) propter culpam originalem, quam nascendo contraxit, & propter sequentes pœnalitates.

Quod autem attinet ad maledictionem ipsius diei, habenda est in mente doctrina D. Thomæ art. 2. cit. ubi ait: Maledicere autem rebus irrationalibus, inquantum sunt creature Dei, est peccatum blasphemie; maledicere autem eis secundum se consideratis, est otiosum, & vanum, & per consequens illicitum.

Nam desiderare se non vidisse alium, aut non accepisse conjugem, unde multa incommoda orta sint, nihil mali ex se habet. Verum cum homo, hujusmodi desideria maledictionibus prosequitur, præter peccatum impatientiæ, & verborum maledictionis, peccare etiam potest, aut solet peccatum odii, & mali desiderii in proximum, aut etiam in seipsum.

ANIMADVERSIO XII.

Hinc probabile est, &c. veniale tantum esse, usque ad vomitum se cibo, & potu implere; idque etiam, si quis vomat, ut iterato possit bibere.

Hanc ingurgitationem mortalem esse, affirmat Natal. Alex. Theol. t. 2. p. 367. reg. 7. & contrariam opinionem a celeberrimis academiis confixam fuisse, testatur; quam Concina quoque Theol. t. 10. p. 564. n. 7. valde detestatur, eamque tum Scripturæ oraculis, tum SS. Cæsarii, & Basilii auctoritate refutat.

Enim vero ingurgitatio usque ad vomitum est turpitudine valde insignis, & detestabilis ex ipso æquo sobriorum hominum judicio, eoque magis, si quis vomat, ut iterato possit bibere, vel comedere: ergo non levis, sed gravis, & mortalis culpa putanda est.

Præterea Ap. ad Gal. 5. inter opera carnis, quæ qui agunt, Regnum Dei non consequuntur, comestiones enumerat: porro si comestio, qua quis usque ad vomitum sese ingurgitat, a Regno Dei non excludit, nulla comestio ab eo excludit: ergo Ap. comestiones inter opera carnis, quæ a Regno Dei excludunt, frustra enumerat. Huc scilicet trudit opinio, quam Busembaum probabilem dicit. Huc accedit illud Luc. 7. Væ qui saturati estis, quia esurietis: & Il. 5. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum. Væ autem in Scripturis est æternæ damnationis comminatio, ut docent Beda, & S. Hieron. apud Concina loco mox cit. Ergo explosa opinione, quam Busembaum putat, contraria Nat. & Concina tenenda est, quam Busembaum teste Sa, alique multi tuentur.

ANIMADVERSIO XIII.

Mortalis censetur crapula.... 3. Si quis valde graviter valetudini noceat, id advertens.

Illud valde vacat. Inferre enim grave nocumentum propriæ salutis, mortalis culpa est tum contra caritatem, qua nosmetipsos diligere tenemur, tum contra justitiam, qua nostræ salutis domini non sumus.

Item illud advertens perperam additur; quia falsum est, ad mortale peccatum requiri actualem advertentiam, ad quod sufficit virtualis.

Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui.... baustu sanguinis humani se animare dicuntur.

Ethnicus Aristoteles Eth. 7. c. 1. ait: Eorum, quæ in moribus fugienda sunt, tria esse genera, vitiositatem, incontinentiam, feritatem; cui feritati juxta ipsum opponitur heroica, ac divina virtus; ideoque, ait, eos homines, qui vitio ceteris antecellunt, turpi atque infami nomine ferros, & immanes appellamus.

Porro c. 5. inter immanes, & ferinos habitus refert, quod efferati quidam circa Pontum populi delectari feruntur alii crudis, alii humanis carnibus.

Haustrus ergo humani sanguinis non solum vitiosus, sed ferinus est, humanitati, insitque naturæ instinctui repugnans,

gnans, & barbarorum hominum proprius; ideoque nullo modo excusandus, sed valde reprehendendus; præsertim cum aliæ rationes non desint, quibus lictores sibi animos faciant sine immani humanis sanguinis haustu. Ita sentit etiam Wig. in Trib. p. 126. n. 58. qui illud quoque recte addit, Scythas humanis carnibus vesci solitos, & baptismum petentes se non baptizaturum, nisi ab illo barbaro esu perpetuo abstinendi propositum haberent. Nam cibus, & potus hominis debet esse res homini subdita: at humanus sanguis non est homini subditus: ergo non potest esse hominis potus.

ANIMADVERSIO XIV.

Malitia ebrietatis . . . in eo consistit, quod quis . . . tantum ob voluptatem, aut ingluviem . . . privet se usu rationis.

Hanc definitionem propter illam particulam *tantum ob voluptatem, vel ingluviem* reprehendit P. Concina Theol. t. 10. p. 567. n. 6. quia nonnulli inebriantur non propter voluptatem, aut ingluviem tantum, sed vel ne alios contristent, vel ut placeant, vel ne a corruptis aliorum moribus alieni sint; qui juxta Busemb. definitionem rei non essent plene, & perfectæ ebrietatis; quod certe est omnino falsum.

La-Croix p. 181. n. 309. eodem modo, ac Busemb. ebrietatem definit, & AA. communissime in descriptione ebrietatis meminisse concupiscentiæ, delectationis, voluptatis e potu, ait. Sed quoniam addit, ebrietatem quoque illam, quæ fit non ex causa voluptatis, sed ex alia causa non iusta, v. g. ad alios recreandos, ad vincendum per æquales haustus &c. esse mortalem; ideoque inutile est in eo immorari, ut La-Croixium contradictionis arguamus.

ANIMADVERSIO XV.

Non est peccatum inebriare se . . . si aliter sanitas recuperari non possit. Sylv. Cajet. &c.

Pro hac sententia multi nominatim præter citatos a Busemb. appellantur p. 181. n. 311. a La-Croix, alique plurimi non nominati. Nat. quoque Alex. Theol. t. 2. ep. 90. Marianum Socinum, Toletum, & Fagnanum pro ea citat; quam tamen ipse, & Concina Theol. t. 10. p. 568. u. 7. & Wig. p. 129. n. 71. acriter impugnant.

Illud quidem certum est, peccatum lege divina, & naturali vetitum non licere, ut corporis incolumitas conservetur, aut recuperetur. Sed quaeritur, utrum ebrietas ex medicorum præscripto ad corporis salutem recuperandam necessaria, Dei, aut naturæ lege prohibeatur.

Juxta D. Thomam 2. 2. qu. 150. art. 1. ebrietas dupliciter accipi potest. Uno modo, prout significat ipsum defectum hominis, qui accidit ex multo vino potato, ex quo fit ut non sit compos rationis; & secundum hoc ebrietas non nominat culpam, sed defectum pernalem consequentem ex culpa. Alio modo ebrietas potest nominare actum, quo quis in hunc defectum incidit, qui potest causare ebrietatem dupliciter. Uno modo ex nimia vini fortitudine præter opinionem bibentis; & sic etiam ebrietas potest accidere sine peccato, præcipue si non ex negligentia hominis contingat: & sic creditur Noe inebriatus fuisse, ut legitur Gen. 9. alio modo ex inordinata concupiscentia, & usu vini. Et sic ebrietas ponitur esse peccatum, & continetur sub gula, sicut species sub genere. Dividitur enim gula in comestationem, & ebrietatem, quæ prohibet Ap. in auctoritate inducitur. (ad Rom. 13.)

Ex hac angelica doctrina ebrietas tunc solum peccatum est, cum oritur ex inordinata concupiscentia, & usu vini: at usus vini ebrietatem inducentis non est inordinatus, cum ex medicorum præscripto necessarius est ad sanitatem recuperandam: ergo non est peccatum. Assumpti ratio est, quia ordo rationis postulat, ut iis, quæ ad finem aliquem sunt instituta, utamur, prout finis ipse exigit: cibus, & potus ex Dei, & naturæ ordine ad vitæ conservationem sunt instituti: ergo ordo rationis postulat, ut cibo, & potu utamur, prout vitæ conservatio exigit: ergo si vitæ conservatio exigit potum inebriantem, potus inebrians, ordini rationis est consentaneus; ideoque non potest esse peccatum.

Hinc idem D. Thom. 2. 2. qu. 141. art. 6. ait: *Quod temperantia accipit necessitatem hujus vitæ, sicut regulam delectabilium, quibus utitur, ut scilicet tantum eis utatur, quantum necessitas hujus vitæ requirit. Ut cibus, ita potus sunt temperantia materia: ergo in cibo, & potu nemo peccat, nisi temperantia regulam excedat: temperantia regula ex D. Thoma est hujus vitæ necessitas: ergo in cibo, & potu nemo peccat, nisi eorum usu vitæ necessitatem excedat: at evidens est, potum inebriantem ad tuendam vitam necessarium, non excedere vitæ necessitatem: ergo ex vi rationis evidens est, potum inebriantem ad tuendam vitam necessarium, non esse peccatum.*

Ingurgitatio cibi, & potus usque ad vomitum etiam sine ebrietate, letalis culpa ex mox dictis est: at si huiusmodi ingurgitatio ponatur necessaria ad gravem aliquem morbum depellendum, esset ne letalis culpa? minime vero gentium; imo omni culpa vacaret. Idcirco enim dicta ingurgitatio, letalis est culpa, quia insigniter turpis est, hoc est temperantiam insigniter lædit: at si ponatur necessaria ad gravem morbum depellendum, nec insigniter, nec leviter temperantiam lædit, sed est instar vomitorii medicaminis. Idem dicas de potu inebriante. Nec enim potus inebrians, mortalis culpa est, quia rationis usum adimit; sed quia illum adimit contra naturæ ordinem, & legem: non est autem contra naturæ ordinem, & legem, si sit necessarius ad vitæ conservationem, sed naturæ ordini, & legi consentaneus. Cur somnus, qui rationis usum adimit, innocens est? quia necessarius est ad vitam tuendam. Cur lethargica medicamina, unde sopor, & alienatio mentis oritur, sine culpa fumuntur? quia necessaria putantur ad morbos depellendos. Quæ ergo ratione mortalis culpæ damnas potum, unde alienatio mentis derivatur, necessarium ad vitam conservandam? Si discrimen est inter vini potum, & alias medicinas mentem alienantes, potus vini damnandus erit, non quod mentem alienet, sed quod sit potus vini; quod est aperte falsum.

D. Thom. qu. 150. cit. art. 2. 3. loco ita sibi objicit. *Nullum peccatum mortale est faciendum propter medicinam: sed aliqui superflue bibunt secundum consilium medicina, ut postea per vomitum purgentur; & ex hoc superfluo potu sequitur ebrietas: ergo ebrietas non est peccatum mortale.*

Quid ad hæc S. Doctor? Ad tertium dicendum, inquit, quod, sicut dictum est, cibus, & potus est moderandus, secundum quod competit corporis valetudini; & ideo sicut quandoque contingit ut cibus, vel potus, qui est moderatus sano, sit superfluus infirmo; ita etiam potest e converso contingere, ut ille, qui est superfluus sano, sit moderatus infirmo: & hoc modo cum aliquis multum comedit, vel bibit secundum consilium medicina ad vomitum provocandum, non est repugnans superfluo cibus, vel potus. Qui dictorum seriem, & argumentationis vim, & objectionem, cui S. Thom. responderet, attente considerat, intelligit, potum, quamvis multus sit, etiam si inebriet, si ex medicinae consilio ab infirmo sumatur, non esse superfluum; ideoque non esse peccatum. Addit quidem Div. Thom. *Nec tamen ad vomitum provocandum requiritur, quod sit potus inebrians: quia etiam potus aqua tepida vomitum causat; & ideo propter hanc causam non excusaretur aliquis ab ebrietate.* At quid inde? an D. Thom. sibi contradicit in eodem contextu? Hæc additio illud unum sibi vult, potum inebriantem non esse necessarium ad vomitum, & sumptum sine necessitate non excusare a peccato ebrietatis. Hoc sibi volunt illa verba, & ideo propter hanc causam, hoc est si infirmus potum inebriantem sumat ad vomitum, qui alia ratione, puta potu aquæ tepidæ provocari potest, non excusaretur aliquis ab ebrietate.

At inquit P. Concina: „An in Hypocrate, vel Galeno occurrit hæc ebrietatis medicina? Supremus Medicus divinus, in cuius manu salus, & vita hominis est, ebrietatem damnat, & execratur, & præscribere illam medici audebunt?“

Resp. Theologo huic doctissimo, & sanioris doctrinæ strenuissimo propugnatori ægre repugno. Sed Deus, dum ait *non occides*, membrorum quoque abscissionem prohibet; quam nihilominus Medici innocenter præscribunt, si ad vitæ conservationem necessaria judicetur; quia in hac hypothesi divinitus non prohibetur. Idem dicas de ebrietate, quæ a Deo prohibita non intelligitur, si sit necessaria ad vitæ incolumitatem. Utrum vero potus inebrians sit, nec ne necessarius ad graves morbos aliquando sanandos, Medicorum esto iudicium.

Si necessarius non est, & morbos alia ratione sanari potest, non excusat a mortali culpa ebrietatis; si necessarius est, ab omni culpa excusat.

Teste Natali Alex. ep. cit. Marianus Socinus refert, Hugonem Bentium insignem Medicum Florentinam frequenti ebrietate Filium Bernardi de Uzano a periculoso morbo liberaffe. Sed de his hæcenus.

ANIMADVERSIO XVI.

Nec item est peccatum, si quis cogatur intero ense.

La-Croix p. 181. n. 311. in hac specie, sicut & in priori, contrarias sententias more suo refert, nihilque dicit, hoc est utramque contradictionis partem, ut veritatis ejus probabilitas exigit, probat.

Ego a Busemb. hic longe discedo. Ratio est; quia ut potus inebrians non sit inordinatus, necesse est ut ex ordine naturæ sit necessarius ad vitæ conservationem, non ex vi sceleratorum hominum. Nec enim, si ex infirmitatis curandæ, mortisque inde imminenti avertendæ ne-

necessitate brachium, aut crus sibi amputare licet, id etiam permillum est ad mortem vi intentatam declinandam. Idem dicito de ebrietate.

Ebrietas enim ex inordinato usu vini, (est autem inordinatus usus vini inebriantis, cum natura illum non postulat) ex natura sua mala est, non secus ac fornicatio, pollutio &c. & hoc sensu ab Ap. inter carnis vitia numeratur 1. Cor. 6. ergo ad violentam mortem vitandam licere non potest. Quod enim ex natura sua malum est, semper est malum, nec ex metu, aut spe quacunque permillum esse potest; quia ex Ap. non sunt facienda mala, ut veniant bona. Hinc S. Aug. seu S. Cæsarius serm. 295. in app. S. Aug. ait: *Solent ebriosi ita se excusare, ut dicant: persona potens me coegit, ut amplius bibam; & in convivio Regis non potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis ista pretendimus, & quod implere nolimus, non potuisse nos dicimus... etiam si ad hoc veniretur, ut tibi diceretur: aut biber, aut moriaris; melius erat, ut caro tua sobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur.* In hunc textum teste La-Croixio, dicunt Less. Dicast. & Illf. illum (D. Augustinum) loqui de casu, quo in contemptum Religionis, vel virtutis bibendum esset. "At merito hic ait P. Concina Theol. t. 10. p. 569. n. 10. "Hæc P. Lessii interpretatio vana, arbitraria, & prorsus falsa est. "Qua ratione, vel probabili conjectura huc intrudit P. Less. Religionis contemptum? Ubi in S. Augustini, vel Cæsarii testimonio leve aliquod vestigium? Si consisteret cavillatorium hoc interpretamentum, quisque dicere posset, non esse mentiondum, non fornicandum, quando mors a barbaro intentatur in contemptum Religionis; ceterum licitum esse mentiri, fornicari, adulterare ad evadendam mortem, quæ in contemptum Religionis non intentatur. Quæ absurda quam sint horrenda, & quam necessario consequantur doctrinam P. Lessii, nemo non videt. "Hæc sane evidentia sunt, ita ut ne La-Croix quidem commentitium interpretamentum probare audeat. Hinc subdit: "Verum S. Augustinus, id non insinuat; hinc Gob. n. 12. suspicatur, S. Augustinus ob probabilitatem contrariæ sententiæ suadere, potius mortem esse oppetendam, quam cauandam privationem rationis."

Sed hic quoque queritur, quo fundamento Gob. id suspicetur. Nam suspensiones sine fundamento utpote temerariæ ab animo expellendæ sunt, non fovendæ. Propter probabilitatem, inquit, contrariæ sententiæ. At unde nam colligit Gob. aut La-Croix, S. Augustinum, vel S. Cæsarium probabilem habuisse contrariam sententiam? an S. Augustinus, priusquam versatilibus probabilitatem post multa sæcula inventam nosset, factus est versatilis opinator, ne ei adverteretur? At forte Gob. suspicatur, D. Augustinum suadere, non præceptum denuntiare, quia ait: *Melius erat: at qui dixit, melius erat &c. dixit etiam, quam per ebrietatem anima moreretur;* quæ verba mortalem culpam apertissime significant. Itaque Gobati suspicio non solum fundamento caret, sed, quod longe pejus est, aperto verborum sensui contraria est. Hinc serm. 292. iterum dicitur: *Qui alterum cogit, ut se plusquam opus est bibendo, inebriet, minus malum ei erat, si carnem ejus vulneraret gladio, quam animam ejus per ebrietatem occideret.* An hic quoque suspicandum est, suadere?

ANIMADVERSIO XVII.

Si iusta causa est, v. g. si grande &c. licet cum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, ut scilicet præter intentionem &c.

Idem docet La-Croix lib. 2. n. 224. & hic lib. 5. p. 183. n. 332.

Sed hæc opinatio rejicienda est, uti rejicitur a P. Concina Theol. t. 10. p. 569. n. 12. & p. 570. n. 15. pro certo enim habendum est, nunquam licere inducere alium ad peccandum, etiam si hic involuntarie peccaturus sit. Hoc expresse prohibet Christus Matth. 18. ubi ait: *Vae mundo a scandalis... vae homini illi, per quem scandalum venit.* Est enim apertum scandalum alium inducere ad involuntarie peccandum; quia hic quoque contra legem facit, etsi per accidens, hoc est ratione involuntarii, a peccato excusetur. At si hic, quia involuntarius est, excusatur; excusari tamen non potest inducens, quia voluntarie inducit.

Licet ne unquam inducere aliquem ad involuntarium perjurium, adulterium, homicidium? Ergo certum est, nunquam, seu nulla unquam ex causa licere inducere alium ad peccandum, etiam si hic involuntarie peccaturus sit: sed certum quoque est, ebrietatem ex inordinato vini potu, esse peccatum, & peccatum mortiferum; quia ex Ap. 1. Cor. 6. *neque ebriosi Regnum Dei possidebunt;* ergo certum est, nunquam licere inducere aliquem ad involuntariam ebrietatem; imo certum est, hoc esse peccatum mortale; quia inducere alium ad mortale pecca-

tum, non veniale, sed mortale certum peccatum est, ut ratio adducta evidenter evincit.

Sicuti Busemb. in eo aperte erravit, ut putaret, malitiam plenæ, & perfectæ ebrietatis in eo consistere, ut quis sine iusta, & gravi causa ob solam voluptatem, & ingluviem, rationis usu se sponte priveret; ita quoque in eo aperte errat, ut alium ad involuntariam ebrietatem ex iusta causa induci posse existimet. Sicuti enim nulla unquam iusta causa peccandi esse potest, ita nulla unquam iusta causa inducendi alium ad peccandum esse valet. Perinde enim est, seu ipse pecces, seu alium vel scientem, vel ignorantem ad peccandum inducas. In utraque enim specie tu ipse es voluntaria peccati causa. In priore in teipso; in posteriore in alio.

Adde, quod, dum alium ignorantem potus vim ad ebrietatem per fraudem inducis, peccatum peccato cumulas; quia illi gravem injuriam irrogas, dum in re gravissima illum decipis. Hæc est Busemb. La-Croix, & aliorum probabilium doctrina, quæ una propositione duo mortalia peccata docet.

An vero hoc casu liceat inducere &c. dubium est. Less. &c. affirmat &c. Laym. restius negat.

La-Croix p. cit. 183. n. 333. ait: "Licere inebriare eum, qui decrevit malum ingens patrare, si nequeat alia via impediri, docent etiam plures, ut relatum est l. 2. n. 224. oppositum tamen velut probabilius tenent iidem; item Ardek. in qq. sing. q. 11. & Burgh. cent. 3. c. 68."

Hæc posterior sententia probabilior est, prior probabilis: ergo juxta principia La-Croixii, & probabilium, priorem sequi sine ullo culpæ timore permillum est. Ita ne vero? Eo scilicet miseriarum ventum est, ut apertum mortale peccatum scandalum, non solum sine mortali, sed sine omni culpa admitti posse dicatur? Quid hoc aliud est, nisi Christi verba *vae Mundo a scandalis... vae homini illi, per quem scandalum venit,* aut negligere, aut nolle intelligere? An scandalum definit esse scandalum, quia ad peccatum inducitur, qui majus peccatum erat patraturus? Ita sane esset, si qui majus peccatum facturus erat, non peccaret, dum minus peccat. At si hic sine dubio peccat, est quoque indubitatum scandalum illum inducere ad peccandum.

Illa ergo Less. ratio a Busemb. allata, "licet suade, re, & inducere ad minus malum, ut impediatur majus, hæc, inquam, ratio, quæ prima fronte tolerabilis videri potest, attente considerata, evidenter falsa est, & evidenter contraria Ap. 3. Rom. v. 8. dicenti: *Et non (sicut blasphemamur, & sicut ajunt quidam, nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona; quorum damnatio iusta est.* Suadere enim, & inducere ad minus malum idem est, ac illud facere. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 78. art. 4. ait, *quod inducere hominem ad peccandum, nullo modo licet.* Audiatur iterum S. Augustinus, aut S. Cæsarius serm. 292. mox cit. *Qui alterum cogit, ut se, plusquam opus est bibendo, inebriet, minus malum ei erat, si carnem ejus vulneraret gladio, quam animam ejus per ebrietatem occideret.*

Adde, quod evidentiore culpa est, inducere aliquem ad formalem, seu voluntariam ebrietatem, quam ad materiale, seu involuntariam: id fatentur ipsi adversarii, qui priorem inductionem malam esse, probabilis dicunt, etiam si fiat ex iusta, & gravi causa, non item posteriorem: & ratio est, quia licet posterior inductio injuriæ proximo irroget, prior tamen illi longe magis nocet, & caritati magis adversatur; imo vero prior quoque injuriæ est, si minæ, aut importunæ, vel fallaces suasiones adhibeantur: at ex mox dictis contra Busemb. & La-Croix certum est, inductionem ad ebrietatem involuntariam, etiam si fiat, ut impediatur grave, aut ingens aliquod malum, non solum esse malam, sed mortaliter malam: ergo certo certius est, inductionem ad voluntariam ebrietatem, ut grave, seu ingens malum impediatur, esse mortaliter malam.

ANIMADVERSIO XVIII.

Si quis post potum discernere possit inter bonum, & malum, licet &c. nondum plena est ebrietas; ideoque tantum peccatum veniale.

Hæc doctrina P. Concina Theol. t. 10. p. 572. nu. 23. laxitatis portentum videtur. Ebrietas quidem perfecta, seu plena non est, quamdiu potator, rationis compos est, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 150. a. 1. verbis relatis ad ca. 2. & art. 2. Nihilominus excessus potationis a Busemb. descriptus, mortalis dicendus est. Qui enim temperantiæ limites excedit, peccat: qui parum excedit, venialiter, qui multum, seu notabiliter, mortaliter peccat; quo spectant mox dicta contra Busemb. hoc dub. a. 1. ca. 2. sed excessus potationis a Busembaum descriptus, est evidenter valde notabilis, & turpis: ergo nullo modo a culpa mortali excusari potest.

Præ-

Præterea ille excessus in potu mortalis est, qui est proxima occasio, seu probabile periculum mortalium peccatorum: sed excessus in potu a Busemb. descriptus est proxima occasio, seu probabile periculum mortalium peccatorum: inde enim ordinarie loquendo turpissima turpiloquia, libidines, contumeliæ gravissimæ, detractioes, rixæ &c. derivantur; imo ex imperfecta ebrietate magis, quam ex perfecta; quia, cum homo perfecte ebrius est, non solum brutum animal fit, sed instar stipitis sensus, & motus expertis, sopitus jacet ad omnia etiam materialia scelera ineptus: at, cum imperfecte ebrius est, veluti semibellua, libidinis, feritatis, audaciæ plenissimus ad omnia facinora & aptus, & paratissimus est. Adde, quod semiebrius est proximus perfectæ ebrietati; quia vino arefactus, & ad magis, ac magis potandum ardentè extimulatus, vix continere se potest: ergo non est dubitandum, quin mortalis culpa sit, potationis excessus a Busemb. descriptus. Hinc Isa. cap. 5. *Vae qui confurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperum, ut vino estumetis: & Prov. 23. Cui vae? cuius patris vae? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?*

Ex his, quæ hætenus dicta sunt, multo magis deslenda, & explodenda est illa La-Croixii doctrina p. 182. n. 317. ubi ait: „Ang. Tann. Fagund. Gob. c. 6. nu. 37. „universaliter docent, ebrietatem nullam esse mortalem, „nisi diu privet usu, & potentia rationis: „quia hæc doctrina est evidenter deterior, quam mox explosa Busemb. opinio. Audiendus hic est D. Th. qui 2. 2. q. 150. ar. 2. ita loquitur: *Tertio modo potest esse, quod aliquis bene advertat, potum esse immoderatum, & inebriantem, & tamen magis vult ebrietatem incurere, quam a potu abstinere: & talis proprie dicitur ebrius; quia moralia recipiunt speciem non ab his, quæ per accidens eveniunt præter intentionem, sed ab eo, quod est per se intentum. Et sic ebrietas est peccatum mortale: quia secundum hoc homo volens, & sciens privat se usu rationis, quo secundum virtutem operatur, & peccata declinat; & sic peccat mortaliter, periculo peccandi se committens. Dicit enim Ambrosius in lib. de Patriarchis: „Vitandam discimus ebrietatem, „per quam vitia cavere non possumus. Nam quæ sobrii „cavemus, per ebrietatem ignorantes committimus. „Unde ebrietas per se loquendo est peccatum mortale. Si ebrietas diu privet usu rationis, gravior est, si per breve tempus, minus gravis, at semper mortalis culpa; quia ebrietas per se loquendo est peccatum mortale; quæ doctrina est certissima ex D. Paulo 1. Cor. 6. ubi ait, quod neque ebriosi Regnum Dei possidebunt.*

ANIMADVERSIO XIX.

Plena ebrietas notatur ex his signis &c.

Hæc signa indicare quidem plenam ebrietatem possunt, non tamen veluti regulæ sunt, unde a mortali culpa excusentur illi, in quibus illa non apparent, ut ex jam dictis liquet.

ANIMADVERSIO XX.

Mala in ebrietate commissa, si prævisa non sunt..... culpa vacant.

Adde, aut si prævideri non potuerint, uti fuit Lothi incestus cum filiabus. Nam si prævideri potuerunt, sunt voluntaria indirecte; quia ex negligentia circumspectiendi, prævisa non sunt.

Aut si adhibita cautio. Hæc non fuit sufficiens, si nihilominus malum accidit; ideoque hoc culpæ merito adscribitur; quia ex culpa, & negligentia sufficientis cautionis ortum.

ANIMADVERSIO XXI.

Et sic excusantur saltem a mortali.... mulieres &c. conviciis se onerantes.

Quasi vero etiam a veniali excusari queant. Hæc sane Busemb. doctrina mihi monstri instar est. Si mulieres, pueri, & infimæ sortis homines conviciis se onerantes, mortaliter non peccant, isti quoad convicia inter se mutua mortaliter nunquam peccant, imo ne mortaliter quidem peccare possunt. Quid enim in hoc genere amplius facere possunt, quam conviciis se onerare? An monstruosa non est doctrina, quæ non solum a mortali culpa excusat gravissima convicia, sed etiam quibusdam personis admittit facultatem mortaliter conviciandi? An illud Christi Matth. 5. *Qui dixerit fratri tuo, Fatue, reus erit gehennæ ignis*, in mulieres, pueros, infimos homines sibi mutuo conviciantes non cadit? Isti ergo a Christi lege immunes sunt, aut lex Christi pro omnibus lata non est. Isti illud Eccl. 22. v. 33. *usurpare necesse non habent. Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis, & lingua perdat*

me? Leviter scilicet peccant, etiam si sese mutuo appellent fures, latrones, adulteros, sodomitas, maleficos, dæmones &c. „quia inquit Busemb. cum fides iis non habetur, non læditur graviter honor. „At si honor graviter non læditur, quia iis fides non habetur; multo minus graviter ab iis fama læditur, quia iis fides non habetur; ideoque non solum contumeliæ, sed detractioes quoque eorum a mortali culpa immunes semper erunt. Sed pudet me in tam absurda, & aperte falsa doctrina confutanda immorari. Audiamus Div. Thomam, qui 2. 2. q. 72. a. 2. ad 3. ait: *Quod, cum peccatum convicii, vel contumeliæ ex animo dicentis dependeat, potest contingere, quod sit peccatum veniale, si sit leve convicium non multum hominem debonestans, & proferatur ex aliqua animi levitate, vel ex levi ira, absque firmo proposito aliquem debonestandi; puta cum aliquis intendit aliquem per huiusmodi verbum leviter contristare. Ut contumelia sit venialis, duz conditiones ex angelico Doctore necessariæ sunt: prima est, ut contumelia ex se levis sit, non multum hominem debonestans: altera, ut proferatur ex aliqua animi levitate, vel ex levi ira, sine firmo proposito aliquem debonestandi. Hæ conditiones considerandæ sunt, ut de contumeliæ gravitate, & lenitate recte judicetur. At cum mulieres, pueri, infimi homines conviciis se onerant, & gravissimas omnis generis contumelias in sese mutuo effundunt, & ex gravi ira, atque firmo proposito sese debonestandi eas evomunt; ideoque mortalis culpæ sine dubitatione rei sunt.*

ANIMADVERSIO XXII.

Quod contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare non sit necessarium, ut contra Filliuc. &c. docent &c.

In confessione necessario explicandæ sunt circumstantiæ non solum speciem mutantes, sed etiam intra eandem speciem peccatum notabiliter aggravantes, ut contra Busemb. suo loco ostenditur. Itaque si contumeliæ qualitas peccatum notabiliter aggravet, ut sæpe accidit, ea in confessione erit necessario explicanda.

ANIMADVERSIO XXIII.

Rixæ, si modum non excedant, veniales sunt; secus si progrediantur &c.

Ne quis ex Busembaum verbis errandi occasionem habeat; pro certo habendum est, rixas ex genere suo esse mortalia peccata, ut docet D. Thom. 2. 2. qu. 41. a. 1. & patet ex D. Paulo ad Gal. 5. v. 20. ubi rixas inter opera carnis a regno Dei excludentia recenset. Ex quo fit, ut rixæ veniales esse nequeant, nisi ex parvitate materiæ, quæ in iis, si pueriles rixas excipias, vix, aut ne vix quidem locum habet. Itaque etiam si, ut Busemb. ait, ad seditiones, vulnera, cædes non progrediantur, mortales nihilominus culpæ sunt, si rixantes sese graviter lædant, aut lædere conentur, e.g. pugnis, aut baculis etiam sine vulneribus, aut cæde. Hinc D. Thom. 2. 2. q. 41. a. 1. ait: *Rixa videtur esse quoddam privatum bellum, quod inter privatas personas agitur non ex aliqua publica auctoritate, sed magis ex inordinata voluntate. Et ideo rixa semper importat peccatum. Et in eo quidem, qui alterum invadit injuste, est peccatum mortale. Ait peccatum mortale absolute, & sine restrictione. Inferre enim nocuumtum proximo etiam opere manuali, non est absque mortali peccato. Quare, cum Busemb. ait: Sane hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam: intellige, aut adde mortalia.*

Alter enim potest se defendere.

Recte quidem; sed ne putes, innocenti defensionis locum esse, si damnum fuga declinare possis.

Christiana virtus, & honor in eo est, ut Christi præceptum implentes, sicut persecutores, ita rixantes pro nostra virili fugiamus. Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam: Matth. 10. v. 23. Fuga dedecori est apud stultos, quorum numerus est infinitus, Eccl. 1. v. 15. non apud vere christianos, quorum decus est imitari Christum, & Sanctos. Quod si rixantis impetus fuga eludi nequeat, defensio habet locum; qua tamen in re D. Thomam audire operæ pretium est: qui loco mox cit. subdit: *In eo autem, qui se defendit, potest esse sine peccato, & quandoque cum peccato veniali, & quandoque cum peccato mortali, secundum diversum motum animi ejus, & diversum modum se defendendi. Nam si solo animo repellendæ injuriæ illatæ, & cum debita moderatione se defendas, non est peccatum, nec proprie potest dici rixa ex parte ejus. Si vero cum animo vindictæ, vel odii, vel cum excessu debite moderationis se defendat, semper est peccatum, sed veniale quidem, quando aliquis levis motus odii, vel vindictæ se immiscet, vel cum non multum excedit moderatam defensionem; mortale autem, quando obfirmato animo in impugnantem insurgit ad eum occidendum, vel eum graviter lædendum.*

ANI-

LIBER VI.

De Sacramentis.

H Abebit hic Liber Tractatus sex. 1. Agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptismo, & Confirmatione. 3. de Eucharistia. 4. de Pœnitentia. 5. de Extrema Unctione, & Ordine. 6. de Matrimonio.

TRACTATUS I.

De Sacramentis in genere.

CAPUT I.

De natura Sacramenti novæ Legis.

DUBIUM I.

Quid sit Sacramentum?

R Esp. Est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi vim habet sanctitatis, sive gratiæ justificantis efficiendæ, & per consequens significandæ.

Unde resolves.

1. Ad essentiam Sacramenti requiri tria. 1. Ut sit signum stabile. 2. Ut significet veram sanctitatem. 3. Ut eandem efficiat ex opere operato, id est usu suo, & applicatione, per propriam efficaciam, & non ex opere operantis, sive per actum, aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis: quæ, etsi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen ut causa, sed ut conditio, sine qua non.
2. A definitione talis Sacramenti excludi 1. Sacrificia tam novæ, quam veteris Legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam, etsi nihilominus sacrificium novæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur (non ut Sacramentum, usu suo, & applicatione, sed per modum impetrationis) sed ad cultum Deo præstandum, Con. d. 60. ar. 22. 2. Figuras, & sacramenta veteris legis, verbi gratia, circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes, & consecrationes sacerdotum; tum quia a Christo non sunt instituta; tum quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac, licet Circumcisio aliquando sustulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato simpliciter, & rigore: tum quia non contulit gratiam, ut causa physica, vel ut causa moralis, quia nondum erat exhibitæ passio Christi, & meritum, ex quo gratia penderet, sed tantum ex speciali privilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter, qua Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei; neque vi applicationis, & usus sui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum contulisset, quod est falsum. Vide Fill. l. 1. c. 1. & 5. q. 8. & c. 8. 3. Ea, quæ dicuntur sacramentalia, ver. gr. benedictio Abbatis, consecratio virginis: quia præcise ex usu suo, & opere operato gratiam non conferunt, uti nec actus virtutum, præterquam quod hi sensibiles non sint.
4. Lotionem pedum Apostolorum, insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum sanctum illis dedit, Item verba Christi ad Magdalenam, & Paralyticum, Remittuntur tibi peccata: quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eandem causam: esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. Vid. Schol.

DUBIUM II.

Quid circa materiam, & formam Sacramentorum servandum?

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi, 1. Per modum compositi physici, in quo res sensibilis, &

actio, (v. gr. in Baptismo aqua, & ablutio; in Unctione oleum, & unctio) dicitur materia. Et quidem oleum, & aqua materia remota; actio vero illa, materia proxima: verba autem, aut quod eorum loco ponitur, ut in Matrimonio signum consensus, dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis; & tunc dicta materia, & forma, id est res, & verba simul habent se instar materiarum, significatio vero eorum instar formarum. Hic queritur de materia, & forma, priore sensu.

Resp. 1. Ut Sacramentum sit validum, debet inter materiam, & formam, ver. gr. inter effusionem aquæ, & pronuntiationem verborum, tanta esse conjunctio, ut secundum moralem hominum æstimationem, spectata natura cujuscunque Sacramenti, una alteram afficiat; hoc est, ut verba censeantur cadere in talem rem, & cum ea unum totale signum constituere. V. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. Suar. Con. &c.

Unde resolves.

1. In Baptismo, Confirmatione, Unctione, & Ordine, requiritur talis conjunctio, ut dum minister verba pronuntiat, moraliter censeatur etiam lavare &c. ANIMAD. I.
2. In Pœnitentia absolutio satis diu potest differri, sicut in judiciis sententia post examen causæ. ANIMAD. II.
3. In matrimonio unius consensus potest alterius consensum tandiu sequi, quandiu hic moraliter permanere censeatur: sicut in aliis contractibus. Vide Con. hic. art. 6.

Resp. 2. Ut valeat Sacramentum, non debet fieri substantialis, seu essentialis mutatio materiarum, vel formarum; accidentalis vero mutatio, etsi sæpe illicita sit, non tamen invalidum facit Sacramentum. Porro substantialis mutatio materiarum dicitur, quando secundum communem usum, & æstimationem hominum, differt nomine, & re ab ea, quam Christus præscripsit. Accidentaliter dicitur, quando cum ea eundem retinet usum, & nomen. Formæ mutatio essentialis est, quando non manet idem sensus; accidentaliter, quando manet. Laym. l. 5. t. 1. c. 4. ex communi.

Unde resolves.

1. Nullum est Sacramentum, si materia cruda consecratur, sive hæc differat specie substantiali a pane, sive non: quia communiter non censeatur, aut dicitur panis. Item si aquæ artificiales adhibeantur in Baptismo, quia non habent communem usum, & nomen aquæ elementaris; esto physice specie non discrepent. Vide infra de Baptismo.
2. Valet Sacramentum, etsi aqua Baptismi sit calida, &c. si panis eucharisticus sit ater, fermentatus, &c.
3. Defectu formæ Sacramentum est nullum 1. Si literæ aliquæ mutantur, variantes sensum; quod facile fit in initialibus, v. gr. in nomine matris, fili, &c. 2. Si magna fiat interruptio verborum, ita ut moraliter non videantur coherere. 3. Si forma divisim pronuntietur, v. gr. unus dicat, Ego te baptizo, alter, In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & sensus falsus. Fil. l. 1. c. 4. q. 5. V. Bonac. q. 2. p. 1.
4. Forma valet, etsi non liceat, 1. Si omittas voces non essentielles, v. gr. Ego, & Amen in Baptismo, Enim in forma Eucharistiæ. Bonac. d. 4. q. 3. p. 1. n. 9. & 10. ex Suarez, &c. 2. Si quid addas, v. g. In nomine Patris, qui te creavit, &c. 3. Si substituas Synonyma, v. g. abluo, pro baptizo. 4. Si tantum transponas, ut, Hoc meum est corpus. Te ego baptizo. 5. Si verba corrumphas ob præcipitantiam, & balbutiæ; v. g. Hoc est corpus meus, vel hic est enim calis, meus. 6. Si interruptio fiat parva, v. g. Ego te baptizo, & interponat, ista aqua est nimis frigida, vel, Custos verte folium. In nomine Patris, &c. Fill. l. c. Vide Bon. l. c.

ANIMADVERSIO I.

In baptismo &c. requiritur talis conjunctio, ut dum minister verba pronuntiat, moraliter censeatur etiam lavare &c.

Moralem conjunctionem inter materiam, & formam dicto-

dictorum sacramentorum ita accipiunt nonnulli, ut, etiam si physica divisio ex toto inter eas partes intercedat, nihilominus sacramenta valida sint. Huic opinioni illud ego objicio, quod si Sacerdos, postquam ablutionem ex toto peregit, verba proferat *Ego te baptizo* &c. falso ea enuntiet. Non enim reipsa nunc baptizat, ut significant verba *Ego te baptizo*, cum jam baptizaverit: at falsitas verborum in sacramentis conficiendis sacrilega est, & invalidum efficit sacramentum: ergo moralis conjunctio ita intelligenda est, ut materię applicatio, & formę pronuntiatio saltem ex parte physice uniatur, ita ut priusquam e. g. ablutio ex toto completa sit, verborum prolatio incipiat, vel contra.

Hinc Rituale Rom. de forma baptismi loquens ait: *Sed eadem verba uno & eodem tempore, quo fit ablutio, pronuntianda sunt.*

Hęc porro sententia, etsi contraria cuipiam non improbabilis videretur, quoad praxim necessario tenenda est, tum ne a Ritualis præscripto recedatur, tum maxime quia illa propositio, *non est illicitum in sacramentis conferendis sequi sententiam probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi* &c. hęc inquam propositio n. 1. ab Innoc. XI. præscripta est,

ANIMADVERSIO II.

In pœnitentia absolutio satis diu potest differri, sicut in iudiciis &c.

Ergo sicut in iudiciis fori externi post examen causę sententia differri potest ad duos, tres pluresve dies, ita etiam fieri poterit in tribunali pœnitentię: hoc vero valde absurdum est, & Ecclesię consuetudini contrarium; quam consuetudinem mox absolvendi a confessione peccatorum si quis improbare audeat, incidit in propositiones 16. 17. 18. ab Alex. VIII. præscriptas: ergo ab hac consuetudine recedere nullo modo licet: ergo absolutio satis diu, quicquid contra Busemb. dicat, differri non potest, sed audita confessione, impositaque satisfactione, & necessariis, vel opportunis admonitionibus, & correctionibus adhibitis statim impertienda est; sicuti etiam docet P. Concina Theol. t. 9. p. 617. n. 6.

Ratio Busembaum a paritate fori externi petita, nullius prorsus roboris est, quia sacramentalis absolutio non solum sententia est, sed etiam sacramenti forma; quę proinde ab ejus materia, hoc est a confessione, dolore, & proposito pœnitentis separanda non est.

CAPUT II.

De Ministro Sacramentorum.

DUBIUM I.

Quid requiratur, ut minister des valide Sacramentum?

Respond. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides, vel probitas, sed præter potestatem (& jurisdictionem in quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas saltem virtualis, & absoluta, vel huic æquivalens, faciendi non tantum externum illum actum, sed Sacramentum, vel saltem id, quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis ex Trid. s. 7. can. 11. Ratio prioris partis est, quia Sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute divina, secundum institutionem, & meritum Christi. Ratio posterioris, quia ad consecrationem sacramenti requiritur talis intentio, quę actionem determinet ad esse sacramentale, tollatque indifferentiam verborum & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externę, quę ad alios fines, v. g. ad ludum potest referri.

Dixi 1. *saltem virtualis*: tum quia non sufficit interpretativa, vel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente) cum actus ab ea procedens non sit humanus, & deliberatus, seu liber in se: tum quia actualis, qua scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit, & consultata, non tamen requiritur; cum enim ea non sit in nostra potestate, & homo facile distrahatur, nimis durum, & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisivisset. Virtualis autem dicitur, quę ex actuali præcedente relicta durat in aliqua actione vi illius incepta, & continuata: ut si ex intentione baptizandi, vel celebrandi vadas ad Ecclesiam, sa-

cras vestes induas, ad altare, vel baptisterium accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio est, quia hoc sufficit ut actio illa sit humana, & moralis. Laym. l. 5. t. 1. a. 5.

Unde resolves,

1. Si Sacerdos habens forte ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideo consecrat.

2. Impotens rationis, ebrius, vel somnians, non conficit Sacramentum, etiam si ante ebrietatem, vel somnum id intenderit; quia non agit humano modo. Laym. l. c.

3. S. Athanasius in lusu puerili vere baptizavit, quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

4. Hæreticus valide baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse Sacramentum, rideat, & contemnat: imo etsi nolit facere, quod facit Ecclesia Romana, sed quod sua, falso putans non Romanam, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio est, quia intentio generalis, qua vult, quod Christus instituit, prævalet intentioni provenienti ex errore privato. Bon. q. 3. p. 1. n. 9. Suar. Fill. &c.

5. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus: vel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus majorem consecrans, non explicite cogitavit, nec detexit.

Dixi 2. *Absoluta*; quia conditionata suspendit effectum, quod, præterquam in matrimonio, fieri non potest.

Unde resolves.

1. Validum est Sacramentum collatum sub conditione præterita, aut præsentis necessaria, vel contingente, si conditio vere sit impleta: v. g. absolvo te, si vis dimittere concubinam, si capax es; baptizo te, si non es baptizatus. Bon. l. c. n. 18.

2. Nullum est Sacramentum datum sub conditione futura, sive sit hæc contingens, ut, absolvo te, si restitues, si dimittes concubinam &c. sive necessaria, aut adjecta animo suspendendi Sacramentum, ut, absolvo te, si cras Sol oriatur. Bonac. *ibid.* Suar. Con. &c.

3. *Dubium est Sacramentum collatum sub conditione occulta, humano modo incognoscibili: v. gr. baptizo, si es predestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.*

ANIMAD.
I.

4. Graviter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solum futura (quod semper est mortale) sed etiam præsentis, aut præterita; sive in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale; sive humano modo cognoscibilis, quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili: raro veniale, sæpius mortale, si absque ulla causa. Ratio est, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non sine nugatione in re gravi. Vide Bon. l. c. Suar. Con. &c. Schol.

DUBIUM II.

Quid requiratur in ministro, ut licite ministret?

Resp. 1. Præter ea, quę ad valorem requiruntur, requiritur probitas, sive ut sit in gratia: tum quia Christo, cujus est Minister, debet se conformare: tum quia sancta sancte sunt tractanda: tum quia ad hoc quidem singulariter ordinatur, & gratia peculiari donatur, ac proinde hoc curare præ aliis est obligatus. Ita Lay. l. c. & commun.

Unde resolves.

1. Peccat graviter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem jurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censura est prohibitus.

2. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. Bonacin. *quest. 3. punct. 1. §. 1.*

3. Non tamen necessario præmittit Confessionem (nisi velis celebrare) etsi sit consultius: quia de hoc nullum est præceptum, & ad delendum mortale sufficit contritio. Vasq. d. 136. c. 1. Card. de Lugo d. 8. f. 9.

4. Mi-

ANIMAD.
II.

4. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat, & ministret solemniter in mortali, v. gr. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties (quod etiam verum esse volunt Sayr. Ledef. & Bon. Gran. *cont.* 5. t. 5. de Diacono ex speciali commissione baptizante) nisi forte periculum sit in mora, nec possit tam cito confiteri, aut conteri; eo enim casu baptizare, vel etiam absolvere moribundum, in statu peccati, non esse irreverentiam, docet C. de Lugo d. 8. *sect.* 9. n. 151.

Dixi 1. ad id ordinatus; etsi enim laicus in necessitate baptizet cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter docent Con. l. c. Fill. t. 1. c. 5. q. 10. ex Suarez, &c.

ANIMAD. III. 2. Solemniter: nam si sine solemnitate baptizet, excusant a mortali Suarez, Con. Fill. l. c.

ANIMAD. IV. 5. Alii qui conficiunt, & ministrant, non peccant mortaliter, verb. grat. cum laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi invicem matrimonium in mortali. Ita contra Sylv. Vasq. & alios, docet Suarez, cum aliis; qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam Fill. Fern. Sanchez, Con. q. 6. c. 6. d. 1.

ANIMAD. V. 6. Qui ministrat, etsi non conficiat, Eucharistiam in mortali, peccat mortaliter, ut habet communis Suar. Fill. Lay. Bon. & aliorum contra Vasq. cujus sententiam Dian. recte notat esse probabilem, siue sit Sacerdos, siue Diaconus, ut vid. p. 3. t. 4. R. 195. Idem docet Card. de Lugo d. 8. n. 155. Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur, quod minus videtur probabile, cum mortaliter non sit nisi una distributio, & una indigna administratio: ita Tann. 2. 2. Henriq. Fill. n. 87. &c. contra Con. & Bonac.

ANIMAD. VI. 7. Etsi probabile sit, quod docent Sylv. Caj. Fill. t. 1. tr. 1. c. 6. n. 87. Nav. & Sa v. Ordo, Diaconum, & Subdiaconum, si cum mortali in ordine suo ministrent, item Sacerdotem, & Episcopum, si Sacramentalia exercent, nuptias, aquam benedicat, altaria, templa, vasa consecrēt, concionetur, Eucharistiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter; contrarium tamen videtur verius, ut docent Suarez, Vasq. Laym. Con. q. 64. ar. 6. dub. 1. C. de Lugo l. c. Ratio est, quia hæ actiones non tendunt proxime ad sanctificationem animæ ex opere operato, sicut actiones sacramentales.

ANIMAD. VII. 8. Non videtur vera esse sententia, quæ docet esse mortale tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c. Sayr. Suar. Bonac. d. 1. q. 3. p. 2. Quod si quis in mortali (etiam laicus in necessitate) elevet de terra Eucharistiam, non videtur aliud agere, quam si Christum in hac vita lapsum elevariet: secus tamen, si quis id extra necessitatem temere præsumat, exemplo Ozz. Bon. d. 1. q. 3. p. 2. n. 12.

Resp. 2. Requiritur præterea, ut exhibeat, accuret non tantum quæ ad substantiam Sacramenti sunt necessaria; sed etiam quæ ad decorem, siue ex natura rei, siue ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris est, quia alioqui Sacramenta dehonestat, & tractat indigne. Ratio posterioris est, quia Sacramenta sancte sunt tractanda; & præcepta Ecclesiæ obligant in conscientia.

Unde resolves.

1. Peccat ministrans mortaliter, 1. Si utatur materia, vel forma falsa, vel (extra necessitatem) dubia. Bon. d. 1. q. 2. p. 1. n. 32. 2. Si omittat intentionem requisitam. Quod si vero dubium oriatur, & non tantum inanis scrupulus (is enim rejici debet) an forma fuerit legitima, vel an legitime, & integre prolata, tunc etsi speculative probabile sit, formam esse legitimam, in praxi tamen iteranda erit sub condicione, quia tutius hic eligendum est.

ANIMAD. VIII.

ANIMAD. IX. 2. Peccat quoque (graviter, vel leviter pro gravitate materiæ) 1. qui verba formæ corrupte, inarticulate, indevote pronuntiat. 2. qui materiam, vel formam, vel caeremonias, contra Ecclesiæ morem, quamvis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale: si ex negligentia, sæpe est mortale, quando ea magna est, & in re gravi. V. infra c. 4. d. 5.

3. Peccat graviter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta indigni-

tas, & ex negatione sequeretur infamia, ut patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Judæ Eucharistiam dedit. Gravius peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo convenisset: aut qui non audens indigne celebrare, simularet Missam, elevans hostiam non consecratam; quia, quantum est ex se, dat occasionem idololatriæ. V. Bon. d. 1. q. 6. p. 4. Suar. Con. &c. Schol.

ANIMADVERSIO I.

Hic animadvertendum est, conditionem appositam ex natura sua esse contingentem, illudque suspendere, cui apponitur. Idcirco enim apponitur, ut ea posita rem esse, eaque sublata rem non esse velimus. Itaque conditio necessaria, ut absolvo te, si cras Sol oriatur, ut habet Buf. in ca. 2. est quid nugatorium, & contradictorium, quod in sani hominis mentem venire non potest. Hinc porro fit, ut quæstiones de his necessariis conditionibus otiosæ merito videantur, & inutiles. Si tamen non solum impie, sed etiam stulte adjiciantur sacramenti formæ, illæ quidem, ut ego sentio, pro non adjectis haberi debent, & quod hinc consequitur, sacramentum irritum, quantum in ipsis est, non efficiunt.

At quia adjiciuntur, interrogandus esset sacramenti minister, qua intentione illas adjecerit; qui, si intenderit sacramentum suspendere, sacramentum nullum est; si id non intenderit, sed reipsa sacramentum conficere voluerit, sacramentum validum est.

Illæ porro conditiones, baptiza te, si es prædestinatus, si Deus videt, te hoc anno moriturum, ut Busemb. habet in ca. 3. illisque similes, sunt quidem conditiones ex natura sua necessariæ; at quia nobis incertæ, & quoad nos contingentes, sine contradictione apponuntur. Hinc autem fit, ut sacramentum valeat, si conditio vera sit, secus non valeat: & quoniam nobis ignotum est, utrum conditio sit, necne vera, sacramentum quoad nos est anceps, & dubium.

Graviter sane, seu mortaliter peccat, qui, ut habet Buf. ca. 4. administrat sacramentum sub conditione non solum futura, sed etiam præsentis, aut præterita sine gravi causa; quæ fatente La-Croixio p. 194. n. 82. est communis sententia. At La-Croix hic addit: „Sed Dicat. nu. 160. putat, si apponatur conditio, quæ certo existat, v. g. absolvo te, si Christus mortuus est pro nobis, fore tantum veniale, quod est probabile.“

Cur id probabile est? Condicio a La-Croixio e. g. allata, impia est, & hæretica; imo hæresi pejor, utpote quæ christianæ religionis prima fundamenta in dubium revocet, & hebraicæ impietati proxima sit. La-Croix quidem de christiana veritate non dubitat, cum contrarium protestetur; at ipsa conditionalis particula, si Christus &c. rem contingentem, ac dubiam ex sua natura facit. Itaque illa conditio, si Christus &c. in ore La-Croixii nugatoria est, & contradictoria, reipsa tamen impia. An propositiones nugatoriæ de Christo, sacramentorum formis adjectæ, & reipsa impia non sunt maxime impia, & sacrilega, & maxime mortales culpe?

Quod attinget ad Busembaum. parenthesis, (excepto matrimonio) de ea suo loco sermo erit.

ANIMADVERSIO II.

Non tamen necessario præmittis confessionem &c.

Hoc idem habet P. Viva, cujus doctrinam laxam, & falsam judicat, & refellit P. Concina Theol. t. 8. p. 94. q. 13. eandemque refutat Genettus Theol. t. 3. p. 35. q. 4. ac merito. Nam si Sacerdos celebrare velit, necessario est præmittenda sacramentalis confessio peccati mortalis, ut fatetur Busemb. & explicite declarat Syn. Trident. sess. 13. cap. 7. & can. 11. Idque verum est, quantumcumque, ut ait sacra Syn., se contritum existimes. Cur confessio Sacerdoti Missam celebraturo necessario præmittenda est? Quia scilicet incertum semper est, utrum contritio tam perfecta sit, ut peccatorem sine sacramento poenitentia Deo reconciliet. Ergo si Sacerdos peccati mortalis conscius, sine confessione sacramenta administret, in peccati mortalis dubio statu ea administrat: at administrare sacramenta in dubio peccati mortalis statu, est peccatum mortale; quia qui ita se gerit, se obicit periculo probabili indigne, & sacrilege administrandi sacramenta, hoc est mortaliter peccandi. Ergo &c.

Præterea contritio peccatum non delet sine poenitentia sacramenti voto ex Syn. Trident. sess. 14. cap. 4.: at qui Confessarium in promptu habet, aut illum habere commode potest, nec tamen confiteri vult, hic certe non habet votum, seu propositum confitendi peccata.

„An

„An, inquit P. Concina qu. citata nu. 28. reponit „probabiliter, ejusmodi ministrum habere votum confitendi in paschate? Per totum ergo annum absolvet, unget, dispensabit corpus Christi. Hæc ne paradoxa deglutient? „Ergo

Adde, quod qui vere, & perfecte contritus est, absolutionem vehementer desideret, nec eam differat: ergo qui absolutionem, quam potest habere, recusat, & protrahit, perfecte contritus non est. Itaque Sacerdos, qui neglecta sacramentali confessione sacramenta ministrat, quia sibi perfecte contritus videtur, ipse se sponte decipit, in peccati mortali statu ea ministrat; ideoque mortaliter peccat. Hinc Catech. Conc. Trident. p. 2. cap. 5. numer. 45. ait: *Verum si quid salutis nostre ratio postulat, consideremus, profecto quoties vel mortis periculum imminet, vel aliquamrem tractare aggredimur, cujus tractatio homini peccatis contaminato non conveniat, veluti cum sacramenta ministramus, aut percipimus, toties confessio prætermittenda non est.* Est ne necessario faciendum, quod salutis nostræ ratio postulat? At ex Catech. doctrina, quæ non est Busembaum, La-Croixii, aut similibus doctrina, salutis nostræ ratio postulat, ut, cum sacramenta ministramus, Confessio non sit prætermittenda: ergo &c. conclusio est legitima, & evidens.

Demum quæro, utrum a peccato magis immunis esse debeat, qui sacramenta suscipit, an qui ministrat? Nonne qui ministrat, utpote Christo conjunctior, cui committitur sacratissimarum rerum tractatio, & dispensatio? Minister, est Christi animum instrumentum, ac veluti manus, qua Deus sua majora in homines beneficia diffundit: ergo major puritas animi, majorque præparatio necessaria est in ministrante, quam in suscipiente sacramenta: sed ex Synodo Tridentina cit. certum est, in eo, qui Eucharistiam susceptorus est, præparationis loco necessariam esse sacramentalem confessionem, si mortalis culpæ sibi conscius sit: ergo id necessarium quoque est in ministrante: idem porro dicendum, si alia sacramenta ministraret. Ex his intelligitur, futilem esse, & nullam illam Busem. rationem, „quia de hoc nullum est præceptum, & ad delendum mortale sufficit contritio. „Nam præceptum confessionis includitur in eo naturali, & divino præcepto, ut sancta sancte tractentur, & ut periculum indigne ea tractandi vitetur; quod si non præstant, qui contritione, ut putant, præmissa, sacramenta ministrant sine confessione, uti ostensum fuit.

ANIMADVERSIO III.

Solemnitas. Nam si sine solemnitate baptizet, excusant a mortali &c.

Ordinarius sacramenti minister peccati mortali sibi conscius, ex necessitate baptizans non peccat, ut docet Div. Thom. p. 3. q. 64. a. 6. ad 3. ubi ait: *In articulo tamen necessitatis non peccaret (qui est in peccato mortali) baptizando in casu, in quo etiam laicus posset baptizare. Sic enim pater, quod non exhiberet se ministrum Ecclesie, sed subveniret necessitatem patienti. Secus est autem in aliis sacramentis, quæ non sunt tantæ necessitatis, sicut baptismus, quæ sententia communis est teste P. Concina Theol. t. 8. p. 90. n. 15.*

At extra necessitatem baptizans, mortaliter peccat, ut habet D. Th. a. 6. cit. & Catech. Conc. Trid. p. 2. de sacram. in gen. n. 26.

Neque vero a mortali excusatur, quia sine solemnitate baptizat; quia peccatum mortale admittitur in ipsa sacramenti administratione; imo vero baptizans sine solemnitate, peccatum peccato addit; quia ritus ex Ecclesiæ casu, & præscripto adhibendos negligit, & separat a baptismo.

Hinc ipse La-Croix p. 195. n. 93. ait: „Ex dictis colliges, mortaliter peccare baptizantem in mortali, „quamvis laicus sit. „Multo ergo magis, si sit Sacerdos.

ANIMADVERSIO IV.

Alii, qui conficiunt, & ministrant, non peccant &c. v. g. cum laici in necessitate baptizant.

Laici in mortali ex necessitate baptizantes, nec mortaliter, nec venialiter peccant. Si enim id ex mox dictis verum est in Sacerdotibus, multo magis in laicis.

Vel ministrant sibi invicem matrimonium in mortali.

Si ipsi ponantur Ministri matrimonii, quæ res certa non est, cur mortaliter non peccant? Ex mox dictis ad c. 3. major præparatio necessaria videtur in ministrante, quam in suscipiente sacramenta; quia ille agentis loco est, & excellentiori modo sacramenta attingit: ergo si qui suscipiunt matrimonium in mortali, mortaliter peccant, multo magis mortaliter peccant illud administrantes. Hinc Catech. n. 26. mox cit. ait: *Meminiſſe autem*

debent, sacramenta divinam quidem virtutem, quæ illis inest, nunquam amittere; ac vero impure ea ministrantibus æternam perniciem, & mortem asferre.

ANIMADVERSIO V.

Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam in mortali, peccat mortaliter, ut habet communis, &c.

Hanc sententiam tradit D. Thom. p. 3. qu. 64. art. 6. ubi ait: *Non est dubium, quin mali exhibemus se Ministros Dei, & Ecclesie in dispensatione (nota hoc verbum) sacramentorum, peccant; & quia hoc peccatum pertinet ad irreverentiam Dei, & contaminationem sacramentorum, quantum est ex parte ipsius peccatoris, (licet sacramenta secundum seipsa incontaminabilia sint;) consequens est, quod tale peccatum ex genere suo sit mortale.* Idem docet Catech. verbis mox recitatis ad c. 5. Idem Rit. Rom. (de iis, quæ in sacram. administ. generaliter servanda sunt) inquit: *Nam, etsi sacramenta ab impuris coquinari non possunt, neque a pravis Ministris eorum effectus impediri; impure tamen, & indigne ea ministrantes, æternæ mortis reatum incurunt.*

Itaque Busemb. hic, & La-Croix p. 196. n. 94. contrariam opinionem probabilem perperam appellant. Nec enim, si quidam recentes opinatores a S. Thoma, Catech. Concilii Tridentini, & Rituali Romano recedere audent, suis possunt opinionibus probabilitatem conciliare. Quo enim fundamento? An sua ipsorum auctoritate, quæ ex se tenuis, cum a tam verendis auctoritatibus discedit, contemnenda est, & pro nihilo habenda? An rationibus, quæ reipsa fatiles sunt?

„Ratio nostra est, inquit La-Croix, quia distribuens „non conficit sacramentum. „(Resp. Hæc non est ratio, sed principii petitio; queritur enim, utrum distribuens, & non conficiens sacramentum, mortaliter peccet), „nec aliquid agit nomine, aut in persona Christi. „(Resp. Hoc est aperte falsum, quia Christi nomine, ejus loco, ut ejus minister ab Ecclesia institutus, ipsum Christum sub sacratissimis symbolis populo ministrat), „nec immediate cooperatur Deo in causanda gratia? „(An parum est, quod cooperetur Deo in causanda gratia sanctissimi sacramenti ope?) „Sed tantum „quodammodo applicat activa passivis, & operatur aliquid, remote se habens ad productionem gratiæ: ergo „non apparet, unde refundatur gravis irreverentia. „

Resp. Hæc ratio, ut adnotavi, partim sophistica, & falsa est, partim vero contra ipsum La-Croixium pugnat. Qui enim sacratissimum Christi corpus sub eucharisticis symbolis contentum, quod est fons, & principium omnis gratiæ, populo recipienti, scelere inquinatus ministrat, ejusque ope populum sanctificat, gravissime contra reverentiam tam augusto sacramento debitam peccat: at hoc innuunt illa scholastica La-Croixii verba, „sed tantum „applicat activa passivis, & operatur aliquid, remote „se habens ad productionem gratiæ. „Ergo La-Croixii ratio contra ipsum pugnat. „Confirm. inquit La-Croix, „nam Christus non requisivit, ut distribuens sit persona „sacra. „Resp. An Christus non requisivit, ut distribuens a mortali scelere esset immunis? Quod si laici sibi, & aliis primis Ecclesiæ sæculis Eucharistiam ministrantes, ab omni letali culpa alieni esse debuerant, ne sacrilege eam ministrarent, multo magis Sacerdotes, sancti in tam augusto ministerio necessario esse debent.

„Et quamvis requiratur, ut ordinarius Minister sit „persona sacra, hoc non est ratione distributionis. „(Resp. Hoc est aperte falsum. Nam eo ipso, quod Ecclesia Eucharistiæ distributionem laicis, & aliis vetuit, voluit, ut ordinarius minister distributionis Eucharistiæ esset sacerdos ratione ipsius distributionis.) „Sed quia „ordinarius minister distributionis est ille idem, qui „conficit, nempe sacerdos. „Resp. hæc quidem est una ratio, cur solus sacerdos sit ordinarius distribuendus Eucharistiæ, non tamen hæc sola; sed, ut ait D. Thom. 3. p. q. 82. a. 3. *Secundo, quia Sacerdos constituitur medius inter Deum, & populum: unde sicut ad eum pertinet dona populi Deo offerre; ita ad eum pertinet dona sanctificata divinitus, populo tradere. Tertio, quia in reverentiam hujus sacramenti, a nulla re contingitur, nisi consecrata. Unde & corporale, & calix consecrantur, & similiter manus sacerdotis, ad tangendum hoc sacramentum. Unde nulli alii tangere licet; nisi in necessitate, puta si caderet in terram, vel in aliquo alio necessitatis casu.*

„Deinde (subdit La-Croix) sicut qui in mortali „Eucharistiam loco movet, vel gellat, vel cum ea benedicit populo, secundum plerisque adversarios non idem „eo peccat mortaliter, ita nec si admoveat ori communicantis. „

Resp. Ant. negandum est, ut mox dicetur ad c. 7. Sed præterea discrimen in eo est, quod qui movet, aut gellat Eucharistiam, sacramentum Eucharistiæ non ministrat;

at

at qui ori communicantis illam admoveat, sacramentum Eucharistiae ministrat.

Verum contra Busem. La-Croixium, & alios probabiles audiendus hic iterum est Catech. Concilii Trident. loco citato, ubi ita loquitur. *Quod si homini peccatis contaminato minus licet de rebus divinis agere; quantum ab eo scelus concipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, vel (nota hanc partem disjunctivam) in sedas manus sumere, contrectare, atque aliis porrigere, & ministrare vereatur?* D. vero Dion. in ep. ad Demophilum (apud D. Thomam p. 3. q. 64. art. 6.) inquit: *Talis (peccator) audax videtur, sacerdotalibus manibus apponens, & non timet, neque verecundatur, divina praefer divinitatem exequens, & Deum putans ignorare, quae ipse in semetipso cognovit; & decipere existimat falso nomine patrem ab ipso appellatum, & audet immundas infamias, non dicam orationes, super divina signa Christi formiter enuntiare.* Itaque P. Concina Theol. t. 8. p. 90. nu. 17. opinionem La-Croixii, & aliorum, de qua loquimur, falsam, & laxitatis plenam merito appellat, & rejicit.

Et quidem aliqui putant, eos mortalia committi, quot communicantur: quod minus videtur probabile, cum &c.

Illud certum hic est, quod monet etiam Concina loc. cit. eo gravius scelus esse, quo pluribus sacra communio distribuitur. Sed, si rem examinare velimus, quæro, cur moraliter non sit, nisi una distributio, cum plures communicantur, ut Busem. affirmat? Quid est illud moraliter? Quoad malitiam. Busembaum ergo ratio non est ratio, sed petitio principii. Malitia actionis ab actione mala nec separatur, nec separari potest: cum plures communicantur, malæ distributiones sunt numero plures; quia unaquæque mala est, & unaquæque ab alia distinguitur: ergo malitiæ quoque sunt plures numero, seu, quod idem est, plures quoad malitiam, & moraliter. Qui pluribus S. Eucharistiam indigne ministrat, perinde se habet quoad numerum peccatorum, ac qui strido pugione multos invadens, multos occidit. Nonne hic tot homicidiorum reus est, quot homines peremit? Idem dicito de eo, qui pluribus indigne S. Eucharistiam distribuit. Ceterum esto, unum sit peccatum: illud negari non potest, hoc peccatum multis æquivalere, quod perinde est, ac si esset multiplex.

ANIMADVERSIO VI.

Estsi probabile sit, quod docent &c. contrarium tamen videtur verius, ut docent &c.

Hoc contrarium sequitur quoque La-Croix p. 196. n. 96. 97. 98.

P. Concina Theol. t. 8. p. 92. num. 21. ita loquitur. „Hanc opinionem (La-Croixii quoad Diaconum) falsam cum gravioribus Theologis reputo. Patet ex Act. cap. vi. ubi Diaconatus ordine initiandos non alios voluerunt, quam viros Spiritu sancto plenos. S. August. epist. 21. alias 148. docet: *Nihil esse in hac vita difficilius, laboriosius, periculosius Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio; sed apud Deum nihil beatius* (si rite peragatur.) *Si vero perfunctorie, atque adulatorie, nihil miserius, & tristius, & damnable.* Perspicue hanc veritatem docet S. Thom. in 4. d. 24. q. 1. art. 3. q. 5. ubi hæc scribit: *Lex præcipit, ut homo iuste ea quæ iusta sunt, exequatur. Et ideo quicumque homo, quod sibi competit ex ordine, facit indigne, quod iustum est, iniuste exequitur, & contra præceptum legis facit; ac per hoc peccat mortaliter. Quicumque autem cum peccato mortali aliquod sacrum officium pertrahat, non est dubium, quin illud indigno faciat. Unde patet, quod peccat mortaliter.*

Hactenus P. Concina, qui quoad Subdiaconum suo munere solemniter fungentem, probabilius putat, eum mortaliter peccare p. 94. n. 22.

Genettus Theol. t. 5. p. 91. qu. 15. ait: „S. Thomas, S. Raymundus, & S. Antoninus asserunt expresse, eum mortaliter peccare, qui in statu peccati mortalis suum exercet ordinem:“ & verba tum S. Antonini, tum D. Thomæ asfert, quæ id explicite docent; uti sunt mox exscripta quoad D. Th.

His addit illud Gregorii IX. cap. *Quæsumus*, (lib. 1. dec. tit. 11. c. ult.) ubi ait: *Quæsumus est de Sacerdotibus, vel aliis Clericis, qui per reatum adulterii, perjurii, homicidii, vel falsi testimonii bonum conscientie recte perdididerunt. Respondemus, quod si proposita crimina ordine iudiciario, vel alias notoria non fuerint, non debent hi (præter reos homicidii) post penitentiam in jam susceptis, vel suscipiendis ordinibus impediri: qui si non penituerint, monendi sunt, & sub interminatione divini iudicii obtestandi, ut in testimonium suæ damnationis, in susceptis etiam ordinibus non ministrent.*

Hæc auctoritates, inquit La-Croix n. 204. (Greg. IX. & S. Thomæ) reddunt sententiam oppositam val-

de probabilem; „hoc est sententiam, quam Busem. probabilem esse hic fatetur.

Hæc La-Croixii confessio homini æquo satis omnino esse debet, ut hanc oppositam sententiam sequatur, & teneat. Quid enim in moralibus doctrinis amplius quæras, quam ut valde probabiles sint? Si enim postules, ut sint omnino certæ, & evidentes, rem impossibilem postulas; quia morum doctrina certa, & evidens esse non potest.

Sed La-Croix pro sua versatili indole suam opinionem deferere nolens, rem implicare conatur, & subdit: „Quia tamen videntur nimium probare, dici potest, Gregorium loqui de universo genere actionum clericalium, & sensum esse, peccari posse mortaliter, si obeantur indigne, non si singulæ, alioquin ostiarius in mortali aperiens januam templi peccaret mortaliter; sed si aliæ, nempe si conficiantur Sacramenta.“

At hæc interpretatio nec vera, nec probabilis est, sed aperte falsa. Nam conficere Sacramenta ad solos Sacerdotes ex officio pertinet. Nec enim (si quis baptismum objiciat) collatio baptismi est functio propria Clericorum, sed communis omnibus, si necessitas postulet. At Greg. IX. non de solis Sacerdotibus fuit interrogatus, sed etiam de aliis Clericis, & respondet, eos esse monendos &c. *ut in susceptis etiam ordinibus non ministrent*, hoc est, ut non solum ad superiores ordines non ascendant, sed ne susceptorum quidem functiones, puta Diaconi, Subdiaconi, &c. exerceant.

„Alii putant, Gregorium loqui de ministris altaris, qui olim communicabant in Missa solemni, ut probant Suar. d. 69. f. 3. & Lugo n. 46. & forte ideo significavit, Clericos peccare mortaliter, si nempe officia sua complete obeant, idest si simul communicent in mortali.“

At hæc quoque interpretatio est arbitraria, & falsa. Quia neque necesse erat quærere, utrum Clerici S. Eucharistiam suscipientes mortaliter peccarent, quod ex Apost. perpicuum est; neque communio Clericorum propria est; at hic aperte sermo est de ministerio Sacerdotum, & Clericorum proprio.

„Alii cum Dicast. n. 242. & 249. dicunt, Gregorium tantum velle, quod talis peccet, sed non determinate, quomodo peccet.“

Hoc vero commentum aperte pugnat cum Gregorii verbis, qui ait: *Es sub interminatione divini iudicii obtestandi* &c. An verba hæc peccatum indefinite significant an gravissimum, & mortale peccatum definite non significant?

„Bernab. n. 100. dicit, Gregorium in hoc esse locutum, velut privatum Doctorem, & non ut Pontificem, eo quod de illo puncto non esset interrogatus.“

An Pontifices Summi ut tales non loquuntur, nisi de iis, de quibus interrogantur? Præterea Greg. non solum de Sacerdotibus, sed etiam de aliis Clericis fuerat interrogatus, ut patet ex ejus descriptis verbis.

La-Croix quid aliud his variis commentis præstat, nisi ut suos lectores omni vento doctrinæ contra præscriptum Ap. 4. Eph. v. 14. circumferat, ne suam, suorumque probabiliorem doctrinam deserant, & ne Summi Doctoris doctrinæ adhæreant.

At quid de D. Thoma? „Quod S. Thom. attinet, inquit, si hic similem explicationem non patiat, consequenter dicendum esset, etiam peccare mortaliter Sacerdotem, si in mortali tangeret ciborium; item Subdiaconum, si solemniter ministrans explicet corporale in altari; item Acolytum, si deferat ampullas, vel lumen ad altare &c. hæc enim competunt ipsis ex suo ordine, & velut ministris. Hæc autem negantur etiam ab adversariis, ut videri potest apud Dicast. n. 217. ubi ejusmodi rigidam aliquorum sententiam vocat satis falsam, & scrupulosam. Itaque dici potest cum Ilss. n. 44. S. Thomam velle, quod actus illi sint mortales, quando simul includunt actum principalem, qui est confectio, vel susceptio Sacramenti.“

Dum La-Croix ita loquitur, aut S. Thomam se non legisse ostendit, aut imperitis fucum facit, præferens aliquid in S. Doctorem obsequium, a quo apertissime discedit. D. Thom. præter verba recitata, quibus suam mentem satis aperit, Suppl. 3. p. q. 36. art. 5. ait: *Sacrilas vite requiritur in suscipiente ordinem, ut sit idoneus ad exequendum: sed peccat mortaliter, qui cum peccato mortali ad ordines accedit: ergo multo fortius peccat mortaliter in qualibet exequutione sui ordinis: &c.* ad 4. ait: *Quod quandocumque homo exhibet se in aliquo actu ut ministrum Ecclesie in mortali peccato existens, mortaliter peccat, & toties, quoties hujusmodi actum facit: quia, ut Dion. dicit 1. cap. Eccl. Hierar. immundis nec symbola, idest sacramentalia signa, tangere fas est. Unde quando tangunt res sacras quasi suo officio utentes, peccant mortaliter. Secus autem esset, si in aliqua necessitate aliquod sacrum contingerent, vel exequerentur in illo casu, in quo etiam laicis*

Dd

laicis

audis licet; sicut si baptizarent in aliquo articulo necessitatis; vel si corpus Christi in terram projectum colligerent. Hinc D. Antoninus a Genetto citatus ait: *Es, ut dicit Thomas, in quolibet actu cujuscumque ordinis, quandocumque se exhibet ut minister Ecclesie, peccat mortaliter, & toties, quoties hoc agit.* Hæc est sententia D. Thomæ, & D. Antonini, conformis doctrinæ Gregorii IX. cit. a qua, etiam si quoad functiones minorum ordinum durius meo quoque misero sensui videatur, discedere tamen non audeo; imo temerarius ipse mihi videretur, si discedere auderem. Nam auctoritates recentium probabilium, qui Summos Pontifices, & Sanctos Doctores aut non consulunt, aut deferunt, ut suis sensibus obsequantur, me minime movent.

Sed inter alia, duo maxime absurda paradoxa obtrudit La-Croix excusans a mortali culpa Sacerdotem, qui in peccato mortali legit *Missam etiam per canonem, dummodo ante consecrationem conseratur* n. 97. & qui audit confessiones, etiam si in mortali formam Sacramenti incobet, *dummodo ante expressionem ultimæ partis essentialis sit in statu gratiæ* n. 103. Hæc doctrinæ non tam refutandæ, quam lacrymis deplorandæ sunt; quæ tamen ex antedictis assertim refutatz sunt.

Sed quid dicendum de sacra concione in mortali peccato habita?

Id esse peccatum mortale, affirmant Cajet. Merbesius, Farvacquesius, Juvenin, Turnely, Bouchat, Andreas de Saussans, Navarrus, Jacobus Boudartius, Henricus a S. Ignatio, ut refert P. Concina Theol. t. 8. p. 93. qu. 23. quam sententiam docere videtur S. Thom. in 4. d. 19. q. 11. art. 2. ad 2. ut ait idem Conc. qui S. Doctoris verba refert. Sed ipsum, si vis, consule.

ANIMADVERSIO VII.

Non videtur vera esse sententia, quæ docet, esse mortale tangere in mortali corporalia, calices &c.

Hæc sacra instrumenta tangere sunt officia, & functiones Diaconi, & Subdiaconi; quæ functiones ex dictis sine peccato mortali exerceri non possunt ab iis, qui in mortali peccato versantur.

ANIMADVERSIO VIII.

Quod si vero dubium oriatur &c. an forma fuerit legitima, vel &c. tunc, etsi speculative probabile sit, formam esse legitimam, in praxi tamen iteranda erit sub conditione.

Illud, etsi speculative probabile sit, formam esse legitimam, sophisticum est, ex reflexa versatili probabilitate misere proditum. Sicut temere dubitat, qui rationabiliter judicat, ita contra temere judicat, qui rationabiliter dubitat. Unde enim rationabile dubium oritur, inde non nisi temerarium judicium, quod rationabilem dubitationem tollit, existere potest: ergo qui rationabiliter dubitat, utrum forma fuerit legitima, vel legitime, & integre prolata, non nisi ex sophistica speculatione, & temere judicat, eam esse legitimam. Sed Baf. huic sophisticæ speculationi medetur, dum addit, *in praxi tamen iteranda erit sub conditione, quia &c.* quæ ratio certissima est ex prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta.

ANIMADVERSIO IX.

Peccat quoque graviter, vel leviter &c. i. qui verba formæ corrupte, inarticulate, indevote pronuntiat.

Qui irreverentiam Deo irrogat, & sacramenta, quantum in ipso est, contaminat, ex D. Th. cit. ad c. 6. h. dub. mortaliter peccat: sed qui verba formæ corrupte, inarticulate, indevote pronuntiat, irreverentiam Deo irrogat, & Sacramenta, quantum in ipso est, contaminat: ergo mortaliter peccat.

In hanc rem ita loquitur Nat. Alex. Th. t. 1. p. 152. reg. 9. „Peccaret etiam letaliter, qui ex industria corrupte proferret, aut mutaret verba formæ sacramentalis (quamvis sensus idem maneret, adeoque accidentaria tantum mutatio fieret) ratione gravis negligentiz, contemptus, vel scandali; quod maxime locum haberet, si corruptio illa, vel mutatio esset notabilis, ut si quis sciens volens baptizaret in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, vel in consecratione calicis omitteret hæc verba, *novi, & æterni testamenti, mysterium fidei*. Si autem mutatio levis sit, neque cum plena consideratione facta, minister venialiter tantum peccabit.“

CAPUT III.

De suscipiente Sacramentum.

DUBIUM I.

Quæ dispositio requiratur ad valorem Sacramenti in suscipiente?

Resp. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione utentibus, intentio percipiendi sacramentum interpretativa saltem requiritur, & sufficit (excipe Pœnitentiam, de qua infra.) Ita commun. Theologi omnes cum D. Thom. contra Cajet. qui putat, in suscipiente nullam intentionem requiri, modo contrariam non habeat. Ratio responsionis est, quia, sicut adultus non justificatur sine proprio consensu, ita nec per Sacramentum initiatur, & consecratur Deo, sine eodem consensu, si ejus sit capax. Bon. d. 1. q. 6. p. 2.

Dixi, *adultis, &c.* quia cum tantum requirantur conditiones, juxta subjecti capacitatem; parvuli autem, & perpetuo amentes non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. Fill. t. 1. c. 8.

Unde resolves.

1. Parvuli, uti & perpetuo amentes, valide baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur: quod ultimum nefas esset, priora autem olim permittebantur. Bon. l. c.

2. Aegris ratione jam privatis recte datur Unctio, non tantum si ante petierint, sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse in mortali: nam hoc ipso censetur interpretative voluisse, & petiisse, quod alii Christiani, etiam si de ea nunquam audierint. C. de Lugo de Sacramentis in genere, d. 9. n. 122. &c. commun.

3. Invalidum est Sacramentum, 1. quod quis suscipit cum intentione neutrali, habens se negative. 2. quod suscipit fidei, id est simulate; non tamen quod fidei, id est indisposite. 3. quod per meram vim animo omnino repugnante suscipitur. Bon. l. c.

4. Validum est Sacramentum, 1. Quod qui accipit, vult quod Christiani accipiant; etsi non credat, aut non velit Sacramentum. 2. Quod quis per metum coactus suscipit, cum metus non tollat voluntarium. Matrimonium tamen gravi metu, v. gr. injustæ mortis initum, censetur irritum, ut docet Sanch. l. 4. de matr. d. 12. & 14. Card. de Lugo d. 9. n. 133. Et qui ordines gravi metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, potestque, secus scando, nubere, ut suo loco dicam.

DUBIUM II.

Quid requiratur, ut licite, & cum fructu suscipiatur?

Resp. Ad effectum Baptismi, & Pœnitentiæ requiritur, & sufficit præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei, & attritionis, non autem requiritur caritas; sive ut gratiam habeat; quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua vero Sacramenta, quæ dicuntur vivorum, requiritur, ut sit in gratia; quia illa non primam, sed secundam tantum gratiam, id est augmentum tantum gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cum quis putat bona fide se carere mortali. Laym. d. 6. Bon. d. 1. q. 6. p. 2.

Unde resolves.

1. Etsi æqualiter dispositi æqualem, magis tamen dispositi majorem Sacramenti fructum præter characterem consequuntur: tum quia congruum est Sacramenta ita instituta esse, ut uberior gratia detur pro dispositione subjecti: tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

2. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecra-

cratam, cum instar alterius animalis, sine intentione sumendi Sacramentum, sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, non tamen sacramentaliter, & cum fructu. Idem docet Bonac. de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis: quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti privari, etsi sumpturus calicem, simul etiam levare sitim intenderet. Vide Bonac. l. c. n. 30.

C A P U T IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant?

Resp. 1. Cæremoniæ ecclesiasticæ, quæ vulgo dicuntur Sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio dominica, aqua benedicta, eius eulogiarum olim in usu, confessio generalis, eleemosyna, benedictio ab Episcopo, vel Abbate consecrata data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu:

Orans, sanctus, edens, confessus, dans, benedictus.

Ad quæ etiam revocantur transmissio pectoris, unctio in Regem, & similes: item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt, ut exorcismi, insufflationes prima tonsura, benedictiones, & consecrationes variarum rerum, & personarum, ut Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Joannis, cerei agni, signum S. Crucis. Quæritur ergo, quam vim habeant; non ex opere operantis, cum certum sit, sicuti per alia pia opera, sic etiam iis nos mereri; sed ex opere operato.

Resp. 2. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi sua, & per se, sed tantum quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tum quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum iis facta reperitur; tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ, quam conferendi ea nullam per se habent vim. Ratio posterioris est, quia id accommodatum est Sacramentalium institutioni, & consecrationi, quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur. Con. q. 71. a. 3.

Unde resolves.

1. Gratia prævenientes, & pii motus conferuntur per Sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omnino infallibilem effectum habent.

2. Peccat graviter, qui Sacramentalibus falsam materiam supponit, ut pro aqua lustrali faciendâ urinam.

3. Sacramentalia quandoque operantur beneficia corporalia, v. g. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ. Imo quædam etiam vim habere (v. gr. fugandi dæmonem) per modum operis operati, ex singulari privilegio, docent Henr. l. 1. c. 2. Sotus, & alii. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operantium, quandoque signo Crucis, quod quidam etiam putant de nomine JESU, a dæmone liberati fuisse dicuntur: quod tamen alii eorum virtuti objectivæ, quasi naturali, adscribunt: de quo plura apud Schol. Vid. Mazar. d. 10. f. 1.

ANIMADVERSI O U N I C A .

Tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ &c.

Hæc ratio falsa est; quæ si vera esset, iusti in gratia perseverantes, quibus gratia jam fuit infusa, nec de novo infunditur, venialium peccatorum remissionem consequi non possent; quod est falsum, & absurdum. Hinc D. Thom. p. 3. q. 87. a. 2. ait: quod unumquodque tollitur per suum oppositum. Peccatum autem veniale non contrariatur habituali gratiæ, vel caritati, sed retardat actum ejus, in quantum nimis inhaeret bono creato, licet non contra Deum, ut in 2. p. habitum est. Et ideo ad hoc, quod peccatum veniale tollatur, non requiritur, quod infundatur

aliqua habitualis gratia; sed sufficit aliquis motus gratiæ, vel caritatis ad ejus remissionem. Quia tamen in habentibus usum liberi arbitrii, in quibus solis possunt esse venialia peccata, non contingit esse infusionem gratiæ sine actuali motu liberi arbitrii in Deum, & in peccatum, ideo quandocumque de novo infunditur gratia, peccata venialia remittuntur.

TRACTATUS II.

De Baptismo, & Confirmatione.

C A P U T I.

De Baptismo.

Non agitur hic de Baptismo sanguinis, id est martyrio; nec de flaminis, seu spiritus, id est contritione, cum voto Baptismi, vel desiderio, quia non sunt Sacramenta; sed de Baptismo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta sub præscripta forma verborum.

D U B I U M I.

Quid sit materia Baptismi?

Resp. Materia remota licita est aqua consecrata, si haberi potest; valida est omnis, & sola aqua elementaris, quæ morali hominum æstimatione sit naturalis, & usualis, qualis est putei, maris, paludis, pluviae, &c. item resoluta ex nive, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad calorem, saporem, & odorem, alterata sit, ut aqua sulphurea, lixivium, jusculum ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modice admixta, ut usum communem, & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsionis est, ex Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam S. Thom. confirmat triplici congruentia. 1. Est maxima commoditas aquæ. 2. Ejus facillimus usus. 3. Aptitudo ad significandum effectum, qui est emundatio a peccato.

Unde resolves.

1. Inapta materia Baptismi est saliva, lotium, lacrymæ, sudor, cerevisia, item aqua sic permixta, ut non amplius sit apta ablutioni, nec vocetur aqua, ver. gr. lutum, brodium, vinum lymphatum, item aquæ artificiales ex rosæ, herbis, succisque expressæ, denique nix, grando, glacies non resoluta. Ratio est, quia morali hominum æstimatione non censetur aqua naturalis, & usualis. Laym. l. 5. t. 2. c. 3. Bon. d. 2. q. 2. p. 1.

2. Quia de quibusdam tum ex dictis, tum aliis dubium est, v. gr. de jusculo, & cerevisia valde tenui, lixivio (& secundum Gran. in 3. p. c. 4. t. 1. d. 3. dub. 2. aqua rosacea) hinc in necessitate licet illis uti, etsi postea Baptismus sub conditione sit repetendus. V. Escob. Laym. Bonac. ll. cc.

3. Uti aqua impura, vel non consecrata, eam alia haberi potest, est grave peccatum, ob Sacramenti irreverentiam. Bonac. l. 1. c. 1. n. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 3. & alii quinque, licet Gran. & Quintan. putent non esse mortale uti non benedicta.

Resp. 2. Proxima materia baptismi est ablutio. Quæ valide fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, juxta praxim diversarum Ecclesiarum, quæ servanda est, ita ut morali hominum judicio censetur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio est, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam immersionem non esse necessariam, constat ex Concilio Toletano. Ubi tamen trina vel immersio, vel infusio usitata est, sine gravi peccato extra necessitatem non potest prætermitti, ut docet D. Thom. etsi alii, secluso scandalo, & contemptu, dicant esse tantum veniale. Laym. l. c. n. 4. Bon. l. c.

Unde resolves.

1. Non vere baptizatur, cujus nulla pars immediate tangitur, v. gr. infans in utero, vel cista; D d 2 vel

ANIMAD. I.

vel adultus, ejus vestes tantum sint asperiz. Laym. Bon. II. c.

ANIMAD. II. 2. Non requiritur ad valorem, ut qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen grave peccatum est, esto nihilominus moriturus esset baptizandus. Laym. c. 3. num. 5. uti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream aperire, ut infans baptizetur. Laym. l. 5. t. 2. c. 3. n. 2. ubi unicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certo sit moriturus ante nativitatem. Verum recte addit ex Suarez casum hunc vix moralem, & practicum esse. Vide l. c.

3. Invalidus est Baptismus, 1. Si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronuntiet. 2. Si formam pronuntians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam effundat. 3. Si aqua e fonte profiliante, aut stillicidio decidente, baptizandus ei se submittat. Ratio est, quia in his non tu, sed alter abluit. Bon. p. 3.

4. Ob probabilem utrimque sententiam, dubius est Baptismus, ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione. 1. Si tantum una, vel altera gustu sit adhibita, v. gr. si more aquae lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licet, cum ad ablationem non videatur sufficere quicumque aquae contactus, sed requiri successivus, cum aliquo motu. Bon. l. c. n. 13. ex Suar. Con. &c. In casu tamen necessitatis sic baptizare concedit Marat. t. 3. d. 2. f. 4. Granad. in 3. p. c. 4. t. 1. d. 4. n. 12. 2. Si tantum sit abluta pars minus principalis, v. gr. digitus, manus, vel pes. Nam si pars principalis, v. gr. scapula, vel pectus, nemo dubitat. 3. Si tantum crines sint tincti, licet Card. de Lug. resp. mor. l. 1. d. 1. hunc validum esse concedat. 4. Si infans tinctus sit involutus adhuc secundina sua, id est pellicula corpori annata; in necessitate tamen in praedictis casibus Baptismus debet conferri sub conditione. Hurt. de Bapt. d. 1. diff. 12. V. Laym. l. c.

5. Cum terna usurpatur effusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filii, & Spiritus sancti, juxta praxim Ecclesiae, cavendum, ne ter, sed semel tantum pronuntietur forma. Quae rectius ita proferatur, ut ante tertiam ablationem non finiatur; quia forma cum quacunque prima ablutione Baptismum constituit. Reg. l. 27. c. 3. Laym. l. 5. t. 1. c. 3.

DUBIUM II.

Quae sit forma Baptismi?

ANIMAD. V. Resp. Forma necessaria Baptismi est haec: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen. A qua non differt illa Graecorum substantialiter: Baptizetur (vel, ut Arcudius vult; Baptizatur) servus Christi, in nomine Patris, &c. Porro quinque sunt, quae significantur in prolatione formae, juxta quae valor ejus debet expendi. 1. Persona baptizantis, saltem implicite: quod in forma Graecorum non negligitur, cum Td baptizetur, idem valeat, ac baptizetur a me. 2. Actus baptizandi, quia alioqui forma non haberet connectionem cum materia, eamque non determinaret, cum ablutio ad varios fines possit referri. 3. Persona baptizandi, quia uti ablutio, ita & forma circa certam personam versari debet. 4. Unitas divinae naturae: quod fit per voces, In nomine. 5. Trinitas personarum: idque explicite, & distincte vulgaribus vocabulis. Fill. c. 3. Laym. c. 4. Bon. p. 4.

Unde resolves.

ANIMAD. VI. 1. Valide baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro Baptizo, dicit, abluo, mergo, &c. vel pro Te, utitur communi nomine Graecorum more, vel proprio; vel baptizo Petrum, vel qui honoris causa dicit, baptizo dominationem vestram. Laym. c. 4. n. 9. Bon. p. 4. n. 9. & seq.

ANIMAD. VII. 2. Valet forma, etsi omittat Ego, & Amen, quia omnia significata per formam salvantur, secus si omittat Te: quia non significatur persona baptizandi. ibid.

ANIMAD. VIII. 3. Non valet haec forma, Baptizo te in nomine Patris, & Filii, &c. quia multiplicatur natu-

ra, seu essentia divina. 2. Baptizo te in Patre, & Filio, &c. vel cum Patre, &c. vel per Patrem: vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto; vel in fide, virtute, majestate Patris, &c. (quam tamen alii dubiam esse volunt.) Ratio est, quia significatur diversitas essentiae, aut certe unitas non satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel Sanctissimae Trinitatis; vel in nomine Dei unius, & trini: vel in nomine trium Personarum: vel Patris, & Filii, omitta persona Spiritus sancti. Ratio est, quia non exprimuntur distincte tres Personae. 4. In nomine Domini nostri Jesu Christi; qua tamen forma olim Apostolos usos, sed ex speciali privilegio, multi docent, alii negant, dicuntque eos baptizasse in nomine Christi, addendo illud nomini secundae personae, non omittis nominibus aliarum Personarum. Cum ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filii ponatur nomen Christi, vel in nomine Christi, pro vice Christi, intellexit: vel locutus est ut Doctor privatus. V. Auct. cit.

ANIMAD. IX. 4. Dubia sunt formae, ob sententiam utrimque probabilem Auctorum. 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiritus sancti: vel Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filii, &c. Ratio est; quia non exprimitur unitas essentiae. 2. Baptizo te in nomine Genitoris, Geniti, & Spiriti; vel in nomine Omnipotentis, Sapientis, & Boni: vel in nomine Ingeniti, Geniti, & Boni. Ratio est, quia Trinitas Personarum non explicatur vocibus, quibus a fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & Mariae virginis: quia dubium est de intentione Ministri: qui si eo sensu voluit dicere, Mariae, quo Patris, & Filii, & Spiritus sancti, non valet, cum sit contra sensum essentialem a Christo intentum: si vero tantum voluit illam invocare, ut coadjutricem gratiae impetrandae, vel aliter, valet, cum tantum sit mutatio accidentalis. Fill. t. 2. c. 3. n. 50. Vide etiam Laym. & Bonac. II. c.

DUBIUM III.

De Ministro Baptismi.

ARTICULUS 1.

Quis sit Minister Baptismi?

Resp. Valide ministrat omnis homo ratione utens, cujuscunque fidei, vel infidelitatis, status, aut sexus: licite, tanquam minister ordinarius, & ex officio Sacerdos habens jurisdictionem, aut commissionem; vel ex ejus commissione Diaconus. In casu tamen extremae necessitatis, omnis, qui potest valide, etiam facit licite, teneturque, ut proximo succurrat. Laym. l. 5. t. 2. c. 7.

Unde resolves.

1. Non tantum Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione, extra suam Dioecesim, vel Parochiam, vel intra eam alienos licite baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Praelati alieno deferunt prolem baptizandam, cum violent jus Parochi. Laym. l. c.

2. Diaconus non tantum in extrema necessitate, sed etiam in alia notabili baptizare potest. Et quidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi, vel Parochi, ut si v. gr. ob multitudinem baptizandorum, aliudve grave impedimentum, id ipsi facere non possint. Laym. l. c.

3. Cum in necessitate confertur Baptismus, servandus est ordo ita, ut si adsit, & non detrectet Sacerdos, vel Diaconus, is reliquos praecedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem, nisi forte inferior melius noverit modum, ut solent obstetrices (quae proinde examinari, & approbari debent a Pastoribus) vel alia justa causa sit, ut quia virum ad parientem ingredi non decet. Quod si laicus baptizet praesente Sacerdote, & secundum quosdam, etiam praesente Diacono, censetur esse mortale: quia id laico tantum competit ob defectum

secum Sacerdotis, qui sine injuria Ordinis, & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis, perversio illius ordinis est tantum veniale, præterquam si coram fidei hæreticus adhiberetur, quod voluit esse mortale Laym. c. 7. n. 4. Con.

ARTICULUS II.

An duo possint simul unum baptizare?

Resp. 1. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit baptismus: quia dicens se ablueret, cum non abluat, formam habet falsam, etiam si usurpet Græcorum, *Baptizetur servus Christi*, vel quæ putatur illi æquivalere, *Baptizet te Christus*: subintelligitur enim *per me*; alioqui si excludatur persona Ministri, ut sensus sit, baptizet te Christus, & non ego, sive non per me, forma nulla est. In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita baptismum conferri, ut v. gr. mutus formam nesciens ablueret, cæcus autem formam pronuntiaret, docet Hurt. d. 2. diff. 6. additque debere talem, elapso periculo, iterum sub conditione baptizari. Vid. Fill. c. 4. Dian. p. 3. t. 3. R. 26. ex Chapeavil. Marfil. &c. Bon. d. 2. q. 2. p. 4. n. 23. Laym. c. 7.

ANIMAD.
XIII.

Resp. 2. Si plures ministri singuli abluant, & formam pronuncient, graviter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui. 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, ut causa particularis, invalide baptizant, sive singuli dicant, Ego te baptizo, sive, Nos te baptizamus: quia forma, cujus sensus censetur esse absolute, & independentem baptizare, non cobaptizare, est falsa. 2. Si quisque per se intendat baptizare, independentem ab alio; valide baptizat, quia omnia requisita ponit: ut patet a simili in Missa ordinationis, qua Sacerdotes noviter ordinati simul consecrant cum Episcopo, dummodo simul eodem instanti formam absolvant: si autem non simul absolvant, is tantum consecrat, vel baptizat, qui prius absolvit. V. Fill. t. 2. c. 4. n. 72. & Bon. l. c. n. 25. Laym. c. 7.

ANIMAD.
XIV.

D U B I U M IV.

Quid sit subjectum baptismi?

Resp. 1. Subjectum capax baptismi est solus homo vivus, ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

Resp. 2. Valide baptizantur infantes, item perpetuo amentes, qui nunquam usi sunt ratione: quia censentur ejusdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando sint usi ratione, non valet baptismus, nisi ante amentiam petiverint. V. Bon. d. 2. q. 2. p. 6. c. 6. Laym. c. 6.

Unde resolves.

1. Si puer inter baptizandum nondum finita forma moriatur, baptismus est nullus.

2. Non valet baptismus iteratus, ideoque uterque tum rebaptizans, tum rebaptizatus peccant mortaliter, fiuntque irregulares, & in jure civili subjacent pœnæ mortis. Quas tamen pœnas non videtur incurrere is, qui etsi sine justa causa, rebaptizat sub conditione: quia intelliguntur de baptismo absolute dato, quando mortaliter constat, priorem baptismum fuisse validum. V. Laym. c. 5. Bon. p. 5.

ANIMAD.
XV.

3. Nondum perfecte natus est baptizandus, si sit periculum, dummodo pars aliqua possit abluui: quia est homo vivus, nec certo constat esse incapacem.

4. Si dubium sit, an infans vivat, baptizandus est sub conditione.

5. Valide baptizatur, quem minister putat esse alium, aut licet sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat. Bon. p. 4. n. 26.

6. Valide, etsi extra necessitatem illicite, plures simul baptizantur, hac forma, *Ego vos baptizo*, &c. Bon. p. 4.

7. Monstrum, quod capite, & pectore formam hominis refert, est baptizandum; secus si bestialem refert. Quod si vero caput tantum sit ferinum, putat

ANIMAD.
XVI.

esse baptizandum, Comitatus. Nav. tamen, & alii volunt differendum, donec certius cognoscatur; nisi periculum mortis immineret: tum sub conditione baptizandum esse. Quod si habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num sit unus homo, an duo, duplex baptismus conferendus est, unus absolute, alter sub conditione, in ea parte, qua membra apparent imperfectiora. V. Laym. l. 5. t. 2. c. 3. Bon. p. 6. & Rit. Rom. tit. de bapt.

Resp. 3. Extra mortis periculum valide, non tamen licite, baptizantur Ethnicorum infantes, invitatis parentibus. Ratio est, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis injuria; vel relinquuntur, & fit injuria Sacramento, quod exponitur irreverentia. Quod si tamen possint christiane educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus. 1. Si parentes sint tua mancipia; tunc enim tui potius sunt, quam illorum. 2. Si parentes aliquando fuerunt baptizati, vel uterque, vel saltem alteruter; quia tunc Ecclesia jus in eos habet. 3. Si alter parentum petat; tunc enim iusta ejus voluntas injuste alterius præferenda est, in favorem prolis, & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis jam compos puer petat: quia in negotio religionis est sui juris. In dubio autem de usu rationis, sufficit esse septem annorum. V. Laym. l. c. Fill. t. 2. c. 6. Bon. p. 6. n. 12.

Quæres, an baptismus aliquando repeti possit, & qua forma?

Resp. Cum temere rebaptizare sit mortale ex objecto, quia est in genere sacrilegii, dum conaris ministrare Sacramentum incapaci: hinc ad hoc, ut non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de baptismo; sed sufficit, si pro eo sint conjecturæ; ut v. g. quod quis natus, & educatus sit inter fideles, nec pro contraria parte rationes alicujus momenti occurrant; leve enim, vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requiritur grave, & morale, vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse, in favorem baptizandi recte monet Laym. c. 3. ex Suar. & aliis.

Unde resolves.

1. Sub conditione baptizandi sunt 1. qui cum materia, & forma, aut intentione dubia (secundum supradicta) sint baptizati. 2. Infantes expositi, & reperti sine scheda restante de baptismo: secus si cum ea. Ita commun. Quint. tamen t. 1. f. 13. & 14. contendit etiam hos esse rebaptizandos. 3. Baptizati ab obstetricibus veneficis; præsertim si falsæ, vel convictæ fuerint, aliquando non recte baptizasse. Laym. c. 5. n. 3.

ANIMAD.
XVII.

2. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c. ob necessitatem baptizatos, promiscue omnes sub conditione rebaptizare (quando obstetrices bonæ, & bene instructæ censentur) non licet; quia de valore baptismi prudenter, & rationabiliter dubitari non potest. Suar. Laym. lib. 5. t. 2. c. 5. qui tamen contrariam consuetudinem quorundam Parochorum dammare non audet, eo quod experientia didicerint, obstetrices non raro fuisse deceptas a diabolo, ideoque revera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreverentia cesset: additque eam consuetudinem approbatam fuisse a Pastoralis Romano edito Antverpiæ 1607. eamque sententiam tenet Sylv. apud Dian. p. 5. t. 13. R. 86. & ipse Dian. p. 9. t. 6. R. 35. cum aliis duobus censet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti; quod Card. de Lugo R. mor. l. 1. d. 2. recte limitat ad illas circumstantias, in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam Quint. t. 1. f. 6. docet, infantes supradictos fere omnes rebaptizari posse sub conditione.

ANIMAD.
XVIII.

3. Peccat graviter Minister, 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium juris, vel facti manet, num valide sit baptizatus; quia tenetur proximum liberare probabili periculo gravis mali, cum facile potest. Laym. l. c. Quintan. l. c. 2. Si non diligenter inquirat in talis baptismi valorem, nisi de hoc aliunde constet. Quint. t. 1. f. 6. & 7.

4. Non est rebaptizandus, de cujus baptismo habetur testimonium unius oculati testis, licet femina: dummodo non sit suspecta, nec aliud obster. Laym. l. c.

D d 3

5. Qui

5. Qui vere, & rationabiliter dubitat de suo Baptismo, tenetur petere Baptismum, & Parochus ei conferre, Quintan. l. 1. f. 13. & 19. & interea abstinere ab usu aliorum Sacramentorum.

Resp. 2. Baptismus sub conditione hac forma conferendus est. Si baptizatus es, non te baptizo, si nondum es baptizatus, ego te baptizo, In nomine, &c. Ac licet sufficiat sola mente conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scandalum; tutius tamen est exprimere verba saltem ista: Si non es baptizatus, &c. V. Tol. l. 2. c. 19. Laym. l. c. Suar. d. 31. Fill. 1. 2. c. 4. q. 9. Patrinus autem in hoc baptismo necessarius non est, nec adhibendus. Quint. l. c. f. 18.

DUBIUM V.

De ceremoniis Baptismi.

ARTICULUS I.

Quae servanda circa ceremonias baptizandi?

ANIMAD. XIX. Resp. Ceremoniae Baptismi petenda sunt ex Agenda cujusque Ecclesiae. Universum tamen circa eas servanda sequentia. 1. Baptismum extra necessitatem absque peccato non posse conferri, nisi in aqua consecrata. Quae cum deest, habetur formula brevis in quibusdam Agendis ex tempore aliam consecrandi pro casu necessitatis. Quod si etiam hac formula careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismum solemnem non conferendum, nisi in templo, & loco ad id deputato, nisi filius Regum, & Principum: quibus adde filios Catholicorum in locis haereticis; interim quoad hoc in magnatibus, & nobilibus contrahetur in multis locis. Laym. c. 8. n. 8. 3. Infantes ex consuetudine deferendos ad baptismum circa diem octavum: nisi prius sit necesse, vel nisi sit gravis causa dilationis, v. g. quia patrini sunt expectandi: in qua tamen non licet communiter extra necessitatem privatim baptizare, & postea adhibere solemnitates, sed praestat expectare aliquandiu. Laym. c. 6. n. 8.

ANIMAD. XX. 4. Baptizanti non licet adhibere ceremonias aliquas, omittis aliis. Quia vel fiet in baptismo solemni, quod prohibet Trid. s. 6. c. 3. vel privato: sed in hoc prohibet Clementina unica, illas adhibere, nisi sit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen usus habet, ut & tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spirituales, nec vere patrinum effici, ut Sanch. Rodr. contra Laym. & Suar. quorum tamen sententia videtur probabilior.

5. Cum in necessitate, vel aliam ob causam (nam ob gravem causam, v. gr. justum timorem infamiae, aliquando licite fit) baptismus sine ceremoniis est collatus, ea cessante, illae solemniter in templis sunt supplendae. Quod tamen non est moris in haereticis conversis: ne plebs putet, nos eorum baptismum improbare. Laym. c. 8. n. 10. Immo in aliis omittere, secluso contemptu, esse tantum veniale, docet Possiv. de Off. Cur. c. 6. n. 23. Qui autem tenet more Patrini infantem, dum ceremoniae supplentur, non contrahere cum eo cognationem spirituales, Dian. p. 3. t. 4. R. 260. ex Pontio, dicit esse probabile.

6. Si baptismus collatus deprehendatur fuisse invalidus, non ideo repetendae sunt ceremoniae.

ARTICULUS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium?

Resp. 1. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Unde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, Orationem Dominicam, & Symbolum docere; ad quod obligantur, si id ab aliis non fiat. Laym. l. 5. t. 2. c. 9.

Resp. 2. Ut quis valide sit Patrinus, non certa aetas, sed requiritur 1. Usus rationis. 2. Ut ipse sit baptizatus; quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus. Et quidem, ut ejus baptismus

fuerit validus, quia accessorium sequitur principale. 3. Ut a parentibus, vel Parocho ad hoc designatus sit: ad quod videtur sufficere, si etiam ultro se ingerens sit admissus; designatos autem rite a parentibus Parochus non valide mutat. Dian. p. 6. t. 7. R. 50. 4. Ut in ipso baptismo (quia non sufficit, ut in solis ceremoniis) per se, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Ut id non materialiter tantum, sed animo susceptoris, sive cum intentione id munus gerendi faciat. Laym. c. 9. n. 2.

Resp. 3. Valide quidem, sed illicite sunt Patrini. 1. Abbas, & Monachus. Quo nomine veniunt Mendicantes: etsi Laym. annos claustrales comprehensos velit: & quoad Abbates, in multis locis consuetudo sit contraria. 2. Conjuges respectu conjugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3. Moribus infames. 4. Apostatae, & haeretici, qui nullo casu videantur advocandi, quia ea advocatio esset protestatio quasi falsae religionis, cum nonnisi de falsa fide sint sponsuri: etsi Laym. hic c. 9. n. 7. probabiliter dicat, posse subinde ob gravem causam admitti. Catholici vero ob rationabilem causam infantem haereticum, baptizante Pradicante, suscipere possunt, saltem in Germania. Laym. c. 9. n. 6. 5. Plures, quam duo; quia Trid. non nisi unum, aut ad summum unum, & unam permittit, propter cognationem spirituales inde oriri solitam. Ideoque mandat Parochis, sub poena arbitrio Ordinarii infligenda, ut si plures se offerant, petant ab his, ad quos spectat, patrinos designari, ut unum, vel duos nominent, eosque tantum admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eosque de contracta spirituali cognatione instruant: scilicet, quod ea impediat, dirimatque matrimonium, non quidem inter se, sed inter ipsos, & baptizatum, ejusque patrem, & matrem; sicut etiam inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitate. V. Laym. locis infra citandis.

Unde resolves.

1. In privato baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infantem: cum in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoque si id vel tunc, vel etiam in baptismo publico semere faciat (idem est, si prolem suam ipse baptizet) graviter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu cognationem cum conjugibus, atque, ut docet Sanch. de matr. d. 36. & alii communiter, privatus jure petendi debitum: quod tamen negant Con. & Dian. d. 4. de Sac. R. 5. V. Bon. de matr. q. 3. p. 5. §. 2. Etc. t. 7. E. 2. ubi citat Suar. negantem.

2. Si inter multos patrinos nulli certi a parentibus, aut in eorum defectu, a Parocho designentur, qui aliis seclusis cognationem contrahant, & sic multi ex ignorantia, vel Parochi negligentia levent, probabile est, omnes contrahere cognationem (nisi tamen assistant tantum, & non tangant.) V. Laym. l. 5. t. 10. p. 4. c. 8. & tr. 2. c. 9. n. 4. Dian. tamen p. 9. t. 7. R. 5. ex Suar. Marat. & Perez, dicit eo casu nullam contrahere cognationem.

3. Parochus graviter peccat. 1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem Trid. in re gravi, & sub poena gravi; tum ob incommoda, & damna inde sequentia. Quint. 1. 2. f. 11. 2. Si ejus culpa Patrini plures adhibeantur. Quint. l. c. At licet Per. & Sera apud Dian. p. 9. t. 7. R. 5. dicant esse probabile, quod tantum peccet venialiter; alii tamen mortalis eum damnant.

ANIMADVERSIO I.

Quia de quibusdam tum ex dictis, tum aliis dubium est, v. g. de jussulo &c.

Fide certum est, aquam veram, & naturalem esse de necessitate baptismi, ut definitum est tum in Concilio Florentino, tum in Trid. sess. 7. can. 2. de Bapt. at certum est, salivam, lotium, lacrymas, sudores, latum non esse veram & naturalem aquam: ergo in his rebus in cessi-

ANIMAD. XXI.

ANIMAD. XXII.

essitate quidem baptismus administrari potest; quia inani-
ter forma baptismi adhiberetur; quod est sacrilegium. Con-
clusionem admittit quoque La-Croix p. 210. n. 260. quoad
salivam, & sudorem, de quibus tantum loquitur. Et sa-
ne nullum esse baptismum salivæ conspersione collatum,
desinit Innoc. IV. cap. 5. *Non ut tit. 42. l. 3. Dec.* ergo idem
sine dubitatione de aliis nominatis liquoribus, qui non
minus ab aqua naturali alieni sunt, quam saliva, dicen-
dum est, quidquid contra sine ratione, imo contra ratio-
nem, & doctrinam Innoc. cap. cit. dixerint quoad sali-
vam, sudorem, vel sputum Bannius, & Castrop. quo-
rum opinionem merito improbat Leander, ut monet Con-
cina Th. t. 8. p. 128. n. 11.

Item aqua rosacea, & aliae similes ex herbis, floribus,
aliisque huiusmodi corporibus expressæ, non sunt veræ
aquæ naturales, sed artificiales; ideoque non sunt apta
baptismi materia: ergo ne in necessitate quidem iis uti
licet, ut baptismus conferatur, quidquid contra Busem-
b. hic, & La-Croix n. 260. cit. sentiant. La-Croix putat,
baptismum sub conditione, extrema necessitate urgente,
conferri in aquis distillatis posse; quia, inquit, „recen-
tiores dicunt per distillationem extrahi in substantia
„aquam naturalem, licet qualitates alias secum trahat.“
Resp. De aqua vera, & naturali ex fide necessaria ad
baptismum iudicium ferendum est juxta communem ho-
minum sensum, qui aquas distillatas pro aquis non natu-
ralibus, sed artificialibus habent. „Contra recentiores
„istos (inquit P. Concina Th. t. 8. p. 128. n. 13.) cla-
„mant omnes antiqui, & moderni graviore Theologi:
„ideo eorum opinio rejicienda est.“ Hinc D. Thom. p.
3. q. 66. art. 4. ad 5. ait: *Quod aqua rosacea est liquor ro-
sæ resolutus. Unde in ea non potest fieri baptismus; & ea-
dem ratione nec in aquis alchymicis, sicut nec in vino; &
D. Carolus Borr. Act. p. 4. de bapt. administratione, in-
quit: Aliis autem liquoribus, aut aquis, quæ ex floribus,
herbis, aliisque id generis exprimuntur, eliciunturque, ba-
ptismum confici non posse, Parochus ostendit: & Rituale
Rom. jussu Gregorii XIII. editum (apud P. Concina
Theol. t. 8. p. 125. n. 2.) docet, materiam hujus Sacra-
menti (baptismi) non esse aquam artificialem, ut ex ro-
sis, floribus, herbis, seu similibus rebus expressam, aut di-
stillatam, neque quemvis alium liquorem: & Catech. Conc.
Trid. p. 2. de bapt. n. 7. ait: *Materia igitur, sive ele-
mentum hujus Sacramenti, est omne naturalis aquæ genus,
sive ea maris sit, sive fluvii, sive paludis, sive putei, aut
fontis, quæ sine ulla adjunctione aqua dici solet.* Aquæ ex
rosis, herbis &c. expressæ, nec sunt, nec dicuntur aquæ
sine adjunctione, sed sunt, & dicuntur aquæ cum illa
adjunctione, artificiales rosaceæ &c. Ex his efficitur, ut
æquo judicio pro nihilo habenda sit opinio contraria re-
citata Busemb. La-Croix, & aliorum paucorum, quos
La-Croix citat.*

At quid dicendum de jusculo? Resp. Syn. Trid. sess. 7.
can. 2. de bapt. ait: *Si quis dixerit, aquam veram & na-
turalem non esse de necessitate baptismi &c. anathema sit.*
At jusculum non est aqua vera, & naturalis; sed mix-
tum ex aqua, & particulis adipis, & carnis per totam
aquæ molem diffusis. Nemo unus putat, aut appellat ju-
sculum aquam veram, & naturalem, sed sicuti nomine,
ita re jusculum ab aqua distinguit. Ergo jusculum non
est apta baptismi materia.

Dum Christus materiam, & formam Sacramentorum
instituit, res communi sensui obvias, non reconditas, id-
eoque communi sensu dignoscendas instituit: at jusculum
ex communi sensu non est aqua, sed aliquid ab aqua di-
stinctum: ergo &c.

Rituale Rom. mox cit. docet, materiam baptismi esse
aquam veram & naturalem, ut fontium, puteorum &c.
& sic quancunque simplicem, & puram, quæ propriam
aquæ speciem retineat: & Catech. Rom. item mox cit.
ait, materiam hujus Sacramenti esse omne naturalis aquæ
genus... quæ sine ulla adjunctione aqua dici solet: at ju-
sculum non est aqua simplex, & pura, quæ propriam a-
quæ speciem retineat, nec est aqua, quæ sine ulla ad-
junctione aqua dici solet; imo vero ne aqua quidem cum
adjunctione dici solet, sed nomen ab aqua distinctum
habet.

Adde, quod aqua a Christo Domino pro baptismi ma-
teria instituta est, quia per ablationem corporis, & sor-
dium absterisionem apte significat quod baptismus efficit
in anima, cujus maculas eluit, & abstergit, ut docet
Catech. Conc. Trid. p. 2. de bapt. n. 10. at jusculum,
quo corpus non eluitur, sed inquinatur, hanc significa-
tionem non habet: ergo.

Tandem discrimen assignari non potest inter jusculum,
& aquas artificiales. Aquæ enim artificiales, si vere lo-
quimur, nihil aliud sunt, nisi aquæ naturales mixtæ cum
particulis, seu corpusculis minutissimis alterius naturæ.
Quid porro aliud jusculum est, nisi aqua naturalis cum
particulis, seu corpusculis alterius generis permixta? er-
go sicuti pro certo habendum est, aquas artificiales non

esse aptam baptismi materiam, quod mox ostensum fuit,
ita idem de jusculo videtur dicendum.

Quod de jusculo dicitur, idem ex iisdem rationibus de
lixivio dici debet.

At inquires: non solum Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 160.
reg. 1. & Concina Theol. t. 8. p. 127. q. 8. jusculum, &
lixivium aptam baptismi materiam censent; sed, quod
maximum est, ipse S. Thomas p. 3. q. 66. art. 4. ad
2. & 4.

Resp. Agitur quidem in presenti de materia baptismi,
sed tamen queritur, utrum jusculum, & lixivium sint,
& dici possint aqua vera, & naturalis. In hac magis
physica, quam theologica quaestione a D. Thomæ doctri-
na discedere, nefas non duxi; idque eo consilio certe
non reprehendendo præstiti, ut collationem baptismi in
tanto ponerem.

Illud enim certum est, in Sacramentis conferendis non
licere sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti,
relicta tutiore, ut liquet ex prop. 1. ab Innoc. XI. præ-
scripta. Jusculum, & lixivium esse aptam baptismi ma-
teriam, est probabile sit propter venerandam S. Tho-
mæ auctoritatem, at id certum quidem non est;
& contraria sententia nec improbabilis dici potest, &
tutior est: ergo quoad praxim attinet, nefas certe est,
in jusculo, & lixivio baptismum conferre. Hanc conclu-
sionem, quam Ecclesiæ consuetudo confirmat, nemo jure
reprehendet.

De ptisana, & cerevisia, quæ est succus, seu potus ex
hordeo, aut alia fruge expressus, idem prorsus dicendum
est, ac de aquis artificialibus.

Si tamen cerevisia sit valde tenuis, ut Busemb. ait,
in qua scilicet plurimum aquæ naturalis permixtum sit,
sicut etiam aquæ artificiales, quas pharmacopolæ longas
vocant, inter dubias baptismi materias recenseri posse vi-
dentur, in eo nunquam adhibendæ, nisi forte extrema
urgente necessitate; in qua specie si baptizatus vixerit,
baptismus sub conditione iterandus foret.

ANIMADVERSIO II.

Non requiritur ad valorem, ut qui baptizatur, emergat
ex aqua.

Hanc eandem sententiam tradit La-Croix n. 264. &
Concina Theol. t. 8. p. 135. q. 8. multis pro se citatis,
ut apud ipsum legi potest.

Quod tamen grave peccatum est, esto nihilominus &c.

Nonnulli quidem citati a La-Croix n. 264. contrarium
sensere, quos tamen ipse merito refellit, ut mox osten-
detur.

Uti etiam matrem nihilominus morientem aperire, ut in-
fans baptizetur.

Hæc esse gravia, & mortalia peccata, certum esse
debet.

Laym. unicuique casum excipit, si nimirum mater sit mor-
te digna, & si supplicium differatur, infans certo sit mo-
riturus.

Hoc merito inficiatur P. Concina Theol. t. 8. p. 137.
n. 14. occidere enim privata auctoritate matrem, licet
morte dignam, manifestus homicidii reatus est, qui nullo
fine, nulla intentione a mortali peccato excusari
potest; quia certum est, non esse facienda mala, ut eve-
niant bona. Hinc D. Thom. p. 3. q. 68. art. 11. ita sibi
objicit 3. loco. *Mors æterna peior est, quam mors corpora-
lis: sed de duobus malis minus malum est eligendum. Si
ergo puer in utero matris existens baptizari non potest, me-
lius esset, quod mater aperiretur, & puer vi eductus ba-
ptizaretur, quam quod puer æternaliter damnetur, absque
baptismo decedens.* Quid porro S. Doct. respondet? Ad-
sertum, inquit, dicendum, quod non sunt facienda ma-
la, ut veniant bona, ut dicitur Rom. 3. & ideo non de-
bet homo occidere matrem, ut baptizet puerum: si tamen
mater mortua fuerit vivente prole in utero, debet aperiri,
ut puer baptizetur.

Hæc decretoria sunt. Si enim de duobus malis minus
eligi possit sine peccato, eligendum sane est: at si mi-
nus malum eligi non possit absque peccato, non est mi-
nus, sed ratione peccati fit majus; quia peccatum est om-
nium malorum maximum.

Quare quod sine peccato fieri non potest, eligi nun-
quam potest. Ex his fit ut mater innocens ne publica
quidem auctoritate, mater vere morti damnata privata
potestate aperiri non possit, ut infans talioquin sine ba-
ptismo moriturus baptizetur; quia in utraque specie ho-
micidii reatus incurritur.

ANIMADVERSIO III.

Nam si pars principalis, v. g. scapula, vel pectus, nemo
dubitatur.

Dubitant quidem aliqui, ut fatetur La-Croix n. 667.
qui tamen baptismum esse certo validum, si pars princi-
palis,

palis, puta scapula, vel pectus abluatur, putat; & hanc sententiam communissimam esse, ait.

D. Th. p. 3. q. 68. art. 11. ad 4. inquit: *Quod expectanda est totalis egressio pueri ex utero ad baptismum, nisi mors imminet: si tamen primo caput egrediatur, in quo fundantur omnes sensus, debet baptizari periculo imminente, & non est postea rebaptizandus, si eum perfecte nasci contigerit. Et videtur idem faciendum, quacumque alia pars egrediatur periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum partium, integritas vitæ ita consistit, sicut in capite, videtur quibusdam, quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam natiuitatem sit baptizandus, sub hac forma: Si non es baptizatus, ego te baptizo.*

Ait quidem D. Thom. videtur quibusdam, nec suam sententiam explicite promittit; sed cum aliorum opinionem referat, nec improbet, eam tacite confirmare videtur. Sed audiamus Rituale Rom. cap. de baptizandis parvulis, ubi inquit: *Nemo in utero matris clausus baptizari debet. Sed si infans caput emisit, & periculum mortis imminet, baptizetur in capite, nec postea, si virum evaserit, erit iterum baptizandus. At si aliud membrum emisit quod vitalem indicet motum, in illo, si periculum impendeat, baptizetur; & tunc, si natus vixerit, erit sub conditione baptizandus eo modo &c.*

Ait, Si aliud membrum indefinite sine ulla exceptione. Idem docet S. Carolus Borr. auct. p. 4. de bapt. administ. ubi ait: „ Si fœtus ex utero matris, quæ in partu periculose laborat, vel manu, vel pede, vel alia aliqua parte extans, ob necessitatem in ea ipsa parte ab obstertrice baptizatus est; cum superstes erit, sub conditione baptizetur, adhibitis ceteris baptismi caeremoniis. Si vero in capite, quod primum ex utero prodiit, baptizatus est forma rite servata; quando supervixerit, ad Ecclesiam deferatur, cui tantum reliquæ caeremoniæ adhibeantur, quæ ad solemnitatem baptismi attinent. “

His tantis auctoritatibus, quidquid alii contra senserint, baptismus dubius habendus est, & sub conditione iterandus, quæcumque alia pars a capite, etiam si pectus, aut scapula, abluatur. Et ita quoque sentiunt Nat. Alexand. Theol. t. 1. p. 181. reg. praxim spect. & Concina Theol. t. 8. p. 135. n. 9.

At inquit La-Croix: „ Verum est, talem hominem (in quo abluta saltem sit pars aliqua principalis) esse ablutum, uti verum est esse læsum, si lædatur in pectore. “ Resp. Hæc ratiuncula eo vitio laborat, quod nimis probet. Nam vere ablutus quoque dicitur, qui in manibus, aut pedibus, aut etiam in digitis abluatur, sicuti vere læsus, qui in iis partibus vulneratur; nec tamen baptismum esse certo validum, si quis ibi abluatur, ipsi adversarii, ut puto, asserere audebant. Christus quidem, cum ait Matth. 28. v. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos &c.* ablutionem intelligit; at quænam ablutio in baptismi collatione necessario adhibenda sit, Ecclesiæ consuetudo, quæ baptizandos in capite abluit, declarat. Hinc Catech. Concilii Trid. p. 2. de bapt. n. 19. ait: *Atque illud præcipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent, abluendum: & Rituale Rom. de forma bapt. inquit: Baptismus licet fieri possit aut per infusionem aquæ, aut per immersionem, aut per aspersionem; primus tamen, vel secundus modus, qui magis sunt in usu, pro Ecclesiæ consuetudine retineantur, ita ut trina ablutione caput baptizandi perfundatur, vel immergatur &c.* Ablutio porro ex perpetuo Ecclesiæ usu in capite nunquam omiſsa, cum baptismus confertur, satis declarat, ablutiones in aliis corporis partibus adhibitas in baptismi collatione, non efficere baptismum certum, & indubitatum.

Si tantum crines sint tincti, licet Card. de Lug. hunc validum esse contendat.

Hanc opinionem Card. de Lug. defendit quoque Leander q. 24. & pro eadem laudat Sotum, Valentiam, Suarez, Toletum, Granadum, & alios; at eam ut falsam explodunt graviores Theologi, ait Concina Theol. t. 8. p. 134. n. 7. Si certo falsa esset, baptismus sine conditione esset iterandus; at quia res omnino liquida non est, ac dubium etiam in proposita specie merito est, utrum aqua caput tetigerit, baptismus sub conditione videtur iterandus, ut periculum iterandi baptismi vitetur.

In necessitate tamen &c. baptismus debet conferri sub conditione.

Si puer secundina involutus ex utero emerſerit, ac periculum mortis imminet, ea fracta baptizandus est, ut monet P. Concina Theol. t. 8. p. 134. n. 6. non enim in baptismi pueri tegumentum, uti est secundina, sed ipse puer abluendus est, ut ipse a peccati originalis sorde eluatur.

Verum, cum baptismus dubius in necessitate confertur, quia caput abluere non potest, sed solum alia, aut

alia pars a capite, cur sub conditione conferendus est? quænam conditio in hac specie adhibenda est? ex quo Rituali desumpta? an in Sacramentorum quoque administratione, arbitraria commenta locum habent? an in ipsa eorum forma mutatio fieri potest adiecta conditione sine ulla Ecclesiæ auctoritate? Baptismus dubie collatus, sub conditione quidem iterandus, ut tum animæ salutem baptismi dignitati consulatur; quod ecclesiastica documenta, ut Catech. Rom. p. 2. de bapt. n. 56. & Rituale Rom. supra relatum, nobis tradunt. At cum baptismus dubie confertur, quia abluere non potest, nisi pars alia a capite, mortisque periculum imminet, non sub conditione, sed absolute ministrandus est, ut ex D. Thoma, & Rituali Rom. discimus; ex quibus, cum nulla conditionis mentio fiat, conditionem non esse adhibendam intelligimus. Nam ubi conditio adicienda est, illud exprimunt.

ANIMADVERSIO IV.

Quæ rectius ita profertur, ut ante tertiam ablutionem non finiatur: quia &c.

Cum trina effusio adhibetur, ea ita adhibenda est, ut cum minister dicit, *ego te baptizo in nomine Patris &c.*, fundat primo, & Filii, & fundat secundo, & Spiritus & sancti, fundat tertio. Ita Ritual. Rom. de Sacram. bapt.

ANIMADVERSIO V.

Quæritur hic, utrum in forma baptismi adhibenda sit particula *amen*, uti habet Buf. & alii, an sit omittenda. Eam sane habet Alex. III. cap. *Si quis* 1. tit. 42. lib. 3. Dec. At nec D. Thom. p. 3. q. 66. art. 5. nec Catech. Rom. p. 2. cap. 2. n. 13. de Sacram. bapt. nec Rit. Rom. nec Syn. Trid. sess. 7. de bapt. can. 4. eam ponunt; ideoque rectius omittitur; præsertim cum illud *amen* idem sit, ac fiat, firmum sit; quod baptismi adiectum, ejus indubitatae efficaciz repugnare videtur.

ANIMADVERSIO VI.

Valide baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro baptizo, dicit, abluo &c. vel pro te, utitur communi nomine &c. vel proprio.

Non est fidenter pronuntiandum, has mutationes, licet accidentariæ sint, nec invalidum baptismum efficiant, esse venialia peccata.

Mutationes in materia, aut forma Sacramentorum ex genere suo sunt letales culpæ, ut ostendit Genett. Theol. t. 3. p. 31. q. 9. Hinc D. Basilus ab eo citatus inquit: *Ille a gratia excidit, qui addit, aut detrahât ad verba præcepta in Sacramento baptismi.* At qui loco illius verbi baptizo dicit abluo, aut aliquid simile, detrahât verbum præscriptum, & aliud addit: ergo. Idem dicas de eo, qui loco te diceret, hominem, vel servum Christi, vel Petrum &c. Quamvis enim hæc extra Sacramenta, minuta videantur, in sacramentis tamen sunt res maximi momenti. Quilibet pius Sacerdos non leviter, sed gravissime increparet Sacerdotem, qui conferens baptismum non baptizo, sed abluo diceret, vel loco te diceret Petrum, vel aliud quid. Non est hic obtrudenda materiz levitas, quia mutatio non est essentialis, sed solum accidentaria; sed in summa veneratione habenda quæcumque vox, quæ ex Ecclesiæ consuetudine, & præcepto in forma sacramentorum adhiberi debet. Qui mutant aliquid in sacramentorum forma, Ecclesiæ certe legem violant, eamque violant in re gravissima, & maxime veneranda: ergo missis disputationibus recentium probabilium, qui de omni ferme re altercantur, gravis, & mortalis culpa valde timenda est in eo, qui aliquid deliberate addit, variat, diminuit in forma sacramentorum. Ita quoque sentit solidissimus Theologus, & maxime pius P. Concina Theol. t. 8. p. 143. n. 5.

ANIMADVERSIO VII.

Valeat forma, etsi omittat ego.

Ita omnes cum S. Thoma, ait P. Concina p. 142. n. 1. t. 8. cit.

Et amen.

Imo amen ex dictis recte omittitur.

Secus, si omittat te.

Sunt qui negant; sed communis, & vera sententia affirmat, invalidum esse baptismum, si omittatur te. Ratio est, quia in nullo Euchologio, in nullo Rituali, ubi forma baptismi reperitur, desideratur expressio personæ baptizandæ. Præterea cum Christus dixit *baptizantes eos*, designavit, personam baptizandam esse exprimendam.

Tandem Ecclesiæ universalis consuetudo in baptismi exprimit personam, quæ baptizatur. Ergo expressio personæ

sonz baptizandæ est necessaria, & essentialis in baptis-
m collatione. Ita idem Concina p. 143. n. 4.

ANIMADVERSI O VIII.

Non valent hæc formæ &c.

Ita sane; attamen, quod ad rem præsentem facit, illud inquirendum est, utrum formæ a Busembaum descriptæ sint certo, & indubitate invalidæ, an solum probabiliter, & dubie. Si enim certo invalidæ sint, baptismus absolute iterandus est; si solum probabiliter, & dubie, est iterandus sub conditione.

Prima forma, *baptizo te in nominibus &c.* est indubitanter invalida ex ratione a Busemb. allata.

At illa, *baptizo te in Patre, & Filio &c. vel cum Patre &c.* non est certo invalida, quia hinc inde non sine ratione disputatur; & P. Comitulus, qui hac de re fufè disputat, eam validam putat, ut notat P. Concina p. 144. n. 9. idemque dicendum, si quis dicat: *Ego te baptizo per Patrem, Filium &c. vel in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto; vel in fide, virtute, maiestate Patris &c. vel in nomine Sanctissimæ Trinitatis, vel in nomine Dei unius, & trini, vel in nomine trium personarum*, de quibus agit etiam Concina n. 10. & ratio est, quia in his omnibus formis substantia, seu sensus verborum non variatur. Ergo indubitanter invalidæ dici non possunt. Quare si has mutationes non sine gravissima culpa fieri contingeret, baptismus non absolute, sed sub conditione iterandus mihi videretur; quod tamen sapientiorum iudicio submitto.

In nomine Domini nostri Jesu Christi.

Baptismus sub hac forma collatus, est sine dubio invalidus, & iterandus absolute sine ulla conditione. Ita docet Pelagius Papa cap. *Si revera* de consecr. dist. 4. ubi ait: *Si hi, qui in locis dilectioni tue vicinis commorari dicuntur, se solummodo in nomine Domini baptizatos fuisse confitentur, sine cuiuscumque dubitationis ambiguo, eos ad catholicam fidem venientes in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis*. S. Th. p. 3. q. 66. art. 6. idem confirmat auctoritate Didymi lib. 2. de Spir. sancto.

Præterea ita discipulit. *Sacramenta habent efficaciam ab institutione Christi. Et ideo si prætermittatur aliquid eorum, quæ Christus instituit circa aliquod sacramentum, efficacia caret; nisi ex speciali dispensatione ejus, qui virtutem suam sacramentis non alligavit. Christus autem instituit, sacramentum baptismi dari cum invocatione Trinitatis; & ideo quidquid desit ad plenam invocationem Trinitatis, tollit integritatem baptismi. Nec obstat, quod in nomine unius personæ intelligitur alia, (sicut in nomine Patris intelligitur Filius) aut quod ille, qui nominat unam solam personam, potest habere rectam fidem de tribus; quia sicut ad sacramenta requiritur materia sensibilis, ita & forma sensibilis. Unde non sufficit intellectus, vel fides Trinitatis ad perfectionem sacramenti, nisi sensibilibus verbis Trinitas exprimitur. Unde & in baptismo Christi, ubi fuit origo sanctificationis nostri baptismi, affuit Trinitas in sensibilibus signis, sc. Pater in voce, Filius in humana natura, Spir. sanctus in columba.*

ANIMADVERSI O IX.

Dubie sunt formæ &c. 1. baptizo te in nomine Patris, in nomine Filii &c. vel baptizo te in nomine Patris, baptizo te &c.

Primam formam validam esse, negat Bonac. disp. 11. qu. 11. punct. 4. cui adhærent nonnulli alii. Sed hæc opinio falsa est; cum repetitio istius nominis nullo modo sensum formæ a Christo institutæ immutet. Et hæc forma cum nominis repetitione usurpata reperitur in Rituali Ecclesiæ Alexandrinæ tom. 4. Biblioth. PP. pag. 58. item in Sacramentario Gelasii, & in Sacramentario Gallicano edito a Mabillonio tom. 1. Mus. Ital. ubi aliquando tribus, aliquando duabus vicibus *te nomen* repetitum legitur. Quis improbat hanc formam, *baptizo te in nomine Dei Patris, Dei Filii, Dei Spiritus sancti*? Porro si repetitio huius vocabuli *Deus* non multiplicat divinam substantiam; multo minus eam multiplicat repetitio in nomine &c. Hactenus P. Concina Theol. t. 8. p. 144. n. 8. Baptismus ergo sub hac forma collatus non videntur repetendus, licet mortaliter peccaret qui eam adhiberet.

Alteram formam, ubi repetitur non solum illud *in nomine*, sed etiam *baptizo* validam esse; negat Paulus Comitulus lib. 1. qu. 7. Quia, inquit, hic fiunt tres ablutiones cum tribus formis imperfectis. Sed probabilior videtur sententia adfirmans, quam communiter defendunt Theologi, Sotus in 4. d. 4. qu. 1. art. 3. Estius in 4. d. 3. §. 6. Toletus lib. 2. cap. 19. & multi alii, quos citat, & sequitur Leander qu. 26. Neque verum est, quod asserit Comitulus, tres esse formas imperfectas, sed una est forma perfecta moraliter continuata cum

trina immersione. Ita idem Concina p. 145. n. 12. Quia tamen res non omnino liquida hic est, baptismus in calu videretur sub conditione iterandus.

Baptizo te in nomine Genitoris, Geniti, & Spiriti.

Hanc formam valere adfirmat Cajet. 3. p. qu. 66. art. 5. Sed negantem sententiam defendunt communiter & Thomistæ, & Scotistæ, Suarez, Vasquez, Estius, & communiter ceteri. Hanc eandem sententiam docere videtur S. Th. 3. p. qu. 66. art. 5. ad 7. ubi inquit: *Sicut aqua sumitur ad baptismum, quia ejus usus est communior ad abluendum; ita ad significandum tres personas in forma baptismi assumuntur illa nomina, quibus communius consueverunt nominari persone in illa lingua; nec in aliis nominibus perficitur sacramentum*. Argumenta tamen Cajetani fateor non esse levioris momenti. Nam missis metaphysicis speculationibus, in communi Theologorum sermone pro eodem accipi solent nomina *Genitoris, Geniti, & Spiriti*. Ita Concina p. 145. num. 11.

Hinc fit, ut baptismus sub tali forma collatus non solum mortalem culpam induceret, sicut de aliis mox commemoratis dicendum est, quia consuetudini & præscripto Ecclesiæ contrarius; sed etiam repetendus foret, sub conditione tamen, quia res non est omnino certa.

At si quis dicat, *Ego te baptizo in nomine omnipotentis, sapientis, & boni*, hic baptismum certo nullum, ut mihi videtur, efficit; quia Trinitatem non exprimit, cum illa nomina non personarum propria, sed Trinitati communia sint. Idem sentio, si dicatur, *in nomine ingeni, geniti, & boni*. Quia licet *ingenitus* sit character Patris, & *genitus* Filii, bonus tamen est attributum commune toti Trinitati.

3. *Baptizo te in nomine Patris &c. & Mariæ Virginis.*

Hæc Busembaum doctrina confirmatur a D. Thoma p. 3. qu. 60. art. 8.

ANIMADVERSI O X.

Vel ex ejus commissione Diaconus.

Idem ponit La Croix, qui p. 311. n. 276. ait: „ Ut autem Diacono committi possit baptismum etiam solemniter, non requiritur nisi rationabilis causa: „ & consentire videtur Catech. Rom. p. 2. de bapt. n. 23. ubi inquit: *Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Episcopi, aut Sacerdotis concessu hoc sacramentum administrare, plurima Sacrorum Patrum decreta testantur*. Ex quo fieri videtur, ut ex Episcopi, aut Parochi concessu baptizare Diaconi possint. At idem Catech. in margine hæc habet. *Diaconi sine necessitate baptizare non possunt, & citat dist. 93. cap. Diaconus, D. Thomam 3. p. q. 67. a. 1. & de consecr. dist. 4. c. Cunctas*. Hinc Genettus Th. t. 3. p. 74. q. 1. ait, solum Sacerdotem esse ministrum legitimum baptismi; & Concina Th. t. 8. p. 124. n. 5. asserit, solum Sacerdotem esse huius Sacramenti ex officio ministrum. D. Th. p. 3. q. 67. a. 1. ait: *Dicuntur autem Diaconi, quasi ministri; quia videlicet ad Diaconos non pertinet aliquod Sacramentum principaliter, & quasi ex proprio officio præbere, sed adhibere ministerium aliis majoribus in sacramentorum exhibitione. Et sic ad Diaconum non pertinet quasi ex proprio officio tradere Sacramentum baptismi, sed in collatione huius sacramenti, & aliorum assistere, & ministrare majoribus*. Unde Isidorus dicit: „ Ad Diaconum pertinet assistere, & ministrare Sacerdotibus in omnibus, quæ aguntur in Sacramentis Christi, in baptismo scilicet, in chrismate, in patena, & calice.

His, inquis, Buf. & La-Croix, alique ab hoc citati non repugnant; quia concedunt, Diaconum ex officio non posse baptizare, sed solum ex commissione.

Resp. Vox illa *ex officio* æquivoca hic est. Nam vel significat actum ex jurisdictione exercitum; quo sensu nec Diaconus, nec simplex Sacerdos ex officio baptizare potest; vel innuit actum ex ordinis potestate obeundum; quo sensu Sacerdos ex officio baptizare potest, non Diaconus. Quia juxta D. Thomam, & D. Isidorum mox citatos, ad Diaconum ex officio, & potestate ordinis pertinet non baptizare, sed baptizanti ministrare. Porro quod ad Diaconum ex officio & potestate ordinis non pertinet, ex alterius commissione, seu delegatione ei licere non potest; quia potestas ex commissione, ordinis potestatem pro fundamento habere debet. Hinc Gelasius I. Papa (cap. 13. dist. 93.) ait: *Diaconos propriam constituimus observare mensuram... absque Episcopo, vel Presbytero baptizare non audeant, nisi prædictis ordinibus fortasse longius constitutis necessitas extrema compellat; quod & laici christiani facere plerumque conceditur*. Et S. Isidorus inquit: (habetur cap. Constat de consec. dist. 4.) *Constat baptismus solis Sacerdotibus esse tractandum; ejusque mysterium nec ipso Diacono exprole est licitum absque Episcopo, vel Presbytero, nisi his procul absentibus ultima languoris necessitas cogat*.

Laym. lib. 5. tract. 2. cap. 7. Gelasii Papæ auctoritate suam

suam opinionem, quæ eadem est, ac Busemb. La-Croixii, & aliorum, confirmari existimat; ideoque illud *absque* Episcopo, vel Presbytero accipit, perinde ac si diceret, *absque* Episcopi, vel Presbyteri commissione.

At hæc interpretatio, utpote quæ Diaconum quoad baptismi administrationem simplici Sacerdoti parem facit, merito extorta dicitur. Ergo illud *absque* Episcopo, vel Presbytero baptizare non audeant Diaconis inhibet, ne se in baptismi ministerium soli intrudent, sed solum ministrant Episcopo, vel Presbytero tanquam principalibus ministris baptizantibus, sicuti explicate docet D. Thom. citatus; & satis intelligitur ex verbis S. Isidori. Hinc idem D. Thom. ad 3. art. cit. ait: *quod quia baptismus est Sacramentum necessitatis, permittitur Diaconis, necessitate urgente, in absentia majorum baptizare; sicut patet ex auctoritate Gelasii supra inducta. Et hoc modo Beatus Laurentius Diaconus existens baptizavit.* Quare Rit. Rom. de bapt. ait: *Legitimus quidem baptismi minister est Parochus, vel alius Sacerdos (ait Sacerdos, non Diaconus) a Parochus, vel ab Ordinario loci delegatus.* Ergo Diaconi ex commissione baptizare non possunt, sed solum ex necessitate, quia scilicet Sacerdotes defunt, & baptismi ministrandi necessitas urget. Hanc conclusionem Ecclesiæ consuetudo confirmat, ex qua Diaconis nec ordinarie, nec extra ordinem baptizandi ministerium delegatur.

ANIMADVERSIO XI.

Diaconus non tantum in extrema necessitate sed etiam in alia notabili baptizare potest.

Hæc scilicet opinio est contraria sacris Canonibus mox recitatis, ubi dicitur a Gelasio Papa: *Nisi prædictis ordinibus fortasse longius constitutis, necessitas extrema compellat: & a D. Isidoro: Nisi his procul absentibus ultima languoris necessitas cogat.* Hæ sunt regulæ, a quibus fæta Theologia non discedit.

ANIMADVERSIO XII.

Quod si laicus baptizet præsentem Sacerdote, & secundum quosdam etiam præsentem diacono, censent esse mortale.

Quoad primum, sententia communis est, ait P. Concina Th. t. 8. p. 124. n. 6. pro altera propositionis parte præter alios idem Conc. citat Vasquez, Henricum a S. Ignatio, Farvacquesium, Laurentium Berti.

Ratio prioris est, quia cum adest Sacerdos, nullum jus baptizandi competit laico, cum non sit necessitas, quæ sola hoc jus tribuit, ut ipse baptizet. Porro usurpare sibi jus rei gravissimæ, uti est Sacramenti administratio, non potest esse nisi mortalis culpa. Ergo laicus baptizans præsentem Sacerdote mortaliter, peccat; idemque dicas ex eadem ratione, si baptizet præsentem diacono; quia extrema urgente necessitate jus baptizandi ad diaconum devolvitur, cum abest Sacerdos. Ita scilicet hierarchiæ ordo postulat.

ANIMADVERSIO XIII.

In casu tamen necessitatis, posse sub conditione ita &c. ut v. g. mihi &c. docet &c.

Hanc opinionem tumentur quoque Cajet. Leander varios citans, Paludanus, ut refert Concina Th. t. 8. p. 156. n. 10. sed conditionis mentio non fit, quæ hic locum nullum habere videtur. Huic opinioni adversatur Concina, qui talem baptismum nullum esse pronuntiat, & saltem sub conditione repetendum, ait: nec enim necessitas valorem conferre potest baptismi, qui reipsa nullus est: at baptismus, in quo alter materiam applicat, alter formam pronuntiat, teste Busembao nullus est: ergo nullus quoque est, etiam si ex necessitate ita conferatur: ex quo fit, ut baptismus hoc modo nunquam sit conferendus. Hinc D. Th. p. 3. q. 67. a. 6. ita sibi tertio loco objicit: *Baptismus est sacramentum maxime necessitatis; sed in aliquo casu videtur esse necessarium, quod plures simul baptizent; puta si aliquis parvulus esset in articulo mortis, & adessent duo, quorum alter esset mutus, & alter manibus, & brachiis careret, tunc enim oporteret, quod mutilatus verba proferret, & mutus actum baptismi exerceret: ergo videtur, quod plures simul possint unum baptizare.* Quid ad hæc S. Doctor? an parvulum esse saltem sub conditione baptizandum, responderet? minime vero, sed ait, quod sicut supra dictum est, integritas baptismi consistit in forma verborum, & in usu materiam. Et ideo neque ille, qui tantum verba proferat, baptizat, neque ille, qui immergit. Et ideo si unus verba proferat, & alius immergat, nulla forma verborum poterit esse conveniens. Neque enim poterit dici, ego te baptizo, cum ipse non immergat, & per consequens non baptizet. Neque etiam poterit dici, nos te baptizamus, cum neuter baptizet. Ubi porro nulla forma baptismi conveniens reperiri potest, baptismus non est conferendus, & collatus nullus est: ergo si alter, ut mutus applicare non possit,

nisi materiam, alter vero ut brachiis carens non possit, nisi formam proferre, baptismus conferendus non est, & collatus, est nullus. Hoc expresse ait q. 66. a. 5. ad 4. in hæc verba. *Si convenirent duo, quorum unus esset mutus, qui non posset proferre verba, & alius carens manibus, qui non posset exercere actum, non possent ambo simul baptizare, uno dicente verba, & alio exercente actum.*

Quod si qui verba proferat, sub conditione baptizet; e. g. *Si possum baptizare, ego te baptizo* &c. conditio ridicula, inanis, & contradictoria est. Qui enim verba proferat, non potest ut ponimus baptizare, quia non potest abluere. An in baptismi licet adhibere conditionem ridiculam, & contradictoriam? hoc nihil aliud est, nisi res sacratissimas sacrilege tractare. Ergo in specie, de qua sermo est, baptismus nec absolute, nec sub conditione conferendus est, sed omittendus, quia quacumque ratione conferatur, frustra, & sacrilege confertur.

ANIMADVERSIO XIV.

Si quisque per se intendat &c. valide baptizat.

Hæc sententia communis, & vera est, ut ait Concina Theol. t. 8. p. 142. n. 3. eamque tradit D. Thomas p. 3. q. 67. a. 6. loquendo de iis, qui simul baptizant, hoc est simul verba proferunt, & abluunt.

Nam si quis prius verba proferret, daret baptismi sacramentum: alius vero, quantumcumque jus baptizandi haberet, nihil faceret; ut ait idem S. Doct. & fatetur Busemb.

ANIMADVERSIO XV.

Quas tamen penas non videtur incurrere, qui, etsi sine iusta causa, rebaptizat sub conditione: quia &c.

P. Concina contra Leandrum affirmat irregularitatem in hac specie incurrere Th. t. 8. p. 186. n. 13. & merito. Nam Catech. Concilii Tridentini p. 2. de bapt. n. 57. inquit: *Qua in re diligenter a Pastoribus aliqua providenda sunt, in quibus fere quotidie non sine maxima sacramenti injuria peccatur. Neque enim defunt, qui nullam scelus admitti posse arbitrentur, si quemvis sine delectu cum adjunctione illa (hoc est sub conditione) baptizent. Quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus querendum putant, an is prius ablatus fuerit, sed statim ei baptismum tribuunt; quin etiam quamvis exploratum habeant, domi sacramentum administratum esse, tamen sacram ablutionem in Ecclesia, adhibita solemnī caeremonia, cum adjunctione repetere non dubitant; quod quidem sine sacrilegio facere non possunt, & eam maculam suscipiunt, quam divinatorum rerum scriptores irregularitatem vocant. Nam ea baptismi forma ex Alexandri Pape auctoritate in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an baptismum rite susceperint; aliter vero nunquam fas est etiam cum adjunctione baptismum alicui iterum administrare. Et S. Carolus Borr. Añ. p. 4. de bapt. adm. ait: *Quod si re accurate investigata exploratum habuerit, illum forma servata baptizatum esse, caveat omnino, ne hanc sub conditione baptizandi formam adhibeat, cum sacrilegium committat, si contra fecerit, & illud impedimentum contrahat, quod sacri Canones irregularitatem vocant.**

ANIMADVERSIO XVI.

Quod si vero caput tantum sit ferinum, putat esse baptizandum Comitulus.

Ego vero contrarium sentio. Cum enim tum sensus omnes, tum anima rationalis in capite, veluti in sua sede juxta doctissimorum Philosophorum sententiam resideat, nec in capite ferino rationalis anima esse possit; monstrum, cujus caput ferinum est, etiam si reliqua membra humana videantur, necesse est ut anima rationali sit destitutum; ideoque baptismi incapax. Rituale Rom. de baptiz. parvul. ait: *Monstrum, quod humanam speciem non præferat, baptizari non debet; de quo si dubium fuerit, baptizetur sub conditione: Si tu es homo, ego te baptizo* &c. Humani porro corporis species ex capite præsertim desumenda est; ideoque monstrum, quod habet caput ferinum, non hominis, sed belluæ speciem præferat: ergo baptizari non debet.

ANIMADVERSIO XVII.

Sub conditione baptizandi sunt. 2. Infantes exposti, & reperi sine scheda testante de baptismo.

Busemb. intelligendus est de Christianorum expostis infantibus. Nam si infantes exposti, essent Judæorum, Turcarum, Ethnicorum, baptizandi essent absolute, sine conditione; quia pro certo habendum est, hujusmodi infantes non fuisse baptizatos.

Secus, si cum &c. Ita commun. Quint. tamen &c.

Alex.

Alex. 3. cap. 2. tit. 42. lib. 3. Decret. ait: *De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis premissis: Si baptizatus es, non te baptizo; sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo, &c.*

Rituale Rom. de bapt. parvulis inquit: *Infantes exposci, & inventi, si, re diligenter investigata, de eorum baptismo non constet, sub conditione baptizantur.* Cap. Placuit de consecrat. dist. 4. ex Concil. Carthaginensi desumpto dicitur: *Placuit de infantibus, quoniam non inveniantur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per aetatem idonei de tradiis sibi sacramentis respondere, absque ulla scrupulo eos esse baptizandos; ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari.* At scheda appositae infantibus expositis certissimam fidem ordinarie loquendo non faciunt de baptismo, nec omnem dubitationem rationabilem de opposito adimunt. Primo enim nescitur, quis schedam apposuerit, & quo animo, utrum pio, an impio: ergo illa scheda est testis incertus collati baptismi. Secundo nescitur, a quo baptismus fuerit collatus, ideoque rationabiliter dubitatur, utrum rite fuerit administratus, an contra: ergo infantes reperti cum scheda testante de baptismo, ordinarie loquendo sunt baptizandi sub conditione. Quod si scheda indubitata fidem faceret baptismi collati, ne sub conditione quidem infans expositus esset baptizandus. Hanc sententiam sequitur quoque La-Croix p. 214. n. 318. aliis pro se citatis, eamque confirmat decisio Sacrae Congr. 15. Jan. 1724., quam in hunc La-Croix locum affert P. Zacharia, & in qua ita habetur. *Dubitatum fuerat, quomodo se gerere deberet Parochus S. Spiritus in Saxia (Romae) in collatione baptismi infantibus, qui ad Archi-hospitale deferuntur, sive iidem habeant schedulam de baptismo testantem, sive non habeant, & etiam si ex colore, & ceteris corporis qualitatibus deprehendatur, eosdem esse constitutos in aetate sex, aut decem mensium, vel unius anni cum dimidio. Respondit S. Congr. esse baptizandos sub conditione in omnibus casibus expositis juxta instructionem: & instructio est, quod excipiantur a baptismo sub conditione schedula, quae haberet certitudinem.*

ANIMADVERSIO XVIII.

Infantes ab obstetricibus, vel &c. baptizatos..... baptizare non licet; quia de valore..... dubitari non potest. Sum. Laym. &c.

Hactenus recte; ideoque contraria consuetudo quorundam Parochorum jure improbatur, si videlicet omnes domi baptizatos sub conditione promiscue rebaptizent, ut liquet ex auctoritate Catech. Rom., & S. Caroli Borrom. rel. ad resp. 2. cap. 2. h. dub. 4. & ut docent Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 218. reg. 5. Genettus Theol. t. 3. p. 70. q. 5. & Concina Theol. t. 8. p. 184. q. 6. Hinc Rituale Rom. (Ord. suppl. omnia super baptiz.) ait: *Cum urgente mortis periculo, vel alia cogente necessitate sive parvulus, sive adultus, sacris precibus, ac caeremoniis praetermissis, fuerit baptizatus, ubi convalescerit, vel cessaverit periculum, & ad Ecclesiam delatus fuerit, omnia omnia suppleantur &c. excepto quod interrogatio, an velit baptizari, formaque baptismi, & ablutio praetermittuntur.* Baptismus ergo sub conditione iterari non potest, nisi ubi prudens dubium est de baptismo rite collato. Itaque cum baptismus domi fuit administratus, vel ab obstetrice perita, & integræ famæ, vel ab alia persona, de qua nulla rationabilis dubitandi causa sit, vel, si fuerit aliqua suspicio, examinata persona baptizante de materia, forma, & intentione, suspicio omnis evanuerit, baptismus ne sub conditione quidem repetendus est.

Idem porro dicendum est de baptizatis ab hæreticis; quorum baptismus dubium non est quin validus sit, dummodo servata fuerit debita forma, materia, & intentio. Hinc cap. Si qui (28. dist. 4. de consecr.) ex Div. August. desumpto dicitur: *Si qui apud illos hæreticos baptizati sunt, qui in sanctissima Trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad nos, recipiantur quidem ut baptizati, ne sancta Trinitatis invocatio, vel confessio annullentur: sed doceantur &c.* & cap. Si revera 30. de Consecr. dist. 4. Pelagius Papa inquit: *Si revera hi de hæreticis, qui in locis tuæ dilectionis vicinis commorari dicuntur, solummodo se in nomine Domini baptizatos fuisse forsitan confitentur, sine cujusquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes in sancta Trinitatis nomine baptizabis. Sin vero apud dilectionem tuam eorum, qui converti volunt, manifesta confessio claruerit, quod in nomine Trinitatis fuerint baptizati, sola reconciliationis impensa gratia, catholica sociare fides maturabis.* Sed de his legi etiam posuit Genett. Theol. tom. 3. Nat. Alex. to. 1. p. 218. reg. 4. Concina Theol. t. 8. p. 184. q. 5.

ANIMADVERSIO XIX.

Ceremonia baptismi petenda sum ex agenda cujusque Ecclesiae.

Ceremoniae baptismi ex Rituali Romano petendae sunt, ubi, ut ait Paulus V., *Catholica Ecclesia, & ab ea probatus usus antiquitatis, ritus statuit, cui omnes peculiæ Ecclesiae se conformare debent, ne ab universali Ecclesia discordent, sicuti idem Pontifex eas hortatur.*

Interim quoad hoc in magnatibus &c. connivetur &c.

Hæc conniventia est aperta inobedientia legis cap. *Presens* mox referendæ. Hinc Rituale Rom. ait: *Itaque necessitate excepta, in privatis locis nemo baptizari debet, nisi forte sint Regum, aut magnorum Principum filii, id ipsi ita deposcentibus, dummodo id fiat in eorum Capellis, seu Oratoriis, & in aqua baptismali de more benedicta.* Qui contra faciunt, hos mortaliter peccare affirmat Wigand in dub. p. 484. n. 65.

Infantes ex consuetudine deferendos &c. nisi sit &c.

Ex Genetto Theol. t. 3. p. 78. q. 9. in Galliarum diocesis communiter prohibetur baptismum ultra tres dies differri; idemque in nonnullis Italiarum Synodis ab eodem citatis statuitur. Syn. Patavina anni 1624. ita inquit: *Moneant Parochi patresfamilias, ne filiorum regenerationem differant, sed longius intervallum, quam octo diebus a natali die, labi ne sinant.* Ratio est manifesta: primo quidem, quia non expectatur in eis major instructio, aut etiam plenior conversio: secundo propter periculum mortis; quia non potest eis alio remedio subveniri, nisi per sacramentum baptismi. Ita D. Thom. p. 3. q. 68. a. 3.

Porro Patrino expectatio gravis quidem causa esse potest ad sæculi sensum, non ad sensum pietatis. Quid aliud est baptismum differre, ut Patrinus expectentur, nisi sacratissimarum rerum rationem, & animæ necessitatem accommodare, & subdere inani pompæ, & sæculi rationibus? Hujusmodi dilationem reprehendunt Synodi Lingonienfis, & Bituricensis, quas refert Genettus Theol. t. 3. p. 77. 78. q. 9.

ANIMADVERSIO XX.

Sed in hoc prohibet Clem. &c. nisi sit &c.

Clementina unica (tit. 15. lib. 3. Clem.) non solum caeremonias adhiberi, sed ipsum baptismum administrari in privatis domibus vetat, nisi necessitas aliud exposcat, exceptis Regum &c. filiis. En ejus verba: *Presens prohibemus editio, ne quis de cetero in aulis, vel cameris, aut aliis privatis domibus, sed dumtaxat in Ecclesiis, in quibus sunt fontes specialiter deputati, aliquos (nisi Regum, vel Principum, quibus valeat in hoc casu deferri, liberi extiterint, aut talis necessitas emerferit, propter quam nequeat ad Ecclesiam absque periculo propter hoc accessus haberi) audeat baptizare. Qui autem scus praesumpserit, aut suam in hoc praesentiam adhibuerit, taliter per Episcopum suum castigetur, quod alii assentare similia non audeant.*

De Patrino tamen usus habet, ut & tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse.

Ufus Patrinus in Ecclesia antiquissimus est, & ab Apostolis derivatus, ut docet Dion. cap. ult. Eccl. Hier. his verbis: *Divinis nostris ducibus* (hoc est interprete Angelico, Apostolis) *ad mentem venit, & visum est suscipere infantes secundum istum sanctum modum, quod naturales pueri parentes traderent puerum cuidam docto in divinis paedagogo, & reliquum sub ipso puer ageret, sicut sub divino patre, & salvationis sancte susceptore.* Hæc antiquissima disciplina, & Ecclesiae consuetudo legis vim habet. Hinc Parochi solemniter baptizantes sine Patrinis, ex communi sententia mortaliter peccant, ut habet P. Concina Theol. t. 8. p. 189. n. 12. quam sententiam probat quoque La-Croix p. 216. n. 348. Addit quidem Concina, in privato baptismo non videri astringere præceptum istud, praesertim necessitate urgente; nec dubium est, quin unus solus possit baptizare necessitate imminente; ut docet D. Th. 3. p. q. 67. a. 7. ad 2. At si Patrinus haberi potest, cur non est adhibendus? Patrinus enim ex lege adhibetur, ut sit instructor, & tutor baptizati quoad spirituales vitam: hæc porro ratio locum habet, seu baptismus in privata domo, & sine solemnitate, seu in Ecclesia solemniter administratur: ergo patrinus necessario adhibendus est etiam in privato baptismo.

Si patrinus adhiberetur in gratiam solemnitatum baptismi, his non adhibitis patrinus recte omitteretur: at patrinus adhibetur non in gratiam solemnitatum baptismi, sed in gratiam baptizati: ergo adhiberi debet, etiam si solemnitates omittantur.

ANIMADVERSIO XXI.

Valide quidem, sed illicitè sunt patrini &c.

Bu-

Busemb. hic rem involvit. Abbates, & Monachos non posse suscipere infantes in baptismo, lex clara est ex cap. Non licet de consecr. dist. 4. ubi dicitur: *Non licet Abbati, vel Monacho de baptismo suscipere filios, neo commatres habere.* Monachorum vero nomine omnes Regulares cujuscunque ordinis venire, intelligitur ex Rituali Romano, ubi loquendo de patrinis ait: *Præterea ad hoc etiam admissi non debent Monachi, vel sanctimoniales, neque alii cujuscunque ordinis regulares a seculo segregati.*

Ratio hujus legis est, ut Regularibus præcidatur occasio exeundi e monasterio, & familiaritatem ineundi cum secularibus, ac præsertim cum feminis; quæ ratio cum nostro quoque tempore vigeat, ostendit irrationabilem esse consuetudinem contrariam, ut Abbates in multis locis, sicut ait Busemb. sint susceptores; ideoque talis consuetudo legi non derogat, nec ab ejus præcepto liberat, nec Abbates a peccato excusat. Cur enim hi ab ea lege soluti sint, si Monachi, alique Regulares ea tenentur?

Apostata, & heretici, qui nullo casu &c. quia ea advocatio esset protestatio quasi falsæ religionis, cum nonnisi de falsa fide sint sponsuri.

Hactenus rectissime. Hinc Rituale Rom. ita habet: *Scias præterea Parochi ad hoc munus non esse admittendos infideles, aut hereticos: & Catechismus Synod. Trid. p. 2. de bapt. num. 29. ait: Heretici in primis, Judæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cognitione, & cura semper versentur, ut fidei veritatem mendacis semper obsecrent, atque omnem christianam pietatem evertant.*

Et hæc est communissima sententia, ut fatetur La-Croix p. 218. n. 373.

Itaque rejiciendus est Laym. qui dicit, posse subinde ob gravem causam admitti. Hoc enim fatens ipso La-Croixio juxta communioem sententiam est intrinsece malum, ut scilicet hæreticus ad officium patris admittatur, ideoque ex nulla causa admitti potest.

Id liquet ex Ap. 2. ad Cor. 6. ubi ait: *Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas lucis ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidei cum infidelis? &c. Propter quod exite de medio eorum, & separamini.*

Graviter peccant, qui patrilos hæreticos non repellunt; primo quia eos admittunt ad communionem ipsarum rerum sacrarum, hoc est in administratione baptismi, & solemnibus ejus cæremoniis. Secundo quia patrinus ex D. Dionysio supra cit. debet esse pueri pædagogus, divinus pater, salvationis sanctæ susceptor. At hæreticus non est, nisi perversæ doctrinæ instructor, diabolicus animæ homicida, salutis peremptor: ergo non potest admitti ad officium patris.

Neque vero, ut falso ait Laym. obligatio, & officium instruendi nunc ferme ablatum est a Patris. Sed, ut ait S. Thom. p. 3. q. 67. a. 8. ubi (pueri) nutriuntur inter catholicos christianos, satis possunt (patris) ab hac cura excusari, presumendo, quod a suis parentibus diligenter instruantur. Ceterum ille, qui suscipit aliquem de sacro fonte, assumit sibi officium pædagogi; & ideo obligatur ad habendam curam de ipso, si necessitas immineret, sicut eo tempore, & loco, in quo baptizati inter infideles nutriuntur. Ita idem S. Th. art. cit. Itaque hæretici ab officio susceptorum semper quidem, & ubique repellendi sunt, atpote qui contrariâ omnia facturi merito credantur, ac facere pollicentur, & debent; sed maxime cum baptizandi inter hæreticos nutriuntur, ubi necessarium est, ut a periculis defectionis a fide imminentibus defendantur, & ut in doctrinis fidei, & legis nostræ erudiantur. Hinc Concilium Remense anni 1583. apud Natal. Alex. Theol. t. 1. p. 202. reg. 6. Sacerdoti præcipit, ut roget clara voce omnes, qui puerum baptizandum ad Ecclesiam comitati sunt, vel saltem patrinum, & matrinam, numquid velint vivere, ac mori in Ecclesia catholica, apostolica, Romana; abnuentesque ab officio suscipiendi repellat. Nam parentes jus quidem habent designandi patrilos; at hoc jus suis limitibus circumscriptum est, ut scilicet eos possint eligere, quos lex, cui subditi sunt, non repellit.

Catholici vero ob rationabilem causam infantem heretici &c. suscipere possunt, saltem in Germania.

Ratio hujus opinionis est; quia, dum catholicus id præstat, proficitur tantum, se suscipere puerum in vera fide instruendum, qua in re nihil mali est: ergo &c.

Resp. Hæc quidem professio inanis, & ficta est, cum sciat, se fore impediendum quominus præstet, quod proficitur, & promittit. At ficta promissio, & professio cum semper, tum maxime in rebus sacris mala est, nec licere potest.

Præterea ministri hæretici, baptismum administrantes multa exigunt a patrinis dissona a catholica fide, quæ præstare impium est. Hinc teste La-Croix p. 218. n. 370. Nav. Azor. Less. Verjuys id nunquam licere ajunt; præ-

sertim cum qui patris officio funguntur apud ministros hæreticos, eorum impios ritus approbent. La-Croix inquit: „Si revera hæc ita exigantur, aut prudentem judicio censeatur approbari ritus acatholicus, patet non licere, cum hæc sint intrinsece mala; si autem ista ab sint, uti ordinarie videntur abesse in Germania, dicendum est, licere.“

Sed cur hæc in Germania absunt, alibi non absunt? An hæretici Germaniæ, non sunt hæretici? Sicuti Sacerdotes catholici, baptismum conferentes, exigunt ut patrinus pro baptizando respondeat interrogationibus de fide, & catholicam fidem profiteatur; ita credibile omnino est, omnes ministros hæreticos in baptismatis collatione aliquid exigere a Romana, & catholica Religione alienum, & impiæ suæ ipsorum sectæ protestationem.

Præterea, cum patrinus non solum præsens sit hæretico baptismi ministranti, sed illi puerum offerat, interroganti respondeat, &c. cooperatur impiæ baptismi administrationi; quod licere non potest. Itaque hic quoque locum habet lex illa Apostoli mox citata: *Nolite jugum ducere cum infidelibus... exite de medio eorum, & separamini* &c. Si enim catholicis licet cum hæreticis in ipsis sacris communionem habere, qua in re catholici ab hæreticis separandi erunt? Irrita scilicet esset Apostoli prohibitio, si in sacris quoque cum ipsis communicare posse dicantur.

ANIMADVERSIO XXII.

In privato baptismo ob necessitatem dato pater non debet suscipere &c.

Verfatilis opinator multa paucis facile definit; quia satis habet, si ea dicat, quæ probabili aliqua ratione, vel auctoritate tueri possit, seu vera, seu falsa sint. At qui veritatem quærent, theologicas quæstiones non sine multo labore tractant, ac sæpe titubanter loqui coguntur.

Quæritur hic primo, utrum patrinus in privato baptismo sit necessarius? Resp. Busemb. a. 1. h. dub., & hic negat. Ego affirmandum putavi propter rationes ibi contra Busem. allatas. Et ratio præterea est, quia patrinus ex antiquissima apostolica lege est accessorium baptismi: ergo a baptismo separandus nunquam est. Neque enim est accessorium baptismi solemnis, sed baptismi simpliciter sine adjunctione: ergo quotiescumque baptismus confertur, patrinus, si haberi possit, necessario adhibendus est.

Quæritur secundo, utrum necessitate urgente, cum nempe alius haberi non potest, pater possit adhiberi patrinus sui filii?

Resp. Busemb. negat. At D. Thom. p. 3. q. 67. ar. 8. ad 2. contrarium docet, dum inquit: *Et ideo alius debet esse pater spiritualis a patre carnali, nisi necessitas contrarium exigat*: in qua hypothesi pater non privatur jure petendi. Huic doctrinæ subscribunt Suar. Sanch. Salmant. & plures alii, ut monet Concina Theol. t. 10. p. 370. n. 4.

Quæritur tertio, utrum pater filium baptizans, jure petendi debitum privetur?

Resp. D. Th. suppl. 3. p. q. 56. a. 1. ita loquitur: *Aus spiritualis cognatio inducitur causa necessitatis, sicut cum pater baptizat filium in articulo mortis; & tunc non impedit actum matrimonii ex neutra parte: aut inducitur extra casum necessitatis ex ignorantia: & tunc si ille, ex cujus actu inducitur, diligentiam adhibuit, est eadem ratio, sicut, & de primo: aut ex industria extra casum necessitatis; & tunc ille, ex cujus actu inducitur, amittit jus petendi debitum, sed tamen debet reddere, si petatur; quia ex culpa ejus non debet aliquod incommodum alius reparare.*

Quæritur quarto, utrum pater filium sine necessitate in privato baptismo suscipiens, cognitionem cum conjugate contrahat, & jure petendi debitum privetur?

Resp. Cognitionem contrahit, ut docet Nat. Alexand. Theol. t. 1. p. 201. reg. 2., & fatetur Anacletus t. 4. juris can. p. 91. n. 22. Eadem enim ratio est quoad cognitionem de suscipiente, ac de baptizante: atqui baptizans spiritualem semper cognitionem contrahit cum baptizato, seu baptismus sit solemnis, seu privatus, ut intelligitur ex doctrina Div. Thomæ mox allata: ergo &c. Cognatio enim inter susipientem, & susceptum non ex baptismi solemnitate, sed ex ipso baptismi sacramento oritur. Hinc D. Th. suppl. 3. p. q. 56. a. 2. ait: *Unde non videtur conveniens, quod spiritualis cognatio contrahatur, nisi per aliquod sacramentum*: & Synod. Trident. sess. 24. cap. 2. de reform. ad contrahendam spiritualem cognitionem nihil aliud requirit, nisi ut quis baptizatum de baptismis suscipiat, nullumque discrimen ponit, aut innuit inter privatum, & solemnem baptismum. Quoad privationem vero juris petendi debiti tum Busemb. hic, tum La-Croix p. 217. nu. 358. sententiam tum affirmantem,

tem, tum negantem probabilem faciunt, & affirmantem communem esse fatentur. Affirmandi ratio est, quia Deus dedit Papa cap. 1. q. 1. cau. 30. ait: *Pervenit ad nos Diconus vester, sanctitatis vestre epistolam deferens, quod quidam viri, & mulieres praterito sabbato paschali die pra magno populorum concursu nescientes proprios filios suscepissent ex lavacro sancto &c.* Invenimus autem in archivis hujus apostolica Sedis jam talia contigisse in Ecclesiis Isauria, Epheborum, simulque Hierosolyma, aliarumque Civitatum. Episcopis etiam eorum Civitatum ab hac apostolica Sede volentibus scire, utrum viri, ac mulieres redirent ad proprium iborum, beata memoria Sanctissimi Patres Julius, Innocentius, & Celestinus cum Episcoporum plurimorum consensu in Ecclesia Apostolorum Principis prohibentes talia, praescripserunt, & confirmaverunt, ut nullo modo se in conjugio reciperent mulieres, ac viri, quicumque aliqua ratione suscepissent natos proprios, sed separarent se, ne suadente diabolo tale vitium inolefcat. Et cap. Si quis ejusdem resp. dicitur: Si quis filiastrum, vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad confirmationem, sepatetur ab uxore sua, & nunquam aliam accipiat. Nicolaus vero Papa ca. 3. ejusdem resp. ait: Nolle desideras, utrum mulier, qua viri filium ex alia femina genitum de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo jungi posse decernimus, quia secundum sacros Canones, nisi amorum consensu, nullius Religionis obtentu debet conjux dimittere conjugem. Separationem conjugum vetat, ne innocenti viro praesudicium inferatur, at cognitionem non negat, nec privationem juris petendi debitum in muliere.

Anacletus t. 4. juris can. p. 92. n. 30. jure antiquo ita fuisse constitutum sponte fatetur, at juri antiquo jure novo derogatum fuisse, contendit ex cap. Si vir 2. tit. 10. lib. 4. Decr. * ubi Alex. III. inquit: Si vir, vel mulier scienter, vel ignoranter filium suum de sacro fonte suscepit, an propter hoc separari debeant? Consult. tua tal. respondemus, quod quamvis generaliter sit institutum, ut debeant separari, quidam tamen humanius sentientes aliter statuerunt; ideoque nobis videtur, quod si ex ignorantia, siue ex malitia id fecerint, non sunt ab invicem separandi, nec alter alteri debitum debet subtrahere, nisi ad continentiam servandam possint induci; quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur; si ex malitia, eis sua fraus non debet patrocinari, vel dolus.

Hec Alex. III. responsio idem sonat, ac responsio Nicolai III. mox cit. quia Alex. quoque separationem in casu proposito fieri non posse, sentit.

Neque quidquam pro adversariorum sententia efficiunt illa verba, nec alter alteri debitum debet subtrahere. Nam aliud est debitum ab utroque esse reddendum, ut sonant verba, nec alter alteri debitum debet subtrahere. Aliud alterum esse privatum jure petendi. Nam non solum qui privatur, sed etiam qui potitur jure petendi, reddere debitum tenetur; quia ignorat, utrum eo jure alter privatus sit. Quia si ex ignorantia, ait Summus Pontifex, id factum est, eos ignorantia excusare videtur, intellige a culpa, & consequenter a poena privationis, seu juris.

Itaque Alex. III. nihil novi docet, sed illud ipsum, quod alii, hoc est conjuges non esse separandos, quia eorum alter suum filium de sacro fonte suscepit. De hoc enim tantum fuerat interrogatus. Huc spectat suae doctrinae, seu sententiae ratio, quam avertit; quia si ex ignorantia &c. si ex malitia &c.; at quoad privationem juris petendi debiti, quod incurrit qui sciens volens sine necessitate suum filium suscipit in baptismo seu solemniter, seu privato, quod quoad rem praesentem idem est, nihil omnino habet Summus Pontifex.

C A P U T II.

De Confirmatione.

D U B I U M I.

Quid sit, & quae ejus materia, & forma?

Resp. 1. Confirmatio est unctio Chrismatis, sub praescripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, qua is ex Christi institutione gratiae augmentum, & robur accipit.

Resp. 2. Materia ejus remota essentialis est Chrisma confectum ex balsamo, & oleo olivarum, benedictum ab Episc. Ita commun. Doct.

Unde resolves.

1. Non sufficit solum balsamum, ut voluit Camus; nec solum oleum, ut voluerunt Caj. Sor. Nav.

2. Etiam benedictio episcopalis est de essentia, ut habet communis contra Caj. ideoque nulla delegatione siue Episcopi, siue Papae, simplex Sacerdos potest conficere Chrisma. Con. d. 72. ar. 3. d. 1.

3. Perinde est ad substantiam Sacramenti, siue Chrisma sit novum, siue vetus, licet graviter peccet, qui utitur alio, quam novo, id est, illo anno consecrato. In quem finem quotannis in die Coenae consecratur, veteri combusto.

Resp. 3. *Materia proxima est unctio in fronte, per manum Episcopi (unde etiam hoc Sacramentum manus impositio dicitur a S. Luca Act. 8.) in formam crucis facta. Quae omnia sunt de necessitate Sacramenti, ut habet communis.* ANIMAD. I.

Unde resolves.

1. Et si ex necessitate praeccepti unctio fieri debeat pollice manus dextrae; valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistrae manus; quia vere fieret per impositionem manus episcopalis. Ita Prap. & alii contra Suar. Peccabit tamen Episcopus graviter contra universalis Ecclesiae morem. V. Laym. hic c. 2. & Esc. t. 7. E. 3. ubi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

2. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, ut unctio fiat ab Episcopo immediate, nullo instrumento mediante. Ita Fill. & Laym. contra quosdam: quia debet fieri per impositionem manus: Esc. t. 7. E. 3.

Resp. 4. *Forma vera, & necessaria, in Ecclesia Latina est: Signo (ut habet Trid.) vel Consigno (ut habet S. Thom.) te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, &c.* In qua utrum de essentia sit, ut utraque actio signandi, & ungendi expresse significetur, disputant Scholastici, Laym. & Fill. t. 3. d. 10. Con. l. c. ar. 3. Dian. R. 27. ANIMAD. II.

D U B I U M II.

Quis sit Minister, & quod subjectum.

Resp. 1. Minister ordinarius validae Confirmationis est solus, & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, vel haereticus: ex commissione autem, vel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis. Vide Fern. Laym. l. 5. t. 3. c. 6. Bonae. d. 3. p. 20.

Unde resolves.

1. Et si Episcopus graviter peccet, si vel in aliena Diocesi, vel sibi non subditos confirmet, sine proprii Episcopi consensu, saltem tacito, propter defectum jurisdictionis; valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate Sacramenti, sed praeccepti tantum.

2. Excusatur a peccato Episcopus, si ex alia diocesi accurrentes confirmet: quia praesumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur: praesertim si consuetudine ita receptum sit, vel a proprio regre confirmari possint. Ita contra Bon. d. 3. de sac. docent Tann. in 3. p. d. 4. q. 4. d. 3. Sa v. Confirm. & alii.

3. Peccat graviter Episcopus, si longo tempore non confirmet: quia subditos ingenti bono privat.

Resp. 2. Valide confirmantur omnes & soli baptizati nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act. 2. *Replevit totam domum*: tum ex usu & traditione Ecclesiae: tum quia omnes indigent ejus effectu, & sunt capaces. Licite vero confirmantur iidem, qui valide, dummodo constet non ponere obicem siue Sacramento, siue ejus effectui. Ratio patet ex dictis.

Unde resolves.

1. Etiam infantes, & rationis impotes valide hoc Sacramentum suscipiunt.

2. Et si quoad infantes consultius sit differre usque

E e que

* Idem innuit La-Croix num. cit.

que ad rationis usum, tum ob irreverentiam Sacramenti, tum ob periculum iterationis, tum ob Ecclesiæ usum: nihilominus ob rationabilem causam clesiarum usum: iis licite datur, verbi grat. si timeatur etiam ante iis licite datur, verbi grat. si timeatur diuturna absentia Episcopi, vel hic ad ista loca raro veniat: item si infans sit in periculo mortis (in quo quidam dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. Laym. hic t. 3. c. 6. Fill. t. 1. tr. 3. c. 2.

ANIMAD.
III.

3. Etiam perpetuo amentes (præsertim si aliquando usum rationis habuerint) licite confirmantur; etsi per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita Suar. Fill. Laym. l. c. Con. q. 72. ar. 8. n. 83.

DUBIUM III.

Quæ confirmationis necessitas, & ceremonia?

ANIMAD.
IV.

Resp. 1. Nec est necessaria ad salutem necessitate mediæ, neque per se præcepti. Est communis S. Th. & aliorum, contra Scot. & Sylv. Ratio est, tum quia Ecclesia non urget ejus susceptionem ullis pœnis: tum quia nec ex Scriptura, nec traditione, neque fine, aut institutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, per se: quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem ex præcepto caritatis sui, vel proximi, vel alio, v. gr. ad cavendum scandalum: vel ratione conscientie, qua quis valde metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc Sacramento.

Unde resolves.

ANIMAD.
V.

1. Negligere hoc Sacramentum, secluso scandalo, & contemptu, non est mortale. Suar. Laym. l. 5. t. 3. c. 5. Bon. d. 1. q. 1. p. 2. ubi ex aliis multis docet, nullum esse præceptum illud suscipiendi.

ANIMAD.
VI.

2. Etsi omissio ex contemptu, v. gr. si quis id nihili faciat, aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis; talis tamen non censetur esse, cum quis ejus oblatam occasionem, quam postea non facile habiturus est, negligit. Ita commun. contra Sylv. v. Confirm. & Tol. l. 2. c. 4.

ANIMAD.
VII.

3. Præceptum, quod habetur in Trid. sess. 23. c. 4. de reform. non ligat omnes, cum sit hypotheticum; sed tantum ordinandos, vel initiandos prima tonsura. Cujus omissionem non esse mortalem contra Tann. docent Hem. Valent. Suar. d. 38. p. 1. & Nav. c. 22. qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum: aut si ipse non confirmatus ordinet. Vide Reg. l. 28. c. 2.

Resp. 2. Circa caeremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi servandi sint ritus in Pontificali præscripti, peccetque graviter Episcopus, si confirmet sine pluviali, mitra, vel pedo, uti & si ordines sacros conferat cum solis indumentis Missæ, Dian. p. 7. t. 10. R. 31. non tamen semper erit mortalis alicujus omissio, v. gr. alapæ, aut cerei.

ANIMAD.
VIII.

Potest autem conferri loco quovis decenti, etiam extra Ecclesiam; & a prandio non jejunis, omni anni tempore. 2. Sub gravi culpa, ut docet Nav. c. 22. ex communi, requiritur Patrinus: isque unus tantum (licet Tolet. duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat graviter secundum communem. Escob. tamen ex Con. docet, non esse mortale: quod probabile esse docet Quint. t. 2. f. 7. imo nullum, si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, ut docent Sanch. Suar. contra Sylv. Sa, & alios. Debetque esse diversus a patrino Baptismi, saltem extra necessitatem, licet cum Bonac. & Hurt. id neget Quint. t. 2. sess. 7. & 14. & secus facientem non peccare mortaliter, dicat Dian. p. 3. t. 4. R. 21. Et non Monachus (nisi factus Episcopus.) Admitti tamen & illos, & moniales posse sine culpa, docet idem Quint. l. c. f. 18. nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi Mendicantes notat Con. & alii quinque cum Dian. p. 9. t. 6. R. 32. Nec refert, seclusa consuetudine, num vir sit, aut femina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum, sed tantum cognationem spirituales cum eo, & ejus parentibus: dummodo tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fascia linea cruce notata, gestanda uno, tribus, vel septem

diebus, pro consuetudine, illota interim fronte: potest etiam, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui; ipsa autem comburi, vel honeste asseruari debet, nec ad profanos usus adhiberi, propter contactum chrismatis; neque solvens illam contrahit cognationem. Vid. Præp. in 3. p. q. 2. art. 12. 4. Parochos teneri in librum referre nomina confirmatorum, & patrinorum suæ Parochiæ (eamque curam ad Episcopos etiam pertinere) tum propter sciendam cognationem spirituales, tum propter ordines suscipiendos, docet Quintan. t. 2. sess. 11. ex Barb. &c. ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. Ibid. f. 10.

ANIMADVERSIO I.

Materia proxima est unctio in fronte &c.

Hæc est communis sententia, ut Busemb. monuit resp. 2. Idem docet D. Th. p. 3. qu. 72. art. 2. ubi ait: Quod chrisma est conveniens materia hujus sacramenti: idque confirmat auctoritate D. Gregorii dicentis: Presbyteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate non presumant. Idem habet Catech. Concilii Tridentini p. 2. de confirmat. n. 7. & rationem afferens, inquit: Quod autem ea (loquitur de chrismate) sit hujus sacramenti materia, cum sancta Ecclesia, & Concilia perpetuo docuerunt, tum a S. Dionysio, & compluribus aliis gravissimis Patribus traditum est, in primisque a Fabiano Pontifice, qui Apostolos chrismatis consecrationem a Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est. Patrum hac de re auctoritates tum apud alios, tum apud eruditissimum Natalem Alexadr. Theol. t. 1. p. 233. art. 2. prop. 1. legere potes. Hinc chrismatis unctionem esse essentialem confirmationis materiam, fidei dogma esse, affirmant Suarez, Valent. Fill. Tannerus, Sylvius, & alii apud Concina Theol. t. 8. p. 203. n. 9. Quare rejicienda omnino est opinio eorum, qui, ut refert idem Concina p. 201. cap. 2. num. 1. pro confirmationis materiam solam manuum impositionem assignant.

At saltem, inquires, manuum Episcopi impositio est pars materię confirmationis, ut Nat. Alex., alique eruditi Theologi sentiunt.

Resp. Si manuum impositio idem sit, ac sacri chrismatis unctio, qua Episcopus confirmandi frontem pollice tangit, & ungit, manumque ejus capiti imponit, non est dubitandum, quin manus impositio sit confirmationis materia. Hæc enim est illa manus impositio, de qua sermo est Act. 8. v. 17. ubi dicitur: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum: & 19. v. 6. ubi habetur: Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant; quam manuum impositionem plerique Patres tam Græci, quam Latini de confirmationis sacramento, ut ait Nat. interpretantur. Porro de hac eadem manuum Episcopi impositione intelligendi sunt Tertullianus, S. Cyprianus, S. Joan. Chrysostomus, S. Hieron. S. August. ab eodem Natali citati, cum ajunt per episcopalem manus impositionem Spiritum Sanctum dari in confirmatione, ut monet Cl. Laurentius Berti lib. 32. cap. 6. apud Concina p. 207. n. 3.

Hinc D. Thom. cum sibi objecisset, Apostolos confirmationis sacramentum contulisse per solam manus impositionem absque chrismate ex textu jam cit. Act. 8. ita respondet p. 3. q. 72. a. 2. ad 1. Similiter etiam ad impositionem manus Apostolorum, & etiam ad eorum predicationem descendebat plenitudo Spiritus Sancti super fideles sub visibilibus signis, sicut & a principio descenderat super Apostolos. Unde Petrus dicit Act. 11. „Cum cœpisset loqui, cecidit Spiritus Sanctus super eos, sicut & in nos, ab initio. „Et ideo non erat necessaria sensibilis materia sacramentalis, ubi sensibilia signa miraculose exhibebantur divinitus. Utebantur tamen Apostoli communiter chrismate in exhibitione sacramenti, quando hujusmodi visibilia signa non exhibebantur. Dicit enim Dion. 4. cap. Eccl. Hierar. „Est quedam perfecta operatio, quam Duces nostri (id est Apostoli) chrismatis hostiam nominant. „D. Th. meminit impositionis manus Apostolorum, in qua Spiritus Sancti plenitudo sine sacramento super fideles per admiranda signa descendebat. At cum Apostoli sacramentum confirmationis conferebant, chrismate utebantur, non manus impositione, nisi illa, quæ in chrismatis unctione adhibetur.

Quare si manus impositione intelligatur extensio, & elevatio manus Episcopi versus confirmandos, cum illam orationem recitat, Omnipotens sempiternus Deus, qui regenerare dignatus es hos famulos tuos &c. emitte in eos sepius Spiritum tuum paracletum de celis &c. hæc manus extensio, seu, improprie loquendo, impositio ne

ex

ex parte quidem est confirmationis materia. In hac enim manuum extensione Episcopus supra omnes confirmandos orat, non autem sacramentum confert; quod si conferret, esset repetenda, dum singuli confirmantur; quod est contra Ecclesiae consuetudinem, & Pontificalium praescriptionem.

ANIMADVERSIO II.

Forma vera, & necessaria... est: Signo te, signo Crucis &c.

Hæc forma non solum vera est, sed integra, & adæquata, non partialis, & inadæquata, ut putat Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 236. a. 3. prop. un. cum aliis. Hanc enim, & nihil aliud pro hujus sacramenti forma agnoscit, & recitat D. Th. p. 3. q. 72. a. 4. Catech. Concilii Tridentini p. 2. de confirm. n. 11., qui in ea contineri omnia, quæ hujus sacramenti naturam, & substantiam explicant, num. 12. ostendit, & Eug. IV. in Concilio Florent. in Decreto Armenorum. Ergo hæc est forma integra confirmationis.

Præterea si oratio, *Omnipotens sempiterne Deus &c.* esset forma partialis confirmationis, ut contendit Natalis cum aliis, ad singulos confirmandos esset repetenda, sicuti repetitur vera forma, *Signo te signo Crucis &c.* alioquin sacramentum non conferretur; nec enim sacramentum conferri potest, nisi tota, & integra ejus forma proferatur, quoties confertur: at oratio *Omnipotens &c.* semel tantum ab Episcopo recitatur, nec repetitur, dum singulæ personæ confirmantur: ergo &c.

Adde, quod in sacramentorum administratione forma prætermitti non potest, cum ad eorum essentiam pertineat: at oratio unctionem præcedens fuit aliquando prætermissa, ut constat, inquit P. Concina Theol. t. 8. p. 207. n. 3. ex libro sacramentorum Monasterii Moysacensis annorum 800. a Martenio edito cap. 11. a. 4. ord. 7. in quo nulla habetur oratio, nisi quæ post peractam confirmationem recitari solet, *Deus, qui Apostolis tuis &c.*: ergo oratio unctionem præcedens, ad formam confirmationis non pertinet, sed est quædam precatio formam præcedens; sicuti absolutionem sacramentalem antecedit oratio, *Dominus noster Jesus Christus &c.*, & formam Eucharistiæ *Us nobis fiat corpus &c.* Hanc sententiam, de qua ego dubitare non possum, tuetur quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 208. n. 5.

At Nat. Alex. & qui cum eo sentiunt, obijciunt illud Act. 8. *Oraverunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum Sanctum: tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum.* Resp. interpretatio hujus textus mox allata est ex D. Th. p. 3. &c.

Obijciunt præterea SS. Patres tribuentes Spiritum Sanctum manuum impositioni, & orationi. Resp. At illi, ut recte ait P. Concina p. 208. nu. 4. ritum confirmationis describunt, formam non designant: *Sicuti, inquit, quando dicunt, corpus Christi confici per orationem, & Crucis signum, ritum indicant, non formam Eucharistiæ perhibent.*

ANIMADVERSIO III.

Etiā perpetuo amentes... licite confirmantur.

Hæc doctrina confirmari potest auctoritate D. Thomæ p. 3. qu. 72. a. 8. ubi docet, & ostendit, confirmationem omnibus, qui sunt in Ecclesia, esse conferendam. Ab ea tamen illi amentes excludendi sunt, qui gravi scelere inquinati in amentiam inciderunt, ut recte advertit P. Concina Theol. t. 8. p. 218. qu. 3. quia hoc sacramentum, cum sit vivorum, gratiæ statim in accipiente potest.

ANIMADVERSIO IV.

La-Croix p. 220. n. 395. ait: „Fuisse olim præceptum „ecclesiasticum, ut susciperetur confirmatio, colligit Dic. „hic n. 109. ex variis Conciliis, & dictis SS. Patrum. „Recte autem docet dub. 10. cum communi, per desuetudinem nunc desuisse illud præceptum.“

Hæc Busembaum, & La-Croix opinio eadem est, ac ista propositio, aut etiam ea deterior. Omnes Theologi dicunt, confirmationem non præcipi, nisi cum commode haberi potest, vel (ut alii dicunt) commodissime, quando sine ullo vel prorsus minimo incommodo. De hac porro propositione Theologi Parisienses, ut refert Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 252. reg. 4. ita censuerunt: *Ista propositio est scandalosa, in maximum sacramenti confirmationis contemptum, maligno animo proposita, & in errorem potest inducere.*

Dixi, aut ea deterior; quia propositio a Parisiensibus Theologis notata, præceptum confirmationis absolute non tollit, sed solum, cum sine ullo incommodo potest impleri. La Croix ex duplici capite fallitur. Primo quia ponit, nullum esse divinum de suscipiendo confirmationis sacramento præceptum: secundo, quia præceptum quoque ecclesiasticum desuisse affirmat.

Divinum de confirmatione suscipienda præceptum inde colligitur, quia, ut ait D. Th. p. 3. q. 72. a. 8. *cum sit de intentione naturæ, ut omnis, qui corporaliter nascitur, ad perfectam ætatem perveniat... multo magis de intentione Dei est omnia ad perfectionem perducere, ex cuius imitatione hoc natura participat.* Unde & Deut. 32. dicitur: „Dei perfecta sunt opera.“ Sed confirmatio hominem ad spiritualis vitæ perfectionem perducit. Ergo intentio, seu voluntas Dei est, ut omnes confirmationem suscipiant. En divinum de confirmatione præceptum.

Præterea D. Th. ita discurret a. 8. cit. *Sed contra est, quod dicitur art. 2. quod „Spiritus Sanctus adveniens replevit totam domum“, per quam significatur Ecclesia; & postea subditur, quod „repleti sunt omnes Spiritu Sancto.“* Sed ad illam plenitudinem consequendam hoc sacramentum datur: ergo est omnibus, qui sunt in Ecclesia, exhibendum. At sacramentum omnibus exhibendum non esset, nisi juris esset divini, ut patet in ordine, & matrimonio: ergo &c.

Adde, quod D. Th. a. 1. ad 3. q. 72. cit. ait: *Omnia sacramenta sunt aequaliter necessaria ad salutem: sed quedam sunt, sine quibus non est salus; quedam vero sunt, quæ cooperantur ad perfectionem salutis.* Et hoc modo confirmatio est de necessitate salutis, quamvis sine ea possit esse salus, dum tamen non prætermittatur ex contemptu sacramenti. His verbis innuit, quædam sacramenta esse necessaria necessitate medii, ut baptismus omnibus, poenitentia lapsis post baptismum; alia vero non item, at necessaria tamen esse necessitate præcepti, ut Eucharistia, extrema-unctio, & confirmatio: at hoc modo confirmatio est de necessitate salutis, quamvis sine ea possit esse salus, dum tamen non prætermittatur ex contemptu sacramenti; sicuti potest esse salus sine Eucharistia, & extrema unctione, dum tamen non prætermittantur ex contemptu, sed propter legitima impedimenta.

Ex his intelligitur, a Busembaum perperam & falso citari D. Thomam pro contraria sententia, item falso ab eodem dici, neque ex Scriptura, neque ex fine, aut institutione hujus sacramenti, præceptum illud suscipiendi colligi.

Accedit, quod Act. 1. dicitur: *Præcepit eis ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris.* Hæc promissio Patris est infusio Spiritus Sancti, quo Pentecostes die repleti sunt Apostoli, & Discipuli, quæ fuit figura sacramenti confirmationis, unde idem effectus prodit: ergo sicuti Apostolis, ita nobis omnibus præcipitur, ut septiformis Spiritus gratiam in sacramento confirmationis accipiam. Hinc Act. 8. maxima Apostolorum sollicitudo describitur, ut baptizatis omnibus manus imponerent, hoc est sacramentum confirmationis conferrent; quæ sane sollicitudo divinum de ea suscipienda præceptum indicat. Hinc Patres omnes unanimi consensu hujus sacramenti necessitatem inculcant, ut SS. Cyprianus, Hilarius, Gregorius Magnus, B. Petrus Damiani, Hugo a S. Victore, quorum textus legi possunt apud Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 251. propositione 2. Item Tertullianus, Cyrillus Hierosolymitanus, Chrysostomus, Augustinus, quorum meminit Concina Theol. t. 8. p. 224. nu. 7. Ex quibus patet, illud quoque a Busemb. falso asseri, hujus sacramenti præceptum ex traditione non colligi. His accedit Urbani Papæ auctoritas, qui ait: (de consecrat. dist. 5. c. 1. an. 222.) *Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniantur.* Et Melchisedes Papa, inquit: (c. 2. an. 314.) *Et quamvis continuo transitoris sufficiens regenerationis beneficium, visibus tamen necessaria sunt confirmationis auxilia: item (cap. 3.) dicit: Sed ita conjuncta sunt hæc duo sacramenta, (baptismus, & confirmatio) ut ab invicem, nisi morte præveniente nullatenus possint segregari; & unum sine altero rite perfici non possit.* Hæc antiquissima Summorum Pontificum monumenta traditionem luculenter confirmant divinæ legis de confirmatione suscipienda, & ecclesiasticum simul de ea præceptum includunt; quod præceptum innumeræ postmodum Synodi confirmarunt, quorum plurimas referunt Nat. Alex. loc. cit. & Concina p. 226. n. 11. qui ita subdit. „Adjicere lubet auctoritatem scientissimi Pont. „feliciter regnantis Bened. XIV. qui & in prælaud. not. „& in const. de rit. Græc. §. 3. ait, admonendum ab „Episcopis, eos gravis peccati reatu teneri, si, cum possunt ad confirmationem accedere, illam remittunt, & negligunt. Revolvantur omnes Synodi, & Catechismi potestatem ætatis nostræ; & cuique compertum erit, quo zelo, qua sollicitudine cujuscumque sæculi Patres, Episcopi, & celebriores Theologi nobis propinquiore intoneant istius sacramenti administrationem, & suæ pationem. Ergo commentum, quod opponit La-Croix, nempe hoc præceptum per desuetudinem desuisse, non modo falsum est, sed Episcopis, & Patribus ultimæ ætatis nostræ quam maxime injuriosum.“

Hactenus P. Concina, cujus rationes, & dicta adeo

luculenta sunt, ut ne P. quidem Zacharia iis repugnare audeat, imo ea probare cogatur sua adnotatione in nu. 395. La-Croix jam citatum.

ANIMADVERSIO V.

Negligere hoc sacramentum . . . . non est mortale. Suar. &c. Bon. ubi . . . . docet, nullum esse præceptum &c. Utrumque ex mox dictis falsum est, & rejiciendum.

ANIMADVERSIO VI.

Esse omisso ex contemptu . . . . sit mortalis; talis tamen non censetur esse, cum quis &c.

Qui confirmationem, aut ejus præceptionem nihil facit, aut quid puerile, & vile habet, hic eam otiosam ceremoniam, non verum sacramentum esse putat; hoc est, non solum mortaliter peccat, sed hæreticus est, a Synodo Tridentina sess. 7. de conf. can. 1. anathemate confixus. Et licet talis non sit, qui ejus oblatam occasionem, quam postea non facile habiturus est, negligit, hic tamen mortaliter peccat; quia præceptum suscipiendæ confirmationis violat, aut evidenti ejus violandi periculo sese objicit. Qui contrarium sentiunt, ea falsa positione nituntur, quod nullum sit præceptum suscipiendi confirmationem. Hinc Concilium Senonense apud Concina p. 228. n. 14. inquit: *Omnes Christiani tam viri, quam mulieres, usum rationis habentes obligantur suscipere, aut saltem non contemnere confirmationem. Contemni autem dicitur, quando Episcopus est præsens paratus dare, & persona hoc sciens negligit, aut despicit suscipere; quæ doctrina, ut monet idem Concina, communis est penes omnes graviores Theologos.*

ANIMADVERSIO VII.

Præceptum . . . non ligat omnes.

Hoc verissimum est; sed quod addit, ejus omissionem non esse mortalem, pro fundamento habet, non extare generale præceptum confirmationem imponens, quod ex dictis contra Busembaum falsum est. Itaque tonsura iniicienda confirmationem suscipere negligens, mortaliter peccat, tum quia generale, tum quia speciale præceptum suscipiendæ confirmationis violat. Nec enim præceptum tonsura iniiciendo impositum est de re levi, sed gravissima; quia ipsa confirmationis susceptiores est gravissima.

Hinc porro fit, ut Episcopus quoque, contra ac ait Busemb. mortaliter peccet, ordinando non confirmatum; præsertim cum præceptum conferendæ confirmationis ordinandis, Episcopo directe imponatur. Syn. enim Trid. sess. 23. cap. 4. ita ait: *Prima tonsura non iniiciatur, qui sacramentum confirmationis non susceperint &c.*

Aut si ipse confirmatus ordinet.

Busembaum, opinandi licentia, quæ probabilium propria est, abreptus primo quidem præceptum suscipiendæ confirmationis de medio sustulit, tum a gravi culpa ordinandos liberat, si confirmationem non suscipiant, tum Episcopum negligentem confirmationem conferre ordinandis; ac demum eundem Episcopum, si non confirmatus ordinet.

Hic est postremus gradus, quo paulatim Busemb. progressus est; qui sane aliis prioribus deterior est, nec nova indiget confutatione, postquam priores confutavimus. Evidens enim est, rerum sacrarum ordinem longe turpius, ac detestabilius perverti, si Episcopus non confirmatus ordinet, quam si quis non confirmatus suscipiat ordines.

ANIMADVERSIO VIII.

Potest autem conferri loco quovis decenti etiam extra Ecclesiam.

Quoad loci decentiam non minor, aut etiam major confirmationis, quam baptismi cura suscipienda est; quia confirmatio baptismo dignitate antecedit, ut docet D. Th. p. 3. qu. 65. a. 3. & Melchisedes Papa cap. *De his*, de consecrat. dist. 5. atqui baptismus, ut præscribit Rituale Rom. in Ecclesia tantum administrandum est, nisi necessitas aliud exposcat: nam ipsi filii Regum, si patres velint, eos domi baptizari, non in cubiculis, sed in eorum oratoriis baptizandi sunt: ergo confirmatio quoque in Ecclesia, non alibi conferenda est, nisi forte necessitas aliud exposcat; & hæc est Ecclesiæ consuetudo, a qua propter quorundam recentium opinionationes recedendum non est.

Et a prandio non jejunis.

Id quidem in Conciliis Aurelianensi, & Meldenensi (habentur cap. 6. & 7. de consec. dist. 5.) a D. Thoma p. 3. qu. 72. art. 12. ad 2. citatis vetitum fuit. Sed respondet S. Doct. *Quod ab illa prohibitionem excipiuntur infirmi, & morbo periclitantes, sicut in statuto Meldenensi Concilii legitur. Et ideo propter multitudinem fidelium, & propter pericula imminencia sustinetur, ut hoc sacramentum, quod non-*

nisi ab Episcopis dari potest, etiam a non jejunis detur, & accipiat; quia unus Episcopus, præcipue in magna diocesi, non sufficeret ad tot homines confirmandos, si eis tempus arderetur. Ubi tamen, subdit Angelicus, congrue observari potest, convenientius est, ut a jejunis detur, & accipiat.

2. *Requiritur patrinus; isque unus tantum (licet Tolerus duos admittat.)*

Wig. in Trib. p. 491. n. 82. duos patrilos excludit; & D. Carol. Borr. a Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 253. cap. 6. citatus ait: *Patrinum autem unum dumtaxat ad hoc sacramentum quis eligit; matrinam istidem unam.*

Qui si confirmatus non sit, peccat graviter secundum communem.

Hinc D. Thom. p. 3. qu. 72. art. 10. ad 2. ait: *Nec enim debet alium ad confirmationem tenere, qui nondum est confirmatus.* Hoc peccatum grave esse, docet quoque Concina Theol. t. 8. p. 230. n. 3. nisi, inquit, ignorantia excuset.

Et non contrahit cognationem, ut docent &c. contra &c.

Oppositum valde probabile esse, ait La-Croix p. 220. n. 400. quod Concina loco mox cit. pro certo habet, hoc est in casu contrahi cognationem.

Contra vero Busembaum opinionem; quam communem esse dicit, Anacletus t. 4. juris can. p. 91. n. 27. ruetur, eamque confirmat cap. 102. dist. 4. de consecr. ubi dicitur: *In baptismo, vel in chrismate non potest alium suscipere in filiolum, qui non est ipse baptizatus, vel confirmatus.*

Respondet La-Croix illud non potest idem esse, ac non debet, seu prohibetur; quod enim illicitum est, dicitur moraliter fieri non posse. Et sane negari non potest, cum quaeritur, utrum aliquid liceat, perinde esse dicere, non licet, non potest, non debet; at cum quaeritur, utrum aliquid non solum liceat, sed etiam valeat, non potest aut æquivocum est, aut utrumque complecti videtur, quia utrique accommodari potest. Præterea citatus canon ex Concilio Moguntino sumptus eodem modo loquitur de eo, qui non confirmatus alium in chrismate suscipit, ac de eo, qui non baptizatus alium in baptismo tenet: at non baptizatus alium tenens in baptismo, spiritualem cognationem non contrahit ex comuni, ut ait idem Anacletus n. 28. Theologorum, & Canonistarum consensu. Ergo &c.

Adde, quod Pontificale Rom. p. 1. tit. 1. de Conf. ait: *Nullus, qui non est confirmatus, potest esse in confirmatione patrinus.*

Demum, ut refert idem Anacl. Cong. Card. in una Licien. 13. Junii 1654. declaravit, non confirmatum non contrahere cognationem spiritualem. Hæc quidem opinio merito probabilior haberi potest, & debet, si allata Cardinalium declaratio liquido comperta sit. Nihilominus si de matrimonio inter hujusmodi personas, de quibus præsens quaestio est, utrum cognationem spiritualem contrahant, ageretur, ego quidem nihil tentandum putarem, nisi res certior haberetur, ne periculo perpetui concubitus, & incestus objicerentur.

Debetque esse diversus a patrino baptismi.

Idem affirmant Wig. p. 491. resp. 8. & Concina p. 239. v. 3. idem præscribit S. Carolus Borr. apud Nat. Theol. t. 1. p. 253. cap. 6. idem demum docet Clemens XI. in admonitionibus ejus jussu Romæ editis a suo Vicario Gen. anno 1703. 22. Maji his verbis (habetur apud Gen. in fine t. 3.) *Nè quelli (possono esser patrini nella confermazione) che sono stati Compatri, o Comari dei medesimi confermandi nel sacramento del Battesimo, secondo l'antichissima consuetudine di questa S. R. Chiesa, cui aliz sese conformare debent, nec audire paucos probabiles contraria permittentes.*

Admitti tamen & illos (Monachos) & moniales posse sine culpa, docet &c.

Quod dictum est de susceptoribus in baptismo, idem dici debet de susceptoribus in confirmatione; quia eadem rationes utrobique eandem vim habent: at Monachi, & moniales suscipere nequeunt baptizandos. Ergo

Præterea cap. *Monachi* 104. dist. 4. de consecr. absolute dicitur: *Monachi sibi compadres, commatresque non faciunt.* Ergo Monachi a susceptorum officio non solum in baptismo, sed etiam in confirmatione excluduntur; quod expresse docet Clemens XI. in admonitionibus supra citatis, ubi ait: *Come anco li Padrini (in sacramento confirmationis, de quo loquitur) non possono esser Monaci, o Religiosi, nè &c.*

Nec refert . . . num vir sit, aut femina.

Idem sane docet quoque S. Thom. p. 3. q. 72. art. 10. ad 3. & Synod. Patav. anni 1624. p. 2. c. 13. quæ tamen addit: *Quamvis feminas a feminis, viros a viris suscipi sit decentius.* Hinc D. Carolus Borr. apud Nat. Alex. loco mox cit. ait: *Id denique servabitur, (quoniam ita honestatis ratio postulat) ut neque feminis mares, neque rursus feminae maribus patrini, vel matrine adhibeantur.*

Idem

Idem monet Clemens XI. in admon. mox cit. ubi postquam dixit, in confirmatione adhibendos esse paternos, addit, *con questo però, che i maschi non siano tenuti a Cresima dalle femmine, nè queste dai maschi.*

Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum.

Hoc falsum est, & refellitur a D. Thoma p. 3. q. 72. art. 10. in quo ita concludit. *Es propter hoc etiam ille, qui accipit hoc sacramentum, ab alio tenetur, quasi per alium in pugna spirituali erudiendus.*

Idem habet Catech. Conc. Trid. p. 2. de confirm. n. 15. ubi ait: *Nam si qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicujus indigent, cujus arte, & consilio doceantur, quibus ictibus, & periculis, salvo ipsis conficere adversarios possint; quanto magis fideles, cum sacramento, quasi firmissimis armis recti, ac muniti, in spirituale certamen, cui aeterna salus propofita est, descendunt, ducis ac monitoris indigebunt?* Et S. Carolus Borr. apud Natalem loco mox cit. inquit: *Qui confirmandi sunt, singuli Patrum sibi adhibent; cujus munus est, filiolum, quem in confirmatione tenuit, monere, eique tanquam ducem se prebere, ut in quotidiano spirituali certamine adversarium vincat. Sed & si rudem illum videris, non solum fidei christianae documentis instruere, verum etiam ad viam salutis, virtutumque christianarum disciplinam erudire cohortationibus, atque exemplis, ut in sacramento baptismi traditum est.*

Cur spiritualis cognatio inter susceptorem, & susceptum contrahitur, nisi ut ille hujus curam spirituales suscipiat? Hinc Clem. XI. in admon. cit. ait: *Chi piglierà questo santo Sacramento, deve avere un Compare, o una Commare, acciò abbia di lui cura spirituale.*

TRACTATUS III.

De Eucharistia.

CAPUT I.

De essentia Eucharistiae.

DUBIUM I.

Quid sit Eucharistia?

Resp. Est Sacramentum Corporis, & Sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini, ad spirituales animarum refectorem divinitus institutum. Ita communiter Scholasti.

Unde resolves sequentia.

1. Tam species consecratae, quam Corpus, & Sanguis Christi, intrinsece, & essentialiter constituunt hoc Sacramentum: adeoque falsum est, quod docuit Waldensis, Corpus, & Sanguinem Christi esse totum Sacramentum. Ratio est, tum quia Trident. docet, Corpus, & Sanguinem contineri hoc Sacramento: tum quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docent Marfilus, & Sotus, solas species constituere hoc Sacramentum; tum quia Eucharistia est cibus caelestis; tum quia adorari debet latría, ut docet Trid.

2. Usus, sive sumptio Eucharistiae non est proprie ipsum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo distinctum, ut vult Gabriel, nec pars illius, sive essentialis, sive integralis, ut Aureolus; sed tantum applicatio, sive conditio, ut Sacramentum operetur.

3. Et si quaelibet species, imo quavis pars speciei, sit integrum, & essentialiter perfectum Sacramentum, ideoque Sacramentum Eucharistiae, sub speciebus panis, & vini, physice, & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti est unum specie infima Sacramentum: tum quia est unum signum rei sacrae: tum quia ordinatur ad unum specie infima finem. Vid. S. Thom. q. 72. ar. 2.

4. Et si physice loquendo, tot sint numero Sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierum; moraliter tamen unum numero Sacramentum est, quod per modum unius proponitur, & sumitur; quia id ad unum finem, scilicet ad unam refectorem spirituales refertur.

5. Hostiae in diversis altaribus recte concipiuntur

ut distincta Sacramenta; contra vero, si Sacerdos unam hostiam in plures partes dividat, vel plures hostias simul sumat (eadem est ratio plurium specierum diversae rationis) non ideo dicitur accepisse plura numero Sacramenta.

DUBIUM II.

Qua materia Eucharistiae?

Nota, sicut in aliis Sacramentis est duplex materia, proxima, & remota, ita etiam hic, sed ordine inverso: nam in aliis materia remota est res permanens; proxima vero ejus usus, qui transit: hic vero remota transit, & proxima manet, scilicet species panis, & vini. Quæritur ergo tantum de remota; illa scilicet, quæ facta consecratione transit in Corpus, & Sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiae est tantum panis, & vinum. Est de fide, & probatur ex institutione Christi, Matth. 26. & Luc. 22. Et quidem utraque materia, panis, & vinum, est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, ut per se nunquam licite possit una consecrari absque alia: quod patet tum ex facto Christi 22. Luc. tum ex Trid. sess. 22.

Unde resolves.

1. Consecratio utriusque speciei est juris divini, quia ratio sacrificii, sine quo non fit, exigit utraque.

2. Non licet alteram tantum speciem consecrare, in necessitate etiam gravi, v. g. ut moribundo detur Viaticum. Suar. &c. commun.

3. Nec Pontifex in eo potest dispensare ullo casu. Ita commun. Suar. 3. p. d. 55. f. 4. &c. contra quosdam.

Dixi 1. Per se; quia per accidens, & præter intentionem, aliquando unam posse solam consecrari, absque peccato, docet Tann. d. 5. q. 2. dub. 5. n. 27. dicitque esse communem, v. gr. in his casibus. ANIMAD. I.

1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque defectum intelligeret, nisi diu post; aut postquam advertisset, neque posset haberi aliud vinum: vel quamvis haberet, non posset tamen illo uti sine gravi scandalo, vel vitæ periculo. 2. Si post consecratam Hostiam subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium imminet, secluso tamen scandalo, & contemptu fidei. Reg. l. 29. c. 4. 3. Si Sacerdos, Hostia consecrata, moriatur, vel animo deficiens loquelam perdat, vel in amentiam incidat; nec sit alius, qui possit Sacrificium perficere. Suar. Vasq. &c. Si autem alius supplere, & Sacerdos infirmus communionem suscipere potest, debet Hostia dividi, eique pars dari. Tamb. de exped. Sacrif. l. 2. c. 8.

Dixi 2. Licite: quia valide alterutram tantum consecrari, est certum: ut patet tum ex facto Christi, qui panem ante consecravit, tum ex praxi Ecclesiae, quæ Corpus ante Sanguinem proponit adorandum.

DUBIUM III.

Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiae?

Resp. 1. Solus panis triticeus, in convivii communiter usitatus, qualis morali hominum judicio tantum censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne tostus, sive affus, atque in sua specie incorruptus est: quia hic solus simpliciter dicitur panis, alius vero non nisi cum addito; ver. gr. hordeaceus.

Unde resolves.

1. Falsum est, quod docuit Cajet. Eucharistiam posse consecrari ex quovis pane cujuscunque speciei, dummodo sit aptus ad vescendum.

2. Non est apta materia ad validam consecrationem 1. Panis ex oryza, avena, milio, pis, fabis, amygdalis, aliisque leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus; quia hæc omnia, communi usu, & opinione, censentur specie distingui a tritico. Laym. Bon. Card. de Lugo

E c 3 d. 4.

d. 4. f. 1. a. **Massa** triticea cruda, vel non cocta per modum panis, sed trixa, vel elixa, ut sunt placenta, libum, sive differant specie, sive non. 3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, & ovis, saccharo, aliove liquore, qui aqua naturali non sit mixtus, quia non est panis usualis. Ita Laym. l. 5. tr. 4. c. 9. Cajet. tamen, & quidam recentiores contrarium docent: quare est saltem materia dubia, idque confirmat Missale Rom. tr. de defect. & Card. de Lugo d. 4. sect. 1. n. 4. unde qui hostias emunt, certi sint, quod aqua naturali, & non rosacea confectæ sint. 4. Similiter hostiæ rubræ, quibus sigillantur literæ, non sunt materia valida, vel minimum dubia: quia per admissionem cinnabaris notabiliter alterantur. Card. de Lugo d. 4. f. 1. quod Ant. Perez apud Dian. p. 7. t. 12. R. 1. limitat, si multum cinnabaris sit mixtum; si autem sit valde parum, censet probabile, quod sit materia valida, illicita tamen. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aqua marina. Fag. apud Dian. p. 9. c. 9. R. 58. ubi ipse contrarium docet, eo quod illa sit naturalis aqua.

3. Panis ex farre, sive spelta, item ex siligine, est materia dubia: quia alii dicunt, solis accidentibus propter loci sterilitatem, alii specie distingui a tritico: ideoque non licet, saltem uti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo. V. Auct. cit.

4. Valida, sed illicita est materia. 1. Si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei cum tritico, & aqua misceantur, ita ut triticum tamen, & aqua plurimum prædominetur, quia si major pars non sit triticum, & aqua, non erit materia valida, de quo monendi sunt illi, qui hostias coquunt. Bon. d. 4. q. 2. p. 1. n. 6. Laym. c. 2. 2. Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. Bon. l. c. n. 5.

5. Perinde est ad valorem Sacramenti, sive panis sit azymus, sive fermentatus, ut definiuit Trid. quia uterque est usualis, & proprie dictus panis. Interim in suis Ecclesiis Latini in azymo, & Græci in fermentato conficere tenentur, sub præcepto gravi, & culpa mortali, a qua non excusat necessitas, v. gr. dandi viaticum. Vid. Bon. d. 4. q. 2. p. 1. Fill. t. 4. c. 3. q. 8. Card. de Lugo l. c.

Resp. 2. Ex præcepto Ecclesiæ panis consecrandus debet esse figura orbiculari (in Ecclesia Latina) & integra. Dixi *Latina*, quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, ut habet Arcud. *Licere etiam in hostia minore, qualis datur Laicis, quando alia haberi non potest, & scandalum abest, celebrare privatim*, imo si causa urgeat, etiam publice die festo, docet Marchant. in Candel. t. 4. c. 5. q. 3. Dian. p. 5. t. 13. R. 80. & p. 6. t. 7. R. 17. & Tamb. exped. sacrif. l. 2. c. 8. & Averf. q. 1. f. 11. eo quod nullum sit præceptum, neque constet de consuetudine obligante sub præcepto: quo casu elevare adorandam majorem ab alio praconsacratam, licere vult idem Tamb. l. c. contra March. & Dian. ll. cc. Non licet autem parvam sumere, & majorem relinquere (v. gr. ad exponendam in hierotheca) nisi ipse eadem Missa etiam istam consecraverit, quia debet communicare de suo sacrificio. Tamb. l. c. Quare male facit Parochus, qui renovaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & a te consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca. Tamb. l. c. Card. de Lugo d. 19. f. 4.

D U B I U M IV.

Quale vinum sit materia Eucharistiæ?

Resp. 1. Solum vinum vitis, ut docet fides, & definitum est in Florentino.

Unde resolves.

1. Non est materia apta ad validam consecrationem 1. Sicera, & quicumque liquor ex moris, malogranatis, &c. sive dicatur vinum, sive non. 2. Agresta, sive omphacium, idest, succus ex uvis immaturis expressus; quia non est vinum, sed in via ad vinum, cujus naturam nondum induit, habetque se sicut massa cruda respectu panis, Laym. t. 4. c. 5. n. 5. & 6. succum tamen ex uvis passis expressum consecrabilem esse putat Franc. Amic. apud

Dian. p. 7. c. 12. R. 8. eo quod verum sit vinum.

3. Acetum, quod est vinum substantialiter corruptum. ibid. *Quod si post sumptionem (imo etiam ante eam, post consecrationem calicis) dubium incidat, fuerit ne acetum, an vinum, esse præsumendum, quod fuerit vinum, docet Tamb. lib. 2. exped. sacrif. c. 8. q. 4.* Uvæ, seu vinum intra uvæ contentum, vel imbibitum in ossa panis, tum quia non tam est potus, quam cibus; tum quia succus ille non dicitur proprie vinum, donec sit expressus; tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. Card. de Lugo d. 4. num. 11. & 12. Laym. &c. 5. Sapa, seu defrutum, idest mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum, quia non est amplius vinum, nec potus, sed cibus. Bonac. l. c. 6. Lora, idest aqua expressis acinis superfusa. Fill. t. 4. c. 3. Card. de Lugo d. 4. f. 1. n. 9.

2. Valida quidem consecratio, sed illicita est. 1. In musto, quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas fæces, non consecrabiles: ideoque obstat præceptum Ecclesiæ, obligans secundum Suarez, sub mortali, saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; & secundum quosdam, etiam devotio populi; quo modo multi excusant contra Suarez, quod in quibusdam locis primitia uvarum in calice exprimantur. V. Bonac. l. c. 2. In vino liquoribus aliis, vel aromatibus ita modice permixto, ut naturam vini retineat. Si vero permixtio sit immodica, erit materia dubia. 3. In vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato, (etsi a quibusdam propter negantium auctoritatem, dicatur esse materia dubia) tum quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estque natura sua potabile; tum quia Christus sub eo apte consecrato manet. Card. de Lugo l. c. Nec refert 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi; quia hic essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia vero non in sumptione. Nec refert 2. quod non sit proxime potabile: quia est per accidens, & facile tolli potest, estque par ratio in pane indurato. Non est autem idem in liquore nondum ex uvis expresso, cum non sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino congelato non convenit: alioqui enim jejunium frangeret. Bon. l. c. n. 10.

Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelavit calix, calore manuum, aut halitus, aliove modo solvendus est. Fill. t. 4. c. 3. l. 5. t. 4. c. 2.

3. Valida, & licita est consecratio in vino, sive albo, sive rubro: etsi etiam specie physica differant, cum utrumque habeatur, & sit simpliciter vinum de vite. Bon. p. 2. n. 2. Card. de Lugo l. c.

Resp. 2. Vino consecrando debet, non ex necessitate Sacramenti, sed gravis præcepti sub mortali obligantis, secundum Card. de Lugo de Euch. p. 15. f. 2. n. 22. misceri aqua. Idque ceremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum, ut constet ex Trid. sess. 22. c. 7. & 9. An autem aqua ista immediate convertatur in sanguinem, necne, disputant Schol. Vid. Con. vel Præp. hic. Card. de Lugo d. 4. f. 3.

Unde resolves.

1. Si mixtio hac omittatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita omnes commun.

2. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, ut habet Florentinum, una scilicet, vel altera gutta; ita tamen, ut sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini: alioqui reddet materiam dubiam. Bonac. p. 4. n. 4. ex S. Thoma, Con. & cet. Qui autem misceret rosaceam, vel aliam artificialem, etsi in necessitate, etsi valida consecraret, peccaret tamen mortaliter. D. Thom. Mol. Diana p. 6. t. 7. R. 18. quia ageret contra præceptum, & consuetudinem Ecclesiæ in re gravi. Quam ob causam etiam mortale censet Fagund. p. 2. l. 2. c. 4. perf. &c. miscere calidam: quod tamen aliis quibusdam nimis durum videtur apud Dian. l. c. ubi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne forte vinum congelascit, posse sine ullo peccato fieri.

3. Mix-

ANIMAD.
III.

ANIMAD.
IV.

ANIMAD.
II.

3. Mixtio illa facienda est non in dolio, vel ampulla, aliove vase, sed in ipso calice, neque domi, sed in ipso sacro, ut sit communiter, vel ante offertorium, vel certe immediate ante Sacrum, ut sit apud quosdam. Idque vel ab ipso Sacerdote, ut in Missa privata; vel a Subdiacono, ut in solemni, neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. Bonac. l. c.

4. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est, secus si post. Bon. l. c. n. 5.

5. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris, & digitorum. Vide de his Missale Romanum, item Bon. d. 4. q. 2. p. 4. Laym. l. 5. t. 4. c. 4.

DUBIUM V.

Quæ conditiones ad materiam consecrationis requirantur?

Resp. 1. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones. 1. est, ut materia Sacerdoti consecranti moraliter, & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur tum ex institutione Christi, & verbis formæ, *Hoc*, & *Hic*, quæ non verificarentur, cum sint demonstrativa: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam consecrantis, vel etiam benedicientis res absentes: tum etiam ratione sacrificii, quod requirit hostiam præsentem. V. Bon. d. 4. q. 2. p. 6. c. 2.

Unde resolves.

1. Valide consecratur vinum in calice cooperto, vase, vel cantharo clauso; panis in canistro; hostiæ in ciborio, vel in cumulo sub aliis latentes, aut aliter testæ, v. gr. sub corporali, vel mappa, vel etiam in Missali, ut ex Suar. Henric. Con. docet Bonac. contra Laym. l. 5. t. 4. c. 2. (unde hoc postremum dubium videri potest: & saltem peccaret graviter, qui sic testas, aut latentes consecraret.) Item valide consecrantur Hostiæ præsentibus a cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium est, quia ad præsentiam, & sensibilitatem non requiritur, ut materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum (unde communiter non probatur praxis eorum, qui os proxime admovent, ut halitum in calicem, & panem inspirent) dummodo videri possit, sive in se, sive in alio, v. g. in suo toto, vel continente, vel vase ad illam continendam destinato. V. Bon. d. 4. q. 2. p. 5.

2. Invalide consecratur 1. materia post parietem, aut post tergum posita, vel clausa tabernaculo, ut docet Fill. Bon. q. 2. p. 6. & alii. Ratio est, quia moraliter censetur abesse; cum non possit demonstrari per *Hoc*, & *Hic*; neque paries habeat se, ut continens, aut tangens. 2. materia valde procul, v. gr. centum passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. *Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum judicio pendet.* Henric. l. 8. c. 34. docet, 20. aut 30. passuum: quod Bonac. l. c. & alii putant non esse certum. Vide Schol. 3. Materia tam modica, ut sensu percipi non possit: tum quia non potest demonstrari: tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita Suar. Vasq. & alii contra Sotum, Henr. Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud; quia in toto etiam minimæ ejus particule consecrantur, ut constat ex Trid. sess. 23. c. 3. & 4. Bon. l. c.

Secunda conditio, ut materia sit certa, & a consecrantis intentione, & in individuo determinata. Est communis apud Bonac. & alios: tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc*, & *Hic*: tum quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certa, & determinata. Vide Bonac. l. c. p. 5.

Unde resolves.

1. Invalide consecraret, qui vellet tantum consecrare tertiam, vel mediam hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. gr. viginti præsentibus, tantum quatuor, aut quinque, nullas designando; quia non est ratio, cur una ma-

gis, quam altera consecraretur. Item, qui ex multis hostiis intenderat illas consecrare, vel illas partes hostiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designavit, aut partes illas, quæ fractis speciebus sunt mansure in continuo, non quæ excident: quia non est materia definita. Bon. l. c. p. 5.

2. Non consecratur hostia infcio Sacerdote posita sive in corporali (sejuncta tamen a cumulo) sive infra illud. Con. 3. p. q. 74. ar. 2. d. 3. & alii. Ratio est, quia non est determinata in mente Sacerdotis, cujus voluntas non fertur in incognitum. Similiter non consecrantur guttæ, quæ exterius calici adherent, quia non intenduntur; imo, ut probabilius docent Suar. Reg. t. 2. l. 29. & c. 2. Laym. l. 5. t. 4. c. 2. Con. q. 74. d. 2. contra Tamm. & Bon. nec ea gutta, quæ interius adherent; quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoque & Sacerdotis esse debet, consecrare id, quod per modum unius continui est in calice. Unde, ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse, bene faciet Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecrare; uti nec micas hostiæ adhærentes. Vide Dian. p. 2. t. 3. m. R. 16. & p. 3. t. 4. R. 32. Escob. l. 7. E. 6. ubi docet, Sacerdotem vi particulæ, *Hic*, tantum intendere id consecrare, quod per modum unius continui potabilis est in calice, ideoque guttulas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est ex Reg. Suar. & Laym. l. 5. t. 4. c. 2. n. 15.

3. Valida est consecratio, 1. Si Sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostiis præsentibus tantum quinque, eas determinando, vel omnes, præter infimam, & supremam cumuli, vel omnes pares, v. gr. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, unde numerandi initium sumendum sit: quod tamen grave peccatum erit. Quod si autem hoc, vel alio casu, non consecrata misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, ut Sacerdos intendat consecrare non consecratas, vel potius totum cumulum consecret sub conditione, si non sint consecrata. Card. de Lugo d. 4. de Euch. n. 36. Etsi putet, unam, vel duas, vel sex hostias consecrandas adesse, cum sint plures, sive a se, sive ab alio positæ; quia error speculativus, & privatus non obstat intentioni præctice, & absolute consecrandi omnes præsentibus: quam tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem, quisque censetur habere implicite, ut docent Sylv. Henr. & Suar. Unde, si Sacerdos advertat post consecrationem esse duas simul junctas, utramque, ut consecratam, sumet, ut habet Missale. Si vero ante consecrationem, postquam obtulit, advertat, alteram seponet, & post Missam ipse, vel aliusumat, tanquam panem benedictum. 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo adverterit ab alio adferri a se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit de consecrandis in altari jam positis. Ratio: omnes enim consecrantur, etsi, dum consecrat, earum non ita expresse meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, modo sint præsentibus in corporali, vel saltem in altari. Ita Regia. l. 27. n. 19. Laym. l. 5. t. 2. c. 2. Bonac. t. 1. d. 4. q. 2. p. 2. & alii ab ipso citati; estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens respectu illarum virtualiter perseverat. 4. Si parvæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulo post factam oblationem (addit Averfa q. 11. f. 12. ante coeptam præfationem) licite eas consecrari, suppleta oblatione mentaliter ex Gavant. & Possev. docent Dian. p. 2. t. 14. R. 71. & Tamm. de exped. sacrific. l. 2. c. 3.

Resp. 2. Ad licitam materiz consecrationem requiritur, 1. ut non sit major quantitas, quam tempore opportuno possit absumi, quia periculum esset, ne species computrescerent. Bon. l. c. 2. Ut ab usu Ecclesiæ, præsertim in Missali præscripto, non recedat.

Ex dictis resolves.

Peccat 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandæ sunt, non aperit. 2. Qui consecrat materiam positam extra corporale. 3. Qui intendit consecrare guttas calici adhærentes exterius, quod esset grave; de interius adhærentibus est dubium, quia non constat satis de mente Ecclesiæ, ad quod evitandum

ANIMAD. VII.

ANIMAD. VIII.

ANIMAD. IX.

ANIMAD. V.

ANIMAD. VI.

dum Gavant. p. 2. t. 7. jubet eas abstergi, quod consuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet Tann. l. 3. c. 1. §. 3. imo nec expedire, si eas advertas, quando discooperto calice jamjam es consecraturus, & elevationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ. 4. Qui ante consecrationem ita statueret: Nolo consecrare hostias appositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita Præpos. hic ar. 3. d. 3. Laym. l. c. etsi Tamb. de exped. sacrific. c. 1. §. 3. eo casu nulum peccatum agnoscat.

DUBIUM VI.

Quæ sit forma consecrationis Eucharistia?

Resp. Est duplex. Una panis, & est hæc: *Hoc est enim corpus meum*. Ubi omnia sunt de essentia, præter *to enim*; cuius omisso esset veniale. Altera vini, & est hæc: *Hic est enim calix sanguinis mei, novi, & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: ubi etsi verior, & communior sit sententia S. Bonavent. Suar. Bellarm. & aliorum, contra S. Thom. & Thomistas, quod essentialia sint tantum hæc, Hic est calix sanguinis mei, vel, Hic est sanguis meus, aut eis æquivalentia; graviter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in persona Christi formaliter, & significative, sive assertive, & non tantum recitative, sive historice, licet ea, quæ in Canone præcedunt, dicantur tantum recitative, seu historice. V. Laym. c. 3. Bon. q. 3. p. 2. Card. de Lugo d. 11. f. 5.*

Unde resolves.

ANIMAD. XI. 1. Valida, sed illicita est consecratio, 1. Si consecrans dicat: *Hic cibus, hic potus, hic calix*; vel hæc res, vel contentum sub his speciebus, est corpus meum, vel sanguis meus. Bon. l. c. p. 2. 2. Si dicat: *Hic calix est novum testamentum in sanguine meo*, ut habet S. Lucas cap. 22. 3. Hoc est corpus meum, quod de Virgine sumpsi; hic est sanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc est meum corpus, hic meus est sanguis, vel, hoc est sanguis meus. Ratio horum est, quia manet idem sensus, nec fit mutatio substantialis. Bon. l. c.

2. Invalida erit consecratio, si dicas: 1. Hic (adverbialiter) est corpus meum. Si autem *to* Hic ponatur masculine pro neutro, valet, etsi non secundum Grammaticam. Escob. Gran. 2. Hoc corpus est meum: Hic sanguis est meus. Fag. p. 3. q. 78. c. 2. 3. Ecce corpus meum, Ecce sanguis meus. 4. Hoc fit, vel hoc fit corpus meum: vel, hic panis convertitur in corpus meum; vel hic ponitur corpus meum. 5. Illud est corpus meum: ille est sanguis meus. 6. Hoc est substantia mea; vel, hoc corpus Christi. Bon. l. c. p. 3.

ANIMAD. XII. 3. Dubia erit consecratio. 1. Illud est Corpus meum: ille est Sanguis meus. 2. Hæc est caro mea: quam tamen Laym. contra Con. putat valere. 3. Secundum quoddam forma ex S. Luca primo casu allata. V. Bon. q. 3. p. 1. & 2. Reg. l. 29. n. 33.

DUBIUM VII.

Quandiu Christus maneat in Eucharistia?

Resp. 1. Manet sub speciebus etiam divisus, & sub quavis earum minima parte, donec tanta earum fiat mutatio, ut consueta substantia panis, & vini corrumpatur. Ita commun. cum S. Thoma. Et est certum.

Unde resolves.

1. Gratia datur in prima manducatione etiam primæ partis; cum sit totum Sacramentum. Manducatio autem dicitur trajectio ex ore versus stomachum, etsi alii dicant gratiam tum primum dari, cum pars aliqua est in stomachum recepta. Dian. p. 3. t. 7. m. R. 96. ex Henriq. Sylv. & Fag. Item Card. de Lugo d. 12. f. 2.

2. Species non sunt retinendæ in ore tamdiu, do-

nec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Christus, nec gratia Sacramenti conferretur; uti neque, si moriaris, dum hostia adhuc est in ore. Dian. l. c. contra Bec. c. 22. Vid. Bonac. d. 4. q. 5. p. 2. n. 2.

3. Si quis partem vini, vel hostia sumpisset indigestus, & deinde se disponeret, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, ut Gabr. Cajet. & alii probabiliter dicunt futurum, si se disponat antequam species consumantur in stomacho. Dian. l. c. R. 96. ex Nug. Vid. Card. de Lugo d. 12. f. 2. n. 46. 53. & 64. ubi illud posterius negat. V. Bonac. l. c.

4. Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos, ut possit communicare sub utraque specie, quod putet plus gratiæ dari sub utraque, quam sub una: quia id fieri, non est improbable, ut docent Vasquez, Mærat. Card. de Lugo d. 12. f. 3. & alii: uti nec carpenda devotio illius, qui multum materia sumit ad consecrationem, ea mente, ne tam cito in stomacho species consumantur, & sic diutius secum Christus maneat, & sapius gratiam augeat: quod fieri non est improbable, si dispositio subjecti fiat melior: ut docent Suarez, Conin. Item Fagund. & Becan. apud Dian. p. 3. t. 7. m. R. 97.

5. Species per vomitum rejectæ, si tales sint, ut sub illis panis, vel vinum possit existere, vere sunt adorandæ; & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet Card. de Lugo l. c. n. 53.

6. Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfecte cum alio liquore, ita ut non maneret substantia vini, desinat ibi esse Christus, non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem ejusdem speciei. Card. de Lugo d. 10. f. 3. Unde, si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini ejusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tantum est pro sacrificio: licet quidam dicant, bibi posse a laicis.

7. Si species consecrata liquorem specie diversum sibi permixtum convertant in vinum similis substantiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecrata: non item posteriores adjunctæ.

ANIMADVERSIO I.

Dixi 1. per se: quia per accidens &c. si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neque &c.

In hac specie Rubricæ Missalis de defectu vini c. 4. n. 4. ita præscribunt. Si post verba consecrationis advertat, vinum non fuisse possum, sed aquam, deposita aqua in aliquod vas, iterum vinum cum aqua ponat in calice, & consecret, resumendo a verbis prædictis. Simili modo. Et n. 5. Si hoc advertat post sumptionem corporis, vel bujusmodi aquæ, apponat aliam hostiam iterum consecrandam, & vinum cum aqua in calice, offerat utrumque, & consecret, & sumat, quamvis non sit jejunos.

Hoc idem docet S. Th. p. 3. qu. 83. art. 6. ad 4. Vel si Missa, inquit Rub. celebratur in loco publico, ubi plures adsint, ad evitandum scandalum, poterit apponere vinum cum aqua, & facta oblatione ut supra, consecrare, ac statim sumere, & proseguire cetera.

Si post consecratam hostiam, subitum &c. imminet, conclusio &c.

Quoad hoc ita Rubricæ c. 10. n. 2. Si timeatur incurfus hostium, vel alluvionis, vel ruina loci, ubi celebratur, ante consecrationem dimittatur Missa; post consecrationem vero Sacerdos accelerare poterit sumptionem Sacramenti, omisso omnibus aliis. Sicuti in his repentinis casibus sumptio utriusque speciei omittenda non est post consecrationem utriusque materiæ, ita multo minus omittenda est consecratio calicis post consecrationem panis; quia integra consecratio ad sacrificium magis necessaria est, quam sumptio. Neque vero hic amplificanda sunt pericula, & terrores; quia consecratio calicis, & utriusque speciei sumptio brevissimo tempore peraguntur. Præterquamquod Sacerdos in his periculis non ignavi, sed fortis animi esse debet, atque in Deo confidere, seseque ejus voluntati conformare, & subicere.

ANIMADVERSIO II.

Licere etiam in hostia minore, qualis &c. quando &c. celebrare privatim &c. docet March.

Necessitate urgente e. gr. ne populus die festo Missa careat, id licere non dubitem. At sine necessitate id ego lice.

ANIMAD. XIII.

ANIMAD. XIV.

ANIMAD. XV.

ANIMAD. XVI.

licere non putem. Consuetudo enim universalis Ecclesiae celebrandi Missam in hostia maiore pro lege, quidquid Busem. de hoc non constare asserat, sine dubitatione habenda est; alioquin hostia minore, & maiore promiscue uti permixtum esset, quod nemo pius sibi licere existimabit. Ergo celebrare Missam in hostia minore sine necessitate peccatum censeretur debet.

Quo casu, elevare adorandam maiorem &c. licere vult &c.

Hic scilicet malum malo additur. Integritas enim, & unitas sacrificii postulat, ut eadem hostia a Sacerdote consecrata semper adhibeatur, quotiescumque ritus aliquis circa hostiam peragendus est.

Hinc Rubricæ Missalis c. 8. de can. n. 5. præcipiunt, ut Sacerdos hostiam a se consecratam & ipse genuflexus adoret, & populo adorandam reverenter ostendat.

Non licet autem parvam sumere &c. nisi ipse eadem Missa etiam istam consecraverit.

Ritum pervertere mihi videtur Sacerdos, qui parvam hostiam licet a se in eadem Missa maiore consecratam sumit, ut maiorem relinquat ad exponendum. Hoc scilicet & consuetudini sumendi eandem hostiam, quæ in aliis sacrificii ritibus adhibita est, & ejusdem sacrificii unitati quoad eodem ritus adversatur, ideoque hujusmodi licentiam sibi arrogare Sacerdos nunquam debet.

ANIMADVERSIO III.

Quod si post sumpcionem (imo etiam ante eam, post &c.) dubium incidere, fuerit ne acetum &c. esse presumendum, quod fuerit vinum, docet &c.

Hæc præsumptio, ut ego quidem sentio, nequissima, fetus est veratilis probabilitatis. Eo ipso quod dubium rationi consentaneum, & iure conceptum est, (de tali autem dubio hic sermo est, non de scrupulo) contra rationem, & temere deponitur. Hæc præsumptio eo natura sua spectat, ut populum idololatricæ, & sacrificium inanitatis, seu nullitatis discrimini obijciat. Hic certe agitur de sacramenti valore; & nihilominus Busem. cum suo Tamb. incertam probabilitatem sequitur; quæ est prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta. Hæc ergo Busem. & Tamburini præsumptio, ableganda, & abijcienda omnino est. Quid ergo, inquis, in proposita specie faciendum? Resp. Sacrificii integritas, & valor in tuto sine dubio ponendus est; quod alia ratione fieri posse non video, nisi accipiendo vinum certum, illudque sub conditione saltem tacita consecrando, ac postea utrumque sumendo, si prius dubium antea sumptum non fuerit. Hoc confirmatur ex paritate a rubricis desumpta, quæ cap. 5. de def. formæ n. 3. ajunt: *Si vero valde probabiliter dubitat, se aliquid essenziale (in forma) omisisse, iteret formam, saltem sub tacita conditione*; quæ doctrina, ut ibi notat Gavantus, communis est, & ex cit. 1. proscripta prop. certissima esse debet. Ergo a pari, si dubium probabile oriatur de valore consecrationis ex parte materiæ, materia certa substituenda est, & forma sub tacita saltem conditione iteranda.

ANIMADVERSIO IV.

Valida quidem est consecratio, sed illicita. 1. In musso, quia &c.

Ita quoque docet S. Thom. p. 3. qu. 74. art. 5. ad 3. ideoque in necessitate adhiberi potest, ut docet Julius Papa dist. 2. de consecr. cap. 7. Cum omne, ubi ait: *Nam quod de expresso botro, idest de uvarum granis populus communicatur, valde est omnino confusum*; quibus verbis refutatur opinio La-Croix p. 223. n. 436. ubi ait: „Si uva matura pungeret, ita ut erumperet succus quasi in bullas, probabilius est cum Suar. & Haun. fore materiam consecrabilem: quæ opinatio post propositionem 1. ab Innoc. XI. proscriptam veluti damnata rejicienda est. Sed si necesse sit, inquit idem Julius Papa, *botrus in calice comprimitur, & aqua misceatur*; quod in Concilio Lateranensi III. probatum est, ut monet P. Concina Theol. t. 8. p. 251. n. 6.

Et secundum quosdam etiam devotio populi; quo modo multi excusant contra Suar. quod in quibusdam locis primitiæ uvarum in calice exprimentur.

Quæ a Busembao populi devotio appellatur, non est devotio, sed irreligiosa temeritas, tanti sacrificii venerationi, & ecclesiasticæ legi contraria, a Sacerdotibus acriter reprehendenda, & exprobanda; cui si ex animo ignavo obsecundent, a gravi culpa excusari non possunt, nisi ab iis, qui excusant excusationes in peccatis. Hinc Rubricæ Missalis de def. vini c. 4. n. 2. ajunt: *Si vinum coeperit acescere &c. vel mustum de uvis tunc expressum &c. conficitur sacramentum, sed conficiens graviter peccat.*

Probabilius etiam in vino congelato (etsi a quibusdam &c. dicatur esse materia dubia) tum quia &c.

Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 268. reg. 16. ita inquit:

„Si diu sit congelatum, ita ut vi frigoris virtus simul, & species vini perierit, fatentur omnes, non esse materiam idoneam. At si sit recens congelatio, utpote facta in calice paulo ante consecrationem, aptum consecrationi judicant Sylvester Prieras in summa, & Dominicus Soto, quod vini virtutem, ac speciem retineat. Negant alii, quod vinum congelatum non sit potabile, ideoque tam ineptum censent consecrationi, quam aquam congelatam in baptismo. (Hanc sententiam sequitur P. Concina Theol. t. 8. p. 251. n. 7.) Alii materiam dubiam esse censent, ut Bartholomæus Fumus in summa, Estius in 4. sent. dist. 8. §. 9. Sylvius in 3. p. qu. 74. art. 5. & alii, quorum sententia probabilior est, & omnino sequenda. Hactenus Nat. Alex.

Illud certum est, vinum in calice congelatum non esse consecrandum, nisi prius caloris vi solvatur eo modo, quo Rubricæ Missalis cap. 10. de def. n. 11. præscribunt, & ut docent tum Nat. Alex. tum Concina locis mox citatis; idque fieri debet tum propter decentiam, tum ut sacramenti valori tutissima ratione consulatur.

At in hanc rem hæc species proponi posset. Sacerdos ad calicis consecrationem proximus, præter opinionem vinum congelatum deprehendit, ac Rubricarum Missalis oblitus, valdeque turbatus, consecrationis verba de more profert, tum in maxima animi trepidatione Parochum, aut æditum accersit, & re patefacta quid facto opus sit, interrogat. Vinum congelatum esse caloris vi dissolvendum Sacerdos accersitus Rubricarum memor, fidenter, ac recte respondet. At repetenda ne est consecrationis forma, postquam gelu solutum est? Hic scilicet labor, hoc opus est. Si prima sententia a Natali relata, rata, & certa habeatur, nihil repetendum est: si altera, consecrationis forma absolute repetenda est: si demum tertia, consecrationis forma sub conditione iteranda est, sicut dictum mox est de eo, qui dubitat, utrum aliquid essenziale in forma omiserit, vel utrum materia sit idonea consecrationi. Quid ergo? ego quidem pro certo habeo, formam consecrationis absolute non esse repetendam; quia ut minimum vinum in calice recens congelatum, est dubia consecrationis materia, ut ponit tertia sententia, quam sequitur Nat. Alexander. Ceterum hac in re illud est principium certum, consecrationis formam ne sub conditione quidem repetendam esse, nisi res rationabiliter dubia sit. Porro si auctoritas Theologorum contraria sentientium, & eorum, qui rem dubiam faciunt, solum pensetur, res dubia est, nec ulla reprehensione digni videntur, qui his pensatis consecrationis formam sub conditione iterarent, aut iterandam esse in proposito repentino casu dicerent. Ast ego hanc mihi veniam peto, ut in gravissimorum Theologorum confessa meam sententiam de re gravissima proferam, quam revocare, si ratio suaserit, paratissimus sum.

Eugenius IV. in decreto pro Armenis apud Nat. Th. t. 1. p. 261. prop. 2. inquit: *Tertium est Eucharistia sacramentum, cujus materia est panis triticeus, & vinum de vite*. Vinum ergo de vite est sine ulla dubitatione materia apta consecrationi; quod docet etiam Catech. Rom. p. 2. de Euch. n. 15. & 17. At vinum recens congelatum sine ulla pariter dubitatione est vinum de vite: id enim tanquam certum, & indubitatum ponitur, vinum eo ipso, quod recens in calice congelatum fuit, vini speciem, & naturam retinere; idque communis hominum sensus habet, nec de hac re dubitat: ergo vinum congelatum est sine dubitatione apta materia consecrationis; ideoque consecratio vini congelati fuit indubitanter valida, & consequenter nulla ratione repetenda.

Præterea illa est sine dubio apta consecrationis materia, cujus species post peractam consecrationem sub se Christum indubitanter continet; quia certum est, Christum sub speciebus corruptis, & in aliam formam transmutatis non subsistere: atqui certum est Christum sub specie vini post consecrationem congelati manere: hinc juxta Rubricas Missalis loco mox cit. vinum post consecrationem congelatum pannis calefactis calici involutis, aut, si id satis non sit, calice in aquam ferventem prope altare posito, ita ut aqua in calicem non intret, liquefaciendum est, nihilque aliud quoad hoc præstandum: ergo &c. Enim vero si peracta vini recens congelati consecratio iteranda vel absolute, vel sub conditione foret post vini dissolutionem, esset quoque repetenda consecratio vel absolute, vel sub conditione, si vinum post ipsam consecrationem gelu concreveret. Eadem enim utrobique ratio est, nec a quoquam assignari potest discrimen, cur in priori specie iteranda sit consecratio, non in posteriori: at in posteriori specie consecratio omnino iteranda non est; cujus iterationem sacrilegam esse, nemo dubitat: ergo idem de priori dicendum.

Videlicet vinum gelu recens concretum, non est corruptum, sed solum disponitur ad corruptionem, sicuti vinum acescens nondum corruptum est, quia non est acetum,

tum, sed solum in via est ad corruptionem. Ergo sicuti vinum acensens valide, sed non licite consecratur, ut docet D. Thom. art. 5. cit. ad 2. ita quoque vinum recens congelatum valide, sed non licite consecratur. Ex quo evidenter fit, ut vini recens congelati consecratio iteranda non sit.

Neque nos movere debent contrariæ opiniones, quæ docent, vinum congelatum non esse aptam consecrationis materiam, aut esse materiam dubiam; quia sola auctoritate nituntur, certis rationibus contra pugnantibus. Hisce quidem contrariis opinionibus deferendum putarem, si consecratio sine necessitate iterata, non esset inanis, & sacrilega. At quoniam iterantes sine necessitate consecrationem, inaniter, & sacrilege sacratissima verba adhibemus, idcirco in specie proposita ab iteranda consecratione abstinendum puto.

At obijcies cum P. Concina: „Sicut panis consecrandus aptus comesturæ esse debet, ita vinum consecrandum potui idoneum sit oportet: vinum autem congelatum non est potui idoneum; & ideo non est materia apta huic sacramento.“

Resp. P. Concina illud fortasse voluit, vinum congelatum non esse aptam hoc est decentem consecrationis materiam, quod verissimum est. Hinc enim illud tantum colligit, vinum, seu ante, seu post consecrationem congeletur in calice, esse liquefaciendum, ut rubricæ præscribunt. At si quis ea ratione effici velit, ut vinum congelatum non sit apta, hoc est valida consecrationis materia, inaniter, ut ego quidem sentio, laborat. Est enim neganda rationis propositio, quæ contraria est Eugenio IV. mox cit. Ille enim definit, materiam Eucharistiæ esse panem triticeum, & vinum de vite sine ulla additione: ergo qui ait, materiam consecrationis non esse vinum absolute, sed vinum cum additione, hoc est vinum potui idoneum, Eugenij IV. definitioni aperte repugnat.

Vinum quidem ex natura sua potui idoneum est, nisi alterationem patiatur; quæ si tanta sit, ut vinum corrumpat, & in aliam speciem transmutet, vinum non est amplius vinum, ideoque non est materia consecrationis; at si alteratio modica sit, ut, licet vinum fluidum, non sit, nec potui aptum, vinum tamen esse non desinat, non est dubitandum quin sit consecrationis materia. Hanc rationem optime quoque solvit Busembaum, uti etiam aliam, quam petunt ex paritate aquæ congelatæ, quæ non est apta baptismi materia.

ANIMADVERSIO V.

Valide consecrantur hostiæ.... recte v. g. sub corporali, vel mappa, vel etiam in Missali.

Non solum Laym. loco a Bus. cit. negat, hostias sub mappa, vel corporali valide consecrari, sed etiam Concina Theol. t. 8. p. 240. n. 7. quæ addit, hanc sententiam esse communem. Ratio est, quia illud hoc, quod in consecratione adhibetur, indicat materiam humano modo ad sensum demonstrabilem: at hostiæ sub corporali, vel mappa, vel in Missali recte non sunt humano modo ad sensum demonstrabiles: ergo illud hoc in eas non cadit, ideoque eas non consecrat.

Itaque Bus. recte illud addit: „Unde hoc postremum, dubium, &c. & saltem peccaret graviter, qui &c.“ Quia vero consecratio saltem dubia esset, illæ hostiæ in communionem nullo modo distribuendæ forent, sed vel a Sacerdote post sumptionem calicis sumendæ, vel in alia Missa sub conditione iterum consecrandæ essent.

ANIMADVERSIO VI.

Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est..... Henric. &c.

Id certe dubium est; ideoque inanibus quæstionibus missis, Ecclesiæ consuetudini inhærendum, nec ab ea unquam discedendum, quidquid nonnulli comminisci sine ratione, & auctoritate audeant.

ANIMADVERSIO VII.

Invalide consecraret... qui ex multis hostiis intenderet illas consecrare.... quas &c.

Idem quoad hostias ab alio designatas censet tanquam probabilius La-Croix p. 225. n. 446. Concina n. 8. hanc quæstionem, ut plures alias, inter quicquillas merito amandat.

ANIMADVERSIO VIII.

Similiter non consecrantur.... nec ea guttæ, quæ interiorius adherent.

Guttæ vini, calici interius adhærentes sunt apta consecrationis materia: ergo ab intentione consecrantis pendet, ut consecrentur, vel non. Igitur si Sacerdos conse-

crationis verba proferens, eas consecrare velit, non est dubium quin consecrentur. Si autem nolit eas consecrare, vel omittat intentionem eas consecrandi, quia vult consecrare tantum vinum, quod oculis cernit, non item guttas, quas non advertit, illæ non consecrantur. Quod si de sua intentione Sacerdos dubitet, dubium quoque erit, utrum dictæ guttæ sint, nec ne consecratæ.

Quare Gravantus in cap. 7. Rub. Miss. p. 2. n. 4. recte ait: *Si guttæ vini, aut aquæ disperse appareant intra calicem, tunc vel circumacto vino calicis uniantur, vel purificatorio abstergantur, ne in consecratione oriatur dubium, an sint ea consecrata.*

ANIMADVERSIO IX.

Quod si autem &c. non consecrata misceantur consecratis, totus cumulus ad altare est deferendus, ut Sacerdos intendat consecrare non consecratis, vel potius &c.

In hac specie illud mihi probatur, ut Sacerdos intendat consecrare hostias non consecratis, non autem totum cumulum sub conditione.

Ratio est, quia consecratio sub conditione non habet locum, nisi cum rationabile dubium oritur, utrum aliquid sit, nec ne consecratum: at de toto hostiarum cumulo hoc dubium in præfenti specie non adest; quia certum est. totius cumuli hostias partim esse consecratis, partim non esse; illudque solum incertum, seu ignotum est, quænam hostiæ sint consecratæ, quænam non: ergo totus cumulus sub conditione non est consecrandus; sed Sacerdos verba consecrationis sine adjecta conditione ea intentione proferre debet, ut hostias non consecratis consecrare velit.

Quam (intentionem consecrandi omnes hostias præfentes) tanquam Ecclesiæ consuetudini conformem quisque censetur habere implicite, ut docent Sylv. &c.

Quia hæc intentio Ecclesiæ consuetudini conformis est, idcirco Sacerdos eam habere debet, ut mouent Rubricæ Missalis cap. 7. de def. intent. n. 1. non autem inde sequitur, ut quilibet Sacerdos eam implicite habeat. Neque enim in voluntate, seu intentione consecrandi hostiam, qua Sacerdos in sacrificio utitur, includitur ullo modo intentio consecrandi alias in altari positas; quia certum est & evidens, intentionem expressam consecrandi unam hostiam implicite non continere intentionem consecrandi plures, ubicumque illæ sint, etiam si præfentes fuerint; imo intentio expressa consecrandi unam hostiam, excludit intentionem implicitam consecrandi plures; ideoque Rubricæ Missalis necessario præscribendum judicant, ut Sacerdos habeat intentionem consecrandi omnes hostias præfentes, ut reipsa consecrentur, & consecratæ censentur; quam intentionem si Sacerdos reipsa non habuerit, frustra, & cavillatorie confugimus ad intentionem implicitam, præsumptam, interpretativam, ut illæ consecratæ censentur.

Unde si Sacerdos advertat &c. utramque ut consecratam sumet, ut habet Missale.

Missale illud ut consecratam non habet, sed cap. 7. de def. intent. n. 2. ita loquitur: *Si Sacerdos putans, se tenere unam hostiam, post consecrationem invenerit, fuisse duas simul junctas, in sumptione sumat simul utramque.*

Ceterum in casu posito, ambas consecrari, adfirmant „Nav. Suar. Valq. Sylvester, Hurt. Granad. Bon. Lugo, quos refert, & sequitur Leander: quia, inquiunt, Sacerdotes omnes intendunt consecrare omne id, quod præ manibus habent, dum absolute super materiam verba proferunt. Res videtur incerta. Si ego deprehendissem ante consecrationem, duas adesse hostias, certe unam tantum consecrassem.“ Hactenus Concina Theol. t. 8. p. 241. n. 8.

Ministri quidem super materiam consecrandam absolute verba proferunt, quia talis est Christi institutio; at præter verba consecratoria, ad sacramentum conficiendum necessaria est intentio eorundem ministrorum, ut definit Syn. Trid. sess. 7. can. xi. his verbis: *Si quis dixerit, ministris, dum sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi, quod facit Ecclesia, anathema sit.* Ergo ex verbis absolute super materiam consecrandam pronuntiatis nihil colligi potest quoad intentionem ministri; quia ministri intentio est aliquid distinctum a verbis, & præter verba, essentialiter necessaria ad consecrationem. Ministri pronuntiantis verba consecrationis super hostiam in sacrosancto Missæ sacrificio ea esse debet, & solet, & ponitur intentio, ut consecrare velit seu, quod idem est, conficere corpus Christi; at quia voluntas non fertur in incognitum, & hostia, cum duæ inscienter junctæ sunt, inferior, seu supposita, Sacerdoti incognita est, non videtur habere intentionem, illam consecrandi. Sed quia res certo comperta non videtur, idcirco Rubricæ Missalis præscribere, ut utraque simul sumatur; quod faciendum est, donec aliud non præscribatur.

Si

Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo adverterit &c. vel ante sacrificium monitus fuerit &c. Illud est indubitatum ex Synodo Trid. mox cit. intentionem ministri esse necessariam, ut consecratio vi poleat conficiendi sacramentum: porro advertentia, quod hostiæ, seu particulæ ad altare delatæ fuerint, ut Sacerdos eas consecret, aut admonitio de consecrandis particulis in altari jam positis, non est intentio consecrandi. Nam advertentia, seu admonitio, unde advertentia existere solet, ad intellectum pertinet, intentio est actus voluntatis, quo Sacerdos non solum advertit particulas, sed vult, seu intendit eas consecrare; quem actum voluntatis si Sacerdos omittat, quantumlibet advertat, consecratio indubitanter nulla est, quidquid Busemb. aliter aut non satis explicite loqui videatur. Itaque operæ pretium est, ut Aeditui, vel Parochi, Sacerdotes novos, minus æccuratos, non assuetos consecrare particulas in aliorum communionem tum de ritibus huc spectantibus, tum maxime de intentione admoneant.

Hac doctrina posita, P. Concina n. 8. cit. ita quærit: „ Quid, si Sacerdos deferat pyxidem ad altare plenam „ hostiis cum intentione consecrandi eas, & tempore consecrationis obliviscatur? „ Respondet: „ Si eas super „ aram seu petram consecratam ponat cum intentione „ consecrandi, quamvis tempore consecrationis non recordetur, communis sententia docet, illum eas consecrare. „ Hinc Rub. Miss. cap. 7. de def. intent. n. 4. inquit: Si intentio non sit actualis in ipsa consecratione propter evagationem mentis; sed virtualis, cum accedens ad altare intendat facere, quod facit Ecclesia, conficitur sacramentum; etsi curare debet Sacerdos, ut etiam actualem intentionem adhibeat. Intentio enim, quæ sufficit ad consecrandam hostiam principalem, sufficit etiam ad consecrandas alias particulas.

„ Si vero, pergit Concina, super altare a cornu epistolæ pyxidem poneret, & oblivisceretur super aram „ illam constituere, tunc nullam fieri consecrationem, „ docent Suar. Gavant. Palaus, & alii; quam opinionem „ veram existimo, & falsam oppositam, quam probabilior reputat Leander. „

La-Croix p. 225. n. 448. priorem opinionem probabiliorum, alteram probabilem appellat. Ego pro certo habeo, totum hoc gravissimum negotium ab intentione Sacerdotis consecrantis pendere. Si enim Sacerdos celebrans, dum ipse ponit, aut ab alio positam advertit pyxidem extra corporale, habet intentionem consecrandi particulas in ea positas, etiam si postea ex oblivione, aut etiam, si vis, ex ignorantia eam super corporale, seu super consecratum lapidem non constituat, particulas pyxidis reipsa consecrat, dum hostiam pro sacrificio consecrat. Nec enim vis consecrandi a loco, ubi particulæ collocantur, dummodo consecranti præsentibus sint, sed ab intentione, & forma legitima consecrationis pendet. Hinc Rubricæ Missalis p. 3. de defect. cap. 1. inquit: Quiaquid enim horum deficit, scilicet materia debita, forma cum intentione, & ordo sacerdotalis in conficiente, non conficitur sacramentum. Et his existentibus, quibuscumque aliis deficientibus, veritas adest sacramenti. In nostra specie adest materia debita, ordo sacerdotalis, & forma: ergo si intentio quoque consecrandi existat, non est dubitandum, quin particulæ consecrentur: at ponimus Sacerdotem habuisse intentionem consecrandi particulas: ergo ad valorem consecrationis nihil omnino deest. Cur particulæ consecrantur, si pyxis fuit posita super corporale, non autem consecrantur, si pyxis extra corporale posita fuit, nec ante consecrationem in corporale translata? Alia ratio assignari non potest, nisi quod particulæ extra corporale positæ valide consecrari non possint; quæ ratio est evidenter falsa.

Ipsi Theologi, qui super hac re controversantur, reipsa fatentur, nec inficari possunt, consecrationem a consecrantis intentione pendere. Qui enim negant, consecrationem in casu nostro fieri, idcirco negant, quia Sacerdos noluit, inquit, consecrare extra corporale: hoc enim velle, fuisse peccatum mortale: ergo videtur tantum habuisse intentionem consecrandi, si assumeret pyxidem in corporali. Ita discuntur apud La-Croix loco citato.

Resp. Theologi est de jure disputare, & sententiam dicere, non de facto, seu de intentione Sacerdotis. Quænam fuerit, vel non fuerit Sacerdotis intentio, non ex eo quod liceat, vel non liceat conjiiciendum, sed ex ipso, qui suæ intentionis sibi conscius est, eamque notam habet, quærendum. Si Sacerdos habuit reipsa intentionem absolutam consecrandi particulas pyxidis, quam extra corporale positam animadvertit, non autem intentionem conditionatam, hoc est addita conditione si pyxidem intra corporale assumeret, consecratio sine dubitatione perfecta fuit, nec est repetenda: si vero habuit intentionem conditionatam, consecratio particularum nulla reipsa fuit, ideoque consecratio sine conditione repetenda

est. Quid hic plura quæris? Videtur enim, vix fieri posse, ut ipse Sacerdos, nisi bardus sit, aut valde distractus, suam ipsius intentionem ignoret, aut ejus post sacrificium non meminerit. Ceterum si hac de re dubium oriatur, particulæ ab alio Sacerdote cum conditionata intentione erunt consecrandæ.

Quod vero attinet ad culpam Sacerdotis, qui habuit absolutam intentionem consecrandi particulas pyxidis extra corporale positæ, fieri potest ut ab ea immanis sit, & delictum cum intentione absoluta consecrandi habuit simul, ut fieri solet, propositum transferendi pyxidem intra corporale, & peragendi ritus quoad rem hanc præscriptos; quod propositum ex oblivione, aut mentis involuntaria evagatione, aut ex multa attentione ad id quod agit, & agere consuevit, postea implere omiserit. Hæc, ut ego puto, facile contingere possunt in Sacerdotibus, qui usum non habent consecrandi, nisi hostiam ipsam sacrificium; quos proinde diligenter monere, optima semper, aut etiam necessaria res est.

ANIMADVERSIO X.

Cujus ommissio esset veniale.

Omissionem particulæ enim esse venialem, multi quidem sentiunt; at celebriores Theologi mortalem faciunt; quia licet illa particula in se sit quid leve, in forma tamen sacramentali est quid grave, & magni momenti. Ita P. Concina Theol. t. 8. p. 261. n. 16. Res ut minimum dubia est.

Altera vini, & est hæc: Hic est enim &c. Ubi estis verior, & communior sit sententia S. Bonav. &c. contra S. Thom., & Thomist. quod essentialia &c.

D. Thomæ menti eam infuisse sententiam, quam illi Busemb. adscribit, aut dubium, aut falsum est. P. Concina Theol. t. 8. p. 260. n. 13. putat, D. Thomam hac in re cum aliis sensisse, & verba illa novi & æterni &c. ab essentia hujus formæ exclusisse, ut apud ipsum Concina legi potest.

At, inquit, D. Thomas p. 3. q. 78. art. 3. ait: Sunt alii, qui melius dicunt, quod omnia sequentia (novi, & æterni &c.) sunt de substantia formæ usque ad hoc, quod postea sequitur, „ Hæc quotiescumque feceritis &c. „ Et inde est, quod Sacerdos eodem ritu, & modo, scilicet tenendo calicem in manibus omnia hæc verba profert. Resp. illud de substantia non videri ex D. Thoma esse idem, ac de essentia, sed idem ac de integritate. Nam proxime ante inquit, quod ea, quæ sequuntur (novi &c.) sunt quadam determinationes prædicati, idest sanguinis Christi. Unde pertinent ad integritatem ejusdem locutionis. Si pertinent ad integritatem ejusdem locutionis, ad ejus essentiam non pertinent. Hinc eodem loco subdit: Dicendum est ergo, quod omnia prædicta verba sunt de substantia formæ; sed per prima verba, cum dicitur, Hic est calix sanguinis mei, significatur ipsa conversio vini in sanguinem eo modo, quo dictum est in forma consecrationis panis: at consecrationis verba efficiunt, quod significant, ut docet idem S. Doct. art. 1. & 2. qu. cit. ergo ex mente S. Doctoris verba illa, Hic est calix sanguinis mei, efficiunt conversionem vini in sanguinem; ideoque reliqua verba novi, & æterni &c. non sunt essentialia consecrationi. Per verba autem sequentia, ait Angelicus, designatur virtus sanguinis effusi in passionem, quæ operatur in hoc sacramento. Ergo verba sequentia juxta D. Thomam non sunt consecratoria; quia non efficiunt virtutem sanguinis a Christo in passionem effusi.

Quod ad D. Thomæ affectus attinet, hi teste P. Concina p. 259. n. 10. disputant in utramque partem; sed celebriores Thomistæ, præsertim recentiores, formam essentiali consecrationis calicis in illis verbis, Hic est calix sanguinis mei, constituunt; quos ille sequitur p. 260. n. 11. & 12. & quibus ego sine hæsitacione subscribo ex ratione mox allata; & quia in Græcorum liturgiis ab Ecclesia Latina probatis omnia præfata verba, ut æterni, & mysterium fidei, non reperiuntur, ut monet idem Concina.

ANIMADVERSIO XI.

Innumeræ quæstiunculæ a recentibus opinatoribus de sacramentorum formis excitatæ, bona ex parte inutiles esse videntur; quia nemini venit in mentem verba a Christo pro conficiendis sacramentis instituta, & ab Ecclesia usurpata immutare. Quod si ex diabolica impietate id in rarissimo aliquo casu fieri suspicemur, nullum remedium, ut sacramentorum dignitati, & valori confutatur, relinquatur. Omnia tamen dubia, quæ hac de re exoriri possunt, ad hanc regulam a Rubricis Missalis p. 3. c. 5. de def. formæ traditam examinanda sunt. Si quis autem aliquid diminueret, vel immutaret de forma consecrationis corporis, & sanguinis, & in ipsa verborum immutatione verba idem non significarent, non conficeret sacramen-

mentum. Si vero aliquid adderet, quod significationem non mutaret, conficeret quidem, sed peccaret gravissimo.

Itaque quoad alia, quæ Busemb. habet in casu 1. 2. illi assensio ex regula mox tradita. At illa forma in ca. 1. Hic calix est novum testamentum in sanguine meo, quam Busemb. validam judicat, mihi aut dubia, aut etiam invalida videtur; quia sensus verborum variari mihi videtur, nec significari conversio calicis, hoc est vini in eo contenti, in sanguinem Christi. At, inquit Busemb. ita habet S. Lucas c. 22. 2. Resp. Evangelistæ non intendebant tradere formas sacramentorum, quas in primitiva Ecclesia oportebat esse occultas, ut dicit Dion. in fine Eccl. Hierarch., sed intenderunt historiam de Christo tenere. Ita D. Thom. p. 3. qu. 78. a. 4. ad 9. Illa vero forma, Hic est enim calix sanguinis mei &c. Ecclesia ab Apostolis instructa utitur in consecratione vini, ut habet idem S. Doct. in arg. Sed contra.

ANIMADVERSI O XII.

Dubia erit consecratio: Illud est corpus meum: ille est sanguis meus.

Has duas formas ipse Bus. c. 2. invalidas fecit, ut reipsa sunt; quia verborum sensus mutatur. Aliud enim est hoc, & hic, aliud illud, & ille. Et ita sentiunt Nat. Alex. Theol. t. 1. pag. 272. reg. 5., & Concina Th. to. 8. p. 262. n. 21.

Item illa, *Hæc est caro mea*, invalida censenda est, ut ait idem Concina loco cit. quia aliud est caro, aliud corpus, quod ex carne, ossibus, sanguine, aliisque partibus constat. Hinc D. Th. p. 3. qu. 78. a. 2. ait: *Terminus autem ad quem (conversionis panis) exprimitur per nomen significans naturam ejus, in quod fit conversio; quod quidem est totum corpus Christi, & non sola caro ejus.*

ANIMADVERSI O XIII.

Si quis partem &c. sumpisset indispositus, & deinde se disponeret, acciperet &c. quod etiam aliqui &c.

Hæc hypotheses non solum exoticæ, sed prorsus commentitiæ sunt. Quid enim poenitentiam eo ipso tempore fingas, quo immane sacrilegium admittitur? Hæc miracula sunt, non species morales.

ANIMADVERSI O XIV.

Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat &c., ut possit &c., quod putet &c. quia id fieri non est improbabile, ut docent Vasq. &c.

Hoc desiderium laici vanum, & otiosum mihi videtur; quia nemo, nisi inaniter desiderat statum, ad quem idoneus non est; & unusquisque suo statu contentus esse debet. Unusquisque, ait Apost. 1. Cor. 7. v. 20., *in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat*. Si laicus plus gratiz, ut par est, desiderat, non status mutationem desiderare, sed piis operibus intensius incumbere debet.

Præterea, plus gratiz dari sub utraque specie, quam sub una, non probabile, ut Busembaum citans Vasquez &c. putat, sed fictitium merito habetur, ut colligitur ex D. Thoma p. 3. qu. 79. art. 7. ad 3. ubi ait: *Nil enim plus est virtutis in multis hostiis consecratis, quam in una, cum sub omnibus, & sub una non sit, nisi totus Christus. Unde nec si aliquis simul in una Missa multas hostias consecratas sumat, participabit majorem effectum sacramenti*. Ergo ex eadem prorsus ratione a S. Doctore allata ne majorem quidem sacramenti effectum participat, qui utramque speciem sumit. Majoris ergo gratiz in Eucharistia perceptio non ex utriusque speciei sumptione, sed ex majori animi puritate, pietate, devotione, qua fideles ad communionem accedunt, pendet.

Uti nec carpenda devotio illius, qui multum materia sumit ad consecrationem, quod fieri non est improbabile, si dispositio &c.

Hæc devotio præpostera, ac magis superstitiosa, quam pia, multa reprehensione digna est. Si enim ex doctrina, & ratione solidissima D. Thomæ mox allata Sacerdos, qui in una Missa plures hostias consecratas simul sumeret, majorem effectum sacramenti non participaret, ita ne ille quidem, qui sub majori specie seu panis, seu vini Christum acciperet. Hinc D. Hilarius (refertur cap. Ubi 78. de consecr. dist. 2.) inquit: *Ubi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, que in manna, quod in ejus figura præcessit, de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habet amplius, neque qui minus, paraverat, invenit minus. Non est omnino quantitas visibilis in hoc estimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis*. Notent hæc postrema verba, si qui forte vanis recentibus commentis ducti contra sensere, seque fuisse deceptos fateantur; neque contra legitimam Ecclesiæ consuetudinem in materiæ consecrandæ quantitate ire un-

quam audeant; quod prohibet Decretum S. Congregat. Concilii Tridentini interpretis ab Innoc. XI. confirmatum die 12. Feb. 1679., quod refert Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 301. reg. 2. & ita habet: *Episcopi, Parochi, seu Confessarii insuper admoneant, nulli tradendas plures Eucharistie formas, seu particulas, neque grandiores, sed consuetas*. Ratio, quam pro sua opinione Busemb. affert, sophistica est, & falsa. Diuturnior enim Christi mora in stomacho ex majori speciei consecratæ quantitate orta, Christo displicet, quia Ecclesiæ suæ sponsæ legi contraria. Ergo Christus ex hac mora gratiam non auget, sed contra valde timendum est, ne gratiam subtrahat; qua subtracta dispositio subjecti, seu recipientis sacramentum non fit melior, sed minuitur. An uberiores gratiz a Christo expectandæ sunt, quia ritus ab Ecclesia præscripti temere violantur? An legis transgressio, & peccatum magis disponit ad Dei gratiam? Hæc sunt absurda paradoxa, quæ ex Busembaum opinione sponte oriuntur; quæque proinde audienda non est.

ANIMADVERSI O XV.

Desinat ibi esse Christus.

„Casus propositi, inquit Concina Theol. t. 8. p. 297. n. 11. vix unquam contingunt, ideoque eos ut inutiles, relinquit. „Ceterum juxta veriora Philosophiz placita experimentis confirmata, nec aqua vino admixta in vinum, nec vinum alteri liquori permixtum in eum convertitur, sed ex utroque fit mixtum, quod utriusque naturam, & vim participat.

Verum cum sacramentum sit signum sensibile; nec modicum vini consecrati cum multa e. g. aqua, aut alio vino permixtum suam sensibilem speciem retineat; idcirco non est putandum, Christum in hac hypothesi manere sub speciebus vini consecrati, quia ipse species non manent.

ANIMADVERSI O XVI.

Hic casus falsa positione, ut mox advertimus, nititur; imo quia species consecratæ in minutissimas, & insensibiles particulas divisæ suam sensibilem speciem non retinent, idcirco consecrationem retinere non videntur; attamen reverenter tractandæ sunt, ut omne irreverentiæ erga sacramentum periculum vitetur.

CAPUT II.

De causis, & subjecto Eucharistia.

DUBIUM I.

De causis.

AGo hic tantum de efficiente, id est, de Ministro: in quo quid requiratur ad consecrationem validam, constat tum ex dictis de Sacramentis in genere, tum ex superioris capitis dub. 5. Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti Dubio, de subjecto suscipiente Eucharistiam: quia omnes dispositiones, quæ ad digne suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam consecrationem, cum conficiens necessario suscipere debeat. Hic ergo tantum queritur, 1. Cujus sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICULUS I.

Ad quem spectat dispensatio Eucharistia?

Resp. Eucharistiam dispensare ex officio potest solus Sacerdos habens jurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel privilegium. Ratio est, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipue fit per Sacramentum. V. Bon. d. 4. q. 5. p. 1. Card. de Lugo q. 18. f. 3.

Unde resolves.

1. Peccat mortaliter, qui sine omni jurisdictione Eucharistiam dispensat, Bonac. l. c. p. 2. quia violat alterius jurisdictionem in re gravi. Inferior autem Sacerdote incurreret insuper irregularitatem, ut docet Con. Hinc Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papa reservatam, si scilicet sine licen-

ANIMAD. I. licentia Parochi, & quidem speciali, præsumant clericis, vel laicis dare extremam Unctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare, nisi habeant privilegium, vel Parochus absit, aut injuste nolit in articulo mortis. *A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiam crassam, ex Præpos. & cet. notat Dian. p. 3. t. 2. R. 51. idque propter verbum præsumant.*

2. Licite ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter, Pastorem factum suum approbaturum esse. *Reg. l. 2. n. 91. Bonac. l. c. n. 8.*

3. Si infirmus sacro Viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præfens non possit deferre Eucharistiam, quivis alius Sacerdos, vel regularis, vel secularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre potest, quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ. Ita Laym. l. 5. t. 4. c. 8. Bon. l. c. n. 10. ex Suar.

ANIMAD. II. Dixi in Resp. ex officio, quia extraordinarie, in statu necessitatis, id potest Diaconus ex commissione Parochi, & secundum Quint. si absit, sine ea, ver. grat. in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus, &c. est occupatus. *Dian. d. 9. t. 6. R. 39. ex Præp. In extrema vera necessitate, v. g. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imo laico licere, secluso scandalo, & alios, & seipsum communicare, probabile est, ut contra Henriq. Vasqu. & Sa docent Suar. Con. Laym. Præpos. hic p. 2. c. 31. confirmatque Dian. p. 8. t. 1. R. 48. ex Averf. & Franc. Lugo. Sed Amic. limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conficius aliud Sacramentum suscipere non posset. Dian. p. 9. t. 6. R. 39. In praxi tamen id non facile faciendum, ob contrariam consuetudinem. Card. de Lugo. d. 18. f. 2. Bon. d. 4. q. 5. p. 1.*

Unde resolves.

Probabile est etiam extra mortis articulum ex gravi causa licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel a Diacono allatam sibi ipsi dare, v. gr. si in longo morbo diu non communicasset, ut contra Suar. Con. docent *Fag. p. 3. l. 3. c. 2. Præp. Escob. t. 7. E. 6. l. c.*

Dixi 2. *vel privilegium*, quale habent Religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis Jesu, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, ut scilicet in suis templis, per se, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes communicare possint quoscunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo (in quo tamen, si urgeat necessitas, præsumitur rati habitio Papæ, etiam invito Parocho, ut habet Bon. hic) & festo Paschali. Vide Card. de Lugo l. c. f. 2. n. 38. & 49. Porro per festum Paschatis Pontifices hic videntur intelligere, & prohibere communionem illam, qua satisfat præcepto annuæ communionis, ut docent Sa, Filliuc. & commun. Per mortis articulum intelligitur tempus, quo vel mors proxime instat, & moraliter certa, & inevitabilis est, vel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium de vitæ conservatione, tali casu, quo valde frequenter mors solet accidere. *Suar. t. 4. de rel. l. 2. c. 3. & 3. d. 26. f. 4. & alii.*

Ex dictis resolves, quod regulares licite dent Eucharistiam in articulo mortis, uti & in Paschate sequentibus casibus.

1. Si extrema sit necessitas, ut si periclitetur de salute æterna.

2. Si sit gravis necessitas, id est, probabile mortis periculum, & Parochus nolit, vel non possit dare. *Card. de Lugo d. 18. f. 2. n. 53.*

3. Si a Pontifice, vel Episcopo habeant privilegium: quale hoc tempore habent religiosi aliqui quibusdam locis ab Episcopis dandi communionem paschalem.

4. Si quis in Paschate non possit in sua parochia communicare, nec petere veniam a Parocho.

5. Si ratione communionis paschalis Parochiaz suæ ante satisfecerint, aut postea satisfacturi putentur, quia tunc Parochis nihil decedit, cum ipso die Paschæ abstinere a communione possint. Sic contra Henr. & Nav. docent Sa, Fill. & Laym. qui addit, nisi constaret Parochum esse invitum, ac rationabiliter id prohibere, v. gr. quod alias rationem com-

municantium habere in sua Parochia non possit; tunc enim ad Parochiam esse rejiciendos. *Card. de Lugo. d. 8. f. 2. n. 50. Bon. l. c.*

6. Si agrotus necdum pervenerit ad eum statum, ut ex præcepto teneatur ad communionem, etsi tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi, in articulo mortis. *ANIMAD. III.*

7. Si agrotus satisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi: quia administratio Eucharistie tantum est vetita Regularibus, quando præceptum communionis obligat. Nunquam tamen, sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet Religiosis publice Eucharistiam deferre per plateas, cum id juri Parochorum consuetudine obtento deroget: proinde eo casu in ægroti oratorio, aliove honesto domus loco, de licentia Ordinarii, privatim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita Suar. Vid. *Dian. t. 4. p. 4. R. 14. & p. 9. t. 9. R. 63.*

8. Quibusdam, qui frequenter communicant apud Religiosos, nec possunt adduci, ut communicent in Parochia: idque ex tacito, & præsumpto consensu, quem Laym. l. 5. t. 4. c. 7. n. 4. putat facilius posse præsumi in militibus præsidiariis; item in aulicis, studiosis, aliisque Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspensionem esse solent. Vid. Laym. l. c. *ANIMAD. IV.*

9. Si in Paschate sint vagi, peregrini, & advena, secundum sententiam probabilem multorum, ut Sanch. de matr. l. 3. d. 37. Fagund. præc. 1. Eccl. l. c. c. 8. Card. de Lugo l. c. Dian. p. 2. t. 2. R. 12. *ANIMAD. V.*

10. Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorum, qui circa tales habent privilegium. V. Comp. privil. Soc. v. Familiaris, & Dian. p. 2. t. 1. de dubiis Regularium R. 12. *ANIMAD. VI.*

ARTICULUS II.

Quid requiratur in Ministro ad licitam administrationem Eucharistie?

Resp. 1. Ut minister circa Eucharistie distributionem non peccet, præter gratiam, etiam reverentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; ita ut præstet hoc Sacramentum omitti (cum ejus susceptio sæpe non sit necessaria ad salutem) quam admitti positivam irreverentiam.

Unde resolves.

1. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti, id est, cum stola, & superpelliceo, ac præcedente lumine: secus est de extrema Unctione, cujus materia, cum non sit Sacramentum, non requirit tantam venerationem. Putant tamen quidam, si habitus haberi non possit, aut sit tempestas, aut iter faciendum, non fore irreverentiam, si Sacerdos Eucharistiam in pyxide, vel corporali involutam in sinu suo clam deferat. Quod certius videtur licere in locis hæreticis, ubi etiam necessitate, & clam, præciso scandalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo: etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris ob viaticum dandum. *Bonac. d. 4. q. 5. p. 2.*

2. Præstat ægrum non communicatum mori, quam Sacerdotem in habitu cum Sacramento per publicum currere (etsi festinare valde debeat, ut dicit Quintan. t. 4. f. 8.) Secus est in Baptismo, & Pœnitentia, si probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali; tunc enim currendum esset, ut habet Bon. l. c. ex S. Th. Possiv. & aliis.

3. Ad infirmum longe distantem licere Parocho Eucharistiam deferre in equo mansueto, ita ut non sit periculo lapsus, docet Quintan. c. 4. f. 8. Sed negant Possiv. & Barbosa, nisi loci consuetudo permittat, adduntque non licere pyxidem dare portandam laico, quantumvis Pastor sit fatigatus, sed potius ex collo suspendendam bursam.

4. Eucharistia non est deferenda ad ægrum, venerationis tantum causa, ut adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, ut venerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur. *ANIMAD. VIII.*

5. Non licet dare Eucharistiam aliis digitis, si indice, & pollice, ob chiragram, dari non possit, F f ut

ut docent Bon. d. 5. q. 4. p. 2. & Possevinus, contra Tolet. cujus sententia tuta videtur, si alias æger sine viatico esset moriturus; præsertim si tunc detur duobus indicibus.

ANIMAD.
IX.

6. Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento (multo minus deponere alicui in scutella, ut ab ipsomet ægro sumatur) sed manu danda est, ut docet Bonac. d. 4. q. 5. p. 2. ex Suarez, & aliis. Quamvis Possev. c. 8. non improbabiler dicat, posse, præciso scandalo, & periculo lapsus in terram, instrumento ad id rite confecto dari. V. Dian. p. 4. t. 4. R. 114. Bon. l. c. p. 2. quod in praxi pro ægroto, qui non potest trahere hostiam, ut scilicet ei detur Eucharistia, imposita particula hostiæ cum vino in cochleari, admittit Præpos. in 2. p. q. 80. ar. 5. dub. 6. & Esc. t. 7. c. 6. Dian. p. 4. t. 4. R. 104.

ANIMAD.
X.

7. Sacerdos podagra laborans potest deferri ad altare, ut ibi Eucharistiam administret; seclusa tamen alia prohibitione. Ita Possev. c. 5. n. 50. Bon. l. c.

Resp. 2. Requiritur præterea ut eam dispenset ritu Ecclesiæ consueto: deinde, ut eam neget (per se loquendo) indispositis anima, vel corpore, denique, si Pastor sit, ut ministret eam ovibus, quoties rationabiliter petunt. Bon. d. 4. q. 5. p. 1. n. 15.

Dixi 1. Ritu Ecclesiæ; quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat.

Unde resolves.

Peccat 1. qui Eucharistiam dat sub utraque specie, locis, vel personis, quibus a Pontifice non est concessum. Item, si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam trahere, det species vini, licet talem a mortali excusare conetur Amic. apud Dian. p. 8. t. 1. R. 24. Bonac. l. c. Sanchez. Possev. Barb. contra ipsum Dian. p. 9. t. 9. R. 64. 2. Qui dispensat sine veste sacra, vel lumine, aut prævia confessionis generalis formula. 3. Qui laico dat hostiam majorem: in necessitate tamen, vel in casu magnæ devotionis licet ex majore particulam defractam dare: vel etiam in defectu minorum, plures majores consecrare; easque deinde in minores partes (non tamen adeo parvas, ut honeste dari non possint) divisas distribuere. Ita Sa v. Eucharistia d. 4. q. 5. p. 1. n. 14.

Dixi 2. Per se neget: quia alias cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpe dare potest, v. gr. si sine scandalo, aut gravi damno suo, vel poenitentis, negare non possit. V. Bon. l. c. Possev. c. 5. n. 8.

Unde resolves.

1. Peccat 1. qui dat pueris, ante annum discretionis, nisi in articulo mortis, ut vid. dub. seq. a. 3. qui forte circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando nunquam sunt usi ratione. Si vero usi sint, potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreverentiæ, & non constet, incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. Laym. hic c. 4. n. 4. 3. Qui dat peccatori publico, ver. gr. histrioni, turpes comedias cum mortali repræsentanti, usurario, meretrici, concubinario: de quibus vid. Fill. t. 4. n. 166. & seq.

Dixi, Publico: quia, si occulte tantum scias esse indispositum, occulte quidem, non tamen publice petenti est neganda: nisi indispositio ex confessione sit nota; tunc enim extra eam ne licet quidem monere, ut docet Sanchez, Bonac. Laym. l. 5. t. 4. c. 6. Card. de Lugo d. 8. de Sacr. f. 8.

ANIMAD.
XII.

2. Peccat item, qui negat reis morte plectendis (quibus etiam potest dari aliquot, imo una hora ante mortem, ut habet Sa: danda vero est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto) etiam ob crimen sagratum captis, dummodo poenitentiam præferant: etiam si crimen negent, & violenta duret suspicio. Tann. t. 3. q. 5. d. 4.

3. Recte facit 1. qui raro, ver. grat. in Paschate, dat communionem semisatuis, & qui debilem habent rationis usum, si saltem hunc cibum a profano distinguere norint, ut habent Henr. & Possev. Idem fere dicendum est de surdis, & mutis a nativitate. Vid. Laym. hic. 2. Qui dat obsessis a dæmone, dummodo sine irreverentia possint sumere. Ita Suar. Bonac. Regin.

Dixi 3. Si Pastor sit.

Unde resolves.

1. Talis peccat graviter contra iustitiam, & caritatem, si subditis in periculo mortis, licet peste infectis, non det. Alius vero Sacerdos, qui in tali casu, absente, vel nolente Parocho, nollet dare, peccaret tantum contra caritatem, etsi secundum Chapeavil. mortaliter. q. 37. n. 2.

2. Pastor, ut Eucharistiam opportune petentibus possit ministrare, tenetur eam asservare cum lumine in Ecclesia (nec licet alibi, ne in sacellis quidem nobilium, vel choro monialium, aut inter septa Monasterii earum, ut habet Trid. sess. 15. de reform. c. 10. nisi cum facultate in solemni festo) in pyxide; quæ non necessario est consecrata, licet, si consecrata non sit, debeat interius vestiri vitta linea ex tela consecrata, ut ex S. Th. docent Vasq. Azor. Regin. in praxi t. 2. l. 29. c. 9.

3. Si ob graviter culpabilem negligentiam Parochi, vel ejus, cui ista cura commissæ est, integro die, vel aliquot integris noctibus, lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (secus si per horam tantum) docent Quint. t. 4. f. 1. & 7. item Dian. p. 9. t. 6. R. 34. licet Marchant. in resol. Pastor. t. 4. c. 5. q. 4. obligationem, & consuetudinem tam universalem neget; uti & de lumine preferendo, quando deferretur Sacramentum foras, atque ex causa id posse omitti, ut cum deferretur ad agrum longe distantem, nec commode fieri potest cum lumine.

ANIMAD.
XIII.

DUBIUM II.

De subjecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICULUS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius desit. Ita Trid. sess. 13. c. 7. & can. 11. ubi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo 1. Corinth. 11. Probet autem seipsum homo, &c. & parum refert ad praxim, utrum tantum sit præceptum ecclesiasticum, an tantum divinum, quod est probabilius, ut docent Suar. Fill. & alii commun.

Dixi 1. In peccato mortali: tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato: tum quia venialia (esto comitentur, imo reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quod si tamen multa sunt, & intra genus suum gravia, de quibus nulla poenitentia concipitur, ætalem devotionem, & fructum majorem impediunt. Suarez, Laym. & alii.

ANIMAD.
XIV.

Unde resolves.

1. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit rite confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita Bon. d. 4. q. 6. p. 1. ex Sanchez, Regin. Suarez, & aliis.

Dixi 2. nisi sit necessitas (non quæcumque, verb. gr. festi celebritas, vel magna devotio, ut quidam volunt) sed gravis, sine urgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissa tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris ante contritus. Præp. C. de Lugo d. 14. f. 6. n. 132.

1. Periculum mortis, vel ut consecratur hostia pro morituro. Suar. Con. Card. de Lugo d. 4. f. 5. n. 107. XV.

2. Si Sacrificium, vel communio non possint omitti absque gravi infamia, vel scandalo. Idem Auc. XVI.

3. Si Parochus debet celebrare ex officio, ut populus sacrum audiat. ibid. Ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere putat Dian. cum aliis undecim, p. 9. t. 3. R. 9. contra Palaum, Averfam, &c. XVII.

4. Si urgeat præceptum de annua communione, ut docent Henr. & probabile putat Præpos. vel si Sacerdos non possit audire Missam, nisi celebret, ut habet Henr. & Card. de Lugo l. c. Probabilius tamen XVIII.

men videntur docere Con. Sa, Suarez, & alii, cessante scandalo, & infamia, præstare tunc sacrum, & communionem etiam paschalem intermittere, eo quod hac præcepta non obligent, quando non possunt impleri convenienter juri divino.

ANIMAD.
XIX.

5. Si Sacerdos post consecrationem committat mortale, vel ante commissi recorderetur, tenetur elicitæ contritione sacrificium prosequi. Si vero id fiat ante consecrationem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamia potest, vel recedere, ut docent Sylv. Nav. Dian. & alii contra Sotum, & Henric. qui negant teneri, ob honorem sacrificii; putantque præctice esse probabile Laym. & Bon. eo quod vix sine aliqua nota confessio decenter fieri posset: nisi forte in Missa solemni, sub cantu, vel concione: quo casu tenebitur confiteri, ut notat Sylv. Quod si vero nec contritionem possit elicere, secundum communem sententiam, esset confitendum, vel desistendum; licet Vasq. in 3. p. 1. 3. d. 27. & Hurt. de Euch. d. 8. putent probabile esse, saltem non peccaturum mortaliter, quando non potest sine nota recedere; intellige, si conatus sit elicere, vel fecit quod potuit. V. Dian. p. 4. t. 4. R. 98. Card. de Lugo d. 9. f. 2. n. 8. ubi idem docet. Notat autem Dian. ex Præpos. satis esse, si quis bona fide putet se esse contritum, licet subdubitet.

ANIMAD.
XX.

6. Si in scammo communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec sine nota, aut scandalo gravi possis recedere, ut habet Nav. Fill. Regin. Card. de Lugo l. c. n. 112. & alii: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu, etiamsi ne possis quidem elicere contritionem, excusat a peccato Hurt. l. c. Imo quidam DD. apud Henric. excusant laicum ante confessum, etiam præcisa nota, & scandalo, non recedentem, eo quod is dicatur iustificatus, & probatus per confessionem. Quam sententiam probat Tambur. in exp. com. c. 1. §. 3. potestque servire pro scrupulosis. V. Regin. l. 29. n. 105. Bon. d. 4. p. 10. Escob. t. 7. c. 6.

Dixi 3. Et desit Confessarius; deesse autem censetur, non ut quidam volunt, si absit is, cui solet, & cuperet confiteri, vel cui devotius, aut utilius confiteretur: neque etsi Religiosus non possit nisi sæculari confiteri peccata gravia, cum aliqua infamia Religionis. Amicus, Dian. p. 9. t. 3. R. 13. sed in sequentibus casibus.

1. Si nullus sit præsens, ad absentem vero sine magna difficultate (spectata tum debilitate, ætate, & negotiis personæ, tum aliis circumstantiis, ut aeris, brevitatis temporis) adire non possis. Bon. l. c. n. 30. ex Suar. Con. &c.

2. Si non adsit, nisi ignarus idiomatis, vel carens jurisdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri sine gravi damno tuo, vel alieno, vel si habeas peccatum tantum reservatum, nec pateat aditus ad superiorem; vel superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus negaverit potestatem absolvendi. Tambur. in exp. com. c. 1. §. 6. ex Fag. Limitat autem Dian. p. 9. t. 3. R. 15. si absque gravi nota prætermittere non possis. Ita Sylv. & alii. Requiritur tamen in his etiam casibus contritio, & propositum confitendi: imo ex præcepto Trid. Sacerdos, qui, in tali casu celebravit, tenetur prima occasione confiteri. Quod præceptum extendendum non videtur ad Laicos, vel Sacerdotes communicantes tantum, ut contra Nav. & Fagund. docet Sylv. Dian. & Bon. d. 3. q. 6. p. 1.

ARTICULUS II.

Quæ requiratur dispositio corporis?

Resp. 1. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistie, cum parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem, potest tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus secutos. Ita commun.

Unde resolves.

ANIMAD.
XXII.

1. Non impedit pollutio involuntaria, imo nec voluntaria per poenitentiam expiata, nisi effectum malignum, v. gr. turpem recordationem, ac delectationem, vel distractionem, & perturbationem animi

relinquat: eo enim casu, uti & semper post culpabilem, præstat, ac secundum sententiam communem sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat iusta aliqua causa, v. gr. magnus fructus festivitatis, regula ordinis: vel si a dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. Sanch. l. 9. de matr. d. 13. Bon. d. 4. q. 6. p. 2. Card. de Lugo d. 15. f. 1.

2. Neque actus conjugalis impedit, etsi decens, & consilii sit, abstinuisse saltem nocte proxime antecedente, si raro communicet. Ita Fill. & Sanch. l. c. Escob. l. 7. E. 6. n. 83. Intellige, si debitum peti- tum ex necessitate reddit, nec ullam inde animi perturbationem, affectum ad res venereas patitur: si vero voluptatis causa fecisset, eo die abstinendum esse (præsertim si malignus effectus subsequutus fuisset) docet Regin. l. 29. t. 117. Laym. l. 5. t. 4. c. 6. n. 10. & 16. Mart. Perez d. 49. f. 3. n. 8. addens esse tantum veniale; imo indecentiam iusta causa posse refarciri.

3. Similiter, etsi decens, & consilii sit, sumpta communione; abstinere eo die a copula; licita nihilominus est ex bono fine, v. gr. ex amore prolis, ad evitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. Tamb. c. 3. §. 6. ex Sanch. l. 9. d. 13. & March.

Resp. 2. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse jejunos jejuni- no naturali, id est, ut a medio noctis nihil omnino per modum cibi, potus, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Conciliis, quæ vide apud Fill. Laym. Card. de Lugo l. c.

Unde resolves.

1. Etsi parvitas materiæ non excuset hic, non obstat tamen communioni 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes trajicere casu (negant enim Præpos. Vasquez, & alii, si fiat de industria, contra Tamb. Conin. q. 80. art. 8. num. 47. & Dian. qui contrarium probabile affirmant) licet eas expuere omnino deceat. Dian. t. 4. de Sacr. ref. 37. & p. 4. t. 4. ref. 104. V. Escob. tr. 7. E. 6. & Card. de Lugo n. 36. ubi notat sententiam istam Tann. & Dian. ad hoc servire, ut studiose dentes ante expurgare, ne quid forte casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, & guttulam aquæ, aut vini, casu per ablutionem oris, vel guttulam jusculi, dum sapor exploratur, per modum salivæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandum trajicere. Ratio est, quia hæc aut non fumuntur, scilicet ab extrinseco, aut non per modum cibi, aut potus. Vide Fagund. præc. 3. cap. 5. Card. de Lugo loc. cit. num. 23. 3. Si aromata, vel solum sabaci ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustas, modo nihil transmittas. Præpos. in 3. part. quæst. 8. ar. 80. dist. 1. n. 39. Card. de Lugo R. mor. l. 1. d. 9. Idem de fumo tabaci docet Gran. in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8. num. 4. (licet indecens valde id videatur, nisi iusta ex causa fiat) & Escob. t. 7. E. 6. ubi de ejusdem pulvere per nares attracto idem colligit ex Suar. & Fag. Idem tenet Dian. p. 8. c. 7. R. 3. Card. de Lugo R. mor. t. 1. d. 9.

2. Probabile est, non impedire communionem, si frustulum ligni, chartæ, unguium, vel lapillum deglutias: quia non habet rationem cibi, vel potus. Dian. l. c. R. 38. & tr. de celeb. R. 52. ex Ledesmi. & Sanch. contra Henric. Regin. Layman. & alios, quorum sententia tutior est. Vide Card. de Lugo, & Escob.

3. Non licet communicare his casibus, 1. Si saccharum, liquorem glycyrrizæ ore solutum cum saliva trajicias. Si vero dubium sit, num quid degluti- veris, vel an factum sit post duodecimam, probabili- ter docet Laym. lib. 1. t. 1. cap. 1. contra Sanchez, Fagund. non impedire communionem, vel sacrificium. vide Dian. l. c. R. 29. & supra lib. 1. t. 1. cap. 2. d. 3. 2. Si vespere decumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris, nisi certus sis, post medium noctis te nihil transmisisse. Ita Suar. Fill. Card. de Lugo l. c. n. 37. & alii. Licitum autem est, inter horologia dissonantia quodvis sequi, etiam ultimum, modo non constet errare: quia habet se ut auctor bonus, faciens opinionem probabilem, ut habet Sanchez lib. 2. d. 1. de matrim.

F f 2 Fa-

Fagund. Jo. Sancius, Card. de Lugo n. 45. Dian. l. c. R. 36. 3. Si aliquid sumpseris, licet mox rejeceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum trajeceris, ut docet Præpos. etsi alii merito dubitent. Tann. t. 4. d. 5. Gran. autem in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8. negat. 5. Si Sacerdos nocte. Nativitatis in prima Missa ablu- tionem, vel lambendo digitos modicum aquæ, aut vini sumpserit. Vide Bonac. d. 4. q. 6. p. 2.

ANIMAD.
XXVIII

4. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere, vel expuere, Tamb. cap. 1. §. 1. statim a communione, ut ex S. Thom. docent Azor. Sanch. Bonac. d. 4. q. 6. p. 1. n. 25. unde eum, qui paulo ante medium noctis coenasset in Dominica pridie Nativitatis Domini, posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docent Diana, & alii tres p. 3. t. 4. R. 44. etsi ob Sacramenti reverentiam, consilii sit abstinere, donec species sint consumptæ: quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri certum videtur. Card. de Lugo d. 12. f. 3. n. 54. ex iudicio medicorum a se consultorum. Tamb. autem c. 3. §. 3. ex Jo. Sanch. d. 38. notat citius a valido, quam debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi; refertque infirmum quendam post mediam horam species integras rejecisse.

Dixi in Respons. regulariter: quia non jejunus licite communicat in sequentibus casibus, si quidem jejunus non possit sine notabili incommodo, ut monet Con. & Bon. apud Dian. p. 9. c. 6. R. 42.

1. In periculo mortis, siye illud sit ex morbo, vulnere, veneno, siye ex sententia judicis. Et quidem in eodem morbo, etsi non tenearis, potes tamen post aliquot, v. g. sex, 7. vel etiam, ut putat Layman. duos dies (etsi quoad hoc potissimum attendendum esse ad consuetudinem, moneat Card. de Lugo) repetere viaticum non jejunus, dummodo nequeas jejunus sumere, & periculum mortis recurrat, ut docetur commun. vel etsi maneat, ut contra Vasq. Præpos. & alios docent Navarr. Tolet. Regin. Suar. Card. de Lugo f. 3. n. 65. Imo etsi non liceat agro ex sola devotione communicare, fracto jejunio, si tamen morbus esset diuturnus, nec posset dari communio, nisi post medicinam, probabile esse id licere, docent Armilla, Tolet. Con. Reginald. Henriquez, Suarez, Escob. &c. quorum aliqui exigunt longum interval- lum, verbi gratia 30. dierum, ut Navar. & Villalob. alii 8. vel 10. dies, ut Suar. Henriq. Fagund. alii 7. ut Sylv. alii 6. ut Arm. Zamb. Possiv. & Fill. &c. quos sequitur Dian. de celebr. R. 77. alii permittunt toties, quoties sano posset dari jejunio: ita Escob. t. 7. E. 6. ex Hurt. alii denique posse sequenti statim die dari, ob justam causam, ut si propter consuetudinem, & desiderium, aut devotio- nem difficulter abstinere, & moraliter videatur in- stare periculum mortis. Sic Layman. lib. 5. t. 4. c. 6. n. 20. Verum ea in re loci consuetudo spectanda est, quæ nunc saltem videtur petmittere, ut quan- do morbus, & periculum diu protrahitur, post 7. vel 8. dies iterum detur communio non jejunio. V. Card. de Lugo d. 15. f. 3. de Euch.

Denique, licet probabile videatur Fill. t. 1. tract. 4. n. 142. & Card. de Lugo id, quod docet Maj. in 4. d. 9. c. 3. Fern. de hered. &c. (Laym. vero l. 5. t. 4. c. 6. n. 21. limitat ad casum necessitatis, quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret) posse non jejunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eo quod hoc sit juris divini, jejunium vero ecclesiastici tantum; ideoque non tantum posse, sed etiam teneri, dicat Gran. in 3. p. c. 6. t. 19. d. 8. n. 12. id tamen merito com- munitur rejicitur: tum quia contrarium probat pra- xis; tum quia major est habenda ratio Sacramen- ti, quam aliqualis necessitatis proximi; tum quia præceptum viatici non obligat, quando non potest rite dari. Ita Bon. ex Con. Hurt. de Euch. d. 9. dif. 17. Suar. Vasq. &c. comm. docetque Card. de Lugo esse probabilius. Vide Dian. tom. 1. tr. 4. R. 33. Sacerdos autem morti (siye naturali, siye violentæ) vicinus celebrare sine dubio potest non jeju- nus, ad dandum sibi viaticum, si illud aliter habe- ri non potest; quia non plus est celebrare, quam communicare sumpto cibo. Card. de Lugo d. 15. sect. 4. Laym. Dian. p. 5. t. 3. R. 36.

2. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel male tractetur, potest sumi a non jejunio, etiam laico, si alius desit: imo probabiliter potest etiam a præsentente Sacerdote laicus accipere, ut docent Card. de Lugo n. 87. Suar. & Vasq. d. 22. n. 48.

3. Si grave scandalum sit oriturum ex omissione sacrificii, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eo quod occurrere possit scan- dalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse, ideoque impediri.

Dixi, scandalum: quia turbationem, vel incom- modum aliquod secuturum, v. gr. si celebraturus primitias aliquid sumpsisset, non sufficere, notat Præpos.

4. Si perfectio sacrificii, vel communionis urgeat. Quod fieri potest quinque modis. 1. Si pro specie- bus vini sumpsit aquam (quam si advertat, dum habet in ore, non est expuenda ob periculum ejicien- di fragmentum hostiæ, & irreverentiam, sed deglu- tienda. Tamb. de expedit. sacrif. l. 2. c. 8. Card. de Lugo d. 15. sect. 4.) tunc enim tenetur denuo conse- crare: quod fieri etiam potest, consecrando, & offeren- do statim, sine nova hostia. Vide apud Suar. Quod si id post Missam conclusam advertas in Sacrificia, omittas. Si autem intra Missam post sumptionem, vel etiam ante eam, post consecrationem tamen, dubites, an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse, & per- gendum, ait Tamb. 2. Si celebrans post consecratio- nem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non jejunus, si jejunus haberi nequeat, perficere. 3. Si post consecrationem etiam unius speciei recordetur, se non esse jejunum: tenetur enim pergere; imo etiam potest pergere, si ante consecrationem recorde- tur, & absque scandalo, & nota non possit defi- cere, v. gr. in solemnibus sacris, ut docent Suar. Con. &c. Si tamen privatim celebret, & commode possit abrumperse, tenetur, uti ex S. Thom. qu. 73. art. 6. docetur commun. 4. Si post ablu- tionem sumptam, licet diu communionem distribuerit, sumendæ sunt reliquæ etiam grandiores consecratæ eodem sacro; quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificii, quæ sunt in ciborio, ad illud ex- purgandum, ut docent Suar. Card. de Lugo loc. c. cum communi, licet contrarium probabile dicat Tamb. de expedita com. cap. 2. §. 8. ex March. t. 3. p. 3. c. 3. uti nec ejusdem sacrificii, si illud plane sit absolutum, & ab altari recesseris, sed debent servari, donec su- mantur a jejunio: Escob. t. 7. E. 5. Fagund. &c. quia convivium jam finitum est. Nisi tamen aliud sua- deat periculum indecentiæ, v. gr. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asservari non soleret; tunc enim minore irreverentia sumeret, quam asservaret. Imo Card. de Lugo d. 14. p. 4. n. 82. & Gran. non damna- Sacerdotem, qui prius, quam sacras vestes exuit, particulam inventam absumit, eo quod non sit communio nova, sed complemen- tum precedentis. Vid. Bon. Card. de Lugo, Escob. ll. cc. 5. Si pars hostiæ post ablu- tionem sumptam, calici, aut palato adhæreat (quæ decentius nova ablu- tione, quam digito propellitur, ut docet Bonac. ex Fill. & aliis; quamvis Missale etiam permittat, ut digito attrahatur ad labium calicis, & sumatur ante ablu- tionem) quo modo etiam si excusantur, qui ex devotione hostiam in ore diu retinentes, casu præmit- tunt aliquid ablu- tionis; sponte tamen id non licet, nisi bona fides, & sancta simplicitas excuset. Ratio ho- rum omnium est, quia talis sumptio moraliter cen- setur completio unius sacrificii. Reg. l. c. num. 123. Bon. l. 1. d. 4. qu. 6. p. 2.

Unus casus est, in metu mortis, ad quem evaden- dum, sicut sine altari, vel calice consecrato, aut vesti- bus sacris, ita etiam non jejunum posse celebrare, do- cet Dian. cum Sylv. &c. p. 3. t. 6. R. 48. & p. 5. t. 3. R. 39. dummodo celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel ejus præceptorum.

ARTICULUS III.

Quæ, & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam?

Resp. 1. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria necessitate non medii, sed præcepti divi- ni

ANIMAD.
XXX.

ANIMAD.
XXIX.

ni obligantis tum in articulo mortis per modum Viatici, tum etiam sæpius in vita, ut docent Suarez, Vasquez, Layman. Fagund. & alii communiter; probantque tum ex Scriptura, tum ex Concilio Nicæno, & Tridentino *sess.* 13. *c.* 6. tum ex praxi Ecclesiæ; tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cuius usus sæpius est necessarius. Bonac. *d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 8.

Unde resolves.

ANIMAD.
XXXI.

1. Quisque fidelis in periculo vitæ, quod prævidet, vel merito timet, verbi gratia, in gravi morbo, ante conflictum, vel puerperium, præsertim primum, ante navigationem, &c. tenetur sub mortali communicare. Suar. Vasq. *d.* 214. *Nisi tamen paucis, verbi gr. octo diebus ante communicasset: talis enim communio censeretur habere rationem Viatici, ut docent Suar. Regin. Fill. contra quosdam, ut Gaspar. Hurt. d.* 10. *dis.* 2. &c. apud Escob. qui dicunt, eum, qui mane communicavit, si a prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum sumere Communionem, tanquam Viaticum: imo Sa, & Sylv. v. *Euchar. Fumus*, &c. & Cajet. v. *Communio*, putant non esse saltem mortale, communionem omittente, dummodo in Paschate sumpseris.

2. Si in ægro esset periculum vomitus, docet Sanctius apud Dian. *d.* 5. *t.* 5. *R.* 55. posse ei parvam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut, si de hoc ipso dubium sit, securitatis causa prius dari particulam non consecratam, quam si rejiciat, nullo modo dandam consecratam; secus, si retineat. Si vero independenter a cibo perpetuo evomat, nullo modo dandam, nisi forte per sex saltem horas liber a vomitu fuisset.

ANIMAD.
XXXII.

3. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabiliter est in periculo mortis eam esse dandam pro Viatico, ut contra Vasq. innuat Laym. *t.* 4. de *Euchar. c.* 4. & expresse docet Suar. *d.* 40. *f.* 1. confirmatque C. de *Lug. d.* 13. *f.* 4. *n.* 28. & addit (contra Sanch.) si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

4. Qui post Viaticum sumptum peccavit mortaliter, non tenetur denuo communicare. Ita Reg. Fill. C. de *Lug.* & alii.

5. Qui non communicavit in periculo mortis, non tenetur postea supplere. Ita Bon. *d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. ex Henr. Reg. &c.

6. Judex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi, ut docent Suar. Bonac. *l. c.* & alii communiter, contra Nav. quod si reus noluerit, potest judex procedere. Fill. *t.* 4. *c.* 8. *qu.* 11. *n.* 238.

ANIMAD.
XXXIII.

Resp. 2. *Etsi Christus tempus communionis, extra periculum mortis, non præceperit; Ecclesia tamen pro ea determinavit tempus paschale, quod communiter numeratur a Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis inclusive; alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit; alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto; potestque Confessarius ex justa causa extendere, ut docent Sa, & alii. V. Bon. d.* 4. *qu.* 7. *p.* 2.

Unde resolves.

ANIMAD.
XXXIV.

1. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, ut habet communis, contra Durand. & Sylvest. Et patet, quia Ecclesia tantum præcipit actum externum; nec finis præcepti cadit super præceptum. An vero, qui non satisfecit, teneatur postea implere, utrinque probabiliter defenditur, etsi affirmativa videatur probabilior. Bon. Suar. *ll. cc.* Suar. C. de *Lugo* &c.

ANIMAD.
XXXV.

2. Non tenetur prævenire, qui prævidet, tempore paschali se impediendum, ut contra Vasq. Sylv. & Fagund. probabiliter docet Azor. *t.* 1. *d.* 17. *c.* 41. Suarez, &c. Qui vero sic prævenisset, & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare, secundum Laym. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 5. C. de *Lugo f.* 4. *n.* 78. quia non satisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen Dian. citans Fernand. & Suarez.

Resp. 3. Tenetur quivis communionem paschalem sumere in Parochia a Pastore suo, nisi hujus licentia, privilegio, aut consuetudine eximatur. Nav. Suar. *d.* 72. *f.* 2. &c.

Unde resolves.

1. Sacerdos, ubivis celebrando, satisfacit. Bon. *d.* 4. *q.* 7. *p.* 2.

2. Eximuntur peregrini, & vagi, qui parochiam non habent, & ab ea absunt. Bonac. *l. c.* XXXVI.

3. Non eximuntur laici inservientes religionis, ut habet Sa, v. *Euchar. nisi*, ut dicit Bonac. *degent in monasteriis, aliisque locis a cura Parochorum exemptis. Vide Sanchez de matrim. d.* 32. *n.* 12. XXXVII.

4. Non satisfacit huic præcepto, qui in Paschate extra Parochiam, sine consensu Pastoris, communicat, ut habent Nav. Azor. & alii commun. nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia: hunc enim satisfacere præcepto censet Bonac. *l. c.* sed negat Card. de *Lugo l.* 1. *ref. mor.* nisi Episcopus expresse, vel tacite consentiat. Vide supra *c.* 2. *d.* 2. *art.* 1. & *c.* 2. 6. Bonac. *loc. c.* Vide sup. *c.* 2. *d.* 1. *art.* 1. *cas.* 7. 8. & 9. ANIMAD. XXXVIII

Dixi, sine consensu Pastoris: quia cum consensu summi Pontificis, vel Episcopi, sive Ordinarii, aut ejus Vicarii generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto Doctores concedunt. Et quidem sufficere consensum interpretativum, sive præsumptum, notat Tambur. de *exp. com. c.* 4. §. 4. imo Ban. in *Theol. mor. p.* 1. *t.* 5. *q.* 19. Beja, & quidam alii apud Tamb. *l. c.* & C. de *Lug. d.* 18. *f.* 2. *n.* 49. item Dian. *p.* 2. *t.* 14. *R.* 73. & *p.* 6. *t.* 7. *R.* 58. putant posse satisfieri præcepto Communionis paschalis (præsertim extra diem Pasche) apud Mendicantes ex privilegio Nicolai V. Pii V. & Pauli IV. certis concessio, quod ceteri participant. Verum hoc alii communiter negant. V. Averf. *q.* 10. *f.* 4. ANIMAD. XXXIX.

ANIMADVERSIO I.

A Diſta tamen excommunicatione excuſare ignorantiam etiam craſſam . . . notat Dian.

Busembaum ſententiam communi Doctorem auctoritate niti, ait quoque Concina Theol. *t.* 20. *p.* 434. *n.* 6., quia cum in lege dicitur, qui ſcienter hoc feceris, qui facere præſumpſeris, qui temerarie id feceris, lex majorem notitiam requirit, quam ſi has clauſulas non adhibeat. Tum addit: „Plures contendunt, vel ipſam ignorantiam affectatam excuſare a cenſura; quam opinionem defendunt Salmant. *n.* 199. ut probabilior; ſed gravioreſ Theologi, inter quos Doct. eximius Suar. *diſp.* 4. *ſect.* 10. rejiciunt ut falſam, & merito; quia ignorantia affectata æquivaleret ſcientiæ; & ideo homo eam eligit, ut liberius, & impudentius peccet. Falſa ergo, & laxa eſt opinio Salmant. & aliorum.“ Ita ille.

ANIMADVERSIO II.

In extrema vero neceſſitate, v. g. articulo mortis, ſi non eſſet alius . . . lateo licere . . . & alios, & ſeipſum communicare, probabile eſt.

Quoad Diaconum id concedendum videtur, & concedit P. Concina Theol. *t.* 8. *p.* 306. *n.* 6. & 307. *n.* 9. Quoad laicum, poſtquam La-Croix *p.* 227. *n.* 472. citatis multis probabilem, more ſuo non probando, fecit Buſemb. opinionem, ſubdit: „De cetero oppoſita ſententia, quod laicis non liceat ſibi vel aliis miniſtrare, hactenus fuit communior, quam ut viorem defendunt Sor. Silv. Bonac. Henr. Vasq. Nugn. Sa, Viſt. Fagund. Lug. Bern. Pax Jord. Dicatſt., quia eſt contra conſuetudinem, & ſenſum communem fidelium, qui putant Eucharistiæ non ita neceſſariæ ad ſalutem ſemper debere eſſe majorem reverentiam, quam ut a laicis poſſit adminiſtrari.“

Hanc ſententiam exploſa contraria tuetur quoque Concina Theol. *t.* 8. *p.* 307. *n.* 9. & 10. Videlicet res hæc ad diſciplinam pertinet; ideoque certa, & tuta regula eſt Eccleſiæ conſuetudo, quæ noſtris temporibus non permittit, ut laici, imo ne Clerici quidem ſacram Eucharistiæ ullo in caſu adminiſtrent.

Hinc ipſe Buſemb. recte concludit: „In praxi tamen id non facile faciendum ob contrariam conſuetudinem: “ a qua qui recederet, temeritatis notam vix effugere poſſet.

ANIMADVERSIO III.

Si ægrotus necdum pervenerit ad eum ſtatum, ut ex præcepto teneatur ad communionem.

Ff 3

Si

Si egrotus satisfecerit præcepto de viaticocum intentione: quia administratio Eucharistiae tantum est vestita Regularibus, quando præceptum communionis obligat.

Parochis jus ordinarium competit administrandi ut alia sacramenta, ita Eucharistiam suis parocianis: Regulares nullum, si Parochi non sint, tale jus habent, sicuti illud non habent simplices sæculares Sacerdotes. In suis Ecclesiis Eucharistiam administrant; at quo jure administrare possunt Eucharistiam extra Ecclesiam suam, sæcularibus seu sanis, seu infirmis? Cavere scilicet debent, ne ex arbitrio, aut ex apocryphis monumentis privilegia sibi arrogant, aut fingant, & ne Parochorum jura per injuriam invadant. „ Aliqui Casuistæ, inquit P. Concina Theol. t. 5. p. 450. n. 9. ut Joannes de Cruce, & Portel docent, Regulares posse in articulo mortis ministrare sæcularibus Eucharistiam per modum Viatici. „ Sed hæc opinio falsa est, & allegata privilegia Pauli IV. apocrypha sunt. Tantummodo Parocho deficiente, Regulares, & quilibet Sacerdos possunt in mortis articulo proximo viaticum fidelibus administrare; quoniam, si possunt in tali extremo eventu sacramentum pœnitentiæ impartire, potiori jure valent etiam sacrum viaticum porrigere. „

Busembaum in c. 6. & 7. pejori modo loquitur, ac Joannes de Cruce, & Portel. illi enim suam doctrinam privilegiis nixam putabant; ut Busemb. nulla hic privilegia memorat, quasi vero Regulares habeant jus ordinarium administrandi Eucharistiam sæcularibus, quod est aperte falsum. In hac re non est querendum, quid Regularibus vetitum sit, sed quid non sit concessum. Eo enim ipso, quod concessum non est, vetitum illis est.

ANIMADVERSIO IV.

Quibusdam, qui frequenter communicant apud Religiosos, nec possunt adduci, ut communicent in Parochia; idque ex tacito & præsumpto consensu &c.

Concilium Œcum. Later. IV. sub Innoc. IV. (referitur cap. 12. Omnis tit. 38. decr. lib. 5.) ita habet: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti, & injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum; nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum.* Sicuti Sacra Syn. expresse præcipit, confessionem esse faciendam proprio Sacerdoti, ita intelligitur præcipere, communionem quoque ab eodem, seu in propria parochia esse suscipiendam. Hanc esse mentem, & legem Sacræ Synodi, tum ex multis Conciliis, quæ Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 276. reg. 3. recitat, tum ex fidelium consuetudine, tum demum ex unanimi Theologorum consensu, penes quos nulla est hac de re, ut monet Concina Theol. t. 5. p. 449. n. 3. controversia, certum & indubitatum est. Hoc scilicet, ponit etiam Busemb. Quomodo ergo ab hoc præcepto excusat eos, qui frequenter communicant apud Religiosos? An frequens communicatio apud Religiosos ab universali ecclesiastica lege præcipiente, ut quilibet fidelis Paschatis tempore in propria parochia Eucharistiam percipiat, eximit? „ Adduci, inquit, „ non possunt, ut communicent in parochia. „ Cur adduci ad id non possunt? An, ut in parochia communicent, fortunatum, aut vitæ periculum subeundum est? An magni labores, cruciatus, incommoda ingentia toleranda? Minime vero: ergo si nullum grave incommodum subeundum est, ut Ecclesiæ præceptum impleant, ab eo excusari non possunt. Excusantur, ait Busembaum, ex tacito, & præsumpto consensu.

Sed hic illud quæro, cur Regulares tacito, & præsumpto consensu contenti sint, cum Episcopi, aut saltem Parochi voluntatem expressam interrogando, aut petendo scire facillime possint? Hoc enim nihil aliud esse mihi videtur, nisi reculare debitam submissionem Parocho, & pœnitentes exponere probabili periculo non satisfaciendi præcepto. Plura non addo, quia tacitus, & præsumptus consensus est res facti, quæ a multis circumstantiis pendet; qui ut passim admitti non debet, ita quandoque locum habere fortasse potest. Nam cum Busemb. ait: *Facilius posse præsumi in militibus prædicatoribus, item in aulicis, studiosis, aliisque academicis &c. qui &c.* latam aperit viam violandi præceptum de communione in parochia propria sumenda.

Cur enim isti omnes consensum Parochi, aut Episcopi præsumunt, & non petunt, nisi ex arrogantia valde reprehendenda, non autem fovenda? Hæc ipsa arrogantia non petendi, & præsumendi consensum, est causa maxime rationalis præsumendi, Episcopum, & Parochum non consentire; quia arrogantia est ratio negandi, non concedendi consensum, maxime cum nulla sit necessitas talem consensum præsumendi.

Sunt quidem nonnulli, ut Rodriguez, Beja, Hieron. a Sorbo, Joan de Cruce, Emmanuel Sa, Lugo, qui putant, Regulares posse paschali tempore Eucharistiam sæcularibus administrare, ita ut hi præcepto satisfaciant; idque vi privilegii Nicolai V. & Julii II. „ At hæc privilegia, inquit P. Concina Theol. t. 5. p. 450. nu. 7., „ suspecta sunt, in Bullariis non reperiuntur, nec Auctores indicant loca, ubi reperiri queant, præter compendium privilegiorum Patrum de Guadalupe. Ideo „ communiter Theologi oppositum docent. Et hæc secunda opinio vera est, & praxi consentanea.

ANIMADVERSIO V.

Si in Paschate sint vagi, peregrini, & advenæ secundum sententiam probabilem multorum.

Quoad vagos, qui nullam certam parochiam habent, nulla est dubitatio. „ Advenæ & peregrini, qui ad proprias parochias redire nequeunt Paschatis tempore, in quacumque Ecclesia sive Regularium, sive aliorum Sacerdotum suscipiant Eucharistiam a Sacerdotibus facultatem habentibus illam ministrandi; Parochiani de licentia expressa suorum Parochorum possunt communicare in Ecclesiis mendicantium. Secus dicendum de sacramento matrimonii, cujus administratio a potestate pendet jurisdictionis. Hæc omnia apud Auctores extra dubitationis aleam versantur. „ Hactenus Pater Concina Theol. t. 5. p. 450. nu. 10., ubi solidi Theologi cautam loquendi rationem considera. De advenis & peregrinis non absolute loquitur, sed addita conditione, si ad proprias parochias redire nequeant. Si enim redire possunt, cur redire non debent, aut cur alibi communionem percipiendo, præcepto satisfaciunt, cum præceptum imponat, ut communicatio in propria parochia percipiat? Item quoad Parochianos communicantes in Ecclesiis mendicantium ait: *De licentia expressa suorum Parochorum.* Licentia enim tacita, & præsumpta, qua Busemb. contentus est, res est periculosa, & nunquam adhibenda, cum licentia expressa peti potest.

ANIMADVERSIO VI.

Si sint famuli, vel domestici, vel familiares..... Vide &c.

Hac de re ego nec vidi, nec consideravi privilegia Regularium. Illud unum dico, pios, & prudentes Regulares non facile credere, sed ipsa privilegia authentica legere, & considerare, nec eorum renorem, & concessionem prætergredi, aut prætergrediendi periculo sese obicere.

ANIMADVERSIO VII.

Pius Sacerdos sinat, probabiles opinatores altercari, prout illis libuerit; at ipse faciat, prout Rituale Roman. præscribit, in quo de communione infirmorum ita habetur: *Deferri autem debet hoc sanctum sacramentum ab Ecclesia ad privatas egrotantium domos decenti habitu, superposito mundo velamine &c.* post subdit: *Sacerdos indutus superpelliceo, & stola, & si haberi potest, pluviali albi coloris &c.* ipse vero Sacerdos imposito sibi prius ab utroque humero oblongo veto decenti, utraque manu &c.

Quod si longius, aut difficilius iter obeundum sit, & fortasse etiam equitandum, (ipsa verba satis indicant, & reverentia erga augustissimum sacramentum evincit, non esse equitandum, nisi necessitas id postulet) necesse erit, vas, in quo sacramentum deferretur: (ait vas absolute, non disjunctive pyxis, aut corporale, ut habet Busembaum) bursa decenter ornata, & ad collum appensa apte includere, & ita ad pectus alligare, atque obstringere, ut neque decidere, neque epyxide excuti sacramentum queat. In casu autem necessitatis æquitationis non est omittendum superpelliceum, & stola; quia necessitas æquitationis non includit necessitatem omittendi superpellicei, & stolæ; nec a lege liberat arbitrium, sed sola necessitas; qua sublata peccaret Sacerdos contra venerationem erga augustissimum sacramentum, si absque superpelliceo, & stola illud deferret.

ANIMADVERSIO VIII.

Eucharistia non est deferenda.... venerationis tantum causa.... quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium.

Id etiam prohibet Rituale Roman. loc. cit. ubi ait: *Sed alicui ad adorandum solum, seu devotionis, seu cuiusvis rei pretextu ad ostendendum non deferatur.* Neque huic rei obstat quod accidit tempore S. Julianæ de Falconeriis (refertur in Breviario Rom. die 19. Junii) quæ cum cibum capere, & retinere nullo modo posset, ideoque ab Eucharistia arceretur, Sacerdotem rogavit, ut allatum divinum panem, quem ore sumere nequireret, pectori saltem.

rem exterius admovent; qui cum ejus precibus morem gessisset, accidit illud miraculum, quod ibidem legitur. Nam eo tempore id forte expresse prohibitum non inveniebatur, aut prohibitio e mente Sacerdotis Deo ita disponente exciderat, ut desiderio sanctæ mulieris satisfieret. Sed hi sunt casus maxime exotici, unde regula sumenda non est, Ecclesiæ lege repugnante.

Quæ tamen non videtur prohibere, ut venerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

Hæc vero est arbitraria legis emolliitio. Cum enim lex sit absoluta, nec excipiat, exceptio non a lege, sed ex arbitrio proficiscitur. An Sacerdos in domo infirmi Missam celebrans, post consecrationem ab altari recedere audebit, ut hostiam consecratam ad infirmum deferat, vel eam per alium Sacerdotem deferendam curabit, aut permittet? Sacerdos vere pius id certe non faciet, sed præposterum infirmi desiderium monitione, aut, si opus erit, reprehensione coercet.

ANIMADVERSIO IX.

Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento.... sed manu &c.

Idem habent Acta Mediolanensis Ecclesiæ de cura pestil. cap. 15. n. 2. ut testatur Gavantus in Manuali Episcopi. voce *Pestis* p. 171.

Itaque quod addit Busemb., Quamvis Possess. cap. 8. „non improbabiler dicat, posse &c.“ id versatili ejus indoli tribuendum, & pro non dicto haberi potest. Nam, ut ego quidem sentio, vitæ quoque præservandæ major fiducia ponenda est in majori erga augustissimum sacramentum propriis sacris manibus a Sacerdote ministrandum veneratione, quam in majori cautela abstinendi a tactu eorum, qui peste infecti sunt.

ANIMADVERSIO X.

Cur Sacerdotem podagra laborantem deferat ad altare, ut ibi Eucharistiam sedens ministret, si alii Sacerdotes præsto sunt, qui stando eam administrare possunt? Necessitas quidem non subditur legi: at non video, cur sine necessitate id fieri possit, seu liceat.

ANIMADVERSIO XI.

Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam trahere, det species vini. Hactenus recte. Licet talem a mortali excusare conetur Amic. &c.

Quo hic conatus spectat, nisi ut sacræ leges facilius perfringantur? Sacerdos, qui id auderet, rem novam, & inusitatam, Ecclesiæ consuetudini, & legi in re gravissima contrariam faceret. An hoc leve crimen putandum est?

ANIMADVERSIO XII.

Peccat item, qui negat reis morte plectendis &c. dummodo poenitentiam præferant, etiamsi crimen negent, & violenta dures suspicio.

Qui absolutione digni non sunt, ne communionem quidem digni sunt. Porro ex iis, quæ reus in confessione patefacit, ex accurata ejus interrogatione, aliisque circumstantiis, Dei lumine fidenter implorato, Confessarius cognoscet, aut probabiliter conjiciet, utrum reus sit, necne absolvendus. Nam violenta apud Confessarium criminis, quod reus negat, suspicio, idem est, ac violenta suspicio, quod rei confessio non sit integra, ideoque absolutione donandus in hac hypothesi non est, & ab Eucharistia quoque removendus, nisi forte hanc publice petat. Si enim publice eam petat, ei negari non potest, nisi in peccato notorie persistat; quod non potest dici de reo, qui Confessarium accersivit, & poenitentiam indicia prætulit. Qua de re consulendum est Breve Benedicti XIV. anni 1756. 16. Octobris ad cœtum Cleri Gallicani (habetur in historia anni 1756. p. 320.) aut saltem Genert. Theol. t. 3. p. 182. q. 8.

ANIMADVERSIO XIII.

Si ob graviter culpabilem negligentiam Parochi, vel ejus &c. integro die, vel &c. lumen non ardeat ante venerabile sacramentum &c.

Cur Busemb. addit, ob graviter culpabilem? Nonne satis erat dicere ob negligentiam? Nam omissio ejus, quod graviter obligat, ex negligentia, est mortalis culpa. Nam, ut alibi ex D. Thoma observatum est, negligentia mortalis est, cum omittitur aliquid necessarium ad salutem, hoc est cum non observatur lex sub mortali obligans.

Licet Marchant. obligationem, & consuetudinem tam universalem neget.

Quid tum postea, si Marchant. id negat? An venerabile sacramentum eadem ubique veneratione prosequendum non est? An illud Ritualis Rom. (de SS. Euchar. sacram.) *Lampades coram eo plures, vel saltem una die noctuque perpetuo colluceat*, non est lex? An consuetudo accendendi saltem unam lampadem, ut coram augustissimo sacramento semper ardeat, non est universalis? Nam si alicubi id negligenter, eo ipso gravis culpa esset, quia Ecclesiæ legi, & universali consuetudini in re gravi contrarium fieret.

Uti de lumine præferendo, quando deferretur sacramentum foras, atque ex causa id omitti posse &c.

Hic quoque Busemb. cum Marchantio contra Ecclesiæ consuetudinem, & Ritualis Rom. legem loquitur. Nam de communione infirmi ait: *Deferri autem debet &c. manifeste, atque honorifice ante pectus cum omni reverentia, & timore, semper lumine præcedente.* Id autem omitti posse, cum commode, ut Busemb. ait, fieri non potest, perinde est, ac si Busemb. dicat, augustissimum sacramentum debita veneratione, cum commode exhiberi non potest, fraudari posse, legesque obligandi vi privari, cum commode observari nequeunt. Hæc est recentium opinorum Theologia.

ANIMADVERSIO XIV.

Dixi i. in peccato mortali: Tum quia Eucharistia delectabilia ex opere operato.

Catech. Rom. p. 2. de sacram. Euch. n. 51. ita loquitur: *Remitti vero Eucharistia, & condonari leviora peccata, quæ venialia dici solent, non est, quod dubitari debeat &c.* post subdit: *Verum hæc de iis peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non promovetur.*

Tum quia venialia (esto comiteatur, imo reddant &c.) non ponunt obicem gratiæ sanctificant.

P. Concina Theol. t. 8. p. 335. num. 7. inquit: „Non „desunt Theologi, & quidem magni nominis, docentes, Eucharistiam perceptam cum affectu ad peccata „venialia, omni prorsus fructu carere. Absurdum enim „repulant, eodem actu, quo quis peccat, ipsum sanctificari.“ Id quidem absurdum nec Busembao, nec La-Croix, qui p. 231. n. 512. ait, ex Rayn. nu. 6. per veniale actuale non impediri collationem gratiæ, videtur; attamen res ex se satis evidens. „Imo, inquit Conc., „contendunt, peccare mortaliter illos, qui obicem ponunt huic sacramento sive per peccata venialia, sive „per mortalia.“ Ipsa enim peccata venialia in ipsa sacramenti susceptione deliberate admittunt, ut actus inanis gloriæ, actualis complacentia in peccato veniali &c. gravem irreverentiam augustissimo sacramento irrogare, divinæque gratiæ contemptum includere, ideoque ex hoc capite mortalia fieri videntur. Contrarium quidem sentit Busemb. & La-Croix, qui n. 512. cit. posse in ipsa Eucharistia susceptione peccari tantum venialiter cum Lug. d. 15. §. 1. contra Joannem Sanch. existimat. Sed id ex æquo, & pio sensu minus probabile, minusque verum videtur.

„Alii censent, pergit Concina, peccata venialia non „retractata (quibus tamen, ut intelligendum videtur, „in ipsa communionem non delectantur) impedire quidem „fervorem caritatis, & remissionem venialium, non vero omnes sacramenti hujus effectus, præsertim gratiæ „habituali augmentum.“

ANIMADVERSIO XV.

Periculum mortis, vel ut consecratur hostia pro morituro.

Utrumque admittit quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 343. nu. 18. „Quamvis enim, inquit, non desint, qui „negent, licitum esse ob administrationem Viatici celebrare, non præmissa confessione, sicuti non est permissum ob hunc finem celebrare absque vestibus sacris, „aut sub una tantum specie, nihilominus communior est „opinio affirmans.“ Hæc porro communior opinio valde consentanea est Synodo Tridentinæ, quæ, dum sess. 13. cap. 7. ait: *Quod si necessitate urgente Sacerdos absque prævia confessione celebraverit &c.* ponit Sacerdotem posse sine prævia confessione, urgente necessitate celebrare: necessitas enim administrandi Viatici non solum urgens, sed maxime urgens est; ideoque hæc sententia, si tale quid contingat, ad praxim sine scrupulis revocanda est; quod dictum sit quoad eos meticulosos, qui metuunt, ubi metuendum non est.

ANIMADVERSIO XVI.

Si sacrificium, vel communio non possint omitti absque gravi infamia, vel scandalo.

Id quoque admittit P. Concina n. 18. cit. at n. 19. hæc subdit.

„Ca-

„Casuistæ non pauci valde exaggerant hoc scandalum, & infamiae periculum. Mihi e contrario raro id contingere posse videtur. Nam multæ causæ sunt, quæ accessum ad communionem impediunt, ut alias dictum est. Quodnam scandalum, vel infamia, quod hac, aut illa die christianus sive Sacerdos, sive laicus indignum se reputet aut celebratione, aut communione? Christus dicit: *Si offers munus tuum ad altare, & recordatus ibi fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te; relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* An ignoramus, nos esse peccatores? An tribunal poenitentiae non adimus omnes? Prætermittenda ne est confessio, ne vulgus suspicetur, nos gravatos esse criminibus? Quid? confessio non solum de mortalibus est, sed etiam de venialibus. Verum habet. Sed utrum hæc confessio sit de mortali, an veniali, ignorant homines; nec propterea quod homines suspicari valeant, esse de mortali, confessionem omittimus: ergo celebrare, communicare non præmissa confessione peccati mortalis ad evitandum scandalum, vel infamiam, perquam raro accidit absque sacrilegio. Tot Sacerdotes, & tot christiani, & christianæ frequentissime scandalum ingerunt, infamiamque subeunt propter quotidianas celebrationes, & communionem, ex quibus nullum percipiunt fructum, nullamque morum reformationem, nullum profectum præferunt, sed e contrario se mundi amatores, & carnalium appetitionum sectatores exhibent. Hoc est scandalum declinandum, hæc infamia formidanda. “Hactenus ille.

ANIMADVERSIO XVII.

Si Parochus debeat celebrare ex officio, ut populus sacrum audiat.

Intellige die festo, ut ait Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 315. a. 2. §. 1., & Concina n. 18. cit., qui ait, hanc esse communem Auctorum sententiam, *quando tamen Parochus, subdit Concina, invenire nequeat, qui vices suas suppleat.* Si enim invenire possit, qui vicem suam suppleat, necessitas celebrandi non urget.

„Vel si corpus alicujus Parochiani defuncti præsens sit in Ecclesia, vel nubentes ad Ecclesiam convenerint, matrimonium contracturi, propter quæ, ut scandalum evitetur, ipsum (Parochum) oporteat celebrare. “Ita Synodus Nemausensis a Natali citata loco mox appellato. At hoc quoque intelligendum videtur, si Parochus invenire non possit, qui vices suas suppleat.

Ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere putat Dian. cum aliis undecim contra Palaum, Aversam &c.

„Negant quoque (ait Concina p. 345. n. 26.) Suarez, Bonacina, Lugo, Layman. quia, inquiunt hi, præceptum præmittendi confessionem mortalium communioni probabilius est, esse divinum, (quod falsus est Busemb. hic in resp.) cui cedere debet præceptum ecclesiasticum. Mihi aqua hæret, dum inter duo præcepta ferenda sententia est. Secunda tamen (hoc est Suarez &c.) videtur præferenda sententia. “Hactenus ille. At hic inquit: die festo urget necessitas celebrandi Missam, si alius Sacerdos non adsit, ut populus eam audiat: at Synodus Tridentina supra citata ponit, Sacerdotem peccati mortalis conscium posse Missam sine prævia confessione, præmissa contritione, celebrare, si necessitas urgeat: ergo Sacerdos simplex potest in casu Missam celebrare. Resp. Sacra Syn. ex æquo sensu intelligenda est, itaut urgens necessitas ea sit, quæ prævalet necessitati præmittendi confessionem communioni. At cum in nostra specie nec Sacerdos simplex ex officio celebrare teneatur, nec ullum periculum animarum imminet, si populus die festo Missam, quam habere non potest, non audiat; necessitas, de qua loquimur, non prævalet necessitati præmittendi confessionem communioni, & Missæ celebrationi; ideoque satius videtur, si Sacerdos a Missa celebranda abtineat, quam si eam sine prævia confessione celebret.

ANIMADVERSIO XVIII.

Si urgeat præceptum de annua communione, ut docet &c. vel si Sacerdos non possit audire Missam, nisi celebret.... probabilis tamen videtur docere Con. Sa &c. cessante &c. præstare tunc.... intermittere &c.

Hæc altera sententia, quam ipse Busemb. probabilior appellat, merito sequenda est ex mox dictis ad c. 3. & ex ratione a Busembao hic allata.

ANIMADVERSIO XIX.

Si Sacerdos post consecrationem committat &c. vel ante commissi recorderetur, teneretur &c.

Id quoque docent D. Dh. p. 3. qu. 83. art. 6. ad 2. & Rubricæ Missalis de defect. cap. 8. n. 4. Sed nec D. Th. nec Rubricæ meminerunt peccati mortalis a Sacerdote post ipsam consecrationem admissi; quod nimis horrendum videtur; & quod si Sacerdos faciat, ne sacrilegium quidem facere in prosequenda Missa sine contritione dubitabit. Sed quoad hanc rem lege etiam quæ mox subdo.

Si vero id fiat ante consecrationem, & præsertim ante canonem &c.

In iis, quæ sequuntur, Busemb. varias, ancipitesque opiniones profert, quas more suo nec probat, nec improbat, unde lector nihil discere potest, nisi ut sibi licere putet, quod libuerit.

Illud hic primum animadverto, quod ait: *Qui negant teneri (recedere) ob honorem sacrificii.* An honor sacrificii illud postulat, ut ceptum peragatur a Sacerdote sceleris contaminato? Nonne honor sacrificii contra requirit, ut Sacerdos cum conscientia sceleris conscia illud prosequi non audeat?

Præterea illa Busembau verba notanda sunt: *Quod si vero nec contritionem possit elicere.... Intellige si conatus sit elicere, vel fecit quod potuit.*

Eo loco hic sumus, ut Sacerdos sine nota, ut Busemb. posuit, ab altari recedere non possit: ergo ex divino præcepto imponente, ne sacrificium sine contritione mortalis criminis peragatur, Sacerdos in his angustiis contritionem elicere tenetur: attamen licet Sacerdos eam elicere conatus sit, vel fecerit, quod potuit, reipsa tamen eam elicere ex Busembaum non potuit: ergo juxta Busembaum Deus impossibilia præcipit. Qui est Lutheranicus error a Synodo Trid. sess. 6. cap. 11. proscriptus, ubi ait: *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possit, & petere quod non possit, & adjuvat, ut possit.* Hinc Rubricæ Miss. cap. 8. de def. nu. 2. ajunt: *Si quis autem in casu necessitatis non habens copiam Confessoris in peccato mortali absque contritione celebret, graviter peccat.* Ponunt enim, & pro certo habent, Sacerdotem urgente necessitate Missæ celebrandæ, ideoque præcepto contritionis, cum abest copia Confessoris, eliciendæ, Dei auxilio adjuvari, & postea contritionem elicere, ideoque graviter eum peccare ajunt, nisi eam eliciat.

Sed hic quæris, quid Sacerdoti, qui Missa incohata ante consecrationem, ac præsertim ante Canonem alicujus mortalis criminis meminit, in tanta opinionum, quas Busembaum recitavit, ambage faciendum sit?

Resp. Syn. Trid. sess. 13. c. 7. ait: *Quare communicare volenti revocandum est in memoriam ejus præceptum:* „Probet se ipsum homo“ (1. Cor. 11. n. 38.) *Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat; quod a Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus, quibus ex officio incumbit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia Confessoris.* Sacerdos in nostra specie non solum celebrare vult, sed celebrare cœpit; vult autem non solum communicare, sed sacram Eucharistiam conficere: ergo si est conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, ad sacram Eucharistiam accedere non debet, nisi præmissa sacramentali confessione, modo ei non desit copia Confessoris. Quid hic qui in contrariam opinionem pronus est, respondere potest, ut ejus responsio non in probabilium opinatorum, sed in Christi tribunali probetur? An quia Sacerdos mortiferæ culpæ immemor, sine confessione Missam incohavit, immunis est a divino præcepto se probandi, hoc est, ut ecclesiastica consuetudo declarat, præmittendi confessionem communioni? Sacra quidem Synodus post relata verba statim subiit: *Quod si, necessitate urgente, Sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur.* At nulla profecto necessitas est celebrandi sine prævia confessione, si post incohatam Missam confessio fieri possit: fieri autem potest, quando adest copia Confessarii. Ergo facienda est. Necessitas, inquit, celebrandi in casu sine confessione ex eo capite sumitur, quia sine scandalo, vel infamiae periculo confessio fieri non potest. Resp. Si res ita sit, hoc est si confessio reipsa fieri non possit sine scandalo, vel infamiae periculo, Sacerdos alicujus mortalis peccati memor poterit absque confessione, elicto tamen actu contritionis Missam prosequi, & communionem sumere. Id explicate concedit Nat. Alex. Th. t. 1. p. 315. a. 2. §. 1. *Sed ante consecrationem in supradictis casibus, (quorum alter est, si in ipsa celebratione recorderetur, se esse in peccato mortali) si non timetur scandalum, debet Missam inceptam deferere.* Ita Rubricæ Missalis de def. c. 8. num. 5. Quod autem de Missa incepta deferenda, idem de confessione facienda dicendum est, ut scilicet neutrum fiat, si scandalum timeatur. At scandalum timeri debet, non sola admiratio, ut Sacerdos in casu nec Missam deferere, nec confessionem facere teneatur. At quodnam scan-

scandalum, seu infamia timeri jure potest, si confessio fiat? Scandalum rationabiliter timendum est Sacerdoti in recessu ab Altari, quæ res ex se mala est, utpote quæ Missam imperfectam relinquit, quam ex confessione, quæ eo ex natura sua spectat, ut Missa recte peragatur. Sicut confessio ante celebrationem a Sacerdote peracta populum non offendit scandalum, sed exemplo ædificat, ita idem sentiendum, si fiat in ipsa celebratione. Hinc enim illud unum judicare populus potest, vel Sacerdotem bonæ conscientie ex metu, & dubitatione, vel ex memoria alicujus peccati nolle sine confessione sacrificium peragere; qua in re nec scandalum, nec infamiam notam ego agnosco. Præterquamquod cum celebrans multis de causis Sacerdote opus habere possit, causam, cur accitus sit, præsentem ignorant, & celebrans uno ferme verbo confessionem caute facit, & caute absolvitur, ut adverti vix possit, quid fiat.

Porro quod dictum est de confessione, si Sacerdos ante consecrationem alicujus peccati mortalis recorderetur, idem dicendum, si post consecrationem ejusdem meminerit. Cum enim in hac specie Missa sine maximo sacrilegio imperfecta relinqui nequeat, vel confessio, si fieri possit, facienda est, vel sine confessione, si fieri non possit, cum contritione peragenda, & complenda est.

At hic iterum objiciunt: nec D. Thomas, nec rubricæ Missalis mentionem faciunt in specie nostra confessionis, sed solum contritionis: ergo hæc sola sufficit.

Resp. D. Th. p. 83. ar. 6. ad 2. ait: *Similiter si recorderetur (post consecrationem) se peccatum aliquod commississe, debet penitere cum proposito confitendi, & satisfaciendi, & sic non indigno, sed fructuose sumere sacramentum.* Idem habent rubricæ Missalis loco citato num. 4.

Si vero, inquit D. Thom. ante consecrationem alicujus prædictorum (hoc est cibi, vel potus sumpti, peccati mortalis, excommunicationis) sit memor, tutius reputarem, maxime in casu manducationis, & excommunicationis, quod missam inceptam desereret, nisi grave scandalum timeretur. Idem habent rubricæ n. 5. cit.

Sed tum D. Thom. tum rubricæ loquuntur in hypothese, quod desit copia Confessarii. Nam rub. loc. cit. n. 2. inquit: *Si quis habens copiam Confessoris celebret in peccato mortali, graviter peccat.* Præterea propositum confitendi, quod tum D. Thom. tum rubricæ in casu postulant, locum non habet, cum ipsa confessio fieri potest; quia hæc ipsa facienda est. Cur enim propositum confitendi requiritur? Ut scilicet mortale peccatum remittatur ex vi absolutionis in voto habendæ: at cum absolutio re ipsa haberi potest, ejus votum non sufficit. Ergo in casu ipsa confessio juxta mentem D. Thomæ, & rubricarum facienda est, ut absolutio habeatur.

La-Croix p. 231. n. 525. ait: „Necessitas communioni candidi est in casibus a Busemb. n. 511. recensitis; quibus addit Gob. t. 7. n. 382. si diu abstinendum esset a communionem, & confessionem, non tamen si tantum brevi tempore.“

Porro inter casus a Busembao recensitos ille est, de quo loquitur c. 4. *Si urgeat præceptum de annua communionem.* Quare si casibus a Busembaum de communicandi necessitate recensitis hic addendus est, si diu abstinendum esset a communionem, & confessionem, illud dñi intelligendum est de mensibus intra annum, quando scilicet præceptum de annua confessionem non urget. At laxitas minime ferenda merito videri potest, & debet, quod doceatur permissum accedere ad communionem non præceptam sine sacramentali confessionem illi, qui mortalis criminis sibi conficius est. Dum Gobat, & La-Croix hæc typis evulgarent, in mente ne habuerunt divinum illud præceptum Ap. 1. Cor. 11. v. 28. *Probat autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.* In mente ne habuerunt oraculum Synodi Trid. sess. 13. cap. 7. mox citatum? ex quo probatio ex divino præcepto ad communionem necessaria juxta ecclesiasticam consuetudinem in eo consistit, ut nemo mortalis criminis sibi conficius quantumvis sibi contritus videatur, ad eam accedat, nisi præmissa sacramentali confessionem. In mente ne habuerunt illa sacræ Synodi verba? *Quod a Christianis omnibus... hæc sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit...* Quænam hic communionis necessitas obtruditur, si communio nec divina, nec ecclesiastica lege præcepta ponitur? Quod si ex dictis ad c. 4. Busemb. opinio, quæ ait, licere ad communionem accedere sine confessionem peccatori conficio mortalis culpæ, si urgeat præceptum annuæ communionis, nec confessio fieri possit, teste ipso Busembaum minus probabilis est, ac merito rejicitur; an tolerari poterit opinio La-Croixii, quæ hoc idem permittit, etiam si præceptum communionis non urget?

Nec sufficit, addit La-Croix eodem n. *paupertas egentis Sacerdotis, nisi esset valde gravis.*

Hic vero ita loquitur P. Concina Theol. t. 8. p. 346.

n. 27. „Quot Sacerdotes tum Capellani, tum non Capellani hac doctrina utuntur, celebrandi scilicet ob lucrandam elemosynam non præmissa confessionem mortali; quia, inquit, nisi celebremus, unde vivamus, non habemus. Si Confessarius pius, & doctus iis ob frequentes relapsus absolutionem denegat, repouunt, Confessarium hunc esse rigoristam, & ideo deesse copiam Confessarii.“

Sacerdos, qui valde gravi necessitate impulsus, Missam sine confessionem mortali criminum celebrat, stipendio, veluti sine principali sacrificii movetur; quod est sacrilegium, & simoniacum. Neque vero cum Syn. Trid. cit. permissum ponit celebrare sine confessionem mortali, necessitate urgente, intelligenda est necessitas corporis, cui alia ratione subveniendum est, sed necessitas spiritualis. Neque enim sacrificium pro corporis, sed pro animæ necessitate divinitus institutum est; cui divinæ institutioni adversatur, qui eo præcipue utitur, ut corporis necessitatibus consulat; multoque magis si celebret sine confessionem mortali, ut iisdem necessitatibus occurrat. Hinc Catech. Rom. p. 2. de sacram. Ord. n. 4. ait: *Quamvis enim ex Apostoli sententia, natura, & divina lex jubeat, ut qui altari servit, ex altari vivat, tamen quæsumus, & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est.*

ANIMADVERSIO XX.

Si in scamno communicantium recorderis &c. nec sine nota, aut scandalo gravi possis recedere.

„Chimæricum communiter est (inquit P. Concina Th. t. 8. p. 344. n. 23.) Scandalum istud, & commentitia infamia. Homines hypocritæ, & peccatorum pleni hoc scandalum, & infamiam jactant, quique sacrilega sacramentorum frequentia vellent apparere in publico conspectu Christiani bene morati honestique, ut suas rationes & negotia promoverent. Quodnam scandalum, quælo, quænam infamia, quod assistentes suspicentur, te recordari alicujus peccati gravis non confessi? Quid quod ob aliquam peccati dubitationem, vel ob memoriam violati jejunii, vel ob aliam rationem, ab omni nota infamiam immunem, te recedere a communionem judicare valent? Mulieres procaces, impudentes, immodestæ, vanæ, ambitiosæ, scandalorum plenissimæ infamiam minime verentur, dum theatris, ludis, choris, ceterisque mundi oblectamentis interfunt. Solum cum sancta sancte tractanda sunt, scandalum, & infamiam obtrudunt, & pertimescunt? Vitam honestam & christianam agant, & tum hæc imaginaria scandala flocci faciant. An aliquando scandalum re ipsa occurrere valeat, nec ne, prudentum judicio relinquo. Solum assero, raro id conringere; imo ex recessu a communionem communiter prudentes inferunt delicatam conscientiam, at personam bene moratam esse; quia mali homines parum curant reverentiam, & obsequium debitum tanto sacramento.“ Huc quoque spectant dicta ex eodem Concina ad c. 2.

Quo casu, etiam si ne possis quidem elicere contritionem, excusatur &c.

Illud etiam si ne possis quidem elicere contritionem Lutheranismus olet ex dictis ad c. 5. Itaque in hac specie a scamno recedendum est; quia scandalum fictitium merito habetur. Quod si in aliquo rarissimo casu scandalum re ipsa otiretur ex omissione communionis, puta si vir inde judicaret mulierem in adulterii consuetudine versari, ac sine absolutionem a Confessario fuisse dimissam, eamque occidere paratus esse sciretur, aut timeretur, si a communionem abstineret, tunc contritio saltem esset elicienda, sine qua mulier communionem accipiens, mortaliter peccaret. Si enim ex Rubricis c. 8. de def. n. 3. *si quis in casu necessitatis non habens copiam Confessarii in peccato mortali absque contritionem celebret, graviter peccat; graviter quoque peccat mulier, in casu necessitatis exposito, communicans sine contritionem, quia habet conscientiam peccati mortalis.* Secus, ajunt rubricæ de Sacerdote, si coneretur: *debet tamen, cum primum poterit, confiteri.* Atque idem videtur dicendum in casu exposito mulieris.

Imo quidam D. D. apud Henriq. excusant laicum ante confessionem, etiam præcisa nota & scandalo, non recedentem, eo quod &c. quam sententiam &c.

Hic D. D. ex mero arbitrio loquentibus illud ego Psalmi oppono: *Non declines cor meum in verba malitia ad excusandas excusationes in peccatis.* Quid enim in tam absonis commentis refutandis tempus teras? Unde hi D. D. suam doctrinam hausierunt? Novæ in Theologia doctrinæ suspectæ semper esse debent: at vero doctrinæ non solum novæ, sed piarum aurium offensivæ, non solum rejiciendæ, sed ahominandæ sunt. Utrum talis sit præsens quorundam D. D. apud Henriq. doctrina a Busembao proposita, pii homines, e quorum numero ego non sum, judicent; quæ tamen meas licet non pias aures valde offendit. Sacræ Synodi Tridentinæ sess. 13. cap. 7. ad c. 5. cit. expressum præceptum est, ut si Sacerdos necessitate urgen-

urgente absque prævia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur; & loquitur de Sacerdote mortalis sui criminis contrito, ut patet ex contextu verborum, quæ ibi retuli. Hic ergo Sacerdos ex contritione, in qua votum confessionis includitur, putatur, & ponitur esse in gratia, & nihilominus confessionis quamprimum faciendæ præceptum ei imminet: ergo idem prorsus dicendum de laico qui alicujus mortalis criminis in confessione oblitus est. Quid est illud *quamprimum*? quam primum potest, priusquam iterum celebret. Ergo laicus oblitus in confessione alicujus mortalis criminis, quam priusquam fieri potest illud confiteri tenetur, nec temerario ausu ad Eucharistiam accedere debet, priusquam illud confiteatur. Nonne confessio omnium mortalium peccatorum, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt, juris est divini? Nonne ex eodem divino jure hæc omnium peccatorum confessio, si fieri possit, communioni præmittenda est? Laicus autem potest, ut ponitur, peccatum, quod memoriæ nunc illi occurrit, & cujus in confessione oblitus fuerat, confiteri: ergo illud confiteri omnino tenetur, priusquam ad sacram mensam accedat; neque hac in re aut Busembaum, aut D.D. apud Henricum ab eo indicati audiendi ulla ratione sunt.

Busembaum opinationi aliquid simile, aut pejus habet La-Croix p. 232. n. 532. ubi ait: „ Si quis non potens, recedere a scamno communicantium, recordetur mortalis commissi (ita enim legendum puto) ante ultimam contritionem, vel absolutionem, pro qua dolorem universalem habuerat, potest communicare sine novo dolore, quia est in gratia, & tantum tenebitur suo tempore peccatum illud directe subicere clavibus. „ Lugo, Dicast. Gob. “

Cur a scamno communicantium recedere non potest? An ferreis vinculis scamno alligatus est? Scandalum in casu posito ex mox dictis commentitium est. Ergo La-Croix falso supposito laborat: ergo positus in scamno communicantium non solum novum dolorem, sed confessionem ex mox dictis communioni præmittere, ideoque a scamno recedere tenetur.

Quod vero communicare possit non solum sine confessione, sed etiam sine novo dolore, hoc inter nova absurda paradoxa recensendum est. Nam ponatur necessitas communionis: an quia sacramentalis confessio præmitti non potest, saltem ejus præcipua & essentialis pars, hoc est contritio præmittenda non est? An cum totum fieri non potest, ne pars quidem, qualiscumque ea sit, etiam si præcipua, & essentialis sit, præstanda est? Quisnam hominum, qui aliquo pietatis sensu tanguntur, in scamno communicantium genus flexus, nec ab eo, ut cum La-Croix ponere placet, sine scandalo recedere valens, saltem non conetur quam maxime potest, peccatum mortale, quod in confessione a se omissum meminit, detestari, ac de eo dolere? Sicut enim mortalia omnia peccata non in genere, sed in specie, & sigillatim in confessione quoad fieri potest necessario aperienda sunt, ut docet Syn. Trid. sess. 14. cap. 5. ita quoque contritio in singula peccata quantum fieri potest cadere debet juxta illud Ezech. 18. *Projicite a vobis omnes iniquitates vestras*. Quare cum memoriæ occurrit aliquod letale crimen in confessione omissum, quod proinde non determinate, sed solum in genere penitens detestatus est, illud non solum necessario confitendum, sed novo dolore necessario detestandum est. Ergo si ejus confessio communioni præmitti non possit, saltem ejus contritio necessario præmittenda est.

In hanc La-Croixii opinionem ita invehitur P. Concina Th. t. 8. p. 345. n. 25. „ Felices hujusmodi homines, qui & contritionem, & statum gratiæ tam facile in promptu habent. Recordatur quis peccati mortalis, non confessi; & nec novum excitare, cum possit, dolorem debet? Certus ne iste est aut de contritione necessaria, habita ad absolutionem, aut de remisso crimine? Certus ne est, se esse in statu gratiæ? Et facratissimum Christi corpus suscipere poterit, quin novum dolorem de hoc peccato, quod certo se perpetrasse cognoscit, edat? Nemini ego talem doctrinam suaderem. “ Hactenus ille. Nimirum qui in salutis negotio certis incerta præponit, graviter peccat: Sed qui in casu novum dolorem omittit, certis incerta in salutis negotio præponit: ergo graviter delinquit.

ANIMADVERSIO XXI.

Si habæas peccatum tantum reservatum, nec pateat adiutus ad Superiorem, vel Superior semel iterumque . . . negaveris &c.

P. Concina Th. t. 8. p. 348. n. 32. hanc quæst. proponit: „ Habens peccatum reservatum, poterit ne urgente te necessitate communicare, non præmissa confessione? Responder. “ Tres sunt opiniones. Prima Joann. Sanch.

„ Trull. & aliorum. Defendunt isti, talem accedere posse ad Eucharistiam, quin confiteatur sive reservata, sive non reservata; quia tunc deest copia Confessarii, & onus grave est, eadem peccata bis confiteri. Hæc opinio falsa, & laxa est. Secunda docet, aperienda Confessario tantum peccata non reservata. Tertia sustinet, omnia peccata tum reservata, tum non reservata, manifestanda Confessario esse, ut indirecte absolvat etiam a reservatis. Filliuc. inquit Viva, omnes tres istas opiniones reputat probabiles. Verum sola tertia opinio, vera pro praxi fruitur probabilitate. “ Ratio est, quia secunda opinio confessionem detruncat sine necessitate, cum integre fieri possit; ex quo evidens est falsitas primæ opinionis: ergo sola tertia locum in praxi habere debet.

Quod si penitens, ut Busembaum ponit, habeat tantum mortale reservatum, vel illud cum venialibus, vel cum alio, aut aliis mortalibus alias in confessione accusatis confiteri debet, ut directe a non reservatis, indirecte autem a reservato absolvatur. Et ratio est, quia cum absolutio a reservato aliqua ratione obtineri possit, mortale peccatum est ad Eucharistiam sine absolutione accedere: at penitens potest indirectam absolutionem a reservato in necessitate obtinere, si vel peccata venialia post ultimam confessionem admissa, vel aliquod mortale præteritarum confessionum cum reservato confiteatur: ergo id facere necessario debet.

Quod præceptum (Tridentini) extendendum non videtur ad laicos, vel Sacerdotes communicantes tantum &c.

Hanc opinionem adoptat La-Croix p. 237. n. 534. pro qua præter citatos a Busembaum March. Dicast. Avers. Contrariam veluti probabiliorem sequitur Concina Theol. t. 8. p. 341. n. 13. Ratio La-Croixii est, „ quia Tridentinum loquitur de Sacerdote celebrante, & cum materia sit odiosa, non debet extendi. “

Ratio contrariæ sententiæ est, quia ex regula juris in sect. 88. certum est, *quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis spiritum voluntatem*. Verba quidem legis Tridentinæ supra relatæ de Sacerdote tantum celebrante loquuntur: at legis voluntas laicum quoque, & Sacerdotem solum communicantes complectitur. Illa enim ipsa ratio, propter quam Syn. Trident. Sacerdotibus celebrantibus imposuit, ut quam primum in casu confiteantur, locum habet tum in Sacerdotibus tantum communicantibus, tum in laicis, nisi quod magis premit Sacerdotes, qui etiam faciunt sacramentum, quam laicos, qui illud solum sumunt. At una sumptionis ratio ad legem satis est. Sicut enim pro sola Eucharistiæ sumptione necessario præmittenda est confessio; ita, si hæc ex necessitate omittatur, quam primum post sumptionem facienda est. Mens, & voluntas Tridentinæ legis satis aperta videtur: ergo tum laicus, tum Sacerdos solum communicans, puta die Veneris Sancti, aut quia complet sacrificium alterius Sacerdotis deficientis, contra legem Tridentinam faciunt, si quam primum in casu non confiteantur. Hæc sane ratio suo momento constat: at ratio La-Croixii inanis est, quæ omnes leges intra verborum cortices, & fines coerces. An leges omnes sunt odiosæ? An lex, summa maturitate ab œcumenico Concilio lata, quæ augustissimi Sacramenti venerationi, & animarum securitati consulit, odiosa dici potest? Nos ne hanc licentiam nobis sumimus, ut talem legem odiosam dicere audeamus? Qui ita loquuntur, non graviter, moderate, & theologice loquuntur, sed cum hominibus licentibus, & exlegibus loquuntur; quibus omnes leges etiam æquissimæ, ac maxime salubres, odiosæ sunt. Si ita est, inquis, cur sacra Synodus suis verbis laicos complexa non est? Resp. quia res est rarissima, & præter ordinem, ut laicus sine confessione mortalis culpæ necessitate habeat communionem sumere; leges autem casus extra ordinem non complectuntur verbis suis; sed eos ad mentem, & rationem legis judicatos volunt.

ANIMADVERSIO XXII.

Non impedit pollutio involuntaria, imo nec voluntaria &c. Hic audiendus D. Th. p. 3. qu. 80. a. 7. ubi ait: *Ex necessitate quidem impeditur hominem ab hujus sacramenti perceptione solum peccatum mortale.*

Pollutio vero etiam involuntaria, & inculpabilis ex quadam congruentia impedit quantum ad duo; quorum unum semper accidit, scilicet quedam fæditas corporalis, cum qua propter reverentiam sacramenti non decet ad Altare accedere; unde &c. volentes tangere aliquod sacrum, manus lavant; nisi forte talis immunditia sit perpetua, vel diuturna, sicut est lepra, vel fluxus sanguinis, vel aliquid hujusmodi. Aliud autem est evagatio mentis, quæ sequitur pollutionem nocturnam, præcipue quando cum turpi imaginatione contingit. Hoc tamen impedimentum, quod ex congruitate provenit, postponi debet propter aliquam necessitatem, puta ut Greg. dicit, cum fortasse aut festus dies exigit,

git, aut exhibere ministerium, pro eo quod Sacerdos alius deest, ipsa necessitas compellit.

Idemque ex eodem S. Doct. ad 4. dicendum de nocturna pollutione, quæ forte mortalis foret, per confessionem expiata; quia, inquit, licet per contritionem, & confessionem auferatur reatus culpæ, non tamen auferatur corporalis immunditia, & distractio mentis ex pollutione consecuta.

ANIMADVERSIO XXIII.

Neque actus conjugalis impedit, etsi &c. intellige si debitum petendum ex necessitate reddiunt &c.

Ex necessitate quidem non impedit, ex congruitate vero impedit, sicut dictum est, inquit S. Thom. art. 7. cit. ad 2. de pollutione nocturna, quæ accidit sine peccato, scilicet propter immunditiam corporalem, & mentis distractionem. Hinc D. Hieron. ab eodem S. Thoma cit. ait: „Si panes propositionis ab his, qui uxores tetigerant, comedi non poterant, quanto magis ille panis, qui de celo descendit, non potest ab his, qui conjugibus paulo ante hædere amplexibus, violari, atque contingi? Non quod nuptias condemnemus, sed quod eo tempore, quo carnes agni manducaturi fumus, vacare carnalibus operibus non debeamus.“ Sed quia, subdit Angelicus, hoc secundum congruitatem, non secundum necessitatem est intelligendum, Greg. dicit, quod talis est suo iudicio relinquendus. Si vero non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere, ut ibidem Greg. subdit, tunc prohiberi debet, ne accedat ad hoc sacramentum.

Hac de re loquitur quoque Concina Theol. t. 8. pag. 367. num. 19.

ANIMADVERSIO XXIV.

Incongrua, tantique sacramenti venerationi contraria, mihi videtur conjugalis copula eo ipso die, quo sacra Eucharistia sumpta est, nisi fiat ex necessitate reddendi debitum. Periculum incontinentiæ alio modo vitari potest, & debet, ut ex dicendis de matrimonio intelligitur. Amori vero, & desiderio prolis ut satisfiat, necessaria non est conjugalis copula die communionis.

ANIMADVERSIO XXV.

Non obstat tamen communioni..... reliquias ciborum inter dentes habentes trahere (negant enim Præp. &c. si fiat de industria, contra Tann. &c. qui contrarium probabiliter affirmant) licet &c.

La-Croix p. 234 n. 557. ait: „Si hoc, quod dentibus inhæret, etiam dedita opera deglutitur, putant Suar. Castrop. Gob. Leand. non violari jejunium, quod etiam ut probabile defendunt Ochagav. Tann. Dian. Si tamen illæ reliquię essent ita magnæ, ut sensibilibus perciperentur in lingua, deberemus expuere, inquit Lugo: & si deglutirentur, frangerent jejunium, quia &c. licet usu deglutiantur.“

Nos vero missis probabilibus opinatoribus, qui in omnes partes se versant, audiamus S. Thomam, qui p. 3. qu. 80. art. 8. ad 4. ait: Reliquiæ tamen cibi remanentes in ore, si casualiter transglutiantur, non impediunt summptionem hujus sacramenti; quia non trahuntur per modum cibi, sed per modum salivæ: & eadem ratio est de reliquiis aquæ, vel vini, quibus os abluitur, dummodo non trahantur in magna quantitate, sed permixtæ salivæ; quod vitari non potest. D. Thomæ concinunt rub. Miss. cap. 9. de defect. n. 3. ubi ajunt: Si reliquiæ cibi remanentes in ore transglutiantur, non impediunt communionem, cum non transglutiantur per modum cibi, sed per modum salivæ. Idem dicendum, si lavando os, deglutitur stilla aquæ præter intentionem. Quare ut jejunium ad Eucharistiam necessarium in proposita specie non frangatur, juxta D. Thomam, & rubricas, quibus auscultandum est, duo sunt necessaria. Primum, ut reliquiarum cibi, vel aquæ quantitas salivæ permixta, sit, ideoque sit valde exigua, ut stilla aquæ, sicuti rubricæ loquuntur; ex quibus probatur illud La-Croix: „Si tamen illæ reliquię essent ita magnæ &c.“ Alterum est, ut casu, non de industria trahantur; ex quo improbat illud La-Croix, si hoc, quod dentibus inhæret, etiam dedita opera deglutitur, putant Suar. &c.; „quod improbat etiam Gavantus ex Paludano in cap. 9. rub. cit.“

Gustulam jusculi, dum sapor exploratur, per modum salivæ, cui mixta est, vel culicem &c.

Hic Busemb. falso, ut ego sentio, supposito nititur. Quia enim die Eucharistia sumenda est, jusculum non est explorandum propter periculum, ne aliqua gutta, quod facile accidit, transglutiat. Quod si jusculi sapor lingua exploretur, & aliquid trahatur, hoc est voluntarium in causa; ideoque ab Eucharistia eo die abstinendum existimo.

Quoad culicem, & muscam, si trahantur per respirationem, concedit quoque Concina Theol. t. 8. p. 362. n. 6. & ratio est, quia non trahuntur per modum cibi. At si musca in fauces illapsa deglutiretur, jejunium violaret, ut docet ipse La-Croix p. 234. n. 554. citatis Lug. Rhod. Tamb. Gob.

Si aromata, vel folium tabaci ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustes, modo nihil transmittas.

La-Croix nu. 559. ait: „Lez. & alii apud Dian. putant, tabacum tam masticatum, quam fumatum frangere jejunium, quamvis nihil sensibile dimittatur, alii apud eundem negant, dummodo de folio nihil deglutitur.“

Negantibus ego quoque assentior; quia nihil sumitur per modum cibi, aut potus, cum nihil deglutitur. At pius Christianus in honorem augustissimi sacramenti a tabaci fumo abstinere, multoque magis a tabaci foliis, aromatibus, &c. ori imponendis, & masticandis propter periculum, ne aliquid in stomachum trahatur; quod si fiat, aut etiam in dubio, a communione necessario erit abstinendum.

ANIMADVERSIO XXVI.

Probabile est, non impedire &c. si frustulum ligni..... deglutias, quia non habet rationem cibi, vel potus.

Idem habet La-Croix n. 552. ex eadem ratione.

Hæc quidem videntur supervacanea, cum aut nunquam, aut rarissime accidant.

Ceterum D. Th. qu. 80. art. 8. ad 4. ait: Et ideo neque post assumptionem aquæ, vel alterius cibi, aut potus, vel etiam medicine, in quantacumque parva quantitate, licet hoc sacramentum accipere: nec refert, utrum aliquid hujusmodi nutriat, vel non nutriat aut per se, aut cum aliis, dummodo sumatur per modum cibi, vel potus. Falsum ergo est, id quod non habet rationem cibi, vel potus, non impedire communionem: ut enim impediatur, juxta S. Doct. satis est, si sumatur per modum cibi, vel potus, hoc est eo modo, quo sumitur cibus, vel potus; quod accidit, dum aliquid in os sumitur, & in stomachum trahitur. Quare contraria sententia, quæ a Busembao tutior dicitur, unico tuta est; ac Busemb. & La-Croixii probabilitas improbanda, & rejicienda saltem ut periculosa est.

ANIMADVERSIO XXVII.

Busemb. tria hic docet. Primum est, licere communionem sumere, si, cum certum sit, mediam noctem fuisse elapsam, dubites, utrum aliquid deglutiaveris; & hoc idem tanquam probabilius habet La-Croix p. 235. n. 566. Alterum est, hoc idem licere, si certum sit, te aliquid deglutiisse, sed dubites utrum ante, an post mediam noctem. Hoc quoque probabiliter habet La-Croix n. 567., sed probabilius putat oppositum. Tertium est de horologiis, quam sententiam præfere tutam esse, ait La-Croix n. 571. loquendo de horologiis, quæ ordinarie bene diriguntur.

Ita magni nostri opinatores juxta principia versatilis probabilitatis; cui tamen ipsi versatili probabilitati repugnat tertia de horologiis opinatio, si constet, horologium, quod ordinarie bene dirigitur, hodie fuisse male directum.

Sed hoc misso juxta certa, & reipsa indubitata sanioris Theologiæ principia hæc omnes opinionationes sunt certo falsæ, & sine ulla dubitatione rejiciendæ, ut constat ex dictis contra versatilem probabilitatem.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Non est peccatum..... cibum sumere..... statim a communionem..... etsi ob sacramenti reverentiam consilii se abstinere.

S. Thom. p. 3. qu. 80. art. 8. ad 6. ita loquitur: Maxima devotio requiritur in ipsa sumptione hujus sacramenti, quia tunc percipitur sacramenti effectus; quæ quidem devotio magis impeditur per præcedentia, quam per sequentia. Et ideo magis est institutum, quod homines jejunent ante sumptionem hujus sacramenti, quam post. Debet tamen (S. Doct. ait debet) esse aliqua mora inter summptionem hujus sacramenti, & reliquos cibos. Unde & in Missa oratio gratiarum actionis post communionem dicitur, & communicantes etiam suas privatas orationes dicunt. Secundum tamen antiquos Canones statutum fuit a Papa Clem. I. ut habetur de consecr. dist. 2., si mane dominica portio editur, usque ad sextam jejunent ministri, qui eam sumperant; & si tertia, vel quarta hora acceperint, jejunent usque ad vespertum. Antiquitus enim rarius Missarum solemnitas celebrabantur, & cum majori preparatione: nunc autem, quia oportet frequentius sacra mysteria celebrare, non posset de facili observari; & ideo per contrariam consuetudinem.

*suetudinem est abrogatum. At si lex, quæ lex, & amplius horas a cibo abstinere post sacram Synaxim præcipiebat, contraria consuetudine abrogata est; an contraria consuetudo permittit, ut statim a communione cibum sumatur? Piorum hominum consuetudini contra recentem opinandi licentiam ego standum esse, ajo, & clamo. S. Carolus Borr. apud Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 320. art. 3. inquit: *Monebit etiam (Parochus) ne statim spuent, sed per quartam saltem hora partem a sputatione abstineant. Si vero necessitas cogat prius spuer, id in loco saltem fias a pedibus conculcantium remoto, seu potius in limbo mundo..... Ne præterea statim cibum capiant, sed dimidia post sumptam sacram communionem, aut saltem quarta bona parte, Parochus admoneat.**

ANIMADVERSIO XXIX.

Et quidem in eodem morbo, etsi non tenearis, potes tamen post aliquot v.g. 6. 7. vel etiam..... duos dies..... repetere viaticum non jejunus &c.

Legibus locorum, & piorum Sacerdotum consuetudini esse deferendum, cum Card. de Lugo non est dubitandum. Sed audiendus quoque est cautus, & solidus Theologus Natal. Alexand. qui Theol. tom. 1. pag. 318. num. 7. ita loquitur. „Nec semel tantum, sed multo-
„ties potest infirmo non jejunio sacra communio ad-
„ministrari, perseverante ad plures dies, vel ingra-
„vescente mortis periculo, modo inter utramque com-
„munionem octo, vel decem dies interfluxerint, et-
„iamsi extrema unctione fuerit procuratus. Idem di-
„cendum, si ex imminente mortis periculo emerse-
„rit, & in illud denuo post dies etiam pauciores in-
„ciderit. Ita vulgo Theologi. Decem dies inter utram-
„que communionem per modum viatici Rituale Pari-
„sienae præscribit.“

Imo etsi non liceat egro ex sola devotione communicare fracto jejunio, si tamen &c. nec posset &c. probabile esse id licere &c.

De morbo, in quo mortis periculum perseveret, aut ingravescat, mox dictum est. In morbis diuturnis, in quibus mortis periculum certum est, non tamen imminens, sed remotum, Eucharistia dari non debet, nisi jejunis; quia ecclesiasticum præceptum jejunie sumendi Eucharistiam non cessat, nisi mortis periculum imminet. Ceterum quid fingitur, in morbis diuturnis non posse dari Eucharistiam, nisi post medicinam? An vis medicinae a puncto temporis in morbis diuturnis pendet? An quoad horas, & momenta medicinae religiosissimi erimus, quoad Ecclesiae legem nulla nos religio tanget? Si angustias, & necessitates fingere, aut amplificare nolumus, infirmus diuturno morbo laborans, & corpori quoad fieri potest consulere, & communionis pio desiderio satisfacere potest. Pium enim desiderium quoad corpus minus religiosum est, quod animam, & sacras leges religiosius. Itaque medicinae tempus tantisper postponatur; Sacerdos vero communionis tempus, quoad fieri potest, anticipet; omnesque difficultates, & angustiae in fumum abeunt; & infirmus sine ullo conscientiae remorsu devote, fructuose, & tranquille sacram Eucharistiam suscipit.

Denique licet probabile videatur Fil. &c. posse non jejunum celebrare ad dandum viaticum..... id tamen merito communiter rejicitur.

Ego vero non rejiciendam, sed probandam existimo sententiam Fill. Card. de Lugo & aliorum, quam sequitur quoque Concina Theol. t. 8. p. 362. nu. 7. licet vir doctissimus pro sua modestia doctiorum, ut ipse ait, iudicio suum sensum subijciat. Eam enim evincit ratio a Busembaum allata: Cum enim duo præcepta concurrunt, & ambo servari non possunt, majus servandum est: at præceptum sumendi viatici divinum est, præceptum jejunie celebrandi est ecclesiasticum: ergo servandum est præceptum divinum.

Si ipse infirmus non jejunus viaticum sine ulla dubitatione sumere potest, & debet, cur Sacerdos non jejunus celebrare non potest, ut proximus divinum præceptum impleat?

Sacerdos, ut optime ratiocinatur Concina, in casu celebrare potest non præmissa confessione mortalis culpæ cum sola contritione, si confessio fieri non possit: ergo potest quoque celebrare non jejunus, si jejunium fractum jam fuerit, imo multo magis: quia ad Eucharistiam animi magis, quam corporis dispositio necessaria est; at sacramentalis confessio ad animi, jejunium ad corporis dispositionem pertinet: ergo &c. Præterea lex præmittendæ confessionis probabilius loquendo divina est, lex jejunii solum ecclesiastica: ergo si lex confessionis prætermitti potest, ut Sacerdos pro infirmi viatico celebret, multo magis prætermitti potest lex jejunii.

Busemb. objicit praxim contrariam; at immerito in casu, qui aut nunquam, aut rarissime accidit. Major,

inquit, est habenda ratio sacramenti, quam aliqualis necessitatis proximi.

Resp. Hæc ratio nimis probat: probat enim, sine confessione non esse faciendam Eucharistiam, ut viaticum præbeatur; quod falsum est, & contra ipsum Busemb. a. 1. c. 1. Præterea ex rei natura, Deique lege nulla irreverentia sacræ Eucharistiae irrogatur, si Sacerdos non jejunus Missam celebret. Ecclesiae autem lex, si per epichejam ejus mentem interpretemur, ut interpretari debemus, in casu non *aliqualis*, ut male loquitur Busemb. sed maximæ proximi necessitatis cessat, ceditque juri divino sumendi viaticum.

Objicit tertio loco. „Præceptum viatici non obligat, quando non potest rite dari.“

Resp. Cum præcepta concurrunt, & colliduntur, sine dubitatione majus servandum est. Ergo certum est, præceptum viatici obligare, nisi majus præceptum illi obstat. At ritus, seu lex jejunie celebrandi Missam ex dictis est indubitanter minor: ergo præceptum viatici obligat, etiamsi servato ritu jejunii dari non possit.

Maximum præceptum est caritas, quo omnia alia referuntur. Ut corporeæ proximi necessitati succurras, quæ est lex caritatis, Ecclesiae leges, ut Missæ auditio die festo, jejunium &c. impedimento non sunt. Ut spirituali proximi necessitati subvenias, Ecclesiam sua lege impedire existimas?

Ubi difficultas occurrit, inquit S. Th. p. 3. qu. 83. art. 6. ad 2., *semper accipiendum est illud quod habet minus de periculo.* In nostra difficultate minus periculum est in Missa a non jejunio celebranda, quam in subtrahenda Eucharistia infirmo, cui periculum mortis jam jam imminet. Si hanc illi subtrahis, periculum est, ne maximum caritatis præceptum violes: si non jejunus Missam dicas, nullum aliud periculum esse potest, nisi ut Ecclesiae legi repugnes; quod certe longe minus est: ergo hoc est eligendum. Quamquam hoc alterum periculum ex dictis nullum est. Itaque ego non dubito, quin in casu Missa a non jejunio celebranda sit.

Sed quæso hic animadverte indolem probabilium, ne eorum doctrinis fidem habeas. La-Croix p. 235. nu. 573. ita loquitur. „Titius diu se probavit pro prima Missa, quam cogitat hodie hora octava canere, interim hoc mane iterum se probat, & uti aliis diebus fecerat, incogitantè sumit hostiam non consecratam. Queritur, an possit primitias legere non jejunus? Resp. per se loquendo non potest.“ Hactenus recte: at subdit: „Possunt tamen adesse circumstantiæ, ob quas liceat, v. g. si Titius sit familie perhonestæ, ad cujus primitias conveniunt cognati multi, pro quibus etiam sit convivium lautum apparatus.“

In hac specie Sacerdos non jejunus Missam canere potest, si La-Croix credimus? Ut autem viaticum infirmo præbeatur, si Busembaum audimus, non potest? An major necessitas est dicendi Missam in specie La-Croixii, quam in specie Busembaum? Quænam lex cogit Sacerdotem in casu La-Croixii, ut contra Ecclesiae legem Missam canat? Pudet me sane in his tam absurdis commentis retellendis immorari. Quilibet vel me tacente intelligit, quam turpe sit, Sacerdoti non jejunio permittere, ut Missam in La-Croixii casu celebret, non item in casu Busembaum, quem La-Croixius in suis additamentis non improbat. At si Busembaum opinio merito rejicitur, multo magis rejicienda est La-Croixii doctrina, qui propter inanes rationes, & humanos respectus violationem ecclesiasticæ legis sine ulla necessitate permittit; eoque magis, quod momentum in eo ponit, ut convivium lautum apparatus sit, quod a caelesti convivio valde alienum est, & prohibitum esse solet. An invitati lautum, & instructum prandium comedere nequeunt, nisi Sacerdos Ecclesiae legem in suo primo sacrificio violet?

Aliam huic similem doctrinam ibidem addit his verbis. „Item si publice notum est, vel proclamatum, eum hodie lecturum primitias, & e contra error illius in sumpta hostia non consecrata occultus, hoc casu licitum, ei erit celebrare tum per epikiam, nam nullus Papa, si adesset, vel interrogaretur, vellet hunc casum lege includum; tum propter publicum scandalum alias orturum. Gob. t. 3. n. 411.“

Resp. Arist. Eth. 5. cap. 10. ait: *Denique hec æqui boni*, quod est epichejæ, seu æquitatis obiectum, *vis ac natura est, ut legis correctio sit, quia aliquid ei deest, propterea quod generaliter loquitur*: at lex jejunium ante communionem, & Missam generaliter præcipiens, correctione in casu La-Croixii non indiget; ergo æquitas in casu locum non habet.

Nimirum sola necessitate urgente a legis verbis per æquitatem recedendum est; quia legem in aliquibus casibus servare, ut ait D. Th. 2. 2. qu. 120. art. 1. est contra equalitatem justitiæ, & contra commune bonum, quod lex intendit. At in casu La-Croixii nulla necessitas est recedendi a legis verbis; neque est contra æqualitatem justitiæ,

tiz, & commune bonum eam servare abstinendo a Missa: ergo &c. La-Croix ex arbitrio dicit, nullum Papam velle, casum, de quo loquimur, lege inclusum: imo contra dicendum, omnes Summos Pontifices velle hunc casum lege inclusum; quia in casu nulla est necessitas recedendi a lege; & quia boni publici ratio postulat, ut subditi facultatem sibi non arrogent deferendi legem, nisi manifesta necessitate imminente.

Scandalum, quod La-Croix obtrudit, fictitium est. Scandala enim oriuntur a legum violatione, non ab earum observatione. Ipsa admiratio, si quæ in casu contingat, facile tollitur manifestando id quod accidit; idque non solum sine offensione, sed cum ædificatione populi, qui inde discit, leges esse in veneratione habendas, nec, ut recentes opinatores suis doctrinis insinuant, facile negligendas.

ANIMADVERSIO XXX.

Si pro speciebus vini sumpserit aquam . . . . . tenetur denuo consecrare: hoc bene habet: quod fieri etiam potest, consecrando, & offerendo statim sine nova hostia.

Id quidem fieri poterit, si Missa celebraretur in loco publico, ubi plures adsint, ad evitandum scandalum; non item si Missa celebraretur in Oratorio privato, aut ubi plures non adsint, nec scandalum timetur.

Audiantur Missalis Rubricæ, a quibus non est discendum, ubi cap. 4. de defect. n. 4. ita habetur: *Si post verba consecrationis advertat, vinum non fuisse positum, sed aquam; deposita aqua in aliquod vas, iterum vinum cum aqua ponat in calice, & consecret, resumendo a verbis prædictis, Simili modo.* Tum num. 5. in rem nostram subdunt: *Si hoc advertat post sumptionem corporis, vel huiusmodi aque, apponat aliam hostiam iterum consecrandam, & vinum cum aqua in calice, offerat utrumque, & consecret, & sumat, quamvis non sit jejunus.* Idem docet S. Th. p. 3. qu. 83. art. 6. ad 4. Addunt Rubricæ: *Vel si Missa celebraretur in loco publico, ubi plures adsint, ad evitandum scandalum poterit apponere vinum cum aqua, & facta oblatione, ut supra, consecrare, ac statim sumere, & proseguere cetera.*

Si autem intra Missam post sumptionem, vel etiam ante eam post consecrationem tamen, dubites, an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse, & pergendum, ait Tamb.

Hæc doctrina arbitraria est. Cur enim post consecrationem præsumendum est pro vino in dubio? An consecratio aquam in vinum, ac deinde in Christi sanguinem convertit? Si dubium, ut ponitur, est rationabile, temere præsumitur ut pro aqua, sic pro vino. Quod enim rationi contrarium est, temerarium est. At præsumptio seu pro aqua, seu pro vino, rationi contraria ponitur; quia dubitatio rationi consentanea ponitur: ergo præsumptio pro vino est temeraria. Quare hæc nequam præsumptio omnino relinquenda est. In hac ergo difficultate, juxta D. Thomæ doctrinam ad c. 1. relata, accipiendum est illud, quod habet minus de periculo. Habet autem minus de periculo, si consecratio iteretur, quod fieret, si liquor, de quo dubitatur, esset vinum, quam si sacrificium imperfectum relinquatur, quod accideret, si liquor esset aqua; quia sacrificii perfectio, quo consecratio utriusque speciei spectat, majoris ponderis est, quam sit una, & non iterata consecratio: ergo in casu non est pergendum, sed novum, certumque vinum apponendum est, ac consecrandum, sub conditione tamen, ut videtur, ac utrumque sumendum. Quia tamen ex meo sensu liquor, id subijcio examini & iudicio solidiorum Theologorum, qui quantum momenti sit in ratione allata perpendent, & utrum satius sit, ut ego opinor, consecrationem conditionatam adhibere, an absolutam, judicabunt.

Si post ablutionem &c. sumenda sunt &c. quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificii, quæ sunt &c. ut docent cum communi. Hactenus recte; at Busemb. suæ versatilis indolis nunquam oblitus, addit: *Licet contrarium probabile dicat Tambur. ex March.* Car hoc addit, nec improbat? Ut Sacerdos faciat, quod sibi placuerit, & commodum erit. At hoc fieri non debet, tum quia communi sententia contrarium, a qua propter unius, alteriusve præsertim hæsitantem, & ratione destitutam opinionem recedendum non est, tum quia rationi adversatur. Rubricæ enim Missæ, quibus auctoritas est, de def. cap. 7. nu. 2. inquirunt: *Quod si deprehendas post sumptionem corporis, & sanguinis, aut etiam post ablutionem, reliquias reliquias consecratas, eas sumas, siue parvæ sint, siue magnæ, quia ad idem sacrificium spectant.* Fractio jejunii in hoc casu non impedit, quominus reliquias sumantur ea ratione, quia ad idem sacrificium pertinent: at reliquias in pyxide non ad idem, sed ad aliud sacrificium pertinent: ergo post jejunii per sumptam ablutionem fractionem hæc sumi nequeunt.

Uti nec ejusdem sacrificii, si &c. sed debent servari, donec &c. nisi tamen aliud suadeat periculum indecentiæ.... Imo Card. de Lugo &c. non damnat Sacerdotem, qui prius, quam &c. particulam inventam absumpsit &c.

Hic quoque audiendæ sunt Rub. Missæ, quæ cap. 7. cit. num. 3. ita loquuntur: *Si vero relicta sit hostia integra consecrata, eam in tabernaculo cum aliis reponat. Si hoc fieri nequit, sequenti Sacerdoti ibi celebratura, in altari supra corporale decenter operam, sumendam una cum altera, quam est consecraturus, relinquat; vel si nevirum horum fieri possit, in ipso calice, seu patena decenter conservet, quousque vel in tabernaculo reponatur, vel ab altero sumatur. Quod si non habeat, quomodo honeste conservetur, potest eam ipsemet sumere.*

Quomodo etiam si excusantur, qui ex devotione hostiam in ore diu retinentes casu præmittunt aliquid ablutionis.

Hi Sacerdotes non sunt cum Busembao excusandi, sed reprehendendi, & graviter monendi, ne stulta devotione abripi se sinant, duplici ex capite.

Primo, quia hostia in ore diu retinenda non est, sed statim trajicienda in stomachum, ut habet Ecclesiæ consuetudo, & sacramenti institutio postulat; quia cum hoc sacramentum per modum cibi fuerit a Christo institutum, instar aliorum ciborum in os sumitur, ut statim deglutiatur ante potum.

Secundo, quia dum Sacerdos hostiam in ore retinet usque ad ablutionem, manifesto periculo sese objicit præmittendi aliquid ipsius ablutionis; quæ proinde si præmittatur, est voluntaria in causa, & ideo culpabilis; imo ipsum periculum, quod sponte incurritur, culpæ merito adscribitur.

Sponte tamen id (hoc est præmittere aliquid ablutionis) non licet, nisi bona fides, & sancta simplicitas excuset.

Busemb. excusationes undecumque aucupatur. Sed longe melior est justa reprehensio, quam mala, aut periculosa excusatio. Christus inquit: *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Simplicitas sine prudentia non est sancta, sed stulta; nec prudentia esse potest, ubi deest cognitio eorum, quæ ad proprium statum & officium pertinent. Quare Sacerdotes, qui aliquid ablutionis sponte præmittunt hostiæ traiectioni, stulte simplices sunt; quia ignorant, quæ sunt propria officii, & status; eorumque bona fides mala est, quia est ignorantia eorum, quæ scire tenentur.

Unus casus est in metu mortis . . . . . dummodo celebratio non exigatur in contemptum &c.

Facta hac hypothese, dummodo celebratio &c. bene habet: at hæc hypothesis metaphysica est; quia mors intentata in casu includit religionis contemptum. P. Concina Theol. t. 8. p. 501. n. 15. ita habet: „Licitum ne est, ad evitandam mortem sine vestibus sacris celebrare? Resp. Adfirmant aliqui probabilistæ. Sed dicendum, nunquam id licere ob mortem evitandam: quia mors intentari nequit, quin religionis contemptus accedat; quo in casu etiam laxiores Casuistæ negant, licitum esse absque sacris vestibus celebrare.“

ANIMADVERSIO XXXI.

Quisque fidelis in periculo vite . . . . . tenetur sub mortali communicare . . . . . nisi tamen paucis, v. g. octo diebus ante communicasset.

Sententia contraria huic exceptioni, nisi tamen &c. probabilior, & communior est, ut ait P. Concina Theol. t. 8. p. 320. n. 14. quam sequitur quoque Genettus Theol. t. 3. p. 189. q. 9. & Wig. p. 513. n. 49. Ratio est, quia qui paucis, e. g. octo diebus ante sacram communionem ex pietatis sensu sumpserit, divino viatici præcepto non satisfecit. Cum enim mortis periculum non immineret, nullum esse poterat viatici præceptum: at certum est, non posse satisfieri præcepto, quod nondum adest; nec enim jejunando die Jovis satisfecit præcepto jejunii die Veneris, nec audiendo Missam Sabbato impletur lex Missæ Dominicæ: ergo qui communionem sumpserit octo diebus, priusquam mortis periculum immineret, viatici præcepto non satisfecit. Quare falsum est, quod ait Busembaum, talem communionem habere rationem viatici. Quid enim est viaticum, nisi communio sumpta instante mortis periculo? Ergo est evidenter falsum, quod communio nullo mortis periculo instante sumpta rationem viatici habeat. Ex quo fit, ut qui octo ante diebus communionem accepit, eam adveniente mortis periculo iterum sumere teneatur.

At inquires: si hoc verum sit, qui mane sanus communicavit, & a prandio incurrat periculum vite, teneatur iterum sumere communionem, ut dicunt Aust. hic apud Busembaum; quod non videtur admittendum.

Resp. Id multi affirmant; at communior opinio negat, ut monet Concina n. 15. „Ratio est, inquit, quia cum divinum præceptum obliget ex communi interpre-

„ratione Ecclesie, praxis Ecclesie non est, ut quis eo-
„dem die bis communicet. Neque casus iste inter ex-
„ceptos numeratur. Qui tamen serventi amore succen-
„sus hoc sacrum viaticum peteret, ut securius satisfa-
„ceret divino mandato, num sit eidem denegandum,
„judicent prudentiores, & doctiores.“

Ego in hac re ita ratiocinor. Divinum præceptum est,
ut infirmus in articulo mortis constitutus Eucharistiam
percipiat: infirmus in articulo mortis constitutus ponitur:
ergo ex divino præcepto Eucharistiam percipere tenetur.

Ufus quidem Ecclesie est, ne quis in die bis commu-
nicet ordinarie loquendo; at in casu extraordinario, de
quo loquimur, Ecclesie usus opponi non potest, quæ
hunc casum nec excipit, nec illi contraria est. *Ubi dif-
ficultas occurrit*, inquit Angelicus supra cit., *semper ac-
cipiendum est illud, quod habet minus de periculo*. Si com-
munio infirmo denegetur, periculum est, ne divinum
præceptum violetur; si concedatur, periculum esse vide-
tur, ne lex Ecclesie negligatur: at hoc alterum minus
habet de periculo: ergo hoc eligendum est. Quamquam
rectissime interpretamur, non esse Ecclesie piz matris
mentem, ut suos filios in angustias, & animæ pericula
sua lege coniciat, quæ eo spectat suis legibus, ut ani-
mæ salutem consulat, & pericula amoveat.

*Imo Sa, &c. putant, non esse saltem mortale, commu-
nionem omittere, dummodo in paschate sumpseris.*

Si hoc crimen mortale non est, vel communio pascha-
lis satisfacit præcepto viatici etiam post plures hebdoma-
das, aut menses sumendi; quod est aperte falsum; vel
præceptum viatici non obligat sub mortali; quod pariter
evidenter falsum est. Ego sane non intelligo, qua ratio-
ne defendi possit recitata a Busembau opinio, quæ mihi
& sophistica, & a vero manifeste aliena videtur, perinde
ac si diceretur, qui feria quarta quatuor temporum
jejunat, satisfacere quoque jejunio feræ sextæ, & sabbati.
Quæ absurda ejus ego stomachi non sum, ut deglu-
tire possim. Quare missis fallacibus opinionibus lex ipsa
observetur, quæ in Nicæna Synodo ita præcipit: (habe-
tur cau. 26. q. 6. c. 9.) *De his vero, qui recedunt ex cor-
pore, antiquæ legis regula observabitur etiam nunc; ita ut
si forte quis recedit ex corpore, necessario vite suo viatico
non defraudetur; quam legem renovat, & confirmat gra-
vissimis verbis Syn. Trid. sess. 13. cap. 6.*

ANIMADVERSIO XXXII.

*Pueris doli capacibus... probabilius est, in periculo mor-
tis eam esse dandam &c.*

Hoc quoque teste P. Concina Theol. t. 5. p. 439. n. 9.
affirmat P. Suarez cum ceteris Theologis. „Omnes ergo
„pueri, qui in articulo mortis sunt capaces confessionis,
„& extremæ unctionis, sunt quoque capaces suscipiendi
„viatici, eisque administrari debet.“ Ita ille. Ratio
est, quia divinum illud præceptum: *Nisi manducaveritis
carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem*, ad om-
nes Eucharistie capaces pertinet, ac præsertim in arti-
culo mortis urget: ergo sententia, quæ a Busembau pro-
babilior dicitur, ad praxim redigenda est, explosa versa-
tili probabilitate, quæ contrariæ locum relinquat.

*Et addit... si de capacitate pueri sit dubium, posse
nihilominus dari, etsi non sit necesse.*

In dubio posse Eucharistiam pueris dari, antiquæ ec-
clesiasticæ disciplinæ usu, quo pueris cum baptismo sa-
cra communio administrabatur, confirmat Concina loco
cit. n. 10.; tum subdit: „Si itaque sunt capaces, & ex
„alia parte prohibitio non obstat; dicendum videtur,
„eos reficiendos esse sacro viatico. Nec enim sine fun-
„damento asserimus, præceptum Ecclesie excludere so-
„lum eos a communione, qui certe carent rationis lu-
„mine, secus eos, de quibus controversia est, num il-
„lud possideant.“ Quod tamen subjicit aliorum judi-
cio.

Adde, quod in dubio, utrum pueri in articulo mortis
sint Eucharistie capaces, dubium quoque est, utrum di-
vino præcepto teneantur; quia divinum præceptum omnes
capaces in eo articulo obligat: at in dubio, utrum divi-
no præcepto teneantur, non sunt communione fraudandi,
ne violandi præcepti periculum incuratur: ergo &c.
quod tamen intelligi debet, dum irreverentiæ periculum
absit.

ANIMADVERSIO XXXIII.

*Etsi Christus tempus communionis extra periculum mortis
non præceperit; Ecclesia tamen pro eo determinavit tempus
paschale.*

Hæc opinio falsa est, cui repugnat ipse La-Croix p.
237. n. 588. ubi ait, huic divino præcepto non satisfieri
semel tantum communicando per vitam, uti habet com-
munis cum Suar. d. 69. §. 3. de ea ita loquitur P. Con-
cina Theol. t. 8. p. 319. n. 12. „Sicuti damnata sunt o-

„piniones illorum, qui dicebant, sufficere semel in vita
„amare, credere, sperare in Deum; ita proscribenda
„videtur opinio hæc, quæ obligare semel tantum in vi-
„ta præceptum divinum de Eucharistia sumenda docet.“
„*Alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit.*“

Hanc consuetudinem Mediolani obtinere ferunt teste
P. Concina Theol. t. 5. p. 441. n. 3.

Alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto.

„Azorius lib. 7. c. 30. q. 4. refert, Clem. VII. uni-
„versæ Hispaniæ privilegium impartisse satisfaciendi quo-
„libet die Quadragesimæ præcepto paschalis communio-
„nis.“

„Suarez disp. 70. sect. 1. nec de tali usu, nec de ta-
„li concessione sibi constare, testatur.“ Ita idem Con-
cina ibidem. Porro in dubio illud certum est, certa in-
certis esse præferenda.

*Potestque Confessarius ex justa causa extendere, ut docent
Sa, & alii.*

Id docet Concil. Later. sub Innoc. III. ubi dicitur:
„*Nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationa-
bilem causam ad tempus ab hujusmodi (paschalis commu-
nionis) perceptione duxerit abstinendum.*“

ANIMADVERSIO XXXIV.

*Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacule-
gam, ut habet communis.*

Hæc opinio Concilio Lateranensi adversatur ita præci-
pienti: *Suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharis-
tiæ sacramentum*, & expresse damnata est ab Innoc. XI.
propos. 55. quæ ita habet: *Præcepto communionis annuæ,
satisfit per sacrilegam Domini manducationem*. Falsum por-
ro est, Ecclesiam præcipere tantum actum externum, ut
patet ex verbis Conc. Lat. mox citatis, & alibi dictum
est. Nec digna Eucharistie perceptio est finis præcepti,
sed est ipsa res præcepta.

*An vero qui non satisfecit, teneatur &c. etsi affirmativa
videatur probabilior.*

Hoc dictum penes Busembaum perinde est, ac si dixe-
rit, utrumque defendi, & fieri posse; at penes saniores
Theologos ita accipitur, ut omnia communio quamprimum
fieri potest suscipienda sit: quam sententiam hodie
communem pluribus tuetur P. Concina Theol. t. 5. pag.
442. n. 5. Ego, ne actum agam, illud certum præceptum
inculco, certa incertis, cum de salutis negotio agitur,
esse præferenda: at ut minimum incertum est, utrum
qui non satisfecit, postea implere teneatur: ergo certum
præceptum est, communionem Paschate omittam, postea,
& quamprimum fieri potest, esse supplendam. Quam-
quam dum Concilium Lat. mox cit. ait: *Suscipiens reve-
renter ad minus in Pascha Eucharistie sacramentum*: aper-
tissime quidem præcipit, temporis paschalis limites quo-
ad communionem non esse prætergrediendos; at illud si-
mul satis aperte indicat, eum, qui quoad tempus pas-
chale præcepto non satisfecit, communioni tamen satis-
facere teneri. An qui, & quia peccavit non communi-
cando in Paschate, a communione liber est? *Ex Statuto
autem Ecclesie*, inquit S. Thom. p. 3. quest. 80. art. 11.
*sunt determinata tempora exequendi Christi præceptum quo-
ad communionem*. At Christi præceptum non est tem-
pori paschali affixum: ergo si paschali tempore impletum
non fuit, alio tempore implendum est.

ANIMADVERSIO XXXV.

*Non tenetur prævenire, qui &c. prævidet tempore pas-
chali se impediendum, ut... probabiliter docet &c.*

Etsi sit hoc hinc inde probabile: ergo tenetur præ-
venire. Conclusio est juxta certissima sanioris Theologiæ
principia. Quamquam verior est affirmans sententia,
quod prævenire teneatur, quam multorum auctoritate
nixam defendit P. Concina Theol. to. 5. pag. 444. num.
8. & 9. Sicuti enim ex mox dictis, qui tempore pascha-
li non satisfecit, supplere postea tenetur, ita qui prævi-
det eodem paschali tempore impedimentum, prævenire
debet. Paschalis communio, christiani populi debitum
est, quod qui eo tempore non solvit, post solvere de-
bet, & qui impedimentum prævidet, anticipare tenetur.
Quod enim præcipue lex præcipit, est ipsa communio in
singulos annos facienda; paschale autem tempus deter-
minavit, quia communioni magis consentaneum tum
propter mysteria, quæ eo tempore celebrantur, tum
propter Quadragesimæ jejunium, quod vitia decoquens,
animum ad poenitentiam, & ad spirituale convivium præ-
parat: at vero qui accessorium implere non potest, a
principali, quod lex præcipit, certe non eximitur. Ergo
qui paschale tempus pro communione præstare non potest,
ab ipsa communione nulla ratione eximitur.

At forte inquiet aliquis: Paschatis tempore commu-
nionem suscipere non possum, postea possum, & postea
sumam.

Resp.

Resp. Ita homo piger, divini, & ecclesiastici præcepti, suæque salutis minime sollicitus. Ante Pascha potes, in Paschate non potes; an certum est, te posse post Pascha? An vita, & opportunitas communionis in tuo arbitrio posita est? Ergo dum ita loqueris, & facis, periculo te exponis violandi præceptum. Præterquamquod lex Lateranensis communionem post Pascha prorogari non permittit, nisi ex rationabili causa, & de consilio proprii Sacerdotis: ergo cum nulla sit, nec esse ponatur rationabilis causa prorogandi communionem post Pascha, ante suscipienda necessario est. Sed adversantes huic piæ, ac veriori sententiæ rationes, vel, ut melius dicam, cavillationes a P. Concina loco citato dilutas legere potes.

Qui vero sic prævenisset, & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare, secundum Laym. Card. de Lugo &c.

Hanc sententiam sequitur Concina Theol. to. 5. p. 446. num. 9. Ratio est, quia cum lex impleri non potest, nisi ex parte, hac præstita ei quidem satisficit, non item ei satisficit, si ex toto impleri possit. Lex, de qua sermo est, præcipit communionem paschalem, *Suscipiens reverenter* &c. hoc est duo præcipit, ipsam communionem, & tempus pro ipsa paschale: qui communionem ante Pascha suscipit, partem legis præstitit, ideoque legi satisfecit, si tempus paschale præstare non possit: at si hoc quoque sublati impedimentis præstare possit, legi non satisficit, nisi illud quoque præstet. Nec enim qui communionem Paschatis prævenit, legem implevit, quia a communionem se impediendum Paschate putavit, sed quia re ipsa impeditur. Non enim impotentia opinio, sed ipsa solum realis impotentia a lege eximit. Ergo qui prævenit, sublato impedimento, tenetur rursus communicare; nec audiendus est Diana contrarium docens, nec Busemb. qui Dianæ sententiam recitat, nec improbat, Christianos sua veritati, & contradictoria doctrina periculis obijciens.

ANIMADVERSIO XXXVI.

Eximuntur peregrini, & vagi, qui &c.

Vagi quidem eximuntur, non item peregrini, nisi ad suas paræcias redire non possint, ex dictis hoc cap. dub. 1. art. 1. ca. 9. quia a communionem in paræcia non excusat absentia, sed impotentia communicandi in paræcia. Hoc scilicet commune est omnibus præceptis, ut non difficultas, sed sola impotentia ab iis excuset. Peregrini, qui ante Pascha iter suscipiunt, & prævident, se Paschatis tempore a paræcia abfuturos, licentiam petant, & impetrent a Parocho, vel Episcopo alibi communicandi in Paschate, & res in tuto est. At si id non faciant, & recentes opiniones sequantur, minime tuti sunt.

ANIMADVERSIO XXXVII.

Non eximuntur laici &c. nisi &c.

Idem habet Concina, qui Theol. t. 5. p. 449. num. 6. ita loquitur. „Regulares possunt & in mortis articulo, & tempore Paschatis suis familiaribus, & servitoribus, in suis Monasteriis, & locis a Parochorum jurisdictione exemptis Eucharistiam ministrare. Quoniam id concessit Clem. IV. Benedictinis, Innoc. VI. & Xistis, IV. Augustinianis, Leo X. Minimis, & alii Pontifices aliis Religionibus. Idemque dicendum de famulis, conjugatis noctu dormientibus extra cœnobium, quando & isti sint commensales. Sententia communis, præxi quotidianæ munita.“

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Nisi tamen communicet in cathedrali Ecclesia &c.

More suo contradictorias opiniones colligit, ut quisque faciat, prout sibi libuerit: sed certum est ex dictis hoc cap. dub. 1. a. 1. ca. 8. communionem paschalem in propria paræcia esse suscipiendam: at cathedralis Ecclesia juxta communem, & certum fidelium sensum non est propria paræcia totius Diocesis, sed eorum tantum, qui intra limites paræcianos ejusdem sunt constituti: ergo qui sunt extra eos limites constituti, in cathedrali communicantes præcepto paschali non satisfaciunt. Hoc docet non solum Concina Theol. t. 5. p. 449. nu. 4., sed ipse La-Croix p. 239. n. 622. & P. Zacharia in hunc La-Croixii numerum ex decreto Innoc. XI., quod ex Pignat. consult. 80. n. 18. t. 7. citat Lamb. Edit. Bonon. p. 207. ideoque hac de re non est dubitandum.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Et quidem sufficere consensum interpretativum ..... notat &c.

De hoc consensu dictum est cap. 8. mox cit. Quid est consensus interpretativus, seu præsumptus? Hic scilicet: si a Parocho licentiam peterem alibi communicandi, eam

mihi impertiret; sed quia nolo petere, illam mihi arrego, & consensum præsumo. O præsumptio nequissima, (Eccli. 37. v. 4.) unde creata es cooperire aridam malitia, & dolositate illius? Ita ne simplices, prudentes, pii Christiani? De quibusdam insolitis eventibus non loquor, Sed ordinarie loquendo aut in propria paræcia communicandum, aut expressa licentia alibi communicandi impetranda est.

Imo Ban. &c. putant posse satisfieri... apud mendicantes ex privilegio &c.

Hæc privilegia suspecta merito habentur. „Ideo communiter Theologi (ait P. Concina Theol. t. 5. p. 450. n. 7.) oppositum docent, ut fatetur ipse Busembaum: „& hæc secunda opinio, addit Concina, vera est, & praxi consentanea. Quod fatetur ipse La-Croix p. 239. num. 624. apud quem etiam nu. 626. hoc decretum legitur. „Conquerentibus nonnullis Parochis, & dubium infra scriptum proponentibus in Sac. Congr. Concil. Trident. „An PP. Societatis Jesu, aliique Regulares possint ministrare sanctissimum Eucharistiæ sacramentum personis secularibus a Dominica Palmarum usque, & per totam Dominicam in albis. Die 31. Ian. 1682. Sac. Congreg. respondit affirmative, excepto die Paschatis: ita tamen, ut seculares sumentes Eucharistiam in Ecclesiis Regularium in aliis diebus a Dominica Palmarum ad Dominicam in albis inclusive non satisfaciant præcepto ecclesiastico.“

CAPUT III.

De Eucharistia, ut est Sacrificium.

DUBIUM I.

Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

Resp. Missa est Sacrificium consistens in consecratione panis, & vini: estque actus latræ, qui fit in recognitionem supremi dominii Dei, & signum nostræ servitutis. Quod non obstat, quin secundo possit etiam ad alium finem partialem offerri, ut ad agendas gratias, vel impetrationem beneficii, ad remissionem peccatorum, ad Sanctos honorandos, &c. Principalis fructus Missæ, ex opere operato, est independens a probitate Sacerdotis, a quo pro omnibus, seu vivis, seu defunctis, etiam accepto stipendio, applicabilis est, estque actu tam intensive, quam extensive finitus: etsi enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est Christus, infinite sit Deo gratus, atque ita Deus per hoc sacrificium infinito honore afficiatur, videtur tamen Christi esse voluntas ut offeratur, & pro sit tantum ad certum, & finitum effectum. Quod etiam patet ex usu, & sensu Ecclesiæ, dum Missæ pro eadem re repetuntur: quod signum est, non habere infinitum effectum. V. Bon. d. 4. q. ult. p. 4.

Unde resolves.

1. Sacerdotes ordinarie peccant graviter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater, solemnioribus festis celebrent, nisi legitime sint impediti. Ita Sylv. Reg. Suar. Con. & alii commun. contra Ang. Bon. Dian. p. 2. t. 14. R. 19. item Card. de Lug. & Tamb. l. 1. exped. com. c. 6. qui excusant saltem a mortali, dummodo communicent in Paschate, absque contemptu, & scandalum: imo, ubi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi sub gravi culpa celebrare saltem Dominicis, & Festis; excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.

2. Etsi in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, & Conventualibus (ubi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat una saltem Missa privata celebrari, & altera cantari, peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant, Suar. Con. Laym. March. &c. non esse tamen mortale (præsciendando a peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel, vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet Tamb. l. 1. c. 6. uti neque si in Ecclesiis Collegiatis die festo cadente in feriam privilegiatam, v. gr. vigilia, quatuor Temporum, Quadragesimæ, vel Rogationum, Missa solemniter de feria post Nonam canenda semel omittatur. Ibid. ex Abbat. March. &c.

3. Peccat graviter, qui tenetur pro alio offerre

G g 2

Mis-

Missam, fructum tamen principalem applicat aliis : quia id alii est fraudi in re gravi.

4. Graviter peccat, 1. qui ad sacrum ex iustitia obligatus, illud diu differt : quia magno fructu alterum privat. Sylvest. Regin. l. 23. num. 236. Fernand. &c. multoque magis, si plane omittit ; teneturque hoc casu ad stipendii restitutionem. Tambur. de exped. sacrific. l. 3. c. 1. §. 8. 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus nonnisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem est. Sylv. Regin. Fernand. p. 5. c. 5. 3. Qui sacrum animo se obligandi promissit, & non prestat. Bon. d. ult. p. 8. etsi probabile sit, hoc non esse mortale, ut habet Sanch. de matr. l. 1. d. 5. Vide Dian. t. 3. m. R. 9. item p. 4. t. 4. R. 196. & p. 6. t. 6. R. 6. & p. 5. t. 14. R. 81. ubi citat Cajet. Vasq. Hurtad. &c. affirmantes, quod, qui pluribus Missam gratis promissit, possit unica satisfacere : quod tamen alii communiter negant.

ANIMAD.
III.

5. Si quis det iustum stipendium (id a consuetudine vel lege taxatum esse debet, aut si non est, secundum Sor. & Cajet. est frugalis victus unius diei ; quod Suar. Laym. & alii reprobant, putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei) ut pro se dicatur Missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus una tantum Missa dici. Card. de Lug. d. 19. n. 255. Secus, si ambo dimidium tantum iusti darent ; uti contra Vasq. Regin. & alios probabiliter docent Sor. Henricq. Fill. Com. Card. de Lug. l. c. quod tamen jam est prohibitum per Bullam Urbani VIII. V. Bonac. Dian. t. 14. R. 7.

ANIMAD.
IV.

6. Qui pecuniam ab alio accepit, ut pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem dici, minus dando, quam accepit.

ANIMAD.
V.

Dixi 1. Per se : quia Urban. VIII. ob speciem turpis questus id fieri vetuit.

Dixi 2. Bonum : quia, si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. V. Card. de Lug. l. c.

ANIMAD.
VI.

7. Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro iis accipere stipendium, & applicare, cui volunt, quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intensionem, nisi tamen contrarium constet, ut de Missa Conventuali docet Bonac. Ita Card. de Lug. d. 81. f. 1. n. 21. ex Suar. Vasq. &c. contra Gavant. Barboj. & Dian. qui negant de Parocko ; refertque Dian. p. 4. t. 4. R. 232. determinasse Congregationem Cardin. quod ei non licet pro Missa accipere eleemosynam manualement, quando tenetur celebrare ; de Missa tamen Conventuali, contra Bon. &c. ipse affirmat p. 5. t. 13. ex aliis tribus.

8. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votivam, vel in hoc, aut isto altari, prout pecuniam offerens petivit (quantum tamen Rubricæ permittunt, quibus neglectis, Ecclesiæ ordinem invertere, ob alterius devotionem, non convenit) quia ob ejus devotionem, & speciales orationes, major fructus provenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit grave, imo nullum, si fiat iusta de causa. V. Dian. de celebr. Miss. 31. Card. de Lug. l. c. n. 35.

9. Is, qui quoad locum, tempus, intensionem, qualitatem Missæ, non satisfacit, sine iusta causa, voluntati fundatoris, peccat ; & quidem graviter, si sæpe faciat, esto contentiant heredes : cum ii in hoc voluntati testatoris non possint derogare, ut docent Sylv. Nav. Azor. &c. Episcopus tamen potest in hoc dispensare ex causa, ut habent Henricq. Sylv. & Tamb. Quod si quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, ut habet Azor. t. 1. l. 10. c. 14. & Sa, v. Missa. Dian. l. c. R. 29. ubi docet ex Navar. Rodr. Fag. & Azor. esse mortale celebrare in alio templo, vel altari quam quis tenetur : quod negat Card. de Lug. si raro, & ex causa fiat. V. n. 6. Imo nec esse veniale, si obligatus quotidie celebrare, raro, & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter Tamb. de exped. sacr. l. 3. cap. 2. excusat a mortali eum, qui uno, alterove die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in altari privilegiato ; notatque posse Sacerdotem contra hoc onus Missarum, v. g. certum earum numerum, prescribere annis 30. si adsit possessio, titulus, & bona fides.

ANIMAD.
VII.

10. Beneficiatus ex iustitia obligatur sub mortali, & poena compensationis, ad eum numerum Missarum, per se, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum literæ foundationis requirunt ; eum vero numerum ex iusta causa, v. g. si redditus jam non sufficientes respondeant, potest minuire Episcopus in Synodo : quam potestatem Bon. restringit ad Missas Defunctorum, & quidem post Trident. impositas. Vide Bon. d. 4. q. ult. p. 8.

ANIMAD.
VIII.

11. Qui ratione Beneficii tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore (nisi de hujus intensione contraria constet) applicare. Bonac. & alii cum Dian. p. 6. t. 6. R. 13. Qui tamen concedit posse eum pro se ipso quater, aut sexies in anno, & in die Commemorationis omnium Defunctorum pro particulari defuncto celebrare : item quavis hebdomada unam Missam omittere devotionis, & reverentia causa, idque ex præsumpta intensione fundatoris : quod Tamb. l. 3. exped. sacr. c. 3. §. 1. ex Gavant. p. 3. t. 12. limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut Monasterii, curare Missam quotidianam. V. Tambur. l. c. Dian. p. 2. t. 14. R. 28. & p. 4. t. 4. R. 86. & p. 5. t. 5. R. 23. & t. 13. R. 15. idipsum limitat Card. de Lug. R. mor. l. 5. d. 9. si obligatio dirigatur ad ipsum Sacerdotem, v. g. si dicatur (qui debet quotidie celebrare) quo casu concedit : si vero dirigatur ad celebrationem in tali loco, v. gr. voto, ut in tali Ecclesia celebretur quotidie Missa, teneri eum pro se alium substituere eo die, quo ipse non celebret.

ANIMAD.
IX.

12. Qui non potest fundationi satisfacere propter morbum, non tenetur, si brevis sit (v. gr. 15. dierum, ut docet Bon. aut etiam unius, alteriusve mensis, ut probabiliter docet Card. de Lug. n. 36.) substituere alium, aut compensare, cum tam stricte nomen domini quidem honesti cum famulis agant : secus tamen, si sit diuturnus morbus, nisi redditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, ut contra Sylv. & Azor. docet Bonac. Rodriq. Impeditus vero aliis negotiis, licet iustis (cum hæc non debeant obesse fundatori) debet satisfacere per alium, vel compensare postea, præsertim si fiat sæpius. Ita Bon. d. 4. q. ult. p. 7.

ANIMAD.
X.

DUBIUM II.

Cujus sit applicare fructum Sacrificii?

Resp. Solus Sacerdos offerens valide id facit per suam intensionem : quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita commun. Suar. Card. de Lug. d. 14. f. 10. n. 211. &c.

ANIMAD.
XI.

Unde resolves.

1. Is valide applicat, etsi peccet sacrificando, vel applicet contra voluntatem superiorum. Ita Suarez, Layman, Diana, Card. de Lug. l. c. contra Navar. Ledesma, & alios, quorum sententiam probabilem dicit Dian. t. 1. R. 72.

2. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter ulli applicatum est, vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem alterius speciei, non potest postea ulli applicari, saltem adæquate : quia producit effectum, quando existit, neque is suspenditur ; ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. Vide Layman.

Dixi, vel ante : quia non requiritur, ut applicatio fiat in ipso Sacrificio : sufficitque, si pridie facta sit, etsi ipso die de ea non cogitet. Bonac. q. 3. p. 2. ex Suar. Dian. l. c. R. 47. contra Vasq.

ANIMAD.
XII.

3. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, ut docet Suarez, vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quod ita implicite censetur intendisse. Ita Laym. t. 5. c. 2. V. Card. de Lug. n. 215.

ANIMAD.
XIII.

4. Applicatio sub conditione jam impleta est valida, v. g. ad intensionem, quam habuit hodie superior, non autem sub conditione futura contingente, v. g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit ; vel ei, qui prius morietur ; vel qui primo stipendium offeret. Ita Suar. in 3. p. tom. 3. d. 79.

79. f. 9. Laym. l. c. Dian. l. c. R. 15. Card. de Lug. d. 19. n. 209. contra Bon. q. ult. p. 7. §. 5. qui tamen ipse in praxi dissuadet.

5. Non satisfacit, qui te mortuum putans, Missas, quas pro defuncto teneretur, celebravit.

6. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem, nisi tamen jam mortui sint, etsi postea promulgentur. Laym. l. c.

7. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Missam pro omnibus defunctis. Tamb. l. 3. exp. sac. c. 3. §. 2. contra praxim, & Gavant. p. 4. t. 15.

ANIMAD. XIV. 8. Missa celebrata in altari privilegiato pro defunctis non suffragatur illis, nec satisfat indulto, nisi sit de requiem. Dian. p. 4. t. 4. R. 233. ex declarat. Card. & p. 9. t. 2. R. 8.

D U B I U M III.

Quando, & quoties liceat celebrare?

ANIMAD. XV. Respond. 1. Ordinarie non licet celebrare post meridiem, sed debet inchoari ante duodecimam, nec ante auroram; quam ante Solis ortum Reginald. quadrante hora, Henric. & Conin. mediam horam, Azor. horam cum quadrante, Suar. & Fernand. & Possiev. sesquihoram comprehendere dicunt, & consequenter, cum secundum Henric. Suar. & alios, Missa possit inchoari tanto ante auroram, ut sub ejus initium finiatur, licet duabus horis ante Solis ortum incipere. Ita Rodriq. & alii. Unde ulterius inferunt quidam cum Suar. Religiosis habentibus privilegium celebrandi hora ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere: quod Card. de Lugo d. 20. f. 1. n. 32. non improbat, etsi Laym. tantum permittat horis duabus post mediam noctem. Card. de Lugo l. c. Quicumque autem hora licite (sive ex, sive sine privilegio) celebrent, eadem etiam (atque adeo in Missa, qua nocte Nativitatis, ceterisque, que post illam celebrantur) licere iis Eucharistiam aliis ministrare, contra Bordon. docet Diana p. 9. t. 7. R. 43.

Dixi, ordinarie; quia antevertere licet sequentibus casibus, in quibus etiam paulo post meridiem, v. g. uno, vel altero quadrante, inchoari potest, uti etiam secundum Sor. & Palud. ex quavis rationabili causa, v. g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam ultra meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integra hora post licere inchoare dicunt. Vid. Laym. l. c. Fern. hic c. 3.

1. In necessitate, v. g. ut morituro detur Viaticum, quo casu licere media nocte celebrare, ait Dian. p. 1. t. 14. R. 33. ex Laym. &c.

2. Ubi est mos rationabilis, ut opifices, & famuli summo mane possint audire sacrum. Laym. l. 5. t. 5. c. 4. n. 3. ex Navarr. &c. (V. Dian. p. 2. t. 14. R. 33.) non tamen idcirco post meridiem licebit.

3. Ex privilegio de quo supra.

ANIMAD. XVI. 4. In nocte Nativitatis, in qua omnes tres Missas ante auroram dici posse, probabiliter docent Suarez, Conin. Laym. Dian. p. 4. t. 4. R. 226. contra Sylv. Fern. & alios.

Unde resolves.

1. Graviter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem justa causa citius mane, vel serius post prandium celebrat, ubi Azor. tertiam horae partem, Laym. mediam horam, Bonac. tres quadrantes, Sylvius horam requirit, ut differendo peccet mortaliter. Vide Dian. t. 14. R. 34. ubi notat, Religiosos ex suis privilegiis posse celebrare usque ad tres horas post meridiem, post tertiam vero nullo modo. Vide Bonac. l. c.

ANIMAD. XVII. 2. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere, vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine qua erit veniale, ut docent Fill. Laym. & alii, videturque sententia tuta, contra multos dicentes esse mortale.

Respond. 2. Per se loquendo, quotidie licet celebrare. Dico, per se, quia præcepto obligante sub mortali prohibemur die Veneris Sancti, non tamen Eucharistiam sumere, vel aliis præbere, ut habent Hurt. de sacrif. d. 4. dif. 3. Quintan. ex Suar. Vafq. Tann. &c. licet suppositis declarationibus Cardin. non licere ministrare, nisi solis infirmis, velis Dian. p. 4. t. 4. R. 237. & p. 6. t. 6. R. 19. & p. 9. t. 9. R. 24. ex Barbof. Gavant. &c. In Cæna Domini vero, etsi ex consuetudine, uno celebrante, reliqui communicare debeant; plures tamen ex causa licite privatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, ut vult Palaus; licet alii id non admittant, apud Dian. p. 9. t. 6. R. 24. Sabbato sancto alii negant licere, ut Vafq. &c. alii probabilius affirmant, ut Suarez, Fagund. Dian. Gasp. Hurtad. d. 4. dif. 3. Palaus (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) & Card. de Lug. f. 1. n. 13. qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ; neque benedictionem Cerei, imo nec Litanias, quia est ratio eadem. Vid. l. c. n. 20. & Bon. p. 2. ubi notat, quod usus id vix habeat. Vide etiam Dian. p. 4. t. 4. R. 237. ubi cum Mercero, contra alios permittit eo die ante Missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votivam.

Resp. 3. Sapius in die celebrare non licet ordinario; quod addo, quia, si sis jejunus, licitum est sequentibus casibus, bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facile haberi possit, Episcopi judicio, præterquam in primo.

1. Noctē Nativitatis: qua tamen non tenetur, ne Parochus quidem, celebrare tres Missas, sed potest aliquam pro arbitrio omittere. Diana p. 4. t. 4. R. 236. Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare, p. 8. t. 1. R. 87.

2. Si Pastor habeat duas Parochias diffitas. Fill. Card. de Lugo d. 20. n. 45.

3. Si concursus populi sit tantus, ut Ecclesia non capiat, ut habet Laym. l. 5. t. 5. c. 4. num. 6. Vide Card. de Lugo l. c. etsi tunc potius expediat celebrare extra.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam jam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. Sylv. Nav. Sed casum esse metaphysicum, dicit Card. de Lugo d. 20. n. 44.

5. Si die festo adveniant personæ, quas non deceat sacrum omittere, v. g. Rex, aut Princeps; quamvis hic ultimus dicatur non esse in usu. Vide Bonac. d. 4. qu. ult. p. 7. num. 9. Card. de Lug. l. c. & Laym. t. 5. c. 4. Conin. Dian. p. 2. t. 14. R. 56. ubi recte monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ fere omnes nunc sustulerit.

Quæres, an aliquando liceat interrompere Missam?

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, sive unam tantum speciem consecrare, nullo casu liceat, ut dictum est supra c. 1. d. 2. accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrompere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem post Evangelium, vel processionem excipiendam.

2. In gratiam supervenientis Principis, vel turba peregrinorum die festo, quo alias Missam audire non possent, vel simili justa causa; ex qua, si non sit facta oblatio, posse incipere de novo, ut totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varii Auctores cum Sa, apud Bonac. d. 4. q. ult. p. 7. n. 9. qui bene monet, consuetudini locorum standum. Henric. autem docet, id tantum licere finita Epistola, vel Evangelio. Tamb. plane improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recedat alicujus impedimenti, v. gr. se non esse jejunum, vel in gratia, vel irregularem, & excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec possit expelli.

4. Si urgeat gravis necessitas, vel propria, v. g. morbus; vel proximi, ut si moriturus sit baptizandus, vel absolvendus. Trull. Diana p. 2. t. 3. ref. 20. In aliis tamen Sacramentis non ita necessariis, non decet inter consecrationem, & summptionem interrompere, nisi moriturus esset in propinquo,

quo, nec opus esset vestes exuere: vel nisi poenitentiae Sacramentum ob phrenesim suscipere non possit. Laym. Tamb. lib. 2. exped. sacrif. c. 7. Revertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit ante facta consecratio, incipiet, ubi desierit; uti et si facta non fuerit, & parva mora intercesserit, v. g. minor, quam unius horæ, si autem longior, ordietur ab initio. Tambur. l. c. exped. sacrif. cap. 8. §. 7.

DUBIUM IV.

Quo loco celebrandum sit?

ANIMAD.
XXII.

Resp. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia, eaque consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel execrata, nec interdicta. Patet ex Trid. sess. 21.

Dixi, communiter: quia in decenti loco, & altari portatili (quod semper sub mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, si absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale, docent Fill. Laym. & alii commun. contra Sotum, & Sa.

ANIMAD.
XXIII.

Primo, si sit necessitas, qualis esse censetur. 1. Si Ecclesiae diruta sint. 2. Si populum in solemnibus festis tantum diebus. Fag. Card. de Lugo &c. licet Pasqual. apud Dianam p. 9. t. 1. ref. 44. etiam non festis censetur posse permitti Generalibus, & primariis Ducibus, in suis tentoriis. 4. In portu pro appulsu navis, non tamen in flumine, vel mari, propter periculum effusionis sanguinis, ut commun. docetur apud Bon. Contrarium tamen dicitur jam habere praxis Lusitanorum, euntium in Indiam, ex permissione Clemen. VIII. & Pauli V. ex qua licite nunc fieri docet Fagund. Gran. nec improbat Card. de Lugo l. c. Limitat autem Dian. p. 5. t. 3. ref. 40. cum Hurt. Mercer. Trull. &c. si magna sit tranquillitas sine ullo tempestatis indicio, adlique præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (v. gr. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus decedat sine viatico) docet Gran. apud Diana l. c. contra Con. & Turr. qui soli Papæ eam reservatam volunt, ut etiam Diana p. 9. t. 1. ref. 45. ubi adducit declarationem Cardinalium, qua jubentur Episcopi id prohibere.

ANIMAD.
XXIV.

Secundo. Ex dispensatione Episcoporum, ob rationabilem causam, etsi in Trid. sess. 12. id permittere prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratoriis privatis divino cultui destinatis, licet non benedictis. Verum etiam hanc potestatem illis tunc esse ademptam, docet Gavant. l. c. & Dian. p. 9. t. 9. ref. 42. eo tamen non obstante, posse eos in aliquo casu particulari, ex iusta causa permittere, ut celebraretur extra Ecclesiam, in altari portatili, docet idem Diana l. c. R. 13. ex March. Garc. Hurt. Card. de Lugo, Averfa, Persic. &c.

ANIMAD.
XXV.

Tertio. Ex privilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum iis participant; quod esse revocatum a Trid. sess. 22. c. 8. licet multi velint, negant tamen Dian. p. 3. t. 2. ref. 80. & p. 4. t. 4. R. 106. Joan. Salas, Rodrig. &c. Idque secundum Card. de Lugo d. 20. f. 2. n. 51. probabiliter, & Tamb. de exped. celebr. l. 1. c. 3. §. 1. probabiliter. V. Barbof. in Trid. l. c. Item Religiosi Societatis, a Gregor. XIII. ut possint tum in missionibus, cum facultate Superioris, in quovis loco decenti, tum in domibus suis in loco honesto, a Provinciali designato, Missas dicere; in quo idem licebit aliis.

Dixi 2. Non violata, quia in Ecclesia interius violata, nisi prius reconcilietur, non licet sub gravi peccato, ut Laym. l. 5. t. 5. c. 5. n. 7. ex Nav. Suar. Con. &c. nisi in necessitate, cum venia Episcopi (si is adiri possit; alioqui sine ea, ut habet Card. de Lugo l. c. n. 63.) celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo 1. Ecclesia: quia Oratoria, etsi deputata ad cultum divinum, cum tamen benedicta non fuerint, nisi in ipsis extet altare ad facienda divi-

na, ut Bonac. de matr. q. 4. ref. ult. n. 9. non sunt capacia violationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus docent Navarrus, Sotus &c. sed probabilius contrarium docent alii, cum Card. de Lugo l. c.

Addo 2. Interim: quia quod fit in turri, sacristia, supra tectum, vel fornitem, in crypta, sub pavimento (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo 3. Nisi reconcilietur: quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex privilegio Papæ, quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex Avila notat Dian. p. 4. t. 4. R. 91. si fuit consecrata, quod præsumendum est, si celebratur festum Dedicationis: si vero tantum fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio a simplici Sacerdote, asperzione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea, secundum Dian. p. 4. t. 4. Ref. 91. Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in ea peractum fuerit, docet Tamb. l. c. §. 4. ex Henr. Sa, & Dian. esse probabile: negat autem C. de Lugo de Euch. d. 20. f. 2.

ANIMAD.
XXVI.

Porro Ecclesia, uti & cimiterium violantur, seu polluantur sequentibus casibus, non tamen, nisi postquam res evulgata fuerit. Laym. l. 5. t. 6. c. 5.

1. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu injuriosum, saltem immunitati Ecclesiae; quale etiam est, quod alias iustum esset per sententiam Iudicis; nisi tamen Reip. perturbator aliter capi non possit. Non est autem tale 1. quod fit casu, vel ab amante. 2. quod in sui defensionem. 3. cuius causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, ut vulnus, siue causa physica fiat intra Ecclesiam. V. Card. de Lugo d. 20. f. 2.

ANIMAD.
XXVII.

2. Per mortaliter malam effusionem proprii, vel alterius sanguinis, vel seminis, causatam, vel factam in templo, licet non in templum. Unde non violat 1. Si paucula gutta effluant; quia non est effusio. 2. Si ex percussione, vel vulnere levi, v. gr. narium in rixa puerorum, etiam si copiosus sanguis effluat. 3. Si fiat ex sectione venæ. 4. Actus conjugalis, quando excusatur a sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amante. 6. Pollutio inculpata. V. Card. de Lugo d. 20. n. 54. & 55.

ANIMAD.
XXVIII.

3. Per sepulturam excommunicati non tolerati, vel infidelis, (quo nomine hic non comprehenditur hæreticus: docet Card. de Lugo l. c. nu. 57.) etiam infantis, ut ex c. Ecclesiam, de Consecr. docet Præpos. Quamvis, si pater parentes sint fideles, negat Sayr. V. Bonac. de Euch. & matr. d. 4. q. 4. p. ult.

ANIMAD.
XXIX.

4. Per destructionem Ecclesiae ex toto, vel maiore parte, quamquam eo casu dicatur potius execrari, quam pollui; non autem si solum tectum, vel si successive per partes modicas destruat, & reficiatur, neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitas hominum, vel animalium istius stabulatorum, &c. etsi debeat, & praxis habeat, ut per Episcopum, vel saltem Sacerdotem, cum aliqua cæremonia reconcilientur, & abluantur: quod in simili casu intellige de altari. Laym. l. 5. t. 5. c. 5.

Quæres, quid sit, & quando fiat execratio, seu refecratio?

Resp. Execratio dicitur, cum res sacra perdit suam consecrationem, ita ut de novo consecrari debeat, quod fit, quando ita destruitur, ut formam, & usum suum perdat.

Unde resolves.

1. Polluta Ecclesia, polluta etiam sunt altaria ejus fixa; non tamen execrata Ecclesia execrantur altaria, nec contra.

2. Ecclesia execratur, si parietes secundum maiorem partem destruantur, vel omnis eorum crusta, aut major saltem pars simul auferatur. Secus autem, si una post alteram. V. Lugo d. 20. n. 65. non autem si tectum corruat, quia consecratio est in parietibus. V. Laym. l. c.

3. Altare execratur. 1. Si, cum fixum est, lapis consecratus removeatur ab inferiore structura. 2. Si ita frangatur, siue fixum, siue portatile sit, ut in nulla ejus integra parte calix cum patena possit consistere.

ANIMAD. XXX. *sistere*. 3. Si *spolietur sepulcrum*: quod tamen *quidam negant*, ut Lugo, Tamb. l. 1. c. 5.

4. Calix exsecratur, si notabiliter frangatur, vel ita, ut fiat inutilis ad usum sacrificii, v.g. si foramen sit in fundo, licet minutissimum; vel si figura destruat: non tamen si in tornatili pes separetur a cuppa, quia in tornatili consecratur sola cuppa. Bonac. d. 4. c. ult. p. 9. ex Suar. &c. Neque exsecratur, si pereat inauratio. Unde, licet communiter calix, & patena, post novam inaurationem, quoad eam partem, qua Christi Corpus, vel Sanguinem contingunt, denuo consecrentur, id tamen necessarium non esse docent Duran. Con. & alii, contra Suar. Bonac. & alios, etsi deceat, ut abluantur aqua benedicta. Ita Dian. t. 1. misc. ref. 3. & Laym. hic. Item Lugo d. 20. l. 4. n. 94.

5. Vestes sacræ exsecrantur, quando ita destruantur, ut perdant suum usum; ut si cinguli parte te non amplius cingere possis; vel si manica ab alba separetur, etiam si postea reparetur. Non perdunt autem, etsi attritis pars aliqua assuatur; vel cinguli parti aptæ adhuc ad cingendum altera amectatur; quia tunc accessorium sequitur principale. Lugo, Tamb. de exped. Sacrif. l. 1. c. 3. §. 2. Similiter, si stola, vel casula duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum utraque apta sit ad Sacrificium, non perdunt benedictionem. Tamb. l. c.

6. Partes avulsæ a re consecrata, destructa ejus forma, desinunt esse sacræ, verbi gratia ligna, & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris; ob respectum tamen ad rem sacram, cujus sunt reliquiæ, non possunt applicari ad usus profanos, aut divendi, sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux exigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta debent igne absumi, & non adhereri ad usus profanos, ut habetur in c. Altaris de consecr. dist. 1. Vide Suar. & Sa, v. Missa, & Layman. l. c. cap. 6. Tambur. tamen l. 1. de exped. Sacrif. c. 2. §. 3. ex Palao, item Dian. p. 5. s. 13. ref. 76. docet probabile esse, quod non sit saltem mortale, si mutata forma ad profanos usus applicentur, v.g. calix confractus, alba dissoluta, frustula corporalis, &c. V. supra l. 3. tr. 1. c. 2. d. 2.

D U B I U M V.

Quæ sint requisita ad Missam?

ANIMAD. XXXI. Resp. Hæc sequentia. 1. Et quidem sub gravi sacrilegio, altare consecratum ab Episcopo, vel Abbate (hunc enim altaria, calices, & campanas posse consecrare, etiam ad usum alienarum Ecclesiarum, docet Dian. l. 3. tr. 2. ref. 15. cum Barbof. & aliis 4. ex declaratione Cardin. & privilegio Innocent. III.) vel Sacerdote privilegiato, stabile, vel portatile: utrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur: debetque esse tanta, ut possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem, Hostias esse in ara consecrata, dum consecrantur, verum etiam debent tam parvæ, quam magnæ in eadem relinqui tempore sacrificii, & non alibi, licet supra aliud corporale, deponi, verb. gr. propter loci angustias: quia omnes sunt unica victima, & per modum unius offeruntur. Quapropter Rubricæ Missalis eas supra corporale, ante, vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minus recte faciunt, qui consecratione facta, mox hostias minores a se consecratas dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia, sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit; sic nec de aliis, cum sint una victima, & hostia, omnesque orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minus spectent ad parvas hostias, quam ad magnam: neque ante sumptionem Sacerdotis perfectæ, & integræ sacrificata sit victima. Card. de Lugo q. 20. s. 2. num. 69. Eum tamen, qui contrarium fecerit, a peccato saltem mortali, imo, si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat Tamb. l. 5. exped. sacrif. c. 5.

ANIMAD. XXXII. 2. Mappa linea triplex: etsi enim secundum quosdam una duplicata, imo secundum Sa, Angel. Azor. c. 28. q. 7. & Laym. l. 5. t. 5. c. 6. nu. 17: una sim-

plex sufficiat in necessitate; Missale tamen Romanum, auctoritate Clement. VIII. & Pii V. editum expresse tres requirit, sit. de defect. uti & Gavant. V. C. de Lugo. Ut ea benedicta sit, non est omnino necessarium, ut habet Sylv. Unde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & aliis usibus reddi. Laym. l. c.

3. Sub gravi sacrilegio, vestes sacræ, hoc est benedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote habente privilegium, ut habent Mendicantium saltem Superiores, si ve Prelati. V. Tambur. t. 1. c. 3. §. 2. exped. sacr. quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis notat Homob. apud Dian. p. 2. t. 14. R. 57. In gravi autem necessitate, etsi præstet, si sine scandalo fieri possit, Missam, cujus audiendi, vel faciendi obligatio tunc cessat, omittere, licere celebrare sine stola, vel manipulo, vel etiam uti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, rursus committere, vel stola pro cingulo, & manipulo pro stola, docet Layman. l. 4. t. 5. c. 6. Dian. p. 1. R. 57. & 67. contra Fill. t. 1. l. 5. c. 5. qui tamen concedit in necessitate sine una, vel altera ex minoribus, v.g. stola, vel cingulo celebrare, non esse mortale. Vide Dian. p. 5. t. 5. R. 62. ubi contra Fill. ex Henr. & aliis sex, docet esse probabile, quod ex parvitate materia excusari possit a mortali, qui (secluso scandalo, & contemptu) aliquam harum citra necessitatem omittit, v.g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel ejus loco utitur alia re. Denique metu mortis, aut gravissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris vestibus, & altari, dummodo non fiat in contemptum Religionis, ex Azor. t. 1. l. 1. c. 11. q. 11. docet Escob. E. 2. cap. 2. Navar. Hurtad. &c. Limitat autem Tamb. de exped. Sacrif. l. 1. c. 5. §. 1. ita ut permittat sine aliqua etiam ex gravioribus, non tamen sine omnibus fieri, ob scandalum, & irreverentiam. V. Dian. p. 3. t. 6. R. 48. & p. 3. t. 3. R. 39. Porro hujusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v.g. planetam ex veste ferica muliebri, non est prohibitum. Suar. Palaus, Tamb. exped. Sacr. l. 1. c. 2. §. 4. qui monet l. c. §. 1. cavendum esse, ne sint valde attritæ; ut & ne reliqua supellex sacra sit valde immunda, in quo graviter peccari potest. Suar. Laym. Tamb. l. c.

4. Sub mortali requiritur calix, & patena consecrata: si tamen in nondum consecratis aliquis bona, imo, addunt Bordon. & Tambur. mala fide celebrasset, licet sic celebrando peccasset mortaliter, probabile esse, quod hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in iis celebrare, contra de Lugo, & Laym. docet Dian. p. 2. t. 14. p. 5. t. 13. R. 60. & p. 9. t. 6. R. 18. ex aliis octo. Idemque de sacris vestibus, item de corporali, pyxide, &c. quæ immediate tangunt species, ceniet Tambur. de exp. sacr. l. 1. c. 3. §. 1. Ac licet decens sit, ut etiam pyxis, siue ciborium, & luna, seu sphaerula theotheca, & quodcumque vas continens, & immediate tangens Eucharistiam, uti etiam secundum Laym. l. 5. t. 5. c. 6. vasculum chrisma continens benedicatur (benedicere autem præter ea, in quibus unctio adhibetur, potest idem, qui cetera ornamenta) cum in Rituali Romano propria sit pyxidibus benedictio; id tamen necesse esse negant Suar. Hurt. Lugo, Tambur. lib. 1. exped. Sacrif. c. 1. §. 6. nec esse necesse imponere pyxidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porro calix, & patena consecrata esse debent ex auro, argento, vel stanno, saltem quoad cuppam (admittunt etiam aliqui ex plumbo) sed non ex ære, cap. Ut calix, de consecr. d. 1. quamvis Tambur. l. 1. exped. Sacrif. cap. 1. cum Hurt. Fagund. & Gavant. admittat etiam ex gemma, quæ æque pretiosa sit, ac aurum, vel argentum, modo species non imbibat, nec sit periculum, ne effringatur: ac, licet Rubrica præscribat, ut saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali Gran. imo nec sub veniali, propter usum contrarium, vult Tamb. loc. cit.

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, qua hostiam, vel calicem tangit, c. Consulto de consecr. d. 1. (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum) & benedictum ab Episcopo, vel privilegiato. V. Com. privil. Soc. JESU, v. Bened. non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur. S. Thom. Sylv. Bon. d. 4. qu. ult. p. 9. Lugo d. 20. sect. 2. num.

ANIMAD. XXXIII.

ANIMAD. XXXIV.

76. & Gavant. p. 2. t. 1. ubi addit ex Sa, (& dicit esse communem) peccare mortaliter, qui utitur notabiliter immundo.

ANIMAD. XXXV. 6. Palla item lineæ, qua parte calicem tegit (superiore enim parte potest auro constare, vel serico) qua cum habeat com unem cum corporali benedictionem, utpote ejus pars antiquitus fuit, pro eodem servare posse, docet idem Lugo l. c. si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessario benedictum, ut contra Layman. docent Suar. Gavant. & Lugo; neque ulla reperitur in Ritualibus ejus benedictio.

ANIMAD. XXXVI. 8. Sub gravi peccato Missale, Canonem saltem continens, ut habet Bon. & alii commun. et si Ledesm. & Laym. docent in gravi necessitate licitum esse celebrare sine libro ei qui moraliter sit certus se non erraturum: & sic Lugo l. c. cum Dian. & c. probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest.

ANIMAD. XXXVII. 9. Minister, secundum Nav. Fag. Zerol. sub mortali, & quidem masculus. In necessitate tamen gravi, v. g. diei festi, vel dandi viaticum, possit quis sibi respondere, inquit Sa, Bonac. & Dian. tr. 14. resol. 43. ex aliis. In quo casu etiam feminam adhiberi posse docet Nug. a. 6. d. 1. & Sylv. idque quibusdam Belgii partibus consuetudine inductum esse docet March. R. pass. c. 4. contra communem, apud Laym. Fern. & Dian. l. c. Tamburin. l. c. & March. de ord. t. 3. c. 15. ubi vult id esse mortale. Ministrante tamen circa altare viro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitum notat Card. de Lugo, & Tambur. l. c. ubi etiam cum Henriq. & Hurtad. permittit celebranti Missam coeptam prosequi sine ministro, si hic forte abiit, & aliquantum expectatus non revertatur.

ANIMAD. XXXVIII. 10. Crucifixus, nisi sit expositum venerabile Sacramentum, non tamen sub obligatione gravi; idem est de velo. Lugo d. 20. f. 2. nu. 7. Gavant.

ANIMAD. XXXIX. 11. Candela accensa duplex, ex cera, & quidem secundum Fag. Regin. Vasq. & alios, sub mortali, contra Nugn. & March. In necessitate tamen, præciso scandalo, sufficit una, etiam ex sebo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. Vide Dian. l. c. Laym. c. 16. num. 17. Azor. c. 28. qu. 15. Sino omni autem lumine celebrare nunquam licet Lugo dist. 30. f. 2. adeo ut si exstingueretur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo viaticum, dicat Fagund. p. 22. c. 22. & Quintanad. t. 4. sect. 1.

ANIMAD. XL. 12. Requiritur etiam antipedium, pulvillus, candelabra, bursa, velum, manutergium; sed non benedicta: & si quid ex his desit, ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori usui reddi potest. Tamb. l. 5. c. 3. §. 3.

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, ut docet Fagund. Layman. Dian. R. 58. & quidem summi Pontificis, ut ex Declaratione Cardinalium notat Gav. & Tamb. de exped. sacris. l. 1. licet Laym. & Sco. Episcopis, & cum Regularibus eorum Prælati permittant. Quod Tambur. loc. cit. recte limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter, secluso contemptu, & scandalo, vult Ledesm. & Tambur. l. c. Quod Dian. p. 2. t. 14. R. 58. censet probabile, si tempus Canonis excipiat.

Plura de his omnibus vide apud Auctores cit. Gavant. Dian. Laym. Bonac. Card. de Lugo d. 92. f. 4. Escob. E. 11. ubi notat, etsi gravis sit obligatio fervendi ritum celebrandi præscriptum in Rubricis Missalis, ideoque grave sit omittere, verb. gr. oblationem hostiæ, vel calicis, vel infusionem modicæ aquæ (Tambur. de exped. sacris. l. 2. cap. 5.) nihilominus levitatem materiæ sæpe excusare a culpa mortali omissionem, etiam intra Canonem, monet Escob. l. c. Unde veniale tantum erit.

ANIMAD. XLII. 1. Omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, ut contra Nav. Sylv. & Azor. docent Layman. Fagn. Dian. R. 21. & c. Lotionem autem manuum ante, vel post Missam, etsi facile omitti non debeat, non videri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenent Suar. & Tamb. §. 6.

2. Omittere Gloria, vel Credo vel in Canone no-

men alicujus Sancti, vel ea, quæ tempore Paschali interponuntur inter Communicantes, aut infra actionem. Dian. p. 2. t. 14. R. 49. & 89. ex Filliuc. Quintan. & c. In Missa autem, quæ canitur, non legere Evangelium submissa voce, Dian. loc. cit. resol. 4. negat esse peccatum, ex Sanch. & aliis 10. quod Rubrica sit tantum directiva. Si quis autem in Missa advertat aliquid a se omissum, regulariter non esse repetendum, ait Suar. & Tambur. de exped. sacris. l. 2. c. 5. Dicit regulariter; quia 1. si sit de substantia, v. gr. aliquid pertinens ad consecrationem, certum est debere repeti. 2. Si dum secreto orat, post pauca verba certo advertat, se aliquid notabile omisisse, verb. gr. die Paschæ communicantes, paululum regrediendum esse, & repetendum censet Tambur. l. c. ita Filliuc. Dian. ref. 59. Escob.

3. Ex devotione leve aliquid in Missa, etiam dum secreto orat, addere, verb. grat. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci. Tamb. l. 5. exped. sacris. c. 5. Dixi leve: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem Tambur. l. c. ex Bonac. art. 4. quest. ult.

4. Celebrare ante dictum Matutinum, ut contra Azor. & Regin. docent Sylv. Valent. Suar. Vasq. Less. Fag. Laym. & c. quorum plerique tamen cum Palao dicunt esse veniale, si fiat sine causa: licet & hoc Tamb. l. 1. art. 7. §. 1. de exped. sacris. in dubium vocet.

5. Quæ alia voce dicenda præscribuntur, adeo submissa dicere, ut adstantes audire non possint. Tamb. de exped. sacris. l. 1. c. 9. quidquid dicat Nav. apud Sa v. Missa. Imo notat idem Tamb. ex C. de Lugo d. 22. sect. 2. a timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi.

6. Mutare Missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel iis diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici, verb. gr. infra octava Epiphaniæ, Palchalis, & c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam majorem, Vigilia Nativitatis Domini, sine gravi causa legere votivam, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum Sanctorum relato, Suar. Dian. Card. de Lugo l. c. Esc. contra Quint. qui t. 7. f. 40. putat in hebdomada sancta licere legere votivam: quod refutant Gavant. Dian. p. 9. t. 8. R. 33. ex declar. Card.

Dixi 1. Sine gravi causa: talis enim censetur, 1. quæ spectat ad bonum Reipublicæ, vel Principis, v. g. necessitas pluviz, ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali universalis: item solemnis gratiarum actio, solemnis expositio Eucharistiæ, v. gr. diebus antecineralibus in Oratione 40. horarum. Tamb. l. 2. c. 6. 2. Quando cadaver præsens est in Ecclesia, ubi usus obtinuit. Gavant. p. 1. t. 5. 3. Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius: hunc enim non tantum posse, sed debere ex congruitate conformare se loco, notat Gavant. V. Tamb. l. 2. c. 6. qui §. 2. & 4. addit, etiam si Sacerdos, accepto stipendio, homini promiserit votivam, vel pro defunctis, etiam in altari privilegiato, non solum posse, sed debere celebrare Missam currentem diebus, quibus istæ prohibentur. Imo etsi Deo per votum tales Missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eo quod votum non obliget, quando impedit bonum majus, quale esse dicit conformitatem officii cum Missa: secus diebus aliis.

Dixi 2. In numerum Sanctorum relato: quia si sit beatificatus tantum, de quo certis Sacerdotibus, v. g. quorum Ordinis fuit, concessum sit Missam legere, docet Gran. 2. cont. 2. c. 7. d. 4. f. 2. n. 2. & Esc. contra Palaum, non licere aliis Sacerdotibus, etsi nullum aliud sit festum, de eo legere: eo quod sic expresse determinavit Sacra Rituum Congregatio apud Gavant. Vide Escob. n. 32. & Tamb. l. c. c. 6. ubi Palaum sequens dicit contrarium esse probabilius, ac magis pium, imo de Sanctis Societatis certum esse, si celebrent in templis ejusdem Societatis, ex concessione Pontificum. Idem tenet Quint. t. 7. sing. l. c.

7. Si quis violet rubricam spectantem ad essentiam, vel quasi essentiam Missæ; vel si nullam plane servet, peccat mortaliter. Escob. ex Fagund. p. 2. l. 3. c. 21. n. 9.

AN I-

ANIMADVERSI O I.

Sacerdotes ordinario peccant graviter, si non aliquoties in anno saltem ter vel quater solemnioribus diebus celebrent &c.

Hic primo consideranda est opinio Ang., Bon., Dian. &c., qui excusant Sacerdotes non celebrantes saltem a mortali, dummodo communicent in Paschate, absque contemptu, & scandalum. „Cajetanus suis in citatum „art. (10. q. 82. p. 3) commentariis docuit, venialiter „dumtaxat peccare Sacerdotes, qui raro, aut nunquam „sacris operantur. Hanc opinionem ut nimium laxam, „& falsam expungi S. Pius V. ex Cajetani commenta- „riis mandavit. „Ita P. Concina Theol. t. 8. p. 497. n. 3. Opinio ergo a Busembao recitata, rejicienda omni- „no est.

Secundo animadvertenda est opinio a Busemb. primo loco posita. „Sacerdotes ordinario peccant graviter, si „non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater sole- „mnioribus festis celebrent, nisi legitime sint impediti. „Ita Sylv. &c.

Verum hæc Busemb. opinio pro fundamento habet, Sa- „cerdotes ter, aut quater solemnioribus festis celebrantes, „suo officio quoad Missam dicendam satisfacere; quam rem „ne in dubitationem quidem vocat. At hæc ipsa positio non „solum dubia, sed falsa & ex Concilio Lat. 4., ubi Innoc. „III. (habetur cap. dolentes 9. tit. 41. lib. 3. Decr.) ait: „*Sunt & alii, qui Missarum solemnia vix celebrant quater* „*in anno, & quod &c. Hæc igitur, & similia sub poena* „*suspensionis penitus inhibemus.*

Certum ergo est, Sacerdotes ter, aut quater solum in „anno celebrantes peccare; quorum peccatum grave merito „censetur, quia in re gravi præceptum violant; & quia „gravi suspensionis poena coercentur.

Illud solum dubitari potest, quoties in anno Sacerdo- „tes celebrare teneantur. D. Th. p. 3. q. 80. a. 10. inquit: „*Unde Sacerdotes, etiam si non habeat curam animarum, non* „*licet omnino a celebratione cessare; sed saltem videtur, quod* „*celebrare teneatur in præcipuis festis, & maxime in illis* „*diebus, in quibus fideles communicare consueverunt.* Porro „inter præcipua festa numeranda quoque est Dominica dies, „quæ in locum Sabbati Hebraici ex Apostolorum institu- „tione successit, & mysteriis plena est. Hinc Syn. Trid. „sess. 23. cap. 14. ita præcipit. *Curet Episcopus ut ii (Sa-* „*cerdotes) saltem diebus Dominicis, & festis solemnibus, si* „*tamen curam habuerint animarum, tam frequenter, ut suo* „*muni satisfaciunt, Missam celebrent.* Sacra Syn. de Sacer- „dotibus univérse eodem modo quoad Missam celebrandam „diebus prædictis loquitur, ac de Parochis quoad talem „Missæ frequentiam, ut muneri suo satisfaciunt: ergo non „minus Sacerdotes univérse saltem diebus Dominicis, & „festis solemnibus Missas celebrare tenentur, quam Paro- „chi ea frequentia, ut muneri suo satisfaciunt. Utrisque „ergo præceptum, & debitum quoad hoc imminet. Imo „vero hoc præceptum S. Syn. non imponere, sed jam im- „positum illo verbo *curat* ponere, & declarare videtur. „Certum quippe est, Sacerdotibus divinitus impositum esse „onus Missam celebrandi, ut evincit D. Th. a. 10. cit., & „ut constat ex illo oraculo Lucæ 22. *Hoc facite in meam* „*commemorationem:* & ex Ap. ad Heb. 5. *Omnis Pontifex* „*ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis,* „*quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro pec-* „*catis.* Porro S. Syn. Spiritu Sancto afflata, ne divinum „hoc præceptum violetur, Episcopis imponit, ut curent, „ne Sacerdotes quicumque saltem diebus Dominicis, & „festis solemnibus Missas celebrare omittant. Huic Sacræ „Synodi sollicitudini qui sese non accommodant, dubium „nullum est, quin divinæ legis violandæ, & mortaliter „peccandi periculo saltem sese objiciant; etiam si nullum „hac de re Episcopi mandatum extet; quidquid contra „Busembaum minus caute, & perperam loquatur: Imo ubi „*Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi sub* „*gravi culpa celebrare saltem Dominicis, & festis; excusantur* „*tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.*

ANIMADVERSI O II.

Est in Ecclesiis Cathedralibus &c. quotidie debeat una „*saltem Missa privata celebrari &c.*

Sicuti leges latæ eludendæ non sunt, ita ne fingendæ „quidem sunt. Hic Busembaum legem afferre debuerat, „quæ unam saltem Missam privatam in Ecclesiis cathed- „ralibus, colleg., & conventualibus quotidie celebrari „præcipiat. Cap. *Cum creatura* de celebr. Miss. tit. 41. lib. „3. Decr. dicitur: *Mandamus, quatenus nullum in vos tor-* „*porem negligentie obrepere permittatis, quominus & pro an-* „*niuersariis defunctorum, & pro festo, vel feria secundum* „*temporum congruentiam Missarum solemnia conventualiter ce-*

lebrentis. Hic de quotidiana Missa privata nullum est ver- „bam. Hinc Laym. lib. 5. tract. 5. cap. 3. nu. 5. inquit: „*Addunt vero Canonistæ in cit. cap. Cum creatura, ubi* „*Abb. S. item nota, non unam tantum, sed etiam alte-* „*ram pro defunctis in his Ecclesiis Missam legendam* „*esse; quod tamen neque in illo cap., neque alio jure* „*expressum est; ideoque cuiusque Ecclesiæ tum consue-* „*tudo, tum litteræ foundationis inspiciendæ sunt, ut in-* „*telligatur, quæ Missarum obligatio incumbat.* „*Hæc* „*nus ille. Bened. vero XIV. ep. encycl. anni 1744. 19. Aug.* „*(habetur apud Concinam t. 1. app. p. 157.) ait: Nemi-* „*nem vestrum latere putamus sacrorum canonum sanctiones,* „*quibus præcipitur, ut singulis diebus in Ecclesiis Patriar-* „*chalibus, Metropolitanis, Cathedralibus, & Collegiatis tum hora* „*canonica debitis modo, & forma recitentur, tum etiam Mis-* „*sa conventualis celebretur. De Missa privata nihil habet,* „*de qua tamen si lex extaret, opportunitas exegisset, ut* „*eam silentio non premeret.*

Non esse tamen mortale (præscindendo &c.) semel, vel „*bis in hebdomada omittere alterutram, docet Tamb.*

De Missa privata nihil. At Missa Conventualis ex le- „ge quotidie in dictis Ecclesiis celebranda est, ut patet „ex allatis Bened. XIV. verbis, quæ sanctiones adeo clare „sunt, subdit Summus Pont., *ut nulla super his oriri possit* „*dubitatio.* Porro lex ex natura sua sub mortali obligat, „nisi materiz parvitas excuset: non est autem parva ma- „teria omisso Missæ conventualis semel, aut bis in heb- „domada: ergo hæc omisso a mortali excusari non potest, „quidquid contra Busemb., & Tamb. dicant.

Omissio Missæ conventualis semel, aut bis in hebdo- „mada, mortalis est fatente Busembao, si sit obligatio pec- „cualis talis Ecclesiæ celebrandi quotidie Missam conven- „tualem: at non est minor obligatio orta ex lege univer- „sali Ecclesiæ, quam ex lege peculiari: ergo si transgres- „sio peculiari obligationis mortalis est, mortalis quoque „est transgressio obligationis universalis.

Uti neque si in Ecclesiis Collegiatis die festo .... Missa „*solemnis de feria .... semel omittatur.*

Rubricæ Missalis p. 1. tit. 3. n. 1. ita habet: *In feriis* „*tamen Quadragesimæ, quatuor temporum, Rogationum, &* „*Vigiliarum, etiam si duplex, vel semid. festum, vel octava* „*occurrat, in Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis cantan-* „*tur due Missæ, una de festo post tertiam, alia de feria post* „*nonam.* Hanc porro rubricam esse præceptivam, hoc est „obligantem sub mortali, ostendit Gavantus p. 3. tit. 11. „n. 7., & seq. ab iis legendus, qui monitione contra Bu- „sembaum indigent. Hinc Bened. XIV. ep. encycl. mox cit. „inquit: *Non modo Ecclesiis Patriarchalibus, Metropolitanis,* „*Cathedralibus, & Collegiatis injunctum reperitur, ut quo-* „*tidie Missa conventualis in illis canatur, sed etiam in ru-* „*bricis generalibus, quarum exactissimam Fraternalitibus ves-* „*tris custodiam commendamus, præscribitur, ut certis diebus* „*non una, sed binæ, atque etiam aliquando tres Missæ con-* „*ventuales uno die celebrentur: ergo de præcepto quoad rem* „*hanc non est dubitandum. Quod si unam hujusmodi omis-* „*sionem a mortali culpa excusandam ex parvitate materiæ* „*velit, perinde est, ac si unam omissionem totius divini* „*officii parum quid, & leve esse dixerit.*

ANIMADVERSI O III.

Peccat graviter .... qui sacrum animo se obligandi pro- „*missis, & non præstat ... etsi probabile sit, hoc non esse* „*mortale &c.*

Hoc perinde est, ac si dicat, hoc esse grave, & non „grave, mortale, & non mortale peccatum. Hæc est indo- „les versatilis probabilitatis, ut contradictoria contra natu- „ræ sensum conciliet. Obligatio sacri, res sine dubio gravis „est: ergo hujus obligationis violatio gravis, seu mortalis „culpa est. Audienda ergo non est contraria opinio, quam „Busemb. ex arbitrio probabilem facit.

Vide Dian., ubi citat ... affirmantes, quod qui pluribus „*Missam gratis promissis, possit unica satisfacere.*

Quid hoc aliud est, quam eum suæ obligationi satisfa- „cere, qui fidem datam turpissime, & in re gravissima „violat? Quis unquam hoc opinamentum tueri conetur, „nisi ad cavillos comparatus sit? Ergo communiter, & „merito exploditur.

ANIMADVERSI O IV.

Si non est (taxatum stipendium pro Missa consuetudi- „*ne, vel lege), secundum Sotum, & Cajet. est frugalis* „*victus unius diei; quod Suar., Laym., & alii reprobant.*

Adde, & recte reprobant. „Nec enim actio sacrificii „integrum diem, aut majorem illius partem requirit, „sed media hora perficitur. Præterea Sacerdotes sæculares „non promoventur ad sacros Ordines sine beneficio, aut „patrimonio; nec ex Regularibus ad Religionem acce- „ptari quisquam jure valet, nisi ex monasterii reditu- „bus, aut consuetis elemosynis alii possit. Cur ergo ex „sola

„ sola Missa repeti alimentum debet? Eleemosyna taxata, aut taxanda non est, nec congrua esse debet ad integram Sacerdotis sustentationem, sed ad illius ad miniculum, ut scite laudatus Pontifex (Bened. XIV.) citatis gravioribus Theologis docet. „ Haftenus P. Concina Theol. t.8. p. 460. num. 2. Hoc vero confirmat idem Bened. XIV. const. *Quanta* anni 1741. 30. Junii, ubi ait: *Stipendia propter Missarum celebrationem juxta locorum consuetudines, vel dioecesanarum synodorum sanctiones in subsidium alimentorum uniuscujusque Sacerdotis dumtaxat pro regionum opportunitatibus praescripta &c.* Habetur apud La-Croix tom. 2. p. 255.

Secus, si ambo dimidium tantum iusti darent; ut probabiliter docent &c.; quod tamen jam est prohibitum per *Bullam Urban. VIII.*

Si id prohibitum est ab Urbano VIII. cur Buf. doctrinam contrariam probabilem appellare audeat? An opiniones a privatis doctoribus traditae suam probabilitatem retineant, etiam postquam a summis Pontificibus improbatæ, & prohibita fuerunt? Revera autem extat decretum Urbani VIII., seu Sacre Cong. Card. Conc. Trid. interpret. auctoritate Urbani VIII. specialiter munitæ, quod postea confirmavit Innoc. XII. anno 1698. die 3. Jan., hujus tenoris. (Habetur apud Concina Theol. t.8. p. 443.) Deinde, ubi pro pluribus Missis etiam ejusdem qualitatis celebrandis stipendia quantumcumque incongrua, & exigua sive ab una, sive a pluribus personis collata fuerunt, aut conferuntur in futurum Sacerdotibus, Ecclesiis, Capitulis, Collegiis, Hospitiis, Societ., Monasteriis, conventibus, Congreg., domibus, ac locis piis quibuscumque tam secularibus, quam regularibus, Sacra Cong. sub obsecratione divini iudicii mandat, ac praecipit, ut absolute tot Missae celebrentur, quot ad rationem attributa eleemosyna praescripta fuerint; ita ut aliqui illi, ad quos pertinent, suae obligationi non satisfaciant, quinimo graviter peccent, & ad restitutionem teneantur. Decretum perspicuis ac luce clarioribus verbis conceptum est: nihilominus non desuere, qui de ejus sensu dubitationem excitaverint. Itaque quaesitum fuit a Sacra Congregatione, an illa verba praescripta fuerint intelligenda sint de praescriptione facta ab offerente, vel ab ordinario? S. Congreg. respondit, esse intelligenda de praescriptione facta ab eo, qui eleemosynam tribuit, non autem ab ordinario. Quod si tribuens eleemosynam, numerum Missarum celebrandarum non praescripserit, tunc tot Missas celebrari debere, quot praescripserit ordinarius, secundum morem civitatis, vel provinciae. (Habetur quod eundem Concina p. 448. 451.)

ANIMADVERSIO V.

Qui pecuniam ab alio accepit, ut pro illo celebret, aut fieri curet... potest curare &c. minus dando quam accepit.

Hoc quoque aperte repugnat decreto cit. Urb. VIII., ubi ita habetur. *Ac similiter omne damnabile lucrum ab Ecclesia removere volens, prohibet Sacerdoti, qui Missam suscepit celebrandam cum certa eleemosyna, ne eandem Missam alteri, parte ejusdem eleemosynae sibi retenta, celebrandam committat.*

Dixi per se; quia Urb. VIII. ob speciem turpis questus in fieri vetuit.

Ita sane loquitur, qui Urb. decretum non legit. At quid sibi vult Bufemb. his verbis? An illa particula *per se* permittit facit, & honestat quod damnat, & prohibet Urb. VIII.? Dixi damnat: revera enim damnat, dum ait omne damnabile lucrum ab Ecclesia removere volens. Tale ergo lucrum non solum habet speciem turpis lucri, ut Bufemb. loquitur, sed reipsa damnabile est, ideoque ex natura sua malum, ac prohibitum, etiamsi lege positiva non esset vetitum. An mercimonia stipendii Missarum non sunt ex se turpissima, & maxime damabilia? Caveant ergo Sacerdotes, ne illa distinctiuncula *per se* decipiantur, quæ eo ex natura sua spectat, ut per cuniculos Urbani VIII. decretum impetat, habeantque in mente prop. 9. ab Alex. VII. damnatam, quæ est hujusmodi: *Post decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missa celebranda traduntur, per alium satisfacere, collato illi minore stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.* „ Quod sane lucrum non solum ab avaritia suspicione, & vitio, verum etiam a furti crimine, unde restitutioni subiacet, haud immune est, ut loquitur Bened. XIV. const. *Quanta* cit. ad c. 5.

La-Croix p. 255. post relatum prop. 9. ab Alex. VII. proscriptam, ita inquit, n. 131. „ Non tantum beneficiatus, potest per alium legere Missam, dato solum ordinario stipendio... sed hoc potest etiam capellanus amovibilis. Item ille, cui commissæ est celebratio Missarum „ perpetuarum. „

De beneficiario, seu beneficii Rectore nulla dubitatio est; quia ita declaravit Sacra Congregatio, respondens ad octavum dub., satis esse, ut Rector beneficii qui potest per

alium celebrare, tribuat Sacerdoti celebranti eleemosynam congruam secundum morem civitatis, vel provinciae, nisi in fundatione ipsius beneficii aliud centum fuerit. (Apud Concina loco supra cit.) Sed cur La-Croix idem docet de capellano amovibili, itemque de illo, cui commissæ est celebratio Missarum perpetuarum? Nullam hujus dicti rationem affert, sed solum in eius confirmationem citat Pasqualigum, & Gobatum. At quæro, utrum Pasqualigi, & Gobati auctoritas satis esse debeat pro definiendis tam gravibus quaestionibus? Ex æquorum, cultorumque virorum iudicio ego puto, Pasqualigi, & Gobati auctoritatem non esse gravem, sed valde tenuem; qua qui confisi aliquid agunt, videant, ne incurrant in prop. 3. ab Innoc. XI. proscriptam. Nec Capellani amovibiles, nec ii, quibus perpetuarum Missarum celebratio commissæ est, sunt rectores beneficiorum: ergo La-Croix illos cum istis perperam confundit. Ii quibus perpetuarum, seu legatarum in perpetuum Missarum celebratio commissæ est, in quo differunt ab iis, quibus est commissæ celebratio Missarum ad tempus aliquod definitum? Quoad rem, de qua agimus, nullo prorsus discrimine differunt: utrisque enim Missæ celebrandæ committuntur, utrisque pro numero Missarum statæ, & definitæ stipendia assignantur; quæ stipendia ex voluntate, & mente Missas committentium, aut legantium in Sacerdotes celebrantes conferenda sunt. Ergo nec illi, nec isti quidquam illorum stipendiorum sibi usurpare possunt, nisi Missas celebrent. Quod si contra faciant, sacrilegi sunt Missarum nundinatores; quia Missarum onus suscipiunt, ut lucri causa illud distrahant, & aliis imponant; sunt sacrilegi fures, quia contra voluntatem legantium Missas, stipendiorum partem sibi retinent. Utrique comprehenduntur in cit. Urb. VIII. decreto & in prop. 9. ab Alex. 7. proscripta, si vis, & spiritus legis, nec solus litterarum cortex consideretur; quia eadem prorsus ratio contra utrosque pugnat. At verfatilis probabilitas decreta, & damnationes summorum Pontificum veluti res odiosas considerat, ac elevare conatur, unde nihil, nisi mala & corrupta opinamenta existere possunt. Porro quod dictum est de iis, quibus perpetuarum Missarum celebratio commissæ est, idem ex eisdem rationibus de Capellanis mobilibus est affirmandum.

Idem La-Croix n. 123. ait: „ Non est illicitum pacisci de stipendio pro Missa, & quando videtur hoc prohiberi, intelligi debet de pactione, per quam vendatur Missa pro pretio, Gob. n. 560. „

Ego hic eam veniam peto, ut quæram, quænam La-Croix opinio deterior sit, utrum præsens, an proxime superior refutata. Neutra ulla ratione munitur: pro superiore Pasqualigum, & Gobatum La-Croix appellavit, pro præsentem unum Gobatum. Hæc doctrina, non est illicitum pacisci de stipendio pro Missa, est ne pia, honesta, tolerabilis? Judent pii, & æqui rerum æstimatores.

Bened. XIV. constit. cit. *Quanta* ita loquitur. *Quanta cura adhibenda sit, ut... a tanti sacrificii dignitate cuiusvis generis mercedum conditiones, pacta &c. e medio tollantur, nemo est ex catholica fidei cultoribus, qui ignoret.*

Hoc tamen ignoravit non aliquis ex rudi malo popello, sed La-Croix religiosus, & Theologus, qui pacta mercedum pro Missa non e medio tollenda, sed licita cum suo Gobato non solum putavit, sed publicis typis evulgavit.

Pacisci de stipendio pro Missa, nihil aliud reipsa est, nisi Missam vendere, sicuti venditur equus, bos &c. aut operarii labor, pro quo de stipendio pactum fit: at vendere Missam non solum simonia est, sed omnium simoniarum flagitiosissima: ergo. Neque enim ad simoniam necessaria est simonia, aut venditionis, seu emptionis rei spiritualis intentio, cum facto ipso admittitur; sicuti ad furtum, fornicationem &c. non est necessaria intentio furti, fornicationis &c., cum furtum, fornicatio &c. reipsa committuntur. Cum stipendium propter Missam, seu, si vis, pro Missa accipitur sine pacto, accipitur non ut pretium Missæ, sed ut stipendium sustentationis; quod sine dubio licet; at vero cum id stipendium ex pacto accipitur, quocumque te vertas, accipitur, ut Missæ pretium; quæ est simonia flagitiosissima.

ANIMADVERSIO VI.

Beneficiati etiam curati, ad Missas obligati, possunt accipere stipendium, quia non semper habent obligationem applicandi &c. ita Card. de Lugo &c. contra Gavant. &c. qui negant de Parocho, &c. de Missa tamen conventuali ipse affirmat.

Bufemb. de more contrarias opiniones colligit, secumque pugnat, ut lector inde nihil discere possit, nisi illud ut faciat prout sibi commodum videbitur.

Ex Synod. Trid. sess. 23. cap. 1. de ref. indubitatum est, Parochis omnibus jure divino impositum esse, ut Missam pro populo sibi commissæ applicent: nam inquit: *Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, quibus anima-*

rum

rum cura commissi est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre &c.

Quoties autem, & quando id prestare debeat, sacra Synod. non definiuit. Hac de re plura emanarunt decreta a Congr. Card. Conc. Trid. interpretum; sed omnem dubitationem tandem sustulit Bened. XIV. Epist. Encycl., seu const. anni 1744. die 19. Augusti cit. a. l. c. 2., ubi ait: *Opportunum censuimus Fraternitatibus vestris declarare, nobis abunde satisfactum fore, nobisque proinde satis esse posse, dum iis, qui animarum curam exercent, sacrificium Missæ pro populo celebrent, atque applicent in dominicis, aliisque per annum diebus festis de præcepto; quod sane intelligi debet sine ulla restrictione, explosis omnibus effugiis paupertatis, contrariæ consuetudinis, aut aliis inventis, quæ summus Pont. præoccupavit, ac rejecit. At quid dicendum, inquis, ubi numerus festorum de præcepto imminutus est? Statuimus, & declaramus, ait idem Summus Pont., quod etiam iisdem festis diebus, quibus populus Missæ interesse debet, & servilibus operibus vacare possit, omnes animarum curam gerentes Missam pro populo celebrent, & applicare teneantur.*

Quod pertinet ad Parochos agentes, unicuique vestrum, inquit, facultatem concedimus cum iis, quos reuera tales esse noveritis, opportune dispensandi ad hoc, ut etiam diebus festis huiusmodi elemosynam ab aliquo pio offerente recipere, & pro ipso sacrificium applicare, quatenus id ab eo requiratur, libere, & licite possint & valeant; dummodo ad necessariam populi commoditatem in ipsa Ecclesia parochiali Missas celebrent; ea tamen adjecta conditione, ut tot Missas infra hebdomadam per populo applicent, quot in diebus festis infra eandem hebdomadam occurrentibus juxta peculiarem intentionem alterius pii Benefactoris obtulerint.

Quod attinet ad Missam conventualem, perspicuas, repetitas, & uniformes hac de re resolutiones Congregationis Card. Conc. Trid. interpretum idem sapientissimus Pont. sua auctoritate confirmat, & enixe inculcat, ut scilicet Missa Conventualis, quæ singulis diebus canitur a clero prædictarum Ecclesiarum, pro eorumdem Benefactoribus in genere quotidie applicetur, eodem prorsus modo, quo Missam parochialem ab iis, qui curam animarum gerunt, pro populo sibi commissi, singulis saltem diebus festis de præcepto applicari debere, superius declaravimus. Sed hic integra constitutio ab iis, ad quos spectat, legenda est, ne effugiis legem eludant, & remedium, ubi opus est, inveniant.

ANIMADVERSIO VII.

Dian. docet ex Nav. .... esse mortale celebrare in alio templo, vel altari quam quis tenetur.

Concina Th. t. 8. p. 470. n. 28. moderate, & cante hac de re ita loquitur. „ Qui tenetur celebrare Missas in Ecclesia, aut altari a testatore designato, „ peccat, & quidem graviter, si necessitate sublata alibi celebret. Excusant tamen Auct. a mortali, si quies, aut sexies per annum negligat locum, aut tempus, dummodo alibi celebret juxta intentionem fundatoris. Aliquando Episcopus ex rationabili causa dispensare potest ab obligatione celebrandi in loco designato „ a testatore. “

Notatque, posse. Sacerdotem contra hoc onus Missarum præscribere annis 30. si adsit possessio, ritulus, & bona fides.

Tamb. opinio est sine dubio falsa quoad Parochos, qui quamvis antiqua, seu etiam immemorabili consuetudine in ipsorum Diocesis, seu Parochiis obtinuerint, ut Missa pro populo non applicetur, eadem nihilominus omnino in posterum ab ipsis debet applicari. Ita Bened. XIV. in mox cit. constit. Quoad Missam quoque Conventualem præscriptio ab eo explicite improbat, & exploditur ibidem.

Ergo idem quoad alia Missarum onera sentiendum est, imo multo magis; quia Parochis pro suis redditibus, etiam si valde tenues sint, alia gravissima onera imposita sunt; quibus aut ex toto, aut maxima ex parte alii exonerantur. Enim vero contra naturæ jus præscribi non potest: at jus naturæ est, ut Missa pro iis, seu juxta eorum intentionem offeratur, qui stipendia in Sacerdotum sustentationem legarunt ea conditione, ut Missas celebrarent, prout fuit præscriptum. Ergo &c. Hæc sententia adeo solida, & certa est, ut ipse La-Croix cit. Pasqual. eam probet n. 22.

ANIMADVERSIO VIII.

Eum vero numerum ... potest minuire Episcopus in Syn.; quam potestatem Bonac. restringit &c.

Sacra Syn. Trid. sess. 25. cap. 4. de reform. facultatem dat Episcopis, ut in Syn. Diocesana, itemque Abbatibus, & Generalibus ordinum, ut in suis capitulis generalibus non solum minuire possint numerum Missarum ex variis relictis defunctorum impositum vel nimis magnum, vel elemosynæ nimis tenuis, sed etiam, statuere, quid-

quid magis expedire viderint, dum legantium commemoratio semper fiat, ut ibidem legitur. Sed hanc facultatem tum Episcopis, tum Generalibus coarctavit Urbanus VIII. in cit. decreto his verbis. *Ac primo distinte prohibes, atque interdicit, ne Episcopi in Diocesana Synodo, aut Generales in capitulis generalibus, vel alias quoquo modo reducant onera ulla Missarum celebrandarum aut post idem Concilium (Tridentinum) imposita, aut in limine foundationis; sed pro his omnibus reducendis, aut moderandis, vel commutandis ad apostolicam sedem recuratur, quæ &c. alioquin reductiones &c. omnino nullas, atque inanes decernit.*

Hæc sunt prorsus contraria iis, quæ Busemb. ex Bonacina ait, ut decreti verba consideranti perspicuum est.

Nihilominus super hoc decreto quæsitum fuit, quid „ si legatum sit ita tenue, ut non sit qui velit onus illi junctum subire; & si recurrendum sit ad Sedem „ apostolicam pro moderatione oneris, totum, aut ferme „ totum infumendum sit pro expensis ad id necessariis? „ Et quid si permittatur Episcopo in foundatione, ut „ possit hujusmodi onera moderari? “

Respondet Sacra Congreg. apostolica auctoritate munita apud Concina t. 8. p. 450. *Ad primum, etsi legatum sit adeo tenue, nihilominus pro reductione oneris ut supra impositi ab iis, ad quos pertinet, Sedem apostolicam esse adeundam, quæ absque ulla impensa id statuit, quod magis in Domino e re esse judicaverit. Verum tamen, si in ipsa beneficii erectione expresse cautum fuerit, ut liceat Episcopo junctum onus reducere, ac moderari, legem hanc fundatoris, quam decreta hac de re edita non sustulerunt, esse validam, & observandam.*

At Bened. XIV. apud Concina Theol. t. 8. p. 476. n. 43. inquit: *Attamen post Urbanum VIII. alii Romani Pontifices, videl. Alex. VII. Clem. X. Clem. XI. Innoc. XIII., & Bened. XIII. fere omnibus religiosi institutis privilegium concesserunt, ut Superiores Generales adhibito maturo consilio, ac nonnullis servatis regulis possent in sua quisque Religione onera Missarum antea relicta, & acceptata moderari; eademque facultas a S. mem. Bened. XIII. facta fuit omnibus Episcopis, qui per se, vel suos procuratores interfuerunt Romano Concilio habito 1725., uti videre est in eodem Conc. tit. 15. cap. 8.*

ANIMADVERSIO IX.

Qui tamen concedit, posse eum pro seipso pro particulari defuncto celebrare: item quavis hebdomada quævis, aut sexies in anno, & in die Commemorationis omnium Defunctorum unam Missam omittere &c.

Quoad omissionem, seu vacationem a Missa quotidiana distinguendum est: si enim obligantur ratione beneficii, capellanæ, legati, aut stipendii celebrare quotidie Missam per seipso, vacare possunt concurrente aliqua rationabili causa, ut respondit S. Cong. Concilii apud Concina Theol. t. 8. p. 459. at devotionis, & reverentie causa est rationabilis causa omittendi Missam: ergo &c. Hinc P. Concina t. 8. p. 470. n. 29. ait, hanc Busembaum sententiam esse communem.

At si obligantur celebrare Missam quotidie, absque tamen onere celebrandi per seipso, a Missa vacare nunquam possunt, ut eadem Congr. apud eundem Concina p. cit. decrevit.

Qui autem per seipso celebrare obligatur, nec pro seipso, nec pro aliis, præterquam pro fundatoribus celebrare diebus licitæ vacationis possunt, ut eadem Congr. loc. cit. respondit.

ANIMADVERSIO X.

Qui non potest fundatori satisfacere propter morbum, non tenetur, si brevis sit, substituere alium, aut compensare.

Hæc opinatio loquendo de iis, qui per alios celebrare possunt, improbat fuit a Cong. Concil., ut mox diximus; eamque improbat etiam Nat. Alexand. Theol. t. 1. p. 364. n. 2.

Si vero sermo sit de iis, qui per seipso celebrare tenentur, hos non teneri substituere docet quoque Nat. Alex. loco mox cit. nixus auctoritate Angeli de Clavasio, Silvestri Prieratis, Tabienæ, Navarri, Silvii, & aliorum, loquendo de brevi ægitudine v. g. octo, aut quindecim dierum. Sed res dubia est. Nam Sacra Congregatio apud Concina loco mox cit. de his quinto loco interrogata, „ an illis diebus, quibus licite vacant a celebratione, teneantur Missam ab aliis celebrari facere „ juxta intentionem fundatorum? “ *Ad 5. distalis resolutionem.*

Ratio dubitandi est, quia qui legem fundatoris exacte implere non potest, eam quo modo potest, hoc est si non per se, per alium implere tenetur. Contra vero rationaliter præsumi posse videtur, eam in casu esse mentem fundatoris, ut Sacerdos substituere non teneatur. Sed quia

quia hæc præsumptio non est certa, sed anceps, ideirco non videtur tutum, in casu non substituere, præsertim si Sacerdos sine gravi incommodo id facere possit.

Secus tamen, si sit diuturnus morbus, nisi reditus sint nimis tenuēs, aut in morbum absumantur, ut contra Sylv., & Azor. docet &c.

Cur non tenetur substituere, si reditus sint nimis tenuēs, aut non compensare, si in morbum absumpti fuerint? An quia reditus tenuēs sunt, suos facit etiam eos, qui respondent Missis non celebratis? Quod si reditus non suos absumpt, compensare eos tenetur. Uno verbo in rebus dubiis pars tutior ex necessitate præcepti tenenda est.

ANIMADVERSIO XI.

Solus Sacerdos offerens valide id facit.

Id intellige de fructu respondente actioni Sacerdotis offerentis. Nam etiam adstantes sacrificium offerunt, ut docet Innoc. III in tract. de myst. Missæ lib. 3. cap. 6., iniquis: *Non solum offerunt Sacerdotes, sed universi fideles*; ideoque hi quoque fructum suæ cooperationi respondentem, cui voluerint, applicare queunt, ut certe monet Concina Th. 1. 8. p. 473. n. 35. quod confirmant illa Canonis verba, *memento Domine &c. & omnium circumstantium, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se* (en applicatio) *suisque omnibus &c.*, item illa, *orate Fratres, ut meum, ac vestrum sacrificium &c.*

ANIMADVERSIO XII.

Dixi vel ante; quia non requiritur &c.

Ita quoque habet Concina, qui Theol. t. 8. p. 474. n. 37. ita loquitur. „Intentio virtualis hæc est: accipere, si viginti elemosynas pro toridem Missis. Hodie celebrationem incipis, deliberaque singulis diebus pro offerente applicare usque ad ultimum. Etiam si ceteris singulis diebus alio distractus intentionem non renoves, puto sufficere primam. Virtualiter enim perseverat. Similiter dum Religiosi subditi applicant sacrificium juxta intentionem Sacristæ, vel Superioris, animumque deliberatum habeant sic applicandi, quamvis interdum distracti, renovandæ hujus applicationis obliviscerentur, non propterea ambigere de applicatione debent.“

ANIMADVERSIO XIII.

Si nulli applicetur . . . vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre.

Si Sacerdos orationem recitet, Missæ præmittendam, ego volo celebrare &c. pro omnibus &c. applicatio sacrificii jam peracta est, nec quoad hoc dubitandum. At si neque illa oratio Missæ præmissa fuerit, nec sacrificium, cuiquam applicatum, non intelligo, qua ratione sacrificii fructus iis cedat, pro quibus Sacerdos specialiter offerre tenetur. Nec enim specialis sacrificii fructus in eos, pro quibus fuerat offerendum, sed in illos, pro quibus reipsa offertur a Sacerdote, derivatur. Hoc enim totum, hoc est specialis sacrificii fructus derivatio, a voluntate Sacerdotis pendet.

At inquit Busem., Ita implicite censetur intendisse.

Resp. Hæc ratio satis implicita est. Intentio enim implicita in aliqua expressa intentione includitur. Quare Sacerdos nullo modo pro iis sacrificium offerre intendisse merito censetur, pro quibus nullam unquam habuit voluntatem, seu intentionem offerendi. Intentio quæcumque, seu explicita, seu implicita, est realis actus voluntatis. Si in Sacerdote nullus unquam fuit actus voluntatis applicandi sacrificium, frustra confugis ad Scholz terminos, frustra que ponis applicationem, quæ reipsa non fuit. Ex quo illud consequitur contra cupiditatem, cui repugnantes, adversarios multos, & contemptores nobis conciliamus, ut Sacerdos, qui nemini Missam applicavit, nec elemosynam pro ea accipere, nec acceptam retinere jure valeat.

ANIMADVERSIO XIV.

Missæ celebrata in altari privilegiato pro defunctis non suffragatur illis . . . nisi sit de Requiem Dian. &c. ex charat. Card.

Contrariam declarationem exaratam invenio in Calendario Patavino anno 1755., & anterioribus hujus tenoris. *Missæ siue ex obligatione, siue ex sola devotione ad altare eo die privilegiatum pro Defunctis celebrata de festo currente, in quo de Requiem celebrari non possunt, suffragantur cum omnibus indulgentiis, perinde ac Missæ defunctorum ad formam privilegiorum celebratæ. Ita Clem. Papa X. declarationem ab Alex. VII. circa altaria privilegio perpetuo decorata editam die 22. Jan. 1667., ad altaria non in per-*

petuum, nec omnibus hebdomada diebus privilegiata extendens auctoritate apostolica concessit, & indulgit die 23. Septembris 1669. Hæc decreta habentur quoque apud La-Croix p. 434. n. 78. & 80. ubi ad n. 80. P. Zach. hoc addit. „20. Jul. editum est decretum a S. C., confirmatum a Clem. IX. 20. Sept. in Brevi, Cum felicis record. „p. 435. n. 83. ita legitur. „Decreta superius posita nu. „78., & 80. licet comprehendant tantum festa duplicia, „intelligenda tamen sunt etiam de Dominicis, de diebus „infra Octavas Epiphaniæ, Paschatis, Pentecostes, & „Corp. Christi, & de omnibus aliis diebus, quibus juxta „rub. non possunt celebrari Missæ Defunctorum. 2. Ap. „1688. Quod decretum confirmatum fuit ab Innocent. XI., ut ibi notat P. Zach.

ANIMADVERSIO XV.

Ordinarie non licet celebrare post meridiem, sed &c., nec ante auroram.

Ita Rub. Missalis p. 1. cap. 15., ubi ajunt: *Missæ privata saltem post matutinum, & laudes quacumque hora ab aurora usque ad meridiem dici potest. Bened. vero XIII. in append. Conc. Romani c. 10. edito &c. n. 9. ita præcipit. Per rimediare ancora all' abuso di celebrarsi le Messe in ore intempestive, comandiamo, che non possano queste incominciarsi prima di un terzo d'ora avanti dell' aurora, e che un terzo d'ora dopo mezzo giorno debbano esser del tutto terminate sotto le sopraddette pene di carcere &c., non ostante qualsivisia pretesa consuetudine in contrario, o privilegio, che non sia stato esibito nella nostra Segreteria, e riconosciuto, ed approvato da noi.*

Quam ante Solis ortum &c.

Busembaum varias de auroræ tempore opiniones a morum scriptoribus irritò labore colligit duplici ex capite. Primo quia auroræ determinatio non a moralibus doctoribus, qui quatenus tales, hujus rei notitiam non habent, sed ab astronomis harum rerum observatoribus sumenda est: secundo quia tempus auroræ non est idem ubique, & omni tempore, sed varium pro latitudinis, seu elevationis poli, & temporis diversitate.

Si auroræ tempus in Calendario notatum, uti fit in Patavino, reperiatur, Sacerdotes illam regulam sui Episcopi auctoritate propositam sequi tuto possunt. Ubi hæc regula deest, hanc habeo. *Ubi non est aurora physice, pro licita Missarum celebratione attendatur ea moraliter, & politice, quando scilicet ibi terminari solet quies, & incipere labor juxta probatam regionum consuetudinem. Sacra Rituum Cong. 18. Septemb. 1634. apud La-Croix t. 2. p. 437. n. 214.; in quam sententiam telle Gavanto p. 1. tit. 15. n. 1. in pleniore Congregatione omnes ivere.*

Quacumque autem hora licite . . . celebrent, eadem etiam, atque adeo &c. licere iis Eucharistiam aliis ministrare, contra Bord. ducet Dian.

In Dianz laxi Scriptoris auctoritate Busemb. conquiescit. At qui cauti esse volunt, ut omnes debent, non Dianam, nec Busembaum, sed Ecclesiæ consuetudinem attendunt, quæ non permittit, ut populus ante auroram Communionem sumat; quod confirmat S. Cong. Rituum, dec. mox citando.

ANIMADVERSIO XVI.

In nocte Nativitatis, in qua omnes tres Missæ ante auroram dici posse, probabiliter docet Suarez &c.

Contraria sententia teste Gavanto in Rub. Miss. p. 4. tit. 3. n. 6. communior est, quam sequitur quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 478. n. 4. contra P. Vivam. Busemb., Vivæ, & aliorum opinio rubricis repugnat, quæ p. 1. t. 15. n. 4. ajunt: *Excipiuntur ad hoc ordine dicendi Missæ Conventuales, Missæ in Nativitate Domini, quarum prima dicitur post mediam mortem finis Te Deum laudamus in matutino, secunda in aurora &c.*

Id confirmat Sacra Rituum Congr. hoc decreto apud La-Croix p. 437. n. 221. *Non licet in media nocte Nativitatis Dominice celebrare successive alias duas Missas, & in eis sacram Communionem exhibere fidelibus illam deponentibus, sed utrumque omnino prohibitum. 7. Decembris 1641. ubi P. Zach. hæc addit: anno vero 1686. 23. Martii declaravit S. C. hoc præceptum ligare etiam omnes Regulares, etiam Patres S. J., neque posse excipi in Ecclesiæ confessionibus, maxime mulierum, durante tempore nocturno, sed expectandum esse, ut illucescat aurora tam pro confessionibus mulierum excipendis, quam pro Eucharistia ministranda fidelibus utriusque sexus.*

Quid nunc mihi objicis P. Vivam respondentem, hoc decretum quoad Missas non esse usu ubique receptum? Leges feruntur, & declarantur contra malos aliquorum usus. Malus porro usus est, qui universali Ecclesiæ consuetudini, & antiquissimis Ecclesiæ ritibus, & legi sine ratione, imo contra rationem adversatur.

ANI-

ANIMADVERSI O XVII.

Vide Dian., ubi notat, Religiosos ex suis privilegiis posse &c. vide Bonac.

Pii, cautiique religiosi nec Dianam, nec Bonacinam, nec alios hac in re consulunt, sed audient vocem supermi Pastoris hic ad resp. 1. relati: *Non obstante qualifia pretesa consuetudine in contrario, o privilegio, che non sia stato esibito nella nostra Segreteria, e riconosciuto, ad approvato da noi.*

ANIMADVERSI O XVIII.

Non est peccatum celebrare .... et si ob infirmitatem non possit horas dicere.

Possit dicere Missam, & non possit dicere horas ob infirmitatem, penes me contraria sunt; quia si infirmitas horarum canonicarum recitationem, quæ divilim, & in cubiculo, & in lecto ipso, quocumque corporis ritu recitari corporis aegritudine sic postulante possunt, impedit, multo magis impedit Missæ celebrationem, quæ dividi non potest, & stando, & cum multis ægri corporis incommodis dicenda est. Versatilis probabilitas, quæ contradictoria conciliat, multo magis contraria conciliabit. At infirmus, qui canonicas horas recitare reipsa, non ex sui mali cerebri illusione nequit, multo minus Missam celebrare potest; & qui hanc celebrat, multo magis horas canonicas dicere valet; quas si omittat, ipsum ne excuset, sed malum Sacerdotem sine dubitatione dicito, quidquid Busemb., & alii aperta crimina male excusantes, contra dicant.

Vel etiam ante matutinum &c. Hac de re infra dub. 5.

ANIMADVERSI O XIX.

Die Veneris sancti .... Eucharistiam sumere, vel alius præbere non prohibemur, ut habent &c.

Eo ipso, quod Ecclesia Sacerdotibus interdicit, ne die Veneris sancti Missam celebrent, illud quoque nobis interdictum est, ne communionem sumamus, nisi infirmitas aliud expolcat.

Rubr. Miss. fer. 5. in cœna Domini ita habent. *Hodie Sacerdos consecras duas hostias, &c. reservat etiam aliquos particulas consecratus, si opus fuerit, pro infirmis.* Ajunt pro infirmis, ut intelligamus die sequenti, quo Sacramentum non conficitur, iis quidem, si opus fuerit, Eucharistiam ministrari posse, & debere, non aliis, non laicis, non clericis, non Sacerdotibus: cum enim dicitur *pro infirmis*, omnes, qui infirmi non sunt, excluduntur.

Quæsitum fuit, an occurrente festo Annuntiationis B. V. M. in parasceve, ratione festi ministrari possit Eucharistia aliis, quam infirmis?

Sacra rituum Cong. respondit die 9. Maji 1606., servandam esse universalis Ecclesiæ præsentem consuetudinem non ministrandi nisi infirmis hac die Eucharistiam. Ita refert Gavantus p. 4. tit. 9. n. 24. 25.

Quod si Sacra Eucharistia ne ratione quidem festi B. V. M. ministrari potest die parasceves, nisi infirmis, multo minus ministrari potest aliis eo festo non occurrente.

Ecclesiæ scilicet universalis consuetudo præsens est, ut eo die nec laicis, nec clericis, nec Sacerdotibus Eucharistia ministraretur; quæ consuetudo legis loco habenda est, nec audiendi sunt, qui contra dicunt, aut scribunt.

In Cœna Domini vero, etsi ex consuetudine &c. plures tamen ex causa licite privatim celebrant.

Id admittit quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 487. n. 3. sed repudiandum est. Primo quia universalis Ecclesiæ consuetudo habet, ut Sacerdotes eo die non celebrent: secundo quia in Calendario Patavino fer. 5. in Cœna Domini tum anno 1757., quo hæc scribo, tum aliis anterioribus constanter ita habetur. *Hodie quocumque in loco probib. Miss. priv. ex pluribus S. R. C. Decr.:* demum, ut omnis hac de re etiam quoad Sabbatum sanctum dubitatio tollatur, & litem finitam esse, omnes noverint, Clemens XI. in edicto 15. Martii 1722. privatas Missas prohibet diebus Jovis, Veneris, & Sabbati sancti. Ita testatur P. Zacharia in adnotatione ad nu. 2080. p. 441. La-Croixii, citans Lambert., nunc Bened. XIV., de cuius fide non dubito.

ANIMADVERSI O XX.

Sæpius in die celebrari non licet ordinarie, quod addo, quia &c. .... licitum est .... bis, vel etiam ter .... 1. nocte Nativitatis.

Noctē Nativitatis una tantum Missa ex dictis ad c. 4. resp. 1. celebrari potest.

Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare.

Triplex Communio includitur in triplici Missa. At extra Missam una tantum communio una die permittitur est, neque ab hac lege excipitur dies Nativitatis. Itaque Sacerdos non solum non tenetur die Nativitatis Domini ter communicare extra Missam, sed hoc ne permittitur quidem illi est; itemque si unam, alteramve Missam celebret, communionem loco tertiz Missæ addere ille non licet; quod fatetur etiam La-Croix p. 262. n. 242. ex Gob.

Si Pastor habeat duas Parochias distitas ... Si concursus populi sit tantus, ut Ecclesia non capiat .... Si autē ablu-tionem moneatur &c. ... Si die festo adveniant &c.

La-Croix p. 262. num. 237. quoad Parochum habentem plures parochias idem habet, imo nu. 240. subdit, quod „habens duas parochias, posset in Natali Domini legere „sex Missas.

„Sed opiniones istæ (inquit P. Concina Theol. t. 8. p. „488. n. 6.) falsæ sunt, præsertim ætate nostra, ob Sa- „cerdotum multitudinem, & cum Sedes apostolica pro- „hibuerit Missas eadem die iterari (Innoc. III. cap. con- „sulisti, & Honorius III. cap. Te referente Decr. lib. 3. „tit. 41.) nemo absque ejusdem dispensatione plures ea- „dem die celebrare Missas valet. „Ita scilicet postulat hodierna disciplina, & consuetudo, a qua non est recedendum.

ANIMADVERSI O XXI.

In gratiam &c. supervenientis Principis &c.

Busemb. varias more suo colligit opiniones, ut quilibet eam eligat, quæ sibi magis placuerit. Sed hic animadvertendum est, illud certum esse, Sacerdotes ab introitu repetere non teneri: contra ut minimum dubium est propter discrepantes sententias, utrum id liceat. Porro cum de peccato agitur, certa incertis necessario præferenda sunt: ergo in specie proposita Missa ab initio nunquam repetenda est.

Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 365. a. 4. na. 7. ita inquit: „An vero Missa possit interrumpi, si Episcopus, aut eo „major, vel Princeps aliquis adveniat, qui Missam die „festo audire non poterunt, nisi Sacerdos, qui eam inci- „cepit, & evangelium forte, ac symbolum recitavit, il- „lam ab introitu incipiat, casuum arbitri dissentiunt. „Quamvis non incelebre sit asserentium norma, senten- „tiaz tamen neganti libentius subscribo; quia ordo Sacri- „ficii potior esse debet, quam hominum quavis di- „gnitate conspicuorum commoda; tum quia via pateret „abusui, & Sacerdotes lucri cupiditate, reverentiæ, vel „amicitiæ causa, sive etiam metu alicujus incommodi, „pro nobilium, aut potentum quorumvis hominum vo- „luntate Missam interromperent, & ab introitu resume- „rent; tum quia id vix fieri potest absque christianæ „plebis offensione; tum quia Episcopus, aut Vir Prin- „ceps modo necessariam diligentiam adhibuerit, ut Mis- „sam integram audiat, Ecclesiæ præcepto satisfaciat, „audiendo quod reliquum est, præsertim si nondum fa- „cta sit oblatio. Denique Conc. Med. 1. vetat, ne „Sacerdotes, cum ad altare accesserint, „ibi in mora sint „Sacrificii, cujusvis expectandi gratia; neve ob eandem cau- „sam Missa inchoata subsistant, aut ejus initium repetant.

ANIMADVERSI O XXII.

Ne incaute quoad fieri potest loquamur, neve omni vento doctrinæ abripi nos sinamus, sacri canones primo loco consulendi sunt.

Cap. Consecrationem dist. 1. de consecr. dicitur: *Consecra- tionem Ecclesiarum, & Missarum celebrationes non alibi, quam in sacris Domino locis absque magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota veteris, & novi testamenti præcepta: & cap. Sicut eadem dist. Satis ergo est Missam non cantare, aut non audire, quam in illis locis, ubi fieri non oportet, nisi pro summa contingat necessitate; quoniam necessitas non habet legem.*

Si Ecclesiæ dirutæ sint, necessitas magna celebrandi Missas extra ipsas evidens est; ideoque cap. Concedimus dist. 1. cit. dicitur: *In Capellis cum tabula consecrata Mis- sas interim celebrari permittimus, donec Ecclesiæ ipsæ restau- rari queant: tum subditur: In itinere vero positis, si Ec- clesiæ defuerint, sub dio, seu in teneoriis, si tabula altaris consecrata, ceteraque sacra ministeria ad id officium perti- nentia affuerint, Missarum solemniter celebrari concedimus: aliter omnino interdicimus.*

ANIMADVERSI O XXIII.

Si populum in solemnī festo templum non capiat.

La-Croix p. 264. n. 256. ita loquitur: „Si non impro- „vifo, sed certo die concurrere soleat tantus populus, „ut Ecclesia non capiat omnes, debet Parochus præve- „nire, & petere ab ordinario facultatem celebrandi extra „H h „E.

„ Ecclesiam : talis enim facultas non censetur data , nisi „ quando casus est improvisus . Gob. t. 3. in app. ad „ num. 265. “

La-Croix ponit, Episcopos posse facultatem impertiri celebrandi extra Ecclesias ; quod ex mox dicendis non est verum ; ideoque facultas ab Episcopo seu expresse concessa , seu tacite præsumpta hac in re locum non habet . Quare Parochus in specie proposita , seu populi concursus fuerit prævisus , seu inopinato accidat , extra Ecclesiam celebrare non potest . Nec enim magna necessitas id postulat , tum quia populus , aut ejus pars alias Missas audire potest , tum quia qui ex necessitate extra Ecclesiam manentes Missæ interfunt , præcepto satisfaciunt .

In castris pro exercitu , sed festis tantum diebus .

Id intelligendum mihi videtur , si Ecclesiæ , ad quas exercitus accedere possit , desint . Nam si hæc adsint , non est necessitas celebrandi extra Ecclesiam .

*Licet Pasq. apud Dian. etiam non festis censeat posse per-
mitteri Generalibus , & primariis ducibus in suis tentoriis .*

Ego vero opinionem unius probabilis scriptoris auctoritate nixam probabilem haberi non posse , pro certo habeo ex prop. 27. ab Alex. VII. proscripta . Quænam hic necessitas est , ut Missa dici possit extra Ecclesiam ? Nulla scilicet , nedum magna , qualem canones requirunt , ut Missa celebretur extra Ecclesiam .

In portu pro appulsu navis .

Id forte permissum est , si festum urgeat , nec Ecclesiæ adsint , ubi Missa dici queat .

ANIMADVERSIO XXIV.

Ex dispensatione Episcoporum &c.

Facultas permittendi , ut Missa in locis non factis diceretur , Episcopis olim quidem competeat ex cap. *Missarum* de consecr. dist. 1. , ubi dicitur : *Missarum solemnitas non ubique , sed in locis ab Episcopo consecratis , vel ubi ipse permiserit , celebranda esse censemus .* At hæc facultas fuit illis adempta a Sacra Syn. Trid. sess. 22. in decr. de observ. , & vit. in cel. Missæ , ubi ait : *Neve patiantur (Episcopi) privatis in domibus , atque omnino extra Ecclesiam , & ad divinum tantum cultum dedicata oratoria , ab eisdem Ordinariis designanda , & visitanda , sanctum hoc Sacrificium a secularibus , aut Regularibus quibuscumque peragi .* Hanc inhibitionem Clem. XI. decr. Nonnulli 15. Decembris 1703. (habetur in app. Concilii Rom. sub. Bened. XIII. p. 131.) his verbis confirmat . *Quamobrem . . . Sanctissimus Dominus noster ex unanimi voto S. R. E. Card. Conc. Trid. interpretum , inhaerendo declarationibus alias hac de re editis expresse declarat Episcopis , & his majoribus Prelatis etiam Cardinalibus dignitate fulgentibus , neque sub pretextu privilegii clausi in corpore juris , neque alio quoque titulo , nullo modo licere extra domum propriæ habitationis , in domibus laicis , etiam in propria diocesi , quod fortius intelligitur in aliena , etiam si diocesani consensus adhiberetur , erigere altare , ibique sacrosanctum Missæ sacrificium celebrare , seu celebrari facere .* Quæ tamen prohibitio intelligenda non est de domibus etiam laicis , in quibus ipsi Episcopi forte occasione visitationis , vel itineris hospitio excipiantur ; & nec etiam quando Episcopi in casibus a jure permissis , vel de speciali Sedis apostolicæ licentia absentes a domo propriæ ordinariæ habitationis moram idcirco faciant in aliena domo per modum similis habitationis ; his enim casibus licita iis erit erectio altaris ad effectum prædictæ celebrationis , non secus ac in domo propriæ habitationis . Ita declarat Innoc. XI. const. *Apostolici* die 13. Maii 1723. (habetur in app. Conc. Rom. p. 133.) .

Extra hos casus , & limites Episcopi quoque adempta est facultas permittendi , ut extra Ecclesias Missa celebretur .

ANIMADVERSIO XXV.

Ex privilegio , quale &c.

Hæc privilegia Synod. Trid. verbis mox citatis satis aperte revocata sunt , quidquid contra dicant tum alii , tum Anacletus t. 3. juris can. p. 394. n. 19. , quia , inquit , monasteria nec sunt domus privatæ , nec omnino extra Ecclesiam , cum nomine Ecclesiæ veniant quoque religiosorum claustra . At hic Anacletus Synodi Trid. sensum , & mentem non assequitur . Recole citata Sacre Syn. verba , & nota illa , *atque omnino extra Ecclesiam , & ad divinum tantum cultum dedicata oratoria ab iisdem &c.* Monasteria , & cubacula Regularium sunt ne oratoria ad divinum tantum cultum dedicata , ab Ordinariis designata , & visitata ? Res clara est . At , inquit Anacletus , id saltem Regularibus permissum est vi privilegiorum , quæ post Syn. Trid. ipsis concessa fuere ; & allegat privilegium Greg. XIII. concessum Societati Jesu , cujus meminit quoque hic Busemb. , & Pii IV. Canonicis regularibus impertitum .

Respondeo . Audiamus Clementem XI. , qui Pio IV. &

Gregorio XIII. longe posterior fuit , cuique suorum decessorum mens nota fuit , const. mox cit. Nonnulli anni 1703. , ubi ait : *Nonnulli Episcopi , & complures Regulares sub pretextu privilegiorum ea sibi licere putant , quæ prohibita sunt .* Tum subdit : *Quo vero ad altare portatile , iterum inherendo declarationibus supradictis , censuit licentias , seu privilegia concessa nonnullis Regularibus in cap. In his de priv. per aliquos summos Pontifices aliis Regularibus communicata , usendi dicto altari portatili , in eoque celebrandi absque ordinariorum licentia in locis , in quibus degunt , omnino revocata esse per idem Concilium Tridentinum .* (Dubitari ne amplius potest de sensu , & mente Concilii Trid. ?) *Atque idcirco eosdem Regulares prohibendos , ne illis utantur , ac mandandum , prout præsentis tenore mandat Episcopis , aliisque Ordinariis locorum , ut contra quoscumque contravenientes , quamvis Regulares , procedant etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegati ad pœnas &c.* Post tam perspicuam inhibitionem obtrudi ne hic possunt jactata privilegia Pii IV. , & Gregorii XIII. ? Adde Bened. XIII. , qui in Conc. Rom. anni 1725. tit. 15. cap. 2. ita loquitur . *Quod a fel. record. Clemente XI. suo lato decreto sub die 15. Decembris 1703. in allegata ipsa app. proferendo opportune mandatum fuit circa usum altaris portatilis , & Missarum celebrationem in oratoriis domesticis , volumus Ecclesiarum omnium Episcopi in suis diocesis publicent quam primum , & executioni demandent ; curvis insuper in privatis , ubi dormiri solet , cubiculis celebrandi facultate sublata .* Hæc ut ab omnibus , Regularibus præsertim , ferventur , invigilent ; adversusque contravenientes speciali adhuc privilegio exemptos Episcopi ipsi tanquam Sedis apostolicæ delegati , censuris etiam ecclesiasticis procedant , indultis , aut consuetudinibus quibuscumque non obstantibus . Est ergo certum , privilegia , si quæ sint , Pii IV. & Gregorii XIII. , aut alia quæcumque , nullum habere locum , indultis &c. non obstantibus .

ANIMADVERSIO XXVI.

Censeri etiam reconciliatum , si sacrificium in ea peractum fuerit , docet Tamb. . . . esse probabile , negat autem Card. de Lugo .

In hac quæst. Tamburini probabilitate repudiata , sequenda est sententia Card. de Lugo , cui adhæret non solum Concina Theol. t. 8. p. 494. n. 20. & Wig. in Trib. p. 643. n. 61. , sed etiam La-Croix p. 266. n. 282. cit. Gob. , Palq. , Verivys . Ratio est , quia Ecclesiam pollutam sacrificio in ea peracto reconciliari , nullo jure , inquit Wig. , constat . „ Nam cap. *De fabrica* de consecr. dist. 1. quod solet obijci , in quo dicitur , aliquando totius consecratio- nis sanctificationem per Missarum solemnitatem impleri : „ illud , inquam , non loquitur de hoc casu , sed de illo , „ quando parietes per partes reficiantur , & innovantur . „ Hactenus ille . Hunc vero esse illius canonis sensum , qui eum legerit , non inficiabitur . Enim vero sacrificium culpabiliter , & temerarie peractum vim habere non potest reconciliandi Ecclesiam pollutam : at is , qui in Ecclesia sanguinis , aut seminis effusione polluta , vel qui presentibus majori excommunicatione innodatis scienter celebrare præsumit , in hoc temerarie agit , ut ait Bonif. VIII. c. 15. , Qui 18. in text. lib. 5. tit. 11. ergo &c

Consecrationes , benedictiones , reconciliationes Ecclesiarum non ex hominum commentis , non ex malis , vetitisque actionibus , sed laudabilibus , sacrisque ritibus summorum Pontificum auctoritate constitutis fiunt , nec aliter fieri possunt .

ANIMADVERSIO XXVII.

Porro Ecclesia , uti & cæmeterium violantur . . . i. per factum in ea homicidium &c. , nisi tamen Reipublice perturbator aliter capi non posset .

Hanc exceptionem habet quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 494. n. 19. „ quia , inquit , hic non gaudet immunitate . Alii tamen contradicunt , ut Diana , & Fagundez . Sed hoc ad Episcopum deferatur . „ Ita ille . Illos , qui immunitate Ecclesiarum non gaudent , ab iis quidem extrahi posse summi Pontifices permittunt , occidi vero in Ecclesiis non permittunt . Confule Bened. XIII. const. *Ex quo* anni 1725. septimo Idus Junii , quæ habetur in app. Conc. Rom. pag. 176. Res hæc explicatu facilis non est . Si hoc accidat , tutius est Ecclesiam reconciliari , quam cum periculo in ea sine reconciliatione sacrificia peragi .

Non est autem tale . . . cujus causa data est extra Ecclesiam , quia requiritur &c.

Hoc corrigendum est , aut intelligendum juxta legem Bened. XIII. const. mox cit. , ubi ait : *Insuper ab ecclesiasticæ immunitatis beneficio excludimus , atque repellimus , & pro exclusis , atque repulsis haberi volumus nedum eos , qui homicidia , aut mutilationes membrorum in Ecclesiis , eorumve cæmeteriis committere audent , quemadmodum in Gre-*

goria-

goxiana constitutione sancitum est; verum etiam eos, qui stantes in Ecclesia, vel cimiterio interficiunt stantes extra Ecclesiam, vel cimiterium, aut ipsis membrum mutilant; nec non eos, qui stantes extra Ecclesiam, aut cimiterium occidunt stantes intra Ecclesiam, vel cimiterium, aut iis membrum mutilant; ac eos tandem, qui confugientibus vim inferunt, atque ipsos ab Ecclesia, aliove loco immuni violenter extrahunt, & abducunt; declarantes in quatuor premis casibus ejusmodi reos non illius tantum Ecclesie, quam violant, sed cujuscumque etiam alterius Ecclesie immunitate gaudere nequaquam posse, aut debere. Ubi notanda sunt ea verba non illius tantum Ecclesie, quam violant; & quia Ecclesiam violant, eos immunitate privatos decernit.

ANIMADVERSI O XXVIII.

Unde non violas ... actus conjugalis, quando excusatur a sacrilegio.

At quandonam actus conjugalis in Ecclesia peractus a sacrilegio excusari potest? Illum quidem non pauci recentiores apud Anacletum t. 3. juris can. p. 586. excusant, si conjuges tempore belli, aut obsidionis diu commorari in Ecclesia cogantur. Sed cur hæc ipsa necessitas diu, puta per mensem, aut amplius commorandi in Ecclesia fingitur, quæ nunquam accidit, ut sacrilega copula a sacrilegii labe eluatur? Ablegatis igitur commentis eventibus absolute dicendum, conjugalem copulam in Ecclesia peractam esse semper sacrilegam; quia semper gravem injuriam, & irreverentiam ex communi, ac pio hominum sensu sacro loco irrogat. Hinc cap. Ecclesie de consecr. dist. 7. dicitur: *Ecclesie semel Deo consecratis non debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exusta, aut sanguinis effusione, aut cujuscumque semine polluta fuerint.* Ait cujuscumque, ne maritalis seminis effusio excipiat. Hinc Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 359. a. 1. num. 9. secundo ait: „Conjugalis etiam debiti redditionem casus iste, completitur. Per hanc enim etsi nulla proximo, gratia, vis loco sacro fit injuria.

ANIMADVERSI O XXIX.

Per sepulturam excommunicati non tolerati, vel infidelis ... quamvis, si pueri parentes sint fideles, negat Sayr. &c.

Cap. Ecclesiam 28 dist. 1. de consec. cit. a Busemb. dicitur: *Sed si hæc (Ecclesia) consecrata antea fuerit, Missas in ea celebrare licet; si tamen fideles fuerint, qui in ea sepulti sunt.* At infantes nondum baptizati, etiam si eorum parentes fideles sint, sunt sine dubio infideles: ergo per eorum sepulturam in loco sacro Ecclesia polluitur; quod intelligitur, ut recte monet Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 359. a. 1. n. 9. tertio, si extra matris uterum positi sint, & seorsim ab ea sepeliantur, non item, si in utero matris mortui, simul cum ea sepeliuntur. Et hoc idem docet D. Carolus Borr. Act. p. 2.

ANIMADVERSI O XXX.

Altare execratur ... 3. Si spoliatur sepulcrum, quod tamen quidam negans &c.

La-Croix p. 467. n. 306. in utramque partem disputat, sed p. 440. nu. 2065. Altare execrari ait, quando frangitur, vel loco movetur repositum, reliquiarum propter decretum S. Cong. Rit., quod ibi citat. At quamvis decretum a La-Croix cit. merito suspectum haberi possit, nihilominus ejus doctrina tenenda est. Alex. enim III. l. 3. decr. t. 40. ait: *Ad hæc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodo supra positus, qui sigillum continet, contractus, aut etiam diminutus, debet denovo consecrari. Lapis ille suprapositus, qui &c. non est totus lapis sacer, ut intelligit Laym., sed lapillus, qui instar sigilli sepulcrum elaudat.*

Multo vero magis execratur altare, si sepulcrum reliquiis spoliatur; quia reliquiæ magis necessariæ sunt, quam sepulcrum, aut sigillum in earum gratiam efformata. Ipsa antiquissima Ecclesie consuetudo adhibendi sacras reliquias in altarium consecratione, de qua Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 358. n. 5., earum necessitatem satis evincit; ita ut merito non audiantur Laym., & alii, qui reliquiarum necessitatem ad altaris consecrationem inficiantur. At inquit Anacl. t. 3. juris can. p. 588. n. 40., in antiquis Rubricis Missalis haberi, quod si in aliquo altari reliquiæ non habeantur, omitti in Missa debeat illa oratio, *Oramus te, Domine, per merita sanctorum tuorum, quorum reliquiæ hic sunt*; quo satis innuitur, dari posse altaria sine reliquiis. Ita ille; sed respondet Gavantus p. 2. tit. 4. n. 1. ex Hier. Cantono, dari posse ex apostolica dispensatione, non ex ordinaria Episcoporum potestate.

ANIMADVERSI O XXXI.

Altare consecratum ab Episcopo, vel Abbate &c.

Abbas de jure communia altaria consecrare non potest, ut habet Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 358. n. 3., & Concina Theol. t. 8. p. 495. n. 23., quæ sententia ex Anacleto t. 3. juris can. p. 588. Resp. 1. communis, & certa est. Hinc Rub. Missalis de præp. Altaris inquit: *Altare, in quo sacrosanctum Missæ sacrificium celebrandum est, debet esse lapideum, & ab Episcopo, sive Abbate facultatem a Sede apostolica habente consecratum.* Utrum autem hanc facultatem ab apostolica Sede habeant, videant ipsi Abbates; qui si dubitent, ea uti non debent, ne juris alieni usurpandi, & nullam consecrationem faciendi periculum incurrant.

ANIMADVERSI O XXXII.

Missalis Rubricæ p. 1. t. 20. ita habent. *Hoc altare operiatur tribus mappis, seu robuleis mundis ab Episcopo, vel alio habente potestatem benedictis, superiori saltem oblonga, quæ usque ad terram pertingat, duabus aliis brevioribus, vel una duplicata: & p. 3. tit. 10. inter defectus recensetur, si celebretur .. in altari non consecrato, vel tribus mappis non cooperto. .. Si mappæ non sint ab Episcopo, vel ab alio hanc potestatem habente benedictæ.* Porro cum Missalis Rubricæ loquuntur, missis quæstionibus, & neglectis aliter docentibus, faciendum est, quod illæ præscribunt; quia Sacra Rit. Cong. approbante Urbano VIII. (habetur initio Missalis) mandat in omnibus, & per omnia servari Rubricas Missalis Romani, non obstante quocumque prætextu, & contraria consuetudine, quam abusum esse declarat.

ANIMADVERSI O XXXIII.

Ut habent Mendicantium saltem Superiores, sive Prelati. &c. Tamb. &c.

Quasi vero vestes pro usu sacrificii a Regularibus etiam non Prelatis benedici possint; quod est falsum, nullumque hac de facultate privilegium allegatur. A Regularium Prelatis ex privilegio pro usu suarum Ecclesiarum benedici possunt; pro usu aliarum Ecclesiarum benedici posse, negat Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 362. a. 3. num. 1. ex Decreto S. Rit. Cong. 24. Aug. 1609. apud Gavantum, & Barbosam; „& renovato, inquit Gav. p. 4. t. 19. nu. 22., in favorem Episcopi Spoletani die 30. Septembris 1628. Neque obstat consuetudo allegata a „Tamb. de jure Abb. tom. 1. disp. 42. q. 2. n. 2., quam „abrogavit, & non obstat declaravit eadem S. Congr. 18. Aug. 1629. „Itaque suspectum, imo commentitium merito habetur privilegium Inn. VIII., quod in favorem Reg. allegat Anacl. t. 3. juris can. p. 590. n. 52. Resp. 3. Quia in nullo Bullario descriptum refertur, & quia decretis S. Rituum Congr. contrarium. Ceterum Regulares, omnes de suis privilegiis lites tollere possunt, si ea Sedi apostolicæ exhibeant, & approbationem impetrent. Nam quamdiu dubia, & suspecta sunt, quidquid contra probabiles perperam dicant, iis tuta conscientia uti certe non possunt.

Quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat Homob. apud Dian. &c.

Rubricæ quidem, ut notat Gavantus p. 3. tit. 11. p. 173., a Theologis, & casuum arbitris communiter dividuntur in præceptivas, & directivas; quæ tamen distinctio non eo spectat, ut hæc sine peccato omitti possint, sed eo, ut præceptivæ sub mortali obligent, non item directivæ. Nam Synod. Trid. sess. 7. can. 13. ita statuit. *Si quis dixerit, receptos, & approbatos Ecclesie Catholice ritus (cujusmodi sunt ritus a Rubricis præscripti) in solemnibus Sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut consensu, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quocumque Ecclesie Pastorem mutari posse, anathema sit.*

In gravi autem necessitate &c.

Intellige necessitatem Missæ audiendæ, vel viatici ministrandi, ut habet P. Concina Theol. t. 8. p. 501. n. 13. quæ gravis necessitas nisi urgeat, satius est a Missa abstinere, quam indecenter celebrare, sicuti quoad locum supra dictum est.

Vide Dian., ubi .... docet esse probabile, quod ex parvitate materia excusari possit a mortali, qui &c.

Gavantus p. 3. tit. 11. inter rubricas præceptivas sub mortali obligantes ex Doctorum, ut ipse, ait, concordiam eam numerat, quæ est de numero, munditia, integritate, & benedictione vestium sacerdotalium, inter quas tamen cingulum non recenset p. 2. tit. 1. n. 3. litt. g.

Denique metu mortis &c.

Hac de re supra dictum est cap. 2. dub. 2. in fine a. 2.

ANIMADVERSI O XXXIV.

Si tamen in nondum consecratis aliquis &c., probabile est quod hoc ipso censentur consecrata, docet &c.

Sicuti ex supra dictis in dub. 4. Ecclesia polluta non censetur reconciliata, si sacrificium in ea peractum sit; ita calix, patena, sacra vestes, corporale, pyxis &c. non censentur consecrata, quia Sacerdos iis usus est. Habet scilicet Ecclesia suos ritus, sacrasque formulas, quibus hæc omnia benedicantur, & sine quibus ex ejusdem Ecclesie sensu benedicta non censentur. Hinc Rubricæ Missalis, quæ neglectis aliter opinantibus, audiendæ, & observandæ semper sunt, p. 3. tit. 10. inter defectus recensent, si celebrans omittat aliquid ex vestibus sacerdotibus; si vestes sacerdotales, & mappæ non sint ab Episcopo, vel alio habente hanc potestatem benedictæ; si corporalia non sint munda... & ab Episcopo, vel ab alio hanc habente potestatem benedicta.

Ac licet decens sit, ut etiam pyxis &c., & quodcumque vos continens &c. benedicantur, id tamen necesse esse negant Suarez &c.

Hanc opinionem ego quidem probare non possum. Primo quidem quia ratione, quam Basemb. nullam affert, destituitur, solaque recenti paucorum auctoritate, quæ exigui momenti est, nititur. Secundo, quia rationi adversatur. Si enim altaria, vestesque sacerdotales necessario benedictæ esse debent juxta mox dicta, multo magis pyxis, & vasa continentia, & immediate tangentia Eucharistiam, necessario benedicenda sunt.

Admittunt etiam aliqui ex plumbo, intellige cuppam calicis.

At hi ex arbitrio loquuntur, non juxta Ecclesie ritum. Nam Rub. Missalis p. 2. t. 1. ajunt: *Qui calix debet esse vel aureus, vel argenteus, aut saltem habere cuppam argenteam intus inauratam, & simul cum patena iidem inaurata ab Episcopo consecratus.* Quod si Ecclesia paupertate prematur, tolerari potest cuppa etiam stannea; quia eadem Rub. p. 3. t. 10. de def. inquit: *Cujus calicis cuppa debet esse aurea, vel argentea, vel stannea.* Hinc cap. Ut calix 46. dist. 1. de consecr. dicitur: *Ut calix Domini cum patena, si non ex auro, omnino ex argento fiat.* Si quis autem tam pauper est, saltem vel stanneam calicem habeat.

Ac licet Rub. prescribat, ut saltem cuppa &c., eam tamen non obligare propter usum contrarium vult Tanib. sub mortali, Gran. imo nec sub veniali.

Qui ita scribunt, aut pontificia decreta non legere, aut iis parum auscultant. Lege hic iterum decretum S. Congr. relatum hic ad c. 2.

ANIMADVERSI O XXXV.

Palla item linea &c., quæ &c., pro eodem servare posse, docet &c.

Rubricæ Miss. p. 2. t. 1. & parvam pallam lineam, & corporale requirunt: qui unum pro altero adhibent, ritus Ecclesie variant, quod sine temeritate fieri non potest, & a S. Pio V. vetitum est.

ANIMADVERSI O XXXVI.

Esti Ledef., & Laym. doceant in gravi necessitate licitum esse celebrare sine libro ei, qui moraliter sit certus, se non erraturum.

Cui nam id constare certo potest? Si quis pro certo habeat, se sine Missali non erraturum in Missa, hunc præsumptuosum merito appellabis, non tantum, nec prudentem; ideoque communis sententia docet, sine Missali Missam non esse celebrandam, etiam si necessitas urgeat. „ Absque libro Missali, inquit Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 362. a. 2. nu. 6. non licet Missam celebrare: si desit, a celebratione Missæ abstinendum est, quæcumque necessitas urgeat. Qui sine Missali celebraret, graviter peccaret; tum quia se exponeret periculo errandi in verbis canonis, imo & consecrationis, cum & optimæ memoriæ viros aliquando fallat memoria; tum quia violaret generalem Ecclesie consuetudinem. Idem esto „ judicium de illo, qui sine calice, & patena consecratis, sine corporali, sine pallis altare vestientibus, sine lumine, sine aliqua enique sacrarum vestium celebra- „ ret. Hunc, inquam, mortalis peccati reum censent S. Antoninus, & alii post ipsum casum arbitri. „ Hætenus ille. Hinc cap. Concedimus cit. dub. 4. dicitur: *In itinere vero positus, si Ecclesia defuerit, sub dio, seu in tenorio, si tabula altaris consecrata, ceteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia (quo loco certe est Missale) assuerint, Missarum solemnitas celebrari concedimus: aliter omnino interdiciamus.*

Et sic Lugo cum Dian. ... probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest &c.

Ego existimem, hos probabiles non esse hic audiendos, sed Sacerdotem, qui propter visus debilitatem legere non potest, debere juxta mox dicta a Missa celebranda abstinere, ne sese errandi periculo objiciat, nisi ab apostolica Sede dispensationem obtinuerit, unde cautio quoque contra pericula præscribetur.

ANIMADVERSI O XXXVII.

In necessitate tamen gravi .... posset quis sibi respondere.

Si sermo sit de necessitate ministrandi viaticum, id ne Concina quidem rejicere absolute audent Theol. t. 8. p. 498. n. 11. Ratio est, quia divinum præceptum adjuvandi infirmos, ut sacro viatico reficiantur, prævalet præcepto ecclesiastico non celebrandi sine ministro.

In necessitate autem diei festi, ut plures audiant Missam, non deerit minister, qui aliquo modo Sacerdoti celebranti præsto sit.

Idque quibusdam Belgii partibus consuetudine inductum esse, docet March. &c.

Hæc vero consuetudo est manifesta corruptela a sacris canonibus improbata. Laodicensem Conc. can. 44. ait: *Non oportet mulierem ad altare ingredi.* Gelasius I. ep. 9. ad Episcopos Lucanæ cap. 26. inquit: *Impatienter audivimus tantum divinarum rerum subisse despectum, ut femine sacris altaribus ministrare ferantur; & cuncta, quæ non nisi virorum famulatus deputata sunt, sexum, cui non competit, exhibere.* Ita apud Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 349. reg. 4. Consule decretum S. Congr. ad c. 2. descriptum.

ANIMADVERSI O XXXVIII.

Crucifixus, nisi sit expositum Venerabile Sacramentum.

Rubrica Miss. p. 1. tit. 20. ait: *Super altare collocetur Crux in medio &c.* quod autem indefinite, & sine ulla exceptione præscribitur, sine exceptione intelligendum, & observandum est. Nam ubi exceptio locum habet, Rubricæ illam non omittunt. Hinc S. Congr. 14. Maji 1707. hoc decretum tulit. *Quando super altare expositum est Venerabile, debet etiam in eo collocari Crux cum imagine Crucifixi.* Hoc decretum tum La-Croix p. 271. n. 321., tum Concina dubitanter referunt; at P. Zacharia in hunc La-Croixii numerum ita inquit: „ De authentica hujus decreti dubitari nequit. Contulit illud cum autographis Meratus. Quamobrem illi standum.

Hujus decreti meminit quoque Bened. XIV. constit. Accipimus die 16. Julii 1746. (apud La-Croixium t. 2. p. 269.), qui testatur, in illa sententia ferenda variis fuisse, ac discrepancia suffragia, cautumque deinde fuisse, ne ipsa sententia in lucem ederetur. Itaque res iterum deducta est in examen initio Pontificatus nostri die 2. Septembris anno 1741. in eadem Congr. Sac. Rituum, quæ postquam omnia diligenter accurateque perpenderit, decrevit, ut quelibet Ecclesiæ morem, & institutam, quod antea servaverat, in posterum quoque retineret; quod decretum, ut prudenter, sapienterque latum commendat idem Summus Pontifex in eadem constit. a quo proinde nullo modo recedendum est.

Non tamen sub obligatione gravi.

Cum de mortali peccato quaestio est, aqua ut plurimum mihi hæret. Rubrica de Cruce in altari ponenda interdubias collocat Gavantus p. 3. t. 11. n. 61., utrum sint directivæ, an præceptivæ. In dubio autem sapientis est periculum fugere. Bened. XIV. constit. cit. ait: *Hæc omnia diligenter exposuimus non &c. sed ut ex eis cognitum esset, atque perspectum, quam alienum sit a sacris ritibus id, quod plures temere & inconsulto peregrinant, nempe ut sacrum facerent ad altaria, in quibus Crux hæc promineat inter candelabra, sed exiguis tantum Crucifixus præfigatur tabule alicujus Sancti, qui vel depictas, aut celatas majori tabule altaris adungi solet.*

Ex his porro verbis explodenda hæc La-Croixii opinio p. 271. n. 320. „ Melius est etiam ex sola devotione celebrare sine omni Cruce, quam ob defectum Crucis non celebrare. „ Neque enim ex devotione temere, & inconsulto agere licet.

ANIMADVERSI O XXXIX.

Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet, Laogo, &c.

P. Concina Theol. t. 8. p. 504. nu. 25. ait: „ Pasqualigus defendit, in necessitate celebrari posse absque ullo lumine. Sed probabilior est opposita sententia.

„ La-Croix p. 275. n. 392. fatetur, oppositam sententiam esse plurimum, & probabilior, at sententiam Pasqualigi vult esse probabilem.

Eodem scilicet modo loquuntur Concina, & La-Croix; at contrario prorsus modo sunt intelligendi, quia La-Croix ex sua versatili probabilitate permissam facit Pasqualigi sententiam; Concina juxta solidioris Theologice principia eam vetitam esse ponit, dum minus probabilem dicit.

Adco

Adeo ut si exstingueretur ante consecrationem, &c., Missam esse relinquendam etiam in necessitate &c. dicat &c.

Si Missa perducta sit usque ad offertorium, probabilius putat La-Croix cum aliis, quos citat n. 393., Missam esse continuandam; idemque docet Concina loco mox citat. quia, inquit La-Croix, carentia luminis est minus incommodum, quam talis abruptio: quæ ratio mihi sanæ æqua videtur. Fortius enim est præceptum Missæ post oblationem peragendæ, quam non celebrandi sine lumine; quod multo magis urget, si adsit necessitas consecrandi viaticum pro infirmo.

ANIMADVERSIO LX.

Operto capite celebrare non licet, etiam &c. sine licentia &c.

Hoc certum est. Nam Sacra Congr. apud La-Croix p. 436. n. 169. ita decrevit. *Facultas concedendi usum pileoli in Missa spectat ad Papam. 14. Ap. 1626.* Eademque sacra Congr. annuente Urb. VIII. (habetur initio Missalis) ita præcipit: *Nemo audeat usi pileolo in celebratione Missarum sine expressa licentia Sedis apostolicæ, non obstant quacumque contraria consuetudine.*

Quare quæ Busemb. addit: „Licet Laym., & Scot. „Episcopis &c. permittant; quod Tamb. recte limitat ad „casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus: „hæc, inquam, expungenda sunt, utpote pontificiæ legi, & menti contraria. Item similia, quæ refert La-Croix num. 400., ac præsertim illud, quod ex Vasq. dicit, omnes Sacerdotes etiam religiosos in Polonia tegere caput usque ad consecrationem. Hoc enim est aperte contrarium decreto mox cit. *Non obstante quacumque contraria consuetudine.*

Hoc vero multo magis intelligi debet de coma fictitia vulgo parruca, quam ne extra Missam quidem clericis deferre licet; sicuti expresse prohibet Bened. XIII. in Conc. Rom. tit. 16. cap. 3. his verbis: *Comamque fictitiam, vulgo, perrucha aut cerchietti, nunquam adhibeant;* quod idem prohibuerat edicto anni 1724. 20. Decembris. Hinc Innoc. XI., ut refert La-Croix num. 401., edicit, *non esse mentem Sanctitatis suæ, quod Nuntiis apostolicis, aut Episcopis liceat licentiam Sacerdotibus concedere ejusmodi comas in actu celebrationis gestandi.*

Nihilominus La-Croix subdit: „Non obstantibus illis „videmus quotidie Sacerdotes celebrantes in capillitio ficto, qui putant se per hoc satisfacere conscientiæ, si „ita celebrent habito iudicio unius, vel alterius prudentis medici, quod aliter non possint absque periculo gravis incommodi. „Hoc vero quid aliud est, quam pontificiis decretis aperte adversari?

Si Sacerdotes dispensatione opus habent, cur ad apostolicam Sedem non confugiant? Cur licentiam contra summorum Pontificum decreta sibi arrogant? Nam epicheja in repentinis quidem casibus, cum ad superiores aditus non patet, locum habet, non in iis, quæ prævidentur, & ex usu sunt. Itaque usum Sacerdotum a La-Croix descriptum, nec ab eo improbatum, magnam laxitatem, & corruptelam P. Concina Theol. t. 8. p. 505. num. 27. appellat.

Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter .... vult &c., quod Diana .. censet probabile, si temporis canonis excipiat.

Hanc Dianæ opinionem admittit quoque Gav. p. 3. t. 11. n. 6., at ipse non meminit prohibitionis Urb. VIII. Res videtur dubia, præsertim si absque necessitate aliqua id fiat; qua tamen de rei æqui, ac pii Sacerdotes iudicent.

ANIMADVERSIO XLI.

Unde veniale tantum erit i. omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, &c.

Has preces ex præcepto recitandas esse, quia in Missali expresse præcipiuntur, communis Theologorum sententia est teste Concina Theol. t. 8. p. 501. n. 14. Utrum vero earum omissio sit mortalis culpa, res videtur dubia, abeuntibus in contraria Theologis. Hinc Gav. nu. 6. cit. rubricam de orationibus ad vestes, & post Missam inter dubias, utrum obligent sub mortali, an veniali tantum recenset. Materie parvitas a gravi culpa excusare valet, ut monet Concina loco cit.

Omittere Gloria, vel Credo.

Hæc est quidem communis opinio teste P. Concina Th. t. 8. p. 510. n. 3., ubi addit: „Qui tamen unum horum „voluntarie omitteret in magna solemnitate, peccaret „mortaliter.“

In Missa autem, qua canitur, non legere evangelium submissa voce, Dian. negat esse peccatum &c.

Hæc opinio, ejusque ratio falsa est. Nam rubrica directiva a letali quidem, non tamen ab omni culpa, libe-

rat. Non solum Sacerdos omittens legere evangelium in Missa solemniter, peccat, sed mortaliter peccat.

„Qui omittit, inquit Concina Theol. t. 8. p. 509. n. 2., „partem ordinariam, puta epistolam, evangelium, partem „notabilem Canonis, & similia, peccat mortaliter, quæ „de re non est cur dubitemus. „Porro rubrica eodem modo præscribit, evangelium a Sacerdote legendum, seu Missa solemniter canatur diacono, & subdiacono ministrantibus, seu sine solemnitate dicatur: ergo idem mortale peccatum peccat Sacerdos, Evangelium omittens in Missa solemniter, quod committit, dum illud præterit in Missa privata. Neque enim diaconus Evangelium canens, Sacerdotis vicem supplet, sed proprio suo munere fungitur, ideoque Sacerdotem non liberat ab obligatione legendi Evangelium. Quia vero hæc obligatio gravis est, ejus omissio gravis, seu mortalis culpa merito dicitur. Hinc idem Concina p. 510. n. 3. merito inquit: „In Missa solemniter ea omnia legi debent, quæ a choro cantantur, „& omissio partis notabilis eorum, quæ ad talem Missam requiruntur, non excusatur a gravi culpa. „Quia scilicet chorus, Sacerdotis vices non supplet: ergo ex eadem ratione idem dicendum est de ommissione Evangelii; quod non solum notabilis Missæ pars est, sed aliis partibus, ut caput corporis artubus, excellit, ut recte animadvertit Nat. Alex. Th. l. 1. p. 370. n. 10.

Celebrare ante dictum matutinum &c.

Busemb. tria hic docet. Primum est, celebrare ante dictum matutinum, absolute loquendo esse peccatum veniale. Alterum, juxta plerisque hoc esse peccatum, si fiat sine causa. „Quando adest causa rationabilis, licet „non omnino gravis, v. gr. major commoditas studii, „vel itineris, nequidem esse veniale, multi ajunt apud „La-Croix p. 261. num. 230. „Tertium est, hanc omisionem a Tamb. in dubium vocari, utrum sit venialis culpa, etiamsi nulla sit omittendi causa. La-Croix loco cit. ait: „Imo Sot., Suar., Tamb., & alii apud „Gob. t. 3. num. 667. dicunt per se loquendo, nullum „esse peccatum. . . . Hinc etiam March., & Quartus p. 2. t. 1. d. 1. dicunt esse consilium, & quamdam congruentiam, ut fiat. Attamen probabilius „est cum Averfa, & aliis, communiter esse veniale.“

Ait probabilius, ut aliis opinionibus suam probabilitatem non adimat, hoc est, ut quisque faciat sine conscientie remorsu, prout libuerit. Hæc est Busemb., & La-Croix doctrina valde commoda, quæ proinde plausibili conciliat. Quid ergo dicendum? Dico primo, contingere posse, ut Sacerdos Missam matutino nondum recitato celebrans, nullum peccatum admittat; ut si aliis sacri ministerii partibus, e. g. Sacramentorum administrationis, infirmorum curæ &c. ita occupatus fuisset, ut ante horam, qua celebrandum est, matutinum dicere non potuisset. Ita Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 365. nu. 5., idemque docet Bened. XIV. mox citandus.

Dico secundo, omisionem matutini cum laudibus ante Missam sine urgentibus, seu legitimis causis, quarum judicium penes pios, & æquos homines esto, esse non dubium, sed certum peccatum. Ratio est, quia Rubricæ Missalis p. 2. t. 1. id præcipiunt his verbis: *Sacerdos celebraturus Missam .... & saltem matutino cum laudibus absoluto &c., & p. 3. t. 10. inter defectus numerant, si celebrans saltem matutinum cum laudibus non dixerit.* Neque hic rationes ex rei natura locum habent; quia hæc omissio non naturali, aut divino juri, sed juri ecclesiastico contraria est.

Illud unum merito dubitari potest, utrum hoc peccatum sit mortale, an veniale; quod idem est, ac quærendum, utrum omissio sit gravis, an levis; quod judicare difficile est. Hinc Theologi in diversa abeunt.

P. Concina Theol. t. 2. p. 490. num. 12. putat, hoc peccatum esse ex se veniale; quam sententiam hodie communem esse ait.

Nihilominus n. 11. refert Gabrielem, D. Antoninum, Tab. Nav. Cenedum, Antoine, Zanardum 30. A. A. citantem, qui putant, esse peccatum mortale. His adde Natalem Alexandrum loco mox cit., & teste Gavanto p. 2. tit. 1. n. 1. litt. 6. S. Raymundum, & Innoc. IV. qui ep. 10. ad Orthonem Card. Episcopum Tusculanum ait: *Sacerdotes autem dicant horas canonicas more suo: sed Missam celebrare, priusquam officium matutinale compleverint, non presumant:* quæ verba, rei gravitatem indicare æquo judicio videntur.

Sed hic demum coronidis loco audiendus est Benedict. XIV. de S. M. Sac. lib. 3. c. 13. n. 4. ubi teste P. Zacharia ait: *Si sermo sit de Missa conventuali, videri peccatum esse mortale, eam ante Matutinum, & laudes celebrare; id enim est contra generalem Ecclesiæ consuetudinem. In Missis vero privatis, si que sit legitima causa, videri posse etiam a veniali immunem, qui non recitato matutino, & laudibus eam celebraret; secus autem, si nulla ad id causa moveatur. Quod si quis nulla causa urgente perpetuo*

id faceret, ut videretur quasi animo statuisse, nunquam celebrare dicto maritino, & laudibus, tum cum illis quinque, & quinquaginta Auctoribus, quos citat Clericatus decis. 50. de sac. Missæ, & ex rationibus ab ipso adductis concludi posset, hujusmodi Sacerdotem peccare mortaliter.

Quæ alia voce dicenda prescribuntur, adeo submissa dicere, ut adstantes audire non possint.

Missæ publicum officium est, in quo communicatio inter Sacerdotem, & populum intercedit, ideoque ita legenda, ut ab adstantibus commode audiri possit. Ita prescribunt Rubricæ, atque ita habet generalis consuetudo. Qui ab hac lege, & consuetudine recedunt, culpandi certe sunt; utrum vero venialiter, an mortaliter peccent, res certa non videtur. Busemb., & La-Croix p. 277. n. 439. peccatum tantum veniale hac in re agnoscunt. At Busem. id asserit ex sola Tamburini auctoritate, La-Croix citat Quartum, & Pasqualigum. His ego momentis parum moveor, parumque moveri æquum lectorem putem, præsertim cum Busem. Navarrum citet pro contraria sententia. Hac de re, quæ magis ex æquo, & pio sensu metiendæ est, quam ratione definiri queat, ego nihil dicere audeo. At insignis mihi deformitas videretur, quæ populum valde offenderet, si Sacerdos Missam tam submissè diceret, ac si canone legerem, aut si Parochus die festo, quo a populo Missa ex præcepto audienda est, voce adeo tacita recitaret, ut a ministro vix audiretur. Illud vero a Busembao ex Tamburino perperam additur, a timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi, quos ab omni culpa excusatos refert, nec improbat La-Croix loco citato, si non in summo altari, sed laterali celebrent. Ego enim pios Sacerdotes illos appello, qui suas leges observant, non qui a Rubricis, & communi consuetudine recedunt. Ridiculum vero est asserere, quod altaria lateralia a Rubricarum observatione excusent.

Mutare Missam, & die dominicâ, vel &c. sine gravi causa legere votivam, vel pro defunctis &c.

Inter dubias rubricas, utrum sub mortali, an sub veniali obligent, Gavantus p. 3. tit. 11. n. 6. eam recenset, quæ prohibet, Missam votivam, vel de Requiem in festo duplici, & diebus prohibitis propter discrepantes Doctorum sententias; rubricis tamen, inquit, magis adhærendum esse censeo, ut scilicet Sacerdos a mortalis culpæ periculo alienus sit.

ANIMADVERSIO XLII.

Quis si sit beatificatus tantum, de quo certis Sacerdotibus... concessum sit Missam legere, docet... non licere aliis Sacerdotibus... de eo legere &c.

Non licere Missam celebrare de Sanctis extra Ecclesiæ eorum, quibus officium, & Missa ex Apostolico indulto specialiter concessa est, certum est. Apud La-Croixium p. 274. n. 376. hoc decretum a Sac. Congreg. 19. Novemb. 1622., & iterum 9. Junii 1668. emanatum, quod refert quoque P. Concina Theol. t. 8. p. 504. n. 24. legitur: *Qui celebrat Missam in aliqua Ecclesia Regularium, aut etiam Monialium, in qua fit de festo dup. habente Missam propriam, quæ non sit concessa omnibus, Missam quidem dicat de festo, sed cum Missali Romano: quod decretum teste P. Zacharia invenitur sub die 20. Nov. 1717. apud Meratium in Indice T. 1. num. 634. Huic decreto alia quidem contraria proferuntur. Sed quia congruum est, ut Sacerdos Ecclesiæ, in qua celebrat, quoad fieri potest sese accomodat, & allatum decretum recenter confirmatum sit, illi sese conformare Sacerdos sine dubitatione poterit.*

TRACTATUS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPUT I.

De essentia hujus Sacramenti.

DUBIUM I.

Quæ sit ejus materia, & forma?

Resp. Materia remota, & necessaria est omne peccatum mortale, post baptismum commissum, & non confessum. Materia sufficiens, & non necessaria est omne veniale post baptismum commissum, vel etiam mortale, alias rite confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis, Contritio, Confessio, & Satisfactio: quarum ultima est integralis tantum, ut patet in infirmo, qui si ratione

destituatur, potest absolvi absque satisfactione: duæ priores sunt essentielles, ut communiter docetur contra Scot. qui totam essentiam ponit in absolutione. Porro peccata sunt tantum materia, circa quam: actus vero pœnitentis materia, ex qua. Laym. d. 5. t. 6. c. 4. ex comm.

Unde resolves.

1. *Et si peccatum mortale remissum quomodocumque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti.* Trid. sess. 14. c. 15. ANIMAD. I.

2. Omitti possunt venialia, vel omnia, vel aliqua; item mortalia semel rite confessæ, v. g. in Confessione generali, ut docent Dian. p. 5. t. 4. R. 56. C. de Lug. d. 16. n. 46. contra Victor. Ledes. & alios. In qua etiam non esse necessarium addere peccato mortali, quod post ultimam confessionem sit commissum, docent Bon. d. 5. q. 5. f. 2. p. 2. Dia. 10. t. 4. R. 62. & t. 6. R. 65. Card. de Lugo d. 16. f. 2. n. 47. ex Sanch. & Con. quod est probabile: nisi circumstantia aliqua, v. gr. speciem mutans, vel reservatio casus, vel proxima peccandi occasio aliud requirat; & pœnitentia sufficiens imponatur. Card. de Lugo. Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 2. Tutius tamen est nova ab antiquis fecernere.

3. Ponenda semper est materia certa; qualem esse negat Sancius in sel. d. 7. apud Dian. p. 3. t. 4. R. 52. quod quis non responderit divinis inspirationibus, non fecerit bonum, quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, ut docet Card. de Lugo l. c. n. 103. contra Sancium. Quod si habere certa non possit, pro ratione dubii danda est absolutio; ut sub dubio, si materia prorsus dubia sit; vel absoluta, si certa videatur. Ita Suar. Laym. l. 5. t. 5. c. 3. & alii commun.

Resp. 2. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis: Ego te absolvo a peccatis tuis, ubi licet de essentia tantum sit, Absolvo te, debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundum quosdam sub mortali, secundum alios sub veniali, ut v. Gran. voce prolata in præsentem; absentem enim Clem. VIII. absolvi prohibuit sub pœna excommunicationis.

Unde resolves.

1. Invalidum est absolvere nutu, signo, aut scripto; item absolvere absentem, quod docuit Alensis, Medin. & alii; sed vetitum nunc, ut modo dictum.

2. Valida est absolutio, si reverentia causa dicas: Absolvo dominationem, excellentiam, vel majestatem vestram, &c. quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquivalentia. Averf. V. sup. t. 1. c. 1. d. 2. Non valet autem, si dicas: Absolvat te Deus, vel Absolvat te Christus. Averf. q. 12. f. 2. ANIMAD. V.

3. Orationes præviæ, & subsequeutes formam, ut Misereatur tui, &c. & Passio Domini, &c. quæ secundum Trid. laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, ver. gr. si breves sint confessiones, vel multi confitentes, ut vid. Dian. p. 3. t. 4. R. 97. tunc enim sufficit dicere: Absolvo te a peccatis tuis in nomine, &c. vel si timeatur censura, Absolvo te a vinculo excommunicationis, deinde a peccatis tuis. V. Sa v. Absolutio.

4. Elevatio manus, ejusque impositio in caput, item formatio Crucis, est libera, etsi debeat servari consuetudo. Ita Layman. c. 5. ubi idem dicit de apertione capitis. Forma autem Clementis VIII. ut tradidit Sa, & Rituale Romanum, est hæc; quæ, ut omnes utantur, suadet Paulus V. ideoque omnibus tenenda memoriter: Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis, perducas te ad vitam æternam, Amen. Deinde elevata manu pergit: Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus, Amen. Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, (quæ vox circa laicos omittitur) & interdicti, in quantum possum, & tu indiges: Deinde ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen. Pasf.

Passio Domini nostri Jesu Christi, & merita Beate Virginis, & omnium Sanctorum, & quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratia, & premium vite aeternae, Amen.

D U B I U M II.

Qualis Contritio requiratur?

Suppono, quod Contritio in communi sit dolor, ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, ut habet Trid. sess. 14. Ubi eam dividit in Perfectam, quæ absolute sic dicitur: & in Imperfectam, quæ Attritio dicitur. Perfecta est, quæ elicitur ex motivo caritatis propter Deum summe dilectum: & hac ex se sola mox justificat, etsi cum voto, & ordine ad Confessionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motivo, supernaturali tamen, concipitur.

ANIMAD.
VIII.

ANIMAD.
IX.

Resp. Ad Sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis, supernaturalis, efficax, & universalis, respectu mortalium, concepta in ordine ad confessionem, vel saltem absolutionem. Est communis. Vid. Bonac. d. 5. q. 5. & Schol. ac colligitur ex Trid. l. c.

Unde resolves.

1. Non requiritur contritio existimata, ut voluit Gabriel. 2. Non sufficit 1. Attritio existimata tantum, licet inculpabiliter: quia vera Attritio est pars essentialis. 2. Nec desiderium absolutionis, sine affectu ad peccata: idque etiam si tantum confitearis venialia, ut habet sententia communis contra Angles, & quosdam alios, quos sequitur Tamb. l. 1. expedit. conf. c. 3. V. Dian. p. 9. t. 9. R. 31. Unde peccat graviter, qui etiam sola venialia, vel sola mortalia alias confessa sine omni formali dolore confitetur, quia non ponit materiam sacramenti, & saltem periculo sacrilegii se exponit. Ita Card. de Lugo d. 14. f. 8. &c. commun. V. Dian. p. 3. t. 4. R. 116. Bon. d. 5. q. 3. f. 1. p. 3. Non tamen est necesse, ut dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi poenitens est conscius. Sa, Laym. Lug. Imo notat Tamb. l. c. satis esse de uno veniali dolore formaliter, etsi plurium sis conscius, de quibus nec propositum emendandi habeas, sive ea confitearis, sive non.

ANIMAD.
X.

3. Non absolvitur, qui dolet, licet intensissime, tantum propter infamiam, damna, aliasve poenas temporales præcise, etsi ex inculpabili ignorantia. Quia non est dolor supernaturalis, nec ignorantia, aut bona fides potest supplere defectum essentialem. Bonac. l. c. & cet. Limitat tamen Regim. cum Tambur. de expedit. conf. l. 1. c. 1. nisi doleas propter istas, ut a Deo infligat, vel infligendas.

ANIMAD.
XI.

ANIMAD.
XII.

4. Ad attritionem non requiritur ulla intensio, vel duratio temporis, ut vult Durand.

ANIMAD.
XIII.

5. Etsi debeat esse de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen singuli dolores de singulis, ut vult Angles; sed sufficit unus actus de omnibus simul sumptis, etiam obliis: ideoque peccat graviter, qui sciens prudens non atteritur universaliter de omnibus mortalibus nondum remissis. Bon. &c. II. cc.

ANIMAD.
XIV.

6. Non sufficit dolere, quod non doleas, ut habent Navar. & Sa, nec velleitas non peccandi. Ratio utriusque est, quia non est dolor de peccatis commissis, cum quo affectus ad ea stare potest. Hering. Vasq. Bonac. l. c. n. 7. Ubi recte notat, cum actu, quo quis dolet, se non dolere de peccatis, plerumque conjunctum esse dolorem de peccatis, etsi poenitens eum non dignoscit.

7. Etsi hic dolor debeat esse summus appetiati-ve, ita ut nihil magis detesteris, quam peccatum, malisque omnia mala hujus mundi perpeti, quam mortaliter contra Deum peccare, non tamen opus est, imo nec expedit, particulares facere collationes: v. g. malle hoc, vel illud malum subire, quam mortaliter peccare, quia periculosa sunt.

8. Qui non vult occasiones proximas peccandi a se amoliri, vel non remittere ex animo, vel non restituere, aut satisfacere, quibus debet; vel non

habet formale (licet probabiliter cum Lugo l. c. f. 5. Laym. Dian. alique dicant, virtuale in contritione universali inclusum sufficere, saltem quando non occurrat cogitatio de peccatis vitandis) propositum, peccata mortalia, quando talia confitetur, vitandi efficax, id est, cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale, non est sufficienter attritus. Ratio est, quia non est dolor, & detestatio efficax, quippe cum quo possit stare voluntas peccandi, nec is se ex tota corde convertit ad Deum, detestans peccatum super omne detestabile. Suar. Fernan. Laym. l. 5. t. 6. c. 4. Dian. p. 3. t. 4. R. 119. &c. commun. Et licet sola venialia confitearis, teneris tamen, sicut dolorem, ita etiam propositum, saltem virtuale circa illa habere. Card. de Lugo d. 14. f. 8. & 9. & alii.

ANIMAD.
XV.

9. Redire sape cum eodem mortali non est certum indicium deesse attritionem, etsi sit magna presumptio, praesertim in iis, qui coguntur confiteri a parentibus, magistris, &c. item in iis, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt, quibus proinde absolutio differenda est, nisi id actu praesent. Quamquam possint esse alia signa veri doloris, v. g. si media praescripta sint adhibita, occasiones vitatae, si numerus peccatorum imminutus, si poenitens omnino asserat, cui plerumque credi debet, cum ipse sit sui accusator, defensor, & testis; qua in re opus est magna prudentia Confessarii, ne poenitentem severitate avertat, neque etiam lenitate seducat, & peccet, pereatque cum illo. Suar. in 3. p. d. 2. f. 2. Sanch. l. 2. in dec. c. 32. & l. 3. c. 5. C. de Lug. l. c. n. 166. & 169. contra quorum, aliorumque communem sententiam, docent apud Dian. Vivaldus, & Joannes Sancijs d. 10. n. 16. posse toties, quoties confitetur, absolvi, etiam si nullus appareat profectus; eo quod sine illo possit esse verum propositum; sicut est in iis, qui venialia semper afferunt eadem. Verum id probare non ausim, nec videtur esse par ratio. V. Conin. d. 2. dub. 14. Dian. p. 2. t. 7. R. 55. & p. 2. t. 2. m. R. 41. & p. 3. t. 4.

ANIMAD.
XVI.

10. Absolvendi sunt ii, qui ex officio domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, discedere nolunt, eo quod sine maxima difficultate non possint, parati interim media praescribenda adhibere. Ratio est, quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoque stare potest cum proposito peccata vitandi. Nec refert, quod quis putet, vel timeat se unum, vel plura peccata non vitaturum; quia propositum est actus voluntatis; existimatio autem illa est actus intellectus, qui ex illo proposito, ob humanam voluntatis mutabilitatem, non necessario consequitur. Interim qui certus est, impossibile sibi esse in tali occasione peccata vitare, debet eam deferere, nisi velit perire. Ita Laym. l. c. Lugo l. c. n. 152.

ANIMAD.
XVII.

11. Non requiritur dolor sensibilis; sufficit enim intellectus; qui cum sit internus, ac spiritalis, scrupulosi non facile debent angari, quasi sine dolore accedant ad Sacramentum, eo quod nullum sentiant.

12. Is, qui nihil cogitans de confessione attritionem elicit, non referens eam ad Sacramentum, non potest sine novo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad partem. Ita Suar. d. 20. f. 4. Bonac. d. 5. q. 3. p. 2. Contrarium tamen videtur docere Card. de Lug. d. 14. f. 4. num. 37. quod non est improbabile. Tamb. l. 1. c. 2.

ANIMAD.
XVIII.

13. Non sufficit ad Sacramentum dolor, qui sequitur absolutionem, imo secundum sententiam saltem tutiorem, quam docet Laym. l. 5. t. 4. & Conin. debet antecedere etiam confessionem, etsi contrarium etiam probabiliter doceant Vasq. Fill. Fagund. Card. de Lugo de poen. d. 14. f. 2. & Gasp. Hurtad. d. 7. dif. 5. apud Dian. & Escob. t. 7. E. 6. Unde poenitentes initio ad dolorem excitandi, aut si post peccatorum narrationem fiat, repetant verbo confessionem, dicendo se dolere de peccatis expositis. Vid. Laym. l. c.

ANIMAD.
XIX.

14. Probabile est, eum, qui paulo ante confessus iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus ante (explicito, & in particulari) non doluit, non teneri elicere novum dolorem. Card. de Lugo d. 14. f. 3. Dian. p. 9. t. 3. R. 30. & 51. & con-

ANIMAD.
XX.

consequenter potest moribundus propter periculum instantis mortis absolvi, audito tantum uno, alterove peccato, & deinde si superstes maneat, auditis reliquis, iterata absolvi in virtute doloris precedentis. Tamb.

D U B I U M III.

Qualis Confessio requiratur?

A R T I C U L U S I.

An debeat esse integra materialiter?

Resp. Ad confessionem per se, & ordinarie requiritur integritas materialis, sita in eo, ut postquam diligentius te excusseris, & conscientia tua sinus, & latebras (ita loquitur Trident. sess. 14. c. 5.) exploraveris, confitearis omnia mortalia memoriae occurrentia, nondum confessa, eorumque numerum, & circumstantias, quae speciem mutant: patet ex Trid. l. c. & est certum. Ratio est, quia alias nec iudicium sacramentale recte administrari, nec aequitas in poenitis statuendis servari potest.

Dicitur 1. per se, & ordinarie: quia per accidens, & extraordinarie sufficit integritas formalis. Vid. dub. seq.

Dicitur 2. numerum, intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo plus, minus. Quod si deinde deprehendas te errasse, non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fuerit major. Fagund. Sanch. Hurt. contra Regia. Fill. & Sa, qui dicunt, verba illa, plus minus, tantum extendi ad unum, vel duo supra numerum indicatum. Sed quamvis hoc sit verum in numero parvo, & denario v. gr. non tamen in aliis, v. gr. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent sensum absolutum, sed respectivum ad numerum, cui adduntur, qui quanto fuerit major, tanto etiam major verbis illis intelligitur, dummodo tamen sit parvus respectu alterius, cui adjungitur; quod prudentis arbitrio estimandum est. Ita Dian. p. 3. t. 3. R. 194. ex Navar. &c. Item Card. de Lug. d. 16. d. 94. quod si autem nec probabilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimana, mense, vel anno. Vid. Filliuc. t. 7. c. 4. Dian. p. 3. t. 4. R. 94. Gasp. Hurt. d. 9. dif. 5. Lugo d. 16. n. 79.

Dicitur 3. quae speciem mutant: quia etsi probabile sit, quod docent Suar. Con. & alii, etiam ea, quae notabiliter in eadem specie aggravant (hoc est, quae juxta cujusque conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum) esse explicandas, ob rationem allatam in responsione; contraria tamen sententia, quam ex Div. Thom. Sylvest. Navar. docent Vasq. Regia. Bonac. Lugo d. 16. f. 3. etiam probabilis est, & iura: saltem si excipias. 1. Gradus consanguinitatis in incestu. 2. Quantitatem furti, injuriae, &c. quae egent satisfactione. 3. Quando uno actu plures sunt occisi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum; quia tunc solent plures actus fieri. V. Reg. l. c. 5. Peccatum inter Confessarium, & poenitentem. V. Fill. de imped. matr. c. 3. q. 5. 6. Si circumstantia invehit censuram, vel reservationem, vel ad necessariam poenitentis directionem, a Confessario prudenter interrogetur.

Unde resolves.

1. Ad integritatem confessionis praerequitur diligens examen, pro capacitate poenitentis, temporis mora, & ceteris circumstantiis. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, qualem moraliter loquendo, docti, & timorati adhibere solent, etiam si quis putet, majore diligentia plura se reperturum. Bonac. t. 1. d. 5. q. 5. Laym. l. 5. t. 6. c. 8. Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de antea acta vicia ulterius cogitare; & si quid occurrat, quod videatur non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum ceteris id memoratum fuisse. Dian. q. 3. t. 4. R. 107. ex Sanch.

2. Examen hoc a Confessario potest suppleri, quod tamen Suarez reprobat, in confessionibus longis diligentiorum, eo quod impossibile fore sit, ut quis repente

rogatus omnia recorderetur, & tantum admittit in rudibus: quos etiam monet Sa, v. Confessio, bona fide confessos, non nimis rogandos de confessionibus praeteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse. Vid. Fagn. Dian. p. 3. t. 4. R. 89.

3. Non est necessarium peccata scribere, ne memoria excidant, ut contra Bon. docent Suar. Vasq. & alii. Imo Sot. dicit, id non consulendum, ob periculum evulgationis. Melius tamen Laym. Con. & alii asserunt suadendum esse; dummodo vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

4. Invalida est confessio non integra, ex ignorantia, vel negligentia moraliter culpabili, ut verius docent Suarez, & alii communiter contra Sot. quia Tridentinum requirit diligens examen.

5. Non officit integritati, per se loquendo; si quis subinde gravius lapsus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantum (qui imprudenter id agere feret, prohibebit, aut reprehendet) nisi tamen ea occasione maneat in mortali occasione peccandi, ut ideo circumeat, ut liberius peccet: tunc enim graviter peccabit; & ob defectum attritionis confessio erit nulla. Ita Fill. Laym. l. 5. t. 6. Card. de Lugo d. 16. n. 57.

6. Ex circumstantiis minuendis illa tantum explicanda sunt, quae vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt veniale, ut parvitas materiae, indeliberatio, &c. (v. gr. si die Veneris ignorans comedis carnes) vel aliqui notabiliter mutant iudicium Confessarii, saltem quoad speciem.

7. Ad servandam integritatem confessionis, peccata mortalia dubia, ut dubia, loquendo de dubio proprie dicto, sunt aperienda, ut docet Suarez in 3. p. t. 4. d. 2. sect. 9. n. 7. Sanchez, Dian. Card. de Lugo d. 16. n. 63. Bonac. d. 3. q. 5. f. 2. p. 2. dif. 4. & alii communiter contra Conin. Ratio est, tum quia peccata, quae sunt in conscientia, debent manifestari; ac dubia ut dubia sunt in conscientia: tum quia in negotio salutis, & medio ad hanc necessario, non tam habet locum illud axioma: Melior est conditio possidentis: quam hoc: In dubio tutior pars eligenda est. (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ii, quibus diu post patratum peccatum suboritur aliquod dubium, si alias soliti sint sollicite confessionem instituire: quia non est dubium prudens.) Quod si postmodum accipiant notitiam certam, idem rursus esse confitendum, tanquam certum, docent Turr. & Sanchez 1. mor. cap. 16. n. 69. Dubitat tamen Card. de Lugo d. 16. f. 2. nu. 79. & 92. suadetque id, ut securius. Vide Dia. p. 3. t. 4. R. 60. & 107. Si vero peccatum confessus sit ut certum, & postea de eo dubitet, an fecerit, non tenetur iterum confiteri, ut dubium. Lug. Tamb. exped. conf. d. 1. c. 1. qui idem censens, etsi postmodum certo compariat, se non fecisse. Monent autem Suar. & Tamb. l. c. si quis sola peccata dubia confiteatur, monendum, ut addat aliquod certum ex alias confessis: quod si id haberi non possit, absolvendum sub conditione.

A R T I C U L U S II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter?

Respon. Etsi ad hoc Sacramentum requiratur semper aliqua confessio, non semper tamen opus est ut ea sit integra materialiter, modo sit talis formaliter, seu moraliter, id est, quantum, moraliter loquendo, hic & nunc potest fieri; etsi postea debeas, si possis, supplere defectum, non statim, sed quando rursus confiteri obligaberis, aut voles. Porro, quando talis confessio sufficiat, sequentes regulae docent.

Prima. Quandocumque quis ad materialiter integre confitendum physice est impotens, sufficit integritas formalis, quia praeceptum divinum non obligat ad impossibile. Unde possunt in sequentibus casibus absolvi. 1. Mutus, etsi unum tantum, vel alterum peccatum per nutus significaverit; nisi tamen scripto possit Confessario exhibere, ad quod tunc eum teneri probabilius est, ut communiter docetur, contra Cajet. Navar. & alios. 2. Surdus, qui non potest omnia explicare. Laym. l. 5. t. 6. c. 8. 3. Ignarus idiomatis, tempore praecepti, vel altius necessitatis, etsi

non

ANIMAD.
XXVI.

ANIMAD.
XXVII.

ANIMAD.
XXVIII.

ANIMAD.
XXIX.

ANIMAD.
XXX.

ANIMAD.
XXXI.

non integre intelligatur, si neque Confessarius lingua gnarus, neque interpret haberi possit; imo, etsi adsit interpret: non enim tenetur per eum confiteri, ut docent Suar. Vasq. Dian. nisi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet. Vide Card. de Lugo d. 15. n. 61. 4. Moribundus usu linguæ subito destitutus, si petat absolvi, ac det signa doloris, vel ante dederit coram aliis; modo id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quovis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu, si (saltem coram ipso infirmo) sive ab uno, sive pluribus, mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium, Sacerdotem non tantum posse, sed probabiliter etiam teneri absolvere (saltem sub conditione) docent Dian. & Lugo d. 18. n. 84. &c. ex multis aliis: item Bonac. citans declarationem Cardinalium pro se; & Præp. q. 4. dub. 5. &c. eo quod sic & agri necessitati, & reverentia Sacramenti consulatur. (Dixi saltem) quia Tambur l. 2. exp. conf. citans Conin. Præp. & Lugo docet, posse, & debere absolvi absolute, etsi sit absens, qui de signo coram se dato testatus fuit. Denique, si nullum signum dederit, nullo modo absolvendus est, cum actus iudicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio. Licet enim recentiores quidam, ut Tambur. de exp. conf. lib. 2. cap. 10. citans Homobonum, & Molfes. item Phil. Servius in amico fideli, p. 1. c. 1. Anton. de litt. Barb. de S. Faust. &c. censeant posse, imo debere absolvi sub conditione, dummodo alias probe, & christiane vixerit, eo quod præsumi possit interius eliciisse contritionem, idque Dian. p. 4. t. 4. R. 92. & p. 9. t. 6. R. 20. ex aliis duodecim iudicet probabile: ab aliis tamen merito rejicitur, ut Suarez, Vasquez, Coninch. Mercer. Card. de Lugo d. 17. s. 3. Malder. &c. ipsoque Dian. l. c. & aliis 12. apud Aversam; quia deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem huius Sacramenti, constat ex Trid. sess. 14. can. 9. & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest, ut suppono. Vide Card. de Lugo l. c. Aversam q. 10. sect. 18. ubi notat, absolutionem, quæ iis, qui inscripti sunt in Societatem Rosarii, solet in infirmitate impendi sine omni confessione, non dari tamquam sacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, sed ad indulgentiam, & remissionem poenæ consequendam.

Secunda. Quando vel poenitenti, vel Confessario imminet periculum vitæ, quod nec illum integre confiteri, nec hunc audire patitur, sufficit integritas formalis. Ratio est, quia tunc materialis non est possibilis moraliter: quod valet seq. cas.

1. Si poenitens, v. gr. infirmus, uno, alterove peccato dicto, deficiat, vel sit grave periculum, ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confessiones fecisse invalidas, & gravitas morbi non patitur dilationem absolutionis. Gran. Dian. p. 5. t. 3. R. 75.

3. Si ipse Sacerdos in periculo constitutus videatur ante moriturus, quam poenitens absolvatur.

4. Si tempore pestis, prudentum iudicio, moraliter certum periculum sit, ne Confessarius inficiatur, qui si tamen totam audire velit, tenebitur ad eam poenitens.

5. Si immineat conflictus, vel sit multitudo moribundorum, verbi gratia, in naufragio, nec possint omnes audiri. In quo casu possent etiam omnes simul, dicto uno peccato, quod minus infamat (vel etiam secundum quosdam, si aliter fieri non possit, dicendo in genere se esse peccatores) absolvi, dicendo: Ego vos absolvo, &c. Vide Sa v. Absolutio, & Comm. de sac. d. 7. dub. 9.

Tertia. Quando ex confessione certi peccati, vel circumstantiæ timetur merito grave damnum proprium, vel alienum, sive Confessarii, sive alterius, corporale, vel spirituale, potest id reticere. Ratio est, quia præceptum divinum de integritate non obligat cum tanto incommodo, quod tantum esse posset, ut peccares confitendo, verbi gratia, 1. Si Sacerdos certum peccatum sit revelaturus (intellige cum Con. Card. de Lugo a. 26. n. 527. quod poenitens ipse non teneatur revelare.) 2. Si sciat, v. gr. mulier, ex certo peccato sibi, vel Confessario fore periculum ruinæ. 3. Si poenitenti inde immi-

neat grave damnum, vel periculum vitæ, vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, verbi gratia ob communionem annuam, vel si longo tempore alioqui esset differenda. Vide Filliuc. t. 27. c. 6. Cardin. de Lugo l. c. ubi monet, talia damna, aut pericula non facile fingenda esse; & quidem in Religioso vix posse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumstantiam non possit confiteri sine violatione sigilli; verb. grat. si invalide absolvisset simoniacum, nec posses confiteri, nisi illi, qui facile inde posset conicere, quisnam ille esset.

Ex omnibus supra dictis sequitur excusari etiam sequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reservatum, de quo infra, & Layman l. 5. t. 6. c. 12. 2. Scrupulosum, qui perpetuo angitur de obliis. 3. ANIMAD. XXXIII. Quem Sacerdos absolvit ante finem, nolens omnia audire, ut habet Bon. hic 4. Quem fallit memoria, ita ut dicat, se scire in genere, quod peccaverit mortaliter, non occurrere autem speciem peccati: et tunc veniale aliquod addere sit consultum. Ita Conin. & Laym. loc. cit. contra Sot. & Medinam. 5. Eum, qui extreme rudis, vel simplex dicit se dolere de peccatis, nullum tamen in specie, ne veniale quidem, sciat dicere: qui etsi, speculative loquendo, posset absolvi, practice tamen non expedit, sed data benedictione permittatur communicare. Ita Laym. loc. cit. 6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri sine complicitis infamatione, verb. gr. si peccasset cum matre, vel sorore, quam Confessarius nosset, tunc enim si alium Confessarium non posses habere, quem alias adire teneris, sufficeret, imo deberet dici, quod animo cum ea, vel in genere cum aliqua fornicationem, vel incestum commisisses, reticendo gradum primum, vel secundum, quoad licebit sine manifestatione complicitis, cum proposito confitendi integre Sacerdoti alteri proxima occasione. Ita probabiliter Navar. c. 7. Bonac. Conin. Valent. Præp. hic dub. 6. Gamaz. &c. Ratio est, quia quando duo præcepta divina concurrunt, naturale, & positivum, quæ simul servari non possunt, præferendum est naturale; quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium docent Fill. Suarez, Vasquez, Less. Cardin. de Lugo art. 16. num. 394. Hurt. Con. & alii commun. Unde talis saltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, nisi commode possit (quod Cardin. de Lugo extendit etiam ad non complicem, sine cuius manifestatione peccatum explicari non potest) ideoque Confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi ad poenitentis directionem opus esset; tunc enim infamia ista non tanti æstimatur, eamque sibi imputet, qui peccavit. Conferendum tamen est commodum directionis cum infamia. Ratio supradictorum omnium est, quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materialiter integra. Laym. cap. 8. Fagund. p. 1. cap. 3. Vide Dian. p. 3. t. 4. R. 64. & 131. & p. 1. t. 7. Ref. 49. Less. l. 2. c. 11. d. 11. Tamb. de exp. conf. d. 2. cap. 9. §. 2. ubi docet, probabile esse, quod talis poenitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico, vel docto Confessario, possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

ARTICULUS III.

Quæ sint reliquæ conditiones confessionis.

Resp. Præter integritatem hæ sunt tres.

Prima, ut sit vocalis, scilicet ordinarie, idque propter usum, & praxim Ecclesiæ graviter obligantem, nisi sublit iusta causa, ut impotentia, sive physica, sive moralis, quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, aliove signo, verbi gratia si quis ob anxietatem loqui non possit, aut puella supra modum verecunda aliter se non possit explicare, quam scripto, quo a Confessario lecto, addat voce, de his me accuso. Suar. Vasq. Card. de Lugo, Laym. lib. 5. t. 6. cap. 6. n. 3. Imo, qui aliter non potest, tenetur juxta communem sententiam confiteri per nutus, aut scriptum tempore præcepti: etsi id quoad scripturam non admittant Navar.

ANIMAD.
XXXII.

ANIMAD.
XXXIV.

var. Tol. Sot. Valent. Dian. extra articulum mortis. Vide Cardin. de Lugo d. 15. num. 87. Similiter suadendum esse furdis, ut confiteantur scripto (licet ad id non teneantur) ne ab aliis audiantur: eandemque ob causam eos non interrogandos, nisi de plane necessariis, ex Possiv. docet Dian. p. 3. t. 4. R. 127. & p. 5. t. 6. R. 5.

Unde resolves hunc casum.

Is, qui extra necessitatem totam confessionem facit nutu vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter non absolvitur. Dian. par. 3. t. 4. R. 127. ex Sylvio. V. Fill. t. 1. t. 7. c. 1. Con. d. 6. dub. 1. Suar. d. 21. sect. 2. n. 5.

ANIMAD. XXXV. Secunda conditio, ut sit secreta, id est ut fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed usu Ecclesie. Publica autem, qualis in naufragio, praelio, hospitali, ubi alii adjacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex caritate sui, eum qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc sufficit ea confiteri, quae minorem pariunt infamiam. Ita Suar. Fagund. Dian. p. 3. tr. 4. R. 29. &c.

Unde resolves.

ANIMAD. XXXVI. Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publice, vel per interpretem: quia peccatorum oblitum confessio tantum obligat ex præcepto positivo divino, quod hoc in casu cessat. Vid. Laym. c. 6. Dian. p. 3. t. 4. R. 128. & 129.

Tertia conditio, ut sit vera. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali, & necessaria; quia alias in re gravi deciperetur iudex, neque esset confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera; tum quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam non facit sententiam irritam: tum quia talis tantum peccat venialiter, cum non sit graviter injurius Sacerdoti, nec sacramento. Ita Navar. Suar. &c.

Unde resolves.

ANIMAD. XXXVII. 1. Non est mortale, nec irritat sacramentum, 1. Si in confessione mentiaris leviter circa res non pertinentes, aut non necessarias ad sacramentum: verb. grat. si historiam falsam narres, vel si neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falso te accuses de veniali: quod tamen mortale grave erit, si id facias non dando aliam materiam, cum sic formam reddas irritam, & sacramentum; nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita Suarez, Fill. tom. 1. tract. 7. cap. 4. Laym. lib. 4. t. 6. cap. 8. Dian. p. 3. t. 4. Ref. 96.

2. Sacrilegium est, & absolutio nulla. 1. Si mortale, quod confiteri teneris, & putas esse, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Ut communiter docetur contra Sylv. si mortale tibi falso imponas, nisi tamen fiat ex simplicitate, & scrupulo &c. 3. Si neges, vel mentiaris circa peccata alias rite absolutum, quando Confessarius, ut iudex, vel medicus de iis aliquid, ut necessarium ad præsentem confessionem interrogat. Card. de Lugo d. 14. f. 10. Tamb. l. 2. c. 12. §. 2. secus si ad præsentem confessionem non faciat. Ibid.

ARTICULUS IV.

Quando confessio sit invalida, & quomodo iteranda?

Resp. 1. Id contingit ex duplici capite. Primo ex parte Confessarii, si jurisdictionem non habuit, vel certe impeditam per censuram; vel si formam substantialiter vitiavit, vel non intendit absolvere: vel peccatum nullum intellexit.

Dico, nullum; quia si ob surditatem, somnum, vel distractionem, aliqua, licet mortalia, non intellexerit, sine culpa poenitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantum repetenda esse non audita, ut contra Sylv. Anton. Navar. & alios docent Henric. Laym. l. 5. tr. 6. c. 9. Dian. p. 4. t. 4. R. 198. Addo, sine culpa: quia si semidormienti mala fide confitearis, peccas; & confes-

sio est invalida, ideoque repetenda l. 1. c. 10. §. 3. Denique addunt aliqui cum Tol. si Confessarius indoctus non potuit discernere mortale, & veniale, invalidam esse. Verum id Suarez, Laym. & alii passim rejiciunt, & quidem etiam si Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale; ideoque confessionem bona fide tali factam non esse opus repetere. Ita Henric. Sanch. 1. mor. cap. 10. n. 69. Dian. par. 3. t. 4. R. 121. contra Vasq. Dixi, bona fide, quia si mala fide, verbi gratia, quia quævisisti talem Confessarium, qui tibi mederi non possit, debes repetere: cum enim actu peccaveris, dum confitereris, non fuisti rite dispositus, ideoque nec absolutus. Tamb. l. 2. c. 10. §. 3. Denique si finita confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse, sive propter somnum, sive distractionem; nescias autem, quæ sint illa, teneris repetere confessionem, si brevis fuerit, quia de singulis prudenter potes dubitare: si autem longa fuerit, ait Tamb. l. c. non teneri ob rationem contrariam; & satis esse confiteri, quod dubites, an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundo. Invalida est ex parte poenitentis, si fuit excommunicatus, de quo infra: si mortale tacuit, vel de eo se falso accusavit; si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia: item si non fuit attritus (quod patere solet inde, si sponte quæsierit Confessarium furdum, indoctum, cæcum &c. Vide Sanchez l. c.) si nolit tollere occasiones &c. Vide Dianam p. 4. t. 4. R. 201. quibus addi potest ut plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. 2. Si confessio apud eundem Confessarium iteretur, sufficit uno verbo in communi se accusare de peccatis ante illi cognitis, dummodo is eorum recordetur, saltem in confuso, aut status, ac visa hominis in communi, aut poenitentia a se imposita, ut docent Vasq. Tol. Laym. Sa, Dian. p. 3. t. 4. R. 123. Imo si nihil horum, sed tantum quod sibi confessus fuerit, recordetur, valide, etsi illicite, absoluturum putant Laym. & Dian. l. c. Idem absolute docet Granad. & Mercerus in 3. p. 9. n. 1. cum quibus Dian. p. 5. t. 14. R. 51. se retractans, probabile censet, quod etiam licite possit absolvere.

Resp. 3. Raro obest defectus ex parte Confessarii, si poenitens eum inculpabiliter ignorat, quia in confessione sequenti absolvetur etiam ab iis, a quibus se bona fide absolutum putabat.

Unde resolves.

ANIMAD. XXXIX. Is, qui a puero peccatum aliquod grave, verbi gratia molliem, inculpabiliter omisit, vel quia putavit leve esse, vel nullum, non ideo tenetur repetere alia peccata (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum, ut docent Bonac. Sanch. t. 1. l. 1. cap. 16. Vasq. in 1. p. t. 4. q. 92. Sancius, Laym. hic cap. 9. addens si simplex rusticus, qui tota vita tantum fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi valide is sit absolutus, cum onere, ut cum melius cognoverit, omnia subjiciat clavis: si tamen veniat, quando ingens est copia poenitentium, ut tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolvi, auditis tamen peccatis ab ultima confessione factis, cum obligatione, ut melius faciat. Ita Laym. l. c. c. 9. n. 4. Vide Dian. p. 3. t. 4. R. 108. ubi addit ex Navar. Sylv. Becan. Vasq. Regin. c. 1. t. 6. c. 5. sect. 4. n. 153. & Joan. Sancio, quod etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale, v. g. mollietis, vel numerum, aliamve circumstantiam necessariam omiseris, non ideo teneris repetere confessiones intermedias bona fide, & legitime factas (in quibus ex naturali oblivione defectum illud non fueris confessus) cum valida fuerint, & maneat valida.

D U B I U M IV.

De Satisfactione.

ARTICULUS I.

Quæ ejus necessitas, & quantitas?

Resp. 1. Satisfactio, seu Pœnitentia a Confessario data, est necessaria necessitate non Sacramenti, sed præcepti: ideoque a Confessario regulariter imponenda est, secundum Suar. & Regin. t. 1. l. 7. n. 17. sub mortali; tamen Card. de Lugo concedit, ex parvitate materiæ posse venialiter peccari, ut vide d. 25. n. 47. v. g. si ob peccata venialia levis pœnitentia esset injungenda; ejus enim voluntariam omissionem venialem tantum esse. Ita etiam Dian. par. 6. t. 6. R. 44. Et quidem proportionata tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars Sacramenti non essentialis, sed integralis tantum habens effectum ex opere operato, & majorem vi Sacramenti, quam sine eo. Ratio posterioris est tum ex Trident. sess. 14. can. 8. tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem Sacramenti: & tam vindicare, quam mederi. Bonac. t. 1. d. 4. q. 5. §. 3. p. 2.

Unde resolves.

ANIMAD. XL. 1. Excusatur aliquando Confessarius, si levissimam (vel etiam nullam) pœnitentiam injungat, verbi gratia. 1. Si pœnitentem vehementissime contritum, aut aliter satisfecisse advertat. Cajet. Navar. Suar. Regin. Bonac. de pœnit. d. 3. q. 5. sect. 3. par. 2. n. 1. & 2. Escob. c. 6. n. 41. Cum vero raro, vel nunquam constare satis possit, tutius est aliquam semper injungere, ut recte monet Cardin. de Lugo d. 23. sect. 4. num. 48. 2. Si pœnitens sit mentis impositus, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valde debilis; cui tamen prudenter injungi levem saltem pœnitentiam, verbi gratia, percussione pectoris, invocationem nominis JESU (saltem corde) aliove pios motus, vel ut per heredes sacrificia, elemosynas, & similia opera pia curet, monent Suarez, Laym. & Bonac. l. c. & Nav. qui addit, posse injungi, ut patienter ferat infirmitatem, quod tamen Bonac. l. c. non probat; cum fieri possit, ut id valde angat infirmum, timentem se non rite satisfacere. 3. Quando scrupulosus sapius intra eandem horam redit cum novis culpis; quia supponitur satis imposita in præcedentibus. Tamb. l. 4. c. 1. ex Fagund.

ANIMAD. XLI. 2. Etsi Confessarius peccet ex communi, si pro magnis peccatis valde parvam pœnitentiam imponat, excusari tamen eum posse putat Diana par. 3. t. 4. R. 92. si addat illud: Quidquid boni feceris &c. Verum hac regula universaliter admitti non potest, ut bene notat Card. de Lugo d. 25. n. 57. Conin. Tanner. Palaus &c. contra quos Diana pro se citat Baun. & Leand. p. 6. t. 7. R. 3. & p. 9. t. 9. R. 54. & ab aliis non immerito rejicitur, eo quod verba, utpote mere deprecatoria, non habeant vim elevandi omnia opera bona ad efficaciam sacramentalem. Averſa q. 13. sect. 7.

ANIMAD. XLII. 3. Minor juxta licite datur ex causa: qualis, v. g. est. 1. Magna contritio. 2. Fragilitas animi, vel corporis, ob quam timetur majorem non impleturum. 3. Tempus Jubilæi, vel Indulgentiæ Plenariæ. Ita Suar. Henriq. Laym.

ANIMAD. XLIII. 4. Non potest injungi. 1. Ingressus religionis, ut docet Sa, v. Satisfactio, quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica, si sit periculum revocandæ confessionis: alias interdum pro publico peccato potest, & expedit.

5. Etsi possit, & aliquando ob fragilitatem pœnitentis etiam expediat, injungi opus alias debitum, seu præceptum, verbi gratia Missæ audicionem die festo &c. ut docent Suarez, Vasquez, Layman l. 5. tr. 6. c. 15. & alii. (Unde si scrupulosus sapius redeat ad Confessarium, intra breve tempus semper nova confitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam novam, cum opus ante debitum possit injungi. Bonac. Henriq. Card.

de Lugo, Dian. p. 6. t. R. 6. contra Suar. Regin. & Baun.) si tamen Confessarius non exprimat, censetur imperasse opus liberum, ut docent iidem, & Dian. p. 3. tr. 4. R. 84. Vide Con. d. 10. dub. 8. & Dian. p. 4. t. 4. R. 241.

6. Etsi etiam possit injungi opus internum, uti contra Mærat. & alios docent Con. Hurt. & Dian. p. 4. t. 4. R. 24. communiter tamen debet esse externum, & afflictivum, verbi gratia, oratio, jejunium, elemosyna. Nam avaris elemosyna, luxuriosis afflictio corporis convenit. Utrum vero licite imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest. Vega t. 2. c. 64. & Joan. Sanc. d. 16. n. 1. negant. Affirmant probabilius Turr. de pœn. d. 37. dub. 4. Cardin. de Lugo d. 35. sect. 5. Vide Dian. t. 4. p. 3. R. 54.

7. Potest etiam aliquando injungi cessatio ab aliquo bono opere (verbi gratia, nimia corporis afflictione) vel abstinencia aliqua vice a communione, ad promovendum majus bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire judicet. Sal. Card. de Lugo Dian. &c. cum Averſa q. 13. sect. 4. contra Joannem Sancium.

8. Etsi possit immediate post absolutionem adhuc injungi, debet tamen fieri ante, ut servetur ordo judicii. V. Dian. par. 3. t. 4. ref. 130. & p. 5. t. 13. ref. 36. ubi ex cap. finali, & Och. docet, etsi consuetudo habeat, ut ita fiat, illam tamen non induxisse obligationem.

Resp. 2. Pœnitens communiter tenetur sub gravi obligatione pœnitentiam, si rationabilis sit, acceptare, & implere, ut habet communis contra Cajet. Sylv. Nav. Quorum sententia ad hoc saltem serviet, ut neminem non absolutum dimittas, si vel levissimam subire velit, ut notat Sotus, & Reg. l. 7. c. 2. Dian. p. 3. t. 4. R. 51. & p. 2. t. 15. R. 52.

Dixi 1. communiter; quia probabile est, quod docent Lay. l. 4. t. 6. c. 15. Suar. & Dian. p. 3. t. 4. R. 136. contra Con. Henriq. & alios, pœnitentiam sub veniali tantum obligare sequentibus casibus. 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita citati contra Henr. Fagund. 2. Si pro mortalibus alias confessis. 3. Omissionem partis non gravis, in confessione mortalium, vel etiam omissionem totius, si levis sit, v. gr. unum Miserere. Con. Fagund. cum Dian. q. 3. t. 4. R. 102. & p. 6. t. 8. R. 54. 4. Si Confessarius noluit obligare sub mortali; quia cum possit imponere pœnitentiam liberam, & sine omni obligatione, ut probat Suar. hic d. 38. f. 7. Henriq. Fill. Fagund. Tan. Conin. de sac. d. 10. dub. 8. nu. 65. contra Turr. & Valq. potest etiam sub levi tantum imponere. Vide Dian. p. 3. t. 4. p. 4. t. 4. Ref. 83. 5. Eum qui lucratur indulgentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ (nisi sit medicinalis) docet Dian. par. 5. t. 12. R. 3. & p. 9. t. 6. R. 36. ex Tann. Gran. C. de Lugo, &c. contra Val. March. & Averſ.

Dixi 2. Si rationabilis sit; quia si iusto sit gravius, ac difficilius, nec Confessarius eam moderari velit, non peccabit graviter pœnitens, si sine absolutione discedens alterius Sacerdotis judicio peccata submittat, ut docent Suar. Conin. Laym. Imo ad eam non obligabitur, si omnino injustam esse constet, aut si pœnitens eam non possit implere; vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, ut is, qui sive culpabiliter, sive sine culpa oblitus est, in sequenti confessione similem sibi injungi petat. Ita Conin. Laym. Dian. p. 4. t. 4. R. 241. contra Richard. & Sylv. qui putant talem confessionem esse repetendam: quod præter citatos negat etiam C. de Lugo n. 78. ex Valq. docens, talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum oblivioni culpabilis.

Unde resolves.

1. Is, qui pœnitentiam implet in statu peccati mortalis, probabiliter quidem satisfacit præcepto, cum impleat ejus substantiam. Peccat tamen, sed venialiter, ut docet Suarez, Laym. Dian. l. c. quia Sacramenti partem suscipit indigne, & obicem ponit effectui, scilicet remissioni pœnæ (quem tamen, obice remoto, recuperari docent Nav. Tol. Caj. Dian. p. 3. t. 4. R. 85. Fagund. Suarez, &c.) unde quamprimum est implenda, potestque graviter etiam peccari nimium differendo, quod

quod ex variis circumstantiis judicandum. V. Dian. p. 2. t. 15. Ref. 53. & par. 5. l. 13. R. 39. Non esse autem grave, seu mortale, si non differat ultra octiduum, docet Hurt. apud Dian. Imo posse differri per annum (hoc est quamdiu non tenetur ad novum sacramentum poenitentia) vult ipse Dian. par. 9. t. 7. Ref. 57. ex Amico Leand. &c. nisi tamen poenitens dubitet, an postea possit implere: eo enim casu teneri, quamprimum commode potest. Similiter non esse mortale, si obligatus jejunare feria 6. differat in diem sequentem; vel obligatus communicare singulis mensibus, differat ad 6. vel 8. dies, affirmat Dian. l. c. ex Palao; præsertim ex causa aliqua, tametsi levi.

ANIMAD. XLIX. 2. Poenitentiam (etiam medicalem) impositam sub conditione hac, si iterum labatur, nec teneri acceptare, nec implere, eo quod Confessarius nec Judex sit, nec Medicus peccatorum committendorum, docet Diana p. 6. t. 7. R. 49. ex Palao, Trull. &c. Sed contrarium probabilius cum Suarez tenet Aversa q. 13. f. 4. quia non imponit eam pro peccatis committendis, sed commissis sub conditione reincidentia.

ANIMAD. L. 3. Qui non implet intra tempus præscriptum, non ideo deobligatur.

4. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit: vel qui per se non potest, ut docent Reg. Fag. Dian. p. 4. t. 4. R. 131. Hic tamen non tenetur, nisi Confessor voluerit. An vero satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alii ajunt, alii probabilius negant, ut habet Sa.

5. Non necessario impletur ante communionem. Quæres, qui poenitentiam possit commutare, & quomodo?

Resp. 1. Ex iusta causa quivis Sacerdos id potest, si de novo ei confiteatur, ut habet communis sententia contra Sotum, & Vasquez, saltem si peccata non sint reservata: Imo etiam probabiliter, etiam si talia fuerint, ut habet Fernand.

ANIMAD. LI. Resp. 2. Sine nova Sacramenti administratione potest id solus Sacerdos, qui injunxit, si adhuc recorderetur statum poenitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam brevi, ut moraliter idem iudicium censi possit, v. gr. intra hebdomadam. Henr. & alii quatuor; imo et si post longum intervallum. Card. de

LII. Lug. Avers. & Dian. p. 6. t. 6. R. 46. & p. 9. t. 6. R. 57. contra Pal. &c. Ratio, quia iudex incognita causa non potest ferre sententiam. Ita Sylv. Suar. Conin. Laym. Fill. Regin. Fagund. & Card. de Lugo contra Navar. Henr. Tolet. Sa, Rodriq. Bejam, Valent. Dian. p. 3. t. 4. R. 53. & p. 2. t. 1. m. R. 53. qui dicunt, etiam alium posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi non ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis (Dian. enim l. c. pro ea adducit Auctores, dicitque esse usum, sive praxim Confessariorum) & Confessariis posse servire, quando poenitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert; præsertim si ex confessione (nam in ea, & non extra, debet fieri) aliorum peccatorum, ex præsentis statu poenitentis, ipsiusque testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præterita confessionis. Ita Fag. p. 2. l. 9. cap. 4. n. 22. Card. de Lugo d. 25. f. 6. n. 107. & 109.

ANIMAD. LIII. Resp. 3. Ipse poenitens non potest commutare poenitentiam etiam in evidentem meliorem, ut docent Sanchez 5. mor. Conin. d. 10. a. 12. n. 1. Regin. & alii: etsi contrarium probabile dicat Dian. p. 3. t. 4. R. 53. & tom. 2. t. 4. R. 53. ex Porc. & Villalob. Sed hoc Tur. temerarium, Card. de Lugo communi Theologorum, & fidelium sensui repugnare dicit d. 23. f. 6. n. 75.

ARTICULUS II.

De satisfactione per Indulgentias.

§. I.

Quid sit Indulgentia, & quid ad eam requiratur?

Resp. 1. Indulgentia est gratia, qua certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito,

debita Deo poena temporalis (non autem culpa) extra Sacramentum, sacrificium, & martyrium, per applicationem satisfactionum Christi, & Sanctorum, remittitur: idque vel per modum absolutio- ANIMAD. LIV. nis, erga subditos Ecclesie; vel nude solutionis erga non subditos, ut defunctos, & catechumenos, quibus proinde tantum dantur indulgentie per modum suffragii. Suar. Conin. Fill. Sanctarel. Bonac. d. 6. q. 1. p. 1.

Resp. 2. Ad valorem Indulgentie requiritur causa pia, & rationabilis, eaque, ut habet sententia communior Suar. & aliorum, proportionata effectui, & quantitati Indulgentie, saltem secundum concedentis prudentem æstimationem, petendam non ex operis tantum difficultate, sed fine intento, & operis ad ipsum utilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita Auth. cit.

Resp. 3. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæc conditiones. 1. Ut sit baptizatus. 2. Ut sit subditus concedentis. 3. Ut non sit ligatus excommunicatione majore, ut habet communis: quia hæc privat communione bonorum spiritualium. 4. Ut sit in gratia saltem tunc quando opus præscriptum completur; quia poena non remittitur ante culpam. 5. Ut opus injunctum moraliter totum, & integre impleatur. 6. Ut opus præscriptum sit honestum, saltem ex objecto: nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circumstantia prava (ut docent Suarez, & alii communiter contra Conin.) saltem si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum, ut limitat Laym. Ratio prioris est, quia illud opus plerumque complet causam Indulgentie, quæ debet esse pia. Ratio posterioris: quia ratio injuncti operis est affectio finis intenti a Pontifice. Vide Laym. Bonac. d. 6. q. 1. p. 5.

Unde resolves.

1. Indulgentiis etiam frui potest, qui eas concessit.

2. Non expirant morte concedentis, cum sint gratie; nec, ut habet Sa, ante notitiam revocationis.

3. Etsi intelligendæ sint, ut sonant; cum tamen sint gratia, large sunt interpretandæ, (nisi sint de poenitentis injunctis, ut ex Henric. &c. notat Arnicus d. 20. n. 77.) servata tamen verborum proprietate. Unde censendæ sunt perpetuæ, si datae sunt sine temporis restrictione.

4. Etsi data pro articulo mortis, secundum Sa, expiret, quando semel est accepta: contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confessarii, aut alterius ministerium. Quintan. in append. 1. 9. d. 4. Expediunt tamen moribundos ad invocationem nominis Jesu, & Mariæ sepius excitare, simulque in memoriam revocare intentionem lucrandi istas Indulgentias. Ibid. d. 4. Probabile enim est, si habeas plures imagines, grana, rosaria &c. benedicta, posse, sive intuitu ejusdem concessionis, sive diversarum, toties lucrari, quoties nomen Jesu repetierit, vel præstiterit opus requisitum. Ibid. d. 6. ex Suarez, Gran. &c. Sufficit autem ad eas lucrandas quodvis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etsi pluribus diebus ab ipsa morte abût. Ibid. d. 5.

5. Possunt moribundi plures indulgentias plenarias, ob plures titulos concessas, simul lucrari, verbi gratia, quia habent plura rosaria, vel grana, cruces, imaginesve, quibus sunt applicata; vel titulo suæ Religionis, Confraternitatis &c. dummodo non requirant certa opera pro speciali necessitate applicanda. Quintan. in append. 1. 9. d. 4. idque etiam si eas, vel earum aliquas ignorent, aut non recorderentur. Ibid. ex Iug. Dian. & aliis sex, contra Rodriq. Trull. &c.

6. Requiritur autem, ut moribundus crucem, granum, imaginem &c. secum habeat in articulo mortis, ut ratione illius lucratur, & quidem, ut tutius, ac certius obtineat, ejus habeat dominium, seu possessionem, & apud se teneat. Non tamen est necesse, ut collo appensa, brachio obvoluta, manuve apprehensa sint (etsi aliquo horum modorum ha-

ANIMAD. LX.

ANIMAD. LVI.

ANIMAD. LVII.

ANIMAD. LVIII.

ANIMAD. LIX.

ANIMAD. LX.

habere sit tutius) sed sufficit esse in lecto, vel iuxta moribundum; licet ipse nec videat, nec tangat, nec sciat, nec recordetur se habere (nisi aliud exprimat.) Sufficiet etiam habere commodata, seu quoad usum (praesertim si id in ipso indulto exprimat, ut in Caroli Borromaei, & quinque Sanctorum sit.) Neque necesse est retinere, donec expiret (etsi & hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen Jesu (si hoc requiritur) invocare. *ib. d. 6.*

7. Concessae vivis non possunt applicari defunctis, nisi id exprimat; quia pendent a voluntate concedentis.

ANIMAD.
LXI.

8. Probabile est concessum pro certo tempore posse sa-
pius obtineri, repetendo opera praescripta, v. gr. eade-
die, nisi addita sit restrictio: quia favores sunt am-
pliandi. Ita Henric. Rodriq. Contrarium tamen vi-
detur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam
rationabiliter presumptam. Vide Card. de Lugo d.
27. f. 6.

9. Etsi consultum sit, ut opera omnia fiant in
gratia; id tamen non videtur simpliciter necessa-
rium. Laborandum tamen est Concionatoribus, &
Confessariis, ut cum Indulgentiae promulgantur,
populum ad seriam confessionem excitent.

ANIMAD.
LXII.

10. Ut quis lucretur pro defunctis, probabiliter non
requiritur, ut sit in gratia; quia tantum ponit opus
tamquam conditionem, quo posito, Pontifex appli-
cat defuncto Indulgentiam, sive satisfactiones Chri-
sti, & Sanctorum. Ita Escob. r. 7. E. 5. c. 7. n. 45.
ex Suar. Praep. in 3. p. 9. 14. d. 10. n. 93. Contrarium
tamen docet Card. Lugo d. 17. n. 75. requirens statum
gratia, saltem in fine operis: quae sententia tutior est.

11. Opus praescriptum dum fit, debet esse utile ad
finem a concedente intentum, qualis est v. gr. eleemo-
syna praescripta pro redemptione captivorum, etsi fiat
cum, aut in peccato; modo aliud opus ei iunctum,
& praescriptum in gratia fiat, (Vide Lugo d. 27.
n. 48.) non autem oratio praescripta ad placandum
Deum; si ipsamet sit peccatum ex mala circumstan-
tia, uti nec jejunium, si te inebries; item nec vi-
sitatio Ecclesiarum sine ulla devotione. Ita Laym.
Bon. & alii.

ANIMAD.
LXIII.

12. Possunt uno & eodem opere plures Indulgen-
tiae, diversis viis concessae, lucrificari, si opus sit aequi-
utile ad finem utriusque Indulgentiae, nec sit iterabile
intra idem tempus, v. gr. jejunium, vel communio.
Ita Praepos. & Laym.

ANIMAD.
LXIV.

13. Non lucentur Indulgentias, 1. Qui ex impo-
nitia, vel ignorantia, sive totum opus praescriptum,
sive notabilem ejus partem omittunt, verbi gratia si
puer, vel senex non jejunet, nisi tamen ob gravem
difficultatem hoc opus ei in aliud est commutatum.
Henr. Cajet. Bonac. p. 5. n. 16. 2. Qui opera injun-
cta alio loco, tempore, vel ordine perficit, quam
praescriptum est; vel per alium, qui fuerit causa
principalis, ut si per alium jejunarit, Ecclesias vi-
sitavit, Nav. Reg. l. 7. Bon. l. c. 3. Qui famulo tra-
didit eleemosynam erogandam, quam is retinuit,
ut habet Bonac. ex multis, contra Sa. 4. Qui ali-
quid ornittit, quod secundum sententiam probabi-
lem, vel etiam probabiliorem, non est necessarium,
si tamen sit necessarium re ipsa: quia communis
error non supplet defectum. Ita Bonac. ex Suarez,
Sanch. & aliis.

ANIMAD.
LXV.

14. Non obstat effectui Indulgentiae, 1. Etsi ex
opere requisito modicum quid omittatur, v. g. ce-
remonia in sacro, vel si parum comedas in jejunio;
quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus
requisitum praestes per alium habentem se ut instru-
mentum, v. gr. in eleemosyna danda. Bon. l. c. 3.
Si eleemosynam des exiguam: nisi tamen in Bulla
exprimat, dandam esse pro cuiusque facultate: tunc
enim major danda est a divite, quam ab alio. Ita
Fill. Suar. Sa, & alii. 4. Si Ecclesiam visitandam
non possis ingredi ob hominum multitudinem, dummo-
do oratio fiat ante fores, vel in coemeterio. Bon. 5.
Etsi in opere praestito non habueris intentionem
consequendi Indulgentias, ut docent Salas, Bonac.
& alii contra Suar. Et videtur certum; saltem si
habueris interpretativam, ut habet Laym. 6. Etsi
opera fuerint aliunde debita, v. gr. in praepos. Ec-
clesiae, Ita Laym.

15. Quando datur potestas commutandi opera praescri-
pta in alia, id non necessario fit in confessione, & a
Confessario, qui audit penitentem; sed potest fieri ex-
tra, & ab alio idoneo. Ita enim declarat Greg. XIII.
(uti & in Bulla Indulgentiae, nomine Confessarii
intelligi quemvis approbaturum.) apud Henric. l. 7. c.
10. n. 8. & Praepos. 9. 14. d. 10. n. 88.

ANIMAD.
LXVI.

16. Probabilius est, eum, qui tantum partem o-
peris praescripti facit, non lucrari partem Indulgen-
tiae, nisi tam parum desit, ut censeatur moraliter
integrum. Ita Bon. p. 5. ex Nav. Suar. Con. &c.

17. Dum praescribitur, ut visitentur aliquot altaria,
sufficit ad illa se orando convertere ex eodem
loco, ut habent Sa, Bonac. p. 1. Suar. Rodr. Dian.
Limitat autem Lugo, si sit tali loco, & situ, ut
moraliter censeari possit orare ad illa altaria, d. 27.
n. 98.

ANIMAD.
LXVII.

18. Cum confessio praescribitur, nisi in Bulla expri-
mat, veniale, probabilius est non requiri, ut con-
ditionem sine qua non, sed ut dispositionem ad statum
gratia. Bon. l. c.

19. Nemo consequitur plenariam Indulgentiam
peccatorum omnium, nisi omni culpa, etiam venia-
li, liber sit, quando ultimum opus explet. Unde
consultum est ut communio sit ultimum. V. Lay-
man.

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat a Jubilaeo?

Resp. 1. Indulgentia alia est totalis, sive plena,
plenior, plenaria, plenissima, quae non tantum pe-
nitentiam injunctam per Confessarium, vel Canones,
aut secundum hos. injungi debita, sed etiam omnem
Purgatorii poenam tollit. Nec differt a Jubilaeo,
nisi accidentaliter, privilegiis quibusdam, ut quod
in Jubilaeo licita sit dispensatio in certis votis, ab-
solutio a reservatis, & censuris, & quod Confessa-
rius quivis approbatus possit eligi. V. Sa v. In-
dulg. Bon. d. 5. q. 1. p. 2.

ANIMAD.
LXVIII.

Indulgentia alia est partialis, qualis est unius,
vel aliquot annorum: item septenae, quadragenae,
carenae, &c. item tertiae partis peccatorum, per
quas non significatur tolli tantam durationem Pur-
gatorii, sed tantam poenam remitti, quanta dele-
retur per jejunium unius, aut aliquot annorum,
aut quadraginta dierum in pane, & aqua, secun-
dum Canones olim imponi solitum. Porro quando
Indulgentiis plenariis adduntur aliquot anni, vel re-
missio tertiae partis peccatorum, id secundum diver-
sas sententias, vel ad diversos concedentes referen-
dum est, vel facit ad cautelam, ut si forte causa
Indulgentiae non fuerit sufficiens, saltem valeat ad
illos annos lucrandos; vel ut adjuncta concedatur
pro alio tempore, actione, & loco; vel denique,
ut ea per modum suffragii possit aliis applicari.
V. Fell. c. 9.

Resp. 2. Circa Jubilaeum notanda sequentia.

1. Anno Jubilaei in Urbe durante, suspendi so-
lent tantisper extra Urbem omnes Indulgentiae ple-
nariae, quoad vivos, etiam in carceribus (non ta-
men in periculo mortis constitutos, ut contra Laym. l.
5. f. 7. c. 8. n. 2. docet Bon. d. 6. q. 1. m. 22. ex declar.
Urb. VIII. facta anno 1625. neque quoad defunctos) in-
temque aliae facultates, v. g. absolvendi a casibus Bullae
Cenae, commutandi vota, dispensandi, &c. conces-
sa in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non
suspenduntur autem Indulgentiae personis particularibus,
aut ab alio, quam Papa concessae, nec privilegia Re-
ligiosorum, ver. gr. absolvendi a reservatis, &c. quia
tantum suspenduntur facultates concessae in ordine ad
Indulgentias. Ita Sanch. Henric. &c. apud Dian. r.
1. tr. de Bulla Cruc. Fill. Bon. l. c. Benzon. & deni-
que Lug. n. 20. f. 8. n. 145. ex declar. Urb. VIII. anno
1625. Similiter neque suspenditur facultas concessa Epi-
scopis per Trident. sess. 24. c. 6. absolvendi, & dispen-
sandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apo-
stolicae reservatis: item nec dispensandi in irregularita-
tibus, in impedimentis matrimonii, aut petendi de-
bitum, &c. quae ex jure communi illis competunt,
Zerol. v. Annus Sanctus, §. 4. Quia in append. r.
8. d. 16.

ANIMAD.
LXIX.

I i

2. Etsi

2. Etsi probabile sit, quod docet Navar. sapius lucrificari posse Indulgentias extra Jubilæum extensum ad duas septimanas: contrarium tamen verius est, quod Congregat. Cardinal. declaravit, ut habet Bonac. ex Suar. Sanchez l. 6. q. 1. p. 5. n. 32. qui tamen affirmat, in Anno Sancto posse obtineri toties, quoties opera præscripta præstantur; idque ex declaratione Urbani VIII.

3. Satisfacere tunc, 1. qui Sabbato ante primam Dominicam confitetur, ut habet Laym. Bonac. & praxis fidelium. Item, qui confitetur, & communicat ultima Dominica claudente Jubilæum. Cetera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra unam hebdomadam, docet Lugo d. 27. num. 105. contra Bonac. p. 1. qu. 5. 2. Qui ordinem inter opera præscripta non servavit. 3. Si quis intra illud tempus capere confessionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest tunc absolvi a reservatis, & commutari vota: postea vero extra tempus Jubilæi absolvi ab omnibus, etiam qua oblitus est, reservatis, ac in obliis etiam dispensari: imo potest postea omnia facere Confessor finita confessione, que ante: quia capta causa, manet potestas delegati, donec finiatur. Ita Sa, Lessl. l. 2. c. 40. d. 16. Bonac. Layman Sanch. l. 4. c. 54. Dian. t. 2. m. R. 11.

ANIMAD.
LXX.ANIMAD.
LXXI.ANIMAD.
LXXII.

4. Qui neglexit lucrari Jubilæum in patria, potest alibi, dum ibi durat, lucrari, Sanch. Ugol. Dian. p. 3. t. 4. R. 151. Imo etiam in patria, si tempore publicationis ex invincibili ignorantia notitiam illius non habuit. Bon. Dian. l. c.

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Jubilæa, quorum singula confessionem, & communionem requirunt, non opus est bis confiteri, & communicare, dummodo perseveres in gratia: alia tamen opera repetenda sunt. Turr. p. 2. d. 31. d. 64. Vide Dian. p. 4. t. 4. R. 186.

ANIMADVERSIO I.

Etsi peccatum mortale remissum quomocumque sit, remanens tamen confiteri, si non fecisti. Peccata a nobis non admissa, venia & remissione non indigent, nec certe confitenda sunt, sed ea solum poenitentia clavibus subicere debemus, quæ commisimus. Ita, que quid Busemb. hic sibi velit, non intelligo, nisi deleatur particula non, & legatur si fecisti; quæ lectio sic emendata confirmatur ex can. 15. Syn. Tridentina sess. 14. a Bull. cit.

ANIMADVERSIO II.

Omitti possunt, item mortalia semel rite confessa v. g. in confessione generali, ne ducam &c.

Cum quis generalem confessionem se facere velle proponat, si aliquid mortale peccatum, aut plura, quæ rite se confessum fuisse putat, de industria omittit, simulator est, & hypocrita, & Confessarium decipit. Id ne permittum est? Adde, quod incertum est, utrum mortales culpe, quas quis confessus est, remissa fuerint; quia incertum est, utrumque dispositiones ad poenitentiam fuerint sufficientes. Tandem fini generalis confessionis repugnat, qui aliquid mortale peccatum alias Sacerdoti rite manifestatum omittit; quia confessio generalis fit, ut conscientia quoad fieri potest in tuto sit: at conscientiam in tuto quoad fieri potest non ponit, qui aliquid præteritum peccatum sponte prætermittit. Ex his fit, ut male agat, multaque reprehensione dignus sit, qui arbitraria Busemb. permissione usus, aliquid mortale peccatum, licet clavibus rite subjectum alias fuerit, in generali confessione sponte retinet.

In qua etiam non esse necessarium addere peccato mortali, quod &c. docent &c. quod est probabile. Idem habet La-Croix p. 335. n. 1181.

Rectius dixeris, hoc esse malum, & periculosum. Qui enim mortale peccatum post ultimam confessionem admisit, cum ceteris ita permiscet, ut Confessarius credat, esse peccatum præteritarum confessionum, per fallacias Confessarium decipit in ipsa confessione, statum suæ conscientia per hypocrisim occultat, vitæ præteritæ emendationem falso ostentat, seque suspectum de necessaria dispositione præbet. Quare non solum tutius est, ut Busemb. loquitur, sed unius tutum nova ab antiquis fecerere. Id confessionis sinceritas postulat, & veritas. Id necessarium est, ut Confessarius statum poenitentis cognitum habeat, & tum congruam poenitentiam imponat, tum etiam opportuna peccatis remedia adhibeat.

ANIMADVERSIO III.

Quod si habere certa non possit &c.

Hæc quidem positio falsa est, quia in die cadit iustus. Nihilominus queritur hic, utrum dubia, seu conditionata absolutio liceat? Resp. La-Croix p. 398. nu. 1770. ita loquitur. „Sub conditione danda est absolutio, quando cumque est necessitas, vel obligatio illius dandæ, & „periculum faciendi sacramentum nullum, si detur absolute. Tales autem casus sunt varii, ut notant Dic. d. 6. n. 81. & Gorm. p. 2. n. 220. uti 1. si dubites, an poenitens jam confessus habeat usum rationis sufficientem ad peccandum. Secundo si dubites, an per confessionem data sit materia sufficiens absolutionis; tunc tamen melius est petere certum peccatum ex prioribus vita. Tertio si poenitens non potuerit, vel noluerit facere alia peccata præterquam dubia. Quarto si dubites de dispositione sufficiente poenitentis jam confessi, v. g. an sincerum dolorem, vel propositum efficaciter habeat, an integre sit confessus, eo quod neget mortale, quod probabiliter putas eum commisisse. Quinto si dubites, an antea formam bene expresseris. 6. Si dubites, an poenitens, qui confessus est, adhuc vivat. Septimo si moribundus sit absolvendus, qui nunc nulla possit dare signa doloris.“

Genettus contra solidus Theologus ita inquit Th. t. 4. p. 431. qu. 6. „Nullo prorsus casu absolutionem sacramentalem sub conditione dare possumus; quod ostendit rationibus apud ipsum legendis.

Nat. Alexander Theol. t. 1. p. 502. reg. 3. absolutionem conditionatam permittit tantum in c. 5. & 6. La-Croixii, imo in hoc sexto casu conditionem non solum posse, sed etiam debere apponi docet; quæ doctrina teste P. Concina Theol. t. 9. p. 582. n. 11. a permultis etiam gravioribus Theologis traditur.

Concinz sententia loco cit. hoc est. „Si aliquando licita est absolutio conditionalis, certe casus moribundi dubie viventis ille est, in quo licite expediat huiusmodi absolutio. Quando Sacerdos dubitat, protulerit ne absolutionis verba, tum facile induci poenitens valet; ut contritionem de confessis peccatis innovet; & tum absolutio absoluta impertiri potest.“

Excepto ergo casu moribundi dubii viventis, si tamen excipiendus est, absolutio conditionalis nunquam adhibenda est.

Nam Christus Dominus formam certam, & absolutam, non ancipitem, & conditionatam instituit. Joann. 20. v. 23. inquit: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt: ergo juxta Christi institutionem peccata vel per absolutionem remittenda sunt, vel per absolutionis negationem sunt retinenda. Nihil hic medium est. An quod Judices fori externi nunquam faciunt, nec sibi permittunt putant, id sibi licere, imo necessario faciendum esse existimabunt Judices fori interni, ut sub conditione absolvant.

Mos ille, inquit Genett. loco citato, dandi absolutionem sub conditione in Ecclesia nunquam viguit per sexdecim sæcula; & asserere possumus non sine magna temeritate rem tanti momenti in Ecclesiam introduci posse sine aliqua legitima auctoritate; & contra universalem Ecclesiarum omnium traditionem; quoniam nullum vestigium ejus reperire licet in aliquo Concilio, in aliquo S. Patre, aut aliquo Rituali Ecclesiæ, Latine, vel Græcæ. Hæc sine argumentatione solidissima est, quam si adversarii non diluant, nec diluere possint, necesse est ut famantur, suam ipsorum opinionem ex arbitrio profectam.

Syn. Trident. sess. 7. de Sac. in genere can. 13. ita definit: Si quis dixerit, receptas, & approbatas Ecclesiæ Catholicæ Ritus in solemnibus Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut sine peccato a Ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse, anathema sit. Si ritus mutari non possunt, multo minus circa ipsam Sacramentorum formam mutatio fieri potest. Quenam porro est forma Sacramenti poenitentia ex catholicæ Ecclesiæ sensu adhiberi consuetæ? Illa scilicet, quam Ecclesia per sexdecim sæcula semper usurpavit: illa, quam habet Rituale Romanum: Ego te absolvo, &c. illa, quam tradidit Synodus Tridentina sess. 14. cap. 3. Ego te absolvo &c. hæc autem absoluta est, non conditionata: ergo absolutio conditionata non solum necessario, ut perperam loquitur La-Croix, non est adhibenda, sed adhiberi non potest. Qui vero eam adhibent, sacramento injuriam faciunt, illud contra Christi institutionem, & Ecclesiæ catholicæ sensum administrantes.

Ubi conditio in Sacramentorum forma adhibenda est, Ecclesia illam suggerit, & præscribit, ut in baptismo, in quo si dubitatur, an infans fuerit baptizatus, utatur Sacerdos, inquit Rit. Rom. hac forma: N. si non es baptizatus.

baptizatus, ege te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: ergo ubi Ecclesia catholica conditionem in sacramentorum forma non insinuat, nec precipit, inconsulto, & ex arbitrio usurpatur.

Enimvero in quatuor primis casibus a La-Croixio recensitis Sacerdos dubitat de materia necessaria ad absolutionem, de sacramenti valore dubitat: cum vero de sacramenti valore dubitat, illud conferre non potest, ut patet ex propositione 1. ab Innocent. XI. proscripta. Ergo in quatuor descriptis casibus absolutio impertienda non est, sed differenda.

In primo casu differenda est, ut docet S. Carolus Bor. in admon. ad Confessarios nu. 21. his verbis: „Devono nondimeno i Sacerdoti essere avvertiti di non dare l'assoluzione sacramentale a quellr, nei quali non si veda materia d'assoluzione, nè tanto uso di ragione, che si possa giudicare, che siano capaci di questo sacramento, e useranno particolar diligenza d'illuire i putti, e putte, come sono arrivati alli sette, o otto anni, secondo la capacità loro, della necessità, e virtutis di questo sacramento, e modo di venire ad esso. “ Hoc a Parochis præstandum est, non absolutio sub conditione projicienda.

In secundo casu ipse La-Croix suggerit, quid faciendum sit, non tamen ex consilio, ut ipse perperam loquitur, *tunc tamen melius est*. &c. sed ex necessitate, ut absolutio recte impertiatur.

In tertio casu idem faciendum est: quod si poenitens noluerit certa peccata confiteri, sine absolutione dimittendus est. In quarto item casu poenitens absolutione donandus nullo modo est, donec ex certis signis ejus sufficientem dispositionem cognitam Sacerdos habeat. „Ab-solvantur (ut pie, & vere ait P. Concina Theol. t. 9. p. 583. nu. 14.) poenitentes dubie dispositi absolutione conditionata, quot hinc sacrilegia? quot hinc repetita scelera? Ejusmodi poenitentes hunc absolutionis conditionalis ritum ignorantes, se revera absolutos credunt. „Quid hinc? Animos ad peccandum resumunt, horrorem peccandi deponunt, credunt ad veram poenitentiam sufficere narrationem criminum, cum videant, tam facile se absolvi. Magno in errore, & pereundi discrimine versantur, ut ego quidem vereor, Confessarii, qui extra necessitatis, puta mortis, aut dubie frenetici, casum absolutionem conditionalem adhibent. “

Quid in quinto casu faciendum sit, jam diximus. In sexto absolutionem conditionatam reprehendere non audemus, sed forte melius est absolutam impertire. De se primo suo loco dicitur.

ANIMADVERSIO IV.

Forma sacramenti &c. ubi licet de essentia tantum sit, Absolve te, debent tamen addi reliqua, præsertim... secundum quosdam &c.

Hæc sententia a D. Thoma p. 3. q. 84. a. 3. & a Catech. Conc. Trid. p. 2. de poenit. n. 14. traditur, quæ teste Concina Theol. t. 9. p. 580. n. 5. est communior inter Theologos. Quare dubitandum non est, quin sit probabilior, & verior, non tamen est certa & indubitata. Nam Synod. Trident. sess. 14. cap. 3. docet, *Sacramenti poenitentia formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis Ministris verbis positam esse: Ego te absolvo &c.* Illud &c. habet quoque Concilium Florentinum, & Rituale Romanum; quod &c. frustra certe additum non est, sed innuit, reliqua quoque verba *a peccatis tuis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen*, esse necessario addenda, ut forma, & vis sacramenti in tuto ponatur. Hinc eadem Syn. Trid. post citata verba statim subdit: *Quibus quidem de Ecclesiæ Sanctæ more, preces quædam laudabiliter adjunguntur; ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti administrationem necessaria sunt*: at illa verba *a peccatis tuis in nomine Patris &c.* preces non sunt: ergo ad essentiam formæ pertinere videri possunt. Uno verbo sententia contraria D. Thomæ non est certa. Ex quo fit, ut, cum hic de sacramenti valore agatur, ex propositione 1. ab Innoc. XI. proscripta necessario adhibenda sint etiam illa verba *a peccatis tuis in nomine Patris &c.* nec sine peccato mortali, seu in articulo mortis, seu tempore vitæ omitti queant.

Voce prolata in præsentem; absentem enim Clem. VII. absolvi prohibuit sub pœna excom.

Hic illud addendum est, non solam absolutionem voce in præsentem poenitentem esse proferendam, sed confessionem quoque ore a poenitente esse faciendam Sacerdoti præsentem, ut docet S. Th. suppl. qu. 9. a. 3. ubi ita dicitur: *Homo ita tenetur ad confessionem peccatorum, sicut ad confessionem fidei: sed confessio fidei ore est facienda, ut patet Rom. 10. ergo & confessio peccatorum.*

Præterea. Qui per seipsum peccavit, per seipsum debet

pœnitere: sed confessio est pœnitentiæ pars: ergo pœnitens debet confiteri. propria voce.

Respondeo dicendum, quod confessio non solum est actus virtutis, sed etiam pars sacramenti. Quamvis autem ad eam, secundum quod est actus virtutis, sufficeret qualitercumque fieret, etsi non esset tanta difficultas in uno modo, sicut in alio; tamen secundum quod est pars sacramenti, habet determinatum actum, sicut & alia sacramenta habent determinatam materiam: & sic ut in baptismo ad significandam internam ablu-tionem assumitur illud elementum, cujus est maximus usus in abluendo; ita in actu sacramenti ad manifestandum ordinarie assumitur ille actus, quo maxime consuevimus manifestare, scilicet proprium verbum. Alii enim modi sunt induci in supplementum istius.

Et in responsione ad primum ait: *Quod sicut in baptismo non sufficit qualitercumque abluere, sed per elementum determinatum; ita nec in poenitentia sufficit qualitercumque peccata manifestare, sed oportet quod per actum determinatum manifestentur.*

Et ad secundum ait: *Quod in eo, qui usum lingue non habet, sufficit, quod per scriptum, aut per nutum, aut per interpretem confiteatur; quia non exigitur ab homine plus quam possit.* Consule cap. 88. d. 1. qu. 3. cau. 33. Idem docet Catech. Rom. p. 2. de poenit. n. 52. ubi ait: *Illud vero etiam tum confitenti, tum Sacerdoti maxime laborandum est, ut eorum sermo in confessione secreto habeatur. Quare fit, ut nemini omnino neque per nuntium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil jam occulte agi potest, peccata confiteri liceat.* Et Bened. XI. c. Inter cunctas ext. comm. 6. §. 1. 4. ait: *Nisi articulus necessitatis occurrat, Sacerdoti facienda oris confessio, prout scriptum est: „Corde, ad justitiam creditur, ore autem fit confessio ad salutem.* “

Hinc Clemens VIII. die 20. Junii 1602. (habetur apud Concinam Theol. t. 9. p. 588. n. 7.) hanc propositionem, scilicet licere per litteras, seu internuntium Confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem obtinere, ad minus uti falsam, temerariam, & scandalosam damnavit, ac prohibuit.

Porro Summus Pontifex non solum utrumque simul, sed utrumque seorsum damnavit, ut fatetur ipse La-Croix p. 337. n. 1195. his verbis: *Hinc certum est, propositionem illam esse damnatam etiam divisim, uti recte probat Gonet d. 12. a. num. 50.; & evidens fit ex decreto ejusdem Clem. die ult. mensis Julii 1603. (apud Concinam pag. 607. num. 4.) tribusque aliis decretis sub Paulo V. apud eundem Concinam p. 590. n. 2.*

Hæc quoad doctrinam, quæ certissima est. Quoad historiam vero hujus controversiæ, quæ damnationibus pontificiis occasionem præbuit, La-Croix lectorem mittit ad Gormaz, Zacharia vero ad Gagnam, & ad suam historiam litterariam Italiz. Sed legendus est P. Concina t. 9. cit. p. 584. cap. 2. ubi & Gormaz, & Gagnam confutat, ac rem in plenissimo lumine collocat, & Eusebium Eranistem ep. 22. t. 3. ubi historicum litterarium egregie refellit, & ep. 36. t. 5.

ANIMADVERSIO V.

Valida est absolutio, si reverentiæ causa dicas: Absolve dominationem &c.

Hujuscemodi absolutio ineptissima certe est, Christi Ministri dignitati, & augustæ sacramenti majestati infesta, & sacrilega. Ecclesiæ ritum, & consuetudinem impie pervertit, hominum arrogantiz in ipsa sacramenti administratione per sæculi adulationes incredibili vilitate indulget, & superbiam quo maximo tempore humilitas, & demissio ex animo exercenda est, fovet. Quorum hoc impium commentum, & sacrilegum portentum?

ANIMADVERSIO VI.

Si breves sint confessiones, vel multi &c.

Quid hic Diana, aut aliis opus est? Rituale Rom., ubi sinceri catholice Ecclesiæ ritus, ut ait Paulus V., præscribuntur, docet, in confessionibus frequentioribus, & brevioribus omitti posse *Miserere* &c., & satis esse dicere, *Dominus noster Iesus Christus &c.* usque ad illud *passio Domini Nostri &c.* urgente vero aliqua gravi necessitate in periculo mortis breviter dicere poterit: *Ego te absolvo ab omnibus censuris, & peccatis tuis in nomine Patris &c.*

ANIMADVERSIO VII.

Elevatio manus... est libera, etsi &c.

Idem habet La-Croix p. 291. nu. 653. At liberum ne est, omniique culpæ experti omittere ritum ab Ecclesia Rom. omnium Magistra & Matre præscriptum? At Ecclesia Rom. in Rit. de sacr. poenit. ita præscribit: *Deinde dextera versus poenitentem elevata dicit, Indulgentiam &c.*

ANIMADVERSI O VIII.

Contritio perfecta est quae elicitur ex motivo caritatis propter Deum summo dilectum, & haec ex se sola mox justificat, essi &c.

La-Croix quoque p. 303. n. 774. putat, omnem contritionem, quae est actus caritatis theologicæ, justificare sine sacramento.

At cum certum id sit de contritione vehementi, & intensa, non tamen id concedendum, si contritio sit remissa, & languida. Ita sentit Genettus Theol. t. 4. p. 39. q. 13. & Card. Denhoff ab eo citatus, qui ait, hanc esse communem antiquorum Theologorum sententiam, Nat. Alexander Theol. t. 1. p. 412. prop. 7. *Quod autem obijciatur &c.* Concina Theol. tom. 9. p. 113. cap. 5., qui hanc sententiam erudite, & solide more suo propugnat; ex quo pauca delibo.

Et primo quidem ea nititur auctoritate Angelici Doct. in 2. Sent. dist. 3. q. 4. ad 1. ubi ait: *Actus caritatis potest dici dupliciter; vel qui est ex caritate, & hoc non est nisi in habente caritatem, vel qui est ad caritatem non sicut meritorium, vel generativus, sed sicut preparativus; & sic actus caritatis ante caritatem habitum haberi potest, sicut facere iusta est ante habitum iustitiae.* Ergo juxta Div. Thomam actus caritatis non solum natura, seu causa, sed etiam tempore caritatis habitum præcedere, & ab eo separari potest, sicuti actus iustitiae tempore antecedit iustitiae habitum, & ab eo se jungitur.

Actus caritatis, virtutem caritatis antecedens, nec eam in animo efficere, nec eam mereri potest, sed solum animus ad eam disponere aptus est; quia caritatis virtus divinitus, & gratuito infunditur. Cum vero Deus omnia suavissime per suam infinitam providentiam disponat, caritatis virtutem & gratiam non infundit, nisi sufficientem & proportionatam ad tam sublime donum in animo præparationem invenerit. An quicumque vel maxime remissus, & lentus caritatis actus est sufficiens, & proportionata præparatio ad divinum caritatis habitualis donum? Videlicet ita se habet caritatis actus, quoad præparationem ad caritatis virtutem, sicuti se habent actus moralium virtutum, quoad earum efficientiam: at est indubitatum actum remissum moralium virtutum non efficere in animo earum habitum: ergo non videtur dubitandum, quin actus remissus, seu incohatus, imperfectus, tepidus, minime fervens caritatis animum sufficienter non disponat, ut ei divinitus caritatis virtus infundatur.

An credibile est, animum multis, ac gravissimis sceleribus inquinatum unico remisso, lento, ac tepido amoris actu maculas omnes eluere, ac Dei amicum fieri? Hoc scilicet repugnat divino illi oraculo Luc. 7. v. 47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

La-Croix n. cit. obijcit textum S. Thomæ ex 1. 2. q. 89. a. 6. quem ego in S. Doctore non inveni. Verum qui super hac re mentem Angelici plenius assequi capit, legat P. Concina p. 100. t. 9. cit. §. 3.

Secundo. Confirmatur ex Catech. Rom. p. 2. de poenit. n. 36. his luculentissimis verbis: *Ut enim hoc concedimus, contritione peccata deleri; quis ignorat, illam adeo vehementem, acrem, & intensam esse oportere, ut doloris acerbitas cum scelerum magnitudine equari, conferrique possit? At quoniam pauci admodum ad hunc gradum perveniunt, subat etiam, ut a paucissimis hac via peccatorum venia speranda esset &c.*

Tertio. Ex Syn. Trid. sess. 14. cap. 4. ubi ait: *Docet præterea, essi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem &c.*

Illud caritate perfectum idem est, ac in caritate perfectam, seu caritatis perfectæ, non inchoatæ. Hoc sensu hunc textum intelligit Clerus Gallicanus anno 1700. apud Natalem Alexand. Theol. tom. 2. app. altera p. LX. qui ita loquitur. *Es quidem de dilectione Dei, sicut ad sacramentum baptismi in adultis, ita ad sacramentum poenitentiae, quæ est laboriosus baptismus, requisita, ne necessariam doctrinam omittamus, hæc duo in primis ex Sacrosancta Synodo Tridentina monenda, & docenda esse duximus. Primum ne quis putet in utroque sacramento requiri, ut præviā contritionem eam, quæ sit caritate perfectæ, & quæ cum voto sacramenti, antequam actu suscipiatur, hominem Deo reconciliet. Alterum, ne quis putet in utroque sacramento securum se esse, si præter fidei, & spei actus non incipiat diligere Deum, tanquam omnis iustitiae fontem. Dilectionem Dei ad sacramentum poenitentiae necessariam esse ait: hanc ex Synodo Tridentina duplicem esse docet, alteram caritatis perfectæ, alteram caritatis inchoatæ, quæ incipiat diligere Deum; priori, non posteriori vim tribuit reconciliandi Deo, priusquam sacramentum suscipiatur.*

Hinc eadem Sacra Syn. sess. 13. can. 11. ita loquitur:

Et, ne tantum sacramentum indigne, atque adeo in mortem, & condemnationem sumatur; statuit; atque declarat ipsa sacra Synodus illis, quos scientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritas existiment, habita copia Confessoris, necessariam præmittendam esse confessionem sacramentalem. Cur necessarium esse declarat confessionem sacramentalem peccatori, quantumvis contritum se potest? Quia scilicet licet contritio vehemens peccatorum magnitudini æqualis peccata deleat, priusquam absolutio sacramentalis suscipiatur; nemo tamen, quantumvis contritus sibi videatur, scire potest, se ad eum gradum contritionis pervenisse, qui ad remissionem peccati satis sit. Peccator sibi conscius est, se peccatum odisse, & Deum diligere, sibi peccata displicere propter Deum offensum; nihilominus, priusquam ad Eucharistiam accedat, sua peccata confiteri necessario debet, quia ignorat gradum suæ contritionis, ideoque ignorat, peccata sibi esse remissa, priusquam absolvetur.

La-Croix de Synodo Trident. nihil habet, sed quoad Catechismum p. 302. n. 770. rem involvere conatur, aitque, merito quidem dolendum esse vehementissime; idque tantum velle Catechismum; non autem vehementissimum dolorem esse necessarium.

Hoc sane nihil est, nisi aperte adversari verbis citatis, & oculos luci splendidissimæ sponte claudere, & fucum lectoribus imperitis, & credulis velle facere.

Catechismus quidem num. 27. summum, & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus major excogitari possit, demonstrat, & animadvertit, ut, quemadmodum Sancto Bernardo teste nullus finis, & modus caritati præscribitur, ita peccati detestationi nullus modus definiatur; attamen n. 28. addit, inquit La-Croix: *Quamquam si id minus consequi nobis liceat, ut perfecta sit contritio, vera tamen & efficax contritio esse potest.* At quid inde? Vult scilicet Catechismus eo loco, dolorem sensibilem non esse ad contritionem veram, & efficacem necessarium, sicuti lacrymæ necessariæ non sunt, licet magnopere optandæ, & commendandæ sint. Hunc esse sensum illius textus, lectio ejusdem Catechismi evidenter ostendit.

At La-Croix n. 774. Scripturam nobis obijcit, „quæ de dilectione (per quam intelligitur dilectio Dei ex caritate, seu quæ est amor Dei propter se, & super omnia) absolute dicit, quod causet reciprocam Dei dilectionem, & gratiam, quod tollat peccatum, &c. Sic dicitur Prov. 8. v. 17. *Ego diligentes me diligo.* Joan. 14. v. 21. *Qui diligit me, diligitur a Patre meo, & ego diligam eum.* v. 23. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* 1. Pet. 4. v. 8. *Caritas operis multitudinem peccatorum.* 1. Joan. 4. v. 7. *Omnis qui diligit, ex Deo natus est, id est factus est filius Dei, uti exponunt Interpretes cum Corn. a Lapide.*

Resp. Ego quoque La-Croixio Scripturam obijcio, quæ non odium simpliciter, sed vehemens peccatorum odium postulat, ut peccata remittantur; ut illud Joel. 2. 12. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra.* Deut. 6. 5. *Diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Deut. 4. 29. *Cum quaesieris Dominum Deum tuum, invenies eam, si tamen toto corde quaesieris, & in tota tribulatione anime tue.* Hier. 29. 13. *Queratis me, & invenietis, cum quaesieritis me in toto corde vestro.* Hinc David poenitens Ps. 6. v. 7. *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.* Il. v. 38. 15. *Reverentia tibi omnes annos meos in amaritudine anime mee.* Sacra Scriptura, Dei vox est, falli nescia, quæ sibi contradicere non potest. Nos in ejus sensu intelligendo falli possumus, & nisi cauti simus, fallimur. Textus a me allati satis perspicue indicant, vehementem Dei amorem, vehemens peccati odium esse necessarium ad peccatoris justificationem: ergo alii textus, qui huc referri possunt, etiam si vehementiam amoris, & odii non expriment, eodem tamen sensu intelligendi sunt. An cum D. Paulus ad Rom. 3. ait: *Arbitramur, hominem justificari per fidem;* cum Joan. 6. dicitur: *Qui credit in me, vitam æternam habebit;* intelligendi sunt de quacumque fide, aut de quocumque actu fidei, quia simpliciter, & absolute dicunt, fidem justificare, actum fidei vitam æternam obtinere? Hæc scilicet interpretatio esset hæretica. Ergo ex eadem ratione dicere non possumus, quamcumque Dei dilectionem sufficere ad justificationem peccatoris, quia aliquot Scripturæ textus absolute dicunt, quod dilectio Dei reciprocam Dei dilectionem efficiat, & gratiam, quod tollat peccatum, &c. Nam alii Scripturæ textus vehementiam amoris, & odii in peccatum ad hujus remissionem postulant.

Verum hic La-Croixius obijcit Syn. Agathensem, quæ teste Gorm. ait: *Sat est ad veram contritionem detestatio super omnia, licet dolor non sit ita intensus, ut alicujus mali*

malis temporalis. Resp. Illud *intensius* intelligitur quoad sensum doloris, non quoad voluntatis actum. Nec enim dolor contritionis, ut docet Catech. Rom. n. 24. corporis sensu percipitur: *Contritio enim est voluntatis actio*. Hinc n. 28. ait: *Sape enim usuvenit, ut quæ sensibus subiecta sunt, magis, quam spiritualia nos afficiant. Quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine doloris sensum capiunt*. Nolo hic plura persequi, ne crambem recoquam. Illud unum admoneo, ut si quis La-Croixium legerit locis citatis, ne legere omittat Natalem Alex. Theol. t. I. p. 412. & Concinam Theol. t. 9. p. 113. cap. 5. & p. 188. n. 7. & seq., ubi diluta inveniet La-Croixii objecta.

Quod si illas La-Croixii ratiunculas, quod Ecclesia sæpe fidelibus omnibus contritis concedit indulgentias, & quod contritio ex amore Dei sit perfectissimus actus, cui congruum sit remitti peccata: si, inquam, has ratiunculas in solidissimis Theologis explicatè propositas, & dissolutas non inveneris, illud animadverte, minuta, & exilia ab iis negligi merito potuisse. Ecclesia quidem non solet indulgentias concedere, nisi vere poenitentibus, & confessis, hoc est iis, qui confessionis Sacramentum actu susceperint, ut intelligit Bened. XIV. in epistola encyclica anni 1749. die 3. Decembr. Quod si confessionem non postulet, statum gratiæ ponit, ad quem homo post mortiferam culpam non revocatur sine confessione, aut sine perfecta contritione. Quare si Ecclesia indulgentias vere contritis sine additione impertiat, intellige contritis contritione perfecta, & vehementi. Nam contritio ex amore Dei, licet ex genere suo sit perfectissimus actus omnium aliarum virtutum, hic tamen actus suos gradus habet; nec congruum est, ut ejus gradui remisso, & languido gratia habitualis divinitus infundatur, ut jam offensum est.

ANIMADVERSIO IX.

Ad sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis &c.

Hanc suam opinionem Busemb. colligi vult ex Synodo Trident. sess. 14. quod utrum colligatur breviter consideremus. Sacra Syn. cap. 3. inquit: *Sunt autem quasi materia hujus sacramenti ipsius poenitentis actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio*. Sed attritio est imperfecta contritio, ut eadem sacra Syn. docet cap. 4. ergo attritio est quasi materia, seu pars sacramenti poenitentiae. Ita discurret La-Croix p. 308. n. 836. Resp. Sicuti sacra Syn. absolute dicit, contritionem, ita absolute dicit, confessionem esse quasi materiam, & partem sacramenti poenitentiae: at hinc perperam omnino colligeretur, quancumque, & qualemcumque confessionem esse quasi materiam, & partem confessionis. Certum enim est, confessionem peccatorum in genere, aut etiam in specie, vel ipsam numericam non esse quasi materiam, & partem sacramenti, nisi sit integra, & absoluta. Ergo ex allato sacre Synodi textu perperam colligitur, quancumque, & qualemcumque contritionem esse quasi materiam, & partem sacramenti poenitentiae.

Itaque ex eo textu illud certo intelligitur, contritionem esse partem poenitentiae, sed qualis contritio sit poenitentiae pars, ex eo cap. intelligi nequaquam potest. Vana ergo est, & inutilis prima La-Croixii argumentatio, ex sacra Synodo male concinnata.

Eadem sacra Syn. cap. 4. de contritione imperfecta, *quæ attritio dicitur, quoniam &c.* ait: *Et quamvis sine sacramento poenitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento poenitentiae impetrandam disponit*. Hæc est altera La-Croixii ratio.

Resp. Utique disponit: omnes id fatentur, & fateri debent; quia sacra Syn. ita loquitur. De hoc nulla quæstio est; sed illud quæritur, utrum imperfecta contritio, seu attritio sine aliquo Dei amore sufficiat, seu sufficiat disponat ad sacramentum poenitentiae: hoc porro sacra Syn. non dicit, neque id ex ea colligitur. Ergo hæc quoque ratio, quam recentes tantopere gloriantur, nullius prorsus ponderis est. Hinc, ut narrat Card. Pallavicinus in historia Concilii Tridentini, decretum his verbis fuerat antea conceptum: *Statuit hæc sancta Syn. & declarat, non solum non facere hominem hypocritam, &c. verum etiam sufficere ad sacramenti hujus constitutionem*. Verum ex Archi-Episcopi Tudetani oppositione Spiritu Sancto ita disponente, & afflante verbum *sufficere* deletum est, ac decretum mutatum fuit, prout nunc habetur. Ex quo luce clarius constat, sacram Synodum voluisse quidem errorem Lutheri, qui attritionem ex metu æternæ poenæ conceptam vitiosam esse contendebat, damnare, & reipsa damnavisse; at noluisse definire, nec definivisse, attritionem, quæ vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ, & poenarum metu commoveri concipitur, esse sufficientem dispositionem ad sacramentum poenitentiae; quæ erat quæstio inter Catholi-

cos disceptata. Itaque conatus La-Croixii, qui ex citato sacre Synodi capite per varias argutationes colligere contendit, attritionem esse proximam, seu ex se sufficientem dispositionem ad gratiam in sacramento poenitentiae recipiendam, sunt prorsus irriti, & inanes, in quibus sigillatim refellendis immorari operæ pretium non est, & lectori nimis molestum foret. Hinc illa propositio: *Concilium Tridentinum* (sess. 14. can. 5. ab adversariis perperam intellecto) adeo expresse definit, attritionem, quæ non vivificet animam, quæque supponatur sine amore Dei esse, sufficere ad absolutionem, ut anathema pronuntiet adversus negantes: hæc, inquam, propositio a Clero Gallicano (apud Natalem Alex. Theol. t. 2. app. altera p. 57. 38. propof. 87.) hac censura confixa fuit: *Hæc propositio falsa est, temeraria, Concilio Tridentino contraria, & in errorem inducit*. In hanc syrtim impingunt La-Croixii contentiones tum loco mox citato, tum maxime p. 312. nu. 873. En labefactati duo præcipui arietes Busemb. & La-Croix, aliorumque probabilium, quibus necessitatem alicujus divini amoris in sacramento poenitentiae evertere conantur; alter ex eo petitus, quod quicumque amor Dei etiam inchoatus, & remissus ex se satis sit ad justificationem; alter ex Synodi Tridentinæ auctoritate.

Quid quod ex Concilio Tridentino contrarium colligitur, ac Busemb. & La-Croix existimant? Nam ex sess. 6. cap. 6. peccatores *disponuntur ad ipsam justitiam* primo divinæ gratiæ adjutorio. Secundo fide. Tertio divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiantur. Quarto spe. Quinto amore Dei, quatenus illum tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt; ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod, & detestationem; hoc est per eam poenitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Quod si ex his luculentissimis verbis aliquis inchoatus caritatis actus recensetur inter dispositiones necessarias ad baptismum, idem quoque necessario præmittendus ad sacramentum confessionis; imo ad hoc multo magis, quia poenitentia ex eadem sacra Synodo est laboriosus baptismus. Hinc Catechismus Rom. fidelissimus Concilii Tridentini interpres p. 2. de poenit. n. 8. easdem dispositiones, seu gradus ad poenitentiam requirit, quas Concilium postulat ad baptismum; atque his verbis ultimum gradum explicat: *Postremo caritate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis. Nle timor probis, & ingenuis filiis dignus oritur; atque ita unum illud verum, in quo in re Dei majestatem ledamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam poenitentiae virtutem pervenitur*.

Idem docet n. 32. ubi ait: *Sed natura quoque ipsa, & ratio ostendunt, duo illa ad contritionem in primis esse necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositum, cautionemque, ne quid hujusmodi in posterum committatur*. Nam qui amico reconciliari velit, quem injuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quod in eum injuriosus, & contumeliosus fuerit, & diligenter veli tempore provideat, ne qua in re amicitiam lesisse videatur. Hic est dolor ad contritionem necessarius: at qui dolet, quod in Deum injuriosus, & contumeliosus fuerit, ille Deum amat: ergo &c.

La-Croix p. 309. n. 840. ita respondet: „Synodus Trid. „non requirit actum, quo perfecte diligamus, sed quo „incipiamus perfecte diligere: atqui incipimus perfecte „diligere per actum cujuscumque virtutis, quo Deum, „ut finem ultimum nobis concupiscimus: unde sicut „mor Domini dicitur initium sapientiæ, non quod ille „timor sit sapientia, sed quia ducit, & disponit ad sapientiam, ita actus omnis virtutis dicitur esse initium „perfectæ dilectionis; quod de actu timoris expresse dicitur Eccl. 25. v. 16. *Timor Dei initium dilectionis ejus*. „Et idem est de spe beatitudinis.“

Resp. Non sine maximo tædio tam ineptum responsum exscripti. Non enim sacra Syn. loquitur de actu, qui disponat ad amorem Dei, sed de actu, quo peccatores incipiunt diligere Deum, ad quem actum disponunt fides, divinæ justitiæ timor, & spes, quos proxime antea memoraverat. Responso La-Croixii non est sacre Syn. interpretatio, sed aperta pugna cum sacra Synodo, ut omnes, qui sacram Synodum ibidem legent, perspicue intelligent. Amor, quo peccatores incipiunt diligere Deum tanquam omnis justitiæ fontem, non est amor aliarum virtutum, sed amor caritatis, ad quam spectat amare Deum non solum propter seipsum, sed quia in se infinite bonus est, sed etiam ut auctorem gratiæ, & supernaturalium donorum, quibus Deo arcto amicitiae vinculo copulamur. Qui incipiunt amare Deum, tanquam omnis justitiæ, hoc est gratiæ, & supernaturalium charismatum fontem, nondum quidem sunt amici Dei, ad ejus tamen amicitiam aspirant, eamque amant, & cupiunt; qui amor non est amor concupiscentiæ, ut falso ponit La-Croix, sed amor inchoatus amicitiae. Ex hoc porro benevolo, seu amicitiae amore fit, ut moveantur, inquit sacra Syn. adversus peccata per odium aliquod, & dete-

detestationem; quia peccata a Deo nos separant, & ab ejus amicitia. Hæc est illa poenitentia ex sanctæ Synodi doctrina, quam agi oportet ante baptismum: ergo hæc est illa poenitentia, quam ante sacramentum confessionis agi oportet. Hæc de re plura legi possunt apud P. Concina Theol. t. 9. p. 146 §. 3. cap. 8.

At sententia Busembaum, ut ipse ait, est communis. Hic vero p. 310. num. 855. mirificum catalogum textit. Nam, inquit, §. 1. Pinthereau de att. suff. a p. 8. adductis locis, & verbis refert 100. Auctores gravissimos, qui ab anno Christi 1200. sententiam nostram tenuerunt, inter quos sunt &c., deinde a pag. 93. adducit Theologos 19. qui Tridentino interfuerunt, & nobiscum tenent.... Sed quoad Auctores post Trid. studiosissime eos examinavit Gormaz p. 1. n. 446., ubi ordine alphabetico adductis nominibus, locis, & verbis refert plures, quam 160. qui clarissime nobiscum tenent, inter quos &c.

Resp. Ingens hic numerus, si verus esset, nos forte deterreret. Sed non fine ratione credi potest, hunc numerum esse instar exercitus, qui in publicis ephemeridibus, & forte etiam quoad stipendia multus est, at re ipsa longe minor. Sicut enim magnis nostris opinatoribus, ut opinionem aliquam veluti rectam, & tutam agendi regulam proponant, satis est, si sit, aut habeatur probabilis; ita etiam in citandis pro se Auctoribus satis habent, si textus aliquos, qui aut probabiliter, aut etiam specie tenus sibi faveant, recitare possint. Hæc enim ratione adversarios fatigant, rem involvunt, & quoad fieri potest impediunt, quominus veritas, quam ipsi negligunt, in lucem proferatur, ac probabilitas licet multis, & gravissimis vulneribus sauciata omnino profligari vix possit.

Morinus, ut ipse La-Croix p. 311. n. 857. sibi objicit, Lupus, Farvacq, Juvenin testantur, neminem ante 15. sæculum docuisse pro attritione, & Canum fuisse primum cum quodam Henrico Salmanticensi. Quid ad hæc? Morinus falsitatis redarguit, cui suos opponit. Morini Catalogum ex Patribus Trivultianis non multa fide dignum esse contendit P. Zacharia in hunc La-Croixii numerum. De Morino scilicet exigua fides habenda, quia ipsis contrarius, alii, qui favent, plena fide digni sunt. De Lupo, Farvacquesio, Juvenino silent. Quid quod ex ipso Suarezio apud Concina p. 103. n. 10. illa opinio de attritione nec valde antiqua, nec multum communis est? Sed audiamus Bened. XIV. de Syn. Diœc. lib. 4. c. 13. apud Concina p. 197. n. 2. qui ait: *Quamvis ante Tridentinum communiter Theologi docuerint, ad Dei gratiam in sacramento poenitentia obtinendam satis esse contritionem imperfectam, quam jam tum attritionem nuncupabant, attritionis tamen nomine nunquam dolorem intellexerunt de peccatis hincunde excitatum, quam ex motivo caritatis, seu omnino sejunctum ab aliquo saltem remisso, tenui, debili, seu initiali amore benevolæ Dei.* Subdit autem Pontifex, „Franciscum Victoriam, & Dominicum Soto omnium primos docuisse, attritionem servilem sufficere, dummodo hæc a poenitente reputetur contritio; deinde Canum hanc opinionem extendisse ad attritionem servilem etiam sic cognitam. Hæc Cani sententia scholas omnes pervasit, & magni nominis patronos invenit, præsertim Suarez, & Vasquez. Verum qui inter istos doctiores, & sapientiores habentur, pavidi quodammodo, & meticulosi, ac magna cum cautela illi recenti opinioni subscripserunt, quam ipsemet Canus nonnisi dubitanter adstruxerat, inquit Pontifex Summus. Hactenus P. Concina n. 3.

An Benedicto quoque XIV. non nimis fidendum est, quia hac in re La-Croixio, & ejus catalogo adversatur, & Morino, Lupo, Farvacquesio, Juvenino faver? Catalogus ergo Auctorum ante Tridentinum a La-Croixio contextus, fictitius merito habetur.

Idem P. Concina pag. 166. §. 7. ait: „Auctoritate Theologorum, & celeberrimarum Universitatum necessitas dilectionis divinæ ad sacramentum poenitentia rite suscipiendum confirmatur.“

„1. Auctorum, quos recensurus hic sum, plurimos in fonte legi, alios apud præclaros Theologos laudatos inveni. Nulla vel levis suspicio mihi occurrit, minus sincere laudatos esse, quos non legi.“

Post n. 2. quinquaginta quatuor numerat ante Concilium Tridentinum, inter quos eminent Magister sententiarum, B. Albertus Magnus, S. Bonaventura, S. Raymundus a Pennafort, S. Thomas Aquinas, S. Bernardinus Senensis, S. Antoninus &c.

Deinde n. 3. subdit: „Ne quisquam suspicari de istorum Auctorum doctrina possit, legatur Carolus Vitalse tom. V. de poenit. ubi non modo libros, & loca, sed proluxa istorum Theologorum testimonia exscribit, quæ brevitatis studio prætereo.“

Num. 4. undeviginti numerat, tum ait: „Hi omnes fuerunt Episcopi Concilii Tridentini, qui pro dilectio-

ne Dei necessaria in peccatoris conversione cum sacramento poenitentia steterunt, & scripserunt. Illorum testimonia referunt Launojus, Carolus ab Assumptione, Farvacquesius, Vitalse, Henricus a S. Ignatio, & alii.

Num. 5. Theologos, quorum plurimi eidem Concilio interfuerunt, recenset numero quadraginta quatuor, qui usque ad annum circiter 1600. scribere.

Num. 7. alios sexdecim numerat, quorum testimonia rescribunt Henricus a S. Ignatio, & Carolus Vitalse.

Num. 8. demum ex ultima ætate triginta novem. Hi, inquit, majori ex parte integras dissertationes omni argumentorum genere refertas adversus formidolosam attritionem edidere, & ex instituto controversiam versarunt.

Præter hos, celeberrimos Cardinales recenset S. Carolus Borromæum, Sarmanum, Pallavicinum, Le Camus, Bona, Laurea, Aguirium, Denhoffium, Bellarminum, Deolera, Richelium; tum pag. 171. num. 22. inquit: „Innumeros Archiepiscopos, & Episcopos recensere possem, qui hanc eandem doctrinam docent; sed ne prolixior sim, eos prætereo.“

23. „Doctissimus Episcopus Bossuetus, postquam integro opusculo de Doct. Conc. Trid. circa dilect. demonstravit sententiam nostram, sic concludit: *Hæc nos, secuti doctissimos, ac maximos in Italia, in Gallia, aliisque provinciis Episcopos, Fratres, & Compresbyteris nostris, Ecclesiarum rectoribus, aliisque ibidem versibus, & sacramenta administrantibus, episcopalis responsi loco, in manus docenda, & utenda tradimus. His ab universa fraternitate obediri oportere mandamus.* An unus Bossuetus e Cathedra episcopali loquens non præstat mille Dianis, Sporeriis, Wigandis, La-Croixiis, Tamburinis, Vivis, & his similibus?

24. „Referre quoque possem plurimas catecheses ab Ecclesiis, & Episcopis Italiz, Galliz, Hispaniz, Germaniz, Poloniz, Belgii, in quibus formidolosæ attritionis insufficientia declaratur.“

Hactenus P. Concina, Theologus sine ulla dubitatione eruditissimus, laboris in pervolutandis, ac lustrandis scriptoribus mirifice patiens, & accuratus, veritatis eximius amator, mentiri, & proximum in rebus maxime tanti momenti pro sua solida pietate fallere nescius, quidquid contra per summam, intolerandamque calumniam, & contumeliam ejus adversarii blaterare ausi sint; ac proinde plenissima fide in præsentis re, quæ facti res est, dignissimus.

Ex his catalogus La-Croixianus retunditur, & bonæ ex parte labefactatur.

Et primo quidem quoad Auctores ante Tridentinum fictitius saltem magna, aut maxima ex parte ex jam dictis merito habetur. Præterea La-Croix pro se nominat Guillelmum Parisiensem, Gersonium, S. S. Bernardinum, Antoninum, Bonaventuram, quos Concina pro contraria parte appellat.

Adde, quod ex La-Croix inter suos sunt, duo Papæ, septem Cardinales, sex Episcopi, speciatim S. Carolus Borromæus. „At S. Carolus Borrom. La-Croixio aperte adversatur, ut patet ex ejus verbis a P. Concina p. 168. n. 11. recitatis. Ex quo videat lector, quæ fides La-Croixiano Catalogo habenda sit. Demum diligenter animadvertit dictum Sapientissimi Pontificis Bened. XIV. mox allatum: *Verum qui inter istos doctiores, & sapientiores habentur, pavidi quodammodo, & meticulosi, ac magna cum cautela illi recenti opinioni subscripserunt, quam ipsemet Canus nonnisi dubitanter adstruxerat.* Hinc infer, esse aperte falsum, & tam magnis indicatis nominibus insigniter injuriosum, quod opinio formidolosæ attritionis sit indubitata, absolute certa, certa in praxi, certissima, inter fidei dogmata numeranda, uti eam appellare nonnulli recentes opinatores ausi sunt teste La-Croixio p. 312. nu. 873., cui videtur esse præfata certa. Sed ipse quoque longe fallitur: opinio est, nihilque amplius; & quia opinio, nihilque amplius, periculosa est. Hinc Clerus Gallicanus anno 1700. verbis paulo ante descriptis ait: *Alterum, ne quis putet, in utroque Sacramento, baptismi, & poenitentia, securum se esse, si præter fidei, & spei actum non incipiat diligere Deum, tanquam omnis justitiæ fontem.* Mox subdit: *Placet etiam caveri a Sacramenti poenitentia ministris, ne in hoc poenitentia Sacramento, aliisque Sacramentis conferendis sequantur opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore; neve poenitentes ipsorum fidei animam suam committentes admodum cessent, ut in poenitendo, incobata saltem dilectionis Dei ineant viam, quæ sola secunda sit, graviter peccaturi in hoc salutis discrimine vel eo solo, quod certis incerta preponant.* Mirum est, quod tam verendis, ac maturis declarationibus recentes opinatores repugnare sidenter audeant. Res quidem adhuc indefinita est a supremo Ecclesiæ Tribunali: il che rimane ancora indeciso dalla S. Sede, inquit Bened. XIII. in append. ad Conc. Romanum

p. 195. §. 29. *ad hoc sub Judice lis est*, ait Bened. XIV. de Syn. dioc. lib. 7. cap. 13. n. 9. hac de re loquentes. Sed hoc ipso, quod res non est certa, graviter peccatur in hoc salutis discrimine vel eo solo, quod certis incerta proponantur.

Revocemus hic in memoriam prop. 1. ab Innoc. XI. proscriptam, quæ ita habet. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi &c.*

Busemb., & La-Croixii opinio, est opinio probabilis de valore Sacramenti: ergo illicitum est eam sequi, relicta opposita tutiore.

Hæc brevissima ratio non solum validissima, sed ineluctabilis est.

La-Croixius hujus rationis vim se eludere non posse fatetur, nisi dicat, & ponat, suam opinionem esse non solum probabiliorē, & probabilissimā, sed practice certam n. 874. At hæc ejus assertio, & positio est certo, & evidenter falsa. An ea opinio potest esse practice certa, quam ejus patroni habiti sapientiores, & doctiores pavide, metulose, & cum magna cautela teste Bened. XIV. amplexi sunt, cujusque opposita ante Synodum Trid. communiter propugnabatur? An practice certa esse potest opinio, quam qui a Synodo Tridentina definitam dicere ausi sunt, gravissima, & formidanda censura, veluti infami nota a Clero Gallicano inusti sunt? Cuius contrariam defensores unde viginti Episcopi Concilii Tridentini, Theologique plurimi, qui eidem sacro Concilio interfuerunt, alique ferme innumeri, quorum plures integris dissertationibus solidissimis eam propugnaverunt? Ea ne opinio practice certa esse potest, cui adversati sunt non pauci celeberrimi Cardinales, ac ipse S. Carolus Borromæus, innumeri Archiepiscopi, & Episcopi, cujusque rationes præcipuas nullius ponderis esse, jam ostendimus? Qua fronte La-Croixius asserere audeat, suam opinionem esse practice certam contra expressam sententiam mox adductam Cleri Gallicani? Quia, inquit, si non esset practice certa, contineretur in prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta: atqui hac damnatione non continetur: cur non continetur? En La-Croixii ratio. „Nam Martinus de Esparza, unus ex Theologis Romanis, qui jussu Innoc. XI. cum aliis consultoribus interfuit examini prop. damnatarum, Romæ 6. April. 1680. in Belgium scripsit in hæc verba: *Nulla quifquam sollicitudine concuti debet circa sufficientiam attritionis in confessione propter prohibitionem 1. prop. ex 65. Ea propositio fuit reprobata propter suam illimitatam amplitudinem, & universalitatem, cum indistinctione speculativa tantum probabilis a probabili etiam practice, & rursum probabilis utrumque a moraliter certa, aut etiam plus quam moraliter certa: sententia autem de sufficientia attritionis est practice probabilis, & moraliter certa, atque, ut ego puto, plus etiam quam moraliter certa. Accedit apud censes prædictarum propositionum actum fuisse in terminis propriis de sufficientia attritionis, atque ex consensu omnium, qui aderamus, sententiam communem mansisse incolumem.*

Resp. Placida sane La-Croixii argumentatio! Opinio attritionis est practice certa, quia non continetur in prop. 1. ab Innoc. XI. damnata. Non continetur in prop. 1. ab Innoc. XI. damnata, quia teste Martino de Esparza est moraliter certa. Hic est circulus La-Croixianus. Hic necesse est, ut multis experimentis edoctus fatear, rem nobis esse cum adversariis miscere omnia paratissimis, ut suas opiniones defendant; cujus tamen dicti litterarii orbis iudex sit. Verum hac de re hætenus. Qui enim plenius informari cupit, tum alios, puta Genetium, Nat. Alex. &c., tum præsertim Concinam, qui eam eruditissime, accurate, & solide more suo tractat, & adversariorum conatus retundit, locis citatis legat.

Sed cum prolixioris scriptionis, & adversariorum sophisticationum tædio fatigatus calamum ponere cupiebam, P. Zacharia id prohibet, meque suo imperio in arenam revocat; cui parendum est.

P. Concina Theol. t. 9. p. 200. §. 2. allatum La-Croixii, & Martini Esparza responsum refert, ac fusciterque refellit. Hanc refutationem P. Zacharia ferre non potuit, nec tamen convellere aptus est, ideoque minus, ac futilibus annotationibus vellicare conatur.

P. Concina ex enarrata P. Martini Esparza epistola colligit, doctos Belgas animo fuisse concussos ex damnatione 1. thes. cit., ratumque habuisse in eadem concussam fuisse sententiam attritionis servilis, eorumque afflictionem perpendit. Zacharia, ut ejus in Concinam contumelias, quæ laudis loco habendæ sunt, reticeam, hæc ait: „Neque evidens esse, Belgas fuisse concussos: patuit enim Esparza ipse timere, ne Belgæ sui damnatione illius propositionis concuterentur, quin revera fuerint concussi, nec tam concussos solari, ut existimat Concina, quam in antecessum monere, ne forte con-

cuterentur. „Quorsum hæc? Sen Belgæ concussi fuerint, seu Esparza timuerit, ne concuterentur, quoad rem præsentem perinde est. Ceterum si Esparza non recreat concussos, sed monet, ne concutiantur, cur suam epistolam ad Belgas mittit post annum, & amplius a damnata thesi? Cur timet, ubi timendum non est? Cur solatur, qui nullo mærore affligantur? Cur monet, qui monitione non indigent? An in tam minutis, ineptisque criminatunculis immorari operæ pretium est? „Neque, pergit Zach., etsi concussi sunt, quidquam peccasse Belgas in apostolicam Sedem: non enim concutiebantur illi dolore, quod aberrationes suæ patefaceret, sed fuisse, „(ipsa epistola Esparza, & facta postea causa mærore Belgarum probabilium satis patefaciunt), sed sollicitudine, quid sibi revera agendum esset post eam damnationem, ac dubio, num sententia sua de attritione, illius thes. damnatione esset fortassis comprehensa. „Post eam damnationem suam thesim revocare, & ab ejus usu abstinere debuerant; quia non dubium, sed evidens est; eam in prop. 1. damnatione contineri. „Id enim vero reverentis potius animi est, in apostolicam Sedem sollicitè exquirere, quid ab ea damnatum fuerit, ne ab ejus sanctionibus vel latum unguem discedas. „Ita scilicet facere solent probabiles, qui evidentes apostolicas sanctiones in sua sentia extorquent, ne ab iis discedere vel latum unguem videantur. Quod dictum profero non asserendo, sed litterarii orbis judicio submittendo.

P. Concina p. 201. n. 2. ita loquitur. „Facti quoque falsitas manifesta est, quod adjicit Esparza, damnatam esse propositionem propter suam illimitatam amplitudinem, & universalitatem. Qua bona fide dici potest, si propositio limitatissima est? Certo in prop. sunt clausulæ istæ restringentes, *nisi id veteris lex, conventio &c.*

„Legatur Sanch. lib. 1. cap. 9. n. 33., & alii Auctores damnatz thes. in quibus limitata, & restricta est.

At P. Zacharia auctores damnatz thes. nec legere, nec reprehendere in animo habet; sed res illi est cum P. Concina damnatorum thes. Auctores acerrime impugnante. Itaque contra illum ita exclamat: „Disperdam, si magis ridicularia effutire possit, qui dialecticam a limine salutavit. Sunt in ea propositione clausulæ aliquæ restringentes; sed tamen potest propositio dici illimitata respectu alterius clausulæ prætermisse. Enimvero non de quacunque illimitatione, & universalitate loquitur Esparza, sed contracta ad indistinctionem speculative tantum probabilis a probabili etiam practice &c.

Respond. Abstine, quæso P. Zach., a malis imprecationibus: vive, & vive non ad confirmandum, sed ad deponendum animum in blaterandis tam exilibus annotationunculis minime dignis, quæ a Theologo in Theologum præsertim gravissimum scriptitentur: P. Esparza dicit, propositionem fuisse damnatam duplici ex capite. Primo propter suam illimitatam amplitudinem, & universalitatem: secundo, quia est cum indistinctione speculative tantum probabilis a probabili etiam practice &c.

P. Concina utrumque refellit, sed ordine inverso; quia enim hoc alterum majoris momenti est, primo loco refutatur, tum quod est minoris momenti.

P. Zacharia alterum reticet, alteram memorat, vel quia ex incitia utrumque confundit, vel ut imperitos dolose decipiat.

P. Concina eodem n. 2. ait: „Quid quod P. La-Croix, & P. Esparza mutuis antilogis semetipsos penitus jugulant? P. La-Croix ait patenter: Sententia nostra si esset tantum probabilior, aut etiam probabilissima, contineretur damnatione 1. prop. per Innoc. XI. Hæc La-Croixius. Contra P. Esparza in testimonio producto ab ipso La-Croixio asserit, propositionem esse damnatam, quia est cum indistinctione speculative tantum probabilis a probabili etiam practice.... Non puto, in universo probabilissimo inveniri posse distinctionunculam aptam ad conciliandas hujusmodi contradictiones, & verborum prælia.

Hanc distinctionunculam invenit, aut invenisse sibi visus est P. Zacharia, qui hac de re ita loquitur. „Miror, eum, qui 12. Christ. Theologiz tomos in vulgus emisit, docendum esse, probabilitatem practicam non certam esse, ac determinatam, sed vagam, & juxta diversitatem materiarum diversam. Itaque in subiecta materia probabilis practice sententia non est tantum probabilior, aut probabilissima, sed moraliter certa. Itaque nullæ Esparzam inter, & Auctorem nostrum antilogie.

Resp. Permittamus non doctrinæ, sed animo Zachariæ, ut cathedram erigat, & P. Concinam doceat.

Sed ab eo scire velim, ex quo dictionario didicerit, probabilitatem practicam diverso sensu accipi pro materiarum diversitate. An divini esse debent, qui probabiles

les opinatores legunt, ut vocum, quibus utuntur; sensum assequantur? Illud equidem scio, probabiles esse non solum vagos, sed sibi contrarios, & contradictoria loqui, & probare. Illud novi, eorum asseclas facile intelligere voces suorum, quocumque modo ea accipiant. At qui iis adversantur, in eorum doctrina, & sensibus reconditis intelligendis peregrini sunt. Cum ab adversariis exagitati, non habent, quo se recipiant, novas vocabulorum significationes demum comminiscuntur, ut in novas latebras confugiant. Explicet nobis Zacharia diversos illos sensus, quibus probabilitas practica pro materialium diversitate accipienda sit. Quod si quid fidenter, & ex cathedra affirmet sine ratione, sine explicatione, nobis permittat, ut ne dignum quidem putemus, qui audiat. Quis unquam audit, aut legit, sententiam practice probabilem in aliqua materia non esse tantum probabiliorum, aut probabilissimam, sed moraliter certam? Legat Zacharia ipsum Elparza loco ipso hic citato, unde intelliget, sententiam practice probabilem aliud sonare, ac sententiam moraliter certam; atque ab huiusmodi inauditis paradoxis absterneat, si dignum se velit ostendere, qui refellatur.

Elparza epistolam ita concludit: *Accedit apud censesores &c.*

Hic Zacharia ita inquit: „Ad hæc, in quibus vis sita potissimum est Elparziani testimonii, nihil addit Concina.“

Resp. Mirificus sane est P. Zacharia, qui aut P. Concina, quem impugnat, non legerit, aut in ipsis publicis typis aperte mentiri audeat. P. Concina p. 203. nu. 5. ait: „Si, ut narrat P. Elparza, Consultoribus per suam erat attritionem servilem non esse in thesi contentam; cur non curant, ut aliqua declaratio adijceretur, cum thesi juxta obvium sensum ita clare includat attritionem servilem ex decreto Alexandrino sola probabilitate fultam, ut concusserit doctores Belgas ejusdem patronos? Quid? Romana Sedes universæ Ecclesiæ sua proponit decreta, quæ perpetuo veritatem retinendam, & falsitatem cavendam declarant; & homines privati scribere ad provincias audent, non esse juxta obvium sensum intelligenda, ut concussos erigant, afflictoque consolentur? Sic scriptum fuit de constitutionibus Sixtinis, Pianis, Clementinis, aliisque plurimis, quas infra de confessione epistolari indicabo. Thesis damnata juxta obvium sensum, licitum usum probabilitatis practicæ defendebat; quia, ut dixi, omnes probabilistæ ad quamlibet actionem honestam hic & nunc peragendam, nedum in Sacramentis perficiendam, probabilitatem practicam, dictam practicum postularent. Decretum autem pontificium, exterminatum a re sacramentaria definivit probabilissimum sive practicum, sive speculativum, & tutiorem sententiam adhibendam imperat. Mera itaque commenta sunt, quæ narrat P. Elparza, ut aliquo linimento consulat afflictioni Belgarum. „Nihil ne addidit Concina ad hæc, *Accedit apud censesores &c.* in quibus vis sita potissimum est Elparziani testimonii?

Apostolica Sedes immunem quidem reliquit sententiam de sufficientia attritionis, si sermo sit de specifica, & peculiari ejus proscriptio, non solum quo tempore scripsit Elparza, sed ad hæc usque nostra, ut ex testimoniis Bened. XIII., & Bened. XIV. supra allatis liquidum est; at cum illam prop. *Non est illicitum &c.* proscriptis, omnes probabiles propositiones de valore Sacramenti, inter quas est opinio attritionis sufficientiam defendens, generice, & univérse proscriptis. Hoc adjeci, ut quantum in me est, adversariorum cavillos præoccuparem.

Sed hic iterum audiendus est P. Concina p. 204. n. 8. ubi hæc habet. „Quamvis P. La-Croix nec verbum aliud addat, quod decretum pontificium feliciter interpretetur; lubet tamen aliam ejus doctrinam rescribere, quæ omnia a me dicta luculentius confirmat. Hæc ergo eodem n. 874. scribit. *Quamvis concederemus sententiam adversariorum (n. 6.) esse probabilem, tamen non esset obligatio sequendi eam sententiam, per quam administratio, vel susceptio sacramenti sit obnoxia nimis scrupulis, & difficultatibus: atqui per sententiam adversariorum administratio, & susceptio sacramenti pœnitentia sit obnoxia nimis scrupulis, & difficultatibus.* Ecce. Licet Rom. Sedes præcipiat, ut inter opiniones probabiles non probabilior, sed tutior in administrandis Sacramentis adhibeatur, hoc intelligendum est, inquit P. La-Croix, quando administratio Sacramenti, vel susceptio non est obnoxia scrupulis, & difficultatibus: atqui omnis doctrina tutior, quæ ab amore mundi, ab affectu illecebrarum se jungit, obnoxia est scrupulis, & difficultatibus: ergo hac P. La-Croix doctrina sane mirifica eludi possunt, ut mihi apparet, & Rom. Sedis decreta tametsi luculentissima, & leges omnes, quæ humanas appetitiones coercent. Nam de omnibus decretis, maxime si adversentur opinionibus domesticis, dici pote-

rit, quod ex eorum observantia oriantur scrupuli, & angustia. Verum enim vero sententia, quæ postulat amorem Dei initialem, doloremque conceptum ob offensam Deo summo bono irrogatam, scrupulorum laqueis jugulat, & difficultatum torsionibus lacerat fidei conscientias? Tam crudelis est Dei amor, ut hæc pariat tormenta?

Itaque Parochorum, & Confessariorum est, doctrinam de necessitate alicujus amoris divini ad rite suscipiendum pœnitentiæ Sacramentum populo tradere, & ad praxim redigere; non quod hæc doctrina sit omnino certa, sed quod contraria sit periculosa, utpote quæ Sacramentum frustrationis, pœnitentes vero æternæ damnationis discrimini evidenter objiciat.

ANIMADVERSIO X.

Unde peccat graviter, qui etiam sola venialia . . . sine omni formali dolore confitetur.

Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 446. reg. 20. ait: „Peccatum letale non contrahit homo iustus, qui venialia peccata confitetur, a quorum amore necdum expeditus est, nec de illis vere contritus: præfertim &c.“ In hac opinione fuisse Fabrum Patavinum, refert La-Croix p. 295. n. 682., eamque rejicit: eandem quoque refellit P. Concina Theol. t. 9. p. 724. n. 27., quia „Sacramentum pœnitentiæ exigit verum dolorem, tanquam materiam necessariam, sine qua Sacramentum non fit: ergo profanatur, dum absolutio, necessaria materia deficiente, impertitur. At, inquit Nat., inter prodesse, & letaliter obesse medium intercedit, nec prodesse, nec obesse, vel etiam parum prodesse. Hæc regula non videtur huic quæstioni quadrare. Nam aut fit Sacramentum, aut secus. Si primum, prodest. Si secundum, obest, & quidem letaliter, cum Sacramentum frustratur.“ Ita Concina: irreverentia enim, quæ contra Sacramenti valorem committitur, letale sacrilegium est, contra ac ponere videtur Nat. loco cit., & ponebat Faber Patav. apud La-Croix Sacramenti enim irritatio semper est res gravissima, uti docent Lugo, Arr., & consentit La-Croix, & ut res seipsa loquitur.

Genett. Theol. t. 4. p. 76. 77. q. 7. ait: „Quod si ille, qui confitetur tantum peccata venialia, aliquam diligentiam adhibuit, ad hoc ut verum haberet dolorem illorum peccatorum, si conatus sit illis renuntiare, & resistere perversæ suæ naturæ propensioni, tunc etiam aliqua sua negligentia de illis peccatis dolorem necessarium ad obtinendam absolutionem non habuit, non tamen sacrilegium eo ipso committit.“ Quod ostendit testimonio D. Bonaventuræ in 4. sent. d. 17. q. 4. a. 2. ad 4. inquit: *Ad illud quod objicitur de absolutione, dicendum, quod nemo recipit effectum, nisi caritatem habeat saltem in principio confessionis, vel in medio, vel in fine. Multi autem habent in fine, qui tamen non habent in principio; & alii se credunt habere in principio, & in fine, qui fortassis non habent; & aliqui non habent, nec credunt se habere. Primi non incurrunt offensam, sed acquirunt gratiam: secundi evadunt offensam, quamvis non acquirant gratiam: tertii vero non acquirunt gratiam, sed iram.*

Utrum vero necessarius sit dolor non solum verus, sed etiam formalis, & explicitus, ut affirmat Busemb., & cum eo La-Croix n. 6819. an sufficiat virtualis, & implicitus in amore Dei inclusus, audiendus est D. Thom., qui p. 3. q. 87. a. 1. inquit: *Sicut peccatum mortale remitti non potest, quamdiu voluntas peccato adheret, ita etiam nec peccatum veniale; quia manente causa manet effectus. Exigitur autem ad remissionem peccati mortalis perfectior pœnitentia, ut scilicet homo actualiter (idem sonat, ac formaliter) peccatum mortale commissum detestetur quantum in ipso est, ut scilicet diligentiam adhibeat ad rememorandum singula peccata mortalia, ut singula detestetur. Sed hoc non requiritur ad remissionem peccatorum venialium. Non tamen sufficit habitualis displicentia, quæ habetur per habitum caritatis, vel pœnitentiæ virtutis, quia sic caritas non compatetur peccatum veniale; quod patet esse falsum. Unde sequitur, quod requiratur virtualis quedam displicentia, puta cum aliquis hoc modo fertur secundum affectum in Deum, & res divinas, ut quidquid sibi occurreret, quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret, se commississe, etiam si actu de illo non cogitaret. Idem repetit a. 2. ad 2. his verbis: *Peccatum veniale nunquam remittitur sine aliquali actu pœnitentiæ virtutis explicito scilicet, vel implicito; idemque habet a. 3. ad 1. Si dolor virtualis, seu implicitus in amore Dei inclusus, peccata venialia remittit etiam extra Sacramentum pœnitentiæ, multo magis sufficiens dispositio est ad eorumdem remissionem in Sacramento pœnitentiæ obtinendam. Hac de re ego quidem dubitare non possum; ideoque ne dubitare quidem possum de periculo sacrilegii, quod Busemb. objicit. Ceterum qui vere iusti sunt, nec habent,**

bent, nisi peccata venialia, sicuti ex habitu, & usu caritatis, actus divini amoris facile eliciunt, ita quoque de peccatis etiam venialibus facile dolent. Quod si de suo dolore dubitent, aliquid mortale, aut veniale gravius præteritum confiteantur, ut tutius dolorem concipiant. „ Si revera iusti sunt, inquit Concina loco cit., non „ est communiter ambigendum, quin dolorem verum, „ propositumque necessarium habeant.

ANIMADVERSIO XI.

Limitat tamen Regim. cum Tamb., nisi doleas propter istas, (pœnas temporales) ut a Deo inflictas, vel &c.

Hanc limitationem probabilissimam appellat La-Croix p. 314 n. 844. Ego vero eam fallam puto. Dolor enim de peccatis, ut sufficiat ad Sacramentum poenitentiae, supernaturalis sine dubio esse debet, ut fateatur ipse Busemb., La-Croix, &c. & patet ex Syn. Trid. sess. 6. can. 3. Hinc ab Innoc. XI. hæc prop. num. 57. *Probabile est, sufficere attritionem naturalem modo honestam*, proscripta fuit. At dolor de peccatis propter pœnas temporales ut a Deo inflictas, vel infligendas non est supernaturalis: ergo non sufficit ad Sacramentum poenitentiae.

Patet assumptio. Dolor de peccatis propter pœnas temporales absolute, & sine ulla additione, est sine subiecto mere naturalis, hoc est a solis naturæ viribus ortus; ut si quis doleat de furto, quia in carcerem coniectus est, vel de fornicatione, quia in gallicum morbum incidit. An supernaturalis evadit, quia est de his pœnis, ut a Deo inflictis? Videlicet sicuti naturæ lumine notum est, Deum existere Sap. 13. n. 5., ita eodem naturæ lumine scimus, a Deo pœnas nobis infligi; quia scimus, ipsum esse causam causarum, causasque secundas ab eo dirigi, & moveri. Unde ergo descriptus dolor habet, ut sit supernaturalis? Potest esse, inquit, La-Croix, supernaturalis. Sed dum La-Croix loquitur, perperam loquitur. Primo, quia ut dolor ad confessionem sufficiat, non satis est, ut possit esse supernaturalis; sed reipsa esse talis debet. Si posset esse, & reipsa non sit supernaturalis, est damnata propositio, quod sufficiat. Deinde quia id sine ratione asserit. An res ita est, quia La-Croix ita loquitur?

Sed hic illud addendum est, quod temporales pœnæ a Deo omnes reipsa infliguntur. Dominus mortificat, & vivificat. 1. Reg. 2. Si est malum in civitate, quod non fecerit Dominus. Amos 3. Porro dum pœnæ temporales considerantur ut a Deo inflictæ, non doloris, sed patientiæ causa esse debent. Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipimus? Job 2. quod si de pœna temporali a Deo inflicta jure dolere non possumus, ne de peccato quidem, quatenus tali pœna afficitur, jure dolemus, cum potius gaudendum sit, quod peccatum in talem pœnam incurrat. Si dolendum esset de peccato, quatenus temporali pœna divinitus afficitur, multo magis de ipsa temporali pœna dolendum foret; quia propter quod unumquodque tale, & illud magis: at de ipsa temporali pœna a Deo inflicta dolendum non est: ergo de peccato propter temporalem pœnam a Deo inflictam dolendum non est. De peccato quidem dolendum, & maxime dolendum, non tamen propter pœnas temporales a Deo inflictas, sed aliis de causis. Nolite timere eos, qui occidunt corpus... sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam. Matth. 10. Hanc sententiam, quam P. Viva a decreti Innocentii XI. damnatione immunem voluit, P. Concina Theol. t. 9. p. 235. n. 9. non probabilissimam, sed improbabilem potius, & falsam appellat, & n. 11. laxissimam, ac ita concludit. „ Ceterum si ad legitimum „ tribunal deferatur, nullus dubito, quin sit severa censure „ placentia. Quoniam & Scripturis divinis, & Patribus, & Tridentino, & gravioribus Theologis adversatur. „

La-Croix hac de re ita loquitur n. 885. „ His tamen „ non obstantibus sententia contraria, (quam probabilissimam appellavit, non certam) aliasque similes opinion- „ nes ad hoc serviunt etiam in ordine ad praxim, non „ quidem, ut secundum illas conferatur, vel suscipiatur „ Sacramentum (nam hoc dampnat Innoc. XI. in 1. pro- „ pos.) sed ut si Sacramentum bona fide susceptum sit, „ non sit opus peccata, vel confessiones repetere. „

Dum Charibidm vitat, sponte incidit in Scyllam. Rectissime contra Vivam ait, opinionem de dolore peccati propter pœnas a Deo inflictas quoad praxim esse in eolatione, & susceptione poenitentiae repudiandam; quia evidenter includitur in propos. 1. ab Innoc. XI. proscripta; sed male asserit, peccata, vel confessiones non esse necessario repetendas, si Sacramentum cum tali dolore bona fide susceptum fuerit. Si cum tali dolore ad confessionem accedens, sine dubitatione ulla peccas ex cit. 1. propos. hoc peccatum in subsequenti confessione

necessario aperiendum est: si hoc necessario aperiendum est, cur reliqua præteriri possunt? An hoc manet in anima, reliqua deleta sunt? An deleri possunt peccata in confessione sacrilega? An confessio sacrilega non est, dum absolutio illicite confertur, & illicite suscipitur? An subsequentes confessiones integre sunt, si certum peccatum in anteriori confessione admissum, & reliqua, quæ deleta non sunt, prætermittantur? Hæc sane La-Croixii doctrina valde absurda, & evidenter falsa merito judicari potest.

Probabilissimum est, inquit, confessionem cum tali dolore bona fide peractam valuisse. Resp. Si probabilissimum foret, talem confessionem valuisse, probabilissimum esset, talem confitentem in ea non peccasse: at hoc nec probabilissimum, nec probabile est, sed evidenter falsum, ut ipse La-Croix confessus est, & patet ex propos. 1. Ergo est evidenter falsum, talem confessionem valuisse. Certum est, eum sacrilege absolvi, qui cum attritione ex metu æternarum pœnarum concepta sine ullo Dei amore ad Sacramentum accedit; quia contra prohibitionem Innoc. XI. Sacerdos in Sacramenti administratione sequitur opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore: ergo certo certius est, eum sacrilege absolvi, qui cum solo dolore peccati ob pœnas temporales a Deo inflictas, vel infligendas confessionem edit.

ANIMADVERSIO XII.

Ad attritionem &c. non requiritur ulla intensio &c.

Busemb. loquitur de attritione sine ullo benevolenti Dei amore; quæ sententia explosa jam fuit: multo ergo magis explodenda est, si attritio omni intensione careat.

Dolor, qui nullam intensiorem habet, doloris magis privato, quam dolor est; sicuti calor, qui omni intensiorem gradu caret, non est calor, sed aut frigus, aut tepor.

Busembaum facillimam efficit remissionem peccatorum per Sacramentum poenitentiae obtinendam; quia sufficere putat dolorem sine ullo Dei amore, dolorem conceptum ex pœnis temporalibus a Deo inflictis, dolorem demum omnis intensiorem, & durationis expertem: at Syn. Trid. sess. 14. c. 2. inquit: *Ad quam tamen novitatem, & integritatem per Sacramentum poenitentiae sine magnis nostris fletibus, & laboribus, divina id exigente iustitia, pervenire nequaquam possumus; ut merito poenitentia laboriosius quidam baptismus a SS. Patribus dictus fuerit.* Et Ap. ad Hebr. 6. opus recuperandi gratiam post baptismum amissam adeo difficile esse ponit, ut illud impossibilem appellet. Ergo Busembaum doctrina Trident. Synodo, & Evangelio contraria est. Quod sine maximo labore, & difficultate non fit, animi conatum & vim multam ac intensam postulat, nec momento temporis ordinariæ loquendo fit. Poenitentes remissi, & languidi, veri poenitentes non sunt, multoque minus, si in dolendo vix temporis punctum collocent. Itaque Busemb. opinamenta eo natura sua tendunt, ut laxent habenas, & falsas poenitentias pariant, & foveant.

ANIMADVERSIO XIII.

Sed sufficit unus actus de omnibus simul sumptis, etiam obliis.

Unus quidem actus sufficit, ut habet Concina Theol. t. 9. p. 66. n. 7. & colligitur ex Catech. Concil. Trid. p. 2. de Sacram. poen. n. 29. 30. Non tamen sufficit, si sit solum de omnibus mortalibus simul sumptis, non item de singulis. Qui omnes mortales culpas simul, seu collective sumptas, summo quidem odio, & dolore prosequitur, non tamen omnes distributive, seu singulas, non verus, sed fictus poenitens est. Hinc illud Ezech. 18. *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, vita vivet: illud omnibus non collective, ut logici ajunt, sed distributive sine dubitatione accipiendum est.* Hoc docet D. Thom. p. 3. q. 87. ar. 1. ubi ait: *Exigitur autem ad remissionem peccati mortalis perfectior poenitentia, ut scilicet homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur, quantum in ipso est, ut scilicet diligentiam adhibeat ad rememorandum singula peccata mortalia, ut singula detestetur.*

La-Croixius p. 315. n. 898. ait: „ Probabilius videtur „ tur pro absolute a mortalibus requiri propositum „ universale imposterum cavendi omnia mortalia. „

Concina in hunc textum ita loquitur Theol. t. 9. p. 259. n. 10. „ Non probabilius, sed certum est, requiri „ propositum universale abstinendi ab omnibus, & singulis culpis letalibus. Porro, cum P. La-Croix asserat solum probabilius videri necessarium esse propositum istud, juxta ejusdem principia sequitur, probabiliter, licet minus, esse opinionem contrariam, quæ „ aper-

„aperte falsa, & laxa est, ut mitissime loquar. “ Post subdit: „ Quid juvat asserere esse probabiliorē illam „sententiam, quando juxta P. La-Croix licitum est se- „qui oppositam minus probabilem? “

Hæc P. Concina in La-Croixium opportune monuit, ne lectores ex ejus dictis, & principiis deciperentur; neque Concinae doctrinam ejus adversarii reprehendere audent, sed P. Zach. in cit. La-Croix num. ex suo Nocetio evidētis imposturæ illum falso damnat. Nonne La-Croix ita loquitur, ut refert Concina? Nonne principia La-Croixii talia sunt, ut ait Concina? Cur ergo Concina ut impostor male traducitur, cum morbo, seu veneno remedium opportunum adhibet?

At La-Croix eodem num. ita habet: „Sententiam (do- „centem non requiri propositum illud universale) non „esse practice probabilem, recte dicit Gormat n. 463. “

Resp. Si La-Croix suam propositionem retractavit, bene est; nec quidquam aliud aut Concina, aut qui Concinae honorem contra calumnias merito defendunt, postulant.

At principia La-Croixii, cum de valore Sacramenti agitur, non sunt talia, ut ait Concina.

Resp. Ergo La-Croix in præsentī materia, in qua de Sacramenti valore agitur, non debuit dicere „probabilius „videtur; “ sed certum est; aut saltem monere, oppositam sententiam in præsentī materia locum non habere; quod cum non præstiterit, locum relinquit judicandi, aut suspicandi, eam quoad praxim ex suo sensu non esse improbandam; præsertim cum n. 874. scripserit, non esse obligationem sequendi sententiam requirentem aliquem Dei amorem pro præparatione ad absolutionem, etiam si foret probabilis; uti mox retuli. Ex quo fit, ut La-Croix quoad praxim non semper tutiora, cum de Sacramenti valore agitur, esse sequenda existimet. Sed de his plus quam satis.

ANIMADVERSIO XIV.

Ubi recte notat, cum actu, quo quis dolet se non dolere de peccatis, plerumque conjunctum esse &c. etsi pœnitens &c.

Quorū hęc? An eo spectant, ut vel pœnitens dolens se non dolere de peccatis, ad confessionem accedere tuto possit, vel ut de confessione cum tali dolore peracta nihil dubitet? Alio enim hæc Busemb. doctrina spectare non videtur; neque ipse ejus usum indicat. Animadvertendum ergo est, cum, qui dolet, se non dolere de peccatis, de his posse dolere, & non dolere, incertumque propterea esse, utrum de illis doleat. In hoc porro dubio undenam scire possumus, utrum pœnitens de suis peccatis doleat, nisi ex sua ipsius conscientia? Hęc scilicet illi secreta sui cordis prodit, & ut bojos, ita malos animi motus, seu actus revelat. Undenam peccator novit, se dolere, quod non doleat de peccatis, nisi ex conscientia, seu ex ipso suo animo sibi eorum conscio, quæ ipse agit? Si animus novit se dolere, quod non doleat de peccatis, cur non nosset, se de peccatis dolere, si re ipsa doleret? Ergo temere, & ex mero arbitrio contra rationem ponimus, peccatorem, qui dolet, se non dolere de peccatis, de his dolere, etsi hunc dolorem non dignoscat. Ex quo fit, ut pœnitens hoc modo affectus ad confessionem accedere minime debeat, nec de confessione hoc modo peracta tutus esse ullo modo possit.

ANIMADVERSIO XV.

Licet probabiliter . . . aliqui dicant, virtuale in contritione universalis inclusum sufficere, salsem &c.

La-Croix p. 315. n. 893. 94. ait, non solum probabile, sed probabilius esse, ad Sacramentum pœnitentiæ sufficere propositum virtuale. At hæc opinio nec probabilior, nec probabilis est, sed aperte falsa, ut recte monet P. Concina Theol. t. 9. p. 238. n. 15. cui repugnant eo teste S. Thom., Scotus, Albertus Magnus, Durandus, Cajet., Soto, Cano, Card. Bellarminus, & permulti alii. Ratio est, quia illa opinio est aperte falsa, quæ cum Synodo Tridentina aperte pugnat: opinio recitata cum Synodo Tridentina aperte pugnat: ergo. Assumptio evidens est ex verbis Trident. sess. 14. c. 4. ubi ait: *Contritio est animi dolor, ac desectio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero.* Sacra Syn. ad contritionis naturam duo distincta evidenter postulat, dolorem, & propositum; & sicuti explicitum dolorem, ita explicitum propositum requirit; alioquin frustra adderet *cum proposito* &c. quia propositum implicitum in dolore includitur. Idem inculcat, dum ait: *Declaratur igitur S. Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, juxta illud (Ezech. 18.) „Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor*

novum, & spiritum novum. “ Dum Busemb., & La-Croix probabilem, & probabiliorē appellant opinionem tam perspicuis verbis aperte contrariam, injuriam sacre Synodo mihi facere videntur, quasi, dum luculentissime loquitur, in alienos nihilominus sensus detorque-ri possit, aut etiam debeat, ne male habeatur opinio illi contraria.

In eo tamen tum Busemb., tum La-Croix laudandi sunt, quod suam probabilitatem hic deferant. „Quia, „inquit La-Croix num. 895. cum sententia nostra non „sit certa, Sacramentum exponeretur periculo nullita- „tis. “

At saltem, inquires, ommissio propositi expliciti, confessioni vim non abrogat, si pœnitenti propositum in mentem non veniat, quia solum cogitat de peccatis præteritis, non de futuris. Resp. Nos de illis loquimur, quæ ordinariæ accidunt. Sicuti pœnitens præteritas culpas in memoriam quoad fieri potest revocare, easque singulas detestari tenetur; ita de futuris cogitare debet, ut firmum eas vitandi propositum eliciat. Hoc ex jure divino a Sacra Syn. cit. necessarium est. Quod si aliquando forte contingat, ut peccator acerbissimo suarum culparum dolore vehementissime conflictatus, ita totus sit in earum detestatione occupatus, ut de futuris nihil cogitet, nec obligatio propositi ejus menti occurrat, nec Busemb., nec La-Croix, nec ipse Concina p. 239. n. 18. nec ego ullum scrupulum movemus. In hac enim specie, si accidat, inadvertentia propositi est inculpabilis, ejusque ommissio contritionis vehementia compensatur. Hinc Bened. XIII. in app. Conc. Rom. §. 29. ait: *Se non ha almeno il dolore &c. col fermo proposito almeno implicito &c. certamente, se si confessa, la confessione non vale &c.* Propositum ergo implicitum aliquando sufficit.

Busemb. requirit, ut propositum sit efficax, idest cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale.

La-Croix p. 315. n. 893. ait, „idest tale, ut quam- „diu existit, cum eo non possit componi voluntas pec- „candi. “

Dum Busemb., & La-Croix ita loquuntur, nullam intentionem, nullamque firmitudinem in proposito postulant, sicuti nullam intentionem in contritione requirunt.

Hinc idem La-Croix p. 316. n. 901. ait, „sufficere „desiderium, seu volitionem efficacem cavendi omne „mortale, quam potest habere, quamvis ex parte in- „tellectus adsit alius actus, quo judicat, vel etiam ex „parte voluntatis timor, ne volitio illa desinat. “

Ubi adverte, propositum efficax hic mutari in desiderium, seu volitionem efficacem. Quare juxta La-Croixium sufficit, si pœnitens hunc actum eliciat, *nolo peccare*: quamdiu enim hic actus existit, cum eo componi non potest voluntas peccandi. At quid si hic actus, *nolo peccare* sit tepidus, languidus, remissus?

Si sanam doctrinam cupimus, a recentibus opinatoribus recedendum est. Genetius Theol. t. 4. p. 55. qu. 19. ait: „Tertia (contritionis conditio) est firmum „constansque, seu non vacillans novæ vitæ propositum, „hoc est non amplius peccandi. “

La-Croix p. 403. n. 1824. ait, „audiendum non esse „Genetium: “ Sed bona ipsius pace nec ipse, nec Francolinus, unde hanc suam Genetti reprehensionem, ut advertit Concina Theol. t. 9. p. 257. n. 7. desumpsit, audiendus est.

Doctrina Genetti, quam suo calculo confirmat Concina, ac Francolinus, & La-Croix merito redarguit, ex Ap. 2. ad Cor. 7. v. 10. hausta est, ubi ait: *Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur*, hoc est pœnitentiam stabilem in salutem. Quod si quis velit, illud stabilem cadere supra *in salutem*, perinde est. Nec enim stabilis salus ab instabili pœnitentia oriri potest. Quod docuit Genetius, docet etiam Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 384. a. 2. n. 3. *Cum firmo proposito deinceps non peccandi*; & Richardus a S. Victore ab eodem citatus (p. 500. ar. 3. reg. 1. Oñavo) qui ait: *Hoc est enim vere pœnitere, de præterita prævaricatione dolere cum firmo proposito confitendi, satisfaciendi, & cum omni cautela in posterum cavendi. In hunc modum pœnitentes merito debent absolvi; alioquin sine absolutione remitti.* Idem tradit S. Carolus Borrom. in admon. ad Confess. num. 18. *Ricercheranno &c. con fermo, e risoluto proposito di soddisfare al passato, ed emendarsi per l'avvenire*; & admon. 38. inquit: *Avvertisca ancora, che non solo non possono assolvere quelli, che veramente non anno ferma deliberazione di lasciare il peccato mortale, ma nè anco quelli &c.* Idem Bellarminus in Catechesi, Clem. VIII. jussu edita, ubi ait: *Seconda condizione, che il peccatore abbia un fermo proposito di non peccar più.* Idem Catech. Conc. Trident. p. 2. de cont. num. 31. inquires: *Tertium est, ut pœnitens vitæ*

emendande certam, & stabilem cogitationem suscipiat; quod confirmat Ezech. 18. & Joan. 5. & 8. Idem demum Bened. XIII. in app. Concil. Roman. §. 29. p. 196. ubi in formula actus contritionis ait: *Fermamente proponendo col vostro santo aiuto di non offendervi mai più nell'avvenire.* Tum subdit: *Se non ha almeno il dolore &c. col fermo proposito &c. la confessione non vale, e non riceve il perdono de' peccati.* Quare neglectis, & repudiatis Busemb., La-Croix, Francolino, & si qui similia evulgare audent in hac materia ad valorem Sacramenti, cuius rei La-Croix hic obliviscitur, pertinente, Genetti doctrina laudanda, tradenda, inculcanda est, & a Confessariis prae oculis ut regula absolutionem impertiendi, vel negandi semper habenda.

ANIMADVERSIO XVI.

Redire saepe cum eadem mortali non est certum indicium, deesse attritionem.

Ita sane. Si enim esset certum indicium, saepe relapsi nunquam forent absolventi, quod est falsum, & a Synodo Tridentina sess. 14. can. 1. damnatum his verbis: *Si quis dixerit, in catholica Ecclesia poenitentiam non esse vere, & proprie Sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis a Christo Domino institutum, anathema sit.* Hinc D. August. lib. de poenit. cap. 5. ait: *Multos cecos, & in diverso tempore Dominus illuminavit, & multos debiles confirmavit, ostendens in diversis illis, eadem semper peccata dimitti, ut quem prius sanavit leprosum, alio tempore illuminaverit cecum.* Ideo enim tot salvavit febricitantes, tot languidos, tot claudos, cecos, & aridos, ne desperet de se peccator. Ideo non scribitur, aliquem nisi semel sanasse, ut quilibet timeat jungi peccato: medicum se vocat, & non sanis, sed male habentibus opportunitum. Sed qualis hic medicus, qui malum iteratum nesciret curare? Medicorum enim est centies infirmum consulas curare. Qui ceteris minor esset, si aliis possibilia ignoraret.

Quare cum S. Greg. hom. 34. in Evang. ait, *Poenitentia est, anteacta peccata desistere, & stenda iterum non committere*, & cum D. Isidorus lib. 2. de summo bono cap. 16. inquit, *Irrisor est, & non poenitens, qui adhuc agit quod poeniteat*; intelligendi sunt, ut explicat S. Thom. p. 3. q. 84. a. 10. ad 4. ubi ait, quod poenitere est anteacta peccata desistere, & stenda non committere, sc. simul dum stet, vel actu, vel proposito. Ille enim est irrisor, & non poenitens, qui simul dum poenitet, agit quod poenitet, vel proponit iterum se facturum, quod gessit, vel etiam actualiter peccat eodem, vel alio genere peccati. Quod autem aliquis postea peccat vel actu, vel proposito, non excludit, quin prima poenitentia vera fuerit. Numquid enim veritas prioris actus excluditur per actum contrarium subsequentem. Sicut enim vere cucurrit, qui postea sedet; ita vere poenituit, qui postea peccat.

Magna tamen, inquit Busemb. praesumptio est, attritionem (intellige veram) deesse, imo etiam defuisse; quia ex Ap. mox cit. quae secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur. Propositum firmum & stabile suos habet effectus, nec ab eo facile receditur, ut in humanis rebus experientia demonstrat. Praeterea licet sumus valde infirmi, fragiles, inconstantes, Dei tamen gratia virtutibus stipata per Sacramentum rite susceptum nobis infunditur, quae nos roborat, & confirmat, & auxilia opportuna contra tentationes, & peccata subministrat. Quare saepe redire ad confessionem cum iisdem mortalibus peccatis sine ulla emendatione, indicio vehementi est, praeteritas confessiones male fuisse peractas dolore, & proposito, aut cum remisso dolore, & languenti proposito, quod sufficere perpetuam dicitur; ideoque in hac prudenti dubitatione praeteritas confessiones necessario erunt repetendae, non autem nova absolutio periculo obijcienda.

Item in iis, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt.

Hic Busemb. pro fundamento habet, aut habere videtur, praevia admonitione posse aliquoties absolvi eos, qui concubinas habent, etiam si eas prius non dimiserunt; idemque ponit, quoad eos, qui non restitunt: in qua positione basilice fallitur.

S. Bernardus serm. 1. de Pasc. ait: *Sit vera compunctio indicium, opportunitatis fuga, subtractio occasione*; & S. Thom. de Villanova serm. in fer. 6. Domen. 4. Quadr. inquit: *Prius ergo vadat, & concubinam a domo pellat, pecuniam alienam restituat, contractus usurarios rumpat, famam proximi laesam, prout potest, restituat, mercenariorum labores, & pauperum debita solvat, offenso fratri reconcilietur, & veniam petat; & tunc ad Confessarium redeat, & absolvatur.* Hunc ordinem ne transgrediaris. Et S. Carolus Borromeus in admonit. ad Confess. n. 39. ita loquitur: *Essendo dunque*

*involto il penitente in alcuna di queste occasioni, o altre a queste simili, quæ ex vi sua homines ad peccandum inducunt, se la detta occasione è tale, che sia in essere, come tener le concubine, o simile, non deve il Confessore assolverlo, se prima attualmente non lascia l'occasione. Nelle altre occasioni, quæ licet ex natura sua ad peccatum non inducant, inducere tamen poenitentem solent propter malam ejus consuetudinem, aut infirmitatem, come professione di giuochi, sguardi, conversazioni, gesti &c. se non promette di lasciarla; e quando anco prometta, se avendo promesso altre volte, nondimeno non si sia emendato, differisca l'assoluzione, fintantochè veda l'emendazione. Contraria doctrina est ipsa propof. 61. ab Innoc. XI. damnata, quæ ita habet: *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quin imo directe, & ex proposito querit, aut ei se ingerit.**

De iis autem, qui restituere aliquid debent, D. August. ita loquitur (habetur caus. 14. qu. 6. c. 1.) *Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur poenitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Ex his postremis verbis, si autem veraciter agitur, intelligitur, veram poenitentiam peragi posse, etiam si restitutio facta non sit, priusquam poenitens ad confessionem accesserit, si videlicet animum retinendi alienum abjecerit, & firmum restituendi (idem dic de debitis dissolvendis) propositum susceperit. Hinc Catech. Conc. Trident. p. 2. de cont. n. 78. inquit: *Nemo enim absolvendus est, nisi prius, quæ cujuscumque fuerint, restituere polliceatur; at quoniam multi sunt, quibus, etsi prolixè polliceantur, se officio satisfacturos, tamen certum est ac deliberatum numquam promissa exsolvere, omnino ii cogendi sunt, ut restituant.* Hinc colligitur, eos esse cogendos, ut restituant, priusquam absolvantur, quorum promissio fallax, aut dubia est, eos vero posse absolvi ante restitutionem, quos certum sit, esse restitutos. Quoniam vero aut raro, aut vix unquam hoc certum est, idcirco absolutioni praemitti restitutionem vult S. Thomas de Villanova supra cit., & S. Franciscus Xavierius apud Concinam Theol. t. 9. p. 636. §. 1. Idemque docet D. Carolus Borrom. in admon. n. 47. his verbis: *Non assolve inanzi la debita restituzione, e soddisfazione quelli, che anno di ciò qualche obligo, potendo farlo; eccettuando quelli, che sono in grave, e pericolosa infermità, ai quali però comandi, ed incarichi, che quanto prima satisfacciano; & n. 45. inquit: Si guarderà ancora il Confessore di assolvere quelli, che esercitano contratti nominatamente proibiti, o che altrimenti sono manifestamente illeciti, se prima non li rescindono, e fanno la debita restituzione. E se i contratti sono dubbiosi, se il penitente darà sufficiente cauzione di stare a quello, che sarà deciso, lo potrà assolvere, ed ammettere alla comunione.*

Quamquam possint esse alia signa &c.

Hæc loquendi ratio ponit, quædam signa veri doloris a Busembao fuisse prius assignata, cum tamen nullum aliud signum veri doloris assignaverit, nisi dimissionem concubinæ, & realem restitutionem a poenitente faciendam, qui aliquoties monitus id non præstiterit. An forte poenitens, qui concubinam licet aliquoties monitus nihilominus retinet, aut non restituit, absolvendus est, si numerus peccatorum fuerit immixtus, aut si ipse omnino asserat se dolere? Busemb. hic aut involute, aut male loquitur, quod animadverto, ne quis ex ejus verbis decipiat.

Poenitenti asserenti, se reipsa dolere, ac firmum propositum se habere vitandi peccata, credendum est, si facta dictis concordant, hoc est si priusquam absolvatur, fecerit quæ juxta mox dicta facienda sunt; secus nulla ei fides habenda est. *A fructibus eorum*, inquit Christus, *cognoscetis eos.*

Praeterea celeberrima instructio Cardin. Denhoffii ad supm. Clerum hic attente legenda est, in qua ita in rem nostram habet. „Giudicarete, che i vostri penitenti non anno vero dolore, non ostante la loro attestazione verbale. 1. Quando verranno a confessarsi, con una certa alterigia, come se volessero bravare, il ministro di Gesù Cristo, mostrando impazienza, e indegno ad ogni domanda, che fa loro, per riconfermare lo stato delle loro anime. 2. Quando racconteranno i loro peccati, come se fossero fatti indifferenti, più per scarico della memoria, che della coscienza. 3. Quando confessando il peccato, ne daranno la colpa ad altri, ed invoca di accusarsi, si sculeranno ad ogni passo. 4. Quando troverete, che a disegno non voluto celare qualche peccato mortale, non avendo scoperto, che per l'indulgentia del Confessore. 5. Quando ricuseranno fare congrue poenitenze nella ma-

„nie-

„ niera spiegata di sopra. 6. Quando non vorranno abbracciare i mezzi propri per evitare i peccati; perchè chi non vuole i mezzi, non vuole il fine. 7. Quando faranno del numero di quei penitenti, che cercano studiosamente Confessori ignoranti, o indulgenti, voltano, e rivoltano i libri, finchè abbiano trovato qualche Autore favorevole alla loro cupidigia; simili in ciò agli ammalati, i quali cercassero medici o poco esperti, o che pretendessero guarire tutte le malattie colle sole onzioni. „

Audiendus quoque est S. Carolus Borrom. in admonit. n. 38. ubi ita loquitur. „ Si differisca l'assoluzione, finchè si vede qualche emendazione, a quelli, che quantunque dicano, o promettano di lasciar il peccato, nondimeno il Confessore giudica probabilmente, che non lo lasceranno, come sono alcuni uomini, specialmente giovani, oziosi, che il più del tempo stanno in professione di giuochi, crapule, amori, e peccati carnali, bestemmie, parole disoneste, mormorazioni, odj, detrazioni, e vengono solamente gli ultimi giorni di Quaresima a confessarsi, e quelli, che molti anni anno perseverato, e sono ricaduti nei medesimi peccati, nè anno fatta diligenza alcuna d'emendarli. „

Juxta solidissimas regulas hactenus descriptas Confessarii se gerere debent, quidquid aliter scriptum in aliis recentibus opinatoribus, ac praesertim in La-Croixio t. 2. p. 402. num. 1820. 21. 22. invenerint. Quod si plura hac de re cupiant, consulere possunt P. Concinnam Theol. t. 9. p. 619. cap. 4. §. 6.

Contra quorum . . . sententiam docent . . . posse toties, quoties confiteretur, absolvi, etiamsi nullas appareat profectus.

Hoc sane nihil aliud est, nisi peccatorem sacrilegis absolutionibus onerare, ut acerbioribus in damnatione poenis addicatur. Cur tam absonum paradoxum proferre ausi sunt? Qua auctoritate nixi? Commentum hoc novum est, ex licentia opinandi profectum. Ejus ratio est, „ quod sine illo profectu possit esse verum propositum. „ Resp. Potest sane esse inopinato verum, vehementisque dolor, verum, vehementisque propositum, nec solum dolor remissus, & languidum propositum, quod Busemb. cum La-Croix falso putant sufficere ad legitimam confessionem. At quid inde? An Confessarius prudenter judicare potest, legitimum dolorem, & propositum ipsa adesse, quia adesse potest? Hæc ne judicia recta, sana, probanda? Hæc ne judicia in sacrosancto poenitentiarum Tribunali, ubi Judex, Christi minister est, probantur? Divinae misericordiae fines definiri non possunt; Deus peccatorem centies, aut millies in eadem, aut etiam longe plura, & graviora scelera relapsus ad se per veram, non fucam, qualis a probabilibus describitur, poenitentiam convertere momento potest. Hoc certum est. Ergo ne quia Deus hoc facere potest, idcirco id fit? Id aliquando fit, sed raro, aut rarissime. Recte ne, an temere judicatur, id factum fuisse, quod rarissime fit, & plerumque, aut fere semper non fit? An Confessarius temerario; inconsultoque de poenitentis dispositione judicio ductus eum rite absolvit? Busemb. id probare non audeat; sed si ne improbare quidem id audeat, quid improbare audebit? An quidquid magni, & audentes opinatores probare non audent, illud improbare audendum non est? Hæc scilicet doctrina, quam Busemb. probare non audeat, nec tamen improbat, ab Innoc. XI. proscribitur est propos. 60. quæ ita habet: *Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore profetur, se dolere, & proponere emendationem.*

La-Croix p. 402. nu. 1822. inquit: „ Quando recidivæ in peccatis sunt ex sola fragilitate intrinseca, uti fit in blasphemis, odiis, delectationibus morosis, molli- tie, recte docent Laym. Fill. Lug. alique communi- ter cum Sporer n. 330. ordinariè posse toties absolvi, quoties Confessarius prudenter judicat, eum serio dolore, & proponere in posterum emendare, quia est rite dispositus. „

Ego hic quæro, in quo La-Croixii doctrina a propos. 60. damnata differat? In descriptis toties relapsis ulla ne emendationis spes appareat? Quoties absoluti fuerunt, toties in eadem peccata sine ulla emendatione lapsi sunt. Undenam sperari potest, hos in posterum suos malos mores emendaturos? An quia peccandi consuetudo profundiores in animo radices egit? Nam promissio non peccandi præteritis quoque absolutiones præcessit sine ullo profectu: absolutiones quoque sine ulla emendatione imperitæ, aut projectæ sæpius fuerunt. La-Croix nullam emendationis futuræ mentionem facit, nec spem futuræ emendationis nominat, quam proinde necessariam putare non videtur, ut intelligamus, aut suspicemus, eum ta- cendo in propositionem 60. proscripam incidisse.

Quamquam La-Croixius p. 390. id satis aperit, dum nu. 1733. ait: „ Ut poenitens judicetur habere sincerum dolorem, & propositum, non est opus ut credatur non relapsurus, quia propositum non consistit in hoc, quod poenitens non sit amplius peccaturus, sed in eo, quod habeat talem voluntatem non peccandi, ut cum ea, quamdiu permanebit, stare non possit voluntas peccandi: „ quod idem repetit in præfati n. 1822. Quare La-Croix ferum dolorem, & propositum haberi posse putat sine ulla emendationis spe; ideoque sine hac spe peccatorem relapsum absolvi posse putat contra Ecclesiæ proscriptionem. Hæc falsa La-Croixii doctrina ex illo suo falso principio orta est, quod legitimum, & sufficientem dolorem putet, quantumvis remissus, & languidus sit, itemque propositum ratum esse, etiamsi valde tepidum sit, aut frigidum, dicatque, non esse audiendum Genetrum, qui firmum constanque propositum postulat. Dum scilicet sanum, ac solidum Theologum audire non vult, in propositionem 60. damnatam impingit. At Confessarii, qui de sua, suorumque poenitentium salute solliciti sunt, recentes opinatores non audient, sed sanos, solidosque Theologos diurna, nocturnaque manu pervolvunt, ut rectas administrandæ poenitentiarum regulas percipiant.

ANIMADVERSIO XVII.

Absolvendi sunt ii, qui ex officio, domo . . . in quo propinquum peccati periculum imminet, discedere nolunt, eo quod Eccl. parati interim Eccl.

Occasiones remotæ peccandi, quamdiu vivimus, vitari non possunt. Occasiones proximæ mortalis peccati sunt quæ vel ex vi sua ad illud inducunt, vel consistentem in iis perseverantem, & peccare consuetum propter malum eius habitum inducunt rationabiliter putantur. Priores dici possunt occasionès proximæ absolute, quia in omnes vim suam exerunt: posteriores appellari possunt occasionès proximæ respectivæ, quas Busemb. propinquas appellat; quia non respecta omnium, sed solum aliquorum, vim habent inducendi ad peccatum. Exempla priorum sunt professio aleatorum, aut tesserarum, habere domum paratam, ut alii his ludis vacent, domi retinere, vel quocumque modo habitare cum persona, quæcum peccatur, vel eam pro arbitrio paratam habere ad peccandum, perseverantia in colloquiis, aspectibus, familiaritatibus amoris lascivi. Occasionès secundi generis penes multos sunt militia, mercatura, Magistratus, Advocatorum, Procuratorum officia, & similia. Tota hæc doctrina ex D. Carolo Borr. in admon. ad Conf. hausta est. Quid ergo de illis dicendum, qui his occasionibus secundi generis involati sunt? An probanda Busemban doctrina? Minime vero, sed rejicienda est, aut non sine explanatione, & limitatione adhibenda. De his D. Carolus n. 41. loquitur. „ Perb. i. tali devoto, come dice S. A. „ gostino, o lasciare l'esercizio a loro pericoloso, o almeno non esercitarlo senza licenza, ed obbedienza d' un buono, ed intelligente Sacerdote, il quale non deve assolver l'uomo in tale stato, se ha opinione ragionevole, che sia per ritornare ai medesimi peccati, „ quando perseveri nella medesima occasione: poco deve far prova della sua emendazione per alcun tempo. „

Illud principium Div. Caroli contra Busemb. La-Croixium, & alios pro certo habendum est, absolutionem non esse impertiendam, nisi Confessarius emendationem rationabiliter speret. Poenitentes propinquas peccati occasionibus involutos, paratos adhibere remedia a Confessario prudenter præscribenda, absolvi posse non inficior, si Confessarius pensatis omnibus, rationabiliter judicet, eos non esse in peccata relapsuros. Sine hac rationabili spe absolvi nequeant, ut patet etiam ex propos. 60. ab Innoc. XI. proscripta. Quoniam vero hæc spes rationabilis aut nunquam habetur, aut nimis incerta est, nisi alicujus temporis experimento emendatio fuerit comprobata, idcirco S. Vir pro sua venerabili prudentia addit: *Però deve far prova della sua emendazione per alcun tempo.* Ab his regulis non nisi periculose, & temere disceditur.

At, inquit Busemb. discedere nolunt, eo quod sine maxima difficultate non possunt, ideoque absolvi sunt. Resp. Ego sane ferre non possum doctrinas Evangelicæ repugnantem. Christus enim inquit: *Si oculus tuus dextrum scandalizat te, erue eum, & projice abs te Eccl. & si dextera manus tua scandalizat te, abscede eam, & projice abs te.* Si officium, & negotium non geritur, si domus non habitatur sine peccato, abrumpendæ sunt omnes difficultates, & officium, negotium, domus deferenda sunt. Ita Christus præcipit. Hinc S. Carolus loco citato subdit: „ Ed in questo è da aprire gli occhi tanto più, quanto che il difetto in questa parte de' Confessori (probabilmente opinatores sententiarum deceptorum) fa, che in quasi tutte le arti, ed esercizi regnino molti abusi, e peccati gravissimi, senza i quali pare questo, che oggi „

„gidì molti non sappiano esercitare anco le cose in se stesse giustissime &c.“

At ratio Busemb. est, „quia occasio etiam propinqua non necessitas ad peccatum, ideoque stare potest cum proposito peccata vitandi.“

Resp. Hæc est cavillatio evidens, & valde absurda. Voluntati, quamdiu homo vivit, necessitas inferri non potest. Si propositum peccata vitandi conciliari potest cum occasione, quæ peccandi necessitatem non infert, cum quacunque occasione conciliari poterit; quia nulla occasio necessitatem peccandi infert.

Occasio propinqua peccandi conciliari fortasse potest cum proposito infirmo, instabili, fluctuante, quod Buf. & La-Croix legitimum, & sufficiens ad poenitentiam falso putant, non cum proposito intenso, & firmo non peccandi.

Repete hic verba Card. Dnhoffii: „Gindicherete, che i vostri penitenti non hanno vero dolore, nonostante la loro attestazione verbale --- 6. quando non vorranno abbracciare i mezzi propri per evitare i peccati; perchè chi non vuole i mezzi, non vuole il fine.“ Legatur quoque Segnerius serm. mor. p. 3. serm. 14. ubi ait: „Sicchè chiunque daddovero si pente, abborrisca risolutamente le colpe sì passate, come future, e le abborrisca tutte senza eccezione, e le abborrisca non solo specolativamente, ma ancora praticamente, impedendole con efficacia.“ Item serm. 15. „Se non fate nel confessarvi un fermo proponimento (ait fermo contra la Croix &c.) di non ritornare all'occasione cattiva, non vi confessate mai bene; mentre senza un tal proponimento siete sicuri o di ritornare a peccare, o più veramente di esservi già ritornati.“ Sed uterque sermo integer legendus ab iis est, qui versatiliū opinatorum doctrinis hac in re male imbuti sunt.

Illud alterum Busemb. sophisma, „Nec refert, quod quis putet, se &c.“ jam supra præoccupavimus, de quo S. Carolus Borrom. in adm. num. 38. ita loquitur: „Avvertite ancora, che non solo non possono assolvere quelli, che veramente non hanno ferma deliberazione di lasciare il peccato mortale, ma nè anco quelli, che sebbene dicono di desiderare di lasciarlo, nondimeno affermano, che gli pare, che non lo lasceranno; se questi tali non vogliono pigliare quei rimedj, senza i quali il Confessore giudica, che torneranno al peccato.“

Demum animadvertet, Busemb. opinionem, quam impugnamus, in prop. 61. 62. 63. ab Innoc. XI. proscriptis includi, ut quilibet vel me tacente intelligere potest.

ANIMADVERSIO XVIII.

Is, qui nihil cogitans de confessione, attritionem elicit, non referens eam ad sacramentum, non potest sine novo dolore ad id accedere.

Hactenus recte, & ita sentit quoque Concina Theol. t. 9. p. 232. qu. 1. At subdit Busemb. Contrarium tamen videtur docere Card. de Lugo... quod non est improbabile.

Hæc vero contraria probabilitas quoad praxim in prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta includitur; quia hic agitur de dolore necessario ad confessionem, hoc est de valore sacramenti. Videndam tamen, ne poenitentes quoad rem hanc inutiliter torqueantur. Non enim necesse est ut dolorem actu explicito ad confessionem referant, sed satis est, si doleant, quia confiteri volunt. „Quoniam eo ipso, ut recte ait P. Concina, quod quis confiteri velit, doleatque de peccatis, dolor illius respectum habet ad confessionem.“

ANIMADVERSIO XIX.

Imò secundum sententiam saltem suaviorem &c. debet antecedere etiam confessio; etsi contrarium &c.

Cum dolor sit dispositio necessaria ad sacramentum poenitentiae, ac veluti ipsius materia; sacramentum autem, seu sacramenti forma in absolutione Confessarii sita sit, ex natura rei satis est, si absolutionem antecedit, etsi confessionem non antevertat. Hinc Card. Carolus Barberinus in Syn. Sublac. anni 1674. apud Genettum Theol. t. 4. p. 52. Confessarium monet, ut, postquam poenitens peccata enumeraverit, introspecto conscientiae illius statu, eum ad contritionem excitet, idemque habet S. Carolus Borrom. mox citandus; quod præpostere fieret, si contritio confessionem antecederet necessario deberet, nec satis tutum esset absolutionem impendere poenitenti post confessionem contrito.

Quia tamen periculosum est, dolorem de peccatis post confessionem differre; idcirco poenitens, ne frustrandæ poenitentiae periculo sese obiciat, dolorem confessioni præmittere debet. Confessarius tamen in tuto est, si ita se gerat, ut præscribit S. Carolus Borrom. in adm. num.

197. ubi ait: „Ha però da avvertire il Confessore, che quando vede, che i penitenti hanno fatto dal canto loro qualche diligenza per prepararsi a confessarsi debitamente, e nondimeno o per l'incapacità loro, o per altro non gli pare, che abbiano la necessaria disposizione, deve supplire esso, procurando d'indurli alla contrizione de' suoi peccati, con mostrare la bruttezza della colpa, la gravità di essa per esser contro Dio, l'infinito danno dell'eterna dannazione, che per essa s'incorre, e con questo veda d'indurli, e disporli di modo, che di tutti, e ciascun peccato mortale sia almeno così attrito, che possa sicuramente dargli l'assoluzione.“ Hic quoque nota illud di tutti, e ciascun peccato mortale contra Busemb. mox c. 5. improbatum.

ANIMADVERSIO XX.

Probabile est eum, qui &c. non teneri elicere novum dolorem.

Id probabile esse, fatetur quoque Concina Theol. t. 9. p. 234. n. 5. non tamen tutum; ideoque ad novam absolutionem novus dolor a poenitente afferendus est, & a Confessario exigendus; quia ubi de sacramenti valore agitur, tutiora ex necessitate esse sequenda, constat ex prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta.

Hinc fit, ut, contra ac asserit hic Buf. ex Tambur. moribundus ob instans mortis periculum audito uno, alteroque peccato absolutus, non possit, si superstes maneat, auditis reliquis ex vi præcedentis doloris iterato absolvi, sed ad novam contritionem cogendus sit. Hinc Catech. Rom. cuius una auctoritas sexcentis fere dixerim probabilibus opinatoribus præferenda est, hac de re ita loquitur. *Is enim (Deus) cum nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis veniam interponit, sed peccatorem paternæ caritate complectitur, simul atque ille se collegerit, & universæ peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se converterit.*

ANIMADVERSIO XXI.

Integritas materialis, sita in eo, ut &c.

Hoc eodem modo explicatur integritas materialis confessionis a La-Croixio p. 317. n. 919. qui addit: „Foris malis tantum est, si confiteatur aliqua, non tamen omnia, quæ memoriæ occurrunt.“ P. Concina Theol. t. 9. p. 283. c. 4. n. 1. rem aliter explicat, ex quo integritas materialis confessionis omnia profus peccata commissæ manifestat, quin vel unius obliquo contingat; formalis vero omnia peccata, quæ hic & nunc memoria occurrunt post diligens examen, patefacit; quæ explicatio ad rem magis accommodata est, & terminis explicatis conformior.

Addit La-Croix: „Integritas saltem formalis est necessaria necessitate sacramenti, e contra integritas materialis est necessaria necessitate tantum præcepti.“

Si La-Croix intelligatur, prout hic se explicuit, & verba sonant, basilicè fallitur, & in errorem lapsus est. Integritas enim materialis, prout ab ipso explicatur, & quæ rectius formalis a Concina appellatur, non solum est necessaria necessitate præcepti, sed etiam sacramenti; imo quia est necessaria necessitate divini præcepti, idcirco necessaria quoque est necessitate sacramenti, seu ad sacramenti valorem. Id affirmant omnes; & est veritas de fide contra Lutherum, ait idem Concina p. cit. n. 2. definita a Synodo Tridentina sess. 14. cap. 5. his verbis: *Verum, cum universa mortalia peccata etiam cogitationis, homines in filios, & Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam cum aperta, & verecunda confessione a Deo querere. Itaque dum omnia, quæ memoria occurrunt, peccata Christiani confiteri studens, proculdubio omnia divina misericordia agnoscenda exponunt. Qui vero secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil divina bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat egrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat.*

ANIMADVERSIO XXII.

Dicitur 2. numerum, intellige certum, qui si non confitetur, dic probabilem, addendo plus minus. Hactenus recte. Quod si deinde deprehendas, te errasse; (hoc est, si certum, ac definitum numerum certo deprehendas) non teneris iterum confiteri, nisi notabiliter fuerit major.

Idem habet La-Croix p. 318. n. 936. licet p. 317. nu. 922. contrarium ex Averfa docuerit. Ita scilicet probabiles opinatores, idque etiam ex instituto; quod animadverto, ut, qui veritatem amant, ab iis sibi caveant, aut non sine multo examine legant.

Quid ergo? Hanc Busemb., & La-Croix opinionem a

K k

Lean-

Leandro traditam, qui pro ea plures citat' refert Concina Theol. t. 9. p. 288. nu. 16., quam tamen ipse non probat. Ratio est, quia certum est, definitum peccatorum numerum, si fieri possit, esse definite, ex gr. decies, vigesies &c. sine additione, explicandum, non indefinite, ex gr. decies circiter, vel, quod idem est, plus minus, quod sine dubitatione docet idem La-Croix n. 922. Porro quod fieri debet, & factum non est, quia fieri non potuit, faciendum est, cum fieri potest: ergo qui definitum peccatorum numerum definite non referavit, quia non potuit, illum definite referare tenetur, cum potest, hoc est cum certo deprehendit definitum numerum.

Adde, quod peccata Confessario exposita ut dubia, ut si quis sub dubio dicat, se perjurium admisisse, si postea fuisse certa deprehendantur, clavibus necessario subijcienda sunt, ut fateretur ipse La-Croix. Contraria sententia, quam sequebatur Pellizarius, ab ejus codice expuncta est a sacra Indicis Congregat. quæ non vult illam tolerare teste Viva, ut refert Concina p. 337. n. 39. at cum numerus peccatorum indefinite exponitur, numerus definitus sub dubio exponitur: ergo cum certo innotescit, iterum confitendus est. La-Croix p. 288. nu. 616. discrimen inter duos propositos casus, quod reipsa nullum est, assignare conatur, remque subtilibus, ut ego puto, cavillationibus involvit, in quibus refellendis immorari, & folia implere operæ pretium non existimo.

Integritas confessionis, ut contra La-Croixii errorem monui, ad sacramenti valorem necessaria est: hinc inde disputatur, utrum definita explicatio numeri peccatorum indefinite explicatorum, cum numerus definitus menti certo occurrit, necessario facienda sit, hoc est utrum sit necessaria ad confessionis integritatem: at ex propof. 1. ab Innoc. XI. damnata, quæ hic in mente semper habenda est, cum de valore sacramenti agitur, probabilia repudianda sunt, tutiora sequenda: ergo repudiata probabilitate La-Croix, Busemb. & aliorum, quam impugnavimus, tuta sententia P. Concina ad praxim redigenda est.

ANIMADVERSIO XXIII.

Dixi 3. Quæ speciem mutant: Quia, etsi probabile sit... etiam ea, quæ notabiliter in eadem specie aggravant... esse explicandas; contraria tamen sententia etiam probabilis est, & tuta; saltem si excipias &c.

Idem sentit La-Croix, sicuti colligitur ex iis, quæ hinc inde p. 321. a n. 975. usque ad num. 979. fufe disputat, itaque eo loco nihil aliud prællare videatur, nisi ut Busembaum illustret. Sed esto probabiliter utrimque disputetur; male tamen inde Busemb. colligit, sententiam negantem obligationem confitendi circumstantias notabiliter aggravantes, esse tutam, cum contra juxta inconcussa solidioris Theologiz principia certum sit, hujusmodi sententiam esse periculosam, nec sine culpa ad praxim redigi posse eo ipso, quia utrimque probabiliter disseritur. In sententiam affirmantem ipse La-Croixius pronior est, quam præter plurimos Auctores ab eo citatos tueretur Genettus Theol. t. 4. p. 72. q. 3. Natalis Alex. Theol. t. 1. p. 433. a. 6. §. 1., & apud eundem Dominicus Soto, qui hunc fuisse antiquorum Theologorum sensum affirmat, Concina Theol. t. 9. p. 302. c. 6., qui hanc rem fufe tractat. Eandem sententiam apud Genettum tradunt tum Synodi Farfensis, & Sublacensis, tum, quod maxime notandum est, Synodus provincialis Gnesnensis anni 1628. a S. Sede expresse confirmata, & approbata. Idem docet S. Carolus Borr. in celeberrimis sæpe citatis admonitionibus ad Confessarios, quas Ecclesia Gallicana teste Natali Alex. Theol. t. 1. p. 500. a. 3. in Comitiis generalibus annorum 1655., 56. 57. probavit, & gallico Idiomate donatas omnibus Galliarum Sacerdotibus tradidit, ut juxta illas poenitentiarum Sacramentum ministrarent, & Innoc. XII. jussu suo editas voluit: Sanctus inquam Carolus ibi n. 31. inquit: *Per questa causa il Confessore dev' essere instrutto, quali siano le circostanze, che mutano la specie del peccato, o che grandemente l'aggravano: perocchè queste due sorti di circostanze necessariamente se devono esplicare nella confessione.* Idem tradit Catech. Conc. Trid., qui p. 2. de poenit. num. 47. ait: *Neque vero solum peccata gravia narrando explicare oportet, verum etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumstant, & gravitatem valde augent, & minuant: tum subdit: Quæ vero gravitatem sui magnopere non augent, sine crimine omitti possunt.*

Videlicet Syn. Trid. sess. 15. c. 5. explicare definivit, circumstantias peccati speciem mutantibus in confessione necessario esse aperiendas; quia sine earum explicatione peccata ipsa nec a poenitentibus integre exponuntur, nec Judicibus innotescent, & fieri nequit ut de gravitate criminum recte censere possint, & poenam, quam oportet, pro illis poenitentibus imponere. Ita loquitur eadem

sacra Syn. At idem accidit, si circumstantiæ notabiliter aggravantes non aperiuntur; nec enim integre, sed diminue, & detruncate illud peccatum exponitur, cuius circumstantia notabiliter aggravans reticetur, ideoque integre Judici non innotescit, qui proinde de ejus gravitate recte judicare nequit, nec poenam congruam imponere. Ergo &c.

Enimvero necessitas explicandi circumstantias peccati speciem mutantibus, inde præcipue petitur, ut Confessarii, licet sacra Syn. ait, *de gravitate criminum recte censere possint*: at evidens est, Confessarios de gravitate criminum recte censere non posse, si pars notabilis eorum gravitatis, hoc est circumstantiæ valde aggravantes non explicentur: ergo hæ circumstantiæ necessario explicandæ sunt. Accedit, quod circumstantiæ notabiliter aggravantes, cum sint quid grave, mortali peccato æquivalent; ideoque quoad confessionem idem de iis iudicium ferendum sit, ac de mortali peccato: ergo sicuti quodcumque mortale peccatum confitendum necessario est, ita istæ.

Præterea consuetudo peccati est circumstantia solum notabiliter aggravans, non speciem mutans, ut nemo inficiari potest: ergo quod de hac dicitur, de reliquis notabilibus circumstantiis dicendum est: at peccati consuetudo necessario confitenda est, si Confessarius de ea interroget. Hinc ab Innoc. XI. damnata est ea propof. numer. 58. *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem*: ergo necessario aperienda quoque est Confessario, nisi forte aliunde illi comperta sit, puta quia poenitens apud illum confiteri consuevit, vel ex peccatorum numero, etiam si Confessarius non interroget. Et ratio est, quia Confessarii interrogatio præceptum non imponit, sed declarat, & supponit. Nec enim Confessarius jus habet compellendi poenitentem, ut ea aperiat, quæ necessario aperienda non sunt.

Quare hac in re, ut in aliis plurimis, non est audiendus La-Croix, qui p. 321. num. 968. ait, consuetudinem peccati per se loquendo non esse aperiendam: tum quia ejus opinio in propof. 58. damnata includitur, ut ostendi; tum quia ratio, quæ nititur falsa est. Ejus ratio est, quia nemo per se loquendo tenetur bis confiteri idem peccatum: peccata autem præterita, per quæ est causa lata consuetudo, sunt antehac confessa, nisi supponitur, & peccatum præsens non aggravatur, sed potius minuitur ratione præcedentis consuetudinis, quæ aliquo modo minuit libertatem: ergo non est necessarium facere mentionem peccatorum præteritorum, vel illius consuetudinis.

Resp. Assumptio, ubi ait, *Peccatum præsens non aggravatur &c.* est falsa: quia peccatum ex consuetudine, seu ex habitu, quod idem est, est peccatum ex certa malitia, ut explicare docet Div. Th. 1. 2. qu. 78. art. 2. quod certe gravius est, quam peccatum ex infirmitate, seu passione, ut docet idem S. Th. art. 4. Falsum quoque illud est, quod consuetudo aliquo modo minuat libertatem; quia inclinatio ad malum ex consuetudine orta, ab ipsa voluntate profecta est, si verà esset La-Croixii doctrina, quod consuetudo minuat peccatum, & voluntarium, male agerent Episcopi sibi reservantes peccata blasphemiarum, aut alterius generis ex consuetudine. Confule, si lubet, epistolam 2. theologico-moralem P. Concina adversus dissent. in casus reservados Venetæ Dioceseos.

Tandem questio præsens in eo est, utrum explicatio circumstantiarum peccati malitiam notabiliter aggravantium sit necessaria ad integritatem confessionis: at integritas confessionis ad sacramenti valorem pertinet, ut ex definitione Synodi Tridentinæ manifestum est: ergo questio præsens versatur in materia ad sacramenti valorem pertinente: porro est prop. 1. ab Innoc. XI. damnata, quod non sit illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore: ergo, etsi opinio negans in præsentis questione esset probabilis, illam tamen licere sequi, est doctrina damnata; quidquid contra male asserat La-Croix p. 322. n. 979. qui talem doctrinam non esse in damnatione prop. 1. inclusam asserit, ductus sua erronea opinione Synodi Tridentinæ definitione reprobata, quam hic repetit his verbis: „Certum enim est ad valorem non requiri confessionem materialiter integram, sed sufficere integram formaliter: quibus terminis materialiter, & formaliter, alio sensu, ac accipi debent, ac solent, a La-Croix acceptis ne decipiat lector, recolat, quæ initio h. Resp. Busem. animadverti.

Sed hic eruditi lectores a me forte querunt, quid Busembaum, & La-Croixio D. Thomam inhi obijcientibus respondeam. Resp. Qui hæcenus dicta serio perpendunt, quoad rei veritatem, & praxim opus non habent, ut quidquam adjiciam. P. Concina loco cit. Div. Thomam mentem examinat, & sententiam negantem obligationem confitendi circumstantias notabiliter aggravantes ab eo abjudicat. Natalis Alex. loco item cit. hanc sententiam San-

Sancto Doctorei adjudicat, sed ex Dominico Soto addit, quod, licet D. Thom. cum esset junior, (ita enim docuisse videtur in lib. sent.) ita senserit, *fortasse in summa, quæ suum erat postremum testamentum, sententiam mutasset*; quæ de re, si ita reipsa sensit, dubitandum non est, si S. Doct. nostro tempore in tanta veritatis luce viveret, & scriberet. Illud hic notatione dignum est, quod qui Angelicum Doctorem maxima, ut par est, veneratione prosequuntur, & sectantur, ac defendunt, veritatis vi devicti illum aut interpretari contentur, aut deserere cogantur; cum contra qui ab eo maximo veritatis, & sanæ doctrinæ dispendio facile discedunt, ab eodem hic, ubi necesse est, nec discedere, nec ejus verba aliqua interpretatione ad veritatem accommodata excipere velint. Hujus rei ratio est, quod D. Thomæ affectu veritatem ex animo querant, eorum adversarii veritatis specie, seu, quod idem est, veritatis probabilitate contenti sint, eique tenaciter non sine gravissimo animarum dispendio adhaereant.

Ex doctrina hætenus confirmata primo efficitur, ut non solum consanguinitatis, sed etiam affinitatis gradus in incestu aperiendi sint.

2. In odio diuturno non solum repetiti odii actus quoad fieri potest plus minus, sed ipsa odii diuturnitas explicanda est.

3. Circumstantia luxuriæ inter Confessarium, & poenitentem admittenda est, etiam si sollicitationis culpa, & respectus ad sacramentum absit.

4. Si quis cum puella sponsaliorum vinculo illigata fornicatus fuerit, ea circumstantia omitti non potest.

5. Si Religiosus sacris initiatus libidinis peccatum admittat, circumstantia ordinis sacri, nisi Confessario nota sit, manifestanda est.

6. Item circumstantia tyrocinii Religionis in peccato luxuriæ tum ab ipso tyro, tum ab alio, vel alia, quæ cum eo peccaverit, reticere non potest.

7. Virgo, quæ fornicando virginitatis decus amisit, id explicare in confessione tenetur.

8. Dignitas quoque personæ, e. g. Parochi, Episcopi &c. in libidinis flagitio prodenda est.

9. Gubernator, Judex &c. qui furta, & rapinas ex officio impedire tenentur, personæ circumstantiam Confessario ignotam aperire debent, si rapacitatis, aut furri flagitia commiserint.

De horum omnium, de quibus sigillatim agit P. Concina Theol. t. 9. p. 291. cap. 5. generalis ratio est, quia enumeratæ circumstantiæ ex æquo, & sano judicio peccatum notabiliter aggravant.

Porro, ut de quantitate furti, in quo res clara est, nihil dicam, de similibus circumstantiis, quæ ex prudenti judicio culpam valde augent, idem est sentiendum, & faciendum, ut conscientia in tuto sit.

ANIMADVERSI O XXIV.

Ad id autem sufficit diligentia mediocris qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, qualem moraliter loquendo, docti & timorati adhibere solent, etiam si quis putet majore diligentia plura se reperturum.

Busembaum hic sibi contradicit. Nec enim qui suam conscientiam diligentius perscrutando putat, se plura mortalia peccata seu quoad speciem, seu etiam quoad solum numerum reperturum, nec tamen seipsum diligentius examinare vult, illam mediocrem diligentiam adhibet, quam vir prudens in arduis negotiis adhibet. Nec enim vir prudens in arduis negotiis eam diligentiam omittit, quam necessariam putat, ut aliquid grave, & magni momenti detegatur. Rursus viri pii, & docti ea mediocri diligentia contenti esse nequeunt, quæ sola adhibita omnesuros se putant aliquod grave peccatum, quod reperirent, si diligentius suam conscientiam excuterent. Hæc, quæ a Busembao mediocris diligentia appellatur, negligentia potius, & oscitantia appellanda est; quia ex ipsius poenitentis conscientie testimonio ad integram suorum peccatorum confessionem non sufficit. Catechismus Concil. Trid. p. 2. de cont. n. 49. ita loquitur. *At vero, si alia de causa confessioni (quoad ejus integritatem) aliquod defuisse videatur, vel quia poenitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientie suæ latebras non ita accurate perquisierit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre omnia peccata confiteretur, nihil opus ei erit confessionem iterare.* Ergo qui in examine illud in animo non habet, ut integre omnia peccata confiteatur, confessionem nullam facit, & sacrilegam, quam iterare tenetur.

At qui diligentiam a Busembao mediocrem appellatam solum adhibet, is certe illud in animo non habet, ut integre omnia peccata confiteatur; quia adhibita ea sola diligentia novit, se aliquod, aut aliqua mortalia peccata in confessione omisissurum: ergo facit confessionem voluntarie nullam, hoc est sacrilegam, quam iterari necesse sit. Hinc idem Catech. subdit: *In quo tamen animo*

madvertendum est, ne nimis dissolute, & remisse conscientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admittenda memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem voluisse merito videri possimus. Quæ a Busembao mediocris diligentia nominatur, ne eo specioso nomine lector decipiatur, animadvertat, hæc a Catechismo dissolutionem, animi remissionem, negligentiam appellari, quæ si poenitens contentus sit, confessio omnino iteranda est. Id enim, concludit Catech. *si factum fuerit, confessionem iterare omnino oportebit.* Ex quo intelligitur, quantopere, & quam periculose habendas laxet Busemb. cum ait: „Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur, de antea vita ulterius cogitare: „& quod longe pejus est, addit: „& si quid occurrat, quod videatur, „non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum ceteris id memoratum fuisse.

Quomodo sibi persuadere potest, peccatum, quod videatur non esse in confessione explicatum, cum ceteris memoratum fuisse, si, dum suam conscientiam examinaret, putabat, se plura peccata reperturum adhibito diligentiori examine?

Id quidem, si vim sibi facere velit, persuadere forte sibi poterit, at inconsiderate, irrationabiliter, temere. An quia temere sibi persuadere vult, peccatum, quod in mentem venit, fuisse cum aliis memoratum, immunitatis est ab obligatione illud confitendi? Hæc prop. *Peccatum in confessione omittitur, seu oblitum ob instans periculum vite, aut ob aliam causam, non tenetur in sequenti confessione exprimere*, hæc inquam prop. est xi. ab Alex. VII. proscrip. An peccatum non est in confessione omittitur, quia poenitens temere sibi persuadet, non fuisse omittitur? Quod si prædicta propositio damnata est, etiam si loqueretur de peccato ex legitima causa, puta ob instans periculum vite, aut ob aliam causam omisso, multo damnabilior est propositio Busembaum, quæ loquitur de peccato culpabiliter omisso. Poenitens ergo in Busemb. specie non solum peccatum, quod sibi videtur omittitur, confiteri, sed totam confessionem, ut ostensum jam est, repetere tenetur.

Missæ ergo hac Busembaum mala opinione, quæ ipsa prop. damnata damnabilior est, in medium prodeat La-Croix, qui p. 285. n. 602. ita inquit: „Si scias, te peccasse mortaliter, & positive dubites, „(positivum dubium est, cum utrimque sunt graves rationes), „an sis confessus, Auctores citati, alique &c. dicunt contra Meroll. &c. te non teneri confiteri, quam sententiam Illi. n. 110. & Platel. num. 791. testantur esse communem.

Hæc sententia juxta inconcussa solidioris Theologiæ principia a nobis jacta initio hujus operis, est evidenter falsa; quia certissimum est, quicquid contra cavillentur, & quocumque probabiles opinatores se vertant, in dubiis, cum de salutis æternæ negotio agitur, tutiorem partem ex præcepto esse eligendam.

Sed illud quoque falsum est, hanc sententiam esse communem. Salmanticenses Scholastici apud Concina Th. t. 9. p. 327. n. 4. communem appellant contrariam.

Sicuti La-Croix toto cælo aberrat, dum ait n. 600. & 601. eum, qui positive dubitat de mortali commisso, vel, cum certo sciat, se peccasse, utrum mortaliter, an venialiter peccaverit, non teneri hæc dubia confiteri; ita quoque in præsentem evidenter fallitur ex eadem allata ratione, & inconcusso principio. Præterea certum est eum graviter peccare, qui sacramentum poenitentiae, frustrationis periculo objicit: certum quoque est eum objicere sacramentum poenitentiae, frustrationis periculo, qui in triplici explicata specie suam dubitationem non confitetur: ergo certum est, eum graviter peccare, qui in triplici explicata specie suam dubitationem non confitetur.

Hanc evidentem veritatem ipse La-Croix, Viva, & alii cernerent, nisi eorum mentes subtilibus cavillationibus assuetæ, ab ipsa veritate assequenda alienæ essent.

Cur in triplici explicato dubio poenitens suam dubitationem juxta ipsum La-Croixium confiteri non tenetur? quia scilicet probabiliter judicare potest, se mortale peccatum non admisisse, vel admisissum in confessione aperuisse: at contrarium quoque probabile est, & tutum. Quæro nunc, quæ de re hic agatur? Agitur scilicet de sacramenti valore: queritur enim, utrum confessio in triplici explicato dubio sit necessaria ad absolutionem rite, & valide suscipiendam: at, cum de valore sacramenti agitur, licet sequi opinionem probabilem relicta tutiore, est prop. 1. ab Innoc. XI. damnata: ergo triplex La-Croixii, & aliorum probabilium recensita opinio damnata est.

Mitto alias rationes, quas in promptu habeo, contra hujusmodi opiniones ne dicam, an opinionum monstra? quia eas asserere minime necessarium est. Eas sigillatim refellit P. Concina Theol. t. 9. p. 327. qu. 1. 2. & 3.

ANIMADVERSIO XXV.

Examen hoc a Confessario potest suppleri, quod tamen Suarez reprobat &c.

Aliæ sunt partes, & officia Confessariorum, aliz poenitentium. Horum partes sunt, ut suam ipsi conscientiam accurate discutiant, ut de suis peccatis doleant, ut sacerdoti ea aperiant. Sicuti ergo Confessarii, partes poenitentium quoad dolorem, & peccatorum accusationem supplere nec possunt, nec debent, sed solum iuvare eos ad hæc valent; ita examen supplere nequeunt. Et ratio est, quia, sicuti ipsi poenitentes de suis peccatis dolere eaque suo ore patefacere tenentur, ita quoque suam conscientiam ipsi diligenter excutere ex officio debent. Confessarius quantumlibet diligens sit in interrogando, omnia tum quoad speciem, tum quoad numerum peccata in poenitentis, quicumque ille sit, memoriam revocare non potest, cum poenitens inquirendi tempus non habeat, & stans pede in uno interroganti respondere debeat. Dum Busemb. ait, a Confessario suppleri posse vicem poenitentis quoad examen, sacra Trid. Synodo aperte repugnat, quæ sess. 14. cap. 5. de conf. inquit: *Constat enim, nihil aliud in Ecclesia a poenitentibus exigi, quam ut, postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientia sue sinus omnes, & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum, & Deum suum mortaliter offenderit*.

Ait quisque. Nemo ergo excluditur, sed omnes seu rudes, seu ingeniosi, seu quicumque illi sint, id præstare tenentur; imo vero si id facere debent homines ingenii experrecti, qui ad interrogationes Confessarii minus difficile, ac minori cum errore respondere possent, multo magis id fieri necesse est a rudibus, & hebetibus, qui longe difficilius, ac non sine magnis erroribus responsuri essent ad interrogata. Examen a Confessario suppleri nihil aliud profecto est, nisi confessionem valde confusam, diminutam, detruncatam fieri.

Quare, inquit Catech. Conc. Trid. p. 2. de poen. n. 60. *si sacerdos huiusmodi homines prorsus imparatos cognoverit, humanissimis verbis a se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant, ac deinde revertantur.*

Idem docet S. Carolus Borr. in adm. n. 16. ubi ait: *Siano avvertiti di non avvertire alla confessione quelli, che non verranno con la debita interiore, ed esteriore preparazione... la qual preparazione interiore consiste in aver fatta buona, e diligente esaminazione de' suoi peccati &c. Quelli dunque, ne quali scorgeranno, che non vi sia tal preparazione, cercheranno con ragioni farli capaci, che tornino, e s'apparecchino debitamente.* Catech. post mox descripta verba statim subdit: *Quod si forte affirmaverint, se in eam rem (conscientia discussionem) omne studium, & diligentiam suam contulisse, quoniam Sacerdoti maxime verendum est, ne semel dimissi amplius non redeant, audiendi erunt, præsertim si emendanda vitia studium aliquod præferant, adducique possint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti & accurata meditatione compensaturos promittant. In quo tamen magna cautio adhibenda est. Si enim audita confessione judicaveris, neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem poenitentis omnino defuisse, absolvi poteris. Sin autem utrumque (illud utrumque, ut sensus postulat, & res ipsa loquitur, accipe non solum collective, sed etiam disjunctive; sed Catech. dixit utrumque; quia qui alterutrum omittit, utrumque omittit) in eo desiderari animadvertieris, auctor illi, & suavis eris, ut maiorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque ut blandissime poteris tractatum dimittes.* Juxta has regulas Confessarius se gerere debet neglectis contraria docentibus.

Quos etiam monet Sa... bona fide confessos non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse. Adde, vel de hoc merito dubitetur.

ANIMADVERSIO XXVI.

Non est necessarium peccata scribere, ne memoria excidant, ut &c.

Imo id necessarium est, si peccatorum scriptio sit necessaria, ne memoria excidant: alioquin poenitens non facit quantum in ipso est, ut omnia peccata integre confiteatur. Si autem scriptio ad integram confessionem non sit necessaria, omitti potest.

ANIMADVERSIO XXVII.

Non officit &c. si quis subinde gravius lapsus id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantum &c.

Peccat tamen ille (merito inquit Nat. Alex. Theol.

t. 1. p. 439. reg. 3.) contra sinceritatem poenitentia sacramento debitam, & inanis gloriæ studio inflammatus suæ potius famæ, & exultationi, quam animæ salutis, & gloriæ Dei consulit; ac præterea exponit se periculo frequentioris prolapsionis in peccata mortalia, si Confessarium adeat vel imperitum, vel cui ignotus est, qui proinde opportuna poenitentia, & satisfactionis remedia non applicet. Nam qui ita affectus est, ut Confessario suo ordinario mortale peccatum non a periret, si alterius Confessarii copiam non haberet, procul dubio peccat letaliter. Hactenus ille. Hinc cap. Consideret cau. 33. qu. 3. dist. 5. dicitur: *Cautus sit, ne verecundia ductus dividat apud se confessionem, ut diversa diversis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim uni celant, que alii manifestanda reservant; quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere, & semper veniam credere, ad quam per frustra putat totam pervenire.* Divisio ergo a Busembaum descripta, quidquid ipse contra scripserit, reprehendenda est, & quoad fieri potest prohibenda; nec audiendus La-Croix, qui p. 336. n. 1186. eam per se loquendo licere, ait; quia poenitens, inquit, utitur jure suo. At non utitur, sed abutitur jure suo.

ANIMADVERSIO XXVIII.

En circumstantiis minuentibus illa tantum explicanda sunt, que vel &c. vel alioqui notabiliter mutant judicium Confessarii, saltem quoad speciem.

Busemb. involute, & contradictorie loqui videtur. Perinde enim loquitur, ac si aliquæ circumstantiæ notabiliter minuentes peccatum etiam intra eandem speciem, notabiliter non mutant Confessarii judicium; cum tamen perspicuum sit, circumstantias, eo ipso quod peccatum etiam intra eandem speciem notabiliter extenuent, Confessarii quoque judicium insigniter variare. Itaque audiendus est Catech. Conc. Trid. qui p. 2. de cont. n. 47. hac de re ita loquitur: *Neque vero solum peccata gravia narrando explicare oportet, verum etiam illa, que unumquodque peccatum circumstant, & pravitatem valde augent, vel minuunt.*

ANIMADVERSIO XXIX.

Quod si, postmodum accipiant notitiam certam, idem rursus esse constituendum, docent &c.

Hac de re mox dictum est in Resp. 1. Dicitur 2.

Si vero peccatum confessus sit ut certum, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri ut dubium &c.

Hujus doctrinæ ratio ea esse videtur, quia iterata in præsentem utraque specie confessio inutilis merito censetur, tum ut Confessarius poenitentiam congruam imponat, tum ut opportuna remedia præscribat.

Quod si id haberi non possit, absolvendum sub conditione.

Abolutionem sub conditione hic locum non habere, ostensum est in dub. 1. Resp. 1. c. 3.

ANIMADVERSIO XXX.

Esti postea debeas &c. non statim, sed quando rursus confiteri obligaberis, aut voles.

Laym. lib. 5. t. 6. c. 8. num. 13. citans Navar. Suar. Sylv. Henriq. & alios probabilissimum putat, peccata, quæ ob naturalem oblivionem, vel aliud impedimentum paschali tempore omissa fuerunt, non esse statim confitenda, cum impedimentum cessavit, sed ad sequens Pascha licite differri posse; propterea quod Ecclesiæ præcepto semel de peccatis omnibus mortalibus, quatenus moraliter possibile est, confitendis satisfactum fuerit.

Hactenus Laym. cujus ratio non probabilis, sed sophistica est. Ecclesia in Concilio Lat. IV. ita præcipit: *Omnes utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio sacerdoti, & injunctam &c.*

Ecclesia duo hic præcipit, annuam confessionem, & integram confessionem. In nostra specie confessio annua peracta est, non item integra. Integritas sine peccato fuit omissa, quia perfici non potuit. At si non peccasti, integram confessionem non peragendo, quia integre confiteri non potuisti, an ab integritate supplenda liber es, si postea supplere possis? qui debitum integre non solvit, quia non potuit, an a residua parte solvenda liber est, etiam si postea possit? Non solum confessio, sed integra confessio semel in anno ex præcepto facienda est. Ergo sicuti qui confessionem paschali tempore peragere non potuit, postea, cum primum potest, confiteri sua peccata tenetur; ita qui integre confiteri non valuit, cum primum potest, integritatem supplere necesse habet. Hæc non probabilia, sed certa sunt.

Quod

Quod si peccata omittantur in confessione extra pa-
scha, quam primum confitenda videntur duplici ex ca-
pita: primo quia sunt partes confessionis peractæ: secun-
do quia imminet periculum oblivionis maxime in iis,
qui eorum confessionem diu differunt.

ANIMADVERSIO XXXI.

*Unde possunt absolvi i. mutus . . . nisi unum tantum,
vel alterum peccatum per nutus significaverit.*

Id intellige, si plura peccata declarare per nutus non
possit. Si enim possit, & non declaret, ex culpa sua
confessionem detruat, ideoque absolutione indignus est.

*Nisi tamen scripto possit . . . ad quod tunc cum teneri
probabilius est, ut communiter docetur contra &c.*

Integritas confessionis juris est divini: ergo dubitan-
dum non est, quin per scriptum faciendâ sit, si per nu-
tus fieri non possit. Caveat ergo lector, ne dum Bu-
sembaum ait *probabilius*, oppositum quoque probabile, &
permissum putet. Si quis ita sentiat, confessionem peri-
culo frustrationis ut minimum objicit, & in propof. i.
ab Innoc. XI. proscriptam incurrit.

Surdus, qui non potest omnia explicare.

Si non possit, certe excusatur. Sed non intelligitur,
cur surdus ut talis, qui loquela donatur, omnia sua
peccata explicare nequeat.

Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel &c.

Si necessitas hujusmodi sit, ut confessio differri ne-
queat, puta si periculum mortis imminet, res bene
habet. At si sermo sit de necessitate præcepti, de ea
ita loquitur P. Concina Theol. t. 9. p. 339. c. 9. n. 1.

„An necessitas implendi præceptum annuæ confessionis
„sufficiat, aliqui affirmant, & ego ignoro. Si sublatum
„periculo, post aliquod tempus posset reperiri Confes-
„sarius gnarus linguæ poenitentis, differenda confessio
„mihi videtur, ut impleatur præceptum integritatis
„materialis.“

Præceptum enim confitendi omnia peccata mortalia,
divinum est, quod prætermitti non potest, ut præce-
ptum ecclesiasticum annuæ confessionis impleatur; præ-
sertim cum ipsum præceptum ecclesiasticum annuæ con-
fessionis integram confessionem includat. Ergo si adve-
na confessionem differendo, aut in patriam redeundo,
nactus sit Confessarium suæ linguæ peritum, differen-
da confessio est.

*Imo etsi adsit interpres: non enim tenetur per eum con-
fiteri, ut docent &c.*

Qui per seipsum confiteri potest, per interpretem con-
fiteri nec tenetur, nec potest: at qui per seipsum con-
fiteri non potest, potest autem per interpretem, per
hunc confiteri tenetur. Hæc est doctrina D. Thomæ,
qui Suppl. qu. 9. ait: *Quod alii modi confitendi quam
proprio ore sunt inducti in supplementum istius: & ad 2.
inquit, quod in eo, qui usum linguæ non habet, sufficit
quod per scriptum, aut per nutum, aut per interpretem
confiteatur; quia non exigitur ab homine plus quam pos-
sit; quamvis homo non possit, vel debeat baptismum ac-
cipere, nisi in aqua, quæ est omnino ab exteriori, & no-
bis ab alio exhibetur: sed actus confessionis est ab intra,
& a nobis; & ideo, quando non possumus uno modo,
debemus, secundum quod possumus, confiteri.*

Inconcussum est illud D. Thomæ principium, legem,
cum ex toto impleri non potest, ex parte, & quo mo-
do fieri potest, esse implendam: ergo certum est, con-
fessionis præceptum, quod non potest, nisi per interpre-
tem impleri, per interpretem esse implendum. Qui no-
vas doctrinas ab inconcussis S. Doctoris principiis alie-
nas comminiscuntur, in lubrico versantur, & in aberrationes
prolabuntur. Quod si qui hæc in re cavillari per-
gant, illis in memoriam revoco propof. i. ab Innoc.
XI. damnatam.

In præsentem enim re de Sacramenti valore sermo est.
Queritur enim, utrum ignarus idiomatis Confessarii,
qui male, & ex parte tantum intelligitur, valide ab-
solvatur, si interprete, cujus ope confessio integre fiat,
uti nolit.

*Nisi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora con-
fiteri sufficere.*

Præclara sane doctrina, quæ multiplex erratum pau-
cis verbis complectitur. Primum est, quia ait *forte*,
quasi hæc de re dubitandum sit, ac moribundus tutus
in conscientia sit, etiam si interpretem non adhibeat.
Alterum, quod aliud faciendum doceat tempore vitæ,
aliud tempore mortis; quasi lex divina, diversa præ-
scribat pro temporum vitæ, & mortis diversitate; quo
nihil absurdius cogitari potest. Tertium est, quod con-
tra certum divinum præceptum a Synodo Tridentina su-
pra allata expresse declaratum integre confitendi pecca-
ta, detruncatam, & maxime diminutam confessionem
moribundo permittat, ut illam ad infera certo detru-
dat.

*Quo casu, si (saltem &c.) sive ab uno, sive a pluri-
bus mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium;
Sacerdotem non tantum posse, sed probabiliter etiam teneri
absolvere (saltem sub conditione) docent &c.*

Mihi magnopere probatur, Sacerdotem in descripta
specie non solum posse, sed etiam teneri moribundum
absolvere, qui tamen non sub conditione, sed absolute
absolvendus est. Si enim Sacerdos absolvere potest, ab-
solvere etiam tenetur; quia caritatis præceptum Sacer-
dotem urget, ut moribundi necessitati, & periculo,
quantum in ipso est, consulat; quod alio modo fieri
non potest, nisi absolutione impertita, qua deleantur
peccata, quibus delendis magnum periculum est, ne
poenitentis contritio sine absolutione sufficiat. Hinc Ri-
tuale Rom. de Sacr. poenit. ait: *Quod si inter confiten-
dum, vel etiam, antequam incipiat confiteri, vox, & lo-
quela ægrum deficiat, nutibus, & signis conetur quoad
ejus fieri poterit peccata poenitentis cognoscere, quibus ut-
cumque vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam
si confitendi desiderium sive per se, sive per alios osten-
derit, absolvendus est.* Non ait, absolvi potest, sed ab-
solvendus est, ut intelligatur, absolutionem non posse
omitti, sed dari oportere. Rursus ait, *absolvendus est*
absolute: ergo absolute, sine conditione ulla est absol-
vendus; nec Sacerdos novis opinionibus ductus, novos
in Sacramentis administrandis ritus, ab Ecclesia mini-
me probatos inducere potest, qua de re supra dictum
fuit.

Nam si testis desiderii confessionis ab infirmo signi-
ficati, infirmo præsens sit, sive ab eo absens, perinde o-
mnino est; atque abs re objiceretur, confessionem fieri
non posse in absentia. Prohibitio enim confessionis in
absentia faciendæ, nullum habet locum in extremo ca-
su, de quo sermo est; imo pro certo habendum est,
Ecclesiæ, & summorum Pontificum mentem esse, ut
Christiano in extrema necessitate absolutionis posito ab-
solutio impendatur, dum confessionis desiderium quocum-
que modo potuerit, ostenderit. Hinc Rituale citatum
ait, *vel etiam si confitendi desiderium sive per se, sive
per alios ostenderit.* Ait sive per alios absolute, hoc est
seu præsentem, seu absentem; & hoc eodem modo loquitur
Concilium Carthag. IV. c. 7.

*Denique, si nullum signum dederit, nullo modo absol-
vendus est, cum &c.*

Absolvendus certe non est, si aliquod signum dare po-
tuerit, nec tamen dederit.

Hinc Rituale Rom. cit. ait, esse absolvendum ægrum,
si confitendi desiderium &c. ostenderit: ergo sublata hæc
conditione, absolvendus non est.

Item absolvendus non est, etiam si signum dare non
potuerit, quia sensibus repente fuit destitutus, si scele-
rate vixerit, aut in ipso facinore, e. g. in adulterio,
aut rixa gravissime vulneratus, sensus subito amiserit,
quidquid contra ex Gormaz, & aliis male scripserit La-
Croix p. 333. n. 1163. In hanc opinionem merito inve-
hitur P. Concina Theol. t. 9. p. 349. q. 3. quæ est ex-
presse contraria decreto Societatis Jesu, quod refert ex
Gobato idem Concina p. 350. q. 4. & La-Croix p. 333.
n. 1161. Enim vero absolutionem dare homini scelesti,
aut in ipso facinore morienti, qui repente sensibus de-
stituitur, nihil aliud est, nisi *sanctum dare canibus, aut
projicere margaritas ante porcos*; quod certe nefarium est,
& a Christo Matth. 7. v. 6. explicate vetitum. Hoc
pariter vetari intelligitur a Concilio Carthagin. IV., &
Rituale Rom. ex quibus intelligitur, absolutionem non
esse impertiendam, nisi illis, qui confitendi desiderium
ostenderint. Homines enim scelesti, aut in ipso facinore
repente morientes nullum ulla ratione desiderium confi-
tendi ostendunt.

At vero si Christianus sensibus repente destitutus re-
ste, & christiane vixerit, merito queritur, utrum sit
absolvendus. Negat Busembaum, cujus sententia etiam
penes graviores Theologos teste P. Concina Theol. t. 9.
p. 345. n. 3. communior est. In hanc ipse quoque pro-
nus est p. 348. n. 14. licet contrariam p. 349. n. 15.
probabilem esse fateatur, cui olim adhæserat, ut ipse
testatur n. 14. & pro qua vigintinovem A.A. n. 4. re-
fert. Pro eadem momenta sane gravia afferit, quæ u-
numquemque movere possunt, me certe movent, & in
eam proclivem faciunt. Hanc scilicet sententiam expli-
cite tradit Sacerdotale Romanum Venetiis editum anno
1560. apud Joannem Variscum, & socios, cujus verba
ex Joan. Morino referunt tum Concina, tum Genetius
Theol. t. 4. p. 298. q. 5. Idem tradunt statuta Eccle-
siæ Lemovicensis apud eundem Genetium. Ratio est,
quia juxta Rituale Romanum mox citatum si moribun-
dus confitendi desiderium vel per se, vel per alium osten-
derit, absolvendus est; quæ regula sumpta est ex Conc.
Carthagin. IV., & ex Leone Papa ep. 91. ad Theodo-
rum. (Habentur cau. 36. q. 6. c. 8. & 10.) Sed mo-
ribundus sensibus repente destitutus, si pie, & christia-
ne

ne vixerit, desiderium confitendi ostendit. Ipsa enim vita pie acta, est luculentum huius desiderii signum; imo longe securius, quam signum poenitentiae, quod voce, vel nutibus mali homines praebent in articulo mortis, quod signum juxta unanimum S.S. Patrum consensum semper suspectum est. Factis enim longe major fides habenda est, quam dictis, aut nutibus. Ergo Christianus, qui pie vixit, sensibus repente destitutus absolvendus est, imo multo magis, quam improbus, qui in articulo mortis, confessionis desiderium voce, aut nutu ostenderit.

At Busemb. objicit Synodum Triden. quae can. p. sess. 14. ait: *Si quis dixerit, non requiri confessionem poenitentis, ut Sacerdos eum absolvere possit, anathema sit.*

Resp. Sacra Syn. ibi haereticos damnat, qui confessionem peccatorum de medio fastulerunt; at nostram opinionem non attingit. Confessio jure divino necessaria est ad absolutionem, si tamen fieri possit, & quomodo fieri potest. Nam Deus impossibilia non jubet, ut ait eadem sacra Syn. sess. 6. c. 11. Si confessio integre fieri possit, integre facienda est; si ex parte tantum, aut solum in genere perfici valeat, sufficit. Si nullo modo, satis est, si Christianus confitendi desiderium ostendat; qua de re dubitandum non est, nisi in dubium vocare velimus doctrinam Ritualis Romani ex Concilio IV. Carthag., & Leone Papa depromptam. At Christianus pie vivendo ostendit desiderium confitendi in articulo mortis, quo repente occupatus, & sensibus destitutus reperitur. Ergo.

Id confirmatur ex D. August. qui lib. 1. de adulter. conjug. c. 28. inquit: *Ego non solum alios catechumenos, verum etiam ipsos, qui viventium conjugii copulatione, retinent adulterina consortia, cum saluos corpore non admittamus ad baptismum, tamen, si desperati fuerint, nec pro se respondere potuerint, baptizandos putamus, ut etiam hoc peccatum cum ceteris lavacro regenerationis ablueretur. Quis enim novis, utrum fortassis adulterina carnis illecebris, usque ad baptismum statuerant detineri? Post subdit: Quae autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si forte poenitentes finiende vita periculum praecipaverit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arbia sua pacis exire velle debet mater Ecclesia. Enim vero vita pie acta, est signum fortius poenitentiae, & desiderandae absolutionis, quam status catechumeni adulteri sit signum adulterinae conjugia dimittendi, & baptismi rite suscipiendi: ergo si D. August. existimat, catechumenos adulteros, qui desperati fuerint, nec ulla signa poenitentiae exhibere potuerint, esse nihilominus baptizandos; multo magis ex S. Doctoris mente putandum est, esse absolvendos Christianos pie viventes, si sensibus repente destituti, & desperatae salutis jaceant.*

S. quidem August. addit: *Non tamen propterea damnare debemus eos, qui nimidius agunt, quam nobis videtur. agere oportere: nonnulli enim quoad baptizandos catechumenos adulteros desperata salute jacentes, nec signa suae voluntatis dare valentes, ut idem D. August. animadvertit, illud observandum putabant, nolite sanctum dare canibus, neque projicere margaritas vestras ante porcos. Quod sane Christianis, qui recte vixerint, absolvendia quomodo accommodari possit, non intelligo. Neque tamen graves Theologos veritatis amatores, eos non esse in casu posito absolvendos putantes reprehendo; neque is sum, qui reprehendere illos aut ausim, aut possum. Timidioribus, quantum in me est, animos adjicio, ne absolutionem se projicere existiment, dum bonis, & piis Christianis eam impertiant. Illud addo, absolutionem bonis Christianis, qui eam petere in articulo mortis non possunt, animosius dandam esse, quam malis, qui illam petere possunt, & petunt. Hanc esse matris Ecclesiae mentem putem, quae cum omnium, tum maxime piorum salutem consultum vult.*

Denum illud D. Thomae principium solidissimum ob oculos pono. *Ubi difficultas occurrat, semper est accipiendum illud, quod habet minus de periculo.* In praesenti arduo casu, & difficultate si Sacerdos absolvat, periculum est, ut absolutio frustra detur. Si non absolvat, periculum est, ut anima pereat. Quodnam majus periculum est? Hoc scilicet posterius. Non enim animae in sacramentorum gratiam, sed sacramenta pro animarum salute a Christo instituta sunt. Ergo absolutio in casu danda est. S. August. baptismum impertit catechumeno adultero, omnes absolvunt christianos scelestos, si absolutionem in articulo mortis petant. Majus porro periculum est, ut baptismus, & absolutio indignis, & inaniter conferantur in propositis casibus, quam si absolvetur pius moribundus, qui confessionem petere non potuit. Intelligi ergo non potest, cur hic non absolvetur, nisi quia timetur, ubi simendum non est. Absolutio porro danda est, non sub conditione, ut sapius monimus, sed absolute, sicuti absolute datur moribundus scelerato, qui eam petit.

ANIMADVERSIO XXXII.

Si ipse Sacerdos in periculo constitutus videatur antea moriturus quam poenitens absolvetur.

In hac specie absolvi quidem poterit poenitens diminute confessus, si ipse quoque in discrimine vitae versetur, nec alius Confessarius praesto sit, a quo integra confessio audiri queat. At si poenitens sanus sit, aut etiam infirmus, sed periculum mortis ipsi non imminet, sine absolutione relinquendus est, ut alteri Sacerdoti integre confiteatur; & ratio est, quia integra confessio juris divini est, quae idcirco numquam praetermittenda est, nisi cum integre fieri nequit. An Sacerdoti jus concessum est absolvendi diminute confessum, quia ipse Sacerdos integram confessionem audire non potest? Hoc scilicet jus si quis asserat, negandum est, nec probari potest, ideoque commentitium haberi debet.

ANIMADVERSIO XXXIII.

Ex omnibus supra dictis sequitur excusari ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reservatum, de quo infra. De hoc sermo erit c. 2. dub. 4. c. 2.

2. Scrupulosum, qui perpetuo angitur de obliis.

Mira sane opinandi licentia, quae scrupulis vexatos a jure divino immunes faciat? Quis hanc immunitatem iis concessit, aut concedere potest? Undenam Busembau hanc doctrinam hausit? Quo Patre, aut Canone, aut qua ratione eam confirmat? Quodnam gravissimum damnum passurus est scrupulosus, qui perpetuo angitur de obliis, si integre confiteatur? Si de iis peccatis angitur solet, quae ex oblivione inculpabili in confessione omittuntur, multo magis necesse est ut non solum angatur, sed merito angatur, si confessionem diminutam sponte perficiat. Qui violationem legis, aut immunitatem a lege suggerunt, veluti opportunum scrupulis remedium, a scrupulis non liberant; sed crimina augent.

3. Quem Sacerdos absolvit ante finem, nolens omnia audire, ut &c.

Ab impio Sacerdote integram confessionem audire nolente longe discedendum est, non absolutio accipienda. Quod si absolutio a Sacerdote impie data, & a poenitente incaute accepta fuerit, confessio integre iteranda est. Nec enim impia absolutio ab onere juris divini, quo integra confessio praecipitur, liberat. Contraria Busembau opinio ut valde absurda, & aperte falsa, repudianda omnino est.

4. Quem fallit memoria, ita ut dicat, se scire in genere, quod peccaverit mortaliter, non occurrere autem &c. est &c.

5. Eum, qui extreme undis . . . dicit se dolere &c.

Certum quidem est ex Syn. Trid. sess. 14. c. 5. mox cit. a. 1. c. 2. poenitentem non teneri nisi ea peccata confiteri, quae post diligentem suam conscientiae discussionem memoriae occurrunt; at certum illud quoque est, diligentem suam conscientiae excussionem ab unoquoque, quantumvis memoria, & ingenio parum valeat, esse adhibendam. Positio Busembau, qua aliquis sciat in genere, quod peccaverit mortaliter, nec tamen occurrat species peccati ex memoriae vitio, magis fictitia videtur, quam verisimilis; multoque magis illa, qua quis ex ingenii hebetudine nullum in specie, ne veniale quidem peccatum sciat dicere.

Itaque si hujusmodi homines ad confessionem accedant, interrogandi sunt, utram praecipua fidei mysteria, Decalogum, Ecclesiae praecepta, dispositiones necessarias ad poenitentiae Sacramentum noverint, utrum, & quomodo suam conscientiam excusserint. Ex his interrogationibus Confessarius eorum negligentiam in iis, quae ad animae salutem pertinent, deprehendet, nec absolvendos, sed ea admonitione dimittendos intelliget, ut, si salvi esse velint, sollicitudinem excutiant, & ad confessionem paratiores redeant.

6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri sine complicitis infamazione . . . ita probabiliter Nav. . . etsi probabiliter contrarium docent &c.

Si haec posterior sententia probabilior est, & communis Busembau sententia, sequenda est, & ad praxim revocanda. Eam sequitur, & astruit Concina Theol. 2. 9. p. 341. q. 3. ex perpetua Ecclesiae praxi; quam praxim colligit ex sacris canonicis poenae certis criminibus infamantibus, quae sine complicitis infamazione patefieri Confessario non possunt, uti est incestus cum sorore, & cum noverca.

Id confirmatur ex solutione rationis, qua contraria opinio nititur, & quam asserit Busemb. illis verbis, "Quando duo praecepta divina concurrunt &c."

Respondeo enim, jus naturale, & divinum non prodendi occulta proximi crimina, non habere locum, cum agitur de manifestatione complicitis in confessione. Ra-

tio est, quia focus criminis jus ad famam amittit quoad confessionem. Sicut enim ipse suum crimen etiam cum iactura famæ suæ Confessario manifestare tenetur, ita non habet jus impediendi, quominus alter integre confiteatur propter famæ detrimentum, quod inde ipse incurrit. Qui occulte peccant, quoad alios jus famæ retinent, quoad Confessarios, quatenus Confessarii sunt, jus famæ amittere, Deo ita præcipiente, qui iussit, peccata Confessariis integre esse patefacienda.

Cave autem ab eo, quod Busemb. ait: *Deberet dici, quod animo cum ea incestum commisisses*. Si enim poenitens ita loquatur, non solum diminute, sed mendaciter confitetur. Qui enim animo se peccasse, apud Confessarium ait, factum negat: eo enim sensu accipi solent, & debent a Confessariis tales poenitentium voces.

Ubi docet, probabile esse, quod talis poenitens propter solam consolationem . . . possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

Propter solam consolationem, complicem criminis revelare potest; propter confessionis integritatem eum revelare non potest? An propria consolatio, confessionis integritati præferenda est? Quis conciliare hæc possit? At probabiles, omnes pugnas etiam contradictorias conciliant. Nec iustitia, nec caritas patitur, ut propter nostram consolationem proximi famam lædamus. Quare Tamburini doctrina repudianda est, & quoad praxim omnino fugienda.

ANIMADVERSIO XXXIV.

In hac responsione Busemb. plura infarcit, corruptæ quidem nostræ indoli consentanea, non tamen anime salutari, quam præsertim post gravia admissa peccata sine difficultate, & vi nobis injecta assequi non possumus.

A vocali confessione excusat, „Si quis ob anxietatem loqui non possit, aut puella supra modum veretur, recunda aliter se non possit explicare, quam scripto &c.“

La-Croix p. 337. num. 1196. fieri posse confessionem scripto ait ex rationabili causa. „Causæ autem rationabiles secundum diversos Scriptores, quos citat, sunt, 1. rationabile poenitentis commodum; 2. si ægrotus difficulter loquatur; 3. si Confessarius sit surdus, aut poenitens ipse, quia surdus est, nimis alte legat; 4. si poenitens sic peccata sua facilius, & apertius faciat intelligi a Confessario; 5. si poenitens scrupuletur, quod peccata sua aliter non recte explicet; 6. si puella &c. ut hic ait Busemb. si postea dicat, accuso me de his, quæ legisti.“

Verum hæc Busemb., & La-Croix doctrina præceptum non implet, sed arbitrariis commentis eludit. Juxta ipsum La-Croixium p. 336. n. 1191. Concil. Florentinum in decreto Eug. IV. ad Armenos pro materia Sacramenti poenitentiae assignat confessionem oris; & Bened. XI. in ext. *Inter cunctas de poen. sic habet: Nisi articulus necessitatis occurrat, Sacerdoti faciendæ oris confessio* &c. & cap. *Quem poenitet* 88. de poenit. dist. 1. sic habetur: *Præcepit enim Dominus mundandis, ut ostenderent ora Sacerdotibus, docens, corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda . . . Qui per vos peccatis, per vos erubescatis. Erubescencia enim ipsa partem habet remissionis.*

Hoc porro præceptum confitendi ore, Ecclesiæ consuetudo graviter obligans, ut fatetur ipse Busemb. confirmat: at a præcepto non commodum, non difficultas, sed sola necessitas, seu impotentia excusat. Omnes porro causæ a Busemb., & La-Croix recensitæ ad commodum, & facilitatem confitendi scripto, & ad difficultatem confitendi ore pertinent, nulla ad necessitatem, & impotentiam: ergo nulla ex causis a Busemb., & La-Croix assignatis excusat a confessione oris.

An quia lex facile, aut facillime impleri non potest, ab ea immunis es? An ab ea immunis etiam es, quia tibi commodius est, aliter, ac ipsa præcipit, agere? Mira sane doctrina, quam ab iis, qui Theologorum nomine gloriantur, tradi, credibile non esset, nisi oculis legeretur. La-Croix solidissima suæ doctrinæ fundamenta jactat, quia ipse leges suis verbis conceptas ponit; at ab iis, quod fane mirum est, mox recedit, quia aliter sentire nonnullos ex suis animadvertit.

An scriptores morum, quos ipse consulit, leges sibi subditas habent? Ita scilicet; quia eas, prout libuerit, inflectunt. La-Croix autem legum aut immemor, aut minus accuratus lector, juxta non legum, sed suorum sensa scribit, sequæ morum optimas regulas tradere putat. Nonne Bened. XI. a La-Croixio allatus explicite docet, oris confessionem esse faciendam, nisi articulus necessitatis occurrat? Cur ergo sine articulo necessitatis scripto fieri posse confessionem La-Croix ait? Cur propter nimiam erubescencia ab oris confessione excusat, si oris confessio juxta Canonem ab eo allatum propter erube-

scencia exigitur, quia ipsa erubescencia partem habet remissionis? Si confessio oris ex Synodo Florentina sub Eug. IV. est materia Sacramenti poenitentiae, cur La-Croix ejus loco substituit confessionem scripti? An illud quoque sibi arrogat, ut sacramentorum materias mutet? D. Th. supra cit. suppl. q. 9. a. 3. ad 1. ait: *Quod sicut in baptismo non sufficit qualitercumque ablueri, sed per elementum determinatum; ita nec in poenitentia sufficit qualitercumque peccata manifestare, sed oportet quod per actum determinatum manifestentur*, hoc est, ut in corpore dixerat, per proprium verbum. Alii enim modi manifestandi per interpretem, nutus, scriptum, sunt inducti in supplementum istius, ait Angelicus; hoc est, ut docet Bened. XI., in articulo necessitatis, seu, ut loquitur S. Th. ad 2. in eo, qui usum lingue non habet. Ergo hac in re, ut in aliis multis, nec Busemb. nec La-Croix audiendi sunt; præsertim cum de sacramenti materia, hoc est valore agatur, in quo ab Innoc. XI. propos. 1. damnatum est licere sequi opinionem probabilem relicta tutiore.

Imo qui aliter non potest, tenetur juxta communem sententiam confiteri per nutus, aut scriptum tempore præcepti.

Hac de re dubitandum non est; quia alii modi manifestandi peccata per nutus, scriptum &c. sunt inducti in supplementum vocalis manifestationis. Ergo sicuti tempore præcepti necessaria est vocalis manifestatio, si fieri possit, ita, si hæc fieri non possit, necessaria est manifestatio per nutus, aut scriptum. Quare repudiandi sunt Nav. & alii a Busemb. relati, nec improbat, qui id quoad scripturam non admittunt extra articulum mortis. Nam juxta S. Thomam suppl. q. 9. art. 3. ad 2. *quando non possumus uno modo, debemus secundum quod possumus, confiteri*. Lex enim necessario implenda est eo modo, quo fieri potest: ergo si præceptum confessionis nec voce, nec nutu impleri possit, scripto ex necessitate perficiendum est. Nav. & alii, ut Busemb. ait, id solum admittunt in articulo mortis, cum scilicet scribendi facultas esse non solet.

Similiter suadendum esse surdis, ut confiteantur scripto, licet ad id non teneantur.

Si nutibus integre confiteri possint, scripto non tenentur; at si nutibus integre confiteri nequeant, eos scripto declarare sua peccata teneri, ex mox dictis certum est.

ANIMADVERSIO XXXV.

Publica autem . . . non obligat.

Publica confessio non obligat; quia etsi a Christo non vetita, divino tamen mandato præcepta non est, ut docet Syn. Trid. sess. 14. c. 5. ideoque sufficit confessio secreta. quam universalis Ecclesiæ consuetudo usurpat. Quod si confessio ne secreto quidem fieri possit, jam dictum est, Deum impossibilia non jubere, & poenitentem in articulo mortis, qui aut ostenderit desiderium confitendi, aut, si ostendere non potuerit, recte vixerit, absolvi posse, & in tuto suam salutem hac ratione collocare, dummodo sufficienter contritus fuerit; quod idem hic repetendum est, quoad repentinos casus naufragii, aut prælii, in quibus necessitate ita postulante satis erit, si poenitentes se peccasse in genere confiteantur, & aliquod doloris signum exhibeant, ut absolvi possint; imo plures simul, cum singuli non possint, absolvi queunt, uti monet P. Concina Theol. t. 9. p. 617. n. 4.

At si contingeret, quod tamen non est facile fingendum, confessionem non posse fieri, nisi aliquo, aut aliquibus audientibus, tutum putarem, ut confessio nihilominus fieret; periculosum, ut omitteretur. Ratio est, quia confessio divino jure præcepta est, eodemque necessaria ad salutem relapsis post baptismum: ergo, cum fieri potest, confessio faciendæ est: fieri autem potest, etiam si aliter fieri nequeat, ac aliquo, aut aliquibus audientibus. Quod confessio fieri nequeat, nisi aliquo, aut aliquibus audientibus, confessionem quidem difficiliorem reddit, non tamen ne moraliter quidem impossibilem. Poenitentia est laboriosus baptismus, cujus pars essentialis, qualis est confessio peccatorum, non potest propter difficultatem prætermitti. Major illa verecundia, quam poenitens subit aliis suam confessionem audientibus, majorem habet partem remissionis ex can. mox cit. Equidem novi, me contraria loqui positionibus, & sensui recedentium; sed ea dico, quæ divino præcepto, & animarum salutis consentanea mihi videntur. Ceterum descripta hypothesis vix accidere potest, si, ut fieri debet, diligentia adhibeatur, ut & poenitens submissa voce loquatur, & vicini aut removeantur, aut aures occludant, aut alia ratione alio se avertant; quod fieri oportet, dum Confessarius in Xenodochio confessiones excipit, non autem, quod absit, ægrotos sine confessione absolvere eo prætextu, quod publica confessio non obliget, nec secreta fieri valeat.

Vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu &c.) nisi &c.

Quid-

Quidquid Busemb. contra sentiat, pro cuius opinione La-Croix pag. 336. n. 1190. citat Valent. Arriag. Bosco, nec eam improbat; dicendum est, confessionem, quæ non potest fieri, nisi per interpretem, sub obligationem cadere, quotiescumque divinum præceptum ad confessionem obligat. Hæc est expressa D. Thomæ sententia, qui Suppl. q. 9. a. 3. ad 2. ait: *Quod in eo, qui usum lingue non habet, sufficit quod per scriptum, aut per nutum, aut per interpretem confiteatur, quia &c.* tum subdit: *Et ideo quando non possumus uno modo, debemus, secundum quod possumus confiteri.* Ne per somnium quidem Angelico Doctori in mentem venit hæc de re dubitare. Ab huiusmodi obligatione illi solum eximere possunt, qui divina præcepta nostræ corruptæ indoli accommodare conantur, cum tamen illa imposita nobis sint, ut ei reluctemur.

An confessio efficitur impossibilis, quia non potest fieri nisi per interpretem? An divina præcepta non habent vim obligandi, nisi facile impleri possint? Si ita esset, ut ponant, qui confessionem per interpretem obligare nolunt, jam de divinis præceptis magna ex parte actum esset, quia nostræ infirmitati, & corruptioni valde difficulta sunt. Pœnitentia juxta sanctos Patres laboriosus est baptismus: ergo, ut rite fiat, difficultas animosè subeunda, & superanda est; non difficultas, uti adversarii faciunt, obtrudenda, ut ejus onus ex humeris deiciatur. Verecundia, seu, quod idem est, infamiae metus, confessionis comes est, quam Christus ipse subire nos voluit, dum confessionem instituit: adversarii contra, sacramenti naturæ, & institutioni repugnantes, a confessione per interpretem liberant, quia verecundiam adjunctam habet. An Christus definitos verecundiae gradus in confessione subeundos tantum voluit? Undenam adversarii hanc Christi doctrinam didicere? Hæc, crede mihi, & absurda, & ridicula sunt. La-Croix hoc objicit: „Si scirem, Confessarium unico homini revelaturum meam confessionem, nem, non teneret etiam in articulo mortis ei confiteri: „ri: ergo nec tenebor per interpretem.“ Resp. Hypothesis, quæ in antecedente ponitur, impossibilis est, ex qua proinde nulla quoad mores regula sumi potest. Ceterum qua facilitate ait, eadem negari potest, quod ait. Ut minimum enim res est in incerto posita. Quare allata ratio inutilis omnino est.

Jam confessio non solum divino jure præcepta est, sed eodem divino jure est pars essentialis, seu materia sacramenti pœnitentiæ. Quoad confessionem oris, cum fieri potest, res extra controversiam est; idemque dicendum de confessione per nutum, aut scriptum, cum ore fieri nequit: ergo id affirmandum quoque est de confessione per interpretem, cum confessio alia ratione perfici non potest. Eadem enim omnium ratio est. Christus enim voluit confessionem esse partem essentialem pœnitentiæ; quia sententiam absolutionis noluit a Sacerdote, nisi causa cognita, & patefactis pœnitentis reatibus, proferri. Quare ergo fronte Sacerdos contra Christi institutionem, formam absolutionis in eum proferre audebit, qui materiam asserre recusat?

Illud ego nunquam concedam; sed pono, sententiam Busembau, & aliorum esse probabilem; quod confessio per interpretem ex divino jure non sit ad absolutionem necessaria: at negare ne adversarii illud audebunt, nostram quoque sententiam esse probabilem? Hic porro agitur de re ad sacramenti valorem necessaria, in qua damnatum est, sequi sententiam probabilem relicta tutiore. Ergo Busemb. opinio quoad praxim damnata est.

Ex hac porro ratione illud evincitur, ut confessio per interpretem necessario facienda sit, quotiescumque pœnitens, qui alio modo confiteri non potest, absolutionem petit; & nunquam sit absolvendus, nisi prius, cum possit, eo modo quo potest sua peccata confiteatur.

Sicuti autem confessio, ita integra confessio jure divino præcepta est, & necessaria ad sacramenti valorem ex Synodo Trid. sess. 14. can. 5. de confess. ubi ait: *Itaque dum omnia, quæ memoria occurrunt, peccata Christiani confiteri studens, proculdubio omnia divinae misericordiae agnoscenda exponens; qui vero secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil divinae bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt.* Ergo ableganda est illa Busembau doctrina, „ac tunc adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorem parant infamiam.“ Si enim, subdit sacra Syn. *erubescas egrotus vulnus medica detegere, quod ignorat, medicina non curat.*

At saltem admitti debet, quod ait La-Croix nu. cit. 1190. „Non est obligatio, nequidem semel in anno confitendi per interpretem, cum tantum præcipiatur confessio secreta, quæ fiat a solo pœnitente soli Sacerdoti, uti constat ex relatis verbis Conciliorum, docentium que Auctores plurimi cum Scot. Suar. Vasq. Gran. Bonac. &c.“

Resp. Pœnitens per interpretem juxta La-Croix confiteri sua peccata ne semel quidem in anno tenetur; alio modo, ut ponitur, confiteri non potest; rursus ex mox

dictis sine confessione absolvi non potest: ergo sine culpa, si La-Croix audiamus, poterit huiusmodi pœnitens unum, & alterum, & plures annos sine pœnitentiæ sacramento transigere, etiam si peccatis forte onustus sit. Ego sane tam robusto stomacho non sum, ut hanc conclusionem deglutire, & digerere valeam. Si La-Croix, aut alii id possint, ipsi viderint. Sanius affirmari putem, huiusmodi pœnitentem annuæ confessionis præcepto teneri. Nemo enim a præcepto eximitur, si illud implere possit: at pœnitens præceptum implere potest: ergo ab eo non eximitur. Major illa difficultas, & erubescencia, quæ ex confessione per interpretem subeunda est, non est huiusmodi, ut a tam augusto, ac necessario præcepto, quod est divinæ legis determinatio, exonerare possit. Modi confitendi per nutum, scriptum, interpretem sunt instructi ex D. Thomæ art. 3. cit. in supplementum confessionis vocalis: ergo si hæc fieri non possit, alio modo facienda est; quia *quando non possumus uno modo, debemus, secundum quod possumus, confiteri*, ait idem S. Doct.

Obiectio La-Croixii ex Concilio Lat. ubi dicitur, quod *omnis &c. sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur &c.* nullius prorsus ponderis est, imo contra ipsum La-Croix pugnat. Sacra Syn. his verbis duo præcipit: primum est, ut quilibet, cum ad annos discretionis pervenerit, saltem semel in anno confiteatur: alterum, ut solus confiteatur: si solus confiteri non possit, an præceptum confessionis evanescit? Recens illud probabilem principium, quo asseritur, præceptum, quod ex præcipua, seu majori sui parte servari non potest, nulla ex parte obligare, damnatum fuit ab Innoc. XI. propos. 54. ergo multo damnabilius est, quod præceptum nulla ratione obliget, si ex minus præcipua sui parte fiat impossibile. Ergo certum est, annuam confessionem, quæ est præcipua pars præcepti Concilii Lateranensis, obligare, si observari non possit ejus pars minus præcipua, hoc est, ut pœnitens solus Sacerdoti confiteatur. Synodus vero Trid. sess. 14. cap. 5. de pœnit. a La-Croixio relata nihil aliud præstat, nisi ut ulum perpetuum universalis Ecclesiæ secretæ confessionis commendat, & hunc sanctum confitendi modum improbantem anathemate configat. At quid inde? Nihil scilicet, quod ad rem nostram faciat.

ANIMADVERSIO XXXVI.

Si quis peccata in primibus confessionibus obtinuit effect, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publice, vel per interpretem.

Hoc quidem consequitur ex iis, quæ Busemb. dixit: at cum quæ dixerit, falsa esse ostenderit, hoc quoque dictum falsum esse, intelligitur.

ANIMADVERSIO XXXVII.

Non est mortale, &c. si in confessione mentiaris leviter &c. v. gr. si neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri.

Idem docet La-Croix p. 335. & pro hac opinione citat Suar. Vasq. Arr. Lug. Castrop. Dicast. Gorni. Illf. Stoz, Tamb. At contra sentire fatetur S. Bonav. Cajet. Palud. Ledesm. Armillam, & alios, qui eo teste putant fingere veniale in confessione, semper esse mortale. Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 441. reg. 10. ait, tale mendacium esse periculosissimum, quia pœnitens non hominibus, sed Deo, hoc est ministro Dei vicem gerenti mentitur, & injuriam sacramento irrogat. P. Cencina Theol. t. 9. p. 28a. n. 6. rem quidem non definit, sed dubitat. & veretur, ne sit mortale ob peculiarem irreverentiam adversus sacramentum, & inquit: „Hunc pœnitentem obligarem ad pœnitendum de tali mendacio, saltem ut dubie mortali.“ Hinc porro fit, ut illud quoque dubitandum sit, utrum talis confessio sit irrita, nec enim peccatorum remissionem ea confessio consequi potest, quæ mortali peccato inquinata gratiam obtinere non valet; ideoque huiusmodi confessio propter dubium iteranda est.

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Si confessio apud eundem Confessarium iteretur, sufficit &c.

Idem docet S. Antoninus p. 3. t. 14. cap. 19. §. 6. ubi ait: „Potest sustineri opinio Thomæ, (qui suppl. qu. 9. art. 1. ait, *quod non tenetur iterare confessionem, qui ficitur accedens, sed tenetur postmodum fictionem suam confiteri*) loquendo de illo, qui confitetur ei, cui prius, & non oportet iterare confessionem ei prius factam, licet fictam, etiam si Sacerdos non recoleret peccata se bi prius dicta; quia nec quando confessio est integra, oportet, quod recolat actu de principio usque ad finem, & maxime quia hic sufficit absolvere, & injungere pœnitentiam pro fictione, & pro aliis quod faciat pœnitentem.“

nitentiam sibi injunctam. " Hanc sententiam sequitur quoque Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 444. reg. 18. & Concina Theol. t. 9. p. 351. n. 4. præter Paludanum, Silv. & alios cum Suar. a La-Croix citatos p. 342. n. 1216.

Imo si nihil horum, sed tantum &c. recordetur, valide, etsi illicite absoluturum putant Laym. &c.

Valida quidem in hac specie absolutio videtur, etsi ex parte Sacerdotis mala sit, si pœnitens bona fide nitatur, putans, suum statum Confessario notum esse; quia culpa Sacerdotis pœnitenti suo munere rite functo nocere non potest.

At si pœnitens advertat, suum statum a Confessario ignorari, absolutio mala esse videtur etiam ex parte pœnitentis, & invalida. Ratio est, quia pœnitens in hac hypothesi suo deest officio. Cum enim confessionem factam repetere teneatur, eam omittit, & diminute confitetur: confessio enim ficta, si nullam sui memoriam in Confessario impressam relinquit, perinde est, ac si facta non fuerit: ergo pœnitens in hac hypothesi diminute, ideoque invalide confiteri videtur.

Confessarius in hac specie perinde se habet, ac alius Sacerdos, qui pœnitentis confessionem non excepit; nec de causa sibi ignota sententiam ferre potest.

Neque vero, quia olim sententiam invalide tulit, jus sibi acquisivit, ut de eadem causa sine cognitione sententiam iterum ferat.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Is qui a puero peccatum aliquod grave, v. g. mollitiem inculpabiliter omisit, vel quia putavit leve &c. non ideo tenetur &c. sed hoc tantum, ut &c.

In his Busembaum, cui similia habet La-Croix p. 342. n. 1223. verbis contradictio involvitur ex eo orta, quod indefinite ponat, peccatum grave a puero admissum, quia illud vel leve, vel nullum putavit, non esse mortale; quæ positio ex eo pelagiano errore derivatur, quod peccata non imputentur ad culpam, nisi eorum malitia advertatur. Nam si, quod certum esse debet, ponamus, peccatum mortale juri divino, & naturali, uti est mollities, aperte contrarium a gravis culpæ reatu non excusari ex ignorantia, quia puer illud aut leve, aut nullum putavit, inde necessario fit, ut illud puer in confessione inculpabiliter non omiserit. Si enim peccati commissio a gravi reatu immunis non est, ne ejus quidem commissio in confessione a gravi culpa excusatur; quia sub gravi culpa omnis mortalis culpa in confessione aperienda est. Oblivio quidem, quæ est ignorantia facti, excusat a confessione, non item ignorantia juris. Puer porro peccatum mortale, e. g. mollitiem, aut similia, ut perjuriam, furta, contumelias, odium in proximum &c. in confessione non omisit, ut ponitur, ex oblivione, sed ex ignorantia juris: ergo ejus commissio non est inculpabilis, ut perperam ait, & ponit Busembaum. Ergo non solum peccatum commissum, sed etiam reliqua confiteri, & confessiones iterare tenetur; quod valde quoad praxim animadvertendum est, ne Confessarii non cogentes hujusmodi pueros confessionem, seu confessiones iterare, & absolutionem male impetientes, eorum peccatis socientur. Hanc doctrinam, quæ satis clara est, tradit Nat. Alex. qui Th. t. 1. p. 445. reg. 19. ita loquitur. „ Qui peccatum aliquod mortale in confessione prætermisit ex divini juris ignorantia, confessionem iterare tenetur: “ quod confirmat ex D. Thoma in 4. sent. dist. 21. qu. 2. art. 1. ad 4. ubi ait: *Ignorantia juris non excusat, quia ipsa peccatum est, sed ignorantia facti excusat. Unde aliquis de hoc, quod non confitetur peccata, quæ nescit esse peccata (uti puer in casu nostro) propter ignorantiam juris divini, non excusatur a fictione; hoc est a ficta, & invalida confessione.*

Addens si simplex rusticus, qui tota vita tantum fecit confessiones generales, &c. nec aliter instructus sit, etsi valide sit absolutus &c.

Hypothesis Busemb. quoad factum vix possibilis est, ut scilicet rusticus maxime rudis nihil unquam tota vita in specie confessus sit, ac repetitis confessionibus in Parochos, & Confessarios adeo imperitos, & malos semper inciderit, ut suæ ignorantie nunquam fuerit admonitus, & sine specifica, & numerica peccatorum confessione, quam necessariam esse, ubique vulgo traditur, & scitur, fuerit absolutus.

Verum Busemb. quoad jus quoque fallitur. Sicuti falso posuit puerum, qui mollitiem non confitetur, quia putat aut nullum, aut leve esse peccatum, valide confiteri; ita hic falso ponit, rusticum, qui in genere tantum sua peccata confitetur, validam confessionem edere. Sicuti enim integra confessio jure divino necessaria est omnibus post baptismum lapsis ex Syn. Trid. sess. 14. cap. 5. ita omnes hanc necessitatem, ut integre confiteantur, scire tenentur.

Hæc cognitio non ad officium certæ conditionis, &

status, sed univèrse ad officium, & statum Christiani necessaria est. Hinc vulgo ubique id docetur, & notum est. Ignorantia porro eorum, quæ quilibet Christianus scire tenetur, culpabilis est, non innoxia, ut male ponit Busembaum, ex incuria, & oclitania profecta. Rusticus, de quo Busemb. loquitur, catecheses ne, & conciones frequentavit? Interrogavit ne unquam pios aut Sacerdotes, aut laicos de iis, quæ ad animæ salutem, & ad legitimam confessionem pertinent? Hic rusticus est ne stipes, an homo? Miror sane, quod ignorantia integritatis confessionis culpa vacare ponatur, & quod Christianus, qui in genere tantum confitetur, & illud tantum dicit, *peccavi*, validam confessionem facere dicatur.

Itaque si quis unquam tam malas confessiones fecerit, quidquid contra Busemb. dicat, omnes confessiones repetere, & rite facere cogendus est, ut absolutione dignus judicetur, non autem absolvendus, quantalibet sit pœnitentium copia, si sola peccata ab ultima confessione admissa recenseat. Hoc enim nihil aliud esset, nisi diminute confessum absolvere ratione affluentia pœnitentium; quæ est propositio 59. ab Innoc. XI. damnata.

Vide Dian. ubi addit ex Nav. &c. quod etsi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale... omiseris, non ideo teneris repetere confessiones intermediarias &c.

Si prior confessio, in qua mortale peccatum ex errore mortaliter culpabili admissum, ut mollities &c. omittitur, diminuta est, & illegitima, cur alia subsequentes, seu intermediarias eodem vitio, ut ponitur, laborantes legitimæ, & validæ dicuntur?

Id sane ego non intelligo, & ne alii quidem id forte intelligent.

La-Croix p. 342. n. 1223. hoc arcanum referre videtur, dum ait: „ Si pœnitens peccatum reticuit, pete, „ quale illud fuerit, & an tum temporis, quando fecit, „ putaverit esse mortale, item an putaverit esse mortale, „ le sic illud reticere in confessione. Recte enim notat „ Averl. qu. 10. f. 19. §. 2. quamvis sæpe peccatum fiat „ ex ignorantia mortaliter culpabili, tamen sæpe postea „ esse ignorantiam inculpabilem confitendi. “

Dum Confessarius ita interrogat, pœnitentis peccata ex ejus opinione metitur, & pelagiano errore infectus existimat, non esse peccata mortalia, nisi qui ea admisit, mortalia esse putaverit, nec esse obligationem ea confitendi, nisi pœnitens hanc obligationem agnoscat, & putet esse mortale crimen, ea in confessione reticere; quæ si vera essent, uti sunt aperte falsa, pœnitens non esset edocendus, sed in tam felici ignorantia relinquendus. Caveant, quæso, Confessarii a tam absurdis præjudiciis, quæ non tam confutanda, quam deploranda sunt.

Porro dum La-Croix addit, *Quamvis sæpe peccatum fiat &c. tamen sæpe postea esse ignorantiam inculpabilem confitendi*, arcanum Busembaum aperit, nosque docet, nec medias confessiones inter priorem proximè factam post mortale peccatum ex mortali ignorantia commissum, & in ea commissum, nec ipsam priorem, seu primam esse repetendam, neque Busembaum a nobis fuisse intellectum.

Velicet tum Busembaum, tum La-Croix satis quidem involute loquuntur; at uterque illud ponit, aut ponere videtur, non esse obligationem confitendi peccata, nisi pœnitens hanc obligationem adverterit; quod perinde est, ac si dixerint, pœnitentem non teneri scire peccata, quæ sunt confitenda, & juris, quod ad confessionis integritatem pertinet, ignorantiam esse culpæ expertem; quæ aberratio satis ex se aperta est, & mox hic confutata. Peccator nescit, peccatum a se admissum esse peccatum mortale, nescit, obligationem esse illud confitendi; at utraque ignorantia ex culpa oritur, utraque deponi potest, utraque deponenda est; quod si non præstet, nec oculos divinæ luci omnes illuminanti aperiat, nec rite confiteri, nec suarum culparum remissionem consequi potest. Ergo si hoc in præteritis confessionibus factum non fuit, omnes repetendæ sunt, ut animam in tuto ponat.

Oblivio peccati, cujus quis conscientiam non habet, ideoque in confessione mentionem non facit, ex dissoluta semetipsum discutiendi negligentia profecta, confessionem diminutam, & nullam facit, quæ necessario iteranda est.

Ergo diminuta quoque est, & nulla, ac necessario iteranda confessio, in qua quis peccatum omittit, cujus conscientiam non habet ex culpa sua, & quia habere non vult.

ANIMADVERSIO XL

Excusatur aliquando Confessarius, si levissimam, vel etiam nullam pœnitentiam injungat &c.

Est ne aliquando excusandus Confessarius, qui pœnitentia sacramentum mutilat? at qui nullam pœnitentiam injungit, sacramentum mutilat: quia pœnitentia, ejus pars est ex Syn. Trid. sess. 14. cap. 3.

Sed

Sed ut laxior Busemb. doctrina intelligatur, & improbetur, eadem sacra Syn. audienda est, quæ sess. 14. cap. 8. ita loquitur: *Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus, & prudentia suggererit, pro qualitate criminum, & poenitentium facultate saluantes, & convenientes satisfactiones injungere; ne, si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.*

Vehementissima contritio, quæ totius, aut fere totius poenæ reatum debeat, rarissima est, & semper incerta, ut ipse Busemb. fatetur: porro certum luendæ poenæ debitum, non incerta, sed quoad fieri potest certa satisfactione solvendum est.

Adde, quod satisfactoriæ poenæ quodam quasi freno a peccato valde revocant, & coercent, peccatorum reliquiis medentur, & vitiosos habitus tollunt, ut eadem sacra Syn. docet, & res ipsa loquitur. Quare cum poenitentibus valde profint, & Deo acceptæ valde sint, ejusque justitiæ consentaneæ, Confessarii hac in re non laxi, ut Busemb. insinuat, sed accurati, ut sacra Synod. monet, & præcipit, esse debent.

Poenitentiam tamen pro contritionis magnitudine prudenter temperandam esse, fateor, ut docet Innoc. III. lib. 5. de cr. tit. 38. cap. 8. *Deur qui*, ubi ait: *Ceterum cum poenitentia non tam secundum quantitatem excessus, quam poenitentis contritionem per discreti Sacerdotis arbitrium sit moderanda, pensata qualitate personæ super fornicatione, adulterio, homicidio, perjurio, & aliis criminibus, consideratis circumstantiis omnibus; ac præsertim novitate Livon. Ecclesiæ, competentem poenitentiam delinquentibus imponatis, prout saluti eorum videritis expedire.* Consideranda hic sunt illa verba, moderanda, competentem poenitentiam, prout saluti eorum videritis expedire. Nec enim levissima poenitentia, ut omittam illud Busembau, vel etiam nullam, quod nimis absurdum est, pro gravibus, præsertim si multæ quoque sint, culpis imposita, moderata est, competens, & poenitentium saluti expediens.

At quid, si poenitens, ut Busemb. ait, aliter satisfecisse advertatur?

Resp. Busemb. hic falsa positione nititur. Neque enim poenitens, quamdiu in mortali peccati statu versatus est, in quo statu fuit Dei inimicus, Deo satisfacere potuit; quia ejus ut Dei inimici opera Deo accepta esse non poterunt, ideoque satisfaciendi virtute caruere; quod affirmat D. Thom. suppl. qu. 14. art. 2. idque colligit ex Prov. 10. *Universa delicta operis caritas: & ex 1. Cor. 13. Si distribuero in cibos pauperum &c.*

Nihilominus etiam propter pia opera, quæ poenitens in statu peccati peregit, satisfactio prudenter temperanda est, non quod illa, ut male ponit, aut ponere videtur Busemb. satisfactoria sint, sed quia, ut ait S. Thom. q. 14. cit. art. 3. ad 1. *quanto aliquis plura bona opera facit in peccato existens, magis se ad gratiam contritionis disponit; & ideo probabile est, quod minoris poenæ sit debitor. Et propter hoc debent a Sacerdote discrete computari, ut ei minorem poenam injungat, in quantum invenit cum melius dispositum.*

S. Carolus Borrom. in admon. ad Conf. n. 51. ita loquitur: „Nell' ingiungere la soddisfazione e penitenza „deve il Confessore essere circospetto, acciò non le imponga tanto leggere, che la potestà delle chiavi ne venga in disprezzo, e che esso non partecipi de' peccati d'altri; nè meno tanto gravi, o lunghe, che i penitenti ricusino di eseguirle, o accettandole, non l' eseguiscono poi interamente. “ Tum n. 52. subdit: „Per tanto deve il Confessore sapere i Canoni penitenziali. Perciocchè quantunque si possano, e si debbano moderare ad arbitrio di prudente e discreto Confessore secondo la contrizione del penitente, o la qualità, e diversità delle persone, ed altre circostanze; nondimeno è bene sempre guardare i suddetti canoni, ed a quelli, come a regole conformarsi, quanto giudicherà expediente; e quantunque &c. “

Si poenitens sit mentis impositus &c.

Quoad infirmos S. Carol. Borr. in instruct. de visit. & cura infirm. apud Nat. Alex. p. 488. reg. xi. ait: „Poenitentiam ne ideo nimis levem imponat, quod iusta ab homine jacente non possit præstari, si probabile sit, quod convalescet, & tunc præstare poterit, quod non potuerat jacens. Quod si credibile sit, eum non amplius surrecturum, rationes poenitentiarum iustæ eliget, quæ possint præstari a jacente, veluti magnam elemosynam pro facultatum modo. Suadebit vero semper, ut morbi afflictiones poenitentiarum loco libenter accipiat, Dominoque pro peccatis suis offerat. “

Quando scrupulosus sæpius intra eandem horam redit cum novis culpis: quia &c.

Cum scrupulosus redit cum novis culpis, quarum fuit oblitus, falso ponitur, poenitentiam satis fuisse impositam in præcedentibus; quia Confessarius poenitentiam im-

ponit pro ratione peccatorum, quæ audivit, non pro iis, quæ illi declarata non fuerunt.

ANIMADVERSIO XLI.

Et si Confessarius peccet &c. excusari tamen eum posse putat Dian. si addat &c. Verum hæc regula universaliter admitti non potest &c.

Hæc regula laxissima, ab aliis communi consensu, ut Busemb. ipse fatetur, explosa, nec universæ, nec unquam admittenda est; sed poenitentia imponenda est juxta regulas a Synodo Trid. Summo Pont. Innoc. III. Sanctissimæ Thomæ, & Carolo Borr. traditas, & mox explicatas.

ANIMADVERSIO XLII.

Minor juxta licite datur ex causa; qualis est... 3. tempus Jubilei, vel &c.

Id quoque probat La-Croix p. 346. n. 1248.

At plenaria indulgentia non conceditur, nisi vere poenitentibus: nec vere poenitentes sunt, qui congruas poenitentias implere parati non sunt: ergo poenitentes tempore plenariæ indulgentiæ ad eas parati esse debent; ideoque iis imponendæ sunt.

Plenariæ indulgentiæ in Urbibus sunt fere quotidianæ; quarum ratio si satis esset ad minuendas poenitentias, Confessarii nunquam deesset ratio eas minuendi; quod non videtur congruum saluti poenitentium.

Adde, quod poenitentiarum imponuntur non solum in satisfactionem, sed aliis de causis, ut ex Syn. Trid. mox explicatum est; quæ causæ non cessant ratione Jubilei, aut plenariæ indulgentiæ.

Denique reatus poenæ certus est, indulgentiæ plenariæ consecutio non est certa: porro reatus certus non incerta, sed quoad fieri potest, certa expiatione delendus est. Ex quibus fit, ut Jubilæum non videatur iusta causa minnendi congruas poenitentias. Hac de re legi potest Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 543. reg. 12. ubi legitur can. 18. Concilii Salegustiadensis in hæc verba: *Quia multi tanta mentis sue falluntur stultitia, ut in aliquo capitali crimine inculpatis, poenitentiam a Sacerdotibus suis accipere nolint, in hoc maxime confisi, ut Romam evasibus Apostolicis omnia sibi peccata dimittat; sancto visum est Concilio, ut talis indulgentia illis non profuit, sed prius juxta modum delicti (non juxta minorem, ut Busemb. ait) poenitentiam sibi datam a suis Sacerdotibus adimpleant; & tunc Romam si velint ire, ab Episcopo proprio licentiam, & litteras ad Apostolicum ex eisdem rebus deferendas accipiant.*

Hinc Bened. XIV. in epist. encyclica ad Rom. Confess. 3. Decembris 1749. n. 65. ait: *Restava unicamente il dire qualche cosa sopra il tralasciarsi dal Confessore d'imporre la penitenza; giacchè dicevasi, non essere il penitente, che aveva preso l'indulgenza, obbligato di adempirla; ed essendoci ciò patuto un rilasciamento, nella istruzione, della quale si tratta, al §. 26. ci siamo spiegati doverci dal Confessore imporre al penitente la salutar penitenza, ancorchè esso sia preparato a prendere il Giubileo; dal che poi nasce l'obbligo del penitente di doverla adempire. Ait, la salutar penitenza, non juxta minorem. Nec enim indulgentiæ eo spectant, ut segnitiam foveant, sed ut imbecillitatem adjuvent.*

ANIMADVERSIO XLIII.

Non potest injungi 2. poenitentia publica, si sit periculum revelanda confessionis.

Cum peccatum publicum est, ex seipso, & a poenitente revelatum jam fuit; ideoque nullum potest esse periculum revelationis, seu revelandæ confessionis in Confessario suo munere fungente, & publicam poenitentiam imponente; quæ non solum pro publico peccato interdum injungi potest, & expedit, ut Busemb. loquitur; sed debet injungi, & necessario injungenda est, ut ait Synod. Trid. sess. 24. cap. 8. his verbis: *Apostolus monet, publice peccantes palam esse corripiendos. Quando igitur ab aliquo publice, & in multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde alios scandalo offensos, commotosque fuisse, non sit dubitandum; huic condignam pro modo culpe poenitentiam publice injungi oportet, ut quos exemplo suo ad malos mores provocavit, suæ emendationis testimonio ad rectam revocet vitam.*

Itaque poenitenti, qui publico scandalo inimicitiarum, intemperantiæ, seu libidinis, avaritiæ, & injustitiæ, iracundiæ, & rixarum, impietatis, ut perjuriorum, blasphemiarum &c. multos offendit, ut publica reconciliationis, temperantiæ, justitiæ, mansuetudinis, pietatis signa exhibeat, imponendum est, quæ prout prudentia, & pietas dictaverit, a Confessario determinanda erunt.

ANIMADVERSIO XLIV.

Et si possis immediate post absolutionem adhuc injungi &c.
Id quidem faciendum est, si Sacerdos forte oblitus sit poenitentiae ante absolutionem imponendae: at non esse obligationem praemittendi poenitentiae impositionem absolutioni, falsum puto. Ratio est, quia poenitens absolvendus non est, si congruam, & salutarem satisfactionem recuset: ergo necesse est ut haec ei a Sacerdote denuntietur, & ab eo acceptetur, priusquam absolvatur. Praeterea cum ratio hunc necessarium ordinem sine culpa praetermitti non posse evincat, tum ipsa universalis Ecclesiae consuetudo legis loco est in huiusmodi re gravi, & necessaria, quidquid Busemb. Dian. aut alii contra sentiant. Hinc Rituale Rom. de sacram. poenit. ait: *Cum igitur poenitentem absolvere volueris, injuncta ei prius, & ab eo acceptata salutari poenitentia, primo dicit: Misereatur &c.*

ANIMADVERSIO XLV.

Quorum sententia ad hoc saltem serviet, ut &c. si levissimam &c.

Hanc sententiam probat quoque La-Croix p. 346. n. 1260. quae sane cum proxima anteriore Busembau opinione consentit, & cohaeret. Si enim Sacerdos neminem, qui vel levissimam poenitentiam subire velit, sine absolutione dimittere debet, poenitentem prius absolvere potest, quam satisfactionem injungat; quia merito ponit, neminem levissimam poenitentiam v. g. unum Pater, & Ave recitaturum. At prior illa sententia ex dictis falsa est: ergo etiam haec praesens.

Utraque sane absurda, & falsa est; quia utraque iudicii ordinem pervertit. At haec posterior magis absurda, & evidentius falsa, utpote quae iudicem reo subdat, ejusque arbitrio turpissime addicat, divinarum iustitiae jura violat, poenitenti flagitiose indulgeat, ejusque salutem, ne illi displiceat, prodatur, Confessarium alienorum criminum participem efficiat, & absolutionem non mature imperiendam, sed projiciendam doceat, ac demum Tridentinae Synodo supra cit. apertissime contraria sit. Huiusmodi est praesens Busembau, & La-Croix opinio; quam proinde merito infectatur, & graviter carpit P. Concina Theol. t. 9. p. 430. qu. 3.

ANIMADVERSIO XLVI.

Dixi 1. communiter: quia probabile est, poenitentiam sub veniali tantum obligare. 1. Si imposita sit pro solis venialibus. 2. Si pro mortalibus aliis confessis.

Quod La-Croix p. 347. n. 1279. probat, etiam si poenitentia injuncta gravis sit.

Hanc sententiam Concina Theol. t. 9. p. 432. n. 12. falsam putat, quam ipso teste Salmanticenses rejiciunt, & pro contraria plures juniores allegant. Cujus ratio est, quia Sacramentum mutilare, non levis, sed mortalis culpa est: sed qui poenitentiam seu levi, seu multo magis gravem pro venialibus, aut mortalibus alias accusatis impositam omittit, Sacramentum mutilat, hoc est sua integritate detrahit: ergo &c. La-Croix quidem n. 1278. propositionem negat, loquendo, ut reipsa loquimur, de mutilatione quoad solam Sacramenti integritatem. Sed illud considerandum est, non quod ipse neget, sed quod jure negari possit. Licet enim materia levis, nisi aliud addatur, graviter non obliget; quatenus tamen pertinet ad Sacramenti integritatem, res gravis, & graviter obligans rectius asseritur, quam negatur, sicuti e. g. digitus, aut etiam manus res minuta, & exigua absolute est, at magni momenti, prout ad humani corporis integritatem necessaria. Ergo sicuti mortaliter peccat, qui digito, aut manu corpus mutilat, ita, imo multo magis mortaliter peccare videtur, qui partem necessariam ad Sacramenti integritatem detrahit, illudque fæde deformat, & deturpat. Sublimis Sacramenti dignitas, ejusque deformatio ex omissione poenitentiae consideranda est; ex quo quilibet intelligit, Concinae sententiam longe rationabiliorem esse, quam La-Croixii, & Busembau. Quod si hoc verum est, etiam si poenitentia imposita sit levis, multo magis id verum est, si sit gravis. At, inquit La-Croix, haec materia, inquantum est gravis, non est necessaria, cum Confessarius neque sub gravi peccato, neque materiam gravem teneatur pro talibus peccatis imponere: ergo materia, quae necessaria est respectu peccatorum poenitentis, est tantum levis: ergo hanc omittere, erit tantum veniale. Resp. Hæc subtilis La-Croixii ratio nec solida, nec probabilis est, sed sophistica. Esto enim non teneatur Confessarius materiam illam, seu poenitentiam gravem imponere; quid inde? Inde scilicet sit ut absolute sine ulla additione loquendo poeni-

tenti necessaria non sit; at illud adde, ut a Confessario sit imposita, & a poenitente acceptata: est ne amplius quoad poenitentem libera? Est ergo aperte falsum, quod gravis poenitentia, quatenus gravis, a Confessario pro venialibus, aut mortalibus antea accusatis imposita, & a poenitente acceptata, non sit materia necessaria. Hinc agnosce indolem probabilitatis ad cavillandum prone, ne ejus rationes sine examine admittas. La-Croix num. 1279. ita concludit: „Utraque sententia est probabilis. At nec Theologia, nec Philosophia sana, contradictoria probat.

Quod si non solum gravis, sed etiam levis poenitentia pro venialibus imposita, graviter obligare merito asseritur, multo magis id verum est, si pro mortalibus imponatur numquam rite accusatis. Quare hic quoque rejiciendus est Busemb., & La-Croix, qui contrarium sentit n. 1278. nixus eo principio, quod mox fuit laqueatum. Hæc enim culpa gravior est; quia, cum gravior poenitentia agenda a poenitente esset, ne levis quidem impletur; & cum deficiens satisfactio supplenda foret, ne injuncta quidem peragitur.

Si Confessarius noluit obligare sub mortali: quia cum possit imponere poenitentiam libere... potest &c.

Sacerdotem posse imponere poenitentiam libere, & sine obligatione, ipse La-Croix p. 345. n. 1249. minus probabile putat contra Busembaum, ego. autem falsum existimo. Sacerdos enim Dei minister cum sit, ejus voluntati, & legi sese conformare tenetur: at, cum voluntas Dei sit, & lex, ut peccatores dignam, seu congruam poenitentiam faciant, ut declarat Luc. 3. v. 8. illis verbis, *Facite ergo fructus dignos poenitentiae*, intelligitur, Deum velle, & præcipere, ut Sacerdotes congruam poenitentiam determinando, illam sub obligatione imponant, & imponere debeant: ergo non possunt eam libere, & sine obligatione imponere. Claves, inquit Syn. Trid. sess. 14. cap. 8. *Sacerdotibus non ad solvendum dumtaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent.* Ergo Sacerdotes clavibus manifeste abuterentur, si poenitentiam sine obligatione imponerent; quia clavibus solum uterentur ad solvendum, non item ad ligandum. Hinc eadem sacra Syn. eodem c. 8. ait: *Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus, & prudentia suggererit, pro qualitate criminum, & poenitentium facultate salutaris, & convenienter satisfactiones injungere.*

Quid est illud *injungere*, nisi præcipere, seu imponere veluti onus necessario portandum? Sacra Synodi mentem, & verba sine dubio pervertunt, qui putant, poenitentias instar consilii a Sacerdotibus suggeri posse, nec necessario sub præcepto esse imponendas; præsertim cum, si poenitentiae in poenitentium arbitrio relinquatur, poenitentes possint levissimam opera pro gravissimis delictis præstare; quod sacra Synodi menti aperte repugnat, quæ subdit: *Ne, si forte peccatis committant, & indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.* Hinc Summus Pont. Bened. XIV. ad c. 3. cit. ait: *Ci siamo spiegati, doverssi dal Confessore imporre al penitente la salutar penitenza &c. dal che poi nasce l'obbligo del penitente di doverla adempire.*

Itaque cum La-Croix n. cit. ait, „Probabilius videtur, tur poenitentiam non debere injungi sub consilio tantum, sed sub obligatione aliqua,“ eatenus resellendus est, quatenus his verbis juxta falsa sua principia Busembau opinionem reipsa non improbet, imo quoad praxim probet tamquam probabilem; præsertim cum addat illud, *sub obligatione aliqua*; qua additione vult, Confessarium „posse poenitentiam de se gravem, & pro mortalibus debitam imponere sub obligatione tantum, levi;“ quæ in re cum Busembau concordat, & rejiciendus cum eodem est.

Si enim Confessarius ita se gerat, Dominum agit, cum sit minister, ac ministerii potestate abutitur; quia, cum graviter pro ratione criminum ligare ex commissisibi dispensatione teneatur, leviter tantum ligat. Adde, quod ex mox dictis omisso poenitentiae ea ratione sit mortalis culpa, quod Sacramentum mutilat, & fæde deturpet. Ergo Sacerdos non solum peccat, si sub levi tantum obligatione poenitentiam gravem imponat, sed ne id quidem sua auctoritate facere potest; quia sua auctoritate facere non potest, ut omisso poenitentiae non sit mutilatio Sacramenti.

Poterit tamen pius, & prudens Confessarius imposita congrua satisfactione juxta modum criminum, & poenitentium facultatem, addere alia satisfactoria, & ad præservandum a peccatis apta opera ex consilio a poenitente peragenda, prout ejus salutis expedire cognoverit.

Eum, qui lucratur indulgentiam &c. liberari ab opere poenitentiae (nisi &c.) docet &c.

An in hoc laxamento resellendo immorari operæ pretium

tius est? Hactenus dicta illud labefactant, & monstro simile esse, evincunt. Illud repudiat Bened. XIV. verbis cap. 3. relatis, ubi ita loqui pergit. „Ed oltre la „necessaria correlazione, che intercede fra l'autorità „d'imporre la penitenza, e l'obbligo di adempirla, essendo sembrato incomprendibile, che possa dirsi, o „sia *vere penitens*, come deve essere, chi vuol confessare la plenaria indulgenza, se col pretesto di essa „vuol esentarsi dall'adempire quella penitenza, che „nella sacramental confessione gli è stata imposta dal „Confessore.“

ANIMADVERSIO XLVII.

Imo ad eam non obligabitur, si omnino injustam esse confitetur.

Cuinam constare debet, poenitentiam esse omnino injustam? An ipsi poenitenti? At nemo iudex in causa propria. Neque vero hic agitur de re cuiuslibet evidente. „Quisque, ait Concina Theol. t. 9. p. 435. num. 23. communiter in hac materia se doctum, probum, que reputat. Quare causam istam ut ineptam, & „periculam plenam rejicio.“

Præterea si poenitentia fuit evidenter injusta, cur non fuit recusata? Si autem fuit acceptata, cur non impletur? An poenitens propria auctoritate potest sibi acceptatam obligationem remittere? Hoc scilicet est absurdum, & aperte falsum. Adde, quod paucissimi etiam ex iustis satisfactiones iusto majores, hoc est majores poenis, quæ peccatis debentur, Deo exhibeant, etiam si præter poenitentias a Confessariis impositas alia pia, & satisfactoria opera peragant. Qua ergo fronte peccatores criminibus onusti de poenitentiis sibi impositis iudicium ferre, eas evidenter injustas appellare, & omittere audent?

Cur ipsi Theologi tam perversa iudicia, & criminosas omissiones iis permittunt?

Aus si poenitens eam non possit implere.

„Si tamen, inquit Concina, dividua poenitentia sit, eam implere partem debet, quam potest.“ Quæ doctrina certissima est, sicuti certissimum est, eum, qui non potest matutinum, & laudes recitare, potest autem reliquas horas, has recitare teneri ex prop. 54. ab Innoc. XI. damnata.

Quamquam hac in re missis contentionibus Confessarius, si fieri potest, adeundus est, ut poenitentiam commutet. Quod si qui poenitentiam imposuit, adiri non possit, ad alium confugiendum est, qui id præstet: hoc autem in ipsa confessione præstandum est; quia poenitentia hujusmodi ad Sacramentum pertinet; ideoque extra ipsum commutatio fieri nequit; quæ de re infra ad resp. 1. hujus ar.

Vel illius sit oblitus; nec tunc ad aliud quidquam tenetur. Idem habet La-Croix p. 347. n. 1275.

Ego non Theologos, sed æquos, proque homines hic consulo. Recitata doctrina est ne sana, & tuta? Præclarum sane oblivionis privilegium, ut non solum ab imposito poenitentia onere, sed ab alio quocumque exoneret.

An hæc fuit, aut esse potuit Christi ministri mens, ut, si poenitens poenitentia forte oblivisceretur, nihil omnino præstare teneretur? Cuinam unquam tam absurda cogitatio in mentem venire potuit? Venit tamen Busembau, La-Croixio, & aliis. Titius grave debitum cum Sempronio contraxit; quæ de re nullum chirographum extat, imo nulla memoria, ita ut Titius nec quid, nec quantum debeat, amplius recorderetur: quæro hic, utrum Titius ab omni onere solutus sit; & Sempronio nihil omnino debeat. An etiam de his dubitandum est? Dubitari autem potest, utrum poenitens nihil omnino debeat, quia debiti pro suis culpis a Christi ministro sibi impositi oblitus est?

Quid ergo, inquis, faciendum est? „Poenitens, inquit Concina, adire Confessarium debet, ut, si recedetur, poenitentiam patefaciat. Si etiam Confessarius oblitus peccata fuerit, tum denuo confiteri peccata debet, ut congruam poenitentiam accipiat, & „manifestare, an oblitus fuerit, necne culpabilis: „Vel, ut dixit p. 434. num. 20. de commutatione poenitentia ab eodem Confessario faciendæ (res enim præfens nihil aliud est, nisi poenitentia commutatio necessario faciendæ), „sufficit, ut Confessarius notitiam peccatorum habeat, & status poenitentis, licet notitia „non sit adeo exacta.“

Hoc sane ea etiam ratione necessario præstandum est, ne Sacramentum mutilum sit, & sua integritate destitutum; a qua integritate dum La-Croix poenitentem excusat, & liberat, ne eadem peccata bis confiteri cogatur, absurda absurdis addit, & refutatione dignus non est. An refutatione dignus est, qui poenitentis commodum, Sacramenti integritati præfert?

ANIMADVERSIO XLVIII.

Is qui poenitentiam implet in statu peccati, probabiliter quidem satisfacit &c.

Id quoque affirmant communiter recentiores, Merbeus, Juvenin, Turnely, Le Druin, & alii plurimi teste Concina Theol. t. 9. p. 359. n. 2. Contrarium asserunt S. Thom., S. Bonav., S. Antoninus, Soto, Ledesma, Suar., Lugo, Toletus, & alii, quos tamen Concina intelligendos putat de satisfactione meritoria, sine qua impleri posse præceptum satisfaciendi, priores existimant.

S. Thom. Suppl. qu. 14. ar. 2. ad 2. ait: *Quod sicut homo nescit pro certo, utrum caritatem habuerit in satisfaciendo, vel habeat; ita etiam nescit pro certo, utrum plene satisfecerit; & ideo dicitur Eccl. 5. „De propitia, „to peccato noli esse sine metu. „Nec tamen exigitur, quod propter hunc metum homo satisfactionem expleant iteret, si conscientiam peccati mortalis non habeat. Quamvis enim poenam non expiet per hujusmodi satisfactionem; tamen non incurrit reatum omissionis ex satisfactione neglecta; sicut nec ille, qui accedit ad Eucharistiam sine conscientia peccati mortalis, cui subjacet, reatum indignæ sumptionis incurrit. Sicuti S. Doct. in præcedentibus questionibus de illis, quæ ad Sacramentum poenitentia pertinent, disputat; ita hic de satisfactione sacramentali agit, idque ipsa ejus verba satis ostendunt. Cum autem doceat, satisfactionem non esse iterandam, si poenitens conscientiam peccati mortalis non habeat, hinc liquido colligitur esse iterandam, si conscientiam peccati mortalis habeat. Hic enim incurrit reatum omissionis satisfactionis, sicuti incurrit reatum indignæ sumptionis, qui cum conscientia peccati mortalis ad Eucharistiam accedit. Sed D. Thom. suam mentem distinctius aperit ar. 3. ad 3. ubi ait: *Quod aliquæ satisfactiones sunt, (a Confessario injunctæ, de quibus expresse loquitur, ut patet ex verbis objectionis, cui respondet) ex quibus manet aliquis effectus in satisfaciendis, etiam postquam actus satisfactionis transiit: sicut ex jejuniis manet corporis debilitatio, & ex elemosynarum largitione substantia diminuitur, & sic de similibus. Et tales satisfactiones in peccatis factæ non oportet, quod iterentur; quia quantum ad hoc, quod de eis manet, poenitentiam Deo acceptæ sunt: satisfactiones autem, quæ non relinquunt aliquem effectum in satisfaciendis, postquam actus transiit, oportet quod iterentur, sicut est de oratione, & similibus: actus autem interior, quia totaliter transiit, nullo modo vivificatur, sed oportet quod iteretur. Hanc doctrinam ex se æquissimam, tantique Doctoris auctoritate fultam sequitur Natalis Alex. Theol. t. 1. p. 492. reg. 23. ubi addit: „Eandem regulam confirmat S. Antoninus 3. p. tit. 14. c. 20. tutiusque propterea esse docet, ut Confessarius etiam diuturnas imponat poenitentias juniorum, peregrinationum, si miliumque operum, prout requirunt peccata, non tamen injungat diuturnas poenitentias orationum, & „præcipue his, de quorum lapsu celeri dubitat.“**

Accedit, quod satisfactio a Sacerdote injuncta, sit quasi materia poenitentia, ejusque pars: at satisfactio, quæ reipsa satisfactio non est, quia Deo non est accepta, nec illi satisfacit, non est quasi materia, nec pars poenitentia: ergo non est satisfactio a Sacerdote injuncta, ideoque satisfaciendi præceptum non implet.

Præterea Syn. Trid. sess. 14. c. 3. ita loquitur: *Sunt autem quasi materia hujus Sacramenti, ipsius poenitentia actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio; qui quatenus in poenitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque, & perfectam remissionem peccatorum ex Dei institutione requiruntur, hinc ratione poenitentia partes dicuntur. At opera satisfactoria in statu peccati perpetrata ad integritatem Sacramenti, & ad plenam peccatorum remissionem non requiruntur; quia ad id non conferunt: ergo non sunt Sacramenti pars; ideoque, ut mox ratiocinabar, præcepto non satisfaciunt; quia præcepti substantia, si ita loqui sibi, tota in eo est, ut Sacramentum poenitentia integrum faciat. Nam licet modus caritatis ex D. Thoma sub præceptum universæ non cadat, hæc tamen regula suam patitur exceptionem in nostra specie, in qua opus præceptum ex natura sua caritatis statum postulat.*

Prioris sententia assertores eam colligunt ex antiqua Ecclesiæ disciplina, cum satisfactio præcedebat absolutionem; & quia ipsa confessio est pars essentialis Sacramenti, quamvis in statu peccati mortalis facta.

Resp. Antiqua disciplina eo spectabat, ut poenitentes ad veram vehementemque contritionem disponentur, a peccatis abstererentur, eorumque contritio veluti aurum igne probaretur; quia, ut ait D. Thom. Suppl. q. 14. ar. 3. *quanto aliquis plura bona opera facit in peccato existens, magis se ad gratiam contritionis disponit; & ideo*

ideo probabile est, quod minoris pœne sit debitor. Et propter hoc deberent a Sacerdote discrete computari, ut ei minoris pœnam injungat, in quantum invenit eum melius dispositum. Itaque pœnitentia abolutionem præcedentes, satisfactionis loco olim habebantur, non quod satisfactiones proprie essent; quamdiu in statu mortalis peccati fierent, sed quia, cum diutius, & duræ essent, ad vehementem contritionem præparabant, & probabile erat, eas bona ex parte ex acri dolore, qui statum gratia ante abolutionem restitueret, fuisse profectas.

Discrimen inter confessionem, & satisfactionem evidens est; quia confessio est necessaria dispositio ad abolutionem, & culpæ remissionem; at satisfactio abolutionem subsequitur, culpamque remissionem supponit.

Peccat tamen, sed venialiter, ut docet &c.

Ego vero reum culpæ peccatorem numquam agam, dum bene agit, orat, jejunit, eleemosynas largitur. „ Venialiter peccat, inquit Busemb., quia Sacramenti partem suscipit indigne, & obicem ponit effectui, scilicet licet remissioni pœnæ. „ Resp. Falsum est, quod pœnitens impositas satisfactiones peragens, Sacramenti partem suscipiat; non suscipit, sed operatur, & operando Sacramenti partem complet, & perficit, non recipit, si in statu gratia id præstet.

Si vero opera a Sacerdote injuncta in statu peccati fiant, Sacramenti pars ex mox dictis non sunt. Neque vero ipsa bona opera obicem ponunt remissioni pœnæ, sed peccati status, in quo proinde permanendum non est, tum aliis de causis, tum ut opera bona vi satisfaciendi prædita sint. Quare peccator in nostra specie non peccat, sed pœnitentiam juxta mox dicta, & moderationem D. Thomæ iterare tenetur.

Quem tamen, obicem remoto, recuperari docent Navar., Tol. &c.

Hoc quoque falsum esse, docet, & evincit D. Thom. qui Suppl. qu. 14. ar. 3. ita ratiocinatur. *Opera extra caritatem facta ideo non erant satisfactoria, quia fuerunt mortua: sed per pœnitentiam non vivificantur. Ergo nec incipiunt esse satisfactoria.*

Præterea caritas non informat actum, nisi qui ab ipsa aliquantulum procedit: sed opera non possunt esse Deo accepta, ac per hoc nec satisfactoria, nisi sint caritate informata; ergo cum opera facta extra caritatem, nullo modo ex caritate processerint, vel de cetero procedere possint, nullo modo poterunt in satisfactionem computari.

Respondendo dicendum, quod quidam dixerunt, quod opera in caritate facta, quæ viva dicuntur, sunt meritoria vite æternæ, & satisfactoria respectu pœnæ dimittenda; & quod per caritatem sequentem opera extra caritatem facta vivificantur quantum ad hoc, quod sunt satisfactoria, sed non quantum ad hoc, quod sunt meritoria vite æternæ.

Hanc eandem opinionem excusitarunt nonnulli, quos hic sequitur Busembaum. At quid S. Doctor? Sed hoc, inquit, non potest esse: quia utrumque habent ex eadem ratione opera ex caritate facta, scilicet ex hoc quod sunt Deo grata. Unde sicut caritas adveniens non potest opera extra caritatem facta, grata facere quantum ad unum, ita nec quantum ad aliud.

Si opinio Busemb. vera esset, etiam si opera a Confessario injuncta, & a pœnitente in statu peccati facta non sint satisfactoria, ea tamen non essent ex necessitate repetenda, quia per subsequentem confessionem vim satisfaciendi recuperarent, & Sacramenti pars fierent: at quoniam hæc quoque opinio falsa est, necessario repetenda sunt.

Unde quam primum est implenda, potestque graviter etiam peccari nimium differendo, quod ex variis circumstantiis est judicandum. Hactenus rectissime.

Imo posse differri per annum (hoc est quamdiu &c.) vult ipse Dian. ex Amico &c. nisi &c.

Quomodo Busembaum hoc suum dictum conciliat cum proxime superiore? Nonne confessus est, posse graviter peccari nimium differendo pœnitentiam impositam? An eam differre per annum est exigua, non multa, seu nimia dilatio? Hic non theologica ratiocinatione, sed æquo, & communi sensu tantum opus est.

Pœnitentia sacramentalis executio est justitiæ Deo debita redditio, & Sacramenti pars: ergo ejus dilatio sine legitima causa, & necessitate culpabilis est, nimia vero dilatio graviter culpabilis: dilatio in annum ex communi, & æquo sensu est nimia: ergo est graviter culpabilis.

In hanc rem ita loquitur P. Concina Theol. t. 9. p. 432. n. 3. „ Leander, Diana, & alii Probabilistæ docent, posse per annum pœnitentem satisfactionem differre, quando Confessarius tempus non definivit. Hæc opinio, ut ex se patet, & falsa, & magnopere laxa est. Quando Confessarius tempus definit, intra hoc tempus agenda satisfactio est. Quando tempus non præfinit, cum primum pœnitens potest, solvere debet, tum astringitur.

Hanc doctrinam probavit ipse La-Croix p. 348. num. 1287. quam confirmat reg. 14. ff. de reg. juris, ubi dicitur: *In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præfensi die debetur, hoc est primo quoque tempore, &c.* n. 1284. addit: „ Diu differre pœnitentiam si ne causa, v. g. ad medium annum, communiter censetur mortale.

ANIMADVERSIO XLIX.

Pœnitentiam (etiam medicinalem) &c. nec tenevi acceptare, nec implere, eo quod &c. docet Diana ex Pal. &c. Sed contrarium probabilius cum Suar. tenet Averfa.

Cur Busemb. tantum ait, contrarium esse probabilius? Ut scilicet nemo religioni, & culpæ sibi vertat, si Dianæ opinionem sequi velit, & sequatur. Hæc est illa probabilitas, quam solidi Theologi merito execrantur. Quænam est Dianæ ratio? „ Quia, inquit, Confessarius nec judex est, nec medicus peccatorum committendorum. „ Resp. At hæc ratio est apertissime falsa; est enim indubitatum, Confessarium esse medicum pœnitentis quoad ejus spirituales morbos: ergo sicut medicus corporis non solum præsentem infirmitatem curare conatur, sed etiam ex ea, & infirmi conditione de iterato casu prudenter conjicit, & judicat, ac medicinam præscribit, si id accidat, puta si febris redeat, ita Confessarius ex malo pœnitentis habitu, & aliis circumstantiis, ejus iteratum casum metuens, hypotheticam medicinam prudentissime, & ex officio præscribit. Quis unquam hæc reprehendat, aut de his dubitet? Syn. Trid. sess. 14. cap. 8. inquit: *Habeant autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed &c.* Hypothetica pœnitentia est infirmitatis medicamentum: ergo ad Confessarii officium pertinet. Quid aliud est eam repudiare, nisi pio, & prudenti Confessarii præcepto repugnare, ac nolle ab animæ morbo curari, seu velle in peccato permanere? Huc demum tendunt Dianæ, & aliorum commenta, quæ proinde sine ulla dubitatione explodenda sunt.

ANIMADVERSIO L.

Potest satisfacere per alium, cui Confessarius id concedit &c.

Busembaum in lubrico versatur. Qui per se non potest, per alium satisfacere posse, res æqua prima fronte videtur. Sed considerandum est, hac in re nihil fieri posse a pœnitente sine Confessarii permissu, & auctoritate, tum quia hujus est, non pœnitentis de satisfaciendi impotentia judicare, tum quia satisfactio, quæ Sacramenti pars est, necessariam cum Confessario connexionem habet, nec nisi ab eo imposita, sacramentalis est. Hinc ab Alex. VII. ea thes. num. 15. proscripita est: *Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.* Quare Busemb. ut recte loqueretur, non disjunctive, sed copulative loqui debuerat, locoque illius vel ponere &, ita ut duas condiciones in pœnitente, ut per alium satisfacere posset, postularet, hoc est permissum Confessarii, & pœnitentis impotentiam.

Præterea dum Busemb. disjunctive loquitur, & in prima disjunctionis parte ait: *Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit*: nihilque addit, ponere videtur, Confessarium posse id concedere pro arbitrio. La-Croix quoque p. 348. num. 1284. absolute inquit: „ Confessarius potest concedere, ut pœnitentia per alium perfolvatur, „ citatque S. Thomam, S. Bonaventuram, & alios. Cur La-Croix non addit ex causa, vel ex defectu pœnitentis?

Animadvertendum ergo est, satisfactionem duplici modo spectari posse, hoc est vel prout est ordinata ad solutionem debiti, vel prout est medicina pro peccato vitando. Hoc secundo modo spectata satisfactio unius, alteri ex se non prodest; quia ex unius jejuniis, alterius caro non affligitur, nec coercetur, nec ex hujus bonis actibus alter bene agendi usum, seu habitum comparat. Ex quo illud necessario consequitur, ut Confessarius permittere non possit, ut unus pro alio satisfaciatur, quatenus satisfactio medicinalis est. Sed quantum ad solutionem debiti, inquit S. Thom. Suppl. quæst. 13. in art. 2. *unus potest pro alio satisfacere, dummodo sit in caritate, ut opera ejus satisfactoria esse possint.* (Nota illud, dummodo sit in caritate, ut &c. ne contrarium putes propter contrariam nonnullorum opinionem, quam profert La-Croix, nec improbat.) Verum quoniam satisfactio ad utrumque ordinatur, hoc est ad solvendam pœnam, & ad medendum peccatis, ut S. Doct. ex cujus sensu hactenus locutus sum, jam dixerat, & res ipsa loquitur, idcirco ita concludit: *Unde non est permitendum, quod aliquis pro alio*

penitentiam agat, nisi defectus aliquis appareat in penitente, vel corporalis, per quem sit impotens ad sustinendum, vel spiritalis, per quem non sit promptus ad portandum penam. Ubi notanda est cautio S. Doctoris, qui loquitur de defectu penitentis quoad penam, uti sunt cilicia, flagella, jejunia, incommoda peregrinationes &c. non quoad satisfactiones, quae penam corpori non afferunt, uti sunt preces, & eleemosynae.

Quare Confessarius animadvertat, partes Sacramenti penitentiae ex Synodo Trid. supra cit. esse ipsius penitentis actus, non alterius; ideoque, sicuti penitens confessionem (ut de contritione, quae ab alio suppleri nunquam potest, taceam) per alium, hoc est per interpretem facere non potest, si per seipsum possit; ita satisfactionem, quam ipse peragere valet, non esse permitendum, ut per alios peragat, & curandum, ut si pro corporis, & animi infirmitate jejunia, & alias corporis afflictiones ferre nequeat, id suppleat precibus, eleemosynis, moderata abstinencia, aliarumque virtutum, ac praesertim dilectionis Dei, & proximi actibus.

An vero satisfaciens pro alio, fatal pro se possit, alii ajunt, alii probabiliter negant.

Id vere negant. Inquit enim S. Thom. ar. 2. mox cit. ad 3. In solutione debiti attenditur quantitas pane, sed in merito attenditur caritatis radix; & ideo ille, qui ex caritate pro alio meretur saltem merito congrui, etiam sibi magis meretur; non autem qui pro alio satisfaciens, etiam pro se satisfaciens: quia illa quantitas pane non sufficit ad utrumque peccatum; tamen satisfaciendo pro alio, sibi meretur aliquid majus, quam sit dimissio pane, scilicet vitam aeternam; quibus verbis non solum suam sententiam confirmat, sed etiam contrariae rationem dissolvit.

Quare si quis forte pro alio satisfaciendi onus susceperit, caveat ne contraria opinione, aut versatili probabilitate abreptus putet, se iisdem operibus pro se, & pro alio satisfacere posse, eodemque tempore suam, & alterius penitentiam implere.

ANIMADVERSIO LI.

Imo etiam probabiliter, etiamsi talia fecerint (reservata) ut habet Fernad.

Hanc opinionem rejiciunt graviores Theologi, Suarez, Valentia, Gonet, & alii plures teste Concina Th. t. 9. p. 433. n. 16. Ratio est, quia satisfactio est actus iustitiae ex D. Thom. Suppl. qu. 12. ar. 2. ergo ad eum tantum Judicem pertinet, ad quem spectat iudicium de peccatis, pro quibus imponitur. Sicuti Superior reservans est Index peccati reservati, non alius inferior, ita quoque poena hanc peccato debita; quia poena est quoddam accessorium peccati: accessorium autem sequitur naturam sui principalis. Arrogantiae vitium est, ut inferior Index in superioris iudicio se se immisceat, illudque reformare audeat. Cum peccatum reservatum fuit absolutum, sublata quidem fuit reservatio. At quid inde? Ergo, infert Dicast. apud La-Croix p. 349. in fine num. 1292. aequalis est in omnibus Confessariis potestas; & hinc fieri vult, ut quilibet Confessarius penitentiam pro eo impositam commutare queat; cuius violationem La-Croix non refellens, tacite probat; quae tamen refellenda, & improbanda est. Nam sublata reservatione per absolutionem a Superiore impertitam, omnes quidem Confessarii jus habent in peccatum, ut illud absolvere iterum possint, si clavibus iterum subiciatur, non tamen jus habent in sententiam a superiore Iudice prolatam, ut eam reformare possint. An Index superior absolvendo, hanc illis fecit potestatem? An ipsa absolutio? Absurda scilicet haec sunt, & falsa. Ergo Dicastilli discursus mera cavillatio est, non ratio mutandi sententiam, & in contrariam eundi.

ANIMADVERSIO LIi.

Sine nova sacramenti administratione potest id solus Sacerdos qui injunxit, si adhuc recordetur statum penitentis ..... verb. gr. intra hebdomadam; imo etsi post longum intervallum.

Sacerdotem, qui penitentiam injunxit, sine nova sacramenti administratione eam commutare posse, probabiliter quoque putat La-Croix p. 349. nu. 1298. hac ratione nixus, quia quamdiu poena imposita, non est impleta, Index habet jus agendi circa ejus impletionem: ergo etiam circa immutationem, si reus petierit.

Resp. Confessarius Index est, duplici praeditus potestate absolvendi, & ligandi, quam duplicem potestatem eodem iudicio, eodemque tempore exercet, absolvendi quidem a culpa, ligandi autem quoad poenam, quam penitenti pro peccato imponit.

Porro haec duo Confessarii officia conjuncta sunt, & inseparabilia; quia nec absolvere potest, quin liget, nec

ligare, quin absolvat. Penitentiae commutatio nihil aliud est, nisi impositi ligaminis solutio, nevisque substitutio; hoc est, dum Confessarius penitentiam commutat, idem, aut aliquid amplius praestat, ac dum ligat: ergo id facere non potest, nisi simul absolvat. Confessario jus commutandi penitentiam, quod sevincit ratio La-Croixii, non abjudicamus: hoc ius ab eo extra Tribunal confessionis exerceri posse, La-Croixii ratio ne per somnium quidem ostendit. An probabiliter loquitur, qui sine ratione loquitur? Nisi forte probabilem appellare velis opinionem paucorum probabilium, qui, cum de suo, & sine ratione scribunt, audiendi non sunt. Plures pro contraria sententia citat ipse La-Croix, eamque sequitur Concina Theol. t. 9. p. 433. n. 17. quam confirmat ratio allata. Praeterea, ut ratiocinatur idem Concina, penitentia haec sacramentalis est: ergo ratio brevis est, sed solida: penitentia enim sacramentalis, sacramenti pars est, quae proinde a sacramento separari non potest; a quo si separaretur, non est amplius sacramentalis. Ergo in ipsa sacramenti administratione, penitentiae commutatio facienda est, nec extra fieri potest.

Subdit P. Concina: „Continuo (non intra hebdomadam, ut ex mero arbitrio ait Busembaum) post impertitam absolutionem, antequam penitens discedat, poterit in aliquo casu Confessarius proprio penitenti commutare, augere, minuire penitentiam; quia idem iudicium reputatur. Absoluto tamen ante absolutionem, nem haec omnia praestare Confessarius debet. Ita loquitur cautus, & moderatus Theologus. At cum iudicium suis omnibus partibus absolutum est, & penitens a tribunali discessit, ac post duos, tresve dies, aut quatuor redit, idem iudicium moraliter censeri posse, Busembaum de suo comminiscitur, & absurdissime loquitur contra omnium sanae mentis hominum iudicium. Sed alia addimus.

Qui dicunt, etiam ultimum posse, non repetitis peccatis: quae sententia, etsi non &c. ex principio tamen extrinseca videtur esse in praxi probabilis.

La-Croix p. 349. n. 1295. postquam retulit sententiam negantem posse fieri in ipsa confessione penitentiae commutationem ab alio Confessario, nisi audita peccatorum repetitione, & affirmantem id fieri posse sine repetitione, subdit: „Prima sententia (negans) est longe probabilior; hinc secundam esse improbabilem dicunt J. Sanch. d. 14. & Arr. n. 28. quamvis Lugo num. 109. fateatur, esse in praxi probabilem saltem per principia extrinseca. Quam probabilitatem cum non refellat, tacite probare videtur.

P. Concina Theol. t. 9. qu. 8. ait: „Sententia, (negans) quam communiter Theologi defendunt, sola vera est, & prior (affirmans) penitus falsa, & improbabilis per principia sive intrinseca, sive extrinseca. Ratio est manifesta, quia alter Confessarius ideo commutare penitentiam potest, quia recognoscere causam valet: causam autem recognoscere requirit, peccatis incognitis. Praeterea quomodo prudens, & proportionata, haec commutatio esse potest, nisi constet, quae vindicta peccatis debita sit, & quae medicina necessaria sit penitenti?

Opinio, sola etiam plurium recentium auctoritate subla, nec speculative, multoque minus practice probabilis est; quia eorum auctoritas, cum ex arbitrio loquuntur, & evidenti rationi repugnant, sola ducti indulgenti prurigne nullius est ponderis, contraria praesertim communi Theologorum auctoritate reclusa, & oppressa. An evidenter temerarium non est illud iudicium, quod incognita causa ferretur? Causa penitentis sunt ipsius peccata: ergo his incognitis iudicium est evidenter temerarium. Temeritas porro iudicii in praesenti specie eo nomine impudenter est, quod Confessarius non solum incognita causa iudicare, sed etiam iudicium, quod alter Confessarius cognita causa talit, reprehendere, & reformare audeat.

Non probabilis dicenda est opinio eorum, qui huiusmodi iudicia juri naturae, communique omnium sensui, etiam ubi de minimis rebus agitur, adversantia, probant; sed mirandum, quod haec, cum de maximo quoque salutis aeternae negotio res est, probare audeant. Quid ego nunc Busembaum refellam ajentem, sententiam huiusmodi Confessariis posse servare, quando penitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert? An Confessario permittitur est, temere iudicare, quia penitens difficultatem subire recusat illum reformandi? An in sacro tribunali illud iudicium licet, quod nusquam gentium licet? Sed cur in tam absurdo commento refellendo immoror? Si tempus id non fert, ut penitens peccata repetat, ne illud quidem fert, ut Confessarius iudicium proferat, quod alio tempore ferendum est.

Praesertim si ex confessione &c. habeant aliquam confusam notitiam peccatorum praeterita confessionis.

Ex hac aliqua confusa notitia nonnulli confusum, & in-

consultum iudicium proficisci potest. Ergo nisi Confessarius sufficientem peccatorum notitiam habeat, unde de congrua, & salutaris penitentia iudicare prædenter possit, penitentiam commutare nequit; & penitens, qui hanc notitiam ex incommodi fuga præbere renuit, iners merito iudicatur, & computationis beneficio indignus.

ANIMADVERSI O LIII.

Ipse penitens non potest &c. etsi contrarium probabile dicat Diana &c. sed hoc Turr. temerarium, Card. de Lugo communi Theologorum, & fidelium sensui repugnare dicit.

Busembau historicum hic agit, remque in medio relinquit; quasi Dianæ opinio, quam Dicast. teste La-Croix p. 348. n. 1292. non audeat appellare parum probabilem, non sit aperte falsa. Cum de veritate agitur contra libertatem, probabiles lippire solent: cum contra res est pro libertate, nimis acute cernunt. Dum penitens penitentiam ex se commutat in aliam licet evidenter meliorem, eam omittit quæ a Confessario sibi iniuncta est, ideoque ejus præceptum violat: nec enim melior penitentia, si sit diversi generis, minus bonam continet: ergo penitens evidenter peccat. Adde, quod penitentia sponte suscepta non est sacramenti pars: ergo penitens sacramentum suum integritate privat. An hæc non est evidens culpa? Hujusmodi penitentium, qui mali non videntur, superstitiosa ignorantia non est per fucatam probabilitatem palpada, sed sana doctrina corrigenda; monendique sunt, penitentiam meliorem sponte susceptam minus Deo acceptam esse, quam minor penitentia ex obedientia Confessarii in sacramenti complementum peracta; ideoque hanc necessario esse implendam; cui si penitens aliquid, aut etiam multa addere velit, rem optimam esse.

ANIMADVERSI O LIV.

Extra sacramentum, sacrificium, & martyrium &c.

Anacletus Theol. Mor. p. 503. qu. 2. n. 11. omittit illa verba *extra sacramentum &c.*

Concina Theol. t. 9. p. 437. n. 3. & Wig. in trib. p. 601. n. 79. habent illud *extra sacramentum*, non item reliqua. Additur *extra sacramentum*, ut indulgentia distinguatur ab illius penæ remissione, quæ ex vi sacramenti percipitur, & hoc sensu intellige illud *extra sacrificium*. Addit autem Busembau *extra martyrium*; quia martyrium vicem baptismi supplet, & omnium penarum, quæ culpis debentur, remissionem sine indulgentiarum beneficio consequitur ex D. Thoma p. 3. q. 66. art. 11. & 12.

Ceterum hæc additiones necessariae non sunt, & rem magis involvunt, quam illustrent; recteque indulgentia definitur beneficium, quo Ecclesiæ auctoritate sub conditione operis ab ea præscripti remittitur pœna residua post contritionem, confessionem, & absolutionem, ut colligitur ex D. Thoma Suppl. q. 25. a. 1.

Idque per modum... vel nuda solutionis erga non subditos, ut... catechumenos.

Illud certum est, catechumenos, qui gratiam justificantem nondum assecuti sunt, indulgentiarum capaces non esse; quia pœna non remittitur, nisi remissa culpa.

Utrum vero catechumeni, qui vehementi caritatis, & contritionis actu gratiam justificantem sunt consecuti, indulgentiarum sint capaces, dubitari potest. Busem. hic affirmat, sed mox resp. 3. id inficiatur; quia ad lucrandas indulgentias ibi primo loco requiritur, ut sit baptizatus. Hanc conditionem Concina quoque Theol. t. 9. p. 450. qu. 3. & Wigand in trib. p. 606. n. 92. postulant; & hanc esse communem, & probabiliorum Theologorum sententiam affirmat Anacletus Theol. mor. p. 507. qu. 4. n. 39. In hac questione immorandum non puto, quia non videtur necessaria. Nec enim Ecclesiæ consuetudo habet, sicut Anacletus advertit, ut catechumenis indulgentias concedat. Ceterum catechumeni justificante gratia præditi, licet ratione characteris baptismi, Ecclesiæ membra non sint, nec illi subditi, ratione tamen gratiæ & caritatis, Ecclesiæ sunt conjuncti, & illius membra; ideoque, sicut illis in statu gratiæ defunctis indulgentiæ profunt, ita quoque viventibus prodesse, si Ecclesiæ hoc beneficium illis impertiendum judicaret. Hinc juxta D. Thom. Suppl. q. 25. art. 3. ad indulgentiam requiritur unio ejus, cui dispensatur, ad eum qui merebatur (quod fit per caritatem; &) & post subdit, quod indulgentiæ valens &c. dummodo ex parte dantis sic auctoritas, & ex parte recipientis caritas: ait caritas, nullamque characteris mentionem habet.

ANIMADVERSI O LV.

Ut sit in gratia saltem tunc, quando opus præscriptum completur.

Id certe necessarium est ex ratione a Busembau alla-

ta; & sufficere videtur, nisi indulgentiam concedens aliter præscripserit. Hinc Bened. XIV. littera encyclica anni 1749. 3. Decemb. nu. 76. pro Jubilæo anni 1750. ita declarat. *Abbiamo creduto non doverci da noi escludere dal frutto dell' indulgenza, chi incomincia, o prosegue la visita delle Chiese senza avere premiessa la confessione; purchè sia in grazia, quando fa l'ultima opera, in cui consegue l' indulgenza.*

Nam sufficit vitiatum ex fine inbonesto veniali, vel alia circumstantia prava. Ita quoque sentit La-Croix p. 360. num. 1411.

Ex Concina Theol. t. 9. p. 450. n. 36. hæc opinio falsa, laxa, & spiritui Ecclesiæ adversa est.

Hinc Bened. XIV. loco mox cit. ita prosequitur: „E, purchè le visite sieno fatte con divozione; devote visitaverint si legge nella bolla *Peregrinantes*, e nella stravagante *Unigenitus* si ritrova la parola *devotionis*, nell'altra *Quemadmodum* la parola *reverenter*, ed il Navarro spiegando le dette parole così dice: *Per quæ significatur, visitationes has Ecclesiarum fieri debere bene, & quidem recte. Nam licet per asserta cum communi non sit necessarium ut fiant in statu gratiæ, necessarium tamen est, quod sint actus boni moraliter.* E' necessario dunque, accid si adempisca l'opera ingiunta delle visite, che la visita si faccia con intenzione, o volontà, d'onorare Dio, o i suoi Santi, che si vada, e si entri nelle Basiliche con modestia (quibus verbis corrigitur La-Croix, qui p. 361. n. 1432. visitationem devote fieri ait *ab immodesto, & peccante per viam, si modeste ingredietur, & orat*) „e che vi si eserciti qualche atto di religione. Dal che s'inferisce, che se uno va alle Chiese senza alcun fine buono, ma per mera curiosità, e se va per fare, come suol dirsi, una passeggiata, non guadagna il giubbileo.“

Neque vero tale opus vitiatum saltem sufficit, ut male ait Busemb. si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum. Nam licet tale opus vitiatum, e. g. elemosyna inanis gloriæ causa impertita conferat ad finem peculiarem, cujus causa indulgentia fuit concessa, ut ad constructionem Ecclesiæ, bellum contra infideles &c. non tamen confert ad finem omnibus indulgentiis communem, qui ex Clem. VI. cap. 2. *Unigenitus* tit. 9. lib. 5. extrav. comm. in eo est, ut *cunctorum fidelium augeatur devotio, fides splendeat, spes urgeat, caritas vehementius incalcescat.* Ecclesiæ est quidem pia, & munifica mater, non tamen prodiga. Indulgentia ab ea impertita penam quidem peccatis debitam relaxat supra operis virtutem, eo tamen usque non progreditur, nec progredi potest, ut pro opere malo, Deo exolo, & pœna digno eam condonet.

ANIMADVERSI O LVI.

Non expirant..... ut habet Sa, ante notitiam revocationis.

Sicut indulgentiarum duratio, ita earum expiratio a Pontificis voluntate pendet. Tandiu durant, quamdiu ipse voluerit: statim ac eas expirare vult, expirant. Ne tamen fideles in errore versentur, revocationem publicat, cum eas revocatas vult; qua publicata statim expirant, nisi aliter voluerit, & declaraverit. An de his dubitandum est? An ignorantia supremam Romani Pontificis vim habet? An superiorem Romani Pontificis auctoritatem virtutem consecuta est, ut contra ejus voluntatem indulgentiarum tempus proroget? Hac de re disputare, si sana mente sumus, non possumus, nisi de Summi Pontificis indulgentias revocantis voluntate, quæ ex ejus verbis colligenda est, divinando, aut fingendo.

ANIMADVERSI O LVII.

Cum tamen sint gratia, large sunt interpretanda &c.

D. Th. Suppl. qu. 25. art. 2. ostendit, indulgentias tantum valere, quantum pronuntiantur. At cum Busembau eas large intelligi vult, ultra terminos pronuntiationis illas extendit, & plus valere contendit, quam sonent. Gratia quidem illæ sunt amplissimæ, quæ tamen ab interprete nullam vim habent, sed solum a concedentis voluntate, quam verbis declarat. Quod si quid obscurum, aut dubium est, non est audendum, ne fideles decipiantur, & sacri Ministri contemptui obijciantur. Cum Summi Pontifices indulgentias perpetuas esse volunt, id expriment, sicuti etiam tempus determinant, ultra quod eas vim habere nolunt. Quod si forte quoad durationem nihil definiant, non interpretatione, quæ nullam prorsus vim habet, utendum, sed declaratio Pontificiæ mentis, aut nova gratia petenda est.

ANIMADVERSI O LVIII.

Contrarium tamen est probabile.

L I 2

In-

Indulgentiæ non ex opinione Scriptorum, sed ex mente dispensatoris thesauri Ecclesiæ vim habent. Sacerdotum officium est, neminem decipere, nemini blandiri, sed juxta veritatem loqui; quæ si obscura, aut incerta est, nihil jactabunde pollicendum, sed fideles ad pios affectus excitandi sunt, ut quam maximam possunt, peccatorum remissionem a divinâ misericordia consequantur.

ANIMADVERSI O LIX.

Possunt moribundi plures indulgentias plenarias... simul lucrari &c.

Quasi vero una indulgentia plenaria rite obtenta non sufficiat, aut aliquid quoad pœnæ remissionem residuum relinquat; vel Ecclesiâ indulgentias non munificè impertiat, sed prodigat, & projiciat. Si uno die, ut mox dicemus, nonnisi una indulgentia plenaria obtineri potest, multo minus eadem hora, & tempore.

ANIMADVERSI O LX.

Requiritur autem, ut moribundus crucem &c. secum habeat.

Quoad hoc verba concessionis consideranda sunt.

ANIMADVERSI O LXI.

Probabile est, concessum pro certo tempore posse sæpius obtineri, repetendo &c. v. g. eadem die, nisi &c. quia favores sunt ampliandi.

Favores quidem sunt ampliandi, non tamen ex arbitrio subditorum, sed ex voluntate, & munificentiâ Superiorum, quæ ex interpretatione legem non accipit. Præfens opinio, quam Busembau probabilem facit, & La-Croix p. 375. n. 1374. sequitur, est certo falsa. Nam Bened. XIV. litt. encyclica supra cit. num. 84. inquit: „Antica è stata la quistione, se nel tempo dell' Anno „Santo avendo taluno divotamente visitato le Basiliche „trenta volte, essendosi anche confessato, e comunica- „to, e potendo però supporre d'aver conseguito il frut- „to del giubileo, possa di nuovo conseguirlo, facendo „un'altra volta la visita nel numero prescritto delle ba- „siliche, e di nuovo confessandosi, e comunicandosi. „Tum recitatis contrariis opinionibus subdit: „Abbiamo „creduto bene di dichiarare nel §. 52. la nostra mente „sopra questa altre volte proposta controversia; ed aven- „do considerato non trattarsi ora d'un giubileo di due „settimane, ma d'un giubileo, che dura un anno in- „tiero, non trattarsi di opere ingiunte, che possano a- „dempirsi più volte in un giorno, come accade, quan- „do si concede l'indulgenza plenaria a chi ne' tali gior- „ni determinati visita la tal Chiesa; nel qual stato di „cose, ancorchè più volte in un giorno si faccia la vi- „sita della Chiesa, non si può che acquistare una sola „indulgenza per giorno, giusta il decreto della Congre- „gazione delle indulgenze espressamente approvato dalla „santa memoria d'Innocenzo XI. e legalmente promul- „gato ai 7. di Marzo 1678., in cui così si legge: Se- „mel dumtaxat in die plenariam indulgentiam in certos „dies Ecclesiam visitantibus concessam, vel aliud pium „opus peragentibus lucrificari; „(en legitima definitio „contra Busemb. opinionem) „ma trattarsi di numerose „visite di Basiliche distanti l'una dall'altra, che non „possono farsi, se non in molti giorni distinti, non ab- „biamo avuta difficoltà di dichiarare, potersi più volte „nell' anno santo, ripetendosi più volte le opere ingiun- „te, conseguire la santa indulgenza.“

ANIMADVERSI O LXII.

Ut quis lucratur pro defunctis, probabiliter non requiritur ut sit in gratia.

Id quoque probat La-Croix p. 355. num. 1351. Sed ad opinandum nimis faciles sunt.

Cur Busemb. ita opinatur? Quia qui lucratur indulgentiam pro defuncto, ponit opus tanquam conditionem, quo posito Pontifex applicat defuncto indulgentiam. Quo fundamento id asserit? Nullo: ergo ex arbitrio loquitur. Eadem est ratiocinatio La-Croixii, dum ait, indulgentiam acquiri defuncto ex opere operato.

D. Th. Suppl. q. 25. art. 1. ait, quod indulgentiæ valent & quantum ad forum Ecclesiæ, & quantum ad iudicium Dei, ad remissionem pœnæ residuæ post contritionem, & confessionem, & absolutionem. S. Doct. sine limitatione loquitur; ideoque ex ejus mente indulgentiæ non valent ad remissionem pœnæ, nisi qui eas lucratur seu pro se, seu pro aliis, in gratiæ statu versetur. Nec enim status gratiæ solum requiritur pro acquirendis indulgentiis, ut earum quis capax sit, sed etiam ut opus, cujus intuitu conceduntur, sit satisfactorium. Summi Pontifices thesauri Ecclesiæ ex infinitis Christi, ac præ-

terea B. V. M. & Beatorum satisfactionibus, ac meritis constantis dispensatores, opus quidem satisfactorium adjuvant, ut defunctis plus profit, quam ex vi sua prodesse potest; at opus omni satisfaciendi vi vacuum, non est causa conveniens impertiendi indulgentias, eo ipso quia hujusmodi est, & quia est opus inimici Dei, & Sanctorum, & quia ideo acceptum non est, ac ex se vanum, & inutile ad remissionem pœnæ: at docente Angelico Suppl. qu. 71. art. 10. ad hoc ut indulgentiæ valeant, requiritur causa conveniens indulgentias faciendi; quod etiam docuerat qu. 25. art. 2. ergo requiritur status gratiæ, ut quis indulgentias pro defunctis lucratur.

Præterea si præfens Busemb. & La-Croixii sententia admittatur, admittenda quoque foret sententia docens ad indulgentiam sufficere opus ex fine, vel circumstantia venialiter vitiatum; quia tale opus faciens ponitur capax indulgentiæ: at hæc sententia merito fuit explosa resp. 3.; ergo præfens quoque merito exploditur.

ANIMADVERSI O LXIII.

Possunt uno & eodem opere plures indulgentiæ... lucrificari. Idem habet la Croix p. 375. n. 1371.

Sed hoc a mente Pontificum indulgentias concedentium pendet: at dum plures indulgentias concedunt, eorum mens esse videtur, ut plura bona opera fiant; quia indulgentiarum concessio ex Clem. VI. supra cit. eo spectat, ut fidelium devotio, & caritas augeatur. Quare non est verisimile, uno eodemque opere plures indulgentias acquiri, nisi id fuerit expressum. Præsertim cum, si id verum foret, indulgentiæ facile vilescerent; quod nec Dei honori, nec fidelium saluti congruit.

ANIMADVERSI O LXIV.

Non lucrantur indulgentias, qui ex impotentia, vel ignorantia sive totum opus præscriptum, sive notabilem ejus partem omittunt.

Recte quidem; ne tamen putes, indulgentiam ab eo acquiri, qui partem non notabilem operis præscripti omittit, ut ponere videtur Busemb. & docet La-Croix p. 360. n. 1408. D. Th. Suppl. qu. 27. art. 3. ita discuit: *Remota causa removetur effectus: si ergo aliquis non facit hoc, pro quo indulgentia datur, quod est indulgentiæ causa, indulgentiam non consequitur.* Hoc autem pro quo indulgentia datur, est totum opus præscriptum, non major, aut maxima ejus pars: ergo. Præterea non existente conditione, non consequitur illud, quod sub conditione datur. Unde cum indulgentia detur sub hac conditione, quod aliquis aliquid faciat, vel det, si illud non exerceat, indulgentiam non consequitur. Frustra vero quis ad mentem Pontificis hic confugiat, qui, cum suam mentem declaraverit, & indulgentiam concesserit facienti tale opus, vel danti talem eleemosynam, intelligitur indulgentiam non concedere non facienti, vel non danti, uti est qui totum non facit, vel non dat. Quod tamen intellectum volo de tota indulgentia juxta mox dicenda ex D. Thoma.

Nisi tamen ob gravem difficultatem hoc opus ei in aliud est commutatum.

Si quis indulgentiam consequatur aliud faciendo, in quod opus præscriptum, fuit ei commutatum, effectum consequitur sine causa; & non posita conditione id obtinet, quod sub conditione datum fuit: quæ sunt falsa & absurda.

Busembau falsa positione nititur, dum ponit, opus pro indulgentia præscriptum ob gravem difficultatem posse commutari. Hoc, inquam, absolute loquendo falsum est; quia commutatio operis fieri non potest, nisi Summus Pontifex indulgentiam concedens, hanc facultatem concesserit. Opus commutare pro indulgentia nihil aliud est, nisi indulgentiam concedere pro alio opere; quod certe facere non potest, nisi indulgentiæ dispensator, & auctor.

Hinc Bened. XIV. ep. encycl. cit. num. 52. ut plures possent jubilæum anni 1750. consequi, minoribus Romæ poenitentiar præfectis auctoritatem impertit permutandi præscriptas Basilicarum visitationes tum Romanis, tum exteris, qui eas peragere non possent, in alia pia opera, vel numeram visitationum minuendi.

ANIMADVERSI O LXV.

Non obstat effectui indulgentiæ... 3. si eleemosynam dæ exiguam, nisi tamen &c. ita Fill. &c.

Hanc opinionem P. Concina Theol. t. 9. p. 451. n. 37. falsam, & laxam appellat.

Hinc Div. Th. Suppl. qu. 25. art. 2. ad 3. ait: *Quod quando datur indulgentia indeterminate ei, qui dat auxilium ad fabricam Ecclesiæ, intelligitur (etiam si in Bulla, contra ac Busemb. male ait, non exprimitur) tale auxilium, quod sit conveniens ei, qui auxilium dat; & se-*

cur.

cundum quod accedit ad hoc, secundum hoc plus, vel minus de indulgentia consequitur. Unde etiam aliquis pauper dans unum denarium, consequitur totam indulgentiam, non autem dives, quem non decet ad opus tam pium, & fructuosum ita parum dare: sicut non diceretur Rex alicui homini auxilium facere, si ei obolum daret. Doctrina D. Thomæ ex se æquissima, ejusque auctoritate fulta, contrariam Busembaum, & aliorum irrationabilem, & falsam esse evincit.

Si Ecclesiam... non possit ingredi ob hominum multitudinem, dummodo &c. Idem habet La-Croix p. 361. num. 1433.

Ita quidem mentem Pontificum non sine ratione, & æquitate interpretari possumus; attamen ut res in tuto sit, concursu deferrescente ad Ecclesiam redeundum est.

Etsi opera fuerint aliunde debita, verb. gr. ex præcepto Ecclesiæ.

Hoc falsum, mentique Ecclesiæ contrarium merito habetur, nisi id in concessione indulgentiæ exprimatur, aut aperte includatur. Nam dum opus pro indulgentia acquirenda imponitur, onus ex Ecclesiæ mente imponitur, ut qui maximum Indulgentiæ beneficium & commodum consequi vult, aliquod incommodum subeat: at si opere aliunde debito, opus pro indulgentia impositum impleretur, nullum onus pro indulgentia imponeretur: ergo &c. Hinc Bened. XIV. litt. encycl. cit. num. 53. ait: *Ma la più equa opinione sembra esser quella, non potersi conseguire l'indulgenza con un'opera, che uno per altro titolo è obbligato di fare, se chi concede l'indulgenza espressamente non dice, & che possa acquistarsi coll'opera predetta; il che sovente accade, quando fra l'opera ingiunta si prescrive il digiuno di tre giorni, ed individuandosi i giorni, dicesti per esempio, che siano i tre giorni delle quattro tempora di Settembre. Così distingue con molti altri il Passerino, e concorda il Padre Teodoro.*

ANIMADVERSI O LXVI.

Quando datur potestas commutandi &c. id non necessario fit in confessione, & a Confessario, qui &c. sed &c. ita enim declarat Greg. XIII. Ita quoque sentit La-Croix p. 362. num. 1439.

Si Gregorius XIII. ita reipsa declaravit, dubium non est, quin eo tempore ita fieri potuerit. Sed videndum, utrum ita declaraverit. Nam Busemb. Bullam non innuit, quæ consuli possit. Bened. XIV. pro Jubilæo anni 1750. constit. Convocatis anni 1749. die 6. Decembris n. 25. contrarium declaravit his verbis: *Advertant insuper, supradictas absolutiones, commutationes, dispensationes non posse a se exerceri extra actum sacramentalis confessionis, neque extra suam cujusque Basilicam, vel Ecclesiam, nisi in casibus alias sibi a majori penitentiario permixtis, vel permittendis, vel in casu administrandi penitentis sacramentum alicui infirmo, qui, cum corporalis ægritudinis causa ad Basilicam ipsi respectivo designatas accedere personaliter nequeat, eorum aliquem arcessendum duxerit, ut confessionem sacramentalem pro Jubilæi consecutione, ut profertur, apud ipsum expleat.*

ANIMADVERSI O LXVII.

Cum confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur venialium, probabilius est non requiri, ut conditionem sine qua non, sed &c. Id La-Croix quoque p. 360. n. 1414. probabile est. Sed subdit, contrarium, quia tutius, merito tenendum.

P. Concina Theol. t. 9. p. 450. nu. 35. teste hæc opinio communi sententiæ contraria est, & fidelium praxi; quæ sane praxis fidelior est pontificiæ mentis interpret, quam paucorum aliter sentientium.

Bened. XIV. in extensione universalis Jubilæi 1750. ad universum orbem catholicum constit. *Benedictus* 1750. 8. Kal. Jan. simpliciter habet *vere penitentibus, & confessoribus, & sacra communione refectis*; nihilominus constituit. Convocatis 1749. 8. Kal. Decemb. inquit: *Cum confessio sacramentalis in hoc Jubilæo sit opus injunctum, peragenda erit etiam ab eo, qui solis peccatis venialibus teneatur, si hoc lucrari Jubilæum velit.* Ergo cum Pontifices iisdem verbis utuntur, eodem sensu accipiendi sunt. Nam si confessionem requirant non ut opus præscriptum pro indulgentia, sed ut dispositionem ad gratiam, suam mentem aperiant.

ANIMADVERSI O LXVIII.

Indulgentia alia est totalis &c. que non tantum penitentiam injunctam per Confessarium &c.

Caveant hic Confessarii, ne putent, se propter indulgentiam plenariam liberos esse a penitentia injungenda, aut penitentes a penitentia injuncta peragenda; quod

est falsum, & contra mentem Bened. XIV. ex dictis art. 1. h. dub. c. 3.

ANIMADVERSI O LXIX.

Anno Jubilæi in urbe durante suspendi solent... omnes indulgentiæ plenariæ (non tamen in periculo mortis constitutos, ut &c. neque quoad defunctos.)

De his rebus, quæ a voluntate, & mente Summorum Pontificum, quæ pro temporum, & circumstantiarum varietate mutari potest, omnino pendent, vane contenditur; nisi forte aliquid obscuri, & ambigui in eorum verbis contineatur.

Bened. XIV. constit. Cum nos nuper anni 1749. 16. Kal. Junii. exceptionem a Busembao expositam habet, imo quascunque indulgentias pro vivis concessas salvas, & firmas remanere vult ad effectum dumtaxat, ut pro animabus purgatorii applicari valeant. Qua de re pro anno Jubilæi 1750. non est dubitandum, quidquid La-Croix p. 359. n. 1401. contra dicat ex declaratione Clem. X. apud Viva.

Itemque alia facultates v. gr. absolventi a casibus Bullæ canæ, commutandi vota, dispensandi &c. concessa in ordine ad lucrandas plenarias indulgentias.

Cur Busembau addit in ordine ad lucrandas plenarias indulgentias? Quia, inquit La-Croix p. 360. n. 1403. „facultates absolventi &c. concessæ ad alium finem, quam lucrandi indulgentias, non suspenduntur, uti declarant plures Pontifices, & tradunt Auctores cum Bell. leg. qu. 4. & Viva art. ult. Quamvis enim verba videantur derogare facultatibus ex quacunque causa concessis, tamen præsumi debet, eandem semper esse mentem, sem frequentium Pontificum, nisi constet de opposito.“

Quandonam apud probabiles constabit de opposito, qui de opposito constare nolunt, & quibus distinctiunculæ, quibus oppositum eludant, numquam desunt?

Ceterum cum Pontificum verba alia sunt, & diversa ab aliorum Pontificum verbis, & videntur derogare facultatibus ex quacunque causa concessis, cur præsumitur, eorum mentem ab eorum verbis discordare? Hæc præsumptio temeraria merito habetur. Si enim præsumimus in Pontificum constitutionibus sensum contrarium eorum sermoni, & verbis, quæ ratione suam illi mentem declarare nobis possunt? Dum La-Croix ita loquitur, Pontifices summos in suam, & suorum sententiæ invitos ire vult, nisi forte illis formulis verborum utantur, quæ sibi, & suis perspicuæ, & evidentes sint. An summi Pontifices suarum constitutionum formulas a probabilibus opinatoribus, si vim habere eas velint, desumere necesse habent? Sed mirum non est, quod probabiles, summos Pontifices sibi subditos velint, cum Deum ipsum, quod incredibile videtur, & nihilominus verum est, sibi subdant, cujus legem valere nolunt, nisi eo sensu, quem ipsi eidem adscribunt.

Sed in rem, de qua sermo est, legendus est Bened. XIV. ep. encycl. citata, qui de diverso loquendi modo, & sensu, quo usi sunt Pontifices quoad suspensionem facultatum absolventi a casibus sibi reservatis Jubilæi tempore, eruditissime disserit. Num. 29. ita loquitur: „In questa controversia, se il Breve di sospensione generale di tutte le indulgenze, e facoltà d'assolvere da' casi riservati alla santa Sede, comprenda nell'anno santo solo quelle facoltà concesse ad intuito delle indulgenze, o pure si estenda a quelle ancora concesse senza verun ordine alle indulgenze; noi sempre abbiamo creduto, e crediamo, esser nata, e nascere la diversità de' sentimenti dalla diversità delle parole, e clausole, con cui sono concepiti i Brevi di sospensione, e dal non aver chi ha scritto fatta la riflessione, che le suspensioni non sono uniformi, e che sotto una sospensione possono esser comprese tutte le facoltà d'assolvere da' casi riservati, e sotto l'altra alcune solo possono esser comprese, e non le altre.“ Ne sim prolixior, ad hanc encyclicam lectorem remitto.

Non suspenduntur autem indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quam Papa concessæ.

La-Croix p. 359. n. 1401. putat quoque non suspendi indulgentias Laureti, B. V. Einsidlensis, Compstellers, Portiunculæ Affissi, Bullæ cruciatæ, nec nisi plenarias concessas a Papis, adeoque manere non plenarias; additque: „Estque certum manere concessas ab aliis, quam a Papis; quia tantum dicunt revocari suas.“

Hoc quidem non theologicæ disputationis, sed divinationis genus est. Quomodo enim scire possumus, quæ, & quales indulgentiæ durante anno sancto suspendantur, nisi prius verba, quibus in suspensionibus utantur

Pontifices, legemini? Quod autem addit La-Croix, „quia tantum dicunt revocari suas, „festivum est. An summi Pontifices ita dicere coguntur? Itaque missis præjudiciis tenor ipse apostolicarum constitutionum attente considerandus est, ut innotescant suspensiones tum facultatum, tum indulgentiarum.

Bened. XIV. n. 22. ep. cit. inquit: „Chi ha qual- „che benchè mediocre pratica degli Autori morali, „sarà senza dubbio informato delle molte questioni, „che da essi si promovono in ordine all' indulgenze, „che si sospendono nell' anno santo. Noi per levarle, „nella nostra costituzione abbiamo fatta una sospen- „sione generale; ma prima, come può leggerli in essa, „abbiamo sottratte dalla revoca generale alcune indul- „genze, che abbiamo ancora espresse, e nominate; il „che porta seco la conseguenza, che quelle, che non „sono nominatamente preservate, debbono intendere „sospese. „An, quia Busemb. & La-Croix nolunt „suspendi indulgentias ab iis nominatas, reipsa suspensæ „a Bened. XIV. ejusque apostolica auctoritate non fue- „runt, nisi in ejus exceptione includantur, sicuti res ipsa „non includuntur indulgentiæ personis particularibus con- „cessæ, Laureti, B. V. Einsidensis, & aliar, quas La- „Croix numerat? An fortè opinio, voluntas, ignorantia „vim tribuit facultatibus, & indulgentiis a summo Pon- „tifici suspensis? Nam sicut La-Croix p. 362. n. 1445. „asserere audeat esse probabile, quod affirmant Amicus, „Viva, Diana, hoc est indulgentiam, seu Jubilæum ac- „quiri, si quis ponat hoc, quod opinio probabilis dicit „sufficere, etsi Papa forte plus requiratur; ita possunt di- „cere, opinionem probabilem vim tribuere indulgentiis, „& facultatibus a Pontifice evidentissime non suspensis. „Hoc effugium sane absurdum, & commentitium expre- „sse præoccupavit Bened. XIV. const. Cum nos nuper an- „ni 1749. 16. Kal. Junii, ubi ait: Irritum quoque, & „inane decernimus, si secus super his a quoquam quavis „auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

Cetera tamen opera debere fieri, & quidem intra unam hebdomadam, docet Lugo &c. contra Bonac.

Busemb. scilicet divinat: nam fieri debent opera in- „juncta, non ut ait Busemb. sed prout a summo Pon- „tifici præscribitur. Pro Jubilæo anni 1750. opera præscri- „pta intra unam hebdomadam fieri nec poterant, nec „debabant; quia Bened. XIV. Romanis, vel Urbis inco- „lis visitationem trium Basilicarum semel saltem in die „per triginta continuos, aut interpolatos dies injunxit, „peregrinis vero, & exteris per quindecim saltem dies. „Ita habetur const. Peregrinantes anni 1749. 15. Maji.

Qui ordinem inter opera præscripta non servavit.

Ita sane, si ordo non præscribatur, aut saltem non „præscribatur ut necessarius ad indulgentiam obtinendam; „secus dicendum est, si forte ordo operum requireretur ut „necessarius; quod intelligi non potest, nisi ex verborum, „quibus apostolica concessio concipitur, tenore.

Si quis intra illud tempus caperet confessionem, quam „materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest „tunc absolvi a reservatis, & commutari vota.

Hic quaero a Busembao, utrum absolutio Jubilæi tem- „pore possit impertiri contra jus divinum? At ex doctri- „na Syn. Trid. sess. 14. cap. 5. ex institutione Sacramenti „pœnitentie jam explicata, universa Ecclesia semper intel- „lexit, institutum etiam esse a Domino integram peccatorum „confessionem, & omnibus post baptismum lapsis jure divi- „no necessariam existere: ergo certum est Jubilæi tem- „pore esse necessariam integram confessionem, ut absolutio „impertiri possit. An a peccatis reservatis Confessarius „absolvere potest non auditis aliis, quia peccata sunt re- „servata? Peccata igitur, quia sunt reservata, hoc est „quia graviora, privilegio contra jus divinum fruuntur. „Pudet me sane contra tam absurda commenta dispu- „tare.

At confessio integre audiri non potest, sed imperfe- „cta relinquenda est, ut post Jubilæum integre fiat. „Resp. Hoc somnium est a Busembao ex arbitrio confi- „ctum. Cur enim confessio integra audiri non potest? „Nonne Confessarius multorum pœnitentium confessiones „audit? Cur ergo pœnitentis, qui in reservata crimina „lapsus est, confessionem forte prolixam audire nequit? „Non solum eam audire, sed commode audire potest, „dummodo velit suo munere recte fungi, hoc est eos „paucos pœnitentes excipere, & absolvere, quos rite, & „integre confessos audire potest. Sed Busembao forte pu- „tat, (quid enim aliud existimare potest?) pœnitentem „in reservata lapsum, & diminute confessum absolvi pos- „se a reservatis propter magnum pœnitentium concur- „sum; quæ est ipsissima proposit. 59. ab Innoc. XI. pro- „scripta. Licet sacramentaliter absolvere dimidiata tantum „confessos ratione magni concursus pœnitentium, qualis v. g. „potest contingere in die magna alicujus festivitatis, aut in- „dulgentie.

Cum porro hujusmodi absolutio mala sit, & sacrile-

ga, nullum jus Confessario tribuere potest faciendi post „Jubilæum, quæ Jubilæi tempore poterat.

ANIMADVERSIO LXXI.

Qui neglexit lucrari Jubilæum in patria, potest alibi... „lucrari.

Potest lucrari, dum ad incolas loci ex verbis conces- „sionis coarctatum non fuerit.

Imo etiam in patria, si... ex invincibili ignorantia po- „nitentiam illius non habuit.

An ignorantia invincibilis vim habet prorogandi in- „dulgentiarum tempus? Hoc sane portentum refutatione „dignum non est.

ANIMADVERSIO LXXII.

Quando duobus diebus immediatis occurrunt &c. non „opus est bis confiteri &c. dummodo &c.

Si singula Jubilæa confessionem, & communionem re- „quirunt, cur confessio, & communio repetenda non est? „An una confessio, & communio duobus æquivalet? An „ipsa perseverantia in gratia est confessio, & communio? „Status gratiæ ex natura sua ad indulgentiam necessarius „est: ergo cum Pontifices confessionem præcipiunt pro „indulgentia, ipsam confessionem præcipiunt, non gratiæ „statum. An unam rem præcipiunt, & aliam intelli- „gunt? Si confessionem injungerent ut conditionem ad „gratiam, non ad indulgentiam, non absolute confessio- „nem injungerent, sed cum additione e. g. *pro mortale* „peccatum lapsis, vel illis, quos mortalis peccati conscien- „tia gravat, vel aliis similibus verbis; at cum Pontifi- „ces confessionem injungunt absolute, cur nonnulli eam „accipiunt cum addito, nisi ex licentia opinandi ab Alex. VII. damnata, qua non solum pontificium, sed di- „vinum regnum perturbant? Quod si Busembaum quoad „confessionem audientis non est, multo minus audiri de- „bet quoad communionem, quæ statum gratiæ supponit. „Huc spectant mox dicta in c. 18.

CAPUT II.

De Ministro Sacramenti Pœnitentie.

DUBIUM I.

Quis sit Minister?

Respondeo. Est Sacerdos approbatus ab Episco- „po, saltem respectu sæcularium, & habens ju- „risdictionem. Est certum. Ratio primæ partis su- „mitur ex Joann. 1. Accipite Spiritum sanctum: quo- „rum remiseritis, &c. Ratio secundæ sumitur ex Trid. „sess. 23. cap. 15. de reform. ubi decernit, nullum pos- „se audire confessiones sæcularium, nisi habeat Bene- „ficio parochiale, vel approbationem ab Episcopo. „Addidi respectu sæcularium, quia circa confessiones „Regularium Concilium nihil videtur notasse; unde „ii cuiusvis, etiam non approbato, quem Prælatus „præfecerit, possunt confiteri: intellige, quantum „est ex vi Concilii: quia Gregor. XV. statuit, ut „Monialium Confessarius ab Ordinario approbatur. „Ratio tertiæ partis ex Florentino, & Trident. l. c. „quia absolutio est actus judicialis, qui requirit sub- „ditos.

Unde resolves.

1. Nullo casu, vel dispensatione hoc Sacramen- „tum valde administratur a non Sacerdote.

2. Ubi Trid. est receptum, secus alibi, nullus Sa- „cerdos, etiam Regularis, valide absolvit, nisi sit „approbatus, vel Parochus, cui non solum intra, „sed etiam extra diocesum suam, valide delegatur „jurisdictio potestque eligi in Confessarium ab omni „habente potestatem eligendi, quamdiu tamen reti- „net Parochiam. Ita Fill. t. 1. r. 7. Fag. Suar. Dian. „p. 3. r. 4. R. 146.

ANIMAD. I.

DUBIUM II.

Quid sit approbatio, & a quo petenda?

Resp. 1. Approbatio non est collatio jurisdictio- „nis, sed tantum publicum iudicium de aptitudine per-

personæ, ad audiendas confessiones essentialiter præ-
requisitum, supposito jure Trid. ad jurisdictionem
recipiendam. Ita Sanch. l. 6. de matr. d. 28. & alii.

Unde resolves.

ANIMAD.
II.

1. *Esse Doctores, & Licentiatos, hoc ipso quod pro-
moventur, censeantur, secundum quosdam, approbati a
Papa, ut notat Sa, ver. Confessor, probabilius ta-
men est, quod ipsi etiam egeant approbatione, li-
cet non deceat, ut ipsi, vel Lectores in Theologia
examinentur.*

2. *Etiam Parochus, qui reliquit beneficium pa-
rochiale, debet approbari, si velit audire confes-
siones.*

ANIMAD.
III.

3. *Non requiri hanc approbationem ad auditionem
venialium, docet Dian. p. 2. t. 2. m. R. 44. ex Va-
ler. Et ratio esse videtur, quod approbatio tantum
requiratur in ordine ad jurisdictionem; hanc autem
quisvis Sacerdos pro venialibus, uti & mortalibus, a
quibus rite quis est absolutus, habeat collatam ab Ec-
clesia in ipsa ordinatione, ideoque ab iis absolvere pos-
sit, ut habet Bon. d. 5. q. 7. p. 2. n. 8. Vasq. Suar.
Card. de Lug. d. 18. f. 3. d. 21. n. 1. ubi docet ab Ec-
clesia in Trident. non approbatum reddi incapacem ju-
risdictionis tantum in ordine ad mortalia non prius
confessa.*

ANIMAD.
IV.

4. *Parochi non possunt asciscere cooperatores, nisi
Parochos, vel approbatos, ut habet Fag. p. 2. l. 7.
n. 42. Sanch. &c. ex declaratione Card. contra Led.
& alios. Vid. Dian. p. 3. t. 4. R. 346. & Bon. d. 5.
q. 7. p. 4. §. 1.*

5. *Qui habet potestatem eligendi Confessarium,
non potest eligere, nisi approbatum, vel Parochum.*

6. *Ad approbationem non necessario requiritur
examen, modo adsit judicium prudens de sufficien-
tia. Con. Laym.*

ANIMAD.
V.

7. *Non sufficit approbatio petita, & negata, ut
docetur communiter contra Nav. Henriq. & Dian.
p. 1. t. 2. R. 24. Esse probabiliter cum prædictis docue-
runt Coninch. & Layman. Regulares, mendicantes, si
ab Episcopo repellantur, cum manifeste idonei sint, &
a Prælati suis presentantur, posse nihilominus pro con-
fessionibus secularium exponi, ut habetur Clementi-
na Dudum, §. Statuimus. Istis tamen privilegiis Tri-
dent. & Urbani VIII. anno 1628. derogasse, notat
Lugo de pen. d. 21. n. 39. & 51.*

ANIMAD.
VI.

*Resp. 2. Approbatio petenda est ab Episcopo, &
quidem proprio, scilicet Sacerdotis, ut intelligunt Sua-
rez, Conin. Reginal. Filliuc. & alii, vel, ut proba-
biliter vult Vasq. penitentis. Ratio est, quia est
actus jurisdictionis, vel saltem auctoritativa decla-
ratio: ergo debet fieri a superiore. Porro nomine
Episcopi etiam intelliguntur Prælati habentes juris-
dictionem episcopalem, ut quidam Abbates, &
Capitulum Sede vacante, non autem Provinciales,
aut Generales Ordinum.*

Unde resolves.

1. *Religiosi, etiam exempti, debent approbari
ab Episcopo loci, in quo degunt: quia illius, quo-
ad hunc actum, sunt subditi.*

2. *Episcopus in sua Diocesi non potest approba-
re Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi, saltem
ad tempus.*

3. *Episcopus potest approbare per se, vel Vica-
rium generalem, vel alios quoscunque deputatos;
quia non est actus ordinis, sed jurisdictionis.*

4. *Approbatio potest fieri cum restrictione ad cer-
tum genus personarum, locum, tempus, &c. Nav.
Suar. Vasq. contra Vegam.*

5. *Episcopus peccat, si Sacerdoti, præsertim Re-
gulari, idoneo, sine causa sufficienti neget appro-
bationem. Bon. Vasq. o. 3. d. 3. Card. de Lug. d. 21.
f. 3. n. 54. Sanch. &c.*

6. *Approbatio semel absolute concessa non tan-
tum non extinguitur morte concedentis, sed neq;
revocari potest sine justa causa: ex causa tamen,
v. gr. mutatione morum, judicii, &c. potest, ut
docent Suarez, Fill. & alii. Quod si fiat absque
causa rationabili, Con. Suarez, & quidam alii cen-
sent revocationem esse nullam; alii illicitam tantum.
Fill. t. 7. c. 9. q. 12. In dubio autem, an ex justa*

ANIMAD.
VII.

causa revocatio sit facta, præsumendum esse pro
Prælato, docet Card. de Lugo n. 67.

7. *Ex justa causa possunt, præsertim a successore Episcopo, ad examen revocari non tantum saculares, sed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere privilegium, ut non possunt revocari ab eodem, a quo ante sunt approbati; sed contrarium docent Suarez, & Lugo d. 21. n. 61. & 62.*

8. *An approbatus ab uno Episcopo possit in alia diocesi, sine nova approbatione, recipere juris-
dictionem, controvertunt DD. ac licet utraque sen-
tentia olim videri potuerit probabilis; post decre-
tum tamen Urbani VIII. 1628. apud Lug. d. 21.
f. 2. n. 9. negativa omnino tenenda est. V. Averf.
q. 16. f. 8.*

D U B I U M III.

*Quid, & quod duplex jurisdictio Confessarii, &
unde eam habeat?*

*Resp. Est auctoritas aliqua in alium, ut subdi-
tum, in quem, in foro interno, accipit potestatem
distinctam a potestate Ordinis: hæc enim datur per
Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tol-
li potest; illa per externam concessionem Ecclesiæ,
nec omnibus Sacerdotibus, potestque ab iis tolli,
ac nisi adsit, invalida est absolutio, ex Trident.
f. 14. can. 7. Est autem duplex: Ordinaria, & De-
legata. Ordinaria est, quam habent ii, qui ex vi
proprii officii curam animarum habent, ut Papa,
Episcopus, Parochus (huc revocantur Archiepisco-
pi erga subditos suorum Episcoporum, tunc tan-
tum, quando actu visitant) Archipresbyteri. Ar-
chidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus
Episcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, qua*

ANIMAD.
IX.

legitime datur ab habente ordinariam, idque vel tacite, vel expresse; ut a Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro diocesi, a Parocho pro parochia: hoc discrimine, quod Papa possit dare invitis Episcopis, & Parochis, non contra. Ac, licet exterior jurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor revocet, ut docet Sanchez, Suarez, Navar. Coninch. contra Sylvest. & Vasquez. Vide Layman. cap. 10. num. 22. Porro hujusmodi potestatem delegatam absolvendi quemcumque a quibuscunque peccatis in articulo, seu periculo mortis (hæc enim pro eodem sumuntur in jure, ut vid. Dian. p. 3. tract. 4. ref. 57. 71. & 72.) habet ex jure communi quisvis Sacerdos, etiam excommunicatus, & degradatus, si alius desit: quod addo, quia præsentia Parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse, docent Vasquez, Bonac. Conin. Reginal. &c. commun. licet contrarium probabile putet Dian. par. 1. t. 5. ref. 5. & par. 4. ref. 167. Aug. Henriq. Comit. & Sa, confirmatque Tambur. de exp. conf. lib. 3. cap. 7. Ex consuetudine quisvis toleratus absolvere potest a venialibus, & mortalibus alias confessis. Ex privilegio, Religiosi Mendicantes quovis fideles absolvere possunt juxta tenorem suorum privilegiorum. Ex concessione Ordinarii directa, quicumque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium, quales sunt, 1. Ex jure, Episcopi omnes, etsi sint tantum titulares; item superiores Episcopis, ut Archiepiscopi &c. Item Prælati iis inferiores exempti, ut Abbas exemptus (non tamen Abbatissa) Generalis, Provincialis, Prior, salvis tamen privilegiis Ordinum. Vide Dian. par. 4. tr. 4. Ref. 1. & 2. 2. Ex consuetudine, Cardinales, qui etiam domesticis de Confessione providere possunt: item Pastores, imo multis locis etiam ceteri Sacerdotes saculares, ut docent Valentia, Sa, Suarez dist. 27. sect. 3. Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt statuta. Item Reges, & Principes, quorum tamen privilegium ad familiam non extenditur; denique domestici Pontificis. 3. Ab homine eam habent, quibus sive Pontifex, sive Episcopus, sive Parochus concessit.

Unde resolves.

1. *Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cum diversa sit potestas utendi jurisdictione, & eam delegandi. Excipitur i-
nisi*

ANIMAD. X. nisi hoc ipsum concessum sit. 2. nisi sit delegatus ad universitatem causarum, ut verbi gratia, si cui committeretur officium Parochi absentis, vel nondum sacerdotis: talis enim aliqua exercitia jurisdictionis, alteri ex presumpsa voluntate Ordinarii subdelegare posset, non tamen integrum officium. Vide Laym. hic l. 5. t. 6.

ANIMAD. XI. 2. Cum jurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest, tam a delegato, quam ordinario, quocumque loco fueris, ut docent Sanch. Henric. Suar. in 3. p. t. 4. d. 18. sect. 1. & 7. & alii.

ANIMAD. XII. 3. Probabile est, quod absolutus in articulo mortis non teneatur se postea sistere superiori, vel alteri pro reservatis, nisi hac habeant annexam censuram, ut docent Nav. Suar. Marc. Fill. t. 7. c. 10. q. 6. n. 288. Bon. d. 5. q. 7. p. 1. n. 13. quia directe absolutus fuit, contra Hurt. V. Dian. p. 4. t. 4. R. 199.

ANIMAD. XIII. 4. Improbabilitas, aut inscitia proprii Sacerdotis non dat jurisdictionem alteri: ideoque in tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. Si tamen ignorantia esset tanta, ut confessio illi facta foret invalida, aut illicita, neque esset alius privilegiatus, aut habens jurisdictionem, licere alteri confiteri, docent Navar. Vasq. in 3. par. t. 4. q. 92. art. 2. dub. 4. Hurt. d. 10. dist. 15. Vide Dian. par. 4. tr. 4. ref. 201. & par. 8. t. 1. Ref. 76. cap. Placuit, de penit. dist. 6. Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine gravi periculo, docent Tolet. Sylv. & Medin. qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel iniuste negat facultatem confitendi alteri, v. gr. Parochus concubina. Dian. p. 3. t. 4. R. 79. ex Henric. & aliis quatuor. Verum ista communiter refutantur ab aliis.

ANIMAD. XIV. 5. Etsi graviter peccare possit proprius, si neget suis facultatem adeundi alterum, modo presumere possit eos iuste petere; si tamen iniuste neget, probabilius videtur, eos invalide ab alieno absolvi, ut docent Sotus, Suarez, Laym. etsi non improbabilius Sylv. Henric. Mayo. Palud. Richar. Tolet. & Dian. p. 3. t. 4. R. 70. putent, quod valide, praesertim si sine periculo salutis, famae, vel simili, non liceat suo proprio.

6. Cum jurisdictio acquiratur ratione domicilii, vel quasi domicilii, vel etiam actualis habitationis, hinc ii, qui duobus locis habent domicilium, vel quasi, possunt utrobique absolvi, ut scholares, milites, mercatores: item vagi, & peregrini possunt absolvi a Parocho loci, in quo versantur. V. Laym. hic, Vasq. &c.

ANIMAD. XV. 7. Valide absolvit is, qui audit confessiones, praesente, vel sciente, & non contradicente Ordinario, v. gr. Episcopo, vel Parocho, cui constet eum aliunde non habere jurisdictionem: quia tunc praesumitur tacite eam dare: sufficit enim, ut recte docet Fill. & Fagund. prac. 2. l. 7. c. 2. facultas interpretativa, & praesumptiva, modo praesumptio fundetur in signis, quae indicent consensum praesentem, ut fit in casu posito; (uti etiam verbi gratia, si Parochus, qui jam absens est, alias significaverit id sibi gratum esse;) nam existimatio de futuro consensu, vel rati habitatione, quod scilicet quando resciverit, futurus sit contentus, non sufficit; quia consensus futurus non dat jurisdictionem pro tempore praesente, quo datur absolutio. V. Dian. p. 3. t. 4. R. 68. Sanchez de matr. l. 3. d. 35. Bec. Con. qui addit peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

ANIMAD. XVI. 8. Peccat, qui absolvit cum jurisdictione dubia, nisi necessitas urgeat: qualis est v. g. quia poenitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest: tunc enim licite absolvit cum conditione hac, si possum, & cum onere (et si Salas in 2. tr. 8. art. 1. hoc onus non agnoscat) alias iterum confitendi habenti jurisdictionem certam. Expediit autem tunc veniale aliquod adiacere, a quo directe, & a ceteris indirecte saltem absolvatur. Ita Regin. Suar. Conin. d. 8. dub. 5. n. 43. Quod si tamen ex probabilisatione dubium resolvat, nimirum habere se jurisdictionem, etsi eum formidine oppositi, absolute absolvit licite; ut docet Suarez, & Praepos. Lugo d. 19. n. 49. tum quia tunc praetice, & moraliter est certus, tum quia Papa eo casu dat facultatem, uti & in sequentibus casibus. 1. Quando communi errore, v. g. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu habere jurisdictionem, qui non est, ob censuram, vel alium deso-

lum. Bon. d. 5. q. 5. sect. 2. p. 3. n. 11. Dian. p. 3. tr. 4. ref. 22. Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabile esse docet Dian. par. 3. tr. 3. ref. 122. ex Pontio, Molfes. & Sanch. Item par. 2. t. 2. misc. ref. 43. si quis bona fide tali confiteatur: verum id communiter ab aliis negatur. 2. Cum quis ex consuetudine, praescriptione, aut bona fide absolvit, aut nescit potestatem suam revocatam, ut habent Sylv. Navar. Henric. Mald. in 2. p. q. 10. art. 5. Sanchez mor. l. 1. c. 9. n. 35. Sal. Vasq. Vide Dian. p. 2. t. 13. ref. 1. 3. Quando secundum probabilem sententiam iudicatur quis habere jurisdictionem, & Sacerdos sequitur favorabilem. Bonac. l. c. quia quando communis est error, Ecclesia dat jurisdictionem propter publicam utilitatem. Vid. Suar. Dian. ll. cc. Card. de Lugo d. 10. n. 28.

9. Nemo tenetur unquam Parocho confiteri, ne quidem in Paschate. Lug. d. 19. sect. 2. n. 28. &c. cum Dian. p. 8. t. 1. ref. 88. Quare Parochi frustra nolunt, ut Parochiani confiteantur Mendicantibus, etiam in Paschate, cum habeant privilegium pro omnibus Christi fidelibus. Suarez, Conin. Henric. Regin. Chrola c. 15. q. 3. & commun. apud Bonac. d. 4. q. 1. sect. 2. par. ult. adeo ut qui docent, confessos Regularibus, etiam in Paschate, teneri iterum eadem confiteri suo Parocho, fiant suspecti de heresi. Dian. p. 4. t. 8. ref. 101. & alii. Vi tamen huius privilegii non possunt absolvere eos Religiosos, aut Religiosas quae non habent facultatem extra suum Ordinem confitendi, ut ex communi notat Rodr. & Comp. priv. Societ. v. Absolutio, §. 1. & ex his Laym. hic. Quia privilegio generali non censetur derogari consuetudini, vel statuto particulari, nisi id exprimat. Usus tamen fert, ut Regulares peregrinantes, ex praesumpta voluntate superiorum, si Ordinis locum non habeant, a quovis alio, etiam saeculari, absolvantur, exceptis reservatis: in quae si Religiosi Societatis extra domicilium incident, videant Ordinationes Praep. Gener. t. 6. n. 6. & Laym. hic.

10. Quod si superiores Regularium monialibus sibi subiectis (idem est de monialibus subiectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium, potest, & tenetur illis eum dare Episcopus; quod si nec is faciat, ipsa eligere possum. Quintan. t. 3. sect. 26. ex Declaratione Card. apud Barbof.

DUBIUM IV.

Quid sit reservatio casuum, & quis habeat potestatem reservandi, & absolvendi ab iis?

Resp. 1. Reservatio haec est negatio jurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est in Ecclesia potestatem esse quorundam peccata reservandi, a quibus inferiores Confessarii non possint absolvere, ut sic subditi melius dirigantur, & absterreantur a peccatis, quorum difficilem remissionem vident: quamquam nisi graves causae sint, non debeat quivis, neque qui potest, quidvis facile reservare, neque difficulter veniam dare absolvendi a reservatis, ne alioqui cedat in destructionem, quod debebat in aedificationem. Porro etsi quivis Ordinarius potestatem habeat reservandi, in Parochis tamen consuetudo eam abrogavit. Vide Suar. d. 30. sect. 5. C. de Lugo d. 15. sect. 6. §. 3.

Unde resolves.

1. Cum non sit obligatio confitendi venialia, ea frustra reservantur, etsi fortasse possint, saltem a Papa; ideoque sola mortalia, eaque non nisi externa, graviora, opere consummata, prudenter reservantur. Unde Clemens VIII. statuit, ut Praelati religionum, si quidem velint, undecim tantum casus reservare possint, nec plures sine consensu Capituli generalis pro tota religione, vel Capituli provincialis pro provincia. Quod tamen de culpa tantum, & non censuris intelligendum est; potest enim Praelatus aliquid praecipere sub excommunicatione sibi reservata. Casus autem Clementis sunt sequentes.

1. Apostasia a religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna, ac furtiva e monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quae sit peccatum mor-

mortale. 5. Furtum mortale de rebus monasterii. 6. Lapsus carnis voluntarius opere consummatus. 7. Juramentum falsum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fetus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio, vel vulneratio, seu gravis percussio cujuscunque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli officialium monasterii. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio litterarum a superioribus ad inferiores, vel contra.

2. Is, qui confitetur reservatum, mittendus est ad superiorem (suadebit tamen caritas, imo aliquando coget, ut ipse Confessarius tacita persona, & casu, a superiore veniam petat absolviendi.) Quod si superior adiri non possit, & sit causa urgens, verbi gratia, timor infamiae, vel scandali, ex omissione confessionis, vel communionis, tunc potest inferior absolvere a reservatis, cum onere, ut poenitens se postea superiori sistat. Quod etiam verum est, quamvis casus censuram reservatam annexam habeat. Porro eo casu peccata non reservata tantum confiteri sufficere putant probabiliter Sotus, Corduba, & Gabr. Anton. Palaus, Dian. 10. 2. tract. 4. ref. 104. & Lugo d. 4. de Euch. n. 86. non improbat. D. Thom. tamen, Suar. & alii commun. docent omnia esse confitenda; quod tutius est.

ANIMAD.
XIX.

ANIMAD.
XX.

3. Si Superior injuste neget facultatem absolviendi a reservato, posse ab alio Confessario etiam directe absolvi, affirmat Henric. & Dian. p. 2. t. 4. R. 29. esse probabile. Sed rectius negat Laym. l. 3. tr. 6. c. 13. Card. de Lugo d. 29. n. 188.

4. Peccant Superiores, 1. si sine iusta causa difficiles se præbeant in concedendis licentiis pro absolutione reservatorum. Quintan. t. 3. n. 13. ex Fag. Con. & aliis 10. Et si ex negatione timeatur grave subditi detrimentum, peccant contra caritatem, & iustitiam. Lugo, Dian. p. 6. t. 6. R. 66.

ANIMAD.
XXI.

5. Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absolviendi, Confessarius autem iudicet debere concedi, potest is pro ista vice absolvere. Averf. qu. 17. sect. 5. Lugo d. 20. sect. 4. referens sic declarasse Clementem VIII. haberique in quarto tomo Bullarii Bulla 26. Urbani VIII. & Quintan. t. 3. sect. 11. dicens non esse dubium ea de re: additque ex aliis septem probabile esse, idem posse, si viro Religioso, pio, docto, & prudenti, licet non ex designatis de facto, neget. Dian. p. 3. t. 3. Ref. 126. p. 6. t. 6. Ref. 56. & p. 6. t. 3. R. 15. ex Pellizario (qui vult idem esse, si poenitens ipse petat) & aliis. Imo Quintan. l. c. censet probabile, quod idem fieri possit, si Superior adiri nequeat, & urgeat tempus celebrationis, vel communionis, v. g. quia sine nota non potest abstinere, cum alii omnes communicent. ibid. ex Trull. & aliis sex. Denique Dian. par. 2. tr. 2. ref. 126. notat ex Suar. de Relig. t. 4. l. 2. c. 15. Regulares semel sine licentia suorum superiorum posse absolvi a reservatis, puta eos, qui adhuc, & quatenus hoc privilegium commune habent cum FF. Minoribus, quorum id esse testatur Emmanuel Rodr. tom. 1. qq. Reg. q. 62. art. 6.

6. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem iustis de causis negare facultatem, & cogere subditum, ut ad se veniat. Card. de Lugo l. e. Nam si ex casu reservato grave scandalum, vel damnum communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec poenitens per se, vel Confessarium Superiori det sufficienter notitiam ad illud evitandum: alias non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu urgeat absolutionem, debet is attendere, ut poenitens obligationi suæ satisfaciatur in adhibendo remedio communi malo, vel damno, si sit ejus periculum: quia, nisi hoc faciat, non potest absolvi, non ex defectu jurisdictionis; sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, ut & obligatio poenitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint. Suarez tom. 4. de Relig. l. 8. cap. 5. n. 10.

7. Peregrinus quoad reservationem judicandus est juxta diocesim, in qua versatur: in qua quæ reservata sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

ANIMAD.
XXI.

8. Superior, auditis solis reservatis, potest ab iis

absolvere, & reliqua inferiori committere, ex causa urgente: qualis tamen non est multitudo negotiorum, ut docent Suar. Fernand. & Fill. sed alia gravior; tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterum, cum onere postea comparandi: tum quia integritas confessionis est de jure divino.

9. Qui a superiore absolutus est a reservatis; potest ab iisdem postea absolvi a quovis: quia non sunt amplius materia necessaria confessionis.

10. Qui bona fide confitetur, nesciens suum casum esse reservatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, valide quidem absolvitur, cum onere tamen comparandi. Prap. Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reservatum, esto revera sit, valet absolutio. Less. Dian. p. 9. t. 9. ref. 29.

ANIMAD.
XXII.

11. Qui confitens habenti potestatem ordinariam, delegatamve in reservata, oblitus est inculpabiliter reservatum, potest illud postea confiteri etiam inferiori, & absolvi. Quod etiam valet, saltem si prior habuerit potestatem ordinariam, etiam si prior absolutio ob indispositionem, vel alium defectum poenitentis, invalida fuisset. Ratio est, quia is intendit absolvere, quantum potuit; ergo saltem sustulit reservationem, quod fieri potuit absque Sacramento. V. Præposit. in 3. p. 9. d. 4. n. 24. Mazar. t. 3. d. 30. f. 3. Dian. p. 4. tr. 4. ref. 124.

ANIMAD.
XXIII.

Resp. 2. A reservatis absolvere potest 1. Ipse reservans. 2. Ejus in spirituali jurisdictione superior. 3. Cui ipse delegavit. 4. Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, v. g. a reservatis Papæ absolvere potest Episcopus eos, qui Romam ire non possunt.

ANIMAD.
XXIV.

Resp. 3. Extra periculum mortis, de quo u. dicta dubio superiore, nullus inferior per se, & directe absolvere potest, nisi ex jure, vel privilegio concedatur. Dicitur 1. Per se: quia de indirecte, & per accidens colligitur ex dictis.

Dicitur 2. Nisi, &c. quia a casibus papalibus absolvere potest Episcopus per se, vel Vicarius, quando sunt occulti, ut docet Nav. c. 27.

ANIMAD.
XXV.

Unde resolves.

Mendicantes ex vi juris communis non possunt absolvere a reservatis Episcopo; quia ut sic non habent potestatem majorem Parochis, & privilegium, quod circa hoc habuerunt, sublatum est decreto Urbani VIII. anno 1628. Excipit tamen Aversa cum Diana p. 8. t. 7. ref. 71. eos casus, qui Episcopis a jure tantum reservantur. Imo Quintan. t. 1. tr. 3. f. 14. affirmat Regulares adhuc posse absolvere, sicut ante decretum, eo quod hoc in Provinciis non sit promulgatum: quod Dian. p. 9. t. 6. ref. 51. non audet probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus: tunc enim ab ipsis reservatis posse absolvere, sicut possunt a Papæ reservatis. Granat. Dian. p. 5. t. 14. ref. 58. V. etiam Præpos. q. 10. d. 1.

ANIMAD.
XXVI.

Resp. 4. Si Confessarius dubitet, an poenitens lapsus sit in mortale reservatum, si quidem dubium sit positivum, potest (sequendo opinionem probabilem, & judicando probabiliter non esse reservatum) absolvere. Si vero dubium sit negativum, posse absolvere negant aliqui, ut Armil. Cord. &c. Probabilius affirmant Suar. Fillinc. Henric. Hurt. Bonac. Lugo d. 20. f. 2.

ANIMAD.
XXVII.

D U B I U M V.

Quod sit officium, & obligatio Confessarii?

Respond. 1. Munus Confessarii est absolvere dispositum, & non alium; item curare reformationem istius iudicii, præsertim quando coeptum est; & reos juvare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi est, ne sit injurius poenitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegus. Ratio tertii est eadem; & quia debet curare, ut absolutio sit efficax.

Unde resolves.

1. Etsi interdum utiliter differatur absolutio etiam ejus, qui potest licite absolvi; id tamen raro, nec fere nisi de poenitentis consensu faciendum; quia potest vergere in grave ejus periculum, vel damnum. Vid. Dian. p. 1. t. 4. ref. 35.

2. Ab-

ANIMAD.
XXVIII

2. *Abolvendus est, qui adhaeret sententia probabili; quia est dispositus.*

3. *Moraliter ei constare debet de bona dispositione poenitentis, alias absolvendo peccabit mortaliter.*

4. *Non licet absolvere. 1. Qui nullam praebet materiam; qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cujus erat oblitus. 2. Qui cum possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere. V. Navar. c. 15. Suar. d. 32. f. 2. 3. Ignorantem ea, quae omnes scire tenentur, v. gr. decem praecipua, & quae ad fructuosam confessionem, & communionem spectant: unde talis communiter prius est instruendus, vel alio mittendus ad instructionem.*

ANIMAD.
XXIX.

5. *Rudiores ordinarie juvandi sunt, nisi sint incapaces instructionis, vel ob poenitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur expedire, ut dimittantur, vel sint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant: tunc enim, si aliqui bona fide agant, & temporis angustia, vel poenitentium multitudo longum examen, vel instructionem non permittat, sufficere aliquando integritatem formalem, docet Laym. c. 13. n. 10. quia scilicet auditis aliquibus peccatis, absolvantur, cum onere redeundi ad confessionem plenior.*

6. *Si Confessarius notet poenitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc sacramentum, tenetur eum instruere, & admonere officii, quantum fieri potest, v. gr. si nesciat illa, quae necessitate medii sunt ad salutem necessaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium, ad restitutionem honoris, famae, aut bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amovendam, vel reparanda scandala, aliave damna illata, aut ad corripiendos delinquentes, juvandos indigentes, ad denuncianda delicta, vel delinquentes in praedicium communitatis, vel innocentium, & denique, si quam censuram incurrerint, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem, quam si reculent, negare absolutionem: quia aliqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegii reum faciet. Averf. quest. 16. f. 12.*

ANIMAD.
XXX.

7. *Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & moraliter culpabili est in malo statu, quia alias nec ipsi, nec Sacramento consulat, cum poenitens sit indispositus. Si vero ignorantia sit invincibilis, v. g. si bona fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irritato, tenetur quidem monere, & instruere, quando speratur fructus, nec timeantur incommoda graviora: quia si prudenter metuantur, aut fructus non speretur, non tenetur, imo non potest. Card. de Lugo de poen. d. 32. num. 24. nisi silentium officiat bono communi, quia debet bonum poenitentis procurare: ac consequenter licite etiam suadet, ut secundum suam ignorantiam operetur, v. gr. Caja, ut reddat debitum Titio, quem invincibiliter credit suum esse maritum, cum non sit. Vide Sanchez l. 2. de matr. d. 38. Nec obstat, etiam si sit in praedicium tertii particularis, ait Lugo, & Tamb. de exp. conf. l. cit. c. 4. Hinc si Confessor praevideat poenitentem non restitutum, si ipsi detegatur nullitas tituli, quem pro se esse putet, non esse illi talem nullitatem a Confessario non interrogato detegendam. Quod si tamen poenitens ipse dubitet, ac roget, tenetur dicere veritatem, quia tacere esset errorem approbare, prudenter tamen non plus dicendo, quam rogatur, v. g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimonium contractum valeat, possitque, ac teneatur reddere debitum, respondeas, quod sic, tacendo obligationem non petendi debiti. Vid. Laym. hic, & Lugo l. c.*

8. *Quando Confessarii Principum, Prelatorum, aliorumque Magnatum sciunt ipsos non satisfacere officio, v. gr. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa elemosinas ex bonis ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere poenitentem de sua obligatione: alias si absolvit, suis humeris peccata illa imponit, & caecus caecum ducens, ambo in foveam inferni cadunt. Ratio est, quia in talibus raro est ignorantia invincibilis; raro item contingit, ut illa secum non afferant scandalum in subditis, existimantibus illa licere: vel certe non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse*

invincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune: contra vero admonitionem fore in majus damnum poenitentis, aut allaturam scandala, vel incommoda, potest secundum paulo ante dicta dissimulare, nisi interrogetur. Ita Lug. d. 22. n. 37.

9. *Si etiam poenitens teneretur, licet sub peccato mortali, ad aliquid adeo difficile, ut non crederetur tunc aequo animo accepturus, & alia vice melius suscepturus, posset prudens Confessor tunc illum relinquere in bona fide excusante a peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus a confessione abstinere, graviusque detrimentum incurrat. Tamb. c. 14. Lug. d. 22. f. 2. n. 27.*

10. *Minus recte dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, proposita peccati foeditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna praescribenda contra peccata futura.*

Resp. 2. *Ut Confessarius licite hoc Sacramentum administret, debet esse in gratia, alioqui peccabit mortaliter: item debet esse talis, ut per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis de Sacramentis in genere. An vero audiens plures una quasi vice moraliter tot numero peccata committat, alii negant, ut Rodr. alii affirmant, ut Bon. hic. Pars posterior patet.*

Unde resolvitur hic casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis tenetur antequam audiat, vel saltem absolvat poenitentem, ipse confiteri, vel conteri de suo peccato. Si tamen vocatus improviso ad moribundum, recolligere se tam subito non possit ad contritionem eliciendam, vel bona fide putet se elucisse, non peccat absolvendo. Praepos. Lugo, Tamb. l. 3. c. 2. §. 3.

Resp. 3. *Si male absolvit, committendo defectum essentialem, v. gr. si non protulit formam, vel absolvit a reservatis non subditum, tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocumento suo possit: sin minus, non tenetur. Si non absolvit a censura, potest ab eadem (si, vel quando habuerit potestatem) absolvere absentem. Bonac. de cens. in comm. d. 1. quest. 3. p. 6. ex Suar. Fill. t. 11. c. 10. q. 6. Reg. Nav. Rodr.*

Si non interrogavit sufficienter numerum, speciem, vel alias circumstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad poenitentiam agendam; monere enim extra confessionem non debet, cum iudicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem idem poenitens, debet moneri de defectu commisso, quia aliqui hac confessio non erit integra, cum quaedam non sit debite confessus.

Dixi, si non interrogavit: quia si positive dixit, non teneri confiteri numerum, speciem, &c. debet monere, si sine gravi scandalo, & detrimento potest, quia est causa, quod aliter praecipuum grave, scilicet confitendi illa peccata, violet. Lug. d. 22. f. 3.

Si neglexit monere de restitutione, moneat, si quidem commode potest (vel in confessione, vel extra, obtemperat prius ab ipso venia, ea vero negata, ad nihil ultra teneri docet Tam. l. 3. c. 7. Sanch. contra Suar.) quia tenetur ex caritate; si non commode potest, Deo commendat. Laym. l. 6. t. 6. c. 9. Henriq. Suar. Syl. Mercer. in 3. p. 9. 9. art. 1. Dian. p. 4. R. 198. & p. 1. t. 4. R. 109. Quod si tamen (ex gravi, seu mortali culpa contra jus alterius) dixisset, eum non teneri ad restitutionem, vel aliter (verb. gr. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax, cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius; tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tempestive, priusquam poenitens fiat impotens, quia actione sua fuit injusta causa damni. Si vero sine gravi culpa id fecit, tenetur nihilominus monere poenitentem, si commode potest: alioqui ipse obligatur, sicut casu priore. Si non commode potest, excusabitur. V. Suar. Con. d. 8. d. 77. Bon. Dian. t. 1. m. R. 1. Lugo d. 21. f. 3. n. 61. & supra l. 3. t. 5. c. 2. d. 1. art. 2. cas. 12.

Quaeres, Quae, & quanta sit obligatio Confessarii audiendi poenitentes?

Resp. 1. *Quivis Sacerdos, etiam simplex, quando non est alius paratus, tenetur in extrema necessitate, verbi gratia in periculo mortis, audire, & ab.*

ANIMAD.
XXXI.ANIMAD.
XXXII.ANIMAD.
XXXIII.ANIMAD.
XXXIV.ANIMAD.
XXXV.ANIMAD.
XXXVI.

& absolvere volentem confiteri. Ratio est lex caritatis.

ANIMAD. XXXVII. Resp. 2. Parochus, & quivis Sacerdos curatus tenetur audire confessionem sui subditi, non tantum in casu necessitatis, aut precepto confessionis urgente, sed etiam, saltem per se, vel alium, quoties poenitens id rationabiliter petit: v. g. si sit in gravi aliqua difficultate spirituali, vel velit promoveri Jubilaeum, &c. quia tenetur ejus bonum spirituale promovere. Suarez, Valq. Lugo, &c. Si tamen nimis frequenter, vel intempestive peteret, excusaretur. Averf. qu. 16. f. 11. Quod si autem semel tantum, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum graviter, ob levitatem materiae, docet Suar. contra Bon. admittitque Averf. l. c. si non petat ex urgenti occasione, v. gr. solemnibus festis, &c.

ANIMAD. XXXVIII. Resp. 3. Quotiescumque poenitens ex mera devotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire, contra Sylv. Reg. &c. docent Azor. Suar. Conin. Bonac. Molff. Lug. &c. Sed recte limitat Averf. l. c. si non adsint alii Confessarii delegati, & Parochus non legitime impediatur.

ANIMAD. XXXIX. Resp. 4. Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, non tenentur audire confessiones; si tamen audire coeperint, tenentur absolvere, nisi quid obstat, neque possunt remittere ad alium: quia poenitens eo ipso habet jus ad absolutionem, nec potest fructu, & gratia Sacramenti privati. Averf. l. c.

D U B I U M VI.

Quae scientia, & prudentia requiratur in Confessario?

Respond. 1. Ut Sacerdos rite absolvat, debet, quantum moraliter fieri potest, omnia peccata poenitentis intelligere, quia alioqui is frustra tenetur recensere.

Unde resolves.

1. Peccat, qui absolvit eum, cujus peccata per negligentiam non satis intellexit, quia fert sententiam incognita causa. Validam nihilominus esse absolutionem, si propter somnum, &c. ut dictum supra c. 1. d. 3. a. 4. si propter cantum, vel linguam impeditam poenitentis (sine hujus tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet Dian. 3. p. 1. 4. R. 109. & p. 4. t. 4. R. 198. Item Laym. l. 5. t. 6. c. 9. ex Henr. Suar. Sylv. Merc. in 3. p. eo quod essentia, & effectus Sacramenti consistere possit abque integra, & specifica peccatorum explicatione, si sine culpa poenitentis omittantur. V. Dian. l. c.

2. Si tamen poenitens post confessionem intelligat, unum, vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, sive apud eundem, sive alium Confessarium. Layman, Dian. 11. cc.

3. Confessarius absolvens ex ignorantia, quem absolvere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantia eorum, quae ad officium suum spectant, & indebite absolvendo. Tann. in 1. 2. d. 4. q. 9. d. 1. n. 12. Lug. d. 16. f. 4. n. 185.

Resp. 2. Ut Confessarius valide absolvat, requiritur, & sufficit cognoscere peccata, saltem sub confusa ratione peccati. Ut vero licite, requiritur ea scientia, ut possit ferre prudens iudicium in hoc foro; ideoque debet scire 1. Quae sint mortalia, quae venialia, saltem ex genere suo. 2. Species, & circumstantias necessario explicandas. 3. Spectantia ad restitutionem bonorum, & famae. 4. Casus reservatos, & excommunicationes saltem communiores. 5. Censuras, & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requisita in poenitente ad bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quae omnia notantur haec tria.

Primo sufficere, si ea sciat mediocriter, ita ut saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores se, vel libros consulere.

Secundo, majorem, minoremque requiri, ac sufficere scientiam, pro diversitate locorum, & poenitentium. Bon. d. 5. q. 7. p. 2. §. 2.

Tertio, graviter peccare tum eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit, tum eum,

qui talem sine necessitate constituit, aut, cum possit corrigere, tolerat. Laym. l. 5. t. 13. Bon. loc. c. Lug.

Unde resolves.

1. Si poenitens advertat, Sacerdotem non percipere peccati gravitatem, tenetur illum monere, se peccasse mortaliter.

2. Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam dijudicare non posse, tenetur confessionem repetere apud peritorem: quia graviter peccaret sic confitendo.

Resp. 3. Prudentia requiritur tum in instructione, monitione, curatione poenitentis: tum in interrogatione. Et quidem si prudenter judicet integre esse confessum, v. gr. quia bene instructus potest, & solet adhibere diligentiam debitam, non tenetur quidquam interrogare, alias tenetur, ut habet communis: (Dian. tamen p. 2. t. 15. R. 7. ex Nav. & Valer. negat esse mortale, non examinare aliquam circumstantiam ex oblivione: vide etiam Card. de Lugo d. 22.) quia tanquam iudex debet curare integritatem iudicii, & tanquam medicus, ut morbi, & vulnera perfecte detegantur; cavendo interim 1. Ne examen sit curiosum, de non necessariis, unde Confessarii existimatio, Sacramenti dignitas, & poenitentis profectus minuatur. 2. Ne sit indiscrētum, v. g. de iis, quae moraliter certum est a tali non solere committi: vel ex quibus discat peccare poenitens, vel de inverecundis inverecunde, vel de numero nimis anxie, si ex dictis probabiliter aestimari possit. 3. Ne sit intempestivum, & sinatur prius se explicare, quantum potest, ne importunitate terreatur. Quod vero quidam monent, expedire, ut poenitens inter confitendum non interrompatur, id Card. de Lugo d. 22. n. 15. universim non probat; praesertim si confessio non sit brevis, quia facile aliqua excidunt a memoria.

Unde resolves.

1. Si Sacerdos advertat poenitentem, etiam post sufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumstantiam necessariam omittere, probabiliter, ac verius est, per se loquendo, teneri interrogare, nisi neget Sa, v. Confessor, & Medin. docens, si diligenter examinata conscientia unius sit oblitus, non teneri Confessarium illud revocare in memoriam, nisi cedat in damnum proximi; quod Valq. q. 93. d. 7. n. 3. videtur dicere esse probabile: verum alii rejiciunt. V. Card. de Lugo d. 22.

2. Etsi Confessarius, cui evidenter constat peccatum poenitentis, quod tamen ipse negat, non debeat illum absolvere: quando vero ex aliorum relatione, vel suspitione id habet, standum est poenitentis confessioni, cui in hoc foro, tam pro, quam contra se fides habetur (Suar. 10. 4. d. 32. f. 3. Fag. p. 2. l. 6. c. 4. n. 38. citati a Dian. p. 3. t. 4. R. 105.) In atroque tamen casu prudentis Confessarii est, 1. Cautere, & a longe, tum propius interrogare. 2. Si nihilominus negat, prudenter iudicare, an non potuerit oblivisci, vel confessus esse alteri, vel putare non esse peccatum, vel simili de causa excusari, ita ut debeat absolvi. Dian. l. c. ex Sylv. Nav. Tol. & c. 3. Si peccatum illud norit ex confessione complicitis, non uti illa scientia, nisi in genere querendo, an non aliud conscientiam gravet, & excitando ad maiorem contritionem, ob periculum indirectae revelationis, aut etsi complex dederit veniam, ob periculum scandalii. V. Laym. c. 24.

3. Interrogationes in materia castitatis debent esse paucae, & caute, ne vel occasionem det investigandi, aut traducendi confessionem, aut ignorantem doceat, aut offendant, aut se, vel illum periculum exponat. Ac si hoc timeat, potius debet aliquid deesse integritati materiali. Et quidem si in hac materia negantur cogitationes, non opus est progressi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba, & opera rogati fatentur; quod illas non exque agnoscat, aut advertant. Vide Laym. hic c. 13. Conin. d. 7. dub. 7. Fagun. praec. 4. l. 4. c. 2. Dian. p. 3. t. 4. R. 99.

ANI-

ANIMADVERSI O I.

Ubi Tridentinum est receptum, secus alibi, nullus Sacerdos &c.

Illud *secus alibi* male habet. Nec enim Generalium Conciliorum auctoritas, quæ a Christo est, a populi, seu subditorum acceptatione pendet.

Præterquamquod, dum Busemb. ait *secus alibi*, ponit, ad confessionem excipiendam ex rei natura satis esse ordinis potestatem, nec jurisdictionem esse necessariam; quod pariter est aperte falsum, Ecclesiæque consuetudini, & Hierarchiæ palam adversum.

Quare Alex. VII. anno 1659. apud Natalem Alex. Theol. t. 1. p. 457. reg. 2. hanc propositionem: *Concilium Tridentinum non obligat Regulares in Gallia ad obtinendas approbationes ab Episcopis, ut confessiones secularium audire possint; neque ex illius Concilii auctoritate privilegia Regularium restringi possunt, cum in Gallia receptum non sit, præterquam in decisionibus fidei, neque etiam Bulla Pii IV. pro confirmatione illius Concilii promulgata*: hanc, inquam, propos. Alex. VII. his verbis damnat: *Est falsa, temeraria, scandalosa, in heresim, & schisma inducens, sacro Concilio Tridentino, & Sedi Apostolicæ injuriosa*. Eadem est propos. Busembaum illis verbis inclusa, *secus alibi*, nisi quod propositio damnata de Galliis loquitur, Busembaum universæ. Hinc ab eodem Alex. VII. proscripta est illa propos. num. 13. *Satisfacii præcepto annuæ confessionis, qui confiteretur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobatum*. An etiam ipsa pontificia damnatio vi caret, ubi recepta non est? Vah putida, & intoleranda portenta!

ANIMADVERSI O II.

Esti Doctores, & Licentiatii &c. censeantur secundum quosdam approbati a Papa &c. probabilius tamen est &c.

Dum Busembaum tantum ait, „Probabilius tamen est, quod ipsi etiam egeant approbatione,“ contrariam sententiam non improbat, ideoque permittere videtur, ut Doctores, & Licentiatii sine approbatione confessiones audiant.

Verum etiamsi hæc opinatio esset probabilis, ejus tamen usus apertissime proscribitur est in propos. 1. ab Innoc. XI. damnata; quia hic agitur de jurisdictione, quæ ad Sacramenti valorem pertinet.

Præterquamquod recitata opinio ex mera arbitrio profecta est. Quo enim fundamento asseritur, Doctores, & Licentiatos a Papa censi approbatos quoad audiendas confessiones? Quo documento id confirmatur? Nullo. Ergo hæc opinio est arbitraria, & commentitia, & pro nihilo habenda.

Adde, quod Syn. Trid. sess. 23. de reform. c. 15. ita loquatur: *Decernit S. Synodus, nullum etiam Regularem posse confessiones secularium etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneis judicetur, & approbationem, que gratis detur, obineat; privilegiis, & consuetudine quacunque etiam immemorabili non obstantibus*. Sacra Syn. ait *nullum*. Qui autem dicunt, Doctores, & Licentiatos censi approbatos a Papa ad confessiones audiendas, aliquos posse audire confessiones sine Episcopi approbatione ajunt, hoc est Tridentinæ Synodo apertissime adversantur. Hæc est horum Theologia.

ANIMADVERSI O III.

Non requiritur hæc approbationem ad auditionem venialium docens Dian. &c.

Quæ ratione Busembaum id docet? Quia, inquit, „aprobatio tantum requiritur in ordine ad jurisdictionem; hanc autem quivis Sacerdos pro venialibus, uti & mortalibus, a quibus rite quis est absolutus, habet collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione; ideoque ab iis absolvere possit, ut habet Bon. &c.“

Resp. Propos. certa est: at assumptio, quam La-Croix p. 365. n. 1489. fere ab omnibus tamquam certam antehac habitam fuisse ait, falsa, & ore rotundo neganda. Nec enim probabiles opinatores, etiamsi numero plures sint, auctoritatis momento constant, dum de suo loquuntur, & sacre Tridentinæ Synodo adversantur, uti hic accidit, ut mox evincam.

La-Croix num. cit. fatetur, talem absolutionem esse faltem illicitam; quia Innoc. XI. decreto anni 1679. 12. Feb. * Ordinarius ita præcipit: *Non permittant,*

quæ venialium confessio fiat simplici Sacerdoti non approbato ab Episcopo, aut Ordinario. Tum subdit: „An autem sit valida, est incertum. Negant aliqui cum Platelio, sed probabilius affirmant Card. d. 2. cap. 6. ar. 9. & 10. num. 667. quia ex hoc, quod Pontifex tantum velit prohiberi, & non permitti, non sequitur tolli jurisdictionem, vel irritari absolutionem.“

La-Croixii ratio eo vitio laborat, quod petitio principii dicitur. Ponit enim tamquam verum, aut certum, jurisdictionem quoad venialia competere Sacerdoti ex vi ordinationis, quod est controversum, & quod ipse nullo documento ostendit, nisi suorum probabilium auctoritate, quæ ex se nullius aut certe valde exigui ponderis est.

Syn. Trid. sess. 14. cap. 7. ait: *Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Synodum hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum proferat, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem*. Sacerdos in sua ordinatione nec ordinariam, nec subdelegatam habet jurisdictionem: ergo ejus absolutio nullius momenti est. Ergo invalida tum quoad mortalia, tum etiam quoad venialia.

Cavillatorie respondent, Sacerdotem in sua ordinatione habere ordinariam jurisdictionem quoad venialia, & quoad mortalia clavibus antea rite subjecta. Hæc, inquam, responsio cavillatoria est; quia nullo fundamento nixa, & ex solo arbitrio profecta. Præterea hæc responsio sacre Synodi verbis, & menti repugnat. Cum enim sacra Synodus declarat, nullius momenti esse absolutionem Sacerdotis ordinariam, & subdelegatam jurisdictione carentis, ponit, & pro fundamento habet, Sacerdotem ut talem, seu ex vi suæ ordinationis omni jurisdictione carere; quia ad validam absolutionem præter Sacerdotium jurisdictionem requirit. An requirit in Sacerdote jurisdictionem, quam habet? Quid est jurisdictio ordinaria, nisi illa, quam habent qui ex vi proprii officii curam animarum habent, ut Papa, Episcopus, Parochus? Quid est jurisdictio delegata, nisi quæ legitima auctoritate committitur ab habente ordinariam? Ita loquitur ipse Busemb. infra dub. 3. Resp. & cum illo omnes.

At Sacerdos ex vi suæ ordinationis nullam habet animarum curam, nec ab ullo habente ordinariam jurisdictionem, puta ab Episcopo, vel Papa, ei committitur, seu confertur facultas audiendi confessiones: ergo Sacerdos ex vi suæ ordinationis omni prorsus jurisdictione caret; ideoque ejus absolutio omnis prorsus roboris expers est, & consequenter etiam venialia invalide absolvit.

Si vera esset La-Croixii opinio, falsa esset doctrina Concilii Tridentini sess. 23. c. 15. de reform. quia non solum nullus Sacerdos, ut sacra Synodus decernit, sed omnes Sacerdotes possent sine Episcoporum approbatione audire confessiones secularium, eoque a venialibus absolvere. Intelligendum est, inquis, Concilium de audiendis confessionibus quoad mortalia. Ego autem a te quero, undegam hanc tuam interpretationem hauseris? An ex contextu verborum sacre Synodi? An ex aliis ejus textibus? An ex pontificiis decretis? An ex Congregatione ejusdem sacre Synodi interprete? Nam si sacram Synodum hoc sensu accipis, ut eam tuorum probabilium opinionibus accommodes, es certe, ne quid amplius dicam, malus interpret. An cum sacra Synodus absolute, & sine ulla limitatione loquatur, cum limitatione intelligenda est ea sola ratione, ne falsam, & absurdam fateri cogaris probabilium tuorum opinionem?

Sed quorsum hic La-Croixii conatus, cui obsecundat Viva? An ut decretum Innocentii XI. valide infringatur? At quomodo absolvitur a venialibus eo ipso tempore, quo quis pontificia decreta pessundat? An venialium absolutionem consequitur, qui inducit simplicem Sacerdotem ad violandum pontificium mandatum in re gravissima, hoc est in absolutione? Mira sane est hæc doctrina, quæ non solum est falsa, sed contradictoria, inutilis, solumque apta inducere ad repugnandum pontificio præcepto, & ad multiplicanda peccata.

Huc sane spectat ex natura sua illud La-Croixii p. 375. n. 553. „Quoad venialia quilibet Sacerdos habet jurisdictionem in Religiosos Societatis Jesu.“ Nam Religiosi Societatis expresse comprehenduntur in decreto Innoc. ubi verbis mox relatis statim addit: *Si Parochi, & Confessarii etiam Regulares, aut quicumque alii Sacerdotes secus egerint, sciant, Deo Op. Max. se rationem esse reddituros, neque defuturam Episcoporum, & Ordinariorum justam, ac rigorosam animadversionem in con-*

* Illud referunt La-Croix, Consina, Natal. Alex.

trahentes etiam Regulares, etiam Societatis Jesu, facultate ipsis Episcopis, & Ordinariis per hoc decretum per Sedem Apostolicam specialiter tributa.

ANIMADVERSI O IV.

Parochi non possunt asciscere cooperatores nisi Parochos, vel approbatos &c.

Hæc sententia certa est ex Syn. Trid. sess. 23. c. 5. supra descripta, ex qua nemo potest sæcularium confessiones audire, nisi Parochus sit, aut ab Episcopo approbatus. Quare contraria opinio ne audienda quidem est.

ANIMADVERSI O V.

Non sufficit approbatio petita, & negata, ut docetur communiter.

Hæc sententia est indubitata ex verbis supra descriptis Syn. Trid. sess. 23. c. 15.

Esti probabiliter cum predictis docuerint Coninch. &c. Regulares &c. istis tamen privilegiis Trid., & Urbanum VIII. anno 1628. derogare, notat Lugo &c.

Si sacra Syn. Trid., & Urb. VIII. privilegiis Regularium quoad audiendas confessiones sæcularium sine Episcopi approbatione derogarunt, ut ipse Busemb. fatetur, cur audet probabilem appellare opinionem exilimantium, Regulares mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cum manifeste idonei sint, & a suis Prælatibus presententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi?

Quid aliud hoc est, nisi in dubium vocare, utrum Syn. Trid., & Urb. VIII. potestatem habeant revocandi privilegia a prioribus Pontificibus concessa Regularibus?

Busembaum hic certe valde lapsus est; & opinio, quæ ab ipso male appellatur probabilis, est evidenter falsa, nulloque vel exilissimo probabilitatis gradu frui potest, eo ipso quia a sacra Synodo Tridentina apertissime improbat verbis supra relatis ex sess. 23. c. 15. *Decernit sacra Synodus, nullum etiam Regularem posse &c. privilegiis, & consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus*; quæ verba Sole clariora sunt. Idem præstitit Urb. VIII. in Bulla, Cum sicut accipimus anni 1628. ubi ait: *Omnia, & singula indulta hujusmodi, audiendi sæcularium confessiones absque Ordinarii examine, & approbatione, quibusvis Collegiis, Capitulis apostolica auctoritate concessa, tenore presentium cassamus, revocamus, tollimus, abrogamus, & annullamus.* Hinc ab Alex. VII. proscripta est ea propos. n. 13. *Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo presentato, & ab eo injuste reprobat, quæ eadem est, ac opinio, quam Busemb. probabilem appellat, aut cum ea necessario vinculo colligata.*

ANIMADVERSI O VI.

Approbatio petenda est ab Episcopo &c.

Dum queritur, a quo Episcopo petenda sit approbatio ad audiendas confessiones, involutam, & difficultatibus obnoxiam responsionem dant, qui dicunt, eam esse petendam ab Episcopo Sacerdotis, vel ab Episcopo pœnitentis, uti respondet Busembau. Recte, & plene responderetur, approbationem esse obtinendam ab Episcopo Diocesis, seu loci, in quo confessiones audiendæ sunt, sicuti teste La-Croix p. 367. num. 15. 16. dicunt Nav., Barb., Lugo, Carden. Hæc scilicet est Ecclesiæ consuetudo; & ratio est, quia approbatio ab eo Episcopo petenda est, qui jurisdictionem delegare potest: sed sine controversiâ Episcopus potest delegare jurisdictionem audiendi confessiones in sua Diocesi: ergo jurisdictio est petenda ab Episcopo Diocesis, ubi confessiones excipiendæ sunt. Hac de re dubitari non potest. Hinc Clem. X. constit. *Superna*, dum §. 4. ait: *Ad hæc Religiosos ab Episcopo ad confessiones sæcularium in sua Diocesi audiendas approbatos, non posse &c.* pro fundamento habet, a Religiosis esse obtinendam facultatem audiendi confessiones ab Episcopo Diocesis, in qua audiuntur; quod idem fieri debet, & sit a Sacerdotibus sæcularibus. Hac, inquam, de re non est dubitandum; sed solum queri, & dubitari potest, quibus limitibus hujusmodi facultas circumscribatur.

Porro Sacerdotes in una Diocesi approbati, dum ibi confessiones audiunt, non solum subditos illius Diocesis, sed etiam vagos, peregrinos, & iter agentes audire, & absolvere possunt ex consuetudine, & tacito pastorum consensu. „ Dummodo tamen, ait Concina Th. „ t. 9. p. 544. n. 20. in fraudem, & ex industria non „ discesserint a proprio domicilio, ut alibi confiterentur. „ Hoc idem constituit S. Carolus Borrom. Concil. Mediol. III. tit. de Sacr. pœn. apud Natalem Th.

t. 1. p. 458. reg. 3. his verbis: *Qui ad Confessarium etiam Regularem in aliena Diocesi commorantem dedita opera se conferens, peccata sua sit confessus, nisi Confessarius ille & ab Episcopo loci, & a confitentis Ordinario ad confessiones audiendas probatus erit, ei tamquam inconfesso Parochus Eucharistiæ Sacramentum ne præbeas: illius præterea Ordinarius, cujus confessionem ille Sacerdos Confessarius non probatus audierit, ne eum patiarur in sua Diocesi confessiones per biennium audire, neque itidem concionari.* Qua tanta auctoritate nixus Nat. idem affirmat.

Illud hic animadverto, sermonem hic esse de re ad disciplinam spectante, quæ non est necesse ut ubique, & semper eadem sit. Totum hoc negotium, ut ego quidem puto, a consuetudine, & tacito Episcoporum consensu pendet; ex quo, sicuti ratæ, & legitimæ sine controversiâ habentur absolutiones exterorum, qui per alienas Dioceses transeunt, aut ad eas se conferunt non confessionis, sed aliarum rerum causa; ita quoque ratæ erunt, etiam pœnitentes de industria ad eas se transferant, ut sua peccata confiteantur, uti sæpe accidit in conterminis Diocesibus, & indulgentiarum solemnium, & devotionis erga Sanctos e. g. S. Antonium Patavii, B. V. Laureti &c. causa.

ANIMADVERSI O VII.

Quod si fiat absque causa &c. Con. &c. censens, revocationem esse nullam, alii illicitam tantum.

Hæc opinio, ut revocatio irrationabilis sit nulla, ut ego pro certo habeo, est aperte falsa.

Certum enim est, potestatem delegatam a delegantis potestate, & voluntate pendere: ergo statim ac revocatur seu jure, seu per injuriam, necesse est ut ex natura sua cesset, & nulla sit. Nonne delegans revocandi, quod concessit, potestatem habet? Quis hoc inficietur, nisi desipiat? Ergo etiamsi injuste revocet, revocatio nihilominus valida est. Ex Syn. Trid. sæpe cit. nemo, sæcularium confessiones audire potest, nisi aut Parochus sit, aut ab Episcopo approbatus: at cum approbatio, licet injuste, revocatur, Sacerdos non est amplius approbatus, sed reprobat. Ergo. Opinio eorum, qui putant, irrationabilem revocationem audiendi confessiones, esse nullam, est maxime affinis propos. 13. ab Alex. VII. damnata, quæ asserbat, Regulares ab Episcopis injuste reprobatos valide nihilominus confessiones audire, & absolvere, ut quilibet vel me tacente intelligit: ergo hæc opinio, quam Busembau refert, nec improbat, seu tacite, & versatiliter probat, sine ulla dubitatione improbanda, & explodenda est, maxime cum agatur de jurisdictione ad Sacramenti valorem pertinente.

ANIMADVERSI O VIII.

Ex justa causa possunt . . . ad examen revocari non tantum seculares, sed etiam Regulares &c.

Hic Busemb. contraria profert, & nihil dicit; hoc est vel ignorat, quid sibi velit, & tacendum erat; vel contradictoria probat, ut versatilius opinatur mos est, quem natura, & communis sensus detestatur.

Quætionem definit Clemens X. constit. *Superna*, ubi ita ait: *Regulares vero ad ejusmodi confessiones audiendas prævio examine simpliciter, & absque ulla temporis præfinitione ab ipsomet Episcopo, secus a eam ab ejus Vicario, aut antecessoribus Episcopis approbatos, non posse ab eodem, qui se approbavit, iterum examinari, aut ab eisdem confessionibus audiendis suspendi, seu licentias illis concessas revocari, nisi nova superveniente causa, quæ ipsas confessiones concernat; de qua tamen baud necessarium esse, ut in actis constet, nec eam teneri Episcopum ipsi Regularibus significare, sed Sedi Apostolica dumsaxat, ubi eam sibi aperiri postulaveris.*

Habetur in fine t. 4. Theol. Gen. item apud La-Croix t. 2. p. 366.

ANIMADVERSI O IX.

Delegata dicitur, quæ legitime datur ab habente ordinariam . . . ut . . . a Parocho pro parochia.

Est aperte falsum, Parochum posse tribuere jurisdictionem delegatam pro parochia; quia ex Syn. Trid. sæpe cit. sess. 23. c. 15. de refor. nemo, nisi Parochus sit, aut ab Episcopo, non a Parocho, approbatus, sæcularium confessiones audire potest.

Ac licet exterior jurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hac interior, nisi &c.

Natalis Alex. Theol. t. 1. p. 464. reg. 34. ait, eum, qui facultatem ab Episcopo obtinuit absolvendi a casibus illi reservatis, mortuo Episcopo ab illis absolvere non posse; quia delegatio morte delegantis extinguitur,

M m ut

ut ex jure civili habetur; quæ ratio si valeret, facultas quoque delegata simpliciter absolvendi, expiraret morte delegantis. Sed jus illud a Nat. citatum intelligendum est de iis, quæ ad forum externum, & contentiosum pertinent, non de iis, quæ ad forum conscientiarum spectant, de quibus jus civile non loquitur, nec ejus est loqui. Communior ergo sententia, quam sequitur quoque Concina Theol. t. 9. p. 541. num. 26. affirmat, delegatam Confessoriorum jurisdictionem morte delegantis, seu is Papa sit, seu Episcopus, non expirare. Ratio desumitur ex c. 9. *Si super* tit. 14. lib. 1. in sext. ubi Bonif. VIII. ait: *Sicut ipsa gratia (licet nondum sit in ejus executione processum) mortis non perimitur concedentis, sic &c.*

Hinc orta est illa regula, quod gratia facta non expiret morte concedentis, aut amotione ejus ab officio, communi Doctorum calculo confirmata. Atqui jurisdictionis delegata audiendi confessiones, est gratia jam facta ipsi Confessario: ergo non expirat morte delegantis. Accedit generalis consuetudo, qua Confessarii delegati post mortem Episcopi, aut cessionem Episcopatus sine nova confessione utuntur facultate sibi jam concessa audiendi confessiones nemine repugnante, & omnibus approbantibus. Et sane hoc ipsum postulat ipsa necessitas, ac tutum animarum regimen. Si enim jurisdictionis delegata, delegantis morte expiraret, necesse esset, quoniam vita, & mors hominis incerta semper est, Confessarios delegatos anxios semper esse, & sollicitos, ne absolutiones invalide conferrent, quia ipsis de vita delegantis non constaret, omnesque confessiones post mortem Episcopi sine nova facultate peractas iterari oporteret; quæ cum absurda sint, & Ecclesiæ consuetudini contraria, non est dubitandum, quin jurisdictionis delegata audiendi confessiones duret post mortem delegantis.

Porro hujusmodi potestatem delegatam . . . habet . . . quivis Sacerdos etiam excommunicatus, & degradatus, si alius desit.

Ex La-Croixia p. 375. n. 1560. etiam si Sacerdos sit excommunicatus vitandus, hæreticus, apostata; quam sententiam communissimam esse ait.

P. Concina Theol. t. 9. p. 576. n. 21. hac potestate privatos esse putat excommunicatos vitandos, hæreticos, schismaticos; quæ sententia, inquit, hodie communior est, quamvis opposita non sit improbabilis.

Ego ita discuro. Mater Ecclesia clementissima est, habetque viscera misericordie amplissima præsertim erga moribundos in periculo damnationis æternæ versantes; cui periculo, quacumque ratione fieri potest, ipsam consulere, ac occurrere velle, pro certo habendum est: at moribundus, quem mortalium peccatorum conscientia gravat, in periculo æternæ damnationis versatur: huic periculo consuli, & occurrere potest, si Sacerdos schismaticus, hæreticus, excommunicatus vitandus, cum alius non adest, Ecclesia facultatem absolvendi ipsi impertiente, moribundum signa contritionis dantem, absolvi que petentem absolvat; alia ratione satis non occurratur; quia semper incertum est, utrum contritio talis, & tanta sit, ut ex se ad gratiam justificantem sufficiat. Si non absolvitur, maximum periculum est, ut æternum pereat; si absolvitur, de ejus salute rationabiliter speratur. Ergo merito judicamus, Ecclesiæ mentem esse, ut hæreticus &c. jurisdictionem in hujusmodi extremo casu habeat, eaque uti possit, ac debeat.

Ecclesia excommunicatos non toleratos, hæreticos &c. suos rebelles maxime punitos vult, ideo omni beneficio, ac potestate ecclesiastica eos privat in eorum poenam: at quod absolvere non possint moribundum, non eorum poena, sed moribundi maximum detrimentum est; quem Ecclesia non punire, non suis beneficiis privare, sed omni ope adjuvare, quantum in ipsa est, vult: ergo Ecclesia non vult Sacerdotes hæreticos &c. privatos jure absolvendi moribundum.

Syn. Trid. sess. 14. cap. 7. inquit: *Verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione (casuum reservationis) aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis, & censuris absolvere possunt.* Sacra Syn. ait omnes sine ulla exceptione: sicut nullum peccatum, nulla que censura excipitur, a qua in articulo mortis absolvi nequeat, ita nullus Sacerdos, qui absolvere non possit.

Cur ergo nos excipimus Sacerdotes hæreticos &c. cum sacra Syn. nullum indicium præbeat hujus exceptionis? Imo vero non solum ex ejus verbis omnes Sacerdotes &c. intelligitur, sacram Synodum, nullum Sacerdotem exceptum velle, sed etiam ex sine sua declaratione. Cur enim declarat omnes Sacerdotes in articulo mortis posse absolvere? Ne aliquis, si aliquibus Sacerdotibus absolvendi facultas subtrahatur, hac occasione pereat. Hic est finis sacre Synodi, & Ecclesiæ, quem ipsa sacra Syno-

dus conceptis verbis exprimit: porro si aliquibus Sacerdotibus, puta hæreticis &c. subtrahatur facultas absolvendi in articulo mortis, hinc aliquis perire potest. Ergo sacra Synodi, & Ecclesiæ mens est, ut nullus Sacerdos, quicumque demum sit, absolvendi facultate in articulo mortis careat. At Fagnanus teste Concina loco cit. ait, sacram Congregationem Concilii Tridentini interpretem declarasse, decretum ejusdem Concilii intelligendum esse de Sacerdotibus in unitate Ecclesiæ viventibus. Resp. Si ita res est, ne Sacerdotes quidem excommunicati, licet tolerati, in articulo mortis possent absolvere; quia ne hi quidem in Ecclesiæ, a cujus communione per excommunicationem separati sunt, unitate vivunt. Ipsi cum fidelibus communionem habere nequeunt; a qua tamen si ipsi, ut debent, sponte non abstineant, fidelibus, ut animarum pericula vitentur, permittitur eos ad communionem admittere. At Sacerdotes excommunicati, si tolerati sint, fatentibus adversariis in articulo mortis non obstant allato decreto absolvere possunt; ergo decretum recitatum non obstat, quia Sacerdotes excommunicati non tolerati absolvere in articulo mortis valeant. Hujusmodi decretum tum ex hac ratione, tum ex recitatis sacre Synodi verbis, & allatis rationibus mihi est suspectum; præsertim cum ejus verba non recitentur. Aut hujusmodi decretum a sacra Congregatione non prodit, aut legitime promulgatum non fuit, aut alio sensu, vel in aliam rem fuit editum, ut mihi videtur.

Quod addo, quia præsertim Paracho . . . id non posso docere Vasquez &c.

Hanc sententiam longe communior, & probabilior appellat quoque La-Croix p. 376. n. 1562. Si ita loqueretur Theologi probabiles, res in tuto esset; quia contrariam opinionem repudiare intelligerentur: at cum probabiles opinatores, uti sunt Bulemb. & La-Croix, loquantur, adversantem opinionem refutare non intelliguntur, maxime cum Bulemb. addat: *Licet contrarium probabile putat Dian. Ang. Henric. Comit. & Sa, confirmatque Tamb.*

At hæc contraria probabilitas improbanda, & improbabilis habenda est, uti improbanda a Concina Theol. t. 9. p. 543. nu. 17. „quia, inquit, tum nulla est necessitas, cui tantum consulere intendit Ecclesia: „quæ ratio certa est ex Syn. Trid. supra recitata, ex qua omnibus Sacerdotibus competit absolvere in articulo mortis, ne subtrahita hac facultate aliquis pereat; cuius mentem perspicuis verbis aperit Catech. ejusdem Syn. p. 2. de cont. n. 55. ubi ait: *Quamquam si mortis periculum imminet, & proprii Sacerdotis facultas non datur, ut hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse Concilium Tridentinum docet, ut unicuique Sacerdoti liceret non solum omni peccatorum generi, cujuscumque potestatis sit, peccata condonare, sed etiam ab excommunicationis vinculo solvere.* Ait & proprii Sacerdotis facultas non datur. Ergo si proprius Sacerdos haberi possit, Sacerdoti non approbato ex mente Tridentinæ Synodi absolvere non licet. Idem quoque docet Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 463. reg. 32.

„Omnes tamen, subdit Concina, excipiunt casus, in quibus simplex Sacerdos incepisset confessionem, quando legitimam habebat jurisdictionem, quæ non expirat, nec interruptitur per adventum Sacerdotis approbati. Similiter quando is, qui approbatus est, nollet audire confessionem, posset simplex Sacerdos absolvere. Quamvis Sacerdos approbatus sit alterius diocesis, præferri debet simplici Sacerdoti.

Ex consuetudine quivis toleratus absolvere potest a venialibus, & mortalibus alias confessis.

Bulemb. supra dub. a. c. 3. docuit, quolibet Sacerdotem habere jurisdictionem quoad venialia, & mortalia alias clavibus rite subjecta, ab Ecclesia sibi collatam in ipsa ordinatione. Si hoc verum est, quid consuetudine opus est, ut Sacerdos toleratus (hoc est, si tamen Bulemb. intelligo, quamdiu Episcopus non contradicit) a venialibus, & mortalibus alias rite accusatis absolvere possit? At prior illa doctrina falsa est ex ibidem dictis: consuetudo vero jurisdictionem tribuere non potest. Hinc Bonif. VIII. cap. 2. tit. 10. lib. 5. in sext. inquit: *Nulla quoque consuetudine introduci potest, quod aliquis præter sui Superioris licentiam Confessorem sibi eligere valeat, qui eum possit solvere, vel ligare.* Præterea Syn. Trid. sess. 23. cap. 15. de ref. decernit, nullum Sacerdotem, nisi sit Parochus, aut ab Episcopo approbatus, posse confessiones secularium etiam Sacerdotum audire, privilegiis, & consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus. Ergo Bulemb. ne per somnium quidem hic audiendus est.

Ex privilegio Religiosi mendicantes, quosvis fideles absolvere possunt juxta tenorem &c.

Quid quæro de Bulembau dicendum est, qui perinde scribit, ac si sacram Synodum Trid. aut non legerit, aut negligat? Cur ait quosvis fideles? Necesse est, ut hic quoque contra Bulembaum repetam cap. 15. sess. 23. sæpe citat.

tat. Decernit tamen sancta Synodus, nullum, etiam regularem posse confessiones secularium etiam Sacerdotum audire; nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur necessarium, aut alias idoneus iudicetur, & approbationem, quae gratis desur, obtineat; privilegiis, & consuetudine quacumque etiam immemorabili, non obstantibus. An regulares uti possunt privilegiis a Synodo Trid. expresse revocatis? Ita quidem nonnulli opinari ausi sunt, ac ita opinari videtur Busembau; at a S. Sede damnati sunt, quae per Alex. VII. proscripsit hanc propos. n. 36. *Regulares possunt in foro conscientiae uti privilegiis suis, quae sunt expresse revocata per Concilium Tridentinum.*

Denique ex indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium; quales sunt, 1. ex jure Episcopi omnes &c.

De Episcopis jurisdictione utentibus, Archiepiscopis &c. nulla est dubitatio respectu Sacerdotum sibi subditorum. At aliud est, si de Episcopis titularibus sermo sit.

Nam eligere simplicem Sacerdotem in Confessarium, idem est, ac tribuere eidem potestatem audiendi confessionem: at Episcopi titulares ex jure non possunt simplici Sacerdoti tribuere potestatem audiendi confessionem; quia jurisdictione carent: ergo Episcopi titulares non possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem. Hic mihi obijcis Gregorium IX. qui c. 16. tit. 38. lib. 9. decret. ait: *Ne pro dilatione poenitentiae periculum imminuat animarum, permittimus Episcopis, & aliis Superioribus, nec non minoribus Prelatis exemptis, ut etiam praeter sui Superioris licentiam, providum, & discretum sibi possint eligere Confessarium.* Resp. Summus Pontifex permittit, ut sibi eligere possint Confessarium; quae verba sonant, ut ex Confessariis sibi eligere possint quem maluerint, non autem significant, eos sibi creare posse Confessarios; & hoc sensu hic canon merito accipitur a Wig. in Trib. p. 549. n. 79. hoc enim tum verborum sensui, tum menti Summi Pontificis consentaneum est. Hanc enim facultatem Summus Pontifex tribuit personis hic nominatis, ne pro dilatione poenitentiae periculum imminuat animarum; quod sane periculum assatim avertitur, si ex Confessariis eligere possint, cui sua peccata confiteantur, etiam si simplices Sacerdotes Confessarios sibi non creent. Praeterea si ex citato canone Episcopis titularibus, aliisque ibi nominatis collata olim fuisset facultas eligendi sibi in Confessarium simplicem Sacerdotem, quod ex dictis non videtur concedendum, haec facultas a Trid. Synodo mox allata fuit revocata illis verbis privilegiis &c. non obstantibus. Quod si haec facultas Episcopis titularibus non competit, eadem, aut etiam potiori ratione aliis inferioribus Prelatis exemptis, ut Abbatibus &c. abjudicanda est.

Ex consuetudine Cardinales, qui etiam domesticis de Confessore providere possunt.

Hanc sententiam a Lugo, & aliis doceri ait P. Concina Theol. t. 9. p. 543. tum subdit: „Quod an verum” sit, me later.

Illud vere dicere possumus, Cardinales ex vi consuetudinis, quidquid Busem. contra dicat, non posse sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem. Hoc enim aperte colligitur ex verbis mox recitatis Bonifacii VIII. dicentis: *Nulla quoque consuetudine introduci potest, quod aliquis praeter sui Superioris licentiam Confessorem sibi eligere valeat, qui eum possit solvere, vel ligare.* Praeterea nemo potest audire confessiones secularium, etiam Sacerdotum, nisi Parochus sit, aut ab Episcopis approbatus consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstante, ut definit sacra Syn. saepius cit. ex quo fit, ut nullus Sacerdos a Cardinalibus ex vi consuetudinis absolvendi facultatem accipere possit, ideoque ne ipsos quoque Cardinales absolvere valeat. Ergo Cardinales multo minus ex vi consuetudinis suis domesticis de Confessario, qui sit simplex Sacerdos, providere possunt. Laym. lib. 1. de leg. t. 4. c. 7. §. 7. citatis Cajet. & Henriq. ait, domesticos Cardinales ex ejus licentia cuicumque Confessario exposito confiteri posse. Non autem ait, Cardinalem posse facultatem impertiri simplici Sacerdoti, ut suorum domesticorum confessiones audire valeat.

Busembau hoc falso principio ductus, quod ex consuetudine possit quis eligere sibi in Confessarium Sacerdotem jurisdictione ordinaria, & delegata carentem, addit: „Item Pastores, imo multis locis etiam ceteri Sacerdotes, tes seculares, ut docent Valentia, Sa, Suarez.” Hinc porro orta est illa propositio: *Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario;* quae est propos. 16. ab Alex. VII. proscripta.

Item Reges, & Principes, quorum tamen &c. denique domestici Pontificis.

Si Reges, & Principes ex vi consuetudinis possent si-

bi in Confessarium eligere simplicem Sacerdotem, cur pro familia quoque illum eligere non possent, si consuetudo ita haberet? Quare cum Bonifacio VIII. mox cit. & ex Syn. Trid. dicendum est, ex vi consuetudinis neminem posse sibi simplicem Sacerdotem in Confessarium eligere. Neque hic confugiendum est ad tacitum consensum Papae. Neque enim praesumi rationabiliter potest, Papam suo tacito consensu vim tribuere illi consuetudini, quam ipse Papa (Bonifac. VIII.) improbat, & vi carere declarat. La-Croix quidem contrarium asserit p. 375. nu. 1555. idque colligi putat ex cap. *Cum contingat* 13. de foro competenti, cap. *Romana* de sent. excom. in VI. cap. *Duo simul* de off. Ord. & ex Trid. Syn. sess. 22. c. 3. de ref. quibus in locis ne per somnium quidem sermo est de consuetudine eligendi simplicem Sacerdotem in Confessarium, nec de tacito consensu Papae.

Illud hic denique animadvertendum est, rem, de qua agimus, non solum maximi momenti, sed maxime lubricam esse. Agitur enim de jurisdictione, quae ad sacramenti valorem pertinet; quaeque, quamdiu dubia est, sacramentum frustrationis periculo, & animam tum eligentis, tum absolventis damnationis discrimini objicit. Ex propos. 1. ab Innoc. XI. proscripta certum est, cum de sacramenti valore agitur, illicitum esse sequi opiniones probabiles relictis tutioribus. Quare hac in re cavere omnes debent, ne conjecturis, multoque minus falsis principiis, & rationibus nonnullorum opinatorum duci se sinant, nec unquam eligant sibi, aut aliis simplicem Sacerdotem in Confessarium, nisi hoc jus sibi competere certum sit, & extra controversiam.

ANIMADVERSIO X.

Delegatus ad universitatem causarum, ut v. g. &c. aliqua exercitia jurisdictionis alteri... subdelegare possit, v. g. audiendi confessiones, ut ait Laym. l. 5. t. 6. c. 10. nu. 13. ad quem Busemb. lectorem mittit. At cum ex dictis certum sit, ipsum Parochum nemini posse committere, ut confessiones audiat, nisi Parochus, aut Sacerdoti ab Episcopo approbato, multo minus id potest delegatus etiam ad universa Parochi officia, & jura.

ANIMADVERSIO XI.

Cum jurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest tam a delegato, quam ordinario, quocumque loco fuerit, ut docent &c. Idem habet La-Croix p. 367. n. 15. 16. qui tamen loquitur de delegatis secularibus.

Id quoad delegatum, falsum esse evincit Natal. Alex. Theol. t. 1. p. 458. reg. 8. primo ex Clementina *Dudum* tit. de sepulturis, ubi de personis regularibus ab Episcopis ad confessiones audiendas electis dicitur, *extra Civitates, & Dioceses, in quibus fuerint deputatae, confessiones nullatenus audire.* Praeterea Congregatio Concilii die 6. Junii an. 1608. apud Barb. p. 11. de off. & potest. Episcoporum alleg. 25. §. 32. declaravit, *tam secularem, quam regularem in una Diocesi approbatos ad audiendas personarum secularium confessiones, non posse in aliis easdem confessiones audire absque Episcopi diocesis approbatione.* Distinctiuncula, quae apud scholasticos opinatores in promptu est, & ait, Clementinum decretum, & declarationem Congr. Conc. esse intelligenda de confessione, quoad personas alterius Diocesis non illius, in qua quis approbatus est, arbitraria est, sacrasque leges, & documenta eludit, non explicat. Ita enim distinguunt, quia ita opinari volunt, non quod hujusmodi distinctionem, & interpretationem suis momentis confirmant, aut confirmare possint; imo cum Clementina, & declaratio Congr. Concilii absolute, & sine restrictione loquantur, absolute, & sine restrictione intelligi debent.

Demum conceptis verbis id definit Clemens X. const. *Superna*, inquit: *Hac generali perpetuo valitura constitutione decernimus, & declaramus... ad haec religiosos ab Episcopis ad confessiones audiendas approbatos, non posse in alia Diocesi eas absque Episcopi Diocesani approbatione audire, quamvis poenitentes subditi sint ejus Episcopi, a quo ipsi religiosi fuerant approbati.* Lis ergo finita est; quia sententia a supremo Tribunali lata. Minime vero gentium, inquit adversarii, qui teste Concina Theol. t. 9. p. 544. n. 19. ad Bullam citatam respondent, ibidem prohiberi, ne regulares approbati in hac Diocesi queant in altera Diocesi absolvere illius Diocesis subditos, minime vero subditos propriae Diocesis. „Ita, inquit P. Concina, na; docet P. Viva cum pluribus aliis. „Ita ne vero? An P. Viva, & alii, qui ita docent, constitut. & verba descripta, & in ipso Bullario a me lecta legerunt? An interpretari audent pontificiam constitutionem, quam ne oculis quidem lustrarint? Ex hac interpretatione, quae

M m 2 est.

* Const. refertur etiam a Genetto in fine t. 4. Theol. & a La-Croix t. 5. p. 366.

est apertissima pugna cum verbis, & mente clarissima Clem. X. colligat lector indolem adversariorum, quibus cum nobis res est. Hic mihi venit in mentem ea Christi parabola Matth. 13. *Simile factum est regnum Caelorum homini (Clementi X.) qui seminavit bonum semen in agro suo. Cum autem dormirent homines, (non examinantes, non legentes Bullam Clem. X.) venit inimicus homo, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit.*

La-Croix n. 1516. ait, Bullam loqui tantum de Confessariis regularibus; quod sane verissimum est. At quod Clem. X. expresse decernit, & declarat de Regularibus delegatis, idem omnino intelligendum est de secularibus. Non enim Summus Pontifex novam legem fert, sed legem jam latam sua auctoritate renovat, & declarat, dum ait, *decernimus, & declaramus &c. non posse &c.*

Porro eadem prorsus ratio est decernendi, & declarandi quoad seculares, ac quoad regulares, aut etiam quoad illos potior. Quia regulares ne suis quidem privilegiis, & immunitatibus, quibus seculares carent, tueri se jure potuerunt, aut possunt, ut extra Diocesim audiant confessiones subditorum Episcopi, a quo fuerunt approbati; imo constitutio Clem. X. de regularibus expresse loquitur, quia de his difficultas erat, non de secularibus. Adde declarationem Congr. Concilii, quæ seculares quoque expresse complectitur. Quare si ab inanibus commentis, & cavillationibus abhorremus, non est dubitandum, quin Confessarii tam Regulares, quam seculares delegati, extra Diocesim delegantis omni jurisdictione quoad omnes careant.

Quoad ordinarios vero poenitentiae ministros, major difficultas est. Ipse Nat. Alex. p. 459. reg. 9. putat, hos posse ubique locorum suos subditos absolvere. Et sane allata documenta de Confessariis delegatis tantum loquuntur; quod indicio esse videtur, aliud esse sentiendum de ordinariis. Delegata enim facultas respicit locum, at ordinaria ipsas personas, quæ curæ Parochorum commissæ sunt: ergo Parochi ubicumque sint, sacramento poenitentiae suos subditos pascere posse videntur.

Præterea, ut Nat. ratiocinatur, Concil. Later. can. 21. statuit, ut fideles semel in anno confiteantur proprio Sacerdoti, nulla facta mentione loci, in quo confessiones excipiendæ sunt: ergo ubique excipi possunt. Adde, quod si Parochi extra Diocesim suos subditos absolvere non possent, ne extra paræciam quidem possent; quia eorum jus quoad locum intra paræciæ fines concluditur; quod cum videatur absurdum, locorum limites quoad confessionem subditorum Parochis non videntur præfiniendi. Denique, quod magni momenti est, & rem conficere videtur, teste P. Zacharia ad cit. n. La-Croixii 1516. S. C. in Pisanienf. dubio, an Curati unius Diocesis vocati a Parochis alienæ Diocesis, possint in ista audire confessiones tam suorum subditorum, quam alienorum absque licentia Episcopi, respondit 3. Decemb. 1707. apud Lamb. t. 4. edict. p. 230. & t. 9. resol. S. Congr. p. 48. in selectis ab anno 1700. ad 1718. *affirmative quoad subditos, negative quoad alienos.*

Si sacra Congreg. ita respondit post propof. 1. ab Innoc. XI. proscriptam, extra periculi aleam res esse videtur.

ANIMADVERSIO XII.

Probabile est, quod absolutus in articulo mortis non teneatur se postea sistere Superiori &c.

Cur hoc probabile est? Quia directe absolutus fuit, ait Buf. & vere; at directe quoque a reservatis fuit absolutus, etiam si hæc habeant annexam censuram; quia ex Syn. Trid. sess. 14. c. 7. *in articulo mortis omnes Sacerdotes quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis, & censuris absolvere possunt.* Ergo si directa absolutio poenitentem solvit ab obligatione se sistendi Superiori pro reservatis, eundem quoque liberat ab eadem obligatione pro censuris. Hoc alterum ne Bufemb. quidem deglutire potest: ergo ne primum quidem admittere potest. Qui a censuris in articulo mortis absolutus fuit, si cessante impedimento quam cito commode potest, Superiori sese præsentare contemnat, ut ejus mandata recipiat, & satisfaciatur, ipso jure in eandem sententiam recidit ex Bonif. VIII. cap. *Eos qui de sent. excomm. in VI.*

Hinc D. Th. Suppl. q. 8. art. 6. ad 2. ait: *Quod non oportet, eum recurrere ad proprium Sacerdotem, ut iterum a peccatis solvatur, a quibus in articulo mortis absolutus est, sed ut immoretur ei, quod sit absolutus.* Nec similiter oportet, quod absolutus ab excommunicatione ad Judicem vadat, qui alias absolvere potuisset, absolutionem petens, sed satisfactionem offerens.

Rituale Rom. de sacram. poenit. ita loquitur: *Si vero quis confiteatur in periculo mortis constitutus, absolvendus est ab omnibus peccatis, & censuris, quantumvis reservatis; (cessat enim tunc omnis reservatio) sed prius, si potest, cui debet, satisfaciatur: ac si periculum evaserit, &*

aliqua ratione Superiori, a quo alias esset absolvendus, se sistere teneatur, cum primum poterit, coram eo se sistat, quidquid debet, præstaturus. Ex quo intelligitur, obligationem se sistendi Superiori cessare, si nulla sit ratio, propter quam sistere se Superiori teneatur. Hinc Bonif. VIII. cit. sub poena reincidentiae præcipit, ut absolutus Superiori se præsentet, ut ejus mandata recipiat, & satisfaciatur, prout justitia suadebit. Si ergo justitia jam plene satisfecit, nec Superioris mandato opus sit, quia nulla dubitatio occurrit, præsentia Superioris videtur inutilis, ratio præcepti cessat, ideoque ipsum præceptum cessare videtur.

ANIMADVERSIO XIII.

Si tamen ignorantia esset tanta, ut &c. licere alteri confiteri docent &c. idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine gravi periculo, docent Toletus, Sylv. & Medin. qui idem concedit, quando proprius non vult &c. Verum ista, subdit Bufemb. communiter refutantur ab aliis: adde, & jure ab aliis communiter refutantur; ne forte aliquis Sacerdos ordinaria, & delegata jurisdictione carens, jus absolvendi temere sibi arroget ex recentitis capitibus, sed poenitentem ad Superiorem proprii Parochi, vel ad eos, qui sine Parochi licentia absolvere possunt, mittat.

ANIMADVERSIO XIV.

Si tamen injuste neget, probabilius videtur, eos invalide ab alieno absolvi... etsi non improbabilius &c.

Illud certum est, improbitatem Parochi injuste negantis suo subdito facultatem adeundi alterum, huic non impertire jurisdictionem absolvendi, si ea careat. At supra Parochos sunt Episcopi, qui his incommodis remedia facile præbere possunt, & præbent, cum poenitentes ad eos confugere possint, a quibus sine Parochi licentia absolvi queunt. Quid hic opus est nodum in scirpo quætere, & rem involvere, ubi explicata res est?

ANIMADVERSIO XV.

Valide absolvis is, qui audis confessiones, præfente, vel sciente, & non contradicente Ordinario.

Probabiles opinatores, ut suæ probabilitatis alioquin amplissimum regnum dilatent, fingunt quæ nunquam accidunt, & more suo sine solidis fundamentis pronuntiant sententiam. Quis enim Sacerdos jurisdictione carens, adeo audax & temerarius inventus unquam est, ut præfente Episcopo sine ejus proprio nutu, aut voce ausus sit confessiones audire?

Cur id nemo unquam audet? Quia facinus arrogantiae, & temeritatis plenissimum est. Cur facinus arrogantiae, & temeritatis plenissimum est? Quia sine expressa Episcopi licentia eo præfente confessiones excipere audet. Ergo expressa Episcopi licentia necessaria est ad audiendas confessiones eo præfente.

Fingamus, reperiri aliquem tam stolidè audacem, sui-que Episcopi adeo contemptorem, ut jurisdictionis expertus audeat eo præfente confessiones excipere: an illud quoque fingendum nunc est, Episcopum, cui incredibilis Sacerdotis temeritas nota est, illum non reprehendere, non revocare, sed tacere, ac silentium super hac re perpetuum sibi indicere? Hæc hujusmodi sunt, ut probabilium indolem faxis prodant, nec digna, quæ refutantur. Lector, si non inutile patet, recolere hic potest Synodi Trid. sess. 23. cap. 15. verba sæpius recitata; unde intelligit, probabilium commenta non esse audienda. Nec enim Sacerdos in scilicet Bufemb. hypothese ab Episcopo per examen, aut alias idoneus judicatus est, nec approbationem obtinuit, sed sibi eam per incredibilem temeritatem arrogavit. Nihilominus si huic incredibili temeritati fingatur additum malum Episcopi silentium, approbatio fingitur obtenta.

Vel Parochus.

Hic Buf. ponit Parochum posse tribuere jurisdictionem Sacerdoti ea carenti; quod est manifestissime falsum, & Trident. Syn. apertissime contrarium. Mirum est, quod Bufemb. ausus sit addere etiam illud *vel Parochus*; sed abyssus abyssum invocat.

ANIMADVERSIO XVI.

Peccat, qui absolvis cum jurisdictione dubia, nisi necessitas urgeat; qualis est v.g. quia poenitens diu nobis est confessus, vel &c. summe enim licite absolvis cum conditione hac, Si possum &c.

Idem habet La-Croix p. 376. n. 1571. 1572. Hæc opinio, ut ego sentio, est aperte falsa. Certum enim est, non licere uti opinione probabili, cum de sacramenti valore agitur, ut manifestum est ex propof. 1. ab

ab Innoc. XI. proscripta : at cum agitur de jurisdictione, agitur de valore sacramenti, quia fide certum est ex Syn. Trid. sess. 14. c. 7. jurisdictionem esse necessariam ad valorem sacramenti poenitentiae: ergo certum est, non licere uti opinione probabili, cum de jurisdictione agitur. Porro si non licet uti opinione probabili circa jurisdictionem, seu, quod idem est, jurisdictione probabili, multo minus uti licet jurisdictione dubia.

La-Croix n. 1571. cit. respondet, propositionem, & conclusionem rationis allatae esse veram, nisi necessitas proximi excuset, non item si necessitas urgeat, uti asseruit Busemb.

Mirum est, quanta ingenii dexteritate recentes opinatores polleant, ut Pontificum decreta, & damnationes eludant, suorumque opiniones tueantur.

Si La-Croixii responsio admittatur, damnatio propol. 1. ab Innoc. XI. proscripta non est absolute accipienda, sed cum hac restrictione, nisi necessitas urgeat. Quam autem a La-Croixio, unde suam interpretationem desumpserit? Non aliunde certe, nisi ex suo cerebro, ne opinionem Busembaum, & suorum probabilium implicate damnatam, sicuti re ipsa est, fateri cogatur. Si necessitas proximi, jurisdictionem dubiam in certam converteret, sicut accideret in articulo mortis, res bene haberet: at hic sermo est de necessitate, qualis a Busembao descripta est, quae jurisdictionem dubiam in suo dubio relinquit, uti ponimus; quaque proinde ejus usum excusare, & a damnatione pontificia liberare non potest. Idcirco enim usus jurisdictionis probabilis, multoque magis dubia in sacramento poenitentiae in damnatione propositionis primae includitur, quia exponit sacramentum frustrationis periculo: at necessitas proximi, qualis descripta est, non tollit in sacramento periculum frustrationis: ergo non exitum usum jurisdictionis dubiae a pontificia damnatione. Adde, quod absolutio cum dubia jurisdictione, poenitentis saluti non consulit; quia etiam si sufficienter dispositus sit, nihilominus versatur in discrimine status peccati mortalis, & aeternae damnationis, quia dubium est, utrum fuerit jure absolutus. Praeterea hujusmodi absolutio gravissimam injuriam infert poenitenti; quia dubie absolvi- tur, dum ipse putat, se indubitanter, & legitime absolvi, ac in re tanti momenti a Christi ministro fraudulenter decipitur.

At, inquit Busemb. cum La-Croix, tunc Sacerdos licite absolvit non absolute, sed cum conditione, si possum. Resp. Condicio adjecta non tollit, sed ostendit mala mox descripta, non liberat absolutionem a damnatione, non a periculo frustrationis, poenitentem relinquit in eodem peccati, & salutis discrimine, illum nihilominus in re gravissima decipit, imo vero condicio adjecta, mala malis addit, & absurda absurdis; quia ipsa mala est, & culpanda, ut ostensum fuit cap. 1. dub. 1. c. 3. h. tract. An danda est absolutio, quae necessario iteranda sit, ut poenitentis salus in tuto ponatur? An, ut peccata peccatis addantur, post hujusmodi malam absolutionem poenitens mittendus est ad sacram communionem, imo absolvendus, ut ad eam accedat?

Una haec Busembaum, & La-Croix opinatio, non unum, & exiguum, sed multa, & gravissima mala continet, ut jam ostendi; quam proinde a sacro augustissimo poenitentiae tribunali longe exulare necesse est.

Sed aliquis recentium probabilium lectioni assuetus hic fortasse objiciet, defectum jurisdictionis dubiae, quia quia in necessitate utitur, ab Ecclesia suppleri, sicuti, ut La-Croix ait n. 1572. suppletur in casu practicae probabilitatis aequivalentis errori communi. Resp. si haec doctrina vera esset, absolutio in casu nostro esset impertienda absolute, non sub conditione, quod est contra ipsos Busembaum, & La-Croixium. Sed hoc misso, respondeo, non solum sine fundamento asseri defectum in casu ab Ecclesia suppleri, sed contra Ecclesiae mentem; quae, cum prohibeat usum dubiae, & probabilis jurisdictionis, ut ostensum est, aperte ostendit, defectum hujus mali usum, quem ab Ecclesia ablegatum vult, a se non suppleri.

La-Croix n. cit. 1572. ita loquitur. „ Quando jurisdictio est vere probabilis, plures possunt accedere causae, quae reddant illam practice (in praxi, quoad usum) certam; & inter eas causas sunt, 1. necessitas proximi, uti jam insinuatum est. “

Haec prima causa nihil momenti habet; & jam fuit explosa.

„ 2. Suppletio Ecclesiae in errore communi, vel etiam in casu practicae probabilitatis aequivalentis errori communi. “ At falsum est, practicae probabilitatem suppleri, cum practicae probabilitatem, quae hic & nunc pensatis omnibus probabilitatis germanae momento constet, Ecclesia in usu jurisdictionis poenitentiae ex dictis prohibeat, & damnet; gratis vero, & ex arbitrio La-Croix asserit, practicae probabilitatem aequivalere errori communi. Practica quidem probabilitas error est, non tamen communis omnium, sed solum aliquorum.

„ 3. Si alias administratio, vel susceptio sacramenti poenitentiae fieret nimis difficilis, vel odiosa fidelibus. “

An administratio, & susceptio sacramenti poenitentiae, quae ex Synodo Tridentina est laboriosus baptismus, facilis esse debet, & accommodata indoli corruptae peccatorum vere non poenitentium, aut opinionibus probabilium? An leges circa hoc sacramentum ab Ecclesia praescriptae deferendae sunt, vel ad arbitrium flectendae eo vanissimo, & odioso praetextu, ne nimis difficile, & odiosum fidelibus fiat? Haec scilicet sunt commenta valde mala, quae per cuniculos, sanctissimas Ecclesiae, & SS. Patrum regulas aggrediuntur, & labefactare conantur. Valde quidem suis Ministris cavendum est, ne sacramentum poenitentiae ex eorum vitio odiosum fiat; at si ex recta, & legitima ejusdem administratione nonnullis odiosum sit, id horum culpa merito vertitur, atque evidenti argumento est, eos non esse veros poenitentes, nec tam salubri remedio, in quo Deus sua infinitae misericordiae dona effundit, dignos.

Expediit autem tunc veniale aliquod adiacere, a quo directe, & a ceteris indirecte saltem absolvatur.

Haec doctrina eo fundamento nititur, ut quilibet Sacerdos habeat jurisdictionem in venialia; quod fundamentum inane esse, & falsum, ostensum est dub. 2. h. cap. c. 3.

Quemlibet vero Sacerdotem habere directam jurisdictionem in venialia, ac indirectam in mortalia, novum est paradoxum, ac priori deterius. Quid hoc aliud est, nisi Episcoporum jurisdictionem a fundamentis subvertere, & hierarchiae ordinem de medio tollere? Quid hoc aliud est, nisi fidei articulum labefactare? Syn. Trid. sess. 14. c. 7. ait: *Persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Hic est fidei articulus, quia est Ecclesiae persuasio, & quia id verissimum esse sacra Synod. Trid. confirmat. Sacerdos ponitur carere jurisdictione ordinaria ex officio, & subdelegata ex approbatione, seu commissione Episcopi: qui docent, hunc Sacerdotem a venialibus directe absolvere, & indirecte a mortalibus, hujus absolutionem non nullius, sed maximi momenti esse docent: ergo docent doctrinam articulo fidei apertissime contrariam. In hos scopulos impingunt probabilium commenta, & distinctiunculae, quibus tantopere delectantur.

Quod si tamen ex probabili ratione dubium resolvatur..., absolute absolvit licite, tum quia tunc practice, & moraliter est certus, tum quia Papa eo casu dat facultatem.

Ita quoque saltem quoad doctrinam substantiam, & sensum opinatur La-Croix mox relatus, & refutatus; quae proinde opinatio nova refutatione non indiget.

Illud solum animadvertendum est, Busembaum pro ratione suae opinionis asserre propositionem contradictoriam ejusdem opinionis. Nam ex probabili ratione dubium resolvere cum formidine oppositi, ut ponit in opinione, quam ratam esse vult, & esse practice, & moraliter certum, sunt contradictoria; quia practica, & moralis certitudo formidinem excludit. Haec contradictio certa est, & obvia; quam tamen probabiles per arcana reflexae probabilitatis, paucis nota, hoc est per incredibilia commenta eludere parati sunt.

Papa, inquit Busembaum, eo casu dat facultatem. At ex quibus pontificiis documentis, Busembaum colligit, Papam eo casu dare facultatem? an Papa necesse habet, facultatem eo casu dare, ut probabilium sensui sese accommodet? Ponamus, sicut ponimus, Sacerdotem de sua jurisdictione dubitantem ex probabili ratione dubium resolvere, & opinari se jurisdictione praeditum, quae re ipsa careat. Papa, inquit Busembaum, jurisdictionem eo casu dat. Haec sane jurisdictio nec ordinaria est, nec subdelegata ex approbatione, & commissione, sed extraordinaria. Ergo, contra ac in Ecclesia Dei persuasum semper fuit, & quod verissimum esse sacra Syn. Trid. confirmat, ea absolutio momentum habet, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Ejusdem furoris est La-Croixii doctrina, qui in casu Busemb. Ecclesiam supplere defectum jurisdictionis contra Ecclesiae persuasionem, & Tridentinam definitionem ait, & quem mox ex alio capite refutavimus.

Quando communi errore &c.

Communem errorem cum titulo colorato conjunctum satis esse ad jurisdictionem, qua talis habitus Parochus valide absolvat ex praesumpta Ecclesiae, seu Papae concessionem, communis est Theologorum, & Canonistarum sententia teste Concina Theol. t. 9. p. 546. n. 39. Jurisdictionem autem Ecclesiam, seu Papam concedere in hypothese praesenti censetur; quia publica utilitas, & necessitas id postulat.

Ratio sane valida est, cui desiderium salutis animarum, & perditionis horror, & auctoritas communis ma-

gaum robur addit. At Sacerdos, de quo loquimur, nec ordinariam, nec subdelegatam jurisdictionem habet. Quid ergo?

An Syn. Trid. mox citata, quæ generaliter, & sine ulla exceptione loquitur, est accipienda cum exceptione descriptæ hypothese propter allatam rationem, & communem Theologorum, & juris canonici Interpretum auctoritatem?

Hic sane mihi aqua hæret. Bene sperare juvat de peccatoribus, quos vere suarum culparum poenitet. Sed quædam arcana sunt in secretis divinæ providentiæ secessibus recondita, quæ hominibus referre datum non est.

Communi sententiæ repugnare non audeo; sed quominus illi fidenter assentiar, sacra verba Syn. Trid. me impediunt, ac deterrent. Ego auctor semper essera, ut deprehensa descriptæ hypothese veritate, confessiones peractæ repeterentur, quæ de re vide etiam dicenda ad c. 19. dub. 4. sequentis.

Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabile esse docet Dian. &c. Item, si quis (quod perinde est) bona fide tali confiteatur.

Verum id, subdit Busemb. communiter ab aliis negatur, ut intelligas, etiam si forte id nolit Busemb. Dianæ opinionem, quam etiam adoptavit Viva qu. 8. art. 1. n. 16. esse omnino refutandam. Hanc Concina Theol. t. 9. p. 547. n. 31. falsam, & laxam merito putat, ea præsertim ratione, quod ea admissa aperiretur janua omnibus sceleratis Sacerdotibus fingendi de Confessariis, disseminandi errores, & hæreses, & seducendi populum christianum. Ego autem præterea hic repeto, & inculco verba Syn. Trid. sess. 14. c. 7. mox recitata; cujus definitio si nova hac limitatione excipiat, sacra Syn. per arbitraria commenta eluditur, & irreverenter, ac injuriose, ut mihi videtur, tractatur.

Quorsum hæc commentitia doctrina, quam ipse P. Viva exsuscitare ausus est? eo scilicet, ut poenitentes a scelestis Sacerdotibus titulo colorato destitutis, soloque communi errore Confessariis habitis absoluti, si error postea deprehendatur, de præteritis confessionibus nihil solliciti sint, sed periculosissimis opinionibus palpati in tuto se positos credant, dum in maximo animæ periculo versantur. Hæc Dianæ, Pontii, Molfesii, Sanchez, & Vivæ opinatio, communiter Busembao ipso recte refutata, falsa quidem merito dicitur, at ab ipsis ejus defensoribus ut summum probabilis dici potest; atque hoc modo loquitur Viva apud Conc. n. 30. ergo juxta ipsos adversarios miseri poenitentes, de quibus loquimur, probabiliter fuerunt absoluti, & probabiliter non absoluti: ergo confessiones præteritas repetere probabiliter non tenentur, & probabiliter tenentur, ut novam absolutionem valide accipiant. Quæro ego nunc a P. Viva, qui post damnatas propositiones scripsit, & in eas scripsit, utrum sequi liceat opinionem probabilem, cum de absolutionis valore agitur. An hic quoque novis commentis suam opinionem tueri audebit? an id audebit non solum cum maxima injuria sacramenti, sed etiam cum evidenti, & gravissimo animarum, quos Christus suo sanguine redemit, detrimento, & salutis discrimine? Esto: defendant, si velint, commentitias metaphysicas speculationes ope infinitarum distinctiuncularum, quas sani homines derident; at saltem lubricas opiniones ad mores spectantes cum ingenti animarum periculo defendere tandem desinant.

Cum quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide absolvit, aut nescit &c.

Hic Busemb. ponit, ex consuetudine, seu præscriptione jus acquiri audiendi confessiones; quæ positio falsa est. Sicut enim juxta Bonif. VIII. c. Si Episcopus t. 10. l. 5. in 6. nulla potest consuetudine introduci, quod aliquis præter sui superioris licentiam Confessorem sibi eligere valeat, qui cum possit solvere & ligare; ita nulla consuetudine, aut præscriptione introduci potest, ut aliquis sine sui superioris licentia absolvere possit.

Præterea ex Syn. Trid. sess. 23. c. 15. sæpe cit. nemo confessiones secularium audire potest, nisi parochus sit, aut ab Episcopo approbatus, privilegiis, & consuetudine quacumque etiam immemorabili non obstantibus.

Nunc ex Busembao ponimus, aliquem Sacerdotem ex consuetudine absolvere, licet nec Parochus sit, nec ab Episcopo approbatus; & quaeritur, utrum ejus absolutio valeat? Busemb. affirmat: at sacra Syn. negat. Busemb. ait, Papam in hac hypothese jurisdictionem concedere; at sacra Syn. id inficiatur eo ipso, quod ait, hunc Sacerdotem non posse absolvere. An Busembau cum iis, quos citat, audiendus est sacra Trid. Synodo repugnante, & contraria docente?

Hæc eadem ratio contra Busemb. repetenda est, cum ait, Papam jurisdictionem concedere, si quis bona fide absolvat, aut nesciat suam potestatem revocatam. An etiam bona fides, & ignorantia jurisdictionem conferant? unde nam recentes, has doctrinas hauserunt? Sacra Syn.

Trid. sess. 14. cap. 7. mox relata definit, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem; recentes vero opinatores affirmare audent, totius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Nam certe bona fides, & ignorantia nec ordinariam, nec subdelegatam jurisdictionem confert ipsis fatentibus, sed, ut ipsi fingunt, jurisdictionem distinctam ab ordinaria, & delegata; quam sacra Syn. non agnoscit, & nullius momenti esse definit.

Ceterum, ut a probis Sacerdotibus scrupuli removeantur, revocatio delegatæ jurisdictionis, nisi forte per fraudem ab ipso delegato ejus notitia eludatur, ex rationabili mente ipsius revocantis vim non habet, nisi cum primum Confessario innotuerit, non antea.

Quando secundum probabilem sententiam judicatur quis habere jurisdictionem, & Sacerdos sequitur favorabilem.

At hæc opinatio ex mox dictis in hunc c. 8. radicitus evulsa est. Legere tamen, qui velit, potest P. Concina Theol. t. 9. p. 548. cap. 5. ubi hanc eandem opinionem in prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta includi evidenter ostendit, & contraria sophismata P. Vivæ, & La-Croix refellit.

ANIMADVERSIO XVII.

Nemo tenetur unquam Parochio confiteri... quare Parochi frustra nolunt, ut parochiani confiteantur mendicantibus etiam in paschæ, cum habeant &c. adeo ut qui docent &c. fiant suspecti de heresi.

Joannes de Poliaco tria docebat. Primo, quod confessi Fratribus, habentibus licentiam generalem audiendi confessiones, tenentur eadem peccata, quæ confessi fuerant, iterum confiteri proprio Sacerdoti. Secundo, quod stante Omnis universique sexus edicto in Concilio generali, Rom. Pontifex non potest facere, quod parochiani non teneantur omnia peccata sua semel in anno proprio Sacerdoti confiteri, quem dicit esse parochialem curatum; imo nec Deus posset hoc facere; quia (ut dicebat) implicat contradictionem. Tercio, quod Papa non potest dare potestatem generalem audiendi confessionem, imo nec Deus, quin confessus habenti licentiam, teneatur eadem confiteri proprio Sacerdoti; quem dicit esse (ut præmittitur) proprium curatum. Porro de his ita pronuntiat Joann. XXII. cap. 2. Vas electionis tit. 3. de hæret. lib. 5. extrav. comm. Omnes articulos, & quælibet eorum tanquam falsos, & erroneos, & a doctrina sacra devios auctoritate apostolica condemnamus, & reprobanus de fratrum nostrorum consilio prædictorum, doctrinam contrariam veram, & contrarium esse catholicum asserentes, scilicet, quod illi, qui prædictis Fratribus confitentur, non magis teneantur eadem peccata confiteri iterum, quam si ea alias confessi fuissent eorum proprio Sacerdoti juxta Concilium generale. Lis finita est quoad eos Regulares, qui habent licentiam generalem audiendi confessiones, seu hanc licentiam habeant ab Episcopo, seu, si id contingat, a Summo Pontifice. At ne quis ex iis Busembaum verbis, „cum habeant privilegium pro omnibus Christi, „fidelibus“ putet, Episcoporum potestatem quoad Regulares esse vinculis obstrictam, itaut non possint, prout rationabile iis videbitur, facultatem audiendi confessiones quibuscumque limitibus temporum, locorum, personarum coercere, audiendus est Clem. X. constit. Superiis, qui ita loquitur: Illis autem Religiosis, qui ad confessiones audiendas idonei generaliter reperti fuerint, ab Episcopis quoque generaliter, & indistincte absque aliqua limitatione temporum, certorumque locorum, aut generis personarum, in diocesi propria admittendos; quoad teneos vero, qui non adeo idonei reperiuntur, si petierint se admitti, arbitrio ordinariarum relinqui, ipsos cum limitata facultate, prout iisdem Ordinariis magis expedire videbitur, probare, & admittere: & Alex. VII. in causa Andegavensis Episcopi, & Regularium, hanc propositionem, ut falsam, temerariam, scandalosam, & erroneam damnavit anno 1659. Non possunt Episcopi limitare, seu restringere approbationes, quas Regularibus concedunt ad confessiones audiendas, neque ulla ex parte revocare. Ita refert Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 459. reg. 10.

ANIMADVERSIO XVIII.

Quod si superiores Regularium monialibus sibi subiectis non concedant aliquoties in anno alium Confessarium &c.

An superiores Regularium monialibus sibi subiectis Confessarios pro sua auctoritate concedere possunt? Busemb. enim id ponere videtur; quod sane falsum est. Nam Greg. XV. const. Inscrutabili §. 5. apud Nat. Alex. Th. t. 1. p. 458. reg. 7. ita statuit: Confessores vero sive seculares, sive regulares, quomodocumque exempti tam ordinarii, quam extraordinarii, ad confessiones monialium etiam Regularibus subiectarum audiendas nullatenus deputari valeant,

leare, quia prius ab Episcopo diocesano idem iudicantur, & approbationem, quae gratis concedatur, obtineant. Liceat, quae Episcopo ex rationabili causa superiores regulares admittere, ut huiusmodi Confessores amoveant, iisque superioribus id facere detestantibus, aut negligensibus, habeat Episcopus facultatem praedictos Confessores amovendi, quoties, & quando opus esse iudicaverit. Superiores ergo Regularium monialibus sibi subiectis debent quidem his, aut ter in anno extraordinarium Confessarium offerre ex Syn. Trid. sess. 25. cap. 10. de reg. & monial. at non quocumque voluerint, offerre possunt, sed eos solum, qui ad illud munus ab Episcopo fuerint approbati.

Quod si nec is (Episcopus) faciat, ipse eligere possunt.

Præclare sane. Hæc opiniuncula submissionem, & obsequium erga Episcopum monialibus egregie insinuat. Undenam moniales auctoritatem habent supplendi defectus Episcopi? quis illis facultatem concessit eligendi sibi Confessarium extraordinarium, si Episcopus, ut ex officio, & lege Trid. cit. debet, illum non offerat? Si superiores regulares pro arbitrio suo eligere non possunt Confessarios seu ordinarios, seu extraordinarios monialibus sibi subiectis, sine Episcopi auctoritate, ut ex Greg. XV. mox dictum est, an id poterunt ipsæ moniales? Cum Busembau ait, „ipsæ eligere possunt,“ duo dicit, & moniales habere facultatem eligendi, & esse Confessarios, qui moniales audire, & absolvere possint sine Episcopi approbatione, & consensu. At non solum primum falsum est, sed etiam alterum, ut patet ex cons. Suprema Clementis X. ubi ait: *Et generaliter ab Episcopo ad personarum secularium confessiones audiendas nequaquam conferri approbatos ad audiendas confessiones monialium sibi subiectarum, sed egere quoad hoc speciali Episcopi approbatione; atque approbatos pro audiendis confessionibus monialium unius Monasterii, minime posse audire confessiones monialium alterius Monasterii.*

Idem Confessores extraordinarios semel deputatos, atque approbatos ab Episcopo ad monialium confessiones pro una vice audiendas, haud posse expleta deputatione in vim approbationis huiusmodi, illarum confessiones audire, sed toties ab Episcopo esse approbandos, quoties casus deputationis contigerit. Itaque si moniales Busembaum blandimenta audiant, non solum jus, quo carent, sibi arroganter usurpant, sed etiam confessiones nullas, & sacrilegas peragunt. At Busembau obiicit Quintan. ex declaratione Cardin. apud Barbosam. Resp. Hæc declaratio aut per errorem citatur, aut apocrypha est, certe nullius momenti propter contrariam constitutionem Clem. X. mox allatam.

ANIMADVERSIO XIX.

Porro eo casu peccata non reservata tantum confiteri sufficere putant probabiliter &c. & Lugo non improbat.

Heu quam faciles sunt probabiles ad opinandum de rebus gravissimis, & indulgendum cum ingenti animarum periculo! Cum Busemb. ait probabiliter, idem est, ac si dixerit, hanc opinionem esse rectam regulam, quam quilibet sequi possit. Addit ille quidem, contrariam sententiam esse tutiorem, quod omnibus notum est; at hoc non impedit, quominus juxta probabilia Busembaum principia opinio probabilis sit tuta. Hoc est illud malorum caput, quod nos tantopere improbamus, & quantum in nobis est, amputamus.

D. Thom. suppl. qu. 9. art. 2. contrariam sententiam docet, ut Busemb. fatetur, tum in c. tum in resp. ad 4. ubi ait: *Quod etiam si Sacerdos non de omnibus possit absolvere, tamen tenetur penitens ei omnia confiteri, ut quantitatim totius culpe cognoscatur, & de illis, de quibus non potest absolvere, ad superiorem remittat.* Sententia S. Doctoris fatente ipso Busemb. communis est: ergo non tutum, sed periculosissimum est, eam deferere propter contrarium paucorum sensum. Nonne confessionis integritas jure divino ad Sacramenti valorem necessaria est? ita scilicet definit Syn. Trid. contra La-Croix sess. 14. c. 5. cit. cap. 1. dub. 3. art. 1. Resp. h. tract. An ipse penitens, vel Confessarius potestatem habet dispensandi a jure divino? Ergo certum est, confessionem diminutam, seu peccatorum non reservatorum non sufficere, sed integram esse oportere omnium.

Præterea illa prop. *Licet sacramentaliter absolvere dimidiata tantum confessos ratione magni concursus, qualis v. g. ponit &c.* ab Innoc. XI. damnata est n. 59. At æque damnable, aut damabilius est opinio, quæ permittit absolvere dimidiata confessos ratione reservatorum criminum. Prop. enim damnata permittit diminutam confessionem quod difficultatem, & impotentiam audiendi integras consequentium confessiones: hæc Busemb. opinio id permittit sine ulla necessitate, & sine ulla difficultate faciendi integram confessionem. Illa ex difficultate petebat dispensationem integre confessionis, hæc ex ipsa culpa penitentis,

quem dimittente confessum absolvit, quia in graviora crimina lapsus est. An prolapsio in graviora crimina est æque urgens ratio dispensandi a confessionis integritate, ac magnus populi concursus? Ergo si damnata propositio est, quod magnus populi concursus sit ratio sufficiens dispensandi a confessionis integritate, damabilius est propositio, quod reatus reservatorum criminum sit legitima ratio dispensandi ab eadem confessionis integritate.

Tandem hic quoque inculcanda, & ob oculos ponenda est prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta. Esto enim, probabilis sit Busembaum opinio, quam aperte falsam esse ostendimus. Quæstio præsens hæc est, utrum confessio peccatorum non reservatorum omnis reservatis sufficiat ad valorem absolutionis: at cum de valore Sacramenti agitur, damnatum est, quod liceat sequi opinionem probabilem relicta tutiore: ergo opinio Busembaum etiam si esset probabilis, quoad usum tamen, & praxim damnata est.

ANIMADVERSIO XX.

Si superior injuste neget facultatem &c. posse ab alio Confessario etiam directe absolvi, affirmat &c. esse probabile. Sed rectius negat &c.

Hoc ne in quæstionem quidem, si sapimus, vocandum est; nisi quis dicere velit, negationem facultatis absolvendi a reservato, quia injusta est, esse facultatis confessionem, aut Confessarium ex se habere jus absolvendi a reservatis, si injuste negetur. At hæc non solum mira, & absurda, sed aperte falsa sunt.

Doctrina, quam Busemb. teste, Henricus & Diana probabilem esse affirmant, ejusdem furfuris est, ac prop. 13. ab Alex. VII. damnata, quæ ita habet: *Satisfacis præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo presentato, sed ab eo injuste reprobato.* In eo solum differunt prop. proscripta, & doctrina Henrici & Dianæ, quod prop. proscripta facultatem impertit absolvendi a peccatis, ut pono, non reservatis, quia Episcopus eam injuste recusat; præsens autem doctrina a peccatis reservatis. Quænam sit deterior, lector judicet.

Hanc tamen doctrinam evidenter falsam Busembaum ne attingere quidem videtur, sed solum addit, adversarios rectius sentire, ut, si quis eam sequi velit uti probabilem, Busembaum repugnantem non habeat.

ANIMADVERSIO XXI.

Si superior Confessario Regularium ad hoc deputato negat facultatem, potest is pro ista vice absolvere.

Hac de re idem habet Concina Theol. t. 9. p. 577. n. 25. inquit: „Hi Confessarii deputati possunt una vice absolvere a reservatis, etiam petita, & non obtenta a superioribus facultate, ut clare in citatis decretis (Clementis VIII. & Urbani VIII.) habetur.“

Additur ex aliis septem probabile esse, idem posse, si viro Religioso pio, docto, & prudenti... neget.

Quoad hoc P. Concina loco cit. alios affirmare, alios negare ait, & cujuscumque Religionis disciplinam, & consuetudinem esse consulendam.

Consideranda quoque diligenter sunt citatorum Pontificum verba, & cavendum, ne sacramentum frustrationis periculo obijciatur, & violetur decretum Innoc. XI. prop. 1. damnantis.

Qui (Pellizarius) vult idem esse, si penitens ipse peccat.

Docti autem, & pii Regulares, non quid Pellizarius, sed quid Pontifices citati, quorum attenta lectio ad eos pertinet, velint, accurate considerabunt.

Imo Quintan. censet probabile, quod idem fieri possit, si superior &c. & urgeat &c.

In hac specie cum penitens a reservatis indirecte absolvi queat, non est necessaria in Confessario facultas ab iis directe absolvendi; ideoque hæc facultas irrationabiliter ab Ecclesia concedi præsumitur. Cum autem Confessarius propter necessitatem a reservatis indirecte absolvit, onus imponit penitenti adeundi superiorem tempore opportuno aut per se, aut per alium. Hac de re loquitur Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 441. reg. 8. cuius sententiam Concina Theol. t. 9. p. 572. moderatur, & facultatem indirecte absolvendi a reservatis ad necessitatis tempus restringit; quæ sententia videtur rationabilior, & necessario sequenda est, ne absolutio frustrationis periculo obijciatur, & violetur decretum Innoc. XI. supra citatum.

ANIMADVERSIO XXI.

Superior, auditis solis reservatis, potest ab iis absolvere, & reliqua inferiori committere ex causa urgente; qualis tamen non esset &c.

Integritas confessionis ex Syn. Trid. & ut fatetur Busemb. jure

jure divino præcipitur, eodemque jure ex dictis necessaria ad valorem sacramenti est; ex quo fit, ut urgens causa, sicut loquitur Buf. ab ea non dispenset, sed, ut recte loquitur Concina Theol. t. 9. p. 572. n. 9. sola extrema necessitas, cum scilicet aliter fieri non potest; quia Deus impossibilia non jubet. Ergo si superior aut omnino non possit, aut difficillime possit integram poenitentis confessionem audire, dimittente confessionem non debet absolvere, sed inferiori Sacerdoti facultatem dare, ut absolvat. Hac in re non urgentes causæ, non difficultates obtrudendæ sunt, ne divinum mandatum ad confessionis valorem necessarium fiat, sed excogitandæ rationes, & superandæ viriliter difficultates, ut fiat.

ANIMADVERSIO XXII.

Qui bona fide confitetur, nesciens suum casum esse reservatum . . . valide quidem absolvitur, cum onere tamen &c.

Busemb. si ejus mentem assequor, vult, poenitentem, qui bona fide putat, suum casum non esse reservatum, posse absolvi a Sacerdote non habente facultatem in reservata, hoc est bonam fidem, seu, quod idem est, ignorantiam tollere reservationem; quæ quidem est nonnullorum opinio, ut refert La-Croix p. 379. num. 1607. 1608. at contraria sententia eodem La-Croixio fatente communissima est, quam ipse quoque sequitur, & tueretur P. Concina Theol. t. 9. p. 565. n. 7. Busemb. quidem opinio falsa, & improbabilis merito habetur; at, etiam si tenui aliqua probabilitate niteretur, damnata nihilominus est in propos. 3. & quoad usum, & praxim multo magis in propos. 1. ab Innoc. XI. proscriptis. Quare Confessariis non habentibus jurisdictionem in reservata diligentissime cavendum est, ne ab iis poenitentes absolvant, quia hi bona fide reservationem ignorant.

Vel Sacerdotes carere potestate circa illum.

Ignorantia quidem poenitentis, ut dictum est, reservationem non tollit, nec Confessario dat facultatem absolventi, quam a superiore non habet; nihilominus cum poenitens divinitus adjutus facit quantum in ipso est, & rite dispositus sua peccata bona fide confitetur, etiam si a Confessario per ignorantiam, aut malitiam sine legitima facultate absolvatur, defectum ab Ecclesia suppleri docet quoque P. Concina Theol. t. 9. p. 573. n. 12. quod credere par esse videtur. At juxta dicta in cap. 8. dub. 3. auctor semper essem, ut veritate deprehensa poenitens confessionem repeteret; quia veritate deprehensa ipse potest defectui mederi. Quod si id negligat, ejus culpæ id merito vertitur; ideoque integram confessionem omittens, a suis culpis absolvi non videtur. Contra accidit, si in bona fide, seu inculpabili ignorantia perseveret. In hac enim hypothese cum subsequentes confessiones integre, quantum in ipso est, faciat, ab omnibus peccatis absolvitur seu directe, seu indirecte, & in gratiæ statu versatur.

Similiter si Confessarius probabiliter credis &c. valet absolutio.

Hoc perinde est, ac si dixerit, probabilitatem conferre jurisdictionem in peccata. At hæc opinio est aperte falsa, & absurda. Non enim absolventi potestas ab opinione, sed a superioris voluntate, & approbatione pendet, ut sacra Syn. Trid. sæpe cit. perspicuis verbis definit. Vide dicta in c. 8. dub. 3. Quod enim dicitur de absolutione peccatorum univæse, seu peccatorum etiam non reservatorum, idem eadem, aut potiori ratione dici debet de absolutione peccatorum reservatorum. Sed loco cit. ostensum est, ex probabilitate sumi non posse jus absolventi a peccatis univæse, hoc est etiam non reservatis: ergo.

ANIMADVERSIO XXIII.

Qui confitens habenti potestatem ordinariam delegatam in reservata, oblitus est inculpabiliter reservatum, potest illud postea confiteri etiam &c. & absolvi.

Idem docet P. Concina Theol. t. 9. p. 573. num. 15. ex communi sententia, & ex eadem ratione, quam affert Busemb. Sed monet, ad Confessarium habentem potestatem in reservata, si fieri possit, pro majori securitate esse confugiendum.

Quod etiam valet, saltem &c. etiam si prior absolutio . . . invalida fuisset.

Ita sane plures docent. „ Sed istorum opinio, inquit „ Concina Theol. t. 9. p. 574. num. 16. nullo, ut mihi „ videtur, solido fundamento nititur. Et primum de „ absolutione tempore Jubilæi data patet; quia indulgentia Jubilæi conceditur tantum vere poenitentibus: „ quando autem confessio irrita est, nulla adest vera „ poenitentia: ergo neque absolutio. Superior quoque „ ordinarius non tollit reservationem, nisi aut sacra-

„ mentaliter absolvendo, aut remittendo ad inferiorem „ Sacerdotem, cui delegat jurisdictionem: porro superior sacramentaliter non absolvit, quando Sacramentum est irritum. Delegatus quoque nihil potest in „ reservata extra Sacramentum: ergo quoties Sacramentum est nullum, peccata reservata manent. Alii „ qui distinguunt inter confessionem invalidam, & sacrilegam; sed hæc distinctio, præsertim in casu nostro „ mihi commentitia est. “

Ita ille, cui merito subscribendum puto, præsertim cum hic agatur de re ad Sacramenti valorem pertinente, in qua probabilitas contrariæ opinionis, si quæ sit, ex sæpe dictis proscripta est.

ANIMADVERSIO XXIV.

A reservatis absolvere potest . . . 4. Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, v. g. a reservatis Papa &c.

Si superior adiri non potest, expectandum est, ut redeat, vel ad ipsum confugiendum per litteras, nisi forte ipse aliter disposuerit. Reservatio ex ipsa reservantis mente, absolutionis difficultatem adiunctam habet, ut fideles a culpis reservatis absterreantur, & cautiissime abstineant; quam difficultatem moderari, & emollire, prout prudentia dictaverit, superiorum reservantium est, non in inferiorum arbitrio positum; qui proinde diligentissime cavere debent, ne ex licentia interpretandi, eam sibi facultatem arrogent, qua sunt destituti, in re præsertim tanti momenti ad Sacramenti valorem pertinente, ubi opinio nihil vitium habet, nec rem in tuto ponit.

ANIMADVERSIO XXV.

Dicitur 2. nisi &c. quis a casibus papalibus absolvere potest Episcopus, vel Vicarius, quando sunt occulti, ut docet Nav.

Syn. Trid. sess. 24. c. 6. ita loquitur. *Liceat Episcopis in quibuscumque casibus occultis etiam Sedi Apostolicæ reservatis delinquentes quoscumque sibi subditos in Diocesi sua per seipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientie gratis absolvere, imposita poenitentia salutari.* Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientie eis tantum, non eorum Vicariis sit permissum. Tridentina concessio Episcopis quoad suos subditos in sua Diocesi facta, perspicua est. Sed quaritur, utrum hæc concessio per Bullam Cœnæ quoad casus in ea contentos fuerit revocata.

Multi, & graves Theologi teste P. Concina Theol. t. 9. p. 571. num. 8. negant: alii gravissimi Auct. ut ait La-Croix p. 380. num. 1617. cum Suar., Sanch., Aversa referunt, Romæ decissum esse, quod facultas illa revocetur per singulas Bullas Cœnæ, & consentit Viva ad propos. 3. Alex. VII. num. 4. quam sententiam ipse La-Croix probat. Consulamus verba ipsius Bullæ, quæ ita habet anno 1699. *Ceterum a prædictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiam tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita, absolvi possit, etiam prætextu quarumvis facultatum, & indulgentiarum quibuscumque personis ecclesiasticis, secularibus, & quorumvis ordinum etiam mendicantium, ac militarium regularibus, etiam episcopali, vel alia majori dignitate præditis, ipsisque ordinibus . . . per nos, & dictam Sedem, ac cujusvis Concilii decreta verbo, litteris, aut alia quacumque scriptura in genere, vel in specie concessorum, & innovatorum, aut concedendorum, & innovandorum.* Sicuti Tridentina concessio clara est, ita ejus revocatio quoad Bullæ casus est perspicua attente legentibus recitata verba. *Ceterum a prædictis sententiis nullus per alium, quam per Romanum Pontificem &c. absolvi possit.* Hic Episcopi aperte excluduntur. Præterea illa verba, *prætextu quarumvis facultatum, & indulgentiarum quibuscumque personis ecclesiasticis &c. etiam episcopali, vel alia majori dignitate præditis &c. per cujusvis Concilii decreta &c. concessorum &c.* Episcopos expresse nominant, & Tridentinam concessionem, cujusvis Concilii, perspicue revocant, & excludunt. An illud cujusvis Concilii Synodum Tridentinam evidenter non includit? Quid ad hæc responderi rationabiliter potest? Nonnulli illud a prædictis sententiis interpretantur quoad casus publicos. Sed querimus, unde hanc interpretationem desumpserint. Si enim ex arbitrio loquantur, audiendi non sunt. Cum Bulla absolute, & sine limitatione dicat *a prædictis sententiis*, contra mentem Romanæ Sedis ire merito dicuntur, qui hæc verba ad casus occultos restringunt. Præterea cum Syn. Trid. facultatem absolventi a quibuscumque casibus Sedi Apostolicæ reservatis tribuens, de occultis tantum explicite loquatur, Bulla frustra adderet *prætextu qua-*

quorumvis facultatem, & indulgentiam &c. per cuiusvis Concilii decreta concessorum, si casus occultos comprehendere nollit. Illud cuiusvis Concilii Synodum certe Tridentinam complectitur: Syn. Trid. de occultis tantum loquitur: ergo Bulla casus occultos complectitur. Hæc mihi perspicua videntur; huiusque sententiae auctorem, & approbatorem habeo Sapientissimum Pontificem Bened. XIV. de Synod. Dioc. l. 3. c. 32. & 33. teste P. Zach. in n. 1617. p. 380. La-Croix.

Adde, quod ab Alex. VII. damnata est hæc propositio. 3. *Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publicæ sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in Consistorio Sac. Congr. Emin. Card. visa, & tolerata est.* Hæc proscriptio non solum factum in propositione descriptum damnat, sed etiam, imo multo magis sententiam, quæ asserit, Bullam Cœnæ de publicis tantum criminibus loqui, nec derogare facultati a Syn. Trid. Episcopis concessæ. Damnatio enim facti inutilis esset, nisi simul doctrina in propof. inclusa damnaretur.

Sicut propositio ex tolerantia doctrinæ a Sac. Congr. ut ipsa ait, examinatur, doctrinam ipsam ab omni nota immunem volebat; ita Alex. VII. damnans factum tolerantia, multo magis damnatam vult doctrinam. Nulla ratio esset, cur Alex. VII. factum damnaret, etiam si falsum esset, si doctrina in propof. inclusa, falsa esset.

Cur factum tolerantia damnat? Non præcise quia falsum; sed quia, cum reipsa falsum sit, simul injuriosum est sacræ Cardinalium Congregationi. Cur injuriosum est sacræ Card. Congr.? quia ipsi assignat tolerantiam doctrinæ damnabilis.

Damnatio propositionum eo aut unice, aut saltem præcipue spectat, ut perniciosas morum doctrinas improbet, & proscribat, ne fidelibus noceant. Hinc ipse Alex. VII. in fine decreti die 24. Septemb. 1665. *re mature considerata statuit, & decrevit, prædictas propositiones, (in quarum numero est 3. de qua sermo est) & unamquamque ipsarum, ut minimum tanquam scandalosam esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet &c.* Porro 3. propof. nulla ratione scandalosa esse potest, nisi ipsa doctrina, non sola facti narratio, sit falsa, & noxia. Nullum enim scandalum in fideles derivaretur, etiam si factum in propof. narratum verum crederent, nisi simul doctrinam moralem in ea contentam veram, & innoxiam putarent: ergo dum summus Pontifex propositionem damnat ut scandalosam, ipsam doctrinam ut talem damnat. Ergo rationabiliter dubitandum non est, quin ab Alex. VII. proscripta sit doctrina asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, nec eam Bullam derogare facultati Tridentini: ergo damnata est sententia eorum Theologorum, qui asserunt, facultatem a Synodo Trid. Episcopis concessam per Bullam Cœnæ non esse quoad casus in ea contentos revocatam, & abolitam.

Sed illud quoque addendum est, quod, cum hic agatur de jurisdictione ad Sacramenti valorem necessaria, etiam si sententia, quam damnatam ostendi, esset probabilis, ejus tamen usus proscriptus esset in propof. 1. ab Innoc. XI. damnata.

ANIMADVERSIO XXVI.

Excipit tamen Aversa &c. eas casus, qui Episcopis a jure tantum reservantur.

La-Croix p. 381. n. 1628. eos etiam casus excipit, quos Papa, aut consuetudo Episcopo reservat; sed uterque rejiciendus est. Nam ab Alex. VII. damnata est hæc propositio num. 12. *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obstantia ad id Episcoporum facultate.* At, inquit La-Croix, „videtur esse sermo (in propof. damnata) de casibus, quos ipsimet Episcopi sibi reservant.“ Resp. Si arbitrariis interpretationibus locum relinquimus, pontificiæ damnationes, & doctrinæ inutiles evadunt, & quoad morum regulam non summi Pontifices, sed probabiles opinatores consulendi erunt. Quo fundamento La-Croix ait, in propositione damnata sermonem esse de casibus, quos ipsimet Episcopi sibi reservant? Nullo scilicet, quia nullam suæ interpretationis rationem affert. Ergo ejus interpretatio arbitraria est, & pro nihilo habenda. Nonne propositio absolute loquitur, & absolute damnatur? Cur ergo damnatio restringitur? Damnatio, inquit, odiosa est, ideoque restringenda. Resp. Falsum est, damnationem esse odiosam, nisi odiosam dixeris lucem, quæ verum a falso, & noxium a salubri distinguimus, nisi odiosum appellaveris remedium contra venena. Adde, quod proscripta propositio ait, *a casibus Episcopis reservatis, non a casibus, quos ipsi Episcopi sibi re-*

servant. Ergo La-Croixii interpretatio non solum arbitraria est, sed aperte falsa, utpote quæ verba, & sensum propositionis damnatæ invertat, & labefactet; præsertim cum Clemens X. constituit. *Superna* §. 7. ita loquatur: *Et habentes facultatem (loquitur de Regularibus) absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolica reservatis, non idcirco a casibus Episcopo reservatis posse absolvere.* An casus, quos jus commune, aut consuetudo, aut Pontifex supremus Episcopo reservat; non sunt casus Episcopo reservati? P. Concina Theol. t. 9. p. 571. num. 8. lectorem monet, „ne fidem habeat non paucis Casuistis, quorum meminit P. Viva in explicatione propof. 12. damnatæ ab Alex. VII. quoniam isti plus æquo amplificat Regularium potestatem.“ At quid dicendum de La-Croix, cui contradicit ipse Viva, qui damnatam propositionem de casibus, quos Papa, vel jus commune, aut consuetudo reservat Episcopo, intelligit?

Imo Quint. affirmat, *Regulares adhuc posse absolvere, sicut ante decretum, eo quod hoc in provinciis non sit promulgatum.*

Hæc vero est ipsissima propof. 12. ab Alex. VII. damnata, & mox relata. Qui pontificia decreta, quæ par est, veneratione maxima excipiunt, promptoque animo eis obedire volunt, cum a commentitiis interpretamentis, tum ab eo maxime sibi cavent, ne ea non sufficienter publicata, non acceptata, aut his similia effutiant, sed ea simplici submissione observant, & ponunt, summos Pontifices, qui suas leges ab omnibus observari volunt, nihil prætermisisse eorum, quæ ad vim legis necessaria sunt.

ANIMADVERSIO XXVII.

Si Confessarius dubitet, an &c. si quidem dubium sit positivum, potest (sequendo opinionem probabilem &c.) absolvere.

Hæc opinatio fuit jam explosa c. 8. dub. 3. & includitur in propof. 1. ab Innoc. XI. damnata. Quia juxta Busembaum licet sequi opinionem probabilem de jurisdictione, hoc est de valore Sacramenti, relicta tutiore; quæ est ipsa propof. 1. proscripta.

Si vero dubium sit negativum, posse absolvere negans aliqui, ut &c. probabilius affirmant Suar. &c.

Quoad dubium positivum Busemb. absolute affirmat, Confessarium in specie descripta posse absolvere, quoad negativum non absolute, sed ut quid probabilius id asserit. In priori casu rem sine controversia definit, in posteriore rem controversam facit: ergo juxta Busembaum firmiter est prior opinio, quam posterior: at prior damnata est: ergo posterior est damnabilior. Ita sane, si ad hominem, & juxta ejus probabilia principia loquamur; at reipsa utraque opinio æque damnabilis est; quia perinde est, seu dubium sit positivum ex æqualibus contrariis rationibus, quæ sese mutuo retundunt, profectum, seu sit negativum, quod nullas hinc inde, aut leves rationes habeat. In utraque enim specie dubium ponitur rationabile.

At inquit: aliud est dubium juris, in quo peccatum est certum, sed dubitatur, utrum sit reservatum; aliud est dubium facti, in quo reservatio est certa, sed dubitatur, utrum peccatum fuerit, nec ne admissum.

Porro teste P. Concina Theol. t. 9. p. 568. num. 15. Auctores communiter docent, simplicem Confessarium in dubio facti posse absolvere; de quo dubio Busembaum intelligendus videtur.

Resp. Hæc distinctio inutilis est, nec impedit, quin absolutio in dubio facti sit damnata in propof. 1. nam etiam in dubio facti Sacerdos absolvens sequitur opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore. Si enim peccatum reipsa admissum sit, absolutio est nulla: ergo Sacerdos absolvens in dubio, utrum peccatum, de cujus reservatione non dubitatur, factum fuerit, sequitur probabilitatem, in qua agitur de Sacramenti valore, relicta opposita tutiore probabilitate, quæ est propof. 1. damnata ab Innoc. XI.

Nihil enim refert, seu dubites, utrum peccatum admissum, sit reservatum, seu contra, utrum peccatum reservatum fuerit admissum. In utraque specie Sacerdos carens jurisdictione in reservata crimina, merito dubitat, utrum absolvendi auctoritate præditus sit; in utroque dubio absolutionem frustrationis periculo æque obicit; in utroque in discrimen juris, quo caret, sibi arroganter usurpandi sponte se conjicit; in utroque, Sacramento, cujus valor curæ sibi non est, injuriam irrogat; in utroque proximi salutem in periculum vocat; quia periculum est, ne, dum pronuntiat absolutionem, reipsa non absolvat, & qui absolutum se putat, in eodem peccati reatu versetur. His rationibus, quæ mihi perspicue videntur, ab ea sententia, quæ simplici Sacerdoti carenti facultate in reservata, absolutionem per-

mittit in explicato dubio facti, etiam si communis foret, ego discedendum puto, & discedo. Venit enim mihi in mentem, doctrinas quoque communes a summis Pontificibus fuisse damnatas, ideoque ne has quoque oculis clausis esse probandas. Præfens communis doctrina, quam in examen vocavi, ex paucis, quæ dixi, & damnata, & falsa mihi videtur; utrum vero recte, necne, aliorum esto iudicium.

La-Croix p. 379. n. 1604. inquit: „Reservatio, cum sit odiosa, stricte est interpretanda, nec extendenda, ad casum dubium:“ citatque Suar., Hurt., Lugo, Dicastil., Averfam. Resp. Cur reservatio est odiosa? „Quia, inquit p. 385. n. 1684. videtur habere adiunctam rationem pœnæ. “ At reservatio nihil aliud est, nisi limitatio jurisdictionis ex ordinata superiorum reservantium distributione profecta; quæ certe quoad Confessarium pœna dici non potest; quoad pœnitentes vero eo sensu pœna est, quo medicina palato amara. Quædam enim atrociora crimina reservantur, ut fideles ab iis absterreantur, & cautius abstineant. Porro etiam si pœnæ quoad fieri potest restringendæ sint, pœnæ tamen medicinales, seu medicinæ pro ratione morbi, necessitatis, & utilitatis adhibendæ sunt. Ex his evanescit ratio La-Croixii, quæ æquivoco laborat. Pœna enim, quæ sine addito pœna est, non extendenda, sed potius restringenda: at pœna medicinalis, uti est reservatio, non est quidem ultra necessitatem extendenda, nec tamen infra necessitatem coarctanda.

Sed hæc animadversio ad ipsos superiores reservantes pertinet; nos autem hic loquimur non de reservantibus, sed de Confessariis subditis, quorum jurisdictio reservatione limitata est. An hi in dubiis licentiam universe, exceptisque casibus extremis arrogare sibi possunt interpretandi mentem superiorum reservantium? Cur, si dubitant, ad eos non confugiunt? Si superiores reservantes dixerint, se casus dubios nolle comprehendere, res in tuto est, & absolutio sine ulla difficultate in casibus dubiis reservationis impertiri potest. At quamdiu superiores suam mentem non aperuerint, res manet dubia; & inhumilimodum dubitatione, qui probabilibus conjecturis quæ se sinunt, relicta parte tutiore, discrimen, ut dixi, subeant usurpandi jurisdictionem, qua carent, irritam reddendi absolutionem, perdendi animas pœnitentium, & in propositionem 1. ab Innoc. XI. proscriptam misere impingunt.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Absolvendus est, qui adheret sententiæ probabilis; quia est &c.

Si adhæreat sententiæ probabilis, & tutæ, non est dubium, quin sit absolvendus: at si adhæreat sententiæ probabilis periculosa, hoc est contra sententiam æque, aut magis probabilem, & tutam, absolvi non debet, ut patet ex dictis de probabilitate contra Busembaum initio hujus operis.

Ipsæ Busemb. hic c. 3. rectissime ait, quod Confessario moraliter constare debet de bona dispositione pœnitentis, alias absolvendo peccabit mortaliter: at mortaliter non constat Confessario de bona dispositione pœnitentis, qui adhæret sententiæ probabilis minus tutæ; imo contrarium ei constat. Constat enim, eum pœnitentem non esse dispositum, qui in peccandi periculo permanere vult: at talis pœnitens in peccandi periculo, cui illum exponit minus tuta, seu periculosa probabilitas, permanere vult: ergo constat, hunc pœnitentem non esse dispositum. Ita sane; licet hanc evidentem veritatem innumeris cavillis adversarii involvere conentur, & certam dispositionem appellare audeant, quæ certa indispositio est.

ANIMADVERSIO XXIX.

Rudiores ordinario juvandi sunt, nisi... vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur &c. vel sint peregrini... tunc enim, si alioqui &c. sufficere aliquando integritatem formalem, docet Laym. qua scilicet auditis aliquibus peccatis absolvantur, cum onere &c.

Hæc Busemb. doctrina est ipsa propos. 59. ab Innoc. XI. proscripta.

Quares rudēs, & peregrini a Busembau descripti non sunt sacrilege absolvendi, sed docendi, & monendi absolutionem tunc demum iis profuturam, si, ut jus divinum præcipit, integre sua peccata quoad fieri potest confiteantur, & rite ad sacramentum accedant.

ANIMADVERSIO XXX.

Si vero ignorantia sit invincibilis, v. g. si bona fide teneat &c. aut &c. tenetur quidem monere &c. quando speratur &c. nec &c. quæ si prudenter metuantur, aut &c. non tenetur, imo non potest.

Idem docet La-Croix p. 396. n. 1758. at tum Busembau, tum La-Croix, & qui cum iis sentiunt, in eo falluntur, & sibi contradicunt, quod ignorantiam invincibilem ponant, & dicant in eo, qui legem edoctus, sui que erroris admonitus, a peccato abstinere paratus non sit.

Audiat D. Thom. qui 1. 2. qu. 76. art. 3. ait: *Quod ignorantia de se habet, quod faciat actum, quem causat, involuntarium esse. Jam autem dictum est, quod ignorantia dicitur causare actum, quem scientia opposita prohibebat; & ita talis actus, si scientia adesset, esset contrarius voluntati, quod importat nomen involuntarii. Si vero scientia, quæ per ignorantiam privatur, non prohiberet actum propter inclinationem voluntatis in ipsum, ignorantia hujus scientiæ non facit hominem involuntarium, sed non volentem, ut dicitur in 3. Ethicorum. Et talis ignorantia, quæ non est causa actus peccati, ut dictum est, quia non causat involuntarium, non excusat a peccato. Et eadem ratio est de quacunque ignorantia non causante, sed consequente, vel concomitante actum peccati. Sed ignorantia, quæ est causa actus, quia causat involuntarium, de se habet quod excuset a peccato, eo quod voluntarium est de ratione peccati. Hæc sunt solidissima moralis scientiæ fundamenta a D. Thoma, ipsoque ethnico Aristotele ab eo citato jacta.*

Hinc qui ignorans peccat, peccaturus, etiam si sciret, actum suum esse malum, non antecedente, quæ idem sonat, ac invincibilis, sed consequente, aut concomitante ignorantia peccat, quæ consequens, aut concomitans ignorantia, involuntarium non facit, nec excusat a peccato. Ignorantia antecedens, seu invincibilis in eo est, qui non solum eam odit, sed omnem diligentiam, quantum in ipso fuit, adhibuit, ut eam depelleret. An invincibili ignorantia laborant, quibus peccati, quod admittunt, notitia ingrata est? An invincibili ignorantia laborant, qui, etiam si peccatum scirent, nihilominus peccarent? At hæc ponunt Busembau, & La-Croix, alique, prima moralis scientiæ principia funditus evertentes. Ad Confessarium accedit, qui rem alienam, vel concubinam loco uxoris ignorans tenet, vel molitiei peccatum per ignorantiam admittit, vel per sacramenta, aut res sacras sæpe jurat: qui, si de suo peccato, & errore moneatur, nullam emendationis spem præbet, sed contra in deterius lapsurus creditur: (hæc est hypothesi Busemb. & La-Croixii) quid Confessario agendum est? Hic pœnitens, inquit, in sua ignorantia relinquendus est, & absolvendus. Ita ne vero? ita ne sacra absolutio projicienda? Quid aliud est, hunc falsum pœnitentem absolvere, nisi sanctum dare canibus, & projicere margaritas ante porcos, quod Dei oraculo prohibetur? Si Sacerdos pœnitentem absolvat, ductus opinione probabilis circa necessariam pœnitentis præparationem, absolutionem projicit, ut ex prop. 1. ab Innoc. XI. proscripta evidens est: ergo multo evidentius absolutionem projicit, si pœnitentem absolvat, dum constat, hunc necessaria ad sacramentum dispositione carere. Constat autem, pœnitentem necessariam ad sacramentum dispositionem carere, si non habeat propositum vitandi singula peccata mortalia, seu, quod idem est, totam Dei legem implendi: at pœnitens, de quo loquimur, non habet propositum implendi totam Dei legem; quia aliquod ejus præceptum peragere minime paratus est: ergo constat, hunc pœnitentem necessariam ad sacramentum dispositionem carere: ergo si absolva- tur, absolutio evidentissime projicitur. Quid ad hæc adversarii? La-Croix loco cit. ait, hunc pœnitentem esse pro nunc rite dispositum, quia paratus implere omnem Dei legem, quam cognoscit; hoc est, pœnitentem non peccare, dum peccat, quia, ut Busembau ait, bona fide nititur, idest ignorat, suum peccatum esse peccatum. Resp. At hæc est doctrina evidenter falsa, ac mox refutata; hæc est ipsissima Pelagianorum hæresis, qui per ignorantiam nunquam peccari volebant.

La-Croix objicit Div. Augustinum relatum cap. Si quis autem de pœnit. dist. 7. Si scirem tibi prodesse, non te admonerem, te non terrem.

Resp. S. Augustinus a sententia, quam La-Croix inscite illi adscribit, tam alienus est, quam a Pelagii erroribus. P. Zach. in hunc textum a La-Croixio citatum hæc animadvertit. Neque Augustini est homilia 41. inter 50. ex qua locus iste sumptus est: quare a Maurinis Patribus in appendicem quinti tomi est amandata serm. 394. neque ad rem est. Nam ibi sermo est de pœnitentia in fine vite suscepta, ac sensus est, si scirem (hanc pœnitentiam) tibi prodesse, non te admonerem; ut mirum sit a Theologis hoc non fuisse animadversum ante P. Hieronymum del Portico Cong. Mat. Dei in lib. inscrip. Gli amor tra le persone di sesso diverso c. ult. §. 1. nu. 2. p. 635. & seq. Mones idem del Portico, esse multos Theologos, qui sic locum illum reddunt, si scirem tibi non prodesse; verum particula non, quæ olim in decretum quoque Gratiani irrepererat contra MSS. Codicum fidem, sub Gregor. XIII. a correctoribus ejus decreti merito, atque optimo jure expuncta fuit.

fuit . Valde laudo eruditam P. Zach. animadversionem , quæ veritatem illustrat , magis laudaturus , si La-Croixii quoque sententiam aperte emendasset .

Quid ergo Confessario in proposita specie faciendum ? Si certo constaret , monitionem , & manifestationem peccati , quod poenitens ignorans admittit , nunquam esse profuturam , sed magis ob futuram , generali admonitione præmissa sine absolutione dimittendus esset ; at hoc constare non potest , tum quia merito speramus , lucem veritatis , sine qua nulla est emendationis spes , aut nunc , aut aliquando profuturam , tum quia , cum poenitens ad sacrum tribunal accedit , aliquod indicium animæ emendationem parati præbet . Ergo sine dubitatione a generali monitione ad peculiarem peccati manifestationem veniendum est , præsertim cum definita divinæ misericordiæ pro poenitentis emendatione tempora Confessario ignota sint , nullumque opportunius monendi tempus reperiri possit , quam cum peccator respiciendi signum ad confessionem accedens exhibet . Si admonitionem æquo animo accipit , & firmum emendationis propositum habet , absolvendus est ; sin minus , arguendus , increpandus , obsecrandus , & sine absolutione dimittendus . Verus poenitens lucem veritatis vehementer desiderat , & cum regio Psalte Ps. 113. v. 20. vere dicere potest : *Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore* ; illudque ex animo usurpat v. 34. *Da mihi intellectum , & scrutabor legem tuam , & custodiam illam in toto corde meo* . Qui a veritatis desiderio , & divinæ legis lucē alieni sunt , (uti sunt etiam probabiles opinatores , qui loco veritatis , & divinæ legis , speciem , & umbram veritatis , ac divinæ legis quærunt) in tenebris ambulant , in peccati statu versantur , nec absolutione digni esse possunt , quidquid contra Busemb. La-Croix , & alii falso dicant . Audiendi ne sunt probabiles opinatores , qui , cum nimis proni sint ad sperandam fucatorum quoque poenitentium emendationem , & ad absolvendum , desperare nunc nos volunt , ut ad projiciendam absolutionem inducant ? Audiamus illud divinum oraculum Ezech. 23. *Et tu fili hominis (Confessari) speculatorem dedi domui Israel . Audiens ergo ex ore meo sermonem , veritatem annuntiabis eis ex me . Si me dicente ad impium , Impie morte morieris , non fueris locutus , ut se custodiat impius a via sua , ipse impius in iniquitate sua morietur , sanguinem autem ejus de manu tua requiram . Si autem annuntians te ad impium , ut a viis suis conversatur , non fuerit conversus a via sua , ipse in iniquitate sua morietur , porro tu animam tuam liberaisti .*

Hæc sacra verba , Busembaum , La-Croix , & aliorum falsis opinamentis prorsus contraria pie , & attente meditanda sunt , & facienda .

Ex mox dictis , Busemba quoque repudiato , ignorata matrimonii nullitas detegenda est , inculcandum Cajæ , quæ in eo hætenus ignoranter perseveravit , ut concubinatum abruptum , non illi suadendum , ut pessime ait Busembaum , ut debitum reddat , cui nihil debet ; aperienda nullitas tituli , quæ quis alienum detinet , & cogendus , ut restituat ; Principes , Prælati , alique Magnates officio suo non satisfaciētes circa collationem beneficiorum , electionem ministrorum , subditorum gubernationem , circa eleemosynas &c. non solum regulariter , ut male ait Busemb. c. 8. sed semper a Confessario monendi sunt , nec absolvendi , nisi moniti firmum habeant propositum satisfaciendi muneri suo . Hic vero c. 8. Busembaum erratum errato addit , dum ponit ignorantiam eorum , quæ ad officium proprium pertinent , invincibilem , seu inculpabilem esse posse . Unusquisque enim scire tenetur ea , quæ ad munus suum rite obeundum spectant ; & est ignorantia male electionis , ut ait D. Th. 1. 2. qu. 6. art. 8. *cum aliquis notissimam , quam debet habere , non curat acquirere* . Quomodo verò scandala ab enumeratis Principum , & Prælatorum vitiis abesse unquam possunt , ut Busemb. comminiscitur , si occulta esse nequeunt , maloque exemplo , quod voce efficacius est , præsertim in Principibus , & Prælati , ad sui imitationem invitant ? Quomodo commune damnum ex mala beneficiorum , & officiorum collatione potest , ut Busemb. fingit , non oriri , cum ab ea inseparabile sit ? Neque hic necesse est , ut quidquam addam contra illa Busembaum commenta , „ si videat „ contra admonitionem fore in majus damnum poenitentis , & allaturam scandala , vel incommoda . “ Sunt enim ex mox dictis affatim confutata . Nihilominus , ut quam falsæ , & a divinis litteris alienæ sint versatiles hujusmodi opinionationes , Confessarii intelligant , legant cap. 6. Sap. ubi dicitur : *Ad vos ergo , Reges , sunt hi sermones mei , ut discatis sapientiam , & non excidatis . Qui enim custodierint iusta iuste , justificabuntur , & qui didicerint ista , invenient , quid respondeant . Concupiscite ergo sermones meos , diligite illos , & habebitis disciplinam &c. Caveantque diligenter , ne in se illud Isa. 6. v. 5. cadat , Vae mihi , quia taci .*

Qui plura hac de re cupiunt , consulant P. Concinnam Theol. t. 9. p. 695. §. 2.

Quod si veritas poenitenti sponte aperienda est , multo magis id præstandum , si interroget , ut Busembaum absolute fatetur , licet La-Croix p. 396. n. 1759. hoc quoque contra Busembaum limitet , ut se illo laxiorem ostendat .

ANIMADVERSIO XXXI.

Si etiam poenitens teneretur &c. posset prudens Confessarius tunc illum relinquere in bona fide excusante a peccato , & monitionem differre &c.

Hoc ex mox dictis aperte falsum , & a christiana Confessarii prudentia maxime alienum est . Si poenitens admonitionem æquo animo nunc accepturus non creditur , & alia vice melius suscepturus , ut Busemb. loquitur , nunc malus , fictusque poenitens creditur , alia vice verus poenitens speratur . Ergo nunc absolvendus non est , sed absolutio differenda . Quamquam , ut dixi , Confessarius suspitionibus suo officio contrariis se duci non finet , sed monebit , atque inde animum poenitentis deprehendet , eumque ad officium paratum absolvet , imparatum sine absolutione dimittet . At vero si Confessarius , quia fructum non sperat , monitionem omittat , & poenitentem nihilominus absolvat , contra suam ipsius conscientiam , & sacrilege absolvit ; quo sane nihil pejus vel sibi , vel poenitenti accidere potest .

ANIMADVERSIO XXXII.

An vero audiens plures una quasi vice , tot numero peccata committat , alii negant , alii affirmant .

Ego quidem existimo , Confessarium peccato mortali inquinatum tot numero peccata committere , quot sunt poenitentes ; quia sacramentum sæpius repetit , & quantum in ipso est , sæpius profanat . Neque enim quia confessiones poenitentium continuatæ sunt , unam confessionem efficiunt , sed plures nihilominus sunt , non secus ac si forent interruptæ . Quamquam si quis putet , peccatum Confessarii esse unum , sed pluribus æquivalens , fallitur quidem , ut ego sentio , sed quoad rem perinde ferme esse videtur .

ANIMADVERSIO XXXIII.

Confessor conscius sibi &c.

Busembaum hic involute , & periculose loquitur , dum ait , *vel saltem absolvat* .

An Confessarius mortalis peccati sibi conscius , potest confessionem audire , ut ea audita a tribunali discedat , Confessarium adeat , ac post rediens poenitentem absolvat ? Sed cum Busembaum utatur particula disjunctiva *vel* , & dicat , *tenetur ipse confiteri , vel conteri* , in arbitrio Confessarii relinquit , ut alterutrum faciat , hoc est *vel* confiteatur , vel conteratur , priusquam absolvat .

Accedit , quod , cum poenitentis confessio sit sacramenti pars , confessionis auditio est sacramenti inchoatio . Licet ne Sacerdoti peccati mortalis sibi conscio sacramentum inchoare ? Satis ne est , si in Dei gratiam redeat , cum sacramentum perficit , hoc est cum absolvit ?

Præterea , cum Sacerdos contritionem suam post auditam confessionem poenitentis protrahit , in periculum se conjicit absolvendi sine contritione . Contritio sine Dei gratia , seu auxilio elici non potest ; quod auxilium in necessitatibus , & periculis aliunde profectis merito speratur ; at arroganter in iis periculis , quibus nosmet sponte obijcimus , præsumitur . An Dei auxilium in nostra potestate est ?

Sed illa quoque Busembaum positiq. falsa est , quod Sacerdoti peccati mortalis sibi conscio satis sit , si contritionem eliciat , priusquam confessiones audiat .

Quod enim dicitur de dispositione ad sacram Eucharistiam suscipiendam , idem dicendum est de dispositione ad poenitentiam administrandam : sed nemo mortalis peccati sibi conscius , quantumvis contritus sibi videatur , sacram Eucharistiam sine sacramentali confessione suscipere potest , ut definit Syn. Trid. sess. 13. c. 7. : ergo Confessarius , licet contritus sibi videatur , non potest poenitentiam administrare , nisi prius mortale crimen , cujus ipse sibi conscius est , confiteatur . Quæ hic obijci possunt , ex alibi dictis evanescent .

Ne in eo quoque sibi constat Busemb. quod juxta ipsum expedita , & in promptu sit Confessarii contritio , cum in aliena confessione totus est , atque ipse sponte in eas se conjecerit angustias , ut conteri debeat , dum de alterius confessione , & contritione sollicitus esse tenetur ; non autem cum ad moribundum inopinato vocatur ; quasi Dei auxilium magis sperandum sit in periculo sponte suscepto , quam in necessitate .

ANIMADVERSIO XXXIV.

Si male absolvit &c. tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo &c. sin minus non tenetur.

S. Antoninus a P. Concina Theol. t. 9. p. 577. num. 23. laudatus ait: *Nota, quod quicumque absolvit aliquem ab aliquo peccato in casu, in quo non potest, sive quia reservatus est Episcopo, sive quia nullam habet potestatem, aut auctoritatem, quamvis graviter peccet, precipue quando absolvit scienter, vel ex ignorantia juris crassa, non tamen censuram aliquam, seu excommunicationem ex hoc incurrit, sive sit clericus secularis, sive religiosus, dictum absolvens; sed tenetur illum, quem sic absolvit, advisare de errore suo, si cognoscit, vel potest invenire. Ille tamen quoad Deum excusatur, dum hoc ignorat.* Idem docet, inquis, Busembau. At illa coacervatio impedimentorum, si sine scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocumen- to possit, "Confessarium eo adducit, ut, etiamsi poenitentem cognoscat, & invenire possit, a necessaria admonitione se facile liberum putet, nec de ea, ut par est, sollicitus sit. An Confessarius ab admonitione liber est, ne suam infirmitatem, & ignorantiam prodar, vel quia timet, si admoneat, ne sua imperitia superioribus nota fiat, & confessiones audire prohibeatur? Nam scandalum, & fractio sigilli ex admonitione sui erroris, quæ occulte, & caute facienda est, nulla ratio occurrit, cur timenda sint.

Si non absolvit a censura, potest ab eadem (si, vel quando &c.) absolvere absentem.

Hæc sententia ne P. quidem Concina displicet Theol. t. 9. p. 617. n. 5. sed difficultate non caret. Nam Bened. XIV. ep. encyclica anni 1749. die 3. Decemb. num. 63. de Jubilæo loquens, ait: *Parlando dell' assoluzione dai casi riservati, cosa certa si è, ob' essa non può darli fuori della sacramental confessione.*

In ordine all' assoluzione dalle censure vi è stata la questione, se potesse darli fuori della sacramental confessione. Il Sanchez ha creduto ciò potersi fare, quando nel concedimento della facoltà non si pone la clausola, Eorum confessionibus diligenter auditis, o altra equivalente, come può vedersi nelle sue opere. Altri però più sicuramente opinarono, non potersi dare l' assoluzione dalle censure fuori della sacramental confessione, dandosi la facoltà d' assolvere dalle censure, come una previa disposizione all' assoluzione de' peccati. E questo è il sentimento del Suarez, del Vasquez, del Filliucio, del Navarro seguitato dal Viva. Ubi nota, Suarez, Fill. Navarrum, quos Busemb. ex Bonac. pro se citat, a Bened. XIV. pro contraria sententia citari. Si absolutio a censuris extra sacramentalem confessionem impendi non potest, multo minus absenti post sacramentalem confessionem dari valet.

Facultas absolvendi a censuris, ut ponimus, Confessario datur, quatenus Confessarius est: ergo ea uti non potest, nisi quando Confessarii munere fungitur: at, cum poenitens abest, Confessarii munere quoad ipsum non fungitur: ergo ipsi absolutionem a censuris impendere nequit. Facultas absolvendi a censuris Confessario concessa, est accessorium facultatis absolvendi a peccatis: ergo ad idem confessionis Tribunal pertinet: ergo extra ipsum exerceri non potest.

ANIMADVERSIO XXXV.

Si non interrogavit sufficienter numerum, speciem, vel alias circumstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi &c.

Cur regulariter ad nihil tenetur? Quia, inquit Busemb., monere extra confessionem non debet, cum iudicium sit finitum. "Hæc sane ratio inanis est. Si iudicium recte finitum sit, nihil præstandum est: at si iudicium male finitum sit, ut in specie proposita accidit, cur sapienter non est, quod defuit? Si redeat ad confessionem idem poenitens, debet Busembau fatente moneri de defectu commisso. Cur moneri debet? Quia, inquit, alioqui hæc confessio non erit integra, cum quædam non sit debite confessus. Recte quidem; at si poenitens alios Confessarios post adeat, ejus confessio erit ne integra? Ponimus scilicet, poenitentem vel ex culpabili ignorantia, vel ex dissoluta discutiendæ conscientiæ negligentia integre confessus suas culpas non fuisse, ideoque teneri confessionem repetere; ponimus quoque, hujus diminutæ confessionis culpam non solum poenitenti, sed etiam Confessario, qui necessarias interrogationes numeri, speciei, circumstantiarum peccatorum omisit, esse adscribendam; qui proinde non solum eo nomine culpandus est, quia interrogare omisit, sed etiam quia diminutæ confessionem male absolvit. Confessarius in hac specie reus est damni spiritualis, quod in poenitente non impedit, cum tamen ex officio impedire debuerit: ergo hoc damnum quantum in se est reparare, hoc est poenitentem monere, ut confessionem integre repetat, & in posterum integre con-

fiteatur, tenetur. Si Confessarius, qui sine auctoritate absolvit, poenitentem juxta S. Antoninum supra relatam admonere de errore tenetur, ut legitimam absolutionem obtineat, multo magis de errore malæ confessionis, & malæ absolutionis, in quo tum ipse Confessarius, tum poenitens peccavit, admonere cogitur. Quid mihi nunc obtrudis, ne de confessionis quidem defectibus extra confessionem cum poenitente esse loquendum? Id quidem verum est, si necessitas non urgeat; at si necessitas salutis poenitentis consulendi, id postulet, cur id fieri non debet, si in confessione fieri non possit? Nullum hic ne per somnium quidem periculum fractionis sigilli; neque hinc odiosa redditur confessio, sed accepta; quia monitio inde orta ad salutem poenitentis necessaria est, nedum maxime utilis. Quod si inanes, ut ego sentio, scrupuli hac de re Confessarium angant, a poenitente loquendi facultatem petat, ut omnis difficultas evanescat.

Hinc porro intelligis, quid respondendum sit illi quæstioni, quam proponit La-Croix p. 398. num. 1778. "Si post absolutionem recorderis, te non satis interrogasse speciem, vel numerum peccatorum, dum poenitens adhuc flectit, quid tibi faciendum sit? Est scilicet supplendus defectus.

La-Croix ait, id pendere ab illa quæstione, an liceat de rebus in confessione auditis loqui cum poenitente, quamdiu adhuc flectit. Quid de hac quæstione ipse sentiat, ignoro; quia numerum, ad quem lectorem remittit, ex typographi errore male citatum invenire non potui. Sed hæc quæstio soluta jam fuit ex mox dictis.

Dixi, si non &c. quia si positive dixit, non teneri &c. debet monere, si sine gravi scandalo.... possit.

Intellige detrimento proprio, vel alieno, ut explicat La-Croix p. 399. num. 1785. qui universe loquitur de admonitione pro corrigendo quocumque errore culpabiliter a Confessario admissio, quem ab admonitione etiam excusat, si sequeretur gravis offensio poenitentis, imo ob illam confusionem, & infamiam apud poenitentem subeundam, dummodo probabiliter putet, poenitentem adhuc semel rite confessum.

Videlicet La-Croix omnem lapidem movet, ut Confessarium ab admonitione, hoc est a necessario caritatis, & iustitiæ officio liberet, & revocet.

Quid impedimenta obijciuntur, ne Confessarius damna poenitenti illata reparet? Cur scandala timentur, & finguntur detrimenta, ubi nihil tale timeri merito potest? Scandalum, & detrimentum maximum est ipsa admonitionis omisio, qua scandalum, & detrimentum poenitenti datum non tollitur, non compensatur. Cautionem suggero, prudentiam inculco, ut admonitio utilis sit, non damnoſa; at ejus omisionem non permitto, quam iustitia, & caritas postulant; qua in re Confessarius sui peccati vere poenitens, non inani timore se concuti patietur, ut officium omittat, sed spe, & divini auxilii confidentia animabitur, ut illud præstet. Hic non Busembaum, non La-Croixium audiet, sed divinum illud oraculum Ezech. 23. mox relatam ad c. 7. h. dub. recolet: *Si me dicente ad impium, Impie morie te, non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Quanto magis, si ipse Confessarius, iniquitatis, hoc est iniquæ confessionis causa fuerit? Si autem annuntians te ad impium, ut a viis suis convertatur, non fueris conversus a via sua, ipse in iniquitate sua morietur, porro tu animam tuam liberaſti. Admonitio liberat animam Confessarii, etiamsi malus poenitens ex sua malitia inde occasionem arripiat suscitandi scandala, & inferendi damna. At ejus omisio propter inanes timores scandali, & damni, offensionis, confusionis, infamiæ animam Confessarii perdit, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. At La-Croix subijcit, "dummodo proba- biliter putet, poenitentem adhuc semel rite confessum." An opinio probabilis, quod poenitens ex se reparet damna animæ suæ, liberat Confessarium a certo admonitionis debito? Quid, si poenitens sponte non reparet? An opinio probabilis Confessarium in tuto suæ salutis nihilominus ponit? Quænam probabilitas est, ut poenitens ab ipso Confessario suæ culpæ conscio, & participæ non admonitus respiciat? Nonne longe probabilius est, ut putet suam sacrilegam confessionem rite fuisse peractam, quia Confessarius eum non monuit, nec monet, & tacendo eam probat? Quid præteritam futuræ bonæ confessionis spem obtrudis, si præteritam malam emendare non conaris? Sunt scilicet hæc subtilia commenta, quæ demon inspirat, & suggerit, ut Confessarium, & poenitentem perdat.

Sed peior est La-Croixii doctrina p. 398. num. 1779. ubi ait: "Si bona fide positive deobligasti poenitentem a confessione integra specierum, vel numeri, aut si poenitens putavit, se non obligari aliud dicere, quia tu bona fide siliuisti, regulariter ad nihil te obligat Filius, liuc. raro Lug. & Averf. tunc scilicet, quando non effect

„esset grāve incommodum, quod communiter fore putat Tamb. c. 8. n. 3. cum saltem adsit in retractando, vel monendo.“

Hæc, inquam, doctrina proxima superiore pejor est; quia non solum eadem, aut majori facilitate Confessarium a monitione excusat, sed etiam a culpa, quæ tamen culpa certa est, & evidens. Nec enim ignorantia eorum, quæ ad proprium officium spectant, innoxia esse, multoque minus excusare potest errata inde profecta. Ignorantia porro Confessarii bona fide docentis, pœnitentem non obligari ad integram confessionem specierum, vel numeri peccatorum, est eorum, quæ ad proprium officium spectant; est ignorantia valde crassa, & culpabilis in ipso pœnitente: ergo multo magis in Confessario: ergo &c.

Hæc La-Croixii doctrina Pelagiano errore nititur, quod peccatum non admittatur, nisi cognitum fuerit; ideoque non solum explodenda, sed valde abominanda est.

ANIMADVERSIO XXXVI.

Si neglexeris monere &c. moneat, si quidem commode potest.

Cur addit illud *commode*? An divina, & naturalia præcepta obligandi vi carent, nisi commode impleri queant? Ita scilicet ponit Busemb. contra divina oracula alibi recitata, quibus docemur, regnum cælorum vim pati, arctam esse viam, quæ ducit ad cælum &c.

At inquit Busemb. si non commode potest, Deo commendat. Resp. Deus primo enixe orandus est, ut sua nobis auxilia impertiat, quibus legem nosmet impleamus; qua neglecta preces pro aliis suscipere ad salutem nobis prodesse nequeunt.

Dum Busembau addit „(vel in confessione, vel extra &c.)“ rem implicare mihi videtur, ut Confessarium ab obligatione monendi liberet. Si Confessarius in confessione monere non possit, pœnitentem accersat, dicatque se habere rem maxime necessariam, de qua illum admoneat, cujusque monitionem in confessione ex oblivione, aut errore omittit, tumque rem aperiat, & moneat. Quid hic difficultates, & nodos in necessario non caritatis tantum, ut Busemb. ait, sed etiam iustitiæ officio queris? Venia, inquis, a pœnitente petenda est. Resp. Id quidem necessarium esse, nunquam ostendes; at, si vis, veniam pete, inculca monendi necessitatem, dicito, pœnitentem salvum esse non posse, nisi fecerit, quæ illum monere necesse habes. Jam si audire recuset, perinde est, ac si restituere recuset; tu vero jam satis monere visus es: quid enim moneas monitionem audire recusantem, & damnari volentem?

Quod si tamen &c.

Ne crambem recoquam, consule dicta lib. 3. tr. 5. cap. 2. d. 1. c. 2. dub. 2. c. 2. & 12.

ANIMADVERSIO XXXVII.

Parochus... tenetur audire confessionem sui subditi.... saltem per se, vel alium, quoties &c.

Cum paræcia Parochi personæ, ejusque industriæ, non aliis commissa sit, sicuti per seipsum concionari, & populum docere, ut contra Busemb. alibi ostensum est, tenetur, ita quoque subditorum confessiones per seipsum, si possit, excipere cogitur. Nec enim coadjutoribus ad laboris fugam, sed ad populi necessitatem, & utilitatem uti debet. Quare cum subditus Parochum petit, & apud eum confiteri vult, ad coadjutores perperam mittitur. Quod si Parochus aliquo legitimo impedimento detineatur, vel etiam nimio labore defatigatus ad audiendam confessionem se minus aptum sentiat, blande, prudenterque moneat pœnitentem, ut tantisper expectet, vel redeat.

Qui curam suscipiunt animarum, inquit S. Joan. Damasc. ep. 5. ipsi peragunt, ipsi proprios manipulos Domini representant. Nam ipse ovem perditam diligenter quæsit, ipse invenit, ipse propriis humeris reportavit. Quid nos miser, & desides dicturi sumus, qui etiam pro ovibus nobis commissis curam impendere negligimus, & aliis eas educandas tradimus?

Legatur hic non Busembau, aut alii similes, sed Syn. Trid. sess. 23. cap. 1. de reform. unde intelligitur, omnibus sacris Pastoribus divino præcepto impositum esse, ut sacramentorum administratione suas ipsi oves pascant.

Personalis residentia ab iis exigitur, non ut corpore in paræcia segniter resideant, sed ut Pastorum munia, inter quæ maxime certe necessaria est pœnitentiæ sacramenti administratio, per seipsum obeant.

Si tamen nimis frequenter, vel intempestive peteret, excusaretur.

Parochi officium est, populum ad sacramentorum frequentiam, quæ animarum salutis maxime utilis est, hortari. Ergo Parochus suo officio aperte adversatur, & scan-

dalum populo præbet, si subditos ad pœnitentiam frequenter accedere volentes repellat. Otium, & laboris fugam se per inanes pretextus querere, animas suorum sibi exigere curæ esse, ac solum sua commoda se amare ostendit. Quid nunc mihi obtrudis illud *nimis frequenter*? Cum frequentissime peccemus, quandonam nimis frequens dici poterit pœnitentia? Sancti Viri aut quotidie, aut ferme quotidie ad sacrum pœnitentiæ remedium, quo leviores culpas eluerent, & caverent, accedere consueverunt. An illi, quia nimis frequenter peterent, repellendi erant; aut repelli poterant?

Nam si qui intempestivis horis, e. g. somni, aut cibi pœnitentiam petant, non sunt asperge repellendi, sed humanissime monendi, ut vel expectent, vel opportune redeant, nisi necessitas postulet, ut statim audiantur; qua urgente & somnus excutiendus, & cibus relinquendus est, ut necessarium remedium animæ præbeatur.

Quod si etiam semel tantum, vel bis negaret.... non peccaturum graviter... docet Suar. contra Bm. &c. si non petat &c.

Limites quidem peccati venialis, & mortalis ignoti nobis sæpe sunt. Sed hic animadvertendum est, Parochi officium esse, ut oves errantes, & perditas studiose querat, quarum curam si abjiceret, gravissime peccaret: at gravius peccat, qui easdem ad caulam revertentes repellit; repellit autem, dum petentibus pœnitentiam vel semel negat: ergo hoc peccatum leve judicari non potest. Hoc peccatum caritati valde repugnat. Agitur enim de animæ salute: periculum est, ne pœnitens a Parocho repulsus aut cogitationem confessionis relinquat, & in peccata præceptis ruat, aut animum demittat, nec peccata integre patefacere postmodum audeat. Præterea Parochus, qui populi stipendiis alitur, ex officio, & iustitia sacramenta suis ministrare tenetur; quam proinde graviter lædit, dum pœnitentiam vel semel petenti negat. Nec enim res hæc levis putari potest. Nonne Sacerdos graviter peccat, si pœnitentem absolutione dignum absolute recuset? Cur hoc peccatum grave est? Quia Sacerdos caritatem, & jus pœnitentis in re gravi lædit: At Parochus quoque caritatem, & jus pœnitentis suæ curæ commissi in eadem re gravi violat, si ejus confessionem excipere nolit. Ergo Parochus saltem ordinarie loquendo mortaliter peccare merito censetur, si pœnitentem sibi subditum audire recuset.

ANIMADVERSIO XXXVIII.

Quotiescumque pœnitens ex mera devotione vult confiteri, Parochum teneri &c. docent &c.

Illud ex mera devotione involutum est. An ex mera devotione ille confiteri dicendus est, qui ecclesiastico annuæ confessionis præcepto confiteri non tenetur? Ego ex devotione, nisi positivæ leges aliud præcipiant, illum confiteri puto, qui nullius ne dubii quidem mortiferi criminis sibi conscius est: qui autem in mortales culpas post ultimam confessionem lapsus est, eas necessario confiteri debet, nec confessionem diu prorogare potest. At Parocho notum esse non potest, quas culpas pœnitens admiserit, nec ex ejus statu sibi noto divinaudum est. Sumus enim homines fragiles, infirmi, lutea vasa portantes. Itaque distinctio confessionis ex devotione, & necessitate quoad Confessarium vix locum habet, & ab eo, si animæ suæ, & alienæ pericula vitare amat, repudianda est. Quare, cum Parochus ex dictis suorum confessiones per seipsum audire teneatur, illos ad alios Confessarios delegatos perperam, & contra officium eo pretextu mittit, quod ex mera devotione confiteantur, dum eos audire ipse potest.

ANIMADVERSIO XXXIX.

Reliqui Sacerdotes &c.

Intellige Sacerdotes, quibus stipendia pro audiendis confessionibus non subministrantur. Item illud *per se* accipiendum est ex necessitate iustitiæ. Nam ex caritate, quotiescumque necessitas urget, nec alii præsto sunt, pœnitentes audire tenentur.

ANIMADVERSIO XL.

Dian. tamen ex Nav. &c. negat esse mortale non examinare... ex oblivione.

Sermo hic esse ponitur de circumstantia necessario apérienda, quam si pœnitens non patefaciat, ejus omissionem Confessarius supplere interrogando debet. Hoc si non præstet, mortaliter peccat, quia detruncatæ confessionis ex omissione culpabili causa est. Hinc in lib. de vera, & falsa pœnitentia inter op. S. Augustini (habetur cap. 1. d. 6. qu. 3. cau. 33.) de Confessario dicitur: *Diligens igitur inquisitor, & subtilis investigator sapienter, & quasi astute, interroget a peccatore quod forsitan ignorat, vel*

N n

vero

verum remedia velis occultare. Hoc esse Confessarii officium, seu debitum, non est dubitandum, quidquid Busemb. hic, & in c. 1. Si Sacerdos &c. versatilibus dicat, qui audiendus non est, sed standum sententiae, quam probabiliorum, & veriorum ipse quoque appellat, quaeque unica vera est, & contraria falsa.

ANIMADVERSIO XLI.

Si nihilominus neget, prudenter judicare, an non poteris oblivisci. .... ita ut debeat absolvi.

Busemb. postquam recte docuit, poenitentem negantem peccatum, quod Confessario evidenter constat ab eo fuisse admissum, non esse absolvendum, subdit, esse nihilominus absolvendum; quae sunt aperte contradictoria. Quid ergo? Ergo Confessarius priorem sententiam sequi, quia poenitens merito imparatus ad confessionem censetur, debet, & posteriorem deserere. At quid subtilibus commentis, quae pro posteriore sententia avertit, respondendum est? Resp. Etiam si poenitens sui peccati innocentem fuisse oblitus, interrogatus tamen in memoriam illud revocaret, aut saltem dubitaret; quia interrogatio animum excutit, & reminiscitiam criminis praesertim gravis, & opere consummati excitare solet. Quod si Confessarius putet, poenitentem negare, quod crimen alteri confessus sit, poenitens in ipsa confessione mendax dignoscitur, ideoque a vera poenitentia alienus, utpote qui eo ipso tempore, quo suas culpas amare desinere tenetur, peccat. Praeterquamquod Confessarius interrogando huius rei veritatem elicere, & causam mendacii intelligere potest.

Stultum vero est velle ut Confessarius potest non esse peccatum, quod peccatum esse novit, aut poenitentem, quem diminute confiteri suis oculis perspicit, a confessionis integritate excusari ex causis sibi ignotis. Quid hoc aliud est, nisi velle ut Confessarius oculos claudat, & poenitentem, quem imparatum merito judicare debet, recte dispositum judicet, & precipitanter absolvat? Huc ex natura sua spectant Busembaum commenta.

Si peccatum illud moris ex confessione complicitis, non uti illa scientia &c.

Adhibeatur sane cautio, ut generatim prius queratur; at si generalis interrogatio non prodest, Confessarius speciatim interrogare in specie proposita non prohibetur, si peccatum tale sit, de quo ejusdem conditionis personae interrogari solent, ut recte monet Laym. l. 5. t. 6. cap. 14. num. 24. ad quem Busemb. lectorem mittit. Quod si Confessarius prudenti, & subtili inquisitione adhibita veritatem elicere nequeat, an poenitentem necessaria dispositione destitutum absolvere debet? Quid hoc aliud est, nisi sanctum dare canibus, & mittere margaritas ante porcos? Cur potius poenitentem non dimittit diligenter admonitum, ut sollicitam suae salutis curam gerat, ut conscientiam diligentius excutiat, & paratior redeat? An hoc reprehendi debet, & laudari absolutio ficto poenitenti projecta? Quo nomine, quaeso, dimissionem poenitentis inculcas? Confessarius notitia confessionis non ad exterius regimen, quod vetitum est, sed ad utilitatem poenitentis in ipso Tribunali confessionis utitur; quod & Confessarii, & morum tractatores, dum caute id faciunt, laudabiliter praestant. Usus, de quo hic sermo est, nullum poenitenti prius confesso gravamen infert; quia poenitens dimissus illud ut summum suspicari potest, socium peccati sua peccata fuisse confessum eidem Sacerdoti. Hoc ne malum est, aut odiosum? Nonne poenitentes ad Tribunal confessionis publice accedunt? Nonne Confessarius, si necesse, aut utile sit, dicere potest, Petrum e. g. confessionem apud se edidisse? Hoc necessitate compulsus non ore quidem, sed facto, hoc est interrogatione, & absolutionis negatione poenitenti dimisso subobscurè dicit. Nihil ergo hic mali est; sed maximum malum foret, si fictum poenitentem absolveret.

ANIMADVERSIO XLII.

At si hec timeat, potius debet aliquid deesse integritati materiali.

Confessarium cautum volo, in angustias redactum nolo. S. Thom. in 4. d. 19. illum monet, ut de peccatis praecipue carnalibus non descendat nimis ad particulares circumstantias. Ait nimis, & ad particulares. Ceterum ex interrogationibus cautis, & necessariis ad cognoscendam speciem, & gravitatem peccati, quae paucis verbis faciendae sunt, nihil mali timendum puto. Quia, dum Sacerdos suo munere caute, & rite fungitur, Dei, qui est adiutor in opportunitatibus, auxilium enixe semper implorandum, & sibi, & poenitenti sperandum est.

Quare propter timorem periculi, non est permittendum ut aliquid desit integritati confessionis.

La-Croix p. 399. num. 1788. ait: „Putant Llamas,

„& Stoz l. 2. n. 16. ad hoc munus satis doctos esse illos, qui integram summam casuum diligenter legerint, „vel attente audierint explicari: „tum numm. 1791. subdit: „Recte notat Gob. t. 7. num. 321. Confessarium „debere scire sententias plures, quae vere probabiles „sunt, circa materias morales; eo quod saepe, ubi non „agitur de valore sacramenti, non possit, nec expediat „poenitentes dirigere secundum unicam doctrinam, tam „parum quam medicus possit omnes unica medicina sanare, sed pro diversitate subiecti debet has, aut illas „applicare.“

La-Croix summam probabilium doctrinarum non solum satis esse ad Confessarii munus, sed ipsas probabiles doctrinas Confessario necessarias esse contendit. Videlicet venena ab eo remedia appellantur. Qui versatilem probabilitatem pro recta morum regula habent, eaque in sacro Tribunali utuntur, ingentem corruptelam in poenitentes, quorum morbis mederi deberent, inducunt, eosque a recta via, ad quam reducendi erant, longissime abducunt. Ita loquitur Alex. VII. in prologo, prop. 2. se proscripturum; idque ex iis, quae in Busemb. & La-Croix dicta, & dicenda sunt, evidens est. Quare Confessarii ab hac La-Croixii doctrina valde sibi caveant: a sacro Tribunali exulet versatilis probabilitas, & veritas regnet, quae sola ad regnum Caelorum ducit.

CAPUT III.

De adjunctis Poenitentiae.

DUBIUM I.

Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illud teneantur?

Resp. 1. Sigillum hoc est obligatio juris divini strictissima in omni casu, etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum, etiam post mortem poenitentis, dicta in confessione (id est in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorum revelatio Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum.

Unde resolves.

1. Violatio hujus sigilli duplicem habet malitiam, sacrilegii, contra reverentiam Sacramento debitam, & injustitiae, ex pacto virtuali inter poenitentem, & Confessarium de secreto isto servando omni casu. Dian. p. 5. t. 11. R. 2. ex Fagund. Kellison. &c. Neque hic datur parvitas materiae. Dian. p. 5. t. 5. R. 8. ex Malder. Baldell. &c.

2. Non inducitur haec obligatio 1. Per confessionem factam fictè, v. g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem pervertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. Vid. Dian. p. 5. t. 11. R. 26. 2. Si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis; quia tantum est obligatio secreti naturalis gravior, aut levior, pro rei exigentia.

3. Non frangitur sigillum, 1. Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem: modo non dicas in iis circumstantiis, ex quibus colligi possit, alios esse nocentes, vel confessos mortalia. 2. Si dicas, N. tibi esse confessum, etsi in certis circumstantiis hoc quoque periculosum sit. Laym. c. 14. n. 21. Imo si poenitens verbo, vel facto (v. gr. clam accedendo) significaverit se nolle sciri, quod sit confessus, Confessarium revelare sigillum volunt Reg. Navar. & Mercer. apud Dian. t. 5. t. 11. R. 47. Quia poenitens confitendo Confessario extraordinario veniret in suspicionem gravioris criminis, quod Tambur. in append. c. 3. dubie confirmat, asserens, se vereri, ne talis accedat ad fractionem sigilli. 3. Si peccata ita referas, ut, moraliter loquendo, persona innotescere non possit; neque communitas aliqua, etiam parva, infametur, ut quod ibi talia vitia regnent. V. Dian. l. 2. t. 15. R. 13. id enim esset contra sigillum. Unde Turrian. apud Dian. p. 5. t. 11. R. 45. & Tamb. in append. c. 3. reprehendunt Superiorem localem, qui Provinciali forte dicat, in sua domo saepe postulari licentiam absolvendi a reservatis: quia potest redundare in ignominiam, & damnum domus: etsi idem

ANIMAB. I.

idem Tamb. c. 4. n. 2. dicat probabile esse, quod non sit contra sigillum, si dicta licentia petita fuerint extra confessionem. 4. Si utaris notitia extra confessionem acquisita, imo ipsum peccatum, quod aliunde tibi innotuit, aperiās, modo nullam circumstantiam ex sola confessione notam, nec certius referas, quam extra confessionem nosti: quo in casu opus est magna cautela, & tutissimum est filere. Laym. c. 14. n. 16.

ANIMAD. II. 4. Quando plures, v. gr. studiosi, vel aulici, &c. tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium tenentur id dare, etiam iis, quos non absolvit, docet Con. disp. 6. d. 1. Fagund. & Dian. p. 3. t. 15. R. 12. tum ne id negando prodatur aliquo modo sigillum, & poenitentem: tum quia dando non mentitur, cum tantum testetur, esse confessum. Verum Bonac. d. 5. qu. 6. f. 5. p. 4. & Card. de Lugo d. 21. f. 3. docent, tali schedam negare non esse contra sigillum (idemque concedit Averf. p. 18. f. 2. si non constet poenitentem accessisse ad hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantum non approbat testimonio positivo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit, ex quo possint cognosci delicta poenitentis; tum quia alias via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in paschate deciperent: tum quia potest esse consuetudo, ut scribatur absolutum esse, quod falsum erit, si scribat, & si omitteret, sigillum franget: tum quia scandalum erit, & iniquum, & publice meretrici perseveranti (uti & occulto peccatori, sic pallianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neque Confessario imputandum erit, quod eum positive non defendat.

ANIMAD. III. 5. Sub sigillum cadunt 1. Omnia peccata poenitentis, tam futura, quam praeiterita: (liquidem haec animo se accusandi sunt manifestata; secus si per modum simplicis narrationis, vel ut Confessarium ad simile peccatum induceret. Dian. p. 5. t. 11. R. 25. ex Suar. & aliis octo) ideoque peccat mortaliter, qui sive directe, sive indirecte aperit aliquod veniale in particulari, etiam leve Titii; quia materia sigilli parvitatem non habet, ut est omnium fere sententia apud Dian. p. 5. t. 5. R. 8. & Tamb. in append. c. 8. vel qui in genere dicit, eum sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reservatum, vel excommunicationem, vel non esse absolutum ob indispositionem. Imo Confessorem, qui dicat absolute, Ego Petrum non absolvi, frangere sigillum dicit Dian. par. 5. t. 11. R. 42. ex Suarez, & aliis novem. 2. Etiam peccata complicitis, sive prudenter, sive imprudenter detecti. Suar. Vasquez, & communiter apud Dian. p. 3. t. 4. R. 111. An vero liceat interrogare de complice ad ejus correctionem faciendam, illamque ex licentia poenitentis facere, affirmant Suar. & Fag. contra Bon. Loricam, Nugnum, & alios Thomistas. Vide Dian. p. 3. t. 4. R. 113. Card. de Lugo d. 16. n. 426. ubi docet posse aliquando poenitentem a Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extra confessionem. 3. Poenitentia imposita, si gravis sit, hoc est, quae consuevit injungi pro mortali (qualis nunc esset, ait Dian. p. 5. t. 11. R. 31. Corona B. V. non vero Misere-re) Averf. q. 18. f. 6. 4. Peccatorum circumstantiarum, quas taceri poenitentis interest, etsi dicta sint post absolutionem, verbi gratia, si spurius sacros Ordines suscepit, si nobilitatem jactaverit, &c. Bona vero poenitentis, & cetera impertinentia, quae per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, verbi gratia propositum religionis, vel matrimonii, saepe quidem (si nimirum poenitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Exciipiunt Tann. & Conin. nisi poenitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata: tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent cum Diana par. 5. t. 11. R. 5. idem de virantibus, & vitiis affirmant Gran. contra Reginal. & Mald. apud Dian. l. c. R. 30. de defectibus naturalibus (verbi gr. illogitime natum esse) & de vitiis occultis corporis, Con. Hurt. & Kellison. contra Gran. Mald. & ceteros, quia ea sub sigillum cadere absolute ajunt apud Dian. l. c. R. 29. Item de iis, quae alios concernunt, & tamen peccata non sunt, Mald. & Dian. l. c. R. 38. Denique de scrupulis (contra Conin. & Gran. qui eas

sigillo claudi absolute affirmat, & contra Merchant. qui absolute negat) idem tenet Card. de Lugo, nimirum si poenitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata, vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secus, si non cognoscatur ex poenitentis relatione, sed videatur, & percipiatur, verbi gratia ex modo confitendi. Idem dicit de aliis defectibus naturalibus, v. gr. quod sit blasphemus, rudis, hebetis ingenii, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de poenitente dixit, quod impertinentis, & nanus caput sibi frangat. V. d. 23. f. 3. n. 60. Gran. tamen id improbat, & Con. apud Dian. p. 5. t. 11. R. 50. ait esse periculosum, & posse facile frangi sigillum indirecte. Denique Tamb. in append. c. 3. doctrina istius ne ut probabili quidem acquiescit, atque eam a Dian. l. c. immerito vocari communem, cum Gran. Hurt. Palaus, Bauny &c. refragentur: aliterque limitans ipse ait: si isti defectus, v. gr. esse blasphemus, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti, non cadere sub sigillum, secus, si sint ignoti: quia confessio immunitis asse debet ab omni odio.

Respondeo 2. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocumque notitia sacramentalis confessionis pervenit: qualis est 1. Confessarius, qui, si de auditis in confessione rogetur, potest negare, etiam si opus est, cum juramento, subintelligendo, quod possit dicere, vel potius (ut docet Card. de Lugo d. 23.) quod sciat scientia utili ad respondendum interroganti extra confessionem: excipit Henric. & Granad. cum Dian. p. 5. t. 11. R. 43. nisi ex illa negatione sequeretur, confessionem non fuisse integram, verbi gratia, si de publica meretrice rogaretur: an non esset confessio fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem dicendum esse, illam confessionem esse peccata sua, & se functum officio suo. Imo, si peccatum suum salvo sigillo non possit confiteri, debet omittere, quia sigillum strictius obligat, quam integritas confessionis. 2. Superior, cui se sistit absolutus a reservato, vel a quo petitur licentia absolvendi a reservato. Suarez, Card. de Lugo, & ceteri contra Henric. Vasq. Comm. & Palaum, qui secreto tantum naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtive, vel casu aliquid audit, licet inculpat. 5. Omnes, quibus aliquid sacrilege revelatum est: unde de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laicus, qui pro Sacerdote est habitus. 7. Doctor, vel alius, qui cum venia poenitentis consultatur, ut habet communior sententia, contra Vasquez. Vide Dianam p. 2. t. 15. R. 15. 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit. 9. Qui scriptam invenit, ac legit, ut docet Rodriq. Fagund. Mald. &c. apud Dian. p. 3. t. 4. R. 112. & p. 5. t. 11. R. 27. contra Suarez, Bonac. & Laym. quorum sententia probabilis est. Jamta quam, etsi talis teneatur secreto naturali, peccet, si mortaliter, si graviora, ac diffamantia vulget: si secus tamen, si sciens levia tantum esse, ea legat ex curiositate. Unde consequenter in casu gravissima necessitatis, talem confessionem scriptam licet revelare (excipit Lugo, nisi tamen per scripturam voluerit confiteri, ut mutus, vel potius facultatem absolvendi a casu reservato. V. d. 23. n. 48.) 10. Etiam secundum alios, ipse poenitens. Verum probabilius est, eum tantum teneri secreto naturali, ratione materiarum, si id ea requirat, tacere audita a Confessario. V. Layman, Dian. p. 5. t. 11. R. 8.

Unde resolves.

1. Extra confessionem, cum licentia poenitentis, potest agi de auditis in confessione sive cum ipso, potest, sive cum quocumque alio, etsi periculosum sit. D. Thom. Suarez, Præpos. Tann. &c. Circa quam licentiam requiritur, 1. Ut sit formalis, & expressa; nam præsumpta, tacita, interpretativa, virtualis (etiam in bonum ipsiusmet poenitentis) non sufficit. Fagund. p. 2. d. 6. Tann. Mald. & ceteri Doct. communiter, 2. Ut sit libera, ac spontanea, non vi, injuria, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reverentiam ipsius Confessarii obtenta. Henric. Fagund. h. c. Dian. p. 5. t. 11. R. 10. & 24. 3. Non revocata; nam poenitentem pro libito, etiam sine causa, eam revocare semper posse, docent Fagund. & Dian. h.

N. p. 2

cc. 4.

4. Non opus esse, ut habeatur in scripto. Suar. Fagund. *li. c.* Imo, si dubium sit, an Confessor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potius, quam poenitenti credendum, ex Graff. & Henriq. affirmat Dian. *l. c. R. 4.* vel etiam quam heredibus; verbi gratia si ex licentia defuncti revelet restitutionem ab iis faciendam. Tann. & Mald. qui tamen monet, eo casu non esse dicendum, eam deberi ex delicto, sed solum quod talibus tantum dari voluerit, satisque suaderi moribundo, ut talia secreto codicillo heredibus iungat. Vide Dian. *l. c. R. 32. 5.* Perinde esse, si ea licentia detur verbo, siue facto, quod quidem æquivalet expressæ confessioni; verbi gratia si poenitens extra confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in confessione; tunc enim posse hunc prosequi, docent Averf. *q. 18. f. 7.* Tann. in *append. c. 2. ex Bonac.*

ANIMAD.
V.

2. Frangitur sigillum, si cum poenitente extra confessionem, sine ejus venia, agas de auditis in confessione, aut ea te scire ostendas. Quod verum putat Sanchez contra Suarez, & Laym. etiam si cum eo tractare velles de essentiali errore in ea commissio, quem illi significare sine ejus venia non licere, docent Regin. Fagund. Bonac. & alii contra Filliuc. Turrian. &c. apud Dian. *p. 3. t. 4. R. 87.* Dixi, Extra, quia intra confessionem potest fieri mentio precedentiam, ut patet ex praxi Confessariorum, qui ob recidivam arguunt, & absolutionem aliquando negant. Ita Henriq. Prapof. Gran. Mald. &c. apud Dian. *par. 5. tract. 11. ref. 20.* ubi ipse cum Fagund. negat id licere sine expressa licentia poenitentis, nisi de iis, que is iterum confitetur, vel saltem tangit. Vide Dian. *l. c. & p. 2. tr. 2. misc. Ref. 12. & p. 9. tr. 11. ref. 18.*

3. Frangit sigillum, qui dicit, se in tali monasterio audivisse grave peccatum, tamen si non nominet personam. Dian. *par. 5. t. 1. ref. 35.* & alii 3. cum Mald. Additque graviter peccare eum, qui dicit, in hoc, vel illo Ordine Religioso hoc, vel istud peccatum fuisse commissum, quod ex sola confessione novit, imo nec de civitate, vel certo loco, quo quis confessiones audivit, licere dicere, quod gravia fiant, vel talia, & talia peccata committi soleant (nisi id aliunde constet) docent Hurt. Kellif. & Mald. apud Dian. *loc. cit. ref. 35.* quia potest redundare in gravamen, & infamiam ipsius communis, & forte etiam civium in particulari, quando civitas non est ampla, & poenitentes suspecti, atque adeo confessio fieri illis odiosa. Vide Dian. *l. c. & ref. 36.* ubi cum Mald. docet, Confessarium, qui paucos habet poenitentes sibi subditos (v. gr. Moniales unius Monasterii) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitiis auditis in confessione; quia confessæ facile suffunduntur pudore.

ANIMAD.
VI.

4. Notitia in sola confessione accepta nullo casu uti licet, si periculum sit revelationis, saltem indirectæ. Verum si nullum sit periculum ut vel poenitens, vel usus scientia innotescat, etsi probabile sit, licere uti ad alterius gubernationem, v. g. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum esse, vel claudendo ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum: item, cognita prodizione futura, monendo de diligenti custodia, impediendo clam matrimonium, quando scitur impedimentum, ut docent Vasq. Henriq. Nav. &c. contrarium tamen verius videtur, quod docent Fumus, Sanch. Con. Layman. Dian. *par. 3. tr. 4. R. 76. & p. 5. t. 11. R. 7.* & alii; quia hæc doctrina posset poenitentem abstergere a confessione. Et quidem superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est anno 1594. cum in Societ. JESU jam ante idem statutum esset, prohibituque contrarium docere. Vid. Dian. *p. 4. tr. 4. R. 202.* Contra vero ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia uti, videri probabilius, v. gratia abstinendo a calice, in quo scitur esse venenum, desistendo a sylva, in qua paratam sibi mortem sciat ex animi latronis confessione, docet Sylv. Henriq. Conin. Laym. hic *c. 15.* contra Suar. Dian. *p. 5. d. 11. R. 26.* Excipit Cardin. de Lugo, nisi actio, vel omissio Confessarii inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, contra Con. disp. 9. dub. 4. &c. qui putat licere, etsi inde mors poenitenti immineret a suis inferenda. Vide *l. c. n. 108.*

5. Denique facere aliquid, ex quo soli poenitenti innotescere posset id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum, negant D. Thom. Bon. Sor. Vasq. &c. affirmant Sylv. Val. Con. Dian. *p. 3. t. 4. R. 46.* Idque confirmant Fag. Gran. Card. de Lugo, & Averf. *18. f. 8.* si tale sit, quod poenitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. gr. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret, secus si ei sit gratum, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat, verbi gratia, si audisset eum ad indignationem, aut odium provocatum, vel in tentationem incidisse ex certo facto, vel dicto ipsius Confessarii, indeque ipse a talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

DUBIUM II.

Quæ sit præceptum, & qua obligatio confessionis?

Resp. Præceptum confitendi, tum divinum, tum ecclesiasticum, sub mortali obligat omnes, ac solos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis; hoc vero postquam ad annos discretionis pervenerint: & simul ut confiteantur proprio Sacerdoti, vel alteri cum ejus venia, semel in anno; computando ab una confessione ad aliam, ut quidam docent, vel ab initio Januarii ad finem Decembris, ut habet communior; vel denique a Paschate ad Pascha; ut consuetudo fere obtinuit, propter communionem. Suar. *d. 35. f. 2. Vasq. q. 90. art. 2. Card. de Lugo d. 15. f. 3. 4. 6. & 7. Con. d. 5. dub. 6.*

Unde resolves.

1. Tenentur hoc præcepto 1. Hæretici, & Apostatae, pueri doli capaces, saltem post septennium. Vid. Dian. *p. 4. t. 3. R. 52. Lugo l. c. f. 7. n. 144. & 149.* 2. Ingrediens periculosa navigationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera primum paritura, vel quæ solet habere partus difficiles. 4. Reus morti adjudicatus. 5. Qui signa habent mortis naturalis.

2. Improbabile est, quod docet Sa, verb. Confessio, Ecclesiam non obligare ante pubertatem; cum anni discretionis citius attingantur, & constet mortaliter peccari posse sub annum nonum, vel decimum, imo ante. Unde si talis puer crasso saltem modo videatur cognoscere, Deum per hoc, vel illud offendi, ostendatque dolorem, & propositum, ac præcipua fidei mysteria cognoscat, debet absolvi: secus tamen, si non notetur sufficiens usus rationis; si vero dubium sit, potest (imo in articulo mortis debet) absolvi sub conditione. Vid. Laym. lib. 5. t. 6. c. 5. Dian. *p. 4. t. 4. R. 53. & Card. de Lugo l. c. & d. 17. n. 22.* ubi docet etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem esse sub conditione absolvendum, ne gratia sacramentali privetur.

3. Non obligatur, qui tantum habet venialia, etsi consuetudo habeat, & cogi etiam quisque possit, ut in Paschate saltem se sistat Pastori, ut cum reliquis eum ad communionem admittat, ad quod Pastor tenetur, si alter dicat, se mortalis culpa non esse conficium. Suar. *d. 36. l. 2. &c.* communiter.

4. Probabile est, enim, qui uno anno, siue cum, siue sine culpa sua, non satisfecit præcepto, tamen adhuc, quam primum potest, anno sequente: quia terminus non apponitur ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem neglexit, ut docent Bon. *d. 5. q. 5. f. 2.* Suar. Vasq. Card. de Lugo *l. c. n. 177.* contra Sylv. Valent. Laym. Dian. &c. qui dicunt perseverare in uno eodemque peccato.

5. Satisfaciunt ii, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paschate, quia hi habent facultatem a Sacerdote propriissimo omnium fidelium, & Pastore Pastorum. Ita communiter omnes contra Glossatorem, & Auctorem Parochiani obedientis. Contra quos vid. in Responsis Francisci Fontani, editis Viennæ Austriæ Anno 1634. allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium, Viennensis, & Tridentini, 20. Pontificum, 50. Doctorum, & præter totius orbis consensum, multorum quoque Parochorum testantium, eos esse optimos Parochianos, qui regulares addeunt, & ab his instituuntur, ut

ANIMAD.
VII.

ANIMAD.
VIII.

ANIMAD.
IX.

ANIMAD.
X.

ANIMAD.
XI.

ANIMAD.
XII.

ut supra l. 3. t. 3. c. 1. dub. 3. Item Navar. Azor. Fagund. Trull. l. 3. c. 3. d. 2. n. 6. Dian. p. 8. t. 1. R. 88.

ANIMAD. XIII. 6. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliviscatur. Conin. Henr. Card. de Lugo d. 14. n. 41. & alii, contra Med. &c. Si tamen praevideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet praevenire etiam in medio anni. Card. de Lug. disp. 15. f. 6. num. 182.

ANIMAD. XIV. 7. Probabilius est, non satisfieri praecepto Ecclesiae per confessionem invalidam, ut docent Suarez d. 36. f. 7. Filliuc. Laym. d. 15. f. 6. §. 5. etsi probabile contrarium putet esse Fagund. Vide Dian. p. 3. t. 4. R. 120. Item nec per confessionem venialium, ut docet Dian. p. 4. t. 4. R. 206. ex Hurtad. & Mercero.

8. Excusantur ab hoc praecepto 1. qui physice non possunt, v. g. quibus deest Confessarius. 2. qui moraliter non possunt, v. gr. qui prudenter timent revelationem sigilli, vel qui non possunt sine notabili incommodo vitae, fortunarum, &c. Coninch. Tamb. c. 4. §. 3.

ANIMADVERSIO I.

Unde Turr. &c. reprehendunt &c. quia potest redundare in ignominiam, & damnum domus. Hactenus recte. Etsi idem Tamb. &c. dicat probabile esse, quod non sit contra sigillum, si dicta licentia petita fuerint extra confessionem.

Etiamsi haec licentiae extra confessionem petantur, ad eam tamen referuntur, & in eam influunt; ideoque superior eas concedens, sigillo confessionis tenetur, ut docet P. Concina Theol. t. 9. p. 747. num. 3. & fateri ipse Busembau ex communi sententia hic resp. 2. Ergo superior loci, qui Provinciali dicit, in sua domo saepe postulari licentiam absolvendi a reservatis, sigillum violat, non secus ac Confessarius, qui idem Provinciali diceret.

ANIMADVERSIO II.

Quando plures v. g. studiosi, vel aulici tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare etiam iis, quos non absolvit, docet &c. Verum Bonac. &c. docent, tali schedam negare, non esse contra sigillum &c.

Hac in re, quae Confessarios in angustias redigere potest, illud mihi certum videtur, testimonium, quo Confessarius testatur, se poenitentem absolvisse, seu poenitentiae Sacramentum illi ministrasse, scribi non posse. Mentiri enim numquam licet: at Confessarius, qui scripto, aut voce testatur, se absolvisse, quem non absolvit, aperte mentitur; idem dicas, si testetur, se poenitentiae Sacramentum ministrasse; quia illud non ministrat, cum non absolvit, sed subtrahit, & negat: ergo &c. Hanc sententiam tradit quoque Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 470. reg. 72. qui hoc sensu intelligendus est, cum testimonium confessionis a Confessario ferri posse inficiatur illi, quem non absolvit. Loquitur enim de testimonio juxta formam S. Caroli Borromaei, juxta quam Confessarius testabatur, se Sacramentum poenitentiae ministrasse; & hanc sententiam confirmant rationes a Busembau allatae.

Quod si suspiciones, aut alia incommoda hinc metuantur, alia, si fieri potest, ratione praecavenda sunt; non mendacio, quod numquam permittum est.

At, inquis, si constet, poenitentem ad Confessarium accessisse, dum hic negat impertitae absolutionis testimonium, facto ipso declarat, se illum non absolvisse; quae declaratio est sigilli fractio numquam permittenda: ergo testimonium absolutionis negare nequit.

Resp. Indicium negatae absolutionis non ex Sacerdotis taciturnitate, aut culpa in praesenti specie oritur, sed aliunde, ac praesertim ex culpa poenitentis, qui impetratus ad confessionem accedere ausus est. Ipse poenitens absolutione indignus iis, qui schedam absolutionis postulant, ultro fateri debet, se ad confessionem paratum non esse; non ad confessionem accedere, & absolutionis testimonium postulare, ut per Confessarii mendacium, suamque hypocrisiam probus videatur, cum malus sit.

At si poenitens, testimonium non absolutionis, non Sacramenti sibi ministrati, sed confessionis tantum auditae petat, illud concedendum videtur; & hoc sensu accipiendus est Concina, qui specie tenus Natali Alex. mox relato contrarius videtur, dum t. 9. p. 739. num.

11. affirmat, testimonium confessionis poenitenti non absolute esse impertitum. Nam poenitens Sacerdoti sua peccata reipsa confessus est: ergo testimonium, quo Sacerdos illud tantum testatur, se poenitentis confessionem audivisse, verum est: ergo illud poenitenti petenti concedi potest.

At, inquis, cum Confessarius illud tantum testatur, se e. g. Titii confessionem audivisse, hominibus emunctis naris negatae absolutionis indicium praebet.

Resp. Ita sane; at hoc idem indicium multo magis praebet, si attestationem petenti neget; quia aut scitur, aut ponitur ab iis, qui attestationem a Titio aliam postulant, ipsum fuisse confessum: ergo satius est, attestationem ferre, quam negare; praesertim cum attestatio fiat ex consensu Titii eam petentis, negatio sit contra ejus voluntatem; ideoque quaecumque indicium ex attestatione sumi possit, ex poenitentis voluntate oriatur, non item indicium ex negatione desumptum.

Quod si ex hujusmodi attestatione scandala praevideantur, eam negari posse, non inficior; praesertim si qui eam petit, sicte confessus sit, hos est peccata aperuerit non sincero animo, ut sacramentaliter confiteretur, & absolutionem, si ea dignus judicaretur, acciperet, sed ut Confessarium deciperet, & attestationem extorqueret hypocrisis tantum, & sui commodi causa. Imo in hac specie attestatio confessionis neganda est; quia peccatorum expositio non fuit sacramentalis confessio, sed confessionis simulatio.

ANIMADVERSIO III.

Sub sigillum cadunt omnia peccata poenitentis tam futura, quam praeterita.

Hic ex D. Thom. Suppl. q. 11. ar. 2. animadvertendum est, quod sigillum confessionis directe non se extendit, nisi ad illa, de quibus est sacramentalis confessio: sed indirecte id quod non cadit sub sacramentali confessione, etiam ad sigillum confessionis pertinet; sicut illa, per quae posset peccator, vel peccatum deprehendi. Nihilominus etiam illa summo studio sunt celanda tum propter scandalum, tum propter praeconitatem, quae ex consuetudine accidere possent.

Peccata autem futura ad sacramentalem confessionem non pertinent, sed solum praeterita, ex quibus tamen futura timeri possunt. Quare si Confessarius aliquo modo aut ore, aut opere timendi, ne poenitens in peccata luxuriae, iniquitatis &c. labatur, indicium praebet, non directe quidem, sed indirecte sigillum frangit; quia ex eo judicio peccator, vel peccatum deprehenditur.

Imo Confessorem, qui dicat absolute, Ego Petrum non absolvi, frangere sigillum dicat Dian. p. 5. t. 11. resp. 42. ex Suar. & aliis novem.

Hanc sententiam communem esse, ait La-Croix p. 422. num. 1965. eamque probat Antoine parte altera p. 678. num. 6. Ratio est, quia cum Confessarius ita loquitur, perinde est, ac si diceret, Petrum gravium, aut reservatorum peccatorum reum esse, aut imparatum ad confessionem accessisse; quae est aperta sigilli fractio, odiosissimam reddens confessionem, & poenitentem infamia aspergens.

An vero liceat interrogare de complice ad ejus correctionem faciendam &c. affirmant &c. contra &c.

Opinio affirmans damnatur a summo Pontifice Bened. XIV. constit. Suprema anni 1745. 7. Julii (habetur apud P. Concina t. 1. App. p. 177.) his verbis: *Pervenit enim haud ita pridem ad aures nostras, nonnullos istarum partium (Lusitaniae Regnorum) Confessarios falsae zeli imagine seduci se passos, sed a zelo secundum scientiam longe aberrantes, perversam quamdam, & perniciosam praxim in audiendis Christi fidelium confessionibus, & in saluberrimo poenitentiae Sacramento administrando invadere, atque introducere cupisse, ut videlicet, si forte in poenitentes incidissent socium criminis habentes, ab iisdem poenitentibus, socii hujusmodi, seu complices nomen exquirerent, atque ad illud sibi revelandum non inducere modo suadendo conarentur, sed, quod deestabilius est, denuntiata quoque, nisi revelarent, absolutionis sacramentalis negatione prorsus adigerent utque compellerent; imo etiam complices ejusdem nedium nomen, sed habitationis insuper locum designari. Quam illi quidem intolerandam imprudentiam tum procurande complices correctionis, (hic est Busembaum praetextus) aliorumque bonorum colligendorum specioso praetextu colorare, tum emendacis quibusdam Doctorum opinionibus defendere non dubitarent; cum revera opiniones hujusmodi vel falsas, & erroneas sequendo, vel veras, & sanas male applicando, perniciosam tam suis, quam poenitentium animabus consciscerent, ac sese praeterea plurium gravium damnorum, quae inde consecutura fore praevidere debuerant, reos coram Deo aeterno Judice constituerent...* Nos autem ne in tam gravi

vi animarum discrimine ulla ex parte apostolico nostro ministerio deesse videamur, neve mentem hac super re nostram apud vos obscuram, aut ambiguam esse sinamus, notum vobis esse volumus, memoratam superius praxim penitus reprobendam esse, eandemque a nobis per presentes nostras in forma Brevis litteras reprobari, atque damnari tamquam scandalosam, & perniciosam, ac tam famae proximi, quam etiam ipsi Sacramento injuriosam, tendentemque ad sacrosancti sigilli sacramentalis violationem, atque ab ejusdem poenitentiae Sacramenti tantopere proficuo, & necessario usu abalienantem.

Anno vero 1746. 4. Kal. Oct. idem Pontifex decernit, & declarat, memoratam praxim in seipso, & ubique locorum, ac temporum apostolica auctoritate reprobantem, atque damnantem esse, & censeri debere.

Bona vero poenitentis, e. g. ingenium, scientia, robur corporis, divitiae, & cetera impertinentia, quae &c. v. g. proprium religionis &c. sepe quidem . . . sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis cadunt.

Si hujusmodi poenitentis bona ab eo in confessione sine ulla necessitate ex imperitia exposita (idemque dic de aliis ad confessionem non pertinentibus) Confessarius eo loco, iisque circumstantiis enarrat, ut inde aliquod ejus peccatum deprehendatur, sigillum violat confessionis; quia perinde est, seu Confessarius poenitentis peccatum explicite prodat, seu id dicat, unde in peccati notitiam devenitur. Hinc Conc. Later. IV. (habetur cap. *Quoniam utriusque sexus* de poen. & remiss.) ait: *Caueat omnino, ne verbo, vel signo, vel alio quovis modo prodeat aliquatenus peccatorem.*

Verum quamvis poenitentis bona, & alia ad confessionem non pertinentia sine sigilli fractione a Confessario dici possint, attamen religioso silentio semper regenda sunt, nisi poenitens evidenter consentiat, ut aliquis boni gratia revelentur, vel necessitas id postulet.

Pro certo enim habendum est ea, quae in sacro illo tribunali aperiuntur, ea tacita lege, & fiducia aperiiri, ut occulta maneant.

Præterea horum manifestatio Confessarium, & confessionem odiosam facit, poenitentes offendit, eosque a fidenti, & sincera culparum revelatione avertit.

Adde, quod Confessarius hæc aperiens, usum comparat loquendi de auditis in confessione; quod sane maxime odiosum est, & periculum creat frangendi sigilli.

Excipiunt Tann., & Con., nisi poenitens &c. tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent cum Diana.

Hoc verum esse putat Antoine Theol. p. alt. p. 677. qu. 2. sive re ipsa, sive ex falsa poenitentis opinione ad plenioris conscientiae manifestationem pertineant. Ego existimo, non a poenitentis voluntate, & opinione pendere, ut aliquid ad sigillum confessionis pertineat, sed id ex rerum natura esse petendum. Peccata, & peccatorum circumstantiae ad confessionem ex rei natura pertinent, & consequenter ad sigillum confessionis. Quidquid Confessarius dicat, aut faciat, unde poenitentium peccata, aut eorum circumstantiae detegantur, sigillum frangit. Hinc Concilium Later. mox cit. inquit, *Caueat omnino* &c. Reliqua vero ad sigillum non pertinent, nisi eorum revelatio peccatorem prodat; sunt tamen, ut dixi, cautissime occultanda, multoque magis, si poenitens ea ad plenioris suae conscientiae manifestationem aperuerit. Quod eo magis verum est, si hujusmodi sint, ut prodita dedecus pariant, uti sunt occulta corporis vitia, illegitima natiuitas &c.

„Virtutes (inquit La-Croix p. 421. q. 1947.) alia, quae dona possunt esse materia sigilli, v. g. si poenitens confiteatur, se fuisse Deo propter in gratiam, Lugo n. 48. Stoz n. 191. 233.“

Non virtutes, quas Busembau cum vitiis perperam permiscet, sed peccatum, quod occasione a virtutibus male accepta poenitens admisit, sigilli materia est. Si Confessarius dicat, Titium e. g. esse ingratum donis, & virtutibus a Deo acceptis, sicuti ex confessione novit, sigillum frangit, quia peccatorem prodat; at si diceret, Titium donis, & virtutibus a Deo fuisse ornatum, male quidem loquitur, quia confessionis notitia uti non debet, non tamen sigilli fractor est. In eo Busembau, La-Croix, & alii, ut ego quidem sentio, falluntur, quod sigilli materiam faciant id quod poenitens sigilli materiam esse vult. At non ita est. Sigilli materia non a poenitentis voluntate, sed a Sacramenti natura, & Dei legi huc spectante petenda est. Sigilli materia alia non est, nisi Sacramenti ipsius materia, hoc est peccata, & eorum circumstantiae. Alia, quae poenitens in confessione aperit, sigilli materia sunt, quatenus revelata peccatum ipsius revelant, ut dixi ex Conc. Later., & repetere posse mihi videor. Non enim laxare, aut restringere ex arbitrio, sed pro veritate loqui semper debemus, & in ejus, non in hominum gratiam corrigi parati sumus.

Aliud est de vitiis, quae si ex confessione nota Sacerdos prodat, dicatque e. g. Sempronium esse superbum, avarum, lascivum &c. non est dubitandum, quin peccatorem prodat, & sigilli fractor sit; imo vero qui poenitentis vitium evulgar, pejus facit, quam qui unum ejus peccatum manifestat; quia qui vitium evulgar, multa peccata, sine quibus vitium existere nequit, indicat.

Denique de scrupulis idem dicendum, quod de inculpatis corporis, animique defectibus dicitur, & dictum fuit. Nec enim scrupuli sunt peccata, nec cum peccatis necessariam habent connexionem. Si Sacerdos iis verborum formulis, & circumstantiis suum poenitentem scrupulosum dixerit, quibus aliquod ejus vitium puta obstinatio, superbia, laxitas conscientiae in rebus gravioribus indicetur, sigillum frangit; non item, si ita locutus fuerit, ut inde nihil aliud intelligatur, nisi hominis afflictio, & anxietas.

Porro quoad rem praesentem perinde est, seu ipse poenitens scrupulos patefecerit, seu Sacerdos ex modo confitendi eos perceperit. Utroque enim modo ex confessione innotescunt.

At, inquit Busembau ex Card. de Lugo, si poenitens ipse scrupulos aperuerit, saltem in obliquo sunt materia confessionis: ergo sunt materia sigilli.

Resp. Hoc idem dicas, si Sacerdos eos ex confessionis modo deprehenderit. Sunt ergo materia sigilli ea ratione, quae sunt materia confessionis, hoc est quatenus ad peccati notitiam conferunt, non autem ex natura sua, aut quia poenitens eos declarare voluerit. Ex quo fit, ut Sacerdos sigilli fractor sit, si scrupulos poenitentis eo modo declararet, ut auditor in ejus peccati notitiam veniat, non item si ea ratione eos aperiat, ut nullum peccati indicium præbeat. Non tamen excusandus est Confessarius, qui scrupulos poenitentis patefecerit, aut caput sibi ab eo obrundi dixerit; sed imprudentiae arguendus, utpote qui notitia confessionis abutatur, ut poenitentem in contemptum adducat, & odiosam, ac difficilem suis malis, & imprudentibus verbis confessionem reddat.

Denique Tamb. in app. cap. 3. doctrina ipsi ne ut probabili quidem acquiescit, atque &c. aliterque limitans ipse ait: *si isti defectus . . . sint passim noti, non cadere &c. secus, si sint ignoti &c.*

Busemb. historiam more suo texuit aliarum opinionum absque ullo ferme delectu. Hæc Tamburini doctrina in eo deficit, quia ad sigillum confessionis pertinere ponit, quidquid, si reveletur, eam odiosam facit; quod verum non est; quia, ut non semel dixi, sigilli materia est ipsa confessionis materia, hoc est peccata, & eorum circumstantiae.

Præterea in eo fallitur Tamb., quod ignotos tantum defectus, non item notos ad sigillum referat. Ad sigillum enim pertinet, quidquid ad confessionem pertinet, seu ignotum, seu notum sit. Itaque Confessarius sigillum apertissime frangit, si notitia confessionis usus aperiat poenitentis peccatum, etiam si forte illud in vulgus sparsum fuerit. Dixi, *si confessionis notitia usus*. Nam si aliunde compertum sibi sit, & notitia aliunde accepta illud narraret, nihil addendo, quod a confessione desumptum sit, non circumstantias, non certitudinem &c. ex alio capite peccare potest, non eo nomine, quod sigilli fractor sit. Sed semper periculosum est, ea dicere, quae Sacerdos in confessione accepit, etiam si aliunde sibi ignotuerint. Eorum silentium semper prudens; de iis dicere vix unquam culpa vacabit.

La-Croix num. 1948. ita inquit: „Peccata aliena, si narrentur ut connexa peccatis propriis, eo quod ob explicationem propriorum sit facta mentio alieni, ut si mater dicat se imprecaturam filio, quia erat furatus, sunt materia sigilli; si vero tantum historice narrentur sine connexionem cum peccato proprio, probabilius est contra Harts in diss. Theol. de sig. num. 222. non esse materiam sigilli, non secus ac alia facta, quae poenitens de se narrat: cavendum tamen scandalum, & offensio poenitentis.“

Cavenda quoque est detractio, & ne Sacramentum odiosum reddatur.

Ceterum quoad confessionem, & sigilli materiam perinde est, seu poenitens aliena peccata declararet in ordine ad sua, seu historice ea narraret sine hoc ordine. Nec enim quia ipse male ea exponat in ordine ad sua peccata, ad confessionem idcirco pertinent; quia, ut dictum est, non est positum in arbitrio poenitentis, ut materiam poenitentiae, & sigilli efficiat, quae ex se hujusmodi non est; sicuti non sunt aliena peccata, quae poenitens silentio premere tenetur. An quia poenitens aliena peccata in ordine ad sua exponendo peccat, & detrahit, efficiuntur materia sigilli? Itaque Confessarius aliena peccata in confessione a poenitente audita narrando, imprudentiae, detractiois, aliisque nominibus reus esse

esse potest, non fractionis sigilli, nisi forte hujusmodi narratione indicium præbeat peccati poenitentis. Idem dicendum de peccato complicitis, quod quis sine ulla necessitate in confessione manifestat; quia ad confessionem non pertinet; licet La-Croix n. 1949. contrarium probabilius putet ea ratione, „quia dictum est ex intrinseca occasione confessionis, & veluti aliquid ad eam „aliqua lter spectans.“

Sed hæc ratio futilis est. Quid sonant ea verba ex intrinseca occasione confessionis? Nihil aliud scilicet, nisi quod poenitens ex sui peccati sacramentali confessione ansam male sumpserit exponendi peccatum complicitis. Quod vero poenitens ex confessionis sanctitate ansam detrahendi proximo defumpserit, & ex culpabili sua ignorantia putaverit, peccatum complicitis ad confessionem pertinere, illudque in ordine ad ipsam exposuerit, hoc non efficit, ut peccatum complicitis evadat materia confessionis, & sigilli; nisi dicere falso velimus, errores, & detractiones poenitentis ea vi pollere, ut sigilli materiam faciant quod ab ea maxime alienum est.

ANIMADVERSIO IV.

Confessarius, qui, si de auditis in confessione rogatur, potest negare, etiam si opus est, cum juramento, subintelligendo &c.

Confessarius duplici modo de auditis in confessione interrogari potest. 1. simpliciter, seu specificative eo videlicet modo, quo interrogantur alii homines, e. g. utrum Titius adulterium commiserit, furtum &c. 2. re-duplicative, non ut alii interrogari solent, sed ut Confessarius, e. g. utrum ex confessione audiverit, Titium commisisse adulterium, furtum &c. Porro sive priori, sive posteriori modo interrogetur, negare non potest crimen ex confessione sibi notum, quidquid Busemb. & La-Croix p. 424. qu. 294. contra dicant, & sentiant. Ratio est, quia negando mentitur, additoque juramento pejerat.

At, inquit Busemb., „potest negare etiam, si opus est, cum juramento, subintelligendo, quod possit dicere, vel potius (ut dicit Card. de Lugo d. 23.) quod sciat scientia utili ad respondendum interroganti extra confessionem.“

Resp. Eo ipso, quod Confessarius suis verbis aliquid mente addit, seu subintelligit, mendax est; quia aliud verbis dicit, aliud in mente habet, & incidit in restrictionem mentalem ab Innoc. XI. propos. 26. damnatam; qua de re suo loco dictum est. Quare Busembaum doctrina valde cavenda est, ne Sacerdos non solum mentiatur, sed etiam, quod est semper letale crimen, pejeret.

Quid ergo. Resp. Si Sacerdos interrogetur, ut alii homines, respondere potest, se nescire, neque ita respondendo mentitur. Quia, cum Sacerdos, seu Confessarius duplici persona fungatur, hoc est hominis simpliciter, & Dei vicem in confessione gerentis, si simpliciter interrogetur eo modo, quo alii homines, palam est, eum interrogari simpliciter ut hominem: at ipse simpliciter ut homo reipsa nihil scit: ergo vere respondet, se nescire, & sine ullo perjurii metu jurare, si opus sit, etiam potest, se nescire; quod verum est seu extra iudicium, seu etiam in iudicio interrogetur. Hæc est doctrina S. Thomæ, qui Suppl. qu. 11. ar. 1. ad 3. inquit, *Quod homo non adducitur in testimonium, nisi ut homo; & ideo sine lesione conscientie potest jurare, se nescire, quod scit tantum ut Deus, hoc est quod scit in confessione, ubi Dei personam, seu vicem gerit.*

At vero si Confessarius loco respondendi ignoro; nescio, respondeat, crimen non fuisse admissum, a mendacio, & perjurio excusari nequit; quia, cum respondeat simpliciter ut homo, negat id quod ignorat: at dum negat id quod ignorat, mentitur: loquitur enim contra mentem; perinde loquitur, ac si rem novisset: cum ait, crimen non fuisse admissum, idem est, ac si dicat: scio, crimen non fuisse admissum; quod est aperte falsum, additoque juramento perjurium.

Multo vero apertius mentitur, & pejerat, si neget, cum sacrilege interrogatur, ut Confessarius. Quia multo apertius animus a dicto discordat. Qui enim scit, rem ita esse, & negat, apertissime mentitur: sed Confessarius, ut talis scit, rem ita esse, hoc est crimen fuisse commissum: ergo cum Confessarius, ut talis illud negat, apertissime mentitur. Negat autem ut talis, cum interrogatus ut talis, sine ulla additione respondet.

Hæc quidem aperta sunt, nec in controversiam vocanda: at probabiles opinatores ipsas apertas veritates suis commentis, & cavillis sæpe obscurant.

La-Croix p. 424. n. 1985. ita loquitur: „Si Confes-

„sarius urgeatur, an non sciat (crimen poenitentis) „modo sacramentali, incommunicabili, ut Deus, aut „quocumque alio tandem, adhuc negare debet, (se „scire), & si opus est, addere juramentum.“

Hic La-Croix, dum ait d. 5. r., Confessarium non solum hortatur, sed quantum in ipso est cogit, ut sit mendax, & perjurus. Nonne apertissime mendax est, additoque juramento perjurus, qui ait, se nescire, cum sciat? At Confessarius ut Confessarius in nostra specie ait, se nescire, cum sciat: ergo est apertissime mendax, additoque juramento perjurus.

Hanc apertissimam veritatem La-Croix involvere conatur, aitque Confessarium, posse negare, se scire, non restringendo pure mentaliter, hoc est subintelligendo aliquid, sicuti cavillatur Busemb. mox refutatus, & ab Innoc. XI. propos. 26. damnatus: *hoc enim esse illicitum La-Croix fatetur. Sed quia, inquit, circumstantie significant cum his vocibus Confessarii negantis, & faciunt hunc sensum, ut liceat mihi dicere.*

Ante propositionem 26. ab Innoc. XI. proscripam Confessarius interrogatus ut Confessarius de crimine poenitentis, poterat illud negare, vel dicere se nescire sine mendacio, subintelligendo, quod possit dicere, vel potius (ut dicit Card. de Lugo d. 23.) quod sciat scientia utili ad respondendum interroganti extra confessionem. Ita Busembaum. At Busembaum cavillatio ab Innoc. XI. proscripta est. Nihilominus Busembaum doctrina defenditur mutata solum cavillatione. Nunc, ait La-Croix, nihil subintelligitur, sed ipsæ circumstantiæ illud idem significant, quod olim subintelligebatur. Ego vero exilissimo, La-Croixii cavillationem damnata Busembaum cavillatione esse deteriore. Fateor, verba pro diversa circumstantiarum varietate diverso sensu accipi posse, cum scilicet ipsæ circumstantiæ hunc diversum sensum aperiant: at est aperte cavillatorium, & contradictorium, quod verba habeant sensum non solum plane diversum, sed contrarium sensui, quem in ipsis circumstantiis, in quibus proferuntur, præferunt.

Cum Confessarius a nefario puta Iudice, vel Tyranno interrogatur, utrum ex confessione sacramentali noverit, Titium admisisse homicidium, Cajam adulterii ream esse, ipsa interrogatio apertissime est de re ad sigillum pertinente, quam Confessario non licet dicere, & nihilominus interrogatio fit. Circumstantiæ sensum interrogationis non mutant, sed confirmant, & evincunt, interrogationem esse impiam, & sacrilegam. Ergo Confessarius apertissime mentitur, dum negat, se quidquam nosse aut scire; negat enim, se ex confessione scire crimen, quod ex ea reipsa scit. Ut Confessarius a mendacio liber esset, necesse foret, ut interrogatio haberet hunc sensum; *nossti ne ex confessione, ut liceat tibi dicere?* At interrogatio in circumstantiis, in quibus fit, sensum habet sine illa adjunctione, *ut liceat tibi dicere*; imo illa adjunctio est aperte contraria ipsi interrogationi, quæ aperte est de re, quam dicere non licet. Mira sane est cavillatio La-Croixii, incredibilis, contradictoria, apertissime falsa, nec digna, quæ prolixius refutetur.

Quid ergo Confessario agendum, si sacrilegis hujusmodi interrogationibus urgeatur? Resp. Aperte respondere debet, interrogationem esse diabolicam, se vero esse ministrum Christi, qui diabolicis interrogationibus respondere nec velit, nec possit. Si propter hujusmodi, aut similem necessariam responsum cruciatus, aut mors illi subeunda sit, Martyr, ut alter Joannes Nepomucenus, post brevem tolerantiam ad æternam gloriam evolabit. Hæc est doctrina christiana, omnibus oculos veritatis luci aperire volentibus evidentissima.

Nam qui per cavillationes putant, se posse in cælum conscendere, præcipientes ruunt in tartara.

2. Superior, cui &c. vel a quo &c.

Hac de re supra dictum est Resp. 1. c. 3. præterea si interpres, confessionis sigillo sine controversia tenetur, multo magis superior, de quo sermo est, qui sua auctoritate ex legum ordine in eam influit, & in communione materiz ejusdem confessionis non ex parte poenitentis, sed ex parte Confessarii se tenet. Itaque qui contra sentiunt, audiendi non sunt.

8. Doctor, vel alius, qui &c.

Hic quoque communior, seu communis sententia; quam sequitur tum Antoine Theol. p. alt. p. 682. qu. 8. tum Concina Theol. t. 9. p. 747. n. 30. tenenda omnino est.

9. Qui scriptam invenit, & legit, ut docet &c. quorum sententia probabilis est.

Hic describenda est doctrina D. Thomæ, quæ fundamenti loco esse debet. Inquit ergo ille suppl. q. 11. art. 3. *Solus Sacerdos minister est hujus Sacramenti: sed sigillum confessionis est annexum huic Sacramento: ergo solus Sacerdos habet sigillum confessionis.*

Præterea ideo aliquis tenetur ea, quæ in confessione audit,

dit, celare, quia non scit ea ut homo, sed ut Deus: sed solus Sacerdos est minister Dei: ergo ipse solus tenetur occultare.

Respondeo dicendum, quod sigillum confessionis competit Sacerdoti, in quantum est minister huius sacramenti; quod nihil aliud est, quam debitum confessionem celandi, sicut elavis est potestas absolvendi: tamen sicut aliquis, qui non est Sacerdos, in aliquo casu participat aliquid de actu clavis, dum confessionem audit propter necessitatem; ita etiam participat aliquid de actu sigilli confessionis, & tenetur celare, quamvis proprie loquendo sigillum confessionis non habeat.

Quare soli Confessarii sigillo confessionis proprie tenentur, alii confessionem celare tenentur, quia confessionis aliquo modo sunt participes.

Hinc Confessarii confessionem revelantis sacrilegium longe gravius est, quam aliorum, qui ejus participes fuerunt, & poenae canonicae in solum Confessarium sigilli fractorem decretae sunt, ut animadvertit Nat. Alex. Theol. t. I. p. 472. reg. 61. & colligitur ex cap. Omnis utriusque sexus de poenit. & remiss.

Quoad rem praesentem, qui schedam, in qua peccata in ordine ad confessionem scripta sunt, invenit, eam comburere debet, & peccat legendo; quilibet enim jus habet in sua arcana; haec alteri explicari non licet, nec detegere; qui contra se gerunt, jus gentium, & naturae violant, Deus vocem hominibus dedit, qua sua aliis occulta revelent quibus voluerint, & quae voluerint; hunc ordinem a Deo institutum pervertunt, qui aliorum secreta contra eorum voluntatem scire volunt. Tales porro sunt, qui schedam, in qua confessionem exaratam deprehendunt, inventientes, eam legere audent: nec enim arcana hominis facta, & cogitata ibi scripta sunt, ut aliis nota fierent, sed soli Confessario. Quare talem schedam inventientes & legentes contra scriptoris voluntatem, ejus detegunt arcana, nec dubium est, quin peccent; praesertim cum arcana maximi momenti detegant, & cum infamia scriptoris. Peccatum vero peccato cumulant, si non solum schedam legant, sed etiam revelent; qua in re non solum arcani jus scdis violant, sed etiam detractionis crimen incurrunt, aliena occulta crimina prodentes.

De his non est dubitandum, sed solum dubitatur, utrum qui scriptam confessionem invenit, & legit non solum jure naturalis secreti, sed etiam jure sacramenti eam silentio premere, & occultam habere teneatur, ita ut revelans sacramento injurius sit, & sacrilegus.

Ex Busembao, qui negantem sententiam probabilem facit, nec affirmantem improbat, illud colligitur, revelationem confessionis inventae, & lectae judicari posse sacrilegam, & non sacrilegam, ut libuerit.

La-Croix quoque n. 1453. sententias contrarias colligit, sed in affirmantem pronus videtur; pro qua praeter citatos a Busemb. appellat Nav. Graff. Vega, Dian. Gorm. ad quos, inquit, inclinat Tamb. quia talis scriptio fit propter confessionem, & reipsa videtur esse incohata confessio. Hanc sententiam probat Nat. Alex. loco mox cit. Ratio est, quia illud arcanum non solum est naturale, sed sacramentale, cum ad sacramentalem confessionem referatur, & resectum fuit, quatenus huc refertur; quia peccata, ut ponitur, scripta fuerunt non alicujus humani negotii causa, sed ut Confessarii clavibus subicerentur: porro revelare arcanum sacramentale, sacrilegum est, seu sacramento injuriosum: ergo &c.

Qui legit scriptam confessionem, ejusdem particeps fit: qui est particeps confessionis, illam celare tenetur ratione ipsius confessionis, seu sacramenti: ergo qui illam revelat, contra ipsum sacramentum peccat.

Adversarii apud La-Croixium n. cit. ita ratiocinantur. „ Obligatio sigilli nascitur ex actuali confessione: scriptio autem illa non est actualis confessio, nec signum, „ quo poenitens peccata manifestet Confessario, sed tantum fit, ut poenitens sibi ea manifestet, & memoria „ retineat. “

Resp. Huic rationi La-Croix non respondet, ne forte adversantem probabilitatem laedat. Sed ea non unam patitur difficultatem, & exceptionem; & primo quidem illa exclusiva propositio, obligatio sigilli lata, & etiam improprie, ut juxta solidam D. Thomae doctrinam loquamur, accepti nascitur ex actuali confessione, est ne vera? Ponamus, poenitentem sua peccata interpreti narrasse, ut ejus ope ea Confessario aperiret, at, priusquam confessio fieret, inopinato casu e vivis decessisse; interpres tenetur ne celare arcanum non solum ut naturale, sed etiam ut sacramentale?

Non solum dubitandum, sed affirmandum videtur; quia arcanum illud habet ordinem ad confessionem. Ergo dicta propositio non solum dubia, sed falsa videtur. Dixi, propositio exclusiva; si enim sensu talis non sit, ratio apertissime inanis esset. Sed esto, propositio permittatur ut vera; jam ponimus, confessionem ab eo, qui

schedam amisit, fuisse peractam, aut actu peragendam esse: scriptio illa continet actualem confessionem, eamque legenti aperit, non secus ac vox poenitentis: ergo qui scriptam confessionem legit, eodem jure arcani tenetur, ac qui vocem poenitentis audiret: hic porro tenetur jure arcani non solum naturalis, sed etiam sacramentalis: ergo. Illa scriptio Confessario quidem peccata non indicat, sed indicat legenti; quod satis est, ut legens ea celare debeat, ut sacramentale arcanum.

Seu vocem poenitentis sua peccata confitentis, seu scripturam, illius vocis indicem & interpretem percipias, ex aquo hominum sensu idem est.

Illam scriptio a confessione actu facienda pendet, ex ea oritur, ad eam refertur, & ipsam confessionem continet: ergo est arcanum non solum naturale sed etiam sacramentale.

Hinc porro fit, ut non solum qui scriptionem illam aliis aperit, sit sacrilegus, sed etiam qui illam tantum legit; quia hic quoque sacramentale arcanum aperit, non secus, ac qui ex industria audit poenitentem sua peccata Sacerdoti manifestantem, uti recte docet Nat. Alex. loco cit. quae sententia licet certa non sit, solida tamen probabilitate nititur; & cum sacramenti reverentiae fa-veat, & a peccato abducatur, merito tenenda est.

ANIMADVERSIO V.

Frangitur sigillum, si cum poenitente... sine ejus venia, &c. &c.

Talis Sacerdos imprudentissime quidem agit, & ex omnium sententia, ut monet P. Concina Theol. t. 9. p. 740. n. 14. peccat, quia poenitentem pudore suffundit, & poenitentiae jugum durum, & odium efficit; sigilli tamen fracti reus esse mihi non videtur. Ratio est, quia, cum sigillum sit debitum Confessarii celandi confessionem, Confessarius tunc solum sigillum frangit, cum confessionem revelat: at Confessarius de auditis in confessione cum poenitente sine ejus venia loquens, confessionem non revelat; quia confessio poenitenti notissima est: ergo non est sigilli fractor, nec obnoxius poenis sigilli fractoribus impositis. Enim vero ex cap. Omnis utriusque sexus supra cit. Confessarius sigillum frangit, qui quocumque modo prodit aliquatenus peccatorem: at Confessarius in nostra specie nullo modo, nulla ex parte peccatorem prodit; quia ejus peccata nemini, nulla ex ratione refert. Ergo.

Dixi extra, quia intra confessionem potest... ita Henr. &c. Haecenus recte. At Busemb. addit, ubi ipse cum Fagundes negat &c.

Neque hanc contrariam opinionem improbat; quae tamen improbanda est, dum Confessarius praeteritorum peccatorum poenitentis faciat mentionem necessitate, aut utilitate poenitentis ita postulante; sine qua imprudenter ea poenitenti objiceret, & confessionem gravem redderet.

ANIMADVERSIO VI.

Verum si nullum sit periculum, ut vel poenitens, vel usus scientiae innotescat, etsi probabile sit, licere uti ad alterius gubernationem... contrarium tamen verius videtur.

Hoc contrarium pro vero habendum est, & explodenda prior opinio tanquam falsa. Et primo quidem quoad superiores religionum non est dubitandum; quia fatens ipso Busembao usus scientiae confessionis in regimine vetitus illis est; nec probabile esse potest, id licere, quod fuit prohibitum.

Sed ipsa prohibitio consilanda hic est, quae a Clemente VIII. anno 1594. ut Busemb. innuit, emanavit, ac deinde ab Urbano VIII. const. 26. (apud Concina Theol. t. 9. p. 741. n. 17.) fuit confirmata, ubi haec habentur. Tam superiores pro tempore existentes, quam Confessarii, qui postea ad superiores gradum fuerint promossi, caveant diligentissime, ne ea notitia, quam de aliorum peccatis habuerunt, ad exteriorem gubernationem usantur. Cum ait, caveant diligentissime, non positivam legem ferre, sed divinam, & naturalem declarare merito dicitur. Illud enim caveant ponit, rem esse ex natura sua malam, & animae perniciosam. Et sane peccatorum confessio eo unice spectat, ut peccata Confessario ut tali innotescant. Ergo Confessarius non potest uti notitia confessionis, nisi quatenus Confessarius est, hoc est in solo poenitentiae tribunali, non extra illud.

Animarum regimen in sacra confessione, arcanum est uni Deo notum, & ab humanarum rerum negotiis omnino alienum: ergo nullum omnino commercium inter ea, quae ibi, & exterius aguntur, intercedere debet.

Notitia, quam Confessarius ut talis habet, extra confessionem est omnimoda ignorantia, ita ut Confessarius, ut aliam quamcumque personam gerens vere juret, se ignorare, quod novit ut Confessarius: at omnimoda ignorantia-

rantia nullius omnino actionis regula esse potest : ergo notitia confessionis nullius omnino actionis regula esse potest.

Qui utitur notitia confessionis extra confessionem, habet notitiam confessionis pro notitia extra confessionem : at hoc ipsum perversum est : ergo perversum est uti notitia confessionis extra confessionem.

Hinc porro fit, ut non solum superiores regularium, sed ne alii quidem quicumque, ut Parochi, Episcopi, uno verbo nullus Confessarius uti possit confessionis notitia extra confessionem.

Contrarium quidem docuerunt S. Thom. tum quod. 5. qu. 7. art. 13. tum suppl. qu. 11. art. 1. ad 3. & 4. S. Bonavent. S. Antoninus citati a P. Concina Theol. t. 9. p. 743. n. 20. & Theologi graves, inter quos ipse Genetius Theol. t. 5. p. 121. qu. 16. sed eorum doctrina sustineri non potest.

Hæc nomina tam verenda in eo hic deferenda sunt, quod solum revelationem confessionis reprehendam putaverint. At nos ex summis Pontificibus Clem. VIII. & Urbano VIII. etiam usum notitiæ confessionis malum esse didicimus, quamvis nulla sit revelationis suspicio ; quod etiam allata rationes ostendunt.

Enim vero usus scientiæ confessionis extra confessionem, sacramento injuriosus est ; quia scientia illa divinitus instituta est pro solo sacramento ; est contrarius officio Confessarii, qui eam scientiam eo solo nomine assequitur, ut suo munere fungi possit ; est injuriosus poenitentibus, qui sua crimina vel occultissima Sacerdoti ea lege, & conditione pandit, ut Sacerdos ea notitia in sola confessione utatur. Demum hic usus confessionem onerosam & gravem facit contra divinam institutionem.

Hinc illa prop. *Scientia ex confessione acquisita uti licet, modo fiat sine directa, aut indirecta revelatione, & gravamine poenitentis, nisi aliud multo gravius ex non usu sequatur, in cuius comparatione prius merito condemnatur* ; si enim aliud multo gravius ex non usu sequatur, juxta hanc propos. prohibitam, ea scientia uti licet etiam cum gravamine poenitentis : hæc, inquam, propositio ex decreto Sac. Congregation. S. Officii, seu generalis Inquisitionis, auctoritate Innocent. XI. anno 1682. (apud P. Concina t. 1. app. p. 34.) Romæ fuit prohibita. *Addita deinde explicatio, sive limitatio, quod sit intelligenda de usu scientiæ ex confessione acquisita cum gravamine poenitentis, seclusa quacumque revelatione, atque in casu, quo multo majus gravamen ejusdem poenitentis ex non usu sequeretur ; statuerunt, dictam propositionem, quatenus admisit usum dictæ scientiæ cum gravamine poenitentis omnino prohibendam esse etiam cum dicta explanatione, sive limitatione ; & præsentis decreto prohibes, ne quis ultra audeat talem doctrinam publice, aut privatim defendere sub poenis arbitrio S. Cong. infligendis ; mandantes etiam universis sacramenti poenitentiae ministris, ut ab ea in praxim deducenda absterneant.*

La-Croix n. 1977. postquam retulit superscriptum decretum subdit : „ Itaque nunc est certum, illicitum esse uti scientia confessionis cum aliquo gravamine poenitentis, quamvis absit omnis sigilli revelatio, & quamvis multo majus gravamen ejusdem poenitentis ex non usu sequeretur. “

Ita scilicet explicata habet citatum decretum. At hinc sequitur, usum scientiæ confessionis multo magis vitium, & malum esse, si nec ex usu, nec ex non usu ulum gravamen in poenitentem derivetur. Si enim ex usu gravamen, ex non usu majus gravamen oritur, usus scientiæ utilis est poenitenti, cujus majus malum imputatur malo minore.

Quod si usus etiam utilis poenitenti, vetitus est, multo magis vetitus intelligitur usus, qui nec utilis sit, nec damnosus. Quare P. Concina Theol. t. 9. p. 744. n. 22. recte concludit : „ Omnis itaque usus scientiæ habet ex confessione nunc vetitus est. “

Hinc rejicienda est doctrina Busembaum, ubi ait : „ Contra vero ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia uti, videri probabilius, v. g. &c. do, cet &c. “ multoque magis, si inde mors poenitenti immineret, quidquid contra Busemb. ex Con. asserat.

Quare Sacerdotes malis, damnisque, quæ ex confessione sibi, vel aliis impendere perspiciunt, in ipsa confessione remedium asserere quantum in Domino possunt, studeant ; extra ipsam usum scientiæ ejusdem confessionis ad sua, vel aliena mala præcavenda sibi vetitum esse noverint.

ANIMADVERSIO VII.

Domique facere aliquid, ex quo &c.

Quod dictum est ad c. 2. idem hic dicendum est.

ANIMADVERSIO VIII.

Præceptum confitendi tum divinum, tum ecclesiasticum sub mortali obligat omnes &c.

Busembau ait, divinum confessionis præceptum in articulo mortis eos tantum obligare, qui habent mortale ; Concina omnes obligari putat, tum ratione scandalum, quod manare inde posset, tum ob vitandæ præsumptionis periculum. Quis enim sibi ita blandiri valet, ut certus sit, peccata, quæ judicat venialia, non esse mortalia ? quis a peccatis, & quidem mortiferis ignorantie immunem certo se reputare valet ? quis securus est, præteritis confessiones fuisse validas ? Ita ille Theol. t. 9. p. 277. n. 26. cujus doctrina magis pia est, & solida.

Busembau nullum aliud pro divino confessionis præcepto tempus assignat, nisi mortis articulum ; La-Croix p. 429. n. 2020. probabilius esse ait, quod præceptum illud per se etiam obliget sæpius in vita, citatque Amic. Rhod. Illf. Platel. Gorm. & alios contra Dicast. Caslr. Bosco, & alios.

At cum ait *probabilius*, juxta versatilem probabilitatem perinde est, ac si dixerit, contrariam opinionem esse rectam, & tutam ; quod est omnino rejiciendum, ac dicendum illud *probabilius* esse necessario sequendum ; quæ est communis sententia, ut testatur non solum Concina Theol. t. 9. p. 277. n. 27. sed etiam Anacletus Th. p. 436. n. 11. Cum enim Christus hoc sacramentum instituerit, ut remedium lapsi post baptismum in culpas mortales, divinum suscipiendi poenitentiae sacramentum præceptum pro necessitate hujus remedii obligare intelligitur : at evidens est, hujus remedii necessitatem sæpius in vita occurrere : ergo. Præterea præcepti vis ex ejusdem fine colligitur : finis præcepti confessionis est, ut qui in peccata mortifera lapsi sunt, Deo reconciliantur : at dilatio reconciliationis cum Deo usque ad finem vitæ Deo exosa est ; a qua dilatione sacre litteræ nos sæpe deterrent : ergo præceptum confessionis a Deo latum, non in solo mortis articulo obligat. Adde, quod sicut medicinz corporis pro ratione morbi ex necessitate sæpe repetendæ sunt, ita sacra confessio ex necessitate repetenda est, prout animæ morbi postulaverint.

Neque solum ex hoc capite divina lex obligat ad confessionem repetendam, sed etiam ex eo, ne cum mortiferi peccati conscientia sine confessione sacramenta administremus, vel suscipiamus, quidquid contra clamat La-Croix n. 2022. aut etiam cum veremur, ne alicujus culpe, quam admiserimus, nos oblitio capiat, sicut docet Catech. Conc. Trid. p. 2. de confes. n. 45.

Christus quidem non determinavit, quoties, aut quando divinum suum de confessione præceptum obligaret ; quia hæc obligatio ex necessitate peccatoris, quæ in omnibus eadem non est, sed varia, desumenda est ; at Ecclesia statuit, ut tale præceptum *saltem semel in anno ab omnibus, & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur* ; sicuti definit Syn. Trid. sess. 14. c. 5. Porro cum Ecclesia hoc constituerit, ponit, & judicat, divinum confessionis præceptum sæpius in vita obligare. Non enim necessaria, sed supervacanea esset annua confessio ad implendum divinum præceptum, si divinum præceptum in mortis tantum articulo obligaret.

Busembau demum ait, præceptum ecclesiasticum non obligare, nisi reos peccati mortalis ; quæ de re infra.

ANIMADVERSIO IX.

Tenentur hoc præcepto... pueri doli capaces saltem post septennium.

Cur addit *saltem post septennium* ? An pueri doli capaces ante septennium, hoc præcepto non tenentur ? ita quidem nonnulli apud La-Croix p. 429. n. 2026. male putarunt. Dum Busembau addit *saltem post septennium*, dubitare saltem videtur, utrum pueri doli ante septennium capaces, hoc præcepto obligentur. At de hoc dubitandum non est. Nam Lat. Conc. cap. Omnis sæpe cit. ita præcipit.

Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti &c. Idem ait Conc. Trid. mox cit. Sacre Synodi verba perspicua sunt, quæ annuæ confessionis præceptum non definito annorum puta septem, octo &c. numero, sed annis discretionis alligavit. Quare non est dubitandum, quin puer confessionis annuæ præcepto teneatur, cum rationis usu, quo bonum a malo dignoscens, doli, seu peccati capax est, potitur, etiam si id ante septennium contingat.

Quoad praxim audiendus est S. Carolus Borr. in admon. Conf. n. 21. ubi ait : *E' senza usanza di far venire li putti, e puste, quantunque non passino cinque, o sei anni, ad uno innanzi al Confessore, acciocchè comincino, e a poco a poco vadano istruendosi, ed introducendosi*

cedendi nella cognizione, e poi nell' uso di questo sacramento. Devono nondimeno i Sacerdoti essere avvertiti di non dare l' assoluzione sacramentale a quelli, ne quali non si veda materia d' assoluzione, nè tanto uso di ragione, che si possa giudicare, che siano capaci di questo sacramento. Ed useranno particolare diligenza d' istruire li puti, e pueri, come sono arrivati alli sette, o otto anni, secondo la capacità loro, della necessità, e virtù di questo sacramento, e modo di venire ad esso.

ANIMADVERSIO X.

Improbabile est, quod docet Sa &c. Ecclesiam non obligare ante pubertatem.

Hæc doctrina non solum probabilis est, sed evidenter falsa; quia evidenter contraria perspicuo Ecclesiæ præcepto mox relato, & universali ejusdem Ecclesiæ consuetudini.

Si vero dubium sit, potest . . . absolvi sub conditione. Vide &c. ubi docet etiam extra articulum mortis &c.

De absolutione sub conditione dictum est hoc lib. 6. t. 2. cap. 1. d. 1. Resp. 1. c. 3. & d. 3. art. 2. ex quibus, & ex D. Carolo Borr. mox cit. puero, de quo dubitatur, utrum sufficienti rationis usu polleat, absolutio suspendenda est, non autem, ut male ait Busemb. sub conditione impertienda.

In mortis tamen articulo putarem, talem puerum esse non sub conditione, sed absolute absolvendum, si peccatum ex se grave confiteretur, adhibita tamen prius diligentia, ut ad dolorem, & propositum excitaretur. Et ratio est, quia periculum frustrationis sacramenti cedit periculo damnationis animæ, in cujus gratiam Christus pro sua infinita misericordia sacramentum instituit.

ANIMADVERSIO XI.

Non obligatur, qui tantum habet venialia &c.

Hanc opinionem, quam communem cum Busemb. esse dicit, sequitur quoque Anacletus Theol. Mor. p. 437. qu. 2. n. 1. & La-Croix p. 430. n. 2038. Contrariam defendit Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 431. reg. 10. eamque teste Antoine Theol. p. alt. p. 641. q. 19. docent Richard., Alensis, S. Bonav., Sylv., Fagnanus, & aliqui recentiores. Ratio ejus est, „ quia aliquin minz interdicti per canonem intentatz inutiles forent. Nam fideles causarentur, se sibi non esse confessos mortalium. Unde ut præceptum divinum ab omnibus religiose servaretur, Ecclesia præcepit, ut omnes, & singuli, licet sibi solum venialium confessi, semel in anno confiterentur.“

Hanc sententiam explicate tradit D. Thom. Suppl. q. 6. ar. 3. ubi ait: *Quod ad confessionem dupliciter obligatur. Uno modo ex jure divino ex hoc ipso, quod est medicina; & secundum hoc non omnes tenentur ad confessionem, sed illi tantum, qui peccatum mortale incurrunt post baptismum. Alio modo ex præcepto juris positivi; & sic tenentur omnes ex institutione Ecclesiæ edita in Concilio generali sub Innoc. III. tum ut quilibet peccatorem se recognosceret: „ quia omnes peccatorem, & egent gratia Dei: “ (Rom. 3.) tum ut cum majori reverentia ad Eucharistiam accederent, tum etiam ut Ecclesiarum Rectoribus sui subditi innotescant, ne lupus intra gregem lateat. Consultatur ipsa Ecclesiæ lex, in qua dicitur: *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam &c. saltem semel in anno fideliter confiteatur &c.* Hæc lex non solum absolute, & sine exceptione lata est, sed omnem exceptionem aperte excludit, dum ait, *Omnis &c.* Hinc Syn. Trid. supra cit. sess. 14. cap. 5. docet, Ecclesiam per Concilium Lateranense statuisse, ut divinum constituendi præceptum saltem semel in anno ab omnibus, & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur. Ait ab omnibus, & singulis. Qui excipiunt aliquos, hoc est eos, qui in mortalia crimina lapsi non sunt, nonne aperte repugnant Conciliis tum Lateranensi, tum Tridentino?*

Cum Anacletus Th. p. 437. qu. 2. num. 13. ait, Ecclesiam non præcipere confessionem peccatorum dumtaxat venialium, ad citata Conciliorum Lat. & Trid. verba non satis attendisse videtur. Nam cum Ecclesia omnibus, & singulis fidelibus annuam confessionem explicatæ præcipiat, evidenter sequitur, Ecclesiam præcepisse confessionem etiam peccatorum dumtaxat venialium. Cum quærimus, quid, aut quibus Ecclesia præcipiat, unde nam id scire possumus? Non aliunde certe, quam ex verbis, quibus Ecclesiæ præceptum conceptum fuit. In præsentem quærimus, utrum Ecclesia præcipiat annuam confessionem habentibus sola venialia. Quænam sunt verba Ecclesiæ præcipientis? *Omnis utriusque sexus fidelis &c.* Qui habent sola venialia, sunt ne ex numero fidelium? Ergo Ecclesia præcipit annuam confessionem habentibus sola venialia. Cur excipis ab hoc præcepto sola venialia habentes,

si eos Ecclesia non excipit, imo eos aperte includit? An Ecclesiæ præcepta ex nostris ratiunculis fingenda sunt? An ad nostras ratiunculas flectenda? An cum Ecclesia omnes, & singulos fideles suo præcepto perspicue, & explicate complectatur, nos ab eo aliquos excludere audebimus? Cum præceptum aliquos tantum obligat, Ecclesia id explicat, ut cum Syn. Trid. eos, qui ad sacram Eucharistiam accedere volunt, præcepto confessionis teneri declarat, si alicujus mortiferi peccati consci sint. Quare si Ecclesia annuæ confessionis præcepto eos tantum obstrictos vellet, qui mortali culpa infecti sunt, id declararet. At id non solum non declarat, non solum indefinite loquitur, sed universaliter, idque perspicue: *Omnis &c. ab omnibus & singulis &c.*

Frustra ergo objicit Anacletus, peccata venialia multis aliis remediis ex Syn. Trid. sess. 14. cap. 5. expiari posse. Nam etiam si ratio, seu finis legis generalis quoad aliquam personam cesseret, lex tamen quoad eam personam non cessat. Præterea tota & adæquata ratio præcepti Lateranensis non est admissorum peccatorum expiatio, sed, ut ait D. Th. mox relatus, ea est, ut quilibet se peccatorem agnoscat, ut cum majori reverentia ad Eucharistiam accedat, ut Ecclesiarum rectoribus sui subditi innotescant, ne lupus intra gregem lateat.

At, inquit Anacletus, „ præceptum ecclesiasticum est „ determinatio præcepti divini: atqui hoc est de peccatis dumtaxat mortalibus: ergo & illud.“

Resp. distinguo maj. est Est determinatio cum addito, conc. maj., est pura & pura determinatio præcepti divini, neg. maj. & concessa minori, nego consequentiam. Ecclesia ergo in Lateranensi Concilio ea præcipue spectavit, ut divinum confessionis præceptum impleteretur; at ut nemo ab eo implendo sese subtraheret, præcepit, ut omnes, & singuli sine ulla exceptione annuam confessionem ederent. Hoc est perspicuum Ecclesiæ præceptum, conceptissimis verbis expressum, quod universalis consuetudo, & omnium fidelium sensus confirmat. Nam si qui saltem semel in anno ad confessionem non accedant, se peccati mortalis reos sine ulla exceptione agnoscunt. Hinc porro fit, ut si quis in Paschate ad sui Pastoris Tribunal accederet, & diceret, se nullius mortalis culpæ conscium esse, omni rationem vi ad confessionem edendam esset extimulandus; quam si edere recusaret, ad communionem Pastor eum admittere, sicuti ex contraria opinione hætenus resutata perperam affirmat Busembau, non teneretur, sed contra ab ea illum repellere deberet, utpote qui, cum esset ecclesiasticæ legis violator, & mortalis peccati reus, ea indignus foret. Quamquam quoad praxim attinet, id nunquam contingit. Nam qui a culpis mortalibus immunes se præstant, sacramenta frequentant, imo hac præcipue saluberrima frequentia, veluti efficacissimo antidoto a letalibus criminibus se præservant.

Sed demum mihi objicis D. Thomam, qui art. 3. mox cit. ad 3. inquit: *Vel potest dici secundum quosdam, quod ex decretali prædicta (Concilio Lat.) non obligantur, nisi illi, qui habent peccata mortalia; quod patet ex hoc quod dicitur, quod debent omnia peccata confiteri, quod de venialibus intelligi non potest; quia nullus omnia confiteri potest.*

Resp. D. Th. ait, secundum quosdam, hoc est aliorum sententiam assert, non ex suo sensu loquitur, quem tum in corp. art. mox relato aperuit, tum in hac eadem responsione, ubi ait, *quod ex vi sacramenti non tenetur aliquis venialia confiteri, sed ex institutione Ecclesiæ, quando non habet alia, que confiteatur.* Quia tamen hæc sententia S. Doctori non videtur certa, contrariam refert, nec refutat, ut objectioni plenius satisfaciatur. Ceterum cum Conc. Lat. ait, *Quod omnis omnia sua peccata confiteri debet, illud omnia intelligitur de peccatis necessario confitendis, ita ut non solum confessionem, sed integram confessionem præcipiat; cujus integritati non officit, si quis habens solum venialia, eorum aliqua tantum aperiat.*

ANIMADVERSIO XII.

Probabile est cum, qui uno anno . . . non satisfecit præcepto, teneri adhuc, quam primum potest &c.

Ait probabile; quia non defuere contrarium sentientes; quam sententiam teste La-Croix p. 430. num. 2046. Dian. Fill. Tamb. vocant probabilem, Dicast. probabilissimam. La-Croix, Busembaum sententiam a pluribus traditam probabiliorē vocat; quæ doctrinæ ratio illud tradit, eum, qui præcepto confessionis intra annum non satisfecit, jam peccasse, esse autem in ejus arbitrio, ut post non confitendo peccet, vel non peccet. Nonne longe rectius loquerentur, si dicerent, se nescire, utrum, nec ne peccet? Quid ergo? Ego iisdem verbis, ac La-Croix, utor; sed, dum probabilius esse ajo, elapso jam confessionis annu vigere nihilominus obligationem confitendi, contrariam opinionem improbo. Eamque eadem ratione a Busembao allata, quæ institutum evincit, rejiciendam puto. Præ-

Præterea idem de eo, qui annuæ confessionis præceptum non implevit, dicendum est, ac de illo, qui paschali communioni non satisfecit; utrumque enim præceptum quoad tempus est profus simile: at qui paschali communioni non satisfecit, ejusdem communionis præcepto, cum primum potest, tenetur; quod P. Concina Th. t. 5. p. 442. nu. 5. solidis rationibus, & communis nunc sententiæ auctoritate evincit: ergo qui annuæ confessionis præceptum seu culpabiliter, seu sine culpa non implevit, illud, quam primum potest, implere tenetur.

At adversarii objiciunt, obligationem confitendi videri alligatam anno, sicuti obligatio horarum canonicarum diei alligata est, quo elapso obligatio desinit.

Resp. Hæc ratio nimis probat, quia idem probaret de paschali communionem. Præterea nego paritatem; quia aliud est præceptum pro singulis annis, aliud præceptum pro singulis diebus. Finis præcepti officii diurni est, ut homo Deo dicatus in divinis laudibus, & precibus quotidie occupetur, qui finis habetur, etiam si elapso die illius diei præceptum cesset, quia dies succedens habet præceptum ejusdem occupationis; finis præcepti confessionis annuæ est reconciliatio peccatoris cum Deo, qui finis non habetur, si elapso anno præceptum confessionis cessaret. Nam præceptum subsequentis anni non statim urget, sed ad finem ejusdem anni prorogari potest.

Hinc fit, ut merito dicamus, terminum anni pro confessione apponi non ad finiendam, sed ad non protrahendam obligationem, etsi fateamur, obligationem horarum canonicarum diei alligari, eoque finito finiri.

Accedit, quod si diurni officii præceptum die elapso non defineret, gravissimum fieret iis, qui morbo impediti per plures hebdomadas, aut menses illud recitare non potuissent; quod de confessione dici non potest.

Adde, quod ipsa officii forma, & modus evincit, ejus præceptum diei alligari; quia singuli dies habent suum officium ab aliis diebus diversum, quod aliis non convenit: at sacramentali confessioni quodlibet tempus semper est accommodatissimum. Hinc sensus communis habet, ut præceptum officii divini, diei sit alligatum, non item ut præceptum confessionis annuæ anno adstrictum ita sit, ut eo elapso desinat.

Ac proinde tales toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem neglexit, ut docent &c. contra Sylv. &c. qui dicunt &c.

Eodem versatili modo loquitur La-Croix p. 430. num. 2044. Ego existimem quoad praxim, quæ in morum doctrina præcipue spectanda est, idem esse, seu dicas, talem toties peccare, quoties oblatam occasionem neglexit, seu in eodem peccato perseverare; quia perseverantia in eodem peccato eo gravior est, quo diuturnior, & æquivalet numero aucto peccatorum. Dico secundo, propositam quæstionem nostris temporibus apud nos catholicos esse supervacaneam, seu, ut scholæ ajunt, de subiecto non supponente; quia occasio confitendi nunquam deest, cum Confessarii præsto semper sint. Quare quoad hoc & Confessarii, & poenitentes satisfaciunt muneri suo, si illi interrogent, & hi explicent spatium temporis, quo a confessione abstinerunt.

ANIMADVERSIO XIII.

Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliviscatur.

Idem ait La-Croix p. 429. nu. 2022. quam opinionem P. Concina Theol. t. 9. p. 278. n. 32. falsam, & laxam existimat: eandem rejicit Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 429. reg. 5. nixus auctoritate gravissima Catech. Conc. Trid. qui p. 2. c. 5. num. 45. ait: *Atque idem omnino servare oportet, ut confessio non prætermittatur, cum veremur, ne nos alicujus culpæ, quam admiserimus, oblitio capiat. Neque enim peccata confiteri possumus, que non meminimus; neque peccatorum veniam a Domino impetramus, nisi ea poenitentia sacramentum per confessionem deleat.* Si adversarii tanta auctoritate non vincuntur, saltem ratione a Catech. allata, quæ institutum evincit, & quam ipsi nunquam solvent, vincantur. „An non peccaret Minister (inquit P. Concina loco cit.) qui prævidens debitorum, aut creditorum oblivionem, eadem scriptis consignare negligeret? an non peccaret ille, qui prævidens oblivionem curandi vulneris, quod illius vitæ insidiatur, curationem procrastinaret? --- Nonne tenetur quis confiteri, quando confessio reputatur medium ad superandam gravem tentationem, ad evitandum peccatum, ut docent vel ipsi benigniores Casuistæ? Quo jure ergo omitti potest, dum est medium certo necessarium ad evitandum peccati, imo, ut Leander asserit, cum suis, multorum criminum oblivionem?”

Adde, quod Busemb. & La-Croix p. 430. nu. 2045. sententibus, qui prævidet se postea impediendum; quominus isto anno confiteatur mortalia, vel reservata habenti potestatem absolvendi, tenetur prævenire, sicuti

„qui sero non poterit audire Missam, tenetur audire mature, qui a prædico non poterit orare horas, tenetur manere, quia tum adest præceptum & impleri potest: ergo debet.”

Ergo, qui prævidet oblivionem peccati, confessionem prævenire tenetur.

Non enim minor est obligatio integre quoad fieri potest confitendi, quam annuatim, imo major, quia confessio integra est expressi juris divini, cum confessio annua quoad temporis determinationem sit juris ecclesiastici.

Sicut Busemb. ita La-Croix pro sua opinione nihil asserit, nisi aliquot nomina probabilium opinatorum, qui, cum sine ratione loquuntur, pro nihilo merito habendi sunt. Illud addit La-Croix, quod „Diana merito non obligat etiam ad scribenda peccata, ne e memoria excidant. Id enim foret onus gravissimum, & secundum se expositum periculo manifestationis, saltem si fiat diu ante confessionem.” Hic rationem asserit, sed falsam, ut suæ doctrinæ falsitatem ostendat. Scriptionem peccatorum esse onus gravissimum, est res aperte falsa, quam nemo dicere audebit, nisi qui nobis in animæ negotio, & in nostram perniciem blandiri parati sunt, & quovis prætextu præcepta etiam divina de medio tollere. Nam periculum manifestationis scripti, quod diligenter custodiatur, remotum est, & rarissimum, cui etiam, si timeatur, consuli potest scriptionis genere soli scribendi nota.

At inquit La-Croix: „Si ex dilatione, vel omissione talis scriptionis obliviscatur aliqua, erit per accidens, & tenebitur confiteri, quando redibunt in memoriam.”

Hæc sane ratio præclara est. Quid sonat illud *per accidens*? Ego sane jam adolescens ab Aristotele didici, per accidens, seu fortuito illa contingere, quæ præter expectationem contingunt; hoc sensu illud *per accidens* ab omnibus vulgo usurpari animadverti. An præter expectationem accidit oblitio peccati, quam prævidimus? At La-Croix dixit *per accidens*, ut vocabuli significatione sibi ignota rem involveret, & locutionis arcano mysterio sibi fidem conciliaret.

ANIMADVERSIO XIV.

Probabilius est, non satisfieri.... per confessionem invalidam &c. Etsi probabile contrarium putet esse Fagund. &c.

Hoc contrarium, quod Busembau non improbat, ab Alex. VII. damnatum fuit propos. 14. quæ ita habet: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.*

At quid, inquis, si confessio involuntarie nulla sit? Resp. Nihilominus præcepto non satisficit, ut fatetur ipse La-Croix p. 429. n. 2033. confessio enim quomodocumque nulla, quoad confessionem nihil reipsa est: at quod reipsa nihil est, præcepto non satisfacit: ergo &c. ex. gr. si quis bona fide Sacerdoti exposito jurisdictione carenti sua peccata confiteretur, culpa quidem vacaret, nec violati præcepti, quandiu in tali ignorantia inculcata versaretur, reus esset; at præceptum non fuisset impletum; ideoque confessio, ut etiam ipsi præcepto ecclesiastico satisficeret, esset iteranda, cum error detectus fuisset.

Quid vero, si confessio sit valida, & informis? Resp. La-Croix num. 2024. putat, præcepto satisfieri, citatque Suar. Valent. Bonac. Lugo, Castrop. Arr. Dicast. Illi. Bosco. Ego puto, quæstionem esse de subiecto, ut scholæ ajunt, non supponente. Perspicue, si fieri potest, explicandum hic est, quid sit confessio valida, & informis, & ostendendum ab adversariis prius est, huiusmodi confessionem existere posse; ac tum demum quærent, utrum confessio valida, & informis præcepto satisficiat. Ego confessionem validam appello, cujus vis, & effectus non impeditur: porro vis, & effectus confessionis est peccatoris in Dei gratiam restitutio: quare confessionem validam dico, quæ peccatorem in Dei gratiam restituit. Quid est confessio informis? Non illa, cui sacramenti forma, hoc est absolutio deest, sed ea, quæ sua vi, & effectu caret propter indispositionem poenitentis: ergo confessio informis, & invalida idem sonant. Si confessio, quæ peccatorem in Dei gratiam non remittit, aliquid nihilominus efficere, ut baptisimus, confessio dici possit ex parte valida, & ex parte invalida, seu, si vis, valida, & informis: at confessio, quæ peccatorem in Dei gratiam non remittit, nihil prorsus efficit. Ergo confessio simul valida, & informis sunt solum voces involutæ, ac reipsa contradictoriæ.

Item nec per confessionem venialium.

Non est hic sermo de eo, qui habens mortalia, & venialia, hæc tantum confitetur.

Hic enim, cum confessionem integram, quam Concil. Lat. citatum verbo illo *omnia* præcipiat, non edat, extra controversiam præcepto non satisfacit; & præterea, cum talis confessio sit voluntarie nulla, & sacrilega, ab Alex.

Alex. VII. propos. 14. damnatum est, quod satisfaciatur. Busembau ergo loquitur de iis, qui habent sola venialia, quorum confessione præcepto Ecclesie non satisfieri putat. Ergo ne isti confessionem rite facientes, violati nihilominus ecclesiastici præcepti rei sunt? Minime vero, ipse Busembau responderet. Isti nec violant, nec implent præceptum, quia præceptum juxta ipsum eos non attingit. Sed quorum præsens doctrina, ex falsa, ut ego sentio, ut supra ostensum est, opinione orta?

Ex hac doctrina La-Croix p. 430. num. 2040. hoc collarium colligit. „ Qui omni die anni confessus est venialia, si die anni ultimi peccet mortaliter, vel recedetur mortalis non confessi, tenetur ultima illa die „ confiteri, citatque Vasq. Regin. Laym. Bonac. Lugo, „ Arriag. Avers. Castrop., qui hoc certum esse dicit, „ quamvis, inquit, contradicant aliqui cum Rhod. „ Ego quoque contradico, quia contra Busemb. La-Croix, & alios ostendi, Lateranense Concilium præcipere annuam confessionem etiam habentibus sola venialia, ex quo fit, ut, si quis e. g. hebdomada majori sua peccata, quæ sunt solum venialia, confiteatur, ut die Jovis sancto, vel Dominica resurrectionis communionem sumat, Ecclesie præcepto rite satisfecerit. Quod si hic, qui toto anno nihil, nisi venialia admisit, & sæpe etiam confessus est, in mortale ante octavam paschatis forte incidat, confessionis annuæ, cui jam satisfecit, præcepto non tenetur, nec mortalis culpæ reus censendus esset, si confessionem sui peccati ad Pentecosten e. g. prorogaret. Si tamen recordaretur mortalis in confessione licet inculpate omitti, hunc confessionis præcepto teneri putarem; quia Conc. Lat. non solum confessionem, sed integram confessionem præcipit.

TRACTATUS V.

De extrema Unctione, & Ordine.

CAPUT I.

Quid sit extrema Unctio, & quæ circa eam observanda?

Respond. 1. est sacramentum a Christo institutum ad ægròto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis, per unctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. S. Thom. in 4. dist. 23. q. 1. art. 1.

Unde resolves.

ANIMAD.

I.

1. Materia ejus remota est oleum benedictum, quod in pyxide chrysmali signatur littera. 1. (in ejus defectu non licet uti chrysmate: si tamen usus sis, nihil repetendum esse, docet Laym. lib. 5. tr. 8. c. 2. n. 3.) idque renovandum est quotannis in cœna Domini, veteri exusto: si tamen novum haberi non possit, licet uti antiquo, Laym. l. c. & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum (in minore tamen quantitate, quam vetus est) addere. Et si Diana p. 6. t. 6. R. 44. ex Less. & aliis 4. dicat contrarium habere præxim Ecclesie; ut scilicet paulatim, & per vices (si ita requiratur necessitas propter copiam infirmorum) longe etiam major quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata initio. Bon. d. 7. q. 1. n. 8. ex Posservino.

2. Materia proxima est unctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensuum; vel si mutilati sint, vicinarum partium, facta a Sacerdote; non simpliciter necessario contactu immediato manus: nam peste grassante potest uti virga oblonga oleo tincta, quam postea comburat. Sylv. Chapeavill. Dian. V. Dian. p. 2. t. 4. R. 167. Quidam etiam Doctores putant, unam tantum unctionem esse de essentia Sacramenti; ideoque in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere unum tantum organum magis obviu, vel potius caput, quod in eo sensus maxime vigeant, ungere dicendo: Per istam, &c. quicquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum, &c. Et quidem pro hac sententia citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor. Lovan. Sylv. in 3. par. q. 33. ar. 7. Laym. lib. 5. tr. 8. c. 3. qui eam non omnino improbabilem; Tann. & Marchant. in Horto Pastorum, qui omnino probabilem, & in praxi tutam dicit, citantque pro ea p. 8. t. 1. R. 21. Gran. Amic. Aversam, affirmat Pontificem

ANIMAD.

I.

id posse permittere: & denique Escob. citans Becanum cap. 25. q. 7. n. 6. Barbosa in Trid. sess. 14. cap. 1. id permittit. Verum cum alii Doctores communiter repugnent, tutius saltem erit (quod suadent Laym. & Dian. II. cc.) eo casu unum oculum, aurem, manum, & os velociter sine crucis forma ungere, dicendo unam formam complectentem reliquas. Illud vero certius est, pedes, aut renes inungere, non esse essentiale, imo quoad renes, non est decens, præsertim in feminis, & viris religiosis, ideoque omitti solet. Henriquez, Sa, Tolet. Suar. Bellarmin. c. 10. in fine.

3. De essentia hujus Sacramenti est, 1. ut organa 5. sensuum, quæ inunguntur, nominentur. Palaus t. 4. t. 26. Aversa f. 4. &c. communiter, licet Dian. p. 8. t. 7. R. 56. ex Regin. contrarium censeat probabile; imo ad valorem sufficere si inter ungendum omnes sensus dicas: Per istas sanctas unctiones indulgeat tibi, &c. 2. Verba illa: Per hanc sanctam unctionem: etsi Palaus loc. cit. dicat valere, si tantum omittas 10 sanctam. 3. Verba deprecativa, Indulgeat tibi Deus. Hinc formam imperativam; v. gr. Per hanc, &c. remittatur tibi quicquid, &c. non valere, dicit Palaus l. c. Dian. l. c.

4. Hoc Sacramentum tantum dandum est morti propinquo, ex morbo, vulnere, partu, vel senectute, quia bi soli sunt infirmi. Quod si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est: & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum novum; neque expectandum (sub gravi culpa, Quintan. t. 4. f. 9.) donec sensibus careant, vel omnino sint desperati. In dubio vero de vita, detur sub conditione. Laym. l. c. ex S. Thom. Silv. Suar. d. 40.

5. Si conferatur infirmo communi morbo, five non graviter, vel periculose laboranti, non est validum. Suar. Palaus, Gran. Amic. &c. comun. Ac licet Less. Wigeres & Quint. contrarium putent probabile: concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse (etiam in eodem morbo) quando periculose laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis, additque Quint. mortaliter peccatum fuisse. Quint. t. 5. sect. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 64.

6. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum, in eo, qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata: neque sufficit attritio. Bonac. d. 7. q. un. p. 5. n. 2. ex Reg. l. 28. c. ult. ar. 73. Ordinarie autem, nisi obstat causa rationabilis (verbi gratia si ob vomitum communicare non possit) præmittenda est confessio, & communio ob Ecclesie consuetudinem, quæ unctionem, tanquam minus necessariam ad salutem, postponit. Vid. Bonac. l. c. n. 13. Licet autem per se loquendo confessio non necessario præmittatur, cum per contritionem se disponere possit; per accidens tamen requiri potest, verbi gratia, si post viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post unctionem defuturum tempus confessioni: tunc enim prius audiendus, & absolvendus esset; quia sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt. Fill. Barb. Dian. p. 5. t. 3. R. 92.

7. Pueris habentibus sufficientem rationis usum ad peccandum, tametsi sacram. Eucharistiam non accipiant, non recte negatur extrema Unctio, cum inde nonnumquam salus ipsorum dependere possit. Suar. 2. p. t. 3. d. 70. f. 1. Graf. Angl. Zamb. apud Laym. l. 5. t. 8. cap. 4. n. 2. qui Parochos quorundam locorum excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante ann. 14. vel 15. excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis usum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem suscipere non possit. Vide Chapeavil. t. 5. q. 17. Ac licet Parochus in confessione cognoverit, puerum nunquam actualiter peccasse, debere tamen illum inungere, contra Nug. & Sanc. docent Suar. Reg. Fill. Con. &c. cum Dian. p. 3. t. 4. R. 181. Si vero dubium sit, an puer usum rationis habeat, ungendus est sub conditione. Dian. p. 5. t. 3. R. 85. & Sanc. Zamb. & Card. de Lugo.

8. Minister est solus Sacerdos proprius, five Pastor: sine cujus venia si extra necessitatem alius det, validum quidem est, sed graviter peccat. Sylv. Sot. Con. d. 9. n. 28. & Religiosus incurrit excommunicationem papalem, Suar. Regin. l. 18. n. 49. Pos.

ANIMAD.
III.

ANIMAD.
IV.

ANIMAD.
V.

Possit tamen Regulares hoc Sacramentum, uti & Viaticum, in articulo mortis suis familiaribus ministrare, docet Dian. p. 5. t. 3. ref. 52. ex March. &c. In necessitate vero, ut si Pastor absit, vel dare nolit, nec Superior possit adiri pro petenda licentia, licite ministrat quivis non excommunicatus, aut suspensus, etiam Regularis, ut contra Gavant. docent Præpos. Henriq. Fern. Gran. Dian. p. 4. t. 3. R. 82. censetur enim tunc Papa dare licentiam. Laym. Reg. Suar. &c. l. c. Dian. R. 176.

9. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea femina adhibenda est, quod si tamen fiat, veniale esse docet Quint. t. 5. f. 6. In ea posset etiam unus unam, alius aliam partem inungere, pronuntiando tamen formam illi unctioni respondentem. Bonac. l. c. &c. comm. Non tamen potest unus inungere aliquem sensum, & alius formam pronuntiare: neque unus unum oculum, & alter alterum. V. Dian. p. 9. t. 7. R. 56. Quod si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium, qua restant. Tann. Præp. Merat. qui apud Dian. p. 5. t. 3. R. 87. notat licere etiam alteri unctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

10. Et si in administratione huius Sacramenti servanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda, vel Manuali, mortale tamen non esse administrare in necessitate sine superpelliceo, vel stola, docent Quint. & Leand. conceditque Amic. & Dian. p. 8. t. 1. R. 79. id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra Suar. Regin. &c. Imo etiam extra necessitatem non esse mortale. 1. Omittere Psalmos Pœnitentiales, Litanias, & ceteras preces, docent Palas, & Gran. Dico extra, quia in necessitate gravi, v. g. tempore pestis, vel morte imminente, statim ungendus est sine præmissis orationibus, quæ tamen postea supplendæ sunt, si supervivat infirmus. Bonac. d. 7. p. 6. n. 8. 2. Deferre ad ægrum, vel administrare sine lumine. Leand. citans Possev. Quintan. t. 5. f. 13. Barbof. de Offic. Paroch. c. 22. 3. Si solus sine ministro administret: imo hoc in necessitate permittunt Tolet. Sa, &c. V. Dian. p. 9. tr. 6. Ref. 36. 4. Si ungat aliter, quam in formam crucis. Suar. Bec. Laym. V. Dian. p. 3. tr. 4. ref. 178.

11. Pastor ratione officii tenetur sub mortali dare iis, qui petunt, nisi iusta causa excuset: etiam tempore pestis; modo possit absque periculo vita: cum eo enim non teneri, docent Tann. Dian. p. 5. tr. 3. ref. 93. Si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti absolute, docet idem Dian. p. 3. t. 4. R. 174. & p. 5. tr. 3. ref. 83. & 93. & p. 8. tr. 1. ref. 21. ex Villal. Tanner. Amic. Franc. Lugo, &c. Suar. Fill. Bonac. Laym. II. cc.

12. Sacerdos Curatus peccat mortaliter, si peccentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo, ne sine unctione moriatur æger, nisi iusta causa excuset, quia in re gravi non præstat id, ad quod tenetur ex iustitia. Alius vero Sacerdos, si absente Parocho, licite, & facile possit, tenetur ex caritate, sed sub veniali tantum; nisi tamen ægrotus valde indigeret, verbi gratia si alioqui sine omnibus sacramentis esset moriturus, quod aliud nullum suscipere possit, tunc enim quidam gravio-rem obligationem agnoscere videntur. V. Dian. p. 3. tr. 4. R. 170. Laym. l. 5. t. 3. c. 7. n. 3.

13. Parocho vesperti timenti, ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleum, ut vocatus possit venire expeditus, licet venialem culpam in eo tantum agnoscat Barbof. de Par. c. 22. ex Possev. item Quintan. t. 5. l. 10. ubi tamen a mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

14. Decens est, ut stuppa comburatur; quia ad singulas unctiones nova adhibenda est, nisi aliud habeatur in Agenda. Laym. l. c. Sa.

Resp. 2. Effectus ejus principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est, 1. delere reliquias peccatorum, 2. tollere pœnas restantes, 3. aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. S. Thom. Sylv. Suar. d. 41. f. 1.

Unde resolves.

Hujus Sacramenti non sunt capaces, 1. Pueri, ante usum rationis: etsi sufficiat ea ætas, qua possunt peccare. Nav. Suarez l. c. 2. Perpetuo ammentes; aliis vero delirantibus, si ante petiverint, aut petitori fuissent, si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest, & debet. Sylvest. Henring. Laym. & si tales unctioni resistent, ligandos esse, vel fortiter tenendos, ait Tamb. apud Dian. p. 3. tr. 3. ref. 84. qui cum Barbof. de offic. Paroch. c. 22. dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci a nativitate sunt capaces, atque adeo debent inungi prope organa sensuum, quibus carent: nam etsi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent. Possev. Nald. Præpos. Dian. p. 5. t. 6. R. 11.

3. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo, secuso scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale. Ita Suar. Laym. Tann. Escob. &c. (multo minus peccant mortaliter domestici, si id non procurent.) Veniale tamen esse docent Con. d. 19. dub. 19. contra Nugnum. Vid. Dian. p. 3. t. 4. R. 107. & p. 8. t. 1. R. 58. & p. 5. t. 3. R. 97. ubi notat ex Tann. non censeri contemnere, qui sciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate, Contrarium tamen vult Tolet. præsertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

ANIMADVERSI O I.

Materia ejus remota est &c. (in cujus defectu non licet uti chrismate: si tamen usus sit, nihil repetendum esse, docet Laym. &c.)

Hic Busembau sibi contradicit. Si enim materia huius Sacramenti est oleum, Sacramentum in chrismate collatum nullum est, ideoque repetendum.

Sed ut id melius intelligatur, & confirmetur, ita ratiocinor. Certum est, materiam Sacramenti extremæ unctionis esse oleum. Id non solum D. Thom. Suppl. qu. 29. artic. 4. & communis Theologorum sententia, sed Concilium Florentinum tradit in decreto unionis, ubi ait, quod extremæ unctionis materia est oleum olivæ per Episcopum benedictum; & Conc. Trid. sess. 14. de Sacram. ext. unct. inquit: Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab Episcopo benedictum: qui indubitatus Ecclesiæ sensus ex ep. Jacobi cap. 5. v. 14. derivatus est: ungentes eum oleo in nomine Domini: at chrisma non est oleum, sed quid mixtum ex oleo, & balsamo: ergo chrisma non est materia extremæ unctionis. Et sane licet balsamum cum oleo in modica quantitate misceatur, ut chrisma fiat; quia tamen balsamum magnæ virtutis est, totum oleum ita penetrat, & mutat, ut illud mixtum nec reipsa sit, nec communi sensu dicatur oleum, sed chrisma, ab oleo ut nomine, ita natura diversum, sicuti mixta ab elementis, ex quibus constant, diversa sunt. Quare opinio eorum, qui cum Suarez dicunt, chrisma esse materiam validam huius Sacramenti, rejicienda est non solum quoad usum, seu praxim propter propof. 1. ab Innoc. XI. proscriptam, sed etiam speculative, quia rationi contraria.

Hinc deficiente oleo non licet uti chrismate, ut recte ait Busemb. contradicente La-Croixio p. 442. num. 2090. nam non licet formam Sacramenti adhibere sine ejus materia. Hoc enim nihil aliud esset, nisi Christi institutioni aperte repugnare, Sacramentum frustratorium, & nullum conficere, hoc est sacrilegium ingens committere. Chrisma, inquit La-Croix, est materia probabilis huius Sacramenti: ergo deficiente oleo in casu necessitatis chrisma adhiberi potest. Resp. Antecedens falsum est. Nam chrisma consultata ratione, & communi sensu nec reipsa, nec probabiliter est oleum, sed mixtum ab oleo distinctum, ideoque ne probabiliter quidem dici potest materia huius Sacramenti; ex quo fit, ut ne in casu quidem necessitatis, deficiente oleo, adhiberi possit, præsertim cum extrema unctio non sit Sacramentum tantæ necessitatis, ut sine eo salus haberi nequeat. Ex his porro illud etiam efficitur, ut si ex incitria juris, aut errore facti chrisma pro oleo in extrema unctione adhibitum sit, Sacramentum, quod fuit nullum, non sub conditione, ut putat La-Croix num. cit. sed absolute repetendum sit; qua in re valde reprehendendus est La-Croix citans pro sua conditione S. Carolum Borromæum, qui Act. p. 4. de ext. unct. apud

O o Genet.

ANIMAD.
VI.

ANIMAD.
VIII.

ANIMAD.
VII.

Genetum Theol. t. 4 p. 321. qu. 6. ita loquitur. Si per errorem aliud oleum, quam quod infirmorum est, ad egrotum unguendum unquam adhibueris, etiamsi christianus, aut catechumenorum sis; ut erratum emendes, olei sacri, quod proprium infirmorum est, unctionem eidem adhibeat, tumque Sacramenti formam iteret. Hic sanctus Vir nullam conditionis mentionem facit; quæ proinde non sine injuria ei attingitur; imo ex ejus auctoritate gravissima confirmatur, extremam unctionem esse sine conditione repetendam.

Etsi Dian. &c. dicat contrarium habere praxim Ecclesie, ut scil. paulatim, & per vices . . . longe etiam major quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata &c.

Rituale Rom. de Sacr. ext. unct. ita hac de re loquitur. Id tamen, hoc est oleum ab Episcopo benedictum, si forte intra annum aliquo modo ita deficiat, ut sufficere non posse videatur, neque aliud benedictum haberi queat, modico oleo non benedicto in minori quantitate superinfuso reparari potest. Id autem repeti posse, prout necessitas tulerit, declaratum fuisse a sac. Congr. 23. Septembris 1682. refert Pittonus de sacris ritibus p. 306. num. 965. ex Monacelli, & La-Croix p. 442. num. 2093. ex Card. Neque tamen hinc colligas, quod benedictio olei non sit necessaria necessitate Sacramenti; quæ est opinio Natalis Alex., Ledruin, Juvenin, & communis teste Habert in Academia Parisiensi, ut refert P. Concina Theol. t. 10. p. 14. n. 5. nam contraria sententia non solum a D. Thom. Suppl. q. 29. ar. 5., & p. 3. q. 72. ar. 3. explicate traditur, sed etiam ejus tempore, ut testatur eruditissimus P. Concina, communis erat, quam ipse quoque sequitur, quamque La-Croix p. 442. num. 2091. communissimam appellat. Ab hac sententia recedere nihil aliud esse videtur, nisi ab Ecclesie sensu recedere. Nam Conc. Florent., & Trident. mox cit. conceptis verbis docent, materiam extremæ unctionis esse oleum ab Episcopo benedictum. Non dicunt oleum simpliciter, se oleum ab Episcopo benedictum. Hinc Catech. Conc. Trid. p. 2. c. 6. n. 5. ait: Ejus igitur, hoc est extremæ unctionis elementum, sive materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum decrevere, est oleum ab Episcopo consecratum. Contraria ergo sententia, ut ego quidem sentio, repudianda omnino est; quam tamen, etiam si foret probabilis, sequi non liceret; quia ab Innoc. XI. propos. 1. damnatum est, quod liceat sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti relicta tutiore. Neque hic necessitas objici potest; quia hoc Sacramentum non est absolute necessarium, ut baptisimus, & post baptismum lapsis poenitentia, & quia, nisi necessitas morbi periculosi id postulet, administrandum non est. Ratio ergo, cur additio olei repetitis vicibus necessitate ita postulante fieri possit, est, quia totum oleum est benedictum.

ANIMADVERSIO II.

Quidam etiam Doctores putant, unam tantum unctionem esse de essentia Sacramenti, ideoque in periculo peccatis . . . sufficere &c.

Hanc sententiam sequitur quoque Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 553. reg. 6. Ratio ejus est, quia unica unctione satisficit illi divino præcepto, ungentes eum oleo; quia Græci, quorum extremam unctionem Romana Ecclesia probat, & ratam habet, organa quinque sensuum non inungunt, sed frontem, mentum, ambas genas, pectus, manus ex utraque parte, & pedes; ac demum quia multa Ritualia, ut Cameracense, Atrebatense &c. ac præsertim Mechlinense anni 1589. a Doctoribus Lovaniensibus approbatum hanc sententiam sequuntur. Hujus postremi verba a Natali relata, sunt, *la morbis contagiosis, & peste grassante, ut periculum vitetur, sufficit inungi sensus organum magis ad unctionem expositum, ac detectum, dicendo: Per istam sanctam unctionem, & piissimam suam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum, odoratum, gustum, & tactum.*

Accedit, quod teste P. Concina Theol. t. 10. p. 15. n. 10. idem esse faciendum ait Bened. XIV. lib. 7. de Syn. c. 18 n. 5. si urgente mortis periculo timeatur, ne egrotus e vivis discedat, priusquam quinque sensus inungantur. Quin immo, subdit, in predicto eventu consultius est ut caput, a quo omnium sensuum nervi descendunt, sub eadem forma universali inungatur. Quare inunctio quinque sensuum, seu quinque corporis partium, hoc est oculorum, narium, oris, aurium, & manuum sub præceptum quidem cadit, ut pro certo merito habet Concina loco cit. nam Rit. Rom. ait: *Quinque vero corporis partes præcipue ungi debent &c.* & Catech. Rom. p. 2. cap. 6. num. 10. idem docet, & ait: *Hunc unguendi ritum universalis Ecclesia retinet, & a quo recedere omnino non licet; sed ad Sacramenti neces-*

sitatem una sufficit inunctio; quæ, cum Ecclesie præceptum impleri non potest, non est omittenda, sed adhibenda.

Imo quoad venes non est decens &c.

Quoad hoc Rit. Rom. ita inquit: *Renum unctio in mulieribus honestatis gratia semper omittitur, atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest.* Ergo in Viris Religiosis, si commode moveri queant, renum inunctio omittenda non est, præsertim cum Eug. IV. in dec. Arm. septem unctiones fieri præcipiat, hoc est etiam in renibus. In hac porro unctione nulla omnino indecentia emicat. Si enim medicinalis corporis inunctio in ea parte, si necessitas id postulet, Religioso honeste adhibetur, multo honestius sacra, & spiritualis inunctio usurpatur, præsertim cum religiosa, & sacra manus eam adhibeat.

ANIMADVERSIO III.

Hoc Sacramentum tantum dandum est morti propinquis &c.

Quoad mulieres ex partu laborantes, & in periculo constitutas ipsi sanctiores Theologi non eodem modo loquuntur. P. Concina Theol. t. 10. p. 19. num. 6. ait, hoc Sacramentum non administrari mulieribus parturientibus, quamvis dolorum vi sint in periculo vitæ. Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 555. reg. 17. inquit, mulieribus in partu laborantibus, nisi sint in mortis periculo ex ægritudine constitutæ, extremam unctionem conferri non debere; quod confirmari ait Conc. Mediol. IV. Synodis Senonensi, & Aquis, & a S. Carolo in instruct. de extr. unct.

Ego animadverterem, vim dolorum non esse sufficientem causam ministrandi extremam unctionem mulieribus in partu laborantibus; quia non vis doloris, sed infirmitas hoc Sacramentum postulat. *Infirmatur*, inquit S. Jacobus c. 5. v. 14. *quis in vobis? inducat &c.* quare ubi non est infirmitas, ibi non est locus extremæ unctioni. At acerbitas dolorum, quæ in mulieribus parturientibus evidens vitæ periculum infert, ab infirmitate non separatur, nec separari potest. Partus mulierum graviter laborantium vulnus grave est, ex quo sicut vehemens dolor, ita gravis oritur ægritudo, quæ mortem minuitur. An mors sine ægritudine, quæ est dispositio ad mortem, accidere potest?

Quare ego quidem non dubitarem, quin extrema unctio parturientibus ministranda sit, si periculum vitæ evidens sit. Quia non quaerem, utrum vitæ periculum ex vi dolorum, an ex ægritudine oriatur, sed ponerem, & pro certo haberem, ex vehementia doloris ægritudinem proficisci, ex hac vero mortis periculum imminere.

Hæc est expressa sententia Synodi Veliternæ apud Genetum Theol. t. 4. p. 327. qu. 4. in qua statuitur, ut extrema unctio denegetur . . . mulieribus in partu laborantibus, non constituto de vita periculo. Ergo si constet de vitæ periculo, non est iis deneganda. Neque repugnat S. Carolus Borrom., qui Conc. Mediol. IV. apud eundem Genet. prohibet tantum Parocho, ne extremam unctionem ministret mulieribus in partu laborantibus: ait laborantibus, non de vita periclitantibus. Pro hac sententia La-Croix p. 443. num. 2108. citat Sylv., Nav., & alios.

ANIMADVERSIO IV.

Licet autem per se loquendo confessio non necessario præmittatur, cum per contritionem se disponere possit &c.

Sacramentum extremæ unctionis inter sacramenta vivorum ab omnibus vulgo censetur, quod proinde spirituales vitam, seu gratiam in recipiente supponit, & postulat. Hinc D. Thom. Suppl. qu. 30. ar. 1. docet, illud adhiberi per modum medicinæ ad sanandos spirituales morbos, non autem ad vitam spiritualem tribuendam, ut baptisimus, & poenitentia. Porro dispositio necessaria ad statum gratiæ est Sacramentum poenitentiae ex Christi institutione: ergo Sacramentum poenitentiae in eo, qui est conficius peccati mortalis, est necessaria dispositio ad extremam unctionem. Contritio ex se peccatorem non restituit in statum gratiæ, nisi valde intensa, & vehemens sit, ut contra Busembaum ostensum est t. 4. c. 1. dub. 2. *Suppono*: porro contritio intensa, & vehemens incerta est; cum autem de animæ, & salutis negotio agitur, certa incertis præferenda semper sunt: ergo nemo contritione contentus esse potest, ubi necessarius est status gratiæ, cum confessionis Sacramentum, quo gratia certius recuperatur, suscipi potest. Adde, quod contritio in gratiam non remittit, nisi vi voti poenitentiae Sacramenti, quod in ea includitur: at qui poenitentiae Sacramentum, cujus promptam opportunitatem habet, suscipere recusat, non habet

bet ejus votum, seu propositum : ergo aut contritionem non habet, aut eam contritionem non habet, qua in Dei gratiam remittatur.

Nonne fatentibus omnibus, ipsoque Busembaum t. 4. c. 3. dub. 2. Resp. præceptum divinum confessionis obligat in articulo, seu periculo mortis? Quid ergo vitiligamus? Si in eo articulo, seu periculo confessio necessario facienda est, cur non fit ante extremam unctionem? Sacerdotes, qui vere sapiunt, a periculosis opinionibus, & litibus alieni, non Busembaum, aut ejus similes audient, sed Ecclesie vocem in Catech. Rom. p. 2. c. 6. num. 12. ubi ait: *Quoniam vero omni studio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediatur, ei vero nihil magis adversatur, quam alicujus peccati mortiferi conscientia; servanda est catholica Ecclesie (nota hæc verba) perpetua consuetudo, ut ante extremam unctionem poenitentia, & Eucharistie Sacramentum administretur.* Idem habet Rit. Rom. de Sacr. ext. unct., inquit: *In quo illud imprimis ex generali Ecclesie consuetudine observandum est, ut, si tempus, & infirmi conditio permittat, ante extremam unctionem poenitentia, & Eucharistie sacramenta præbeantur.* Idem S. Carolus Borrom. Act. p. 4. de ext. unct. ubi monet, & præcipit Sacerdoti, ut, si fieri possit, infirmum non ante ungat, quam peccata confessus sit, ac præterea sacram Eucharistiam sumpserit, aut saltem confessus sit. Ergo non est dubitandum, quin confessio per se ex necessitate sit præmittenda extremæ unctioni, si unguendus peccati mortalis conscius sit.

Illud solum dubitari potest, quid faciendum sit, si Christianus confiteri sua peccata nequeat. La-Croix p. 443. n. 2107. ait: „Hoc ipso, quod quis Christianus, sit, censetur velle sibi dari hoc Sacramentum, quamvis nec petierit, nec ullo sensu nunc utatur. Qui enim est in Ecclesia, & in ea vult mori, vult ejus Sacramentis juvari debito tempore.“

Busembaum aliquam dispositionem ad extremam unctionem ex dictis requirit, La-Croix nullam, ne voluntatem quidem, illam suscipiendi, quamvis nec petierit: non requiritur actualis voluntas, aut virtualis, quam actualis præcessit, sed satis est, si aliquis censeatur velle sibi dari hoc Sacramentum. „Hic, ait idem La-Croix, sufficit voluntas interpretativa.“ Hæc porro adest hoc ipso, quod quis Christianus sit. Doctrina sane mira, commentitia, & ab Ecclesie sensu aliena, quæ omnibus flagitiosis nullum poenitentia signum præbentibus Sacramentum vivorum præbet non in medicinam, sed in perniciem.

Innoc. cap. *Illud* dist. 95. de extrema unctione ita scribit: *Nam non poenitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?*

Hinc Rituale Rom. ita præcipit. *Impoenitentibus vero, & qui in manifesto peccato mortali moriuntur, & excommunicatis, & nondum baptizatis penitus denegetur.*

Hanc Innoc. Papæ, & Ritualis doctrinam complectitur, & explicat tradit Syn. Cœsenatensis anni 1693. apud Genettum Theol. t. 4. p. 326. qu. 3. quæ ita loquitur. *Admonemus Parochos, ne Sacramentum hoc ministrare cunctentur aegris subita morbi vi adeo oppressis, ut nec peccata confiteri, nec communionem sumere possint, ea tamen ratione, ut si illi aliquod contritionis signum dederint, prius eis absolutionem impertiant. Quod si vero non constet de aliquo contritionis signo saltem testimonio aliorum, ministrent nihilominus extremam unctionem, si æger pie, & christiane vixerit, neque gravis subsit suspicio, eum esse in peccato mortali.* Parochi hæc in re morosi quidem esse non debent, sed parati, & prompti ad hanc saluberrimam medicinam infirmis ministrandam; sed illud, quidquid apud probabiles opinatores secus legerint, menti infixum habeant, hanc spirituales medicinam non prodesse spiritualiter mortuis; extremam unctionem esse Sacramentum vivorum, non mortuorum; nec esse dandam, nisi iis, quos esse in statu gratiæ merito putare possint. Flagitiosi homines, aut post ipsum flagitium libidinis, rixarum &c. mox decedentes, nullumque signum poenitentia præbentes, uti absolutione, ita extrema unctione sine dubitatione indigni sunt. Contra vero qui absolventi, aut in statu gratiæ merito putantur, extrema unctione juvandi sunt.

La-Croix n. 2110. ait: „Similiter est dandum ebriis, deficientibus, nisi constet esse in mortali.“

Ebrietas certe mortale peccatum est. Constat ergo, ebrios deficientes esse in peccato mortali, nisi peccatum mortale per poenitentiam eluatur. Cur La-Croix non dixit, sicut dicere debuerat, non esse dandum ebriis deficientibus, nisi doloris signa dederint, & prius absoluti fuerint?

„Item, inquit, vulneratis in duello, si post illud se, perivit tempus pro contritione, quod in dubio est præsumendum.“

Non requirit contritionem, nec signa contritionis, sed solum tempus pro contritione, quasi vero tempus contritionis sine contritione letalia crimina eluat; imo ne tempus quidem postulat, sed dubium tempus satis est: quia in dubio, ait, præsumendum est. Hæc malæ opinionationes ex allata doctrina Innoc. Papæ, Ritualis Rom., Synodi Cœsenatensis, & rationibus allatis rejiciendæ omnino sunt; nec sine aperta Sacramenti injuria in usum deduci queunt; præsertim cum agatur de valore Sacramenti (est enim invalidum, cum nullum effectum producit), in quo damnatum est sequi opiniones probabiles, ne dum improbabiles.

ANIMADVERSIO V.

Qui Parochos quorundam locorum excusat per consuetudinem &c. si non dent pueris ante annos 14. vel 15. excepto &c.

Hæc consuetudo irrationabilis, Deique legi, ut mox resp. 2. c. 3. contra Busembaum ostenditur, contraria, peccatum non excusat, sed gravius efficit. Eo enim graviora sunt peccata, quo diutius animam detinent alligatam, nec per poenitentiam delentur, sed usu confirmantur.

An tolerabilis est consuetudo, quæ medicinam divinitus institutam pueris graviter ægrotantibus, eaque indigentibus subtrahit, eosque privat divinis auxiliis contra dæmonis incursum, & fraudes morte imminente maxime vigentes? Hic Parochi, non Busembaum, aut alios hujus furfuris Scriptores, sed Rituale Romanum ita præcipiens audient, & observabunt. *Debet autem hoc Sacramentum infirmis præberi, qui, cum ad usum rationis pervenerint, tam graviter laborant, ut mortis periculum imminere videatur.*

ANIMADVERSIO VI.

Quod si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium, quæ restant. Tann., Prep., Merat. Hactenus recte: qui apud Dian. notat licere etiam alteri unctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

Hujus doctrinæ nullam rationem affert Busembaum: ergo arbitraria est, nulloque loco habenda; præsertim cum unius Junioris hoc est Meratii auctoritate apud Dianam nixa dicatur. Ubi quoque notanda est propof. 27. ab Alex. VII. damnata; ex qua certum est, unius Junioris auctoritatem pro nihilo esse habendam quoad morum doctrinam.

Hic ergo audiendus est D. Thom. Suppl. qu. 29. ar. 2. ad 3. ubi contrarium docet, inquit: *Quod quamvis in Eucharistia, si post consecrationem panis moriatur Sacerdos, alius Sacerdos possit procedere ad consecrationem vini, incipiens, ubi ille dimisit, vel etiam incipere a capite supra aliam materiam; tamen in extrema unctione non potest a capite incipere, sed debet semper procedere; quia unctio in eadem parte facta tantum valet, ac si consecraretur bis eadem hostia; quod nullo modo faciendum est.*

Hoc idem docet S. Carolus in instruct. de Sacr. ext. unct. apud Natalem Alex. Theol. t. 1. p. 554. reg. 12. Hos tantos Doctores Ecclesie divinitus datos sequi omnino debemus, & ne auditione quidem dignos putare, qui contraria tradere audent. Ratio etiam est, quia extrema unctio nec ex toto, nec ex parte supra eundem infirmum eodem tempore iteranda est. Nec enim augustissima symbola, hoc est sacramenta, in quibus virtus passionis Christi continetur, frustra unquam conferenda sunt; quod sine magno piaculo fieri non potest: at extrema unctio seu ex toto, seu ex parte supra eundem infirmum frustra iteratur eodem tempore: ergo &c. Et sane si manente periculo ejusdem morbi iterari non potest ex Ecclesie instituto, multo minus iterari potest eodem tempore: at perinde est, seu ab eodem, seu ab alio, & alio Sacerdote iteretur; quia ministrorum pluralitas iterationem non impedit, sicuti contra unitas non tollitur, si plures diversas partes inungant, ut docet D. Thom. loco mox cit. Ergo si Sacerdos extremam unctionem, quam inchoavit, perficere nequeat, non licet alteri unctiones ab initio repetere, sed procedendum est, ubi ille desit.

ANIMADVERSIO VII.

Modo possit absque periculo vite &c.

Busembaum hic iterum separat extremam unctionem a Sacramento poenitentia, a quo tamen juxta dicta ad c. 6. separanda non est; quod confirmat D. Thom. Suppl. qu. 30. ar. 1. ad 1. ubi ait: *Quia poenitentia est principaliter instituta contra actuale culpam, quodcumque aliud Sacramentum actuale culpam deleat ex conse-*

quenti, non excludis necessitatem penitentiae. Primo ergo loco de Sacramento penitentiae cogitandum est, quo collato infirmus sacra unctione donandus est. Utrum vero peste infectis, qui absolutione digni fuere, conferendum cum periculo vitae sit, nec omitti possit sine peccato, ignorare me fateor. Nam sola auctoritas eorum, quos Busembau pro sua sententia citat, me satis non movet.

Ego Parochis animos facerem, nec meticulosos esse vellem, illudque Christi usurparem: Bonus Pastor dat animam suam pro ovibus suis.

ANIMADVERSIO VIII.

Non suscipere hoc Sacramentum . . . non est peccatum mortale . . . contrarium tamen vult Toletus, praesertim &c.

Hanc Toleti sententiam sequitur Concina Theol. r. 10. p. 20. n. 7. &c. eoque teste defendunt Merbesius, Gennetus, Turnely, Antoine, Ludovicus Habert, & alii graviores Theologi. Ratio sumitur ex Jacobi c. 5. ubi dicitur: *Infirmitas quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiae &c.* Illud inducat imperativum est, non consilii loco. Syn. Trid. sess. 14. cap. 3. ait: *Jam vero quod attinet ad praescriptionem eorum, qui & suscipere, & ministrare hoc Sacramentum debent &c.* ubi nota illud praescriptionem, & debent, quae praeceptum indicant. Subdit sacra Syn. *Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam, & dilucidam Apostoli Jacobi sententiam docent, hanc unctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum a Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiae habentem &c.* Ergo illud Ap. Jacobi inducat est Dei mandatum ex Syn. Trid. Ergo qui non inducunt Presbyteros, ut suscipiant sacram unctionem, Dei mandatum violant: ergo mortalis culpae rei sunt. Hinc Conc. Colonienae anni 1536. apud Antoine Theol. part. alt. p. 709. qu. 7. inquit: *Est autem unctio impendenda cum expositione mandati apostolici; & Syn. Remensis apud Natalem Alex. Th. t. 1. p. 555. reg. 20. ait: Quod necessarium est ad salutem istud Sacramentum, si possit haberi. Ait necessarium necessitate utique praecepti, non medii; & Syn. Andegavensis apud eundem Nat. inquit: Quod sine eo (ut dicunt Sancti) periculosum est ex hac vita migrare. Quare idem Nat. p. 251. reg. 1. hanc sententiam merito propugnat.*

Ipsa sane universalis, constans, & perpetua fidelium consuetudo suscipiendi hoc Sacramentum, ipsa Ecclesiae, & piorum Sacerdotum sollicitudo administrandi extremam unctionem, ipse fidelium sensus, qui scandalum patiuntur, si quis hoc Sacramentum recusset, satis ostendunt, ejus susceptionem esse Dei mandato praeceptam.

Accedit, quod de extrema unctione idem dicendum sit, ac de confirmatione: atqui confirmatio sub praeceptum cadit, ut contra Busemb. ostensum est t. 2. cap. 2. dub. 3. resp. 1. & cap. 1. Ergo etiam extrema unctio.

At hic aliquis fortasse objiciet Syn. Trident. sess. 14. cap. 4. de ext. unct., quae ait: *Si quis dixerit, Presbyteris Ecclesiae, quos B. Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur &c. Si hortatur, ut ait sac. Syn. non praecipit: ergo sacra unctio extrema sub praeceptum non cadit.*

Resp. Cum sacra Syn. Trid. ex mox dictis divinum mandatum in sacra extrema unctione suscipienda agnoscat, illud hortatur, quod hic usurpat, nullam vim habet, ut contrarium ostendat. Sacra enim Scriptura non solum hortatur ad ea, quae sunt consilii, sed etiam ad ea, quae sunt praecepti. Act. 11. v. 23. Barnabas hortatur omnes in proposito cordis permanere in Domino: & Ap. ad Tit. 2. 6. inquit: *Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint. Item haec loquere, & exhortare, & arguere cum omni imperio.*

CAPUT II.

De Sacramento Ordinis.

DUBIUM I.

Quid sit Ordo, quotuplex, & quae ejus materia?

Resp. 1. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam rite administrandam. Ordines universim sunt septem, Ostiarius, Lectoratus, Exorcistatus, Acolythatus, Subdiaconatus,

Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rursus est duplex, Minus, & Majus, sive Episcopatus. Unde quidam octo numerant. Prima vero tonsura non est Ordo, nisi late, sed tantum dispositio ad Ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficii Ecclesiastici, ac privilegiorum Clericalium. Ex iis tres posteriores dicuntur Majores, sive sacri, ob annexum votum solemne castitatis (*et si ordinatus per gravem metum, vel nimis blanditiis, & importunitate parentum probabiliter eo non veneatur, nisi sponta ratificaverit. Sanchez disp. 29. Azor. Filliuc. l. 10. c. 4. q. 3. Conin. n. 150. Bonac. de matr. q. 3. p. 9.*) reliqui minores, quos cum Vasquez alii Sacramentum esse negant, alii cum Bell. Coninc. Filliuc. &c. communius, & probabilius affirmant. Et quidem unum, vel perfectione ac fine, vel unitate attributionis. Vide Filliuc. tr. 9. c. 1. Bonac. d. 8. quast. 1.

Resp. 2. Materia remota Ordinum est aliquod instrumentum traditum ordinandis in signum potestatis spiritualis. Proxima est ejusdem traditio, & acceptio, cujus contactum physicum, & immediatum ethi non esse essentiali aliqui probabiliter doceant, cum Sa, Henr. Reg. Laym. Dian. t. 4. de Sac. n. 185. & aliis, quos citat: contrarium tamen communius est, ac tutius, ut altera saltem manu tangatur; imo ex praecepto ad scrupulum vitandum, utraque manu; & quidem omnia, v. gr. calix cum patena, haec cum hostia, ut docet Filliuc. idque simul cum prolatione verborum Episcopi. V. Laym. l. 5. t. 9. c. 5. Bonac. d. 8. p. 1. pun. 3. V. Dian. p. 8. t. 1. R. 40. & 42.

Resp. 3. Ostiarius ordinatur traditione clavium Ecclesiae, Lector libri lectionum, Exorcista libri Exorcismorum, Acolythus ampullarum vacuarum, vel saltem unius, & candelabri cum cereo extincto, quia ejus est preparare lumen, vinum, & aquam ad Missam: Subdiaconus traditione calicis vacui cum vacua patena superposita, quia illius est haec ad Missam preparare: Diaconus impositione manus, & traditione libri Evangeliorum, quia ejus est catechizare, cantare Evangelium, & cum facultate Parochi praedicare, baptizare, Eucharistiam dare, vide sup. Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenae cum pane, addita forma, qua datur potestas sacrificandi, deinde impositione manus, addita alia forma, qua datur potestas remittendi aliis peccata. V. Fill. t. 9. c. 2. Reg. Bon. Dian. p. 3. t. 4. R. 186. 187. & 188. & p. 8. l. c.

Ex dictis resolves.

1. Potest Episcopus extra diocesim suis subditis conferre primam tonsuram: quia non est Ordo. Bon. & alii 4. cum Dian. p. 4. t. 4. R. 143. contra Sanchez. Barbof. &c.

2. Quando dubium occurrit, an Ordo sit vere collatus, v. gr. quia materia fuit dubia, iterari potest, & debet sub conditione. Quando vero sunt rationes utrimque probabiles pro nullitate, & validitate, ait Dian. q. 5. t. 3. R. 47. ex Gran. posse iterari sub conditione, imo debere, si sit Episcopalis, vel Sacerdotalis, v. gr. si Sacerdos, vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cujus porrectione imprimatur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediate tetigit patenam, sed non hostiam. Eum vero, qui non tetigit calicem, & patenam, dum forma proferebatur, sed paulo post, posse quidem ad majorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinari, non tamen esse necessarium, docet Lug. ref. mor. l. 1. d. 33. Recte autem notat Dian. l. c. etiam si quis timeat, ne invalide ordinatus sit, aut non recorderetur, se tetigisse sacra vasa, aut non tetigisse imaginetur, non illi iterandum esse Ordinem, cum sola oblivio, vel timor non sufficiat ad prudens, ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Resp. 4. Episcopus non potest ordinare, nisi subditos vel ratione originis (si scilicet in ejus diocesi sint nati) vel ratione domicilii, ex voluntate istius perpetuo habitandi: vel ratione beneficii in sua diocesi existentis. Dian. p. 8. t. 2. R. 8. Laym. Praepos. & ceteri communiter. Quocumque autem horum modorum sint subditi, licite eos ordinat, ut habetur in c. Cum nullus, ANIMAD. IV.

lus, de tempore ordin. in 6. & ex communi, Henr. Less. l. 2. c. 34. d. 19.

Unde resolves.

ANIMAD. V. 1. Qui in una diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, a quovis trium illorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissorias accipere. Præpos. q. 1. d. 14. Laym. l. 5. t. 9. c. 9. Dian. p. 8. t. 2. R. 8. & 9. ubi cum Aversa, & aliis tribus contra Barbof. dicit, etsi ab uno eorum acceperit Ordinem unum, posse alterum ab alio accipere.

ANIMAD. VI. 2. Potest quis ordinari, ut originarius, ubi ipse, vel pater ejus est natus. Barbol. Zerol. Aversa, & alii novem cum Dian. p. 8. t. 2. R. 12. Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cujus diœcesi natus est fortuito; v. gr. quia mater ibi itineris, vel negotiorum causa degebat, quia non contrahit ibi jus originis, sed ubi parentes domicilium habent; ibi enim natus esse censetur. Sanch. & alii octo, cum Dian. p. 8. t. 2. R. 11. contra Hurt.

3. Qui in diversis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter, etsi non mathematicè, habitat, potest ab utriuslibet loci Episcopo ordinari; quia utrique est subditus ratione domicilii. Præpos. l. c. Sanch. Avers. &c. cum Dian. p. 8. t. 2. R. 10. ejus tamen filius ab illo tantum, in cujus diœcesi est natus. Quod si fortuito extra utriusque diœcesim sit natus, ab utrovis potest ordinari, quia uterque censetur ejus Episcopus originis, cum non sit potior ratio de uno, quam de alio. Præpos. Dian. l. c. Natus autem ex fornicatione matris potius, quam patris domicilium sequitur. Præpos. Dian. l. c. R. 18.

ANIMAD. VII. 4. Qui plura habet in diversis diœcesibus beneficia, potest a quolibet illorum Episcoporum ordinari. Garc. Præpos. l. c. &c. Dian. p. 8. t. 2. R. 25.

Studioſi, qui in Universitate habitant, etiam ultra decennium, animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab ejus loci Episcopo ordinari non possunt. Imo si isthic ducant uxorem, nec filii eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus domicilii respectu patris; ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris. Dian. p. 8. t. 2. R. 15. & 17.

D U B I U M II.

Quæ requirantur in Ordinando?

Resp. 1. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, ut mas sit baptizatus. Sanct. Thom. 3. p. 9. 39. ar. 2. Conin. d. 20. d. 10. Vasq. Fill. t. 9. c. 4. q. 2.

Unde resolves.

1. Incapax Ordinum est, & quidem jure divino, 1. Femina. Vasq. Reg. Fill. l. c. 2. Hermaphroditus, in quo sexus femineus prævalet. Fill. l. c. Quod si autem in eo incipiat prævalere post ordinationem validam, non potest valide consecrare, vel absolvere, licet characterem sacramentalem retineat. Lugo resp. mor. l. 1. d. 31. 3. Non baptizatus. ibid.

2. Valide ordinantur, 1. Perpetuo amentes, cæci, muti, privati manibus, etsi jure naturali sint inhabiles. 2. Irregulares, etsi jure Ecclesiastico sint inhabiles, maneatque ab eorum usu suspensi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad castitatem non tenebuntur vi voti, nisi id ratificaverint. Tolet. Henriq. Azor. l. 13. c. 14. Bon. l. c.

ANIMAD. VIII. Resp. 2. Ut Ordo licite, & secundum jura Ecclesiæ rite sumatur, aut non incuratur censura, requiritur in recipiente, præter statum gratiæ, 1. Ut non sit neophytus, vel infamis, vel hermaphroditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus. 2. Animus clericandi: Tridentinum sess. 23. c. 4. sine quo si primam tonsuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare, saltem venialiter (nisi justa causa excuset) quia fraus est levis. Vide supra lib. 4. c. 2. d. 1. art. 3. Similiter venialis inconstantia videtur, sine justa causa, statum Clericalem deferere. 3. Ut sit confirmatus, Tridentinum sess. 23. c. 4. & quidem secundum Bonacin. d. 8. par. 5. n. 10. sub mor-

tali; secundum Sotum, & Conin. sub veniali. 3. Litteræ dimissoriæ, etiam pro prima tonsura, Episcopi proprii, sive originis, sive beneficii, sive domicilii. Vide Dian. par. 3. tr. 4. Ref. 194. 4. Examen coram Episcopo de scientiâ necessaria ad usum cujusque Ordinis: nam Tridentinum sess. 23. c. 4. pro primâ tonsura requirit, ut sciant Fidei rudimenta, item legere, & scribere; & de quibus probabilis sit conjectura, quod Clericatum elegerint, non secularis judicii fugiendi fraude, sed ut Dea fidelem cultum præstent. Pro minoribus, ut linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu, & Diaconatu, cognitionem eorum, quæ ad istos Ordines spectant. Pro Sacerdotio tantam scientiam, ut populum docere possint necessaria ad salutem, & administrare sacramenta. 5. Titulus sustentationis, ut beneficii, vel patrimonii, vel paupertatis, ut in Regularibus. Tridentinum sess. 21. c. 2. Vide Bonacin. 6. Ordo inter receptionem unius, & alterius; cujus inversio, verbi gratia, suscipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale: Episcopatus ante Sacerdotium erit etiam invalidus. 7. Tempus; sic minores conferantur quavis Dominica, vel festo quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebretur etiam in foro, ut Sylvest. Azor. Barbof. & ceteri communiter docent. Ac, licet Præpos. Fagund. Tann. Gavant. & ceteri putent sufficere quodvis festum duplex in Ecclesia, eamque sententiam Dian. p. 5. tr. 13. R. 47. vocet tutam in praxi; eam tamen ex decreto Urbani octavi rejectam esse monet Card. de Lugo lib. 1. resp. mor. d. 43. Eisdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine, etiam feria sexta vespere ante Sabbatum quo omnes Ordines jure conferri possunt, notat Dian. p. 2. t. 16. R. 28. ex Henriq. Regim. &c. Majores vero Sabbatis quatuor temporum, & Dominicæ Passionis, ac Hebdomadæ sanctæ. 8. Interstitia temporum. Sic majores non nisi post annum ab alterius susceptione conferri possunt, ex Tridentina sess. 23. c. 11. 13. & 14. in quo tamen Episcopus ob necessitatem, vel utilitatem Ecclesiæ potest dispensare. Eodem tamen die, non nisi de licentia Papæ, duo Ordines majores possunt dari, minores vero omnes, dispensante Episcopo, possunt dari eodem die, & si consuetudo sit, simul cum Subdiaconatu. Navar. c. 25. Henriq. lib. 10. cap. 11. Vasquez, Suarez, Sa, v. Ordo. Layman. lib. 5. tr. 9. c. 8. 9. Locus, scilicet pro solemnî collatione, Ecclesia; pro privata, Sacellum. 10. Ætas, in qua ordinari Episcopus non potest dispensare, & sic pro prima tonsura, & minoribus requiritur saltem septennium completum, licet Quintan. t. 6. f. 21. contra Sanchez, & cet. putet sufficere inchoatum. Pro Acholytho annus duodecim completus. Filliuc. t. 9. c. 4. n. 28. Pro Subdiaconatu vigesimus secundus, pro Diaconatu vigesimus tertius, pro Sacerdotio vigesimus quintus, omnes incepti, pro Episcopatu trigessimus completus. Vide Bonac. d. 8. q. 1. Filliuc. tr. 9. c. 4. Layman. lib. 5. tr. 9. c. 6. & 7. Dian. p. 3. t. 4. R. 162. Si autem dubium sit, an quis ætatem requisitam habeat, v. gr. pro Sacerdotio annum vigesimum quintum ingressus sit, ordinari non potest. Sanchez, Layman. Bard. d. 6. c. 11. p. 6. §. 2. Vide supra lib. 1. t. 1. c. 1. d. 3. Peccat autem tam ordinans, quam ordinatus, si ordinetur, qui non habet qualitates requisitas.

Quæres, Quæ sint officia ordinatorum?

Resp. 1. Oſtendi est claves templi servare, aperire, & claudere ejus januas; arcere eos, quibus non licet interesse sacris; campanas pulsare; quæ intra Ecclesiam sunt, custodire; ei, qui prædicat, aperire librum. 2. Lectoris munus est, legere in Ecclesia lectiones veteris, & novi Testamenti: item docere catechumenos rudimenta fidei christiana. 3. Exorcista munus, manus imponere supra vexatos a spiritibus immundis, ad illos adjurandos, & ejiciendos, item ad exorcizandos catechumenos. 4. Acholythi munus est præparare ampullas vini, & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem Sacrificium, & illi ministrare, unde & ceroferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus est, immediate subordinari Diacono ad Sacrificium Missæ, calicem, & patenam illi tradere, urceolum cum aqua præbere, aquam ad lavandas manus infundere, Epistolam ex officio, & solemniter in Mis-

ANIMAD. IX.

sa legere. 6. Diaconi munus est, cantare solemniter Evangelium in Missa, ministrare immediate Sacerdoti in omnibus, quæ pertinent ad Missæ sacrificium, vestire altaria, crucem ferre, & denique ex commissione Sacerdotis prædicare, & baptizare. 7. Presbyteri munus est offerre sacrificium Missæ, absolvere a peccatis, baptizare, benedictiones aquæ, & similes facere, populum doctrina, & exemplo pacificare. Vide Escob. E. 8. t. 7. c. 1.

ANIMADVERSIO I.

Etsi ordinatus per gravem metum &c. eo non teneatur, nisi &c.

Huic opinioni præter Sanch. Dic. Spor. plures quam viginti adherere ait La-Croix p. 448. num. 2163. eamque satis communem appellat, & sequitur Anacletus t. 4. juris can. p. 82. num. 9. Contrariam teste Concina Theol. t. 10. p. 315. num. 3. docent S. Antonius, Paludanus, S. Raym. Hostien. & alii multi, quam sequitur quoque La-Croix loco cit. Ratio est, quia Synodus Tridentina sess. 24. can. 9. ita definit: Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel Regulares solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto &c. anathema sit: at clerici, licet ex metu gravi, sacro Ordine initientur, valide tamen ex omnium consensu initiantur, & in sacro Ordine reipsa constituti sunt: ergo matrimonium contrahere non possunt, & contrarium esset irritum. Quare sicuti professio religiosa, si valida sit, matrimonium impedit, & irritat, ita quoque Ordo sacer: quia sacra Syn. de utroque eodem modo, & absolute sine ulla limitatione loquitur.

Adde, quod matrimonii impedimentum jure ecclesiastico Ordini sacro annexum tolli non potest, nisi aut Ecclesiæ, aut naturæ jure: atqui neutro jure sublatum fuit, si Ordo sacer ex gravi metu susceptus fuit; non jure Ecclesiæ, quia tale jus nusquam invenitur, nec ab adversariis profertur; non jure naturæ, quia qui ex gravi metu sacrum Ordinem suscipit, voluntarie nihilominus illum suscipit, ut patet ex iis, quæ de voluntario, & involuntario tradit Arist. D. Th. & Theologi communiter: ergo impedimentum sacro Ordini inseparabiliter annexum etiam recipit; quo spectant dicta l. 3. t. 2. c. 3. d. 2. cap. 5.

Præterea sicuti ex gravi metu sacris initiati, horum Ordinum potestate, commodis, privilegiis jure fruuntur, ita eorum legi, & oneribus merito obnoxii sunt.

Quare hæc in re nihil sine pontificia dispensatione tentandum unquam est, quam hic locum habere exempla testantur, quorum meminit P. Zach. in citat. La-Croixii locum.

ANIMADVERSIO II.

Potest Episcopus extra diocesem suis subditis conferre primam tonsuram.

Tonsuram non esse Ordinem, sed præparationem ad Ordines, fateor cum Busembau; quod ex Syn. Trid. sess. 23. cap. 2. aperte colligitur, ubi habetur, quod plures sunt Ordines Sacerdotio deservientes ita distributi, ut qui jam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent. Hic Tonsura ab Ordinum serie perspicue secernitur, & excluditur; negari tamen non potest, ejus collationem esse pontificalis Ordinis functionem: at ex eadem sacra Syn. sess. 7. cap. 5. ita statuitur: Nulli Episcopo liceat cuiusvis privilegii prætextu pontificalia in aliorum diocesi exercere, nisi de Ordinarii loci expressa licentia, & in personas eidem Ordinario subiectas tantum. Ergo Episcopus primam tonsuram suis subditis extra diocesim conferre non potest.

Subdit quidem sacra Syn. Si secus factum fuerit, Episcopus ab exercitio pontificalium, & sic ordinati ab executione ordinum sint ipso jure suspensi.

At hæc verba, quæ sola tonsura initiatos a suspensione, cujus capaces non sunt, eximunt, Episcopum a culpa, si solam tonsuram conferat, immunem non faciunt, quia etiam in hoc eventu pontificalia exercuit &c. & alienum jus sibi usurpavit, ea exercendo in aliena jurisdictione.

ANIMADVERSIO III.

Quando vero sunt rationes utrimque probabiles.... posse iterari sub conditione &c.

Cum rationes hinc inde probabiles pro nullitate, & validitate Ordinis occurrunt, dubium est, utrum ordinatio fuerit valida, & periculum, ne sit invalida; ideoque

quin sit sub conditione iteranda, non est dubitandum, si sermo præcipue sit de Sacerdotio, & Episcopatu.

At porrectio, & contactus sacrorum vasorum non est putandus necessarius ad sacramenti valorem. Qui contrariam sententiam tuentur, Eugenii IV. auctoritate se niti putant, qui in decreto Arm. ait: Sextum sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo, sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patene cum pane porrectionem, Diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem, Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Ex his verbis, qui in scholastica palestra versati sunt, ita ratiocinantur. Materia est cujusque rei, cujus materia est, pars essentialis: at sacrorum vasorum traditio est materia Ordinis juxta Eug. IV.: ergo est pars essentialis ipsius Ordinis. Hanc vero rationem demonstrationis loco esse censent; quæ tamen reipsa nullo, aut exiguo momento constat. Materia enim æquivoca vox est, quæ aliquando significat id, unde aliquid constat, ut marmor est materia statuz; aliquando illud indicat, circa quod agens operatur, sicut idem marmor est materia statuarii. Porro constat, ordinum potestatem, & functiones versari circa instrumenta, quæ in ordinatione traduntur: ergo hujusmodi instrumenta hoc eodem nomine, Ordinum materia rectissime appellantur.

Quare inepte colligitur, traditionem instrumentorum esse essentialem sacre ordinationi, quia instrumenta tradita ordinato, Ordinis materia ab Eug. IV. appellantur; cum recte dicamus, ea instrumenta Ordinum materiam ab Eugenio IV. appellari, quia Ordines circa talia instrumenta suas obeunt functiones.

Sententia negans, porrectionem sacrorum vasorum esse ordinationi essentialem, quæ apud eruditissimos Theologos communis nunc est a Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 574. art. 6. & 7. & Concina Th. t. 10. p. 31. cap. 3. propugnata, ita ratiocinatur. Illud sacre ordinationi non est essentialis, quod sacra Scriptura tanquam necessarium non memorat, quod Græca Ecclesiæ, cujus ordinationes Ecclesiæ Romana omnium magistra, & mater ratas semper habuit, nunquam adhibuit, quod ipsa Latina Ecclesiæ per decem priora sæcula prætermisit: atqui sacra Scriptura, sacrorum vasorum porrectionem ut ordinationi necessariam non memorat, sed unius impositionis manuum meminit Act. 6. v. 6. Act. 13. v. 3. item 1. ad Timoth. 4. v. 14. & cap. 5. v. 22. Ecclesiæ Græcæ eam nunquam adhibuit; Ecclesiæ Latine eandem sacrorum vasorum traditionem per decem circiter sæcula omisit, ut eruditi plurimi Theologi Conciliorum, & Patrum testimoniis evincunt, inter quos Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 574. art. 6. & 7. cit. Ergo sacrorum vasorum traditio non est sacre ordinationi essentialis. Hæc sane ratio solidissima est, & institutum conficit. Hinc autem fieri videtur, ut ordinatio non sit iteranda, si instrumentorum porrectio, aut contactus omittatur. Hinc, ut refert P. Zach. ad num. 2149. p. 447. La Croixii, S. C. die 10. Jan. 1710. in Senogallienis Ord. Fr. Francisco Esino Ord. Cappucinatorum, qui calicem quidem, & patenam in Subdiaconatus susceptione retigerat, non autem librum epistolarum ex inadvertentia Senogallienis Antistitis, respondit sacrum libri esse supplendum per Episcopum etiam privatum.

Accedit, quod si impositio manus ab Apostolis derivata, perpetuoque usu in universali Ecclesiæ in sacra ordinatione adhibita, forte omissa fuerit, ordinatio non est iteranda, sed caute supplendum est, quod incaute fuit prætermisum, ut Summi Pontifices docent. Innoc. enim III. c. 1. t. 3. l. 1. dicit ita loquitur: Præterea nos consilium voluisti, an permitti debeat ministrare, qui sine impositione manuum fuerit ad Ordinem subdiaconatus assumptus; & si confirmationis sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorem fuit non christifide, sed oleo delinitus. Ad quod breviter duximus respondendum, quod in talibus non est aliquid iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuerat prætermisum. Greg. vero IX. c. 3. t. cit. inquit: Presbyter, & Diaconus cum ordinantur, manus impositionem sacri corporali (ritu ab Apostolis introducto) recipiunt; quod si omissum fuerit, non est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad hujusmodi Ordines conferendos, caute supplendum, quod per errorem exitit prætermisum. La Croix p. 446. n. 2140. ait: „Respondent Gouzal. ad c. cit. Pirrh. alique plurimi, ibi agi de secundo, da impositione, quæ semper, & sola potest suppleri, „quamvis sit essentialis.“

At unde nam hæc interpretatio sumpta est? Gregor. ait manus impositionem indefinite: ergo ex mero arbitrio accipitur de secunda manus impositione, exclusa prima. Præterea Greg. loquitur de manus impositione, quæ est ritus ab Apostolis inductus: at non solum secunda, sed etiam prima manus impositio, imo hæc potiori forte jure ritus est ab Apostolis inductus: ergo Greg. vel æquali, vel etiam potiori ratione loquitur de prima manus impositione. Adde contradictoriam esse, quod secundum

da impositione manus suppleri possit, & sit essentialis. Si enim essentialis est, sine ea sacramentum non confertur: cum autem sacramentum nullum est, necessario iterandum est; quia sola pars suppleta sine sacramenti forma sacramentum non perficit.

Ergo Greg. IX. non solum de altera, sed etiam de prima manus impositione intelligendus est; præsertim cum sapiente ipso La-Croixio n. 2141. sensus communis D. D. cum S. Th. in 4. habet, primam manus impositionem esse caeremoniam tantum accidentalem. Ergo multo minus sacra Ordinatio iteranda videtur, si instrumentorum traditio, aut contactus omittatur; quæ minus necessaria merito dicitur, quam ritus impositionis manuum. Videlicet verba ab Episcopo prolata characterem, seu ordinis potestatem conferunt, instrumentorum traditio ritus est indicans id, circa quod initiatus suam potestatem exercet; qui ritus ab Ecclesia inductus, religiose quidem servandus est, at si per errorem omittatur, verba nihilominus efficiunt, quod significant. Hac de re vix ego quidem dubitare possum; quia tamen extra omnem dubitationis aleam id esse non videtur; & de re augustissima, & gravissima agitur, hoc est de valore sacramenti, & si de Sacerdotio sermo sit, de valore consecrationis; idcirco sacra Congregatio Concilii Tridentini aliquando respondit, sub conditione iterandam ordinationem Latini Presbyteri, in qua ordinandus, qui manuum impositionem receperat, non accessit ad porrectionem calicis cum vino, & patenæ cum hostia, ut notat Bened. XIV. de Syn. Diœc. l. 7. c. 25. apud Antoine Theol. p. alt. p. 271.

ANIMADVERSIO IV.

Episcopus non potest ordinare, nisi subditos &c.

Hic attente legendus est Innoc. XII. const. *Speculatores* anni 1694. pridie nonas Novemb. ubi ait: * Ceterum subditus ratione originis is tantum sit, ac esse intelligatur, qui naturaliter (ait naturaliter, ut excludatur supernaturalis origo per baptismum, quam solum hac in re P. Concina Theol. t. 10. p. 34. n. 5. ex humano errore considerat) natus est in ea diœcesi, in qua ad Ordines promoveri desiderat, dummodo tamen ibi natus non fuerit ex accidenti, occasione nimirum itineris, officii, legationis, mercature, vel cujuscvis alterius temporalis moræ, seu permanentiæ ejus Patris in illo loco; quo casu nullatenus ejusmodi fortuita natiuitas, sed vera tantum, & naturalis Patris origo erit attendenda.

Subditus autem ratione domicilii ad effectum suscipiendi Ordines is duntaxat censeatur, qui, licet alibi natus fuerit, illud tamen adeo stabiliter constituerit in aliquo loco, ut vel per decennium saltem in eo habitando, vel majorem partem, ac bonorum suorum partem cum instructis edibus in locum ejusmodi transferendo, ibique insuper per aliquod considerabile tempus commorando satis superque suum perpetuo ibidem permanendi animum demonstraverit; & nihilominus ulterius utroque casu se vere, & realiter animum hujusmodi habere, iurejurando affirmet.

Subdit Summus Pontifex: Si quis tamen a propria originis loco in ea ætate discesserit, qua potuerit alicui canonico impedimento obnoxius effici, etiam Ordinarii suæ originis testimonialibus litteris, ut supra, asserere debebit, ac de illis expressa similiter mentio in susceptorum Ordinum litteris facienda erit.

Porro quoad beneficium ita loquitur: Licet vero Clericus ratione cujuscvis beneficii in aliena diœcesi obtenti subijci dicatur jurisdictioni illius Episcopi, in cujus diœcesi beneficium hujusmodi situm est, eam tamen de cetero hac in re inconvulsa servari volumus regulam, ut nemo ejusmodi subjectionem ad effectum suscipiendi ordines acquirere censeatur, nisi beneficium prædictum ejus sit reditus, ut ad congruam vitam sustentationem sive juxta taxam synodalem, sive ea deficiente juxta morem regionis pro promovendis ad sacros Ordines, detractis oneribus, per se sufficiat, illudque ab ordinando pacifice possideatur, sublata quacumque facultate supplendi, quod deficeret fructibus ejusdem beneficii cum adjectione patrimonii etiam pinguis, quod ipse ordinandus in eadem, seu alia quavis diœcesi obtineret.

ANIMADVERSIO V.

Qui in una diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, a quovis trium illorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissorias accipere.

Ita sane, dum hæc intelligas juxta mox relata ex Innoc. XII.

Ubi cum Aversa, & aliis tribus &c. dicit, etsi ab uno eorum acceperis Ordinem unum, posse alteram ab alio accipere.

Ratio est, quia suscipiens Ordinem ab uno Episcopo, alterius subditus quoad Ordines esse non definit, cum legis ordinatione hæc subjectio non tollatur. Sola frans, cujus suspitione illa Episcoporum mutatio, nisi mutationis causa evidens sit, non vacat, cavenda est. Ceterum decet eum, qui ab uno Episcopo ordinatus est, ab eodem aliis Ordinibus, nisi necessitas, aut rationabilis causa aliud suadeat, initiari.

ANIMADVERSIO VI.

Potest quis ordinari, ut originarius, ubi ipse; vel pater ejus est natus.

Hæc opinio falsa est. Nam ratione originis debet quis ordinari, ubi ipse natus est, nec potest ordinari, ubi ejus Pater est ortus. Ita Innoc. XII. in citata constitutione, ubi ait: *At si Pater in alieno loco, ubi ejus filius natus est, tandiu, ac eo animo permanserit, ut inibi vere domicilium de jure contraxerit, tunc non origo Patris, sed domicilium per Patrem legitime, ut præfertur, contractum, pro ordinatione filii attendi debeat; quod certe multo magis dicendum est, si Pater ante filii natiuitatem domicilium contraxerit.*

ANIMADVERSIO VII.

Qui plura habet in diversis diœcesibus beneficia, potest a quolibet . . . ordinari.

Id verum est, dum quodlibet beneficium habeat conditiones ab Innoc. XII. requisitas, & mox expositas.

Sed hic illud animadvertendum est, Clericum, qui uno beneficio ad suam congruam sustentationem sufficiente non contentus, alia plura in diversis locis aucupatus est, in ambitionis, avaritiæ, & malarum artium suspitionem venire, ac merito indagandum esse, utrum a quolibet Episcopo ordinari queat, an a nemine ordinandus sit.

ANIMADVERSIO VIII.

Vel hermaphroditus.

Non solum hermaphroditus, in quo sexus femineus prævalet, Ordinum esse incapax, ut dixit Busemb. c. 1., sed etiam ille, in quo uterque sexus est æqualis, ut ex Sanch. ait La-Croix p. 454. num. 2215. & Bonac. t. 3. p. 229. prop. 1. nu. 6. multis citatis. Talis enim hermaphroditus non est vir, sed monstrum quoddam sexus, quod Ordinis potestatem omnino non decet; ideoque incapax Ordinis merito judicatur; quæ sententia quoad praxim tenenda omnino est, utpote quæ versatur circa valorem sacramenti; ideoque hermaphroditus & ab ordinatione repellendus sine dubio est, & si forte furtim fuerit ordinatus, ab Ordinum executione arcendus.

Animus clericandi &c.

Animum clericandi, seu permanendi in statu clericali, necessarium esse, ut quis sine culpa Ordines minores, aut etiam primam tonsuram suscipiat, recte Busemb. ait.

Sed illud primum in eo arguendum est, quod addit, nisi iusta causa excuset. Quænam enim iusta causa assignari potest suscipiendi tonsuram, vel Ordines minores sine animo perseverandi in clericatu? Nulla alia nisi familiariz, & rerum temporalium ratio. At hæc non est iusta causa excusans, sed ratio accusans. Qui enim per tonsuram, aut minores Ordines in sacram Dei militiam adscribitur, animum a terrenis negotiis, & curis avocare debet, juxta illud Ap. 2. ad Tim. 2. *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus*: at qui tonsuram, aut Ordines suscipit sine animo perseverandi in clericatu propter familiariz, rerumque temporalium rationem, animum negotiis, & curis secularibus implicatum habet: ergo Apostoli præcepto repugnat, & hoc ipso nomine peccat.

Hic dum tonsuram recipit, mendaciter pronuntiat illa verba, seu Episcopus ejus nomine: *Dominus pars hereditatis meæ*. Non enim Dominus, non ejus cultus est pars hereditatis ejus, sed res sæculi, unde regulam sumit aut permanendi in clerici statu, aut illum deserendi. Ergo hic tum Deo, cui talia dicit, tum Ecclesiæ, quæ ea verba exigit, ac Dei nomine recipit, solemniter mentitur: ergo eo ipso nomine peccat, quod tonsuram, aut minores Ordines suscipit sine animo perseverandi in clericatu, & cum animo faciendi quod familiariz, & secularium rerum ratio postulat.

Hinc Syn. Trid. sess. 23. cap. 4. ait: prima tonsura non initientur, . . . de quibus probabilis conjectura non sit, eos . . . ut fidelem Deo cultum præstent, hoc vitæ genus elegisse. Quare Concilium Mexicanum apud Genettum Theol. t. 5. p. 59. qu. 5. ita statuit: *Nullus, nisi prius juramento præfesto de intentione permanendi in habitu clericali,*

* Integra Constit. habetur apud Genet. in calce t. 5. Théol.

ali, admittatur, nec ad primam tonsuram promoveatur. Idem exigit Syn. Tarentina; & Statuta Ecclesie Rhe-menſis ita habent: *Nulli tonsura detur, nisi idoneo, & postea ad sacros Ordines probabiliter ascensuro: quid enim opus est mittere panem filiorum canibus, & spiritualia mundi amatoribus?*

Secundo. In eo merito reprehenditur Busemb. quod peccatum, de quo loquimur, dubium faciat, *videtur peccare*, cum tamen peccatum sit certum, & evidens, ut mox dicta evincunt.

Tertio. Quia hoc peccatum non plus, quam veniale constituit, *quia, inquit, fraus est levis.* Cum de veniali, & mortali peccato quaestio est, ego quidem aegre sententiam dico. Genestus loco cit. inquit: „Quamvis absolute quis non teneatur perseverare in statu ecclesiae, stico post susceptam tonsuram; certum tamen est, eos graviter peccare, qui eam sine tali intentione recipiunt. „Si talis intentio non esset res gravis, perperam iuramentum de ea exigeretur; quia de re levi iurandum non est: ergo, cum Syn. Mexicana, & Tarentina iuramentum de tali intentione exigant, ponunt, & iudicant, eam esse rem gravem: omissio porro rei gravis, & debita, non levis, sed gravis, & mortalis culpa merito censetur: ergo. Huius culpae gravitatem satis indicant illa quoque verba Statutorum Ecclesiae Rhem. *Quid enim opus est mittere panem filiorum canibus &c.* Ex his intelligis, quid sentiendum sit de La-Croix, qui p. 454. num. 229. ait: „Hinc addit Averſ. peccare tantum venialiter, si faciat cum positivo animo non perseverandi, & nullq modo peccare, si cum animo experiendi, sive faciendi postea, quod ipsi magis expedire videbitur. „Hac scilicet probabilium commenta sunt, non solida documenta.

Sed, ut in Clerum quis rite adſciſcatur, Dei vocatio, quam Busembau silentio praeteriit, in primis necessaria est ex D. Paulo ad Heb. 6. dicente: *Nec quisquam sumit, hoc est fumere debet, sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron:* & ex Joan. 15. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Nam qui sine Dei vocatione, seu electione ecclesiasticum statum assumunt, fures sunt, & latrones, juxta illud Joan. 10. *Amen, Amen dico vobis, qui non intrat per ostium (ostium est ipse Christus vocans, Ego sum, inquit ipse cap. 10. cit. num. 9. ostium) in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.* Hinc porro fit, ut divinis auxiliis destituti & ipsi male vivant, & suis pravis exemplis, aut etiam doctrinis alios in multa scelera pertrahant non sine insigni Ecclesiae Dei nocu-mento.

At quoniam, inquit, a Deo vocantur? Signa divinae vocationis haec communiter assignantur teste P. Concina Theol. t. 10. p. 50. num. 3. Primo si adolescens a Mundi illecebris, & saeculi amicis alienus sit. Secundo. Si Dei honorem, animarumque salutem vehementer desideret. Tertio. Si orationis, sine qua nihil boni sperandum est, studio affectus sit. Quarto. Si ecclesiasticum statum assumat, non honoris, commodi, ecclesiasticorum graduum cupiditate, aut laboris, & incommodae vitae tadio ductus, sed, ut ait Catech. Rom. p. 2. cap. 7. num. 4, *eius unius rei causa, ut Dei honori inserviat.*

His adde, quod, ut inquit idem Catech. num. 3. *vocari a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiae ministris vocantur*, hoc est sponte vocantur. Nam, subdit, *qui in hoc ministerium seipſos arroganter inferunt, atque intrudunt, puta commendationum, munerum, artificiorum ope, de his Dominum intellexisse, docendum est, cum inquit: „Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant: „quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserior, nihil Ecclesiae Dei calamitosius esse potest.* Quid ergo? Nulla profecto cura, nulla cautio superflua in Clericorum electione, aut admissione putanda est. Huius igitur, inquit idem Cat. eodem num. 3., *tanti officii munus nemini temere imponendum est, sed iis tantum, qui illud vitae sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint.*

Idem praescribit Bened. XIV. in ep. encyclica anni 1741. ad totius Ecclesiae Episcopos, ubi inter alia illud praecclare, ac sapienter monet, Ecclesiae magis cordi esse ecclesiasticorum Ministrorum meritum & virtutes, quam numerum; quod prius doquerat Conc. Later. IV. cap. 27. his verbis: *Satiſque enim maxime in ordinatione Sacerdotum paucos bonos, quam multos malos habere Ministros; quia, si cecus cecum duxerit, ambo in foveam cadunt.*

3. Ut sit confirmatus, & quidem &c.

La-Croix p. 454. num. 223. postquam utramque sententiam retulit, & hinc inde Auctores citavit, subdit: „Et quia ubi agitur de mortali contrahendo, non est afferenda obligatio, nisi certius constet, prima sententia videtur probabilior. „

Praeclara sane ratio et falso versatilis probabilitatis principio, quod lex non obliget, nisi fuerit nota, oriunda. Hanc rationem a Segnerio allatam, & apud probabiles communem confutavi l. 1. t. 1. cap. 2. dub. 2. Afferenda

quidem non est obligatio sub mortali, nisi certius constet; at ne inficianda quidem est, nisi pariter certius constet, quia, ut ait D. Th. quodl. 9. *omnis quaestio, in qua de peccato mortali agitur, periculose determinatur, nisi veritas expresse habeatur.* Quid ergo? Hic locum habet regula illa praeccepti loco sine dubitatione habenda: *In dubiis tutior pars est eligenda.* Praeterquamquod si confirmatio juxta sanioſam doctrinam, ab omnibus ex praeccepto suscipienda est, multo magis ab iis, qui Ordinibus initiandi sunt, & adest opportunitas illam recipiendi; praesertim cum hi speciali praeccepto ad confirmationem urgeantur. An duplicis praeccepti de re gravissima violatio, culpa venialis ex sano iudicio haberi potest?

4. Examen coram Episcopo de scientia &c.

Non solum de scientia, sed de aliis quoque examen habendum est juxta Synodum Tridentinam sess. 23. cap. 7. quae ita praecipit: *Episcopus autem Sacerdotibus, & aliis prudentibus Viris peritis divinae legis, ac in ecclesiasticis sanctionibus exercitatis sibi ascitis, ordinandorum genus, personam, aetatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter investiget & examinet.*

7. Tempus: sic minores conferuntur &c.

Sententia, quae ait, minores Ordines conferri non posse ab Episcopis, nisi festis diebus a populo ex praeccepto colendis, tenenda omnino est.

Nam praeter ea, quae Busembau in ejus confirmationem assert, Alex. III. cap. 3. de eo tit. 1. lib. 1. dec. inquit: *De eo autem, quod quaesivisti, an liceat extra jejunia quatuor temporum aliquos in Oſtarios, Lectores, Exorcistas, vel Acolytos, aut etiam Subdiaconos promovere; taliter respondemus, quod licitum est Episcopis, dominicis, & aliis festis diebus unum, vel duos ad minores Ordines promovere. Sed ad Subdiaconatum, nisi in quatuor temporibus, aut sabbato sancto, vel in sabbato ante dominicam de passione nulli Episcoporum praeterquam Romano Pontifici licet aliquos ordinare.* Quid aliud intelligas festis diebus, nisi festa ex praeccepto a populo celebranda? In Rubricis quidem quoad recitationem officii, & Missae celebrationem festa idem sunt, ac Sancti, de quibus officium, & Missa dicenda est; at in canone cit. non est sermo de re ad Rubricas officii, aut Missae pertinente, sed de tempore ordinationum; ideoque significatio festi prout in Rubricis accipitur, non est huc transferenda; sed festum hic accipitur juxta communem, & obvium sensum. Quamquam Alex. III. non ait *aliis festis*, sed *aliis festis diebus*; & cum dicat *dominicus*, & *aliis festis diebus*, Sole clarius est, festivos dies eo sensu festivos appellari, quo dies dominici, praesertim cum dies dominici quoad Rubricas officii, & Missae non sint festa. Quare vitiosum est, de his controversias excitare; ac pro certo habendum est, Alex. III. nomine festivorum dierum intellexisse dies festos a populo ex praeccepto colendos, praesertim cum festa, prout in Rubricis accipiuntur, paucis diebus exceptis, quotidiana sint: atque ita declaravit sacra Congregatio Concilii Tridentini infra referenda.

Eosdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine etiam feria sexta... notat Dian. &c.

Hoc certe citato juri canonico Alex. III. aperte contrarium est: at talis consuetudo juri canonico contraria est improbanda: ergo consuetudo, si alicubi vigeat, conferendi minores Ordines feria sexta ante sabbatum, quo omnes Ordines conferri possunt, improbanda est. Probatur assumptio. Cap. 2. *Sane super eo tit. 11. lib. 1. decr. dicitur: Sane super eo, quod moris esse dixisti in Ecclesiis quibusdam Scotiae, & Vallie in dedicationibus Ecclesiarum, vel Altarium, extra jejunia quatuor temporum clericos ad sacros Ordines promovere, significamus, quod consuetudo ista (utpote institutioni ecclesiasticae inimica) est penitus improbanda; & nisi &c.* Consuetudo descripta improbanda, quia institutioni ecclesiasticae, hoc est juri canonico contraria. Et sane discrimen assignari non potest, cur non liceat haec improbanda consuetudo, si prior licet. Aliud est universae Ecclesiae consuetudo, quae, utrum liceat, in quaestionem non vocatur; aliud alicujus, aut aliquarum Ecclesiarum consuetudines universali consuetudini, & legi contrariae, quae vim non habent, nisi sint rationabiles: at nulla rationabilis causa assignari potest, cur alicubi minores Ordines die Veneris ante sabbatum legitimae ordinationis conferantur. Ergo.

Hinc Fagnanus teste Anacleto t. 1. juris can. p. 258. num. 55. declarationem sacrae Congregat. Concil. Trid. his verbis refert.

„Praesupposito, quod minores Ordines possunt conferri diebus dominicis, aut aliis festis dubitatur, an appellatio diei festi comprehendatur festum, in quo ab Ecclesia sit officium, an vero debeat esse festum, quod a populo colatur.

„Secundo. Idem est dubium, quoad promovendos vigore dispensationum de promovendo extra tempora diebus festis.

„Ter-

„ Tertio . An ex consuetudine possit Episcopus uno
„ & eodem die ad minores Ordines aliquos promovere .
„ Quarto . An ubi consuevit ordinatus ad quatuor mi-
„ nores Ordines die veneris, in die sabbati sequentis ad
„ Ordinem subdiaconatus promoveri , id sit licitum pro-
„ pter consuetudinem .
„ Ad primum sacra Congregatio Concilii censuit com-
„ prehendi dies festos, quia populo servantur toto tit. de
„ consecr. d. 3. c. 1. cap. 12. sess. 23. de Reg.
„ Ad secundum idem respondit .
„ Ad tertium præsupposita consuetudine posse .
„ Ad quartum licere Episcopo, si dies veneris sit dies
„ festus, & si necessitas, aut utilitas Ecclesiæ judicio
„ Episcopi id exposcat juxta decretum Conc. cap. 11. sess.
„ 23. non tamen in publicis ordinationibus, sed priva-
„ tim, & aliquibus prædictos minores Ordines confer-
„ re .“

Ergo, si dies veneris non sit festus, etiamsi sabbatum
legitimæ ordinationis proxime antecedit, eo die non li-
cet minores Ordines ex consuetudine conferre. Talis ergo
consuetudo a sacra Congr. improbari videtur .

8. *Interstitia. Sic majores non nisi post annum ab alterius
suspensione &c.*

Illud alterius accipito non solum majoris Ordinis, sed
etiam extremi minoris, a quo non nisi post annum ad ma-
jores Ordines ascensus patet, nisi necessitas, aut utilitas
Ecclesiæ judicio Episcopi aliud exposcat, ut statuit Synod.
Trid. sess. 23. cap. 11., & declaravit mox allata Congr.
Concil. ad 4.; qua in re ex eadem sacra Congr. consue-
tudo contraria legi Trid. vim non habet.

Minores vero omnes, dispensante Episcopo, possunt dari
eodem die, & si consuetudo sit, simul cum subdiaconatu.

Minores quidem eodem die dari possunt ex consue-
tudine, ut patet ex declaratione sacre Congregationis mox
allata ad tertium; non tamen simul cum subdiaconatu,
etiamsi contraria vigeat consuetudo; quia talis consue-
tudo institutioni ecclesiasticæ inimica est; ideoque impro-
banda ex cap. *Sane super eo supra exscripto.*

Præterea si die veneris, qui festus non sit, anteceden-
te sabbatum Ordinationis ex vi consuetudinis, quia ca-
nonicæ legi contraria, non licet Episcopo quatuor mi-
nores Ordines conferre juxta responsionem sacre Congrega-
tionis ad quartum mox allatam, ex eadem ratione con-
suetudo non habet vim, ut liceat eodem die minores Or-
dines simul cum subdiaconatu tribuere.

Eadem tamen sacra Cong. an. 1720. 13. Ap. respondit,
tolerari posse consuetudinem immemorabilem conferendi
minores ordines feria sexta post prandium ante diem sab-
bati quatuor temporum, sed expedire, ut Episcopus se
conformet Pontificali Romano tit. de minoribus ordini-
bus, ut refert P. Zach. ad n. 2290. p. 462. t. 2. La-Croix.

Hic vero quoad dispensationem interstitiorum animad-
vertendum est, Episcopum non posse dispensare, ut Dia-
conus ante unius anni intervallum ad Sacerdotium pro-
moveatur, nisi ob utilitatem simul, & necessitatem Ec-
clesiæ, uti explicate præscribit Syn. Trid. sess. 23. c. 14.
qua in re nec Busembau, nec alii aliter scribentes audien-
di sunt. Secus dicendum est de Subdiacono ad Diacona-
tum provehendo, de quo Syn. cap. 13. sess. cit. ait: *Pro-
moti ad sacrum Subdiaconatus ordinem, si per annum sal-
tem in eo non sint versati, ad altiorum gradum, nisi aliud
Episcopo videatur, ascendere non permittantur.*

10. *Ætas &c. & sic pro prima tonsura . . . requiritur
saltem septennium completum, licet &c.*

Sacra Syn. Trid. nullum quidem pro tonsura, & mi-
noribus ordinibus tempus præfinit; sed ipsa ecclesiastici
status ratio, & celsitudo annos maturiores expectandos
postulat, ut in Clerum quis adsciscatur; ne scilicet quis-
quam tonsuræ, aut minoribus ordinibus initiatur, nisi di-
vinæ vocationis signa juxta ea, quæ supra diximus, de-
derit; quæ signa in puerili septem, aut octo annorum
ætate ordinarie detegi vix possunt. Hinc Concilium Co-
loniense anni 1563. apud Gen. Theol. t. 5. p. 56. qu. 6.
inquit: *Quid indecorum magis, quam admoventi infantes,
qui non intelligant, quid agatur, imo ne capiant quidem,
quid Clerici nomine significet?* „ Quare, inquit Genettus
„ Episcopus doctissimus, in variis statutis synodalibus
„ cavetur, ne tonsura iis conferatur, qui decimum quar-
„ tum ætatis annum non attigerint, quæ est vera dis-
„ cretionis ætas; & Eminent. Card. Grimaldi Archiep-
„ scopus Aquensis in suis statutis Synod. ait: *Circa*
„ *primam tonsuram, & quæ velut e radice totius ecclesia-*
„ *sici Ordinis integritas pendet, statuimus, neminem illa*
„ *forte initiandum, qui natus non sit ad minus annorum*
„ *quatuordecim.*“

Hæc decreta sapienter lata docent, quid hæc in re præ-
stipandum sit, neglectis Busembaum, & aliorum arbitrariis
opinamentis.

ANIMADVERSI O IX.

Ostiarium est, claves templi servare &c.

Adde ex D. Carolo Borr. Conc. Med. 1. (apud Gen.
Theol. t. 5. p. 66. q. 11.) ostiarii munus quoque esse;
ne populum propius ad Sacerdotem rem divinam facientem
accidere patiatur. In Ecclesia dormientes, vendentes, emen-
ses, deambulantes, colloquentes, aliæque ratione officia divi-
na perturbantes, & quovis modo indecore, atque irreve-
renter se habentes moneat; si pertinaces sint, expellat,
aut ad superiorem deferat, mendicantes excludat, Ecclesiam
verrendam curet, bruta denique, canesque expellat, quid-
quidve in Ecclesia dedecet, amoveat.

Lectoris munus est &c.

Cur Busembau ait tantum, lectoris esse catechumenos
rudimenta fidei christianæ docere? an baptizatos docere,
ad eum non pertinet?

Catech. Conc. Trid. p. 2. cap. 7. n. 16. ejus partes ef-
se ait, *prima christiana Religionis rudimenta fidelibus tra-*
dere; & S. Carolus Borr. in Conc. prov. 1. (apud Gen.
Theol. t. 3. p. 67. qu. 12.) de lectore inquit: *Pueros, si*
ita Episcopo videatur, prima fidei rudimenta doceat.

Exorciste munus est &c.

Item ejus munus est, ut ait pontificale Rom. *dicere*
populo, ut qui non communicat, det locum: exorciste est,
aquam in ministerio fundere.

„ Observare quoque debet, ait Gen. t. 5. p. 67. q. 13.
„ ne aqua benedicta deficiat, & Parocho servire in ba-
„ ptismi administratione, in exorcismis, qui fiunt in hu-
„ jus sacramenti cæremoniis. “

„ Quod spectat hujus ordinis functionem, inquit Nat.
„ Alex. Theol. t. 1. p. 572. §. 3. optimum interdum fo-
„ ret, illam non a Presbyteris, multo minus ab Episco-
„ pis, sed ab exorcistis junioribus, ab adolescentibus ad
„ hoc officium ordinatis, ac morum innocentia, & fa-
„ pientia huic ministerio paribus exerceri ad majorem
„ dæmonis contemptum, & confusionem. “

S. autem Carolus Bor. Conc. Med. 1. & 4. ut notat
idem Nat. præcipit, ne Sacerdoti, Clericove sæculari,
aut regulari exorcismum energumenis adhiberi liceat, ni-
si exorcizandi facultatem scripto exaratam ab Episcopo
impetraverit.

Subdiaconi munus est &c.

Item horas canonicas quotidie recitare, & calibatum
custodire. Præterea ex Rom. Pontificali pallas altaris,
& corporalia abluere.

Presbyteri munus est &c.

Abolvere, inquit Busemb. a peccatis; quod intellige, si
præter ordinis potestatem jurisdictione præditus sit ex
Synodo Trid. sess. 23. cap. 15. *Baptizare;* hac de re vide
dicta de ministro baptismi.

TRACTATUS VI.

De Matrimonio.

C A P U T I.

De Sponsalibus.

D U B I U M I.

Quid sint sponsalia?

Resp. Sunt promissio voluntaria, deliberata, &
mutua, signo sensibili expressa, futuri matri-
monii inter personas jure habiles.

Dicitur 1. Promissio, quia propositum non suffi-
cit, cum non inducat obligationem. Unde qui di-
ceret: Volo te accipere, habere, aut ducere in
uxorem, non contraheret sponsalia, ut Bon. 9. 1.
p. 1. docet, & alii: quia hæc verba non promissio-
nem, sed propositum promissionis tantum signi-
ficant, nisi tamen ex circumstantiis aliud colliga-
tur.

Dicitur 2. *Voluntaria, & deliberata, scilicet deli-*
beratione sufficiente ad peccatum mortale, cum spon-
salia sub mortali obligent. Dian. p. 3. t. 4. R. 273.
ex Sanc. Pont. &c. *et si Bon. q. 1. p. 4. n. 4. plus re-*
quirat. Unde regulariter non sunt valida ante septen-
nium completum, ut docet Con. d. 22. ar. 5. Sanch.
l. 1. d. 16. nisi malitia, & prudentia suppleant æta-
tem, Dian. t. 4. p. 3. R. 274. Pontius, &c. (quod
tamen quidam negant sufficere, cum ipsi determinat
ætate-

ANIMAD.
I.

etatem) imo nec post septennium, si de usu rationis sufficienti non constet; uti neque si vi, dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundum dicta de voto, & contractibus.

Dicitur 3. Mutua. Unde si Titius promittat nuptias Cajæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur, quia cum contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudicare: involvit enim conditionem, si tu repromiseris.

ANIMAD.
II.

Quod si tamen Titii promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata a Cajæ, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita Sanch. l. 13. d. 3. contra Pontium apud Dian. p. 3. r. 4. R. 244.

Dicitur 4. Signo expressa: quia contractus inter homines non fit, nisi signo externo. Unde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Cajæ, etiam cum consensu interno in promissionem matrimonii, quod Titius ei promittit. Si tamen pater, vel mater pro filio, aut filia, aut Curator pro eo, cujus curam habet, præfente, & non contradicente, dummodo metus absit, contrahat, valida erunt; quia in hoc casu jus accipit taciturnitatem pro expressione consensus. Sanch. l. 1. d. 22. Dian. p. 3. r. 4. R. 170. Imo etiam si pro absente: saltem si is resciscens id expresse, vel tacite signo aliquo sufficienti ratificet. Sanch. Pont. Dian. p. 3. r. 4. R. 271. contra quos Sot. & Henriq. ne hoc quidem requirunt, sed tantum, ut resciscens non contradicat. Quod Conin. admittit, si per ipsos tutores, vel parentes iis proponatur; tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur 5. inter habiles: id est, quæ & ætatem a jure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur.

Unde resolves.

1. Quando verba, vel signa sunt dubia, in foro conscientie standum est intentioni contrahentium, si de illa constet; in externo autem communi intelligentie, & sensui verborum, ita tamen, ut potius inclinetur in favorem matrimonii. V. Dian. p. 3. r. 4. R. 205. Bon. q. 1. p. 1.

ANIMAD.
III.

2. Verba de præfenti, inter impuberes, apta ad matrimonium, cum hoc ex jure positivo sit nullum, habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretativa intentione contrahentium: quia actus, quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo, quo possunt: sponsalia autem virtute continentur in matrimonio. Laym. l. c. n. 7.

3. Ad sponsalia non sufficit, 1. Si dicas, non ducam aliam, quam te; quia sunt verba mere negativa, & potes ducere nullam. Bon. q. 1. p. 7. n. 13.

ANIMAD.
IV.

2. Dicere, contraham tecum, si Papa dispensaverit. Barb. & alii decem cum Dian. qu. 3. r. 4. R. 290. contra Sanch. Con. & Pont. ac proinde licitum est utrique contrahenti, ante, & post impetratam a Pontifice dispensationem altero invito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subarrhatio annuli, & missio munerum jocalium, nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio est, quia potest fieri ex aliis causis. Quod si tamen verba unius præcesserint, tunc immissio annuli, & verbum, recipio, operatur sponsalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, ut docet Filliuc. quia recipiendo sic anulum, tacite consentit: itemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio, sponsus misit arrhas, & munera jocalia, eaque sponsa acceptavit. Laym. l. 5. t. 10. c. 2. 4. Sponsalia metu gravi contracta, licet juramento firmata, sunt invalida: quia juramentum metu extortum non firmat contractum, imo probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. Sanch. Barb. Dian. p. 3. r. 4. R. 278. sup. l. 3. t. 2. c. 2.

DUBIUM II.

Quæ, & quanta sit obligatio Sponsalium?

ANIMAD.
V.

Resp. 1. Obligant ad ineundum matrimonium sub peccato mortali; si tamen terminus non sit præ-

fixus, sufficit, si promittens impleat, quando a promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi in re gravi. Ratio posterioris est; quia id est commune omni debito. Sanchez l. 1. d. 28. Conin. d. 22. dub. 1. apud Dian. p. 3. r. 4. R. 245. Pontius tamen ibid. vult obligari statim post contractum.

Unde resolves.

1. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam a iudice per censuras, quod tamen raro expedit ob periculum infelicis exitus.

2. Si iudex secundum allegata, & probata cogat ad matrimonium, licet a parte rei revera coactio sit injusta, valet matrimonium. Sanch. & M. Perez contra Texed. apud Dian. p. 9. r. 8. R. 26.

ANIMAD.
VI.

3. Fornicatio sponsæ est circumstantia in confessione exprimenda; quia mutat speciem, & constituit injustitiam, quæ in sponsa gravis est, ideoque mortaliter habetur, ut si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat: quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cum in viro fornicatio non tanti aestimetur, nisi aliud accedat. Sanchez l. 1. d. 1. Conin. Fagund. Fill. &c. probabiliter contra Layman, Azor. &c. Vid. Lugo d. 16. n. 176.

ANIMAD.
VII.

4. Qui simulato animo promisit, per se loquendo non obligatur ad nuptias, tamen si damnum creatum debeat rescire. Dixi, per se: quia si ficta promissione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere. Bonac. l. c. p. 2. Ubi excipit, si puella esset longe inferioris conditionis, verbi gratia quoad nobilitatem, vel divitias: tunc enim non teneri ducere, verbi gratia, virum nobilem filiam agricolæ: præsertim si illa fuerit conscia disparis status, seu conditionis, eo quod tum decipi potius voluerit, quam decepta sit, unde nec teneri eo casu illam dotare: secus tamen si ipsa inæqualitatem status ignorarit, aut si ipse non fuisse, sed ex animo matrimonium promiserit. Ita Bonac. q. 1. p. 3. n. 7. & seq. ex Valq. Mol. d. 106. Sanch. l. 1. d. 10. V. Less. l. 2. c. 10. d. 3. Laym. c. 1. n. 10. & M. Per. d. 2. f. 3.

ANIMAD.
VIII.

5. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tamen si jurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt invalida. Sanch. & Vill. Contrarium tamen tenent Con. & Pont. cum Dian. p. 3. r. 4. R. 210. Matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera est validum, licet injustum. Bon. p. 5. & 7. Laym. c. 1. n. 5.

ANIMAD.
IX.

6. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum iis, qui imparis sunt conditionis, v. gr. nobilis cum ignobili, licet peccarint, tamen obligantur; nec a parentibus possunt impediri, quominus servent fidem datam. Laym. l. c. n. 12. ex S. Thom. &c. nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. Dian. p. 9. r. 7. R. 71. ex Mol. Sanch. &c.

7. Resiliens culpabiliter a sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quanti ejus intererat talem contractum impleri.

Resp. 2. Ubi Tridentinum non est receptum, sponsalia jure antiquo transeunt in matrimonium per quævis signa externa, maritali affectu exhibita, v. gr. per copulam. Dico ubi Trid. &c. quia ubi hoc receptum est, hæc signa non tenent, si sint clandestina: ideoque graviter in iis peccari potest.

Unde sequens casus resolvitur.

Sponsis non licent tactus impudici, cum proxime disponant ad copulam, & pollutionem: etsi liceant amplexus, & oscula in signum amoris. Sanch. l. 9. d. 47. V. Dian. p. 2. t. 17. R. 6. & t. 1. m. R. 31. & p. 4. R. 131.

ANIMAD.
X.

DUBIUM III.

Quomodo dissolvantur sponsalia?

Respond. 1. Dissolvuntur sequentibus casibus. 1. Per matrimonium validum cum alia initum. Bonac. p. 7.

2. Per mutuum consensum, sicut quivis contractus. Laym. c. 2. n. 8.

3. Si

3. Si superveniat impedimentum dirimens matrimonium. Bon. p. 8. n. 5.

4. Per atrox crimen alterius sponsi solvuntur ex parte innocentis: quale censetur fornicatio, sive spiritualis, ut hæresis, sive corporalis, tam sponsi, quam sponsæ, post sponsalia, & sponsæ etiam ante illa, sed a sponso ignorata, licet per vim facta. Bonac. p. 8. Imo si sponsa permittat se tangi impudice ab alio per oscula, & amplexus, potest sponsus resilire a sponsalibus, sed non vice versa: quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicujus momenti. Regin. Sanchez, Dian. p. 3. t. 4. R. 283. Limitant autem Conin. & Laym. nisi talia oscula, & tactus sint ita frequentes, ut indicent valde propensum sponsi, animum in alteram, ut merito timeri possit, ne sponsa non sit fidem servaturus. Si autem uterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire, docent Palaus, & Bonac. contra Conin. Regin. Sanchez. Laym. & Pont. qui soli viro id eo casu permittunt, eo quod delicta sint imperia, & longe gravius damnum imminet ipsi propter incertitudinem prolis. Dian. loc. c. R. 284. 2. Furtum grave, homicidium, &c. vel simile, quod grave damnum, vel infamiam pariat. Bonac. p. 8. n. 12.

5. Si notabilis mutatio accadat, vel detegatur, quæ si a principio cognita fuisset, a sponsalibus deterruisset; qualis esset v. gr. 1. Inimicitia, vel odium grave inter sponso. Quo refertur morum asperitas, vel sævitia post sponsalia primum cognita; item justus timor, ne ex matrimonio scandala, & gravia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos. Laym. c. 1. n. 78. Bonac. p. 8. n. 8. &c. 2. Si alteruter incidat in lepram, paralytim, morbum Gallicum, &c. si graviter mutiletur, ut amissione oculi, nasi, vel aliter graviter deformetur, præsertim si sponsa, vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium ad sustentationem familiæ necessarium. Dian. p. 3. t. 4. R. 85. Sanchez l. 1. d. 57. Con. d. 23. dub. 8. Laym. & Bonac. ll. cc. Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minus quidem appetibiles, non tamen perniciosas, præsertim si aliquam infamiam habeant adjunctam (verbi gratia, si sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta) dummodo tamen contrarium positive verbo, factove non simulet; potestque interrogatus licite dissimulare, & contrahere matrimonium. Si vero defectus sint perniciosi, verbi gratia morbus contagiosus, gravis infamia, sive personalis, sive generis, aut familiæ, non licet, etiam si post sponsalia contracta in eos inciderit, contrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur. Conin. Pont. Dian. p. 5. t. 4. R. 28. ubi ex Conin. & Sanchez. contra Pont. Navar. & cet. infert sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectus istius occultis ignarum cogere ad standum sponsalibus, & contrahendum matrimonium. 3. Si magna alterius debita detegantur, vel grave sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. Bon. l. c. Quod si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eam ab initio cognovisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censetur gravis, ac notabilis, præsumeretur pro sponso, cui liberum erit resilire. Sanchez. Bon. Tan. t. 1. l. 1. d. 65. secus si defectus sit levis. Bard. l. 9. c. 11. p. 7.

6. Si alter sine alterius licentia proficiatur in terram longinquam: quia censetur renuntiare suo juri. Laym. l. c. Bon. p. 6.

7. Si sint inita cum conditione certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minus sit contractum. Laym. n. 16.

8. Solvuntur, licet sint jurata, per susceptionem Ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi. Laym. l. c. Bonac. p. 5. Nec obstat, si hic postea ad seculum redeat, ut docet Sanchez. l. 1. d. 24. licet Præp. Fill. & alii putent, talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, uti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Unde non posset ingredi religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter, quam per matrimonium pos-

set resarcire damnum. V. Dian. p. 3. t. 4. R. 207. Bon. l. c.

9. Probabile est, solvi etiam per votum simplex castitatis, ut docent Suar. Azor. alique, cum hoc sit de meliore bono: etsi contrarium doceant Fill. Sanch. Con. & alii: eo quod Deus non acceptet promissionem rei alteri promissa, & in alterius præjudicium. Unde etiam in foro externo talis solet compelli, ut vel fidem servet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur jus sponsalia solvendi, eo quod vovens resilierit, & censetur juri suo renuntiasse. V. Bon. p. 6. n. 13.

10. Per matrimonium validum dissolvitur, saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium; quoad eum vero, qui contraxit, non extingui obligationem, si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio illo soluto, teneri ad implenda sponsalia priora, docet Pont. contra Sanchez. qui vult omnino dissolvi. Vide Dian. p. 3. t. 4. R. 209.

11. Si sponso nova superveniat hereditas, ita ut illi sponsa jam sit inæqualis, non habet ideo jus resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hereditas nova superveniat. Sanchez. Conin. Regin. Dian. p. 3. t. 4. R. 286.

Resp. 2. In supradictis causis, quando manifestæ sunt, non requiritur auctoritas Judicis ad dissolvenda sponsalia, alioqui requiritur. Quod si sponsus, cognito suo jure resiliendi, nihilominus carnaliter cognovit sponsam, censetur tacite suo juri renuntiasse, & sponsalia ratificasse. Laym. c. 1. n. 23.

ANIMADVERSIO I.

Dicitur 2. voluntaria &c. etsi Bonac. . . . plus requirat.

Bonacina loco a Busemb. cit. majorem rationis usum pro sponsalibus requirens, quam pro mortali peccato, non solum alios, sed etiam S. Thomam appellat Suppl. qu. 43. ar. 2. ubi ait: Quod ad mortale peccatum sufficit etiam consensus in præse, sed in sponsalibus est consensus in futurum. Major autem discretio rationis requiritur ad providendum in futurum, quam ad consentiendum in actum unum præsentem; & ideo ante potest homo peccare mortaliter, quam possit se obligare ad aliquid in futurum.

Unde regulariter non sunt valida ante septennium completum, ut &c. nisi malitia . . . . suppleat ætatem (quod tamen quidam negant sufficere, cum jus determinat ætatem.)

Si malitia suppleat ætatem, sponsalia ante septennium completum celebrata valida esse, communior sententia est, teste Anacleto t. 4. juris can. p. 52. n. 4. cui ipse quoque adhæret. Hanc sententiam tradit quoque D. Thom. Supplem. qu. 43. ar. 2. ad 7. ubi ait: Quod in sponsalibus etiam similiter (ac in matrimonio) si appropinquant contrahentes ad tempus septennii, contractus sponsalium habet robur; quia secundum Philosophum in 2. physic. quod parum deest, quasi nihil deesse videtur. Hæc autem propinquitas a quibusdam determinatur tempus sex mensium; sed melius est, quod determinetur secundum conditionem contrahentium; quia in quibusdam magis acceleratur usus rationis, quam in aliis; qua auctoritate nisi idem docent tum Natal. Alexand. Theol. t. 2. p. 91. cap. 3. n. 4. tum Concina Theol. t. 10. p. 265. n. 24.

Et sane extra controversiam esse debet, sponsalia jure naturæ valida esse, etiam si ante septennium contrahantur, dum sufficiens rationis lumen contrahentibus affulgeat. Sicut enim in aliis contractibus, ita in sponsalibus non ætas jure naturæ, sed usus sufficiens rationis requiritur, & satis est.

Illud solum quæri, seu dubitari potest, utrum jus ecclesiasticum absolute nulla esse voluerit sponsalia ante septennium contracta.

Alex. III. cap. 4. Litteras tit. 2. lib. 4. de re hac de re ita loquitur. Cum quidam esset perfectæ ætatis, quamdam puellam in cunabulis desponsavit, procedente vero tempore matrem puellæ cognovit, & eam in uxorem accepit. Consult. tuæ taliter resp. quod si præfatus vir matrem puellæ, antequam septimum annum compleisset, in uxorem accepit, matrimonium non dissolvatur. . . . Verum si postquam puella septimum annum complevit, prædictus vir matrem ejus accepit uxorem, cum sponsalia ex tunc placere consueverint, inter eos sententiam divortii non differas promulgare, nec ipsum filiam, seu matrem habere permittas. Et cap. 5. Accessit ejusdem tit. ait:

ANIMAD.
XI.

ANIMAD.
XII.

ANIMAD.
XIII.

ANIMAD.
XIV.

ANIMAD.
XV.

ANIMAD.
XVI.

ait: *Desponsationes, & matrimonia ante septem annos fieri non possunt*: & Innoc. III. cap. 13. *Ad dissolvendum* tit. cit. inquit: *Interloquendo pronuntiamus, inter juvenem, & puellam nec matrimonium, nec sponsalia fuisse contracta; cum constet, puellam nondum ad septennium pervenisse.*

Resp. Summi Pontifices locis allatis leges non ferunt, sed sententias dicunt; quæ sententiæ ipsi juri naturæ conformes sunt. Cum enim ante septennium sufficiens ad sponsalia rationis usus præsto esse non solet, merito pronuntiant, sponsalia ante septennium contracta esse invalida; quia ex reg. 45. in sext. *inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* Hac regula nituntur sententiæ mox relatæ; quia ut plurimum ante septennium sufficiens ratio ad sponsalia contrahenda non adest. Quare allatæ summorum Pontificum sententiæ jus positivum naturæ legem restringens, & limitans non constituunt, sed eam intactam relinquunt, & potius confirmant. Dixi, *potius confirmant*: quia Alex. III. cap. *Litteras* cit. sponsalia post septennium contracta rata esse pronuntiat, quia ex tunc placere consueverint; hoc est quia post completum septennium, placitum, seu consensus sponsalium, qui sine prævio rationis lumine nullus est, adesse consuevit. Ex quo satis intelligitur, summum Pontificem ad sponsalium valorem nihil aliud requirere, nisi placitum, seu consensum, qui ad eorum valorem jure naturæ necessarius est.

Videlicet eodem modo de septennio quoad sponsalia loquendum, ac de annis pubertatis quoad matrimonium: at idem Alex. III. cap. 9. *De illis* tit. cit. inquit: *De illis, qui minori ætate desponsantur, respondemus, quod si ita fuerint ætati proximi, quod posset copula carnali conjungi, minoris ætatis intuitu separari non debent, si unus in alium visus fuerit consensisse, cum in eis ætatem supplevisse malitia videatur.* Ergo etiam sponsalia ante septennium inita valida sunt, si malitia ætatem suppleat.

Hinc Eugenius Papa c. 3. *Juvenis* tit. 1. lib. 4. decret. ita loquitur. *Juvenis, qui puellam nondum septennem duxit, quamvis ætas repugnet, ex humana tamen fragilitate forsan tentavit, quod complere non potuit. Quia igitur in his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus, tum propter honestatem Ecclesiæ, quia ipsa conjux ipsius fuisse dicitur, tum propter prædictam dubitationem mandamus, quatenus consobrinam ipsius puellæ, quam postmodum duxit, dividat ab eodem.* Matrimonium cum consobrina puellæ dirimit non solum propter dubitationem tentatæ copulæ, sed etiam propter honestatem Ecclesiæ, hoc est propter sponsalia ante septennium celebrata; quia in re pro fundamento habet, sponsalia ante septennium valere potuisse.

Imo nec post septennium, si de usu rationis sufficienti non constet.

Sponsalia post septennium contracta, etiam si non constet de sufficienti usu rationis, dum tamen ne de insufficienti quidem rationis usu constet, valida judicanda sunt; quia ex mox cit. reg. 45. in sext. *inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

Hinc Alex. III. cap. *Litteras* cit. sponsalia post completum septennium contracta valida, & apta ad matrimonium dissolvendum pronuntiavit, non quod de sufficienti rationis usu constaret, sed quia *sponsalia ex tunc placere consueverint.*

ANIMADVERSIO II.

Quod si tamen Titii promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata a Caja, Titius obligaretur &c.

Hæc sententia non solum verior, sed certa mihi videtur. Contractus enim duplex est, alter onerosus, alter gratuitus; & uterque obligationem parit, primus quidem ex utraque contrahentium parte, alter vero ex altera tantum. At descripta promissio Titii est contractus evidenter gratuitus: ergo ex altera tantum parte, hoc est Titii, obligationem inducit.

P. Concina; inquit, Theol. t. 10. p. 259. n. 6. obligationem ex vi simplicis promissionis acceptatæ, meram verborum illusionem in præsentia materia appellat. Resp. Id verum est, si sermo sit de obligatione sponsalium, de qua ipse, si attente eum legas, loqui detegitur; non autem si loquamur de obligatione absolute, seu quacumque. Titius enim ex descripta promissione re ipsa obligatur; quia quæcumque promissio, dum honesta sit, uti est Titii promissio, obligationem sine dubitatione parit. Quia tamen talis promissio vera, & germana, minimeque fictitia, sponsalibus quidem affinis est, sponsalium tamen vim, & naturam non habet, impedimentum publicæ honestatis non inducit, ut recte animadvertit Anacletus Theol. p. 730. n. 25.

ANIMADVERSIO III.

Verba de præsentia inter impuberes apta ad matrimonium... habent vim sponsalium.

Hæc sententia, inquit Anaclet. t. 4. juris can. p. 53. qu. 3. n. 18. est communissima DD. contra Engel, & nonnullos alios. Eandem docet D. Thom. ex quo Suppl. qu. 43. ar. 2. ad 5. matrimonium ab impuberibus contractum, quod nullum esse fatetur, rata facit, & firmat sponsalia ab iisdem ante septennium contracta, quæ firmare non posset, si virum expers esset, & sponsalium virtutem non haberet.

Accedit Innoc. III. cap. ult. *Tua nobis* tit. 4. lib. 4. decret. qui ita loquitur. *Respondemus, quod si puella, nubili non erat ætatis, cum sepefatus vir desponsavit eandem, & ætatem in ea prudentia non supplebat, procul dubio inter eos non conjugium, sed sponsalia contracta fuerunt, quamvis ab ipso viro eadem fuerit subarrhata: & Bonif. VIII. inquit: Idem quoque, si pubes, & impubes, vel duo impuberes non proximi pubertati, & in quibus ætatem malitia non supplebat, per verba contraxerint de præsentia. Sponsalia enim illa, quæ juris interpretatione tantum fuerunt sponsalia de futuro (licet verba consensum exprimerent de præsentia haberent, & matrimonium contrahere intenderent contrahentes) &c. Demum subdit: *Per dictum tamen contractum, qui valuit, ut potius, non sicut agebatur, publice honestatis justitia est inducitur.* Sententia summorum Pontificum aperta est, quæ proinde quæstionem profigat, & dubitationi locum non relinquit.*

Contra vero, cum matrimonium nullum est ob aliquem substantialem defectum, puta quia est clandestinum inter puberes contractum, ne sponsalium quidem vim habet ex communi, & ut ait Concina Theol. t. 10. p. 262. n. 14. vera sententia; quam tradit quoque S. Carolus Borrom. Conc. Mediol. V. apud Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 87. reg. 32. ubi S. Vir ait: *Qui testibus adhibitis, at sine arocho, aliove Sacerdote, cui is, vel Ordinarius facultatem dederit, matrimonium de facto contraxerint; ne eos cogi liceat, ut denuo inter se contrahant; nec rursus eo nomine impediri, quominus eorum unusquisque cum aliis libere contrahas, cum illud eorum factum, ne sponsalium quidem, nedum matrimonii vim habeat.* Atque ita teste Nat. loco mox cit. judicavit sacra Congr. Concilii. Ergo ab hac sententia recedendum non est. At quomodo hæc cum superiori, quæ non solum D. Thomæ est, & apud Theologos maxime communis, sed perspicua Rom. Pontificum auctoritate nititur, conciliari potest?

Nam seu matrimonium ab impuberibus, seu a puberibus clandestine contrahatur, ex essentiali defectu nullum est: ergo vel utrobique, vel neutro in casu sponsalium vim habet.

Resp. Matrimonium ab impuberibus initum, sponsalium vim habet ex eorum voluntate, & ut ait Innoc. III. mox cit. ex juris interpretatione.

Dum enim contrahunt matrimonium, quod non possunt contrahere, intelliguntur velle sponsalia, quæ contrahere possunt.

At puberes & sponsalia, & matrimonium inire valent; & quia hæc duo simul iniri nequeunt, dum alterum, puta matrimonium eligunt, alterum puta sponsalia sponte sua recusant. Quare horum matrimonium ex jure nullum, ne sponsaliorum quidem vim habet; quod non cadit in matrimonium impuberum. Hoc enim licet ex defectu essentiali nullam obligationem pariat in genere matrimonii, parit tamen obligationem in alio genere, hoc est in genere sponsalium.

ANIMADVERSIO IV.

Ad sponsalia non sufficit... dicere, Contraham tecum, si Papa dispensaverit. Barb. &c. contra Sanch. &c. ac proinde licitum est &c.

Busembaum opinionem, quam a Soto communem appellari ait, probat quoque Concina Theol. t. 10. p. 263. num. 16. Anacletus contra t. 4. juris can. p. 77. hæc sponsalia valida esse putat, & hanc sententiam communem facit, loquendo de dispensatione, cujus concedendæ iusta subit causa. Ratio est, quia, cum honestas conditio sponsalibus apponitur, stante conditione stat promissio, ut docet D. Thom. Suppl. qu. 43. ar. 1. & communiter omnes. At qui ait, *Contraham tecum, si Papa dispensaverit, honestam sponsalibus conditionem apponit, loquendo de dispensatione, cujus concedendæ iusta subit causa; quia in hac hypothese ipsa dispensatio legitima, & honesta est: ergo &c.* Ratio, cur matrimonium inter consanguineos, & affines iniri, ideoque ne promitti quidem absolute possit, est impedimentum cognationis; quo sublato matrimonium inter eos legitime,

ne, & honeste contrahitur : ergo legitime quoque, & honeste promittitur sub ea conditione, si impedimentum tollatur. Quod enim legitime fit, legitime etiam promittitur. Ego sane nullam hic invenio difficultatem ; at adversarii, ut putant, maximam. Ita enim argumentantur. Promissio sub conditione impossibili, est invalida : at promissio matrimonii inter cognatos, si Papa dispensaverit, est sub conditione impossibili : ergo.

Resp. Assumptio ex dictis loquendo de dispensatione, quæ justam causam habet, falsa est.

At inquit : quæ de jure fieri nequeunt, censentur impossibilia, etiam si ex dispensatione Papæ, aut Principis fieri queant. Matrimonium inter cognatos de jure fieri nequit : ergo.

Resp. Propositio vera est, absolute loquendo, falsa est, loquendo sub conditione dispensationis. Sicuti institutio spurii jure vetita, valet sub ea conditione, si Princeps dispensaverit, & venditio feudi feudatario prohibita, valida est sub conditione, si dominus directus consenserit ; ita promissio matrimonii inter cognatos interdicta, vim habet sub ea conditione, si Papa dispensaverit.

At hic Soto ita urget. Si sponsalia inter cognatos sine expressa conditione dispensationis contracta, sunt invalida, invalida quoque sunt, etiam si conditio exprimitur ; quia etiam si conditio non exprimitur, re ipsa tamen intelligitur : eadem porro est vis implicitæ, & expressæ conditionis : ergo.

Resp. Negando, tacitam conditionem dispensationis involvi in sponsalibus absolutis inter cognatos ; & hac de causa hujusmodi sponsalia sunt nulla.

Verum hic alia ratione urgent, & conditionem dispensationis moraliter impossibilem eo nomine contendunt, quia dispensatio, ut jura omnia clamant, non nisi ex urgentissima causa, ideoque raro admodum imperitienda est : natura autem conditionis ex iis, quæ per se, seu ut plurimum infunt, pensanda est : ergo dicta conditio moraliter impossibilis merito censenda est.

Resp. Hæc argumentatio, quæ dispensationem a cognitionis impedimento raro esse concedendam ostendit, illud quoque evincit, sponsalia inter cognatos raro esse ineunda ; quod ego ultro concedo. At si in iis circumstantiis sub conditione dispensationis celebrentur, ut dispensatio legitime, & honeste peti possit, conditio in ea specie non solum possibilis, sed etiam facilis putanda est ; ideoque sponsalia in tali specie sunt legitima, & valida. Quare hæc sententiarum pugna conciliatur, si concedatur, ut concedendum est, sponsalia sub conditione, si Papa dispensaverit, esse ut plurimum invalida, quia ut plurimum desunt rationes honestæ, & æquæ dispensationis ; quæ tamen, cum adsunt, negari non potest, ea valida esse. Hinc porro fit, ut sponsalia inter cognatos sub ea conditione, si Papa dispensaverit, in Rotæ decisionibus, quarum meminit Anacletus p. 76. 77. n. 23. & 33. aliquando valida, sed ut plurimum invalida pronuntientur.

Sponsalia metu gravi contracta, licet juramento firmata, sunt invalida &c.

Sponsalia gravi metu extorta, licet juramento firmata sint, invalida esse, fateor ; at nihilominus matrimonium in ea specie contrahendum est, non ex vi sponsaliorum, sed ex vi juramenti, quod licet coactum sit, obligandi virtute pollet, ut dictum fuit l. 3. t. 2. c. 2. d. 5. caus. 4.

Neque enim juramentum contractus, cui adjicitur, naturam, ut adversarii volunt, sequitur. Licet enim contractui addatur, & quoad modum, quo adhibetur, accessorium dici possit ; spectata tamen ejus vi, & natura est quid principale ; cum sit actus excellentior e religione derivatus, & magis obliget, quam contractus ; cum juramentum Deo, contractus homini hominem obliget. Ex quo fit, ut juramentum contractui adjectum non sit habendum ut accessorium, sed ut principale, ideoque obliget ; etiam si contractus non obliget. Quare qui metu coactus, sponsalia juramento confirmavit, a matrimonio contrahendo resilire non potest, nisi juramentum aut dispensatione, aut promissariz partis remissione relaxetur.

ANIMADVERSIO V.

Si tamen terminus non sit prefixus, sufficit &c.

Ex l. In omnibus §. de reg. juris dicitur : In omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præsentis die debetur. Idem asseritur l. Eum, qui §. de verb. oblig. Ergo non est dubitandum, quin sponsalia sine præfixo termino contracta, præsentis die debeantur. Illud tamen præsentis die rationabiliter accipiendum est pro congruo tempore juxta personarum, & circumstantiarum exigentiam.

Juxta hanc regulam qui sponsalia sine præfixo termi-

no inierunt, gerere se debent, non autem ab iis expectandum, donec urgeantur, ut faciunt mali, & morosi debitores.

ANIMADVERSIO VI.

Si Judex secundum allegata, & probata cogat ad matrimonium, licet &c. matrimonium valet.

Genettus Theol. t. 5. p. 156. q. 13. matrimonium in hac specie non esse validum existimat ; & jure. Nam, ut ait D. Thom. Suppl. qn. 47. ar. 3. vinculum matrimonii est perpetuum. Unde illud, quod perpetuitati repugnat, matrimonium tollit. Metus autem, qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit ; quia potest repeti restituito in integrum. Et ideo hæc coactio metus, quæ cadit in constantem virum, tollit matrimonium, & non alia.

Hinc Alex. III. c. Cum locum 14. tit. 1. lib. 4. decret. ait : Cum locum non habeat consensus, ubi metus, vel coactio intervenit, necesse est ut ubi assensus cujusque requiritur, coactionis materia repellatur : matrimonia autem solo consensu contrahuntur ; & ubi de ipso queritur, plena debet securitate ille gaudere, cujus animus est indagandus. Ex his hæc ratio oritur. Injusta, & gravis coactio cadens in virum constantem, matrimonium irritum facit : at licet Judex secundum allegata, & probata cogat ad matrimonium, coactio tamen ponitur gravis, & injusta : ergo matrimonium irritum facit. Nec enim quia Judex legitime judicat, injusta, & gravis coactio tollitur, quæ quamdiu adest, matrimonium nullum est. Non enim conditio personæ cogentis, sed ipsa coactio matrimonio adversatur, & nullum facit.

Matrimonium, quatenus Judex legitime cogit, non est irritum ; at irritum est, quatenus coactio est injusta, a malis, & injuriis accusationibus, & testibus derivata. Quamdiu fraudes, & injuriæ latent, matrimonium quoad forum externum legitimum quidem putatur ; at re ipsa, & quoad conscientiam, & Deum, quem nihil latet, nullum est.

Nec enim error, licet inculpatus, nec sententia Judicis, licet justa validum facit, quod ex natura sua irritum est, sicuti non facit meum, quod est alienum. Mulier libera, & sui juris, uxor esse non potest, nisi per liberum ejus consensum a coactione immunem : hic consensus liber, & a coactione immunis non adest, licet Judex secundum allegata, & probata cogat : ergo mulier libera, uxor non fit. Quamvis sententia Judicis juxta juris ordinem urgentis ad matrimonium, formaliter sit justa, materialiter tamen injusta est, quia injustam coactionem ex aliena culpa re ipsa continet. Qui, seu quæ tali sententia coacta, matrimonium init, re ipsa injuste cogitur ; & hoc satis est, ut matrimonium sit irritum. Non enim sententia, licet justa Judicis, injustam coactionem tollit, cum contra sit innocens ministra injustitiæ, & injustæ coactionis.

ANIMADVERSIO VII.

Quod tamen sponsus non censetur facere fornicando &c.

Quoad sponsæ fornicantis peccatum recte loquitur. Busemb. ; quoad peccatum sponsi item fornicantis ex verisatilis probabilitatis regula, hoc est male loquitur. Cur sponsus fornicando, speciem peccati non mutat, & gravem injustitiam non admittit ? In viro quidem fornicatio non est tam gravis, quam in femina ; quia hæc fornicando prolem dubiam facit, quod in viro non accidit ; at nihilominus etiam in viro gravem injuriam sponsæ infert ; quia etiam vir rem promissam alteri, notabiliter corrumpit ; ipsa enim fornicatio est notabilis corruptio corporis sponsæ promissi. Hinc talis fornicatio ex communi sententia, ut monet Concina Theol. t. 10. p. 276. num. 24. & fatetur Busemb. hic dub. 3. cap. 4. justam causam sponsæ præbet rescindendi sponsalia ; quod evidenti argumento est, injuriam fornicationis esse gravem etiam in viro. Et sane dempta proli incertitudine, eadem est injuria, seu vir, seu femina post sponsalia fornicetur ; imo, si rem rite pensemus, gravior in viro, qui, ut natura rationabilior, & constantior, ita in eodem peccati genere gravius peccat, quam femina. Ita sane recta ratio, quam Theologus consulit, neglecto imperiti vulgi sensu aliter judicantis.

ANIMADVERSIO VIII.

Qui simulato animo promittit, per se loquendo non obligatur ad nuptias.

Hanc opinionem, communem, & certam appellat, & sequitur Anacl. t. 4. juris can. p. 2. n. 5. Eidem adhæret La-Croix tom. 3. p. 6. n. 64.

P p

Con-

Contrariam tuerentur teste Bonac. t. 3. p. 239. num. 2. Petrus Ledes., Mol., Vasq., & alii.

Ego ita ratiocinor. Ex Nicolao Papa cap. 3. *Nostres* qu. 5. caus. 30. *Sponsalia, futurarum sunt nuptiarum promissa*; at simulata promissa, sunt promissa: ergo.

Videlicet de sponsalibus eodem prorsus modo sentiendum est, ac de reliquis promissis, quæ si obligent, licet ficta sint, etiam sponsalia ficta obligare, pro certo habendum est. At reliqua promissa etiam ficta obligant. Non enim quoad vim obligandi jure naturæ, & gentium animus, qui homines latet, attenditur, aut attendi potest, sed exterior fides, seu promissio, quæ extrinsecus seria sit. Hæc omnes homines ubique terrarum obligat, quicumque demum fuerit fallacis hominis animus. Hinc apud omnia tribunalia verba, scripta, atque extrinseca examinantur, quæ si promissionem indicent, obligare sine dubitatione pronuntiantur; quam obligationem si quis subterfugere se putet ex sua mali animi simulatione, non ab obligatione liberatur, aut liberandus est, sed & præstare, quæ extrinsecus promissit, cogendus, & propter fallaciam puniendus est.

Qui fictos promissores obligari nolunt, totam hominum societatem perturbant; quia verbis, & scriptis, quæcumque ea sint, obligandi vim adimunt; quæ sub lata nullum est inter homines obligationis vinculum; cum omnes obligationes verbis, & scriptis contineantur.

Hinc porro fieret, ut homines honesti, & sinceri promissis tenerentur, a quibus liberi essent turpes, & fallaces; quo sane nihil hominum generi perniciosius cogitari potest.

Busembau fatetur, fictæ promittentem nuptias, promissione teneri, si ea promissione puellam ad copulam induxit; quod docet etiam D. Thom. Supplem. qu. 46. ar. 2. at puellam ducere tenetur ex vi ipsius promissionis, non deflorationis, cujus damnum aliis modis reparari potest: ergo ipsa ficta nuptiarum promissio obligat.

Qui promittit, sincere promittere tenetur, præsertim in contractu oneroso: qui sincere promittere tenetur, tenetur se obligare; quia sincere promittere, & se obligare etiam secundum adversarios idem sunt.

At qui tenetur se obligare, obligationem jam contraxit: ergo qui promittit, obligationem jam contraxit. Ergo per simulationem ab obligatione liberari non potest.

Adde, quod si qui exterius promittit sine animo promittendi, non obligatur, ne jurans quidem sine animo jurandi obligaretur; quod cum priori re ipsa connexionem admittit Busemb. at qui jurat sine animo jurandi, nihilominus obligatur, ut contra Busemb. lib. 3. t. 2. cap. 2. d. 4. caus. 5. offensum fuit: ergo qui exterius promittit sine animo promittendi, dum promissio extrinsecus seria sit, obligatur. Atque hunc ego esse putosensum omnium honestorum hominum, qui naturam optimam ducem, & magistratam sequuntur; cujus magisterio, & ducatu subtiles disputationes non semel adducunt.

At Anacletus multa objicit, & primo quidem Bonif. VIII. qui cap. unico t. 1. lib. 4. in 6. de sponsalibus ait: *Dummodo non sine nulla ex defectu consensus*: at ubi consensus fictus est, ibi deest consensus: ergo sponsalia ex ficto consensu sunt nulla.

Resp. Bonif. VIII. ita loquitur, quia sponsalia ex defectu consensus nulla esse possunt, non quod eo deficiente sint semper nulla. Nam defectus consensus in eo, qui consentire potest, & debet, sponsalia in irritum non mittit, sicut contra in irritum ea mittit in eo, qui consentire non potest, ut ebrius, infans, idiotæ ignarus &c.

Objicit 2. cap. 26. *Tua nos* t. 1. l. 4. decret. ubi de quodam, qui mulierem his verbis desponsavit: *Te Joannes desponsas, cum ipse Joannes non vocaretur, sed finxit, se vocari Joannem, non credens esse conjugium, eo quod ipse non vocaretur Joannes, nec haberet propositum contrahendi, sed copulam tantum exequendi carnalem*: de hoc inquam Inuoc. III. dicit, quod non debet conjugium judicari... *quoniam ex altera parte dolus solummodo affuit, & defuit omnino consensus, sine quo cetera nequaquam fadus perficere conjugale.*

Resp. In hoc canone sermo est de matrimonio, non de sponsalibus, ideoque ab Anacleto extra rem proferuntur. Neque enim, si matrimonium sine interiori consensu non perficitur, idem de sponsalibus dici potest. Nam, cum matrimonium sit indissolubile, plus requirit ut ratum sit, quam sponsalia. Præterea in matrimonio traditur jus in corpora; traditio autem, nisi sit realis, nulla est: ergo jus fictæ traditum in corpus, nullius roboris est. Aliud est de sponsalibus, quæ sunt mera promissio, non traditio.

Objicit 3. illud Gregorii 26. Mor. cap. 7. (habetur can. 22. qu. 5. cap. 11.) *Humana aures verba nostra*

calia judicant, qualia foris sonant. Divina vero judicia, talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur.

Resp. D. Greg. Anacleti sententiæ non favet, sed adversatur. Est enim intelligendus de eo, qui simplici animo absque dolo verba proferat, sicuti intelligitur a S. Thoma 2. 2. qu. 89. ar. 7. ad 4. At verba simulata, & dolosa intelligenda sunt, & servanda juxta sanum sensum illius, cui proferuntur. *Quando non est eadem jurantis intentio, & ejus, cui jurat, si hoc præveniat ex dolo jurantis, debet juramentum servari secundum sanum intellectum ejus, cui juramentum præstatur*: ita S. Thom. loco cit. qui id confirmat S. Isidori auctoritate. Quod si hoc verum est in promissione jurata, verum quoque est in promissione simplici, quæ a jurata non differt, nisi quod minus obliget.

Tandem ex Sanchez ita argumentatur. „ Obligatio „ promissionis confurgit ex privata lege, quam sibi im- „ ponit promittens: atqui nulla lex obligat, nisi le- „ gislator obligare intendat, ut est communis Doctor. „ ergo nec lex privata, quam promittendo quis sibi „ imponit, nisi per eam se obligare intendat. “

Resp. Hæc argumentatio in eo captiosa est, quod ad legis vim in legislatore postulet voluntatem obligandi distinctam a voluntate ferendi legem: hoc falsum est; quia hoc ipso quod legislator vult legem ferre, vult obligare; cum ipsa lex ex natura sua vi obligandi polleat, quam vim si tollas, legem evertis. Idem dicas de promissione, quæ in sua natura obligationem includit; ideoque eo ipso quod quis promittit, se obligat; neque ad se obligandum alia voluntas requiritur, nisi promittendi. Quod si quis, dum promittit, nolit se obligare, simulator est, & perfidus, qui non immunitatem ab obligatione ex suo scelere reportare debet, sed perfidie punitionem.

La-Croix t. 1. p. 342. n. 608. contra Vasq., Turr., Basil., Pontium, Pallav., & alios, quos teste eodem sequitur Dicast., objicit l. 1. §. *Conventiones ff. de pactis*, ubi sic habetur: *Dixit Pedius, nullum esse pactum, nullam obligationem, que non habeat in se consensum; nam & stipulatio, qua verbis fit, si non habeat consensum, nulla est.*

Resp. Hæc lex intelligenda est de eo, qui sincere, & sine fictione verba proferat, sicuti verba S. Gregorii mox relata accipiuntur a S. Thoma.

Aliz argumentationes, quas ibi affert La-Croix, partim levialæ sunt, partim ex dictis evanescunt, ideoque ab iis refutandis absteineo.

ANIMADVERSIO IX.

Sponsalia posteriora... sunt invalida.

Hæc est unanimis Theologorum sententia teste Sanchez apud Anacletum t. 4. juris can. p. 72. num. 5. & La-Croixio num. 377. si sermo sit de posterioribus juratis. Ratio evidens est, quia juramentum non est vinculum iniquitatis: posteriora sponsalia sunt iniqua; quia priorum fidei, & obligationi adversantur: ergo juramentum non est vinculum posteriorum sponsalium.

Si autem posterioribus sponsalibus accesserit copula, dubitari potest, utrum sint invalida.

S. Antoninus apud Genetium Theol. t. 5. p. 100. qu. 5. ait: *In novem casibus solvuntur sponsalia de jure, & sine peccato secundum Raymundum*. Tum subdit: *Septimus, quando sponsus, vel sponsa contrahit cum altero per verba de presenti, vel etiam per verba de futuro, & sequitur carnalis copula; peccavit talis tamen mortaliter, qui fidem fregit*. Sed animadvertendum est, S. Antoninum ante Synodum Trident. scripsisse, & juxta jus antiquum, quo sponsalia, addita copula interiorum consensum de præfenti ligantem, in matrimonium transibant; quia, ut ait D. Th. Suppl. qu. 46. art. 2. *nihil potest expressius significare consensum, quam carnalis copula, & ideo secundum judicium Ecclesie carnalis copula consequens sponsalia, matrimonium facere judicatur, nisi aliqua signa expressa doli, vel fraudis appareant*. At Synodo Tridentina sess. 24. cap. 1. de ref. matrim. matrimonia clandestina in irritum milit; ideoque S. Antonini, & veterum hac de re sententia hoc tempore locum non habet.

Non desunt tamen etiam nostro tempore, qui putent, posteriora sponsalia valere; sed contraria sententia, quæ est Sor. Nav. Ledesm. Hurt. Henriq. Sanch. aliorumque multorum, a La-Croix p. 7. num. 74. probabilior dicitur, & merito tenenda est, quam sequitur Lambert. nunc Bened. XIV. t. 3. edict. p. 53. Ratio clara est; quia, ut mox dicebamus, posteriora sponsalia sunt iniqua, nec horum iniquitatem copula tollit, sed auget: at sponsalia iniqua, hoc est juri, & justitiæ adversantia, ex natura sua nulla sunt: ergo posteriora sponsalia etiam accedente copula sunt nulla. Hanc sententiam Anaclet. t. 4. juris can. p. 72. n. 6. communem, & certam merito appellat, si utra-

si utraque pars posterius contrahens, sit priorum sponsalium conscia.

At si pars altera, puta mulier priorum sponsalium sit inscia, P. Concina Theol. t. 10. p. 273. num. 14. verosimilius putat, posteriora sponsalia valere, dum prioribus quoque carnalis copula non accesserit. Anacletus loc. cit. contrarium sentit. Ratio est, quia prior in tempore, potior in jure: ergo priora sponsalia sunt præferenda. Neque vero additio copulæ est ratio rescindendi priora sponsalia: nec enim flagitium promissioni additum, eam validam facere potest, & priorem irritam. At inquires, flagitiosam copulam efficere valida posteriora sponsalia, non quia flagitiosa, sed quia est quædam realis, & anticipata corporis traditio, ea ratione qua equus prius promissus Titio pro certo pretio, ac postea venditus, & traditus Sempronio, Sempronii fit. Resp. Discrimen inter utramque speciem in eo est, quod licet traditio equi sit contra jus promissionis Titio factæ, nititur tamen jure venditionis: at traditio corporis ex jure sponsalium non oritur. Sempronius jure postulat, ut equus a se emptus sibi tradatur: at qui sponsalia inivit, injuria exigit, ut corporis sponsæ sibi fiat traditio. Quare licet traditio equi venditi, quia juridica, jus in re pariat, hoc tamen jus non parit illegitima corporis traditio post sponsalia.

Jure antiquo promissio matrimonii cum copula animo maritali peracta sat erat ad matrimonium: ergo jure novo sat est ad dirimenda sponsalia. Ita objicit P. Concina.

Resp. Nec promissio matrimonii, nec copula subsequens, nec hæc duo simul, sed solus animus maritalis, seu reciprocus interior coeuntium consensus in matrimonium, jure antiquo matrimonium efficiebat, ita ut copula esset tantum matrimonii signum, ejusdemque consummatio, ut docet D. Thomas Suppl. qu. 46. art. 2. his verbis: *In rei veritate carnalis copula non habet, quod perficiat matrimonium, cujus sponsalia præcesserunt per verba de futuro, si consensus interior desit; quia verba etiam de præsentis consensus experimentia, si consensus mentalis desisset, non facerent matrimonium.* At hæc eadem copula jure novo nihil esse potest, nisi purum putumque flagitium, & injuria illata priori sponsæ, unde nullum omnino jus derivari potest.

Idem hoc tempore dicendum est de copula sponsalibus posterioribus addita quoad vim dirimendi priora sponsalia sine copula, quod olim dicebatur de eadem copula adjuncta consensui de præsentis quoad dissolvendum anteriorem consensum de præsentis sine copula; quem dissolvi Mutinenses ex sua ipsorum consuetudine existimabant.

At Innoc. III. hanc consuetudinem improbat, & cap. Tuas dudum tit. 4. lib. 4. decr. ait: *In matrimoniis de cetero contrahendis illud te volumus observare, ut postquam inter legitimas personas consensus legitimus intervenerit de præsentis, qui sufficit in talibus juxta canonicas sanctiones, & si solus defuerit, cetera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur, si persone junctæ legitime cum aliis postea de facto contrahant, quod prius de jure factum fuerat, non poteris irritari.* Ergo copula sponsalibus hoc tempore addita, priora sponsalia sine copula celebrata non dirimit; quia, ut ait Innoc., *quod prius de jure factum fuerat, non poteris irritari.*

Promissio quidem, addita puellæ defloratione, absolute loquendo majus jus in matrimonium tribuit, quam simplex promissio; at posito legitimo jure ex prioribus sponsalibus acquisito, copula posterioribus adjuncta nullum tribuit jus in matrimonium. Puella decepta, & sub matrimonii spe deflorata jus acquirit, ut a deceptore sibi satisfiat, non ut in uxorem ducatur; quod fieri non potest sine læsione juris a priore sponsa acquisiti.

His adde, quod si posteriora sponsalia juramento firmata, non habent vim rescindendi priora sine juramento inita, multo minus hanc vim habere possunt ex copula; quæ minori vi pollet, quam juramentum.

Juramentum non rescindit priora sponsalia, quia non est vinculum iniquitatis: at ne copula quidem est vinculum iniquitatis: ergo ne hæc quidem priora dirimit sponsalia.

His attente pensatis præferenda est sententia, quæ priora simplicia sponsalia a posterioribus, quibus accessit copula, minime dirimi ait, etiam si sponsa posterior deflorata sit inscia priorum; præsertim cum, ut recte advertit Anacletus loco cit. contraria opinio fraudibus, & flagitiis viam aperiat, dum quivis a propria sponsa liberari, & cum alia matrimonium inire cupiens, ansam inde acciperet spondendi alteri conjugium, & cum ea coeundi.

ANIMADVERSIO X.

Esti liceant amplexus &c.

Cum hujusmodi amplexus, & oscula sint vehementia libidinis incitamenta, licere non possunt, nec honestari

valent ex fine contestandi honestum amorem. Sententia, quæ affirmat, sponsis non licere, nisi quæ personis solutis permixta sunt, probabilior a La-Croix p. 12. nu. 151. appellatur, & traditur a Suar. Less. Henric. Comit. Hurr. & aliis, ideoque necessario tenenda: sed de his consule dicta lib. 3. tract. 4. cap. 2. dub. 1.

ANIMADVERSIO XI.

Limitant tamen Conin. &c.

Hæc limitatio, de qua Bus. nihil dicit, veluti rationabilis admittenda est. Nec enim sponsa conjugem accipere illum cogi potest, quem sibi infidum futurum merito credit. Hinc D. Th. Suppl. qu. 43. art. 3. ad 6. sponsalia propter fornicationem dirimi posse ea ratione ait: *Quia ex hoc efficiuntur sibi invicem suspecti de non servanda fide in futurum. Et ideo potest sibi præcavere unus contra alium, sponsalia dirimendo.*

Si autem uterque sponsus fornicetur post sponsalia &c.

Hic quoque contrarias affert opiniones, ut quilibet eam eligat, quæ sibi commodior visa fuerit. At inter opiniones contrarias non quæ commodior alicui videtur, sed quæ probabilior, & verior merito existimatur, necessario amplectenda est, uti hic est opinio Conin. Regin. Sanch. Laym. & Pontii, qui soli viro facultatem resiliendi in proposita specie permittunt propter rationes, quas Busemb. affert. Hinc ipse quoque P. Concina Th. t. 10. p. 276. n. 26. hanc sententiam probat.

ANIMADVERSIO XII.

Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus &c.

Primo certum est, mendacia sub speciosis restrictionum, materialium significationum &c. nominibus a recentibus opinatoribus resecta, de quibus suo loco dictum est, nunquam licere; a quibus tamen sponsi de occultis defectibus interrogati vix sibi cavere queunt, si eos tegere, & matrimonium contrahere velint.

Sed quaeritur, utrum eos occultare, si absque mendacio id fieri possit, liceat, ut matrimonium ineatur. Resp. Busemb. affirmat, si defectus non sint perniciosi. Concina negat Theol. t. 10. p. 278. num. 31. Id, inquit, in „ venditione equi, & vaccæ servatur; & servandum negant in contractu omnium gravissimo, cujus vinculum „ perpetuum est? Femina honesta, & christiana aut „ candide fateri suam ignobilitatem, paupertatem, corruptionem debet, aut a matrimonio abstinere, suam „ que perditam lugere virginitatem. “

Ego hic mediam quamdam viam inirem, & cum P. Concina dicerem, defectus, quorum manifestatio infamiam non infert, ut paupertas, ignobilitas generis, corporis infirmitas, &c. necessario esse aperiendos, priusquam matrimonium ineatur. Occultatio enim parti contrahenti ignaræ injuriam infert; quia occultans tales defectus, offert, traditque rem notabiliter vitiosam, quæ bona fide vitio carere putatur; sicuti venditor injuriam facit emptori, dum rem occulto vitio laborantem silens, & dissimulans eodem modo, ac pretio vendit, ac si vitii expers esset.

Ignotorum tamen defectuum occultatio non videtur culpæ vertenda, si eo spectet, ut matrimonium æquale contrahatur; sed tunc solum culpabilis est, si ejus causa matrimonium supra conditionem notabiliter ineatur; sicuti non culpatur venditor, vitium occultum, sed non perniciosum rei tegens, ne eam minoris justo pretio vendere cogatur.

At si defectus proditus infamiam pariat, uti est fornicatio sponsæ, illum aperire sponsa non cogitur; quia damnum infamiae, quod illum manifestando subiret, gravius est, quam detrimentum sponsi nuptias cum sponsa corrupta celebrantis; sicuti uxor adultera prolem ex adulterio susceptam prode non tenetur, ne infamiam incurrat, quæ majus malum est, quam sustentatio prolis alienæ, marito ex suo silentio imposita.

Dian. . . . infert, sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectus istius occultis ignarum cogere ad standum sponsalibus &c.

Hoc ego quoque cum Pont. Nav. & ceteris falsum puto. Nemo enim jure cogi potest ad implendam promissionem, quam reipsa præstare non tenetur: sed sponsus in specie proposita promissionem sponsæ fornicariæ reipsa præstare non tenetur, sed solum ex errore conscientiae: ergo ad eam implendam cogi non potest.

Sponsa, quæ sponsum in specie nostra cogit ad matrimonium, facto ipso se incorruptam proficitur, quod est apertum mendacium nunquam permixtum. Præterea hujusmodi mendacium est graviter noxium sponso, qui cogitur sui corporis jus tradere mulieri in deterius notabiliter mutata, non secus ac qui cogeretur ad executionem promissam rei post promissionem insigniter deterioris factæ.

Videlicet sponsa corrupta cum sponso suæ culpæ ignaro ea solum ratione matrimonium inire potest, ne suam famam prodigere cogatur: at cum sponsus a matrimonio abstinere sponte sua paratus est, sponsa sine ulla famæ iactura ab eo recedit: ergo ab eo recedere tenetur.

Illud hic est etiam animadvertendum, inter defectus non perniciosos perperam à Busembao numerari lepram, paralytum, morbum gallicum; qui reipia perniciosi sunt, quia vel generationem impediunt, vel prolem morbosam, & infirmam efficiunt, & præterea aversionem, & discordias pariunt. Quare hi defectus ex omnium sententia, ut ait Concina Theol. t. 10. p. 278. nu. 34. manifestandi sunt; quod fatetur etiam Anacletus t. 4. juris can. p. 42. num. 301. adjecta quoad morbum gallicum ea limitatione, nisi curetur. Hinc Innoc. III. cap. *Quemadmodum* 25. tit. 24. lib. 2. decret. inquit, *quod si post bñjmodi juramentum, quo vir sponsalia firmavit, mulier fieret non solum leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos, vel nasum amitteret, vel quicquam ei turpius eveniret, nunquid vir teneretur eam ducere in uxorem? Profecto ducere non posset dimittere. Sed nunquid non ducere admittere teneretur? Quamvis interdum contractum non dirimat, quod impedit contrahendum.*

ANIMADVERSIO XIII.

Si alter sine alterius licentia proficiscatur in regionem longinquam.

Id intellige, si non sit spes opportuno tempore redeundi. Hinc Alex. III. c. 5. de illis tit. 1. lib. 4. decret. ait: *De illis autem, qui prestito juramento promittunt, se aliquas mulieres ducturos, & postea eis incognitis dimittunt terram, se ad partes alias transferentes, hoc tibi volumus innoscere, quod liberum erit mulieribus ipsis (si non amplius in fisco est processum) ad alia se vota transferre &c.*

Si autem dubium sit, utrum qui, vel quæ ad longinquam regionem se transtulit, sit rediturus, dubium illud, inquit S. Th. Suppl. qu. 43. art. 3. ad 2. determinatur ex hoc, quod alter non comparet tempore statuto ad matrimonium perficiendum. Quod si tempus definitum matrimonio perficiendo non fuerit, congruo tempore ex prudentium judicio expectandum erit, quo elapso sponsalia dirempta intelliguntur, si qui discessit, in patriam regressus non fuerit.

ANIMADVERSIO XIV.

Solvuntur... per susceptionem Ordinis sacri &c.

Ita sane: sed merito hic queritur, utrum post sponsalia sacrum Ordinem suscipere liceat; qua de re Theologi in contrarias abeunt sententias, ut videri potest apud La-Croix p. 17. num. 200. Anacletum t. 4. juris can. p. 33. num. 231. & Concina Theol. t. 10. p. 270. num. 6. qui existimat id licere, ea nixus ratione, quia in sponsalibus ea conditio tacite includitur: *Nisi ad meliorem statum transfero.* Nec enim rationi consentaneum est, ut status inferiendi creaturæ, sicuti est status conjugalis, impediatur statum inferiendi Deo.

Hæc sane est præcipua hujus sententiæ ratio, quæ tamen mihi satis firma non videtur. Status enim inferiendi creaturæ impedire non debet statum inferiendi Deo, quamdiu in libera hominis potestate est assumere statum inferiendi Deo: at postquam homo sponsalia contraxit, potestate assumendi statum inferiendi Deo per Ordines sacros se sponte priyavit.

Deus liberam fecit homini potestatem, vel suscipiendi sacros Ordines, si divinitus vocatus fuerit, vel matrimonium ineundi: hoc porro promittere potest vel absolute, vel conditione adjecta. Si absolute promissum fuerit, nullâ conditio in promissione tacite includitur, nisi jus illam apponat; at nullum jus proferri potest, quod matrimonii promissioni eam conditionem appoluerit, nisi ad meliorem statum transfero per sacri Ordinis susceptionem. Ecclesia privilegium quidem concessit, ut qui matrimonium pollicitus est, aut etiam contraxit, ad Religionem transire possit; at nusquam legitur, Ecclesiam concessisse, ut qui sponsalia inivit, sacros Ordines suscipere queat; imo Ecclesia contra sentire videtur, ut scilicet qui sponsalibus obstrictus est, sacros Ordines suscipere nequeat; quia, ut recte advertit Anacletus loco citato, Episcoporum consuetudo habet, ut inquirant, utrum sacris initiandi sponsalia iniverint, quos, si eo vinculo obstrictos reperiant, a sacris Ordinibus repellunt.

Adde, quod in Concilio Carth. (habetur lib. 1. decret. tit. 19. cap. un.) statutum est, ne procuratores, actores, executores, seu curatores pupillorum ante deposita onera, & reddita ratiocinia ordinentur. Si enim, inquit, ante libertatem negotiorum, vel officiorum fuerint ordinati, Ecclesia infamatur: at Ecclesia multo magis infamari videtur, si sponsus ante libertatem oneris, & pacti sponsaliorum ordinetur: ergo non est ordinandus.

Præterea si non licet pecunia amico promissam, in Dei cultum erogare, multo minus licet corpus tuum mulieri promissum Dei cultui per coelibatum consecrare. Si in priori promissione non includitur ea conditio, nisi meam pecuniam in Dei cultum impendam, an in posteriori illa conditio involvitur, nisi meum corpus divino cultui dedicaverim?

Promissi fides, & executio, naturæ juris est; susceptio sacri Ordinis, consilii ad summum res est: dixi ad summum, quia sacros Ordines suscipere non est omnium, sed eorum tantum, qui divinitus ad eos vocantur: at non licet consilia perficere, ut præcepta præsertim naturalia omittas: ergo non licet promissum matrimonium omittere, ut sacros Ordines suscipias. Hanc sententiam multis citatis sequitur tum Anacletus, tum La-Croix, quam opposita longe probabiliorem hic appellat. Ego vero eam necessario amplectendam existimo, quia sine dubio tuta est, contraria vero periculosa. Quod si sponsalia jurata sint, duplicis mortalis peccati periculum continet, hoc est tum injustitiæ in re gravi, tum perjurii.

Vel ingressum alterius in religionem.

Sponsalia dissolvi ingressu religionis ex parte remanentis in sæculo, est communis sententia paucis repugnantibus, ut ait Anaclet. t. 4. juris can. p. 33. num. 226. quam sequuntur Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 93. reg. 5. Concina Theol. t. 10. p. 269. num. 5. Genertus Theol. t. 5. pag. 100. qu. 5. eam confirmans auctoritate S. Antonini dicentis: *In novem casibus solvuntur sponsalia de jure, & sine peccato secundum Raymundum. Primus, si alter sponsorum transit ad religionem; quod etiam facere potest contracto matrimonio de presenti, & nondum consummato, etiam altero invito; & sic ille, qui remanet in sæculo, solvitur a sponsalibus, & etiam a matrimonio.* Ratio est, quia qui religionem ingreditur, jure censetur abjecisse voluntatem matrimonii: at qui factio testatur, se abjecisse voluntatem matrimonii, juri sponsalium renuntiat: ergo. Præterea ingressus in religionem notabilis mutatio est, quæ justam causam præbet dissolvendi sponsalia. Nimis enim grave onus parti in sæculo remanenti imponeretur, si cum tyrone religioso, qui cucullos abiecit, vel religiosa, quæ velum deposuit, nubere cogeretur. Tandem nulla pars in sponsalibus se obligare præsumitur ad expectandum, donec religiosum tyrocinium compleatur, ut matrimonium cum homine vel inconstanti, & levi, vel qui ad nuptias convolare velit, si ad religionem ineptus fuerit judicatus, contrahat.

At sponsalia solvi ex parte ingredientis religionem, sententia item communis negat teste eodem Anacletus, quam idem probat num. 227. eamque sequitur Concina loco mox cit. cujus ratio est, „quia ingrediens religionem, non remanet inhabilis ad contrahendum matrimonium, donec emisit professionem: ergo usque ad professionem obstrictus manet contractui, itaut, si altera pars expectare velit, & is a religione exeat, implere sponsalia teneatur. Hæc opinio, inquit Concina, est probabilior, quo aditum fraudibus præcludit. Quod, quæ enim post contracta sponsalia ingredi religionem possit, ut deinde egressus nubere cui velit, si solo ingressu sponsalia rescinderentur respectu ingredientis. Hæcenus ille. Hinc S. Antoninus mox cit. ait: *Illum, qui remanet in sæculo solvi a sponsalibus, & etiam a matrimonio, non qui religionem ingreditur.* Religionis ingressus justam quidem causam dat remanenti in sæculo, ut a sponsalibus resiliat, non tamen religionem ingrediendi, nisi eam profiteatur. Jus naturæ ex parte ingredientis religionem sponsalia non dissolvit; nec ullum jus positivum asseri potest, quod hujusmodi dissolutionem constituat.

Religionis professio sponsalia, & matrimonium ratum dirimit, quia religio, ut loquitur D. Th. Suppl. qu. 61. art. 2. est quedam mors spiritalis, qua aliquis sæculo moriens, vivit Deo: at religionis ingressus non est mors spiritalis, sed præparatio ad hujusmodi mortem: ergo non solvit sponsalia, sed solum disponit ad eorum solutionem.

ut votum eam ingrediendi.

Si ipse ingressus in religionem sponsalia, quoad ingredientem, ex dictis non dirimit, multo minus ea dirimit votum ingrediendi religionem.

Jura solemniter tantum Religionis professioni vim tribunt solvendi sponsalia ex utraque promittentium parte: ergo hæc vis perperam tribuitur voto ingrediendi religionem. Hanc vim hujusmodi votum nec ex jure positivo, nec ex jure naturæ habet: ergo eam omnino non habet. Hinc S. Antoninus apud Genertum Theol. t. 5. p. 101. qu. 6. inquit: *Aut sponsalia præcedunt votum simplex, & tunc votum non impedit, nec dirimit sponsalia; sed eo casu cogi debet vel votum solemnizare, scilicet proficendo in religionem, & sic essent soluta sponsalia, vel sponsalia profiteri, & contrahere matrimonium.* Hæc sententia teste Anacletus t. 4. juris can. p. 34. num. 136. communis est tum apud juris canonici interpretes, tum apud Theologos contra D. Thomam, addit Anaclet. & plures alios apud

Sar-

Sanchez. D. Thom. Suppl. qu. 53. art. 1. ad 1. ait : *Sed quantum ad hoc*, hoc est quantum ad modum obligandi, simili modo obligat votum simplex, sicut sponsalia. At D. Th. si intelligi non possit de sponsalibus votum simplex subsequentibus, intelligi debet de iisdem sponsalibus non ex parte voventis, sed ex altera parte, quæ sponsalium vinculo solvitur.

At objicies Div. Antoninum, qui 3. p. t. i. c. 18. de spons. §. 1. ait: *Secunda regula est, si duo vincula disparis potentia impossibilia contrahuntur, fortius repellit minus forte*: sed voti vinculum est fortius, quam vinculum sponsalium: ergo hoc ab illo repellitur.

Resp. Propositio vera est, si vincula reipsa contrahantur, non item si quod ex natura sua fortius est, reipsa non obliget. At votum simplex post sponsalia emissum, si ad votum solemne non referatur, non obligat, quatenus nocet juri partis, cum qua sponsalia inita sunt. Nec enim quod homini promissum est, eique ex vi promissionis debetur, promitti potest Deo, cui propria, non aliena, nec aliis debita danda, aut promittenda sunt. Hæ victimæ Deo non sunt acceptæ.

Quod si votum ingrediendi religionem emissum sit, implendum quidem est; at hoc vinculum non est impossibile cum vinculo sponsalium, nisi qui religionem ingressus fuerit, eam profiteatur. Si enim ex ea egredietur, sponsalia præstare potest, ideoque debet.

ANIMADVERSI O X V.

Probabile est, solvi etiam per votum simplex castitatis... etsi contrarium doceant &c.

Hoc contrarium rejecta priori sententia tenendum ex jam dictis, & ex ratione pro hac contraria sententia a Busembao allata. Hinc Christus Matth. 15. Phariseos severe increpat, quod alimenta parentibus debita in templi victimas falso religionis prætextu converti suadebant. *Quare & vos*, inquit, *transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora Patrem, & Matrem, & qui maledixerit Patri, vel Matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit Patri, vel Matri, munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* At Deus naturæ lege in nostris cordibus insculpta dicit, & præcipit, ut fides sponsaliorum servetur, & promissum corporis dominium tradatur: ergo corporis alteri promissi, & debiti victimam recusat, & exolam habet. Vota scilicet faciendæ sunt de re proprii, non alieni juris. Hinc Alex. III. cap. *Veniens* §. tit. 6. lib. 4. de cr. ait: *Quod prima mulier cuidam viro absenti fide data se nupturam promissit; sed postmodum audiens plura de severitate ipsius, ei noluit copulari. Cum itaque timeret, ne illi nubere cogere-tur, in manibus suis, hoc est cujusdam Eremitæ, continentie votum promissit, non tamen locum, aut vestem mutavit; quo audito vir aliam ibi copulavit. Nos itaque attendentes tutius esse, ut præfata mulier post fidem, & votum simpliciter oblatum, matrimonium contrahat, quam fornicationis reatum incurrat; mandamus, quatenus si plus non processit, sibi de fide mentita, & voto violato congruam satisfactionem indicas, & ei, cui vult, nubendi in Domino licentiam tribuere non postponas.* Hic sermo est de simplici voto continentie post sponsalia emissio, quod si vim haberet dissolvendi eadem sponsalia, sine culpa emitti posset, sicuti sine culpa emittitur votum solemne: at tale votum ab Alex. III. reprehenditur, qui jubet, ut mulieri de fide mentita congrua satisfactio indicatur: ergo votum simplex sponsalia præcedentia non dirimit. Et sane fidem non mentitur, qui fidem jam abrogatam, & in irritum missam non servat: at mulier prædicta, etiam si votum continentie emiserat, nihilominus fidem sponsaliorum teste Alex. III. mentita est: ergo votum continentie, fidem datam sponsaliorum non abrogaverat.

Ex hoc cap. illud etiam colligitur, simplici continentie voto sponsalia dirimi ex parte ejus, qui votum non emisit; quia Summus Pontifex non improbat matrimonium a viro cum alia initum, cui mulier vovens sponsaliorum fidem dederat.

ANIMADVERSI O X V I.

Per matrimonium validum dissolvitur saltem quoad eum qui non contraxit matrimonium; quoad eum vero qui contraxit... teneri docet &c.

Prior pars assertionis Busembaum certa est apud omnes ex cap. 31. *Si inter virum* tit. 1. lib. 4. de cr.

Posterior pars valde controversa est, ut legi potest tum apud Concina Theol. t. 10. p. 272. num. 12. tum apud Anacl. t. 4. juris can. p. 36. num. 243. & La-Croix p. 17. num. 201. ita ut ex auctoritate hinc inde pugnantem nihil colligi possit.

Anacletus existimans, priora sponsalia extinguere, non

autem tantum suspendi quoad eum, qui matrimonium contraxit, si alter expectet, fidemque sibi datam soluto matrimonio servari velit, hac ratione nititur; quia obligatio semel extincta non amplius reviviscit: at hæc ratio est mera principii petitio. Quæstio enim præfata est, utrum obligatio in specie proposita extinguatur, an tantum suspendatur quoad eum, qui matrimonium contraxit. Nec est, cur dicas, unum contrarium cum altero pugnare, & fortius destruere debilius; matrimonium autem pugnare cum præcedentibus sponsalibus, & quia fortius est, illa destruere; non est, inquam, cur ita discurras. Neque enim in his rebus moralibus loquendum est eo modo, quo in contrariis physicis, uti sunt e. g. aqua, & ignis. Matrimonium enim opponitur prioribus sponsalibus, non ut ignis aquæ, sed ut vinum implens dolium cum alio vino, vel aqua. Quamdiu enim vinum in dolio quod implet, manet, alium quemcumque liquorem excludit: at si vinum e dolio extrudatur, alius liquor in dosium mitti potest. Idem accidit in matrimonio, quod quamdiu subsistit, sponsaliorum fidem servari non patitur: at eo extincto per mortem conjugis, sponsalia servari possunt: ergo servari debent; quia fides data, cum fieri potest, servanda semper est.

Neque enim, quia fides data præstita non fuit, ejus obligatio extincta est; neque rursus fuit extincta hæc obligatio, quia qui fidem violavit, in eas angustias contracto matrimonio se sponte conjecit, ut eam matrimonio vigente præstare nequiverit. Titius e. g. centum nummos aureos mutuos accepit, restitutionem intra annum promittens; at post pecuniam acceptam, & quidquid habet prodigit: quæro, utrum a solutione liber sit. Liber videlicet est, quamdiu nihil habet; at si vel industria, vel hereditate, vel alia ratione pecuniam acquirat, & restituere possit, restituere omnino tenetur. Idem accidit in eo, qui matrimonii fide accepta, matrimonii fidem dedit, ac postmodum matrimonio cum alia inito fidem datam præstare non potuit. Quamdiu enim matrimonium initum duret, liber est a fide data, quia eam præstare non potest; at statim ac a matrimonii vinculo solutus est, fidem datam præstare tenetur, quia potest.

C A P U T II.

De Matrimonio secundum se.

D U B I U M I.

Quid sit, quæ ejus materia, forma, & minister?

Respondeo. Est sacramentum inter baptizatos, quo vir, & mulier sibi mutuo legitime corpora sua tradunt ad perpetuam vitæ societatem, usum proles suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem est idem consensus, quatenus habet rationem acceptance. Suar. tr. 3. d. 2. §. 1. art. 1. Sanchez, Vasquez. Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam, & formam. Porro matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis: consummatum vero dicitur, quando ea secuta est.

Unde resolves.

1. *Valide, & licite contrahi potest cum pacto continentie, sine intentione proles, & remedii concupiscentiæ. Ratio est, quia non pugnat cum essentia Matrimonii. Et patet exemplo Beate Virginis, & Sancti Josephi.*

ANIMAD. I.

2. *Non videtur licitum, contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatem: quia finis debet esse saltem honestus. Navar. c. 22. n. 79. Sanch. l. 2. d. 29. q. 3.*

ANIMAD. II.

3. *Licite contrahitur in remedium concupiscentiæ, nihil aliud intendendo, modo proles positive non impediatur; hoc enim sub mortali non licet. Con. d. 25. d. 2. n. 16. Pontius l. 1. c. 21. Hurt. Perez d. 18. §. 7. n. 6. ex 1. Cor. 7. Hinc etiam conjuges possunt abstinere ab usu conjugii, & optare, ne plures accipiant liberos, quam possint alere, dummodo, ut dixi, positive non impediatur, nec abortum procurent. Perez l. c. Bon. q. 4. p. 1. n. 12. Nav. c. 16. &c.*

ANIMAD.
III.

4. *Licite etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos fini intrinseco Sacramenti*, (qui est mutua animorum conjunctio, & conjugum sanctificatio,) non contrarios, v. gr. ad pacem inter regna, vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conservandum. Ita contra Sanch. & Sylv. docent Præp. Pont. Gasp. Hurt. Dian. p. 3. t. 4. R. 219. V. Per. dist. 18. f. 7. n. 7. ubi cum Dian. f. 6. etiam permittit, ob divitias, & nobilitatem.

5. Valide, sed illicite contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, idest nisi adjiciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiz matrimonii. Unde invalide contrahit, qui vinculum matrimonii vult tantum durare per annum, vel reservat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debite exigenti. V. Per. f. 6. & c. II. c.

6. Contrahentes ut non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant. Secus est de procuratore, per quem contrahunt, uti & de Sacerdote copulante; quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum, sed tantum ut testis assistit. Card. de Lugo de Sacram. d. 8. f. 9. n. 155.

ANIMAD.
IV.

7. Conjux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem generationi ad-versantem.

ANIMAD.
V.

8. *Requiritur consensus de presenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, ut si parentes pro filiis contrahant, his tacentibus.* V. Dian. p. 3. t. 4. R. 272. Sufficit etiam 2. si alterius consensui præcedenti, & non revocato, alterius accedat. Unde si quis coram Parocho non vere consenserit, satisfacit consentiendo postea. V. Dian. l. c. R. 292.

Quæres, An sufficiat consensus conditionatus?

ANIMAD.
VI.

Resp. 1. Sufficit conditionatus, sub conditione de præterito, vel presenti, stante conditione: quia tunc contractus non suspenditur.

ANIMAD.
VII.

Resp. 2. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendunt suspendere tantisper consensum, v. grat. duco te, si cras Sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v. gr. Si calum tetigeris, vel de futuro turpi, modo non repugnet substantia matrimonii, & consensus sit absolutus, v. gr. si patrem occideris. Ratio est, quia tales conditiones habentur pro non adjectis. Sanch. l. 5. d. 15. Mol. Fill. Less. l. 2. c. 18. d. 15. Laym. Bon.

ANIMAD.
VIII.

Resp. 3. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v. g. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel vitium comparare adulterio. Patet ex c. fin. de cond. V. Sanch. l. 5. d. 10. Con. d. 26. dub. 3. Fill. &c.

ANIMAD.
IX.

Resp. 4. Consensus sub conditione honesta de futuro est contractus sponsalium tantum, & non Matrimonii, quia hic debet esse de presenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine novo consensu, postquam conditio impleta fuerit, ut docet D. Thom. cum aliis apud Sanch. etsi Fill. Laym. & alii quidam putent contrarium esse probabile, eo quod contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta, purificetur. Quod concedit Bonac. q. 2. p. 10. n. 20. si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

DUBIUM II.

De usu Matrimonii.

ARTICULUS I.

An usus Matrimonii, sive actus conjugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide, & patet ex 1. Corinth. 2. Uxori vir debitum reddat. Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

1. Si matrimonium a parte rei sit nullum: quod tamen si uterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si uterque, vel alter id certo sciat, non

potest, quocumque etiam periculo proposito, uti matrimonio. Unde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem, si necdum consummavit, vel fugere, vel petere divortium, ob conjugis sævitiam, v. gr. vel adulterium, si tale sit, vel certe omnia incommoda patienter sustinere. Bonac. q. 8. p. 8. n. 10.

2. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cum alter habeat jus petendi. Si uterque dubia fide contraxit, vel dubitat de ejus valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indagationem. Vasq. Sanch. Dian. Bard. d. 6. tr. 11. p. 7. §. 3. Secus post eam. Bon. q. 4. p. 4. v. supra l. 1. t. 1. c. 2. d. 3.

3. Si fiat cum gravi periculo vitæ, aut sanitatis: nisi tamen sit causa gravis, cui damnum corporale videatur postponendum, v. gr. periculum incontinentiæ in se, vel compari. Bon. p. 6. n. 8. M. Perez d. 50. f. 4. n. 5.

4. Si fiat pravo fine, v. gr. tantum voluptatis causa. Quod tamen Doct. communiter, ut Sanch. l. 9. n. 11. Bonac. q. 4. p. 6. censent esse tantum veniale, contra Pontium, qui vult esse nullum: nullum autem erit, si delectatio non quesita sentiatur; vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. Sanchez l. 9. d. 11. & c. Vide etiam Dian. p. 3. t. 4. R. 216. Bonac. p. 6. M. Perez d. 49. f. 2. n. 6.

5. Si exerceatur mente adultera, ut si, dum accedit ad suam, imaginetur aliam, ut animam pascat, quod est mortale. Sanch. Bonac. p. 6. n. 7.

6. Si fiat modo indebito, v. gr. 1. Si non servetur vas naturale: quod multi docent esse veram Sodomiam, alii esse grave peccatum contra naturam; v. 6. præcep. 2. Si sine justa causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alii, secus periculo effusionis seminis, veniale tantum, etsi grave, & graviter increpandum. Dian. p. 3. t. 4. Ref. 204. Si alter conjugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale; quia finis actus conjugalis, scilicet generatio, impeditur: quidam tamen, ut Præp. & Sanchez, dicunt, in femina nullum esse. V. Bon. p. 6. n. 14. & p. 1.

7. Si in loco indebito, v. gr. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

8. Si absque urgente causa fiat tempore indebito. In magna solemnitate, ut Pascha, vel pridie communionis. V. Perez d. 49. f. 3. 2. Quando luxor est gravis, saltem si sit periculum abortus. Nav. Sylv. Sanchez, Con. Fill. n. 337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale; quod enim tunc sine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Unde Dian. p. 3. tr. 1. R. 204. & Con. d. 34. dub. 9. nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando uxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra Azor. docet Sanch. l. 9. d. 21. n. 2. Imo aliqui apud Dian. l. c. ut Pontius l. 10. c. 11. & c. 14. n. 5. & 6. docent, nec veniale esse, si periculum urgeat, quod Sanchez l. c. docet esse probabile, additque M. Perez, si ob finem honestum fiat, nullum esse, & temerè reddere debitum uxorem, si maritus exigat. Vid. d. 49. f. 3.

4. Ex dictis casibus consequenter resolvitur, licitum esse uti matrimonio, 1. Prolis causa, etsi hoc non necessario debeat intendi, dum exercetur, dummodo positive non impediatur; imo etiam aliquando simplici affectu licite excludatur, v. gr. a paupere, ne nimium prolihus gravetur. 2. Ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel compari. Martin. Perez d. 40. sect. 2. ex Con. Pont. Hurtad. &c. contra Sanchez, qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causa, vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua, & relatum ad unum finem, licite refertur ad alium isti non repugnantem, ut docent Sa, Conin. Laym. l. 5. t. 10. c. 4. Mart. Perez d. 49. sect. 2. n. 4. Vid. Dian. p. 2. t. 4. R. 218. Solius tamen sanitatis causa uti, probabile est esse veniale, ut docent S. Thomas, Henricq. Laym. l. c. cont. Mart. Perez &c. II. c.

Quæres, an, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter conjuges?

Resp.

ANIMAD. XVI. Resp. *Tales actus per se iis licent*; quia cui licitus est finis, etiam licent media, & cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Unde licite talibus naturam excitant ad copulam. Quod si vero separatim, & sine ordine ad copulam, v. gr. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata, eo quod ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant jus ad illos. Nisi tamen, ut sæpe contingit, sint conjuncti cum periculo pollutionis, aut conjuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, ut dictum supra l. 3. t. 4. c. 2. d. 4. Dian. p. 3. t. 4. R. 204. & 216.

Unde resolves.

ANIMAD. XVII. 1. *Conjux venialiter tantum peccat* 1. Tangendo se ipsum ex voluptate, & tactum non ita expresse referendo ad copulam, ut contra Vasq. & alios probabiliter docet Sanchez lib. 9. d. 44. 2. Oblectando se veneree, sine periculo pollutionis, de actu conjugali cogitando, dum abest compars, vel actus exerceri non potest. Fill. Laym. Tann. Malder. cum Dian. p. 3. t. 4. R. 224. contra Navar. Azot. &c.

2. Peccat graviter, 1. Vidua, quæ se veneree oblectat de copula olim habita: quia est illi illicita per statum. 2. Bigamus, qui in actu conjugali, cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur, quia est permixtio cum aliena. Laym. l. 1. t. 9. c. 6. vide supra l. 3. t. 4. c. 2. & l. 5. c. 1. dub. 2. ar. 1.

D U B I U M II.

An actus conjugalis sit preceptus, & debitus?

Resp. 1. Etsi conjuges nulla lege obligentur ad usum matrimonii, tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expresse, vel tacite, verecundia scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenentur uti suo jure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractus mutui. S. Thom. in 4. d. 32. q. 1. ar. 2. &c. communiter ex 1. Cor. 7.

Unde resolves.

ANIMAD. XVIII. 1. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur vel ex caritate, v. gr. ad avertendum periculum incontinentia imminens conjugum: V. Per. d. 50. f. 2. n. 4. & 5. vel ex iustitia legali, eo quod salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

2. Conjuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero invito diutius abesse sine necessitate; quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum. Sanchez l. 9. d. 3. Conin. d. 34. d. 2. n. 19. Perez d. 50. f. 3.

3. Peccat mortaliter, qui conjugum serio, & instanter petenti debitum negat, quia est res gravis, & debetur ex iustitia: intellige, nisi petens precibus, aut alia ratione honesta averti possit, & petitio non sit immoderata (nam, si sæpe petenti semel verbis negetur, citra periculum incontinentia, videtur esse tantum veniale, ob levitatem materia: & aliquando, si nimis immoderate, & justo sapius petat, nullum, secundum Perez, d. 50. f. 4.) nec sit alia iusta causa negandi. Bonac. q. 4. p. 1. ex Sanchez, Filliuc. &c. Justam autem, secluso periculo incontinentia utriusque, esse censet M. Perez l. c. n. 6. si plures nascantur filii, quam possint alere.

4. Peccat graviter vir, vel mulier, si se impotentem reddat, etiam mediis alias licitis, ver. gr. jejuniis, &c. invita comparte: imo si aliter non possit reddere debitum, licite non observat jejunia Ecclesiæ; sicut & uxor, si notabiliter iis fiat deformior. Bon. l. c. Sanchez l. 9. d. 3. n. 11. Regin. Conin. Fill. n. 306. &c. Perez d. 50. f. 2.

5. Conjux tenetur reddere debitum, quamvis illicite petenti, si redditio hic & nunc non sit illicita, v. gr. petenti voluptatis causa, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. V. Sanchez l. 9. d. 6. Pont. l. 9. c. 2. Conin. d. 34. d. 6. Perez d. 50. f. 5. Quia malitia alterius non dat illi jus negandi, quod

ANIMAD. XXI. suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine gravi causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

6. Non tenetur reddere 1. Si alter alteri debitum remiserit, v. gr. si consensu mutuo voverint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint divortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax usus domini, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen uti petere, ita reddere licet tam ebrio, quam amanti; nisi esset periculum fetus enecandi. Nav. c. 16. Sylv. Laym. c. 1. n. 9. 3. Si alter moechatus sit; quia frangenti fidem fides frangatur eidem: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterii.

7. Etsi is, qui matrimonio contracto sciens prudens voluntarie cognovit consanguineam uxoris, in primo, vel secundo gradu, non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui, infamia comparte, vovit castitatem, post matrimonium consummatum. Si tamen ante vovisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltem primo bimestri (nisi tamen matrimonium consummaverit) imo etiam post, si uxor consentiat, de quo plura vide apud Laym. c. 11. n. 10.

Resp. 2. Conjux non tenetur reddere debitum, si inde grave damnum, vel periculum sibi, vel proli merito timeat. Perez dist. 50. sess. 4. Unde non tenetur sequentibus casibus.

1. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v. gr. gallico, peste, lepra, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis gravis) Bon. q. 4. p. 1. n. 8. Perez d. 50. Sanchez l. 6. d. 14. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 1.

2. Si petat ab uxore laborante febri, vel alio morbo, cui copula noceret. Bonac. q. 4. p. 1. n. 4. ex Sanchez. &c. item Per. loc. cit. aut, ut quidam volunt, tempore menstrui: Bonac. q. 4. p. 3. n. 11. & p. 6. n. 10. contra Sanchez. Hurt. Per. d. 49. f. 3. aut cum uxor est gravida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timeatur proli jam conceptæ. Imo tunc nec petere, nec reddere licitum est, ut per se patet, ait Laym. c. 1. n. 7. & esse mortale dicit Perez dist. 49. f. 3. (addens ex Sanchez. Conin. & Hurtad. cessante periculo prolis usum matrimonii licitum esse) aut si non possit uxor edere fetum, nisi mortuum: Bonac. q. 4. p. 1. & 2. n. 14. (Laym. tamen c. 7. n. 7. dicit eo casu licere reddere, imo & petere; quod Bon. l. c. concedit, si fiat ob periculum incontinentia) aut non possit edere, nisi cum præsentis periculo vite. Bonac. l. c. n. 7. Laym. l. c. n. 6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia gravi ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat Laym. l. c. ex Sanchez. l. 7. d. 102. n. 11. Denique propter grave periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partus) potest conjux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentie. Sanchez. Præpos. Palaus, Dian. p. 6. t. 7. R. 64. p. 9. t. 7. R. 4.

3. Si alter debitum exigit innaturali modo, nisi tamen ex negatione timeantur graviora mala: v. g. rixa, odium, incontinentia.

Quæres, An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Resp. Possunt quidem conjuges ex gravi causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in usu matrimonii, vel post usum faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum rejiciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne indirecte quidem, sed tantum permittitur, ut non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris est, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonii. Unde tales non excusant paupertas imminens, aut periculum ex partu.

Unde resolves.

1. Licite interruptitur actus conjugalis, etsi ex natura concitatione secuta sit pollutio, dummodo sit iusta causa interruptendi, v. g. si ex continuatione imminet periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interveniat. V. Per. d. 49. f. 9.

2. Peccat probabiliter femina, quæ in usu matrimonii

nisi animam alio distrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen, ut ex Per. l. c. n. 7. docet Sanch.

D U B I U M III.

An, & quibus ex causis possit fieri divortium?

Resp. 1. Etsi matrimonium consummatum inter Christianos nullo casu solvi possit, quoad vinculum, vivente utroque conjuge (V. Sanch. & Per. d. 25. f. 9. d. 55. f. 4.) divortium tamen, seu potius separatio quoad torum fit sequentibus casibus.

ANIMAD. XXVIII. 1. Si alter conjux moriatur. De quo si est certum, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen, & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superveniente, an prior vivat, debent separari, cum forte non vivat, ideoque matrimonium sit validum.

ANIMAD. XXIX. 2. Si ex conjugibus infidelibus, altero ad fidem converso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacifice cohabitare velit, sine contumelia Creatoris) idque ex dispensatione divina, in favorem fidei, ut patet ex 1. Cor. 7. 15. Perez d. 26. f. 4. &c. commun.

3. Si ante Matrimonii consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi possunt sine injuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. Perez l. c. &c. communiter.

ANIMAD. XXX. 4. Si Papa ex alia justa causa dispense ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. Nav. Bell. Per. d. 20. f. 7.

Resp. 2. Manente vinculo matrimonii, licite fit divortium, & separatio quoad torum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob gravem, & justam causam, qualis est.

ANIMAD. XXXI. 1. Alterius conjugis culpabile adulterium (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriae, in qua caro cum alia dividitur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum. Bonac. q. 4. p. 5. n. 2. contra Fill. Sanch. Perez d. 56. f. 1. & 2. ex Matth. 5. & ex c. Gaudemus, c. Ex literis, non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici. Bon. Sanch. Per. ll. cc. licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, ut nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens vero non, nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si uterque conjux particeps sit ejusdem criminis, vel æqualis. Sanch. l. 19. d. 6. Bon. l. c. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognoverit. Bon. ex Conin. Henr. Fill. Per. f. 3. ubi vide plures casus exceptos.

2. Sævitia mariti, vel uxoris. Ex qua si grave periculum comparti imminet, potest separatio peti a iudice, imo, si mortem minetur, vel venenum pareat, potest divertere ante iudicis consensum. Vide Bon. l. c. Laym. Per. f. 3.

3. Si conjux compartem trahat in peccatum, v. g. sollicitet ad hæresim, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imo tenetur, si periculum sit grave. Laym. l. 5. t. 10. p. 3. c. 7. n. 16.

4. Morbus contagiosus, v. gr. lepra. Quod si tamen sine gravi detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

5. Hæresis, vel apostasia superveniens matrimonio. Quo casu si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur conjugem conversum recipere, saltem ex iustitia: nam ex caritate aliquando tenetur, ut si sit periculum incontinentiæ. Bon. Laym. l. c. Perez d. 57. f. 1.

6. Mutuus consensus. Ex quo licite se separant vel toro, sive ad tempus, sive in perpetuum, ob finem spirituales, vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti nisi uterque ingrediatur religionem, vel uxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria, Azor. &c. vel saltem quinquagenaria, Sanc. Bon. Barb. Dian. p. 3. t. 4. R. 73. manente in sæculo, in voto continentiae) maritus suscipiat sacros Ordines. Porro,

apud quem, & cujus expensis, facto divortio, liberi sint educandi, vid. Laym. hic l. c. & Sanch. Vi. de Per. d. 58. & 59. Bon. q. 31 p. 5. n. 11.

Quæres, An uxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & uxoris. ANIMAD. XXXII.

Excipiuntur tamen sequentes casus.

1. Si ex sequela timeatur grave onus, vel periculum, v. gr. vitæ, pudicitiae, vel salutis; vel uxor a viro peregre non alatur.

2. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facile sit sequi; secus tamen, si ante fuit vagus, idque ipsa scivit.

3. Si in contractu matrimonii additum fuit pactum de non mutando domicilio, & nulla gravis necessitas urgeat.

ANIMADVERSIO I.

Valide, & licite contrahi potest cum pacto continentiae &c.

Affertio Busemb. falsa est, sicuti falsa est ratio ab eo allata. Pactum enim continentiae cum matrimonii essentia pugnat. Matrimonium enim ex communi Theologorum sententia ita definitur: Matrimonium est viri, & mulieris maritalis conjunctio inter legitimas personas, individuum vite consuetudinem retinens. Cujus definitionis partes ut planius intelligantur, docendum est, „quamvis hæc „omnia in perfecto matrimonio insint, consensus videlicet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio, „& vinculum, quod ex ea pactioe efficitur, & conjugum copulatio, qua matrimonium consummatur, nihil „horum tamen matrimonii vim, & rationem proprie habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui conjunctionis vocabulo significatus est. „Ita Catech. Conc. Trid. p. 2. cap. 8. n. 3. Porro obligatio, & nexum ex maritali pactioe profectus nihil aliud est, nisi mutua conjugum obligatio reddendi debitum, seu consentiendi in carnalem copulam. Hinc D. Thom. suppl. q. 48. art. 1. ait: Unde patet, quod bene dixerunt illi, qui dixerunt, quod consentire in matrimonium, est consentire in carnalem copulam implicite, non explicite. Non enim debet intelligi, nisi sicut implicite continetur effectus in sua causa; quia potestas carnalis copulae, in quam consentitur; est causa carnalis copulae, sicut potestas utendi re sua est causa usus. At qui pactum continentiae ineunt, potestatem carnalis copulae, seu obligationem reddendi debitum sibi adimunt: ergo pactum continentiae cum matrimonii essentia pugnat. Quare idem S. Doct. ad 3. art. 1. cit. ait: Ad tertium dicendum, quod illa conditio explicite (hoc est consensio in te, dum tamen non cognoscas me, quæ conditio est pactum continentiae) non solum adni, sed etiam potestati contrariatur copulae carnalis; & ideo est contraria matrimonio.

Exemplum B. Virginis, & S. Joseph nihil efficit; quia B. Virgo, & S. Joseph matrimonium cum pacto continentiae non contraxerunt; quia uterque, ut ait S. Thom. p. 3. qu. 29. art. 2. consensit in copulam conjugalem, non autem expresse in copulam carnalem, nisi sub conditione, si Deo placeret. At copula conjugalis nihil aliud est, nisi mutua potestas in copulam carnalem; quæ mutua potestas in copulam carnalem excludit pactum continentiae. Præterea expresse consentire in copulam carnalem sub conditione, si Deo placeat, conciliari non potest cum eodem pacto continentiae, quod absolute, & expresse excludit consensum in copulam carnalem, quia includit expressum & absolutum dissensum copulae carnalis. Ergo B. Virgo nec ante matrimonium, nec in ipso matrimonio votum virginittatis emisit, sed post matrimonium simul cum S. Joseph. Postmodum vero, inquit idem S. Doct. p. 3. qu. 28. art. 4. accepto sponso, secundum quod mores illius temporis exigebant, simul cum eo virginittatis votum emisit.

Porro votum virginittatis ab utroque conjuge ex reciproco consensu emissum post matrimonium rite celebratum, illud non destruit, sicut destruit, si antea emittatur.

ANIMADVERSIO II.

Non videtur licitum contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatem.

Animadverte indolem probabilis opinatoris agentis non videtur, quasi hac de re dubitari possit, & contrarium quoque videri queat. At loco illius videtur substituentum est, certum est.

Qui

Qui enim contrahunt tantum ob voluptatem carnis, ex epicuraorum grege sunt, quos peccare, res est indubitata. Tob. 6. 17. dicitur: *Qui conjugium ita suscipiunt, ut dum a se, & a sua mente excludant, & suae libidini vacent, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem damnium super eos.* Hinc ab Innoc. XI. proscripta est illa prop. n. 9. *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa, ac defectu veniali:* ergo implicite damnatam quoque est dicere, quod liceat conjugium inire ob solam voluptatem carnis. Hinc porro efficitur, ut certum quoque peccatum sit, matrimonium contrahere propter solam vanitatem. Prior culpa luxuriae est, altera inanis gloriae, & utraque eo major, quo sacramenti sanctitas eo ipso tempore polluitur, quo suscipitur.

ANIMADVERSIO III.

Licite etiam contrahitur ob fines honestos, extrinsecos finis intrinseci sacramenti.

Hic prae oculis habenda est solidissima doctrina Catech. Rom. p. 2. cap. 8. n. 13. 14. ubi ait: „Sed quibus de causis vir, & mulier conjungi debeant, explicandum est. Prima igitur ratio est, haec ipsa diversus sexus, naturae instinctu expetita societas, mutui auxilii spe conciliata, ut alter alterius ope adjutus, vitae incommoda facilius ferre, & senectutis imbecillitatem sustinere queat.

„Altera est procreationis appetitus non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & divitiarum heredes relinquantur, quam ut verae fidei, & religionis cultores educantur. . . . atque una haec etiam causa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit. . . .

„Tertia est, quae post primi parentis lapsum ad alias causas accessit, . . . ut scilicet, qui sibi suae imbecillitatis conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonii remedio ad vitanda libidinis peccata utatur. De quo ita Ap. scribit: *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquaeque suum virum habeat.*

„Hic igitur sunt causae, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui pie & religiose, ut sanctorum filios decet, nuptias velit contrahere. Quod si ad eas causas aliae etiam accedant, quibus homines inducuntur in matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi praeposant, ut heredis relinquendi desiderium, divitiarum forma, generis splendor, morum similitudo; huiusmodi sane rationes damnandae non sunt, cum matrimonii sanctitati non repugnent.

Idem docet S. Carolus Bor. in instruct. de sacram. matrim. quae documenta ex D. Aug. lib. de bono conjugali cap. 3. desumpta sunt, ut legi potest apud Nat. Alexandrum Theol. t. 2. p. 61. reg. 5.

Ex his intelligitur, matrimonium iniri quidem sine culpa posse ob finem aliquem honestum secundarium matrimonii, cum tamen finis secundarius principali alicui fini ejusdem matrimonii accedat, nec principalis finis loco habeatur. Nam si fines secundarii principalium loco habeantur, ex allata Catechismi doctrina, & S. Caroli Bor. ac D. Augustini auctoritate perperam agitur; quia ordo pervertitur. Hinc Concilium Colonienae ab eodem Nat. Alex. cit. ait: *Nam si neque ob prolem suscitandam, neque ob fornicationem vitandam, sed potius divitiarum, aut opum nanciscendarum, aut alterius rei gratia matrimonium contrahatur, perperam agitur, ac graviter in sacramentum peccatur.*

Quod si fines matrimonio extrinseci non solum honesti sunt, sed etiam altioris ordinis, uti est Religionis conservatio, & dilatio, pax inter discordes principatus componenda, non solum sine culpa, sed cum virtute tamquam fines primarii matrimonii proponi a conjugibus sibi possunt. Nam ipse finis primarius matrimonii, hoc est proles, ad eos fines laudabiliter refertur: ergo multo magis matrimonium eo referri potest.

ANIMADVERSIO IV.

Secus est de Sacerdote . . . quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum.

Nonnulli quidem insignes Theologi, ut Canus, Estius, Sylvius, & alii Sacramenti matrimonii ministrum Sacerdotem esse volunt, quorum sententiam veluti probabilior sequitur Concina Theol. t. 10. p. 191. c. 5. & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 65. num. 5. §. 2. At contraria quoque teste eodem Concina num. 4. gravissimos patronos habet, & apud Scholasticos Theologos communis est; quam docet D. Thom. Suppl. qu. 42. ar. 1. ad 1. ubi ait: *Quod verba, quibus consensus exprimitur matrimonialis, sunt forma huius Sacramenti, non autem benedictio Sacerdotis, quae est quoddam sacramentale.*

Haec sententia erui videtur ex Conc. Florent. in decr. Eug. IV. ad Arm. ubi dicitur: *Causa efficiens matrimo-*

nii regulariter est mutus consensus per verba de praesenti: at qui matrimonium efficit, ejus minister est: ergo contrahentes sunt ministri matrimonii. Respondent adversarii, contrahentes esse ministros matrimonii, non ut Sacramentum est, sed ut est civilis contractus.

At haec responsio separat rationem Sacramenti a natura contractus in matrimonio inter fideles inito; quae separatio non videtur admittenda.

Præterea cum Eugenius IV. absolute, & sine limitatione dicat, causam efficientem matrimonii esse mutuum consensum per verba de praesenti, absolute, & sine limitatione intelligendus est de matrimonio seu quatenus civilis contractus est, seu quatenus Sacramentum.

Adde, quod Syn. Trid. sess. 24. cap. 1. de refor. matrim. haec habet: *Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta, rata, & vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit &c.*

Hic quoque adversarii dicunt, esse sermonem de matrimonio, ut civilis contractus est, non ut est Sacramentum. Sed præter haec: nus dicta, huic responsioni illud quoque repugnat, quod sacra Syn. initio huius sess. & canonum suam doctrinam inscribit de *Sacramento matrimonii*. Præterea initio ejusdem sessionis inter matrimonia veteris legis, & evangelicæ illud unum discrimen affert, quod hæc illis per Christum gratia præstent, & inter novæ legis sacramenta annumeranda sint. Ergo matrimonia novæ legis eodem contrahentium consensu constantia sine ulla additione sunt sacramenta. Accedit, quod matrimonia clandestina, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, non solum vera, sed etiam rata matrimonia a sacra Synodo appellantur: at matrimonia rata idem sonant, ac Sacramentum matrimonii. Est enim apud omnes vulgo celeberrima illa distinctio matrimonii in legitimum, seu legale, ratum, & consummatum: at nomine matrimonii rati omnes intelligunt matrimonium, ut Sacramentum est, seu matrimonii Sacramentum; eademque sacra Synodus can. 6. huius 24. sess. nomine matrimonii rati intelligit Sacramentum matrimonii, dum ita definit: *Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solumnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.* Enim vero absurdum est putare, sacras Synodos Florentinam sub Eug. IV., & Tridentinam de matrimonio loquentes separare naturam Sacramenti a ratione contractus, cum id nullis verbis significent, & cum matrimonii inter fideles initi nomine omnes vulgo Sacramentum matrimonii intelligant, non secus ac baptismi, confirmationis &c. vocabulo accipiant Sacramentum baptismi, confirmationis &c. An, cum sacra Syn. Trid. eodem c. 1. cit. inhabiles ad contrahendum matrimonium reddit, qui sine praesentia Parochi, vel alterius Sacerdotis de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & testium illud contrahere attentant, ponit matrimonium praesente Parocho nihil dicente, & testibus celebratum non esse Sacramentum? Si huiusmodi matrimonium non esset Sacramentum, non hortaretur tantum, sed præciperet, ut conjuges, antequam a Sacerdote Sacramentum fulciperent, simul non cohabitarent, ne sine divina gratia, matrimonium Sacramenti vi, & natura destitutum consummarent: at sacra Synodus ad id hortatur tantum, hoc non præcipit, & verba Sacerdotis benedictionem sacerdotalem, non Sacramenti formam appellat. Huc quoque spectat declaratio sacre Congreg. afferenda c. 3. dub. 2.

Matrimonium, Sacramenti vim habet, quatenus est signum vinculi, quo Christus cum Ecclesia conjungitur. Hinc Ap. Ephes. 5. ait: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* At vinculum Christi cum Ecclesia conjugali vinculo significatur: vinculum autem conjugale non Sacerdos benedicens, sed contrahentes efficiunt: ergo contrahentes sunt ministri Sacramenti matrimonii. Nec mirum est, homines laicos esse ministros ordinarios Sacramenti matrimonii, cum Christus matrimonii contractum ad Sacramenti dignitatem exegerit. Sed de his hæcenus.

Hanc enim rem attigi, ut quæ mihi probabilior sententia videtur, innuerem.

ANIMADVERSIO V.

Requiritur consensus de praesenti . . . expressus; sufficit tamen exprimere per alium . . . his tacentibus.

Ad valorem matrimonii requiritur, & sufficit consensus verbo, scripto, aut nutibus expressus, sicuti requiritur, & sufficit in aliis contractibus. Hinc Concilium Florentinum mox citatum ait, consensum mutuum regulariter per verba exprimi; & Innoc. III. cap. Tue 25. tit. 1. lib. 4. decr. ait: *Quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum: sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba con-*

consensum exprimentia de presenti. Nam surdi, & muti possunt contrahere matrimonium per consensum mutuum sine verbis. Ergo consensus legitimus quocumque modo sufficienter expressus sufficit ad valorem matrimonii; quæ est communis sententia, ut habet La-Croix p. 20. n. 231. Quam Catech. Rom. p. 2. c. 8. num. 7. tradit his verbis: *Sed verborum loco tum natus, & signa, quæ intimum consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt, cum ipsa etiam taciturnitas, cum puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur.* Idem docet D. Thom. Suppl. qu. 45. art. 2. ad 2. & 3. Et Bonifacius VIII. cap. unic. *Si infantes* tit. 2. lib. 4. in sext. idem expresse tradit de sponsalibus, quæ parentes pro filiis contrahunt, si filii præsentibus fuerint, nec contraxerint; quod de matrimonio quoque intelligi debet.

Quia tamen verba sunt ordinaria signa mentis, & voluntatis, idcirco ii, qui loqui possunt, suum consensum verbis exprimere debent, ut docet S. Thom. ar. 2. cit. & Catech. n. 5. cap. cit. quæ est Ecclesiæ consuetudo, a qua recedendum non est. Hinc Rituale Rom. ita præscribit: *Debet curare Parochus, ut consensus patris per verba exprimat, nisi forte aliquis ex contrahentibus sit mutus, in quo signa sufficiunt.*

ANIMADVERSIO VI.

Sufficit conditionatus. . . flante conditione &c.

Recte quidem, sed addendum matrimonium nullum esse, si conditio non stet, ut ex se patet. Hinc S. Th. Suppl. q. 47. ar. 9. ait: *Si conditio apposta est de presenti, (idem dicas, si est de præterito) & non est contraria matrimonio, siue sit honesta, siue non honesta, fiat matrimonium flante conditione, & ea non flante non fiat.*

ANIMADVERSIO VII.

Sufficit sub conditione &c. Ratio est &c.

Hæc Busembau doctrina nititur cap. ult. tit. 5. lib. 4. decr. ubi Gregorius IX. inquit: *Licet alie conditiones (quæ non sunt contra substantiam conjugii) apposte in matrimonio, si turpes, aut impossibiles fuerint, debeant propter ejus favorem pro non adjectis haberi.* Hoc tamen intelligi debet quoad forum externum. Nam quoad forum conscientie matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum, ut ait Innoc. III. supra cit. ergo si consensus desit, matrimonium in veritate non contrahitur. Hinc D. Thom. Suppl. q. 45. ar. 4. ait: *Expressio verborum sine interiori consensu matrimonium non facit:* & Innoc. III. cap. 5. *Tuas dudum* tit. 4. lib. 4. decr. inquit: *Et si solus (consensus legitimus de presenti) defuerit, cetera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.*

Ceterum cum conditiones de futuro necessario, vel impossibili, nugatorie sint, & inanes, conjugalis contractus gravitatur, & Sacramenti reverentia adversantur, ideoque valde vituperabiles sunt, & ab eo alienæ esse debent.

ANIMADVERSIO VIII.

Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis &c.

Ita sane cap. ult. a Busemb. & mox cit. Et ratio est, quia qui sub tali conditione contrahit, nexum dissolubilem a conditione pendentem contrahit: ergo matrimonium non contrahit: præterea contractus efficit divino, naturalique jure vetitum, ideoque nullum.

At inquit, idem esse dicendum de eo, qui sub conditione turpi matrimonio non repugnante contrahit. Resp. In hac quoque specie quoad forum conscientie matrimonium nullum esset, si nexum dissolubilem a conditione pendentem reipsa inire vellet, qui ita contraheret.

Sed quia conjugalis contractus sub turpi conditione matrimonio non contraria ita accipi potest, ac si duplex sit contractus, alter, quo matrimonium contrahitur, alter illi adjectus, quo partes in rem turpem, ut in alterum, sacrilegium &c. consentiunt, Ecclesia in favorem matrimonii judicans, conditiones turpes habet pro non adjectis, & matrimonium quoad forum externum ratum habet.

ANIMADVERSIO IX.

Consensus sub conditione honesta de futuro est contractus sponsalium tantum, & non matrimonii, quia hic debet esse de presenti.

Hactenus recte; quod intelligi debet, etiam si consen-

sus exprimat per verba de presenti, e. g. accipio te in uxorem, si pater meus consenserit. Quæ sententia non solum est D. Thomæ, sed, ut ait P. Concina Th. t. 10. p. 208. n. 28. communis apud omnes, eamque tradit Urbanus III. cap. 5. *Super eo* tit. 5. lib. 4. decr. Quare illud consecrarium Busemb. matrimonium non validari sine novo consensu, postquam conditio impleta fuerit, legitimum est. Sponsalia enim in matrimonium transire nequeunt, nisi accedente novo consensu de presenti, sine quo matrimonium nullum est: sed consensus sub conditione honesta de futuro non habet, nisi vim sponsaliorum. Ergo &c. Hinc rejicienda est opinio Filiiuc., Laym., & aliorum, qui contrarium esse probabile putant teste Busemb. nec repugnante. Anacletus t. 4. juris can. p. 76. n. 17. hanc eandem contrariam opinionem probat, si consensus coram Parocho, & testibus expressus fuerit, eamque apud juris canonici interpretes nonnullis tamen repugnantibus communem facit.

Hanc enim desumi putat ex cap. *Super eo* mox cit. ubi Urbanus III. inquit: *Super eo vero, quod postulasti, utrum ille, qui in quamdam mulierem consensit, si pater ejus suum præstaret assensum, sit ad consummandum matrimonium compellendus; respondemus, quod cum consensus liber dici non possit, qui in alieno arbitrio reservatur, ac conditionem ipsam canonica non improbet insinuat, nisi voluntas patris postmodum intercedat, nequaquam cogendus est ad matrimonium contrahendum.* Ergo, inquit Anacletus, accedente patris consensu ad matrimonium consummandum cogendus est; ideoque accedente patris consensu matrimonium sine novo consensu validum, & ratum est.

Resp. Summus Pontifex ait *contrahendum*, non consummandum. Cur Anacletus illud *contrahendum* accipit perinde ac si consummandum diceret? Quia, inquit, Pontifex de matrimonii consummatione interrogatus fuerat: ut ergo responsio interrogationi respondeat, illud *contrahendum* accipi debet, prout idem est, ac consummandum. Mirum sane est, quod summus Pontifex contractum matrimonii cum ejusdem consummatione confundat, & pro eodem accipiat res tantopere inter se discrepantes.

Animadvertendum ergo est, Pontificem non fuisse interrogatum, utrum qui contraxit per verba de presenti sub conditione futura, matrimonium consummare teneatur accedente conditione, hoc est patris consensu, sed utrum matrimonium consummare teneatur conditione non impleta, hoc est consensu a patre non præstito. Dubitabatur enim, utrum talis contractus esset matrimonium de presenti, an promissio de futuro sub conditione, ideoque quærebatur, utrum contrahens ad consummandum matrimonium esset cogendus.

At Pontifex pro certo habebat, contractum non fuisse conjugalem; sed solum conjugii promissionem, ut se explicat in fine capituli, ubi ait: *Cum hujusmodi consensus non sit de presenti habendus, licet per verba de presenti evidenter exprimat, qui in alieno arbitrio non habito, sed habendo consistit.* Quare respondet, contrahentem, hoc est promissorem sub conditione non solum non esse cogendum ad matrimonium consummandum, sed ne ad contrahendum quidem, nisi voluntas patris postmodum intercedat. Hic est genuinus sensus citati canonis, ut intelliget quicumque dictorum seriem attente, & sine præjudicii considerabit.

Anacletus cum Busemb. 2. objicit: omnis contractus sub conditione honesta futura celebratus, hac impleta, purificatur, seu absolutus, & perfectus evadit: ergo, inquit Anacletus, etiam contractus matrimonii.

Resp. Antecedens verum est, loquendo de contractu in genere suo; at contractus sub conditione honesta de futuro non est matrimonium conditionatum, etiam si exprimat per verba de presenti, e. g. *Accipio te in meam conjugem, si pater meus consenserit*, ut falso ponit Anaclet., & La-Croix p. 22. n. 247. sed contractus sponsalium, ut docet D. Thom. Suppl. qu. 47. art. 5. & communis sententia teste Concina, & Urban. III. mox citatus. Et ratio est, quia per matrimonium fit reciproca corporum traditio, quæ vel est, vel non est, nec potest esse suspensa: at conditio futura traditionem corporum suspendit: ergo matrimonio adversatur, & sponsaliorum tantum contractus efficit. *Illæ verba accipio te in uxorem, si pater meus consenserit*, reipsa nugatoria, & contradictoria sunt: nam qui ita loquitur, accipit mulierem in uxorem, ut ipse ait, nec tamen accipit, quia acceptionem suspendit addita conditione, si pater meus consenserit; non secus ac qui dixerit, *do tibi decem aureos, si pater meus consenserit*, quos reipsa non dat. Sicuti ergo hæc non est datio pecunie, nec datio fit, etiam si pater post consentiat, nisi pecunia reipsa tradatur; ita qui ait, *accipio te in uxorem, si pater meus consenserit*, reipsa non tradit seipsum in matrimonium, nec traditio fit, etiam si pater postea consentiat, nisi

nisi seipsum reipsa tradat in maritum per novum consensum.

Quare cum talis contractus sit sponsaliorum, & illud accipio perinde sonet, ac accipiam, nisi velimus, contractum esse nugatorium, & nullum; idcirco impleta conditione efficitur contractus absolutus, & perfectus sponsaliorum, non matrimonii, quidquid contra sentiat Anacletus, La-Croix, & alii.

At subdit Anacletus: „ Confirmatur (sententia quam tradidit) ex repetitis declarationibus Cardinalium per Romanos Pontifices approbatis, de quibus vide apud Fagnanum in cit. cap. *Super eo*, vi quarum habetur, quod matrimonium per verba de presenti sub honesta conditione de futuro contractum, etiam post Concilium Tridentinum valeat, nec opus amplius sit, ut in presentia Parochi, & testium fiat, ad evitandas lites, & difficultates, quæ ex diversitate opinionum inter Doctores facile oriri possent. “

Resp. Anacletus perseverat in suo falso supposito, quod scilicet contractus expressus per verba de presenti sub honesta conditione de futuro sit matrimonium, quod non probat, nec probare unquam poterit, & quod falsum esse, ex mox dictis constat; quod intellige spectata vi verborum. Nam quoad veritatem, & conscientiam spectandus est animus, & consensus contrahentium, qui forte appositam conditionem pro nihilo habere possunt.

P. Concina Theol. t. 10. p. 208. num. 28. hanc decisionem Congregationis Conc. Trident. coram Clem. VIII. affert: *Titius cum Berta coram Parocho, & testibus contraxit matrimonium per verba de presenti, sed hac tamen conditione, si id salvo meo honore fieri potest, & si fratribus meis placuerit. Deinde non expectato conditionis eventu copulam habuit cum Berta affectu maritali, & copula scitur a multis. Queritur, an per hoc sit jam firmatum matrimonium de presenti, nec oporteat expectare conditionis eventum. Et ratio dubitandi est, quoniam contractus ille coram Parocho, & testibus, cum fuerit per appositam conditionem suspensus, non potuit habere vim matrimonii de presenti, sed sponsalium de futuro; & copula cum affectu maritali subsensura, quamvis ostendat recessum fuisse a conditione, tamen non sufficit ad matrimonii veritatem, nisi de presenti contrahatur coram Parocho, & testibus. Sacra Congregatio Concilii censuit, in casu proposito valere matrimonium, nec requiri, ut de novo coram Parocho, & testibus contrahatur.*

Resp. Sacra Congreg. ita censuit, quia posuit contrahentes non jam recessisse a conditione, sed conditionem appositam pro nihilo habuisse. Quia enim Titius non expectato conditionis eventu copulam habuit cum Berta affectu maritali, se ejus maritum esse posuit, & facto comprobavit, ideoque suum consensum non conditionatum, sed absolutum fuisse, declaravit. Hac presumptione nititur sententia sacre Congregationis, quæ secundum ea judicat, quæ foris apparent.

ANIMADVERSIO X.

Si uterque dubia fide contraxit, vel dubitat de ejus valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis investigationem.

Hactenus recte & vere. At Busemb. subdit: *Secus post eam. Bon.*

Hæc sententia loquendo de matrimonio bona fide contracto, cui superveniat dubium de valore, & post inquisitionem nil resciri, nec dubium deponi possit, videtur, inquit La-Croix p. 29. num. 302. saltem spectata ratione esse probabilior.

Ratio ejus est „ 1. quia præmissa sufficienti diligentia, conjuges habent invincibilem ignorantiam de invaliditate: ergo manet possessio pro validitate: ergo pergere possunt supponentes valere. “

Resp. Hæc ratio nullius momenti est. Aliud enim est ignorantia invincibilis, quia quis aliquid sibi licere invincibiliter putat, aliud dubitatio invincibilis, qua quis dubitat, utrum aliquid sibi liceat. Prior a peccato excusat, non item posterior, imo hæc culpam involvit, quia periculum violandæ legis involvit, & quia qui cum dubio agit, non agit ex fide, hoc est ex persuasione conscientiz, ideoque peccat ex Apostolo dicente: *Omne, quod non est ex fide, peccatum est.*

Porro conjuges, qui præmissa sufficienti diligentia, & inquisitione de valore matrimonii, de eo nihilominus dubitant, illud quoque invincibiliter dubitant, utrum eis liceat petere debitum, quia licita debiti petitio, matrimonii valorem ponit: ergo cum hoc dubio petentes debitum, peccant.

At inquis, ut quis licite debitum petat, non est necessarius valor matrimonii, sed sufficit in dubio de valore, certa matrimonii possessio, in qua possessione esse pa-nuntur conjuges de valore dubitantes; quia in dubio melior est conditio possidentis; & hæc est La-Croixii ratio.

Resp. Aliud est, matrimonium in dubio non esse dissolvendum, quod concedimus, aliud est debitum licite peti posse, quod omnino negamus. Possessio matrimonii, ejusque indissolubilis ratio postulat, ne dissolvatur, nisi ex certa ratione: at possessio eadem matrimonii non efficit, nec efficere potest, ut matrimonium reipsa sit validum, si invalidum fuit ab initio. Quare ex possessione ratio sumi non potest, ut matrimonium ponatur validum, cum de ejus valore dubitatur. Ex quo fit, ut qui dubitat, debitum petere non possit, etiam si possideat.

2. Ratio La-Croixii est: „ Durissimum est compellere homines culpæ immunes, ut vitam cœlibem ducant; ad hoc autem compellerentur, si uti non possent matrimonio. “

Resp. Hæc ratio nostræ corruptæ indoli accommoda, animum vellicat, & facile suadet: at indignum Theologo est, & bono christiano, ut lex valere nolit, nisi mollis, & facilis sit. Si La-Croixii ratio vim haberet, matrimonii usus Religiosis, & Clericis sacris initiatis cum Luthero permittendus esset. Cur enim homines culpæ immunes compellendi sunt, ut vitam cœlibem ducant? Hoc jagum durissimum est. Hic est discursus La-Croixii, qui discursus Luthero relinquendus erat, nec a catholico, & religioso homine adhibendus. Nos, homines non compellimus, ut vitam cœlibem ducant, sed cum Apostolo dicimus: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*: eos autem cum eodem Apostolo compellimus, ut a fornicatione, quæ a regno Dei excludit, abstineant, & consequenter a copula, de qua merito dubitatur, utrum sit fornicaria.

3. Ratio est hæc: „ Id videtur sufficienter decisum a Lucio III. cap. *Dominus*. Ibi enim supponit, si secundo matrimonio bona fide contracto superveniat dubium de morte prioris conjugis, posse eum, qui bona fide contraxit, petere debitum, & alterum, etiam si mala fide contraxerit, posse reddere. Similiter cap. *Lauda-bilem* de frigid. & malef. dicitur superveniente dubio de impotentia, utrumque posse ad triennium reddere, & petere debitum. “

Resp. Hæc sunt verba Lucii III. cap. cit. *Si aliquis, vel aliqua de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum, ei, qui sibi nupsit, debitum non denegat postulanti, quod a se tamen noverit nullatenus exigendum.*

Hæc verba perspicua sunt, & decretoria contra La-Croixium, qui dicit conjugem in hoc dubio posse etiam petere, ita ut mirum sit, quod La-Croix citare ausus sit Lucium III. cap. *Dominus* pro sua sententia, quam Summus Pontifex apertissime, & fide dubitatione destruit. Accedit Innoc. III. cap. *Inquisitionibus* de sent. excomm. ubi ait: *Credimus distinguendum, utrum alter conjugum pro certo sciat impedimentum conjugii, propter quod sine mortali peccato non valet carnale commercium exercere, quamvis illud apud Ecclesiam probari non possit, an non sciat certo, sed credat. In primo casu debet potius excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quam per carnale commercium peccatum operari mortale. In secundo distinguimus, utrum habeas conscientiam hujusmodi ex credulitate levi, & temeraria, an ex probabili, & discreta; & quidem ad sui Pastoris consilium (conscientia levis, & temerarie credulitatis explosa) licite potest non solum reddere, sed exigere debitum conjugale. Verum cum conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, & discreta, quamvis non evidenti, & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro, vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientie committat offensam.*

Respondent aliqui, ait La-Croix, ibi tantum dici, „ quod non liceat petere ante majorem inquisitionem. “ At hæc interpretatio est penitus arbitraria, imo textui contraria; quia credulitas probabilis, & discreta inquisitionem sufficientem supponit, sine qua credulitas esset indiscreta.

Lugo, subdit La-Croix, de just. d. 17. num. 88. dicit, ex contextu constare, quod Pontifex ibi loquatur de casu, in quo conjux habet judicium probabile de sola nullitate matrimonii, & nullum habet probabile motivum pro valore, ac tum non posse petere, sed tantum reddere, nisi aliunde sibi formet conscientiam secundum dicta num. 300.

Resp. Negamus id constare ex contextu, quia Pontifex id non dicit; imo ex contextu colligitur, Pontificem loqui seu de casu, quo conjux habet solum rationem pro nullitate, seu de casu, quo rationem etiam contrariam habeat, quæ tamen priori non prævaleat. Credulitas enim discreta, & probabilis includit timorem, seu dubitationem de opposito; quæ dubitatio de opposito vel oriri potest ex oppositis rationibus, vel ex rationibus infirmioribus, licet nullæ in contrariam adsint rationes.

Hæc scilicet Busemb. & La-Croixii opinio, versatilis probabililitatis misera soboles est, contra quam satis dictum

Atum fuit lib. 1. tract. 1. dub. 2. & dub. 3. quo lectorem remitto, unde præfens La-Croixii opinatio affatim exploditur. Pro ea affert ille quidem multos recentes opinatores; sed pro contraria stare fatetur S. Thom. S. Bonavent., (quorum textus legi possunt apud Genettum Th. t. 5. p. 286. qu. 27.) S. Ant. P. Sotum, Ledesm. Val. Vásq. Azor. Rebell. Pont. Hurt. Turr. Arr. Averfa q. 21. §. 2. & alios 17. cum Schild.; quorum, ac præcipue Sanctorum Th. Bonav. Antonini auctoritas sine comparatione prævalet contrariæ.

Idem La-Croix p. 28. nu. 299. ait: „ Qui probabiliter „ putat, matrimonium esse validum, licite petit debitum --- etiam si opinio pro invaliditate esset probabilior. „ Quæ opinatio pariter ex versatili probabilitate orta, tum ex dictis de probabilitate, tum ex mox disputatis explodenda omnino est. De his consule etiam, si lubet, tum Genettum qu. cit. tum Concina Theol. t. 10. p. 381. cap. 6. §. 3.

Nam quod dicitur cap. 5. *Laudabilem* t. 15. de frig. & mal. lib. 4. de cr. quibus cohabitatio per triennium conceditur, si frigiditas ante probari non possit, experiendi causa, id ad alia dubia de valore matrimonii non est transferendum, quia sacri canones de aliis dubiis circa valorem matrimonii aliter loquuntur.

Hic forte quæris, utrum, dum uterque conjugum de valore matrimonii dubitat, uterque petenti debitum reddere teneatur? Resp. Dum conjux debitum petit, ponendum est, ipsum bona fide niti, ideoque illi reddendum est juxta mox dicta, etiam si reddens dubitet de valore matrimonii. At si qui petit, de valore matrimonii dubitet, hic jure petendi ex mox dictis privatur: at non est reddendum debitum ei, qui jure petendi privatus est, ne reddens illius peccato societur: ergo petenti debitum cum dubio de valore matrimonii, debitum non est reddendum; quod intellige, cum petentis dubitatio reddenti comperta est.

ANIMADVERSI O XI.

Si fiat cum gravi periculo vitæ, aut sanitatis. Hastenus recte: addit Busemb. Nisi tamen sit causa gravis, cui damnum corporale videatur postponendum &c.

P. Concina Theol. t. 10. p. 366. num. 4. contra ita loquitur. „ Quando grave detrimentum propriæ salutis imminet, tamen si periculum incontinentiæ adsit in petente, reddendi obligatio non urget; quia tunc aliis remediis coercenda incontinentia est. „

Busembaum ita ratiocinatur: ex duobus malis minus eligendum est: at grave periculum vitæ, aut sanitatis minus malum est, quam periculum incontinentiæ in se, aut in conjuge: ergo illud eligendum est, non istud.

Resp. Propositio vera est, cum alterutrum necessario eligendum est; falsa est, cum utrumque vitari potest: at in nostra specie utrumque malum vitari potest, grave quidem periculum vitæ, aut sanitatis abstinendo a debiti redditione, periculum incontinentiæ aliis remediis, puta jeuniis, precibus, abstinencia ab eodem lecto &c. ergo utrumque vitandum est. Enimvero caritati graviter, & aperte repugnaret, qui, cum incontinentiæ periculum alio modo avertere queat, gravi detrimento suæ, vel conjugis salutis illud removere vellet. „ Notandum tamen, „ quod femine non excusantur a reddendo debito ob incommoda, & molestias, quas gravidæ experiuntur, „ neque etiam ob periculum, quod eis imminet ex partu, nisi ob aliquam infirmitatem, aut dispositionem „ corporis asserent Medici, ex partu futuro extraordinarium vitæ, aut sanitatis periculum mulierem subitum; ram; quia alias nubendo, pœnis a Deo Evæ, & aliis „ mulieribus impositis se sponte subjecerunt. „ Ita Gen. Th. t. 5. p. 289. qu. 28.

ANIMADVERSI O XII.

Contra Pontium, qui vult esse nullum.

Hæc epicurea Pontii opinatio ab Innoc. XI. propos. 9. expresse damnata est.

Nullum autem erit, si delectatio non quesita sentiatur &c.

Cur Busembaum conditione apposita, si delectatio non quesita sentiatur, loquitur?

An delectatio in usu conjugii non quesita, potest non sentiri? Id scilicet falsum, & ridiculum est.

Ceterum culpa vacat non solum sentire, sed etiam quærere delectationem in usu conjugii, si quærat non ut finis, sed ut ordinata ad prolem, sicuti expers est culpæ quesita voluptas cibi, & potus, si ad vitam tuendam ordinetur. Delectationes enim sunt bonæ, vel malæ pro natura actus, unde derivantur.

Hinc Arist. Eth. lib. 10. c. 5. ait: *Jam cum functiones muneris bonitate, & vitio inter se differant, aliæque sint expetendæ, aliæ fugiendæ atque aspernandæ, aliæ neutra;*

similis est ratio etiam voluptatum. Sua enim cujusque functionis muneris voluptas est. Atque ea quidem, quæ bona propria, bona est: quæ male, vitiosa. Hoc idem docet S. Th. 1. 2. qu. 34. art. 1.

At vero excitare se ad voluptatem, quando copula debita redditur, ut Busembaum loquitur, nisi id necessarium forte sit ad debiti redditionem, non est quærere voluptatem a natura datam, sed majorem, quam natura suppediat; quod voluptuosi, & lascivi hominis est, nec culpa vacare potest.

ANIMADVERSI O XIII.

Si sine justa causa situs &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alii... veniale tantum, nisi grave &c.

Modos coeundi præposteros, seu, ut ait La-Croix p. 31. num. 332. cum vir cognoscit mulierem a tergo, & cum mulier incuba est, & vir succubus: hos, inquam, duos modos a gravissimis Auctoribus peccati mortalis damnari ait idem La-Croix, ac præsertim præposterum, ut notat Concina Theol. t. 10. p. 404. num. 4. Ratio horum est, tum quia videntur graviter repugnare honestati naturali, tum quia communiter est periculum dispergendi seminis.

Contra recentes communiter negant, hos concumbendi modos esse ex se mortales, dum servetur debitum vas, nec sit periculum effusionis seminis, etiam si sola voluptas sit causa hujus perversionis. Ratio est, quia quando finis principalis copulæ habetur, qui est proles generatio, transgressio ordinis secundarii est solum culpa venialis: sed quocumque modo, seu ritu congressus fiat, habetur finis principalis ejusdem, dum vas debitum servetur, & absit periculum effundendi semen; qua de re mox: ergo &c.

S. Antonia p. 3. tit. 1. c. 20. §. 3. apud Genettum Theol. t. 5. p. 271. qu. 14. postquam contrariam sententiam damnantem peccati mortalis, si vir sit succubus, & mulier incuba, retulit, subdit: *Sed Albertus Magnus in quantum dicit, quod nihil horum, quæ facit vir cum uxore in actu conjugali, servato debito vase, est de se mortale; sed potest esse signum mortalis concupiscentiæ, quando ei non sufficit modus determinatus a natura, sed alium invenit causa se delectandi, cum non subest causa infirmitatis, vel alia rationabilis. Ex quibus dictis videtur sentire Albertus, quod non impeditur generatio proles per tales modos indebitos, servato debito vase, qui fuit maximus Philosophus. Viscosa enim seminis natura facile adhæret, nec facile effunditur, cum natura mulieris ad retinendum disposita sit.*

Ejusdem sententiæ, subdit Genett. videtur esse D. Th. in 4. distinct. 31. in fine, ubi ait: *Ufus contra naturam conjugis est, quando debitum vas prætermittit, vel debitum modum a natura institutum quantum ad situm: & in primo semper est peccatum mortale, quia proles sequi non potest; unde totaliter intentio natura frustratur. Sed in secundo modo non semper est peccatum mortale, ut quidam dicunt, sed potest esse signum mortalis concupiscentiæ: quandoque etiam sine peccato esse potest, quando dispositio corporis alium modum non patitur. Alias tanto est gravius, quanto magis a naturali modo receditur. Modus concumbendi, qui sine peccato esse potest, ex se mortalis non est; quod enim ex se mortale peccatum est, nunquam licet: at modus non naturalis concumbendi, servato debito vase, potest esse juxta D. Thomam sine peccato, cum scilicet dispositio corporis alium modum non patitur: ergo non est ex se mortalis. Modus quidem concumbendi, ut mulier sit incuba, ac præsertim præposterus est valde turpis; sed hæc gravior turpitudine quoad modum, graviolem efficit culpam in genere culpæ venialis, non culpam mortalem. In hanc quidem sententiam propter mox dicta pronus sum, quæ tamen certa non est.*

Quoad Confessariorum praxim audiendus est S. Antoninus, qui loco supra cit. inquit: *Dure ergo in tali excessu reprehendendi sunt conjuges, & quod abstineant, cum non subest causa: inducendæ sunt adhibere uxores, quod viris, a quibus communiter ista procedunt, non consentiant in hujusmodi: si tamen timore verberum, vel incontinentiæ virorum eis assentiant, non possunt ex hoc argui de mortali, ex quo secundum Albertum de se illud non est mortale. Nam de intentione viri exigentis, qualitercumque non habet ipsa judicare, ut per hoc possit ei debitum denegare: nec de facili est præcipianda sententia de tali modo, quod sit mortale in se.*

Si alter conjugum... seminationem cohibeat; quod quidam... dicunt, in femina nullum esse.

La-Croix p. 31. n. 333. ait, quod „ Sylv. & alii putant conjuges peccare, sed Sanch. Dian. & alii cum „ Gob. tr. 10. n. 592. Averf. qu. 21. f. 5. dicunt, si ab „ utroque absit periculum effundendi seminis, hoc se habere

„bere tanquam merum tactum, de quo postea dicitur.”

Ita Buf. & La-Croix, qui hæc dicentes aut nihil dicunt, aut omnia probant.

Semen a viro posse in copula extravas mulieris effundi, res certa est, & testatur factum Onan, quod Gen. 38. v. 9. gravissime reprehenditur. At seminis effusionem in eodem coitu a viro cohiberi posse, res fictitia videtur; de qua tamen alii judicent.

Si id fieri possit, & fiat, naturæ ordo pervertitur; quia coitus ad seminis effusionem ex ordine naturæ refertur; ideoque hoc esse peccatum, non est dubitandum; imo vero cum talis ordinis perversio gravissima sit, & matrimonii bono contraria, quia generationem impedit, qua ratione a mortali culpa excusari possit, non intelligo.

Contra vero copula in muliere non ad effundendum, sed ad recipiendum semen ex naturæ instituto videtur ordinata; & quia semen ab ea effusum, hoc ipso quia effunditur, generationi non deservit, cuius primordia in femina doctissimi Philosophi uliunde desumunt, idcirco si comprimatur, generationem impedire non videtur; ideoque huiusmodi compressio in muliere mortalis culpæ damnanda non videtur.

ANIMADVERSIO XIV.

Si absque urgente causa fiat tempore indebito: in magna solemnitate . . . vel pridie communionis.

Sancti Patres, & Summi Pontifices, ut legere licet apud Genetum Theol. t. 5. p. 259. qu. 6. Natalem Alex. Theol. t. 2. p. 136. reg. 6. Concina Theol. t. 10. p. 395. qu. 4. non solum magis festivitatis, sed diebus festis, & jejuniis, nec solum pridie, sed plures dies ante communionem ab uxoribus abstinendum esse, docent.

Horum gravissimam, & venerandam auctoritatem La-Croix p. 30. n. 321. eludit: quia, inquit, „Scot. Nav. „Henriq. Sanch. Kon. alique plurimi cum Averf. qu. „21. f. 6. dicant esse consilii, & talia, quæ sub forma „prohibitionis dissuadeantur, vel dicendum est per acci- „dens ideo peccari, si pietas debita per hoc impedia- „tur.” Ita La-Croix, qui aperte fallitur, ut textus legentibus manifestum est. Hinc sacra Cong. Concilii Trid. die 31. Maji 1597. „censuit, ab adventu Domini „nostri Jesu Christi usque ad diem Epiphaniæ, & a feria „4. Cinerum usque ad octavam Paschatis convivia, nu- „ptiarum solemnitates, translationes ad domum, & car- „nalem copulam decreto Concilii decimocap. sess. 24. de „ref. matr. prohiberi; sed matrimonium coram Parocho, „& testibus etiam eo tempore contrahi posse.” Refertur a Gen. Theol. t. 5. p. 160. qu. 3. Porro si sacra Synod. Trid. ex allata declaratione prohibet, ne tempore adventus, & quadragesimæ nubentes, cum uxoribus commisceantur, an iis, qui antea nupserunt, carnalis copula iisdem temporibus permessa est? Quod autem dicitur de adventu, & quadragesima, idem dicendum de aliis jejuniis, & festis, itemque de diebus, quibus sacra communio sumitur, & qui eam proxime præcedunt: nec audiendus est La-Croix, qui n. 321. cit. ait, per se loquendo licitum esse „die communionis habere usum matri- „monii;” sed Catech. Concilii Trid. cuius auctoritas infinito prope dixerim intervallo Casuistarum sensui ante stat. Hic porro p. 2. cap. 8. n. 34. ait: *Quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, & obsecrandi causa a matrimonii officio interdum abstineant; in primisque id sibi observandum sciant tribus saltem diebus, antequam sacram Eucharistiam percipiant, sepius vero cum solemnitate quadragesimæ jejunia celebrentur, quemadmodum Patres nostri viderent, & sancte præceperunt.* Ait præceperunt, non ut male interpretatur La-Croix, suaserunt.

Itaque neglecto La-Croix, & aliis casuum arbitris, ex SS. Thoma, Bonav. & Antonino, quorum textus refert Gen. loco cit. hæc regula tenenda est: reddere diebus descriptis debitum conjugale, culpa vacat; illud petere, non est mortalis culpa, venialis tamen, & gravior, si voluptatis causa, non incontinentiæ timore petatur.

2. *Quando uxor est gravida, saltem &c. unde Dian. & Con. nullum peccatum agnoscunt.*

La-Croix p. 30. num. 324. hæc de re ita loquitur. „Quamvis absit periculum abortus, quod communiter „absit, tamen copulam esse illicitam, quando mulier „est gravida, videntur docere SS. Amb. Aug. Iud. apud „Sanch. l. 9. d. 22. n. 2. & apud Rayn. in Heter. t. 16. „f. 1. p. 14. n. 40. speciatim S. Hier. relatus cap. Orig. „5. cau. 32. qu. 4. attamen non esse mortale, docent „S. Th. Alb. M. & Doctores omnes teste Sanch. n. 3. „esse autem veniale tenent plerique. Sed Sanch. n. 6. „& Averf. q. 2. f. 6. concludunt cum aliis, per se lo- „quendo nequidem veniale esse; quia matrimonium et- „iam est in remedium concupiscentiæ; cum autem ux- „res magna temporis parte gravidæ sint, nimis pericu-

„losum esset, sub peccato obligari tanto tempore absti- „nere.”

Quod Sanch. Averf. alique non solum a plerisque recentibus Theologis, sed a sanctis Patribus Ambrosio, Aug. Iud. Hieron. & ut ait Concina Theol. t. 10. p. 399. n. 21. unanimi eorum sensu recedere audeant, quodque hanc sententiam La-Croix referat, nec improbet, sed tacite probare videatur, res sane indigna est, & venerandæ SS. Patrum auctoritati injuriosa, quæ non refutanda, sed lacrymis deploranda est. Itaque dicendum, coitum cum uxore gravida, si sit periculum abortus, esse evidens peccatum mortale; si tale periculum absit, esse peccatum certum veniale, non autem mortale.

De periculo incontinentiæ, quod alia ratione averti potest, infra sermo erit.

3. *Quando uxor laborat fluxu menstruo &c.*

Tum Busembau hic ad ea verba, „imo aliqui apud „Dian. &c.” tum La-Croix p. 30. n. 322. ponunt, accedere ad conjugem menstruatam, nullum per se loquendo esse peccatum, occurrente justa causa, v. g. ob periculum incontinentiæ; quod periculum mox ad ca. 4. dicemus, non excusare usum conjugii ab omni culpa.

Quare dicimus, accessum ad menstruatam, sine dubitatione esse peccatum; quæ sententia, ut advertit Concina Theol. t. 10. p. 398. n. 19. communis est apud Theologos. Hanc doctrinam Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 138. reg. 9. confirmat D. Augustini, D. Hieron. Jonæ Aurelianensis, Haymonis Halberstatis auctoritate, & S. Thomæ, qui d. 32. q. 1. art. 3. qu. 2. ait: *Unde prohibitum est ad talem accedere, & similiter prohibitum est mulieri in tali fluxu debitum petere.* Eandem Gen. Theol. t. 5. p. 261. qu. 7. asserit quoque auctoritate Scot. in 4. sent. d. 32. ubi ait: *Nec est probabile, quod in lege evangelica, quæ est lex castitatis, sit minus prohibitum ad menstruatam accedere.*

Utrum vero talis accessus sit mortalis, an venialis, dubitari potest.

Hæc de re ita loquitur Natalis Alex. loco cit. „Red- „ditionem non minus, quam exactionem debiti tempo- „re infirmitatis menstruz, peccatum esse mortale nifi- „lominus sentiunt Scotus, Richardus a Mediavilla, Ly- „ranus in c. 15. Lev. Glossa cap. ad ejus d. 5. Petrus „Soto lect. 16. de matrim. Estius in 4. sent. d. 32. §. 9. „Hesselius 2. p. Catech. cap. 135. at veniale dumtaxat „peccatum in reddente debitum agnoscunt S. Bonav. & „Sylvester Prieras. Alii denique tam exigentem, quam „reddentem venialis tantum peccati reos esse, censent, „Scil. Petrus a Palude d. 32. q. 1. Cajet. in summa ver- „bo matrim. Franciscus a Victoria, Dom. Soto, Nav. „Ench. c. 16. Alfonso a Castro lib. 1. de pot. legis pen. „c. ult. in eamque opinionem inclinare videtur S. Th. „loco mox laudato, & eam propugnat S. Anton. 3. p. „tit. 1. cap. 20.”

Genett. loco cit. putat, „petentem debitum sive vi- „rum, sive mulierem graviter delinquere, nec conju- „gem ullo modo teneri ad reddendum, quin imo talem „concubitum adeo proli periculosum, & matrimonii bo- „nis oppositum pati non debere.”

Huiusmodi concubitum tam in petente, quam in red- „dente, ut habet prior sententia a Nat. relata, esse mor- „talem, suadet ratio a Gen. insinuata. Ille enim concu- „bitus tam in-petente, quam in reddente mortalis est, „unde grave damnum proli nascitur merito timetur: at- „qui ex coitu cum menstrua uxore, grave damnum pro- „li nascitur merito timetur. Hinc S. Hieron. in c. 18. „Ezech. ait: *Per singulos menses gravia, atque torpenta mulierum corpora, immundi sanguinis effusione relevantur; quo tempore si vir coierit cum muliere, dicantur concepiti fetus vitium seminis trahere, ita ut leprosi, & elephantiaci ex hac conceptione nascantur, & feda in utroque sexu corpora parvitate, vel enormitate membrorum, sanies corrupta degeneret.* Idem habet Nicolaus de Lyra in Lev. apud eundem Genetum. Idem docet Theodorus Craanem p. 2. p. 519. Nam licet doctiores nostrorum temporum Medici velint, menstrua esse sanguinem minime venescum, & impurum, e sola sanguinis copia, & valorem muliebrium angustia effluentem; hic tamen sanguis virili semini contra naturæ ordinem immixtus primordia generationis inficit, & fetum monstruosum teste experientia efficit. Ergo concubitus cum muliere menstrua tam in petente, quam in reddente mortalis est. „Periculum in- „fectionis, vel monstruositatis rarum est,” inquit La-Croix loco cit. At hoc de suo asserit, nulla nixus ratio- „ne, auctoritate, vel experientia; ideoque merito negligi- „tur. Fieri quidem potest, ut ex menstruo concubitu nul- „la proles concipiatur, at contrarium quoque fieri potest: „porro ad mortalem culpam sufficit periculum, cui coeun- „tes menstruo tempore se exponunt. Hinc Greg. Papa „cap. 4. *Ad ejus dist. 5. ait: Quippe cum & sine partus causa, cum in consuetis menstruis decidentur, viris suis mis- „ceri prohibeantur, ita ut morte lex sacra feriat, si quis*

vir ad menstruam mulierem accedat. La-Croix ita respondet huic canoni, quem ipse quoque refert. „ Nam „ supra cap. fin. tantum refertur prohibitio antiquæ legis, quæ nunc non obligat: „ quibus verbis duo errata includuntur: primum est, quod ibi tantum referatur prohibitio antiquæ legis. Greg. enim, ut ex ejus verbis perspicuum est, docet, mulieres, cum in mensibus detinentur, viris suis misceri prohiberi; id vero confirmat auctoritate antiquæ legis per ea verba ita ut morte lex sacra feriat, si quis &c. ex quibus liquet, Gregorium putare, antiquam legem, quam affert, nunc quoque obligare; obligare, inquam, non ad pœnam, quo sensu judicialis lex est, & abrogata, sed ad culpam, quo sensu est lex moralis, seu naturalis, quæ omni tempore, & omnes obligat.

Hinc S. Thom. in 4. d. 32. qu. 1. art. 2. qu. 2. cit. ait: *Accedere ad menstruam, in lege prohibitum erat duplici ratione, tum propter immunditiam, tum propter nocuentiam, quod in prolo ex hujusmodi commissione frequenter (ait frequenter contra La-Croix, qui inquit, periculum monstruositatis esse rarum) sequebatur. Et quoad primum, præceptum erat ceremoniale, sed quantum ad secundum, erat morale; quia, cum matrimonium sit ad bonum prolis principaliter ordinatum, ordinatus est omnis matrimonii usus, quo bonum prolis intenditur: & ideo hoc præceptum obligat etiam in nova lege propter secundam rationem, etsi non propter primam.* Et D. August. de illa Lev. lege cap. 20. *Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, interficietur ambo de medio populi sui:* ait lib. 3. qu. in Lev. cap. 64. *Hic possumus esse, ubi talia prohibita sunt, quæ etiam tempore novi testamenti, remota umbrarum veterum observatione, sine dubio custodienda sunt.* Post subdit: *Quia in re non natura damnatur, sed concipiende prolis noxium prohibetur.* Itaque neglecto, & expulso La-Croixio, hinc oritur hæc ratio: culpa naturæ jure prohibita, Deique judicio, & lege morte punita, non venialis, sed mortalis est: sed coitus cum menstruata est culpa jure naturæ prohibita, Deique judicio, & lege morte punita quoad utrumque coeuntem: ergo hic coitus est mortalis quoad utrumque, hoc est tum quoad petentem, tum quoad reddentem, seu consentientem. Et sane agentes, & consentientes pari pœna puniuntur, ejusdemque culpæ rei sunt: ergo si vir petens mortaliter peccat, uxor consentiens a mortali reatu excusari non potest.

Quid huic rationi responderi potest? Credibile enim non est, Deum gravissimo mortis supplicio voluisse punire accessum ad menstruam propter immunditiam legalem. Rursus si hujusmodi accessus, naturæ lege venialis esset, additio venialis reatus legali immunditiam, tam gravi pœna digna non esset: ergo gravissima mortis pœna, qua coitus cum menstruata punitur, gravitatem mortalis culpæ indicat, & evincit.

ANIMADVERSIO XV.

Ex distis . . . resolvitur, licitum esse uti matrimonio, i. prolis causa, etsi hæc non necessario debeat intendi &c. Hactenus recte: at Busemb. addit: *Imo etiam aliquando simplici affectu licite excludatur, v. g. &c.*

Hoc vero, recte dictum non est: qui enim Dei, & naturæ instituto sua voluntate repugnat, culpa vacare non potest: at qui simplici affectu prolem a matrimonii usu excludit, Dei, & naturæ instituto sua voluntate repugnat; quia matrimonii usus ex Dei, & naturæ instituto ad prolis generationem refertur: ergo &c.

Adde, quod matrimonii bona tria sunt, hoc est fides, proles, sacramentum: at qui fidei, & sacramento voluntate adversatur, peccat, imo gravissime peccat: ergo a culpa immunis esse non potest, qui simplici voluntate proli repugnat. Hinc D. Thom. suppl. q. 49. art. 2. ait, quod matrimonium in quantum est in officium naturæ, duobus ordinatur, sicut & quilibet virtutis actus: quorum unum exigitur ex parte ipsius agentis, & hoc est intentio finis debiti; & sic ponitur bonum matrimonii, proles. Neque vero excusatur, qui ab usu conjugii prolem sua voluntate excludit, ne prolibus nimis gravetur; sed potius peccatum peccato addit; quia in Dei providentia, quæ volucris cæli, & bestiarum terræ necessaria subministrat, nedum homini, spem suam non collocat.

Itaque in hanc rem cautius loquitur Genettus Theol. Th. t. 5. p. 259. q. 5. his verbis. „ Ut quis utens matrimonio, censeatur intendere procreationem filiorum, non est necesse, ut actualiter in ipsa copula de filiis cogitet, sed sufficit, si virtualiter, vel etiam habitualiter intendat; idest ut aliquando generationem intenderit, nec eum finem postea expresse excluderit, & ita sit dispositus, ut si de generatione tunc cogitaret, eam vellet.

2. Ad vitandum periculum incontinentiæ &c.

Ad vitandum periculum incontinentiæ in comparte, bene habet; quia hoc perinde est, ac reddere debitum, quod non solum licet, sed necessarium est.

Ad vitandum periculum incontinentiæ in se, hoc male habet. Nam D. August. de bono conjugali cap. 7. ait: *Reddere debitum conjugale, nullius est criminis, exigere autem ultra necessitatem generandi, culpe venialis.* S. Gregorius cap. 2. *Nervi dist. 13.* ait: *Et quia tunc solum conjugales in admisione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur, &c.* S. Bonavent. in 4. d. 31. art. 2. qu. 2. ad 1. *Qui vero coit causa fornicationis vitandæ in se, in hoc semper peccat venialiter.* S. Thom. suppl. qu. 49. art. 5. *Et ideo duobus solis modis conjugales absque omni peccato conveniunt, scilicet causa procreande prolis, & debiti reddendi; alias autem semper est ibi peccatum ad minus veniale.* Hos, ut necesse est, sequuntur Genett. (Theol. t. 5. p. 129. qu. 14.) Nat. Alex. (Theol. t. 2. p. 136. reg. 3.) Concina (Th. t. 10. p. 393. q. 3.)

La-Croix p. 28. n. 292. ita loquitur. „ Si fiat præcise „ ad vitandam incontinentiam propriam, S. Aug. Anselm. „ Bonav. Thom. in suppl. q. 49. art. 5. & speciatim S. „ Gregorius relatus cap. *Nervi* 2. d. 13. videntur dicere „ esse veniale, & consentit Carden. in 2. crisi d. 7. n. „ 50. quia talis actus aberrat a fine suo primario, ad „ quem a Deo est ordinatus. „ Post subdit: „ Denique „ alii plurimi Theologi, & Juristæ cum Duar. Caj. Me- „ din. Nav. Almain. Caspensi. Laym. Ron. Rabell. Hurt. „ Henrinx, Pont. Mastr. Aversi. probabilissime dicunt, „ nullum fore peccatum præcise intendere vitacionem „ concupiscentiæ, & remedium sui peccati &c. „ Ita ne „ vero? non solum citati Patres, & Ecclesiæ doctores, sed, „ ut testatur Genettus Theol. t. 5. p. 129. qu. 13. & Con- „ cina Theol. t. 10. p. 394. n. 5. unanimis S. Patrum sen- „ tentia culpabilem facit usum conjugii ad propriam in- „ continentiam vitandam: & La-Croix recentium opinatorum „ contra sententiam opinionem probabilissimam appellare „ audeat? Hoc sane dici sine insigni SS. PP. injuria non „ potest. Hoc perinde est, ac si La-Croix dixerit: „ Puto „ omnia esse hodie melius examinata, & hanc ob rem „ in omni materia, ac præcipue in morali libentius ju- „ niores, quam antiquiores lego, & sequor . . . doctrina „ fidei a veteribus, doctrina morum magis a junioribus „ petenda: „ quæ propositio a generali conventu Cleri „ Gallicani anno 1700. apud Natalem Alex. Theol. t. 2. „ app. altera p. 59. prop. 30. hac censura notata fuit. *Hæc „ propositio temeraria est, perniciofa, erronea, SS. Patribus, „ & antiquis doctoribus contumeliosa: sperta in moribus chri- „ stianorum componendis necessaria Scripturarum, ac traditi- „ onis auctoritate, & interpretatione moralium Theologiam ar- „ bitrariam facit, viamque parat ad humanas traditiones, & „ doctrinas Christo prohibente stabiliendas.*

La-Croix objicit Ap. 1. Cor. 7. ubi ait: *Propter fornicationem unusquisque suam uxorem habeat, item, revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram, hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Resp. D. Aug. hunc textum exponens in Ench. cap. 78. fatetur, putari posse, non esse peccatum, misceri conjugii non prolis, sed incontinentiæ vitandæ causa, tum addit: *Possent ergo, ut dixi, hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium.* Quis autem jam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus apostolica auctoritas fateatur? Alias ratiunculas, quibus idem La-Croix contra Sanctos Patres, & Ecclesiæ Doctores croticare audeat, dignas non puto, in quibus refutandis immorer.

3. *Valitudinis causa, vel propter alios fines &c.* Post subdit: *Solius tamen valitudinis causa uti, probabile est, esse veniale, ut docent S. Thom. Henric. Laym. l. c. contra Mart. Per. &c. ll. cc.*

Quid ergo? Utrumque probabile: si vis non esse peccatum, non est; si vis esse peccatum, peccatum est: ab hominis voluntate, & mente pendet, ut sit, vel non sit peccatum. Hæc est indoles versatilis probabilitatis.

La-Croix p. 28. n. 293. eandem more suo viam insistit, ac Busemb. videtur tamen molior in opinionem S. Thomæ contrariam, dummodo, inquit, non „ excludatur finis primarius, „ qua additione rejicit opinionem Busemb. a nobis mox explosam, qua ait, finem primarium matrimonii, hoc est prolem ad ejus usum aliquando simplici affectu licite excludi. Sed in eo merito reprehenduntur tum Busemb., tum La-Croix, quod a S. Thomæ tam facile recedant, ac si esset cum probabilibus opinatoribus permiscendus. An ejus utius auctoritas plaris non est, quam centum probabilium, qui omni vento doctrinæ contra præceptum Ap. Ephes. 4. v. 14. circumferuntur? Doctrina S. Thomæ mox allata, & a S. Patribus derivata, hic contra versatilem Busemb., La-Croix, & aliorum opinionem iterum describenda, & inculcanda est. Duobus solis modis conjugales absque omni peccato conveniunt, scilicet causa procreande prolis, & debiti reddendi; alias autem semper est ibi peccatum ad minus veniale. Hæc doctrina tenenda est, non

in

in contrarias partes animus inflat calami vento agitati flexiliter versandus : ergo nec valetudinis causa, nec propter alios fines extrinsecos, matrimonii usus licet.

At La-Croix ita objicit : „ Non tenemur semper potest agere ex fine intento a Deo, vel legislatore, sed satis est, si actus noster referatur ad finem honestum, & non excludatur relatio ad finem a lege intentum, maxime in hoc casu, in quo sanitas juvabit ad gignendam prolem : ergo quod refertur ad sanitatem, virtualiter refertur ad gignendam prolem. “

Eadem est ratio a Busembao diversis vocibus allata. Resp. Huc sophismati, quod sibi quoque objicit S. Thom., ita S. Doct. respondet Supplem. qu. 49. ar. 5. ad 4. *Ad 4. dicendum, quod quamvis intendere sanitatis conservationem non sit per se malum; tamen hac intentio efficitur mala, si ex aliquo finis intendatur, quod non est ad hoc de se ordinatum; sicut qui ex Sacramento baptismi tantum salutem corporalem quæreretur; & similiter etiam est in proposito in actu matrimonii.* In eo sophistica est ratio La-Croix, & Busemb. quod ponant usum matrimonii ex se esse honestum, & bonum, cum tamen talis non sit, nisi matrimonii bonis honestetur, ut docet, & ostendit S. Thom. qu. 49. cit. art. 1. Porro cum bonum Sacramenti, hoc est matrimonii inseparabilitas ad ejusdem essentiam pertineat, bona vero fidei, & prolis in seipsis considerata ad usum matrimonii spectent, ut idem Angelicus docet ar. 3. hinc liquido efficitur, ut matrimonii usus non honestetur, nisi ex bono fidei, cum debitum redditur, aut ex bono prolis, cum quis matrimonio utitur prolis suscipiendae causa.

Bonum fidei sufficit ad honestandum matrimonii usum, etiam si non includatur, dum non excludatur matrimonii finis, hoc est proles; quia matrimonii usus praecipitur ad fidem servandam. Hoc est illud, quod conficit La-Croix ratio. At matrimonii usus, si fidei bonum non addit, hoc est si debitum non petatur, non praecipitur; & cum in seipso bonus non sit, honestari non potest, nisi altero matrimonii bono, hoc est prole. Quare prolis bonum est quidem finis matrimonii, non tamen finis praeccepti, sed circumstantia necessaria, & praeccepta in ulu ejusdem matrimonii; qua circumstantia, quae in debiti petitione est intima, & naturalis matrimonii, matrimonium exutum, veluti sua naturali honestate privatum, aliunde, seu ex aliis finibus honestari non potest. Enim vero si sublimior finis vitandae in se incontinentiae juxta communem sanctorum Patrum sensum non sufficit ad honestandum conjugii usum, multo minus sufficere potest finis inferior propriae incolumitatis; praesertim cum hic sit finis matrimonio extrinsecus, ille vero post primi hominis lapsum sit finis matrimonio intrinsecus. Sed quoniam hic est secundarius finis, & remedium infirmis non ex imperio, sed ex indulgentia concessum, idcirco usus matrimonii ex hoc eodem fine culpa non vacat; sed quae tanto citius relaxetur, inquit S. Greg. in pastor. p. 3. c. 28. relatus a Gen. p. 131. t. 5. *quanto non per hanc illicitum quid agitur, sed hoc, quod est licitum, sub moderamine non tenetur.* Hoc est suo modo, seu circumstantia privatur, ut mox diximus.

ANIMADVERSI O XVI.

Tales actus (hoc est tactus, aspectus, & verba turpia) per se iis licent.

Id Busemb. asserit sine ulla limitatione, ut scilicet matrimonium sit officina cujuscumque turpitudinis, & obsecrationis etiam belluis ignotae, non naturae officium, & Sacramentum castitatem, & sanctimoniam inspirans, & efficiens.

Quod si vero separatim, & sine ordine ad copulam... sunt venialia peccata &c.

Busemb. obsecrationes inter conjuges tactus, aspectus &c. considerat duplici modo vel cum relatione ad copulam, vel sine hac relatione.

Si primo modo fiant, juxta ipsum licent; quae opinatio supra fuit explosa lib. 3. tract. 4. cap. 2. in fine dub. 1. & tract. 3. cap. 2. dub. 5. cap. 1.

Ratio pro hac falsa opinione a Busembao allata, captiosa est. Licent enim media, ut licet finis, si ut finis, ita media honesta sint, non item si media sint turpia, & mala. Impudici tactus non ex ordine naturae ad conjugalem copulam referuntur, sed ex effreni libidine, qua conjugii usus sede deturpatur.

Si autem sine ordine ad copulam fiant, juxta Busembaum sunt tantum venialia peccata. Hanc opinionem refutavi lib. 3. tract. 3. dub. 5. cap. 1. Hinc Apost. ad Gal. 5. 19. inquit: *Manifesta sunt opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. quae praedico vobis, sicut praedixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur:* at tactus &c. a conjugibus peracti, ponuntur impudici: ergo a Regno

Dei excludunt. An audiendus est Busemb. dum ita cavillatur, „ratione status, qui illos actus cohonestat, habent jus ad illos? “ Resp. Si ita est, non ergo sunt impudici: at reipsa sunt, & ponantur impudici: ergo ratio captiosa est.

His paucis verbis Busemb. duplex erratum, & contradictio involvitur. Contradictio quidem, quia si conjugii status eos actus cohonestat, & jus ad illos tribuit, nullam involvunt culpam, cum tamen Busemb. eos malos esse dixerit. Falsum est, & evidenter falsum, conjugium ad actus, qui ad copulam non referuntur, praesertim turpes & impudicos jus praebere, cum jus non praebat nisi ad actus pudicos, & castos, unde proles, quae est matrimonii finis, oriri possit. Falsum est, & evidenter falsum, conjugium honestare actus impudicos, & turpes, quibus turpiter sedatur.

Ipsa Busembaum exceptio „nisi tamen, ut saepe contingit, sint conjuncti cum periculo pollutionis, “ evincit, actus impudicos inter conjuges esse mortales; quia periculum pollutionis non saepe, ut male ait Busemb. sed semper, ut recte advertit Concina Theol. t. 10. p. 408. num. 19. conjunctum est cum venerea delectatione; imo venerea delectatio, quae aliunde oriri non potest, nisi ex commotione spirituum generationi deservientium, nihil aliud est, nisi interior pollutionis inchoatio.

La-Croix n. 341. ait: „Huc pertinet, quod Taberna p. 2. tr. 1. c. 5. §. 1. q. 5. ref. 1. docuit, nempe si actus conjugalis sit illicitus conjugibus ob aliquam circumstantiam extrinsecam, v. g. ob morbum, periculum abortus, quamvis alii actus venerei tum exerciti sint veniales, dum illis deest debitus finis, tamen non ideo praecise esse illis mortaliter illicitos. “ Et idem dicendum putavit in casu impotentiae supervenientis matrimonio.

At ex mox dictis actus venerei ad copulam maritalem non ordinati, sunt mortales culpae. Sed actus venerei, de quibus hic loquitur, ut ponit, ad copulam maritalem non ordinantur: ergo sunt mortales culpae. An mortales luxuriae culpae desinunt esse mortales in conjugibus, cum ipsa copula ex se permittitur, propter aliquam circumstantiam iis non licet? Mira sane doctrina, & evidenter falsa, & ab Episcopo Atrebatensi 5. Maji 1703. ut fatetur hic La-Croix, damnata.

Hanc doctrinam, inquit La-Croix, tradunt plurimi, quorum longum catalogum rexit. At plurima nomina recentium opinatorum cum Apostolo, cum matrimonii sanctitate, cum evidenti ratione, & cum Episcopo pugnantia pro nihilo merito habentur. Quod si, ut refert idem La-Croix, multi ex Scriptoribus ab eo citatis dicunt, si actus tales sint in conjugibus semper peccata mortalia, matrimonium fore proximam ac perpetuam occasionem damnationis aeternae, ideoque conjuges non posse absolvi; respondeo matrimonium a Deo institutum, ex se bonum esse, & sanctum, probisque, & castis Christianis esse concupiscentiae remedium, malis vero, ac libidinosis hominibus, qui eo ad explendam libidinem abutuntur, nihil mirum esse, si lasciviae fomentum sit, & aeternae damnationis occasio.

ANIMADVERSI O XVII.

Conjux venialiter tantum peccat tangendo seipsum ut docet Sanchez. 2. Oblectando se venere &c.

Hae Sanchezii probabilitas fucata est, & falsa ex mox dictis. Si enim conjugibus non licent tactus inter se, multo minus conjugi licet seipsum venere tangere. Quod si venerei tactus inter conjuges, licet alter in alterius corpus jus habeat, sunt mortales culpae, multo magis mortalis culpa est, si conjux seipsum impudice tangat, cum in suum corpus nullum jus habeat, aut habere possit. Dum conjux seipsum impudice tangit, non solum mortaliter peccat, sed gravius quam persona soluta; quia conjugi injuriam facit, dum sibi potestatem sui corporis, cujus dominium in conjugem transiit, sibi usurpat. Enim vero recitata opinatio Busemb. non solum falsa est, sed monstro similis, omnique vel specie probabilitatis destituta. Hinc La-Croix p. 31. num. 339. Hanc Busemb. opinionem a S. Anton., Sylv., Nav., Vasq., Salas, Sanctio, Armilla, Dian., Aversa improbari fatetur, eamque ipse quoque improbat.

Idem porro dicendum de venerea delectatione, hoc est ipsam quoque esse letalem culpam; quam sententiam recte tradunt Sylvester, Basilus Pontius, Vega, Dicast., Rodriguez teste Concina Theol. t. 10. p. 408. n. 19. eamque ipse Concina propugnat. Hae enim delectatio ipso Busembao fatente culpa est, nec alterius a luxuria generis esse potest: at omnis voluntaria luxuria, utpote quae ex parvitate materiae venialis non fit, est culpa mortalis; nec rursus delectatio, de qua loqui-

Qq 2 mur

mur, a matrimonio honestatur, sed illud deturpat: ergo talis delectatio est mortalis; præsertim cum ab ea abesse posse periculum pollutionis, ut Busemb. ponit, sit ex dictis commentitium, & falsum. Delectatio de copula conjugali, dum sit, si hæc matrimonii bonis honestetur, bona est, & honesta, sicut ipsa copula: at delectatio de eadem conjugali copula extra ipsam, mala evadit; quia sola realis, non imaginaria copula conjugalis, est honestum obiectum, & causa delectationis; quia sola realis copula ad prolem, cujus causa matrimonium institutum est, referri potest: ergo voluptatem de copula cogitata, matrimonii sanctitas, & naturæ lex respuit. Quoniam autem versamur in materia gravi, atque hujusmodi, ut parvitatem culpæ non admittat, idcirco talis voluptas non potest esse, nisi mortalis.

ANIMADVERSIO XVIII.

Vel ex caritate, v. g. ad averrendum periculum incontinentiæ imminens conjugii.

Hoc idem asserit P. Concina Theol. t. 10. p. 366. n. 3. ex D. Thom. Suppl. q. 64. p. 2. ad 1.

ANIMADVERSIO XIX.

Nam si sæpe petenti semel verbis negetur citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantum veniale . . . & aliquando . . . nullum, secundum Perez &c.

Si debitum sæpe petenti semel verbis negetur, at re ipsa reddatur, bene habet; at si verbis, & re ipsa negetur, cur venialis culpa est? Ob levitatem materiæ, inquit Busemb. At hic in hoc eodem casu dixit, debitum esse rem gravem, & ex iustitia debitam, sicuti re ipsa est. Hinc D. Paulus 1. ad Cor. 7. ait: *Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro.* Mox subdit: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.* Ergo ob levitatem materiæ negatio debiti a culpa mortali excusari nequit.

Adde, quod qui debitum sæpe petit, concupiscentiæ stimulis sæpe exagitur; ex quo fit, ut incontinentiæ periculo obijciatur ex debiti negatione. Si ex D. Paulo incontinentiæ periculum iis imminet, qui ex consensu ab officio conjugali abinent ad tempus, ut orationi vacent, ideoque S. Apost. hos alloquens, ait: *Et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram;* multo magis hoc periculum iis impendere putandum est, qui non ex consensu abinent, sed jure suo uti volentes repelluntur, & ab usu conjugii inviti arcentur.

Ergo illa positio Busembaum, citra periculum incontinentiæ, veluti commentitia merito rejicitur.

Præterea non nimia petendi frequentia a debiti redditione eximit, quidquid Busemb., & La-Croix n. 398. contra dicant, sed illa frequentia, unde reddendi impotentia exiit. Hinc D. Th. qu. 64. art. 1. ad 2. ait: *Quod uxor non habet potestatem in corpus viri, nisi salva consensu persona ipsius, ut dictum est. Unde si ultra exigit, non est petitio debiti, sed injusta exactio; & propter hoc vir non tenetur ei satisfacere.* Et ad 3. inquit, *quod si aliquis reddatur impotens ad debitum solvendum ex causa ex matrimonio secuta, puta cum prius debitum reddidit, & est impotens ad debitum solvendum, ulterius mulier non habet jus petendi; & in petendo ulterius, se magis meretricem, quam conjugem exhibet.*

Itaque hanc rem cautius tractat Genettus Theol. t. 5. p. 258. qu. 3. ubi ait: „Videtur tamen, quod potest etiam in hoc esse parvitas materiæ, quæ a mortali excuset; ut si conjux expetitus parum differat reddere, vel non reddat videns alium non adeo anxie petere, neque ex negatione tristari; dummodo tamen in his calibus nullum adsit periculum incontinentiæ, aut gravi vis iræ, aut odii.“ Ait, *parum differat reddere, non neget reddere, vel si neget, idcirco neget, quia ex modo petendi intelligit, debitum non exigi, sed suaderi, addita conditione, dummodo tamen &c.*

Justam autem . . . esse censet M. Perez, si plures nascantur filii, quam possint alere.

S. Th. Suppl. qu. 54. art. 1. ait: *Vir tenetur uxori debitum reddere in his, quæ ad generationem prolis spectant, salva tamen prius persone incolumitate; quam doctrinam repetit ad 2. & 3. ergo quamdiu debitum reddi potest, salva incolumitate personæ, reddi debet: ergo excusatio non reddendi debitum, quia plures nascuntur filii, non est legitima, sed injuriola conjugii jus habenti petendi debitum.*

Ratio legitima utendi matrimonio est prolis susceptio: ergo valde absurdum est, hanc rationem contra matrimonii usum, & debiti redditionem retorquere. Neque vero susceptio prolis quoad certum numerum filiorum, sed prolis absolute est ratio legitima usus matrimonii. Quod si debitum est reddendum, etiamsi hujus finis, hoc

est prolis spes non sit, multo magis reddi debet, si spes hujusmodi adsit.

Unde nam quæso quidam fecentes opinatores tam absurdam exceptionem contra matrimonii fidem, & pactum invenere, nisi ex suo ipsorum cerebro? Juxta hoc eorum commentum, matrimonii pactum quoad reddendum debitum esset non absolutum, sed limitatum, & conditionatum, hoc est, nisi plures nascantur filii, quam alii possint; quo nihil absurdius cogitari potest. „Multiplicatio prolis, inquit La-Croix p. 36. num. 392. ordinarie non excusat, nisi abesset omne periculum incontinentiæ, & immineret magna incommoditas in alendis tot proli- bus.“

At hæc magna incommoditas est matrimonii onus, sicuti matrimonii onus est magna incommoditas uxoris in vehementissimis doloribus, & periculo vitæ, quod in partu incurrit. Sicut ergo hæc magna incommoditas uxorem a debiti redditione non excusat, ita magna incommoditas alendi multos filios nec virum, nec uxorem a reddendo eodem debito eximit.

Dum recentes quidam opinatores hanc vanam excusationem non reddendi debitum commenti sunt, oculis in terram defixis, mentem ad divinam providentiam non erexerunt, nec illud Matth. 6. in animo habuerunt: *Respiciite volatilia celi, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater vester celestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis? Ergo tam vanum commentum, quod matrimonii usum voluptate, & commodo metitur, e fidelium conjugatorum mentibus explendum omnino est.*

ANIMADVERSIO XX.

Imo si aliter non possit reddere debitum, licite non observat jejunia Ecclesiæ &c.

De his dictum est lib. 3. tract. 6. cap. 3. dub. 2.

ANIMADVERSIO XXI.

Non tamen tenetur . . . modo innaturali.

Nulla alia gravis causa petendi debitum modo innaturali assignari potest, nisi quod corporis dispositio modum naturalem non patitur; in qua hypothese reddendum est debitum petenti modo innaturali, dum quoad minime fieri potest, a modo naturali recedat.

Vel in loco publico, vel sacro &c.

Hæc de re dictum fuit lib. 3. tract. 4. cap. 2. dub. 2. cap. 6.

ANIMADVERSIO XXII.

Si illud petat maritus morbo contagioso laborans &c.

Theologi est, sententiam de jure dicere, non de facto. Jus quoad rem hanc est, debitum esse reddendum, si reddi possit salva corporis incolumitate, in quam nec petens, nec reddens jus habet. Exigua incommoda pro nihilo habenda sunt: utrum vero grave incommodum salutis pati conjux possit ex debiti redditione, id consideratis circumstantiis Medici magis, quam Theologi officium est judicare.

Quod attinet ad lepram, hæc saltem ordinarie loquendo non excusat sanum a debito reddendo leproso, ut docet D. Th. Suppl. qu. 64. art. 1. ad 4. ubi ait: *Unde etiam uxor viro leproso tenetur reddere debitum; non tamen tenetur ei cohabitare; quia non ita cito inficitur ex coitu, sicut ex frequenti cohabitatione: & Alex. III. c. Quoniam 2. tit. 8. lib. 4. decret. inquit: Quod si virum, seu uxorem leprosum fieri contigerit, & infirmus a sano carnale debitum exigit, generali præcepto Apostoli quod exigitur, est solvendum; cui præcepto nulla in hoc casu exceptio invenitur.*

Quod si lepra ante matrimonium fuerit contracta, & cognita, multo minus excusat a debiti redditione; quia, ut ait D. Th. ad 4. citat. *lepra solvit sponsalia, sed non matrimonium.*

Dixi ordinarie: nam si grave periculum contagionis ex medicorum judicio immineret, sanus non teneretur debitum leproso reddere ex allato principio D. Thomæ, quod Genettus Theol. t. 5. p. 265. qu. 10. confirmat auctoritate S. Bonav. & S. Antonini.

At subdit idem Gen. „Sed excipiendus est unus casus, in quo quamvis probabile sit infectionis periculum, tamen non tamen sanus leproso debitum reddere, vel etiam cohabitare saltem in eadem domo; quando scilicet lepra, aut alius similis morbus contagiosus matrimonium præcessit, & eo non obstante a conjuge sano, & talem morbum non ignorante contractum fuit; quia tunc videtur renuntiasse juri suo, dum sciens sponte ad id per matrimonium se obligavit.“

At hic animadvertendum puto, neminem habere jus, seu dominium in corpus suum, ejusque incolumitatem; cujus rei dominium uni Deo vitæ, & necis Domino competit.

petit. Quare huic juri, quo quisque caret, renuntiare nemo potest, nec se quisquam ad id obligare, quod sui corporis incolumitati notabiliter noxium est.

ANIMADVERSIO XXIII.

Si petus ab uxore .... ut quidam volunt, tempore menstrui.

Recte id quidem, ut supra ostensum fuit art. i. c. 8. contra Busembaum, qui hic sibi, ut moris est probabili-um, contradicit.

Aus cum uxor est gravida &c. ut per se patet, ait Laym. c. i. num. 7.

Id sane per se patet, quia usus matrimonii nec in petente, nec in reddente licere contra bonum matrimonii, unde honestatur, potest.

Et esse mortale dicit Perez: addens ex Sanch. &c. licitum esse.

Ne hac quidem de re dubitandum est. Nam subire, seu creare periculum abortus, aut mortis prolis jam conceptæ, est res gravissime mala, caritati, & iustitiæ contraria; quæ proinde a mortali culpa excusari nulla ratione potest; neque enim cum tanto periculo jus est petendi, nec debitum reddendi. Quare seu quis peccat, seu reddat cum tanto periculo, letaliter peccat.

Nam petere debitum, cum uxor est gravida, etiam si nullum sit abortus periculum, juxta communem SS. Patrum sententiam venialis culpa est ex mox dictis; reddere autem nullum peccatum. Hæc confirmat S. Antoninus apud Genettum Theol. t. 5. p. 267. quæst. 11. inquit: *Tempore prægnationis reddere debitum, non est peccatum, & reddere debet, si non est periculum abortus; potest etiam exigere in dicto casu absque mortali. Sed ubi esset periculum probabile abortus, nec debet exigere, nec reddi; alias esset mortale secundum Petrum de Palude, qui etiam dicit, quod petere debitum tali tempore, est semper veniale, si tamen non sit periculum abortus.*

Aus si non possit uxor edere fetum nisi mortuum..... Laym. tamen dicit eo casu licere.... quod Bonac. concedit.

Quod dictum est de eo, qui petit, aut reddit debitum cum periculo abortus, aut mortis prolis jam conceptæ, idem dicendum, si uxor non possit edere fetum, nisi mortuum; est enim eadem quoad mores species. Quia usus matrimonii in hac specie proli perniciosus, & mortalis est; atque perinde est ac si prolem procreant, ut occidant; quod esse mortale peccatum gravissimum, ac parricidium, res evidens est; imo vero parricidio additur mors animæ fetui illata, qui nondum baptizatus occiditur. An id licere potest ad vitandam incontinentiam? At non sunt ex Apostolo facienda mala, ut eveniant bona. Præterea periculum incontinentiæ alia ratione vitari potest. Nulla ergo ratione hujusmodi crudele facinus a mortali culpa, nedum ab omni culpa excusari valet.

Aus non possit edere, nisi cum presenti periculo vite &c.

De periculis ordinariis vitæ, quæ uxores parientes subeunt, nulla disputatio est; quia hæc sunt poenæ, labem originis ex divini iustitiæ lege consequentes, quibus omnes nuptæ obnoxie sunt.

At si sermo sit de extraordinario presenti certo vitæ periculo, quod uxor subitura sit, si debitum reddat, illud reddere non tenetur; quia ex solidissima S. Thomæ doctrina supra allata, conjux non habet potestatem in corpus alterius, nisi salva consentientia personæ ipsius; ergo uxor non tenetur debitum reddere, si fetum edere non possit, nisi cum extraordinario, & certo periculo vitæ. Nec enim conjugium jus tribuit, ut prolis gratia uxorem coeundo occidas.

In hac specie non solum uxor non tenetur reddere, sed tenetur non reddere.

Vir petens crudelis est, & uxoricida; uxor reddens, viri crudelitati, suæque nefariæ neci consentit. An utrumque grande peccatum non est? An excusandum prætextu jam exploso vitandæ incontinentiæ?

Denique propter grave periculum morbi &c.

Recte quidem; imo in hac quoque specie tenetur non reddere; quia ut vitæ propriæ, ita ne incolumitatis quidem conjux non est dominus.

ANIMADVERSIO XXIV.

Si alter debitum exigit innaturali modo, nisi samen &c.

Si illud innaturali modo a Busembao absolute enuntiatum comprehendat vas innaturale, basilice, & crasse fallitur. Nam sicuti nemo a mortali culpa excusatur, nedum a culpa, si adulterio, fornicationi &c. consentiat malorum timore, ita uxor multo minus a letali peccato excusari potest, nedum ab omni peccato, si timore rixarum, odii, &c. consentiat viro vane indebito uti volenti; quia hoc facinus fornicatione, & adulterio detestabilius est teste D. Augustino, qui, ut refertur c. 11. *Adulterii* qu. 7. cau. 32. ait: *Omnium horum est pessimum,*

quod contra naturam sit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concessio voluerit uti. Usus enim naturalis, si ultra modum prolabitur, in uxore quidem veniale est, in meretrice damnabile. Sed iste, qui est contra naturam, execrabilius fit in meretrice, sed execrabilius in uxore. Hinc D. Antoninus apud Genettum Theol. t. 5. p. 270. qu. 14. ait: *Unde nullo modo uxor debet viro in hujusmodi (usu corporis contra naturam quoad vas) assentiri. Non enim excusaretur a mortali peccato, quantumcumque cum animi displicentia hoc faceret. Nec timor, vel sufferentia verberum, vel futura incontinentia viri eam excusaret, nisi ei violentia absoluta inferretur, a qua se non posset defendere; sed ex hoc in futurum licite ei posset debitum denegare.*

At etiam si Busembao intelligatur de innaturali modo solum quoad modum concumbendi, non tamen licet uxori consentire viro timore rixarum, odii, incontinentiæ. Peccare enim nunquam licet, ne maximorum quidem peccatorum vitandorum causa. Peccatorum compensationem sana Theologia, & Apost. respuit, qui Rom. 3. 8. ait: *Et non (sicut blasphemamus, & sicut ajunt quidam, nos dicere) faciamus mala, ut veniant bona; quorum damnatio iusta est: at concubitus uxoris cum viro innaturalis, quoad solum concumbendi modum, eo ipso, quia innaturalis est, malus est, & culpabilis: ergo. Neque enim naturalis evadit, quia malus vir illum exigit, incussoque timore extorquere conatur; neque rursus, si naturæ necessitas illum honestat, hominis malitia, aut incontinentia honestari potest. Denique mulier resistens, debitum in hac specie non negat, sed indebitum, & meretricium sui corporis usum negat, sequens uxorem esse, non meretricem ostendit. Hinc S. Antoninus supra relat- tus: *Inducendo sunt uxores, quod viris, a quibus communiter ista procedunt, non consentiant in hujusmodi. Si tamen timore verberum, vel incontinentia virorum eis assentiant, non possumus ex hoc argui de mortali, ex quo secundum Albertum de se illud mortale non est.* D. Antoninus uxores in hac specie a culpa mortali, non ab omni culpa excusat.*

ANIMADVERSIO XXV.

Possunt quidem conjuges ex gravi causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur feminis effusio.

Ipsa quidam vel flagitiosissima scelera, si sint involuntaria, culpæ non vertuntur: quare si feminis effusio in conjugibus tum in se, tum in causa involuntaria sit, culpa vacabit. At cum conjuges dicuntur facere aliquid ex gravi causa, ex quo per accidens sequatur feminis effusio, feminis effusionem aut in se, aut in causa velle videtur, & intelliguntur; ex quo fit, ut non solum peccent, sed graviter peccent; quia voluntaria feminis effusio in conjugibus grave scelus est. Illud per accidens additum mihi videtur ad horrorem sceleris tegendum. Ratio a Busembao allata, rectum & altitum sophisma est. Qui enim faciunt aliquid, unde feminis effusio oritur, non solum permittunt, sicut Bas. ait, ut generatio non fiat, sed generationem reipsa, & facto impediunt; quod grande scelus esse, res est manifesta.

ANIMADVERSIO XXVI.

Licite interruptitur actus conjugalis, etsi ex natura concitationis secusa sit pollutio, dummodo sit iuxta causam interruptendi &c.

Dum Busemb. ita loquitur, ponere videtur actum conjugalem posse inchoari, etiam si ante consummationem interruptendus prævideatur: at hæc positio flagitiosa est. Naturæ enim lex, & matrimonii sanctitas postulat; ut actus conjugalis non inchoetur, nisi consummandus sit; quia nisi consummetur, prolis generatio impeditur. Qui copulam inchoat, ac post interruptit, semen, quod ex natura sua in uterum uxoris, veluti in agrum fundendum erat, cohibet; porro semen cohibere, & impedire, ne in uterum mulieris illabatur, perinde est, ac semen effundere: hoc posterius est grande scelus, quod ex quacumque gravi causa excusari non potest: ergo etiam prius.

Hujusmodi flagitia, utpote contraria naturæ, non solum sunt detestabilia, sed aliis peccatis naturæ non repugnantibus detestabiliora, non secus ac concubitus cum uxore extra vas naturale. Contra hujusmodi portentosa merito declamat P. Concina Theol. t. 10. pag. 405. num. 7. 8. 9. 10.

ANIMADVERSIO XXVII.

Peccat probabiliter femina, quæ in usu matrimonii alio animum distrabit &c.

Hac de re dictum est a. i. h. dub. c. 6.

ANIMADVERSI O XXVIII.

Quod si interim alter mortuus non sit . . . . . excusatur nubs; neque ex dubio &c.

Misso Busembao audiendus est Clemens III. qui cap. 19. in praesentia tit. 1. lib. 4. decr. ait: Respondemus, quod quoscunque annorum numero ita remaneant, viventibus viris suis, non possunt ad aliorum consortium convolare; nec auctoritate Ecclesiae permittas contrahere, donec certum quantum recipiant de morte virorum. Busembao excusat nubentem conjugem, si alter mortuus non sit, dum fama, & sufficientia indicia de ejus morte habeantur; at Clemens III. non excusat, quia conjugem ad secundas nuptias transire non permittit, nisi de morte prioris conjugis res certa sit. Idem habet Lucius III. cap. 2. Dominus tit. 21. lib. 4. decr. ubi inquit: Sane super matrimonio, quod quidam ex vobis (nondum habita ubeuntis conjugis certitudine) contraxerunt, id vobis respondemus, ut nullus amodo ad secundas nuptias migrare presumat, donec ei constet, quod ab hac vita migravit corpus ejus. Hinc porro fit, ut matrimonium sine certa notitia mortis prioris conjugis inita, utpote illegitima, & juri pontificio, ac naturali contraria, sint separanda, quidquid Busembao suis falsis principiis nixus contra effutiat, qui audiendus non est.

ANIMADVERSI O XXIX.

Si ex conjugibus infidelibus, altero ad fidem converso alter maneat infidelis &c.

Hic ex D. Th. Suppl. qu. 59. art. 3. animadvertendum est, quod quantum ad conjugum cohabitationem, & debiti solutionem pari passu currunt infidelitas, & adulterium; quia utrumque est contra bonum prolis. Unde sicut se habet in potestate dimittendi adulteram, vel commanendi cum ea, ita se habet in potestate dimittendi infidelem, vel commanendi cum ea. Potest enim vir innocens libere manere cum adultera spe correctionis, non autem si in adulterii peccato fuerit obstricta, ne videatur patronus impudicitiae: quamvis etiam cum spe correctionis possit eam libere dimittere. Similiter fidelis conversus potest cum infideli commanere tum spe conversionis, si eam in infidelitate obstrictam non viderit, & bene facit commanendo; tamen non tenetur, & de hoc est consilium Apostoli 1. Cor. 7. ubi ait: Ceteris ego dico, non Dominus, si quis frater uxorem habet infidelem, & hac consentis habitare cum illo, non dimittas illam &c.

La-Croix p. 35. num. 409. ait: „ Si infidelis nolens „ converti, vellet pacifice sine contumelia Creatoris, & „ periculo peccati remanere cum conversa, S. Th. &c. „ alique multi dicunt, conversum non posse recedere, „ aut dissolvere vinculum, quia Ap. 1. ad Cor. 7. v. 12. „ dicit: Si quis frater &c. „ Si La-Croix legisset S. Doctorem, haec illi sententiam non affinxisset; quia S. Doct. contrarium aperte docet, ut ex ejus verbis mox recitatis liquet. At cum La-Croix S. Thomam non legerit, cur tanto Doctori imponit sententiam, cui contrarius est?

An hac levis injuria est, mentem Angelici temere pervertere? Sed misso La-Croixio, S. Th. ait, cum spe conversionis, si eam in infidelitate obstrictam non videris &c. Hinc ad 2. dicit, quod in primitiva Ecclesia tempore Apostolorum passim convertebantur ad fidem & Judaei, & Gentiles. Et ideo tunc fidelis vir poterat habere probabilem spem de uxoris conversione, etiam si conversionem non promitteret. Postmodum autem tempore procedente Judaei sunt magis obstricti, quam Gentiles; quia Gentiles adhuc intra- bant ad fidem, sicut tempore martyrum, & temporibus Constantini Imperatoris, & circa tempora illa. Et ideo tunc non erat ita cum fidelis cum uxore infideli Judaea cohabitare, nec erat spes de conversione ejus, sicut erat de conversione uxoris gentilis. Et ideo tunc fidelis conversus poterat cohabitare cum gentili, sed non cum Judaea, nisi conversionem promitteret. Et secundum hoc loquitur decretum illud (Concilii Toletani cap. 10. qu. 1. cau. 28.) Judaei, qui christianas mulieres in conjugio habent, admonentur a civitatis Episcopo, ut si cum eis permanere cupiunt, christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separantur; quia non potest infidelis in ejus permanente conjunctione, quae jam in christianam translata est fidem. Sed nunc pari passu ambulant utrique; scilicet Gentiles, & Judaei, quia utrique obstricti sunt. Et ideo nisi uxor converti velit, non permittitur ei cohabitare, siue sit Gentilis, siue Judaea.

At hic quaeris, utrum infidelis conversus ad fidem, possit ad alias nuptias transire.

Resp. Matrimonium quidem ex conversione ad fidem, & baptismi susceptione non dissolvitur. Si enim dissolveretur, nunquam licuisset converso, & baptizato cohabitare cum infideli, quod est aperte ex dictis falsum, & contra Apostoli consilium a S. Thoma explicatum. Hinc P. Zacharia in numer. 407. La-Croix p. 38. ita refert.

„ Ceterum tum in Florentina 27. Julii 1726. tom. 3. „ refol. 3. p. 350. tum in antiquiore Florentina 1. Julii „ 1679., quae ibidem citatur p. 355. statuit S. C. infide- „ lem conversum ad fidem, cum alia muliere matrimo- „ nium contrahere non posse, si ejus uxor antea conver- „ sa ad secunda vota non transierit. “

Quaestioni autem propositae respondet Innoc. III. c. 7. Quanto t. 19. lib. 4. decr. in hae verba. Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum perturbat ad mortale peccatum, cohabitare volente; qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit; & in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus: „ Si infidelis „ discedit, discedat. Frater enim, vel soror non est ser- „ viti subiectus in hujusmodi, “ & canonem istum, in quo dicitur: „ Contumelia creatoris solvit ius matrimonii „ circa eam, qui relinquitur. “ Rationem etiam affert. Nam, inquit, etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum, & ratum existit.

Hanc eandem sententiam tradit S. Th. Suppl. qu. 59. art. 5. quae certa est apud omnes, ait Anaclet. t. 3. juris can. p. 538. num. 4. ex Sancti testimonio.

Quod si infidelis, inquit idem S. Th., vult cohabitare sine contumelia Creatori, & sine hoc quod ad infidelitatem inducat, potest fidelis libere discedere, sed discedens non potest alteri nubere; cujus sententia ex cap. Quanto cit. confirmatur, evidentius vero ex cap. sequenti Gaudemus, in quo Innoc. idem III. ait: Qui autem secundum ritum suum, legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium veritas in Evangelio reproboverit, nunquam ea vivente licite poterit aliam; etiam ad fidem Christi conversus habere, nisi post conversionem ipsius illa renuat habitare cum ipso, aut, etiam si consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut eum perturbat ad mortale peccatum. Hujus cap. sententiam secuti sunt fere omnes La-Croix nu. cit. S. Bonav. Dur. Nav. Tol. Rebell. Pontius, alique multi.

At subdit: „ Contradictum probabiliter Sancti Kon- „ dian. & alii cum Averf. qu. 2. §. 5. “

An probabilis esse potest opinio, quam non solum Sancti Ecclesiae Doctores, & gravissimi Scriptores, sed ipsa Sedes Apostolica improbat? Improbandi potius valde sunt nonnulli probabiles, qui contra scribere ausi sunt, & La-Croix, qui eorum opinionem probabilem appetit; at quo fundamento? „ Apost. inquit, praemittit, ceteris ego „ dico, non Dominus &c. Itaque pro eo tempore apostolicum consilium erat, ut permanent propter spem conversionis; nunc autem videtur consuetudine, quae vim legis habet, esse inductum, ut ob periculum perversionis, quod communiter remanet, non liceat simul manere, sed possit conversus recedens aliud matrimonium initiare. „ Resp. Omnia recte habent; sed postrema illa verba, sed possit conversus recedens aliud matrimonium initiare, absolute loquendo falsa sunt, & solum vera posita conditione aliqua descripta ab Innoc. III. & S. Thoma.

ANIMADVERSI O XXX.

Si Papa . . . . . dispenset ante consummationem, sicut tum posse probabiliter sententia affirmat.

In sententia negantem pronus est P. Contina Theol. t. 10. p. 243. §. 7. quam tueri quoque Anacletus t. 4. juris can. p. 118. tit. 19. resp. 2. nixus gravissimum, ut ipse ait, & communi Theologorum auctoritate contra communem sensum canonici juris interpretum.

Contra pro affirmante sententia 60. gravissimos Auctores stare ait La-Croix p. 38. num. 414.

Hac sane gravissima quaestio, quae ex privatorum Doctorem hinc inde pugnantium auctoritate solvi nequit, ex intelligentia divini illius oraculi Matth. 19. v. 6., Quod ergo Deus conjunxit, homo non separat &c. pendet. Haec verba de matrimonio etiam ratio, & nondum consummato negantis sententiae patroni, ac praesertim Dominicus Soto intelligi volunt. At Alex. III. cap. 7. Ex publico t. 32. lib. 3. decr. inquit: Sane quod Dominus in Evangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis uxorem suam dimittere, intelligendum est secundum interpretationem sacri eloqui de his, quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua consummari non potest. Primus ergo, & praecipuus negantis sententiae cardo corruit.

Obijcit 2. Anaclet. cap. 14. Ex parte tit. cit. ubi Innoc. III. ait, quod etsi possit non inconsulte videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de praesenti contrahitur, illis viventibus in nullo casu possit dissolvi, ut vivente reliquo alter ad secunda vota transigeret, &c.

Resp. Tempore Innoc. III. ea opinio invaluerat, ut matrimonium ratum nullo in casu, ne Religionis quidem professione solvi posset; quam opinionem re nondum definita Summus Pontifex aperte non damnat, dum ait, etsi possit non inconsulte videri &c. ab ea tamen recedit, dum

dum inquit: Nos tamen nolentes a predecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, relicto inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari. Hoc ipsum sibi consulumus observandum in articulo praenotato &c.

Nunc quoad hoc res definita est a Syn. Tridentina can. 6. sess. 24. hoc est matrimonium ratum solemnem Religionis professione dirimi; at per solam Religionis professionem matrimonium ratum dissolvi posse, nec Canones dicunt, nec quisquam id evincere potest; imo vero, cum matrimonium ratum reipsa dissolvatur Religionis professione, insolubile dici absolute non potest. Quod si insolubile non est, necessaria est ut sit aliqua potestas, qua solvi queat: ergo suprema Ecclesiae potestas in Romano Pontifice residens illud solvere potest. Huc spectat illud Matth. 16. 19.: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in caelis*. Cur Religionis solemne votum, non aliud quodcumque, matrimonium solvit? Nulla alia ratio assignari potest, nisi quia votum solemne Religionis, ab Apostolica Sede approbatum fuit: ergo tale votum, vim solvendi rati matrimonii aliunde non habet, quam ex apostolica Sedis auctoritate. Quod si hoc negari nequit, ne illud quidem negari potest, in apostolica Sede multo magis inesse auctoritatem dirimendi matrimonium ratum; quia, ut fert scholae axiomata, propter quod unumquodque tale, & illud magis.

Nihil quidem apostolica Sedes haecenus hac de re expresse definiit; at summi Pontifices matrimonium ratum reipsa dissolverunt, ut Martinus V., Eugenius IV., Paulus III., Pius IV., & Greg. XIII.; neque id negat Anacletus resp. 2. cit. num. 8. sed ait, opponi posse alios Pontifices contra sentientes, & operantes. Sed neminem determinate citat, aut citare potest. Nam Innoc. III. mox appellatus nobis non adversatur, sed favet; quia, cum a suorum predecessorum vestigiis se declinare nolle fateatur, insinuat, non esse recedendum ab apostolica Sedis usu: porro dici potest, esse Sedis apostolicae usum dispensandi in matrimonio rato. Non enim solum citati, sed decem sapientissimi Pontifices leguntur sic dispensasse teste Pign. t. 1. con. 148. ubi etiam refert, sic declarasse sacras congregationes. Ita habet La-Croix n. 414. cit. Fateor, successores Pontifices aliter aliquando judicasse, ac aliqui predecessores, ut Alex. III., qui matrimonium ratum, per subsequens consummatum non solvi iudicavit c. 3. Licet t. 1. lib. 4. de cr. *Quamvis aliter*, inquit, a quibusdam predecessoribus nostris sit aliquando iudicatum.

At hoc raro accidit, neque in nostra specie, ubi successores cum decessoribus conveniunt, locum habet. Adde, quod non de uno, aut altero Rom. Pontifice sermo est, sed de plurimis consentientibus, quorum iudicium, & usum ex privatis opinionibus deferere magis audacis, & inconsulti hominis est, quam sani Theologi.

Sed illud quoque animadvertendum est, Sedem apostolicam pro certo habere, quod sibi competat potestas dispensandi in matrimoniis ratis. Nam Bened. XIV. constit. *Dei miseratione* anni 1741. tertio nonas Novembris (habetur t. 1. app. Concinae p. 128.) *sepe apud Sedem apostolicam preces porrigi solere pro dispensatione matrimonii rati, & non consummati* testatur; neque ullum dubium de dispensandi potestate movet, sed hanc ut certam ponens, regulas praescribit ad ordinem iudicii pertinentes, ut Rom. Pontifex quoad factum, & causas dispensandi plene informetur, ne dispensatio sine matura, & exacta discussione concedatur. Quare ego quidem meum iudicium practico iudicio Sedis apostolicae, ut necesse est, submitteas, contrariam sententiam rejiciendam puto; ac pro certo habeo, Rom. Pontificem habere potestatem dispensandi in matrimoniis ratis, ac dispensatos, si nulla fraude, ac vi, sed veritate, & sinceritate usi fuerint, in conscientia tutos esse, nec ullos iis scrupulos a Confessariis, vel aliis esse movendos.

ANIMADVERSIO XXXI.

Non tamen molles, vel pollutio.

Pollutionem non esse justam divortii causam putat Busemb. quam opinionem sequitur quoque Concina Theol. t. 10. p. 255. n. 8. quia, inquit, non est carnis divisio. Idem sentit Anacl. t. 4. juris can. p. 125. num. 60.

Genetius contra Theol. t. 5. p. 219. qu. 8. contrarium sentit, suamque sententiam D. Augustini auctoritate confirmat, qui, ut habetur cap. *Idololatria* y. qu. 1. caus. 28. inquit: *Ex quo intelligitur, quod propter illicitam concupiscentiam non tantum quae in stupris cum alienis viris, aut feminis committuntur, sed omnino*

quaslibet, quae animam corpore male utentem a lege Dei aberrare faciunt, & perniciose, surpiterque corrumpunt, possit sine crimine & vir uxorem dimittere, & uxor virum; quia exceptam facit Dominus causam fornicationis, quam fornicationem (sicut supra commemoratum est) generalem, & universalem intelligere cogimur. His verbis satis perspicue includitur & pollutio, quam divortii causam legitimam esse docet quoque S. Thom. Suppl. qu. 62. ar. 1. ad 4. ubi ait: *Quod etiam propter vitium contra naturam potest procedi ad divortium. Sed tamen non sic ita mentio de ipso, tam quia est passio innominabilis, cum quia variis accidit, tam quia non ita causat incontinentiam prolis*. S. Bonav. in 4. dist. 35. qu. 1. n. 12. non solum idem asserit, sed efficaci ratione confirmat, dum ait: *Ad illud, quod quaeritur, quare fornicatio separet; dicendum, quod est culpa non tantum contra Deum, & contra corpus suum, sed etiam contra matrimonii bonum, & contra conjugii amorem, & contra conjugii corpus: est enim contra fidem, & contra actum matrimonialem; abutitur etiam corpore, quod non est suum, sed alterius; & ita talis amittit ius petendi debitum. Et quia hoc solum est in peccato contra naturam, ideo sub fornicatione comprehenditur*. Pro hac eadem sententia asserit Gen. quodam Testatum, & Panormitanum. Haec proinde tam gravibus auctoritatibus, & ratione nixa, merito tenenda est, & contraria Busemb., Anaclæti, & aliorum deservenda; praesertim cum contraria, ratione solida careat. Dum enim dicunt pollutionem seu in seipso, seu cum alio non esse divisionem carnis in carnem, idem est; ac si dixerint, non esse coitum, quod verum est; at non ostendunt, solum coitum esse legitimam divortii causam.

Ex luxuria sine coitu, ait Anaclætus, matrimonii fides integra, & consummate non violatur. Resp. Hoc ille quidem asserit, sed non probat, ac merito negatur. Pactum enim, & fides matrimonii, corporis potestatem quoad usum membrorum generationi inservientium transfert in conjugem: at hanc fidem integre violat, qui vel in seipso, vel cum alio polluitur, imo facilius, ac flagitiosius, quam si adulterium admitteret; sicuti fidem perinde violat qui pecuniam ex oneroso contractu debitam seu alteri det, seu in mare projiciat, imo in hac altera specie turpius, quam in prima.

Porro conjux innocens, cum fornicatio alterius sit comperta, & certa est, propria auctoritate quoad eorum a nocente separare se potest, ut recte asserat Genetius Theol. t. 5. p. 239. q. 34. auctore auctoritate SS. Thomae, Bonav., Antonii, quorum verba recitat.

Ad publicam tamen cohabitationis separationem iudicis ecclesiastici sententia necessaria est, ut idem Genetius p. 240. qu. 35. evincit S. Thomas, & sacrorum canonum auctoritate; quae sententia teste Concina Theol. t. 10. p. 256. n. 14. communis est, & graviorum Theologorum placitis confirmata.

Quare, dum Busemb. ait, „tunc innocens religio, nem ingredi, aut sacros etiam ordines suscipere potest,“ aut explodendus est, aut intelligendus, dum Ecclesiae iudicium accedat.

Quoad alias divortii causas, quas Busemb. enumerat, idem habet Concina Theol. t. 10. p. 255. num. 4. nisi quod de morbo contagioso silet; quoniam tamen esse causam legitimam quoad separationem tori, ex D. Thomae principio supra recitato, quo debitum conjux non tenetur reddere, nisi salva corporis incolumitate, manifestum est; idemque de cohabitatione dicendum, si necessitas id postulaverit.

ANIMADVERSIO XXXII.

Excipiuntur tamen sequentes casus.

Hos casus excipit etiam Concina Theol. t. 4. p. 249. p. 245. c. 10. p. 248. c. 11. ab iis consulendus, qui mutua viri, & uxoris officia discere cupiunt, quae a Natali quoque Alex. Theol. t. 2. p. 132. cap. 5. explicantur.

CAPUT III.

De impedimentis Matrimonii.

Duplicis generis sunt impedimenta: quaedam illicitum tantum, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DUBIUM I.

Quæ sint impedimenta impediencia tantum?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet

Ecclesia vetitum, nec non tempus feriarum, Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum, Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur 1. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicujus, vel inhabilitatis inter copulandos. Vide Bonac. qu. 1. par. 14. n. 1.

Dicitur 1. *Tempus feriarum*, quod secundum Trid. sess. 14. c. 10. de reform. incipit nunc ab Adventu Domini usque ad Epiphaniam inclusive & a die

ANIMAD. I. Cinerum usque ad octavam Paschæ inclusive. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut ejus consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, ut est benedictio nuptiarum, sollemnis sponsæ in domum sponsi traditio, sollemniora convivium, & tripudia, &c. Neque Trid. sess. 24. c. 1. prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum horum, ne fiat. V. Bonac. l. c. Sanchez l. 6. d. 7. Conth. d. 30. Filiuc. l. 10. p. 2. c. 9. M. Per. d. 43. f. 10. n. 7.

ANIMAD. II. Dicitur 2. *Catechismus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando suppleatur cærimonie post baptismum collatum in necessitate: sed videtur sublatum per Trid. secundum Sanch. Fag. Conth. Fill. &c. qui ideo monent Parochos, ut in libro distinguant patrinis Catechismi a patrinis Baptismi. V. Bon. l. c.

Dicitur 4. *Crimen*, ut 1. Incestus cum consanguinea conjugis sit primo, vel secundo gradu, scienter admissus (qui impedit matrimonium cum quacunque alia persona. Vide Perez d. 23. f. 5.) vel cum propria matre, vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Uxoridicium. 4. Presbyteridicium. 5. Susceptio propriæ prolis ex Baptismo, ad impediendam redemptionem debiti. 6. Publica poenitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum moniali. Verum hæc per non usum sunt sublata. V. Laym. hic c. 15. ex Nav. Sanch. l. 7. d. 17. Con. d. 30. dub. 3.

Dicitur 5. *Sponsalia*, sc. cum una contracta, & non dissoluta. Con. d. 30. dub. 3. Sanch. Fill. Bonac. l. c. n. 5.

Dicitur 6. *Votum*, scilicet simplex, sive castitatis, sive religionis, sive non nubendi. Vide Sanch. l. 7. d. 13. Reg. l. 31. c. 24. n. 184. Bon. l. c. n. 7.

Dixi in Responsione, potissimum, quia præter supra dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum est clandestinitas; etsi enim valeat matrimonium clandestine contractum, ubi Trid. non est receptum, non licet tamen sub mortali. Ubi autem Trid. est receptum, saltem quoad punctum matrimonii, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omisso benedictionis: quia sine hac, etsi valide, illicite tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, ut ex. c. Nostras, & c. Sponsus, qu. 5. docent Bonac. q. 4. p. 6. n. 2. Sanchez l. 7. d. 82. Sa, Henriq. Filiuc. &c. qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo: nam per accidens ratione præcepti particularis, scandali, vel contemptus (ut si omittant nihil faciendo, ac si esset res vana, vel vile, ac puerile haberent ei se subicere) docet Perez d. 43. f. 10. n. 4. posse esse mortale. Dixi primum: nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ.

ANIMAD. III. Quod si autem alter conjugum sit viduus, alter vero primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus, etsi jure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, ut benedicantur; ut v. Bonac. l. c. & patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo a proprio Parocho, sine cujus licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absolvatur ab Ordinario Parochi, a quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præviis proclamationibus; sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, ut habet communis (quam-

quam Sanchez l. 3. d. 5. n. 7. Gasp. Hurt. d. 5. n. 59. ANIMAD. IV. putent, non esse mortale unam omittere, quando tertium est moraliter, nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet Per. d. 42. f. 1. n. 7. ex Conth. & Pontio) nisi Episcopus, vel ejus Vicarius dispenfer, ut patet ex Tridentino sess. 24. c. 3. quod circa eas præcipit sequentia. 1. Ut fiant in Ecclesia; inter Missarum solemnitas. Possunt tamen etiam fieri in Oratorio, vel juxta Ecclesiam, aliove loco, confluentes magno populo. 2. Ut fiant a proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ejus licentia. 3. Ut fiant in Parochia propria, & quidem utriusque contrahentis, ut declaravit Congregatio. 4. Ut fiant tribus diebus festivis, non immediatis, continuis tamen, id est, quibus feriatis quidem diebus, nullo tamen festo interpolentur. Vide Bonac. q. 2. p. 6.

Unde resolves.

1. Licet statim post ultimam proclamationem contrahere, etiam eadem die: non licet autem differre ultra quatuor menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciations, declaravit Congregatio in sess. 24. c. 1. de reform. Imo Rituale Romanum duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, jubet repetere denunciations, nisi videatur aliud Episcopo.

ANIMAD. V.

2. Post proclamationes tenetur sub mortali, qui novit impedimentum, illico denunciare, quantumvis secretum esset, ad impedienda gravia mala, verbi gratia, incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiae nasceretur, is ex caritate prius esset monendus, ut a matrimonio desisteret. Sanchez l. 3. d. 13. Fagund. p. 2. l. 6. c. 5. Henr. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 4. n. 8. & cet. communiter contra Pontium d. 5. q. 6. qui negat teneri denunciare, si sit occultum. Idemque tenet Mart. Perez d. 43. f. 6. n. 1. & seq. sed cum hac limitatione, si tantum audierit, & nesciat a quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuat magnum scandalum, aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bona fide.

ANIMAD. VI.

3. Contrahens ipse, legitime interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiae acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Judex aliunde habeat sufficientem probationem. Sanch. Sylv. Laym. l. c. n. 10. V. Bon. l. c. Perez d. 43. f. 7. n. 2.

4. Parochus, cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel ejus officialem, neque potest assistere. Sanchez l. 3. d. 15. Mart. Perez d. 43. f. 7. num. 9. &c. contra Pont. Nisi tamen ex sola confessione nosset; tunc enim nullo modo posset negare matrimonium, sive publice, sive privatim petenti, neque illum admonere officii extra confessionem: licet in confessione posset, ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo a matrimonio non possent desistere, nec vellent, suadere, ut contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenfer antea, tantisper cohabitandi, ut fratres (non autem quoad torum) donec accedat dispensatio, & iterum contrahant. Ita ex Beja, & Pont. l. 5. c. 35. Perez l. c. qui addit, si id omnino nolint, persistantque petere, debere Parochum assistere.

ANIMAD. VII.

5. Potest Episcopus, vel ejus Vicarius, non autem Decanus ruralis dispensare, vel ut una tantum fiat proclamatio, vel ut fiant post contractum subito factum coram Parocho, & testibus, ante consummationem, vel etiam ut plane omittantur, si justa causa subsit, v. g. timor, ne aliqui malitiose impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstancia, status disparitas, metus scandali, infamia, incontinentia, &c. Bon. l. c.

ANIMAD. VIII.

6. Etsi quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, conjugum non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ fuerint; quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet Sot. Led. Texed. contra Sanch. apud Dian. p. 9. t. 8. R. 19.

ANIMAD. IX.

7. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per epikejam declarare, præceptum hoc hic & nunc non obligare, v. g. si mo-

SCHEMA CONSANGUINITATIS.

	IV. Abavus. Abavia.	
IV. M. Propatruus. M. Proamita.	III. Proavus. Proavia.	IV. M. Proavunculus. M. Promatertera.
III. M. Patruus. M. Amita.	II. Avus. Avia.	III. M. Avunculus. M. Matertera.
II. Patruus. Amita.	I. PATER. MATER.	II. Avunculus. Matertera.
I. Frater.	⊙ Hypothe.	I. Soror.
II. Filii, & Filiae Fratris.	I. Filius. Filia.	II. Filii, & Filiae. Sororis.
III. Nepotes, & Neptres ex Fratre.	II. Nepos. Neptis.	III. Nepotes, & Neptres ex Sorore.
IV. Pronepotes, & Proneptres ex Fratre.	III. Pronepos. Proneptis.	IV. Pronepotes, & Proneptres ex Sorore.
	IV. Abnepos. Abneptis.	

1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 26

Digitized by Google

moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimisationem. Bon. l. c. ex Sylv. Sanchez, &c.

DUBIUM II.

Quæ sint impedimenta dirimentia matrimonium?

Relp. Præter defectum consensus, de quo supra c. 2. d. 1. sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, Ætas, affines, si clandestinus, & impos, Raptive sit mulier, nec parti reddita tuta.

Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur 1. *Error*, scilicet personæ, qui dirimit jure naturæ, v. gr. si Cajo volenti ducere Annam, offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat; quia error aufert libertatem, & consensus requisitum jure naturæ ad contractum.

Dixi, *Persona*, quia error qualitatis, seu conditionis personæ (excipio servitutem) non irritat matrimonium, ut v. g. si putetur esse nobilis, virgo, dives, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis, quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolute nollet consentire in personam, nisi tali conditione effectam, aut si ipsa conditio, juxta intentionem contrahentis, transfret in conditionem personæ; ut si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus. Bon. q. 3. p. 2. Sanchez l. 7. d. 18. Con. d. 31. Fill. &c.

ANIMAD. X. Dicitur 2. *Conditio*, scilicet servilis, ut si homo liber ignoranter contrahat cum serva, vel servus cum serva, nullum est matrimonium. Idque secundum sententiam communiorum, jure tantum ecclesiastico, fundato tamen in jure naturali, cui est valde conforme. Ratio est, quia talis contractus adversatur 1. Bono sacramenti, cum servus invito domino nequeat cohabitare conjugii. 2. Bono fidei conjugalis, cum non possit solvere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum servus omnia acquirat domino. Ubi tamen notandum, non esse proprie servos, qui sunt coloni originarii, vel ascititii, vulgo dicti *Leibeigene*. V. Laym. l. 5. t. 10. p. 4. c. 2.

Dicitur 3. *Votum*, scilicet solemne castitatis per susceptionem Ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbata sponte emissam.

Dico 1. *Sponte*; quia metus gravis irritat professionem, ut vide supra l. 5. c. 1. d. 2.

Dico 2. *Solemne*, quia votum simplex tantum impedit, non dirimit (excipe tamen vota simplicia Societatis.) V. Laym. l. c. c. 3.

Dicitur 4. *Cognatio*, quæ triplex est.

ANIMAD. XI. *Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, proveniens ex adoptione perfecta (qua scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita ut transeat in potestatem adoptantis, eique succedat, vel tanquam heres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato, in totum: ea enim dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inter adoptantem, & adoptatum, ejusque descendentes, cap. Per adoptionem, 3. q. 3. c. Diligere 39. q. 3. V. Bon. q. 3. p. 5. f. 3. n. 4. & 5. V. tamen Layman, c. 7. & Dian. p. 9. t. 6. R. 54. ubi contra communem sententiam notat ex Henr. Less. &c. probabile esse, quod post Trid. tantum dirimat usque ad gradum secundum inclusive, secus cognatio spiritualis.*

Secunda est cognatio spiritualis, quæ jure ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi, & Confirmationis, dirimitque matrimonium (ut habetur c. de cognatione spirituali in 6. c. Veniens; & constat ex Trid. sess. 24. c. 2. Vide Bonac. qu. 3. p. 5. Sanchez l. 7. d. 34. Suarez 3. p. q. 67.) inter baptizantem, & baptizatum, & hujus patrem, & matrem: item inter susceptorum, & susceptum, & hujus patrem, & matrem.

Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum ab eodem stipite proximo descendendum, dirimitque matrimonium usque ad quartum gradum lineæ transversæ inclusive. Et qui-

dem quoad primum fortassis jure naturæ, quoad reliquos tres solo jure ecclesiastico. Unde etiam Pontifex in his, ex justa causa, dispensare potest. Gradus vero lineæ rectæ, probabile est, omnes jure naturæ esse prohibitos. Porro pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam ascendentium, quam descendendum, quot sunt personæ, tot sunt gradus, una dempta, scilicet stipite: v. g. pater, & filius sunt consanguinei in primo gradu, nepos, & avus in secundo, &c.

Secunda. In linea transversa æquali (quæ est inter personas a communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ a communi stipite distant, totidem distant inter se. Unde frater, & soror sunt in primo gradu lineæ transversæ, patruelles, & consobrimi in secundo, filii eorundem in tertio.

Tertia. In linea transversa inæquali, inter personas inæqualiter distantes a communi stipite, quot gradibus remotior persona distat a stipite, tot gradibus distant inter se. Unde patruus, & nepos, filius, & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu, quæ omnia patent in adjuncto schemate.

Dicitur 5. *Crimen*, idque triplex. Primum est homicidium conjugis, ab altero conjugæ, & alio tertio, sive physice, verbi gratia gladio, vel veneno; sive moraliter, ut imperio, perfectum eo consilio, ut postea inter se matrimonium contrahant. *Quod si eadem tentata sit, sed non perfecta, vel perfecta, sed absque intentione matrimonii ineundi, vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius, vel non communi consilio, sed ab altero tantum, non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim, etsi unus tantum eadem perferat, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonii, vere dirimit.* Ita Con. Ledef. Sa, Sanch. l. 7. d. 78. n. 13. & d. 79.

ANIMAD. XII.

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, vivente alterius conjugæ, & vel matrimonium ineunt de præsentibus, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem conjugis. Sed in hoc casu requiritur, ut promissio sit acceptata, & uterque sciat alterum esse conjugatum: si enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur conjugæ mortua. Perez, Conin. d. 31. n. 57. & 61. Sanchez l. 7. d. 7. q. n. 12. Fill. n. 256. Vide etiam Bon. q. 3. p. 6. n. 8. Dian. p. 3. t. 4. R. 108. Excusatque ignorantia quævis, etiam facti. Sanch. M. Leo in praxi p. 2. f. 284. Sufficit autem, si adulter dubitet, utrum tempore adulterii, & promissionis de matrimonio cum adultera vixerit alter conjux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. Nav. Sanch. l. 7. de matr. d. 79. Bard. d. 6. c. 11. §. 8.

ANIMAD. XIII.

Tertium est raptus, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonii ineundi causa. S. Thom. Mol. t. 3. d. 105. Durat autem hoc impedimentum, secundum Trident. quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiam si libere consentiat. Unde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est, Tridentini decreto tantum comprehendendi raptum, qui sit causa matrimonii. Sanch. d. 13. V. Laym.

ANIMAD. XIV.

Dicitur 6. *Disparitas cultus*, sive religionis: quæ dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque jure tantum ecclesiastico, non scripto. Bonac. q. 5. p. 7. ex Conin. &c. Inter baptizatos vero non dirimit, etsi impediatur: matrimonia vero cum hæreticis, etsi illicita, sunt tamen valida. V. sup. l. 2. t. 1. c. 4. d. 3.

Dicitur 7. *Vis*, sive violentia, & gravis metus injuste incusus ad matrimonium extorquendum: irritatque in utroque foro. Et quidem jure naturæ, si a contrahente; positivo autem, si a tertio sit incusus.

Addo *gravis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, verbi grat. mortis, perpetui carceris, amissionis bonorum, injustæ excommunicationis, enormis indignationis patris valde austeri. Quando vero metus est levis, contractus censetur spontaneus; idque ad cavendas lites, etiam in matrimo-

nia-

nialibus, ut Sacramento consulatur. Reb. Sanch. Pont. & cet. communiter cum Dian. p. 3. t. 4. R. 230. & t. 5. R. 117. quamvis Navar. Gabr. & Covar. id negent; si metus ita extorserit consensum, ut absque eo non fuisset. Addidi 2. *injuste*: quia, si iuste sit incussus, valet matrimonium; talis enim non tam infertur ab alio, quam ab ipso, qui causam dedit; ut si v. gr. deprehensus in crimine cum filia mineris accusationem, nisi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*; quia matrimonium ex metu etiam gravissimo, undecunque, & quandoque incusso, dummodo non ad matrimonium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quam eligitur medium evadendi periculum, & matrimonium est simpliciter voluntarium. Unde resolvitur valere matrimonium in sequentibus casibus. V. Bon. q. 3. p. 8.

1. Si concubinaris metu gehennæ, vel mortis in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. Bon. l. c.

2. Si quis a medico persuasus, non diu se victurum, nisi ducta uxore, eam ducat. Bonac. loc. cit. num. 10.

3. Si in carcerem conjectus, spe evadendi, contrahat cum filia licitoris. Sanch. l. 4. d. 12. n. 10. Con. d. 28. dub. 1. c. 3.

4. Si ad mortem damnatus, ut evadat, ducat meretricem, aut aliam. Con. n. 10. Fill. c. 4. q. 1.

5. Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, ut liberetur obsidione. *ibid.*

6. Si raptor, vel deflorator virginis metu mortis offerat se iudici ad eam ducendam. Bon. n. 22. ex Reg. Henr. &c.

ANIMAD. XV. 7. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, alias illi mederi nolentis. Reb. Sanch. d. 12. Conin. Fill. n. 103. *etsi alii quidam negent.*

8. Etsi metus gravis incussus fuerit tantum ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse, docent Sanch. Salas, Palaus, Pont. & ceteri cum Dian. p. 4. t. 4. R. 33.

ANIMAD. XVI. 9. Quando matrimonium ex gravi metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientia) per se loquendo, illud perficere, posseque altero invito rescilire, *etsi eum, qui liber a metu fuit, etiamsi ab ipso, seu ejus culpa illatus fuerit, docent Sanch. Villal. Hurt. & Ochag. cum Dian. p. 3. t. 4. R. 229. & p. 9. t. 8. R. 27. contra Con. & Pont.*

ANIMAD. XVII. Dicitur 8. Ordo, scilicet sacer, sive major, quem qui non copatus suscepit, invalide matrimonium contrahit, ut vide supra de Sacram. Ordinis, & hic impedimento tertio.

Dicitur 9. *Ligamen*, propter quod, quamdiu quis ligatus est coniugi adhuc viventi, invalide contrahit cum alio; quamquam licite, & sine peccato, si moraliter sit certus de morte conjugis; qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore. Vide Bonac. p. 10.

Dicitur 10. *Honestas*, hoc est, iustitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum, & jure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum, & consanguineos sponse usque ad quartum gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscunque, etiam invalidis; (præterquam ex defectu consensus) jure vero Tridentini non oritur, si sponsalia sint invalida; & irritat tantum usque ad primum gradum, si ex sponsalibus: ad quartum vero, si ex matrimonio rato sequatur. Vide Bonacin. p. 11. Sanchez l. 7. d. 67. Filliuc. t. 10. p. 2. c. 6. *Notat etiam Diana non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis, p. 3. t. 4. R. 22. ex Pont. & aliis tribus contra Sanchez, uti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta, p. 9. t. 6. R. 25. ex Optat. Oriri tamen ex matrimonio invalido, nisi sit tale ob defectum consensus, p. 9. t. 6. R. 50. ex declaratione Pii V. atque adeo etiam ex clandestino, ibid. R. 53. ex Pont. Palao, Hurt. Perez, &c. contra Sanch. & Præp.*

ANIMAD. XVIII. Dicitur 11. *Ætas*; quia ad valorem matrimonii jure ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. feminae completus; nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitas, & potentia

ad copulam, de quibus judicare prudentum est. Laym. c. 12. n. 1. c. *De illis, & c. ult. eod. tit.*

Dicitur 12. *Affines*. Est autem affinitas, propinquitas personarum nata ex copula carnali, sive licita, sive illicita. Utraque, jure saltem ecclesiastico, dirimit matrimonium: illa usque ad 4. gradum inclusive, hæc vero jure novo, usque ad secundum tantum. Et quidem, si antecedit matrimonium; nam si superveniat, v. g. si Titius cognoscat uxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccavit, non possit petere debitum, sed tantum reddere. Porro gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita ut qui est uxoris consanguineus in primo gradu, sive rectæ, sive transversæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ, vel transversæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per Conc. Lateranense. Vide Laym. & Bonac. p. 12.

Unde resolvetur.

1. Is, qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest valide contrahere, citra dispensationem, imo nec cum earum consobrina, vel matertera.

2. Potest quis ducere affinem fratris sui etiam in primo gradu, v. gr. duo fratres possunt ducere duas sorores, imo pater, & filius possunt ducere matrem, & filiam. Laym. Bonac. l. c.

3. Titius potest successive ducere Titiam, & Bertam, quæ fuerunt uxores Caji, & Sempronii fratrum.

4. Titius, qui duxerat sororem Caji, potest post mortem Caji, ejusque sororis, ducere Bertam uxorem Caji.

Dicitur 13. *Si clandestinus*: quia Trident. irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter quam coram Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius, vel Ordinarii licentia, & duobus minimum testibus: vultque graviter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint.

Ex dictis resolvetur.

1. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam jurisdictionem in contrahentes, utpote qui domicilium, & habitationem habeant in ejus Parochia: item Episcopus, vel ejus Vicarius in sua diocesi; uti & Papa: item Capitulum Sede vacante, Cardinales in Ecclesiis sui tituli, Legati in sua provincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, sit a parte rei vere sit Parochus, sed sufficit, si habeat titulum, saltem coloratum, ita ut communi errore habeatur Parochus, neque sit intrusus absque omni titulo. V. Bonac. q. 2. p. 8.

2. Parochus, vel quivis habens jurisdictionem ordinariam potest alium sibi substituere; non tamen nisi Sacerdotem.

3. Cum ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione majores, sufficiunt etiam infames, feminae, pueri habentes usum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac servi.

4. Si duo sint Parochi ejusdem Parochiæ, potest utervis assumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum, quæ partim pertinet ad unam Parochiam, partim ad alteram, potest alterutrum accerere; quia uterque est proprius Parochus. Laym. Bonac. l. c.

5. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cujus Parochia matrimonium celebratur; sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, ut declaravit Congregatio Cardinalium apud Reb. & Bonac. q. 1. p. 8. etiam extra suam Parochiam, vel diocesim; quia hic actus non est jurisdictionis contentiosæ. Non tamen licet nunc nuptiis benedicere, sine alterius licentia. Sanch. l. 3. d. 19.

6. Is, qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem tacitam licentiam ex ratihabitione de presenti; quia non sufficit ratihabitione de futuro, qua quis putet alterum postea ratum habiturum. Sanch. d. 35. Regin. Conin. apud Bon. l. c. n. 11. licet ipse neget tacitam sufficere,

7. Va-

ANIMAD. XIX.

ANIMAD. XX.

7. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho (idque, ut Lay. c. 4. n. 3. docet ex Sanch. etsi alteruter tantum sit vagus.) Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, ut monet Trid. an scilicet alibi sint conjuncti; &c. & deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi, sine qua, licet valide assistat, graviter tamen peccat. Ita Laym. t. 4. l. 3. ex Sanch. dist. 19. & d. 35. n. 24.

8. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregre coram Parocho loci: quia non est illorum verus. Aliud est de iis, qui alicubi habitationem figunt pro majore parte anni, aut eo venerunt animo manendi, saltem majore anni parte, licet postea contingat casu subito recedere, v.gr. famuli, ancillæ, studiosi. Bon. q. 11. p. 8. n. 2. Sanch. l. 3. d. 23. Ratio est, quia contrahunt ibi domicilium parochiale: & Pastor illius loci est proprius illorum.

ANIMAD.
XXI.

9. Parochus, & testes sic debent esse presentes, ut advertere possint, quid agatur, & de eo testari. Et quidem non est necesse ut ipsi videant contrahentes, dummodo audiant verba contractus, si voces contrahentium noverint. Sanch. Fill. Pont. & alii 5. cum Dian. p. 8. t. 7. R. 68. contra Barb. Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum, aut injuriam nolentes desineantur, vel etiam contradicant, ac resistant; aut, licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. Bon. loc. cit. ex declarat. Cardin. Con. Fill. Sanch. ll. cc. &c.

ANIMAD.
XXII.

10. Parochus tenetur utrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento, Gutier. Sanch. Diana p. 3. t. 4. ref. 204. sed de mutuo consensu. Trid. sess. 24. c. 1. Ejus tamen omisso, quando de utriusque libero consensu constat, venialis tantum est, Sanch. Coninc. Dian. loc. cit. Similiter mortale non esse, etsi, intellecto consensu, non dicat, Ego vos conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, docet Sanch. Con. Vill. Gut. Diana p. 3. t. 4. R. 256. contra Rebell, &c.

Dicitur 14. Et impos, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ si perpetua sit, & matrimonium antecedit, irritat illud jure naturæ; vel omne, & respectu cujuscumque, si sit absoluta; vel certum tantum, si sit restricta, seu respectiva. Idque, sive orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ, sive ab extrinseco, opera hominis, vel diaboli: sive cognita alteri fuit, sive non; sive sit ex parte utriusque contrahentis, sive alterius tantum. Ratio est, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum physice aptorum ad generationem, sive in traditione potestatis corporis ad copulam conjugalem: hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cum eam non habeat.

ANIMAD.
XXIII.

Porro impotentia in viro esse censetur, quando est eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas feminæ: in femina vero quando vel seminare non potest (si verum est, semen feminarum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut ejus semen recipere.

Dixi 1. Si sit perpetua: qualis est, quæ nulla arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur a jure triennium ad experiendum bona fide.

Dixi 2. Si antecedit: nam si subsequatur matrimonium, non irritat illud, etsi usum ita impediatur, ut soli contactus, & oscula liceant citra periculum pollutionis; idque quando impotentia est certa: nam si dubia sit, tandiu licet conari ad copulam, quandiu probabilis est spes seminandi intra vas. Laym. l. 5. t. 10. p. 4. c. 12. ex Sanch. Nav. Henr.

Unde resolves.

1. Invalide contrahunt evirati, seu eunuchi, quando carent utroque teste: quia non emittunt verum semen aptum generationi. Nec refert, quod instar seminum sterillum satisfaciunt concupiscentiæ femineæ: quia id non faciunt per copulam naturæ aptam generationi ob defectum feminis, quod semen tamen emittunt, etsi semen seminum per accidens non sit prolificum. Laym. l. c. Bonac. q. 3. p. 13. &c.

2. Valide contrahunt 1. Steriles, quia, etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copu-

lam; atque adeo sunt capaces omnis juris, & obligationis matrimonii; & susceptio prolis, licet sit præcipuus, non tamen est unicus, nec immediatus finis matrimonii. Bonac. q. 3. p. 13. ex Henric. Coninc. Filliuc. &c. Eadem est ratio de iis, quæ non edunt fetum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ. Bonac. &c. ll. cc. 2. Hermaphroditi; quia vere sunt potentes ad usum matrimonii. Et quidem, si alter sexus emineat, secundum illum tantum valebit: si terque sit par, optio illis datur, ut utrolibet utantur, ita tamen, ut quem semel elegerint, semper retineant. Sanchez l. 19. d. 109. Bonac. l. c. ex Henriquez, Coninc. Filliuc. &c. 3. Is, qui paulo post est moriturus, quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, ut concubinas ducant. Laym. l. c. ex Sanch. d. 105. n. 3. Covar. &c.

3. Impuberes, si utantur ratione, non jure naturæ, sed ecclesiastico tantum, invalide contrahunt: quia impotentia illorum est tantum temporalis. V. sup. hoc dub. imp. 3.

Quæres, Quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

ANIMAD.
XXIV.

Resp. Circa ea Congregatio Cardinalium resolvit sequentia. 1. Ubi hoc decretum Concilii nondum publicatum est in Parochia, verbi gratia in Saxonia, & Anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilii fuit observatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, verbi gratia, in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam servare. Unde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilii, quamvis coram ministro hæretico, vel magistro contracta, videntur esse nulla. Laym. tamen l. 3. t. 10. p. 2. c. 4. putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter gravissimam incommoda inde subsequutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit observatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque istis sit, qui vices Episcopi, vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi; servata tamen in quibus potest, forma Concilii, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus, & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita ut vere ignoretur, ubi sit, vel eorum metu absit e diocesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur Raptave sit, de quo vid. supra in impedimento criminis.

DUBIUM III.

Quomodo matrimonium invalidum sit revalidandum?

Resp. 1. Si fuit invalidum propter consensum fictum, vel metu extortum, sive ex utra, sive ex utraque parte, potest revalidari per quodcumque signum veri, & novi consensus; quia si altera tantum pars fide contraxit, consensus unius partis habitualiter permansit: ergo accedente alterius consensu revalidatur. Sanchez l. 2. d. 23. n. 9. Coninc. d. 24. d. 10. n. 89. Navar. Fill. Bon. &c.

Unde resolves.

1. Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tantum partis, curandum est, ut ea saltem novum, & liberum consensum eliciat, & externis signis prodatur; alteri autem parti non opus est declarari, præstari novum consensum ad valorem matrimonii. Sanch. l. c. n. 10. Con. Bon. p. 9. Mærat. d. 7. sect. 15. n. 4.

ANIMAD.
XXV.

2. Si uterque fide, vel coacte consenserit, necesse est ut uterque consensum renovet, & verbis exprimat. Quia cum utriusque consensus plane nullus fuerit, æque necesse est renovare, & declarare, ac si factum nunquam fuisset. Mærat. l. c. n. 3.

Resp. 2. Si invalidum fuit propter impedimentum consanguinitatis, verbi gratia, vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem, vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur novus utriusque consensus, signo externo expressus: & quidem, ut probabi-

babilius docet Sanchez l. 3. d. 36. absolutus, & independens ab antiquo. Ratio est, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam materiam.

Unde resolves.

ANIMAD.
XXVI.

1. Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur, an sciat, illa suaviter inducenda est ad novum consensum absolute præstandum, dicendo verbi gratia: Si mihi non nupsisses, nonne modo nuberet? Vel; Angor scrupulis de matrimonii nostri valore, ideoque renovemus consensum. Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet Quint. in append. t. 7. d. ult. Si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & scandala, gravesque molestia timeantur, licebit uti sententia contraria, quæ docet, sufficere, ut sola pars impedimenti conscia consensum renovet, & alteri declaret. Sanchez l. 2. d. 26. & l. 8. d. 34. n. 61. Less. l. 2. c. 17. Con. d. 24. d. 10. & Fill. n. 9. &c. Dian. p. 4. t. 4. R. 49.

ANIMAD.
XXVII.

Resp. 3. Ut matrimonium invalidum, quod coram testibus, & Parocho est celebratum, revalidetur, non opus est denuo coram Parocho, & testibus iniri, si impedimentum sit occultum, secus si sit notum: quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ censetur validum, non autem posterius. Navar. Sanch. l. 3. d. 37. Conin. d. 24. d. 4. Regin. l. 31. n. 183. Fill. n. 93.

DUBIUM IV.

A quo, & ob quam causam possit dispensari in impedimentis matrimonii.

ANIMAD.
XXVIII.

Resp. 1. Papa non potest dispensare in impedimentis jure naturæ, vel divino dirimentibus, nisi ex speciali concessione: in iis vero, quæ jure ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris est, quia inferior non dispensat in lege superioris: nec homo in lege naturæ. Addidi, nisi ex speciali, quia sic Pontifex, non tamen Episcopus, potest matrimonium ratum dissolvere ex justa causa. Sanch. Less. Præp. q. 5. c. 8. Dian. p. 8. t. 1. R. 52. & 93. Ratio posterioris est, quia Pontifex talia impedimenta inducit; ergo etiam potest tollere, & quidem solus.

Unde resolves.

ANIMAD.
XXIX.

1. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium jam contractum non potest ordinario jure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis, quando sequentia concurrunt. 1. Ut defectus sit dispensabilis. 2. Ut sit occultus, idest, non sit notorius, seu divulgatus. 3. Ut ex altera parte saltem matrimonium bona fide sit contractum. 4. Ut non sit facilis accessus ad Papam; ita commun. Sanch. Conin. M. Per. d. 4. f. 7. Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus sua dispensatione priorem confirmare. Dian. p. 9. t. 7. R. 40. ex Præp. Per. &c. In impedimentis vero dirimentibus matrimonii nondum contracti videtur nunquam posse, imo nec Legatus a latere, nisi speciali facultate. Laym. l. 5. tr. 10. par. 4. c. 6. & l. 1. t. 4. c. 22. Bon. q. 3. p. 15. &c. contra quos Dian. c. 8. t. 3. ref. 280. cum Præpos. Villal. & Esc. de leg. E. 14. c. 3. putat, Episcopum id posse aliquando in casu raro, ex causa maxime urgente, si omnibus tentatis judicetur necessariam esse ad vitandam gravem infamiam, vel grave scandalum, cui aliter occurrere non posset, idque ex tacita Papæ licentia.

ANIMAD.
XXX.

Resp. 2. In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensare universaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ in jure naturali, & divino impediunt, ut votum castitatis absolutum, & perfectum (Bonac. q. 3. p. 15. ex Navar. Sanch. &c.) & sponsalia priora, ut habet Tanner. ar. 8. q. 4. d. 2. n. 30. ex Sanch. l. 17. n. 8. Idem habet Fill. t. 10. part. 2. c. 10. n. 306. Laym. l. 5. c. 10. par. 4. c. 15. n. 2. sub finem. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superveniunt, & impediunt petitionem debiti, v. gr. cognationis spiritualis, vel affinitatis, Bonac. l. c. Sanchez l. 8. d. 12. n. 16. Fill. l. c. ubi excipit incestum commissum, matrimonio consummato, cum consanguineis uxoris, in iis, qui non sunt juvenes.

Resp. 3. Possunt etiam Confessarii regulares approbati, de licentia tamen suorum Provincialium, dispensare ad petendum debitum conjugale, propter cognitionem consanguinei conjugis in secundo gradu, ut Rodriq. q. regul. t. 1. q. 63. ar. 1. nullo modo tamen in impedimento ipso. V. Mar. Perez d. 44. f. 7. n. 13. Dixi, Provincialium, quia quod Molfes. Leon. &c. volunt, Confessarios Societatis JESU habere omnes hanc facultatem immediate a P. Generali, id refutat Dian. n. 3. t. 2. ref. 14.

Resp. 4. Ut licite dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur justa causa: qualis secundum Filliuc. c. 8. est, v. gr. 1. Extinctio magnæ litis, vel odii inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonii, nisi consanguineis, vel affinis nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conservatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem. Plures vide apud Sanchez d. 19. Coninc. d. 33. Hurtad. d. 20. Mart. Perez d. 44. f. 5. ubi notat 1. Quanto gradus consanguinitatis, vel affinitatis est propinquior, tanto requiri causam graviores. 2. Sæpe plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent. Vide etiam Dian. p. 3. t. 3. R. 9.

Resp. 5. Si quis dubitet, an habeat impedimentum dirimentis, v. gr. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibita diligentia sufficienti, non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione, nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento, quia possessio stat pro libertate contrahendi. Sanchez, Sancius, Franc. Lugo, Bard. d. 6. cap. 11. par. 7. §. 11. contra Laym. & Palaum.

ANIMADVERSIO I.

QUO tempore non prohibetur ipse contractus, aut ejus consummatio. Idem habet La-Croix p. 45. n. 470. Sed matrimonii consummationem eo tempore prohiberi, ostensum est supra c. 2. dub. 2. ar. 1. c. 8.

Neque Trid. sess. 24. c. 1. prohibet . . . sed tantum bortatur, ne fiat.

Sacra Syn. Trid. loco cit. ait: Præterea eadem sacra Syn. bortatur, ut conjuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendum in eadem domo non cohabitent, statimque benedictionem a proprio Parocho fieri &c.

Aliud est non cohabitare in eadem domo, aliud matrimonium non consummare. Sacra Syn. ait, in eadem domo non cohabitent, non autem ait, non consumment. Ne primum fiat, monet, & hortatur, ut periculum consummandi matrimonii vitetur. Ceterum loquendo de sacerdotali benedictione omnibus matrimoniis communi, quæ Sacerdos ait, Ego conjungo vos in matrimonium in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, duplex est quaestio: prima est, utrum ejus omisio sit mortalis culpa; Busemb. dub. 2. c. 10. negat. La-Croix p. 48. n. 505. ita loquitur: „Docent Nav. & Gob. tr. 10. n. 561. per se loquendo nequidem veniale esse omittere benedictionem; sed esse veniale, tenendum est cum communi apud Busemb.; imo Averf., qui q. 6. §. 7. dixerat fore veniale, si omittatur sine causa, q. 20. §. 4. docet peccari mortaliter, si absolute omittatur.“

Omissionem illius benedictionis esse mortalem culpam docet quoque P. Concina Theol. t. 10. p. 297. n. 45. ubi opinionem contrariam Sanch. falsam, & laxam appellat. „Nuptiarum benedictio, ait, & verba relata, seu alia similia, quibus Parochi conjungunt contrahentes, est unum ex potissimis sacrae traditionis monumentum, quo adversus heterodoxos Catholicos evincunt, matrimonium esse Sacramentum. Hanc benedictionem nuptiarum semper allegarunt Patres post divinas Scripturas, ut Sacramentum esse matrimonium evincerent. De hac benedictione (subdit p. 302. n. 13.) Siricius in ep. ad Himerium c. 4. hæc habet: „Illa benedictio, quam nupturae Sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.“

Et Hormisda Papa caul. 30. qu. 5. cap. 2. hæc præscribit: Nullus fidelis, cujuscumque conditionis sit, occulte nuptias faciat, sed benedictione accepta a Sacerdote, publice nubat in Domino. Audi Concilium Carthaginense IV. relatum loco cit. c. 5. Sponsus, & sponsa, cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus, vel a paranympis offerantur, qui, cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant. Hactenus P. Concina.

Hoc

Hæc eadem, & alia legi possunt apud Genettum Th. t. 5. p. 135. q. 4.

Altera questio est, utrum consummatio matrimonii ante huiusmodi benedictionem sit culpa mortalis. La-Croix num. 505 cit. ait: „Si autem benedictio fiat, post consummationem matrimonii, Palud., Tab., & alii adhuc dicunt peccari mortaliter, & quidem toties secundum S. Anton. quoties illud consummabitur; sed probabilius dicunt Navar., Sanch., Pont., Laym., Krim num. 1867. in hoc nullum esse peccatum, dummodo postea fiat, quia nullibi invenitur præceptum, & Trident. supra tantum hortatur, ut conjuges ante benedictionem in eadem domo non cohabitent.“

Præceptum perspicue invenitur in citatis verbis Pontificum Roman., & Concilii IV. Carthagin. itemque can. *Aliter* q. 5. caus. 30. ubi dicitur: *Aliter legitimum non sit conjugium, nisi sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus, & oblationibus a Sacerdote benedicatur.* Adde perpetuam, & universalem Ecclesiæ consuetudinem, quæ legis loco est. Præterea ipsa sacra Syn. Trident. sess. 24. cap. 1. cit. satis aperte hanc non solum legem, sed gravissimam legem esse, innuit, dum statuit, benedictionem a proprio Parocho fieri, neque a quoquam, nisi ab ipso Parocho, vel ab Ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alii Sacerdoti concedi posse, quacumque consuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda est, vel privilegio non obstante. Neque vero solum præceptum est, ut benedictio fiat, sed ut ante matrimonii consummationem fiat; hanc enim esse sacrorum canonum benedictionem præcipientium mentem, & ipsa benedictionis ratio, quæ ad matrimonii felicitatem refertur, & Ecclesiæ consuetudo, & sacra Syn. Trident. cit. quæ hortatur conjuges, ut ante sacerdotalem benedictionem in eadem domo non cohabitent, ut periculum consummationis ab sit, aperte declarant. Quare Concina cum Palud., Tabiena, S. Antonino, aliisque a La-Croix citatis p. 302. num. 16. merito concludit. „Peccant igitur, & quidem mortaliter, qui autem hanc benedictionem matrimonium consummant, quidquid in oppositum afferant recentiores, nonnulli contra universam Ecclesiæ antiquitatem.“

ANIMADVERSIO II.

Impedimenta Catechismi, & criminis sublata esse, fatentur quoque solidiores Theologi Genet. Theol. t. 5. p. 159. qu. 2. Natal. Alex. Theol. t. 2. p. 100. art. 2. Concina Theol. t. 10. p. 340. n. 5. & p. 342. n. 15.

ANIMADVERSIO III.

Nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet ut benedicantur.

Hac de re Rituale Rom. quod observandum omnino est, ita habet: *Caveat etiam Parochus, ne quando conjuges in primis nuptiis benedictionem acceperint, eos in secundis benedicat, sive mulier, sive etiam vir ad secundas nuptias transeat. Sed ubi ea viget consuetudo, ut si mulier nemini unquam nupsisset, etiamsi vir aliam uxorem habuerit, nuptiæ benedicantur, ea servanda est. Sed vidua nuptias non benedicat, etiamsi ejus vir nunquam uxorem duxerit.*

ANIMADVERSIO IV.

Quamquam Sanch. &c. putant non esse mortale unammittere, sed contrarium docet &c.

Tu autem, pie lector, tene certum, & incertum dimitte neglectis probabilibus, qui christianas animas sexcentis periculis objiciunt. Quamquam opinio a culpa mortali excusans omissionem unius, aut alterius proclamationis matrimonii, arbitraria est, inquit Concina Theol. t. 10. p. 299. n. 4. nullo solido fundamen- to nixa... Si una, vel altera omitti potest, cur non & tertia? Quisque moralem certitudinem de impedimentis non extantibus sibi persuadere pro arbitrio posset, & sic Ecclesiæ præceptum deludere. Mirifica est, quorundam Auctorum libertas in legibus pro genio flectendis. „Hactenus ille. Sacerdos ergo mortaliter peccat, vel unam denuntiationem omittens; tum quia potestatem sibi arrogat judicandi, impedimenta non tubesse; tum quia jus sibi usurpat remittendi denuntiationes a sacra Synodo Episcopis reservatum; quæ usurpatio juris in re gravissima venialis esse non potest.“

Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel juxta Ecclesiam, aliove loco, confluentem magno populo.

Cum Syn. Trid. loco mox cit. præcipiat, ut matrimonium in Ecclesia inter Missarum solemnias denuntietur, non docti, cautique Theologi est, alia loca designare,

sed arrogantis, licentisque sophistæ. Proclamationes quidem præcipiuntur, ut, si quæ sint, matrimonii impedimenta detegantur; at cum sacra Synodus, ut hic finis melius, facilius, & Sacramenti dignitati convenientius habeatur, in Ecclesia eas fieri determinate præcipiat, non sine temeritate, nisi forte necessitas id postulet, alibi fieri posse dicuntur, aut sunt. Si proclamationes extra Ecclesiam fieri possent, diebus quoque non festivis fieri non prohiberentur, quod nonnulli ex probabilibus apud Anacletum t. 4. juris can. p. 55. n. 7. concedunt. Quod si hoc concedatur, cur diebus quoque festivis non continuis? Cur non a Sacerdote, qui non sit Parochus, vel etiam a laico fieri queunt? Sed nos sophistica, & licentiosa commenta mittamus, & dicamus, sacram Trid. Synodi legem non esse arbitrariis interpretamentis eludendam, sed animo simplici exacte observandam.

At Anacletus, qui huiusmodi arbitraria commenta secutus est, loco citato ait, quod finis legis, qui est, ut impedimenta certius, & facilius revelentur, æqualiter obtineatur, si die non festivo, & extra Ecclesiam matrimonium frequenti populo confluentem publicetur. Resp. Ut lex impleatur, non satis est, ut finis, cujus gratia lata est, obtineatur; alioquin satis esset, ut lex finem, quem assequi vult, designaret; quod nihil aliud esset, nisi subditorum arbitrio præcepta permittere, & ordinem pervertere.

Quare cum lex, ut certum finem consequatur, aliquid certum præcipiat, hoc ipsum quod præcipit, faciendum omnino est, non quid simile, aut æquivalens, ut male comminiscuntur quidam probabiles, quos Anacletus incaute secutus est.

Ut fiant tribus diebus festivis... qui... nullo tamen festo interpolentur.

Recte quidem. Hinc, si diebus Pentecostes faciendæ sint proclamationes, æquum erit, ut non omnes illo triduo fiant, sed una tantum die tertio, ut congruum aliquod tempus inter unam, & alteram proclamationem intersuât.

ANIMADVERSIO V.

Licet statim post ultimam proclamationem contrahere etiam eadem die.

Ita quidem Busemb. „Sed Synodus Colon., inquit „La-Croix p. 45. n. 480. vult intercedere saltem unius diei intervallum, ut deferri possit impedimentum, si quod subsit.“ Et Syn. Patavina anni 1624. p. 2. c. 18. ita præcipit. *Nolumus autem, ut eo die, quo postrema denuntiatio fiet, matrimonium nobis inconsultis celebretur: & S. Carolus Borrom. Conc. prov. 3. tit. 3. ait: Quo die de matrimonio contrahendo denuntiatio ultima facta est, ne eo ipso die, nisi impetrata ab Episcopo facultate, illud celebretur. Id autem, præterquam si postrema ea denuntiatio facta sit pridio illius diei, quo initium est quadragesimæ, vel adventus; ac nisi item Parochus populo antecedente denuntiatione significarit, eo die, quo postrema denuntiatio fiet, matrimonium esse contrahendum.*

Videlicet ex reg. 88. in text. Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem: at qui matrimonium contrahunt eodem die, quo ultima proclamatio facta est, legis quidem Tridentinæ verba complectuntur, at contra legis voluntatem nituntur; quia post ultimam proclamationem congruum tempus non relinquunt denuntiandi, si quæ sunt impedimenta. Ergo contra legem committunt.

Imo Rituale Romanum duos tantum menses permittit: & hoc servandum omnino est.

ANIMADVERSIO VI.

Post proclamationes tenetur sub mortali, qui novit impedimentum, illico denuntiare, quantumvis secretum esset &c.

Hæc est communis sententia, ut monet Busemb., quam sequitur tum La-Croix num. 481., tum Genettus Theol. t. 5. p. 120. qu. 15., & Concina Theol. t. 10. p. 300. num. 8. Ratio est, quia ex D. Thom. 2. 2. q. 70. ar. 1. ad 2. & ex Ap. quilibet tenetur obedire Superiori legitime præcipienti: atqui Superiores Matrimonium proclamando, legitime præcipiunt, ut impedimenta absolute, hoc est seu publica, seu occulta manifestentur: ergo etiam occulta impedimenta sunt necessario manifestanda.

Accedit, quod unusquisque ex caritatis officio quantum in se est impedire tenetur concubinitus, incestus, & alia gravissima mala, quæ ex matrimonii flagitiosis, aut nullis derivantur: at hæc impedio, occulta impedimenta manifestando: ergo explodenda est opinio

R i Pon-

Pontii, qui, ut Busemb. refert, negat, impedimenta occulta ex necessitate esse manifestanda.

At quid, si aliquis occultum impedimentum audierit, & nesciat a quo? Resp. „Debet auditor, inquit „Concina, Parochum monere, ut diligentiam in deprehendendo veritate adhibeat, „Agitur enim de Sacramenti valore in toto ponendo, & flagitiorum periculis amovendis, non de poena reo infligenda: ergo admonitio necessaria est, quidquid contra dicat Mart. Perz a Busemb. citatus.

Quid vero, si ex impedimenti denuntiatione magnum scandalum, aut periculum metuatur? Metus iste cautionem suggerit, ut denuntiatio fiat, & periculum, ac scandalum vitetur.

Quod si aliqui matrimonia nulla ex malitia contrahere velint, & parati sint scandala suscitare, & graviter nocere occulta impedimenta manifestantibus, videtur excusandus qui non manifestat, ut suum grave nocementum vitet; quæ sententia teste Anacleto r. 4. juris can. p. 59. n. 49. communis est, & illo Matth. 15. v. 14. oraculo nititur: *Sinite illos, ceci sumus.*

Vel si sciat, contrahentes esse in bona fide.

Hæc opinio adeo absurda est, ut eam La-Croix quoque p. 46. n. 482. rejiciat; quæ si admitteretur, proclamationes magna ex parte inutiles fierent; quia ponere debemus, matrimonium contrahere volentes bona fide niti, nisi forte certum sit, eos mala fide niti. Nam ex reg. 47. juris in 6. *Presumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.* Ex quo fieret, ut cum raro compertum sit, matrimonii impedimentum sciri a sponis, raro quoque esset obligatio illud manifestandi; præsertim cum, si compertum sit, impedimentum sciri a sponis, qui nihilominus permaneant in proposito contrahendi matrimonii, merito timeri scandala, & pericula ex manifestatione possint; qui timor a manifestationis debito eximit.

Præterea certum est, matrimonium ex natura sua nullum, bona fide contrahentium non fieri validum: at obligatio denuntiandi impedimentum ex eo derivatur, ut matrimonia nulla, & illegitima impediantur: ergo hujusmodi obligatio non cessat, quia contrahentes bona fide nituntur.

Accedit, quod quilibet ex caritate teneatur quoad fieri potest impedire fornicationes, & incestus etiam materiales: ergo tenetur manifestare impedimentum matrimonii a contrahentibus ignorati.

Præterea non omnis ignorantia a peccato excusat, sed sola antecedens, non item consequens, aut concomitans. Ut autem ignorantia sit antecedens, debet esse conjuncta cum sincero desiderio sciendi veritatem, ut alibi dictum est, & evincunt illa oracula: *Revela oculos meos: Non abscondas a me mandata tua: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum*: Psal. 118. item illud Sap. 6. v. 12. *Concupiscite sermones meos: & Eccli. 1. v. 33. Fili concupiscens sapientiam, conserva justitiam, & Deus præbebit illam tibi.* Porro si qui bona fide, seu ignorantia impedimenti detinentur, verum scire ex animo desiderant, manifestatio illis gratissima est: ergo necessario facienda: si autem contra suam amant ignorantiam, & lucem veritatis oderint, manifestatio impedimenti necessario facienda est, ut peccata impediantur. Ergo ex bona contrahentium fide absurde petitur excusatio non manifestandi impedimenta matrimonii.

ANIMADVERSIO VII.

Nisi tamen ex sola confessione possit: tunc enim nullo modo possit negare matrimonium . . . extra confessionem.

Ita esse faciendum, ut Busemb. ait, ostensum est supra tr. 4. c. 3. pub. 1. resp. 2. caus. 4.

Licet in confessione possit, ac deberet.

Imo in confessione debet admonere impedimenti, & illum inducere ad abstinendum a matrimonio; quod si nolit, absolutione donandus non est, utpote qui paratus non sit ad totam legem implendam; qua de re dictum est tr. 4. cap. 2. dub. 5. cas. 7. contra Busemb., La-Croix, & alios.

At La-Croix p. 53. n. 540. in sua opinione perseverans, ut poenitens non sit admonendus, sed sine admonitione absolvendus, si non sit spes, ut ab usu contracti bona fide matrimonii cum impedimento, abstineat, obicit c. 6. *Quia circa t. 14. lib. 4. decr. ubi Innoc. III. ait: Dissimulare poteris, ut remaneant in copula sic contracta, cum ex separatione (sicut asseris) grave videas scandalum imminere.*

Resp. Dissimulare quidem licet in casu, non tamen Confessio licet absolvere.

At pergit La-Croix: „Nec obstat, quod qui ita „animo comparatus est, ut non desisteret ab usu ma-

„trimonii, si resciret matrimonium suum esse nullum, „non videatur dispositus ad observanda omnia Dei præcepta, ideoque nec dispositus sit ad absolutionem. „Nam hoc verum est, si ita comparatus sit ex actu voluntatis præsentis, vel præterito habitualiter perseverante, non autem, si ita comparatus sit ratione actus tantum conditionate futuri; quia non ideo nunc „est, sed tantum esset male dispositus, si resciret. „

Resp. Hæc acuta cavillatio in eo fallax est, quod ponat poenitentem dispositum ad omnem Dei legem implendam, quia nullum actum internum præsentem, vel præteritum virtualiter perseverantem contrarium habet. Hoc, inquam, fallum est: quocumque enim modo impediatur dispositio, & propositum implendi totam Dei legem, perinde est: at talis dispositio, ac propositum non solum interno actu, sed prava animi dispositione, & habitu impeditur. Habitus, & dispositio animi parati ad perseverandum in usu matrimonii nulli, etiam si sciretur ejus nullitas, utique impedit propositum implendi totam Dei legem, nec cum eo conciliari ulla ratione potest; imo vero qui ita affectus est, a peccato non excusatur; quia ejus ignorantia facit quidem actum non voluntarium, non tamen involuntarium, hoc est voluntati contrarium: at ut ignorantia a peccato excuset, necesse est, ut actus ab ea perfectus sit involuntarius, hoc est voluntati contrarius: ergo qui matrimonium nullum per ignorantiam contraxit, a cuius tamen usu non abstineret, etiam si sciret ejus nullitatem, nec propositum habet abstinendi ab omni peccato, nec a peccato, quod ignorans admittit, excusatur; ideoque nulla ratione absolvendus est, quidquid La-Croix contra effutiat, sed faciendum, ut dixi loco mox cit.

Et tunc, si quidem sine magno scandalo non possent resistere, nec vellent, suadere ut contrahant &c.

Hoc fieri posse, asserit quoque La-Croix p. 53. num. 539. At in hac specie matrimonium non contrahunt, sed simulant; quæ simulatio verum mendacium est, nec licere potest: neque vero mendacium effugiunt, ut falso putat La-Croix, si reipsa consentiant, quantum possunt. Nam, etsi reipsa, quantum in ipsis est, consentiant, non tamen matrimonium ineunt, nisi mendaciter, & simulate: at fingere matrimonii contractum, & Sacramenti susceptionem, non solum mendacium est, sed etiam mendacium sacrilegum; quod a La-Croix non excusatur l. 6. p. 1. n. 162. nisi per restrictionem mentalem ab Innoc. XI. prop. 26. 27. damnatum.

Adde, quod, dum sponsi ita contrahunt, & simul cohabitant, evidenti, & proximo periculo sese obijciunt a communi domo ad communem torum transeundi, præsertim cum simul habuerint familiariter, ac veluti conjuges: hoc periculum, inquit Viva apud Concinam Theol. t. 10. p. 303. n. 17. excusatur quod causam vitandi scandali; „quæ opinio, subdit Concina, rejicienda „omnino est. „Hinc Christus Matth. 5. v. 29. ait: *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proijce abs te.* Ex quo intelligitur, nullius boni obtinendi, aut mali vitandi causa excusari occasionem proximam peccandi a peccato. Non enim sunt facienda mala, ut Ap. præcipit, ut eveniant bona. At ipsa proxima peccandi occasio peccatum est: ergo nulla ratione a culpa excusari potest.

Quid ergo in specie proposita faciendum? „Scandalum hoc, quod obtruditur, inquit Concina loco mox cit. frequentissime commentitium est, & vix unquam „occurrit, quin possit vero remedio tolli. Quamobrem „suggerunt alii, quibus accedit ipse P. Viva, ut vir „votum castitatis ad tempus edat, donec dispensatio „super impedimento obtenta fuerit; quæ, si matrimonio „nium differti nullo modo possit, etiam ab Episcopo „in tam urgenti necessitate impertiri potest, ut ait „idem Concina p. 376. n. 14. „

ANIMADVERSIO VIII.

Potest Episcopus . . . dispensare vel ut una tantum fiat proclamatio, vel ut fiant post contractum &c.

Hic attente legenda est sacra Syn. Triden. quæ sess. 24. cap. 1. de relor. matrim. postquam denuntiationes matrimonii a Parocho esse faciendas præcepit, hæc subdit: *Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiose impediri posse, si tunc præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel saltem Parocho, & duobus, vel tribus testibus presentibus matrimonium celebretur, deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, ut, si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur; nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denuntiationes remittantur, quod illius prudentia, & judicio sacra Synodus relinquit.*

Relaxatio, seu dispensatio denuntiationum Ordinarii quidem prudentiæ, & judicio relicta solum est; quod idem

idem est, ait Bened. XIV. constit. *Satis vobis* 17. Novembris 1741. ac legitimam causam dispensationis requirere; attamen Parochus præmissa una denuntiatione, vel etiam sine ea potest ex eadem sacra Synodo matrimonium celebrare, si probabilis suspicio sit, illud ex præmissis denuntiationibus malitiose fore impediendum; quæ tamen denuntiationes post celebrationem matrimonii, & ante illius consummationem faciendæ sunt, nisi ab Ordinario remittantur.

ANIMADVERSIO IX.

Esti quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas conjux non tenetur &c. quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare &c. tenet &c.

Legem Tridentinam in re gravi violare, non levis, sed gravis, & letalis culpa est: sed qui matrimonium jam contractum consummant ante denuntiationes faciendas, legem Tridentinam in re gravi violant: ergo mortaliter peccant.

Neque vero illa conditio, *quando certi sunt, nullum subesse impedimentum*, a legis violatione consummantes eximit, seu excusat; primo quia iudicium, quod nullum subit impedimentum, ad eos non pertinet, sed ad Ecclesiam, præsertim vero in causa propria, in qua nemo iudex esse potest. 2. Quia certa illa notitia a conjugibus vix haberi potest, cum impedimenta tam multa, & varia sint, & quandoque occultissima. 3. Quia si conjuges in propòsita specie matrimonium consummare sine mortali culpa possent ante denuntiationes, quod certo putent, nullum subesse impedimentum, illud quoque sine mortali culpa contrahere prætermisissis denuntiationibus eo prætextu valerent, quod certum ipsis sit, nullum adesse impedimentum: hoc posterius est absurdum, & falsum: ergo & prius. Quare omisissis inanibus prætextibus conjuges legi obedire, & a consummatione matrimonii, priusquam denuntiationes fiant, abstinere omnino tenentur.

ANIMADVERSIO X.

Vel servus cum serva.

Hæc Busemb. doctrina falsa est, cujus contrarium docet ipse La-Croix p. 54. num. 565. citans S. Thom., Henr., Victor., Sanch., Averf. Et sane S. Thom. Supplem. qu. 52. ar. 1. ad 1. inquit: *Similiter etiam quia in matrimonio est æqualis obligatio ex utraque parte ad debitum reddendum, non potest aliquis requirere majorem obligationem ex parte alterius, quam ipse possit facere. Et propter hoc etiam si servus contrahit cum ancilla, quam credit liberam, non propter hoc impeditur matrimonium; quæ sententia cum sacris canonibus apprimè concordat, qui tunc solum matrimonium irritum esse definiunt quoad servilem conditionem, cum homo liber cum serva ignoranter contrahit, vel contra mulier libera cum servo, ut patet ex c. 2. & 4. t. 9. lib. 4. decret. & ex c. 4. q. 2. caus. 29.*

ANIMADVERSIO XI.

Prima dicitur legalis, quæ est &c.

Adoptio ex D. Thom. Suppl. qu. 57. ar. 1. est *extraneæ persone in filium, vel nepotem, vel deinceps legitimæ assumptio*; & duplex est. Una, quæ perfecte naturalem filiationem imitatur; & hæc vocatur arrogatio, per quam traducitur adoptatus in potestatem adoptantis: & sic adoptatus succedit patri adoptanti ex intestato, nec potest eum pater sine culpa privare quarta parte hereditatis: sic autem adoptari non potest, nisi ille, qui est sui juris, qui scilicet non habet patrem, aut, si habet, est emancipatus. Et hæc adoptio non fit, nisi auctoritate Principis. Alia adoptio est, quæ imitatur naturalem filiationem imperfecte, quæ vocatur simplex adoptio, per quam adoptatus non transit in potestatem adoptantis. Unde magis est dispositio quedam ad perfectam adoptionem, quam adoptio perfecta: & secundum hanc potest adoptari etiam ille, qui non est sui juris, & sine auctoritate Principis, ex auctoritate Magistratus: & sic adoptatus non succedit in bonis adoptantis, nec tenetur ei adoptans aliquid de bonis suis in testamento dimittere, nisi velit.

Busembau ponit, cognationem legalem ex perfecta solum adoptione derivari, & ex hac sola impedimentum dirimens matrimonii oriri; quam sententiam probabiliorum putat quoque La-Croix p. 57. n. 588. & sequitur Concina Theol. t. 10. p. 320. n. 13. Anacletus contra t. 4. juris can. p. 93. n. 10. probabile omnino putat, etiam ex simplici adoptione legalem cognationem oriri, quæ matrimonii impedimentum dirimens inducat. Porro hinc, atque inde multi citantur, ita ut ex auctoritate nihil possit concludi.

Ratio contra Busemb., & La-Croix est, quia ubi lex non distinguit, sine distinctione accipienda est: at lex sine distinctione cognationem legalem, atque inde impedimentum dirimens ex adoptione oriri ait. Nam Nicolaus cap. un. t. 12. lib. 4. decret. ad consulta Bulgarorum inquit: *Si qua per adoptionem mihi soror esse coeperit, quamdiu durat adoptio, inter me, & ipsam nuptiæ consistere non possunt*: idemque c. 1. Ita diligere qu. 3. caus. 30. ait: *Quandoquidem nec inter eos, qui natura, & eos, qui adoptione filii sunt, venerande Romane leges matrimonia contrahi permittunt*. Ergo sine distinctione dicendum est, cognationem legalem, & impedimentum dirimens matrimonii ex adoptione oriri.

Nonne etiam in simplici adoptione persona extranea in filium, aut nepotem publica auctoritate assumitur? Si inde nulla cognatio legalis oriretur, talis assumptio esset inutilis, imo falsa; quia falso appellaretur quis pater, filius &c. ergo non videtur dubitandum, quin ex simplici adoptione legalis cognatio oriatur, ideoque impedimentum dirimens matrimonii.

Accedit, quod, licet adoptatus per simplicem adoptionem, non sit necessarius heres adoptantis, illi tamen succedit ab intestato, ut animadvertit Anacletus p. 92. tit. 12. n. 2. ex §. 1. & 2. instit. de nupt. at qui alteri ab intestato succedit, aliquo vinculo cognationis ei necesse est ut copuletur: ergo &c.

Adoptio quidem simplex est magis dispositio quedam ad perfectam adoptionem, ut loquitur D. Thom. mox cit. *quam adoptio perfecta*; non tamen vere, & proprie adoptio esse definit; sicuti bellua, licet homine inferior, & longe imperfectior, non definit esse animal proprie dictum. Non enim adoptio simplex est dispositio ad adoptionem absolute, cujus ex eodem D. Thoma est species, sed ad perfectam adoptionem.

At obijciatur D. Thom. art. 2. qu. cit. ubi ait: *Et quia filius adoptatus conversatur in domo patris adoptantis, sicut filius naturalis, ideo legibus humanis prohibitum est, inter tales matrimonium contrahi*: & talis prohibitio est per Ecclesiam approbata. Et inde est, quod legalis cognatio matrimonium impediatur. At per solam adoptionem perfectam adoptatus transit in familiam, & potestatem adoptantis: ergo hæc sola inducit impedimentum dirimens.

Resp. D. Thom. præcipuam rationem assignat, non unicam, & universalem, cur leges prohibuerint matrimonium inter personas legali cognatione conjunctas. Ratio universalis prohibitionis est ipsa legalis cognatio. Hinc ipse S. Doct. subdit: & inde est, quod legalis cognatio matrimonium impediatur: at legalis cognatio conciliatur non solum ex perfecta, sed etiam ex simplici adoptione, ut sacri allati canones, & rationes ostendunt: ergo etiam ex simplici adoptione oritur impedimentum dirimens matrimonii.

Impedimenta matrimonii fingenda quidem non sunt, nec sine evidenti ratione asserenda, nec tamen contra sine evidenti ratione neganda.

Sicut in aliis rebus ad mores pertinentibus, ita hic quoque in dubiis tutior via est ex necessitate præcepti eligenda; quare, etiam si res, de qua agimus, hinc inde æqualiter anceps & dubia esset, nihilominus a matrimonio contrahendo esset simplici legali cognatione conjunctis necessario abstinendum; præsertim cum hic agatur de Sacramento valide fulcipiendo, & vitando periculo perpetui concubitus, & incestus; quæ sane ratio evidenter evincit, quoad praxim necessario deferendam esse Busemb., & La-Croixii opinionem, etiam si esset, ut a La-Croixio appellatur, probabilior.

• Dian., ubi contra communem sententiam notat &c.

P. Concina n. 15. probabilior putat, legalem cognationem non extendi ultra primum gradum. Sed non est discedendum a communi sententia, quam Anacletus t. 4. juris can. p. 92. tit. 12. n. 5. civilium legum auctoritate confirmat, & D. Thom. docet Supplem. qu. 57. ar. 3. ubi ait: *Quod triplex est legalis cognatio, Prima quasi descendens, quæ contrahitur inter patrem adoptantem, & filium adoptatum, & filium filii adoptivi, & nepotem, & sic deinceps*. Neque hic obijci potest Syn. Trid. quæ sess. 24. in decret. de reform. matrim. de adoptione non loquitur.

Præter adoptionem descendens aliz duæ sunt. Secunda, inquit S. Doct., quæ est inter filium adoptivum, & filium naturalem. Tertia per modum cujusdam affinitatis, quæ est inter patrem adoptantem, & uxorem filii adoptivi, vel e contrario inter filium adoptivum, & uxorem patris adoptantis. Prima ergo cognatio, & tertia perpetuo matrimonium impediunt: secunda autem non, nisi quamdiu manet in potestate patris adoptantis. Unde mortuo patre, vel filio emancipato potest contrahi inter eos matrimonium.

Hæc doctrina confirmatur c. 6. Per adoptionem qu. 3. caus. 30. ubi dicitur: *Per adoptionem quesita fraternitas*

eo usque impedit nuptias, donec manet adoptio; ideoque eam, quam pater meus adoptavit, & emancipavit, potero uxorem ducere: eque & si me emancipato illam in potestate retinueris, poterimus jungi matrimonio.

ANIMADVERSIO XII.

Quod si cædes tentata sit &c. non dirimit matrimonium.

Etiamsi intentio matrimonii exterius significata non fuerit, nihilominus ex cæde conjugis communi consilio perfecta cum matrimonii intentione, oriri impedimentum dirimens, putat Anacletus t. 4. juris can. p. 85. n. 24. in quam opinionem pronus videtur La-Croix p. 59. n. 616. cit. Castrop.

Sed hoc misso major difficultas est, utrum ipsa intentio matrimonii seu manifestata, seu occulta sit necessaria ad impedimentum inducendum, ut affirmat Busemb., La-Croix n. 614. Concina Theol. t. 10. p. 322. n. 4. Anaclet. n. 23. 25. qui hanc opinionem communem esse ait, paucis repugnantibus; an sine prædicta intentione impedimentum oriatur.

Genetius Theol. t. 5. p. 172. qu. 12. impedimentum oriri putat sine intentione matrimonii ex ipso crimine communi consilio peracto; & nititur cap. Laudabilem tit. 33. de convers. infid. l. 3. decr. ubi Cælestinus III. ita loquitur. Interrogasti de Sarracenis, qui dum in captivitate essent, quarundam Christianorum viros earum infidiis, & machinatione occiderunt, utrum, quia postea per ipsas ad fidem christianam conversi sunt, eas de jure possint accipere in uxores; vel, si duxerint, conjugium teneat eorumdem. In hac interrogatione nulla fit mentio intentionis matrimonii. Quid porro responder Pontifex? Hic, inquit, Triburiensis Concilii regula contenti sumus asserentis, quod si in mortem ipsorum malitiose fuerint machinata, licet earum studio ad fidem accesserint, nec tamen eis adherere debent, nec sunt, si adhererint, etiam tolerandi, cum tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit.

Si rein consideres, tam interrogatio, quam summi Pontificis responsio pro fundamento habet ex cæde mariti ab uxoris machinatione, seu infidiis facta derivari impedimentum dirimens matrimonii inter uxorem machinantem, & virum occidentem, nulla habita mentione intentionis matrimonii. Hinc Glossa hujus cap. a Genetto cit. ait: Nota, quod mulier non potest contrahere cum illo, qui virum suum interfecit, si mortem ejus fuerit machinata: & in summa capitis dicitur: Non potest quis illam habere in uxorem, cujus maritum occidit machinatione ipsius mulieris; secus sine machinatione.

Adversarii nihil aliud reponere possunt contra citatam glossam, & capitis summam, nisi illud malitiose perinde esse, ac ex intentione matrimonii cum occidere contrahendi. At hoc non est interpretari canones, sed eos sibi accommodare. Illa vox malitiose idem est, ac animo malo, quicumque sit, seu odium, & vindicta, seu libido, seu avaritia, seu alius quicumque malus affectus. Vox generalis malitiose ad determinatam significationem aliis significationibus exclusa, nec ex dictorum serie, nec ex circumstantiis facti trahi hic potest. Ecclesia hoc impedimentum in poenam criminis constituit: porro crimen idem est, seu uxor mortem mariti machinetur ex odio, seu ut cum occidit libidine veluti concubina vivat, seu ut ipsum in maritum accipiat; imo hic postremus affectus minus malus est, quam alii: ergo si hic fatentibus adversariis inducit impedimentum, multo magis alii.

Præterea eodem cap. subditur: Ad hoc, Sarraceni quidam in bello sunt Christianos interfecisse notati, & Christiani similiter Sarracenos: postea vero Sarraceni ad fidem conversi uxores eorum, quos in belli certamine occiderunt, sibi matrimonialiter copularunt; & idipsum Christiani de Sarracenis mulieribus conversi ad fidem fecisse noscuntur, quæ postquam de priorum virorum morte compererint veritatem, divortium instanter exposcunt. In his igitur respondemus, quod, cum tales non procuraverint virorum interitum defunctorum, matrimonium inter hujusmodi personas licite potest contrahi, & taliter copulati divortium nequeunt postulare. Ubi nota illud cum tales non procuraverint virorum interitum defunctorum: ipsa enim procuratio, quocumque animo fiat, satis est ad impedimentum inducendum; si hæc absit, matrimonium subsistit. Ita verba sonant, nec alia est Pontificis mens.

Adversarii nihil habent, quod solide objiciant. Anacletus existimat, matrimonii intentionem hic requiri, ut impedimentum inducatur, sicuti eam requiri putat, cum mortis machinatio cum adulterio conjungitur; iidemque momentis utrumque confici putat. „Ratio (inquit) desumitur ex fine hujus impedimenti, qui fuit, „ ne unus conjux amore, & cupiditate contrahendi cum „ alio proprium conjugem occidat. “

At non ostendit, hunc esse unicum finem hujus impedimenti; imo proinde est, aut etiam pejus, si quis conspiret in mortem sui conjugis, ut libidinofam vitam sine matrimonio cum occidit ducat. Cap. Si quis 5. caus. 31. qu. 1. ab Anaclet. objectum, de intentione matrimonii nullam prorsus mentionem habet. En Canonis verba. Si quis vivente marito conjugem illius adulterasse accusatur, & eo in proximo defuncto eandem sumpsisse dignoscitur, omnimodis publice penitentiae subiciatur, de quo etiam post penitentiam præfatam, si expedierit, servabitur regula, (hoc est si expedierit, nubere invicem permittentur, si non expedierit, non permittentur, uti habetur caus. 36. q. 2. cap. Si autem 10.) Nisi forte vir, aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidisse noverit, aut propinquitas, vel alia qualibet actio criminalis impediat. Quod si probatum fuerit, sine ulla spe conjugii maneant perpetuo cum penitentia.

Impedimentum hujusmodi ex ecclesiastica lege inducitur; qua consultata ego sane intentionem matrimonii in præfato crimine nullam requiri deprehendo, ut inducatur; ideoque ab iis, qui contra sentiunt, cum Genetto, & aliis dissentio.

Nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim, etsi unus tantum cædem perfecit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonii, vere dirimit.

Hic quoque intentionem matrimonii Busemb. requirit, ut impedimentum existat. Et sane, cum post adulterium procuratur, & perficitur cædes proprii conjugis, hujusmodi scelus eo spectare videtur, ut matrimonium ineatur cum adultero. Attamen canones hanc intentionem veluti necessariam ad impedimentum inducendum postulare mihi non videntur; sed, ut inducatur, satis est, si adulterio addatur cædes proprii conjugis, ut aperte declarare mihi videntur verba mox cit. cap. Si quis vivente; cui consonat c. 3. Super hoc t. 7. lib. 4. decr. ubi Alex. III. inquit: Super hoc, quod quaesivisti, an liceat alicui cum ea contrahere matrimonium, quam uxore sua vivente sibi de facto matrimonio copulavit: taliter respondemus, quod si adultera est in mortem uxoris aliquid machinata, sive fidem dedit, sive non, quod ea defuncta hanc esset ducturus, secundum canones ab ejus consortio prohibetur, & hæc prohibitio perpetuo est servanda. Hic ego nullam prorsus mentionem fieri video intentionis matrimonii, ut impedimentum inducatur, sed solum machinationis adulteræ in mortem uxoris adulteri. Idem omnino habet Innoc. III. c. 6. Significasti ejusdem cit. tit.

Hic est constans tenor sacrorum canonum, cui ego relictis contra sentientibus adhaereo.

Præterea si adulterium addito pacto futuri matrimonii, matrimonium inter adulteros dirimit, ut habet Innoc. III. cap. Significasti cit. & fatetur Busemb. & adversarii; cur non adulterium addita cæde conjugis sine alia additione aut promissionis, aut intentionis matrimonii? An hoc alterum minus crimen est, quam prius? An matrimonio minus infensum? Sacri canones impedimentum dirimens inter adulteros addita fide matrimonii idcirco constituit, ne viventis conjugis cædes tentaretur: ergo multo potiori jure impedimentum dirimens inter eosdem adulteros locum habet, si ab eorum altero uxoris, aut mariti cædes peracta foret.

Tandem hic quoque in mente habenda est propositio. 1. ab Innoc. XI. proscripta, ne in re dubia, sacramentum matrimonii, periculo frustrationis, & conjuges perpetui concubinatus discrimini objiciantur.

ANIMADVERSIO XIII.

Excusæque ignorantia quævis, etiam facti.

Dum Busemb. ita loquitur, ponit, ignorantiam facti difficilius excusare, quam ignorantiam juris; quæ positio sane crassa est; cum contra ex reg. 13. juris in vi. ignorantia facti, non juris excuset.

La-Croix p. 60. num. 622. hac de re ait: „ Putantque „ Sanch. & Averf. excusare hic ignorantiam etiam vincibilem, quia quando lex requirit scientiam, vel do- „ lum, videtur talis ignorantia excusare. “

Verum cum hic agatur de impedimento criminis, quod scilicet crimine inducitur, ratio dicat, illam ignorantiam ab impedimento incurriendo excusare, seu liberare, quæ a crimine excusat, non item quæ a crimine non excusat, hoc est solam ignorantiam invincibilem; quidquid contra Busemb. & La-Croix sentiant, & dicant. Impedimentum enim crimini annexum, & affixum ex jure est; ideoque subsistente crimine subsistit impedimentum, quod tollitur crimine sublato. Hinc ignorantia facti, quia ponitur invincibilis, impedimentum tollit, quia crimen tollit, ut docet Alex. III. qui cap. 1. Propositum tit. 7. lib. 4. decr. ait: Propositum est nobis, quod vir quidam uxorem habens, sibi aliam hujusmodi rei insciam copulavit; sed prima mortua nititur discedere a secunda: licet autem in

in canonibus habeatur, ut nullus copulet matrimonio, quam prius polluerat adulterio, & illam maxime, cui fidem dederas uxore sua vivente, vel qua machinata est in mortem uxoris: quia tamen prefata mulier erat infamia, quod ille aliam haberet uxorem viventem, nec dignum est, ut predictus vir, qui sciens contra Canones venerat, lucrum de suo dolo reportet, consultationi tuae taliter respondemus, quod nisi mulier divortium petat, ad petitionem viri non sunt aliquatenus separandi. Et cap. 7. Veniens ejusdem tituli ab Innoc. III. dicitur, quod qui vivente prima uxore secundam hujus rei infamiam duxerit, uxore defuncta, utpote a lege ipsius solutus, in eandem de novo potuit matrimonialiter consensere, dummodo non praestiteris fidem adultere, vel machinatus fueris in mortem uxoris: ideoque hanc secunda olim adultera, iudice Innoc. III. legitima evadit uxor. At vero ignorantia vincibilis, seu juris, puta si quis, aut quae adulterium non esse peccatum, vel polygamiam licere crederet, ab impedimento incurrando nulla ratione eximit. Item si adulterantes, & machinantes sciant quidem, se peccare, at ignorent, inde oriri inter eos impedimentum, nihilominus impedimentum incurrunt, ut recte affirmat Anacletus t. 4. juris can. pag. 85. num. 26. cit. Gobat, Diana &c. „Ratio est, inquit, tum quia canones statuentes impedimenta, nullibi re, quiritur notitiam hujus impedimenti; tum quia alia impedimenta contrahuntur absque notitia juxta dicta: ergo etiam hoc, cum non sit major ratio de hoc, quam de aliis. Accedit praxis, & consuetudo optima legum, interpret cap. Cum dilectus de consuet. Curiae tam Romanae, quam aliarum Ecclesiarum, qua constat, etiam illos, qui ignorantes impedimentum criminis annexum contraxerunt, indigere dispensatione ad valide contrahendum, de quibus vide etiam Corradum prax. disp. apost. l. 8. c. 9. num. 7. “

ANIMADVERSIO XIV.

Probabile tamen est, Tridentini decreto tantum comprehendendi raptum, qui sit causa matrimonii.

Hanc sententiam sequitur non solum Anacletus Theol. mor. p. 754., sed etiam Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 127. a. 12. & Concina Theol. t. 10. p. 339. num. 3. Wigandt contra in Trib. p. 730. num. 97. existimat, raptum, qui libidinis quoque, non matrimonii causa sit, esse impedimentum dirimens matrimonii; in quam sententiam concedit quoque Genettus Theol. t. 5. p. 192. qu. 38. & hac mihi verior videtur. Nam sess. 24. de ref. matr. cap. 6. Decernit sancta Synodus inter raptorem, & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Sed certum est, raptorem, & raptam vere esse tales, etiam si mulier non matrimonii, sed libidinis causa rapiatur. Raptus enim recte definitur violenta feminae abductio, seu translatio de loco in locum, in quo in raptoris potestatem redigatur, matrimonii contrahendi, vel libidinis explendae causa, ut habent Gen. loco cit. Laym. lib. 5. tract. 10. p. 4. cap. 13. & alii communi consensu: ergo matrimonium consistere non potest, etiam si mulier non matrimonii, sed libidinis causa fuerit rapta.

Et sane sacra Syn. Trid. impedimentum dirimens inter raptorem, & raptam ea ratione constituit, ut matrimonii libertati consuleret: hinc hoc impedimentum valere solum voluit, quamdiu rapta in potestate raptoris manserit: at seu mulier matrimonii, seu libidinis causa rapiatur, matrimonium a vi liberum non est, si celebretur, quamdiu rapta est in raptoris potestate: ergo non est validum.

Qui seu virginem, seu corruptam a vinculo matrimonii solutam rapuit libidinis causa, eam quidem uxorem, si ipse quoque solutus sit, ducere debet, non tamen recusantem, & invitam; ideoque quamdiu in ejus potestate reperitur, impedimentum a sacra Synodo statutum fuit.

Hanc sententiam teste La-Croix p. 60. num. 631. tradunt Sa, Bonac. & alii cum Platel. Contrariam probabilior putat idem La-Croix, quae etiam talis esset, quoad praxim tamen esset repudianda; quia hic agitur de sacramenti valore; quae in re ex prop. 1. ab Innoc. XI. damnata non licet sequi opinionem probabilem relicta tutiore. Ergo tutior opinio sequenda est, qualis non est opinio etiam probabilior; in qua sacramentum nihilominus exponitur periculo frustrationis; quod evidenter fieret in re praesenti, quae ut minimum dubia est.

ANIMADVERSIO XV.

Si ad mortem decumbens contrahat cum filia Medici alias illi mederi volentis.

Hic sermo est, cum alius Medicus haberi non potest. Hanc opinionem tuetur quoque Genettus Theol. t. 5. p. 154. qu. 11. „quia, inquit, tunc Medicus non est au-

„stor metus, qui cogit aegrotum ad matrimonium in-
„eundum, sed potius aegritudo. Resp. Evidens est, non
solum aegritudinem, sed etiam Medicum curae denegatio-
ne, gravissimi metus causam esse. Non aegritudo cogit
aegrotum ad matrimonium, sed timor quem Medicus incu-
tit, dum minatur se illum relicturum, nisi filiam ducat.

Objicit praeterea hoc modo. „Cum Medicus eum cu-
„rare non teneatur, ei matrimonium proponit ut labo-
„ris, & curae suae mercedem, mediumque, quo mortem
„possit evitare. “

Resp. Si sermo sit de Medico conducto, ex justitia infirmum curare tenetur. Quare hujusmodi Medicus apertam injuriam facit infirmo, si ei mederi nolit, nisi suam filiam in uxorem ducat; at etiam si conductus non sit, injustitia in eo evidens est, quod pro sua cura mercedem sibi minime debitam exigit, incussoque metu extorqueat. An Medicus pro mercede sui laboris, & curae quicquid sibi in mentem venerit, exigere potest? An etiam totam facultatem hominis decumbentis etiam dirisimi? Merces congrua juxta regionum consuetudinem, & circumstantias Medico certe danda est: at illum sine evidenti injuria, & turpitudine posse ab infirmo ad mortem decumbente postulare, ut suam filiam vi uxorem ducat, & nisi id faciat, illum deferat, ego sane intelligere non possum.

Hic ergo metus, quicquid adversarii contradicant, injustus est: injustus, inquam, injustitia legali, quia honestis, bonisque moribus aperte repugnat: injustus quoque est injustitia commutativa, quia Medicus legitima suarum operarum mercede minime contentus, praemium ab iis maxime alienum, minimeque debitum incusso timore extorquet: ergo matrimonium eo timore extortum nullum est. Quia hic timor non solum injustus est, sed gravis, imo gravissimus, & ad matrimonium extorquendum incussus; ideoque omnes habet condiciones necessarias, ut matrimonium nullum reddat.

Et hanc sententiam probat quoque La-Croix p. 62. n. 652. cit. Averf. „& similis, inquit, casus esset, si puel-
„lae extremae indigenti negares elemosynam, nisi te du-
„ceret. “ Ita La-Croix, quem licet saepe impugnem, sequi tamen, & tueri paratus sum, quoniam recta tradere mihi rem sine ullo partium studio examinanti videbitur.

ANIMADVERSIO XVI.

Quando matrimonium ex gravi metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientiae) per se loquendo illud perficere... etiam cum qui liber a metu fuit... docet Sanchez. &c.

In hac specie matrimonium nullum quidem est ex utraque parte, hoc est etiam ex parte metum inferentis; quia, ut ait S. Th. Suppl. qu. 47. art. 4., cum matrimonium sit quaedam relatio, & non possit innasci relatio in uno extremorum sine hoc quod sit in alio, ideo quicquid impedit matrimonium in uno, impedit ipsum in altero: quia non potest esse, quod aliquis sit vir non uxoris, vel quod aliqua sit uxor non habens virum, sicut nec mater non habens filium. Et ideo dicitur communiter, quod matrimonium non claudicat. Attamen licet cogens a matrimonii vinculo cum coacta solutus sit, illud tamen contrahere, seu perficere tenetur, si coacta velit. Nec enim honeste revocare consensum potest, quia ex sua iniquitate vi caret: hoc autem ipso, quod non dissentit, in consensu praestito perseverat; ideoque accedente libero consensu illius, qui primo coactus fuit, matrimonium fit. Accedit, quod in suo consensu perseverare tenetur, ne commodum ex sua culpa reportet, & ut injuriam illatam reparet. Praeterea sicuti qui matrimonio junctus, aliam mulierem infamiam in uxorem fraudulenter duxit, defuncta prima uxore, a secunda non est separandus, nisi mulier divortium petat, ut definit Alex. III. cap. 1. Propositum t. 2. l. 4. de cr. supra cit. ita in nostra specie vir non potest de jure separari a muliere, quam per vim in uxorem duxit, nisi hanc separationem petat. Ergo si mulier coacta, postmodum matrimonium inire velit, matrimonium a viro cogente ineundum est.

ANIMADVERSIO XVII.

Utrum valide matrimonium contrahant, qui gravi metu coacti sacris Ordinibus initiati sunt, dictum est tr. 5. cap. 2. resp. 1.

ANIMADVERSIO XVIII.

Notat etiam Dian. non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis &c.

Quoad sponsalia conditionata, doctrina Busi. non solum recta, sed certa est.

Bonifacius enim VIII. cap. un. t. 1. l. 4. in 6. de spons. & ma-

R r 3

& matr. ait: Ille vero, qui sponsalia cum aliqua muliere sub conditione contraxit, si postmodum ante conditionis eventum cum alia prioris consanguinea per verba contraxerit de presenti, cum secunda remanente debebit: cum ex sponsalibus conditionalibus ante conditionem extantem, sicuti consensus non habentibus, & incertis nulla publice honestatis iustitia oriatur.

At vero quoad sponsalia mutuo consensu dissoluta, Bui. opinio falsa est, & explodenda, sicuti exploditur non solum a Concina Theol. t. 10. p. 331. num. 5. & a Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 122. reg. 3., sed etiam a La-Croix p. 65. num. 683. „ ob Authenticam, inquit La-Croix, declarationem S. Congreg. datam 6. Julii 1658. „ & 10. ejusdem mensis approbatam ab Alexand. VII. „ quam referunt Fagn. in 4. decr. cap. Quod audientiam „ de spons. & matr. num. 29. Sperell. dec. 95. Pignat. in „ 5. consult. 59. p. 5. num. 1173. Gob. num. 358. in qua „ statuitur, nunc, & deinceps certum esse debere, quod „ maneat hoc impedimentum, etiam si sponsalia priora „ mutuo consensu sint dissoluta. Et ita nunc certum est, „ se, docet etiam Wex in Ariad. p. 5. tr. 2. §. 6. a nu. „ 26. „ quia, ut ait Nat. Alex. loca mox cit. Alexand. VII. non solum declarationem prædictam approbatam, „ sed eam deinceps in dubium revocari prohibuit. „ Ratio „ est, inquit La-Croix, quia ex sponsalibus validis, ori- „ tur illud impedimentum, & illo semel orto non pen- „ det a voluntate sponsorum, ut maneat, vel desinat. „ Hinc etiam monet, etiam si unus sponsorum sit mor- „ tuus, vel ingressus Religionem, uti fatentur omnes. „ Item manet ex sponsalibus ab impubere contractis, „ etiam si post pubertatem rescindat, uti constat ex cap. „ Accessit §. Sane de spons. impub. „ Hactenus rectissime La-Croix, Porro verba cap. cit. sunt hæc. Sane si præ- „ sta puella ante desponsationem septimum annum compleverat, „ licet prædictus vir a desponsatione ipsius puella ipso jure „ fuerit absolutus, cum ea in eum consentire noluerit; inho- „ nestum tamen videtur, ut matrem ejus habeat, cujus filia „ fuit sibi desponsata.

ANIMADVERSIO XIX.

Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos.

Recte quoad utramque partem. Primam ita evincit Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 84. reg. 15. „ In hoc enim „ sacramento Parochum nullam exercere jurisdictionem, „ sed meram exhibere præsentiam, & ministerium facti, „ censuit sacra Congregatio Cardinalium Concilii Triden- „ tini interpretum: porro suspensio, & excommunicatio „ irritum non faciunt sacramentum, nisi in his, quæ „ sunt jurisdictionis, sicut est absolutio a peccatis. Ra- „ tum igitur est matrimonium contractum coram Pa- „ rocho suspensio, & excommunicatio etiam depuncta, ut „ respondit sacra Congregatio Concilii tempore Cardina- „ lis Matthæi, re diligenter examinata, teste Fagnano „ in cap. Littere quas ext. de matrimonio contracto con- „ tra edict. Ecclesiæ. Graviter tamen peccant, qui coram „ Parocho excommunicato scientes volentes contrahunt, „ & in excommunicationem incurrunt, si sit denuntia- „ tus, quia ipsius vitare communionem tenentur. „ Hanc sententiam tuetur quoque La-Croix p. 69. num. „ 739. citatis Nav. Suar. Henriq. Sanch. Kon. Pont. Laym. „ Averf. Castrop. Dicast. Pignat. & aliis. Et quamvis non- „ nulli repugnent, non tamen idcirco dubitandum est; nec, „ licet de sacramenti valore agatur, scrupuli movendi pro- „ pter contrariam aliquorum improbandam opinionem.

Idem dicas, si Parochus non sit Sacerdos; nam Syn. Trid. sess. 24. cap. 1. de reform. matrim. inquit: Qui ali- „ ter, quam præsentia Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius „ Parocho, seu ordinarii licentia, & duobus, vel tribus testi- „ bus matrimonium contrahere assentabunt, eos sacra Syno- „ dus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit; & hu- „ jusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos „ præsentis decreto irritos facit, & annullat. Ait, præsentia „ Parocho, non Parocho Sacerdote: ergo ut matrimonium „ valeat, satis est, si Parochus præsens sit, seu ille sit Sa- „ cerdos, seu non sit Sacerdos, seu nulla censura innoda- „ tus, seu suspensus, excommunicatus &c. Sacra enim Syn. „ requirit præsentiam Parocho, nihilque amplius: ergo hoc „ satis omnino est ad matrimonii valorem. Neque est cur „ dicas, sacram Synodum innuere, quod Parochus Sacerdos „ esse debeat, quia ait, vel alio Sacerdote. Nam hoc, licet „ nonnulli affirmant, merito negatur. Hoc enim addit, „ quia vult, assistentem matrimonio ex commissione Pa- „ rochi, vel Ordinarii esse Sacerdotem, non autem quod re- „ quirat Sacerdotium in Parocho; quod si requireretur, suam „ mentem declarasset apertius. Quare cum hoc non fece- „ rit, habet hic locum reg. 57. juris in 6. Contra eum, qui „ legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda. An, „ cum Luc. 23. v. 32. dicitur: Ducebantur autem & alii „ duo nequam cum eo, ut interficerentur, indicatur, Chri- „ stum fuisse nequam? Absit a nobis hæc diabolica blasphem-

mia. Illud ergo, vel alio Sacerdote idem est, ac vel alio, „ qui sit Sacerdos. Adde, quod finis Tridentinæ legis ir- „ ritantis matrimonia sine Parocho præsentia contracta ille „ fuit, ut matrimonia nota essent, & polygamia impedi- „ retur, sicut ipsa sacra Syn. testatur: at matrimonia æque „ nota sunt, & polygamia æque impeditur, seu Parochus „ sit Sacerdos, seu non sit: ergo tum ex legis verbis, & „ tenore, tum ex ejusdem fine constat, matrimonium ini- „ tum coram Parocho non Sacerdote, esse validum; atque „ ita declarasse Congregationem Concilii Tridentini inter- „ pretem, imo satis esse ad hoc, ut ratum habeatur, ut „ contractum sit coram Parocho minoribus tantum initiato „ apud Fagnanum in cap. Quoniam ext. de constit. testatur „ Nat. Alex. p. cit. reg. 14., quæ sententia teste La-Croix „ p. 68. num. 728. communis est, ideoque non solum, ut „ ipse ait, probabilior, sed moraliter certa, & recta etiam „ in re hac delicatissima, ubi de sacramenti valore agitur, „ agendi regula videtur. Contradicit quidem ipse P. Con- „ cina Th. t. 10. p. 291. n. 27. quem ego, ut par est, maxi- „ mi facio, ea ratione maxime ductus, quod Parochus sit „ minister hujus sacramenti, ideoque Sacerdos esse debeat: „ at proposito dubio, an matrimonium cum sola præsen- „ tia Parocho absque consensu, aut ministerio, co- „ ram duobus, vel tribus testibus celebratum irritum sit „ ex decreto Concilii? Sacra Congregatio die 11. Mar- „ tii, anni MDCXVII. respondit, illa verba cap. 1. „ Ubi Parochus viro, & muliere interrogatis, & eorum „ mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimo- „ nium conjungo &c. non pertinere ad substantiam matrimo- „ nii, ideoque matrimonium valere, etiam si verba prolata „ sint tantum a contrahentibus, & non a Parocho, dam- „ modo ad sit præsentia Parocho. Ita refert Fagnanus in „ cap. Quod nobis ext. de clandestina desponsat. „ Ita „ Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 84. reg. 10. Si matrimonium „ valet, non pronuntiat a Parocho illis verbis, Ego vos „ in matrimonium conjungo &c. multo magis certe valet, si „ a Parocho non Sacerdote pronuntientur.

ANIMADVERSIO XX.

Is, qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem „ tacitam licentiam ex ratihabitione de presenti.

La-Croix p. 69. num. 739. ita loquitur. „ Si Parochus „ videat alium Sacerdotem assistere matrimonio, quem, „ cum facile posset, non impediatur, eo ipso dat licentiam „ assistendi, quia etiam in iis contractibus, in quibus re- „ quiritur positivus consensus, sufficit tacitus, quando „ aliquis videns, & potens facile impedire, non impe- „ dit, uti docent plurimi cum Suar. &c. contra Fagn., „ & Bonac. „

Si hac in re conjecturæ sufficerent, recte quidem: at „ hic agitur de sacramenti valore, in quo non sufficit pro- „ babilis conjecturalis, sed necessaria est certa licentia a „ Parocho concessa, ne sacramentum frustrationi exponatur, „ & conjuges concubinatui perpetuo. Porro tacita licentia, „ de qua loquitur Busembau, & quam explicuit La-Croix, „ incerta est, & dubia, non certa, & tuta. Cur Sacerdos „ expressam licentiam, cum possit, non petit a Parocho? „ Cui Parochus, cum verbo, aut nutu licentiam dare queat, „ illam tamen dare recusat? Qui tacet, consentire quidem „ videtur, ait reg. 43. in 6. at ait, videtur, non certum „ est; & rursus reg. 44. subditur: Is, qui tacet, non fate- „ tur, sed nec usque negare videtur. Licentia ergo tacita „ est ambigua, ideoque non sufficit, ut sacramentum in tu- „ to ponatur. Quare opinio Bui. & La-Croix, licet pro ea „ plurimi stare dicantur, deferenda est, & tenenda contra- „ ria Fagnani, & Bonac., quam tuetur quoque Concina „ Theol. t. 10. p. 294. num. 36.

La-Croix addit: „ Quod si re ipsa interne non consen- „ tiret Parochus, Ledelm. docet, non valiturum matri- „ monium, quamvis contradicant Sanch. l. 3. d. 22. qu. „ 7. & Averf. qui cum Sper. dec. 30. num. 22. Idem di- „ cunt, si Parochus externe tantum, & fide diceret, se „ consentire, re ipsa autem interne non consentiret. „

Hic vero in re ad sacramenti valorem pertiñente, ver- „ satili La-Croix utitur probabilitate, & in propositionem „ 1. ab Innoc. XI. damnatam aperte incurrat; dum nimis „ tutam opinionem amplectitur, & tutiorem relinquit.

Quamquam improbabilis, & falsa est opinio, quæ va- „ liturum matrimonium ait ex tacita Parocho licentia ab „ alio Sacerdote administratum, etiam si Parochus interne „ non consentiret. Cum enim interne non consentit, licen- „ tia Parocho re ipsa nulla est: at ex Syn. Trid. mox cit. „ certum est, sacramentum ab alio Sacerdote sine licentia „ Parocho, aut ordinarii administratum nullum esse: ergo „ certum est, Parocho præsentia, tacente, & interne non „ consentiente, dum alius Sacerdos matrimonio assistit, „ matrimonium esse nullum.

Hinc apud Pitronum de Parochis p. 127. num. 625. „ refertur hoc decretum S. Congregationis Concilii: Non „ valet matrimonium coram Sacerdote dicente, se habere li- „ cen-

etiam a proprio Parocho, si revera licentia non est vera. At tacita licentia Parochi interne non consentientis revera non est licentia vera; idemque dicito, si Parochus si se consentiret: ergo matrimonium non valet.

At inquit La-Croix: „Ratio horum est, tum quia valent gesta per ministrum, qui communi errore computatur legitimus concurrente titulo presunto, & colorato secundum dicta l. 6. p. 1. num. 112. ista autem videntur hic intervenire; tum maxime quia in ejusmodi rebus, quæ dependent ab auctoritate juris, vel Superioris, censetur jus ipsum, vel Superior supplere defectum in remedium communis erroris pro communi bono. Ergo.“

Resp. Titulus coloratus est, cum quis a legitimo Superiore titulum obtinet ex se verum, sed vel occulto impedimento inhabilis, illum reipsa non est consecutus, vel post affectationem eo occulte privatus est. Hic titulus cum errore communi, qui error crassus non sit, & supinus, sed probabilis, ex communi Theologorum sententia sufficit ad validam sacramentorum administrationem; quæ de re licet dubitaverim quoad absolutionem l. 6. tr. 4. cap. 2. dub. 3. cap. 8. non tamen dubito quoad matrimonium, in quo non requiritur ex dictis hic ad c. 1. jurisdictio, sed sufficit mera presentia, & ministerium facti. Quare sine dubitatione sequor hic communem sententiam, quam probant quoque Concina Theol. t. 10. p. 293. num. 33. & Nat. Alex. Theol. t. 2. pag. 84. reg. 16. At in presenti specie non adest titulus coloratus, quia non adest titulus ex natura sua verus a legitimo Superiore obtentus, sed solum titulus ex se nullus, & fictus. Falsum porro est, sine titulo colorato suppleri defectum in remedium erroris communis. „Hæc interpretatio, quam habet etiam Viva, arbitraria, falsa, & laxa est,“ inquit merito P. Concina loco cit. num. 34. Bonum commune postulat, ut sacramenta valeant non ex hominum arbitrio, sed ex Christi, & Ecclesiæ institutione, & lege. Lex porro Ecclesiæ in Synodo Tridentina lata constituit, ut matrimonium non valeat sine presentia Parochi, aut alterius Sacerdotis de ipsius Parochi, aut Ordinarii licentia, Commenta huic sanctissimæ & inconcussæ legi repugnantia, ne audienda quidem sunt. Præterquamquod in specie, de qua agimus, ne error quidem communis adest, sed solum adesse potest error eorum, qui matrimonio præsentem sunt, forte putantium, Sacerdotem ex legitima, & vera licentia Parochi matrimonio adesse.

ANIMADVERSIO XXI.

Et quidem non est necesse ut ipsi videant contrahentes, dummodo audiant verba contractus, si voces contrahentium noverint. Sanch. &c.

Syn. Tridentina mox cit. ad matrimonii valorem Parochi, & testium presentiam postulat: at si Parochus, & testes, contrahentes non videant, qui ex. gr. in alio cubiculo, vel in Ecclesia sunt, dum Parochus in cœmeterio moratur, etiam si hic eorum verba audiat, & contrahentium voces noverit, ipse tamen (idem dicito de testibus) præsens non est contrahentibus; quia aliud est auditio, aliud presentia. Præsens alicui, si proprie loquimur, illud esse dicitur, quod est in ejus conspectu; quod autem in conspectu non est, etiam si audiat, non est præsens: porro sacræ Syn. verba proprie accipienda sunt; quæ, si auditionem ad sacramenti valorem sufficere voluisset, hoc suis verbis explicasset: ergo, cum id non explicuisset, auditio ad sacramenti valorem non sufficit. Finis quidem sacræ Syn. irritantis matrimonium sine presentia Parochi, & testium ille fuit, ut matrimonium notum esset, & polygamia impediretur, sicuti mox animadverti: verum ut hujus finis compos fieret, presentiam Parochi, & testium postulavit, auditione contenta non fuit; quia voluit notitiam matrimonii certissimam, nullique difficultati, & dubio obnoxiam: ergo verbis, & menti sacræ Synodi Busemb. cum iis, quos citat, repugnat, dum auditionem ad matrimonii valorem sufficere, ait. Præterquamquod, cum hic, ut sæpe monui, ac iterum monendum est, de sacramenti valore agatur, non sunt audiendæ opiniones probabiles relictis tutioribus. Quare etiam opinio Busemb. esset probabilis, contraria tamen tutior hic necessario sequenda esset; quæ multo magis sequenda est, cum opinio Busemb. falsa ex mox dictis merito dicatur.

Nec refert, etiam si per metum, vim, dolum, aut injuriam nolentes retineantur, vel etiam contradicant, ac resistant; aut licet prohibiti sint ab Ordinario ne intersint.

Hanc doctrinam quoad utramque partem probant Genettus Th. t. 5. p. 143. q. 9. p. 142. q. 7. & Nat. Alex. Theol. tom. 2. pag. 83. reg. 9. & p. 84. reg. 10. Ratio evidens est, quia ad matrimonii valorem ex Synodo Tridentina satis est, si Parochus cum testibus illi præsens sit: at seu Parochus invitatus sit, seu ab Episcopo prohi-

bitus, non definit esse Parochus, nec præsens, si reipsa interit: ergo matrimonium valet, etiam si Parochus invitatus, aut ab Episcopo prohibitus matrimonio adsit. Hanc doctrinam quoad priorem partem, si Parochus invitatus matrimonio præsens sit, confirmat declaratio sacræ Congreg. hic allata c. 1. item altera a Genetto allata diei 29. Aug. 1591. in hæc verba. *Sacra Congregatio Concilii censuit, matrimonium coram Parocho, & testibus contractum, nisi aliud obstat, validum esse, quamvis Parochus invitatus interfuerit, & alia de causa, quam ut matrimonio interefferet, a contrahentibus accersitus fuerit: dum tamen ad actum matrimonii vere, & formaliter fuerit adhibitus.*

Quoad alteram partem tum Nat. tum Genettus proferrunt decretum sacræ Congregationis apud Fagnanum, in quo, ut refert Gen. ita habetur: *Episcopus Viennensis dubitavit, an validum sit matrimonium adhibito Parocho, cui ab Episcopo fuerat interdictum, ne illi matrimonio interefferet? Sacra Congregatio censuit, esse validum.*

P. Zacharia in num. 725. pag. 68. La-Croix ait, hanc doctrinam esse, juxta resolutionem sacræ Congregationis in Saccon. 2. Martii 1595. & Pistoriensi 22. Ap. 1719. t. 1. p. 172. Idem constat, inquit, ex Segnenfi matr. 17. Nov. 1736., in qua decisum fuit, constare de validitate matrimonii contracti coram Vicario generali, cui Episcopus interdixerat, ne matrimonio assisteret. T. 7. Refol. p. 304.

Hæc sententia, pro qua P. Concina citat Salmant. Bonac. Coninchium, & alios, ipsi non probatur Theol. t. 10. p. 292. num. 30. „Cum enim, inquit, Episcopus prohibet Parocho, ne sacramenta administret, & sigillum latum ne matrimonio assistat, subtrahit eidem omnem jurisdictionem in sacramentorum administratione: in nostra autem sententia Parochus est minister hujus sacramenti, & jurisdictionem exercet: ergo sublata hac ab Episcopo, celebrari matrimonium nequit.“

Resp. P. Concina Theologus solidissimus, & eximius veritatis amator, homo est, falli non nescius: decreta sacræ Congregationis ob oculos non habuit; ex quorum constanti tenore constat, Parochum, dum matrimonio assistit, jurisdictionem non exercere, sed meram presentiam facti; quod idem colligitur juxta dicta ex sacra Synodo Tridentina: quæ mera facti presentia ex eadem sacra Synodo, & Congregatione ejus legitima interprete ad matrimonii valorem satis est. Hæc addere volui, ut omnes intelligant, me non aliquem Theologum, quicumque ille sit, sequi; sed quantum quidem in me est, verum querere, & sectari.

ANIMADVERSIO XXII.

Ejus tamen omisso . . . venialis tantum est. Sanch. &c. quando, ait Busemb. de utriusque libero consensu constat. At quæro, unde nam, aut quando de utriusque libero consensu constare possit, nisi interrogentur?

An Parochus, eorum mentem pervadere potest? An si antea dixerint, aut ostenderint, se velle consentire, mutari non possunt? Ipse eorum in Ecclesiam conventus non est indubitatum signum utriusque sponsum consensum; quia forte ex metu, vi, aliiq. de causis eo convenire, & contingere potest ut, licet eo convenerint, uterque, aut eorum alter in matrimonium non consentiat. Uno verbo satis nobis esse debet, sacram Synodum præcipere, ut Parochus virum, & mulierem interroget de reciproco eorum consensu, sicuti reipsa præcipit sess. 24. c. 1. de reform. matrimonii: satis, inquam, hoc esse debet, ut parendum ejus præcepto esse sciamus, non vanis interpretamentis esse eludendum; & quoniam præceptum est de re gravissima ad valorem matrimonii spectante, nostrum non est judicare, ejus omissionem esse culpam levem, sed exacte obedire.

Similiter mortale non esse &c. docet Sanch. &c.

Hac de re vide dicta hoc cap. 3. dub. 1. Dicitur 2.

ANIMADVERSIO XXIII.

In femina vero, quando vel seminare non potest . . . vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut semen ejus recipere.

Semen, seu humorem femineum, qui in congressu effunditur, ad generationem non esse necessarium, ex doctissimorum physicorum sententia supra observatum est. At etiam si necessarium putaretur, ejus effusio non esset necessaria ad coitum, qui sine illa fieri posset. Nec enim mulier impotens dici potest, quia concipere setum non potest, (alioquin vetulæ, & steriles matrimonij incapaces essent) sed quia commisceri cum viro nequit. Quare impotentia mulieris ex alio capite desumi non potest, nisi ex claustris pudoris ita clausis, vel arctis, ut virum pati, ejusve semen recipere nequeat. Hinc cap. 6. Fraternitatis tit. 15. lib. 4. decr. Innoc. III. mulierem impotentem non agnoscit, nisi ex prædicta arctitudine. Nam

ma

matronæ destinatae ad inspiciendam mulierem, quæ a viro per multos annos carnaliter cognosci non potuerat, *asserere constanter, quod eadem nunquam poterat esse mater, aut conjux, tanquam cui naturale deerat instrumentum.* Post subditur: *Contigis autem postea, quod mulier invenit, qui seras huiusmodi reseravit, & abiciens continentiam, quam promissu, G. latori presentium supernupsit.*

ANIMADVERSIO XXIV.

Synodum Tridentinam in Hollandia, Frisia, aliisque Belgii fœderati provinciis fuisse promulgatam anno 1565. opera Margaritæ Parmensis eas tum Provincias administrantis, multis documentis plures Scriptores, ut Piette, Huygens, Zypæus, & alii evincunt teste Concina Theol. tom. 10. pag. 286. num. 12. Idem pro certo habet La-Croix p. 73. num. 767. Natalis Alex. Hist. Eccl. tom. 9. pag. 309. art. 5. de Philippo II. Hispaniarum Rege ait, „ quod per Ferdinandum Alvarez a Toledo Albæ Ducem, Religionem in Provincia (Belgii) procuravit, „ Tridentinum Concilium, & librorum prohibitorum inde promulgari iussit anno 1568. „ Hinc factum est, ut multi insignes Theologi matrimonia invalida esse pronuntiaverint, quæ sine Parochi præsentia, & forma a sacra Syn. præscripta coram magistratu, aut ministro hæretico in iis regionibus celebrantur, aliis tamen reclamantibus, quorum rationes sane graves afferuntur a La-Croix num. 768. At nostro tempore lis finita est, certumque est, ea matrimonia valere. Bened. XIV. die 4. Novembris 1741. hac de re ita declaravit. „ Primo scilicet, „ quod attinet ad matrimonia ab hæreticis inter se in locis fœderatorum Ordinum dominio subjectis celebrata, „ non servata forma per Tridentinum præscripta, licet „ Sanctitas sua non ignoret, alias in casibus quibusdam particularibus, & attentis tunc expositis circumstantiis, „ lacram Congregationem Concilii pro eorum invaliditate respondisse; æque tamen compertum habens, nihil „ adhuc generatim, & univèrse super ejusmodi matrimoniis fuisse ab Apostolica Sede definitum, & alioquin „ oportere omnino ad consulendum universis fidelibus in iis locis degentibus, & plura avertenda gravissima incommoda, quid generaliter de hisce matrimoniis sentiendum sit, declarare, negotio mature perpenso, omnibusque rationum momentis hinc inde sedulo libratis, „ declaravit, statuitque, matrimonia in dictis fœderatis Belgii Provinciis inter hæreticos usque modo contracta, quæque in posterum contrahentur, etiam si forma a Tridentino præscripta, non fuerit in iis celebrandis servata, dummodo aliud non obstitit canonikum impedimentum, pro validis habenda esse; adeoque, si contingat, utrumque conjugem ad catholicæ Ecclesiæ finem se recipere, eodem, quo antea, conjugali vinculo ipsos omnino teneri, etiam si mutui consensus coram Paracho catholico ab eis non renovetur. Sin autem unus tantum ex conjugibus sive masculus, sive femina convertatur, neutrum posse, quamdiu alter supervixerit, ad alias nuptias transire, „ Quod vero spectat ad ea conjugia, quæ pariter in iisdem fœderatis Belgii provinciis, absque forma a Tridentino statuta contrahuntur a Catholicis cum hæreticis, sive catholicus vir hæreticam feminam in matrimonium ducat, sive catholica femina hæretico viro nubat, dolens imprimis quam maxime Sanctitas sua, eos esse inter Catholicos, qui infano amore turpiter dementati, ab hisce detestabilibus connubiis, quæ S. Mater Ecclesia perpetuo damnavit, atque interdixit, ex animo non abhorrent, & prorsus sibi abstinendum non ducunt, laudansque magnopere zelum illorum Antilitum, qui severioribus propositis spiritualibus poenis Catholicos coercere student, ne sacrilego hoc vinculo se se hæreticis conjungant, Episcopos omnes, Vicarios apostolicos, Parochos, Missionarios, & alios quoscunque Dei, & Ecclesiæ fideles ministros in iis partibus degentes serio, graviterque hortatur, & monet, ut Catholicos utriusque sexus ab huiusmodi nuptiis in propriarum animarum perniciem ineundis, quantum possint, absterreant, easdemque nuptias omni meliori modo intervertere, atque efficaciter impedire satagent. „ At, si forte aliquod huius generis matrimonium, Tridentini forma non servata, ibidem contractum jam sit, aut in posterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas sua, matrimonium huiusmodi, alio non concurrente canonico impedimento, validum habendum esse, & neutrum ex conjugibus, donec alter eorum supervixerit, ullatenus posse sub obtentu dictæ forniæ non servatæ novum matrimonium inire. Id vero debere sibi potissime in animum inducere conjugem catholicum sive virum, sive feminam, ut pro gravissimo scelere, quod admisit, penitentiam agat, ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum conjugem a vera fide decerrantem ad gre-

mium Catholicæ Ecclesiæ pertrahere, ejusque animam lucrari; quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandum opportunissimum foret, sciens de cetero, ut mox dictum est, se istius matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

His gravissimis verbis non solum litem quoad matrimonii valorem Sanctissimus diremit, sed etiam ora iis abstulit, qui matrimonia Catholicorum cum hæreticis in Germania licere, vel mortalia crimina non esse, dicere ausi sunt; de quibus dictum fuit lib. 2. tr. 1. cap. 4. dub. 3. cas. 7.

„ Ad hæc declarat Sanctitas sua, ut quidquid hactenus sancitum, dictumque est de matrimoniis sive ab hæreticis inter se, sive inter Catholicos, & hæreticos initis in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio subjectis, sancitum, dictumque intelligatur etiam de similibus matrimoniis extra fines domini eorundem fœderatorum Ordinum contractis ab iis, qui additi sunt legionibus, seu militaribus copiis, quæ ab iisdem fœderatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas, muniendasque arces conterminas, vulgo dictæ *di Barrière*; ita quidem, ut matrimonia ibi præter Tridentini formam sive inter hæreticos utrumque, sive inter Catholicos, & hæreticos inita valorem suum obtineant, dummodo uterque conjux ad easdem copias, sive legiones pertineant. Et hanc declarationem vult Sanctitas sua complecti etiam civitatem Mosæ Trajectensis & Republica fœderatorum Ordinum quamvis non jure domini, sed tantum oppignorationis, ut ajunt, nomine possessam.

„ Tandem circa conjugia, quæ contrahuntur vel in regionibus Principum catholicorum ab iis, qui in provinciis fœderatis domicilium habent, vel in fœderatis provinciis ab habentibus domicilium in regionibus catholicorum Principum, nihil Sanctitas sua de novo decernendum, aut declarandum esse duxit, volens, ut de iis juxta canonica juris communis principia, probataque in similibus casibus aliis editas a sacra Congregatione Concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decideretur; & ita declaravit, statuitque, ac ab omnibus in posterum servari præcepit. die 4. Novembris 1741.

Hic autem animadvertendum est, summum Pontificem nihil definire de matrimoniis, quæ in supradictis Belgii fœderati locis Catholici inter se ineunt; ideoque huiusmodi matrimonia non sunt confundenda, uti facit La-Croix n. cit. 767. 768. cum matrimoniis hæreticorum inter se, vel cum Catholicis.

Hinc autem fieri videtur, matrimonia Catholicorum inter se ibi invalida esse, si absque præsentia Parochi, aut alterius, qui ejus vicem suppleat, ineantur; si tamen Parochus adsit, vel alii habentes facultatem assistendi matrimoniis.

Si Parochia, in qua &c. nempe adhibitis duobus testibus.

Ita quoque sentit La-Croix contra Lessium citatis pro se n. 778. p. 76. Bellarm. Dian. Tambur. Chapeville, Laym. Staleno, & aliis; pro qua plures declarationes Cardinalium referri tellatur a Zypæo, & Gallem. inter quas, inquit P. Zach. in cit. num. 778. „ præcipue duæ sunt, altera 26. Sept. 1602. altera in una Belgii 27. Martii 1632. quæ memorantur t. 5. th. resol. p. 149. & t. 8. p. 127.

Idem est, si Parochus, & Episcopus... lateat... & ad neutrum sit tutus accessus.

Idem habet La-Croix n. cit. 778. „ Et ita, inquit, resolverunt Theol. Romani cum Patre Bufæo l. 4. Archiv. Provinciar. Soc. Jesu ad Rhenum inferiorem p. 16. atque ita etiam sæpius responsum est a Congreg. Card. apud Ardekin; & Gob.

Horum ratio ea assignari posse videtur, quia in legibus non tam verba, quam legislatorum mens, unde spiritus, & vis legum sumenda est, consideranda est: mens porro Patrum Tridentinorum irritantium matrimonia sine Parochi præsentia contracta, ea fuit, non ut matrimonia, sed ut polygamie peccata impedirent; at si matrimonia sine Parochi præsentia contracta, nulla forent, ubi Parochi omnino defuncti, ipsa matrimonia, non polygamie peccata impedirentur; quæ peccata deficientibus Parochis, quoad fieri potest, impediuntur adhibitis saltem duobus testibus: ergo lex Tridentina quoad spiritum, & vim legis impletur, cum matrimonia celebrantur coram duobus testibus sine Paracho, ubi Parochus omnino defunctus, nec haberi potest alius, qui ejus loco sit.

ANIMADVERSIO XXV.

Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tantum partis, curandum est &c.

La-Croix p. 78. n. 811. hanc Bufemb. opinionem valde probabilem appellat, & pro ea inter alios citat S. Thom. & S. Bonaventuram. Oppositum, inquit etiam, pro-

probabiliter tenent Scot. Felin. Ledes. Comit. Engel, Pont. Mastrius, Krim, Castrop. Gob. dicentes, utrumque debere renovare consensum; quæ sententia (nam de D. Thom. & D. Bonav. mox dicetur) mihi maxime probatur. Ratio est, quia matrimonium reipsa irritum & nullum, ex consensu unius tantum partis convalescere non potest; cum enim contractus sit, utriusque partis consensum necessario postulat: atqui matrimonium ex metu, vel defectu consensus alterius tantum partis initum, est sine dubio irritum, & nullum: ergo ex consensu unius tantum partis convalescere non potest.

Respondes, propositionem esse veram, si consensus partis, quæ libere, & vere consensit, nullo loco habendus sit: at, cum consensus istius partis habitu, seu virtute perseverat, perinde se habet, ac si actu præbeatur; quare, cum consensus partis, puta viri, quæ libere, & vere consensit, habitu, seu virtute perseveret, perinde se habet, ac si actu nunc præbeatur; ideoque accedente consensu alterius partis e. g. uxoris, matrimonium convalescit.

Hic ita repono: Consensus semel præstitus, quamdiu non revocatur, habitu, & virtute perseverat, at talis, qualis fuit ab initio, non alius: porro consensus partis, puta viri, qui libere, & vere consensit, ab initio fuit irritus, & nullus; ideoque habitu quoque & virtute nullus, & irritus perseverat. Nam ex reg. juris 18. in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.*

Vir, qui libere consensit, licet matrimonii vinculo se illigatum putet, ab eo tamen reipsa solutus est: an ex sola mulieris voluntate, & consensu sibi prorsus ignoto, cum ipse nihil de novo velit, indissolubili nexu conjugii constringi potest? Vir ab initio consensum præstitit, in eoque nunquam revocato permanet: at quia consensus ab initio præstitus, reipsa nullus fuit, in consensu nullo perseverat: perseverantia porro in consensu nullo, contractum matrimonii efficere nequit accedente consensu alterius partis; quia ad matrimonium, sicuti ad quemlibet alium contractum, necessarius est consensus ex utraque contrahentium parte validus. Neque vero ignorantia nullitatis proprii consensus, vim illi unquam tribuit, aut tribuere potest.

Neque rursus dici potest, consensum eo solo nomine nullum, quia alterius partis consensus deest, hoc accedente fieri validum. Nam hoc verum quidem est, si consensus alterius partis opportune accedat, hoc est priusquam prior consensus in irritum missus fuerit. Nam cum semel in irritum missus hic fuit, firmari nunquam potest, nisi de novo præstetur; imo ne consensus quidem de novo præstitus, priorem consensum nullum firmat, sed ex se accedente alterius partis consensu contractum efficit.

Vir ab initio voluit mulierem in uxorem; si tunc mulieris consensus accessisset, matrimonium vere, & legitime extitisset. At vero cum mulier ab initio non consenserit, frustra nunc non renovato viri consensu consentit. Vir & præterito, & præsentis tempore a muliere in re gravissima decipitur; quia hæc olim fidei consentit, & nunc occulte consentit in rem, in quam inscio viro consentire nequit. An per fictiones, & dolos matrimonium perfici potest? Nonne præsentis tempore in viri arbitrio est velle, & nolle matrimonium cum muliere, quæ reipsa ejus uxor non est? ergo certum est, matrimonium perfici non posse ex solo consensu mulieris viro ignoto, sed necessarium esse utriusque partis novum consensum, ut matrimonium perficiatur. Hinc in litteris dispensationis, ut matrimonium irritum convalescat, requiritur ut conjux impedimenti inscius, nullitatis sui consensus certior fiat, dicto conjuge certiorato de nullitate prioris consensus. Hoc vero requiritur, ut de novo consensum præstet; quia consensus, qui fuit nullus, æterno tempore nullus manet.

Natura, & ratio matrimonii, & cujuscumque contractus illud necessario postulat, ut non solum partium consensus ejusdem rei sit, sed ut sit mutuus, & reciprocus, hoc est, ut utraque pars contrahens alterius partis consensum acceptet, & ratum habeat: at vir in præsentis specie non acceptat, nec ratum habet consensum mulieris; quia consensum sibi ignotum ratum habere non potest; ideoque consensus viri, & mulieris, sicut ab initio, ita in præsentis non est mutuus: ergo certum videtur, matrimonium non fieri.

Genettus Theol. t. 5. p. 202. q. 10. sanz doctrinæ assertor, Busembaum opinionem probavit, non quod ab eo, aut ab aliis probabilibus tradita fuerit, sed quia hanc fuisse mentem censuit D. Thom. & D. Bonav. a La-Croix quoque pro hac opinione citatis.

D. Thom. Suppl. qu. 47. art. 2. ad 2. ait: *Quod ex consensu libero illius, qui primo coactus est, non fit matrimonium, nisi inquantum consensus præcedens in altero adhuc manet in suo vigore.*

Resp. D. Thom. loquitur de consensu primo coacto, sponte consentienti noto, & ab eo extorto, ut patet ex ratione sibi objecta, cui respondet. Quare in hac specie ex consensu libero illius, qui primo coactus fuit, fit matrimonium, si tamen præcedens consensus in altero adhuc maneat in suo vigore, hoc est, si præcedens consensus in altero non revocetur, sed perseveret in suo vigore, acceptando novum liberum consensum partis coactæ. Unde, inquit D. Thom. *si dissensires, non fieret matrimonium.* At nostra species longe alia est.

Nos enim loquimur de consensu ficto, & coacto, cujus fictio, & coactio ignota sit parti consentienti. In priori specie nulla difficultas est, quia pars coacta, dum postmodum libere consentit, suum liberum consensum non occultat, sed manifestat alteri parti; ideoque hoc ipso, quod hæc non dissentit, ejus consensus in suo vigore permanet, & fit matrimonium. At in nostra specie cum coactio, seu fictio consensus, tum libera, & vera ejusdem consensus renovatio in occulto latet; ideoque nullus hinc contractus matrimonii existere potest.

S. Bonav. in 4. dist. 29. qu. 2. n. 13. ita loquitur. *Si illa (mulier) consentiat, dicendum, quod tunc alius incipit obligari, (matrimonio) & non ratione consensus alieni tantum, sed ratione sui, qui præcesserat in actu, & erat in habitu; qui etsi non illigaret, quia non erat, qui acciperet; ideo alieno consensu adveniente, ille consensus habet vim obligandi, quamvis prius non haberet.*

Respondeo, hanc rationem non esse validam. Nam si consensus viri antea non obligabat, quia a muliere non acceptabatur; nunc contra eadem ratione consensus mulieris non obligat, quia a viro, cui ignotus est, non acceptatur, nec acceptari potest. Hinc ipse S. Doct. huic rationi non fidens, statim subdit: *Possit tamen dici, quod in tali casu consensus viri renovari debet vel verbo, vel signo.* Quare nec ex D. Thom. nec ex D. Bonav. auctoritate quidquam contra sententiam, quam sequor, confici potest; quæ sententia necessario sequenda est, etiam si contraria Bui. & aliorum foret probabilis; quia hic agitur de valore sacramenti, ut omittam generale, ac certum principium, in dubiis tutiorem viam necessario, & semper esse sequendam.

ANIMADVERSIO XXVI.

Si in tali casu altera pars &c.

In tali casu pars ignara impedimenti inducenda quidem est ad novum absolutum consensum; at non sufficit dicere, *si mihi non nupsisses, nonne modo nuberet?* hoc, inquam, non sufficit; quia hic non est novus absolutus consensus, sed dispositio ad consensum, seu consensus conditionatus, ut aperte notat particula *si*, quæ rem incertam facit. Hinc ipse La-Croix p. 79. n. 814. ait: „Un-„ de in rigore non est satis, si adducantur ad hoc, ut„ dicant: *si non esses mea, vel meus, jam vellem te habere.* Sic enim reipsa tantum dicerent, se esse habituros novum consensum, si scirent, priorem non valere.

Item sufficere non videtur, si pars impedimenti conficia dicat: *Angor scrupulis de matrimonii nostri valore, ideoque renovemus consensum, & consensus reipsa renovetur.* In hac enim specie pars impedimenti ignara, novum consensum forte non præstat, nec novum matrimonium inire intendit, sed priorem tantum consensum reipsa invalidum revocat, & prius matrimonium reipsa nullum confirmare intendit; unde non fit novum inde matrimonium, sed antea irritum confirmatur, hoc est, nihil fit.

La-Croix n. cit. ait: „Putarunt quidem Nav. & alii„ satis esse, si alter conjux conscius impedimenti dicat: „*Suspicio ex aliqua causa, te non esse uxorem meam, ideo ob pacem conscientie mee rogo, ut si, & quantum opus est, denovo nos habeamus pro conjugibus:* sed contra est; quia suspicio affert dubietatem tantum, & non tollit ignorantiam, neque facit certiore.

Videlicet hic sermo est de impedimento dirimente unitantum parti noto, e. g. si uxor cum viri fratre copulam habuisset, vel vir cum conjugis sorore.

In hac specie pars impedimenti conscia dispensationem occulte obtinere debet: at in litteris dispensationis habetur hæc clausula, *altero impedimenti ignorante prius de nullitate consensus prioris certiorato*, vel aliis verbis idem significantibus. Hæc verba adduntur, ut habeatur novus utriusque partis consensus a priori, qui fuit nullus, independens. Quare conjugum impedimenti ignaro, initi matrimonii nullitas distincte, & expresse aperienda est, ne matrimonium de novo celebrandum iterum nullum fit ex defectu necessarij consensus, aut nullitatis periculo obiciatur; neque hic præsertim, ubi de valore sacramenti agitur, probabiles, hoc est periculose, & ancipites opinionationes audiendæ sunt, sed res in tuto ponenda. Quod certe nunquam fiet, nisi missis ambagibus, & mendaciis illis,

illis, si mihi non nupissis &c. angor scrupulis &c. suspi-
cor &c. Parochus, aut Confessarius, ad quem illarum litte-
rarum diriguntur, occultato crimine, aperte dicat matrimo-
nium fuisse, & esse nullum ob defectum consensus, qui
iudicio de novo necessario praestandus est, si veri conju-
ges esse velint. Atque ita praeclare docet Genettus Th.
t. 5. p. 201. qu. 8.

Si autem periculum sit, ne pars illa detrectet &c. licebit
sui sententia contraria &c.

Hoc perinde est, ac si dixerit, matrimonium fieri ex
unius tantum partis consensu; quod non est probabile
opinamentum, sed portentum evidentissime falsum. An
graviorum molestiarum, & malorum timor efficere unquam
potest, ut matrimonium, unius tantum partis consensu
perficiatur? Apertissima contradictio est, ut contractus,
cujus natura mutuum duorum, aut plurium consensus
postulat, unius consensu constet. Neque timor vel gra-
vissimus, aut quilibet aliud contradictoria conciliare pot-
est; cum ne omnipotentia quidem concessum sit ut
contradictoria efficiat. Nihilominus nonnulli probabiles
opinatores sua opinandi licentia eo devenerunt, ut contra-
dictoria efficere velint in re quoque ad sacramenti valo-
rem pertinente; quorum opinatio magis detestanda, &
desideranda, quam ratione impugnanda est. In magnis dif-
ficultatibus, & periculis non ad contradictoria commen-
ta cum animarum excidio confugiendum est, sed Episco-
pi, ac pii, doctique viri consulendi, divinumque auxi-
lium enixe, ac demisse implorandum, ut christiana, &
honestia remedia adhibeantur. Id in praesenti re pie, &
vere suggerit Genettus p. 202. q. 9.

ANIMADVERSIO XXVII.

Ut matrimonium invalidum.... revalidetur, non opus est
denuo coram Parocho, & testibus iniri, si impedimentum
sit occultum &c.

Hac sententia non solum communior est teste Anacle-
to t. 4. juris canonici p. 218. n. 611. plurimique pro ea
citantur a La-Croix p. 79. n. 815. non solum ipse Anac-
le, & La-Croix eam sequuntur, sed ipse Gen. Theol. t. 5.
p. 199. q. 7. Ratio est, inquit La-Croix, „ quia Pontifi-
ces, & Cardinales declarant sic esse faciendum, ut
testatur Card. in 2. crisi d. 2. num. 667. sicque etiam
practicat S. Pœnitentiaria, quando dispensat. Deinde
certum est, Trid. ideo requirere Parochum, & testes,
ut vitentur graviora peccata scandalum, aliaque mala na-
scentia ex clandestinis matrimoniis, quæ certum est,
non nasci, quando matrimonium semel fuit contractum;
ergo certum videtur, rationem, & finem Trid. non
extendi ad hunc casum, uti pluribus evincit Vuex p.
5. tr. 2. contr. 6. „ Hac ratio sane valida est, & Ge-
nettus quoque persuasit.

Quod si accedant Pontificum, & Cardinalium declara-
tiones, & S. Pœnitentiariæ praxis, de hac sententia non
esset dubitandum.

Et sane Navar. in Ench. cap. 22. num. 70. ait, quod
Pius V. declaravit, non esse illos (testes, & Parochum)
necessarios in contrahendo denuo matrimonio ab iis, qui il-
lud publice cum denuntiatione sufficiente contraxerunt, sed
propter aliquod impedimentum occultum est nullum, quo sub-
lato oportet, ut denuo contrahatur... qua declaratione sa-
cræ Pœnitentiariæ prætorium frequenter utitur.

At P. Concina Theol. t. 10. p. 390. qu. 4. qui Basilii
Pontii, & Pauli Comitoli contrariam sententiam proba-
re videtur, ita ratiocinatur n. 16. p. 391. „ Tunc appli-
canda est forma a Trid. præscripta, quando contractus
validus celebratur. Solemnitas observata, quando con-
tractus initus fuit, nihil profuit. Ergo, ut contractus
valide celebratur, quemadmodum renovatur consensus,
ita iterari solemnitas debet.

Resp. Prop. vera est, si forma a Trid. præscripta an-
te adhibita non fuerit, cum contractus propter impedi-
mentum, aut consensum non præstitum fuit nullus: at si
tunc fuit adhibita, non est necesse, ut repetatur. Sole-
mnitas observata, quando contractus irritus fuit, non ni-
hil, sed valde prodest; quia omnia peccata, & scandala
impedit, quæ impedire sacra Syn. per eam voluit. Hinc
porro fit, ut supervacaneum sit, eam iterare; ideoque
non esse mentem sacra Synodi, ut iteretur; quia sacrae
leges supervacaneas, & inutiles solemnitates numquam
præcipiunt.

At idem Concina. n. 14. ex Comitolo, cujus verba re-
fert, ait, quod Clemens VIII. hac de re a P. Step-
hano Tuccio Rom. Pœnitentiariæ Rectore consultus respon-
dit, esse necessarium novum consensum utriusque coram te-
stibus, & Parocho, admonito prius marito de matrimonii
nullitate; sed ad evitandum scandalum dispensat, ut se-
creto inter se contrahant, renovato consensu cum legitima-
tione prolis.

Resp. Ego vero nec Navarro, nec Comitolo Religiosis
viris fide dignissimis, & Theologis celeberrimis fidem

denego, multoque minus putem, summos Pontifices
re tanti momenti inter se discrepare, sed potius credi-
derim, de rebus diversis diversimode sensitisse; ac S. Pium
V. esse intelligendum, cum nulla est suspicio, occultum
impedimentum fore publicandum; quo sensu hanc senten-
tiam tum La-Croix, tum Genettus defendunt; Clemen-
tem vero VIII. esse accipiendum, cum adest periculum
publicandi occulti impedimenti; in qua specie necessariam
esse renovationem consensus coram Parocho, & testibus
idem La-Croix, & Genettus ultro fatentur.

Quare cum in rescripto dispensationis expresse ponitur,
ut inter se publice, & servata forma Trid. contrahant,
non est dubitandum, quin matrimonium coram Parocho,
& testibus necessario renovandum sit, ut multi teste La-
Croix n. 816. judicant; explodendique sint Sanch. Ponr.
Pyrrh. Corr. Krim, quos contra sentire refert, nec reji-
cit idem La-Croix, qui hac in res, ut probabilium mor-
is est, sibi non constat.

An dubitari potest, utrum summo Pontifici præcipienti
parendum necessario sit?

Præterquamquod cum id in rescripto dispensationis ex-
presse ponitur, est conditio, sub qua dispensatio concedi-
tur, & sine qua non valet, nisi forte verba aliter sonent.

Adde, quod in hac specie ponitur, adest periculum,
ut occultum impedimentum publicum fiat; qua in hy-
pothesi non solum Genettus, sed ipse La-Croix, ut mox
dictum est, necessariam esse præsentiam Parochi, & te-
stium in matrimonii renovatione ultro affirmat.

Quod si dispensationis litteræ nullam hujus solemnita-
tis mentionem faciant, eam non esse necessariam merito
judicare possumus, dummodo informatio recta fuerit, &
exacta. Nec enim ulla ratio est suspicandi, in litteris
dispensationis omissem fuisse conditionem necessariam ad
essentiam sacramenti; imo pro certo haberi potest, rem-
nanti fuisse adjiciendam, si necessaria esset, ut
sacramentum extra periculum poneretur.

ANIMADVERSIO XXVIII.

Addidi nisi ex speciali: quia sic Pontifex... potest ma-
trimonium ratum dissolvere ex justa causa.

Id ostensum est supra hoc tr. 6. cap. 2. dub. 3. ca. 4.

ANIMADVERSIO XXIX.

Episcopus &c. non potest dispensare, nisi &c. in casu ne-
cessitatis &c.

P. Concina Theol. t. 10. p. 342. n. 2. qu. 1. quaerit,
„ quis facultatem habeat dispensandi ab impedimentis di-
rimentibus? Respondet: Animadvertunt Theologi, agi-
tatum in Tridentino præsentem controversiam, nec
fuisse decisam. Nullo quippe canone, aut lege ajunt,
reservatam esse soli Pontifici summo potestatem dispen-
sandi in impedimentis dirimentibus, exclusis Episcopis.
„ Consuetudo sola, & communis Ecclesiarum usus hanc
facultatem summis Pontificibus asseruit. Galliarum E-
piscopos ab aliquibus impedimentis reipsa dispensare,
„ narrant Theologi Galli, Turnelius, Habert, & ceteri
ex prædecessorum consuetudine. Verum, ut res hæc
se habeat, communis est Theologorum sententia, usu
„ & consuetudine accedente, solum Pontificem summum
jure ordinario dispensare a præfatis impedimentis, ex-
„ clusis Episcopis, & Legatis a latere. „ Hanc senten-
tiam communior, & probabilior appellat La-Croix
p. 80. n. 833. Ratio est, quia impedimenta matrimonii
dirimentia, vel a Conciliis universalibus, vel a summis
Pontificibus sunt instituta: at Episcoporum auctoritas
Conciliorum universalium, & summorum Pontificum le-
gibus, & institutis inferior est, & subdita; ideoque in
iis dispensare non potest; quia dispensatio auctoritatem
„ includit in id, in quo dispensatur. Ergo certum merito
habetur, Episcopos jure ordinario non posse in impedi-
mentis dirimentibus matrimonii dispensare, accedente
præsertim consuetudine non dispensandi. Hinc Greg. IX.
cap. Cum inferior 16. t. 33. lib. 1. decr. ait, quod infe-
rior superiorem solvere nequeat, vel ligare... & satis ab-
solum videatur, ut filius potestatem habeat in parentem.

Nihilominus urgente gravi necessitate, cui alia ratio-
ne succurri nequeat, Episcopos dispensare posse in occul-
tis impedimentis post contractum matrimonium, commu-
nis sententia, seu, ut ait Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 130.
reg. 10. omnis Theologorum, & canonici juris interpre-
tum natio censet. „ Incredibile enim est, ait merito idem
„ Nat. summum Pontificem velle sibi reservare dispen-
sationes super impedimentis dirimentibus in summis
„ angustis, & cum animarum, graviumque damnorum
„ periculo: siquidem reservatio dispensationis est propter
„ caritatem, bonamque Christianæ Reipublicæ governa-
„ tionem: repugnaret autem caritati, & optimo Eccle-
„ siæ regimini, fideles, qui matrimonium cum aliquo
„ impedimento dirimente bona fide ex juris, aut facti
„ igno-

ignorantia in facie Ecclesie contraxerunt, in angustiis constitutos relinquere opportuno destitutos remedio, cum occultum præsertim impedimentum est, nec prima. Sedes adiri potest ob conjugum paupertatem, aut locorum distantiam, aliasve similes causas, neque sunt citra scandalum conjuges separari, aut etiam imminet peccati periculum. Deinde præscripta consuetudo, summorumque Pontificum consensus Episcopis auctoritatem vindicant certis in casibus dispensandi.

Has rationes urget quoque Concina Theol. t. 10. p. 343. n. 4. Quare in certis casibus, seu necessitate gravi urgente posse Episcopos in impedimentis dirimentibus post contractum matrimonium dispensare, non videtur dubitandum.

Conditiones vero necessarias, ut dispensatio impertiri possit, Busemb. 4. numerat, ut apud ipsum. La-Croix addit p. 82. n. 835. ut matrimonium sit publicum, ut in separatione conjugum sit scandalum, ut non sit facilis, ut ait Busemb. accessus ad Papam ob paupertatem, vel aliam causam, vel certe ob periculum peccatorum in tanta dilatione, quia interea non abstinebunt ab usu matrimonii.

Nat. Alex. reg. cit. quoad hoc ita loquitur: „Zero- la Minorensis Episcopus in praxi episcopali verbo *Dispensatio* testatur sibi ex Curia Romana fuisse responsum, dispensationem illarum potestatem esse penes Episcopos concurrentibus sex circumstantiis sequentibus. 1. Ut matrimonium jam sit contractum. 2. Ut sit contractum ignoranter quoad impedimentum. 3. Ut sit consummatum. 4. Ut impedimentum sit occultum. Censetur autem occultum, si publica fama vulgatum non est, vel ad forum contentiosum non perlatum; aut, si perlatum quidem fuerit, sed non potuerit probari, ideoque lis dirempta, & pars rea sine nota dimissa fuerit. 5. Ut partes sint aden pauperes, ut mitere non possint ad summum Pontificem, vel ad legatum. 6. Ut, si fieret separatio, verisimiliter scandalum oriretur.

„Si vero aliqua ex his circumstantiis non adfit, & personæ sint revera pauperes, rudes, rusticæ, episcopalis caritatis erit prosequi hanc dispensationem in forma pauperum apud Sedem apostolicam, ut plane gratis, & sine compositione obineatur.“ Hactenus Natalis.

Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus &c.

Jure ordinario certe non potest; quia dispensatio subreptitia reipsa de jure nihil est; ideoque nullum jus Episcopo concedit. Præterquamquod dispensatio sine justa causa ne a summo quidem Pontifice concedenda est; ab inferiori autem concessa, non solum culpa non vacat, sed irrita prorsus est.

Quare, nisi nova, aut antea ignota dispensandi necessitas gravis urgeat juxta mox dicta, Episcopus dispensare nullo modo potest.

In impedimentis vera . . . videtur nunquam posse, imo &c. contra quos Diam. cum Præp. . . putat Episcopum id posse . . . idque ex sacra Papa licentia.

Pro hac posteriori sententia Concina citat Sanchez, Salam, Pontium, Castrop., Candidum, Dicast., Corneo, Salmant., Vivam, ipsumque Bonac. a Busemb. pro priori contraria citatum; multoque plures appellat La-Croix p. 82. n. 838. additque: & ita declarasse Sixtum V. testatur Pyrrhus, Con. eam vero evincunt rationes mox allatae, quibus ostensum est, Episcopos ex gravi urgenti necessitate posse dispensare matrimonio jam contracto. Quare hanc sententiam probant quoque Nat. Alex. reg. 10. cit. & Concina p. 343. n. 5. quam his exemplis illustrat. „Si mors immineret, & matrimonium necessarium foret ad prolem legitimam constituendam, ad evitandam feminæ infamiam, aut alia gravia mala, scandala, absurda, & difficilis esset ad Pontificem summum recursus, poterit Episcopus dispensationem impertiri ad matrimonium contrahendum. Idem dicendum, si femina nobilis, inquit Salmanticenses (ego adderem, etiam si non nobilis, sed honesta) parata ad nuptias, confiteretur se habuisse copulam cum consanguineo conjugis in primo, aut secundo gradu, & dilatio matrimonii inferret illi infamiam, aliudve grave malum, quin effugium evadendi pateret.“ Hactenus ille.

ANIMADVERSIO XXX.

In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensare universaliter; quod addo &c.

Idem docet Concina cum eadem exceptione Theol. t. 10. p. 342. n. 15. & Nat. Alex. Theol. t. 2. p. 131. reg. 14. quia, inquit, sic Ecclesie disciplina, usque ferunt. Observat autem, vota de non nubendo, de non petendo conjugali debito, de susceptione sacrorum ordi-

num, de castitate ad tempus servanda, sub voto castitatis perpetuæ, vel religionis non comprehendunt; quia non sunt absoluta vota castitatis, ideoque in illis dispensare potest Episcopus. Ita Nat.

Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis que matrimonio superveniunt &c.

La-Croix p. 83. n. 831. idem docet sine exceptione a Busemb. allata; idemque habet Nat. Alex. reg. 14. mox cit. inquit: „Potest etiam dispensare (Episcopus) circa impedimenta, quæ prius contracto matrimonio superveniunt, & debiti conjugalis petitionem prohibent, qualis est affinitas ex incestu copula: “& Concina Theol. t. 10. p. 344. num. 8. ita inquit: „Bonac., Henric., Sanch., Castrop., & Salmant. n. 13. docent, Episcopos dispensare posse in impedimento superveniente matrimonio ob affinitatem, cognationem spirituales, votum simplex castitatis, ut conjuges sibi invicem debitum petant, licet nulla sit necessitas urgens; idque constare ajunt ex legitima consuetudine; & hoc etiam posse Vicarium Episcopi ex vi concessionis generalis ad omnes casus episcopales.“

Sed hic illud forte non immerito animadvertendum videtur, dictam facultatem dispensandi ex jure Episcopis quoad affinitatem, & cognationem spirituales non competere. Cum enim hæc impedimenta ex jure universaliter, in quod Episcopi potestatem non habent, debiti petitionem impediunt, ab iis ex jure solvi non possunt, sed solum, ut ajunt, ex vi consuetudinis. Quare si hæc consuetudo alicubi non vigeret, ea facultate Episcopi non gaudere viderentur.

ANIMADVERSIO XXXI.

Possunt etiam Confessarii regulares . . . dispensare . . . in secundo gradu.

De hoc privilegio, & aliis loquitur quoque La-Croix p. 88. n. 891. & Anaclet. t. 4. juris can. p. 213. resp. 2. & 3.

P. Concina Theol. t. 10. p. 345. n. 10. ait: „Hæc, quæ de Regularibus circumferuntur privilegia in hac materia, mihi prorsus commentitia sunt, & arbitraria. Mirum est, quod nemo unus in tam gravi negotio referat ejusmodi privilegia; sed assertiones dumtaxat auctorum infarciunt, qui mutuo se citant, quin unus documenta citata rescribat. Quare hæc omnia, ceu mera figmenta ego rejicio, donec authenticis documentis novi Doctores, qui illa comminiscuntur, legitime evincunt. Neque suspiceris, me gratis, & pro arbitrio talia privilegia rejicere. Illa enim sæpius inquisivi, Bullarium Pontificum, a quibus concessa afferuntur, revolvam etiam ab aliis curavi. Nihil penitus inventum est. Adhibenda ne fides quibusdam Casuistis, qui in more habent mutuo sese rescribere; & simul atque unus aliquod commentum evulgat, plurimi in fide antecessorum illud citant; & postea ex multitudine Doctorum infertur: tot ne Doctores falsum narrabunt, illudent, decipient, & quidem in re gravissima? Hac ineptissima argutatione plures reipsa decipiuntur. Si scire cupis, vera ne, an falsa sint ejusmodi privilegia, consule Bullarium. Et ne actum agam, lege quæ scripsi t. 3. in dec. diff. 3. cap. 11. ubi mera figmenta ostendi esse privilegia, quæ citati Auct. (Sanch., Dian., Pont., Castrop., Averf., Rod., Candidus, Salm.) allegare solent in Regularium favorem ad dispensandum in votis.“ Hactenus Concina.

Enim vero quod ait La-Croix p. 88. n. 891. „privilegium, quod habent Mendicantes ad dispensandum cum licentia Provincialium in petitione debiti pro conjugibus incestuosus, vel adulteris, vel ligatis voto castitatis, docent Quint., & Gob. tr. 9. n. 732. contra Bassum, esse bullatum: “hoc, inquam, ridiculum est. Ridicula est pugna contententium, utrum tale, aut aliud quodlibet privilegium sit bullatum bullis non allatis. Ridiculum est referre talem diffensionem, nihilque addere; cum pugna hujusmodi ex Bullarii lectione, & verborum citatione pendeat. Nam si qui affirmant, nec Pontificem, nec bullam proferant, audiendi non sunt, & pugna finita est.

La-Croix quidem lectorem mittit ad t. 2. p. 377. n. 1588. ubi affirmat, posse Provinciales per se, vel alios dare facultatem nostris ad petendum debitum cum iis, qui consanguineum, vel consanguineam sui conjugis post matrimonium carnaliter cognoverunt. At quomodo id ostendit? His verbis; *Comp. v. Dispensatio* §. 7. Cur loco compendii non refert Pontificum bullas? An compendium falli non possit?

Eodem num. 891. inquit: „Notant præterea aliqui, privilegium datum a Julio II. dispensandi saltem cum incestuosus, esse quidem vivæ vocis, attamen subcriptum

„ptum a maximo Pœnitentiaro officiali Papæ, Urbani VIII. autem per bullam *Alias felicitis recordationis*, datam 2. Aprilis 1635. declarasse, quod revocando vivæ vocis oracula etiam manu Cardinalis signata, non intellexerit signata ab illis officialibus, quibus ratione muneris fides haberi deberet de fide talis oraculi, & tale esse præsens privilegium.“

At, dum Urb. VIII. fatente La-Croix declaravit, se revocasse vivæ vocis oracula etiam manu Cardinalis signata, omnia sine limitatione revocavit. Illa enim particula *Etiam manu* &c. absolutam, & illimitatam revocationem firmat contra quamcumque limitationem, & exceptionem, si verba intelligere volumus, ut sonant, & ut intelligenda sunt. Neque, cum Urb. VIII. vivæ vocis oracula revocat, fidem iis abrogat, sed seu falsa, & ficta, seu vera, & legitima fuerint, ea abrogat, & in irritum mittit.

ANIMADVERSIO XXXII.

Plures vide apud Sanchez &c.

De his causis loquitur quoque La-Croix p. 89. num. 898. Concina quoque Theol. t. 10. p. 347. n. 8. plures describit a recentibus assignatas. At harum iudicium ad eos, quorum interest, defert. Sunt enim mature pensandæ consideratis omnibus circumstantiis, ut lex Trid. sess. 25. c. 18. observetur.

ANIMADVERSIO XXXIII.

Si quis dubitet, an habeat impedimentum dirimens &c.

Hic scilicet quæstio est inter ipsos probabiles inter se dissentientes. Ponitur autem post adhibitam sufficientem diligentiam, & inquisitionem manere dubium prudens, & rationabile. Nam si dubium sit leve, & frivolum, merito deponi potest ex prudentum iudicio. Porro hic agitur de valore Sacramenti, quem impedit, & tollit impedimentum, si reipsa existat; rursus opinio Busemb. ut summum est probabilis, & quia probabilis ab ipso creditur, idcirco eam sequitur, *probabile est* &c.

At hoc ipso quia opinio probabilis est, ab Innoc. XI. propos. 1. damnatum est, quod liceat eam sequi, cum de Sacramenti valore agitur, relicta tutiore: ergo præsens Busemb. opinio damnata est. Nolo hic plura dicere: ceterum Busemb. opinio similis est ejusdem opinioni hujus tr. 6. cap. 2. dub. 3. c. 1. summorum Pontificum auctoritatibus ibi allatis perspicue contrariæ. Nam illud Busemb. commentum, *quia possessio stat pro libertate contrahendi*, falsum est, & nullum, & alibi fuit refutatum.

LIBER VII.

De Censuris ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

CAPUT I.

De Censuris in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Censura ecclesiastica.

Resp. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam ecclesiasticam aufertur usus quorundam spiritualium bonorum. Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 1.

Unde resolves.

1. Per censuram non privatur homo bonis mere internis, v. gr. charactere, potestate ordinis, nec bonis propriis, ac privatis: v. gr. fide, caritate, gratia, &c. sed quibusdam externis, & publicis, si-ve actionibus, quæ habent spirituales aliquem effectum, vel commodum, ut sunt sacrificium, officium divinum, beneficium, administratio, & susceptio sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia: quia hæc, & non illa, subsunt dispositioni Ecclesiæ. Unde, si interdum privetur bono aliquo temporali, v. gr. convictu humano per excommunicationem, id tantum sit secundario.

2. Exilium, carcer, servitus, privatio beneficii, nisi adjunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censure, quia sunt pœnæ temporales.

3. Nec degradatio, vel depositio est censura, quia etsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

4. Nec cessatio a divinis, quia non imponitur per modum medicinæ ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam injuriam Ecclesiæ factam.

3. Nec irregularitas, si-ve sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantum impedimentum canonicum; si-ve sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitivæ, & ex se perpetuæ. Unde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem. Bonac. d. 1. q. 1. p. 1.

6. Quando in Jubilæis, vel privilegiis datur potestas absolvendi a censuris, non comprehenditur irregularitas, nisi expresse addatur.

DUBIUM II.

Quotuplex sit Censura?

Resp. Dividitur 1. Essentialiter in Excommunicationem, Suspensionem, & Interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est a jure, & fertur per canones, constitutiones, vel statuta ecclesiastica, stabili, ac permanente lege; & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur a iudice, vel Prælate, per modum mandati, vel sententiæ judicariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas personas; vel generalis, quæ nulla singularis facti, aut personæ determinatione fertur.

3. In eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet ius, aut iudex statuit ipso facto, quo quis v. gr. contra legem facit, sine alia sententiâ incurrendam: & in eam, quæ est ferendæ, quam ius, aut iudex non vult ipso facto incurri, sed per sententiâ infligi. Pro quibus dignoscendis consideranda sunt verba, quibus censura fertur, quæ si includant alterius actionem, seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ vero, si non includant. Si vero ambigua sint, teneri potest regula 49. juris in 6. quod in dubio circa pœnas benignior interpretatio sit faciendâ.

Unde resolves.

1. Est censura latæ sententiæ, 1. Si verba sint præteriti, aut præsentis temporis, v. gr. excommunicavimus, excommunicatus est, fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur, volumus, aut jubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula, ipso jure, ipso facto, vel, sine alia sententiâ. 3. Si verba sint imperativi modi, v. gr. Incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

2. Sententiæ ferendæ est, saltem ut plurimum, 1. Si verba sint futuri temporis, v. gr. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, suspendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba sint minatoria, v. gr. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis, &c. nisi tamen ex adjunctis aliud colligatur.

DUBIUM III.

Qui possint ferre Censuram, & in quos?

Resp. 1. Censuram ferre potest omnis, ac solus superior ecclesiasticus, habens in foro externo, seu contentioso jurisdictionem, si-ve ordinariam, si-ve delegatam.

Porro ordinariam, quæ est ratione officii, vel alterius juris, potestque delegari Clerico Clericatus privilegio gaudenti, ut Bonac. d. 1. p. 2. Laym. l. 1. t. 5. par. 1. c. 3. n. 1. ex c. Cum Ecclesiarum, S. Thom. &c. docent, habet 1. Papa respectu totius Ecclesiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, eorumque Vicarii generales. 3. Generales, Provinciales, & Superiores locales religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia provincialia Episcoporum, Capitula provincialia quorundam Religiosorum, & denique. 5. Qui-

Quidam alii ex concessione, ut multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente, cujus morte expirat: nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem hujus commissionem, ut si sit delegatus Papæ.

Unde resolves.

1. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram, 1. Parochi. 2. Laici: quia non sunt capaces jurisdictionis ecclesiasticæ; uti & religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Feminae, licet sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces jurisdictionis, seu potestatis clavium: quando vero in jure dicuntur posse subjectos sibi Clericos suspendere ab officio, vel beneficio, suspensio non accipitur proprie pro censura, cujus violator irregularitatem incurrit, sed late, & improprie pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subjecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit, subtrahens ei redditus interea. Vide Bon. l. c. Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 3. n. 3.

Resp. 2. In omnes, & solos subditos alicui Superiori ecclesiastico potest ferri censura, quia subjectio, & jurisdictio sunt correlativa. Laym. l. c. 3.

Unde resolves.

1. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint catechumeni: nec mortui, quia non subditi jurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari: non enim de novo ligantur, sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac vivis prohibetur, ne cum iis agant, orando pro illis, sepeliendo, &c. Similiter dicuntur absolvi ab excommunicatione, quando sepultura, & orationes publicæ pro illis permittuntur. Laym. loc. cit.

ANIMAD.

I.

2. *Advena, & peregrini brevi tempore alicubi commorantes non ligantur censuris locorum, generali sententia, aut statuto decretis: quia non sunt subditi.* Laym. l. c. n. 5.

3. Etsi subditi extra suam diocesim, vel in loco diocesis exempto delinquentes contra legem sui Episcopi non incurrant censuram; Superior tamen, saltem regularis, potest suos subditos, ubicumque existant, per particularem sententiam censuris innodare. V. Laym. l. c.

4. Hæretici, Apostatae, & Schismatici possunt affici censuris, quia per baptismum sunt subditi Ecclesiæ. V. Laym. l. c.

5. Solus Papa non potest incurrere censuram, quia nulli est subiectus. Bon. l. c.

D U B I U M IV.

Ob quam causam possit ferri censura.

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & conjunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v. gr. Prælati, vel communitatis, non tamen hominis privati, alias requiritur proprium. Bon. par. 3.

Unde resolves.

1. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. Bon. d. 1. q. 1. p. 4. Laym. c. 4. n. 3. ex S. Thom. Suar.

2. Etsi ob peccatum veniale interdum ferri possit levis suspensio, vel leve interdictum; excommunicatio tamen major, suspensio gravis, & interdictum personale speciale, quicquid sit de generali, non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: quia aliqui poena non esset proportionata culpæ. Immo, cum sint poenæ medicinales, non debent infligi pro quovis mortali, sed quibuscumque tantum, ne censuræ contemnantur, ut monet Trid.

3. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantum quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leviter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset: uti nec qui interius tantum est lapsus in hæresim, quam exterius non significavit: quia Ecclesia tantum judicat de externis. Bon. l. c.

4. Actus peccati in suo genere debet esse perfe-

ctus, & consummatus; nisi expresse aliud sonent verba legis; quia poenæ, & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit favens, mandans, consulens, juvans, nec vulnerans letaliter, nisi mors sequatur. Item, quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige, efficaciter, seu effectu secuto; quia sine eo mandatum, consilium, & suffragium non est completum, & perfectum in genere homicidii, furti, &c. Alii tamen attendendum esse putant, utrum in mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an vero accessorie tantum: & dicunt, in priore casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus; non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior. Bon. l. c.

5. Quidquid excusat a peccato mortali, excusat etiam a gravi censura, verbi gratia materiæ parvitatis, impotentia legem implendi, defectus advertentiae, & deliberationis, ignorantia invincibilis; sive ea sit facti, ut verbi gratia, si nescias, quem percutis, esse Clericum, sive juris, ut si scias esse Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussione illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio est, quia talis non est contumax.

Dixi, invincibilis, quia ignorantia culpabilis, & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v. gr. qui hoc fecerit scienter, consulto, qui præsumperit ausu temerario violare, quæ verba, utpote in re odiosa, accipienda sunt stricte; talis autem non potest dici temerarie præsumere, nisi ignorantia esset affectata, formalem dolum includens. Escob. t. 4. c. 6. n. 37. Sanch. de matr. c. 3. l. 9. d. 32. n. 1.

6. Non incurritur censura ob peccatum soli naturali, vel divino juri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item nec ob peccatum mere præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ, vel perseverantiæ in peccato post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quod quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato (modo iusta causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, communione, &c. ut subinde sit in religionibus; & in jure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed late, quia non est censura proprie dicta, cujus violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum poena. Fill. t. 11. c. 6. n. 186.

7. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex gravi metu, licet quandoque non excusetur a gravi culpa; quia non censetur contumax. Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 5. n. 9. Bon. d. 1. q. 2. p. 3. n. 2. ex Suar. Con. &c.

8. Censura invalida est ex triplici capite.

Primo ob defectum ferentis, si scilicet careat jurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensionem per legitimam appellationem, de qua v. Laym.

Secundo, si substantialis ordo judicii prætereatur, ut si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, & poena annexa. Quod tamen intellige de censura ab homine lata per sententiam particularem: quia quæ fertur a jure, vel per sententiam generalem, vel etiam specialem, respectu tamen actus futuri, non eget alia monitione: cum lex, aut sententia seipsa satis moneat. Idem est de sententia non illativa censuræ, sed declaratoria tantum: quia absque alia monitione declarari potest censura incurta, quando crimen, cui est annexa, commissum esse evidenter constat. Porro, ut censura sit licita, requiritur primo, ut dicta monitio sit canonica, id est, tri-na, juxta Canones; etsi aliquando ex iusta causa sufficiat una tribus æquivalens, v. gr. moneo te semel pro tribus vicibus. 2. ut ex scripto recitetur.

3. ut causa censuræ exprimatur. 4. ut reo petenti exemplum scripturæ intra mensem tradatur: alioqui iudex ipse suspenditur a divinis officiis. Fill. t. 11. c. 4.

S f

Ter-

Tertio, ob defectum iustæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec a parte rei, nec secundum allegationem fori externi subsistat. 2. Si a parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad iudicium, quia reus de eo non confitetur, nec legitime de eo convincitur. 3. Si a parte rei non subsistat crimen, etsi iudice probetur, ideoque titulum, seu causam præsumptam habeat iudex. In quo casu, etsi sententia a parte rei sit injusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientie, in foro tamen externo servari debet propter scandalum. V. Laym. p. 1. c. 6.

ANIMAD.
III.

D U B I U M V.

Qui possint absolvere a censuris?

Resp. 1. A censura lata per sententiam particularem ordinarie is tantum potest absolvere, qui eam tulit, vel ejus superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea, quæ lata est a jure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reservata, potest absolvere quisvis, qui censuratum potest absolvere a mortalibus: si vero sit reservata, ordinarie, & per se potest tantum vel relaxari ab auctore legis, vel ejus successore, vel delegato.

Dixi 1. ordinarie; quia in articulo mortis quisvis Sacerdos absolvere potest a quavis censura.

Dixi 2. Per se: quia per accidens, & ex privilegio possunt etiam alii. Laym. l. 1. c. 5. p. 1. c. 7.

ANIMAD.
IV.

Resp. 2. Episcopi secundum Trid. sess. 24. c. 6. possunt 1. absolvere in foro conscientie per se, vel Vicarium ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cæna Papæ reservatis, excepta hæresi, a qua per seipso tantum absolvere possunt, quantum est ex vi hujus decreti. Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum, nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, a quo reus ob defectum probationis fuit absolutus. Bon. d. 1. q. 3. p. 1. n. 15. & p. 2. n. 1. ex declaratione Cardinalium, &c. 2. Possunt etiam sæpe absolvere a censura Papæ reservata, propter impedimentum ejus, qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem Pontifex non potest adiri. Bonac. l. c. ex Navar. Sanch. Avila, Conin, &c.

ANIMAD.
V.

Respon. 3. Multi Religiosi, præsertim Mendicantes, possunt ex privilegiis, in foro tamen interno tantum, a variis censuris absolvere. V. Dian. p. 9. t. 4. R. 63. Quare a superioribus suis illa privilegia petant, cum ad confessiones audiendas exponantur, & circa ea sequentes regulas sequantur.

Prima. Qui habet potestatem absolvendi a censuris reservatis Episcopo, non potest vi illius absolvere a reservatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absolvendi a reservatis Papæ, non censetur posse absolvere a censuris Bullæ Cæna, eo quod hæc censentur majores, nec comprehendi in concessione generali. Dian. p. 5. t. 12. R. 34. ex Suar. & cet. contra Bossium.

ANIMAD.
VI.

Tertia. Qui habet potestatem absolvendi a censuris Bullæ Cæna, habet etiam a quibusvis papalibus, & episcopalibus a jure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresim, de qua alii probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus aliqui concessio per magnam partem esset inutilis.

ANIMAD.
VII.

Quarta. Possunt Regulares per sua privilegia, sicut ab aliis censuris Papæ reservatis, ita etiam absolvere duello certantes. Idem dic de similibus casibus, post constitutionem Clementis VIII. sicuti poterant ante eam: præterquam in Italia extra Urbem; idque ex declaratione ipsiusmet Clementis apud Comitolum l. 6. mor. Reg. l. 21. d. 83. Fill. t. 1. tr. 15. c. 5. Laym. l. 3. t. 3. p. 3. c. 5.

Respond. 4. Ampla etiam solet dari potestas a censuris absolvendi in Jubilæis: in quibus diligenter considerandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absolvendi a casibus reservatis Papæ, etiam conceditur potestas absolvendi a censuris Papæ reservatis: quia is non solet reservari casus, nisi ratione censuræ adjunctæ. Porro absolutio data confitenti bona fide in Jubilæo,

ANIMAD.
VIII.

cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucratur, est valida, tollitque censuram; secus si ab initio indulgentias lucrari noluerit, eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccato reservata, quam censuram de novo debere tolli ab eo, qui potest extra Jubilæum.

D U B I U M VI.

Quomodo danda sit absolutio a censura?

Resp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cujusvis absolutionis.

Ex qua circa absolvendi modum resolves.

1. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus aperte significetur absolutio impendi. In foro tamen externo communiter servanda est forma cujusque Episcopatus. In foro autem conscientie hæc fere est in usu: Ego te absolvo, ver. gr. a vinculo excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter N. N. (talem causam) & (si sit excommunicatus) restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium, aut (si sit suspensus) executioni suorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum. In nomine Patris, &c. In publica autem, ac solemnī absolutione præmittitur Psalmus Miserere, & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leviter percutiuntur (nisi ex iusta causa talis cæremonia videatur omittenda, præsertim in feminis) tum adjectis precibus absolvitur, & in Ecclesiam introducit. Idem modus fere servatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulcrum virga percutiatur. V. Rituale Romanum.

2. Absolvi a censura potest absens, imo & invitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem, & invitum potest statui, sic & auferri. Turr. Dian. p. 5. t. 9. R. 10.

3. Is, qui pluribus censuris est astrictus, potest absolvi ab una, relictis aliis; quia inter eas non est necessaria connexio. Unde si dicatur, Absolvo te ab omni vinculo, &c. valet pro omnibus: ideoque si sic absolutus in Jubilæo forte omisisset invincibiliter peccatum habens annexam censuram, idest excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemvis approbatum absolvi, cum non sit amplius reservatum, eo quod censura, ratione cujus tantum erat reservatum, sit sublata.

4. Absolutio vi, aut metu gravi injuste incussa extorta non valet; imo novam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

5. Absolutio data ab Ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est: imo etiam data a delegato, modo non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut juramentum de satisfaciendo cum poterit.

6. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti; cum sit actus jurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolvi: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolvi.

7. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est, pro certo actu, & tempore, quo transacto reincidat; item sub certo onere, quo non impleto, censura reviviscat.

8. Probabilius est, eum, qui habet potestatem absolvendi in foro conscientie a censura, posse id facere etiam extra confessionem, ut contra Nav. Suar. & alios docet Sanchez l. 8. de matr. d. 16. Cop. Dian. &c.

ANIMAD.
IX.

ANIMADVERSI O I.

A Duene & peregrini . . . non ligantur censuris locorum . . . quia non sunt subditi.

Idem habet Concina Theol. t. 10. p. 422. n. 11. inquit: „Qui vero brevi ibidem degunt, non subjacent jurisdictioni talis superioris.“ At t. 6. p. 380. q. 6. n. 12. & sequentibus explicite docuit, peregrinos, & advenas obstringi legum locorum, per quæ transeunt, obser-

observationi; quod nos auctoritate SS. Ambrosii, & Augustini contra Busemb. evicimus l. 1. t. 2. c. 2. dub. 3. Resp. Hoc etiam ostendunt rationes a P. Concina loco mox cit. allatæ. Primo quia vitæ tranquillitas, & ordo, ac regiminis recta ratio postulat, ut peregrini eorum institutis se conforment, in quorum locis morantur. 2. Quia, cum peregrini patriæ legibus, quamdiu ab ea absunt, non subiciantur, æquum est, ut locorum, per quæ transeunt, constitutionibus subdantur. Nam si commodum immunitatis a propriis legibus sentiunt, æquitas postulat, ut exterarum legum onus portent: alioquin quoad positivas speciales leges essent exleges; quod sane absonum est. 3. Quia peregrini vel ipsis adversariis fatentibus vectigalia propria locorum, per quæ transeunt, aut in quibus existunt, solvere tenentur: ergo eorum locorum Principibus; quamdiu in eorum ditone sunt, subdantur. Vectigalium enim impositio dominii, eorum vero solutio subjectionis evidens argumentum est, & effectus. Hinc Ap. Rom. 16. v. 5. ait: *Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam: ideo enim & tributa præstatis.* His adde, quod ex Greg. IX. cap. *Licet* ult. t. 2. l. 2. de cr. *ratione delicti*, seu *contractus*, aut *omnium ciliis*, siue rei, de qua contra possessorem causa movetur, forum regulariter quis sortitur: at sortiri forum, hoc est fieri subditum, & puniri posse a superiore loci, in quo delictum committitur, idem est, ac fieri subditum alicui ratione loci, in quo delictum committitur: ergo ipse locus, ubi aliquis etiam obiter existit, illum subdit superiori ejusdem loci. At certum est, eos poenis, & censuris legum ligari, qui legibus subiciuntur: ergo advenæ, & peregrini etiam brevi tempore alicubi commorantes ligantur censuris locorum generali lege, aut sententia eorumdem locorum decretis; nisi forte ignorantia eos excuset.

Præterea Busembao fatente iis verbis *generalis sententia*, aut *statuto* &c. & La-Croix p. 101. n. 32. explicante consentiente, ab Episcopo ferri possunt leges, quibus peregrini speciatim obligentur, v. g. de non gestandis armis: ergo certum est, peregrinos ratione loci, in quo existunt, fieri subditos Episcopo ejusdem loci. Leges enim ferri certe nequeunt, nisi in subditos.

Adde, quod ex La-Croixio illis legibus poterit addi *censura*, & talis peregrinus ratione delicti fiet subditus Episcopo secundum cap. ult. de foro compet.

At si peregrinus delictum admittit; & censura merito puniatur, dum violat leges pro se specificè latas, nemo unquam, qui rem rite expendat, intelliget, eundem peregrinum non peccare, nec censuram incurrere, dum leges loci speciales sub censura aliquid præcipientes, aut vetantes negligit. Quare La-Croix sibi aperte contradicit, dum cum Busemb. subdit: „Specialibus „præceptis Episcopi non tenentur peregrini, ut notant Laym., & Krim. n. 1654. & dictum est l. 1. a „n. 685.“

At Laym. illud c. 21. t. 39. de cr. lib. 3. objicit: *A nobis fuit ex parte tua questum, utrum, si quis ita pronuntiaverit: Quisquis furtum fecerit, excommunicatus sit: hæc generalis clausula ad ipsius excommunicatoris subditos referatur, an generaliter extendatur ad omnes, qui non sunt de jurisdictione illius? Ad quod dicitur, quod hæc sententia non nisi subditi obligantur, nisi forte plus contulerit major, & largior auctoritas delegantis.*

Hinc Laym. aperte confici putat, peregrinos brevi tempore alicubi commorantes loci censuris non esse obnoxios.

Resp. Hic primum animadverte, La-Croix loco cit. fateri, peregrinos esse censuris obnoxios, si ferantur propter delictum communi Ecclesiæ legi contrarium: ergo multo magis, si delictum sit contra Decalogum, uti est furtum: at Laym. censuræ in furtum latæ, de quo allatum cap. loquitur, peregrinos non subjeci contendit. Hoc animadverte, ut intelligas, probabiles mutuis se telis conficere.

Sed ut Layman occurram, dico ejus conclusionem non esse legitimam. Utique censura non ligat, nisi subditos: hoc dicit textus allatus Clem. III. at ubi nam Clem. III. ait, peregrinos, dum in alieni Episcopi ditone morantur, non esse ejus subditos? Imo, cum nos ostenderit, advenas, & peregrinos, quamdiu in aliena jurisdictione versantur, esse subditos Superioris loci, ex allato cap. jure colligimus, eos ligari censuris ejusdem loci.

ANIMADVERSIO II.

Excusat defectus advertentie, & deliberationis, ignorantia invincibilis.

Defectum advertentie, & deliberationis, absolute loquendo, & prout distinguitur ab ignorantia invincibi-

li, a mortali peccato excusare error Pelagianus est, alibi in Busembao explosus.

ANIMADVERSIO III.

Censura invalida est . . . 3. Si a parte rei non subsistat crimen, etsi juridice probetur.

Hanc sententiam probabiliorum habet quoque La-Croix p. 104. n. 84. at contra stare S. Thom., Gloss., Dur., Cord., & plerisque Scholasticos, omnes effectus censuræ illi adscribentes, fatetur. Item ex Bonac., licet cum Busemb. sentiat t. 3. p. 352. Jurisperiti communiter affirmant, esse validam; quibus accedit P. Concina Theol. t. 10. p. 436. n. 11.

S. Thom. Suppl. qu. 21. art. 4. hanc sententiam veram ponit, dum inquit: *Contingit autem quandoque, quod sit debita causa ex parte excommunicantis, quæ non est debita ex parte excommunicati; sicut cum aliquis pro falso crimine in judicio probato excommunicatur; & tunc si humiliter sustinet, humilitatis meritum recompensat excommunicationis damnum.* Si talis excommunicatio esset invalida, damnum non afferret: sed ex D. Thoma damnum affert: ergo ex D. Thoma est valida. Id vero S. Doct. confirmat auctoritate S. Gregorii, (hom. 26. in Evang.) *Sententia Pastoris siue iusta, siue injusta timenda est.* Hoc dictum La-Croix Gratiani esse ait, & a S. Doct. fuisse S. Gregorio attributum. At S. Doct. non falso, sed vere illud attribuit S. Gregorio, qui cit. hom. 26. ait: *Sed utrum iuste, an injuste obliget Pastor, Pastoris tamen sententia gregi timenda est; ne is, qui subest, & cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur.*

Accedit S. Raym. l. 3. §. 33. apud Natal. Theol. t. 1. p. 525. reg. 37. qui ait: *Teneas ergo circa sententiam excommunicationis indubitanter, (nota hoc indubitanter) quod siue sit injusta ex animo, siue ex causa; siue ex ordine, siue ex animo, causa, & ordine simul, tenet, & ligat quantum ad Ecclesiam militantem, dum tamen sit lata ab illo Iudice, qui habebat super hoc canonicam jurisdictionem; quod probatur aperte caus. 11. q. 3. can. Si Episcopus. Fallit in duobus casibus: unus est, quando est lata post appellationem legitimam, alius quando continet errorem intolerabilem.* Post subdit: *Excommunicato autem injuste est consulendum, ut sustineat excommunicationem patienter, humiliter, ac devote, & præstet se excommunicatori, offerens canonicam satisfactionem, si in aliquo offendit, & sic instantè postulet absolvi. Si ita fecerit, erit ei ad meritum; alias, si contemneret, peccaret mortaliter.* Excommunicatio injusta ex causa, hoc est ex criminis deficientia juxta S. Raym. ligat, & tenet, patienter sustinenda est, ejus absolutio petenda est: ergo valida est: censura enim invalida nec ligat, nec damnum, quod patienter sustinendum sit, affert, nec absolutione indiget, sed solum nullitatis declaratione. Tandem excommunicatio reipsa nulla, pro nihilo merito habetur, & sine ulla culpa contemnitur: at juxta S. Raym. mortaliter peccat, qui excommunicationem ex causa, hoc est quia crimen, propter quod lata est, non fuit admissum, injustam contemnit: ergo est valida. Sanctorum Thomæ, & Raym. sacrorum canonum peritissimi auctoritas penes cordatos viros maximi certe momenti est, a qua sine gravissimis rationibus recedere sani consilii non est.

Adde canonem a S. Raym. citatum, qui loquens de Presbytero, aut Diacono, quem Episcopus aut iuste, aut injuste per sententiam excommunicationis ab Ecclesia abiecit, causa ad finitimos Episcopos per appellationem delata, subdit: *Tamen, priusquam omnia diligenter, & fideliter examinentur, cum, qui fuerit a communione separatus, ante cognitionem nullus alius debet præsumere, ut communioni societur.* His verbis pro certo fundamento canon habet, Presbyterum, seu Diaconum, contra quem sententia seu iuste, seu injuste lata est, a communione fuisse revera separatam, & absolutione indigere, ut communioni societur. In eundem sensum loquitur Innoc. III. cap. *A nobis* 28. t. 39. l. 5. de cr. ubi ait: *Respondemus, quod iudicium Dei, veritatis, quæ non fallit, nec fallitur, semper inmittit: iudicium autem Ecclesiæ, nonnumquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpe contingit, & falli: propter quod contingit interdum, ut qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus, & qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit innodatus sententia. Vinculum ergo, quo peccator ligatus est apud Deum, in culpa remissione dissolvitur: illud autem, quo ligatus est apud Ecclesiam, cum sententia remittitur, relaxatur.* Quare qui liber est apud Deum, hoc est innocens, ecclesiastica aliquando sententia innodatur, cujus vinculo ut solvatur, remissione sententiarum opus est. Ex his sacrorum canonum textibus, sanctorum Ambrosii, Thomæ Aquinatis, Raymundi auctoritate, majoris partis Scholasticorum, & Jurisperitorum

sententia efficaciter ostenditur, censuram ecclesiasticam servato juris ordine infligendam, validam esse, etiam si crimen, cuius causa infligitur, reipsa admissum non fuerit.

Et sane sententia iusta necesse est ut sit valida: at sententia, quae servato juris ordine fertur secundum allegata, & probata, iusta est: ergo est valida.

La-Croixius, ita contra ratiocinatur: „Voluntas tamen ferentis censuram debet esse, ut tum tantam vim habeat, quando causa vera iusta est, cum lex sit actus iustitiae: ergo si non sit reipsa iusta, non ligat in conscientia; sed uti causa est tantum apparens, ita & censura erit tantum apparens.“

Resp. Valde absurdum est, & ridiculum putare, voluntatem ferentis censuram aliam esse ab ipsa sententia, perspicuis verbis concepta. An etiam Iudices, & sacri Iudices, dum pro tribunali sententiam ferunt, aliquid verbis proferunt, aliud animo habent? An ne ab ipsis quidem sacris iudiciis restrictiones mentales, & fallaciae absint? Hoc certe commento nihil absurdius cogitari potuit; quod tamen La-Croixio in mentem venit, qui putat, sententiam Iudicis censuram ferentis verbis absolute conceptam, animo, & voluntate esse conditionatam. Omnes, multoque magis sacri Iudices nihil aliud velle debent, nisi quod reipsa iustum est, ideoque omnem diligentiam adhibere tenentur, ut quod reipsa tale est, iudicent: an ideoque velle debent, ut sua ipsorum iudicia non valeant, si forte opinione ducti fallantur? An eorum iudicia sub conditione tantum valent, cum sine absoluta? Censurae infanti juxta allegata, & probata infligitur, licet materialiter, seu quoad rem ipsam iusta non sint, sunt tamen iuste quoad formam iudicii, & legum vim; ideoque validae. Hinc falsum est, quod ait Bonac. loco cit. sententiam Iudicis saecularis materialiter injustam non obligare. Eo enim ipso, quod juxta legum, & juris ordinem lata est, obligat. Item quod ait, neminem majori censura ligari, nisi propter peccatum mortale, verum est, si sermo sit de censura lata a lege, quia ita lex praecipit; at falsum est, si sermo sit de censura lata ab homine.

Hinc porro efficitur, ut Clericus tali censura innodatus, celebrans, contra ac asserit La-Croix, irregularis fiat; quia scilicet censuram validam celebrando violat.

„Saltem, inquit cum eodem La-Croixio, recte docent Nav., Valer., & Pignat. t. 10. con. 122. n. 2. sic excommunicatum apud Deum non privati suffragiis Ecclesiae.“

At si excommunicatio, de qua sermo est, valida est quoad alios effectus, cur invalida dici potest quoad privationem suffragiorum Ecclesiae? La-Croix huius assertionis nullam offert rationem: ego vero recentibus probabilibus sine ratione affirmantibus fidem non habeo, nec habendam existimo. Si excommunicatus ab omni civili, & sacra communione excluditur, satis intelligitur, eum non esse participem effectus ejusdem sacrae communionis, hoc est suffragiorum Ecclesiae. An nostra excommunicatio partim valida est, partim invalida? Damnum quidem magnum est, & grave, Ecclesiae suffragiis privari; at majus, & gravius, omni Sacramentorum usui arceri. Quod si huic damno injuste excommunicatus subicitur, non intelligitur, cur a minori immunitas sit.

ANIMADVERSIO IV.

Episcopi secundum Tridentinum . . . possunt absolvere &c.

Hac de re satis dictum est l. 6. tr. 4. c. 2. dub. 4. resp. 3. Dicitur 2. Ex iis autem, quae ibi dicta sunt, verum puto, quod teste P. Concina. Theol. t. 10. p. 444. n. 9. P. Viva refert ex Toledo, Ugolino, Guiteriez, & aliis apud Sanchez, S. Pium V., Gregorium XIII., Clementem VIII. declarasse, non posse amplius Episcopos uti ea facultate a Tridentino concessa; & contrariam La-Croix p. 108. num. 138. opinionem rejicere.

ANIMADVERSIO V.

Multi Religiosi . . . possunt ex privilegiis . . . a variis censuris absolvere &c.

Pii, doctique Regulares, ne absolutionem frustrationis periculo cum magno sui, suorumque poenitentium damno obijciant, privilegiis non utuntur, nisi sint certo concessa, & in bullis Pontificum extantia, nec revocata.

ANIMADVERSIO VI.

Qui habet potestatem absolvendi a censuris bulla Canonica, habet etiam a quibusvis papalibus &c.

Bened. XIV. epist. encyclica ad rmoscos Poenitentia-rios, & Confessarios Romae pro anno Jubi 1750. ita n. 85. loquitur. „Ma perchè nelle facoltà date ai Confessori deputati dal Card. Vicario specialmente per l'anno santo al §. 36. si è data un' ampia facoltà di „assolvere dalle censure riservate in Bulla Canonica, e da „questa ampia facoltà taluno ha preteso potersi dedurre „anche la facoltà d'assolvere dall'eresia escommunicata, di cui si fa menzione nella detta Bulla in Canon Domini; „abbiamo creduto opportuno il dichiarare, „come dichiariamo nel §. 53. non essere ciò sufficiente; „te; dovendo tal facoltà esser espressamente nominata, nè mai potendo pretendersi concessa in vigore „di qualunque ampiezza di parole, come fu stabilito „dal nostro Predecessore Aless. VII. in un decreto, „che fece in una Congreg. del sant' Ufficio tenuta a „vanti di lui.“ *Santissimus Dominus noster Alex. Papa VII. sub die 23. Martii 1656. habendo declarationibus alias a praedecessoribus suis factis, ad removendam omnem dubitandi occasionem, & ne circa id in posterum ullo tempore basitari contingat, cum crimen haerese praeceteris gravissimum speciali nota dignum sit, decrevit, facultatem absolvendi ab haeresi in Jubilaeis, vel aliis similibus concessionibus non conferri comprehensam, nisi expressis verbis concedatur facultas absolvendi ab haeresi.*

Præterea animadvertendum est, in potestate concessa absolvendi a censuris, & reservatis non habere locum argumentationem a majori ad minus; quia, licet summus Pontifex concedens facultatem absolvendi a majoribus censuris, ut sunt quae in Bulla Canonica continentur, soleat eam extendere etiam ad minores, & ad casus Episcopis reservatos, contrarium tamen fieri potest; vel quia necessitas extensionem non postulat, vel quia totam pontificiam potestatem delegare, æquum non putat, vel demum quia Episcoporum jurisdictionem intactam relinquere, congruum judicat. Quare in huiusmodi concessionibus verborum tenor tenendus est, non per argumentationem amplificandus, ne error facile obrepit. Hinc ab Alex. VII. proscripta est hæc propositio n. 12. *Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate*: item n. 4. *Prelati regulares possunt in foro conscientiae absolvere quoscumque saeculares ab haeresi occulta, & ab eorum communicatione propter eam incursum.*

ANIMADVERSIO VII.

Possunt Regulares . . . etiam absolvere duobus certantibus &c.

Excipe tamen casus Bullæ Canonicae, ut patet ex verbis ipsius Bullæ relatis l. 6. t. 4. c. 2. dub. 4. resp. 3. quæ sunt perspicua, & omnem soluta dubitationem.

ANIMADVERSIO VIII.

Potest absolutio data bona fide confitenti in Jubilæo cum intentione lucrandi illud, esse postea vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucratur, esse valida, tollitque censuram; focus si ab initio &c.

Hanc esse summorum Pontificum mentem, declarat Bened. XIV. constit. *Convocatis* anni 1749. 7. Kalend. Decemb. n. 38. & 54.

ANIMADVERSIO IX.

Probabilius est, eum qui habet potestatem absolvendi in foro conscientiae a censura, posse id facere etiam extra confessionem.

„Imo, inquit La-Croix p. 110. num. 161. absolutio, nem a censura fieri posse pro foro interno extra confessionem, etiam si Bulla habeat, *auditis confessionibus*, docent Sanchez de matrim. l. 8. d. 34. &c. Sed probabilis contradicunt Nav., Suar., Vasq., Vill., Viva de Jub. qu. 10. ar. 3. quia quando hoc additur, per absolutionem a censuris intenditur eodem tempore absolutio a peccatis.“

At etiam si Bulla non habeat illam clausulam *auditis confessionibus*, absolutio a censuris extra confessionem impendi non potest. Nam Bened. XIV. constit. *Convocatis* n. 25. ait: *Advertant insuper, supradictas absolutiones, commutationes, dispensationes non posse a se exerceri extra actum sacramentalis confessionis.*

Hoc vero summus Pontifex præcepit, & decrevit; *essendoci*, ut ipse ait in cit. epist. encycl. in fine n. 63. *sembrato ciò doveroso, e proportionato alla gravità della materia, ed alla qualità del ministero, e che tronca ogni litigio, ed anche conforme alla pratica della nostra Penitenziaria, come può vedersi nel Tesoro*, de poenis eccl. p. 1. cap. 22.

C A P U T II.

De Excommunicatione.

D U B I U M I.

Quid sit, & quotuplex.

Resp. Excommunicatio est censura, per quam quis privatur communione Ecclesiae. Estque duplex; minor, quae tantum privat usu passivo, seu receptione sacramentorum; & major, quae etiam dicitur anathema, ac in jure fere semper nomine excommunicationis intelligitur, privatque omni communione ecclesiastica, secundum dicenda. Per hanc majorem excommunicatus rursus est duplex; toleratus, quem fideles non tenentur vitare: non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post Concilium Constantiense, non tolerati sunt hi tantum, 1. Notorius Clerici percussor, de quo infra, 2. Quisvis nominatim excommunicatus, & specialiter, ac publice denunciatus.

Unde resolves.

ANIMAD. II. 1. In Germania Catholici secure communicant cum iis, qui notorie sunt haeretici, & consequenter excommunicati, ac publice denunciati.

2. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem, per quam illi, etiam in particulari, sub poena excommunicationis aliquid est vetitum, vel praecceptum; quia requiritur, ut per sententiam expressam, & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata, v. gr. ut Joannes sit denunciatus excommunicatus, vel saltem ita exprimat personam, ut non liceat de ea dubitare, v. gr. excommunicamus talis loci Decanum, Praetorem.

3. Licet dicatur, *Excommunicamus Petrum*, verbi gratia, *incendiarium*, & *ejus complices*, solus Petrus vitandus est, non vero alii, etsi sunt notorii: quia sententia quoad illos est tantum generalis, & non specialis contra certam personam.

4. Non teneris vitare eum, qui privatim in conclavi est denunciatus, quia id non est factum publice; ad hoc enim requiritur, ut sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, verbi gr. in templo tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

D U B I U M II.

Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio minor?

Resp. Incurritur ob unicam tantum causam, si quis nimirum cum excommunicato majore excommunicatione communicet iis casibus, quibus non licet. Effectus ejus est privatio sacramentorum perceptionis. V. Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 3.

Unde resolves.

1. Cum jura dicunt, communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem, sensus est, quod similiter, id est, vere excommunicetur, licet minore.

2. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicatione, etiam nominatim denunciato, nulla incurritur censura.

ANIMAD. IV. 3. Etsi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod sacramentum, non incurrat irregularitatem, graviter tamen peccat; administrando vero, probabile est nec venialiter peccare.

4. Incurritur haec censura, etsi quis propter levitatem materiae tantum venialiter peccet, verb. gratia confabulando nominatim excommunicato, quando non licet: secus, si sit veniale propter imperfectum usum rationis, quia poena infligitur propter actum, qui, quantum est ex se, sufficit ad mortale.

ANIMAD. V. 5. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui haec censura est annexa; ne Sacramentum in ea recipiatur. Unde etiam Confessarii ordinarie prius absolvent fideles ab o-

mni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde a peccatis.

6. Ab hac excommunicatione lata a jure absolvere potest Parochus, & quisquis potest a mortalibus: cum non sit reservata. An vero qui potest absolvere a veniali habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa, quidam affirmant, ut Navar. & Tolet. & alii probabilius negant, ut Suar. & Con. quia, sicut haec absolutio est distincta a sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta jurisdictio, quae nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. V. Laym. l. 1. t. 2. p. 2. c. 3.

ANIMAD. VI.

D U B I U M III.

Quos effectus habeat excommunicatio major?

Resp. Habet duplices, mediatos, & immediatos. Mediat, sive remoti sunt hi.

1. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicujus Ordinis.

2. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat; & ut jura loquuntur, infurdescat, sit suspectus de haeresi, & contra eum, ut talem, procedi potest, ex Trid. sess. 25. c. 3. ideoque, si crimen grave, & beneficii privatione dignum commisit, privandus est beneficio; imo, etsi crimen non sit adeo grave, si tamen ad haeresis suspicionem purgandam citetur, tamquam haereticus privari debet. Bon. d. 2. q. 2. p. ult. ex Reb. Dian. Nav. & cet.

Immediati effectus sunt sequentes.

1. Privat susceptione, & usu passivo sacramentorum: unde nullus excommunicatus, sive toleratus, sive non, potest ea licite recipere sub mortali, nisi excuset ignorantia invincibilis, metus mortis, infamiae, jacturae bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore. Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 2.

Dixi, licite; quia valide suscipit omnia, saltem quoad substantiam, praeter poenitentiam; imo etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis, dummodo cetera ad essentiam Sacramenti requisita non desint, quia per censuram non fit incapax absolutio, nisi prohibeatur eam recipere, priusquam absolvetur a censura. Bon. d. 2. q. 2. p. 2. ex Filliuc. Suar. Con. &c. Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reservata, vel Confessarius sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absolvat, docet Dian. p. 3. t. 4. R. 78. ex Con. Suarez, &c. & p. 5. t. 9. R. 53.

2. Privat, saltem non toleratus, communibus Ecclesiae suffragiis, orationibus, & fructu Indulgentiae, non tamen privatis. Unde non tantum quisvis privatus, sed etiam Sacerdos potest, tamquam persona privata, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & Sacro: imo actionem sacrificandi, prout pendet a merito privato operantis, offerre, vel ejus in Memento in particulari meminisse.

ANIMAD. VII.

Dixi, tamquam privata: quia ut minister Ecclesiae non potest. Hinc irritae sunt, & nullae omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiae intercedentis pro ipso, Deo offert; adeoque privatur omnibus bonis, quae in gratiam Ecclesiae Deus concessurus fuisset.

3. Privat usu activo Sacramentorum, & administratione. Quae tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque est licita; verbi gratia, si sit Pastor, cujus subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius, qui celebret; imo, si etiam non Parochus sorte rogetur, & invitetur ad celebrandum. Ac, licet communis doctrina sit apud Laym. hic c. 4. peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnae utilitatis, talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest; contrarium tamen est probabile ob facultatem concessam a Concilio Constant. cum talibus communicandi: & hinc nec illum, qui petit a tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat, praefere ob censuram peccare. Laym. l. c. n. 5. ex Soto, & Sanch. l. 7. de matr. d. 9. n. 8. Idem docet Bonac. d. 2. q. 2. p. 2. §. 2. ex Valquez, Suar. &c. Non tolerato autem illicita est Sacramenti admini-

ANIMAD. VIII.

ministratio, præterquam in casu extremæ necessitatis, extra quam valide illud administrat; præterquam poenitentiam, quia hæc requirit jurisdictionem, qua ipse caret. V. Laym. hic c. 2. Bonac. loc. cit.

4. Privat usu divinorum officiorum, ita ut excommunicatus non tantum careat eorum fructu, sed etiam sub mortali iis nequeat interesse, parte notabili, ita ut moraliter censeatur cum aliis communicare: nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliave iusta causa. Bon. l. c. p. 3. §. 1. ex Suar. Fill. &c. Similiter peccant etiam alii, qui cum excommunicato vitando eidem Missæ interfunt, ut ex communi docet Bonac. l. c. n. 9. contra Durand. quia participant cum illo in divinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breviter privatim, aut omnino separatim oraret, aut si aliis unum sacrum audientibus, ipse aliud audiret; quia sic moraliter non censetur communicare cum aliis, nec conjungi ad unam orationem fundendam. Bonac. l. c. n. 16. ex Suarez, Henriq. Filliuc. Conin. &c. Ac, licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale, ex parvitate tamen materiæ subinde tantum est veniale, ut si exigua pars Missæ, v. gr. usque ad Evangelium tantum cum illo audiat. Avila, Dian. p. 3. c. 5. R. 21. vel si Horæ privatim cum eo recitentur, Dian. p. 5. t. 9. R. 89. ex Suar. & aliis novem. Porro per divina officia intelliguntur Sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cetera annexa ordini clericali, quæ solemniter fiunt, excepta concione; in quibus, licet alii fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum sub mortali vitare, nisi vel levitas materiæ, vel ignorantia, aut simile quid excuset. Unde, si talis præsens sit, moneri debet, ut recedat: si nolit, debet extrudi, vel exportari, licet sit Sacerdos: nisi tamen gravius inde timeatur incommodum, ob quod si expelli non possit, omittendum est officium, etiam die festo; & celebrans, nondum inchoato canone; debet abrumpere Missam; si inchoavit, potest, ceteris abstantibus, sacrum profectui, vel abrumpere, ob sententiæ utriusque probabilitatem; si consecravit, debet, solo ministro manente, pergere usque ad communionem inclusive, & reliqua perficere in Sacristia, vel alio decenti loco. Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, ut non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter omissione sacri: secus si alia de causa negligat. Quod si etiam obligatus est ad horas, non excusatur ab illis: etsi non debeat dicere: Dominus vobiscum, sed Domine exaudi, &c. quas si cum alio privatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

5. Collatio beneficii facta excommunicato nulla est, uti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio, quia excommunicatus, etiam toleratus, non potest communicare in officio, proindeque incapax est beneficii, quod datur propter officium. Idque, licet ignoretur excommunicatio: quia ignorantia invincibilis, etsi excuset a culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus. Vide Lessium lib. 2. cap. 14. d. 22. Imo probabile est, excommunicatum, quamvis beneficio ante obitum non privetur, fructus tamen, & distributiones non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiam iudicis: quia est privatus officio: fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita Suarez, & alii contra Sanchez, & Conin. qui probabiliter putant, ex consuetudine non teneri ante sententiam, modo per se, vel alium inferoat beneficio.

6. Privat communicatione forensi. Unde excommunicatus nequit esse Judex, Advocatus, Procurator (licet pro semetipso respondere possit ipse. Conin. Præposit. Diana p. 5. t. 9. R. 111.) Actor, Tabellio, Testis, &c. ita ut contra excommunicatum, etiam toleratum, semper possit reus excipere. Quod si non faciat, nec Judex eum repellat, valida ejus acta erunt, si sit toleratus: secus est de Judice non tolerato, cum sit privatus jurisdictione. Vide Laym. c. 2. Dian. p. 5. t. 9. R. 112. & 113. Non potest etiam esse Tutor, aut Curator. Dian. p. 5. t. 9. R.

115. ex Sylv. Neque testamenti executor. Dian. p. 8. t. 9. R. 2. ex Carp. &c. contra Sanch. Lug. &c. Si tamen non fiat oppositio, valide exequitur, ibid. Nec potest ipse testari licite, etsi faciat valide, etiam cum excommunicatum instituit heredem. Suar. Villal. Merc. &c. cum Dian. l. c. R. 129. Denique contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti) & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione, valent, nisi fiant ab eo, ut persona publica, vel ministro ratione muneris, & beneficii; quia tunc spectant ad jurisdictionem, quæ suspensa est. Dian. p. 5. t. 9. R. 128. ex Con. Fill. Merc. &c.

7. Excommunicatus non toleratus privatur usu jurisdictionis. Unde non potest valide eligere, contere, præsentare, ferre leges, vel sententiam; & qui sic beneficium a non tolerato accepit, dicens est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia juris declaratione, beneficium una cum fructibus relinquere.

Dixi, non toleratus; quia acta tolerati probabile est esse valida ob bonum commune: graviter tamen peccat, si absque necessitate talia exercent. ANIMAD. XII.

8. Non toleratus privatur ecclesiastica sepultura, ita ut non possit in loco sacro, seu benedicto sepeliri: & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco divina peragi ante reconciliationem.

Dixi, non toleratus: quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non speciatim denunciatus, in ea sepeliatur, ut docent Suar. Laym. & alii: jure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eo quod inter ceteras poenas non communicantium in Paschate, etiam statuatur privatio sepulturæ ecclesiasticæ.

9. Excommunicatus privatur omni alia civili communicatione fidelium, ita ut ipse non possit cum aliis, & si non sit toleratus, etiam alii cum ipso non possint communicare: idque in casibus hoc versu comprehensis:

Os, orare, vale, communicio, mensa negatur.

Dicitur 1. Os, per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam privatum, item per nutus, litteras, internuncium, & quodvis signum benevolentiae.

Dicitur 2. Orare, id est omnis communicatio in divinis, de qua supra.

Dicitur 3. Vale, quod comprehendit omnem salutationem (saltem honorificam) verbo, vel signo, vel amplexu, & secundum quosdam, etiam resalutationem, eo quod sit actus observantiae. Sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti. Imo Sayr. &c. cum Dian. q. 5. t. 9. Ref. 16. putant probabile, quod sola verbalis salutatio sit prohibita, non autem alia signa; v. gr. aperiendo caput, &c. quæ urbanitatis causa fieri solent.

Dicitur 4. Communicio, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat) item cohabitationem, cooperationem, societatem, v. gr. in contractibus, ita ut moraliter censeatur communicare; quod prudens æstimabit; unde nec iter cum eo, tanquam cum socio, facere licet.

Dicitur 5. Mensa, per quam intelligitur omnis convictus, & convivium, per modum societatis, & commercii; qualis non est, si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam, imo lectum. V. Bon. d. 2. q. 2. p. 6. §. 1. & 2.

Quæres 1. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato.

Resp. Communicatio in divinis censetur mortale propter gravitatem materiæ; in civilibus autem (etsi inducat minorem excommunicationem) seculo tamen contemptu, tantum est veniale regulariter. Suar. Bon. &c. Dian. p. 7. t. 11. R. 47. Quod addo, quia aliquando est mortale, ut si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. gr. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

Quæres 2. An aliquando liceat cum non tolerato communicare?

Resp. Quod sic, extra divina, in his quinque casibus. 1. In casu utilitatis, sive spiritualis ipsius excommunicati, v. gr. ut convertatur, sive alterius, ut ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habe-

ANIMAD.
IX.

ANIMAD.
X.

ANIMAD.
XI.

ANIMAD.
XIII.

ANIMAD.
XIV.

ANIMAD.
XV.

habere non potest; sive etiam utilitatis temporalis, v. g. ut ab eo restitutio, vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen novos cum ipso inire non licet, etsi, si ineanur, sint validi, cum nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis: quo modo uxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit divortium: Dian. p. 5. t. 9. R. 122. non tamen sponso de futuro cum sponsa l. c. R. 126. ex Sayr. Sanch. & Fili. 3. In casu subjectionis: quo modo possunt filii etiam emancipati (ad-
dis Dian. p. 5. t. 9. R. 118. 119. ex Con. Fill. Hurt. &c. etiam adoptivi, vel illegitimi: imo etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines) communicare parenti; servi, & ancillæ domino, si ante excommunicationem fuerint in servitio. Similiter religiosi Prælati: non tamen, nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia evitari non potest. Dian. l. c. R. 117. contra Sotum. Vid. Fill. t. 12. c. 8. n. 203. Laym. & Bon. l. c. 4. In casu ignorantie juris, vel facti. 5. In casu necessitatis sive animæ, sive corporis, sive bonorum temporalium, qui casus hoc versu comprehenduntur;

Utile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

D U B I U M IV.

Ob quas causas incuratur excommunicatio major?

Cum hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimum classes dividuntur; nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reservantur.

A R T I C U L U S I.

Quæ sint excommunicationes non reservatæ?

Resp. 1. Ex jure antiquo usitatiores sunt sequentes. Contra omnes. 1. In vexantes ecclesiasticos, quod non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores monialium, si foveant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem a censura per vim, aut metum. 4. In compellentes ecclesiasticos, ut laicis submittant jura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam Religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos usurarios. 7. In impediētes visitatores monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridentinum. 10. In imprimentes libros sine superiorum licentia. 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia Reipub. exhibeant ecclesiasticis, verbi gratia, ne iis vendant, coquant panes, &c. 12. In Doctores, & Professores non facientes professionem fidei, ubi recepta est Bulla Pii IV. 13. In negligentes administrare justitiam ecclesiasticis. 14. In potestates fovētes usuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes audientes publice jus, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfaturas sæculares. 3. In Clericos minores Episcopis, locantes domos usurariis. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes ultra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris. 7. In fide resignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præsumētes absolvere a casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes Leges, vel medicinam extra claustra. 2. In habitum temere dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In instituentes novum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasteriis, vel Prælati. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non servantes interdictum, quando servatur a Cathedrali. Vid. Fill. t. 1. t. 14. 15. c. 84. Bon. d. 3. p. 5. 9. 1. n. 36.

Resp. 2. Supradictis adjectæ sunt a Tridentino

sequentes, quæ valent, ubi illud est receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine auctoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes non esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptōres mulierum, juvantes, faventes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5. In magistratus, qui requisiti non juvant Episcopos, ad restituendam, vel conservandam clausuram Monialium. 6. In ingredienti (cujuscunque conditionis, vel sexus fuerint) monasteria monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi Monasterium, & profiteri. 8. In impediētes, sine iusta causa, sanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

A R T I C U L U S II.

Quæ sint excommunicationes reservatæ Episcopis?

Resp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex levi percussione Clerici, vel gravi, si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (a censura, vel peccato habente censuram annexam) ab eo, qui alias non poterat, non præsentant superiori se, postquam convalescerunt. V. Fill. t. 1. c. 10. n. 241. 242. 3. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesiis, ad officia divina, Fratres tertii Ordinis. 4. In procurantes abortum fetus animati, effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Ex omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta, & sibi reservant, quas Confessarii videant in agendis.

A R T I C U L U S III.

Quæ sint Papa reservatæ extra Bullam Cœnæ.

Resp. 1. Contra omnes, magis obviæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes litteras apostolicas falsas, & non destruētes: item in falsarios litterarum apostolicarum. 3. In effringentes, & spoliātes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis a Papa. 5. In vexantes eos, qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos excommunicatione, sub conditione, & non implentes. 7. In violantes interdictum papale. 8. In dantes, & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad religionem. 9. In simoniacos reales, circa ordinem, vel beneficium. 10. In committentes simoniam confidentialem. 11. In impediētes executionem litterarum sacre Pœnitentiariæ. 12. In dantes, & recipientes aliquid pro gratia, aut justitia, apud Sedem Apostolicam. 13. In committentes duellum, & ad id cooperantes, suadendo, &c. 14. In mulieres ingredienti Monasteria Regularium. 15. In impugnantes Institutum Societatis JESU. 16. In facientes jurare illicita, & contraria libertati ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona ecclesiastica, item in exigentes tributa ab ecclesiasticis. 18. In violantes libertatem ecclesiasticam, quoad fugientes ad Ecclesiam. 19. In docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis damnant peccati mortalis, vel hæreseos, item in eos, qui in concionibus, aliisque publicis actionibus, ut lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem conceptam in originali. 21. In percussores Clericorum: quæ cum celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infra.

Resp. 2. Contra Clericos, & Religiosos, sunt hæ. 1. In participantes in sacris cum excommunicatis a Papa. 2. In procurantes alienationes Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui Scripturæ sensum a Doctorum interpretatione alienum circa tempus Antichristi, & extremi judicii, aliaque similia revelata prædicant. 4. In Parochos non implentes juramentum de residentia factum. 5. In Mendicantes transeuntes ad alium Ordinem, præter Carthusianum. 6. In

6. In Moniales exeuntes claustris sine licentia . 7. In Religiosos, qui sine privilegio, vel speciali licentia Parochi, Clericis, aut laicis Sacramentum Eucharistiæ, vel Unctionis ministrare, vel matrimonia solemnizare præsumunt.

ARTICULUS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum.

Resp. Ea sic habet. Si quis suadente diabolo in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum præsumat illum absolvere.

Dicitur 1. Si quis: intellige cujusque sexus, aut status, etiam impubes; dummodo rationis compos, & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, consentientes, suo nomine factam ratihabentes, non impediētes, saltem si ex officio, aut justitia teneantur, ut Reges, Judices, & ceteri superiores. Item patres, tutores, heri, pædagogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. n. 6. Bon. d. 2. qu. 4. p. 1. art. 8. ex Molin. &c. commun.

Dixi, saltem &c. quia, si ex caritate tantum teneantur, etiam excommunicari, docent Suarez, Caj. Fill. Molin. Sayr. &c. Verum id probabilius negat Bonac. l. c. ex Navar. Conin. Reg. Henriq. Mol. &c.

Dicitur 2. Clericum: quo nomine intelligitur omnis prima saltem tonsura initiatus (etiam si conjugatus, dummodo cum unica virgine) & deferat habitum, serviatque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantum.

Dicitur 3. Monachum: intellige quemvis religiosum, etiam laicum, conversum, novitium, utriusque sexus; item Tertiarios S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, & vivant in communitate. Item Eremitas subjectos alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur 4. Manus injeceris; per quod intelligitur quævis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhaerentes, sive fiat manu, sive baculo, gladio, &c. Bon. d. 2. q. 4. p. 1.

Ex dictis resolvuntur sequentes casus.

1. Hanc excommunicationem incurrit 1. Qui talem conspuat, conspergit aqua, pulvere, conspurcat luto, evellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim, & injuriam de ejus corpore, verbi gratia, pileum, pallium, &c. ita ut actio sit graviter injuriosa, Bon. l. c. Laym. c. 5. n. 5. 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, unde sine dedecore non potest exire, *ibid.* 3. Qui persequitur, ut in flumen, vel fossam incidat, e quo decidat, &c. *ibid.* 4. Qui manus violentas injicit in equum, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frenum, quæ actio, licet sit levis respectu corporis, non tamen respectu honoris, *ibid.* 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodo sit injuriosum ordini clericali. Laym. l. c. 6. Clericus, si seipsum ex malitia, vel passione (secus si ex devotione) percutiat injuriose. Laym. l. c. ex Nav. 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat vel per quem non debet, ut si morte dignus puniatur a iudice seculari, vel modo illicito, ut si a Prælato puniatur per laicum. Bon. l. c. ex Navar. Sayr. Suar. Fill. Con. &c. V. Laym. c. 5.

2. Non incurrit 1. Fur, qui clam abscondit crumenam, vel vestem tollit Clerico: quia non est actio violenta, sed fraudulenta. Bon. l. c. 2. Si percussio sit jocosa, vel casualis, v. gr. si janitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum; item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant: Bonac. loc. cit. ex Mol. Fill. Con. &c. item si percussio sit ad defendendum se, vel vitam suam, vel uxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. Laym. *infra.* 3. Et denique, quodcumque percussio ob levitatem,

vel imperfectionem actus non esset mortalis, illata laico, ut docent Cajet. Avila, & Sa, quod tamen Suar. universaliter non admittit. Vide Bon. l. c. 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoscat, quod habitum non gesserit; quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater subditum in minoribus constitutum correctionis causa (licet ira accedat) percutiat moderate, habita ratione culpæ; imo Prælatus, & præceptor ecclesiasticus potest etiam in majoribus constitutum castigare. An idem possit pater, controversatur in utramque partem probabiliter. V. Laym. loc. mox citando. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus, vel exerceat publice officium cauponis, vel macellarii, vel scurræ, & ter monitus non cesset, vel inventus turpiter agens cum uxore, matre, sorore, vel filia, vel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem: quia perdit privilegium. V. Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. Fill. l. 15. c. 1.

Resp. 2. Etsi hæc excommunicatio sit reservata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absolvere his casibus. 1. Quando percussio, etsi sit mortalis, est tamen prudentum iudicio levis, comparata cum enormi, v. gr. si fiat palma, pugno, aut lapide, non relincente vestigium, & secundum Anton. & Dian. p. 9. t. 4. Ref. 19. nisi notabilem injuriam, & magnum scandalum pariat; qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ sanguinis effluant. Enormis vero erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, ut si percutiatur Episcopus, vel Abbas etiam alapa. 2. Si percussor sit impubes, pauper, ager, senex, mulier, cæcus, claudus, servus, filiusfamilias, vel non sui juris, uti & regulares, ac moniales invicem verberantes: item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, ut non possint ire ad Papam, aut ejus legatum: vel si dubium sit de excommunicatione, Fill. l. 15. c. 6. n. 35. & seq. Denique, si sit occulta. V. supra hic c. 1. d. 5. & Dian. p. 9. t. 4. R. 63. In quibus omnibus casibus pro foro conscientie potest etiam facultas absolvendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana a majore Pœnitentiaro, ut supra hic l. 1. t. 2. c. 4. in append.

ANIMAD.
XVII.

ARTICULUS V.

Quæ sint excommunicationes Papæ reservatæ per Bullam Cænæ?

Resp. Præcipua est in hæreticos, quæ extenditur non tantum ad fautores, receptores, & defensores hæreticorum ut sic, sed etiam in scienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum de religione tractantes, vel hæresim continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4 conditiones. 1. Ut auctor libri sit hæreticus. 2. Ut liber hæresim expresse contineat, vel de religione agat. 3. Ut legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Ut scienter legatur, imprimatur, vel retineatur. Layman l. 2. t. 1. c. 15. n. 1.

Unde resolves.

1. Non excommunicaris 1. Si legas libros Catholicorum referentes verba hæreticorum, etiam si animo hæresim discendi legas. Laym. l. c. ex Navar. Sanch. &c. 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio, hac Bulla non contento, legas adjecta scholia, vel notas auctoris hæretici: quod tamen Suar. t. 5. d. 21. f. 1. limitat, nisi scholia essent tam copiosa, ut ex iis potius, quam ex textu, liber constare videretur. Laym. l. c. ex Nav. Sanch. &c.

2. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alij hæresim non continentes. Laym. l. c. n. 3. Imo probabiliter nec ii, qui incidenter tantum continent hæresim, non agentes ex professo de fide. Sa, Graff. apud Laym. l. c. contra Suar. & Sanch. qui id confirmat pro Germania, ubi Bulla cum tanto rigore non est recepta. Vide Bec. 2. 2. c. 15. q. 8. Legens tamen tales incurrit excommunicationem non reservatam Indicis librorum prohibitorum, ubi is receptus est; quod non videtur esse factum in Germania,

ANIMAD.
XVIII.

ANIMAD.
XIX.

ANIMAD.
XVI.

mania, saltem cum isto rigore, ut habet Laym. l. c. n. 8.

3. Excommunicantur 1. Qui in sufficiente quantitate solum procemium, vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit, ut habet Laym. l. c. & Bon. 2. Probabiliter etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit; quia legit per alium. Laym. l. c. Azor. &c. contra Sanch.

ANIMAD. XX. 4. Probabiliter non excommunicatur, qui hereticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit, quia non est liber. Laym. l. c. n. 3. ex Sanch.

ANIMAD. XXI. 5. Non sufficit una, alterave linea; imo secundum Sanch. Rodr. & Sa, nec integra pagina, etiam magni voluminis; quod tamen Bonac. & Laym. l. c. non concedunt; licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc servire, ut non continuo damnetur peccatis, & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate unam paginam legit.

ANIMAD. XXII. 6. Non incurritur, si retineantur libri parvo tempore, v. gr. uno, alterave die; quia sicut materia, ita & temporis parvas excusat. Laym. n. 7. ex Grass. Sayr. Sanch. &c.

7. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nescias esse hereticum, vel tractare de religione. Laym. n. 3. vide Sanch. l. 2. mor. c. 10. & l. 9. de matr. d. 32.

8. Non excusatur is, qui librum vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet; item nec is, qui affirmat non esse primum, non esse exurendum. Item, qui impedit, ne comburatur, qui disputationis causa defendit. Ita Bonac. qui tamen excusat eum, qui laudat stylium, vel ingenium auctoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est; v. gr. si dicat: hic liber esset bonus, si non haberet hæresim; quia talis non defendit. Vide Laym. l. c. Bon. d. 2. q. 5. p. 4.

ANIMADVERSI O I.

Et quidem post Concilium Constantiense non tolerati sunt hi tantum. 1. Notorius &c. 2. Quivis nominatim &c.

Hanc sententiam communem, & certam appellat Anacletus t. 5. juris can. p. 333. quam sequuntur etiam Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 521. reg. 27. & Concina Theol. to. 10. p. 452. num. 5. Sed eruditissimus Natalis Alex. hic animadvertit constitutionem ad vitanda scandala in actis Concilii Constantiensis non extare, sed in Concilio Basileensi sess. 20. quod declarat, omnes notorie excommunicatos esse vitandos.

Hoc porro decretum, licet editum fuerit post schisma, ut teste Concina loco mox cit. refert Card. Turrecrémata, qui huic Concilio interfuit, nihilominus in Concilio Lat. V. sub Leone X. fuit approbatum, & confirmatum, ut monet idem Natalis, ideoque ratum est. Hinc nonnulli ab Anacleto citati putant, omnes notorie excommunicatos esse vitandos. Sed quia Fidelium consuetudo habet, ut soli nominatim excommunicati, & notorii Clericorum percussores vitentur, in hac consuetudine acquiescendum esse, nec a communi Theologorum, inter quos est ipse S. Antoninus, & Navarrus in Ench. cap. 27. nu. 35. nota 3. ab Anaclet. pro contraria appellatus, sententia recedendum, monent iidem Nat. & Concina.

ANIMADVERSI O II.

In Germania Catholici secute communicant cum iis qui notorie sunt heretici &c.

Non sunt fingenda privilegia, aut exceptiones pro Germania. Ceterum P. Concina Theol. t. 10. p. 452. nu. 6. ita inquit. „ Duo requiruntur, ut quis dicatur nominatim excommunicatus vitandus. Primum, quod in excommunicatione nomen exprimat personam excommunicatæ, & talibus indicibus designetur, ut distingui possit a qualibet alia persona eodem nomine insignita. „ Alterum, quod publice declaretur, talem esse excommunicatum; quæ declaratio, seu denuntiatio in publico loco fieri debet, aut inter Missarum solemnias, aut affigendo chartam loco publico juxta locorum diversitatem. „

Qui notorie heretici sunt, ut Lutherani, Calviniani &c. notorie quidem sunt excommunicati, & si vis, genericè denuntiati, non tamen nominatim, ideoque necessario vitandi non sunt.

Sed illud dubium est, utrum qui de crimine, cui ex-

communicatio annexa est, per sententiam damnatus, & publice denuntiatus esset, vitandus foret. Quidam affirmant, alii negant, & utrique, si La-Croix fidem habere velis p. 112. num. 183. probabiliter. Concina nu. 6. cit. probabiliter putat, non esse vitandum, sed necessarium esse, eum denuntiari expresse excommunicatum, ut sit vitandus.

Hac in re nulla adest solidum fundamentum, quod nitamur; ideoque puto, tatiorem opinionem, ut periculum vitemus, esse necessario sequendam.

ANIMADVERSI O III.

Effectus ejus est privatio sacramentorum perceptionis.

Alter effectus minoris excommunicationis est privatio electionis passivæ ad beneficia ecclesiastica, ut animadvertit Concina Theol. tom. 10. pag. 465. num. 39. & Bonac. t. 3. p. 403. num. 6.

Tertius est privatio administrationis sacramentorum, ita ut qui tali excommunicatione irretitus sacramenta administrat, a peccato immunis non sit, ut innuit idem Concina num. 38. Hæc constant ex cap. 10. Si celebrat t. 27. l. 5. decr., ubi Greg. IX. inquit: „ Si celebrat minori excommunicatione ligatus, licet graviter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrit, nec eligere prohibetur, vel ea, quæ ratione jurisdictionis sibi competunt, exercere. Si tamen sciens talis fuerit electus, ejus electio est irritanda, pro eo quod ad susceptionem eorum eligitur, a quorum perceptione a sanctis Patribus est privatus. Peccat autem, conferendo ecclesiastica sacramenta; sed ab eo collata virtutis non carent effectu, cum non videatur a collatione, sed participatione sacramentorum (quæ in sola consistit perceptione) remotus; dammodo non in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ, videlicet contra prohibitionem Superioris communioni excommunicatorum pertinaciter se ingesserit; in quo casu est anathemate feriendus.

Ex his illud quoque aperte intelligitur, hujus excommunicati electionem non esse irritam, ut quidam falso putarunt, sed esse irritandam, ut recte docet Bonac. loco mox cit. quam sententiam probat etiam La-Croix p. 112. nu. 194. multis pro ea citatis. Sed satis est textus clarus citatus.

ANIMADVERSI O IV.

Est excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod sacramentum non incurrit irregularitatem, graviter tamen peccat; administrando vero probabile est nec venialiter peccare.

Idem habet La-Croix p. 112. num. 190. Capiti autem cit. Si celebrat respondet, quod „ dicitur talis peccare, „ non quia præcise confert sacramenta, sed quia celebrat, ut sibi ipsi conferat. Dum enim celebrat, conficit, & suscipit, hinc mortaliter peccat.

Resp. Responsio sane absona, ab iis tantum admittenda, qui vel citata verba non legerint, vel quolibet tueri parati sint. Greg. IX. verbis citatis aperte distinguit celebrantem a conferente ecclesiastica sacramenta; & primo quidem de celebrante ait, quod graviter peccet. Tum non paucis interjectis subdit: peccat autem &c. An hic de celebrante loquitur, de quo supra locutus fuerat? Nonne expresse ait, & sine limitatione, peccat autem conferendo ecclesiastica sacramenta? Quid absurdius, & a vero magis alienum, quam dicere, quod talis peccare dicatur, non quia præcise confert sacramenta, cum Gregor. IX. hunc præcise peccare dicat, conferendo sacramenta.

ANIMADVERSI O V.

Secus si sit veniale propter defectum usus rationis &c.

Ut id melius intelligatur, notanda est doctrina Divi Thomæ Suppl. qu. 23. art. 3. ubi ait, Quod quidam dicunt, quod quodcumque aliquis participat excommunicatum vel verbo, vel quocumque dictorum modorum, (Os, orare, vale, communico, mensa negatur) secundum quos ei communicare non licet, peccat mortaliter, nisi in casibus a jure concessis. (Hi autem sunt: utile, lex, humile, res ignorata, necesse. Ut utile referatur ad verba salutis, lex ad matrimonium, humile ad subjectionem. Cetera patens. Ita D. Th. art. 1.) Sed quia hoc videtur valde grave, quod homo pro uno verbo levi, quo excommunicatum alloquitur, mortaliter peccet, & multis excommunicantes laqueum damnationis injicerent, quod in eos retorqueretur; ideo aliis probabiliter videtur, quod non semper peccet mortaliter, sed solum quando in crimine illi participat, vel in divinis, vel in contemptum Ecclesiæ. Hæc sententia communis est, ut advertit Anacletus t. 5. juris can. p. 334. num. 148. 149.

„ Frequens tamen communicatio, ait Concina Theol. t. 10. p. 463. num. 33. cum excommunicato vitando etiam in civilibus juxta probabiliorem sententiam mortaliter „ lis

lis est, si sit moraliter continuata. "In hac enim specie inesse videtur Ecclesie prohibentis contemptus. Hinc idem Div. Thom. ad 4. ait: *Quod quamvis participare excommunicato sit peccatum veniale; tamen participare ei pertinaciter, est peccatum mortale. Et propter hoc potest aliquis excommunicari secundum iura.*

Quod autem Busemb. addit, "Secus si sit veniale &c. quia poena infligitur &c." videtur ex arbitrio dictum, ejulque ratio commentitia. Contra vero non intelligitur, cur minor excommunicatio incurrat propter communionem cum excommunicato, quæ sit venialis ex materie levitate, non autem incurrat, si communio sit venialis ex imperfecto usu rationis.

ANIMADVERSIO VI.

An vero, qui potest absolvere a veniali.... possit etiam ab ipsa (excommunicatione) quidam affirmant... & alii probabilius negant.

Hæc quaestio est de subiecto, ut scholæ ajunt, non supponente. Nam pro fundamento habet, simplices Sacerdotes non approbatos a venialibus posse absolvere; quod falsum esse, ostendi l. 6. tr. 4. cap. 2. dub. 2. c. 3.

ANIMADVERSIO VII.

Privat saltem non toleratos communibus Ecclesie suffragiis &c.

Dum Busemb. ait, *Communibus Ecclesie suffragiis &c.* intellige iis, quæ ab Ecclesie Ministris Ecclesie nomine offeruntur.

At cum Busem. dicat, *Saltem non toleratos*, quaeritur, utrum tolerati sint participes communium Ecclesie suffragiorum. La-Croix p. 14. num. 204. affirmat, & tom. 2. p. 248. n. 34. pro hac opinione multos citat aliis plurimis repugnantibus. Ejus ratio est, "quia extrav. Mart. V. in Conc. Const. *Ad evitanda* conceditur communicatio cum excommunicatis toleratis etiam in sacris, & divinis: ergo sicuti licitum est sepelire in loco sacro, uti fatentur Suar. & alii, ita licite admittuntur ad Missam publicam, censeturque Ecclesia iterum admittere ad hoc, ut possint participare fructum."

Resp. Conceditur quidem communicatio cum excommunicatis toleratis etiam in sacris, & divinis, non tamen in gratiam excommunicatorum, sed in gratiam aliorum fidelium, ne in multis peccandi periculis versentur, & ut scandala vitentur, sicuti expresse ait. cit. constitut. non Const., sed Basileensis a Leone X. in Later. Conc. confirmata. Quare illa La-Croix conclusio, "Censeturque Ecclesia admittere ad hoc, ut possint participare fructum," falsa est, & Ecclesie menti aperte contraria, quæ in dicta constitut. subdit: *Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos non intendimus in aliquo relevare, neque eis quomodolibet suffragari.*

ANIMADVERSIO VIII.

Ac liceat communis doctrina sit..... peccare fideles &c. contrarium tamen est probabile &c.

Hoc contrarium non probabile, sed improbabile, & falsum merito dicitur.

Certum enim est, eos peccare, qui alios ad peccandum inducunt: at fideles sine causa necessitatis inducentes excommunicatos toleratos ad ministranda sacramenta, eos ad peccandum inducunt; cum hi sacramenta sine necessitate ministrantes, sine dubio peccent: ergo opinio communi doctrinæ contraria, quam Busemb. probabilem esse vult, est improbabilis, & falsa.

Facultas concessa a Conc. Basileensi communicandi cum talibus, non est facultas eos inducendi ad sacramentorum administrationem. An fidelibus est concessa facultas supra leges Ecclesie, quæ excommunicatis sacramentorum administrationem prohibent? En verba concessionis: *Nemo deinceps a communicatione alicujus in sacramentorum administratione, vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis, vel extra, pretextu cujuscumque sententie, aut censuræ ecclesiasticæ, seu suspensionis, aut prohibitionis ab homine, vel a jure generaliter promulgatæ teneatur abstinere, vel aliquem vitare; nisi &c.* Hujus concessionis vigore quilibet potest quidem ab excommunicato tolerato sacramenta suscipere; at illum inducere ad sacramentorum administrationem non potest. Id constitutio non permittit; imo id prohibet, dum subdit: *Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos &c. non intendimus in aliquo revelare, neque eis quomodolibet suffragari:* nam in aliquo relevarentur, si ad fidelium preces, & petitionem possent sacramenta administrare. Ratio ergo Busembaum a concessione constitutionis citatæ petita, nullius prorsus momenti est, imo contra ipsum constitutio merito retorquetur.

ANIMADVERSIO IX.

Si inchoavis, potest, ceteris abemptibus, sacramentum prosequi vel abrumper &c.

Missæ versatili probabilitate, "si Sacerdos, inquit Concina Theol. tom. 10. pag. 456. num. 14., canonem inceperit, debet cum ministro solo Missam persequi usque ad calicis assumptionem, & reliqua omittere, aut in sacristia, si aptus locus adsit, eadem perficere." Idem habet Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 365. art. 4., ubi num. 6. ait, Sacerdotem in quibusdam casibus Missam non absolventem a peccato excusari: tum subdit: "Terminus est, si Sacerdote celebrante violeatur Ecclesia ante inchoationem canonis: cepto enim canone, Missa in eodem altari absolvenda est. Idem esto iudicium, si Sacerdote celebrante interdictum, aut cessatio a divinis denuntietur, aut notorius clerici percussor, vel alius excommunicatus nominatim denunciatus Ecclesiam ingrediatur, nec jubente Sacerdote egredi velit." In casu violationis ita esse faciendum, ut monet Natalis, Rubricæ Missalis cap. 10. de defect. num. 2. docent: ergo idem quoque ex pari ratione præstandum est, si excommunicatus non toleratus Missæ interfuit, & monitus ab Ecclesia discedere nolit.

Quod si excommunicatus negligat procurare absolutionem eo fine, ut non audiat sacramentum die festo, peccat mortaliter omissione sacri; secus si alia de causa negligat.

Quoad primam partem recte. Secundæ partis hæc ratio a Salmant. affertur, quia Ecclesia solum obligat non impeditos, nec tenetur ex vi illius præcepti auferre impedimentum. Hoc idem defendit etiam P. Viva qu. 4. a. 3. num. 6. cum aliis. Opinionem hanc falsam reputo, inquit P. Concina Theol. tom. 10. p. 457. num. 17. quoniam Christianus eodem præcepto, quo obstringitur audire Missam, tenetur etiam removere, quoad potest, impedimenta, quæ rephunt ab observantia ejusdem. Imo lex universalis obstringit quoscumque, ut aptos se reddant ad præcepta Ecclesie servanda. Ita P. Concina, cuius dicta non solum vera, sed certa sunt; quoniam certum est, transgressionem præcepti non solum culpæ verti, cum in se, sed etiam cum in causa voluntaria est.

ANIMADVERSIO X.

Imo probabile est, excommunicatum.... fructus & distributiones non facere suas &c.

Busemb. more suo utramque contradictoriam opinionem probabilem facit. Unde quoad sanam doctrinam nihil colligitur.

La-Croix p. 115. num. 232. ait: "Fructus, quos percipit ille, qui iuste excommunicatur, restitui debent fabricæ Ecclesie, vel pauperibus; distributiones autem quotidianæ illis, qui interfuerunt choro, nisi alicubi alia esset consuetudo." Ita cum aliis Dicast. nu. 818.

In hanc sententiam concedit quoque Concina Theol. tom. 10. pag. 460. qu. 16. Excommunicatum quotidianis distributionibus privari, res certa videtur, ut concedit quoque Anacletus tom. 5. juris can. p. 324. num. 66. Ratio petitur ex Syn. Trid. sess. 24. de ref. c. 12. ubi ait: *distributiones vero qui statim horis interfuerint, recipiant: reliqui, quavis collusione, aut remissione exclusi, his careant.* At excommunicati horis non interfuerint, idque ex culpa sua: ergo distributionibus carent. Quod si tolerati sint, & facto ipso interfuerint, nihilominus illis carent; quia non ex pietate, & obedientia, sed contra pietatem, & obedientiam ex culpa interfuerint: at nemo ex culpa suâ commodum reportare debet: ergo excommunicati nulla ratione distributiones lucrari possunt.

Quoad fructus annuos, seu, ut ajunt, grossas, loquendo de excommunicato, qui vel per se, vel per alium munere suo fungitur, hinc inde disputatur. Eum his fructibus ipso facto privari, hac ratione ostendi putat P. Concina pag. 462. num. 30. Concedunt adversarii, beneficiarium in excommunicationem incurrere ante Judicis sententiam: concedunt quoque, privationem fructuum beneficii esse effectum excommunicationis: ergo concedant necesse est, ante sententiam Judicis beneficiarium beneficii fructibus esse privatum.

Resp. Hæc ratio mihi quidem efficax non videtur. Nam adversarii putant, privationem fructuum beneficii non esse effectum excommunicationis ipso jure illatum, sed per Judicis sententiam inferendum. Pœnæ excommunicationem consequentes aliunde certe peti non possunt, quam ex ipsius juris dispositione: at ex jure definiri non potest, excommunicatum in privationem fructuum ipso facto incurrere. Hac enim de re solum citatur cap. *Pastoralis* de appell. 53. t. 28. l. 2. decr. ubi Innoc. III. inquit: *Respondemus, quod, cum executionem excommunicationis secum trahat, & excommunicatus per denuntiationem amplius non ligetur, ipsum excommunicatum denunciare potest,*

res, ut ab aliis evitetur; & illi proventus ecclesiastici merito subtrahantur, cui Ecclesie omnino denegatur. Episcopus Helin., cui Innoc. respondet, duo quaesierat, utrum ab excommunicatione jam lata appellanti in casu, in quo ante sententiam appellatio vires obtinuerat, denuntiari possit, & ad tempus ecclesiasticis beneficiis clericum spoliare. Ergo interrogans ponit, excommunicatum ipso facto non esse ad tempus ecclesiasticis beneficiis spoliatum, sed solum dubitat, utrum spoliari possit. Innoc. III. ait, excommunicato merito subtrahi proventus ecclesiasticos; ideoque ponit, excommunicatum non esse iis spoliatum, sed spoliari posse ait, sicuti poterat nondum denunciatus denunciari. Hic est illius canonis sensus. Hinc summa ita habet: *Licet excommunicatus ab excommunicatione appellet, nihilominus denunciari potest, & beneficii redditibus spoliari.*

Si canonis sensus dubius esset, in mitiorem partem sine dubitatione esset interpretandus; quia ex reg. 15. juris in 6. odia restringi, & favores convenit ampliari: at cum canon ex dictorum serie sponte sua innuat, excommunicatum non esse sui beneficii fructibus spoliatum, sed solum merito spoliari posse, multo minus hac de re dubitandum est.

Hanc sententiam Anacletus num. 67. communioem, & verioem appellat, eamque sequuntur Turnely a Concina cit., & Nat. Alex. Theol. tom. 1. pag. 515. art. 4. quam ea ratione confirmat, quia Ecclesia cui beneficii possessionem indulget, eidem accessoria, hoc est fructus attribuere censetur, nam accessorium naturam sequi congruit principalis, ut habet reg. juris in 6. Huc accedit consuetudo non solum Galliae, ut habet Nat. loco citato, sed etiam Hispaniae, ut refert ipse Concina, ubi excommunicati ante Iudicis sententiam beneficiorum fructus percipiunt; quae consuetudo magni certe momenti est, quoad rectam juris praesertim positivi intelligentiam. Nam ex cap. 8. Cum dilectus t. 4. l. 1. de consuetudo approbata optima est legum interpret. Quare praedictae sententiae sine scrupulis adherere nos posse, existimo.

ANIMADVERSIO XI.

Licet pro semetipso respondere possit ipse.

Hoc falsum est; quia Alex. III. cap. 7. Intelleximus t. 1. l. 2. de decr. inquit: *Quia postulasti a nobis, utrum excommunicatus in iudicio stare possit; respondemus, quod conveniri potest, & debet per alium respondere in iudicio, ne videatur de sua malitia commodum reportare.* Hinc Concina Theol. tom. 10. pag. 463. num. 32. cautius inquit: „Debet tamen (excommunicatus) per procuratorem, si possit, hoc agere, (hoc est respondere) non per se ipsum, nisi pauper fuerit. “ Quia necessitas a lege eum eximit.

Quod si non faciat, nec Iudex eum repellat, valida ejus acta erunt, si sit toleratus.

Recte quidem; at quid si toleratus non sit? P. Concina loco mox cit. inquit: „Valida sunt iudicia fori, in quo actor, testis, vel tabellio est excommunicatus toleratus: si vero vitandus sit, etiam si Iudex laicus fuerit, irrita sunt acta omnia talis fori, ut communior sententia docet: “ quod ab Anacleto tom. 5. juris can. p. 324. num. 71. sine controversia traditur.

ANIMADVERSIO XII.

Acta tolerati probabile est esse valida &c.

Hanc sententiam sequitur quoque Nat. Alex. Theol. tom. 1. pag. 515. art. 4. Sexto, & Concina Theol. t. 10. pag. 458. num. 19. ubi ait: „Nam si hic a partibus exquiratur, & licite, & valide potest exercere actus jurisdictionis, ut eligere, praesentare, conferre beneficia, ob facultatem, quam constitutio Martini V. praebet fidelibus communicandi cum excommunicato tolerato. “ Idem habet La-Croix p. 115. num. 226.

At haec sententia satis firma meae tenuitati non videtur. Nam laudata constitutio a peccato quidem liberat fideles cum excommunicato tolerato communicantes, at illis facultatem non impertit, ut jurisdictionem, qua excommunicatus etiam toleratus privatur, in semetipsum gratiam eidem restituant. An fideles, quia cum excommunicato tolerato communicare possunt, publica potestate potiri intelliguntur, ut eidem jurisdictionem tribuant? Id ego sane assequi non possum, ut privatorum hominum arbitrio haec potestas permittatur. Hanc laudata constitutio nec explicite, nec implicite illis permittit; & ratio suadet, non esse permittendam. Bonum enim publicum postulat, ut leges serventur, ut nemo auctoritate sibi a legibus adempta utatur, aut uti possit, ut publicae auctoritatis usus, restitutio, vis, in privatorum hominum potestate non relinquatur; quae tamen relinqueretur, si fideles excommunicato tolerato usum jurisdictionis tribuerent, aut restituere possent, cum vellent, & ipsis commo-

dum esset. Quare ego putem, acta excommunicati a partibus requisiti non valere; imo partes requirentes peccare, quia illum ad actus sibi prohibitos inducunt; sicuti dixi c. 3. peccare fideles inducentes excommunicatum toleratum ad sacramenta ministranda.

Quod si acta excommunicati tolerati etiam a partibus requisiti valere ex dictis non videntur, multo minus valida dici possunt, si sponte sua ea exerceat. Contrarium quidem tradit non solum Busemb., sed etiam Nat. loco cit. „nisi, inquit, ita notorie in excommunicationis sententiam confliterit incidisse, ut nulla possit tergiversatione celari. “ At quo fundamento nititur? „Id constat, ait, ex constitutione, quae incipit *Ad vitanda scandala*. “ At ex illa constitutione, ut vidimus, permittitur quidem fidelibus communicatio cum excommunicato hujusmodi, non tamen ipsi excommunicato quicquam de poena excommunicationis remittitur; imo in ea additur: *Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos non intendimus in aliquo relevare, neque eis quomodolibet suffragari.* At excommunicatio jurisdictionem admittit excommunicato: ergo quia toleratur, jurisdictione ei non restituitur: alioquin quia toleratur, in aliquo relevaretur, & dicta constitutio illi suffragaretur; quod est contra ejus mentem, & verba.

Excommunicatus toleratus, privatus non est jurisdictione, inquit La-Croix cit. num. 226., citatque Suar. Laym. Castr. Krim. At hoc sacris canonibus aperte contrarium est: nam Innoc. IV. cap. 1. Romana t. 13. l. 1. in 6. ait: *Cum Rhemen. Archiepiscopus in officialem alicujus suffraganei sui excommunicationis sententiam ex aliqua rationabili causa profert, illos, qui vices ipsius gerunt, propter hoc excommunicationis vinculo non adstringit. . . . Ea tamen, quae ipsi, gerendo hujusmodi vices, agunt, eo taliter excommunicato manente (si jurisdictionem tantum recipiunt ab eodem) non possunt obtinere vigorem.* Ex quibus verbis Sole clarius intelligitur, excommunicatum jurisdictione privari: idem constat ex c. 4. *Audivimus* qu. 1. cau. 24. & ex aliis canonibus. Quam jurisdictionem cum constituit. *Ad vitanda scandala* non restituit excommunicato tolerato, ex arbitrio dicitur, quod excommunicatus toleratus non sit privatus jurisdictione: at acta sine jurisdictione sunt invalida: ergo acta excommunicati tolerati invalida sunt.

Illud pro sententia Nat. Alex. dici potest, quod Alex. III. c. 24. *Ad probandum* t. 27. l. 2. de decr. ait, sententiam Iudicis constare, esse infirmam, si excommunicationis vinculo esset publice innodatus, quando sententia lata fuit: ergo si Iudex excommunicationis vinculo publice non fuit innodatus, ejus sententia non est infirmanda: ergo valida est.

Resp. Sermo ibi est de sententia infirmanda a Iudicibus fori externi, qui de occulta excommunicatione non judicant, sed solum de publica. Ceterum excommunicatio vi non caret, quia occulta est, nec suis effectibus privatur, quia non est publica. Hinc Anacletus tom. 5. juris can. pag. 324. num. 70. concludit, acta excommunicatorum toleratorum, sicut ante tempora constituit. *Ad vitanda*, ita nunc esse invalida, *facta saltem*, inquit, *exceptione, & oppositione*. At exceptio vim iis non adimit, sed ademptam ponit: ipsa enim exceptio veluti nulla, esset repellenda, si acta ex natura sua valerent: ergo videtur concludendum, acta excommunicati tolerati esse absolute, & sine limitatione loquendo invalida.

ANIMADVERSIO XIII.

Dicitur 3. Vale, quod comprehendit omnem salutationem &c.

Hic primum quaeritur a Busemb. cur addat illud *saltem honorificam*? An distinguit salutationem quae obsequii causa majoribus exhibenda est, ab ea quae aequalibus aut inferioribus in benevolentiae argumentum impenditur, illamque, non hanc prohiberi putat? Unde quae hanc suam doctrinam hausit, aut quo sensu intelligendus est? Videlicet hoc Busembaum dictum pro nihilo habendum est, nisi explicetur, & suis rationibus nixum ostendatur.

Resalutationem vero non esse prohibitam, verius, inquit, videtur: cui opinioni assentitur La Croix p. 118. num. 276. citatis Henr. Fill. Krim. Sed haec opinio ridicula est, & puerilis. Callixtus Papa cap. 17. *Excommunicatos* qu. 3. cau. 11. inquit: *Nec cum eis (excommunicatis) in oratione, aut cibo, aut potu, aut osculo communicet, nec Ave eis dicat.* An qui resalutat excommunicatos, Ave eis non dicit? Qui id affirmet, ridiculus sophista est. An opinatio sacris canonibus aperte contraria, verior est?

Resalutatio, inquit Bus. cum La-Croix, est solutio debiti. Verum ab hac solutione sacri canones nos absolvent, eamque fieri vetant. Quamquam quoddam est hoc debitum? An quia excommunicati, salutationis communio-

nionem contra sacras leges sibi arrogant, debitum refutandi imponunt? Sed contra has pueriles cavillationes pugnare, me valde tædet; quibus merito adversantur Bonac. tom. 3. pag. 395. num. 4. & Navarrus in Ench. cap. 27. num. 20.

Imo Sayr, &c. cum Dian. .... putant probabile &c.

La-Croix quoque pag. 118. num. 276. ait: „Posset tamen quis assurgere v. gr. Episcopo, aut alii superiori, excommunicato tum ob consuetudinem, tum ad vitandum periculum offensionis, & damni.“

Futilia scilicet hæc sunt, quasi magis honoranda sit persona in legem contumax, quam ipsa lex; aut quasi perinde non sit signis, ac verbis salutare. An aperta non est mens legis, ut omnia officia urbanitatis, & civilis commercii excommunicatis subtrahantur? Pudet me sane contra hæc disputare, aut illud addere pro sententia Busemb. contraria multis a Bonac. appellari, eamque a Navarro communem dici locis mox citatis.

ANIMADVERSIO XIV.

Qualis non est, si casu incidat in idem hospitium &c.

Si quis casu incidat in idem hospitium, iter, mensam, lectum, ubi excommunicatus vitandus reperitur, ex hoc fortuito casu jus non acquirit, ut cum eo communicare possit, sed monetur, ut quoad fieri potest, illum vitet. Bonac. loco a Busemb. cit. ex Suar. Sayro, Avila, & aliis ait, „eum, qui reperitur in aliqua causa, ad quam etiam divertit excommunicatus vitandus, posse in eodem cubiculo, imo in eadem mensa, comedere, modo quisque suum habeat cibum, nec commedat per modum societatis, sed quisque suæ intendat refectio; „qua in re nihil video, quod reprehendi possit. Ceterum in eodem lecto cubare cum excommunicato, nisi necessitas excuset, non intelligo, qui permissum esse queat.

ANIMADVERSIO XV.

In casu subjectionis, quomodo possunt filii etiam emancipati .... communicare parenti.

Natalis Alex. Theol. tom. 1. pag. 518. reg. 17. & Concina Theol. tom. 10. pag. 465. num. 37. filios emancipatos a patris excommunicati communione excludunt, quæ sententia, ut ait Bonac. tom. 3. pag. 396. num. 28. est Avila, Suar. Filliuc. Conin. & aliorum. „Concedo quidem, ait Bonac. filium emancipatum posse cum patre excommunicato communicare in iis, quæ pertinent ad filium, ut filius est, ut ad obedientiam, & reverentiam erga patrem; nego tamen, posse communicare quoad alias actiones. Quare filius emancipatus, extra domum habitans, non potest de novo habitare, & alias familiaritatis actiones exercere cum patre excommunicato vitando. In his enim non est illi subiectus.“

Hæc doctrina æqua mihi videtur; quia excommunicationis patris non liberat filium ab illo Decalogi præcepto, *Honora patrem tuum, & matrem tuam*; tamen in iis, in quibus filius cum patre communicare non tenetur, ab ejus communione propter excommunicationem abstinere tenetur.

In casu ignorantia juris, vel facti.

Id intelligi debet de ignorantia, seu inadvertentia invincibili juris, & facti, non de quacumque ignorantia etiam vincibili, quæ ut a culpa, ita a pœna, quæ veluti umbra corpus consecratur, non liberat; & ita docent Nat. Alex. & Concina locis mox citatis, & Bonac. t. 3. p. 397. num. 41.

ANIMADVERSIO XVI.

Item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant.

Id intellige, dum injuria prudenti, & æquo judicio gravis non sit, ut monet ipse Bonac. tom. 3. pag. 405. num. 13. & Concina Theol. tom. 10. pag. 468. num. 8. Nam si graviter se percutiant, excommunicationem non evadunt. In dubio autem petenda est absolutio ad cautelam.

Alex. III. cap. 1. *Super eo* tit. 39. lib. 5. decr. ait: *Respondemus, quod si clerici infra puberes annos se ad invicem, aut unus alterum percusserit, non sunt ad apostolicam Sedem mittendi, quia eos ætas excusat.*

Et denique quandocumque percussio ob levitatem, vel imperfectionem actus non esset mortalis, illata laico &c.

Bonacina, ad quem Busemb. nos mittit, loco mox citat. cum Suarezio animadvertit, actionem violentam, quæ illata laico levis esset, gravem esse posse, si clerico inferatur; ideoque excommunicationem incurri, quotiescumque vis clerico illata hic & nunc pensatis circumstantiis gravis est, & culpa mortalis, etiam respectu

laici mortalis non esset; quæ doctrina æqua, & sana in controversiam vocanda non est. Sed quoad facta singularia, sæpe dubia merito occurrunt, in quibus petenda est absolutio ad cautelam.

Si fiat in tenebris, vel clericum non agnoscas &c.

Id, ut supra monui, intellige de ignorantia invincibili. Nam si in tenebris clericum percussas, quem clericum esse ex circumstantiis colligere poteris, a sacrilega percussione, ideoque ab excommunicatione non excusaris.

An idem possit pater, controversatur in utramque partem probabiliter.

Quoad hanc rem P. Concina Theol. tom. 10. p. 468. num. 8. ita loquitur. „Parentes possunt filios clericos etiam in sacris constitutos punire, vinculis ligare, in carcerem detrudere, detinere, & ea omnia exercere, quæ opportuna prudenter judicantur ad illorum correctionem.“ Neque enim, quia filius sit clericus, aut sacris initiatur, a parentum potestate, & auctoritate eximitur. Quod si fatente Busembao Prælati, & præceptor ecclesiasticus potest clericos etiam in majoribus constitutos castigare, sine metu excommunicationis, quod certum est ex cap. 7. *Super eo*, & 10. *Ex tenore* tit. 39. lib. 5. decr. ubi Alex. III. Canonicum, qui in quemdam Subdiaconum manus injecit violentas, excommunicationem declarat, & subdit, *sibi in virtute juramenti præcipias, ne de cetero in clericum, monachum, vel alicujus religionis conversum manus injiciat violentas, nisi se defendendo, aut de mandato suorum fecerit Prælatorum, vel nisi super eum prælationis ministerium, aut magisterium habeat, aut cum ipso in eadem Ecclesia socius esse notatur*: si, inquam, Prælati, & præceptor ecclesiastici intuitu disciplinæ potest punire clericos sacris ordinibus initiatos, cur parentes non possunt? An parentes desinunt esse parentes, dum clerici sacris initiantur? An minorem in eos auctoritatem habent, quam præceptores, aut Prælati ecclesiastici? Greg. IX. c. 54. t. 39. l. 5. decr. §. 2. eandem potestatem corrigendi, & castigandi filios clericos patri tribuit, ac Prælati, & magistris. Quare de potestate non est ambigendum: sed videndum, ne prudentia, & moderatio desideretur, ne modum excedant, ne verberibus utantur, cum verba satis esse possunt, ne sacrum ordinem male habeant, dum filium se punire dicunt.

Vel denique mulierem ipso facto sollicitans &c.

Ipsa quidem mulier sollicitata excommunicationem non incurrit, si Clericum sollicitantem violenta percussione repellat, quando tamen solis verbis eum repellere non possit, ut merito addit P. Concina Theol. t. 10. p. 468. n. 8. *Nam vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittunt, ut ait Alex. III. c. 3. Si vero t. 39. l. 5. decr.*

ANIMADVERSIO XVII.

Si percussor sit impubes &c.

Si percussor sit impubes, æger, seu valetudinarius, senex, mulier, cæcus, claudus, seu membrorum destitutionibus impeditus, filiusfamilias, vel non sui juris, æ moniales, quæ etiam in Clericos violentas manus injecerint, ab Episcopo absolvi possunt; Regulares vero, qui quocumque modo se in claustrum percusserint, ab Abbate, ut constat ex cap. 1. 2. 6. 13. 33. 50. 58. 60. t. 39. de sent. excomm. l. 5. decr.

Alios autem, inquit Clem. III. c. 13. cit. siue pauperes, siue divites Sedi Apostolicæ, vel Legato ejus, ut beneficium absolutionis obtineant, necesse est presentari.

Si vero infirmitatis tempore timore mortis beneficium fuerit absolutionis indultum, juramento præstito injungatur eisdem, ut, postquam sanitati fuerint restituti, ad Romanam Ecclesiam, vel ejus Legatum accedant, mandatum apostolicum super talibus accepturi. Et cap. 26. Quod de his ait, quod is, qui assensit, se in canonem incidisse latæ sententiæ, non aliter, quam per Sedem Apostolicam, vel ejus Legatum absolutionis potest beneficium obtinere, nisi forte in mortis articulo, vel paupertate, aut infirmitate, vel senectute tanta gravaretur, quod ad Ecclesiam Romanam laborem subire non valcat veniendi, vel ab hoc alio impedimento canonico retrahatur. Ceterum ab his in forma Sacramenti exigi consuevit, ut resumptis viribus, & opportunitate concessa, Romanam Ecclesiam in propria persona debeant visitare.

Quod ad servos attinet, Innoc. III. c. 37. *Relatum* ait: *Mandamus, quatenus eos venire compellas ad Sedem Apostolicam absolvendos, cum plus sit Deo, quam homini deferendum; nisi fecerint hoc in fraudem, ut subtrahant se obsequio dominorum, aut ipsi domini propter hoc sine culpa sua grave damnum incurrant: tunc enim in utrolibet casu poteris eos ex indulgentia nostræ provisionis absolvere, cum nimis sint ab Apostolica Sede remoti. Sed in compensationem laboris, quem in itinere sustinerent, alia eis satisfactio injungatur; dummodo non sit tam gravis, & enormis excessus, ut propter vitan-*

vitandum scandalum, & tollendum exemplum, hujusmodi servi ad servum servorum Dei venire debeant absolviendi.

De delicatis Alex. III. cap. 6. *Mulier* ita loquitur: De his vero, qui magna sunt potentia, & ita delicati, quod laborem veniendi ad Sedem Apostolicam nequeunt sustinere, respondemus, quod status persone prius, & veritas negotii est intimanda Romano Pontifici, & secundum consilium ejus tales erunt de commissio scelere corrigendi.

In dubio vero, utrum percussio sit levis, a qua Episcopus possit absolvere, an gravis, communiter, inquit Concina Theol. t. 10. p. 469. n. 9. vel benigni Casuistae afferunt, reputandam esse gravem.

Si occulta percussio sit, Episcopus quidem potest absolvere ex auctoritate a Syn. Trid. sibi concessa sess. 24. c. 6. Excipe tamen, si violenta manuum injectione violati fuerint Cardinales, Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi, Sedisque Apostolicæ Legati. Nam horum percussores in excommunicationem Bullæ Cœnz §. 11. incurrunt; a qua, etiam si occulta sit, Episcopi absolvere non possunt, ut ostendi l. 6. t. 4. c. 2. dub. 4. resp. 3.

ANIMADVERSIO XVIII.

Non excommunicaris . . . 2. Si in Catholici Scriptoris libro . . . legas adjecta scholia, vel notas auctoris hæretici.

Bulla Cœnz, quoad hoc ita habet: *Excommunicamus . . . ac omnes, & singulos alios hæreticos, ac eorumdem libros hæresum continentes, vel de Religione tractantes sunt auctoritate nostra, & Sedis Apostolicæ scienter legentes, ac resistentes, imprimentes &c.* An scholia, seu notæ auctoris hæretici hæresum continentes, vel de Religione tractantes (nam de hujusmodi scholiis loquimur, quæ si talia non sint, in controversiam non veniunt) non sunt hæreticorum libri? Videlicet dum liber alicujus, scholiis alterius auctus vulgatur, duo sunt libri in unum coaliti; nec scholia liber esse desinunt, quia alteri libro adjecta sunt. Si scholia hæretica a scriptoris catholici libro separata essent, eorum lectio sine ulla dubitatione excommunicationem bullæ induceret: cur ergo non inducit, quia sunt adjecta libro catholico? An quia sunt adjecta libro catholico, hæretica non sunt, virus suum exuunt, periculum non continent lectores corrumpendi?

ANIMADVERSIO XIX.

Imo probabiliter nec ii, qui incidenter tantum continent hæresum, non agentes ex professo de fide.

Hæc Busembaum opinatio adeo aperte falsa est, ut ipse La-Croix p. 123. n. 332. contrarium explicite asserat his verbis: „Quamvis liber hæretici non tractet de Religione, sed sit v. g. historicus, poeticus, juridicus, medicus, philosophicus; si tamen vel unicam contineat hæresim, prohibetur sub excommunicatione. Sanch. in dec. l. 2. cap. 10. n. 34. Suar. t. 5. d. 21. n. 10. Laym. l. 2. t. 1. cap. 14. n. 4. Bon. de cens. d. 2. qu. 5. p. 4. n. 20. Castropal. Krim n. 720. Quid enim sibi vult illud Busemb. *incidenter*, nisi quod hæreticus alia ex instituto tractans, ut historica, philosophica &c. his præter præcipuum libri scopum, & objectum hæresim permisceat, ut ipse Busemb. se explicat, cum ait, *non agendo ex professo de fide*? Bulla Cœnz, ut ex ejus verbis mox allatis constat, excommunicat legentes hæreticorum libros hæresum continentes, vel de Religione tractantes.

An, quia hæretici liber historicus, philosophicus &c. hæresim incidenter continet, hæresim non continet? An hæresis incidens non est hæresis? Bulla in prædictis verbis duas excommunicationes expresse includit: altera in legentes libros hæreticorum hæresum continentes, altera in legentes eorumdem libros de Religione agentes. Busembaum bullæ aperte contradicens, has duas excommunicationes non distinguit, sed ex duabus unam ex suo arbitrio coagmentat, eosque tantum excommunicatos vult, qui hæreticorum libros legunt agentes ex professo de fide, & hæresum continentes. Hæc est doctrina a Busemb. probabilis appellata, re ipsa aperte falsa.

Anacletus t. 5. juris can. p. 141. n. 52. Busemb. opinionem non solum quoad Germanos, sed etiam quoad alios omnino probabilem (*salva*, inquit n. 51. *auctoritate, & judicio Ecclesiæ*) censet hac ratione. „Ubi uni- versaliter deest, vel non reperitur ratio, & finis legis, ibi etiam deest, vel non reperitur ratio, nec datur lex, aut obligatio, etsi verba legis eam insinuare videantur: sed in hæreticorum libris, qui principaliter de re profana, medicina v. g. philosophia, historia, statu politico &c. tractantes, unam vel plures hæreses simpliciter dumtaxat referunt, vel eas nonnisi ob-

ter, brevissime, & aperte subtiliter defendunt, uni- versaliter deest, ac non reperitur ratio, & finis legis: ergo respectu illorum non datur lex, nec obligatio ipsius. „Propositio, & assumptio ab eo probantur n. 53. 54.

Resp. Hic non agitur de lege dubia, & obscura, ut ejus interpretatio a legis fine querenda sit, sed de lege aperta, quæ perspicuis verbis sub excommunicatione prohibet lectionem librorum hæreticorum hæresim continentium. An, dum hæreticorum libri de medicina, philosophia &c. agentes, unam vel plures hæreses simpliciter dumtaxat referunt, vel eas nonnisi obiter, brevissime, & aperte subtiliter defendunt, hæresim non continent? Hæc scilicet est apertissima contradictio. Ergo est aperte falsum, hos libros non solum a Germanis, sed ab omnibus absque ulla læsione Bullæ Cœnz tuto conscientia legi posse, nisi alia prohibitio obstat, sicuti affirmat Anaclet. n. 51.

Hæc aperta prohibitio facta est etiam in odium hæresis, & auctorum hæreticorum, ut recte animadvertit La-Croix p. 122. num. 328. ideoque etiam si periculum prolapsionis in hæresim ab horum librorum lectione abesset, nihilominus vetita est, sicuti vetita est etiam doctis Theologis, & firmis in fide lectorum librorum hæreticorum hæreses ex instituto tuentium, etiam si inde nulum imminet subversionis periculum. Videlicet cum lex aperta est, non sunt querendæ rationes contra ipsam, quia non arridet, sed observanda, quia lex est.

Ceterum in eo quoque Anacletus fallitur, quod a lectione dictorum librorum subversionis periculum universe abesse putet. Hæresis enim virus facile serpit, ac in animos hominum curiosorum, infirmorum, semidoctorum, quorum numerus non est exiguus, latenter se infinuat. Aliud est, scire, audire, aut legere in catholico Theologo, hæreticos e. gr. (ut Anacleti exemplis utar) purgatorium negare, matrimonium non esse Sacramentum asserere; aliud has ipsas hæreses in hæreticorum libris oculis, & animo percurrere. Catholici Theologi hæreses quidem referunt, at simul eas abominantur, & pro re nata confutant; at hæretici, dum aliud agentes, suas hæreses obiter attingunt, non solum earum virus tegunt, sed eas sub venusta facie legentium oculis obijciunt, probataque ex antecedentibus, & consequentibus, quibuscum aliquo nexu colligantur, volunt. Quare, dum per hujusmodi technas, & insidias imparatos, incautos, infirmos animos legentium adoriuntur, magnum periculum creant; quod majus sit, si subtilibus cavillationibus eas munire per diabolicum artificium nitantur. Hujusmodi cavillationes non sunt, ut falso ait, & ponit Anacletus, aperte, sed insidiosæ, & occultæ, quæ ipsis doctissimis Theologis negotium quoadque faciunt. Quare summi Pontifices, ut fideles his periculis subducerent, & ne hæresum monstra propagarentur, impedirent, sub excommunicationis sibi reservatæ poena sapientissime prohibuerunt, ne sine Apostolicæ Sedis licentia hæreticorum libri hæresum continentes legerentur.

Quamquam La-Croix universe loquendo hac de re recte dicat, ut supra retulimus; addit tamen eodem num. 332. „Sed pro his partibus septentrionalibus paulo mitius est loquendum; unde Laym. c. 15. n. 3. Dicat. n. 1177. Stoz t. 2. p. 3. n. 534. & alii recte notant, pro praxi cum Busemb. prohibitionem non esse hic, in eo rigore receptam. Nam passim in bibliothecis inveniuntur tales libri, & quamvis per accidens habeant aliquas hæreses inspersas, leguntur etiam a timentis sine scrupulo.

Resp. In partibus septentrionalibus, ubi remedium contra hæreses grassantes magis necessarium est, quam alibi, mitius illud adhiberi vult La-Croix. In bibliothecis non solum inveniuntur hæreticorum libri de philosophicis, medicis, historicis &c. rebus, sed etiam de ipsa fide, & religione ex instituto agentes, eamque impugnant, at ex licentia Sedis Apostolicæ, sine qua retineri non possunt. Nam pii homines libros ab Apostolica Sede prohibitos sine ejus facultate non legant; quos si absque hujusmodi facultate legant, hac certe in re pii, & probi non sunt, sed laxi, & male conscientiz. La-Croix rationem ex Laym. totidem fere verbis desumptam aliquoties non absque justa indignatione, inquit ipse Anacletus t. 5. juris can. p. 143. num. 80. & audivimus, & legimus in quibusdam recentioribus Scripturibus, nullum aliud fundamentum afferentibus, quam quod ita dicat Layman, quem proin solum allegant.

At Laym. non est scriptor canonicus, ut ejus auctoritatem venerari debeamus. Doctus ille quidem est, & inter probabiles moderatus, at probabilis, hoc est probandus, & rejiciendus, prout ratio, & major auctoritas dictaverit. Ratio, quam hoc loco affert, fundamento aperte futili, & falso nititur. Ponit enim, legum vim, & potestatem a subditorum acceptance, hoc est vo-

luntate pendere, quo nihil absurdius cogitari a nonnullis probabilibus potuit, ut alibi ostensum est; præsertim vero si loquamur de legibus summorum Pontificum, quorum auctoritas a Christo proxime derivatur, juxta illud Matth. 16. v. 18. *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Et tibi dabo claves regni caelorum. Et quodcumque ligaveris super terram, eris ligatus & in caelis &c.*

Quod si quis ab hujusmodi evidenter vana, & falsa ratione abstinens, contrariam partium septentrionalium consuetudinem objiciat, dicimus, consuetudinem legi derogare non posse, nisi sit rationabilis, & legitime præscripta: at rationabilis esse nequit consuetudo contraria prohibitioni ex natura sua eo tendenti, ut catholica fides conservetur, & ne hæresis propagetur, uti est prohibitio, de qua loquimur. Præterquamquod hanc objectionem exsufflant ipsi summi Pontifices, qui Bullæ Cœnæ prohibitiones, & excommunicationes valere volunt non obstantibus... consuetudinibus etiam immemorabilibus, ac præscriptionibus quantumcumque longissimis, & aliis quibuscunque observantiis scriptis, vel non scriptis, per que contra hos nostros processus, ac sententias, quominus includantur in eis, se jurare valeant, vel tueri.

ANIMADVERSIO XX.

Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legis.

Quid si summi Pontifices velint, lectores hæreticæ concionis, aut epistolæ seorsim editæ esse excommunicatos? An jactata Busemb. probabilitas eos ab apostolico fulmine immunes præstabit? An plus valebit probabilitas, quam illud Christi Matth. 16. *Quodcumque ligaveris super terram, eris ligatus & in caelis?*

Ipsæ La-Croix p. 123. num. 337. probabilitatem habet sententiam Busembao contrariam; & quamvis, dum ita loquitur, juxta suam versatilem indolem Busembaum non improbet, sana tamen doctrina illum improbandum intelligit. Quæro enim, utrum qui legit hæreticam concionem, aut epistolam cum aliis hæretici hominis scriptis conjunctam, in excommunicationem incidat? Hoc scilicet omnes communiter affirmant fatente La-Croix num. cit., & res evidens est: at cur in excommunicationem non incidit, si eam seorsim editam legat? Quia, inquit Busemb., non est liber. Præclare enim vero; at ne conjuncta quidem cum aliis scriptis liber est, sed libri pars: ergo ne si legatur quidem conjuncta, excommunicationem infert. Ita ne vero Pontificum mens eluditur, eorumque legi illudatur? An Pontifices excommunicant lectores hæreticorum librorum propter voluminis molem, non propter perniciosos errores, qui tam in magnis, quam in parvis eorum libris continentur? An concio, aut epistola hæretica separata suum virus amittit? An periculum seducendi lectores non continet? An hæretica esse desinit? Si commentum, quod Busemb. nobis veluti probabile obtrudit, nec abnuat La-Croix, probandum foret, jam catholici integra hæreticorum, & magna volumina sine ullo excommunicationis metu legere possent, dummodo singulas hæreticas disputationes seorsim edendas curarent. Sed mittamus quæso tam absurda inventa, quæ, ut ego quidem sentio, nimis crassa sunt, nec confutatione digna.

ANIMADVERSIO XXI.

Imo secundum Sanch. .... nec integra pagina etiam magni voluminis &c.

Busemb. de more contrarias affert opiniones, ut quisque eam, quæ sibi commodior visa fuerit, hoc est periculosam eligat. An periculosum non est, integram paginam magni voluminis ab hæretico de suis erroribus scribente exaratam legere? Quot, & quam hæresum monstra, quæ, & quam subtilia artificia ad perdendas animas dæmone insufflante excogitata in integra magni voluminis pagina inveniri possunt? Quoniam solido fundamento dicere possumus, summos Pontifices excommunicantes eos, qui libros hæreticorum de religione agentes, aut hæresim continentes legunt, ab hac pœna excusatos velle, qui integram paginam hæreticam magni voluminis legunt? An qui integram hujusmodi paginam legunt, vere, & ex æquo sensu librum hæretici non legunt?

Si La-Croixio fatente, & ut revera est, lectio libri hæretici, etiam si de religione non agat, dum tamen vel unicam hæresim contineat, sub excommunicatione prohibetur, multo magis sub excommunicatione prohiberi lectionem integræ paginæ magni voluminis, quæ nihil contineat, nisi hæreses, putandum est.

Ego quidem, cum de peccato agitur, utrum sit ve-

niale, an mortale, ægre quidquam definire soleo, & debeo: at in re præsentī pensatis verbis, & mente summorum Pontificum hæreses, & hæreticos ut tales quam maxime execrantium, pensato periculo legentium integram paginam magni voluminis, hæreses, & diabolica hæreticorum artificia continentem, non intelligo, qui hujusmodi lectio æquo judicio levis, & minuta judicari possit, & a pontificia excommunicatione immunis. Quare non sine gravissimo fundamento Confessarios me monere posse existimo, ne hujusmodi lectores sine Apostolica Sedis licentia absolvant.

Hinc ipse La-Croix p. 123. num. 340. postquam alias hac de re opiniones retulit, subdit: Sed Marchant in trib. t. 1. tr. 2. tit. 2. q. 2. & Sporer in mor. tr. 1. c. 5. n. 28. melius dicunt, in hac re attendendam esse materiam non secundum se, sed secundum finem prohibitionis, qui præcipue est periculum perversionis. (Retius dixissent, non tam secundum se, quam secundum finem prohibitionis.) Hinc si aperias librum hæreticum, & incidas in rem, quæ directe est hæresis, vel contra fidem, dicendum est cum Toletis, te peccare mortaliter, & excommunicari; licet legas paucas lineas, quia & periculo te exponis, & agis contra totam finem legis. "Hæc Toletii doctrina, quam La-Croix probat, mihi verissima videtur. Subdit La-Croix: "Si autem advertas, materiam esse indifferentem, dicendum est cum Sanch., te non peccare mortaliter, licet legas paginam, & forte amplius. "Hæc vero sententia mihi suspecta, & dubia est.

Et primo quidem in eo falli mihi videtur La-Croix, ut judicium doctrinæ perniciosæ, & adiaphoræ in libro hæretico permittat lectori sine discrimine, qui venenum facile ebibere potest, dum tac sibi gustare videtur.

Secundo lectio libri hæretici quatenus periculosa, jure divino, & naturali vetita est. Ex periculo præsertim hujus lectionis orta quidem est ecclesiastica prohibitio; at ecclesiastica prohibitio non est conditionata, hoc est si liber cum periculo legatur, quod forte adest, etiam cum abesse creditur, sed absoluta. Quare a culpa mortali, & excommunicatione non excusat, nisi materiæ parvitas, etiam si qui ex bono fine, aut curiositate legit, a periculo abesse sibi videatur. Nunc quæritur, utrum lectio paginæ, & forte amplius sit ex æquo judicio parva materia. An dubitari de hoc potest, etiam si pagina sit in folio? Ego nihil hic minute definio, sed judicium æquis, ac prudentibus, piisque viris relinquo. Periculum mortalis peccati, & excommunicationis videre mihi videor; ideoque ab hujusmodi lectione valde absterreo, & Confessarios moneo, ne absolutionem discrimini objiciant.

ANIMADVERSIO XXII.

Non incurritur, si retineantur libri parvo tempore &c.

Idem docet La-Croix p. 124. n. 348. citatis Sanch., Duard., Regin., Castrop., Gord., Dian., Pignat., Sporer. Sed animadvertendum est, probabiles ad excusandum esse faciles, & pronos. Libri hæretici retentio per unum alterumve diem, præterquamquod prohibita sine dubio est, & forte æquo judicio non est exigua mora, periculum lectionis continet præsertim in homine otioso, curioso, rerum novarum, & ignotarum cupido; ideoque allata opinio Busemb., La-Croix, & aliorum magis suspecta, quam tuta merito haberi potest. Illud tutum est, hujusmodi pestiferos libros instigatore, & adiutore dæmone conscriptos maxime averfari, eosque, si forte in manus inciderint, igni tradere, etiam si multi pretii sint, exemplo eorum, de quibus Act. 19. v. 19. dicitur: *Multi autem ex eis, qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus; & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.*

La-Croix n. 351. ait: "Qui petivit, & expectat licentiam legendi tales libros, potest tantisper retinere, donec licentia data sit, vel negata, dummodo responsum quam primum expectetur, Very supra. Si militer qui paratus est tradere, potest expectare occasionem, ut tradat, dummodo non intercurrat longum tempus, Very supra; imo Pignat., & Stoz num. 539. dicunt, si commoditas tradendi deesset, & illa abique fraude, & negligentiā diu expectaretur, non incurram censuram; quia non dicitur vere retinere contra præceptum Ecclesiæ, qui expectat opportunum tempus tradendi."

Hæc sane ratio, quia non dicitur &c. non solum aperte falsa est, sed ridicula, & contradictoria. An verum librum hæreticum non retinet contra Ecclesiæ præceptum, qui illum domi vere habet? An Ecclesiæ permittit librum hæreticum retineri, cum id prohibeat? An expectatio temporis opportuni tradendi alteri librum hæ-

hæreticum, jus tribuit illum retinendi? Ubinam Ecclesia, quæ absolute prohibet retineri libros hæreticos, licentiam tribuit eos retinendi, donec opportunitas adsit eos tradendi aliis? Illa ratio quia non dicitur &c. ponit esse necessitatem a lege excusantem retinendi librum hæreticum, quamdiu non adsit opportunitas illum tradendi alteri; quasi Ecclesiæ mens sit, ne hæretici libri pereant, neve igni tradantur. Ergo illa ratio, quia non dicitur &c. est aperte sophistica, ideoque opinio, quæ ea nititur, falsa, & commentitia. Quare rejicienda quoque est ea doctrina, similiter qui paratus est tradere, potest expectare occasionem, ut tradat: nam, dum Ecclesia vetat, ne liber hæreticus retineatur, aperte vetat, ne expectetur occasio tradendi illum alteri; quia dum expectatur hæc occasio, liber retinetur. Ergo explosus his vanis prætextibus liber hæreticus, nisi aliis honeste, & sine culpa dari possit, statim ac in manus forte venerit, est lacerandus, projiciendus, comburendus. At La-Croix inquit, expectari posse occasionem tradendi librum alteri, dummodo non intercurrat longum tempus. Quid est illud longum tempus? An decem anni, sex, quatuor? An sexdecim menses, tredecim, decem? Mittamus quæso hujusmodi arbitraria commenta, & faciamus, quod lex præcipit, nisi peccatum mortale, & excommunicationem a lege latam incurrere volumus.

Item prima illa La-Croixii sententia, qui petiit &c. explodenda est. Quia non petitio licentiæ, sed licentia impetrata jus dat retinendi libros hæreticos; quos qui retinere vult, necesse est, ut prius licentiam impetret, ac tum eos comparet. Nam qui eos comparat, ac retinet sine licentia, quia licentia petita est, & expectatur, legem apertissime violat, & excommunicationem incurrit. At saltem tantisper retineri potest, quia quam primum responsum expectatur. An dum tantisper retinetur, non retinetur? An non retinetur, quia quam primum responsum expectatur? Hæ scilicet sunt apertissimæ cavillationes, legem ludificantes.

C A P U T III.

De suspensione, & degradatione.

D U B I U M I.

Quid sit suspensio, quotuplex, & unde dignoscendum, qualis, & quanta sit?

Resp. 1. Suspensio est censura, qua Clericus functiones aliquas ecclesiasticas exercere prohibetur. Vide Bon. d. 3. p. 1. Laym. l. 1. tr. 5. p. 3. c. 1.

Unde resolves.

1. Solus Clericus potest suspendi.

2. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

3. Ex genere suo, & nisi parvitas materiæ excuset, est peccatum grave, exercere actum per suspensionem prohibitum; unde & irregularitatem inducit.

ANIMAD. I. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab aliis propter utilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cum alii licite requirant. Imo, etsi nominatim sit denunciatus, & non toleratus, alii tamen non tenentur sub mortali eum vitare, nisi censeantur cooperari actui, a quo suspensus est: unde audire ejus Missam non erit peccatum (saltem mortale) si non intersias. Ita probabiliter Avila, Henr. Suar. Sayr. apud Bonac. d. 3. p. 4. n. 4. etiam Laym. l. c. c. 1. n. 7.

ANIMAD. II. 4. Suspensus non toleratus invalide absolvit, quia non habet jurisdictionem.

Resp. 2. Suspensio 1. Alia fertur ad certum tempus, quo elapso, expirat: alia fertur absolute, seu indefinite, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, sive id sit ordinis, sive jurisdictionis; alia a beneficio; alia ab utroque. 3. Suspensio ab officio, vel est a toto, vel a parte tantum, scilicet a functione ordinis, vel jurisdictionis. Item suspensio beneficii, vel a beneficio absolute, vel a quibusdam tantum functionibus, ejus ratione competentibus. Laym. Bon. ll. cc.

Resp. 3. Quantitas, & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ, utpote in re odiosa, non amplius sunt extendenda, quam proprie accepta significant.

Unde resolves.

1. Suspensio absolute, & in toto prohibetur omne exercitium ratione officii proveniens, tam Ordinis, quam jurisdictionis, & consequenter non potest celebrare, nec valide excommunicare, beneficia conferre, &c. Suspensus vero a parte beneficii determinata, v. gr. ab Ordine tantum, vel jurisdictione, privatur tantum illius officii functionibus. Unde Episcopus, v. gr. a jurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absolvere, delegare, &c. potest tamen exercere actus Ordinis, ut consecrare templâ, ordinare, &c. Bonac. l. c.

ANIMAD. III.

2. Suspensus a certa functione Ordinis, v. gr. a Sacramentorum administratione, non est suspensus a sacrificio. Similiter suspensus ab Ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram, quia non comprehenditur sub Ordine. Bon. p. 2. n. 6.

3. Suspensus ab officio simpliciter non intelligitur suspensus a beneficio, seu fructibus ejus. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, ut fructus percipiat. Bon. n. 10. ex Nav. Suar. Henr. Fill. &c.

ANIMAD. IV.

4. Suspensus ab Ordine non videtur suspensus a beneficio; quia beneficium non fundatur in Ordine. Bonacina tamen dicit, indirecte suspendi a fructibus ejus: quia, dum non potest facere officium, non potest percipere fructus. Vide n. 5.

ANIMAD. V.

5. Suspensus a beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus a recipiendis fructibus ejus, non tamen ab officio sive jurisdictionis, sive Ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficii competit. Unde tenetur legere horas, & cetera onera beneficii præstare, licet fructibus non fruatur; hoc enim debet sibi imputare. Non tamen privatur commodo, quod provenit ex anniversariis stipendiis Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale Clerici: quia non sunt fructus beneficii. Secus est de distributionibus quotidianis: licet ex his, vel aliis beneficii fructibus possit ali, si aliunde sustentari nequeat. Bon. l. c. n. 12. Sayr. Suar. Fill. &c.

6. Suspensus a beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium: quia etsi hæc jura competant illi ratione beneficii, illi tamen actus non sunt beneficii, præcise ut sic, sed potius officii, & jurisdictionis. *ibid.*

7. Suspensus a beneficio, vel Ordine absolute, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio, vel Ordine, nisi aliunde aliud constet. *ibid.* n. 8.

8. Suspensus absolute intelligitur ab officio, & beneficio. Laym. c. 1. n. 2.

9. Suspensio Capitulo, vel Conventu, non censetur suspensio singuli, nisi sint in culpa, ait Sa, v. Suspensio, & Laym. l. c. c. 2. n. 3.

ANIMAD. VI.

10. Si Prælati solo verbo dicat Sacerdoti, Suspendo te, v. gr. a celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio, non censura; quia hæc licite non fertur, nisi scripto. Prælati autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de ejus intentione, aut nisi religio habeat privilegium absque scripto ferendi censuras. V. Bon. de cens. in comm. d. 1. q. 1. p. 1.

ANIMAD. VII.

D U B I U M II.

Quæ sint suspensiones in particulari, & quis ab eis possit absolvere?

Resp. 1. Suspensiones Juris communiore sunt sequentes.

1. Clerici ipso jure suspensi sunt. 1. Recipientes Ordines sacros ab alieno, vel a proprio in aliena diocesi, vel sine ætate legitima, aut dimissoriis, aut titulo, vel extra tempora, aut non servatis interstitiis, vel per saltum, vel in censura, vel denique post matrimonium ratum, qui omnes suspensi sunt ab executione Ordinum, nisi fecerint absque dolo; & si ordine utantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causa expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ, nisi sit Prælati regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum suspenduntur a beneficiis biennio. 4. Ordinans, & ordinatus simoniace est suspensus ab Ordinibus. 5. Parochi

ANIMAD. VIII.

T t 2

chi jungentes sponſos alterius Parochia ſine licentia . 6. Gravantes alienis debitis Eccleſias ſibi commiſſas . 7. Occupantes bona , vel cenſus Eccleſie , beneficii , vel alterius pii loci . 8. Sodomiam exercentes , ſimoniaci , provocantes ad duellum , vel acceptantes , raptores , vel præbentes auxilium . 9. Diſputantes in alterutram partem in coram virorum , ac mulierum de immaculata Conceptione B. Virginis . 10. Viſitantes , ſi accipiant pecuniam , vel munera , qui , ſi ſint Episcopos , ſuſpenſi ſunt ab ingreſſu Eccleſie , ſi inferiores Episcopo , ab officio , & beneficio , uſque dum reſtituant duplum . 11. Judex eccleſiaſticus (non Episcopus) qui facit injuriam contra juſtitiam , & conſcientiam parti litiganti . V. Bon. d. 3. p. 5.

ANIMAD. IX. 2. Religioſi . 1. Apoſtata recipientes Ordines in apoſtaſia . 2. Admittentes ad profeſſionem ante annum probationis peractum . 3. Non utentes habitu , & veſtitu , modo ſibi præſcripto . 4. Introducentes mulieres in monaſteria .

ANIMAD. X. 3. Episcopus . 1. Ordinans non ſubditum ſuſpenſus eſt a pontificalibus per annum : ordinans vero invitum ſuſpenſus eſt per annum a celebratione . 2. Admittens reſignationes , contra formam præſcriptam . 3. Intrans monaſteria monialium ſine neceſſitate . V. Fill. t. 17. c. 5.

Reſp. 2. Præter has ſuſpenſiones aliæ ſunt ab homine , quæ ſi ſint graves , requirunt culpam mortalem , v. gr. ut quis ſuſpendatur ab omnibus actibus ſui officii , vel fructibus unius anni . Poſſe tamen aliquis ob peccatum veniale privari uno actu , v. g. eligendi .

ANIMAD. XI. Reſp. 3. Habens episcopalem auctoritatem poſſe abſolvere a ſuſpenſione non reſervata ; & communiter religioſi ex privilegiis poſſunt abſolvere ab omni ſuſpenſione in foro conſcientiæ : & Episcopus poſſe abſolvere ab omni ſuſpenſione juris , ſi Sedi Apoſtolicæ ſpecialiter reſervata non ſit . Laym. c. 4. n. 2. ex Nav. Suar. &c. Imo etiam ab hac , ſi proveniat ex delicto occulto , & non deducto ad forum contentioſum . Bon. d. 3. p. ult. ex Trid. ſeſſ. 24. c. 3.

D U B I U M III.

Quid ſit deſcriptio , & degradatio , a quo , & ob quam cauſam fieri poſſit ?

Subjici ſolent ſuſpenſioni deſcriptio , & degradatio (etſi cenſuræ non ſint , ut dictum eſt c. 1.) ob ſimilitudinem , quam habent cum ſuſpenſione , cum utraque ſit ab eccleſiaſtico Ordine , aut beneficio . Differunt autem a ſuſpenſione , quod illæ auferant ipſum jus radicale , & titulum beneficii , idque in perpetuum ; ſuſpenſio non item . Porro deſcriptio generice accepta , alia eſt verbalis , quæ abſolute deſcriptio dicitur : alia realis , quæ dici ſolet degradatio .

Reſp. 1. Degradatio eſt privatio executionis officiorum , & beneficiorum ſimpliciter , & in toto , & abſque ſpe reſtitutionis , facta cum ſolemnitate , & privatione privilegii clericalis , tam canonis , quam fori , ita ut ſæculari curiæ ſubdatur .

Dixi , Executionis ; quia Ordo ipſe non poſſe tolli . Interim degradatus tenetur ad votum caſtita- tis , ſi fuit in ſacris , & ad horas , niſi has forte poena , ad quam damnatur , v. gr. triremes , vel aliud impediatur .

Reſp. 2. Deſcriptio verbalis eſt ſimilis privatio , ſed ſine ſolemnitate dicta , & relicto utroque privilegio canonis , & fori .

Reſp. 3. Clerici poſſunt degradari a ſuo Episcopo , ſed non ab inferioribus illo : deponi tamen poſſunt ab eodem per Vicarium .

Reſp. 4. Deſcriptio fieri poſſe in caſibus jure expreſſis , & delictis : non tamen niſi gravioribus , arbitrio judicis . Ubi notat Laym. crimen debere eſſe enorme , ideſt unum ex maximis . Degradatio ſimiliter fieri poſſe in caſibus tantum graviffimis , quales ſunt , v. g. crimen hæreſis manifeſtum , falſificatio litterarum apoſtolicarum , ſodomia frequentata , gravis calumnia proprio Episcopo irrogata . V. Layman hic c. 5. V. Fill. t. 18. c. 8.

ANIMADVERſIO I.

SI tamen ſuſpenſus toleratus ſe non ingerat in tales functiones , ſed ab aliis propter utilitatem requiratur , probabiliter non peccat &c.

Idem ſentit Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 529. reg. 19. at ſicuti ex dictis c. 2. d. 3. c. 3. excommunicatus toleratus etiam requiſitus a fidelibus , non poſſe ſacramenta adminiſtrare , neque , ut oſtenſum eſt cap. 7. juridiſctionis actus exercere ; ita ſuſpenſus toleratus etiam requiſitus a fidelibus functiones , a quibus ſuſpenſus eſt , obire ſine culpa non poſſe ; & ſicuti ex locis citatis fideles ſine peccato non poſſunt inducere excommunicatum toleratum ad ſacramentorum adminiſtrationem , vel ad uſum juridiſctionis , ita ne ſuſpenſum quidem toleratum ad exercitium ſibi ſuſpenſum .

Præterea executionem excommunicatio ſecum trahit , & excommunicatus per denuntiationem amplius non ligatur , ut loquitur Innoc. III. cap. Paſtoralis ſupra citato : ergo etiam ſuſpenſio executionem ſecum trahit , nec ſuſpenſus per denuntiationem amplius ligatur : at ſuſpenſus denuntiatus ne a fidelibus quidem requiſitus functiones per ſuſpenſionem veritas exercere poſſe ; imo fideles requirerentes , cum ſuſpenſo ad peccatum mortale cooperari cenſerentur , ut aſſertat ipſe Nat. Alex. loco cit. ergo ne ſuſpenſus quidem toleratus id poſſe .

Suſpenſio non denuntiata eſt ne ſuſpenſio ? ſuſpenſio nonne prohibet Clerico , ut ſuis eccleſiaſticis muneribus fungatur ? Id patet ex definitione ſuſpenſionis ab ipſo Budeſemb. tradita reſp. 1. An Clerico licere poſſe id , quod lex , aut ſuperior eccleſiaſticus prohibet ? An ſubditi fideles ſuis precibus efficere poſſunt , ut Clerico liceat , quod ipſi lege , aut ſuperioris præcepto vetitum eſt ?

Hæc mihi ſane abſurda ſunt ; ideoque cenſeo , Clericum ſuſpenſum non poſſe functiones ſibi vetitas obire , etiamſi requiratur ; imo requirerentes peccare judico , quia illum ad peccandum inducunt .

ANIMADVERſIO II.

Suſpenſus non toleratus invalide abſolvit &c.

Recte quidem ; at cave , ne hinc colligas , ſuſpenſum toleratum valide abſolvere . Nam hic quoque juridiſctione privatur . Non enim denuntiatione ſuſpenſionis , quæ ſuſpenſum ex mox dictis amplius non ligat , quam erat ligatus , ſed ipſa ſuſpenſio eum juridiſctione privat ; ideoque etiam ſuſpenſus non denuntiatus invalide abſolvit .

ANIMADVERſIO III.

Unde Episcopus v. g. a juridiſctione ſuſpenſus . . . . . poſſe tamen exercere actus Ordinis .

Episcopus a juridiſctione ſuſpenſus poſſe quidem exercere actus Ordinis , qui ſine juridiſctione obiri poſſunt , uti eſt v. g. Miſſæ celebratio ; at actus Ordinis , qui ſine juridiſctione exerceri nequeunt , uti eſt abſolutio ſacramentalis , peragere non poſſe , uti recte animadvertit P. Concina Theol. t. 10. p. 476. n. 7. at consecrare templa , ordinare , & ſimilia facere ſunt actus Ordinis ſimul & juridiſctionis : ergo Episcopus a juridiſctione abſolute ſuſpenſus , consecrare templa , ordinare , & ſimilia facere non poſſe .

ANIMADVERſIO IV.

Suſpenſus ab officio &c. ſimpliciter non intelligitur ſuſpenſus a beneficio .

Hæc eſt ſententia communis , quam ſequitur , & confirmat Conc. Theol. t. 10. p. 475. n. 5.

ANIMADVERſIO V.

Suſpenſus ab ordine non videtur ſuſpenſus a beneficio . . . . . Bonac. tamen dicit , indirec- te ſuſpendi a fructibus ejus .

Hæc doctrina eſt neceſſarium corollarium ſuperioris num. 3. Imo ſi ſuſpenſus ab officio ſimpliciter , hoc eſt non ſolum ab ordine , ſed etiam a juridiſctione , non eſt ſuſpenſus a beneficio , multo minus ab hoc ſuſpenſus eſt , qui ab ordine tantum ſuſpenditur . Beneficium habet quidem fundamentum in ordine , ſi ordinis functiones neceſſario poſtulet , ideoque fructibus hujusmodi beneficii indirec- te , ſeu conſequenter ſpoliari videtur , cui ordinis functiones ſuſpenduntur . At hoc verum eſt , niſi per alios hujusmodi functiones obiri poſſint , & obeantur ; ſecus ſi functiones Ordinis per alium exerceri queant , & exercentur . Multo vero minus ſuſpenſus ab ordine , intelligitur ſuſpenſus a beneficio , quod habet ſolum annexas actiones ab ordine non pendentes , puta

puta si officium tantum B. M. V. vel divinum recitare teneatur. Hujus, & superioris doctrinæ ratio evidens est, quia poenæ non sunt extendendæ, sed potius coarctandæ juxta reg. 15. juris in 6. *Odia restringi, & favores convenit ampliari*: at suspensio, licet sit etiam medicina, tamen poena est: ergo non est extendenda: ergo suspensus ab ordine, vel ab officio non intelligitur suspensus a beneficio. Nonne suspensio ab officio, & beneficio, duplex & distincta suspensio est, quarum una in altera minime includitur? Cur ergo vis esse suspensum a beneficio, qui ab officio simpliciter suspensus est, vel contra? An leges, vel superiores suas voces ignorant, aut suam mentem declarare nequeunt, aut nesciunt? Ergo cum aliquem ab officio, & beneficio suspensum volunt, id explicant; quod si id non præstent, cur tu interpreteris ab utroque suspensum, quem ab alterutro tantum suspendunt? Satis est, si suspensus poenam sibi impositam patienter, ut debet, ferat.

ANIMADVERSIO VI.

Suspensio capitulo, vel conventu, non censetur suspensio singuli, nisi sint in culpa &c.

D. Thom. Suppl. qu. 22. ar. 5. ad 2. ait: *Quod suspensio non tanta poena est, quanta excommunicatio; quia suspensi non fraudantur Ecclesie suffragiis, sicut excommunicati. Unde etiam aliquis sine peccato proprio suspenditur, sicut & totum regnum ponitur sub interdicto pro peccato Regis. Ex his intelligitur, etiam innocentes pro culpa aliquorum illius communitatis, puta capituli, aut conventus, cujus sunt partes, suspendi posse. Quare suspensio capitulo, vel conventu sine exceptione, singuli suspensi censentur, etiam si nonnulli sint sine culpa. Hinc Bonit. VIII. c. 16. Si sententia t. 11. l. 5. in 6. ait: Cum vero alicujus terre populus interdictio nodatur, singulares ex eo persone, quas interdictus esse constat &c. quibus verbis aperte declarat, ne innocentes quidem ab interdicto eximi, cum populus interdictus: ergo, cum capitulum, vel conventus sine exceptione suspenditur, singuli suspensi intelliguntur, etiam si culpa vacent. Quare cavere debent innocentes, ne suspensionem violentes culpam incurrant, & forte etiam irregularitatem. Dixi forte; quia id negatur a nonnullis, ut monet Concina Theol. t. 10. p. 478. num. 13. Quod si durum iis videatur poenam pro aliorum culpa, cujus nulla ratione participes fuerunt, pati, ad superiorem confugiant, cujus erit re cognita clementer agere, & innocentes a poena absolvere.*

ANIMADVERSIO VII.

Si Prælati solo verbo dicat Sacerdoti, Suspendo te v. gr. a celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio &c.

Suspensio certe ferri non potest, nisi scripto, & expresse conscripta suspensionis causa, ut perspicue decernit Innoc. IV. c. 1. Cum medicinalis t. 11. lib. 5. de cr. Quare dum Prælati voce suspendit, dicendo e. g. Sacerdoti, *Suspendo te a celebratione*, peccat ille quidem, & poenam suspensionis ab ingressu Ecclesiæ, & divinis officiis ipso facto per mensem incurrit, ut idem Innoc. definit; at cur non suspendit, sed solum simpliciter prohibet, cum re ipsa suspendat? Nemo quidem, nedum Prælati præsumitur velle peccare; at cum peccatum re ipsa admittitur seu ab aliis, seu ab ipso Prælato, temeraria præsumptio est judicare, illud non admitti, ut quis a poena censuræ sese subducatur.

Quod si ex circumstantiis dubitari possit, utrum Prælati dicendo, *Suspendo te &c.* voluerit suspendere, an simpliciter prohibere, non a suspensio sententia ferenda est in sui favorem, sed ab ipso Prælato tux mentis declaratio petenda est.

ANIMADVERSIO VIII.

Qui omnes suspensi sunt ab executione Ordinum, nisi fecerint absque dolo.

Ut suspensiones, quas Busemb. hic numerat, incurrantur, dolum requirit, hoc est vel scientiam prohibitionis, & censuræ, vel ignorantiam ejus affectatam, qua quis scientiam respuit, ut libenter peccet; nullam tamen suæ doctrinæ rationem offert ac si esset evidens, & certa. Lectorem solum mittit ad Bonacinam disp. 3. p. 5. ubi n. 2. asserit, ad suspensionem, quam incurrit, qui majores ordines extra tempora, vel ante legitimam ætatem, vel absque litteris dimissoriis suscipit, non requiri præsumptionem, hoc est scientiam prohibitionis, & censuræ, vel ignorantiam affectatam, sed sufficere ignorantiam mortaliter culpabilem. Ipse Busemb. cap. 1. dub. 4. c. 5. huj. lib. dixit, quod a censura ignorantia culpabilis, & crassa non excusat, nisi ad-

datur in lege certus modus. g. qui hoc fecerit sciens, consulto &c. Et sane Bonit. VIII. cap. 2. Ut animarum t. 2. l. 1. in 6. inquit: *Ut animarum periculis obvies, sententis per statuta quorumcumque Ordinariorum prolatis ligari nolimus ignorantes, dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina. Ignorantia ergo crassa, & supina ad censuram incurrendam sufficit, nec affectata, seu dolum requiritur, ut per apertam aberrationem hic affirmavit Busemb. sibi contradicens.*

Excommunicatus, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu Ecclesiæ.

Ita sane conceptis verbis constituit Innoc. IV. cap. 1. Cum medicinalis mox citato. At cur Busemb. excipit, „nisi sit Prælati regularis?“ Idem Innoc. IV. c. 4. Quia tit. 11. mox citato, inquit: *Nos deliberatione provida duximus statuendum, ut Episcopi, & alii superiores Prælati nullius constitutionis occasione, sententia, sive mandati, prædictam incurrant sententiam (interdicti, vel suspensionis) ullatenus ipso jure, nisi in ipsis de Episcopis expressa mentio habeatur. Innoc. non ait, & alii Prælati, sed alii superiores Prælati, ut Archiepiscopi &c. Ergo cum in dicto cap. Cum medicinalis expressa de Episcopis mentio non habeatur, peccant illi quidem, sine scripto, aut causæ expressione excommunicantes, suspendentes, interdicentes, non tamen dictam suspensionem incurrunt. At ab ea exceptos esse Prælatos regulares, non est affirmandum, nisi apostolicis constitutionibus confirmetur.*

Clerici sciens eligentes Episcopum, vel Parochum indignum suspenduntur a beneficiis biennio.

Alex. III. in Concilio Lateranensi c. 7. Cum in cunctis t. 6. l. 1. de cr. ait: *Præsentis decreto statuimus, ut nullus in Episcopum eligatur, nisi qui jam tricesimum annum ætatis exegerit, & de legitimo matrimonio sit natus, qui etiam vita, & scientia commendabilis demonstretur: tum §. 2. subdit: Inferiora etiam ministeria, ut puta Decanatum, Archidiaconatum, & alia, quæ curam animarum habent annexam, nullus omnino suscipiat, sed nec parochialis Ecclesiæ regimen, nisi qui jam vigesimum quintum annum ætatis attigerit, & scientia, & moribus commendandus existat: demum §. 3. inquit: Clerici sane, si contra formam istam quemquam elegerint, & eligendi tunc potestate privatos, & ab ecclesiasticis beneficiis triennio noverint se suspensos. Ait triennio, non, ut Busemb. biennio. Undenam Busemb. illud biennio desumpsit?*

Ordinans, & ordinatus &c. ab ordinibus.

Greg. IX. cap. 45. Si quis t. 3. l. 5. de cr. ita loquitur: *Si quis ordinaverit, seu ad ordinem præsentaverit aliquem, promissionem, vel juramentum ab illo recipiens, quod super provisione sua non inquireret eundem, ordinator a collatione, præsentator vero ab executione ordinum per triennium, & ordinatus ab ordine sic suscipio; donec dispensationem super hoc per Sedem Apostolicam obtinere meruerint, noverint se suspensos. Quoniam vero ne hic quoque Episcopi expressa mentio sit, idcirco Episcopus ordinans cum simonia prædicta, ex vi hujus canonis suspensionem non incurrit. Ordinatum vero, prædictam suspensionem incurrere statuit quoque Innoc. III. cap. 37. Per tuas hujus tit. nec ad superiorem ordinem ascendere posse decernit, nisi cum eo fuerit misericorditer dispensatum, etiam si nec se in hoc illicitum egisse aliquid intellexerit. Quod hic ego animadverto, ne probabilibus ignorantiam, & inadvertentiam tam facile obtudentibus, ut a peccato, & censura excusent, fidem habeamus, ac præsertim La-Croix, qui p. 129. num. 405. contra Navar., Barb., Zerolam, de Leone, Gavantum a suspensionem excusat Episcopum per inadvertentiam, & bonam fidem pontificalia in aliena diocesi exercentem: quia, inquit, inadvertentia, & bona fides excusant a poena, & censura.*

5. Parochi jungentes sponso alterius parochie sine licentia.

Synod. Trident. sess. 24. cap. 1. de reform. matrim. quoad hoc ait: *Quod si quis Parochus, vel alius Sacerdos sive regularis, sive secularis sit, etiam si id sibi ex privilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius Parochie sponso sine illorum Parochi licentia matrimonio conjungere, aut benedicere ausus fuerit; ipso jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvetur.*

6. Gravantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas.

Gregor. IX. cap. 2. Si quorundam t. 23. lib. 3. de cr. hac de re ita loquitur: *Firmiter inhibemus, ne quis præsumat Ecclesiam sibi commissam pro alienis gravare debitis, aut litteras alicui, seu sigilla concedere, quibus possent Ecclesie obligari: decernentes, si secus fuerit attentatum, ad solutionem talium debitorum Ecclesias*

non teneri. Si quis autem contra præmissa de cetero venire præsumpserit, ab administratione spiritualium, & temporalium noverit se suspensum.

7. Occupantes bona, vel census Ecclesie, beneficii, vel alterius pii loci.

Quoad hæc legendus est Bonif. VIII. cap. Quia sæpe 40. tit. 6. & cap. 9. Præsentis tit. 16. lib. 1. decret. in 6.

Præterea in Bulla Cœnez §. 17. excommunicantur, qui jurisdictiones, seu fructus, redditus, & proventus ad nos, & Sedem Apostolicam, & quascunque ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum beneficiorum ecclesiasticorum pertinentes usurpant, vel etiam quavis occasione, vel causa sine Romani Pontificis, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium expressa licentia sequestrant.

8. Sodomiam exercentes, simoniaci, provocantes ad duellum.

Licet sodomia inter luxuriæ peccata gravissimum sit, in jure tamen, si fides habenda sit Bonacinae t. 3. p. 474. non invenitur expressa suspensio in Clericos nefandum hoc crimen admittentes: at nisi jus hanc censuram statuens reperiatur, ea non incurritur, quidquid Busemb., aut alii dicant.

De simoniaciis mox dictum est. Quoad Clericos ad duellum provocantes, vel illud acceptantes Alex. III. cap. 1. Porro t. 14. lib. 5. dect. inquit: Porro si Clericus alicui sponte duellum obtulerit, vel oblatum susceperit, siue victor, siue victus fuerit, de rigore juris est merito deponendus. Sed quantumcumque ejus in hoc gravi sit & enormis excessus, evadere potest depositionis sententiam, si cum ipso suus Episcopus duxerit misericorditer dispensandum, dummodo ex ipso duello homicidium, vel membrorum diminutio non fuerit subssecuta.

Ex Synod. vero Trident. sess. 25. cap. 19. de reform. Qui vero pugnam (in duello) commiserint, & qui eorum patrum vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiae poenam incurrant, & ut homicide juxta sacros canones puniri debeant; & si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consilium in causa duelli tam in jure, quam in facto dederint, aut alia quavis ratione ad id quemquam suaserint, nec non spectatores, excommunicationis, ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur, non obstante quocunque privilegio, seu prava consuetudine, etiam immemorabili.

P. Concina Theol. t. 10. p. 470. n. 2. ait: „Excommunicatio ipso facto incurritur. Ad incurrendas ceteras poenas, quæ in relatis constitutionibus (Julii II., Sixti V., Gregor. XIII., Clement. VIII.) insunt, multi requirunt sententiam Judicis declaratoriam.“

De raptoribus Concilium Chalcedonense cap. 1. Eos quæ 2. caus. 36. inquit: Eos, qui rapiunt mulieres sub nomine simul habitandi, aut cooperantes, aut conniventes raptoribus decrevit sancta Synodus, ut, si quidem Clerici sunt, decidant proprio gradu, si vero laici, anathematizentur. Synod. vero Trident. sess. 24. cap. 6. de reform. ait: Raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes sunt ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces; & si Clerici sint, de proprio gradu decidant.

9. Disputantes in alterutram partem . . . de B. Virginis immaculata conceptione.

Hac de re legi potest Nat. Alexand. Theol. t. 2. p. 149. art. 1. num. 11. citans constitut. Sixti IV. Gravis nimis anni 1483. qui ipso facto excommunicationi Romani Pontifici reservatæ subijcit Prædicatores, & quoscunque alios, qui prædicare vel affirmare præsumpserint mortaliter peccare, vel esse hæreticos eos, qui tenent, aut asserunt B. V. Dei genitricem absque originali peccati macula fuisse conceptam, vel contrarium putant, aut affirmant. Sanctus vero Pius V. constituit. Super speculam 1570. mandat insuper, quatenus nemo cujuscumque ordinis, gradus, conditionis, vel dignitatis existat, in popularibus concionibus, vel ubicumque promiscua virorum, & mulierum multitudo convenire solet, de hujus controversiæ alterutra parte disputare, rationibus, vel doctorum auctoritate asserendo propriam sententiam, & contrariam refellendo, aut impugnando; vel de hac ipsa questione, cujusvis pietatis, aut necessitatis prætextu vulgari sermone scribere, vel dictare præsumat. Qui contra fecerit, suspensionis poenam a divinis ipso facto absque nova declaratione incurrat, si modo fuerit in sacris constitutus, & quocumque præterea gradu, siue dignitate, vel administratione fungatur, illis omnibus sit ipso jure privatus, & ad eadem, vel similia munera obtinenda perpetuè inhabilitatis censura ipso facto sit obnoxius, super quibus nisi a Romano Pontifice pro tempore existente dispensari, siue absolvi non possit.

Has constitutiones Sixti IV. & S. Pii V. innovavit

Paulus V. anno 1616. Regis pacifici; ac præterea earum constitutionum violatores concionandi, publice legendi, seu docendi, & interpretandi facultate, ac voce activa, & passiva in quibuscunque electionibus ipso facto privatos, nec non perpetuè inhabilitatis ad concionandum, & publice docendum poenas incurere statuit, a quibus solus Pontifex absolvere, seu dispensare possit.

Hæc ex Nat. Alex. sumpta sunt, qui ita loqui pergit: „Greg. XV. anno Christi MDCXXII. die xxiv. Maji decrevit, ac præcepit, ut in posterum, donec articulus hujusmodi a S. Sede apostolica fuerit definitus, vel per Sanctitatem ipsam, & Sedem apostolicam fuerit aliter ordinatum, nullus audeat in publicis concionibus, lectionibus, conclusionibus, & aliis quibuscunque actibus publicis asserere, quod B. Virgo fuerit concepta cum peccato originali, alioquin obnoxium fore censuris, & poenis in constitutionibus decessorum suorum expressis. Alteram tamen opinionem se propterea non reprobare, nec ullum ei præjudicium inferre velle declaravit. Ulterius sub iisdem censuris, & poenis mandavit, ut negativam opinionem, videlicet quod non fuerit concepta cum peccato originali, in prædictis publicis actibus asserentes, aliam opinionem non impugnent, nec de ea aliquo modo agant, seu tractent. Prohibuit pariter, ne in sermonibus etiam privatis, & colloquiis, scriptisque aliquis audeat asserere, quod eadem B. V. fuerit concepta cum peccato originali, nec de hac opinione affirmativa aliquo modo agere, seu tractare, iis tamen exceptis, quibus id a Sede apostolica fuerit concessum. Omnibus denique, & singulis personis ecclesiasticis tam secularibus, quam cujuscunque Ordinis, & Instituti Regularibus mandavit, ac præcepit, ut in sacrosancto Missæ sacrificio, ac divino officio celebrandis, tam publice, quam privatim non alio, quam Conceptionis nomine utantur sub iisdem censuris, & poenis. In hanc rem consuli etiam potest constitutio Alex. VII. anni 1661., cujus meminit idem Nat. Alex. loco cit. in qua præter poenas, & censuras in constitutionibus Sixti IV. contentas, concionandi, & publice docendi facultate, necnon voce activa, & passiva in quibuscunque electionibus privat ipso facto etiam eos, qui sententiam asserentem, B. V. fuisse conceptam hinc labem originali, vel festum, & cultum Conceptionis ejusdem Virginis Deiparæ secundum piam ipsam sententiam exhibitum in disputationem revocare ausi fuerint.

Visitantes, si accipiant pecuniam, vel munera.

Si accipiant pecuniam intellige loco victualium. Suspensi autem sunt non absolute, sed nisi duplum ejus, quod receperint, Ecclesie, a qua id receptum fuerit, intra mentem reddiderint; quo elapso, nec facta dupli restitutione dictam suspensionem incurrant, quousque de duplo hujusmodi, gravatis Ecclesiis plenariam satisfactionem impendant, nulla eis in hoc dantium remissione, liberalitate, seu gratia valitura, ut decernit Greg. X. in generali Concilio Lugdunensi cap. 2. Exigit tit. 20. lib. 3. in 6. quod caput, sicut & cap. 1. §. 5. ejusdem tit. ab iis, ad quos spectat, attente legendum est, nec commentis eludendum.

Judex ecclesiasticus (non Episcopus), qui facit injuriam . . . parti litiganti.

Innoc. IV. in Concilio Lugdunensi cap. 1. Cum æterni t. 14. lib. 2. in 6. acriter invehitur in malos Judices, qui odio, vel favore, timore, vel spe justitiam corrumpunt: tum subdit: Si quis autem Judex ecclesiasticus ordinarius, aut etiam delegatus fame sue prodigus, & proprii persecutor honoris, contra conscientiam, & contra justitiam in gravamen partis alterius in iudicio quicquam fecerit per gratiam, vel per sordes, ab executione officii per annum noverit se suspensum, ad estimationem litis parti, quam læserit, nihilominus condemnandus &c.

Quia hic Episcopus expresse non nominatur, hanc suspensionem vi hujus canonis non incurrit.

ANIMADVERSIO IX.

Religiosi . . . introducentes mulieres in monasteria.

Hi Religiosi non solum a divinis suspensi sunt, sed etiam beneficiis privati, & ad illa inhabiles, ut habet Bonac. tom. 3. pag. 437. ex Bulla S. Pii V. Regularium; quam, ut alias omnes super hac re, earumque poenas renovat Bened. XIV. const. Regularis discipline anni 1742. quæ refertur a P. Concina tom. 1. app. pag. 138. ab iisdem Regularibus, eorumque Confessariis attente legenda.

ANIMADVERSIO X.

Episcopus. 1. ordinans non subditum, suspensus est a pontificalibus per annum.

Syn. Trid. sess. 23. cap. 8. de reform. ita hac de re loquitur: Unusquisque autem a proprio Episcopo ordinatur. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei, etiam

iam cujusvis generalis, aut specialis rescripti, vel privilegii preteritum, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas, ac mores ordinarii suo testimonio commendentur; si secus fuit, ordinans a collatione Ordinum per annum, & ordinatus a susceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur, expedire sit suspensus. Ordinans eum inquit, suspensus est per annum a celebratione.

In constat ex Conz. Aurelianensi III. cap. 7. quod refertur cap. 1. Episcopus dist. 74.

Huic eidem suspensioni subicitur, qui ordinat poenitentem, bigamum, viduarum maritos cap. 2. Nullus dist. 55. quia tamen ibi Episcopus expresse non nominatur, ex vi illius canonis dictam suspensionem non incurrit.

2. Admittens resignationes contra formam præscriptam.

Hac de re consulenda est constitutio 58. S. Pii V. Quanta Ecclesie, ubi contrafacientes formæ ibi præscriptæ, suspensionem a beneficio, & officio Papæ reservatam incurrit.

3. Intrans Monasteria Monialium sine necessitate.

Nat. Alex. Theol. tom. 1. pag. 531. art. 3. nu. 26. ita loquitur. „Episcopus Monasteria Monialium absque necessitate ingressus, prima vice in suspensionem incurrit, ab ingressu Ecclesie: secunda vice suspenditur a divinis: tertia, excommunicatione plectitur, ut sanxit Greg. XIII. const. quæ incipit De sacris.“

ANIMADVERSIO XI.

Habens episcopalem auctoritatem potest absolvere a suspensione non reservata.

Non item Parochi, inquit Laym. loco a Busemb. cit. alique Confessarii, nisi ex privilegio, vel delegata potestate; pro qua opinione citat Henric. & Avilam, eamque sequitur Nat. Alex. Theol. t. 1. p. 530. reg. 24.

Anacletus contra t. 5. juris can. pag. 342. num. 251. putat, quemlibet Confessarium a suspensione, & interdicto a jure, vel ab homine per sententiam generalem lato, nec reservato posse absolvere. Idem sentit Bonac. t. 3. p. 373. n. 10. multis pro se citatis. Idem affirmat Concina Theol. tom. 10. pag. 441. num. 3. ubi absolute ait, quemlibet Confessarium a censuris non reservatis posse absolvere, & hanc esse communioem sententiam; quam, inquit, colligunt ex cap. Nuper 29. t. 39. lib. 5. decret. ubi Innoc. III. ait: In secundo vero casu a suo Episcopo, vel a proprio Sacerdote poteris absolutionis beneficium obtinere. Quamvis enim & tunc non iudicis, sed juris sententia excommunicato communicans sit ligatus; quia tamen conditor canonis, ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxari. Quamvis enim hic sermo sit de sola excommunicatione, quam communicans cum nominatim excommunicato in oratione, vel osculo, aut orando secum, aut etiam comedendo, incurrit; nihilominus ratio ab Innoc. allata communis est omni censuræ; ideoque juxta sensum hujus Pontificis, quilibet Sacerdos approbatus a qualibet censura non reservata a lege inflicta absolvere potest. Huic rationi nihil video, quod reponat aut Laym., aut Nat. Alex. Et sane cum summi Pontifices quasdam suspensiones sibi reservent, quasdam non item, ratio evidenter dicat, non reservatas posse ab aliis relaxari; & cum hæc facultas ab ipsis summis Pontificibus ad Episcopos, & ejus Vicarios coarctata non inveniatur, nulla ratio solida suppetit, cur aliis Confessariis denegetur.

Adde, quod, cum supremæ leges suspensionem Episcopis reservatam volunt, hoc perspicue declarant, ut Syn. Trid. sess. 24. cap. 1. de ref. mat., quæ mox allata in hoc dub. ergo cum id non declarant, nemini Confessario adimunt potestatem absolvendi a suspensione. Potestas absolvendi in Confessariis alios non habet limites, nisi quos Pontifices Rom., & legitimæ constitutiones præscribunt: at nulla legitima constitutio reperitur, quæ Confessariis præscribat limites non absolvendi a suspensione non reservata: ergo. Præterea Confessarios quoslibet posse absolvere ab excommunicatione juris majori non reservata, fatetur quoque Nat. Alex. loco cit. & Laym. p. 2. tr. 5. lib. 1. cap. 6., qui hanc sententiam communem esse ait, quam eodem teste Sotus indubitatum appellat, eamque explicate tradit S. Th. Suppl. qu. 24. art. 1. ubi ait: Quod a minori excommunicatione quilibet potest absolvere, qui potest a peccato participationis absolvere. Si autem sit major, aut est lata a iudice, & sic ille, qui tulit, aut ejus Superior potest absolvere; vel est lata a jure, & tunc Episcopus, vel etiam Sacerdos potest absolvere, exceptis sex casibus, quos sibi juris conditor, scilicet Papa, reservavit. Ergo eadem, aut potiori ratione quilibet Confessarius a suspensione juris non reservata absolvere potest. Nat. Alex. loco cit. hic negat consequentiam. „Ratio discriminis est, inquit, quod absolutio ab excommunicatione multo magis sit ad salutem animæ necessaria; siquidem excommunicatio participatione sacra-

„mentorum, & communione suffragiorum privat, non vero suspensio.“

Resp. Absolutio a vinculo majori, & fortiori magis certe necessaria est, quam absolutio a minori, & minus forti, quia illud magis nocet; nihilominus rectius dicimus, eum, qui a majori vinculo solvere potest, posse etiam a minori, quam id negemus.

Tandem pro certo habendum est, nihil omnino in absolutionis forma ab Ecclesia usurpata esse frustraneum: at si simplex Confessarius non haberet facultatem absolvendi a suspensione juris non reservata, a nulla suspensione posset absolvere, ideoque frustra adderetur in forma absolutionis, cum clericus absolvitur, ab omni vinculo suspensionis. Quare his omnibus pensatis certa mihi videtur sententia affirmans, quemlibet Confessarium a suspensione juris non reservata posse absolvere; quia solidis rationibus nititur, quibus contraria destituitur.

CAPUT IV.

De Interdicto.

DUBIUM I.

Quid sit, & quotuplex?

Resp. 1. Est censura ecclesiastica, prohibens divinum officiorum, sacramentorum aliquorum, & ecclesiasticæ sepulturæ usum, quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem privat, quatenus est communicatio cum fidelibus, suspensio vero proprie non illum usum, sed exercitium potestatis ecclesiasticæ impedit. V. Laym. ib. l. 1. t. 5. p. 4. c. 1. Bon. d. 5. p. 1.

Resp. 2. Interdictum dividitur 1. in locale, quod immediate locum afficit; & in personale, quod immediate afficit personas; & in mixtum, quod immediate afficit locum, & ejus incolas. Differt autem locale a personali, quod in illo participatio sacrorum officiorum tum indigenis, tum alienigenis, non absolute, sed in loco tantum interdicto; in hoc vero certis personis, aut communitati prohibetur absolute, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quam personale subdividitur in generale, & particulare. Generale est, quo locus generalis: v. gr. civitas, provincia, vel quo communitas, v. g. collegium, &c. interdicatur. Particulare, quo locus, aut persona particularis, aut particulares interdicuntur.

Unde resolves.

1. Interdicta civitate, interdicuntur etiam suburbia; & interdicta Parochia, etiam sacellum, vel cæmeterium contiguum, quia accessorium sequitur naturam principalis.

2. Interdicto populo, non interdicuntur ii, qui non sunt pars populi, ut studiosi Clerici, peregrini, &c. nec, interdicto Clerico, interdicuntur Religiosi, quia in favorabilibus tantum nomine Clerici comprehenduntur.

3. Si dicatur, Cives v. g. Colonienfes sunt interdicti, ii nusquam possunt interesse divinis (nisi tamen desinant esse isti cives, nec causam dederint interdicto) contra vero, si civitas interdicto subiciatur, licet civibus, aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, alio ire, & isti divinis interesse.

DUBIUM II.

Qui sint effectus Interdicti?

Resp. Sunt sequentes. 1. Prohibitio divinum officiorum. Unde etiam interdicti ob alienam culpam non possunt interesse sacro. Clerici tamen, & religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt, ac debent, ut ante, Missas, divinaque officia celebrare: sed januis clausis, non pulsatis campanis (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicujus) submissa voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, ut in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per octavam Corporis Christi divina officia cantentur sole-

solemniter, admissis etiam interdictis, dummodo qui causam interdicti dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio administrationis Sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia, quæ omnibus permittuntur, iis exceptis, qui interdicti causam dederunt, etiam auxilio, consilio, vel favore; Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere matrimonium, ut Sanch. Con. & Laym. docet, contra Suar. quia hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia, sed ab ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulture ecclesiasticæ, etiam respectu infantium, & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt, nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepeliri. Laym. c. 2. n. 3. 4. Clerici violantes interdictum peccant mortaliter: sicut etiam religiosi utriusque sexus; qui insuper excommunicantur de facto. Laici vero peccant quidem graviter, si contra interdictum personale recipiant Sacramenta; si vero tantum violent locale, v. gr. audiendo divina officia, probabilius est, tantum esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint. Laym. c. 3. ex Sylv. Sot. Avil. &c.

D U B I U M III.

Quis censuram Interdicti ferre, & quis tollere possit?

Resp. 1. Interdicere possunt iidem, qui excommunicare, & suspendere. Et quidem, ut determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis; ut autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde grave cum contumacia commissum a capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent.

Resp. 2. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ jure communi sunt imposita, nec reservata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente jurisdictionem in communitatem interdictam, non tamen a Religiosis privilegiatis; quia locus, & communitas foro pœnitentiz non subjiciuntur.

Resp. 3. Ab interdicto juris personali, particulari, si reservatum non est, quivis approbatus potest absolvere. Denique per privilegium absolvendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

A N I M A D V E R S I O I.

Prohibitio administrationis sacramentorum, excepto baptismo, confirmatione, & pœnitentia, quæ omnibus permittuntur, iis exceptis, qui interdicti causam dederunt &c.

Id non absolute dicendum, sed adjecta ea conditione, quam habet Bonif. VIII. cap. 24. *Alma mater* tit. 17. lib. 5. in 6., nisi de ipso delicto (si sint tales, quod id facere valeant) prius satisfecerint, vel de satisfaciendo idoneum dederint cautionem, aut si satisfacere nequeant, vel hujusmodi cautionem præstare, juraverint, quod, cum poterunt, satisfacient, & ad satisfactionem hujusmodi per eum, vel per eos, qui facere ipsam debent, & possunt, præstandam dabunt consilium, & auxilium, ac juxta posse suum fideliter laborabunt.

Item ex eodem cap. excipiuntur excommunicati, quos, inquit idem Bonif. VIII., admissi (præterquam in mortis articulo) nolumus ad eandem, pœnitentiam.

Nec improbabile est, interdictis licere contrahere matrimonium &c.

Bonif. VIII. cap. *Alma mater* cit. inquit: Sane a nostris dudum fuit Prædecessoribus constitutum, ut in terris, seu locis ecclesiastico suppositis interdicto nulla (certis casibus, & sacramentis exceptis) divina celebrentur officia, vel ministrarentur ecclesiastica sacramenta: at matrimonium est sacramentum, & non excipitur: ergo non licet matrimonium interdictis, vel etiam in loco interdicto administrare. An, quia ipsi contrahentes (quod ego admitto, licet sit controversum) sunt matrimonii ministri, matrimonium non est sacramentum? Sed constitutum est, ut in locis interdictis nulla (certis exceptis) ministrarentur sacramenta. Ergo.

At inquit La-Croix pag. 130. num. 420. „Ratio Sylv. „Tol. Avil. Conc. Schiar. & aliorum cum Busemb. &

„Castrop. est hæc, quia contractus humani politici, „quorum nomine venit matrimonium, tempore interdicti non prohibentur, & generalis prohibitio intelligitur de sacramentis pure spiritualibus. „At quid tum postea? „Utraque sententia, ait La-Croix, & probabilis, & tuta teste Dicastillo num. 135. „

Resp. Etiam si utraque sententia esset probabilis, quæ tamen favet libertati, & licere ait, quod altera negat, juxta sanam Theologiam non est tuta, sed periculosa, ideoque in praxi mala. Verum quis La-Croixium, & eos, quos citat, docuit, contractus humanos politicos, qui simul sint sacramenta, tempore interdicti non prohiberi? Si contractus matrimonii, quia humanus est, & politicus a Christo ad sacramenti dignitatem non fuisset effectus, interdictis certe non fuisset vetitus; at cum ex Christi institutione sacramenti naturam sit consecutus, cur tempore interdicti non prohibetur, cum omne sacramentum sit prohibitum certis sacramentis exceptis, inter quæ matrimonium a summis Pontificibus nunquam hætenus fuit recensitum?

At, inquit La-Croix, „generalis prohibitio intelligitur „de sacramentis pure spiritualibus. „Resp. Si prohibitio generalis est, cur de quibusdam tantum sacramentis intelligitur? Dum de quibusdam tantum sacramentis intelligitur, prohibitio non est generalis. Lex generalis in nostra specie suas habet ex ipsis legislatoribus exceptiones; at permixtum non est privatis scriptoribus alias addere exceptiones præter eas, quas legislatores habent? Hæc arbitria ego quidem probare non possum, nec a sanis, & sapientibus viris probari posse puto. Verum, dum La-Croix ait, generalem prohibitionem intelligi de sacramentis pure spiritualibus, prohibitionem non solum restringit, sed ad nihilum redigit; quia sacramenta pure spiritualia nulla sunt, cum omnia sacramenta ex Christi institutione sint corporalia, & sensibilia signa, quæ tamen omnia spiritualem, & insensibilem habent effectum.

Subdit La-Croix: „Attamen omitti debere benedictionem publicam, docet cum aliis Kugley lib. 5. numer. 1550. „Idem habet Anacletus tom. 5. juris can. pag. 338. num. 202. At quis audeat matrimonium sine ritibus ab Ecclesia præscriptis, & usitatis celebrare? Quoniam Pontifice auctore benedictio nuptialis interdicti tempore omittenda est, celebrato matrimonii sacramento? Imo prohibitio nuptialis benedictionis, matrimonii prohibitionem secum trahit; quia matrimonium sine solemnitatibus ab universa Ecclesia adhibitis contrahi non debet. Sed de his hætenus.

Idem La-Croix eodem num. 420. ait: „Quoad sacramentum pœnitentiz attinet, dixi l. 6. p. 2. num. 1566. „Parochum posse illud tum administrare illis, qui non „sunt specialiter interdicti, nec fuerunt causa interdicti. „

Sed hac quoque in re La-Croix fallitur. Nam Bonif. VIII. cap. cit. *Alma mater* inquit: Concedimus, quod tempore interdicti ab homine, vel a jure prolati, non tantummodo morientes, sed etiam viventes, tam sani etiam, quam infirmi ad pœnitentiam (que propter pravitatem, & facilitatem hominum ad peccandum summe necessaria est) licite admittantur, dum tamen excommunicati non fuerint, quos admitti (præterquam in articulo mortis) nolumus ad eandem.

Illis etiam, propter quorum culpam, dolum, vel fraudem lata est sententia interdicti, vel qui ad perpetrandum delictum, cujus occasione ipsum interdictum est latum, præbuerunt auxilium, consilium, vel favorem, nisi de ipso delicto &c. quæ supra contra Busemb. descripta sunt, non est pœnitentie beneficium aliquatenus concedendum.

Quare exceptis excommunicatis, sacramentum pœnitentiz interdicti tempore omnibus aliis ministrari potest etiam specialiter interdictis, etiam iis, qui interdicti causa fuerunt, dummodo vera pœnitentia ducti pro suis viribus satisfaciant, prout Bonif. VIII. verbis mox relatis præscribit.

Præterea idem Bonif. VIII. cap. 10. Quoniam ejusdem t. 11. l. 5. in 6. ait: Quoniam in baptismo, & confirmatione (quæ nedum pueris, sed & adultis propter more periculum exhiberi possunt licite tempore interdicti) chrismatis utimur unctione; posse (licet terra interdicta existat) chrisma die Cane Domini confici, dubium non existit.

Item cap. 11. Quod in re t. 38. l. 5. decret. Innoc. III. ait: In illo enim verbo, per quod pœnitentiam morientibus non negamus, viaticum etiam, quod vere pœnitentibus exhibetur, intelligi volumus, ut nec ipsum decedentibus denegetur.

Si vero violent (laici) tantum locale... probabilius est esse tantum veniale.

Bonac. t. 3. pag. 452. disp. 5. p. 7. prop. 1. citans Suar. Filliuc. Conin. Alter. Host. & alios ait, hoc peccatum ex genere suo esse mortale; quia in re gravi Ecclesiæ prohibitio violatur; quæ sententia ex æquo judicio propter rationem allatam verior videri merito potest.

C A-

C A P U T V.

De Irregularitate .

Etsi Irregularitas non sit censura , propter similitudinem tamen , quam cum ea habet , communiter eidem annectitur : quapropter & hic subjungo .

D U B I U M I.

Quid , & quotuplex sit Irregularitas ?

Resp. 1. Est impedimentum canonicum , susceptionem Ordinum sacrorum , & susceptorum usum impediens . Unde sequitur non esse censuram , sed quasi inhabilitatem : etsi enim interdum imponatur per modum poenae , proprie tamen poena non est . Laym. l. 1. t. 5. p. 5. c. 2. Bonac. d. 7. q. 1. p. 1.

Resp. 2. Dividitur 1. in eam , quae est ex delicto , & quae est ex defectu . 2. In totalem , seu proprie dictam , quae omni Ordine suscipiendo , & suscepti exercitio privat , v. g. homicidium , bigamia : & in partialem , quae aliquo tantum Ordinis ministerio privat , vel solo ascensu ad Ordinem superiorem : v. gr. oculis , vel palma Sacerdos carens , inhabilis est ad Missam , non tamen ad confessiones audiendas , & Diaconus sinistro oculo carens inhabilis est ad Sacerdotium , in suo tamen Ordine ministrare potest .

D U B I U M II.

Quinam effectus Irregularitatis ?

Resp. Sunt sequentes . 1. Inhabilitare ad Ordines suscipiendos , etiam primam tonsuram , & impedire exercitium Ordinum susceptorum . Unde Sacerdos irregularis , etsi valide , illicite tamen absolvit . Bonac. l. c. n. 4. & p. 4. 2. Quod collatio beneficii , ad cuius functiones inhabilis est , facta irregulari invalida sit , secundum sententiam communiorum , & tutiorem : etsi non improbabiliter quidam dicant , eam non ipso facto irritam esse , sed merito irritandam . Laym. l. c. c. 1. n. 2. & 3. Sylv. &c. Bon. p. 4. Secundum quam sententiam probabilem resolves .

ANIMAD.
I.

ANIMAD.
II.

1. Is , qui beneficium impetravit in Irregularitate , potest , obtenta hujus dispensatione , illud in foro conscientiae licite retinere , sine nova collatione , etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficii . Item , si postea beneficio privetur , non tenetur fructus restituere .

2. Graviter peccat , qui in Irregularitate exercet actum Ordinis , aut suscipit ; licet Ordines ei collati sint validi .

D U B I U M III.

Quomodo incurritur , & tollatur Irregularitas ?

Resp. 1. Cum ab homine non feratur , nulla incurritur , nisi in jure expresse habeatur . (cap. Is , qui , de sent. excom. in 6.) Unde in dubio sive facti , sive juris , tenere potes , quod non sis irregularis ; quia melior est conditio possidentis . Bon. q. 1. p. 5. ex Suar. Fill. &c. Excipe tamen , si dubites de homicidio saltem injusto a te commissio ; ut patet ex c. Significasti , & ex c. Ad audientiam , 2. de hom. V. Bon. l. c.

Resp. 2. Ut incurritur irregularitas ex delicto , requiritur actus externus consummatus , & mortalis , ut habet communis contra Cajet. Ratio est , quia est gravis poena , & difficulter relaxatur .

Resp. 3. Irregularitas non tollitur per absolutionem , sed per dispensationem , hac , vel simili forma : *Dispenso tecum in Irregularitate , quam , vel quas , ob hanc , vel illam causam , incurristi .* Et si quidem dispensans intendat tollere omnes , idque possit , omnes tollit : sin minus , eam tantum tollit , quam potest , & vult . Etsi vero hac dispensatio ad Pontificem spectet ; ex jure tamen novo Trident. ubi est receptum , potest Episcopus dispensare in irregularitatibus provenientibus ex delicto , & non deducto ad forum con-

ANIMAD.
III.

ANIMAD.
IV.

tentiosum , nisi tamen sit homicidium directe , & in se volutum . Bonac. q. 5. p. 1. n. 3. ex Trid. sess. 24. c. 6. Suar. Sanch. Fill. &c. Laym. c. 9. n. 4.

Præterea Irregularitas ex defectu natalium tolli etiam potest per professionem in religione approbatam , sed quoad ordines tantum , non quoad Prælaturas , cap. 1. de filiis Presbyterorum . Bon. p. 2. Laym. c. 9. n. 6. Suar. Sanchez , Less. contra Villal. qui apud Dian. p. 4. t. 2. R. 65. dicit tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius ordinis , ut Prioratus , Præposituratus , Rectoratus , & cetera munia . Circa quæ Prælatos saltem posse cum iis dispensare , in Capitulo tamen generali , vel provinciali , notat Dian. l. c.

Unde resolves ,

1. Solus Papa , & qui ab eo accipit privilegium , potest dispensare in irregularitatibus ex defectu .
2. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare , nisi habeat speciale privilegium a Papa .

D U B I U M IV.

Quæ sint irregularitates ex delicto ?

Resp. Prima est ob iteratum Baptismum serio , & scienter , estque irregularis tam baptizans , quam baptizatus ; etsi in baptizante irregularitas tantum sit causa partialis , ne Clericus ad altiorum Ordinem possit ascendere , neque incuratur , si rebaptizatio sit occulta . Covar. Tol. M. Leo p. 3. f. 358. V. Bon. d. 7. q. 3. p. 3. Laym. l. 1. t. 5. p. 5. c. 2.

Secunda ex violatione censuræ , verbi gratia , si ea innodatus actum aliquem Ordinis solemniter exerceat , nisi invincibilis ignorantia excuset . Laym. c. 3.

Tertia , ob peccatum , quo Clericus serio , & scienter actum Ordinis sacri , quem non habet , solemniter exercet . Bonac. l. c. p. 6. Laym. l. c. c. 3.

Quarta , ob delictum , quo quis male suscepit Ordines , v. g. in excommunicatione , suspensione , vel ab Episcopo non habente jurisdictionem , vel per saltum (licet hunc suspensum tantum esse , quamdiu non ministrat in Ordine per saltum suscepto , satis probabiliter docent Avila , Navar. Bonac.) vel ante legitimam ætatem , vel sine dimissoriis , vel furtive (Episcopo nesciente , nec approbante) & non examinatus . Vide Bon. d. 7. q. 5. p. 4.

Quinta , propter enormia crimina , si sint notoria , & publica , v. g. quæ a jure habent annexam infamiam , ut adulterium , raptus , incestus , perjurium in judicio .

Sexta oritur ex injusta mutilatione , vel homicidio , etiam indirecte tantum voluntario , extenditurque ad omnes , qui ad alterutrum , sive in bello injusto , sive extra illud , injuste concurrunt , confundendo , mandando . Mutilatio autem hic intelligitur , quando a corpore separatur membrum aliquod principale , id est , pars corporis , quæ officium per se distinctum habet , v. gr. pes , manus , oculus , auris , &c. M. Leo in praxi p. 3. f. 147. ex Covar. Navar. de Cons. n. 206. V. Bonac. p. 8.

Unde resolves .

1. Non fit irregularis , qui in rixa præscindit alteri digitum , pollicem , ungues , dentes , barbam , capillos , labia , nasum , auriculam , (id est , cartilaginem , quæ tantum deservit ad ornatum , & tutelam auris) quia non sunt proprie membra v. g. digitus est pars tantum , & officium membri . Avila , & alii octo cum Dian. p. 4. t. 4. R. 26. Item M. Leo l. c. ex Gloss. c. ult. de homic. in 6. & L. Quaritur herm. 10. l. Non sunt , 14. §. Partus , ff. de statu hom. 2. Nec fit irregularis , qui excavit hominem solo visu privando , non autem oculum extrahendo : nec qui debilitat tantum membrum , & non abscindit ; quia non est mutilatio . Dian. p. 4. t. 4. R. 26. ex Megal. &c.

3. Quando plures (non ex consilio , sed in rixa) unum percutiunt , & unus letale vulnus infligit , ex quo moritur , si constet , quis hoc fecerit , hunc solum fieri irregularem docet Sayr. & alii quinque cum Dian. p. 2. t. 15. R. 18. contra Avil. Suar. &c.

4. Qui

4. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v. gratia cibum, vel potum; vel eum mover, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors, vel ejus acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi intervenerit lata culpa. Avila, Filliuc. & alii quatuor cum Diana p. 5. tr. 3. R. 117. ubi ex Bonac. & cet. notat, Sacerdotibus, & Religiosis circa moribundos licere eadem, quæ laicis.

ANIMAD.
XII.

5. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etsi amicus occidat alium. Avila, Henric. &c. cum Dian. p. 4. t. 2. R. 17. Limitat autem Præpos. nisi sua præsentia animaverit ad occidendum.

6. In bello injusto si vel unus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit cooperatus. Bon. q. 4. p. 4. n. 3.

7. Irregularis fit, qui procurat abortum fetus animati anima rationali; secus, si animatus non sit. C. Majores, 32. q. 2. Bonac. l. c. p. 8. n. 27. Conin. &c.

ANIMAD.
XIII.

8. Qui dans operam rei licite (imo, secundum multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarii: secus tamen, si dictam diligentiam omisit omissione mortali. Bonac. q. 4. p. 7. Less. l. 2. c. 9. d. 15. &c. Alii tamen dicunt, quod dans operam rei illicitæ, ex quavis culpa, etiam levissima, incurrat hanc irregularitatem. Panor. Cov. M. Leo p. 3. f. 354.

9. Qui alterum mutilat, & occidit, ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hic nulla est culpa, ergo nec poena. M. Leo p. 3. f. 349.

D U B I U M V.

Quæ irregularitates ex defectu?

Resp. Prima ex defectu animæ, ex quo irregulares sunt 1. Amentes, phrenetici, arreptitii, & epileptici; qui tamen, si ordinati sunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, præsumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium. Si vero laborent raro, & quidem sine clamore, & spuma, permittuntur celebrare cum coadjutore, qui, deficientibus ipsis, suppleat sacrificium. M. Leo p. 372. ex c. Illud 7. q. 1. Gloss. ibid. 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, seu recenter conversi, usque dum judicio Episcopi sufficienter instructi sint.

ANIMAD.
XIV.

Secunda ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium Ordinis, ut si sit cæcus, surdus, claudus, ita ut sine baculo nequeat ire ad altare. Item, si careat manu, pollice, indice, oculo (non tamen si ungula pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantum) si vero sinistro, seu canonico, aut ejus vi visiva careat, indiget dispensatione: quod tamen negant Valens. Henr. Sayr. si quidem dextera possit absque deformitate legere canonem. 2. Si Ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, ut si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate: in dubio vero, an deformitas sit sufficiens, Episcopi est judicare, saltem in Clericis: nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælaturum contra Barb. &c. docent Suar. & alii 5. cum Dian. p. 4. t. 2. R. 63. licet concedant Episcopum posse rejicere arbitrium Prælati; hunc autem, si gaudeat auctoritate quasi episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, ut scandalum generet. ibid. ex Rodr. & aliis 4. Vide Bonac. Laym. M. Leo p. 3. f. 370.

ANIMAD.
XV.

Unde resolves.

1. Non videtur irregularis, 1. Qui habet sex digitos, vel aliquos conjunctos, si non sit magna deformitas, & Ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret ungula pollicis, si possit hostiam elevare, & frangere. 4. Qui

per vim, aut infirmitatem factus est eunuchus.

2. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstruosus. 2. Gigas, Pygmæus, Æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, ubi disparitas ludibrio est.

Tertia ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur viles. Tales autem communi jure legitimumantur 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerint valide contrahere. 2. Per professionem religiosam: quamvis ad dignitates etiam in religione, verb. gr. Abbatiam, Prioratum, &c. promoveri non possint, sine dispensatione, V. supra d. 3. 3. Per dispensationem pontificiam; Principes vero sæculares non possunt legitimumare, nisi tantum in ordine ad officia sæcularia, & hereditates. Porro cum dubium est, an quis sit legitimus, non conferi irregularem, contra Vasq. & alios 5. vult Dian. p. 4. t. 2. R. 59. ex Avila, eo quod quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ, nisi rationibus convincat, vel pater etiam asserat. ibid. ex communij.

ANIMAD.
XVI.

Quarta est ex defectu ætatis, de quo v. in Sacramento Ordinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, sive significationis matrimonii, ratione bigamiæ, eo quod bigamus non perfecte repræsentet unionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam divisit in plures uxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secuta copula; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus; sed matrimonium verum, vel præsumptum cum duabus, & consummatum. Dixi, vel præsumptum: quia licet quandoque secundum matrimonium sit nullum, juris tamen fictione, & interpretatione præsumitur bigamia, licet improprie dicta.

Unde sequitur irregulares fieri sequentibus casibus.

1. Qui vivente, vel mortua prima uxore cognita, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit invalidum.

2. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit. 3. Qui ducit uxorem prius ab alio corruptam, etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam ante corrupit; quia tunc non est divisio carnis in plures.

4. Qui propriam uxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit, quia ipsa jam divisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuerit, vel vir corruptam, aut viduam esse ignoraverit; quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

5. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat, etiam cum virgine: quia interpretatione juris censetur duomatronia contraxisse, unum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quod invalide contrahat; quia, quantum est in ipso, effectus a parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia, sive juris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur) sive facti, modo crimen publicum sit; ex occulto enim non oritur, si homicidium, & censura violationem excipias, ut docent Nav. Com. Laym. contra Sylv. & Suar. qui ex occulto etiam ori putant, modo infamiam ipso jure connexam habeat. Porro infamia ob crimen notorium, vel per sententiam judicis contracta non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cujus auctoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digna depositione, tollitur per publicam, & constantem vitæ emendationem.

ANIMAD.
XVII.

Septima oritur ex defectu libertatis. Unde irregulares sunt 1. Omnes servi proprie dicti, & (secundum Laym. l. 2. t. 1. c. 8.) etiam originarii: donec consequantur plenam libertatem. 2. Conjugati, nisi uxores consentiant, & castitatem voveant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati, facto juramento, vel stipendio, ut judices, advocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officiis,

ficiis, ut quidam Clerici in aulis Principum, in causis civilibus, non tamen criminalibus occupati; vel nisi consuetudo sciente Papa id permittat. 4. Milites, saltem quamdiu iuramento tenentur: item thesaurarii, & depositarii publici, & qui Rempub. administrant. Item apparitores, & similes, qui sava, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt. M. Leo p. 3. f. 369.

Octava ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui, utpote lenissimus, neminem unquam læsit. Ad hanc autem requiritur, ut occisio, aut mutilatio de facto sequatur. Unde non sufficit voluntas, nec vulneratio gravis. Bon. d. 7. q. 4. Tan. d. 6. q. 10. d. 11.

Unde resolves.

ANIMAD.
XVIII.

1. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatae honoris, vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi: quia in iure non statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello iusto, vel iudicio. Tann. l. c.

2. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu, non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iusto (secus tamen si ad occidendum hunc, vel illum in particulari:) idem est de Duce exercitus, tubicine, &c. Bonac. p. 4.

3. In iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur active, & efficaciter, & proxime, per actionem ex natura sua ad id ordinatam. Dicitur 1. Cooperantur, ut Iudex ferens sententiam, Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, &c. Dicitur 2. Active, idest ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantum habet passive, & ex parte ejus, qui occiditur, ut Confessarius hortans ad fatendum veritatem, vel ad acquiescendum sententiæ iustæ, quam non potest differre, nisi appellatione iniusta. Cornet. & Dian. p. 4. t. 22. R. 99. Dicitur 3. Efficaciter, quia adjuvans, v. gr. ferens ligna, ut comburatur ante jam suffocatus, non fit irregularis; nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat. Dicitur 4. Proxime, quia qui remote tantum cooperantur, non fiunt irregulares, ut qui gladios faciunt, aut vendunt, item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos esse malefactores, Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat, iudicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere: quia hi omnes sunt tantum causa remota. Essent autem proxima, ideoque irregulares, si quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicujus sequeretur, aut etiam acceleraretur, v. gr. si quis efficaciter urgeret reum, ut scalam ascenderet, vel ad hoc illum juvaret, vel si iudici in particulari responderet, hunc esse plectendum. Possunt tamen subinde etiam proxime cooperantes excusari ab irregularitate, v. gr. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tantum advertentia, v. gr. si dicat Confessarius. Properemus, aut instiget iumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio sit valde exigua, ut si jubeat reum adhuc unum gradum ascendere; quia minimum reputatur pro nihilo. Avil. & Henr. apud Bon. q. 4. p. 1. n. 9. Item Suar. Regin. Laym. &c. contra Vasq. Turr. Hurt. Baun. &c. qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat ut publicus minister iustitiæ, sive ad causæ probationem, sive executionem; vel ut privatus iniuste, & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet Dian. p. 3. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t. 7. R. 61. Hinc negant fieri irregularem 1. Confessarium, vel alium quemcumque, qui furem hortatur, ut scalam ascendat, caput supponat ad ictum excipiendum. 2. Eum, qui carnifici dicit, ut aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui, dum reus ad supplicium ducitur, suggerit viam breviorē. 4. Qui vendit, vel commodat scalam, funes, enses, & cetera instrumenta, etiam qui furcam facit. 5. Qui interrogatus a Iudice, an teneatur reum condemnare, respondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti;

suspensum jam esse mortuum, significavit adhuc vivere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur *Per actionem ex natura sua*, &c. id est, quæ per se sit causa talis effectus: quia effectus per accidens non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis dicens carnifici: *Nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci*: nec Judices ecclesiastici degradatum tradentes brachio seculari: nec Clerici accusantes aliquem in causa criminali; modo expresse protestentur, se non intendere, ut puniatur poena sanguinis; sed tantum, ut sibi, vel suis satisfiat, vel impediatur mala sibi, aut aliis imminetia. Vid. Bonac. q. 4. Tann. l. c. &c.

ANIMADVERSIO I.

Resp. 2. Quod collatio beneficii.... facta irregulari invalida sit &c.

Sententiam communiorē, & tutiorem, de qua Buseb. hic loquitur, sequuntur quoque Wig. in Trib. pag. 586. tract. 14. ex. 1. qu. 12. resp. 2. num. 27. & Concina Th. t. 10. p. 485. n. 3. Ratio est, quia inhabilis ad officium, est etiam inhabilis ad beneficium; quia beneficium datur propter officium: sed irregularis est inhabilis ad officium: ergo est inhabilis ad beneficium. Porro collatio beneficii facta inhabili, ipso jure irrita est, ut constat ex Synod. Trid. sess. 22. cap. 11. de reform. ita statuite: *Nec aliis in posterum fiat provisio, nisi iis, qui jam ætatem, & ceteras habilitates integre habere dignoscantur: aliter irrita sit provisio*. Dum sacra Syn. ait, *& ceteras habilitates integre habere dignoscantur*, omnes habilitates quocumque jure necessarias aperte requirit, ut provisio sit valida; ait enim *integre*: at irregularitas est inhabilitas ad beneficium: ergo. Quare objicientibus, collationem beneficii non esse ipso jure irritam, nisi jus eam irritam perspicue declararet, respondendum est, jus Tridentinum perspicue statuere, & declarare irritam collationem beneficii irregulari factam.

ANIMADVERSIO II.

Is, qui beneficium impetravit in irregularitate, potest obtenta hujus dispensatione, illud in foro conscientie licite retinere &c.

Ita dici posset, si sequi liceret opinionem etiam minus probabilem contra probabiliorem, & tutiorem: at certum est, id non licere, quidquid contra falso, & periculosissime clament probabiles: ergo pro certo habendum est, eum qui irregularitate irretitus beneficium impetravit, obtenta irregularitatis dispensatione non posse illud retinere tuta conscientia, nec ejus fructus percipere, sed eos restituere teneri; nisi collatio de novo fiat, aut per pontificiam dispensationem a restitutione eximatur, vel eadem pontificia auctoritate invalida collatio sanetur.

ANIMADVERSIO III.

Unde in dubio sive facti, sive juris tenere potes, quod non sit irregularis &c.

Idem habet La-Croix pag. 132. num. 450. citatis non paucis probabilibus.

Bonacina quoque, quem Busemb. citat, p. 3. p. 464. disp. 7. qu. 1. p. 5. cit. cap. *Is, qui de sent. excom. in 6. ait*, irregularitatem non incurri, non jure expresso imponatur, ideoque in dubio eam non incurri; quo textu nititur quoque La-Croix.

Resp. Cap. cit. *Is qui*, ita loquitur: *Is qui in Ecclesia, sanguinis, vel seminis effusione polluta, vel qui præsentibus majori excommunicatione notatis scienter celebrare præsumit, licet in hoc temerarie agat, irregularitatis tamen (cum id non sit expressum in jure) laqueum non incurrit*.

Hic monemur, irregularitates non esse fingendas, sed eas tantum admitti oportere, quæ in jure exprimuntur; & quia in specie proposita irregularitas in jure non exprimitur, idcirco non incurritur. De dubio nullus sermo est in cit. cap.

Quare propositæ quæstionis solutio aliunde petenda est. Porro licet quoad poenas, in dubio mitiora Judices sequi debeant, si tamen in ipsis poenis animarum periculum includatur, quoad hoc non mitiora, ut male docet verfatilis probabilitas, sed tutiora, ut sacra Theologia inculcat, sequenda sunt. Hinc in dubio, utrum aliquis in censuram, aut irregularitatem inciderit, non est condemnandus, sed ad cautelam a censura, vel irregularitate absolvendus est, & dispensandus. Ipse autem reus, quamdiu dubitat, utrum aliqua censura, seu irregularitate sit inno-

innodatus, seu dubium juris sit, seu facti, sine culpa se se obijcere periculo non potest violandi censuram, aut irregularitatem; sed ab Ordinum susceptione, & usu abstinere debet, donec ad cautelam absolvatur, aut dispensetur.

Nam illa juris regula 65. in 6. *In pari delicto, vel culpa potior est conditio possidentis*, male hic, & abs re a Busemb. adhibetur, ut alibi ostensum est. Voluntas habet quidem dominium in suis actus, at supremi Regis dominio, & positivis legibus subditum, quo proinde uti sine culpa non potest; cum dubitat, utrum leges violentur.

Sacri Canones a Busemb. citati docent contrarium, ac Busemb. opinatur. Clem. III. cap. 12. *Ad audientiam* tit. 12. lib. 5. decr. de Presbytero, qui quemdam de familia sua correctionis causa verberare cingulo, cui cultellus vagina inclusus adhærebat cum tentaret, illum cultello e vagina elapso aliquantulum in dorso vulneravit; hic vero ex eo vulnere convalescens, postmodum obiit: de hoc, inquam, Presbytero ita loquitur: *Quia vero utrum occasione vulneris decessisset, dubium habetur, tunc discretioni duximus respondendum, quod, cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem, te convenit injungere Presbytero memorato, ut in sacris Ordinibus non mimistret, & eidem injuncta poenitentia congruenti, sibi poteris concedere, ut minoribus Ordinibus sit contentus. Si vero ille ex alia infirmitate obierit, poteris (sicut eras solitus) divina officia ministrare.* Cap. *Significasti* ejusdem tit. Innoc. III. de Sacerdote regulari, qui sacrilegum furem ab aliis post occisum perculserat, inquit: *Quod si discerni non possit, ex cuius ictu percussus interiit, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi Sacerdos. Et si forte homicida non sit, a sacerdotali officio abstinere debet; cum in hoc casu cessare sit tutius, quam temere celebrare; pro eo quod in altero nullum, in reliquo magnum periculum timeatur.* Hæc, inquit, Busemb. quoque concedit, qui a sua regula excipit, qui de homicidio saltem injusto a se commisso dubitat cit. cap. *Significasti*, & *Ad audientiam*. Verum doctrina a summis Pontificibus Clemente III. & Innoc. III. in allatis capitulis tradita non est exceptio regulæ, quam Busembau fictitia, & arbitraria ratione nixus perperam tradit, sed regula, juxta quam similes casus judicandi sunt. Rationes, quæ summos Pontifices induxerunt, ut in dubia irregularitate ex homicidio profecta affirmarent, a sacrorum Ordinum functionibus esse abstinendum, cum Busembaum regulæ e diametro adversantur, tum generales sunt, omni dubiæ irregularitati sine exceptione congruentes. An illa verba, *Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem*, soli dubiæ irregularitati ex homicidio conveniunt? An illa, *Cum in hoc casu cessare sit tutius, quam temere celebrare, pro eo quod in altero nullum, in reliquo magnum periculum timeatur*, omni dubiæ irregularitati non conveniunt?

A N I M A D V E R S I O I V.

Esse vero hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex jure tamen novo... potest Episcopus dispensare &c.

Etiamsi delictum ad forum contentiosum deductum non sit, si tamen non sit occultum, sed notorium, Episcopus ab irregularitate inde profecta dispensare non potest ex Syn. Tridentina; cuius verba sess. 24. cap. 6. hæc sunt: *Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oriatur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare. Non aut absolute ex delicto, sed ex delicto occulto.*

Præterea cur Busemb. ait, „ nisi tamen sit homicidium directe, & in se volitum? “ An homicidium voluntarium in causa, non est voluntarium?

At Syn. Trid. non dat facultatem Episcopo dispensandi ab irregularitate orta ex homicidio voluntario, imo hanc irregularitatem aperte excipit: ergo Episcopus non potest dispensare ab irregularitate orta ex homicidio, licet hoc directe voluntarium non sit, sed solum in causa.

Hinc eadem sacra Syn. sess. 14. cap. 7. de ref. inquit: *Si vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narratur, quam ob causam etiam ad sacrorum Ordinum, & altaris ministerium, & beneficia quæcumque, ac dignitates jure quodammodo dispensatio debeatur, committatur loci Ordinario, aut ex causa Metropolitano, seu viciniore Episcopo, qui nonnisi causa cognita, & probatis precibus, ac narratis, nec aliter dispensare possit.*

Illud ex proposito idem est ac homicidium directe, & in se volitum. Attamen etiamsi homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo commissum sit, Episcopus non jure ordinario, sed solum ex delegatione, committatur loci Ordinario, aut &c. dispensat.

Prima est ob iteratum baptismum serio... et si... neque incuratur, si rebaptizatio sit occulta.

Cap. 65. *Confirmandum* dist. 50. dicitur: *Neque unquam permittendum, ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.* Hic Canon ex Concilio Carthag. V. desumptus non ait serio, & scienter rebaptizati, sed absolute rebaptizati. An si quis non serio, sed per jocosane diabolicum finat se rebaptizari, irregularitatem non incurrit? Cur Busembau addiderit illud serio, ego sane non intelligo. Præterea, cum citatus Canon absolute dicat rebaptizati, etiamsi ignoranter quis curet se rebaptizandum, irregularitatem non effugit; quod confirmat c. 19. *Qui in qualibet* qu. 7. cau. 1. ubi dicitur: *Qui in qualibet ætate alibi, quam in Ecclesia catholica aut baptizati, aut rebaptizati sunt, ad ecclesiasticam militiam prorsus non permittantur accedere.* Hæc doctrina certa est, si sermo sit de eo, qui per ignorantiam crassam, seu culpabilem rebaptizatur. Nec enim qui a culpa iterati in se baptismi immunis non est, ulla ratione liber esse potest ab irregularitate rebaptizatis imposita.

Illud solum controverti potest, utrum qui ex ignorantia inculpabili, puta quia nunquam se baptizatum existimat, rebaptizari se finit, ab irregularitate liber sit. Anacletus tom. 5. juris can. pag. 187. num. 38. citatis Scotto, Laym. Covarruvia affirmat, & hanc sententiam communiorum, & probabiliorum esse, ait. „ Ratio est, inquit, tum quia hæc irregularitas imponitur propter delictum: ergo ubi ob ignorantiam abest delictum, seu culpa, abest etiam irregularitas; tum quia proprie loquendo non censetur iteratum, quod nescitur esse factum „ can. *Solemnitates* 16. dist. 1. de consecr. “

Contraria sententia nititur c. 117. *Qui bis* dist. 4. de consecr. ubi dicitur: *Qui bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo poenitere; nisi quod secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat.* Hic canon, inquit Anacletus, non habet vim legis. Ita sane; at desumptus ex poenitentiali Theodori, magnæ auctoritatis est, non ut legem faciat, sed ut eam declaret.

Hinc Glossa ibidem addit: *Et est sciendum, quod scienter rebaptizatus, est in perpetuum irregularis; si autem ignoranter, dispensetur cum eo ex causa.*

Quare non immerito putare possumus, citatos canones *Confirmandum*, & *Qui in qualibet* absolute loquentes, non esse limitandos, sed intelligendos sine limitatione de rebaptizatis seu scienter, seu ignoranter, seu per ignorantiam crassam, seu etiam per ignorantiam inculpabilem; ita ut rebaptizatus non solum ex delicto, ut vult Anacletus, sed etiam ex defectu irregularitatem contrahat. Res saltem dubia est, ita ut rebaptizatus etiam per inculpabilem ignorantiam, ad ordines sine dispensatione non sit admittendus.

Quod ad rebaptizantes attinet, Anaclet. t. 5. juris can. p. 186. n. 35. citatis Nav., Barb., Pirhing. de iis eodem modo quoad irregularitatem loquitur, ac de rebaptizatis; pro qua sententia multos appellat canones, qui omnes de rebaptizatis tantum loquuntur excepto cap. 2. *Ex litterarum* t. 9. l. 5. decr. ubi Alex. III. de Acolytho, qui Presbytero baptismum iteranti ministerium in respondendo exhibuit, & cooperatori extitit rei nefandæ, inquit: *Respondemus, quod ad superiores ordines promoveri (si publicum est, quod proponitur) non valebit, nisi ad Religionem transire voluerit, ut favore Religionis ipsius circa eum valeat dispensari. Si vero occultum est, promoveri poterit, & excessum suum dignis poenitentia fructibus expiare.* „ Ex quo, inquit Laym. lib. 1. tit. 5. p. 5. c. 2. n. 1. colligunt Doctores, res, idem multo magis de rebaptizante sentiendum „ esse, quibus & consuetudo, quæ est optima legum „ interpret, consentit. „ Hoc porro ipse Laym. pro certo habet, si crimen sit publicum: ubi per transennam animadvertit, Laym., Busemb., Anaclet., & alios hic fateri, irregularitatem incurri, etiamsi in jure expresse non habeatur. Irregularitas enim, de qua hic sermo est, in jure non est expresse, sed solum implicita, solida, & valido ratiocinio ex jure deducta.

At quid si crimen rebaptizantis occultum sit? Tunc irregularem fieri „ DD. plerique, ait idem Laym., „ existimant, Hostiensis, Sotus, Avila, sed nullo jure „ probant. Palud. vero, & Toletus expresse dicunt, rebaptizantem non fieri irregularem, nisi crimen publicum sit. „ Hactenus Laym. Mihi quidem, si sententiam roger, Paludani, & Toleti sententia arridet; sed, cum res certa non videatur, & extra dubitationem posita, magnopere consultum est, dispensationem ad cautelam, præsertim si ad majorem ordinem rebaptizans promovendus sit, impetrare; quam Episcopus ex Synod. Trident. sess. 24. cap. 6. de reform. concedere potest.

ANIMADVERSI O VI.

*Tertia ob peccatum, quo Clericus serio, & scienter a-
ctum Ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet.*

Hic quoque Busemb. addit illas particulas *serio, & scienter*; quasi vero Clericus ex joco diabolico exercens functionem sacri ordinis, quo caret, aut ex ignorantia culpabili, irregularitatem non incurrat. Verum cum hujusmodi irregularitas culpæ annexa sit, ignorantia ab irregularitate non liberat, nisi hujusmodi sit, ut a mortali culpa liberet; sicuti ex communi sententia monet ipse Laym. l. 1. tr. 5. c. 3. n. 2. pag. 137. Hinc c. 1. t. 28. l. 5. decr. dicitur: *Si quis baptizaverit, aut ali-
quod divinum officium exercuerit non ordinatus, propter temeritatem abjiciatur de Ecclesia, & numquam ordinetur: & c. 2. ejusdem tit. de Diacono, qui Missam celebrare præsumperat, Urbanus inquit, quod ad Sacerdotis officium promoveri non poterit: a Diaconatu quoque biennio, vel triennio pro tua maneat provisione suspensus.*

ANIMADVERSI O VII.

Quarta ob delictum, quo quis male suscepit Ordines &c.

Innoc. III. c. 32. Cum illorum t. 39. lib. 5. decr. de ecclesiasticis, qui in excommunicatione ob violentam manuum in Clericos injectionem positi, ordines suscipere non reformidant, ait: *Quod tales vel sciunt, excommunicationis se vinculo irretitos, vel non recolunt factum, pro quo in lata sententia canonem inciderunt, vel factum quidem scientes, juris ignari, nesciunt exinde se teneri. Primos, si fuerint seculares Clerici, a susceptis ordinibus censuram in perpetuum deponendas: in reliquis casibus tam Archiepiscopi, quam Episcopi absque mandato Sedis Apostolicæ speciali, dispensandi facultatem se noverint non habere, quibus etiam est absolutio talium interdicta. Si tamen crimen suscipientium ordines in excommunicatione occultum sit, ex concessione Synodi Trident. sess. 24. cap. 6. Episcopi ab hujusmodi irregularitate dispensare possunt.*

De Regularibus quoad hoc ita loquitur idem Innoc. III. eodem loco. *Si autem hos ad ordines promoveri contingat, juxta præmissam distinctionem, qui scienter in contemptum ecclesiasticæ discipline se fecerint ordinari, ab executione suscepti ordinis, & officii decernimus manere suspensos. Circa reliquos vero facti memoriam, vel juris peritiam non habentes, monasteriorum utilitate pensata, post injunctam regularem penitentiam, & peractam, Abbatibus ipsorum poterunt dispensare, nisi grave fuerit, & notabile factum, aut is qui fecit, adultus fuerit, & discretus, ut violenter contra oblivionem, vel ignorantiam presumatur.*

Clericum a suo ordine suspensum irregularem fieri, si ad superiorem ascendat, affirmant Covar., Nav., & alii teste Laym. lib. 1. tr. 5. p. 5. cap. 3. at ipse cit. Suar., & Sair. contrarium probabilius putat; cujus præcipua ratio est, quia hæc irregularitas in jure expressa non est; quæ sane ratio valida est; quia irregularitas seu ex defectu, seu ex delicto non aliunde, quam ex jure desumenda est; quo spectat cap. *Is qui de sentent. excommun. in 6. supra cit. dub. 3. Ordinem ergo suscipiendo, irregularitatem non incurrit, eam tamen incurrit, cum ordinem susceptum exercet in ipsa ordinatione, puta cum Sacerdos cum Episcopo consecrat, vel si Diaconus ordinatus evangelium canat statim post ordinationem.*

Vel ab Episcopo non habente jurisdictionem.

Qui ab alieno Episcopo, vel titulari absque expresso sui Prælati consensu, vel litteris dimissoriis ordines suscipit, non irregularitatem, sed a susceptorum ordinum functionibus, quamdiu proprio Ordinario expedire videbitur, suspensionem incurrit ex decreto Synodi Trident. sess. 14. c. 2. de refor. & sess. 23. c. 8. de refor. quam suspensionem confirmat Innoc. XII. constit. *Spectatores domus Israel* die 4. Nov. 1694.

Item qui per saltum ordinantur, non irregularitatem, sed suspensionem tantum incurere videntur, ut innuit quoque Busemb. in parenthesis. Nullo enim jure nititur contraria sententia. Cap. 1. *Solicitude* dist. 52. Alex. III. de eo, qui ex negligentia Subdiaconatu prætermisso, Diaconatum, & Presbyteratum suscepit, inquit: *Mandamus, ut ab officio sacerdotali eum prohibeas, donec proximo quatuor temporum jejuniis Subdiaconatus ministerium sibi rite imponas, & sic deinceps ad majora officia eum redire concedas.* Item cap. un. t. 39. l. 5. decr. Innoc. III. de Presbytero, qui Diaconatus ordine prætermisso, se fecit ad Sacerdotii ordinem promoveri, inquit: *Mandamus, quatenus condignam peni-*

sentiam pro hujusmodi negligentia injungas eidem; quæ peracta (quia non intelligitur iteratum, quod factum esse nescitur) ipsum in Diaconum ordinare procuret, & sic de misericordia eundem ministrare permittas in ordine Sacerdotis. In his canonibus nullum elucet vestigium irregularitatis, sed solum suspensionis. Hinc Syn. Trid. sess. 23. c. 14. de refor. ait: *Cum promoti per saltum, si non ministraverint, Episcopus ex legitima causa possit dispensare.* Cur sacra Syn. Episcopo concedit, ut cum promoti per saltum dispensare possit, si non ministraverint? Quia nullam irregularitatem contraxerunt. Aliud est, si ministraverint; quia tunc violata per ministerium suspensionem in irregularitatem incidunt. Hæc est etiam communis Doctorum sententia teste Bonac. disp. 7. qu. 3. p. 4. propos. 4.

Illi quoque, qui ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis ad sacros ordines (quod multo magis verum est, si ad minores) ascendunt, suspensionem tantum incurunt, non irregularitatem, ut constat ex constitut. Pii II. Cum ex sacrorum anni 1461. * ubi ait: *Statuimus, & ordinamus, quod omnes, & singuli, qui absque dispensatione canonica, aut legitima licentia sive extra tempora a jure statuta, sive ante legitimam ætatem, vel absque dimissoriis litteris, etiam cismontanis (præterquam si in hoc ultimo casu per cameram apostolicam juxta illius stylum ordinati fuerint) ad aliquem ex sacris ordinibus se fecerint promoveri, a suorum ordinum executione ipso jure suspensi sint; & si hujusmodi suspensione durante in eisdem ordinibus ministrare præsumpserint, eo ipso irregularitatem incurant: ergo ex ipsa promotione ad sacros ordines ante legitimam ætatem, vel sine dimissoriis, irregularitatem non incurunt.*

De illis, qui haud examinati Episcopo nesciente, nec approbante ordines suscipiunt, audiendus est Alex. III. cap. *Veniens* t. 30. l. 5. decr. ubi ita loquitur. *Veniens ad nos P. nobis exposuit, se furtive Diaconatus ordinem suscepisse. Hic est casus, de quo loquimur; cui Alex. respondet: Quod si non fuisset a te, vel ab alio Archidiaconorum, vel Prælatorum tuorum sub anathematis interminatione prohibitus, tu ipse in promotione ipsius ad sacerdotale officium condigna satisfactione imposita (nisi alia impediunt) pro arbitrio tuo dispenses.*

In hac specie non videtur talis Clericus irregularitatem incurrisse; quia Episcopus sua ordinaria auctoritate poterat eum promovere ad Sacerdotium.

Si vero, inquit, interminatio anathematis super hoc facta est, moneas eum, ut in aliquo monasterio, seu canonice habitum suscipiat regularem: cui, ex quo in habitu illo aliquanto tempore fuerit laudabiliter conversatus, poteris misericorditer providere: alioquin nulla ratione concedimus, eum ad sacerdotalem ordinem promoveri. Ex quo intelligitur, irregularitatem contrahi, non quod aliquis furtive suscipit ordinem, sed quod illum excommunicatione innodatus suscipit. Cælestinus III. cap. 2. ejusdem tit. de Clerico, qui quatuor minoribus ordinibus, quos Episcopus illi contulerat, non contentus, Subdiaconatum temerario ausu recepit, ait: *Quia vero idem Clericus in hoc facta multum excessit, mandamus, quatenus eum in minoribus dumtaxat ordinibus celebrare permittas. Si vero domum Religionis intraverit, & vasa, & mores ejus exegerint, Abbas (si voluerit) in aliis poterit ordinibus dispensare.* Idem Cælestinus cap. 3. ejusdem tit. de Clericis, qui contra inhibitionem sub excommunicationis sententia Subdiaconatum, & Diaconatum clandestine susceperant, interrogatus respondet, *Quod ordinati in susceptis ordinibus de juris rigore ministrare non debeant. Verum, inquit, tametsi ad Religionem aliquam voluerint se transferre, & peracta penitentia pro arbitrio tuo eis injuncta, ibidem laudabiliter fuerint conversati, processu temporis cum eis poteris de nostra licentia dispensare, ut postmodum susceptorum ordinum executione lætentur.* Ex his intelligitur, eos, qui anathemate irretiti sacros ordines clandestine suscipiunt, & susceptorum ordinum executione carere, & ad majores sine Romani Pontificis dispensatione ascendere non posse, hoc est irregularitatem contrahere; in quam penam non videntur incidere, qui sine excommunicatione ordines furtive suscipiunt.

Ceterum Episcopi ex concessione legis Tridentinæ sess. 24. cap. 6. ab hujusmodi irregularitatibus, si delictum occultum sit, dispensare possunt.

ANIMADVERSI O VIII.

*Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digi-
tum &c.*

Hanc opinionem Laym. l. 3. de just. t. 3. p. 3. c. 11. pro-

V u

* Refertur ab Anacleto t. 1. juris can. p. 271. & habetur t. 1. Bull. Rom. const. 7. dicti Pontificis.

probabilem putat, & ob Doſtorum auctoritatem in praxi tuam. Contrariam tamen ſententiam, quam ipſo teſte tradunt Cajet., Sotus, Suarez, hoc eſt irregularem fieri, qui alteri aurem, aut naſum, aut digitum amputat, canonibus conformiorem eſſe, fatetur: at ſententia, quæ ſacris canonibus conformior eſt, & probabilior, & verior eſt, & unice tuta; ac perperam in praxi tuta dicitur opinio oppoſita.

Et ſane Bonif. VIII. cap. Iſ, qui lib. 5. in 6. ait: *Iſ, qui mandat, aliquem verberari, licet expreſſe inhibeat, ne occidatur ullatenus, vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, ſi mandatarius fines mandati excedens, mutilat, vel occidat.* Idemque colligitur ex c. 1. t. 14. lib. 5. decr. & cap. unic. *Si furioſus* t. 4. lib. 5. Clem. At præciſio digiti, pollicis, naſi, auriculæ, eſt mutilatio juxta communem ſenſum, juxta quem canones loquuntur, ut ab omnibus intelligi poſſint. Ergo. Quid mihi nunc phyſicas ſubtilitates, a quibus ſacræ leges alienæ ſunt, obtrudis? Qui digito, naſo, auricula caret, vere mutilus dicitur, & ex communi æſtimatione mutilus eſt. Ergo qui hujusmodi membra abſciſcit, vere mutilat; ideoque irregularitatem incurrit. Sacræ leges inter membra majora, ut ſunt brachium, crus &c. & minora, ut naſus, auricula &c. eorumque amputationem, dum irregularitatem inſigunt, non diſtinguunt, ſed abſolute eam imponunt mutilationibus: ergo nec nos diſtinguere debemus. Enim vero abſciſſio digiti, naſi, auriculæ grave crimen eſt, manſuetudini, quam in Clericis ſacri canones maxime poſtulant, valde adverſum, injuriamque, & damnum notabile inſert: ergo ex canonum mente, qui hujus irregularitatis impoſitione, criminis, & injuriæ gravitatem punitam volunt, irregularitatem inducit.

ANIMADVERSIO IX.

Nec fit irregularis, qui excecavit hominem . . . nec qui debilitat &c.

Ita ſane, ſi verba tantum perſemus; at ſi canonum mentem inſpiciamus, res dubia eſt. Hinc ad cautelam conſulit S. C. 12. Jan. 1726. t. 3. p. 264. *concedendam diſpenſationem ab irregularitate Sacerdoti, qui ſilopi ex-pluſione alterius oculum ſiniſtrum debilitaverat.* Ita reſert P. Zachar. in n. 487. p. 134. La-Croix, ubi hic ita loquitur: „Hinc (Sperell.) cum aliis inter num. 37. ſi „quis antehac alicui debilitaſſet manum, & ſic inutili redditam poſtea alia actione ipſi amputaret, non „fore irregularem; quia, cum manus illa antecederet „nullum haberet uſum, amputans non diceretur tollere „membrum habens operationem diſtinctam a reliquis „membris: ergo nec diceretur mutilare.“

Hæc doctrina eſt ne æqua, ſana, probabilis? Mihi certe ſophiſtica videtur, & falſa. Nam perinde eſt, ſeu uno iſtu manum amputes, ſeu duplici, altero manum debilitando, altero amputando. An in hac altera ſpecie minus peccas, quia duplex grave peccatum admittis, quam in prima? An minus legis ſpiritui, & menti repugnas? Dum manum debilitas, & inutilem reddis, dubiam irregularitatem incurris; cum vero addis manus debilitatæ obtruncationem, certam irregularitatem contrahis. Neque La-Croix cavillatio digna eſt, quæ reſutetur.

ANIMADVERSIO X.

Quando plures . . . unum percutiunt, & unus ſeriale vulnus inſigit, ex quo moritur . . . hunc ſolum fieri irregularem, docet Sayr. &c.

Cur hic ſolus incurrit irregularitatem? Cum plures ex conſilio unum aliquem percutiunt, qui inde ab aliquo occiditur, omnes ex communi ſententia irregulares ſunt, ut ait Bonac. tr. 3. diſp. 7. qu. 4. p. 8. n. 29. pag. 496. & implicite concedit Baſemb. At inter eos, qui ex conſilio, & qui in rixa percutiunt, illud unum diſcrimen eſt, quod illi jam antea conſenſere, & nunc quoque in percuſſionem conſentiunt, iſti vero nunc tantum; ſed quoad factum ſunt omnino pares. Porro quoad irregularitatem contrahendam factum ipſam penſatur: ergo quoad irregularitatem idem de utriusque ſentendum.

Cur qui ex conſilio percutiunt, omnes ſunt irregulares? Quia omnes homicidio inde proſecto cooperantur. At qui in rixa quoque percutiunt, omnes homicidio cooperantur: ergo hi quoque omnes irregularitatem incurrit.

Alex. III. c. 6. de homic. t. 12. l. 5. decr. inquit: *Conſtat, ab homicidii reatu immunes non eſſe, qui occiſoribus opem contra alios præſtare venerunt.* Nonne qui in rixa percutiunt, omnes occiſori opem præſtant? Omnes enim eum animioſiorem faciunt, & contra adverſarios

tuentur: ergo nemo ab homicidii reatu immunis eſt: ergo omnes ſunt irregulares.

Qui mandat, aliquem verberari, licet expreſſe inhibeat, ne ullatenus occidatur, vel mutiletur, irregularis nihilominus efficitur, ſi mandatarius fines mandati excedens occidat, vel mutilat. Ratio eſt, inquit Bonif. VIII. cap. 3. t. 4. l. 5. in 6. *quia mandando in culpa fuit, & hoc evenire poſſe debuit cogitare:* hæc porro ratio multo magis in percutientibus in rixa locum habet; quia hi multo magis ſunt in culpa, & mutilationem, aut eadem inde evenire poſſe, cogitare multo magis debent, cum nec mutilationem, nec eandem inhi-beant: ergo nulla ratione ab irregularitate excuſari poſſunt.

ANIMADVERSIO XI.

Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, eſi amicus occidat alium. Limitat autem &c. ad occidendum.

Qui bono, & chriſtiano in amicum animo eſt, illum quoad fieri poteſt, a rixa avocat; rixari autem obſtinate volentem, & ad rixam euntem non comitatur, quia illius peccati comes eſſe reſuſat. Quod ſi eum comitetur, cur non fit irregularis, ſi amicus alium occidat? Nonne, dum illius ſe comitem præbet, illum animioſiorem facit, inimico vero animum, & vires minuit? Ergo occiſori opem præſtat ad eadem: ergo irregularis fit. At, inquis: Baſemb. quoque id concedit: dum ait: „Limitat autem Præpoſitus, niſi ſua præſentia „animaverit ad occidendum.“ Reſp. Si concedis, ut negare non poteſ, eum, qui amicum comitatur, ne periclitetur in rixa, irregularem fieri, dum amicus ejus præſentia ad occidendum animetur, quoad jus inter nos convenit, quoad factum non convenit. Præſentia enim comitantis ad rixam ex natura ſua animum facit ad percutiendam, lædendam, occidendam: oppoſitum nunquam accidit, moraliter loquendo. Cur ergo limitas, niſi ſua præſentia animaverit ad occidendum, quaſi præſentia ex natura ſua ad occidendum non animet? Hæc limitatio rem involvit, & luci tenebras offundit. Ergo ſine hac limitatione dicendum, comitem in rixa, in qua occiſio fit, irregularem fieri.

ANIMADVERSIO XII.

Qui dant operam rei licite (imo ſecundum mores etiam illicitæ) ſufficientem diligentiam adhibuit . . . non fit irregularis &c.

Ego quoque puto, dantem operam rei etiam illicitæ non eſſe ream homicidii, nec irregularem fieri, etiamſi homicidium forte contingat, ſi ſufficientem diligentiam adhibuit, ne homicidium ſequeretur. In hac enim ſpecie homicidium nec in ſe, nec in cauſa voluntarium eſt. Nec enim qui e. g. ludo vetito, luxuriæ &c. operam dat, homicidii reus dici poteſt, ſi nec homicidium admittit, nec in periculum homicidii ſeſe con-jecit. Hinc D. Thom. 2. 2. qu. 64. ar. 8. ait: *Si quis det operam rei illicitæ, non adhibens debitam diligentiam, non evadit homicidii reatum, ſi ex ejus opere mors hominis oriatur.* Ergo adhibens debitam diligentiam, ne homicidium contingat, homicidii reatum evadit, etiamſi forte accidat.

Totum in eo poſitum mihi videtur, ut ſufficientis, ſeu debite diligentia adhibeatur; quæ talis non eſt, niſi homicidii periculum humano more loquendo at-troveatur.

Secus tamen ſi diſtinctam diligentiam omiſit omiſſione mortali . . . alii tamen dicunt &c.

Diſtinctio omiſſionis mortalis, & venialis in diligentia ad præcavendam homicidium, falſo ſuppoſito laborat.

Nam omiſſio diligentia, ſeu, quod idem eſt, negligentia ex certa D. Thomæ 2. 2. qu. 54. art. 3. doctrina, eſt peccatum mortale uno modo ex parte ejus, quod prætermittitur per negligentiam; quod quidem ſi fit de neceſſitate ſalutis, ſive ſit actus, ſive circumſtantia, eris peccatum mortale: atqui actus, & circumſtantia neceſſaria ad vitandum homicidii periculum, ſunt de neceſſitate ſalutis: ergo quæcumque omiſſio actus, & circumſtantia neceſſaria ad vitandum homicidii periculum, eſt peccatum mortale. Hinc Nicolaus Papa c. 49. Hi, qui diſt. 30. inquit: *Hi, qui arbores incidere videntur, ſi conigerit, ut cadens arbor occideret hominem, inculpabiles ſunt, atque innocui; quia nec voluntate eorum, nec deſiderio homicidium perpetratum eſt. Si vero aliqua culpa eorum, vel neglectu morientis hominis interitus cognoviſcit advenſiſſe, abſciendi ſunt a gradu, & in ſacro ordine nullatenus ſuſcipiendi.*

Ait, aliqua culpa, vel neglectu, ut omnem negligentiam ſine diſtinctione comprehendat. Quod ſi qualicumque negligentia, unde hominis interitus oritur, in

iis quoque, qui permisso operi, uti est arborum incisio, vacant, irregularitatem inducit, multo magis eam inducit in iis, qui operi vetito incumbunt.

Sed hic juvat hanc speciem proponere: Diaconus, & quidam alii Clerici levandi laboris gratia baculos suos studebant jacere in directum, & alter alterius fustem ferire; ejus ludi solet esse conditio, ut qui alterius baculum percuteret, quasi victor, pro aquo, alio uteretur. Sed praefati Clerici equitandi licentia non utentes, sola erant iactatione contenti. Quidam autem laicus, cum baculum ejusdem Diaconi percussisset, incautus in eum equitatus insiluit, & sic a falce illius Diaconi, qua erat accinctus, mortale vulnus accepit, de quo post dies octo expiravit. Quæro, utrum descriptus Diaconus irregularitatem contraxerit? Ludus descriptus nihil mali habet. Ubi nam hic deprehenditur negligentia mortaliter culpabilis, ex qua fortuitum homicidium ortum sit? Falce usus erat ad opus messorium, eaque accinctus de more luse; quia ne in mentem quidem ei venit ullius periculi ex falce alteri imminenti, cum Clerici victores, equitandi licentia non uterentur, multoque minus putandum esset, laicum ea usurum in Diaconum; quam si incaute, & impudenter sibi laicus arrogavit, ille unus in culpa fuit sui interitus inde profecti. Ex quo fit, ut Diaconus ab omni irregularitate immunis judicandus sit. Ita ratiocinatos, & judicatos probabiles, non dubito, nisi a suis principibus, & opinandi modo desciscere velint. At Alex. III. cap. 8. *Continebatur* t. 12. lib. 5. de cr. hac de re ita loquitur: *Mandamus, quatenus eundem Diaconum sine licentia Romani Pontificis ad superiorem gradum non ascendere, vel in Diaconatus officio nullo unquam tempore ministrare permittas, sed eum dispensative ministrare in Subdiaconatus officio patiaris.* Videlicet Diaconus, etsi non cogitaverit, cogitare tamen debuit, ex ludo, & falce, qua erat accinctus, laici mutilationem, aut mortem contingere potuisse.

Audiamus nunc casum a La-Croixio p. 135. num. 293. propositum. „Titius sclopetum solo pulvere onustum per jocum exonerat in faciem Caj: hic ita percellitur, ut videatur moriturus, supervivit tamen dies 14. & iterum ambulat, victurusque videtur diutius, si doctor eum non neglexerit, qui, quia neglexit, moritur Cajus: quæritur, an Titius incurrerit irregularitatem? Resp. affirmant multi &c. Contra Burgh. cent. 3. cap. 95. melius negat, incutisse. “Ego hic ab æquo homine quæro, quinam magis irregularitatis poena dignus sit, utrum Diaconus, de quo supra, an Titius, de quo hic sermo est? Diaconus eo solo nomine irregularitatem contraxit, quia de periculo homicidii, quod ex aliena temeritate ortum est, non cogitavit, nec illud vitavit. At Titius non solum periculum homicidii, quod aliunde existat, non effugit, sed sua unius culpa illud induxit. Homicidium in casu Diaconi non accidisset, nisi occisi culpa, & temeritas accessisset: at in casu Titii accidit etiam sine ulla culpa Caj defuncti. Diaconi actiones, hoc est ludus, & falsis messoris gestatio ex se, seu remoto periculo adiphoræ sunt: Titii actio, etiam periculum mortis adjunctum non haberet, est criminosa. Itaque, si Diaconus ex oraculo pontificio irregularitatem contraxit, multo magis eam contraxit Titius. Quid hic habes, La-Croix, quod objicias? Quando, inquit, La-Croix, „jura imponunt irregularitatem homicidiis casualibus, præsumant, gravem culpam præcessisse; qualis hic non fuit. Si enim non adfuit culpa gravis, Nav. „Valent. Henriq. Avil. Suar. & alii cum Sanch. de ma. tr. l. 9. d. 32. num. 34. recte docent, non incurrir irregularitatem per casuale homicidium, quia, cum irregularitas sit veluti poena gravis, talem quoque culpam „supponit. “Resp. Liberaliter cum La-Croixio agam: omnia, quæ hic asserit, concedam; illud unum noto, qualis hic non fuit. An non fuit gravis Titii culpa, dum sclopetum solo pulvere onustum in faciem Caj explosit? Per jocum, ais, explosit. At gravia scelera evadunt ne leves culpæ, quia per jocum fiunt? Quid est illud per jocum? Per jocum diabolicum, inhumanum, caritati, & justitiæ gravissime infestum. An hujusmodi joci a gravissimo reatu excusari queunt? Explosio pulveris, cujus sane vis potentissima est, & vehementissima, tanto impetu Cajm percolit, ut moriturus crederetur. Injuria autem tam atrox, & damnata tam grave, gravis culpa non est? Ubi non sunt non rationes, quibus refutem, sed lacrymæ sanguineæ, quibus deplorem hujusmodi Theologiam?

„Deinde, iterum objicit La-Croix, Silv. Cajet. Sot. „Less. Suar. & alii ex c. *Studeat* dist. 50. requirunt, ut læsio sit gravis; alioquin putant, non posse dici causam, vel occasionem proximam mortis, quod videtur „requiri: læsio autem illa non censetur letalis, si læsus post triduum a vulnere accepto pedibus ambulaverit, ut cum aliis docet Avila; atque ex his facile re-

„sponderetur ad argumenta in oppositum. Jura enim illa „præsumebant culpam gravem, quam hic non intervenisse, satis certum est. “

Resp. Repetit La-Croix, & ea ratione præsertim suam opinionem tuetur, quod in casu proposito culpam gravem non intervenisse, satis certum sit; quæ positio ex mox dictis evidenter falsa est. Læsio non solum fuit gravis, sed gravissima, ut ipsa casus descriptio, & mors inde orta perspicue evincunt. Post triduum vulneris, inquit La-Croix, pedibus Cajus ambulavit, forte a lecto ad scamnum. An gravissima læsio non est, quæ hominem triduo jacere cogit semianimem?

Ex cap. *Studeat* qu. 50. Diaconus a Presbytero fuerat percussus, & simul ex equo ceciderat, & fracta ex casu cervice, non ex percussione extinctus dicebatur.

Nicolaus Papa diligentem hujus facti inquisitionem fieri præcipit, & Presbyterum alia ratione puniendum ab irregularitate liberum enuntiat, si Diaconus ab eo ad mortem percussus non fuerit, sed ex equo cadens cervice fracta interierit. Quod si, inquit Pontifex, veraciter qualicumque percussione istius Presbyteri ille mortuus est Diaconus, nulla hunc ratione ministrare Superditiq. m. re decernimus. At in nostro casu Cajus ex Titii ictu veraciter mortuus est; quia nulla alia hujus mortis causa intervenit. Medici negligentia letalis quidem ictus effectum non impedivit, quem forte impedire poterat, non tamen ictum letalem fecit; sed quia ex natura sua ictus letalis erat, mortem attulit. Ergo Titius irregularitatem contraxit. Id confirmat cap. *Tua* nos t. 2. lib. 5. de cr. ex quo habetur, quod Monachus Sacerdos chirurgiæ peritus, mulieris in gutture tumorem ferro aperuit, ut eam curaret. Sed quia ipsa contra ejus mandatum vento se se incaute exposuit, multo sanguine effuso interiit. Innoc. III. hac de re respondet, quod licet ipse Monachus multum deliquerit, officium alienum usurpasse, quod sibi minime congruebat; si tamen causa pietatis, & non cupiditatis id egerit, & peritus erat in officio chirurgiæ, omnemque studium, quam debuit, diligentiam adhibere, non est ex eo, quod per culpam mulieris contra consuetudinem ejus accidit, adeo reprobandus, quod non post conationem satisfactionem cum eo misericorditer agi possit, ut divina valeat celebrare: alioquin interdicenda est ei sacerdotalis ordinis executio de rigore.

Confer nunc casum Titii cum præsentem. Monachus non parum, sed multum deliquit, quia officium a suo statu alienum exercuit. At Titius multo magis deliquit, quia contra Decalogum peccavit. Monachus nullam mulieri intulit injuriam, Titius gravissimam Cajo. Monachus misericordia movit, ut morbum curaret, Titium jocus diabolicus, ut vulnus inferret. Mors in utroque casu accidit. At in casu Monachi, mulier sua culpa positivam causam attulit morti; in casu Titii, nemo præter Titium ullam positivam causam morti dedit. Nihilominus ex oraculo pontificio Monachus de rigore juris irregularitatem contraxit, a qua ex pontificia solum misericordia, quia & ipse misericors fuit, liberatur. Ergo multo magis Titius in irregularitatem incidit.

A N I M A D V E R S I O XII.

Si vero labores raro &c. permittuntur celebrare cum coadjutore &c.

Quod hic habet Busemb. non solum colligi videtur ex cap. 15. *Illud* qu. 1. cau. 7. ab eo cit. sed clarius colligitur ex cap. 1. *In suis* qu. 2. eadem cau. 7. ubi Alex. II. de Presbytero, qui caduco morbo laborabat, inquit: *Consulamus itaque, ut si frequenter hoc morbo tangitur, ab oblatione, & Missarum celebratione modis omnibus prohibeatur.* Ait frequenter: ergo si raro eo corripiatur, modis omnibus non prohibetur, sed aliquo modo, hoc est adjutore adhibito permitti ab Episcopo potest ut celebret; quod Laym. quoque l. 1. tr. 5. p. 5. cap. 7. num. 3. pag. 141. citatis S. Antonino, Sylv. Nav. & aliis docet. Si vero, subdit Alex. *Dei misericordia convaluerit (quandoquidem non culpa, sed infirmitas est in causa) eum sacrificare jam non interdiciamus.*

Neophyti, ... usque dum judicio Episcopi sufficienter instructi sint.

La-Croix pag. 137. num. 508. ait: „Judæi & infideles „conversi, non ideo sunt irregulares, quia sic nati. „Nam Apostoli ipsi fuerunt tales. Aliud est, si relaberentur in infidelitatem. De Luca in miscell. eccl. „disc. 34. “

Sed hic audienda est Syn. Nicæna, quæ ita loquitur (habetur cap. 1. *Quoniam* dist. 48.) *Quoniam multa sive per necessitatem, sive ex quacunque causa contra regulam gesta sunt, ita ut homines ex vita gentili nuper ad baptizatos, vel instructi statim ad spirituales baptismum, & continuo cum baptizati, etiam ad Episcopatum, vel Presbyterium provecti sunt: recte igitur visum est, de cetero nihil tale debere fieri. Nam & tempora opus est, ut sit*

catechumenus, & post baptismum multa probatione indiget. Evidens namque est apostolicum præceptum dicere: „Non neophytum, ne forte elatus, in iudicium incidat, & laqueum diaboli.“ Quare Judæi, & infideles in adulta ætate recens conversi ad fidem, quidquid contra sentiant, aut sentire videatur La-Croix, sunt irregulares; ejusque ratio a Nicæna Synodo præoccupata, nihil momenti habet. Si autem aliqui a Judæis, & infidelibus nati, ab infantia baptismum susceperunt, cum ad adultam ætatem pervenere, dici non possunt neophyti; quia recens conversi non sunt, ideoque non sunt irregulares, ut recte advertit Bonacina tom. 1. disput. 7. qu. 2. p. 1. prop. 3. ex Nav. Sayr. Avil. Valent. Hen. Suar. Filliæ. Tol. Reg. quod ego accipio, dum in catholica fide eruditi, & educati, in ea constanter perseveraverint. Nam, licet Bonacina loco cit. neophytum appelleret, „qui ex lege Judaica, Mahumetica, vel ethnica nuper conversus est ad fidem christianam in adulta ætate,“ neophytum tamen dicendum censeo etiam hæreticum ab infantia baptizatum, & in adulta ætate ad catholicam fidem recenter conversum.

Nam licet infans hæretici filius per baptismi susceptionem ad veram fidem conversus sit, ab ea tamen defecit, cum ad annos discretionis deductus, errores fidei repugnantes amplexus est; ideoque, dum ad catholicam fidem convertitur, merito neophytus, hoc est recens conversus dicitur.

Illud certum est, hæreticos, quia fidei in baptismo susceptæ rebelles sunt, esse irregulares, imo vero etiam eorum filios, & nepotes, ut fatetur Bonac. disp. 7. cit. qu. 3. p. 7. prop. 1. & 2. idque constat ex cap. 2. *Quicumque* §. 2. tit. 2. lib. 5. in 6. ubi Alex. IV. ait: *Hæretici autem, credentes, receptatores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filii usque ad secundam generationem, ad nullum ecclesiasticum beneficium, seu officium publicum admittantur. Quod si secus actum fuerit, decernimus irritum, & inane:* quod explicans Bonif. VIII. cap. 15. *Statutum*, (tit. cit.) inquit: *Primum, & secundum gradum per paternam lineam comprehendere declaramus, per matrem vero ad primam dumtaxat volumus hoc extendi.*

Hoc sane de filiis, & nepotibus hæreticorum, credentium, & aliorum hujusmodi, qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur, intelligendum esse videtur, non autem illorum, quos emendatos esse constiterit, & reincorporatos Ecclesie unitati, & pro culpa hujusmodi ad mandatum Ecclesie penitentiam recepisse, quam ipsi vel jam persequuntur, vel humiliter persecutioni ejus insistant, vel parati fuerint ad recipiendam eandem.

Quod si filii hæreticorum, etiam si ipsi hæretici non fuerint, sunt tamen irregulares, multo magis irregulares manent hæretici etiam post conversionem, ut notat ipse Bonacina prop. 2. citata, nisi, inquit, dispensetur, aut nisi aliter receptum sit consuetudine in aliquo loco, ut in aliquibus Germaniae locis servari videtur.

ANIMADVERSIO XIV.

Item, si careat oculo, non tamen.... oculo dextero tantum.

Busemb. putat, carentem tantum oculo dextero non esse irregularem.

Bonacina t. 1. disp. 7. q. 2. p. 2. prop. 1. ex unius oculi privatione irregularitatem induci putat sine discrimine; quia privatio unius oculi notabilem parit deformitatem. Quare privatio quoque oculi dexteri irregularem efficere contra Busemb. merito dicitur. Hoc vero confirmatur ex Gelasio Papa, qui cap. ult. *Si evangelica* dist. 55. ait: *Nam illi, cui erutus est oculus, non possunt secundum canones Sacerdotii jura concedi. Neque enim aliquid ei prodest, quod oculum invitus amisit, cum nec volens quisquam oculum amisisse credendus est; nec sacratissimos canones aliquem casum in amissione oculi, qui ad Sacerdotium adipiscendum non impediret, suis excepisse regulis invenimus; sed hoc tantummodo ad prohibitionem suffecisse videmus Patribus, ut qui careret oculo, Sacerdotii officium adipisci non possit.* Canon sine ulla distinctione oculi loquitur, ideoque sine ulla distinctione oculi seu sinistri, seu dexteri accipiendus est.

Qui vero utroque oculo integro præditus est, etiam si sinistro nihil videat, irregularis esse non videtur, dummodo sine indecora faciei conversione oculo dextero canonem commode legere possit; pro qua sententia præter citatos a Busemb. La-Croix pag. 136. num. 500. appellat Nav. Avil. Mol. Suar. Vafq. Sa. Dian. Dicast. Perringh. Laym. Ratio est, quia sola privatio visus etiam in oculo sinistro ex hypothese non impedit officium Sacerdotis, nec, cum oculus integer est, notabilem parit deformitatem. Hinc juxta canonem mox citatum, carentia oculi irregularitatem inducit, non carentia virtutis videndi in oculo. Hinc Alex. III. cap. 2. *Cum de tua* tit. 20. lib. 1. *decr. de electo* ad Episcopatum, cui objectum erat,

quod in oculo maculam haberet, inquit: *De macula vero, Archiepiscopi prædicto mandavimus, ut cum consilio suffraganeorum suorum, quod exinde visum fuerit, exequatur.* Videlicet hujusmodi defectus, si nec officium impediunt, nec notabilem deformitatem contineant, irregularitatem non inducunt.

ANIMADVERSIO XV.

Porro cum dubium est, an quis sit legitimus, non censeatur irregularem.... vult Diana &c.

De natalium defectu Bonifacius VIII. cap. 1. *Is qui*, t. 11. l. 1. in 6. ita loquitur: *Is, qui defectum patitur natalium, ex dispensatione Episcopi licite potest (si ei aliud canonicum non obstitit) ad ordines promoveri minores, & obtinere beneficium, cui cura non imminet animarum; dummodo sit tale, super quo per ipsum Episcopum valeat dispensari. Ad ordines quoque majores, vel beneficia curam animarum habentia, super quibus nequit Episcopus dispensare, sine dispensatione Sedis Apostolicæ promoveri non potest.*

Porro dubium de natalium defectu præcipue in filios expositos cadere solet. De his porro Laym. lib. 1. tr. 5. p. 3. cap. 5. num. 4. ait: *„Expositi filii, quorum parentes ignorantur, ad ordines sine dispensatione promovendi non solent, nec facile debent; cum vehemens suspicio sit, eos ex illegitimo toro natos esse.“* & hanc sententiam communem esse ait apud Covar. & Ugolin. quam citatis multis sequuntur Bonac. t. 1. disp. 7. qu. 2. p. 3. prop. 1. num. 10. & La-Croix p. 137. num. 509. Ratio est, quia ex reg. 45. in 6. *Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit;* atqui teste experientia expositi plerumque consuevere esse illegitimi; cum legitimi exponi non soleant: ergo expositi illegitimi, & consequenter irregulares merito habentur.

Eadem regula in aliis super hac re dubiis adhiberi poterit. Nam cum dubium est, utrum aliquis sit legitimus, dubium quoque est, utrum sit irregularis; quia irregularitas ex Bonif. VIII. cit. sequitur natalium defectum: ergo dubium natalium defectum sequitur dubia irregularitas. „Quilibet, ait Busemb. præsumitur legitimus, donec contrarium probetur.“ Resp. Id verum est quoad personas, quæ illegitimam nativitatem consequuntur, non autem cum periculum est violandæ irregularitatis; in quo casu, cum res dubia est, nec legitimus, nec illegitimus habendus quis est, sed ad cautelam dispensandus est ab irregularitate, priusquam ad ordines, & beneficia ecclesiastica promoveatur, juxta dicta dub. 3. resp. 1. h. cap. 5.

ANIMADVERSIO XVI.

Ex occulto enim non oritur &c.

Ex occulto crimine, excepto homicidio, & censuræ violatione, non oriri irregularitatem, etiam si crimen ipso jure annexam habeat infamiam, ego quoque verius puto. Nam cap. 4. *Ex tenore* t. 11. lib. 1. *decr. Alex. III.* ait: *Ex tenore suarum litterarum accepimus, quod N. Clericus adro deliquit, quod si peccatum ejus esset publicum, degradaretur ab ordine, quem suscepit, & amplius non posset ad superiores ordines promoveri. Verum, quoniam peccatum ipsius fore occultum dixisti, mandamus, quatenus penitentiam ei condignam imponas, & suadeas, ut parte penitentiae peracta, ordine suscepto utatur; quo contentus existens, ad superiores amplius non ascendat. Verumtamen quia peccatum occultum est, si promoveri voluerit, eum non debes aliqua ratione prohibere.* Et cap. ult. h. t. Gregor. IX. ait: *Quæsitum est de Sacerdotibus, vel aliis clericis, qui per reatum adulterii, perjurii, homicidii, vel falsi testimonii bonum conscientie recta perdidit: respondemus, quod si proposita crimina ordine judiciario comprobata, vel alias notoria non fuerint, non debent hi (præter reos homicidii) post penitentiam in jam susceptis, vel suscipiendis ordinibus impediri; qui si non penituerint, monendi sunt, & sub interminatione divini judicii obtestandi, ut in testimonium sue damnationis in susceptis etiam ordinibus non ministrent.*

Atqui perjuri, adulteri, calumniatores, & qui accusant, & non probant ex Stephano Papa cap. 17. *Infames* qu. 1. cau. 6. sunt ipso jure infames: ergo crimina, quæ ipso jure annexam habent infamiam, si homicidium, & censuræ violationem excipias, irregularitatem non inducunt, cum occulta sunt.

Videlicet sicuti gloria ex occultis virtutibus non oritur, ita infamia ex occultis criminibus non existit. Infamia enim est prava, & publica opinio de alicujus criminosa vita, & moribus: ergo crimina quæ ipso jure infamiam annexam habent, eam non inducunt, ideoque ne irregularitatem quidem, nisi sint publica.

ANIMADVERSI O XVII.

Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam honoris, vite, caritatis &c. vel etiam proximi.

Busemb. licet non paucos habeat suæ sententiæ patronos, ut videri potest apud Bonacinam tom. 1. disput. 7. qu. 4. p. 6. prop. 2. num. 10. plures tamen adversarios habet; quos refert, & sequitur ipse Laym. lib. 3. de just. tract. 3. p. 3. cap. 9. num. 3.

Sed missis probabilibus, Busenbaum, & eorum qui cum eo sentiunt; opinio sine ulla dubitatione rejicienda est; quia falso supposito nititur. Idcirco enim docent, mutilatores, & occisores in defensionem honoris, castitatis, bonorum magni momenti non incurrere irregularitatem, quia hujusmodi defensionem inculpatam esse ponunt: hinc Busemb. inquit, *in defensionem inculpatam &c.*

At hujusmodi defensionem esse malam, & culpabilem, contra Busenbaum ostendimus lib. 3. tr. 4. cap. 1. dub. 3. ergo Busenbaum opinio sine dubitatione rejicienda est.

Hinc Greg. IX. mox cit. ait, quod reatus adulterii, perjurii &c., si occulti sint, non inducunt irregularitatem præter reos homicidii. Itaque ab irregularitate incurrenda non excipitur, nisi qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit, vel mutilat invasorem cap. un. Si furiosus t. 4. lib. 5. Clement.

Hæc sunt, quæ in Busenbaum, & La-Croixii doctrinis, mihi animadversione digna visa sunt. Quæ in re illud moneo, non omnia, quæ notari possunt, me animadvertisse, sed præcipua, & plurima. Quæ vere, & recte dicta sunt, a Patre luminum profecta esse, certum est; cui proinde uni honorem, & gloriam adscribo, & haberi volo. Aberrationes, & errata mea sunt, quæ castigari, & reprehendi ex animo cupio. Nam vexationes, & contumelias, quas, si ex præteritis futura conjicienda sunt, & multas, & graves meo capiti imminere jam video, nihil moror. Dummodo adversarii sanam doctrinam intactam relinquant, eorum dictis, ineptisque criminationibus me ne responsurum quidem, in antecessum edico, & denuntio.

F I N I S.

I N D E X R E R U M

qua in Textu Herm. Busenbaum continentur.

A

A bbas. V. <i>Prelatus</i> .	
Abbatissa an possit ferre censuras.	pag. 481
Abbreviatio vitæ an licita.	114
Abortus.	116
Abolutionis sacramentalis forma.	366
Qui sint absolvendi.	405 & seq.
V. <i>Jurisdiclio</i> .	
Abolutio moribundi.	369
Abolutio a censuris.	485
Abolutio a reservatis.	405
Abolutio a suspensione.	496
Abstinentia.	270
An teneatur abstinere carnibus in Quadragesima qui non potest jejunare.	21
Accusator. 268. An, & quis non teneatur alterum accusare.	ibid.
Acedia quid sit. 300. Quale peccatum.	ibid.
Quæ sint ejus filiz.	ibid.
Adoptio.	465
Adulterans quot peccata committat.	20
Quid teneatur restituere.	283
Adulterium quid sit.	128
An, & quando dirimat matrimonium.	452
Advocati officium, & peccata.	266
An possit Advocatus suscipere patrocinium causæ minus probabilis.	ibid.
Ægyptios confutere, quale sit peccatum.	62
Æquivocatione uti an liceat in juramento.	79
Ætas ad jejunium. 211. Ad matrimonium. 466. Ad ordines. 437. Ad sponsalia.	ibid.
Affinitas quid sit. 466. An, & quæ dirimat matrimonium.	466
Aggressorem iniquum, & quomodo liceat occidere.	115
Altare quando exsecratur.	354
Ambitio quid sit, & quale peccatum.	297
Amentibus an licite dentur carnes die veneris. 15. An iisdem licite diebus festis imponantur opera servilia.	ibid.
An quis licite eos irriter ad blasphemandum.	ibid.
An possit iis dari communio in articulo mortis.	338
Amicus, an, & quam graviter peccet, si amico invito quid auferat.	136
Amor filiorum in parentes.	108
Amplexus extra matrimonium an, & qualia sint peccata.	127
Antichristis quomodo licita.	173
Apostasia.	35
Apostata.	196
Appellatio reorum.	270
Approbatio Sacerdotis quid sit.	402
A quo petenda.	403
Archiepiscopus. V. <i>Episcopus</i> .	
Argentarii peccata.	271
Ars notoria quæ sit.	63
Artifices.	52
Horum obligatio.	165. 166
Aspectus obsecni qualia sint peccata.	127
An, & quando liceant inter conjuges.	ibid.
Asscuratio quid sit.	211
Astrologia naturalis.	62
Attritio.	367
Avaritia quid sit, & quale peccatum.	296
Quæ sint ejus filiz.	ibid. & seq.
Aurifaber. V. <i>Argentarius</i> .	
Aurigarum obligatio.	166
Aurigæ Catholici an licite vehant annonam ad castra hæreticorum.	52
Avus quid debeat nepotibus.	109

B

B aptismus. 315. Quæ sit ejus materia. <i>ibid.</i> Quæ forma. 316. Quis minister. <i>ibid.</i> An duo possint simul unum baptizare. 317. Quod sit subiectum Baptismi. <i>ibid.</i> An possit aliquando repeti, & qua forma. 317. Quinam sub conditione baptizandi. <i>ibid.</i> Quæ sint fervanda circa caeremonias Baptismi. 318	
Bellum. 116. Bellum defensivum quibus gerere liceat.	

Quibus offensivum. <i>ibid.</i> An liceat contra bellum justum se defendere. 116. Belli justitia quomodo Principi indaganda. 117. In bello justo an liceat in auxilium advocare infideles. <i>ibid.</i> An liceat eisdem in bello justo juvare. <i>ibid.</i> Quid liceat in bello justo. <i>ibid.</i>	
Beneficiati an, & quando obligentur ad horas canonicas. 237. An ad restitutionem fructuum, si horas omiserint. <i>ibid.</i> An sint absolute domini suorum proventuum. 238. Obligati ad Missas an possint pro iis accipere stipendium. 251. & seq.	
Beneficium ecclesiasticum quid sit. 233. Quotuplex. <i>ibid.</i> Quomodo acquiratur, & conferatur. 234. Quæ requirantur qualitates ad illud accipiendum. <i>ibid.</i> Quæ intentio. <i>ibid.</i> An liceat plura beneficia possidere. <i>ibid.</i> & seq. Quibus modis amittatur. 235. An liceat ea permutare. 236. Beneficii resignatio quid, & quotuplex. 235	
Bestialitas quale sit peccatum.	128
Bibliopola.	271
Bigamia.	502
Blasphemia quid sit, & quotuplex.	77
Bona hostibus erepta ad quem pertineant.	117
Bona inventa quibus sint restituenda, vel danda.	143
Bona necessaria, & superflua.	41
Bulla Cœnz.	487. & seq.

C

C æremoniz Baptismi. 318. Confirmationis. 326	
Calix quando exsecratur.	355
Cambium quid sit. 169. Quot sint genera cambiorum, & an ea licita.	170
Canonicatus an sint beneficia compatibilia.	233
Cantiones inhonestas canere quale sit peccatum.	234
Capitulares.	225
Captis in bello an liceat fugere.	117
Captivis Christianis an liceat remigare in triremibus Turcarum.	52
Carceris effractio an licita.	270
Carnis efus.	32. 210
Cartusianus edens carnes quale peccatum committat.	
An liceat illi aliquando vesci carnibus.	114
Castitatis votum.	91
Casuum reservatio quid sit. 404. Quis habeat potestatem reservandi casus. <i>ibid.</i> Qui absolviendi ab eis. 405. Casus reservati Clem. VIII. <i>ibid.</i>	
Catholicis an in Germania liceat communicare cum hæreticis.	485
Caupones.	52
Celebrare Missam quando liceat. 353. Quoties. <i>ibid.</i> Quo loco. 354. Quæ sint ad celebrationem requisita. 354. V. <i>Missæ</i> .	
Censura ecclesiastica quid sit. 480. Quotuplex. <i>ibid.</i> Qui possint ferre censuram. <i>ibid.</i> Qui eadem affici. 481. Ob quam causam possit ferri. <i>ibid.</i> Qui possint ab ea absolvere. 482. Quomodo hæc absolutio danda. <i>ibid.</i>	
Census.	241
Caritas Dei. 38. Caritatis Dei præcepto quid præcipiatur. <i>ibid.</i> Quando obliget. <i>ibid.</i>	
Caritas erga proximum quid præcipiat, & prohibeat. 40. Ejus ordo. <i>ibid.</i>	
Chirographa, & credita aliorum emere an liceat.	168
Chiromantia.	62
Chirurgorum obligatio, & peccata.	271
Choreæ.	127
Clausura monialium.	226
Clerici qui dicantur. 233. An teneantur legibus civilibus, & puniri possint a Principe sæculari. 15. An teneantur ad residentiam. 235. Quid possint circa dispositionem fructuum suorum beneficiorum. 240. An possint testari de redditibus eorundem. 241. Quis sit eorum habitus. <i>ibid.</i> Quæ actiones, artes, officia eis prohibeantur. <i>ibid.</i> Quæ negotiatio. 169	
Codicillus quid sit.	193
Cœmeterium quibus casibus violetur.	354
Cognatio consanguinitatis. 465. Hujus gradus. <i>ibid.</i>	
Cognatio legalis, & spiritualis.	465. & seq.
Collatiuncula die jejunii.	210

Co-

Colono quando de pensione remitti debeat, eademque possit augeri.	108
Commodatum quid sit. 165. Commodator an possit ante tempus definitum repetere commodatum.	<i>ibid.</i>
Communio. V. <i>Eucharistia</i> .	
Communio paschalis. 341. Ubi hæc sumenda. <i>ibid.</i> An possit communicare qui dubitat, an comendo mediam noctem excefferit.	4
Communitio votorum.	93
Comœdiæ turpes.	127
Concio. 102. Ubi, & quanta obligatione audienda. <i>ibid.</i> Conciones hæreticorum an liceat audire. <i>ibid.</i> Concionari pro pretio an sit simonia.	69
Concionatorum obligatio.	42
Conductio, & conductor.	170
Confessarii officium. 405. Confessarii Principum &c. ad quid obligentur.	406
Confessarii quarta sit obligatio audiendi poenitentes. 407. Quæ scientia requiratur in Confessario. <i>ibid.</i> An possit Confessarius uti notitia in confessione accepta.	424
Ejus approbatio quid sit. 402. A quo petenda. <i>ibid.</i> Ejus jurisdictio quid, & quotuplex: unde. 403	
Quomodo ipsi cum divinatoribus, magis &c. agendum.	64
Quomodo cum reis.	270
Confessio sacramentalis. 368. An debeat esse integra materialiter.	<i>ibid.</i>
Quale examen ad eam prærequiratur.	369
Quando sufficiat integritas formalis. 370. An debeat esse vocalis.	<i>ibid.</i>
An secreta. <i>ibid.</i> An vera.	<i>ibid.</i>
Quando sit invalida. 370. Quando iteranda.	<i>ibid.</i>
Confessionis præceptum quos, & quam graviter obliget.	424
An ei satisfiat per confessionem invalidam, & venialium.	425
Confessionis sigillum.	422
Confirmatio quid sit, & quæ ejus materia. 325. Quæ forma. <i>ibid.</i> Minister, & subjectum. <i>ibid.</i> Necessitas, & cæremonia.	<i>ibid.</i>
Conjuges ad quid obligentur erga se mutuo. 110. Conjugal actus an sit licitus. 440. An præceptus.	451
Conscientia quid sit. 1. Quæ sit recta, quæ erronea. <i>ibid.</i> & 3. An utraque obliget.	<i>ibid.</i>
Conscientia practice dubia quid sit, & an peccet, qui cum ea operatur. 3. Quid in ea agendum.	<i>ibid.</i>
Conscientia speculative dubia.	3
Conscientia scrupulosa.	12
Consilium.	13
Consuetudo blasphemandi. 77. Jurandi.	79
Contemptus formalis quid sit.	292
Contractus quid sit. 163. An dolo, errore, vi, metu factus sit validus. <i>ibid.</i> Qui nequeant contrahere.	<i>ibid.</i>
Contritio quid sit, & quotuplex. 367. Qualis requiratur ad Sacramentum poenitentia.	<i>ibid.</i>
Contumelia quid. 202. Quale peccatum. <i>ibid.</i> An qui per contumeliam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, & quomodo.	<i>ibid.</i>
Cooperatio ad damnum alterius. 141. Ad peccatum.	170
Correptio fraterna. 42. Ejus materia. <i>ibid.</i> Præceptum correptionis quando obliget. <i>ibid.</i> Quando facienda.	<i>ibid.</i>
Quos obliget; & quis ordo in ea servandus.	<i>ibid.</i>
Crapula quibus casibus teneatur mortalis.	267
Credere quid teneamur necessitate medii, præcepti, explicite, implicite.	28
Creditoribus solvendum est ordine.	146. 147
Curatela quid sit, & Curator. 192. Ejus officium.	<i>ibid.</i>
Qui nequeant esse Curatores.	<i>ibid.</i>
Curiales.	267. & seq.
Curiositas in aperiendis, & legendis alienis literis, vel scriptis.	298

D

Dæmonis invocatio.	61. & seq.
Debitum conjugale.	451
Debitorum obligatio.	146. & seq.
Decalogi præceptum primum. 61. Secundum. 77. Tertium. 100. Quartum. 108. Quintum. 153. & seq.	
Sextum. 114. Septimum. 179. & seq. Octavum. 135.	
Nonum, & decimum.	204
Degradatio quid sit, & a quo fieri possit. 496. Quam ob causam.	<i>ibid.</i>
Delectatio morosa quid sit. 284. An semper sit peccatum. <i>ibid.</i> Quomodo delectatio mortalis sit confitenda. <i>ibid.</i> An voluntas teneatur delectationem carnalem positive reprimere.	<i>ibid.</i>
Deposito quid sit, & a quo fieri possit. 496. Quam ob causam.	<i>ibid.</i>
Deposito.	165

An depositario liceat uti deposito.	<i>ibid.</i>
An, & quando teneatur depositarius ad restitutionem, si depositum perierit.	166
Derisio.	300
Desiderium quid sit.	283
An, & quando sit peccatum.	<i>ibid.</i>
Desperatio quale sit peccatum.	38
Detractio quid sit, & quotuplex.	202
Quale peccatum. <i>ibid.</i> Detractionem audiens, an, & quando graviter peccet; & an teneatur ad restitutionem famæ.	203
Dilectio inimicorum. 40. Quid teneamur inimicis præstare.	<i>ibid.</i>
Discipulorum obligatio.	111
Discordia.	297
Dispensandi potestas quibus conveniat. 32. Quando inferior possit dispensare in lege Superioris. <i>ibid.</i> Dispensatio quando vim amittat. <i>ibid.</i> Quando, & quomodo petenda ex S. Poenitentia.	23
Dispensatio in observatione festorum. 101. In jejunio. 211. In juramento, & lege. 22. In impedimentis matrimonii. 21. In votis.	22
Dispensare pro pretio in voto, juramento &c. an sit simonia.	69
Disputatio cum hæreticis.	35
Distractio in horis canonicis. 239. In aliis exercitiis spiritualibus.	<i>ibid.</i>
Divinatio quid, & quotuplex. 61. Quale peccatum.	62
Divinatio e somniis, voce, animo &c. an, & quando sit licita. <i>ibid.</i> Cum divinatoribus, magis &c. quomodo Confessario sit agendum.	64
Divortium an fieri possit. 452. Quibus causis.	<i>ibid.</i>
Dolor de peccatis.	367
Dolus in verbis, & facto.	297
Domini quomodo sint famulis obligati.	110
Donatio acceptata quale jus conferat. 165. Quibus casibus possit revocari.	164. & seq.
Donationes bonorum factæ ex ingredientibus religionem an sint validæ.	194
Donatio mortis causa quibus competat, & quando revocari possit &c.	<i>ibid.</i>
Donari qui non possint.	164
Dubitatio temeraria quale sit peccatum.	202
Dubium quid sit. 2. Practice dubius circa aliquod opus quomodo debeat se resolvere. 16. & seq. An in dubio tutior pars eligenda. 4. Dubium de horis canonicis. 236. Dubium de lege. 4. 14. Dubium de jejunio. 4. De juramento. <i>ibid.</i> De valore matrimonii.	<i>ibid.</i>
De voto.	<i>ibid.</i>
Duellum quid sit, & an liceat. 116. Quis duellantes possit absolvere.	482

E

Ebrietas quid sit, & quale peccatum. 50. An licitum sit alium ad ebrietatem inducere. 299. Quæ sit plena ebrietas.	300
Ecclesia quibus casibus violetur. 354. An in violata Ecclesia liceat celebrare, & mortuos sepelire. <i>ibid.</i> Quando execretur Ecclesia. <i>ibid.</i> An ea polluta, & execrata etiam altaria sint polluta, & execrata.	<i>ibid.</i>
Ecclesiasticus. V. <i>Beneficiatus</i> , & <i>Clericus</i> .	
Eleemosyna. 41. Quando quis eam dare teneatur. <i>ibid.</i> Ex quibus bonis. <i>ibid.</i> An debita pauperibus trivialibus. <i>ibid.</i> An Religiosis. <i>ibid.</i> An filiis, uxoribus, servis liceat dare eleemosynas. 42. An tutoribus, & curatoribus.	<i>ibid.</i>
Emphyteusis.	170
Emerere die festo.	103
Emptio.	167
Emptori an liceat emere vilius, quam res valeat, & seq. Res emptæ cui pereat ante traditionem.	168
Episcopus an peccet, si Sacerdoti idoneo neget approbationem. 403. An habeat potestatem ferendi censuras.	481
An teneatur novas leges pontificias promulgare. 14. In quibus matrimonii impedimentis possit dispensare. 468. An possit dispensare in præviis proclamationibus matrimonii. 370. An in votis subditorum. 94. An censuris, aliisque poenis cogere subditos ad sacrum in parochia audiendum.	103
Episcopi residentia.	235
Error an, & quando dirimat matrimonium.	465
Evagatio mentis.	265
Eucharistia quid sit. 329. Ejus materia. <i>ibid.</i> Qualis debeat esse panis in materia. <i>ibid.</i> & seq. Quale vinum.	330
An vino consecrando sit necessario miscenda aqua. 330. An, & quomodo materia debeat esse præsens consecranti. 331. An debeat esse certa, & a consecrantis in-	

- intentione, & individuo determinata, *ibid.* Forma consecrationis. 332
 Quamdiu Christi corpus maneat in Eucharistia. 332.
 Ad quem spectet Eucharistiae dispensatio. 336. Quo ritu sit dispensanda. 337. An, & quando liceat eam sibi ipsi dare. *ibid.* In quibus casibus regulares eam licite dent in articulo mortis, & paschate. *ibid.* Quid requiratur in Ministro ad licitam administrationem Eucharistiae. *ibid.*
 Quomodo deferenda ad infirmos. *ibid.*
 Ubi asservanda. 338. Quae dispositio animae requiratur in suscipiente. *ibid.*
 Quae corporis. 339
 Quae, & quanta sit obligatio eam sumendi. 340. & *seq.*
 Examen quale praerequiratur ad integritatem confessionis. 368
 Examen ordinandorum. 436
 Excommunicatio quid sit, & quoduplex. 485. Ob quam causam incurratur excommunicatio minor. *ibid.* Quis hujus effectus. *ibid.*
 Excommunicatio major quos habeat effectus. *ibid.* Ob quas causas haec incurratur. 487. & *seq.* Quae excommunicationes non sint reservatae. *ibid.* Quae sint reservatae Episcopis. *ibid.* Quae Papae extra Bullam Coenae. *ibid.* Quae eidem per Bullam Coenae. *ibid.* & *seq.*
 Excommunicatio percussoris Clericorum quomodo intelligenda. 488
 Excommunicatus toleratus, & non toleratus quis. 497.
 Cum excommunicato non tolerato communicare, quale sit peccatum. 486. An aliquando liceat. *ibid.*
 Executores testamenti. 223
 Exsecratio quid sit, & quando fiat. 354
 Extrema unctio quid sit. 432
 Quae ejus materia remota, Proxima. *ibid.*
 Quibus danda. *ibid.*
 Quis ejus Minister. *ibid.*
 Quis effectus. 433

F

- F**allacia. 297
 Fama. 202. Ejus restitutio. *ibid.*
 Quae excuset ab hac restitutione. 204
 Famulus quomodo sit obligatus suo domino. 110. An ad rem illicitam possit prestare famulatum. 52. An, & quam graviter peccet, si ei invito quid auferat. 137. An teneatur ad restitutionem. *ibid.*
 Festis quoniam opera praecipiantur. 102
 Quae excuset ab observatione festorum. 103
 Feudum. 52
 Fideicommissum. 193
 Fidejussio quid. 172. Fidejussoris obligatio. *ibid.*
 Fides. 28. An aliquando liceat veram fidem exterius negare, aut falsam profiteri. 32. An fidem dissimulare. *ibid.* An, & quomodo tegere. 32. Fidei praecipuum quando obliget. 30. & *seq.* Qui teneantur ad externam fidei professionem. 39. Quae sint professiva signa fidei. 32
 Fili qui quem amorem, reverentiam, & obedientiam debeant parentibus. 108. An, & quam graviter peccet, si parentibus invitis quid auferat. 136. & *seq.*
 Item, si quid male expendant. *ibid.* An teneantur ad restitutionem, 137. An possint contrahere. 146
 Feminarum carminatricum benedictiones. 63
 Forensia opera an festo die prohibita. 101
 Forma abolutionis sacramentalis. 366. Abolutionis a censuris. 600. Consecrationis Eucharistiae. 332
 Fornicatio quid sit. 127. Fornicatio sponse. 128. Cum filia confessionis. *ibid.*
 Frater an teneatur fratri, vel sorori in necessitate subvenire. 109. Fraternalis correptio. 42
 Fraus. 297
 Fructus industriae qui dicantur. 144
 Fuga reorum. 270
 Furem nocturnum, & diurnum an, & quando liceat privata auctoritate occidere. 115. An idem Clericis, & Religiosis liceat. *ibid.*
 Furtum quid sit. 135. Quale peccatum. *ibid.* An furetur, qui alienum accipit in iustam compensationem. 136. Quae sit in furto sufficiens quantitas ad mortale peccatum. *ibid.* Furta plura minuta an simul sumpta peccatum mortale constituent. *ibid.* Furta amicorum, & domesticorum an, & quando sint peccata. *ibid.*

G

- G**audere, & delectari de malo sub conditione an, & quando sit peccatum. 283
 Generales ordinum an possint ferre censuras. 480
 Generationem pro iis an liceat aliquando impedire. 451
 Gloria vana quale peccatum, & quoduplex ea peccetur. 297
 Gratitude. 165
 Gravidus an liceat petere, & reddere debitum. 401
 Gula quid sit, quale peccatum. 299. Quae sint ejus filiae. *ibid.*

H

- H**abitus clericalis. 241
 Heredis commoda, jura, & obligationes. 197. Intra quod tempus debeat exequi defuncti voluntatem. 195. Qui possint institui heredes. 196
 Heredum divisio. *ibid.* Quantum debeatur heredibus necessariis. *ibid.* Qui succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irritato. 197. An possint adire hereditatem, quando testamentum factum est sine solemnitatibus. 193
 Hereditatum renunciatio. 194
 Haereticus quid sit. 35. Ejus periculo se exponere quale sit peccatum. *ibid.*
 Haereticus quis. *ibid.* An haeretici obligentur praeceptis Ecclesiae. 15
 An praecipto Confessionis. 424
 An liceat legere eorum libros. 39
 An cum illis disputare. *ibid.*
 An sacris eorum interesse. 32
 Herus an teneatur famulo infirmo dare salarium. 110
 Homicida. 145
 Homicidium. 114
 Homicidium conjugis an, & quando dirimat matrimonium. 465
 Honor. V. Fama.
 Horae Canonicae. 236. Qui ad eas obligentur. *ibid.* Quanta haec sit obligatio. *ibid.* & *seq.* An teneatur ad restitutionem fructuum, qui Horas omisit. 237. Quibus ea fieri debeat. *ibid.* Quae a recitatione Horarum excusent. 238. Quomodo Horae sint recitandae. *ibid.*
 Humanæ carnis usus. 299
 Hypocritis. 297
 Hypotheca. 172. & *seq.*

I

- I**aculantia. 297
 Idololatria quid, & quoduplex. 62
 Jejunium ecclesiasticum. 209. & *seq.*
 Quae causae ab eo excusent. 210. & *seq.*
 Ignorantia an excuset a transgressione praecepti. 21
 Illegitimus an sit irregularis. 437
 Illusio. 316
 Impedimenta matrimonium impediunt tantum. 462
 Impedimenta idem dirimentia. 464
 Imprecari aliis damonem, grandinem, &c. in ira, quale sit peccatum. 77
 Incestus quid sit. 128
 An impediatur matrimonium. 465
 Indulgentia quid sit, & quid ad ejus valorem requiratur. 372
 Quoduplex, & quomodo differat a Jubilæo. 373. Quae conditiones requirantur ad lucrandas Indulgentias. 372
 Infamia. V. *Depravatio*.
 An liceat alium infamare ad vitanda gravia tormenta. 203
 An liceat infamare seipsum. *ibid.*
 Infantibus an dari possint carnes die Veneris. 15
 An infantes ethnicorum licite baptizentur invitis parentibus. 317
 Infideles an obligentur praeceptis Ecclesiae. 15. An liceat interesse sacris infidelium. 32
 Infidelitas quoduplex sit. 35
 Inimicorum dilectio. 40
 Injuria materialis quae sit. 141
 Formalis. *ibid.*
 An obligetur ad restitutionem, qui intulit injuriam tantum materiale. *ibid.*
 An qui formalem. *ibid.*
 Innocentem an aliquando liceat occidere. 115
 Inobedientia. 225. V. *Obedientia*.
 Inquietudo. 297
 Inquisitio Judicis. 264
 Insidiis an uti liceat contra hostem. 117
 Intentio virtualis quae sit. 310
 Intentio satisfaciendi praeceptis, voto, juramento, &c. an requiratur ad eorum impletionem. 19
 Inter-

Interdictum quid sit, & quotuplex.	499
Qui sint ejus effectus.	<i>ibid.</i>
Quis possit ferre censuram interdicti.	500
Quis eandem tollere.	501
Integritas Ordinum.	437
Inventarium bonorum.	197
Invidia quid, & quale peccatum.	297
Quæ sint ejus filiz.	<i>ibid.</i>
Ira quid sit, & quale peccatum.	300
Quæ sint ejus filiz. <i>ibid.</i> In ira nominare mortem Dei, septem Sacramenta, dæmonem, &c. quale peccatum.	<i>ibid.</i>
Irregularitas quid sit, & quotuplex.	501
Qui sint ejus effectus.	<i>ibid.</i>
Quomodo incuratur.	<i>ibid.</i>
Quomodo tollatur.	<i>ibid.</i>
Quæ sint irregularitates ex delicto.	503
Quæ ex defectu.	502
Irreligiositas quotuplex sit.	67
Irritatio directa votorum.	93
Indirecta.	<i>ibid.</i>
Jubilæum.	373
Judæi. 35. Quibus casibus cum iis non liceat communicare.	<i>ibid.</i>
Judex. 264. Quid in eo requiratur. <i>ibid.</i> Quid ei servandum circa inquisitionem. <i>ibid.</i> & <i>seq.</i> Quid liceat circa torturam. 265. Quid servandum circa sententiam, & poenam. <i>ibid.</i> Ad quid obligetur Judex, qui tulit sententiam injustam. 266. Quid liceat circa munera. <i>ibid.</i>	264
Judicium legitimum.	201
Judicium temerarium.	79
Juramentum quid sit. 78. Quotuplex.	<i>ibid.</i>
An, & quando sit licitum.	<i>ibid.</i>
An in eo uti liceat æquivocatione.	<i>ibid.</i>
Juramenti promissorii quanta sit obligatio. 80. Quomodo tollatur obligatio juramenti per irrationem. 81. Quomodo per dispensationem, commutationem, & remissionem. <i>ibid.</i> An quis obligetur juramento, de quo dubitat, an sit omisum.	4
Jurandi formulæ.	78
Jurisdicctio Confessarii quid sit, & quotuplex, & unde eam habeat.	403
An Jurisdictione dubia liceat absolvere.	404

L

Lactare an mater teneatur prolem lacte proprio.	109
Lacticia.	210
Lectio obsecrorum.	127
Legatum quid. 195. Legata in pias causas an Religiosus executor possit applicare suo Monasterio.	<i>ibid.</i>
An Legata possint commutari in alium pium usum. <i>ib.</i>	<i>ibid.</i>
Legata pia quæ dicantur.	15
Legislator an suis legibus obligetur.	15
Lex. 13. Legis positivæ vis, & substantia an dependeat ab acceptatione communitatis. 14. An Lex humana obliget sub peccato, & quali.	<i>ibid.</i>
Quæ personæ Legibus obligentur.	15
An ignorantia excuset a transgressionem Legis. 21. An metus.	<i>ibid.</i>
An dispensatio.	<i>ibid.</i>
Per quot annorum præscriptionem Lex aboleatur. 14. V. <i>Præceptum.</i>	14
Libellaticus contractus.	171
Libellus famosus.	204
Liberi ad quid obligentur erga parentes. 108. & <i>seq.</i>	108
An peccarint, & obligentur, si parentibus inficiis contraxerint sponsalia.	442
An, & quam graviter peccent, si iisdem invitis quid auferant.	136
Libertas. 4. Regula, qua cognosci possit, an quis sit in possessione suæ libertatis.	<i>ibid.</i>
Libri hæreticorum an, & qui prohibeantur. 35. 482	35
Libros obscenos edere quale sit peccatum.	127
Litaniz.	238
Litteras alienas aperire, & legere, an & quale sit peccatum.	298
Litteræ dimissorias.	437
Locatio.	170
Locator an possit conductorem re conducta privare ante tempus præfinitum.	<i>ibid.</i>
Ludere chartis, aleis, an liceat Clericis, Religiosis.	171
Lusus.	<i>ibid.</i>
Lusor quando teneatur ad restitutionem.	<i>ibid.</i>
Quando leviter, quando graviter peccet.	<i>ibid.</i>
Luxuria. 298. Ejus filiz.	<i>ibid.</i>
Ejus actus, seu peccata quotuplicia sint. <i>ibid.</i> Luxuriz consummatæ species naturales. 127. Species contra naturam.	128

M

Magia. 63. Quomodo Confessario cum Magis agendum.	64
Magistratus obligatio.	42
Maledictio.	300
Malefactorem an, & quomodo liceat occidere. 114. & <i>seq.</i>	114
Maleficium quid. 63. Quotuplex.	<i>ibid.</i>
Quibus remediis uti liceat contra maleficia.	<i>ibid.</i>
Maritus ad quid obligetur erga uxorem.	110
An etiam in adulterio deprehensam licite occidat.	115
Mater quid debeat filiis.	109
Optans filiabus mortem quomodo excusari possit.	41
Materia levis sub mortali præcepto.	14
Matrimonium quid sit. 449. Quæ illius materia, forma, minister. <i>ibid.</i> An ejus usus sit licitus. 450. An præceptus. 451. An debitus.	<i>ibid.</i>
An Matrimonium valide voveatur.	91
Matrimonii contractus ex gravi metu factus an sit irritus. 163. An liceat contrahere matrimonium cum habente votum castitatis. 464. An cum hæretico 35. An possit solvi Matrimonium.	452
Quæ sint impedimenta Matrimonium impediuntia tantum.	463. & <i>seq.</i>
Impedimenta dirimentia.	464
Matrimonii proclamationes præviz. 464. & <i>seq.</i> An coram Parocho contrahendum, & quo. 466. Quid de hæreticis, quoad hæc, censendum. 467. Matrimonii consummatio, an prohibeatur ante benedictionem.	464
Matrimonium invalidum quomodo revalidandum.	468
In impedimentis a quo possit dispensari.	<i>ibid.</i>
Ob quas causas.	<i>ibid.</i>
Medicorum obligatio.	271
Mendacium in confessione.	311
Meretrix.	127
Metus.	21. 41
Militum peccata.	117
Militans bona fide quid teneatur restituere.	144
An, & quando possit seipsum indirecte occidere.	114
Minister Sacramentorum.	310
Quid in eo requiratur, ut det valide Sacramentum. <i>ibid.</i> & <i>seq.</i> Quid ut licite.	<i>ibid.</i> & <i>seq.</i>
Minister Baptismi.	316
Confirmationis.	325
Eucharistiz.	337. & <i>seq.</i>
Pœnitentiz.	402
Extremæ Unctionis.	432
Matrimonii.	449
Minorum bona quomodo Tutori, & Curatori administranda.	192
An Minores juribus sibi acquisitis possint renuntiare, & quandiu teneantur subesse Curatori. <i>ibid.</i> An possint contrahere.	163
Miraculi fictio.	61
Misericordia corporalis.	41
Spiritualis.	42
Missæ quid. 351. Quæ sit obligatio Sacerdotum circa illam. <i>ibid.</i> Quando liceat eam celebrare. 352. & <i>seq.</i> Quoties. <i>ibid.</i> & <i>seq.</i> Quo loco.	354
An eam aliquando liceat interrompere. 353. & <i>seq.</i> Quæ sint requisita ad Missam. 355. An quis festis diebus eam teneatur audire. 102. Ubi, & utrum in parochia. <i>ibid.</i> Quæ excusent ab auditione Missæ. 104. Facere Missas pro pretio an sit simonia.	66
Molitorum obligatio.	166
Mollities.	128
Monachus. V. <i>Religiosus.</i>	223
Monasterium.	196
Moniales an obligentur ad Horas canonicas.	236
Monopolia quid sint, & an licita.	168
Monstrum an sit baptizandum.	317
Montes pietatis qui dicantur, & an liciti.	166
Moribundi absolutio.	369
Mortem optare an liceat sibi, vel alteri.	41
Mulierum ornatus.	51
Mutilatio sui ipsius an, & quando sit licita. 114. An, & quid debeat restitui pro injuria per mutilationem corporis illata.	145
Mutuum quid. 166. An liceat petere mutuum ab usurario.	167
Mutuatarii, & mutuantis obligatio. 166. V. <i>Usura.</i>	

N

Nauta Catholico an liceat vehere annonam ad castra hæreticorum.	52
Nautarum obligatio.	166
Necromantia.	61
Negotiatio quid sit, & quibus illicita.	169

Neo-

Neophytus an sit irregularis. 502
 Notarii obligatio, & peccata. 267. & seq.
 Novitii an obligentur ad Horas canonicas. 236
 An possint valide testari. 196
 Ad quid obligetur, qui novitium abduxit a religione. 146
 Nundinae. 191. V. *Mercatus*.

O

Obedientia cordis. 297
 Obedientia filiorum erga parentes. 108
 Obedientiae votum. 225
 Observantia vana quid sit. 62. & seq.
 Quotuplex. *ibid.* Quale peccatum. *ibid.*
 Unde possit cognosci. 63
 Obsides an liceat occidere. 116
 Occasio proxima peccandi. 367
 Occisio iniqui aggressoris. 115
 Innocentis. *ibid.* Malefactoris. *ibid.*
 Uxor in adulterio deprehensa. *ibid.*
 Sui ipsius. 114. An, & quid debeat restitui pro injuria per occisionem illata. 145
 Odium Dei. 38
 Odium proximi. 39
 Oleum benedictum. 432
 Opera diebus Dominicis, & festis praecepta. 102. Prohibita. 101
 Opificum variorum peccata. 271
 Opinio probabilis. 3
 Oratio Dominica. 28
 Ordines militares an, & qui ex eis sint religiosi. 223
 Ordinis Sacramentum quid sit. 436. Quotuplex. *ibidem.*
 Quae ejus materia. *ibid.* Quae requirantur ad validam, & licitam ordinationem. 437
 Ordines sacros suscipiens an, & quomodo voveat castitatem. 91. A quo Episcopo quis possit ordinari. 436. & seq.
 Ornatus mulierum. 51
 Oscula extra matrimonium an, & qualia sint peccata. 127

P

Pactum cum demone. 61. & seq.
 Papa quam habeat potestatem ferendi censuras. 481
 An ipse possit eas incurrere. *ibid.*
 In quibus impedimentis matrimonii possit dispensare. 468
 An possit dispensare in omnibus votis. 94
 An sine justa causa. 22
 Parentes quid debeant filiis. 109
 An possint filios exheredare. *ibid.*
 Eorum obligatio. 40. 42
 Parens non tenetur omnia bona relinquere liberis. 109
 Parochus an habeat potestatem ferendi censuras. 481
 An possit dispensare in votis subditorum. 94
 An absolvere ab excommunicatione minore. 403
 An asciscere cooperatores non approbatos. *ibid.*
 Parochus religiosus an obligetur ad regulas sui ordinis. 223
 Parochiani an teneantur Dominicis, & festis majoribus audire sacrum in Parochia. 103. & seq.
 An invitis Parochis possint confiteri mendicantibus. 424. & seq.
 Pastorum obligatio. 111
 Patrini Baptismi qui sint, & quod eorum officium. 319
 Patrini Confirmationis. 326
 Patronatus jus quid, & quotuplex. 234
 Patronus quando teneatur praesentare, beneficio vacante. *ibid.*
 Pauperi quando quis teneatur subvenire. 41
 Pauperem se fingens, itaque extorquens eleemosynam, an obligetur ad restitutionem. 145
 Paupertas religiosa. 224
 Peccatum quid sit. 283
 Quae peccata distinguantur specie. 285
 Quae numero. *ibid.*
 Quid sit peccatum mortale, & veniale. 291
 Quae ex genere suo sint mortalia, quae venialia. *ibid.*
 Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale. *ibid.*
 Quibus modis ex genere suo veniale transeat in mortale. *ibid.* & seq.
 Venialia an possint reservari. 404
 An veniale, cui annexa est censura, possit omitti in confessione. 485
 Peccata capitalia. 296. & seq.
 Peccato alterius an liceat materialiter cooperari. 52
 Pecuniam adulterinam non licet exponere. 241
 Pensio quid, & quotuplex. 236
 Pensionarius. 241

Peregrini qui dicantur. 15
 An teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt. *ibid.*
 An teneantur implere praecepta sui territorii, antequam ab eo discedant. *ibid.*
 An obligentur praeceptis locorum, in quibus morantur. *ibid.*
 An censuris. 481
 An praeceptis juris communis. 104
 An possint peregrini coram Parocho loci contrahere matrimonium. 467
 Perjurium. 79
 Pertinacia. 297
 Pharmacopaeorum obligatio. 271
 Philtrum. 63
 Physiognomia. 62
 Pignus. 172
 Pingere an sit opus servile. 101
 Pingere turpia quale peccatum. 127
 Piscari an servile. 101
 Piscatio prohibita an inducat obligationem restitutionis. 144
 Poena legis adjecta. 14
 Poena simoniz. 69
 Poena usurariorum. 167
 Poenitens an teneatur poenitentiam acceptare, & implere. 371
 An satisfaciatur, si eam impleat in statu peccati mortalis. *ibid.*
 Poenitentiae Sacramentum. 366
 Quae sit ejus materia. *ibid.* Quae forma. *ibid.* Qualis ad eam requiratur contritio. 367. Qualis confessio. *ibid.*
 Satisfactio. 371
 Poenitentiam in confessione injunctam quis possit commutare. 372
 Pollutio quid. 128. An aliquando liceat eam procurare. *ibid.* & seq.
 An quis actionem licitam teneatur omittere, si praevideat inde naturaliter secuturam. 129
 Facta in somno an, & quando sit mortalis. *ibid.*
 Possessor bonae fidei an, & quando teneatur restituere. 143. Malae fidei quid debeat restituere. 144
 Praeceptum quid sit. 13. Quotuplex. *ibid.*
 Praecepta humana an obligent sub peccato, & quali. 14
 An cum periculo gravis incommodi. 21
 Ex quibus signis colligi possit, an graviter obligent. 14
 An sint implenda ex caritate. 18
 An ad implicationem requiratur intentio satisfaciendi. *ibid.*
 An quis iis possit satisfacere per actum ex circumstantiis peccaminosum. *ibid.*
 Praeceptum duplex an uno actu possit impleri. 19
 An diversis actibus ei satisfieri possit eodem tempore. *ibid.*
 Praecepta plura violans uno actu quot peccata committat. *ibid.*
 An ignorantia, & metus excusent a transgressione praecepti. 21
 Utrum praecepti pars implenda sit, si nequeas implere totum. *ibid.*
 Praeceptum confessionis. 424
 Praecepta Decalogi. 61
 Vide *Decalogus*.
 Praecepta Ecclesiae. 209. & seq.
 Praeceptum locale. 15
 Praeceptum universale. *ibid.*
 Praeceptorum obligatio. 111
 Praelati quomodo obligentur praecepto fraternae correctionis. 42
 An, & qui possint dispensare in votis. 223. & seq.
 An Praelati ordinum teneantur fugitivos requirere. 226
 Quid possint subditis permittere salvo voto paupertatis. 225
 Praelatorum obligatio. 42
 Praetimonium. 237
 Praesumptio quid, quale peccatum. 296. & seq.
 Praesumptio de misericordia Dei. *ibid.*
 Precarium quid. 165
 Pretium quotuplex. 169
 Principum obligatio. 116. & seq.
 Proclamationes matrimonii. 464
 Procuratorum obligatio, & peccata. 268
 Prodigalitas in quo consistat, & quale sit peccatum. 297
 Prodigii an possint contrahere. 163
 Proditio. 297
 Professio fidei. 30
 Professio religiosa quas requirat condiciones, ut sit valida. 223. Facta ex gravi metu an sit irrita. *ibid.*
 Professi an, & qui possint institui heredes. 196
 Promissio acceptata an graviter obliget. 164
 In rebus ecclesiasticis ex gravi metu facta an sit irrita. 225

Pro-

Propola.	52
Proscriptos quibus liceat occidere.	115
Proximo an liceat velle aliquod malum.	40
Quando quis teneatur ei subvenire.	41
An, & quando ejus peccatum permitti possit.	51
Pueri quibus legibus obligentur.	15
An, & quando obligentur præcepto confessionis.	424
Papillus.	110
Puillanimitas.	297

Q

Quæstorum obligatio.	170

R

R Ancor.	300
R Rapina.	135
Raptus quid. 128. An, & quamdiu impediatur matrimonium.	465
Rebaptizans, & rebaptizatus an sint irregulares.	501
Referentis obligatio.	267
Regula externa actuum humanorum.	13
Regula interna.	1
Regulæ ordinum religiosorum.	225
Regularibus cur ampla privilegia a Pontificibus concessa.	103
Religiosus status quid sit.	223
Qui possint eum amplecti.	ibid.
Qui teneantur.	ibid.
Religiosa professio quas requirat condiciones.	ibid.
Religiosus ad Cardinalatum, vel Episcopatum promotus, an maneat obstrictus votis suæ religionis.	ibid.
Promotus ad Parochiam an teneatur deferre habitum religionis, & regulam servare.	ibid.
Ad quid obligetur religiosus vi suæ professionis.	ibid.
Vi voti paupertatis.	224
Ad quid vi voti castitatis, & obedientiæ.	ibid.
An, & quomodo teneatur ad perfectionem.	ibid.
An contra hanc peccet, si regulam ordinis transgrediat.	225
An, & quando liceat ei transire ad ordinem strictiorem.	226
An, & quando ad laxiorem.	ibid.
An, & quando possit e religione expelli.	ibid.
An expulsi maneat votis adstricti.	ibid.
An teneatur ad Horas.	236
An Prælati teneatur fugitivum, & apostatam requirere.	226
An professus in uno Monasterio possit cogi, ut se transferat aliud.	ibid.
An possint Religiosi nova statuta condere.	225
An a Pontifice possint cogi ad arctiorem vivendi rationem. 224. An illis liceat negotiari.	169
Religiosi mendicantes an licite ministrent Eucharistiam.	337
Reliquias an cum reliquiis liceat permutare.	69
Falsas proponere quale sit peccatum.	61
Remedia contra maleficia.	63. & seq.
Remiges Christiani.	52
Remissio debitorum.	164
Renunciatio hereditatum.	194
Renuntiationes honorum factæ ab ingredientibus religionem an sint validæ.	194
Repressalia an liceant.	117
Reservatio casuum quid sit.	404
Quis habeat potestatem reservandi.	ibid.
Qui absolvendi.	ibid.
Residentia Episcopi, & eorum qui habent beneficium curatum.	235
Resignatio beneficii quid, & quotuplex.	ibid.
Restitutio quid sit, & qui ad eum teneantur.	141
An plures simul damnificantes teneantur restituere in solidum, & quo ordine.	142
An teneatur restituere, qui alium impedivit a consecutione alicujus boni.	ibid.
Cui restitutio debeat fieri.	143
An, & quando debeat restituere bonæ fidei possessor.	143. & seq.
Quid possessor malæ fidei.	144. & seq.
An, & quid restituendum pro injuria corpori illata per mutilationem, occisionem, &c.	145
Quibus pro his restitutio fieri debeat.	ibid.
Quid restituendum pro illato stupro.	145
Quid pro adulterio.	ibid. & seq.
Pro fama.	146
Pro inductione ad peccatum.	ibid.
Pro avocatione a religione.	ibid.
Restitutionis circumstantiæ, ut tempus, locus, modus, &c. ibid.	

Quæ a restitutione excusent.	147
Reverentia filiorum erga parentes.	108
Reus an, & quando teneatur fateri verum.	269
An graviter peccet, si ad evitanda tormenta gravia summum crimen sibi imponat.	ibid.
An teneatur revelare complices.	270
An ei liceat occidere ministros justitiæ.	115
Quid circa famam.	285
Quomodo Confessario agendum cum reo.	270
Rex bellum gesturus ad quid obligetur.	116. & seq.
Rixæ.	300
Russici, alique simpliciores in Germania, qui habentur hæretici, an possint absolvi a suis Parochis.	35

S

Sacerdotum obligatio circa Missæ sacrificium.	351
Sacramentum quid sit.	304
Quid circa ejus materiam, & formam servandum.	ibid.
Sacramentorum Minister.	310
Quid in eo requiratur, ut det valide.	ibid.
Quid ut licite.	ibid. & seq.
Quæ dispositio requiratur in suscipiente ad valorem sacramenti.	314
Quid, ut licite, & cum fructu suscipiatur.	ibid.
Sacramentalia quid sint.	315
Quid efficiant.	ibid.
Sacrificium Missæ.	351
Cujus sit applicare fructum sacrificii.	352
Vide Missa.	
Sacrilegium quid sit, & quotuplex.	68. & seq.
Quot modis committatur per actum venereum.	ibid.
Sartorum obligatio.	166
Peccata.	283
Satisfactio.	371
Scandalum quid sit, & quotuplex sit.	50
Quando committatur.	50. & seq.
Activum an sit speciale peccatum.	50
Quando sit mortale, quando veniale.	ibid.
Scandalizans quot peccata committat, & an in materia justitiæ teneatur ad restitutionem.	50
Scandalum passivum an sit circumstantia aggravans.	ibid.
An, & quando possit permitti.	51
Quid ad hoc vitandum omitti debeat.	ibid.
Scrupulus.	12
Scrupulosa conscientia signa.	ibid.
Remedia, & privilegia.	ibid.
Secretarii obligatio, & peccata.	267. & seq.
Secreti violatio.	268
Senes an, & qui teneantur ad jejunium.	210
Sententia probabilis, quæ sit. An sequenda.	3
An tutior eligenda.	ibid.
Quomodo Confessarius sequi possit opinionem minus sibi probabilem in favorem penitentis.	ibid.
An quis speculative probabile sequi possit in administratione sacramentorum.	ibid.
Sepultura ecclesiastica an privetur excommunicatus.	436
An interdictus.	499
Servilia opera.	101
Servus an, & quam graviter peccet, si domino invito quid auferat.	137
An teneatur ad restitutionem.	141
An cum libera possit contrahere matrimonium.	442
An cum serva.	ibid.
Servi originarii vel ascitii, an sint proprie servi.	557.
An servi sint irregulares.	562
Sigillum Confessionis quid.	422
Subsigillum.	423
Qui ad illud teneantur.	432
Simonia quid sit.	68
Quotuplex.	ibid.
An sit simonia concionari, catechizare, Missas facere, &c. pro pretio.	69
Simoniæ poenæ.	ibid.
Et cui debeat restitui.	ibid.
Societas JESU. 196. V. Religiosus.	
Societatis contractus quid sit.	172
Sodomia quid.	128
Soror an teneatur fratri, vel sorori in necessitate subvenire.	30. & seq.
Sorores tertiariæ Ordinis S. Francisci an sint religiosæ.	223.
Sortes divinatoriæ, divinatoriæ.	62
Spectatio turpium comædiarum quale sit peccatum.	127
Spei præceptum quando obliget.	38
Sponsalia quid sint.	441
Quæ, & quanta eorum obligatio.	442
Quomodo dissolvantur.	ibid.
Sponsis an liceant impudici tactus, oscula, &c.	443
Sponsio quid sit, an, & quando licite fiat.	171
Spurius.	109

Sta-

Status Clericorum.	233	peccetur.	297
Vide Clerici.		Vana observantia quid, quotuplex, quale peccatum.	63
Status religiosus.	223. & seq.	Unde cognosci possit.	ibid.
Status secularium, praesertim judicialium.	264	Vassallus.	171
Stratagematis an uti liceat in bello.	117	Vestigalium fraudatione quam graviter peccetur, & an	
Stuprum quid.	128	ex ea oriatur obligatio restitutionis.	144
Stuprator quid pro illato stupro debeat restituere.	145	Venator.	143
Subditi quomodo sint obligati suis superioribus.	110	Venditio quid.	167
Superbia quid sit.	297	Venditor quo pretio debeat vendere.	168
Quale peccatum.	ibid.	An teneatur de vitio rei, quae venditur, praemonere	
Quae sint ejus filiae.	ibid.	emptorem.	ibid.
Superiores quomodo sint subditis obligati.	110	Res vendita cui pereat ante traditionem.	ibid.
Superstitio quid sit, & quotuplex.	61	Veneficium.	63
Quando committatur superstitio cultus falsi.	ibid.	Venena an liceat vendere.	52
Quando cultus superflui.	ibid.	Verba turpia proferre quale sit peccatum.	127
Suspensio quid.	495	An, & quando ea liceant inter conjuges.	451
Quotuplex.	ibid.	Vestes clericales.	437
Ejus quantitas, & qualitas unde sit colligenda.	ibid.	Quando sacrae vestes exsecrentur.	355
Quae sint suspensiones in particulari.	ibid.	Veste virili an liceat uti feminae, vel contra.	51
Quis ab eis possit absolvere.	495	Vindicta.	300
Suspicio temeraria.	201	Violentia.	297
Sufurratio quid.	298	Virgini an liceat occidere invasorem pudicitiae.	115
An sufurro teneatur amicitiam per se sublatam reconciliare.	ibid.	An pro servanda castitate mortis periculo se exponere.	114
Sutor.	271	Vitam an liceat abbreviare.	ibid.
Symbolum Apostolicum.	28	Ejus defensio.	115
T			
TAbacum.	339	Verum quid sit, & quotuplex.	90
Tabellio.	268	Quae requiratur voti deliberatio, & intentio.	ibid.
Tactus impudici qualia sint peccata.	127	Voti materia.	91
An liceant inter conjuges.	ibid.	Voti quae, & quanta sit obligatio.	ibid.
An inter sponsores.	ibid.	An quis teneatur voto, de quo dubitat, an sit remissum.	4
Tentatio Dei quid sit.	67	De voto emisso dolere, quale sit peccatum.	91
Quale peccatum.	ibid.	An duplicem malitiam admittat, qui violat votum de re jam ante praepcepta.	ibid.
Testamentum quid, quotuplex. An sit validum, cui desunt solemnitates a jure civili requisitae.	193	Voto alieno an quis obligetur.	92
Qui possint, & debeant esse executores Testamenti.	194. & seq.	Qui vovit rem ab altero praestandam, ad quid teneatur.	ibid.
Intra quod tempus exequi debeant.	195	Vota personalia a quo sint implenda.	ibid.
Qui possint testari.	196	Realia unde solvenda.	ibid.
Testamenta militum sunt privilegiata.	194	Conditionalia an obligent, cessante conditione.	ibid.
Testimonium mulieris, servi, minoris, inimici, perjurii, an sit validum.	193. & seq.	Votum amplectendae religionis ad quid liget.	ibid.
Testis.	269	Votentis intentio unde in dubio sit colligenda.	ibid.
An, & quando quis testari teneatur, & ad quid obligetur, qui non vult testari.	ibid.	Voti obligatio quot modis tollatur.	ibid.
Ad quid, qui falsa testatus est.	ibid.	Qui possint directe irritare.	93
Thesauri inventi quibus sint restituendi, vel dandi.	143	Quinam indirecte.	ibid.
Torpor.	300	Quinam in eis dispensare.	94
Tortura reorum.	309	Voti commutatio quid sit.	93
Transitio in rebus Ecclesiarum, ex gravi metu facta, an sit irrita.	164	Quid circa eam requiratur, ut licite fiat.	ibid.
Tristitia de bono alterius an, & quando sit peccatum.	298. & seq.	Qui possint commutare.	ibid. & seq.
Tutela.	192	Votum castitatis.	225
Tutela inculcata quae sit.	115	An simplex castitatis votum impediat matrimonium.	464
Tutorum officium.	192. & seq.	An solemne idem dirimat.	465
Typographus.	101	Votum religiosae obedientiae ad quid obliget.	225
V			
VAgi an teneantur praepceptis locorum, in quibus morantur.	16	Votum religiosae paupertatis.	224
An coram quolibet Parocho possint contrahere matrimonium.	467	Usura quid sit.	166
Vana gloria quid sit, quale peccatum, quotupliciter ea		Quale peccatum.	ibid.
		Variae species usurarum.	ibid.
		Usurarium, & cooperantium obligatio, & poena quae sit.	167
		An ab usurario liceat petere mutuum.	51
		Uxor ad quid teneatur erga maritum.	110
		An, & quam graviter peccet, si marito invito quid auferat.	136
		An teneatur ad restitutionem.	ibid.
		Quae bona possit expendere.	ibid.
		Uxorcidium an impediat matrimonium.	465

F I N I S

I N D I C I S R E R U M

in Textu Busemb. contentarum.

I N D E X R E R U M

in Animadversionibus contentarum .

Prior numerus paginam , alter vero animadversionem indicat .

A

Abbates de jure communi altaria consecrare non possunt . Quomodo hac in re se gerere debeant . pag. 263. a. 31.

Abolutio in poenitentia diu differri non potest . p. 310. a. 2
Abolutio conditionalis , prout suggerit La-Croix , rejicitur . p. 374. 75. a. 3. p. 389. a. 31

Abolutionis forma integra , & indubitata sunt illa verba , *Ego te absolvo a peccatis tuis in nomine Patris , & Filii , & Spiritus Sancti* ; quæ omnia verba sine diminutione semper , & necessario adhibenda sunt . p. 375. a. 4

Non solum abolutio voce in præsentem poenitentem proferenda est , sed etiam sacramentalis confessio ore poenitentis , si fieri possit , necessario facienda est . *ibid.*

Illa abolutionis forma , *Absolvo dominationem , excellentiam , majestatem vestram* &c. ineptissima est , & gravissime reprehendenda . p. 375. a. 5.

In confessionibus brevioribus , & frequentioribus , & urgente gravi necessitate quænam in abolutionis ritu omitti possint . p. 375. a. 6

Non est in Sacerdotis absolventis arbitrio omittere elevationem dexteræ versus poenitentem , dum ait , *Indulgentiam* &c. p. 375. a. 7

Abfolvendi non sunt , qui concubinas retinent ; nec qui prius restitutionem , & satisfactionem necessariam non fecerint , si de eorum proposito merito dubitetur , ut fere semper dubitari potest . p. 383. 384. a. 16

Abfolvi aliquando posse concubinarium concubina non dimissa , est opinio implicite proscripta . Contraria Busembaum effugia tolluntur . p. 131. a. 10

Posse vero abfolvi poenitentem toties , quoties confitetur , etiam si nullus profectus appareat , absurdum valde est . La-Croix aberrationes deteguntur . *ibid.*

Abfolvendi non sunt , qui in absolute proximis peccati occasionibus versantur . Quomodo regendi sunt , qui respective proximis , seu propinquis peccandi offendiculis implicantur . Busembaum doctrinæ cavillatorix , & ab Evangelio abhorrentes refutantur . p. 384. 385. a. 17

Abolute abfolvendus est moribundus , qui per se , vel per alios confitendi desiderium ostenderit . Si autem , cum potuerit , nullum signum dederit , vel si scelerate vixerit , aut in ipso facinore sensus subito amiserit , non est abfolvendus . Secus de eo qui recte vixerit , sentiendum . p. 389. 390. a. 31.

Quid de abfolutione poenitentis in discrimine vitæ constituti , & diminute confessi sentiendum , si Sacerdos in simili periculo versetur . p. 399. a. 32

Abolutio ab eo impertita qui ex communi errore , accedente titulo colorato jurisdictionem habere putatur , valida videtur ; sed deprehenso errore , confessiones merito iterantur ; si vero desit titulus coloratus , abolutio nulla est ; quæ sine ordinaria , aut delegata jurisdictione sublati prætextibus contrariis vi caret . p. 413. 414. a. 16. p. 416. a. 22.

Abolutio reservatorum non audita integra confessione a Superiore impertiri nequit , nisi in extrema necessitate . p. 415. 416. a. 21. , seu 22.

Abolutionem reservatorum esse validam , si poenitens reservationem ignorans ei reservata crimina confiteatur , qui facultate in reservata caret , est opinio falsa , & quoad praxim implicite damnata . p. 416. a. 22

Abolutio a reservatis ex ignorantia , aut malitia sine legitima facultate impertita , poenitenti bona fide nixo prodesset videtur ; errore tamen detecto confessio repetenda est . *ibid.*

Abolutio in reservata non est eo prætextu impertienda , quod Superior adiri nequeat . p. 416. a. 24.

Abfolvendi non sunt qui probabili non tutæ sententiæ adherent . p. 418. a. 28. nec rudiores , nec peregrini , nisi integre confiteantur , sublati contrariis Busembaum prætextibus . p. 419. a. 29

Advena , & peregrini paschalem communionem extra propriam parochiam percipientes , præcepto non satisfaciunt , si ad suam parochiam redire possint ; aliud est de vagis . p. 342. a. 5. p. 351. a. 36.

Advocatus non potest suscipere patrocinium causæ probabili

lis , si judicet contrariam esse probabiliorem . p. 10. a. 9. p. 274. a. 21.

Advocatus in causa criminali reum quoad forum externum fontem defendere tuto conscientia non potest . p. 275. a. 22.

Pauperibus in extrema , & gravi necessitate gratis patrocinari tenetur ; & quomodo . a. 23. nunquam potest patrocinari causis quæ nihil ferme habent probabilitatis . a. 4. imo vero ne minus quidem probabilibus . p. 10. a. 9. p. 275. a. 24.

Si clientem defendat in causa justa possessionis , jure proprietatis destitutum , non tam advocati , quam latronis munere fungitur . Item peccat , si articulum justum causæ injustæ tueatur , & restitutioni obnoxius est . *ibid.* Quomodo se gerere debeat in dubio , utrum damnum suo clienti attulerit . p. 275. 276. a. 25.

Quid facere ipsum oporteat , si causam minus probabilem sui clientis susceperit . p. 276. a. 26.

Si in litis progressu causæ iniquitatem advertat , eamque cliente non admonito prosequatur , omnia damna tum clientis , tum adversarii refarcire tenetur ; nec in hac specie transactionem adversarii suadere potest . p. 276. a. 27.

Nimix dilationes , illicitæ subornationes testium , hilque similia , & deceptiones semper sunt criminosa . p. 276. a. 28. Rationes , & fundamenta sui clientis , & causæ secreta adversario detegere ei nunquam licet . p. 276. a. 29.

Ex his , & Busembaum dictis colligitur , quam sit periculosum advocatorum officium ; quod ab eorum Confessariis valde notandum est , ne cum suis poenitentibus se perdant .

Æquivocatio quid sit : non est mendax : quando sit , & quando non sit vituperabilis . Quotuplici dissimulatione uti possimus . p. 85. a. 15.

Æquivocatio , prout fuit explicata , juramento confirmari posse videtur , si necessitas juramentum postulet ; quod obligat juxta sanum jurantis sensum . p. 86. a. 15.

Æquivocatio a casuum arbitris cum restrictione mentali confundi solet . Restrictio non pure mentalis , non est mendax ; restrictio autem pure mentalis , mendax est , & juramento confirmata , est perjurium ; eaque ex nulla causa , & necessitate uti licet . Quomodo restrictiones non pure mentales juramento confirmari queant . La-Croix doctrina ad examen vocatur . p. 86. 87. a. 15

Altere quomodo exsecratur . p. 363. a. 30

Ambire beneficium cum animarum cura , est letifera culpa . Speciosa Laymanni doctrina refutatur . Item mortalis culpa est ambitio beneficiorum etiam sine animarum cura . p. 301. 302. 303. a. 2. Ambitio quoque graduum secularium in personis indignis , aut minus dignis , letalis noxa est ; cui alia adduntur , prout contra juramenta ambitus peccatur . p. 303. a. 2

Quomodo sit mortalis ambitio inducere in civitatem novas vestiendi formas . p. 304. a. 4. certa mortalis ambitio est , simulare sanctitatem cum animo eam non habendi . a. 5.

Amor satis involute , aut falso a Busembaum dividitur . pag. 43. a. 2. Plus esse amandum virum sanctum , quam parentem improbum , est doctrina incauta : quo sensu vera sit . Propinquoires intensiori affectu diliguntur , quam meliores . *ibid.*

Dum in gravibus necessitatibus uxorem parentibus esse præferendam Busemb. innuit , commentitie , & contra Decalogum loquitur : falsum est , filios excepta extrema necessitate parentibus esse anteponendos . Ordo caritatis quoad propinquos . p. 43. a. 3. Quo sensu parentes carnales etiam in spiritualibus , aliis omnibus anteferendi sint . p. 43. a. 4.

Approbatio quoad confessionem petita , & negata , non sufficit , quocumque prætextu etiam quoad regulares sublatum . p. 409. a. 5. p. 410. a. 9.

Approbatio petenda est ab Episcopo diocesis in qua confessiones excipiendæ sunt . p. 409. a. 6.

Approbatum in una diocesi , non solum subditos illius diocesis , sed vagos , peregrinos , iter agentes , etiam si ad illum confessionis causâ accesserint , absolvere potest , si consuetudo , & tacitus Episcoporum consensus id ferat . p. 409. a. 6.

Approbationis revocatio etiam sine causa , valida est . p. 409. a. 7. Vide . *Sacerdos . Parochus . Regularis . Jurisdictio .*

X x Affe-

Affecutionis periculi, quod privatim nullum esse scitur, pretium inique petitur: contradictiones Busembaum notantur. p. 191. a. 62.
Avaritia ex genere suo mortale crimen est; quomodo fiat veniale. p. 303. a. 6

B

Baptismi materiam non esse salivam, loquium, lacrymas, sudores, lutum, certum est. Idem sentiendum de aqua rosacea, aliisque similibus, quarum usu baptismus ne sub conditione quidem in necessitate conferendus est, La-Croixio, aliisque paucis frustra reclamantibus. Item jusculum, lixivium, ptisana, cerevisia non sunt apta baptismi materia. Cerevisia tamen valde tenuis, & aquae artificiales, quas longas dicunt, inter dubias baptismi materias esse videntur. p. 318. 319. a. 1.
 In baptismo per immersionem non est ad ejus valorem necesse ut baptizatus ex aqua emergat. Ut infans baptizetur, matrem licet morituram aperire, grave crimen est. Limitatio Laymanni rejicitur. p. 319. a. 2.
 Baptizandus est puer ex utero nondum egressus in quacunque parte vitalem motum indicante inde emergente, dum mortis periculum imminet; at si caput ablutum rite fuerit, baptismus nullo modo iterandus est; si vero quaecumque alia pars a capite, sub conditione rebaptizandus est puer perfecte natus. p. 319. a. 3.
 Si crines tantum in baptismo tincti videantur, baptismus sub conditione iterandus videtur. *ibid.* p. 320.
 Dum baptismus dubius in necessitate confertur, non sub conditione, sed absolute conferendus est. *ibid.*
 Baptismi forma quomodo in aquae effusione adhibenda est. p. 320. a. 4. In ea (forma) particula *amen* recte omittitur. p. 320. a. 5. In eadem aliquid licet non essentiale deliberate omittere, crimen mortale merito timetur. p. 320. a. 6. Particula *ego* non est essentialis; at *se* essentialis est. p. 320. a. 7.
 Quenam baptismi formae sint certo invalidae, quenam dubiae. p. 321. a. 8. 9.
 Baptismum conferre, diaconis ne ex delegatione quidem permittendum est. p. 321. a. 10.; quibus baptizare non licet, nisi in extrema necessitate. a. 11. Laicus baptizans praesente sacerdote, aut diacono, mortis peccati reus fit. p. 322. a. 12.
 Baptismus in quo alter materiam adhibet, alter formam, nullus est, & in necessitate nullo modo conferendus. p. 322. a. 13.
 Si plures simul baptizent, & singuli ex se baptizare intendant, baptismus valet. p. 322. a. 14. Baptismus ab haereticis rite collatus, non est iterandus. p. 323. a. 18. Qui sine iusta causa baptismum sub conditione iterat, sacrilege agit, & irregularis fit. p. 322. a. 15.
 Baptizandum non est monstrum, cuius caput est ferinum, etiam si reliqua membra humana videantur. p. 322. a. 16.
 Baptizandi sunt sub conditione infantes expositi cum scheda testante de baptismo, nisi ea certam fidem faciat. p. 322. a. 17.
 Baptismi caeremoniae ex Rituali Romano petendae sunt. p. 323. a. 19.
 Infantes magnatum in eorum Oratoriis baptizandi non sunt, exceptis filiis Regum, & magnorum Principum, si hi hoc depoliceant. p. 323. a. 19. 20.
 Baptismus infantium propter patrilos expectandos non est protrahendus. p. 323. a. 19.
 In privato quoque baptismo patrini, si haberi possint, adhibendus est. p. 323. a. 20. p. 324. a. 22. In baptismo nec Regulares, nec Abbates patrini esse possunt, contraria consuetudine iis non suffragante. p. 324. a. 21. Item nec apostatae, nec haeretici, nec alii infideles. Catholici ne in Germania quidem haereticorum pueros in baptismo suscipere possunt. *ibid.* In necessitate pater potest esse susceptor filii sui, nec jus quoad uxorem perdit. Idem in necessitate, aut ex ignorantia inculcata suum filium baptizans, jure petendi debitum non privatur; at si ex industria eum baptizet, illud amittit; quo pariter exiuitur, si absque necessitate suum filium suscipiat. p. 324. 325. a. 22.
 Bellum ex utraque parte propter ignorantiam invincibilem innoxium esse posse non videtur. p. 124. a. 23. Suscipi non potest ex opinione probabili de ejus iustitia. p. 125. a. 24. Coeptum, ex vi iustitiae, & semper intermittendum est, cum pars adversa convenientem satisfactionem offert: hanc esse ferme impossibilem, falso putat Laym. p. 125. a. 25. Innocentes in bello victi satisfactionis praetextu, vel quia finis belli aliter haberi nequeat, bonis spoliari non possunt: contrariae ratiunculae, & excusationes exploduntur. p. 125. a. 26. 27. In bello Ecclesias comburi, & hostes in iis spoliari, & occidi posse, est res suspecta. p. 125. a. 28. Capti in bello iniusto, & fugientes, quo modo hostium bona secum auferre possint. p. 126. a. 29. Urbis direptionem permittere nunquam licet: po-

liticae Laym. rationes diluuntur. Qui de obligatione restitutionis in gregariis militibus urbem iniuste diripientibus sentiendum sit, declaratur. p. 126. a. 30.
Blasphemia. De blasphemia in Sanctos Busemb. satis involute loquitur. Hujusmodi blasphemia ex parvitate materiz non fit culpa venialis. p. 77. a. 1. blasphemia ex subreptione, seu subito motu quomodo venialis esse possit. p. 78. a. 1.
 Non est blasphemia imprecari aliis demonem, fulgur &c. est tamen mortalis culpa, quae ex subito motu non fit venialis, si verborum significatio advertatur. Item mortisera noxa est demonem sibi ex ira imprecari. Ratio contraria Busemb. est falsa. p. 78. a. 3. Utrum blasphemia in Deum, an in Sanctos fuerit, in confessione necessario explicandum est. p. 78. a. 4.
 Beneficii ecclesiastici duo jura mente quidem separabilia sunt, at reipsa, & jure inseparabilia. p. 241. a. 1.
 Ad beneficium, cui sacri Ordo annexus est, rite obtinendum, conditionata voluntas ejusdem Ordinis non sufficit. p. 242. a. 4.
 Qui beneficium parochiale sine voluntate suscipiendi sacerdotium obtinuit, ejus fructus retinere potest, si mutata post voluntate, eo infra annum imittitur. p. 242. a. 4. Qui paraciam consecutus est, ab Episcopo dispensari nequit, ut studiorum causa ab ea abest. *ibid.*
 Qui beneficium simplex amodo lucrandi fructus, ac deinde uxorem ducendi acceptas, mortaliter peccat. p. 243. art. 5.
 Plura beneficia sine dispensatione haberi non possunt, etiam si alii idonei non adsint. p. 244. a. 7. unum beneficium in titulum, & alterum in commendam sine evidenti Ecclesiae commendatae necessitate, aut utilitate conferri nequit. *ibid.*
 Beneficiorum permutationes sine pravia pactione, Episcopi auctoritate fieri possunt; at ne simplices quidem resignationes in favorem, in manibus Ordinarii fieri valent. p. 246. a. 13. imo vero male sunt, etiam si preces tantum interponantur. Busemb. & La-Croixii cavilli reheluntur. p. 246. a. 13.
 In beneficiorum inaequalium permutatione compensatio ne summi quidem Pontificis auctoritate, compensationis titulo peti potest. Quo titulo in dicta permutatione pensio ab eo imponi valeat. Objection Nat. Alex. diluitur. p. 246. 247. a. 14.
 In beneficiis quomodo jura proventuum a beneficiorum titulis summi Pontificis auctoritate separari queant. p. 247. a. 15.
 Beneficiorum permutatio, aut resignatio ea lege, ut litis, vel bullarum expensae a recipiente refundantur, ex natura sua simoniaca est. p. 247. a. 16.
 Beneficii fructus quare ratione beneficiario subtrahi, & in alios usus transferri valeant. p. 248. a. 24. Vide *Hora canonica. Officium. Restitutio.*
 Beneficiarii de parte fructuum suae congruae sustentationi respondente, libere disponere possunt infra pietatis, & honestatis limites: latitudo congruae sustentationis a Busemb. nimis dilatatur. p. 258. a. 52. p. 261. a. 60.
 Beneficiarios saeculares esse absolute dominos omnium suorum proventuum, falso a Busemb. asseritur; cujus objectiones refutantur. p. 258. 259. a. 53.
 Beneficiarii congrua sustentatio non aliunde, quam ex ecclesiastico gradu merienda est. p. 259. a. 53. Quomodo beneficiarii suos consanguineos in studiis alere possint. p. 259. 260. a. 54. Si in usus profanos superflua congruo victui expendant, non solum graviter peccant, sed restitutione tenentur. p. 260. a. 55. Eidem restitutioni obnoxii sunt ii quoque in quos haec sacrilega rapina pervenerunt. *ibid.* & p. 261. a. 61. Mortale crimen a beneficiario admittitur, cum eam summam ecclesiasticarum rerum prodigit, quae in furto ad mortalem culpam satis est, ubi La-Croixii contradictio notatur. *ibid.*
 Utrum beneficiarii ex beneficiis vivere, ac bona patrimonialia in profanos usus expendere possint. p. 260. a. 56.
 Stolz, ut ajunt, fructus beneficii fructus sunt: Anacleti hac de re hallucinationes. *ibid.*
 Nec quotidianae distributiones, nec fructus capellaniz, seu vicariae amovibiles, nec pensiones in profanos usus converti possunt. p. 261. a. 57. 58. 59.
 Beneficiarii quomodo ex consuetudine, aut summi Pontificis facultate de bonis ecclesiasticis testari valeant. p. 261. 262. a. 62.
 Beneficia seu cum cura, seu etiam sine animarum cura minus dignis conferre, esse mortalem culpam evincitur, etiam si una sit collatio. p. 301. 302. 303. a. 2.
 Beneficiorum aucupatores, cum pro parco victu habent quod satis est, graviter peccant. p. 303. a. 2.
 Bona ecclesiastica superflua sine necessitate accipientes, a mortali peccato praetextibus a Busembao confectis excusari non possunt. p. 261. a. 61. Vide *Ambros.*

C

Cambium tam licitum, tum Francofurtense est aperte feneratoritium. p. 185. 186. a. 40. in cambio quoque reali lucrum ex solutionis prorogatione percipere, ulura est, usu minime excusanda. *ibid.*

Canonicatus in cathedralibus Germaniae Ecclesiis, quae ex immemorabili consuetudine, medii tantum anni, vel trium mensium residentiam requirunt, inter beneficia de jure compatiblea numerari, & plures obtineri tuta conscientia non possunt, expulso Busembaum, & La-Croixio deteriora docente. p. 243. 244. a. 6

Canonici, alique choro addicti, ab eo absentes, quotidianas distributiones percipere nequeunt; nisi ex infirmitate, seu rationabilis corporis necessitate, vel evidenti Ecclesiae utilitate absint. p. 245. a. 12. iidem, si choro praesentes non canant, nec distributiones, nec praebendarum fructus suos faciant. *ibid.*

Caritatis praeceptum a Busembaum fide corruptum. p. 39. a. 1. Caritatis amor erga Deum non solum summus esse debet, sed humor more assiduus, seu valde frequens; ejusque praeceptum per se obligat non solum initio usus rationis, in fine vitae, & saltem singulis annis, sed frequentius, puta semel singulis hebdomadibus. *ibid.* Vide *Amor*.

Carthusianus a carnibus cum certo mortis periculo abstinere non potest. p. 118. a. 3

Casus in calce dub. 4. p. 22. cavillatione a Busembaum resolvuntur. p. 27. a. 20

Catholicus per regiones haereticorum transiens, non potest die veneris carnibus vesci. p. 34. a. 6

Chiromantia ne ad corporis quidem temperiem conjiciendam confert. p. 65. a. 4

Censuris latae sententiae impuberes deli capaces obnoxii sunt; censuris tamen ferendae sententiae plectendi non videntur. p. 17. a. 3.

Censuris locorum advenae, & peregrini obnoxii sunt. p. 482. a. 1. p. 483. A censura non eximit defectus advertentiae, si sit vincibilis. p. 483. a. 2. censura valida est, etiam si delictum nullum sit, si hoc iudice fuerit probatum, & Ecclesiae quoque suffragiis privat. p. 483. a. 3. Vide *Episcopus*.

In absolutioe a censuris quomodo. Regulares se gerere debeant. p. 484. a. 5. 7. A censuris bullae censurae absolventi facultatem habentes, ab aliis omnibus absolvere non possunt, nisi id in facultate exprimat. p. 484. a. 6. Absolutio a censuris extra confessionem impertiri nequit. p. 484. a. 9

Census mere personalis spectato tantum jure naturae illegitimus est, nec consuetudine honestari potest. p. 184. a. 37. pactum censui additum, ut si res, super quam constitutus est, pereat, damno venditoris pereat, S. Pii V. Constitutioni *Cum onus* contrarium est. p. 184. a. 38. Si fundi, in quibus census constituti sunt, periculis particularibus obnoxii sint, pactum affectionis quoad ea sine injuria exigi ex rei natura potest; nec hoc pactum S. Pii V. constitutione prohiberi videtur. *ibid.* Census a censuario irredimibilis quomodo accedente consuetudine permissus sit. Pactio censui adjecta, ut census ad arbitrium censualitatis redimatur, jure naturae non videtur vetita; ideoque toleranda, ubi talis consuetudo invaluit, licet sit dissuadenda. At census redimibilis in favorem censualitatis, & a censuario irredimibilis juri naturae contrarius est. p. 184. 185. a. 39

Chorea quomodo fieri solent, vitiosae sunt, periculorum, & peccatorum plene. p. 130. a. 6

Circumstantia voti simplicis, aut solemnis in peccato luxuriae in confessione explicanda est, sicuti & duplicis tituli, e. g. si quis simul sit Sacerdos, & religiosus. p. 133. a. 14.

Clericis, alearum ludo una, aut altera vice ludere permissum non est: ludendi consuetudo a mortali reatu eos non excusat, si recreandi animi causa ludant. Solis Clericis in sacris constitutis, vel ratione beneficii habitum clericalem gestantibus alearum ludum esse prohibitum, ex arbitrio, & falso asseritur. p. 189. 190. a. 56

Clerici, etiam si parochi non sint, in usus profanos expendere nequeunt, quae pro concione, Missa, aliisque ecclesiasticis functionibus acquirunt. p. 261. a. 56. Vide *Beneficarii*.

Clerici minorum ordinum, etiam si ecclesiasticis beneficiis non fruuntur, legi deferendi habitum clericalem obnoxii sunt. p. 262. a. 63

Clericis medicinae, & chirurgiae opera absolute vetita sunt. p. 262. a. 64. Quando ex necessitate iis sint permissa. *ibid.* Item prohibita iis sunt officia cancellariorum, judicum, advocatorum, patronorum, tabellionum etiam causarum civilium in curiis saecularibus, etiam si beneficiarii non sint, nec sacris initiati. Quid de consiliis dicendum. p. 262. 263. a. 65. Armorum delationem in

itinere iis esse permissam, male docent Busemb. & Anacl. p. 263. a. 66. Quid de venatione, & aucupio, & culpe gravitate in supradictis sentiendum. *ibid.*

Communio. Vide *Eucharistia*.

Concina (P. Daniel) ab adversariorum criminationibus vindicatur. p. 2. a. 1. p. 7. a. 3. p. 8. & seqq. a. eadem p. 14. a. 2. p. 72. a. 6. p. 85. a. 14. p. 96. 97. a. 14. p. 131. a. 9. p. 135. a. 20. p. 137. a. 2. p. 178. a. 18. p. 182. a. 34. p. 183. a. 36. p. 212. a. 2. p. 379. 380. a. 9. p. 382. a. 13.

Concionator. Vide *Jejunium*.

Conductor domus, pensionem solvere non tenetur, si pestis causa eam inhabitare nequeat; nec contraria consuetudo quidquam virium quoad jus habet. p. 186. a. 41

Confessorius, aut alius vir doctus non potest consulenti respondere secundum probabilem aliorum sententiam, si forte ei haec faveat, praetermissa propria probabiliore, & tutiore. p. 10. a. 4. Multo minus ei significare, opinionem a quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, eamque veluti rectam agendi regulam proponere, si ipse consultus eandem speculative falsam judicet, nec in praxi eam sequi audeat. p. 10. a. 5

Confessorius opera in Brevi dispensationis S. Poenitentiarum injuncta moderari nequit. p. 27. a. 23

Confessorius reum ad confessionem admittere debet, etiam postquam res in foro externo liquidae fuerint. Cautione ab eo adhibenda. p. 281. a. 50

Confessio. In confessione necessario explicanda est species mali, quam quis proximo optat. p. 45. a. 10

In confessione generali nullum mortale crimen, licet clavis alias rite subiectum, sponte praetermittere licet. p. 374. a. 2. In eadem nova cum veteribus permiscere periculosum, & malum est. *ibid.*

In confessione venialium qualis dolor requiratur, & sufficiat; & quomodo hac in re poenitens, & Confessorius se gerere debeant. p. 480. a. 10. Ad confessionem sacramentalem non sufficit dolor de peccatis propter poenas temporarias ut a Deo inflictas, vel infligendas. p. 481. art. 11. Hujus doctrinae corollarium contra La-Croix, qui refellit. *ibid.* Dolor sine ulla intentione, & duratione est doloris umbra, ad confessionem minime sufficiens. Busembaum laxamenta notantur. p. 381. art. 12.

Quo sensu unus doloris actus de omnibus mortalibus peccatis, ad confessionem sufficiat. La-Croixii hac de re doctrina examinatur. p. 381. 382. a. 13. Qui solum dolet, se de peccatis non dolere, ad confessionem accedere non debet, nec de ea hoc modo peracta tutus esse potest. p. 382. a. 14

In confessione explicitum propositum a dolore distinctum ordinarie loquendo necessarium est; in aliqua extraordinaria hypothese implicitum sufficit. p. 382. a. 15. Propositum necessario firmum, & constans esse debet. Refellitur La-Croix, & Genettus defenditur. p. 382. 383. a. 15. Ad confessionem redire cum iisdem mortalibus peccatis, non est quidem certum, at vehemens indicium est, deesse, imo defuisse necessariam contritionem; ideoque in hac prudenti dubitatione praeteritae confessiones necessario repetendae sunt. p. 383. a. 16. Ad confessionis sacramentum contritio necessario referenda est, & quomodo contraria doctrina quoad praxim proscripta est. p. 385. a. 18. Eadem contritio non ex sacramenti necessitate, sed propter periculum, confessionem praecedere debet. Quomodo Confessorius hac in re se gerere debeat. p. 385. a. 19. Qui paulo ante confessus, eadem peccata, vel alia, quae ex memoria exciderant, omissa, de quibus explicite non doluit, confitetur, novum dolorem asserere debet. Hujus doctrinae contra Busembaum corollarium. p. 385. a. 20

Confessionis integritas quoduplex, ejusque diversa explicatio. La-Croixii error Trid. Concilio aperte repugnans. p. 385. a. 21. Confessionem imperfectam relinquere posse propter jubilationem, est propositio proscripta. p. 402. a. 69

Peccatorum certus numerus, si haberi possit, in confessione aperiendus est; sin minus, probabilis, addendo, plus, minus; si tamen post certum numerum constet, confitendus est. p. 385. 386. a. 22. In confessione omnes circumstantiae peccatum notabiliter aggravantes explicandae sunt. Animadversiones in La-Croixium, & allatae doctrinae corollaria. p. 386. 387. a. 23. Item circumstantiae notabiliter minuentes. p. 388. a. 28

Confessionis examen quale esse debeat. Busembaum, & La-Croix aberrationes. p. 387. a. 24. Hoc examen a Confessorio supplendum non est. p. 388. a. 25. Confessionis scriptio quandonam necessaria sit. a. 26. p. 391. a. 34. p. 431. a. 13.

Qui subinde gravius lapsus, id alteri prius confitetur, & deinde ordinario suo venialia tantum aperit, suae conscientiae male consulit. p. 388. a. 27

Si quis peccatum ut certum confessus, postea de eo dubitet, aut nullum fuisse comperiat, non est necessario iteranda confessio. p. 388. a. 29

- Qui paschate aliquod mortale peccatum ex oblivione confessus non est, ejus confessio ad subsequens pascha differri nequit, sed quam primum facienda est. p. 388. a. 30. Idem dic, si in confessione extra pascha id accadat. *ibid.* p. 389.
- Quid mutus in suis peccatis confitendis praeferre debeat. Sordus omnia sua crimina, quantum in ipso est, explicare tenetur. p. 389. a. 31. p. 391. a. 44.
- Ignarus idiomatis quid facere debeat, si mortis periculum, aut confessionis praeceptum instet. Si non possit, nisi per interpretem confiteri, hunc adhibere tenetur. Busembaum prolapsiones. *ibid.* & p. 392. a. 36. Vide *Absolutio*.
- A confessionis integritate immunes facere scrupulis agitatores, mira opinandi licentia est. p. 390. a. 33.
- Confessio ab eo repetenda est, qui diminute confessus, a Sacerdote integram confessionem audire nolente impie absolutus fuit. Contraria Busembaum opinio valde absurda est. *ibid.*
- Quomodo Confessarius cum iis se gerere debeat, qui dicunt, se scire in genere, in mortalia lapsos, nec tamen peccati species explicare se posse, aut qui extreme rudes ajunt, se dolere de peccatis, nullum tamen in specie aperire noverint. *ibid.*
- In confessione peccatum aperiendum est, etiamsi id fieri nequeat sine complicitis infamazione. Cautio hic adhibenda. p. 391. a. 33.
- Confessio ore, si fieri possit, necessario facienda est, Busembaum, & La-Croixio explosis. p. 391. a. 34.
- Confessio publica non obligat. Quid in repentinis eventibus naufragii, aut praelii faciendum sit. Si accadat, confessionem fieri non posse, nisi aliquibus audientibus, eam omittere periculosum est. p. 391. a. 35.
- Peccata ex oblivione omissa non esse necessario in articulo mortis confitenda aliis audientibus, aut per interpretem, si aliter confessio fieri non possit, falsa opinio est. p. 392. a. 36.
- Quid sentiendum de eo, qui in confessione leviter mentitur. p. 392. a. 3. Non est necessaria confessionis repetitio, si ejus fictio eidem Confessario aperiatur; aliter sentiendum est, si status poenitentis Confessario ignotus sit. p. 392. 393. a. 38.
- Peccata mortalia juri divino, & naturali aperte contraria, ex ignorantia in confessione omissa, eam nullam, & invalidam efficiunt; sicuti nullae sunt confessiones eorum, qui in genere tantum sua peccata confessi sunt. p. 393. a. 39. Vide *Poenitentia*. *Absolutio*. *Sigillum*. *Sacerdos*.
- Confessarii eos, qui in mortali peccato ex ignorantia versantur, admonere, & imparatos ad emendationem sine absolutione dimittere tenentur, neglectis Busemb. & La-Croixii absurdis commentis. p. 418. 419. a. 30. 31.
- Confessarius mortalis peccati conficius, tot mortalia peccata admittit, quot poenitentes audit, etiamsi una vice audiat. p. 419. a. 32. Idem, priusquam confessiones excipiat, confiteri tenetur. Busembaum prolapsiones notantur. p. 419. a. 33. Idem poenitentes sine auctoritate absolvens, vel sine forma rite prolata, eos de suo ipsius errore, si fieri possit, admonere tenetur. p. 420. a. 34.
- Item si eos, prout debuerat, non interrogaverit, multoque magis si dixerit, eos non teneri numerum, aut speciem peccatorum aperire. Contraria Busembaum commenta, absurda. p. 420. a. 35.
- Confessarium, qui a censura poenitentem non absolvit, ab eadem eum absolvere posse, cum absolvendi potestatem obtinuit, est commentitia, & falsa opinio. p. 420. a. 34. Idem, si de restitutione monere neglexit, quid praeferre debeat. p. 421. a. 36. Quznam sit ejus obligatio quoad auditionem confessionum. p. 421. a. 39.
- Quoad interrogationem circumstantiarum. a. 40. De complice peccati interrogare omnino prohibetur. p. 425. a. 3.
- Quid facere debeat, si ex complice peccatum poenitentis norit. p. 422. a. 41.
- Quid praeferre quoad interrogationes in luxuriae materia, ubi cavendum a La-Croixii doctrina. *ibid.* a. 42. Absolvere non potest poenitentem negantem peccatum, quod ipsi constat ab eo fuisse commissum, explosis Busembaum commentis. p. 422. a. 41.
- Si interrogatus, crimen in confessione auditum inficietur, mendax est, additoque juramento perjurus. Interrogatus simpliciter, respondere potest, se nescire; interrogatus ut Confessarius, interrogationem detestari tenetur. La-Croixii cavillationes proscriptae. p. 427. a. 4. Confessionis scientia extra confessionem uti nunquam potest. p. 429. a. 6.
- Divinum confessionis praeceptum omnes sine exceptione in mortis articulo obligat, ac saepius in vita pro ratione necessitatis. p. 429. a. 8. Eiusdem lex ecclesiastica eos quoque obstringit, qui peccatorum tantum venialium sibi consci sunt. p. 430. a. 11.
- Hanc legem ante pubertatem non obligare, est aperte falsum. p. 430. a. 10. Obligat pueros etiam ante septennium, si doli capaces sint. p. 429. a. 9. Hujus rei praxis quoad Confessarios. *ibid.* & p. 430. a. 10. Dicitur legis commissio quomodo supplenda sit. p. 430. 431. a. 12. Quando nam necessario anticipanda est. p. 431. a. 13.
- Per confessionem seu voluntarie, seu etiam involuntarie nullam eidem non satisfacit. Confessio valida, & informis est quid commentitium. p. 431. a. 14.
- Conjux*. Vide *Matrimonium*.
- Conjux* tactibus impudicis utentes, etiamsi pollutionis periculum abesse dicatur, non solum peccant, sed graviter peccant. p. 112. a. 6. p. 130. 131. a. 8. p. 289. a. 11. p. 459. a. 16. Iisdem opus conjugale necessitatis praetextu in templo nunquam licet. p. 132. 133. a. 14.
- Contractus* five onerosus, five gratuitus ex gravi, injustoque metu extortus, eo sensu invalidus est, ut merum passus etiam ante judicis sententiam ab eo tota conscientia resilire possit. p. 132. a. 1.
- Contractus* matrimonii ex tali meta initi irritus est, etiamsi juramentum acceperit; non item contractus dotis promissus, aut solutus, si juramento fuerit confirmatus. *ibid.*
- Contractus* assecurationis fortis, contractui societatis additus, est evidenter feneratorius, & a Xisto V. proscriptus. Falsa, & damnata La-Croixii probabilitas. p. 190. a. 58.
- Contractus* antichristeos, seu pignoratitius est sine dubio usurarius, quicquid contra nonnulli Juristae imperite sentiant, aut sentiant. Busembaum effugia sententiae inania. p. 192. a. 66. 67.
- Contumelias* eo modo repelli posse, quo solent, est doctrina Evangelio aperte repugnans; quae honoris tuendi praetextu excusari non potest. Quando nam, & quomodo contumelias necessario retundi debent. p. 119. 120. a. 8.
- Conscientiam* ethice rectam esse non posse, nisi physice recta sit, contra La-Croixium ostenditur. p. 1. 2. a. 1.
- Ex conscientia erronea peccans, hunc errorem in confessione necessario explicare tenetur. p. 2. a. 2.
- Consensus* ad matrimonium necessarius, copula affectu maritali perfecta reintegrari minus recte dicitur. p. 27. a. 23.
- Cooperari tantum materialiter alterius peccato*, est locutio involuta, redundans, imperitis fucum facere apta, quae cooperationem peccati a noxa inepte excusat. p. 56. a. 17. Conditiones a Busemb. requiritur, ut cooperatio peccati non sit peccatum, discutiantur, & refelluntur. *ibid.*
- Non cooperatur sponsi peccato, nec peccat sponsa cum eo matrimonium contrahens, licet sciat, illam suscipere sacramentum in peccato mortali, a cujus sacrae fustione illam detertere non potuit. p. 56. a. 18.
- Quare conjux reddens debitum conjugii voto castitatis obstricto, non peccat. p. 56. a. 19.
- Cur Confessarius Eucharistiam praebere debeat peccatori occulto eam privatim petenti, si ex sola confessione ejus peccatum novit, non item, si aliunde illud noverit. p. 56. a. 20.
- Sternere equum hero ad meretricem profecturo, illum comitari ad lupanar, meretrici deferre munera, eidem venienti ostium aperire, sunt meretricii cooperationes, & peccata. p. 56. a. 21. Busemb. distinctionulz, & La-Croixii commenta in prop. 51. ab Innoc. XI. proscripta discutuntur, & rejiciuntur. *ibid.* Aliae quoad hoc Busembaum aberrationes implicite damnatae, praecleara P. Concinae doctrina, & Busemb. excusationes inutilis. p. 57. 58. a. 22. 23. Examinatur communis sententia negans, caupones ministrantes vinum ebriosis ex timore mortis, aut mutilationis, peccare. *ibid.* De aliis cooperationibus ad peccatum. p. 58. a. 24. p. 59. a. 26. p. 60. a. 27. 28. 29. 30. Communis opinio recentium permittens locationem domorum meretricibus rejicitur. p. 58. a. 25.
- Corruptionis* fraternae materiam non esse veniale peccatum, nisi facillime corrumpere possis, laxius dictum videtur. p. 48. a. 23.
- Qui ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem ad corruptionem se minus stricte obligari, vel minus idoneum putat, ideoque eam omittit, mortaliter peccare merito dicitur. Busemb. prolapsiones notantur. p. 48. a. 23. Quo sensu verum sit, omissionem corruptionis ex timore, aut cupiditate, esse culpam venialem. p. 49. a. 25. Spes incerta, quod alius aequo idoneus sit corrupturus, a corruptionis onere non eximit, sed solum certa notitia. p. 49. a. 24. Nec timor incurtendi damni, nec periculum amittendi lucri a corruptione excusat: periculosa La-Croixii probabilitas, & ratio refellitur. *ibid.*
- Corruptionis* omissionem in privatis vel nullam, vel levem culpam esse, est opinio aperte falsa, & sacrae Scripturae contraria. Hac de re moderatius loquitur Anacletus, cuius tamen sententia, quadam cautione temperatur. Quo sensu, priusquam testes corruptionis adhibeantur, subditi peccatum Praelato patefieri possit. Si peccatum sit publicum, non solum potest, sed debet publice corripri.

ripi. Preditores civitatis, & haeretici necessario denun-
tandi sunt, nec sufficit privata correptio. p. 42. a. 25.
Peccati iteratio, non est ea inani spe permittenda, ut
peccator postea correptus ferventius resipiscat. p. 50. a. 26
Credere explicite, esse Deum, & remuneratorem omnibus
necessarium semper fuit, non tamen omnibus, omnique
tempore sufficit. p. 28. a. 1
Credere explicite incarnationis articulos, & sanctissimam
Trinitatem post Christi adventum, omnibus necessarium
est. Obiectio solvitur. *ibid.* Vide *Symbolum*.

D

Damnandi sunt, qui varios Doctores adeunt, donec nu-
mum reperiant sibi faventem, etiam si hic pius, &
prudens, & non singularis habeatur. p. 10. a. 7
Debitum conjugale. Vide *Matrimonium*.
Decalogi praecepta invincibiliter ignorari nequeunt. p. 29. a. 3
Debitoris, quem occulte scis non esse solvendo, creditum
ordinario pretio nescientibus vendere, non opinabilis,
sed certa injustitia est. p. 180. a. 28
Delectari de opere ex se malo, at inculpabiliter admisso,
quatenus est causa boni effectus, nunquam licet. Idem
dicas de desiderio, rejectis probabilium opinionibus. p.
288. 289. a. 10. Delectatio morosa de rebus solo jure po-
sitivo vetitis quomodo sit culpanda. p. 289. a. 12. Dele-
ctatio morosa mortalis cum suis circumstantiis confitenda
est, explosa Busembaum contradictoria limitatione. p.
289. a. 13. Delectatio carnis pravisa ex actione nec utili,
nec necessaria, mortalis culpa est. p. 289. a. 14. Item
eamdem exuscitatam non reprimere, refutat Busemb.
La-Croixio, Laymanno. p. 290. a. 15
Desiderii nomine venit voluntas non solum efficax, sed et-
iam inefficax rei malae. p. 287. a. 7. Desiderium condi-
tionatum juri naturae contrarium, si conditio omnem ma-
litiā tollat, mortale ex se peccatum esse non videtur.
p. 287. 288. a. 8. idem dicas de gaudio. p. 288. a. 9
Desideria, & gaudia de re graviter mala per abstractionem
mentis venialia non fiunt. p. 287. 288. a. 8. 9
Detractio generalibus peccatorum capitalium nominibus con-
cepta, plerumque venialis est; at potest esse, & quando
sit mortalis. p. 205. a. 6
Detractio mortalis esse non solet, refertur peccata mortalia,
quae ob conditionem personae famam graviter non laedunt.
Exempla Busembaum quoad rem hanc cum aliqua mo-
deratione intelligenda videntur. p. 205. a. 7
Detractio detractoris permixta videtur, si est necessaria ad
infamiam ab eo tibi illatam abolendam; dummodo falsa
non dicantur, nec laesio famae proximi cum tuo damno
collata, nimis enormis sit. p. 205. a. 8
Detractio non definit esse mortalis, quia viro prudenti, &
taciturno grave occultum proximi crimen revelas, nec
quia leniendi doloris gratia fit, non animo detrahendi.
Illatio hinc orta a Confessariis notanda. p. 205. 206. a.
9. Mortalis item est, si consilij capiendi causa, aucto-
rem gravis injuriae tibi irrogatae sine necessitate manife-
stes; non item si necessitas id postulet. *ibid.*
Detractio non est loqui de crimine occulto coram iis, qui-
bus notum est. Crimen seu jure, seu facto publicum iis
qui nesciunt, manifestare, non est mortalis injustitia. At
crimen injuria divulgatione notum publicare, ubi igno-
tum est, vel iis personis qui illud ignorant, detractio
merito dicitur. p. 206. a. 10. Caritati contrarium non vi-
detur, delictum, Judicis sententia publicum quocumque
in loco publicare; at si sola testimonij assertione notum sit,
sine detractione evulgari non potest; idem est, si sen-
tentia intra aliquam congregationem solum prolata sit,
vel si in Tribunali S. Inquisit. fuerit reprehensum, aut
punitum crimen. p. 206. a. 11
Quod si delictum facto, vel fama in aliqua civitate juste
publicum sit, utrum alibi manifestari possit, incertum
videtur. *ibid.*
Detractio ex se gravis, ex loquacitate orta mortalis esse non
definit. Busembaum effugia tolluntur. Monitum ad Con-
fessarios. p. 207. a. 12. Item mortalis est dicere v. g. in
tali loco esse multos improbos, in tali collegio unum
Canonicum esse simoniacum. p. 207. a. 13
Detrahentem non teneri in confessione aperire numerum cir-
citer eorum, coram quibus detrahit, opinio proscripta
est; ipsum non teneri, in quo genere infamaverit, pro-
dere, assertio est respuenda. p. 207. a. 14. Ad gravia tor-
menta vitanda esse tantum veniale crimen, alterum in-
famare, si sola infamia sequatur, & post torturam revo-
cetur, est sententia damnata. p. 207. 208. a. 15
DetraCTOR, qui verum crimen criminose aperuit, quomodo
famam reparare debeat. Si falsum crimen impiegit, et-
iam apud mediatos auditores se retractare, si possit,
tenetur, nisi hi calumniam aperuerint. p. 208. a. 17.
18. Si ex inculpabili errore falsum, vel occultum cri-
men de aliquo narravit, ex justitia famam restituere te-
netur. p. 208. a. 19. Qui sine detractione narravit crimen

de uno, quod auditores ex errore de alio intellexerunt,
restituere famam non tenetur; secus, si cum detractione
narravit. *ibid.*

Deum legem velle, ac nolle eam sufficienter promulgari,
contradictoria involvit. p. 7. 8. a. 3

Diaconi, Subdiaconi, alique Clerici, ut tales, suos ordi-
nes in peccato mortali exercentes, mortaliter peccant.
Refellitur La-Croix, duoque maxima absurda in eo no-
tantur. p. 313. 314. a. 6. 7

Diligere inimicos actu positivo tenemur, non item actu pe-
culiari. p. 43. 44. a. 5. De aliis erga inimicos officiis. *ib.*
Non esse praeceptum remittendi injuriam inimico, sta-
tim ac accepta est, est prava opiniuncula Evangelio con-
traria. p. 44. a. 6. Satisfactionem ab eo sponte oblatam
recusare, & juridice petere, caritati, & justitiae adver-
satur. p. 44. a. 7

Contradictorium Busembaum temperamentum refutatur.
ibid.

Alia Busembaum quoad hoc verba emendantur. p. 44. a. 8
Inimicum ut talem odisse non solum potes, sed debes:
cautio hic adhibenda. p. 44. 45. a. 9. Vide *Amor*.

Dispensatio injusta, seu valida, seu invalida sit, quoad con-
scientiam perinde est. p. 25. a. 8. Dispensans in re gravi
sine justa causa, & talem dispensationem petens, & ea
utens mortaliter peccant. p. 25. a. 9. In dubio, utrum
dispensatum fuerit sine justa causa, subditus judicio Prae-
lati dispensantis stare potest. p. 26. a. 14. Dispensatio in
dubio, utrum sit justa causa, culpabiliter impertitur:
cavilli La-Croixii tolluntur. p. 25. a. 10. Inferior in lege
superioris circa levia dispensare non posse videtur, cum
ad superiorem facilis est recursus; nisi forte consuetudo
contrarium habeat. p. 25. a. 11

Dispensatione opus est in dubio tum positivo, tum multo
magis negativo, utrum casus dispensatione indigeat.
Contrariae cavillationes Busemb. & La Croix diluuntur.
p. 25. a. 12. In hujusmodi dubiis inferior in lege Superio-
ris dispensare nequit. p. 26. a. 12

Dispensationes temerariae, cum tamen re ipsa subest justa dis-
pensandi causa, jure naturae sunt validae, at jure positi-
vo invalidae videntur. p. 26. a. 14. Dubium, utrum dis-
pensatio fuerit subreptitia, aut obreptitia, ejus usum im-
pedit. p. 26. a. 15. Disputatur contra eos, qui dispensa-
tionem per vim, aut metum obtentam valere dicunt,
modo causa sit justa. Quid hac in re consultius sit. p.
26. a. 17

Dispensatio data sine verbis, sola mente valere non pot-
est. p. 26. a. 17

Utrum dispensatio maneat cessante parte causae principa-
lis. p. 27. a. 19

Dispensatio cessat cessante ejus causa finali. Evidens con-
traria cavillatio respuitur. Illatio ex hac cavillatione or-
ta exploditur. p. 27. a. 20

Dispensatio ex delegatione sacrae Penitentiariae, in ipso
confessionis Tribunali, audita confessione, & absolutione
impertita, statim fieri debet. p. 27. a. 24

Huius dispensationi praemittendum est examen, etiam si ex-
plicate non exigatur, nisi dispensationis causae dispensan-
ti competat sint. p. 27. a. 25

Dispensari non potest, ut quis propter solas personae prae-
rogativas plura beneficia consequatur. p. 244. a. 7. Vide
Beneficium.

Divinatio cum tacito daemonis pacto, est mortalis noxa:
Busembaum excusationes tolluntur. p. 64. a. 1. Hac divi-
natio ut plurimum mortalis est. p. 64. a. 3. Ex obser-
vatione astrorum, somniorum, & similium, semel az-
que iterum aliquid facere, aut omittere, mortiferum
peccatum est. Ineptae, & ridicula Busemb. & La-Croix ex-
cusatio rejicitur. p. 64. a. 2. Subinde timere leviter, ne
id accidat, quod astra, somnia, & alia ridicula com-
menta portendere dicuntur, a letifero crimine non ex-
cusat. La-Croixii cavillatoria signamenta exploduntur. *ibid.*
Ex somniis, hominis complexionem, & hinc diurnas ani-
mi affectiones divinare, temerarium, & superstitiosum
est. p. 65. a. 4. Divinatio fortuiti eventus ex somniis pe-
tita, temeraria est, & leviter superstitiosa. La Croix
commenta refelluntur. *ibid.* Divinationes naturalium ef-
fectuum ex astrologia petita, sunt varissimae, & super-
stitiosae. *ibid.*

Qui divinos de fortuna consulunt, mortifere peccant, et-
iam si firma fides iis non adhibeant; nec a mortali rea-
tu excusantur, quia curiositatis, aut risus causa se fiat.
p. 66. a. 5.

Divortium. Vide *Matrimonium*.

Donationes, & contractus pupillorum, qui spectatis Princi-
pum legibus invalidi sunt, etiam quoad conscientiam
sunt irriti. Laym. objectiones solvuntur. p. 174. a. 4. Do-
nata filio intuitu meritorum patris, non sunt bona qua-
si castrensia, ut male loquitur Busemb. sed profectitia,
& in divisione cum fratribus computanda. p. 174.
a. 5.

Donatum puellae turpis amoris causa, ex justitia quidem
non

non est reddendum, at ex aliis causis reddi omnino debet. p. 174. a. 6. p. 175. a. 7.
 Dona turpia a feminis respuenda sunt, qualiscumque sit earum animus. p. 175. a. 7.
 Donationes factæ ascendentibus, aut causis piis ab eo, qui prole caret, nec ex parte quidem revocari possunt, si postea liberi ei nascantur, multo vero minus, si se non revocaturum iuraverit. p. 175. a. 8.
 Donatio inofficiosa revocari tantum solet, quatenus legitimam dimittit. p. 175. a. 9. Donatio ab eo facta, qui habet unum filium, vel filiam, per supervenientiam filiorum revocari non potest, nisi peculiares locorum leges, aut consuetudines contrarium habeant. p. 175. a. 10.
 Donatio ante ingressum religionis intuitu Religionis facta utrum sit valida dubitatur; ideoque de ea rranfigendum est. Busf. hallucinatio. p. 199. a. 13.
 Dubitans, utrum aliquid sit peccatum, malitia solum confuse percepta, illudque faciens, mortaliter peccat. Objectione La-Croix solvitur. p. 4. a. 1.
 Dubium quandonam deponendum sit, & quando deponi nequeat. p. 5. a. 2.
 Dubitans, nec post diligens examen dubium deponere valens, tutiorem partem ex præcepto sequi tenetur. Cavillationes Busemb. diluuntur. p. 6. 7. a. 2. p. 11. a. 11.
 Dubia nonnulla a Busemb. falsis principiis resoluta. p. 11. a. 12. 13.
 Dubitans, utrum mediam noctem comedendo exceßerit, celebrare, aut Eucharistiam sumere postridie non potest. p. 11. a. 14.
 Dubitans post contractum bona fide matrimonium de ejus valore, nec dubium post diligens examen depellere valens, debitum exigere nequit. p. 11. a. 15.
 Dubitans, utrum certum debitum solverit, ad integram solutionem non tenetur, sed ad partem pro ratione prudentis dubii. p. 11. a. 16.
 Dubitans negative de fide, si pertinax sit, hæreticus est. Subtiles doctissimi Cani objectiones diluuntur, qui tandem cum communi sententia congruit. p. 36. a. 1.
 Duellum publici boni causa, & ex publica auctoritate susceptum licere, ostenditur. Idem vero ex nulla causa, privata auctoritate committi, aut acceptari posse, certum est, quidquid contra Busemb. & La-Croix committantur. p. 123. 124. a. 20. 21. 22.

E

E *Brietatis* definitio a Busemb. recte non traditur. p. 306. a. 14.
 Ebrietas, culpa vacare videtur, si aliter sanitas recuperari nequeat. p. 306. a. 15. excusari tamen non potest, si quis intento ense ad eam cogatur, p. 306. 307. a. 16. contrariæ cavillationes tolluntur. *ibid.*
 Ad ebrietatem non solum voluntariam, sed etiam involuntariam aliquem inducere, mortale crimen est. Aberrationes adversariorum notantur. p. 307. a. 17. Ebrietas etiam non completa, mortalis noxa est, Busemb. & La-Croixio explosis. p. 308. a. 18. Mala in ebrietate admissa culpæ vertuntur, non solum si prævisa fuerint, sed etiam si prævideri potuerint. p. 308. a. 20.
 Ecclesia polluta, per missam in ea peractam non reconciliatur. p. 362. a. 26.
 Utrum Ecclesia ex occasione perturbatoris Reipublicæ, qui aliter capi non possit, reconciliatione indigeat. p. 362. a. 7. quomodo Ecclesia violetur, & quinam Ecclesie immunitate non gaudeant. *ibid.*
 Eadem, conjugalis debiti redditione, expulso quocumque prætextu, polluitur. p. 363. a. 28. Item sepultura infantis nondum baptizati, si natus sit, etiam ejus parentes sunt fideles. a. 29.
 Eleemosynæ præceptum a Busemb. extenuatum. p. 46. a. 13. ejusdem omisso, mortalis culpa est ex parte dantis, cum habet superflua. *ibid.* ejus præcepto non satisfaciunt, qui pauperi extreme indigenti dat cum onere restitutionis, quando erit ditior. Refutatur La-Croix. p. 46. a. 14. Hypothesis, qua ponitur fore, ut aliquis suo statu excidat, si eleemosynam det extreme indigenti, videtur fictitia, ad eludendum præceptum excogitata. p. 46. a. 15. Eleemosynæ ita profusæ, ut quis suo statui convenienter vivere non possit, sunt inordinatæ; cujus tamen regulæ tres exceptiones ex D. Th. afferuntur. *ibid.* Pro eleemosyna ordinarie loquendo pauperes necessarii inquirendi non sunt; at qui de eorum non solum extrema, sed etiam gravi necessitate dubitant, eos inquirere tenentur. p. 47. a. 16. Magna pecuniæ vis diviti superflua, eroganda est, ut proximum a certa morte alio modo non vitanda eripiat. p. 47. a. 17.
 Eleemosyna ex superfluis in communibus pauperum necessitatibus præcepta est. Omnia superflua eleemosynæ præcepto obnoxia sunt. La-Croix, & Busemb. refelluntur. p. 47. a. 18.
 Si quis dives, & abundans, diu neget omnes eleemosynas, quodcumque propositum habeat; a peccato excusari nequit. p. 47. 48. a. 19.

Nemini quantumvis diviti omnes pauperes sine eleemosyna repellenti absolutionem facile esse negandam, est opinio aperte falsa, & Evangelio contraria. La-Croix, & Busemb. cavillationes refutantur. p. 48. a. 20.
 Eleemosyna iis jure negatur, qui laboris fuga stipem emendicant; iis vero, qui sua culpa in pauperiem inciderunt, subtrahi non potest, si victum suo sibi labore comparare nequeant. p. 48. a. 21.
 Si pater nullas det eleemosynas, filium pro eo dare potest, quidquid adversarii contra contendunt, non est probandum. p. 48. a. 22.
 Emptio emptori commoda, in gratiam venditoris fieri perperam dicitur; nec ex hoc capite pretium minui potest. p. 179. a. 24. Rem vilius emi, aut carius vendi posse propter necessitatem venditoris, aut emptoris, est opinio falsa, absurda, & ut ait P. Concina, scandalii plena. *ibid.*
 Emphyteusa ipso jure in pœnam commissi incidit, si tribus annis continuis in emphyteusi laici, vel duobus item continuis in ecclesiastica, integram pensionem non solvat, etiam si de solutione interpellatus non fuerit. p. 186. a. 43.
 Episcoporum facultas a Synodo Tridentina ipsis quoad occulta crimina Sedi Apostolicæ reservata concessa, per bullam Cœnz quoad casus in ea contentos fuit abrogata. p. 416. 17. a. 25. p. 484. a. 4.
 Episcopus in aliena diocesi tonsuram suis subditis sine expressa Ordinarii licentia conferre non potest. p. 438. a. 2. Idem a jurisdictione suspensus quomodo actus ordinis obire valeat. p. 466. a. 3.
 Idem sine scripto, & causæ expressione suspendens, suspensionem non incurrit. p. 497. a. 8.
 Episcopi ordinantes non subditum, invitum, admittentes resignationes contra formam præscriptam, intrantes monialium monasteria sine necessitate, quas pœnas incurrant. p. 498. 99. a. 10. Vide *Missæ*.
 Ethnici nonnulli Philosophi de moribus solidius disputant, quam aliqui casuum arbitri. p. 8. a. 3.
 Eucharistiam sibi, & aliis in extrema necessitate; Diaconus ministrare posse videtur, non item Laicus, aut alius Clericus. p. 341. a. 2.
 Eucharistia quomodo ad infirmos deferenda sit p. 542. a. 7. ad eos venerationis tantum causa deferenda non est, etiam si in eorum domo celebratur. p. 542. 43. a. 8. Tempore pestis propriis manibus a Sacerdote porrigenda est. p. 343. a. 9. A Sacerdote podagra laborante, & sedente non est ministranda, nisi necessitas id postulet. p. 433. a. 10. Morituro species vini dari non possunt, etiam si hostiam trahere non possit. p. 343. a. 11. Quandonam reis morte plectendis danda, aut neganda sit Eucharistia. a. 12. De lampade ante Venerabile Sacramentum, & de lumina, cum ad infirmos deferuntur, ac peccatis a Busemb. hac in re perperam excusatis. a. 13.
 Eucharistia delet peccata venialia, si tamen iis animus non delectetur; quæ si in ejus sumptione admittantur, mortalia fieri videntur. p. 343. a. 14. Eadem antea admissa, nec retractata omnes Sacramenti effectus non impediunt. *ibid.*
 Eucharistia a peccati mortalis confesio sine prævia confessione, si fieri hæc non possit, suscipi præmissa contritione ob periculum mortis valet, & ob necessitatem viatici præbendi confici non prohibetur. p. 343. a. 15. Item si sacrificium, vel communicatio mitti nequeat sine gravi infamia, vel scandalo; quod raro accidit. p. 343. 44. a. 16. non item propter præceptum annuæ communionis, vel si Sacerdos Missam die festo audire nequeat, nisi celebret. p. 344. a. 18. multo vero minus id licet, si præcepto non urgente, & communione, & confessione diu foret abstinendum, quidquid contra La-Croix minime audiendus obtrudat. p. 355. a. 19.
 A scanno communicantium recedere debet, qui mortalis peccati ex oblivione in confessione omisso recordatur, excepto rarissimo aliquo casu. Aberrationes Busemb. & La-Croix rejiciuntur. p. 345. 46. a. 20. qui habet peccatum reservatum, etsi ad Superiorem aditus non pateat, ad communionem tamen etiam necessitate urgente sine confessione accedere non debet. p. 346. a. 20.
 Lex Tridentina præcipientes Sacerdotibus ex necessitate sine confessione celebrantibus, ut quam primum confiteantur, ad laicos, & Sacerdotes non celebrantes extendenda est. *ibid.*
 Eucharistia sumptionem pollutio involuntaria ex congruitate impedit, nisi necessitas aliud postulet; itemque pollutio voluntaria per confessionem expiata, & necessaria debiti redditio. p. 346. 347. a. 22. 23. Communionis die a conjugali copula, nisi debitum reddendum sit, abstinendum est. a. 24.
 Reliquiæ cibi, vel aqua quomodo communionem impediant, si transglutiantur. Si jusculum exploretur, & aliquid trajiciatur, a communione eo die abstinendum est. Quid de culice, aut musca in stomachum traductis, de aro-

aromatibus, & foliis tabaci ori impositis, masticatis, aut per fumum trajectis. p. 347. a. 25. qui frustulum ligni, aut quid simile deglutit, a communione abstinere debet. a. 26.

Ad Eucharistiam accedere non licet, si post mediam noctem certo elapsam dubites, utrum aliquid degluteris, vel utrum ante, an post mediam noctem id feceris, vel si hac in re inter horologia dissonantia quodlibet sequaris. p. 347. a. 27. Inter sacram communionem, & reliquos cibos aliqua mora intercedere debet. p. 347. 48. a. 28.

De communione etiam sine jejuniis iteranda, perseverante, aut ingravescente mortis periculo. p. 348. a. 19. in morbis diuturnis communio dari non debet, nisi jejunis. *ibid.*

Qui paucis e. gr. octo diebus antea sumpsit sacram Eucharistiam, adveniente mortis discrimine eandem suscipere tenetur. Notabilis obiectio discutitur. p. 349. 50. a. 31. Viaticum omittentes, quia paschalem communionem susceperunt, mortaliter non peccare, absurdum commentum est. *ibid.* Pueris doli capacibus Eucharistia in articulo mortis praebeanda est; & hoc idem videtur dicendum, si de rationis usu dubitetur, dum irreverentiae periculum absit. p. 350. a. 32.

Divinum communionis praeceptum extra mortis periculum non obligare, falsa opinio est. a. 33. quo tempore ecclesiasticum paschale communionis mandatum impleri, & quomodo a Confessario extendi possit. *ibid.*

Communione a Busembau jactata opinio, quod paschali praecepto per sacrilegam communionem satisfiat, proscripta est. a. 34. huic praecepto qui non satisfecit, postea satisfacere tenetur. *ibid.*

Illud praevire debet, qui congruo tempore implere nequit. *ibid.* Qui praevinit, sublato impedimento communicare paschate tenetur. *ibid.* Familiares, & famuli communales Regularium, in eorum Ecclesiis paschalem communionem sumentes, praeceptum implent. p. 351. a. 37. Illud non implent, qui in cathedrali Ecclesia Eucharistiam paschalem recipiunt, nisi sint intra ejus limites parochianos constituti. a. 38.

Vide. *Regulares. Missa.*

Excommunicati vitandi, sunt solum nominatim denunciati, & notorii Clericorum percussores. p. 489. a. 1. Hinc Lutherani, Calviniani &c. non sunt necessario vitandi. a. 2.

Utrum vitandus sit, qui de crimine, cui excommunicatio annexa est, per sententiam damnatus, & publice denunciatus est. *ibid.*

Excommunicationis minoris effectus. p. 489. a. 3.

Excommunicatione minori irretitum non peccare sacramenta conferendo, La-Croix absurde asserit. p. 489. a. 4.

Quale peccatum inducat communicatio cum majori excommunicato, & quomodo minorem excommunicationem inferat. p. 489. 490. a. 5.

Ab excommunicatione minori simplex Sacerdos absolvere nequit. p. 490. a. 6.

Excommunicati tolerati non sunt participes communionum Ecclesiae suffragiorum. p. 490. a. 7.

Inducentes sine necessitate excommunicatos toleratos ad sacramenta ministranda, sine dubio peccant. p. 490. a. 8.

Excommunicatus absolutionem impetrare ex quacunque causa negligens, Missam die festo omittendo mortaliter peccat. p. 490. a. 9.

Idem quotidianis distributionibus privatur; non tamen in annuorum fructuum privationem ipso facto incurrit. p. 490. 91. a. 10.

In judicio per procuratorem stare debet, nisi necessitas aliud possulet. Ejusdem astra publica, si contra ipsum excipiatur, nulla sunt; si autem non excipiatur, valida sunt, si sit toleratus, non item, si toleratus non sit. p. 491. a. 11.

Ejusdem etiam tolerati astra ad jurisdictionem pertinentia invalida sunt, etiam si a partibus requisitis ea exercent. Rationes adversariorum diluuntur. p. 491. a. 12.

Eidem, si vitandus sit, omnis salutatio, & resalutatio neganda est. p. 491. 92. a. 13.

Quomodo se gerere debeant, qui in idem iter, hospitium, &c. incidunt, ubi excommunicatus vitandus reperitur. p. 492. a. 14.

cum eo quomodo filii emancipati communicare possint. a. 15. quid de ignorantia juris, aut facti quoad hoc dicendum. *ibid.* quinam, quomodo, & quando ab excommunicatione excusentur, qui Clericos percutiunt. p. 492. a. 16.

Ab excommunicatione ob violentam manuum in Clericos injectionem quos, & quando Episcopi absolvere valeant. p. 492. a. 17.

In excommunicationem Papae reservatam incidunt, qui scholia catholici Scriptoris libro, ab haeretico Auctore adjecta, haeresim continentia, vel de religione disputantia legunt. p. 493. a. 18.

aut haeretici haeresim incidenter continentis librum. a. 19. Adversariorum sophismata diluuntur. *ibid.*

Item qui haeticam concionem, aut epistolam seorsum

editam, vel integram paginam magni haeretici voluminis. Busembau, & La-Croixii commenta refutantur. p. 494. a. 20. 21.

Tempus, quo haeticorum libros sine excommunicatione retineri posse ait Busembau, examinatur, & La-Croixii cavilli refelluntur. p. 494. 95. a. 22.

Excommunicationes, & aliae poenae occupantium bona ecclesiastica, pugnantium in duello, raptorum mulierum, publice affirmantium, B. Virginem in originali peccato fuisse conceptam. p. 498. a. 8.

Executores testamentorum ad pias causas, eorum rationem reddere tenentur, etiam si testator ab hoc onere eos liberaverit; & hoc idem videtur dicendum quoad testamentum ad causas profanas. p. 200. a. 18.

Extrema unctionis materia & oleum ab Episcopo benedictum; ejus loco ne in necessitate quidem chrisma adhiberi potest; quod si adhibeatur, Sacramentum absolute iterandum est. Quomodo si oleum benedictum deficiat, reparari possit, & debeat. Ipsa olei benedictio est necessaria necessitate Sacramenti. p. 433. 34. a. 1.

Unctio quinque sensuum est solum necessaria necessitate praeccepti; ideoque in necessitate una unctio sufficit. Renum inunctio in mulieribus omittenda est, non item in religiosis viris. p. 434. a. 2.

Huic Sacramento sacramentalis confessio necessario praemittenda est. Quid faciendum, si aliquis repentino casu oppressus, peccata confiteri nequeat. La-Croixii commenta exploduntur. p. 434. 35. a. 4. Vide *Parochus*.

Mulieribus parturientibus in certo vitae periculo constitutis extrema unctio deneganda non est. p. 434. a. 3. Eadem a Sacerdote incohata, quae ab ipso perfici non potuit, non est ab initio iteranda, sed prosequendum, ubi ille desistit. p. 435. a. 6. Ut Parochi eam praebant infirmis peste infectis, animos sibi facere debent. p. 435. 36. a. 7.

Extrema unctio non consilii, sed praeccepti res est, ejusque omisio mortiferum crimen. p. 436. a. 8.

F

Famuli die festo laborantes ex dominorum imperio, cui reluctari non audent, a peccato non excusantur, nisi grave damnum inde iis imminet. p. 105. a. 8. Idem esculenta, & poculenta sibi minime debita consumentes, peccant. p. 140. a. 13. Eorundem minima furtiva ex commestibilibus, quae claudi non solent, non coalescere, si ab iis consumantur, est opiniuncula arbitraria, & falsa. p. 141. a. 13. Idem non ex magna difficultate, sed ex sola impotentia ab onere restitutionis liberantur; nec loco restitutionis obsequia extraordinaria a Confessario imponi possunt, si restituere valeant. p. 142. a. 14. Utrum, & quomodo famuli, mercedem justam dominis negantibus, occulta compensatione uti queant. p. 111. 112. a. 4. La-Croixii, & Zachariae hac de re commenta refutantur. p. 138. a. 3. Pro obsequiis, quae praestare non tenentur, se occulte compensare non possunt. p. 112. a. 5.

Festa. De festorum dierum observatione.

Festis diebus non licet ludis, & choreis vacare. p. 104. a. 1. nec pacto pretio transcribere, nec coloribus pingere. a. 2. nec characteres componere. a. 3. nec distillationi incumbere. a. 4. nec venationi, aucupio, aut pificationi operam dare, nisi moderatione adhibita, nec acu pingere, nec bella gerere, nisi necessitas urgeat. p. 104. 105. a. 5. nec deliciarum preparationibus vacare. p. 105. a. 6. iter agere utrum, & qua ratione liceat. p. 104. a. 1. non sunt permessa alia opera servilia, quae ad iter agendum sunt necessaria. *ibid.*

Templa verrere, & ornare licet; non item hostias conficere, Ecclesiae agros colere, templa adificare, nisi necessitas cogat. p. 105. a. 7.

Pistores, & laniores, barbitonfores non in radendo, sed in minuendo sanguine, ferratores equorum, pharmacopolae, molitores, mercatores utrum, & qua ratione excusari possint. p. 105. a. 8.

Theatra, ignes artefactos, vestes, & similia in ortu, aut adventu Principis die festo perficere absolute loquendo non licet. p. 105. a. 9.

Unius horae labor die festo, res est letifera periculosa, multoque magis, si dominus sex e. g. famulis mandet, ut singuli una hora simul laborent. Labor duarum horarum mortalis culpa est; multoque magis, si quis id facere velit, & faciat toto anno. Quoad primum necessarium sequenda est sententia negans, infidelibus non baptizatis servilia opera imponi die festo posse. p. 105. a. 10.

Qui intra Missam peccata confitetur, eam attente audire nequit, nec praeccepto satisfacit. p. 106. a. 11. qui ab epistolae initio usque ad finem, Missae assistunt, praecceptum implent; secus, qui vel lecta integra epistola, vel potiori jure evangelio, Missam audire incipiunt. p. 108. a. 12. Non peccare saltem mortaliter (quasi ne venialiter quidem peccet) qui duas dimidias Missas a duo-

- duobus Sacerdotibus die festo successive audit, cavillatio-
ria opinio est. p. 106. a. 13. cum vero satisfacere præcep-
to, qui duas dimidias Missas simul audit, proferenda
sententia est. *ibid.*
- Quinam extra Ecclesiam existentes, Missæ festæ legem
adimpleant. Quid hac in re observandum. p. 106.
a. 14. Qui festæ Missæ tempore nunc attendit, nunc fa-
bulatur, mortalis culpæ reus est, si in confabulatione
interrupta notabile tempus infumat. La-Croix cavillatio
tollitur. p. 106. a. 15. Missæ præcepto satisfacere, qui
toto sacro voluntarie distractus est, modo sibi sit præ-
sens, & cum externa reverentia assistat, intolerabilis
opinio est, implicite damnata. La-Croix implicata locu-
tio. p. 106. 107. a. 15.
- Qui die festo Missam in privatis Oratoriis audiunt, præ-
cepto non satisfaciunt, nisi sint de familia ejus, cui fa-
cultas concessa est, aut ex numero privilegio donato-
rum. p. 107. a. 16. Qui habent privilegium audiendi
Missam in privato Oratorio, dato stipendio curare tenentur,
ut die festo ibi celebretur, ut eam audiant, si
ex infirmitate ad publicam Ecclesiam se conferre ne-
queant. p. 107. a. 17.
- Qui die festo Missam audire non possunt, precibus ejus
loco vacare tenentur. La-Croix aberrationes notantur.
p. 107. a. 17.
- Quæcumque ratio, qua quis bona fide se excusatum pu-
tat, a sacro die festo audiendo non excusat. p. 107. a. 18.
- Non bene dicuntur excusari a festo Missa, qui sunt in
convalescentia, in qua obstit foras prodire. Corrupta La-
Croix doctrina exploditur. p. 107. a. 19.
- Temperatur Busembaum doctrina quoad eos, qui castra,
urbem, gregem, &c. custodiunt, aut coquere debent,
vel similia curare. p. 108. a. 20. Quid de iis, quibus,
si Missam die festo audiant, periculum est gravis offen-
sionis mariti, parentum, dominorum, aut qui commo-
dam itineris occasionem amissuri sunt. p. 108. a. 21. 22.
- Quid de viduis, & feminis post partum? p. 108. a. 23.
- La-Croix opinio quoad rem hanc de adolescentibus,
dum proclamationes suorum matrimoniorum fiunt, im-
probatur. *ibid.*
- Qui non habent vestes suo statui congruentes, a Missa
die festo audienda excusandi non videntur; sicuti nec
mulier, quæ scit, alteri, a quo perditæ amatur, futu-
ram peccati occasionem, si prodeat. p. 108. a. 24. 25.
- Fidei præceptum tunc solum pueros obligare, quando ap-
prehendant, actus fidei esse ad salutem necessarios, est
opinio ex pelagianæ errore orta. p. 30. a. 1. Plurimi pue-
ri inter fideles educati, actus fidei omittentes, ex in-
vincibili ignorantia perpetam excusantur. *ibid.* Busem-
baum prolapsiones notantur. Quoties fidei præceptum
obliget, declaratum. *ibid.* p. 31.
- Sæpe melius esse, fidem tegere, quam fateri, si de ea
interrogatus quis non sit, sæculi cautio est. Non teme-
ritas, sed ingens animi fortitudo est, ut catholicus Ty-
rannis pro fide ultro se offerat, quidquid contra Busemb.
effutiat. p. 33. a. 3.
- Fidei iussor conveniri non potest, quia principalis debitor
non solverit, si hic solvendo sit, nisi aliter conventum
fuerit. p. 191. a. 62. Pro fidei iussione in gratiam credito-
ris suscepta aliquid accipere licet, non item si susci-
piatur in gratiam debitoris. Quod si nullum periculum
ex æqua æstimatione debito immineat, ne a creditore
quidem aliquid pro fidei iussione accipi potest. p. 191.
a. 63.
- Etiamsi debitor sine sua culpa debitum non solverit, te-
netur tamen non solum debitum, sed etiam expensas,
& damna, quæ fidei iussor ex hoc capite subiit, eidem
refundere. p. 191. 192. a. 65.
- Filium, ubi parentes consuluit, posse ipsi invitit cum se
digna contrahere, non recte ait Busembaum. p. 111. a. 1.
- Filium religionem professum, si extrema parentum neces-
sitas supervenire dicatur, e religionem egredi teneri pe-
tita prius, at non obtenta venia, minus recte positum
videtur. p. 111. a. 2.
- Filium mercatoris, aut cautionis, bona parentis admini-
strantem, ab eo salarium exigere posse, quantum extra-
neo dare deberet; & si impetrare non possit, aut exi-
gere non audeat, clam posse illud accipere, opinio falsa
est, & quoad alteram partem falsissima. p. 140. a. 12.
- Filiusfamilias de bonis adventitiis sine patris assensu
donare mortis causa non posse videtur. p. 157. a. 11.
- Idem post juratam paternæ hereditatis renuntiationem,
non potest in iis bonis succedere, quæ pater ad secun-
das nuptias transiens, liberis prioris matrimonii reli-
quere cogitur. Sophistica Busemb. ratio solvitur. p.
199. a. 12.
- Forma sacramenti, quæ rationabiliter dubia videtur, legi-
tima sophistice judicatur. p. 314. a. 8. formæ verba cor-
rupte, inarticulate, indevote prolata mortalem culpam
inferunt. p. 314. a. 9.
- Fornicatio cum alterius sponsa est circumstantia in confes-
sione necessario aperienda non solum a sponsa, sed et-
iam a fornicante cum ipsa. Item sponsus cum libera
femina fornicatur, circumstantiam suæ desponsationis con-
fiteri tenetur. p. 132. a. 10.
- Fuga voluntaria mulieris cum amasio in solis parentibus,
in confessione necessario aperienda est. p. 132. a. 12.
- Fugere personam, quia est molesta, ex se est permis-
sum; illam fugere, ut eam contristes, nec ejus mole-
stiam ad majus bonum referas, vel ex aversionis perso-
næ, peccatum est. p. 49. a. 12.
- Furtum domesticis admixta sub mortali restituenda sunt, si
quantitas notabilis fuerit ablata, & restitutio fieri possit.
p. 141. a. 14.
- Qui alienum joco accipit, quo sensu furtum admittat,
aut non admittat. p. 137. a. 1. quinam alienum acci-
pientes ob bonum illius, a quo accipiunt, a furto ex-
cusandi sint. *ibid.*
- Qui in gravi necessitate furatur, furti reus est. Contra-
ria propositio proscripta est. La-Croix, & Zacharia re-
felluntur. p. 137. a. 2. Idem de militibus dicendum.
p. 126. a. 1.
- Furti quantitas notabilis adumbratur, & cautio præscri-
bitur. p. 138. a. 4.
- Ad notabilem furti quantitatem plus requiri in rebus ul-
tro provenientibus, & valde expositis, opinio est nec
satis solida, nec tuta. p. 138. a. 5.
- Si quis a diversis parva, & plura auferat, plus requiri
ad mortalem culpam, quam si uni eripiat, conceden-
dum est; non item, si ab uno diversis vicibus auferatur.
p. 139. a. 6.
- A mortali noxa eum excusari, qui per plures vices ali-
quid notabile furatur, si proximo graviter nocere non
intendat, est falsum, & ridiculum. Busemb. hac in re
aberrationes. p. 139. a. 7. 8. Hinc factores, particulas
pannis a diversis surripientes, & mercatores brevioribus
ulnis utentes, a mortali culpa immunes perpetam di-
cuntur. p. 139. a. 8.
- Licere viatoribus unam alteramve viam rapere, & co-
medere, est aperte falsum. p. 139. a. 9.
- Plures simul, vel successive plura parva furtiva alicui fa-
cientes, si nemo alteri sit causa furandi, ac de se mu-
tuo sciant, utrum mortaliter peccent, & in solidum re-
stituere cogendi sint, dubitatur. Pro negante sententia
quoad restitutionem in solidum rationes afferuntur.
p. 139. a. 9.

G

- G**loria vana, in sacris functionibus principaliter quali-
ta, mortifera noxa est. p. 203. 204. a. 3.
- Gratia a sacra Pœnitentia impetrata, est invalida, si ex
malitia, & fraude erratum sit, etiamsi error in causis
tantum impellentibus versetur. p. 27. a. 18.
- Gula mortalis est, cibi, potusque usque ad vomitum in-
gurgitatio. Item si excessus cibi, potusve valetudini
graviter noceat. p. 305. a. 12. 13. Humani sanguinis hau-
sus, culpa nunquam vacat, sed valde reprehendendus
est. p. 305. a. 13.

H

- H**abens potestatem generalem dispensandi, etiam secum
directe dispensare potest. p. 22. a. 5. p. 26. a. 16.
- Heres ab intestato dubius de testatoris voluntate, qui te-
stamentum minus solemne condidit, hereditatem, & le-
gata omnia sine compositione retinere potest; si autem
testamentum fuerit solemne, & dubium ex sermonis
ambiguitate oriatur, transactio pro ratione debiti facien-
da est. p. 98. a. 6.
- Herede ab intestato hereditatem, & legata retinente,
eos, quibus ex testamento minus solemni aliquid reli-
ctum est, occulta compensatione uti posse, absurda opi-
nio est. p. 198. a. 10.
- Hereditatis paternæ non jurata renuntiatio in favorem
tertiæ ex consensu patris, ab hoc valide revocari potest,
etiamsi se non revocaturum juraverit, at revocando sit
perjurus. Si vero talis renuntiatio jurata sit, prius a
patre heres postea institutus, hereditatem sine periculo
adire posse non videtur. p. 199. a. 11.
- Heredes, & executores testamenti, legata, & elemosy-
nas in eo relictas ad annum, aut ad sex menses pro-
rogare non possunt. p. 100. a. 171. Professos Societatis Je-
su posse esse heredes, est contrarium constitutionibus
ejusdem Societatis. p. 201. a. 21.
- Heredes ab intestato quinam sint, non tam ex jure com-
muni, quam ex locorum legibus, & consuetudine, et-
iam quoad conscientiam desumendum est. p. 201. a. 25.
- Vide Testamentum.
- Hereticum, quamvis suam sectam judicat Romana fide
credibiliorem, vel æque credibilem, non teneri credere,
perpetam asseritur. p. 31. a. 2. Notatur La-Croix. *ibid.*
- Hære-

Hæreticorum impiæ persuasiones male excusantur. p. 31. a. 3.
Hæreticorum conciones audire, eorum funera prosequi, pueros eorumdem in baptismo suscipere non licet. p. 34. a. 7.

Hæreticorum, & infidelium sacris interesse quomodo permissum dicatur: sanius hac de re consilium. p. 34. 35. a. 8.

Hæresis qualitas in confessione explicanda. p. 37. 38. a. 4.
Homicidium. Busembaum de sui defensione doctrina latam trucibus homicidiis viam aperit, falsoque D. Thomam pro se citat. p. 111. a. 7.

Homicidio licere contumeliam repellere, est opinio Evangelio, & humanitati contraria. p. 119. a. 8. Homicidium esse permissum ad fastis vel alape ictum avertendum, quocumque te vertas, est doctrina abominanda, & proscripta. p. 120. a. 8. Alia huic similis, & La-Croix refellitur. p. 120. a. 9. 10.

Homicidium ad tuenda bona magni momenti, non est permissum: defenditur Genettus contra La-Croix, cujus, & Busemb. cavillationes retunduntur. p. 120. 121. 122. a. 10. 12. 13. multo vero minus tale homicidium Clericis, & Religiosis licet. p. 121. a. 11.

Virgini non est permissum, pudicitiz invasorem occidere, etiamsi violationem aliter evadere nequeat. p. 121. a. 11.
Homicidium licere pro defensione integritatis membrorum, est doctrina suspecta, & in praxi fugienda, maxime si occidendi essent Pater, Princeps, Episcopus, Abbas. p. 122. a. 14.

Homines ad aggravandas, quam ad minuendas leges, propensiores, falso, & ridicule a La-Croix dicuntur. Imperita Zachariæ audacia retunditur. p. 9. a. 3. col. 1.

Horas canonicas beneficiarii ante acceptam beneficii possessionem recitare tenentur, si per ipsos stet, quominus possessionem accipiant. p. 248. a. 23. Si litis contestatione a fructuum perceptione impediuntur, ab iis ex toto immunes esse non videntur: Quod si beneficii possessio, aut fructuum perceptio vi, & fraude impediatur sine ulla spe eos obtinendi, ab horis canonicis liberi sunt; non item, si fructuum impedimentum nec perpetuum sit, nec ad longum tempus. *ibid.*

Ab horis canonicis liberos esse beneficiarios, qui primo, aut altero anno beneficii fructus aliis usibus designatos non percipiunt, improbanda opinio est. p. 248. 49. a. 24. Ab iis item immunes non sunt, qui tenuia beneficia nati sunt. p. 249. a. 25. nec filii a patribus ad ecclesiasticum statum coacti, etiamsi non ipsi, sed patres, beneficium fruuntur. a. 26. nec qui non resident, etiamsi præbendarum fructus non consequantur. a. 27. nec qui præstimoniam etiam ad tempus collata assecuti sunt. p. 249. 250. a. 28.

De peccatis in horarum omissione, nonnulli opinatores ex arbitrio, & sophistice loquuntur. Quid hac in re verius sit, & faciendum. p. 250. a. 29.

Horarum numerus omissus, in confessione necessario explicandus est. p. 250. a. 30.

Horas per 8., vel 10. dies intra annum a beneficiariis omissas, eos restitutioni non subjicere, est opinio aperte falsa, & intoleranda. p. 250. a. 31. La-Croix refutatur. *ibid.*

Busembaum causas a restitutione excusantes beneficiarium, qui horas omittit, involute, & inaniter congerit. p. 251. a. 32. Aliæ excusationes repelluntur. a. 33. 34. Restitutio facienda est pro rata omissionis. a. 33. Vide *Refutatio*.

Ab horarum canonicarum penso quomodo infirmitas excuset. p. 252. 53. a. 38. Recentium commenta absurda. *ibid.* Ab eodem excusat gravis, & repentina occupatio: item opera caritatis, quæ nec omitti, nec differri possunt. p. 253. a. 39. ab eo concionatores ne quotidiani quidem immunes sunt. *ibid.* Quid de iis sentiendum, qui choro inservientes, aliquid officii divini omittunt: organa pulsantes, hujus legi non satisfaciunt. p. 253. a. 40.

Ab ea non eximitur cæcus, si officium aut proprium, aut commune memoriter teneat. p. 253. a. 41. item si psalms, aut lectiones, & capitula memoria retineat, hæc recitare tenetur. Probabilium opinatorum aberrationes notantur. a. 42.

A dicta lege non eximit pontificia dispensatio sine causa concessa. Ab ea Episcopi in perpetuum dispensare nequeunt, sed solum ad tempus ex rationabili causa. p. 253. a. 43. Ab eadem non liberat matrimonii contrahendi dispensatio. *ibid.*

Horarum canonicarum notabilem partem cum alio recitare commode non valentem, aut non assuetum, a præcepto excusari, mira, & absurda opinio est. p. 25. a. 6. Si quis carens breviario, pauca ex horis memoriter sciat, ea dicere tenetur. p. 25. a. 7.

Horæ canonicæ non solum in choro, sed etiam privatim juxta Breviarii Romani præscriptum recitandæ sunt. p. 254. a. 44.

Eadem a Regularibus juxta ritum Romanum privatim legi nequeunt. *ibid.* Litanias Rogationum diebus sine peccato omitti posse, falsa opinio est. *ibid.* Vide *Officium canonicum*.

I

Abstinentia de re mortaliter mala, est absolute mortalis culpa, præcisionibus, & excusationibus adversariorum non suffragantibus; & quomodo in confessione explicanda sit. p. 304. a. 3.

Jejunium quoad discedentes ex loco, ubi non viget. p. 17. a. 4. Quoad abeuntes ex loco, ubi observandum est. p. 17. a. 5.

Qui die jejunii nihil cogitans de præcepto, cenat, aut carnes comedit, non peccat, nisi ignorantia ex negligentia, aut culpa oriatur. p. 24. a. 3.

Jejunii diebus toties peccatur, quoties post alteram comestionem comeditur. p. 211. 212. a. 1.

Quoad ova, & lactinia jejunii diebus extra Quadragesimam, cujusque regionis consuetudo pro lege habenda est. p. 212. a. 2. p. 217. a. 12.

Dispensatus quoad carnes, carnibus, ovisque simul, & lactiniis, aut piscibus vesci non potest. p. 212. a. 2. nec altera refectio uti valet. *ibid.* Si tamen repetitæ refectiois necessitas evidens sit, infirmus eam sumere potest; si autem necessitas non sit evidens, repetita refectio sine dispensatione est criminosa. *ibid.*

Jejunii diebus horam meridianam notabiliter, e. g. per unam, aut duas horas comedendo sine justa causa prævenire, mortale peccatum est. Huic meridiani prandii legi Regulares esse obnoxios, pro certo habendum. p. 213. a. 3. Anticipatio prandii meridiani per mediam horam sine causa, omni culpa vacare falso dicitur. p. 213. a. 4. Ut prandium sine culpa notabiliter anticipetur, non quilibet justa causa sufficit. *ibid.*

Qui cum hospitibus dimittendis notabiliter ante meridiem prandet, mortaliter peccat. Item mortifere peccat, si iis sine necessitate antemeridianum prandium paret. p. 214. a. 4.

Notabilis interruptio prandii ob negotium incidens, jejunii fractio est, nisi ex necessitate fiat. p. 214. a. 5. Ante prandium aliquid sumere ob debilitatem non licet, nisi debilitas in magnum gravamen cedat exacte jejunanti. *ibid.* Multo vero minus ministri, & lectores mensæ apud Religiosos, cibos sumere possunt etiam in magna quantitate (ut laxissime addit La-Croix) per horam circiter ante prandium suum. Ineptæ quoad hoc famulorum excusationes. *ibid.*

Jejunium electuariorum sumptione frangitur, nisi ex necessitate medicinæ sumantur, aut nisi parvitas materiæ a letali culpa excuset. p. 215. a. 5. Jejunii diebus licere ante crebriorem haustum, modicum cibi sumere, quotiescumque quis biberit, est commentitia, & damnata opinio. *ibid.* Jejunium ab iis non solvitur, qui in refectioe nimio potu utuntur, licet contra temperantiam peccent. Si vero potus extra refectioem sumatur ad famem sedandam, jejunium frangere videtur. p. 215. a. 6.

Qui sine causa mane jentaculum sumit, prandio in vespeream protracto, mortaliter peccare videtur. p. 215. 216. a. 7. Cibi quantitas in serotina collatione adumbratur, explosis laxis commentis. p. 216. a. 8. ejusdem qualitas. p. 216. a. 9.

Parvitas materiæ in esu carniū, aliorumque ciborum. p. 217. a. 10. Elus ovorum, & lactiniorum quadragesimæ tempore, in Germania non est excusandus. p. 217. a. 11. Laridi, & adipis usus jejuniorum tempore ubique interdictus. Sophisticum Busemb. portentum. *ibid.*

In jejniis propter Jubilæum, ex poenitentia a Confessario imposita, & ex voto peragendis est observanda jejunii forma, locorum consuetudini accommodata. p. 217. a. 12.

Quomodo dispensatores in jejniis se gerere debeant. Refellitur La-Croix p. 217. a. 13. Dispensatum initio quadragesimæ ob morbum, a quo post 8. dies integre convalescat, non manere dispensatum pro reliqua Quadragesima, est certa sententia: oppositam opinionem habere locum in scrupulosis, falso asserit La-Croix. p. 217. 218. a. 13. p. 27. a. 20. Quid, si dubium sit, utrum sanitas fuerit perfecte recuperata? *ibid.* Qui in re dubia, sua bona fide nixus jejunium solvit, mortifere peccat. p. 218. a. 13.

A jejunio non excusat quæcumque infirmitas, nec ætas sexagenaria, aut etiam major; multo vero minus a jejunio ex voto eximuntur senes sexagenarii. Contraria opinio commentitia, & corrupta. Jejniis a regula præceptis Religiosi obnoxii sunt etiam ante annum 21. p. 218. a. 14.

Quid de pauperibus dicendum sit, La-Croixii commenta refutantur. *ibid.* p. 219. Qui prandium usque ad meridiem prorogare nequeunt, possunt autem, sumpta mane col-

- collationum, & prandio ad vespem protracto, jejunare, hoc facere tenentur. Monitum quoad languores, & morbos. *ibid.* p. 219
- A jejunio officium sine labore non excusat: labor autem non excusat, nisi sit necessarius, & cum jejunio conciliari nequeat. La-Croixii commenta. p. 219. 220. a. 15.
- Quanam opera ex necessitate exercita excusent. Quid faciendum in dubio. Homines duris laboribus exercitiis diebus, quibus non laborant, a jejunio liberi esse non videntur. Quid de iter agentibus sentiendum, & de probabili timore futuræ debilitationis. *ibid.*
- A jejunio perperam eximitur conjux, si jejunando debitum reddere non possit. Uxorem, quæ jejunando obma-
ciem se viro gratam præstare nequeat, a jejunio libera-
re, est doctrina magis Aristippi, quam Christi schola di-
gna. *ibid.* p. 221
- A jejunio eximunt opera pietatis, & caritatis præcepta, quæ cum jejunio componi non possunt. At eadem opera non præcepta, licet ex se jejunio meliora, ab eo non exculare ostenditur. p. 221. a. 16
- Hinc ab eo non excusantur Concionatores, qui concionandi munus sponte suscipiunt. *ibid.* A carnibus abstinere tenentur omnes concionatores. *ibid.* Concionatores, qui ter, aut quater in hebdomada concionantur, jejunium quoad omnes partes observare debent. p. 222. a. 16. Con-
cionatores quoque quotidiani idem ordinarie loquendo præstare possunt, ideoque tenentur. *ibid.*
- A jejunio non excusantur ordinarii præceptores, Confes-
sarii, cantores, quidquid contra Busf., aut alii commen-
ti sint. Regula universalis a Busembau pro jejunio tra-
dita, non est legitima. *ibid.* Urbanitas, quæ ex Busemb.
a jejunio liberare dicitur, diabolica est. Carnem comede-
re die jejunii, ut infirmum ad comedendum excites,
scandalum est, & grave crimen. p. 222. a. 17
- Ignorantia invincibilis a peccato excusat, actum tamen ma-
lum non facit bonum; nec corrumpit actus bonos malis
actibus intermixtos. Quæstio La-Croixii de subiecto non
supponente. p. 1. 2. a. 1
- Ignorantia potest esse culpabilis, etiam si de malitia actus in
mentem non venerit dubitare. La-Croixii commenta. p.
24. a. 2.
- Ignorantia, seu inadvertentia malitiæ a peccato non excu-
sat, nisi sit involuntaria. p. 287. a. 5. Ex hoc capite in-
justi mercatorum contractus a culpa immunes non sunt.
ibid. De eventibus ex ebrietate ortis. p. 287. a. 6. Vide
Ebrietas.
- Impetrantes dispensationem ex causa falsa per simplicitatem,
aut ignorantiam expressa, quando ea uti possint. p. 27.
a. 18.
- Incestus non solum linea, sed etiam gradus in confessione
necessario explicandus est; item circumstantia cum filia
confessionis. p. 132. a. 13. Idem dicas, si incestus fuerit
sodomiticus. p. 133. a. 15
- Indignatio de bono alterius, quo est indignus, culpa non
vacat. p. 305. a. 10
- Indulgentia definitio a Busembau tradita, explicatur, & a-
lia clarior ejus loco substituitur. p. 399. a. 54
- Indulgentiæ catechumenis in gratia existentibus prodesse,
si iis concederentur. *ibid.*
- Ad indulgentiam necessarium est, & sufficit, ut opus sal-
tem postremum præscriptum fiat in gratia. Opus præ-
scriptum ex fine, aut circumstantia etiam venialiter pra-
va vitiatum, etiam si ad finem a Pontifice propositum
conducatur, ad indulgentiam non prodest. p. 399. a. 55
- Indulgentiæ revocatæ expirant, etiam si revocatio ignoretur,
nisi aliter declaretur. p. 399. a. 56
- Indulgentiæ tantum valent, quantum pronuntiantur. p. 399.
a. 57.
- Quid faciendum, si dubitetur, utrum indulgentia data pro
articulo mortis, & semel accepta expiraverit. p. 400. a. 58
- Indulgentiam pro certa die concessam, posse repetitis præ-
scriptis operibus iterato acquiri, est opinio certo falsa.
p. 400. a. 61.
- Ut indulgentia pro defunctis obtineatur, statum gratiæ
non esse necessarium, est placitum arbitrium. p. 400.
a. 62.
- Plures indulgentias uno eodemque opere comparari, non
est verisimile, nisi id exprimitur. p. 400. a. 63
- Qui totum opus præscriptum ex ignorantia, vel impoten-
tia non implent, totam indulgentiam non lucrantur. p.
400. a. 64. Opus pro indulgentia impositum commutari
non potest, nisi ab auctore indulgentiæ, vel ex ejus per-
missu. *ibid.*
- Indulgentiam pro elemosyna impertitam ex toto non lu-
cratur, qui exiguum pro ratione facultatum dat elemo-
synam. p. 400. 401. a. 65
- Indulgentiæ effectui obstat non videtur, si Ecclesiam visi-
tandam ingredi præ multitudinem nequeas. Ut res tamen
in tuto sit, concursu defervescente, ad Ecclesiam redeun-
dum est. *ibid.* Opera aliunde debita, pro indulgentia non
profunt, nisi id in concessione contineatur. *ibid.*
- Commutationes, & dispensationes operum pro indulgentia
fieri non possunt, nisi a Confessario, & in actu sacra-
mentalibus confessionis. p. 400. a. 66
- Cum pro indulgentia confessio absolute præscribitur, ne-
cessario facienda est, etiam si sola venialia quis habeat.
p. 400. a. 67.
- Interdicti tempore pœnitentiæ sacramentum, exceptis ex-
communicatis, potest omnibus administrari: item chrisma
die cœnæ Domini confici, & viaticum morientibus exhi-
beri valet: matrimonium eo tempore celebrari nequit.
p. 500. a. 1. ejus violatio etiam in laicis mortalis noxa
est. *ibid.*
- Interrogatus de fide a publica potestate, si tergiversetur,
perinde est, ac si taceat; si taceat, peccat. Refutatur
La-Croix. p. 33. a. 1
- Invidia. De invidia Busembau involute, & contradictorie
loquitur. p. 305. a. 11
- Irregularis ad beneficium ipso jure inhabilis est. p. 503. a.
1., quod, si obtenta irregularitatis dispensatione sine be-
neficii mentione, impetraverit, illud tuta conscientia re-
tinere non potest. p. 503. a. 2
- Quid faciendum sit, si quis seu de jure, seu de facto du-
bitet, utrum sit irregularis. p. 503. a. 3
- Ab irregularitate ex delicto notorio, & ex homicidio et-
iam in causa solum involuntario orta, Episcopus dispen-
sare nequit. p. 504. a. 4
- Irregularitas in baptismi iteratione tum a rebaptizatis, tum
a rebaptizantibus quomodo incurritur. p. 504. a. 5
- Eadem incurritur ex functione Ordinis sacri a minori Cle-
rico exercita etiam non serio, etiam ex ignorantia, Bu-
sembau frustra reclamante. p. 505. a. 6
- Quomodo irregularitas inducatur ex delicto, quo quis Or-
dines male suscipit, & a quibus in ea dispensari possit.
p. 505. a. 7. seu 8.
- Irregularis sit, qui in rixa aurem, aut nasum, aut digi-
tum amputat. p. 505. 506. a. 9. Qui membrum a se de-
bilitatum post amputat, certam irregularitatem, quid-
quid La-Croix contra sentiat, incurrit. p. 506. a. 10
- Quando plures in rixa unum percutiunt, & unus letale
vulnus infligit, omnes irregulares fiunt. pag. 506. a. 11.
- Comes in rixa, in qua occisio fit, irregularitatem non
effugit. p. 506. a. 12
- Qui rei turpi operam dans, sufficientem diligentiam ad-
hibuit, ne ex ea homicidium contingeret, quod tamen
contigit, non sit irregularis. Cautio hic adhibenda; Bu-
sembau, & La-Croixii refutatio. p. 506. 507. a. 13
- Irregulares sunt Judæi, alique infideles etiam hæretici ad
fidem recens conversi. p. 507. 508. a. 14. Irregularitatem
infert oculi etiam dexteri privatio. a. 15. qui utroque
oculo integro præditus est, etiam si lævo nihil videat,
irregularis esse non videtur, dum dextero canonem sine
indecentia legere possit. *ibid.*
- Filii expositi, irregulares habendi sunt. p. 508. a. 16. In
dubio, utrum aliquis expositus sit legitimus, sine dispen-
satione ad cautelam, ad Ordines, & beneficia non est
promovendus. *ibid.* & p. 503. 504. a. 3
- Ex occulto crimine, excepto homicidio, & censuræ vio-
latione, irregularitas non existit. p. 508. a. 17
- Irregularitatem non evadit, qui mutilat, vel occidit in de-
fensionem honoris, castitatis, bonorum magni momenti.
p. 509. a. 18.
- Jubilæo Romæ durante, quoad suspensiones indulgentiarum,
& facultatum absolvendi non est divinandum, sed ponti-
ficium constitutionum tenor attente legendus est. p.
401. a. 69.
- Quomodo, & quo tempore opera in Jubilæo præscripta
fieri debeant. p. 402. a. 70. Qua ratione jubilæum alibi
lucrari possit, qui illud in patria acquirere neglexit: il-
lud vero acquiri posse in patria elapso ejus tempore ab
eo, qui ejus publicationem invincibiliter ignoravit, por-
tentum est. p. 402. a. 71
- Cum duobus continuis diebus duo jubilæa occurrunt, quo-
rum singula confessionem, & communionem postulant,
confessionem, & communionem, ut eorum beneficium
obtineatur, non esse repetendas, absurdum, & falsum
est. p. 402. a. 72
- Judex necessaria scientia destitutus quid facere debeat, ut
in conscientia tutus sit. p. 271. a. 1. Idem resarcire te-
netur omnia damna, quæ in partes læsas ex ejus impe-
ritia derivata sunt. p. 271. 272. a. 2. Item quæ ex erro-
re culpa sua admissio profecta fuerunt. a. 3. Quæ ab eo
peccentur in causarum prorogatione. a. 4. Cur non pos-
sit de occultis criminibus inquirere. a. 5
- A Judice etiam sub juramento interrogatus occulta crimi-
na revelare non potest; a mendacio tamen sibi cavere
debet, & quomodo. p. 272. a. 6. Si crimen occultum in
alterius damnum vergat, revelandum est, etiam si fidei
sub secreto commissum fuerit. a. 7. Vide reus.
- Judex inferior, legis pœnam nec relaxare, nec minuire
potest, nisi evidens Reipublicæ necessitas aliud postulet,
vel ex supremi Principis auctoritate. p. 272. a. 10. Pri-
vata

vata actoris injuria a Principis injuria separari non potest. Corollarium. *ibid.*
 Judex supremus poenam remittere nequit, nisi latus injuriam relaxet, aut Reipublicam bonum id possulet. p. 272 a. 11.
 Apud Judicem inferiorem pro rei liberatione intercedere non licet; apud supremum licet, dum injuriam passus eam remittat. Causa a supremis Judicibus hic adhibenda. *ibid.* & p. 282. a. 52
 Nemo Judex esse potest ejus causae, cujus fuit advocatus, explosa Dianz limitatione. p. 272. 73. a. 12
 Ne Judex quidem inferior judicare unquam potest juxta minus probabilem sententiam. Exceptiones, & rationes contrariae refelluntur. p. 273. a. 13
 Utrum Judex minus dignus, qui officium alii dignioribus ex ambitu eripuit, ex humana fragilitate errans, restitutioni obnoxius sit. p. 273. a. 15
 Judex, munera a partibus accipiens, semper peccat, & restitutione tenetur. Quibus restitutio facienda sit. La-Croixii inanes pretextus rejiciuntur. p. 273. 74. a. 18. Hujusmodi restitutio ante sententiam Judicis facienda est. p. 274. a. 19. Nec ex remissionis praesumptione tollitur. a. 20. Judici doli, ut male vocantur, boni non sunt permixti. p. 282. a. 51. Incantum Busembaum dictum. *ibid.*
 Judicium temerarium de gravi crimine excusari a mortali reatu, si judicans perfecte non advertat, est opinio pelagiano errore infecta. p. 204. a. 1
 Idem a letifera culpa non excusatur, si judicans non animadvertat, argumenta judicandi esse insufficientia, aut de iis non dubitet, nisi inadvertentia sit involuntaria. p. 204. a. 2. Vel si argumenta sufficiant ad opinionem verisimiliter probabilem. p. 205. a. 3. Judicium temerarium de homine indeterminato quando non sit, aut sit mortale. p. 205. a. 4.
 Juramentum non esse, cum quis juramenti formulis utens, nullam jurandi intentionem habet, vel intentionem habet non jurandi, est opinio absorta, & implicite damnata. Cavillationes adversariorum tolluntur. p. 81. a. 1. Busembaum contradictio notatur. p. 87. a. 18. Variae formulae jurisjurandi ad examen vocantur. p. 81. a. 2. p. 82. a. 2. 3. 4. & 5. p. 83. a. 7. Illae formulae adhiberi a malis hominibus solite, quod dico, est Evangelium, & similes, plerumque sunt blasphemae; & quando, & qua ratione blasphemae esse non videantur. p. 82. a. 6
 Examinantur illae formulae, tam sum innocens, quam B. Virgo, vel S. Franciscus, & similes. p. 82. a. 6
 Haec formulae, juro per hanc barbam, vestem &c. sunt juramenta. p. 83. a. 7
 Juramentum, si sola absit jurandi necessitas, esse tantum veniale peccatum non sine solido fundamento asseritur. p. 83. a. 8.
 Qui ex consuetudine jurant, in statu mortalis peccati versantur, & jurando ut plurimum mortaliter peccant. La-Croixii dicta ad trutinam vocantur. *ibid.*
 Qui ex incuria seu magna, seu parva veritatis investigandae, aut pravae jurandi consuetudinis abolendae, falsum jurant, perjuri rei sunt, quidquid contra naussent Busembaum, & La-Croix. p. 83. 84. a. 9
 Non venialiter, ut habet communis probabilium opinio, sed mortaliter peccant, qui rem venialiter malam se facturos jurant; multoque magis, si malum mortale se facturos jurent. p. 84. a. 10. Juramentum contra consilia evangelica, esse letalem culpam ostenditur. p. 84. a. 11. Juramentum falsum eo solo nomine veniale esse potest, si sit involuntarium. p. 84. a. 12. Ex nulla causa licet inducere ad jurandum, quem pejeraturum putas, imo id letalis culpa est. p. 84. a. 13. Exiipe tamen Judices ex ordine juris ad petitionem partis juramentum exigentes. Cautiones ab iis hic adhibendae. p. 85. a. 13. Qui probabiliter ductus, putat aliquid esse verum, & jurat, a culpa excusari non potest. Falso putat La-Croix, majorem probabilitatem ad juramentum sufficere. Altera quoad hoc La-Croixii sententia refutatur. p. 85. a. 14. Tricæ PP. Zachariae, & Nocetii contra P. Concinam, & perjurii excusationes a Busemb. allatae exploduntur. *ibid.* Vide *Aequivocatio. Perjurium.*
 Juramentum cum restrictione pure mentali peractum, est genuinum perjurium; quod nec ex rei levitate, nec ex joco, nec si contra juris ordinem, vel a Judice incompetente coacte exigatur, sit veniale. p. 87. a. 16. 17
 Juramentum promissorium per injuriam extortum obligat; quod verum esse videtur, etiam si de contrahendo matrimonio juratum sit. p. 88. a. 1
 Idem dolo extortum, si error circa rei substantiam versetur non obligare videtur. Tutius tamen erit, si absolutio, aut dispensatio petatur. p. 88. a. 22
 Juramentum de re adiaphora obligatorium videri, multae rationes suadent. Objectiones solvuntur. p. 88. a. 23. Qui juravit, se Titiam ducturum, religionem ingredi non posse videtur, nisi aut jurata promissio ab ea relaxetur, aut prius matrimonium contrahat. p. 89. a. 24. Juramen-

tum non obligare, nisi obligat promissio, cui apponitur, est doctrina aperte falsa. *ibid.*
 Qui urbanitatis causa jurant, se ante alterum non sessuros, non bibituros, &c. gravissime increpandi sunt, & ad juramentum servandum obligari videntur. p. 89. a. 25.
 Qui juravit, se servaturum decreta, & regulas, eas quoque servare tenetur, quae ex morum corruptela non sunt in usu. p. 89. a. 26
 Qui secreti custodiam, quae in alterius injustum damnum vergit, juravit, juramento non tenetur; perjurus tamen jurando fuit, si praevideat, aut praevidere debuit, arcani conservationem proximo noxiam futuram. Quod si secreti jurata custodia juranti graviter noxia esse intelligitur, is juramento tenetur, etiam si coactus jurasset. Demum si jurata arcani conservatio ex non praevisis eventibus in grave damnum jurantis vergat, juramentum non esse obligatorium, cum Busembaum non diffitemur. p. 89. a. 27
 A promissorii juramenti impletionem qua ratione immutis sit, qui illud in melius commutat. p. 89. 90. a. 28. Qui habet facultatem delegatam dispensandi in votis, ea uti in votis juratis non potest. p. 90. a. 20. p. 100. a. 30
 Jurisdictio Confessarii delegata, morte concedentis non expirat. p. 409. 410. a. 9. Eadem extra jurisdictionem delegantis ne in ejus quidem subditos exerceri potest. Aliiter de jurisdictione ordinaria sentiendum videtur. p. 411. 412. a. 11.
 Jus patronatus quoduplex. p. 241. a. 2. Ecclesiae fundatione eo sensu, ut haec sit fundi datio pro ejus constructione acquiri non videtur. p. 241. 242. a. 2

L

La-Croixii verba implexa, sophistica, secumque pugnantia. p. 9. a. 2. col. 1. Laici de fide disputare prohibentur: quinam laicorum nomine designentur. Consuetudo contraria eam legem abrogare non videtur. p. 37. a. 3
 Legata indefinita ex aequitate, pensata mente testatoris implenda sunt. p. 200. a. 15
 Lex divina seu naturalis, seu positiva, cur aliquando incerta nobis sit: ex hoc capite suam obligandi vim non amittit. p. 8. a. 3
 Qui nullam ex iis legibus, de quibus apud juniores controversia est, ad praxim revocant, pereunt. *ibid.* Justae leges, & sententiae Tyrannorum, qui ex dura regimine tales dicuntur, subditos sine dubitatione obligant. Idem videtur dicendum quoad Tyrannos, qui regna usurpant, si a Republica tolerantur. p. 14. a. 1. Lex de qua dubitatur, utrum fuerit promulgata, obligat. Refutatur Zacharia. p. 14. a. 2
 Legis ecclesiasticae divisio a Busembaum allata, manca est. p. 14. a. 3.
 Legislator suae legi repugnans, contra ipsam peccat, & in re gravi mortaliter peccat. p. 16. 17. a. 2. Ecclesiae legibus pueros ante septennium completum teneri, si plenum rationis usum adepti sint, contra La-Croix evincitur. p. 17. a. 3. Lex, cum ex toto servari non potest, ex parte, & quoad fieri potest, servanda est. p. 25. a. 3. Summus Pontifex, divinae legis custos est, & interpretes, non dispensator. p. 26. a. 13
 Legi jubenti, ut fideles aliquo signo suam fidem prodant, parendum est, si a catholico Principe in favorem fidei feratur; si autem ab infideli in odium fidei edatur, pro nihilo habenda est. Ridicula Busembaum hallucinatio. p. 33. a. 2.
 Libellatici qui, quoduplex generis, & quinam peccarent. p. 33. a. 4.
 Litteras alienas aperire, qua ratione sit mortale peccatum. p. 304. a. 7.
 Ludus, prout a Busembaum definitur, si sit fortuitus, a peccato excusari non potest, imo mortale peccatum merito dicitur, si summa notabilis sorti exponatur, multoque magis, si ex consuetudine, & professione id fiat. La-Croix, & Busemb. rationes exploduntur. p. 186. a. 15. p. 189. a. 56. Vide *Clerici.*
 Ludus ex industria pendens, si ob lucrum principaliter fiat, culpa non vacat; si vero principalis ludi finis sit mentis recreatio, permissus est, dum nec temporis, nec pretii nimium in eum impendatur. p. 186. 187. a. 45
 Qui aleis a Religioso, & filiofamilias alienare non valente lucrantur, restituere tenentur. p. 185. a. 46. Ludis nihil pecuniae a Regularibus exponi potest; nec superiores iis licentiam dare possunt aut vacandi ludis fortuitis, aut cuicumque ludum pecuniam exponendi. Regulares a secularibus lucrantes, lucrum restituere tenentur. Idem, ludi pecuniarii consuetudine irretiti, in continuo mortali peccato versantur; in quo misero statu ii quoque sunt, qui ludo fortuito, vulgo *loro* frequenter ludunt; & mortaliter peccant, etiam si aliorum nomine ludant, vel ut lucrarentur pecuniam in Dei honorem impendendam. p. 187. a. 47.

Qui

Qui alterum ad ludum, vel contumeliis, vel minis, vel nimia importunitate induxit, restitutioni obnoxius est. Objectiones Busemb. & La-Croixii resolvuntur. p. 187. a. 48. p. 188. a. 52.

Qui certo præficit, se in ludo, aut sponsione victurum, lucrum restituere tenetur; nisi forte victus admonitus, donare se velle profiteatur. Cavillatio Busemb. refutatur. p. 189. a. 53.

Lusor, adversarii sui cartas etiam negligenter ab eo dispositas inspicere non debet; si vero a tergo eas nosse discat, vel e speculo a tergo adversarii posito videat, fraudulenter agit, & restituere tenetur. La-Croix refellitur. p. 189. a. 54. Dum Busembau ait, quod qui fraudibus adhiberi solitis utitur, restituere tenetur non solum lucrum, sed quantum alteri valebat spes lucrandi, in duo vitiosa extrema prolabitur. p. 189. a. 55.

Ludus aleatorius Regularibus vetitus est, etiam si apud eos regularis disciplina non vigeat, & culpa mortalis. Contraria opinio est monstrosa. p. 190. a. 56. Idem ludo utentes, ut infirmum recreent, duplex peccatum peccant. *ibid.*

Ludi aleatorii lucrum, ubi jus civile quoad hoc viget, ante Judicis sententiam restituendum est; nec victus illudolvere tenetur. Ubi vero jus civile non viget, victusolvere tenetur, & victus lucrum retinere potest. p. 198. a. 58. Ludere pro psalmo, aut re simili permittitur, non videtur. *ibid.*

Luxuria non solum exterior, sed etiam interior in loco sacro admissa, addit circumstantiam in confessione necessario exprimendam. p. 132. a. 14.

Luxurie filix, ex actus imperfectione a letali noxa sæpe excusanda non sunt. p. 304. 305. a. 8.

M

Magistri non solum peccant, cum ex proposito, sed etiam cum ex incuria, aut ignorantia, falsa, & noxia tradunt. Idem de iis dicit, qui laxas, & periculosas opiniones typis evulgant. p. 113. a. 11.

Maleficum verberibus, aut tormentis cogere ut maleficium tollat, non licet. Cavillationes Busembaum, & La-Croixii doctrina refutantur. p. 67. a. 8.

Malitiam illius tantum generis contrahi, quæ advertitur, est doctrina ex pelagiano errore profecta. p. 24. a. 4.

Matrimonia cum hæreticis nusquam licent. La-Croix refellitur. p. 37. a. 4.

Matrimonium inter impuberes contractum, sponsaliorum vim habet; si autem a puberibus cum impeminento dirimere contrahatur, tum matrimonii, tum sponsaliorum robore caret. p. 444. a. 3.

Nullum est, etiam si Judex ad illud legitime cogat, si coactio a parte rei sit injusta. p. 445. a. 6. Item invalidum est, si cum pacto continentie inear. p. 452. a. 1. Illud contrahere propter solam carnis voluptatem, vel vanitatem, est indubitate malum. p. 452. 53. a. 2. Quomodo honeste contrahi possit ob ejus fines secundarios, & extrinsecos. p. 453. a. 3. Matrimonii ministri sunt ipsi contrahentes. p. 453. a. 4. Ad ejus valorem sufficit consensus de præfenti quocumque modo expressus; qui tamen, si fieri possit, verbis exprimendus est. p. 453. 54. a. 5. Initum sub conditione de præfenti, aut præterito, stante conditione stat, eaque deficiente corrumpitur. p. 454. a. 6.

Conditiones turpes, aut impossibiles ei appositæ, quoad forum externum pro nihilo habentur; quoad internum juxta contrahentium animum considerandæ sunt. Conditiones de futuro necessario, & impossibili ab eo abesse debent. p. 454. a. 7. 8.

Matrimonium sub conditione de futuro, matrimonii substantiæ contraria nullum est. p. 454. a. 8. Idem sub conditione honesta de futuro, etiam si per verba de præfenti coram Parocho, & testibus exprimatur, sponsaliorum vim tantum habet; impletaque conditione, novus consensus de præfenti ad matrimonium necessarius est. Contrariæ Anacleti, & Busembaum rationes solvuntur. p. 454. 55. a. 9.

Si dubia utriusque conjugis fide contractum sit, vel ab utroque de ejus valore dubitetur, a neutro peti, vel reddi debitum potest, quantacumque inquisitio habita sit, nisi rationes petendi dubium inventæ fuerint. p. 455. 56. a. 10. Ejus usus non licet, si cum vitæ, aut sanitatis discrimine fiat, nec ex periculo incontinentiæ excusatur. p. 456. a. 11. Solius voluptatis causa habitus, est indubitate culpabilis: si autem voluptas quaratur propter prolem, culpa vacat; non tamen si quis ad voluptatem se excitet. Modi præposterii concubitus, mortales non videntur; a Confessariis tamen valde increpandi sunt. p. 356. a. 13. Seminis compressio in concubitu, quoad virum, (si ab eo fieri possit) mortali culpa carere non videtur; secus de uxore sentiendum est. p. 456. 57. a. 13. Quibus diebus conjugalibus concubitus petitio vetita sit.

p. 457. a. 14. Concubitus cum gravida uxore, si sit periculum abortus, est mortalis; si absit, venialis. Concubitus cum menstruata est certum peccatum tam in petente, quam in reddente, & in utroque letale esse videtur. p. 457. 58. a. 14. p. 461. a. 23.

Ab actu conjugali prolem simplici affectu excludere, culpa non vacat. Conjugii usus ad propriam incontinentiam vitandam, aut valetudinis causam, aut propter alios fines matrimonio extrinsecos, omnis noxæ expers non est. La-Croixii, & Busembaum sophismata diluuntur. p. 458. 59. a. 15. De tactibus, aspectibus, & verbis turpibus conjugum. p. 459. a. 16. p. 289. a. 11. p. 130. a. 8. p. 112. a. 6.

Conjux seipsum ex voluptate tangendo, vel de cogitata copula veneree se delectando, mortaliter peccat. p. 459. 460. a. 17.

Conjux ad averrendum periculum incontinentiæ alterius conjugis, debitum petere tenetur. p. 460. a. 18. Debiti conjugalibus negatio quomodo venialis esse possit. Busembaum, & La-Croix refelluntur. p. 460. a. 19. Ex filiorum multitudine debitum negari posse, absurde asseritur. *ibid.* Debitum modo innaturali quoad situm petendi nulla alia ratio esse potest, nisi quod corporis dispositio naturalem modum non patitur. p. 460. a. 21. Debitum salva corporis incolumitate reddendum est. Ab ejus redditione lepra ordinarie non excusat. Animadversio in Genetti exceptionem. p. 460. a. 22. Illud sine mortali crimine reddi nequit, si uxor nonnisi mortuum setum edere, vel non sine certo extraordinario vitæ, aut gravi morbi periculo parere possit. p. 461. a. 23. Uxores viris indebito vase uti volentibus consentientes, ex nulla causa a letifera noxa excusantur; si autem iis consentiant, quoad situm innaturalem, venialem culpam ex gravi timore non effugiant. Quod si aliquid etiam ex gravi causa faciant conjuges, unde seminis effusio existat, letale crimen incurrunt. p. 461. a. 25. Actus conjugalibus interruptio letifera flagitiosa est, ex causis gravibus non excusanda. p. 461. a. 26.

Transitus ad secundas nuptias non licet, sine certa notitia de morte prioris conjugis, sine qua si matrimonium contrahatur, separandum est. p. 462. a. 28.

Conjux infidelis ad fidem conversus cum infideli conjuge nostris temporibus cohabitare non permittitur, nisi hic converti velit. Conversus ad alias nuptias transire nequit, nisi infidelis vel ejus consortium omnino recuset, vel nolit cohabitare sine divini nominis blasphemia, vel nonnisi ad mortale crimen pertrahat. p. 462. a. 29.

In matrimonio rato Summum Pontificem dispensare posse, pro certo habendum est. p. 462. 63. a. 30. Pollutionem conjugis, justam divortii causam esse, ostenditur. p. 463. a. 31. Quomodo divortium privata auctoritate fieri valeat: sine Judicis ecclesiastici sententia, publica conjugum separatio fieri non potest. *ibid.*

Quibus casibus uxor virum sequi quoad cohabitationem non teneatur. p. 463. a. 32. Benedictionis sacerdotalis omnibus matrimoniis communis omisso, & matrimonio ante eam consummatio, mortifera culpa merito esse dicitur. p. 468. 69. a. 1. Quandopam nuptiæ altera benedictione donandæ sint. p. 469. a. 3. Matrimonii vel una denuntiatio omissa mortalem noxam infert. p. 469. a. 4. Ejus proclamationes ubi, quibus diebus, & quomodo fieri debeant. *ibid.* Post ultimam proclamationem matrimonium inconsulto Episcopo, eodem die celebrare non licet. a. 5. Quid faciendum, si ab ejus proclamatione duo menses elapsi sint. *ibid.* ejus impedimenta etiam occulta necessario patefacienda sunt. p. 469. a. 6. Quid faciendum, si occultum impedimentum quis audiverit, & nesciat a quo, aut si ex ejus denuntiatione magnum periculum imminet. p. 470. a. 6. matrimonii impedimenta non esse manifestanda ab eo qui scit, contrahentes bona fide niti, absurde asseritur. *ibid.*

Matrimonium a Parocho propter impedimenta ex sola sacramentali confessione sibi nota negari non potest. Quid in ipsa confessione in hac specie facere eum oporteat, neglectis recentium probabiliis cavillis. p. 470. a. 7.

Quoad denuntiationes quænam sit Parochi facultas. p. 470. a. 8.

Matrimonium ante denuntiationes faciendas post ejus contractum, sine letali culpa expulso Busembaum prætextu consummari non potest. p. 471. a. 9. Idem validum est, si servus cum serva illud ignoranter contrahat. p. 471. a. 10. Ejus impedimentum dirimens etiam ex imperfecta adoptione oriri videtur. a. 11. De hujus impedimenti extensione. *ibid.* Oritur quoque ex cæde conjugis ab altero, & tertia persona communi consilio peracta, & ex adulterio cum cæde simpliciter conjuncto, etiam sine matrimonii intentione. p. 472. a. 12. Ab impedimento criminis ignorantia non eximit, nisi sit invincibilis. p. 472. 73. a. 13.

Impedimentum dirimens ex raptu existit, etiam si matrimonii causa peracta non sit. p. 473. a. 14. Matrimonium non valet, si ad mortem decumbens contrahat cum

sila

- filia Medici alias sibi mederi recusantis, a. 15. Idem inendum est a viro, qui mulierem coegit, ut se duceret, si illa id velit. a. 16
- Impedimentum dirimens ex absolutis sponalibus ortum non tollitur, si ea mutuo consensu dissolvantur. p. 473. 74. a. 18.
- Matrimonium valet, etiam si Parochus assistens sit excommunicatus, aut non Sacerdos. p. 74. a. 19. Vel si per vim assistat, vel ab Episcopo prohibitus. p. 475. a. 21. Idem a substitutis Sacerdotibus sine expressa Parochi licentia administrandum non est. p. 474. 75. a. 20. Non sufficit, si contrahentium voces Parochus, & testibus notæ, ab iis audiantur, sed præsentibus esse debent. p. 475. a. 21. Interrogatio fieri solita, nunquam omittenda est. p. 475. a. 22. Impotentia matrimonii in muliere, undenain desumenda sit. a. 23
- Matrimonia in fœderatis Belgii provinciis sine Parochus, & forma a Synodo Tridentina præscripta, ab hæreticis inter se, sive inter catholicos, & hæreticos inita, valida sunt. p. 476. a. 24. Aliter sentiendum videtur de catholicorum matrimonii. *ibid.*
- Si matrimonium ex unius partis consensu defectu nullum sit, utriusque partis consensum ad ejus valorem renovari necesse est. p. 477. a. 25. Ut invalidum matrimonium firmetur, qua ratione novus consensus præstandus sit. p. 477. 78. a. 26. 27.
- Quandam Episcopi in impedimentis dirimentibus matrimonii dispensare possint, & quomodo in iis non dirimentibus. p. 478. 79. a. 29. 30
- De Regularium facultatibus dispensandi in debiti petitione. p. 479. a. 31. Manente prudenti dubio de matrimonio impedimento, illud sine dispensatione celebrare non licet, etiam si diligenti inquisitione adhibita, veritas inveniri non potuit. p. 480. a. 33
- Medicina pretiosissima, ut pauperi extremo morbo laboranti suppeditetur, ex præcepto non est comparanda. p. 47. a. 17.
- Medicus inexploratis medicamentis ex theoria probabilibus utens peccat, si alias medicinas exploratas, & tutiores omittat. p. 282. a. 53
- Mercator merces iusto pretio carius vendens, aut vilius emens, a culpa non excusatur, quia cum peritis contrahit. p. 282. a. 55. Item peccat, si debito tempore, cum possit, creditoribus non solvat, etiam si hi ex dilatione grave damnum non patiantur. p. 282. a. 56
- Meretrices jure retinent quæ ipsis dono dantur. pag. 188. a. 51.
- Minister ordinarius baptismi, mortalis peccati sibi conscius, ex necessitate baptizans, non peccat; at extra necessitatem, mortaliter delinquit, nec a mortali crimine eximitur, quia solemnitates non adhibet. p. 312. a. 3
- Ministrantes sibi invicem matrimonium in mortali, letifere peccant. p. 312. a. 4
- Ministros Eucharistiæ mortali culpa inquinatos, etsi eam non conficiant, mortaliter non delinquere, opinio est non probabilis, sed certo falsa, quidquid La-Croix contravalletur. p. 312. 13. a. 5
- Ministrantes indigne sacram Eucharistiæ, tot peccata peccant, quot sunt suscipientes. *ibid.*
- Missa. Quid Sacerdos facere debeat, qui aquam, vel alium liquorem pro vino se consecrasse animadvertit, vel si post vini consecrationem, subitum periculum imminet. p. 332. a. 1. In hostia minore sine necessitate celebrare non licet, & peccatum peccato additur, si ejus loco major adoranda elevetur. p. 333. a. 2. Parvam hostiam cum majore in eadem Missa consecratam Sacerdos sumere non debet, ut majorem ad exponendum relinquat. *ibid.* Si post sumptionem, aut consecrationem calicis, dubium incidat, utrum acetum pro vino consecratum fuerit, quid sit faciendum. p. 333. a. 3
- Uva quantumvis sit matura, non est apta consecrationis materia; mustum tamen valide consecratur, at non sine gravi culpa, ex fatua populi devotione non excusanda. Vinum in calice congelatum conservandum non est, nisi prius calore solvatur; at si congelatum ex turbata mente consecratur, consecratio ne sub conditione quidem iteranda videtur. p. 333. 34. a. 4. Hostiæ sub corporali, vel mappa, vel in Missali textæ non consecrantur. p. 334. a. 5. De earum propinquitate necessaria. a. 6. Quæstionum hac de re quilibet. a. 7. Quid de vini guttis calici adherentibus sentiendum. a. 8. Si hostiis consecratis alia non consecratæ admisceantur, quid faciendum. a. 9. Hostiæ præsentibus ex vi intentionis consecrandi hostiam pro sacrificii usu, reipsa non consecrantur. *ibid.* Si Sacerdos post consecrationem advertat, duas esse hostias simul junctas, utramque sumere quidem debet, at inferior non videtur consecrata. *ibid.*
- Sacerdos, qui plures hostias ad altare detulit, vel ab alio delatas advertit, ex hujusmodi advertentia, nisi consecrandi intentio accesserit, eas non consecrat. Quod si consecrandi intentionem habuit, illas reipsa consecrat, etiam si pyxidem intra corporale non transfulerit. p. 335. a. 9. De Sacerdotis quod hanc speciem culpa. *ibid.*
- Omissio particulæ enim in consecratione, ut minimum dubia mortalis culpa est. p. 335. a. 10. Quænam sit forma consecrationis vini ex mente D. Thomæ, & in rei veritate. *ibid.*
- Mutatio verborum consecrationis quoad significationem, nullam efficit consecrationem; quæ tamen valida est, licet gravissime culpabilis, si mutatis verbis idem sensus retineatur. Hujus doctrinæ corollarium. p. 335. 36. a. 11. Illæ formæ, illud est corpus meum, ille est sanguis meus, hæc est caro mea, sunt invalidæ. p. 336. a. 12. Hypotheses Busembaum commentitiæ, & inutiles. a. 13. 15. 16
- Laius, qui desiderat esse Sacerdos, ut sub utraque specie communicando, plus gratiæ percipiat, reprehendendus est. Improbandus est Sacerdos, qui multum materiæ in consecratione adhibet. p. 336. a. 14
- Parochus mortalis peccati conscius, sine prævia confessione, si fieri nequeat, præmissa contritione, Missam die festo, ut populus præcepto satisfaciat, celebrare potest, si tamen alium Sacerdotem, qui suas vices suppleat, invenire non possit. (Aliter de alio Sacerdote videtur sentiendum) Item si corpus alicujus paræciani defuncti sit in Ecclesia, vel sponsi ad Ecclesiam convenerint, matrimonium contracturi. p. 344. a. 17
- Si Sacerdos ante, vel post consecrationem, ac præsertim ante canonem, alicujus mortalis criminis meminerit, sacramentalem confessionem facere tenetur, dum Confessarii copia adsit. Hallucinationes Busembaum notantur, & contrariæ rationes diluuntur. p. 344. a. 19
- Sacerdotem, qui, dum pro prima Missa rite faciendâ sese exercet, hostiam incogitantè sumpsit, eo die propter cognatorum concursum, & lauti prandii apparatus, aut factam primæ Missæ proclamationem celebrare posse, absurde affirmatur. p. 348. a. 29
- Quid Sacerdoti faciendum sit, si pro vini speciebus aquam sumpsit. p. 349. a. 30. Si post consecrationem, aut etiam sumptionem rationabiliter dubitet, utrum vinum fuerit, quod est consecratum, pro vino temere præsumitur. Reliquiæ consecratæ post sumptionem utriusque speciei, aut etiam post ablutionem deprehensæ, sumendæ sunt. Reliquiæ in pyxide, post ablutionem sumi nequeunt. Quid faciendum de integra hostia consecrata, quæ post communionem relinquitur. *ibid.*
- Sacerdotes hostiam in ore diu retinentes, devotionis prætextu non sunt excusandi, multoque minus si hostiæ sumptioni aliquid ablutionis præmittant. *ibid.* Ex injecto mortis metu Sacerdotem non jejunum, sacris vestibus exutum, sine religionis contemptu celebrare, metaphysica hypothesis est. *ibid.* Vide. *Vasa. Vestes.*
- Missa, explosis probabilium opiniorum laxamentis, saltem diebus dominicis, & solemnibus festis, a quolibet Sacerdote ex præcepto celebranda est. p. 357. a. 1
- Ut una saltem Missa privata in Ecclesiis cathedralibus, collegiatis, conventualibus quotidie celebretur, præceptum non invenitur, sed fingitur. p. 352. a. 2
- Omissio Missæ conventualis semel, aut bis in hebdomada in dictis Ecclesiis, a mortali culpa sine ullo fundamentato excusatur; sicuti ab eadem mortali culpa excusari non potest neglectus unius Missæ conventualis, cum plures in rubricis præcipiuntur. *ibid.*
- Qui Missam promissam non præstat, eum mortaliter non peccare, arbitraria opinio est. p. 357. a. 3. Qui pluribus Missam gratis pollicitus est, eum unica Missa omnibus satisfacere, cavillatorium commentum est. *ibid.*
- Missa stipendium, ubi taxatum non est, esse frugalem unius diei victum, non recte asseritur. p. 357. a. 4
- Tot Missæ celebrandæ sunt, quot a dantibus eleemosynam, quantumvis hæc incongrua sit, præscriptæ fuerint. Contraria opinio audacter probabilis, & merito falsa dicitur. p. 358. a. 4
- Sacerdos, qui pecuniam, ut Missam dicat, vel dicendam curet, accipit, damnatum mercimonium exercet, minus dando, quam acceperit, dum aliis Missam committit. p. 358. a. 5.
- Rector beneficii, qui per alios celebrare Missam potest, satis est, si congruam eleemosynam iis tribuat; non item Capellanus amovibilis, aut is, cui perpetuarum Missarum celebratio commissa est, quidquid contra La-Croix dicat. p. 358. a. 5
- Pacisci de stipendio pro Missa, non permittitur, ut La-Croix vult, sed simoniacum est. p. 358. a. 5
- Parochi, alique curam animarum obeuntes, diebus dominicis, aliisque festis de præcepto, Missam pro populo applicare tenentur, explosis quibuscumque effugiis. Missa conventualis in Ecclesiis cathedralibus, collegiatis, &c. pro benefactoribus in genere quotidie applicanda est. p. 358. 59. a. 6.
- Sacerdos, qui in aliqua Ecclesia, aut Altari celebrare tenetur, si alibi sine necessitate celebret, graviter peccat; a mortali tamen excusatur, si raro, puta quinquies, aut

sexies in anno id negligat. Præscriptio contra onus Missarum locum non habet. p. 359. a. 7. Missarum diminutio ad quos spectet. p. 359. a. 8.

Qui per seipsum Missam celebrare tenentur, ex iusta causa aliquando vacare possunt; at si celebrent, nec pro seipsis, nec pro aliis sacrificium applicare permittuntur; vacare autem nunquam possunt, qui sine onere celebrandi per seipsos, quotidie celebrare coguntur; nec in tuto esse videntur, si morbo impediti, alios non substituant. p. 359. 360. a. 9. 10.

Non solum Sacerdotes, sed etiam adstantes, Missæ sacrificium offerunt, & cui voluerint, applicare possunt. p. 360. a. 11.

Intentio virtualis pro Missæ applicatione satis est, & quænam ea sit. a. 12. Si nemini applicetur, ejus fructus iis non cedit quibus Sacerdos eam specialiter applicare tenetur. Hujus doctrinæ corollarium. a. 13.

Missæ celebratæ in altari privilegiato pro defunctis, illis suffragantur, cum de festo currente, quo de Requiem celebrari nequit, leguntur. a. 14.

Missæ inchoari nequeunt, nisi tertia horæ parte ante auroram, & tertia horæ parte post meridiem omnino completæ esse debent. a. 15. Quomodo privilegia hic locum habeant. *ibid.* & p. 361. a. 17. Etiam si Missa nocte nativitatæ Domini celebrari possit, & celebretur, communio tamen sumenda non est. p. 360. a. 15. 16.

Media nocte nativitatæ Domini tres Missæ celebrari nequeunt. p. 360. a. 16.

Qui horas canonicas infirmitatis prætextu non recitans, Missam celebrat, a culpa excusari nullo modo potest. p. 361. a. 18.

Missæ postremo triduo hebdomadæ majoris celebrari nequit; nec die Veneris sancti Eucharistia cuiquam, nisi infirmis præberi potest. p. 361. a. 19.

Die nativitatæ Domini, unius, alteriusque Missæ loco communio a Sacerdotibus sumenda non est. a. 20.

Missæ inchoata, explosis prætextibus, non est interruptenda, nec ab initio repetenda. a. 21.

Missæ in Ecclesiis, non alibi celebrandæ sunt, nisi magna necessitas aliud postulet. a. 22.

Propter magnam populi affluentiam, Missam extra Ecclesiam celebrare non licet; nec Episcopus talem facultatem concedere potest. p. 361. 62. a. 23. 24.

Quandonam in militum castris, aut in portu extra Ecclesiam Missa legi queat. p. 362. a. 23.

Quomodo Episcopis permittitur sit ut extra Ecclesiam altare erigant, & Missam celebrent, aut per alios celebrandam curent. p. 362. a. 24.

Privilegia Religiosorum celebrandi Missam in suis domibus, seu Monasteriis a Tridentina Synodo revocata sunt, nec posterioribus concessionibus renovata. p. 362. a. 25. Vide *Ecclesia*.

Mappæ altaris pro Missa quot, & quales esse debeant; ex necessitate benedictæ esse debent. p. 363. a. 32.

Missæ sine Missali ne urgente quidem necessitate celebranda est. p. 364. a. 36. A Missa abstinere debet Sacerdos, qui propter visus debilitatem legere non potest, nisi apostolicam dispensationem obtinuerit. *ibid.* Missa sine ministro quandonam celebrari possit. Consuetudo, ut mulieres Missæ interserviant, est aperta corruptela. p. 364. a. 37.

Missæ, etiam si Venerabile Sacramentum expositum sit, sine Crucifixo celebranda non est, ubi talis viget consuetudo; secus dicendum, ubi contrarius usus jamdiu invaluit. p. 364. a. 38. Extra supra expositam speciem Crux inter candelabra prominens, necessaria est; nec Missa sine ea, ex devotione, ut La-Croix perperam ait, melius celebratur, quam omittitur, sed omittenda est. *ibid.* Sine lumine nunquam celebranda est; si tamen usque ad offertorium fuerit producta, etiam lumine deficiente, si haberi non possit, est perficienda. p. 364. 65. a. 39. Capite operto, aut cum coma fictitia sine apostolica facultate eam legere non licet. Contraria Busembaum, & La-Croix laxamenta refelluntur. p. 365. a. 40.

Omissio precum in sacerdotalibus vestibus induendis, dubia mortalis culpa est; a qua tamen materiæ parvitas excusat.

Omissio *Glorie*, vel *Credo*, nisi in magna solemnitate sponte id fiat, non nisi culpa venialis esse videtur: omissio Evangelii a Sacerdote in Missa, quæ solemniter canitur, non solum nullum peccatum est, sed mortale. p. 365. a. 41.

Omissio matutini cum laudibus sine urgente causa ante Missam, est certa culpa; quæ in conventuali Missa mortalis esse videtur, non item in privata, nisi quasi ex firmo proposito id perpetuo fiat. *ibid.*

Missæ elata voce dicenda est. Qui contra se gerunt, quales peccatum peccent. p. 366. a. 41. Ejus mutatio in votivam, aut de *Requiem* diebus prohibitis, dubia letalis noxa est. *ibid.*

Missam celebrans in Ecclesia Regularium, aut Monia-

lium, duplici ejus ritui se accommodare potest, cum Romano tamen Missali. p. 366. a. 42.

Monopolia iusta non sunt, etiam si pretium, in quod mercatores conspirant, ne minus, aut majus sit, infra iustitiæ limites positum sit. p. 180. a. 26.

Morientes ex vulnere in duello accepto, non tamen in loco duelli, ecclesiastica sepultura privandi non videntur. p. 119. a. 6.

Mortem positive, & indirecte sibi inferre quoad mores idem est: conclusio hinc ducenda. p. 119. a. 4.

Mortem subire, ne brachii, vel cruris abscissionem patiaris, non est permittum. p. 119. a. 5.

Mulieres quæ verecundæ, & sobrie se ornant, ab omni scandali scrupulo liberandæ sunt. p. 54. a. 10. Busembaum hac in re accommodative loquitur. p. 54. a. 11.

Mulier quæ ex ornatu superfluo, & vano probabiliter prævidet, aliquam certam personam mortaliter lapsuram, eum sub mortali dimittere tenetur. p. 54. a. 12. Busembaum hac de re nimis blande, & contra caritatem loquitur. *ibid.*

Mulieres ex loci consuetudine media ubera detegentes, fucis, pigmentis, alienis crinibus utentes, mortaliter peccant; multoque magis, si putent, aliquo in genere scandalum inde esse passuros. Busemb. contra loquens, graviter confutatur, ejusque sophismata exploduntur. p. 54. 55. a. 12. 13.

Item mortaliter delinquant, si admittant oscula, vel tactus impudicos, ad vitandam libidinosi hominis infamiam. p. 130. a. 7.

Mulier, quæ omnem lapidem non movet, ut violentum stupratorem repellat, graviter culpanda est. Ridicula, & gloriabunda Zachariæ dicta. p. 155. a. 20.

Mulieres, quando ex fidei iussione obligentur, & quando non obligentur. p. 19. a. 64.

N.

Negotiatio omnibus Clericis, & Regularibus est interdicta. p. 181. 82. a. 33.

Negotiatio a Clericis, vel Regularibus semel facta, letalis culpa est, nisi materiæ parvitas excuset. La-Croixii, & Busembaum dicta discutuntur. p. 182. a. 34. Clericis vetitum videtur pecora emere, ut suis pascuis laginata, lucri causa vendant, vel ut eorum fetus, & fructus distrabentes lucentur. Busembaum objectiones solvuntur; quid sit negotiatio, explicatur. p. 182. a. 35. Clerici, & Regulares per alios seu famulos, seu non famulos negotiantes non solum peccant, sed letaliter peccant. p. 183. a. 36. La-Croix, Zacharia, Nocetius refelluntur. *ibid.*

Neophytus. Vide *Irregularis*.

Novitii. Vide *Regulares*.

Nuptiæ. Vide *Matrimonium*.

O.

Obedire subditus Superiori regulari tenetur, quibuscumque verbis præcipiat. p. 230. a. 11.

Item in dubio, utrum Superior præcipere possit. a. 12.

Eidem præcipienti, ut episcopatum acceptet, parere non cogitur. a. 13. Vel ut internos actus eliciat. a. 14. In dubio, utrum liceat quod Prælati præcipit, subditus suas dubitandi rationes exponere, eique præcipere perieveranti, posito dubio, obsequi debet. Nam si dubio tentato parcat, peccat. p. 230. a. 15.

Subditum non teneri obedire, si grave damnum obediendo timeat, Busembaum docet; quod ad examen vocatur. p. 231. a. 16.

Occidere seipsum nemo potest, ut hostes pereant, vel ut grave Reipublicæ damnum avertatur. p. 118. a. 1.

Occidentes seipsos ex gravissima tristitia, aut vehementi phantasie turbatione, ecclesiastica sepultura privandi sunt. p. 119. a. 6. Vide *Homicidium*.

Occisio illius, qui parat insidias. p. 122. a. 15. Accusatoris. p. 122. a. 16. Innocentis. p. 122. 123. a. 17. 18.

Occisio, seu expulsio fetus. p. 123. a. 19.

Officio canonico ex inadvertentia, vel necessitate mutato, satisfieri præcepto non est certum. Quid in hac specie faciendum. p. 254. a. 44.

Officii mutatio in aliud minus sponte facta, mortalis culpa est. La-Croixii ratio falsa, Caramuelis opinio proscripta. Qui hodie per errorem officium de Sancto, qui alia die colitur, recitavit, officium omissum alia die recitare non debet. Alia quoad hoc opinio exploditur. *ibid.*

Quomodo qui in officii recitatione quoad aliqua erravit, suum errorem emendare debeat. La-Croixii prolapsiones notantur. p. 255. eadem a. 44.

Officium cum Socio recitans, si notabilem quantitatem eorum quæ ab eo leguntur, non percipiat, præcepto non satisfacit. p. 255. a. 45.

De officii pronuntiatione, & responsoriis. *ibid.*

In

In magna canonici officii interruptione mortalis culpa valde timenda est. p. 256. a. 46. Ejus nocturni separatim legi non possunt; nec lectiones a psalmodia matutini dividendæ sunt. *ibid.*

De culpa in ordinis inversione. p. 256. a. 47. Qua hora incohari possit matutinum pro die sequenti. p. 256. a. 48.

Beneficiarius officium una die omissum, alia die supplendo, a restitutionis debito non liberatur. a. 49. Sine devotione, & attentione interna saltem virtuali præcepto non satisfacit. Crassæ La Croixii aberrationes refelluntur. p. 256. 257. a. 50.

Qui Officium sponte distractus recitat, mortaliter peccat, illudque repetere tenetur; & nisi repetat, beneficii, si quod habet, fructus suos pro rata non facit. Busembaum inconsistentia, & hallucinatio notatur, ac adversariorum sophismata diluuntur. p. 258. a. 51

Opinionum probabilium commenta ad examen revocantur, & exploduntur. p. 5. a. 3. p. 6. a. 3. p. 7. a. 3. Zachariæ cavillatoris criminationes repelluntur. *ibid.*

Optare mortem filiarum, quod nuptui commode tradi nequeant, est desiderium inhumanum, & impium. p. 45. a. 11.

Optare sibi mortem ad gravia mala evitanda, est hominum perditorum, & desperatæ salutis. *ibid.* La-Croixii aberrationes. *ibid.* Mulierculæ ob minimas molestias mortem sibi optantes, ex defectu deliberationis a letifera culpa raro excusantur. *ibid.*

Ordine sacro etiam per gravem metum initiatus, celibatus lege tenetur; nec sine pontificia dispensatione matrimonium ab eo unquam tentandum est. p. 438. a. 1

Ordo præsertim sacerdotalis, & episcopalis, cum hinc inde dubitatur, utrum valide fuerit collatus, sub conditione iterandus est. Porrectio, & contactus sacrorum vasorum, ad ordinis valorem necessarius putandus non est; nec, si omittatur, ordinatio iteranda videtur, nisi forte sub conditione. Arbitraria sacrorum canonum interpretatio, & contradictio La-Croixii notatur. p. 438. 439. a. 3.

Ordinari aliquis potest ab Episcopo, cui subditus est ratione vel originis, vel domicilii, vel beneficii; quo sensu id intelligendum sit. p. 439. a. 4. 5. 6. 7

Ordinum incapax est hermaphroditus, & quo sensu. Ad Ordines, & primam tonsuram rite suscipiendum animus permanendi in clericali statu necessarius est, explosis prætextibus Busembaum, & La-Croixii. p. 439. 440. a. 8

Aliæ conditiones ad id necessariæ explicantur. *ibid.* Ordines minores quando conferri possint: simul cum subdiaconatu conferendi non sunt: quæ interstitia servanda, & quomodo Episcopus in iis dispensare possit. Etas quoad tonsuram. p. 441. a. 8. Ordinum officia recensentur. a. 9

Oscula, & amplexus inter virum & mulierem officii causa, periculosa sunt, & cavenda; multoque magis, si ex vanitate, joco, petulantia fiant. p. 129. a. 1. 2. quæ si ex carnis delectatione fiant, sunt mortales culpe. La-Croix, & Busembaum doctrinæ, & distinctiunculæ refutantur. *ib.*

P

P*aradoxum* inauditum La-Croixii. p. 16. a. 3. col. 1
Parochi ex divino præcepto Missam pro populo offerre tenentur; idque diebus dominicis, & aliis festis de præcepto. p. 113. a. 8. Idem, nisi legitime impediti fuerint, per seipso concionari, & christianam doctrinam tradere debent. Opiniones contrariæ, falsæ, & absurdæ. p. 113. a. 9. 10.

Parochi a suis Ecclesiis sine Episcopi permissione nec per duos menses, imo ne unam quidem hebdomadam abesse possunt. p. 245. a. 9. Quod si contra Tridentinam legem ab iis abfuerint, fructuum restitutioni etiam ante Judicis sententiam pro rata temporis obnoxii sunt. p. 245. a. 11.

Idem confessionis coadjutores addiscere nequeunt, nisi Parochos, & approbatos. p. 409. a. 4. Delegatam facultatem pro sua paræcia dare ii non possunt. p. 409. a. 9. Multoque minus univèrsè delegati ad eorum officia. p. 411. a. 10.

Parochi suis subditis prohibere nequeunt, ut paschatis tempore sua peccata Regularibus generalem facultatem audiendi confessiones habentibus confiteantur; quæ tamen facultas ab Episcopo cum restrictione concedi, & revocari potest. p. 414. a. 17. Idem per seipso suorum subditorum id petentium confessiones excipere sublati Busembaum prætextibus tenentur; & saltem ordinarie loquendo mortaliter peccare merito censentur, si id reculent. p. 421. a. 37. 38

Idem inexcusabiles sunt, si consuetudinis prætextu extremam unctionem pueris ante annos 14. vel 15. non subministrant. p. 435. a. 5

Pater id quod habet supra partes legitimas filiorum pot-

est de jure fori, alieno relinquere, non de jure poli. p. 201. a. 24.

Patrini. Vide *Baptismus*. *Confirmatio*.

Peccata in ebrietate commissa, si hæc involuntaria sit, a culpa immunia sunt, non item si ebrietas sit voluntaria. Si tamén nec fuerint prævisa, nec prævideri potuerint, culpæ imputanda non videntur. p. 16. a. 1

Peccato impleri posse votum, juramentum, sacramentalem poenitentiam, monstro simile est. p. 20. a. 2

Peccatum præsupponere cognitionem, est pelagianus error. p. 24. a. 2.

Falsumque est, non esse voluntarium, nisi in mentem venerit dubitare, nec studuisti intelligere. p. 24. a. 2

Peccatum non admitti, nisi malitia advertatur, est opinio hæresim pelagianam involvens. p. 285. 286. a. 1

Peccati ex Busembaum sententia necessariæ conditiones, & excusationes emendantur, & refelluntur. p. 286. 287. a. 2. 3. 4. 5.

Peccata magis ex actuum objectis, quam ex oppositis virtutibus specie distinguuntur. p. 291. a. 16

Peccata etiam interna per involuntariam, & naturalem cessationem interrumpuntur. Contrariæ Busembaum rationes diluuntur. p. 291. a. 17. Hujus doctrinæ conciliatio cum alia, quæ specie contraria videtur. p. 291. a. 18

Oscula, & tactus impudici fornicationem subsequentes, non sunt unum cum ea peccatum, sed distinctum. p. 291. a. 19.

Ad mortale peccatum necessariam esse plenam advertentiam, est opinio quæ a pelagiano errore, & peccato philosophico separari non potest. Quænam advertentia ad illud sufficiat. La-Croixii objectiones in nihilum rediguntur. p. 293. a. 1. p. 294. a. 2

Ad peccatum mortale requiri perfectum consensum cum plena advertentia falsitas est, falsitati addita. p. 294. a. 2

Mortaliter peccat, qui votum quotidie modicum quid orandi, vel parvam elemosynam dandi, aliquot diebus violat. p. 294. a. 3. p. 95. a. 8. Item letale crimen est, propositum ea semper omittendi. p. 294. a. 3

Item fractio multorum votorum diversæ speciei in materiis levibus, & propositum ea frangendi. *ibid.*

A mortali crimine non excusatur qui, cum ter, aut quater mille aureos in pias causas voverit, tres non solvit, Busembaum, & Laymanni cavillationibus non suffragantibus. p. 294. a. 4

Peccatum veniale etiam ex errante conscientia sit mortale. p. 295. a. 5

Peccatum levis mendacii ad copulam cum aliena extorquendam quomodo in confessione exprimendum sit. p. 295. a. 6.

Non esse letale peccatum, hic & nunc in re modica Superiori nolle subjici, est falsa, & arbitraria opinio. p. 295. a. 7. Item mortifere peccat qui executionem legis, aut præcepti hic & nunc contemnit. *ibid.*

Item qui aliquid facit ex contemptu Prælati, non ut talis est, sed quatenus indoctus est, imprudens est. p. 296. a. 8.

A letali peccato non eximitur qui ex necessitate in proximum mortalis criminis discrimen sese conjicit, aut in eo permanet. p. 296. a. 9. Hujus doctrinæ temperamentum. *ibid.*

Peccatum veniale, sine gratiæ infusione non remitti, falsum est. p. 315. a. un.

Pensio, resignationis, aut litis componendæ causa imponi non potest. p. 247. a. 17

Pensiones super paræcias ab Episcopis ex nullo titulo constitui possunt. p. 247. a. 18

Pensionarius, si sit Clericus, officium B. V. M. recitare tenetur. Busembaum excusatio tollitur. p. 247. 248. a. 19

Peregrini, antequam proprio loco excedant, præcepta quæ ibi vigent, implere tenentur. p. 18. a. 6

Idem, & vagi, specialibus præceptis locorum, in quibus versantur, obnoxii sunt. p. 18. a. 7. Corollarium hujus doctrinæ. p. 18. a. 8. Vide *Jesunium*.

Perjurium est, & mortale peccatum, si quis rem exiguam juramento promissam non impleat. Refellitur La-Croix. p. 87. a. 19. Corollaria hujus doctrinæ. p. 88. a. 19. Item perjurium est, & letiferum crimen, si ex eo quod jurasti, parvum aliquid non serves. p. 88. a. 20

Pharmacopola unum remedium pro alio substituere non potest, nisi ex necessitate, quæ explicatur. p. 282. a. 54

Poenitentia sacramentalis. A Busembaum perperam excusatur Sacerdos, qui levissimam, aut etiam nullam sacramentalem poenitentiam injungit. p. 393. 394. a. 41

Quid hac in re cum infirmis poenitentibus faciendum. *ibid.*

Falso supposito laborat Busembaum, dum ait, poenitentiam posse omitti, cum scrupulosus intra eandem horam cum novis culpis redit. *ibid.*

Poenitentia iusto minor propter jubilæum, aut plenam indulgentiam imponi nequit. p. 394. a. 42. & p. 395. 396. a. 46.

Pœnitentia publica pro publicis peccatis injungi non solum potest, sed etiam debet. p. 394. a. 43. Eadem ante absolutionem imponenda est. p. 395. a. 44. Neminem sine absolutione esse dimittendum, dummodo vel levissimam pœnitentiam acceptet, valde absurda, & falsa opinio est. p. 395. a. 45.

Pœnitentia sacramentalis semper graviter obligare videtur. a. 46.

Eadem a Confessario libere imponi non potest; nec gravis pœnitentia pro mortalibus sine gravi obligatione. p. 395. a. 46.

A pœnitentia eo prætextu perperam quis sese eximit, quod eam esse injustam, sibi constet. p. 396. a. 47. Quid faciendum, si pœnitens pœnitentiam implere non possit, aut ejusdem obliviscatur. Busenbaum, & La-Croix aberrationes. *ibid.* Pœnitentia, ex qua aliquis effectus manet, in statu mortali peracta, præcepto satisfacit, non item, si nullus post eam effectus maneat. p. 396. a. 48.

Ea tamen opera, culpæ adscribenda non sunt; licet contra per novum gratiæ statum, vim satisfaciendi non recuperant. Pœnitentia diu, puto ad annum, vel medium annum prorogata, mortalis culpa videtur. *ibid.*

Pœnitentiam medicinalem sub conditione, a pœnitente recusari posse, absurda opinio est. p. 397. a. 49. Pœnitens, qui per se satisfacere non potest, per alium sine Confessarii permisso satisfacere nequit: Confessarius pœnitenti permittere non debet, ut per alium satisfaciat, si per seipsum possit. p. 397. 398. a. 50. Qui pro alio satisfacit, pro seipso simul satisfacere non valet. *ibid.*

Pœnitentia pro reservatis criminibus imposita, ab inferiori Confessario commutari nequit. p. 398. a. 51.

Pœnitentia a Confessario, qui eam injunxit, extra confessionis tribunal commutari non potest. p. 398. a. 52.

Eandem ab alio Confessario sine confessionis repetitione mutari posse, non probabilis, sed absurda opinio est. Cajus collatoria refutantur. *ibid.* Eadem a pœnitente propria auctoritate in aliam ne evidenter quidem meliorem mutari valet. p. 399. a. 53.

Pœnitens a reservatis, & censuris in articulo mortis per simplicem Sacerdotem absolutus, quomodo, si vixerit, se gerere debeat. p. 412. a. 12.

Idem a Sacerdote facultatem in reservata habente valide absolutus, (non item si absolutio fuit nulla) reservatum inculpabiliter omissum inferiori Sacerdoti confiteri potest; oppositum tamen, si fieri possit, tutius est. p. 416. a. 23.

Pœnitens qui secundum probabilem opinionem, quam Confessarius falsam judicat, operari vult, absolvendus non est. p. 10. a. 6.

Pollutio prævisa, & voluntaria, ex quacunque causa profecta, est mortale crimen. p. 134. 135. a. 19. Sophismata Busenb. & La-Croix refutantur. *ibid.*

Pollutio in somno facta, & directe procurata, mortalis culpa est, si placeat, etiam si non placeat ob voluptatem. *ibid.* Pollutio vigilantis sponte sua eveniens, quoad fieri potest, reprimenda est: si autem ex culpa orta sit, ejus continuationis permisso, est mortalis culpæ consummatio. Pollutio in somno cœpta, non subest voluntati vigilantis, aut vigilare incipientis. p. 133. a. 16. Pollutionem spontaneam naturalem etiam nocturnam optare, aut de ea gaudere nunquam licet. p. 133. a. 17.

Physiognomia. Ex physiognomia quid conjici possit. Caute adhibenda est. p. 65. a. 4.

Possesse qui tenetur duas Missas audire, eas audire simul, imo etiam tres, absurde dicitur. p. 21. a. 8.

Pretium pro admissione ad religionem simoniace acceptum, si totum monasterium non fuit in culpa, retineri potest; non item, si totum in culpa fuit. p. 76. a. 15. Pretium pro beneficio, aliave re spiritali acceptum, seu collatio facta fuerit, seu non, danti non est restituendum, sed in pios usus convertendum. p. 76. a. 16.

Præcepto audiendi sacrum ab eo non satisfieri, qui ob pravam finem illud audit, ostenditur. p. 20. a. 1. Præcepto non satisfacit, qui opus impositum faciens, expresse intendit non satisfacere. Hallucinatio, & contradictio La-Croix. p. 20. a. 3. Mutatio voluntatis, qua satisfacisse velit, inanis est, & ridicula. p. 20. a. 6.

Præcepto satisfacit Sacerdos, qui legit horas non ea devotione qua vult, dum tamen attente, ac devote eas recitet, ideoque illas repetere non tenetur, etiam si id proposuerit. p. 20. a. 4.

Præcepta impleri non posse sine voluntate faciendi opus imperatum, vere asseritur. Cavillationes La-Croixii. p. 21. a. 7.

Probabilitas. Vide *Opinio probabilis*.

Probabilitas major, vulgo *probabiliorismo*, non est deferenda, quia a Jansenistis defenditur. p. 8. a. 3. col. 2.

Procurator, aut quicumque alius reo suadens, vel parti ut veritatem neget, semper peccat. p. 276. a. 31.

Promissio acceptata de re notabili, sub mortali obligat. p. 173. a. 2. Promissionis obligatio ab intentione promitten-

tis ex toto pendere perperam dicitur. p. 133. 134. a. 3.

Habere intentionem promittendi, & non se obligandi, sunt contradictoria. p. 94. a. 4.

Provisi de canonicatu, aut dignitate in cathedrali Ecclesia, fidei professionem omittentes, ante Judicis sententiam fructus male perceptos restituere tenentur. p. 32. a. 4.

Idem per seiplos professionem facere tenentur. p. 32. a. 5.

R

R Edimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, quomodo sit permissum. Vide *Libellatici*.

Regularis, qui sine sui Superioris licentia testamenti executor est, acta valida esse videtur. p. 199. a. 4.

Regulares quoad sacularium confessiones approbati, quomodo ad examen iterum vocari, & a confessionibus suspendi valeant. p. 409. a. 8. Idem, si approbati non sint, privilegiorum prætextu, sacularium confessiones excipere non possunt. p. 410. 411. a. 9. Idem ad suorum confessiones audiendas deputati, quid possint quoad reservata. p. 415. a. 21. Et quoad censuras. p. 484. a. 5. 7. Vide *Censura*.

Regulares non Prælati, vestes pro usu sacrificii benedicere nequeunt; Prælati possunt pro suarum Ecclesiarum usu, non item pro aliis. Quomodo hic se gerere debeant. p. 363. a. 33.

Regulares extra suas Ecclesias ægrotis Eucharistiam administrare non possunt, etiam si hi communionis præcepto nondum teneantur, vel ei satisfecerint. p. 342. a. 3.

Nec paschalem communionem, taciti, & præsumpti consensus prætextu iis, qui apud ipsos sacramenta frequentant. a. 4. 5. Aut vi privilegiorum. *ibid.* & p. 351. a. 39. Administrantes Eucharistiam, & extremam unctionem, aut matrimonio assistentes sine jurisdictione, aut speciali licentia, excommunicationem Papæ reservatam ipso facto incurrunt; a qua tamen eximit ignorantia etiam crassa, non autem affectata. p. 341. a. 1. Vide *Ludus. Negotatio. Obedire*.

Religiosus ad episcopatum promotus, a suorum Prælatorum obedientia immunis est: a paupertate eo sensu, ut bonorum undecumque provenientium dispensationem, non dominium habeat: a regulæ jugo pro officii necessitate. Quod si episcopatum resignet, ad regularem observantiam redire tenetur. p. 227. a. 1.

Qui religionis professionem irritam fecit, nec unquam raram habuit, e religione nihilominus propria auctoritate egredi non potest. Contrariæ Anacleti rationes diluuntur. p. 227. a. 2. Religioso fuga nunquam permissa est. p. 227. 228. a. 3. Idem, si regulam servare nolit, mortaliter peccat. p. 228. a. 4. Omnis regulæ contemptus, mortalis est. a. 5.

Hæc propositio, *Religiosus etiam professus potest habere peculium dependens, & revocabile ad nutum Superioris*, Religionum regulis, & S. Trid. Synodo adversatur. Superiorum quoad hoc licentia, & consuetudo inanis est. p. 228. a. 6.

Religioso nec villa, nec agri, nec alius locus monasterii nomine, & in hujus commodum administrandus committi potest, nisi sit monasterii officialis. Eidem beneficia in ejus commodum, & incommodum dari non possunt. p. 229. a. 7.

Religiosorum ecclesiastica beneficia, aut episcopatus obedientiam profanæ donationes, non solum malas, sed irritas sine dubio sunt. *ibid.* Iisdem permitti non potest ut extra monasterium maneat; multoque minus cum annui redditus assignatione in eorum commodum, & incommodum. Item monialibus non est concedendum, ut vestes manuum labore sibi comparent. Contrariæ consuetudines, sunt apertæ corruptelæ. p. 229. a. 8.

Quæstiones a Busenbaq, & La-Croix excitatæ de licentia accipiendi, expendendi, recipiendi quoad religiosos, posita vitæ communitate, supervacaneæ sunt; ea sublata religio evadit chaos. p. 229. a. 9. Vide *Ludus. Negotatio*.

Religiosorum acceptiones, donationes, alienationes ex præsumpta Prælati licentia nec licent, nec valent. Involuntaria Busenbaum sophismata diluuntur. p. 229. 230. a. 10.

Monitum ad Regulares, eorumque Confessarios. *ibid.*

Qui solvendo non est, religionem ingredi potest, si recipiatur, etiam si in sæculo manendo infra paucos annos solvere posse putetur. p. 331. a. 17.

Religiosi utriusque sexus, choreo destinati, a mortali reatu perperam excusantur, si horas canonicas bis, aut ter in anno, imo una die omittant. p. 148. a. 20.

Mulier ad matrimonium consummandum a marito ante bimestre coacta, religionem ingredi nequit. Anacleti contrariæ rationes solvuntur. *ibid.*

A religione strictiore ad mitiorem transiendi facultas nec ab Episcopo, nec ab ordinis Prælato cum capituli consensu dari potest. p. 232. a. 20.

Religiosus regulam strictiorem, quæ in suo ordine non viget,

- get, professus, etiam si reformationis spes non sit, ad laxiorem observantem ordinem propria auctoritate transire prohibetur. p. 232. a. 21
- Religiosi a nulla religione, ne excepta quidem Societate Jesu, expelli queunt, nisi vere incorrigibiles sint. p. 232. a. 22.
- Religiosorum ejectorum bona ecclesiastica, Ecclesiarum, in qua beneficium habent, acquiruntur; alia bona ad jus Episcopi, cui subsunt, pertinere videntur. p. 232. a. 23. Idem omni Superiore non carent. a. 24. Nec ab omnibus ordinis regulis soluti sunt. a. 25. Nec extra suum ordinem tuta conscientia manere possunt. a. 26. Idque verum est, etiam si a suis in monasterium non recipiantur. p. 232. 233. a. 27
- Nec Religionum Prælati, nec locorum Ordinarii religiosum ea conditione ejicere queunt, ut vel aliam religionem ingrediatur, vel ad suam revertatur. *ibid.*
- Non solum Religiosi fugitivi, & apostatae, sed etiam jure ejecti, si se correxerint, in ordinem a suis Prælatibus recipiendi sunt. p. 233. a. 28. Vide *Votum*.
- Religiosi ejecti, & qui ex dispensatione extra monasterium manent, ab horis canonicis immunes non sunt. La-Croix exceptio exploditur. p. 248. a. 22
- Religiosi, jactatis regularium privilegiis facile credere non debent. p. 342. a. 6. Vide *Eucharistia. Missa*.
- Idem a nullis casibus Episcopis reservatis sine eorum concessione absolvere possunt. p. 417. a. 26. Introducentes mulieres intra monasteria, quas poenas incurrant. p. 448. a. 9.
- Repressalia* in personas innocentes, etiam si ecclesiasticæ non sint, non sunt permittenda. p. 126. a. 32
- Residentia*. A residentia quænam causæ, & qua ratione Episcopos, & Parochos excusent. p. 244. a. 8. p. 245. a. 10
- Restitutio* bonorum in justo bello injustis possessoribus ereptorum suis dominis facienda est. p. 126. a. 33. Restitutio, aut satisfactio semper ab eo facienda est, qui injuriam intulit. p. 147. 148. a. 1
- Restitutio semper facienda est, quotiescumque ex culpa damnum datum fuit. p. 148. a. 2. p. 161. a. 53. p. 175. a. 13.
- Restitutionis lege quando non teneantur, qui consilio, precibus &c. revocatis alios ad damnum excitaverunt. p. 148. a. 3.
- Restituere quando non teneantur, qui a sartoribus magistris panni fragmenta emerunt. p. 148. a. 4
- Restituere debet, qui furem cum re furtiva fugientem juvat ad fugam. p. 148. a. 4
- Item qui furem paratum post aliquod tempus ad furandum, impellit, ut citius furetur. La-Croix aberrationes. p. 149. a. 7
- Item qui suo consilio, aut mandato ad damnum probabiliter impulerunt. In dubio facienda est restitutio ex dimidio, aut pro ratione dubii. p. 148. 149. a. 6. Aliæ cooperationes restitutioni obnoxie attinguntur. *ibid.*
- Restituere tenetur Confessarius, qui ex negligentia, vel ignorantia poenitentem de restitutione ab eo facienda non monuit, nisi post admoneat. p. 149. a. 8
- Restitutione in solidum tenentur plures simul damnum facientes, seseque mutuo jurantes. Commentationes Busi & La-Croix refutantur. p. 150. a. 9
- Restituere debet, qui collatorem sine legitima causa induxit ad non conferendum ecclesiasticum beneficium, cui constituerat. p. 150. a. 10
- A restitutione excusari, qui dona gratuita aliquibus destinata sine ratione impediunt, est quidem communis sententia, quæ tamen nec satis certa, nec tuta videtur. p. 151. a. 10.
- In restitutione incertorum bonorum pauperes dominis subrogandi sunt. p. 151. a. 11. Qui multis minutis furtis, multis civibus damnum intulit, pro restitutione posse dare pauperibus, est opinio, quæ ne speciem quidem habet probabilitatis. p. 152. a. 12
- Praxis quoad restitutionem inventorum. p. 152. a. 13
- Qui rem alienam male accepit, non solum eam restituere, sed etiam in necessariis expensis pro ejus missione, dominum indemnem servare tenetur. Si autem rem jure accepit, in gratuito deposito rei transmissio expensis domini facienda est; at in commodato, & mutuo restituenda res est, ubi fuit accepta, expensis commodatarii, & mutuatarii, nisi aliter conventum fuerit. p. 152. a. 14.
- Quid faciendum, si ignoretur, ubi dominus sit. *ibid.*
- Cui restituenda sit res aliena accepta a possessore bonæ fidei. p. 152. a. 15
- Rem a fure, seu ab alio seu bona, seu mala fide emptam posse restitui furi, ut pretium recuperetur, est facta probabilitas. p. 152. 153. a. 16
- Quid faciendum, si res mala fide possessa cum expensis ad dominum transferenda sit. p. 159. a. 45
- Si bona fide rem alienam, e. g. equum, a Petro emisit, & Paulo vendidit, & postea conser, equum esse Joannis, qui illum a Paulo repetat, & Paulus a te pretium,
- hoc Paulo reddere teneris, nec a pretii restitutione eximeris, quia Paulus equum tibi non restituit. p. 154. a. 17.
- Res usu consumptibiles a fure bona fide emptas, & cum tuis quocumque modo permixtas, reali obligationi non esse obnoxias, est opinio sophistica, pugnacium rhabularum propria. p. 153. a. 18
- Possessor bonæ fidei non potest rem ex toto retinere, quam examine diligenti habito magis alienam, quam suam putat. Quod si suborto dubio veritatem investigare neglexit, peccavit; ex hoc tamen solo capite restituere non tenetur. p. 154. a. 19
- Si rem alienam tibi donatam, bona fide vendidisti, venditor eam tibi reddere tenetur, tu vero illi pretium. p. 154. a. 20.
- Si bona fide rem alienam emisit, & sine lucro vendidisti, pretium emptori restituere debes. p. 154. a. 21
- Si a fure accepisti rem usum consumptibilem cum suis rebus permixtam, restituere teneris non ex toto, sed servata proportionem. p. 154. a. 22
- Qui in loco publico contra justam prohibitionem pascit, vel ligna cadit, restitutioni obnoxius est; multo vero magis, si in locis privatis id faciat. p. 154. a. 289. a. 24
- Restitutioni obnoxii sunt qui venantur, aut piscantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis. Item fraudatores vectigalium. p. 154. a. 25. p. 155. a. 26. Damnici vero, & malæ fidei possessores fructus quoque, damnumque emergens, & lucrum cessans restituere coguntur. p. 155. a. 27.
- Si res aliena casu pereat, restitutio nihilominus facienda est, etiam si apud dominum peritura fuisset. Notabilis quoad hoc animadversio. p. 155. a. 28
- Eleemosynæ simulate extortæ, restituendæ sunt, pauperibus quidem, si minutæ sint, danti, si sint notabiles, & non tantum paupertatis, sed etiam personarum fictione emuntur. p. 155. 156. a. 29
- Restituere fures tenentur, etiam si rem furto ablatam in extrema necessitate consumpserint. p. 156. a. 30
- Quid de injusto occisore, & mutilatore, per venena nocente, ebrio occidente, stupratore, adultero, detractore, tyronem a religione sine ratione abducente quoad restitutionem sentiendum. p. 156. 157. 158. a. 30. 34. 40. 41. p. 159. a. 42. 43.
- Si occisus ante mortem omnia remisit, occisor ab omni restitutione liber non est. p. 157. a. 33
- Nulli restitutioni esse obnoxios heredes homicidarum morte multati, quia heredes occisi plerumque nihil exigunt, probandum non est. p. 157. a. 35. Quibus restitutio ab interfessore facienda sit. p. 157. 158. a. 36. 37. 38
- Ordo in restitutione servandus. p. 159. 160. 161. a. 47. 48. 49. 50. 51. 52.
- Ab incertorum restitutione non excusat compositio cum Episcopo. Compositio vero cum Papa solet esse periculosa. p. 161. a. 54
- Restitutionis dilatio justa non videtur, si debitor statim restituens, juxta sui status decentiam vivere nequeat. p. 161. 162. a. 56.
- A restitutione, bonorum cessio non excusat, nisi vera restituendi impotentia adsit. p. 162. a. 57. La-Croix opinio absurda. *ibid.*
- Qui cessit bonis, valgo *fallito*, non solum restituere tenetur, si ad pinguiorem fortunam veniat, sed etiam pro sui status conditione laborare, ut solvat. Contradictio Busemb. notatur. *ibid.*
- Restitutio nec in foro externo, nec quoad conscientiam creditori tui creditoris fieri potest. La-Croix ratio solvitur. Malæ artes notantur. p. 163. a. 58. Restitutionis debitum non aboletur per procuracionem officii creditori non gratis factam. Corrupta praxis notatur. *ibid.*
- Restitutio omitti non potest, quia creditor re sibi reddita abusus est, sed solum differri valet. *ibid.* Vide *Ludus. Sponsio*.
- Restitutio ex dimidio, aut pro ratione dubii facienda est, si depositarius dubitet, utrum res sua culpa perierit. p. 175. a. 14.
- Restitutione non teneri, qui nudo exemplo alios ad furtum induxit, communis opinio est, quæ ad criticem revocatur. p. 53. a. 2. Restitutioni obnoxios merito dicitur, qui cum alio potitat, luxuriatur &c. ea mente, ut hic consumptis pecuniis furetur, si re ipsa id accadat. *ibid.*
- Detractores famam restituere tenentur. Excusationes inanes. p. 208. a. 20. p. 209. a. 22
- A famæ restitutione excusaris, si is cui detraxisti, tibi æqualiter detraxit, nec tuam famam reparare velit. p. 208. 209. a. 21. Item excusat condonatio certa, non item præsumpta. p. 209. a. 23
- Bona Ecclesiarum, minorum, & fisci credito emptæ, & ex tantia, pretio non soluto, iis ipsis restituenda sunt: ab aliis autem emptæ, non venditoribus, sed iis danda videntur qui potiori, & anteriori jure in personam emptæ

proris fruuntur. p. 159. a. 47. Debiti restitutio ab eo qui potest, statim facienda est, & procrastinator non est absolvendus, nisi prius solverit. Hallucinationes Busemb. p. 159. a. 46.

Restitutio ob omissionem horarum canonicarum fieri potest pauperibus amicis, ipsique beneficiario, sed cautione adhibita. p. 251. a. 35.

Hæc restitutio, suffragiis pro defunctis, aliisque precibus suppleri non potest. *ibid.* nec per erogationem pecunie in alios usus, ac qui a Concilio Lateranensi, ac S. Pio V. præscripti fuerunt, consuetudinibus, aut statutis contrariis pro nihilo habendis. p. 251. 52. a. 36.

Restitutioni satisfecisse videtur beneficiarius, qui post canonicarum horarum omissionem, congruam in pauperes, aut fabricam Ecclesie pecuniam impendit, licet restituendi præceptum in mente non habuerit. p. 252. a. 37.

Restitutioni obnoxius est canonicus, qui, postquam sui canonicatus fructus, seu, ut ajunt, grossam accepit, horas canonicas omittat. Falsa Busembaum positio, & sophistica ratio reprehenditur. *ibid.*

Restitutio. Vide *Æquivocatio*.

Reus, qui ex Judicis injuria crimen confessus est, condemnari non potest, nisi fraude comperta, in confessione sponte persistat. p. 272. a. 8. 9.

Reus legitime non interrogatus quomodo se gerere debeat. p. 278. a. 37. Idem in dubio, utrum legitime interrogetur, suum crimen confiteri tenetur. Adversariorum rationes solvuntur. p. 278. a. 38. Factum, de quo legitime interrogatur, inficari non potest, licet Judex ex falsa delicti præsumptione interroget. Adversariorum sophismata deteguntur. a. 39. In causa capitali juridice interrogatus, mortaliter peccat, si veritatem inficitur. Cavillationes contrariæ refelluntur. p. 278. 79. a. 40. Hinc a Confessario urgendus est, ut crimen etiam capitale confiteatur, alioquin absolvendus non est. a. 41. Si crimen a se admissum contra jus occultavit, aut negavit, ante Judicis sententiam illud etiam sponte confiteri tenetur. p. 279. a. 42. Si ad gravia tormenta vitanda falsum sibi crimen morte plectendum imposuit, mortaliter peccavit, additque juramento de veritate dicenda, pejeravit. Busembaum sophismata diluuntur. p. 279. 280. a. 43. Hanc confessionem revocare tenetur. p. 280. a. 44.

Si ex vi tormentorum, innocentem denunciavit, denuntiationem revocare tenetur; quæ commentitiæ, & falso inutilis dicitur. a. 45. Ad revocationem a Confessario cogendus est. Multa Busembaum absurda. a. 46.

A peccato non excusatur, si complices omnino occultos tormentorum vi prodar. p. 280. 81. a. 47. Eidem custodes carcerum decipere non licet, nec carceres effringere; ubi Busembaum aberrationes animadvertuntur. p. 281. a. 48. Nec ei e carceribus, si ad carceres tantum damnatus sit, fugere permissam videtur; ideoque ne aliis quidem eum ad fugam juvare. p. 281. a. 49. Vide *Confessarius*.

Rixæ ex genere suo, mortales culpæ sunt, ac fere semper tales. Qui a rixante invaditur, se defendere jure poli non potest, si fugere valeat. Quando defensio sit innocens, aut culpa venialis, vel mortalis. p. 308. a. 23

S

Sacerdotes divites pro Missis, aliisque sacris functionibus elemosynas accipere non possunt, nisi in pios usus impendendas. p. 74. 75. a. 9.

Sacerdos mortiferi peccati sibi conscius, Sacramenta absque prævia confessione administrans, mortaliter peccat. p. 111. a. 2. Vide *Minister. Eucharistia*.

Nullus omnino Sacerdos valide absolvit, nisi fuerit approbatus. Busembaum exceptio valde reprehendenda. p. 408. a. 1. p. 410. a. 9. Doctores, & Licentiat, a Papa approbati perperam dicuntur. p. 408. a. 2. Approbatio est omnino necessaria etiam quoad venialia. a. 3. Adversariorum cavillationes tolluntur. *ibid.* & p. 410. a. 9.

Sacerdos quicumque etiam excommunicatus non toleratus, hæreticus, schismaticus, poenitentem in articulo mortis, si alius Sacerdos absit, absolvere potest. p. 410. a. 9. Non item extra hujusmodi necessitatem. p. 412. a. 13. 14. 15.

Sacerdos non approbatus, præsentem Parocho, aut alio Sacerdote approbato, poenitentes in articulo mortis absolvere non debet. p. 410. a. 9.

Idem ab Episcopis titularibus, aliisque inferioribus Prælati, imo ab ipsis Cardinalibus in Confessarium eligi non potest; multo vero minus a sæculi Principibus. p. 411. a. 9.

Sacerdos cum dubia jurisdictione poenitentem absolvere non potest, quod diu confessus non sit, vel communicare debeat, et si alius non adsit. Busembaum, & La-Croix commenta refelluntur. p. 412. 13. a. 16.

Quid Sacerdos scire debeat, si Missa inchoata excom-

municatus non toleratus Ecclesiam ingrediatur, nec ab ea expelli possit. p. 490. a. 9.

Sacerdotes morbo caduco frequenter laborantes, celebrare prohibendi sunt; si autem eo raro laborent, cum coadjutore Missam dicere permitti poterant. p. 507. a. 14.

Sacramentum administrari posse ex opinione speculative probabiliori circa ejus valorem, est doctrina damnata. p. 11. a. 10.

Sacramentorum materia, & forma non solum moralem, sed ex parte physicam quoque unionem, ex Sacramenti necessitate postulant. p. 309. 10. a. 1.

Conditiones necessariae Sacramentis adjectæ, sunt nugatoriaræ, & contradictoriæ. Quid si adjiciantur conditiones administranti certæ, aut incertæ. Illa conditio, absolvo te, si Christus mortuus est pro nobis, est maxime impia, & mortalis. p. 311. a. 1.

Sacrilegium non committi, si res ablata per accidens tantum sit in Ecclesia, est mira, & falsa probabilitas. p. 70. a. 3.

Sacrilegii rei sunt, qui tapetes, candelabra, & similia, ad usum communem adhibent. p. 70. a. 4. Sacrilegi item sunt, qui sacra Scriptura non solum pro hæresibus, rebusque turpibus, sed etiam ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes &c. abutuntur. *ibid.*

Sacra vasa a laicis, & feminis nuda manu attingi non possunt; a quibus corporalia, & purificatoria abluenda sunt, & tangenda. p. 70. a. 5.

Sartores pro aliis ementes jactatam pretii remissionem retinere sibi nequeunt. p. 181. a. 5.

Satisfactio. Vide *Poenitentia*.

Scandalizans quomodo peccet, & confiteri suum peccatum debeat. p. 52. a. 1.

Scandali reus est, qui reipsa, licet præter intentionem scandalum dedit. Quando nam a scandali reatu immunis quis sit. p. 52. 53. a. 1.

Quomodo numerus eorum, qui ad peccandum inducti fuerint, explicandus in confessione sit. *ibid.*

A scandali culpa immunes non sunt, qui coram improbis peccant, quidquid contra Busembaum involute, & contradictorie effutiat. p. 53. a. 3.

Scandalum est, a feneratorum petere mutuum ad usuram; item petere ab infideli juramentum per falsos deos, aut a Sacerdote concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret Missam. p. 53. a. 4.

Scandali ex ignorantia, vel infirmitate profecti vitandi causa temporalia bona dimittenda sunt, vel scandalum admonitione sedandum: aliter sentiendum, si scandalum sit pharisaicum. p. 53. 54. a. 5.

Pro scandalo, quod ex sacramentali Confessione timetur, emendato Busembaum cautiones præscribuntur. p. 54. a. 6.

Scandalum mariti, qui ex præcepto uxoris jejunio offenditur, pharisaicum est, & pro nihilo habendum. p. 54. a. 7.

De scandalis ex auditione Missæ die festo quid sentiendum. p. 54. a. 8. a. 9.

Scandali reus est, qui peccandi occasionem non aufert. p. 55. a. 14.

Licere marito dare uxori ansam adulterandi, vel adultero, ut tentet uxorem, quocumque probabiles se vertant, cavillosum paradoxum est. p. 55. a. 16. Quo sensu liceat, & non liceat, non aufert occasione filiis, & famulis, ut deprehensi puniantur, & resipiscant. p. 55. a. 15.

Suasio minoris peccati, ut majus vitetur, scandalum est. p. 55. 56. a. 16. Vide *Mulier*.

Scire reliqua Sacramenta præter baptismum, Eucharistiam, & poenitentiam tum solum fideles teneri, cum ea suscipere volunt, laxa opinio est. p. 29. a. 2.

Scrupulorum remedia. p. 12. 13. a. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. Scrupulis medendis non sufficiunt generalia principia. p. 12. a. 1. Quomodo sint contemnendi. *ibid.*

Scrupuli remedium esse non potest, assuescere mitioribus, & minus tutis opinionibus. p. 12. a. 2. Quo sensu, & cautione scrupuli remedium sit, non judicare quidquam esse mortale, nisi certo sciatur. p. 12. a. 2.

Nonnulla Busembaum quoad hoc verba castigantur. p. 13. a. 4. a. 6.

Scrupulorum privilegium non est, quod nobis valde medicrem diligentiam in agendo adhibere teneantur. p. 13. a. 5.

Scrupulosus quomodo se gerere debeat quoad confessionem. p. 13. a. 6.

Segnerii P. Pauli ratio ex D. Isidoro in probabilitatis gratiam concinnata, duplici vitio laborat. p. 7. a. 3. col. 2.

Sententia. A sententia injusta qui, cum possit, non appellat, etiam in foro conscientie jus suum amittit; nec occulta compensatione uti potest. p. 273. a. 16. 17.

Sigillum frangitur a Monasterii Superiore, qui Provinciali dicit, licentias a reservatis sæpe postulari, etiam illæ extra sacram confessionem petantur. p. 425. a. 1.

Non frangitur a Confessario negante schedam absolutionis,

- nis, seu Sacramenti poenitentiae administrationis illi, quem non absolvit; imo talis attestatio neganda est. Eadem tamen petenti facienda est attestatio confessionis auditae, nisi hinc scandala timeantur, aut nisi confessio fuerit simulata. p. 425. a. 2.
- Futura peccata sub sigillum non cadunt; eorum tamen timor a Confessario indicatus, sigilli fractio est, uti etiam est, si confessarius dicat, *ego Petrum non absolvi*. Poenitentis dotes, virtutes, bona in confessione patefacta, sub sigillum non cadunt, silentio tamen accurate tegenda sunt; ex quorum manifestatione si poenitentis peccatum detegatur, sigillum frangitur. Quid de scrupulis, innoxisque defectibus, alienisque peccatis a poenitente expositis sentiendum. Tamburini, & La-Croixii opiniones refutantur. p. 425. 26. 27. a. 3.
- Sigillo tenetur superior, cui se sistit absolutus a reservatis; item Doctor, vel alius, qui cum poenitentis venia consulitur; eidemque obnoxia est scripta confessio. Adversantes rationes diluuntur. p. 427. 28. a. 4.
- Sigillum frangi non videtur a Confessario, qui sine poenitentis venia de auditis in confessione cum eo loquitur. Confessarius tamen imprudentissime se gerit, & peccat; in ipsa autem confessione, poenitentis necessitate, aut utilitate postulante, mentio de praeteritis confessionibus fieri potest. p. 428. a. 5.
- Signis, & vellibus infidelium uti non licet. p. 34. a. 5.
- Simonia sine ulla etiam tacita pactio, & obligatione ex pacto, admitti potest. Ad eam sufficit antidotalis obligatio. Contraria opinio damnata. p. 171. a. 6.
- Simoniaci sunt, qui muneribus, & obsequiis, Episcopi benevolentiam captant, ut ab eius liberalitate beneficia ecclesiastica assequantur. *ibid.*
- Simonia damnata est, si spirituale intendatur, aut principaliter fiat propter temporale. Rationes contrariae cavillatoriae; idque etiam si temporale expectetur ex grati animi officio. Crocitariones La-Croixii repelluntur. *ibid.* Simonia est, si quis dicat, *confer mihi beneficium, intercede pro me, & ero tibi gratus*. Anfractus La-Croixiani, & Zachariae, ac Nocetii clamores contra Concilium deteguntur, & retunduntur. *ibid.*
- Simoniac mixte mentalis definitio a Busemb. tradita ad sanum sensum revocatur. p. 72. a. 7.
- Simoniac juris naturalis, & divini quoniam sint. p. 73. a. 8. La-Croixi refellitur. Cur monasteria monialium, dotes pro sustentationis onere accipientia, simoniaca non sint. *ibid.*
- Simonia est, dare aliquid ad redimendam vexationem a negante Sacramenta in necessitate. p. 73. 74. a. 9. Cavillationes Busemb. & La-Croixi evelluntur. *ibid.* Item simonia est, dare aliquid ad redimendam vexationem ab inique impediende electionem beneficii, non item ab inique impediende beneficii possessionem. *ibid.*
- Simoniacum est, pecunia vexationem redimere, postquam ius in re acquisitum est, si tale ius dubium sit; item pacisci de stipendio Missarum, concionum, aliarumque sacrarum functionum. Sophismata contraria diluuntur. *ibid.*
- Simonia est, mixtam pensionem ex partium conventionione redimere. p. 75. a. 10. rationes contrariae, sophisticae. *ibid.*
- Simoniaca Busemb. doctrina, proscripta. p. 75. a. 11.
- Cur pater promittens filio munus, si Sacramenta frequentet, non sit simoniacus. *ibid.*
- Simonia mentalis non inducit obligationem renuntiandi beneficio. p. 75. a. 12.
- Simonia realis a tertia persona, ignorante proviso, profecta, inducit beneficii privationem; nec triennalis pacifica possessio suffragatur, nisi ut fructus bona fide percepti restituendi non sint. p. 76. a. 13.
- Qui simoniace ab aliis admittitur contradixit, beneficium nihilominus resignare tenetur, si postmodum ei consentiat; idque ante Iudicis sententiam. *ibid.*
- Simoniacus fit inhabilis ad quaecumque beneficia. *ibid.*
- Societas pecorum, in qua periculum danti, & accipienti aequale est, quoddam lucrum jure pariat. p. 191. a. 60.
- Spei theologia a Busemb. male definita. p. 38. a. 1. Ejus doctrina de spei precepto lubrica, & damnata. Quories spei preceptum per se obliget. *ibid.*
- Spesio nec bona, nec adiaphora est. p. 186. a. 44. Multoque magis mala est, si fiat de futura proximi calamitate. p. 188. a. 50.
- Spesio inaequalis, etiam nota, injusta est. p. 188. a. 49.
- Quod per sponsonem de re mala acquisitum fuit, restituendum est. p. 188. a. 51.
- Sponsalia. Ad sponsalia major rationis discretio requiritur, quam ad mortale peccatum; valida tamen sunt, etiam si ante septennium contrahantur, si sufficiens rationis lumen adsit: post septennium vero contracta, valida in dubio de sufficiencia rationis judicanda sunt. p. 443. 44. a. 1.
- Sponsio matrimonii absoluta, gratuita, & acceptata ex parte spondentis obligationem parit, at impedimentum publicae honestatis non inducit. p. 444. a. 2.
- Sponsalia addita conditione, si Papa dispensaverit, dum sit iusta dispensationis causa, valida sunt. p. 444. 45. a. 4.
- Eadem gravi metu contracta, si iuramento firmata sint, impleri debent. *ibid.* Eadem sine praefixo termino inita, quam primum fieri potest praestanda sunt. p. 445. a. 5.
- Non solum sponsa, sed etiam sponsus fornicationis reus, sponsaliorum circumstantiam in Confessione explicare tenetur. p. 445. a. 7.
- Sponsalia etiam simulata obligant. a. 8. Sponsalia posteriora, licet jurata sint, vel copula accerserit, etiam si altera pars priorum inscia sit, sunt invalida. p. 446. 47. a. 9.
- Sponsus non licet amplexus, & oscula in amoris signum. p. 447. a. 10. Isdem non licet pudici tactus, si sensitivam delectationem & iis capere velint, sed sunt mortiferæ culpæ. p. 131. a. 9.
- Sponsalia dirimi possunt a sponsa propter frequentiam oculorum, & tactuum impudicorum sponsi, ejus proptionem in aliam indicantium. Ex utriusque sponsi fornicatione, in solo sponso jus resiliendi oriri videtur. p. 447. a. 11.
- Sponsi quos defectus aperire teneantur, & quos dissimulare possint. p. 447. 48. a. 12.
- Sponsa post sponsalia corrupta, sponsum ad matrimonium cogere non potest. *ibid.*
- Sponsalia quomodo ex professione alterius sponsi in longinquas terras dirimantur. p. 448. a. 13.
- Post sponsalia, ordinem sacrum suscipere non licet. p. 448. a. 14.
- Ea dissolvuntur per ingressum religionis non ex parte ingredientis, sed solum remanentis in saeculo. Idem multo magis intellige de religionis voto. *ibid.*
- Per simplex votum castitatis ex parte voventis non solvuntur, sed solum ex altera parte. p. 449. a. 15. Per matrimonium sponsaliorum fides suspenditur, non extinguitur. a. 16.
- Supplicior pro sola virginitate per vim, aut fraudem ablata, satisfacere tenetur. p. 158. a. 39. Idem, si prius religionem voverit, matrimonium cum ea contrahere non posse videtur, cui id promissit. p. 158. a. 40.
- Superbia quot modis sit mortale peccatum. p. 301. a. 1.
- Superiori precipienti secundum opinionem minus probabilem, minusque tutam utrum subditus obedire teneatur. p. 10. a. 8.
- Suspensus non denunciatus, functiones sibi veritas obire prohibetur, etiam si ab aliis requiratur. p. 496. a. 1. 2.
- Suspensus simpliciter ab officio, non est suspensus a beneficio. p. 496. 97. a. 4. 5.
- Suspensio sine exceptione Capitulo, vel Conventu, singuli etiam innocentes suspensi intelliguntur. p. 497. a. 6.
- Dum praelatus Sacerdoti oretenus ait, *suspendo te*, est vera suspensio. Quid in dubio faciendum. p. 497. a. 7.
- Suspensi ab ordinum executione, ex ignorantia crassa a suspensione non eximuntur. p. 497. a. 8.
- Suspensionis, aut interdicti sententiam Episcopi ipso facto non incurrunt, nisi expressa de iis mentio fiat; quod de regularibus Prælati non est dicendum. *ibid.*
- Quam suspensionem, & poenam incurrant Clerici, Episcopum, vel Parochum, & alios indignos eligentes; item ordinans, & ordinatus simoniace; Parochi sine permissu alterius parochiae sponso jungentes; gravantes Ecclesias alienis debitis; visitantes Ecclesias, si loco victualium pecuniam accipiant; Judices ecclesiastici alteram partem gravantes contra conscientiam, & iustitiam. p. 497. 98. a. 8. Clerici sodomiae rei, suspensionem non incurrunt. *ibid.* Ubi etiam agitur de poenis occupantium bona Ecclesiarum, pugnantium in duello, raptorum mulierum, asserentium, B. V. Mariam in originali peccato fuisse conceptam.
- Suspicionem, & dubitationem temerariam de proximi malitia, sunt ex genere suo veniales culpæ. p. 205. a. 5.
- Suppositio materialis, prout a recentibus opinatoribus explicatur, novum figmentum est, restrictione pure mentali damnavilius.
- Scientiarum incommunicabilis usus proscriptus est. p. 87. a. 18.
- Symbolum, oratio dominica Sacramenta, præcepta Ecclesiarum invincibiliter ignorari possunt ab iis quibus fides non fuit promulgata, non item ab iis qui iater catholicos, ubi hæc vulgo traduntur, vivunt. p. 28. a. 1. p. 29. a. 3. Hæc ab omnibus memoriter sciri debent. a. 4.
- Alioquin mortaliter peccant. a. 5. Busembaum inconstantia notatur. a. 6. Contrariæ excusationes tolluntur; & quomodo Confessarius erga rudes se gerere debeat, declaratur. Busemb. prelapsio. a. 7. 8. p. 30. a. 9.

T

TAbellio necessarias solemnitates ex ignorantia omit-
tens, a peccato perperam excusatur. p. 276. a. 30.
Ta.

- Tactus*, & aspectus pudendorum proprii corporis, ex fictitia sensualitate ipsius tactus peractus, mortalis culpa est. Item videtur culpa mortalis, si citra necessitatem fiat. p. 130. a. 3. Quod multo magis verum videtur de tali tactu, & aspectu alterius corporis etiam ejusdem sexus ex petulantia, vel curiositate habitis. p. 130. a. 4. Tactus super vestes ad partes verendas diversi sexus, sunt mortalia peccata, quidquid contra clamitet Zacharia, qui refellitur. p. 131. a. 9.
- Tentari* Deum ab eo, qui periculo se committit, a quo solum per miraculum eripi possit, est doctrina absolute accepta, quæ multos Sanctos lædit. Explicatur, quo sensu ea doctrina vera sit. p. 70. a. 1.
- Tentatio* Dei interpretativa plerumque mortalis culpa est. Contrariæ Busemb. excusationes rejiciuntur. p. 70. a. 2.
- Testamenti* solemnitates juxta Principum leges, & locorum consuetudines, sunt adhibendæ. p. 197. a. 2. p. 198. a. 4.
- Testamentum* ad pias causas, etiam si juris positivi, & consuetudinis solemnitatibus careat, obligandi vim habet; & si manu testatoris subscriptum sit, etiam in foro externo validum esse debet. In eo non est necessaria heredis institutio, & valet etiam quoad profana legata; revocatque prius testamentum etiam solenne, etiam si de hoc mentio non fiat. p. 197. a. 3.
- Testamentum* juris solemnitatibus destitutum, si testatoris voluntas heredi ab intestato sit certa, conscientiam obligat quoad legata, & fideicommissa, imo vero quoad ipsam hereditatem. p. 198. a. 4. Vide *Heres*.
- Testamentum* Clericorum, & tyronum religionis ad causas profanas minus solenne, irritum esse videtur. Quod si hac de re merito dubitari possit, hereditas ab intestato herede adiri non posset, sed res per transactionem foret componenda. p. 198. a. 8.
- Testamenta* militum iis privilegiis gaudent, quæ Principes, aut locorum consuetudines iis concedunt. p. 198. a. 9.
- Pecuniæ* summa pauperibus a testatore relicta quomodo sit distribuenda; utrum executor, & quantum ex ea retinere sibi possit. p. 200. a. 16.
- Testari* quinam prohibeantur. p. 200. a. 19. Qui non possint. p. 174. a. 4.
- Testator* spectato jure potest quidem quemvis alienum, heredem instituere, neglectis consanguineis lateralibus, etiam fratre paupere; at contra caritatem peccat. Hypothesis ficticia Busemb. p. 201. a. 22.
- In testamentis, in quibus legitima portio descendens, aut ascendens non relinquitur, nec jure hereditario iis consulitur, quænam actio necessariis heredibus competat. Quid hac in re a testatoribus faciendum sit. p. 201. a. 23.
- Testis*, qui fugit, aut se occultat, ne ad ferendum testimonium citetur, contra iustitiam peccat, & restitutioni, explosis Busembaum cavillis, obnoxius est. p. 277. a. 34. Multoque magis, si jam citatus, testificationem eludat. *ibid.* Quomodo interrogatus respondere debeat, si crimen a viris non sat fide dignis acceperit, aut si reus in facto non peccavit. Busemb. refutatur. p. 277. a. 35.
- Si sine culpa falsum testatus est, damnum impedire tenetur; alioquin restituere cogitur. p. 277. a. 36.
- V
- Vana* observantia, ex genere suo est mortale peccatum. Excusationes Busemb. rejiciuntur. p. 66. a. 6.
- Vana* observantia est, herbas colligere die S. Joannis Baptistæ; item circa templum alicujus Sancti ter jumentum ducere, aut ejus die venas equis secare. p. 66. a. 7.
- Homines rudes vanis observationibus assuetos in suo errore aliquando relinquere, est falsa, & accommodata doctrina. p. 67. a. 7.
- Quænam devotiones pie sint, quænam superstitiones. Quirabidorum canum morsus, aut alios morbos sine naturalibus remediis sanant, suspecti ordinatæ loquendo esse debent. *ibid.*
- Vasa* continentia, & tangentia Eucharistiam, ex necessitate benedicenda sunt. p. 364. a. 34. Qualis esse debeat calicis cuppa, & patena. *ibid.*
- Vendere* res carius non licet propter affectum venditoris, nisi affectus sit rationalis, & pretium affectus sit moderatum. Res novæ, raræ, singulares pro arbitrio quoad pretium vendi nequeunt. p. 180. a. 25.
- Venditor* de quocumque rei vitio non solum quoad substantiam, & quantitatem, sed etiam quoad qualitatem emptorem monere debet, si ejus occultatio emptori noxia sit; alioquin tenetur de fraude, & damno inde orto. p. 180. a. 27. Venditio facta ab ignorante rei vitium, rescindenda est, aut ad æqualitatem reducenda, etiam si venditor contra hoc exceperit, nisi pro ratione periculi pretium minuerit; si vitii occultatio emptori nec periculosa, nec damnosa sit, non est culpabilis. *ibid.*
- Vendere* licet pretio communi, etiam si venditor occulte sciat, pretium mercis mox minuendum. p. 180. a. 29.
- Si venditio ex mandato domini facienda sit pretio infimo, aut moderato, & fiat rigoroso, excessus a mandatario retineri non potest. La-Croixii commenta dolosa. p. 180. a. 30.
- Si res vendita determinata ante traditionem pereat, emptori perit, nisi aliter expresse conventura sit; si autem sit indeterminata, aut determinata, sed vendatur ad mensuram, perit venditori. Periculum tamen pretii, & qualitatis ad emptorem pertinet. p. 181. a. 32. Vide *Contractus*.
- Verba* turpia, lectio obscenorum, turpium comœdiarum spectatio, inhonestæ cantiones, gestus, litteræ, dona amatoria, ut plurimum letales culpæ sunt. p. 130. a. 4.
- Vestium* sacrarum pro sacrificii usu colores necessario adhibendi sunt. p. 363. a. 33. Quid in gravi necessitate quoad has vestes permissum sit; & quænam sit hæc necessitas: omissio alicujus vestis sacerdotalis in Missa, est mortalis. *ibid.*
- Vestes, & vasa pro sacrificio, ex usu Sacerdotum consecrata cenferi non debent. p. 364. a. 34. Palla pro corporali non est adhibenda. p. 35.
- Virgini* pro corporis integritate, certo mortis periculo sese exponere non licet. p. 118. a. 2. Eidem recusare manus Medici, aut Chirurgi in verecundis partibus non est permissum, si id ad vitam conservandam necessarium sit. p. 119. a. 5.
- Virginis* etiam consentientis defloratio, est circumstantia in confessione necessario explicanda. p. 132. a. 11.
- Vitam* propriam alienæ postponere pro amico propter Deum dilecto, licere non videtur. Contrariæ rationes solvuntur. p. 42. a. 3. p. 118. a. 1. Vita remediis etiam nimis duris, e.g. cruris abscissione, conservanda est. p. 119. a. 5.
- Votum*, de quo dubitatur, utrum ante, an post septennium expletum fuerit emissum, implendum est, nisi aliunde constiterit, puerum rationis usum non attigisse. p. 94. a. 1.
- Votum* in ebrietate editum, & ante prævisum obligat, si qui illud prævidit, in ejus obligationem consensit; secus, si non consensit. p. 94. a. 2.
- Vota* ex levi injusto metu extorta, obligandi vim habent; si ex gravi metu fiant, vota solemnia indubitanter irrita sunt, simplicia obligare videntur. p. 94. a. 3.
- Vovens* rem venialiter malam, gravissime peccat. p. 94. a. 5.
- Votum* rei indifferentis, merito putari potest letalis culpa; multoque magis, si sit contra consilia evangelica. p. 95. a. 6.
- Votum* matrimonii in homine ad libidinem valde prono, est malum, & nullum. p. 95. a. 7.
- Vovens* recitare quotidie e.g. unum *Salve Regina* per annum integrum, illudque toto anno omittens, letifere peccat. p. 95. a. 8.
- Vovens* rem gravem, posse leviter se obligare, cavillatoria opinio est. p. 95. a. 9.
- Vovens* curandam Missam, aut alterius peregrinationem, quomodo se gerere debeat, ut in tuto sit. p. 95. a. 10.
- Vovens* sub conditione, eamque impediens, aut in voto peccat, aut eo nihilominus tenetur; multoque magis, si eam per fraudem impediatur. p. 96. a. 11.
- Qui vovit aliquid sine certo tempore, quo sensu illud implere teneatur, cum primum commode poterit. p. 96. a. 12.
- Qui vovit ingredi religionem, quid præstare debeat. p. 96. a. 13. 14.
- Qui vovit triticum, aut aliquid simile, mediocre dare cogitur. *ibid.* *Votum* tertiz partis Rosarii, graviter obligat. Refellitur La-Croix; & Concina contra Zachariam, & Nocetium defenditur. *ibid.* Qui vovit non ludere, ne tempus terat, voti reum non esse, si per alium ludat, & aspiciendo tempus terat, ridiculum est. p. 97. a. 14.
- Vovens* abstinere a vino, ut ebrietatem vitet, quomodo a cerevisia, aliisque liquoribus abstinere non tenetur, a vino tamen adusto, vulgo *acquavite*, abstinere tenetur. *ibid.*
- Votum*, quod ex parte impossibile evasit, quoad partem possibilem non esse implendum, est doctrina impicere damnata, p. 97. a. 15. Busemb. commentum refellitur. *ibid.*
- Vota* sine causa irritari nequeunt: jus irritandi vota ex jure naturali derivari videtur. p. 97. a. 16.
- Vota* famulorum mercede conductorum, & discipulorum ab heris, & magistris irritari non possunt. Aliud est de mancipiorum votis. p. 98. a. 17.
- Ea solum vota uxoris a marito irritari queunt, quæ suo juri præjudicant. p. 98. a. 18.
- Omnia vota filiorum impuberum etiam post pubertatem implenda, a parentibus in irritum mitti valent; non item a marito vota uxoris ab ea post ejus mortem executioni

ni mandanda. p. 98. a. 19. Votum, de quo dubium est, utrum libertatis tempore editum fuerit, a Superiore sine culpa irritari nequit. p. 98. a. 20

Votum impuberi ætate emissum, a puberi confirmatum, irritationi non subest, etiam si pubes illud ratum habeat, firmum esse existimans. p. 98. a. 21

Vota a subditis facta, etiam si a Superioribus confirmata fuerint, ab his in irritum valide mitti posse, defenditur. p. 48. a. 22.

Quid de aliis promissionibus, ex voto Religionis ab impubere ex Patris consensu factis dicendum. *ibid.*

Votum continentiae ab uxore, consentiente viro emissum, ab hoc irritari non potest, & contra. p. 98. 99. a. 22

Vota facta, priusquam materia irritanti subisset, quo sensu ab eo irritari valeant. p. 99. a. 23

Si sola uxor, vel solus vir sine alterius consensu continentiam absolute voveat, temere vovet, & debitum potestati reddere tenetur; illud tamen petere non potest, nec quoad hoc votum ab altero coeuge in irritum mitti valet; idemque dicendum, si uterque coniux independentem ab altero continentiam voveat. Refellitur La-Croix. p. 94. a. 24.

Voti commutatio in melius bonum ejusdem generis, voventis arbitrio fieri potest, non item in bonum melius diverſi generis. Laxamentum, & contradictio La-Croix notatur. p. 99. a. 25

Ad voti commutationem a Superiore faciendam in bonum æquale, non sufficit major voventis in illud propensio. *ibid.*

Vovens ad priorem voti materiam propria auctoritate redire potest, si mutatio a Superiore in minus bonum facta fuerit, non item, si in majus, aut æquale. Contrariis rationibus obviam itur. p. 100. a. 26

Quid faciendum, si materia voti commutati fiat impossibilis, aut inutilis. p. 100. a. 27. La-Croixii laxitas. *ibid.*

Ad voti dispensationem sufficit notabilis difficultas non prævisa, non item, si prævisa fuerit, nisi alia causæ addantur. p. 100. a. 28

Imperfectio actus, levitas, ac facilitas vovendi causam non præbent dispensandi, nisi alia momenta adſint. *ibid.*

Prælati videntes subditum voto repugnantem, nec contradicens, etiam si facile possit, in voto dispensare putandus non est. p. 100. a. 29. Confessarii regulares possunt quidem sæcularium vota commutare, non tamen in iis dispensare. p. 100. a. 31

Votum solenne mitioris religionis, a simplici strictioris liberat. p. 231. a. 18. Votum experiendi strictiorem religionem, a vovente propria auctoritate in votum proficendi mitiorem commutari nequit. p. 231. 32. a. 19

Usurarius in causas pias donare potest, dum id sine aliorum damno fiat. p. 175. a. 12

Usura non est, si mutuator a mutuario gratuito, & sponte dante, aliquid accipiat, expectet, petat. Si autem speretur aliquid super sortem veluti ex rei obligatione

debitum, est usura mentalis, & si accipiat, restituendum est. Item quoad præxim usura est, si mutuator donum gratuitum supra sortem, veluti finem principalem mutui spectet; quod si acceperit, restituere cogendus est. p. 175. 76. a. 15.

Non est usura, dare mutuum alterius amicitie capande causa, atque ulterius inde sperare officium, est propositio quoad primam partem probanda, quoad alteram involuta. p. 176. a. 16

Usura proſcripta est, si quis det mutuum cum pacto, ut statim sibi præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. p. 176. a. 17.

Usura item est, aliquid supra sortem a mutuario exigere ratione periculi recuperandæ sortis; quod certum est, si periculum sit solum commune, & remotum; & verum esse, ostenditur, etiam si periculum sit proximum, & probabile. Implicatæ rationes La-Croixii explicantur, & diluuntur. A mutuatore tamen aliquid ultra sortem propter ejus periculum exigere potest. Vindicatur P. Daniel Concina a minutis suorum adversariorum calumniis. p. 176. 77. 78. a. 18.

Propter difficultates recuperandæ sortis auctarium exigere, usura est, multoque magis propter earum periculum; expensæ necessariæ in sorte recuperanda factæ exigere possunt; aliquid exigere propter earum periculum, res est periculosa. *ibid.*

Non est usurarium pactum pœnæ conventionalis mutuo additum, dum pœna sit moderata, nec nisi ex culpa fractæ fidei exigatur; ab hoc tamen pacto fideles dissuadendi sunt; quod in cambiis a S. Pio V. vetitum est. p. 178. 79. a. 19.

Busemb. doctrina quoad mutuum in credito mutuatoris accipiendum temperatur. p. 179. a. 20

Usura est, si a mutuario exigatur ut loco pecuniæ merces accipiat. p. 179. a. 21

Si vinum, triticum, &c. mutuo dentur, præmium eorum loco exigere nequit. p. 179. a. 22

Ab usura, & restitutionis obligatione famuli minus principales feneratorum excusari non possunt. p. 179. a. 23

Uxor aliquid notabile contra voluntatem viri, etiam si id sit juxta consuetudinem feminarum similis status, a peccato absolute non est excusanda. p. 112. a. 7. Item peccat, si contra ejusdem voluntatem munera, & eleemosynas det. La-Croixii, & Busemb. commenta refelluntur. Doctrina quoad hoc ridicula, & falsa. p. 139. 49. a. 10

Uxor virum domicilium ex necessitate mutantem sequi tenetur, etiam si pactum de non mutando domicilio intercesserit. p. 113. a. 7

Uxorem suis parentibus, & filiis ex alio matrimonio indigentibus posse ex communibus familiæ bonis marito repugnante subvenire, est opinio, quæ pietatis speciem iustitiam violat. Miserum Busemb. effugium, p. 149. a. 11, Vide *Matrimonium*.

APPENDIX.

ROMANORUM PONTIFICUM

SACRARUMQUE CONGREGATIONUM

DECRETA &c.

I.

SS. D. N.

INNOCENTII PAPÆ X.

DECRETUM

adversus libros continentes propositionem, qua asseritur
æqualitas Sanctorum PETRI & PAULI.

*Feria V. die 29. Januarii 1647. In Congregatione Generali
S. Romanæ & Universalis Inquisitionis &c.*

EDitus est anno 1645. liber Gallico idiomate impressus, cui titulus: *De l'autorité de S. Pierre, & de S. Paul, qui reside dans le Pape Successeur de ces deux Apôtres*, absque nomine Auctoris, & impressionis loco. Hujus libri evulgationem subsecuta editio est alterius libri anonymi eodem idiomate impressi, cui titulus: *La Grandeur de l'Eglise Romaine établie sur l'autorité de S. Pierre, & de S. Paul*; nec non epistolæ ejusdem argumenti latino idiomate conscriptæ, ac typis excusæ plurimis adductis, atque congestis Sanctorum Patrum, Summorum Pontificum, Sacrorum Conciliorum, & Doctorum locis.

Quocirca, ne in re tanti ponderis error aliquis mentibus Christi fidelium irreperet, libris prædictis de mandato Sanctissimi mature examinatis, locisque adductis diligenter inspectis, ac ponderatis:

Sanctissimus relata unanimi Theologorum ad hoc specialiter deputatorum censura, & auditis votis Eminentissimorum, & Reverendissimorum DD. Cardinalium Generalium Inquisitorum, propositionem hanc: S. Petrus, & S. Paulus sunt duo Ecclesiæ Principes, qui unicum efficiunt: vel: sunt duo Ecclesiæ Catholicæ Coriphaei, ac supremi Duces summa inter se unitate conjuncti: vel: sunt geminus Universalis Ecclesiæ vertex, qui in unum divinissime coaluerunt: vel: sunt duo Ecclesiæ Summi Pastores, ac Præsides, qui unicum caput constituunt: ita explicatam, ut ponat omnimodam æqualitatem inter S. Petrum, & S. Paulum, sine subordinatione, & subjectione S. Pauli ad S. Petrum in potestate suprema, & regimine universalis Ecclesiæ, hæreticam censuit, & declaravit.

Epistolam vero, ac libros prædictos, aliosque, in quibus Propositio, ut supra explicata, & damnata asseritur & defenditur, tam impressos quam imprimendos, quocumque idiomate, aut quomodolibet, etiam in scriptis evulgatos, vel in posterum evulgandos, Sanctitas sua omnino damnatos, & prohibitos esse voluit, prout præsentis Decreto damnat, & prohibet.

Mandans ut nemo cujuscumque gradus, & conditionis existat, etiam speciali seu specialissima nota dignus, libros prædictos, aut aliquem ex illis apud se retineat aut legat, nec imprimere, aut imprimi curare audeat, sub censuris, & pœnis contra hujusmodi delinquentes statutis, sed etiam a præsentis Decreti notitia, quicumque illos habuerit locorum Ordinariis, seu Inquisitoribus consignare teneatur.

II.

SS. D. N.

ALEXANDRI PAPÆ VII.

DECRETUM

prius adversus propositiones 28. scandalosas, &
perniciosas in praxi.

Feria V. die 24. Septembris 1665.

Sanctissimus D. N. audivit, non sine magno animi sui mœnore, complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxativas, & animarum perniciem inferentes, partim anti-

quatas iterum suscitari, partim noviter prodire: & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrecere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omnino ab evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina, & quam si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irruptura esset vitæ Christianæ corruptela. Quare ne ullo unquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam esse definivit, in animarum perniciem dilatari, seu verius perverti contingeret, idem Sanctissimus D. N. ut oves sibi creditas ab ejusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro pastoralis sollicitudine in rectam semitam evocaret, earumdem opinionum examen pluribus in sacra Theologia Magistris, ac deinde Eminentissimis, & Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus serio commisit: qui tantum negotium strenue aggressi, eique sedulo incumbentes, & mature discussis usque ad hanc diem infra scriptis propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ sigillatim exposuerunt.

I. Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Caritatis ex vi præceptorum divinatorum ad eas virtutes pertinentium.

II. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

III. Sententia asserens, Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.

IV. Prælati regulares possunt in foro conscientie absolvere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurra.

V. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.

VI. Confessarius, qui in sacramentali Confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proinde non est denunciandus.

VII. Modus evadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absolvere absque onere denunciandi.

VIII. Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Urbani VIII.

IX. Post Decretum Urbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minore stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

X. Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, & sacrificium unum offerre: neque etiam est contra fidelitatem, etiam si promittam, promissione etiam juramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

XI. Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

XII. Mendicantes possunt absolvere a casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

XIII. Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari, Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.

XIV. Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

XV. Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

XVI. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

XVII. Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi

ipſi Religioſo, vel ejus Religioni, publice & coram graviffimis viris prædicta impingere, niſi occidatur.

XVIII. Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum evitare.

XIX. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehenſam.

XX. Reſtitutio a S. Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam Judicis, eo quod ſit pœna.

XXI. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Eccleſiaſticum, ſi ſtudio litterarum vacet, ſatisfacit ſuæ obligationi, ſi officium per alium recitet.

XXII. Non eſt contra juſtitiam beneficia eccleſiaſtica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia eccleſiaſtica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, ſed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

XXIII. Frangens jejunium Eccleſiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult ſe ſubjicere præcepto.

XXIV. Mollities, ſodomia, & beſtialitas ſunt peccata ejusdem ſpeciei inſimæ, ideoque ſufficit dicere in confeſſione ſe procuraffe pollutionem.

XXV. Qui habuit copulam cum ſoluta, ſatisfacit confeſſionis præcepto, dicens, commiſi cum ſoluta grave peccatum contra caſtitaſtem, non explicando copulam.

XXVI. Quando litigantes habent pro ſe opiniones æque probabiles, poteſt iudex pecuniam accipere pro ſerenda ſententia in favorem unius præ alio.

XXVII. Si liber ſit alicujus junioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet rejectam eſſe a Sede Apoſtolica tanquam improbabilem.

XXVIII. Populus non peccat, etiamſi abſque ulla cauſa non recipiat legem a Principe promulgatam.

Quibus peractis dum ſimilium propoſitionum examini cura, & ſtudio impenditur, interea idem Sanctiſſimus re mature conſiderata ſtatuit, & decrevit, prædictas propoſitiones, & unamquamque ipſarum, ut minimum tanquam ſcandalofas eſſe damnandas, & prohibendas, ſicut eas damnat, ac prohibet: ita ut quicumque illas aut conjunctum, aut diſiſum docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam diſputative, publice, aut privatim tractaverit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem, a qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, niſi a pro tempore exiſtente Romano Pontifice abſolvi.

Inſuper diſtincte in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione divini judicii prohibet omnibus Chriſti-fidelibus cujuſcumque conditionis, dignitatis, ac ſtatus, etiam ſpeciali, ac ſpecialiſſima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

Sanctiſſimus D. N. poſt latum Decretum die 24. Septembris proxime elapſi, quo viginti octo propoſitiones damnatæ fuerunt, examinatis ſedulo, & accurate uſque ad hanc diem inſcriptis aliis quadageſimum quintum numerum complementibus, per plures in ſacra Theologia Magiſtros, ac per Eminentiffimos, & Reverendiſſimos D.D. Cardinales adverſus hæreticam pravitatem Generales Inquiſitores, eorum ſuffragia ſigillatim ſuper unaquaque ipſarum audivit.

PROPOSITIO XXIX.

IN die jejunii qui ſæpius modicum quid comedit, etſi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.

XXX. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſunt excuſati ab obligatione jejunii, nec debent ſe certificari, an labor ſit compatibilis cum jejunio.

XXXI. Excuſantur abſolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando. utcumque iter agant, etiamſi iter neceſſarium non ſit, etiamſi iter unius diei conſiciant.

XXXII. Non eſt evidens, quod conſuetudo non comedendi ova & lacticia in Quadrageſima obliget.

XXXIII. Reſtitutio fructuum ob omiſſionem horarum ſuppleri poteſt per quacuſcumque eleemoſynas, quas antea Beneficiarius de fructibus ſui beneficii fecerit.

XXXIV. In die Palmarum recitans Officium Paſchale ſatisfacit præcepto.

XXXV. Unico Officio poteſt quis ſatisfacere duplici præcepto, pro die præſenti, & craſtino.

XXXVI. Regulares poſſunt in foro conſcientiæ uti privilegiis ſuis, quæ ſunt expreſſe revocata per Concilium Tridentinum.

XXXVII. Indulgentiæ conſeſſæ Regularibus, & revocate a Paulo V. hodie ſunt revalidatæ.

XXXVIII. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti ſacificantibus ex neceſſitate cum peccato mortali, conſtituti quamprimum, eſt conſilium, non præceptum.

XXXIX. Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum Sacerdos ſuo tempore conſitebitur.

XL. Eſt probabilis opinio, quæ dicit eſſe tantum veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.

XLI. Non eſt obligandus concubinarium ad ejiciendam concubinam, ſi hæc nimis utilis eſſet ad oblectamentum concubinari, vulgo *regalo*, dum deficiente illo, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia ſamula nimis difficile inveniretur.

XLII. Licitum eſt mutuanti aliquid ultra fortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam fortem uſque ad certum tempus.

XLIII. Annum Legatum pro anima relictum non durat plus, quam per decem annos.

XLIV. Quoad forum conſcientiæ, reo correcto, ejuſque contumacia ceſſante, ceſſant cenſuræ.

XLV. Libri prohibiti donec expurgentur, poſſunt retineri, uſque dum adhibita diligentia corrigantur.

Quibus mature penſatis, idem Sanctiſſimus ſtatuit ac decrevit prædictas propoſitiones, & unamquamque ipſarum, ut minimum tanquam ſcandalofas eſſe damnandas & prohibendas, ſicuti eas damnat, ac prohibet. Ita ut quicumque illas &c. uti in priore decreto.

Inſuper diſtincte in virtute ſanctæ Obedientiæ, &c. ut in priore etiam decreto.

III.

SS. D. N.

INNOCENTII PAPÆ XI.

DECRETUM

contra propoſitiones 65. ſcandalofas, & in praxi pernicioſas.

Feria V. die 2. Martii 1679.

Sanctiſſimus D. N. Innocentius Papa XI. prædictus, S ovium ſibi a Deo creditarum ſaluti ſedulo incumbens, & ſalubre opus in ſegregandis noxiis doctrinarum paſcuſ ab innoxiiſ a ſel. record. Alexandro VII. Prædeceſſore ſuo inchoatum proſequi volens, plurimas propoſitiones, partim ex diverſis vel libris, vel theſibus, ſeu ſcriptis excerptas, & partim noviter adinventas, Theologorum plurium examini, & deinde Eminentiffimis, & Reverendiſſimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus ſubjecit. Quibus propoſitionibus ſedulo, & accurate ſæpius diſcuſſis, eorundem Eminentiffimorum Cardinalium, & Theologorum votis per Sanctitatem ſuam auditis, idem Sanctiſſimus D. N. re poſtea mature conſiderata, ſtatuit, & decrevit pro nunc ſequentes propoſitiones, & unamquamque ipſarum, ſicut jacent, ut minimum tanquam ſcandalofas, & in praxi pernicioſas eſſe damnandas, & prohibendas, ſicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas ſua per hoc decretum alias propoſitiones in ipſo non expreſſas, & Sanctitati ſuæ quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas, ullatenus approbare.

I. Non eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc ſententia probabiliter tantum utendum non eſt in collatione Baptiſmi, Ordinis ſacerdotalis, aut episcopalis.

II. Probabiliter exiſtimo Judicem poſſe judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

III. Generatim dum probabilitate ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, conſiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.

IV. Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili.

V. An peccet mortaliter qui actus dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

VI. Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare præceptum caritatis erga Deum.

VII. Tunc ſolum obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſimus.

VIII. Comedere, & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modo non obſit valetudini, quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus ſui.

IX. Opus conjugii ob ſolam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa ac defectu veniali.

X. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

XI. Præcepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos.

XII.

XII. Vix in saecularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui; & ita vix aliquis tenetur ad elemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

XIII. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristiari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere & desiderare, non quidem ex displicentia personae, sed ob aliquod temporale emolumentum.

XIV. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.

XV. Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.

XVI. Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale, & secundum se.

XVII. Satis est actum Fidei semel in vita elicere.

XVIII. Si a potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri; ut Deo, & Fidei gloriosum confuso; tacere ut peccaminosum per se non damno.

XIX. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

XX. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

XXI. Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum noticia solum probabili revelationis, imo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

XXII. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.

XXIII. Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similis motivo ad justificationem sufficit.

XXIV. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

XXV. Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, si res sit levis, sive gravis.

XXVI. Si quis, vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret se non fecisse aliquid, quod revera fecit; intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec est perjurus.

XXVII. Causa justa utendi his amphibologiis est quoties id necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.

XXVIII. Qui mediante commendatione vel munere ad Magistratum vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare juramentum, quod de mandato Regis a similibus solet exigi; non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

XXIX. Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.

XXX. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hac ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam vel ictum fustis fugiat.

XXXI. Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius auri.

XXXII. Non solum licitum est defendere defensione occisiva quae actu possidemus, sed etiam ad quae jus inchoatum habemus, & quae nos possessuros speramus.

XXXIII. Licitum est tam heredi, quam legatario contra injuste impediendum, ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in cathedram, vel praebendam contra eorum possessionem injuste impediendum.

XXXIV. Licet procurare abortum ante animationem fetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.

XXXV. Videtur probabile omnem fetum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.

XXXVI. Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.

XXXVII. Famuli & famulae domesticae possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem radicant salario, quod recipiunt.

XXXVIII. Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furtiva, quantumcumque sit magna summa totalis.

XXXIX. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

XL. Contractus mohatra licitus est etiam respectu ejus-

dem personae, & cum contractu retrovenditionis praevie inito, cum intentione lucri.

XLI. Cum numerata pecunia pretiosior sit surhetanda, & nullus sit, qui non majorem faciat pecuniam praesentem, quam futuram; potest creditor aliquid ultra sortem a mutuario exigere, & eo titulo ab usura excusari.

XLII. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex iustitia debitum.

XLIII. Quidni nonnisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere.

XLIV. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam iustitiam, & honorem defendat: & si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

XLV. Dare temporale pro spiritali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium; sed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spiritalis, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spiritali, aut econtra.

XLVI. Et id quoque locum habet, etiam si temporale sit principale motivum dandi spiritalis, imo etiam si finis ipsius rei spiritalis, sic ut illud pluris aestimetur, quam res spiritalis.

XLVII. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes, mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores, & Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesiam promoveant, Concilium, vel primo videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo, locutione minus propria ponit digniores, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

XLVIII. Tam clara videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, & solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

XLIX. Mollities iure naturae prohibita non est: unde si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

L. Copula cum conjugata consentiente marito non est adulterium; ideoque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum.

LI. Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiCIatur, ne domo expellatur.

LII. Praeceptum servandi Festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.

LIII. Satisfacit praepcepto Ecclesiae de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor, simul a diversis celebrantibus audit.

LIV. Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.

LV. Praecepto communionis annuae satisfacit per sacrilegam Corporis Domini manducationem.

LVI. Frequens Confessio, & Communio etiam in his, qui gentiliter vivunt, est nota praedestinationis.

LVII. Probabile est sufficere attritionem naturalem, modo honestam.

LVIII. Non tenetur Confessario interroganti fateri peccati alicujus consuetudinem.

LIX. Licet sacramentaliter absolvere dimidiata tantum confessos, ratione magni concursus poenitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnae alicujus festivitatis, aut indulgentiae.

LX. Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturae, aut Ecclesiae, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem.

LXI. Potest aliquando absolvi, qui in proxima peccandi occasione versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimo directe, & ex proposito querit, aut ei se ingerit.

LXII. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrat.

LXIII. Licitum est querere directe occasionem proximam peccandi pro bono spiritali, vel temporali nostro, vel proximi.

LXIV. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum Fidei, & etiam si per negligentiam etiam culpabilem nesciat mysterium sanctissimae Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Jesu Christi.

LXV. Sufficit illa mysteria semel credidisse.

Quicumque autem cujusvis conditionis, status, & dignitatis, illas vel illarum aliquam, conjunctam, vel divisim defenderit, vel ediderit, vel de eis disputative, publice, aut privatim tractaverit, vel praedicaverit, nisi forsan impugnan-

pugnando, ipso facto incidat in excommunicationem lata sententia, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolvi.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini iudicii prohibet omnibus Christi-fidelibus, cujuscumque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem ut ab injuriis contentionibus Doctores, seu Scholastici, aut alii quicumque imposterum se abstineant, & ut paci, & caritati consulatur, idem Sanctissimus in virtute sanctæ obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus, ac prædicationibus caveant ab omni censura, & nota, necnon a quibuscumque conviciis contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc inde controversantur, donec a S. Sede recognita super iisdem propositionibus iudicium proferatur.

I V.

SS. D. N.

ALEXANDRI PAPÆ VIII.

D E C R E T U M

24. Augusti 1690.

Sanctissimus D. N. Alexander Papa VIII. non sine magno animi sui mœnore audivit duas theses, seu propositiones, unam denuo, & in majorem perniciem fidelium suscitari, alteram de novo erumpere; & cum sui pastoralis officii munus sit, oves sibi creditas a noxiis pascuis avertere, & ad salutaria semper dirigere, dictarum thesium sive propositionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis, & Reverendissimis DD. Cardinalibus Inquisitoribus sedulo commisit, qui pluries re mature discussa infrascriptis thesibus, seu propositionibus, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ sigillatim exposuerunt.

I. Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationali; formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative: *hinc homo non tenetur amare neque in principio, neque in decursu vite suæ moralis.*

II. Peccatum philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi; theologicum vero, & morale est transgressio libera divini legis. Philosophicum quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensæ Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.

Quibus peractis, Sanctissimus, omnibus plene, & mature consideratis, primam thesim, seu propositionem declaravit hæreticam, & uti talem damnandam, & prohibendam esse, sicuti damnat, & prohibet sub censuris, & pœnis contra hæreticos, & eorum fautores in jure expressis. Secundam thesim, seu propositionem declaravit scandalosam, temerariam, piarum aurium offensivam, & erroneam, & uti talem damnandam, & prohibendam esse, sicuti damnat, & prohibet, ita ut quicumque illam docuerit, defenderit, ediderit, aut de ea etiam disputaverit publice, seu privatim tractaverit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi. Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione divini iudicii prohibet omnibus Christi fidelibus, cujuscumque dignitatis, conditionis, & status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictam thesim, seu propositionem ad praxim deducant.

V.

SS. D. N.

ALEXANDRI PAPÆ VIII.

D E C R E T U M

Contra propositiones 31.

Feria V. die 7. Decembris 1690.

Sanctissimus D. N. Alexander divina providentia Papa VIII. prædictus, pro pastoralis cura ovium a Christo Domino sibi commissa de earum salute sollicitus, ut inof-

fenso gradu per rectas semitas possint incedere, & pascua nimum perniciosa in pravis doctrinis exhibita vitare, unius supra triginta propositionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis, ac Reverendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquisitoribus commisit, qui tantum negotium diligenter aggressi, eique sedulo, ac pluries incumbentes, super unaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ sigillatim detulerunt.

Propositiones autem sunt infrascriptæ, videlicet:

I. IN statu naturæ lapsæ ad peccatum formale, & demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium, ac liberum fuit in causa sua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis.

II. Tamen si detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa, non excusat a peccato formali.

III. Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.

IV. Dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus, & solis fidelibus.

V. Pagani, Judæi, Hæretici, alique hujus generis nulum omnino accipiunt a Jesu Christo influxum, adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam, & inermem, sine omni gratia sufficienti.

VI. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic ut proinde merito possimus petere: *A gratia sufficienti libera nos Domine.*

VII. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio, vel mundi; si Dei, caritas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hæc est, mala est.

VIII. Necesse est infidelem in omni opere peccare.

IX. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, & disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu.

X. Intentio, qua quis detestatur malum, & prosequitur bonum, mere ut cælestem obtineat gloriam, non est recta, nec Deo placens.

XI. Omne, quod non est ex Fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.

XII. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, & etiam si videantur credere, non est fides divina, sed humana.

XIII. Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, caritate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

XIV. Timor gehennæ non est supernaturalis.

XV. Attritio, quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur sine dilectione benevolentia Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.

XVI. Ordinem præmittendi satisfactionem absolutioni, induxit, non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi lex, & præscriptio, natura rei id ipsum quodammodo dicente.

XVII. Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus.

XVIII. Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiam si eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu.

XIX. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

XX. Confessiones apud Religiosos factæ, pleraque vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ.

XXI. Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia seu satisfactione ob quæstum, seu lucrum subsidii temporalis.

XXII. Sacrilegi sunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis suis pœnitentiam egerint.

XXIII. Similiter arcendi sunt a sacra Communionem, quibus nondum inest amor Dei purissimus, & omnis mixture expers.

XXIV. Oblatio in Templo, quæ fiebat a B. M. V. die Purificationis suæ per duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, & quod filius, qui offerrebat, etiam macula matris maculatus esset secundum verba legis.

XXV. Dei Patris sedentis simulacrum nefas est Christiano in Templo collocare.

XXVI. Laus, quæ deferretur MARIE, ut MARIE, vana est.

XXVII. Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris &c.* prætermittis illis: *Ego te baptizo.*

XXVIII. Valet Baptismus collatus collatus a Ministro, qui

qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: *Non intendo, quod facis Ecclesia.*

XXIX. Futilis, & toties convulsa est assertio de Pontificis Romani supra Concilium ſacumenicum auctoritate, atque in fidei quaſtionibus decernendis infallibilitate.

XXX. Ubi quis invenerit doctrinam in Auguſtino clare fundatam, illam absolute poteſt tenere, & docere, non reſpiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

XXXI. Bulla Urbani VIII. *In Eminenti*, eſt ſubreptitia.

Quibus mature conſideratis, idem Sanctiſſimus ſtatuit, & decrevit 31. ſupradictas propoſitiones, tamquam temerarias, ſcandalofas, male ſonantes, injurioſas, hæreſi proximis, hæreſim ſapientes, erroneas, ſchiſmaticas, & hæreticas reſpective eſſe damnandas, & prohibendas, ſicuti eas damnat, & prohibet, ita ut quicumque illas, aut conjunctim, aut diſiſim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam diſputative, publice, aut privatim tractaverit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem, a qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, niſi a pro tempore exiſtente Romano Pontifice abſolvi.

Inſuper diſtrictè in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione divini judicii prohibet omnibus Chriſti fidelibus, cujuſcumque conditionis, dignitatis, & ſtatus, etiam ſpeciali, & ſpecialiſſima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

Non intendit tamen Sanctitas ſua per hoc Decretum alias propoſitiones in majori numero ultra ſupradictas 31. jam exhibitas, & in hoc Decreto non expreſſas approbare.

V I.

S. S. D. N.

P A P E B E N E D I C T I X I V.

C O N S T I T U T I O

qua quinque propoſitiones de duello proſcribuntur.

B E N E D I C T U S E P I S C O P U S

S E R V U S S E R V O R U M D E I

Ad perpetuam rei memoriam.

Deteſtabilem, ac divina naturalique lege damnatum Duellorum abuſum, a barbaris gentibus atque ſuperſtitioſis, non ſine ingenti corporum, animarumque clade, in Chriſtianam Rempubicam auctore Diabolo invecum, cum ſemper execrata ſit, atque improbari Eccleſia, tum præcipuo in eam curam ſtudio, vigilantia, ac zelo incubuerunt Romani Pontifices, ut a Fidelium cœtu longiſſime arceretur. Nam, ut antiquiora mittamus Prædeceſſorum Noſtrorum, Nicolai I. Cœleſtini III. Innocentii II. Eugenii III. Alexandri III. Innocentii IV. adverſus ſingulares pugnas decreta, extant recentiores Apoſtolice Sedis Conſtitutiones, quibus Romani Pontifices Julius II. Leo X. Clemens VII. ac demum Pius IV. graviſſimas poenas antea ſtatutas confirmarunt, aliasque de novo addiderunt contra duellantes ex quacumque cauſa, etiam per ſæculares Regionum aut Locorum Leges forſan permiſſa, adjecta infamia, bonorumque proſcriptione etiam adverſus complices ac participes, & qualemcumque operam iſdem præbentes.

Tridentina vero Synodus latam in eos excommunicationem extendit ad Imperatores, & Reges, Duces, ac Principes, ceteroſque Dominos temporales, ſi locum ad Monomachiam in terris ſuis conceſſerint, ac juridiſctione & dominio loci, in quo duellum fieri permiſerint, quem ab Eccleſia obtineant, eo ipſo privatos declaravit. Commitrentes vero pugnam, eorumque patrinos, excommunicationis ac omnium bonorum proſcriptionis, nec non perpetuæ infamiz poenam incurrere ſtatuit; &, ſi in ipſo conſpectu deceſſerint, eccleſiaſtica ſepultura perpetuo carituros decrevit.

Cam vero præſatis ſaluberrimis Legibus judicialia duntaxat, ac ſolemnia duella comprehenſa, ac proſcripta videntur, præ memoriz Prædeceſſor noſter Gregorius Papa XIII. hujusmodi poenas adverſus eos omnes extendit, qui nedom publice, ſed etiam privatim ex condicto, ſtatuto tempore, & loco, Monomachiam conſuerint, etiamſi nulli patrini, ſociive ad id vocati fuerint, nec loci ſecuritas habita, nullave provocatoriz litteræ, aut denuntiationis chartulæ præceſſerint.

Denique felices recordationis Clemens Papa VIII. etiam Prædeceſſor Noſter, Apoſtolicas Romanorum ante ſe Pontificum Leges omnes, & poenas in eis ſtatutas, ſua Conſtitutione, que incipit *Illius vias*, data xvi. Kal. Septem-

bris Anno MDXCII. diſerte complexus, eaſdem extendit ad omnes non ſolum duello certantes, ſed etiam provocantes, ſuadentes, equos, arma, comعات præbentes, comitantes; chartulas, libellos, manifeſta mittentes, ſcribentes, vel divulgantes, aut quomodolibet circa iſta cooperantes, ſocios, patrinos, de induſtria ſpectatores, fautores, criminis demum participes, illudque permittentes, vel, quantum in ipſis eſt, non prohibentes, ac delinquentibus veniam & impunitatem concedentes, quique ſe prædictis quoquomodo immiſcuerint, etiamſi neque pugnz effectus, neque acceſſus ad locum ſit ſubſequentus.

His tam ſapienter, tam aperte, atque perſpicue ab Eccleſia, & ab Apoſtolica Sede conſtitutis, dubitari jam nullo modo poſſe videbatur, quin duella omnia, tam publica, quam privata, & naturali, & divino, & eccleſiaſtico jure, prorsus illicita, vetita, atque damnata cenſeri deberent. Sed nonnulli earum Legum interpretes, per benignitatis ſpeciem humanis pravique cupiditatibus plus æquo faventes, Apoſtolicas Sanctiones ad corrupta hominum judicia inſectentes ac temperantes, licere docuerunt, viro equeſtri duellum acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat: ſas eſſe deſenſione occiſiva, vel ipſis Clericis, ac Religioſis, tueri honorem, dum alia declinande calumnie via non ſuppetat; propulſure damna, que ex iniqua Judicis ſententia certo imminent; defendere non ſolum quæ poſſidemus, ſed etiam ea, ad quæ jus inchoatum habemus, dum alia via id aſſequi non valeamus. Quas quidem aſſertiones duellis faventes, Apoſtolica Sedes cenſura notavit, rejecit, proſcripſit.

Et nihilominus extiterunt quam proxime recentiores alii, qui etſi duella, vel odii, vel vindictæ, vel honoris tuendi cauſa, vel levioris momenti res fortunaſque ſervandi, fateantur illicita; aliis tamen in circumſtantiis, & caſibus, vel amittendi officii, & ſultentationis, vel denegatæ ſibi a Magiſtrato juſtitiz, deſenſionis innoxiz titulo, ea licere pronunciant. Laxas, & pericoli plenas opiniones hujusmodi, ex vulgatis eorum Libris ad Nos delatas, ubi primum accepimus, earum examen nonnullis ex Venerabilibus Fratribus Noſtris S. R. E. Cardinalibus, & quibuſdam dilectis Filiis Sacræ Theologiæ Magiſtris ſpecialiter ad id per Nos deputatis, commiſimus; qui re mature diſcuſſa, latis coram Nobis tum voce, tum ſcripto ſuffragiis, inſcriptas propoſitiones cenſura, & proſcriptione dignas exiſtimarunt.

P R I M A P R O P O S I T I O.

Vir militaris, qui niſi offerat, vel acceptus duellum, tamquam formidoloſus, timidus, abiectus, & ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo ſe ſuoſque ſuſtentat, priveretur, vel promotionis alias ſibi debita ac promoviſa, ſpe perpetuo carere deberet, culpa & poena vacaret, ſive offerat, ſive acceptus duellum.

I I.

Excusari poſſunt etiam, honoris tuendi, vel humane viſiſpenſionis viſtanda gratia; duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo ſciunt pugnam non eſſe ſecuturam, ſuſpoſe ab aliis impediendam.

I I I.

Non incurrit eccleſiaſticas poenas ab Eccleſia contra duellantes latas, Dux, vel Officialis Militiæ, acceptans duellum, ex gravi metu amiſſionis fame, & officii.

I V.

Licetum eſt, in ſtatu hominis naturali, acceptare, & offerre duellum, ad ſervandas cum bonis fortunaſ, quando alio remedio eorum jactura propulſari nequit.

V.

Aſſerta licentia pro ſtatu naturali, applicari etiam poſeſt ſtatui Civitatis male ordinate, in qua nimirum, vel negligentia, vel malitia Magiſtratus, juſtitia aperte denegatur.

Auditis itaque ſuper unaquaque earum propoſitionum, dictorum Cardinalium & Conſultorum judiciis, atque omnibus rite & mature conſideratis, Nos ipſas, præſentium Litterarum tenore, & Apoſtolica auctoritate, tamquam falſas, ſcandalofas, ac pernicioſas rejecimus, damnamus, ac prohibemus, itaut quicumque illas aut conjunctim, aut diſiſim docuerit, defenderit, ediderit, aut de iis, etiam diſputandi gratia, publice, aut privatim tractaverit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem, a qua non poſſit (præterquam in mortis articulo) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, niſi ab exiſtente pro tempore Romano Pontifice abſolvi.

Inſuper diſtrictè in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub in-

interminatione divini Judicii prohibemus omnibus Christianis cujuscunque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Jam vero ut exitioſam duellorum licentiam, in Christiana, ac præſertim Militari Republica, non obſtantibus provinciis Legibus a plerisque etiam ſæcularibus Principibus & Potestatibus ad eandem extirpandam laudabiliter editis, adhuc gliscentem, validiore manu coerceamus, graviffimumque ſcelus apoſtolica diſtinctionis gladio magis magisque inſequamur, omnes & ſingulas dictorum Romanorum Pontificum Prædeceſſorum noſtrorum Conſtitutiones ſuperius enunciatas, quarum tenores, ac ſi præſentibus de verbo ad verbum inſerz forent, pro ſufficienter expreſſis haberi volumus, apoſtolica auctoritate confirmandes & innovantes, ad hoc ut pœnarum gravitas & ſeveritas majorem perditis hominibus ingerat peccandi metum, Noſtro motu proprio, ac de apoſtolica auctoritatis plenitudine, earundem præſentium litterarum ſerie, ſtatimus atque decernimus, ut ſi quis in duello, ſive publice, ſive privatim indiſto, hominem occiderit, ſive hic mortuus fuerit in loco conſiſtus, ſive extra illum ex vulnere in duello accepto, hujusmodi homicida, tamquam interficiens proximum ſuum animo præmeditato ac deliberato, ad formam Conſtitutionis felicis recordationis Prædeceſſoris Noſtri Benediſti Papæ XIII. quæ incipit *Ex quo Divina*, data v. Idus Junii Anno Domini MDCCXXV., ab eccleſiaſtica Immunitatis beneficio exclusus & repulſus omnino cenſeatur; ita ut a cujuscunque Sacri aut Religioſi loci aſylo, ad quod confugerit, ſervatis tamen de jure ſervandis, extrahi, & Judicis competentis Curiz pro merito puniendus, tradi poſſit & debeat; ſuper quos Nos Episcopis, aliisque Superioribus Antisſtibz, ad quos reſpectively pertinet, & pertinebit in poſterum, neceſſarias & opportunas facultates præſentium quoque tenore impertimur. Quin etiam, vivente adhuc altero in ſingulari certamine graviter vulnerato, ſi percuffor in locum immunem ſe receperit, ex quo, eveniente illius morte, fugam arripere, & legum ſeveritatem evadere poſſe proſpiciatur; volumus, & reſpectively permittimus, ut, quatenus periti ad inſpiciendum vulnus acciti, *grave vitæ periculum* adeſſe retulerint, percuffor ipſe, prævio ſemper decreto Episcopis, & cum aſſiſtentia perſonæ eccleſiaſticae ab eodem Episcopo deputatz, ab hujusmodi loco immuni extractus, ſine mora carceribus mancipetur; ea tamen lege Judicibus indiſta, ut illum Eccleſiæ reſtituere debeant, ſi vulneratus ſuperſtes vivat ultra tempus a legibus, quæ de homicidio ſunt, conſtitutum; alioquin in eaſdem pœnas incideant, quæ in memoratis Benediſti XIII. Litteris conſtitutz ſunt adverſus illos, qui delinquentem in aliquo ex caſibus ibidem expreſſis, ex indiſciis ad id ſufficientibus ſibi traditum, reſtituere recuſent, poſtquam is in ſuis deſenſionibus hujusmodi indiſcia diluerit.

Præterea, ſimili motu & auctoritate decernimus ac declaramus, ſepulturæ ſacræ privationem a ſacroſancta Tridentina Synodo inſiſtam morientibus in loco duelli & conſiſtus, incurrendam perpetuo fore, etiam ante ſententiam Judicis, a decedente quoque extra locum conſiſtus ex vulnere ibidem accepto, ſive duellum publice, ſive privatim indiſtum fuerit, ac etiamſi vulneratus ante mortem non incerta pœnitentiz ſigna dederit; atque a peccatis & cenſuris abſolutionem obtinuerit; ſublata Episcopis, & Ordinariis locorum ſuper hac pœna interpretandi ac diſpenſandi facultate, quo ceteris documentum præbeatur fugiendi ſceleris, ac debitam Eccleſiæ legibus obedientiam præſtandi.

In hujus demum ſollicitudinis noſtræ ſocietatem vocantes Cariffimos in Chriſto Filios Noſtros, Imperatorem electum, cunctoſque Catholicos Reges, nec non Principes, Magiſtratus, Militiz Duces, atque Præfectos, eos omnes & ſingulos, pro ſua in Deum Religione, ac pietate, enixe obteſtamur in Domino, ut conjunctis ſtudiis, & animis, exitioſæ duellorum licentiz, & qua Regnorum tranquillitas, populorum ſecuritas, atque incolumitas, neque corporum ſolum, ſed, quæ nullo pretio æſtimari poteſt, æterna animarum vita certo periclitatur, omni niſu & conſtantia vehementer obſiſtant. Neque ſibi, ſuzque in Deum fidei, munerisque rationi feciſſe ſatis intelligant, quod optime conſtitutis Legibus, indiſtisque graviffimis pœnis, horrendum ſcelus proſcriptum ſit, niſi accuratam ipſarum Legum, pœnarumque executionem naviter urgeant, ac promoveant, ſequæ inexorabiles Dei vindices in eos, qui talia agunt, diligenter exhibeant. Nam ſi delinquentes aut occitanter ferant, aut molliter puniant, alieno ſe crimine polluent, omniſque illius ſanguinis reos ſe conſtituent, quem ita crudeliter inultum effundi permiferint. Vani enim falſique honoris idolo humanas litari viſtimas non impune feret ſupremus omnium Judex Deus; rationem ab iis aliquando exacturus, quorum eſt divina, & humana jura tueri, ſibiſque creditorum hominum vitam ſervare, pro quibus ſanguinem ipſe ſuum Jeſus Chriſtus effudit.

Volumus autem ut præſentium Litterarum tranſumptis etiam impreſſis, Notarii publici manu ſubſcriptis, & Si-

gillo perſonæ in eccleſiaſtica dignitate conſtitutz munitis, eadem ubique, etiam in judicio, fides habeatur, quæ ipſis præſentibus haberetur, ſi originaliter forent exhibitæ vel offenſæ. Utque eadem præſentes in conſuetis locis publicis hujus Almæ Urbis per carſores noſtros, ut moris eſt, publicatz & affiz, omnes & ſingulos, quos concernunt, ſeu concernent in futurum, perinde afficiant, ac ſi unicuique illorum perſonaliter intumatz & notificatz fuiſſent.

Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc noſtrarum prohibitionis, damnationis, præcepti, ſtatuti, declarationis, facultatum impertitionis, obteſtationis, decreti, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incuſſurum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem Anno Incarnationis Dominicæ MDCCLII. quarto Idus Novembris, Pontificatus noſtri Anno tertiodecimo.

V I I.

CONDEMNATIO DUARUM THESIUM

De omnipotentia donata, & ſubjectis creatura.

23. Novembris 1679.

IN Congregatione Generali Sanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſitionis habita in Palatio Apoſtol. Montis Quirinalis coram SS. D. N. Innoc. Divin. Prov. PP. XI. ac Emin. & Rev. Dominis S. R. E. Cardinalibus in tota Rep. Chriſtiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus a S. Sede Apoſtolica ſpecialiter deputatis.

Cum ſupradictis Eminentis. ac Reverendis. DD. delata fuerint hæc duæ Propositiones:

- I. Deus donat nobis omnipotentiam ſuam, ut ea utamur, ſicut aliquis donat alteri villam, aut librum.
- II. Deus ſubjicit nobis ſuam omnipotentiam.

Eorundem juffu per Theologos ad id ſpecialiter deputatos SS. D. N. relatz, & coram ſua Sanctitate propoſitz, una cum votis Eminentis. & Reverendis. S. R. E. Cardinalium, Sanctitas ſua decrevit, & mandavit, ut ambæ propoſitiones prohiberentur, ſicut eas præſenti Decreto damnat, & prohibet, ut temerarias ad minimum, & novas; mandatque, ne quis deinceps, cujuscunque ſit gradus, ordinis, aut conditionis, illas vel illarum alterutram audeat imprimere, vel imprimi facere, ſive ſcriptis, ſive etiam oratenus docere, vel aſſerere, ſub pœnis & cenſuris in Indice librorum prohibitorum contentis, aliisque Sanctitati ſuz bene viſis.

V I I I.

P R O H I B I T I O T H E S I S

De uſu ſcientiæ ex Confeſſione acquiſitæ.

18. Novembris 1682.

IN Generali Congregatione S. Romanæ, & univerſalis Inquiſitionis habita in Conventu S. Mariæ ſuper Minervam coram Eminentis. DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Repub. Chriſtiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus a S. Sede Apoſtolica ſpecialiter deputatis.

Prævia matura conſultatione Dominorum Conſultorum, facta ſuit diſcuſſio ſequentis propoſitionis:

Scientiæ ex confeſſione acquiſita uti licet, modo fiat ſine directâ aut indirectâ revelatione, & gravamine pœnitentis, niſi aliud multo majus ex non uſu ſequatur, in cujus comparatione prius merito contemnatur.

Addita deinde explicatione, ſive limitatione, quod ſit intelligenda de uſu ſcientiæ ex confeſſione acquiſitæ cum gravamine pœnitentis, ſeclufa quacunque revelatione, atque in caſu, quo multo majus gravamen ejusdem pœnitentis ex non uſu ſequeretur: ſtatuerunt dictam propoſitionem, quatenus admittit uſum dictæ ſcientiæ cum gravamine pœnitentis, omnino prohibendam eſſe, etiam cum dicta explicatione, ſive limitatione: & præſenti Decreto prohibet, ne quis ultra audeat talem doctrinam publice, aut privatim docere, aut defendere, ſub pœnis arbitrio Sacre Congregationis inſigendis. Mandantes etiam univerſis Sacramenti Pœnitentiz Miniſtris, ut ab ea in praxim deducenda proſus abſtineant.

INSTRUCTIO

Parochorum, & Confessariorum pro casibus, quorum absolutio, seu dispensatio a Sacra Pœnitentiaria Apostolica impetratur.

Romæ edita an. 1705.

Cum sæpe sit experientia compertum, plurimos utriusque sexus Christi fideles, & præcipue in longinquis degentes, censurarum vinculis, votorum obligationibus, Matrimoniorum impedimentis, necnon Irregularitatibus, & casuum quoque modo reservatorum ligaminibus adstrictos, ad Sanctam Sedem, ejusque Sacram Pœnitentiariam spectantibus irritos, in illis lacrymose persistere, & continuis conscientie agitationibus laboriose perducere, cujus mali causas ex similibus provenire innotuit.

Primo eo quod Parochi, vel alii, ad quos hujusmodi Pœnitentes recurrere contingit, in pagis, aut locis ruralibus degunt, & viam, modumque recurrendi ad præfatam Sacram Pœnitentiariam ignorant, nec aliquem hic Romæ agnoscunt, ad quem supplicationes dirigant, unde Pœnitentes perplexos dimittunt, qui cum ad Ordinarium accedendi (præsertim si sint femine) verecundia, aut timore intercludantur, consilium alterius requirere nescientes, remedium desperant, & in prædictis vinculis, obligationibus, impedimentis, inhabilitatibus, & casibus reservatis, cum periculo damnationis infordeſcunt.

Secundo evenit, quod Pœnitentes egeni recognitionem pro sollicitatione, & labore Agentium Romæ commorantium, easolvere non valentes, moerentes, afflicti, ac conscientie moribus concussi, in periculoso statu manere coguntur, & forte (quod pejus est) sibi persuadent, Sacre Pœnitentiariæ Tribunal aliquid lucri pro litteris prædictis recipere, cum re vera Sacre Pœnitentiariæ Ministri, nec aliquid quamvis minimum, nec etiam sponte oblatum unquam recipiant, & gratis omnia exhibentes, singulos ad se recurrentes, serena fronte complectantur.

Tertio accidit etiam nonnumquam per inadvertentiam exponendum, ut gratiæ juxta exposita obrent, irritæ evadant, eo quia casus, & circumstantias necessarias retineant, unde sit, quod litterarum executores, casu postea Pœnitentium examinato, rem aliter se habere, quam expressum fuerat, comperiant, & gratias subreptitias, aut obreptitias esse inveniant, quare Pœnitentes confusi remanent, & spe novæ dispensationis se carere putantes, in prædictis vinculis, obligationibus &c. miserabiliter remanent.

Quare gratum Deo, & utile fidelibus futurum esse speratur, si iste modus recurrendi ad ipsam Sacram Pœnitentiariam proponatur.

Confessores itaque, cum Pœnitentes vinculis præfatæ irritos ad se accedere contigerit, casuum qualitates, & præfatorum casuum circumstantias considerent, causasque

dispensationum, aut commutationum exprimant, & caveant, ne quod occultum est, publicum faciant, præsertim impedimenta occulta matrimoniorum; nam publica, vel ad publicum redacta, non pertinent ad Sacram Pœnitentiariam.

Et sic præfati Confessores poterunt casus Pœnitentium præfatos cum dictis circumstantiis, & causis exponere, si ve latino, si ve quocumque alio idiomate propriæ Regionis, nam Sacra Pœnitentiaria suos ex quacumque Regione Pœnitentiariorum subordinatos habet; & exprimant insuper in fine expositionis casus, nomen, cognomen, cui sit a Sacra Pœnitentiaria rescribendum, etiam si ipsum nomen, & cognomen sit fictitium, Itemque modum, per quem responsio secuta dirigi possit, significando scilicet vulgari nomine, Oppidum, seu Civitatem, & Regionem, cum data mensis, & anni in hunc modum.

Intus incipiant Epistolam, seu supplicationem sic.

Eminentissimo, & Reverendissime Domine,

N. Mulier emisit votum simplex castitatis, manet in periculo incontinentiæ, nisi nubar, supplicat sibi votum commutari ad effectum contrahendi Matrimonium.

Terminet Epistolam, seu supplicationem sic.

Dignetur Eminentia vestra rescribere ad N. & N. & exprimant nomen, & cognomen illius, cui est rescribendum; Ad Civitatem N. exprimendo nomen Civitatis. Per Oppidum N. exprimendo vulgari nomine, nomen Oppidi, & dirigere Breve, seu gratiam simplici Confessario, seu Confessario Magistro in Theologia, si ve decretorum Doctori, si ve Parocho, cui Pœnitens aperuit suam conscientiam, ne ipse Pœnitens, & præfatum femine cogatur circumire pro executione gratiæ Sacre Pœnitentiariæ.

Dirigant Epistolam, seu supplicationem scribendo extra, seu a foris in hunc modum.

Eminentissimo, & Reverendissimo Domino, Cardinali Majori Pœnitentiario,

Romæ.

Et si tardaverit responsio, Confessarii rescribant, & si opus fuerit, semel, & iterum, ne forte prior Epistola sit deperdita.

Rogantur insuper Parochi, si ve Confessarii, ad quos præfates Litteræ pervenerint, illarum notitiam, quibus poterunt, pro animarum salute communicare.

Ne elaborent nimis Confessarii, in dando executionem litteris, seu gratiis Sacre Pœnitentiariæ, impressi sunt Romæ in Stamparia Apostolica duo Libelli, quorum unus titulus est, MANUDUCTIO AD EXEQUUTIONEM LITTERARUM SACRÆ PœNITENTIARIÆ, & alterius DILUCIDATIO FACULTATUM, ET PRAXIS EXEQUUTIONUM AD LITTERAS, ET RESCRIPTA SACRÆ PœNITENTIARIÆ: in utroque datur modus exequendi litteras ejusdem Sacre Pœnitentiariæ.

F I N I S.

ANIMADVERSIONUM ERRATA

CORRIGE SIC.

Pag. 2. col. 1. *externoque præmio cor. æternoque.* p. 7. c. 2. *fuisque peritis cor. iurisque.* p. 8. c. 1. *usus sapien-*
tiz cor. ejus. c. 2. *probabilissimum cor. probabilioristarum.* *foveri probabilissimum cor. probabiliorissimum.* quia Jansenistæ
probabilissimum cor. probabiliorissimum. p. 9. c. 1. *quod inficiari non potest cor. nemo.* p. 10. c. 1. a. 4. *dum ergo vir*
confutens cor. confutatus. c. 2. a. 7. *venundatur cor. venundatur.* p. 18. a. 6. *obligatio cor. obligatio.* p. 20.
a. 1. *sacrilegium opum cor. opus.* p. 25. a. 12. *in cui possessione cor. sui.* p. 31. a. 2. & catholicam fidem respicit
cor. respicit. p. 33. a. 3. *animum inquit sanctis viris cor. viris.* p. 34. a. 5. & in præsentis rerum conditione cor, at
p. 36. a. 1. aut neget, esse incertum cor. certum. p. 36. a. 2. & quod tenebant, eligunt. cor. eligunt? p. 39. a.
1. c. 2. ut probabile putat Concina Theol. t. 5. cor. t. 1. *ibid. nescimus determinate . . . . & divina cor. (nescimus*
enim). p. 43. a. 1. *quod mutuo vades se Tyranno dederis cor. dederint.* p. 46. a. 12. c. 1. *objectum il-*
lorum ac tuum cor. actuum. p. 47. a. 17. si ei, cum possis, non succurras cor. cum possis. p. 49. a. 24. c. 1.
ut fraternæ caritati præponatur cor. fraternæ. p. 53. a. 2. c. 2. fed qui dum suo pravo: illud dum deleatur. p. 54.
a. 7. ac improbo marito cor. ne. a. 11. hæc. sane Theologia cor. punctum deleatur. p. 55. a. 12. Sed dicta, aut dicta
cor. aut facta. p. 56. a. 12. Si certe conditiones cor. certæ. p. 60. a. 30. sur ergo exultationes quævis cor. quævis. p.
64. a. 3. ut fornicatio, periculum cor. periculum. p. 65. c. 2. *ephemerides cor. ephemerides.* p. 66. a. 4. c. 1. *hic quo-*
que spectat cor. huc. p. 67. a. 8. qui cum audisset Dæmonem. Dæmonem. p. 71. a. 6. c. 2. (hoc principio . . . con-
signarunt) sunt verba Auctoris animadversionum (si ita est . . . bona temporalia) sunt verba Auctoris animad-
versionum. p. 73. a. 8. & propter spiritualia cor. & propter hoc ea nullo modo vendere licet; quia eis venditis intelli-
gantur etiam spiritualia venditioni subiaci. p. 74. c. 2. stipendium sustentationis non est cor. illud non deleatur. p. 75.
a. 10. nulla pactione distrahi, erui cor. emi. a. 12. cap. mandate. cor. mandato. p. 78. a. 2. si tantum moraliter fiat:
est error editionis, qua usus est Auctor animadversionum cor. materialiter. a. 3. ii enim, qui cor. Si enim qui. p. 84.
a. 11. iuxta solidissimam angelicis cor. angelici. p. 85. a. 4. c. 2. exultatio futuri est cor. futuri. p. 89. a. 26. a. 2. a. 2.
ramenti promissorii implectione cor. implectione. p. 95. a. 9. & cum gravem cor. at. p. 96. c. 1. lin. 1. e pñ. cor. o pñ.
a. 14. qui facili error est: præsertim cor. qui facili error est, præsertim. p. 97. c. 1. ne tempus terras cor. terras. p. 98. a.
20. irritationem nullitatis cor. nullitatis. a. 22. Resp. hoc est sunt absoluta &c. Si hæc locuti subobscure videatur,
peritæ est, ac si dictum sit; hoc est, sunt absoluta, tunc. conseq. id ratio &c. hoc est sunt irrevocabilia, nego conseq.
id ratio &c. p. 105. c. 1. l. 2. ex eadem, aut paci cor. aut pari. a. 8. piores, & laniores cor. piores. p. 111. a. 2.
ne fallacis, & scandalis cor. fallacis. p. 112. a. 7. dotisque fructuum cor. dotisque. pag. 113. a. 8. Sacre Synodi
extorsione. cor. extorsione. p. 118. a. 2. c. 2. a. scelesio invasore intentam cor. intentatam. p. 120. a. 10. post tam
apertas Summ. Pont. damnationes dubitat. cor. dubitat! p. 122. a. 14. permittentem eadem inuasionis cor. inuasionis,
p. 123. a. 19. t. 2. utrum expulso fetus &c. allaturus sit cor. allatura sit. p. 126. a. 33. qui jure positivum cor. quia,
p. 129. a. 1. & fatente ipso La-Croixio cor. at. p. 130. a. 6. c. 2. loquuntur enim de choræis cor. loquuntur. a. 7. de
tam gravi urgente cor. tam gravi urgente. p. 131. a. 9. c. 1. nonne id aperte negat La-Croixius, dum ait: cor. dum
ait? p. 135. a. 19. at cum pollutio ex copula cor. ex crapula: ibidem. ritus ineptus cor. ritus. p. 127. a. 2. satis
considerare, quid habent cor. considerasse. p. 138. a. 3. c. 8. quod habent famuli bona dominorum cor. in bona p. 139.
a. 8. c. 1. peccat, qui ea prorsus furetur cor. qui in ea positus a. 9. secundi consensus cor. secundo. p. 149. a. 9. c. 1.
disuadere tenetur cor. disuadere. c. 2. nonne ipsa volens cor. voluntas. p. 150. a. 1. c. 1. est criminis particeps est
cor. & criminis. c. 2. paruit moraliter cor. po'uit. p. 151. a. 11. c. 2. arbitrio, & falso asseritur cor. arbitrario p. 153.
a. 16. c. 1. seu emptor rei futura cor. furtivæ. p. 154. a. 25. rapiat feras. Bon. cor. feras, Bon. p. 155. a. 28. si
fur restituere tenetur cor. rem teneretur. p. 157. a. 31. nos dicimus nihilo fori interni cor. nihil a fori. a. 35. at jus
postulat, ut hæc quoque compensetur cor. compensentur. p. 159. animadversio LXIV. cor. XLIV. animadversio LXV.
cor. XLV. a. 46. debiti solutio, seu restitutio cor. restitutio. a. 47. qui eandem creditu emptam cor. credito. p. 161. a.
56. præceptum negativum obligat semper cor. obligat pro semper. p. 162. a. 56. c. 1. lin. 4. statim re habere cor. reha-
bere. p. 174. a. 4. c. 1. cum hominibus ut plurimum calidis cor. callidis. p. 177. a. 18. c. 1. ipsum mutuam ven-
dis cor. vendas. p. 178. a. 19. quam ex fortuito casu, impotentia cor. & impotentia. p. 181. a. 30. quam omnes equi
cor. æqui. p. 183. a. 36. c. 2. posset vinum vetus, cum melior sit cor. cum melius sit. p. 184. a. 38. c. 2. pereant,
vel ex toto cor. pereant, re vel ex toto. *ibid. quia pereunte cor. quia re pereunte.* p. 185. a. 40. c. 1. hoc porro
cambium est apertum cor. apertum. *ibid. lucrum in cambio francofurtensis cor. francofurtensis.* p. 186. a. 45. principa-
liter concupiscitur rex proximi cor. res proximi. *ibid. quod fit per contrarium ludi cor. contractum ludi.* p. 187. a. 45.
in textu Arist. hi collocupletant cor. hos. p. 190. animadversio LVIII. cor. LVII. & ita corrige usque ad LXVII. p.
191. a. 64. contra Layman, & alij cor. & alios. p. 192. a. 67. & fructibus ejus partem recepistis cor. fortem recepistis.
ibid. a. gudere cor. a. gudere, a. gudere. p. 199. a. 10. hujusmodi pactione cor. pactiones. p. 200. a. 18. locorum
ordinariis debitu reddere cor. debitu. *ibid. a. 19. tenebris involutus cor. involutus.* p. 206. a. 9. hunc quoque spe-
ctare cor. huc. *ibid. a. 10. c. 1. lin. ult. his, qui nesciunt cor. iis.* *ibid. a. 11. publicata intra aliquam congregationem*
cor. congregationem. p. 207. a. 12. perinde enim est, ac si gravi usu cor. gravi ictu. *ibid. quia istum cor. ictum,*
ibid. a. 14. c. 2. aureum unum singulis uni cor. aureum unum, singulis uni. *ibid. a. 15. & opp. Buf. effet cor. & o-*
pinio, eadem a. 15. at, inquit, Buf. opinio cor. at, inquit, Buf. p. 208. eadem a. 15. gravia vitæ, at pecunie
& pecuniar. ibid. a. 20. neque hæc ex criminis revelatione criminis: hoc alterum criminis deleatur. p. 214. a. 5.
c. 2. cibum sumant etiam in magna quantitate? cor. quantitate. *ibid. su mi non potest cor. sumi.* p. 216. a. 8. c.
2. pro consuetudine legitima apponi valent cor. opponi valet. *ibid. magis illæ digerunt, & calidiores cor. at calidiores.*
p. 217. a. 11. sed quia gravius est obligatio cor. gravior est. p. 222. a. 16. c. 1. ex omnis parte cor. ex omni. p. 227.
a. 1. c. 1. in fine, & humilior cor. eo humilior. *ibid. a. 3. quia e. gr. professus est cor. quia e. gr. fiste professus est.*
p. 229. a. 6. (non ex peculio) sunt verba animadversoris. p. 230. a. 10. ergo subiecta conditione cor. ergo subla-
ta conditione. a. 12. prudenter Superiores cor. prudentes. a. 14. curat, si quis existimat cor. errat, si quis &c. p.
231. a. 17. c. 2. sanis legibus conformior est cor. sacris legibus. a. 19. alterum habet cor. alteram. p. 241. a. 1. præ-
pter quod cor. propter. p. 243. a. 5. qui clericatum retinet, ut lucrum cor. ut qui clericatum &c. lucrum. p. 244. a.
6. ac seipsa mala est cor. ac reipsa mala est. *ibid. Cujus causa destitutum est cor. institutum est.* p. 244. a. 7. vera
probitate caret cor. caret. p. 247. a. 15. opulentioris excessus cor. opulentioris. p. 250. a. 30. verfatili onore cor. mo-
re. p. 251. a. 32. & statum beneficiarii pertinent cor. pertinet. p. 252. . . . posse aliquando beneficium &c. . . .
Animadversio XXXVII. p. 253. animadversio LXI. cor. XLI. *ibid. animadversio LXII. cor. XLII.* p. 254. a. 46. pppo-
sita opinio cor. a. 44. opposita. *ibid. c. 2. an apodistica? cor. apodistica?* p. 256. a. 48. c. 2. at vidi antehac cor. &
idque cor. sunt verba La-Croix. a. 50. & S. Thomam stare concedit cor. concedit; p. 257. a. 50. c. 1. præ-
cipiantur tantum actus externus col. externi. *ibid. distincte præcipientes cor. distincte.* *ibid. c. 2. prout opinari ma-*
lueris cor. maluerint. p. 258. a. 53. nunquam vocatum est cor. vocatum est. p. 259. a. 53. c. 1. quia verba Pontificis
cor. qui. c. 2. est germana interpretatio cor. en. a. 54. hos nihil aliud est cor. hoc. p. 250. a. 54. sed eo vitam tibi
cor. fed ut. a. 56. c. 2. functiones stolæ, ut exequiorum cor. ut exequiarum. p. 262. a. LIII. cor. LXIII. p. 272.
a. 20. seu Principi irrogavit cor. quis irrogavit. p. 275. a. 21. non autem constet cor. non autem. p. 280. a. 43. sibi
imponit perniciole cor. sibi imponit, perniciole. *ibid. a. 46. quam v. 3. cor. 3.* p. 282. a. 56. his quoque
cor. hic quoque. p. 286. a. 1. est propositio 2. cor. en. *ibid. vel de Deo at in non cogitat cor. actu.* p. 287.
a. 6. c. 1. non enim datur iudicium &c. cor. non enim datur iudicium de re aliqua secundum illud, quod est per acci-
dens, sed solum secundum illud, quod est per se. p. 282. a. 10. quando talis delectatio cor. ergo. p. 293. a. 1. c. 2.
ut id tum veritate cor. ut id cum. p. 302. a. 1. c. 1. repugnant enim cor. repugnat. *ibid. c. 2. a. S. Theres citatus*
cor. a. S. Thomæ. *ibid. parum possunt cor. possunt.* p. 303. a. 2. c. 2. bonores, quæ iis subtrahit cor. honoresque.
p. 304. a. 3. c. 1. res sacra vilipendunt. cor. res sacras. p. 306. a. 15. c. 2. & morbos alia ratione sanari cor. morbos.
p. 308. a. 21. c. 2. contumeliæ gravitate, & lenitate cor. levitate. p. 312. a. 3. quia ritus ex Ecclesiæ casu cor. usu.
p. 319. a. 2. mater vere morti cor. vero. p. 320. a. 3. ablutiones . . . adhibitos cor. adhibitas. p. 321. a. 9. baptis-
mus

mus ergo, ... non videntur cor. videtur. *ap. 323. a. 19. Wigand in dub. cor. in Trib. p. 225. a. 22. & cap. Si quis ejusdem resp. cor. ejusdem q. ibidem cap. 3. ejusdem resp. cor. q. p. 327. a. 4 c. 2. in Sacramento confirmationis accipiam cor. accipiamus. p. 328. a. 7. aut si ipse confirmatus ordine cor. non confirmatus. p. 333. a. 2. in eadem Missa majore consecratam cor. cum major. p. 342. a. 3. ut Bpsemb. nulla hic cor. at. a. 5. redire nequeunt pascha- tis tempore. adde, satisfaciunt præcepto communionis paschalis, in quacunque &c. p. 343. a. 14. animus non promovetur cor. permovetur. p. 347. a. 22. dicendum de nocturna pollutione, quæ forte mortalis foret, cor. dicendum de voluntaria pollutione per confessionem &c. a. 25. c. 1. salivæ permixta, sit, cor. permixta sit. p. 357. a. 1. at hæc ipsa positio.... sed falsa est cor. falsa est. p. 358. a. 4 (habetur quod eundem) cor. apud. a. 5. c. 2. aliud cen- sum fuerit cor. cautum. p. 359. a. 9. qui tamen concedit, parte eum &c. cor. ut in Busemb. ibidem qui autem per seiplos celebrare obligatur cor. obligantur. p. 360. a. 11. ut certe monet Concina cor. recte. a. 15. ubi hæc regu- la deest, hanc habeo cor. hanc habeto. p. 361. u. 18. quocumque corporis ritu cor. situ. a. 20. c. 2. addere ille non licet cor. illi. a. 21. quam hominum quamvis cor. quavis. p. 362. a. 24. Episcopi quoque adempta est cor. Episco- pis. p. 363. a. 31. Abbas de jure communia cor. communi. p. 365. Animad. LX. cor. XL. ibidem qua tamen de- rei cor. de re. p. 374. a. 3. Concina sententia loco cit. hoc est cor. hæc est. ibidem excepto casu moribundi dubii viventis cor. dubie. p. 377. a. 9. ergo hæc quoque ratio, quam cor. qua. p. 378. c. 1. de Morino scilicet cor. Mori- no. p. 379. c. 1. eorumque afflictionem, perpendit cor. afflictionem. c. 2. damnatorum thesium cor. damnatarum p. 381. a. 11. Sed dum La-Croix loquitur cor. ita loquitur. ibidem ut possit esse cor. esse. p. 385. a. 16. c. 1. fuisse peractas dolone, & proposito cor. sine dolore, & proposito. p. 398. a. 52. c. 2. ergo ratio brevis est cor. ergo. Ratio brevis est. p. 402. cetera tamen opera cor. Animad. LXX. cetera &c. p. 408. a. 3. c. 2. ita loquitur & Resp. cor- ita loquitur. Resp. &c. p. 410. a. 9. c. 2. non obstat, quia Sacerdotes cor. quin. p. 414. a. 16. c. 1. at ab ipsis ejus defensoribus cor. &c. p. 415. Animadversio XXI. cor. secundo loco XXII. & ita usque ad finem capitis unitas nu- meris addenda est. p. 418. a. 28. at moraliter non constat cor. at moraliter. p. 420. a. 35. c. 1. integre confessus suas cor. confessum. p. 425. a. 3. quia ex eo judicio peccator cor. indicio. p. 435. a. 4. quid ergo vitiligamus? cor. vitiligamus? p. 443. a. 1. qua auctoritate nisi cor. nixi. p. 446. a. 8. c. 1. d. 4. caus. 5. ostensum fuit cor. ca. 5. ibidem (habetur can. 22. q. 5.) cor. caus. 22. ibidem a. 9. at Synodo Tridentina cor. Synodus. p. 448. a. 14. c. 2. non tamen religionem ingrediendi cor. ingredienti. p. 449. a. 16. c. 2. matrimonium initum duret cor. durat. p. 459. a. 15. Resp. huc sophismati cor. huic. p. 460. a. 18. suppl. q. 64. p. 2. cor. q. 2. p. 461. a. 23. quare seu quis peccat, seu reddat cor. petat. p. 470. a. 7. c. 1. ostensum est supra tr. 4. c. 3. caus. 4. cor. dub. 1.... cal. 4. ibi- dem c. 2. sine magno scandalo non possent resistere cor. desistere. p. 472. a. 12. c. 2. imo proinde est cor. perinde est p. 473. a. 15. c. 2. ut suam filiam vi uxorem cor. in uxorem. ibidem eo timore erroritur cor. extortum. p. 474. a. 18. hinc etiam monet, etiamfi &c. cor. manet. a. 19. hanc sententiam sumentur quoque cor. tuetur. p. 475. a. 21. c. 1. qui e. g. in alio cubiculo &c. cor. quia. c. 2. declaratio Sacra Congreg. cor. Sacrae, p. 476. a. 24. c. 2. sed etiam ora iis abstruxit cor. obstruxit. p. 477. a. 25. c. 1. at, cum consensus.. virtute perseverat, cor. perseveret. a. 26. re- ipsa invalidum revocat cor. renovat. p. 499. a. 11. quæ mox allata in hoc dub. cor. mox allata in hoc dub. p. 503. a. 3. non jure expresso imponatur cor. nisi. ibidem ut sacra Theologia inculcat cor. sana. p. 505. a. 8. quarta ob- bitum cor. a. 7. ob delictum. ibidem ex concessione Synodus Trident. cor. Synodi, p. 506. a. 9. vere mutibus dicitur cor. mutulus. ibidem enim vero abscissio cor. abscissio. a. 10. potest alia actione cor. post. ibidem cum vero addis manus debilitate cor. debilitati. a. 11. c. 2. cogitare multo magis cor. debent. a. 13. votum in eo positum mihi vi- detur cor. totum. p. 507. a. 13. c. 1. ubi non sunt cor. ubinam, c. 2. medici negligentia letalis. Quidem cor. medici negligentia, letalis quidem ictus. ibidem & morbum curaret cor. ut morbum. p. 518. a. 14. cum ad ordines quo- que majores cor. vero. ibidem ex illegitimo tuo natos esse cor. toro. a. 17. & suadens, ut parte cor. & suadeas, ibidem que situm est de Sacerdotibus cor. quæsitum. p. 599. vitæ, caritatis &c. cor. castitatis,*

60

